COMMENTARIUS
IN LIBROS
DIOSCORIDIS

MATTIOLI
1554

4138(2)
(D)/2

Ad uso di P. Ranu
di Parma M: Oss.

@ 16 8bre
1755 pagò

@ 9 Gen.o
1756 pagò

55350

PETRI ANDREAE

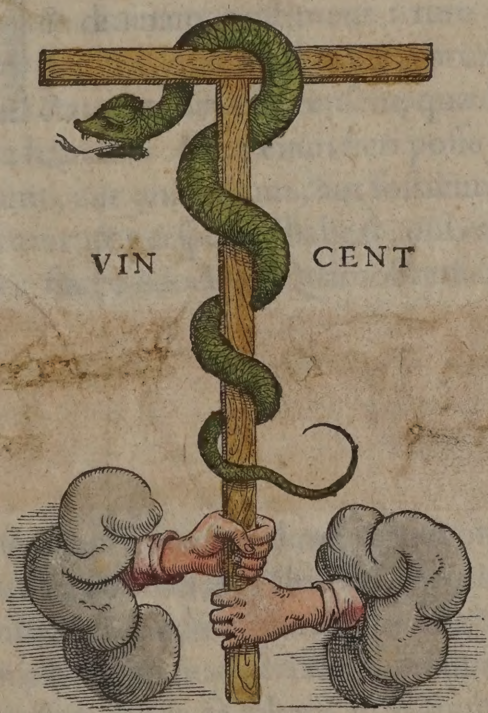
MATTHIOLI

MEDICI SENENSIS

Commentarii,

IN LIBROS SEX PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Adiectis quàm plurimis plantarum & animalium imaginibus, eodem authore.

Cum Pont. Maximi, Cæſareæ Maieſtatis, Chriſtianiſs. Galliarum Regis, ac Illuſtriſs. Senatus Veneti, gratia & priuilegio.

Venetijs, in officina Eraſmiana, apud Vincentium Valgriſium.
M. D. LIIII.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPI FERDINANDO ROMANORVM, PANNONIAE, ET BOHEMIAE, ETC. REGI,

INFANTI HISPANIARVM, ARCHIDVCI AVSTRIAE, DVCI BVRGVNDIAE, ETC.

Comiti Tyrolis &c. Domino ſuo clementiſsimo.

CVM vniuerſam medicinam non modò vetuſtiſſimi quique ſcriptores, Sereniſsime Rex FERDINANDE, ſed recentiorum quoque plerique Dijs immortalibus acceptam referant, eámque ob id nō immeritò ſcientiam antiquiſsimam, celeberrimam, & diuinam exiſtiment: tum eam præcipuè illius partem, quæ medicamentorum doctrinam pertractat, dignam eſſe cenſent, quæ Dijs ipſis accepta referatur, & planè diuina habeatur. Non enim fieri poſſe putant, ut homo ipſe per ſe abditas ſtirpium, aut animalium, aut foſsilium naturas facultatéſque inueſtiget, adipiſcatur, & perſpectas habeat, niſi eas primùm à maximo omnium rerum opifice fuerit edoctus. Quamobrem non deſunt probatiſſimi authores, qui reiectis nugis poëtarum, & aliorum, qui fabuloſè de medicinæ inuentoribus ſcripſerunt, certò credunt, ac rationibus comprobant, Deum opt. max. plantarum & reliquarum rerum omnium, quas terra procreat, facultates Adæ primo humani generis propagatori indicaſſe, eíque illarum cognitionem infudiſſe, ſimulatque illi è terra cōformato, vitæ lumen inſpirauit. A quo ſubſecutam ætatem uolunt, rerum omnium notitiam hauſiſſe, ac ſubinde, induſtria adaucta, res altius diligentiúſque exquirere cœpiſſe: ita vt hinc primùm rei medicæ plurimum cognitionis ac ornamenti acceſſerit. Quod cùm poſtea animaduertiſſent innumeri ſapientes uiri, nouiſséntque maximam eſſe huiuſce facultatis præſtantiam atque vtilitatem, eius voluptate capti, ipſi etiam rei herbariæ, & cæteris, de quibus illa tractat, inueſtigandis ac cognoſcendis ſtudium impenderunt. Id quod abunde teſtantur Pythagoras, Ariſtoteles, Theophraſtus, Democritus, Zoroaſtres, Xenophon, Amphilochus, Athenæus, Philiſthenes, Apollodorus, Ariſtander, Hipparchus, Ariſtomachus, Bion, Agathocles, Diodorus, Diocles, Caryſtius, Epigenes, Euagoras, Praxagoras, Crateuas, Eraſiſtratus, Metrodorus, Niceſius, Pamphilius, Mantias, Herophilus, Hippocrates, Dioſcorides, Galenus, Plinius, & alij antiquorum plurimi, quorum nomi-

na, ne longior ſim, quàm deceat, conſultò prætereo. Ii ſiquidem nobilitate ac iucunditate huius ſcientiæ ducti, ſtudio item poſteritatis iuuandæ, & perpetuæ ſibi conciliandæ famæ, non dubitarunt varijs ſeſe uitæ periculis committere, dum permultas ignotas peragrarent regiones, ut ueram legitimámque ſimplicium medicamentorum cognitionem conſequerentur. Porrò quòd plantarum peritia, aut inuentio, præter eam quam maximam ſecum adfert voluptatem & utilitatem, gloriam quoque & laudem pariat ſempiternam, nouerunt non tantùm vniuerſi orbis ſapientes, diligentiſsimi rerum indagatores, ſed ſummi etiam ac potentiſsimi reges. Quippe illorum claritatem, quæ hinc potiſsimùm ortum habuerat, admirati, rati in hac antiquiſſima facultate ſummum ſplendorem, ſingularémque præſtantiam eſſe, tantum otij ac ſtudij ad eam percipiendam, & illuſtrandam contulerunt, ut eorum plerique de plantarum hiſtoria & viribus libros condiderint. Nonnulli generoſa antidota compoſuerũt, ut ita ſuæ, & aliorum mortalium uitæ uſuíque conſulerent. Alij etſi ex rebus conſilio & armis præclarè geſtis ſe illuſtres reddidiſſent, cùm tamen illuſtriores effici ſe poſſe cernerent, ſi clariſſimam ſtirpium facultatem ipſi quoque ſuo eſſent ſtudio proſecuti, è remotiſsimis terrarum regionibus raras nobilésque plantas ingenti pecunia conquiſitas, ad ſe transferri curarunt, ut certam ac ueram earum hiſtoriam deſcriberent. Neque illud certè hos latuit, quòd ſi hac in re ſtudioſè diutius uerſati, egregium quicquam inueniſſent, aut ſcriptis tradidiſſent, ſuum nomen eſſet nullis non ſeculis celebre duraturum. quãdoquidem herbæ, quæ ſingulis annis reuiuiſcunt, repullulant, & reuireſcunt, eos perpetuò in hominum memoriam reuocant, qui illas inuenerunt, uel de ipſarum hiſtoria & viribus aliquid poſteritatis memoriæ prodiderunt. Qua in re eos minimè deceptos comperimus. nam ſatis perſuaſum eſt omnibus, Gentianam herbam à Gentio Illyriorum rege inuentam, ab eo quidem appellationem mutuatam eſſe, illi verò claritatem, & immortalitatem retribuiſſe. Similiter Lyſimachia (ut Plinius eſt author) Lyſimachum Macedoniæ regem, qui eam inuenit & nominauit, perpetuis laudibus celebrat. Scordium item, Mithridatem magnum illum Ponti regem, à quo Mithridatiæ herbæ nomen accepit: quin & Eupatorium, eundem Eupatorem cognominatum, à quo herbam hanc inuentam & dictam eſſe uolunt, nominis æternitati commendant. Clymenos præterea herba Clymeno regi inuentori ſuo, Euphorbium Iubæ Mauritanorum, Telephium Telepho Myſiæ regibus, Echium & Anchuſa Alcibiadi Athenienſium duci, famam largiuntur æternam. Hinc etiam clarent, Attalus Pergami, & Euax Arabum reges. ſiquidem hic de ſimplicium medicamentorum viribus ad Neronem Imperatorem multa conſcripſit: ille uerò, dum plura (ut Galenus perhibet) aduerſus uenena, & animalium uirus eiaculantium ictus conficeret antidota, plurimum laboris inſumpſit, ut legitimas plantas nanciſceretur. His accedunt Archelaus Cappadociæ, Maſiniſſa Numidiæ, Agamemnon Argiuorum reges, quorum nomina nulla vetuſtate extingui poterunt, ob eam quam in cognoſcendis prodendiſque

ſtirpibus

ſtirpibus curam ac diligentiam adhibuerunt. Omittam Philometora, Hieronem,& alios plurimos magni nominis reges,ne uerboſius,quàm oporteat, rem hanc proſequi uidear, qui uel ipſi ex hoc immortalem gloriam retulerunt, quòd rei plantariæ ſtudioſi extiterint,in eáque de poſteris præclarè ſint meriti. Sunt etiámnum poëtæ quàm plurimi, in quorum poëmatibus Sole clarius lucet, rem herbariam & antiquam fuiſſe, & ſemper laudibus decantatam. qua in re & ipſi nedum inſigne, ſed etiam perpetuum nomen ſibi cõciliarunt. Ex Græcis quidem produntur Orpheus, Muſæus, Heſiodus, Homerus, Alcæus, Rufus Epheſius, quem teſtatur Galenus, libros quinque de herbis, uerſibus ſcripſiſſe. ex Latinis autem ſunt Vergilius, Ouidius, & Aemilius Macer, qui plura de plantis notatu digna, & nunquam interitura,carminibus cecinerunt. Herbarum gloriam mulieres quoque affectaſſe,& aſſecutas eſſe, ut quæ multum curæ ac ſtudij earum uiribus inueſtigandis impẽderint, non modò poëtæ, ſed etiam hiſtorici tradunt. Etenim ob id Circen, à qua Circæa herba dicta eſt, poëtæ Solis filiam fuiſſe fabulantur. Sed hæc re uera eam demum exquiſitam herbarum notitiam adepta eſt,ut non temerè ob eius admirabilia facta illis ſeculis diuina potius, quàm humana ſit habita. Talis quoque Medea fuit, quæ tantam herbarum notitiam habuit,ut cùm compoſitis ex ijs medicamentis, pluribus ſenectutem retardaſſet, Aeſonem poëtæ finxerunt ultimo affectum ſenio, ab hac iuuentuti fuiſſe reſtitutum. Helena ad hæc Helenio herbæ, quam primùm, ut quidam uolunt, ſeuit, ſuũ nomen impertita eſt: atque ideo in ea nunc etiam nominatiſsima uiuit. Artemiſia uerò Mauſoli Cariæ regis vxor, alioquin præclari nominis mulier, vel ex hoc memorabilis & immortalis reddita eſt, quòd ſuum nomen herbæ inditum reliquerit. Illud inſuper ſatis eſſe poſſet, ut quenque ad plantarum cognitionem capeſſendam inuitaret, quòd hæc tãtum in ſe vtilitatis habeat, ut etiam animalia ipſa, natura docta plurimarum herbarum uires cognoſcãt, eásque mortalibus indicarint. Quandoquidem cerui dictamnum herbam, quòd vulnerati, eius paſtu telum eieciſſent, ſagittarum vulneribus mederi oſtenderunt. Item ceruæ ſeſeli herbam demõſtrarunt: teſtudines cunilam, muſtelæ rutam, accipitres hieracium, columbæ verbenacam, hirundines chelidonium, ciconiæ origanum, & alia denique animalia alias innumeras herbas inuenere ac mõſtrauere. Quocirca ſi ad prædicta mentem animúmque homines conuerterent, ſi medicæ materiæ primordia ſpectarent, vtpote cùm plantæ ſuis diuinis præditæ viribus, ſtatim ab elementis conditis, è terra emerſerint, nullum mihi dubium eſt, quin omnes faterentur, hanc facultatem antiquitate, nobilitate,& diuinitate cæteras antecellere. Neque ob id ſolùm illi tantum laudis, admirationis, ac gloriæ debetur, quòd eius cognitio iucunda & delectabilis ſit, ſed etiam quia vtilis ac neceſſaria exiſtit. Ea nanque ſanitatem (qua nihil homini exoptatius eſſe poteſt) tuetur, varia innumeráque morborum genera fugat, ferarum virus euincit, & venenorum vim demolitur. quinetiam homines in vita diutius ſeruat, & ſæpe deploratos, quorum ſcilicet ſalutis nulla ſpes reliqua eſt, ad uitam reuocat. Quod

cùm rectè quidem æſtimaſſent Romanorum imperatorum nonnulli (vt libro primo de antidotis teſtis eſt Galenus) etſi in republica adminiſtranda, & prouincijs gubernandis ac tutandis plurimùm eſſent occupati, eos tamen non mediocre ſtudium tenuit colendæ atque illuſtrãdæ rei herbariæ. Quippe vt legitimas plantas conſequerentur, vtqúe veris aromatibus potirentur, in multis ac longinquis regionibus herbarios magnis ſumptibus alebant, muneribúsque donabant: hac præterea animi inductione, vt inde non minus gloriæ quàm vtilitatis referrent, quòd ita quoque ſtuderent mortalitatem beneficio demereri. Sanè memorabili ſuorum maiorum exemplo ducebantur, qui non ſolùm exuuias regum, quos in bello vicerant, trophæis dicatas, in triumphis portare, ipsósque reges victos ante ſe ducere ſolebant, ſed etiam peregrinas plãtas, & generoſa aromata, quibus raræ præclaræqúe dotes inerant, in eiſdem magno cum honore ferebant. Nec putabant ij, ſe minorem laudem ac gloriam adeptos eſſe ex plantis illis, quas poſtea diligenter ſuis in hortis ſerebant, itémque ex aromatibus, quæ inter ſua alia pretioſa reponebant, in ſuum & aliorum commodum, quàm ex trophæis, ſimulacris, & arcubus, quæ omnia erigi curabat ſenatus populúsque Romanus in perpetuam rerum geſtarum memoriam, & eorum gratiam, qui ſe tali laude dignos exhibuerãt. Magno etiam apud Romanos honore habiti ſunt ij, qui de plantarum hiſtoria & viribus ſcripſerunt, inqúe hac facultate claruerunt. Argumento ſatis manifeſto, quòd expugnata Carthagine, omnes bibliothecas, quas inuenerant, varijs regibus ac principibus donauerint, præter duo & triginta volumina de re herbaria & agricultura tantùm, à Magone Pœno ſcripta, quæ Romam attulerunt, & vt in Latinam linguam verterentur, mandarunt: tantam nimirum ſolus cum Romanis inijt gratiam Mago ille rei herbariæ, & agriculturæ peritus. Verùm enimuero etſi medica materia nullis olim non ſeculis celebris, nec ſolùm tractata, ſed etiam exculta fuerit, accidit tamen vel regnorum euerſionibus, vel ſeditionibus, & bellis tum ciuilibus, tum externis, vel graſſantis peſtilentiæ ſæuitia, vel medicorum qui nos præceſſerunt incuria, vt tam præclara diuináque facultas ſuperiori noſtro ſeculo obſoleta, intentata, & inculta iacuerit, adeò vt perpauci reperirentur medici, qui alias ferè plantas, quàm olera, quorum frequens eſt in cibis vſus, cognoſcerent. Qua quidem re animaduerſa, complures ætatis noſtræ clariſsimi viri, & rei medicæ diligentiſsimi indagatores, Latini & Græci ſermonis peritiſsimi, Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicenus, Ioannes Manardus, Ioannes Ruellius, Marcellus Vergilius, Leonhartus Fuchſius apud Germanos claræ eruditionis medicus, Antonius Muſa in academia Ferrarienſi doctrina celebris, Otho Brunfelſius, Iacobus Syluius, Aloyſius Mundella, & alij, ſtrenuam nauarunt operam, vt diſcuſſa ſuperioris ſeculi caligine, medicam materiam è tenebris eriperent, & ſuæ luci reſtituerent. Quos equidem eo quo potui maiori ſtudio atque induſtria ſecutus, cùm multis iam annis animaduertiſſem in vniuerſis Italiæ pharmacopolijs cùm à ſeplaſiarijs ipſis, tum maximè à medicis huius facultatis ignaris, quàm

plurimos

plurimos errores, eóſque graues & deteſtandos, committi in humanæ vitæ diſcrimen, ac ſæpe in eiuſdem perniciem, vt illorum errores tollerentur, habita noſtrorum pharmacopœorum ratione, quorum pauci ſatis Latinè ſciunt, Dioſcoridem Anazarbeum & Græcum, & antiquiſsimum ſcriptorem, ac in ſimplicium medicamentorum hiſtoria & viribus reddendis facilè principem, in Italicam linguam vertendum, & Italicis item commentarijs, vt poſſem, illuſtrandum ſuſcepi. In quos vtique, quantum ingenio, quantum labore ac cura, quantum denique iudicio conſequi potui, contuli, vt legitimas quas puto plantas proderem, meámque ſimiliter de cæteris ſimplicibus medicamentis proferrem ſententiam. Qua in re coacti fuimus non modò ſeplaſiariorum, & medicorum ſuperioris ætatis, qui hanc medicinæ partem neglexiſſe videntur, errata paſsim explodere, ſed recentiorum quoque, qui tamen materiam hanc diligentiſsimè tractarunt, opiniones ſæpenumero refellere. Nec certè mirum, quòd viri alioqui doctiſsimi, & ſumma laude digni impegerint, lapsíque fuerint, vel in tanto rerum diſcrimine vacillantes, vel interdum humana caligine cæcutientes. quod quidem & nobis aliquando accidiſſe hoc opere non dubitamus. Porrò plantarum & animalium hiſtoriam latè, quantum res poſtulare viſa eſt, complexus ſum. In viribus autem recenſendis, eas cuique plantæ ex Galeno in fine reddidi, eóque ferè ſemper contentus fui, niſi quando quid ipſe prætermiſit. Præterea cùm plura ſint plantarum, aromatum, & aliorum ſimplicium medicamentorum genera, quæ frequentem in medicina vſum obtinent, partim à Mauritanis, partim ab alijs qui per ſingulas ætates claruerunt, inuenta, de quibus nusquam, quod extet, meminerunt Dioſcorides, Galenus, aliíque veterum Græcorum authores, ea omnia noſtris commentarijs inſeruimus, ipſorúmque hiſtoriam & vires, ea qua potuimus diligentia, deſcripſimus. Hoc opus vbi ad vmbilicum perduxiſſem, vel amicorum hortatu edidi, eo in primis animo, vt aliqua ex parte induſtria mea hominum vitæ prodeſſem, déque ea bene meritus exiſtimarer. Aſſecutus hoc ſim nécne, noſtrum non eſt ferre iudicium. Niſi temerè fortaſſe à nobis dictum videretur, illud certè teſtari poſſem, me ex eo conieciſſe non ingratum opus Italis, neque inutile fuiſſe, quòd paucis pòſt annis tertiò, & quartò, & quintò (ni fallor) fuerit excuſum & venditum. Adderémque non vulgare de eo doctorum virorum iudicium, ex quo etiam cognoui, me non oleum nec operam planè luſiſſe. Id profectò me mouere debebat, vt ſi quid de exteris quoque gentibus promereri poſſem, tentarem, ne viderer in hoc Italis ſolis natus. Sed illud præterea huc acceſsit, quòd ex illis etiam aliquos noſtris commentarijs, quanuis Italicè conſcriptis, delectatos eſſe, ex iíſque fructum aliquem cepiſſe intellexerim. Cuius rei illud mihi ſatis manifeſto indicio fuit, quòd ex recentioribus tam Germanis, quàm Gallis ſcriptoribus inuenerim, quibus placuit noſtras qualescunque ſententias interpretari, ſuíſque ſcriptis interſerere, neque eas tantùm nobis ingenuè acceptas referre, ſed de nobis etiam (quæ eorum fuit humanitas) admodum honorificè loqui. Quorum erga nos vo-

luntatem vt augerem, & ſtudium omnium externorum ſi poſſem adiuuarē, vtq́ue illis gratiam aliquam rependerem, & cum alijs omnibus inirem, nulla mihi commodior ratio viſa eſt, quàm vt Italicos noſtros cōmentarios in Latinam linguam trāsferrem. Hos itaque quàm primùm potui, Latinos feci, in quibus tamen plura mutaui (quod maxima rei difficultas tulit) plura auxi, & omnia quodammodo illuſtraui. Adiecimus inſuper quàm plurimas plantarum & animalium imagines, quàm fieri potuit diligentius, ad naturæ imitationem expreſſas, magnis cùm laboribus, tum ſumptibus: non alia mehercle ratione, quàm vt ijs, qui terras peragrare non poſſunt, nec præceptores habent, quaſi hortulum exhiberemus, in quo omni tempore, nullo cultu adhibito, viuas ferè ſtirpium effigies ſpectarent. Enimuero, Sereniſsime Rex FERDINANDE, tanto ſemper cognoſcendæ materiæ medicæ, & iuuandæ poſteritatis deſiderio exarſi, vt facilè impulſus ſim per varias ire ſolitudines, loca tum amœna, tum horrida perluſtrare, & abditas terræ fibras ſcrutari, vt res ipſas oculata fide cognoſcerem. quas modò vel cum vitæ meæ periculo in præruptis montium locis quæſiui, modò in denſis & aſperis ſyluis, modò in conuallibus opacis, modò in collibus apricis, nūc in paludibus & lacubus, nunc in fontium & fluminū ripis, nunc in litoribus maris, aliâs in campeſtribus, aruis, pratis, & vinetis, aliâs in clariſsimarum vrbium viridarijs, aliâs in ruderibus & collapſis ædificijs, aliâs in ſpeluncis & lōgis terræ meatibus, aliâs in ſubterraneis metallorum fodinis, & eorum fornacibus. Ex quibus ſanè locis plura mecum detuli ſimplicia medicamenta, quæ ab adulterinis, quorum eſt in officinis vſus, maximè diſtant. Nec me certè labores aut pericula deterruiſſent à magnis longíſque itineribus, quòd Galeni exemplo mare traieciſſem, & Cyprum, Cretam, Lemnum, Syriam, Aegyptum, aliáſque regiones peragraſſem, vt multa præclara ſimplicia, quæ hodie deſiderantur, eſſem conſecutus, ad mortalium cognitionem & vſum transferenda, niſi meæ animi propenſioni obſtitiſſent negotia domeſtica, ægros curandi pietas, & corporis imbecilla ſatis conſtitutio, quæ me quidē maris & longæ peragrationis incommoda ferre non diu permiſiſſet. His tamen noſtris ſecundis conatibus magnam opem tulerunt (nec enim me pudet verū apertè fateri) nōnulli huius ætatis medici clariſsimi, & rei herbariæ peritiſsimi, quorum alij plantarum miſsione, alij conſilio, alij rerum inuentarum cōmunicatione, mihi multum profuerunt. Inter quos potiſsimùm non grauarer hoc loco cōmemorare, ſi poſſem illis ex beneficij accepti commemoratione aliquam referre gratiam, Lucam Ghinum Forocornelienſem medicum ingenij & doctrinæ ſingularis, Piſis magna cum omnium laude rem herbariam profitentem: item Gabrielem Falloppium Mutinenſem, medicū eruditione & experientia clarum, qui Patauij honoratiſsimè humani corporis fabricam pariter & materiam medicam profitetur: necnon Andream à Lacuna Secobienſem medicū præſtantiſsimum: præterea Bartholomæum à Maranta Apulum medicum apprimè eruditum: Vlyſſem quoque Aldrouandum Bononienſem honeſtiſsimi generis, probatæ doctrinæ, & magnæ expectationis medicum. Quibus omnibus eò

bus eò magis me deuinctũ eſſe intelligo, quòd ij pro ſua tantùm humanitate ac liberalitate, me, quem non nouerunt nec viderunt vnquam, amore & officio proſequantur: niſi fortè eorum in nos beneuolentia ex eo orta ſit, quòd iam aliquam de nobis conceperint opinionem ex noſtris Italicis commentarijs. Non defuerunt etiam amicitia & affinitate nobis coniuncti, quorum ſtudio ac diligentia, mihi licuit hoc tẽpore non aliter peragranti, ex diuerſis locis plures plantas conſequi, earúmque picturas edere. Sed præſertim in hoc pro nobis aſsiduam nauauit operam Io. Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus ſpectatæ eruditionis, & magnæ ſpei iuuenis, qui me in patris locum ſemper habuit. ſanè is tum Pataiuo, tum Venetijs complures ſtirpes nõ vulgares ad nos perferri curauit. Potuiſſem equidem hæc omnia diſsimulare, & mihi ſoli vniuerſam laudem vendicare. ſed abſit omnis inanis gloriæ cupiditas. Etenim benignum eſt (vt Plinius in epiſtola ad Veſpaſianum ſcitè inquit) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos proficimus. Cæterùm quandoquidem Dioſcorides non modò quinque libris tradidit vniuerſam medicam materiam, quæ plantis, animalibus, & metallicis comprehenditur, ſed his etiam ſextum attexuit, in quo ad mortalis generis vſum de antidotis diſſeruit, quibus venena omnia arceantur, ac omnium venenoſorum animaliũ morſus ictúſque curantur, ideo nos ipſum ſecuti in hunc quoque cõmentarios ſcripſimus, in quos plura regeſsimus, quæ vitæ hominum profutura ſperamus. Nam præterquàm quòd improborum veneficorum inſidijs pateãt cùm vniuerſum genus humanum, tum maximè reges ac principes, nõ deſunt etiam innumera animalium genera, quæ morſu vel ictu homines ex tẽpore interimunt. Quippe ſcorpiones, ſtelliones, phalangia noſtris in domibus viuunt oberrántque, quæ animalia cùm nullam habeant perſonarum aut locorum rationem, vbique ſeſe recipiunt, & latebras nidóſque parant. quo fit, vt interdum ab hominibus inſcientibus moleſtata, ictu venenum inferant, & ictos in perniciem agant. Latent præterea modò in hortis & viridarijs, modò in vinetis, modò in pratis, aliíſque in locis inter flores & herbas, aſpides, viperæ, & alia venenoſa reptilia, quæ vel ſi tantillum quidem pede premãtur, aut excitentur, illico exitioſum vulnus infligunt: ex quo ſtatim, vel paulò pòſt icti commoriuntur, niſi quàm primùm antidotis ſuccurrantur. Eſt & canis, qui etſi homini familiariſsimus ſit, tamen cùm in rabiem agitur, quos momorderit, in horrendum mortis genus plerunque deducit. Quòd cùm diligenter examinaſſent rectéque expendiſſent complures veterum ſapientum, quorum ſuperius meminimus, plantarum, aromatum, & aliorum quoruncunque ſimplicium medicamentorum vires altius perſcrutati, varia aduerſus venena & virulentorum animalium morſus antidota cõpoſuerunt. Quorum veſtigia ſecutus Mithridates magnus ille Ponti & diuerſarum gentium rex, cuius etiam antè mentionem fecimus, cùm non magnam ſatis ſibi gloriam ex eo comparaſſe iudicaſſet, quòd mortalium ſolus (vt tradit Plinius) duabus & viginti linguis loqueretur, adeò vt de ſubiectis gentibus nullũ hominem per interpretem compellaret, nec quòd plurimis potitus eſſet victorijs,

rijs, ad maiorem adhuc immortalémque ſuam gloriam medicinæ peculiariter curioſus fuit, & rei herbariæ percipiendæ maximum ſtudium impendit. Quorum vtrunque planè aſſecutus videtur: nam ex herbarum cognitione antidoti genera inuenit, ex quibus vnum compoſuit, quod nomen etiam eius retinet, & ſuum authorem famæ immortalitati conſacrat. Huius antidoti vſu adeò corpus ſuum rex ille firmauerat, tutúmque à venenis reddiderat, vt cùm ipſe vitam finire mallet, quàm Romanorum ſeruitutē pati, id ſæpius fertur fruſtrà veneno tentaſſe. Mithridatem imitatus eſt Andromachus doctiſsimus pariter & elegātiſsimus Neronis imperatoris medicus. Is ſiquidem theriaces compoſitionem inuenit, quæ, Galeni teſtimonio, à venenis ſeruauit non ſolùm plurimos Romanorum imperatores, ac innumeros principes, ſed & alios quosque, qui eam opportunè ſumpſerunt. quapropter Galeni tempore, ab ipſo magnificè ac ſplendidè, ita iubentibus imperatoribus, hæc parabatur antidotus. Prætaribo Attalum Pergami regem, de quo etiã à nobis antè dictum eſt, quem quoniam idem ſtudium tenuit antidota conficiendi, ideo is ab ipſo Galeno maximis laudibus celebratur. Veruntamen noſtra hæc ætas ex horum antidotorum vſu non eum fructum neque vtilitatem capit ſentítque, quam ſenſit antiquitas. Nam etſi eorum nomina monumentis tradita habeamus, atque etiam antidota ipſa in ſeplaſiariorum officinis parata reperiantur, non eos tamen effectus virésque hæc præſtant, quas ſuis nominibus pollicentur, quásque illa præſtare veteres memoriæ prodiderunt. Cuius diſcriminis illud nimirum in cauſa eſt, quòd plura à nobis deſiderētur generoſa & pretioſa aromata, quæ legitima ac omnium præſtantiſsima ſuis antidotis immiſcebant Mithridates, Attalus, Andromachus, Galenns, & alij complures veterum: quæqúe ingenti pecunia, ſummo ſtudio ac labore, ab Arabum, Aethiopum, Troglodytarum, aliarúmque diuerſarum gentiũ regionibus, illius florentiſsimæ ætatis imperatores Romam adferri curabant. Vbi tamen nemini, præterquàm medicis imperatorijs (quod fatetur Galenus) licebat veram ac legitimam theriacen conficere: niſi quis fortè potentiorum fauore, ab Imperatoribus eſſet ijs præclaris donatus aromatibus. Id quod maximè facit, ne miremur, ſi theriace noſtri vſus, itémque antidotus Mithridatica non perinde pollent viribus, atque earum nomina promittũt, & veterum ſcripta teſtantur. At certè in hoc ſatis infeliciter actum eſſe conſtat cum vita hominis, vtpote quæ iacturam fecerit maximorum remediorum aduerſus venena, aliáque grauiſsima incommoda, quibus obnoxia eſt, ac ſæpe affligitur. Quamobrem hac noſtra ætate, in qua quidem reliqua ferè omnia in priſtinum candorem reduci, & ſuæ integritati reſtitui videntur, glorioſus & verè fortunatiſsimus dici poſſet ſummus ille Pontifex, inuictiſſimus ille Imperator, sereniſsimus ille Rex, magnanimus ille Princeps, ſapientiſsimus ille cuiuſcunque reipub. Senatus, qui proprijs animi dotibus Romanos illos imperatores, & alios potentiſsimos reges imitatus, nullis ſineret ſe vel ſumptibus, vel laboribus grauari, ſed omne ſtudium, omnem operam, omnem denique ſuam facultatem adhiberet, vt iamdudum deper-

dita

dita aromata, quæ omnino nobis deſunt ad antidota conficienda, in lucem reuocarentur. Enimuero ſi horum aliquis id faceret, vel ſi omnes idem facere contenderent, non ſuæ tantùm & aliorum mortalium vitæ conſulerent, déque poſteris præclarè mererentur, ſed præterea hinc famam aſſequerentur æternam. ſiquidem beneficium id poſteri ſumma cum laude proprijs authoribus perpetuò acceptum referrent. Equidem ſi id mihi non licuit, id ſaltem quod potui, omni ſtudio induſtriáque mea præſtare conatus ſum. nam cùm viderem huius noſtræ ætatis homines in ijsdem quæ priſcæ, atque etiã in maioribus vitæ periculis verſari, nobis tamen deeſſe vera illa ac generoſa veterum antidota, ob ea quæ hodie in ijſce deſiderantur legitima ac præclara ſimplicia medicamenta, tentare volui, poſséntne ex legitimis quæ habemus, compoſita fieri medicamenta, quæ illorum vicem penſarent. Feci id quidem magno meo labore, longóque rerum vſu & experientia: ſed aſſecutus ſim nécne quod contenderam, ignoro. Illud certè fateri poſſem, ea ſemper mihi viſa eſſe longè felicius theriacæ & Mithridaticæ antidoti vires præſtare, quàm quæ paſsim hac tempeſtate, earundem nomine conficiuntur. Verùm non omiſi, quin in hoc, ſicut in reliquis aliorum potius eſſet iudicium, quàm meum. quandoquidem eo promerendi animo, quem ſemper habui, in noſtris commentarijs in ſextum Dioſcoridis librum, non ſolùm Dioſcoridem ipſum, quantum potui, illuſtraui, ſed quædam etiam antidota nobis inuenta deſcripſi. Cæterùm cùm veterem & vſitatum ſcriptorum morem ſecutus, patronum quærerem, qui hoſce noſtros commentarios ab inuidis, maleuolis, & vitilitigatoribus protegeret ac tueretur, cuius item amplitudine, authoritate, & ſplendore maiores illi quodámmodo, grauiores, & illuſtriores redderentur, prima omnium mihi occurrit Sereniſsima maieſtas tua, Potentiſsime Rex FERDINANDE, vt quæ pro ſua ſumma virtute atque immenſa clementia, neminem vnquam iniquè depreſſum non extulerit, aut iniuria aliqua affectum non defenderit. Præterea mihi admodum condecens viſum eſt, vt opus, in quo ea tractatur materia, cuius ſtudio olim reges ſummopere delectati (quod ſuprà retulimus) perpetuum nomen ſibi conciliarunt, non alio quàm Regi dicetur, eíque præſertim, quem mira naturalis philoſophiæ & rei medicæ voluptas tenet. Quarum facultatum dignitatem & excellentiam quia Sereniſsima Maieſtas tua ſummo ſtudio & amore proſequitur, ideo iure aliquo hos noſtros commentarios illi dedicandos eſſe putaui. Illud quoque me adduxit, vt potiſsimùm tuæ Sereniſsimæ maieſtati eos nuncuparem, quòd ex compluribus audiuerim, eam hilari admodum vultu, ſummáque humanitate cuiusque conditionis hominum munèra ſuſcipere: id quod chriſtianæ charitatis, ac religionis maximum præbet indicium. Huc etiam accedit immenſa erga ſtudioſos quosque Sereniſsimæ maieſtatis tuæ benignitas, quæ eos perpetuò promouet, fouet, ac tuetur: ſed maximè in medicos, quos ea præ cæteris (vt audio) præcipua benignitate complectitur, vtpote qui diuinam potius, quàm humanam profiteantur facultatem. Quod etiam apud Hebræos teſtatum reliquit Ieſus Syrach di-

uino

uino ſpiritu afflatus, dum ſic inquit. Ab altiſsimo orta eſt medicina, & à rege accipiet munera. medicamenta de terra creauit dominus, & vir prudens non contemnit illa. diſciplina medici exaltabit caput eius, & in conſpectu magnatum collaudabitur. hæc ille. Porrò illud omnibus mirum videri poſſet, quòd Sereniſsima maieſtas tua, etſi in grauiſsimis negotijs, ſui imperij functionibus, & curis dies ferè noctéſque verſetur, præſertim cùm ea ſola in vniuerſa repub. chriſtiana aduerſus immaniſsimas Turcarum gentes iugiter firmiſsimum ſeſe offerat propugnaculum, nunquam tamen prætermittere ſoleat, quin ſucciſiuis quibusdam horis, uarijs ſcientiarum ſtudijs vacet. Sed quid plura referam de tanto Rege? cuius nimirum religionem, iuſtitiam, prudentiam, pietatem, generoſitatem, liberalitatem, beneficentiam, humanitatem, ac probitatem admirantur non modò vniuerſæ reipub. chriſtianæ principes ac populi, ſed aliæ quoque gentes, quando nullis hominum præconijs præclariſsimæ animi illius dotes ſatis explicari poſsint. Reliquum igitur eſt, vt Sereniſsimam maieſtatem tuam humillimè rogem, vt hoc ſui mancipij munuſculum, qualecunque ſit, in ſeruitutis meæ teſtimonium læta fronte accipiat, foueat, & tueatur. Id quod eam maximè facturam ſpero. nam ſi munus hoc quaſi chartaceum perpendet, exiguum quidem, nec tanto rege dignum videbitur: at ſi animum donantis reſpiciet, maximum dicet, atque hoc nomine me (quæ ſua erit immenſa benignitas) ſuo fauore complectetur. Quod ſi ipſa, vt ſpero, fecerit, præterquàm quòd quàm plurimos ſtudioſos doctóſque viros excitabit, me quidem eò inuitabit atque alliciet, quòd maiora fortaſſe atque exoptatiora, quæ noſtra in officina continuè cuduntur, diutius latere non ſinam. Quæ ſi in lucem quandoque prodibunt, ea vniuerſa poſteritas Sereniſsimæ maieſtati tuæ accepta feret. Cui non ſolùm hæc, ſed & meipſum, & ſeruitutem meam dedico, dono, ac voueo. Goritiæ, Calen. Ianuarij, M. D. LIIII.

Sereniſs. Maieſtatis tuæ

Mancipium

Petrus Andreas Matthiolus medicus.

PETRI

PET. ANDREAE MATTHIOLI
ad medicæ materiæ ſtudioſos,
Præfatio.

SI VELLEM eorum morem ſequi, qui antequàm opus ſuum aggrediantur, illud in primis profitentur, nihil ſibi maiori curæ ac ſtudio eſſe, quàm vt vitæ vſuique mortalium conſulant, hoc ipſe quoque ingenuè facere poſſem. Nam ea animi propenſione ab ipſa iuuentute, quantum mihi otij ab artis medicæ exercitatione, & cura familiari impetrare licuit, id totum ad bonorum authorum libros euoluendos, ad ſimplicium medicamentorum cognitionem aſſequendam, ac demum ad ſcribendum contuli. Qua in re, vt certè apud omnes teſtatum relinquerem, me hac mente animoque elaboraſſe, vt quantum ſtudio, labore, atque induſtria conſequi poſſem, humanæ vitæ prodeſſem, deque ea optimè meritus exiſtimarer, Dioſcoridi omnem meam operam ac diligentiam adhibui, vt quantum in me eſſet, illuſtrior redderetur, atque omnium manibus tereretur. Ad quod ea mihi viſa eſt ratio commodiſſima, vt ipſum Dioſcoridem in noſtram Italicam linguam transferrem, in eumque commentarios à nobis Italicè item conſcriptos adijcerem. quòd tunc nos priuatum ſtudium maiorque cura ſubiret Italos adiuuandi, quàm cæteros. Etenim pauci admodum ſunt in Italia pharmacopolæ, ad quos tamen potiſsimùm hæc de medica materia tractatio ſpectat, qui Latinam linguam norint. Hoc opus, quod ſumma animi alacritate ſuſceperam, vbi abſoluiſſem, emiſi vel hortantibus amicis, vt quem fructum antea ex meis laboribus mihi propoſueram, eum poſtea mortalibus percipiendum, ac omnibus æſtimandum exhiberem. Verùm an is talis fuerit, qualis vt eſſet, contenderam, malim aliorum eſſe iudicium, quàm meum. Illud certò ſcio (ſi tamen id abſque vitio nobis teſtari licet) à multis in Italia, quorum iudicium cæteris omnibus antepono, eo animi candore ſcripta noſtra æſtimata ac commendata fuiſſe, quo ipſi illa ſcripſimus, atque etiam Italis non inutilia, neque iniucunda fuiſſe. Quorum ſanè exemplo, deque noſtris commentarijs iudicio non potui non mihi ipſi gratulari, ac omnibus, quibus illos legendos tradidimus. Acceſsit interea mihi non minor inde cupiditas externos quoque demerendi. eamque cupiditatem illud auxit, quòd intellexerim ijs pergratum fore, ſi noſtri commentarij Latini fierent. Hac igitur ratione adductus, vt etiam ab externis gratiam aliquam inirem, vtque omnibus in vniuerſum ſtudio, cura, induſtriaque mea prodeſſem (quod ego quidem antiquum ſemper habui, & præcipuum) noſtros commentarios ex paruo, quod nobis ſupereſt otio, Latinos reddendos atque illuſtrandos ſuſcepi. Quo in opere quid præſtiterim, planè ignoro. vos, in quorum gratiam, tantum in eo laboris inſumpſi, quòd iam abſolutum quidem ipſum, ſed mihi non decoctum emitto, legendo iudicabitis. Neque aliud ab omnibus petitum velim, quàm vt hos noſtros commentarios ea animi ſynceritate, & æquitate æſtiment, qua ſuos ab alijs æſtimari & perpendi vellent: vel qua ipſi aggreſsi ſumus illos conſcribere. Nam etſi multorum eruditorum ſententias refellere auſus ſum, atque non pauca fortaſſe nimis acriter inſequi, corrupta ſcilicet, quæ indoctorum pertinacia nunquam ſatis explodi poſſunt; id tamen eo conſilio feci, vt quantum ingenio perficere, quantum mente elaborare, quantum denique iudicij in re medica ex ſtudijs, laboribus, ac vigilijs mihi comparare potui, liberè in publicum ad mortalitatis fructum & utilitatem proferrem. Sed certè in hoc longius, quàm ſtatueram, digreſſa eſt oratio noſtra: eò enim (neſcio quo modo) irrepſit, vt partem aliquam aperirem noſtri ſcribendi inſtituti. Quod tamen non prorſus alienum fuiſſet, niſi eius conſilij ratio cùm alibi, tum præcipuè ſuperius in epiſtola nuncupatoria à nobis latius expoſita eſſet, atque à pluribus, opinor, comprobata, quàm vt hoc loco paucis attingi debuiſſet. Quare iam ad id nobis accedendum eſt, quod in primis medicæ materiæ ſtudioſos admonendos eſſe putamus, vtpote quod nonnihil priuatim ad rem præſentis operis facere videatur. Cùm enim ab eo tria potiſsimùm comprehendantur, Dioſcoridis contextus, noſtri in eum commentarij, & plantarum imagines, de ſingulis aliqua nobis reddenda ratio eſt, vt qualem me in vnoquoque geſſerim, quod confitendum ſit, non diſsimulem. De contextu itaque Dioſcoridis, quem nequaquam prætermittendum cenſuimus, ob plures cauſas, quas hîc referre nimis longum eſſet, quæret aliquis, cur Ioannis Ruellij Galli medici eruditiſsimi interpretationem prætulerim, dignamque exiſtimauerim, quæ præ cæteris in noſtris commentarijs legatur; cùm tamen duo alij viri ſummi pariter & doctiſsimi, Hermolaus Barbarus, & Marcellus Virgilius Florentinus in idem ſtudium nauiter incubuerint. Fateor ingenuè me Ruellij verſionem ſecutum eſſe, ſed non propterea aliorum præclaros conatus contempſiſſe unquam: quin potius vtriuſque ſtudium ſemper admiratum, quippe quòd vterque in eo maximam laudem promeruerit. Illud autem me magis mouit, vt Ruellium admiſerim, quòd eius conuerſio omnibus facta ſit vulgatior, ac frequentior in ſtudioſorum manibus verſetur. Adde etiam, quòd hæc communi omnium ferè, medicorum præſertim, iudicio præferatur: cui nimirum nobis quoque libuit ſubſcribere. Non tamen illud me certè latuit, Ruellium nimis fortè in ea religioſum fuiſſe. quippe qui interdum maluerit ipſum Dioſcoridem deſerere, quàm Plinium, modò Latini ſermonis nitore captus, modò etiam rei cognitione incertus. Qua re à nobis perſpecta, Ruellij quidem interpretationem recepi, ita tamen vt nonnunquam auſus ſim ab eo deſciſcere, vel vetuſtiſsimorum probatiſsimorumque exemplarium, & vnius Oribaſij codicis fidem ſecutus, vel certa rei experientia fretus. Eorum autem quæ immutaui, nonnulla obeliſco adnotata reliqui, nonnullis etiam ſignum ſuppreſsimus. Sanè plura eiuſmodi, pluresque inſuper varias lectiones exhibuiſſem, ſi maius otium & tempus nobis ſuppeditaſſet. quæ tamen, Deo concedente, aliquando ad communem vtilitatem, & ampliorem medicæ materiæ diſquirendæ campum, dabuntur. Hinc factum eſt, vt Ruellij nomen contextui præſcribendum non duxerim, ne viderer cum eo nomine conuenire, re autem ſæpe ab eo diſſentire. Satis enim fore putaui, ſi hîc ſtudioſos certiores facerem, me Ruellio Dioſcoridis conuerſionem acceptam referre: ſi præterea rationem reddidiſſem, cur illi non ſemper addictus eſſe voluerim. Quod quia abunde, vt arbitror, præſtitimus, iam ad alterum nobis propoſitum, quod de noſtris commentarijs erat, progrediamur. De quibus profectò mihi melius eſſet tacere, quàm pauca dicere, ſi vellem naſutulis & vitilitigatoribus occurrere. Frequens nanque hodie eſt, indieſque magis pullulat huiuſmodi genus hominum in Italia (neſcio quid fiat in alijs regionibus) qui nullum in toto vitæ ſuæ curſu fructum ſemènve proferunt, alienos tamen auidè carpunt, mox lacerant, & pedibus obterunt. Sed hos nunc miſſos faciam: alius enim locus, aliud ſtudiorum noſtrorum otium poſtulabit, vt cum ijs ſermonem conferamus, vel eos ab hac mala mente deterrendi, uel ad ſua quoque proferenda excitandi cauſa. Verùm ad candidos, & æquos, quibus hæc ſcribimus, noſtra ſeſe conuertat oratio. A' uobis equidem illud petitum volo, quòd nulla vos capiat admiratio, ſi in his noſtris commentarijs inuenietis, vt inuenietis ſcio, me plantas aliquas notas prodidiſſe, neque tamen earum imagines pictura expreſsiſſe. Hoc mehercule factum eſt, non ſolùm quòd plantæ nobis cognitæ, dum eas depingi curarem, non omnes nobis in promptu eſſent; ſed quòd etiam deeſſent ſculptores, qui pictas plantas citò diligenterque inciderent, & inſculperent. Quorum quidem defectu coacti fuimus (vt ingenuè, quod accidit, confitear) non aliquarum modò plantarum, quæ à Dioſcoride nobis notæ redduntur; ſed omnium quoque, quas noſtris commentarijs inſeruimus, picturam in aliud tempus differre. Acceſſerunt amicorum hortatus, & typographi ſumptus. illis vt obtemperarem, æquum fuit: neque non alterius habenda ratio erat, ne ſcilicet nimio ſumptu grauaretur. Quare operæpretium fuit, vt & imaginum, quas abſoluendi tempus & commoditas dabatur,

& totius

& totius operis (vt ſemel omnia complectar) editioni celeritatem & feſtinationem adhiberem. Quæ verò nunc omiſimus, cogentibus cauſis prædictis, ea aliquando prodemus, niſi quid nobis humanitus accidat. Cæterùm vt de imaginibus quoque ſeorſum aliquid dicamus, equidem aliàs abhorrui ab hoc docendi genere, ratus neminem vnquam poſſe ex iconibus veram & exactam ſimplicium medicamentorum peritiam aſſequi. quòd eorum varietas non poſsit vnica ſingulorum pictura comprehendi: ſiquidem non eadem eſt pullulanti herbæ facies quæ adultæ, neque adultæ quæ iam ſeneſcenti. Quòd ſi eiuſmodi herbarum mutationes omnes ſingulis picturis repræſentari vellent, quis dubitet, id opus futurum infiniti laboris, ac immenſi ſumptus? Verùm enimuero cum vidiſſem tales aliorum conatus ab omnibus propémodum commendari, atque indies creſcere ſtudium virorum rerum effigies in publicum edentium, ne ſolus viderer in diuerſam ire ſententiam, vtque etiam notam, dum viuo, delerem, quam quidam typographus noſtris Italicè ſcriptis commentarijs inuſſerat, adiectis plantarum imaginibus, quæ quiduis aliud, quàm rem ipſam referebant, ipſe quoque experiri volui, ſi quid hac in re præſtare poſſem, non tantùm ut mea in medium proferrem, quantum vt aliorum conatus adiuuarem, & de vobis ſtudioſis, ſi poſſem, bene mererer. Sed quàm res hæc nobis difficilis fuerit, non eſt quod pluribus explicem. omnes enim ſciunt, quàm difficilè inueniantur homines, qui res ipſas ita vt ſunt, depingant, & qui depictas diligenter incidant, & inſculpant, quorum maior adhuc inopia eſt. Id quod etiam facilè dijudicabitis ſtudioſi, qui in hoc opere nonnullas effigies affabrè ſatis, nonnullas verò infabrè exculptas offendetis. Sanè quod in rem communem nauare potui, licet illud exiguum eſſe intelligam, in eo non commiſi, vt meum ſtudium, opera, aut diligentia à vobis deſideraretur. Quid autem profecerim, neſcio. veſtrum erit iudicium. Ab iis certè, qui grati ſunt, me gratiam initurum ſpero. quandoquidem mihi communis vtilitatis cupidiſsimo hoc opus non aggrediendi voluntas defuerit, ſed perficiendi facultas: quam tamen omni ſtudio conſequi aſsiduè conamur. Bene valete, & noſtra boni conſulite.

EXEMPLVM PRIVILEGII PONTIFICII.

MOTV PROPRIO &c. Cùm, ſicut dilectus filius Vincentius Valgriſius bibliopola, & typogra-
phus Venetus nobis nuper exponi fecit, ad communem omnium ſtudioſorum vtilitatem, ſua propria
impenſa, Commentaria dilecti filij Petri Andreæ Matthioli medici Senenſis in ſex Pedacij Dioſcoridis
Anazarbei libros de medica materia, nunc primum ab ipſo in Latinum conuerſa & aucta, cum innume
ris plantarum, & animalium figuris, quæ ad idem opus ſpectant: item Almanachum ſiue Ephemeridas
ſupputatas per dilectum filium Nicolaum Simum Bononienſem mathematicum: necnõ Dialogos ſeu
Colloquia dilecti filij Marci Mantui Bonauiti Patauini Iuriſconſulti: adhæc Secundam partem philo-
ſophiæ naturalis per dilectum filium Alexandrum Picolomineum Senenſem Hetruſco ſermone conſcriptam: item Car-
mina dilectorum filiorum Io. Baptiſtæ Pignæ, & Reuereñ Cælij Calcagnini, & Ludouici Areoſti Ferrarienſium: præte-
rea Centuriam conſiliorum Io. Baptiſtæ Montani Veronenſis: inſuper libros Ioannis Schoneri mathematici de iudicijs
natiuitatum, in Italicum ſermonem per Io. Baptiſtam Carellum conuerſos, hactenus non impreſſa, imprimi facere inten-
dat, dubitetque ne huiuſmodi opera poſtmodum ab alijs abſque eius licentia imprimantur, quod in maximum ſuum præ-
iudicium tenderet. Nos propterea eius indemnitati conſulere volentes, Motu ſimili, & ex certa ſciẽtia eidem Vincentio,
ne ſupradicta opera per ipſum imprimenda, per decem annos, poſt dictorum operum impreſsionem à quocunque ſine ip-
ſius licentia imprimi, aut vendi, ſeu venalia teneri poſsint, concedimus, & indulgemus, inhibentes omnibus, & ſingulis
tam in Italia, etiam in Fulginateñ, & Raccanateñ ciuitatibus, quàm extra Italiam exiſtentibus, bibliopolis, & librorum
impreſſoribus ſub excommunicationis latæ ſententiæ. In terris verò S. R. E. mediatè vel immediatè ſubiectis, ſub ducen-
torum ducatorum auri, pro vna, fiſco cameræ Apoſtolicæ, & pro alia medietatibus, eidem Vincentio eo ipſo applicandis
pœnis: & inſuper amiſsionis omnium librorum, quoties contrauentum fuerit ipſo facto, & abſque alia declaratione in-
currendis, ne intra decennium ab impreſsione dictorum operum reſpectiuè computandum, dicta opera ſine eiuſdem Vin-
centij expreſſa licentia imprimere, vendere, ſeu venalia habere, aut proponere quomodolibet audeant. Mandantes vni-
uerſis venerabilibus fratribus minoris, Archiepiſcopis, Epiſcopis, eorumque Vicarijs in ſpiritualibus generalibus, & in
ſtatu C. S. R. E. etiam Legatis, & Vicelegatis ſedis Apoſtolicæ, ac ipſius ſtatus gubernatoribus, vt quotiens pro ipſius
Vincentij parte fuerint requiſiti, vel eorum aliquis fuerit requiſitus, eidem Vincentio efficacis defenſionis præſidio aſsi-
ſtentes, præmiſſa ad omnem ipſius requiſitionem contra inobedientes, & rebelles per cenſuras Eccleſiaſticas etiam ſæpius
aggrauandos, & per alia iuris remedia, auctoritate Apoſtolica exequantur. Inuocato etiam ad hoc ſi opus fuerit auxilio
brachij ſecularis, non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, priuilegijs quoque indultis, & literis
Apoſtolicis quibuscunque, & præſertim dictis Fulginateñ, & Raccanateñ ciuitatibus, ſuper libertatibus, & exemptioni-
bus mercatorum quorumlibet, tempore nundinarum eorundem ciuitati, ac aliâs quomodolibet editis, conceſsis, confir-
matis, & innouatis etiam iteratis vicibus. Quibus omnibus illorum veriores tenores pro ſufficienter expreſsis habentes,
hac vice duntaxat, ſpecialiter & expreſsè pari motu derogamus, cæteriſque contrarijs quibuſcunque. Et inſuper quia dif-
ficilè admodum eſſet præſentem motum proprium ad quælibet loca deferri, volumus & Apoſtolica auctoritate decerni-
mus, ipſius tranſumptis, vel exemplis plenam, & eandem prorſus fidem vbique tam in iudicio, quàm extra haberi, quæ
præſenti originali haberetur: & quòd præſentis motus proprij, abſque eo quòd publicetur, aut in eo data apponatur, ſo-
la ſignatura ſufficiat, & vbique fidem faciat in iudicio, & extra, regula contraria non obſtante.

EXEMPLVM PRIVILEGII CAESAREI.

CAROLVS Quintus, Diuina fauente clementia, Romanorum Imperator Auguſtus, ac Rex Germa-
niæ, Hiſpaniarum, vtriusque Siciliæ, Hieruſalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Archidux Au-
ſtriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ &c. Comes Habſpurgi, Flandriæ, Tyrolis &c. Notum facimus te-
nore præſentium vniuerſis. QVVM ſyncerè nobis dilectus Vincentius Valgriſius bibliopola, &
chalcographus Venetus, nobis reuerenter exponi fecerit, ſe conſtituiſſe in communem omnium, &
præcipuè rei medicæ ſtudioſorum vtilitatẽ, ſuis proprijs impenſis imprimere, & imprimi facere Com-
mentaria hactenus non impreſſa in ſex libros Dioſcoridis Anazarbei, de ſimplicium hiſtoria & viribus
latinitati reddita per honorabilem, doctum, noſtrum & Imperij ſacri fidelem dilectum Petrum Andream Matthiolum Se-
nenſem, artium & medicinæ Doctorem, cum figuris omnium plantarum, animalium, aliarumque rerum eidem operi ſpe-
ctantium. Vereri autem ne eiuſmodi Commentaria & figuræ, poſtquàm ab ipſo magno labore ac ſumptu impreſſa fue-
rint, ab alijs chalcographis aut bibliopolis temerè imprimantur & diſtrahantur, in non modicum ipſius damnum & de-
trimentum. À nobis proinde humiliter petendo, vt ipſum Priuilegio ac Edicto noſtro aduerſus eam iniuriã munire vel-
lemus. Nos igitur cupientes in primis illorum indemnitati conſultum, qui magnis ſuis impenſis & laboribus vtilitati pu-
blicæ prodeſſe ſtudent. Iccirco tenore præſentium, ex certa noſtra ſcientia, & pro ea autoritate, qua tam ratione Impe-
rialis dignitatis, quàm aliàs fungimur, edicimus, ſtatuimus, & diſtrictè inhibemus, ne quis typographus ſeu impreſſor,
aut quivis alius cuiuſcunq; ſtatus & conditionis exiſtat, per totum Romanum Imperium, & ciuitates, terras, ac loca no-
bis

bis & eidem Romano Imperio, mediatè vel immediatè ſubiecta, tam in Italia, quàm in Germania, & vniuerſa Ditione noſtra, prædicta Commentaria in Dioſcoridem, per præſatum Vincentium Valgriſium imprimenda, infra decennium ab illarum prima editione, absque ipſius Vincentij expreſſa licentia, imitari vel imprimere, ſeu alibi impreſſa ſeu excuſa, intra fines ſacri Romani Imperij, & Ditionis noſtræ importare, adducere, ac vendere audeat & præſumat. Quàtenus præter noſtram, & Imperij ſacri grauem indignationem, & amiſsionem librorum, ſic per æmulationem impreſſorum (quos eidem Vincentio, vbicunque nactos, per ſe vel agentes ſuos ad ſe recipiendi, & in vſum ſuum vertendi ius eſto.) pœnam quoq; ſex Marcharum auri puri, Fiſco noſtro Cæſareo, & ipſi Vincentio, ex æquo, quotiescunque contrafactum fuerit, irremiſibiliter applicañ, cupiant euitare. Harum teſtimonio literarum, manu noſtra ſubſcriptarum, & ſigilli noſtri impreſsione munitarum. Datæ in ciuitate noſtra Imperiali Auguſta Vindelica, die vigeſima prima menſis Februarij. Anno Domini milleſimo quingenteſimo quinquageſimo primo, Imperij noſtri trigeſimo primo, & Regnorum noſtrorum trigeſimo ſexto.

EXEMPLVM PRIVILEGII GALLIARVM REGIS.

HENRY par la grace de dieu Roy de France Aux Preuoſtz de Paris Bailliz de Rouen Senechaulx de Lyon Tholoſe & Bordeaux & a tous noz aultres Iuſticiers officiers ou leurs lieuteñ quil appartiẽdra ſalut Noſtre cher & bien ame Vincent Vaugrys libraire & imprimeur dem̃ a Venize Nous a faict entendre par lr̃es que nous a eſcriptes noſtre ame & feal cõſeiller maiſtre des requeſtes de noſtre hoſtel & noſtre embaſſadeur deuers la ſeigneurie de Venize Que auec grandz fraiz peine ſoinz & labeur Il a traduict le liure de Dioſcoride auec les figures au naturel & les commentz latins du docteur philoſophe & medecin Maiſtre Pierre Andre mathiol Senoys & pareillemẽt les figures de tous les ſimples qu'il a faict portraire & deſigner au naturel Pour le benefice commung de tout le monde & pour L'ayde & ſupport des corps humains leſquelz il a faict imprimer audict Venize & pour aultant qu'il craint que aulcuns libraires & Imprimeurs de noſtre Royaulme ne ſingerent & entremectent de faire Imprimer & portraire ledict liure & par ce moyen le fruſtrer de ce qu'il pretend du fruict de ſon labeur Nous ſuppliant & requerant a ceſte cauſe luy vouloir ſurce pourueoir Pource eſt il que nous inclinans a la requeſte que noſtredict ambaſſadeur nous a faicte pour ledict Vincent Vaugrys Et voulans luy ſubuenir en ceſt endroict auons de noz certaine ſcience plaine puiſſance & auctorite Royal prohibe & deffendu prohibons & deffendons a tous libraires imprimeurs de noſtre Royaulme & aultres perſonnes quelz qu'ilz ſoient Que durant le temps & terme de dix ans enſuyuans & conſecutifz Commenceans au iour & dacte de ces pñtes ilz n'ayent a imprimer ne faire extemper mectre ne expoſer en vente leſdictes oeuures & traduction dudict liure de Dioſcoride ne auſsi les portraictz & figures de tous les ſimples Sinon celluy ou ceulx qui auront charge d'en vendre & expoſer en vente de la part du dict Vaugrys ſur peine damende arbitraire a nous a applicquer & de cõfiſcation de tous leſdicts liures & oeuures qui ainſi ſe trouueront Imprimez ſans charge ne commiſsion dudict Vincent Vaugrys Si vous mandons commectons & a vnz chũn de vous endroict ſoy et ſi comme a luy appartiẽdra Que ſelon & enſuyuant ce que deſſus vous faictes ou faictes faire expreſſes Inhibitions & deffences de par nous ſur les peines que deſſus indictes & aultres que verrez eſtre a impoſer a tous leſdicts imprimeurs libraires demourans en voz iuriſdictions & deſtroictz Que parcy apres ilz ne aulcũ d'eulx aultres que celluy ou ceulx qui auront charge expreſſe de ce faire dudict Vincent Vaugrys Ayent a imprimer ne faire extemper mectre ne expoſer en vente ledict liure traduction & figures deſſuſdictes et ſi apres leſdictz commandemens faictz vous trouuez aulcuns contreuenans a iceulx vous procedez a lencontre d'eulx par condemnation deſdictes peines & aultres ainſi que verrez eſtre a faire ſelon lexigence des cas Non obſtant oppõs ou appellaõs quelcõcques & ſans preiudice dicelles Pour leſquelles ne voulons eſtre differe Car tel eſt noſtre plaiſir De ce faire vous auons donne & donnons plain pouuoir puiſſance auctẽ & mandement eſpecial Mandons & commandons a tous noz Iuſticiers officiers & ſubgectz a vous en ce faiſant eſtre obey. Donne a Sainct Germain en Leez le XXIX Iour de mars Lan de grace mil cinq cens cinquante deux auant paſques & de noſtre Regne le Sixieſme.

Par le Roy Duthier

EXEMPLVM PRIVILEGII ILLVSTRISS. SENATVS VENETI.

SERENISSIMO Principe & Illuſtriſs. Signoria. Supplica il fedeliſsimo Seruitore di V. Sublimità Vincenzo Valgriſio libraro & inſieme ſtampator de libri, che hauendo deliberato di far ſtampar à honore, & vtile di queſta inclita città, i commentari Latini dell'Eccellentiſsimo medico meſſer P. Andrea Matthioli ſopra Dioſcoride, libro nõ men vtile, che deſiderato da molti. Et hauẽdo per maggior intelligentia della materia, che in eſſo libro ſi tratta, fatto diſſegnar & intagliar infinite piante. Per il che ha fatto vna grandiſsima ſpeſa, ne quella ſolamente è ſtata in far ritrarre, & intagliare le dette piante da valentiſsim'huomini, ma in farſi trouar, & portar quelle piante (che ſono molte) che qui non naſcono da diuerſi paeſi, tutto con ſperanza di mandarle inſieme co'l libro in luce, mercè però del fauore, che aſpetta dalla bontà di V. Sublimità, ſi per honore, & gloria di queſta Clariſsima città, come per vtilità, & beneficio del corpo humano. Et perche dubita il detto ſupplicante ſtampando il ſopradetto libro con le dette figure ſenza'l priuilegio di voſtre Sublimità, che altro Libraro, ouer Stampatore non gli toglia la fatica, & le ſpeſe inſieme, cauãdo'l diſegno dalle ſue figure, facendole poi intagliare, & vltimamente ſtampandole, prendendo nel reſto il ſuo libro per eſſemplar, il che gli ſaria non ſolamente perdita delle fatiche, & ſpeſe fatte intorno à queſta opera, ma cagion grande di ſua ruina. Per queſto egli hora ricorre alli piedi di V. Sublimità, & à quelle con l'Eccellentiſsimo ſuo Conſeglio di Pregadi humilmente ſupplica d'eſſergli conceſſo in ſpecial gratia, che altri, che egli, ouer chi da lui hauerà auttorità, non poſſa ſtampar, ò fare ſtampar, pigliando queſto ſuo Dioſcoride per eſſemplare, & da eſſo cauando le figure delle piante, ne da altri in alcun modo ſtampato vendere il detto libro per ſpatio di anni quindici, ſotto pena à chi contrafarà, di ducati ſeicẽto, & di perder tutti i libri, & i diſſegni che fuſſero ſtati fatti, & di pagar ducati dui per ciaſcuna opera, che fuſſe ſtata contrafatta. Et ſe ſarà alcun'habitante in queſta inclita città, che lo faceſſe ſtampare, ouero fuſſe cauſa, che ſi ſtampaſſe, in terre aliene, che ſaria danno di V. Sublimità, & di eſſo ſupplicante, trouandoſi queſti tali s'intendano incorrer nelle ſopradette pene. delle quali un terzo vada all'hoſpital dell'incurabili, l'altro all'accuſator, & l'vltimo all'officio, il qual farà l'eſſecutione, & che ogni officio, ouer magiſtrato poſſa far la detta eſſecutione, doue ſarà fatta la conſcientia.

Supplica ancora il medeſimo per le ſottoſcritte opere nella forma iſteſſa, che quella di ſopra, & queſto tutto domanda in gratia à voſtre Sublimità, allequali humiliſsimamente ſi raccomanda.

Almanach, ouero Ephemeride per XV. anni calculato per l'Eccellentiſsimo meſſer Nicolò Simo Bologneſe.

Colloquia, ſeu Dialogi iuris &c. dell'Eccellentiſsimo meſſer Marco Mantoa Patauino.

La Seconda parte della Philoſofia naturale di meſſer Aleſſandro Piccolomini, volgare.

La Poeſia Latina di M. Giouan Battiſta Pigna, di Monſignor Celio Calcagnino, & di M. Lodouico Arioſto Ferrareſi.

1553. Die. 29. Septembris in Rogatis.

Che al ſopraſcritto ſupplicante ſia conceſſo quanto'l domanda, eſſendo obligato di oſſeruar tutto quello, che è diſpoſto in materia di ſtampe.

Raphaël Cornelius Ducalis Notar. &c.

Typographus

Typographus Lectori. S.

Cvm non poſſumus id facere quod volumus, id velimus quod poſsimus, neceſſe eſt. Non temerè neque ineptè quidem cogor nunc ijs verbis uti. nam ſi ego, qui omnem meam operam in tuum vſum libenter conferre ſoleo, non vterer nunc tecum excuſatione officij, quod mihi maxima de cauſa intermittendum fuit, eius facti conſcientia mihi iniucunda eſſet. Huius operis calci Matthiolus præclarus author adiecit Apologiam, qua ſe ab erroribus & calumnijs vindicat, quibus notatur ab Amato Luſitano medico in ſuis enarrationibus, quas ille in Dioſcoridem nuper edidit. Apologiæ ſubinde idē attexuit obiectiones, in quibus contrà errata illius patefacit. Vtrunque libentiſsimo animo excudendum ſuſceperam, ratus rem tibi non ingratam, neque prorſus inutilem me facturum. Cur autem id modò non præſtiterim, in cauſa fuit (vt dicam ingenuè quod res eſt) anguſtia temporis, & rerum noſtrarum infirma ſatis conditio: quarum vt rationem haberem, nullum tempus erat nobis reliquum. Sanè maximas impenſas feci, & vix noſtris viribus pares, ex quibus vt iam fructum aliquem caperem, opportunū valde viſum eſt, ex uſuque meo, hunc librum ad proximum mercatum Francofordienſem mittere. Qua præterea ratione celerius à nobis ſatisfiet exterarum gentium expectationi, quam illis librum hunc de ſe concitaſſe intelligo. Habes igitur cauſam, cur hoc tempore ſatis anguſto maluerim meis commodis, quàm tuæ vtilitati conſulere, quàm etiam Matthioli voluntatem exequi, quibus tamen iandudum me meamque operam dicaui: id quod feci vtriusque humanitate fretus. Quare ſi nunc non potui (quod non ab re præfatus ſum) id facere quod volebam, ſi id uolui quod potui, mihi ignoſcas, abs te peto. Dabo equidem operam, vt quæ nunc remiſi, quàm primùm abſoluam, adeò vt huic libro etiam empto, ea commodè aſſuere poſsis. Atque etiam adnitar, vt plura alia, quæ ſcio uir hic clariſsimus exornat, à nobis excudantur. In ſumma non committam poſthac, vt meam diligētiam deſideres: quinimo efficiam, vt me tuæ magis, quàm meæ vtilitatis cupidiſsimum cognoſcas. Vale.

Errata corrigenda.

Pagina 8. *uerſu* 6. *ſuſpectum eſſe ſuſpectus eſſe* 9. 37. *clematis altera clematis prima* 16. 2. *in arundinibus ſati in arundinetis ſati* 24. 25. *lib.* III. *epiſt.* VI. *lib.* VI. *epiſt.* III. 40. 41. *perſimiles perſimilis.* & 53. *Faciendi modus Faciendi modum* 44. 49. *per regiones defertur per regiones non defertur.* 48. 19. *Siſer bis ſatus Siſer bis ſeritur* 51. 20. *deinde ſacculum deinde in ſacculum* 158. 4. *capite ſecundo capite undecimo* 195. 28. & *ante ipſum Theophraſtus* & *poſt ipſum Theophraſtus* 215. 30. *à cano rabido à cane rabido* & 55. *carnes duræ carnis duræ* 278. 55. *depotum depoſitum* 300. 21. *hanc de cauſa hac de cauſa* 350. 52. *paruo bello paruo bulbo* 401. 2. & 3. *ſemine rebrtam ſemine refertam* & 4. *Amferoſiam Ambroſiam* 482. 7. *inter ſe differant inter ſe non differant.*

Ex his erroribus nonnullos hoc loco neceſſariò adnotauimus, quippe quòd authoris ſententiam peruerterent. nonnullos verò, qui verbum immutabant, latinitatemque offendebant vnius vel alterius literæ additione, aut defectu, aut mutatione, ea tantùm ratione appoſuimus, vt eorum exemplo alios ſimiles inter excudendum commiſſos, benignus lector emendet.

INDEX

INDEX EORVM, QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

Cuius primus numerus paginam, ſequens uerò paginæ lineam denotat.

A

ABIETIS hiſtoria 71.53
Abietis lacryma 72.2
Abietis lacrymæ uires 72.20
Abrotonum Dioſcoridi 331.33
abrotoni conſideratio 331.45
abrotoni maris genera duo ibidem
abrotoni fœminæ conſideratio 331.46
abrotoni uires ex Galeno 332.9
Abſinthium Dioſcoridi 328.57
abſinthium marinum Dioſcoridi 329.30
abſinthium ſantonicum Dioſcoridi 329.40
abſinthij conſideratio 329.47
abſinthium Ponticum 329.50
abſinthij marini conſideratio 330.19
abſinthij ſeriphij conſideratio ibidem
abſinthij uires ex Galeno 330.47
Abſque ſimplicium medicamentorum notitia rectè mederi nemo poteſt 3.6
Acacalis Dioſcoridi 96.40
acacalis conſideratio 96.43
Acacia Dioſcoridi 113.48
acacia altera Dioſcoridi 114.2
acaciæ conſideratio, & hiſtoria 114.9
acacia officinarum factitia 114.38
acaciæ alterum genus 115.12
acaciæ uires ex Galeno 115.17
Acanthium Dioſcoridi 323.3
acanthij conſideratio 323.7
Acanthus ſatiuus Dioſcoridi 323.21
acanthi ſatiui conſideratio 323.36
acanthi uires ex Galeno 324.10
acanthus ſylueſtris Dioſcoridi 323.32
acanthi ſylueſtris conſideratio 324.8
Acarnæ hiſtoria ex Theophraſto 384.39
Acetum Dioſcoridi 578.39
acetum è betonica Dioſcoridi 584.46
acetum mulſum Dioſcoridi 579.24
acetum ſcillinum Dioſcoridi 580.11
acetum ex ſtœchade Dioſcoridi 584.40
aceti conſideratio 578.56
acetum contrarijs conſtat facultatibus 578.57
aceti ſcillini uires mirabiles ex Galeno 580.27
Achatæ lapidis hiſtoria, & uires 630.57
Achillea Dioſcoridi deſcripta 452.45
achilleæ conſideratio 452.58
achilleæ uires ex Galeno 453.21
Achras Dioſcoridi 137.35
Acida muria Dioſcoridi 579.53
acidæ muriæ uſus exoleuit 579.59
Acinos Dioſcoridi 346.43
acini conſideratio 346.47
Aconitum Dioſcoridi 479.25
aconitum alterum Dioſcoridi 480.9
aconiti genera, & conſideratio 480.23
aconiti hiſtoria ex Theophraſto 480.45
aconiti uenenum, & eius remedia Dioſc. 660.51
aconiti ueneni noxa, & eius curatio 661.1
Acontiæ hiſtoria 702.11
acontiæ morſus notæ, & eius cura 702.19
Acorum Dioſcoridi deſcriptum 19.10
acori conſideratio 19.24
acorum legitimum 20.10
acori uires ex Galeno 20.26
Acuta ſpina Dioſcoridi 99.44
acutæ ſpinæ conſideratio 100.1
acutæ ſpinæ uires ex Galeno 102.14
acutam ſpinam non eſſe berberim uulgi 100.27
Adami Loniceri errata, & ſentētiæ improbatæ 80.52 & 98.28. & 104.45. & 127.2. & 269.58
Adami poma 137.13
Adarces Dioſcoridi 625.17
adarcæ conſideratio 625.24
adarcæ uires ex Galeno 625.40
Adeps omnis Dioſcoridi 209.3
adipis, & pinguedinis uires ex Galeno 210.52
adipis in cibis facultas 212.29
Adiantum Dioſcoridi 518.8
adianti conſideratio 518.37
adianti hiſtoria ex Theophraſto 518.37
adianti uires ex Galeno 519.14
adianti uires ex Meſue 519.20
Aegilops Dioſcoridi 520.3
ægilopis conſideratio 520.9
ægilops hordei uitium 520.38
ægilopis uires ex Galeno 520.48
Aeris flos Dioſcoridi 590.45
æris floris hiſtoria 590.57
æris floris uires ex Galeno 591.4
Aeris ſquama Dioſcoridi 591.11
æris ſquamæ conſid. & uires ex Galeno 591.33
æris ſquamæ lethifera uis, & eius remedia 675.4
Aerugo raſa Dioſcoridi 593.8
ærugo ſcolecia Dioſcoridi 593.30
æruginum conſideratio 593.54
æruginum uires ex Galeno 593.59
æruginis uenenum, & eius remedia 676.26
Aes uſtum Dioſcoridi 590.21
æris uſti conſideratio 590.35
æris uſti uires ex Galeno 590.39
Aethiopis Dioſcoridi 501.5
æthiopidis conſideratio 501.18
æthiopidis uires 501.28
Aëtites lapis Dioſcoridi 635.32
Aëtitæ lapidis hiſtoria, & uires 635.39
Agallochum Dioſcoridi 43.51
agallochi conſideratio 43.57
agallochi fabuloſa uulgi opinio 44.8
agallochi hiſtoria ex Serapione 44.17
agallochi facultates ex Auicenna 44.52

Index.

Agaricum Dioſcoridi 306.22
agarici conſideratio 306.56
agarici uires ex Galeno 307.1
agarici facultates ex Meſue 307.11
agarici nigri noxa, & eius remedia Dioſc. 678.36
agarici nigri noxa, & eius curatio 679.12
ageraton Dioſcoridi 465.56
agerati conſideratio 466.33
agerati uires ex Galeno 466.35
Agnus Dioſcoridi 115.49
Agria arbor 99.10
Agrifolij conſideratio 98.60
Aiuga Dioſcoridi 428.56
aiugæ conſideratio 429.41
aiugæ uires ex Galeno 429.47
Alabaſtrites lapis Dioſcoridi 633.3
alabaſtritæ lapidis conſideratio 633.6
alabaſtritæ uires ex Galeno 633.14
Alcea Dioſcoridi 423.24
alceæ conſideratio 423.30
alceæ uires ex Paulo 423.44
Alciadion Dioſcoridi 447.7
Alcyonium Dioſcoridi 624.30
alcyonij hiſtoria, & conſideratio 624.45
alcyonij uires ex Galeno 625.1
Algæ conſideratio 497.6
Aliſma Dioſcoridi 425.56
aliſmatis conſideratio 426.5
aliſmatis uires ex Galeno 426.16
Alliariæ herbæ conſideratio, & uires 397.49
Allium Dioſcoridi 277.32
allium ſylueſtre Dioſcoridi 277.37
allij conſideratio 278.4
allij ſylueſtris conſideratio 278.18
Alni conſideratio, & hiſtoria ex Theophr. 90.36
alni uſus, & uires 90.46
Aloë Dioſcoridi 327.52
aloës conſideratio 328.23
aloës uires ex Galeno 328.34
aloës uires ex Meſue 328.46
Alphaſaſat Aphris quid 273.57
Alſine Dioſcoridi 489.8
alſines conſideratio 489.18
alſines uires ex Galeno 489.27
Althæa Dioſcoridi 422.43
althææ conſideratio 423.7
althæa Theophraſto duplex 423.11
althææ uires ex Galeno 423.16
Alumen Dioſcoridi 615.40
aluminum omnium conſideratio 616.7
aluminis rupei faciendi ratio 616.24
alumina cognita & iam in lucem reddita 617.13
aluminum uires ex Galeno 617.35
aluminum facultas calida, non frigida, ut quidam contendunt 617.41
Alypon Dioſcoridi 552.40
alypi conſideratio 552.49
alypi uires ex Paulo 553.5
Alyſſon Dioſcoridi 383.7
alyßi conſideratio 383.14
alyßi hiſtoria uaria ibidem
alyſſum Aëtij 383.30
alyſſum Plinij 383.27
alyſſum Galeni 383.38
alyßi uires ex Galeno 383.50
Amaracum Dioſcoridi 345.15
amaracum quid 345.30
amaracini conſideratio 59.1
Amaranti purpurei hiſtoria 464.50
Amati Luſitani error 113.40
Ambari hiſtoria 43.38
ambari genera, & uires 43.45
Ambroſia Dioſcoridi 400.53
ambroſiæ conſideratio 400.58
ambroſiæ uires ex Galeno 401.20
Amelli mentio Vergilio 510.25
Amiantus lapis Dioſcoridi 633.42
amianti lapidis conſideratio 633.46
amianto lapide fraus impoſtorum 633.53
Ammi Dioſcoridi 358.23
ammios conſideratio 358.36
ammios uires ex Galeno 358.59
Ammoditæ hiſtoria, & uenefica uis 701.26
ammoditæ morſus ſigna, & eius curatio 701.38
Ammoniacum Dioſcoridi 379.33
ammoniaci conſideratio 379.46
ammoniaci hiſtoria ex Plinio 379.51
ammoniaci lacryma duplex 379.53
ammoniaci uires ex Galeno 379.58
Amomis Dioſcoridi 35.26
Amomum Dioſcoridi 35.14
amomi conſideratio 35.30
amomum ſpurium 35.40
amomi uires ex Galeno 36.1
Ampelitis terra Dioſcoridi 638.52
ampelitidis terræ conſideratio 638.59
Ampelopraſſon Dioſcoridi 275.48
ampelopraßi conſideratio 275.51
ampelopraßi uſus ex Galeno 276.9
Amphiſbænæ ictus notæ, & curatio Dioſcoridi 702.31
amphiſbænæ conſideratio 702.36
amphiſbænam bicipitem eſſe, falſum 702.53
amphiſbænæ morſus ſigna, & curatio 703.5
Amurca Dioſcoridi 118.23
amurcæ uſus 119.8
Amygdalæ amaræ Dioſcoridi 144.57
amygdalæ dulces Dioſcoridi 145.14
amygdalarum conſideratio 145.20
amygdalarum uires ex Galeno 145.30
Amygdalini parandi ratio 51.11
amygdalini uires 51.27
amygdalorum gummi Dioſcoridi 145.9
Amylum Dioſcoridi 231.53
amyli conſideratio 232.5
amyli uires ex Galeno 232.8
Anacardiorum mentio, & uires 148.23
anacardiorum ueneni ſigna, & curatio 660.3
Anagallis Dioſcoridi 299.57
anagallidis conſideratio 300.6

anagallidum

anagallidum uires ex Galeno 300.10
Anagyris Dioſcoridi 425.3
anagyris conſideratio, & genera 425.11
anagyris uires ex Galeno 425.22
Anchuſa Dioſcoridi 446.24
anchuſarum conſideratio 447.23
anchuſarum uires ex Galeno 447.32
Andacocha Mauritanis quid 395.18
Androſaces Dioſcoridi 413.53
androſacis conſideratio 414.20
androſacis uires ex Galeno 414.25
Androſæmon Dioſcoridi 427.47
androſæmi conſideratio 428.10
androſæmi uires ex Galeno 428.41
Anemone Dioſcoridi 297.47
anemones conſideratio 298.36
anemones uires ex Galeno 298.59
Anethum Dioſcoridi 356.35
anethi conſideratio, & uires ex Galeno 356.42
Angelicæ hiſtoria, & uires 508.26
Anguium ſenecta Dioſcoridi 171.43
anguium ſenectæ conſideratio 171.59
Animalia ex ouis naſcentia 188.19
animalia alia præter canem rabie tentantur 685.42
Aniſum Dioſcoridi 355.50
aniſi conſideratio, & uires ex Galeno 356.1
Anonis Dioſcoridi 324.14
anonidis conſideratio 324.28
anonidis uires ex Galeno 324.56
anonidis hiſtoria ex Theophraſto 324.42
Anthemis Dioſcoridi 416.46
anthemidis conſideratio 417.1
anthemidis uires ex Galeno 417.12
Anthyllis Dioſcoridi 416.29
anthyllidis conſideratio 416.37
anthyllidis uires ex Galeno 416.40
Antidota contra uenena, & eorum deſcriptio 653.12. & deinde
Antidoti è ſanguinibus deſcriptio 654.53
antidoti è ſcinco deſcriptio 655.3
antidoti è terra Lemnia deſcriptio 655.41
antidotorum actio 645.27
Antipathes Dioſcoridi 626.47
antipathes ubi uiſum 627.24
Antirrhinon Dioſcoridi 516.33
antirrhini conſideratio 516.41
antirrhini uires ex Galeno 516.52
Antiſpoda Dioſcoridi 588.58
Aparine Dioſcoridi 382.48
aparines conſideratio 382.58
aparines uires ex Galeno 383.2
Aphaca Dioſcoridi 274.36
aphacæ conſideratio 274.40
aphaca intybi genus 274.53
aphacæ & uiciæ uires ex Galeno 274.46
Apiaſtrum Dioſcoridi 390.55
apiaſtri conſideratio 391.5
apiaſtri uires 391.11
apiaſtri facultates ex Galeno 391.29
Apios Dioſcoridi 548.58
apij conſideratio 549.8
Apium hortenſe Dioſcoridi 361.37
apij hortenſis conſideratio 362.32
apij omnis generis uires ex Galeno 363.38
apium paluſtre 363.1
apium montanum 363.8
apium riſus 297.22
Apocynon Dioſcoridi 483.50
apocyni conſideratio 484.1
apocyni uires ex Galeno 484.13
Apollinaris herba Dioſcoridi 472.44
apollinaris herbæ conſideratio 473.24
apollinaris herbæ uires ex Galeno 473.44
Apri iecur Dioſcoridi 183.54
Apum conſideratio 221.30
apum rex & regimen 221.36
apes quibus gaudeant 221.50
apum mira prudentia 221.59
apum mira in opere induſtria 222.1
apum reparatio ex Virgilio 222.21
Apum ictus curatio Dioſcoridi 694.56
apum ictus, & eius remedia 695.1
Aqua Dioſcoridi 576.56
aquarum differentia, & facultates 577.1
aquarum non potabilium facultates 577.33
aquæ frigidæ noxa, & curatio Dioſcor. 680.49
aquæ aurificum noxa, & curatio 676.19
Aquæ pauor quouſque exoriatur in demorſis à cane rabioſo 690.9
aquæ pauor quando, & quibus curetur 690.21
Aqua marina Dioſcoridi 578.17
aqua mulſa Dioſcoridi 576.17
aquæ mulſæ parandæ ratio uaria 576.30
aquæ ſtillatitiæ quæ cæteris præſtantiores 112.2
Aquifolium 99.5
Aquilina, ſiue aquileia 302.32
Aquoſa quæ ament loca 9.12.17
Arabicum gummi non eſſe acaciæ 114.42.58
Arabicus lapis Dioſcoridi 632.12
Arabis Dioſcoridi 281.51
arabidis conſideratio 281.58
Araneus piſcis 167.58
araneus Dioſcoridi 198.6
aranei conſideratio 198.30
aranei muris conſideratio 202.45
Arbores quæ plantæ ſcandant 9.57
arboribus quæ innaſcantur 9.55
Arbutus Dioſcoridi 144.12
arbuti conſideratio 144.19
arbuti deſcriptio 144.40
arbuti uſus & uires 144.48
Arction Dioſcoridi 501.39
arctij conſideratio 501.44
arctij uires ex Galeno 501.50
Arena Dioſcoridi 636.43
Argemone Dioſcoridi 299.5
argemones conſideratio 299.10
argemones uires ex Galeno 299.22

Argentina herba 289.50
Argenti recrementum Dioſcoridi 597.38
argenti ſcoriæ conſideratio 597.42
Argenti ſpuma Dioſcoridi 597.53
argenti ſpumæ conſideratio 598.38
argenti ſpumæ uires ex Galeno 598.55
argenti ſpumæ noxa, & curatio Dioſcor. 674.22
argenti ſpumæ mala 674.28
argenti ſpumæ ſumptæ curatio 674.48
Argentum uiuum Dioſcoridi 605.18
argenti uiui conſideratio 605.28
argenti ſublimati parandi ratio 606.9
argenti uiui noxa, & auxilia Dioſcoridi 675.15
argenti uiui pernicialis natura 675.18
argenti uiui ſumpti curatio 675.46
Aria arbor 99.10
Arida loca quæ plantæ ament 9.32
Ariſarum Dioſcoridi 291.3
ariſari uires ex Galeno 291.7
Ariſtolochia clematitis Dioſcoridi 311.57
ariſtolochia longa Dioſcoridi 311.52
ariſtolochia rotunda Dioſcoridi 311.50
ariſtolochiæ conſideratio 312.38
ariſtolochiæ clematitis examen 312.56
ariſtolochiam longam uulgarem à Plinij piſtolochia nõ differre 313.18
ariſtolochiæ uires ex Galeno 313.37
Ariſtotelis de lapidum generatione opinio 563.35
Armeniaca mala Dioſcoridi 133.53
armeniacorum malorum conſideratio 135.57
Armenius lapis 600.34
armenij lapidis conſideratio 600.38
armenij lapidis uires ex Alexandro 601.6
armenij lapidis uires ex Aëtio 601.28
armenij lapidis uires ex Galeno 601.36
Armeniæ terræ uires ex Galeno 609.36
Armoracia Dioſcoridi 241.26
Aron Dioſcoridi 289.58
ari conſideratio 290.6
ari uires ex Galeno 290.16
Arſenici ſublimati uenenum, & curatio 676.17
Artemiſia Dioſcoridi 398.57
artemiſia tenuifolia Dioſcoridi 399.14
Artemiſiæ conſideratio 399.22
artemiſiæ uires ex Galeno 400.46
Arundo Dioſcoridi 93.12
Arundinum conſideratio, uide Harundinum
Aſarum Dioſcoridi 27.32
aſari conſideratio 27.47
aſari uires ex Meſue 28.9
aſari facultates ex Galeno 28.19
Aſclepias Dioſcoridi 383.57
aſclepiadis conſideratio 384.1
aſclepiadis uires ex Galeno 384.20
Aſcyron Dioſcoridi 427.32
aſcyri conſideratio 428.10
aſcyri uires ex Galeno 428.41
Aſininum iecur Dioſcoridi 183.50
aſini ungula Dioſcoridi 184.55
Aſius lapis Dioſcoridi 627.50
aſij lapidis conſideratio 628.1
aſij lapidis hiſtoria, & uires ex Galeno 628.13
Aſpalathus Dioſcoridi 41.11
aſpalathi conſideratio 41.19
aſpalathi uires ex Galeno 41.38
Aſparagus Dioſcoridi 251.3
aſparagorum uires 251.26
Aſphodeli conſideratio, & hiſtoria 291.45
aſphodeli uires ex Galeno 291.56
Aſpidis ictus notæ, & curatio Dioſcoridi 706.19
aſpidis pernicioſus ictus, & genera 706.28
aſpidum hiſtoria, ictus ſigna, & cura 706.37
Aſplenum Dioſcoridi 414.35
aſpleni conſideratio 414.49
aſpleni uires ex Galeno 415.12
Aſſa fœtida 376.16
Aſter Atticus Dioſcoridi 509.52
aſteris Attici conſideratio 510.1
aſteris Attici uires 510.38
Aſtragalus Dioſcoridi 467.52
aſtragali conſideratio 468.1
aſtragali uires ex Galeno 468.6
Athera Dioſcoridi 227.30
atheræ conſideratio 227.32
Atractylis Dioſcoridi deſcripta 384.24
atractylidis conſideratio 384.30
Atramentum librarium Dioſcoridi 639.22
Atramentum ſutorium Dioſcoridi 610.26
atramenti ſutorij conſideratio 609.42
atramenti ſutorij hiſtoria, & uires ex Galeno 611.14
Atriplex Dioſcoridi 246.38
atriplicis conſideratio 246.42
atriplicis uires ex Galeno 246.55
Auellana nux Dioſcoridi 148.38
auellanarum nucum conſideratio 148.48
auellanarum uires ex Galeno 148.60
Auena Dioſcoridi 227.49
auenæ conſideratio 227.53
auenæ facultates 227.56
Auerrois uana calumnia contra Galenum 307.56
Auerrois locus reſtitutus 350.10
Auicennæ lapſus 137.8. & 665.38
Auicenna contra Galenum 360.4
Auicennæ defenſio 143.33. & 349.56. & 481.38
Auicennæ de generatione lapidum opinio comprobata 564.5
Aurantia poma 137.73
Auri hiſtoria, & præſtantia 606.25
auri uires ex Auicenna 606.58
Auricula muris Dioſcoridi 304.3
auriculæ muris conſideratio 304.13
auriculæ muris facultates 304.26
Auripigmentum Dioſcoridi 614.48
auripigmenti conſideratio 615.7
auripigmenti uires ex Galeno 615.31
auripigmenti noxa, & remedia Dioſcoridi 676.4
auripigmenti uenefica uis, & curatio 676.10

Azadaracht arboris uenenum, & remedia 664.23
Azaroli arboris deſcriptio 139.1

B

BACCAE lauri Dioſcoridi 84.52
Baccharis Dioſcoridi 347.3
baccharis conſideratio 347.22
baccharis uires ex Paulo 348.2
Balaninum oleum Dioſcoridi 51.36
balanini olei conſideratio 51.40
balanini olei uires 51.43
Balauſtium Dioſcoridi 128.2
balauſtij conſideratio 128.28
Ballote Dioſcoridi 390.24
ballotes conſideratio 390.35
Balſamina herba quæ 555.59
balſaminæ hiſtoria 556.1
Balſamum Dioſcoridi 39.16
balſamum cur in Syria non reperiatur 40.4
balſami conſideratio, & hiſtoria 39.47
balſami uiridarium in Memphi 40.7
balſami hiſtoria ex Theophraſto 40.12
balſami fructum non legitimum officinis 40.31
balſami uires ex Galeno 40.38
balſami loco quid ſupponendum 40.42
balſami factitij confectio 40.53
Barbula hirci Dioſcoridi 270.53
barbulæ hirci conſideratio, & uires 270.58
Baſiliſci ictus notæ, & curatio Dioſc. 707.7
baſiliſci uaria hiſtoria 707.13. & in ea plura fabuloſa 707.39
Bdellium Dioſcoridi 64.15
bdellium plantæ genus 64.57
bdellij conſideratio 64.26
bdellij uulgaris genera 64.37
bdellij ſuccedanea 64.41
bdellij hiſtoria ex Plinio 64.42
bdellij uires ex Galeno 64.48
Behen album & rubrum 536.55
Bellis, & eius hiſtoria, & uires 418.52
Belzoinum quid 376.20
Beneficium à Dioſcoride in poſteros collatum 642.35
Beta Dioſcoridi 249.51
betæ conſideratio 249.59
betæ facultates ex Galeno 250.3
beta ſylueſtris 250.12
Betonica Dioſcoridi 430.20
betonicæ conſideratio 430.52
betonicæ uires ex Antonio Muſa 430.54
betonicæ uires ex Galeno 431.28
Betulæ arboris conſideratio 90.52
betulæ cortex bituminoſus 90.59
betulæ uires 91.3
Bezahar lapidis hiſtoria, & uires 609.59
Bislingua herba 516.8
Biſtorta herba quæ 431.49
biſtortæ uires 431.59
Bitumen Dioſcoridi 77.59
bituminis conſideratio 78.22
bituminis hiſtoria, & uires ex Galeno 80.8
Blatta piſtrinaria Dioſcoridi 182.56
blattarum conſideratio 182.59
blattariæ herbæ hiſtoria, & uires 500.48
blattæ biſantis 161.19
Bliton Dioſcoridi 244.42
bliti conſideratio 244.45
bliti uires ex Galeno 245.4
Bœotica myrrha 63.12
Boli Armenij uires 609.36
Bonifacia 516.9
Borraginis conſideratio 514.10
Botrys Dioſcoridi 401.26
botryos conſideratio 401.33
botryos uires ex Paulo 401.50
Branca urſina 323.39
Braſauoli lapſus, & eiuſdem opiniones non acceptæ 19.41. & 24.38. & 27.23. & 30.35. & 38.42. & 62.6. & 67.39. & 75.16. & 79.17. & 90.4.28. & 137.25. & 142.15. et 238.37. & 254.42. & 263.8. & 269.14. & 278.25. & 284.35. & 298.39. & 315.7. & 321.14. & 325.44. & 336.1. & 342.9. & 375.9. et 399.48. & 403.21. & 417.54. & 428.24. & 456.58. & 502.29. & 517.47. & 541.25. & 543.9. & 589.47. & 591.51. & 596.37. & 612.1. & 613.21. & 616.17
Braſsica Dioſcoridi 247.40
braſsicæ ſatiuæ conſideratio 248.12
braſsicæ uires ex Galeno 248.41
braſsicam quæ oderunt 15.29
braſsica ſylueſtris Dioſcoridi 247.58
braſsicæ ſylueſtris conſideratio 248.38
braſsica marina Dioſcoridi 248.3
braſsicæ marinæ conſideratio 249.4
Britannica Dioſcoridi 431.36
britannicæ conſideratio 431.41
britannicæ hiſtoria ex Plinio 431.43
britannicæ uires ex Galeno 432.7
Bromus Dioſcoridi 520.55
bromi conſideratio 521.1
Brunfelsij lapſus 285.9. & 456.7. & 515.57
Bryon Dioſcoridi 42.3
Bryonia Dioſcoridi 554.18
bryoniæ conſideratio 554.50
bryoniæ noxa, & curatio 679.36
Bubuli ſtercoris uires 215.32
Buccina Dioſcoridi 158.49
buccini conſideratio 159.8
Bugloſſum Dioſcoridi 514.4
bugloſsi conſideratio 514.10
bugloſsi deſcriptio ex Auicenna 514.28
bugloſsi uires ex Galeno 514.38
Bulbus eſculentus Dioſcoridi 292.3
bulbus uomitorius Dioſcoridi 292.17
bulborum conſideratio 292.21
bulborum uires ex Galeno 292.33
Bunium Dioſcoridi 512.28
bunij conſideratio 512.40
bunij uires ex Galeno 512.50
Buphthalmum Dioſcoridi 418.14
buphthalmi conſideratio 418.22

buphthalmi uires ex Galeno 418.47
Bupreſtes Dioſcoridi 196.8
bupreſtium conſideratio 196.34
bupreſtis ſumptæ notæ, & auxilia Dioſcor. 657.56
bupreſtium uenenum eiusq; curatio 658.4
Burſa paſtoris, & eius uires 281.31
Butyrum Dioſcoridi 204.54
butyri fuligo Dioſcoridi 205.3
butyri conſideratio 206.5
Buxi arboris conſideratio 113.30
buxi uſus 113.36

C

CACALIA Dioſcoridi deſcripta 512.9
Cacaliæ conſideratio 512.14
cacaliæ uires ex Galeno 512.21
Cachrys Dioſcoridi 371.3
cachrys quid 371.40
Cactus cardui genus 322.20
Cadmia Dioſcoridi 586.46
cadmiæ conſideratio 587.21
cadmiæ hiſtoria ex Galeno 587.23
cadmiæ hiſtoria ex Plinio 587.46
cadmiæ facultates ex Galeno 587.35
Cæciliæ ictus notæ, & curatio Dioſcoridi 702.31
cæciliæ morſus ſigna, & remedia 703.5
Cæruleus, uide cœruleus
Calamus odoratus Dioſcoridi 38.8
calami odorati hiſtoria ex Theophraſto 38.20
calami odorati uires ex Galeno 39.4
calamus odoratus officinarum ſpurius 38.56
Calamintha Dioſcoridi 341.49
calaminthæ conſideratio 342.4
calaminthæ uires ex Galeno 342.37
Calcifraga Dioſcoridi 553.16
Callorum equi uires 189.43
Calthæ conſideratio, & uires 562.24
Calx uiua Dioſcoridi 623.15
calcis uiuæ conſideratio 623.24
calcis uires ex Galeno 623.31
calcis noxa, & remedia Dioſcoridi 676.4
calcis malefica uis, & curatio 676.10
Canabel Aphris quid 330.16
Cancamum Dioſcoridi 45.13
cancami conſideratio 45.19
Cancellorum conſideratio 165.15
Cancri Dioſcoridi 163.33
cancrorum conſideratio 163.58
cancrorum uires ex Galeno 164.24
cancri fluuiatiles in Hetruria frequentiſsimi 164.58
Canis rubus Dioſcoridi 102.21
canis rubi conſideratio 102.25
canis rubi uires ex Galeno 102.58
Canis rabidi iecur Dioſcoridi 183.54
canis rabioſi ſigna Dioſcoridi 684.53
canis rabioſi uenefica natura, & ſigna 685.12
canes quibus cauſis rabie exagitentur 685.30
canis morſus neglecti diſcrimina 686.3
canis rabidi morſus indicia ſalutifera 686.29
canis rabioſi morſus curatio Dioſcoridi 686.56
canis rabioſi morſus curatio 687.19
canis rabioſi morſus remedia ſuſpecta 688.3
canis rabioſi morſus auxilium religioſum 688.20
caninum ſtercus, & eius uires 215.56
Cannabis Dioſcoridi deſcripta 423.50
cannabis conſideratio 423.58
cannabis uires ex Galeno 424.15
Cannella 32.23
Cantharides Dioſcoridi 195.59
cantharidum conſideratio 196.31
cantharidum uires ex Galeno 196.59
cantharidum noxa, & remedia Dioſcoridi 655.51
cantharidum malefica uis 656.16
cantharidum ueneni curatio 656.40
Caphuræ hiſtoria, & genera 73.33
caphuræ temperamentum, & uires 73.56
Capnos Dioſcoridi 503.20
capni conſideratio, uide fumariæ conſider.
Capparis Dioſcoridi 293.48
capparum conſideratio 294.8
capparum ſatio 294.22
capparis uires ex Galeno 294.29
Capræ ungula Dioſcoridi 184.56
caprinum iecur Dioſcoridi 183.52
caprini ſtercoris uires 215.37
Carcioſi 322.32
Cardamomum Dioſcoridi 22.34
cardamomi conſideratio 22.42
cardamomi officinis genera plura 22.45
cardamomi Mauritanis genera duo 22.50
cardamomi genera ex Plinio 23.18
cardamomi uires ex Galeno 23.24
Cardiacæ conſideratio, & uires 494.13
Carduus Dioſcoridi 322.7
carduorum conſideratio, & genera 322.12
cardui uires ex Galeno 322.44
carduus pinea 322.37
carduus benedictus, & eius uires 385.29
Carlina 317.47
Carnes quo modo diutius aſſeruentur 15.50
carnes noxiæ, & earum remedia 681.1
Carpaſi ſucci noxa, & remedia Dioſcoridi 664.35
carpaſi conſideratio 664.38
Carpeſij conſideratio 29.24
carpeſij uires ex Galeno 29.26
Carpobalſami conſideratio 40.31
carpobalſami loco quid ſupponendum 40.48
Cartamum 559.23
Carum Dioſcoridi 356.13
cari conſideratio 356.18
carui officinarum ibidem
cari uires ex Galeno 356.27
Caryophyllatæ uires 443.51
caryophyllorum conſideratio, & hiſtoria 283.48
Caryotæ Dioſcoridi 125.15
caryotarum uires ex Galeno 127.14
Caſeus Dioſcoridi 204.43
caſei conſideratio, & uires 206.18
Caſsia Dioſcoridi 30.44
caſsiæ odoratæ conſideratio 31.29
caſsiam odoratam non eſſe caſsiam coronariam 31.38

caſsiam in cinnamomum mutari 32.32
caſsia fiſtula Græcis quid 32.36
caſsiæ odoratæ deſcriptio ex Plinio 32.40
caſsiæ odoratæ hiſtoria ex Theophraſto 32.48
caſsia lignea 32.55
caſsiæ uires ex Galeno 34.42
Caſsiæ ſolutiuæ conſideratio 34.47
caſsiæ ſolutiuæ uires 34.58
Caſſuthæ ſiue cuſcutæ hiſtoria, & uires 552.14
Caſtanea Dioſcoridi 121.46
caſtanearum conſideratio 121.50
caſtanearum uires ex Galeno 122.5
Caſtorium Dioſcoridi 175.53
caſtorij conſideratio 176.26
caſtorij uires ex Galeno 176.55
caſtorei uires ex Plinio 177.32
caſtorei uirulenta uis, & curatio 673.13
Catanance Dioſcoridi 517.3
catanances conſideratio 517.10
Cataputia 543.50
Catoblepas 707.30
Caucalis Dioſcoridi 267.12
caucalidis conſideratio 267.18
caucalidis uires ex Galeno 267.26
Caudæ cerui uenenum, & eius curatio 672.59
Cauterij utilitas 688.50
Cedria Dioſcoridi 83.8
cedrides Dioſcoridi 83.33
cedri hiſtoria 83.39
cedri & cedriæ uires ex Galeno 84.18
cedromela Dioſcoridi 133.55
cedrus Dioſcoridi 83.6
Celticum nardum Dioſcoridi 25.47
celtici nardi conſideratio 26.1
celtici nardi uires ex Galeno 26.54
Cenchri ictus notæ, & remedia Dioſcoridi 705.45
cenchri conſideratio 705.52
Centaurium magnum Dioſcoridi 314.49
centaurij magni conſideratio 315.1
centaurij magni uires ex Galeno 315.39
Centaurium minus Dioſcoridi 315.53
centaurij minoris conſideratio 316.21
centaurij minoris uires ex Galeno 316.32
Cepa Dioſcoridi 276.18
ceparum conſideratio, & hiſtoria 275.43
ceparum uires ex Galeno 277.21
Cepæa Dioſcoridi 425.29
cepææ conſideratio 425.36
cepææ uires ex Paulo 425.48
Cera Dioſcoridi 220.47
ceræ uires ex Galeno 221.5
Ceraſia Dioſcoridi 130.8
ceraſorum conſideratio 130.14
ceraſorum ſatiuorum genera 130.23
ceraſorum acidorum genera plura 130.38
ceraſorum uires ex Galeno 130.59
Ceraſtæ ictus notæ, & eius curatio Dioſcoridi tradita 705.59
ceraſtæ morſus exitialis auxilia 706.6
Ceretta herba 433.2
Ceruinum cornu Dioſcoridi 193.35
cerui genitale Dioſcoridi 184.45
ceruorum hiſtoria 193.59
ceruis uita longa 194.46
cerui dictamni herbæ inuentores 194.59
cerui fel non habent 195.1
cerui uenenum atrociſsimum in cauda habent 195.5
eius remedia 672.59
Ceruiſia 225.57
Ceruſſa Dioſcoridi 599.8
ceruſſæ conſideratio 599.31
ceruſſæ uires ex Galeno 599.36
ceruſſæ noxa, & curatio Dioſcoridi 670.11
ceruſſæ lethalis natura 670.20
ceruſſæ ueneni remedia 670.33
Ceſtron Dioſcoridi 430.20
Chalcanthi genera, & hiſtoria 609.42
chalcanthi uires, & hiſtoria ex Galeno 611.14
Chalcitis Dioſcoridi 612.26
chalcitis conſideratio 613.15
chalcitis hiſtoria, & uires ex Galeno 613.40
Chamæ Dioſcoridi 160.29
chamarum conſideratio 160.48
Chamæacte Dioſcoridi 548.7
Chamæciſſos Dioſcoridi 512.55
chamæciſsi conſideratio 513.1
chamæciſsi uires ex Galeno 513.13
Chamædaphne Dioſcoridi 525.56
chamædaphnes conſideratio 526.1
chamædaphnes uires ex Galeno 526.15
Chamædrys Dioſcoridi 387.22
chamædryos conſideratio 387.37
chamædryos hiſtoria, & uires ex Theophr. 387.49
chamædryos uires ex Galeno 388.1
Chamæleo albus Dioſcoridi 316.51
chamæleo niger Dioſcoridi 317.34
chamæleonis utriusque conſideratio 317.47
chamæleonis utriusque hiſtoria, & uires ex Theophraſto 318.49
chamæleonis nigri uenenum, & remedia 669.58
Chamæleuce Dioſcoridi 513.19
chamæleuces conſideratio 513.22
chamæleuces uires ex Galeno 513.26
Chamæmelon 417.1
chamæmeli conſideratio ibidem
chamæmeli uires ex Galeno 417.12
Chamæpitys Dioſcoridi 428.56
chamæpityos conſideratio 429.41
chamæpityos uires ex Galeno 429.47
Chamæſyce Dioſcoridi 544.44
chamæſyces conſideratio 544.53
chamæſyces uires ex Galeno 544.56
Chamelæa Dioſcoridi repræſentata 546.42
chamelææ conſideratio 547.5
chamelææ uires ex Galeno 547.27
chamelææ noxa, & curatio 679.37
Characias tithymalus Dioſcoridi 540.37
Chelidonia herba ab hirundine inuenta 191.41
chelidonium maius Dioſcoridi 302.2
chelidonij maioris conſideratio 302.21

Index.

chelidonij maioris uires 302.39
Chelidonium minus Dioſcoridi 302.51
chelidonij minoris conſideratio 303.4
chelidonij minoris uires 303.28
Cherſydri natura, morſus, & curatio 705.31
Cherue oleum 50.49
Chia terra Dioſcoridi 638.3
Chinæ radicis conſideratio, & uires 110.10
Chondrilla Dioſcoridi 260.39
chondrillæ utriusq; conſideratio 260.51
chondrillæ uires ex Galeno 260.56
Chryſanthemon Dioſcoridi 465.6
chryſanthemi conſideratio 465.16
chryſanthemi lectio reſtituta 465.39
Chryſobalanus 536.49
Chryſocolla Dioſcoridi 599.50
chryſocolla factitia 216.59
chryſocollæ conſideratio, & hiſtoria 600.1
chryſocollæ uires ex Galeno 600.21
Chryſocome Dioſcoridi 463.47
chryſocomes conſideratio 463.53
chryſocomes uires ex Galeno 463.57
Chryſogonon Dioſcoridi 464.4
chryſogoni conſideratio 464.8
Chymiſtarum de chelidonio uanitas 302.27
Cicadæ Dioſcoridi 188.35
cicadarum conſideratio 188.54
cicadarum uires ex Galeno 189.13
Cicer ſatiuum Dioſcoridi 233.32
ciceris conſideratio, & uires ex Galeno 233.48
ciceris uires ex Aëtio 234.5
cicer arietinum Dioſcoridi 233.39
cicer ſylueſtre Dioſcoridi 233.45
Cichorion Dioſcoridi 257.53
cichorij uires ex Galeno 259.46
Cici Dioſcoridi 538.23
Cicini olei conſideratio 50.49
cicini olei uires ex Meſue 50.53
Cicuta Dioſcoridi 482.17
cicutæ conſideratio 482.36
cicutæ uires ex Galeno 482.46
cicutæ potæ noxa, & curatio Dioſcor. 662.52
cicutæ uenefica uis 663.1
cicutæ ſumptæ remedia 663.20
Cimices Dioſcoridi 182.3
cimicum conſideratio 182.19
cimices ſylueſtres 182.26
Cimolia terra Dioſcoridi 638.14
Cinis ſarmentitius Dioſcoridi 624.3
cineris omnis uires ex Galeno 624.9
Cinnabaris Dioſcoridi 603.12
cinnabaris conſideratio 603.23
Cinnamomum Dioſcoridi 31.3
cinnamomi conſideratio 33.2
cinnamomi hiſtoria ex Galeno 33.8
cinnamomi penuria unde 33.41
cinnamomi differentiæ ex Theophraſto 34.20
cinnamomi uires ex Galeno 34.38
Cionia Dioſcoridi 158.53
Circæa Dioſcoridi 404.47
circææ conſideratio 404.54
circææ uires ex Galeno 450.7
Circunforaneus floris uenenati olfactu interemptus 644.26
Circunforaneorum uenena innoxiè ſumere profitentium fraudes 652.5.& dein.
Circunforaneorum diui Pauli ſtirpem mentientium fraus 693.53.& deinde
Cirſium Dioſcoridi 509.22
cirsij conſideratio 509.32
Ciſtus Dioſcoridi 105.32
ciſti conſideratio 105.48
ciſti uires ex Galeno 106.7
Citria mala Dioſcoridi 133.55
citriorum mira facultas 136.31
citriorum uires 136.41
citrij mali facultates ex Galeno 135.55
Clematis Dioſcoridi 435.34
clematis altera Dioſcoridi 435.41
clematidum conſideratio 435.46
clematidum uires ex Galeno 436.14
Clinopodium Dioſcoridi 385.57
clinopodij conſideratio 386.4
clinopodij uires ex Galeno 386.9
Clymenon Dioſcoridi 439.46
clymeni conſideratio 439.52
Cneori conſideratio, & deſcriptio ex Theophraſto 32.3
Cnicus Dioſcoridi 559.3
cnici conſideratio 559.21
cnici uires ex Galeno 559.33
cnici ſyluestris hiſtoria ex Theophraſto 384.34
Coagulum Dioſcoridi 208.30
coaguli conſideratio 208.44
coaguli facultates ex Galeno 208.50
Coccum Gnidium Dioſcoridi 546.50.& 547.2
coccum infectorium Dioſcoridi 450.3
cocci infectorij conſideratio 460.13
cocci infectorij uires ex Galeno 460.42
Cochleæ Dioſcoridi 162.6
cochlearum conſideratio 162.39
cochlearum uires ex Galeno 162.56
cochleæ pomatiæ quæ 162.50
cochleæ marinæ 163.21
cochleæ ſine teſta 163.22
cochlearum lapis, & eius uires 163.23
Cœruleus lapis Dioſcoridi 601.49
cœrulei lapidis conſideratio 601.53
cœrulei uires ex Galeno 602.33
Colchicon Dioſcoridi 486.42
colchici & ephemeri conſideratio 487.12
colchici & ephemeri uires ex Galeno 488.24
Colocaſia Dioſcoridi 235.28
colocaſiæ conſideratio 235.39
Colocynthis Dioſcoridi 549.32
colocynthidis conſideratio 549.52
colocynthidis læſiones 549.56
colocynthidis noxa, & curatio 679.35
colocynthidis uires ex Meſue 550.2
colocynthidis uires ex Galeno 550.10

Colophoniæ

Colophoniæ reſinæ conſideratio 75.44
Columellæ lapſus 153.35
Coluteæ, & colyteæ conſideratio 368.29
Colymbades oliuæ Dioſcoridi 118.4
Communis curatio in omnes ictus uirulentos Dioſcoridi 690.47
Conſiligo herba 528.7
Conſolida regalis 357.60
Conyza Dioſcoridi 406.3
conyzæ conſideratio 406.24
conyzæ uires ex Galeno 406.39
Corallium Dioſcoridi 626.39
corallij conſideratio 626.51
corallij facultates 627.15
Corallina, & eius uires 496.40
Cordi errata 35.56.& 285.8.& 455.54
Coriandrum Dioſcoridi 359.5
coriandri facultas ex Galeno 359.21
coriandri uires ex Auicenna 360.5
coriandri epoti noxa, & curatio Dioſcoridi 662.8
coriandri uenefica natura 662.15
coriandri ueneni remedia 662.32
Coria ueteramentaria Dioſcoridi 185.49
coriorum ueteramentariorum uires 185.52
Coris Dioſcoridi 428.3
coris conſideratio 428.14
Cornarij errata, & eius opiniones damnatæ 121.5.et 122.46.& 134.31.& 135.9.& 486.4.& 617.10.& 625.34
Cornu cerui Dioſcoridi 193.35
cornu cerui uires 195.11
Cornus Dioſcoridi 140.45
corni conſideratio 140.50
cornorum uſus in cibis 141.9
cornorum uires ex Galeno 141.14
Coronopus Dioſcoridi 255.51
coronopi conſideratio 255.55
coronopi ſylueſtris uires 256.52
coronopi hortenſis uires ex Galeno 256.56
Corpora icta fulmine non putreſcunt 15.50
Corrago Apuleio quid 514.36
Corruda Dioſcoridi 251.3
Cortices quando ſiccandi, & reponendi 7.37
Corydalis herba 503.53
Cos Naxia Dioſcoridi 636.54
Coſtus Dioſcoridi 36.5
coſti conſideratio 36.16
coſtum quæ ſuppleant 36.25
coſti uires ex Galeno 36.32
Cot Aphris quid 273.59
Cotonea mala Dioſcoridi 131.53
cotoneorum malorum conſideratio 134.42
cotoneorum malorum genera 134.43
Cotyledon Dioſcoridi 491.55.& 492.35
cotyledonis utriuſq; conſideratio 492.40
Cratæogonum Dioſcoridi 408.21
cratæogoni conſideratio 408.29
Creſpini forma, & uires 101.33
Crimnon Dioſcoridi 226.48
crimni conſideratio 226.51
Crithmum, ſeu crithamon Dioſcoridi 255.13
crithmi conſideratio 255.26
crithmi uires ex Galeno 255.46
Crocodili animalis hiſtoria 201.24
crocodili animalis genera, & uires 201.34
Crocodilion Dioſcoridi 319.7
crocodilij conſideratio 319.12
crocodilij uires ex Galeno 319.25
Crocomagma Dioſcoridi 47.16
Crocum Dioſcoridi 46.51
croci conſideratio 47.27
crocum optimum mittit Vienna Auſtriæ 47.33
croci uires ex Galeno 47.36
crocum Saracenicum 559.21
Croton Dioſcoridi 538.23
Cruciatæ conſideratio 311.29
cruciatæ uires 311.38
Cryſtalli hiſtoria 634.46
cryſtalli uires 635.4
Cubebarum conſideratio 30.5
cubebarum uires 30.7
Cucumis ſatiuus Dioſcoridi 262.43
cucumeris conſideratio 262.54
cucumeris uires ex Galeno 263.53
cucumis ſylueſtris Dioſcoridi 529.56
cucumeris ſylueſtris conſideratio 530.49
cucumeris ſylueſtris uires ex Galeno 531.24
Cucurbita Dioſcoridi 261.3
cucurbitæ conſideratio 261.15
cucurbitarum uaria genera 261.36
cucurbitæ facultates ex Galeno 261.39
cucurbita ſylueſtris 554.50
Culta quæ plantæ ament 9.39
Cuminum ſatiuum Dioſcoridi 357.34
cumini ſatiui conſideratio 357.56
cuminum ſylueſtre Dioſcoridi 357.44
cuminum ſylueſtre alterum Dioſcoridi 357.50
cumini ſylueſtris examinatio 357.56
cumini uires ex Galeno 358.17
Cunila Dioſcoridi 334.24
Cupreſſus Dioſcoridi 80.18
cupreſſi hiſtoria, & conſideratio 80.34
cupreſſus liquidam reſinam fundit 80.60
cupreſſus puſilla 81.2
cupreſſi uires ex Galeno 81.9
Curatio uirulentorum ictuum ſecundum quendam eremitam 694.40
Curmi Dioſcoridi 225.52
curmitis conſideratio 225.56
Cyclaminus Dioſcoridi 287.2
cyclaminus altera Dioſcoridi 287.36
cyclamini utriuſque conſideratio 287.42
cyclamini uires ex Meſue 287.50
cyclamini uires ex Galeno 287.57
cyclamini noxa, & curatio 579.12
Cynocrambe Dioſcoridi 560.52
cynocrambes conſideratio 560.57
Cynogloſſon Dioſcoridi 514.44
cynogloſſi conſideratio 514.53
Cynoſorchis Dioſcoridi 410.3

Cypariſsias tithymalus Dioſcoridi 541.11
Cyperus Dioſcoridi 21.32
cyperi conſideratio, & genera 21.54
cypirus arbor 22.14
cyperi uires ex Galeno 22.27
Cyphi compoſitio Dioſcoridi 46.36
cyphi caput in Dioſcoride adſcititium 46.45
Cytinus Dioſcoridi 127.52
cytini conſideratio 128.28
Cytiſus Dioſcoridi 505.24
cytiſi conſideratio 505.30
cytiſus frutex eſt, non herba 505.45
cytiſi hiſtoria ex Columella 506.2
cytiſi hiſtoria ex Plinio 506.18
cytiſi uires ex Galeno 506.41

D

DAMASCENA pruna Dioſc. 141.53
Damaſonium Dioſcoridi 425.56
Daphnoides Dioſcoridi 525.47
daphnoidis conſideratio 526.1
daphnoidis uires ex Galeno 526.15
Daucum Dioſcoridi 366.56
dauci conſideratio 367.10
daucum à ſylueſtri paſtinaca differre 367.22
dauci uires ex Galeno 367.35
Delphinium Dioſcoridi 367.43
delphinij conſideratio 367.51
Dendroides tithymalus Dioſcoridi 541.14
Deuteria Dioſcoridi 575.23
Dictamnum Dioſcoridi 337.2
dictamnum Cretenſe 337.32
dictamni conſideratio 337.40
dictamnum caulem, florem, & fructum ferre 338.12
dictamni uires ex Galeno 338.29
dictamni albi conſideratio 87.33.& 338.24
dictamni albi uires 87.37
Difficile unum uni ueneno proprium inuenire ſignum Dioſcor. 642.7
Dioſcorides in ſimplicium medicamentorum materia primas tenet 5.21
Dioſcorides à Galeno maximè commendatus 5.12
Dioſcorides à calumnia defenditur 8.5
Dioſcoridi uaria ſimplicium nomina adulterina 8.25
Dioſcoridis lectio in agallocho reſtituta 43.60
Dioſcoridis lectio in lentiſcino oleo deprauata 53.44
Dioſcoridis lectio in thure tribus in locis caſtigata 68.39.& deinde
Dioſcoridis lectio in pice reſtituta 77.54
Dioſcoridis lectio quibuſdam codicibus in meſpilo deprauata 139.4
Dioſcoridis locus in thlapſi reſtitutus 281.22
Dioſcoridis lectio in moly reſtituta 350.54
Dioſcoridis lectio in oreoſelino reſtituta 363.10
Dioſcoridis locus in aſclepiade reſtitutus 384.12
Dioſcoridis codex in leucade diminutus 388.13
Dioſcoridis locus in leucoio ſuſpectus 408.2
Dioſcoridis locus in aconito ſuſpectus 480.29
Dioſcoridis locus in ſquama ſtomomatis deprauatus 592.43
Dioſcoridis locus in alcyonio ſuſpectus 624.57
Dioſcoridis lectio caſtigata in lacte intus coagulato 674.1
Diphryges Dioſcoridi 614.11
diphrygis conſideratio 614.26
diphrygis hiſtoria, & uires ex Galeno 614.30
Dipſacum Dioſcoridi 319.32
dipſaci conſideratio 319.49
dipſaci uermiculus 319.59
dipſaci uires ex Galeno 320.14
Dipſadis morſus notæ, & remedia Dioſcor. 703.50
dipſadis hiſtoria, morſus ſigna, & curatio 704.39
Domeſtica nobis noxia Dioſcoridi 680.49
domeſticarum rerum noxa 680.57
domeſticarum rerum noxæ remedia 681.8
Dorella quid 508.56
Doronici conſideratio 271.45
Dorycnion Dioſcoridi 476.59
dorycnij conſideratio 477.6
dorycnij uires ex Galeno 477.10
dorycnij ſumpti noxa, & remedia Dioſc. 660.26
dorycnij ueneni conſideratio 660.34
Draba Dioſcoridi 281.51
drabæ conſideratio 281.58
Draco marinus Dioſcoridi 167.24
draconis marini conſideratio 167.38
draconis marini ictus notæ, & remedia Dioſcoridi 698.26
Dracunculus maior Dioſcoridi 288.2
dracunculus minor Dioſcoridi 288.32
dracunculorum conſideratio 289.4
dracunculi ſpecies plures 289.20
dracunculi uires ex Galeno 289.34
dracunculus hortenſis 289.43
dracunculi ſeminis noxa, & auxilia 661.50
Dryini ictus notæ, & remedia Dioſcoridi 703.15
dryini hiſtoria, & eius ictus ſigna 703.20
dryini morſus curatio 703.41
Dryopteris Dioſcoridi 558.48
dryopteridis conſideratio 558.53
dryopteridis uires ex Galeno 558.57
Dulcis radix Dioſcoridi 313.55
dulcis radicis conſideratio 314.7
dulcis radicis uires ex Gal. 314.37

E

EBENVS Dioſcoridi 107.18
Ebeni conſideratio 107.32
ebeni genera duo 107.33
ebeni uires ex Galeno 107.52
ebulum Dioſcoridi 548.7
ebuli, & ſambuci genera, & uires 548.21
ebuli uires ex Galeno 548.37
Ebur Dioſcoridi 191.50
eboris conſideratio 191.52
eboris uires 193.6
Echinus marinus Dioſcoridi 155.24
echini marini conſideratio, & hiſtoria 155.40
echinometra 155.48
echinorum uires ex Galeno 156.8
Echinus terreſtris Dioſcoridi 156.34
echini terreſtris conſideratio 156.39

echini

echini terreſtris facultas 156.43
Echion Dioſcoridi 448.14
echij conſideratio 448.27
echij uires ex Paulo 448.55
Elaphoboſcon Dioſcoridi 365.24
elaphoboſci conſideratio 365.35
elaphoboſci uires ex Galeno 365.56
Elaterion Dioſcoridi 530.11
elaterij uires ex Meſue 531.7
elaterij noxa, & remedia Dioſcoridi 678.36
elaterij noxa, & curatio 679.12
Elatine Dioſcoridi 454.51
elatines conſideratio 454.56
Electarij in cura cantharidum deſcriptio 657.37
Electrum Dioſcoridi 88.42
Elæomeli Dioſcoridi 50.22
elæomelitis conſideratio 50.28
Eleliſphacos Dioſcoridi 339.3
Eleoſelinum Dioſcoridi 361.43
eleoſelini conſideratio 363.2
Elephantorum hiſtoria 191.54
Elichryſon Dioſcoridi 464.14
elichryſi conſideratio 464.28
elichryſi uires ex Galeno 464.46
Elleborine Dioſcoridi 503.2
elleborines conſideratio 503.6
Elleborum album Dioſcoridi 526.52
elleborum nigrum Dioſcoridi 527.15
ellebori utriuſque conſideratio 527.39
ellebori utriuſque uires ex Meſue 529.5
ellebori utriuſque uires ex Galeno 529.25
ellebori albi noxa, & remedia Dioſcoridi 678.36
ellebori albi noxa, & curatio 679.11
ellebori nigri noxa, & cura 679.25
Empetron Dioſcoridi 553.18
empetri conſideratio 553.22
empetri uires ex Galeno 553.31
Ephemeron Dioſcoridi 487.3
ephemeri, & colchici conſideratio 487.12
ephemeri, & colchici uires ex Galeno 488.24
ephemeri colchici noxa, & remedium Dioſcoridi 659.36
ephemeri colchici uenenum, & curatio 659.49
Epimedion Dioſcoridi 444.23
epimedij conſideratio 444.29
epimedij uires ex Galeno 444.43
Epipactis Dioſcoridi 503.2
epipactidis conſideratio 503.6
Epithymum Dioſcoridi 550.18
epithymi conſideratio 550.26
epithymi diſputatio 550.47
epithymum ubi plurimum 551.35
epithymi uires ex Meſue, & Galeno 552.6
Equiſetum maius Dioſcoridi 458.55
equiſetum minus Dioſcoridi 459.2
equiſeti utriuſque conſideratio 459.38
equiſeti utriuſque uires ex Galeno 459.52
Equorum lichenes Dioſcoridi 185.13
Eretria terra Dioſcoridi 637.18
Erica Dioſcoridi 96.3
ericæ conſideratio 96.6
ericæ facultates ex Galeno 96.34
Erigeron Dioſcoridi 495.45
erigerontis conſideratio 496.1
erigerontis uires ex Galeno 496.8
Erinus Dioſcoridi 449.33
erini conſideratio 449.41
erini uires ex Galeno 449.59
Eruca Dioſcoridi 268.3
erucæ conſideratio, & uires 268.9
Erucæ olerum Dioſcoridi 195.21
erucarum olerum hiſtoria 195.23
erucarum generatio 195.41
erucæ quomodo fugentur ibidem
Erucæ pinorum Dioſcoridi 196.8
erucarum pinorum conſideratio 196.35
erucarum pinorum dolores, & remedia Dioſcoridi 657.48
erucarum pinorum uenenum, & curatio 658.4
Eruum Dioſcoridi 238.6
erui conſideratio 238.31
erui uires ex Galeno 238.50
Eryngium Dioſcoridi 326.57
eryngium marinum non eſſe crocodilium 319.18
eryngium marinum 327.19
eryngij conſideratio 327.12
eryngij uires ex Galeno 327.45
Eryſimon Dioſcoridi 282.8
eryſimi conſideratio 382.22
Erythrodanum Dioſcoridi 421.37
erythrodani conſideratio 421.49
erythrodani uires ex Galeno 421.55
Eupatorium Dioſcoridi 455.8
eupatorij conſideratio 455.22
eupatorij uires ex Galeno 455.58
eupatorium Auicennæ quid 455.37
eupatorium Meſui quid 455.46
Euphorbium Dioſcoridi 378.13
euphorbij conſideratio 378.28
euphorbium quis primùm inuenerit 378.36
euphorbij uires ex Meſue 378.46
euphorbij uires ex Galeno 379.1
euphorbij potio noxia, & eius curatio 679.33
Euphragiæ deſcriptio, & uires 457.20

F

FABA Dioſcoridi 234.14
Fabarum conſid. & uires ex Gal. 234.42
faba Aegyptia 235.17
fabæ Aegyptiæ conſideratio 235.39
Fæx Dioſcoridi 622.51
fæcis, & tartari dicti conſid. & uires 623.5
Fagus Dioſcoridi 219.57
fagi conſideratio 220.44
Farris conſideratio 229.12
farris, & halicæ differentia ibidem
Fel Dioſcoridi 213.3
fellis uires ex Galeno 213.26
fellis bubuli lapis, & eius uires 213.37
fellis pardi uenenum, eiusq; remedia 672.16
fellis uiperæ uenefica uis, & auxilia 672.24

fellis

fellis canis piſcis uenenum, & cura 672.33
Felis, eiusq; cerebri maleficium, & remedia 672.36
Ferri rubigo Dioſcoridi 594.13
ferri rubiginis conſideratio 594.24
Ferri ſtercus Dioſcoridi 594.21
ferri ſtercoris conſideratio 594.24
ferri ſcobis noxa, & curatio 674.45
ferri ſquamæ noxa, & cura ibidem
ferri recrementi noxa, & cura ibidem
Ferula Dioſcoridi 372.26
ferulæ, in brutorum cibis uarius effectus 15.34
ferulæ conſideratio 372.36
ferulæ & ferulaginis hiſtoria ex Theophr. 372.45
ferulæ uires ex Galeno 373.8
ferulæ ubi maximæ 373.7
ferula tacta muræna confeſtim moritur 373.6
Fiber Dioſcoridi 175.53
fibrini teſtes Dioſcoridi 175.54
fibri conſideratio 176.26
fibros ſibi teſtes amputare, uanum 176.37
fibri teſtium adulteratio 176.40
fibri teſtium uires ex Galeno 176.65
Ficus Cypria 150.50
Fici Dioſcoridi 151.2
ficorum conſideratio 151.59
ficorum facultates ex Galeno 152.5
ficus agreſtis 152.48
fici præcoces 152.51
ficus cinis Dioſcoridi 151.47
Fidicula Theodoro 519.3
Filicula Dioſcoridi 557.55
filiculæ conſideratio 557.52
Filipendula, & eius uires 405.23
Filix mas Dioſcoridi 556.58
filix fœmina Dioſcoridi 557.9
filicis utriuſque hiſtoria 557.17
filicis utriuſque uires ex Galeno 557.36
Fimum Dioſcoridi 214.25
fimi uires, uide ſtercoris uires
Flammulæ hiſtoria, & uires 436.2
flammulæ noxa, & curatio 661.27
Flores quo tempore decerpendi, ac recondendi 7.6
flores ſicci quandiu durent 7.14
florum in plantis uarietas 13.26
Flos æris Dioſcoridi 590.45
floris æris hiſtoria 590.57
floris æris uires ex Galeno 591.4
Flos ſalis Dioſcoridi 620.8
flos punicæ Dioſcoridi 127.52
flos ſylueſtris punicæ Dioſcoridi 128.2
Fluminibus quæ plantæ adnaſci gaudeant 9.11
Fœniculum Dioſcoridi 366.3
fœniculum erraticum Dioſcoridi 366.23
fœniculi utriuſque conſideratio 366.34
fœniculi uires ex Galeno 366.44
Fœnum græcum Dioſcoridi 232.22
fœni græci conſid. & uires ex Galeno 232.37
Foliorum in plantis uarietas 4.18
foliorum in plantis comparatio, & ſimilitudo inter ſe 11.6
foliorum in coloribus diſcrimen 11.59
Fomes ignis ex tußilagine 398.40
Fontium in riguis quæ plantæ proueniant 9.30
Foßilium facultates 569.8
Fragariæ, & fragorum conſid. & uires 457.10
Fraxinus Dioſcoridi 86.49
fraxini ſpecies 87.28
fraxini conſideratio, & hiſtoria 87.1
fraxini uires ex Plinio 87.30
Fructus quando decerpendi, & quomodo conſeruandi 7.26
Frutices 8.38
Fuchsij errores, eiusq; ſententiæ reprobatæ 19.55. & 23.4. & 29.51. & 37.58. & 38.60. & 44.36. & 46.8. & 73.46. & 79.4. & 143.4. & 148.20. & 161.23. & 201.6. & 218.50. & 220.18. & 231.29. & 238.38. & 240.29. & 241.38. & 263.50. & 286.55. & 298.43. & 313.24. & 317.55. & 320.50. & 331.54. & 349.57. & 363.36. & 368.27. & 372.11. & 375.22. & 384.7. & 385.21. & 393.5. & 400.20. & 410.56. & 411.51. & 415.42. & 417.54. & 435.59. & 436.44. & 440.37. & 452.15. & 459.49. & 464.39. & 465.48. & 467.9. & 476.11. & 481.4.17. & 488.5. & 492.49. & 494.57. & 500.29. & 502.26.54. & 513.1. & 515.30. & 517.49. & 543.16. & 555.48. & 604.31. & 617.9. & 630.28.
Fucus marinus Dioſcoridi 496.53
fuci marini conſideratio 497.1
fuci marini uires ex Galeno 497.19
Fuligo é myrrha, reſina, ſtyrace Dioſcoridi 66.12
fuligo liquidæ picis Dioſcoridi 76.59.
fuligo pictoria Dioſcoridi 639.16
fuligo thuris Dioſcoridi 66.3
fuliginum omnium uires 77.43
Fumaria Dioſcoridi 503.21
fumariæ conſideratio 503.29
fumariæ alterum genus 313.33
fumariæ genera ex Plinio 503.35
fumariæ uires ex Meſue 503.59
fumariæ facultates ex Galeno 504.15
Fungi Dioſcoridi 485.3
fungorum conſideratio, & genera 485.30
fungi lucernarum 486.1
fungorum uires ex Galeno 486.20
fungorum ſtrangulatus, & remedia Dioſc. 670.42
fungorum uenefica natura 670.51
fungorum præparatio 670.59
fungorum ueneni remedia 671.11

G

GAGATES lapis Dioſcoridi 630.15
Gagatæ lapidis conſideratio 630.22
gagatæ lapidis hiſtoria, & uires ex Galeno 630.38
Galactites lapis Dioſcoridi 632.20
galactitæ lapidis hiſtoria 632.29
Galangæ conſideratio, & genera 20.32
galangæ uires 20.39

Galaxias lapis Dioſcoridi 632.40
Galbanum Dioſcoridi 379.5
galbani conſid. 379.22. eius uires ex Gal. 379.28
Galëga quid, & eius uires 350.28
Galeni nauigationes 2.45
Galeni lectio in thure reſtituta 66.45
Galeni in prunis defenſio contra Braſauolum 142.15
Galeni de piſtaciorum uiribus opinio ab Auicenna reprobata 146.1
Galeni, & Dioſcoridis in Seripho, & Santonico abſinthio ſententia uaria 330.54
Galenus in coriandro à Dioſcoride diſſentit 359.23
Galeni ſententia de trifolio aſphaltite damnata 395.26
Galeni liber de theriaca ad Piſonem ſuſpectus 395.49
Galerita Dioſcoridi 190.42
galeritæ conſideratio 191.1
Galion Dioſcoridi 495.22
galij conſid. 495.31. eius uires ex Gal. 495.37
Galiopſis Dioſcoridi 494.28
galiopſeos conſideratio 494.38
Galla Dioſcoridi 122.20
gallarum conſid. 122.29. & uires ex Gal. 123.23
galla omphacitis 122.44
Galli, & gallinæ Dioſcoridi 186.10
gallorum, & gallinarum conſid. & uires 186.36
Gallitricum quid 339.14
Gammarorum lapilli 164.54
Garum Dioſcoridi 181.46
gari conſideratio 181.55
Gattaria herba 342.12
Geniſtæ conſideratio 534.17
geniſtæ hiſtoria, & uires 534.24
Genitale cerui Dioſcoridi 184.45
genitalis cerui conſideratio 184.47
Gentes tutæ à ſerpētib. eorūq; ictibus medentes 693.36
Gentiana Dioſcoridi 310.51
gentianæ conſid. 311.10. eius uires ex Gal. 311.18
Gentiana minor 311.32
Geodes lapis Dioſcoridi 637.3
geodæ lapidis conſideratio 637.6
Geranium Dioſcoridi 401.57
geranij conſideratio 402.36
Gingiber Dioſcoridi 284.13
gingiberis conſideratio, & hiſtoria 284.22
gingiberis uires ex Galeno 284.38
Gingidion Dioſcoridi 266.3
gingidij conſid. 266.8. & uires ex Gal. 266.4
Gith Dioſcoridi 374.50
gith conſideratio 375.1
Gladiolus Dioſcoridi 444.49
gladioli conſid. 445.1. eius uires ex Gal. 445.20
Glandes Dioſcoridi 119.53
glandiferarum arborum conſideratio 120.1
Glans unguentaria Dioſc. 534.50. eius conſid. 535.1
glandis unguentariæ uires ex Meſue 535.37
glandis unguentariæ uires ex Galeno 535.51
Glaſtum ſatiuum Dioſcoridi 305.3
glaſtum ſylueſtre Dioſcoridi 305.6
glaſti utriuſq; cōſid. 305.11. & uires ex Gal. 305.17
Glaucium Dioſcoridi 380.32
glaucij conſid. 380.38. eius uires ex Gal. 380.49
Glaux Dioſcoridi 521.13
glaucis conſid. 521.18. & uires ex Gal. 521.32
Gleucinum Dioſcoridi 58.31
gleucini conſideratio 58.36
Glirium hiſtoria, & uires 203.30
Gluten piſcium Dioſcoridi 381.3
Glutinum Dioſcoridi 380.55
glutinis conſideratio, & uires 381.7
Gnaphalion Dioſcoridi 403.43
gnaphalij conſid. 403.46. & uires ex Gal. 404.10
Gnidium granum Dioſcoridi 546.50
Gnidinum oleum 52.20
Gobius Dioſcoridi 180.25
gobiorum conſideratio 180.45
gobij facultas ex Galeno 180.49
Gobij fluuiatiles 180.52
Goſſipij conſideratio 404.1
Gramen Dioſcoridi 450.5
gramen arundinaceum Dioſcoridi 450.11
gramen Parnaſi Dioſcoridi 450.14
graminis conſid. & hiſtoria ex Plinio 450.28
graminis uires ex Galeno 450.53
Grandinis impetum quæ arceant 15.45
Groſſi Dioſcoridi 151.40
Guaiaci ligni conſideratio 107.56
guaiaci genera tria 108.1
guaiaci cortices 108.45
guaiaci planta 108.53. eius facultates 108.56
Gummi amygdalæ Dioſcoridi 145.9
gummi ceraſi Dioſcoridi 130.9
Gummi elemi facult. & conſideratio 119.6
Gypſum Dioſcoridi 623.41
gypſi conſid. 623.44. & uires ex Gal. 623.50
gypſi ſtrangulatus remedia Dioſcoridi 671.21
gypſi ueneficium, eiuſq; curatio 671.28

H

HAEMATITES lapis Dioſcoridi 628.59
hæmatitæ lapidis conſideratio 629.16
hæmatitæ lapidis uires ex Galeno 629.24
hæmatitæ lapidis uires ex Alexandro 629.37
Hæmorrhoi ictus notæ, & curatio Dioſc. 703.50
hæmorrhoi pernicioſus ictus, & hiſtoria 704.8
hæmorrhoi morſus notæ, & remedia 704.28
Halica Dioſcoridi 228.25
halicæ conſid. 228.32. & uires ex Gal. 229.4
halicæ, & farris differentia 229.12
Halicacabum ſolanum Dioſcoridi 474.58
Halimus Dioſcoridi 98.13
halimi conſideratio 98.17
halimus Mauritanis molochia 98.23
halimi uires ex Galeno 98.30
Handachocha Arabicis quid 507.7
Harundo Dioſcoridi 93.12
harundinum conſideratio 93.28
harundinum genera plura 93.30
harundinis, & filicis odium 93.50
harundinis uires ex Galeno 93.56
Haſtula regia Dioſcoridi 291.17
haſtulæ regiæ conſideratio, uide in Aſphodelo

Index.

Hedera Dioſcoridi 300.60
hederæ conſideratio, & genera 301.18
hederæ facultas 301.48
Hedychroon Dioſcoridi 59.16
hedychroi compoſitio ex Galeno 59.18
Hedyſaron, uide Securidaca
Helcyſma Dioſcoridi 597.38
Helenium Dioſcoridi 47.46
helenij conſideratio 48.1
helenium alterum Dioſcoridi 47.54
helenij Aegyptij conſideratio 48.30
helenij uires ex Galeno 48.40
Helichryſon, uide ſuprà in Elichryſo
Helioſcopius tithymalus Dioſcoridi 541.6
Heliotropium magnum Dioſcoridi 561.13
heliotropium paruum Dioſcoridi 562.1
heliotropij utriusq; conſid. 562.8. & uires 562.10
Helleborine, uide Elleborine
Helleborum, uide Elleborum
Helxine ciſſampelos Dioſcoridi 454.20
helxines conſideratio 454.25
helxines uires ex Galeno 454.46
Hlexines altera Dioſcoridi 488.32
helxines conſid. 488.46. uires ex Galeno 488.56
Hemerocallis Dioſcoridi 406.49
hemerocallis conſideratio 406.55
hemerocallis uires ex Galeno 407.30
Hemionitis Dioſcoridi 415.31
hemionitidis conſid. 415.37. & uires ex Gal. 416.23
Herba mirabilis ad excitandam uenerem 411.11
Herbarum formæ deſcriptæ parum conferunt ad cognoſcenda ſimplicia 3.58
herbæ quo pacto legendæ, ſiccandæq; ſint 6.39
herbas colligere certis temporibus non eſt ab re 6.24
herbæ quæ 8.42
herbæ quæ in alias proſiliunt plantas 9.59
Herba Paris, & eius hiſtoria, & uires 481.5
Hermolai lapſus, & opiniones improbatæ 25.4. & 9.50. & 30.35. & 50.31. & 60.49. & 73.8. & 271.4. & 295.47. & 384.30. & 403.15
Hermolaus à calumnia uindicatur 478.55
Hieracium magnum Dioſcoridi 361.2
hieracium paruum Dioſcoridi 361.6
hieracij utriusq; conſid. & uires ex Plinio 361.10
Hiericuntam non eſſe Amomum 35.52
hiericuntæ uires 35.59
Hippocampus Dioſcoridi 157.3
hippocampi conſideratio 157.41
hippocampi uires ex Galeno 158.23
Hippogloſſon Dioſcoridi 516.2
hippogloſſi conſid. 516.8. eius uires 516.18
Hippolapathon Dioſcoridi 243.51
hippolapathi conſideratio 244.8
hippolapathi facultates 244.14
Hippomarathron Dioſcoridi 366.23
hippomarathri deſcriptio, & uires 366.40
Hippophaës Dioſcoridi 537.54
hippophaïs conſideratio 538.12
Hippophæſton Dioſcoridi 538.5
hippophæſti conſideratio 538.12
Hippopotami teſtes Dioſcoridi 175.34
hippopotami hiſtoria 175.36. eius uires 175.46
Hippoſelinon Dioſcoridi 361.51
hipposelini conſideratio 363.23
hipposelini uires ex Galeno 363.40
Hirci barbula Dioſcoridi 270.53
hirci barbulæ conſideratio 270.58
Hirculus Dioſcoridi 25.52
Hirudinum deuoratarum remedia Dioſcor. 678.6
hirudinum deuoratarum noxa 678.13
hirudinum deuoratarum curatio 678.19
Hirundines Dioſcoridi 191.16
hirundinum hiſtoria 191.36
Hiſtoria ruſtici à ſerpēte haſta trāsfixo infecti 643.58
hiſtoria ruſtici ſuctu morſus feræ perempti 644.30
hiſtoria fraudis circunforanei uenenum innoxiè ſumere profitentis 652.50
hiſtoria caſus ex cicuta ſumpta 663.4
Holoſtium Dioſcoridi 438.39
holoſtij conſid. 438.44. eius uires ex Gal. 439.5
Hordeum Dioſcoridi 224.27
hordei conſideratio 224.54
hordei facultas 225.7
Horminum Dioſcoridi 411.32
hormini conſideratio 411.45
horminum cereale 412.7
Humani ſtercoris uires 215.6
Hyacinthus Dioſcoridi 468.13
hyacinthi conſid. 468.23. eius uires ex Gal. 468.35
Hydri hiſtoria, morſus, & curatio 705.20
Hydromeli Dioſcoridi 576.26
hydromelon Dioſcoridi 581.47
Hydropiper Dioſcoridi 285.15
hydropiperis conſideratio 285.26
hydropiperis uires ex Galeno 285.59
Hyoſcyaminum Dioſcoridi 51.59
hyoſcyamini olei uires 52.10
hyoſcyamini parandi ratio 152.17
Hyoſcyamus Dioſcoridi 472.44
hyoſcyami conſid. 473.24. eius uires ex Gal. 473.44
hyoſcyami noxa, & auxilia 665.18
hyoſcyami noxia uis 665.26
hyoſcyami utriusq; noxæ curatio 665.40
Hypecoon Dioſcoridi 472.26
hypecoi conſideratio 472.30
hypecoi uires ex Galeno 472.36
Hypericon Dioſcoridi 426.46
hyperici conſid. 428.10. eius uires ex Gal. 428.37
Hypociſtis Dioſcoridi 105.39
hypociſtidis conſideratio 105.48
hypociſtidis uires ex Galeno 106.12
Hyſſopum Dioſcoridi 332.36
hyſſopi conſid. 332.54. eius uires ex Gal. 333.34
hyſſopi uires ex Meſue 333.35
Hyſtricis mentio 156.54

I

Iacea herba 511.38
Iacobi Sylui in acacia opinio improbata 115.5
Iaſminum Dioſcoridi 60.35
iaſmini unguenti conſideratio 60.49

Iaſpis.

Iaſpis Dioſcoridi 635.13
iaſpidum genera plura, & uires 635.19
Iberis Dioſc. 153.47. eius conſid. 153.53
iberis, & lepidium idem 154.5
iberis à Damocrate carmine deſcripta 154.8
iberis altera 154.41
Ibiſcus, uide Althæa
Ichthyocolla Dioſcoridi 381.1
Ictuum uirulentorum communis curatio Dioſc. 690.47
Idæa radix Dioſcoridi 458.3
idææ radicis conſideratio 458.7
idææ radicis uires ex Galeno 458.10
Iecur apri Dioſcoridi 183.53
iecur aſininum Dioſcoridi 183.50
iecur canis rabidi Dioſcoridi 183.54
iecur caprinum Dioſcoridi 183.51
iecur mergi Dioſcoridi 183.57
iecinorum diuerſorum conſideratio 184.21
Ieſemin unde dictum 60.60
ieſemini uires ex Serapione 61.3
Ilex Dioſcoridi 119.57
ilicis conſideratio 120.53
Imperatoriæ conſideratio, hiſtoria, & uires 365.5
Impia herba Plinij 403.52
Impoſtores quandoque etiam peritos decipiunt 4.11
Indica harundo 94.36
Indicum Dioſcoridi 602.39
indici conſideratio 602.45
Intybus Dioſcoridi 257.53
intybi conſideratio 259.1
intybi uires ex Galeno 259.46
Ioannis de Vigo lapſus 61.9
Iouis glandes Dioſcoridi 121.46
Irini unguenti conſideratio 58.24
Irio Dioſcoridi 282.8
irionis conſideratio 282.22
Iris Dioſcoridi deſcripta 17.34
iridis conſid. & genera 17.55. eius uires 18.27
iris cognomine aſtragalitis 18.34
iridis mentio à Galeno 18.46
Iſopyron Dioſcoridi 511.3
iſopyri conſideratio 511.8
Iua muſcata 396.44
Iudaicus lapis Dioſcoridi 633.28
iudaici lapidis uires ex Galeno 633.33
Iuglandes nuces 146.36
iuglandium conſideratio 146.57
iuglandium uires ex Galeno 147.4
Iuncus Dioſcoridi 462.5
iunci conſideratio, & uires 462.19. & dein.
Iuncus odoratus Dioſcoridi 37.3
iunci odorati conſideratio 37.19
iunci odorati uires ex Galeno 37.60
Iuniperus Dioſcoridi 81.23
iuniperi conſideratio 81.38
iuniperi caput in Dioſcoride deprauatum ibidem
iuniperi domeſticæ 81.53
iuniperi gummi 81.57. eius uſus 82.7
iuniperi uires ex Galeno 82.19
Ius galli ueteris Dioſcoridi 186.12
Ius piſcium Dioſcoridi 181.51
Ixia Dioſcoridi 316.51
ixiam nigri chamæleonis radicibus innaſci 318.22
ixia uenenum mortiferum 318.60
ixiæ uenenum, & remedia Dioſcoridi 669.27
ixiæ uenefica natura 669.37. eius cura 669.44

K

Karabe Mauritanorum 90.4
Keiri quid 407.55
Κεϱκὶς quid 88.47
Kerua quid 538.47

L

Labrum Veneris Dioſcoridi 319.31
Labri Veneris conſideratio 319.49
labri Veneris uires ex Galeno 320.14
Labruſca Dioſcoridi 570.7
Lac Dioſcoridi 204.3
lactis conſideratio 205.27
lactis probatio 205.38. eius facult. 205.46
lactis bibendi ratio 205.52
lactis facultates ex Galeno 207.6
lactis coagulati uires 205.57
lac humanum Dioſcoridi 204.33
lac ſchiſton Dioſcoridi 204.21
lactis ſerum Dioſcoridi 204.18
Lactis intus coagulati noxa, & auxilia Dioſc. 673.26
lactis coagulati conſideratio 673.33
lactis in uentriculo coagulati noxa 673.43
lactis in uentriculo coagulati curatio 973.58
Lacca, & de ea Arabum opinio uaria 45.30
lacca infectorum eſt Arabum lacca 45.38
laccæ factitiæ genera 46.3
Lacerta Dioſcoridi 199.28
lacertarum conſideratio 199.54
lacertarum Chalcidicarum conſideratio 199.58
Lacrymæ, reſinæ, & gummi 7.55
Lactuca Dioſcoridi 264.55
lactuca ſylueſtris Dioſcoridi 265.3
lactucæ conſideratio 265.18
lactucæ ſylueſtris conſideratio 265.25
lactucæ uires ex Galeno 265.33
Ladanum Dioſcoridi 106.29
ladani conſideratio 106.50
ladani uires ex Galeno 106.59
Lagopus Dioſcoridi 443.42
lagopi conſideratio 443.45
lagopi uires ex Galeno 444.2
Lagrimo uulgò quid 72.2
Lamium herba 495.8
Lampſana Dioſcoridi 244.25
lampſanæ conſideratio 244.28
lampſanæ uires ex Galeno 244.35
Lana Dioſcoridi 207.46
Lanaria herba Dioſcoridi 286.31
lanariæ herbæ conſideratio 286.40
lanariæ herbæ uires ex Galeno 286.52
Lapathum Dioſcoridi 242.56
lapathi conſideratio 243.55
lapathi uires ex Galeno 244.11
Lapides cur pauci, cur multi fiant 566.10

Index.

lapidum colores unde uarij 566.23
lapidum diuerſa diſcrimina 567.22
Lapis plumbarius 595.36
lapidis plumbarij conſideratio ibidem
Lapis bezahar Arabum 609.59
lapidis bezahar hiſtoria, & uires ibidem
lapis in felle bubulo repertus, & eius uires 213.37
Larix arbor, & eius hiſtoria 71.7
larix agaricum profert 71.26
larigna reſina 71.37
Laſer Dioſcoridi 375.46
laſeris conſideratio 376.16
laſeris uires ex Galeno 377.26
Laſerpitium Dioſcoridi 375.40
laſerpitij conſideratio 376.16
laſerpitij hiſtoria ex Theophraſto 376.47
laſerpitij uires ex Galeno 377.21
Laſſulata 341.2
Lathyris Dioſcoridi 543.30
lathyris conſideratio 543.50
lathyris uires ex Actuario 543.55
lathyris uires ex Galeno 543.60
lathyris noxa, & curatio 679.36
Lauanda uulgò quæ 25.29
Lauer Dioſcoridi 253.3
laueris conſideratio 253.12
laueris uires ex Galeno 253.33
Laurus Dioſcoridi 84.48
lauri baccæ Dioſcoridi 84.52
lauri hiſtoria 85.1
laurini olei conſideratio 53.20
laurini olei uires 53.23
laurus lapidea 85.46
lauri uires ex Galeno 85.51
laurus ex ſe ignem producit 85.41
Laurus Alexandrina Dioſcoridi 524.48
lauri Alexandrinæ conſideratio 524.54
lauri Alexandrinæ uires ex Galeno 525.10
Ledon Dioſcoridi 106.25
Lemnia terra Dioſcoridi 607.45
lemniæ terræ conſideratio 607.52
lemniæ terræ hiſtoria ibidem
lemniæ terræ uires 608.43
lemniæ terræ adulterandæ fraus detecta 609.23
Lens Dioſcoridi 236.3
lentium uires ex Galeno 236.34
Lens paluſtris Dioſcoridi 489.36
lentis paluſtris conſideratio 489.57
lentis paluſtris uires ex Galeno 489.59
Lentiſcini olei parandi ratio 53.32
Lentiſcus Dioſcoridi 72.27
lentiſcina reſina Dioſcoridi 72.43
lentiſci conſideratio 72.56
lentiſci uires ex Galeno 73.15
Leoniceni errata, ac eius opiniones dilutæ 256. 24. & 312.52. & 347.52. & 393.4. & 415.38. & 705.7
Leontopetalon Dioſcoridi 386.18
leontopetali conſideratio 386.28
leontopetali uires ex Galeno 386.36
Leontopodion Dioſcoridi 515.49
leontopodij conſideratio 515.55
Lepidium Dioſcoridi 295.34
lepidij conſideratio 295.39
lepidium Plinij 295.42
Leptocarya Dioſcoridi 148.38
Lepus marinus Dioſcoridi 172.10
leporis marini conſideratio 172.38
Leporis marini hauſti notæ, & curatio Dioſcoridi 676.40
leporis marini ſumpti indicia 676.50.
eius noxæ remedia 677.2
Lepus terreſtris Dioſcoridi 172.11
leporis terreſtris conſideratio 172.45
lepores ubi candidi 172.51
lepores ubi bina habent iecinora 173.7
leporis facultates 173.12
Leporinum coagulum Dioſcoridi 208.30
Leucacantha Dioſcoridi 325.3
leucacanthæ conſideratio 325.10
leucacanthæ uires ex Galeno 325.55
Leucas Dioſcoridi 388.7
leucadis conſideratio 388.10
Leucoion Dioſcoridi 407.40
leucoij conſideratio 407.51
leucoij uires ex Galeno 408.9
Libri explodendi 5.31
Libyſticum Galeno liguſticum 353.3
Lichenes equorum Dioſcoridi 185.24
lichenum equorum uires 185.43
Lichen Dioſcoridi 462.38
lichenis conſideratio 462.45
lichenis genera ex Plinio 462.53
lichenis uires ex Galeno 463.14
Lignum aloës 43.57
Lignorum marcor Dioſcoridi 92.50
lignorum marcoris uires 92.53
Liguſticum Dioſcoridi 352.36
liguſtici conſideratio 353.1
liguſtici, ſeu libyſtici uires ex Galeno 353.8
Liguſtrum Dioſcoridi 103.3
liguſtri conſideratio 103.16
liguſtri uires ex Galeno 103.48
Lilium Dioſcoridi 389.3
lilij conſideratio 389.23
lilij hiſtoria ex Plinio 389.32
Lilia quomodo in totum annum uiridia ſeruentur 389.49
lilia quomodo diuerſis temporibus floreant 389.52
lilia alba quomodo purpurea fiant 389.45
liliorum uires ex Galeno 390.1
Lilium conuallium non eſt hemerocallis 406.59
lilij conuallij hiſtoria, & uires 407.8
Limonium Dioſcoridi 442.55
limonij conſideratio 443.33
limonij uires ex Galeno 443.36
Limonia poma 137.13
limoniorum pomorum aqua ſtillatitia quibus conferat 137.21

Linaria

Linaria herba 521.50
Lingua ceruina eſt phyllitis 392.50
lingua ceruina non eſt hemionitis 393.6
Lingua ſerpentina 289.49
linguæ ſerpentinæ deſcriptio, & uires ibidem
Linozoſtis Dioſcoridi 559.41
linozoſtis conſideratio 559.54
Linum Dioſcoridi 232.48
lini conſideratio 232.59
lini uires ex Galeno 233.23
lini ſeminis oleum, & eius uires 233.1
Lithargyros Dioſcoridi 597.51
lithargyri conſideratio 598.38
lithargyri uires ex Galeno 598.55
Lithocolla Dioſcoridi 636.19
Lithoſpermon Dioſcoridi 419.57
lithoſpermi conſideratio 420.40
lithoſpermi hiſtoria ex Plinio 420.53
Lixiuij ſaponis noxa, & curatio 676.18
Locuſtæ Dioſcoridi 189.19
locuſtarum conſideratio 189.41
locuſtarum ingens numerus quando Italiam inuaſit 189.53
locuſtæ in cibis 189.56
Lolium Dioſcoridi 231.12
lolij conſideratio 231.22
lolij uires ex Galeno 231.47
Lonchitis Dioſcoridi 422.2
lonchitis altera Dioſcoridi 422.14
lonchitis conſideratio 422.20
lonchitis uires ex Galeno 422.34
Loniceri lapſus, uide Adami Loniceri errata
Lora Dioſcoridi 575.23
loræ parandæ ratio ex Galeno 575.33
Lotus arbor Dioſcoridi 139.47
loti arboris conſideratio 139.51
lotus Italica 140.11
loti arboris uires ex Galeno 140.36
Lotus Aegyptia Dioſcoridi 506.47
loti Aegyptiæ hiſtoria ex Theophraſto 506.54
loti Aegyptiæ mentio ex Galeno 507.11
Lotus ſylueſtris Dioſcoridi 504.59
lotus urbana Dioſcoridi 504.55
loti ſylueſtris, & urbanæ conſideratio 505.5
loti herbæ utriusq; uires ex Galeno 505.18
Lunaria minor Lucciola .289. 416.5
lunariæ minoris uires 416.10
Lupinus Dioſcoridi 239.4
lupinorum conſideratio 239.26
lupinorum facultates 239.31
Luporum fimum 215.60
Lupus ſalictarius 523.30
lupuli hiſtoria, & uires ex Meſue 523.33
Lychnis coronaria Dioſcoridi 388.23
lychnis ſylueſtris Dioſcoridi 388.25
lychnidis utriusque conſideratio 388.31
lychnidis facultas ex Galeno 388.59
Lycium Dioſcoridi 112.31
lycij conſideratio 113.7
lycij uires ex Galeno 113.19
Lycopſis Dioſcoridi 447.53
lycopſis conſideratio 447.59
lycopſis uires ex Galeno 447.55
Lygos Dioſcoridi 115.27
Lyncurium ex urina lyncis coaleſcere, uanum putatur 217.4
Lyſimachia Dioſcoridi 432.49
lyſimachiæ conſideratio 432.56
lyſimachiæ uires ex Galeno 433.13

M

MACER Dioſcoridi 91.9
Maceris conſideratio 91.11
macerem non eſſe officinarum macim 91.14.30
maceris facultates ex Galeno 91.25
Macis Arabum conſideratio 147.44
Mænæ Dioſcoridi 179.55
mænarum, & ſmaridum conſideratio 179.58
Magnes lapis Dioſcoridi 631.34
magnetis lapidis hiſtoria 631.38
magnetis lapidis uires ex Galeno 632.6
magnetis uenefica uis, & remedia 674.60
Magudaris Dioſcoridi 375.51
Mala inſana 478.56
malorum inſanorum uires 479.6
Mala aurea Italis quæ 479.11
Malabathrum Dioſcoridi 30.13
malabathri conſideratio 30.25
malabathri uice quid ſupponendum 30.40
malabathri uires ex Auicenna 30.41
Malicorium Dioſcoridi 127.59
Malua Dioſcoridi 245.14
maluæ conſideratio 245.32
malua miræ magnitudinis 245.44
maluæ uires ex Galeno 245.51
Malum Dioſcoridi 131.51
malorum conſideratio 134.4
malorum genera plura ibidem
Mala Armeniaca Dioſcoridi 133.53
malum cotoneum Dioſcoridi 131.53
malum dulce Dioſcoridi 133.43
malum Medicum Dioſcoridi 133.55
malorum Medicorum conſideratio 136.6
malum orbiculatum, ſiue Epiroticum Dioſcoridi 133.46
malum Perſicum Dioſcoridi 133.50
malum Punicum Dioſcoridi 127.36
mali Punici conſideratio 128.6
mali Punici genera tria 128.9
mala Punica acria quomodo dulcia fiant 128.14
mala Punica quomodo diutius incorrupta ſeruentur 128.20
Manardi Ferrarienſis errata, ac eius opiniones confutatæ 24.15.& 63.55.& 111.19.& 218.50.& 219.53.& 225.26.& 273.14.& 295.47.& 346.55.& 393.4.& 456.48.& 508.16.& 535.20.& 589.15.& 600.49.& 607.27.& 667.59.& 673.34
Mandragoras Dioſcoridi 477.49
mandragoræ utriusque conſideratio 478.27

mandragoræ humanam formam referentes, factitiæ 478.30
mandragoræ uires ex Galeno 479.15
mandragoræ ſumptæ ſigna, & curatio Dioſcoridi 665.50
mandragoræ noxia uis 665.57
mandragoræ noxæ curatio 666.5
Manna thuris Dioſcoridi 65.56
mannæ thuris conſideratio 67.13
Mannæ cœleſtis hiſtoria, & genera 67.20
manna cœleſtis Mauritanis duplex 67.34
mannæ hiſtoria ex Theophraſto, Galeno, & Plinio 67.47. & deinde
manna in comitatu Goritienſi, & Foro Iulij quo tempore abundantiſſima reperta ſit 68.4
manna ſecto fraxini cortice manans 68.19
mannæ cœleſtis temperamentum, & uires 68.33
Marcelli Secretarij Florentini lapſus, & opiniones reiectæ 102.44. & 135.50. & 153.4. & 173.49. & 227.3. & 237.51. & 278.52. & 333.4. & 572.28. & 591.49
Marcor lignorum Dioſcoridi 92.50
Margaritarum hiſtoria 159.14
margaritarum uires 159.41
Marium, & fluminum litora, quæ plantæ ament 9.24
Marrubium Dioſcoridi 391.41
marrubij conſideratio 392.1
marrubij hiſtoria ex Theophraſto 392.2
marrubij uires ex Galeno 392.6
Marrubium nigrum Dioſcoridi 390.24
marrubij nigri conſideratio 390.35
Martagon, lilij genus 389.54
Marum Dioſcoridi 346.10
mari conſideratio 346.15
mari mentio ex Galeno ibidem
marum Italiæ peregrinum 346.35
Maſtiche Dioſcoridi 72.45
maſtiches conſideratio 73.10
maſtiches uires ex Galeno 73.22
maſtichini parandi ratio, & uires 53.55
Matricariam non eſſe artemiſiæ genus 399.39
Matriſylua 440.22
Matthæi Syluatici errata 249.14. & 320.11. & 439.22. & 443.47. & 445.43
Meconium Dioſcoridi 470.2
meconij mentio 470.51
meconij ſumpti noxa, & remedia Dioſcoridi 666.48
meconij uenefica natura 667.1
meconij noxæ curatio 667.17
Medica herba Dioſcoridi 273.44
medicæ herbæ conſideratio 273.49
Medica mala Dioſcoridi 133.55
medicorum malorum conſideratio 136.6
Medicamenta adulterabantur etiam Galeni tempore 2.55
medicamenta ſimplicia uenenis aduerſantia 651.25
medicamenta compoſita uenenis aduerſantia 651.42
Medium Dioſcoridi 444.7
medij conſideratio 444.12
medij uires ex Galeno 444.16
Medulla Dioſcoridi 212.30
medullæ uires ex Galeno 212.40
medullæ in cibis facultas 212.55
Mel Dioſcoridi 217.35
mellis conſideratio 218.18
Mel Heracleoticum uenenoſum 218.32
mellis Heracliæ uenenum, & eius remedia Dioſcoridi 661.58
mellis Heracleotici noxa, & curatio 662.1
mellis genera non roſcida 218.35
Mel frugum 506.35
Melanteria Dioſcoridi 612.53
melanteriæ conſideratio 613.21
Melanthium Dioſcoridi 374.50
melanthij conſideratio 375.1
melanthium ſylueſtre 375.19
melanthij uires ex Galeno 375.28
melanthinum oleum 52.26
Melia terra Dioſcoridi 638.37
meliæ conſideratio 638.45
Melicæ conſideratio, & uſus 230.16
Melilotus Dioſcoridi 345.49
meliloti conſideratio 345.58
meliloti uulgaris uſus illegitimus 345.60
meliloti uires ex Galeno 346.5
Melimela Dioſcoridi 133.43
Melini conſideratio 55.23
Meliſſophyllon Dioſcoridi 390.55
meliſſophylli conſideratio 391.5
meliſſophylli uires ex Arabibus 391.11
meliſſophylli facultates ex Galeno 391.29
Melitites lapis Dioſcoridi 632.26
melititæ lapidis hiſtoria 632.29
Melomeli Dioſcoridi 581.41
Memphites lapis Dioſcoridi 634.29
memphitæ lapidis conſideratio 634.40
Mentha Dioſcoridi 339.42
menthæ conſideratio 339.53
menthæ uires ex Galeno 339.60
mentha ſylueſtris Galeno calamintha dicitur 340.36
Mentha Græca 340.55
menthæ Græcæ uires 341.12
Menthaſtrum Dioſcoridi 339.49
Meon Dioſcoridi 20.51
mei conſideratio 21.1
mei uires ex Galeno 21.22
Mercurialis Dioſcoridi 559.40
mercurialis conſideratio 559.54
mercurialis hiſtoria, & uires ex Plinio 559.60
mercurialis uires ex Galeno 560.47
Mergi iecur Dioſcoridi 183.57
Meſuis errata 315.31. & 352.11
Meſpilus Dioſcoridi 138.48
meſpilorum conſideratio 138.55
meſpilus altera 139.21
meſpilorum uires ex Galeno 139.30

Metallorum differentiæ plures 566.39
Metopium unguentum Dioſcoridi 59.36
Milium Dioſcoridi 229.36
milij uires ex Galeno 229.41
milium Indicum Plinio quid 230.27
milium Solis 420.40
Millefolium Dioſcoridi 507.47
millefolij conſideratio 507.52
millefolij, ſeu myriophylli uires ex Galeno 507.59
Millemorbia herba 494.46
Millepedæ Dioſcoridi 182.31
millepedarum conſideratio 182.48
Miſy Dioſcoridi 612.45
miſyos conſideratio 613.15
miſyos hiſtoria, & uires ex Galeno 613.40
Mituli Dioſcoridi 159.46
mitulorum conſideratio 159.55
Moly Dioſcoridi 350.35
moly conſideratio, & hiſtoria ex Theophraſto, & Plinio 350.39
moly, ſeu myles uires ex Galeno 350.52
Molybdæna Dioſcoridi 596.58
molybdænæ conſideratio 597.7
molybdænæ uires ex Galeno 597.27
Molybdoides Dioſcoridi 595.18
molybdoidis conſideratio 595.36
Momordica 403.25. & 555.59. & 556.21
Monachorum, qui Meſuem commentati ſunt, lapſus, atque opiniones exploſæ 20.43. & 22.59. & 29.43. & 37.40. & 46.20. & 68.11. & 91.38. & 98.5. & 102.45. & 124.24. & 154.38. & 317.60. & 342.36. & 348.56. & 356.22. & 358.5.57. & 363.22. & 400.18. & 410.60. & 417.55. & 428.33. & 460.27. & 488.18. & 551.49. & 622.31.
Montes quæ plantæ ament 9.7.50.
Morochthus lapis Dioſcoridi 632.40
morochthi lapidis conſideratio, & uires ex Galeno 632.47.
Morſus diaboli deſcriptio, & uires 300.14
Morus arbor Dioſcoridi 149.8
mori arboris conſideratio 149.30
mori arboris, & fructus uires ex Galeno 149.38
Moſchi odorati hiſtoria 42.60
moſchi odorati uires 43.26
Mullus piſcis Dioſcoridi 174.48
mulli piſcis conſideratio 174.51
mulli piſcis facultas ex Galeno 174.55
Mulſum Dioſcoridi 576.8
Mumia ſepulcrorum 79.40
mumiæ conſideratio 79.23
mumiæ uires 79.49
Muria Dioſcoridi 620.3
Mures Dioſcoridi 202.55
murium conſideratio 202.58
murium mirum 203.22
murium montanorum conſideratio 203.43
Mus araneus Dioſcoridi 202.29
muris aranei conſideratio 202.45
muris aranei morſus notæ, & remedia Dioſc. 699.2
muris aranei morſus ſigna 699.36
muris aranei morſus curatio 699.41
Muris auricula Dioſcoridi 304.3
muris auriculæ conſideratio 304.13
Muſæ arboris, & fructus conſideratio, & hiſtoria 126.9
Muſcus Dioſcoridi 42.3
muſci arborei conſideratio 42.11
muſci arborei uires ex Galeno, & alijs 42.40
Muſcus marinus Dioſcoridi 496.35
muſci marini conſideratio 496.39
muſci marini uires 496.48
Muſtela Dioſcoridi 177.41
muſtelæ conſideratio 177.48
muſtelæ natura, & uis 178.4
Myagron Dioſcoridi 508.46
myagri conſideratio 508.50
myagri uires ex Galeno 508.57
Myle, moly Galeno 350.50
Myrica Dioſcoridi 94.51
myricæ conſideratio 95.1
myricæ uires ex Galeno 95.31
Myrobalanorum Arabicorum genera 536.7
myrobalanorum omnium uires ex Meſue 536.34
Myrrha Dioſcoridi 61.15
myrrha Bœotica Dioſcoridi 61.40
myrrhæ conſideratio 61.43
myrrha officinarum illegitima 61.44
myrrhæ hiſtoria ex Plinio 62.18
myrrhæ hiſtoria ex Theophraſto 62.32
myrrhæ arboris hiſtoria 62.21.36
myrrhæ uires ex Galeno 62.58
myrrhæ uice quid ſupponendum 63.6
myrrhæ Bœoticæ mentio 63.12
Myrrhis Dioſcoridi 508.3
myrrhidis conſideratio 508.12
myrrhidis uires ex Galeno 508.40
Myrteum oleum, & eius uires 52.42
myrtei olei parandi ratio 52.60
Myrtidanum Dioſcoridi 129.12
myrtidani conſideratio 129.45
Myrtus ſatiua Dioſcoridi 128.47
myrti conſideratio 129.19
myrtus exotica, & Tarentina 129.46
myrti uſus 129.48
myrti uires ex Galeno 129.57
Myrtus ſylueſtris Dioſcoridi 523.57
myrti ſylueſtris conſideratio 524.8
Myxa, & myxaria quid 142.55
myxorum conſideratio ibidem

N

NAPHTHA *Dioſcoridi* 78.11
Naphthæ conſideratio 79.12
Napelli conſideratio, & hiſtoria 481.18
napelli uis lethalis 481.27
napelli uenenum, eiuſq; remedia 668.48
Napus Dioſcoridi 240.58
napi conſideratio 241.1
Narcaphthon Dioſcoridi 44.57
narcaphthi conſideratio 44.59

Narciſſus

Narciſſus Dioſcoridi 537.14
narciſsi hiſtoria ex Theophraſto 537.31
narciſsi uires ex Galeno 537.48
Nardum Indicum Dioſcoridi 23.30
nardum Syriacum Dioſcoridi ibidem
nardi Indicæ conſideratio 24.4
nardi Syriacæ conſideratio ibidem
nardi Indicæ uires ex Galeno 25.39
nardum Celticum Dioſcoridi 25.47
nardi Celtici conſideratio 26.1
nardi Celtici uires ex Galeno 26.54
Nardus Italica 25.28
nardi Italicæ uires 25.34
Nardum montanum Dioſcoridi 27.2
nardi montani conſideratio 27.6
nardi montani lectio in Dioſcoride deprauata 27.8.29.
nardi montani uires ex Galeno 27.27
Nardinum unguentum Dioſcoridi 60.23
Naſturtium Dioſcoridi 280.17
naſturtij conſideratio 280.32
naſturtij uires ex Galeno 280.40
Natrix, & eius ictus curatio Dioſcoridi 705.13
natricis hiſtoria, morſus ſigna, & remedia 705.20
Naxius lapis Dioſcoridi 636.58
naxij lapidis conſideratio 637.6
Nepeta Dioſcoridi 341.51
nepetæ mentio 342.6
Nerion Dioſcoridi 484.22
nerij conſideratio 484.36
nerij uires ex Galeno 484.51
nerij malefica natura 664.4
nerij ſumpti noxæ curatio 664.18
Nitrum Dioſcoridi 621.39
nitri ſpuma Dioſcoridi 621.41
nitri, & eius ſpumæ conſideratio 621.56
nitri, & aphronitri uires ex Galeno 622.34
Numularia herba 416.21
numulariæ uires ibidem
Nux auellana Dioſcoridi 148.38
nucis auellanæ conſideratio 148.48
nucis auellanæ uires ex Galeno 148.60
Nux Indica, & eius hiſtoria, & conſideratio 147.26
nucis Indicæ uires 147.34
nucis Indicæ oleum, & eius uires 147.36
Nux Iuglans Dioſcoridi 145.36
nucum Iuglandium conſideratio 146.57
nucum Iuglandium uires ex Galeno 147.4
Nux metella, & eius hiſtoria 148.3. & dein.
nucis metellæ ſumptæ noxa, & eius curatio 666.32. & deinde
Nux myriſtica, & eius hiſtoria 147.41
nucis myriſticæ uires 147.51
Nux pinea Dioſcoridi 69.48
nucleorum pineorum uires 146.20
Nux uomica, & eius hiſtoria 148.3
Nymphæa Dioſcoridi 413.7
nymphæa altera 413.20
nymphææ conſideratio 413.41
nymphææ uires ex Galeno 413.43

O

Ochra Dioſcoridi 602.55
Ochræ conſideratio 603.1
Ochros legumen 238.38
Ocimaſtrum Dioſcoridi 449.2
ocimaſtri conſideratio 449.10
ocimaſtri uires ex Galeno 449.25
Ocimum Dioſcoridi 268.49
ocimi conſideratio 268.59
ocimi degeneratio 269.29
ocimi uires ex Galeno 269.35
ocimi ab ocymo differentia 269.42
Oenanthe herba Dioſcoridi 405.11
œnanthes herbæ conſideratio 405.16
Oenanthe uitis ſylueſtris Dioſcoridi 572.3
œnanthes uitis ſylueſtris conſideratio 572.14
Oeſypum Dioſcoridi 207.60
œſypi mentio 208.25
Officinarum lapſus, & abuſus 3.16.27. & 6.55. & 52.42. & 492.45
Olea ſylueſtris Dioſcoridi 117.46
oleæ ſylueſtris conſideratio 118.33
oleæ, & quercus odium 118.53
Oleæ Aethiopicæ lacryma Dioſcoridi 118.15
oleæ Aethiopicæ lacrymæ conſideratio 118.57
Olei uires Dioſcoridi 48.51
olei conſideratio 49.33
olei uſus apud ueteres qualis 49.38
olei facultates ex Galeno 49.54
olei omnis generis parandi ratio 52.50
Oleum amygdalinum Dioſcoridi 50.58
olei amygdalini parandi ratio 51.11
olei amygdalini uires 51.27
Oleum balaninum Dioſcoridi 51.36
olei balanini conſideratio 51.40
olei balanini facultates 51.43
Oleum caryinum Dioſcoridi 51.39
olei caryini, ſiue è nucibus Iuglandibus 51.52
oleum cicinum Dioſcoridi 50.38
olei cicini conſideratio 50.49
oleum cnicinum Dioſcoridi 52.3
olei cnicini conſideratio 52.23
oleum Gnidinum Dioſcoridi 52.3
olei Gnidini conſideratio 52.20
Oleum hyoſcyaminum Dioſcoridi 51.59
olei hyoſcyamini uires 52.10
olei hyoſcyamini parandi ratio 52.17
Oleum laurinum Dioſcoridi 53.12
olei laurini conſideratio, & uires 53.20
oleum lentiſcinum Dioſcoridi 53.28
olei lentiſcini parandi ratio, & uires 53.52
Oleum maſtichinum Dioſcoridi 53.51
olei maſtichini parandi ratio 53.55
oleum melanthinum Dioſcoridi 52.6
olei melanthini conſideratio 52.26
oleum melinum Dioſcoridi 133.35
oleum myrteum Dioſcoridi 52.32
olei myrtei conſideratio 52.42
olei myrtei parandi ratio 52.60
Oleum ex ouorum luteis 188.15

oleum ex lini ſemine, & eius uires 233.1
Oleum œnanthinum Dioſcoridi 55.28
oleum oliuæ ſylueſtris Dioſcoridi 49.5
olei oliuæ ſylueſtris facultas ex Galeno 50.10
oleum omphacinum Dioſcoridi 48.51
oleum omphacinum quomodo arte parari poſsit 50.1
oleum picinum Dioſcoridi 76.51
Oleum raphaninum Dioſcoridi 52.4
olei raphanini conſideratio 52.25
Oleum ſeſaminum Dioſcoridi 51.38
olei ſeſamini conſideratio, & uires 51.48
oleum Sicyonium Dioſcoridi 49.19
oleum ſinapinum Dioſcoridi 52.7
olei ſinapini conſideratio 52.27
oleum ſtyracinum Dioſcoridi 63.44
oleum ſuſinum Dioſcoridi 56.50
olei ſuſini mentio 57.19
Oleum terebinthinum Dioſcoridi 53.30
olei terebinthini conſideratio, & uires 53.41
olei noſtri de ſcorpionibus deſcriptio, & eius uires 654.14
Oliuarum genera plura 118.41
oliuarum uires ex Galeno 119.13
Olera quo pacto ab erucarum iniuria uindicentur 195.46
Oloſchœnos Dioſcoridi 462.10
Oluſatrum Dioſcoridi 361.52
Olyra Dioſcoridi 226.58
olyræ conſideratio 227.1
Omphacium Dioſcoridi 572.44
omphacij conſideratio 572.56
omphacij uires ex Galeno 573.3
Omphacomeli Dioſcoridi 581.52
Onagra Dioſcoridi 509.3
onagræ conſideratio 509.8
onagræ uires ex Galeno 509.16
Onobrychis Dioſcoridi 425.25
onobrychis conſideratio 426.29
onobrychis uires ex Galeno 426.36
Ononis Dioſcoridi 324.14
ononidis conſideratio 324.28
ononidis uires ex Galeno 324.56
Onoſma Dioſcoridi 412.44
onoſmatis conſideratio 412.52
onoſmatis uires ex Galeno 413.1
Opacis locis quæ plantæ lætentur 9.36
Ophiogloſſon 289.53
Ophioſcorodon Dioſcoridi 277.37
ophioſcorodi conſiderato 278.18
Ophites lapis Dioſcoridi 635.53
ophitæ lapidis hiſtoria 635.58
ophites marmor 636.1
Opium Dioſcoridi 469.42
opij facultas 470.40
opium, quo utimur, adulterinum 470.49
opij uenefica natura 667.1
opij ueneni curatio 667.17
Opobalſamum Dioſcoridi 39.20
opobalſami uis ex Galeno 40.40
opobalſamum factitium 40.52
Opocalpaſum Galeni quid 664.47
opocarpaſi conſideratio 664.38
Oreoſelinum Dioſcoridi 361.44
oreoſelini conſideratio 363.8
oreoſelini uires ex Galeno 363.40
Origanum Heracleoticum Dioſcoridi 334.24
origanum onitis Dioſcoridi 335.13
origanum ſylueſtre Dioſcoridi 335.16
origani hiſtoria uaria 335.42
origani Heracleotici, & onitidis conſideratio 336.10
origani ſylueſtris conſideratio 336.7
origani uires ex Galeno 336.15
Ornithogalum Dioſcoridi 271.10
ornithogali conſideratio 271.18
Orobanche Dioſcoridi 270.12
orobanches conſideratio 270.22
orobanches facultas ex Galeno 270.46
Oryza Dioſcoridi 228.9
oryzæ conſideratio 228.12
oryzæ facultas ex Galeno 228.16
Oſsifragus Dioſcoridi 190.10
oſsifragi conſideratio 190.14
Oſtracites lapis Dioſcoridi 636.24
oſtracitæ lapidis conſideratio, & uires 636.29
Oſyris Dioſcoridi 521.46
oſyridis conſideratio 521.50
oſyridis uires ex Galeno 522.9
Othonna Dioſcoridi 303.35
othonnæ conſideratio 303.46
Ouorum natura Dioſcoridi 186.60
oui candidum Dioſcoridi 187.3
ouorum conſideratio 187.25
ouorum partes, & coctura uaria 187.36
ouorum uires ex Galeno 187.50
ouorum lutei oleum 188.15
oua teſtudinum 188.28
Oxalis Dioſcioridi 242.59
oxalidis conſideratio 244.5
Oxalmæ Dioſcoridi 579.53
Oxycedri conſideratio 83.57
Oxylapathum Dioſcoridi 242.57
oxylapathi conſideratio 243.59
Oxymel Dioſcoridi 579.24
oxymelitis confectio triplex Galeno 579.30
oxymelitis confectio ex Meſue 579.40
Oxys Plinio 395.4

P

PAEDEROTA, acanthus Dioſcoridi 323.21
Pæonia Dioſcoridi deſcripta 419.7
pæoniæ conſideratio 419.32
pæoniæ uires ex Galeno 419.36
Paliurus Dioſcoridi 98.38
paliuri conſideratio 98.44
paliurus diuerſi generis apud authores ibidem
paliuri uires ex Galeno 99.36
Palma Dioſcoridi 125.3
palmæ conſideratio 125.45
palmarum uires ex Galeno 127.3
palmularum facultas ex Galeno 127.14
Palma elate Dioſcoridi 125.34

palma elate quæ pars in palma 126.51
palma elate Galeno duplex 126.55
palmæ Indicæ uinum fundentes 126.28
palmæ Thebaicæ 125.16
Palmæ Chriſti conſideratio 410.42
palmæ Chriſti genera duo 410.44
palmæ Chriſti uires 410.49
Panaces Aſclepij Dioſcoridi 351.51
panaces Chironium Dioſcoridi 352.3
panaces Heracleum Dioſcoridi 351.2
panacis omnis generis conſideratio 352.6
panacis cuiuſque uires ex Galeno 352.19
panacis lacrymæ facultas ex Meſue 352.30
Pancration Dioſcoridi 293.15
pancratij conſideratio 293.26
Panicum Dioſcoridi 230.2
panici uires ex Galeno 230.6
Panis optimi conficiendi ratio 223.53
panis hordeaceus 225.29
panis ſiligineus omnium ſynceriſsimus 227.16
Pannum in larice naſcens 71.49
Papauer corniculatum Dioſcoridi 471.26
papaueris corniculati conſideratio 471.55
papaueris corniculati uires ex Galeno 472.14
papaueris corniculati noxa, & auxilia Dioſcoridi 666.59
Papauer erraticum Dioſcoridi 468.46
papaueris erratici conſideratio 470.9
papauer ſatiuum Dioſcoridi 468.58
papaueris ſatiui conſideratio 470.19
papaueris lacrymæ facultas 470.40
papauerum uires ex Galeno 470.51
Papauer ſpumeum Dioſcoridi 471.45
papaueris ſpumei conſideratio 472.4
Papyrus Dioſcoridi 94.7
papyri conſideratio 94.13
papyri conficiendi ratio 94.23
papyri nouum genus 94.29
papyri uires ex Galeno 94.39
Paralios tithymalus Dioſcoridi 541.2
Parietaria herba 488.47
Paronychia Dioſcoridi 463.24
paronychiæ conſideratio 463.28
paronychiæ uires ex Galeno 463.35
Parthenium Dioſcoridi 417.38
parthenij conſideratio 417.49
Paſſum Dioſcoridi 573.22
Paſtinaca herba Dioſcoridi 353.43
paſtinacæ herbæ conſideratio 353.52
paſtinacæ uires ex Galeno 354.7
Paſtinaca marina Dioſcoridi 173.22
paſtinacæ piſcis conſideratio 173.41
paſtinacæ piſcis, & eius radij uires 173.55
paſtinacæ marinæ ictus notæ, & eius curatio Dioſcoridi 698.26
paſtinacæ marinæ ictus ſigna 698.35
paſtinacæ marinæ ictus remedia 698.44
Pauli Iouij errata, ac eius opiniones refutatæ 155.50. & 159.55. & 178.57
Pecten Veneris 267.3
Pedicularis herba Dioſcoridi 531.40
Pelecinon Dioſcoridi 412.16
pelecini conſideratio 412.25
Peplis Dioſcoridi 544.21
peplos Dioſcoridi 544.7
pepli, & peplidis conſideratio 544.30
pepli, & peplidis uires ex Galeno 544.36
Pepo Dioſcoridi 262.46
peponum, & melopeponum conſideratio 263.33
peponum uires ex Galeno 264.7
Periclymenon Dioſcoridi 440.4
periclymeni conſideratio 440.21
periclymeni uires ex Galeno 440.46
Periſtereon, uerbenaca Dioſcoridi 456.40
Perſea arbor Dioſcoridi 152.57
perſeæ arboris conſideratio 153.2
perſeæ arboris mentio, & uires ex Galeno 153.24
Perſica mala Dioſcoridi 133.50
perſicorum malorum conſideratio 134.58
Perſonata Dioſcoridi 501.58
perſonatæ conſideratio 502.5
perſonatæ uires ex Galeno 502.35
perſonata, Plinio perſolata 502.19
Petaſites Dioſcoridi 502.48
petaſitis conſideratio 502.52
petaſitis uires ex Galeno 502.58
Petri Criniti erratum 124.34
Petroſelinum Dioſcoridi 361.48
petroſelini conſideratio 363.21
petroſelini uires ex Galeno 363.45
Pettimborſa 311.43
Peucedanum Dioſcoridi 373.14
peucedani conſideratio 373.47
peucedanum officinarum ſuppoſititium 374.1
peucedani uires ex Galeno 374.7
Phalangium herba Dioſcoridi 393.24
phalangij herbæ conſideratio 393.33
phalangij herbæ uires ex Galeno 393.42
Phalangiorum animalium conſideratio, & genera 198.30.38.52
phalangiorum morſus notæ, & curatio Dioſcoridi 695.18
phalangiorum genera ex Aëtio 695.32
phalangiorum genera, & morſus notæ ex Nicandro 695.46
phalangiorum morſus ſigna, & curatio 696.13
Phalaris Dioſcoridi 420.5
phalaridis conſideratio 420.44
phalaridis uires ex Galeno 421.2
Pharicon, & eius ueneni notæ, & curatio Dioſcoridi 667.29
pharici ueneni conſideratio 667.35
Phaſioli Dioſcoridi 237.20
phaſiolorum conſideratio 237.40
Phellodrys arbor quæ 121.23
Phillyrea Dioſcoridi 103.57
phillyreæ conſideratio 104.1
Phœnix Dioſcoridi 457.39
phœnicis conſideratio 457.48
Phrygius lapis Dioſcoridi 627.29

phrygij

phrygij lapidis conſideratio 627.37
phrygij lapidis uires ex Galeno 627.40
Phu Dioſcoridi repræſentatum 28.59
phu conſid. 29.7 & uires ex Galeno 29.21
Phycus marinus Dioſcoridi 496.53
Phyllitis Dioſcoridi 392.42
phyllitidis conſideratio 392.49
phyllitidis uires ex Galeno 393.16
Phyllon Dioſcoridi 408.36
phylli conſideratio 408.42
phylli mentio ex Theophraſto 408.56
Phyteuma Dioſcoridi 515.37
phyteumatis conſideratio 515.41
Picea arbor Dioſcoridi 69.34
piceæ conſideratio, & hiſtoria 71.53
Picinum oleum Dioſcoridi 76.51
picis liquidæ fuligo Dioſcoridi 76.59
Picis fuliginis conſideratio 77.18
Piloſellæ deſcriptio, & uires 438.53
Pimpinellæ genera, & uires 461.12
Pineæ nuces Dioſcoridi 69.48
pinei nuclei 146.20
Pinorum erucæ Dioſcoridi 196.8
pinorum erucarum hiſtoria 196.36
pinorum erucarum hauſtarum notæ, & remedia Dioſco=
ridi 657.48
pinorum erucarum uenenum, & curatio 658.4
Pinus Dioſcoridi 69.34
pini hiſtoria, & genera 69.58
Piper Dioſcoridi 282.50
piperis conſideratio 283.14
piperis planta in Italia 283.38
piperiferæ plantæ uariæ 283.42
piperis uires ex Galeno 283.43
piper Indicum 23.5
Piſcium ius Dioſcoridi 181.51
Piſſaſphaltos Dioſcoridi 78.6
piſſaſphalti conſideratio 78.58
Piſſelæon Dioſcoridi 76.51
Piſtacia Dioſcoridi 145.51
piſtaciorum conſideratio 145.54
piſtaciorum uires ex Galeno 145.58
Piſtacia ſylueſtria quid 146.12
Pityuſa Dioſcoridi 542.50
pityuſæ conſideratio 543.1
pityuſæ uires ex Galeno 543.24
Pix liquida Dioſcoridi 76.38
pix ſicca Dioſcoridi 77.8
picis conficiendæ ratio 77.23
picis facultates ex Galeno 77.34
Plantago Dioſcoridi 251.45
plantaginis conſideratio, & genera 252.40
plantaginis uires ex Galeno 252.46
Plantæ quæ colligi poſtulant, dum florent 6.46
plantarum degeneratio 8.46
plantas melioreſcere cœli clemẽtia, & loci amicitia 9.2
plantarum ſitus naturales 9.7
plantarum in radicibus uarietas 10.6
plantæ pro locorum ac climatum differentia, facultates
uariant 318.24
Platanus Dioſcoridi 86.3
platani conſid. 85.10. eius uires ex Gal. 86.38
Platearij in caphura error 73.53
Plinij lapſus, & ſententiæ non probatæ 18.22.&
24.60. & 70.26.44.59. & 71.18. & 87.
12. & 88.54. & 92.25. & 104.39. & 106.
5.57. & 126.57. & 135.47. & 159.35. &
169.39. & 170.14. & 190.36. & 192.44.
& 253.25. & 283.22. & 312.42. & 314.
16. & 315.36. & 335.51. & 339.26. &
392.30. & 396.51. & 398.32. & 399.33.
& 405.3. & 412.4. & 412.29. & 428.20
& 448.45. & 472.7. & 515.23. & 517.59.
& 522.6. & 553.28. & 564.22. & 591.45.
& 603.59. & 630.48. & 634.48
Plinius à Braſauoli impugnatione uindicatur 27.55
Plinius à Dioſcoride in malabathro diſſentit 30.32
Plinius in colligendo balſamo à Theophraſto, & Dioſco=
ride diſcordat 40.25
Plinius in perſonata defenditur 502.22
Plumbago Dioſcoridi 596.58
plumbaginis conſideratio 597.7
Plumbum elotum Dioſcoridi 594.39
plumbum uſtum Dioſcoridi 594.55
plumbi recrementum Dioſcoridi 595.9
plumbi ſcoriæ conſideratio 595.21
plumbi facultates ex Galeno 595.42
plumbi ſcobis noxa, & curatio 674.43
Pnigitis terra Dioſcoridi 638.22
Polemonia Dioſcoridi 436.49
polemoniæ conſid. 436.37. eius uires ex Gal. 436.47
Polentæ conſideratio 225.31
Polion Dioſcoridi 396.33
polij conſideratio 396.41
polij uires ex Galeno 396.55
Polycnemon Dioſcoridi 385.42
polycnemi conſideratio 385.47
polycnemi uires ex Galeno 385.52
Polygala Dioſcoridi 521.37
polygalæ conſideratio 521.40
Polygonaton Dioſcoridi 434.23
polygonati conſideratio 434.33
polygonati uires ex Galeno 434.55
Polygonon Dioſcoridi 433.51
polygoni utriuſque conſideratio 434.4
polygoni utriuſque uires ex Galeno 434.7
Polypi piſcis mira magnitudo 174.31
Polypodium Dioſcoridi 557.45
polypodij conſideratio 557.52
polypodij uires ex Galeno, & Actuario 558.36
Pomatæ conficiendæ ratio 212.7
Pompholyx Dioſcoridi 588.12
pompholygis conſideratio 589.10
pompholygis, & ſpodij hiſtoria ex Galeno 589.57
pompholygis uires ex Galeno 590.6
Populus alba Dioſcoridi 88.34
populus nigra Dioſcoridi 88.39
populi utriuſque conſideratio 88.45
populi lacrymam non eſſe ſuccinum 89.12
populnei unguenti examinatio 89.1

Porrum

Porrum capitatum Dioſcoridi 275.3
porri conſideratio 275.27
porri facultates ex Galeno 275.36
porrum quo mangonio capitatum fiat 275.34
porri agreſtis conſideratio 275.51
Portulaca Dioſcoridi 250.21
portulacæ conſideratio 250.39
portulacæ uires ex Galeno 250.42
Potamogeton Dioſcoridi 497.24
potamogetonis conſideratio 497.44
potamogetonis uires ex Galeno 497.46
Poterion Dioſcoridi 322.50
poterij conſideratio 322.57
Pratis quæ plantæ lætentur 9.42
Præcipitati uocati facultas 689.5
Propolis Dioſcoridi 221.13
propolis conſideratio 221.18
propolis uires ex Galeno 221.24
Pruna, & prunus Dioſcoridi 141.51
prunorum conſideratio 142.4
prunorum uires ex Galeno 142.32
prunorum uſus 142.47
Pſeudobunion Dioſcoridi 512.36
pſeudobunij conſideratio 512.47
Pſeudodictamnum Dioſcoridi 337.25
pſeudodictamni conſideratio 338.21
Pſoricon Dioſcoridi 612.33
Pſyllion Dioſcoridi 473.55
pſyllij conſideratio 474.9
pſyllij uires ex Gaelno 474.29
pſyllij facultates ex Meſue 474.12
pſyllij epoti ſigna, & remedia 662.40
pſyllij ueneni noxa, & curatio 662.43
Ptarmica Dioſcoridi 286.5
ptarmicæ conſideratio 286.14
ptarmicæ uires ex Galeno 286.22
Ptiſanæ conſideratio 225.22
Pulegium Dioſcoridi 336.22
pulegij conſideratio 336.39
pulegij Plinio genera duo 336.47
pulegij uires ex Galeno 336.57
Pulmo marinus Dioſcoridi 183.11
pulmonis marini conſideratio 183.13
Pulmones animalium Dioſcoridi 183.20
pulmonum animalium conſideratio 183.39
Pulmonariæ hiſtoria, & uires 463.2
pulmonariæ alterius deſcriptio, & uires 463.8
Pulſatillæ hiſtoria, & uires 298.45
Pumex Dioſcoridi 618.58.44
pumicis conſideratio 619.6
pumicis uires ex Galeno 619.10
Purpura Dioſcoridi 158.48
purpurarum conſideratio, & hiſtoria 158.58
Pycnocomon Dioſcoridi 548.43
pycnocomi onſideratio 548.50
Pyra Dioſcoridi 137.32
pyrorum conſideratio 137.42
pyrorum genera 137.46
pyrorum facultates 138.2. & inde
Pyraſter Dioſcoridi 137.35
Pyrethrum Dioſcoridi 369.46
pyrethri conſideratio 369.56
pyrethri uires ex Galeno 370.10
Pyrites lapis Dioſcoridi 628.25
pyritæ lapidis conſideratio 528.35.
pyritæ lapidis uires ex Gal. 628.45

Q

Quercus Dioſcoridi 119.50
Quercus conſideratio 120.1
quercus plura alia fert præter fructum 120.19
quercus uires ex Galeno 121.29
quercus, & oleæ inimicitia 15.25
Quinquefolium Dioſcoridi 456.11
quinquefolij conſideratio, & genera 456.39
quinquefolij uires ex Galeno 457.5
Quirici Auguſti lapſus 349.47

R

Radices quando effodiendæ 5.42
Radicum optimarum notæ 5.56
radices quõ mundandæ, ſiccandæ, ac conſeruandæ 6.2
radices quibus in locis reponendæ 6.13
radicum differentiæ in coloribus, & ſaporibus 10.34
Radicula Dioſcoridi 286.31
radiculæ conſideratio 286.40
Radix Dioſcoridi 241.8
radicis conſideratio 241.32
Radix dulcis Dioſcoridi 313.55
radicis dulcis conſid. 314.7. & uires ex Gal. 314.37
Radix ſylueſtris Dioſcoridi 241.26
Rana Dioſcoridi 178.12
ranarum conſideratio 178.35
ranarum partus 178.42
ranæ paluſtris ſumptæ noxa, et remedia Dioſc. 677.12
ranæ paluſtris uenenum 677.34
ranæ malificæ ſigna, & curatio 677.49
Ranunculus Dioſcoridi 295.55
ranunculi conſideratio 297.10
ranunculi uires ex Galeno 297.36
Raphanus Dioſcoridi 241.8
raphanus ſylueſtris Dioſcoridi 241.26
raphani Theophraſto plura genera 241.43
raphani conſid. 241.32. & uires ex Gal. 241.51
Raphaninum oleum 52.25
Rapum Dioſcoridi 239.52
rapi conſideratio 240.6
rapi uires ex Galeno 240.32
Recocta quid, & uires 206.48
Recrementum argenti Dioſcoridi 597.38
Remedia ad uaria medicamentorum noxiorum ſympto=mata 679.53
Res quæ uenena produnt, iiſq́; ſuſpenſæ aduerſantur 648.56
Reſina lentiſcina Dioſcoridi 72.43
reſina liquida è pinu, & picea Dioſcoridi 74.42
reſinæ aliæ Dioſcoridi ibidem
reſina terebinthina Dioſcoridi 74.27
reſinæ terebinthinæ conſideratio 75.26
reſinarum omnium conſideratio 75.36
reſinarum omnium uires ex Galeno 76.4
Reſta bouis 324.34

Rha

Rha Dioſcoridi 307.25
Rhamnus Dioſcoridi 97.33
rhamni conſideratio 97.46
rhamni uires ex Galeno 98.7
rhaponticum Dioſcoridi 307.25
rhapontici conſideratio 307.39
rhapontici, & rhabarbari diſcrimen 308.15
rhapontici uires ex Galeno 308.55
Rheon Dioſcoridi 307.25
rhei Barbarici nomenclatura unde 309.31
rhei Barbarici, ſeu rhabarbari uires ex Meſue 310.13
rhei Indici nominatio 309.16
rhei Turcici nomenclatio 309.9
Rhodia radix Dioſcoridi 458.16
rhodiæ radicis conſideratio 458.21
rhodiæ radicis uires ex Galeno 458.48
Rhododendron Dioſcoridi 484.22
rhododendri conſideratio. Vide nerij conſideratio
Rhus Dioſcoridi 123.43
rhois conſideratio 123.57
rhois uires ex Galeno 124.53
Ribes Mauritanis quid 102.3
ribis officinarum conſideratio 101.58
Ricinus Dioſcoridi 538.23
ricini conſideratio 538.39
ricini uires ex Meſue 538.53
ricini uires ex Galeno 538.57
ricini ſumpti noxa, & curatio 679.36
Ricini olei conſideratio 50.49
ricini olei uires ex Meſue 50.53
Riſagalli uenenum, & curatio 676.31
Roſa Dioſcoridi 110.24
roſarum conſideratio 110.56
roſarum genera plura ibidem
roſarum ſuccus, & dilutum 111.8
roſarum dilutum abſq; noxa aluum deijcere 111.15
roſæ ſylueſtres 111.26
roſæ aureo colore 111.29
roſarum differentiæ, & genera ex Plinio 111.30
roſarum partes, & earum uires 111.44
roſarum aqua ſtillatitia quæ præſtantior 112.2
roſarum facultas ex Galeno 112.24
Roſaceum Dioſcoridi 54.10
roſacei conſideratio 54.53
roſaceum num conueniat in noxa mandragoræ 666.22
Roſaceum omphacinum 54.57
roſacei omphacini uires 55.1
Roſei paſtilli Dioſcoridi 110.45
Roſmarinum Dioſcoridi 370.47
roſmarinum coronarium Dioſcoridi 371.12
roſmarini conſideratio 371.18
roſmarini hiſtoria ex Theophraſto 371.25
roſmarini uires ex Galeno 371.40
Rubeta, & eius noxæ remedia Dioſcoridi 677.12
rubetæ ueneni ſigna 677.35. eius curatio 677.48
Rubia Dioſcoridi 421.37
rubiæ conſid. 421.49. & uires ex Gal. 421.55
Rubigo ferri Dioſcoridi 594.13
rubiginis ferri conſideratio 594.24
Rubrica fabrilis Dioſcoridi 607.33
rubricæ fabrilis conſideratio 607.37
Rubrica Sinopica Dioſcoridi 607.8
rubricæ Sinopicæ conſideratio 607.15
Rubus Dioſcoridi 453.27
rubi conſideratio 453.54
rubi uires ex Galeno 554.7
Rubus canis Dioſcoridi 102.21
rubi canis conſideratio 102.25
rubi canis uires ex Galeno 102.58
Rubus Idæus Dioſcoridi 453.46
rubi Idæi conſideratio 454.1
Ruellij errata, ac eius opiniones reprobatæ 23.4.& 25.4.& 29.50.& 30.35.& 41.29.& 73.7.et 97.57.& 140.31.& 154.49.& 230.10.& 249.11.& 285.28.& 287.43.& 295.47.& 298.56.& 308.39.& 321.46.& 325.15.& 342.30.& 353.55.& 358.47.& 363.5.& 364.52.& 365.46.& 383.44.& 384.30.& 385.14.& 393.4.& 400.6.& 403.4.& 411.51.& 415.38.& 432.59.& 440.37.& 441.54.& 452.18.& 500.29.& 502.52.& 515.30.& 517.14.& 521.24.& 549.24.& 560.57.& 562.15.& 673.34
Rumex Dioſcoridi 242.57
rumicis conſideratio 243.55
rumicis facultas ex Galeno 244.16
Ruſcum Dioſcoridi 523.57
ruſci conſideratio 524.8
Ruta Dioſcoridi 348.8
ruta montana Dioſcoridi 348.41
ruta ſylueſtris Dioſcoridi 348.48
rutæ ſatiuæ, & ſylueſtris conſideratio 348.52
rutæ utriuſq; uires ex Galeno 349.14
Ruta ſylueſtris altera Dioſcoridi 349.22
rutæ ſylueſtris alterius conſideratio 349.31
rutæ ſylueſtris alterius uires ex Galeno 350.21
Ruta capraria, & eius uires 350.27

S

Sabina Dioſcoridi deſcripta 82.24
Sabinæ conſideratio 82.35
ſabinæ uires ex Galeno 82.50
Saccharum Dioſcoridi 217.55
ſacchari conſideratio 218.41
ſaccharum antiquorum à noſtrate non differre 219.1
ſacchari factitij inuentio 219.22
ſaccharum candidum 220.41
Sacra herba Dioſcoridi 466.49
Sagapenon Dioſcoridi 377.34
ſagapeni conſideratio 377.44
ſagapeni uires ex Meſue 377.49
ſagapeni facultates ex Galeno 378.3
Sal Dioſcoridi deſcriptus 619.27
ſalis omnis generis conſideratio 620.18
ſalis facultates ex Galeno 621.13
Sal Ammoniacus Dioſcoridi 619.28
ſalis Ammoniaci conſideratio 620.45
ſal Armeniacus officinis 620.49
Sal Indus quid Paulo, & Auicennæ 220.31
ſalis Indi conſideratio 620.54
Salis flos Dioſcoridi 620.8

ſalis floris conſideratio 621.5
Salis ſpuma Dioſcoridi 619.57
ſalis ſpumæ conſideratio 621.1
Salnitri uſus 620.60.& 621.57
Salamandra Dioſcoridi deſcripta 197.13
ſalamandræ conſideratio 197.34
ſalamandram igni non abſumi, falſum 197.44
ſalamandra aquatica 198.1
ſalamandræ hauſtæ ſigna, & remedia Dioſc. 658.13
ſalamandræ uenefica natura 658.21
ſalamandræ ueneni curatio 658.37
Saliua humana, & eius facultates 217.14
Saliuaris herba, pyrethrum Dioſcoridi 369.46
Saliunca, & eius conſideratio 26.50
Salix Dioſcoridi 116.30
ſalicis conſid. 116.44. eius uires ex Gal. 117.2
Salſa parilla quid, & uires 110.19
Saluia Dioſcoridi 339.3
ſaluiæ conſideratio 339.11
ſaluiæ uires ex Galeno 339.27
ſaluiæ ſylueſtris conſideratio 339.12
ſaluiæ Theophraſto duæ ſpecies 339.18
ſaluiæ uires ex Aëtio 339.29
Saluia Romana 341.1
ſaluiæ Romanæ uires 341.12
Sambucus Dioſcoridi 548.3
ſambuci, & ebuli genera 548.20
ſambuci, & ebuli uires 548.27
ſambuci utriuſq; facultates ex Galeno 548.37
Samia terra Dioſcoridi 637.31
ſamiæ terræ conſideratio 637.45
Samius lapis Dioſcoridi 637.40
ſamij lapidis conſideratio 637.58
Sampſuchum Dioſcoridi 345.13
ſampſuchi conſid. 345.29. eius uires ex Gal. 345.43
Sampſuchinum Dioſcoridi 55.50
ſampſuchini conſideratio 55.59
Sandaracha Dioſcoridi 614.59
ſandarachæ conſideratio 615.7
ſandarachæ uires ex Galeno 615.35
Sandarachæ potæ noxa, & eius remedia Dioſc. 676.3
ſandarachæ malefica uis, & curatio 676.10
Sandaracha gummi 81.57.& 615.16
ſandaracha ceraginoſi mellis genus 82.14.& 615.25
ſandarax Arabum quid 82.2.& 615.18
Sandyx Dioſcoridi 599.20
ſandycis conſideratio 599.33
ſandycis facultas ex Galeno 599.39
Sanguinaria mas Dioſcoridi 433.51
ſanguinaria fœmina Dioſcoridi 433.59
ſanguinariæ conſid. & uires, uide in polygono
Sanguis Dioſcoridi 213.46
ſanguinis conſideratio 214.1
ſanguinis quorundam animalium uires peculiares à Galeno improbatæ 214.4
Sanguis taurinus, eiuſq; epoti notæ, & curatio Dioſcoridi 671.41
ſanguinis tauri uenenata potio 671.51
ſanguinis menſtrui uenenum, & eius remedia 672.8
Saniculæ genera, & uires 438.5
ſanicula, quinquefolij ſpecies 457.4
Santalorum conſideratio, & genera 41.42
ſantalorum uires 41.46
Sapa Dioſcoridi 573.23
Sapphirus lapis Dioſcoridi 634.3
ſapphiri conſideratio 634.6
ſapphirus noſtri uſus ſuſpectus 634.9
Sarcocolla Dioſcoridi 380.3
ſarcocollæ conſideratio 380.6
ſarcocollæ uires ex Arabibus 380.16
ſarcocollæ facultates ex Galeno 380.26
Sardianæ glandes Dioſcoridi 121.46
Sardoniæ herbæ noxa, & remedia Dioſc. 664.54
ſardoniæ herbæ uenenum, eiuſq; curatio 665.1
Sarmentitius cinis Dioſcoridi 624.3
Satureia Dioſcoridi 343.54
ſatureiæ conſideratio 344.1
ſatureiæ uires ex Paulo 344.15
Satyrium Dioſcoridi 410.20
ſatyrium erithronium Dioſcoridi 410.26
ſatyrij conſid. 410.34. eius uires ex Gal. 411.25
Saxifraga Dioſcoridi 442.15
ſaxifragæ conſideratio, & uires 442.22
ſaxifragæ nomen pluribus plantis commune 442.34
ſaxifraga alba 442.40
Saxoſis locis quæ plantæ gaudeant 9.34
Scabioſæ conſideratio 439.24
ſcabioſæ uires 439.32
Scammonia Dioſcoridi 545.3
ſcammoniæ, & eius ſucci conſid. 545.26
ſcammonium officinarum uitiatum 545.41
ſcammonij læſiones ex Meſue 545.47
ſcammonij uires ex eodem 546.6
ſcammonij noxa, & eius curatio 679.35
Scandix Dioſcoridi 266.27
ſcandicis conſid. 266.30. eius uires ex Gal. 266.55
Scariola quæ ſpecies intybi 259.14
Schiſtum lac Dioſcoridi 204.21
Schiſtos lapis Dioſcoridi 629.58
ſchiſti lapidis conſideratio 630.4
ſchiſti lapidis uires ex Galeno 630.7
Scilla Dioſcoridi 292.48
ſcillæ conſid. 293.24. eius uires ex Gal. 293.41
ſcillæ præparatio 293.34
Scillinum acetum Dioſcoridi 580.11
ſcillini aceti uires admirabiles ex Galeno 580.27
Scincus Dioſcoridi 200.33
ſcinci conſideratio 200.57
ſcinci Vicentini 201.2
ſcinci mentio, & uires ex Plinio 201.17
Scolopendra Dioſcoridi 168.6
ſcolopendræ marinæ conſideratio 168.9
ſcolopendræ ictus notæ, & curatio Dioſc. 696.48
ſcolopendræ uenenoſæ conſideratio 696.55
ſcolopendræ morſus remedia 697.5
Scolopendrion Dioſcoridi 414.35
ſcolopendrij conſideratio 414.49
Scolymos Dioſcoridi 322.7
Scordion Dioſcoridi 397.3
ſcordij conſideratio 397.22

ſcordium ubi optimum 397.38
ſcordij uires ex Galeno 397.44
Scoria ferri Dioſcoridi 594.21
ſcoriæ ferri conſideratio 594.24
Scoria plumbi Dioſcoridi 595.9
ſcoriæ plumbi conſideratio 595.21
ſcoriæ omnis uires ex Galeno 594.30
Scorodopraſum Dioſcoridi 278.43
ſcorodopraſi conſideratio 278.48
Scorpænæ piſcis conſideratio 167.5
Scorpioides Dioſcoridi 562.36
ſcorpioidis conſid. 562.40. *eius uires ex Gal.* 562.53
Scorpiurus herba Dioſcoridi 461.14
Scorpius marinus Dioſcoridi 167.3
ſcorpij marini conſideratio 167.5
ſcorpionis marini ictus notæ, et curatio Dioſc. 698.31
Scorpius terreſtris Dioſcoridi 165.43
ſcorpionis terreſtris conſideratio 166.1
ſcorpionum genera 166.10
ſcorpiones aligeri 166.22
ſcorpionum facultates 166.32
ſcorpionum oleum miræ facultatis 166.35. & 654.9
ſcorpiones aliquibus admotis ſtupidi redduntur 15.56
ſcorpiones quibus admotis reuiuiſcant 15.58
ſcorpionis ictum prohibentia 15.59
Scorpionis ictus notæ, & curatio Dioſc. 697.14
ſcorpionum genera ex Nicandro 697.33
ſcorpionum ictuum indicia, & remedia 697.54
Scrophularia. 494.46. *eius uires* 495.14
Secale frumenti genus 227.3
Secacul Arabum 329.27
Securidaca Dioſcoridi 412.17
ſecuridacæ conſideratio 412.25
ſecuridacæ uires ex Galeno 412.35
Sedum Dioſcoridi 490.35
ſedi conſideratio, & genera 491.20
ſedi uires ex Galeno 491.48
Selago quid 82.41
Selenites lapis Dioſcoridi 634.35
ſelenitæ lapidis conſideratio 634.41
Selinuſia terra Dioſcoridi 638.9
Semperuiuum maius Dioſcoridi 490.35
ſemperuiuum minus Dioſcoridi 490.48
ſemperuiui tertium genus Dioſcoridi 490.56
ſemperuiui conſideratio, & genera 491.20
Semen ſanctum 330.11
Semina quomodo demetenda 7.16
ſeminum, & fructuum in plantis diſcrimina 14.19
Sena herba, & eius hiſtoria 368.8
ſenæ, & eius diluti uires 369.14
ſenæ diluti præparatio 369.22
ſenæ uinum 369.27
ſenæ folliculorum uires 368.43
Senecta anguium Dioſcoridi 171.43
ſenectæ anguium conſideratio 171.59
Senecio Dioſcoridi 495.47
ſenecionis conſid. 496.1. *eius uires ex Gal.* 496.8
Sepia Dioſcoridi 174.3
ſepiarum conſideratio 174.13
ſepiarum facultates 174.37
Seplaſiariorum lapſus 26.35. & 46.17. & 51.18. & 53.56. & 259.33. & 349.44
Seps Dioſcoridi 199.52
ſepis feræ conſideratio 199.59. & 701.47
ſepis morſus ſigna, & remedia 702.2
Serapionis errata 22.18. & 30.3. & 35.46. & 68.30. & 139.27. & 453.15. & 487.37. et 510.9
Serica Galeno quid 143.28.53
ſerici conſideratio, & uires 149.50
Seris Dioſcoridi 257.53
ſeridis conſideratio 259.1
Serpens marina Ariſtoteli quid 167.45
Serpyllum Dioſcoridi 344.24
ſerpylli conſideratio 344.43.
ſerpylli uires ex Galeno 345.8
Sertula Campana Dioſcoridi 345.49
ſertulæ Campanæ conſid. uide meliloti conſid.
Seruij Grammatici error 103.45
Serum lactis Dioſcoridi 204.18
ſeri uires ex Galeno 206.52
ſeri uires ex Meſue 206.57
Seſamum Dioſcoridi 230.37
ſeſami conſideratio 230.47
ſeſami uires ex Galeno 231.3
Seſamoides magnum Dioſcoridi 529.37
ſeſamoides paruum 529.44
ſeſamoidis utriuſq; conſideratio 529.49
Seſeli Aethiopicum Dioſcoridi 354.50
ſeſeli Creticum Dioſcoridi 354.59
ſeſeli Maßilienſe Dioſcoridi 354.44
ſeſeli Peloponnenſe Dioſcoridi 354.53
ſeſelis omnis conſideratio 355.6
ſeſelis uires ex Galeno 355.23
Sicyonium oleum Dioſcoridi 49.19
Sideritis prima Dioſcoridi 451.38
ſideritis ſecunda Dioſcoridi 451.51
ſideritis tertia Dioſcoridi 452.3
ſideritis omnis conſideratio 452.8
ſideritis uires ex Galeno 452.33
Signa in commune ueneni ſumpti 650.1
Siliquæ Dioſcoridi 131.13
ſiliquarum conſid. 131.18. & *uires ex Gal.* 131.38
Silurus Dioſcoridi 178.52
ſiluri piſcis conſideratio 178.57
Silybum Dioſcoridi 534.41
ſilybi mentio 534.44
Simplicium peritia acquiri non poteſt ex librorum tantùm lectione 3.54
Simplicium peritia à præceptoribus, non ex libris comparatur 4.5
Simplicium nomina uaria Dioſcoridi adulterina 8.25
Sinapi Dioſcoridi 279.32
ſinapi conſideratio 279.59
ſinapi uires ex Galeno 280.11
Sion Dioſcoridi 253.3
ſij conſideratio 253.12
ſij uires ex Galeno 253.33
Siſer Dioſcoridi 242.38
ſiſeris conſideratio 242.41
ſiſeris uires ex Galeno 242.46

ſiſeris forma 242.51
Siſon Dioſcoridi 355.32
ſiſonis conſideratio 355.39
Siſymbrium Dioſcoridi 253.38
ſiſymbrij conſideratio 253.47
ſiſymbrij in mentham mutatio 253.54
ſiſymbrium aquaticum 254.56
ſiſymbrij utriuſq; uires ex Galeno 255.5
Smarides piſces Dioſcoridi 179.32
ſmaridum conſideratio 179.58
Smilax hortenſis Dioſcoridi 272.56
ſmilacis hortenſis conſideratio 273.5
Smilax aſpera Dioſcoridi 522.19
ſmilacis aſperæ hiſtoria ex Theophraſto 523.10
ſmilax læuis Dioſcoridi 523.3
ſmilacis læuis hiſtoria 523.22
ſmilacis utriusque uires ex Galeno 523.50
Smilacis glandiferæ conſideratio 120.60
Smyris lapis Dioſcoridi 636.38
ſmyridis conſid. & uires ex Galeno 636.46
Smyrnion Dioſcoridi 364.3
ſmyrnij conſid. 364.26. eius uires ex Gal. 364.54
Sodomeus lacus 78.27.53
Solanum halicacabum Dioſcoridi 474.59
ſolanum hortenſe Dioſcoridi 474.35
ſolanum manicum, ſeu furioſum Dioſc. 475.52
ſolanum ſomniferum Dioſcoridi 475.40
ſolani omnis generis conſideratio 476.1
ſolani hiſtoria ex Theophraſto 476.21
ſolani uires ex Galeno 476.40
ſolani manici noxa, & curatio 660.38
Solbaſtrella, & eius uires 461.19
Soldanella quæ 249.6
Solidaginis minoris,& mediæ uires 437.55
Solidago regalis 438.12
Sonchus Dioſcoridi 257.33
ſonchi conſid. 257.41. eius uires ex Gal. 257.43
Sorba Dioſcoridi 141.25
ſorborum conſideratio 141.31
ſorborum uires ex Galeno 141.42
Sory Dioſcoridi 613.3
ſoreos conſideratio 613.15
ſoreos hiſtoria, & uires ex Galeno 613.40
Sparganion Dioſcoridi 445.28
ſparganij conſid. 445.34. eius uires ex Gal. 445.50
Spartion Dioſcoridi 533.44
ſpartij conſideratio 533.51
ſparti uſus ex Plinio 534.4
ſparti uires ex Galeno 534.35
Spartha Dioſcoridi 125.34
Sphacelus 339.19
Sphondilium Dioſcoridi 371.49
ſphondilij conſid. 372.1. eius uires ex Gal. 372.15
Sphragis ægos Dioſcoridi 607.47
Spinacia 246.49
Spina acuta Dioſcoridi 99.44
ſpinæ acutæ conſideratio 100.1
ſpinæ acutæ uires ex Galeno 102.14
ſpina acuta legitima quæ 101.2
Spina alba Dioſcoridi 320.19
ſpinæ albæ conſideratio 320.33
ſpinæ albæ uires ex Galeno 321.30
Spina Arabica Dioſcoridi 321.36
ſpinæ Arabicæ conſideratio 321.40
ſpinæ Arabicæ uires ex Galeno 321.60
Spodium Dioſcoridi 588.12
ſpodij, & pompholygis conſideratio 589.10
ſpodij, & pompholygis hiſtoria 589.57
Spongiæ Dioſcoridi 625.49
ſpongiarum hiſtoria ex Ariſtotele 626.1
ſpongiarum uires ex Galeno 626.23
ſpongiarum lapides Dioſcoridi 636.8
Spuma nitri, uide Nitri ſpuma
Spuma ſalis, uide Salis ſpuma
Spuma argenti, uide Argenti ſpuma
Squama æris, uide Aeris ſquama
Squama ſtomomatis Dioſcoridi 591.30
ſquamæ ſtomomatis conſideratio 591.33
ſquama ſtomomatis quæ legitima 592.5
Squillarum conſideratio 165.3
Squinanthum 37.19
Stachys Dioſcoridi 392.15
ſtachyos conſid. 392.22. eius uires ex Gal. 392.34
Stacte Dioſcoridi 59.52
ſtactes conſideratio 59.56
Staphis agria Dioſcoridi 531.40
ſtaphidis agriæ conſideratio 531.57
ſtaphidis agriæ uires ex Galeno 532.2
ſtaphidis agriæ noxa, & curatio 660.14
Staphylodendron 146.14
Stellariæ hiſtoria, & uires 510.43
Stellionum conſideratio 658.49
ſtellionum morſus remedia 659.25
Stercoris uires 215.1.& inde
Stercus ferri, uide Ferri ſtercus
Stibium Dioſcoridi 596.18
ſtibij conſideratio 596.30
ſtibij uires ex Galeno 596.52
Stimmi, lege ſuprà Stibium
Stœbe Dioſcoridi 439.10
ſtœbes conſid. 439.14. eius uires ex Gal. 439.36
Stœchas Dioſcoridi 333.47
ſtœchadis conſideratio 333.53
ſtœchadis uires ex Galeno 333.59
Stomoma Dioſcoridi 591.30
Stramonia herba 476.36
Stratiotes Dioſcoridi 497.52
ſtratiotæ conſideratio 497.57
Stratiotes millefolium Dioſcoridi 498.4
ſtratiotæ millefolij conſideratio 498.42
ſtratiotæ millefolij uires ex Galeno 498.48
Strigmenta balnearum 49.28
Struthium Dioſcoridi 286.31
ſtruthij conſid. 286.40. & uires ex Gal. 286.52
Styrax Dioſcoridi 63.18
ſtyracis conſideratio 63.48
ſtyrax calamita unde dicta 63.50
ſtyracis uires ex Galeno 64.5
Suberis conſideratio, & hiſtoria 121.10
ſuberis uires 121.26

Succedanea

Succedanea quando admittenda 650.1
Succi quomodo exprimendi, ſeruandiq́; ſint 7.40
Succinum Dioſcoridi 88.42
ſuccini hiſtoria uaria 89.28
Sudoris animalium uirus, & remedia 673.6
Suffrutices qui dicantur 8.39
Suillus pulmo Dioſcoridi 183.20
ſuillus talus Dioſcoridi 193.11
Sulphur Dioſcoridi 618.3
ſulphuris conſideratio 618.15
ſulphuris faciendi ratio 618.29
ſulphuris uires ex Galeno 618.42
Sycomorus Dioſcoridi 150.8
ſycomori hiſtoria 150.33
ſycomori conſideratio, & uires ex Galeno 150.44
ſycomorus Italiæ adulterina 150.56
ſycomoro ficus Cypria ſimilis 150.50
Syluas quæ plantæ adament 9.54
Sympathia, & antipathia rerum 15.20
Symphyton petræon Dioſcoridi 436.54
ſymphyti petræi conſideratio 437.41
ſymphytum alterum Dioſcoridi 436.60
ſymphythi alterius conſideratio 437.47
ſymphyti utriuſque uires ex Galeno 438.20
Symphoriani Campegij lapſus 135.50

T

TALVS ſuis Dioſcoridi 193.11
Tali ſuilli conſideratio 193.31
Tamarix Dioſcoridi 94.51
tamaricis conſideratio 95.1. eius uires 95.31
Tamarindorum conſideratio 126.35.
tamarindorum uires 126.44
Tanacetum 418.8
Tarantulæ conſideratio 199.6
tarantulæ ictus mirabiles effectus ibidem
tarantulæ ictus muſica remedium 199.18
tarantulæ uenenum, & eius auxilia 696.42
Tauri ſanguis, uide Sanguis taurinus
Taxus Dioſcoridi 482.54
taxi conſideratio 483.1
taxi hiſtoria ex Theophraſto 483.13
taxi uires ex Galeno 483.43
taxi noxa, & eius remedia Dioſcoridi 663.28
taxi uenefica natura 663.31
taxus utrum calida, uel frigida 663.46
Tedæ conſideratio 70.28
Telephium Dioſcoridi 305.23
telephij conſid. 305.29. eius uires ex Gal. 305.34
Tellinæ Dioſcoridi 159.52
tellinarum conſideratio 159.55
Tembulum Arabum 30.36
Terebinthus Dioſcoridi 74.18
terebinthi conſideratio, & hiſtoria 75.7
terebinthi uires ex Galeno 75.59
Terebinthina Dioſcoridi 74.27
terebinthinæ reſinæ conſideratio 75.26
Terra omnis Dioſcoridi 637.13
terrarum breuis enarratio 560.30
terra fornacum Dioſcoridi 638.33
terras alias quære in ſuis proprijs nominibus.
Terrantula Italis quid 200.27
Teſtæ fornaceæ Dioſcoridi 638.28
Teſticulus Dioſcoridi 410.3
teſticulus alter Dioſcoridi 410.12
teſticulorum conſideratio 410.34
teſticulorum uires ex Galeno 411.16
Teucrium, Teucris Dioſcoridi 386.44
teucrij conſideratio 386.53
teucrij uires, & hiſtoria ex Plinio 386.60
teucrij facultates ex Galeno 387.14
Thalaſſomeli Dioſcoridi 578.32
Thalictron Dioſcoridi 496.17
thalictri conſideratio 496.22
thalictri uires ex Galeno 496.28
Thapſia Dioſcoridi 532.9
thapſiæ conſideratio 532.49
thapſiæ radices turpeti uicē illegitimè explēt 532.59
thapſiæ uires ex Galeno 533.3
thapſiæ noxa, & remedia Dioſcoridi 678.36
thapſiæ potionis ſigna, & curatio 679.11
Theamedes lapis, & eius mira natura 632.3
Theodori lapſus 136.15
Theophraſti ſententia non probata 92.25. & 270.44. & 382.15
Theophraſti locus in corni hiſtoria ſuſpectus 141.1
Theophraſti de generatione lapidum opinio 563.53
Theriacæ componendæ ratio deprauata 59.31
theriaca laudibus à Galeno celebrata 693.12
Thlaſpi Dioſcoridi 280.53
thlaſpi conſideratio 281.5
thlaſpi uires ex Galeno 281.11
Thracias lapis Dioſcoridi 631.17
thracij lapidis mentio ex Galeno 631.20
Thunnus Dioſcoridi 181.3
thunni conſideratio 181.19
thunnorum captura, & nomina uaria 181.27
thunnorum in cibis facultas 181.37
Thus Dioſcoridi 65.20
thuris conſideratio, & hiſtoria 66.14
thuris facultates ex Galeno 66.40
thuris cortex Dioſcoridi 65.47
thuris fuligo Dioſcoridi 66.3
thuris manna Dioſcoridi 65.56
thuris mannæ conſideratio 67.13
Thyites lapis Dioſcoridi 633.19
Thymelæa Dioſcoridi 546.50
thymelææ conſideratio 547.5
thymelææ noxa, & eius curatio 679.37
Thymoxalme Dioſcoridi 580.3
Thymum Dioſcoridi 343.3
thymi hiſtoria 343.18
thymi genera duo 343.33
thymi uires ex Galeno, & Actio 343.37
Thymbra Dioſcoridi 343.54
thymbræ conſid. 344.1. eius uires ex Gal. 344.15
Tigname officinis quid 45.2
Tiliæ conſid. 104.16 eius uires 104.51
Tithymali omnes Dioſcoridi 540.34
tithymalorum omnium conſideratio 541.21
tithymali cogniti 541.44

tithymali

tithymali Theophraſto tria tantùm genera 542.3
tithymalorum uires ex Meſue 542.13
tithymalorum uires ex Galeno 542.21
tithymalorum noxa, & remedia 679.36
Tordilium Dioſcoridi 354.59
Tormentillæ deſcriptio, & uires 431.56.59
Torpedo piſcis Dioſcoridi 168.17
torpedinis conſideratio 168.37
torpedinis mira facultas 168.39
torpedinis uires ex Galeno 168.50
Toxicum, & eius ueneni curatio Dioſcoridi 667.46
toxici conſideratio 667.55
toxici ſumpti notæ ex Nicandro 668.21
toxici, & napelli diſcrimen 668.31
Tragacantha Dioſcoridi 326.3
tragacanthæ conſid. 326.29. *& uires ex Gal.* 326.52
Tragium Dioſcoridi 460.48
tragium alterum Dioſcoridi 460.56
tragij conſid. 461.1. *& uires ex Gal.* 461.26
Tragoriganum Dioſcoridi 335.25
tragorigani conſideratio 336.13
Tragos Dioſcoridi 227.39
tragi cerealis conſideratio 227.42
Tragum Dioſcoridi 461.36
tragi herbæ conſideratio 461.47
Traſi, & eorum deſcriptio, & uires 271.36
Tribulus Dioſcoridi 441.35
tribuli utriuſque conſideratio 441.47
tribuli utriuſque uires ex Galeno 442.4
Trichomanes Dioſcoridi 518.31
trichomanis conſideratio 518.37
trichomanis hiſtoria ex Theophraſto 519.1
trichomanis uires ex Galeno 519.19
Trifolium Dioſcoridi 393.51
trifolij omnis generis conſideratio 394.39
trifolij acuti hiſtoria ex Scribonio 394.54
trifolium pratenſe tempeſtates prænunciat 395.8
trifolium odoratum 506.33
trifolium acetoſum 395.2.
trifolij uires ex Galeno 395.22
Trinitas herba, & eius hiſtoria, & uires 395.11
Tripolion Dioſcoridi 517.21
tripolij conſid. 517.27. *& uires ex Gal.* 518.1
Triſſago Dioſcoridi 387.22
triſſaginis conſideratio 387.37
triſſaginis hiſtoria, & uires ex Theophraſto 387.49
triſſaginis uires ex Galeno 388.1
Triticum Dioſcoridi 222.47
tritici genera ex Theophraſto 223.9
triticum Italicum optimum 223.42
tritici electio 223.53. *& uires ex Gal.* 224.18
tritici oleum 224.16
Tubera Dioſcoridi 271.53
tuberum conſideratio 271.56
tuberum uires ex Galeno 272.37
Turbit Arabum 517.32
Turpetum, & eius conſideratio, & hiſtoria ibidem, & 552.50
turpeti noxa, & curatio 679.35
Tuſſilago Dioſcoridi 398.3
tuſſilaginis conſid. 398.17. *& uires ex Gal.* 398.43
Typha Dioſcoridi 404.16
typhæ conſideratio 404.23
typhæ uſus, & uires 404.29

V

VALERIANA *maior* 29.7
Valeriana minor 29.18
Varia de generatione lapidum ſententia 563.32
uaria de metallorum ortu ſententia 564.59
Veneficorum doli Dioſcoridi 640.31
Venena præcauendi modi Dioſcoridi 640.29
uenena quot modis mortem adferant 643.45
uenena petunt diuerſa membra 645.46
uenena calida non poſſunt in nutrimentū uerti 647.12
uenena præcauendi modus 648.1
Venena curandi ratio generalis Dioſcoridi 641.3
uenena curandi ratio uniuerſalis 649.38
uenena incognita uomitu deprehenduntur Dioſcoridi 641.26
Venenata animalia Dioſcoridi 681.19
Veneni operatio qualis 643.18
ueneni humidi exemplum 644.53
uenenis, quorum nulla cognitio, quæ opitulentur Dioſcoridi 641.14
Venenorum genera unde 643.31
uenenorum effectus à diuerſis cauſis 644.34
uenenorum præcautio quædam exploſa 648.3
uenenorum præcautio ex medicamentis 549.23
uenenorum remedia in generali 650.53
uenenorū animaliū diuerſi gradus, & effectus 691.54
Venenum quandoque morbis, & alteri ueneno remedium eſt 647.43
uenenum ſerpentium frigidum eſſe, falſum 692.9
Veneris pecten 267.3
Veneris umbilicus Dioſcoridi 491.55
ueneris umbilicus alter Dioſcoridi 492.35
ueneris umbilici utriuſque conſideratio 492.40
ueneris umbilici utriuſque uires ex Galeno 492.53
Veratrum album, lege ſuprà in Elleboro albo.
ueratrum utrunque triginta perdurat annos 6.19
Verbaſcum Dioſcoridi 498.55
uerbaſci conſideratio, & genera 500.21
uerbaſci uires quædam 500.40
uerbaſci genera, & uires ex Galeno 500.55
uerbaſci ſylueſtris mentio 500.22
Verbenaca Dioſcoridi 466.40
uerbenacæ utriusque conſideratio 467.1
uerbenacæ uires ex Galeno 467.37
Vermes terreni Dioſcoridi 202.4
uermium terrenorum uires 202.8
uermium terrenorum oleum 202.11
uermium in lignis enaſcentium uſus 92.57
Veronicæ herbæ hiſtoria, & uires 331.59
Veſicaria ſolani genus 476.3
ueſicaria altera 476.29
Veſparum ictus curatio Dioſcoridi 694.56
ueſparum ictus, & remedia 695.1
Vgonis Solerij de nigro ueratro opin. exploſa 528.24
Viburnum quid, & eius deſcriptio 124.45
Viciæ uires ex Galeno 274.46

Victus

Index.

Victus ratio in morſu rabioſi canis Dioſc. 689.18
uictus ratio demorſorum à cane rabioſo 689.51
uictus ratio eorum, qui uenena ſumpſerunt 650.36
Vincetoxicum, & eius deſcriptio 384.8
Vina marina Dioſcoridi 581.23
uina picata Dioſcoridi 573.31
uina reſinata Dioſcoridi ibidem
Vinetis quæ plantæletè naſcantur 9.44
Vini natura, & genera Dioſcoridi 573.9
uini facultates uariæ pro modo uſus 574.15
uini uſus cui ætati conueniat 574.36
uini uſus moderatus quantum proſit 574.20
uini uſus immoderatus quantum obſit ibidem
uinorum factitiorum conſideratio 586.26
Vinum abiegnum Dioſcoridi 583.42
uinum abrotonites Dioſcoridi 584.60
uinum abſinthites Dioſcoridi 584.9
uinum acorites Dioſcoridi 585.46
uinum adynamon Dioſcoridi 575.28
uinum anethinum Dioſcoridi 585.50
uinum apiſtes Dioſcoridi 581.58
uinum aromatites Dioſcoridi 585.6
uinum aſarites Dioſcoridi 585.30
Vinum bunites Dioſcoridi 584.49
Vinum calaminthites Dioſcoridi 584.60
uinum catorchites Dioſcoridi 583.9
uinum cedrinum Dioſcoridi 583.42
uinum cedrites Dioſcoridi 583.50
uinum è Celtica nardo Dioſcoridi 585.26
uinum ceſtrites Dioſcoridi 584.41
uinum chamædryites Dioſcoridi 584.36
uinum è chameleæ Dioſcoridi 585.59
uinum chamæpityinum Dioſcoridi 586.1
uinum è conyza Dioſcoridi 585.1
uinum cupreſsinum Dioſcoridi 583.43
uinum cydonites Dioſcoridi 581.36
Vinum daucites Dioſcoridi 585.39
uinum dictamnites Dioſcoridi 584.51
uinum è dulci radice Dioſcoridi 585.46
Vinum è flore ſalis Dioſcoridi 585.51
Vinum guaiacum, & eius conficiendi, exhibendiq; ratio 109.29
uinum gypſatum Dioſcoridi 573.30
Vinum helleborites Dioſcoridi 585.54
uinum hyſſopites Dioſcoridi 584.27
Vinum ex iride Dioſcoridi 585.20
uinum iuniperinum Dioſcoridi 583.43
Vinum è labruſca Dioſcoridi 575.49
uini è labruſca uires 575.52
uinum laurinum Dioſcoridi 583.42
uinum lentiſcinum Dioſcoridi 582.52
Vinum malabathrinum Dioſcoridi 585.26
uinum mandragorites Dioſcoridi 586.2
uinum marathrites Dioſcoridi 585.50
uinum è marrubio Dioſcoridi 584.53
uinum melites Dioſcoridi 581.36
uinum melitites Dioſcoridi 575.59
uinum melomeli Dioſcoridi 581.41
uinum è myrrha Dioſcoridi 585.21
uinum myrſinites Dioſcoridi 582.44
uinum myrtites Dioſcoridi 582.36
Vinum è nardo ſylueſtri Dioſcoridi 585.32
uinum nectarites Dioſcoridi 585.24
uinum nouum Dioſcoridi 573.11
Vinum œnanthinum Dioſcoridi 582.3
uinum omphacomelites Dioſcoridi 581.52
uinum omphacites Dioſcoridi 575.15
uinum origanites Dioſcoridi 584.58
Vinum palmeum Dioſcoridi 582.57
uinum panacites Dioſcoridi 585.43
uinum paſſum Dioſcoridi 573.22
uinum è petroſelino Dioſcoridi 585.50
uinum phthorion Dioſcoridi 585.53
uinum picatum Dioſcoridi 583.59
uinum pineum Dioſcoridi 583.42
uinum Pucinum, & eius uires 574.53
uinum è pulegio Dioſcoridi 584.60
uini ex punicis malis uaria confectio 582.14
Vinum reſinatum Dioſcoridi 583.25
uinum rhodites Dioſcoridi 582.28
uinum rhœtes Dioſcoridi 582.9
Vinum ſaluiatum Dioſcoridi 585.41
uinum è ſatureia Dioſcoridi 584.58
uinum ſcammonites Dioſcor. 585.53. & 586.22
uinum ſcillinum Dioſcoridi 580.56
uini ſcillini uires ex Galeno 581.9
uinum ſtœchadites Dioſcoridi 584.38
uinum ſtrobilites Dioſcoridi 583.35
uinum è ſycomoris Dioſcoridi 583.19
uinum è Syriaca nardo Dioſcoridi 585.26
Vinum terebinthinum Dioſcoridi 582.52
uinum thymites Dioſcoridi 584.55
uinum è thymelæa Dioſcoridi 585.56
uinum tragoriganites Dioſcoridi 584.47
Vinum uetus Dioſcoridi 573.9
uinum Vipacum, & eius uires 574.54
Viola alba Dioſcoridi 407.40
Viola purpurea Dioſcoridi 511.15
uiolæ purpureæ conſideratio 511.23
uiolarum uires ex Meſue 511.45
uiolarum uires ex Galeno 512.1
Vipera ex hominis uentre fugata 186.1
uiperæ Aegyptijs cibus 171.36
uiperæ uino delectantur 170.44
uiperæ ictus notæ, & curatio Dioſcoridi 700.3
uiperarum conſideratio 169.4
uiperarum facies ſexusq; diſcrimen 170.2
uiperarum morſus indicia 700.27
uiperarum morſus remedia 700.46
uiperarum uenatio, & earum paſtilli 170.51
Viperinæ carnes Dioſcoridi 169.4
uiperinæ carnis uires ex Galeno 170.19
Virga aurea, & eius hiſtoria, & uires 452.21
uirga paſtoris, & eius conſideratio 320.3
Virulentorum ictuum, uel morſuum curatio 692.19
Viſcum Dioſcoridi 381.16
uiſci conſideratio 381.43
uiſci utilitas in Hetruria 381.51
uiſci uires ex Galeno 382.29
Vitex Dioſcoridi 115.27

uiticis

uiticis conſideratio 115.54
uiticis uires ex Galeno 115.60
Viticellæ herbæ hiſtoria, & uires 556.1
Vitis alba Dioſcoridi 554.18
uitis albæ conſideratio 554.50
uitis uires ex Galeno 555.4
Vitis nigra Dioſcoridi 555.13
uitis nigræ conſideratio 555.27
uitis nigræ uires ex Galeno 555.54
Vitis ſylueſtris Dioſcoridi 553.47
uitis ſylueſtris conſideratio 553.58
uitis ſylueſtris uires ex Galeno 554.12
Vitis uinifera Dioſcoridi 569.49
uitis uiniferæ conſideratio 570.24
uitis, & braſsicæ odium 15.26
Vitruuij in larice error 71.18
Vlmus Dioſcoridi 91.48
ulmi conſideratio, & hiſtoria 92.1
ulmi facultates 92.35
ulmi uires ex Galeno 92.42
Vlua quæ 497.12
Vmbilicus Veneris, uide ſuprà Veneris umbilicus
Vnedo, Arbutus, ideo quære in Arbuto.
Vnguentorum ratio Dioſcoridi 54.2
unguentorum conſideratio 54.45
Vnguentum abrotoninum Dioſcoridi 56.37
unguentum amaracinum Dioſcoridi 58.
unguentum anethinum Dioſcoridi 56.43
Vnguentum butyrinum Dioſcoridi 57.45
Vnguentum cinnamominum Dioſcoridi 60.9
unguentum crocinum Dioſcoridi 57.35
unguentum Cyprinum Dioſcoridi 57.48
Vnguentum elatinum Dioſcoridi 55.7
Vnguentum gleucinum, uide Gleucinum.
Vnguentum hedychroon, uide Hedychroon.
Vnguentum iaſminum, uide Iaſminum.
unguentum irinum Dioſcoridi 58.6
Vnguentum lilinum Dioſcoridi 56.56
unguenti lilini conſideratio 57.18
Vnguentum malabathrinum Dioſcoridi 60.31
unguentum Megalinum Dioſcoridi 59.9
unguentum melinum Dioſcoridi 55.13
unguenti melini conficiendi ratio 55.23
unguentum Mendeſium Dioſcoridi 59.47
unguentum metopion Dioſcoridi 59.36
Vnguentum narciſsinum Dioſcoridi 57.23
unguentum nardinum Dioſcoridi 60.23
Vnguentum ociminum Dioſcoridi 56.28
unguentum œnanthinum Dioſcoridi 55.28
unguentum onychinum Dioſcoridi 57.45
Vnguentum roſaceum, lege Roſaceum.
Vnguentum ſampſuchinum Dioſcoridi 55.50
unguenti ſampſuchini conſideratio 55.59
unguentum ſtyracinum Dioſcoridi 57.45
unguentum ſuſinum Dioſcoridi 56.50
Vnguentum telinum Dioſcoridi 55.36
Vngula aſini, & capræ Dioſcoridi 184.55
ungularum animalium uires 184.58
Vnguis odoratus Dioſcoridi 160.56
unguium odoratorum conſideratio 161.19
Vniones qui præſtantiſsimi 159.32
unionum uires 159.41
Vrina Dioſcoridi 216.26
urinarum facultates 216.44
Vrtica Dioſcoridi 493.32
urticæ conſideratio 493.53
urticæ uires ex Galeno 494.1
urticæ ſeminis noxa, & curatio 661.40
Vſtio auxilium contra uirulentos ictus Dioſc. 688.35
uſtionis utilitas 688.50
Vtrum uenena in ſtatum diem interimere poſsint 646.7
Vtrum quis aſſuefieri poſsit, ut uenena innocuè ſumat 646.51
Vtrum animalia, quæ cibis uenenoſis uictitant, exitioſam uim retineant 647.19
Vua Dioſcoridi 570.13
uuæ conſideratio 570.24
uuarum uires ex Galeno 570.43
Vua paſſa Dioſcoridi 570.56
uuæ paſſæ conſideratio 571.4
uuæ paſſæ uires ex Galeno 571.39
Vua ſpina, & eius uſus 101.53
Vua taminia quæ 555.29
Vulpinus pulmo Dioſc. 283.21

X

XANTHION Dioſcoridi 519.35
Xanthij conſideratio 519.47
xanthij uires ex Galeno 519.58
Xiphion Dioſcoridi 444.49
Xiphia piſcis 181.22
Xylon, & eius conſideratio 233.14.& 404.1
xyli uires 404.7
Xylobalſamum Dioſcoridi 39.31
xylobalſamum officinarum ſpurium 40.36
xylobalſami uicem quid expleat 40.43
Xylocinnamomum Dioſcoridi 31.21
Xyris Dioſcoridi 445.56
xyridis conſideratio 446.11
xyridis uires ex Galeno 446.16

Z

ZEA Dioſcoridi 226.16
Zeæ conſideratio 226.21
zeæ uires ex Galeno 226.44
Zedoariæ conſideratio, & uires 284.54
Zibetti hiſtoria, & facultas 43.31
Zizypha, & eorum conſideratio 143.26
Zopiſſa Dioſcoridi 77.15
Zuccharum albuſar 219.55
Zurumbet Arabibus, idē quod Græcis Arnabo 285.2
zurumbet quid 285.5
Zythum Dioſcoridi 225.47
zythi conſideratio 225.56

FINIS INDICIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii,

IN LIB. PRIMVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Præfatio Dioſcoridis.

QVANQVAM, amiciſsime Aree, complures non ueterum modò, ſed recentiorum quoque, de medicamentorum compoſitione, uiribus, atque probatione ſcripſerunt; nobis tamen nec uanum, nec à ratione abhorrentem impetum animi ad hoc opus inceſsiſſe, tibi oſtendere tẽtabimus. propterea quòd eorum nonnulli abſolutum nihil ediderunt, alij plurima, vt ex narratione acceperant, ſcriptis tradiderunt. Siquidem Bithynus Iolas, & Heraclides Tarentinus, omiſſa prorſus herbarum tractatione, rem ipſam paucis perſtrinxerũt. neque uerò omnes illi de metallicis quicquam rebus, aut odoramentis memoriæ prodiderunt. Crateuas autem herbarius, & Andreas medicus, qui cæteris diligentius hac in parte uerſati uidentur, radices multas apprimè utiles, herbaſque aliquas haud quaquam adnotatas reliquerunt. Veruntamen priſcorum ſubſcribere oportet ſententijs: quos, etſi pauca ipſis referantur accepta, magnam tamen impendiſſe diligentiam conſtat. Iunioribus minus aſſentiendum: è quibus eſt Iulius Baſſus, & Niceratus, & Petronius Niger, & Diodotus, Aſclepiadæ omnes, qui medicinalem materiam uernaculam, cognitamque uulgò, dignam cenſuerunt, quæ ab ipſis literis exactè mandaretur: & ut medicamentorum uires, probationeſque curſim complexi, ſic nullo experimento eorum effectus colligentes, inani uerò reddendarum cauſarum ſtudio uerba fundentes, alia interdum pro alijs ſcriptitando, † rem in aceruum, congeriemque controuerſiarum extulerunt. Siquidem qui inter eos egregius habetur Niger, euphorbium naſcentis in Italia chamelææ ſuccum eſſe contendit: androſæmonque eandem herbam cum hyperico eſſe: quinetiam aloën in Iudæa foſsilem naſci: & pleraque his ſimilia falsò exponit, quæ prorſus ueritati refragantur. Quibus coniectura colligi poteſt, ea nõ oculata fide, ſed narratione potius ab alijs accepiſſe. In ordinẽ præterea ijdem ipſi aberrarunt, partim eorum diſcrepantes, nullaque cognatione coniunctas uires collidentes: partim per elementa literarum ſcripta in ordinem digerentes, quò facilius memoriæ mandarentur, genera & eorum effectus à ſua cognatione diſiungentes. Nos uerò ab ineunte, ut ita dicam, iuuenta, iugi deſiderio cognoſcendæ materiæ allecti, multis regionibus peragratis (nec enim neſcis nos militarem uitam exegiſſe) tuo hortatu commentationem in ſex libros contulimus. Quod opus tibi dicamus, Aree, animi gratitudine obſequentes, ob eum quo nos proſequeris affectum. Etenim natura cùm in omnes eruditione excultos, tum uerò in eos, quibus cum tibi eiuſdem artis neceſsitudo intercedit, pronus ad amicitiam eſſe ſoles, in nos etiam aliquantò peculiarius. Enimuero non paruum præbet tuæ probitatis argumentum, optimi uiri Licinij Baſsi ſingularis erga te amicitia: quam unà nobiſcum degentes nouimus, cùm mutuam inter uos beneuolentiam æmulatione dignam intueremur. Admonitum autem te uelim, eoſque qui in hoſce commentarios incident, ne in uerbis facultatem noſtram æſtimetis, ſed potius adhibitam rebus cum peritia curam. Etenim plurima uiſu ipſi exactiſsimè cognouimus: quædam etiam ex ea, de qua inter omnes conuenit, hiſtoria, percunctationeque rerum apud ſingulos uernacularum, diligẽter accepimus. Dabimus igitur operam, ut differenti ab alijs ordine tradito, genera ſingularum medicinarum, uireſque deſcribantur. Quòd autem neceſſaria ſit medicamentorum doctrina, nemo eſt ferme qui ignoret: quòd ea & toti arti coniuncta ſit, uniuerſiſque eius partibus efficax adminiſtret auxilium. Quare per medicamentorum compoſitiones, atque miſturas, & facta in morbis pericula extẽdi, & incrementum capeſſere poteſt, plurimùm conferente ſingulorum medicaminum cognitione. Quinetiam uernaculam, familiaremque materiam complectemur, ut perfecta ſit, quæ à nobis relinquetur, doctrina. Verùm in primis curam impendere oportet, ut ſuis temporibus ſingula & demetantur, & recondá-

tur. certè pro horum ratione medicamenta aut ualent uiribus, aut euanido nulloque munere funguntur. Serena igitur cœli conſtitutione demetenda ſunt. magni ſiquidem refert inter colligendum, ſi uel ſqualores, ue imbres infeſti ſint: quemadmodum ſi loca, in quibus prodeunt, cliuoſa, & uentis expoſita ſint, & perflata, frigidaque, & aquis carentia: in his enim locis uires eorum longè ualidiores intelliguntur. Contrà, quæ in campeſtribus, riguis, & opacis, cæteriſque locis à uento ſilentibus enaſcuntur, plerunque degenerant, & minus uiribus ualent; multoque magis, ſi non ſuo tempore, nec opportunè colligantur, aut ſi per imbecillitatem intabuerint. Neque ignorandũ, ea ſæpe pro peculiari loci natura, aut anni clementia, maturius, aut ſerius adoleſcere. nõnulla propria ui hyeme florent, & folia pariunt: quædam bis anno florifera. Quare cui in animo eſt horum peritiam aſſequi, neceſſe eſt eum prima germinatione ſolo emergentibus, adultis, & ſeneſcentibus adeſſe. Nam qui pullulanti herbæ duntaxat adſtiterit, adultam cognoſcere non poteſt: neque qui adultam tantùm inſpexerit, nuper erumpentem noſcet. Quo fit, ut propter mutatam foliorum faciem, caulium proceritates, florum ſeminiſque magnitudinem, & id genus alias peculiares notas, nonnulli, qui olim has rerum uarietates non perſpexerunt, magno in errore uerſentur. Quæ cauſa etiam nonnullis ſcriptoribus impoſuit, qui herbas quaſdam, uerbi gratia, gramen, quinquefolium, & tuſsilaginem emittere florem, fructum, & caulem negant. Ergo qui ſæpius ad uiſendas herbas, & earum natales ſe contulerit, earum cognitionem maximè conſequetur. Scire etiamnum conuenit, ſola ex herbaceis medicaminibus ueratri genera, nigrum, inquam, & candidum, multis edurare annis: reliqua à trimatu inutilia. Quæ uerò fruticoſa ſunt, ſicut ſtœchas, triſſago, polium, abrotonũ, ſeriphum, abſinthium, hyſſopum, & alia id genus ſemine prægnantia demetantur. Flores quoque antea, quàm ſponte ſua decidant. Fructus autem, ut maturi decerpantur, neceſſe eſt: & ſemina, ubi ſiccari cœperint, priuſquàm defluant. Herbarum ſuccus, & foliorum elici debet, germinantibus tũ primum cauliculis. Lac, & lacrymæ excipiantur, inciſo per ſummum adoleſcentiæ uigorem caule. Radices, & liquamenta, corticéſue ut recondantur, eximere conuenit, cùm herbæ ſuis folijs exuuntur. ſiccantur etiam expurgatæ inibi, locis aſperginem non redolentibus: ſed quæ luto, aut puluere ſunt obſitæ, aqua elui debent. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, arculis tiliaceis, nullo ſitu obductis, reponantur. Nonnunquam charta, aut folijs ſemina, ut perennent, aptè inuoluuntur. Liquidis medicaminibus dēſior materia, argentea, uitrea, aut cornea cõuenit. Fictilis etiã, ſi modò rara non ſit, accommodatur: & lignea, præſertim è buxo: ſed ænea uaſa ocularijs medicamentis, liquidiſque, & omnibus ijs, quæ aceto, pice liquida, aut cedria componuntur. Adipem autem, & medullas ſtagneis uaſis recondi conuenit.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

Q*VANTVM oporteat Medicos omnes, qui legitimum in arte nomen ſibi comparare ſtudent, ſimplicium quoruncunq; medicamentorum, quæ medicinæ uſui competunt, cognitionem, ac facultatem ſenſibus exactè conſequi, non modò hac præfatione declarat* Dioſcorides *Anazarbeus in hac materia cæteris facilè princeps; ſed id quoque poſt* Dioſcoridem *admirabili doctrina pluribus in locis memoriæ prodidit grauiſsimus autor* Galenus*: qui hac in re præ cæteris* Dioſcoridem *ſecutus (ut eius luculentiſsima monumenta paſsim atteſtantur) in ſimplicium medicamentorum uiribus, ac facultatibus indagandis, relicta (hoc etiam ipſe fatetur)* Dioſcoridi *hiſtoriarum palma, omnes, qui in hac materia ſcripſerunt, longè admodum ſuperauit. Quippe tanta animi propenſione oblectationeq; cognoſcendorum ſimplicium captus fuit (ſciebat enim non poſſe ritè ſe dici medicum ſine eorum ſcientia) ut nullo magni laboris metu, nullis periculis deterritus, in* Lemnum, *Cyprum, Syriam nauigauerit, atq; alias plurimas peragrauerit regiones, ea demum cauſa, ut quæ legitima & ſyncera, quæq; ſpuria & adulterata eſſent medicamenta, certò dignoſcere poſſet: Quapropter lib. iij. de medicament. comp. per genera ita ſcriptum reliquit.* Hinc *enim puto bonæ indolis iuuenes incitatum iri, ut medicamentorum materiam cognoſcant, ipſimet inſpicientes, non ſemel aut bis, ſed frequenter: quoniã ſenſibilium rerum cognitio ſedula inſpectione perficitur. cuius rei euidentiſsimum eſt indicium, quòd gemini per omnia ſimiles eſſe nobis uideantur, differentes autem ijs, qui ipſos inſpicere conſueuerunt.* Itaq; *herbarum, fruticum, & arborum materiam, priuſquàm è terra eximantur, contemplari pulcherrimum eſt, dum fructus uidelicet futuri ſunt, dum eduntur, dum augeſcunt, & dum uigent.* Hæc *ſiquidem continua eorum ſpeculatio docebit te, quando potiſsimùm ipſos commodè decerpas, ac in ſiccis domunculis repoſitos cuſtodias.* Vos *ergo admoneo, amici, ut in hoc quoq; me ſequamini, ſi artis opera pulchrè obire uolueritis.* Nouiſtis *enim, quomodo ex omni natione præſtantiſsima quotannis mihi afferantur medicamenta, eo quòd perditi illi omnigenarum rerum coëmptores* (Græci ῥωποπώλας *uocant) uarijs modis ea contaminant.* Præſtiterat *forſan non hos ſolùm, ſed multò magis etiam mercatores, qui illa aduehunt, incuſare, atq; his multò magis ipſos herbarios. item nihil minus eos, qui radicum liquores, ſuccos, fructus, flores, & germina ex montibus in urbes conferunt: hi ſiquidem omnium primi in eis dolum exercent.* Quiſquis *igitur auxiliorum undiq; copiam habere uolet, omnis materiæ ſtirpium, animalium, & metallorum, tum aliorum terreſtrium corporum, quæ ad medicinæ uſum ducimus, expertus eſto, ut ex eis & exacta, & notha cognoſcat.* Niſi *enim hoc modo inſtructus ad præſentis*

Galeni nauigationes, ut legitima cognoſceret ſimplicia.

Medicamẽta adulterabanť etiam Galeni tẽpore.

operis

operis præſidia ueniat,uerbotenus quidem medendi methodum ſciet,opus uerò nullum ipſa dignum perficiet. Et primo de antidotis: Medicus autem(inquit)omnium ſtirpium, ſi fieri poteſt, peritiam habeat,conſulo: ſin minus plurium ſaltem,quibus frequenter utimur. Earum genera quiſquis toto ætatis illarũ decurſu nouerit, multis in partibus orbis terrarum reperiet,ut ego in Italia multis in locis inueni:quæ nec quando pullulant,nec quando creſcunt,nouerunt iſti,qui ſiccas ſtirpes tantummodo cognoſcunt.Hæc Galenus. Ex quibus ſatis medicis omnibus perſpicuum eſt,non poſſe quenquam ſine certa ſimplicium medicamentorum cognitione, nec morbis ratione mederi, neq; artem recta methodo exercere,nec niſi fortuna quadam, uel naturæ ipſius robore ægros ſanare.

Abſque ſimpliciũ cognitione rectè mederi nemo poteſt.

Neq; enim ullo pacto eis adſtipulandum cenſeo (ut medicorum pleriq; faciunt, & ij ſæpe, qui primas ſibi deferri exiſtimant)qui compoſitis tantùm officinarum medicamentis,ipſiſq; admodum uulgaribus contenti ſunt. Nam cùm ſatis ſibi fore perſuadeant, ſcire Diacatholicum omnes in uniuerſum humores deijcere,Deiectorium è ſucco roſarum flauã bilem, Diacnicum pituitam,Diaſenam,& Catapotia ex cæruleo atram bilem,Coccia caput & cerebrũ expurgare;ſicuti,quæ lucida nuncupant,oculis,& quæ ex hermodactylis dicuntur, ac quæ fœtida uocantur,arthriticis eſſe peridonea,nihil ultra requirunt: quin potius ſcire negligunt,è quibus ea ſimplicibus componantur medicamenta, & an ijs eæ inſint uires, quæ ſuis nominibus pollicentur. an ſimplicia,quibus conflantur,legitima ſint an ſpuria, ſyncera an adulterata, recentia an exoleta, ſicca an humore, uel ſitu corrupta,an ſuo tempore,& opportune decerpta, ſole ſiccata,an umbra,an igne, ut ſæpius in temporis anguſtia officinis fieri ſolet. Neq; unquam animaduertunt, quòd deiectorijs medicamentis, quæ noſtro æuo parantur ad bilem deijciendam, ſemper Scammonium lacte tithymalorum,ac pityuſa adulteratum,magno ægrorum detrimento immiſcẽt.

Officinarum lapſus.

Iis uerò,quæ pituitam ducunt, ſæpe legitimi Turpeti loco,modò pityuſæ,modò thapſiæ, modò pæoniæ radicum cortices imponunt, quæ impoſtorum mangonio ita Turpetum referunt,ut non ſeplaſiariorum modò, ſed etiam medicorum quoruncunq; oculos ſæpenumero fallant, niſi fraus guſtu, & legitimi Turpeti ſcrutinio,& collatione deprehendatur. In Catapotijs deinde,quæ ex hermodactylis uocant, ephemerum Colchicum legitimi hermodactyli uice, in fœtidis uerò cicutæ ſemen pro agreſtis rutæ ſemine, quorum utrunq; mortiferum eſt medicamentum,omnes inijciunt. Adde præter hæc,quòd ſæpenumero medicamenta ex ijs ſimplicibus componunt,quæ ætate exoleta,nihil uiribus præſtant. quo fit, ut penitus euanida,ac inualida reperiantur. Quod etſi quandoq; malitia, ac propria artificum impoſtura fiat,id tamẽ plerunq; accidit,ex ipſorum tum incuria,tum etiam imperitia.nam pauci,uel potius nulli habentur pharmacopolæ(eos ſemper excipio,qui ſimpliciũ hiſtorias amplexantur)qui ſuppoſititijs,ipſiſq; innumeris non utantur ſimplicibus.

Officinarum abus⁹ & ignorantia.

Nanque aſaro utuntur pro bacchare,cytiſo pro trifolio, ſylueſtri loto pro ſertula Campana, colutea pro ſena,acoro odorati calami uice, cypero pro galanga, hieracio pro ſoncho, ſphondylio pro acantho, chondrilla pro cichorio, agreſti lactuca pro intubo, ophioſcorodo pro ſcordio, quibuſdam arborum lacrymis pro ſuccino, thapſia pro turpeto, pice pro piſſaſphalto,reſina larigna pro abiegna, & legitima terebinthina, phyllitide pro aſpleno, obſcuris quibuſdã radicibus pro meo, peucedano, & coſto. Ad hæc caſiam pro cinnamomo uſurpant, ſantala pro aſpalatho, laccam ex braſilio & cocco infectorio confectam pro cancamo, Rhodium oleaſtrum pro agallocho, oſſa & carnem humanam pro mumia,macim pro macere,chartam pro papyro, creſpinũ(ſic enim uulgò uocant aculeatã quandã plantam) pro oxyacantha,conuoluulum, ſiue læuẽ ſmilacem pro liguſtro,agreſtiũ prunorum ſuccum pro acacia, ſuccum uerò baccarũ liguſtri,et periclymeni pro lycio,nuces,quas Arabes uomicas appellãt,pro metellis ita uocatis,cãcros pro gãmaris,ranunculum pro coronopo, ſaponariam uulgò dictam pro ſtruthio,carduum,quem benedictum nominãt,pariterq; chamæleonem album pro leucacantha, parthenium pro artemiſia,cotulam fœtidam appellatam pro parthenio, canis teſticulos (ſic enim radices quædam nominantur) pro ſatyrio,polium pro chamæpity,paronychiam,& trichomanem pro adianto.Cadmia præterea officinis ferè omnibus pompholygem refert,ærugo æris florem, æris ſquama ſtomomatis(quod chalybẽ dictum putamus) ſquamam, ſandix minium,terra quædam mangonizata ſphragidem lemniam, ſalnitrum nitrum,& aphronitrum.Alia deniq; plura,ac diuerſa ſimplicia medicamenta ſunt, quæ ubiq; locorum apud uarias nationes, huius, uel illius uice nulla penitus ratione indifferenter ſubijciuntur, ubi tum prauum, tum ſpurium ſibi iandiu uendicant uſum.quæ,ne uerboſius rem hanc proſequi uideamur, ſilentio prætermittenda cenſemus. Hæc autem pluribus in locis non euenirent, ſi medici omnes ueram, & exquiſitam ſimplicium rerum doctrinam conſequerentur, quam maxime,& iure conſequi deberent.Quippe materiæ huius peritiam aſſecuti,& errorum cognitionem nacti, ne ſeplaſiarij in eiuſmodi uerſarentur ſcandalis,obſtarent,neq; eis ulla unquam medicamenta confici permitterent, niſi ſibi prius perſpectis,cognitis,ac probatis ſimplicibus,quæ in ipſis componendis expetuntur. Dent itaq; iam operam imperiti,ut huiuſce materiæ cognitionem exactè conſequantur. quandoquidem artifici nihil quidem execrabilius, ac turpius eſſe poteſt,quàm ſuæ artis ſubiectum,& inſtrumenta ignorare. Quod ſanè unicuiq; medico uſu euenire comperimus,qui non modò alienis utitur mixturis, ſed nec ſimplicia quidem,nec eorum facultates nouit. Proinde ſcitè à Galeno dictum eſt lib. VII. & VIII. de compoſit. medic. ſecundum locos,quòd non poterit,is ex quo ordine eiuſdem generis medicamentorum compoſitum ſit,cognoſcere,num ex molliſſimo,an uehementiſſimo,aut medio,aut alio aliquo inter hunc, & alios intermedio, qui ſingulorum ſimplicium poteſtatem exactè antea non perceperit. Veruntamen nemo in hac materia ſe peritum euadere confidat aſſidua tantum librorum lectione, etſi eos quidem grauiſſimi conſcripſerint autores,niſi ſæpius ad uiſendas ſtirpes ſe contulerit,et quod à præceptore in herbarum agnitione diu exercitato, digiti demonſtratione prius fuerit doctus,ac oculorum ſenſu, guſtatuq;,uarijs anni temporibus omnia hæc diligenter omni ex parte perpendat.

Simpliciũ peritiam nemo poteſt adipiſci ex librorũ lectione.

Id enim, cum maximè perpendiſſet Galenus (ut ſexti libri de ſimplicium med. facult. præfatione legitur)inquit. Equidem non poſſem non accuſare & illos quoq;,qui primi herbarum formas ſcriptis docere ſunt conati,cùm melius exiſtimem ab ipſo præceptore oculis diſcere, ac non adſimilari ijs, qui ex libris prodeunt gubernatores. nam ſic et uerior,& manifeſtior eſſet doctrina,non herbarum modò,& fruticum,arborumq;,ſed & aliorum om-

Herbarũ formæ deſcriptæ parum conferunt.

Scripta quorũ cõmendet Galenus.

nium medicaminum. Verùm enimuero ſi omnino libris eſt opus, quis adeò miſer eſt, ut præteritis ſcriptis Dioſcoridis, Nigri, Heraclidis, Crateuæ, et aliorum innumerorum, qui in arte ipſa conſenuerunt, libros grammaticos ſcribentis incantationes, transformationes, & decanorum, demoniorumq́; herbas ſacras perferat? Et libro primo de alimentorum facultatibus: Optima (inquit) illa doctrina eſt, quæ uiua uoce traditur. neq; enim quiſquam ex libro nauclerus, aut alterius artis artifex euadit. In hoc nanq; comparati ſunt libri, ut nobis ſint eorum, quæ ante didicimus, monumenta, nõ ut rudes & ignari per illos doctrinam perfectam aſſequamur. Quòd ſi qui ſint, qui præceptoribus careant, uelintq́; ijs, quæ luculentè, ac copioſè ſunt ſcripta (qui nobis ſcribendi mos eſt) diligenter incumbere, magnum ij fructum capient, præſertim ſi eadem relegere identidem non grauentur. Et primo de antidotis: Quòd ſi nullo (ait) monſtrante ex libri alicuius lectione, quales ſunt commentarij Heraclidis, Crateuæ, Dioſcoridis, aliorumq́; quorundam in ſimplicium medicaminum cognitionem peruenire aliquis uelit, longè maiore ipſi opus eſt inſpectione, ut exactè ſingularum medicinarum uirtutes, ac uitia dijudicare ſciat. Nam qui ſimplices medicinas diuendunt, tam callidè illarum quaſdam concinnant adulterantq́;, ut etiam exercitatiſsimos in eis decipiant. Hactenus Galenus. Ex cuius uerbis manifeſtè percipi poteſt, ex libris duntaxat non poſſe in ſimplicium agnitione peritum fieri quenquam, etiam ſi in ipſis ſtirpium imagines uirentibus perſimiles omni exquiſito artificio fuerint adiectæ. Siquidem (ut hac in præfatione ſcribit Dioſcorides, & locis iam citatis aſſerit Galenus) qui in ſtirpium hiſtoria peritiſsimus euadere cupit, illum quidem uiuas omnium plantas non ſemel tantùm, ſed diuerſis anni temporibus inſpicere oportet. Quandoquidem plantæ ipſæ folia aliàs exhibent, cùm prima germinatione emergunt, aliàs cùm adoleſcunt, & caulẽ edunt, aliàs ubi flores erumpunt, & aliàs ubi ſicceſcentes maturum geſtant ſemen. Videmus enim apertè populum nigram, ſicuti ricinum, per initia folia explicare rotunda, quæ tamen poſt tempus huic platani, illi uerò triangulari ſectione laciniata uiſuntur. Sed contrà hederæ euenit. quippe huic prima ſtatim iuuenta triquetra folia inſunt, quæ uetuſtiora iam facta quadantenus rotundantur. Siſymbrij aquatici folium cùm primùm erumpit, rotundum eſt, cùm uerò adoleuit, in erucæ modum laciniatur. Lepidio, et naſturtio folia primo exortu circinata, ac circunquaq; apij ferè modo laciniata emergunt: at cùm pubeſcunt, prælonga oleaceis ſimilia euadunt. Quo etiam modo hortenſe noſtrum uulgò petroſelinum uocatum cum ſuis ludere cernimus. Lathyris amygdalinis folijs caulem ueſtit, quæ in cacumine ita prioris formæ obliuiſcuntur, ut in ariſtolochiæ, aut hederæ folia degenerent. Nouellus acanthus folio lactucæ longiore uireſcit erucæ inciſuris diuiſo: at ſenior effectus quædam circa totum caulem folia promit tam crebra, acuta, implicita, denſa, ac minuta, ut nucamẽti ſpeciem quandam referant. Sunt & aliæ nonnullæ, quæ has foliorum mutationes per tempora oſtendunt, quarum nomina breuitati conſulentes nunc conſultò prætereunda cenſemus. At fieri quidem nequit, ut huiuſcemodi ſtirpium uariationes ex libris, in quibus figuræ expreſſæ, atq; etiam coloribus exornatæ habentur, omnes obſeruari poſsint. quandoquidem plantæ ipſæ appictæ ex tot uarijsq́; unam nobis duntaxat imaginem repræſentant. Huc etiam illud accedit, quòd ea, quæ picturæ artificio fiunt, etſi ex optimi artificis penicillo emergant, nunquam tamen naturalium rerum lineamenta ad unguẽ referre, ac exprimere queunt, quanuis etiam naturam exactiſsimè imitentur. Eadem ratione putauerim ex cuiuslibet grauiſsimi autoris commentarijs, qui ſtirpium hiſtoriam continent, neminem abſolutam earum notionem unquam adepturum eſſe, quæ maximè medicis requiritur. quippe quòd ij ſuis ſimplicium monumentis, ac foliorum, caulium, & reliquarum partium hiſtorijs, non niſi unam lineamentorum, ac ſimilitudinum enarrationem tradiderint. Quæ tametſi uera ſint, nullum tamen præbent mutationis exemplũ, ut ſæpe ac ſæpius plantis compluribus uarijs totius anni curriculis tum in folijs, tum in caulibus, reliquisq́; particulis euenire comperimus. Quo fit, ut hæc uariandi ſeries nullo alio pacto addiſci poſsit, quàm longa oculorum exercitatione, dum ætate tota plantæ ipſæ ſolo educatæ uireſcunt. Cæterùm ubi ſcriptores in ſuis hiſtorijs ſtirpium notas explicant, illi quidem ferè ſemper ſimilitudinibus utuntur, acorum exempli gratia, xyridem, gladiolumq́; iridi ſimilem reddentes. Meon præterea anetho, cyperum porro, aſarum hederæ, phu ſmyrnio, & hoc illi, & illud huic ſæpiſsimè comparantes. Vnde fieri non poteſt, quin aliquis, non prius perſpectis unà cum doctiſsimis ac exercitatiſsimis præceptoribus plantis quibuslibet, cum quibus aliæ inijſſe tum ſimilitudinem, tum etiam cognationem narrant autores; & non habita hoc modo earum ratione, poſsit unquam ex ſolis libris cum ſtirpium imaginibus, uel ſine eis editis, in ſummum & perfectum herbarium euadere. Quamobrem etſi ſtirpium imagines, quæ magno tum pictorum, tum typographorum ſtudio libris excuduntur, inſpicientium oculos blandè admodum detineant, atq; illas prius à nobis cognitas in memoriam reuocent; magni tamen eas eſſe emolumenti ijs non crediderim, qui uiſu, & præceptoris auxilio numeroſam earundem partem non acceperint prius: quanquam fortaſſe ſecus uulgus exiſtimet. Adhibeant igitur curam ij, quibus in animo eſt rei herbariæ peritiam adipiſci, ut in primis uiros huius rei non imperitos ſibi præceptores aſciſcant: deinde ut aſſueſcant per diuerſa temporis interſtitia, montes adire, ualles, ſyluas, ac cætera terræ loca, ubi oculis reliquisq́; ſenſibus ſimplicia medicamenta inſpicere, & cognoſcere ualeant. Quos nec pigeat ſe conferre ad fodinas, ubi metallica & foſsilia medicamenta tam diligenter contemplentur, ut legitima quæq; deinde ab adulterinis diſcernere ſciant. Neq; ſolùm in fodinis ipſis uerſari debent, ſed etiam in fornacibus, ubi metalla funduntur. nam ibi & diphrygem, & pompholygem, & ſpodium, & cadmiam, & argenti ſpumam, & alia nonnulla dignoſcere poterunt: quæ hac noſtra ætate factitia, ſpuria, & adulterata in myropolijs ferè omnibus habentur. Quin & ad magna emporia, luculentiſsimasq́; ciuitates ſe conferant, ubi peregrina undiq; importata ueneunt.

Simpliciũ peritia à præceptoribus, non ex libris comparatur.

Impoſtores quãdoque ẽt peritos decipiunt.

Stirpes folia immutantes.

Stirpium imagines parum, uel nihil proſunt ad ſimplicia dignoſcenda.

Vanũ & ſupſtitioſũ incantationib⁹ uti, dũ plãtæ effodiuntur.

At certè ridiculi ſunt, qui intèr legendum tum herbas, tum etiam radices, uana ducti religione, quibuſdam uerborum, carminum, & ſuffimentorum ſuperſtitionibus uti præcipiunt, quaſi uires, & facultates medicamentorum uerba, & carminum incantationes infundere, augere, & diminuere ualeant, ut ſtulti, & ſuperſtitioſi falsò credere, & affirmare non erubeſcunt. Quos tamen lib. VI. de ſimp. med. facul. ſuperius citato acerrimè damnauit Galenus, ſic inquiens. Et Pamphilus eum in modum tractatum de herbis compoſuit. uerùm is ad fabulas uerſus aniles eſt, ſimulq́;

præſtigiaturas

præſtigiaturas quaſdam, iunctis nonnullis incantationibus, quas, cùm herbas colligunt, admurmurant. Et ſanè utitur ijs πρὸς περίαπτα, id eſt, ad quæ ſuſpenduntur, & ad alias manganeias non ſolùm curioſas, & à medicina alienas, ſed etiam falſas uniuerſas. Ex hac Galeni ſententia omnibus palàm fit, quòd ſi modò commentarios aliquos admittamus, omiſsis omni ex parte ſuperſtitioſis, eos tantùm legere debeamus, atq; in ijs nauare operam, in quibus uera, & exculta ſimplicium doctrina nitet. Quos præſertim poſteritati donarunt ij, qui exactam eorum peritiam indefeſsis laboribus ſunt conſecuti: inter quos omnium primus eſt Dioſcorides. Ideoq; iure quidem eodem loco cæteris à Galeno præfertur, cum inquit. At Pamphilus, is ſcilicet, qui libros de herbis compoſuit, planè ex ijs, quæ uel ipſe ſcribit, præ ſe fert grammaticum, indicatq; ſe nec conſpexiſſe herbas, quas exponit, nec uires earum expertum, ſed ijs, qui ante ipſum ſcripſere, fidem habuiſſe citra ullam explorationem. Hic ſanè libros exſcripſit fruſtrà annexo ad unanquanque herbam nominum aceruo: deinde etiam exponens, ſi qua ex homine ferebatur transformatio: tum incantamenta, & libationes, atq; thymiamata, quæ in colligendis illis adhibebantur, adſcribens: nec non & alias eiuſmodi præſtigiaturas nugaces. At Dioſcorides Anazarbenſis quinq; libris materiam omnem utilem abſoluit, non herbarum tantùm, ſed & arborum, & fruticum, & ſuccorum, & liquorum: memorans inſuper & metallica omnia, & partes animalium. Et mihi utiq; uidetur omnium perfectiſsimè tractatum de materia medicamentorum confeciſſe. Nam licet à maioribus multa de illis benè ſcripta extent, tamen à nemine omnium æquè de omnibus.

Dioſcorides à Galeno maximè cõmendatur.

Cæterùm quæ ſcripta reliquit Heraclides Tarentinus, & Crateuas, et Manteias, non in ordinem digeſta, nec in unum omnia collecta uiſuntur, quemadmodum illa, quæ ſcripſit Dioſcorides. Et primo de antidotis uolumine: Ac de omni quidem (inquit) medica materia ſufficienter à Dioſcoride quinq; libris traditum eſt, à quo tibi diſcere licet cùm alias omnes notas, tum guſtu, olfactuq; perceptas, quibus maximè probatiora medicamenta à deterioribus cognoſcuntur & diſcernuntur. Hinc ergo auctoritate Galeni ſatis perſpicuum eſſe poteſt omnibus medicis, itemq; ſeplaſiarijs, ad quos potiſsimùm ſpectat rei medicæ cognitio, in ea ſimplicium medicamentorum facultate Dioſcoridem cæteros excellere, & facilè primas tenere.

Dioſcorides ĩ ſimpliciũ medic. materia primas tenet.

Quapropter ab ijs præclariſsimè ageretur, ſi eius ſcripta tantiſper legerent ac perlegerent, perpetuoq; in ſinu geſtarent, donec eũ planè ſibi familiarem redderent. & hoc quidem eo præſertim tempore facerent, quo à peritiſsimis præceptoribus uera, ac legitima ſimplicia tum oculorum, tum guſtus, tum olfactus ſenſibus offerũtur. Quod eò citius ducet illos ad optatum finem, quò magis Dioſcoridis præclara ſcripta caſtigatiſsima, & mendis quàm plurimis expurgata reperient. Quinetiam noſtris commentarijs, qui præterea Galeno referunt acceptum ferè quicquid ipſe ſcripſit de ſimplicium medicamentorum materia, ita dilucidata & illuſtrata, ut maximam (ni fallor) ſecum adferant claritatem. Huic igitur ſoli ſe dedant, hunc ſolum ſequantur ob iam dictas rationes omnes ij, qui non modò ſtirpium, ſed & reliquorum ſimplicium medicamentorum doctrinam & facultatem conſequi uolunt. Ac contrà tum uulgo ſemper ignaro, tum ijs etiam, qui coaxantium ranarum inſtar, è ſordido paluſtrium aquarum limo caput exerere nequeunt, nugaces, ac penitus deprauatas Pandectas relinquant, unà cum tenebroſis officinarum Luminaribus, et reliquis mendacibus uoluminibus, ubi ſimplicium, & compoſitorum materia ab ijs tractatur, qui uix lactucam nouiſſent, niſi eorum cœnis frequentiſsima extitiſſet: pariterq; urticam, niſi acerrimè tangentes pupugiſſet.

Libri explodendi.

Quorum inſcitiam animaduerſus Galenus, contra eos locutus eſſe uidetur lib. VI. de ſimpl. med. facul. præfatione breuiter & ſcitè, ſic inquiens. Verùm abſtinẽdum eſt à multis mendacibus, multoq; etiam magis fugiendus eſt Pamphilus, qui ne per ſomnium quidem herbas uidit, quarum aggreditur figuras perſcribere. nam id genus hominum (quomodo aſsimilauit eos Heraclides Tarẽtinus) ſimillimum eſt præconibus, qui formam ac notas fugitiui mancipij, licet ipſi non uiderint unquam, præconio tamen publicant. notas enim ab alijs, qui norunt, accipiunt, & ceu cantilenam eas proferunt, ut ſi fortè is, quem præconio indicãt, adſiſteret, agnoſcere tamen non poſſent. Hucuſque Galeni uerba. Quæ longè ſatis ſufficere poſſunt ad eorum monitionem, qui ad ſimplicium materiam noſcendam per rectum oſtium introire cupiunt, & ſecuro totius itineris greſſu progredi.

Tempus, quo ſtirpiũ partes legendæ ſunt.

Verùm in primis, ut opportunè ſingula demetantur, noſſe oportet tempora, quibus maximè plantæ uiribus ualeant. Quapropter à radicibus initium ſumentes, dicimus harum uires, ſicut etiam aliarum ſtirpium partium, non eodem anni tempore æquè in omnibus reperiri. quandoquidem aliæ hoc tempore, aliæ uerò illo humore prægnantes deprehenduntur.

Radices quando effodiẽdæ.

Tametſi non deſint, qui haud quaquam infirmis rationibus innixi, radices è terra eruendæ aſſerant ſemper autumno, cùm ſcilicet folia decidunt, & caules contabeſcunt. alij uerò ineunte uere, priuſquàm folia concreſcant: ſiquidem hiſce temporibus radicibus maior uis ineſt, quàm cæteris partibus. Sed ut ingenuè in hac re fatear, quid ſentiam, crediderim ego omnino maiorem ſucci ubertatem inueniri in his, quæ uere effodiuntur. quippe quòd plãtæ nondum caules, folia, neque flores emiſerint, à quibus omnis radicum ſuccus exhauritur. Sed & rationi conſonum mihi uidetur, autumnales radices omnes tum paucioris, tum imbecillioris eſſe ſucci, quàm uernales, quòd ſcilicet pauco ante tempore & caules, & folia, & fructus ediderint. Non tamen inficiari uelim, quòd quæ uere leguntur, copioſiore, quàm par ſit, humore redundantes, illoq; longè minus concocto eo, qui in autumnalibus habetur, putredini & corruptioni non ſint magis obnoxiæ, præſertimq; ſi longo aſſeruentur tempore. Qua re à Dioſcoride animaduerſa, is ſanè iuſsit ſtirpium radices effodiendas eſſe, cùm ſtirpes ipſæ folijs exuuntur. Quod cùm uarijs anni temporibus eueniat pro natura diuerſarum plantarum, curam impendere oportet, ut ſuo tempore unaquæq; radix integrè, ſi fieri poteſt, cum omnibus ſuis adnatis euellatur, & ijs in locis, atq; ſub ea cœli conſtitutione, quam maximè familiarem habent.

Radicũ optimarum notæ.

Porrò radices abunde nutritæ ſint oportet, ac omni putredine, & imbecillitate uacantes: non ita tamen, ut præ nimio alimento ex pingui ſolo, ubi naſcuntur, accepto, debitam & humoris copiam, & corpulentiæ metam excedant, neq; ut eiuſdem alimenti inopia inanes, & rugoſæ reddantur. Quod cùm maximè perſpexiſſet Galenus de iridis radicibus diſſerens libro primo de antidotis: In uniuerſum (inquit) ex omni medicinarum genere illæ radices inutiles habentur, quæ inanes ſunt, & rugoſæ. Atq; illæ quidem deteriores ſunt mediocriter nutritis, & medio-

crem magnitudinem nactis,quæ craſsitudinis modum excedunt,& plus humoris in ſe continent, quàm illis uſu ueniat.

Radices quomodo mundādæ, ſiccandæ, ac conſeruandæ ſint.

Hæc Galenus. *Cæterùm ubi radices è terra fuerint exemptæ, primum quidem tandiu aqua clara elui debent, donec omni undiq; terra,uel limo penitus abſtergantur:mox deradi tum à fibris, tum capillamentis omnibus, quibus uniuerſim ferè omnes comantur: poſtremò ſiccari eas conuenit omni adhibita cura. Quòd ſi fuerint quales fœniculi,apij,aſparagi,ruſci, polipodij, rubiæ, intubi, & conſimilium,in umbra, ubi orientales uenti reſpirent, diligenter ſiccentur. At omnino cauendum eſt, ne ſole feriantur: quippe quoniam potior earum pars ab eis prorſus euaneſceret, utpote raris & tenuibus. Verùm enimuero ſi ex eis fuerint,quæ natura craſſæ ſunt,ueluti gentianæ,helenij,mandragoræ,bryoniæ, & id genus aliæ,& aër ſit nubilus,& hyems,ne in umbra ſitu tabeſcant, ac proinde marceſcant,in ſole ac uento tutò ſiccari poſſunt. Quod commodius fieri poteſt,ſi fruſtatim diſſectæ ita tenui funiculo traijciantur, ut partes non ſe contangant,aut cratibus impoſitæ quotidie ſæpius manibus reuoluantur. Atqui curandum eſt,ante quàm ſiccentur, ut lignea matrix,quæ omnibus ferè radicibus includitur,ipſis in longum ſciſsis, integra eximatur: quippe omnino inutilis eſt,nullamq; uim obtinet. & ſi gentiana,cyclaminus,ariſtolochia rotunda, iris,bryonia,centaurium maius, nymphæa,*

Radices quib⁹ ī locis exiccatæ ſint ponendæ.

aliæq; complures abſq; matrice ſuas præ ſe ferant radices. Siccatis radicibus, quòd planè conſtet eas ſine tabe, & teredine per tempora adſeruari poſſe,ijs reponantur in locis,ad quæ ſolares radij non penetrent, neq; fumo pateat aditus, & quæ neq; uliginoſa ſint, neq; puluerulenta. Sit igitur locus eminens, & ſiccus,ad ſeptentrionem uergens, uel etiam ad meridionalem plagam, quando ſcilicet radices ipſæ non prorſus exiccatæ reconderentur: adhibita tamen cura,ne eo tempore auſtri humidiſsimi flatus admittantur. Ita deniq; recondi, ac ſeruari poſſunt tot annis,quot ab inanitate,teredine,& tabe uindicari ualeant. Nam & ſi quæ tenues ſunt,ut aſari,phu,aſparagi,ruſci, & id genus aliæ, anno duntaxat perennent;

Veratrū utrūque triginta edurat annis.

ueratrum tamen utrunq;,quāuis radicibus conſtet tenuibus,ad trigeſimum annum uſq; perdurat. Cæterùm demetendi tempus, recondendi locus, perdurandi terminus non modò in radicibus obſeruandus, ſed & in cæteris tum ſtirpium, tū etiam animaliū partibus,ut in hirci ſanguine,lupi iocinore,inteſtino,ac etiam ſtercore,uulpis pulmone,apri ueſica,anguium ſenecta,alijsq; conſimilibus. Aſſumantur igitur hæc omnia eo demum anni tempore, quo magis ſuis uiribus ſunt præditæ,nullo planè modo neglecta temporum ratione, quibus ſingula decerpi poſtulant.

Non eſt ab re certis tēporib⁹ herbas colligere.

Neq; enim damnandi ſunt,qui in quibuſdam plantis colligendis quædam decreta tempora, nonnulloſq; errantium ſiderum aſpectus obſeruant: quippe quòd apud graues autores ſcriptum inuenerint, pæoniæ radices contra comitiales non eſſe euellendas,niſi decreſcente luna. Quæ quidem opinio non prorſus reprobanda uidetur, nec ad ineptias incantationum,aliarumq; uanitatum,quas ſtultè (ut Galenus inquit) *prodidit* Pamphilus,*comparanda. Nam cùm inferiora terreſtria à ſuperioribus cœleſtibus gubernentur,& regantur, fieri maximè poteſt, ut luna, ut quæ cæteris errantibus ſideribus eſt nobis magis proxima, motuq; uelociſsima,maximam cum plantis omnibus,ac rebus quibuſuis alijs habeat rationem,tum cùm augetur,tum etiam cùm minuitur ſingulis menſibus. Quamobrem non temerè à* Galeno *proditum eſt, alyſſum herbam tantùm ſirio ardente ad canum rabioſorum morſus eſſe euellendam, ſicuti etiam fluuiatiles cancros ad idem peridoneos. Quo etiam tempore captamus ſcorpiones, atq; anchuſa radice conſtat ſanguineo ſucco madente. Quemadmodum & ſtirpes, quibus facultas excalfaciens inſit, perpetuò in locis calidis, ac ſiccis demetere conuenit. Quocirca* Hippocrates *ad* Crateuam *ſcribens:* Adnitere(inquit)*quantum potes, ut nobis montanas maximè, & in altis collibus naſcentes herbas à radicibus reſeces: quandoquidem hæ firmiores, atque acriores ſunt ijs, quæ aquoſioribus naſcuntur locis: idq;,quòd in montibus terra ſit denſior, & aër tenuior. nam quod attrahunt, frigidius eſt. Quinetiam dabis operam, ut flores ex his herbis etiamnum decerpas, quæ circa ſtagnantes aquas, paludes, fluuios, & fontes prodeunt, quas ſanè debiles, & exolutas, ac dulcis ſucci eſſe ſcio.* Hæc Hippocrates.

Herbæ quo pacto legēdæ, ſiccandæque ſint.

Herbæ ſimiliter,atq; radices,legendæ ſunt, ſiccandæ,ac aſſeruandæ, his tamen demptis, quæ tum in medicinæ uſu, tum in cibis,tum etiam in obſoniorum condimentis quotidie uirentes uſurpantur, ueluti lactuca,intubus tam domeſtica, quàm agreſtis(cichorium appellant) portulaca,bugloſſum,beta, atriplex,blitum, braſsica,uiola nigra,malua,helxine, linozoſtis,ocimum,apium,hyoſcyamus, ſedum, plantago,aſparagus,acanthus,& aliæ complures. Atq; non ſolùm refrigerantibus herbis, uerùm etiam excalfacientibus recentibus utimur: plerunq; enim ex calida poteſtate præditis, uirides ſiccis præponimus, præſertim ubi minus calefacere ſit opus: ſiquidem humor in uirentibus exuberans earum calorificam facultatem haud parum demulcet. Cuius quidem claſsis habentur amaracus,eruca,naſturtium,mentha,abſinthium,thymus, ſatureia,ruta,calamintha, ſiſymbrium, pulegium,abrotonum,& id genus permulta.

Plantæ, quæ colligi poſtulāt florib⁹ ornatæ.

Sunt præterea & aliæ,quæ demetiri expetunt, cùm primùm floribus ornantur, ut centaurium minus, uiola purpurea,origanum, ſymphytum petræum, pulegium, ſerpyllum, amaracus, polium, thymus, chamedrys,chamæpitys,anthemis, chryſanthemum,ſtœchas,hyſſopum, fumaria,aliæq; cōſimiles plantæ,quas ne longior,quàm par ſit,eſſe uidear, ex induſtria prætereo. Hæc igitur omnia ſerena cœli conſtitutione, non nubibus, non imbribus infeſtis in primis colligantur oportet. Deinde terra expurgata, atq; alijs aduentitijs excrementis amotis diligenter in umbra ſiccentur. Niſi ex eo genere habeantur,quæ caulis craſsitudine,ut in acantho,uel foliorum lentore,craſsitie, & humoris exuberantia, ut in portulaca,& crithamo,omnino inſolari expetant. quandoquidem ſi eiuſmodi herbæ in umbra ſiccandæ reponantur, dubio procul ſitu obducentur, & putreſcent. Cæterùm cùm rectè ſiccatæ fuerint, decuſſo puluere, in ſacculis ex corio,

Officinarum lapſus in herbis ſiccis reponendis.

uel ligneis capſulis recondantur, ac diligenter claudantur, ne earum uires euaneſcant. Qua in re errant ſeplaſiariorum plerique, qui herbas iam ſiccatas in faſciculos digerentes ad officinarum laquearia ſuſpendunt, ubi non ſolùm breui uiribus deſtituuntur, aëris ambientis exuctione, ac uentorum perflatu, ſed etiam in mille ſordium ſentinam deſciſcunt: quandoquidem & puluere, & aranearum telis obſiduntur, ac inde muſcarum ſtercore, quæ illis die, noctúque inſident, labefactatæ nigricant. Neque uerò planè laudibus efferendi ſunt ij, qui in linteis ſacculis, ipſisq; textura admodum raris eas trabibus appendere conſueuerunt: quippe æſtiuus aër in ipſos penetrans,

netrans,quicquid boni ineſt,abſumit,& abolet. quinetiam puluere obſitæ corrumpuntur,& cõtabeſcunt. Idcirco ut tam herbæ,quàm radices ſuas integras aſſeruent facultates, nihil quidem præſtãtius,quàm eas capſulis tiliaceis,uel piceis,uel fictilibus diligenter clauſis reponere, ut docet Hippocrates ad Crateuam his uerbis ſcribens. Omnia medicamenta,quæ ſucci,& liquores fluidi ſunt,in uitreis uaſis ferantur. quæ uerò folia,aut flores,aut radices ſunt, in fictilibus nouis probè obturatis,ut ne uentis perflata,medicamenti uigorem, uelut in animi deliquium collapſa, amittant. Quod ſi Hippocrates in recentibus obſeruandum præcipit, id maximè in ſiccis fieri operæpretium erit.

Flores quo tẽpore ſint decerpendi, ſiccandi, ac recõdendi.

Flores inſuper non ſecus,atq; reliquæ plantarum partes,eo tempore colligendi ſunt, quo magis ſuo in uigore conſiſtunt,nõ autẽ cùm iam flacceſcentes decidui euaneſcunt. At capparum flores muria aſſeruandi,antea quàm ſe explicent,decerpuntur: roſarum uerò cùm non planè explicati uiſuntur: cæteri deinde cùm omnino expanſis folijs patent. Verùm cùm maiori ex parte omnes ferè flores ſint herbis fragiliores, molliores, & tenuiores; idcirco tantum abeſt,ut in ſole ſiccandi ſint, ut ne quidem in umbra, ſi calida, uel eminentia fuerint loca: quippe, ut ſolis feruore, ſic & aëris calore nimio exoluuntur. Siccẽtur igitur in locis temperatis,quo tempore ſæpius reuoluantur,ne ſitum contrahant,adhibita etiam cura,ne ſicci natiuum colorem deperdant. quandoquidem certum eſt flores, qui inter ſiccandum à proprio colore degenerant,nullius eſſe in medicina uſus. Flores itaq; in uniuerſum ſicci ad annum duntaxat,edurant,etſi anthemidis,centaurij,chryſanthemi,millefolij, ſpartij,& roſarum flores etiam longiori aſſeruentur tempore,ſi ligneis arculis optimè incluſi diligenter recondantur. Non minori etiam ſtudio ſunt colligenda ſemina tam ea, quæ ſuis in ſtirpibus nuda innaſcuntur, ut lithoſpermi, phalaridis, fœniculi, anethi,& cari: uel uaſculis,aut capitulis incluſa,ut papaueris,nimphææ,melanthij,hyoſcyami,& ocimoidis: aut ſiliquis tecta, ut fabæ, ciceris, phaſioli, dolichi, & lupini: aut corniculis recondita, ut fœni græci, ſertulæ Campanæ, ſinapis, & erucæ: aut uarijs inuolucris contenta; quàm ea,quæ circa medullam quorundam fructuum intus conduntur, quale eſt mali medici ſemen, aurantij,limonis,pyrorum,cydoniorum malorum, peponum,& melopeponum,cucurbitæ,& cucumeris. Veruntamen hæc aſſumere oportet,cùm fructus,à quibus eximuntur, ſuam maturitatem planè ſenſerint: illa uerò,ubi herbæ iam ſiccæ, non amplius uirent. Et quamuis multa reperiantur ſemina, quæ ad annum ultra ſuas aſſeruent uires, ea tamen quotãnis renouare ſatius, ac tutius erit: ſiquidem pauca ſunt, quæ inueterata rancorem nõ redoleant. quo fit,ut calorem nanciſcantur extraneum,& ſibi non congenitum. Vbi igitur ſicca fuerint ſemina, arculis ligneis reponantur in locis ſiccis: facilè enim contrahunt locorum humores. Cæterùm fructus,quemadmodum pruna, ſerica,myrti baccæ,cydonia mala,ceraſa (quæ uulgò maraſcas uocant) corna, ſorba, ficus, punica mala,& alia id genus, quæ in medicinæ uſum reponuntur, operæpretium eſt, ut maturi ex arboribus decerpantur, quanquam ſorba, ut ſiccentur, immatura decerpere conueniat. At animaduertendum eſt, quòd ubi adſtrictione, & repreſsione ſit opus, fructus adſtringentes ut paululum potius immaturi, quàm ſecus,demetantur oportet. Porrò iuglandes, amygdalæ, piſtacia, nuclei pinei, & auellanæ non prius ex arboribus excutiantur, quàm planè ultimum maturitatis gradum ſenſerint. Id autem rectè cognoſcitur, cùm extima inuolucra ſponte ſua dehiſcunt, & arbore concuſſa unà cum fructibus decidunt, alioquin inſolatu contrahuntur, & ſiderantur. Ex his igitur, qui ſiccati aſſeruantur, capſulis ligneis potius, quàm ſaccis recondantur, ne extraneos humores concipiant. Qui uerò per annum recentes reponuntur, aut maiori ex anni parte perdurant, in locis ſiccis minimè aſperginem redolentibus appendantur, ut aſſolet de uuis, pyris, malis cydonijs, & punicis: aut ſuper paleas expandantur, ut fit cum malis, ſorbis, ac meſpilis: aut hordeo, uel milio ſepeliantur, quemadmodum medica, & aurantia mala. Cortices præterea, qui fructibus auferuntur, ut citrijs, punicis, & cucurbitis: quique arboribus decerpuntur, ueluti thuri, ligno guaiaco, ſambuco, ac fraxino: qui item herbarum radicibus detrahuntur, ut capparum, mandragoræ, thapſiæ, alypiæ, pityuſæ, ac aliarum, non ſecus ſunt ſiccandi, atque radices. quinetiam ſimiliter reponendi. Succi quoque, utpote in medicina admodum neceſſarij,omni prorſus diligentia, ac ratione ſunt conficiendi, atque ita aſſeruandi, ut toto anni curriculo putredinem non ſentiant. Ii igitur non ſolùm ab herbis eliciantur oportet, ſed etiam à radicibus, ac fructibus. Qui è radicibus exprimuntur, ut Cyrenaicus, & glycyrrhizæ, uere quidem parandi ſunt, cùm primum folia emergunt. Ex folijs uerò, ante quàm ſtirpes flores edant, & earum caules lignoſi fiant. Ex fructibus denique, quidam cùm ipſi ultimam maturitatem ſenſerint, cuiuſmodi eſſe debet malorum punicorum, citriorum, limonum, & ex myrti baccis: quidam uerò antequàm ad plenum maturuerint,ut ex iuglandibus, moris,pyxacantha,liguſtri baccis,& acacia: quidam ex immaturis adhuc uuis, ut omphacium. Horum omnium nonnulli diu inſolati, aut lento igne ſiccati reponuntur,ut aloës, ſylueſtris cucumeris,abſinthij,eupatorij, hypociſthidis glycirrhizæ, & huiuſmodi generis: aliqui uerò humidi, fluxibilesq; reconduntur. Atqui non omnibus eadem eſt conſeruandi ratio: quippe alij paululum primum ad ignem feruefacti,moxq; diligenter defæcati,ut fieri ſolet de ſucco roſarum,intubi,bugloſsi,oxalidis,lupulorum,apij, & fœniculi. Alij uerò ignem non experti tantùm ſubſidere permittuntur, ac deinde uaſis tandiu transferuntur, donec defæcati pelluceant. Quod fit de ſucco malorum punicorum,citriorum,limonum,cydoniorum,& mororum. Veruntamen diligenti admodum animaduerſione opus eſt (ut Galenus inquit lib. VI. de medicamentorum compoſitione ſecundum locos) in ſuccis liquidis conſeruandis: quandoquidem facilè corrumpuntur, niſi feruefactis prius, & mox à fæcibus omnibus percolatis, olei parum ſuperponatur, ut optimè norunt ſolertiſsimi pharmacopolæ. Adhæc habentur uaria liquorum genera, quæ quàm plurimis ex plantis diſtillant, ac defluunt, quorum alij gummi, alij reſinæ,alij lacrymæ uocantur. In gummi genere ſunt opopanax, laſer, ammoniacum, ſagapenum, euphorbium, galbanum,bdellium,myrrha,thus, opocalpaſum, ſarcocolla, ſtyrax, & id genus alia. In reſinarum uerò cenſu ſunt terebinthina,lentiſcina, ſtrobilina, pinea,picea,larigna,& abiegna. In lacrymarum deniq; numero ſunt lac,quod ex pauerum uaſculis excipitur, propriè opium appellatum, ſcammonium,quodq; ex thapſia fluit,tithymalorum omnium

Flores quandiu durent.

Semina quomodo demetenda.

Fructus quando decerpendi,& quomodo conſeruandi.

Cortices qũo ſiccandi, & reponendi.

Succi qũo exprimendi,cõſeruandique ſint.

Gũmi, lacrymæ,& reſinæ.

lac,

lac, cancamum, tragacanthæ lacryma, quiq; defluit è uitibus liquor, ex pruno, amygdalo, & ceraſo. Quin & illud, quod uulgus Arabicum *uocat gummi. quanquam non deſunt, qui tam hoc, quàm prunorum, ceraſorum, & amygdalorum lacrymæ malint in gummi potius referre, quàm in lacrymas. Sed quoquomodo res habeat, eò tantùm ſumma harum rerum ſpectat, ut exacta ſcilicet earum notitia habeatur. quippe non deſunt mangones, & impoſtores, qui eas adulterent, quemadmodum & medicamenta metallica.*

Dioſcorides defenditur à calumnia.

Poſtremò ſi forſitan cuipiam naſuto uideretur Dioſcorides *non parua erroris culpa ſuſpectum eſſe, quòd in hac præfatione abſolutè pronunciauerit, ex omni herbarum genere ſolùm ueratrum multis edurare annis, reliqua uerò à trimatu inutilia eſſe, cùm tamen in pluribus locis eius ſententiæ reclamet* Theophraſtus *antiquiſſimus plantarum ſcriptor, dicimus, ut hos ab huiuſcemodi opinione diſtrahamus, quòd cùm* Dioſcorides *extiterit in hac facultate peritiſſimus, conſumatiſſimus, & omnium facilè princeps, grauiſſimo quoque* Galeni *teſtimonio, non modò non credendum uidetur, ſed ne cogitandum quidem, quòd non calluerit is omnes ſtirpium proprietates, quódque haud ſtudiosè legerit ea, quæ ante ipſum trecentis, aut pluribus annis poſteritatis memoriæ mandauerat* Theophraſtus, *& aliorum ueterum plerique: præſertim cùm nobis perſpicuum ſit, quantum in his rebus deſcribendis fuerit ipſe apprimè fidelis, & diligens.* Verùm *omnibus perſuaſum eſſe debet, quòd ſicuti in quibuſdam locis huius uoluminis ſcriptura deficit, in alijs ſpurijs additionibus redundat, in alijsq; quandoque ſcatet mendis, ſcriptorum culpa, atque etiam eorum, qui in ſcribendis, uel excudendis autorum uoluminibus plus, minúſue curæ impenderunt, quàm ſua intereſſet; ita etiam in hac præfatione eueniſſe facilè potuit. Quare pro certo crediderim, longè plura hic deſiderari, quàm ea, quæ hac in re tradiderit* Theophraſtus, *qui ueratrum ait triginta perdurare annis, ariſtolochiam quinque, uel ſex, chamæleonta nigrum quadraginta, centaurium maius decem, uel duodecim, peucedanum quinque, aut ſex, uitem ſylueſtrem unico duntaxat anno, elaterium centenis annis, ita ut repertum eſſe atteſtetur elaterium ducentorum annorum, quod optimum erat, & pretioſum. Harum itaque rerum hiſtorias omnes tantum abſit, ut credamus non legiſſe, notaſſe, ac monumentis tradidiſſe* Dioſcoridem, *ut ne imaginemur quidem, & ſi ſcriptis ſuis non extent: quin potius locus iſte nobis ſuſpectus & deprauatus habeatur. Idcirco non* Dioſcoridi, *ſed ſcriptorum, & librariorum incuriæ id uitij adſcribendum eſt: quemadmodum additionum redundantia accuſantur ij, qui, ut earum autores eſſent, ab re hoc opus augere, atq; illuſtrare exiſtimarunt, quales*

Simplicium nomina uaria Dioſcoridi adulterina.

ſunt ſpuriæ additiones illæ, quæ plura & Græcorum, *&* Hebræorum, *&* Arabum, *&* Chaldæorum, *&* Aegyptiorum, *&* Magorum, *&* Latinorum, *aliarumq; linguarum nomina coaceruant, atq; in omni ferè plantarum hiſtoria in pluribus uoluminibus* Græcis *ſtatim occurrunt ſingulis capitibus. Quæ facilè ex* Pamphilo *deprompta fuerunt, argumento quòd (ut ſuperius dictum eſt) ei rem hanc uitio uertat* Galenus, *atq; ſine ulla ratione ſint in hoc* Dioſcoridis *uolumen importata. Cuius rei nobis poſtea præbuit teſtimonium, quòd in quibuſdam antiquis bibliothecis legitima* Dioſcoridis *uolumina reperta ſint* Græcè *pluribus centenis annis ſcripta, in quibus nullum prorſus ex his ſpurijs nominibus legebatur. Quorum uetuſtam auctoritatem ſimul cum doctiſſimo* Ruellio *ſecutus, in meis uerſionibus* Italica *lingua conſcriptis omnia illa nomina adulterina ab opere abdicaui, quemadmodum facturus ſum in hoc* Latino Dioſcoride: *& ſi* Hermolaus, *&* Marcellus *uulgatis exemplaribus decepti, nomina illa ſuis interpretationibus reliquerint, tanquam* Dioſcoridi *legitima.* *Sed quoniam non minus utile, quàm neceſſarium duximus, ut omnes ij, quibus in animo eſt plantarum peritiam aſſequi, ſciant ad unguem, quo arbores à fruticibus diſſideant, frutices ipſi à ſuffruticibus, &*

Arbores.

ſuffrutices ab herbis, dixerim ego Theophraſti *auctoritate, omnes illas ſtirpes arbores appellari debere, quæ ab radice ſtatim ſimplici caudice ſurculoſo, diſſolutuq; contumaci aſſurgunt, à quo per interualla tãquam brachia, exorti rami latius diffunduntur, uti olea, ficus, malus, pyrus, quercus, ilex, & id genus aliæ.*

Frutices.

Suffrutices.

Frutices *uerò, quæ ab radice caudice multiplici, ramoſoq; ſeſe attollunt, in quorum claſſe ſunt rubus, roſa, paliurus.* Suffrutices, *qui inter herbarum genera annumerantur, ab radice caulem emittunt, lignoſis adnaſcentibus ramulis, folijsq; minutis, quæ nõ uelut aliarum herbarum folia quotannis areſcunt, et decidunt, ſed perpetuis folijs toto anno uireſcunt, ut ſtœchas, ladanum, ruta, hyſſopum, ſaluia, & eiuſdem generis alia.*

Herbæ.

Herbarum *deniq; generi ſubſcribunt reliquæ plantæ, quæ inter initia folia tãtùm ſine caule pandunt, ac deinde in caulem erectæ, flores, & ſemina ferunt, ut cerealium omnia genera, olera, quæ in hortis ad cibos ſeruntur, & ſylueſtrium ferè innumeræ, quæ ſponte ſua in pratis, campis, ac alijs compluribus locis proueniunt; & ſi ex eis nonnullæ habeantur, quæ neq; caulem, neq; flores, neq; ſemina gignunt, ut phyllitis, aſplenum, cynogloſſum, hemionitis, onoſma.*

Plantarum degeneratio.

His ita determinatis, ſciendum præterea eſt, herbas aſſiduo quodam cultu, ac diligentia nonnunquam arboreſcere, quod maximè maluæ accidit. Hanc enim pluries uidi ſenis, ſeptenisue menſibus cultam tanta caudicis longitudine, craſſitudine, et duritie proficere, ut haſtæ inſtar grandeſceret. Frutices *quoq; aut temporis diuturnitate, aut cultorum mangonio in arbores nõ pumilas exeunt, ut uitex, hedera, myrica, paliurus.* Contrà *ſimiliter fit, ut arbuſculæ quædam, ſi deſit alimentum, aut ſi nullo cultu adhibito dimittantur ſylueſcere, à ſua natura ita recedant, ut in frutices degenerent. Quandoquidem hi tum per adultam ætatem, tum per cultus rationem, uendicato ſibi robore, craſſos præduroſq; fundant caudices, ac ramos. Illæ uerò tanquam indomitæ ſurculis, ſtolonibus ac germinibus, qui circa caudicem & radices adnaſcuntur, luxuriantes, ſolidos ita ramos debilitant, & infirmant, ſubrepto illis humore, ut in frutices ſenſim elangueſcant, ut myrto, lentiſco, & corylo quandoq; eueniſſe comperimus.*

Stirpium mutatio.

Tantum *enim in plantis naturæ germanitas poteſt, ut non ſolùm ſæpe prædictos præſtet effectus, ſed etiam ut alteram in alteram ſtirpem facilè uertat, ut caſia in cinnamomum, ſiſymbrium in mentham, triticum in lolium, hordeum in auenam, & ocimum in ſerpyllum.* Porrò *ex his omnibus herbarum generibus quædam ſatiuæ ſunt, quædam agreſtes.* Has *uolunt nonnulli priores fuiſſe ſatiuis, cùm earum permultas domita cultu feritate manſueſcere in hortis liquidò conſtet: & ſi in permultis quoq; & ſylueſtre, & ſatiuum genus inueniatur. quarum aliæ fœcundæ ſunt, aliæ ſteriles: aliæ florent, aliæ floribus orbantur: aliæ perpetua fronde uirent, aliæ folia amittunt. Quod non aliunde prouenire ſcribit* Theophraſtus

phraſtus, quàm à loco ipſo, ubi naſcuntur, ſicuti ab aëre eas ambiente: tametſi id accidat interdum particulari radicũ uitio. Magni quippe refert, ut fœcundæ, floridæ, & perpetuò uirentes plantæ conſeruentur, ſi clemens cœli conſtitutio, ſitusq́; germanitas adſit. Quare nil mirum, ſi circa Memphim, & in Elephantio agro ficubus, ac etiam uitibus folia nunquam decidant, quódq́; in inſulis, alijsq́; regionibus nuper in Indijs occidentalibus à Luſitanis, et Hiſpanis repertis, nulla ſpectetur arbor, quæ ſempiterna coma nõ uireat. Neq; item admirandum, quòd reperiantur arbores proceriores, uirentiores, aſpectu pulchriores, & magis frondibus, & fructibus exornatæ in hoc loco, quàm in illo: nanq; aliæ hoc ſitu lætãtur, aliæ illo pro ſuæ quæq; naturæ ratione. Proinde uidemus, quòd quæ montes amant, ut cedrus, larix, abies, pinus, picea, terebinthus, buxus, iuniperus, fagus, carpinus, ibi proceræ admodum, formaq́; inſigni proſiliunt. Quemadmodum in planitierum & collium nemoribus quercus, cerrus, ſuber, ilex, lotus, ulmus, acer, fraxinus, corylus maximè proficiunt. Iuxta flumina, & in aquoſis lætiores proueniunt platanus, alnus, populus utraq;, myrica, ſalix, harundo; etſi harum permultæ non æquè lætæ in montibus, uallibus, planis, & ſyluis exultent. Id quoq; diſcriminis in herbis, & fruticibus uiſitur. quædam enim paludibus enaſcuntur: aliæ in lacubus, & ſtagnantibus aquis exiliunt: aliæ litora, & fluuiorum ripas deſiderant: quædam humidos, aquoſos, uliginoſosq́; amant tractus: quædam aquas odere, & ob id arida, & ſaxoſa ſequuntur. Nec etiã deſunt quæ in humidis & ſiccis locis uitã ancipitem agant. Sunt deinde quæ in campeſtribus degere cupiant: quæ uinetis lætentur: quæ pratis gaudeãt. Præterea quæ ualles, quæ colles, quæ deniq; editos quærant ſitus. Aliæ quoq; urbanioribus locis allectæ iuxta urbiũ, et oppidorum mœnia in macerijs, & ruderibus prodeunt. In paluſtribus, & humentibus locis, ac ſecus magnarum ſcrobium aggeres feliciter enaſcuntur plantago, coronopus, poterium, ſcordium, ranunculum, eleoſelinum, ſphondylium, lyſimachia, aliſma, chelidonium minus, epimedium, pentaphyllum, erinus, equiſetum, limonium, heliotropium paruum, uerbenaca, tuſſilago, hydropiper, onobrychis, conyza tertij generis. Et magis paluſtribus gaudent cyperus, typha, ſparganium, iuncus. At tam lacunoſis, quàm admodum paluſtribus innatant nymphæa, potamogetum, lotus Aegyptia, colocaſia, folijs & in aquis conditis, & extra eminentibus. Malabathrum ſimiliter in Indiæ paludibus naſcitur, atq; nobis in Italia oryza, hippolapathon, ac millefolium ſtratiotes. Tribulus æquè in lacubus, paludibus, fluminibus naſcitur, atq; in mari: quorum litoribus, ac ripis familiare ſpectatur nerium. Adiantum, itemq́; trichomanes uliginoſis ſpecubus gaudent, præſertim ſi ſecundũ amnes exiſtant: aut aſperginoſas ſequũtur ripas, quæ præruptis locis inhærẽt. Vitex deinde, elichryſon, bubonium, botrys, rha fluminum ripas accolunt. Crithamum uerò, braſſica marina, chamæleo niger, androſaces, corniculatum papauer, dorycnium, ſolanum ſomniferum, glaux, hippophaës, hippophæſtum, tragium, tithymalus paralius, peplis, alypon, abſinthium ſeriphum in maritimis tum litoribus, tum ſcopulis, tum etiam collibus emergunt. Tripolium etiam in maritimis exurgit, ubi ſcilicet allidit unda, iterumq́; recedit, modò in mari, modò in ſicco degens. Non niſi aquis proueniunt bryon, thalaſſion, & alga. At in riguis fontium, præſertim quæ hyeme tepeſcunt, ſion, atq; aquaticum ſiſymbrium unà innatant, ut quaſi inuicem fraternam uideantur iniſſe amicitiam. Cæterùm ex his, quæ in continenti naſcuntur, arida, & ſiticuloſa loca petunt eryngium, ſatureia, lithoſpermon, lycium, ſaluia, ſtachys, onoſma, lonchitis, cynogloſſum, echium, bugloſſum, chamæpitys, ueratrum nigrum. Aridiſſimis, & ſaxoſis exurgunt capparis, libanotis, ſymphytum petræum, ſaxifragum, helxine, hemionitis, ſedi utrunq; genus, cotyledon, cymbalion, polytrichon, paronychia, aſplenum, clinopodium, circæa, lichen, ita ut harum pleræq; ſæpius in ædificiorum ruinis, ac ſaxoſis admodum locis uireſcant. In opacis autem ſimul & aridis naſcuntur helenium, chryſocome, aſarum, uiola purpurea, aſtragalus, & cyclaminus. In humidis clematis altera, quæ & ſecus aggeres inuenitur: item phyllitis. Collium amœnitate capiuntur ſpartium, nepeta, ſylueſtre cuminum, chamædrys, & ſi non oderit etiam aſpera, & ſaxoſa: item phalangium, thymum, quod etiam petroſo ſolo naſci uidemus: quin & holoſtium. Culta deinde uirent lagopode, elatine, ornithogalo, coriandro, hyacintho, hypecoo, apio alio ab hortenſi, chamæciſſo, ægilope, oſyride, aphaca, orobanche, melanthio, buphthalmo, anthemide, ſylueſtri papauere, xyphio, leontopetalo, phœnice, hyperico, cyano. Inculta uerò uirent pſyllio, hieracio. Pratis lætantur trifolium, lotus ſylueſtris, anonis, daucus, carum, tragopogon, oxylapathum, centaurium minus, hemerocallis, colchicum, betonica: quanquam hac & colles, & montes abunde ſcateant. In uinetis aluntur telephium, portulaca ſylueſtris, peplus, helxine hederacea, ampelopraſum, capnos. Tam intra, quàm extra oppida, & urbes in plateis, monumentis, parietinis, ruderibus, propter muros, & hortorum ſepimenta uiſuntur uerbaſcum, blattaria, thlaſpi, iberis, malua, chelidonium maius, urtica, ebulus, ſambucus, eryſimum, ariſtolochia longa, marrubium, chryſanthemum, galiopſis, ſenecio, terreſtris tribulus, ſideritis, eupatorium, hyoſcyamus, cicuta, perſonata, xanthium, ſylueſtris cucumis. Campeſtria cardui omni genere horrent, atractyli, ferulis, ſylueſtri fœniculo, gramine, thalictro, bunio. Agrorum, & pratorum ſepibus hærent ruſcum, aſparagus, rubus, rhamnus, liguſtrum, rubia. Ephemero autem, hippogloſſo, filice, planitierum ſyluæ uireſcunt. Montes adamant nardum tam Indicum, & Syriacum, quàm Celticum, & montanum, centaurium maius, mandragoras, haſtula regia, ſatyrium, gentiana, liguſticum, alyſſon, ſmyrnium, ueratrum album, ruta ſylueſtris, polemonia, polygonatum, tithymalus characias, polium, ptarmica, thymelæa, chamelæa, glycyrrhiza, aſclepias, narciſſus, thapſia, pæonia, æthiopis, clymenum, onagra, cacalia, aconitum, daphnoides, hyſſopum agreſte, peucedanum, chamædaphne. In ſyluis montanis emicat leucacantha, atq; inibi in præruptis locis petroſelinum, & Rhodia radix. Sunt præterea, quæ arboribus innaſci uelint, in quibus reſident, atq; ab ijſdem ſuſcipiunt alimentum, ut agaricum, uiſcum, ſphagnos, polypodium, dryopteris, lichen. Aliæ quidem in arboribus conſpiciuntur, aliæ uerò prius è terra exortæ, per arbores repunt, quemadmodum labruſca, uitis nigra, bryonia, hedera, clematis altera, ſmilax tam læuis, quàm aſpera, lupus ſalictarius, conuoluulus, periclymenum. Non deſunt etiam herbæ, quæ ſine radicibus in alijs herbis proſiliant, neq; alibi, quàm in illis reperiantur, ut caſſutha, epithymum, epithymbrum, & epiſtœbe. Veruntamen illud ſcire conuenit, quòd & ſi harum omnium quæque

ſua

Plantæ melio reſcũt cæli clementia, & loci amicitia.

Plantarum ſitus naturales, ubi lætæ naſcuntur.

ſua natura felicius proueniant in prædictis locis, ſuosq; unaquæq; ſequatur ſitus; nihil tamen obſtat, quin eædem modò in montibus, modò in planis, nunc in collibus, ſæpe in uallibus, nonnunquam in agris, & pratis, ac etiam in alijs uarijs locis nullo diſcrimine inueniri poßint. Et hæc ſatis ſint quantum ad natalem plantarum ſitum. Cæterùm ut, quantum per me fieri poteſt, harum rerum non minus utilis, quàm neceſſaria doctrina excitetur, augeaturq;, iam ad ſingulas herbarū partes noſter ſe conuertet ſermo, & de radicibus, folijs, caulibus, floribus, ac ſeminibus diſſeremus, primò à radicibus, ueluti à baſi aliarum partium, rem ipſam exordientes.

Plantarum in radicib⁹ uarietas.

Frumentacea igitur omnia multis nituntur radicibus, ijsq; tenuibus. Legumina uerò ſingulas habent radices præter fabam, easq; ſurculoſas, & duras. Sic & olera ferè omnia ſingulari radice cohærent, ut lactuca, apium, beta, bugloſſum, intubus, cichorium. Quinetiam radice ſingulari ſuſtinentur ſylueſtris ruta, quam harmalam uocant, peplos, crateogonum, ephemerum, & ſæpius uerbenaca. Contrà numeroſis radicibus donantur aſarum, phu, baccharis, ueratri genus utrunq;, capparis, crithamum, haſtula regia, chelidonium minus, aſclepias, circæa, alcea, æthiopis, gramē, filix fœmina, muris auricula altera, plātago, chryſocome, aſparagus, ruſcus, hippogloſſum, panaces Heracleum, hemionitis, pæonia fœmina, aliſma. At nardi Indici, & Celtici radix in ſpicæ modum capillatur. Prægrandi, firmaq; radice exurgunt helenium, bryonia, mandragoras, ſcammonium, ſylueſtris cucumis, uitis nigra, rapum, nymphæa, colocaſia, radix Rhodia, & China nuper ex Indijs occidentalibus importata, dracunculus, aloë, centaurium maius, libanotis, ſphondylium, œnanthe, ſymphytum ſecundum, papauer corniculatum, raphanus, carduus, periclymenum, ſolanum ſomniferum, ſmilax aſpera, thapſia, hippophaës, hippophæſtum, tithymalus characias, pityuſa. Contrà exiguam, tenuemq; radicem gignunt hydropiper, catanances genus ſecundum, ranunculum, panaces Aſclepium, & Chironium, phalangium, trifolium, anthyllis, bechium, onobrychis, holeſtium, britanica, epimedium, onagra, tragium ſecundum, leontopodium, uerbenaca ſupina, phyteuma, pancratium, aconiti tertium genus, chamæciſſos, aſarum, utrunq; ueratrum, plantago minor, coronopus, ſeſamoides, origanum ſylueſtre, alypon, atractylis, heliotropium maius, onoſma, rubia, cepæa, aliſma, betonica, chameſyce, meon, gingidium, centaurium minus. Radices in lignum dureſcunt æthiopidi, ſmilaci aſperæ, poterio, leucacanthæ, aſtragalo, tithymalo characiæ, cypero, rhododendro. At molli, lentaq; radice conſtant althæa, acanthus, alcea, malua. Geniculatæ ueluti arūdinibus, ſunt iridi, acoro, polygonato, ruſco, nimphææ, xyridi, hippogloſſo, gramini, lauro Alexādrinæ, colocaſiæ, galangæ, gingiberi, radici Chinæ nuper inuentæ, & Rhodiæ. Radicem digiti craßitudine fundunt orobanche, eryngium, polygonatum, pæonia mas, pyrethrum, daucus, paſtinaca ſylueſtris, ſymphytum petræum, dorycnium, ebulum, echium, crithamum, elaphoboſcum. Bulboſæ autem inſunt cæparum modo, lilio, hemerocalli, cæpis, bulbis, haſtulæ regie, allio, porro, croco, narciſſo, xiphio, teſticulorum omni generi, ſatyrio, ornithogalo, utriſq; ephemeris, ariſaro, hyacintho, dracunculo, ampelopraſo, ſcorodopraſo, moly. In globum extuberant radices ariſtolochiæ rotundæ, cyclamini, apij uomitorij, leontopetali, œnanthes, pæoniæ fœminæ, rapi, chryſogoni, periclymeni, cyperi, argemones, catanances ſecundæ, pycnocomi. Inſuper radices inter ſe dißident, tum colore, tum odore, tum ſapore: quæ diſcrimina ſi rectè cognoſcantur ab his, qui breui hanc facultatem aſſequi deſiderant, non parum inde haurient utilitatis. ſicuti & maximè confert ſcire, quæ ſint radices magnæ uel paruæ, quæ duræ uel molles, quæ numeroſæ uel paucæ, quæ cæparum uel tuberculorum effigie, quæ deniq; geniculatæ, de quibus hucusq; abunde diſſeruimus.

Radicum differentiæ in colorib⁹ & ſaporibus.

Sed iam de coloribus agamus. Nigricat foris chryſogoni radix, & ſi candicet intus: item papaueris cornuti, nardi montani, helenij ſecundi, cyclamini, chamæleonis, cardui, haſtulæ regiæ, libanotidis, rhapontici, quanquam huius interna rubeſcant, peucedani, leontopetali, epimedij, nymphææ, eryngij, ſymphyti ſecundi, ſmyrnij, echij, ueratri nigri, aſtragali, anemones, mandragoræ, aconiti tertij generis, thapſiæ, perſonatæ, filicis maris, uitis nigræ, ariſtolochiæ utriuſq;, quarum tamen interna buxeo colore pallent, pæoniæ fœminæ: tametſi huic, ſicut etiam thapſiæ, & mandragoræ delibrata exalbeat. Contrà è candida proueniunt radice plantago, polygonatum, dracunculus, arum, ariſarum, ranunculum, ueratrum album, anonis, liguſticum, aſparagus, ruſcus, hippogloſſum, elaphoboſcum, libanotis, ſphondylium, rapum, radix, circæa, alcea, holeſtium, tragum, trifolium, narciſſus, allium, porrum, gingidium, iberis, hippoſelinum, tripolium, iris, panaces Heracleum, tragium, ſomniferum ſolanum, arction, onagra, chamæciſſos, ſcammonium, althæa, pityuſa. At non prorſus albæ, ſed ſubalbidæ radices tributæ ſunt aro, polemoniæ, helenio primo. Rubent rubiæ, centaurio magno, rhapontico, rhabarbaro, tametſi tria hæc exterius nonnihil nigricent: item pentaphyllo, heptaphyllo, betæ tertij generis, blito, carotæ, anchuſæ, lycopſi, onoſmati, chryſogono, quanquam exterius nigricant. Non planè rubra, ſed ſubrubra radice ſunt acanthus, phu, ſatyrium erythronium, xyris, radix Rhodia, ſolanum ſomniferum, alypum, coſtus. Ex atro rubeſcunt filici fœminæ, cypero, pycnocomo, ephemero Colchico. Rubro colore purpuraſcunt radices ſymphyti petræi, cæparū, ſcillæ, pancratij. Flaua intus radice ſunt ariſtolochia rotunda, glycyrrhiza, lapathum, hippolapathum, cyperus Babylonicus, argemone, chelidonium maius, gentiana. At herbaceo colore inſunt polypodio, phalāgio, ſmyrnio, & imperatoriæ. Odorata radice fragrant iris, acorus, meon, cyperus, galanga, zedoaria, nardum tam Gallicum, quàm Indicum, aſarum, phu, caryophyllata, baccharis, liguſticum, paſtinaca, angelica, ſeſeli Maßilienſe, hippoſelinum, ſmyrnium, libanotis, aſclepias, circæa, aliſma, tripolium. quin & radix Rhodia odorem expirat non iniucundum. Dulcedinē guſtui præbent glycyrrhiza, tragopogonis radix, centaurij maioris, chamæleonis albi, elaphoboſci, geranij, arctij, polipodij. Amaritudinem uerò gentianæ, ranunculi, helenij, dictami candidi, leucacanthæ, panacis Heraclei, hippophais, pancratij, ſcillæ, cichorij, aſparagi, ruſci, centaurij minoris, chelidonij maioris, aſphodeli, cyclamini. Acri autem radice deprehenduntur gingiber, acorus, galanga, zedoaria, imperatoria, crocodilium, angelica, panaces chironium, ſmyrnium, pyrethrum, aliſma, tripolium, raphanus tum ſatiuus, tum ſylueſtris, utraq; iberis, naſturtium, thlapſi, argemone, hydropiper, arum, dracunculus, eryſimum, ophioſcorodon, ampelopraſum, ſcorodopraſum, cæpa, allium, porrum, ſcandix. Quo fit, ut ſi exacta notitia differentiarum habeatur, quæ in radicibus forma, numero, colore, odore,

re,odore,

re,odore,ac ſapore notantur,maximum inde percipiant emolumentum ij, qui magna animi delectatione in hac ſimplicium medicamentorum facultate operam impenderint. Ac præterea plurimùm iiſdem contulerit, ſi omnes ſtirpium delineationes, ſimilitudineſq́; (de ijs intellige,quæ ſcriptis tradi poſſunt) tum earum pariter & odores,& ſapores aſſequantur,eo inquam modo,ac ratione,quo hic à nobis adnotata reperiuntur. In primis igitur à ſimilitudine, quam inter ſe ineunt plantæ,exorſus pro uiribus enitar,ut quæ plurimis ignota ſunt,ijs, quæ omnibus ſanè uulgares apparẽt, rectè comparentur. quapropter ab hedera primùm,ut quæ neminem lateat, rem ipſam auſpicabor.

Foliorũ in plãtis cõparatio, & ſimilitudo inter ſe.

Hederam igitur folijs æmulantur, etſi quædam maiora, quædam uerò minora cernantur, ſcammonium, aſarum, uterq; cyclaminus, ſmilax aſpera,læuis,& hortenſis,uitis nigra,marina braßica, Aethiopicum ſeſeli, periclymenon, ariſtolochia utraq;, aſclepias,epimedium,gramen parnaſi,apocynum,uiola purpurea,chamæciſſos, helxine cognomento ciſſampelos, cynocrambe,hortenſe ſolanum,halicacabum,circæa,cucumis tam ſylueſtris,quàm ſatiuus,utraq; clematis. Vitigineum folium repræſentant platanus,acer,lupinus,ricinus,bryonia,ueratrum nigrum, balſamina,colocynthis, cucumis, quem Veneti anguriam uocant. Alba ſpina,& acanthium ſimili uirent folio: ſicuti abrotonum fœmina, & abſinthium ſeriphum uocatum folijs ſe inuicem imitantur. Vitex,& anagyris & folijs,& ramis conueniunt. Apij folia referunt caucalis; ſecundum dauci genus,laſerpitium, ſmyrnium, bunium. Amigdalæ fronde ueſtiuntur perſicus, rhododendrum, ebulus, ſambucus,ſtaphylodendron,lathyris,quam officinæ cataputiam nominant. Aniſum deinde iſopyro folijs adſtipulatur,anagallis antyrrhino,atriplex xanthio. Vtriuſq; rubiæ folia imitatur aparine, ac galium: quanquam illis maiora,huic uerò minora ſpectentur. Porri,bulbiq́; folia præ ſe ferunt hyacinthus,narciſſus,allium, colchicum,cyperus, haſtula regia,ampelopraſon, ſcorodopraſon, canini teſticuli,lonchitis. Buxus, & lycium conſimili comantur fronde. Vitis alba amomo folijs correſpondet, pyrethrum ſylueſtri dauco, hemionitis dracunculo,coris ericæ. Fœniculi folia emittunt altilis aſparagus, panaces Aſclepium, ſeſeli, daucum Creticum,anthemis,libanotis, buphthalmos,anethum, thapſia. Anethi folijs aſſurgit meon. Plantagini nõ diſsimilia ſunt folia candidi ueratri,gentianæ,aliſmatis,& clymeni. Phœnij folium geranium exprimit. Filicem folio æmulantur ſideritis ſecundum genus, polypodium,dryopteris. Ferula cicutam foliorum imagine refert,hæc uerò myrrhidem. Bugloſſum,uerbaſcum, & cirſium conſimili modo foliantur. Graminis folium proferunt moly,holoſtium,gramen arundinaceum, coronopus. Huius uerò folia habent catanance, pſyllium. Cichorium,chondrillæ utrunq; genus,& quod quibuſdam dens caninus dicitur,cõſimili ſunt folio. Cnico atractylis folio aßimilatur,chamæleoni nigro crocodilium,chamæleoni albo ſilybum. Glaſto tripolium ſimile eſt. Coriandri folijs comantur parthenium,adiantum,ſideritis tertia,omnia ranunculi genera(quorum tamen quædam proprius, quædam longius eius ſpeciem ſequuntur) uterq; daucus,thalictrum,capnos. Helxines folia produnt anagallis, alſine, muris auricula: cannabis,aut quinquefolij eupatorium, ſed quæ quadripertitò diuidantur. Cotonei mali frondem exhibent capparis, ſolanum ſomniferum. Smyrnij folium præſtant phu,lauer. Cupreßi effigiem promit ſabina: iuniperi cedrus. Hypericum,androſæmum,aſcyrum, folio non diſcrepant. Ciſthus, & ladanus ſicuti in ſpecie, ita & in folijs conueniunt. Cyclamini folium pandit aconitum primum: ciceris teucrium, ſecuridaca: cumini ſylueſtris ſtratiotes millefolium: cucurbitæ perſonata: lolij phœnix: iuglandis centaurium maius, pæonia mas, gentiana; etſi huic magis cum plantagine conueniat. Iridis folia reddunt acorum,medion, ſylueſtris iris: item gladiolus,niſi hic breuiora,anguſtioraq́; folia ſibi uendicaſſet. In iunci ſpecie collocandum eſſet utrunq; equiſetum, ſed inani caule aſſurgit. Lenticulæ folium ſimulant aphaca,onobrychis,chamæſyce, helenium alterum,anonis, trichomanes, polygala, glaux. Laurea fronde uirent polygonatum,clematis prima,daphnoides,nerium,chamædaphne. Lilij folia ſpargunt hemerocallis,pancratium, ſatyrium, martagon (ſic enim appellant lilium quoddam agreſte)ephemerum, onagra. Lentiſcum referunt glycyrrhiza,tragus. Nec lepidium arabis dißimulat. Lactucæ effigie folia ferunt dipſacus, ſylueſtris lactuca,lycopſis, anchuſa, ſylueſtre glaſtum,mandragoras fœmina. Linguæ bubulæ ſimilia ſunt ſymphyti alterius folia. Myrti folia ruſcus habet,tithymalus fœmina,& canirubus. Mentham ſatiuam folio exprimunt ſiſymbrium,hydropiper, pentaphyllon. Marrubij effigie aſſurgit apiaſtrum, ballote, horminum, ſideritis prima. Mercurialis folio uirent helxine,elatine, cynocrambe. Naſturtij folijs iberis nõ refragatur. Oleam æmula foliorum facie repræſentant alimus, ptarmica, philyrea,liguſtrum,uitex,conyza,thelygonum, caninus teſticulus,lithoſpermum,dorycnium,hippophaës. Platanum folio imitantur ricinus,nigrum ueratrum, ſphondylium,aconitum cynoctonum. Verbaſci folia fundunt helenium, æthiopis, arctium,bugloſſum,& tithymali genus latifolium. Paſtinaca, & gingidium folijs inter ſe non dißident. Portulacæ folio aßimilantur telephium,cepæa,crithamum, terreſtris tribulus,tithymalus helioſcopius. Trifolio correſpondent lotus ſylueſtris,medica,cytiſus, ſertula Campana. Thymum,ſtœchadem, ſatureiam ſimile comat folium. Acuta ſpina,& meſpili primum genus ſimili uirent folio. Nec dißimili pulegio,dictamum & calamintha comantur. Myricæ ſabina, & cupreſſus: ſerpylli clinopodium: ſaluiæ ſideritis prima,horminum,uerbaſcum ſylueſtre, folijs ueſtiuntur. Piceæ foliũ ferunt polygonum,& pityuſa: quercus uerò chamædrys,teucrium, ſcordium,betonica, ſideritis prima. Neq; à rutæ folijs dißident acacia,centaurium minus, ſerpyllum ſylueſtre, ambroſia, polygonum primum, androſæmum, polemonia, peplus, paronychia,hypericum,apios. Aloæ, & ſcillæ ſimilia tributa ſunt folia. Sampſuchi folium oſtendunt marum,& panaces chironium. Solani folio germinant circæa,halicacabus. Rumicis folia æmulantur arum,phyllitis,britanica,& quæ uulgò biſtorta dicitur. Foliorum ſimilitudine inter ſe certant ruſcus,hippogloſſum, laurus Alexandrina. Aſpleni imaginem præbent muris auricula altera, & altera lonchitis: ſicuti ſemperuiui minoris tertia aiugæ ſpecies,ariſtolochia clematitis. Salicis fronde prouenit lyſimachia, ſertulæ Campanæ liguſticum. Silybus,chamæleo albus, carduus,alba ſpina, ſeſe folijs imitantur. Ex his igitur facilè quiſq; herbarum germanitatem, cognationem, ſimilitudinemq́; perdiſcere poterit. quæ omnia in dignoſcendis ſtirpibus non paruam adferunt utilitatem.

Foliorũ in coloribus diſcrimen.

Cæterùm plantarũ omnium folia non modicam in coloribus differentiam habent, tametſi folia ipſa coloribus adeò perſpicuis, uti flores

haud quaquam

haud quaquam ſplendeant. Niger *ſanè color in nullis reperitur herbis,neq; arboribus.quanuis nonnullæ atro quodam uirore ſint ſuffuſæ,ita ut paululum nigricent, ſicut phillyrea,buxus,liguſtrum,hortenſe ſolanum,nigra uiola, oſyris, hyoſcyamus,utraq; clematis.*Contrà *nec folia habentur, quæ niueum candorem exprimant. uerùm pleraq;, quæ incana ſunt, ſubalbicāt,ut crithamo,echio,ranunculo,abrotono,abſinthio,ſaluiæ,calaminthæ,maro,periclymeno,corniculato papaueri, ſtachy,menthaſtro,althææ,polio,uerbaſco,utriq; lychnidi,& mandragoræ mari: quæ omnibus supernè candicant,quemadmodum infernè roſmarino coronario,bechio, oleæ, populo,artemiſiæ, & alijs multis.* Rubent *punicæ malo,amygdalo,lentiſco,terebintho,rhoi,cyclamino,botry,cori,androſæmo,aſcyro,lonchiti,oſyri, blito,amaranto,phyco marino,ſeſamæ,irioni,atriplici,alypo,*Celtico *nardo,& cuidam betæ generi.*Folia,*quæ lanugine pubent, inſunt dictamo,uerbaſco,lychnidi,gnaphalio,acanthio,althææ,menthaſtro.*Aſpera *ſunt ſymphyto alteri,marrubio,fico, ſaluiæ,ballotæ, & hormino.* Aculeis *horrent folia bugloßi,echij,urticæ, eryngij,ruſci, lycij,atractylis, ſonchi, chamæleonis utriuſq;,dipſaci: quinetiam cardui omne genus.* Humi *iacent panacis folia,coronopi,anchuſæ,mandragoræ,utriusq; anagallidis,cynogloßi,glaucij,catanancæ ſecundi generis.* Reptant *etiam humi lithoſpermi, graminis, onoſmatis,canis teſticuli,albiq; chamæleonis.*In *uniuerſum plantæ omnes, quæ caule, & floribus orbantur, folia per terram ſpargunt.*Acuta *folia,ut quæ olfactu nares feriant, data ſunt allio, cæpis, naſturtio utriq; tam aquatico,quàm terreſtri, ſinapi,erucæ,lepidio,gingidio,hydropiperi,eryſimo,clematidi ſecūdæ,thlaſpi, ſerpyllo, thymo,thymbræ, ſiſymbrio,pulegio,calaminthæ,dictamo, dracūculo,aro,flāmulæ,origano.quæ omnia nō modò olfactu,ſed magis etiā guſtu acrimoniam præbent.* At *amaritudinem poßident chondrilla,cichoriū,gentiana,ruta,abſinthiū,aphaca,abrotonū, ſcandix, aloë, ſantonicū,ſeriphum,chamædrys,marrubiū, ſcordium,glaucium, chamelæa,empetrū,et quæ uulgò gratia* Dei *deiectoriæ facultatis herba dicitur.*Odorata *folia ſunt aſaro,ſio,ſiſymbrio,menthæ,mēthaſtro,calaminthæ,pulegio, ſaluiæ,ladano,hyſſopo, ſampſucho,origano,thymo, ſerpyllo, ſatureiæ, ſymphyto petræo, roſmarino, liguſtico, ſtachy,malabathro.*Nec *inſuauē efflant odorem chamædrys,baccharis,artemiſia minor,& herba illa, quā aliqui ſclaream,nonnulli herbam ſancti* Ioannis,*& pleriq; matriſaluiam nuncupant.* Nec *deſunt ſtirpium folia,quæ ab alijs tum plantis,tum liquoribus odorem emendicaſſe uidentur,ut ſcordium ab allio,trifolium à ruta,et bitumine,cytiſus ab eruca,apiaſtrū à citreo malo,chamæpitys à pino, xanthium à naſturtio: ita deniq; hydropiper à pipere mutuatur odorē.* Grauiter *olent abſinthium,abrotonum, ſeriphum,ballote, poliū,ebulus,botrys,ariſtolochia,cannabis,anagyris, galiopſis,cicuta,mandragoras,apocynum,glaucium.*

Cauliū in plā tus differētiæ.

Non *parum quoq; diſcriminis in plantarum tum caulibus,tum ſtolonibus reperitur. quandoquidem ex eis quædam ſingularem, ſimplicemq; caulem proferunt: aliæ numeroſos cauliculos edunt: quibuſdam craßi caules inſunt: alijs tenues. aſſurgunt: alijs inanes, & uacui eriguntur, fiſtularum, & arundinum inſtar: alijs pleni conſpiciuntur: quibuſdam item longus proſilit caulis,quibuſdam uerò breuior: nonnulli caules geniculis ſcatent, alij enodes exeunt,alij læuore, alij ſcabritia,alij duritia,alij lentore notantur.* Nec *deſunt, qui lanugine ueſtiantur,& qui ſpinis,& aculeis rigeant.* Quibuſdam *plantis teretes ſunt, nonnullis quadranguli, & aliquibus ſtriati.*Alij *deniq; ſurſum eriguntur,alij per terram ſerpunt,ac repunt.*Dißident *præterea inter ſe ſtirpium caules colore, rectitudine, & curuitate: tanta fuit naturæ in plantis formandis uarietas,atq; ſolertia.* Plures *igitur caules ab una tantùm radice exiliunt glaſto ſylueſtri, ptarmicæ, plantagini, muris auriculæ, telephio, ariſtolochiæ utriq;,rutæ ſylueſtri,hyperico,elatinæ, phœnici,trago, ſolano ſomnifero,& manico,minori ſedo,chamæciſſo,glauci, oſyri,tithymalo paralio,& helioſcopio,thymelææ, heliotropio magno.* Ramoſo,*ac pariter ſurculoſo caule fruticant ſaluia, ſatureia,thymum maius,origanum,hyſſopum, abſinthium,abrotonum,ruta,ſtœchas,ocimum,amaracum, ſymphytum petræum: & ut ſummatim rem complectar,omnes deniq; plantæ, quæ ſuffrutices appellantur.*Craſſum *caulem mittunt dracunculus,chamæleo niger,œnanthe,helenium, ſymphytum alterum,hyoſcyamus, perſonata, ſedū maius.*Contrà *proditur tenuis ornithogalo,thlaſpi,polemoniæ,ranunculo,limonio,anemonæ, liguſtico, panaci* Aſclepio, *peucedano,artemiſiæ,phyllo,cynocrambæ,buphthalmo,aliſmati,betonicæ,echio,eupatorio,plantagini,chelidonio maiori,muris auriculæ,ariſtolochiæ utriq;, ſeripho,tragorigano, menthæ, ſiſymbrio, lyſimachiæ, rutæ ſylueſtri,delphinio,melanthio,agreſti cumino,aparinæ,chamædry, ſcordio,teucrio, trifolio, hyperico, ſideriti ſecundæ,elatinæ, pentaphyllo, ueneris umbilico,chamædaphnæ,tithymalo helioſcopio, thymelææ,alypo.* Inanes *in uniuerſum,ac fiſtuloſos caules habent frumenta,legumina, & olera.* Particulatim *uerò cauis emicant colliculis phu, apium montanum, ſonchus,ueratrum album, gentiana,equiſetum,narciſſus,ricinus,cicuta,lathyris, hieracium maius, ſymphytum ſecundū, ſpina alba,cæpe, porrum,hippoſelinum,thapſia, ferulæ omne genus, omnesq; plantæ ferulaceæ, qualis cicuta, panaces,laſerpitium, ſeſeli* Pelopōnenſe, *& quæ guttatim ſtillant ſagapenum, galbanum, & ammoniacum.* Geniculatum *culmum gerunt cerealia omnia: quin & ebulus, ſambucus, phu, cyclaminus ſecundus, gentiana, panaces* Aſclepium, *polycnemon, crateogonum, polygonum, equiſetum, ferula, cicuta,meon,odoratus iuncus, pityuſa, arundinum omne genus,hydropiper,liguſticum, xiphium, & omnes deniq; plantæ, quæ fœniculaceo caule aſſurgunt, ut elaphoboſcū, anethum, ſeſeli* Maßilienſe, *pyrethrum, ſphondylium,peucedanum.* Læui *conſtant caule dracunculus, haſtula regia, typha,nymphæa, ſideritis tertium genus,chryſanthemum, aconitum lycoctonum, gentiana,acanthus,aloë,iberis,hyacinthus,millefolium,chamædaphne.*Dodrantali *caule exeunt chamæleo niger, tripolium, hyacinthus,arum, ſeſamoides,daucum* Creticum,*caucalis,caninus teſticulus,epimedium, hypericum, ſideritis tertium genus, centaurium minus, anonis, ſylueſtre cuminum, tußilago,œnanthæ,antyllis,anthemis,coris, ocimoides, achillea,elatine, pentaphyllū,tragus,ageratum, papauer ſpumeum, pſyllium,aconitum primum,colchicum, ſemperuiuū minus,umbilicus ueneris, ſtratiotes millefolium,chamæciſſos, glaux, polygala,laurus* Alexandrina, *tithymalus myrſinites, paralius, helioſcopius, & cyparißias: item chamelæa,& uerbenaca.* Duûm *uerò palmorum longitudine caules extollunt phalaris, thlaſpi, melanthium, pæonia, ueratrum album, cynocrambe.* Caulis *cubiti altitudine adoleſcit petaſitæ, plantagini minori,*

ranunculo,

ranunculo, phu,roſmarino,chelidonio maiori, bacchari, panaci Aſclepio, ſphondylio , ſatyrio,alſinæ,betonicæ, fabæ Aegyptiæ,cirthamo,arabidi,aſphodelo,lepidio, xyridi,eupatorio, ſylueſtri papaueri,aconito tertio, ſemperuiuo maiori, ſenecioni,uerbaſco fœminæ,cytiſo,xanthio,ruſco,daphnoidi, chamædaphnæ,lathyri, primo filicis generi,cnico, gladiolo,aſcyro,lyſimachiæ. Interdum cubiti longitudinem caule excedunt aliſma, cyperus,tithymalus characias, pityuſa. At horminum ſemicubitali caule contentum eſt. Binûm cubitorum longitudinem caule æquant dracunculus,gentiana, ſpina alba,acanthus,conyza maior,althæa, ſymphytum ſecundum,helenium, glaſtum, glycyrrhiza, centauriũ maius,dipſacum, carduus, ſeſeli Aethiopicum,lycopſis, ſideritis ſecunda,manicum ſolanum, ſylueſtris lotus, cirſium. Quaternûm cubitorum caulis exit moly: tricubitalis uerò Medio. Duris lignoſisq; nituntur cauliculis hypericũ,chamædrys,teucrium, ſymphytum petræum,androſæmum,aſcyrum,ſatureia, thymum,origanum, millefolium, eupatorium,aſter Atticus,hyſſopum,ſtœchas. Lentore & mollitia caules langueſcunt irioni,poterio, maluæ, ſmilacibus omnibus,cucurbitis, peponibus,& melopeponibus,cucumeribus,lupino, periclymeno,bryoniæ,uiti nigræ,uiciæ,helxinæ,quam ciſſampelon cognominant, ſcammonio,iunco,typhæ,althææ,alceæ, ſolano ſomnifero,oſyri,ruſco, daphnoidi. Spinis horridum gerunt caulem dipſacum, poterium,agriacantha,ſcolymos, paliurus,rubus, canirubus,hieraciũ maius,ſtœbe,roſa. Spinoſa prorſus lanugine obducuntur urticæ caules,echij,anchuſæ,lycopſis,bugloßi. Hirſutus caulis uiſitur menthaſtro,orobanchæ,helenio,ocimoidi,eupatorio, herbæ quam piloſellam uocant, ſecundo ſymphyti generi. Lanugineum caulem nutriunt acanthium, gnaphalium,uerbaſcum,lychnis utraq;,tußilago,althæa,anemone, panaces Heraclium. Scabritia & aſperitate caulium ſunt paſtinaca,rubia utraque, lupus ſalictarius, aparine,baccharis, ſylueſtris cnicus,æthiopis,equiſetum,ueratrum nigrum, papauer ſylueſtre,& corniculatum. Humi cauliculis repunt polygonum,lithoſpermum,anagallis,clematis prima,holoſtium,tribulus terreſtris,peplos. Caules edunt quadrangulos ſideritis prima,apiaſtrum,marrubium,ballote,cyperus,centaurium minus,mentha,calamintha, baccharis, horminum, aparine,rubia,chamædrys, ſtachys, ſcordium,teucrium,betonica, ſymphytum ſecundum,clymenum, uerbenaca,urtica, galiopſis,æthiopis,lotus Aegyptia,bunium,xanthium,ebulus,pycnocomum. Triangulares inſunt cirſio, & quandoq; etiam cypero. Cæterùm caules albicant moly,utriq; iberidi,naſturtio,cnico,cacaliæ,cynocrambæ. Rubeſcunt minori hieracio, ſoncho,artemiſiæ,hyperico,aſcyro, phu, uirgæ aureæ, helxinæ, ſenecioni, myriophyllo, orobanchæ. Caule deſtituuntur chamæleo albus, phyllitis, filix,cynogloſſum,dryopteris, polypodium,onoſma,trichomanes, aſplenum,hemionitis,lichen, paronychia,adiantum,hippophæſtum,chamæſyce. Ad hæc non parum quoq; in ſtirpibus dignoſcendis utilitatis præſtat florum tum coloris,tũ formæ cognitio. quippe cùm nulla ſit earum pars, quæ prius noſtris ſeſe offerat oculis uere,& æſtate, quàm flores,uaria colorum pictura,quæ in eis refulget. Quapropter non ab re fuerit,horum differentias edocere,quæ in coloribus ita ſe habent. Plantæ igitur,quæ flore cãdido decorantur, ſunt ut oxyacantha,liguſtrum,orneogloſſum, fraxinus,roſæ,quibus tum ruber, tum etiam purpureus erumpit. Item olea, myrtus,ceraſus,malus, pyrus, meſpilus, prunus,arbutus,iberis,raphanus, ſiſer,cucurbita,caucalis,eruca,ocimum,ornithogalum,cyclamini ſecunda ſpecies,haſtula regia,capparis, poterium,thymus,moly,aparine, phalangium, trifoliũ, ſed cui flos quandoq; rubeſcat, polium,œnanthe,alba uiola,nymphæa prima, althæa, polygonatum, clematis altera, ocimaſtrum,erinus,achillea,helxine ciſſampelos dicta,conuoluulus, dorycnium,ephemerum ſecundum, ſtratiotes millefolium,lotus Aegyptia,chamæſice ſeſamoides magnum,narciſſus, ſcammonia, thymelæa, ſambucus,ebulus,angelica, filipendula,uiburnum, flammula, fragaria,imperatoria,lilium conuallium dictum,& uincetoxicum. Rubri flores emicant roſis,in quibus tamen uariant;nam alij candidi,alij purpurei,alij lutei reperiuntur. item malis punicis, fabæ Aegyptiæ,rumici,oxylapatho,oxalidi,blito,aphacæ, ophioſcorodo,anemonæ primo generi, argemonæ, anagallidi maſculæ, papaueri ſylueſtri, ſolano ſomnifero,onagræ,& caryophyllis uocatis,quem florem recentiores quidam,neſcio qua auctoritate ducti,uetonicum appellant. quanquam & hi purpurei emergant,& quandoque uaria colorum mixtura inficiantur. Flores menthæ, ſiſymbrij, & hydropiperis colore ſubrubro apparent. In purpura albicantes inſunt phu,roſis, perſico, amygdalo, eruo,bacchari, trifolio,alceæ, periclymeno, rhododendro, pæoniæ. Purpurei exeunt aſaro,croco,uitici,uiciæ,cyclamino primo,larici,centaurio minori,albæ ſpinæ,origano, pulegio, ſaluiæ, calaminthæ, thymo ſatureiæ ſimili, thymbræ, ſerpyllo, ſed qui in album quandoq; uarient, pſeudomelanthio, chamædry,lichnidi, ſcordio,uiolæ purpureæ,canis teſticulo,onobrychi, betonicæ, ſymphyto utriq; ; & ſi ſecundum modò candido, modò luteo flore lætetur. Item medio, gladiolo,anchuſæ,lycopſi,echio, ſideriti tertiæ,uerbenacæ,aſtragalo, hyacintho,cirſio,capno,bubonio, ſed cuius interna flaueſcant,antirrhino,acanthio, glauci,ueratro nigro;tametſi quandoq; huic punicei,herbacei,candidi,& in purpuram albicantes flores reperiantur. Item ſeſamoidi maiori, ricino,amaranto,galegæ, perſonatæ,xanthio, hormino, martago (ſic uocant recentiores lilium quoddam) ſcrophulariæ maiori, geranio. At in purpura nigricantes inſunt uiolis, leontopodio, delphinio,napello, pulſatillæ. Aureis floribus coronantur helenium,cornus,rapum,napus,lampſana,braßica,crithamum, ſonchus, aphaca cichorij genus,tragopogon,cucumis tã erraticus,quàm ſatiuus, pepo,lactuca,irio, ranunculus,anemone ſecunda, aconitum lycoctonon, chelidonium utrunque, ſertula Campana,ruta,hieracium,atractylis,tußilago,conyza,hemerocallis, uiola aurea,nymphæa ſecunda,anagyris,aliſma,hypericum,aſcyrum,androſæmum,chamæpitys, ſpartium,lyſimachia,eupatorium, pentaphyllon, chryſocome, chryſogonon,chryſanthemum,ageratum, papauer corniculatum, hyoſcyamus, galium, ſenecio, uerbaſcum, lotus urbana,& ſylueſtris,bunium,oſyris,colocynthis,cnicus,uirga aurea,balſamina, blattaria,caltha,colutea, tanacetum,& quã falsò oxyacantham recentiores nuncupant,abrotonum fœmina, piloſella, potentilla, ſena, ſinapi. Anthemidi flores exoriuntur in medio lutei,circinato orbe candidi, ſicuti & parthenio,buphthalmo,bellidi,et cotulæ fœtidæ. Cæruleum florem edunt linum,intubus,cichorium,chondrilla, anagallis fœmina,muris auricula,clematis prima, bugloſſum,melanthium, eryngium, ſcabioſa, & quæ à uulgaribus morſus diaboli appellatur. Item cyanus, & quæ*

Florũ in plantis varietas.

trinitas recentioribus dicitur. Hyacinthino colore placent flores centaurij maioris, chamæleonis nigri, cinaræ: quin & uaria cardui genera. Vario colore inficiuntur iridi, tripolio, maluæ, euphraſiæ. Spicati inſident blito, plantagini, hyſſopo, menthæ, menthaſtro, ſiſymbrio, hydropiperi, ſaluiæ, ſampſucho, ſtachy, betonicæ, amarãto, uirgæ aureæ, ſtœchadi, ladano, lauendulæ utriq;. Floris effigie lilium æmulantur hemerocallis, martagon, ornithogalum, nymphæa alba, helxine cognomento ciſſampelos, lotus Aegyptia, narciſſus, crocus, conuoluulus, ephemerum primum. Flores, qui roſæ referant ſimilitudinem, proſiliunt malo cydoniæ, meſpilo, althææ, rhododẽdro, pæoniæ, ueratro nigro, colocaſiæ, corniculato papaueri. Echinatis capitulis flores condunt uterq; chamæleo, centaurium maius, crocodilium, ſpina alba, dipſacus, ſpina Arabica, poterium, acanthium, cinara, leucacantha, atractylis, cnicus, & reliqua carduorum genera. Muſcoſos geſtant flores laurus, labruſca, myrica, erica, liguſtrum, olea, quercus, caſtanea, cornus, galium. Flores in umbellas radiantes, uel muſcarijs emicantes inſunt Meo, ſiſaro, crithamo, caucalidi, origano, panaci, liguſtico, paſtinacæ, ſeſeli omni, ſiſoni, aniſo, caro, anetho, cumino, ammi, coriandro, apio, ſmyrnio, elaphoboſco, fœniculo, dauco, pyrethro, libanotidi, ſphondylio, ferularum omni generi, peucedano, laſerpitio, ſagapeno, galbano, panaci, ammoniaco, achilleæ, chryſocomæ, agerato, cicutæ, ſtratiotæ millefolio, myrrhidi, thapſiæ, ſambuco, ebulo, angelicæ, filipendulæ, uiburno, imperatoriæ, eiq; pimpinellæ generi, quæ nonnullis hircinum ſaxifragum uocatur, quòd hircum maximè oleat. Cytini imaginem repræſentant flores aſari, hyoſcyami, ciſthi, arbuti. Corymbis ſimiles racematim cohærent botry, ambroſiæ, anagyri, urticæ, lunariæ minori, hippophai. Lanugine quadam obducuntur, atque in pappos euaneſcunt flores omnium carduorum, ſonchi, tragopogoni, centaurij maioris, utriusq; chamæleonis, utriusq; hieracij, ſenecionis, cirsij. Stellarum, ſolisq́; flore imaginem referunt eryngium, aſter Atticus, anthemis, parthenium, buphthalmus, bellis, hypericum, pentaphyllum, intubus utraq;, cyanus.

Seminũ, et fructuũ in plãtis diſcrimina.

Præterea exquiſitam prorſus plantarum cognitionẽ quis aſſequi poterit, ſi ſeminis, fructusq́;, quos plantæ ferunt, delineationes habeat. quare non inutile fuerit earum tum figuras, tum diſcrimina, tum etiam ſimilitudines proſequi. Fructus itaq; racemoſos proferunt terebinthus, lentiſcus, populus utraq;, oxyacantha, uitis nigra, uitis alba, cyclaminus ſecunda. Corymbaceos uerò hedera, periclymenus, ſolanum hortenſe, & manicum, ſmilax aſpera, polycnemon, hippophaës. Semina autem racematim cohærent artemiſiæ, ambroſiæ, botry, urticæ noſtrati, mercuriali fœminæ, hydropiperi, ricino. Acinoſa ſunt aſaro, taxo, ueſicariæ, aſparago, ruſco, lauro Alexandrinæ. Semen folliculari ſpecie ineſt fraxino, rhamno, ſed quod uerticilli referat imaginem, naſturtio, thlaſpi, androſacæ. At in ſquamoſis folliculis occluditur gentianæ, cumino ſylueſtri, atriplici, ſphondylio, œnanthæ, ferulæ, & thapſiæ. Pineam nucem imitantur, & ueluti nucamenta ſunt fructus piceæ, laricis, & cupreſsi. Baccas gerũt olea, laurus, ziziphus, cornus, roſa, capparis. Oblõgæ, & quæ magnitudine cedant oliuis, uiſuntur myrto, thymelææ, polygonato. Rotũdæ ſunt liguſtro, iunipero, hederæ, peryclimeno, lycio, cedro, oxyacanthæ, ſabinæ. Cæterùm fructum ſemenq́; ſiliquis includunt acacia, anagyris, geniſta, ſiliquæ arbor, caſia nigra, dorycnium, apocynum, ſtaphis agria, delphinium, cicer, faba, lens, phaſiolus, lupinus, piſum, eruum, ſena, ſmilax hortenſis, medica, aphaca, uicia, pæonia, leontopetalon, xyris, ſolanum ſomniferum, & tertium aconiti genus. In folliculis uerò abditur halicacabo, coluteæ, colchico, & ſtaphylodẽdro: ſuumq́; in corniculis modò aduncis, modò rectis ſeruant delphinium, fœnum græcum, lotus ſylueſtris, rapa, napus, raphanus, lampſana, braſsica, eruca, ſinapi, eryſimum, circæa, leucoium, hedyſarum, papauer corniculatum. Capitibus ſemina condunt colocaſia, anemone, argemone, melanthium, ocimoides, papauer tam ſatiuum, quàm erraticum, hyoſcyamus, lotus Aegyptia, xyris. At capitulis paruis cõcipiuntur lino, ptarmicæ, cumino ſylueſtri, ſparganio, pſyllio, uerbaſco, ſcrophulariæ, iſopyro, ricino, tithymalo paralio, & helioſcopio. Semina in flocci modum concluſa afferunt porrum, ampelopraſum, ſcorodopraſum, cæpa, allium, & ſi prius folliculo quodam claudantur. Vmbellis nuda reſident ſemina omnibus panacis generibus: itemq́; ſeſeli, liguſtico, apij omni generi, aniſo, caro, anetho, cumino ſatiuo, ammi, elaphoboſco, dauco, ſphondylio, peucedano, elichryſo, cicutæ, mirrhidi, angelicæ, imperatoriæ, thapſiæ, coriandro, ſmyrnio, fœniculo, pyrethro, ferulis omnibus, achilleæ, agerato, ſtratiotæ millefolio, ſambuco, ebulo. Semen ueluti ſpicis cõtinetur origano tam ſatiuo, quàm ſylueſtri: quin & ſampſucho. Papaueris imaginem ſemine repræſentãt phyllum, nymphæa alba, hyoſcyamus, lotus Aegyptia, peplis, peplos, chamæſice. Piperis ſimilitudinem exhibent ſemina tum lycij, tum etiam uiticis. Compreſſo, atq; rotundo ſemine habentur malua, althæa, alcea, ſmilax læuis. Neq; ſeminis effigie ab epithymo diſsidet alypon: à lolio phœnix: à uiola alba chamæciſſos: à ſaluia horminum. Hirſuto ſemine, ac aſpero, adeò ut id tactum ueſtibus adhæreat, ſunt perſonata, eupatorium, aparine, helxine, xanthium, & uulgare cynogloſſum. Capiti uiperarum ſimile fert echium, & uituli non diſsimile antirrhinum. Mucronatum oſtendunt tragos, ſpinachium ſic uulgò uocatum, tribulus tam aquaticus, quàm terreſtris. À fœni græci ſemine non deſciſcit ſemen myagri, item & loti ſylueſtris. Semen fœniculi modo ferunt liguſticum, ſiſon, cicuta, cuminum, carum. Aniſi uero ſemina, apij, & ammi conſimilem nacta ſunt formam. Cnici ſemen ſuam impartitur imaginem minori centaurio, utriq; chamæleoni, ſpinæ albæ, & Arabicæ, atractyli, cinaræ, Medio, nigro ueratro, & omnibus ferè cardui generibus. Milij ſemine conſtant circæa, crateogonum, panicum, ſeſamum, lithoſpermum, lotus Aegyptia, ſeſamoides. Erui ſemen poſsident catanance, tithymalus paralius, aphaca. Semine marrubium æmulantur ballote, clinopodium, ſideritis prima, pycnocomum. Conſimili naſcuntur ſemine libanotis, & crithamum: ut etiam ſemine conueniunt linum, ſatyrium erythronium, & quoddam urticæ genus. Semine caudæ ſcorpionis effigie cernitur ſcorpioides: & uerrucarum modo pendet minori heliotropio. Semina, quæ fructibus carnoſis tam arborum, quàm herbarum deliteſcunt, geſtant aluo mala, cotonea, pyra, citria, limones, aurantia, punica, meſpila, cucurbita, pepones, melopepones, cucumeres, colocynthis: item balſaminæ uulgò uocatæ fructus, mandragoræ, ariſtolochiæ, halicacabi. quin & mala inſana cõſimili modo ſuum recõdunt ſemen. Minutum habent ſemen ruta, iberis, cupreſſus, circea, pſyllium, mandragoras, apios, cynocrambe, papauer, hyoſcyamus, ocimum. Differunt

runt etiamnum colore inter ſe ſemina: ſiquidem albicant dauco,roſmarino,circææ,lactucæ, papaueri ſatiuo, & ſpuineo,cucurbitæ,peponi,cucumeri, ſeſamæ,lithoſpermo.Vt fructu rubent oxyacantha, terebinthus,cedrus, cornus,ziziphus,roſa, punica,arbutus,taxus,ceraſus. Ita ſimiliter ſemine rubeſcunt aſparagus,halicacabus, ruſcus hippogloſſum,rumex,dracunculus,arum,acanthium, pæonia,rubia,tragus,iuncus, coccum infectorium, aſpera ſmilax, chamædaphne, ſeſamoides. Succo ſanguineo manant aſcyri, androſæmi, & hyperici grana. Nigrum ineſt liguſtro, lycio, myrto,oleæ.Quin & ſemina nigricant ocimo,hirci barbulæ, porro,allio, cæpis, ampelopraſo,hyacintho, ſcorodopraſo,ophioſcorodo, ſaluiæ,rutæ,hormino, liguſtico, ſeſeli Aethiopico, ſiſoni,hippoſelino, ſmyrnio,melanthio,phalangio,rubiæ, ſideriti primæ,uerbaſco, laureolæ, narciſſo, ſylueſtri cucumeri. In longum uerò protenſum proferunt ſemen ſeſeli Maßilienſe,liguſticum, ſiſon,hippoſelinum,cuminum, narciſſus, fœniculum. Quadratum ſpectatur ſeſeli Maßilienſi, & libanotidi: triquetrum uerò ſtaphidi agriæ, & lathyri. Geminatum ſemen ferunt tordylium alyſſon, æthiopis,mercurialis altera.Dißident etiam ſapore ſemina: nanq; acre id proferunt porrum, cæpæ,allium, ampelopraſum, ſcorodopraſum, ſinapis,naſturtium,eryſimum,ſtruthium,cyclaminus altera,dracunculus, origanum, panax Herculeum, ſeſeli Maßilienſe,tordylium,aniſum,hippoſelinum, fœniculum, pyrethrum, peucedanum,cardamomum, clematis ſecunda, ſmilax aſpera,thlaſpi,hydropiper, ptarmica,arum, lepidium, liguſticum,& ſiliquaſtrum, quod Indicum appellant piper. Odorato ſemine pollent omnia cardamomi Arabici genera, panaces Herculeum, meon, carum, panaces Aſclepium, elaphoboſcum, liguſticum, hippoſelinum, ſmyrnium, fœniculum,daucus, paſtinaca ſylueſtris,melanthium, iſopyrum,bunium,origanum,ammi, libanotis. Amarum ſemen ineſt Aethiopico ſeſeli, omni abſinthiorum generi,abrotono,chamæciſſo,gentianæ, ſeſamoidi. In magnam deniq; duritiem ſemen coaleſcit aſparago, peryclimeno,& ruſco.Harum itaq; rerum, qui exactam cognitionem fuerit adeptus, is in hac præſtantißima facultate abſq; ullo impedimento poterit peritißimus euadere.

Sympathia, & antipathia rerũ quarũdam pro ſimpliciũ materia.

Verùm enimuero ne quid intactum relinquatur, quod in hac facultate tum utile,tum neceſſarium exiſtimari poßit,ob id ſcire conuenit,quòd permulta creauit natura rerum omnium parens,quæ inter ſe uel maximè conſentiunt,uel admodum diſſentiunt. Quo fit, ut nihil hac re admirabilius ſit in tota natura, nihilq; ſcitu exoptatius. Quapropter nec ab re quidem fuerit hæc etiam cæteris adnectere, paucisq; perſtringere, & de his præſertim agere, quæ ad ſimplicium medicamentorum materiam ſpectant. Tam igitur pertinaci odio ſeſe proſequuntur quercus,& olea,ut non ſolùm non uiuant,neq; germinent, ſi altera effoſſa, in eius ſcrobe altera implantetur; ſed etiam altera alteram interficiat, ſi fortè propè oriantur. Nec minor inter braßicam, & uitem antipathia cernitur: quandoquidem obſeruatum ſit,uitem,ad cuius radices aßita fuerit braßica, non paruo interuallo ſponte ſua refugere.Ideo nil mirum, ſi tantum braßicam contra temulentiam pollere credant, quòdq; Germani quotidianis menſis id olus ſemper apponant,ut uini noxam effugiant. Nec ſecus braßicam oderunt origanum, ruta,& cyclaminus,atq; illa uites: quippe perſpectum eſt, quòd ſi ſeratur braßica iuxta quamlibet explicatarum, confeſtim cadit,totaq; contabeſcit. Scilla adeò ueneficijs,& admurmurantium incantationibus aduerſatur, ut in limine ianuæ domus integra ſuſpenſa ab omni eorum noxa eos,qui inhabitant, uindicet. Quocirca non temerè à doctißimis rerum naturalium inueſtigatoribus memoriæ proditum eſt, omnes in uniuerſum ſtirpes, quibus ſcilla adſita proſiliat, non modò aſſeruari ab omni aëris intemperie, animaliumq; noxa, ſed etiam lætiores, feracioresq; euadere. Ferula in pabulo aſinis gratißima eſt,eosq; mirificè alit: quæ tamen, ſi ab equis,uel bobus edatur, ueneni præſentanei modo eos interficit: tametſi nulla prorſus noxa ea quoq; ab hominibus edatur prima foliorum germinatione. Rhododendri flores,& folia mulis,canibus, aſinis, & quadrupedum plurimis uenena ſunt: hominibus uerò contra ſerpentium morſus præſidia. Cicuta eſitata homines enecat: item & quadrupedes. nihilominus ſturni innocuè eius ſemine ueſcuntur. Cucumeres aquam ita diligunt,ut ſi uas aquæ plenum,dum plantis inhærent,illis ſubijciatur,admodum longiores effecti,mirè in illam deſcendunt. Contrà oleum ſuppoſitum ſic refugiunt, ut in hamos recuruentur. quandoquidem in uniuerſum oleum omnibus,quæ ſeruntur plantis, inimicum eſt. Quo fit, ut planta quælibet, quæ fuerit eo peruncta, facilè perareſcat & moriatur.Ob id enim admirandum nõ eſt, ſi arbores,quæ oleũ ferũt,ac reſinam mittũt, cæterarum inſitiones aſpernantur: quẽadmodum eas non reſpuunt aliarũ nonnullæ,q̃ nec oleum,nec reſinã fundunt. ſiquidẽ ſæpe cõſpecta eſt quercus pyra ferre, platanus poma, myrtus punica mala, oxyacantha meſpila. At nunquam uiſæ ſunt pinus,larix, picea,abies,olea,inſitionis adminiculo,alios ferre fructus,quàm proprios. Grandinis impetum,item & fulminis ictum arcet pellis hyenæ,crocodili,hippopotami, & uituli marini: neq; fulmine iciuntur ficus, & laurus. Caprificorum großi domeſticis ficis appenſi, non ſolùm eorum fructus decidere prohibent, ſed etiam caducos ad maturitatem uſq; remorantur. Apium tantò celerius adoleſcit in hortis,quantò magis atteritur, & calcatur: cùm tamen ſecus,& contrà eueniat de reliquis plantis. Tenereſcunt galli,eſuiq; aptiores redduntur, qui iugulati prius in arbore fici pependerint. Carnes putredine diutius illæſæ aſſeruantur, quibus æneus clauus fuerit infixus. Corpora icta fulmine,etſi exiccentur,nunquam tamen putreſcunt.Quare non immeritò poëta ille damnatur, qui Phaëthontem cecinit de cælo tactum quibuſdam in uallibus computruiſſe. Sed maiore miraculo nobis illud ſeſe offert, quòd ſcilicet fulminis ictu è loculis aurum adimatur illis illæſis,ac ne confuſo quidem ceræ ſigno: pariterq; ex dolio uinum euaneſcat, dolio nullibi fracto. Quid enim hoc mirabilius? Martia princeps Romanarum grauida icta fulmine, partu exanimato,ipſa citra ullum aliud incommodum uixit. Mentha lacti impoſita denſari ipſum in caſeum non ſinit. Murenæ piſces ferula tactæ ſtatim moriuntur. Scorpiones item admota delphinio herba, aut lychnide ſylueſtri, aut aconiti radice, quod pardalianchem uocant,adeò torpeſcunt,& ſtupidi redduntur, ut potius mortui,quàm uiui exiſtimentur: ueruntamen albi ueratri contactu mirificè excitantur,uiresq; deperditas recuperant. Succo cotulæ manus illitæ apum, ueſparúmque aculeo non infeſtantur. Quod item malua præſtat oleo contuſa, corporisq; membris illita. Qui polemoniæ radicem geſtauerit,à ſcorpionibus non icitur: etſi ictus ſit,nulla neq; moleſtia, neq; noxa afficitur. Porrò tanta eſt arun=

dinis, & filicis diſcordia, ut arundine uomeri annexa, filices in agro enatæ penitus deperdantur. At contrà magnam inter ſe ineunt amicitiam arundines, & aſparagi: quippe in arundinibus ſati longè lætiores, quàm alibi adoleſcunt: quemadmodum & uites, quæ ulmos, populosq́; ſcandunt. Magna inſuper conueniunt amicitia myrtus, & olea: item hæc, & ficus. Orobanche ſola præſentia legumina ſtrangulat. Metellarum nucum eſu peculiarius enecantur canes, quàm cætera animalia. Cimices lectularij ſi uiui deuorentur, non ſolùm quartanis febribus remedio ſunt, ſed etiam percuſſis ab aſpide proſunt. Martyres, feles, & muſtelæ gallinas non attingunt, quæ rutæ ſucco fuerint perunctæ: neq; uulpes eas inuadunt, quæ pulmonem uulpinum comederint. Vipera fagi ramulo obuiam facta greſſum ſiſtit, & ueluti attonita manet. Quod item facit arundine etiam leuiter percuſſa. Furens elephas ariete tantùm conſpecto manſueſcit: nec eſt taurus tam ferox, qui fico arbori adalligatus non miteſcat. Magnes lapis mirè ferrum ad ſe trahit: at ſi allio confricetur, id neutiquam agit, niſi ſanguine hircino lotus uim ab allio obſeſſam redimat. Succinum paleas, & feſtucas ad ſe trahit: nihilominus oleo illitum eas reſpuit. Equi, quos lupus momorderit, & pernici curſu, & prolifica probitate pollebunt: at ſi luporum ueſtigia calcauerint cruribus obſtupeſcunt, ac conuelluntur. Carnes ouillæ à luporum morſibus dilaniatæ cæteris teneriores, & guſtatu ſuauiores exiſtunt: at earum lana ueſtibus contexta pediculos creat. Leo animal ferociſſimum præſentem gallum mirum in modum ueretur, ac magis terrore concutitur audito eius cantu. Gallinacei pulli elephantem, bouem, & equum minimè metuunt: atqui ſi umbram tantùm milui in aëre uolantis conſpexerint, ad matrem maximè perterriti confugiunt. Nec ſecus agunt oues, & agni lupo conſpecto. Idem lupus ſcillæ bulbo contacto quàm primum ſideratur. Hyenæ umbra contecti canes obmuteſcunt. Item hyenæ ipſius lingua à latratu, ac morſu canum etiam mordaciſſimorum ferentem uindicat. Polypodium herba cancro animali admota efficit, ut is paruo temporis tractu tum integentes cruſtas, tum ungues è pedibus abijciat. Ciconiæ platani folijs nidos implent, ut inde ueſpertiliones abigant, quibus cum ingens odium gerunt. Hirundines apium comportant, ut tineas, & blattas nidis inimicas arceant: item & chelidonium maius, quò obcæcatis pullis uiſum reſtituant. Cæterùm lauri folia nidulis important palumbes, accipitres hieracium, corui arum, upupæ adiantum, cornices ſupinam uerbenacam, turdus myrtum, perdix arundinem, ardeola carum, aquila callitrichum, galerita gramen, cygni uiticem, ut à diuerſis animalium iniurijs ſe uindicent, aut ab alio quocunque, quod noxam adferre poſſit: tam admirabilis in uolatilibus, & quadrupedibus habetur ipſius naturæ inſtinctus, circa rerum uires abſconditas. Catus quadam herba adeò gaudet, ut illi catariæ nomen recentiores indiderint. Ranæ iuncum, ranunculum, & ſtœbem diligunt. Teſtudines, & ciconiæ origanum adamant. Serpentes fœniculi affricatu uiſum recuperant. Leo deuorata ſimia febrem efficaciſſimè diſcutit. Ceruæ, & feræ capræ non modò dictami pabulo illata uulnera in Creta inſula ſanant, ſed & infixa tela uenatoribus reijciunt. Vrſi formicas deuorant, ubi mandragoram deguſtauerint, quibus mirificè ſanantur. Elephantes deuorato chamæleonte animali oleaſtri frondes depaſcuntur, quibus incolumes euadunt. Anſeres, anates, ac reliquæ aquaticæ aues ſiderite tantùm herba ſuis incommodis medentur: ſicuti gallinæ helxinem deuorant, grues iuncos, pantheræ humanum ſtercus, apri hederam, & cinaram ceruæ. Præterea rhabarbaro flaua bilis è corpore deijcitur, itemq́; manna, & ſcammonio: pituita colocynthide, & turpeto: bilis uerò atra helleboro, & Armenio lapide: ſicuti & uenena theriaca ſuperantur. Oculorum ægritudines curant ſolo contactu ſapphiri & anthraces. Ebrietas amethyſto lapide arcetur. Sanguinis defluxus iaſpide ſiſtitur. Topatio appenſo uenus infirma redditur: item & uitice lecto cubantibus ſtrata. Formicæ alis ueſpertilionis, & upupæ corde fugantur. Quin & ſerpentes ueterum calciamẽtorum ſuffitu abiguntur: ut blattæ, & papiliones hircino iocinore incenſo. Torpedo piſcis non modò manu, ſed & longiori haſta contacta tangentis brachium ſtupidum reddit, quanuis ualidiſſimis muſculis conſtet. Catablepha quencunque oculo conſpexerit, enecat, & ſi per mille paſſus diſtet. Nec inter homines deſunt, qui laudibus, & oculorum intuitu conſpectos effaſcinent. Cæterùm ſi cæterarum uolatilium pennæ aquilinis permiſceantur, breui carie contabeſcunt: quemadmodum teſtudinum chordæ contactæ diſrumpuntur, ſi una tantùm ex lupi inteſtino parata inter eas reſonet. Eodem pariter modo tympana ouina pelle conſtructa franguntur, ſi tympanum lupina membrana contectũ inter alia pulſatur. Tanta muſicis, tibijs, cæterisq́; id genus inſtrumentis facultas aduerſus tarantulæ uenenum ineſt, ut languentes etiam inuitos non modò ad choreas, ſaltationesq́; alliciat, ſed etiam perſanet. Quin etiam tanta ui pollent Marſi, ac Pſilli contra ſerpentes, ut eos ſolo contactu enecent. Taurus perunctis roſaceo naribus ſtatim uertigine corripitur. Lapis Thracius aqua madens igni admotus præter rerum naturã flammã ſtatim concipit, nec reſtinguitur, niſi affuſo oleo. Sed de his hactenus: quandoquidẽ breuitati ſtudẽtes plura adhuc ſilẽtio prætereunda duximus.

† Hic locus (ut mihi retulit excellentis. medicus Auguſtinus Gadaldinus) in antiquo codice ita legebatur: εἰς ὄγκων διαφορὰς ἕκαςον αὐτῶν ἀναφεροντες. *Id eſt: in tumorum differentias ununquodque ipſorum referentes. Quæ lectio non ſolùm ob id magis probari poſſet, quàm uulgata, quòd dogmatica ſit, illudq́; dogma innuat, quod facultatum medicamentorum cauſam in tumores, & meatus referebat; ſed quòd etiam eius dogmatis meminerit Galenus lib. primo de ſimpl. medicamentorum facultate cap. primo, his uerbis.* τινὲς μὲν γὰρ εἴς τε τὰ μεγέθη, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰς θέσεις τῶν ὄγκων τε καὶ πόρων ἀναφέρουσιν. *Hoc eſt: Quidam enim in magnitudines, figuras, & ſitus tumorum & meatuum referunt.*

IRIS DOMESTICA.

IRIS SYLVESTRIS.

Ἶρις. IRIS. CAP. I.

IRis à cœleſtis arcus ſimilitudine nomen accepit. Folia fert gladioli, ſed maiora, latiora, & pinguiora. Flores † in ſummitate cuiuſque caulis, æqualibus inter ſe ſpatijs diſtant, incurui, uarij: ſiquidem candidi, pallentes, lutei, purpurei, aut cærulei conſpiciuntur: qua diuerſi coloris ſpecie, quædam cœleſtis arcus imago repræſentari uidetur. Radices ſubiacent geniculatæ, ſolidæ, odoratæ: quæ fruſtatim diſſectæ, in vmbra ſiccantur, & traiectæ lino reconduntur. Melior eſt Illyrica, & Macedonica: & inter has laudatiſsima, quæ mutila ferè, & denſa conſtat radice, frangenti contumax, ſubrufo colore, guſtu amaro, odore perquàm grato, & ſyncero, ita vt nullum prorſus ſitum redoleat: quę dum tunditur, ſternutamenta mouet. Secundum locum habet Africana, candicans, guſtuque amara. Teredines in vetuſtate ſentiunt; tunc tamen odoratiores reddi ſolent. Vis omnibus excalfactoria, extenuans, contra tuſsim efficax: humorum, qui ęgrè reijciuntur, craſsitiem digerunt: bilem, craſsámque pituitam ex hydromelite drachmis ſeptem epotæ purgant: ſomnum conciliant, lacrymas ciunt, torminibus medentur. Eædem potæ ex aceto auxiliantur ſerpentium ictibus, lienoſis, cõuulſis, perfrictionibus, horroribus, & quibus genitura effluit: menſes ex uino potæ pellunt. Decoctum earum, fœminarum fotibus utiliter imponitur, ad emolliendos locos, laxandaque in eis uenarum ſpiracula: iſchiadicis infunditur: fiſtulas, ac ſinus carne explet. Radices ex melle glandis modo ſubditæ, partus extrahunt: quinetiam coctæ & illitæ, ſtrumas, veteresque duritias emolliunt. Siccæ quoque ulcera replent, & cum melle purgant: nudata oſſa corpore operiunt: doloribus capitis cum aceto, & roſaceo magna vtilitate illinuntur. Admotæ cum albo ueratro, & duabus mellis partibus, lentigines & uitia cutis in facie à ſole contracta emaculat. Peſsis, malagmatis, & acopis inſeruntur. In uniuerſum magni ad omnia uſus.

Iridis genera, eiuſque conſideratio.

IRis in uniuerſum ſatiua eſt, & ſylueſtris. Hæc duorum eſt generum: altera ſatiuæ, & uulgari ſimilis, folijs tamen, flore, caule, radiceq; paulò minoribus. Altera folijs gladioli longioribus: radice tenui, lignoſa, geniculata, ſubrufa, inodoraq;: caule breui: flore cæteris longè minori, odore Armeniaci mali. Conſtat hic folijs nouem purpureis, quorum extima, ſuperiore tantùm parte, aureis pinguntur lineis. Sunt qui hanc legitimam Illyricam putēt, Illyricam ab Italica differre exiſtimantes. In quorum ſententiam etſi iampridem deuenerim; tamen lōgè aliter rem ſe habere poſtmodum comperi. Quandoquidem præferri Illyricam nouerim, non quòd genere, uel ſpecie à noſtrate dif-

ferat, ſed quòd cæli, ſoliq; illius conuenientia, præſtantioribus polleat facultatibus : ut abſinthium, quod in Ponto naſcitur : acorum, quod in Colchide, & Galatia : cyperus, qui in Syria, & Cycladibus inſulis : coſtus, qui in Arabia : crocus, qui in Coryco monte : myrrha, quæ apud Troglodytas, & Minæos legitur : & alia quàm plurima præferuntur à locis, quorum dote ſelectiſſima, præſtantiſſimaq; proueniunt. Id enim apertè teſtatur grauiſſimus autor Galenus lib. primo de antidotis, his uerbis. Omnes itaq; herbarij unanimes ſcripſerunt Irim in Illyrio natam optimam eſſe : petroſelinum uerò, quod in Macedonia prouenit : bitumen è Iudæa aduectum, item & opobalſamum. Idem & in reliquis fecerunt, quorum dotes à regionibus acceptas, cùm priuatim de unoquoq; loquemur, non omittemus. Hæc Galenus. Docuit id etiam ante Galenum Theophraſtus lib. IX. cap. VII. de hiſtoria plantarum, ſic inquiens. In Europa nihil præter Irim inueneris, quæ optima apud Illyrios exit, non tamen parte maritima, ſed mediterranea, magisque ad ſeptentrionem ſita. Verùm loci à locis differunt, ita ut producere meliorem poſſint. Quibus palàm eſt, Illyricam Irim non genere, & facie, ſed uiribus tantùm à noſtrate diſiungi. Satiua (ut arbitror) ex agreſti originem duxit, quemadmodum plantarum aliarum pleræq;, cultu tamen uegetior grandiorq; effecta. Seritur iam & altera, quam flore & folijs minorem eſſe diximus, quæ etiam in hortis frequens eſt tum ipſius floris amœnitate, tum odoris præſtantia, tum etiam quòd nouis floribus delectentur homines. adeò ut iam tot ſatiuæ, quot ſylueſtris habeantur genera. Sylueſtris utriuſq; generis plurima oritur in Goritienſi agro Saluatino monte, & Iapidiæ collibus inter ſaxa, odore non ingrato : quanuis etiam ambas uiderim in campeſtribus non longè à Sontij ripis. Eſt præterea in ſatiuarum genere, quæ flores niuei candoris proferat (hanc in pluribus Hetruriæ locis uidimus) cuius radix odoris fragrantia, & uirium robore Illyricam ferè æquat. Iridis meminit Plinius lib. XXI. cap. VII. ſic inquiens. Iris radice tantùm commendatur, unguentis, & medicinæ naſcens. Laudatiſſima in Illyrico : & ibi quoq; non in maritimis, ſed in ſylueſtribus Drilonis, et Naronæ. Proxima in Macedonia : longiſſima hæc, & candicans, & exilis. Tertium locum habet Africana, ampliſſima inter omnes, guſtuq; amariſſima. Illyrica quoq; duorum generum eſt : raphanitis à ſimilitudine, quæ & melior :

Plinii contra dictio.

rhizotomos ſubrufa. Et cap. XX. eiuſdem libri : Iris rufa (inquit) melior eſt, quàm candida. Quibus in locis ſibi manifeſtè repugnare uidetur Plinius : quòd ſuperius raphanitem, quæ candicat, rhizotomo, quæ ruſeſcit, antepoſuerit, hic uerò contrà. Dioſcoridi præſtat, quæ ſubrufo conſtat colore, qualis Plinio rhizotomos. Cæterùm (ſi Theophraſto, & Plinio credamus) non omnis Illyrica præſtat, ſed quæ tantùm in ſylueſtribus naſcitur. ſiquidem quæ in maritimis foditur, humore prægnans improbatur, quòd ſubinde flacceſcens contrahatur in rugas. Succus hydropicis propinandus, quoniam recenti Illyrica deſtituimur, è noſtrate elicitur, ducitq; abunde aquas. Excalfacit Iris ordine

Iridis uires p̄ter traditas à Dioſ.

ſecundo completo, uel tertio inchoante, & pariter ſiccat. Atq; præter uires, quas illi adſcribit Dioſcorides, alijs pluribus pollet. quandoquidem compertum eſt, manſam oris halitum commendare : dentium dolores mulcere, ſi radicis decocto ijdem foueãtur. coquit item, abſtergit, digerit, reſoluit, lenit, reſerat, expurgat, & deijcit : uulnerarijs medicamẽtis immixta ſarcotica eſt. Radicis expreſſus ſuccus bilem flauam, pituitam, & aquas cutem ſubeuntes pellit : hæmorrhoidas fotu elicit. Radix ipſa contrita, & ex aceto bibita, omnibus aduerſatur uenenis. Succus naribus infuſus cerebrum à pituita mirificè purgat : uentriculo tamẽ nocet, cùm per ſe tantùm bibitur. ideoq; à peritis medicis exhiberi nõ ſolet, niſi admixta mulſa, & Indica nardo. Reperio quoddam eſſe Iridis genus, quæ Aſtragalitis cognomine dicitur.

Iris cognomẽto aſtragalitis

Id enim oſtendit Galenus lib. primo de comp. med. ſecundum locos cap. primo ex Sorano tranſcribens : item Aëtius lib. XIII. cap. III. qui quibuſdã in emplaſtris Irim aſtragalitidem imponunt. Veruntamẽ cùm antiquorũ, uel recẽtiorum repererim neminem, qui in ſimplicium medicamentorum libris huiuſce Iridis meminerit, quid certi de hac re proferam, ſanè non habeo. Cæterùm Cornarius, qui in prædictos Galeni libros commentarios edidit, Irim aſtragalitem, & aſtragalum idem eſſe exiſtimat : hoc argumento ductus, quòd Plinius Iridem duplicem eſſe tradiderit; alterã, quæ raphanitis à ſimilitudine; alteram, quæ rhizotomos dicitur. At cùm aſtragalus radicem raphani modo ferat, inde Iridem aſtragalitem Aſtragalum eſſe conijcit. quin & Plinio per Iridem raphanitem, aſtragalum intelligi cenſet. Sed mea quidem ſententia rectius fortaſſe rem hanc explicaſſet, ſi per eam Iridem, quæ à ſimilitudine raphanitis uocatur, aſtragalitem ideo deſignari dixiſſet, quòd ut aſtragalus, raphani modo radicem gerat : ſiquidem Plinio Iris raphanitis aſtragalus non eſt, ſed altera Iridis Illyricæ ſpecies. Quamobrem ita Iridem aſtragalitim à Galeno cognominatam eſſe putauerim, quòd radice referat aſtragalum : quemadmodum raphanitis à Plinio dicta eſt, quòd radice raphanum repræſentet.

Iridis mentio facta à Galeno.

Iridem memoriæ proditam fuiſſe Galeno in libris ſimplicium medicamentorum ſanè nuſquam reperi : tametſi libro primo de antidotis eius poſtmodum meminerit his uerbis. Andromachus roſis Iridem Illyricam adiungit. quæ uerba non fruſtrà, negligenterq; excipienda ſunt, ueluti nec cùm alijs medicinis patriæ nomen apponit, de quibus paulò poſt differentes, quid quoq; in genere optimum ſit, demonſtrabimus. Polium ergo, & chamædrys Romam afferũtur, natis in Italia paulò meliora. in aliquot ſiquidem Italiæ locis haud multò deteriora proueniũt illis annis, quibus uer totum humidum non fuerit, ſed ſicuti ſæpe contingit, æſtiuo tempori ſimile. Quòd ſi ueris conſtitutio ſiccior obuenerit, multa, quæ in Italia naſcuntur, pluribus Creta allatis paria erunt, aut non multò inferiora, ueluti chamædrys, chamæpitys, hypericum, gentiana, thlaſpi, ueratrum nigrum, & id genus alia. At uerò, quod ad Irim pertinet, ſecus ſe res habet : ſi enim Iris Lybica, quæ plurima ex Africa Romam affertur, Illyricæ comparetur, tãtum ipſi cedet, quantum cadauer uiuo corpori : non tamen alijs in gentibus orta tam multum ab Illyrica degenerare Iris uidetur. Irim igitur, uelut & reliquas medicinas, odoratiorem eligito : nam ununquodq; optimum eſt, quod propriũ ſui generis odorem uehementiſſimum habet, qui quidem ex multorum inſpectione manifeſtus unicuiq; ſit. Ac de guſtu quidem perceptis qualitatibus eodem modo cenſendum eſt : id enim optimum medicamentum eſſe conſtat, in quo id, quod ſuo generi proprium eſt, exuperat : peſſimum uerò quod ſui generis alijs & tenuius, & exilius eſt. Meliora nanque ſunt omni in ſpecie, quæcunq; nec rugoſa, nec exilia fuerint : ſicut quæ conuenientem ſibi magnitudinem exceſſere, pe-

iora

iora ſunt ijs, quæ benè nutritam, & adſtrictam habent ſubſtantiam. Quamobrem, ut dixi, multa ſæpius inſpexiſſe operæpretium eſt, & maximè optima, & quæ longo iam tempore ſui experientiam ipſis naſcendi initijs præbuere, quæq; uno ore à peritis medicæ materiæ ſunt commendata. Omnes igitur herbarij unanimes ſcripſerunt Irim *in* Illyrio *natam optimam eſſe.* Hæc Galenus.

† *Malui hoc in loco* Marcelli *interpretationem ſequi, quemadmodum alibi quandoq; facturus ſum, quàm* Ruellij, *cui non ſemper addictus ero: quòd in aliquot* Græcis *codicibus legatur* ἐπὶ καυλα, *quæ uox in ſummitate cuiuſque caulis ſignificare uidetur: quòdq; natura in planta ipſa illud manifeſtè demonſtret.*

Ἄκορον. ACORVM. CAP. II.

Acorvm folia iridis habet, anguſtiora tamen: radices non diſsimiles, complicatas, non in rectum, ſed obliquum actas, & ſummo ceſpite ſparſas, geniculis interceptas, albicantes, guſtu acres, odore non ingratas. Optimum eſt denſum, candidum, plenum, carie nō exeſum, odoratum: cuiuſmodi Colchidicū, et Galaticum, quod aſpletion dicūt. Radici uis calfactoria. Decoctum potu urinam cit: prodeſt lateris doloribus, & iocineris, atque thoracis: itē torminibus, uulſis, ruptis. lienem abſumit: urinę ſtillicidio, & ſerpentum ictibus auxiliatur: inſidētibus ad muliebres affectus, iridis modo, utiliter imponitur. oculorum caligines ſucco diſcutit. Antidotis radix magno uſu commiſcetur.

Acori conſideratio.

Fecit *diuturna rei herbariæ ignorantia, ut hactenus nō in* Italia *ſolùm, ſed in quocunq; terrarum loco, ubi ſeplaſiarij, & medici habeantur, in legitimi* Acori *locum rufa quædam radix ſucceſſerit, quæ paßim paluſtribus, & uliginoſis locis inutilis, & inodora plurima naſcitur. eo ſanè argumento, quòd folia, et radices iridis proferat; quanuis hæ colore rufæ, illa uerò iridis longiora ſpectentur. Hæc itaq; radix apud omnes, qui plantarum hiſtorias neglexerunt, in hoc uſque æuum legitimi* Acori *munere functa eſt, à qua quantum tum qualitatibus, tum facultatibus recedat, ex* Dioſcoride *patet. quandoquidem paluſtris hæc nec candicans, nec guſtu ſit acris, nec ullo prorſus commendetur odore. At quanuis hac tempeſtate à peritis rei herbariæ medicis non parum improbentur ij, qui non in hac tantùm ſtirpe, ſed in alijs quàm plurimis defecere, cùm tamen ipſi probatißimos autores nuſquam legerint, potius excuſandi ſunt, quàm quidā fortaſſe ætatis noſtræ ſcriptores, tam* Græcæ, *quàm* Latinæ *linguæ peritißimi; quibus res ſole clariores propoſitæ ſunt, quiq; in ſimplicium medicamentorum cognitione cæteris præſtantiores haberi uolunt, & ij longius nihilominus (ut arbitror) aberrant, quàm cæteri. È quorum numero eſt* Braſauolus Ferrarienſis *uir ſanè doctrina, & fama clariſſimus, qui dum innumera ſimplicia medicamenta declarare, explicare, & palàm facere in ſuo ſimplicium examine ſtudium impendit, etſi id in plurimis aſſecutus fuerit; in hoc tamen, alijsq; nonnullis (ut ſuis locis in his noſtris commentarijs oſtendemus) in tanto illuſtrium autorum lumine mihi magis cæcutire uidetur, quàm qui ante ipſum in tenebris errauerunt. Is enim conſtanter aſſerit,* Acorum *à* Dioſcoride *deſcriptum aliud non eſſe, quàm ea acerrima, & odorata radix, quam officinæ* Mauritanos *ſecutæ galangam uocant. adeò ut maluerit cum* Leoniceno *errare, tantum fuit præceptori ſuo addictus, quàm cum* Manardo *benè ſentire. Sed quantum eius opinio à ueritate, quantumq; ab* Acori *hiſtoria receſſerit, perquàm facilè probari poteſt. Quippe galangam folia iridis proferre apud* Syrios *nullo nobis teſtimonio conſtat: uerùm quia cum cypero adeò conuenit, ut is ſylueſtris galanga nonnullis dicatur; ideo non ab re credendum fuerit, galangam potius cyperi, quàm iridis folio prouenire. Præterea quòd galanga radices habeat iridis, nec mihi quidem uidetur, nec ullum id affirmare exiſtimo. neque illud etiam uidere poſſum, quòd eædem aliqua ex parte ſubalbicent, ut de* Acori *radicibus ſcribit* Dioſcorides: *quin potius tam intus, quàm extra non obſcurè rufeſcunt. Quòd autem guſtu ſint acri, atq; mordaci, qui neget, nullus eſt. Sed non tamen ob id dicendum erit, galangam eſſe* Acorum, *alijs non concurrentibus notis: præſertim cùm* Dioſcoridis *teſtimonio* Acorum *eſſe debeat acre, non autem acerrimum, nec galangæ modo linguam adurens.* Braſauolum *ſecutus eſt* Fuchſius *medicus clarißimus. cui cùm nimis pumilæ uiderentur prioris galangæ radices, quàm ut* Acori *radices referrent, atq; propterea* Braſauoli *ſententiam non probandam duceret, in ſuis de ſtirpibus commentarijs, alteram craßiorem galangam, quæ iampridem in* Italiam *fertur,* Acorum *eſſe contendit. Verùm ſi animaduertatur, quòd ea non ſit iridi ſimilis, multoq; magis rufeſcat, quàm quòd hæc dictio* ὑπολεύκους *deſignet, quæ albicantes, & non rubentes denotat, facilè palàm fiet, quòd unà cū* Braſauolo *ipſe quoq; aberrauerit. Sed præter hæc ijs etiā refragatur* Galenus *lib.* VI. *de ſimp. med. facult. quòd aſſe-*

Braſauoli error.

Fuchſii error.

rat

rat Acori radicem guſtui non modò acrem eſſe, ſed etiam ſubamaram: quæ tamen modica amaritudo neq; in hac, neq; in illa reperitur galanga; etſi inualidis quibuſdam argumentis ſuo ultimo examine contendat Braſauolus, quòd galanga præter acerrimam facultatem etiam ſit amara. ſed uereor, ne is tunc bile perfuſus ſuam deguſtauerit galangam. Comprobatur præterea aliud eſſe Acorum, & aliud eſſe galangam Serapionis teſtimonio, qui cùm ſciret non parum diſcriminis inter has radices eſſe, de ijs ſeorſum egit per propria capita, utpote de rebus genere & facultate diuerſis. Hoc idem probatur ex Actuarij etiam monumentis. ſiquidem is in compoſitione aureæ Alexandrinæ & Acorum, et galangam imponit; quemadmodum & Nicolaus Myrepſicus, tanquam inter ſe genere diuerſa. His itaq; tum rationibus, tum auctoritatibus adductus, à Braſauolo, & Fuchſio diuerſus eſſe cogor. Nec equidem intellexerim unquam, quomodo factum ſit, quòd galanga maior, quæ à minore non genere, & facultate, ſed tantùm ſpecie differt, cùm primum huc è Syria aduecta eſt, in Acorum ſe commutauerit. ſed qui hæc intelligunt, dijudicent.

Acorum legitimum.

Cæterùm, ut dicam quid hac in re ſentio, crediderim ego unà cum Manardo Ferrarienſi, alijsq; nonnullis huius ætatis in ſimplicium medicamẽtorum facultate doctiſsimis uiris, id omnino legitimum eſſe Acorum, quod non modò ſeplaſiæ, ſed omnes in uniuerſum falsò calamum odoratum uocant. Siquidem radices primùm iridi perſimiles ſunt, geniculis diſtinctæ, reflexæ, ſubalbidæ, acres, odore præſtantes, & (ut inquit Galenus) etiam ſubamaræ. inſuper & folia, quæ integra ad nos unà cum radicibus (ut hæc pictura demonſtrat) è Conſtantinopoli allata ſunt, id apertius affirmant: ſunt enim ferme iridis. Ad hæc ut Aeniponti (Germani Iſpruch dicunt) retulit mihi clariſsimus medicus Ioannes Merula, qui pluribus annis degit apud Lituanos, quod paſsim calamum aromaticum uocant, frequentiſsimum in Lituania, & circa Tartarorum fines, naſcitur: folijs iridi æmulis: flore etiam ſimili, colore roſeo purpuraſcente, nulla ex parte uario: caule iridis longiore gracilioreq;, à quo tamen nullus exoritur calamus: uocaturq; ab incolis ſuo idiomate Tattarſchi zelij, id eſt, herba Tartarica, quòd fortaſſe à uicinis Tartaris in Lituaniam primùm fuerit allata. Ideoq; Plinio memoriæ rectè proditum eſt lib. XXV. cap. XIII. optimum id eſſe Acorum, quod ex Ponto aduehitur. Pontus enim his Tartaris ferè iungitur, qui ultra Lituaniam inhabitant, ubi apud probatiſsimos autores nuſquam legitur, odoratum calamum oriri. Quamobrem non potui non maximè Braſauolum admirari, quòd ſibi tam facilè perſuaſerit, uulgarem calamum legitimum, & odoratum calamum eſſe, à Dioſcoride, Theophraſto, Galeno, & Plinio non in radicum, ſed in arundinum genere deſcriptum. nam (ut ſuo loco de calamo odorato agentes latius explicabimus) is arundinea eſt fiſtula, non autem radix. Sed de his hactenus.

Acori uires ex Galeno.

Acori meminit Galenus lib. VI. de ſimpl. medic. facul. ſic inquiens. Acori utimur radice, quæ guſtu acris eſt, & modicè amara, odoreq; non iniucunda. Vnde conſtat, quòd facultatis calidæ eſt, & conſiſtentiæ tenuis. Huic conſentaneum eſt, ut urinam moueat, & lienes induratos iuuet, tum ceratoidis craſsitiem detergeat, ſimulq; extenuet. ſed ad hoc melior eſt ipſius ſuccus. Omnino uerò ſiccificũ eſſe clarum eſt. Et ſanè ordinis eſto tertij in utroq;, in calfaciendo ſcilicet, & deſiccando. Hæc Galenus. Sed quando hic aliquid dicere de galanga occurrerit, cùm à Dioſcoride, alijsq; antiquioribus Græcis nihil de ea memoriæ proditũ ſit, diſſeram ego de hac, quæ à Mauritanis, & alijs ſum conſecutus.

Galangæ conſideratio.

Eſt itaq; GALANGA duplex: maior altera, altera minor. Minor tenuis eſt radix, interius & exterius in purpura ruſeſcens, geniculata, internodijs quibuſdam reflexa, odorata, ſapore admodum acri, adeò ut manſa piperis, & gingiberis modo linguam, & fauces exurat, odore formaq; cypero ſimilis. quapropter quibuſdam cyperus Babylonicus dicitur. In Italiam nanq; tam ex Memphi, quàm ex Syria transfertur. Optima quæ fuerit grauis, denſa, ſaturatè rufa, odorata, & guſtu acerrima. Non deſunt tamen impoſtores, qui cyperi radices cõtorquentes, aceto, & pipere macerent, & pro galanga uenditent. uerùm fraus facilè deprehenditur: quippe abraſo exteriori cortice, nulla in radicis ſubſtantia acredinis nota, nullusq; galangæ ſapor percipitur. At maior tametſi longè craſsior ſit radix, ignauior tamen eſt, & uiribus infirmior, colore etiam dilutior, minusq; odorata. Galanga calfacit, & ſiccat ordine tertio. Proinde uentriculum roborat, & eius dolores tollit; ſi tamen à frigore, uel flatu proueniant. Naribus admota frigefacto cerebro utilis eſt: ore retenta anhelitum commendat. Facit & ad cordis palpitationem, ſi è plantaginis ſucco bibatur: cœliacos ſanat, & coli dolores mulcet, qui à flatu oriuntur. Prodeſt flatuoſis uteri affectibus: uenerem roborat: renes refrigeratos calefacit. et frigidis morbis omnibus præſtat.

Monachorũ opinio falſa.

Cæterùm omnino explodenda eſt Monachorum in Meſuem ſcribentium opinio, qui contra Braſauolum & Fuchſium quaſi uelle uidentur, galangam potius odoratum iuncum eſſe, quàm Acorum. quod tamen planè falſum omnibus iam compertum eſſe non dubitamus.

Μῆον. MEON. CAP. III.

MEON, quod Athamanticum uocant, in Macedonia, & Hiſpania plurimum gignitur, anetho folijs & caule ſimile, ſed eo craſsius: binûm ferme cubitorum altitudine attollitur: ſparſis in obliquum, rectumque radicibus, longis, tenuibus, odoratis, linguam excalfacientibus. Quæ feruefactæ ex aqua, uel tritæ citra coctionem, præcluſorum renum, veſicæque farctæ uitia potu leniunt: urinę difficultati medentur: ſtomachi inflationes diſcutiũt. Torminibus, affectæ vuluæ, articulorum doloribus, atque fluxionibus pectoris, tritæ cum melle in eclegmate auxiliantur. Sanguinem per menſtrua pellunt, deſeſsionibus feruefactæ: infantibus autem illitæ imo ventri, vrinas mouent. Quòd ſi plus quàm deceat, ex his bibatur, caput dolore afficiunt.

Credidimus

Credidimvs *ſuperioribus annis, legitimum Meon non oriri in Italia, nec eò aliũde aduehi: primùm quòd Mei uice uterentur ſeplaſiarij quibuſdam albicantibus radicibus, ſapore paſtinacæ ſimili: deinde quòd etiam Plinij tempore rarum eſſet in Italia. quippe qui ſcripſerit non ſeri in Italia Meon, niſi à medicis, ijsq; admodum paucis. Quod procul dubio indicare uidetur, uſq; ad Plinij æuum peregrinum in Italia fuiſſe Meon. Sed cùm herbariorum quorundam diligentia, quædam nuper reperta ſit planta, quæ folijs conſtat anethi, caule bicubitali, radicibus nigricantibus, longis, & in obliquum, rectumq; ſparſis, grauiter odoratis, acribusq;, quam legitimum eſſe Meum, omnes ferè rei herbariæ periti unanimes affirmant, ne uidear mordicus tenere opinionem, facere equidem non poſſum, quin in eorum ſententiam deueniam: tametſi in contrarium aliqua ſeſe offerat ratio, quòd ſcilicet huiuſce plantæ radices odorem non uſq; adeo gratum ſpirent, ſed quadantenus grauiter oleant, nec tenues cernantur, ut Dioſcorides inquit. Plinius Meo folia aniſo ſimilia reddidit, uocum fortaſſe ſimilitudine deceptus. ſiquidem Dioſcorides anethi folijs Meum oriri tradidit. Nobilius quod Athamanticum uocant, ita dictum, quòd ab Athamante Aeoli filio inuentum ſit, uel quòd præſtantiſſimum in Athamante Phthiotidis proueniat. Meminit Mei Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Mei radices perutiles ſunt, calidæ tertio ordine, ſiccæ ſecundo: proinde urinam, menſesq; ciere uolentes hoc utuntur pharmaco. Sed ſi pluſculum ſumatur, capiti dolorem mouet, utpote cùm pluſculum ſit calidum, quàm ſiccum. quippe quòd eius caliditas humiditatem crudiorem etiamnum, et flatuoſiorem ad caput deferat, atq; ita ipſum afficiat lædatq;.* Mei conſideratio. Mei vires ex Galeno.

Κύπειρος. CYPERVS.

CAP. IIII.

Cypervs, quem aliqui eryſiſceptrum, ut aſpalathum appellant, folia fert porraceis proxima, ſed longiora, & exiliora: caulem odorati iunci, cubitalem, aut maiorem, anguloſum: in cuius cacumine minuta folia cum ſemine exoriuntur: radices, quarum in medicina eſt uſus, cohærentes inter ſe, oleis oblongis ſimiles, aut rotundæ, nigro colore, ſuaui odore, amaro guſtu. In lacunoſis, paluſtribus, & cultis enaſcitur. Optima eſt grauiſsima, denſa, fractu contumax, plena, & aſpera, odoris cum quadã acrimonia iucundi: qualis eſt Cilicia, Syriaca, & quæ à Cycladibus inſulis petitur. Huic calida uis ineſt. Venarum ſpiracula laxat: urinam ciet: ad calculos, aquamque ſubter cutem utiliſsimè bibitur: aduerſus ſcorpionum ictus remedio eſt: pfrictionibus uuluæ, & præcluſionibus fotu prodeſt: pellit menſes. Contra ulcera oris, etiam ſi depaſcãt, uorentque, farina eius efficax eſt. Malagmatis calfacientibus, & unguentorum ſpiſſamentis benè adijci ſolet. Aliud Cyperi genus tradunt in India naſci, gingiberis effigie: quod manducatum croci uim reddit, guſtu amaro ſentitur, & illitum præſentem pſilothri uim exhibet.

Tametsi *unum tantùm Cyperi genus memoriæ prodiderit Dioſcorides, cuius radices inter ſe cohærentes oblongas referunt oleas, aut omnino rotundæ ſunt; uiſitur tamen Cyperus in pluribus Italiæ locis, qui radicibus cõſtat longis, geniculatis ſummo ceſpite uagantibus, colore in purpuram nigricante. Naſcitur hoc Cyperi genus laudatiſſimum prope Timaui fontes circumſtantibus paluſtribus locis in Iapidiæ finibus, galangæ uocatæ (ut paulò* Cyperi genera, & conſideratio.

pauló ante diximus) perſimile,non tantùm facie, ſed etiam odore. Commendatur etiam odore, qui in Hetruria prouenit,radicibus ferè filipendulæ æmulis. ſed non ob id illi fuerit præferendus, quem Syria mittit: quandoquidem hic longè odoratior eſt,& ſubamarus. Cyperi meminit Plinius lib. XXI. cap. XVIII. ubi de iuncis egit, ſic inquiens. Quidam etiamnum unum genus faciunt iunci trianguli, cyperon uocant.Et pauló inferius: Cyperos, ait, iuncus eſt,ut diximus,anguloſus,iuxta terram candidus, cacumine niger, pinguiſq;: folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta,inter quæ eſt ſemen: radix oliuæ nigræ ſimilis,quam,cùm oblonga eſt, cyperida uocant, magni in medicina uſus. Reperitur Cyperus quandoq; etiam quadrangulari caule. unde nõ mirum, ſi quadratum iuncum eum uocauerit Cornelius Celſus lib. III. cap. XXI. At Dioſcorides in hac facultate præclariſſimus,utranq; differentiam colligens, nec triangulum, nec quadrangulum Cyperum dixit, ſed anguloſum. Optimus defertur ad nos ex Syria, & Alexandria Aegypti,in cuius defectu Italicum ſupponunt officinæ. Non deſunt, qui differentiam ponant inter Cyperum, & Cypirum Plinium ſecuti,qui libro,& capite citatis, Cypirum gladiolum eſſe affirmat, Cyperum uerò anguloſum odoratum iuncum. Sunt tamen Dioſcoridis interpretes, qui utroq; uocabulo pro eodem indifferenter utantur,eo quòd (ut rectè Hermolaus adnotauit) penultimam Cyperi quandoq; diphthongo longam, quandoq; uocali breuem Græci ſcribant.Eſt apud Plinium & cypirus arbor ocyſſimè creſcens,et pſeudocypirus frutex,ut lib. XVII.cap.XIII.ipſe ſcriptum reliquit.

Curcuma cyperi genus.

Cæterùm id Cyperi genus,gingiberis effigie,quod India mittit, eam eſſe radicem peritiores medici putant,quam officinæ Mauritanos ſecutæ Curcumam uocant.Nempe præ ſe fert hæc notas ſanè omnes,quas Indico Cypero reddidit Dioſcorides. quandoquidem gingiberi ſimilis eſt,eius odorem ferme redolet,guſtu ſubamareſcit,& manſa croci modo inficit. Quibus illud etiam accedit, quòd depilatorijs medicamentis quibuſdam immiſcetur.

Lectio Serapionis deprauata.

Veruntamen ſciendum eſt,hanc non eſſe Curcumam à Serapionis interprete pro chelidonio deſcriptam: ipſe enim nil aliud pro curcuma intelligit,quàm Dioſcoridis chelidonium. quo fit, ut non deſit ſuſpicio erroris uel interpretis,uel ſcriptoris, cùm curcuma neq; Mauritanum,neq; Græcum ſit uocabulum: Aphri enim chelidonium Kauroch appellant. unde palàm eſt,Curcuma pro Kauroch in Serapione deprauatè legi. Quo factum eſt, ut priores tum medici, tum ſeplaſiarij, qui nunquam hæc perpenderunt, fuerint hallucinati. quippe cùm eos lateret,cuiuſnam plantæ radicem Indica Cyperus referret,chelidonij maioris radicem eſſe crediderunt ob crocei ſucci ſimilitudinem. Itaq; Serapionis deprauatam lectionem ſecuti,Indicum Cyperum curcumam uocauere.Indici cyperi meminit Serapio Dioſcoridem ſecutus, proprio capite de Cypero. Ex quo apertè conſtat, curcumam Serapioni deprauatè inſcriptam, ſeplaſiarum curcumam, quæ procul dubio Indicus eſt Cyperus,eſſe nequaquam.

Cyperi uires ex Galeno.

Cyperũ recenſuit Galenus lib. VII. ſimplicium med.ubi ſic inquit. Cyperi radices maximè uſui ſunt, excalfacientes pariter & exiccantes abſq; mordacitate. Itaq; ulceribus, quæ præ nimia humiditate cicatricem difficulter admittunt, mirificè proſunt: habent enim quiddam etiam adſtringens: quapropter ulceribus item oris conueniunt. Quin et incidendi uim quampiam illis ineſſe teſtificandum,qua & calculo uexatis congruunt, & urinam,menſeſq; prouocant.

Καρδάμωμον. CARDAMOMVM. CAP. V.

CARDAMOMVM optimum eſt,quod ex Comagene, Armenia, Boſphoroque deuehitur. in India quoque,& Arabia prouenit. Eligi debet plenũ, frangenti contumax,occluſum farctumque(quod enim huiuſmodi non eſt,exoletum iudicatur) & guſtu acre, ſubamarum, & odore caput tentans. Excalfactoriam uim habet: potumque ex aqua facit ad comitiales, iſchiadicos, tuſſes, neruorum reſolutionem: item ad rupta,vulſa,tormina: latas ventris tineas excutit. Ex vino autem potũ,renibus, difficultati vrinæ,à ſcorpione ictis, neque non omnibus venenum vibrantibus, auxilio eſt. Cum cortice radicis lauri epota drachma, calculos comminuit: partus ſuffitu enecat: ſcabiem ex aceto illitum adimit. Et ad vnguentorum ſpiſſamenta additur.

Cardamomi conſideratio.

LEGITIMVM Cardamomum noſtra tempeſtate nec cognoſci, nec minus à mercatoribus,qui ex Syria, uel Aegypto aromata ad nos conuehunt, deferri compertum habeo. Quo fit,ut medici, ac pharmacopolæ in componendis medicamentis æquè errent in Cardamomo, atq; in alijs compluribus,quòd Cardamomi loco uarijs quibuſdam ſeminibus, odoratis tamen,indifferenter utantur. Quorum primum Cardamomum maius: ſecundum Nigellam, quod melanthij eſt genus: tertium uerò Meleghettas,uel grana paradiſi nuncupant; cùm tamen eorũ nullum nec Græcum, nec Mauritanum ſit Cardamomum. quandoquidem aliud Græci,aliud uerò Afri pro Cardamomo intelligunt, ut apertiſſimè teſtatur Serapio, qui quàm plurima ſimplicia medicamenta ex Dioſcoride, & Galeno tranſcripſit. Is enim (ut ſua declarant monumẽta) Dioſcoridis Cardamomũ Cordumenum appellat. deinde autore Iſach Arabo ſui Cardamomi peculiare caput inſtituit, idq; Saccolam ſua lingua nominat: quin & duûm eſſe generum tradit, alterum maius,alterum uerò minus. quorum nullum non modò Dioſcoridis Cardamomo reſpondet, ſed nec etiam ulli eorum, quibus officinæ indifferenter utuntur. Probatur itaq; primùm quòd omne officinarum Cardamomum Dioſcoridis Cardamomum eſſe non poſſit,pluribus tum notis,tum etiam qualitatibus. quippe quòd hæc in uniuerſum parum, uel ferè tantillum denſa ſint, frangenti nõ contumacia,& guſtui nihil amaroris relinquant. Quòd præterea ab Arabicis diſtent, ſi cum illis cõparẽtur, facilè diſparitas deprehenditur. ſiquidẽ Serapioni maius Cardamomum ſemen eſt plantæ,quod oblongis quibuſdam concluditur capitibus,ijs ſanè ſimilibus,quæ è roſis prodeunt,granis obnigris, rotundis, pipere longè maioribus,in quibus minuta ſemina concluduntur,anguloſa, farcta, & odorata: minus uerò nullo contegitur capitulo maioris modo; quanquam colore conueniant.Quod planè indicat,omne officinarum Cardamomum nec Arabum eſſe,nec pariter Græcorum, ſed potius ab utriſq; maximè differre.

Monachorũ error.

Quare putauerim, illud falſò ſibi perſuaſiſſe Monachos, qui in Meſuem ſcripſere, quòd Arabum Cardamomum minus illud ſemen ſit, quod ſeplaſiæ Meleghettas uocant, Andreæ

dreæ Bellunenſis, qui Auicennam mendis expurgauit, auctoritate freti. Sed cùm Bellunenſis id aſſerat uulgari tantùm opinione ductus; cùmq; notæ minimè eorum ſententiæ aſtipulentur, erraſſe Monachi facilè deprehendũtur. Semina enim, quæ Meleghettas appellant (ut omnibus planè conſtat) capitulis excepta ſuboriuntur, quod minori Serapionis Cardamomo non euenit. Crediderunt, Ruellius in ſuis de natura ſtirpium libris, & Fuchſius in ſua methodo, id omnino Mauritanorum eſſe Cardamomum, quod nos Indicum piper, alij ſiliquaſtrum appellant. uerùm cùm planta hæc folijs exeat hortenſi ſolano ſimilibus, floribus luteolis, fructu longo corniculorum inſtar, qui primo exortu uireſcat, maturus uerò adeò rufeſcat, ac læuore quodam ita pelluceat, ut corallium referat, & in quo concludatur pumilũ ſemen, lentium modo compreſſum, uſq; adeo acre, ut ori tantùm admotum maximè linguam, & palatum exurat, exulceretq;, ambo hac in re lapſi deprehenduntur. Nam etſi Indicum piper in hiſce corniculis roſarum ferè modo ſuum includat ſemen, reliqua tamen Serapionis Cardamomo nullis notis correſpondent: hoc enim ſuis in uaſculis globulos quoſdam concludit, non lenticulis ſimiles, ſed rotundos, & pipere craſsiores, qui intra ſe minutum quoddam ſemen continent. Huc etiam accedit, quòd cùm hoc piper corniculatum, tum ſemine, tum corniculis ipſis tanta ſit acrimonia præditum, ut non modò manſum, ſed ori tantùm admotum ſtatim quaſi ignis exurat, abſurdum utiq; fuerit credere Serapionis Cardamomum eſſe, cùm dixerit ipſe magis adſtrictoria facultate pollere, quàm acri. Cæterùm ſcribit Auicenna maius Cardamomum grana ciceribus atris, minus uerò lentibus minora proferre. Quod cùm fortaſſe Ruellius haud rectè percepiſſet, ei errandi anſam præbuit. quippe minori Cardamomo, non autem maiori ſemina lentium modo naſci ait Auicenna: quanquam Ruellius, ut ſuam tueatur ſentẽtiam, ſecus fortè legerit Auicennam. Plinius lib. XII. cap. XIII. quadruplex eſſe Cardamomi genus ſcribit, ſic inquiens. Simile eſt amomo Cardamomum & nomine, & frutice, ſemine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius genera. uiridiſsimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur: proximum è rufo candicans: tertium breuius, atq; nigrius: peius tamen uarium, et facile tritu, odoriſq; praui, quod uerius coſto uicinius eſſe debet. Hoc & apud Medos naſcitur. Hactenus Plinius. Sed neſcio quos autores ſit ſecutus. quandoquidem tam Dioſcoridi, quàm cæteris Græcis, unum tantùm extet Cardamomi genus. In cuius defectu ſupponit Galenus aut myrtum, aut cyperum. Qui præterea Cardamomi meminit lib. VII. ſimplicium med. his uerbis. Cardamomum eſt ſanè facultatis admodum calidæ, non tamen uſq; adeo, ut naſturtium: ſed quantò ſuauius, magiſq; fragrans eſt naſturtio, tantò & imbecillior ei calida facultas ineſt: nec enim ulcerare idoneũ eſt uel ipſum per ſe illitum. Porrò adiunctum habet quiddam etiam amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto ualenter pſoras detergit.

Ruellii & Fuchsii lapſus.

Cardamomi genera ex Plinio.

Cardamomi uires ex Galeno.

NARDVS INDICA.

Νάρδος. NARDVM. CAP. VI.

Dvo Nardi genera: unum Indicum, alterum Syriacum appellatur, non quòd in Syria proueniat, ſed quòd montis, in quo oritur, pars una ad Syrios, pars altera ad Indos flectitur. Ex hoc Syriaci genere, præcipuum eſt recens, & leue, largam gerens comam, flauum colore, perquàm odoratum, ac cyperum redolens, breui ſpica, amaro ſapore, linguam ſiccante, quod diu in ſua odoris gratia permaneat. Ex Indico autem Nardo quoddam Gangitis uocatur, à fluuio Gange, apud quem enaſcitur, montem præterfluente: quod genus ob multam loci, in quo prodit, uliginem, uiribus infirmius eſt, atque procerius adoleſcit, plures ferens ſpicas, ab unica radice comoſas, unàque conuolutas, ac grauiter olentes. Montanum autẽ odoratius, ſpica breui ac mutila, odore cypero uicino, cæteras habens Syriaci dotes. Eſt & genus quoddam, cui Sãpharitico nomen locus indidit, frutice breui, in magnas ſe ſpargens ſpicas, cãdidiore interim medio caule, hircorum uirus ſupra modũ redolente: quod improbatur. Madefactum uendi ſolet. quod uitium ex eo deprehenditur, quòd candida ſit ſpica, & ſqualida, ſuaque careat lanugiue. Adulteratur ſtibio cum aqua, aut palmeo uino, inſpiſſationis ponderiſque cauſa inſpirato. Intueri autem oportet, ſi lutum radicibus inſideat, & incerniculo puluerem excutere, eluendis manibus utilem. Vim habent excalfactoriam, & exiccantem. Vrinam mouẽt: aluum potu ſiſtunt: uuluæ profluuia, ſaniemque appoſita ſupprimunt. Nauſeæ ex aqua frigida auxiliantur, & ſtomachi roſionibus, inflationi, iocinori, regio morbo, renum uitijs. Aquæ autem incoctæ fotu ad inſeſſum, uuluæ inflammationibus medentur: ad glabras oculorum genas ualent: ſiquidem eas ad dẽ-

ſiorem

ſiorem pilum reducunt. perfuſis humore corporibus inſparguntur. Miſcentur antidotis & in fictili nouo non picato ad ocularia medicamenta reconduntur, trita in farinam, & cum uino in paſtillos coacta.

Nardi Indicæ & Syriacæ cōſideratio.

NARDVM officinæ Nardi ſpicam appellant. Sed non deſunt, qui credant Indicam nardum in Italiam non aduehi ob regionis diſtantiam, Syriacam opinantes eſſe, qua noſtro æuo ſeplaſiarij utuntur: tametſi (ut inquit Dioſcorides) in Syria non oriatur, uerùm ideo Syriacam dici, quòd ea montis parte proueniat, quæ flectitur ad Syrios. At cùm inter Indos, & Syrios ampliſſimæ interponãtur regiones, nempe deſerta Arabia, Perſis, Carmania, Gedroſia, Darangia, aliæq; nonnullæ, quæ ultra quatuor millia milliariorũ continent, neſciuerim profectò, quonam pacto fieri poſſit, ut mons ille ad Gangem poſitus, altera parte Syriam tam facilè reſpiciat, ut Nardus ea parte proueniens Syriaca dici poſſit. Quo fit, ut quandoq; mecũ diſquirere licuerit, eã potius à Syraſtene regione, quæ ad Indicum fluuium eſt, Syrij nomen ſibi aſciuiſſe, quàm à Syria. quandoquidem ſi Ptolemeus uera refert, mons in India uiſitur, qui à Gange fluuio ad Syraſtenem extenditur. Abſurdum enim eſſet credere, Nardum ad nos non deferri ex India, cùm in Syria nuſquam proueniat, cùmq; multa Indiæ aromata, nulla diſtantiæ habita ratione, per carouanas (ut uocant) in Alexandriam Aegypti conferantur, cum quibus nec temerè credendum eſt, quin etiam Nardum conuehant mercatores; præſertim cùm certò ſciam, nardum Venetias ex Alexandria afferri, nec alibi, quàm in India naſci.

Manardi opinio reprobata.

Licet Manardus Ferrarienſis, officinarum nardum nec Indicam, nec Syriacam eſſe cenſeat. In cuius ſententiam non equidem pedibus eo, etſi medicæ materiæ is clariſſimus fuerit indagator. quippe quoniam Venetijs pluribus in locis Nardi ingentem copiam uidi, leuis, comoſæ, perquàm odoratæ, cyperum redolentis, flauæ, ſubamaræ, & manſæ non modò linguam exiccantis, ſed odorem etiam non iniucundum per os aſpergentis, nulliſq; deficientibus notis, quibus optima nardus ex Dioſcoridis ſententia explorari poteſt. Sed plerunq; accidit, dum per Indicum, & Arabicum mare in Alexandriam defertur, & inde Venetias, ut aſcito ſibi maris humore (id nanq; facilè fit, quòd Nardus ſit ſicciſſima) uel ſitum contrahat, uel ſubputreſcat: unde poſtea amiſſa ſuaueolentia, grauiter oleat. Quo fit, ut hac in re Manardum longè hallucinatum crediderim: qui ſi rectè perpendiſſet, quæ Nardi pars ſit ſpica, atq; in emporijs, ubi numeroſa, præſtantiſſimaq; uiſitur, accuratius ipſam expendiſſet, non equidem uereor, quin aliter de ea ſcripſiſſet. Verùm enimuero cùm planè ignoraſſet, quæ nardi pars ſpica eſſet, ſelectamq;, & incorruptam Nardum minimè nouiſſet, lib. III. epiſt. VI. ſcribit, Galenum de Nardi ſpica, quæ antidotis admiſcetur, loquentem, radicem quidem, non ſpicam intelligere. Et utinam, inquit, quæ nobis affertur, legitima eſſet: ſed quòd ea ipſa non ſit, cognoſcitur, quòd nulla odoris ſuauitate commendetur. Et lib. VIII. epiſt. I. inquit. Galenus lib. I. de antidotis in theriacæ compoſitione Nardi radicem tantummodo admiſcet, eo quòd uiribus ipſa præſtantior ſit: ſpicam uerò paruipendit, & pro nihilo habet. Quod ſanè declarat, Manardum hanc Galeni ſententiam perperam accepiſſe, atq; etiam Nardi hiſtoriam ignoraſſe. quandoquidem nardi radix nil aliud eſt, quàm ſpica, ut ipſemet teſtatur Galenus eodem de antidotis libro, ſic inquiens. Iubet Andromachus adijcere nardum Indicam, ea uerò eſt, quam ſpicam uocant, non quòd ſpica ſit, radix etenim eſt; ſed quòd ſpicæ formam referat. Quibus palàm eſt, idem eſſe nardi ſpicam, & nardi radicem, ut etiamnum declarat idem Galenus lib. IX. de comp. med. ſecundum locos in Philonis antidotum ſcribens. Quapropter idem lib. VIII. ſimp. med. de Nardo caput facturus, illud inſcripſit Nardi ſpica, utpote quæ pars ſit in tota ſtirpe præſtantior, minimè quidem ignorans, ſe radicem nardi deſcribere. Nam ſi ſenſiſſet, ſpicam à radice differre, eam planè ſilentio præterijſſet tanquam inutilẽ, & capiti nomen indidiſſet aut generaliter ab ipſa Nardo, aut à radice tantùm, uti uiribus præſtantiore.

Braſauoli error.

In hoc, ac longè maiori uerſatur errore Braſauolus. ſiquidem ſuo de ſimplicium examine Nardi ſpicam non modò non eſſe radicem cenſet, ſed nullius uſus eam exiſtimat, ſic inquiens. Venetijs ſpicam, caulem, & radicem emes, quanuis & ipſi adulterent. Iubeo autem radicem, & caulem emere, quoniam hæc apud antiquos autores, ut Dioſcoridem, & Galenum magis in uſu medico ſunt, quàm ſpica: quippe folia abijcit Dioſcorides; ad nos tamen ſpica non defertur, ſed radix. Hæc ille. Sed mehercule quantum ex Dioſcoridis ſcriptis percipere potui, nunquam hactenus ſum conſecutus, quòd ipſe ex omnibus nardi partibus aliam præferat, quàm ſpica. Quòd autem crediderit ipſe ſpicam in Nardo uiribus magis præſtare, quàm cæteræ eius partes; quòdq; cùm de Nardo ſcribit, tantùm de ſpica intelligat, apertè oſtendit, cùm inquit. Ex nardo Syriaca dicta melior eſt recens, & leuis, largam gerens comam, &c. Quippe leuitas, ac comæ magnitudo, nullis nardi partibus, præter quàm ſpicæ competunt; præſertimq; cùm ipſa non uacet cæteris notis, quas illi tribuit Dioſcorides. Ad hæc nulli ſanè incompertum exiſtimo, Dioſcoridem huiuſce libri initio in probandis tantùm radicibus, quæ odore commendãtur, operam impendere, nempe iridis, acori, mei, nardi, phu, aſari, & huiuſmodi ſtirpium generum, non autem in efferendis caulibus, floribus, folijs, ac ſpicis, quæ caulium ſummitatibus innaſcantur. Quo fit, ut etiam fateri liceat, Braſauolum ignoraſſe ſpicam ipſam eſſe nardi radicem: quin potius pro certo credidiſſe in plantæ ipſius nardi cacumine, non in radice oriri ſpicam, quæ tamẽ Galeno teſte radix eſt, & cæteris nardi partibus præſtantior. quandoquidem ſi aliter res ſe haberet, commoda longè plura radicibus ex more redderet Dioſcorides, quàm ſpicæ. Quòd præterea Galenus plus laudauerit Nardi caules, quàm ſpicam (ut aſſerit Braſauolus) nuſquam cõpertum habeo. Cæterùm quanta ſententiæ inconſtantia Nardi hiſtoriam idem deſcripſerit, ex ſuo poſteriori ſimplicium examine, in quo ultimam manum impoſuiſſe fatetur, facilè conijcitur, dum ſenem ſecum colloquentem inſtruit, his uerbis. Ne igitur in his montibus nardum quæras, ſed Venetijs ſpicam, caulem, & radicẽ emes. At ſui ipſius ſtatim oblitus uidetur non multis poſt lineis, cum inquit. Aliud uerò ſunt ſpica, & flos, quæ ad nos non afferuntur. Ex quo facilè crediderim, ipſum non modò Nardi hiſtoriam confudiſſe, atq; etiam, quod peius eſt, corrupiſſe; ſed etiam ſibi ipſi, uel potius ſeni uerba dediſſe. primùm nanq; ait Venetijs ſpicam, caulem, & radicem reperiri: mox ſpicam ad nos aduehi negat.

Plinii lapſus.

Sed ante hos hac in re Plinium quoq; grauiter hallucinatũ inuenio: quippe qui libro & capite XII. in Nardi

ipſius

ipſius hiſtoria longè diſsideat à Dioſcoride & Galeno: quin et à cæteris materiæ medicæ autoribus,dum inquit. Nardum frutex eſt graui, & craſſa radice, ſed breui, ac nigra, fragiliq́;, quanuis pingui, ſitum redolente, cyperi odore, aſpero ſapore: folio paruo,denſoq́;. Cacumina in ariſtas ſe ſpargũt: ideo gemina dote Nardi ſpicas, ac folia celebrãt. Hæc Plinius. Cuius doctrinam ſecuti,nõ modò Ferrarienſes illi, ſed Hermolaus,& Ruellius,ipſi quoq; pariter aberrarunt. ſiquidem Ruellius (ut puto) nulla alia de cauſa aſſerit, ſe in officinis Nardum uidiſſe, cui inerant dotes omnes illi à Plinio redditæ, quã ut Plinianã tueretur lectionẽ. Quod tamen falſum eſſe arbitramur. Ego enim tametſi Nardi quàm plurimum in Venetis officinis diligenter examinauerim, ac ſelegerim; aliud tamen, quàm ſpicam uidere mihi non licuit. Quapropter nullum inueniri Nardum exiſtimo, quod in caulium cacumine ſpicas proferat, quemadmodum tradidit Plinius,aſſerit Ruellius,& contendit Braſauolus,contra Galeni,& Dioſcoridis ſententiam. Qui Nardum deſcribit plures ferre ſpicas,non quidem à caulibus, ſed ab una tantùm radice prouenientes: non tamen quòd alia radix uiribus præſtans ſpicis ipſis ſubſit, ſed quoniam,cùm plures in radice ſint ſpicæ,neceſſe eſt,ut baſi, uel firmamento aliquo conſiſtant,à quo originem trahant, ut in allio & lilij radicibus conſpicitur. Quod pro explorato confiteri poſſum, cùm ſæpenumero Venetijs Nardi ſpicæ ceſpites uiderim, tum figura, tum etiam ſpicarum connexu allium referẽtes,ut unuſquiſq; pro arbitrio experiri poterit. Verùm enimuero ut probè reſponſum ſit omnibus ferè obiectionibus,dicimus,quòd ſi fortè reperirentur,qui aſſererent illas eſſe proprias Nardi radices, quæ capillaceis fibris à ſpicarum baſi oriuntur, ut in allio,cæpis, ac bulbaceis omnibus uiſitur, & ea propter ſpicas ijs adnexas non eſſe Nardi radices, ſed per ſe partes ab his admodum differentes, poteſt eorum obiectio facilè dilui Theophraſti teſtimonio. Siquidem is lib. primo cap.x.de plantarũ hiſtoria apertè declarat,in allio,cæpis,bulbis,lilijs, ac alijs eius generis,& per conſequens in ſpica non ſolùm dici radices ea capillamenta, quæ bulbaceis illarum plantarum capitibus ſubijciuntur, ſed etiam id bulbaceum totum, quod terra reconditur. Et ut res ipſa clarior omnibus ſit, generali regula expreſſum uoluit,quòd totum id in quauis planta,quod ſub terra obruitur, radix commodiſsimè dicatur. Proinde uidetur Nardũ ipſam inter radices idem memoraſſe Theophraſtus lib. IX.cap.VII.de plantarum hiſtoria, his uerbis. Quibus ad unguenta utuntur,hæc ferè ſunt,caſia,cinnamomum,cardamomum,nardus,nærum,balſamũ,aſpalathus, ſtyrax,iris,narta,coſtus, panaces,crocum,myrrha,cyperus,iuncus, calamus, ſampſuchum,lotus, anethum. Horum alia radices,alia cortices,alia rami,alia ligna,alia ſemina,alia lacrymæ,alia flores. Quibus palàm eſt,non poſſe Nardum niſi inter radices recenſeri,cùm nec corticis,nec ligni,nec rami,nec floris,nec ſeminis, nec tandem lacrymæ ſpeciem præſe ferat. Quod cùm rectè ſciuiſſet Galenus tum lib. primo de antidotis,tum IX. de comp.medic. ſecundum locos, Nardi ſpicam radicem eſſe declarauit. Verùm longè ab omni Nardo diſtat NARDVS ITALICA, *quæ noſtris uulgò uocatur Spigo. Cuius etiam generis ea eſt planta,quam aliqui uulgò appellãt Lauanda,alij uerò Lauendula. adeò ut hæc fœmina, illa uerò mas in eo genere à quàm plurimis uocitentur. Mas folio conſtat latiore, longiore, craſsiore, robuſtiore,albidioreq́;, quàm fœmina. Sed utraq; planta fruticoſa,& roſmarini modo, innumeris referta eſt folijs: è quorum medio iuncei exeunt cauliculi,quadranguli, tenues, dodrantalem longitudinem excedentes: in quorum cacumine flores exeunt ſpicati,colore purpureo, quanuis in fœmina dilutiores, patentioreſq́;,odore fragrãtes,uerùm uſqueadeo acuto,ut nares feriat. Excalfaciunt, & exiccant ambo ordine ſecundo completo,uel tertio inchoante,uiribus à Nardis omnibus non longè recedentibus. Conferunt omnibus cerebri ægritudinibus à frigido prouenientibus: conuulſis, reſolutisq́; auxiliantur: uentriculum roborant, & iecur ab infarctu liberant: quin & obſtruſos lienes iuuant: uterum calefaciunt,& menſes, & ſecundas educunt. Fit è floribus ſtillatitium oleum uitreis organis, quod propriè unguentarij uulgò uocant olio di Spigo,odoris adeò acerrimi,ut cætera odoramenta ſuperet. quo fit, ut extra officinas illud aſſeruent,ne moſchi,ambari,zibetti,aliorumq́; unguentorum, et aromatum ſuauitatem intercipiat. Nardi Indicæ uires ſcripſit Galenus lib.VIII.de ſimpl. medic. facultate, ſic inquiens. Nardi ſpica excalfacit exceſſu primo, et deſiccat ſecundo iam completo. Compoſita eſt ex adſtringente ſufficienter ſubſtantia, & acri calida non multa, & quadam leuiter amara. Ex his conſtans facultatibus radix & ad iecur,& ad ſtomachum rationabiliter conuenit tum pota,tum extrinſecus impoſita. Vrinam ciet,morſus ſtomachi ſanat: in uentre,ac inteſtinis conſiſtentes fluxiones deſiccat,ad hæc & eas,quæ in capite,& thorace. Valentior eſt uocata Indica,nigriorq́;,quàm Syriaca uocata.*

Ruel.& Hermolai error.

Dilutio cuiuſdam obiectionis.

Nardi Italicæ genera, & uires.

Nardi Indicæ uires ex Gal.

Νάρδος Κελτική. NARDVM CELTICVM. CAP. VII.

CELTICVM Nardum naſcitur in Liguriæ alpibus, aliungia patrio nomine appellatum: prouenitque in Iſtria. Exiguè fruticat,& cum radicibus in manuales faſciculos componitur. Folia habet oblonga,colore in flauum languido: florem luteum. Caulium, & radicum duntaxat vſus eſt, & odoris ſuauitas. vnde pridie faſciculos aqua abluere expedit,& exempta terra,pauito ſolo atque humenti, ſubiecta charta reponere: poſtridie repurgare. ſiquidem utile, cum acroſo alienoque propter humoris uim, non excutitur. Adulteratur impoſita herba ſimili, quæ hirculus uocatur, àb odoris grauitate. Sed facilis cognitio: nanque herba candidior eſt, ſine caule, minus oblongis folijs, radice neque amara, neque odorata, uti uerum Nardum eſt. Itaque radices,atque cauliculi, abiectis folijs,triti ſecernuntur,uino excipiuntur,digeruntur que in paſtillos, & ita fictili nouo diligenter operto,aſſeruari debent. Laudatur maximè,recens, iucundi odoris,radice numeroſa cohęrens,plenum,nec fragile. Ad eadem,quæ Syriacum, pollet: ſed uehementius urinam cit,& ſtomacho utilius eſt. Inflammationibus iocinoris,& felle ſuffuſis auxiliatur. Contra ſtomachi inflationes,cum abſinthij decocto bibitur: item aduerſus lienem,renũ & ueſicæ uitia, & uenenatos ictus, ex uino. Additur in malagmata, potiones,& calfacientia unguenta.

Nardi Celticæ conſideratio.

Tanta fuit ueterum, qui nos præceſſerunt, negligentia, ne dicam ignorantia, ut non modò in ueram ſimplicium medicamentorum cognitionem, quæ peregrina ex longinquis terrarum partibus aduehuntur, probatiſſimorum autorum ope, uenire nō elaborauerint; ſed ne minimam quidē curam adhibuerint, cōmuni reipublicæ beneficio, ut de his ſaltem, quæ in quàm plurimis Italiæ locis, ac alijs non longè diſtantibus inueniūtur, quicquam lucis aſſequerentur, ac poſteris relinquerent. quin potius in ſuis multò uidentur negligentiores, quàm in alienis. Naſcitur Celtica nardus in Liguriæ alpibus, naſcitur & in Iſtria, pariterq; in montibus nō longè à Villaco Carinthiæ oppido, & Iudemburgio Stiriæ: attamen nō ob id legitima in multis uiſitur officinis: nec fortaſſe in ijs uideretur, niſi his noſtris lucubrationibus annis ſuperioribus Italico ſermone editis, pharmacopolæ plures diligentiores redditi, medicam materiam accuratius expendere cœpiſſent. Sed id magis deteſtandum uidetur, quòd ijs in regionibus, ubi Celtica nardus naſcitur, magis hallucinentur homines, quàm alibi. ſiquidem Genuæ, quæ Liguriæ eſt ciuitas (niſi iam admoniti reſipiſcant) alijsq; finitimis locis, ubi Celtica nardus facilè haberi poteſt, tam medici, quàm ſeplaſiarij aliorum ignorantiam ſecuti, illius loco, lauanda ſic uocata, uel noſtrate Nardo paſſim utuntur. Quæ quantum in hiſtoria omnibus notis, non dicam uiribus, à Celtica nardo diſcrepent, quicunq; primùm rem optimè perpenderit, ac deinde notas, & qualitates illi à Dioſcoride redditas, cum lauandæ, noſtratisq; Nardi notis comparauerit, manifeſtum eorū lapſum facilè incuſare poterit. quippe Celtica nardus in breuem, exiguamq; plantam conſurgit: lauanda uerò, & ſocia nardus magno exoriuntur ceſpite, ramuſculis proceris, denſiſſimisq;, comantibus folijs. Illa folia fert ſubrubea, & flores flauo colore: hæ autem folijs conſurgunt incanis, floribus ſpicatis, & colore purpuraſcentibus. Illius caule, & radicibus utimur, quòd hiſce partibus maximè polleat: harum uerò tantùm flores commendantur. Quod ſatis clarè demonſtrat, quàm facilè decipiantur, qui tam leuibus & falſis feruntur opinionibus. Verùm quanquam (ut in ſuperioris Nardi mentione diximus) communi omnium ſententia compertum ſit, lauandæ, ſpicæq; noſtratis facultas ad omnia Nardi genera propius accedere; hoc tamen eos ab errore non uindicat, qui lauandam Celticam nardum eſſe contendunt. Præterea non deſunt pharmacopolæ rei herbariæ penitus ignari, qui pro Celtica nardo plantam quandam incognitam emant arbores ſcandentem, caule longo reflexoq;, cuius folia, quæ colore ſubflauo conſtant, adeò denſa ac minuta ſunt, ut potius muſcoſam arborum, et lapidum materiam, quàm aliud repræſentent. At quòd in ueſtiendis caulis ipſius ramuſculis, eos tam densè circundat, ut ferè ſpicæ effigiē præ ſe ferant, pro Celtica nardo ab impoſtoribus uenditur: ſed hæc haud amareſcit, nec ulla odoris præſtantia commendatur. Cæterùm ingens legitimæ nardi Celticæ prouentus habetur in Stiria Auſtriæ, & Carinthiæ contermina, ubi Iudemburgenſia rura ſuis è montibus quotannis innumeros comportant faſciculos, quibus magnos admodum replent ſaccos, & mercatoribus uendunt, qui in Syriam, & Aegyptum mercimonia conuehunt. Siquidem (ut ferunt) Syrijs, et Aegyptijs Celtica nardus maximè expetitur, ut balneis eam imponant, quibus frequenter utuntur. Celticam nardum ad me primùm miſit Petrus Salicetus clariſſimus medicus ex Grazio Stiriæ oppido: in cuius plantis & ſpicæ in radicibus, & folia, & flores in caule (ut appicta figura demonſtrat) nullo impedimento cernebantur, adeò ut à Dioſcoridis hiſtoria nulla ex parte recederent: nec ulla tamen ſpica in eius cacumine uidebatur, uti Ruellius & Braſauolus in Indica naſci ſcripſerunt. Quamobrem nobis quoq; iam liceat literis memoriæq; mandare, Celticam nardū non modò in Liguria, & Iſtria prouenire; ſed etiam in Stiria, Carinthia, ac etiam alijs fortaſſe locis. quippe ſuperiore anno ego huius nardi nonnullas inueni plantas in quodam Vipaci monte, qui tantùm uiginti millia paſſuum à Goritia diſtat. Verùm ſi eo deſtituantur medici, commodè Indicam ſupponere poterunt. An uerò Celtica nardus ſit Saliunca, aut non, de qua Virgilius, & Plinius ſcripſere, etſi hæc inter ſe nullam habere cognationem pluribus comprobare poſſem; cum tamen ea parum, uel nihil rei medicæ conferant, ſilentio inuoluenda duximus. quanquam eruditiſſimus Leonicenus non animaduertens Dioſcoridem Aliungiam, non Saliuncam Celticam nardum appellaſſe, Plinium accuſat: qua in re ipſe potius deceptus fuiſſe uidetur. Meminit Celticæ nardi Galenus lib. VIII. de ſimp. med. facul. his uerbis. Nardus Celtica iam dictis nardis ſimilis quadantenus in genere facultatis eſt. Cæterùm ad omnia imbecillior, præter quàm ad prouocandam urinam. ſiquidem calidior illis eſt, ſed minus adſtringit.

Seplaſiariorū quorundā error.

Nardi Celticæ uires ex Galeno.

Νάρδος ὀρεινή. NARDVM MONTANVM. CAP. VIII.

Montanvm Nardum,quod ab aliquibus thylacitis,& niris appellatur, in Cilicia, & Syria naſcitur: caule & folijs eryngio ſimilibus,minoribus, minimè tamen ſpinoſis,aſperisque. Radicibus binis nititur,aut pluribus,nigris,odoratis,ceu haſtulæ regiæ, ſed longè gracilioribus, † & longè minoribus. Neq; caulem,neq; fructũ,neque florẽ profert. Ad eadem, ad quæ Celticũ efficax.

Videtvr in hoc capite Dioſcorides non parum à ſe ipſo diſſentire, quòd ſcripſerit primùm montanam Nardum caule, & folijs eſſe eryngio ſimilibus: mox prope capitis calcem eam ſcribat neq; caulem, neq; fructum,neq; florẽ proferre. Quapropter exiſtimant tum Ruellius,tum etiam Marcellus id facilè accidiſſe ſcriptorum incuria,qui uocum uicinitate decepti καυλοὺς pro κλάδους, uel κλῶνας ſcripſerunt. Verùm cùm hæ dictiones ramos, uel ſurculos deſignent, quæ nomina potius arboribus conueniunt, quàm herbis, ſintq; idem rami in arboribus,quod caules in herbis; idcirco non uidetur hic locus,ut illi fortaſſe putant, à mendis uindicatus. Cæterùm non crediderim ego, Dioſcoridem,qui eſt hac in facultate facilè princeps, & quem antiqua,& ſecuta ætas tantopere commendat, in tam paucis ſui oblitum,adeoq; turpiter lapſum fuiſſe.quinimo nobis relinquitur ſuſpicio,quòd omnino in altera capitis parte uitium aliquod acceſſerit, non harum uocum uicinitate, ſed potius ſcriptorum dormitantium negligentia, uel uigilantium temeritate. Quo factum eſt,ut hactenus incertus dubiusq; fuerim,an hæc planta in Italia proueniat, uel aliũde eò afferatur. Miſit tamen ad nos hoc anno ſtirpem quandam excellentiß. medicus Auguſtinus Alpagus Bellunenſis,cui binæ inhærebant radices aſphodeli figura, ſed longè minores, phu,uel nardum redolentes, adeò ut hac parte montanam Nardum planè præ ſe ferre uiderentur. Sed quoniam folia, & caulis phu potius referebant, quàm eryngium,quemadmodum & umbella, cur eam montanam Nardum fuiſſe comprobem, ſanè non habeo, cùm ſciri non poſſit,an in priori,an in poſteriori, an in alia huius capitis parte lateant mendæ. Itaq; ſi fortè aliquod ad manus eſſet medicamentum,quod montanam Nardum exciperet, ſupponant audacter pharmacopolæ Indicam,uel Celticam. Tametſi in ſuo de ſimplicium examine aſſeueret Braſauolus Ferrarienſis Indicæ nardi uice montanæ plurimum ad nos afferri è Cilicia: eamq; propriè montanam exiſtimat, cuius paßim in officinis eſt uſus. Sed qua ratione ductus nouam hanc protulerit opinionem, ipſe certè neſcio: Nardus enim montana radices habet aſphodelo ſimiles,non utiq; ſpicatas, leues,comoſas, quemadmodum ea, qua utimur ex India aduecta. Niſi fortaſſe Braſauolus uoluerit Indicam nardũ ideo montanam appellare,quòd in montibus oriatur. Ita quidem eius ſententiam ueram eſſe putarem, non tamen à rei herbariæ peritis acceptam iri. Nardi montanæ uires ſcripſit Galenus lib. VIII. ſimp. med. ſic inquiens. Nardus montana,quæ & thylacitis,& pyritis nuncupatur, plurima in Cilicia naſcitur: ſed prædictis debilior eſt.

Nardi montanæ conſideratio. | Braſ. opinio non accepta. | Nardi mont. uires ex Gal.

† In Oribaſio, qui ſimplicium deſcriptiones Dioſcoridi acceptas refert, legitur λευκότεραι, hoc eſt,candidiores. quòd Nardus montana conſtet radicibus aſphodelo non ſolùm minorib. & gracilioribus, ſed etiam candidioribus.

Ἄσαρον. ASARVM. CAP. IX.

Asarvm, quod & ipſum aliqui ſylueſtre nardum appellant,hederæ folijs,minoribus multò, rotũdioribusque: floribus cytino hyoſcyami ſimilibus, purpureis, inter folia proximè radicem emicantibus, odoratis: in quibus ſemen acinoſum. † Cauliculos habet anguloſos, aſperos, & molles: radices numeroſas,geniculatas,tenues,obliquas, gramini non diſsimiles,longè tamen graciliores, odoratas, excalfacientes, & quæ linguam ueheměter mordent. Excalfactoriam uim habet: urinam cit: hydropicis, & uetuſto coxendicũ dolori prodeſt. Radices ſenis drachmis ex aqua mulſa potæ, menſes trahũt: & ueratri albi modo purgant. In unguenta additur. Vmbroſis montibus prouenit: ſed plurimum in Ponto, Phrygia, Illyrico, & Italiæ Iuſtinienſi agro.

Nvllam noſtris temporibus officinæ ponunt differentiam inter Aſarum,& baccharem: quinimo uno ore ferè omnes Aſarum baccharem appellant. At quantum notis, & uiribus inter ſe differant, is rectè iudicet, qui harum ſtirpium hiſtorias accuratius perpenderit: differunt enim inter ſe admodum Aſarum,& baccharis, ut diffuſius libro tertio diſſeremus. Aſarum itaq; procul dubio illa fuerit planta, quæ uulgò Bacchara falsò appellatur, cùm nullis ab hiſtoria dißideat notis. Cæterùm Braſauolus immeritò in Plinium ſpiculum contorſit,cùm dicat ipſum eo etiam in errore uerſari, ut Aſarum baccharem eſſe exiſtimauerit. Sed profectò neſciuerim ego,qua ratione illud Braſauolus in Plinium ſcripſerit. quippe qui libro XXI.cap.VI. eos acerrimè arguat,qui baccharem, & ſylueſtrem nardum idem eſſe contendunt,his uerbis. Sed eorum quoq; error corrigendus eſt, qui

Aſari conſideratio. | Plinii tũtela aduerſus Braſauolum.

bacchar ruſticum nardum appellauere: eſt enim alia herba ſic cognominata, quam Græci Aſaron uocant, cuius ſpeciem, figuramq; diximus in nardi generibus. Hæc Plinius. quibus palàm eſt, Plinium ſeipſum à Braſauolo defendiſſe. Porrò ſi etiam Plinij ætate non deerant, qui Aſarum baccharem uocitarent, non mirum fuerit, ſi in hunc uſq; diem protracta hæc ſit appellatio. In qua fortaſſe perſeuerantes ueterum nonnulli Dioſcoridis Aſaro eas ferè omnes facultates reddidere præter autoris mentem, quas ipſe libro tertio bacchari adſcripſit. quod facilius ad credendum uulgus allexit, Aſarum, & baccharem nomine tantùm differre. Verùm cùm recentiorum quorundam diligentia ac doctrina id totum Dioſcoridi additum deprehenſum ſit, eo quòd diuerſis tum libris, tum capitibus ipſe de his diſſeruerit; cumq; Serapionem uiderint de Aſaro ex Dioſcoride ſcribentem, adulterinam hanc lectionem non admittere, id totum, quod eò acceſſerat præter autoris ſententiam, tanquam illegitimum abdicarunt. Aſari uires ſcripſit Meſues inter deiectoria medicamenta, ubi ſic habet. Excalfacit Aſarum ordine ſecundo, & ſiccat tertio. Attenuat, reſerat, reſoluit, & prouocat; adſtrictione tamen non uacat. Bibitum non modò uomitiones ciet, ſed & per aluum ducit, & per urinam. Pituitam, & bilem deijcit. Roboratur tamen admixto caprino ſero, aut nardo, aut hydromelite. At manifeſtius pituitam, quàm bilem educit. quo fit, ut coxendicum cæterarumq; compaginum dolore uexatis non obſcurè opituletur: præſertim ſi ſero maceretur, uel decoquatur. Facit mirum in modum ad iocinoris et lienis infarctus, ſcirrhoſosq; tumores. Quamobrem ſubeuntibus cutem aquis, fellisq; ſuffuſionibus datur maximo iuuamento uino maceratum. Confert item diuturnis febribus, ijsq; præſertim, quæ ex contumaci infarctu proueniunt. Oleum macerationis ipſius admixto ladano, dorſi ſpondylis inunctum ſudorem commouet: leuiter tamen coqui debet, nam ſi diu ferueat, uim ferè omnem deperdit. neq; etiam diuturna indiget contritione: diutius enim contritum facilius uomitiones, quàm aluum ciet. Aſari meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Aſari radices utiles ſunt, facultate ſimiles radicibus acori, intenſiores tamen. Itaq; ex ijs, quæ de illis prodita ſunt hic facienda coniectura. Hactenus Galenus. À cuius ſententia (ſit tamen cum uenia dictum) maximè diſſentio. ſiquidem cùm nulla in acoro deiectoria ſit facultas, & Aſarum, ut Dioſcorides inquit, Meſues fatetur, & nobis experimento compertum eſt, ueratri modo expurget, & bilem, pituitamq; & supernè, & infernè propellat, non uideo ſanè, cur acoro in omnibus ſuis facultatibus tam facilè comparari poſsit.

Aſari uires ex Meſue.

Aſari uires ex Galeno.

† Hæc uerba ut in Ruellio inuenimus, ita reliquimus. Sed admonendum eſſe lectorem duximus, ea non legi in Græcis noſtris codicibus, neq; à Serapione referri. quod argumento eſt illa Dioſcoridi accreuiſſe. Sunt tamen Græcè ſic ſcripta: ἔχον καυλία γωνιώδη, ὑποτραχέα, ἀραιά. Id eſt: Habens cauliculos anguloſos, ſubaſperos, raros.

PHV MAGNVM. PHV PARVVM.

Φοῦ. PHV. CAP. X.

PHV, quod & aliqui ſylueſtrem nardũ appellant, naſcitur in Ponto: folio oluſatri, aut elaphoboſci: caule cubitali, aut altiore, læui, cauo, molli, in purpuram uergente, geniculis intercepto: flo-

ribus

ribus narciſſo proximis, maioribus, tenerioribus, & ex albicante purpureis: radice ſuperius ad digiti minoris craſsitudinem, ex obliquo villoſa in nigri veratri, aut iunci odorati modum: capillamentis inuicem contextis, flaueſcentibus, odoratis, cum quadam odoris grauitate nardum æmulantibus. Excalfacit: urinam mouet, ſi ſicca potui detur. Decoctum eadem præſtare poteſt: ad lateris etiam dolorem efficax: menſes cit. antidotis inſeritur. Adulteratur radice ruſci admiſta. Sed maleficium deprehenditur: quoniam hæc dura eſt, & frangenti contumax, ſine ulla odoris gratia.

Phu conſideratio.

Non poſſum non fateri, eos omnes benè ſentire, qui maiorem Valerianam ſic uocatam, quæ paſsim in Italia naſcitur, legitimum eſſe Phu aſſerunt. Quippe radices primùm forma, odore, colore, ac cæteris in uniuerſum notis ab ijs, quæ ſibi Phu ipſum aſciſcit, haud quaquam recedunt. Indicant idem pariter folia, et caules: illa enim oluſatro non ſunt diſsimilia: hi uerò adoleſcunt cubitali menſura proceriores, leues, inanes, molles, geniculati, & in purpuram uergentes. Flores tamen obſtare uidentur, qui in Phu lilij, uel narciſsi effigiem præ ſe ferunt, non autem umbellæ, uel muſcarij ſpeciem, ut in maiori Valeriana uiſuntur: quanquam floſculi per ſe omnes, qui umbellam cõficiunt, forma narciſsinos referant, in purpuram albicantes. Quo fit, ut cum Ruellio exiſtimandum putauerim, hæc de floribus uerba eſſe à ſcriptoribus in Dioſcoride deprauata. Nanq; uidetur noſtras Valeriana, omnibus tum notis, tum qualitatibus adeò cum Phu conuenire, ut re uera dici poſsit, non aliud, quàm ipſum Phu ad unguem referre. Et ſi non deſint (ut audio) qui profiteantur Phu alterum à Valeriana ſe inueniſſe, quod floribus narciſsi proueniat. At quia id pro certo compertum non habeo, & quia non deſunt, qui talia fabulentur, non eſt, quid hac in re certi affirmare poſsim. Eſt & Valerianæ alterum genus, quod minus appellant, cuius caulis iuxta folia, quæ quadantenus maioris ſimilitudinem referunt, molli lanugine pubet, reliqua uerò parte maiori non abſimile aſſurgit, floribus ſubpurpureis, in umbellam pariter coëuntibus. Radices mittit hæc tenues, quæ in multifidas conglomerantur fibras, odore mixto inter iridem, & nardum. Vtraq; odore commendatur: proinde eas ueſtibus quidam interponunt.

Valeriana minor.

Phu (ut ſcriptum reliquit Galenus lib. VIII. ſimplicium med.) odoratum quodammodo eſt. Huius herbæ radix nardo uiribus ſimilis, ſed tamen ad pleraq; infirmior. Vrinam plus mouet, quàm aut Indica, aut Syriaca nardus: ſimiliter autem ut Celtica. Simile Phu aſſerit ipſe Galenus eſſe Carpeſium, cuius cùm nullibi meminerit Dioſcorides, ut rectè ſciri poſsit quid nam ſenioribus Græcis fuerit Carpeſium, in primis Galeni teſtimonio eius uires & formam deſcribam: is enim lib. VII. ſimp. med. ſic habet. CARPESIVM ſimile eſt uocato Phu, non guſtu tantùm, ſed & facultate. Sed plus habet tenuitatis: proinde magis eo etiam uiſcerum obſtructiones extergit, et urinam mouet, reneſq; calculis degrauatos expurgat. Non tamen eatenus tenuium eſt partium, ut liceat loco cinnamomi, ſi non ad manum ſit, uſurpare, ſicuti faciebat Quintus. Præſtantius eſt Carpeſium ponticum laërtio: non tamen uel ipſum cinnamomi uiribus uicinum eſt, imò non paruo deterius optima caſsia. Nuncupatur utrunq; à montibus quibuſdam Pamphiliæ, in quibus naſcitur. Ingenſq; eius prouentus eſt in Syria. Et primo libro de antidotis inquit. Quintus (ut aiunt) quoties cinnamomum deerat, Carpeſium, ut quod uiribus nihil ab optima caſsia differret, in theriacæ compoſitione imponebat. Ego idcirco eius plurimum mecũ attuli ex ea peregrinatione, qua orientis prouincias adij, diligenterq; repoſitum nunc uſq; multum ſeruo: quod odorẽ etiamnum & ſaporem, ſi non qualem prius habebat, certè non dum exoletum retinet. Eſt aũt Carpeſium herba phu appellato genere ſimilis, ualentior tamen, atq; odoratum quiddam ſpirans. Plurimum hoc in Sida Pamphiliæ naſcitur, emiturq; propterea illic uiliſsimo pretio. Quocirca ſi quis ueſtrûm illuc acceſſerit, Carpeſij plurimum emat, cùm id ſibi longo tempore duraturum nouerit. Tenuia autem ſunt ſarmenta, cinnamomi uirgultis ſimilia. Eius duo reperiuntur genera; unum quod laërtium; alterum, quod ponticum cognominatur, à monte, in quo naſcuntur, utraq; nomen adepta, ſed ponticum melius eſt. Quòd cùm eius non parum haberem, permultis medicamentis admiſcui, in quibus phu uocata imponi debuerat. Eſt enim Carpeſium phu ſimile, ualentius tamen, & in quo (ut dixi) nonnihil odoratæ qualitatis guſtu odoratuq; ſentitur. Hactenus Galenus. Verùm quid hac tempeſtate ſit Carpeſium, arduum ſanè fuerit explicare & mihi, & cæteris materiæ medicæ ſcriptoribus. Tametſi Hermolaus, Ruellius, Fuchſius, ac etiam Monachi Meſuem exponentes pro certo exploratum habeant, Auicennæ, Serapionis, & Actuarij auctoritatibus innixi, fructus piperi ſimiles, qui uulgò cubebe uocantur, legitimum eſſe carpeſium. Siquidem Serapio quod Galeno carpeſium uocatur, ſub cubebe nomine ipſius Galeni teſtimonio ſic deſcribit. Cubebe eſt medicina facultate, et ſapore Phu non abſimilis, quanuis longè tenuior. quare obſtructiones totius corporis aperit, urinam ciet, & calculos renum pellit. In hac ferè ſententia uerſatur & Auicenna cubebas carpeſium appellans: quemadmodũ & Actuarius qui Mauritanorum nomina ſecutus, in quibuſdam medicamentis Carpeſium imponit, quod à barbaris κομβέβας uocari ait. Quibus auctoritatibus luce clarius patet, quòd Galeni carpeſium, & Arabum cubebe nulla ex parte differunt.

Phu uires ex Galeno.

Carpeſii conſideratio.

Veruntamen illud animaduertendum eſt, quòd eos in errore uerſari exiſtimem, qui credunt (ut Hermolaus, Ruellius, & Fuchſius) uulgares ſeplaſiariorum cubebas illas referre, de quibus ſcripſere Serapio, Auicenna, & Actuarius. quandoquidem qui dixerit cubebas plantæ fructum, uel ſemen eſſe, eorum reperio neminem: nec minus probari poſſe putem, id uſquam dixiſſe Galenum. qui carpeſium deſcribit his uerbis. λεπτὰ δὲ ἐστι τὰ κάρφη, παραπλήσια τοῖς ἀκρέμοσι τοῦ κιναμώμου. *hoc eſt. Sunt autem tenuia ſarmenta, cinamomi uirgultis ſimilia. Ipſumq; Phu & odore, & facultatibus adſimilat. Quapropter cùm tantùm Phu radices in uſum medicum ueniant, facilè dici poteſt, carpeſium Galeno potius radicum eſſe ſarmenta, quàm caulium; & præcipuè cùm aſſerat diu aſſeruari poſſe. quandoquidem ſolidiores ſunt radices, quàm caules, qui facilè in omni herbarum genere flacceſcunt, & pereunt. Quo fit, ut crediderim Fuchſium in ſuis Paradoxis immeritò impugnaſſe Leonicenum. Ad hæc guſtantibus nobis uulgares officinarum cubebas, nullum prorſus Phu ſaporem deprehendimus. Quod manifeſtè indicat uulgares cubebas, nec Arabum cubebas eſſe, nec Galeni carpeſium. Ob id igitur, ubi apud Græcos carpeſium medicamentis admixtum reperitur,*

Ruel. et Fuchſii opinio.

Serapionis lapſus.

Cubebarum vulgarium cõſideratio.

& cubebæ apud Mauritanos, phu eorum uice, cùm ſit carpeſio in omnibus perſimile, uel caßia, potius quàm cubebæ uulgaris uſus, erunt ſubijcienda. Iacobus Syluius inter recentiores apprimè doctus, quanquam nouit cubebas noſtrates carpeſium non eſſe, non tamen animaduertit, nec etiam Serapionis, aliorumq́; Arabum eſſe cubebas. Aberrauit in cubebarum hiſtoria etiam Serapio. quippe quicquid Dioſcorides de ruſco ſcriptum reliquit, is cubebis perperam reddidit. Cuius autem ſtirpis fructus uulgares CVBEBAE *ſint, quid affirmare poßim non habeo, cùm ex orientali plaga nobis peregrinæ afferantur. Et ſi eas dixerim odoratas eſſe baccas, racematim cohærentes, corymborum hederæ modo: qui guſtui præter odoris gratiam, acrimoniam & amaroris tantillum relinquunt. Quibus conſtat, ꝙ excalfacere ualeant tertij ordinis initio, & ſiccent in fine eius. Quamobrem languentem ex pituita uentriculum, uel etiam ex flatu roborant: pectus à lentis craßisq́; humoribus expurgant. Lienem iuuant, flatus diſcutiunt, & frigidis uteri affectibus auxiliantur. Diu cum maſtiche manſæ, pituitam à capite trahunt, & cerebrum roborant.*

Μαλάβαθρον. MALABATHRVM. CAP. XI.

MALABATHRVM arbitrantur aliqui eſſe Indici nardi folium, falſi quadam odoris cognatione: permulta enim nardum olent, quemadmodum phu, aſarum, niris. Secus autem res ſe habet: nanque Malabathrum folium ſui generis eſt, quod Indicæ gignunt paludes, lentis paluſtris modo innatans aquis, ſine radice. Id collectum ſtatim lino tranſſuitur, & ſiccatum reconditur. Tradunt ſiccatis eſtiuo feruore aquis, humum aridis fruticibus uri: quod ubi non euenerit, ne amplius quidem renaſci. Laudatur recens, ex candido nigricans, integrum, nec fragile, odore caput feriẽs, quod diu in ſua vi odore permaneat, & nardum ſapore imitetur, nullo ſalis guſtu. Infirmum uerò, & minutim contuſum, præſertim ſi carioſum uirus olet, uitioſum eſt. Eaſdem nardo ſortitur uires: ſed efficacius omnia præſtat. Vrinam uehementius ciet, ac ſtomacho magis prodeſt Malabathri uis. Lippitudinibus, inflammationibusque tritum, & in uino feruefactum commodè illinitur. Subditum linguæ, oris halitum, & ſuauitatem commendat. Veſtium quoque odorem interpoſitum ſeruat, & ab eroſione tuetur.

Malabathri conſideratio.

MALABATHRVM, *quod pleriq; folium Indicum uocant, qui hac ætate uiderit, habeo neminem. Naſcitur (ut Dioſcorides inquit) in India paluſtribus tantùm locis, aquæ abſque radice innatans, lenticulæ aquaticæ modo: ſed nec inde amplius ad nos aduehitur. Plinius lib. XII. cap. XXVI. duorum meminit generum, quorum alterũ arboris cuiuſdam Syriacæ folium eſſe ait, his uerbis. Dat & Malabathrum Syria, arborem folio cõuoluto, arido colore, ex quo exprimitur oleum ad unguenta. Fertilior eſt eiuſdem Aegyptus: laudatius tamen ex India uenit. In paludibus ibi gigni tradunt, lentis modo, odoratius croco, nigricans, ſcabrumq́;, quodam ſalis guſtu. Minus probatur candidum. Celerrimè ſitum in uetuſtate ſentit. Sapor eius nardo ſimilis eſſe debet ſub lingua. Odor uerò in uino ſubferuefacti antecedit alios. Hactenus Plinius. Qui tamen præter Dioſcoridis ſententiam præſtantius Malabathrum duxit, quod ſalſum eſt, non quod inſulſum. Cæterùm non deſunt, qui Indici folij loco, caßiæ odoratæ, uel cinnamomi folia ſuppeditẽt, quæ eſſe caryophylli exiſtimat Braſauolus. Nonnulli præterea, quædam arborum folia, ex Alexandria aduecta, quæ lauri, uel arbuti frondes referunt, in Malabathri uſum uendicant. Hæc Hermolaus, Ruellius, pariterq́; Braſauolus eos ſecutus, nulla (quòd ſciuerim) auctoritate, Nigritarum Tembulum eſſe arbitrantur. Verùm cùm adhuc eorum, qui Tembuli hiſtoriam, & notas ſcribant, inuenerim profectò neminem, quanuis de eo Auicenna breuiter ſcripſerit; idcirco illa potius aſſeram arborum folia eſſe nobis penitus incognita, quàm horum ſequar opinionem. Nullo itaque modo hæc ad uſum ueniunt admittenda. ſiquidem cùm eorum facultates nos lateant, non eſt cur ea comprobare ualeamus. Sed ubi Malabathro opus ſit, caßiam odoratam, uel Indicam nardum ſupponendam putamus, Galenum ſecuti. qui ita decreuit tum in ſuccidaneis, tum etiam lib. VIII. ſimp. medicamentorum. Excalfacit Malabathrum (ut autor eſt Auicenna) ſiccatq́; ordine ſecundo.*

Hermolai, Ruel. & Braſ. opinio.

Κασσία. CASSIA. CAP. XII.

CASSIA, cuius complura ſunt genera, iuxta odoriferam Arabiam gignitur, craſsi corticis ſarmento: folijs piperis. Eligenda eſt fuluefcens, pulchri coloris, corallij æmula, perquàm anguſta, longa, craſſa, & fiſtuloſa, guſtu mordens, & cum aliquanto feruore adſtringens, aromatica, uinoſo odore: cuiuſmodi eſt, quæ ab incolis achy appellatur, ab Alexandriæ negotiatoribus daphnitis. Huic præfertur craſſa, purpurea, & nigricans, zigir cognomine, quæ roſam odore imitatur, præcipui in medicina uſus. Secundum locum tenet antedicta. Tertia, cui Moſylitico blaſto, id eſt, germini cognomen eſt. Reliquæ uiles, ut quę aſyphemũ dicitur, nigra, inſuauis, cortice tenui, ac rimoſo: & quæ darca, & citto uocitatur barbaro nomine. Similior huic eſt pſeudocaſsia, quàm ut explicari poſsit. quæ guſtu coarguitur, cùm nec acris, nec odorata ſit, hærentemq́ue medullæ corticem habeat. Inuenitur etiam lata quædam fiſtula, mollis, leuis, ſurculoſa, quæ antedictæ præfertur. Damnatur candicans, ſcabra, hircinum uirus redolens, & quæ tenui fiſtula, & ſcabra cute ſit. Vim obtinet calfaciendi, urinam ciendi, ſiccandi, & leniter adſtringendi. Conuenit ad medicamenta oculorum, quæ præſtandæ claritatis gratia concinnantur, & ad malagmata: lentigines tollit cũ melle illita: menſes trahit: contra uiperarum ictus pota auxiliatur: aduerſus inteſtinas inflammationes omnes, & renum uitia, pota proficit: fœminis in ſolio deſidentibus, aut ſuffimentis, prodeſt ad dilatationem uuluæ. Et duplo pondere medicamentis mixta, cinnamomi uicem ſupplet, ſi ipſum deſit: nam eoſdem effectus præbet. Ad plurima perquàm utilis eſt.

Κιννάμωμον. CINNAMOMVM. CAP. XIII.

CINNAMOMI genera plura, patrium ſibi nomen uendicantia. Præfertur tamen Moſyliticũ, quòd caſsiæ, cui moſyliti nomen eſt, aliquam referat effigiem: ſed in eo genere recens, nigrum, ex uinoſo in cinereum uergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, perquàm iucundè olens. Optimi ferè indicium, iucundi odoris proprietate conſtat: inuenitur enim cum optimo, eoque quod peculiare eſt, odor rutæ, aut cardamomo proximus. Inſuper acre, mordẽs, & cum calfactione quadantenus ſalſum, quod non citò confricanti aſperum, aut frianti lanuginoſum, læuibus tamen internodijs appareat. Si certior fieri uoles, uellito ab radice ſurculum, facilis eſt huiuſcemodi probatio: nanque fragmenta miſcellanea quædam eſſe uidentur. Quæ autem melius ſpirant, ſuo halitu, cùm nares primùm conſuluntur, olfactum explentia, deterioris dignotionẽ impediunt. Eſt etiam montanum, craſſum, pumilum, fulueſcens admodum. Tertium à Moſylitico, perquàm ſuauiter olet, nigrum, fruticoſum, paucis intercedentibus geniculis. Quartũ fungoſum, candicans, aſpectu tuberoſum, uile, ac friabile, magnam habens radicem, quæ caſsiam planè repræſentat. Quintum genus odore nares feriens, ſubrufum, & cortice fuluæ caſsiæ ſimile, tangenti firmum, minus neruoſum, denſa radice firmatum. Iis quæ thuris, caſsiæ, myrti, aut amomi odorem ſpirant, minus ſuauitatis ineſt. Deligito ſcabrum, album, rugoſum: at læue, & lignoſum circa radicem, ut inutile, reijcito. Eſt etiamnum ſimile aliud, cui pſeudocinnamomo cognomen eſt, uile, inualidi odoris, ſolutarumque uirium. Vocatur etiam zingiber, cùm tamẽ ſit xylocinnamomum, præbens quandam cinnamomi faciem. Eſt autem lignoſum cinnamomum, ſarmenta longa robuſtaque ferens, odore longè cinnamomo inferiore. Sunt qui xylocinnamomum à cinnamomo genere differre dicant, quòd à natura eius abhorreat. Cinnamomum omne excalfacit, emollit, & cõcoquit: urinam ciet: tam menſes, quàm partus potum, aut ex myrrha impoſitum pellit: contra beſtias, quæ uirus eiaculantur, uenenaque conuenit: caliginem pupillis oculorum obuerſantem diſcutit: craſsitiem extenuat: lentigines, & uitia cutis in facie ex melle illitum detergit: contra tuſſes, defluxiones, aquam ſubter cutem fuſam, renum uitia, & urinæ difficultatem efficax eſt. Vnguẽtis pretioſis inferi ſolet. Et in ſumma, magni ad omnia uſus. Tritum uino excipitur, umbraque ſiccatum, quò diutius eduret, reconditur.

Caſsiæ conſideratio.

NATVRA *omnium rerum parens in hoc terrarum orbe quædam ſtirpium genera adeò inexorabilia procreauit, ut ne quàm plurimis quidem delicijs, blanditijs, officijs, obſequijsq́; ea apud nos quiſpiam retinere potuerit. Siquidem ſtirpes ipſæ uiuere coactæ in hortis, uiridarijs, mitioribusq́; Italiæ locis, ceu Tempe, omni amœnitate refertis, quemadmodum alpini homines delicias urbium, & maieſtatem aſpernantes, politicis moribus omnino neglectis, nõ alibi, quàm in ſuis mapalijs hilariter, ac iucundè uiuere poſſunt: ita & ipſæ relicta cæli clementia, hortorumq́; amœnitate, ſpreto item fontium oblectamento, omniumq́; urbanarum ac familiarium ſtirpium conſortio in deſerta, ſolitudinesq́; ſuas, à quibus primam duxerunt originem, ſe tandem recepere. tantum patriæ, natalisq́; ſoli amor in rerum natura poteſt. In quarum genere Caſsia connumeranda uenit: quæ tametſi in maiore illa Romanæ gentis fortuna multis ac uarijs hortorum locis conſita habebatur, nullibi tamen hac ætate (quòd nouerim) in Italia, ne in tota dicam Europa inuenitur. Sed hæc de Caſsia dixiſſe uolumus ſimplicium medicamentorum peritiſsimos ſecuti, qui (ut eorum teſtantur uolumina) nihil inuicem differre cenſent, Caſsiam, quæ in arborum genere Dioſcoridi, & Galeno recenſetur, & eam, quæ antiquis inter coronarias numerabatur herbas, quæq́; olim paſsim circa apũ aluearia ſerebatur in Italia, quòd ea maxime apes delectentur, & in hortis, & uiridarijs coronis maximè expetita. Verùm enimuero longè aliter hæc res intelligi poſtulat, quòd aliam repererim fuiſſe Caſsiam (ut Dioſcorides inquit) è felici Arabia allatam ex arbore (autore Theophraſto) uiticis magnitudine, ab hac longe diuerſam, quam apibus, & coronis ſerebat antiquitas. quandoquidem fuerit hæc herba, illa uerò arbor: præſertim cùm nullus (quòd ſciuerim) extet autor, qui poſteritatis memoriæ mandauerit, Caſsiam adeò copioſam in Romanorum triumphis ex Arabia conuehi ſolitam, ut inde uulgaris facta, ubique paſsim & reperiretur, & ſereretur ab omnibus. Quod ſi fortè eueniſſet, nunquam tamen mihi perſuaſerim, quòd Galenus hac in ſcientia, & facultate omnium diligentiſsimus, & qui Romæ diu uitam duxit, Italicæ Caſsiæ hiſtoriam ſilentio inuoluiſſet. Plinius lib.* XXI. *cap.* IX. *nonnullas memorans herbas, quorum folia odoris gratia in uſum coronarum uenerant, inquit. Ergo in coronamenta folio uenere malothron, ſpireon, trigonon, cnereon, quod caſiam Higinus uocat. Id quod ante ipſum palàm fecerat Virgilius Caſiam inter coronarias herbas recolens in Bucolicis ecloga* ij. *his uerſibus.*

Tum caſia, atq; alijs intexens ſuauibus herbis,
Mollia luteola pingit uacinia caltha. Et in Georgicis lib. II.
Vix humiles apibus caſias, roremq́; miniſtrat. Item Georgicorum lib. IIII.
Nec circum caſiæ uirides, & olentia latè.
Serpylla, & grauiter ſpirantis copia thymbræ.
Floreat, irriguumq́; bibat uiolaria fontem.

Hæc Maro. Quibus palàm eſt, Caſiam coronariam, & qua tantopere delectantur apes, herbam, non arborem fuiſſe. Quod etiam teſtatur Plinius libro ſuperius citato cap. XII. *his uerbis. Verùm hortis coronamentisq́; maximè aluearia, & apes conueniunt, res præcipui quæſtus, compendijq́;, cùm fauit. Harum ergo cauſa oportet ſerere thymum, apiaſtrum,*

apiaſtrum, roſam, uiolas, lilium, cytiſum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, caſiam, melilotum, meliſſophyllum (*lego myriophyllum*) *cerinthen*. Hactenus Plinius. *His itaq; rationibus, autorumq; ueterum teſtimonijs innixus Theodorus cneoron Theophraſto Caſiam appellat. Quamobrem potius fuerit credendum, cnereon Græcis uocatum antiquis coronariam fuiſſe Caſiam apibus gratiſsimam, quàm eam, quæ in* India *&* *felici* Arabia *prouenit, cinnamomo perſimilis, odoramentis & antidotis expetita, & qua per longas ætates cinnamomi uice uſi ſunt medici.*

Cneori deſcriptio.

CNEORON *autem deſcribit* Theophraſtus *lib.* VI. *cap.* II. *de plantarum hiſtoria, his uerbis. Cneori duo genera, aliud enim candidum, aliud nigrum. Candido folium cutaneum, oblongum, figura quaſi oleagineum: nigro quale tamarici, carnoſum. Candidum magis ſe humi ſpargit, odoratumq; eſt: nigrum odore caret.* Radix *ambobus, quæ altè deſcendit, grãdis: ramiq; permulti, craſsi, ſurculoſiq; ab ipſa protinus tellure, aut paulò ſuperius ſparſi, lenti admodum conſtant. Quamobrem hiſce ad colligandum iunci modo utuntur. Germinant, florentq; poſt æquinoctium autumni, & multum deniq; temporis florent.* Hæc Theophraſtus. *Sed quænam plantæ oriantur in* Italia, *uel aliunde eò afferantur, quæ Cneoron referant, quid ueri referam ſanè non habeo. Sed iam ad Caſsiam odoratam redeamus. ob cuius cognitionem poſtmodum factum eſt, ut recentioribus medicis, in ea recuperanda, inueſtigandaq; multum negocij acceſſerit.* Nanq;

Medicorũ, & ſeplaſiariorũ error.

hactenus tum medici, tum ſeplaſiarij (*etſi plures iam reſipiſcant*) *odoratæ caſsiæ loco quædam incognitæ arboris ſegmenta, nec odore, nec uiribus prædita ſemper capeſſerunt.* Veruntamen *poſt quàm nonnulli ætatis noſtræ doctiſsimi uiri, ſtirpium hiſtorias diligenter examinarunt, detecta fraude, mercatores ex* Alexandria *mercimonia* Venetias *comportantes, cùm ſuam impoſturam deprehenſam cernerent, à negocio deſciſcentes in aliud nouum Caſsiæ genus ſegmenta illa commutarunt. Quæ ſanè præter odorem, pariterq; ſaporem, quibus ferè penitus exoleta ſentitur, caſſiæ à* Dioſcoride *deſcriptæ admodum habetur conſimilis. Quapropter nec eos erraſſe crediderim, qui dicerent, hanc* Dioſcoridis *pſeudocaſsiam eſſe. quippe & craſſo cortice conſtat, & in eius cauitate lignoſa etiam uiſitur materies, paululumq; eſt odorata, minimeq; acris.* Nonnulli *hac non contenti, quædam uocati cinnamomi fragmina Caſsiæ uice uſurpant: quæ cùm nullo odore ſaporeq; commendentur, potius quercum, uel fagum, quàm Caſsiam referunt.*

Caſsia legitima.

Cæterùm ut dicam quid ego ſentio, ſi quis fiſtulam, quam cinnamomum perperam appellamus, & uulgò Cannella, *Caſsiæ generibus rectè comparauerit, facilè nouerit uulgaris uſus* Cinnamomum *legitimam Caſsiam procul dubio referre. quinimo diligenter inquiſituris, iudicijq; trutina examinaturis cinnamomi ingentem copiam, quæ magnis ſaccis* Venetijs *in mercatorum repoſitorijs aſſeruatur, nimirùm omnia illa Caſsiæ genera, quæ à* Dioſcoride *deſcribuntur, facilè ſeſe offerent. quandoquidem mercatores* (*ut ſemper aſſolent*) *ad expediendas deteriores merces bonarum lenocinio, quas illis admiſcent, pro uirili utuntur.* Galenus *itaq; libro primo de antidotis multa Caſsiæ genera recenſuit, ubi ſanè* Dioſcoridem *ſecutus, eam cæteris præſtare fatetur, quæ zigi cognomine dicitur, hancq; aſſerit cinnamomum uſqueadeo æmulari, ut eſſent, qui ſuo æuo eam cinnamomi loco uenderent. Quo fit, ut admirari non liceat, ſi hodie quoq; tot annis hac deducta, protractaq; conſuetudine, ubiq; caſsia pro cinnamomo uenundetur.* Nec *quidem longè aberrarẽt, ſi modò optimam ſeligerent: quandoquidem* Galenus *eodem loco palàm prodit, Caſsiam ſæpenumero in cinnamomum tranſmutari, faterurq; ſe iam uidiſſe eximiæ Caſsiæ ramulos omni ex parte cinnamomum referentes. Contrà pariter inſpexiſſe* Cinnamomi *ſurculos Caſsiæ prorſus perſimiles: adeò ut aſſerat pro qualibet cinnamomi parte in componẽdis medicamentis duas electæ Caſsiæ adhiberi poſſe.* Deſcribit *item* Galenus *quoddam aliud deterioris Caſsiæ genus, quod tradit iuniorem* Andromachum *Caſsiam fiſtulam nominaſſe, cùm fiſtularum modo, inanis cauaq; ſit, & craſsi corticis: cuiuſmodi in uulgari cinnamomo frequentiſsima conſpicitur.* Huius *ſanè ea uidetur eſſe generis, quam in ſuo conficiendorum pharmacorum libello præfert* Cordus, *quòd uelit Caſsiam, præter* Dioſcoridis *&* Galeni *ſententiam, lubrici eſſe guſtus. Cæterùm odoratæ caſsiæ meminit etiam* Virgilius *præter coronariam lib.* II. *Georg. ubi cecinit hoc carmine.*

Nec caſia liquidi corrumpitur uſus oliui.

Quin et Plinius *Caſsiæ meminit lib.* XII. *cap.* XIX. *his uerbis.* Frutex *et Caſsia eſt, iuxtaq; cinnamomi cãpos naſcitur, ſed in mõtibus, craſsiore ſarmento, tenui cute, uerius quàm cortice: quem contrà atq; in cinnamomo leuari, & exinaniri pretium eſt.* Amplitudo *fruticis trium cubitorum. Colos triplex: cùm primùm emicat, candidus pedali menſura: deinde rubeſcit addito ſemipede: ultra nigricans.* Hæc *pars maximè laudatur, ac deinde proxima: damnatur uerò candida. Conſecant ſurculos longitudine binûm cubitorũ: mox præſuunt recentibus corijs quadrupedum ob id interemptarum, ut ijs putreſcentibus, uermiculi lignum erodant, & excauent corticem tutum acrimonia, & amaritudine.* Probatur *recens maximè, & quæ ſit odoris molliſsimi, guſtuue quam maximè feruens, potius quàm lento tepore leuiter mordens, colore purpureo, quæq; plurima minimum ponderis faciat, breui tunicarum fiſtula, & non fragili.* Hæc Plinius, *quorum plura à* Theophraſto *tranſcribit. Qui caſsiæ hiſtoriam tradidit lib.* IX. *cap.* V. *de hiſtoria plantarum, eamq; fruticem eſſe amerinæ magnitudine ſcribit: quæ cùm nullo pacto decorticari poſsit à ligno, cortexq; tantùm utilis ſit, ob id hominum induſtria inuentum eſſe ait, ut corijs quadrupedũ conſuta, interius lignum uermiculis deuoretur.*

Error quorũdam.

Cæterùm planè hallucinantur ij, qui Caſsiæ fiſtulæ loco, ſiliquam Aegyptiam, *ſiue Caſsiam ſolutiuam uulgò dictam, atra medulla, ſemine duro, lignoſiſq; membranis confarctã, medicamentis admiſcent* Mauritanos *ſecuti. ſiquidem* Serapio, Auicenna, *pariterq;* Meſues, *ſiue ſit ipſorum, ſiue interpretum lapſus, pari conſenſu Caſsiam nigram Caſsiam fiſtulam uocauere: legitimam uerò Caſsiam, de qua hic diſſerit* Dioſcorides, *Caſsiam ligneam. Quamobrem certò crediderim, quòd citra omnem cenſuram dici poſsit, in omnibus ijs medicamentis à* Mauritanis *inuentis, quæ Caſsiam fiſtulam expetunt, ſolutiuam illam eſſe inferendam. Si uerò in* Græcorum *monumentis* (*excipio* Alexandrum Trallianum, *&* Nicolaum Myrepſicum, *qui à* Mauritanis *multa acceperũt*) *Caſsia fiſtula inuenta fuerit, uel in* Mauritanorum *compoſitionibus à* Græcis *tranſcriptis, Caſsiam odoratam, à* Dioſcoride *&* Galeno *deſcriptam, ſemper adhibendam exiſtimo.* Niſi *medici ſecus intelligentes in eum errorem labi uelint, in quem* Leonicenus *quoſdam ætatis noſtræ medicos* (*quæ profectò imperitia multorum eſt*) *temerè*

incurriſſe

incurriſſe teſtatur, qui ad commouendos menſes, difficiles partus, remorantesq; ſecundas, Caſsiæ deiectoriæ corticibus, odoratæ loco uſq;quaq; utebantur. CINNAMOMVM uerò, quod legitimum ſit, quanquam diu multumq; tum Venetijs, tum Neapoli, & apud mercatores, qui ferè quotannis in Alexandriam nauigant, diligenter conquiſiuerim, nuſquam id tamen uidere licuit, neq; etiam percipere potui, num hoc tempore apud magnos negociatores, qui è Luſitania Indiam, & felicem Arabiam claſſe paratiſsima petunt, uel apud quempiam principem, regem, uel imperatorem legitimum reperiri poſsit. Qua de re minimè demiror, cùm & Galeni tempore huius magna in Italia fuerit penuria, adeò ut Cinnamomum nullibi reperiretur, niſi apud Imperatores, qui admirabili cuſtodia inter alia pretioſa illud aſſeruari curabant.

Cinnamomi conſideratio.

Cuius rei hiſtoriam in medium affert Galenus libro primo de antidotis, ſic inquiens. De Cinnamomo contraria ijs, quæ de opobalſamo narrauimus, compertum habeo. perſuaſum nanq; mihi eſt, ipſum omnium cognitu facillimum eſſe illis, qui ſæpe optimum cinnamomum uiderint. Optimum uerò conſequi nemo poteſt, niſi repoſitum ab imperatoribus intueatur, ſex generibus quodammodo diſtributum. ſiquidem & in hoc ipſo, uelut & in caſsia, optimi ad deterrimum tam magna differentia eſt, ut optima caſsia à peſsimo Cinnamomo parum diſtet. Neque uerò Cinnamomi uirtus ad uſum apta longo tempore durat: ad triginta ſiquidem annos, quam à principio uim habuit, integrã non conſeruat. nugantur autem, qui Cinnamomum ex hiſce medicinis eſſe dicunt, quæ ſenectutem non ſentiant. Atqui ego non centum, neq; ducentûm annorum interuentu, ſed pauciorum, ſi quis ad tantum numerum conferat, iam aliquam mutationem uetuſtiori cinnamomo factam obſeruaui. Quo tempore ſiquidem Antonino imperatori theriacam paraui, uaſa lignea, in quibus eiuſdem generis Cinnamomum inerat, multa conſpexi, alia Traiani, quædam Adriani, nonnulla Antonini, qui poſt Adrianum imperator fuit, ætate repoſita: omniaq; hæc ſeſe & ſaporis, & odoris imbecillitate, uehementiaq; tantum planè ſuperabant, quantum & tempore differebant. Olim è barbarorum terris arca cubitos quatuor & medium longa, Romam perlata cùm fuiſſet, in qua Cinnamomi primi generis integra arbor erat, ex eoq; Marco Antonino imperatori antidotum quandam compoſuiſſem, ipſam cæteris multum præſtare, deprehendi, adeò ut Imperator quoq; ea deguſtata medicinæ concoctionem, uelut in alijs fieri ſolet, expectare noluerit, ſed ſtatim ea uſus ſit non dum integrè duobus menſibus elapſis. Antonino ſubſecutus eſt Commodus, qui nec theriacæ, nec Cinnamomi curã ullam habuit, ſub quo non ſolùm arboris illius quod ſuperfuerat, omne diſsipatum eſt, uerùm etiam quodcunq; poſt Adriani tempora comportatum fuerat. Quo factum eſt, ut nunc imperator noſter Seuerus, cùm me ſibi antidotum eo modo conficere iuſsiſſet, quo Antonino confeceram, ex Cinnamomo Traiani, et Adriani tempore repoſito ſumere coactus ſim, imbecilliorаq; planè mihi uiſa ſunt, & tamen non dum anni triginta interceſſerant. Hic nos optimi Cinnamomi notas quaſdam neceſſarias ſubijcere uolumus, ipſum ſcilicet ſummopere benè olere, inexplicabilemq; præ cæteris bonum quendam odorem ſpirare, ac calidum guſtantibus ſe multùm exhibere, non ita tamen ut mordicando triſtitiam palato inferat: colorem denique talem habere, qualem ſi quis lacti nigrum colorem admiſceat, atq; cærulei, quem uocant, aliquantulum addat. Ex hoc igitur quantum uolebam, ut mos mihi fuit, cùm accepiſſem, ramuſculos paucos apud me repoſui in ea apotheca, in qua res meas omnes pretioſas ſeruabam. uerùm ipſa combuſta, qua tempeſtate & delubrum pacis incenſum eſt, & hæc, & aliæ quinq; Cinnamomi ſpecies, quas mihi conquiſieram, periere. Nunc itaque cùm imperatori noſtro Seuero theriacam componerem, ex Cinnamomo Adriani tempore repoſito, quod optimum uiſum eſt elegi, de quo etiam utile quiddam lecturis ſubdere, cùm poſsim, id facere non grauabor. Superſunt adhuc ibi multa uaſa lignea, quæ omnia habent plurium radicum, uel plurium ramorum, uel ut quiſpiam dicere uelit, Cinnamomorum differentias: nullum tamẽ ueluti truncus, in ramos plures diuiſus attollitur, ſed ueratri utriusq; figurã pre ſe fert, atq; etiam magis damaſonij uocati, quod è Creta ad nos adfertur. Quæuis autem Cinnamomi ſpecies ab una radice, ceu frutex quidam paruus conſurgit, emittitq; hæc ſex, illa ſeptem uirgulta, uel paulò plura, paucioráue, non æquali tamẽ omnia longitudine ſunt: uerùm quod maximum eſt, pedis Romani dimidium non excedit. Vniuerſa autem Cinnamomi natura ſimilis eſt quodammodo optimæ caſsiæ. Hactenus de Cinnamomo Galenus.

Cinnam. hiſt. ex Galeno.

Cuius uerba hic recenſere libuit, ut omnibus palàm ſit, quòd cùm ſub ijs tam magnis imperatoribus, qui toti ferè orbi imperabant, tanta eſſet Cinnamomi penuria, admirari non debeamus, ſi ſe nobis penitus incognitum, rariſsimúmque reddiderit. Sed potius id mirum fuerit, quòd cùm hac ætate caſsiæ plurimum afferatur, quæ, ut Theophraſtus, & Plinius inquiunt, naſcitur iuxta Cinnamomi campos, ſed in montibus, Cinnamomi tamen nihil importetur. Quare non deeſt ſuſpicio, quin omne ferè Cinnamomi genus deperierit in Arabia, quemadmodum & balſamum in Iudæa. Quandoquidem ſcripſerit Plinius lib. XII. cap. XIX. combuſtas iam eſſe plurimas Cinnamomi ſyluas, his uerbis. Cinnamomi pretia fuere quondam in libras denariorum mille. Sed poſtea auctum id parte dimidia eſt, incenſis (ut ferunt) ſyluis ira barbarorum. Id acciderit ne ob iniquitatem præpotentium, an forte, non ſatis conſtat. Auſtros ibi tam ardenter flare, ut æſtatibus ſyluas accendant, inuenimus apud autores. Quo fit, ut facilè credi poſsit à Plinij æuo id, quod Cinnamomi reliquum erat, pariter uel barbarorum bello, uel igneis flatibus deperijſſe. Nam ſi aliter res ſe haberet, qui caſsiam ad nos deferunt, cũ multò plus lucri ex Cinnamomo, quàm ex caſsia ſe conſecuturos ſciant, Cinnamomum etiam unà cum caſsia ueherent. Hæc autem dixiſſe uolui non ut hac in re certi aliquid, exploratiq; habeam, cùm tantùm coiecturis agam, ſed ut alijs ulterius explorandi latius pateat iter. Cæterùm Strabo nõ modò cum Theophraſto, Dioſcoride, Galeno, Plinioq; Cinnamomum in Arabia naſci ſcribit, ſed etiam in India, ea ſcilicet parte, quæ ad auſtrum uergit. quippe cùm hæc Arabiæ, & Aethiopiæ ſole perſimilis ſit, ea omnia (ut ipſe ait) gignit aromata, nempe cinnamomum, caſsiam, & alia, perinde ac illæ. Veruntamen cur nec inde ad nos afferantur, an quod etiam ibi perierit, an aliam ob cauſam, ij manifeſtius referant, qui hoc tempore liburnicis eò ad aromata conquirenda quotidie nauigant. Sed uidetur Galenus ſatis perplexè de Cinnamomo ſcriptitaſſe. quippe primùm arcam Romam delatam prodidit è barbarorum regione longitudine cubitorum quatuor cum dimidio, in qua integra Cinnamomi arbor erat. quibus omnino denotat Cinnamomum eſſe arborem.

Cinnamomi penuria unde fit.

borem. Deinde uerò unanquanq; Cinnamomi ſpeciem ſcribit,ab una radice,ceu frutex quidam paruus cõſurgere, adeò ut maiora eius uirgulta dimidium Romanum pedem non excedant. quibus procul dubio fatetur, Cinnamomum eſſe in paruorum fruticum genere. Vnde certè neſciuerim ego explicare,quid ſibi hac in hiſtoria uoluerit Galenus; præſertimq; cùm tam tenui ipſum ſarmento eſſe tradiderit, ut ueratri, uel damaſonij radicibus comparauerit. Sed illud etiã mirum mihi uidetur, quòd ex caßia (ut ipſe ait) Cinnamomum oriatur, ſpectenturq; nonnunquam caßiæ arbores integræ,in quibus aliqua cinnamomi uirgulta è caßiæ ramis prodeant, cùm tamen cinnamomum,& caßia diuerſæ inter ſe ſint plantæ. Niſi fortaſſe inter utranq; tanta ſit generis cognatio, ut aliquando inuenta ſint caßiæ uirgulta tanta odoris ſaporiſq; fragrantia,ut omni ex parte cinnamomum referrent,etſi legitima fuerit caßia. Præterea nõ deſunt, qui putauerint hac Galeni auctoritate freti,caßiam & cinnamomum ex una,& eadem arbore prouenire,quæ dum pumila ſit,cinnamomum edat, dum uerò adoleuerit,caßiam. Sed cùm dicat Galenus, caßiam mutari in cinnamomum,non autem cinnamomum in caßiam,cadit eorum ſententia. Quibus etiam refragatur Theophraſtus lib. I X. de plantarum hiſtoria cap. V. ubi caßiam,& cinnamomum oſtendit diuerſas eſſe plantas: licet de earum forma, & proceritate nihil certi exploratiq; affirmet. Quandoquidem initio capitis non ex ſua, ſed aliorum ſententia ſcribit, cinnamomum & caßiam frutices eſſe magnitudine amerinæ: deinde uerò alios etiam ſecutus autores cinnamomum fruticoſum facit. Cæterùm cùm ſcribat Strabo Arabas cinnamomo,& caßia uti ad ignem parandum,cæterorum lignorum loco, uidentur hæ plantæ non eſſe adeò pumilæ, ut quidam ſcribunt. Quod de caßia facilè dici poteſt. ſiquidem Venetijs caßiæ Cannellæ uocatæ fiſtulæ uiſuntur tãtæ craßitudinis, longitudiniſq;, ut facilè quiſq; iudicare poßit eas è ramis, ſeu uirgultis non ſanè breuibus fuiſſe decerptas. Cinnamomi denique ſex genera eſſe produntur à Dioſcoride, & Galeno: ſed is nullibi (quòd ſciuerim) ea per genera deſcripſit, fortaſſe (ut ſolet) Dioſcoridi ſe remittens, qui etiam tantùm à locis,ubi naſcuntur, plus minúſue præſtantiæ huic, quàm illi reddidit. At Theophraſtus citato nuper loco longè aliter cinnamomi differentias haberi ait,his uerbis.

Cinnamomi differentiæ ex Theoph.

Cinnamomum decerptũ in quinas partes diſcerni narrant,& eſſe præcipuæ bonitatis,quod germinibus proximum fuerit,idq; ad palmi longitudinem cædi,aut paulò maius. Secũdum, quod ſequitur,quod etiam minus cæſura eſt. Tertium deinde,& quartum notatur. Vltimum uerò, quod deterrimum, proximumq; radici: hoc enim minimum corticis habet,in quo ſumma gratia eſt,non in ligno. qua de cauſa præferri cacumina ſolent,quòd corticis plurimum habeant. Quidam ſic aiunt. Alij uerò Cinnamomum fruticoſum enarrant, eiuſq; genera duo,alterum nigrum, alterum candidum. Hæc Theophraſtus. Veruntamen cùm nec is hac in hiſtoria aliquid conſtanter, affirmanterq; ſcribat,Imperatorem, Regémue quempiam deſiderarem,qui humanam rempublicam miſeratus,explorandi Cinnamomi gratia in Arabiam,& Indiam mitteret,magnanimoſq; illos imitaretur Imperatores,qui ipſius Galeni æuo ex ijſdem regionibus ſibi Cinnamomum comparabant. Id enim Cæſar noſter Carolus quintus, ſi illi Deus opt.max.Chriſtianã remp. pacatam redderet,cõmodè conſequi poſſet. uel fortaſſe cõmodius Rex Luſitanus, qui in orientalẽ Indiã ſæpe ad aromata conquirenda ſuas liburnicas mittit,quo in itinere uniuerſas felicis Arabiæ oras explorare poſſet: quẽadmodum et uniuerſam Indiæ partẽ,quæ ad auſtrũ ſpectat, ubi inquit Strabo Cinnamomũ pariter naſci. Sed ò clarißimi Luſitaniæ medici, ſi res medica uobis cordi eſt, ſi noſtram cupitis ditare facultatem,medicumq; nomen extollere, ſi charitas uos tenet, ſi naturalis humani generis iuuandi amor uobis inſitus eſt,iamiam prouinciam hanc ſuſcipite. Quippe ſi princeps ueſter hinc ſibi immortale nomen,uniuerſæ uerò reipublicæ commodum perquàm maximum comparare poſſe à uobis intellexerit,cùm omni pietate ac magnanimitate (ut audio) præditus ſit, nulli dubium eſt,quin omne ſtudium, auxiliumq; impendat, ut non modò Cinnamomum ipſum reuocetur in lucem, ſed & alia fortaſſe pleraq; medicamenta,quibus antiqua medicorum familia ſuas illuſtrauit antidotos.

Cinnamomi uires ex Galeno.

Cinnamomi uires ſcribit Galenus lib. VII. ſimplicium med., ſic inquiens. Cinnamomum ſummè tenuium eſt partium, non ſummè tamen calidum, ſed ex tertio ordine. Nihil autem æquè deſiccat eorum, quæ pari ſunt excalfaciendi facultate propter tenuitatem ſcilicet eſſentiæ. At Cinnamomis eſt uelut imbecillum cinnamomum: nonnulli ipſam pſeudocinnamomum nuncupãt.

Caſsiæ uires ex eodem.

Meminit & Caßiæ eodem libro citato,ubi ſic habet. Caßia exiccat, et excalfacit tertio quodammodo ordine, ſed & tenuium admodum eſt partium,guſtu uerò plurimùm in ſe acris deprehenditur,leuiter quoq; nonnihil adſtringens. Quamobrem ob hæc omnia incidit, ſimulq; digerit, quæ in corpore ſunt recrementa, & ad hæc robur etiam inſtrumentis addit. Idoneum uerò etiam ſuppreßis menſibus, cùm uidelicet à copia ſimul & craßitudine excrementorum, quod ſufficiat,euacuari nequit.

Caſsiæ ſolutiuæ conſideratio.

Veruntamen quoniam nec Dioſcorides, nec ueterum Græcorum quiſquam meminit CASSIAE SOLVTIVAE dictæ, qua hoc tempore ad citandam aluum frequentißimè utuntur medici, quamq; Aegyptiam ſiliquam recentiorum quidam appellant,ne hæ noſtræ lucubrationes tam nobili, tam præſtanti, tamq; humanæ ſaluti neceſſario medicamento deſtituantur, diſſeram hic de eo,quicquid ex Mauritanis compertum habeo. Aegyptiæ itaq; ſiliquæ arbor inter ualde proceras annumerari poteſt. Huius materies ſolida,compactaq; uiſitur, cortice tenus buxeo colore,medullitus uerò nigra,non ſecus ac ebenum, ſiue guaiacum. Recens grauiter olet, ſicca tamen minimè. Folio conſtat ſiliquæ: cortice cineritio: radicibus magnis iuglandis modo. A` ramis ſiliquæ pendent prælongæ, teretes,denſæ,& cùm maturitatẽ ſenſerint,colore in rubrum nigricante. Hæ nigra,dulciq; replentur medulla, leni ac lẽto cremori ſimili, non tamen ut in oßibus continua, ſed crebris lignoſiſq; membranis diſtincta. Inhæret unicuique membranæ ſemen durum, ſiliquarum ſemini adeò ſimile,ut alterum ab altero diſcerni non poßit. ex quo eum non erraſſe putauerim,qui crediderit,has plantas eſſe congeneres. Eligenda eſt, quæ ex Memphi, & Alexandria Aegypti conuehitur,non admodum craſſa, pellucens,recens,grauis, farcta,& quæ concuſſa,incluſis ſeminibus minimè conſtrepit. Pulpa excalfacit,& humectat ordine primo. Eadem lenit, reſoluit, ſanguinem mundat, biliſq; feruorem extinguit: aluum item commodißimè citat, eiuſq; uis uentriculum non pertranſit. quapropter ſecurißimè datur à medicis inchoantibus febribus,alijſq; calidis morbis ante uenæ ſectionem, quòd tantùm uentriculum repurget,& aluum emolliat.

liat. nocet tamen inteſtinorum imbecillitate affectis, & his, qui admodum lubrici ſunt: aliàs omnino habetur innoxia. Tollitur id noxæ admixtis myrobalanis, rhabarbaro, nardo, & maſtiche. Conſtipatis ſi detur, augenda eſt eius facultas ijs, quæ magis eadem ui pollent: proinde ſunt, qui addant amygdalinum oleum, & pſyllij ſpiſſamentum. Vrinæ difficultatibus mirificè auxiliatur, ſi cum urinam cientibus medicamentis hauriatur, uel deuoretur. Aegrè aluum excernit: eáq; propter nonnulli roborãt eius uires, addito hyſſopo, uel caprino ſero. Bilem, & pituitam excernit, nullo ſanè incommodo: pectus, & fauces mulcet, & eorum inflammationes reſoluit: renes à calculis, & ſabulo expedit; præſertim ſi cum glycyrrhizæ decocto, alijsúe medicamentis urinam cientibus bibatur. quinetiam frequenter deuorata calculos renaſci prohibet. Admodum præter hæc calidis confert febribus. Cæterùm exterius illita eryſipelas extinguit, cæteraſq; inflammationes, quæ cute tenus emergunt. Sunt è recentioribus medicis, qui eam nunquam ſuis ægrotantibus exhibeant, niſi picræ puluerem admiſceant. quod conſultè factum exiſtimo; præſertim ubi uentriculi, & inteſtinorum imbecillitas adſit.

Ἄμωμον. AMOMVM. CAP. XIIII.

Amomvm exiguè fruticat, ex ligno ſe conuoluens in racemi modum: flore, ceu candidæ uiolæ, paruo: folijs bryoniæ ſimilibus. Laudatur quàm maximè Armeniacum, colore ad aurum uergens, ligno ſubrufo, abunde odorato. Medicum, quoniam in campeſtribus, & aquoſis enaſcitur, infirmius eſſe conſtat: eſt autem magnum, ſubuiride, tactu tenerum, frutice uenoſo, odore origani. Ponticum uerò ſubrufum, paruum, fragile, racemoſum, fructu turgens, & odore nares feriens. Deligito recens, candidum, uel ſubrubrum, quod nec adſtrictum cohæreat, ne cconuoluatur, ſed ſolutum diffundatur: ſemine plenum, vuis paruis ſimile, graue, ualde odoratum; modò cariem non contraxerit, acre, guſtu mordens, ſimplici colore non euariante. Vim habet calfaciendi, adſtringẽdi, exiccãdi. Somnum allicit: & illitum fronti, doloris ſenſum aufert: inflammationes, & melicéridas concoquit, diſcutitque: iuuat quos ſcorpius percuſsit, ex ocimo illitum: & podagricis confert: inflammationes oculorum, uiſcerumque lenit ex uua paſſa: ad uuluarum uitia in peſsis, aut inſeſsionibus utile eſt. Decoctum iocineri, renibus, podagræ, potu conuenit. Antidotis immiſcetur, & pretioſiſsimis unguentis. Adulteratur Amomum herba ſimili, quæ Amomis uocatur, ſed ſine odore, ſine fructu. Naſcitur in Armenia, flore origani. Quare in huiuſcemodi rerum probationibus fragmenta fugienda ſunt: eligenda autem, quæ ab una radice ſuos integros ſurculos emittunt.

Amomi conſideratio.

Tanta medicorum, qui nos præceſſerunt, in ſimplicium medicamentorum hiſtoria, & facultatibus ignorantia, ſegnitiáq; extitit, ut niſi Deus opt. max. acerrimi, & ferè diuini ingenij uiros, hac ætate nobis produxiſſet in lucem, qui præter id, quòd uniuerſam medicam facultatem ab erroribus ſanè innumeris expurgauerint, eandemq; illuſtrauerint, uera quidem ſimplicia medicamenta inueſtigarunt; minimè profectò uerendum fuerat, quin paruo temporis tractu ars medica penitus ſubuerſa, extinctáq; remanſiſſet. Et certè ſi longiori tempore res ita ſe habuiſſet, nulli dubium eſt, quin huiuſce facultatis cognitio in auram euolaſſet. quandoquidem hæc peſtis radices tam in altum fixerat, ac tam latè ſe diffuderat, ut tametſi nonnulli ingenio, & doctrina præſtantes plurimùm inſudauerint, omneq; ſtudiũ, & operam quàm diligentiſsimè impenderint, quò errores qui ignauia & negligentia emerſerant, à re medica excluderentur, eos tamen hactenus radicitus euellere nequiuerunt. Siquidem non deſunt, qui (quanuis haſce percipiant rationes) malint ſuos proſequi abuſus, omni ex parte deteſtandos, quàm candidiſsimæ inhærere ueritati. Quo fit, ut unà cum alijs innumeris ſimplicibus medicamentis etiam legitimo Amomo careamus. Cuius uice quidam ſtirpium impoſtores ex Gargano Apuliæ monte profecti, pumilum quoddam ſemen ſupponunt, colore nigro, odore melanthij. Quod cùm tantillum aromatis reſipiat, & guſtu acri deprehendatur, excogitarunt, ut facilius ipſum corraderent, in hominum animis inducere, id procul dubio legitimum eſſe Amomum. Quod tamen (ſi Dioſcoridi fides eſt adhibenda) ſemen edit uuarum racemis ſimile, non autem minutum, quale illud uiſitur. Inſuper mihi ſanè non conſtat, Dioſcoridem ſemen in Amomo approbaſſe, ſed potius ligneam arbuſculæ materiem, ut in cinnamomo & caſsia uidere eſt. quo fit, ut legitimum Amomum lignum potius, quàm ſemen exiſtimauerim. Sed & turpiter aberrant, qui Serapionis interprete decepti, herbam pedem columbinum quibuſdam uocatam, quæ geranij præ ſe fert ſpeciem, Amomum eſſe contendunt, & in Amomi locum ſubſtituunt, nullam de his hiſtoriam inquirentes. Cæterùm Amomum, quod iure probari poſsit, nullibi (quòd ſciuerim) in Italia prouenit, nec eò aliũde trãslatum hactenus uidere potui. Neq; propterea uulgare pro eo ſupponendum eſſe cenſeo: quippe de incognitis periculum facere nec decens eſt, nec tutum. Sed potius Galeno mos gerendus fuerit, qui acoro, & Amomo uires conſimiles tribuit. Acorũ itaq; locum Amomi ſupplere poterit. Porrò & hi omnino explodendi ſunt, qui pro certo aſſerere non uerentur, eam ſtirpem eſſe Amomum, quam Hiericuntam à Hierico Palæſtinæ oppido appellant. Plantam hanc plerunq; ad nos è Hierico deferunt ij, qui ad ſanctiſsimum Redemptoris noſtri ſepulchrum peregre proficiſcuntur. Ea enim eſt, quam noſtrates mulieres roſam diuæ Mariæ uocant. Conſtat hanc Amomum non eſſe, quòd folia albæ uitis non proferat, nec ullo ſpiret odore. Legitimum enim ualde odoratum eſt, adeò ut nares feriat primo ſtatim occurſu, origanumq; reſipiat. Cordus libello de conficiendis pharmacis ſatis inconſtanter de Amomo diſſeruit. quippe in compoſitione aureæ Alexandrinæ pro certo aſſerit Amomum uerum eſſe roſam Hiericuntis: in compoſitione uerò theriacæ, ſui ipſius oblitus habere nos Amomum negat. Vtuntur Hiericunta noſtrates mulieres tempore partus ad inueſtigandam pariendi horam. quandoquidem (ut ipſæ fatentur) in aquam demiſſa non prius ſatiſcit, quàm fœtus naſci incipiat: tanta inter chriſticolas irrepſit

Amomũ ſpurium.

Serapionis interpretis lapſus.

Error quorũdam.

Amomi uires ex Galc.

irrepſit ſuperſtitio. Amomi meminit Galenus.lib.v1: ſimpli. med. ſic inquiens. Amomum acoro ſimilem facultatem obtinet: niſi quòd acorum ſiccius ſit,maiore autem concoquendi facultate Amomum.

Κόστος. COSTVS. CAP. XV.

PRAECELLIT Arabicus,candidus,leuis,eximia odoris ſuauitate. Secũdum locum ſibi uendicat Indicus,leuis,uber,ut ferula niger. Tertius eſt Syriacus, grauis, colore buxeus, & odore feriens. Optimus eſt recens,albus,abunde plenus,denſus, aridus,à teredinibus non eroſus, ſine graueolentia,guſtu calidus ac mordens. Vis ei excalfactoria: urinam ciet: menſes pellit: uitijs, quæ uuluam malè habent, tam impoſitu, quàm fotu,& ſuffitu auxiliatur. Contra uiperarum morſus ſextantem bibere prodeſt: item aduerſus pectoris dolores,conuulſa, inflationesque ex uino & abſinthio: uenerem ex mulſo ſtimulat: latas uentris tineas ex aqua pellit: horroribus ex oleo ante febrium acceſsiones,& neruorum reſolutionibus oblinitur: uitia cutis in facie, cum aqua,uel melle illitus,emendat. Additur in antidota, & malagmata. Sunt qui,admiſtis helenij Comageni præduris radicibus,adulterent. Quod deprehenſũ facile eſt: ſiquidem neque guſtu feruet helenium, neque ualidum odorem uibrat, ut caput tentare poſsit.

Coſti conſideratio.

COSTVS, *quo uſæ ſunt officinæ per longas ætates,in amarum, & dulcem diuidi ſolet: tametſi tum Dioſcorides,tum etiam Plinius nec dulcis,nec amari meminerint, ſed nigri duntaxat, & albi. Galenus quidem ſcribit leuiculam Coſto ineſſe amaritudinem: ſed qui inter Græcos ſcripſerit Coſtum inueniri dulcem,hactenus compertum non habeo: quanuis Mauritani, & eos ſecuti,dulcis, & amari quandoq; mentionem fecerint. Qui in myropolijs paſsim habetur,adulterinus eſt. quippe nec ulla odoris ſuauitate commendatur; nec guſtu adeò acri deprehenditur, ut appoſitũ exulceret,ut Galenus inquit. Proinde medicamentis,quæ Coſtũ excipiunt,non erit meo iudicio imponendus,cùm præterea nos planè lateat,cuiuſnam plantæ ſit radix. Inuenitur Coſtus (ut audio) apud quoſdam Venetijs,ſed admodum rarus,quem legitimi notas habere aiunt. Verùm cùm hactenus talem non uiderim,non eſt cur eum probem,uel improbem.*

Coſti quæ uicem ſuppleāt.

Cæterùm ſeplaſiarij ſi legitimum conſequi nequeunt,à pſeudocoſtis abſtineant, & Galenum, uel autorem illum ſequantur: qui,ſi Coſtus defecerit,ammoniacum,uel heleniũ ſupponi iubet: erit enim eis hoc ſatius,quàm uti adulterino. Sed quidam adeò ſuis pandectis, & luminaribus addicti ſunt (quæ eſt eorum tum inſcitia, tum pertinacia) ut nullis unquam auctoritatibus,atq; rationibus ſuaderi poſsint,ut ueterem ſemitam penitus deteſtandam linquere uelint, quæ plerunque eſt ægris detrimento,& ſibi & medicis dedecori. Sunt inſuper, qui Coſti loco angelicam recentioribus uocatam ſupponendam exiſtiment. quorum ſententiam magis probandam cenſerem,quàm eorum, qui pſeudocoſtis utuntur. Coſtum enim hæc radix non obſcurè refert: quandoquidem eximia illa odoris ſuauitate tam iucundè ſpirat, ut angelicæ nomen ſibi meritò uendicaſſe uideatur. Acris præterea eſt, nec amaroris omnino expers. Quapropter eos haud quaquam damnandos putauerim, qui angelicam Coſti genus eſſe crediderint.

Coſti uires ex Galeno.

Coſti uires ſcribit Galenus lib. v11. de ſimp.med.facul. ſic inquiens. Coſtus leuiculã planè amaram, plurimã autem acrẽ,& calidã in ſe qualitatem ſimul & facultatem continet,adeò ut etiam exulceret. Vnde ipſo cum oleo perfricant corpus ante acceſsionẽ in rigoribus per circuitus redeuntibus. Sic uerò etiam in reſolutis, & iſchiadicis, atque in ſumma in quibus excalfacere partem quamuis,aut ex alto in ſuperficiem extrahere aliquem humorem eſt opus, ad Coſtum confugitur. Eadem de cauſa urinas,menſesq; prouocat: & ad rupta, conuulſa,ac laterum dolores conuenit. Porrò ob amaritatem, quæ illi ineſt, lumbricos latos enecat. Ob eandem & ad contractas uelut ex ſole maculas, ἐφήλεις Græci uocant, cum aqua,aut melle uſurpant. Ineſt item flatuoſa quædam illi temperiei humiditas, per quam & uenerem excitat cum uino mulſo.

Σχοῖνος ἀρωματικός. IVNCVS ODORATVS. CAP. XVI.

Odoratvs Iuncus in Africa, & Arabia naſcitur. Laudatiſsimus ex Nabathęa: proximus Arabicus, quem aliqui Babylonium cognominant, alij teuchitin: peſsimus ex Africa. Eligendus eſt rufus, recens, floribus refertus, tenuis, rubentibus fragmētis, qui manibus confricando roſæ odorem emittit, igneę mordacitatis ad linguam. Floris, culmorum, radicisq́ue eſt uſus. Vim urinæ ciundæ habet: menſes pellit, diſcutit inflationes, caput aggrauat, modicè adſtringit, comminuit, excoquit, ac uenarum ſpiracula laxat. Flos eius in potu utilis ſanguinem reijcientibus: doloribus ſtomachi, pulmonis, iocineris, & renum. miſcetur antidotis. Radix adſtringentior eſt: ideo faſtidijs ſtomachi, hydropicis, conuulſis, drachma una cum pari pondere piperis, per dies aliquot datur. Decoctum uuluæ inflammationibus, ad deſidentium fotus, utile eſt.

Iunci odorati conſideratio.

Ivncvs odoratus officinis Squinanthum uocatur. Quæ uox, quanuis deprauatè, ex plātæ, & floris nomine componitur, in unam utrisq; iunctis dictionibus. Nanq; ſquinanthum ſi ad rectam etymologiam referatur, non aliud inferet, quàm duas haſce Græcas dictiones σχοίνου & ἄνθος, quæ Latinè florem iunci ſignificant: σχοῖνος enim iuncum, ἄνθος uerò florem Græcis deſignat. Veruntamen flos ad nos non importatur. quod tamen mirum non eſt, cùm etiam Galeni tempore non haberetur. Proinde inquit libro primo de antidotis. His præterea Iuncum odoratum ex Arabia allatum immitti præcipit, quem neſcio quomodo ſchœni anthos, id eſt, iunci odorati florem multi uocent, cùm nobis floris copia non adeò ſuppeditet. Nam etſi tota aduehatur herba, ſunt tamen eius ſuperiores partes à camelis ſæpe depaſtæ: ueſcuntur enim ea, & delectantur maximè. Hæc Galenus. Quæ (ſi licet nobis dicere quod ſentimus) potius ridenda, quàm probanda uidentur. Arduum quippe fuerit credere, tam ingentē eſſe camelorum numerum, qui locuſtarum modo in uniuerſum ſchœni flores depaſcantur, ut nulla penitus ſuperſit planta, cui flos non deuoretur. Referunt quidam naſci odoratum Iuncum etiam in Apulia. quin & in Campania prouenit, ut Braſauolus inquit Plinij auctoritate. Sed uereor, ne hallucinentur, quòd nec inde flores afferantur, nec paleæ: neq; etiam id Plinius affirmanter aſſerat. Is, quo ſeplaſiæ paßim utuntur, non affertur aliunde, quàm ex Alexandria. Cæterùm non parua quidē diligentia, dum emitur, eſt adhibenda. quandoquidem non deſunt impoſtores, qui ad merces augendas, ſchœnum palearum, & herbarum quibuſdam feſtucis adulterent. Præterea uidendum eſt, ne uetuſtate exoleuerit: facilè enim (ut in lib. de antidotis docuit Galenus) ab hoc uis omnis euaneſcit. Scribunt Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, odoratum Iuncum, quo paßim officinæ utuntur, ſpurium & illegitimum eſſe, cùm hæ paleæ (ut eorum uerbis utar) Dioſcoridis ſchœnum minimè referant. Siquidem radices primùm medicinæ uſui congruas illi non ineſſe contendunt, ſed capillorum modo tenues: deinde paleas ipſas nullam guſtantibus acrimoniam relinquere, nulloq; roſarum odore fragrare, ſi manibus confricentur: nec poſtremò iuncum aliquem proferre, ſed calamos geniculis interceptos tritici, uel hordei modo. Qua in re (pace eorum dixerim) duplici errore notantur, primùm quòd Dioſcoridem oſcitanter legerint, deinde quòd illud affirment, quod experimento procul dubio falſum eſſe deprehenditur. Quòd autē Dioſcoridem oſcitanter legerint, cùm dicunt ſchœnum iuncum proferre, non calamum, facilè patet. quandoquidem contrarium ſcribit Dioſcorides, ubi ſchœni uſum reddit his uerbis. χρῆσις δὲ τοῦ ἄνθους, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῆς ῥίζης. Id eſt. Vſus eſt floris, calamorum, & radicis. Præterea quòd communis uſus ſchœnos acrimoniam nō habeat, pariter falſum eſt. quippe, ut experimento quotidie comprobari poteſt, qui non longo tempore conſenuerit, linguam manſu uellicat. Quibus palàm eſt, Monachos uel nunquam ſchœnum deguſtaſſe, uel ſi deguſtarūt, illum adeò uetuſtate exoletum fuiſſe (ut quemadmodum Galenus inquit) omnem acrimoniam, odoremq; amiſerit. Quòd autem noſtri ſchœni radices tenues ſint, nihil ad hiſtoriam refert: ſiue enim tenues ſint, ſiue craſſæ, eas non deſcripſit Dioſcorides. Schœni flores ex Alexandria unà cum integra planta allatos ego in manibus habui, qui digitis attriti roſarum odorem emittebant. Quamobrem non temerè contra Monachorum ſentētiam affirmandum putauerim, communis uſus ſchœnum legitimum, & probatiſsimum eſſe. Sed ij quidem adhuc magis reprehendendi uidentur (non tamen ut corū dignitati aliquid derogetur) quòd in Diagalangæ compoſitione ſcripſerint, radicem galangam uocatam legitimum eſſe ſchœnum, ipſamq; galangam ad nos non afferri. quod prorſus à ueritate alienum deprehenditur. Cæterùm & in hoc pariter Fuchſium erraſſe crediderim. quippe qui ſcripſerit ſua in methodo, ſchœni anthi ſtipites nullam acrimoniam manſu relinquere. Schœni uires prodidit Galenus lib. VIII. ſimp. med. ubi ſic habet. Schœni anthos modicè cal-

Monachorū opinio exploſa.

Fuch. lapſus.

Iunci odorati uires ex Gal.

facit,modicéq; etiam adſtringit,nec planè à tenuitatis natura alienus eſt. Quocirca his de cauſis urinam mouet, menſesq; ciet adhibitum ſiue in fomentationem, ſiue in potionem. prodeſt & iecoris, & ſtomachi,ac uentris inflammationibus. Magis eo adſtringit radix. Quod uerò florem uocant,calidius eſt. Porrò in omnibus ſui partibus, in alijs magis, alijs minus, guſtantibus apparet adſtrictio: proinde medicinis, quæ hæmoptoicis, ſiue ſanguinem reijcientibus exhibentur, commiſcetur.

Κάλαμος ἀρωματικός. CALAMVS ODORATVS. CAP. XVII.

CALAMVS odoratus in India naſcitur. Melior eſt fuluus,densè geniculatus, & qui aſſulosè frangitur, plena araneorum fiſtula,albicans, lentus in mandendo, & adſtringens, cum aliquanta acrimonia. Vrinam potu ciet: quare cum graminis,aut apij ſemine coctus, in aquæ ſubter cutem fuſæ morbo,renum uitijs, ſtillicidio urinæ, ruptisque, commodè bibitur: menſes & potu,& appoſitu pellit: tuſsi ſuffitu medetur per ſe,aut ex reſina terebinthina,hauſto per arundinem fumo: ad muliebres inſeſſus decoquitur, & clyſteribus imponitur. Malagmatis, & ſuffitionibus odoris gratia commiſcetur.

Calami odorati hiſtoria ex Theo.

CALAMVS, *& Iuncus odoratus (ut Theophraſtus eſt autor lib. IX. cap. VII. de hiſtoria plantarum) trans Libanum montem,inter ipſum Libanum,& alium quendam montem paruũ ualle minima exeunt: non,ut quidam dixere,inter Libanum atque Antilibanum. Inter quos campus ampliſsimus, & pulcherrimus eſt,quem Aulonem appellant. Quà uerò calamus,& iuncus proueniunt,lacus in amplum ſpatiatur,iuxtaq; eum paluſtribus ſiccatis iſti aſſurgunt. Occupant locum plus quàm triginta ſtadia. Virides nequaquam eſſe uidētur, ſed ſicci: forma uerò nihil ab alijs differunt. Locum ingredienti protinus odor aſpirat, non tamen longius ſpirat,ut quidam referũt. Hic enim locus à mari plus eſt, quàm ſtadia centum quinquaginta. Sed in Arabia aſpirationem agri odoratiſsimam eſſe inter omnes conſtat. Hæc de Calamo Theophraſtus. Cui etiam ſubſcribit Plinius libro XII.cap.XXII. ubi ſic habet. Calamus quoq; odoratus in Arabia naſcens communis Indis,atq; Syriæ eſt: in qua uincit omnis à noſtro mari centum quinquaginta ſtadijs. Inter Libanum montem aliumq; ignobilē, non (ut quidam exiſtimauere) Antilibanum in conualle modica iuxta lacum,cuius paluſtria æſtate ſiccantur, tricenis ab eo ſtadijs calamus & iuncus odorati gignuntur. Nihil ergô à cæteris ſui generis differunt aſpectu. Sed Calamus præſtantior odore ſtatim è longinquo inuitat,mollior tactu,meliorq; qui minus fragilis,& qui aſſulosè frangitur. Ineſt fiſtulæ araneum,quod uocant florem. Præſtantior eſt, cui numeroſius: reliqua probatio, ut integer ſit. Damnatur alibi. Melior quo breuior, & craſsior, lentusq; in frangendo. Hactenus Plinius. Sed certè ſatis palàm eſſe arbitror*

Braſauoli error.

(ut in acori commentarijs diximus) quàm magno ducatur errore Braſauolus Ferrarienſis, quòd tam facilè ſibi perſuaſerit,legitimum odoratum calamum illam eſſe radicem, quæ temerè omnibus in ſeplasijs illius uicem explet, quamqúe uerum eſſe acorum ſuperius pluribus rationibus comprobauimus. Quandoquidem primùm ex ipſa Calami appellatione,deinde ex eo, quòd dixerint Theophraſtus & Plinius non differre hunc forma à reliquis ſui generis, id eſt, ab omni arundinum genere,utiq; conſtat odoratum calamum genere,& forma arundinem præ ſe fere,odoratã tamen, non autem eſſe radicem. Quocirca Plinius Dioſcoridem fortaſſe ſecutus, dixit. Fiſtulæ (hoc eſt cauitati) ineſt araneum,quod uocant florem: non autem radici,ut falsò contendit Braſauolus, araneum illud inueniri in uulgari illo officinarum. Ad hæc Plinius lib.XXIIII.cap.XI. dum plura arundinum genera,& uires recenſet,idem apertiſsimè oſtēdit,his uerbis. Arundinis genera XXIX. demonſtrauimus, non aliter euidentiore illa natura, quàm continuis ijs uoluminibus tractauimus. Et quoniam plura genera fecimus, illa, quæ in India Syriaq; naſcitur, odorum unguentorumq; cauſa,urinam mouet cum gramine, aut apij ſemine decocta: cit & menſtrua admotu: medetur conuulſis duobus obolis pota,iocinori,renibus,hydropi,tuſsi etiam ſuffitu,magisq; cum reſina. Hæc Plinius. Sed præterea uulgares calami radices,quas acori eſſe cenſemus, aſſulosè nequaquam frangi poſſunt, ſed tranſuerſim,quemadmodum & iridis. Quo fit,ut eorum innoteſcat lapſus,qui calamum odoratum radicem eſſe contendunt,qui tamen (ut apertè oſtendimus) nil aliud eſt,quàm arundo. Cæterùm ſi quiſpiam dixerit, has radices, quarum eſt uſus,eſſe calami odorati proprias, non acori, illud ſanè argumentum deſtruit, quod intuentibus euidenter apparet. quandoquidem etſi complures illius acori radices habeantur, quæ ſicca gerunt in cacumine folia, iridi omni ex parte ſimilia; nulla tamen uſquam inuenta eſt, quæ ſecum arundinis trunculum cacumini annexum deferat. nempe acori proprium, non odorati calami eſt,iridis folia ferre.

Fuch. opinio improbata.

His itaq; rationibus Fuchſij quoq; ſententia improbanda mihi uidetur. quippe qui putauerit in ſua methodo, uulgarem

do, uulgarem officinarum calamum ueri odorati calami eſſe radicem. Porrò minimè quidem compertum habeo, Dioſcoridem, nedum Galenum, qui ex odoribus, ac ſaporibus uires æquè, ac qualitates omnium ſimplicium medicamentorū accuratiſsimè inueſtigauit, dixiſſe aliquid odorato calamo ineſſe amaritudinis, quā tamen in acoro haberi Galenus prodidit. Qui Calami odorati uires pluribus deſcripſit lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Calamus odoratus leuiculam quandam adſtrictionem, ac minimam acrimoniam poſsidet: magna ex parte eſſentia eius terrena eſt, & aërea, in caliditatis frigiditatisq; cōiugatione temperata. Quamobrem moderatè urinam mouet, & facultatibus, quæ iecori, & ſtomacho imponuntur, miſceri poteſt. tum in fomenta quoq; uteri, quæ phlegmones gratia, aut irritandis menſibus aſſumuntur, utiliter admiſcetur. Ponatur itaq;, habeaturq; ſecundi ordinis eorum, quæ excalfaciūt, & deſiccant: ualentius tamen deſiccent, quàm excalfaciant. Ineſt quoq; ei quædam partium tenuitas, uelut aliјs omnibus odoratis. Cæterùm illorum compluribus tenuium partium plurimum, calamo uerò non multum adeſt. Hæc Galenus. Quibus facilè patet, Calamum ſeplasiјs uocatum, legitimum eſſe nequaquam: maior enim illi ineſt acrimonia, quàm ſuo referat Galenus. Eaq; propter legitimo calamo odorato nos eſſe hoc æuo deſtitutos fateri non dubitauerim. In eius igitur locum ſphagnum ſupponere præſtat: ita enim in ſuccidaneis ſcriptum reliquit Galenus.

Calami odorati uires ex Galeno.

Βάλσαμον. BALSAMVM. CAP. XVIII.

BALSAMVM arbor albæ uiolæ, lycij, ſiue pyracanthæ magnitudine conſpicitur. Folium rutæ proximum, longè candidius, perpetuò uirens. In Iudæa ſolùm quadam valle, & Aegypto naſcitur: his differens modis, ſcabritia, proceritate, gracilitate. Quod igitur tenui, & capillacea coma eſt, theriſtum uocant, quaſi demeſsile: fortaſsis quoniam ob gracilitatem facilè demetatur. Aeſtiuis ſub ortu canis ardoribus, arbos unguibus ferreis inciditur, manatque è plaga ſuccus, quē Opobalſamum uocant: ſed tam exiguo ſtillatu, ut annis ſingulis, ne plures quidem, quàm ſeni ſeptemue congij cogantur: inibique pondus duplo rependitur argento. Succi probatio eſt, ut ſit recens, ualidi odoris, ſyncerus, non ad acorem uergens, dilui facilis, læuis, adſtringens, ac modicè mordens guſtu. Sed uariè uitiatur, miſto ab aliquibus terebinthi, cypri, lentiſci, balani unguento: item ſuſino, metopio, melle, aut Cypria cera liquida. Quod maleficium facilè deprehenditur: nanque merus in laneam ueſtem fuſus, neque maculam facit, neque ſi eluatur, notam relinquit: uitiatus autē inhæret, & lac inſtillatus coagulat, quod adulteratus non efficit. Quinetiam ſyncerus in aqua, aut lacte celerrimè liquatur, coloreque lacteſcit: uitiatus uerò olei modo innatat, ſe conuoluens, aut in ſtellæ modum diffundens. Syncerus ſeneſcens craſſeſcit, deteriorque redditur. Hallucinantur, qui aqua concretum peſſum ire, & ad ima ſidere arbitrantur: poſtea diſsipatum ſupernatare. E' ligni genere, quod Xylobalſamum uocant, probatur recens, ſarmento tenui, ſuluum, odoratum, quadantenus opobalſamum ſpirans. Neceſſarius etiam ſeminis erumpit uſus: quare eligatur flauum, plenum, grande, ponderoſum, mordens guſtu, feruens in ore, modicè opobalſamum olens. Adulteratur ſemine hyperico ſimili, quod à Petra oppido defertur. Sed coarguitur magnitudine, inanitate, uirium ignauia, ſapore piperis. Efficaciſsima uis ineſt ſucco, & quàm maximè calfaciens: abſtergit quæ tenebras oculorum pupillis offundunt: medetur perfrictionibus uuluæ cum roſaceo cera to appoſitus: menſes quoque, ſecundas, & partus extrahit: horrores illitu diſcutit: ulcera ſordida expurgat, & cruda concoquit: vrinam potu ciet: ægrè ſpirantibus prodeſt: datur in lacte contra aconitū hauſtum, aut ſerpentium ictus. Miſcetur acopis, malagmatis, & antidotis. In ſumma precipua authoritas ſucco, ſecunda ſemini, minima ligno. Semen commodè potui datur doloribus lateris, pulmonum uitijs, tuſsi, iſchiadicis, comitialibus, uertiginoſis, orthopnoicis, urinæ difficultati, torminibus, ac ſerpentium morſibus: ad muliebres ſuffitus perquàm utile eſt: vuluam aperit in deſeſsionibus balnearum decoctum, & humorem euocat. Lignum eaſdem habet uires, aliquantò minores. Ex aqua potum cruditatibus, torminoſis, vulſis, venenatorum ictibus opitulatur: vrinam cit: ad capitis vulnera cum ſicca Iri conuenit: ſquamas oſsium extrahit. & ad vnguentorum ſpiſſamenta additur.

ANTIQVITVS BALSAMVM (ut Plinius libro XII. cap. XXV. eſt autor) in duobus tantùm hortis, utroque regio, altero iugerum uiginti non amplius, altero pauciorum uni terrarum Iudææ conceſſum erat. Sed poſtea propagata admodum fuit ſpecies, cùm Iudæa ipſa ſimul cum Balſamo Romani potiti ſunt. Qui ueluti politicarum, pretioſarúmque rerum propagatores, tam dignam, clarámque ſtirpem raram eſſe non tulerunt. Itaque eam malleolis ſerendo, atque iterando non ſecus ac uites in collibus propagantur, latius accreuerunt. Quo circa Iuſtinus quoq; hæc de Balſamo memoriæ prodidit. Opes genti Iudaicæ ex uectigalibus opobalſami creuere, quod in his tantùm regionibus gignitur. Eſt nanq; uallis, quæ continuis montibus, uelut muro quodam cincta ad inſtar caſtrorum clauditur. Spatium loci ducenta millia iugera, nomine Hierico dicitur. In ea ualle ſylua eſt & ubertate, et amœnitate arborum inſignis: ſiquidem palmeto, & opobalſamo diſtinguitur. quanquam ſpecies huius inſignis, ac pretioſæ arboris plurimùm adaucta ſit. Hæc Iuſtinus. Scripſit Balſami hiſtoriam etiam Strabo lib. XVI. ſuæ geographiæ, ubi ſic habet. Hiericus eſt campus à montana quadam circundatus, quæ in theatri ſpeciem ad ipſum declinat. Hoc in loco eſt palmetum palmis abundans ſpatio ſtadiorum centum, & totum irriguum, & habitationibus plenum, ubi & regia eſt, & Balſami uiridarium. Quæ arbor odorata eſt, & fruticoſa, cytiſo, & terebintho perſimilis. Eius corticem uulnerantes, ſuccum in uaſis ſuſcipiunt tenaci lacti perſimilem. Sed alibi etiam, quàm in Iudæa naſci Balſamum

Balſami conſideratio.

eodem libro idem teſtatur,præter Plinij,& Solini ſententiam,cùm inquit. Et apud Sabæos thus,& myrrha,& cinnamomum naſcitur : in ora etiam Balſamum,& quædam alia planta ualde odorata. Hæc ille. Oriri etiam Balſamum in Arabia teſtis eſt Pauſanias in Beoticis magnitudine fruticis myrti, folijs amaraci, ſub cuius umbra innumeræ apricantur uiperæ, & ſuauiſsimo eius liquore aluntur. Sed quónam modo ſit factum(ut in Syriam peregrinantes uno ore fatentur) quòd hoc tempore omnibus ſanè Balſami plantis Iudæa ſit penitus deſtituta, cùm olim ſola Balſami ferax à compluribus crederetur,quid certi dicam,& quibus auctoritatibus id comprobem, ſanè non habeo. Verùm cùm certo ſciam probatiſsimorum uirorum teſtimonio,qui ex Italia ſoluentes pluries in Aegyptum nauigarunt, Memphi Balſami uiridarium extare,illud fortaſſe eueniſſe putandum eſt, quòd è Iudæa ab Aegypti regibus, quibus uniuerſa ſubijciebatur Syria,omne in uniuerſum Balſamum eò fuerit translatum, quò decoris inde plurimum regiæ accederet. Veruntamen diu eſt,quòd in Italiam,ne in totam dicam Europam,neq; lacryma,neq; ſemen, neq; lignum,neq; cortex importantur,niſi adulterijs,& impoſturis uitiata. Cæterùm non modò fuit id ætatis noſtræ adulterium, ſed et antiquorum, ut autor eſt Theophraſtus : qui hæc de Balſamo lib. IX. cap. VI. de hiſtoria plantarum poſteritatis memoriæ mandauit. Balſamum in ualle Syriæ prouenit. Eius hortos duos tantùm affirmant,alterum uiginti iugerum, alterum multò minorem. Arboris magnitudo,quæ malo punicæ magnæ : rami multi : folium rutæ ſimile,candidũ tamen, perpetuò uirens : fructus ſimilis terebintho tam magnitudine, & figura, quàm colore. Is quoq; admodum odoratus eſt, & magis quàm lacryma. Colligi lacrymam in caudice,& parte ſuperna tradunt, facta inciſura unguibus ferreis ſub ſydere,cùm æſtus maximè angit. Collectum uerò æſtate fieri tota. Sed quod manat, multum non eſſe : uix enim toto die concham poſſe impleri : odorem tamen inferri eximium,& copioſum, adeò ut ex paruo ſpatium per longum odor ualeat permeare. Verùm ſyncerum ad nos nullum aduehi, ſed quod mixtum colligitur : plurimis enim mixtionibus uitiari, quodq́; Græciæ uenditur. Ideoq́; Galenus lib. primo de antidotis narrabat, cùm non ignoraret, opobalſamum diuerſis modis adulterari poſſe, ita ut difficulter ementi diſcerni queat, ſe proprio oculorum intuitu cernere uoluiſſe & quomodo creſceret Balſamum, & quomodo lacrymam mitteret : uoluitq́; ſynceræ eius lacrymæ partem habere, ueluti regulam ad dignoſcendũ alios Balſami liquores, qui per orbem ab impoſtoribus uitiati circumferebãtur. Modus autem incidendi corticis,ut inde liquor effluat,apud autores ſanè uarius eſt. quãdoquidem Theophraſtus,& Dioſcorides arborem dixerunt unguibus ferreis ſcalpi, ut inde uulnerato cortice fluat lacryma. Plinius uerò contrà, ſi ferro incidatur ſtatim ſiccari,atq; emori ſcribit : ob idq́; qui opobalſamum colligunt, inquit, uitro,lapide, oſſeisq́; cultellis ad corticem uulnerandum utuntur,deinde ſuccum lana excipientes in corniculis colligunt. Cæterùm cùm mecum ſæpius cogitauerim à tot impoſturis, quæ indies fiunt, nos cauere non poſſe,non alienum fore duximus illud in hominũ memoriam reuocare,quòd ſi unquam opobalſamum uenale inueniatur (tametſi in Italia per lõgas ætates non amplius ipſum uenturum putem) non ematur, niſi prius de eo omne fiat periculum, quo clarè cognoſcatur omnibus ijs præſtare tũ notis,tum facultatibus,quæ illi ab autoribus tribuũtur. Ad hæc Balſami fructus, ſiue ſemen,quod Carpobalſamum uocant,ab eo quidem longè differt, quod his temporibus ex Alexandria comportatur. Siquidem optimum legitimumq́; flauum ſit oportet, farctum, ponderoſum,guſtu mordens,et feruens in ore : non autem nigrum,leue,inane, non acre,& nullum ſpirans odorem,quale, quod circumfertur, deprehenditur. Quo fit,ut non aliud ſuſpicandum ſit, quàm quòd hoc idem ſit ſemen hyperico ſimile, quod etiam Dioſcoridis æuo à Petra Palæſtinæ oppido deferebatur. Hoc idem ligno euenit,quod Xilobalſamum uocãt ſeplaſiæ,Græcos ſecutæ. quippe quod paſsim in ijs habetur, potius myrtum, quàm Balſamum refert. Corticis non meminit Dioſcorides, quanuis dixerit Plinius libro & cap. ſuperius citatis,ipſum quoq; in uſu medentium eſſe.

Balſami uires ex Galeno.

Balſamum memoriæ prodidit Galenus lib. VI. de ſimp. medicament. facul. ſic inquiens. Balſamum deſiccat, & excalfacit ſecundo exceſſu. Eſt autem tenuium partium,adeò ut odoratum ſit. Sed liquor eius ſubtiliorum etiam partium eſt, quàm ipſa planta,non tamen adeò calidus, ut quidam exiſtimant tenuitate partium falſi. Porrò fructus eius perſimiles genere facultatis eſt,cæterùm longè in ſubtilitate partium inferior. Placet eidem Galeno(ut in libello de ſuppoſititijs medicamentis illi adſcripto legitur) ut Balſami uice ſtacte myrrhæ, aut oleum irinum, in compoſitis medicamentis commodè inſeri poſsit : xilobalſami uerò loco leucoij radix. Porrò quid carpobalſami uice ſupponendum ſit,nullibi apud eundem reperi. tametſi in quodam incerti autoris libello, quem ſeplaſiæ Qui pro quo nuncupãt, pro opobalſamo oleum terebinthinum, uel laurinum,uel gummi hederæ, ſubijciatur, pro carpobalſamo hederæ corymbus,& pro xilobalſamo hederæ ipſius lignũ : tantam ille hederæ tribuit auctoritatẽ. Sed alia eſt opinio noſtra : nam ipſe libentius pro opobalſamo oleum myriſticæ nucis,uel ſtyracinũ ſuppoſuerim,quàm terebinthinum, uel laurinum, pro xilobalſamo agallochum, & pro carpobalſamo uulgares cubebas.

Liquor ex Indis nuper allatus.

Cæterùm affertur iam(ut audio)ex occidentalibus Indijs liquor odoratiſsimus liquido ſtyraci admodum ſimilis,quem qui deferunt, appellant Balſamum, quòd notas nonnullas Balſami præ ſe ferat. Veruntamen cùm teſte Strabone Balſami lacryma lacteo colore ſit,crediderim potius nouum liquorem hunc, ueram eſſe ſtactem, uel ſtyracis liquorem, quàm Balſami : ob idq́; non eſſe penitus ab re, ſi quiſpiam eo Balſami loco uteretur. Quidam recentiores cùm ſe Opobalſamo deſtitutos conſpicerent, illud artificio quodam non ſanè damnando componunt.

Balſami factitii conficiẽdi ratio.

Faciendi modus ſic habeto : ego enim hac ratione pluries ipſum mihi confeci. Sumito reſinæ terebinthinæ, abiegnæ, cuiuſq; libram : thuris albi, ladani, cuiuſq; unc. ſex : nardi Indicæ drac. duas : radicum phu, iridis,acori, aſari, cyperi, ſingul. drachmam : maſtiches, galangæ, caryophyllorum,caſſiæ odoratæ,zedoariæ,cuiuſq; drach. ſex : nucum myriſticarum unc. quatuor : macis unc. unam : agallochi unc. duas : gummi elemi unc. ſex : aloës hepaticæ, myrrhæ, cuiuſque unc. unam & ſemis : caſtorei drach. decem : oſsium cariotarum, ſtyracis calamiti pinguis, laſeris odorati ſing. unciam : lacrymæ ſanguinis draconis ſexcunciam : florum lauendulæ unc. quatuor : olei unguentariæ glandis unc. ſex. Quæ ex his atterenda ſunt,in puluerem contertio,liquoribusq́; admiſceto,& uitreo organo (ſi neſcis Chymiſtas conſulito) diligentiſsimè ui commẽſurati

ignis

ignis oleum elicito. Primùm enim clariſsima tenuiſsimaq; emanat aqua, tenuiſsimarum utiq; partium, quæ igni admota modo quodam admirabili flagrat: hæc aqua Balſami dicitur. Deinde defluit oleum colore aureo, & ſubſtantia inter tenuem, & craſſam, quod oleum balſami uocant. Poſtremò uerò id manat, quod Balſamum uocant, ruſo colore. Aqua, quæ prius fluxit, uentriculi imbecillitate affectos hauſta mirum in modum iuuat: ſiquidem tum pituitam, tum flatum ualenter conſumit. ſed quòd acerrima ſit, dari ſanè per ſe nequit, niſi uino, aut iure aliquo admixta. Liquor deinde qui ſecundo ſtillicidio fluxit, quem quidam cæteris præferunt, mirificè neruorum uulneribus, compaginum cruciatibus, conuulſis, reſolutis, comitialibusq; ſuccurrit. Vltimum uerò oleũ hæc omnia ſimiliter præſtat, uerùm debilius. Pollent hi liquores & ad alia innumera corporis incommoda, quæ breuitati conſulentes ſilentio inuoluenda duximus.

Ἀσπάλαθος. ASPALATHVS. CAP. XIX.

Aspalathvs, alijs eryſiſceptron, frutex eſt ſurculoſus, multis ſpinis horrens. Naſcitur in Iſtro, Niſyro, Syria, & Rhodiorum inſula: quo ad unguentorũ ſpiſſamenta pigmentarij utuntur. Optimus eſt grauis, detracto cortice rubeſcẽs, aut in purpurã uergẽs, denſus, odoratus, guſtatu amarus. Eſt & alterum eius genus candidum, lignoſum, ſine odore: quod deterius habetur. Vim calfaciendi cum adſtrictione obtinet. Vnde decoctum cum uino ad tetra oris ulcera colluenda conuenit: ad nomas genitalium, & ſordida ulcera infunditur: ſubiectum in peſſo, partum extrahit. Aluum ſiſtit eius decoctum: & ſanguinis reiectionem potu cohibet: urinæ difficultatem, inflationesque diſcutit.

Aſpalathi conſideratio.

Aspalathvs *quidem ex Creta, Rhodo, uel Syria ad nos (quòd ſciuerim) non aduehitur: etſi exiſtimauerint nonnulli ſantalum rubrum uocatum eſſe Aſpalathum. Quorum errorem Serapio manifeſtè prodidit: quandoquidem de ſantalo agens, nullum (ut aſſolet) affert Dioſcoridis teſtimonium, ſed tantùm ſuæ gentis nititur auctoritatibus. Quod maximo argumento eſt, ſantalum rubrum nihil cum Aſpalatho habere cognationis. Meminit tamen Serapio Aſpalathi ſub Arabico nomine Darſiſahan, ubi leguntur omnia, quæ de ipſo tradidit Dioſcorides. Huic alia ualidior accedit ratio. ſiquidem Aloiſius Cadamuſtus, Columbus, & Pinzonus in ſuis nauigationibus ad orientales Indias, aliasq; ignotas terras, continuas ſantalorum recta proceritate ſyluas unanimiter uidiſſe narrant. Quod longè abeſt ab Aſpalatho, qui frutex humilis eſt ſuauiter odoratus, amarulento guſtu. quæ in rubro ſantalo non deprehenduntur: rubrum enim ſantalum odoratum non eſt. Quòd ſi quandoq; odoratum ſentitur, id (ut optimè norunt periti myropolæ) non euenit, quòd ex ſe tale ſit, ſed quòd, dum unà cum albo, & flauo importatur, quæ odorata ſunt, ex illis ſibi odorem aſciuerit, qui tamen tractu tẽporis facilè euaneſcit.*

Ruellius errore notatur.

Porrò Ruellius mediocri cenſura non uacat, quòd pro certo aſſerat, id legitimum eſſe Aſpalathum, quod Rhodium oleaſtrum nonnulli uocant: quo item quondam agallochi uice utebantur myropolia. Cuius materiem cùm & in ſeplaſijs, & apud artifices, qui precatorias (ut ita dicã) coronas ad Deiparæ uirginis ſalutationes torno conficiunt, diligentiſsimè ſim perſcrutatus, ea ſanè nigra partim, partim uerò ex nigro, flauoq; uenoſa mihi ſeſe obtulit. Rubram autem, & ſubrubram (ut Ruellius inquit) nuſquam me uidiſſe ingenuè fateri poſſum. Adde etiamnum, quòd ſit (quemadmodum Rhodij narrant) hæc planta ex olearum genere Rhodio tractu abunde proueniens, quæ oliuas etiam proferat, ſed nec multis ſpinis horrens, nec detracto cortice rubeſcens. Quamobrem (ut mea fert opinio) Aſpalathus non erit Rhodium oleaſtrum, neq; ſantalum rubrum. Itaque cùm nobis Aſpalathus deſit, qui tamen facilè ex Rhodiorum inſula afferri poſſet, ſuppleat eius locum uiticis ſemen: ſic enim in Galeni ſuccidaneis ſcriptum reperio.

Aſpalathi uires ex Gal.

Meminit Aſpalathi Galenus lib. VI. ſimp. med. ſic inquiens. Aſpalathus guſtu quidẽ acris ſimul & adſtringens eſt: facultate uerò ex diſsimilibus conſtat, nempe partibus ſuis acribus excalfaciens, partibus uerò alijs, auſteris ſcilicet, refrigerans. Itaq; utriusq; ratione deſiccat, & proinde ad putredines, & fluxiones eſt utilis. Hactenus Galenus. Cæterùm quò etiam hi noſtri cõmentarij Santala redoleant, poſteaquàm antiquiores Græci eorum non meminerunt, de his hic diſſerere non alienum duximus.

Santalorũ cõſideratio.

Santalvm *itaq; in utraq; India ſyluis denſiſsimis, ingentiſsimisq; naſcitur. Cuius tria numerantur genera: quorum præfertur pallidũ, ſecundum locum habet album, poſtremum rubrum, quòd nullo commẽdetur odore. priora duo ſuauiter ſpirant. Quapropter Mauritanorum ſententiam minimè probãdam putauerim, qui Santalum tertio ordine frigefacere, ſiccare uerò ſecundo memoriæ prodiderunt. Rubrum (ut ipſi aſſerunt) priuatim defluxiones prohibet: incandeſcentibus inflammationibus, podagrisq; ex ſucco ſolani, aut ſedi, uel portulacæ utiliter illinitur. Candidum, ac pallidum, ex roſarum aqua fronti impoſita, capitis dolores mulcent. Aduerſantur omnia calidis febribus: epota æſtuanti uentriculo mirificè auxiliantur. Fiunt ex ijs, & aqua roſarum epithemata, quæ uentriculo illita eius feruorem in ardentiſsimis febribus extinguunt. Ad hæc (ut autor eſt Auicenna libro de uiribus cordis) Santalum non modo cordi efficaciſsimè lætitiam affert, ſed & robur non paruum addit. Quare his immiſcetur medicamentis, quæ cordi, & cordis palpitationi maximam opem præſtant.*

Βρύον. MVSCVS. CAP. XX.

Bryon, id eſt, Muſcus, à quibuſdã ſplachnon appellatur. In cedro arbore, populo alba, & quercu inuenitur. Optimum eſt cedrinum, proximum populneũ: in quo genere candidum, & odoratius præſtat: nigricans improbatur. Adſtringẽdi vim habet. Decoctum inſidentium vuluis utile. Vnguẽto balanino, oleisq́ue inſpiſſandi gratia inſeritur: thymiamatum, acoporũq́ue compoſitionibus conueniens.

Muſci arborũ hiſtoria.

Galenvs lib. VI. de ſimplicium med. facultate, & poſt ipſum Paulus, non modò Muſcum, qui cedris innaſcitur, intactum non reliquere; ſed præterquàm quòd populnei, & querni meminerint, de eo etiamnum, qui in picea arbore abieti cognata oritur, tradiderunt. A` qua ipſe quidem in uallis Ananiæ mõtibus ſupra Tridentum muſcum admodum uilloſum proprijs manibus quàmpluries decerpſi, multò ſanè odoratiorem, pulchrioremq́; , quàm qui in populo, et quercu prouenit. Nec minus piceo ſuauiter olet abiegnus, quo in eorundem mõtium ſyluis, abietes innumeras adeò uilloſas, incanasq́; mihi uidere ſæpius contigit, ut prima ſtatim facie crediderim uillos frondium loco ijs in arboribus genitos eſſe. Sortitur arboreus Muſcus uaria, ac diuerſa nomina: quippe & muſcus, & bryon, & ſphagnos, & ſplachnon, & hypnon appellatur. Meminit huius Plinius lib. XII. cap. XXIII. ſic inquiens. Sphagnos in Cyrenaica prouincia maximè probatur: alij bryon uocant. Secundum locum obtinet Cyprius, tertium Phœnicius. Fertur & in Aegypto naſci: quin & in Gallia non dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani arborum uilli, quales in quercu maximè uidemus, ſed odore præſtantes. Laus prima candidiſsimis, atq; altiſsimis: ſecunda rutilis: nulla nigris. Et in inſulis, petrisq́; nati improbantur, omnesq́;, quibus palmarum, atq; non ſuus odor in eſt. Hactenus Plinius. Cæterùm in eo genere, quod in Italia prouenit, is & nobilior, & odoratior apparet, qui in larice naſcitur: quapropter & uiribus fortaſſe præſtãtior erit. Nimirum recordor me non parum eo quandoq; fuiſſe oblectatum, dum nocturno tempore quibuſdam in montibus ſuper fœno recumberem, ex conquiſitis plantis defatigatus, ubi larices innumeræ erant omni ex parte uilloſo muſco incanæ. Quandoquidem paſtores, ut nos ueluti re noua, & uoluptuoſa reficerent, quodam paruo ignis lumine hos uillos incendebant, qui tanto flagrabant impetu, & crepitu, ut nobis quidem uiderentur tormentorum puluerem facilè ſuperare. Quippe flammæ unà cum ingenti fauillarum copia, in obſcuræ noctis ſilentio ad aſtra tolli uidebantur, relicto ſui odoris oblectamento. Vnde illud exiſtimauerim, quòd Galenus, cùm bryon in quercubus, & piceis inueniri tradiderit, non ſolùm de picea intellexerit, ſed etiam de congeneribus plantis, nempe abiete, larice, & pinu. Is autem lib. VI. ſimp. med. citato, ita de eo ſcriptum reliquit. Bryon, quidam uerò ſplanchnon. Inuenitur autem in quercubus, & piceis, & populis albis. Vim habet adſtringentem, inualidam. Nec enim multum eſt frigidum, ſed propinquum ferme medijs; quia uidelicet & digerendi, & emolliendi facultatis eſt particeps, maximè quod in cedrinis lignis reperitur. Muſcum officinæ Arabas ſecutæ Vſneam uocant. Inter quos Serapio epotum uinum retulit, in quo diebus aliquot uſnea maduerit, altum ſomnum inducere, uentriculum roborare, uomitiones compeſcere, & aluum ſiſtere. Ad hæc Muſcus (ut Auicenna inquit) utiliter inter cordis medicamenta inſeritur, quòd odoris fragrantia animi defectus iuuet. Sed quoniam arboreus muſcus odoratiſsimum Moſchon mihi in memoriam redegit, qui ab oriente, & occidente, quibuſdam piloſis utriculis concluſus defertur, & ſi Dioſcoridis Galeniq; æuum hunc ſilentio præterierit; nos tamen haud quaquam diſsimulanda putauimus, quæ ad hanc rem pertinere arbitramur. Siquidem hi noſtri commentarij meritò de me conqueri potuiſſent, ſi eos tanta odoris ſuauitate deſtitutos reliquiſſem; præſertim cùm omnibus palàm ſit ubiq; terrarum Moſchum inter pretioſa odoramentá primam ſibi comparaſſe ſedem. Quippe non modò collo, auribusq́; ſuſpenſus, ueſtimentis interpoſitus, chirothecis illitus, crumenis concluſus, ore retentus, & barbæ & ſupercilijs inunctus defertur Moſchus, quò alarũ, nariumq́; tædia, ſudoris graueolentia, & inſuaues corporis halitus occulantur, laſciuiæ oblectamenta augeantur, molliórque politia fiat; ſed etiam ut odoris ſuauitate Deiparam uirginem concilient, ne dicam, ut hac fucata hypocriſi laſciuiam diſsimulent (eò enim uanitatis peruentum eſt) Moſchum ipſum in orbiculos componunt, quibus funiculo traiectis angelicas ſalutationes in cælum eructant. Omnia deniq;, quibus miſcetur Moſchus, ſua odoris iucunditate commendat. Quòd ſi hæ lucubrationes eo fortè caruiſſent, uerendum quidem erat, ne cum illis gratiam inijſſent, qui mira undique odoramentorum fragrantia redolent. Quamobrem ut & ij ſibi unguenta omnium præſtantiſsima, odoratiſsimáque comparare ualeant, Moſchi primùm, deinde uerò liquoris Zibetti uocati, & Ambari denique hiſtoriam, & facultates deſcribam. Moschvs itaque (ut Ruellius ex Aëtio tranſcribit, ſi tamen ea Aëtij legitima ſunt,

Muſci arborei uires ex Galeno, & Arabibus.

Moſchi odorati hiſtoria.

cùm

cùm potius Simeonis Sethi eſſe uideantur) plura habet genera. Præfertur qui in municipio quodam naſcitur, quod magis, quàm Choraſa ciuitas ad orientem uergit: hoc barbaro nomine Pat dicitur, colore ſubflauo. Secundam ſibi ſedem arrogat, qui ab India defertur, priori bonitate cedens, colore ſubnigro. Eo infirmior cenſetur, qui à Sinarum agro mittitur. At Moſchus omnis in umbilico cuiuſdam animalis gignitur, quod capreæ ſimile eſt, unico armatum cornu, prægrandi corpore. Huic cùm in uenerem agitur, furoris uehementia umbilicus intumeſcit, fitq; uomica prægnans congeſto inibi craßiore ſanguine: quo tempore et pabulo, & potu ferum animal abſtinet, humiq; crebrò uoluitur: qua uerſatione umbilicum lutoſo, fæculētoq; ſanguine turgentem exprimit. Cæterùm emiſſa ſanies poſt aliquod tempus ſibi magnam odoris ſuauitatem aſciſcit. De Moſcho inter Arabas ſcripſit diligēter accuratéq; Serapio, his uerbis. Animalia capreis non abſimilia, quæ Moſchum gignunt, in Tumbaſcorum, & Sinarum agro potißimùm habentur, loca inuicem contermina. Tumbaſcinus Sinico longè præſtantior eſt, quòd capreæ Moſchum gignentes & nardum, & alias odoratißimas plantas depaſcantur. Quod Sinicis non euenit. nam etſi hæ quoq; odoratis ueſcantur herbis, eæ tamen odoris, & facultatis præſtantia, nardum, & cætera Tumbaſci plantas non æquant. Quinetiam in cauſa eſt demetendi ratio. quippe Tumbaſcini è uomicæ folliculo ſaniem nunquam eruunt, quò adulteria permiſceāt, & non niſi ſereno cælo ſyncerum legunt. Sinici uerò uomicæ utriculum exprimūt, & excluſa ſanie impoſturas quoſdam admiſcent, nubilo parumq; arridente cælo, et alabaſtris recondunt. Is cæteris præſtat, qui maiore odoris fragrātia redolet, & qui è uomica maximè matura eruitur. Sunt & inter hæc animalia, quæ ab alijs Moſchum ferentibus nullo diſcrimine differunt, præterquàm caninis uocatis dentibus. quippe hæc uerrium modo exertos palmi longitudine dentes habent, & pariter Moſchum præſtantißimum gignunt. Moſchus præcox tetro, & inſuaui odore diſplicet. uerùm uenatores immaturi folliculos excutientes, tantiſper eum libero aëre ſuſpendunt, dum abacto prorſus fœtore maturuerit. Is enim aëris coctione perfecta, miram ſibi conciliat odoris ſuauitatem. Veruntamen præcipuus habetur, qui ſuapte natura in animalis utriculo ſibi maturitatem comparauerit. Hunc incolæ per ſaxa metunt, & arborum truncos: nanq; animal cùm uomicam maturam eſſe præſentit, ſaxis & truncis ſeſe magno oblectamento affricat, donec facto uomicæ emiſſario tota ſaniei uis effundatur. Hic cæteros ſanè antecellit, tanquam ſolis coctione, & cæli benignitate maturitatem ultimam conſecutus. Hunc itaq; Moſchum inde uenatores colligentes eorum animalium utriculis aſſeruant, quæ aliàs uenatione captauerant. Iſq; ille Moſchus eſt, quo reges & donantur, & utuntur.

Moſchi odorati uires.

Moſchus excalfacit ordine ſecundo, ſiccat uerò tertio. Cor frigidum, ac tremulum roborat, & omnibus ipſius affectibus opem præſtat potus, atq; illitus: Detergit tenues oculorum albugines, & humidas defluxiones exiccat: cerebrum roborat, & diuturnum capitis dolorem mulcet, ſi tamen pituitæ redundantia proueniat. Coles ex eo cicino oleo macerato perunctus, promptius in uenerem excitatur. Probant nonnulli an Moſchus legitimus ſit, hoc modo. Pondus libra examinatum in labellum humore perfuſum immittunt, tum paulò poſt iterum æqua lance ponderāt. Quòd ſi ſuperferatur, ſyncerum & legitimum exiſtimant: ſin cedat, ſpurium, & adulteratum putant.

Zibetti hiſtoria, & facul.

Huic ſimile aliud quodpiam habemus, ſed præterquàm quòd mirum in modum oleat, primo ſtatim occurſu odoris uehementia nares admodum ferit. Hoc uulgari ſermone uocamus ZIBETTO, *unguentarijs maximè expetitum ad ea odoramenta componenda, quæ propriè mixturas appellant. Gignitur id in exteriori teſticulorum utriculo cuiuſdam animalis, feli, qui ueteribus ædificiorum ruinis oberrat, non abſimilis. Catos hæc animalia uocant, quos ſæpius Venetijs uidi ex Syria delatos. Eſt autem Zibettum tanquam ſudor inter huiuſce animalis teſticulos concreſcens, calidæ, humidæq; facultatis. Id cauernulæ umbilici impoſitum uuluæ ſtrangulationibus mirificè prodeſt: proinde nec mirum eſt, ſi eo uiri peni circumlito magnum mulieribus in coitu afferant ſolatium.*

Ambari hiſtoria uaria.

Porrò ex quo AMBARVM *aliud odoramenti genus gignatur, quod nos uulgò uocamus Ambracane, uarij uariè opinantur. Alij nanq; tradunt ipſum in maris alueo non ſecus, atq; in terra fungos oriri, ac deinde ſæuientibus procellis, è profundo elici, & in litus expui. Nōnulli uerò referunt piſcem Azelum nomine Ambarum hoc auidißimè proſequi, cuius eſu necem ſibi ſtatim conſciſcere. Quod cùm ſciant piſcatores huius rei periti piſcem hunc mortuum, undiſq; fluctuantem coniectis uncis & funibus extrahunt: & Ambarum ſciſſo animalis uentre eruunt. Quod uerò (ut perhibent) proxime dorſi ſpinam inuenitur, id maximè præfertur alio. Quidam præterea in fontibus quibuſdam Ambarū natare ſcribunt, qui bituminis modo illud eructant.*

Ambari genera, & uires.

Tria Ambari faciunt genera. Præfertur colore fuluum è Selachito Indiæ petitum. Aliud ſubalbidum, quod è Sinchrio felicis Arabiæ oppido aduehitur. Tertium atrum, & cæteris uiribus imbecillius. Excalfacit Ambarum, & ſiccat: cerebrum, & cor olfactu roborat. Senibus, & natura frigidis opem mirificè præſtat. Quare iiſdem potius, quàm iuuenibus chirothecæ Ambaro imbutæ concedi deberent. Vino infuſum temulentos efficit.

Ἀγάλλοχον. AGALLOCHVM. CAP. XXI.

AGALLOCHVM lignum eſt, quod ex India, atque Arabia deportatur, thuiæ ligno ſimile, maculatum, odoratum, guſtu adſtringens cum quadam amaritudine: cute uerius quàm cortice ueſtitur, aliquantulum uerſicolore. Manditur, aut decocto os colluitur, commendandi halitus gratia: ſudores arcet toto corpori inſparſum: pro thure ad ſuffimēta ſubſtituitur. Radix epota drachmæ unius pondere, humida ſtomachi uitia, & imbecillitatem, feruoremque mulcet: ſi lateris, iocineriſúe dolor excruciat, ſi dyſenteriæ, aut tormina infeſtant, ex aqua bibere prodeſt.

Agallochi cōſideratio.

AGALLOCHVM *à Græcis, et Latinis recentioribus, ſicuti ab Aphris lignum Aloës appellatur. Optimum à Luſitanis è Calecut Indiæ emporio ad nos conuehitur. Etſi etiam Venetias hac ætate ex Alexandria Aegypti præſtantißimum afferatur: ſiquidem igni accenſum ſuauißimum, ac periucundum ſpirat odorem. Nec ob id putādum hoc illegitimum eſſe, quòd ἐστιγμένον, id eſt punctis, maculatum nō ſit: quoniam Oribaſius non legit ἐστιγμένον, ſed ἐστὶ μὲν*

οὖν εὐῶδες, id eſt. Eſt igitur odoratũ &c. Quemadmodum nec id etiam legit Serapio, qui nec punctorum, nec macularum meminit: ſicuti nec Paulus. Cæterùm non diu eſt, quòd legitimum importari cœpit: nam licet antea, quibuſdam non deeſſet Agallochum uerum; nihilominus, quòd rariſſimum eſſet, ſeplaſiæ ferè omnes eius loco, ut ſuperius diximus, oleaſtrum Rhodium ſuppeditabant: quem falsò exiſtimauit Ruellius aſpalathum eſſe. Naſcitur Agallochum (ut Luſitani per meridiem in orientem nauigantes teſtantur) in inſula Taprobana, alijſq; confinibus locis, cuius integros truncos in Luſitaniam, & Hiſpaniam ijdem ſecum attulere, qui non modò incenſi, ſed manuum tantùm attritu ſuauiter (ut aiunt) redolent. Porrò ubiq; pretioſum Agallochum eſt: nam & in locis, ubi naſcitur, plurimi penditur. Verùm Agallochum, quod tantopere præſtet, hactenus mihi uidere non licuit.

Agalloc. fabuloſa opinio.

Sunt, qui ſomniantes dixerint, Agallochi arborem uidiſſe neminem, cùm terreſtri tantùm paradiſo proueniat: illudq; ferri fabulantur fluminibus, quæ (ut ſacra teſtantur monumenta) ex eo manant. Atqui pro comperto habetur (ut paucis innuit Serapio) Gangem Indiæ ampliſſimum fluuium quàm plurima ſecum Agallochi fragmina uehere, quæ tamen in ipſum ducuntur aliorum fluminum curſu, qui in eum confluunt. Quippe cùm fluuij transluant loca, ubi Agallochũ prouenit, aquarum inundationibus turgentes, huius truncos, fragmina, ac ramenta rapiunt unà cum alijs uarij generis lignis, & in Gangem transferunt: quemadmodum in noſtris etiam fluminibus ſæpe ac ſæpius uiſitur. Cuius rei indicium affert illud, quod Venetijs uenditur, utpote quod longo aquarum diſcurſu omni ex parte laceratum, exeſum, comminutumq; ſpectetur. Quamobrem mirum non eſt, ſi dum manibus tractatur, id odoris non præſtet, quo illud fragrare prædicant ex natali ſolo in Luſitaniã aduectum.

Agallochi hiſtoria ex Serap. & Sim.

Eius plura numerantur genera, ſi Serapioni fides eſt adhibenda, qui ex Abohanifa Arabo ita tranſcribit. Dicunt Agallochum in Arabia nunquam oriri; tametſi quædam ibi creſcat planta neuig uocata, quæ quadantenus Agallochum refert. Verùm præſtantiſſimum India mittit: & quanuis hoc genere differat (plura enim Indis Agallochi ſunt genera) id tamen quod uiribus cætera præcellit per excellentiam Indum peculiariter uocant, quemadmodum nigra myrobalana, quòd cæteris præſtent, Inda pariter appellant. Indum in quadam Indiæ inſula inuenitur, quæ Fimua nominatur. Selectiſſimum eſt nigrum, quod uarium oſtendat colorem, ſucci plenum, ponderoſum, duritie compactum, craſſum, non albicans, & quod accenſum ægerrimè flagret. Secundæ bonitatis eſt Mondunum à Mondel Indiæ urbe denominatum. Tertium eſt Seificum, quod non obſcuræ bonitatis præſumitur, quod ſua præſtanti ui, ac grauedine in aqua coniectum, non innatet, ſed ſtatim ſubſidat. porrò ex hoc genere id magis præſtat, quod craſſum eſt, & plurimo humore prægnans. Poſtremam ſedem habet Alcumericũ Seifico bonitate cedens: tametſi Alcumeri non longius à Seifi diſtet, quàm itinere triduano. Præſtat in Alcumerici genere nigrum nulla albedine uarium, graue, ignium flammis diu reſiſtens, ueruntamen uiribus Seifico infirmius eſt. Item ex auctoritate Chealfetebeni idem ita ſcribit. Ferunt præterea, quod incolæ Agallochum ſtatim ab arbore diſſectum integro anno ſepeliunt, ut ita terra obrutum marceſcat cortex, lignumq; tantùm purũ remaneat, adeò ut è ligno nihil erodatur. Ferunt inſuper illis in regionibus collabentes ex Agallochi arboribus ramos, raptos à fluminum inundationibus per circumſtantes regiones deferri. Hæc Serapio. Cui ſubſcribit è recentioribus Græcis Simeon Sethi, cauſam etiam reddens, cur annua ſepultura diſſectum Agallochum recondatur, cùm inquit. Non aliàs odoratius futurum exiſtimant, niſi prius marcorem aliquem, & teredinem ſenſerit: proinde harum regionum incolæ diſſectum ſub terra condunt, ſuóque tempore eximunt, & negociatoribus uendunt.

Fuchſii ſententia improbata.

Nicolaus Myrepſicus ſæpius in ſuis componendis medicamentis Agallochi crudi meminit, ubi Fuchſius prima de antidotis ſectione, ſic adnotauit. Sæpe Agallochi crudi mentionem facit Nicolaus, ideóque hoc loco, quæ noſtra de illo ſit ſententia, exponemus. Per crudum itaque lignum intelligo, quod non putruit: nam (ut teſtis eſt Simeon Sethi) eius regionis in qua prouenit incolæ idipſum concidunt, et ſub terra multo puluere obruũt, & poſt aliquod temporis ſpatium, quantum ſcilicet ſufficere uidetur, ligni partes educunt, & mercatoribus uendunt. crudũ itaq; erit, quod terra non obruitur, ſed ſtatim ab arbore exciſum ad uſum rapitur. Hæc Fuchſij ſententia. À quo tamen nos pace ſua diſſentimus. nam ſi in componendis medicamentis præſtãtiora ſimplicia ſemper expoſcimus, ſitq; Agallochum illud præſtantius, odoratiusq; (ut etiam Simeon ille refert) quod terra, uel puluere fuerit ſepultum, non uideo, cur potius inſepultum, & ſtatim ab ipſa arbore exciſum (id enim ob locorum diſtantiam recens habere nequimus) crudum uocauerit Nicolaus, præſtantiusq; exiſtimauerit. Puluere enim uel terra conditum coqui non poteſt, quòd nullus ibi ſit ignis, neq; calor, ſed potius recrementitia humiditate exui, quæ fortaſſe odorem eius obtundit. Verùm crediderim potius, per crudum Agallochum Nicolao illud deſignari, quod non fuerit antea elixum: quòd inde fortaſſis odoratiſſima lauacra ex Agallochi decocto ſibi conficiant Indi, aliaq; odoramenta in regales præparent uſus, ut etiam cum rhabarbaro fieri narrant. Vel fortè per crudum illud intelligit Nicolaus, quod impetu fluminum, longoq; eorum ductu per regiones defertur. In his nanq; calorificis regionibus aquæ à ſolibus non obſcurè calefactæ non modò illud omni ex parte diluunt, ſed etiam elixant. Illud præterea addiderim, quòd cùm non modò crudum, ſed etiam bonum addiderit Nicolaus, nullum aliud expetere uidetur, quàm quod ſepultum præſtantiſſimum euaſerit.

Agallochi facultas.

Cæterùm Agallochi omne genus excalfacit, & exiccat ordine ſecundo. Facit, ut Auicenna ſcribit, ad cordis affectus: ob idq; inter ea medicamenta, quæ cordi præſidio ſunt, Agallochum recenſuit. Huius non reperio meminiſſe Galenum alibi, quàm in ſuccidaneis, ubi centaurium ſupplet pro Agallocho.

Νάρκαφθον. NARCAPHTHVM. CAP. XXII.

NARCAPHTHVM ex India defertur, corticoſum, ſimile ſycomori libro: quod iucundi odoris gratia ſuffitur. Miſcetur thymiamatis compoſitis. Conſtrictionibus uuluæ ſuffitu prodeſt.

Narcaphthi conſideratio.

Tam breuiter, tamq; parcè de Narcaphtho ſcripſit Dioſcorides, ut nimirũ mihi perdifficile ſit explicare, quidnam hac ætate ad nos ex India afferatur, quod legitimũ Narcaphthũ referat. Eoq; magis quòd nihil de hoc (quòd equidem ſciam)

ſciam) Theophraſtus, & Plinius ſuis monumentis poſteritatis memoriæ prodiderunt. Attamen non deſunt indicia, quæ præ ſe ferant (ſi modò ad nos deferatur) id omnino eſſe Narcaphthum, quod uulgò ſeplaſiæ uocant Tigname. nam tigname non aliud integrat, quàm thymiama apud Græcos, quod apud Latinos ſuffimentum ſignificat. Proinde cùm huius in ſuffimentis frequentiſsimus ſit uſus, nil mirum ſi nouum ex uſu ſibi uendicauerit nomen, quod eſt thymiama. Id quod corrumpentes poſteri tigname pro thymiamate dixere. Ad hæc (ut Dioſcorides inquit) iucundi odoris gratia per ſe ſuffitur, ac etiam alijs ſuffimentis inſeritur. Quod in Tigname facile probatur. quippe id tãtùm uſu uenit in compoſitis odoramentis, quæ ad ſuffiendum parantur, ita ut præterquàm quòd per ſe id muneris præſtet, raræ quoq; fiant ſuffimentorum compoſitiones, quæ ipſum non recipiant. Quare admirari ſinamus, ſi relicto proprio ſuæ arboris nomine, ſibi aſcititiam nomenclaturam, ex ſuffimentis uſurpauerit. Serapio Narcaphthum Laſabaten uocat: & illud odorati calami uice ſupponi poſſe autumat.

Κάγκαμον. CANCAMVM. CAP. XXIII.

CANCAMVM Arabici ligni lacryma eſt, myrrhæ quodammodo ſimilis, uiroſi guſtus, quam ad ſuffimenta uſurpant. Veſtes eo, additis ſtyrace, & myrrha, ſuffiũtur. Vim proditur obtinere extenuandi obeſos, ſi ternûm obolorum pondere ex aqua, aut mulſo aceto pluſculos dies ebibatur: lienoſis datur, comitialibus, & ſuſpirioſis: menſes cum aqua mulſa pellit: oculorum cicatrices cõfeſtim emendat: uino madefactum medetur eorundem hebetudinibus. aduerſus gingiuas humore prægnantes, doloresque dentium, non aliud efficacius.

Cancami conſideratio.

CANCAMVM, quod notis omnibus Dioſcoridis hiſtoriam referat (ut recentiorum ferè omnium medicæ materiæ ſtudioſorum fert opinio) nec ex Arabia, nec aliunde ad nos aduehitur. Quidam tamen pro Cancamo gummi quoddam rufum, ac pellucens oſtendunt, quod ſurculos incognitæ arboris undiq; circumueſtit, myrrhæ quadantenus ſimile. Veruntamen quòd nulla (ut Dioſcorides inquit) in eo manſo ſaporis uiroſitas deprehendatur, alij id potius mentiri, quàm eſſe legitimum Cancamum uolunt. Expetitur hoc gummi genus hoc tempore maximè infectoribus ad inficienda ſerica ſtamina, idq; uulgari ſermone quidam in Italia appellant Lacca, quidã diminutè Lacchetta. Cuius duo habentur genera, quæ tantùm (ut opinor) bonitate differunt. Præſtantius uulgò appellant Lacca ſumetri: quod uerò deterius eſt, Lacca comberti, cognomentis fortaſſe à locis Arabũ, à quibus deferuntur, acceptis. Primum ſurculis perpetuò obuolutum uiſitur: alterum abſq; ſurculis in glebas concretum myrrhæ modo, quod etiam uiliori pretio uendunt. Hinc itaq; factum eſt, ut crediderint illi Serapionis auctoritate freti, hoc legitimum eſſe Cancamũ: nempe quòd is Cancamum Laccã appellet, & quod arboris ſit gummi, uel lacryma myrrham quadantenus referens: quòdq; etiam eius meminerit Serapio, poſtquàm de Dioſcoridis & Pauli Cãcamo egit, his uerbis. LACCA (ut inquit Iſac amran) res quædam eſt rubea, quæ tenuibus lignorũ ſurculis inhæret, ſapore non ingrato. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, quam infecturam chermes appellant. Quod uerò poſt infecturam ſubſidet, & infectoribus remanet, pariter Laccam uocant. Cæterùm Lacca ex Armenia defertur exiccans, & excalfaciens ordine ſecundo. Ventriculum, & iecur roborat, eorumq; infarctus expedit, ictericos iuuat, & aquas pellit. Eluitur ad medicamenta hac ratione. Ramuli, qui hoc ſcatent gummi, diligenter franguntur, ac ſubinde aqua perfunduntur, in qua odoratus iuncus ariſtolochiaq; inferbuerint, deinde piſtillo agitantur, cùm autem ab agitatione reſederint, aqua leuiter abijcitur. quòd ſi una tantùm lotione non pelluceat, ſecundò item repurgetur, demum ſiccetur in umbra, et recondatur in uaſe uitreo. Hæc Serapio. Quibus palàm eſt, gummi, quod infectoribus uulgò Lacca dicitur, Laccam eſſe Arabum, & à Græcorum Cancamo differre: quòd Dioſcoridi Cancamum lacryma ſit Arabicæ arboris, uiroſi guſtus: Serapioni uerò res quædam rubea, ex Armenia, non ex Arabia allata, tenuibus lignorum ſurculis inhærens, ſapore non ingrato. Item Dioſcoridi Cancamum obeſos extenuat, lienoſos iuuat, ſuſpirioſis, & comitialibus prodeſt, menſes pellit, oculorum cicatrices delet, & hebetudinem curat, tumentes gingiuas cohibet, & dentium dolores tollit. Serapioni autem tantùm obſtructiones aperit, uiſcera imbecilla roborat, iecoris dolores mulcet, & regium morbum, & hydropem ſanat. quæ omnia medicamentorum diuerſitatem præ ſe ferunt. Quo fit, ut non ab re exiſtimauerint peritiores medici, nos omninò Dioſcoridis Cancamo eſſe deſtitutos. Veruntamen non deſunt rationes, nec probatiſsimorum autorum teſtimonia, quibus etiam probari poſsit, Græcorum Cancamum, & Arabum Laccam idẽ eſſe. Nam etſi hæc, quæ allata ſunt, omni ex parte uera uideantur, ſi quis tamen Dioſcoridis codicem hoc capite ſcatere mendis animaduerterit, & rem omnem accuratius, diligentiusq; perpenderit, certior fortaſſe fiet, nos Cancamo non omnino deſtitui. Ego enim cùm Paulum, qui in omni ſimplicium cenſu omnia ex Dioſcoride tranſcripſit, accuratius perlegerem, inueniſſemq; illi Cancamũ lacrymam eſſe Arabicæ arboris, myrrhæ ſimilẽ, odore grato, et quòd nullius uiroſi guſtus meminerit, illico orta eſt ſuſpicio, quòd ea particula Dioſcoridi illegitimè acceſſerit. Auxit deinde ſuſpicionem hanc Serapio: quippe qui capite de Lacca de Cancamo agens, dum (ut aſſolet) ex Dioſcoride tranſcribit, nuſquam huius particulæ mentionem fecerit. quòd fortaſſe Dioſcoridis codex, à quo tranſcripſit, hac menda facilè uacarit. Sed illud adhuc magis rem ita ſe habere mihi perſuaſit, quòd primùm legatur in Dioſcoride, Cancamum uiroſi eſſe guſtus, quod fœtoris, non ſuaueolentiæ indiciũ eſt: mox cum ſtyrace, & myrrha ad ſuffiendas ueſtes expeti, ut grato commẽdentur odore, quæ ut inter ſe maximè repugnant, ita etiam deprauatæ lectionis præbent ſuſpicionem. His itaq; rationibus, & auctoritatibus non ab re adductus eſſe uideor, ut quaſi crediderim Dioſcoridis codicem hoc in loco uitiatum fuiſſe. Vnde poſtea factũ ſit, ut eius Cancamum ab Arabico diuerſum ſeſe oſtenderit. Neq; ſanè huic opinioni illud obſtare uidetur, quòd plura in morbis curandis Cancamo aſsignauerit Dioſcorides, quàm Serapio. ſiquidem nulli dubium eſt, quin ea medicamenta, quæ obeſos extenuant lienoſos iuuant, & menſes cient, poſsint pariter uentriculum et iecur roborare, eorumq; in=

Laccæ Arabũ opinio uaria.

farctus

farctus expedire,& cutem ſubeuntes aquas, & felle ſuffuſos ſanare. Hæc autem ſilentio inuoluenda non duximus, non ut noſtra hæc probetur, uel improbetur opinio, ſed ut alijs ueritatis inueſtigandæ pateat aditus. Sunt etiam factitiæ Laccæ plura genera: quæ ex diuerſarum infectionum ſedimento pictoribus tantùm parantur. Alia nanque conficitur ex pimpinellæ bacca, quam uulgò uocant cremeſe, & cremeſino: ex infectorio cocco alia: alia ex natiua Serapionis lacca: alia deniq; ex ligno, quod braſilium uocant,omnium deterrima. quarum nulla ad medicamenta admittitur. Non tamen deſunt,qui credant,chermeſinum infectoribus uocatum eſſe arboris gummi: imò illud idem,quod Serapio,autore Iſac,rem rubeam (ut paulò ante diximus) eſſe ait,quæ tenuibus lignorum ſurculis inhæreat,& quòd ea inficiantur panni rubeo colore, quem chermes appellant. quandoquidem huius ſententiæ reperio fuiſſe Fuchſium.

Laccæ factitiæ genera.

Fuchsii opinio ĩprobata.

Sed meo iudicio non exactè rem exploraſſe uidetur. quippe chermeſinum, quo puniceo,et purpureo colore ſerica ſtamina inficiuntur,eſt (ut Itali optimè norunt) pilula,uel bacca exigua pimpinellæ radicibus in orientalibus regionibus adnaſcens,non autem gummi,uel roſcidum,uel aliud per ſe manans, ab eo perquàm longè diuerſum. Siquidem hoc nil aliud eſt,quàm natiua Serapionis lacca,quam propriè Itali uocant uulgò lacca & lacchetta, infectoribus tantùm expetita ijs inficiendis ſericis,quæ uiliori ueneunt pretio. Nec obſtat,quòd dixerit Serapio, quẽ hic ſecutus eſt Fuchſius, huiuſce laccæ infecturã uocari chermes: quippe proprio capite de chermes,nil ſanè aliud per chermes intelligit,quàm coccum infectorium Dioſcoridis. quo fit,ut exiſtimauerim in eo capite de lacca omnino ſubeſſe mendam, uel autoris, uel interpretis: & fortè melior hæc eſſet lectio. Coquitur hæc,& inficiuntur inde panni rubeo colore,adeò ut coccinei uideantur: uel adeò ut ijs ſimiles ſint,quorum infecturis inijcitur chermes.

Pharmacopolarum error.

Monachorũ lapſus.

Aberrant præterea pharmacopolarũ quàm plurimi Dialaccã antidotum componentes, quòd legitimæ Armeniacæ laccæ loco,quam Arabes prodidere, factitias,& pictoribus tantùm dicatas immiſceant. Sed caueant,quæſo,ne hunc errorem corrigentes in alterum non minus deteſtandum incidant: id nanq; ijs facilè cõtinget, ſi Monachis,qui in Meſuem ſcripſerunt,morem gerent. Hi enim iam rei medicæ profeſſores aſſerere non dubitarunt,immiſcendam eſſe loco cãcami, ſeu laccæ in magnam dialaccæ antidotum eam Africæ arboris lacrymam, quam ſeplaſiæ ſanguinem draconis appellant, quæq; Dioſcoridis cinnabaris ab omnibus eſſe cenſetur. Sed certè ij magis hallucinantur, quàm ut refelli debeant, quòd ea lacryma in compluribus facultatibus cancamo aduerſetur. Quippe Arabicum Cancamum, quod potiſſimè antidotus illa expoſcit, tanquam à Mauritanis inuentum, præterquàm quòd uentriculum,& iecur roborat; adeò eorũ infarctus, & obſtructiones expedit,ut ictericos quidem, & aqua intercute laborantes iuuet. Contrà uerò draconis lacryma propria ui efficaciter adſtringit,ita ut ſcriptum reliquerit Dioſcorides,eam lacrymam ijſdem pollere uiribus, quibus hæmatites lapis: cuius tamen uis eſt,ut menſium profluuia ſiſtat,non autem ut eliciat,Cancami modo, præſertim ubi uaſorum infarctu remorentur. ob idq; maximè expetitur ad ſanguinis emanationes,ad uulnera cohibenda,& oſſium fracturas ferruminãdas. Sed monachos miſſos faciamus: & ſeplaſiarios admoneamus, ut ſi noſtro conſilio uti uelint,nõ aliud pro lacca in eam antidotum imponant, quàm laccam ipſam Serapionis,quæ natiua ex Armenia ad ſericorum uellerum infectum copioſiſſima ad nos defertur. ſiquidem de hac intellexerunt Mauritani: quos ſecutus Nicolaus Myrepſicus in ſua Dialaccæ confectione laccam infectorum immiſcuit.

Κῦφι. CYPHI. CAP. XXIIII.

Cyphi odorati ſuffimenti compoſitio eſt, dicata dijs: qua abunde Aegyptij ſacerdotes utuntur. In antidota miſceri ſolet: ſuſpirioſis datur in potu. Permultæ componendi rationes,quarum una hæc eſt. Sumito cyperi dimidium ſextarium,cum pari baccarum iuniperi adultæ modo: uuæ paſſæ pinguis,exemptis uinaceis,minas duodecim: reſinæ purgatæ minas quinque: calami,& iunci odoratorum,& aſpalathi, ſingulorum minam: myrrhæ duodecim: uini ueteris ſextarios nouẽ, cum duabus mellis minis. Vuam paſſam,detractis uinaceis, tuſam cum uino,& myrrha ſubigito: cætera tuſa, & cribrata adijcito: die uno humorem combibere ſinito. dein mel coquito, dum ſibi glutinis aſciſcat craſſitudinem: eliquatam reſinam accuratè permiſceto cũ reliquis diligenter contritis,& in fictile uas recondito.

Cyphi caput adſcititium.

Non *omnes ſanè Dioſcoridis codices, præſertimq; uetuſtiores hoc Cyphi caput recipiunt. Quo fit, ut crediderim cum plerisq; rei medicæ peritis, id illegitimè huc acceſſiſſe. ſiquidem non rationi conſentaneum eſſe uidetur, Dioſcoridem hic de ſimplicium materia ſcribentem,compoſita medicamenta tam inconſultè, ac præter rem ſimplicibus inſeruiſſe: præſertim cùm id nulli ſuperiorum commodè adnecti poſſit,quemadmodum eſt de multis alijs cõpoſitionibus.*

Κρόκος. CROCVM. CAP. XXV.

Crocvm optimum in medendi vſu Coryceum, recens,& boni coloris, paulum candidi gerens in capreolo,oblongum,omnibus ſuis partibus conſtans,non fragile,plenum,à quo detractum eſt nihil, quod madefactum manus inficit, nec ſitum redolet, aut cariem ſentit, ſubacre: ſin huius generis non eſt,aut uetus,aut humore perfuſum creditur. Secundus locus datur Coryceo, è tractu Lyciæ contermino. Tertius Lycio,è monte Olympo. Dein ex Aegibus Aetoliæ. Cyrenaicum et Centuripinum inter Sicilica omnia uiribus infirmius eſt. Omnium natura oleracea. Itali tamen ob ſucci copiam, & coloris uenuſtatem, tingendis mortarijs dicauerunt: quibus de cauſis magno uenditur. Vtiliſsimum in medicina quod antè deſcripſimus. Adulteratur immiſto crocomagmate tuſo,atque etiam ſapæ ſublitu: contrita,quò pondus adijciatur, ſimul argenti ſpuma, aut plumbagine. Sed maleficium declarat inſidens puluis, præſertim ſi defrutum in odorando ſubolet.

Theſſalus

Theſſalus ipſum tantùm odoratũ eſſe uoluit. Alij exitioſum, tribus drachmis ex aqua potis. Procul dubio vim coquendi, emolliendi, atque ſubſtringendi habet: vrinam cit: elegantem colorem præſtat: qui ex paſſo biberint, crapulam non ſentient: oculorum fluxiones illitum cum humano lacte cohibet: additur in potiones, quæ interaneorum cauſa temperantur: ad vuluæ etiam, ſedisque cataplaſmata, utiliter inditur: uenerẽ ſtimulat: uergentes ad ignem ſacrum inflammationes mulcet: auricularijs collectionibus utile. Quò facilius conteratur, in calido fictili ſole ſiccari oportet, celeriterque uerſari. Vrinam mouet radix ex paſſo pota.

Κροκόμαγμα. CROCOMAGMA. CAP. XXVI.

Crocomagma fit expreſsis unguenti crocini odoramentis, & in formas digeſtis. Optimum eſt odoratum, modicè myrrham olens, graue, nigrum, ligni expers, læue, ſubamarum, quod madefactum croci colorem reddit, guſtatumque vehementer dentes ac linguam inficit, multis durans annis: quale eſt quod à Syria defertur. Habet ſuas uires ad delenda, quæ caliginem oculis obuerſant: vrinam cit, calfacit, concoquit, & emollit. Vires croci proportione quadãtenus repræſentat: quandoquidem plurimam croci partem ſibi Crocomagna uendicat.

Crocvm *quidem ubiq; terrarum cognoſcitur. In Italia, & præſertim in Hetruria, Mauritanorum modo uulgò uocatur Zaffarano: quanquam non deſunt rura in agro noſtro Senenſi, quæ corrupto à Croco uocabulo ipſum appellant Gruogo. Cæterùm Crocum Coryceum, & Lycium in Olympo monte decerptum (quòd ſciam) ad nos non aduehitur. Quapropter quod ab Aquila Veſtinorum urbe affertur, primum ſibi locum uendicat in Italia. Conſtat optimum eſſe, & Aquilano longè præſtãtius, quod in Germania oritur, è Vienna Auſtriæ metropoli deuectum. Sed huiuſcemodi ſanè perexiguum eſt, idq; difficulter tranſit ad Italos, ob eius frequentiſsimum in cibis uſum apud Pannonios, & Germanos. Floret Crocum (ut Theophraſtus autor eſt) uergiliarum occaſu, paucisq; diebus: confeſtim uerò cum folio florem quoq; expellit. Gaudet calcari, & melius ita euadit.* Croci conſideratio. *Croci meminit Galenus lib. VII. ſimplicium med. ſic inquiens. Crocus paululum etiam adſtringens quid obtinet, quod terreum, frigidumq; oſtendimus. Sed ſuperat in eo calfaciens & qualitas, & facultas, ut tota eius eſſentia ſecundi ſit ordinis excalfacientium, & primi exiccantium: proinde concoquendi quoq; uim quandam habet, adiuuante ſcilicet in hoc & pauca adſtrictione. Quippe quibus medicamentis, cùm non admodum excalfaciant, paucula adeſt adſtrictio, ea parem facultatem habent eſſentijs emplaſticis uocatis, quas cùm iunctas eſſe caliditati non uehementi contigerit, cõcoquentes eſſe oſtendimus. Et lib. II. de comp. med. ſecundum locos: Crocum, ait, ſuo odore caput ferit, & mentem tentat, peucedani, & fructuum lentiſci modo.* Croci uires ex Galeno.

Ἑλένιον. HELENIVM. CAP. XXVII.

Helenivm folia habet uerbaſci anguſtioris folij, aſperiora, oblonga: caulem quibuſdam in locis non emittit: radicem ſubalbidam, interdum ſubrufam, odoratam, ſubacrem, uegetam, magnam: ex qua agnatæ propagines liliorum, aut ari modo ſeruntur. Montanis, umbroſis, & ſiccis locis prouenit. Foditur æſtate radix, particulatimque diſſecta ſiccatur. Potum radicis decoctum menſes, & urinas ciet. Ipſaque in ecglemate ex melle prodeſt tuſsi, orthopnœæ, ruptis, conuulſis, inflationibus, & ſerpentium morſibus. In ſumma excalfaciens eſt. Folia eius ex uino cocta utiliter iſchiadicis illinuntur. Helenij radix & ſtomacho utilis eſt in paſſo condita: ſiquidem ſalgamarij paululum ſiccatã eam, mox decoctam, & frigida aqua madefactam, in ſapam conijciunt, & ad uſus recondunt. Trita, potaque ad cruentas excreationes efficax eſt. Alterum Helenij genus in Aegypto gigni Crateuas tradit. Herba eſt cubitalibus ramulis, ſerpylli modo per humum repentibus: folijs lenticulæ circa ramos, ſed longioribus crebrisque: radice pallida, digiti minoris craſsitudine, per ima tenui, ſupernè craſsiore, cortice nigro. Naſcitur in maritimis, collibusque. Radix una in uino epota, contra ſerpentium ictus auxiliatur.

Helenii conſi deratio. H e l e n i v m, *quod Latinis etiam Inula dicitur, plãta eſt uulgaris notitiæ. Quod autem in Italia prouenit, folio eſt longè maiore, quàm tradiderit Dioſcorides. Quippe non ſolùm uerbaſco anguſtifolio Inulæ Italicæ maiora inſunt folia; uerùm etiã ea magnitudine longè ſuperant, quæ latifolio exoriuntur. Quod tametſi pro locorum uarietate euenire facilè poßit; crediderim tamen hoc in loco Dioſcoridis codicem pluribus ſcatere mendis. Siquidem teſtatur Marcellus Florentinus uir quidem apprimè doctus, ſe habuiſſe Dioſcoridis uetuſtißimum, ac probatißimum codicem, in quo longè plura legebantur, quàm in cæteris ferè cunctis Græcis exemplaribus. Sed præſertim in hoc capite hæc de caule, floribus, & ſemine habebantur. Caulẽ ex ſe mittit Heleniũ craſſum, hirſutum, cubitalem, & aliquando maiorem, anguloſumq́; : flores luteos: & in his ſemen uerbaſco ſimile, tactu pruritum faciens. Quare mirum non eſt, ſi etiam alia hic deſiderari poßint, cùm non facilè adducar, ut credam, Dioſcoridem Helenij radicis, cuius tantùm eſt in medicamentis uſus, tum amaritudinẽ, tum formam ſubticuiſſe. Meminit Inulæ Plinius lib. xix. cap. v. ubi ſic habet. Siſer his ſatus menſibus, februario, martio, aprili, auguſto, ſeptembri, octobri, breuior his eſt, ſed toroſior amariorq́; Inula, per ſe ſtomacho inimicißima. Eadem dulcibus mixtis ſaluberrima. Illuſtrata maximè Iuliæ Auguſtæ quotidiano cibo. Superuacuum eius ſemen, quoniam oculis ex radice exciſis, ut arundo ſeritur. Item lib. xx. cap. v. Inula quoq;, inquit, à ieiunis commanducata dentes confirmat, ſi ut eruta eſt, terram non attingat. Condita tußim emendat. Radicis uerò decoctæ ſuccus tineas pellit. Siccatæ autem in umbra farina, tußi, & conuulſis, & inflationibus, et arterijs medetur. Venenatorum morſus abigit. Folia ex uino lumborum dolori illinuntur. Hactenus Plinius.* **Helenii Aegyptii cōſid.** *Cæterùm Aegyptium helenium, quod Crateuæ auctoritate memoriæ prodidit Dioſcorides, ad nos (quòd ſciuerim) non defertur, nec in Italia prouenit. Hoc à noſtrate non diſtinxit Auicenna, ſed utrunque ſimul confudit. Meminit huius etiam Plinius libro xxi. cap. x. his uerbis. Helenium è lacrymis Helenæ dicitur natum: & ideo in Helena inſula laudatißimum. Eſt autem frutex humi ſe ſpargens, dodrantalibus ramulis, folio ſimili ſerpyllo. Item lib. eodem cap. xxi. Helenium, inquit, ab Helenæ lacrymis (ut diximus) natum, fauere creditur formæ: cutem mulierum in facie, reliquóque corpore nutrire incorruptam. Præterea putant uſu eius quandam gratiam ijs, uenerémque conciliari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in uino, eúmque quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quòd triſtitia omnis aboleatur. Eſt autem ſucci prædulcis. Prodeſt & orthopnoicis radix eius in aqua ieiunis pota. Eſt autem candida intus, & dulcis. Bibitur & contra ſerpentium ictus ex uino. Mures quoque contrita dicitur necare. Hæc Plinius. Quibus ſatis conſtat, non modò in Aegypto hoc Helenij genus prouenire, ſed etiam in Helena Aegæi inſula præſtantißimum haberi.* **Helenii uires ex Galeno.** *Helenij uires ſcripſit Galenus libro vi. ſimp. medic. ſic inquiens. Helenij herbæ radix maximè utilis eſt, non primo ſtatim occurſu excalfaciens: ac proinde non dicenda eſt calida, & ſicca exactè, ceu piper tum atrum, tum candidum, ſed cum recrementitio humore. Quapropter ecligmatis, quæ faciunt ad educendos ex thorace, & pulmone craſſos, lentosq; humores idoneè commiſcetur. Rubrificant quoq; ea partes frigidis, ac diuturnis uexatas affectibus, cuiuſmodi ſunt nonnullæ coxarum paßiones, iſchiadas uocant, & exiguæ aßiduæq; articulorum quorundã præ humiditate procidentiæ, ac luxationes. Hæc ille.* **Fabuloſum.** *Cæterùm ſunt, qui dicunt (ut etiam teſtatur Galenus libro de theriaca ad Piſonem, ſi tamen liber ille Galeni legitimus eſt) quòd ſi Helenij ſucco tela uenatoria inficiantur, uenenata efficiuntur, idq; in Dalmatia fieri narrant, ut feras omnino perdant. Quod tamen potius fabuloſum, quàm hiſtoricum crediderim.*

Ὀμφάκινον, καὶ πᾶν ἔλαιον. OMPHACINVM, ET OMNE OLEVM. CAP. XXVIII.

O l e v m, quod ex immaturis oliuis exprimitur, ad multos uſus rectè ualentibus accommodatiſsimum eſt. omphacinum id appellatur. Præſtat recens, odoratum, quod non mordeat. Tale unguentorum compoſitionibus idoneum intelligitur. Stomacho utile eſt, quòd aſtringat: gingiuas contrahit, dentes firmat, ſi contineatur in ore: ſudores cohibet. quò autem uetuſtius, ac pinguius, eò ad medicamenta aptius eſt. Et (ut reliqua in commune dicãtur) omne oleum calfacit, emollit uentrem, à perfrictionibus corpus tuetur, ipſumq́ue promptius ad obeunda munera reddit. aluum emollit, ulcerantium medicamentorum uires permiſtum hebetat: contra uenena datur, aſsiduè potum, redditumq́ue uomitionibus: ſoluit aluum heminæ menſura cum pari ptiſanæ ſucco, aut aqua potum: ad tormina calidum ſimul decocta ruta tribus ſextarijs in potu datur: uentris animalia pellit: idem maximè ilei inteſtini morbo laborantibus infunditur. Vetus magis calfacit,

facit, & uehementius diſcutit: oculorum claritati ſublitum confert. Si uetuſti non ſit occaſio, in uaſe decoquitur ad mellis craſsitudinem, ut uetuſtatem repræſentet.

Ἔλαιον τῆς ἀγριελαίας. OLEVM SYLVESTRIS OLIVAE. CAP. XXIX.

OLEVM, quod ſylueſtres oliuæ fundunt, uehementer aſtringit, & ad ſanorum uſus ſecundum ſibi locum uendicat. In doloribus capitis utiliter pro roſaceo ſubſtituitur: ſudores arcet, defluentes capillos inhibet: furfures, ulcera capitis manantia, ſcabiem, lepraſque abſtergit: tardius canitiē ſentiunt, qui eo quotidie perunguntur. Candidum oleum fit hoc modo. Album colore, nec anniculo uetuſtius, in nouum fictile oris patuli funditur, centum heminarum menſura, & ſub ſolem media quaque die concha refunditur, ex altoque demittitur, ut aſsidua deuolutione, ictuque agitatum reſpumet: octaua die fœnum græcum mundum quinquaginta denariorum pondere, calida aqua madefactum, donec emolleſcat, in ſupradictum oleū deijcitur, ita ne extillet aqua: poſtea tedæ præpinguis piceæ, aſſulatim cæſæ æquale pondus adijcitur, & tranſactis octo diebus, oleum cōcha mouetur. Vbi candorem contraxerit, in uas nouum uetere uino affuſum recondi debet, ſubſtratis ſertulæ Campanæ corollis drachmas undecim pendentibus, cum pari iridis pondere. ſin minus, rurſus ſoli mandandum, & idem munus obeundum, uſque dum inalbeſcat.

Σικυώνιον ἔλαιον. SICYONIVM OLEVM. CAP. XXX.

SICYONII componendi ratio hæc eſt. In lebetem oris lati, ſtanno inductum, funditur noui olei albi, quod crudæ oliuæ reddiderunt, congius unus: aquæ ſemicongius. Leui id igne coquitur, leniter mouendo: at ubi bis efferbuit, & ſubtracto igne refrixit, innatans oleum concha decapulatur, & adiecta noua aqua conferueſcit, & reliquis, ut diximus, peractis reponitur. In Sicyonia maximè fieri conſueuit, Sicyonij inde accepto cognomine. Calfactoriam ad quendam uſque modum uim habet. Febri, ac neruorum uitijs prodeſt. fœminæ ad commendandum faciei nitorem eo utuntur.

Ῥύπος. STRIGMENTVM. CAP. XXXI.

STRIGMENTA à balneis calfaciunt, molliunt, diſcutiunt: ad ſedis rimas, & condylomata illinuntur. Illa uerò, quæ ex palæſtris puluerem ſibi aſciuerunt, in ſordis ſpeciem redacta, articulorum nodos impoſita adiuuant: iſchiadicis in fotus, aut malagmatis locum, calida commodè ſufficiuntur. Deraſæ gymnaſiorum parietibus, ſimulacriſque ſordes, calfaciunt: tubercula, quæ ægrè ad coctionem producuntur, diſsipant: deſquamatis, & ulceribus antiquis proſunt.

MVLTO quidem artificio ueteres utebantur ad componendum multifariam oleum, ut ex Dioſcoride *ſatis ſuperq; conſtat. Quod tamen hac tempeſtate à nobis fieri non ſolet: quanuis fortaſſe apud* Græcos *eiuſmodi parandi olei cōſuetudo minimè exoleuerit. Quippe id tantùm in communi omnium uſu apud nos habetur, quod è maturis oliuis exprimitur: tametſi quidā, quòd & guſtatu iucūdius, & ſanitati conducibilius ſibi oleum comparare uelint, id ab immaturis oliuis exprimant, quas eo tempore legunt, cùm ipſæ iam plenè flauæ tantillum ſubrubeſcere cœperint. Cæterùm non mirum eſt, ſi ueteres & illud candidum reddere, & multis parare modis curabant: ſiquidem non modò in ciborum condimentis oleo frequenter utebantur; ſed ut agiliores, promptiores, ac expeditiores euaderent ad obeūda corporis munera, frequentius ſibi totum corpus oleo perungebant. Qua de cauſa & balneas frequentabant, & thermas. nanq; olei contracta ſordes, ut corpora ſæpius perluerentur, maximè expetebat. Obibant autem id muneris ſerui in balneis, qui non modò corpus totum intrantibus abluebant; ſed & ipſum quibuſdam ſtrigilibus abradebāt ad hoc opus aptiſsimis, quas alij ex auro, nonnulli ex argento, quidam ex ferro, aliqui ex ebeno, ac etiam ex præclaris lapidibus ſibi comparabant, deniq; pro nobilitate, & facultate eorum, qui ad balneas confluebant. Quapropter dum ſe in ipſis balneis abradere, ſudoremq; emanantem detergere curabant, olei ſtrigmenta, quo ſe prius perunxerant, in balnei aquam decidebant: quorum hic meminit* Dioſcorides*. Fuit præterea in magno, ac præcipuo uſu apud ueteres oleum ad perungendos athletas, qui in theatris palæſtræ nudi luctabantur, nō ſolùm ut eorum corpora agiliora, expeditioraq; in certamine redderentur, ſed ut etiam ij difficilius ſeſe manibus comprehenderent. Cùm autem ibi puluis ob pedum frequentiorem motum concitaretur, athletæ ipſi oleo affatim peruncti, illum in ſe facilè contrahebant; ac multò magis cùm in terram alter alterum conſternebat. Quare balneum ingreſsi, ſtrigilibuſq; abraſi cœnoſa ſtrigmenta relinquebant, quibus artuum affectibus* Dioſcorides *mederi tradidit. Sed cùm plurimi athletæ oleo copioſè peruncti inter luctandum palæſtræ parietibus, ac ſtatuis lapideis ſeſe ſæpius affricarent, contacta loca olei pinguedinem contrahebant. quo facilè fiebat, ut adueniente puluere cœnoſum quoddam unguen parietibus inhæreſceret: de quo etiam* Dioſcorides *diſſeruit.* Olei facultates ſuſius proſecutus eſt Galenus lib. VI. de ſimplicium medicamentorum facult. *ſic inquiens. Oleum, quod ex oliuis conficitur, quod ſanè proprijſsimo nomine oleum appellamus, cuiuſmodi ſit temperaturæ, ſuperioribus libris definitum eſt. quippe humectatorium eſſe, & moderatè calidum oſtendimus. Eiuſmodi eſt, quod eſt dulciſsimum, fitq; potiſsimum ex oliuis, quas* Græci δρυπετεῖς *uocant, nos drupas. Cæterùm quod omotribes, & omphacinum nuncupant, id quantum in ſe habet adſtrictionis, tantum etiam illi ineſt frigiditatis. Porrò oleum uetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur, & calidius eſt, & magis diſcuſſorium. Quod uerò ex immaturo, id dum reliquum quippiam ſeruauerit adſtrictionis, miſtæ permanet facultatis: ubi uerò illā prorſum abiecerit, reliquo fit ſimile.*

Olei conſideratio.

Olei uſus apud veteres.

Olei facultates ex Gal.

fit ſimile. Quinetiam quicunq; in præparando germina inijciunt, ij & ipſi omphacino ſimile oleũ efficiunt. Cæterùm rogandum non eſt, quo pacto ſit præparatum, ſed guſtandum eſt potius: ac ſi præferat adſtrictionis quippiã, eatenus etiam frigidum eſſe exiſtimandum, ceu illud, quod ab Iberia portatur, quod Spanum, id eſt Hiſpanicum nominãt. Quod ſi nequaquam guſtantibus adſtringere appareat, ſed adamuſsim uideatur dulce, id modicè eſſe calidum putandum. Porrò ſi tenue quoq; cernatur (tale eſt, quod purum eſt, quodq; intuenti translucidum uidetur) ac modicum eius latiſsimè per cutem extenſum ſibi maneat continuum, celeriterq; à cute combibatur, id utiq; pro optimo ducendum, ac olei uirtute quàm maximè pollere, quale eſt Sabinum. Porrò quòd oleum lotum maximè expers ſit mordacitatis, ſuprà poſitum eſt. Cæterùm quo potiſsimùm modo id probiſsimè laues, in ſequenti tradam opere, quod inſcribetur de medicamini compoſitione, ubi & de Sicyonio, & ſi quod eius generis præterea oleum eſt, agetur. nunc ſimplicia proſequor, adijciamq; & de alijs olei ſpeciebus ſermonem.

Oleum ſylueſtre.

Iam quod ex agreſti oliua oleum exprimitur, non ſimplicem temperaturam obtinet; ſed extergit, ſimulq; adſtringit. Squalidiſsimum id eſt ex omni olei genere, & poſt Iſtricum quoque: deinceps illis eſt Hiſpanum. Pinguiſsimum eſt Libycum, & Cilicium: ſimul autem pingue, & tenue Sabinum. In medio comprehenſorum omnium ſunt tum id, quod per Cyclades inſulas naſcitur, tum quod per Græciam, Aſiamq;. Porrò oleum pingue æſtimatur, iudicaturq; uiſcoſitate: tenue uerò ſi perluceat, ſi purum ſit, ſi plurimum à minima eius portione inungatur, ſi facilè à cute combibatur. Ex dictis cognoſcere iam liceat & de alijs olei generibus, quæ æquiuocè ipſis dicuntur unguentis, puta roſaceo, melino, liliaceo, & quæcunq; id genus floribus, fructibus, germinibus, folijs in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodq; ubi unà cum aromatibus præparantur, unguentum efficitur. Pro cuiusq; iniectorum natura oleum uariari contingit. Ex ijs ergo, quæ in toto hoc opere de quoque inijciendorum generatim diſces, ſigillatim quoq; confectum ex ijſdem oleum cognoſcere dabitur.

Ἐλαιόμελι. ELAEOMELI. CAP. XXXII.

IN PALMYRIS Syriæ, quod elæomeli uocant, ex quodam caudice manat, oleum melle craſſius, ſapore dulci. Bilem, cruditatesque detrahit, ſextario cũ vna aquæ hemina dato. Sed qui ſumpſere, torpeſcunt, & uiribus deficiuntur. quod minimè uereri oportet: uerùm crebrò excitare, ne veterno preſsi ſomnos captent. Fit & oleum è pinguitudine ſurculorum. Optimum uetus, craſſum, pingue, non turbidum. Calfacit: priuatim caliginibus oculorum illinitur: lepras, neruorumque dolores illitum emendat.

QVANQVAM quotidie plura, uariaq; mercimoniorum genera nobis ex Syria conuehuntur; Elæomeli tamen (quòd ſciuerim) non modò non conuehitur, ſed neminem unquam audiui, qui ipſum uiderit, uel nouerit. Cæterùm Hermolaus uir quidem præſtantiſsimus dubitat, utrum elæomeli ſit manna, elæomelitis, & aëromelitis, quod mel aëris ſignificat, uicinitate deceptus. Quapropter non poſſum non admirari, doctiſsimum uirum hac in re dubitaſſe, cùm tum Dioſcorides, tum etiam Plinius, quibus cum longam contraxerat conſuetudinem, communi ſententia ſcribant, elæomeli oleum eſſe è quodam arboris caudice manans in Syriæ Palmyris, non mel aëreum, neq; rorem ab æthere cadens. Eòque magis, cùm addiderit Dioſcorides, non modò elæomeli per ſe ex arbore manare, ſed & factitium haberi tuſis, expreſsisq; arboris ſurculis.

Hermolai lapſus.

Κίκινον ἔλαιον. CICINVM OLEVM. CAP. XXXIII.

CICINVM oleum hoc modo temperatur. Maturi ricini qua uoles quantitate torrido ſole flacceſcunt, & aliorum more cratibus inſtrati tantiſper inſolantur, dum ueſtiens cortex fractus decidat. Caro colligitur, & coniecta in pilam diligenter tunditur: poſtea in lebetem ſtanno illitum, qui aquam habeat, demittitur, ſubiectoque igni ferueſcunt: & ubi inſitum prorſus humorem reddiderunt, ſublato ab igni uaſe, innatans oleum concha tollitur, & reconditur. Sed in Aegypto, ubi largior increbuit uſus, longè ſecus fieri ſolet. Nam repurgatos ricinos molæ mandãt, & accuratè mollitos per ſportulam torculo exprimunt. Tum quidem ematuruerunt ricini, cùm continentibus orbiculis exuuntur. Cicinum oleum ad pſoras, & ulcera capitis manantia ualet: prodeſt ſedis inflammationibus, uuluis conuerſis, atque præcluſis: item indecoris cicatricibus, & aurium doloribus: emplaſtra efficaciora reddit additum: potu aquam aluo extrahit: uentris animalia pellit.

Ricini olei cõſideratio.

RICINVM, ſiue Cicinum oleum, Cheruæ oleũ ſeplaſijs dicitur; quanuis rarioris ſit uſus. Nanq; ſemẽ plantæ, quam Dioſcorides ricinum appellat, Arabum eſſe cheruam nemo eſt, qui ignoret: quod etiam Serapio pentadactylum uocat, ut diffuſius ſuo loco libro quarto explicabitur. Cæterùm ricinus animalculum eſt fœdum, liuidum, & ſanguine plenum, quod Italis Zecca uocatur, ſuibus, canibus, capellis, & id genus animalibus infeſtiſsimum. Cui cùm hoc ſemẽ forma, & colore ſit quàm ſimillimum; idcirco Ricini nomen ſibi comparauit. Meminit huius olei etiam Meſues, qui præter uires ei à Dioſcoride redditas, addidit, id ualidè craſſas coërcere inflationes. Proinde uentriculi, laterum, coliq; doloribus prodeſſe illitum, potum, & infuſum.

Ricinus unde dictus.

Ἀμυγδάλινον ἔλαιον. AMYGDALINVM OLEVM. CAP. XXXIIII.

AMYGDALINVM oleum, quod aliqui metopium uocant, hoc fit modo. Semodius ex amaris nucibus repurgatis, ſiccatisque, in pila ligneo piſtillo leniter tunditur in offas, aquæ, quæ ferbuerit, ſextarius adijcitur, & ubi dimidia hora humorem hauſerit, uehementius quàm antea tunditur:

ditur: mox tabellis premitur,& quod digitis hæſit, concha excipitur. Preſsis nucibus rurſum hemina aquæ inſpergitur,& poſtquàm ebiberint, idem opus proſequendum. ſingulas heminas reddunt ſinguli modij. Contra uuluarum dolores,ſtrangulatus,conuerſiones, & eorundem locorũ inflammationes efficax eſt: uitijs renum,calculoſis,difficili urinæ,ſuſpirioſis,lienoſisque proficit: dolores capitis, grauitatem auditus, ſonos incertos, tinnitusque diſcutit: maculas, & uitia cutis tollit è facie: & eam erugat cum melle, radice lilij, & Cypria cera,aut roſaceo cerato: & oculorum hebetudines emendat: ulcera capitis manantia, & furfures cum uino abſtergit.

CVM amarum omnino dulci ſit temperandum, delinquere ſanè exiſtimarem, ſi oleum ex dulcibus amygdalis expreſſum (etſi illud Dioſcorides ſilentio inuoluerit) ex amaris confecto non adijcerem, rectumq; conficiendi modum non explicarem: præſertim cùm noſtræ ætatis medicis maximo ſit uſui, & pauci ſint myropolæ, qui ipſum rectè probeq; conficiant. Parandi igitur rationem (ut Meſues tradidit) ſic habeto. Præſtantiores, dulcioresq; amygdalæ, qua lubet quãtitate, ab utriſq; corticibus repurgatæ, optime in lapideo mortario tunduntur, et in loco calido reponuntur, quinq; horarum ſpatio. dein parum iterum contunduntur: mox prælo tandiu premuntur, quouſq; omne, quod continent, effluat oleum. Elicitur etiam hoc modo. Collocantur delibratæ, contuſæq; amygdalæ in uitreo, uel ſtanneo uaſe, infunditurq; uas in balneo calentis aquæ. eximitur deinde tribus peractis horis, extrahunturq; amygdalæ, & ſtatim prælo calentes ſubijciuntur: itaq; oleum copioſius excipitur. Tritæ rurſum amygdalæ, & repurgatæ in ſacculis panno duplicato inuolutis ſub arena, cineréue calido reconduntur, & poſtquàm efferbuerint, prælo oleum elicitur.

Amygdalini parandi ratio.

Sed noſtrates ſeplaſiarij plurimùm negligentiæ, ſegnitiæq; indulgentes non modò amygdalas non repurgant, neq; delibrant; ſed & amaras, & rancidas commiſcent, & omnes ſimul conterentes, in æreum cacabum inijciunt, igniq; admouent affuſo aquæ tantillo, ne penitus torreantur: deinde ſacculum conijciunt, & prælo ſummittunt, & quod inde fluit oleum excipiunt. quod plerunq; exuſtionis nidorem tantum obolet, ut haurientibus illico euomendi pariat nauſeam. Qui autem ſic parant oleum amygdalinum, eius lenientem facultatem peruertunt, ac deſtruunt: ſiquidem contuſis amygdalis non delibratis, oleum inde confectum corticum uires aſſeruat. Proinde & conſtipat, & exaſperat, et ſcabritiem inducit. id quod etiam adauget ignis uiolentia, dum in lebetibus amygdalæ torrentur. Hoc itaq; diligenter animaduertens optimus Meſues Amygdalini faciundi rationem prodidit, ut uidelicet, cùm purgatæ, contuſæq; eſſent amygdalæ, calore quodam ſuaui, ac lento leniter calefierent, ſicut diximus, non autem carbonibus ardentibus, quemadmodum hodie ij faciunt myropolæ, qui etiam alia pleraq; confundunt.

Myropolarũ ignauia, & lapſus.

Amygdalinum igitur, ſi rectè, probeq; cõficiatur, mirificè lenit. quare potum ad libræ dimidium aluum leniter deijcit: aſperæ arteriæ, pulmonis, ac pectoris ſcabritias tollit: duritias omnes emollit: & compaginum, & membrorum omnium ſiccitates humectat. quocirca hecticis plurimùm conducit. Contra uuluarum dolores illitum & potum facilè præſtat: ſicuti ueſicæ cruciatibus eſt efficax, ſi argentea fiſtula coniectum impulſorio inſtrumento inijciatur. Quod autem ex amaris amygdalis exprimitur, dulci in omnibus efficacius habetur. Idcirco in prouocandis lapillis, cõciliandiſq; uiſcerum cruciatibus flatu craſſiore genitis, dulci longè præſtantius reperitur. Nimirum & obſtructiones aperit, & interaneorum tineas enecat.

Amygdalini uires.

Βαλάνινον ἔλαιον. BALANINVM OLEVM. CAP. XXXV.

SIMILI modo fit Balaninum oleum. Quod repurgat maculas, lentigines, uaros, & cicatrices nigras: aluum ſoluit, ſtomacho aduerſatur: contra aurium dolorem, ſonos, & tinnitus auxilio eſt, cum anſerino adipe inſtillatum. Similis ſeſaminum ex ſeſamo conficiendi ratio. Fit etiam è nuce iuglande oleum, quod caryinum uocant. Eandem uim habet, quam balaninum.

OLEVM unguentariæ glandis, quod Balaninum uocant, à pharmacopolis, & unguentarijs oleum de Ben appellatur: quoniam myrobalanum, quod Latini unguentariam nucem dicunt, ex qua hoc conficitur oleum, Mauritani Ben appellant, ut latius libro quarto differemus. Conſimili modo id Meſues fieri tradit.

Balanini conſideratio.

Et (ut idem etiam eſt autor) abſtergit, mundat, & obſtructiones aperit. Illitum ſtrumas diſſoluit, duroſq; tumores. Frigidis tum iocineris, tum lienis affectibus opem mirificè præſtat: facit & ad frigidas neruorum conuulſiones, & compaginum cruciatus. Sed illud ſibi peculiariter aſciuit, quòd etiam ſi diu ueteraſcat, haud quaquam rancidum euadit. Ideoq; unguentarijs expetitur ad ſuauiſsima odoramenta excipienda; præſertim cùm moſcho, & ambaro chirothecas illinunt. quo fit, ut nullo temporis tractu rancorem unquam reſipiant, ut facilè eueniret, ſi alio quouis oleo eo in opere uterentur. Quamobrẽ mirari non licet, ſi ueteres fructum, à quo elicitur hoc oleum, glandem unguentariam nominauerint.

Balanini facultates.

Seſaminum uerò (ut Meſues inquit) amygdalini modo exprimitur. Quippe ſeſami repurgatum ſemen primò contunditur, deinde eodem artificio calefactum prælo ſupponitur, tandiuq; premitur, quouſq; oleum reddat. Id (ut idem teſtatur) pingue miniſtrat alimentum: ſemen adauget, aſperitates quaſcunque lenit, ſed præcipuè gulæ: uocem expedit, & dura apoſtemata mollit. Adijcitur Seſaminum plerisque unguentorum compoſitionibus, quorum in officinis eſt uſus.

Seſaminum, et eius uires.

Verùm quod è iuglandibus nucibus elicitur, nullius in medicina uſus eſſe reperio, etſi lucernis, & lampadibus, qui parſimoniæ ſtudent, id maximopere expetant. quippe ignis funiculo non tam citò conſumitur, quàm id, quod ex oliuis paratur. Præfertur etiam pictoribus eo, quod è lini ſemine exprimitur. ſiquidem hoc ceruſſæ admixtum tractu temporis colorẽ immutat, illud uerò incorruptum perpetuò aſſeruat.

Oleum è nucibus iuglandibus.

Ὑοσκυάμινον ἔλαιον. HYOSCYAMINVM OLEVM. CAP. XXXVI.

HYOSCYAMINVM ſic fit. Semen candidum, recens, ac ſiccum tunditur, & calida aſpergitur aqua, ut in amygdalino diximus: dumque inſolatur, ſiccatæ, quæ ſub manu ſunt, partes cum reli-

qua maſſa permiſceantur: hoc autem fieri oportet,dum nigreſcat, & grauiter oleat: mox preſſum, atque excolatum reconditur. Ad aurium dolores efficax eſt: peſsis miſcetur, ad emolliẽdum utile. Fit & è grano gnidio purgato,& tuſo. Vis ei aluum ſoluere potu. Non ſecus cnicinum oleum temperatur. cui facultas eadem eſt,quæ facto è gnidio grano, uerùm inualidior. Rhaphaninum è rhaphani ſemine fieri ſolet, cæterorum more. Phthiriaſes mala ualetudine contractas tollit: ſcabritias cutis in facie emendat. Ad obſonia utuntur Aegyptij. Melanthinum idem, quod rhaphaninum poteſt,eodemque modo paratur. Tritum ſinapis ſemen,& calida aqua madefactum,adiecto poſtea oleo exprimitur. Id ad diuturnos dolores efficax eſt: transfert humores, qui in aliqua parte concreuerunt.

Hyoſcyami-ni uires.

T A M E T S I *perpauci reperiantur medici, qui Hyoſcyaminum oleum nouerint,ne dum in uſum receperint unquam; ego tamen idipſum pluries confeci. Siquidem ad tollendos omne genus dolores, ubi cætera præſidia non iuuerint, efficaciſsimum eſt medicamentum, præſertimq; inflammationibus pudendorum utriusq; ſexus. Item acutiſsimis aurium doloribus medetur cum caſtoreo, uel croco inſtillatum. Prohibet præterea gonorrheam, renibus & teſtibus illitum. Menſium exuberantiam cohibet,& albicantia uteri profluuia, tum pubi & lumbis perunctum, tum peſsis infuſum. Mammis à partu inflammatis utiliter illinitur. Dentium dolores mirificè mulcet, ſi tepidum in ore contineatur. Pilorum exortum admodum retardat,alijs quibuſdam additis, ita ut euulſi pili integro anno non renaſcantur, ſi eodem depilata loca ſæpius perungantur.*

Hyoſcyam. parandi ratio.

At ipſe in eo faciundo Dioſcoridem minimè ſecutus ſum, ſed aliam parandi rationem adinueni,quæ hæc eſt. Sumito nouum, ſiccumq; hyoſcyami ſemen, tundito deinde, ponitoq; in ſtanneo,uel uitreo uaſe,ardenti aqua, quæ è uino fit, parumper prius affuſum. His factis ponito uas in calentis aquæ balneo die, ac nocte,demum adhuc feruens ſacculis imponito, & prælo ſubijcito, ſicq; oleum habeto.

Gnidinum.

Quod autem è grano Gnidio,quod ruſtici Ananienſes montanum piper appellant, paratur,receſsit hoc æuo à medicorum uſu,eo quòd in deijciẽda aluo uiolentiſsimum ſit medicamentum, ruſticis tamen aptiſsimum,cùm ſæpius,ne medicos conſulant, coccum Gnidium deuorent: quo etiam ſæpius morte occumbunt.

Cnicinum.

Porrò Cnicinum (ut Meſues inquit) potum aqua intercute laborantibus,uiſcerum obſtructionibus,uentriculi,& coli cruciatibus flatuoſitate genitis,efficax eſt. Suſpirioſis mirificè prodeſt,& uocem clarificat. Epotum pituitam tum uomitionibus elicit, tum per inferna ducit.

Rhaphaninũ. Melãthinum. Sinapinum.

Rhaphaninum præterea,& Melanthinum aboleuerunt, ſicuti etiam Sinapinum: etſi ubi ad ſummum excalfacere opus fuerit, maximam opem præſtare ualeant. Sinapinum uerò non niſi collacrymantibus oculis exprimi poteſt: tanta enim eſt uaporis acrimonia,ut concepto uapore,illico prodeant lacrymæ. Miſcetur quandoq; cum eo, quod è piſtaceis nucibus elicitur: perunguntur q; eo genitalia in frigidis, ut felicius coëant,addito laſere,& moſcho.

Μυρσίνινον ἔλαιον. MYRTEVM OLEVM. CAP. XXXVII.

M Y R T E I faciundi ratio hæc eſt. E' myrto nigra ſylueſtri, aut ſatiua, foliorum mollisſima quæque tuſa premuntur: ſucco pares omphacini olei portiones adijciuntur, ſubiectisque carbonibus inferueſcunt, donec concoquantur: innatans oleum deraditur. Sed longè facilior hæc compoſitio. Tenera folia contuſa coquuntur in oleo & aqua, & quod innatat,eximitur. Priuatim alij deiecta in oleum folia in ſole macerant: alij prius oleum inſpiſſant malicorio, cupreſſo,cypero, & iunco odorato. Efficacius eſt amarũ guſtu,& oleoſum,uiride,translucens,& olens myrtũ. Aſtringit,& indurat: ideo medicamentis miſcetur, quæ cicatricem obducunt: prodeſt ulceribus in capite manantibus,ambuſtis igni,& papularum eruptionibus. Facit ad attrita, & furfures, ſedis rimas, condylomata,articulos laxatos: corporis ſudores compeſcit: & ad omnia ualet,quæ aſtrictionem, inſpiſſationemque deſiderant.

In myrteo officinarũ lapſus.

M Y R T E V M *myropolæ ferè omnes non quidem ex tenellis myrti frondibus, Dioſcoridis more,conficiunt, ſed è fructibus tantùm,nulla ſeruata parandi ratione. Quandoquidem myrti baccas contundentes, oleo,nigroq; uino immiſcent,& in æneum cacabum transferunt, ſubduntq; (ut citius opus expediant) ignitos carbones, ibiq; tandiu inferueſcere ſinunt, donec uinum totum abſumatur: mox ab igne tollunt, percolant, & aſſeruant. Neq; animaduertunt conficiendi regulam à Meſue explicatam. ſiquidem is in calentis aquæ balneo, non quidem uiolento carbonum igne Myrteum parari iubet: ex oleoq; omphacino fieri, non (ut ipſi parant) ex maturis oliuis expreſſo. Nanq;, ut balnei humenti, ac leni calore olei compoſitio mirificè digeritur, ac eius omnes conſeruantur partes: ſic contrà uiolento igne ſubdito peruertitur, & deſtruitur tota rei compoſitio. Sed quoniam reipublicæ beneficio (ut etiam ab ipſo exordio pollicitus ſum) decreui non prætermittere quicquã,quò errores, qui indies contingunt,è medio tollantur, dico,oleum*

Olei omnis generis parandi ratio.

omne, quod officinæ ad medicamenta uſurpant (illud excipio, quod ab arborum reſinis, ſtirpiumq; aliarum gummi,uitreis organis per ſublimationem,ut chymiſtæ uocant,elicitur) uaſe uitreo, uel ſaltem ſtanneo in balneo calentis aquæ fieri debere: & inibi primùm impoſitis imponendis tribus diebus macerari: poſt tertium uerò diem expreſsis cunctis prius impoſitis,& recentibus infuſis pari temporis ſpatio,eodem in balneo,eadem macerari. Itaq; tandiu opus proſequendum, donec ſibi oleum ampliſsimas exceptorum medicaminum comparauerit uires. Verùm ingens hominum lucri auiditas,auriq; ingluuies, ut admodum ſuperlucrentur, arcamq; auro ad ſummum uſq; impleant, non patitur myropolas neceſſarium tempus impendere ad medicamenta exactè paranda: eos, inquam, qui continuè magis crumenis intendunt, & inhiant, quàm ut uitæ ægrotantium ſatagant. Probi tamen, & diligentes hæc mea uerba boni conſulant, his uerò mali errores emendent ſuos.

Myrtei parandi ratio.

Idcirco Myrteum oleum,quod myrti præſtantiam ad plenum referat, hoc modo temperatur. Sumito fructuum myrti libram, foliorum eius recentium uncias decem, uini nigri adſtringentis libras

bras duas, olei omphacini libras quinq; : deinde contuſis baccis, ac folijs omnia oleo excipito, & uaſe uitreo, uel ſtanneo reponito, tectoq; uaſis ore in balneo calentis aquæ immergito, & poſt tres dies extrahito, ac percolato. Rurſus aſſumptis recenter baccis, folijs, & uino, ut antea oleo exceptis, in eodem balneo omnia recondito ad tertium uſq; diem. At poſtremò uaſis ore detecto, tandiu id apertum ſinito, donec balnei feruore uinum totum exiliat, & oleum tantùm remaneat. Nec audiendi ſunt ij, qui Dioſcoridis teſtimonio, æneo cacabo (ut ſupra dictum eſt) ſubſtratis carbonibus Myrtinum conficiunt. Quippe Dioſcoridis tempore ars medica non adeò exculta erat, quin nec ſeplaſiaria, ut noſtra hac ætate eſſe uiſitur. Quamobrem putandum, quòd ſi huius balnei artificium Dioſcoridi innotuiſſet, haud quaquam ſilentio præterijſſet, ueluti nec illud Meſues, nec alij cõplures prætererunt, qui ſummo ſtudio, & diligentia medicam facultatem excoluerunt, & in ordinem redigerunt.

Δάφνινον ἔλαιον. LAVRINVM OLEVM. CAP. XXXVIII.

LAVRINVM fit hoc modo. Lauri baccæ cùm maturæ ſunt, in aqua coquuntur: ſiquidem ex obducto cortice quandam pinguitudinem reddunt, quæ manibus ſubacta, concha excipitur. Alij omphacinum prius oleum cypero, iunco odorato, & calamo inſpiſſant, deinde tenera lauri folia concoquunt. alij etiam baccas, donec oleum odorem contraxerit. alij ſtyracem, & myrtum addunt. Optima laurus ad id latifolia, & montana. Oleum laurinum utilius, quò recentius, quoque uiridius colore, amariſsimum, & acre. Vis ei excalfactoria, emolliens: venarum ſpiracula aperit, laſsitudines diſcutit: omnibus neruorum uitijs, algoribus, deſtillationibus, aurium doloribus, malis renum frigore contractis, illitum non aliud iuuantius: attamen potum nauſeam parit.

Laurini conſideratio.

LAVRINI conficiendi rationem aliter à Meſue inſtitutam legimus, ſed tamen ab hac parum recedentem. Ideoq; quòd id parum, uel nihil referat, rem ipſam ſilentio prætereundam duximus: præſertimq; quòd non me latet, Laurinum, cuius eſt uſus in officinis, à ſeplaſiarijs nequaquam fieri, ſed ab alijs confectum emi, qui lecta magna lauri baccarum quantitate ipſum eliciendi artem exercent. Meſues præter facultates à Dioſcoride traditas, id ſummè laudauit & ad iocineris dolores, & ad hemicraniam, quæ frigidis contrahitur ſuccis. Quin & ad uentriculi dolores, coli, uuluæ, & lienis efficax eſſe tradidit.

Laurini uires ex Meſue.

Σχίνινον ἔλαιον. LENTISCINVM OLEVM. CAP. XXXIX.

SIMILIS Lentiſcini ratio. Nam è maturo fructu temperatur, factis prius ſpiſſamentis, ut in laurino diximus. Hoc ſcabiem iumentorum, canumque ſanat: utiliſsimum peſsis, acopis, & leprarum medicamentis: ſudores cohibet. Nec ſecus Terebinthinum fieri ſolet: quod † refrigerat, & aſtringit.

Lentiſcini parandi ratio, & uires.

LENTISCINVM pluribus in locis Hetruriæ conficitur, ſed præſertim in agro noſtro Senenſi, Ilua, & Gilio Tyrrheni inſulis, non longè à continenti noſtra diſtantibus. Fit autem ab incolis hoc modo. Racemoſas lentiſci baccas aſſumunt, & à putaminibus cunctis expurgant, permittuntq; aliquot diebus ſimul flacceſcere: deinde magnum in ahenum collocant, affuſa aqua: & igni tãdiu feruent, donec baccæ dehiſcant, demum eas extrahunt, & ſaccis includunt, præloq; ſubijciunt, expreſſumq; aſſeruant oleum. Quod & quibuſdam Adriatici inſulis hac ſimiliter ratione confici audio, abſq; alterius cuiuſuis olei adminiculo: ſiquidem fructus is per ſe olei ſatis emittit. Incolæ (ut experimento comprobatum affirmant) ad acuendam oculorum aciem, caligineſq; delendas, illud cibis commiſcent. At ego eo ſæpius uſus ſum magno ſanè iuuamento in dyſentericis, non quidem potu exhibito, ſed clyſteribus infuſo. Lentiſcinum ſummis laudibus extulit Galenus lib. v. de compos. med. ſecundum locos, ad gingiuarum, & linguæ inflammationes, ſi os eo colluatur. Quod autem fit è fructibus terebinthi, quos Mauritani grana uirida nuncupant, non fit in Italia, neq; ad nos (quòd ſciuerim) aliunde conuehitur: proinde non uenit in uſum. Hoc tamen (ut Meſues inquit) uulnera conſolidat. Medetur item conuulſis, opiſthotonicis, neruorumq; duritijs, & creberrimè cataplaſmatis admiſcetur.

Terebinthini conſideratio, & uires.

† In his uerbis mendum ſubeſſe putamus, ut etiam doctiſſimè adnotauit Manardus Ferrarienſis lib. VIII. Epiſt. prima. Aliàs ſiquidem ſibi ipſi repugnaſſet Dioſcorides, cùm ſcripſerit in Terebinthi mentione eius fructus excalfacere: hìc uerò dicatur, oleo ex eiſdem parato ineſſe refrigerandi facultatem. Huic deprauatæ lectioni illud quoq; refragatur, quòd ſint nobis Græci Dioſcoridis codices, in quibus uerba illa de Terebinthini olei facultatibus non leguntur, ſed de eius tantùm conficiendi ratione mentio habetur.

Μαςίχινον ἔλαιον. MASTICHINVM OLEVM. CAP. XL.

MASTICHINVM è trita fit maſtiche. Quod contra omnia uuluæ mala efficax eſt: mediocriter calfacit, aſtringit, & emollit. Aduerſus prominentes ſtomachi duritias, cœliacorum, dyſentericorumque cruciatus utile: faciem emaculat, & colorem nitidum facit. optimum in Chio inſula componitur.

Seplaſiariorũ lapſus.

MASTICHINI parandi rationem, ſanè quàm paucis Dioſcorides perſtrinxit. quippe è trita tantùm Maſtiche fieri tradidit, nulla alia explicata conficiendi ratione. Seplaſiarij autem nonnulli prorſus obliti, ſcripſiſſe Meſuem in balneo calentis aquæ Maſtichinum confici debere, communi oleo, albo uino permixto, maſtichen admiſcent, & æreo uaſe carbonum igni admouent, ibiq; tanto tempore efferueſcere ſinunt, quoad uinum prorſus exiliat, ac inde uſui aſſeruant. At ipſe uitreis organis è puriſſimo tantùm maſtiche illud ſæpius confeci.

Μύρων σύνθεσις. VNGVENTORVM COMPOSITIO. CAP. XLI.

De ratione vnguentorum conſequenter tractandum exiſtimauimus: quandoquidem ea in nonnullis corporum uitijs,aut medicamentis miſta,aut corpori perfuſa, aut naribus obiecta,plurimùm proſunt. in quorum probationibus conſulere nares oportet, an ea oleant, ex quibus temperantur. Optimum huiuſcemodi iudicium. quod tamen in quibuſdam planè obſeruari non poteſt, propter ea,quæ admiſcentur,odore cæteris præualentia: ut in amaracino, & crocino, telino,& pleriſque alijs, quæ crebra circa hæc meditatione experiri conueniet.

Ῥόδινον. ROSACEVM. CAP. XLII.

Rosaceum ſic fit. Iunci odorati quinque libras & beſſem tūdito,& ſubactas aqua in uiginti olei libris, & quincunce ſubinde mouēdo,coquito: dumq́ue percolaueris,in olei libras uiginti,& quincuncem, adijcito roſas non madefactas numero mille, & manibus melle perunctis identidem moueto,interdiu premens, finito nocte tota macerari,poſtea exprimito: & ubi recremētum peſſum ierit, mutato uaſe, in craterem melle illitū recondito. Cæterùm roſas, quæ antea preſſæ fuerunt, in labellum demittito,& affuſis octo libris & quadrante ſpiſſati olei,iterum premito, eritq́ue ſecundarium oleum. Quòd ſi tertias uſque, quartáſue perfuſiones infundens exprimere voles, ſecundarium fiet,tertiarium, & quartarium vnguentum. Sed quoties id feceris, uaſa melle oblini debent. Si uerò ſecundam infuſionem inſtituere libet, in expreſſum oleum, numero pari recentes roſas,nullo humore imbutas inijcito: manibus melle præmadefactis agitans premito: & iterum tertiò, aut quartò ſimili modo exprimens facito, totiesq́ue recentes roſas detractis vnguibus immittito: fiet enim ita oleum multò validius. nam ſepties oleum roſarum infuſionem admittit, nec amplius. Prælum melle perungatur, oleum à ſucco diligenter ſecerni oportet: nam ſi minimum quid relinquatur, vnguentum corrumpet.

Alij autem detractis vnguibus,roſas tantùm oleo macerant in ſole hoc modo. Roſæ, quæ ſelibram pondere æquant,in ſextario olei diebus octo madeſcūt, & uſque tertiam perfuſionem quadraginta diebus inſolantur,& ſic oleum reconditur. Alij calamo, aut aſpalatho prius olei ſpiſſamenta faciunt. Alij coloris cauſa anchuſam admiſcent,& ſalem,quò minus oleat. Vim aſtringendi,& refrigerandi obtinet: fomentis, & cataplaſmatibus vtile. Potum ſoluit aluum: ſtomachi ardorem reſtinguit: vlcera caua replet,& mulcet, quę cacoëthe uocantur: vlceribus in capite manantibus, atque feruidis eruptionibus illinitur: caput dolens eo perfunditur: dentes inter initia doloris collui prodeſt: ad genarum duritias illitum efficax eſt. ad laceſsita interanea,& concitatas vuluas utiliſsimè ſubijcitur.

Vnguentorū conſideratio.

Hoc *ſub olei nomine comprehendit* Dioſcorides *oleum omne, quod per ſe tantùm, nulla alterius olei admixtione,aut ex arborum fructibus,aut herbarum diuerſorum generum ſeminibus,aut ſtirpium reſinis elicitur. Sed unguenti appellatione intelligit oleum omne genus, cui & odoramenta, & alia ſimplicia medicamenta admiſcentur, ut in præſentia de* Roſaceo *agens, & deinde in ſequentibus manifeſtè oſtendit.* Quo *fit, ut apud* Dioſcoridem *oleum uocetur, quod ſimpliciter expreſſum ſit: unguentum uerò oleum quodlibet, cuius componendi ratio pluribus conſtet medicamentis.* Quapropter Galenus *lib.* vi. *ſimp.med.de oleo agens, ſic inquit.* Ex *dictis cognoſcere iam liceat, & de alijs olei generibus, quæ æquiuocè ipſis dicuntur unguentis, puta roſaceo, melino, liliaceo, & quæcunq; id genus floribus, fructibus, germinibus, folijs in oleo maceratis conficiuntur.* Horum *quodq; ubi unà cum aromatibus præparãtur, unguentum efficitur. Cæterùm oleum roſaceum,quod hoc tempore officinæ completum appellant,à* Dioſcoridis *roſaceo longè diſsidet, quod etiam eo præſtantius exiſtimandum eſt, ſummum ob artificium, quod in ipſa parandi ratione diligentiores adhibent myropolæ.* Quod *eorum tamen perpauci (ita ut ingenium eſt multorum à labore procliue ad ignauiam) illud ſecundum* Meſuem *temperant; tametſi plures ab eo optimi roſacei conficiendi modum ſint conſecuti.*

Roſacei conſideratio.

Roſaceū omphacinum.

Fit *etiamnum roſaceum roſis non affatim dehiſcentibus in omphacinum demiſsis, modò calentis balnei uiribus (ut in quibuſdam alijs ſuperius adnotauimus) modò inſolatu perquàm longo.* Sunt *& qui,ut magis uiribus præſtet, oleum prius ex aqua roſacea lauent, deinde pluſculo temporis ſpatio ter, aut quater roſas infundant, quæ haud penitus fatiſcant, demum expreſsione peracta immaturarum roſarum ſuccum adijciunt, ac inde diu inſolant.* Poſtremò *oleum à*

ſucco

ſucco ſecernunt,& diligenter aſſeruant. Hoc inflammationes diſcutit,roborat,adſtringit, fluxionesq́; cohibet, ne ad ægras defluant partes. Potum torminibus dyſentericis medetur. Capitis uulneribus aptiſsimum eſt,quòd roboret, ſiccet,reſoluat, inflammationesq́; non modò prohibeat, ſed etiam extinguat. Quocirca hac in re maximè probatur Galeno lib.11. de comp.medic. ſecundum locos, ubi de dolore capitis ſcribit, qui uel ex uulnere,uel caſu excitatur. Cuius etiam meminit lib.x. ſimp.medic.de ſanguine agens.

Roſacei omphacini uires.

Ἐλάτινον. ELATINVM. CAP. XLIII.

FRACTA elate,tuſa,& ſcarificata,in labellum deijcitur: omphacinum oleum triduo infunditur, mox per ſportulam exprimitur: uerùm pares eſſe debent utriuſque portiones. dein mundo uaſe ad uſus reconditur. Viribus roſaceo proportione reſpondet: aluum tamen non mollit.

ELATINVM, quod ex Dactylorum inuolucris antiquitus parabatur, hac noſtra tempeſtate abſoleuit.

Μήλινον. MELINVM. CAP. XLIIII.

MELINVM hoc modo temperatur. Olei congius decem aquæ ſextarijs admiſcetur. Adijcitur elatæ palmarum fractæ quadrans, & iunci odorati uncia: quæ die uno macerata coquuntur, mox in uas oris patuli oleum excolatur, & indita arundinacea crate, aut rara tegete, cotonea mala ſuperponuntur,& veſtimentis operta tantiſper inibi reſident, dum malorum vires ad ſe oleum alliciat. Aliqui cotonea decem dierum ſpatio operimentis inuoluunt, ut contineatur odoris ſuauitas,nec euaneſcat: poſtea biduo macerata oleo exprimuntur, oleumque reconditur. Id uim refrigeratoriam,& aſtringentem habet. Contra ſcabioſa vlcera,& quę ſerpunt,ac furfures, perniunculosque effectum præbet: exulceratis vuluis infunditur: citatam vrinam ſiſtit infuſum: ſudores cohibet: contra cantharidas, bupreſtim, pinorum erucas,bibitur. Laudatur maximè quod cotonea mâla olet.

MELINVM oleum ad hodiernum officinarum uſum hoc modo conficitur. Cotonea nondum planè matura in taleolis diſſecta omphacino oleo macerantur, & uino ex eis expreſſo ſuperaddito inſolantur. Deinde in calentis aquæ balneo iterum,atq; iterum perfunduntur, & extrahuntur, ut in alijs ſuperius oſtendimus.

Melini conficiendi ratio.

Οἰνάνθινον. OENANTHINVM. CAP. XLV.

OENANTHE è labruſca, optimè olens poſtquàm emarcuit, deiecta in omphacinum oleum mouetur,voluiturque: & cum biduo manſerit,exprimitur,& reconditur. Aſtringit, proximum roſaceo effectum præbens: ſed aluum non reſoluit, aut mollit. Probatiſsimum eſt, quod odore œnanthen refert.

OENANTHINVM nullam à nobis requirit explanationem: quoniam à Dioſcoride tam apertè proditur eius parandi ratio, ut non ſit opus, illud pluribus explicare.

Τήλινον. TELINVM. CAP. XLVI.

FOENI græci libræ quinque,calami librâ una,cyperi libræ duæ, olei libris nouē ſeptenis diebus macerantur,quotidie ter mouentur,poſtea premuntur,& reponuntur. Aliqui pro calamo cardamomum ſubſtituunt, & cyperi loco xylobalſamum macerāt. Alij oleo antea his odoribus ſpiſſato fœnum græcum macerantes exprimunt. Hoc telinum abſceſſus emollit, & concoquit: omnibus vuluarum duritijs magnopere conuenit, fœminis difficilè parientibus ſubijcitur, ubi præ excretis humoribus loci ſiccitatem contraxerunt: ſedis inflammationes lenit, teneſmo ſubditum prodeſt: vlcera capitis manantia, furfuresque expurgat: ambuſtis,& pernionibus addita cera proficit: vitia cutis in facie emendat: pigmentis ad conciliandum faciei nitorem inſeritur. Eligi oportet recens,quod non vehementer fœni græci odorem præ ſe ferat,& manus abſtergat,ſapore ex dulci in amarum inclinato: tale enim optimum iudicatur.

OFFICINARVM Luminaria ex Raſis auctoritate aliam, quanuis exoletam, Telini componendi rationem tradunt, in quo calamo odorato, & cypero elaterij beſſem adijciunt.

Σαμψύχινον. SAMPSVCHINVM. CAP. XLVII.

SERPYLLI, caſsiæ, abrotoni,florum ſiſymbrij, frondium myrti, ſampſuchi ſingulæ portiones, quadam pro uiribus ipſorum coniectatione,unà tunduntur, atque is omphacini olei modus adijcitur, qui madentium uires non euincat: hæc poſt quatriduum exprimuntur. denuo noua alia ſimili menſura, & æquali tempore macerata premuntur: ita enim ualidius reddi ſolet. Eligi oportet ſampſuchum colore ex atro uiridi, plurimùm redolens, mediocriter acre. Vim habet acrem,calfactoriam,extenuantem: aduerſus vuluæ præcluſiones,conuerſionesque efficax eſt: menſes,& ſecundas,& partus extrahit: vuluæ ſtrangulatus recreat: lumborum, inguinumque dolores lenit: ſed cum melle uti eo præſtat; quandoquidem vehementi aſtrictione locos indurat. Laſsitudines illitum diſcutit: in opiſthotonicorum, vulſorumque cataplaſmata utiliſsimè additur.

QVANQVAM ex Theophraſti,Dioſcoridis,& Plinij ſententia idem eſſe conſtat ſampſuchum, & amaracū: cùm tamen Galenus, & Paulus de his diuerſis capitibus ſeorſum ſcripſerint, eorumq́; temperamenta per gradus diſ-

Sampſuchini conſideratio.

ſidere

ſidere tradiderint; non ab re credidere nonnulli aliud eſſe ſampſuchum, aliud uerò amaracum. Quorum opinionem auxit etiam Dioſcorides, quòd in his unguentorum compoſitionibus Sampſuchinum, & Amaracinum diuerſis capitibus digeſſerit. Quod facilè pleroſq; ad credendum induxit, has ſtirpes tum facie, tum uiribus differre, hac ratione freti, quòd ſi alterum ab altero non diſtaret, omnino præter rationem de his uarijs in locis ſcripſiſſet Dioſcorides, alterũ unguentum Amaracinum, alterum uerò Sampſuchinum appellans. Solutio controuerſiæ. Porrò ut huiuſmodi controuerſia tollatur, ſciendum eſt, ſtirpem eam, quæ Galeno, & Paulo amaracum appellatur, id ſanè amaracum non eſſe, quod Theophraſtus Dioſc. & Plinius ſampſuchũ uocauere, ſed potius (ut ego exiſtimo) marũ, id quod etiã ſentiunt clariores noſtri ſeculi ſimplicium indagatores. Nanq; mari nec Galenus, nec item Paulus quicquam prorſus in ſimplicium medicamentorũ libris meminerunt. Quare non deeſt ſuſpicio, quin librariorum culpa, in Galeno mari titulus in amaracum abierit: quandoquidem in eius tum gradibus, tum facultatibus aßignandis Galenus à Dioſcoridis maro non longè receſſerit. Opinio quorundam. Sunt & qui uelint apud Paulum, & Galenum id amaracum dici, quod Dioſcorides parthenium uocat: quippe & hoc quibuſdam amaracum uocatur. Cuius rei indicium eſſe exiſtimant, quòd tam Galenus, quàm Paulus nullibi in ſimp. medic. libris aliquid de parthenio poſteritatis memoriæ prodiderunt. quorum opinio non omnino reprobanda uidetur. Cæterùm licet Dioſcorides Sampſuchini, & Amaracini diuerſis per ſe capitibus meminerit; non obſtat propterea, quò minus idem eſſe poßint ſampſuchum, & amaracum. Siquidem duabus de cauſis ut alterum ab altero diſtingueret, Dioſcorides facilè impulſus fuit. quarum altera eſt, quòd ſi diligenter animaduertantur utrorunq; compoſitiones, utiq; Amaracinum tum multò odoratius, tum Sampſuchino pretioſius iudicabitur. Ideoq; autor, eò quòd nolebat unguentum hoc apprimè nobile intactum relinquere, quódq; ob eius claritatem id particulari deſcriptione dignum cenſebat, ut præſtantiæ diſcrimen faceret, utque etiam minus probatum à probatißimo dignoſceretur, homonymiam immutauit, ipſumq; non quidem Sampſuchinum, ſed Amaracinum appellare uoluit: nam ſi id non feciſſet, quódnam altero præſtantius eſſet, diſcerni non potuiſſet. Huc accedit alia ratio, qua alterum Sampſuchinum, alterum uerò Amaracinum Dioſcorides appellauerit: quòd (ut libro tertio proprio capite legitur) in Cizico ſampſuchum amaracum appellabatur, unde hoc unguentum inſigne petitur. Et quoniam à Cizicenis claris illius compoſitoribus ex eorum more Amaracinum uocabatur, talem nomenclaturam Dioſcorides haud quaquam permutandam cẽſuit. Quare ipſum in eadem reliquit appellatione, quam ſecum ex Cizico tulerat.

Ὠκίμινον. OCIMINVM. CAP. XLVIII.

Ociminvm oleum fit ut cyprinum. Ocimi folia decerpta librarum undecim, & beſsis põdo, die noctuque uiginti olei libris macerato, premito, colato: cùmque exhauſeris quallum, rurſus parem olei modum fundito, & exprimito. Vocatur autem id ſecundarium: nam tertiæ perfuſionis non eſt capax. Deinde recens ocimum æquali pondere, ut in roſaceo diximus, rurſus maceratur, & cùm tanto temporis ſpatio maduerit, exprimitur, & oleum reconditur. quòd ſi in animo fuerit ter, aut quater madefacere, ſemper ocimum recens addes. Poteſt ex omphacino confici: ſed illo modo melius. Idem quod ſampſuchinum poteſt, ſed inefficacius.

Ἀβροτόνινον. ABROTONINVM. CAP. XLIX.

Olei cyprini odoribus imbuti libris nouem & quincunce, foliorum abrotoni libras octo die noctuque madefactas, premito. Quòd ſi in longum tempus oleum uelis aſſeruari, eiectis prioribus folijs, noua appones, & macerata exprimes. Calfacit: ad uuluæ duritias, præcluſionesque efficax eſt: menſtrua, & ſecundas pellit.

Ἀνήθινον. ANETHINVM. CAP. L.

Olei libris octo & dodrante, florum anethi libras undecim & beſſem, maceratas in oleo die una, manibus premito, & recondito. Quòd ſi iterum perfundere uelis, recentes anethi flores conſimiliter madefacito. Vuluarum duritias emollit, uenarum ſpiracula laxat, contra horrores febrium circuitu redeuntes auxiliatur: calfacit enim, & laſsitudines diſcutit: prodeſt articulorum doloribus.

Σούσινον. SVSINVM. CAP. LI.

Svsinvm, quod alij lilinum appellant, ſic temperatur. Olei libræ nouem cum quincunce, calami libræ quinque & quadrans, myrrhæ vnciæ quinque, permixto odorifero uino decoquuntur, & colato oleo, cardamomi tuſi & cœleſti aqua madefacti libræ tres & ſemis macerantur, premunturque, tres libræ cum ſemiſſe ſpiſſati olei aſſumuntur. mille lilia decerptis folijs, in latum, non tamen profundum, labellum demittuntur: iniectum oleum manibus melle perunctis agitatur: die noctuque conquieſcunt, & in pixidem matutinis exprimuntur. quod defluet oleum, protinus ab aqua, quæ ſimul expreſſa fuerat, colo incerni oportet: non enim, ut roſaceum moram tolerat; nam concalfactum feruet, & computreſcit: quare ſæpius decapulandum. Vaſa melle illinenda, tenuis ſal inſpargendus, & ſi qua ſordes uaſis faucibus hæſit, eximenda. Odoramentis iam expreſsis ex quaſillo in labellum transfuſis, rurſum olei prius odoribus imbuendi, quod primum pondus æquet, & cardamomi tuſi drachmæ decem conijciuntur. Hæc manibus ſcitè preſſa, in-

teriecta

teriecta breui mora exprimuntur: quod profluit, repurgatur. Tertiò eadem infunduntur, adiecto cardamomo, & ſale, & manibus melle madefactis. Longè optimum erit, quod prius exprimit: ſecũdum, quod ſequitur: tertium locum ſibi uẽdicat, quod nouiſsimum prodit. Denuo in mille lilia euulſis folijs expreſſum primo oleũ infunditur: tum eadem ratione proſequendum, idemque faciẽdum, ut prius: addito cardamomo, dein expreſſo, fac eadem in ſecũdo, & tertio, ut dictũ eſt: & quò frequentius recentia lilia maceraueris, eò validius vnguentum efficies. Denique cum factum abunde videbitur, ſingulis cõpoſitionibus miſcere conuenit myrrhæ quàm optimæ duas & ſeptuaginta drachmas, & croci decem, cardamomi quinque & ſeptuaginta. Croci uerò, & cinnamomi pares portiones tunduntur, & cribratæ in lutram cum aqua demittuntur, expreſſumque primò unguentum infunditur, & paulò poſt excipiuntur uaſculis ſiccis, myrrha, aut gummi antea perfuſis, & croco, & melle, & aqua madefactis. Eadem fiunt in altera, aut tertia expreſsione. Aliqui ſimplex ex balanino, alioúe oleo, & lilijs componunt. Optimum eſſe conſtat in Phœnice, mox Aegypto factum. ſed cum primis laudatur, quod lilia redolet. Excalfacit, emollit: uuluæ præcluſiones, & collectiones aperit: utiliſsimum ad muliebria mala. vlcera in capite manantia, feruidas eruptiones, uaros, furfureſque emendat: uibices, cicatriceſque celerrimè ad colorem reducit, ita ut ſæpe fallant. In ſumma extenuat: potum bilem per aluum extrahit, urinam ciet: ſed ſtomacho alienum eſt, & nauſeam parit.

H o c, *quod ex lilijs temperatur: illud item, quod ex ocimo, abrotono, anethoq́; conficitur oleum, cùm uniuſcuiuſque parandi ratio per ſe clara ſit, ideo noſtris explanationibus non indigent. Cæterùm Suſini compoſitio mihi quidem pluribus in locis librariorum potius, quàm autoris incuria deprauata uidetur.*

Ναρκίσσινον. NARCISSINVM. CAP. LII.

N a r c i s s i n i ſpiſſamenta ita fiunt. Sex libræ aſpalathi cum ſextante tunduntur: olei eloti libræ ſeptuaginta cum uncijs quinque aſſumuntur. Aſpalathus aqua madefactus in tertia olei parte coquitur: quo exempto, calamus quinque libris & beſſe adijcitur, cum myrrhæ gleba contunditur, cribrataque ac uino ueteri odorato immiſta, decoquitur: ſimulac autem cum ijs efferbuerit, eximitur. refrigeratum oleum excolatur, cuius portio in labellum mittitur, flores narciſsi quàmplurimi conijciũtur, qui bidui ſpatio (ut in ſuſino dictum eſt) permoti exprimuntur. Oleum ſubinde decapulandum: ſiquidem celerrimè putredinem ſentit. Valet hoc ad emolliẽdas uuluæ duritias, præcluſioneſque: ſed capitis dolores facit.

N a r c i s s i n v m, *quòd ſciuerim, non paratur noſtratibus myropolis. quod mirum non eſt, cùm id etiam Plinij ætate parari deſijſſet, ut ipſe libro* x i i i. *capite primo memoriæ prodidit.*

Κρόκινον. CROCINVM. CAP. LIII.

C v m Crocinum componere uoles, prius olei, ut in ſuſino diximus, ſpiſſamenta facies, eiſdem ponderibus, & menſuris: cuius olei libras tres & ſemiſſem, croci unciam unam aſſumes: identidẽ quotidie moueto, & ſexta die, quàm hoc aſsiduo peregeris, oleum à croco colis incernito, eidem croco parem olei modum adijcito: moue triduo, dein contuſæ myrrhæ, atque cribratæ drachmas quadraginta permiſceto, & in pila agitatum recondito. Aliqui oleo aromatibus ad cyprinum imbuto in crocini compoſitione utuntur. Optimum eſt, quod abunde crocum ſpirat, in medendi uſu expetitum. Proximum quod myrrham refert. Calfacit, ſomnum allicit; quare perſæpe phreniticis ſubuenit perfuſum, aut naribus admotum, aut illitum: pus mouet, ulcera purgat: contra uuluæ duritias, atque præcluſiones, & ulcera, quæ cacoéthe uocantur, prodeſt cum croco, cera, medulla, duplicato olei pondere: concoquit enim, emollit, humectat, & permulcet. ad oculorum glaucitates ex aqua illinitur. Huic autem proportione reſpõdent butyrinum, onychinum, & ſtyracinum: quæ etſi nominibus diſtant, uiribus, & compoſitione cognata ſunt.

Κύπρινον. CYPRINVM. CAP. LIIII.

O l e i omphacini eloti pars una, aquæ cœleſtis tantundem cum ſemiſſe, cuius una parte oleum diluitur, altera adijciendis odoramentis admiſcetur. Dein aſſumptis aſpalathi libris quinque & ſemiſſe, calami libris ſex & ſemiſſe, myrrhæ libra una, cardamomi libris tribus & dodrante, olei libris nouem & uncijs quinque, aſpalathus tuſus, & aqua affuſus decoquitur in oleo, donec conferueſcat: myrrha autem uino uetere odorifero ſubacta, contuſuſque ſimul calamus, digeruntur in offulas, quæ exempto aſpalatho immittuntur, & ubi efferbuerint, ſublato aheno oleum percolatur. Cardamomum tuſum reliqua aqua aſperſum infunditur, ſpatha agitatur, nulla, dum refrixerit, interpellatione. Poſt hec colato oleo in uiginti octo libras olei, floris liguſtri, quod cyprum uocant, ſex & quadraginta libræ cum beſſe inſtillantur, quæ ſufficienter madefactæ per ſportulam exprimuntur. Quòd ſi copioſius deſideretur, idem recentium florum pondus iniectum ſimili modo prematur: & iterum aut tertiò, ſi quis uelit, madefacere poterit, & ita reddetur efficacius. Eligi oportet bonum, quod cum odoris ſuauitate nares feriat. Aliqui cinnamomum addunt. Calfacit, emollit:

emollit: ora uenarum adaperit: uuluæ,neruorumque uitijs conuenit,pleuriticis,fractisque,per ſe, uel cerato immiſtum. malagmatis imponi ſolet,quæ opiſthotonicis,angina laborantibus, inflammationique inguinum opitulantur: item in acopa adijcitur.

Ἴρινον. IRINVM. CAP. LV.

Spathae quàm minutiſsimè contuſæ ſex libras cum beſſe, in tribus & ſeptuaginta libris & quincunce olei, æreo uaſe, additis decem aquæ heminis incoquito, quoad odorem acceperit: poſtea in capulam melle oblitam colato: ex eo aromatibus imbuto oleo,irinũ primò temperatur, iride ex oleo inſpiſſato macerata, ut ſcripſimus. Sed alia eſt componendi ratio. In olei ſeptuaginta libris & quincunce, xylobalſami (ut dictum eſt)contuſi libras quinque & ſextantem excoquito: poſtea detracto xylobalſamo, tuſi odorati calami nouem libras & dextantem adijcito, & mirrhæ glebam uetere uino odorato perfuſam,& in olei ita odoribus imbuti quatuordecim libris, totidem tuſæ iridis, binis diebus ac noctibus madefacito, ſtrenuè, & uehementer diſtringito. Quòd ſi uis ualidius fieri, par pondus iterum ac tertiò ſimiliter maceratum exprimito. Longè optimum eſt, quod ſolam irin olet,quale illud eſt,quod in Perga Pamphiliæ, & Elide Achaiæ cõponitur. Vim habet calfactoriam,atque emollientem: cruſtas adimit,ſordida ulcera & putrida purgat: cõfert fœminis uuluæ cauſarijs: item inflãmationibus eiuſdem,atque præcluſionibus: partus eijcit,hæmorrhoidas recludit: contra aurium ſonitus ex aceto,ruta,& amaris amygdalis,prodeſt. diuturnis deſtillationibus,naribus illitum,& contra graueolentia earum ulcera,quas ozænas uocãt, auxiliatur: aluum purgat cyathus epotus: facit ad ilei cruciatus, urinam mouet: difficiles uomitiones adiuuat,perunctis eo digitis & immiſsis, uel ijs, quæ ad uomitum ciendum induntur: anginæ etiam illinitur, aut ex aqua mulſa gargarizatur: item contra arteriæ ſcabritiam. datur etiam ijs, qui cicutam,coriandrum,aut uenena fungorum hauſerunt.

Irini conſideratio. *Qvanqvam Irini præparatio(eſt enim per ſe clara ſatis) nõ magis,quàm Crocini,& Liguſtrini explanari expoſtulat: illud tamen ſilentio minimè prætereundum uidetur, quòd non Iridis flores, ſed radices, cùm hæ odore fragrent, illi uerò malè oleant, in hoc olei ſpiſſamento imponi debent. Quod etſi Dioſcorides non explicauerit; cum tamen unguenta odorum iucunditate commendentur, de Iridis radice, non de floribus intellexiſſe Dioſcoridem exiſtimandum. Quippe quæ & ſuauiter oleant, & ad unguentorum ſpiſſamenta floribus præſtantiores habeantur.*

Γλεύκινον. GLEVCINVM. CAP. LVI.

Gleucinvm abſolutè conſtat omphacino oleo, iunco odorato, calamo, Celtica nardo,ſpatha,aſpalatho,ſertula Campana, coſto, & muſto: circundatis interim uinaceis uaſi, quod aromata, uinum,& oleum conceperat. Tricenis diebus,bis in die mouetur, poſtea expreſſum oleum reconditur. Calfacit,emollit,remittit: horroribus,& neruorum,uuluæque uitijs auxiliatur. omni acopo iuuantius: quippe quòd emolliat.

Gleucini conſideratio. *Minime quidem mirari licet, quòd Gleucini parandi rationem ſimplicem appellauerit Dioſcorides. Siquidẽ aliæ habentur unguentorum compoſitiones,quæ multò pluribus ſimplicibus conſtãt odoramentis, ſicuti Columella lib. xiii. capite quinquageſimo apertè indicat. Cæterùm non poteſt Gleucinum (ſi rectè admixta ſimplicia conſiderentur) non uehementer excalfacere: tametſi Plinius lib. xxiii. cap. iiii. id tum adſtringere, tum refrigerare ſcripſerit. Quod euidẽti argumento eſt,aut Plinij gleucinum, ſiue muſteum, ab hoc Dioſcoridis,& Columellæ diuerſum eſſe, aut Plinium non exactè illius temperamentum perpendiſſe. Verùm cùm is libro. xv. capite vii. ſcribat, gleucino muſtum incoqui in uapore lento,non ut alia admoto igne, ſed circundatis uinaceis per ſe calentibus; uidetur non parum cum Dioſcoride conuenire.* Plinii lapſus. *Quamobrem crediderim potius Plinium, cùm dixit gleucinum refrigerare, lapſum fuiſſe,quàm ſecus. Nam etſi oleum omphacinum,cum quo muſteum conficitur,tantum(ut Galenus inquit) frigiditatis, quantum adſtrictionis habeat: cùm tamen ſit aliarum qualitatum ſuſceptiuum, fieri quidem non poteſt, quin admixtis calidis odoramentis, puta cypero,calamo odorato,Celtica nardo,dactylorum operimento, aſpalatho,meliloto, & coſto,ualdè calidum euadat. Quippe eadem ratione aqua,cùm frigida admodum ſit, temperamentum permutat (ut Galenus aſſeruit,& experimento comprobatur) cùm calida in ea macerantur medicamenta: quandoquidem & ipſa facilè alias recipit qualitates.*

Ἀμαράκινον. AMARACINVM. CAP. LVII.

Amaracinvm longè optimum in Cyzico fieri ſolet ex omphacino oleo, & balanino: ſpiſſamentis è xylobalſamo, iunco odorato,& calamo factis: conditisque amaraci, coſti, amomi, nardi, caſsiæ,carpobalſami,& myrrhæ odoribus. aliqui,quò pretioſius fiat, cinnamomum addunt. Mel autem, & vinum aſſumuntur: hoc in vaſorum illitionem, illud ad cogendas tuſorum aromatum offas. Amaracinum calfacit, ſoporem mouet,venarum ſpiracula aperit,emollit, feruorem excitat, vrinam cit: putrilaginibus,ac fiſtulis perquàm vtile: necnon humentibus hernijs, poſtquàm medica manus operam ſuam impenderit: cruſtas,& tetra vlcera, quæ theriomata vocant,rumpit: difficili vrinę illita ſede,& eius inflammationibus auxiliatur: hæmorrhoidas illitu ſoluit: vuluæ ſubditum menſtruos curſus euocat: duritias,ac vuluæ tumores diſcutit: vulneratis neruis, & muſculis confert, laneo centunculo modicè madefactum, & impoſitum.

SVPERIVS

Sᴠᴘᴇʀɪᴠs in ſampſuchini commentario abunde de Amaracino à nobis dictum eſt. Quo fit, ut hic de eo plura ſcribere non ſit opus. Huius meminit Galenus libro primo de antidotis, dum hedychroum explicat, quod theriacæ admiſcetur, ubi diffuſius de eo agens ſcribit, quòd ſui temporis unguentarij amaraci loco, ex quo in Cyzico antiquitus parabatur, marum imponebant, ut maiorem expiraret odorem. Cæterùm ſe iuſiſſe ait, ut legitimum experiretur amaracinum, id ſibi ex ſolo amaraco præparari: quod etſi odoris fragrantia uideretur inferius, non tamen uiribus imbecillius fuiſſe teſtatur.

Amaracini cõſideratio.

Μεγαλεῖον. MEGALINVM. CAP. LVIII.

Fᴀᴄᴛɪᴛᴀʙᴀᴛᴠʀ olim Megalinum, ſed nunc compoſitio exoleuit, & prorſus obliterata eſt. Cuius ad hiſtoriæ complementum meminiſſe non fuit alienum. Miſtura cum amaracino eadem erat, ſed reſina exuperabat, hac tantùm ratione differens. Quare leuiter emollit. Reſina unguentis, neque tutelæ, neque uoluptatis gratia adijcitur, ſed coloris, craſſamentique cauſa. Ea tantiſper coquitur, dum deſinat olere: cuius coquendæ ratio declarabitur, cùm de reſina differemus.

Ἡδύχρουν HEDYCHROVM. CAP. LIX.

Qᴠᴏᴅ Hedychroon vocant, in Co fieri ſolet: eiſdem præditum viribus, & miſturis, quibus amaracinum, ſed ſuauius ſpirat.

Hᴇᴅʏᴄʜʀᴏɪ compoſitionis meminit Galenus libro primo de antidotis, cùm omnia, quæ continet, odoramenta uino ſubacta Andromachi theriaca recipiat. Cæterùm etſi hedychroi parandi rationes plures dicat reperiri, unã tamen elegit, quam hoc modo deſcripſit. Hedychroum habet mari drachmas duas: aſari, amaraci, aſpalathi, ſchœni, calami odorati, phu pontici totidem: xylobalſami uerò, & opobalſami, cinnamomi, coſti, ſingulorum drachmas tres: myrrhæ drachmas ſex, totidẽ folij malabathrini, nardi Indicæ, croci, caſiæ: duplo autẽ plus amomi, aduectæ uerò ex Chio abundante plurimis fontibus inſula maſtiches drachmam unam: uino falerno omnia excipe. Cùm igitur hæc miſcueris, fac trochiſcos ſimiles theriacis, et ſcillinis, quos exiccabis eo modo, quo diximus. Productus fuit Galenus, ut hunc parandi modum deſcriberet, tum quòd Andromachus hedychroum (ut inquit) nullibi literis mandauerit: tum etiam ut rei medicæ imperitos doceret, quidnam eſſet hedychroum in theriacæ præparatione, ne in eum errorem caderent, in quem ſua ætate medicum quendam Romæ lapſum fuiſſe commemorat: qui compoſiturus antidotum, quærebat apud myropolas Hedichroum; exiſtimans eſſe herbam, aut radicem, aut quodpiam ſimplex medicamentum. id quod etiam hac noſtra tempeſtate quàm plurimis eueniſſe comperimus. Auicenna, & cæteri Arabicæ familiæ ſcriptores in ſua theriacæ compoſitione hedychroum trochiſcos Alindaracaron appellauere, tradentes uarias eorum cõpoſitiones, in ſimplicibus medicamentis, pondere, & menſuris à Galeni doctrina plurimùm differentes. Quare mirari non licet, ſi iandiu legitima Theriacæ compoſitio infeliciter ſucceſſerit; cùm & ab Arabibus, et à myropolis, adulterinis medicamentis fuerit deprauata.

Hedychroi cõpoſitio ex Galeno.

Theriacæ deprauatio.

Μετώπιον. METOPIVM. CAP. LX.

Fɪᴛ in Aegypto vnguentum, quod Metopion patrio nomine appellatur, propter galbani miſtionem: nam lignum, in quo galbanum enaſcitur, metopion uocant. Conſtat amygdalis amaris, omphacino oleo, cardamomo, odorato iunco, calamo, melle, uino, myrrha, balſami ſemine, galbano, & reſina. Probatur pingue, graui odore, quod magis cardamomum, & myrrham, quàm galbanum reſipiat. Calfacit uehementer, & adurit, atque extrahit: ora venarum aperit: vlcera purgat, extrahitque: ad præciſos neruos, & muſculos, ad hernias humore contractas, cum erodentibus medicamentis efficax eſt. ceratis, & malagmatis inferitur: horroribus, conuulſiſque, præſertim quibus ceruix in ſcapulas deiecta, & retrorſum contracta eſt, vtile habetur: ſudores ciet, vuluæ ſpiracula recludit, & eiuſdem duritias laxat. In ſumma molliendi naturam habet.

Μενδήσιον. MENDESIVM CAP. LXI.

Mᴇɴᴅᴇsɪᴠᴍ conſtat balanino oleo, myrrha, caſsia, & reſina. Aliqui tamen poſt ſingulorũ pondera, cinnamomi exiguum addunt, nullo compendio: nam quæ ſimul excocta non fuere, vim nullam exhibent. Similem metopio vim obtinet, ſed inferiorem multò.

Στακτή. STACTE. CAP. LXII.

Sᴛᴀᴄᴛᴇ vocatur pinguitudo recentis myrrhę cum exigua aqua tuſæ, & organo expreſſæ. Ea perquàm odorata, ac pretioſa eſt, atque vnguentum per ſe facit, quod Stacte nominatur. Maximè probatur, quæ nullam olei miſtionem admiſit, cuius minima portio compos eſt virium plurimarum. Vim calfactoriam, myrrhæ, & calidis vnguentis reſpondentem habet.

Sᴛᴀᴄᴛᴇ Serapioni, quemadmodum & reliquis Mauritanis, pariterq; officinis Styrax liquidus appellatur, cuius copia non ſolùm Venetijs ubiq; uenalis habetur, ſed in omnibus ferè officinis reperitur, quæ medicamentorum componendorum artem exercent. Quòd autem Stacte myrrhæ ſit liquidus uocatus Styrax, facilè probat Serapio. quippe qui capite de Styrace calamita, liquidum ſtyracẽ ex myrrha primùm aqua conſperſa, ac deinde expreſſa, fieri tradidit: qua in re Dioſcoridem ad unguem imitatur. Cui quidem ſententiæ illud adſtipulatur, quòd liquidus ſtyrax

Stactes conſideratio.

(de legitimo

Medicam. peregrina cur adulterentur.

(de legitimo ſanè loquor) ſit perquàm odoratus, & guſtui non obſcurè amarus. Porrò animaduertendum eſt, quòd hoc æuo ſyncerum haud facilè inuenias, ut fermè euenit cum cæteris medicamentis, quæ ex Alexandria Aegypti, uel Syria ad nos conuehuntur. Siquidem cùm omnia hæc per Mauritanorum, Turcarum, Iudæorumq; manus tranſeant, qui nobis Chriſticolis ſemper dolos, fraudesq; moliuntur, Dijs ſacrificium facere ſibi perſuadent, cùm nos aliqua in re fallere poſſunt. Cæterùm, ut redeam, unde diuerteram, mea quidem fert opinio, ſi ſynceram ſtacten nanciſci poſſemus, non alienum fore, ipſam in myrrhæ locum ſubſtituere.

Κιννααμώμινον. CINNAMOMINVM. CAP. LXIII.

CINNAMOMINVM confitè balanino oleo: & xylobalſami, calami, iunci odorati ſpiſſamentis: atque cinnamomi, & ſeminis balſamini ſuauitate conditur, quadruplaque myrrhæ ad cinnamomum portione: mel ad cogenda omnia adijcitur. Laudatur non acre, molli odore, planè myrrham redolens, craſſum, odoratum, guſtu perquàm amaro. Id non à reſina, ſed myrrha craſsitudinē obtinuit: reſina enim neque amaritudinem præbet, neque ullam odoris gratiam adijcit. Vim habet admodum acrem, amaram, & calfacientem. Itaque ora uenarum aperit, calfacit, diſcutit, diffundit: humores & ſpiritus attrahit, caput aggrauat: contra uuluæ uitia cum duplo oleo, cera, & medulla efficax eſt. Ita enim ferè multum acrimoniæ exoleſcit, & quædam emolliendi uis contrahitur: alioqui adurit, & præ omnibus craſsis unguentis indurat. Facit mirum in modum ad fiſtulas, & ulcera, quæ putredinis uitium ſenſerunt: item ad hernias humidiores, carbunculos, gāgrænásque cum cardamomo: quin & ad febrium horrores, & tremores: aduerſus ſerpentium morſus illinitur: ſcorpionum, & phalangiorum ictibus, cum tritis groſsis imponitur.

Νάρδινον. NARDINVM. CAP. LXIIII.

RATIO Nardini faciundi euariat. Nam aut malabathrino folio, aut ſine eo fit: plerunque autem balanino oleo, aut omphacino. Iuncus odoratus ſpiſſamenti gratia adijcitur: ſicuti propter odoris ſuauitatem, coſtus, amomum, nardum, myrrha, balſamum. Laudatur tenue, non acre, nardi aridæ, aut amomi odorem referens. Vis ei extenuans, acris: expurgat, calfacit, abſterget humores, rarefacit. Hoc liquidum eſt, nec habet ſtrigmenti craſsitudinem, niſi reſinam recipiat. Fit etiā ſimplex ex omphacino oleo, iunco, calamo, coſto, & nardo.

Μαλαβάθρινον. MALABATHRINVM. CAP. LXV.

MALABATHRINVM ſpiſſamenta nardini habet: inſuper myrrhæ pluſculum additur. Qua de cauſa calfacit, crocino, aut amaracino uiribus reſpondens.

Ἰάσμινον. IASMINVM. CAP. LXVI.

APVD Perſas fit, quod Iaſminum cognominatur, ex albis floribus uiolæ: quorum ſextans in Italicū ſextarium ſeſamini olei demittitur, uiolis, ut in lilino diximus, uiciſsim permutatis. Apud Perſas inter epulādum uſurpatur odoris cauſa. Quinetiam toti corpori conuenit; præſertim cùm in balneas deſcenſum eſt. Sed his opitulatur corporibus, quæ calfactionem, laxationemque deſiderant. grauius tamen ſpirat, quàm ut libenter à pleriſque recipiatur.

Iaſmini conſideratio.

IASMINVM unguentum non eo quidem ſilentio prætereundum duximus, quo aliqua in præcedētibus à nobis omiſſa ſunt: in illis enim nihil ſanè, in hoc uerò aliquid nobis ſe ſe offert declarandum. Itaq; primùm ſcire conuenit, quòd Iaſme uocabulum apud Græcos, aliorum etiam teſtimonio, nil aliud ſignificat, quàm uiolaceum. Et certè cùm ſcribat Dioſcorides, unguentum hoc fieri ἐκ τῶν ἀνθῶν τῶν λευκῶν τοῦ ἴου, hoc eſt uerbum uerbo reddendo, ex floribus albis uiolæ, id Violaceum meritò appellari debet. Sunt tamen è recentioribus, qui pro certo ſibi perſuadeāt, uocabulorum fortaſſe uicinitate decepti, illud ex floribus ijs perquàm odoratis fieri, quos in Italia Gelſomini uulgò appellamus. Quorum opinioni non parum ſuffragantur tum Hermolaus Barbarus, tū Marcellus Florentinus. Qui præcipuè, ut ſuam comprobet ſententiam, ueteres aſſerit, præſertimq; Dioſcoridem, inter leucoij genera noſtratem gelſiminum comprehendiſſe, illudq; ſpeciatim gelſiminum intellexiſſe, quod floribus cæruleis prouenire nonnulli pro certo aſſerunt. Cuius ſententiam non modò non probandam cenſeo, ſed omnino refellendam exiſtimo. ſiquidem nullo pacto cogitandum eſt, nedum credendum, quòd Dioſcorides, qui in ſimplicium hiſtoria, & in eorum declarandis ſeparandisq; generibus, omnium diligentiſsimus fuit, adeò imprudenter nullo diſcrimine exiſtimauerit cæruleum leucoium gelſiminū eſſe: cùm id folijs, uiticuloſo caule, radicibus, ramis, floribus, cæterisq; notis ab omni leucoio diſsideat. Sed hoc uerum eſſe Marcello concedamus, etſi minus concedendum ſit, quánam ratione dicet unquam, Iaſminum unguentum fieri ex floribus gelſimini, quod cæruleum Dioſcoridis leucoium eſſe aſſerit, ſi Dioſcorides ipſe palàm prodit, Iaſminum ex albis uiolis temperari? Ad hæc differre gelſiminum à leucoio abundè oſtendit Serapio, qui non modò fuit Dioſcoridis imitator, ſed etiam interpres, cùm alterum ab altero diuerſis capitibus diſtinxerit, & de utriſq; tanquam de rebus diuerſis diſſeruerit. Quinimo de gelſimino agens capite centeſimo ſeptuageſimo ſexto nullam Dioſcoridis, nec Galeni auctoritatem affert, ſed tantùm ſuæ gentis monumentis inhæret, aſſeritq; gelſiminum floribus tum albis, tum luteis, tū cæruleis reperiri, quale etiam ætate noſtra uiſitur. Quod nobis maximo argumento eſſe poteſt, ut credamus, gelſiminum Dioſcoridi cæterisq; ueteribus incognitum fuiſſe. Cæterùm cur Arabes ſtirpem hanc IESEMIN appellauerint, cauſa

Hermolai, & Marcelli opi. improbata.

Ieſemin vnde dictum.

cauſa facilè aßignari poteſt: quòd cùm gelſimini flores odoratos, albicanteſq; albæ uiolæ modo conſpicerent, Græcos barbaricè imitari uolentes, ipſi uiolæ nomen indidere, quod eſt Ieſemin: *tametſi uernacula eorum lingua* Zambach, *ſiue* Sambach *uocitetur.* Id *autem ſicut odore fragrat, ita & uiribus pollet: ſiquidem* Serapionis *teſtimonio, excalfacit ordine ſecundo, humores diſcutit, pituitæ lentitiam ſenibus frigidis digerit, cruciatibuſq; ex pituitæ lentore prouenientibus mirificè prodeſt.* Flores *tam recentes, quàm ſicci, lentigines, & impetigines in facie abſtergunt.* Paratur *ex ijs etiam oleum* Zambachinum *appellatum, quod frigidis affectibus non obſcurum affert auxilium.* Hoc *unguentarij cum amygdalino oleo parant, hominum barbis odoris gratia perfundendum, quod tamen temperie calidis caput adeò excalfacit, ut quandoq; è naribus ſanguinem eliciat.* Hallucinantur, *qui falſi uocabuli ſimilitudine* Sambacinum, *&* Sambucinum *idem eſſe exiſtimant.* Inter *quos errore implicatur* Ioannes de Vigo *chirurgicus noſtri temporis nõ obſcurus capite de* Sambuco *in ſuo paruo de ſimpliciũ libello.* Non *diu eſt, quòd* Ieſeminum, *ſiue (ut nos)* Gelſiminum *in* Italiam *allatum eſt: quanuis nunc ubiq; horti opere topiario tum albis, tum luteis, tum etiam cæruleis gelſiminis ornentur.*

Ieſemini uires ex Serap.

Ioãnis de Vigo lapſus.

Σμύρνα. MYRRHA. CAP. LXVII.

Myrrha lacryma eſt arboris, quæ in Arabia gignitur, Aegyptiæ ſpinæ non diſsimilis: è cuius vulnere defluit lacryma in ſubiectas tegetes: alia circum caudicem concreſcit. Dicitur ex his aliqua pediaſimos pręinguis, qua expreſſa, Stacte emittitur. Alia gabirea pinguiſsima, lęto & pingui ſolo naſcens: ea copioſam ſudat ſtacten. Omnium prima eſt, quæ Troglodytica appellatur, accepto cognomine à loco, in quo prouenit, ſplendens, ſubuiridis, ac mordens. Quinetiam legitur tenuis quædam, quæ à troglodytica ſecũda eſt, bdellij modo mollis, verùm odore grauiuſcula, apricis naſcens. Alia caucalis cognominatur præter modum exoleta, nigra, & retorrida. Omnium deterrima, quæ ergaſima dicitur, pingui carens, cano ſitu obducta, acris, ad gummi imaginem uergẽs, & viribus eius proxima. Improbatur aminnea cognomine. Ex ijs paſtilli fiunt, ſed è pinguibus pingues, & odorati: è ſiccioribus haudquaquam pingues, & inodorati. Minus odore pollet, quæ oleum non admiſit, cum in paſtillos digerebatur. Adulteratur macerato gummi aqua, in qua myrrha maduerit. Eligenda eſt recens, fragilis, leuis, undique concolor, quę confracta venas vnguium modo candidas & læues oſtẽdat, minutis glebis, amara, acris, odorata, calfaciens. ſuperuacua, & inutilis eſt ponderoſa, coloris picei. Calfacit, cohibet, ſoporem gignit, glutinat, ſiccat, aſtringit, vuluam emollit, & præcluſam aperit: menſes & partus celeriter extrahit cum abſinthio, lupinorum cremore, uel ſucco rutæ admota: tuberculo fabæ deuoratur in vetere tuſsi, orthopnœa, in laterum pectoriſque doloribus, in alui profluuio, & dyſenteria: horrores diſcutit duabus horis ante febriũ acceſsiones fabæ magnitudine pota cum pipere, & aqua: ſubdita linguæ liquataque, ſcabritiem arteriæ expolit: obtuſam vocem expedit, ventris tineas enecat, contra grauem oris halitum mãditur, & aduerſus alarum tædia cum liquido alumine illinitur: gingiuas, & dentes ſtabilit colluto cum vino, & oleo ore: vulnera capitis illitu glutinat: medetur fractis auribus, ac oſsibus nudatis, peruncta cum cochleæ carnibus: item purulentis auribus, inflammatiſque cũ meconio, caſtorio, & glaucio: ad varos autem cum caſsia, & melle illinitur: impetigines ex aceto purgat: defluentes capillos cum ladano, & vino myrteo illita, firmat: diuturnas deſtillationes lenit, † illitis penna naribus: oculorum vlcera complet, albugines tollit, caliginem diſcutit, ſcabritiem læuigat. Fit è myrrha, perinde atque thure, fuligo: & vt poſtea oſtendemus, ad eadem conueniens. Bœotica myrrha diſſecta radix eſt arboris cuiuſdam in Bœotia naſcentis. Melior eſt, quæ myrrham odoris ſuauitate repræſentat. Vis ei calfactoria ineſt, emollit, diſcutitque: ſuffimentis commodiſsimè inſeritur.

Myrrha, *quæ ex* Alexandria Aegypti *hac ætate ad nos affertur, admodum ſanè ab ea differt, quam inter præſtantißimas* Myrrhæ *ſpecies recenſuit* Dioſcorides. Quippe *uniuerſa ferè myrrha, quæ in officinarum uſu habetur, ijs omnibus qualitatibus, ac notis deſtituitur, quibus optima commendatur.* Nanq; *ea (ut uidere eſt) minimè uireſcit, pinguis non eſt, non odorata, non undiq; concolor, nec confracta uenas unguium figura læues intus oſtendit, nec ſapore acri deprehenditur; tametſi guſtui amaritudinem relinquat.* Verùm *ſi fortaſſe cuipiã uideretur & hæc inter* Myrrhæ *ſpecies eſſe recipienda (quod tamen non ſatis compertũ habeo) aut caucalim, aut ergaſimam, eſſe crediderim, aut potius quam* Plinius *ex* India *deferri ait, cùm hæ cæteris deteriores habeantur, certoq; ſciamus ex* India *in* Alexãdriã *myrrham importari.* Nam *ea, quæ plurima ad nos affertur, non modò ſicca, nigraq; eſt, ſed etiã retorrida, macilenta, et cano quodam ſitu obducta: & quanquã inter huiuſcemodi globulos aliquod quandoq; reperiatur fragmentũ, quod & clarum ſit, et pellucens; confractum tamen diuerſicolor apparet.* Ecquid *magis? nec guſtui inſigniter amarum, nec myrrhæ odore præditum ſentitur.* Quo *fit, ut credere liceat, eiuſmodi* Myrrham *aut è deterioribus eſſe, aut gummi alicuius, aliarumq; miſtionum adulterio minimè uacare: hac enim impoſtura (ut* Dioſcorides *inquit) myrrha adulterari ſolet.* Sed *hæc ita de illa conijcimus, quæ paßim uulgaris habetur.* Cæterùm *electam* Myrrham *iam ad nos aduehi ſcimus, quæ & legitima, & probatißima eſſe cenſetur.* Verùm *ea hactenus tam rara eſt, ut non niſi ad oſtentationem aſſeruetur, & ad aliarum dignoſcẽdarum regulam.* Adulterabatur *myrrha* Galeni *tempore opocalpaſo, quæ calpaſi letalis, uenenoſaq; eſt lacryma.* Idcirco *libro primo de antidotis.* Opocalpaſum *(inquit) exitiale eſt, multoſq; nos ſorte quadam uidimus noſtræ ætatis decurſu mori, quòd inſcij myrrham, cui opocalpaſum admixtum erat, aſſumpſiſſent.* De *induſtria nanq; nonnulli eorum, qui ipſam præparant, ut laudatißimam imponebant, eo quòd uiderẽt col-*

Myrrhæ conſideratio.

Myrrha adulterata opocalpaſo.

lyrijs inditam optimum eſſe medicamentum. Quippe quæ pus citra mordicationem diſcutiat, & interdum incipientē oculorum ſuffuſionem ſubſtantia tenuem: ſiue autem in emplaſtrum, ſiue in ceratum, ſiue in aliquod digerens medicamentum, quod extrinſecus imponitur, huiuſmodi myrrham inijcias, uim ipſius augebis: at intra corpus aſſumptum letale eſt medicamentum. Hæc igitur fuſius dicta ſunt, tum quòd orationis ſeries ita expoſtularet, tum etiam quia hæc ſpeculari non eſt inutile. Hactenus Galenus. Adhibenda itaq; diligentia eſt, ne & nos Myrrham quandoq; opocalpaſo adulteratam emamus.

Braſauoli lapſus.

Ad hæc Braſauolo Ferrarienſi animus inclinare uidetur, ut exiſtimet Myrrham officinis uulgarem bdellium eſſe. Cui haud quaquam aſſentiendum putauerim: ſiquidem myrrha hæc pellucens adeò non eſt, nec taurino glutino ſimilis, ut bdellium eſſe tradidit Dioſcorides. Et licet quædam noſtratis myrrhæ fruſta quandoq; translucida reperiantur; ſunt tamen potius hæc (ut dictum eſt) gummi adulteria, quàm myrrha, uel bdellium; nempe guſtu maleficium detegitur. Præterea bdellium incenſum (Dioſcoridis teſtimonio) odorem unguibus odoratis ſimilem ſpirat, quod in noſtrate myrrha nunquam, facto periculo, ſum conſecutus. Huic etiam alia accedit ratio, quæ magis, ac magis Braſauoli animū immutare poterit. Quòd bdellium diu digitis ductum, tractatumq́; facilè lenteſcat, & confractum pingue ſpectetur: myrrha uerò, quæ officinis uenditur, digitorum attritu conteritur, & ſi frangatur perquā arida ſeſe offert. Cæterùm improbauit Dioſcorides, omniumq́; Myrrhæ ſpecierum deterrimam iudicauit, quæ aliquibus minea, alijs amminea uocatur, quam cùm Galenus probauerit libro primo de antidotis, omnibusq́; Troglodyticis prætulerit, factum eſt, ut exiſtimauerint quidam, in hoc loco Dioſcoridis codici mendam ſubeſſe. Sed cùm in Dioſcoride Græco legatur aminnea, & in Galeno minæa, ego potius crediderim, eos non idem myrrhæ genus intellexiſſe.

Myrrhæ hiſtoria ex Pli.

Plinius libro .XII. capite. XV. myrrhæ arboris faciem diligenter expreſſit, his uerbis. Myrrhā in ijſdem ſyluis, ubi & thus, permixtā arborem naſci tradidere aliqui: plures ſeparatim. Quippe multis in locis Arabiæ gignitur. Conuehitur & ex ſyluis laudata, petuntq́; eam etiam à Troglodytis Sabæi tranſitu maris. Satiua quoq; prouenit multum ſylueſtri prælata. Gaudet raſtris, & ablaqueationibus: melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinq; cubita, nec ſine ſpina: caudice duro, & intorto, craſſiore quàm thuris, & ab radice etiam, quàm aliqua ſui parte: corticem læuem, ſimilemq́; unedoni: ſcabrum alij ſpinoſumq́; dixere: folium oliuæ, uerùm criſpius, & aculeatum: iuba oluſatri. Aliqui ſimilem iunipero, ſcabriorem tantùm, ſpiniſq́; horridam, folio rotundiore, ſed ſapore iuniperi. Necnon fuere qui è thuris arbore, utrunq; naſci mentirentur. Inciduntur bis & ipſæ thuris modo, ijſdemq́; temporibus, ſed à radice uſq; ad ramos, qui ualent. Sudant autē ſponte priuſquàm incidantur, ſtacten dictā, cui nulla præfertur. Ab hac ſatiua, & in ſylueſtri quoq; melior æſtiua. Non dant ex myrrha portiones Deo, quoniam & apud alios naſcitur. Et ſequenti capite inquit. Adulteratur myrrha lentiſci glebis, & gummi: item cucumeris ſucco amaritudinis cauſa, ſicut ponderis argenti ſpuma. Reliqua uitia deprehenduntur ſapore gūmi dente lenteſcentis. Facillimè autem adulteratur Indica myrrha, quæ ibi de quadam ſpina colligitur. Hoc ſolùm peius India affert, facili diſtinctione, tantò deterior eſt. Hæc Plinius. Quo fit, ut facilè crediderim noſtri uſus myrrham Indicam eſſe. nanq; per mare rubrum, & inde per carouanas (ut dicunt) Alexandriā importatur.

Myrrhæ hiſtor. ex Theophraſto.

Myrrhæ quoq; hiſtoriam non iniucundè ſcripſit Theophraſtus lib. IX. cap. IIII. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Gignitur thus & myrrha regione Arabum media circa Saba, & Adramytta, et Citibæna, & Mamali: & exeunt thuris, mirrhæq́; arbores aliæ ſuper mōtem, aliæ in pede montis culturis proprijs: quamobrem aliæ coluntur, aliæ uitam agunt incultæ. Montem iſtum prealtum affirmant, & ningi ſolitum: amnes quoq; de eo in plana fluere. Myrrhæ arborem thure altitudine minorem, fruticoſioremq́; narrant: caudice duro, contortoq́; iuxta terram, craſſioriq́; ſura hominis, cortice læui adrachnæ ſimili. Alij uerò, qui ſe uidiſſe affirmant, de magnitudine ferè conſentiunt. Neutram earum arborum magnam referunt, & minorem myrrhæ humilioremq́;. Sed thuris folium laurinum, læueq́;: myrrhæ aculeatum, non læue, ulmeo ſimile: criſpum tamen, extremò ſpina horridulum, ilignei modo. Iidem ea nauigatione, qua ex ſinu heroum uehementer egreſſos ſeſe aquam in monte quæſiſſe dixere, atq; ita uidiſſe has arbores, & lectionem notaſſe hoc modo ambarum: & caudices, et ramos inciſos quidem, ſed alios ueluti ſecuri percuſſos uideri, alios tenuiores inciſuras habere: & lacrymam aliam decidere, aliam arbori inhærere: nonnuſquam etiam ſubiectas tegetes ex palmis contextas, alibi ſolum tantummodo circumpauimentatum. Montem autem uniuerſum Sabæis diuiſum dixere: hos enim loci illius dominos eſſe, iuſtitiáque mutua degere, quamobrem nullum ſuas arbores cuſtodire: unde & thus, myrrhamq́; ſeſe largè ad naues ſolitudine deportaſſe narrarunt. Illud quoq; ſe audiuiſſe dixere, myrrhā, thusq́; collectum undiq; ad ſolis delubrum conuehi: quod Sabæorum eſſe ſanctiſſimum inter omnia regionis illius, cuſtodeſq́; Arabes armatos habere, quibus ſingulos ſuum thus aceruatum, & myrrham eodem modo relinquere, poſita ſuper aceruum tabella, literis ſignificante numerum menſurarum, & pretium, quod pro ſingulis menſuris ponendum ſit, mercatores uerò, qui uenerint, tabellas aduertere, eiuſq́; quod placuerit, acta menſura pretium in eodem ponere loco, unde merces acceperint: ſacerdotem deinde uenire, parteq́; tertia pretij Deo accepta, reliquum ibidem relinquere: idq́; ſeruari tutiſſimè dominis, donec acceptum uenerint.

Alij myrrhæ arborem terebintho ſimilem reddidere, ſed ſcabriorem, ſpinoſioremq́;: folium paulò rotundius, guſtatu proximum terebintho: earum quoq; ueteres præſtantiores haberi. Naſci uerò hanc, & thus in eodem loco, terra ſubargilia, & ſabuloſa: & aquas fonte fluentes raras admodum comperiri. Hæc ergo illis repugnant, uidelicet ningi, & imbribus perlui, & amnibus locum illum exhilarari. Sed hi quidem altera quoq; longè maiore ignorantia laborarunt: thus enim, & myrrham naſci ex eodem arbore putauerunt. Quamobrem ueriſimilius ipſi narrarunt, quos ex heroum oppido profectos naui retulimus. Myrrhæ aliud ſtillatitium, aliud fictitium conſtat. Probatur melior guſtu, eiuſq́; norma concolorem accipiunt. Hactenus Theophraſtus.

Myrrhæ uires ex Galeno.

Myrrhæ meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicam. ubi ita ſcriptum reliquit. Myrrha ſecundi ordinis eſt tum excalfacientium, tum deſiccantium. Itaq; capitū uulneribus illita glutinare ea poteſt. Ineſt & amaritas non pauca, per quam fœtum, & lumbricos tum enecat, tum

eijcit:

eijcit: adeſt hinc ei & abſtergendi potentia. Sic igitur ocularibus miſcetur facultatibus, utiq; quæ ad ulcera, & craſſas cicatrices præparantur. Eadem de cauſa inditur & medicamentis, quæ ad tuſſim ueterem, & aſthma, ſiue anhelationem exhibentur: non tamen arteriam exaſperat, ſicut abſtergentium nonnulla. Verùm adeò moderatam obtinet abſterſionem, ut nonnulli eam arteriacis quæ uocant medicamentis commiſceant, tanquam ſufficienter excalfaciens, et deſiccans medicamen: ſcilicet abſterſionem proficiſcentem ab amaritudine nihil uerentes. Hæc Galenus. *Porrò ubi myrrha deſit,* Galenus *in ſuccidaneis odoratum calamum ſupplet:* Conſtantinus *uerò amaras amygdalas eodem pondere. Sed equidem hic myropolas admonitos uelim, ut nullo pacto eorum ſequantur doctrinam, qui iubent,* Auicennæ *authoritate malè intellecta, myrrhæ loco piper nigrum ſupponere.* Nanq; Auicenna *hanc ſentẽtiam omnino refellit, cùm utatur his uerbis.* Pro *myrrha ſubſtituendum piperis nigri dimidium aliqui perhibent: ſed hoc falſum eſt.* Poſtremò *illud etiam notandum eſt, quòd (ut* Galenus *inquit lib. ſecundo de comp. medic. per genera) myrrha ſemper medicamentis eſt commiſcenda, cùm ab igne tolluntur: quippe quæ coqui minimè patiatur, ueluti etiam thus, & aloë.* De Bœotica *autem myrrha, quid dicam non habeo, quòd ætate noſtra ſit (ut arbitror) omnibus incognita.*

Myrrha ſuccidanea.

Bœotica myrrha.

† Exemplaria *Græca typis expreſſa habent,* διαχριομένη πτερῷ τῶν μυξωτήρων, *id eſt, illita alæ narium.* Quæ *uerba inunctionem ad partem naſi referre uidentur, non autem ad inſtrumẽtum, quo debeat fieri inunctio. Siquidem, teſte etiam* Galeno *lib. XI. de uſu partium,* πτερόν *ſeu* πτερύγιον *pars quædam naſi uocatur.*

Στύραξ. STYRAX. CAP. LXVIII.

STYRAX lacryma eſt arboris malo cotoneæ ſimilis. Præfertur pinguis, flauus, reſinoſus, albicantibus grumis, quàm plurimùm in ſua odoris gratia permanens, qui dum mollitur, melleũ liquorem reddit: qualis è Catabalis, Piſsidia, & Cilicia deuehitur. Deterior niger, furfuroſus, friabilis, canoque ſitu obductus. Cæterùm lacryma inuenitur gummium ſimilitudine, per lucida, & myrrhæ æmula: uerùm perpauca manat.

Adulteratur ligni ſcobe, quam uermiculi erodentes excuſſerunt, melle, & iridis ſedimẽto, & quibuſdam alijs. Alij ceram, aut adipem odoribus imbutũ, flagrantiſsimis ſolibus cum ſtyrace ſubigũt, & per laxa cribri foramina in frigida aqua ueluti uermiculos exprimũt, uænundantque. Styracem hunc, † quoniam in uermiculorum ſpeciem contrahatur, ſcoleciten cognominant, quem tanquam ſyncerũ imperiti approbant, non animaduertentes ad præcipuam odoris fragrantiam: ſiquidem acer admodum eſt, qui adulterationis uitio caret. Styrax calfacit, emollit, & concoquit: medetur tuſsi, deſtillationibus, raucedini, grauedini, & interceptæ voci: vuluæ præcluſæ, duritiáue laboranti conuenit: cit menſes potu, appoſituque: aluum leuiter mollit, ſi exiguum cum reſina terebinthina catapotij modo deuoretur. Miſcetur utiliter diſcutientibus malagmatis, acopiſque. Adoletur autem, & igni torretur, ut fiat ex eo, veluti ex thure, fuligo: ad eadem conueniens, ad quæ thuris fuligo. Ex eo etiam in Syria ſtyracinum oleum componitur, quod calefacit vehementer, & emollit: uerùm caput dolore afficit, aggrauatque, & ſoporem adfert.

STYRAX *paſsim in* Italia Storax *calamita officinis appellatur, quod cognomen ex* Galeno *libro primo de antidotis acceptum crediderim.* Nanq; *ipſe de ſimplicibus medicamentis agens, quæ ad theriacæ compoſitionem faciunt, optimum iudicauit ſtyracem, qui in calamis è* Pamphylia *ferebatur: unde calamitæ cognomen ſibi facilè uendicauit.* Itaq; *cùm non alius habeatur ſtyrax, qui ſit hoc genere præſtantior, in uſu medentium eſt, ut dum pharmacopolis imperant fieri medicamenta, quæ ſtyracem excipiunt, calamitæ cognomen adijciant, quo indicent, ſe primum dotibus intelligere.* Nec *illud quidem ab re: quandoquidem* Galenus *eodem loco memoriæ prodiderit, hoc ſtyracis genus tantum præſtare cæteris, quantum uinum falernum illud bonitate excellit, quod à cauponibus uenditur.* Quo *argumento fretus* Manardus Ferrarienſis *exiſtimauit, ubi in* Dioſcoridis *codice legitur* τοιοῦτος ἐστὶν ὁ κατ[α]βαλίτης, *hoc eſt, talis eſt* Catabalites, *potius legendum eſſe, talis eſt calamites.* Neq; *probat lectionem mutandam eſſe in* Gabaliten, *quẽadmodum fecit* Marcellus. *Sed profectò hac in re (etſi* Manardus *fuerit uir ſumma doctrina præditus) mihi magis* Marcelli *ſententia probanda uidetur.* Quippe *quæ* Plinij *teſtimonio comprobatur lib. XII. cap. XXV. ubi ſic inquit.* Styracem Syria Iudææ *proxima ſupra* Phœnicem *gignit circa* Gabala, & Marathunta, & caſium Seleuciæ *montẽ.* Atq; *etiã ei adſtipulatur* Oribaſij *codex manu ſcriptus, in quo lib. XII. legitur* γαβαλίτης, & *non* καταβαλίτης.

Styracis conſideratio.

Manardi lectio non probata.

Laudatur ſtyrax Plinio loco citato poſt ſupradicta ex Piſidia, Sidone, Cypro: è Creta uerò minimè. Reddidit Plinius cauſam, quare eſt: quòd Styrax plerunq; puluerulentus exiſtat, dicens, quòd in eum circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodentes, ob idq; ipſum in ſcobe ſordeſcere. Adulteratur etiam ſtyrax (ut idem ſcribit) cedri lacryma, uel gummi, melle, aut amaris amygdalis. quocirca retinendæ ſunt notæ, quibus Dioſcoridis auctoritate præſtantißimus cognoſci poteſt. Styracis arbor uiret Venetijs pluribus in locis, præſertimq; in uiridario clarißimi medici Maffei à Maffeo. Huius meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.

Styracis uires ex Galeno.

Styrax excalfacit, emollit, concoquit: quamobrem tußibus, catarrhis, pituitæ deſtillationibus, raucedinibusq;, quas κορύζας, καὶ βρόγχους uocant, prodeſt. Tum menſes ſeu potum, ſeu admotum prolicit. Combuſti eius fuligo, thuris fuligini quodammodo eſt ſimilis.

† quoniam in uermiculorum ſpeciem contrahatur. Hæc uerba non leguntur in Græcis codicibus. Sed ea (ut arbitror) à Ruellio interprete adiecta ſunt ob maiorem rei declarationem. Quæ hanc ob cauſam, lectore tamen admonito, nobis quoque relinquere placuit.

Βδέλλιον. BDELLIVM. CAP. LXIX.

BDELLIVM alij bolchon appellant, alij madelcon: lacryma eſt † Saracenicæ arboris. Probatur guſtu amarum, translucidum, taurini glutinis in morem, intus pingue, liqueſcens facilè, ligni ac ſordis expers, ſuffitu odoratum, vngui ſimile. Eſt etiámnum bdellij genus ſordidum, nigrũ, vberioribus glebulis in offas conuolutum, aſpalathi odore, ex India aduectum. Defertur etiam à Petra oppido ſiccum, reſinoſum, liueſcens, ſed facultate ſecundum. Adulteratur gummi, ſed ita uitiatum non perinde guſtui amaritudinem repræſentat, nec uſqueadeò ſuffitionibus odoratum. Calfacit, & emollit: duritias, & turgentia guttura, humidasque hernias diſcutit cũ ieiuna ſaliua dilutũ: vuluæ ſpiracula laxat appoſitu, & ſuffitu: & partus, humiditatesque omnes extrahit: calculos potu cõminuit, vrinam mouet: tuſsientibus, & à ſerpente percuſsis vtiliſsimè datur: valet ad rupta, vulſa, laterum dolores, & diſcurſantes ſpiritus. Malagmatis inſeritur, quæ contra duritias, & neruorum nodos proſunt. Contuſum reſoluitur affuſo vino, aut aqua calida.

Bdellii conſideratio.

PRAESTANTISSIMVM Bdellium Dioſcoridi translucidum eſt, taurini glutinis in morem, amarum, tactu liqueſcens facilè, & quod incenſum odorem emittat unguibus odoratis ſimilem. Quod ſi modò noſtro tempore in Italiam importatur, adeò rarum eſt, ut quemadmodum de myrrha diximus, ad oſtentationem tantùm aſſeruetur, uel ad adulterini, & reprobati dignoſcendi normam. Credidere quidam, hoc uulgare Bdellium, cuius paßim in officinis eſt uſus, conſtare partim ex nigro, quod India mittit, partim uerò ex eo Arabici genere, quod ſiccum, reſinoſum, liuensq; ex Petra defertur, utriſq; à mercatoribus ſimul mixtis. Quòd ſi ita res ſe haberet, non eſſet planè moleſtè ferendum, quòd ſaltem mediocre impertiretur, poſtquàm nobis optimo interdictum eſt. Verùm etſi hoc fieri poßit, cùm tamen in eo parum, uel nihil amaroris ſentiatur, cùmq; cæteris ferè omnibus tũ notis, tum qualitatibus ſit expers, quæ ei Dioſcorides tribuit; eſt potius opinandum factitium id, & adulterinum eſſe, quàm legitimum. Hinc factum eſt, ut quidam recentiores ſimplicium indagatores, cùm nobis perſuadere uellent, Bdellium in officinis reperiri, licet non aduectum ex Saraca felicis Arabiæ ciuitate, unde aduehi conſueuerat; ſomniauerint, communem myrrham legitimum eſſe bdellium, ut eorum ſententiam refellentes, in præcedenti commentario ſcripſimus.

Bdellii vulgaris genera.

Huius, quo paßim utimur, plura quidem habentur genera. Siquidem aliquod quandoq; uidi nigrum, reſinoſum, odore fœtido laſeri quadantenus proximo: aliud translucidum, utpote taurinum glutinum, ſed ſiccum, amaroris expers, nulloq; odore præditum: quoddam uerò adeò uulgari myrrhæ perſimile, ut ab ea uix dignoſci poſſet. Quæ omnia genera tametſi illegitima cenſeantur; officinis tamen tanquam legitima, & præſtantißima in medicamentis paßim temerè uſurpantur.

Bdellii ſuccidaneum.

Bdellio deficiente (ſi ſuccidaneis Galeno aſcriptis credimus) arboreus muſcus eſt ſupponendus.

Bdellii hiſtor. ex Plinio.

Bdellium ſcriptis tradidit Plinius lib. XII. cap. IX. his uerbis. Vicina eſt Bactriana, in qua bdellium nominatißimum. Arbor nigra eſt, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici natura. Gummi alij brochon appellant, alij malachran, alij maldacon. Nigrum uerò, & in offas conuolutum hadrobolon. Eſſe autem debet translucidum, ſimile ceræ, odoratum, & cùm fricatur pingue, guſtu amarum citra acorẽ. In ſacris uino perfuſum odoratius. Naſcitur & in Arabia, Indiáq;, & Media, ac Babylone. Aliqui peraticum uocant ex Media aduectum: facilius hoc, & cruſtoſius, amariusq;. At Indicum humidius, & gummoſum. Adulteratur amygdala nuce. Hæc Plinius.

Bdellii uires ex Galeno.

Bdellij facultates prodidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Bdellium quod Scythicum nominant, quod ſanè & atrius eſt, & reſinoſum magis, emollientis admodum, & efficacis uirtutis eſt. At alterum, nempe Arabicum, quod dilucidius eſt, magis deſiccat, quàm emolliat. Igitur recens, & humidum eſt, & contuſum facilè molleſcit, ad omnia, ad quæ Scythicũ, idoneum. At quod antiquius eſt, & admodum guſtu amarum, & acre, & ſiccum, ab eorum, quæ indurata molliunt, mediocritate excidit. Vtuntur autem quidam illis, & potißimùm Arabico, & ad gutturis ramices, & hernias aquoſas, ſaliua matutina, ieiunaq; ſubigentes, ut emplaſtri conſiſtentiam accipiat. Porrò Arabicum & calculos renum in potu ſumptum frangere apparet, tum urinas ciere, & crudorum flatũum diſcurſus, præterea laterum dolores, & rupturas perſanare. Hactenus Galenus.

Bdellium alterum Serapio. palmæ genus.

Cæterum inuenio Serapionem duobus capitibus Bdellij meminiſſe: quorum alterum appellauit Iudaicum, quod nimirum eſt ipſum Dioſcoridis bdellium: alterum uerò cuiuſdam plantæ palmæ ſimilis fructum eſſe tradidit. Hoc Neapoli frequentißimum uidimus, ijsq; in officinis accepimus, ubi ſacchari arundines è Sicilia petitas uænundantur. Nam cùm illic eſſem cum Bernardo Cleſio Cardinali, & Principe Tridentino, qui apud Cæſarem Carolum V. inuictißimum Imperatorem agebat, multarum uidendarum rerum, quæ ad medicam materiam ſpectant, fuit

mihi

mihi facultas. Hoc igitur palmæ genus (ut ab incolis accepi) ex Sicilia cum folijs palmeis, ac radice defertur cubitali, uel pauló ampliori longitudine. Ex quo facilè crediderim, Auicennam capite de Bdellio, ubi Bdellium quoddam Siculũ inueniri tradit, de hoc intellexiſſe, quod è Sicilia ex palmarum genere deuehitur. Vocantur hæ plantæ Neapoli uulgò CEFAGLIONI. *quarum quoddam duntaxat, germiculum comedunt, tenerrimum, ſapidum, & ori gratiſſimum. Includitur hoc mille quibuſdam inuolucris, tanquam totius plantæ corculum. Hoc quidem tuberibus, & carduis, carduorumq; echinatis capitibus (carcioffi, & archichiochi Itali uulgò uocant) præferunt. quandoquidem id ſecundis menſis pro bellarijs cum pipere, & ſale ſolenniter aſſumunt, tum quòd guſtuiis cibus admodum arrideat, tum etiam quòd uenerem conciliet. Porrò illa uulgaris Ceſaglioni appellatio (quantum coniicere poſſumus) à Mauritanis accepta eſt: ſiquidẽ Serapio ſic inquit. Ceſilio eſt cor iſtius palmæ, & natura eius eſt, ſicut natura palmerij. Quamobrem mecum ſæpenumero cogitaui, cùm hic cibus ſit ſuauiſſimus, num Bdellium hoc illud eſſet, quod in terreſtri paradiſo in ſacris literis magnus ille Moſes ſecundo Geneſeos capite reperiri ſempiternæ memoriæ prodidit. Galenus inſuper lib.* VIII. *ſimplicium medic. de palma diſſerens, eius medullam encephalos appellari tradidit. Ex quo adducor, ut ſuſpicer, inde Arabes Græca uoce corrupta ſuum Ceſilionis nomen accepiſſe.* Ceſilionis cõſideratio.

† *Licet Saracenicæ arboris lectio admitti poſſit, quòd Saraca, unde Saraceni dicti ſunt, urbs ſit in Arabia; non tamen improbanda uidetur lectio Arabicæ arboris. Quòd non ſolùm Plinius ſcribat bdellium in Arabia naſci, & Galenus alterum bdellij genus Arabicũ faciat; ſed etiam quòd Oribaſius lib.* XI. *legat* δάκρυον ἐςὶ δένδρου ἀραβικοῦ. *hoc eſt: lacryma eſt arboris Arabicæ.*

Λίβανος. THVS. CAP. LXX.

THVS in ea gignitur Arabia, quæ thurifera cognominatur. Primatum tenet in eo genere maſculum, ſtagonias appellatum, ſuapte natura rotundum: tale autem † indiuiduum eſt, candidum, cùm frangitur, intus pingue, in ſuffitu ſtatim ardens. Indicum verò fulueſcit, & colore liuet, ſed rotundum induſtria factitant: nam in quadrangulares formas diſſectum fictilibus verſant, donec rotunditatem contrahat: verùm huiuſmodi thus tempore flaueſcit, quod atomum, aut ſyagrum appellant. Secundum locum habet † Arabicum, & in Smilo naſcens, quod aliqui copiſcum uocãt, minus multò, & fuluius. Eſt & genus aliud, cui amomite cognomen eſt, alioqui candidum: quod dum mollitur, maſtiches more digitis cedit. Adulteratur omne thus † in itinere pini reſina, & gũmi. quod facilè deprehendi poteſt: ſiquidem ſuffitum gummi flammam non eiaculatur, & reſina in fumum euaneſcit, thus uerò ſtatim ardet: idem maleficium odor prodit. Ad calfaciendum, & aſtringendum pollet: oculorum caliginem diſcutit, caua vlcera complet, & ad cicatricem perducit: cruenta vulnera glutinat, infrænatque cunctas ſanguinis eruptiones, etiamſi cerebri membranis effluat: vlcera, quæ cacoëthe vocantur, & ſedis, & reliquarum partium permulcet tritum cũ eo & lacte linamentum: formicantes verrucas inter initia, impetiginesque ex aceto, & pice illitũ tollit: ambuſta igni, pernionesque cum ſuillo adipe, aut anſerino, & vlcera in capite manantia cum nitro, ſi infricetur, ſanat: paronychijs cum melle, auribus fractis cum pice, medetur: ad reliquos aurium dolores cum dulci vino infunditur: inflammatæ à partu mammæ cũ cimolia, & roſaceo magna vtilitate perunguntur: additur ad arteriæ, viſcerumque medicamenta: prodeſt ſanguinis excreationi potum. Sed in ſecunda valetudine hauſtum inſaniam mouet, & largius cum vino potum interficit. In fictili mundo thus crematur, flagrante glebula ſuccẽſum à lucerna, donec exuratur: poſt perfectam vſtionem operire oportet, uſque dum reſtinguatur: ſic enim in cineres non redigitur. Aliqui ollulam æneo vaſe cauo circa medium perforato cingunt ad excipiendam fuliginem, vt in eius mentione mox oſtendemus. Alij crudo fictili luto oblito, & in fornacem indito, cremãt. Fictili etiam nouo viuacibus prunis torretur, dum non amplius bullet, aut pinguitudinem, vaporemúe emittat: facilè enim comminuitur, quod peruſtum non eſt.

φλοιὸς λιβάνου. CORTEX THVRIS. CAP. LXXI.

PRAEFERTVR thuris cortex craſſus, pinguis, odoratus, recens, læuis, minimè ſcaber, ſine mẽbranis. Adulteratur admiſto pini, aut nucis eius cortice. ſed horum index ignis eſt: ſiquidem reliqui cortices ſuffiti nequaquam incenduntur, ſed ſine odore fumum eructant: thuris uerò cortex ardet, & cum odoris fragrantia vaporem eiaculatur. Thuris modo vritur: & vis eadem, quæ thuri, ſed validior, adſtringentiorque. Quare potu cruentis excreationibus, vuluis fluxione laborantibus in peſſo confert: ad cicatrices oculorum, & caua, ſordesque efficax eſt. toſtus ſcabris lippitudinibus auxiliatur.

Μάννα λιβάνου. MANNA THVRIS. CAP. LXXII.

MANNA thuris probatur candore, micarum frequentia, & puritate. Vim habet eandem, quam & thus, ſed inualidiuſculam. Sunt qui cribrata pini reſina, ac polline, aut cortice thuris contuſi adulterant. Sed hæc igne deprehenduntur: neque enim æquè ſuffitu aërium vaporem, ſed fuliginoſum, & impurum expuit, & permiſtum ſuaueolentiæ halitus virus habet.

Αἰθάλη λιβανωτοῦ. FVLIGO THVRIS. CAP. LXXIII.

Fvliginem thuris ſic facito. Forcipicula lucernis accenſas ſingulatim thuris glebas in nouam fictilem ollam concauam imponito: & æreo uaſe in medio perforato, deterſa diligenter ſorde, obtegito: alteram admoueto, ex altera eius parte, aut utraque ſubiectis quaternûm digitorum altitudine lapillis, quò facilius perſpici queat, ſi vrantur: & quà locus capax fuerit, glebulas alias ſupponito, & anteaquàm prorſus prior gleba reſtinguatur, aliam imponito, donec ſufficientem fuliginem uidearis coëgiſſe. Continuò tamen externæ æramenti partes ſpongia, aqua frigida madefacta, abſtergantur: ita enim temperato æris feruore, fuligo omnis inhærebit, quæ alioqui per leuitatem decidua thuris cineribus admiſcetur. Deraſa itaque fuligine, cinis cremati thuris ſeorſum ſubſtrahendus eſt. Idem opus, quoad ſatisfactum tibi uidebitur, obeundum. Oculorum inflammationes mitigat, fluxiones ſuſpendit, vlcera purgat, caua explet, carcinomata ſiſtit. Simili modo è myrrha, reſina, ſtyrace, reliquiſque lacrymis fuligo excipitur ad eadem conueniens.

Thuris hiſto. ex Theophr. & Plin.

Cvm thvs, *Thuris cortex, manna, & fuligo ab una tantùm arbore proueniant, non alienum duxi de his omnibus unico commentario diſſerere. Sed primùm à thure exordiens, cùm Dioſcorides in eius ſcribenda hiſtoria, non latè ſe diffundat, ut eos uoti compotes faciam, qui eam audire deſiderant, hic referam, quæ ex* Theophraſto *lib.* IX. *cap.* IIII. *quæq; ex* Plinio *libro* XII. *cap.* XIIII. *diligenter excerpſi. Gignitur itaq; thus (ut illi prodiderunt) præter Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidem uniuerſæ, ſed priuatim cuidam loco in medio ferè regionis poſt Atramitas pago Sabæorum, qui caput regni eſt. Tractus is ſpectat ad orientem undique rupibus inuius, & à dextra maris ſcopulis inacceſſus. Syluarum, quæ thus proferunt, longitudo eſt centum millia paſſuum, latitudo autem dimidium eius: quas & Minæi attingunt alium pagum colentes, per quos thus euehitur uno tramite anguſto, à quibus etiam thus Minæũ olim dictum eſt. Siquidem hi primi fuere thuris repertores, eiuſq; commercium primi fecere, maximeq; exercent. Cæteris interdictum eſt, his exceptis, uidere thuris arbores, ac ne Minæorum quidem omnes (ut perhibent) ipſas arbores uidere poſſunt. Ius enim in thus, ipſumq; legendi poteſtas, tricentûm tantummodo eſſe familiarum dicunt, quæ per ſucceßiones id ſibi uendicant; quæ etiámnum ob id à propinquis populis ſacræ uocantur, quòd cùm uulnerant arborem, quò liquor defluat, aut cùm metunt, nec fœminarum, nec funerum congreſſu polluuntur: atq; ita religione merces augentur. Quidam promiſcuum ius Minæis omnibus eſſe tradunt, & unoquoq; anno inter ipſos diuidi. Cæterùm quanquam priſci Romani in Arabia bella geſſere; thuris tamen arboris facies à nullo (quòd equidem legerim) Latinorũ tradita eſt: neque Græcis etiámnum autoribus (etſi plures de ea conſcripſerint) de eius effigie ſatis inter ſe conuenit, licet dixerit Theophraſtus, quòd arbos thuris, quæ ſuper Sardes apud delubrum quoddam ſurrexit, fronde lauri conſtet. Thus duntaxat meti ſolebat inciſo arboris cortice, canis ortu, flagrantißimis æſtibus, quòd tunc eſſet humoribus maximè prægnans, quod poſtea legebatur ſequenti autumno. Verùm dulcedo quæſtus aliam uiam attulit, qua etiam primo uere ipſum legeretur, inciſis per hyemem arboribus. Excipitur quod ex arbore proſilit, atque diſtillat palmea tegete, ubi loci natura poſcit, aliubi area circumpauita. Purius, & perlucidius illo modo, ſed hoc ponderoſius, minus pellucet, minuſq; uiribus pollet. Vindemia uerna thus rufum emittit, nec comparandum priori: uires enim imbecilliores ſibi ſortitur. Creditur nouellæ arboris candidius eſſe, quàm ueteris. Quod hæſit in arbore, ferro depectitur, ideoq; corticoſum. Tradidit Dioſcorides præter Arabicum inueniri & Indicum, id tamen flaueſcere. quod indicat, thus & in alijs regionibus naſci præter illud, quod ex Arabia deuehitur. Quod cùm Theophraſtus, & Plinius ſatis compertum haberent, quanuis prius ſcripſiſſent, thus præter Arabiam nullis gigni; dixere tamen poſtea, quòd ex relatu acceperant, id etiam naſci in quibuſdam inſulis.*

Thuris facultates ex Gal.

Thus (ut ſcribit Galenus lib. VII. *ſimp. medicamentorum) excalfacit ordine ſecundo, deſiccat uerò primo, paululumq; adſtringit. Sed candido minimùm adſtrictio manifeſta. Cortex eius euidenter adſtringit: proinde ſanè ſtrenuè quoq; deſiccat, adeò ut ex ſecundo ſit ordine completo deſiccantium. Eſt autem craßiorum partium, quàm ipſum Thus, & minimè particeps acrimoniæ. Ob has igitur tum facultates, tum qualitates multus eſt eius uſus apud medicos in hæmoptoicis, ſtomachicis, cœliacis, & dyſentericis, non tantùm ijs, quæ extrinſecus applicantur, ipſum admiſcentes, ſed & ijs, quæ intrò in corpus ſumuntur. Ramus eius (lego fuligo eius, & infra rationem reddam) tum ſiccioris, tum calidioris eſt facultatis, quàm ipſum thus, adeò ut ad tertium uſq; exceſſum perueniat. Habet uerò etiam adſterſorium quiddam: itaq; eo nomine expurgare, & implere, quæ in oculis conſiſtunt ulcera uidetur, uelut & myrrhæ, & ſtyracis. Hæc Galenus. Verùm, ne quiſpiam fortaſſe me perperam Galeni lectionem immutaſſe exiſtimet, illud ſciendum eſt, quòd in Galeni loco citato non ſolùm Gerardi Gaudani uerſio reprehendenda (quod tamen interpreti uitio minimè dandum eſt) ſed etiam in Græcis tum ipſius Galeni, tum Pauli Aeginetæ codicibus communis lectio deprauata uidetur, quippe ubi in thuris capite legitur apud Galenum,* ὁ δὲ θαλλὸς αὐτοῦ ξηροτέρας ἐστὶ, καὶ θερμοτέρας ἢ κατὰ αὐτὸν τὸν λιβανωτὸν δυνάμεως, *hoc eſt, ut uertit Gerardus: Ramus eius tum ſiccioris, tum calidioris eſt facultatis, quàm ipſum thus, rectius legendum putauerim,* ἡ δὲ αἰθάλη αὐτοῦ, *hoc eſt: Fuligo eius etc. Quæ quidem lectio primo Dioſcoridis teſtimonio comprobatur: qui præterquam quòd ramorum non meminit, ipſi thuris fuligini, non ramis, tum expurgandi, tum implẽdi, quæ in oculis conſiſtunt ulcera, facultatem ineſſe teſtatur. Deinde id manifeſtè innuiſſe uidetur Galenus in prædicti capitis calce illa comparatione, cùm inquit, ueluti ex myrrha, & ſtyrace. Nam libro* VIII. *ſimp. medic. de ſtyrace agens: ſtyracis combuſti fuligo, inquit, thuris fuligini quodammodo eſt ſimilis. Et libro* VII. *de fuligine ſeribens: Primùm enim, ait, thuris fuligine utuntur, in ocularias medicinas miſta, eas uidelicet, quæ ad oculos etiámnum phlegmone tentatos accommodantur, atq; etiam fluxione tentantur, & ulcera habent: nam & illa expurgat, & carne replet.*

Ad

plet. Ad hæc uſurpant quoq; eam ad facultates, quas uocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæq; fuligo moleſtia caret, non aliter, quàm thuris: ſed ſtyracis his quodammodo ualentior eſt. His igitur rationibus aſſerere non dubitauerim, hoc in loco uulgatos Græcos codices fortaſſe librariorum incuria uocum ſimilitudine deceptorum deprauatos eſſe: quòdq; loco huius uocis αἰθάλη, quæ Latinè fuliginem reddit, ſucceſſerit θαλλὸς, quæ ramum germenúe ſignificat. Quod etiam apertiſsimè confirmat Serapio: qui cùm hunc Galeni locum ſuo tempore legitimum, & incorruptum haberet, quæ hoc Galeni loco noſtra ætate de thuris ramo leguntur, ea ipſe Galeno accepta referens, de thuris fumo, ſeu fuligine legit. Quod item apud Aëtium uidere licet: tametſi Paulus hac menda non uacet, uel ſui ipſius fortaſſe, uel potius librariorum culpa. Nam aliàs non poſſem non admirari, quòd in Galeno lectionem hanc deprauatam eſſe non animaduertiſſet, quemadmodum hac in re noſtræ ætatis interpretes mihi quidem admiratione digni uidentur. Cæterùm thus (ut Galenus ſcribit lib. IIII. de compos. medicamentorum per genera) concoquit, & pus mouet in temperatis corporibus, nam in humidis ſarcoticum eſt. Præterea cùm dixerit Dioſcorides, thus in ſecunda ualetudine hauſtum, inſaniam facere, & largius cum uino ſumptum interficere, hinc Auicennam erraſſe crediderim, qui & deprauatis ſenſibus, & abolitæ memoriæ thus opem præſtare tradit. *Auicē. lapſus.* Porrò credidere nonnulli thuris Mãnam apud Græcos eſſe, quam noſtra ætate è cælo collapſam ſuper arborum frondes colligimus, quamq; tanquam omni ex parte innocuum medicamentum, & utero gerentibus mulieribus, & pueris, & delicatis deijciendæ alui gratia propinamus. *Mãna thuris.* Verùm res quidem aliter ſe habet: nanq; Plinius, & alij complures produnt, Mannam thuris eſſe micas eius concuſſu eliſas, quod dum conuehitur, euenit. Quod etiam teſtatus eſt Galenus lib. IIII. de compoſitione medic. ſecundum locos. Sed quoniam thuris Manna mihi redegit in mentem Mannam hanc purgatoriam cælitus demiſſam, ut plenius legentibus ſatisfiat, cùm huius nuſquam meminerit Dioſcorides, de ea tradam, quæ ex Arabum monumentis deprompſi, quæq; ipſe etiam in Calabria uidi, ubi laudatiſsima colligitur. Eſt igitur MANNA quidam ros, *Mannæ cæleſtis hiſtoria, & genera.* ſiue liquor ſuauis, qui ex aëre ueniens ſublucanis temporibus, arborũ ramis, et frõdibus, herbis, lapidibus, et ſolo interdũ inuenitur hærere. qui breui temporis curriculo coaleſcens, grumoſus in gũmi morem efficitur. Huius duo tantùm genera ipſe in Italia uidi, quorum alterum ab orientali plaga, alterum uerò à Calabris defertur. Eius, quod ex oriente petitur, duplex habetur ſpecies, præſtantiſsima altera, quam Maſtichinam appellant, nomine à granorum maſtiches ſimilitudine ſumpto: infirma uerò, & uilis altera, quæ Bombicina nuncupatur: quippe quæ nil aliud eſt, quàm aut euanida, & ſenio exhauſta Maſtichina, aut ſaccharo, alijſq; impoſturis adulterata. Calabrienſis plurimi penditur, quæ ſtirpium frondibus inſidens colligitur, proinde foliorum Manna cognominata, minutis granulis conſtans, tranſlucida, grauis, maſtiches granulis ſimilis, candida, guſtu dulcis, atq; ſuauis. Secundas partes ſibi aſciſcit, quæ ramis inſidet: tertias uerò, quæ lapidibus, & ſolo inhæret: nimirum hæ granulis conſtant craſsioribus, & colore longè minus ſyncero. Ex ea, quæ nocte peracta è cælo ceciderat, Coſſentiæ, quæ eſt Calabriæ ciuitas, mihi facta fuit copia ſuper fraxineis frondibus, quæ iulapij perfectè cocti guttas prorſus referebat. Accepi inibi ab incolis, quod hæc mane legitur, priuſquàm ſol exortus admodum excalfaciat: nanq; poſtea ſole liquefacta, abſortaq; facilè euaneſcit. Quo fit, ut pleriq; ubi in magna deciderit copia, ſummo mane arborum ramos præſcindant, & in opacis collocent, ubi concretam maiori commodo legunt. Duo Mannæ genera etiámnum à Mauritanis diuerſis capitibus prodita reperio: quorũ *Mannæ Arabum.* alterum Mannam, alterum uerò Tereniabin appellant. Tamen non aliam inter ea ſpecierum differentiam eſſe conſtat, quàm quòd alia liqueſcens, melli ſimilis, alia in grumos concreta uideatur: quæ profectò illa eſt, quæ ad nos aduehitur. Quam uerò ij Tereniabin uocant, Serapionis teſtimonio & ipſam eſſe Mannam manifeſtè oſtenditur. Nanque Abicis authoritate, Tereniabin, inquit, febrium ardentium inflammationes mulcet, ſitim extinguit, aluum mediocriter emollit, pectori, & tuſsi opem præſtat, nec aliud eſt, quàm Manna. Teſtatur Braſauolus Ferrarienſis, Nicolaum *Braſauoli lapſus.* quendam Ferrariæ (ut arbitror) pharmacopolam emiſſe à quodam Mauritano uas plenum cuiuſdam Mannæ melli ſimilis, quæ in medicamentis non ſatis laudari potuit. Hanc equidem ex eo genere fuiſſe exiſtimauerim, quod Mauritani Tereniabin nominant: etſi Braſauolus ipſe contrarium ſenſerit, cùm uelit, Tereniabin Mauritanorum eam eſſe Mannam, qua communiter utimur: eorundem uerò Mannam eſſe huiuſce liquidæ ſpeciem. Quæ tamen ſentẽtia Arabum ſcriptis prorſus refragatur. quandoquidem ipſe inuenerim apud Serapionem, quod Tereniabin quidam ros eſt è cælo cadens melli grumoſo ſimilis, & quod aliter mel roſcidum appellatur. Auicenna uerò de Manna agens, inquit, eam gummi modo concreſcere: à quo Meſuem nihil diſſentire comperio. Credidit Auerroes, & poſt eum alij quàmplurimi, Mannam ueteribus, præſertim Galeno, incognitam fuiſſe. Quibus illud reclamat, quod ipſe Galenus ſcriptis *Mannæ hiſtoria ex Galen. Pli. & Theop.* tradidit lib. III. de alimentorum facultatibus, capite de melle, ſic dicens. Memini aliquando cùm æſtate ſuper arborum, ac fruticum, herbarumq; folia mel quàm plurimum fuiſſet repertum, agricolas uelut ludentes ceciniſſe, Iupiter melle pluit. Præceſſerat autem nox, ut per æſtatem, ſatis frigida (nam tum tempus anni æſtiuum erat) pridieq; calida, & ſicca fuerat aëris temperies. Atqui peritis naturæ interpretibus, halitus è terra, & aquis prodeuntes, ſolis calore exactè attenuati ac cocti, à frigore ſecutæ noctis in unum coacti, ac denſati fuiſſe uidebantur: ſed apud nos rarò id accidit: in monte autem Libano quotannis perſæpe. Itaq; coria ſuper terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas, ac fictilia melle implent, uocantq; id roſcidum mel, & aërium. Hæc Galenus de Manna memoriæ prodidit. Ex quibus eorũ error deprehenditur, qui putant hanc ei fuiſſe incognitam. Exiſtimandũ igitur eſt, quòd hinc Arabes ſuum deduxerint Tereniabin; præſertimq; cùm ſcribat Serapio, hoc ab eis mel aërium appellari. Huius etiam meminit Plinius lib. XI. capite XII. his uerbis. Venit mel hoc ex aëre, & maximè ſiderum exortu, præcipueq; ipſo ſirio explendente fit, nec omnino prius uergiliarum exortu ſublucanis temporibus. Itaque cum prima aurora, folia arborum melle roſcida inueniuntur. At ſi qui matutino ſub dio fuere, unctas liquore ueſtes, capillumq; concretum ſentiunt. Siue ille eſt cæli ſudor, ſiue quædam ſiderum ſaliua, ſiue purgantis ſe aëris ſuccus, uti-

nam eſſet

nam eſſet & purus, ac liquidus, & ſuæ naturæ, qualis defluit primò. Hactenus Plinius. Sed tam antiqua Manna res eſt, ut ante Galenum, & Plinium, eius etiam meminerit Theophraſtus Heſiodi auctoritate, lib. III. cap. IX de plantarum hiſtoria, his uerbis. Sin autem autore Heſiodo, mella, apesq; quercus ferat, magis quoq; illud confirmatur. Ergo naſcitur uel hic melleus humor è cælo cadens, in hac maximè inſidens.

Manna in comitatu Goritienſi, & Foro Iulii.

Mannam utriuſq; conſiſtentiæ è cælo demiſſam uidimus in Comitatu Goritienſi, uniuerſoq; Foroiulienſi agro, ac circumuicinis locis, Anno à CHRISTO nato. M.D.XXXXVI. maio, & iunio menſibus: fuitq; mihi ambarum colligendarum ampliſsima facultas. Siquidem ea, quæ fici, fraxini, & orneogloßi frondibus inhæſerat, gummi modo concreuerat, colore candida. At quæ ſuper amygdalæ, perſicæ, ac quercus folia deciderat, mellis modo liqueſcens ab arbore defluebat, flauo colore. Quo factum eſt, ut facilè crediderim, quòd non ſui ipſius facultate gummi modo Manna concreſcat; ſed foliorum, in quibus delapſa recumbit. Qua re ab Arabibus diligentiſsimè perſpecta, utriusq; Mannæ hiſtoriam diuerſis per ſe capitibus ſuis monumentis prodidere.

Monachorũ opinio exploſa.

Sed profectò non admittenda, quin potius explodenda uidetur ſententia Monachorum, qui in Meſuem commentarios ſcripſere, cùm pro certo aſſerant, ſirio ardente Mannam non ſolùm roris modo ſuper arborum, & herbarum folia reperiri aëris, & cæli clementia; ſed etiam ab arboribus, fraxino ſcilicet, & orneogloſſo abſq; aliquo cæli rore, gummium modo inciſo earum cortice in lacrymas concreſcere. Quod tamen ut à rei natura, ita etiam à ratione, & à ueritate abhorrere putauerim. Siquidem ea Manna, quæ inciſo harum arborum cortice in Apulia, & Calabrienſi agro hac ætate canicularibus diebus collacrymare cœpit, nullus quidem plantæ liquor eſt, ſed ipſa eadem Manna, quæ diebus ſuperioribus eaſdẽ in arbores ab aëre deciderat. Nam cùm illis regionibus uſu ueniat, quòd præ cæteris prædictæ arbores eo mellifluo rore affatim, abundeq; madeſcant, ſitq; cortex ſolis ardore nimio ſitiens, ac rimoſus, magnam liquoris quantitatem intra ſe abſorbet.

Manna ſecto arborum cortice manans.

Quo fit, ut poſtmodum exurente canicula inciſo eodem cortice idem liquor exiliat, & in grumos concreſcat: qui tamen cùm leues, fungoſiq; ſint ob arboris ſucci mixtionem, infeliciter operantur, nec alterius Mannæ uiribus correſpondent. Quòd autẽ id tantùm fraxino, orneogloſſoq; eueniat, cùm melleus ille ros in uniuerſum omnes occupet plantas, in cauſa eſt harum arborum nobis occulta poteſtas, ut magnetis ad ferrum, & ſuccini ad paleas. quippe omnibus clarum eſt, apud Calabros, & Apulos ſolam fraxinum, eiq; congenerem orneogloſſum Mannam in ſe contrahere, retinere, denſare, ac cohibere: ex alijs uerò arboribus eandem ſtatim defluere, & in ſubiectas herbas, petras, ſolumq; diffundi. Quare ab his duntaxat arboribus inciſo cortice non ſanè primò, & ſecundum naturam, ſed ex accidenti defluit Manna. Verùm optimi illi patres cõtenti (ni fallor) cortice, internas illarum arborũ partes penetrare neglexerunt. At incolæ, qui ex maiori huius liquoris prouentu, plus auri referunt, rei naturam diligentius inueſtigarunt. Cæterùm ex his, qui thuris Mannam cæleſtem hanc eſſe crediderunt, unum Crinitum Florentinum fuiſſe comperio. In cuius cenſuram Manardus Ferrarienſis libro primo ſuarum epiſtolarum peculiarẽ epiſtolam conſcripſit.

Serap. lapſus.

Veruntamen uenia illi danda eſt, cùm & Serapio, qui Mauritanis omnibus in ſimplicium medicamentorum hiſtoria præſtitit, thuris Mannam cum cæleſti ineptè confundat. Meminit Mannæ inter alios Græcos etiam Actuarius libro de medicamentorum compoſitione, ibiq; de eius uiribus ac facultatibus diſſeruit.

Mannæ temperamentũ, & uires.

Manna tam Auicennæ, quàm Meſuis teſtimonio, æquali ferè temperamento conſiſtit, licet ad calidum paululum inclinet: at Auerroi calida, humidaq; habetur. Aluum deuorata, aut hauſta ciet, per ſe tamen imbecilliter. Ideoq; tum fœminis utero gerentibus, tum pueris ipſis tutò ſemper exhiberi poteſt. Alijs medicamentis addita uires eorum auget. Bilem facilè educit: ſitim extinguit, aperit, emollit, læuigatq; gulæ, pectoriſq; partes. Quæ ex Alexandria Aegypti adfertur Maſtichina uocata, uno dũtaxat anno in ſuis uiribus perſiſtit: ſed quæ in Italia prouenit, præſertimq; Calabrienſi agro, pluribus annis incorrupta perdurat.

† ἄτομος. Hæc dictio hic, & paulò poſt legitur in uulgaribus Græcis codicibus: qua in primo loco thus natura rotundum inſignitur, in ſecundo uerò arte tale factum cognominatur. Sed quia abſurdum uidebatur Marcello, Dioſcoridem uſum fuiſſe homonymia, ideo mutauit lectionem, alterum ſcilicet ἄτομον in ἔντομον, ad rem nomen accommodans. Quam tamen lectionis mutationem minimè probat Manardus: qui præterea dubitat, quo modo atomos Latinis ſit reddendus. Hæ difficultates mihi quidem uidentur ab Oribaſio ſublatæ lib. XII. ubi primò non ἄτομος, ſed ἄτμητος legitur, quæ uox ſine controuerſia illæſum, atque non ſciſſum thus facit: ſecundò uerò nihil legitur. quod argumento eſt atomum ſecundum accreuiſſe Dioſcoridi. Legitur autem σύαγρος, quæ uox ut eſt illius factitij thuris cognomentum, Oribaſio teſte, legitimum, ita non mutanda uidetur.

† Hic uulgaris lectio habet, ὁ ἀραβίας, καὶ ὁ ἐν σμίλῳ, ὃν ἔνιοι κοπίσκον καλοῦσι, id eſt: Arabias, & in Smilo naſcens, quod aliqui copiſcum uocant. Marcellus non ἀραβίας ſed ὀρόβιας legit. Cui lectioni adſtipulatur Oribaſius libro XII. ubi ὁ ὀρόβιος tantùm, reliqua uerò ut addititia non leguntur.

† Exemplaria Græca uulgata hoc in loco legunt μεθοδευόμενος: quæ uox, in itinere, à Ruellio, et artificiosè cõformatum, uertitur à Marcello. Sed equidem eam aduentitiam putauerim, quòd non legatur ab Oribaſio.

Γεύκη

PICEA.

PINVS.

Πεύκη, καὶ Πίτυς. PICEA, ET PINVS. CAP. LXXIIII.

PINVS, ET PICEA generi eidem aſcribuntur, ſed quandam flagitant ſpecierum diſtinctionem. arbores vulgò cognitæ. Quarum cortex aſtringit: prodeſt tritus, & illitus intertrigini, vlceribus ſummum corpus occupantibus, ambuſtisque cum ſpuma argenti, & manna: vlcera delicatulorum acrimoniam recuſantium cerato myrtino exceptus ad cicatricem perducit: tritus cum ſutorio atramento ſerpentia cohibet: ſuffitu partus, & ſecundas eijcit: potus aluum ſiſtit, vrinã mouet. Folia eorum trita, & illita inflammationes leniunt, vulnera ab inflammatione vindicant: trita autem, & decocta in aceto feruenti collutione dentium dolores mulcent: hepaticis vtilia ſunt drachmæ pondere in aqua, aut mulſa pota. Pineæ nucis cortex, & folia potu idem præſtant. Teda earum particulatim ſecta, ſi in aceto coquatur, & decocto dens colluatur, dolores leuat. Ex his etiam fit ſpatha acoporum, peſſorumque compoſitionibus idonea. Quinetiam earum crematarum fuligo ad librarij atramenti confectionem excipitur: ea circumlitionibus efficaciſsimè imponitur, quibus palpebras ornant, coloremque mentiuntur, calliblephara Græci vocant: arroſis oculorum angulis, calloſis, glabrisque genis, & collacrymationibus opitulatur. Pityides appellantur pinorum, piceæque fructus, qui in conis inueniuntur. Vim aſtrictoriam habent, & aliquantulum excalfacientem: tuſsi, & pectoris uitijs auxiliantur, per ſe, aut ex melle ſumpti. Nuces pineæ cùm repurgatæ manduntur, aut cum paſſo, aut cucumeris ſemine bibuntur, vrinam cient: acrimonias in renibus, & veſica hebetant: ſtomachi roſiones leniunt. datæ cum portulacæ ſucco, virium infirmitatem roborant, corruptorum quoque humorum labem obtundunt. Pineæ nuces integræ recenter arboribus decerptæ in paſſo franguntur, & decoctæ, vetuſtæ tuſsi, ac tabitudini conferũt, ſi quotidie ex eo liquore terni cyathi bibantur.

NOSTRAE *nimirum negligentiæ aſcribendũ foret, cùm nos aſsiduè habeant pinorũ, abietum, picearum, & laricũ ſyluæ, niſi harum omniũ ampliſsimam, ueramq; hiſtoriã traderemus: eoq; magis ad hoc teneri uideor, cùm animaduerterim Plinium, recentiorumq; nonnullos eum ſecutos in huiuſcemodi plantarum hiſtoria, qui reſinas fundunt, longè ab eo diſſentire, quod in Tridentinis montibus noſtris oculis perſpectum, apud alios etiam teſtatum relinquere poſſumus. Rem itaq; à Pinu exordiens, inuenio Theophraſtum libro* III. *capite* X. *de plantarum hiſtoria, duas Pini ſpecies adnotaſſe, domeſticam alteram, alteram uerò ſylueſtrem: huiusq; in maritimam, & montanam diſtinctionem feciſſe, hiſce uerbis. Pinorum aliam urbanam, aliam ſylueſtrem aſsignant. Sylueſtris binum ſtatuunt geuus, quorum alterum*

Pini hiſtoria, eiusque genera.

terum Idæam, alterum maritimam uocant. Harum rectior, celſior, materieq; craſsior Idæa: folio imbecilliori, tenuioriq; maritima: & cortice læuiori, utiliq; ad coria. quod alteri minus. Nux maritimæ rotunda, breuiq; dehiſcens: Idææ oblongior, uiridis, minusq; hiſcens, tanquam ſylueſtrior. Hactenus Theophraſtus. Cui in noſtro climate refragatur, quæ ſenſibus clariſsimè patet experientia. ſiquidem agreſtes, quæ plurimæ in maritimis noſtris Senēſibus proueniunt, fructum ferunt ſpithama oblongum, pyramidalem, firmum, ac ſolidum, nec per ſe facilè dehiſcentem. Quæ uerò numeroſæ uireſcunt in Ananijs, reliquisq; Tridentinis montibus, fructu cōſtant paruo, breui, qui quàm primùm aruerit, affatim dehiſcit, & ex arbore decidit. Sed id euenire exiſtimamus, climatũ, & regionum uarietate, uel etiam quòd maritimæ plura ſint genera. quãdoquidem in maritimis Piſarum oris ſylueſtres proueniunt pini, qui breues rotundasq; nuces edunt, cupreſsi modo. Quinetiam in eodem Tridentino agro ijſdem Ananijs, & uallis Flemarum montibus aliæ duæ ſylueſtrium uiſuntur ſpecies à prædictis longè figura diſsidentes: quarum unam uulgò Mughi incolæ uocant. quæ ſine ſtipite medio, ramos circunquaq; à radice fundentes humi repunt ſpatio cubitorum decem, quindecimq;: quales etiam apud Ananios Rouena monte, & in alijs pleriſq; harum uallium locis apertè conſpici poſſunt. Proferunt hæ fructus paulò maiores cæteris ſylueſtribus, ſed qui magis reſinam fundant. Harum ramis utuntur incolæ ad uaſa uinaria cingenda: ſunt enim tenaces admodum, & flexiles. Alterius uerò ſpeciei ſunt, quas Cembri, & Cirmoli uulgò uocant, quarum numeroſiſsimas plantas ipſe ſæpe, ac ſæpius uidi, tum in Gauia Phœbeæ uallis, tum in Flemenſibus, Vulturenæ, & Rhetinorum montibus. Hæ quidem ſpecioſa proueniunt proceritate, ita ut ad tabulas parandas materiem non modò pulcherrimam præbeant, ſed etiam ſuauiter odoratam: attamen non tanta aſſurgunt altitudine, quanta cæteræ ſylueſtres. Ramos è caudice promunt, ceu & picea, qui pini frondibus uirent. Caudicis cortex nõ ut pino ſubrubet, ſed abietis modo ſubalbet. Fructus tam longitudine, quàm craſsitudine piceo æquè ſimilis eſt, breuior tamen, reſinoſus, colore in nigrũ purpuraſcente: inter cuius nucamenta nuces recluduntur domeſticis ſimiles, minores tamẽ, triangulares, breues, fractu faciles, ut quæ dentibus facilè cedant: ſapore quadantenus domeſticas referunt, niſi quòd guſtui quandam penè inſenſibilem relinquant aſperitatem: quod omnium ſylueſtrium proprium eſt. Ab his reſina tum alba, tum odorata, ueluti ab alijs ſui generis manat. Tabulæ ex his paratæ ad extruendá ædificia Germanis plurimi fiunt, non modò quòd pulchra uenarum ſerie placeant, ſed quòd odoris fragrantia præſtent: id enim ad eorum hypocauſta paranda, quibus maximè ob frigidiſsimam regionis temperiem & indigent, & utuntur, plurimũ affert ornamenti.

Plinii lapſus.

Cæterùm non potui nõ admirari dixiſſe Plinium, ſcandulas è pino ad contegendas domos, ex omnibus, quæ reſinam fundunt arboribus, aptiſsimas eſſe, cùm laricẽ non ignoraret materiei præſtãtia, duritie, & firmitate, nulli æquiparandã eſſe.

Tedæ cõſideratio.

Præterea ſcribit Theophraſtus (nos id quotidie uidemus) quòd pini interitus eſt, ut teda fiat. Cuius uerba ſunt hæc loco ſuprà citato. Morbum pinis accidere talem Idæi incolæ narrant, cùm non ſolùm cor, ſed etiam pars externa caudicis in tedã tranſiuerit, tunc ſtrangulari quodammodo. quod ſponte accidit ubertate arboris largiſsima, quoad quis coniectare poſsit: teda enim totũ efficitur. Ergo hæc pini propria affectio eſt. Quare autẽ pinus teda fiat, ſcribit idem Theophraſtus lib. VI. cap. XV. de cauſis plantarũ, ſic inquiens. Pinus enim radicem agit teda totam refertam, ut ante dictum eſt. Ratio eadem, quæ in animalibus eſt, quòd pars alimenti, quæ ferbuerit, excoctaq; ſit, quoniam purgatiſsima eſt, aſsidet: & collecta, dẽſataq; pinguedinem reddit. Reliquum uerò ſurſum tranſmiſſum, partes, quæ ſupra terram eminent, nutrit: non per illam pinguedinem ſubiens, ſed per alios quoſdam meatus. Nam quæ in tedam omni ex parte mutatæ ſint, obeſitate moriuntur, ut dictum eſt: cùm enim nullum tranſitum habeant, ſpiritus ſtrangulantur, ſicut animalibus accidit, quæ ultra modum pinguerint. Hæc ille. Cæterùm quòd teda opus ſit ad picem conficiendam, non defuit ſanè ratio, qua etiam arte fieri poſsit, ita ut pinus non ſua utiq; ſponte, ſed artificio teda fiat. Id enim idem docuit Theophraſtus libro IX. cap. II. de hiſtoria plantarum, his uerbis. Idæi ubi arboris caudicem cortice diſpoliarint, quod parte ſolari, binis, aut ternis à terra cubitis facere conſueuere, confluxum iſtuc fieri non ſine teda uno cum plurimum anno affirmant. Idq; cùm ſecuri detraxerint, ſecundo iterum anno teda locum expleri: & tertio pari modo. Poſthac ob eam paulatinam inciſuram arborem extenuatam, putrefactamq; humi facilè à flatu proſterni, tum eius cor extrahi (hoc enim tedam maximè præfert) necnon et radicem effodi. Hæc etiam ille.

Plinii error, & quorundã.

Quibus palàm eſt contabeſcente pino, tam ſponte, quàm arte fieri oririq; tedam. Quamobrem putauerim hac in re nõ parum cæcutiſſe Plinium: quippe qui lib. XVI. cap. X. ubi reſiniferas enumerat arbores, tedam propriam, & per ſe eſſe arborem cenſet, cùm inquit. Sextum genus eſt teda propriè dicta, abundantior ſucco, quàm reliqua: parcior, liquidiorq;, quàm picea: flammis, ac lumini ſacrorum etiam grata. Et lib. eodem cap. XVIII. Nunc, ait, celeberrimis arborum dictis quædã in uniuerſum de cunctis indicanda ſunt. Montes amant cedrus, larix, teda, & cæteræ, è quibus reſina gignitur. Hæc Plinius. Verùm ſi quis Plinij defenſor diceret, per tedam ipſum hoc in loco non aliud intelligere, quàm pinum, itaq; eum tueri uellet, hanc tutelam illud (ut puto) uanam eſſe oſtendit, quòd cùm eo capite Plinius reſiniferas arbores omnes per genera deſcribat, et primum omnium genus pinum faciat, nullo pacto pinum pro teda accepiſſe uidetur, cùm ſexto reſinarum generi tedam poſtea adſcripſerit. Hinc fortaſſe & Marcelli error defluxit, qui in hoc Dioſcoridis capite, pinum tedam interpretatur. In hoc etiam uerſatur errore Adamus Lonicerus Ruellium ſecutus in ſuo de plantarum hiſtoria uolumine, ubi fictam potius, quàm ueram arborem pro teda pinxiſſe uidetur. Sed animaduertendum eſt, non è pinu tantùm fieri tedam, ſed ex alijs etiam plantis reſinam fundentibus, nempe larice, & picea: à quibus nos in Ananienſibus ſyluis pinguiſsimam exciſimus. Quapropter dicebat Theophraſtus lib. IIII. cap. VI. de hiſtoria plantarum, quòd in Ponto ex ſylueſtribus deſint pinaſter, abies, atq; picea, & omnino quæ tedam in ſe ſe gerunt. Quibus clarè patet, alias præter pinum arbores eſſe, quæ in tedam contabeſcunt. Sed quòd id morbi magis pino eueniat, quàm cæteris, propria pini affectio eſſe creditur.

Plinii & Ruellii error.

Quo fit, ut & in hoc Plinium erraſſe crediderim, qui non pini, ſed laricis morbum eſſe ait, ut teda fiat: ac eidem omnes attribuit tum uires, tum notas, tum qualitates,

quas

quas Theophraſtus pino reddidit. Quare cùm Ruellius eum ſibi familiariſsimum ab huiuſcemodi lapſu uindicare uellet, non mirum, inquit, quòd in hoc Plinius æquiuocatione ſit uſus, quando & perpetua fronde perinde ac pinus, ſit larix, & ſitus idem in montibus, eademq; facies, minimè animaduertens, quàm magno ipſe quoq; fuerit errore implicitus: quemadmodum & recentiorum alij. Quandoquidem pro certo atteſtari poſſum, laricem me uidiſſe nunquam (etſi centenas laricum ſyluas uiderim) cui per hyemem folia non deciderent, & quæ tantam contraheret cum pino cognationem, quantam Ruellius tradidit. Itaq; ut uera eius quoq; promulgetur hiſtoria, hic ea de larice diſſeremus, quæ & uidimus, & experientia comprobauimus. LARIX *igitur arbor eſt eximiæ proceritatis, cortice perquàm craſſo (non autem læuiori, quàm picea, ut Adamus Lonicerus ſcribit) in rimas undique dehiſcente, intuſq; rubente: ramos gradatim circa ſtipitem totum emittens, adnatis compluribus ſalicis more lentis, colore luteo, odore non iniucundo: folijs circum ramulos prodeuntibus, denſis, oblongis, mollibus, comoſis, pineis anguſtioribus, minimè aculeatis, quæ aduentante hyeme pallida effecta ad caudicis radices decidunt, ibiq; marceſcunt: ita ut ſola larix inter cæteras reſinam fundentes arbores, ſpreta omni algoris immanitate, nuda per hyemem uitam tranſigat. Nouella cupreſſum prorſum æmulatur, non autem piceam, ut Ruellio placet. Eius coni (quanquam credidit Plinius laricem ſterilem eſſe) cupreſsinis admodum ſimiles ſunt, neq; ingratum efflant odorem. Veruntamen flores longè odoratiores ſunt, qui uere emergentes è ramuſculorum cacuminibus arborem uniuerſam mirum in modũ condecorant. quippe cùm in purpura ardenter rubeſcant, comantibuſq; foliolis, miro quodam naturæ artificio annectantur, non parum uiatorum oculos remorantur. Ligni materies duriſsima, præſertimq; rubeſcens, & in caudicis meditullio ſita: eaq; propter in ædificijs omnibus extruendis, cæteras longè præcellit. Vanum profectò eſt credere (ut Plinius, Vitruuius, & recentiorum pleriq; perhibent) quòd nec flagret Larix, nec in carbones uertatur, ſed ueluti calcarium ſaxum in fornace exuratur. Quandoquidem haud rectè cum fornacibus ageretur, in quibus fit ferrum in Tridentinis montibus, & in ea præſertim ualle Ananijs contermina, quam Solis nuncupant, ac alijs multis Camonicæ, & Eliotropiæ uallis fornacibus, in Brixienſi agro, ſi larigno carbone carerent, cuius inibi maxima conflagratur copia. Nanq; (ut referunt in hac arte periti) nullo alio carbone in fornacem indito rude ferri metallum tam celeriter colliqueſcit, quàm lariceo. quin & lignum eius ſiccum cùm abunde ſit reſinoſum, impetu flagrat perquàm uehementi. Quamobrem in Tridentinis montibus laricinis tantùm lignis furnos incendunt, tam eos, quibus panis coquitur, quàm quibus hypocauſta calefiunt.*

Laricis hiſtoria.

Error Plinii, & Vitruuii.

Cæterùm ſelectiſſimum agaricum in larice prouenit. nanq; ipſe quidem ſæpius in Ananienſibus montibus præſtantiſsimum agaricum parua quadam ſecuri à laricibus quàm pluribus deieci, emiq; ſæpius ab his, qui reſinas colligunt. Naſcitur etiam agaricum (ut prodit Plinius) in Gallia, non in larice duntaxat, ſed in alijs arboribus, præſertim glãdiferis. Dioſcorides, ſicuti & Galenus, non ſatis compertum habet, an Agaricum fungus ſit, aut radix, licet aſſerat in cedro gigni. Braſauolus Agaricum Comachij in ilicibus inueniſſe fatetur, necnon per Galliam equitans, id uidiſſe ait quercuum caudicibus inhærere. Enimuero ipſe in tota Hetruria, in alijsq; quàm plurimis Italiæ locis, deniq; in multis Germaniæ, Carniolæ, Dalmatiæq; prouincijs, ubi ſyluæ quercubus, cerris, ilicibus, ſuberibusq; refertæ conſpiciuntur, non ſolùm nunquam uidi, ſed ne quidem audiui in his agaricum prouenire: tametſi illis inhærere uiderim fungos alios plurimos lignea materie concretos, duros, ac nigros: quibus ubiq; paſsim fomites fiunt ad ſuſcipiendum ignem, cùm è ſilice calybe excutitur: quinetiam ijs ignitis ad machinulas exonerandas uenatores frequentiſsimè utuntur. Ad hæc quanuis in Tridentinis montibus, præſertimq; Ananienſibus præter abietes, pinos, larices, & piceas, innumerabiles adſint quercus; in nulla tamen agaricum, præterquàm in larice naſcitur. Porrò ex larice etiámnum præſtantiſsima illa reſina manat, quæ falsò officinis terebinthina uocatur, cùm terebinthina ex terebintho proueniat. Verùm cùm mercatores præterito iam æuo terebinthinam ad nos minimè afferrent, ob idq; larigna eius loco uterentur tũ medici, tum myropolæ, facilè factum eſt, ut larigna ex uſu ſibi terebinthinæ nomen uendicauerit. Quippe etiam Galeni tempore liquida picea terebinthinæ loco uendebatur, ut ipſe libro tertio de comp. medic. per genera memoriæ prodidit, ſic inquiens. Ex harum genere eſt & larigna uocata, prædictis planè humidior: ſubſtantia uerò ſimilis liquidæ piceæ, quam loco terebinthinæ inſtitores uendunt ignorantibus eas diſcernere. eſt autem talis reſina odore guſtu, & facultate, quàm terebinthina acrior. Cum hac igitur, & terebinthina, larigna uocata perſimilem potentiam obtinet, ſed tenuori ſubſtantia, maioreq; diſcutiendi uirtute prædita eſt. Hanc Tridentini, ac etiam qui ijs cõtermini ſunt, uernaculo ſermone Largà appellant, deflexa à larice, à qua emanat, appellatione. Hæc tamen ſponte ſua non defluit: ſed qui ipſam colligunt, magno, & longo terebro laricis caudicem ad medullam uſq; per æſtatem perforant, & inde manantem reſinam uaſculis quibuſdam è piceo cortice paratis excipiunt. Splendidiorem mittunt iuuenculæ arbores, ſicuti de thure diximus: turbidiorem uerò annoſæ. Reperitur præterea in annoſis laricum caudicibus prope medullam ipſam pannum quoddam albicans quandoque cubiti amplitudine, corio, ex quo chirothecæ conficiuntur, adeò perſimile, ut uix alterum ab altero diſcerni poſsit. Vtuntur hoc incolæ ad uulnera glutinanda, & ad ſanguinis fluores compeſcendos. Cæterùm admodum inter ſe ſimiles ex his, quæ reſinam fundunt, arbores ſunt PICEA, & ABIES, *ita ut ſæpe etiam lignarios fabros fallant. Siquidem eadem utriq; proceritas: ambæ ijſdem ſunt folijs oblongis, duris, ac denſis: utriuſq; ramuſculi produntur crucis in morem à duorum duntaxat ramorum lateribus exeuntes: quod & folijs euenit. Veruntamen hoc tantùm diſcriminis inter ſe habent, quòd piceæ folia colore ſint abiegnis longè nigriora, quin & paulùlum latiora, molliora, læuiora, minuſq; pungentia. Præterea piceæ cortex nigreſcit, tenax eſt, lentus, & lori modo flexilis: abieti uerò albicat, & ſi flectatur, facilè perfringitur. Piceæ rami plerunq; ad terram flectuntur: quod in abiegnis non uiſitur. Lignis deniq; materies piceæ multò ſpecioſior, ac etiam utilior: habet enim uenas rectiores, minuſq; nodoſas. In picearum genere ſola fœmina fructus adfert, ſed in Ananienſibus, cæteriſq; Tridentinis montibus abies omnis infructifera eſt, etſi Plinius abietem fructiferam fecerit. Picea fert*

Agaricum larici innaſcẽs.

Reſina larigna.

Pannum in larice naſcens.

Piceæ, & Abietis hiſtor.

reſinam

reſinam inter corticem, & lignum gummi modo concretam, licet nonnunquam ex ea defluat liquida, larignæ ſimilis.

Abietis lacryma.

Abies uerò inter corticem & corticem præſtantiſſimum liquorem illum concludit, quem uulgò LAGRIMO, *quaſi abietis lacrymam, appellant, de quo ueteres nihil (quòd ſciuerim) poſteritatis memoriæ prodidere. Niſi quiſpiam dixerit per abietis lacrymam intellexiſſe Galenum libro* III. *de compoſitione medicamentorum per genera paulò ante citato, piceam illam liquidam reſinam, quam pro terebinthina inſtitores uendebant. Cuius rei illud indicium eſſe uidetur, quòd ſcribat ipſe, hanc & guſtu, & odore terebinthinæ eſſe perſimilem, quod in abiegna lacryma maximè notatur: & quod inſuper ſit quadantenus terebinthina acrior. nanq; huiuſmodi qualitates in liquida piceæ reſina minimè reperiuntur. Quo fit, ut ſuſpicandum putauerim, in his Galeni uerbis librariorum fortaſſe culpa mendum aliquod ſubeſſe; licet conſtet antiquos ſcriptores in arborum reſinas ferentium hiſtoria in quàm plurimis inter ſe differre, & alteram ſæpe pro altera (ut ſuprà diximus) ſubſtituere. Auxit mihi ſuſpicionem hanc Galenus: quippe qui ſcripſerit deinde eodem libro in Euphorbij medicamento, inter reſinas cæteris odoratiores haberi terebinthinam, & abiegnam, hancq; illa calidiorem eſſe.*

Error quorũ dam.

Falluntur autem, qui putant abiegnam lacrymam, clariſſimam eſſe larignam: quandoquidem illa inter abietis cortices uomicæ modo coaceruatur, & ſecto corio (ut in abſceſſibus ſanie uexatis fieri ſolet) elicitur: hæc uerò manat è laricis caudice ad medullam uſq; perforato, ut ego experientia doctus facilè atteſtari poſſum. Nam, ut rem omnem hac in hiſtoria exactius exploratam haberem, & à larice larignam, & ab abiete abiegnam per memet elicere libuit. Sunt qui huic illam admiſceant, ut hac impoſtura magis lucrentur, eo quòd omnes abiegnam plurimi faciunt, quàm larignam. Nec deſunt qui percolatam larignam, & ad ultimam claritatem redactam pro abiegna uenditent, cùm rariſſimi reperiantur myropolæ, qui rectius alteram ab altera dignoſcant. Sed fraus cognoſci poteſt, quòd abietis lacryma ſubſtantia minus conſiſtat, odore præſtantiſſimo fragret, & guſtui larigna ſit amarior, ad annumq; aſſeruata quadantenus flaueſcat.

Abiegnæ lacrymæ uires.

Ea uulneribus recentibus maximum affert præſidiũ, quòd non ſolùm glutinet, ſed & mundet, & ſarcotica habeatur. Pota renum calculos eijcit, arthriticos dolores mulcet, coxendicumq; cruciatus lenit. Capitis uulnera mirificè ſanat, adeò ut hac ſola nonnulli utantur. Additur & in antidotis balſami uice.

Affirmat Ruellius abieti croceum florem innaſci: uerùm in Tridentinis montibus, ubi undiq; ea montes ſylueſcunt, Abies omnis eſt & floribus, & fructibus infœcunda.

Σχῖνος. LENTISCVS. CAP. LXXV.

LENTISCVS nota arbor eſt. Cui toti uis ineſt aſtringendi: ſemini enim, folio, ramo, cortici, radicibusque cognatæ inſunt uires. Liquamentum autem ita fieri ſolet. Folia, cortex, & radix in aqua coquũtur, & ubi abũde cocta, refrigerataque ſunt, folia abijciuntur: aqua denuo coquitur, donec mellis habeat craſsitudinẽ. Lentiſcus ſua aſtringendi dote, ualet aduerſus ſanguinis reiectiones, alui profluuia, & dyſenterias in potu: item contra eruptionem ſanguinis è uulua, & eiuſdem, aut ſedis procidẽtia. In totum acaciæ, & hypociſtidis uicem repræſentat. Idem facit ſuccus è tritis folijs. Decoctum fotu caua explet, & fracta oſſa ferruminat, uuluæ fluxiones ſiſtit, nomas arcet, urinam pellit, motus dentium collutione ſtabilit. Virentes ſurculi calamulorum uice dentibus repurgandis affricantur. Fit è ſemine oleum aſtrictoriam uim habens: quod prodeſt, cùm quid aſtringi opus eſt. Lentiſcus reſinam gignit, quæ lentiſcina cognominatur, & ab aliquibus maſtiche. Pota utilis eſt ſanguinem reijcientibus, & tuſsi ueteri: ſtomacho auxiliatur, ſed ructum mouet. additur in dentifricia, & illitiones faciei, ad nitorem cuti conciliandum: palpebras oculis incommodas replicat: manducata halitum oris commendat, gingiuas contrahit. Optima, & copioſiſsima in inſula Chio prouenit. Præfertur, nitedulæ modo, reſplendeſcens, & candore Tyrrhenicæ ceræ ſimilis, adulta, retorrida, friabilis, odorata, ſtridorem edens. Viridis autem inferior eſt. Adulteratur thuris, reſinæque pineæ nucis miſtura.

Lentiſci conſideratio.

LENTISCVS *in Italia frequentiſſima naſcitur, præſertimq; in Hetruria maritimis noſtris Senenſibus. Gignitur in collapſis Romanorum ædificijs, ac ruderibus. Quinetiam in tractu Tyrrheni ubiq; copioſa oritur, in Campania maximè. Cæterùm Lentiſci nonnullæ ſunt plantæ, quæ in arborem mediæ proceritatis aſſurgunt: nonnullæ uerò humiles, quæ nullo grandiore caudice à radicibus ſublato, ſed uirgultis, ſtolonibusq; innumeris corylorum ſylueſtrium modo diſſiliunt. ueruntamen Lentiſcus tum ramis, tum folijs denſior conſtat, magiſq; uirgultorum cacuminibus ad*

bus ad terram deflectitur. Folijs utraq; eſt piſtacij graueolentibus, pinguibus, friabilibus, & in obſcurum uirentibus, in ambitu tamen rubent, ſicuti et quibuſdam uenulis. Perpetua fronde uiret. Cortice eſt ſubrufo, lento, tenaci, flexibiliq;. Profert terebinthi modo, præter racemoſos fructus, folliculos corniculi modo intortos, in quibus includitur liquor limpidus: qui tandem ueteraſcens uertitur in beſtiolas ijs perſimiles, quæ ex ulmi, et terebinthi folliculis euolãt. Tota plãta grauiter olet: quapropter nonnulli, quòd olfactu caput aggrauet, ipſam deuitant. Sed Lentiſcum, quæ roboris magnitudine proueniat, folio ſorbi, acinis ſylueſtris punicæ rubentibus, ut Ruellius ſcribit, hactenus non uidi, nec id unquam me legiſſe memini apud probatos autores. Idcirco Ruelliũ hac in re hallucinatum crediderim. quẽadmodum & Hermolaum, qui ea eſſe lentiſci folia exiſtimat, quibus coriarij Venetijs pelles conficiunt, uulgò propriè appellata foglia. Siquidem planta, à qua hæc folia decerpuntur, maximè à lentiſco differt; & ſi cum terebintho aliquam habeat ſimilitudinem.

Ruel.& Hermolai lapſus.

Fert etiam Lentiſcus Italica maſtichen, ut ipſe atteſtari poſſum: quanquam non ea copia, qua in Chio, & Creta Aegæi inſulis. Itaq; immerito à nonnullis notatur Auicenna, quòd maſtichen Italicam memoriæ prodiderit. Quippe quòd ij, qui maiori in errore uerſantur, exiſtimauerint non alibi fortaſſe, quàm in Chio naſci. Indicam maſtichen è ſpinoſa quadam planta manare, non ſolùm Theophraſtus, ſed etiam alij tradidere, quemadmodum & Plinius. qui lib. XII. cap. XVII. non modò Chiæ maſtiches meminit, ſed aliarum quoq;, quæ in Arabia, Aſia, Græcia, Pontoq; proueniunt.

Maſtiches cõſideratiò.

Lentiſci meminit Galenus lib. VIII. de ſimp. medicament. facultatibus, ſic inquiens. Lentiſcus facultate ex aquea eſſentia leuiter calida, & terrena frigida non pauca compoſitus eſt, ob quam & moderatè adſtringit. Deſiccat igitur ſecundo ordine complèto, aut tèrtio incipiente: in caliditatis, & frigiditatis differentia quodammodo eſt medius, & ſymmetrus. Similem omnibus ſui partibus adſtrictionem obtinet in radicibus, ramis, extremis turionibus, germinibus, ac folijs, præterea fructu, & cortice: ac ſi ſuccum ex folijs eius uiridibus exprimas, ſimilis hic ordinis eſt, moderatè adſtringens. Itaq; bibitur & per ſe, & cum alijs medicamentis, quæ dyſenterias, & alui affectus ſanant. quin & ad ſanguinis expuitiones, ſanguiniſq; ex utero eruptiones, tum ſedis, uuluæq; procidentias idoneus eſt, utpote ad hypociſtida nonnihil propè accedens.

Lentiſci uires ex Galeno.

Meminit idem & maſtiches libro VII. ſimpli. med. his uerbis. Maſtiche candida quidem, & Chia conſueto more cognominata, quodammodo ex contrarijs compoſita facultatibus eſt, adſtringente uidelicet, & emolliente. Proinde ſtomachi, uentris, inteſtinorum, iecoriſq; inflammationibus competit, utputa ſecundo ordine excalfaciens, & deſiccans. Nigra uerò, quæ Aegyptia cognominatur, tum magis deſiccat, tum minus aſtrictoriæ facultatis eſt particeps: quamobrem aptior eſt ad ea, quæ ualidiorem digeſtionem per halitum expoſcunt. hac igitur ratione & furunculis bonum eſt remedium. Porrò oleum, unguentumq; maſtichinum ex Chia conficitur, nõ admodum ſanè ex Aegyptia. cæterùm ſimilis eſt & ipſum maſtichæ facultatis. Hæc de lentiſco, & maſtiche Galenus poſteritatis memoriæ prodidit.

Maſtiches uires ex Gal.

Sed cùm maſtiche mihi Caphuram in memoriam redegerit, quòd certò ſciam, eam maſtiche, ardenti aqua, zedoariaq; ab impoſtoribus adulterari, cùmq; Dioſcorides, Galenus, & cæteri illius ſeculi ſcriptores ipſam non ſolùm non adnotauerint, ſed ne nouerint quidem, ſilentio minimè diſsimulandum fore putauimus, quò magis legentibus ſatisfiat, quantum tum à Serapione, tum etiam ab his, qui meridionalem plagam, & Indiæ ora hoc æuo nauigationibus perluſtrarunt, memoriæ proditum eſt. CAPHVRA igitur eſt gummi arboris cuiuſdam in India naſcentis tanta magnitudine, ac proceritate, ut ſub eius umbra hominum centuriæ recondi poſsint. Naſcitur hæc arbor in montibus mari propinquis, materie leui, ferulacea, qua prodit Caphura. Huius largioris prouentus augurium eſt, cùm frequentibus cælum fulgetris corruſcat, aut crebro tonitru conſtrepit, uel cùm terra motu concutitur. Huius multa traduntur genera. Vna in interuenijs ligni, lamellarum modo impacta figitur. Alia foras emergit cortice abrupto, ueluti reſinæ, illiſq; gummi modo inhæret, maculis inter initia rubentibus, poſtmodum uel calore ſolis extoſta, uel ignium ui candeſcit. hanc ſumpto à rege quodam Riach illius loci nomine, indigenæ Riachinam appellant: quandoquidem is primus dealbandæ Caphuræ rationem adinuenit. Hæc cæteris & bonitate, & tenuitate præſtat, longioriq; perdurat tempore. Alia craſsior, nec pellucens, atro colore: proinde bonitate cedens. Tertia uilior reperitur, fuſco colore. Succedit huic impurior alia, quæ arboris ſcobe, ramentis, & aſſulis implicita, gummi more agglutinata lenteſcit, tuberculo amaræ nucis, aut fabæ, aut ciceris. Hanc pontificum, & ſacerdotum ſuffimentis, ſicut thus, & myrrham, coſtumq;, in templis dicant. Sed hæ omnes in duo tantũ faſtigia rediguntur, in rudem, & elaboratam. ſiquidem rudis eſt Caphura omnis ignem non experta: elaborata uerò, quæ ſolis, uel ignis ardore excocta, atq; purgata album contraxit colorem, utpote & cera.

Caphuræ hiſtoria, & genera.

Fuchſius lib. primo de componendis medicamentis, putat Caphuram eſſe bituminis Indici genus, quòd ſcripſerit Serapio auctoritate Almazodi, largioris Caphuræ prouentus augurium eſſe, cùm cælum crebris fulgetris corruſcat, aut plurimis ſtrepit tonitruis, uel cùm regio, in qua prouenit, terræmotu concutitur: argumento, quòd ſimiliter ex terræ concuſſu magna tum ſulphuris, tum bituminis copia profundi ſoleat. Sed diſſentit ab eo opinio noſtra: quandoquidem nec Serapionis, nec aliorum quoruncunq; hanc fuiſſe ſententiam exiſtimem: cùm tam ipſe, quàm cæteri, qui de Caphura ſcripſere, arboris cuiuſdam uaſtiſsimæ proceritatis gummi, uel reſinam Caphuram eſſe ſcribant.

Fuch. opinio non probata.

Nimirum oſcitanter de hac ſcripſiſſe uidetur Platearius Salernitanus: quippe qui Caphuram gummi arboris eſſe inficiatur, Dioſcoridis, & complurium teſtimonio, ex ſucco cuiuſdam herbæ fieri tradens. Quod profectò falſum eſt, cùm nullibi Caphuræ meminerit Dioſcorides. Eam autem eſſe gummi non ſolùm Auicennæ, & Serapionis teſtimonio probatur, ſed & Luſitanorum, qui noſtro æuo per meridiem ad Calicut orientalis Indiæ emporium nauigant.

Platea. error.

Credidere Serapio, & Auicenna, Caphuram tertio abſceſſu & ſiccare, & refrigerare: quæ tamen cùm uehementer etiam in aquam proiecta conflagret, ſit perquàm odorata, & adeò tenuium partium, ut ſæpe per ſe in auram euaneſcat, illis reclamare uidetur. Quo fit, ut quis ſuſpicari poſsit, aut legitimam Caphuram ad nos non aduehi, aut hoc loco Arabum monumenta (ut in alijs quàm plurimis) eſſe uitiata. Capitis dolores (ſi tamen in hac parte credendum eſt Mauritanis) ex calore prouenien-

Caphuræ tẽperamentum, & uires.

tes Caphura illita mulcet, incandeſcentes inflammationes reſtinguit, præſertimq́; iocineris. Renes, *& ſeminaria uaſa refrigerat, ſanguinemq́; cogit. Circumlitionibus imponitur ad cutis nitorem conciliandum, & ad arcendas tã uulnerum, quàm ulcerum inflammationes*. Ery*ſipelas extinguit, & aduerſus gonorrheam, & albas uuluæ fluxiones efficax eſt cum ſuccino, & aqua nymphææ hauſta*. Idem *præſtat pubi, ſeu imo uentri, teſtibus, renibusq́; illita: quæ tamen antea pſyllij ſeminis ſpiſſamento, aut omphacio, aut ſolani ſucco probè ſit macerata. Sanguinem è naribus profluentem ſiſtit, aut cum urticæ ſemine immiſſa, aut ex maioris ſedi, & plantaginis ſucco fronti circumlita. Collyrijs ad calidas oculorum lippitudines utiliter imponitur*. Renibus, *ac teſtibus illita uenerem extinguit. Corpora à putredine præſeruat: proinde commodè antidotis admiſcetur, quæ contra uenena, uenenoſorum animalium ictum, & peſtilentes affectus conficiuntur. In uniuerſum uiribus innumeris pollet, quas breuitati conſulentes prætermittimus*.

Caphuræ probatio.

Legitimæ probatio talis eſt. In calido pane è furno recentiſſimè ſublato, bipartitoq́; manibus ſciſſo Caphura ponatur. quòd ſi humore madeat, ſynceræ eſt argumentum: ſin contrà perareſcat, ſpuriæ ac factitiæ ſignum. Cæterùm ſi non diligenter aſſeruetur, ex operculatis etiam capſulis nonnunquam euaneſcit: itaq́; ſæpe deluduntur ſeplaſiarij. Aſſeruatur tamen ſecurè uaſe marmoreo, aut alabaſtrino, lini & pſyllij ſemine ſepulta. Nec deſunt, qui eam pipere felicius aſſeruari putent. quod nec planè comprobandum uidetur. Venetias *Caphuram omnem rudem important, ibiq́; igne, & arte uitreis organis elaboratur, ſic ut candeſcat, atque pelluceat*.

Τέρμινθος. TEREBINTHVS. CAP. LXXVI.

TEREBINTHVS cognita arbor eſt. Cuius folia, & ſemen, & cortex aſtringunt, & ad eadẽ, ad quæ lentiſcus, cõueniunt, ſimili parata modo, ſumptaque. Fructus eſui aptus eſt, ſed ſtomacho aduerſatur: excalfacit, vrinam mouet, uenerem excitat: cõtra phalangiorum morſus conuenienter in vino bibitur. Reſina eius ex Arabia petræa defertur. Prouenit etiam in Iudæa, Syria, Cypro, Aphrica, & Cycladibus inſulis. Sed præualet candida, perlucida, uitreo colore, & in cæruleum uergente, terebinthum olens. Terebinthina reſinas omnes antecedit: proxima lentiſcina, & è pinu, & abiete: has ſequitur è picea, & pineis nucibus reſina. Natura omnibus calfacere, mollire, diſcutere, expurgare. Tuſsi, ac tabi conueniunt per ſe, aut in ecglemate ex melle: uitia pectoris expurgant, vrinam cient, cruda concoquunt, uentrem emolliunt, palpebras commodiſsimè replicant: lepras tollunt, cum ærugine, ac ſutorio atramento, nitroque: auribus ſaniem emanantibus cum melle & oleo, itẽ in pruritu genitalium utiles. malagmatis, acopisque admiſcentur. Laterum doloribus per ſe, illitu & appoſitu auxilio ſunt.

Ῥητῖναι ἄλλαι. RESINAE ALIAE. CAP. LXXVII.

LIQVIDA reſina è pinu, & picea, à Gallia, & Hetruria conuehi ſolet, atque olim à Colophone petebatur: hinc Colophoniæ ſibi cognomentum uẽdicauit. À Gallia quoque ſubalpina: quam uernaculo nomine larica, hoc eſt, larignam, appellant incolæ. Ea in linctu, & per ſe magnopere prodeſt tuſsi ueteri. Colore inter ſe diſtant: ſiquidem alia cãdida eſt, alia oleoſa, alia mellei liquoris ſimilitudine, ut larigna. Cupreſſus etiam liquidam fundit reſinam, quæ ad eadem pollet. Quæ uerò aridarum generi aſcribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliæ abiete, aliæ picea, & pinu exierunt. Eligi debet longè omnium odoratiſsima, translucens, non retorrida, neque diluta, quandam ceræ faciem præbens, & friabilis. È picea, & abiete reſinæ cæteras antecedunt: odoratæ enim ſunt, atque thus odore imitantur. Præſtantiores à Pityuſa inſula deferuntur, quæ ſecundum Hiſpaniam ſita eſt. Sed quę è picea, nucibus pineis, & cupreſſo manarunt, nihil ad illas, nec tantis uiribus potiuntur. veruntamen eorundem gratia, quorũ & illæ, ſumi ſolent. Lentiſcina terebinthinæ reſpondet. Vritur reſina omnis liquida in uaſe quadruplæ capacitatis ad humorem, qui infunditur. itaque reſinæ congius in duobus aquæ pluuiæ coquitur, ſubiectis leuibus prunis, reſina aſsiduè mouetur, donec omnis odor aboleatur, & friabilis, & retorrida reddatur, ac digitis cedat. Cæterùm ubi refrixit, in fictile non picatum, quod aconitum uocant, id eſt, non illitum, reconditur. Fiet etiam eximij candoris, ſi reſina omnis eliquata præcoletur, quò fæculenta ſordes excernatur. Vruntur quoque ſine aqua, primùm lento igne, & ubi coire cœperunt, maior

carbonum

carbonum ſtrues ſupponitur,& triduo citra intermiſsionem diſcoquuntur, uſque dum antedictas naturæ ſuæ notas exuerint: mox,ut dictum eſt, reponuntur. Aridas unius diei ſpatio decoxiſſe ſatis eſt. Vſtæ odoratis malagmatibus, & acopis,& unguentorum colorationibus magnopere utiles ſunt. E' reſina perinde atque thure,fuligo excipitur, ad circumlitiones idonea: quibus palpebras fucant, & colorem mentiuntur. prodeſt glabris genis, collacrymationibus, eroſisque oculorum angulis. Ex ea fit atramentum ſcriptorium.

Terebinthi hiſtor. ex Theophraſto.

TEREBINTHORVM (ut Theophraſtus memoriæ prodidit lib. III. capite XV. de hiſtoria plantarum) alia maſcula,alia fœmina. Maſcula ſterilis eſt, ob idq; ſexui maris adoptatur. Fœminarum alia fructum protinus ruſum promit,magnitudine lentis, qui concoqui nequit: alia uiridem editum,rufum poſtmodum tingit, & cum uua matureſcentẽ,nigrum nouiſsime facit,magnitudine fabæ,reſinoſum,& ſulphuroſum. Circa Idam, & Macedoniam breuis, fruticoſa,contortaq; naſcitur: at apud Damaſcum Syriæ magna, copioſa, decoraq;: montem enim inibi terebinthis refertum,ut nil aliud habeat,referunt. Materies ei lenta, radices ualidæ in profundo, atq; in totũ incorrupta hæc arbos habetur. Flos oleæ, uerùm colore rufo. Folia circa unum pediculum, pleraq; ſpecie laurinorum coniugatim, quemadmodum ſorbo, quódq; parte poſtrema acuminet, impar exit: uerùm minus angulata, quàm ſorbo, ambituq; laurino ſimiliora, & pinguia cum uniuerſo fructu. Fert & ad nucis ſimilitudinem quædam concaua, ut ulmus: quibus beſtiolæ tanquam culices innaſcuntur. Fit in his reſinoſum quid, lentumq;: ſed reſina tamen non hinc legitur, ſed à ligno. Fructus reſinæ copiam non mittit, ſed manibus tantùm adhæret: etſi non lauetur, poſtquàm collectus eſt, inter ſe cohæreſcit: cùm uerò lauatur, candidus, probéq; non maturus ſupernatat, niger ſubſidit. Idem refert deinde lib. IIII. cap. V. hiſtoriæ plantarum,Indicam etiámnum Terebinthum haberi: cui folia,& rami,& reliqua omnia terebintho ſimilia: fructus autem diuerſus, ſimilis enim amygdalis. Nam & in Bactris terebinthum hanc eſſe, ferreq; nuces amygdalarum magnitudine: quoniam non magnas, ſed uiſu ſimiles,& ſuauitate amygdalis præſtantiores: & ideo loci illius incolas his potius uti. Hæc Theophraſtus. Terebinthum uidi ego primùm in colle uulgò cognomine Caſtel Trento, non procul à ciuitate Tridenti prope Atheſim, à Theophraſti hiſtoria haud quaquam diſsimilẽ, facta huius uidendi mihi copia à clariſsimo medico Iulio Alexandrino Tridentino: reperiq; ipſam deinde in alijs cõpluribus Hetruriæ locis, uidelicet in collapſis Romanorum ædificijs, ac ruderibus: ſed frequentem admodum in Iapidiæ collibus prope Puccinum caſtrum, Adriatico ſinu non longè à Tergeſto.

Reſina terebinthina.

Ab hac ſæpe, dum illac iter haberem, & fructus, & folliculos caprarum cornibus non abſimiles,quibuſdam intus beſtiolis culicis figuram præ ſe ferentibus,& reſinam decerpſi: quæ etſi omniũ præſtantiſsima ſit; non tamen diu eſt,quòd Venetias defertur ex Cypro. Antea coctã afferebãt,uel quòd eſſet aduectu aptior,uel quòd impoſtoribus ad adulterationẽ aditus hoc modo facilior fieret. Verùm liquida ut per ſe ex arbore manat,iam frequens facta eſt. Cæterùm quia terebinthina iandiu in Italiam non aduehebatur (ut ſupra in laricis mentione diximus) larigna non modò terebinthinæ locum ſibi uendicauerat, ſed etiam cognomentum. At cùm eodem loco à nobis de pinea, picea,larigna,abiegnaq; reſina,& earum à quibus colliguntur arboribus,abunde ſcriptũ ſit, operæpretiũ quidem non eſt, ut hic iterũ ea repetamus: Scire tamen cõuenit,rariſsimas eſſe abietes in montibus Tridentinis,quæ præter fluentem lacrymam,aridã fundant reſinam: ſed ſi quædam inueniuntur,hæc eſt (ut Plinius inquit) arboris morbus. Cuius rei manifeſtum argumentum eſt,quòd omnis abies, quæ reſinam fundit, tabida ſit, putris, & carioſa.

Braſ. opinio non probata.

Braſauolus de reſinis differens, Pliniũ in earum hiſtoria à Dioſcoride diſſentire autumat,quòd.s. Plinius libro XXIIII. capite VI. tradiderit ſummas reſinæ ſpecies duas, ſiccam & liquidam: ſiccam in pinu,& picea fieri: liquidam è terebintho,larice,lentiſco,cupreſſo. Dioſcorides uerò ex pinu,& picea, & liquidam præter ſiccam haberi ſcriptum reliquerit. Quos tamen melius erat ſic conciliaſſe, quòd quanuis aſſerat Plinius, ſiccas reſinas è pinu,& picea colligi; non propterea obſtat, quominus ferant pariter huiuſcemodi arbores & liquidas, & ſiccas reſinas. Quandoquidem in Tridentino tractu pluribus uarijsq; locis, è pinu, piceaq; antea longo tempore cæſis, ſolisq; ardore æſtuantibus liquidas reſinas exudare comperimus larignæ non abſimiles. Quod etiam ſæpe euenit in aſſeribus ex hiſce arboribus paratis,& in tignis,uel trabibus, quæ ædificijs coaptantur. Verùm enimuero malim dicere Pliniũ erraſe,quòd liquidarum generi lentiſcinam adſcribat,quæ eſt noſtra maſtiche,cæteris profectò durior.

Colophoniæ conſideratio.

Ad hæc ſcire etiam conuenit,quòd quæ in officinis Colophonia,Hiſpanica,Græcaq; dicitur,illius ſpecies eſt,quam coquere Dioſcorides edocuit. Conſtat hæc coloribus diuerſis,utpote cryſtallina,hyacinthina, ſaturatoq; colore,pro reſinarum,ex quibus conficitur,uarietate. quippe (ut Dioſcorides ait) alia candida eſt, alia olei,alia mellis colore,qualis eſt larigna. Quæ uerò à Colophone Ioniæ urbe ſibi cognomentum comparauit,eſt (ut refert Plinius lib. XIIII. cap. XX.) præter cæteras fulua: neque alia de cauſa uocatur & Hiſpanica,& Græca,niſi quòd ex ijſdem etiam regionibus aduehatur. Attamen animaduertendum eſt aliam ab hac,quæ neq; fricta, neque excocta eſt, haberi Colophoniam: ſiquidem ſcribit Dioſcorides quòd pinea, piceaq; liquida, ac pinguis reſina ex Colophone afferebatur: ob idq; Colophonia per excellentiam uocabatur. Quod item teſtatur Galenus libro VII. de compoſitione medicamentorum per genera,cùm inquit. Quoniam uerò piceam reſinam & frictam, & colophoniam appellare conſueuerunt, ſciendum uenit,aliã quandam eſſe colophoniam Chiæ maſtichæ perſimilem,molliens aliquid habens, quemadmodum illa, & thus. Et libro II. eiuſdem. Eſt,inquit, inter liquidas etiam colophonia thuris redolens, quæ nonnullis ſola uocatur colophonia,odoratu ſuauitatem quandam referens,ut abietina,& calore ſicut illa mediocri prædita. naſcitur admodum modica, atque ob id pretioſa eſt. Porrò ſi quiſpiam diceret,non cognouiſſe Plinium,neque Dioſcoridem, liquidam abiegnam, quam aliqui lacrymam, nonnulli uerò abietis oleum nuncupant, eum ne tantillum quidem à ueritate deſciſcere putauerim: ſiquidem hi de liquida abiegna (quòd legerim) nihil memoriæ prodiderunt.

Terebinthi uires ex Gal.

Terebinthi, & reſinarum meminit Galenus lib. VIII. de ſimplic. medicam. facultate, ubi ita ſcriptum reliquit. Terebinthi tum cortex, tum folia, tum fru-

ctus adſtrictorium quiddam obtinent: ſed & ſecundo ordine excalfaciunt. Itaq; quòd etiam deſiccent, manifeſtum eſt: recentes quidem etiámnum, humidiq; modicè; ſicci uerò, ordine ſecundo. Cæterùm fructus aridus propinquus eſt etiā tertio ordini deſiccantium: eſt enim adeò calidus, ut mandentibus protinus eius caliditas percipiatur. Itaq; etiam urinam prouocat, & lienibus prodeſt. Paulò ſuperius de reſinis diſſerens, ſic inquit. Reſinæ omnes deſiccant, & excalfaciunt. Cæterùm inter ſe diſcrepant, quòd plus, ac minus habeant in guſtu quidem acrimoniæ, in facultate uerò caliditatis: tum quòd aliæ plus, aliæ minus ſortitæ ſunt partium tenuitatis: præterea quòd nōnullæ adſtrictionis ſunt participes, aliæ nequaquam. Primas meruit omnium non iniuria lentiſcina: eam uocant maſtichen. Nam præterquàm quòd paucula ei adeſt adſtrictio, adeò ut ſtomachi uentriſq; & iecoris imbecillitatibus, & phlegmonis conueniat, inſuper illi ineſt mordacitate uacans deſiccatio: minimùm enim acris eſt, & maximè tenuium partium. Inter alias præfertur terebinthina, manifeſtam quidem, non tamen ſimiliter atque maſtiche, adſtrictionem poßidens. Cæterùm adiunctam habet amaritudinem quandam, per quam magis etiam, quàm maſtiche digerit. Ob eandem qualitatem ineſt & abſterſio, tanta quidem, ut & pſoras ſanet. quinetiam quæ in profundo reſident, cæteris reſinis magis attrahit, nimirū cùm illis maiorem habeat partium tenuitatem. Attamen picea, & hac etiam magis ſtrobilina acriores quidem ea ſunt, ſed non magis tamen digerunt, neq; attrahunt. Mediæ inter has ſunt pinea, & abietina, acriores quidem quàm terebinthina, minus tamen, quàm aut picea, aut ſtrobilina. Habet porrò etiam emolliens quiddam terebinthina: ſecundum locum habet in emolliendo lentiſcina, ſicut & cyparißina acrimoniæ. Et lib. III. de compoſitione medicamentorum per genera inquit. Etenim cera ad liquiditatem multo pingui indiget: at reſinæ, quæ quidem aridæ prorſus ſunt, modico: liquidæ & ſiccam quandam ſubſtantiam ad emplaſtri craßitudinem aſſumere poſtulant. In ceris igitur non magna humiditatis, ac ſiccitatis differentia eſt: in reſinis, ſicut etiam in picis genere contrà, aridæ ab humidis permultum differunt. Omnium ergo reſinarum ſiccißima eſt, quam nonnulli frictam, alij colophoniam appellant. Huic ſuccedit, quæ ex fictilibus impura, nec frixa ſumitur, quam ſi purges, in frictam mutabitur. His ambabus ſiccior eſt, quæ dicitur pityinon phyſema, ac ſi dicas pinea germinatio. Hanc ſanè, ceu ſqualidam in præſentis emplaſtri compoſitionem non eſſe idoneam ratus, abieci; uſus autem ſum fricta, & liquidis. Iam uerò ex his quoque nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina, aliæ citò inareſcunt, ſicut ſtrobilina: media utriuſq; eſt abietina. Quinetiam facultate calidior eſt quidem ſtrobilina, mox uerò abietina, deinde terebinthina: cupreßi reſinam miſcere non auſus ſum, ut quæ nonnihil adſtringeret. Putabit forſan aliquis nobiſcum diſſentire Dioſcoridem Anazarbeum in ſermone de reſinis hæc uerba ſcribentem, primo de medica materia commentario. Ex omnibus reſinis principatum terebinthinæ datur, poſt eam lentiſcinæ, tum ei, quæ de pinu raditur, & abiete, poſt quas picea, ſtrobilinaq; numeratur. In his enim Dioſcorides tanquam de infima ſtrobilina, optima uerò terebinthina ſentire uidetur. Verùm ego ex his tribus reſinis ſtrobilina, abietina, terebinthina, principem certè ſtrobilinam calore, ſecundam abietinam, poſtremam terebinthinam eſſe dixi. Hactenus de reſinis Galenus. Sed hac in re animaduertendum eſt, quòd hoc in loco cæteris ſtrobilinam non aliter præfert Galenus, niſi quòd omnes caliditate tantùm antecellat: ſiquidem in uniuerſum in medicamentis componendis à Dioſcoride nequaquam diſſentit, uidelicet quòd inter omnes terebinthina primas occupet ſedes, ut paulò poſt declarauit, dicens. Inter reſinas optimam, tanquam medicamentum in multiplices uſus accommodatum, meritò terebinthinam affirmaueris, non tamen caliditate primas obtinere.

Resinarum uires ex Gal.

Πίσσα ὑγρά. PIX LIQVIDA. CAP. LXXVIII.

Pix liquida, quam alij conum uocant, è pinguiſsimis pini, piceæque lignis cōgregatur. Optima eſt ſplendens, ſyncera, læuis. Contra uenena, phthiſim, purulentam excreationem, tuſſes, ſuſpiria, & pectoris humores, qui difficilè extuſsiuntur, efficax eſt, eclegmate cyathi menſura cū melle dato: tonſillarum & vuæ inflammationes, anginæque vtiliter perunguntur: purulentis auribus infunditur cum roſaceo, & illinitur cum trito ſale ſerpentium morſibus: adiecta verò pari cera, ſcabros vngues extricat, impetiginesque emendat: vuluæ duritias, ac ſedis tubercula diſcutit: cum farinaque hordeacea, & pueri impubis vrina decocta, ſtrumas rumpit: cohibet vlcera, quæ ſerpunt, cum pineo cortice, aut ſulphure, aut furfuribus illita. Cæterùm cum thuris manna, & cerato profundos vlcerum ſinus conglutinat: rimis ſedis, & pedum magno auxilio illinitur: vlcera replet, & cum melle purgat: quin & cum vua paſſa, & melle carbunculos, & putrida vlcera emarginat, diſrūpitque. Erodentibus medicamentis, quas ſeptas uocant, probè immiſcetur.

Πισσέλαιον. PICINVM OLEVM. CAP. LXXIX.

E' pice fit quod piſſelæon appellant, ſeparato liquore aquoſo, qui ſupernatat pici, ſicut ſerum lacti. Nam expanſa, quandiu pix coquitur, ſupra cortinam uellera pura madeſcunt, acceptoque halitu eius exprimuntur in uas, idque tandiu fiat, donec pix coquatur. Quas pix liquida, præbet vtilitates: alopecias capillo replet cum farina hordeacea illitum: quibus & liquida pix medetur: iumentorum vlcera, ſcabiemque emendat.

Αἰγνὺς τῆς ὑγρᾶς πίσσης. FVLIGO LIQVIDAE PICIS. CAP. LXXX.

Fit hoc modo è liquida pice fuligo. In lucerna noua, quę ellychnium habeat, nonnihil picis incendito, lucernamque fictili uaſe in clibani ſpeciem conformato, ſuperius in anguſtum fornicato,

cato,inferius perforato,ut clibani eſſe ſolent,operito,& adoleri finito : conſumptoque liquore nouum infundito, quoad ſufficientem uſui fuliginem collegeris. Vis ei aſtringens, acriſque. Vſui eſt ad pigmenta,quibus palpebras linunt,& uenuſtant,& ad circumlitiones. Item ubi glabris genis pilos reſtitui oportet, ad imbecilles, lacrymoſoſque oculos, inſuper ad eorundem ulcera non inutilis eſt.

Πίσσα ξηρά. PIX ARIDA. CAP. LXXXI.

Liqvida pix decocta in ſpiſſam coit,quam uocant aliqui palimpiſſam. quo in genere quædam uiſci modo lenteſcit, boſcas cognominata: altera ſicca eſt. Probatur pura, pinguis,† odorata, ſubrufa, reſinoſa. Talis Brutia, & Lycia, picis,reſinæque ſimul naturam habentes. Calfactoriam uim habet: dura emollit,pus mouet,tubercula panoſque diſcutit,ulcera replet: uulnerarijs medicaminibus commodè permiſcetur.

Ζώπισσα. ZOPISSA. CAP. LXXXII.

Zopissam aliqui aiunt deraſam nauibus reſinam cum cera,quam alij apochyma appellant. Ea diſsipandi naturam habet: quoniam marino ſale macerata ſit. Alij pineam reſinam hoc nomine uocauerunt.

Tametsi *de pluribus Picis generibus,de oleo,earumq; fuligine diuerſis,ac proprijs capitibus diſſerat Dioſcorides: cùm tamen horum omnium hiſtoria notior ſit,quàm ut à nobis explicari debeat,operæpretium non eſt,ut de his pluribus agamus. Sed quoniam fortaſſe nonnullos delectabit audire,quónam modo pix ipſa conficiatur, ut illis & mihi ſit ſatisfactum, hic rem paucis aperiam, omniaq; de ea referam, quæ Tridentino tractu in Flemarum montibus coràm clarè perſpexi. Sic ergo picem,quæ paſsim naualis dicitur,eo quòd picandis nauigijs ſit aptiſsima,artifices cōficiunt. Veteres pinos, quæ prorſus teda confectæ ſint, in particulas ſecuribus concidunt, ut ex aliarum arborum truncis ad carbonis opus fieri ſolet. Deinde uerò area ex creta pauitur in medio paululū elata, extremitatibus æqualiter dependentibus, ut liquor è teda reſudans in canalem totam aream ambientem facilius defluere poſsit. Itaque cōciſam tedā in area ſtruis congerie locant, uelut in carbonis artificio: mox hac primùm abietū, picearumq; frondoſis ramis undiq; tecta circundataq;,tum demum terra ſepta, lutoq; obſtructa,ne quouis modo fumo ac flammis pateat exitus, per foramen in cacumine paratum ignē ſuccendunt eadem quoq; ratione, qua & carbones coquuntur. Quare cùm deſit locus, per quem flamma erumpere poſsit, ſentiatq; ob id congeſta moles maximum ignis ardorem, pix liquitur,& per areæ pauimentum confluens in canalem circumpoſitum defluit, qui per alios canales inibi artificiosè paratos picem fluentē corriuat in ſcrobes ligneis aſſeribus circūdatas, ne terra defluxam picē combibat: unde poſtea & dolia,& cadi, & utres implentur. Operis perfecti ſignum, ſi rogus decumbat, ſubſidatq;, & liquor defluere deſinat. Sic enim picem fieri uidimus à ſyluicolis eam parantibus, qui quodammodo ſecuti uidentur Theophraſtum lib. IX. capite III. de hiſtoria plantarum, ubi eadem ferè ratione Macedones picem urere latius tradidit. Picis facultatem memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Pix ſicca quidem deſiccat,& excalfacit ſecundo à mediocribus, ſiue ſymmetris exceſsu: ac plus deſiccare poteſt, quàm excalfacere. Humida uerò contrà, plus uidelicet calfacit,quàm deſiccat: habetq; nonnullam partium tenuitatem,qua & aſthmaticos, & purulentos adiuuat. ſatis eſt autem cyathi linxiſſe menſuram melli miſtæ. Sed & abſtergendi quandam uim habent, atque concoquendi,digerendiq;: ueluti & in guſtu ſubamarum quid obtinent, & acre. Sic leproſos ungues eximunt miſtæ cum cera,lichenasq; detergunt: concoquunt item duros, & crudos tumores omnes cataplaſmatis inditæ. Ad ea omnia humida ualentior eſt: arida uerò pix tametſi ad hæc quidem deterior eſt,glutinandis tamen uulneribus magis congruit. Ex his itaq; clarum eſt, humidæ pici calidam humiditatem affatim eſſe admiſtam. Meminit item Galenus picis fuliginis lib. VII. eorundem ſimp. ubi ita de omni fuligine ſcriptum reliquit. Fuligo omnis exiccatoria eſt, ac proinde terreſtris eſt eſſentiæ,habens quaſdam etiam ignis, qui materiam combuſsit, reliquias: ſed id puſillum eſt. Porrò tota eius natura terrena eſt,tenuium partium. Sed quæ ſpeciatim in ea differentiæ ſunt,eæ pro uſta materia eueniunt: ex acriore, & calidiore, tali etiam proueniente fuligine: ex dulciore ſimili quoq; & hinc fuligine proueniente. Primùm enim thuris fuligine utuntur,in ocularias medicinas miſta,eas uidelicet,quæ ad oculos etiámnum phlegmone tentatos accommodantur,atq; etiámnum fluxione uexantur,& ulcera habent: nam & illa expurgat,& carne implet. Ad hæc uſurpant quoq; eam ad facultates,quas uocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ,myrrhæq; fuligo moleſtia caret,non aliter quàm thuris: ſed ſtyracis his quodammodo ualentior eſt: magis etiam picis liquidæ, qua etiam magis cedri. Porrò acrioribus utuntur ad uitia palpebrarum uocata ptila,& eroſos oculorum angulos, humidoſq; citra phlegmonem. At mollioribus, mitioribuſq; tum ad hæc, tum ad ea, ad quæ competere paulò ſuperius diximus thuris fuliginem.*

Picis conficiēdæ ratio.

Picis facultates ex Gal.

Fuliginum uires ex Gal.

† Hoc loco non εὐώδης, id eſt, odorata, ut communis lectio habet, ſed ἰξώδης, hoc eſt, uiſcoſa legitur in Oribaſij codice manu ſcripto, libro XII. ſimplicium. Harum lectionum quæ ſit melior in probatione picis ſiccæ, aliorum ſit iudicium.

Ἄσφαλτος. BITVMEN. CAP. LXXXIII.

Bitvmen Iudaicum cæteris anteponitur. Cuius probatio eſt,ut purpuræ modo ſplendeat, ſitque ponderoſum, ac ualidum odorem uibret. nigrum autem & ſordidum, uitioſum eſt. Adul-

teratur pice. Gignitur in Phœnice, Babylone, Zacyntho, & Sydone. Liquidū inuenitur in Agragantino Siciliæ, fontibus innatans: quo utuntur ad lucernarum lumina, olei uice. Hallucinantur, qui id Sicilicum oleum nominant: nanque liquidi bituminis genus eſſe conſtat.

Πιττάσφαλτος. PISSASPHALTVM. CAP. LXXXIIII.

NASCITVR in Apolloniatarum agro circa Epidaurum, quæ piſſaſphaltos appellatur. Ea Ceraunijs montibus deuoluta impetu fluminis rapitur, æſtuque in litus expuitur, illic coacta in glebas. miſtam bitumini picem redolet.

Νάφθα. NAPHTHA. CAP. LXXXV.

NAPHTHAM uocant Babylonij bituminis colamen, colore candidum: inuenitur etiam nigrum. Vis ei ignium rapax, ita ut ex ſpatio protinus in eam tranſiliant. Ad ſuffuſiones oculorum, & albugines utilis. Bitumen omne diſcutit, glutinat, emollit, ab inflammatione tuetur: uuluarum procidentia, ſtrangulationesque olfactu, ſuffitu, impoſitu, emendat: comitiales morbos ſuffitum deprehendit, gagatæ lapidis more: purgationes mulierum cum uino, & caſtorio potū elicit: tuſſim ueterem, & anhelitum adiuuat: ſerpentium morſibus, coxendicum, laterumque doloribus auxiliatur: datur cœliacis in catapotio deuorandum: cum aceto potum diſcutit ſanguinem concretum: dyſentericis cum ptiſana liquatum infunditur: deſtillationibus ſuffitione medetur: mitigat dentium dolores oblitum. Cæterùm pilos incommodos ſiccum replicat, ſpecillo impoſitū: concalfactum autem, & cum farina hordeacea, nitro, & cera illitum, podagris, articulorum doloribus, lethargicisque prodeſt. Piſſaſphaltos eadem, quæ pix, & bitumen, ſi miſceantur, poteſt.

Bituminis cõſideratio. LEGITIMVM quidem Iudaicum Bitumen hoc æuo (quòd ſciam) in Italiam non aduehitur: id nanque, quo officinæ utuntur, impoſtura quædam eſt, pice, petroleo, & alijs nonnullis parata. Igitur mirari non licet, ſi id Dioſcoridis hiſtoriæ minimè correſpondere uideatur. Optimum in Iudæa prouenit in quodam lacu, quà Iordanis amnis influit, qui ab urbe Hierico quindecim tantùm millia paſſuum diſtat, ſi Brocardo fides habenda eſt, qui Palæſtinæ topographiam edidit. Nil uerò aliud bitumen eſt, quàm pingue quoddam lacus illius aquis ſupernatans, quod undis uentoq; agitatum in litore concreſcit, denſatur, coit, tenaciſſimumq; redditur. Nullum in hoc lacu (ut Galenus teſtatur lib. IIII. cap. XX. ſimp. medicamentorum) animal, nullaq; ſtirps innaſcitur, neq; uiſitur ob aquæ ingentem ſalſedinem. Imò cùm duo ingentia flumina in eum confluant, in quibus piſces innumeri, præſertim in eo, quod prope Ierichontem fluit, quod Iordanem appellant, nullus omnino piſcium fluminum oſtia excedit. Quinimo, eodem autore, de his, quæ in eum proijciuntur, nihil mergitur, ſed inſtar nauis, ſuper aquam fertur. Quippe hoc eſſe uerum probari facilè poteſt experimento, quod ſenſibus patet: nam unaquæq; nauis leuius admodum marinis, quàm dulcibus fertur aquis. Proinde loco citato hæc ſcitè prodidit Galenus. At aqua, quæ ex lacu Syriæ Palæſtinæ, quem alij quidem mare uocant mortuum, alij ſtagnum bituminoſum, guſtantibus non ſalſa modò, ſed & amara eſt. Salem uerò etiam habet ex ſeſe natum, perinde ſubamarum: primoq; ſtatim aſpectu unà cum uniuerſo mari tum candidior, tum craſſior apparet, ſalſugini meræ ſimilis: in quam ſi ſalem inijcias, ne liquari quidem etiam poſſit: plurimum enim eius in ſe habet: ac ſi quis in eam ſe mergat, continuò ſale tenuiſſimo uelut conſperſus, undiq; emergere conſpicitur. Quapropter etiam aqua illa, quàm cætera marina grauior eſt, idq; tanto pondere, quanto fluuiali marina. Itaq; ſi uolueris te ipſum deijcere in profundum, ne ſic quidem poteris deorſum ferri: ita attollit, eleuatq; aqua, non ſanè quia natura leuis ſit, quod quidam ueterum ſophiſtarum prodidit, ſed ut cenſuit Ariſtoteles, propter grauitatem inſtar luti, quæ leuiora ſunt, geſtans. Proinde ſi hominem ligatis manibus, pedibusq; in ſtagni illius aquam conieceris, deorſum haud feretur. quin uerò ſicut naues in mari onera plura, quàm in fluuijs citra ſubmerſionem portare ualent, eundem in modum in ſtagno mortuo multò plura, quàm in mari. Tantò enim eſt quæ in illo eſt aqua, marina grauior, quantò marina lacuſtri, aut fluuiali: ineſt enim ei ſalis ſubſtantia, quæ terrea, grauisq; eſt. Ipſiq; tibi marinam, ſi lubet, efficere licet, ſale in aqua fluuiali colliquato, cognoſcereq; quantò grauior reddatur aqua eiuſmodi, quàm ſit dulcis. Quin & modum iam inuenerunt, moderatam ad ſaliendum conficiendi ſalſuginem, ſi ouum in ea uideatur natare: nam ubi etiámnum ſidit, ac nõdum ſuper ſalſuginis ſuperficiem innatat, aquoſa magis eſt, & dulcis: grauiter uerò ſalſa eſt, ubi tanta eſt ſalis copia indita, ut amplius liquari, qui poſtea adijcitur, nequeat. quam aquam ſi pendere non grauaberis, omnium aquarum comperies grauiſſimam. Itaq; ego quandoq; inanem eſſe diuitis cuiuſdam ambitionem oſtendi, qui tantā in Italia maris mortui aquam deuexit, quæ ciſternam implere poſſet. Nam id ipſum ego expeditè præſtiti, ſale plurimo in aquam potabilem coniecto. Hæc Galenus. Lacus iſte, quem aliqui mare mortuum uocant, ille quidem eſt, quem ſacra teſtantur monumenta exortum eſſe, ubi Sodoma, Gomorrha, aliæq; finitimæ ciuitates cæleſti igne abſortæ, ſubuerſæq; fuere. Quod etiam Galeni authoritate comprobatur, qui eodem loco citato lacum hunc Sodomeum appellari ſcribit. Eructat continuè is (ut quidam Patriarcha Hieroſolymitanus ſuis ſcriptis perhibet) nebuloſos quoſdam uapores fœtorem intolerabilem uibrantes, qui poſtea uentorum flamine per conualles olim fertiliſſimas exagitati, perpetuam ſterilitatem relinquunt, ita ut longo terrarum ſpatio nec herba, nec arbos, nec ullum deniq; germen proueniat, neq; uireſcat, niſi iuxta Hiericum, ubi ab Eliſei fonte irrigantur horti. Tradit Plinius hunc lacum longitudine centum millia paſſuum excedere, latitudine maxima uiginti quinq; millia paſſuum implere.

Piſſaſphalti conſideratio. Idem Piſſaſphalti inter picis genera meminit libro XXIIII. capite VII. ſic inquiens. Eſt & Piſſaſphaltos mixta bitumini pice naturaliter ex Apolloniatarum agro: quidam autem ipſi miſcent. Affertur ex eodem agro etiámnum hoc æuo: ſiquidem ex Apollonia

Epiri,

Epiri, quam uulgò Valonam nuncupant, Venetias piſſaſphaltum pro picandis nauigijs copioſum importatur: quippe quòd pineæ pici commixtum, ualentiſsimè id muneris præſtet. Nuper ex Dalmatia afferri cœpit, ubi prope Leſinã non longè à Narenta foditur: cuius amicus quidam mihi copiam fecit. Foditur & in Pannonia, ubi id incolæ foſsitiam ceram eſſe exiſtimant.

Fuch. & quorundã lapſus.

Scribit Fuchſius libro primo de componendis medicamentis, piſſaſphaltum nunc etiam tribus ferè milliaribus ab Iſpruch reperiri, uocariq; Germanico ſermone Triſchemblut, cuius portionem aliquam adhuc ſe habere fatetur, ſibi à Georgio Collimitio tranſmiſſam, quæ ſuccenſa bitumen ac picem uериſsimè redolet. Sed equidem uereor, ne ipſe quoq; decipiatur, quemadmodum Ioannem Tranſtetterum clariſsimum medicum in Iſpruch deceptum eſſe ſcio unà cum Georgio illo. Is enim lapidem gagatem, qui ferè tribus ab ea ciuitate Germanicis milliaribus (ut Fuchſius inquit) in litore cuiuſdam torrẽtis frequentiſsimus reperitur, pro piſſaſphalto oſtendebat. Sed illius error, dum ego in Iſpruch eſſem, à clariſsimo Ioanne Petro Merendio medico Regio, & à me pariter deprehenſus eſt: quòd lapis Germanica lingua Triſchemblut uocatus, & ſi lapidis gagatæ modo conflagret, & bitumen redoleat accenſus; nunquam tamen ut pix, & aſphaltus igne liqueſcit, ſed ligni, uel tedæ modo comburitur.

Naphthæ mẽtio.

Præterea ultimum bituminis genus, quod Naphtham uocant, Plinius libro II. capite CVIII. in Auſtagenis Parthiæ inueniri prodidit, tantamq; eſſe huic ignium cognationem, ut tranſiliant protinus in ipſum undecunq; uiſum. Quod etſi in Italiam aliunde (quòd ſciam) non infertur; inibi tamen pluribus in locis id generis erumpit, quod eoſdem cum igne præſtat effectus: quale eſt, quod in agro Mutinenſi ſcaturit, petroleum, ſiue ſaxeum appellatum. Sed ut redeamus, unde digreſsi ſumus, bitumen Sodomeum non niſi fictitium, uel impoſtorum malitia adulteratum aduehitur.

Braſa. opinio improbata.

Proinde Braſauolus in ſynceri defectu Mumiam à Mauritanis uocatam ſubſtituit, quòd certò crediderit, mumiam eſſe legitimum Palæſtinum aſphaltum. Quandoquidem exiſtimauit, ſicca tum Arabum, tum aliarum gentium corpora, quæ pro mumia ex Syria, & Aegypto Venetias deferuntur, cùm ſint ex infima illius regionis plebecula, uice aloës, myrrhæ, croci, & balſami ex more Iudaico, duntaxat aſphalto impleri: quòd eorum pauperies aromatum ſumptus non toleret. Hoc fundamentum hinc iecisſe uidetur, quòd Strabo literis mandauerit bitumen Sodomei lacus in uſu eſſe ad tutanda hominum cadauera.

Mumiæ conſideratio.

Sed quantum ipſe ex Arabum ſcriptis deprompſi, apud eos MVMIA potius eſt piſſaſphaltum, quàm aſphaltum: ſiquidem ſcribit Auicenna, mumiam eadem præſtare, quæ aſphaltus pice commixtus. Ex quo facilè conijcere poſſumus, cadauera illa piſſaſphalto tantùm impleri. Cui etiam ſubſcribit Serapio, qui de Mumia diſſerens, ex Dioſcoridis auctoritate, eadem, quæ Dioſcorides de piſſaſphalto tradidit, ipſe uerbótenus ad mumiam retulit, ſic inquiens. Mumia eſt in terris Apolloniæ: deſcendit nanq; ex montibus, qui ducunt flumina cum aqua, & eijcit eam aqua fluminis in ripis, & eſt coagulata, & fit ſicut cera, & habet odorem picis mixtæ cum aſphalto cum aliquo fœtore: & uirtus eius eſt, ſicut picis, & aſphalti mixtorum. Vnde potius aſſerendum putauerim, noſtram Mumiam eſſe piſſaſphaltum, quàm aſphaltum. Et quanuis dicat Strabo bituminis Iudaici uſum fuiſſe ad conſeruanda cadauera; non tamen negat, quin bitumini picem admiſceant, fiatq; piſſaſphaltum factitiũ. Verùm Serapio, & Auicenna has mixturas optimè nouerant, utpote quibus non modò Syri, ſed & ſuæ gentis Mauritani uterentur. Quo fit, ut Braſauoli ſententiam non probandam exiſtimem, quòd ſcilicet uulgaris Mumia bituminis loco in componendis medicamentis ſubſtituatur. Nanq; Mumia præterquàm quòd eſt (ut puto) ſyncerum piſſaſphaltum, uel aſphaltum pice mixtum, concepit defluentem humorem, qui continuò è cadaueribus in ſepulcris liquatur. Ex quo credendum eſt, eam non parum ſuam immutaſſe naturam. Porrò ſatius ducerem Galenum, & Paulum conſulere, qui in ſuccidaneis, ſi deſit aſphaltus, picem liquidam ſubdunt. Cæterùm notare conuenit, Serapionem Mumiam Dioſcoridis piſſaſphalto adieciſſe, ut quæ aliquam inter ſe cognationem haberent, abinuicem non diſiungeret: non enim erat neſcius, huiuſcemodi cadauera piſſaſphalto impleri, quemadmodum myrrha, croco, aloë, ac etiam balſamo ſimul admixtis implebantur, quæ ueram tractu temporis conficiebant mumiam, cuius meminit eiuſdem capitis initio, his uerbis. Mumia ſepulcrorum fit è myrrha, aloë, alijſq; rebus his additis, & humiditate, quam exudant humana corpora. Veruntamen hac noſtra tempeſtate in Italiam haud quaquam aduehitur: quippe quòd hac mixtione nulla earum regionũ cadauera præter nobilium, ac diuitum condiantur, & hi quidem ſepulcra habent ſibi conſtituta, diligenterq; occluſa. Idcirco non ita facilè iſtorum corpora ſurripi poſſunt à mercatoribus illuc profectis, ut minori tum difficultate, tum ſuſpicione auferri poſſunt pauperum, & ignobilium, aſphalto pice mixto, uel ipſo piſſaſphalto confarcta. Ideoq; apertiſsimè falluntur, qui pro legitima mumia arefactam iſtiuſmodi cadauerum carnem aſſumunt, non autem eorum infarctum, ueluti ſeplaſiariorum quàm plurimi, qui carnes & oſſa contundunt, eaq; medicamentis admiſcent, quæ mumiam expoſcunt. Neceſſum igitur eſſet legitimam mumiam expetentibus, ut in hoſpitalibus noſtris cadauera obeuntium aloë, myrrha, et croco repleri curarent, eamq; deinde ſuo tempore eximi.

Mumiæ uires

Mumia enim (ut Arabes tradunt) quàm plurimis pollet facultatibus: ſiquidem ſecundo ordine tum ſiccat, tum excalfacit: capitis dolores frigiditate obortos abſq; humorũ præſentia mulcet. Medetur hemicraneæ, paralyſi, oris diſtractionibus, comitialibus, uertiginoſiſq;, ſi ex amaraci aqua naribus immittatur. Leucoij oleo, ſiue hyoſcyamino grani pondere ſubacta, ad aurium dolores frigidos utiliter in earum concauitatem infunditur. Prodeſt quatuor granorum pondere ex thymbræ decocto reſoluta, gulæ cruciatibus. Epota ex ziziphorum, hordei, & myxorum decocto tribus diebus continuis, tuſsientibus opem non modicam præſtat. Granorum item quatuor pondere ſumpta ex aqua menthæ cordis affectus renouet: cum decocto uerò cumini, ammi, & cari, tum uentriculi, tum inteſtinorum flatus diſcutit. Bibitur utiliter ab alto deuolutis ex ſiliquæ Aegyptiæ medulla, additis Lemnia ſphragide, & rubiæ radice. Hauſta trium, uel quatuor granorum pondere ſingultum inhibet, ſi tamen ex cumini, & apij decocto aſſumatur. Erinis impoſita, additis moſcho, caſtoreo, caphura, & oleo balanino, naribus commodè inditur ad diuturnos capitis dolores, præſertimq; cùm adhibitis alijs contumax morbus non ſoluitur. Gargarizatur cum oxymelite aduerſus anginam: & ad lienis affectus ex cari decocto utiliter bibitur: & contra letalia

uenena

uenena ex decocto tribuli marini,& fœtidi laſerpitij gũmi iuuamento non modico ſumitur. item ex mero contra ſcorpionum ictus bibitur,ictisq́; locis cum recenti bubulo butyro utiliſſimè imponitur. Adſtringit mumia illita externa ſanguinis profluuia, pota uerò interna: proinde perutilis ad cruentas excreationes. Ex caprillo lacte pota opitulatur exulceratæ ueſicæ, internis penis deſquamationibus, & urinam ægrè continentibus. Non deſunt qui credant, humanorum cadauerum oſſa in puluerem redacta, & in potu exhibita uarijs corporis languoribus prodeſſe, os ſuum unicuique membro tribuentes. Quod penitus refellendum non eſt: ſiquidem ipſe pluries uidi in comitiali morbo cranium humanum in puluerem redactum maximè profeciſſe, ſicuti etiam calculoſis renibus,& eorum doloribus. Sed ad Bitumen redeamus, à quo nos penè diſiunxerat mumia, ne à noſtro inſtituto recedamus. Huius meminit Galenus lib.XI.

Bituminis hiſtor. & uires ex Galeno.

ſimp.medicamentorum, ſic inquiens. Bitumen,unũ & ipſum eſt ex ijs,quæ in aqua marina proueniunt,& in alia quapiam,quæ non eſt marinæ diſſimilis, ut in Apollonio Epiri, & per alia id genus loca, multis aquis ſponte naſcentibus, ceu ſpuma quædam innatans hoc medicamen reperitur,& molle quidem eſt,dum innatat, poſtea uerò reſiccatum pice ſicca durius efficitur. Optimum uerò bitumen in mari,quod mortuum uocant, prouenit. Eſt autem id ſtagnum ſalſum in cœle, hoc eſt caua, Syria. Cæterùm medicaminis ipſius uis eſt tum reſiccatoria, tum excalfactoria in ſecundo ordine. Meritò itaq; eo utuntur & ad glutinationes uulnerum cruentorum; & ad alia omnia, quæ exiccari debent cum modica excalfactione.

Κυπάρισσος. CVPRESSVS. CAP. LXXXVI.

CVPRESSVS refrigerat, & aſtringit. Cuius folia ex paſſo,& exiguo myrrhæ pota, ueſicæ rheumatiſmis, & vrinæ difficultati auxiliantur. Pilulæ autem ex vino tuſę in dyſenteria,alui fluxione,tuſsi,& orthopnœa,aut ſi reijciatur ſanguis, conuenientiſsimè bibũtur: earum decoctum eoſdem præbet effectus: tuſæ cum fico duritias emolliunt, nariumq́ue polypo medentnr: in aceto coctæ, & cum lupinis detritæ ſcabros ungues eijciunt: hernias inteſtinorum prolapſu erumpentes illitu reprimunt. Folia eadem præſtant. Pilulæ cum arboris coma ſuffitæ, culices abigere exiſtimantur. Folia trita,& impoſita uulnera conglutinant, ſanguinem ſupprimunt: trita ex aceto capillum tingunt: illinuntur per ſe, aut cum polenta ignibus ſacris,ulceribus quæ ſerpunt, carbunculis,& oculorum inflammationibus: admota cum cerato ſtomachum corroborant.

Cupreſſi hiſtoria.

TAMETSI *Cupreſſus arbor notiſſima ſit in Italia: quin etſi uulgaris ſint notitiæ eius fructus,quos tam Græci, quàm Latini conos appellant; attamen cùm nihil de eius hiſtoria memoriæ prodiderit Dioſcorides,ut lectoribus undequaq; ſit ſatisfactum,hic nobis diſſerendum eſt,quantũ hac in hiſtoria à Plinio, alijsq́; nonnullis edocti, cognoſcere quiuimus. Aduena igitur quondam fuit Italiæ Cupreſſus, & difficillimè naſcentium, natuq́; moroſa, ut quæ in educatione plurimum diligentiæ expetat, & præſertim in locis, ubi ſuapte natura non prouenit. Tradiderũt ueteres cupreſſum diti ſacram: & ideo funebri ſigno eius ramos ante domos ponere ſolebant, ubi aliquis defunctus iaceret. Ex quo more creditur eius umbra infauſta, nec quidem gratioſa. Duo habentur Cupreſſi genera,mas ſcilicet,& fœmina: hæc meta in faſtigiũ conuoluta: ille uerò ramos in latus ſpargens. Harum patria, ac proprium natale ſolum Creta inſula eſt. nanq; inibi quocunq; loco terra moueatur, ſubactaq́; ſit, niſi ſerantur alia,hæc ſua ſponte gignitur, atq; protinus emigrat. In Idæis etiam montibus, qui ad Troadem ſpectant, non appellato ſolo, Cupreſſus numeroſa ſpõte proſilit. Quod admiratione non uacat, alibi non niſi tempore,& perquàm diligenti cultura proueniens,& cultorẽ magnopere faſtidiens. Odere Cupreſſi flumina,lacus,omnesq́; aquoſos tractus. quo fit,ut in eiuſmodi locis ſatæ confeſtim inareſcant. Quod ſi rectè ſciuiſſet Adamus Lonicerus,non tam facilè (ut puto) ſcripſiſſet,cupreſſum humidis gaudere locis. Aſpernantur & fimum,quo etiam, ſi circumfoſſura impleatur,non multo poſt tempore pereunt. Mira eſt Cupreſſi fœcunditas: etenim trifera eſt. colliguntur eius coni menſibus ianuario, maio,& ſeptembri. Semen ijs innaſcitur, granis adeò puſillis, ac minimis, ut atomis comparari poſſit: ob id enim ægrè perſpicitur. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo ſemine gigni tam proceras arbores. Semen mirè formicis expetitur,ampliato etiam miraculo, tantuli animalis cibo abſumi natalem tantarum arborum. quo fit,ut fructiferæ Cupreſſi nunquam formicis ſint deſtitutæ. Cupreſſus perpetua coma uiret,eiusq́; materies nec cariem,nec uetuſtatem ſentit,ut etiam cedri, ebeni, loti,taxi,buxi,& oleæ. Proinde ueteres non aliam ob cauſam ex cupreſſina materie ſimulacra ſculpebant, niſi quòd ad æternam diuturnitatem permanſura putarent, ueluti Romæ illud Iouis in arce. Fert & Cupreſſus liquidam reſinam larignæ ſimilem,*

milem, ſapore uerò acerrimam. Reliqua ſemina tradunt, folijs cupreßi tuſis ſi miſceantur, à uermiculis quibuſcunq; non tangi, neq; erodi. Lignum autem (ut aiunt) nulla temporis diuturnitate ſuaueolentiam exuit. Sunt qui puſillam cupreſſum, nonnullis etiam Cipreſſo uulgò dictam, abrotonum fœminam uocent, à ſimilitudine, quam hæc cum arbore in multis habet. Idcirco nec fortaſſe aberraret, qui certo crederet, Plinium libro XXIIII. *capite* XV. *de chamæcypariſſo herba differentem, de hac intellexiſſe: præſertim cùm tradat, ipſam ex uino potam contra ſerpentium omnium uenena, ſcorpionumq; ictus pollere: ſiquidem & noſtra hac ætate pleriq; abrotonum fœminam ad idem uſurpant. Quod item ad alui tineas necandas bellarijs immiſcent, ut arte pueros ad comedendum alliciant. Hetruſci hanc Santolina uulgò nominant, de qua cùm libro tertio in abrotoni mentione nobis latius ſit differendum, hic plura dicere ſuperuacaneum eſſet. Cupreßi meminit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cupreßi folia, germina, pilulæ recentes, & molles magna uulnera conglutinant in duris corporibus: ex quo clarum eſt, quòd reſiccandi uim habeat abſq; inſigni acrimonia, aut caliditate, ſicut certè & guſtus teſtificatur. Apparet enim in ea leuis quidem acrimonia, ſed plurima amaritudo, multoq; etiam plus acerbitatis in tota planta. Tanta ei ineſt acrimonia caliditasq;, quanta ſatis ſit deducendæ in altum acerbitati, ac nullam tamen mordicationem, aut caliditatem in corporibus efficiat. Proinde in alto latentes in flaccidis, putreſcentibusq; affectibus humiditates innoxiè, tutoq; depaſcitur, atq; abſumit: cùm quæ excalfaciunt ſimul, deſiccantq;, eas quidem quæ contentæ ſunt, abſumant: cæterùm acrimonia, & caliditate alias attrahant. Sic enterocelicos iuuat: ſiquidem exiccat, roburq; addit corporis partibus præ humiditate laxis, utpote cùm adſtrictio in altum ſubeat, deducente ipſa caliditate, quæ admiſta eſt, eum ſeruante modum, ut deducere quidem ualeat, non tamen mordicare queat. Quidam ea utuntur ad carbunculos, & herpetes polentæ miſcentes, tanquam abſumat citra excalfactionem eos morbos facientem humiditatem. Sunt qui ad eryſipelata utantur, admiſta nimirum polenta cum aqua, aut oxycrato aquoſo.*

Cupreſſus puſilla.

Cupreſsi uires ex Gal.

Ἄρκευθίς. IVNIPERVS. CAP. LXXXVII.

IVNIPERI genera duo: altera maior, altera minor. vtraque acris eſt. Excalfacit, & urinam mouet: accenſa ſerpentes fugat. Baccarum nõnullæ nucis iuglandis magnitudine nonnunquam grandeſcere, aliæ nucem Ponticam ęquare inueniuntur, rotundæ, odoratæ, in mãdendo dulces, ſubamaræ, quæ arceuthides etiam, id eſt, baccæ Iuniperi, nominantur. Modicè calfaciunt, & aſtringunt, ſtomacho utiles: contra pectoris vitia, tuſsim, inflationes, tormina, & ſerpentium ictus efficacisſimè bibuntur: urinam cient, unde ruptis, conuulſis, & vuluæ ſtrangulatui ſubueniunt. Folia acrimoniam habent: ideo tam ipſam, quàm eorum ſuccum ex uino contra viperarum morſus illini, aut bibi prodeſt. Corticis cinis cum aqua illitus, lepras eximit.

REPERIVNTVR *Græci Dioſcoridis codices (ut etiam adnotatum reliquit Marcellus) in quibus Iuniperi caput prorſus deprauatum legitur, quibuſdam additis, quæ Dioſcoridis doctrinam minimè ſapiunt. Siquidem nec Galenum, nec item Paulum Aeginetam, minusq; Serapionem, qui tamen uerbòtenus Dioſcoridis ſcripta per capita ſingula refert, illud uſquam poſteritatis memoriæ prodidiſſe conſtat, quòd ſcilicet ramenta ligni Iuniperi epota homines perdant; præſertim cùm eius baccæ contra ſerpentium ictus efficacißimè deuorẽtur: bibaturq;, ac illinatur foliorum expreſſus ſuccus ad uiperarum morſus. Adde etiam quòd facto periculo id omnino falſum eſſe deprehẽdatur. Quare non modò non credendum, ſed ne cogitandum quidem, eiuſmodi ineptias à Dioſcoride ſcriptas: quin potius illi aſcriptas eſſe exiſtimandũ. His ergo rationibus adductus, nõ temerè partem illam, utpote addititiam, ex hoc capite reſecandam duxi. Maior, & minor Iuniperi ſpecies in pluribus Italiæ locis reperitur. Tuſcia urbanas alit, quæ in proceram arborem aſſurgunt, uiſunturq; hæ frequentes in agro noſtro Senenſi: quarum fructus ſylueſtribus & craßior, & dulcior habetur. Iuniperi materies ad cẽtenarios annos incorrupta perdurat: proinde iußit Hannibal (ut Plinius tradidit libro* XVI. *capite.* XI. *) templum Dianæ Epheſiæ Iuniperinis trabibus extrui, quòd per multas ætates eſſet duraturum. Igitur mirari non licet, ſi chymiſtæ aſſeuerant, carbonem Iuniperinum accenſum, & ſuo cinere obrutum ignem integro anno fouere. Profert ex ſe Iuniperus gũmi maſtichæ ſimile, quod & Sandaracham, & Vernicem appellant. Hoc primùm cùm metitur, candido ſplendeſcit colore: ſeneſcens uerò in rufum abijt. Porrò haud ignorandum eſt, hanc Arabum ſandaracham à Dioſcoridis ſandaracha perquàm longè dißidere. Nanq; Græcis ſandaracha eſt foßilis ad arſenici, ſiue auripigmenti genera referenda,*

Iuniperi cõſideratio.

Gummi Iuniperi.

erodens,

erodens, & exitiale medicamentum, ut amplius in quinto libro Deo duce dicemus. Verùm hæc ſandarachæ nomenclatio in gummi Iuniperi inuecta fuit à medicis, qui Mauritanos ſecuti ſandarax Arabicum nomen (ſic enim Arabes Iuniperi gummi uocant) in ſandaracham conuerterunt. Quamobrem illud adnotandum eſſe uidetur, quòd ubi Arabes, ſandaracham medicamentis inſerendã eſſe præcipiunt, gummi Iuniperi immiſcendũ intelligunt: ubi uerò à Græcis de ſandaracha fit mentio, foßilis illa rufa, & auripigmento ſimilis, eſt intelligenda. Tradit Plinius libro XIII. *cap.* XI. *plura gummi genera, ubi gummi Iuniperinum ad nihil eſſe utile ſcribit. Cuius tamen frequens uſus in medicamentis contrarium indicat.*

Gummi Iuniperi uſus.

Quippe hoc ſyncero, & oleo ex lini ſemine preſſo, fit uernix liquidus: cuius eſt uſus ad illuſtrandas picturas, & ad nitorem ferri conciliandum: utilis etiámnum ad ambuſta, & præcipuus ad dolores, et tumores hæmorrhoidum. Siccus uernix, hoc eſt gummi Iuniperi (ut autor eſt Serapio) deſtillationes ſuſpendit, menſium profluuia ſiſtit, ſinus exiccat immiſtus, hauſtus uerò pituitam, quæ uentriculo, & inteſtinis hæſerit: tineas & cætera uentris animalia necat. Neruorum reſolutionibus, quas humores frigidi contraxerint, opitulatur. Capitis deſtillationes ſuffitu diſcutit. Idem exceptus ſanguinis excreationes ſupprimit, & hæmorrhoidas fluentes illitus. Addito tum roſaceo, tum myrtino ſedis rimas coërcet, & hiantibus frigore manuum, pedumq; ſciſſuris illitu ſuccurrit. In ſumma calfacit, & ſiccat primo receſſu.

Sandaracha alia Plinii.

Eſt & Sandaracha ceraginoſi mellis genus apud Plinium, qui de ea libro XI. *cap.* VII. *ita ſcribit. Præter hæc conuehitur Erithace, quam alij ſandaracham, alij cærinthum uocant. Hic erit apum, dum operantur, cibus, qui ſæpe inuenitur in fauorum inanitatibus ſepoſitus, & ipſe amari ſaporis: gignitur rore uerno. hactenus Plinius. Cæterùm oleum, quod ex Iuniperi materie (ut chymiſtæ dicunt) per deſcẽſorium duobus aduerſis fictilibus, tum pariter uitreis inſtrumentis elicitur, calidum ore contentum dentium dolores mirificè mulcet, ſi tamen frigida defluxione afficiantur. Fit ex baccis hoc longè præſtantius, odore perquàm iucundo.*

Iuniperi uires ex Gal.

Iuniperi meminit Gal. lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Iuniperus, calida, & ſicca utrinq; tertij ordinis. At fructus ſimiliter quidem calidus eſt, ſed non ſimiliter ſiccus, uerùm in hoc primi fuerit ordinis.*

Βράθυς. SABINA. CAP. LXXXVIII

SABINA duorum generum eſt. Vna folijs cupreſſo ſimilis, ſpinis horridior, grauiter olens, acris, & feruens. arbor eſt coactę breuitatis, quæ ſeſe magis in latitudinem fundit. huius folijs nonnulli pro ſuffitu vtuntur. Altera tamarici folio ſimilis eſt. Vtriuſque folia nomas ſiſtunt, collectiones illitu mitigant: quin & cum melle illita nigritias, ſordesq́ue repurgant, & carbunculos rumpũt: cum vino pota ſanguinem per vrinam eliciunt: partus appoſita extrahũt, & ſuffitu idem præſtant. Vnguentis calfacientibus immiſcẽtur, & priuatim gleucino.

Sabinæ conſideratio.

NIHILO MINVS *uulgaris eſt notitiæ Sabina in Italia, quàm quæuis alia uulgaris planta, tam illa inquam, quæ cupreſſo, quàm quæ tamarici folio eſt perſimilis. Quod tamen nõnunquam imperitis negotium exhibet: ſiquidem aliquando uiderim pro ſabina aſſumi quandam herbam dodrantalẽ, quæ quibuſdam in montibus plurima naſcitur, folio tamaricis, licet nec odore, nec ſapore ſabinam referat.*

Selago Plinii.

Hanc ſæpius exiſtimaui eſſe Selaginem à Plinio lib. XXIIII. *cap.* XI. *commemoratam. Nanque inibi ſelaginem eſſe affirmauit, ſabinæ ſimilem. Olim ſelaginem contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum uitia ſuffitam prodeſſe. At tanta extitit tunc temporis ſuperſtitionum magorumq; uanitas, ueluti & hoc æuo apud pleraſque gentium turbas uiſitur, ut ij nũquam ad ſelaginem legẽdam accederent, niſi prius Dijs ſacra feciſſent. Quin & eam inualidã omnino cenſebant, niſi dextra manu, & nudis pedibus legeretur.*

Sabinæ uires ex Galeno.

Hæc, quæ ſequuntur, de ſabina ſcriptis tradidit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicam. ſic inquiens. Sabina ex numero eſt fortiter exiccantium, idq; ſecundum tres qualitates, quas in guſtu præ ſe fert, ſimiliter cupreſſo, niſi quòd ea & acrior eſt, & ut ſic dixerim, magis aromatica, ſeu odoratior. Igitur huius, quã modo dixi qualitatis eſt particeps, nempe acrimoniæ conſiſtentis in temperamento calido, præterea amaritudinis, & adſtrictionis obſcurioris, quàm in cupreſſo. Siquidem quantò magis acrimonia ſuperat, tantò etiam potentius digerit. Itaq; glutinare nequit ob ſiccitatis, & caliditatis robur. nam utriuſq; illi tantum ineſt, ut etiam tendat, & inflammationem afferat. At putredinibus ſimiliter cupreſſo accommodari poteſt, maximè ubi rebelliores fuerint, & diuturniores. nam hæ citra noxam uim medicamenti perferunt. Quin & quæ atra ſunt reddita, & admodum ſordida, ea cum melle expurgat: carbunculos item ſoluit. Porrò eſſentiæ tenuitate menſes quoque prouocat, ut ſi quid aliud, & ſanguinem per urinas mouet. Fœtum etiam uiuentem interficit, & mortuum eijcit. Eſto autem hoc medicamen tertij ordinis,*

dinis, tum excalfacientium, tum deſiccantium ex numero eorum, quæ uel maximè tenuium ſunt partium. Et hoc utiq; nomine unguentis inditur, & maximè gleucino, & in multas antidotos inijcitur. Quidam uerò etiam cinnamomi uice duplum eius ſubijciunt. Eſt enim extenuandi, & digerendi facultatis, ſi epotum fuerit.

Κέδρος. CEDRVS. CAP. LXXXIX.

CEDRVS arbor magna eſt, ex qua picem colligunt, quæ cedria uocatur. Iuniperi modo baccas parit, baccarum myrti magnitudine, rotundas. Cedria optima eſt craſſa, perlucida, grauis odoris: quæ dum effunditur, guttatim non diſsipata coit. Cui ea uis ineſt, ut defuncta corpora conſeruet, & viuentia corrumpat: qua ex cauſa mortuorum uitam aliqui eam appellauere. Veſtimenta quoque, & pelles eximia calfaciendi, & ſiccandi dote, corrumpit. magni ad ocularia medicamenta uſus: quippe illita oculis claritatem affert, albugines cicatricesque detergit: inſtillata autem cum aceto, uermes aurium necat: cum hyſſopi decocto infuſa ſonitus, ſibilosque ſedat: cauis dentium indita eos frangit, & dolores leuat: idem facit cũ ex aceto colluitur: peruncto ante coitum genitali, cõcipiendi vim adimit: anginæ ea perunguntur, tonſillarum inflammationibus auxilio eſt: lendes, pediculosque illitu enecat: ceraſtæ morſibus cum ſale impoſita ſubuenit: contra hauſta leporis marini uenena, in paſſo ſumpta, auxiliatur: in elephantia aut linctu, aut perunctione proficit: pulmonũ vlcera purgat, & ſi cyathus eius abſorbeatur, perſanat: vermes, & tineas ſubter indita necat, & partus extrahit.

Fit & oleum à cedria ſeparatum dum coquitur, uelleribus ſupra halitum eius expanſis, ut in pice. Eiuſdem ad omnia uſus: priuatim vehementer perunctum, ſcabiem quadrupedum, canum, boumque perſanat: ijsque inhærentes ricinos enecat, & ulcera, quæ ex tonſura acceperunt, ad cicatrices perducit. Cedrides cedri fructus vocantur. Calfactoriã vim habent: ſtomacho aduerſantur: auxilio ſunt tuſsi, conuulſis, ruptis, ſtranguriæ: menſes ciunt ex polline piperis poti: contra hauſtum leporem marinum in vino ſumuntur: ſerpentes fugantur, peruncto ex adipe ceruino, aut medulla, corpore. In antidota adduntur. † Fuliginem, quomodo ex pice congeri oportet: quæ eandem, quam picea fuligo uim præbet.

Cedri hiſtor. ex Theophr. & aliis.

QVANVIS *Cedrus (ut Theophraſtus memoriæ prodidit) arbor ſit eximiæ proceritatis: paucis tamen, ac raris conſtat radicibus, non profundis, ſed per ſumma terræ diſperſis. Hæc eſt iunipero non abſimilis: nam & ipſa folio eſt longo, duro, anguſto, pungente. Cedrus eſt ramis denſiſsima: nodoſo admodum caudice: alis frequentibus, ubi rami ex ipſo caudice prodeunt: medulla odorata, non ſecus ac larigna rubente: baccis iuniperinis, ſed myrti magnitudine, flauis, hilaribus, odoratis, eſculentis. Matureſcunt per autumnum nouis prius editis. quo fit, ut eodem tẽpore & nouos, & ueteres gerat fructus. Saxoſis, & frigidis gaudet, & montes amat præ cæteris tractibus. Perpetua coma uiret, qua ſi caſtretur decacuminata demoritur, nec unquam inde regerminat, utpote & cupreſſus, pinus, larix, & aliarum plures. In Cypro maxima prouenire traditur, nempe centum triginta pedum longitudinis: craſſitudinis uerò ad quinûm hominum complexum. In Syriæ quoq; montibus tanta huius craſsitudo fertur, ut homines terni caudicem amplecti nequeant, tam inibi longitudine, & craſsitudine præſtat. Eius ſumma genera duo, maioris, & minoris diſcrimine. Minoris item duæ ſpecies, Lycia, & Phœnicia iuniperi ſimilitudine, differunt tamen folio: nã quæ acutum, durum, ſpinoſum habet, oxycedros appellatur, ramoſa, & nodis obnoxia: altera odore præſtat. Fructum ferunt ambæ myrti magnitudine, ſapore dulcem. Et maioris duo ſimiliter genera: quæ floret, fructum non fert: fructifera uerò non floret, & in ea antecedentem fructum (ut ſuprà dictum eſt) nouus occupat. Cedro materies duriſsima: quam ob cauſam credidere maiores, eam neq; cariem, neq; uetuſtatem ſentire, ſed æternam eſſe. Qua etiámnum ratione ductus Salomon, Dei optimi maximi templum ex cedri materie extruendum curauit. Ex ea quoq; priſci ſimulacra factitarunt, exiſtimantes tantam illis ineſſe diuturnitatem, quantam marmoreis, aut metallicis. Cedri materies optima nauigijs non modò extruendis, ſed & palatiorum, & arcium fabricis conueniens: quippe quoniam incorrupta in perpetuum perdurat.* Oxycedri cõſideratio. *Quæ Oxycedrus appellatur, frequens in Iſtria naſcitur iunipero admodum ſimilis, nec niſi fructu differens maiore, rubente, ac dulci: quo tamen ab incolis à iunipero non ſecernitur. nanque cedrus ijs omnino ignota eſt, utpote qui neſciant hanc eſſe adeò iunipero ſimilem, ut non facilè imperiti alteram ab altera dignoſcere queant. At cùm ipſe oxycedri ramuſculo eſſem donatus à Georgio Reſſingero primario prouinciæ Carniolæ medico,*

dico, quem ipſe ex Peſino Iſtriæ oppido ſecum attulerat, rubentibus baccis undiq; refertum, eaq; in memoria haberẽ, quæ apud Theophraſtum, ac ueteres alios legeram, mihi quidem fructum illum intuenti ſtatim inclinauit animus, hanc minorem eſſe cedrum. Etenim, ut memorant ſtirpium ſcriptores tum ueteres, tum recentiores, difficilè admodum eſſet ſecernere cedrum à iunipero, niſi huic cæruleus, pumilusq;: illi uerò flauus rubensùe, ac grandior fructus ineſſet.

Cedriæ conſideratio.

Manat ab arbore maioris cedri etiam reſina, quæ propriè Cedria dicitur, utilis ad multos in medicina uſus. ſed hãc ad nos non deferunt Cyprij, tametſi eorum regio cedris (ut aiunt) quàm plurimis ſcateat. Variat ad hæc in Dioſcoridis codicibus de cedria lectio. Quippe uulgata βαρεῖα τῇ ὀσμῇ *habet, id eſt grauis odore, cùm tamen antiquiſsimus codex manu ſcriptus habeat* εὔτονος τῇ ὀσμῇ, *id eſt uehemens odore. quod indicat cedriam eſſe uehementer odoratam, non autem grauiter olere. Quod etiam maximè teſtatur Virgilius libro* VII. *Aeneidos his uerſibus de Circe canens.*

Proxima Circeæ raduntur litora terræ,
Diues inacceſſos ubi ſolis filia lucos
Aſsiduo reſonat cantu, tectisq; ſuperbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.

De Citris autem, quibus aurea totius ferè Italiæ uiridaria exornantur, tam in Tyrrheni, quàm Benaci litoribus in ſequentibus, capite de malis, ubi ipſorum mentionem facit Dioſcorides, adiuuante Deo plura dabuntur. ſiquidem arbor illa ab hac, de qua nunc agitur, plurimùm differt.

Cedri & Cedreæ uires ex Galeno.

Cedri meminit Galenus lib. VII. *ſimp. medicamentorum his uerbis. Cedrus ſpecie duplex eſt, altera fruticoſa iuniperis adſimilis, altera arbor non exigua. Vtraq; eſt calidæ, ſiccæq; temperaturæ tertij quodammodo ordinis ſecundum utrunq;. Cæterùm Cedrea (uocatur ita cedri oleum) quartum etiam ordinem uidetur attingere, abunde calida ſimul, & tenuium partium. Molles itaq; carnes promptè citraq; dolorem putrefacit, ſicut alia omnia, quæ cùm eiuſdem ſint in calfaciendo ordinis, adiunctam etiam habent ſubſtãtiæ tenuitatem. At in duris pluſculo tempore, & uix operatur. Porrò talia omnia medicamenta ſeptica uocantur, & ſepta: ſed inter ſeſe maioris, minorisq; ratione diſsident. Eſt autem in hoc genere medicamentorum ex primo, & infirmiſsimo ordine cedrea: pleraq; enim eorum admodum ſunt efficacia. Talia itaq; & mortuorum corporum carnes corrumpunt: at cedrea exiccat, ſimulq; à corruptione tuetur corpora demortua, utpote humiditates eorum ſuperfluas depaſcens, cæterùm ſolida corpora haud attingens. At in uiuentibus calor ipſe, qui in corporibus eſt, cedreæ uires adaugens, cauſa efficitur, ut teneræ ab ea carnes deurantur. Nec mirum uideri debet, ſi cùm tanta polleat potentia lendes, pediculos, & tineas, & in auribus natos uermes interficere ualeat, tum fœtum appoſita uiuentem quidẽ interimat, mortuum autem eijciat, ſicut ſanè etiam in coitu ſemen, pudendo circumlita. proinde conceptum impediens eſt medicamentum, ſi ſic utaris, nulli ſecundum: aliaq; multa eiuſmodi particulatim efficit. Itaque argumentum eſt, ipſum ualenter excalfacere, ſicut ubi dentium foraminibus inſtillatur: ſiquidẽ dolores eorum mitigat, ſed & ipſos confringit. Extenuat quoque oculorum cicatrices, & uiſus hebetudini ab humorum craſsitudine ortæ medetur. Porrò quod eius eſt pinguiſsimum, & ad unguem oleoſum, quod ſuſpenſis ſupra eam dum coquitur, lanis excipitur, ac colligitur, tota cedrea tenuius quidem eſt, ſed minus acre; quanquam non minus excalfaciens. Eandem quippe rationem habet ad id quod reliquum eſt cedreæ, craſsius illud uidelicet, quàm oleum ad amurcam. Proinde illud utpote craſsius, mordax eſt, & maiore aperiendi facultate præditum. Itaque ulcera irritat, phlegmonenq; illis excitat. Porrò oleoſa illa cedrea adeò clementibus eſt uiribus, ut etiam plebeij experientia docti uulnera ouibus occaſione tundendi à forfice facta, illa illita ſanent, ſicut etiam pice humida. Vtuntur autem ea & ad ouium ſcabiem, & ricinos, Græci* κρότωνας *uocant. Porrò cedrides (nam ita fructum cedri nuncupant) moderatiores uires obtinent, adeò ut comedi quoque poſsint. Attamen ſi liberalius ijs utare, capiti dolorem inferent, ardoremq;, ac morſum in uentre percipies.*

† *Hic lectorem admonitum uolumus, illa de fuligine Cedri uerba non legi in Græcis tum uulgatis, tum etiam antiquis quibuſdam codicibus. Quare cùm neq; à Marcello uertantur, qui plura exemplaria Græca habuiſſe fatetur, ea potius addititia, quàm legitima cenſenda uidentur.*

Δάφνη. LAVRVS. CAP. XC.

LAVRVS quædam tenui folio conſtat, altera latiore. Vtraque excalfactoriam naturam habet, & emollientem. Vnde decoctum earum in muliebres inſeſſus additum, uuluæ, & ueſicæ uitijs conuenit. Virentia folia ſenſim ſubſtringunt: illita quoque, ac trita ueſparum apiumque ictibus opitulantur: eadem cum polenta, & pane illita inflammationem omnem mitigant: ſed pota ſtomachum effundunt, & uomitiones mouent. Lauri baccæ magis, quàm folia calfaciunt. ergo in eclegmate tritæ cum melle, vel paſſo proſunt tabi, orthopnœæ, & omnibus thoracis rheumatiſmis: contra ſcorpionum ictus ex vino bibuntur: uitiligines emaculant. Succus baccarum utiliſsimè aurium dolori, & grauitati inſtillatur cum vino uetere, & roſaceo. In medicamẽta autem adijciuntur, quæ neruorum laſsitudines reficiunt, acopa vocant: & ad unguenta, quæ calfaciunt, & diſcutiunt. Cortex radicis calculos rumpit, partus necat, hepaticis prodeſt, tribus obolis in vino odorato potus.

Lauri hiſtoria.

L A V R V S tam tenuifolia, quàm latifolia arbor odoratiſſima, & ſi antiquis credimus, Apollini lucidiſſimo ſacra: quinetiã à Ioue colitur. Vna quoq; laurus Romæ antiquitus imperatorum pontificumq; domos exornare ſolebat. Quod ſimiliter, atque alij complures gentilium mores, in hunc uſq; diem apud nos perdurat. Nanq; ubi dies feſtus aduenerit, laurus non modò tẽplorum ualuas decorat, ſed & ubi dies geniales adfuerint, ingẽtium palatiorum eſt ianitrix. Quo fit, ut magnis aduentantibus principibus, lauri frondibus & columnæ, & arcus in pacis ſignum extruantur: ſiquidem pacifera laurus eſt, non ſecus ac olea. Ideo antiquitus etiam, ſi eius rami prætendebantur inter armatos hoſtes, firmum quietis erat indicium. Qua obſeruatione ductus Bernardus Cleſius Cardinalis ampliſſimus Tridentinus, tum pacis, tum quietis ſectator maximus, lauri, & palmæ floridæ ramum adnectabat, ut nitida marmora, præclara metalla, ſpecioſæ picturæ, aurea, & argentea uaſa, ac reliqua admiranda demonſtrant, quibus magna eius palatia fulgent. Romanis laurus ferebatur lætitiæ uictoriarumq; ſigno. Idcirco laurum in templis in Iouis gremio reponebant, quoties Romæ lætitiam uictoria noua attulerat. Quinetiam grata Apollini dona unoquoque anno mittere ſolebant in Parnaſo monte, quòd ibi laurus ſpectatiſſima creſceret. Cæterùm quòd laurus Romæ à Ioue è cælo miſſa fuerit, ut ea imperatores coronarentur, facilè perhiberi poteſt: nanque Liuiæ Druſillæ, quæ poſtea Auguſta matrimonij nomen accepit, cùm pacta eſſet illa Cæſari, gallinam conſpicui candoris ſedenti in hortis aquila ex alto abiecit in gremium illæſam, intrepideq; miranti acceſſit miraculum, quòd teneret roſtro laureum ramum ſuis baccis onuſtum. Quod audientes conſeruari alitem, & ſobolem iuſſere aruſpices, ramumq; eum ſeri, ac ritè cuſtodiri. Quod factum eſt in uilla Cæſarum fluuio Tyberi impoſita, iuxta nonũ lapidem flamminia uia, quæ ob id uocatur ad gallinas. Porrò tam creuit ramus laureus, tamq; ſe propagauit (tametſi radicibus deſtitutus) ut breui tempore ibi mirè ſylua prouenerit. Ex qua triumphans poſtea Cæſar laurum in manu tenuit, coronamq; in capite geſſit. Ac deinde imperatores Cæſares cuncti triumphantes lauro coronabantur, tenebantq; in manu ejuſdem ramos. Quos poſt triumphos traditus eſt mos ſerendi in eminentioribus locis in celebratis Romæ collibus. Quo factum eſt, ut plures laurorum ſyluæ Romæ uireſcerent, quæ ob id laureta uocabantur: qualis erat, quæ in monte Auentino multo ante alios tempore uiguit.

Lauri natura.

Nimirum indicat laurum dijs gratiſſimam eſſe arborem, quæ ſui habetur ab impetu fulminũ ratio: ſiquidem nulla habita, cùm è cælo ruunt, nec diuinitatis, nec principum amplitudinis ratione, plerunque templorum turres iciunt, ſuperba mundi palatia dilacerant, ac ſæpius homines immaniter interimunt. hæc tamen ſola arbor fulmine non percutitur, niſi in futuræ calamitatis prodigium: ac ne quidem domus, in quibus adſint eius rami, de cælo tangantur, pro certo creditur. Proinde Tyberius Cæſar fulminibus perterritus, tonante cælo lauro coronabatur. Laurus ex ſeſe uim habet ignem producendi: quippe ſi exiccatæ ramus ramo frequentius confricetur, ſuper aſperſo ſulphuris puluere, ignis ſtatim exiliet. Eadem perpetua fronde uiret, tantaq; pollet ui, ut eius ramis in aruo defixis, rubigo, maxima ſegetum peſtis, abigatur, tranſeatq; in earum folia ex aruis. Poëtæ perfectionis ſigno lauro coronantur, idq; præmium eſt Apollineorum muſas colentium. Coruus occiſo chamæleonte, fronde lauri deuorata infeſtum uirus extinguit. Qua etiam palumbes, graculi, merulæ, & aliæ perplures aues annuum faſtidium purgant.

Laurus lapidea.

Cæterùm lapideas lauros oriri in mari rubro ſcribit Theophraſtus lib. IIII. cap. VIII. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. In ſinu autem Heroo cognominato, ad quem deſcendunt Aegyptij, laurus eſt, & olea, & thymum: uerùm non uiridia, ſed lapidis ſpecie parte à mari eminente, ſimilia tamen uiridibus tam folijs, quàm germinibus. Colos quoq; floris in thymo, tanquam nondum perfectè floruerit, liquido deprehẽditur. Longitudo arbuſcularum cubitorum ternorum eſt. Hæc ille.

Lauri uires ex Galeno.

Laurum ſcriptis commendauit Galenus lib. VI. ſimplicium medicament. ſic inquiens. Lauri arboris & folia, & fructus deſiccant, & calfaciunt uehementer, pluſq; etiam fructus, quàm folia. At radicis cortex minus quidem acris eſt, & calidus, plus tamen amarus, habetq; etiam adſtrictionis nonnihil. Quamobrem & calculos confringit, & iecori prodeſt. Bibitur ex uino fragrante trium obolorum pondere.

πλάτανος. PLATANVS. CAP. XCI.

TENERRIMA Platani folia in uino decocta, mox illita, oculorum fluxiones ſiſtunt: tumores, & inflammationes leuant. Decoctus cortex in aceto, dentes in dolore colluit. Virides pilulæ in vino potæ, ſerpentium morſibus auxiliantur: exceptæ autem adipe, igni ambuſta ſanant. Inſidens foliorum, pilularumque lanugo, oculos, & aures offendit.

Platani conſideratio.

PLATANVS *Italiæ aduena, peregrinaq́; eſt; quanquã regionem diluunt (ut Theophraſtus eſt autor) multi, magniq́; fluuij. Verùm enimuero ſi ibi nonnullæ uireſcunt Platani plantæ, ut quas ipſe Neapoli, & Patauij uidi, ſunt quidem ex longinquis regionibus allatæ, ut etiam antiquitus à Romanis per mare Ionium inuectæ fuere, eorum duntaxat umbræ gratia Romæ expetitæ, ubi platanis tantum honoris increbuit, ut diu nutritæ ſint mero radicibus infuſo. Nanque hæc arbor plurimùm uini irrigatione gaudet: tametſi maiorem in modum fontes, & fluuios amet. Platanus ad ampliſſimam ramorum amplitudinem adſurgit, adeò ut Licinius Mutianus ciuis Romanus, Plinio teſte, hoc prodendum etiam poſteris putarit: qui prouinciæ Lyciæ legatus affirmat, in ea fuiſſe platanum ſociam gelidi fontis amœnitate itineri appoſitam, octoginta atq; unius pedum ſpecu, numeroſo uertice, ſe uaſtis protegentem ramis arborum inſtar, & agros longis obtinentem umbris: ac ne quid deſit ſpeluncæ imagini, ſaxea intus crepidinis corona, muſcoſos complexa pumices: intra quam ſe epulatum cum duodeuigeſimo comite, largè ipſa toros præbente fronde, ab omni afflatu ſecurum, optãtem imbrium per folia crepitus, lætiorem, quàm marmorum nitore, picturæ uarietate, laquearium auro, cubuiſſe in eadem. In Creta inſula ad Cortyniam platanus ſtetiſſe fertur apud fontem quendam, quæ folia hyeme non amitteret, ſub qua Ioui compreſſam Europam indigenæ fabulantur. Quæ in Italiam inuectæ fuerunt, climatis inclementia in magnam proceritatem non adoleſcunt: attamen ſunt cortice craſſo, fronde uitiginea, lata, longo rubroq́; pediculo, floſculo paruo ac pallido, baccis rotundis, ſcabris, & lanuginoſis: ex quibus oleum fieri prodidit Plinius libro XV. capite VII. Platani umbra uſque eò delectatum Xerxem in terra Lydia ſcribit Aelianus, ut diem integrum ſub ea cum maximo exercitu conſumpſerit, floccipendens tam breui uoluptate tot copias remorari. Platani aduerſantur ueſpertilionibus. Earum pilulæ addito melle, & illitæ, lentigines, ueteresq́; nigritias emendant.*

Platani uires ex Galeno.

De platano diſſeruit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicament. ſic inquiens. Platanus humidioris, frigidiorisq́; eſſentiæ eſt, non ita multò quàm ſymmetra. Proinde folia uiridia trita, & illita, non obſcurè phlegmonas naſcẽtes adiuuant. Cortex autem, & pilulæ magis deſiccantem uim obtinent, ut ille quidem in aceto coctus ad dentium adhibeatur dolores: pilulæ uerò cum adipe ad ulcera ambuſta. Sunt autem qui cortice combuſto medicamen deſiccatorium, & abſterſorium efficiunt, ut cum aqua lepras ſanet, per ſeſe autem illitum, ob humorem nimium, uetera, & ſordida. Vitandus eſt puluis folijs arboris inſidens: alioqui ſi ſpiritu attrahatur, arteriam offendit, ualenter deſiccans, & exaſperans, uocemq́; lædit, ſicut ſanè etiam uiſum, & auditum, ſi in oculos, aut aures inciderit.

Μελία. FRAXINVS. CAP. XCII.

FRAXINVS arbor nota eſt. Cuius foliorum ſuccus, & ipſa ex uino pota, & illita uiperarum ictibus auxiliantur. Corticis cinis ex aqua illitus lepras eximit. Ligni ramenta, ſcobemque potu perniciem afferre tradunt.

Fraxini hiſto. ex Theophr.

FRAXINVS *arbor eſt notiſsima. Eius (ut Theophraſtus memoriæ prodidit lib.* III.*cap.*XI.*) duo reperiuntur genera: quorum alterum excelſum, procerumq́; eſt, lignum habens candidum, craſsiuenium, neruatum, mollius, enodius, ac criſpius: alterum humilius, minus auctile, ſcabrius, durius, & flauius. Folia laurinis, lauri latifoliæ ſimilia, in acutius tamen coacta, & ambitu leuiter ſerrata. Ramulus totus, quem folium unum putaueris, quòd ſimul cuncta folia ferat, ſingulari pediculo, & ſingulis folijs coniugatim, ueluti per genicula, pendentibus conſtat: amplo interuallo coniugationibus diſtinctis, perinde atq; in ſorbo. Fert fructum in ſiliquis minutum, nucoſum, qualem amygdalæ, guſtu ſubamarum.*

Plinii lapſus.

Tradidit Plinius fraxini folia iumentis mortifera, cæteris ruminantium innocua. Quæ de taxo, non de fraxino Theophraſtus prodidit, inquiens. Si iumenta (ut ferũt) taxi folia comederint, emoriuntur: ſi ruminantia, nihil incommodi patiuntur. Sed nominum uicinitate Plinium deceptũ eſſe crediderim: nam Græcis fraxinus μελία, *taxus uerò* σμίλαξ *appellatur. Vnde unum pro altero ſumẽs Plinius, facilè (ut diximus) in errorem incidit. Rei fides fuerit in hoc Plinium lapſum fuiſſe, clara in Italia experientia: ſiquidem taxi folijs, non fraxini iumenta nõ ruminantia necantur. Quinimo hæc ſalutare præſtant remedium letalibus ſerpentium uenenis: quibus adeò inimica eſt fraxinus, ut ne matutinas quidẽ occidentesue umbras quàm libet ſpatioſas ſerpens arboris huius attingat. Quapropter expertum proditur, ſi fronde ea gyro claudatur ignis et ſerpens, in ignem potius, quàm in fraxinum fugere ſerpentem. Mira naturæ benignitas, priuſquàm hæ prodeant, florere fraxinũ, nec ante conditas folia dimittere.*

Fraxini ſpecies ornus.

Fraxini ſpecies ſunt Ornus, itemq́; orneogloſſum dictum, quòd ferat ſemẽ illud, quod auis linguam appellant, ut ipſum quoq; fraxinus fert. De quo diſſerens Plinius libro XXIIII. *cap.*VIII*: mederi id iocineris, & lateris doloribus in uino tradidit: aquam, quæ ſubit cutem, extrahere: corpus obeſum leuare onere, & ipſum ſenſim ad maciem reducere. Id quoq; in recentiorum medicorum uſu eſt ad ſtimulandam uenerem.*

Dictami albi conſideratio.

Folia fraxineis ſimilia fert ſtirps illa apprimè celebris, quam uulgò DICTAMVM ALBVM *nuncupant, ob idq; à recentiorum nonnullis pumila fraxinus cognominatur. Hæc nullis tam Græcorum, quàm Arabũ autoribus (quod equidem legerim) uſquam deſcripta eſt. Quare non poſſum non admirari, quónam pacto ſibi dictami nomen uendicauerit. Ea eſt uiſu pulcherrima, ſpecioſaq́;: floribus formoſis, impensè redolentibus, in purpura albicantibus, citrei arboris modo. Radix ei candida, amaro ſapore: proinde mirum non eſt, ſi uentris tineas perimat. Tradunt etiam ſua ſpte ui pollere aduerſus letalia uenena, ac omnium uenenoſorum animalium morſum, ictumq́;, nec minus aduerſus peſtilentiam. Prodeſt ſtomachicis, & ſuſpirioſis. Elicitur è floribus aqua, quæ naribus infuſa capitis morbos frigiditate obortos mirificè propellit.*

POPVLVS ALBA.

POPVLVS NIGRA.

Λεύκη, καὶ Αἴγειρος. POPVLVS ALBA, ET NIGRA. CAP. XCIII.

Potvs albæ populi cortex unciæ unius pondere, iſchiadicis, ac urinæ ſtillicidio prodeſt. ſterilitatem inducere tradunt, ſi cum mulino rene bibatur. Folia quoque cum uino poſt purgationes pota idem præſtare produntur. Tepens foliorum ſuccus utiliter aurium dolori inſtillatur. Pilulæ, quæ primo foliorum partu exiliunt, tritę & cum melle illitæ, oculorum hebetudini medentur. Memoriæ prodiderunt, corticem albæ populi, & nigræ particulatim cæſum, & ſulcis ſtercoratis mandatum, omni tempore anni edules fungos proferre. Populi nigræ folia cum aceto illita, magna utilitate podagricis doloribus illinuntur. Reſinam populus fundit, quæ in malagmata additur. Semen potum ex aceto comitialibus utile eſt. Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in ſuccinum, quod electrum uocant, alij chryſophorum. Id attritu iucundum odorem ſpirat, & aurum colore imitatur: tritum, potumq́ue ſtomachi, uentrisq́ue fluxiones ſiſtit.

Populorum conſideratio. *Popvlvs Theophraſto triplici recenſetur genere lib.* III. *cap.* XIIII. *de hiſtoria plantarum, ubi ſic habet. Populus alba, nigraq́; uniformes habentur: ambæ natura erectæ, ſed excelſior, læuiorq́; nigra: figura foliorum adſimilis, & ligni materies albedine ſimilis uiſitur: utranq; ne florem quidem habere exiſtimant.* Κερκὶς *(quam quidam Alpinam, quidam Lybicam uertunt) populo albæ non abſimilis, cùm magnitudine, tum uerò quòd ramis albicantibus ſpargitur: folio hederæ, ſed parte altera ſine angulo, altera uerò oblongo, inq; angulum exeunte acutum: colore parte reſupina, pronaq; ferme ſimili: pediculo prolixo, tenuiq; annexo. Quamobrem non erecto, ſed inflexo. Cortice aſperiori, quàm populus alba, ſcabriorìq; ut pyrus ſylueſtris. Hæc Theophraſtus. Priora omnibus paßim nota ſunt, ſed quænam arbos nobis ſit* κερκὶς*, compertum ſanè non habeo. Plinio hæc libro* XVI. *cap.* XXIII. *minima folio eſt, ac nigerrima, fungisq; enaſcentibus laudatißima. Alba folio bicolor, ſupernè candicans, inferiore parte uiridi.* Plinii plures lapſus. *Sed hic Plinius apertè errore notatur, quòd hæc contrà ſupernè uireat, infernè uerò albicet, candida effloreſcente lanugine, quæ tamen in nigra non uiſitur, ut Plinius exiſtimat, cùm indifferenter inquit. Populorum folijs grandißima lanugo. Sed & tertiò idem erraſſe deprehenditur: quippe qui ſcripſerit eodem libro capite* XXVI. *populum nec fructum, nec ſemen ferre, cùm tamen utraque fructum ferat, uuarum ſpeciem præ ſe ferentem, intus alba lanugine refertum: atque etiam ſcribat Dioſcorides, ſemen ex aceto potum comitialibus prodeſſe. Sed quid opus eſt pluribus, ſi Plinius ſeipſum accuſat; ſiquidem lib.* XXIIII. *cap.* VIII. *populum & uuas, & ſemen ferre fatetur, illas utiq; unguentis, hoc uerò comitialibus præferens. Sed caueant*

myropolæ,

myropolæ, ne ob id communis uſus unguentum populneum uocatum, ex populi uuis conficiant, ut Ruellius credidit à Plinio deceptus, & quòd ijs ad unguenta odorata uteretur antiquitas. Quandoquidem Nicolaus Myrepſicus non uuas, ſed germina, uere primo prodeuntia admiſcet: odorata enim ſunt, & ceraginoſa, cùm tamen nullus prorſus uuis ſit odor. Verùm enimuero an antiquitas populi uuas odoratis unguentis admiſcuerit, dubitandum ſanè eſt. Nã Plinio libro XII. cap. ultimo, ubi de unguentorum materia egit, nil aliud eſt populi uua, quàm bryon, Latinis muſcus uocatus. Quem etiam præter cedrinum, & quernum prætulere ad unguenta Dioſcorides, & Galenus, & inter alia odorata recenſuerunt. Quo fit, ut facilè credi poſſit, Plinium errore ductum exiſtimaſſe, muſcum in populo naſcentem nihil ab eiuſdem uuis differre, cùm inquit. Eódem & bryon pertinet uua populi albæ. Optima circa Gnidum, & Cariam in ſitientibus, aut ſiccis, aſperiſq; locis. Secunda in Lycia cedro. hæc ille. Sed cùm cedrus nullus ferat uuas, ſed muſcum perquàm odoratum, hinc Plinij error manifeſtè deprehenditur. Populus utraq; frequentiſſima naſcitur in agro Mantuano, ac Ferrarienſi, non modò in Padi ampliſſimi fluminis litoribus; ſed & per agros, & prata in foſſarum aggeribus. Ideoq; fabulantur poëtæ, icti Phaëthontis fulmine ſorores fletu mutatas in populos arbores iuxta Eridanum amnem, quem Padum uocant, ex corticis meatibus inſtar auratæ lacrymæ, electrum, ſiue ſuccinum fundere, ut adhuc uiuentes lacrymas effundebant: quæ noſtro tempore in orbiculos, quibus Deiparæ uirgini fœminæ ſalutationes enumerant, effinguntur, & uulgaribus & infimis mulierculis monilium uice, collo geſtantur decoris gratia. Quare Dioſcorides, qui poëtarum fabellis adhibere fidem haud quaquam cenſebat, noluit pro comperto fabuloſam ſuccini hiſtoriam aſſerere, ſed dubiam, & ſuſpenſam tenere. Ideoq; inquit. Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in ſuccinum, quod electrum uocant, alij chryſophorum. Ex quo facilè percipi poteſt, quòd cùm Dioſcorides aliquid de ſuccino ſuis monumentis mandare decreuiſſet, nullam eius certam tenens hiſtoriam, ipſum populi generi utriq; adiunxit: ea tamen ratione id dijudicans, quòd non alio in huiuſce operis loco aptius ſuccinum accomodari poſſet. Quandoquidem in fabulis nactus eſſet poëtas ceciniſſe carminibus, ſuccinum populos fundere, tametſi non ignoraret, ſuccinum populorum gummi eſſe nequaquam: ſiquidem huic fabulæ datus eſt locus ob ſuccini innumeros globulos, qui olim filo traiecti ab Eridani accolis collo ſuſpendebantur. Quippe cùm pleriq; ipſorum, præſertim uerò fœminæ, ob nimis humidum regionis aërem in gulæ morbos, ac ſtrumas incurrerent, his exiſtimabant ſuccinum aduerſari. Quod fortaſſe non erat ab omni ratione alienum: nanq; cùm facultatem habeat ſuccinum ſiſtendi fluxiones, collo etiam geſtatum, facilè inhibere poterat, ne capitis deſtillationes in guttur defluerent. Quo fit, ut non demirer, ſi etiámnum Germani in oculorum defluxionibus magno ſucceſſu ſuccineos globulos occipitio adnectant. Reperio in enarranda Succini hiſtoria, autores complures, ſed re uera admodum uarios, qui etſi grauius (ut hiſtoricos decet) hac de re loquantur; tamen cùm ipſi ſuccini originem nuſquam uiderint, & quicquid de eo ſcripſerunt, alijs acceptum referant, his nulla, aut ſanè pauca adhibetur fides. Philemon ſuccinum foſſile eſſe dixit, & in Scythia erui duobus in locis, uno candidum, altero uerò croceum. Sudines, & Metrodorus ſuccinum prodiderunt in Liguria arboribus effluere. quod Sotacus credidit in Britannia euenire. Pythias tradidit eſſe locum in Britannia prope Gutones, ubi à fluctibus maris non procul ab Abalo inſula ſuccinum aduehitur: quo incolæ ad ignem pro ligno utuntur, ipſumq; Teutonis uendunt. Nicias hiſtoricus ſuccinum ſolis radiorum ſuccum eſſe uoluit: hic enim credit radios uehementius actos in terram pinguem ſudorem in ea parte relinquere, deinde æſtate ſiccari, & à fluctibus maris in Germanorum litora eijci. Idem & Aegypto naſci ſimili modo dixit. Item in India, gratiuſq; thure eſſe Indis. Non defuerunt etiámnum, qui ſuccinum naſci tradiderint iuxta mare Atlanticum in lacu Cephiſide dicto, qui ſole excalfactus è limo fundat electrum. Non deſunt præter hos plures, qui de ſuccino differentes in diuerſas iuerint ſententias, quas nunc, utpote non probandas, ſilentio inuoluam. Vnde iure dici poteſt, ſuccinum apud eos uel cereum, uel figulino luto ſimilem haberi, cùm ipſum in tot uarias formas, ac imagines traſmutauerint. Sed ut tandem referam, quod pro comperto habetur, gignitur ſuccinum in inſulis ſeptentrionalis oceani. Id olim à Germanis Gleſum appellabatur: unde à nonnullis, qui erant cum Germanico Cæſare, ibi claſſibus rem gerente, una inſularum ob ſuccini copiam, Gleſaria fuit appellata, quæ prius Auſtrauia à barbaris dicebatur. Hìc nimirum (ut Plinius inquit) naſcitur ſuccinum arboribus pinei generi defluens in terram, ubi poſtea denſatur. Cùm uerò intumeſcens æſtus fertur in proximas ſyluas, ex ijs in ſe rapiunt fluctus maris, & in Germanorum litora expuunt. Itaq; Cornelius Tacitus rectè ſcriptum reliquit, Germanos huius maris accolas ſolos omnium ſuccinum habere, & legere. Quod ſuccinum ſit arboris ex pinorum genere lacryma, olim Romanis teſtimonium perhibuit quidam eorum eques illuc miſſus ad id comparandum à Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis, qui ea litora peragrauit, ipſum uidit, ueram eius originẽ didicit, & ſecũ ingentem copiam Romã inuexit. Præterea ſuccinũ eſſe pineæ arboris gummi indicio eſt pineus in attritu odor, & quòd accenſum tedæ & reſinarũ modo deflagret. Liquorem eſſe copioſè ſtillantem, tenacem, ac lentum, argumento ſunt quædam intus implicita, ut formicæ, culices, ac etiam lacertæ, feſtucæ, ac paleæ, quæ tranſparentia inſpiciuntur. Cùm enim hæc animalia, & alia ſtramenta humoris lentore facilè implicentur, dureſcente deinde materia, ueluti carcere includuntur. Hæc partim ex Plinio, partim uerò ex aliorũ ſcriptis decerpſimus. Tametſi rationibus non aſpernendis probare nitatur Georgius Agricola, ſuccinum non aliud eſſe, quàm bituminis genus, quod à quibuſdam ſcopulorum crepidinibus erumpens in mare defluit, ubi aquarum ſalſedine dureſcit. Nam ſuccinum, quod nigerrimum eſt, ex quo etiámnum globuli ad angelicas numerandas ſalutationes conficiuntur, aliquid cognationis cum piſſaſphalto habere uidetur. Adde etiam quòd à pinu, neq; ab arboribus alijs reſinam per ſe fundentibus tam pullo colore nulla defluit lacryma. Succinum incoctum adipe lactentis ſuis expolitur, & redditur translucidum, quemadmodũ tradit Archelaus, qui rubeum corticibus arboris, ex qua defluit, inhærens, ſe uidiſſe affirmat contra Agricolæ ſentẽtiam. Quo fit, ut de ſuccini hiſtoria adhuc lis ſub iudice pendeat. Cæterùm compertum eſt, quòd ſicuti magnes fer-

Succini uariã hiſtoria.

rum reſpuit, ſi adſit adamas, uel ſi allio affricetur; ita nec ſuccinum ad ſe paleas allicit, quæ ſint oleo perfuſæ. Verùm eorum opinio uana eſt, qui ſuccinum tradiderunt peculiari dote ocimum reſpuere: nam ipſe ſæpe ac ſæpius huius rei periculum feci, & ſemper ſuccinum ad ſe ocimum trahere comperi. *Officinæ communi nomine ſuccinum uocant Karabe Mauritanos ſecutæ. Licet Braſauolus Ferrarienſis in ſuo de ſimplicium examine deceptus exiſtimauerit, Arabum Karabe ſuccinũ eſſe nequaquã, ſed uerum populi albæ gummi, Serapionis, & Auicennæ teſtimonio: etſi eorũ neuter, ſicut nec Dioſcorides, quem illi ſequuntur, id quidem pro comperto aſſeuerauerit. Nanq; Serapio (ut in omnibus adſolet) quicquid de Karabe annotauit, uerbòtenus ex Dioſcoride deprompſit, ſic inquiens. Et dicitur, quòd gummi Haur romi, quod naſcitur iuxta fluuium, qui dicitur Eridanus, quãdo diſtillat in flumine illo, coagulatur ibi, & eſt illud, quod dicitur Alipton, id eſt electrum, & ſunt, qui nominant ipſum Arſopodon, & eſt Karabe. Eadem ſententia elicitur ex Auicenna: quippe qui capite de Haur, itemq; capite de Karabe, nõ aſſerat eam eſſe populorum gummi, ſed quòd ita perhibetur. Nec alia ratione duobus capitibus de Karabe diſſeruit, niſi ut oſtenderet, Karabe per ſe à populorum gummi differre. Præterea comprobat id eſſe Karabe apud Mauritanos, quod electrum apud Græcos, nominis ſignificatum: quandoquidem Karabe lingua Perſica, Auicenna autore, non aliud deſignat, quàm rapiens paleas. Quod ſenſu comprehenditur proprium eſſe ſuccini, aut electri, non autem populorum gummi. Inſuper aſtringentes paſtillos, quos Galenus lib. VII. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, Paulus ſui uoluminis etiam ſeptimo, & Actuarius in ſuo de compoſitione medicamentorum, electri trochiſcos uocant, Arabes de Karabe appellant, eoſdem à Galeno, & Paulo aſſumentes. Quo fit, ut hac in re manifeſtè aberraſſe Braſauolus deprehendatur. Itaque dicendum eſſe putauerim, electrum idem eſſe apud Græcos, quod ſuccinũ apud Latinos, et Karabe apud Arabes. Neq; etiam illud ideo populorum gummi eſſe crediderim, ut Braſauolus aſſeuerat, quòd Paulus quoq; dixerit: Electrum populi albæ lacrymam dicunt, quæ iuxta Eridanum amnem deſtillat, & in ſpiſsitudinem coit, aureo colore. Nam his uerbis non probat electrum eſſe albæ populi gummi, ſed id tantùm refert ex aliorum opinione, quemadmodum fecit Dioſcorides, quem ſecutus eſt Paulus. Ex his igitur ſatis patere arbitror, falſum eſſe, quòd idem ſint electrum, gummi populi, & Karabe: quin potius clarum, ſuccinum, & gummi populneum eſſe inter ſe diuerſa.* *Credidit Demoſtratus fieri ſuccinum ex lyncis urina (quemadmodum credidere pharmacopolæ, & uulgus medicorum ex eadem fieri lapillos, quos lyncis appellant) ſuccinum aſſerẽs, quod flaueſcit, fieri ex urina maris, album uerò ex urina fœminæ. Quibus refragatur Plinius: quandoquidem ipſe manifeſtè dicat, hoc eſſe falſum. Quod cùm & Diocles, & Theophraſtus credidiſſent (non autem Dioſcorides, ut ei falsò Braſauolus imponit de lapidibus lyncis agens) eos eiuſdem criminis Plinius accuſat. Quòd autem Diocles, & non Dioſcorides (ut Braſauolus putat) huius erroris accuſetur, oſtendit ipſe Dioſcorides libro ſecundo capite de urina, ubi in eandem Plinij ſententiam ueniens, hæc uerba protulit. Lyncis urinam, quam lyncurium appellant, ſimul ac excernitur, glaciari, coireúe in calculi duritiam, uulgo creditum eſt. quare quod de ea proditum eſt, uanum eſſe conuincitur. Eſt enim quod à nonnullis uocatur ſuccinum pterygophoron, ideo dictũ, quòd pennas ad ſe alliciat. At cùm Braſauolus minus fortaſſe accuratè Dioſcoridis uerba legẽdo percurriſſet, dixit de Karabe agens, ſenſiſſe Dioſcoridem electrũ eſſe lapillum, in quem lyncis urina concreſcit. Quod tamen falſum eſſe facilè cõſtat ex prædictis Dioſcoridis uerbis.* *Cæterùm cùm non deſint etiam poëtæ, qui Phaëthontiadas non in populos, ſed in alnos mutatas fabulentur, Alni quoq; hiſtoriam, & uires, præcedentibus adnectere non ab re fore exiſtimauimus. Eſt itaq;* ALNVS *(ut Theophraſtus eſt autor libro* III. *cap.* XIIII. *de plantarum hiſtoria) ſterilis & unigena, natura caudice recto: ligno, medullaq; molli, adeò ut graciliores uirgæ totæ concauentur: folio pyri, ſed ampliore, neruoſioreq;: cortice ſcabro, rufoq; intus, qua de cauſa coria tingit: radice ſumma, nec maiore, quàm laurus. naſcitur in aquoſis, alio nullo pacto. Hactenus Theophraſtus. Qui tamen eodem lib. cap.* XV. *non utiq; pyri folio alnum uireſcere tradidit, ſed ponticæ nucis. Nec eandem prodidit eſſe ſterilem libro eodem cap.* VI. *cùm inquit. Terebinthus circa tritici meſſem, aut paulò ſerius ſemen reddit: fraxinus, atque acer æſtate: alnus, nux iuglans, pyrorumq; ſylueſtrium genus quoddam autumno. Quo fit, ut alterum omnino ſuſpicandum uideatur, aut ſibi ipſi Theophraſtum repugnare, aut eius codicem his locis mendis ſcatere.* *Alnus in Italia naſcens, folio eſt coryli craſsiore, neruoſioreq;, materie molli, rubente, in aquoſis ferè ſemper proueniens. Hetruſci uulgò appellant onio: alij uerò in Italia auno. Italica fructum fert uiridẽ, oblongum, moris forma ſimilem, ſquamis quàm plurimis in ſe compactis. Matureſcit autumno, minuto intus ſemine, colore in nigrum fuluo. Præfertur lignum ad ædificiorum fundamenta, quæ in fluminibus, lacubus, paludibusq; fiunt, quòd in aqua nunquam putreſcat. Ob id enim expetitur maximè Venetis ad iacienda palatiorum, ædiumq; fundamenta, quòd crebrò fixa non modò ad æternitatem permaneat immortalis, ſed quòd ingentes admodum ferat moles. Recentia folia tumores impoſita diſſoluunt, & inflammationes reſtinguũt. Eadem nudis pedum plantis ſuppoſita uiatoribus itinere defatigatis leuamentum præſtant. Quin & rore matutino madentia cubiculis ad necandos pulices per æſtatem utiliter ſparguntur. Præſtat cortex tingendis corijs atro colore.*

Braſauoli opinio reprobata.

Braſauoli lapſus.

Alni hiſtoria, & uires.

Betulæ conſideratio.

Sed nec BETVLA *omittenda uidetur: quæ cùm cortice albo ſit albæ populo adſimilis, nunc nobis ſeſe offert deſcribenda. Hæc Theophraſto folio eſt caryæ ſic Græcis uocatæ (quid autem ſit carya compertum hactenus non habeo) præterquàm quòd paulò anguſtiori, cortice autem uerſicolore, & materie læui, non niſi ad baculos utili. Plinio lib.* XVI. *cap.* XVIII. *Betula arbor eſt Gallica mirabili candore, atq; tenuitate: terribilis magiſtrâtuum uirgis: eadem circulis flexilis: item corbium ſportis. Bitumen ex ea Galliæ excoquunt. Hactenus Plinius. Betula in Tridentino agro frequentiſsima prouenit, materie adeò tenaci, lentáq;, ut ad uaſa uinaria cingenda circuli ex ea parati omnium præſtantiſsimi habeantur. Ananij è ſuis Betulis non modò optimos conficiunt carbones, ad coquenda liquandaq; metalla, ſed è delibrato, contortoq; cortice, faces ad nocturna lumina parant, quæ quòd bituminoſa pinguitudine redundent, tedæ modo conflagrant, & reſinoſum quoddam picis colore reddunt. Nec fortaſſe alia de cauſa Betula dicitur,*

niſi

niſi quòd bitumine ſcateat. Hanc Tridentini corrupta uoce uulgò appellant Bedollo. Gaudet frigido tractu ac niuoſo: folio eſt nigræ populi, ſed parte prona aſperiori, uiridioriq́;, per ambitum ſerrato, & minutiſsimis quibuſdam punctis, ipſisq́; albicantibus in uniuerſum reſperſo. Sterilis hæc, nec fructum ferens. Huius caudex terebro perforatus ingentē aquæ copiam reddit, cui uim maximam ineſſe quidam aſſerunt ad comminuendos tam renum, quàm ueſicæ calculos, ſi diutius bibatur. Eadem maculas in cute delet, nitoremq́; conciliat: oris ulcera ſanat collutione ex ea facta. Foliorum ſuccus coagulo admixtus, caſeos à carie, & uermibus uindicat. **Betulæ uires.**

Μάκερ. MACER. CAP. XCIIII.

MACER ex Barbaria aduehitur, cortex flaueſcens, craſſus, guſtu perquàm aſtringens. Qui contra cruentas excreationes, dyſenterias, & alui fluxiones bibitur.

Maceris conſideratio. NVNQVID *officinarum Macis, quo myriſticæ nuces prætextus inſtar conteguntur, Dioſcoridis ſit Macer, non modò dubitandum eſt, ſed etiam credendum (ut ego arbitror) magnam inter utrunq́; eſſe differentiam. Cùm enim Dioſcorides dicat: Macer, qui ex Barbaria aduehitur, eſt cortex craſſus, flaueſcens, & guſtu perquàm aſtringens, manifeſtè declarat, Macerem nõ eſſe officinarum macim, quòd hoc tenue ſit, guſtu feruens, acre, perquàm odoratum, amariuſculumq́;. Adde quòd dixerit Plinius lib. XII. capite VIII. Macir ex India aduehitur, cortex rubens, radicis magnæ, nomine arboris ſuæ: qualis ſit ea, incompertum habeo. Hanc etiámnum differentiam non ignorauit Serapio: nam poſtquàm tradidiſſet ex auctoritate Iſach, Macim eſſe nucis odoratæ operimentum, dixit ſecus eſſe, de quo loquebatur Dioſcorides: quippe quòd ſcriptum reliquerit, Macerem eſſe ligni corticem, ſiue corium. Quod cum cõpertum haberet Auicenna, de utroq́; ſeorſum tractauit, & Macim odoratæ nucis inuolucrum ad caput 456. relegauit: Macerem uerò radicis corticem capite 694. ſub titulo Thaliſfar deſcripſit. Præterea maximo eſt argumento, quòd Macis & Macer utique inter ſe differant, quòd Dioſcorides, Galenus, & Paulus de odoratis nucibus, quorum Macis eſt tegumentum, nihil ſcriptis memoriæ reliquerint. Quippe ſi Macer, qui eis conuehebatur, Macis nobis uulgare extitiſſet, credendum ſanè eſt, quòd cum illo quoque aduectæ eſſent myriſticæ nuces, quarum illi hiſtoriam, & facultatem, cùm ſint & in uiribus, & in odore admirabiles, nequaquam deſcribere prætermiſiſſent.* **Maceris facultates ex Gal.** *De macere Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, hæc ſcriptis tradidit. Macer cortex eſt, qui ex India conuehitur, guſtu multùm acerbo, cum leuicula quadam acrimonia odorata, iucundum ſanè redolens, ut pleraq́; aromata, ſiue odorata, quæ ex India conuehuntur. Videtur itaq́; & ipſe ex miſta conſtare eſſentia, pleraq́; terrena frigida, paucula uerò calida, & tenuium partium. Quamobrem ualenter deſiccat, aſtringitq́;: proinde cœliacis, & dyſentericis miſcetur facultatibus: in tertio exiccantium conſiſtens ordine, in caloris, frigorisq́; differentia neutrum inſigniter efficiens. Hæc Galenus. Ex quibus haud obſcurè colligi poteſt, quòd Macer longè differat à Maci. Nanq́; ipſe guſtu non reperio hoc eſſe adeò acerbum, nec tam leuiuſculæ acrimoniæ: quin potius ſi deguſtetur, linguam, & fauces admodum uellicat: odorem iucundum perfundit, & leuiuſculum amarorem quadam cum ſiccitate relinquit. Quod facilè oſtendit, quòd Macis tantum calidi, quantum ſicci conceperit, uel fortaſſe plus calidi: & quòd pleraq́; ipſius eſſentia ſit tenuium partium. Idcirco errare non crediderim, qui dixerint Macim odoratum excalfacere, & pariter ſiccare in fine ſecundi, uel in principio tertij. Quamobrem id Macer eſſe non poteſt, cùm dicat Galenus conſtare macerem eſſentia pleraq́; frigida terreſtri, paucula uerò calida. Quibus facilè concludi poteſt, quòd macer à Dioſcoride, & Galeno deſcriptus hoc æuo ad nos non aduehatur: ſiquidem nullus in officinis reperitur cortex, qui poßit maceris hiſtoriam explere.* **Monachorũ opinio falſa.** *Et quanuis Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ſcripſere, nullam inter macim, & macerem ponendam eſſe differẽtiam pro certo affirment; nulla tamen auctoritate (quòd equidem ſciam) aut ratione nituntur. Cæterùm haud ignorandum eſt nec Galeno, nec Plinio, quòd dixerint ex India aduehi macerem, Dioſcoridem repugnare, cùm ex Barbaria ipſe afferri dixerit: quoniam (ut Ptolomeus eſt autor) quædam in Indo fluuio inſula, uel urbs ſita eſt, quæ Barbaria dicitur, ex qua facilè comportabatur macer. Vel quòd afferretur ex Arabia eo maris ſinu, qui à Barbaria inſula Barbaricus appellatur. Quandoquidem (ut inquit Strabo) omnia, quæ in India proueniunt, ea ſcilicet parte, quæ ad auſtrum uergit, ſimiliter in Arabia naſcuntur.*

Πτελέα. VLMVS. CAP. XCV.

VLMI & folia, & cortex, & rami vim habent ſpiſſandi. Folia trita ex aceto ad lepras efficaciter illinuntur: vulnera glutinant, ſed multò magis corticis tilia, ſi faſciæ loco intorqueatur: nam in lori morem flecti poteſt. Craſsior cortex in uino, aut aqua frigida unciatim potus, pituitas trahit. fracta oſſa celerius ſolideſcunt, ſi decocto foliorum, corticis, aut radicis foueantur. Humor in folliculis enaſcens prima germinis eruptione, cuti illitus nitorem inducit, faciemque ſplendidiorem præſtat: qui dum ſiccatur, in animalia abit, quæ culicum formam gerunt. Folia cùm tenereſcunt cocta, olerum more ad obſonia uſurpantur.

TAMETSI

Vlmi hiſtoria.

Tametsi Vlmus notiſsima omnibus ferè ſit arbor; non tamen ob hoc ſilentio inuoluenda putauimus, quæ de ea poſteritatis memoriæ prodidit antiquitas. Vlmus itaq; (ut Theophraſtus eſt autor lib. III. cap. XIIII. de plantarum hiſtoria) duobus diſtinguitur generibus: cuius altera montana, quam Græci ὀρειπτελέαν uocant: altera campeſtris, ulmus propriè uocata: fruticoſior hæc, illa uerò auctior: folium indiuiduum, leuiter circumſerratum, oblongius quàm pyro, ſcabrum, non læue. Præſtat hæc arbor & amplitudine, & celſitudine, non crebra circa Idam, ſed rara, irriguis amica: materies flaua, robuſta, neruoſa, deformis, ut quæ tota cor ſit. Vtuntur ea ad fores lautiores: uiridis facilè cæditur, ſicca difficilè. Sterilis deniq; putatur: ſed gummi in petiolis gignit, & animalia quædã culicea: cachryes peculiares gerit, autumno multas, minutas, nigras: cæteris uerò temporibus quid ferat, minus animaduerſum eſt. Hactenus Theophraſtus. Plinius uerò quatuor ulmi genera ſtatuit lib. XVI. cap. XVII. his uerbis. Inter has, atq; frugiferas, materie uitiumq; amicitia accipitur ulmus. Græci duo eius genera nouere: montoſam, quæ ſit amplior: campeſtrem, quæ fruticoſa. Italia attineas uocat, excelſiſsimas: & ex ijs ſiccanas profert, quæ non ſint riguæ. alterum genus Gallicas. tertium noſtrates, denſiore folio, & ab eodem pediculo numeroſiore. quartum ſylueſtre. Attineæ non ferunt ſamaram, ita uocatur ulmi ſemen, omneſq; è radicum plantis proueniunt, reliquæ uerò ſemine. Hæc Plinius. Qui tamen unà cum Theophraſto erraſſe deprehenditur, quòd hic ulmum cuiuſuis generis ſterilem eſſe ſcripſerit: ille autem, quòd attineam ſic Italis appellatam, ſemẽ nullum ferre prodiderit. Quandoquidem Theophraſto præter id, quod experientia nobis compertum eſt, repugnat Plinij authoritas: quippe qui ulmos omnes præter attineam ſemine prouenire ſcribit. Plinio deinde, qui attineam ſemen ferre negat, refragatur Columella lib. V. cap. VI. cùm inquit. Vlmorum duo eſſe genera conuenit, Gallicum, & uernaculum: illud attinia, hoc noſtras dicitur. Attiniam ulmum Tremellius Scrofa non ferre ſamaram (quod eſt ſemen eius arboris) falsò eſt opinatus. Nam rariorem ſine dubio creat, & idcirco pleriſq; & ſterilis uidetur, ſeminibus inter frondem, quam prima germinatione edit, latentibus. Itaq; nemo iam ſerit ex ſamara, ſed ex ſobolibus. Eſt autẽ ulmus longè lætior, & procerior, quàm noſtras, frondemq; iucundiorem bubus præbet. Sed ulmi facultates hæc ſunt. Folia, & cortex, & ramí uim habent ſpiſſandi, & uulnera contrahendi. Corticis utiquè interior tilia, lepras ſedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarij pondus potum in hemina aquæ frigidæ aluum purgat: pituitaſq;, & aquas priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lacryma, & uulneribus, & ambuſtis, quæ decocto fouere prodeſt. Humor in folliculis arboris huius naſcens cuti nitorem inducit, faciemq; gratiorem præſtat. Confert mirum in modum & pueris enterocelicis, ſi duplicatis linteolis in eo madefactis ſub perizomate, ſeu femorali ſubnectatur. Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores ſanant, extrahuntq; per poros. Folia trita, aqua reſperſa, pedum tumoribus utiliter illinuntur. Humor quoque è medulla caſtratæ arboris effluens capillum reddit capiti illitus, defluenteſq; continet. Vlmi meminit Galenus lib. VIII. ſimpl. medicam. ſic inquiens. Vlmi folijs quandoque recens uulnus glutinauimus, confidentes adſtringentem pariter & abſtergentem ineſſe illis facultatem. Cortex amplius etiam ſubamarus eſt, & adſtrictorius: itaq; cum aceto & lepram ſanat. Porrò uiridis etiámnum ac recens, ſi uulneribus uinculi uice circumligetur, ea glutinare poteſt. Radices eandem uim obtinent: nam & decocto earum quidam perfundunt fracturas, quæ topho, ſiue callo inducto opus habent.

Theophr. & Plinii error.

Vlmi facultates.

Vlmi uires ex Galeno.

Σαπρότης ξύλων. LIGNORVM MARCOR. CAP. XCVI.

Ex caudicibus, ligniſque ueteribus caries congeritur. quæ farinæ modo illita ulcera purgat, & ad cicatricem perducit: ſerpentia cohibet, ſi cum pari aniſo & uino ſubacta, linteiſque impoſita illinatur.

Carici lignorum conſideratio.

Non sanè prorſus negligenda eſt lignorum ueterum, & contabefactorum caries, cùm tãta facultate polleat, ut ulcera expurget, ſolidetq;, & eadem ſerpentia ſiſtat. Quod eò præſtat efficacius, ſi ex lignis arborum colligatur, quæ tum adſtringendi, tum etiam abſtergendi uim poſſident. Quo fit, ut ligni Guaiaci caries cæteris hac in re facilè præſtet: quippe quæ non modò ulcera, quæ contumacia non ſunt, ſanat; ſed & quæ cacoëthe dicuntur, quæq; Gallica peſte contracta ſunt. Quare pudendorum exedentibus ulceribus inſperſa mirificè medetur. Cæterùm non modò lignorum marcor, ſiue caries in medicum uſum uenit, ſed & vermes in carioſis lignorum caudicibus naſcẽtes, ſi Plinio credimus, qui libro XXX. cap. XIII. de his ſic ſcriptum reliquit. Coſſi, qui in ligno naſcuntur, ſanant ulcera omnia: nomas uerò combuſti, cum pari pondere aniſi, & ex oleo illiti. Delicatiores fuiſſe hos olim & in cibis

Vermium lignorũ uſus.

idem

idem poſteritatis memoriæ tradidit libro XVII. cap. XXIIII. cùm inquit. Vermiculantur magis, minúſue quædam, omnes tamen ferè, idq́; aues caui corticis ſono experiuntur. Iam quidem & in hoc luxuria eſſe cœpit, prægrandesq́; roborum delicatiore ſunt in cibo, coſſos uocant: atq; etiam farina ſaginati, hi quoq; altiles fiunt. Quapropter mirũ non fuerit, ſi etiam antiquitas cicadas, quæ nondum alas deprompſerint, in cibis deuorauerit, Ariſtotelis teſtimonio, qui etiam addidit guſtantibus eſſe ſuauiſſimas. Sed cur illud admirandum fuerit, ſi noſtris etiam temporibus uermes, qui carioſis caſeis innaſcuntur, magna admodum cum uoluptate à compluribus deuorentur? Gal. cùm & ipſe ad arborem, ex qua caries decidit, particularem ſcopum habuiſſet, lib. VIII. ſimp. medic. ſic de illa ſcripſit. Caries lignorum, & maximè, quæ particeps eſt adſtrictionis ſimul, & abſterſionis, uelut ulmus, expurgat, impletq́; ulcera humida.

Cariei uires ex Galeno.

Κάλαμος. HARVNDO. CAP. XCVII.

IN HARVNDINVM genere quædam naſtos, id eſt, farctior uocatur, ex qua ſagittæ factitari ſolent. Alia fœmina, qua tibiarum ligulas efficiunt. Alia, quòd fiſtulis addicta ſit, ſyringias: cui multum ineſt carnis, crebris cincta geniculis, ad librorum conſcriptionem accommodata. Alia craſſa, concaua, apud amnes naſcens: quæ à quibuſdam cypria, ab alijs donax appellatur. Alia phragmites, ſeu uallatoria, gracilis, candicans, uulgò cognita: cuius trita radix per ſe, aut cum bulbis ſuis illita, ſpicula aculeosq́ue corpore extrahit: luxata, lumborumq́ue dolores cum aceto mulcet. Virentia folia tuſa, & impoſita ignibus ſacris medentur, & cæteris inflammationibus. Corticis cinere perunctæ cum aceto alopeciæ ſanantur. Paniculæ lanugo, ſi aures intrauerit, exurdat. Eundem effectum implet harundo, quæ cypria dicitur.

HARVNDINVM quinq; genera tantùm, ueluti notiora hoc in loco à Dioſcoride produntur: licet Plinius lib. XVI. cap. XXXVI. & libro XXIIII. capite XI. uiginti nouem harundinum ſpecies deſcripſerit: inter quas (ut ſuperius diximus) odoratam recenſuit, quæ Græcis κάλαμος ἀρωματικὸς appellatur, in India, Syriaq́; naſcens, odoris iucunditate unguentis accõmodata. Quod apertè indicat calamũ odoratum eſſe inter harundinum genera reponendum, non autem inter radices, ut uulgus medicorum, & Braſauolus Ferrarienſis contendunt, acori radices pro legitima odorata harundine aſſumentes. Illa, quæ naſtos dicitur, ſolida, farctaq́;, quanuis gracilis & leuis, in communem ſagittarum uſum à Syris accepta, non oritur, quòd ſciuerim, in Italia, niſi naſcatur (ut tradidit Plinius) in Rheno Bononienſi amne. Illa etiam, quæ thelys, hoc eſt, fœmina appellatur, cuius tantùm eſt uſus ad tibiarum ligulas, hactenus mihi incognita eſt. Nanq; noſtra tempeſtate fiunt eiuſmodi ligulæ ex communibus harundinibus, ex ea ſcilicet ſpecie, quam Dioſcorides uallatoriam nuncupat, qua noſtri in uiridarijs, ac hortis in topiarijs extruendis utuntur, ac palos uitibus aptiſſimos efficiunt. Quòd autem uallatoria ſit hæc noſtra communis, mihi aliquando dubitandi præbuit anſam Dioſcorides: quippe qui dicat, eam eſſe gracilem, & candidam, cùm tamen communis noſtra ſit craſſior. Verùm cùm poſtea inuenerim Theophraſtum ſcribentem libro IIII. capite XII. de plantarum hiſtoria, craſſiorem, firmioremq́; illam harundinem eſſe, quæ uallatoria nominatur, facilè ſum ad credendum inductus, hũc Dioſcoridis locum eſſe deprauatum, eoq́; magis, quòd ſeptis, palis, & topiarijs operibus craſſæ ſunt tenuibus aptiores. Illa uerò, quæ ad ſcribendum uſurpatur, cui authoritatem pennæ derogarunt, plurimis reperitur in locis, eſtq́; omnibus notiſſima: ueluti & ea, quæ Cypria uocatur, in paludibus naſcens, & apud amnes. Traditur à pluribus rei agrariæ autoribus, tum etiam à Plinio, inter harundinem, & filicem herbam inteſtinum eſſe odium: proinde harundinem uomeri alligatam filicem in agro deſtruere, ac enecare prodiderunt. At eò maior harundini cum aſparagis intercedit amicitia: nam ſi ſerantur in harundinetis, inibi mirificè proueniunt. Quidam præterea prodiderunt, harundines in India ad tantam aſſurgere molem, ut ſingula internodia nauigiorum uicem præſtent per fluuios, & lacus, ternos homines capiente alueo. At ſi plura de harundinum generibus quis audire cupiat, Theophraſtum legat, qui longiori ſermone earum hiſtoriam literis, memoriæq́; mandauit. De harundine Galenus libro VII. ſimplicium medicam. hæc ſcripta reliquit. Calami phragmitis radicem cum bulbis aculeos, & ſtipites ex alto extrahere quidam ſcripſere, ceu trahendi quædam uis ei ineſſet. Nos tamen eius rei periculum non fecimus: uerùm quantum guſtu liceat conijcere, abſtergentem facultatem poſſidet non paucam, minimeq́; acrem. Cæterùm folia ipſa abſtergentis ſunt facultatis. Cortex uerò eius combuſtus admodum tenuium partium, & digerentis facultatis efficitur, adiunctum habens abſterſorium quiddam, ut exiccet, & excalfaciat

Harundinum conſideratio.

Harundinis, & filicis odiũ.

Harundinis uires ex Gal.

tertio

tertio quodammodo ordine, plus tamen deſiccet, quàm excalfaciat. Vitandum autem eſt eius id, quod anthelen uocant: nam ſi in aures incidat, adeò tenaciter adhærens affigitur, ut auelli non poßit, auditumq́; uitiat: quamobrem ſæpißimè exurdat.

Πάπυρος. PAPYRVS. CAP. XCVIII.

PAPYRVS, qua chartæ fiunt, nullis non cognita, præcipuæ in medicina utilitatis ad laxandas fiſtulas: madefacta lino inuoluitur, uſque dũ inaruerit: conſtricta enim, atque immiſſa in hiatum humore completur, & intumeſcendo fiſtulas aperit. Habet neſcio quid aliměti radix: itaque Aegyptij eam mandunt, ſuccum tantùm deuorantes, & mãſam expuunt. Ipſis radicibus pro ligno utuntur. Crematæ papyri cinis depaſcentia ulcera cùm omnium partium, tum oris maximè, cohibet: uerùm melius id combuſta charta præſtat.

Papyri conſideratio.

QVALIS Papyrus ſit, Italia neſcit: ſiquidem (ut Theophraſtus eſt autor lib. III. cap. IX. de plantarũ hiſtoria, & Plinius lib. XIII. capite XI.) Papyrus in Italia non naſcitur, ſed in Aegypto quibuſdam in locis tantùm prope Nilum fluuium, quieſcentibus Nili aquis, ubi hæ euagatæ ſtagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum: brachiali obliquæ radicis craßitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem faſtigiatum, thyrſi modo cacumen includens: ſemine nullo, aut uſu eius alio quàm floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno utuntur, nec ignis tantùm gratia, ſed ad alia quoq; utenſilia uaſorum. Ex ipſo quidem papyro nauigia texunt: & è libro uela, tegeteſq́;, necnon & ueſtem, etiam ſtragulam, ac funem. Mandunt quoq; crudum, decoctumq́;, ſuccum tantùm deuorantes. Naſcitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Nuper & in Euphrate naſcens circa Babylonem. Papyrum intellectum eſt eundem uſum habere, quem chartæ: & tamen adhuc malũt Parthi literas ueſtibus intexere. Præparantur ex eo chartæ diuiſæ acu in prætenues, ſed quàm latißimas philuras. hæc Plinius. Qui deinde ſequenti capite fuſius docuit Papyri conficiendi rationem, his uerbis.

Papyri conficiendi ratio.

Poſt hanc papyrum eſt, extremumq́; eius ſcirpo ſimile, ac ne funibus quidem niſi in humore utile. Texunturq́; omnes tabulæ madẽtes Nili aqua. Turbidus liquor uim glutini præbet, cùm primò ſupina tabula ſcheda adlinitur longitudine papyri, quæ potuit eſſe, reſegminibus utrinq; amputatis. Tranſuerſa poſtea crates peragitur: premitur deinde prælis, & ſiccantur ſole plagulæ, atq; inter ſe iunguntur. proximarum ſemper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunquam plures ſcapo, quàm uicenæ, magna in latitudine earum differentia XIII. digitorũ optimis. Hactenus de papyro Plinius.

Videntur & Papyri quoddam eſſe genus, tenuia, læuiaq; illa folia è iuncea quadam planta prodeuntia, quæ ab inſulis diui Thomæ, Braſilij, & Mederæ, ad nos conuehuntur, ſacchareis ut uocant panibus inde delatis circũuoluta. Quandoquidem fragmentum retinemus à clarißimo medico Luca Ghino Piſis ad nos miſſum, nigris rubriſq́; Arabicis characteribus manu ſcriptum, quod clarißimum præbet indicium, earum inſularum incolas tenuißimis his folijs, pro papyro paßim uti. Veruntamen hoc nõ eſſe papyrũ, è quo antiquitas ſuas confecit chartas, certò ſcimus, quòd hoc arte (ut Plinius eſt autor) fieret, illud uerò talè à natura producatur, & proprium ſuæ ſtirpis ſit folium. Antiqui itaque ex Papyro chartam factitabãt, quemadmodum nos ipſam ex contritis linteis conficimus, unde hactenus antiquum retinens nomen, etiámnum Papyrus apud pleroſq; dicitur.

Indica harundo.

Credidere nonnulli, ueram eſſe Papyrum harundines illas, quas Indicas uocant, quibus imbecilles principes, atq; hierarchæ, prelati uulgò dicti, ad ægram ſenectutem fulciendam pro ſcipione utuntur, materiem auro, uel argento ſuccingentes. Quod tamen aſſerere non auſim, nec utiq; reprobare, cùm huiuſce rei certã cognitionem adhuc aſſequi non potuerim.

Papyri uires ex Galeno.

Papyri meminit Galenus lib. VIII. ſimp. medicamentorum ſic inquiens. Papyrus ipſa quidem per ſe in uſum medicinalem non uenit: at macerata, aut uſta utilis efficitur. Igitur oxycrato, uinóue macerata, recentia ulcera glutinat, maximè in circulum circumpoſita. Verùm hic quidem eſt, ceu materia, quæ medicamina ſanantia accipiat: at ubi uſta fuerit, medicamen eſt exiccatorium, uelut & chartæ combuſtæ cinis, niſi quatenus infirmior eſt, quàm papyri. hæc Galenus. Cæterùm animaduertendum eſt, quòd noſtri uſus charta, quæ ex ueteribus conficitur linteis, ijſdem non pollet facultatibus, quibus ea commendatur, quam ueteres ex papyro arbore parabant. Quo fit, ut dubium mihi ſit, quònam modo parari poßit illud Galeni medicamẽtum, quod de charta combuſta dicitur, ulceribus ſordidis, & ſinuoſis utilißimum: itemq́; paſtillus Fauſtini à Paulo libro VII. traditus.

Μυρίκη. MYRICA. CAP. XCIX.

MYRICA, ſeu tamarix, arbor vulgo cognita eſt, cùm apud pigras, & ſtagnantes aquas enaſcatur, fructum quaſi florem ferens, compage muſcoſum. Aegyptus, Syriaque alterã gignunt mitiorem, ſylueſtri cætera ſimilem. Fructum parit gallæ próximum, inæqualiter aſtringentem guſtu: quo conuenienter utimur uice gallæ in medicaminibus oculorum, oriſque. Datur cruentæ excreationi in potu, & cœliacis, & contra profluuia fœminarum, regium morbum, & phalangiorum morſus: illitus tumores inhibet. Cortex in eoſdem uſus adhibetur. Decoctum foliorum cum uino potum, lienem abſumit: ad dolorem dentium in collutionibus ſalutare, & mulieribus fluxione uuluæ opportunis in deſeſsionibus: phthiriaſi, lendibuſque circumfuſum prodeſt. Abundantiam fœminarum ſiſtit impoſitus arboris cinis. Potorios calices è caudice lienoſis moliuntur, quò datus in his potus proficiat.

VRBANA

VRBANA *Myrica, quòd ſciam, non naſcitur in Italia; quanquam in Aegypto,& Syria gignitur. Quæ uerò alicubi reperitur in hortis, & in quibuſdam uiridarijs mitior credita, non alia eſt, quàm ſylueſtris, in locos mitiores tranſlata. Cuius rei certo ſunt indicio fructus,& flores, quos omnino ſylueſtribus ſimiles profert,non autem gallæ modo,ut domeſtica. Vmbra arboris inſigni proceritate ſæpe per æſtatem Romæ me oblectatum fuiſſe recordor ad Tyberis ripas, in hortulo quodam hoſpitalis Sancti ſpiritus. quæ etſi domeſtica haberetur ab omnibus; florem tamen,& fructum ferebat ſylueſtri ſimilem. Hæc in fluminum ripis frequentiſsima naſcitur in Italia. Quare non potui non admirari Dioſcoridem: quippe qui dicat tantùm naſci Myricam apud paludes, ac reſides aquas, cùm oppoſitum ſanè eueniat in Italia. Quod me ſæpius adduxit, ut crediderim, aut Dioſcoridis codicem hoc loco deprauatū eſſe,aut in Græcia ſecus, quàm in Italia myricam proxime ſtagna, ac paludes oriri. E myricæ trunco aluei excauantur (ut Columella ſcribit) aquáq; replentur, ut ſubinde poſtea bibant ſues: nam hoc potu ſplenis incremento ſanantur, quo morbo æſtate maximè torquentur,dum,quæ eorum eſt pabuli inſatiabilis auiditas, arborum fructus conſectantur, qui plurimi eo tempore ariditate in terram decidunt. Porrò myricæ cinerem omnia ulcera ignis exuſtione contracta, efficaciter exiccare author eſt Serapio. Folia ſimul cum tota planta fotu frigidas collectiones inhibent, ac reprimunt. Elephantiaſim ex lienis uitio obortam myricæ radicum decoctum,& cum paſsis uuis epotum ſanare tradidit Alcanzius Arabs: id quod ſe uidiſſe ait in duabus mulieribus, quæ hac labe laborarunt. Ex quo mihi perſuaſum eſt, id non incongruum in Gallica peſte fore medicamentum, Guaiaco forſitan ligno non abſimile. Myricæ radices pro odorata caſia uenditabant impoſtores. Sed poſtquàm fraus à peritis medicæ materiæ uiris deprehenſa eſt, eius in officinis uſus penitus exoleuit. Meminit myricæ Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Myrica abſtergentis eſt,ac incidentis facultatis, abſq; perſpicua deſiccatione: habet uerò etiam adſtrictionem nonnullam. Has ob qualitates, facultateſq; admodum prodeſt lieni indurato decocta cum aceto, aut uino, ſiue radice, ſiue folijs, ſiue extremis ramulis: ſanat porrò dentium dolores. Cæterùm fructus, & cortex non paucam ſortita ſunt adſtrictionem,adeò ut gallæ omphacitidi proxima ſint,niſi quòd acerbitas euidens eſt in galla, ſed myricæ fructui temperatura ineſt inæqualis: immiſta eſt enim naturæ eius multa partium tenuitas, atq; uis abſtergendi; quod ſanè gallæ non accidit. Attamen ubi galla forte ad manum non erit,eo uti liceat ad omnia, ad quæ illa utimur: in eiſdem & cortice. Porrò myricæ combuſtæ cinis admodum deſiccatoriæ facultatis eſt, plurimam habens abſtergendi facultatem, pauxillam adſtringendi.*

Myricæ conſideratio.

Myricæ medicinæ.

Myricæ uires ex Galeno.

Ἐρείκη. ERICA. CAP. C.

Erica fruticoſa arbor, myricæ ſimilis, longè minor. cuius flore apes reprobum mel efficiunt. Tam flos, quàm coma ſerpentium ictibus illitu medetur.

Ericæ conſideratio.

Erica ſtirps fruticoſa Aſiæ, Græciæq; fruticibus aſcribitur. Hæc (ut plantarum ſcriptores aſſerunt) bis anno floret. quo fit, ut prima, & ultima habeatur, quæ inter ſylueſtres ſtirpes floreat. Plinius lib. XXIIII. cap. IX. ericam deſcribens inquit. Ericen Græci uocant fruticem non multum à myrice differentem, colore roris marini, & penè folio. Hanc aduerſari ſerpentibus tradunt. Verùm non ob id facilè fuerit affirmare, quænam planta nobis legitimam Ericam præ ſe ferat, cùm tam paucis notis deſcribatur ab omnibus: tametſi hæc, cuius hic figuram appinximus, nil aliud, quàm ericam deſignare uideatur. Siquidem fruticoſa eſt plãta, ſemicubitalis, colore roris marini, folijs ferè myricæ, cui eam Dioſcorides aſsimilat, uere primo et autumno floreſcens, quod huius fruticis proprium eſt, ſi rei herbariæ ſcriptoribus eſt adhibenda fides. Adde, quòd huiuſce flores autumno maximè depaſcantur apes, ea fortaſſe de cauſa, quòd non modò Erica prima ſit, & ultima ſylueſtrium, quæ floreat; ſed quòd etiam diutius floribus quàm plurimis ornetur, nempe autumno toto, & ad hyemem uſque. Vnde mel, quod ex ijs apes faciunt, ericeum (ut Plinius eſt author) antiquis appellatur, quod cõuehi tradidit poſt primos autumni imbres, cùm erica ſola floret in ſyluis. Præterea cùm lib. III. ſcribat Dioſcorides, corim, hypericũ aliquibus uocatum, fruticem eſſe folio ericæ, minore tamẽ, ſitq; hæc cori folio admodum ſimilis, magis adhuc inclinauit animus ad credẽdum, hanc eſſe Dioſcoridis ericã. His ergo rationibus adductus non temerè factum putaui, pro legitima erica huius effigiem expreſſam dare. Oritur hæc frequentiſſima in Goritienſi agro eo præſertim tractu, quà à Diuo Andrea (ita appellatur uicus) ad Vipacum fluuium itur. incolæ uernaculo ſermone eam nominant Grione. Sed in Hetruria longè magis adoleſcit, fiuntq; ex ea ſcopæ aptiſsimæ ad mundandas ædes, & ob id uulgo hæc planta propriè uocatur Scopa. Marcellus, neſcio qua ratione ductus, ericam magno errore geniſtæ ſpeciem putat.

Ericæ facultas ex Gal.

Hanc paucis perſtrinxit Galenus libro VI. ſimp. medic. ſic inquiens. Erica digerendi per halitum facultatem obtinet. Flore eius potiſsimum, ac folijs utendum.

Ἀκακαλίς. ACACALIS. CAP. CI.

Acacalis fructus eſt naſcentis in Aegypto fruticis, ſeminis myricæ quadantenus ſimilis. Cuius aqua, inqua maduerit, ad collyria additur, quæ ad excitandam oculorum aciem conueniunt.

Acacalim Aegyptiæ arbuſculæ ſemen ad nos hac ætate conuehi non equidem arbitror. quippe quòd inter ſemina, quæ peregrina nobis importantur, nullum adhuc repererim, quod Acacalim legitimè referat.

RHAMNVS PRIMVS.

RHAMNVS SECVNDVS.

RHAMNVS TERTIVS.

Ῥάμνος. RHAMNVS. CAP. CII.

RHAMNVS fruticat in ſepibus, ramos ferens rectos, & aculeos in acutæ ſpinæ modum: folijs paruis, oblongis, ſuppinguibus, teneris. Alterum ei genus candidius. Tertium nigrioribus, latioribusque folijs conſtat, & quadantenus rubentibus: cuius rami quinûm ferè cubitorum longitudinem implent, ſpinoſiores quidem, ſed infirmioribus, minusq́ue rigentibus aculeis. Fructum edit latum, candidum, tenuem, folliculari ſpecie, uerticillo ſimilem. Omniũ folia igni ſacro, & ſerpentibus ulceribus, efficaciter illinuntur. Fama eſt ramos huius ualuis, feneſtrisúe impoſitos, ueneficia depellere.

RHAMNI tria genera facit Dioſcorides. *Primum, & tertium ubiq; in* Hetruria *fruticant. Illud priuatim in ſepibus naſcitur, quo noſtrates mulieres utuntur ad inſolandas ficus: ſiquidem eas adhuc recentes lõgis huiuſce fruticis aculeis perforant, & ad ſolem appendunt.* Fert *aculeos in acutæ ſpinæ modum: folia oblonga, mollia, ſuppinguia: corticem habet admodum album.* Hoc, *quod nigrius eſt (ut etiam* Dioſcorides *inquit) quinûm ferme cubitorum altitudine attolitur, infirmioribus aculeis: fructu tenui, folliculari ſpecie, rotundo, uerticillo non abſimili. Secundum uerò genus, quod cæteris candidius eſt, ad nos miſit clariſſimus medicus* Lucas Ghinus, *cuius etiam hic effigiem damus.* Cæterùm Ruellium *deceptum eſſe crediderim. quippe qui* Rhamni *genus eam eſſe ſtirpem arbitretur, quam nos uulgari ſermone* Spino merlo, Longobardi *Venetiq; Spin ceruino,* Foroiulienſes *uerò* Spin guerzo *appellant.* Rhamnorum conſideratio. Ruellii error.

lant. Hic enim folijs eſt latis, pyri quadantenus modo: fructu liguſtri effigie, baccarum inſtar, cuius ſucco utuntur pictores, ubi colore uiridi inficere ſit opus: alij uerò ad reſoluendam aluum: eijcit enim atram bilem, & pituitam. quæ ſanè notæ Rhamnis minimè correſpondent. Aberraſſe præterea Ruellius deprehenditur, quòd Theophraſti teſtimonio ea de Rhamni fructu tradiderit, quæ ſtatim Theophraſtus abſoluta rhamni hiſtoria de paliuro diſſeruit.

Monachorũ error.

Sed in errore longè maiore uerſantur Monachi, qui in Meſuem commentarios edidere, cùm Rhamnum exiſtimauerint rubum quendam, qui humi repens, incultisq; proueniens, mora cæruleo potius, quàm nigro colore profert.

Rhamni uires ex Gal.

Rhamni meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicam. ſic inquiens. Rhamnus deſiccat, & digerit exceſſu ſecundo, refrigerat in primo completo, aut ſecundo incipiente. proinde herpetes ſanat, & eryſipelata non magnopere calida. Cæterùm ad hæc teneris utendum eſt folijs.

Ἅλιμος. HALIMVS. CAP. CIII.

HALIMVS frutex eſt ſepimentis idoneus, ſimilis rhamno, ſine ſpinis, folijs oleæ, ſed latioribus. Naſcitur in ſepibus, & maritimis. Folia decoquuntur ciborum gratia. Radix conuulſa, rupta, torminaque mitigat, drachmæ pondere in aqua mulſa pota: eadem lactis ubertatem facit.

Halimi conſideratio.

EST profectò & Halimus planta, cuius uariæ ſunt inter autores ſententiæ. Alij enim (ut Plinius autor eſt libro, & cap. XXII.) halimum fruticem eſſe dicunt, Dioſcoridem ſecuti. Alij maritimum olus, ſalſo ſapore. Tertium quoq; genus addidit Crateuas ſub hedera tãtùm naſci, longioribus folijs, hirſutioribusq;, odore cupreſſi. Quæ autem à Dioſcoride hoc loco deſcribitur, etſi alicubi fortaſſis proueniat in Italia; tamen qui illam mihi oſtenderet, adhuc reperi neminem. Verùm, ſi Ruellio credimus, frequens in Gallia naſcitur in ſepibus. Solinus plurimam in Creta naſci tradit, mirabili, ſi credamus, effectu, quòd ea tantũ admorſa fames arceatur. unde ſi nomẽ adinueniſſet, ea procul dubio ſine aſpiratione ſcribenda eſſet. Halimus Mauritanis molochia, & atriplex marinus appellatur. Cuius hiſtoriam referens Serapio, narrat, quòd eam uenalem circumferentes in manuales faſciculos componunt, & per Babyloniam clamitant, molochia, molochia. Quod manifeſtè indicat, Halimum apud Mauritanos herbam potius eſſe, quàm fruticem, uel arborem, eamq; fortaſſe, quam Plinius maritimam, ac ſalſam prodidit. Quo fit, ut ſalſam quandam herbam (incolæ Bidone uulgò appellant) quæ frequentiſſima in litoribus Venetis prouenit, hanc eſſe putauerim: quippe quòd ea inſtar oleris in ciborum uſum recipiatur. Putat Adamus Lonicerus, Halimum eam eſſe plantam uuas ferentem, quam uulgò Ribem uocant. Sed cùm huius folia non correſpõdeant oleaginis, ſed potius uitigineis, eum planè hallucinatum eſſe conſtat.

Halimi uires ex Galeno.

Halimi meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Halimum, hæc planta frutex eſt plurimo in Cilicia præcipuè prouentu, ubi & germina eius recentia eſitant, & reponunt quoq; in poſterum futura uſui. Semen pariter, & lac planta ipſa generat, eſtq; guſtus ſalſi, & ſubadſtringẽtis. Ex quibus omnibus palàm eſt, ipſam eſſe diſſimilarem. Maior autem pars eius ſubſtantiæ calida eſt temperatè, cum humiditate inconfecta, & leuiter flatuoſa.

Παλίουρος. PALIVRVS. CAP. CIIII.

PALIVRVS frutex cognoſcitur, aculeatus, durus: cuius ſemen, pingue, & fuliginoſum inuenitur. Quod potum tuſſi opitulatur, ueſicæ calculos comminuit, ſerpentium ictibus aduerſatur. Folia & radix aſtrictoriam uim habent: quorum decoctum potu aluum ſiſtit, urinam trahit: cõtra uenena, & ſerpentium morſus auxiliatur. Radix recentia tubercula, tumoresque omnes diſcutit, trita, & impoſita.

Paliuri conſideratio.

ADEO inter ſe in quibuſdam plantarum hiſtorijs diſcrepant ſcriptores, ut perſæpe eorum mẽtes maximè perturbent, qui rerum ueritatem indagare ſtudent. Id autem diſcriminis nimirum euenit de Paliuro. Nam quæ huiuſce ſtirpis à Dioſcoride traditur hiſtoria, omnino differt ab ea, quam diuerſis generibus protulit Theophraſtus. Hæc autem non conuenit cum ea, quam memoriæ prodidit Agathocles: neq; huic illa correſpondet, cuius Plutarchus eſt autor: & hæc à prædictis omnibus prorſus diſſentire uidetur. Paliurus Dioſcoridis (ut ab eo primùm exordiar) eſt frutex ſpinoſus, durus, omnibus notus: cui ſemen pingue, & fuliginoſum. Paucis eius hiſtoriam perſtrinxit Dioſcorides, nulla habita de folijs mentione, quòd ſuperuacaneum exiſtimauerit pluribus agere de Paliuro, utpote planta apud ſuas regiones notiſſima. quod nobis eſt impedimento, quóminus ueram Paliurum, de qua ipſe intellexit, cognoſcere ualeamus. Theophraſto deinde libro III. capite XVII. de plantarum hiſtoria plura ſunt Paliuri genera, quæ omnia in ſiliquis ſemina terna, aut quaterna proferunt, lentorem præ ſe ferentia, ut lini ſemen. Amat naſci locis aridis, quemadmodum & rubus, nec minus quoq; dilutis. Cæterùm ab hac non parum differre uidetur & illa, cuius idem meminit inferius libro, & capite quarto: ſiquidem hanc plurimam naſci teſtatur in Africa folijs ei, quæ in Græcia naſcitur, non abſimilem. Quæ quanuis folio Græcam æmuletur; fructu tamen diuerſo prouenit, ut qui non latus, neq; folliculari ſpecie; ſed rotundus, ruberq; ſit, cedri fructibus magnitudine ſimilis, cui & nucleus ineſt acinorum punici modo, qui nõ manditur. Fructus uerò per ſe iucundus habetur, atq; ſi quis uinum infundat, tum ipſum ſuauiorem, tum uinum ſuauius reddi aiunt. Ex quo aliquando mihi perſuaſi, eum non longè aberrare, qui dixerit, hanc illam eſſe ſtirpem, quam nos

Agrifolium.

Agrifolium dicimus, quòd folijs ſit undiq; aculeatis loto maioribus, fructu cedri, rotundo, rubro, nucleum intus habente, iucundo

te,iucundo,& guſtui non ingrato : non tamen,quòd pro certo hoc aſſerere uelim, quòd hæc propria ſit Africæ planta ; ſed quòd aliquando his notis perſuaſus putauerim,Paliurum hanc aut Agrifolium eſſe, aut omnino arborem ſibi ſimilem. Plinius ex Theophraſto hanc ipſam literis mandauit libro XIII. capite XXVII. Sed cùm de uiribus eius diſſereret libro XXIIII.eam recenſuit,quam & Dioſcorides. Nullam ego arborem hactenus reperi,quæ Paliuro Africanæ ſimilitudine reſpõdeat,præter Agrifoliũ,ut dixi. Nõ dico Aquifoliũ: nam(ut Plinius refert lib.XXVII. cap.VIII.)

Aquifolium.

Aquifolium ea eſt in Italia arbor, quam Theophraſtus Crateogona uocat, omnibus ferè notis meſpilo ſimilis. Illa uerò,quam Agrifoliũ appellamus, conſtat folijs perpetuis, lauri, latioribus tamen, ſubpinguibus,& per ambitum aculeatis : cortice uiridi : ramis lentis,ac flexilibus. Fructus ei rotundus,lucidus,ruber, ruſcum & cedrum baccis æmulans. Huius radicum cortice incolæ uiſcum parant, quo etiam modo ex uiburno conficiunt. Hanc non deſunt, qui uelint eam eſſe ſtirpem,quam Theophraſtus Agriam, ſiue Ariam appellat, ſempiternæ frondis arborem,inter robur, & ilicem mediam. Verùm ut ad noſtrum inſtitutum redeamus, Agathocles Paliurum omnino ab illis differẽtem tradit : quippe quoniam aſſurgat in Alexandria (ut ipſe inquit) ad pinus, ulmiq; proceritatem, ramis frequentibus, & aculeatis : folio uiridi,rotundo,tenui. Hæc bifera eſt, nam tam uere, quàm autumno fructum profert, oliuæ phauliæ uocatæ magnitudine. Crudus mãditur is ac uirens : ubi uerò exaruit,in farinam molitur,atq; ea ita eſtur nullo liquore ſubacta. Aliud Paliuri genus in monte Coccygio naſci prodit Plutarchus ex Cteſiphontis authoritate libro arboribus dicato,cui ſi auis,aut aliud animal uolucre ſidat,uelut inuiſcatum cohæret, præter cuculum, cui ſoli parcit, ſi tamen his fides eſt adhibenda. Quare cùm de Paliuro,tot ac diuerſæ ferantur ſententiæ, & habeantur hiſtoriæ, facilè crediderim,Paliurum eſſe nomen ad nationum placita uarijs, ac diuerſis aculeatis ſtirpibus impoſitum: etſi Ioſephus Salandus medicus apprimè doctus, & in ſtirpium hiſtoria non imperitus, dum Veneta claſſe in Græciam traieciſſet, Dioſcoridis Paliurum ſe uidiſſe mihi pro certo affirmauerit, ſemine fuliginoſo, ac pingui : atq; inibi proprium adhuc nomen retinere. Sunt tamen è recentioribus,qui putent Paliurum Dioſcoridis eam eſſe arborem, quam nos ſequenti capite oxyacantham eſſe pluribus comprobabimus.

Recentiorũ opinio reprobata.

Sed profectò non placet eorum opinio,quòd planta, quam oxyacantham cenſemus,arbor ſit,non frutex : quódq; fructum proferat myrti magnitudine, confertum, fragilem,rubrum, oſsiculos intus habentem,& in racemi modum cohærentem. Paliurus uerò non fructum, ſed ſemen ferat fuliginoſum, pingue,& (ut Theoph. inquit lib. III. cap.XVII.de hiſtoria plantarum)in ſiliquis concluſum,lentum, pingueq; , lini ſeminis inſtar. Verùm ij fortaſſe Theodorum Theophr. interpretem ſequentes, hac in re decipiuntur. Siquidem is lib. primo.cap.XVI. ſic uertit : Quædam folia cùm extremo,tum etiam lateribus ſinuata concidunt,ut ilicis,roboris, ſmilacis (glandiferæ ſcilicet,& ilici ſimilis) rubi, paliuri,& aliorum. Vbi animaduertendum eſt,eum perperam uertiſſe παρακανθίζοντα ſinuata, cùm ea dictio Græca nil aliud Latinè ſignificet, quàm ſpinis horridula. Error præterea ex eo manifeſtè deprehenditur,quòd omnibus ſenſu pateat, ilicem, ſmilacem, rubum folia non proferre aliqua parte ſinuata,uti ea eſſe cernuntur, quæ plantæ illi exeunt, quam nos acutam ſpinam arbitramur ; ſed longa, & per ambitum ubique tenuiſsimis, ac crebris aculeis circumſepta, ut in eiuſdem capitis progreſſu idem oſtendit Theophraſtus, cùm inquit. Simili modo nonnulla ex his caulem primò mitem, poſt horridulum ſpinis gerunt, ut lactuca, & cuncta folia ſpinoſa redduntur, atque etiam magis in fruticum genere,ut rubus, paliurus. Quibus palàm fit, plantam, quam nos uulgò uocamus Bagaia, alij uerò Amperlo,non eſſe Paliurum, ſed potius acutam ſpinam ijs tum rationibus, tum autoritatibus, quæ ſequenti capite nobis adducentur. Galenus Paliuri à Dioſcoride deſcripti meminit lib. VIII.

Paliuri uires ex Galeno.

ſimp.med. his uerbis. Paliuri folia,& radix adeò non obſcuram habent adſtringendi facultatem,ut & uentrem fluẽtem cohibeant : adeóq; digerunt, ut & phymata curent, quæ quidem non admodum phlegmonode ſunt, & calida. Fructus porrò tantam obtinet incidendi uim,ut & calculos ueſicæ comminuat : & pectoris, pulmoniſq; excretionibus auxilietur.

Ὀξυάκανθα. ACVTA SPINA. CAP. CV.

ACVTA ſpina, quam pyrinam,aut pityanthem aliqui uocant,arbor eſt pyraſtro ſimilis,ſpinoſa ualde,& minor : baccas profert myrti, plenas,rubras,fragiles, & intus nucleum : radicem multifidam, altè deſcendentem. Huius baccæ potu,aut cibo,alui profluuium, & abundantiam fœminarum ſiſtunt. Radix illita aculeos,& ſpicula extrahit : abortum fieri tradunt, ſi ter radice uenter aut ſenſim feriatur, aut perungatur.

Acutæ ſpinæ conſideratio.

Habet pro comperto tota recentiorum medicorum familia, quòd arbor Dioſcoridi ὀξυάκανθα, id eſt, Acuta ſpina, uocata, quam Mauritani Berberim dixere, ea ſit nimirum arbuſcula ſpinis horrens, quam rura Tridentina, ubi in ſepibus, ſyluis, & conuallibus frequentiſſima naſcitur, Creſpino uulgò nominant: medicorum uerò uulgus, ac officinæ Arabes ſecutæ Berberim appellant, ita eſſe certò credentes, ut opinione ducuntur. Veruntamen ſi rectè delineationes, notæq; perpendantur, quas oxyacanthæ reddidit Dioſcorides, creſpini notis prorſus acuta ſpina reclamare conſtabit. Qua potiſſimùm ratione adductus, quò magis ueritas eluceat, erroriſq; nebula tollatur, non dubitaui eorum opiniones refellere, qui inter recentiores medicos de ſtirpibus commentaria conſcribentes, Creſpinum uocatum legitimam oxyacantham eſſe aſſeuerant. Neq; me fugit, nõ parum ſuſcepiſſe negotij, ut eos à concepta iandiu opinione in ſententiam noſtram, quam ueram putamus, uenire compellam, cùm magna admodum ſit tum medicorum, tum ſeplaſiariorum turba, quæ hac in hiſtoria longo uſu aberrat. Verùm cùm compertum habeam, quòd ueritas ſit niue candidior, ſoleq; ſplendidior, & eorum tum uera, tum fida comes, qui uirtutibus, ac probitate præſtant, duxi meas rationes multorum authoritate comprobatas, nullam horũ doctiſſimorum uirorum auribus moleſtiam allaturas, qui nolentes aberrarunt: quinimo ijs, utpote ueri defenſoribus, fore iucundiſſimas, atq; gratiſſimas. Nam qui, ut ſibi placeant, malunt errare, quàm ueritati, & æquo cedentes, errores cognoſcere, eoſq; corrigere, non ſunt in philoſophorum, ac rationabilium hominum numero recipiendi. Sed ne apologeticis uerbis tempus conteratur, rem inſtitutam aggredior. Dioſcorides acutam ſpinam arborem eſſe pyraſtro ſimilem ſcribit, minorem tamen, magiſq; aculeatam, fructumq; gerere myrti ſimilitudine, plenum, fragilem, rubentẽ, & intus nucleum, cui radices ſubſint multifidæ, altéq; deſcendentes. Ex quo palàm eſt, ipſum nõ alias acutæ ſpinæ notas expreſſiſſe, quàm proceritatis, craſſitudiniſq;, ſtipitis, ramorum, radicum, ac fructuũ, omiſſa foliorum, florum, & corticis hiſtoria. Quæ omnia ipſe accuratè perpendens, in primis Creſpinum omnibus notis pyraſtro reclamantem comperio, cui tamen prorſus adſtipulari acutã ſpinam Dioſcorides eſt autor. Siquidem ſylueſtris pyrus, quemadmodum & oxyacantha, ſimplex è ſolo proſilit, atq; unico duntaxat caudice attollitur, ac inde tam in longum latumq; creſcit, ut ad communem arborum proceritatem aſſurgat.

Acuta ſpina non eſt offic. Berberis, ſiue Creſpinus.

Creſpinus uerò, cuius ſanè innumeræ mihi præ oculis quotidie ſeſe offerunt plantæ, nullum ab radicibus mittit caudicem, ſed pluribus, ac diuerſis aculeatis ſtolonibus fruticat, qui uirgarum modo in altum ſe attollunt, nec unquam arboreſcunt, niſi raró, & longo temporis tractu: quippe qui omnium maiores habenter, pollicarem craſſitudinem rariſſimè excedunt, niſi ætate longa incrementum ſuſceperint. quin & rara inueniuntur eius uirgulta, quæ hominis longitudinem æquent. Ad hæc pyraſter cortice conſtat aſpero, ſquamoſo, inæquali, craſſo, colore in nigro ruſeſcente. Creſpinus uerò cortice ueſtitur albo, læui, & admodum tenui: quo fit ut non adeò leuiter ferro, uel lapide tangi poſſit, quin ſtatim cortex frangatur, & crocea ligni materies detegatur. Præterea pyraſter prunorum modo aculeata conſpicitur, aculeis ſingulis ex eodem loco erumpentibus, licet rami frequentiſſimis horreant ſpinis, iiſq; nigris, ualidis, candidi rhamni modo mucronatis. At creſpinus ternis per interualla armatur aculeis, ſimul ex uno, eodemq; puncto prodeuntibus, adeò ut trifurcato ordine prodeant, duobus ſcilicet utrinq; ſe pandentibus, tertio uerò medium occupante, albis, planis, non quidem rotundis, fragilibus, & admodum pungentibus. Illud inſuper diſcriminis addam, acutam ſpinam fructum afferre myrti magnitudine. Creſpinum uerò racematim in uuæ modum, cuius oblongi acini tritico paulò maiores, uiuidi, ac rubentes, eleganterq; racemis adnexi, puniceos acinos quadantenus repræſentant: quãquam minores, oblongiores, acidiores, & colore etiam multò uiuaciores habeantur. Creſpini deinde folia minimè pyraſtrum referunt, ſed potius punicam malum, quanuis latiora, nec adeò in mucronem deſinentia, per ambitum ſpinis tenuiſſimis, frequentiſſimiſq; horrida. Radices etiam, quæ profectò æquè flauæ ſunt, ac ſi croco eſſent infectæ, etſi plures ſint, atq; exiles; nihilominus altè non deſcendunt, ueluti acutæ ſpinæ, ſed in latus ſummo ceſpite uagantur. Flos denique pyraſtro admodum refragatur: nanque melinus ex racemo uuæ ſimili erumpit, ſui fruticis interno colore, à quo dum explicatur, atq; dehiſcit, perquàm ſuauem ſpirat odorem. Quibus euidentiſſimè colligi poteſt, & oxyacantham Græcis, & berberim Arabibus non eſſe creſpinum, cuius communis eſt uſus apud medicos, & ſeplaſiarios. Sed præter hæc illud etiam certò credendũ eſt, quòd ſi Dioſcorides per acutam ſpinam creſpinum intellexiſſet, nunquam ſilentio diſſimulaſſet folia mirabili opere per ambitum aculeata: neq; fructum, quem ramis pendulum gerit, acinis inter ſe racematim cohærentibus, myrti baccis aſſimilaſſet: nec ſcriptum reliquiſſet, radices in profundum agi: nec deniq; flauum earum colorem unquam reticuiſſet, quo inſigniter natura infectæ ſunt. Non prætermiſiſſet etiam ſpinarũ hiſtoriam, utpote quæ ternæ ſuis uirgis innaſcantur, à pede ad uerticem: non corticis candorẽ,

non

nõn tenuitatem: non item, quòd ſæpius ſine caudice, uarijs ueluti ſtolonibus fruticet: non deniq; ipſam pyraſtro prorſus ſimilem reddidiſſet, à qua profectò non minus diſsidet, quàm quercus ab olea. Cæterùm ſi modo dicendum eſt, Oxyacãtham naſci in Italia, eam equidem aculeatam arborem eſſe crediderim, ſtipite, cortice, ramis, floribus, proceritate, ac ligni materie planè pyraſtrum referentem, quam in Hetruria rura noſtra Senenſia Bagaia uulgò nominant, Ananienſes, & cæteri Tridentinarum uallium incolæ quidam Amperlo, quidam uerò Pan d'orſo uernaculis nominibus uocant, & Goritienſes Barazzo bianco uulgari ſermone appellant: quippe quæ omnibus notis, ac lineis acutam ſpinam referat. Primùm enim hæc manifeſto indicio eſſe poſſunt, arboris ſcilicet ſtipes, rami in qualibet parte acutiſsimis, firmiſq; aculeis armati, ligni materies, ſubſcaber ſquamoſusq; cortex, ueluti pyraſtro. Tum ita eſſe comprobant radices in profundum deſcendentes, & fructus, quem fert myrti craſsitudine, uiſu iucundus, rubeſcens, plenus, fractu facilis, ori ſubauſterus, in quo modo unus, modo plures concluduntur nuclei. Flos etiam, quem album edit, pyraſtro admodum adſtipulatur: quippe quòd ſit illi haud quaquam abſimilis. Porrò folia duntaxat à pyraſtro diſſidere uidentur: nam diſſecta ſunt apij modo, paululumq; longiora. Verùm mihi quidem illud non uidetur ob multas rationes aliqua ex parte noſtræ repugnare ſententiæ: conuenientias enim pluribus ex partibus peti certum eſt, non autem ex paucioribus. Quali ergo acuta ſpina uireat fronde, hic non explicauit Dioſcorides; ſed tantùm dixit, eam eſſe arborem pyraſtro ſimilem: quòd magis ad ſtipitis, ramorum, corticis, florum delineationem, & ligni materiem reſpiceret, quàm ad folia, quæ nihilominus laciniata conſtant apij modo: tametſi hoc in loco id adnotare prætermiſerit Dioſcorides. Hoc autem probatur manifeſto ipſius Dioſcoridis, ac etiam Theophraſti teſtimonio. Nam Dioſcorides, cùm de meſpilo ageret, duo meſpilorum genera conſtituit, & relicta in capitis calce uulgata, quæ frequens, & communis uiſitur in Italia, illam in primis deſcripſit, quæ Neapoli noſtra tempeſtate uulgo Azarola uocatur, & ueteribus aronia dicta eſt, ſic inquiẽs. Μέσπιλον τὸ δένδρον, ὃ παρ' ἐνίοις ἀρωνία καλεῖται, ἀκανθῶδές ἐστιν. ὅμοιον τοῖς φύλλοις ὀξυακάνθῃ· καρπὸν φέρον μικρῷ μήλῳ ὅμοιον, ἡδύν. id eſt, uerbum ex uerbo. Meſpilus arbor, quæ à nõnullis aronia uocatur, ſpinoſa eſt, ſimilis folijs oxyacanthæ: fructum ferens exiguo malo ſimilem, ſuauem. Quibus autem folijs conſtet illa meſpilus Azarola uocata Theophraſtus libro III. capite XII. demõſtrauit his uerbis. Huius folia diſſecta ſunt, extremitateq; apio ſimilia. Ita fit, ut concludamus oporteat, ſi meſpilus aronia folio oxyacanthæ prouenit, eoq; ſciſſo (ut Theophraſtus prodidit) apij inſtar, hanc ſpinoſam arborem Bagaia uulgo dictam, eſſe procul dubio acutam ſpinam. quandoquidem eius folia in modum apij diſſecta ſunt, meſpili aroniæ modo. Theophraſtus lib. VI. cap. ultimo de hiſtoria plantarum ſcribit, oxyacanthæ fructum fuiſſe antiquis in coronarum uſu. Quod etiam non paruo eſt argumento, illam legitimam eſſe oxyacantham, quam in medium attulimus. Quandoquidẽ fructus eius, qui autumno toto, & ad mediam hyemem uſq; perdurat, adeò læuore quodam pellucet, ruboreq; decoratur, ut globulos è præſtantiori corallio paratos referat: id quod in coronis maximè præſtaſſe crediderim. Reliquum igitur eſt, ut dicamus, Creſpinum aliud eſſe ab Oxyacantha, plantamq; ideò fuiſſe ueteribus incognitam, quòd eorum nullus, qui de plantarum hiſtoria ſcripſerunt, huius aculeatæ ſtirpis (quòd ſciuerim) meminerit.

Legitima oxyacantha.

Porrò CRESPINVS frutex potius, quàm arbor eſt, è terra uirgultis plurimis aſſurgens, ueluti corylus, è quibus non deſunt, quæ quandoq; longo temporis tractu, ægrè tamen, arboreſcant. Hæc ab imo ad ſummum ſpinis quibuſdam acutiſsimis horret longis, compreſsis, albicantibus, fractuq; minimè contumacibus, quæ (ut ſuprà dictũ eſt) per interualla ternæ ex eodem prodeunt puncto. Cortex toti plantæ candidus, læuis, ac tenuis, cui ſubeſt ligni materies flaua, fragilis, atq; fungoſa. Numeroſis tota uirgultorum congeries nititur radicibus impensè flauis, quæ per ſumma terræ diuagantur: folijs ferè punicæ, tenuioribus tamen, latioribus, minusq; in mucronem extenſis, per extremum ambitum minutiſsimis ſpinis circumſeptis. Flores emittit ineunte maio luteos, racematim cohærentes in uuæ ferè modum, odore non ingrato. Quibus poſtea ſuccedit fructus acinis oblongis, racemo pendulis, qui maturitate maximè rubent, punicæ mali acinis haud quaquam abſimiles, quanquam figura longiores, guſtu acido, & ſubauſtero, paruis reconditis intus nucleis. È fructu poſt uindemias incolæ uinum exprimunt, quod falsò de Berberi uocant officinæ, cui auſteritatis aciditatisq; longè plus ineſt, quàm mali punicæ ſucco. Quod ſi in acutis, pernicioſisq; febribus, uti cauſus, & quæ peſtilens eſt, iulapio uiolaceo commixtum, ac aqua ægrotantibus exhibeatur, non modò ſitim reſtinguit, ſed bilioſas, peſtilentesq; exhalationes ſupprimit. Datur utiliter cœliacis, cibum reijcientibus, & dyſentericis, et ubi bilis à iocinere in uentriculum regurgitans cholericos excitauerit affectus. Non ſecus tam ſumptum, quàm inditum menſium profluuia cohibet. Tineas uentris enecat, præſertim ſi bibatur ex aqua graminis, uel portulacæ, uel abrotoni, addito ſacchari tantillo. Prodeſt cruentis excreationibus: firmat commotos dentes, ſi eo ſæpius foueantur: quinetiã gingiuas roborat, & gargarizatu faucium, uuæq; inflammationes diſcutit, atq; deſtillationes eò confluentes reprimit. Vulnera recentia in carnis ſuperficie glutinat, & ulcera uetera deſiccat. Nihilominus nocet his, qui ex flatu, ac frigiditate laborant uentriculi doloribus, atq; etiam ægrè ſpirantibus.

Creſpini forma, & uires.

Cæterùm poſtquàm acutæ ſpinæ hiſtoria eò me deduxit, ut de nonnullis alijs aculeatis ſtirpibus diſſeruerim, non erit ab re, ut plantarum facultas augeatur, ſi illam addiderim plantam, quæ folio etiam apij conſtat, & undiq; ſpinis riget, ab aliquibus VVA SPINA, à nonnullis Vua marina, & à pluribus Vua creſpina uocata. Planta hæc antiquis fortaſſe incognita fuit, nunc autem omnibus notior eſt, quàm ut à me pluribus deſcribi debeat. Huius baccæ in uſu ciborum ſunt uuæ omphacis loco. Quæ et febrientibus iuſculis incoctæ nõ ſine utilitate exhibentur. In ſumma mulieribus utero gerentibus magnopere expetuntur.

Vuæ ſpinæ mentio.

Huic accedit & altera planta ueteribus, quantum reor, incognita & ſilentio inuoluta, quam aliqui falsò Mauritanorum RIBEM eſſe contendunt. Ea fruticoſa eſt, folio paruo, uitigineo, perinde ac albæ populo. Ramuli ſunt ei lenti, ac flexibiles, è quibus fructus paruarum uuarum modo, ut in creſpino, racematim dependent, rotundis, ſimulq; cohærentibus acinis magnitudine piperis, qui maturitatem adepti, maximè rubent, ſapore ſubacido, ad-

Ribis officin. conſideratio.

Error quorũ dam.

mixto etiam dulci. Vulgaris eſt planta, in hortiſq; frequens: quippe quoniam ad ſepiendos hortorum puluinos eleganter ſeratur. Verùm eos hallucinari abunde conſtat, qui putant, hanc arbuſculam eſſe Arabum Ribem. Siquidem, ut poſteritatis memoriæ prodidit Serapio, Ribes eſt arbor proferens capreolos colore uiridi rubeſcente, & folia lata, magna, & rotunda. Quas ſanè notas huic non reſpondere ſatis notum eſt: neq; enim fert hæc capreolos, neq; eiuſmodi folijs uiret. tametſi fructu Ribem admodum referat, quòd is guſtui ſit acidus ſimul et dulcis, qualem eſſe Ribis baccam autor eſt Serapio. Quamobrem is ad ea, quæ ille iure poterit uſurpari, utpote quòd febribus acutis opituletur, æſtuantem uentriculum refrigeret, ſitim reſtinguat, nauſeam & uomitiones ſiſtat, cibi appetẽtiam incitet, cœliacos, & lientericos iuuet, & bilioſis defluxionibus uexatos: ſanguinis feruorem demulceat, bilis acrimoniam retundat, impetumq; domet. Quare non damnandi, quin potius laudandi uidentur ſeplaſiarij, qui ex huiuſce arbuſculæ fructu uinum exprimunt, & per annum aſſeruant, ut illud Ribis loco medicamentis immiſceant. Non deſunt, qui id eſſe hanc plantam arbitrentur, quod Galenus libro VII. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos Vrſi uuam appellat. Quorum error ſatis ab ipſomet Galeno refellitur eodem loco: quandoquidem aſſerit huiuſce uuæ plantam memæcyli folio uireſcere. Oxyacanthæ meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.

Oxyacanthæ uires ex Gal.

Oxyacanthus, arbor ut pyro ſylueſtri ſimilem habet ſpeciem, ita & uires non diſsimiles: quin & ipſi fructus, pyri quidem ſylueſtris abſolutè acerbus eſt, cæterùm oxyacanthæ, & tenuium eſt partium, & paulum quiddam inciſiuum obtinet. Porrò arboris huius fructus pyri ſylueſtris fructui ſimilis non eſt, uerùm myrtis, ſcilicet rubens & rarus. Habet uerò & nucleos. Porrò non eſus tantùm, ſed & bibitus affectus omnes fluxionum, quos ῥοώδεις Græci uocant, cohibet.

Κυνόσβατος. RVBVS CANIS. CAP. CVI.

FRVTEX eſt arboris inſtar, rubo longè maior. Folia fert multò latiora myrto, robuſtis circa ramos ſpinis, flore candido: fructu oblongo, nucleo oliuæ ſimili, qui per maturitatem fulueſcit, & flocculos intus continet. Fructus exemptis interioribus floccis arefactus, aluum ſiſtit: feruefacti enim ij in vino, mox poti, arteriam infeſtant.

Rubi canis conſideratio.

NON EQVIDEM putauerim eſſe Rubum canis illud roſarum ſylueſtrium genus, quæ roſas edunt ijs quadantenus ſimiles, quas Moſchette uulgò uocamus; quæq; rubentes baccas roſarum fructibus non abſimiles, licet minores, proferunt: nec etiam quóduis aliud ſylueſtre roſarum genus, quemadmodum nonnulli exiſtimant. Nam ſi ita res ſe haberet, ſat erat Dioſcoridi dicere, quòd canis Rubus roſæ ſimilis eſſet, non autem quòd arboris inſtar aſſurgeret, rubo longè maior, quòdq; folia ferret myrto latiora, à quibus ſylueſtris roſa profectò plurimum diſsidere uidetur, fructumq; mittere non modò oliuarum nucleis, ſed oliuis ipſis multò craſsiorem. In eam autem ſententiam non modo me pluries deduxit, ſed etiam confirmauit Plinius: quandoquidem ipſe libro VIII. capite XLI. peculiari nomine roſam ſylueſtrem cynorrhodon appellat, id eſt, caninam roſam, non cynosbaton, id eſt, caninum rubum, cuius radicem ad canis rabidi morſum miris laudibus extulit. Quod iterum aſſeruit lib. XXV. capite II. ubi illud etiam addidit, quòd apud ueteres nil aliud cynorrhodon erat, quàm ſpongiola illa, quæ medijs ſylueſtrium roſarum ramis oboritur. Cæterùm cùm de cynosbato, hoc eſt, canirubo idem diſſereret, eum à roſa ſylueſtri longè diuerſum fecit, ut uidere eſt lib. XXIIII. capite XIIII. ubi ait, cynasbaton folio eſſe ueſtigio hominis ſimilem. Huc illud etiam accedit, quod poſteris ſcriptũ reliquit Theophraſtus lib. III. capite XVIII. de plantarum hiſtoria, ubi ſic inquit. Canirubus fructum ſubrubrum parit malo punico ſimilem: eſt inter arborem & fruticem medius, & punicæ proximus, folio uiticis. Ex quibus palàm eſt, non parum inter ſe habere diſcriminis canirubum, & ſylueſtrem roſam, de qua poſtea libro & cap. VI. particularem tradidit hiſtoriam. Vbi cùm primùm ſatiuas roſas longa proſecutus fuiſſet oratione, de ſylueſtri ita paucis diſſeruit. Sylueſtres roſæ domeſticis aſperiores tum uirgis, tum folijs conſtant, & florem minus odoratum, minuſq; coloratum, nec tanta magnitudine ferunt. Quare pro comperto habetur, aliud genus eſſe roſam ſylueſtrem à canirubo, quorum alterum κυνόῤῥοδον, alterum κυνόσβατος à Græcis appellatur.

Marcelli, & Monachorũ lapſus.

Quocirca manifeſto in errore fuiſſe deprehenditur Marcellus Dioſcoridis interpres, & commentator: quippe qui idem eſſe crediderit cynosbaton, & cynorrhodon, non animaduertens, quàm illa inter ſe diſsimilia fecerit Plinius ſibi familiariſsimus. Hunc forſitan ſecuti Monachi in Meſuem ſcribentes, ipſi quoq; in eundem lapſum inciderunt, credentes ſylueſtrem roſam legitimum eſſe canirubum. Quibus præterea animo exciderat, Dioſcoridem ſcripſiſſe rubi canis fructum oliuarum nucleis eſſe ſimilem: quandoquidem ipſi illum pyris compararunt. Ex quo aliquis facilè iudicabit, hos nullam canis rubi cognitionem habuiſſe. Ad hæc non reperio, quòd dixerit Dioſcorides, canis rubi fructum ſemen aliquod includere, quo tamen roſarũ ſylueſtrium fructus refertus inuenitur: ſed lanoſum quoddam continere dixit. Accedit his Serapionis authoritas, qui de canino rubo inter alia rubi genera egit, nõ autem inter roſas: quòd omnino compertum haberet, hunc à roſis quàm plurimùm differre. Illud inſuper addiderim, quòd cùm roſæ ſylueſtres ferè omnes non leuiter ex albo purpureſcant, cynosbato uerò flos perpetuò ſit candidus, non eſt legitimè aſſerendum, ſylueſtrem roſam eſſe cynosbaton. Ex ijs igitur omnibus ſatis (ut arbitror) liquet, canirubũ à ſylueſtri roſa longè abeſſe: tantoq; magis, quòd memoriæ prodiderit Theoph. lib. & cap. IX. de plant. hiſtoria, caninæ ſentis fructum auerſo flatu colligendum eſſe, alioqui periculum oculis imminere. Quod apertè demonſtrat, ſuper eo uel tenuem quandam lanuginem, uel quid pulueruIenti inſidere, quod ſi à uento expellatur in colligentium oculos, facilè ijs cæcitatem inducat. quod tamen in ſylueſtrium roſarum fructibus nunquam uiſitur.

Rubi canis uires ex Gal.

Meminit Rubi canis Galenus lib. VII. ſimp. med. ſic inquiens. Huius fruticis fructus, nõ ſegniter adſtringit, folia uerò mediocriter. Itaq; particularis eius uſus haud ignotus eſt. Cauendum ab eo, quod in fructu eius lanæ ſpeciem habet, ceu arteriæ infeſtum.

Κύπρος

Κύπρος. LIGVSTRVM. CAP. CVII.

LIGVSTRVM arbor eſt oleæ folijs circum ramos ſimilibus, latioribus, mollioribus, & colore uiridioribus: flore candido, muſcoſo, odorato: ſemine ſambuci, nigro. Optimũ naſcitur in Canope, & Aſcalone. Folia aſtrictoriam uim habent: quare commanducata ulceribus oris medētur: illita feruidis inflammationibus, carbunculiſque proſunt: decocto eorundem igni ambuſta fouentur: capillum rufant trita folia, quæ in radiculæ ſucco maduerint. Flos ex aceto fronti illitus, capitis dolorem ſedat. Cyprinum oleum, quod ex eo fit, odoratum, excalfacit, emollitque neruos; ſi quæ feruenti natura prædita ſint, aſſumat.

Liguſtri conſideratio.

LIGVSTRVM in Hetruria Guiſtrico corrupta uoce uulgus noſtrum appellare conſueuit. Quod inibi etiam aliqui Oliuetta, nõnulli Oliuella, quidã Chambroſſene uulgò uocant: Mauritanis uerò Alcanna nominatur. Naſcitur frequẽs in ſepibus ſecus uias paßim in Italia. Floret abeunte uere, & ineunte æſtate, flore muſcoſo, uel (quandoquidem Oribaſius legit βοτρυώδη) racemoſo, cãdido, odore ſuaui, ſed qui decerptus ſtatim flacceſcat. Oriuntur ex eo baccæ in cacumine racematim cohærentes pyramidis modo, hederæ baccis minores, læuiores, ac nigriores, quarum in medicamentis eſt uſus. Sunt qui has baccas à Virgilio, uacinia uocari putent. Sed meo quidem iudicio non rectè planè ſentiunt. Quemadmodum nec Fuchſius, qui rubi mora, quoniam Græcis βάτινα, uacinia eſſe putat: ſiquidem uacinium florem, non fructum eſſe pluribus conſtat. Cæterùm in nothis Dioſcoridis ſtirpium nomenclaturis legitur, hyacinthum uaciniũ Romanis fuiſſe uocatum. Ex quo facilè crediderim, uacinium Virgilio nil aliud deſignare, quàm hyacinthum. Neq; mirum eſt, quòd Virgilius hyacinthum uacinij nomine nigrum appellauerit: nam hyacinthus facilè cum uiolis colore purpureo certat, purpureus autem color à compluribus niger intelligitur. Hanc noſtram ſententiam comprobat Virgilius: quippe qui ſemper uacinia floribus admiſcet, iiſdemq; comparat, non autem fructibus. Quod manifeſtè declarauit in Bucolicis, ubi de uacinio ſic cecinit.

Vacinii uariæ opiniones.

Alba liguſtra cadunt, uacinia nigra leguntur. Eclog. II. *Ibidem.*
Mollia luteola pingit uacinia caltha. Item Eclog. *ultima.*
Et nigræ uiolæ ſunt, & uacinia nigra.

Nec placet præterea Marcelli opinio, qui pluribus comprobare nititur, uacinium eſſe Irim. Siquidem præterquàm quòd nunquam legerim Irim in coronis ueniſſe, color non æquè promptè correſpondet, quòd uarius adeò ſit, ut non aliunde ſibi nomen cõparauerit, quàm à cæleſtis arcus colorum uarietate. Adde etiam, quòd cùm Iridis flos omnium fragilißimus caducißimuſq; ſit, poëta nullo pacto hunc liguſtro prætuliſſet. Quidam Liguſtrum eam conuolvuli ſpeciem eſſe autumant, quæ ſepibus fruticibus, & arbuſtis ſe circumuoluit, ac etiam ſæpius uitium palis in uinetis, flore candido, lilij, ſeu calathi effigie, quam ego læuem eſſe ſmilacem nunquam dubitaui. È quorum numero fuit Seruius Grammaticus Virgilij commentator Ecloga ſecunda Bucolicorum. Nempe falſus (ut arbitror) quòd neglexerit in hac hiſtoria Plinium conſulere, Dioſcoridem, & alios de ſtirpium natura diſſerentes. Non defuerunt etiam qui exiſtimauerint liguſtrum eſſe Mauritanorum caprifolium, quod ſanè nil aliud eſt, quàm Dioſcoridis pyxacantha, ſeu lycium, non autem periclymenon, ut Ruellio placet. Sed iſti quoq; à ueritate deſciſcunt. Liguſtri meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cypri ſeu liguſtri folia, ſummaq; germina in uſum ueniunt, & facultatis, & temperamenti maximè miſti: habent enim quiddam digerens cum aquea ſubſtãtia modicè calida, habentq; etiam adſtrictorium quiddam ex terrena ſubſtantia frigida. Itaque eorum decocto quidam ambuſta fouent. Vtuntur uerò etiam aduerſus igneas phlegmonas, & carbunculos. Nam abſque moleſtia & morſu deſiccant. Quinetiam ſpontè prouenientibus in ore ulceribus aphthodeſi, & ipſis puerorum aphthis commanſa accommoda ſunt.

Seruii Gram. lapſus.

Liguſtri uires ex Gal.

Φιλλυρέα. PHILLYREA. CAP. CVIII.

PHILLYREA arbor eſt liguſtri magnitudine, folijs oleæ nigrioribus, & latioribus; fructu lentiſci, nigro, ſubdulci, racematim cohærente. aſperis naſcitur. Huius folia aſtringunt: ad eadem utilia, ad quæ oleaſter, cùm aſtrictione eſt opus: maximè ad oris ulcera commanducata, aut ſi decocto colluantur: pota vrinam, ac menſes cient.

Phillyreæ, & Tiliæ conſideratio.

Interpretum Dioſc. lapſus.

RECENTIORES *Dioſcoridis interpretes, ut Hermolaus, Ruellius, & Marcellus Florentinus, Phillyream hic deſcriptam à Dioſcoride, eam eſſe arborem certò credidere, quæ Tilia dicitur, nimirum falſi nominis ſimilitudine. Quandoquidem tilia Græcis* φιλύρα, *non autē* φιλλυρέα *dicatur. Quod cùm nullus horum animaduertiſſet, alter alterum ſecuti concordes phillyream tiliam appellarunt, ita Græcum nomen malè, meo quidem iudicio, in Latinum uertentes. Quo factum eſt, ut multis ſit perſuaſum, uel quòd Dioſcorides tiliam nunquam uiderit, uel quòd illi à uulgari tilia alia eſſet longè diuerſa, utpote quæ omnibus notis tiliæ refragatur. Porrò hinc facilè comprehendi poteſt, quòd ij non ſolùm nomina, ſed etiam rem confuderint: nam ſi tiliam cognouiſſent, nulli dubium eſt, quin phillyreā Dioſcoridis proprio nomine ſeparaſſent à philyra, hoc eſt tilia Theophraſti, qui eam libro III. capite x. de plantarum hiſtoria his uerbis memoriæ prodidit. Tilia quædam mas eſt, quædam fœmina. Diſtant inter ſe tum materie, tum totius corporis forma, & quòd altera ſit fructifera, altera uerò ſterilis. Nam materies mari dura, flaua, nodoſior, ſpiſſiorq́; : fœminæ candidior. & cortex mari craſſior, detractusq́; inflexibilis propter duritiam eſt: fœminæ candidior, flexibiliorq́;, ex quo ciſtas faciūt, item fœminæ odoratior. & mas ſterilis, nulloq́; flore eſt: fœmina & florem, & fructum gignit. Flos calycula intectus præter folij pediculum, amentumq́; futurum, pediculo altero annexus, uiridis, dum in calycula eſt, detectus autem leuiter flauus: floret cum urbanis. Fructus oblongus, orbiculatus, magnitudine fabæ, ſimilis hederæ acino, quinis angulis, ueluti neruis eminentibus, inq́; acutum, cum ſeſe contrahentibus partitus, qui ſcilicet maiuſculus eſt, minutiuſculus autem confuſior conſtat: cùm ille maiuſculus ſcabitur, paruula quædam, ac prætenuia ſemina, quanta atriplicis emittit. Folium, & cortex dulcia, ſuauiaq́; : folium forma hederaceum, niſi quòd in angulum acutiorem rotundatur: & quanquam iuxta pediculum curuatius; tamen de medio in acutius coactum prætendit, ſeq́; prolixius protrahit, criſpum in orbem leuiter, atq́; ſerratum. Medullam exiguam materies continet, nec multò reliquo molliorem corpore: nam & reliquum ligni molle eſt. Hæc de tilia Theophraſtus. Quibus ſanè notis adamuſſim reſpondet noſtra tilia. Sed eas, mea quidem ſententia, non inuenias in phillyrea Dioſcoridis: ſiquidem hæc folio conſtat oleæ, illa uerò hederæ: huic fructus lentiſcō ſimilis, racematim cohærens, rubens, granis, quæ uocant paradiſi, non abſimilis; illi uerò oblongus, orbiculatus, ad fabæ magnitudinem, quinis angulis, ueluti neruis, diſiunctus, cui intus ſemen atriplicis inſtar. Quod apertè oſtendit earum diſcrimen. Id etiam declarat tiliæ proceritas, amplitudoq́;, ac ramorum denſitas; nam phillyrea Dioſcoridi*

Plinij lapſus.

arbor eſt pumila, liguſtri magnitudine. Et quanquam tradat Plinius, tiliam arborem eſſe proceritate perquàm modica; tamen cùm ſenſibus, & experimento contrarium conſtet, credendum certè putauerim, Plinium quoque deceptum propinquitate uocabuli & Theophraſti philyram, & Dioſcoridis phillyream ſimul confudiſſe, à quibus facilè ea, quæ de tilia ſcripſit, accepit. In quam ſententiam hæc quoque ratio me deducit, quòd Plinius uni tantùm ſpeciei, ſcilicet noſtræ uulgari tiliæ, uires attribuit, quibus pollere phillyream Dioſcorides eſt autor, præter alias plures, quæ ipſi tiliæ ſunt propriæ, quemadmodum fecit & Ruellius illum ſecutus. Eſt itaque Phillyrea arbor longè diuerſa à tilia, multis cognita, quoniam in Italia prouenit aſperis tantùm montibus, quibus maximè gaudet.

Adami Loniceri error.

Adamus Lonicerus in ſuo de ſtirpium hiſtoria libro affirmanter aſſerit, nulla tamen huc allata ratione, nec authoritate, liguſtrum, & phillyream unam & eandem eſſe plantam: contenditq́; caput hoc omnino Dioſcoridis ſpuriū eſſe. Verùm is ideò hallucinatus uidetur, quòd primùm phillyreæ delineatio à liguſtro, quod Græcis κύπρος *dicitur, non parum diſſentiat: ſecundò quòd non ſolùm codices Dioſcoridis Græci, & ij quidem probatiſſimi habeant phillyream; ſed etiam Oribaſij codex manu ſcriptus, in quem ipſe ex Dioſcoride ſimplicia tranſtulit, quemadmodum eam etiam habent Paulus, & Serapio, qui Arabico ſermone phillyream Mahaleb appellauit.*

Tiliæ uires.

Tiliæ cortex commanſus, ac inde illitus uulneribus agglutinandis efficax eſt. Folia uerò trita, & aqua conſperſa pedum tumores diſcutiunt. Humor è medulla caſtratæ arboris defluens capiti illitus capillos reddit, defluenteſq́; continet.

CISTVS MAS.

CISVTS FOEMINA.

HYPOCISTIS.

Κίϛος. CISTVS. CAP. CIX.

Cistvs, quem aliqui citharon, aut ciſſaron uocant, ramoſus frutex eſt, ſed improcerus, folioſus: ſaxoſis locis naſcens: folijs rotundis, acerbis, hirſutis. flos † maſculo ut mali punicæ, fœminæ albet. Vis aſtringens: vnde flores in uino auſtero bis in die poti, proſunt dyſentericis, & nomas per ſe illiti cohibent: uetuſtati ulcerum, & igni ambuſtis cum cerato medentur. Hypociſtis rhobethron, aut cytinus à nonnullis cognominata, iuxta ciſti radices naſcitur, floris punici ſimilitudine. Quædam rufa, † altera herbacea, tertia candida. Liquatur acaciæ modo. Aliqui tamē exiccant, fractamq́ue macerant, & incoquunt, reliquaq́ue ut in lycio proſequuntur. Vires acaciæ habet, uerùm aliquantò magis ſiccat, & aſtringit. Prodeſt dyſentericis, cœliacis, ſanguinem excreantibus: fœminarum profluuio & pota, & indita.

Ciſti, & hypociſtidis conſideratio.

Nascitvr *uterq; Ciſtus, è cuius radicibus* Hypociſtis *proſilit, in pluribus aſperis* Hetruriæ *locis, & præſertim in* Apennino *monte. Quare probi quidem, ac diligentes ſeplaſiarij omni ſtudio, atque ope niti deberent, ut ſibi utrunque genus cum hypociſtide uel ex* Apennino *ipſo, uel aliunde comportaretur: quandoquidem ſine legitima hypociſtide legitima non poßit fieri theriaca, nec præterea alia quædam, quæ in medicinæ uſum ueniunt, antidota, ac medicamenta.* Nanq; *hypociſtin, qua paſſim utuntur officinæ, ex hirci barbæ radicibus impoſtores conficiunt, ſuccum inde exprimentes, ac ut concreſcat, inſolantes.* Errandi *tamen, ac ſimul impoſturam faciendi cauſam dederunt* Arabes, *quòd ciſtum hirci barbulam appellent. Quo factũ eſt, ut ij omnino aberrauerint, qui officinis hypociſtidem parant, ſibi perſuadentes*

perſuadentes hirci barbam, quam Græci τραγοπώγωνα uocant, illam eſſe ſtirpem, de qua Arabes intelligunt. Quo errore ducti non modò ſeipſos decipiunt, ſed etiam alios, qui paſſim adulterina hypociſtide utuntur. Hypociſtidis locum ſupplere acaciam tradidit Dioſcorides, ut etiam habetur in Galenicis ſuccidaneis: qua illius uice uti poſſent officinæ, ſi modo & ea careret adulterio. Poteſt etiámnum, ſi deſit hypociſtis, aſſumi eius loco floris agreſtis punicæ ſuccus: quippe qui eadem præſtet, quæ hypociſtis, autore Dioſcoride. Plinius deceptus uocabulorum germanitate inepte ſatis, meo iudicio, commiſcet ciſti, & ciſsi hiſtoriam: quamobrem non immerito eum damnauit doctiſſimus Leonicenus. Ciſti meminit Galenus lib. VII. ſimp. medicament. ſic inquiens. Ciſtus, aut Ciſtarus frutex eſt guſtu adſtringens, omnibusq; particulatim operibus. Attamen folia, & parua germina trita adeò deſiccant, adſtringuntq;, ut uulnera glutinare ualeant. At flores magis ſunt efficaces, adeò ut cum uino poti dyſenterias, uentris imbecillitates, fluxusq;, ac humiditates ſanent: cataplaſmatis ritu illita ulcerum putredinoſa iuuant. Eſt enim eorum facultas non inſtrenue deſiccans, ferèq; ſecundi exceſſus à temperatis abſoluti. Adeò uerò frutex hic frigidus eſt, ut tepidi caloris ſit particeps. Porrò Hypociſtis, quam uocant, multò eſt magis adſtrictoria, quàm folia, admodum efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, puta ſanguinis reiectiones, profluuia muliebria, cœliacos, dyſentericosq; affectus. Quin ſi quam partem roborare conſilium ſit, quæ uidelicet pluſculo humore exoluta fuerit, robur, ac firmitatem illi non imbecilliter addit. Sic ſanè ſtomachicis epithematis, hepaticisq; commiſcetur, & ex uiperis confecto antidoto inditur, nimirum quò corpora confirmet, ac roboret.

Hypociſtidis ſuccidanea.

Plinii lapſus.

Ciſti, & hypociſtidis uires ex Galeno.

† Hæc dictio non legitur in Græcis codicibus. Sed eam huc ad clariorem (ut puto) ſenſum ex Plinio tranſtulit Ruellius: quòd uerbum illud à Dioſcoride ſtudio fortaſſe breuitatis omiſſum, ſatius addendum eſſe duxerit, quàm ſubintelligendum. quod etiam Hermolaus fecit.

† Nil mirum eſſe debet, quòd Plinio duo tantùm hypociſtidis genera prodantur, coloribus rufo, & candido diſtincta: quandoquidem ijs duntaxat Oribaſius quoque contentus fuiſſe uidetur libro XII. ubi genus χλωρόν, hoc eſt, herbaceum, ut uulgati codices habent, non legitur.

Λῆδον. LEDVM.

Λάδανον. LADANVM. CAP. CX.

ESTET alterum ciſti genus, Ledon à nonnullis appellatum, frutex ſimili modo naſcens, longioribus folijs, & nigrioribus: quæ verno tempore quiddam contrahunt pingue. Foliorum uis aſtringens, ac eoſdē, quos ciſtus, effectus præbens. Fit ex eo quod Ladanum dicitur. ſiquidem cùm ciſti frondes paſcuntur capræ, hircique, pinguitudinem conſpicuè barba carpunt, & ſuo lentore uilloſis cruribus adhæreſcentem reportant: quam depectentes incolæ, colātesque cogunt in offas, & ita recondunt. Alij uerò attractis funiculis, inſidentem fruticibus lentorem abſtergūt, conglomerantque in ladanum. Maximè probatur odoratum, ſubuiride, facilè molleſcens, pingue, quod arenas non collegit, nec ſqualore obſitum eſt, reſinoſum, quale in Cypro gignitur. Arabicum uerò, Lybicumque uilius. Natura ei ſpiſſandi, calfaciendi, molliendi: ora venarum patefacit: capillum fluentem continet, addito vino, myrrha, & myrteo oleo: cicatricibus decorem reddit, cum vino illitum: medetur aurium doloribus, cum hydromelite, aut roſaceo infuſum: ſuffitu ſecundas eijcit: peſsis immiſtū vuluæ duritiem ſanat. In medicamenta, quæ dolorem, tuſsimque finiunt, & malagmata utiliter inſeritur: aluum ſiſtit cum uino uetere potum, & urinam ciet.

Ladani conſideratio.

LADANVM, quod uulgò alij appellant Laudano, alij uerò Odano, tametſi plerunq; impoſtorum malitia adeò ſabulo, & alijs adulterijs ſit uitiatum, ut nihil ualoris præſtet; ego tamen præſtantiſſimum ſæpius Venetijs emi ab unguentarijs, qui odoramenta conficiunt. Verùm apud pharmacopolas, qui medicamenta nobis parant, Ladanum, quod ſyncerum, purumq; ſit, rariſſimè reperitur, cùm eorum plurimi potius curent, ut rem minoris emant, quàm ut ſeligant legitima ab adulterinis. quòd tamen iniquum eſt, inhumanum, ac deteſtabile crimen. Arbuſcula, è qua Ladanum colligitur, Ledum appellatur, & inter ciſti genera recenſetur. Cæterùm Plinius uocabulorū uicinitate deceptus (ut etiam in ſuperiori commentatione dictum eſt) ex ciſſo, id eſt, hedera, non autem ex ciſto ladanum colligi dixit. Ex quo item multis falsò perſuaſum eſt, quòd non à ciſto, ſed ab hedera Ladanum legeretur. De Ladano plura memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ciſtus, aut Ladanum. In calidioribus regionibus hic

Plinii lapſus.

Ladani uires ex Galeno.

bus hic Ciſtus proueniens, tametſi haud alius ſit genere, quàm qui apud nos naſcitur; eximium tamen à regione, ac peculiarem, digerentemq; caliditatem nactus eſt: atq; utroq; à noſtrate differt, tum quia frigiditatem depoſuit, tum quia calorem aſſumpſit. Itaq; cætera quidem huius ciſti, illis quæ in noſtrate uiſuntur, ſimilia ſunt. Verùm Ladanũ, quod uocant, ex eo prouenit, medicamentum primo exceſſu iam quodammodo complete calidum, ut uidelicet & ſecundum attingat, habens etiam adſtrictionis paululum. Ad hæc ſubſtantia tenui, ac proinde emolliens, ſiue malacticum, pariterq; moderatè digerens, ac uidelicet etiam συμπεπτικὸν, hoc eſt concoquens. Itaq; mirandum non eſt, ſi peculiariter ad uteri uitia conueniat: quandoquidem ad dicta paulum quiddam adſtrictionis obtinet. Quocirca diffluentes capillos retinet. Nam quicquid ad radices corũ praui humoris ſederit, id omne abſumit: tum meatus, quibus infixi ſunt, contrahit, & conſtringit adſtrictione. Cæterùm alopecias, & ophthalmias ſiue lippitudines, ſanare non poteſt, utpote magis diſcuſſorias uires, quàm quæ Ladano inſunt, poſcentes. quippe proueniunt hæ ex prauis ſuccis, lentis, craſſisq;, quos ſecantia, ac digerentia medicamenta potiſſimùm euocant, atq; euacuant. Cæterùm tenuium partium ſint facultatis oportet, & minimè aſtringentis: non tamen uſq; adeò tenuium partium, & deſiccatoriæ, ut nimio plus deſiccent, unaq; cum collectis inibi ſuccis præter naturam, naturalem quoq; humiditatem incrementa pilis ſuppeditantem abſumant. nam ſic non tantùm alopecia liberabunt, ſed & caluiciem afferent. Sed hæc ad curandi rationem pertinent.

Ἔβενος. EBENVS. CAP. CXI.

EBENVS optima habetur Aethiopica, & nigra, nullos habens venarum diſcurſus, factitij cornus læuore: cùm frangitur, denſa apparet, mordens guſtu, atque aſtringens. Suffitur iucundo odore ſupra carbones, ſine fumi tædio. Recens autem ad ignem prolata, ob pinguitudinem accenditur, & trita ad cotem ruſeſcit. Altera eſt Indica, internatis ſegmẽtis candicantibus, & modicè fuluis, item frequentibus maculis. cæterùm prior bonitate antecedit. Apud quoſdam ſeſamina, aut ſpinea ligna cõſimilia pro ebeno uæneunt. Quod diſcernitur ex eo, quòd fungoſa ſunt, & in purpureas aſulas reſoluuntur, nihil mordacitatis in guſtu, nec redolentiæ in ſuffitu præferentia. Caliginem oculorum abſterget: ad ueteres deſtillationes, puſtulaſque mirum in modum pollet: ſi quiſpiam facta ex eo coticula collyrijs utatur, melius proficiet. Ad oculorum medicamenta efficax eſt, ſi ſcobes, ramentáue uino Chio die, noctuque macerata, in collyria digerantur. Nonnulli preterita ipſa excolant, reliquaque eundem in modum peragunt. Alij pro uino aqua vtuntur. Vritur in fictili nouo, donec in carbones redigatur. Lauatur plumbi uſti modo, & ita ſiccis, ſcabriſque lippitudinibus conducit.

CREDIDIT *Theophraſtus in India tantùm naſci Ebenum libro IIII. capite V. de hiſtoria plantarum, ubi ſic habet. Ebenus quoq; eius regionis uernacula eſt. Huius duo genera conſtant: alterum materie laudatum, pulchrumq;: alterum uile, & uitiatum. Rarum, quod præſtantius: reliquum permultum habetur. Colorem commendatum, non recondita, ſed ſtatim ſua natura capeſcit. hæc Theophraſtus. Quod etiam ſenſiſſe uidetur Virgilius in Georgicis libro II. ita canens.* Ebeni conſideratio.

Sola India nigrum
Fert ebenum, ſolis eſt thurea uirga Sabæis.

Plinius etiam lib. XII. cap. IIII. Ebenum nuſqam alibi, quàm in India naſci ſcriptum reliquit: nec eam tamen Indiam uniuerſam mittere, ſed exigua ſui parte gigni, præter quoddam fruticoſi genus cytiſi modo, in tota India diſperſum. Herodotus uerò (eodem autore) Ebenum Aethiopiam ſolam ferre intellexiſſe uidetur: quippe qui de Indica nullam fecerit mentionem. Veruntamen ex hoc Dioſcoridis capite palàm eſt, naſci Ebenum in ambabus his regionibus. Indi quidem non niſi ex ebeno Deorum ſimulacra fingunt, regeſq; ex eo tantùm ſceptrum ſumunt. Item pocula, crateraſq; ex ebeno factitant, quòd ſanè credant cõtra maleficia efficaciſſimum eſſe, & quicquid ueneficij fuerit, tactu eius auerti. Itaq; nihil mirum, ſi quod peregrinum in Italiam importatur, ſummo ſit in pretio, cùm etiam ab ipſis, quibus prouenit, maximo honore habeatur. Ebenum ex India Romæ primùm magnus Pompeius Mithridatico triumpho oſtendit, cuius materies denſiſſima omnium conſtat. Quo fit, ut quanuis multis annis exareſcat, non fluitet in aquis, ſed tota mergatur. Ebeni ſiccatos truncos maximè hac ætate nouit Italia: nanq; innumeri uiſuntur in eorum officinis, qui pectines conficiunt ad explicandos, aptandoſq; capillos: itemq; apud illos, qui globulos funiculo traijciendos ad mulierũ preces numerandas torno in orbiculos expoliunt. Ebeni uires ſcripſit Plinius lib. XXIIII. capite XI. his uerbis. Non omittam propter miraculum ebenum. Scobem eius oculis unicè mederi dicũt: lignoq; ad cotem trito cum paſſo caliginem diſcutit, ex aqua uerò & radice albugines oculorum. Item tuſſim pari modo cum melle, ac dracũculi adiecta radice. Ebenum medici & inter erodentia aſſumunt. Eberi meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicament. ſic inquiens. Ebenus ex ijs lignis eſt, quæ trita cum aqua in ſuccum ſoluuntur, ut lapidum nonnulli. Vis ei ineſt excalfaciendi, extergendi, & tenuium partium. Quamobrem quæ pupillas offuſcãt, extergere creditur: miſcetur alijs remedijs ocularibus, quæ ad ulcera uetera, fluxiones, & bullas, ſiue puſtulas accommoda ſunt. hactenus Galenus. Ebeni uires ex Galeno.

Sunt qui lignum ex Indijs petitũ, quod quidam GVAIACVM, *nõnulli Guaiacanum, pleriq; uerò Lignum ſanctum appellant, cuius aduerſus Gallicam luem præcipus eſt uſus, ebeni genus eſſe crediderint. Quod quidem nec aſſerere, nec negare auſim: quandoquidem nuſquam inuenerim apud quenquam tum ueterum, tum recentiorum ſcriptorum, quas frondes, quos flores, quoſq; fructus proferat ebenus. Illud tamen omnibus perſpicuum eſt, Guaiacum nihil, niſi ſumma nigritia, ab ebeno diſſidere, quæ in hoc ſummo ſplendore nigricat, in illo albeſcit: cæteris uerò qualitatibus id* Guaiaci conſideratio.

maximè

maximè cum ebeno certat. Tria ad nos Guaiaci genera afferuntur, ut in ſuis Epiſtolis *doctiſſimè annotauit* Manardus Ferrarienſis*: quod & nobis iandiu planè compertum eſt, cùm hæc omnia ſæpius nobis præ manibus fuerint.* Primum *itaq; genus craſſiori, uegetioriq; mole conſtat, quo reſecto materies apparet interiore parte nigra, exteriore uerò ſubpallida, & ueluti perplexis lineis quibuſdam ad fuſcum tendentibus per longum interſecta. Alterum caudice minori, nec adeò uegetiori habetur, cuius extimæ partes maiore ambitu ſe diffundunt; intimæ uerò, quæ pariter nigricant, minore ſatis orbe concluduntur. Tertium, quod propriè ſanctum appellant, caudice cæteris exiliore uiſitur, intrinſecusq; & extrinſecus albicans, cuius materies lineis admodum exilibus in longum actis perplexè diſtinguitur: eſtq; hoc longè cæteris & acrius, & odoratius. Cæterùm credendum non eſt eiuſmodi ligna, etſi colore, magnitudine, ac pondere inter ſe diſcrepent; idcirco diuerſarum eſſe plantarum, diuerſorumq; generum, ut quidam fortaſſe exiſtimant. Nam quòd hoc tam intus, quàm extra candicet, illud uerò interiore ſui parte nigricet, non aliunde prouenit, quàm quòd hoc magis, illud uerò minus adoleuerit, uel conſenuerit. Quippe eò ſanè nigrius cernitur lignum Guaiacũ, quò ad maturiorem ætatem peruenerit arbor, à qua deciſum fuerit: & per conſequens tantò magis album apparet, quantò minus adoleuerit illa, quemadmodum conſpicitur in noſtris nonnullis Italiæ arboribus, & præſertim in moro, nuce, & anagyri. Veruntamen illud cuiq; perſuaſum ſit, ætatem uni plus, quàm alteri uirium addere, ac demere.*

Guaiacium lignum præſtantius.

Qua de re uerba facturi, dicamus, cùm illud, quod planè omni ex parte albicat, odoratius, acrius, & amarius habeatur, cùmq; eius decoctum craſſius, & cæterorum decocto pinguius ſit, & acrimonia, & amarore admodum refertũ, ut ipſa me docuit experientia, nil mirum eſſe crediderim, ſi in eo, utpote iuniore, uis inſit uegetandi præſtantior, ac propterea plus in ſe ſucci contineat: quin & cæteris uiribus præſtet. Eaq; propter putauerim ego, hoc illis in uſu perpetuo fore, quibus ob Gallicam luem ulcera emerſerint depaſcentia, contumaciaq;: oſſa uerò carioſa ſint, ac putrilagine conſumpta, & tumores in oſſeam penè duritiem occaluerint: & quibus deniq; perpetuus articulorum cruciatus, diuturnusq; capitis dolor inhæſerit, eoq; magis, quò patiens iunior extiterit, fortior, & natura robuſtior. Huic illud ſuccedere exiſtimamus, quod medium obtinet locum: ſiquidem hoc & odoratius eſt, & acrius eo, quod nigrius, ac craſſius inuenitur: neq; illud quidem ab re, quandoquidem id minus eſt ætate confectum, & maiore humoris copia redundat. Quocirca commodiſſimè hoc uti poterunt, qui natura delicatiores ſunt, & temperamento imbecilliores, atq; etiam ij, in quorum artus huiuſce luis furor nondum craſſari cœperit. Poſtremò illud minus cæteris præſtat, uiribuſque infirmius habetur, quod nigrius, craſſius, & annoſius reperitur. Nanq; quælibet conſeneſcens planta (quemadmodum etiam cunctis animalibus euenit) continuò exareſcit, humidoq; priuatur. Cuius rei certiſſimum eſt argumentũ, quòd in annoſarũ arborum truncis maior appareat nigredo, quàm in alijs uel iunioribus, uel ætate tenellis: nigredo enim ſiccitatis indicium eſt, quinetiam deperditi caloris innati, & humidi naturalis: id quod tam in plantis, quàm in animalibus locum habet. Nihilo tamen ſecius illud diligenter animaduertendum eſt, quòd Guaiacum albicanti prorſus colore præditum, recens, incorruptumq; ſit: quippe cùm cæteris exilius ſit, citius ac facilius exareſcit, & ob humoris redundantiam uelocius cariem ſentit, atq; fraceſcit. Quam ob cauſam ſatius quandoq; foret uetuſtiore recenter cæſo uti, quàm iuniore, quod multo ante tempore fuerit ab arbore deciſum. Sunt quoq; recentiorum nonnulli, de quorum numero unus eſt Alphonſus Ferreus, *qui de ligni guaiaci decocto elegans admodum opuſculum edidit, qui tãtùm Guaiacum illud præferunt, quod è plantarum ramis ætatis mediæ deſumptum fuerit. Quorum opinio non planè refellenda uidetur: nam quicunq; rem naturalibus expenderit rationibus, ramos antiquioris à caudice mediocris ætatis parum differre cognoſcet: item ramos huius à caudice iunioris. quippe plus humoris ad ſe trahit ramorũ auctrix facultas, quàm caudicis. Idcirco non alia de cauſa plantæ reiuueneſcunt, cùm earum rami implantantur, feruntur, & propagantur, niſi quòd illud idem humidum innatum intra ſe continent, et eodem uigent temperamento, quo qui adoleſcunt: etenim ſurculi, atq; rami ſunt caudici, perinde atq; filij, & propterea animalibus ætate tenellis non abſimiles.*

Atqui mihi longè magis iunioris caudicis placeret uſus: ſiquidem in hunc immediatè à terra humor, & alimentum defertur, ac præterea quoniam is fortaſſe nullum adhuc fructum protulerit: quandoquidem fœtus à plantis, ut etiam ab animalibus, multum uirium aufert. Præſtantiſſimum itaq; lignum Guaiacum illud erit, quod ex iuniori caudice recenter cæſum fuerit, tam exterius, quàm interius albicans, rimis carens, denſum, ponderoſum, minimè carioſum, odoratum, guſtui & acre, & ſubamarum.

Guaiaci corticis electio.

Cæterùm quoniam noſtra ætate æquè cortices, atq; lignum in uſum ueniũt, eandem in ijs rationem ſeruandam cenſeo, ut quinam meliores, præſtantioreſq; ſint, dignoſci poſſint, quam nos in eligendo optimo ligno in medium attulimus, ut ſcilicet illi eligantur, & probatiſſimi habeantur, qui à præſtantiori caudice detracti fuerint. Importatur Guaiacum tam ex occidentalibus, quàm orientalibus Indijs: nam & Hiſpani è ſuis regionibus nouiter repertis, & Luſitani ex Calicut, Taprobana, *&* Iaua *inſulis, & Mauritani, Aegyptij, Arabes, ac Perſæ à mari rubro per camelorum carouanas (ut aiunt) Guaiacum ad nos conuehunt: quin & ex Aethiopia, ut quidam narrant. At cùm omnibus compertum ſit, ea in medicamẽtorum genere longè magis cætera præcellere, quæ ex orientali plaga comportantur, ob id omnino cẽſendum fuerit, Hiſpanicum uiribus eſſe imbecillius, quàm quod ex Luſitania, uel Alexandria in Italiam importatur.*

Guaiaci planta.

Guaiaci planta (ut ij referunt, qui eam in ſyluis ſe uidiſſe teſtantur) ad fraxini proceritatem, & ad hominis mediocris habitus craſſitudinem plerunq; aſſurgit. Folia fert quadantenus plantaginis æmula, dura, ac breuia. Flores eius produntur lutei: fructus uerò iuglandis magnitudine, qui eſu aluum ſubducit: cortex annoſis niger, iuuenibus uerò ſubrutilus.

Guaiaci facultates.

Porrò ſi Guaiaci uires, ac qualitates rectè perpendantur, procul dubio liquidò conſtabit, ea præſtare poſſe, quæ in arcenda Gallica lue requiruntur: nam cùm id ex partibus admodum calidis, ac tenuibus conſiſtat, itemq; ſiccis, habeatq; ſibi reſinæ plurimum admixtum, nimirum etiam poteſt ſuis uiribus ea efficaciter exiccare, attenuare, liquefacere, atq; expurgare, quæ humores infecerint: quinetiam ſudorem ciere. Huic accedit etiam, quòd parte reſinoſa, quam poſſidet, contagioni, atq; putredini mirificè reſiſtit: quæ

ſtit: quæ quidem incommoda hanc peſtem comitari ſolent. Cæterùm eo tempore, quo primùm in Italiam Guaiacum inferri cœpit, necnon etiam multis poſt annis, non ſine ſummo timore dabatur potandum. Etenim ferebatur illi manifeſtum necis periculum imminere, qui rectam exquiſiti uictus rationem per panis, & uuæ paſſæ modicum non ſeruaſſet, quique non perſtitiſſet in curatione ad quadrageſimum diem uſque in tenebris incluſus, ita ut ne aëris quidem claritatem inſpiceret, nedum pedem è cubiculo efferret: ijs inſuper carnium eſu, & uini potu interdictum erat, non ſecus atq; ueneno. Verùm enimuero cùm ſæpius eueniſſet, ut ante conſtitutum tempus quidam ob tenuiſsimam uictus rationem ita imbecilles, ac uiribus deſtituti conſpicerentur, ut pene ſpiritus, & uita deficerent, ij ne in tam manifeſto uitæ diſcrimine uerſarentur, à conſanguineis, & aſsidentibus perſuaſi, caporum, gallinarumq; iura, ac contuſas carnes in cibum ſumere, tantum inde percipiebant iuuamentum, ut uitam quaſi deperditam recuperarent. Quo poſtea medici experimento edocti, uanam illorum doctrinam ridentes, qui tam grauem ægris legem imponebant, paulò pleniori uictu uti iuſſerunt, nempe iuuenum gallinaceorum carnibus, ac maiore panis portione. At nullus tamen adhuc auſus erat uinum exhibere. Qua re à me ſæpius animaduerſa, ego primus (ni fallor) inter Italos medicos rationibus non obſcuris adductus tentare uolui, poſſet ne uinum dari ex Guaiaci maceratione ijs maiori cum iuuamento, qui Gallica lue correpti eſſent. Quod cùm mihi in frigidis morbis felicius ceſsiſſet, quàm ex aqua tantùm lignum decoquere, id potiſsimùm me adduxit, ut hanc uini potandi rationem ad commune omnium commodum literis, poſteritatisq; memoriæ mandarem. id quod feci pluribus iam annis elapſis, quo ſcilicet tempore Dialogus noſter de morbo Gallico Bononiæ excuſſus prodijt in lucem, ubi eodem anno Carolus V. inuictiſsimus Imperator à Clemente VII. Pontifice maximo imperiali diademate feliciter eſt coronatus. Ex quo poſtea factum eſſe audiui, ut plerique medici ex illis noſtris lucubrationibus, breui temporis tractu plurimum laudis, ac gloriæ ſibi comparauerint, utpote qui uinum Guaiaci ad ſuam praxim uertiſſent, proſpero admodum ſucceſſu. Licet fuerint, qui alijs perſuadere conati ſint, ſuum illud eſſe inuentum: qui ut rem facilius prætexerent, omnibus huiuſmodi uini præparationem diſsimulabant, & occultabant: uel id facerent, ut rem ita plurimi facientes, inde maiorem quæſtum conſequi poſſent.

Sed cauendum profectò eſt à quibuſdam impoſtoribus, qui cùm ſint earum rerum ignari, quæ ad medicæ facultatis contemplationem ſpectant, dum lignum, uel eius cortices ex uino decoquunt, cyclaminum, bryoniam, pityuſam, colocynthidem, & turpetum admiſcent, atque alios mille cacodæmones, qui eos de medio tollant. Quippe nulla habita temperamenti, ægritudinis, temporum anni, ſexus, nec ætatis ratione, ſingulis diebus huiuſce decocti tepidi cyathũ omnibus indifferenter præbent potandum. Quo fit, ut ſi forte quadam unum quandoque perſanant, decem poſtea iugulent, tanquam improbi carnifices. Verùm ut quiſq; horum manus euitare, atque effugere poſsit, operæpretium uiſum eſt, uini Guaiaci conficiendi rationem ſubiungere, ac ſubinde hauriendi modum addere. Sumito igitur ligni Guaiaci præſtantiſsimi lima in ſcobem tenuiſsimam attriti, aut tornatili inſtrumento minutim conciſi libras quatuor: corticum eiuſdem libras duas: cardui benedicti libram unam & ſemis: adianti, aſpleni, florum utriuſq; bugloſsi, cuiusque libram: caſsiæ odoratæ drachmas ſex: ſeminis aniſi ſeſcunciam: ſacchari libras quinq;. Deinde conijciantur omnia in cado uinario mundo aptæ capacitatis, deſuper affuſis uini albi quàm optimi & feruentis, libris centum, & quinquaginta, mox diligenter uas operculetur, omniaq; ſic macerari triduo dimittantur. Poſt triduum uerò linteo percolentur, aſſeruetur q; huiuſce macerationis uinum in alio uaſe ad ægrotantium potum. Siquidem bibitur hoc tam in prandio, quàm in cœna ſecundi Guaiaci decocti loco: non mane, neq; ueſperi ſerapij uice, quemadmodum temerè multi facere conſueuerunt. Hoc idem uinum longè etiam melius, & maiore quantitate uindemiarum tempore confici poteſt, admixtis ligno, cortice, cæterisq; alijs, recentibus uuis albis in muſtum compreſsis: ibiq; tandiu dimiſsis, quouſq; muſtum efferueſcere deſinat, & pellucidum, clarumq; reddatur: ueruntamen multiplicanda ſunt omnia, quæ conueniunt medicamenta, pro uuarum quantitate. Præter huius uini potum cibis aſſociandũ, bis in die mane ſcilicet, & ueſperi tribus, aut quatuor horis, antea quàm ſumatur cibus, ægrotantibus exhibeo decocti ligni ex aqua ſecundum communem medicorum uſum ſenas uncias, admixtis uncijs duabus liquoris hoc modo parandi. Sumito primùm adianti, lupi ſalictarij, fumariæ, aſpleni, ſenæ, ſingulorum manipulos tres: radicum centaurij magni, glycyrrhizæ, filiculæ, utriusq; bugloſsi, ſingularum uncias quatuor: ſeminis aniſi, melanthij, florum ſatiui, & erratici bugloſsi, omnium ſantalorum, caſsiæ, quam cinnamomum uocant, ſingulorum drachmas quinq;. Hæc ex aquæ libris uiginti quatuor decoquãtur ad tertias, demum colentur. Sumito deinde præſtantiſsimæ ſenæ libras duas, conijcitoq; in uas fictile oris anguſti, demum percolatum decoctum feruens ſuperimponito, ac inde obturato fictilis ore puluinari anſerinis plumis farcto, igniq; prius calefacto fictile inuoluito, et loco calido collocato, itaq; per diẽ, ac noctem reponito. Poſtridie uerò manibus ſena premitur, mox dilutum percolatur, cui adijciuntur diluti roſarum efficaciter aluum ſubducẽtis libræ ſex, ſacchari libræ octo: efferueſcunt deinde ſimul ſubiecto igne, quouſq; tertia pars euaneſcat. quo facto additur electiſsimi Rhabarbari minutim conciſi uncia, ac ita iterum feruent omnia, donec iulapij modo conſiſtat liquor. Poſtremò percolatur linteolo, & uaſe uitreo reconditur. At ſi ægrotantes multa pituita redundent, decocto præſcripto optimi turpeti uncia utiliter addi poteſt. Supereſt uictus ratio, quæ ægro talis præſcribenda eſt, ſcilicet ut tàm in prandio, quàm in cœna edat panis ternas tantùm uncias, ſitq; is ſimilaceus, ac probè in clibano coctus: item totidem carnis pullorum gallinaceorum, perdicum, attagenarum, turdorum, ac auicularum in ſyluis, uineis, ac montibus uictitantium, aſſatæ potius, quàm elixæ: quin & uuæ paſſæ modicum. Bibat autem oportet præſcripti uini æquam cum cibo menſuram. Quòd ſi quis purum id bibere non poſſet, diluatur aqua, quæ in phialis uitreis addita Guaiaci unccola breui temporis ſpatio efferbuerit. Tempus autem huic curationi aptiſsimum profectò uer eſt martio, aprili, & maio menſibus. quòd ſi hoc tempore fieri non poſsit, fiat menſe ſeptembri in autumno: nam ſicuti æſtiuis ardoribus, & exurente iam ſirio non modò diuturna pharmaca, ſed ne quidem breuia tolerant homines;

Vini Guaiaci cõficiendi, & exhibendi ratio.

mines; ita nec brumali tempore, dum ingenti frigore ſæuit hyems. Interea *ægris ſine metu noxæ indulgere licet, modo cæli ſerenitas adſit, ut quandoq; in proximis hortis, ac uiridarijs ſolatij cauſa lẽto gradu deambulent: quippe quoniam eiuſmodi hortorum amœnitate animus plurimùm leuari ſolet.* In hac etiam *curandi ratione quoſdã magis, alios minus perſeuerare oportet, pro morbi neceßitate, & ſalutis menſura.* Hac ergo *ratione uinum* Guaiaci *exhibitum nõ modò medetur cuiq; acerrimo* Gallicæ *peſtis incommodo; ſed etiam diuturnis articulorum, capitis, neruorum, uẽtriculi, iocineris, lieniſq; morbis pituita genitis mirificè ſuccurrit.* Nec *minus etiam podagra laborantibus opem fert, modo diuturna admodum non fuerit ægritudo.* Porrò *in hoc illud etiam obſeruandum eſt, quòd ego* Guaiaci *uinum ijs tantùm potandum exhibeo, quibus pituita redundet, uel ſaltem non exuperet bilis.* Siquidem *bilioſis ſecundum, ac tertium ligni ex aqua decoctum, uini loco ſemper cum cibis præbendum cenſui, ut communiter ab alijs fieri ſolet.*

Chinæ radicis conſideratio.

Non *deſunt præterea hoc tempore, qui radicem illam, quam alij* CINAM, *alij* Chinam *uocant,* Guaiaco *præferant, etſi* Veſalius *admirabilis humani corporis fabricæ profeſſor oppoſitum ſenſerit.* Huius *radicis iandudum apud* Hiſpanos *inualuit uſus contra podagras, maximeq; apud inuictißimum* Imperatorem Carolum V. *cui meritò præclaram laudem acceptam referre poteſt.* Aduehitur *hæc (ut audio) tam à* Luſitanis, *quàm ab* Hiſpanis *ex regionibus æquinoctiali proximis, legiturq; in litoribus maris è terra euulſa. nam in paludibus exorta, ac inde maris fluctibus rapta, in litus reijcitur.* Radix *eſt fungoſa, perinde ac arundinacea, leuis, colore ruſeſcente,* Rhodiæ *radicis admodũ æmula.* Præfertur *recens, firma, & quæ neq; teredinem, neq; cariem ſenſerit, & quæ magis rubeſcat.* Damnat *eam acriter* Veſalius, *ut dixi.* Sed *quibus ualidis rationibus id faciat, compertum ſatis non habeo, præſertim cùm illud certò ſciam* Cæſarem *inuictißimum nunquam ea toties uſum fuiſſe, niſi ex ea plurimum adiumenti percepiſſet.*

Salſa parillæ conſideratio.

Sunt *& qui radici illi, quam nuper aliqui* SALSAM, *aliqui* Spartam parillam *nuncupare cœperunt, tum guaiaci, tum etiam ipſius chinæ uires, & facultates tribuant.* Hæc *ebuli tam ad unguem æmulatur radices, ut quandoq; crediderim* Spartam parillam, *& ebulum eſſe idem: tamen id aſſerere non auſim, cùm hactenus eius folia non uiderim.*

Ῥόδον. ROSA. CAP. CXII.

ROSA refrigerat, & aſtringit, ſed ſicca magis aſtringit. Succus recentibus folijs exprimitur, deſectis forfice unguibus (ſic appellantur candidæ foliorum partes) reliquum in pila premi, & teri debet in umbra, donec cogatur, & ita ad oculorum circumlitiones recondi. Siccantur etiámnum folia roſarum, continuo uerſata, ne muceant, néue ſitus in ijs inſideat. Aridis roſis, & in uino decoctis expreſsus liquor, facit ad dolores capitis, aurium, oculorum, gingiuarum, ſedis, recti inteſtini, ac uuluæ penna illitus, aut infuſus. Eadẽ ſine expreſsione tuſa, præcordiorum inflammationibus, humidis ſtomachi uitijs, igni ſacro illini prodeſt: ſiccis, ac tritis ſemina aſperguntur. Miſceri ſolent uulnerarijs antidotis, atque compoſitionibus, quas antheras uocant. Folia uruntur in calliblephara. Flos, qui in medijs roſis inuenitur, ſiccatus, gingiuarum fluxionibus efficaciter inſpergitur. Capita pota citam aluum, & cruentas reiectiones ſiſtunt.

Ῥοδίδες. ROSEI PASTILLI. CAP. CXIII.

PASTILLI, quos rhodides uocant, hac ratione conficiuntur. Roſarum uiridium, quæ nullo antea humore madefactę extabuerint, drachmæ quadraginta, Indicæ nardi drachmæ decem, myrrhæ drachmæ ſex, tritæ digeruntur in paſtillos, qui trium obolorum põdus æquent: ſiccatique in umbra in fictili non picato, atque obturato reconduntur. Alij adijciunt coſti drachmas duas, iridis Illyricæ totidem, & uinum Chium cum melle miſcent. Mulieribus monilium uice collo circundato uſui ſunt, ad retundendum graue ſudoris uirus. Tritis etiam utuntur ad illitiones, & diapaſmata, quæ fiunt ad ſudores coërcendos, ita ut à balneis inareſcant corpora, dein frigida aqua abluantur.

Roſarum conſideratio.

MVLTA *quidem ſunt* Roſarum *genera, quæ in uſum medicum ueniunt.* At *uulgatißimæ in* Italia *ſunt, albicantes, puniceæ, & quæ ex albo ruſeſcunt, quas uulgò appellant incarnate.* Præſtantißimæ, *quæ puniceo colore rubent: proxima laus ijs, quæ in rufum candicant: uilißimæ albicantes, in quarum tamen genere eæ odoratißimæ excipiuntur, quæ* Hetruſcis Damaſcenæ, *& alijs* Moſchette *uulgò dicuntur.* Siquidem *non modò cæteras excellunt, quòd odore admodum ſuaui fragrent, ſed quòd etiam magis aluum ſubducant, id quod indicat earum iucundißimus odor.*

Roſæ diuerſis partibus conſtant. quo fit, ut pro diuerſis tam internis, quàm externis particulis, diuerſum quoq; temperamentum ſibi aſciſcant. Primùm itaq; terreſtribus, & aqueis partibus, quæ tamen in ipſis mediocriter ſe habent, ſubſtãtiam, & adſtrictoriam facultatem acceptas referunt. Ab aëreis uerò & ſubdulcem, & odoratum ſaporem aſſumunt. Ex his demum, quæ ignis naturam ſequuntur, amarorem concipiunt, ac etiam coloris rubedinem, quæ ſcilicet rubicundæ ſpectantur. quo fit, ut plus inſit caloris puniceis, quàm ſubrubentibus. In recentibus adſtrictioni præſtat amaritudo, in ſiccis uerò minimè: eaq; propter compertum eſt, earum deijciendæ alui facultatem, quam priores Græci non animaduerterunt, tantùm ex amaritudine prouenire, cùm recentes aluum ſubducãt, ſiccæ uerò nequaquam.

Roſarum ſuccus, & dilutũ.

Succus medicamentis componendis expetitus, præſtantior è puniceis elicitur, item ex ſubrutilis, uerùm huic infirmior facultas. Dilutum Græcis ἀπόβρεγμα, è quo rhodopharmacum aluum innoxiè deijciens conficiunt, plerunq; ex ſubrubeſcẽtium maceratis aqua folijs paratur: etſi hac in re ijs Damaſcenæ Hetruſcis uocatæ longè præſtent: quippe ex earum uicenis deuoratis folijs facilè quidem, & citra noxam ſubducitur aluus. Roſarum ſuccus reſerat, diſcutit, abſtergit, & deijcit: quapropter & bilem trahit, & ſanguinem bilioſum expurgat. Idem felle ſuffuſis, & uentriculi, iocineriſq; obſtructionibus opem mirificè præſtat. Cor item corroborat, eiusq; palpitationi ſalutare eſt remediũ: nam illos deijcit humores, qui cordi officiunt. Facit & ad bilioſas febres, cuiuſmodi ſunt cuiuſuis generis tertianæ. Ad hæc roſarum dilutum, ex quo conficitur rhodopharmacum, quod pharmacopolæ Sirupum roſatum ſolutiuum appellant, in eorum medicamentorum genere recentiores medici recenſent, quæ quoniam abſq; aliqua noxa aluum ſubducant, ſuo more Benedicta nuncupant. Albicantes deinde roſæ (Damaſcenas tamen exceptas uelim) non alium in medicina ſibi uendicant uſum, quàm ut ex ſe aquam ſtillent: ſiquidem ijs deiectoria uis, qua pollent puniceæ, ac ſubrutilæ, multò infirmior ineſt. Quamobrem uidetur Manardus Ferrarienſis, uir alioqui doctiſsimus, immerito id Meſui uitio uertiſſe. Nam albæ, quas Damaſcenas appellamus, etſi maiore deijciendi ui cæteris præſtent; credendum tamen eſt, de his non intellexiſſe Meſuẽ, quòd eas illi facilè incognitas fuiſſe exiſtimem; uerùm de ijs albis tantùm, quibus paſſim roſeta florent. Cuius rei illud maximo argumento eſſe poteſt, quòd Damaſcenæ Hetruſcis uocatæ nuper in Italia florere cœperint, quódq; eas ueteribus cognitas fuiſſe (quòd ſciuerim) memoriæ prodiderit nemo: ni fortaſſe eas credamus eſſe, quæ Plinio ſpineolæ appellantur. Sanè roſæ magnificandæ ſunt, ſummoq; in pretio habendæ, nõ modò quòd uiridarijs, & hortis ſint ornamento, ac aſpectu perquàm iucundo; ſed etiã quòd in præclariſsimis medicamentis conueniant, quibus humanæ uitæ ſuccurritur. Syluestres maiore adſtringendi facultate ſunt præditæ, quàm ſatiuæ, ſed minori fragrantia redolent, atq; deijciendæ alui ne tantillum quidẽ facultatis retinent. Idcirco Theophraſtus libro, & cap. VI. de hiſtoria plantarum: Syluestres, inquit, roſæ domeſticis aſperiores tum uirgis, tum folijs conſtant: florem præterea ferunt, quo ab illis odore, colore, atq; magnitudine ſuperantur. hæc Theophraſtus. Cæterùm quædam etiã roſæ naſcuntur in Italia, quæ aureo colore fulgent, ſed odore ſunt admodum ingrato, atq; inſuaui.

Roſarum genera ex Plin.

Roſarum differentias longa hiſtoria proſequitur Plinius libro XXI. cap. quarto, ubi ſic inquit. Contrà roſæ genera noſtri fecere celeberrima, Præneſtinam, & Campanam. Addidere alij Mileſiam, cuius ſit ardentiſsimus colos, non excedentis duodena folia. Proximam ei Trachiniam, minus rubentem. Mox Alabandicam uiliorem, albicantibus folijs. Vtiliſsimam uerò plurimis, ſed minutiſsimis ſpineolam. Differunt enim multitudine foliorũ, aſperitate, læuore, colore, odore. Pauciſsima quina folia, ac deinde numeroſiora. Cùm ſit genus eius, quam centifoliam uocant, quæ eſt in Campania Italiæ, Græciæ uerò circa Philippos, ſed ibi non ſuæ terræ prouentu. Pangæus nanq; mons in uicino fert, numeroſis folijs, ac paruis: unde accolæ transferentes conferunt, ipſaq; plantatione proficiunt, non autem talis odoratiſsima eſt, nec cui latiſsimum, maximumq; folium: breuiterq; indicium eſt odoris ſcabritia corticis. Cyrenis odoratiſsima eſt: ideoq; ibi unguentum pulcherrimum. Carthagine Hiſpaniæ hyeme tota præcox. Refert & cæli temperies: quibuſdam enim annis minus odorata prouenit. Præterea locis ſiccis, quàm humidis, omnis eſt odoratior. Seri nec pinguibus uult, nec argilloſis locis, nec riguis, contenta raris, proprieq; ruderatum agrum amat. Præcox Campana, ſera Mileſia, nouiſsimè tamen deſinit Præneſtina. Roſa ex ſpina naſcitur. Germinat primo incluſa granoſo cortice, quo mox intumeſcente, & in uirides alabaſtros faſtigiato, paulatim rubeſcens dehiſcit, ac ſeſe pandit, in calycis medio ſui ſtantis cõplexa luteos apices. hactenus Plinius.

Partes in roſa, earumque uires.

Partes in Roſa ſex antiqui adnotarunt, quæ omnes ſunt & ſcitu dignæ, & in medicina utiles; etſi pauci habeantur ſeplaſiarij, qui ſeparatim eas reponant. Primùm quidem duæ partes inueniũtur in folijs: quarum altera eſt, ubi calyci folia inſeruntur, unguium modo albicans, ob idq; roſarum ungues hæ extremitates appellantur: altera uerò foliorum reliquum. His aliæ duæ ſuccedunt, in ijs floſculis, qui ueluti minuta ſemina tenuiſsimis capillis annexi flaueſcunt in roſarum umbilico: horum enim partem faciunt granula, partem uerò capilli. Poſtremò quæ reliquæ ſunt, in ipſo Roſarũ alabaſtro continentur, una ſcilicet in cacumine, altera in fundo. Folia cor, uentriculum, iecur, & retentricẽ inſuper facultatem corroborant: dolores ex caliditate prouenientes leniunt, & inflammationes auferunt. Vngues etſi propriam à ſcriptoribus non receperint dotem; inſeruntur tamen utiliter lotionibus, & clyſteribus ad inhibendas fluxiones. Floſculi medij cum ſuis capillis gingiuarũ defluxiones cohibẽt, quinetiam, autore Plinio, alba fœminarum profluuia mirificè inhibent. Calyx deniq;, quem caput etiam aliqui dicunt, cum reliqua parte baſis, alui fluores, & cruentas excreationes ſiſtit. Cæterùm præter has, quæ in florentibus roſis conſiſtunt, tres etiámnum in fructu comperiuntur partes, ubi rubeſcit is, & maturitatem ſenſit, uidelicet, ſubſtantia carnis, ſemen, & lanugo concluſa: quibus non obſcura ineſt adſtringendi uis. Idcirco & ipſæ remedio ſunt contra alui fluores, & fœminarum abundantiam qualencunq;, item contra gonorrheam, in qua præcipuè pollent.

Quorundam lapſus.

Sunt, qui floſculos capillis appenſos, qui uerò alabaſtros, antheram eſſe exiſtiment. Sed re uera hac in re planè hallucinantur: etenim anthera Celſo, Galeno, & Paulo nuſquam ſimplex eſt medicamentum, ſed quædam ex pluribus rebus compoſitio, cuius frequens erat uſus apud antiquos ad oris ulcera: item ad pedum rimas, digitorumq; pterygia. Cuius etiam

parandi rationem adnotatam reliquit Galenus lib. VI. *de compoſitione medicamentorum ſecundum locos de oris ulceribus differens.*

Aqua roſarũ præſtantior.

Ex Roſis ui ignis fit aqua pluribus,ac diuerſis inſtrumentis: ueruntamen ea cæteris præſtantior, ac odore fragrantior habetur, quæ per balneum calentis aquæ uitreis organis elicitur, cuiuſmodi & aliæ ſunt, quæ eodem modo ad uniuerſum medicinæ uſum confici ſolent. Quandoquidem inter has, & illas, quæ plumbeis inſtrumentis lignorum,uel carbonum igne extrahuntur,tanta deprehenditur differentia, quanta inter plumbum, & aurum deprehendi poteſt. Quippe quæ fiunt in balneo calentis aquæ uitreis roſtratis organis, ab herbis, & floribus,à quibus manant, nec ſapore,nec odore diſſentiunt, adeò ut non ſolùm proprias plantarum qualitates ſecum referant, ſed ne etiam tantillum quidem tum fumi, tum rei aduſtæ reſipiant. Quod quidem in ijs non inuenias, quæ uulgo plumbeis, & æreis inſtrumentis eliciuntur: has enim nunquam, uel rariſſimè guſtaueris, quin tibi fumidum uirus, nidoremq; reddant. Quæ res non modò ægris ingentem moleſtiam afferunt,& nauſeam plerunq; mouent, ſed & plurimum noxæ pectori, uentriculo,iocineri, uiſceribusq; omnibus inferunt: quòd à metallicis organis, à quibus diſtillant, malam eorum qualitatem ſibi uendicent, ut libro tertio in abſinthij commentatione, annuente Deo, latius explicabimus. Qua re hac ætate perſpecta, doctiſſimi,ac peritiſſimi medici ueteres ſecuti decoctis,ac dilutis tantùm uti cœperunt. Quæ tametſi uiribus aquas qualeſcunq; ſublimatas (ita enim ſtillatitias uocant) præcellant; eæ tamen,quæ calentis aquæ feruore (ut ſuprà diximus) fiunt,cùm proprios tum odores, tum ſapores herbarum,ac florum, à quibus extrahuntur, ſecum trahant, iure quidem decoctis non modò ipſas æquipollere, ſed etiam præſtare crediderim: non tamen, quòd uiribus præcellere dixerim, ſed quòd guſtui ſuauiores, & uiſui iucundiores habeantur: quod non parum ſolatij ægrotantibus affert. Nos quidem alijs aquis non utimur, quàm his,ad quas eliciendas nobis organum affabrè parari fecimus,cuius ope haſce ſtillatitias,ac præſtantiſſimas aquas ſuo tempore conficimus. Quarum aliæ ſapore conſtant amaro,aliæ uerò acri,aliæ auſtero,aliæ acido, aliæ deniq; inſipido pro uarijs ſimplicium medicamentorum qualitatibus, à quibus eliciuntur. Quapropter ſeplaſiarij, & medici,quos magis decet humanam charitatem colere,quàm aurum & argentum,dent operam, ut iam plumbea, & ærea organa aboleantur, & balnea,de quibus diximus,in eorum locum ſuccedant. quippe in hoc etiam(quanuis plus laboris,minus uerò emolumenti ſuſcipiant) & Deo, & hominibus ſimul rem gratam facere poterunt.

Roſarum facultas ex Galeno.

Roſarum uires collegit Galenus lib. VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Roſarum uis, atq; facultas ſuperioribus libris pluribus uerbis expoſita eſt,nempe quòd ex aquea ſubſtantia calida miſta duabus alijs qualitatibus, adſtringenti uidelicet, & amaræ, compoſita ſit. Quinetiam cuius ſit naturæ utraq;, amara ſcilicet, & adſtringens,in horum commentariorum quarto declarauimus. Flos earum magis etiam ipſis roſis adſtringit, ac proinde ſanè etiam exiccatorius eſt.*

Λύκιον. LYCIVM. CAP. CXIIII.

LYCIVM, quod aliqui pyxacantham uocant, arbor eſt ſpinoſa,ramis trium cubitorum, aut longioribus: folijs buxi, denſis: fructu piperis, nigro, læui,amaro, denſoque: cortice pallido, non diſsimili lycio madefacto: radicibus multis, obliquis, lignoſis. Naſcitur plurimum in Cappadocia, Lycia, & pleriſque alijs locis. aſpera loca amat. Succi extrahendi ratio hæc eſt. Rami cum radiculis tuſi, & antè per multos dies macerati coquuntur, tum abiectis lignis, itidem liquor coquitur,donec mellis craſsitudo fiat. Adulteratur id lycium,adiecta decoctioni amurca, aut abſinthij ſucco, aut felle bubulo. Innatans ſpuma inter coquendum exempta,oculorum medicamentis additur: reliquo ad alia utuntur. Simili modo fit lycium ſemine expreſſo, & inſolato. Optimum, quod uri poteſt, reſtinctumque rubentem ſpumam oſtendit, glebis intrinſecus nigris,intus, cùm fregeris, rufis, odore minimè uiroſo, cum amaritudine aſtringens, crocino colore: cuiuſmodi Indicum eſt, cæteris præſtans, & efficacius. Lycium adſtringit, caliginem oculorum diſcutit: genarum ſcabiem, pruritus, ueteresque fluxiones ſanat: facit ad purulentas aures, exulceratas gingiuas,tonſillas,labiorum fiſſuras, ſedis rimas,attritusque illitum: cœliacis, dyſentericis, potum, inditumque conuenit: datur ſanguinem excreantibus, & tuſsi ex aqua: contra rabioſi canis morſus in catapotio deuoratur, aut in aqua bibitur: flauos facit pilos: reduuijs,ulceribus, quę ſerpunt,aut putrent,medetur: fœminarum profluuia appoſitum ſiſtit: rabioſorum ictibus ex melle potum, aut uice catapotij deuoratum, auxiliatur. Tradunt Indicum fieri Lyciũ,

ex frutice

ex frutice lonchitide appellato. Ea ſpinarum generi aſcribitur, ramos rectos habens, ternûm cubitorum longitudine, maioréſue, rubo craſsiores, à radice numeroſos: fractus cortex rubeſcit: folia oleæ ſimilia. Herba in aceto decocta proditur lienis inflammationibus, & regio morbo mederi, & fœminarum purgationes elicere. Aſſeuerant etiam crudam in potu, eoſdem effectus præſtare: ſemen cyatho dimidio potum, pituitam expurgare, venenis quoque auxilio eſſe.

Lycii cõſideratio.

Lycium medicamentum, quo hodie officinæ paßim utuntur, nimirum notis illi plurimùm reclamat, quod nobis hic reddidit Dioſcorides. Siquidem illud officinarum igni admotum non accẽditur, nec intus ruſeſcit, nec ullam guſtantibus affert amaritudinem. quæ omnia certo ſunt indicio, id omnino impoſturis, & adulterijs non uacare. Tradidere quidam hoc ab impoſtoribus fieri è liguſtri fructu, alij id tribuunt periclymeni baccis, alij ſanguineæ uirgæ corymbis, alij porrò ex his omnibus ſimul contuſis elici produnt, ac inde inſolari. At legitimum, & quod ſyncerum ſit, quoquomodo ſe res illa habeat, compertum eſt, hoc æuo ex Lycia, unde illi nomen, ad nos non importari. Veruntamen & in Italia lycij arbor naſcitur: quandoquidem (ut Braſauolus teſtatur) in Liguriæ alpibus frequens illa uiſitur. Eadem & in Dalmatia prouenit, unde nuper eius ramuli ſuis baccis onuſti mihi allati fuerunt: quippe (ut mihi retulerunt) uia, qua ex Zara itur Nonam, ubiq; uireſcit. Sed, quæ maxima tum ſeplaſiariorum, tum etiam medicorum incuria, ac negligentia eſt in ijs exquirendis, quæ ad artem medicam ſpectant, plerunq; fit, ut ne illud quidem, quod nobis ſponte natura tribuit, cognoſcatur, nedum recipiatur in uſum. Lycij uices Dioſcoridi explet amurca in cupreo uaſe decocta, aut etiam rhus decoctus, quouſq; eius liquamentum mellis craßitudinem acquirat. Lycij meminit Galenus lib. VII. ſimp. medicament. ſic inquiens. Lycion, ſiue pyxacanthon, arbor ſpinoſa, ex qua lycium, quod uocant, conficitur, id uidelicet medicamentum liquidum, quo ad ſugillata utuntur, & ſedis, oriſq; phlegmonas, ulcerationeſq;, tum herpetas, putredines, & ulcera contumacia, & aures pure fluentes, & intertrigines, ac paronychias. Eſt autem facultatis exiccatoriæ, compoſitum ex diuerſi generis ſubſtantijs, quas ἑτερογενεῖς Græci uocant: altera quidem tenuium partium digerente, atq; calida: altera terreſtri, & frigida, ex qua adſtrictionem obtinet. Porrò hæc qualitas puſilla medicamento ineſt, digerit uerò, & deſiccat non parum, nempe in ſecundo receſſu, in calore autem medijs, & ſymmetris proximum eſt. Proinde ad diuerſos affectus hoc utuntur medicamine, ut abſtergente quidem ad ea, quæ pupillas obtenebrant: ut contrahente uerò, cœliacis, dyſentericis, ac muliebri profluuio adhibentes. Lycium hoc in Lycia, & Cappadocia plurimum prouenit: alterum uerò Indicum ad omnia ualentius eſt. Et primo de antidotis, non facilè adulterinum lycium à legitimo dignoſci idem memoriæ prodidit. hæc Galenus.

Lycium in Italia naſcẽs.

Lycii uires ex Galeno.

Buxi conſideratio.

Cæterùm quoniam Pyxacantha, quo nominè lycium ab aliquibus appellatur, mihi Buxum, quæ Græcis πύξος dicitur, in memoriam redegit, non omittendum duximus, quin de ea etiam aliquid dicamus. BVXVS itaq; nobis notißima eſt planta, quòd plurima in Italia proueniat, folio myrti minore, craßióre, uiridiore, ac ſubrotundiore: uiret perpetua coma, eaq; propter topiario operi accommodatißima: flore herbaceo: ſemine ruſeſcente, omnibus animantibus inuiſo. Craßißima in Corſica, flore non ſpernendo, quæ cauſa amaritudinis mellis. Frigidis gaudet, & apricis. Materies buxo honorata, rarò criſpanti, nec niſi radice: ceterò lenis quies materiæ, ſilentio quodam, & duritie, ac pallore commendabilis. Eadem ſpißißima, & denſißima, atq; ponderoſißima, adeò ut in aquis non fluitet, nec cariem ſentiat. Hæc etſi nullius ſit in medicina uſus, ut ueteres prodidere; non deſunt tamen è recentioribus, qui uelint non aliud eſſe Italis buxum, quàm Indis lignum, quod guaiacum appellant, ea tantùm ratione ducti, quòd pluries experimẽto compertum ſit, eius decocto etiam felicius eos ſanatos eſſe, qui Gallica lue affecti erant. Quòd etſi experientiæ concedi poßit, illud buxi lignum præſtare: attamen quòd buxus in Italia naſcens, & guaiacum ab Indis petitum una, & eadem ſint planta (ut in ſecunda centuria Amatus Luſitanus aſſerere uidetur) nunquam profectò crediderim. Siquidem guaiacum pingue, reſinoſumq; uiſitur: materie intus nigra ebeni ferè modo: quin & ſapor huic amarior, & acris. quibus omnibus notis ſiccam buxi materiem carere conſtat. Quinetiam guaiaco (ut narrant ij, qui ab Indis ad nos redeunt) folia inſunt plantaginis, breuiora, craßiora, durioraq;: lutei flores, & fructus iuglandis magnitudine. Buxus uerò folia fert myrti, breuiora: flores herbaceos, & fructum myrto nuſquam grandiorem. Quo fit, ut omnino exiſtimem eos hallucinari, qui putant, buxum quæ in Italia naſcitur, idem eſſe cum Indico guaiaco.

Quorundam opinio reprobata.

Ἀκακία. ACACIA. CAP. CXV.

Acacia in Aegypto naſcitur, ſpina inſtar arboris, fruticoſa, non ſe in rectum attollens. Florem habet candidum, & ſemen lupino ſimile in folliculis: ex quo ſuccus expreſſus ſiccatur in umbra, niger ex maturo ſemine, ſubrufus ex uiridi. Eligatur modicè rufus, & odoratus, ut in hac arbore eſſe poteſt. Aliqui exprimunt ex folijs, & ſemine ſuccum. Manat & gummi ex ea ſpina. Vis ei ad ſpiſſandum, refrigerandumque efficax. Succus oculorum medicamentis utilis: ualet ad ignẽ ſacrum, ulcera quæ ſerpunt, perniones, pterygia, & oris ulcera: procidentes oculos reprimit: mẽſium abundantiam ſiſtit, prociduam uuluam cohibet: citam aluum ſupprimit, aut potus, aut ſubter inditus: capillos denigrat. Lauatur oculorum medicamentis, trito in aqua, mox effuſo, quod concreuerat, donec pura extet aqua: & ita cogitur in paſtillos. Vritur etiam in cruda fidelia, donec fictile fornacibus percoquatur: torreturque in carbonum halitu perflata. Spinæ decoctum ſolutos artus fotu committit. Præfertur eius ſpinæ gummi, quod in vermiculorum ſpeciem contrahatur, & uitri modo perluceat, ligni expers: proximum eſt candidum: ſordidum uerò, ac reſinoſum inutile. Cutis meatus obſtruit, & medicamentorum, quibus admiſcetur, acrimoniam hebetat:

ACACIA ALTERA.

betat: ambuſtis ex ouo illitum, puſtulas non patitur erumpere. Alterum Acaciæ genus in Cappadocia, Pontoque prouenit, Aegyptiæ ſpinæ ſimilitudine, lõgè minus, tenerius, humile: aculeorũ uallo munitur, folia habens rutæ: ſemen lenticula minus fert autumno, in loculis connexis, ternûm, quaternûmúe capacibus. Succus eius adſtringit, viribus inferior, & ocularibus medicamentis inutilis.

Acaciæ hiſt. ex Theophr.

Arbor, *quæ Dioſcoridi Acacia uocatur, Theophraſto Spina ſimpliciter dicitur libro quarto, capite tertio de plantarum hiſtoria, ubi de ea ita ſcriptum reliquit. Spina ex eo nomen accepit, quòd tota arbos aculeis horret, excepto caudice: nam & ſuper germina, foliáq; aculeos gerit. Magnitudine excellit, materies quippe duodenorum cubitorum. tectis idonea cæditur. Eius duo genera ſunt: quædam enim candida, quædam nigra: & altera imbecillis, facileq́; putreſcens: nigra autem robuſtior, atq; incorrupta, ob id in nauium fabrica ad coſtas, uentriſq́; compagines ea utuntur. Erecta non ualde aſſurgit. Fructum fert in ſiliqua, leguminum modo, quo incolæ coria perficiunt uice gallæ. Flos & pulcher aſpectu, ut coronas ex eo facerent: & medicamentis perutilis, qua de cauſa colligi à medicis ſolet. Fit & gumma ex ea: manat hæc tum arbore percuſſa, tũ ſponte ſine ulla plaga: cùm autem cæſa fuerit, anno tertio protinus reſurgit. Copia huius arboris largè habetur, & ſylua ingens circa agrum Thebanum eſt, ubi & robur, & perſea, & olea quoq; eo loco emigrat, non aquis fluuij riguo (diſtat enim plus, quàm trecentis ſtadijs) ſed ſuis fontibus, qui circa eum tractum permulti exiliunt. Materies arboris dura, & cæſa colorem celtis utiq; repræſentat. hactenus Theophraſtus. A'quo Plinius non diſſentiens, ipſe quoq; eius hiſtoriam memoriæ*

Ex Plinio.

prodidit libro XXIIII. *capite duodecimo, cuius ſic uerba ſonant. Eſt & acaciæ ſpina. Fit in Aegypto alba, nigráque arbore, item uiridi, ſed longè melior è prioribus. Fit & in Galatia tenerrima, ſpinoſiore arbore. Semen omnium lẽticulæ ſimile, minore eſt tamen & grano, & folliculo. Colligitur autumno, quoniam antè collectum nimio ualidius. Spiſſatur ſuccus ex folliculis aqua cæleſti perfuſis, mox in pila tuſis: exprimitur organis, tum denſatur in ſole mortarijs in paſtillos acacia dicta, arboris uidelicet ſuæ nomine. Fit & ex folijs per ſe minus efficax. Ad coria perficienda ſemine pro galla utuntur. Foliorum ſuccus, & Galatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur: itẽ qui ualde rufus eſt. hæc Plinius. Succus è recenti ſemine expreſſus, ac poſtea longa inſolatione cõcretus Græcis nomine ſuæ arboris Acacia nuncupatur.*

Acacia officinarum.

In cuius defectu ſupponunt tum officinæ, tum medicorũ uulgus ſuccum è ſylueſtribus prunis expreſſum in tenues quaſdam placentulas in ſole denſatum: ſiquidem legitima acacia ad nos nõ affertur. Vbi acacia defecerit, licet (ſi Dioſcoridi credimus) eius uice tum rhois arbuſculæ folia, tum lentiſci foliorum ſuccũ, tum etiam hypociſtidem medicamentis immiſcere. Quamobrẽ his potius ſeplaſiarij uti deberent, quàm ſuppoſititio ſylueſtrium prunorum ſucco.

Gummi Arabicum.

Scire etiámnum conuenit, gummi, quod ab arbore acaciæ manat, ideo Serapioni Arabicum nuncupari, quòd ab Arabia regione Aegypto contermina ſuo tempore importaretur. Sed animaduertere oportet, quòd Arabicũ uulgaris uſus gummi longè quidem ab illo differt, quod ab acacia colligitur: nanq; illud non contractis uermiculis ſimile, ſed in grumis uerſicoloribus conſpicitur, quorum alij ſuccinum, alij topatium, alij chryſopatium, alij beryllum colore, & nitore referunt. Quòd autem nobis gummi Acaciæ deſit, illud argumẽto eſſe poteſt, quòd ipſa quoq; legitima acacia hactenus, quòd ſciam, non defertur. Nam ſi hoc, quo utimur, ſyncerũ, legitimumq́; acaciæ eſſet gummi, procul dubio ipſa quoq; acacia ad nos conueheretur, cùm longè magis in paranda theriaca, alijsq́; componendis medicamentis expetatur, quàm gummi. Hinc itaq; facilè quiſq; conijcere poteſt, gummi ex Aegyptia ſpina defluens ab eo ſanè plurimùm differre, quod Arabici gummi nomine officinarum uulgus habet. Hoc igitur uulgare gummi illud equidem eſſe exiſtimauerim, quod Græcis gummi ſimpliciter uocatur. In quam ſententiam me adduxit Galenus: ſiquidem libro VII. *ſimplicium medicamentorum ſic inquit. Gummi lacryma eſt congelata, concretaq́; in truncis arborum ipſam fundentium, uelut reſina quoq; in multis uiſitur plantis, quæ reſinam fundere poſſunt. Ceterùm quòd exiccatoriæ, emplaſticæq́; ſit facultatis, conſtat. hæc Galenus. Ex cuius uerbis palàm eſt, gummi ſic in uniuerſum Græcis appellatum, noſtrum gummi eſſe uulgò Arabicum dictum. Quod quidem (quantum ſenſuum iudicio conſequi poſſumus) ex pluribus arborum gummi miſcellaneum eſt. Cuius rei manifeſto indicio ſunt cùm grumorum formæ diuerſitas, tum colorum uarietas. Huc etiam accedit, quòd Galenus unica nomenclatione omnia earum arborum gummi comprehendit, quæ reſinam non proferunt.*

Quorundam lapſus.

Quamobrem omnino explodenda uidetur eorum ſententia, qui ubi Græci gummi abſolutè ſcriptum reliquerunt, illud gummi intelligendum eſſe contendunt, quod è ſpina Aegyptia manat. Non deſunt præterea, qui gummi ſpinæ Aegyptiæ illud eſſe opinentur, quod gummi Draganti, hoc eſt, tragacanthæ officinis appellatur,

pellatur, propterea quòd effigie contractos uermiculos referat, quo nihil certè melius illi competere poſſet. Sed ta= men hoc etiam illud non eſt, ut ſuo loco dicemus. Galenus lib. VII. *de compoſitione medicamentorum per genera, Acaciæ gummi* κόμμι θηβαϊκὸν *uocat: hoc fortaſſe argumẽto, quòd ſcripſerit Theophraſtus (ut ſuprà dictum eſt) ingentem huiuſce ſpinæ ſyluam eſſe in agro Thebano. Sed cùm ad nos non perferatur acacia (ut paulò antè ſcripſi= mus) nec etiam eius gummi importari credendum eſt.* *Gummi acaciæ meminit Iacobus Syluius uir ſanè ætatis no= ſtræ ingenio & doctrina celebris, ſuo de natura ſimplicium medicamentorum libello, his uerbis. Gummi acaciæ non meminit Galenus in Acacia libro ſexto ſimplicium, uti nec acaciæ mentionem facit paulò poſt in Acantha Aegyptia, ſeu Arabica, quo nomine ſolo Dioſcoridi uocatur. Vnde colligas licet, acaciam, & acantham Aegyptiam, ſeu Arabi= cam, diuerſas eſſe in Aegypto ſpinas arbores. hæc ille. Sed mea quidem ſententia, Syluius manifeſtè aberraſſe depre= henditur: quandoquidem Galeno acantha Aegyptia arbor utiq; non eſt, ſed herba è carduorum genere, quemadmo= dum & Dioſcoridi libro tertio,* ἀκάνθῃ λευκῇ, *hoc eſt, ſpinæ albæ ſimilis, quam Mauritani ſuchaa appellant. Quo= circa eo capite acaciæ meminiſſe Galenum omnino fuiſſet abſurdum.*

Iacobi Syluii opinio reprobata.

Cæterùm alteram Acaciam, quam in Cappado= cia, Pontoq; prouenire tradit Dioſcorides folijs rutæ, quamq; hic depictam damus, accepimus hoc anno ab excellen= tiſſ. medico Auguſtino Alpago Bellunenſi. Et quoniam ea Dioſcoridis hiſtoriam perbellè repræſentare uiſa eſt, non potuit animus non inclinari ad credendum hanc ſecundam eſſe Acaciam. Eſt enim aculeis horrida, folio rutæ, ſemine lenticula minore, in ſiliquis ternûm quaternûmúe capacibus, quod autumno profert, guſtu etiam adſtringente: color ſiliquis aureo quodam fulgore reſperſus, adeò ut in ſole auri modo pelluceat.

Acaciæ alterũ genus.

Acaciæ uires adnotatas reliquit Ga= lenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Acaciæ & planta ipſa acerba eſt, & fructus, & ſuccus, qui lotus quidem & imbecillior, & minus mordax redditur, utpote acrimoniam quandam per lotionem deponens. Porrò ſi parti alicui ſanæ illinatur, protinus eam & ſicciorem, & contractam efficiet, nullum quidem caloris ſenſum inuehens, ſed nec frigoris admodum ualentem. Vnde conſtat medicamen id eſſe frigidum, & terroſum, immiſta qua= dam etiam eſſentia aquea. Et ſanè coniectura eſt, non eſſe ſimilare, uerùm quaſdam in ſeſe diſperſas habere partes te= nues, & calidas, quæ in ipſa ablutione ſegregentur. Eſtoq; & hoc tertij ordinis exiccantium, & ſecundi refrigeran= tium, ubi quidem elotum fuerit, illotum uerò primi.*

Acaciæ uires ex Galeno.

Ἄγνος. VITEX. CAP. CXVI.

V**ITEX**, ſiue lygos, frutex eſt in arborem aſſur- gens. Naſcitur in fluminum ripis, aſperiſque locis, ac torrentium alueis: ramos gerit longos, fractu perui- caces: folia oliuę, ſed molliora. Duo genera eius: vna harum album florem mittit cum purpureo: altera tantùm purpureum, & ſemen, ut piper. Excalfacto- rias uires habet, & aſtrictorias. Semen eius potum uenenatis ictibus, aquæ quæ cutẽ ſubijt, lienoſiſque auxiliatur: lac euocat: menſes ciet, drachmæ ponde- re in uino potum: genituram exoluit: caput tentat, & ſoporem affert. Decoctum herbæ, & ſeminis in deſeſsione, mulieribus uuluæ malo opportunis opi- tulatur: item inflammationibus. Purgationes mo- uet ſemen cum pulegio potum, etiam ſuffitu, uel ap- poſitu: capitis dolorem diſſoluit illitum: inſtillatur cum aceto, & oleo capiti in lethargo, & phrenitide. Folia ſuffitu, aut ſubſtratu fugant uenenata: illita quoque ſerpentium morſibus auxiliantur: teſtium duritias, cum butyro, & folijs uitium emolliunt. Ri- mas ſedis ſemen cum aqua illitum mitigat: & cum folijs medetur luxatis, vulneribuſque. Virgam qui manu teneat, dum iter facit, negatur intertriginem ſentire. Agnum, quaſi dicas caſtum, uocant Græci, quoniam matronę in Theſmophorijs Athenienſium caſtitatem cuſtodientes, folijs huius cubitus ſibi ſter- nunt. & lygon, quaſi uimen, propter inuictam ferè ramorum flexilitatem.

V**ITEX**, *ſiue Salix Amerina, quam uulgus herbariorum Agnum caſtum appellat, arbuſcula eſt in Italia uulgaris noti= tiæ. Duo eius genera recenſet Plinius libro* XXIIII. *capite nono. Maior in arborem ſalicis modo aſſurgit: minor ramoſa, folijs candidioribus, lanuginoſis. Prima album florem mittit cum purpureo, quæ & candida uocatur: ni= gra, quæ tantùm purpureum. Naſcuntur in paluſtribus campis. Non multùm à ſalice uitilium uſu diſtat uitex: foliorum quoq; aſpectu, niſi odore gratior eſſet. Græci lygon uocant, alij agnon, quoniam matronæ in Theſmopho= rijs Athenienſium caſtitatem cuſtodientes ijs folijs cubitus ſibi ſternunt.*

Viticis conſideratio.

Vitex, ut ſcriptum reliquit Galenus libro

Viticis uires ex Galeno.

libro VI. *ſimplicium medicamentorum, caliditatis, & ſiccitatis claſſem tertiam ſortita eſt, uerùm ea eſt multum tenuis ſubſtantiæ, tum guſtu acris ſimul & adſtringens : ipſas tamen uitices ad medicinam habet inutiles : cæterùm folia, ſemenq; calida, ſiccaq; facultate ſunt, ſubſtantia uerò tenui. Nam & utentibus ita apparet, & guſtātibus acre ſimul & ſubadſtringens percipitur tum folium, tum flos, tum ſemen. Edendo tamen etiam ſemen eſt, uerùm tam perſpicuò calfacit, ut capiti hoc nomine dolorem pariat. At ſi frigatur (nam & ſic editur cum bellarijs) minus caput tentat. Porrò flatus uentris diſcutit & cùm non frictum, & multò magis cùm frictum fuerit. Cohibet præterea ſemen impetus in uenerem tùm frictionis expers, tum etiam ipſam expertum. Folia item, floresq; ipſius fruticis idipſum præſtare poſſunt. Itaq; non tantùm eſa, potaq; ad caſtitatem conferre creduntur, uerùm etiã ſubſtrata. Hinc eſt, quòd Athenis in Theſmophorijs, hoc eſt, ſacris Cereris, mulieres totum ſibi fruticem ſubſternunt : hinc illi quoq; nomen inditum agni, hoc eſt, caſti. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, ſi quidem memoria teneamus, quæ ſuperioribus commentarijs ſunt dicta, agnum calfacere, ſimulq; exiccare, tum omnium maximè flatus diſcutere. Porrò quòd exactè tenuium ſit partium, facultas eius indicio eſt. Nam quòd caput tentat, non magis à multitudine uaporum ab eo prognatorum, quàm à caliditate eius, ac ſubtilitate partium fieri rationabile eſt. Nam ſi flatuoſum ſpiritum procreare poſſet, ſanè & uentrem inflaret, & uenerem ſtimularet, perinde ut eruca. Verùm cùm non tantùm non excitare, imò etiam reprimere queat, fuerit profectò ſecundum rutæ maximè facultatem tum in excalfaciendo, tum in reſiccando : non tamen illi par eſt, nam utroq; paulò eſt inferior : ſiquidem ruta tum magis eſt excalfactoria, tum magis deſiccatoria. Differt etiam qualitatis ſimul, ac facultatis miſtione. Nam agni ſemen, ac germina modicam ferunt adſtrictionem : at ruta ubi aruerit, exactè amara eſt, & acris; ubi uerò humida, ſubamara. Non tamen auſteritas, aut acerbitas illi ineſt : aut ſi cui uideatur ineſſe, ea utiq; omnino obſcura, ſcio, uidebitur, nec par ei, quæ eſt in agno. Quocirca & ad iecur, & lienem indurata, & obſtructa agni ſemen potius, quàm rutæ competit. Sed hæc ad curandi iam methodum pertinent, quam ut omnino non attingam de medicamentorum pronuncians facultatibus, fieri non poteſt : uerùm celeriter ad rem propoſitam reflectere, uiri eſt utiq; temperati. Magiſq; etiam idipſum in ſequentibus medicamentis efficere conabor, hoc eſt, ubi ex quibuſdam paucis euidentibus generalem facultatem collegero, particulares poſtea actiones omittam. Nam in præſens id ſolùm nouiſſe ſufficit, quòd agnus calidus eſt & ſiccus facultate, idq; non mediocriter, ſed tertio exceſſu, tum admodum tenuium partium. Hæc qui norit, ac poſtea methodum curandi didicerit, ipſemet inueniet, quo pacto menſes hinc cieat, quo pacto partes induratas digerat, quo pacto laſsitudinem ſoluens, ſeu acopum, & excalfactorium ex eo unguentum præparetur.*

Ἰτέα. SALIX. CAP. CXVII.

SALIX vulgo nota eſt. Cuius ſemen, folia, cortex, & ſuccus ſpiſſandi uim habent. Trita folia cum exiguo pipere, & uino pota, ileoſis ſubueniunt : ſumpta per ſe, & cum aqua præſtant mulieribus, ne concipiāt. Salignum ſemen in potu ſanguinem expuentibus prodeſt. Cortex eoſdem præbet effectus. corticis cinis admiſto aceto maceratus, illitu clauos, & callos tollit. Ex folijs, & cortice ſuccus cum roſaceo in calyce punici calfactus, aurium doloribus auxiliatur. Decocto eorum podagras foueri vtiliſsimum : furfures purgat in corpore. Excipitur ſuccus, qui manat ex ea, cùm floret, exciſo cortice : in plaga enim concretus humor inuenitur, qui ad purganda, quæ obſtant oculis, ſuam uim præbet.

Salicis conſideratio.

QVANVIS *de Salice, ut una tantùm agat Dioſcorides; eius tamen plura traduntur genera tum à Theophraſto lib.* III. *capite* XIII. *de plantarum hiſtoria, tum etiam à Plinio lib.* XVI. *capite* XXXVII. *Nam quædam in tantam proceritatem aſſurgunt, ut ex eis in Liguria fiant & perticæ, & pali maximi uſus ad uitium pedamenta. Aliæ non tam proceræ creſcunt, colore rufeſcentes, ſequacis lentitiæ, quæ ligandis cadorum uinariorum circulis commodè finduntur. Rurſus aliæ firmiores corbibus, & ruſticanæ ſuppellectili admodum expetitæ. Aliæ deniq; ſunt minuſculæ, ac ſpectabili tenuitate, texendis caniſtris, ciſtellis, ac calathis aptiſsimæ. Salicis lacrymam trium generum eſſe prodidit Plinius lib.* XXIIII. *cap.* IX. *tametſi unius tantùm generis meminerit Dioſcorides. Vnam arbor ipſa ſponte exudat : altera manat in plaga, cùm floret, exciſo cortice trium digitorũ magnitudine : tertia eſt detruncatione ramorum autumni tempore à falce diſtillans. Cæterùm qui Salicis albicantem ſpumam adnotatam reliquerit, inuenio neminem : quæ delapſis ſtatim floribus è ramuſculis uuæ modo dependet, donec uentis arrepta huc, & illuc plumæ modo impellitur. Salix*

citò

citò ſeneſcit, ac breui uitæ ſpatio perdurat. Eius materies ideo ſcutis faciundis apta, quòd lenta admodum ſit, tenax, & leuis. Salicis uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum his uerbis. Salicis folijs ad cruenti uulneris glutinationem quis uti poſſet. Verùm floribus eius maximè propè omnes utuntur medici ad exiccantis emplaſtri præparationem: eſt enim uis eorum ita deſiccatoria, ut morſu abſtineat: habet uerò etiam quandam adſtrictionem. Sunt uerò etiam, qui ſuccum ex ea expreſſum, medicamen ſeruent mordacitatis expers, et exiccatorium, ad multas res utile. Haud enim inuenias quid ad plures res utilius medicamento citra mordacitatem exiccante, quod paulùm etiam adſtringat: ſicut in opere de medicamentorum compoſitione exactius demonſtrabitur. Porrò arboris cortex ſimilem facultatem obtinet tum floribus, tum folijs, niſi quòd temperaturæ ſit ſiccioris, uelut omnes cortices. Sed hunc quidam comburunt, eiusq; cinere utuntur ad omnia, quæ ualenter deſiccare oportet. Nam clauos quos uocant, callos Græcis τύλους, myrmeciasq; tollunt, aceto acri ipſum macerantes. Nonnulli autem dum floret ſalix, corticem eius incidunt, & ſuccum quendam colligunt, utunturq; ad ea, quæ pupillas offuſcant, extergente uidelicet, ſimulq; tenuium partium medicamine. Vti uerò illo ad multa alia quis poſſet, ſi quidem talis fuerit. Salicis uires ex Galeno.

OLEA SYLVESTRIS.

OLEA SATIVA.

Α᾿γριελαία. SYLVESTRIS OLEA. CAP. CXVIII.

SYLVESTRIS oleæ, quam aliqui cotinon, id eſt, oleaſtrum appellant, alij Aethiopicam oliuam, folia aſtringunt: trita autem & impoſita ignem ſacrum, ulcera quæ ſerpunt, epinyctidas, carbunculos, reduuias, nomasque cohibent: cruſtas emarginant cum melle illita: quinetiam ſordida ulcera repurgant: inflammationes, panosque cum melle impoſita diſcutiunt: cutem à capite vulſam conglutinant: oris ulceribus, & priuatim infantium commanducata medentur. Succus, & decoctum eoſdem habent effectus: ſanguinis eruptiones, ac muliebre profluuiũ, admotus ſuccus inhibet: vuæ oculorum, puſtulisque prodeſt: ulcera, & ueteres defluxiones ſiſtit: quapropter in collyria additur, ad palpebrarum eroſiones perquàm utilis. Exprimitur ſuccus tuſis folijs, affuſo uino, aut aqua, ſiccatusque ſole in paſtillos digeritur: ſed longè ualidior ad recondendum ſuccus habetur, qui cum uino, quàm cum aqua expreſſus eſt. auribus ſubuenit, ſiue ulcerentur, ſiue pus effluat. Folia conuenienter cœliacis cum farina hordeacea illinuntur. Vruntur cum floribus folia, ut ſpodij uicem cinis preſtet, in cruda olla, oblito ore luto, uſque dum figlinum percoquatur: reſtinctaque uino, & rurſus ſubacta, eodem modo uruntur: poſtremò ceruſæ modo elota coguntur in paſtillos. Huiuſcemodi cinerem in medicamentis oculorum, conſtat ſpodio non cedere, ſed eiſdem uiribus præditum eſſe putandum eſt. Foliorum ſatiuæ oleæ eadem uis intelligitur, ſed aliquantò

aliquantò inferior: unde ocularibus medicamentis ob ſuam mitiorem uim conuenientior eſt. Sudor ligno uirenti accenſo manans, illitu ſanat lichenas, furfures, & ſcabiem. Oleaginum ſemen illitum medetur furfuribus,& ulceribus,quæ depaſcunt,uorantq́ue: quod autem intra nucleum eſt, ex adipe, & farina ſcabros ungues excutit. Colymbades tritæ, & ambuſtis illitæ, puſtulas gigni prohibent: ſordida ulcera purgant. Muriæ ſuccus collutas gingiuas contrahit, & motus dentium firmat. Oliua flaua,& recens ſtomacho utilior eſt,uentri difficilis: nigra autem, & matura corruptioni opportuna eſt, ſtomacho aduerſatur,oculis non conuenit, capitis dolorem mouet: arefacta illitu depaſcentia ulcera ſiſtit, & carbunculos emarginat. Oleum ſylueſtris oliuæ gingiuis putri uligine laborantibus colluitur, dentium mobilitates ſtabilit: calfacti fotus gingiuis fluxione laborantibus utilis eſt: lanam enim ſpecillo circumligatam oleo madefacere oportet,& gingiuis admouere, donec albæ ſpectentur.

Δάκρυον αἰθιοπικῆς ἐλαίας. LACRYMA AETHIOPICAE OLEAE. CAP. CXIX.

Lacryma, quam Aethiopica olea ſtillat, ſcammonio ſimilis quadantenus eſt, fulua, ſtillis exilibus conſtans,mordax. Quæ autem ammoniaci,aut gummi ſimilitudinem refert,colore nigricans,nec guſtu mordens, ſuperuacua eſt. Noſtrates oleæ, oleaſtriq́ue ſimilem lacrymam ſudant, quæ commodè ad oculorum hebetudines illinitur: cicatrices, albugineſq́ue illitu emendat: urinam,& menſes ciet: cauis dentium impreſſa ad dolores efficax eſt. Inter uenena ſcribitur, partus pellit: lepras,& impetigines ſanat. Appellatur autem Aethiopica, & agreſtis olea.

Ἀμόργη. AMVRCA. CAP. CXX.

Amvrca expreſſæ oliuæ recrementum eſt. Decocta in cupreo uaſe ad craſsitudinem mellis adſtringit,cæteros præbens lycij effectus. Inſuper dentium dolori,& uulneribus cum aceto, uino, aut mulſo commodè illinitur: additur in medicamenta ocularia, & meatus inductu ſuo obſtruentia. Vetuſtate meliorem fieri conſtat. Vtiliter infunditur ſedis, genitalium, ac uuluæ exulcerationi. Si uerò cum omphacino recoquatur ad mellis craſsitudinem,carioſos dentes extrahit: iumentorum ſcabiem cum decocto lupini, & chamæleonte illitu ſanat. Cruda, & recenti amurca podagras, articularioſq́ue dolores foueri, utiliſsimum: peruncta in uilloſa pelle, & hydropicis impoſita, tumoris molem reprimit.

Oleæ ſylueſtris conſideratio.

Cvm oliuæ,oleum,oleæ Aethiopicæ lacryma, & amurca ex una tantùm arbore proueniant; non ab re duximus de his omnibus ſimul pertractare, & ita ſingulis partibus unica commentatione, quantum opus erit, ſatisfacere,& quicquid ad eas ſpectat, ſimul perſtringere. Naſcũtur ſylueſtres oleæ copioſæ in agro noſtro Senenſi, alijſq; Hetruriæ locis: naſcuntur & in Dalmatiæ tractu, & in quàm plurimis Adriatici inſulis. Verùm domeſticis longè minores, folijs breuioribus, aculeatiſq; ramis. Earum baccæ etſi numeroſa fœcunditate uincant; magnitudine tamẽ ſatiuis cedunt: quin & ori ſapidiores exiſtunt. Cuius rei certo ſunt teſtimonio turdi, merulæ, ac ſturni: quippe quoniam ſylueſtres oliuas libentius deuorant, quàm ſatiuas. Incolæ, qui aucupijs delectantur, agreſtes oleas ſummo ſtudio, ac induſtria ab auibus tuentur: nempe quòd confecta ſatiuarum uindemia,auiculæ ad has aduolant, ubi menſe decembri, & ianuario uiſco innumeræ capiuntur, præſertimq; turdi. Pauci admodum ſunt in Hetruria, qui oleaſtri baccas legant,ut oleum inde exprimant: nam ea demum magna ſatiuarum copia eſt, quæ facit,ut inibi omnino paruipendantur ſylueſtres.

Oliuarum genera plura.

Oliuarum genera decem in antiquorum notitiam perueniſſe reperio, pauſias uidelicet, algianas,licinianas, ſergias, neuias,culminias, orchites, regias,circites, murteas: etſi Virgilius trium generum tantùm meminerit, quemadmodum etiam plura non nouit hac noſtra ætate Hetruria, præſertimq; noſter Senenſis ager.

Primum harum genus eas noſtri faciunt, quæ licet à minoribus olearum plantis proferantur; ſunt tamen ſpectata forma,& magnitudine Bononienſibus non quidem inferiores. His tantùm muria aſſeruatis utuntur in cibis: quandoquidem oleo minus aptæ ſunt, quòd multò plus amurcæ, quàm olei fundant. Proximæ tum colore, tum magnitudine præſtantes, quanuis prædictis longè minores ſint; ſunt tamen omnium aptiſſimæ ad olei conficiendi uſum. quippe quòd oleum ex eis expreſſum, ſit non modò flauum, dulce, pellucidum, ac cæteris præſtans; ſed etiam copioſum. Gignuntur hæ à proceriſſimis oleis, prægrandibus,iuglandium nucum inſtar,ramos in altum, latumq; ampliſſimè fundẽtibus. eas rura noſtra Oliuaſtrie uulgò uocãt. Tertij uerò,ac poſtremi generis eæ deniq; ſunt, quæ paſſim in uniuerſa Italia naſcuntur,& omnium uulgariſſimæ habentur. Laudatiſſimæ oleæ Bononienſibus, & noſtratibus craſſiores muria aſſeruatæ Romam,Venetias,& ad alias complures Italiæ clariſſimas urbes,ubi magnificæ, opiparæq; parantur menſæ,ex Hiſpania importantur.

Oleæ, & quercus odium.

Cæterùm olea,& quercus tam pertinaci odio inter ſe diſſident (ſi rei agrariæ ſcriptoribus fides eſt adhibenda) ut altera prope alteram depacta breui tempore pereat. Oleæ item ſi primo germinatu à capra depaſcantur, adeò ſterileſcunt, ut nullo remedio in poſterum prolificæ fiant. At ſi alia de cauſa raras admodum,uel nullas proferant baccas,nudatas earum radices à circumſtante terra hybernis algoribus opponere,certiſſimũ eſt remedium.

Aethiopicæ oleæ lacryma.

Sylueſtris, ſeu Aethiopicæ oleæ lacryma,licet multis polleat uiribus; eius tamen in Italicis officinis nullus eſt uſus: neq; quòd ea ad nos afferatur,adhuc compertum habeo. Sunt,qui hanc putent illud eſſe gummi, quod medici recentiores, & officinæ gummi elemi appellant. Verùm illud certo argumento eſt, oleæ Aethiopicæ lacrymam gummi elemi non eſſe,quòd guſtatu mordax non ſit, neq; linguam uellicet: tum etiam, quòd omnibus perſpi-

cuum

cuum ſit, eam lacrymam (etſi impropriè gummi appelletur) non in gummi quidem; ſed uerius in reſinarum genere eſſe recipiendam: cùm igni expoſita ſtatim colliqueſcat, & diffundatur, quemadmodum & reſinæ, quæ è pinu, picea, & alijs reſinam fundentibus plantis colliguntur: licet nobis prorſus ignota ſit planta, à qua in oriente defluit. Siquidem nullum gummi genus (quòd ſciuerim) igne colliqueſcit, niſi addito aceto, uel uino: quin potius ſtatim comburitur. Eſt & alia oleæ maris rubri lacryma, ex qua (ut Theophraſtus *inquit lib.* IIII. *capite* VIII.) *medici ſiſtendo ſanguini medicamentum componunt. Cæterùm quanuis ætate noſtra obſcura admodum ſit gummi* Elemi *origo; eius tamẽ uires clariſſimæ apud chirurgicos, & uulnerarios medicos reperiuntur: nam in caluariæ fracturis, ac uulneribus mirificè unguentis, & emplaſtris additur, adeò ut præſtantiſſimum ſit in his ſanandis medicamentum.* Gũmi elemi. De Amurca *olei poſtremò nil aliud dicendum eſt, niſi quòd ſit admodum utilis (ut memoriæ prodidit* Cato) *apotecharum, & officinarum fabricis, ubi lanei, uel ſericei panni reconduntur.* Nam *ſi calci admiſceatur, & ex ea inde parietes incruſtentur, oblinanturq́; item laquearia, & pauimenta non modò parietes contractos, uel aduentitios humores nunquam collacrymant, & ſitum minimè contrahunt; ſed nec blattæ, nec aranei, nec cuiuſuis generis uermiculi ibidem gigni poſſunt.* Amurca olei. *Oliuæ uires prodidit* Galenus *libro ſexto ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Oliuæ rami quantum habent adſtrictionis, tantæ et frigiditatis participes ſunt.* Fructus *uerò, ſi quidem ad unguem maturuit, moderatè calidus eſt: ſin immaturus eſt, magis tum adſtringit, tum refrigerat.* Oliuæ uires ex Galeno.

QVERCVS.

FAGVS.

Δρῦς, QVERCVS. Βάλανος, GLANS. Φηγός, FAGVS.
Πρῖνος, ILEX.
CAP. CXXI.

QVERCVS omnis adſtrictoriam uim habet, præſertim liber, qui cortici, & ligno intercedit: quinetiam tunica putamini glandis ſubiecta. Decoctum ex ijs datur dyſentericis, cœliacis, ſanguinem excreantibus. Trita in peſſo fœminis fluxione vuluæ laborantibus ſubijcitur. Glandes eoſdem effectus exhibent: urinam ciunt: capitis dolorem, & flatus in cibum ſumptæ pariunt: reſiſtunt eſitatæ uenenatorum ictibus. Decoctum earum, & corticis cum lacte uaccino potum, prodeſt contra toxica. Intritæ crudæ inflammationes illitu leniunt: ad duritias, quas cacoëthe uocant, & malefica ulcera cum ſalſa axungia conueniunt. Iligneæ glandes uiribus quernas antecellunt. Fagus, & Ilex quercus generi aſsignantur, & conſimile munus obeunt. Iligneæ radicis cortex cum aqua coctus, dum mollitus intabeſcat, & tota nocte illitus, denigrat capillos, prius cimolia terra purgatos. Folia omnium tuſa, & trita tumoribus proſunt, & imbecillas membrorum partes corroborant.

ILEX.

Glandiferarũ arborum conſideratio.

Svnt & aliæ glandiferi generis arbores, præter Quercum, Ilicem, & Fagum: inter quas numerantur Cerrus, Suber, Aeſculus, & aliæ nonnullæ, quæ ſuo more rura noſtra appellant, quarum omnium exactè rationem reddere poteſt uniuerſa Hetruria. Quippe quòd & in maritimis noſtris Senenſibus, & Faliſcorum agro, ac etiam Romano tractu, omnia hæc glandiferarum genera adeò numeroſa in uaſtiſsimis ſyluis proueniant, ut glandibus innumerabiles porcorum greges incolæ ibi quotannis ſaginent. Verùm ne aliquis exiſtimet, harum nõ meminiſſe Dioſcoridem, quòd fortaſſe eas non cognouerit, ſciẽdum eſt, eum, meo quidem iudicio, δρύος nomine comprehẽdiſſe in uniuerſum omnes glandiferas arbores, non ſolùm quòd ſciret, una uoce omnia illa genera cõtineri poſſe, ſed etiã ut breuitati conſuleret: δρῦς enim apud Græcos nõ modò quercum particulatim ſignificat; ſed uniuerſim quancunq; glandiferam arborem. Quo fit, ut dixerit ipſe: Δρῦς πᾶσα συπτικὴν ἔχει δύναμιν, id eſt: Quercus omnis adſtrictoriam uim habet, ac ſi dixiſſet, arbor omnis glandifera adſtringit.

Quercus quæ proferat.

Porrò mirum eſt (ut Theophraſtus eſt autor lib. III. cap. VIII. & IX. de plant. hiſt.) quòd alia plurima præter fructũ ferat quercus. Nam gallam gignit paruulã, atq; alteram reſinoſam, & nigram: quin & aliud ſpecie ueluti morum, ſed durum, & fractu admodum difficile: id tamen rarum. Ad hæc aliud effigiem colis repræſentans. Cùm uerò perficitur, durum quid parte emicante, & perforatum, & tauri caput quodammodo æmulans profert, quod præruptum nuclei oleæ ſpeciem intus oſtendit. Fert & quod quidam pilum appellant. Id pilula eſt comam gerens lanaceam, mollem, nucleo durior, qua in lucernarum luminibus utuntur. Flagrat etenim probè, ut galla nigra. Fert & alteram comigeram pilulam, cæterùm quidem inutilem, uerno autem tempore ſucco melligeno inficientem tum tactu, tum guſtatu. Inq; ramorum alis pilulam aliam gignit ſine pediculo, concauoq́; ſeſsilem, peculiarem certè, uerſicoloremq́;. Nam eminentes quoſdam umbilicos cãdicantes, uel paſſim uariantes nigris maculis habet: partem mediam grani tinctura infectam, ſplendidamq́; oſtendit, aperta, nigra, & putricans cernitur. Lapillum quoq; puniceum magna ex parte gignit, quanquam raró. Item aliam eo rariorem pilulam è folijs conuolutam, compreſſam, atq; oblongam. Super folijs uerò tergo adhærentem pilulam fert candidam, aquoſam, dum tenera eſt: hæc etiam interdum muſcas intus continet, ueniensq́; ad incrementum iuſtum in modum leuis paruulæ gallæ indureſcit. Fungos omitto, qui è radicibus, & iuxta radices erumpunt: communes enim eos cum cæteris habet arboribus. Quinetiam uiſcum taceo, quippe cùm in alijs quoq; proueniat. Sed nihilominus (ut dictum eſt) ferax hæc arbor habetur plurimarum. hactenus Theophraſtus. Cæterùm non dubitandum eſt, quin omnes ij partus ſuos habeant uſus, ſuisq; polleant uiribus. Stillatitia aqua, quæ in balnei calentis aquæ uitreo organo à tenellis quercus folijs primo ipſarum exortu decerptis elicitur, iocineris defluxiones ſiſtit, renum calculos comminuit, & mulierum alba profluuia cohibet. Ad hæc eius echinatæ pilulæ ſiccæ, ac tritæ uim apprimè adſtrictoriam poſsident: eaq́; propter efficaciſsimo ſunt remedio contra omnes alui fluxiones. In ſumma præſtant, ubi ſupprimere ſit opus.

Fagi conſideratio.

Fagus quoq; glandiferis arboribus adnumeratur, tametſi fructus effigies glandibus prorſus reclamet. Hic enim extima parte calyculo includitur rotundo, quadantenus echinato, hiſpido, ac ſcabro: interius uerò triangulari forma nuclei ſunt, qui tenui, & læui cute, caſtanearum modo, in atrum rubeſcente obteguntur. Horum ſapor dulcis, & ſubadſtringens. Glires hoc pabulo maximè delectantur, ac pingueſcunt. Quamobrem cùm eius aduenit maturitas, innumeri capiuntur glires in Carniolæ, Stiriæ, & Carinthiæ ſyluis: quippe ijs in locis incolas mane inſpexeris, qui ſaccos gliribus plenos ferant una tantùm nocte captis. Delectantur fagi fructu etiam mures: ſiquidem è longinquis regionibus natura ducti gregatim ſyluas ingrediuntur. Item & ſciuris gratiſsimus eſt cibus, ac etiam turdis, merulis, alijsq́; compluribus uolatilibus. Quin & obſeſſos hoſtibus homines in oppido Chio ea tantùm glande uictitaſſe, Cornelius Alexander eſt autor, donec ſe obſidione liberaſſent. Fagi folia eſitata labiorum, gingiuarumq́; uitijs mirificè opitulantur: tuſa, illitaq́; torpentia membra corroborant. Glandis fagineæ cinis renum calculis utiliter illinitur.

Ilicis conſideratio.

Ilex inſuper arbor eſt in Italia notiſsima, ſpectatæq́; proceritatis, cortice in rufum nigricante. Materies eius denſa admodum eſt, ac robuſta, in atrum rubeſcens. Folijs laurinis, ac perpetuis uiret: ſed quæ externè candicent, ſcabræq́; ſint; internè uerò uireſcant, læuesq́; cernantur: quin & in toto ambitu adeò ſerrata ſunt, ut ſpinarum ſpeciem præ ſe ferant. Glandes profert quernis minores, quæ & in reliquis minus præſtant. Iligneus carbo Hetruſcis in pretio eſt, non modò quòd ignem diu foueat, ſed etiam quòd (ut aiunt) uapore caput minimè tentet. Hæc præter glandes, pilulas quaſdam rubentes gignit, quæ tritæ cum aceto uulneribus recentibus, et cruentis oculis utiliter imponuntur. In Ilicis genere (ut memoriæ prodidit Theophr. lib. III. cap. XVI. de plant. hiſt.) eſt arbor illa, quã Arcades ſmilacem

uocant,

uocant,ilici ſimilis (ea autem non eſt taxus, quæ etiam ſmilax dicitur, quoniam de taxo capite x. *eiuſdem libri diſſeruit* Theophraſtus *) folio tamen non aculeato, ſed molliori, profundioriq́;, differentijsq́; pluribus diſtinguendum: nec materie,ut illa, ſolida, ſpiſſaq́;, ſed ſoluta,molliq́; in opere. Meminit huius Galenus libro* VI. *cap.* III. *de comp.med. ſecundum locos in columellæ remedijs, ſic inquiens. His fortiora ſunt myrti,ac baccarum eius decoctum,& ex acerbis cotoneis malis,& uirgultorum tenerorum ilicis,arbuti, ſmilacis, ac fagi. Super quo loco dubitat Cornarius,quomodo fieri poteſt, quòd ſmilax (taxum, uel eius ſpeciem intelligit) quæ ab omnibus uenenoſa deſcribitur, ponatur à Galeno inter gurgulionis remedia. In dubij uerò ſolutione nil aliud determinat, niſi quòd, cùm non ubique (ſic ipſe putat) taxus ſit uenenoſa, ex eo genere ſumi debeat, quæ letali careat noxa. Sed ſi Cornarius Theophraſtum ſibi alioquin familiarem conſuluiſſet, qui ſmilacem quandam (ut paulò antè oſtendimus) in arborem ilici ſimilem refert,rectius, meo quidem iudicio, & paucioribus rem hanc explicaſſet.* SVBER *deniq; arbor eſt fructu, & folio ilicis, perpetua ſimiliter coma uirens, quanquam id negat* Theophraſtus, *ſed craſſiſſimo cortice ueſtitur, atque ilici magnitudine cedit,ut ij quidē atteſtari poſſunt, qui* Baccano Romam *profecti ſunt: eo enim in itinere innumeræ Suberum plantæ uiſuntur. Hæc cortice exuta minimè areſcit,quemadmodū reliquæ arbores: quandoquidem natura haud ignara,quòd ſæpiſſimè cortice expoliāda eſſet,materiē duplici cortice muniuit. Inter plures,ac uarios corticis ſuberei uſus,qui in rebus domeſticis celebrantur,ille præcipuus eſt, et uulgaris,quòd ſutoribus maximè ſit expetita ad crepidas conficiendas. Quin & globis ex ea factis utuntur piſcatores, quòd ea nūquam aquis mergatur, ſed ſupernatet ſuſtinendis retibus, plumbeis glandibus in altum ductis. Ideoq́;* Plinius *lib.* XVI. *cap.* VIII. *ſcriptum ſic reliquit. Suberi minima arbor,glans peſſima,raraq́;: cortex tantùm præcraſſus, ac renaſcens, atq; etiam in denos pedes undiq; explanatus. Vſus eius anchoralibus maximè nauium, piſcantiumq́; tragulis, & cadorum obturamentis: præterea in hyberno fœminarum calceatu. quamobrem non infacetè* Græci *mulieres cortices arborum appellant. Sunt qui Suberem fœminam ilicem uocent, atq; ubi non naſcitur ilex, pro ea ſubere utuntur, in carpentarijs præcipuè fabricis,ut circa* Elin, & Lacedæmonem. *Nec in* Italia *tota naſcitur,nec in* Gallia *omnino. Et eodem libro, capite* XL. *inquit. Eius materies tardiſſimè uetuſtatem ſentit, ſicut robur,larix,caſtanea, iuglans. hæc* Plinius. *Eſt & alia arbor glandifera,quam,quòd folia ferat ſuberis, corticem uerò, & ligni materiem cerro non abſimilem,*Hetruria *uulgò appellat* Cerroſuguaro, *quaſi Cerriſuberem dicas. Id quod etiam fecisse uidetur antiquitas: quandoquidem* Theophraſto *loco ſuperius citato ea* Phellodrys *dicitur. Suberis cortex tritus ex aqua calida potus ſanguinem fluentem ex utralibet parte ſiſtit. Eiuſdem cinis ex uino calido ſanguinem excreantibus magnopere laudatur.* Galeno *tam quercus, quàm quarundam aliarum glandiferarum arborum medicinæ commemorantur lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum his uerbis. Quercus partes omnes adſtringentis qualitatis participes ſunt. Sed plus tamen habet,quæ in trunci cortice membrana ſubeſt,tum quæ ſub glandis ipſius calyculo, ea uidelicet,quæ fructus carnem conueſtit. Quamobrem ad profluuium muliebre, & ſanguinis expuitiones, tum dyſenterias, & diuturnos uentris fluxus commodam eſſe credunt. Maximè uerò ea utuntur decocta. Valentius tamen adſtringunt, fagus,& ilex, ſeu quis eas ſpecies eſſe roboris uelit, ſeu toto genere diuerſas. Quin & folia harum plantarum tenella illita nō inſtrenuè deſiccare ualent,minus autem quæ ſunt alterius roboris, nimirum quantò minus ſortita ſunt adſtrictionis. Siquidem ego quandoq; glutinaſſe me uulnus memini falce inflictum, cùm nullum adeſſet ad manum medicamen præter ipſius quercus folia: triui ea in læui petra, & uulnus, omnemq́; uicinum locum contexi. Eandem uim folijs habet & fructus roboris, eoq́; medici nonnulli ad incipientes, & creſcentes utuntur phlegmonas. nam quæ iam uehementes ſunt,adſtringentia reſpuunt. Sed talia ad curandi potius rationem, quàm præſentem tractatum attinent. Cæterùm in præſentia nouiſſe,quòd eatenus adſtringentem, quatenus dictum eſt, facultatem quercus obtineat, ſufficit: ac proinde deſiccandi, atq; adſtringendi: excalfaciendi autem paulò infra media, in genere ſcilicet eorum, quæ (ut ſic dicam) tepida ſunt.*

Suberis conſideratio.

Phellodrys.

Glandiferarū arborū uires ex Galeno.

Κάσανα. CASTANEAE. CAP. CXXII.

SARDIANAE glandes, quas aliqui Caſtaneas, aut lopima, aut glandes Iouis appellant, adſtringunt & ipſæ, ſimilesque effectus præbent: præſertim tunica, quæ carnem, & corticem media intercurſat. Caro his, qui ephemerum biberunt, conueniens eſt.

CASTANEAE *nuces ſunt in tota* Italia *uulgò notiſſimæ: item & earum arbores haud quaquam incognitæ. Antiqui caſtanearum complura fecerunt genera, nominibus plerunque inditis à locis, unde importabantur. Sed duo tantùm in* Hetruria *habentur genera, ſatiuum ſcilicet, & ſylueſtre. Mitiores facilè purgantur, harumq́; illæ principem locum tenent, quas uulgus* Marroni *appellat: quippe quòd cæteris ſint maiores, ſapidiores, ſpecioſioresq́;. In montanis,ubi quotannis aliarum frugum annona deficit, incolæ caſtaneis per hyemem uictitant. Nanq; eas in cratibus fumo prius exiccatas ab utroq; cortice repurgant, moluntq́; in farinam, ac deinde cogunt in panem. Materies arboris ædificijs, atq; alijs domeſticis utenſilibus admodum apta eſt: ſiquidem non modò ex ea fiunt trabes, tigna, aſſeres, & pedamenta; ſed & cadorum coſtæ, & eorum cinctus: uerùm igniarijs inepta. Montibus, & opacis gaudet magis, quàm campeſtribus,& apricis. Caſtaneæ uehementer ſiſtunt tum alui, tum uentriculi fluxiones, idq́; maximè ſiccæ: quin & ſanguinem excreantibus proſunt. Tritæ cum ſale,melleq́; ſubactæ rabidorum canum morſibus utiliter imponuntur: & cum hordeacea polenta,& aceto illitæ mammarum duritias diſcutiunt. Venerem excitant, eo quòd*

Caſtanearum conſideratio.

Caſtanearum uires.

CASTANEA.

Caſtanearum uires ex Gal.

flatum gignant. Largius in cibis ſumptæ capiti dolorem inferunt, inflant, aluum adſtringunt, ac ægrè concoquuntur. Attamen quæ cineribus obrutæ torrentur, uulnerato prius in latere cortice, crudis, & elixis innocentiores redduntur, præſertim ſi cum pipere, & ſale, uel ſaccharo edantur. De caſtaneis diſſerens Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus, ſic inquit. Caſtaneæ omnium glandium ſunt præſtantiſſimæ. Sunt qui hos fructus λοπίμους *appellent: hi nanq; & ſoli inter fructus agreſtes alimentum memorabile corpori præbent. hactenus Galenus. Illud porrò in his uerbis animaduertendum, quòd Caſtaneæ, quanuis eas Galenus plurimùm nutrire prodiderit; non tamen in cibis commendantur, ſi comedantur frequenter. Nanque, ut idem autor eſt libro de tenui uictus ratione, ſint illæ in aqua coctæ, ſint toſtæ, ſint etiam frixæ, ſemper eſitantibus noxam inferunt, multóque magis, ſi crudæ edantur. Quod etiam libro de cibis boni, & mali ſucci memoriæ mandauit.*

Κηκὶς. GALLA. CAP. CXXIII.

GALLA fructus eſt quercus. Aliqua omphacitis appellatur, parua quidẽ, ſed † articulorum manus modo rugoſa, ſolida, nullo foramine peruia. Altera plana, leuis, perforata. Eligi debet omphacitis, quæ efficacior eſt. Vtriuſque uis uehementer adſtringere. tritæ excreſcentia in carne, fluxiones gingiuarum & uuæ, atque oris ulcerationem cohibent. Nucleus dentium cauernis inditus, dolorem ſedat. Crematæ carbonibus, donec igne flagrent, & uino, aut aceto, aut acida muria extinctæ, ſanguinem ſupprimunt. Decoctum quibus inſidere expedit, efficax eſt, & contra uuluas procidentes, fluxioneſque. Capillos denigrant, aceto, aut aqua maceratæ: dyſentericis, cœliaciſque cum uino, aut aqua tritæ conuenienter illinuntur, aut bibuntur: obſonijs addi debent, aut integræ in aqua præcoqui, in qua nonnihil excoquendum eſt, quod his affectibus conferat. In ſumma his utendum ad adſtringenda, aut ſiſtenda, aut ſiccanda, quæ opus ſunt.

GALLA.

Gallarum cõſideratio.

Cornarii opinio reprobata.

GALLAE *uulgò notiſſimæ ſunt, eaſq; ferunt arbores omnes (ut Plinius autor eſt) quæ & glandem. Naſcuntur ſole de geminis exeunte: & ſi æſtu nimio excipiuntur, areſcunt protinus, nec amplius adoleſcunt. Quercus in Italia præter glandes duo Gallarum genera ferunt. Minores quæ rugoſa cute ſpectantur, fullonibus, & coriarijs expetitæ, quæ Græcis omphacitides dicuntur. Maiores uerò, quæ læuiores habentur. Cæterùm neq; in hoc Cornario mihi uidetur adſtipulandum, quòd ſuis in Galenum commentarijs tam primo, quàm ſexto libro de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, acriter contendit, nil aliud omphacitidem gallam eſſe Dioſcoridi, & Galeno; quàm calycem illum, quo glandes in arboribus continentur. Hoc tantùm argumento ductus, quòd Paulus capite de dyſenteria in quodã clyſteri ſcribat:* ὀμφακίδος κεκαυμένης. ἔστι δὲ τὸ κοῖλον, ἐξ οὗ ἐκπέφυκεν ἡ τῆς δρυὸς βάλανος, ὥσπερ οἱ βυρσεῖς χρῶνται. *Id eſt: omphàcidis uſtæ. eſt autem cauũ illud, ex quo glans quercina enaſcitur, quo coriarij utuntur. Vbi ipſe non omphacidos, ſed omphacitidos putat legendum, uulgatam lectionem immutans. Ex qua poſtea non aliud omphacitidem gallam (ut diximus) eſſe exiſtimat, quàm cauum illud, in quo glandes inſeruntur, quod recentiores cupulam uocant. ſtatuitq; nunquam à ſua opinione recedere, niſi quis planè corruptum apud Paulum locum docuerit,*

docuerit, aut ὀμφακίδα ab eo ſubſtantiuè pro eo, quod calycem Plinius dixit, & uulgò cupula glandis uocatur, dictum oſtendat. Sed equidem non poſſum non admirari, quòd is, quem alioquin ſuorum ſcriptorum teſtimonio, acutiſsimi ingenij, ſaniſsimique iudicij uirum ſemper exiſtimaui, in re tam, meo iudicio, clara, tam facilè aberrauerit. Nam ſi Paulus nõ putaſſet, quòd ὀμφακίς Græcum uocabulũ ob ſui raritatem permultis fuiſſet obſcurum, quemadmodum & Cornario fuiſſe uidetur, ei certè non fuiſſet opus per circumlocutionem illud declarare, ut fecit, cùm inquit. Eſt autem ὀμφακίς cauum illud, ex quo glans querna enaſcitur, quo coriarij utuntur. Quòd præterea Paulus pro omphacitide galla glandium calycem non acceperit, illud manifeſto argumento eſſe poteſt, quòd ipſe libro ſeptimo de gallis, non autem de glandibus diſſerat, duoq; gallarum genera conſtituat, quarum alteram omphacitidem appellat; alteram uerò magnam, flauo colore, uiribusq; inferiorem eſſe ſcribit. Quod etiam antea Dioſcorides, & Galenus fecere. qui omphacitidem gallam glandium calycem eſſe nuſquam, quòd ſciam, tradidere: quòd non ignorauerint (ut Cornarius ignoraſſe uidetur) & genere, & ſpecie à gallis differre glandes. Adde, quòd Galenus, Dioſcorides, & Paulus nuſquam, quòd equidem legerim, uſi ſunt hoc uocabulo ὀμφακῖτις pro galla, niſi adiectiuè, & cum ſuo ſubſtantiuo κηκὶς. Quare concludendo putauerim, in Paulo legendum eſſe, ὀμφακίδος, non ὀμφακίτιδος, ut contendit Cornarius: quinetiam crediderim Græcis glandium calycem ὀμφακίδα propriè appellari. Tametſi Cornarius, & Andernacus, qui in Paulo uocem illam acerbam uuam interpretatur, Græcæ linguæ peritiſsimi, hæc nõ cognouiſſe, neque animaduertiſſe deprehendantur.

Gallarũ præſagium.

Illud peculiare ſibi maiores gallæ uendicauere, ut quotannis aut annonæ fertilitatem, aut ſterilitatem, aut peſtilentem auram prænuncient: nam ſi rumpantur integræ, & quæ perforatæ non ſunt, aut muſcam, aut araneum, aut uermiculum exponent. Si muſca uolat, futuri belli; ſi repit uermiculus, annonæ penuriæ; ſi currit araneus, peſtilentium morborum præſagium eſt. Neque cuiquam mirum uideatur, quòd ex omnibus gallis iſta exoriantur animalcula: etenim ego huius rei ſæpius periculum feci, nullamq; unquam ſum conſecutus, prius non perforatam, quæ ex tribus animalibus unum intra ſe non contineret: nam foramine conſpecto facilè indicium ſummi poteſt, iam animal exijſſe. Dicamus igitur licet, quercum & fructum, & animal gignere. Cuius rei haud ignari ueteres illi patres, non ſine cauſa quercum dixerunt Ioui ſummo eſſe dicatam.

Gallarũ uires ex Galeno.

Gallarum uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. ſimpl. medicamentorum, ſic inquiens. Galla, quæ omphacitis nuncupatur, admodum acerbum eſt medicamen, pleraq; ſui parte eſſentiæ terrenæ, & frigidæ: perquàm deſiccat, & repercutit fluxiones: ad hæc conſtringit, contrahitq; partes laxas, ac languidas: omnibusq; fluxionum affectibus ſtrenuè reſiſtit. Eſto uerò tertij in deſiccando, ſecundi autem in refrigerando ordinis. Altera autem galla, flaua illa, & magna, laxaq;, & ipſa deſiccat quidem, ſed tantò minus, quantò minus acerbæ qualitatis eſt particeps. Cocta itaq; ipſa per ſe, ac deinde trita, cataplaſma eſt non inſtrenuum ſedis phlegmonarum, ac procidentiarum. Porrò coquenda eſt, ſi modica opus ſit adſtrictione, in aqua: ſin uehementiore, in uino. Ac ſi augere inſuper adſtrictionem ſit opus, uino utare auſteriore. Hanc ruſtici noſtrates οἰνοκηκίδα, quaſi uini gallam dicas, nominant. Deniq; gallæ combuſtæ ſanguinis reprimendi facultatem acquirunt, ac nimirum etiam calorem, & acrimoniam ex uſtione aſſumunt: ſuntq; ijs, quæ ignem expertæ non fuerint, tum ſubtiliorum partium, tum maiore deſiccandi poteſtate. Cæterùm cùm ad ſanguinis ſuppreſsionem præparare eas uoles, carbonibus impoſitas, dum undequaque candeant, aceto, aut uino extinguere oportebit.

† Hoc loco Græci codices habent κονδυλώδης. Qua uoce conſtat, iudicio meo, Dioſcoridem gallæ omphacitidis figuram deſignaſſe, cùm prius magnitudinem expreſsiſſet. Attamen ex interpretibus Marcellus manifeſtè eam etiam ad magnitudinem retulit. Ruellius autem, cùm eam tuberoſam interpretetur, ipſe quoq; magnitudinem innuiſſe uidetur. Quocirca nobis ſatius uiſum eſt, omphacitim rugoſæ parti articulorum in digitis, cùm extenduntur, ſimilem reddere: quòd non ſolùm id innuat Græcum uocabulum; ſed multò etiam magis omphacitides ipſæ apertiſsimè demonſtrent.

Ῥοῦς. RHVS. CAP. CXXIIII.

RHVS, quæ obſonijs aſpergitur, ab aliquibus erythros appellata, ſemen eſt coriarij fruticis, ſic uocati, quoniam coriorum infectores eo utuntur ad inſpiſſandas pelles. Arbuſcula eſt in petris naſcens binûm ferè cubitorum altitudine: folijs oblongis, ſubrubentibus, in ambitu ſerratis † ilicis modo: acino uuarum gracilium, denſo, magnitudine terebinthi, quadantenus lato: cuius corticoſa tunica perquàm utilis eſt. Folia uim habent adſtringendi, & acaciæ effectus præbent. Decoctum capillos denigrat: dyſentericis infunditur, & in potus eorum, inſeſſusque adijcitur: inſtillatur auribus purulentis. gangrænas, & pterygia cohibent folia ex aceto, aut melle illita. Liquamentum fit ex aridis folijs, ad craſsitudinem mellis in aqua decoctis, ad eadem, ut lycium, conueniens. Semen eoſdem effectus exhibet: cœliacorum, dyſentericorumque obſonijs inſpergitur: fracta, deſquamata, liuidaque illitum ex aqua, ab inflammatione vindicat: linguæ aſperitatis cum melle abſtergit: candida fœminarum profluuia ſiſtit: hemorrhoidas ſanat, cum querno carbone intrito admotum. Aqua, in qua ſemen maduit, decocta cogitur, coitque, efficacior quodammodo ipſo ſemine. Gummi defert, quod dentium cauis imprimitur, ad dolores finiendos.

Rhois conſideratio.

RHVS Græcorum, cui (ut ſcribit Plinius lib. XXIIII. cap. XI.) Latinis non eſt inditum nomen, Sumach officinis uulgò uocatur, uocabulo nimirum à Mauritanis accepto, ut in alijs quàm plurimis ab illis fieri ſolet. Hac in condimentis pro ſale utebantur antiqui: idcirco Dioſcoridi in ipſius capitis fronte, Rhus dicitur, quæ obſonijs aſpergitur. Cuius uſus, ut audio, & apud Syros, & apud Aegyptios in hunc uſque diem perdurat, ubi rhus proue-

RHVS.

nit præſtantior. Naſcitur & in Italia Apennino monte pluribus in locis, ijs omnibus planè notis, quæ illi à Dioſcoride tribuuntur. Huius aridis folijs hircorũ, caprarumq; pelles illæ ſpiſſantur, criſpantur, concinnanturq́;, quas uulgò Somachi nuncupant. Cæterùm illud non uidetur prætereundũ, quòd etſi Gal. tum alibi, tum præcipuè lib. VI. de comp. med. ſecũdum locos, plura Rhois nomina, & genera explicaſſe uideatur, ut qui id modo Syriacum appellet, modo Ponticũ, modo obſoniorum, modo coriarium, modo rubrum; non tamen propterea cenſendum eſt, Rhois arbores inter ſe genere, uel ſpecie differre. Quandoquidem nobis conſtat, unum tantùm genus Dioſcoridi hoc loco deſcriptum eſſe, quemadmodum & Galeno lib. VIII. ſimpl. med. Atqui hac in re ſcire conuenit, quòd Rhus obſoniorum nil aliud eſt, quàm ſemen: coriariorum uerò nil aliud, quàm folia, & fruticis ramuſculi. Noſtræ enim ſententiæ ſubſcribit Dioſcorides, qui ſcriptũ reliquit. Rhus ſemen eſt exiguæ plantæ, qua coriarij ad inſpiſſandas pelles utuntur. Quod etiam Galen. confirmat loco citato. Rhus uerò rubens nil aliud eſſe comperitur, quàm eius ſemen immaturũ, cui maior adſtringendi uis ineſt, quàm maturo, cuius acini quadantenus nigricant. Syriaca præterea, atque Pontica rhus, etſi in alijs naſcatur regionibus, à quibus nomen inuenit; nihil tamen genere diſtat ab Italica, atque Iberica, niſi illa magis, hæc uerò minus uiribus præſtet.

Monachorũ error.

Ideóque Monachos illos, qui in Meſuem commentarios edidere, longè hallucinari crediderim: nempe qui ſibi perſuaſerint, Rhoëm Ponticam alterius eſſe generis ab ea, cuius extitit uſus apud antiquos in obſonijs. Qua in re & Plinius deceptus eſſe uidetur, cùm de coriario particulariter ſcripſerit, ipſumqúe diuiſerit ab eo, quo in ciborum condimentis antiquitus utebantur.

Quem fortaſſe ſecutus Fuchſius, duo eſſe Rhois genera cenſet ſuo de comp. medic. aliud culinis, aliud uerò excoriarijs expetitum. Et quanuis Theophraſto lib. III. cap. XVIII. Rhus duplex reddatur, mas ſcilicet, & fœmina, quòd alia ſterilis, alia fructifera ſit: non tamen ob hoc poſteritatis memoriæ prodidit, quòd altera cibis, altera corijs naſceretur, ſed ambas ad coria inficienda deſtinauit: quòd coriarij folia, & ramuſculos tantùm accipiant, non autem ſemen.

Petri Criniti lapſus.

Rhoëm, quæ in Cornelio Celſo ros Syriacus deprauatè legitur, Mannam, quæ ex Syria nobis aduehitur, eſſe putauit Petrus Crinitus Florentinus capite ſeptimo libri ultimi de honeſta diſciplina, falſus uocum ſimilitudine, quòd ros, quæ dictio rhos Græcè legenda eſt in Celſo, aëris rorem ſignificare crediderit: etenim manna ros quidam eſt. Veruntamen eius ſententiam acriter exploſit Manardus Ferrarienſis libro epiſtolarum ſuarum primo. Theodorus in Theophraſto, Rhois uocabulum fluidam interpretatur, quod nomen Græci etymum ſecutus ſibi Latinè finxit: quippe (ut Plinius eſt autor) rhus Latinum nomen non habet. Id quod mihi errandi præbuit anſam, cùm iandudum pro certo exiſtimauerim, fluidam Theophraſto eam arbuſculam eſſe, quæ uulgo Lantana uocatur, è cuius radicibus uiſcum quidam conficiunt. Verùm cùm accuratius Græcum Theophraſti codicem perlegiſſem, Theodoriq; nouum uocabulum non ſine bile examinaſſem, erroris mei cauſam facilè deprehendi. Quo factum eſt, ut iam fateri libeat, fluidam Theodori nil aliud Theophraſto deſignare, quàm Rhoëm, & ob id Lantanam ſic à uulgaribus uocatam, ut prius credideram, non eſſe.

Viburnum.

Quæ tamẽ (ut mea fert opinio) potius VIBVRNVM imitatur, quòd maximè lenta, obſequioſa, flexuq; inuicta ſit. Tale enim eſſe uiburnum Virgilius in Bucolicis cecinit hoc carmine.

Quantum lenta ſolent inter uiburna cupreſſi.

Exit hæc ramulis digitali craſſitudine, bicubitalibus, folijs ulmeis, incanis, & piloſioribus, quæ paribus internodijs aduerſis pediculis coniugatim adhærent, per ambitum tenuiſſimè ſerrata. Florem edit album, umbellæ modo cohærentem: à quo acini prodeunt lentium modo preſſi, qui primo ſtatim exortu uirides, deinde rubri, demum uerò nigri ſpectantur: radice per ſumma ceſpitum uagante. Hanc Ruellius Rhoëm exiſtimat, cùm tamen alia Dioſcoridi, & Galeno rhus ſit planta, Hetruſcis notiſſima, quòd plurima oriatur eo Apennini tractu, qui Hetruriam reſpicit.

Rhois uires ex Galeno.

De Rhoë hæc, quæ ſequuntur, nobis ſcripta reliquit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Rhus fruticoſa planta adſtringit, deſiccat. Nam & coriarij ad deſiccandum, & adſtringendum pelles planta utuntur: ac proinde βυρσοδεψικὴ, hoc eſt, excoriaria appellata eſt. Porrò medicis in uſu ſunt in primis fructus eius, & ſuccus multùm auſteræ qualitatis. Conſentaneus eſt uſus particularis ipſi guſtus ſenſui. Fuerit itaq; & hoc medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex ſecundo uerò refrigerantium.

† In uulgatis Græcis codicibus hic legitur πρινοειδῶς, hoc eſt, ilicis modo. Hæc dictio qua ratione ab interpretibus Ruellio, & Marcello omiſſa fuerit, certè neſcio. Sed mihi quidem uiſa eſt non omittenda, quòd non modò eam quoque Oribaſius legat, ſed quòd etiam Rhus folijs pulchrè Ilicem æmuletur.

Φοίνιξ.

Φοίνιξ. PALMA. CAP. CXXV.

Palma in Aegypto gignitur. Ea medio maturitatis uigore, autumno decerpi ſolet, Arabici myrobalani ſimilis, pomatis cognomine, colore uiridi, & odore mali cotonei: quòd ſi ad maturitatem peruenire ſinatur, phœnicobalanus fiet. Palma acerba eſt, & adſtringens: contra alui, fœminarumque profluuia, in uino auſtero bibitur: hæmorrhoidas ſiſtit: uulnera glutinat illitu. Phœnicobalani recentes plus ſiccis adſtringunt: capitis dolorem afferunt: copioſiores in cibo inebriant. Sicciores ſanguinem excreātibus, ſtomachicis, & dyſentericis utiles in cibo: illinuntur cum cotoneo, & cerato œnanthino ueſicæ uitijs. Caryotæ, præſertim eſu, faucium aſperitati medentur. Thebaicarum decoctum potu æſtuationem ſedat: uires recreat cum hydromelite ueteri ſumptū: cibo idem faciunt. Fit ex eis uinum ad eadem conueniens. Decoctum per ſe potu, & gargarizatione magnopere adſtringit, & cohibet. Nuclei palmarum, cæterorum more, cremati in crudo fictili, & vino reſtincti, cinere loto, ſpodij uicem efficiunt, miſcenturque in calliblephara. quòd ſi non iuſtam uſtionē acceperint, denuo cremandi. Vim adſtringēdi habent, & ſpiracula cutis obductu ſuo claudunt: contra oculorum uuam, & puſtulas, palpebrarum defluuia, cum nardo effectum præbent: corporis excreſcentias cum uino reprimunt: ulcera ad cicatricem perducunt. Sed inter primas utiles ex palmis humilibus Aegyptiæ.

Φοίνιξ ἐλάτη. PALMA ELATE. CAP. CXXVI.

Palma, quam aliqui elaten, aut ſpathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum eſt, calyxque: quo in ſpiſſamenta unguentarij utuntur. Optima habetur odorata, adſtringens, ponderoſa, præcluſa, intus pinguis. Vis ei adſtrictoria: ſiſtit ulcera, quæ depaſcūt: laxatos artus committit: trita miſcetur cataplaſmatis, & malagmatis: prodeſt præcordijs, imbecilli ſtomacho, & iocineri affecto, miſta conferentibus cataplaſmatis. Eius decoctum ſubinde deterſum, capillos denigrat: datur bibendum congruè renum, ueſicæ, & uiſcerum uitijs: uuluæ, ac uentris fluxiones ſiſtit: ſcabiem cum reſina, & cera ſanat, ſi uiginti diebus recens apponatur. Inuolutusque in ea elate fructus, quem ſuo amplexu fouet, elate etiam uocari ſolet, & ab aliquibus boraſſus. Adſtringit, & ſpathæ effectus præſtat, non ſic unguentis expetitus. Alba medulla caudicis recens in cibo, aut decocta, eadem facit, quæ boraſſus.

Palmæ conſideratio.

T a m e t s i *in compluribus Italiæ ciuitatibus, nempe in hortis, uiridarijs, & monachorum clauſtris dictis, reperiantur Palmæ inſigni magnitudine, ac ſpecioſa proceritate; cùm tamen climatis noſtri temperies earum naturis inclementior ſit, fructum nobis non proferunt, ſed ſteriles conſeneſcunt. In Hiſpania tamen maritimis quibuſdam locis fructū edunt, uerùm immitem, et qui nunquam matureſcat. Quæ in Creta proueniunt, fructum ſanè percoquunt, ſed magis admodum Cypriæ. Principem locum tenent, & palmulas omnium præſtantiſsimas ferunt, quæ in Iudæa proueniunt, & inter has maximè (ut inquit Galenus) quæ in Hiericunte naſcuntur: Venetias palmarum fructus, qui nonnullis palmulæ, aliquibus caryotæ, quibuſdam uerò dactyli dicuntur, ex Syria, & Alexandria Aegypti aduehuntur, ac etiam ex Neapoli illuc prius ex Numidia importati. Ex recentibus ab arbore ſtatim decerptis, quibus Italia caret, uinū fieri autor eſt Plin. lib.* XIIII. *cap.* XVI. *quo Parthi, & Indi utuntur, ac cæteri, qui orientalem plagam incolunt. Et ut idem refert libro* XIII. *capite quarto, Palmæ fœminæ fructum non proferunt, niſi prope marem conſerantur: quo exciſo, aut exiccato, uiduæ poſtea ſterileſcunt. Nec tamen ob id putandum, quòd mares fructum non ferant. Quandoquidem ſcribit Theophraſtus libro ſecundo, capite* VIII. *de hiſtoria plantarum, quòd ex fructiferis (plures enim ſunt, quæ fructum non ferunt) tam mares, quàm fœminæ fructus edunt. Quorum plures ſunt differentiæ, quoniam alij ſine oſſe, alij duro oſſe, alij molli proueniunt. Colore quoq; inter ſe diſcrepāt: alij enim candidi, alij nigri, alij flaui: ad ſummum non pauciores, quàm ficorum colores, neq; abſolutè pauciora genera ſtatuunt. Ad hæc differre magnitudine, figuraq; uolunt: quoſdam enim rotundos eſſe in modum malorum: magnitudi-*

neq; tantos, ut quatuor tantùm in ſpicam teneantur, alios minutos cicerum magnitudine. Saporibus item plurimùm differre inquiunt, ſed optimum tam inter nigros, quàm inter candidos, genus, quod regium uocant, cùm magnitudine, tum uirtute, ſed rarum id eſſe. Quædam non fructu modò, uerùm & arbore ipſa, longitudine, formaq; reliqua diſtant: non enim magnæ, excelſæq;, ſed breues fœcundiores, quàm cæteræ, trimæ protinus fructificantes. Tales etiam in Cypro, in Syria quoq;, Aegyptoq; palmæ proueniunt, quæ quadrimæ, aut ut plurimùm quinquennes fructificant, hominis altitudine aſſurgentes. Genus aliud eſt in Cypro, quod & folium amplius habet, & fructum multò ampliorem, diſcriminéq; peculiari diſcretum, magnitudine mali punici, figura oblongum: non tamen ſapidum, tanquam cæteræ; ſed radicibus ſimilem, ut non deuoretur, ſed ſucco tantùm expreſſo expuatur. hactenus Theophraſtus.

Muſæ plantæ hiſtoria.

Sunt præterea, qui palmarum generi adſcribant plantam in Aegypto, Cyproq; naſcentem, quam Veneti inde redeuntes MVSAM appellant, & Muſas ſimiliter fructus. Adoleſcit hæc (ut referunt) ad quinùm, ſenùmúe cubitorum proceritatem è ſtolonibus alterius ſata: folio eſt arundineo, quod tamen perquàm longo, latoq; ambitu ſe diffundit, adeò ut in longum trium cubitorum menſuram quandoq; excedat; in latum uerò ſeſquicubitum ſpatietur, lata, craſſaq; per medium excurrente coſta. Torreſcunt folia æſtate ſui natura, uel etiam fortaſſe ſolis ardore, adeò ut menſe ſeptembri eorum coſtæ prorſus nudæ cernantur, decidente foliorum materia, quòd admodum ſit tenuis. Caulis ſquaroſo foliorum cortice ueſtitur, palmæ, uel arundinis modo. Ramos habet nullos, ſed caudice tantùm conſiſtit. E` uertice germen emergit materie molli, longitudine ferè cubitali, à quo alia ab origine, ad ſummum prodeunt germina ternûm, quaternûmúe digitorum inuicem diſtantia: è quibus circumeminent fructus, parui cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadantenus flaueſcunt, cortice fici, qui eodem modo digitis detrahitur. Subſtantia pulpæ conſiſtit melopeponum modo, nullo intus oſſe, neq; ſemine. Primùm guſtantibus fructus inſipiditatem quandã præ ſe ferre uidentur, adeò ut primo ſtatim guſtu non placeant, uerùm qui eſui aſſueſcunt, ijs indies magis delectantur: quippe qui quadam occulta ſaporis ſuauitate allecti, quæ niſi tractu temporis cum palato init gratiam, nunquam ſaturi uideantur. Ita Muſam mihi deſcripſere qui ex Aegypto, & Cypro ad nos reuertuntur. Sed quænam antiquis Muſa fuerit planta, quid referam non habeo. Inclinat tamẽ animus eam eſſe, quæ Theophraſto in palmarum genere recenſetur, quam idem in Cypro naſci tradidit, folio cæteris ampliore, & fructu longè maiore, magnitudine mali punici, & figura oblongo. Palmas plurimas gignunt maritima noſtra in uallis Almæ campeſtribus, ſed pumilas, & quæ cubitalem menſuram nunquam excedant. Paulò his maiores & illæ habentur, quæ ex Sicilia Neapolim inuehuntur, quas uulgò, uocabulo ab Arabicis accepto, Ceſaglioni appellant, de quibus ſuprà in Bdellij commentario abunde diximus. Palmæ genus India profert (ut Ioſephi Indi nauigationes perhibent) è cuius truncis, exciſis conſultò ramis menſe auguſto, diſtillat liquor, quem incolæ uaſis excipiunt, ebibuntq; ſuauiter uini uice: ueruntamen niſi excoquatur, poſt triduum in acetum acerrimum deſciſcit. Eaq; propter illum decoquunt, ut nos defrutum, fitq; hoc modo, uelut mel ſuauiſsimum, quod poſtmodum ex aqua reſoluunt, & diebus uiginti artificio quodam percolant, donec optimè ſit defæcatum, atq; pellucidum: quo artificio iucundiſsimus redditur potus, diuq; perẽnat. Porrò Palmulæ, quas Dioſcorides Thebaicas uocat, quantum ex pluribus autoribus comperi, adeò tractu temporis inſolatæ ſicceſcunt, ut molitæ cogantur in panem.

Tamarindorum conſideratio.

Eſt & aliud ab his palmularũ genus, quod officinæ Mauritanos ſecutæ TAMARINDOS appellant, Græci uerò à ſaporis acrimonia oxyphœnica: ſiquidem Mauritani per Tamar dactylos ſignificant: quare Tamarindorum uocabulo idem intelligunt, quod noſtri palmulas Indicas. Indici igitur dactyli producuntur (ut inquit Serapio) à quibuſdam plantis, quæ folijs longis, acuminatiſq;, ſalignis ſimilibus uirent: licet à nonnullis exiſtimentur Tamarindi fructus agreſtium palmarum. Sed equidem malim adſtipulari Serapioni, quàm illis; præſertim cùm non conſtet è ueteribus, qui de Tamarindis quicquam memoriæ prodiderit. Ex ijs, qui ad nos importantur, nulli, uel pauci admodum integri reperiuntur. Nam plerunq; contriti, & in maſſam quandam compacti deferuntur, quam ſi diſieceris, flauos nucleos inuenies, uarias formas referentes. Præſtant, qui in obſcuro rubeſcunt, molles, recenteſq;, & qui neruoſis quibuſdam uillis farcti inueniuntur. Adulterantur ab impoſtoribus prunis, ſed deprehenditur fraus tum colore, tum etiam guſtu: quippe nec admodum ſunt acidi, nec tam ſaturato colore nigricant.

Tamarindorum uires.

Refrigerant, ac deſiccant (ut ſcribit Meſues) ordine ſecundo, tametſi Auerroi tertio adſcribantur. Aluum cient, quapropter poti bilem facilè ſoluunt: item & præaſſatos humores leniunt, & inſaniam, & furorem mulcent. Dantur obſtructis, aqua intercute affectis, arquatis, & lienoſis utiliter. Faciunt & ad ſcabiem, lepras, uitiligines, & lichenas: quin & contra omnes cutaneas exulcerationes, quæ à ſanguine præaſſato emerſere. Officiunt tamen frigidum uentriculum habentibus: ſed noxa tollitur, admixtis maci, maſtiche, caſsia, aut Indica nardo. Aegrè munus obeunt ſuum, ſed roborantur, ſi admixto caprino ſero, aut fumariæ, aut lupi ſalictarij ſucco bibantur. In ſumma palmarum uaria, ac diuerſa ſunt genera. Quare curioſum remittemus ad Theophraſtum loco ſuperius citato, & ad Plinium libro XIII. cap. IIII. ubi de his latiſsimè ſcripſit.

Palma elate.

Cæterùm quid in palma illud ſit, quod aliqui elaten, aliqui ſpathan uocant, manifeſtè declarat Dioſcorides, cùm inquit. Palma, quam aliqui elaten, aliqui ſpathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum eſt. Cui adſtipulatur Theophraſtus loco iam citato, ubi ita ſcribit. Fructiferarum aliæ maſculæ, aliæ fœminæ. Intereſt autem, quòd mas primùm ſuper ſpathan floret: fœmina fructum oblongũ illico præſtat. Sed elatæ, ſiue ſpathæ Galeno duo uidentur eſſe genera lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, alterum quod tenerum ſit palmæ germen, alterum quod eius ſit tegumentum.

Plinij, & Loniceri lapſus.

Verùm hac in re maximè cæcutiſſe Plinium illud apertiſsimè oſtendit, quod ipſe libro XII. cap. ultimo ſcriptum reliquit, ſic inquiens. Eſt præterea arbor ad eadem unguenta pertinens, quam alij elaten uocant, quod nos abietem, alij palmam, alij ſpathen. Quibus palàm eſt, Plinium palmæ adhuc florentis fructus inuolucrum cum abiete arbore confudiſſe, uocabulorum propinquitate deceptum: Græcis enim ἐλάτη Latinis abietem ſignificat. Quinetiam eundem putaſſe

elaten

elaten palmam arborem eſſe, cùm tamen uel germen palmæ tantùm, uel florum ſit inuolucrum. Nec minus inter *recentiores hallucinari deprehenditur* Adamus Lonicerus Germanus, *qui ſpatham in palma nil aliud eſſe cenſet, quàm folia, quòd enſiformia uideantur.* De Palmarum uiribus pertractans Galenus *lib.* VIII. *ſimp. medicam. ita ſcriptum reliquit.* Phœnix *arbor adſtrictoriæ facultatis omnibus ſui partibus eſt particeps. Igitur ramorum ſuccus auſterus eſt, ex aquea ſubſtantia tepida, & terrea frigida conſtans. Similis naturæ eſt encephalos, quem uocant, hoc eſt cerebrum, ſiue medulla, eſui aptus. At fructus eius, & maximè dulcis, non paucam obtinet caliditatē. Cæterùm cùm edendo ſit, multo eſt uſui, non tamen foris impoſitus, ubi quid roborare, & deſiccare, contrahere, ſtipare, denſareq; conſilium eſt; ſed & tanquam cibus ſumptus & ſimul cum alijs, & per ſe. Porrò quod elaten uocant, nempe tenerum illud palmæ germen, eandem cum cerebro eius facultatem poßidet. Quod uerò uelut tegumentum eius eſt, adſtringentem & ipſum qualitatem habet: uerùm plus quàm dicta omnia exiccat, utpote quòd & eſſentiæ conſiſtentia illis ſiccius eſt, & minimè particeps eſt humiditatis. Itaq; iure utuntur illo ad ulcerum putreſcentia, miſcentq; medicamentis articulos plus iuſto laxatos contrahentibus: ad hæc facultatibus hepaticis, & ſtomachicis, ſeu intrò ſumantur, ſeu foris admoueantur. Sed & radix plantæ deſiccatoriæ citra morſum facultatis eſt, adiunctum habens & ipſa adſtrictionis quippiam.*

Palmarum uires ex Galen.

Et de Palmarum *fructu differens libro ſecundo de alimentorum facultatibus, ſic inquit.* E*ſt autem non parua in* Palmulis *differentia: aliæ nanq; ſiccæ ſunt, & adſtringentes, ut* Aegyptiæ*: aliæ molles, & humidæ, & dulces, ut quæ caryotæ appellantur. Hæ autem præſtantißimæ in Syria* Palæſtina *naſcuntur in* Hierichunte*: reliquæ omnes palmulæ inter dicta duo genera mediæ cenſentur. Verùm concoctu difficiles ſunt, capitiq; dolorem inferunt: quarum aliæ quidem magis, aliæ minùs ſunt humidæ ac dulces, ſiccæ atq; adſtringentes. Sed conſtitutis extremis, iam omne quod in medio eſt, facillimè deprehendes.* Nulla *ergo ex ipſis eſt, quæ non dulcedinē quandam, & adſtrictionem habeat. Siquidem caryotæ leuiuſculè adſtringunt, &* Thebaicis *obſcura quædam ineſt dulcedo. At ſuccum quidem dulcem nutrire, auſterum autem gratum eſſe ſtomacho, & aluum ſiſtere oſtēdimus. Omnes autem palmulæ, ſi largius ſumantur, concoctu ſunt difficiles, & capiti dolorem adferunt. Quædam etiam morſus cuiuſdam ſenſum ori uentriculi, quod medici ſtomachum uocant, inducunt. Succus autem ex iis in corpus diſtributus, craſſius quidem omnino eſt, cum quodam etiam lentore, ubi pingues fuerint palmulæ, ut caryotæ. Cùm autem huic ſucco dulcedo etiam miſta fuerit, celerrimè quidem hepar ab eo obſtruitur: læditur autem maximè ab ipſorum eſu, quòd & inflammetur, & ſcirrho obſideatur. Poſt hepar autem & lien obſtruitur, ac læditur. At multò ſanè maximè uirides palmulæ ad omnia ſunt noxiæ, ſi paulò largius ſumātur.* Perſpicuum *porrò eſt, dulces quidem calidiore; adſtringentes uerò frigidiore ſucco præditas eſſe.* Virides *præterea palmulæ inflationes pariunt, ueluti & ficus: eadem nanq; palmularum uiridium ad alias eſt proportio, quæ ficuum ad caricas. Cæterùm in regionibus nō admodum calidis, palmulæ non perfectè matureſcunt, adeò ut reponi queant. Quo fit, ut homines ipſis uiridibus ueſci coacti, crudis ſuccis impleantur, rigoribusq;, qui ægrè calefiant, & hepatis obſtructionibus prehendantur.*

Palmularũ facultas ex eodem.

Ῥοιά. MALVM PVNICVM. CAP. CXXVII.

MALVM PVNICVM omne boni ſucci eſt, ſtomacho utile, perexiguũ ſufficiens alimentum. Dulcia ſtomacho utiliora habentur, ſed aliquantulũ in eo calorem gignunt, inflationes pariunt, vnde in febri abdicātur. Acida adſtringunt, æſtuanti ſtomacho auxiliantur, & multò magis contrahunt, ac vrinam cient: ora, gingiuasque lædunt. Vinoſa uerò mediam ſortiuntur naturam. Nuclei acinorum acidi punici in ſole ſiccati, & obſonijs inſparſi, concoctiúe, fluentem aluum, ſtomachumque ſiſtunt: cœleſti aqua madeſcunt, bibunturque commodè ſanguinem excreātibus: ad deſeſſus dyſentericorum, fœminarumque fluxione vuluæ laborātium vtiles ſunt. Expreſſus nucleorum ſuccus coquitur cum melle, ad oris, virilitatis, & ſedis ulcera, nomas, reduuias, & ea, quæ in corpore extuberāt, aurium dolores, & narium vitia; præſertim acidorum. Huius flores cytini uocātur: qui adſtringunt, ſiccāt, cohibent: ſanguinolēta glutinant: quas punicũ, præſtant utilitates. humida gingiuarum uitia, mobilesque dentes decocto colluuntur: herniam prolapſu inteſtini erumpentem, cataplaſmate repellunt. Memoriæ tradunt, qui tres quàm minimos cytinos deuorauerit, nullam eo anno lippitudinem paſſurum. Eliquatur hypociſtidis exemplo. Malicorium aſperum eſt mali punici putamen, quod aliqui ſidion appellāt.

Id ſpiſſandi

Id ſpiſſandi vim habet, & quos cytini, præbet uſus. Decoctum radicis, potu latas uentris tineas pellit, & eaſdem euocat. Balauſtium ſylueſtris punicæ flos eſt, cytino ſimilis. Cuius complura genera reperiuntur, candidum, fuluum, colore roſaceo. Succus ex eo exprimitur, hypociſtidis modo: cui adſtrictoria uis ineſt, eadem faciens, quæ hypociſtis, & cytinus.

Punici mali conſideratio.

PVNICA mala in pluribus Italiæ locis uulgò, ſicut etiam Latinè Granata dicũtur, à multis intus cõcluſis granis: quãquam non deſunt, qui ita appellari uelint à Granata Hiſpaniæ regno, quòd inibi numeroſa proueniãt. Sed quomodocunq; ſe res habeat, nuſquam non cognita ſunt in Italia: ſiquidẽ inibi & in hortis, & in uinetis, & in uiridarijs, eorum frequentiſsimæ uiſuntur arbores. Triplici (ut etiam ſcribit Dioſcorides) diſtinguuntur ſpecie: quippe quòd alia dulcia ſint, alia acida, alia uinoſa. Vinolenta ea ſunt, quæ uulgò Vaiani uocat Hetruria, quæq; alibi Schiaui, & alibi di mezzo ſapore Italico ſermone appellantur. At Plinio libro XIII. capite XVII. quinq; enumerantur ſpecies, dulcia ſcilicet, acria, mixta, acida, & uinoſa. Verùm hæc omnia Dioſcorides in tria redegit faſtigia: utpote qui uni dulcia; alteri acria, & acida; tertio uerò generi mixta, & uinoſa adſcripſerit. Hæc omnia Italia habet, & celebrat: ſed & fructus, & acinorum magnitudine, tum liquoris copia excellunt dulcia, & uinolenta. Acida miteſcere, & dulcia fieri tradunt, ſi ſuillo, aut humano ſtercore foueantur arboris radices, & uetere urina ſæpius irrigentur. Cæterùm ne fructus in arbore debiſcant, remedio ſunt lapides tres, cùm ſeritur arbor, ad radices collocati: quin etſi iam conſita ſit, & fructum ferat, eadem ratione emendatur. Sed & hoc item præſtabitur, ſi ſcilla ſecundum radices conſeratur. Si florem arbor non continet, urinam ueterem cum pari aquæ menſura temperare, & ter per annũ radicibus infundere, efficaciſsimum eſt remedium. Eundem præſtabis effectum, ſi arboris florentis truncum plumbeo concluſeris circulo, uel anguis corio inuolueris. Seruantur punica mala incorrupta anno toto, ſi cùm ferè matura fuerint, petioli, quibus pendent, intorqueantur in arbore: uel ſi poſtquàm decerpta fuerint, argilla ex aqua reſoluta undiq; oblinantur, ac deinde pluribus diebus inſolentur. Sunt & qui, ut diu integra perennent, ea in feruentem aquam immergant, ſtatimq; eximant, & ſole ſiccanda exponant, octo dierum ſpatio. Vini ex omnibus conficiendi ratio hæc eſt. Acini maturi diligenter à corijs, & membranis purgati prælo committuntur, ac exprimuntur: mox uinum ſaccis ad id accõmodatis percolatur, & in uaſculis reponitur, quouſq; fæx reſidat: defæcaturq; deinde, & clarum reponitur, affuſo deſuper oleo, ne corrumpatur, uel aceſcat. Sunt & qui ſine oleo illud in cadis aſſeruent, ſed id per æſtatem facilè aceſcit.

Cytinus, & balauſtium.

De floſculi nomine inter ſe diſcrepant autorum ſententiæ. Dioſcorides florem ſatiuæ punicæ cytinum appellat, balauſtium uerò ſylueſtris. Plinio libro XXIII. capite ſexto, primus tam ſatiuæ, quàm ſylueſtris partus florere incipientis cytinus uocatur; balauſtium uerò flos utriuſq; in ipſo erumpens cytino. Laudatiſsimi ſatiuarum flores colore perquàm rubro ex Creta, & Cypro hoc æuo Venetias importantur, aſpectu quidem ſpecioſo, & uiribus cæteris præſtantiores. Sed & mangonio fiunt in Italia peregrinis non diſsimiles, nõ tamen uſq; adeò præſtantes.

Malicorium.

Immaturus punici cortex ideo Malicorium antiquis dicebatur, quòd eo, ut Rhu ad perficienda coria uterentur. Dulcia punica, quæ apyrena alio nomine uocantur, uentriculo inutilia haberi, dentes gingiuaſq; lædere, autor eſt Plinius; etſi rectius fortè id Dioſcorides acidis attribuat. Puluis mali punici in olla noua operculo indito in furno toſti, potus fluentem aluum efficaciter ſiſtit. Sylueſtris uerò acinorum oſsiculi utiliter bibuntur triti ad aquam, quæ cutem ſubierit, ſiccandam. Cortice punici ex uino decocto, & impoſito perniones ſanantur. Punica, & myrtus, (ſi rei agrariæ autoribus credimus) mutua conſuetudine mirum in modum oblectantur, ita ut etiam reddantur fertiliores, ſi altera in alteram inſeratur.

Mali punici uires ex Gal.

Malorum punicorum uires prodidit Galenus lib. VIII. ſimp. medicamentorum, ſic inquiens. Malum granatum omne adſtringentẽ qualitatem obtinet, non tamen in omnibus ea exuperat. Sunt enim inter ea quædam acida, quædam plus dulcia, quàm auſtera: & ſanè quæ ab unoquoq; eorum procedit utilitas, ſecundum uincentem eueniat qualitatem neceſſe eſt. Dictum autem in quarto horum commentariorum eſt ſuper dulci ſapore, auſtero, & acido. Itaq; ex illis de malorum punicorũ differentia liceat colligere. Porrò acini magis, quàm ſuccus tum adſtringunt, tum exiccant, his etiam magis putamina: uocantur autem ſidia. Adſimilem illis uim habent cytini.

Μυρσίνη. MYRTVS. CAP. CXXVIII.

MYRTVS ſatiua nigra vtilior eſt medicinæ, quàm candida, & in hoc genere multò magis mõtana: ſemen tamen imbecillius parit. Vis & myrti, & ſeminis adſtringit. Semen uiride, aut aridum in cibo datur ſanguinem excreantibus, & ueſicæ eroſionibus. Succus uirentibus baccis expreſſus, eoſdem effectus exhibet: ſtomacho utilis, urinam cit: prodeſt contra phalangij morſum, & ſcorpionis ictus in mero. Seminis decoctum capillum tingit. Ius decocti in uino ulcera in extremis membris nata ſanat: oculorum inflammationes illitum cum polline polentæ lenit: contra ægilopas illinitur: crapulam arcet præſumptum uinum, quod ferueſacto aliquantùm eius ſemine exprimatur: aliàs enim acorem contraheret. Præſtat idem ſeminis effectus: utile procidentię vuluarum in defeſsionibus, ſedis uitijs, & fœminis fluxione vuluæ laborantibus: purgat furfures, ulcera capitis manantia, atque eruptiones papularum: fluentes capillos continet. Additur quoque in medicamenta, quas liparas uocant, uti oleum, quod ex folijs eius factum eſt. Decoctum foliorũ ad deſeſsiones balnearum cõuenit, & contra laxatos artus, & malè ſolideſcentes: eo fracta ferruminationi repugnantia utiliſsimè fouentur: uitiliginem emendat, purulentis auribus infunditur, & capillos denigrat. Succus eorum eadem efficit. Trita folia, & ex aqua illita humidis ulceribus,

& partibus

MYRTVS.

& partibus omnibus fluxione laborantibus, cœliacisque proſunt: & admiſto omphacino oleo, aut exiguo roſaceo cum uino, ad ulcera ſerpentia, ignem ſacrum, teſtium inflammationes, epinyctidas, & condylomata. Arentium foliorum farina utiliter inſpargitur paronychijs, pterygijs, & contra alarum, feminumque perfuſiones: cardiacorũ ſudores cohibet. Foliá cruda, ſeu cremata cum cerato, ambuſtis, paronychijs, pterygijsque medentur. Exprimitur folijs ſuccus, adfuſo uetere uino, aut aqua cæleſti, cuius recẽtis uſus eſt: nam exiccatus planè cariem ſentit, & uires amittit. Myrtidanum dicitur, adnatum inęquabile, uerrucoſum, intumeſcensque, & concolor: quod perinde quaſi manus, myrti caudicẽ amplectitur, coactumque in paſtillos ſiccatur in umbra: multò efficacius & folio, & ſemine, cerato, peſsis, inſeſsionibus, cataplaſmatis admiſtum, ubi adſtringendum aliquid eſt.

Myrti conſideratio.

MYRTVS *arbor frequens in* Italia *naſcitur. Cuius duo produntur genera: ſatiuum, quod in candidum, & nigrum diuiditur: & ſylueſtre, quo uniuerſa ferè* Tyrrheni *litora uireſcũt, ac redolent. Siquidem in agro noſtro Senenſi in maritimis, ac in uniuerſo* Liguriæ *tractu,* Romano, *atq;* Neapolitano *ubiq; Myrti ſponte proueniunt. Satiuæ in arbores facilè adoleſcunt, ramis flexilibus, ac lentis: rubro cortice: folijs longiuſculis, perpetuoq; uirentibus, punicæ æmulis; quanquam in nigris nigriora, in candidis candidiora ſpectantur. Flores omnibus inſident cãdidi, odorati: ideoq; aqua ex ijs confecta odoris ſuauitate unguẽtarijs plurimùm expetitur. At cùm noſtras æquè ſit odorata, atque olfactu iucunda; eam tamen odoratiſsimam exiſtimauerim, quæ ex* Aegyptia *myrto elicitur: ſiquidem & odoratiſsimam, & iucundiſsimam in* Aegypto *naſci Myrtum memoriæ prodidit* Theophraſtus. *Satiuarum utrunque genus baccas fert oblongas, agreſtes oleas quadantenus referentes, multò ſanè ſylueſtribus maiores: etſi contrarium aſſeueret* Marcellus. Quippe *experientia compertum eſt, quòd ubicunque ſatiua Myrtus colitur, grandiores, uegetioresq; baccas edit, quàm ſylueſtris: cultura enim Myrti manſueſcunt, & longè magis humore replentur, utpote & aliæ ſatiuæ ſtirpes omnes: quod quidem indomita tellus ſylueſtribus denegat.* Cæterùm, *ne quis decipiatur, hic lectorem admonendum eſſe duxi, cùm de ſylueſtri Myrto loquor, non me de ruſco intelligere, qui &* Dioſcoridi, & Plinio *ſylueſtris, & acuta myrtus appellatur; ſed de uera ſylueſtri myrto, quæ ſua ſponte in litoribus ſine cultu oritur: quæ item in mediterraneis in collibus, ſyluis, ac cãpeſtribus prouenit.* Hæc *tametſi præter ruſcum à* Dioſcoride *non fuerit expreſſa; cùm tamen dicat initio capitis, Myrtus ſatiua, & reliq. his uerbis & ſylueſtrem eiuſdem generis myrtum tacitè dari fatetur.* Porrò *inter ſylueſtres alba quoq;, & nigra reperitur, quemadmodum & inter urbanas: quandoquidem ipſe quàm plurimas ſylueſtres myrti plantas uidi in mille locis, quibus maturæ inerant baccæ, nõ ſanè nigræ, ſed in purpurã albicantes. Myrti montes non amãt, quin & frigidos odêre tractus: tamen cùm in mediterraneis, nẽpe in hortis, uiridarijs, uinetis, & cãpis maximè proueniunt; tũ in maritimis præcipuè, atq; amœnis ſtagnorum, & lacuũ ripis à natura nullo ſtudio editæ, mirificè proficiunt, uitamq; lætã agunt.* Quod Dioſcoridi *Myrtidanum nominatur, uulgò notiſsimum eſt, ubi ſcilicet myrtus frequens naſcitur. Sunt & alia ueteribus Myrti genera, nobis quoq; non ignota, nempe* Tarentinũ, *& exoticum: quorum* Plinius *meminit lib.* XV. *cap.* XXXI. *his uerbis. Satiuarum genera topiarij faciunt.* Tarentinam *folio minuto, noſtratẽ patulo, exoticam denſiſsimo, ſenis foliorum uerſibus.* Hæc *non eſt in uſu: ramoſa utraq; alia. Myrti noſtratis in* Hetruria *coria ubiq; perficiuntur: quippe quòd ea pelles denſentur, criſpẽtur, atq; craſſeſcant. Myrti baccis ultimã maturitatem adeptis, noſtrates mulieres utuntur ad ciborum intinctus, qui cũ aſſatis carnibus eſitati maximam cum palato ineunt gratiam.* Ideoq; Plin. *loco ſuprà citato ita ſcriptum reliquit. Succorum natura præcipuam admirationem in myrto habet, quando ex una omnium olei, uiniq; bina genera fiunt.* Item *myrtidanum, ut diximus.* Et *alius uſus baccæ fuit apud antiquos, anteaquàm piper reperiretur, illius obtinens uicẽ.* Quodã *etiam generoſi obſonij nomine inde tracto, quod etiámnum myrtatum uocatur.* Eademq; *origine aprorum ſapor commendatur, plerunq; ad intinctus additis myrtis.* Hæc Plinius. *Myrteum condimentum languidos uentriculos roborat: idcirco & cœliacis, & dyſentericis utile: quin & fœminarum fluxiones, qualeſcunq; ſint, ualenter inhibet. Myrti frõdes, itemq; baccarum ſemen tritum contra fungorum ſtrangulationes mirificè præſtant. Myrtus (ut memoriæ prodidit* Galenus *libro ſeptimo ſimplicium medicamentorum) ex contrarijs ſubſtantijs planta conſtat: uincit tamen in ea frigidũ terrenum.* Habet *uerò etiam tenue quiddam calidum: unde ualẽter deſiccat.* Porrò *tum folia, tum germina, tum fructus, tum ſuccus, non parum inter ſe in adſtrictione diſsident.* Cæterùm *quod ramis, & trunco adnaſcitur tuberoſum, quam*

Marcelli lapſus.

Myrti alia genera.

Myrti uſus.

Myrti uires ex Galeno.

quidam

quidam Myrtada nuncupant, quantò dictis ſiccius eſt, tantò & deſiccat, & adſtringit uehementius. Quidam id tundẽtes reponunt, poſtea uino ſubigentes in paſtillos formant. Folia item arida uiridibus plus deſiccant: miſcetur enim uirentibus humiditas quædam. Porrò ſuccus non tantùm ex uirentibus folijs exprimitur, ſed & fructu. Reſtringendi uim hæc omnia habent tum foris impoſita, tum intrò ſumpta in corpus, quòd ſcilicet nondum ullam deleteriam, aut purgatoriam ſubſtantiam habeant admiſtam.

Κεράσια. CERASIA. CAP. CXXIX.

CERASIA aluo vtilia ſunt, ſi uiridia ſumantur: eadem ſiccata illam ſiſtunt. Gummi, quod ceraſi reſudarunt, cum uino diluto, tuſsi vetuſtæ medetur: colorem commendat, uiſum exacuit, appetentiam inuitat: idem ex uino potum calculoſis auxilio eſt.

Ceraſorum conſideratio.

NVLLA hodie arbor eſt in Italia, quæ uulgo notior ſit Ceraſis. Has ſcribit Plinius libro XV. capite XXV. nouas, & peregrinas, nec antea uiſas è Ponto ſecum primùm aduexiſſe in Italiam Lucullum, poſtquàm debellato Mithridate is uictoria potitus Romam uenit. Sed poſtea tanta agro Italo amœniſsimo cũ hac arbore interceſsit affinitas, & conſortium, ut nõ ſolùm ager is ſatiuarum plantas ſeruauerit, propagauerit, & adauxerit; ſed & ueluti ex eius humore (quæ ſumma fuit inter ſe ſocietas) grauida terra facta, ſine aliquo ſemine in campis, in montibus, et ſyluis numeroſiſsimas plantas procreauerit, & ediderit. Satiuarum ſpecioſiſsimi fructus, qui Ceraſa, & Ceraſia Latinis etiam appellantur, diuerſorum ſunt generum: quo fit, ut diuerſa quoque ſortiantur nomina. Inter hæc illa principem ſibi locum uendicant, quæ Hetruſcis uulgò Marchiane, & duracine uocantur: tametſi horum alia maiora, alia minora, alia ſaturato colore rubeant, alia uerò potius albicent. Quæ autem Plinio Iuliana, nobis uerò uulgò Acquaiuolæ, hoc eſt, aquea dicuntur, in nullo ſanè habentur pretio: quandoquidem adeò ſunt tenera, & fragilia, ut niſi ſub arbore ſua comendantur, facilè geſtatu collidantur, & marceſcant: quin & ob aqueæ partis redundantiam inſipida ſunt, oriq; ingrata. Quæ autem, quòd admodum nigricent, Corbine nos uulgò uocamus, Plinius uerò actia, & cæciliana, cùm ſint duriuſcula, & dulcia, guſtatu habentur non iniucunda: ueruntamen quòd manus, dentes, ac labra atro colore inficiant, diſcumbenteſq; deturpent, menſis rarò apponuntur. In ceraſiorũ genere numerantur & illa, quæ Romæ Viſciole, Senis Amarine, & in alijs compluribus Italiæ locis Maraſche uulgò nuncupantur, à ſapore (ut puto) dicta, quòd non iniucundi amaroris tantillum reſipiant. Horum porrò uaria notantur genera, quæ etſi omnia ſibi acidum aſciſcant ſaporem; hæc tamen eius plus, illa uerò minus habent. Rura Tridentina ea Maraſche uulgò nominant, quæ minus acida guſtu deprehenduntur, quorum genus quoddam eſt, quod ori admodum gratum habetur: quippe quòd in ijs acido dulce ſit admixtum, ob idq; illa palato maximè placeant. Quædam præterea inibi Marine, & Marinelle cognominantur, quæ & minora, & rotundiora ſunt, & breuiori pediculo appenſa, guſtu nihil ferè prædictis reclamante. Eſt & horum tertium genus, quæ uulgus illud Verule nominat, longiore pediculo, bacca etiámnum cæteris craſsiore, guſtu acerbo, & admodum acido, colore perpetuò ruſeſcente, nec unquam in atrum uergente. etſi cætera, ubi plenè maturuerint, in atrum rubeſcant. Omnia hæc ceraſiorum (ut ita dicam) Amarinorum genera aptiſsima ſunt, ut inſolentur, & ut ſaccharo condiantur. Quinetiam ſapore commendantur ad intinctus conficiendos, quibus non modò ſanis edulia iucundiſsimè condiuntur; ſed etiã ægrotantibus, præſertimq; bilioſis febribus uexatis. Siquidem illis non modò ſitim extinguunt, ſed oris inſuauitatem emendant, & cibi appetentiam conciliant.

Ceraſiorũ genera.

Syluestria ceraſia.

Syluestre horum genus nulla adhibita cultura Ananienſibus in Tridentino agro ſponte prouenit, nihil prorſus tum colore, tum etiam ſapore ab illis diſsidens, quæ inibi, ut diximus, Verule uulgò uocantur. Hæc breui pediculo pendent in arboribus admodum pumilis, tantæq; breuitatis, ut raræ, uel potius nullæ dodrantalem æquent menſuram. Quo factum eſt, ut crediderim (etſi id pro comperto aſſerere non auſim) hæc eadem eſſe, quæ Plinio Macedonica dicuntur. Syluestria, quibus plerunq; ueſcuntur aues, rarò in cibis admittuntur, præterquàm à ruſticis, tum quòd plus oſsis, quàm carnis habeant, tum etiam quòd cum quadam acerbitate amara ſentiantur. Degenerant ceraſi quocunq; fimo radicibus admoto, id uſq; adeò oderunt, & horrent. Contrà proficiunt, ſi ſui ipſius putamina falce conciſa circum radices ſepeliantur, ibiq; marceſcant. Præcoces illæ fructus ferũt, quibus ante florum exortum calx uiua radicibus circumponitur: uel quibus aqua calida ſæpius pedes irrigantur, etſi poſtea paruo temporis tractu inareſcant.

Ceraſiorũ uires ex Galen.

Galenus habita Ceraſiorum omnis generis ratione libro VII. ſimpl. medic. ea hiſce paucis perſtrinxit. Ceraſus arbor fructum fert non paris adſtrictionis in omnibus particulatim plan-

tis

tis participem. Nam & in horum, ſicut etiam malorum granatorum, & malorum, quibusdam auſtera qualitas, in quibusdam uerò dulcis, in nonnullis autem acida exuperat. Quinetiam ipſorum dulcium ea, quæ nondum cocta ſunt, ac matura, quædam admodum acerba ſunt, quædam ſimiliter moris acida. Sed in moris immaturis acida qualitas acerbam exuperat, in cerasijs non ſemper. Ergo quæ dulciora ſunt, magis quæ in inteſtinis ſunt, ſubducunt, ſed minus utilia ſtomacho ſunt. Contrà auſtera. Quæcunque uerò acida ſunt, ea pituitoſis, excrementoſisq; ſtomachis conueniunt: ſiquidem auſteris magis deſiccant, & nonnihil etiam incidunt. Porrò ipſius arboris gummi communem omnibus uiſcoſis, & mordacitate carentibus medicamentis facultatem obtinet, quæ & ad arterias exaſperatas accommoda eſt. Propriè autem (ſi quidem uerum eſt quod quidam ſcribunt) calculis uexatos cum uino potum adiuuat. Nam ſic illi tenuium partium quædam facultas ineſt.

Κεράτια. SILIQVAE. CAP. CXXX.

SILIQVAE recentes ſtomacho aduerſantur, aluum ſoluunt: eædem ſiccatæ ſiſtunt, ſtomachoque utiliores fiunt: vrinam ciunt, ſed præcipuè, quæ uinaceis condiuntur.

SILIQVAE, *quæ Græcis* κεράτια *dicuntur, in Italia officinis uulgò Carobe, & Carobole appellantur. Naſcuntur arbores, quæ Siliquas ferunt, in regno Neapolitano, præſertim in Apulia, ac etiam in Campania, ut optimè ſciũt ij, qui Fundo Itrum, & hinc Molam iter faciunt: ſiquidem in illa ob læuigatos lapides inibi ſtratos laborioſa admodum uia, quam Appiã uocant, frequentiſsimæ conſpiciuntur. Incolæ has plantas Salequa uulgò nominant, uocabulo nimirum à Siliqua detorto. Arbores in ſpectatam ſatis proceritatẽ attolluntur, ramis in latitudinem potius, quàm in longitudinem protenſis: cortice cineritio ad cæruleum inclinante, loti arboris inſtar. Folio uirent fraxineo, latiore tamen, duriore, rariore, ac magis circinnato. Florẽt diſcedente hyeme, aut uere iam appetente: fructificãt uerò æſtate, & autumno. Siliquæ recenter ab arbore decerptæ ingrato diſplicent ſapore, ſed tractu temporis in cratibus expanſæ, & ſiccatæ, adeò miteſcunt, ut & dulces euadant admodum, & guſtui ſuaues fiant. Aliud ſiliquarum genus, quod ficum Aegyptiã cognominant, ſcriptis tradiderunt Theophraſtus, & Plinius, de quibus mihi diſſerendum non propoſui, tum quòd Italis nuſquam (quantum equidem ſciam) naſcantur, neq; cognoſcantur; tum etiam quòd nullum habeant uſum in medicina. Siliquas in cibis damnauit Galenus lib. ſecundo de alimentorum facultatibus, his uerbis. Ceratia, quorum tertia ſyllaba per, t, literam & ſcribitur, & pronunciatur, nihil cum cerasijs per, ſ, ſcriptis habẽt ſimilitudinis. Eſt autem praui ſucci edulium, ac lignoſum: unde neceſſariò ſequitur, ut cõcoctu ſit difficile: nihil enim quod lignoſum eſt, facilè coquitur. Præterea incommodum illud ipſis ineſt non paruum, quòd non celeriter deijciantur. Proinde ſatius eſſet, ea ad nos nõ importari à regionibus orientalibus, in quibus naſcuntur. Sed de uiribus, quas & arbor, & ipſæ habent in medicina, idem Galenus diſſerens libro VII. de ſimpl. medicam. facultate, ſic inquit. Ceratonia exiccantis eſt, & adſtringentis facultatis, ſicut & fructus eius, quæ ceratia uocant, nonnihil etiam dulcedinis continent. Accidit autem iſtis quiddam ſimile cerasijs. Nam ſi humida ſumas, magis uentrem ſubducunt: ſicca uerò magis ſiſtunt: utpote cùm humiditatem expirent, & quod eſſentiæ eſt craßioris, tantùm reliquum habeant.*

Siliquarũ conſideratio.

Siliquarum uires ex Gal.

Μῆλα. MALA. CAP. CXXXI.

FOLIA, flores, & germina cùm omnis mali, tum maximè cotoneæ adſtringunt. Pomis acerbis adſtringendi uis ineſt, maturis uerò longè ſecus. Ex ijs uerna bilem gignunt, neruos omnes lædunt, inflationes pariunt. Cotonea ſtomacho utilia, urinam cient: uerùm toſta mitiora habentur. Proſunt cœliacis, dyſentericis, purulenta extuſsientibus, cholericis, præſertim cruda. Maceratorum liquor commodè in ſtomachi, aut uentris fluxionibus, potui datur. Succus crudorũ aſſumptus orthopnoicis ſalutaris eſt. Decocto fouentur vuluæ, & ſedes, ſi procidant. Cotonea, quæ melle condiuntur, vrinam mouent: mel autem ſibi conſtringentem illorum uim, & inſpiſſantem adſciſcit. Quæ cum melle coquuntur, ſtomacho, atque ori gratiora ſunt, ſed minus inſpiſſant. Cruda cataplaſmatis adijciuntur, ad cohibendũ aluum, aut ſi ſtomachus æſtuet, aut in uomitiones effundatur, ad mammarum inflammationes, præduros lienes, & condylomata. Fit uinum ex

ipſis

Μηλέα. MALVS. Κυδώνιος μηλέα. COTONEA MALVS.

Περσικὴ μηλέα. PERSICA MALVS. Ἀρμενιακὴ μηλέα. ARMENIACA MALVS.

Κίτρος. MEDICA MALVS.

AVRANTIA MALA.

LIMONIA MALA.

ipſis tuſis, expreſsisq́ue: ſed quò perduret, quindecim ſextarijs ſucci unus mellis adiungitur, alioquin in acorem degenerat. Prodeſt ad omnia, quæ dicta ſunt. Fit & oleum ex ijs, quod melinum uocauimus: quo utimur, quoties adſtringenti oleo eſt opus. Eligi oportet uera, quæ ſanè ſunt rotunda, parua, & odorata. quæ uerò ſtruthia dicuntur, magna quidem ſunt, ſed minus utilia. Flos & uiridis, & ſiccus cataplaſmatis imponitur: ijs conueniens, quæ adſtrictionem deſiderant, inflammationibus oculorum, reiectionibusq́ue ſanguinis: contra citam aluum, & menſium impetus, in uino bibitur. Melimela uentrem molliunt, & ab eo animalia expellunt: ſtomacho negotium exhibẽt: æſtuationem faciunt. ea multis dulcia mala vocantur. Epirotica mala, quę Latinè orbiculata dicuntur, ſtomacho utilia: ſiſtũt aluum, vrinas euocant: malis tamen cotoneis inualidiora. Sylueſtria mala ſimilia ſunt vernis, & adſtringunt. Sanè in hunc vſum immatura omnia opus ſunt. Perſica poma matura tã ſtomacho, quàm ventri vtilia ſunt. acerba aluum cohibent, ſed ſicca uehementius. Decoctum è ſiccis alui, ſtomachiq́ue fluxiones ſiſtit. Armeniaca, quæ à Latinis præcocia dicuntur, minora ſunt ſupradictis, & ſtomacho utiliora.

Medica mala, perſicáue, aut cedromela, quæ Latini citria uocant, nemini non cognita. Arbor ipſa omnibus anni temporibus pomifera, alijs deciduis, alijs ſubnaſcentibus. Malum oblongum eſt, rugoſum, colore aurum imitans, cum grauitate odoratum. ſemen habet pyri. Id in uino potum uenenis reſiſtit, aluum mouet:

oris ſuauitatem commendat, decocto eius colluto, aut ſucco: eſtur in malacia mulieribus. Veſtiarijs impoſitum ab eroſionis uitio ueſtes uindicare exiſtimatur.

Malorum cõſideratio.

IN MALORVM quoq; genere Dioſcoridi recenſentur Perſica, Præcocia, Cotonea, & Citria: quippe quòd eandem effigiem, & formam repræſentare uideantur. Sed nos primùm de uulgaribus malis agemus, reliqua ſubinde ſigillatim proſequemur. Eorum itaq; (ut Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus poſteritatis memoriæ prodidit) uarij, ac multiplices ſunt ſapores, quos etiam uariæ ſequuntur functiones. Alia nanq; auſterum, alia acidum, dulcemúe ſaporem gerunt. Sunt etiam quæ ex ijs mixtum habeant, ita ut appareant & dulcia ſimul & auſtera. Quædam præterea cum dulcedine manifeſtè acida ſentiuntur: ad hæc alia cum acore acerba. Inuenias autem nonnunquam & quæ tres ſimul ſapores planè referant, dulcem ſcilicet, & acidum, acerbiq; nonnihil. Cæterùm mala quidem, quæ adſtringunt, ſuccum habent frigidum, ac terreum. Quæ uerò acida apparent, frigidum quidem ſuccum habent, uerùm tenuium eſt partium. Mediæ autem temperaturæ ſunt dulcia, quæ ad calidius uergunt. Quemadmodum quæ omnis qualitatis ſunt expertia, inſipidaúe, ac ueluti aquoſa, ad frigidius inclinant. Malis igitur uteris pro uincẽtium ſaporum facultatibus: auſteris quidem, cùm uentriculus uel propter calidam intemperiem, uel ob multam humiditatem fuerit imbecillus: acerbis autẽ, cùm hæc aucta admodum fuerint: acidis, cùm craſſum ſuccum, qui non magnopere frigidus ſit, ſuſpicaberis in ipſo eſſe collectum. Siquidem ſuccus frigidus non acida, ſed acria poſtulat. Vtraq; certè & acida & acria ſuccos craſſos incidunt: in eo tamen differunt, quòd hæc quidẽ cum refrigeratione; illa autem cum calfactione id præſtent. Porrò dulcis malorum ſuccus, cùm ſine acrimonia, & craßitie, hoc eſt, cùm ſolus exquiſitè fuerit, celerius, quantum in ipſo eſt, diſtribuitur. Quòd ſi acrimoniam, aut craßitiem habuerit, citius ſubducitur. Cæterùm optima etiam genere mala uitanda ſunt, antequàm in arboribus maturuerint: quippe quoniam concoctu ſunt difficilia, & frigida, tardéque permeant, & praui ſunt ſucci: ad hæc ſuccum habent frigidum, & leuiter craſſum. Quæ uerò bellè matura in hyemem, & uer proximum aſſeruant, ea morbis ſæpenumero perquàm utilia ſunt, aut farina aqua ſubacta circumlita, aut calidis cineribus mediocriter aſſata, aut pulchrè in aquæ bullientis uaporibus percocta. Dare autem ipſa conueniet ſtatim poſt cibum, aliquando etiam cum pane, ad uentrem, & ſtomachum roborandũ, ijs qui cibum faſtidiunt, tardeq; concoquunt, quiq; uomitu, diarrhœa, ac dyſenteria infeſtantur. In hunc quoq; uſum apta ſunt acerba: nam parata ut modo dixi, mediocrem retinent adſtrictionem. In Hetruria principatum obtinent, quæ Appie, & Mele roſe uulgò uocantur: quandoquidem hæc duo genera, cùm ſuauiter oleant, guſtuiq; arrideant, cũ naribus, & palato maximam ineunt gratiam. Eaq; propter non longè eum aberrare putauerim, qui dixerit Appia eſſe Dioſcoridi melimela: Roſea uerò, quæ eidem epirotica, & Latinis orbiculata dicuntur. Quæ uerò adeò rubent, ut cruore perfuſa uideantur, & acido guſtu ſunt prædita, non alia de cauſa ita rubeſcunt (ſi rei agrariæ autoribus credimus) niſi quòd ex mali, & mori nigræ inſitione ſuam traxerint originem.

Cornarij opinio reprobata.

Cornarius ſua tantùm, ni fallor, opinione ductus, putat in ſuis commentarijs in Galeni libros de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, Ceſtiana poma eſſe arantia, ſiue aurantia mala, quæ in Citrei mali genere ab omnibus recenſentur. Nec eum potuit à ſua ſententia reuocare Plinius, qui libro XV. cap. XIIII. apertißimè ſcribit à Ceſtio ceſtiana, à Matio matiana, à Manlio manliana, à Claudio claudiana, & ab Appio appiana mala per inuentorum nomina, à quibus habuerunt originem, Romanis fuiſſe cognominata. Quocirca eo loco ſcriptum reliquit Galenus ex auctoritate Apollonij, quòd in capitis dolore ex ebrietate ceſtiana mala ſic in urbe Romana appellata, in cibis cocta conferunt, quòd auſtera ſint facultate: non ut ſomniaſſe uidetur Cornarius, aurantia, quæ præterquàm quòd Apollonio, & Galeno incognita fuiſſe cenſentur, nuſquam gentium, quòd equidem ſciam, cocta exhibentur. Quo fit, pace omnium dixerim, ut qui ſuæ ceruicis duritiam conſulunt, ſuas ſæpius reprobare ſententias audiant. Malos, quæ fructus ſuos tãquam ſteriles, dare recuſant, fœcundas effeceris, ſi plumbeo circulo earum caudicem altitudine pedis à terra ſtrictim concluſeris ante florũ aduentum, & cùm mala cœperint adoleſcere, ſoluto uinculo eas libertate donaueris.

Malorũ cotoneorũ conſid.

Mala Cotonea primùm in Italiam aduecta fuerunt è Cydone Cretæ oppido, unde Græcis cydonia dicta ſunt. Horum tria in Italia inueniuntur genera. Palma illis, quæ peculiariter Mala cotonea cognominantur, preſſa, inciſuris interſecta, colore ad aurum inclinato, lanuginoſa, & longè cæteris odoratiora. Proximum locum ſortiuntur, quæ maiore admodum corporis mole proueniunt, Dioſcoridi, & Galeno ſtruthia uocata. Hetruſci hæc pyra cotonea uocant: quippe quòd forma magis pyra, quàm mala referant. Pulpa, ac ſucco cæteris præualent, colore tamen, ſuaueolentia, ac uiribus cedunt. Poſtremò Plinio miluiana ſunt, quæ nonnullis notha dicuntur, quòd tantùm proueniant ex cotoneis malis, quæ ſtrutheis inſitæ fuerint, uel ex ſtrutheis, quæ cotonearũ ſurculos receperint. Hæc malis grandiora, pyris uerò, ſiue ſtrutheis minora uiſuntur: forma uerò, ac facultate inter utrunq; media. Cæterùm ſanè hæc omnia, præcipuè mala, maximè officinis expetuntur in medicinæ uſum. Nempe quòd ex omnibus præter uinum, miuam, oleum, & quod Dyacidonium uocant, conficiantur & intinctus, & congelati liquores, quæ omnia non ægris modò apta ſunt, ſed etiam ſanis utilia æquè & grata. Galeni æuo (ut ipſe teſtatur in libris, quos de alimentorum facultatibus conſcripſit) Cydonite placenta, quam officinæ Diacydonium nuncupant, ex Iberia, & Syria Romam conuehebatur, ex melle tantùm, & cotoneorum carne confecta, tam ad cibi, quàm medicamenti commodum. Quæ ſaccharo, uel melle condita reponũtur, perfectè matura legi debent, aliàs indureſcunt lignorũ inſtar, ita ut dentibus confici nequeant. Quæ cruda per hyemem aſſeruantur, ſeorſum à penſilibus uuis reponenda ſunt, quòd uuas ſuo acerrimo ſapore adeò uitient, ut eæ ſtatim marcore conficiantur.

Perſicorum conſideratio.

Perſicorum quoq; plurimæ reperiuntur ſpecies. nam quædam rubent, alia aureo colore fulgent, alia uireſcunt, alia candida ſunt, alia ſanguinea, alia duracina, alia cotonea uocantur. Ad hæc quædam habentur dulcia, quædam acida, quædam uinoſa, quædam amariuſcula, & quædam etiam auſtera.

auſtera. Prima laus in cibis duracinis, ſic ex re dictis, quòd caro tam pertinaciter hæreat oßi, ut nullo pacto ab eo auelli queat. Præcipua autem in hoc genere illis laus, quæ ab aurei coloris nitore, odoreq́; perquàm iucundo Cotonea cognominant. Secundas ſibi uendicant partes, quæ cortice detracto ſanguineum ſuccum fundunt, non propterea modò quòd ſint guſtu reliquis ſuauiora; ſed etiam quia magnitudine, & colore ſunt ſpecioſa. Proxima ſunt, nec prædicto generi fortaſſe cedunt, quæ à nucis ſimilitudine Nuciperſica cognominãtur: hæc enim cùm colore, & ſapore non refragentur perſicis cotoneis, tum etiam non ingrata dentibus duritie, guſtum mira afficiunt uoluptate. Eſt & genus aliud Perſicorum in Hetruria, ac in alijs Italiæ locis agricolarum mangonio factum, quæ ideo Perſica amygdala appellant, quoniam perſicorum oßium uice dulces amygdalarum nucleos includunt. Cæterùm ſanè multis contendit Cornarius, in ſuis commentarijs in ſecundum Galeni librum de compoſitione medicamentorum ſecũdum locos, ubiq; corruptum eſſe Plinij codicem, ijs in locis, in quibus de duracinis perſicis tractat: quin & Pauli, & Palladij, & Conſtantini Cæſaris libros corruptos eſſe, ubi in ijs de duracinis perſicis aliquid ſcriptum reperitur. Quandoquidem is, ubi in horum monumentis de duracinis perſicis factam fuiſſe mentionem legitur, ibi de rhodacenis, non autem de duracinis legendum eſſe cenſet. Verùm cùm inibi nulla uel ratione, uel auctoritate nitatur, quibus id comprobet, ſua tantùm ductus opinione uidetur: atque ob id facilè pronunciaſſe, horum omnium codicibus (quod tamen abſurdum eſſet credere) mendum ſubeſſe. Quamobrem in hoc potius Cornarium hallucinatum, quàm libros deprauatos eſſe crediderim. Quinimo uirum alioquin doctißimum admiror, quòd rem per ſe claram obſcuram reddere conatus ſit, quódq; non intellexerit, quid Plinio, & Palladio duracina, quid Paulo δοράκια, quidúe Aëtio, & Conſtantino, ac alijs quibuſdam Græcis ῥοδάκηνα extiterint. Nam ſi animaduertiſſet, hæc inter ſe & nominibus, & re ipſa differre, facilius, meo quidem iudicio, rem dubiam explicaſſet, nec omnes in uniuerſum autorum codices deprauatos pronunciaſſet, cùm, ut equidem arbitror, eorum nullus his in locis ſit uitiatus. Paulo enim δοράκια, ut uulgata habet lectio, non ῥοδάκηνα Cornarij modo, legendum ſemper exiſtimaui, quòd ipſe eo loco de præcocibus, & armeniacis tantùm malis diſſerat, non autem ſimpliciter de perſicis. Siquidem, ut Cornarius ipſe fatetur, Rhodacene non eſt alia, quàm malus perſica, quemadmodum Rhodacena nil aliud ſunt, quàm mala ipſa Latinis perſica uocata. id quod & nos ſine ulla controuerſia probamus. Sed Paulo δοράκια (ut diximus) genus eſt præcocis, ſiue armeniaci mali, ut ipſe declarat his uerbis. τὰ δὲ πραικόκιά τε καὶ δοράκια, καὶ ἀρμένια κρείττονα τῶν περσικῶν. οὔτε γὰρ ὀξύνεται, οὔτε ὡσαύτως διαφθείρεται, id eſt. Præcocia, doracia, & armenia perſicis præſtant: neque enim aceſcunt, neq; ſimiliter corrumpuntur. Quibus palàm eſt in Paulo potius δοράκια, quàm ῥοδάκηνα eſſe legendum, quòd tantùm perſica malus Græcis ῥοδακήνη uocetur, non autem armenica, doracia, & præcox: quarum fructus, tametſi à quibuſdam inter perſica numerentur, quòd forma tantùm ijs ſimiles uideantur; non tamen uera ſunt ſimpliciter perſica, quæ propriè Græcis nonnullis ῥοδάκηνα μῆλα in uniuerſum uocantur, ut ipſe etiam Cornarius teſtatur. Quippe nugaretur ineptè Paulus, ſi uellet quòd rhodacena perſicis præſtarent, cùm nil aliud ſint rhodacena, quàm perſica. His itaq; rationibus liceat nobis dicere, δοράκια Paulo nec ῥοδάκηνα, nec duracina deſignare, ſed præcocis, ſiue armeniaci mali genus ſibi peculiare. Sed iam ad Plinium uenio, cui duracina perſica perſicorum ſpecies ſunt, quibus palma inter omnes, non autem genus, quemadmodum & duracina ceraſa, & uuæ etiam duracinæ inter uarias ceraſorum, & uuarum ſpecies eodem Plinio, & Palladio deſcribuntur. Quod maximè arguit, aliud eiſdem deſignare duracina, aliud uerò Græcis ῥοδάκηνα, quòd uerbum hoc uniuerſaliter de omni perſico prædicetur, non autem de aliqua particulari ſpecie. Neq;, ut ait Cornarius, uocat noſtra ætas quædam perſica mala duracina, quòd oſſe cæteris duriora ſint, ſed antiquos ſecuta, quòd pulpæ conſiſtentia guſtui gratiora ſeſe offerant, & longiori tempore perdurent. Quod quidem palàm facit Plinius lib. XIIII. cap. III. cùm ait. Duracina uua ſine ullis uaſis in uite ſeruabilis eſt: tanta eſt contra frigora, æſtus, tempeſtatesq; firmitas. Hanc & Columella prætulit in cibis. Poſtremò quòd rhodacene arbor, perſicam arborem in uniuerſum ſignificet, cùm Cornarius ipſe id firmiter aſſerat, opus ſanè non eſſet, hoc pluribus comprobare. Sed ne fortaßis putaret ſibi ipſi non eſſe adhibendam fidem, Aëtium conſulat, Conſtantinum Cæſarem, & Simeonem Sethi inter recentiores Græcos. Siquidem ij pluribus in locis manifeſtè demonſtrant, nil aliud per Rhodacenem ſe intellexiſſe, quàm ueram, legitimamq; perſici plantam. Perſicorum omne genus damnauit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, ut praui ſucci, & quæ facilè corrumpantur, ac noxam uentriculo inferant: quapropter Perſica primis menſis ſemper edenda præcipit. Quare ego certè neſcio, ex quorum ſcriptis deprompſerit Plinius, quòd innocua expetantur ægris. Niſi fortaſſe & ipſe pro perſico perſeum deceptus acceperit, qumadmodum fecere recentiorum nonnulli. Perſici flores eſu aluum deijciunt, itemq́; uomitiones cient, ſed non abſq; labore, ac detrimento. Non defuerunt, ut Marcellus Florentinus, & Simphorianus Campegius in hiſtorialibus Galeni campis, qui exiſtimauerint eãdem plantam eſſe perſicam, & perſeam, de qua agit Dioſcorides in huiuſce primi uoluminis calce. Quæ (ut tradunt) ea profectò eſt, quæ in Perſide exitioſa naſcitur, etſi translata in Aegyptum cœli illius clementia mortiferam in ſalutarem uerterit naturam, adeò ut in cibos recepta, tam ſanis, quàm morboſis prorſus habeatur innocua. Huius hiſtoriam latius proſequitur Theophraſtus libro quarto de plantarum hiſtoria (ut infrà ſuo loco dicemus) quam ſi quis perlegerit, hanc à noſtris perſicis plurimùm dißidere comperiet. Manifeſto etiámnum argumento ſunt Dioſcorides, & Galenus, quòd hæ plantæ inter ſe differant: quandoquidem ij de his ut forma, & genere differentibus ſeorſum ſuis ſcriptis tradiderunt. Armeniaca præterea, quæ Latini, ut in Dioſcoride legitur, præcocia nominant, & Græci bericocia pronunciant, nos in Hetruria Græcos imitati uulgò Bacoche, & Moniache corruptis uocabulis appellamus, ac ſi diceremus Bericocia, & Armeniaca. Plura eorum uiſuntur genera magnitudine potius, quàm genere differentia. Quod euenit non modò cæli clementia, & terræ admodum frugiferæ dotibus; ſed & cultorum mangonio: nanq;

Cornarij opinio reprobata.

Plinij lapſus.

Marcelli, & Simphoriani error.

Armeniacorum conſideratio.

ex multiplicata inſitione maximè proficiunt. Porrò omnia, ubi maturitatem ſenſerint, aureo colore ſplendent. Idcirco Romanis uulgò Griſomele, quaſi chryſomela dicuntur, eaq́; præcipuè, quæ eo tractu cum perſicis magnitudine certant. Matureſcunt ineunte æſtate menſe iunio ante alios fugaces fructus, unde meritò Præcocia dicta. Ea parum genere, & naturæ dotibus à perſicis diſsidere, teſtis eſt Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus: ſed non item in uentriculo, ut illa, tam citò corrumpi. quanquam recentiores medici ea longè magis, quàm perſica, corruptioni obnoxia experientia contendunt.

Medicorū malorum conſideratio.

Inſuper Medica mala, ut ex nomine cognoſci poteſt, ex Media primùm aduecta ſunt. hæc Latinis Citria, uel Citromala uocantur. Eorum arbor aurantiorum, ac limoniorum plantas magnitudine æquat. Folia, quæ perpetuò ei uireſcunt, aurantijs parum, uel nihil refragantur, foraminibus uiſum ferè effugientibus ubiq; punctim traiecta. Quamobrem neſciuerim ego, qua ratione Theophraſtus (ut Theodorus interpretatur) ei folia aſsignauerit portulacæ, quæ illi nullis notis conſentiunt. Quo fit, ut admirari non liceat, ſi recentiorum pleriq; exiſtimauerint Theophraſti codicem hoc in loco ſcatere mendis, & quòd ubi legitur ἀνδράχνης, id eſt, portulacæ, legi potius debeat ἀράχνης, id eſt, araneorum telæ. Quandoquidem ijs fortaſſe uidebatur, quòd, cùm mali Medicæ folia ſint ubiq; minutis admodum punctis perforata, ita ut linteoli ſpiſsioris modo ſint tranſparentia, facilè telis araneis comparari poſſent. In quorum ſententia ego quoq; perſtiti, quouſq; Plinius inde me reuocauit.

Theodori lapſus.

Quippe cùm accuratius Plinium perlegiſſem, comperi Theodorum, alioquin uirum & Græcum natione, & Latinæ linguæ peritiſsimum, malè Theophraſtum hoc in loco fuiſſe interpretatum, & uocabuli ſignificatum minus rectè accepiſſe. ſiquidem, ut apertiſsimè declarat Plinius lib. XIII. cap. XXII. Adrachne arbor eſt arbuto admodū ſimilis. Inquit enim, Adrachnem omnes ferè Græci portulacæ nomine interpretantur, cùm illa ſit herba, & andrachne uocetur, unius literæ diuerſitate. Cæterùm adrachne eſt ſylueſtris arbor, neque in planis naſcens, ſimilis unedoni, folio tantùm minore, & nunquam decidente. Hinc ergo facilè colligi poteſt, huic plantæ, quæ arbuti frondibus perpetuò uireſcit laurinis ſimilibus, Medicæ mali folia comparaſſe Theophraſtum. Citrea arbor omnibus horis pomifera eſt: alia nanq; matura cadunt, alia matureſcunt, alia uerò ſubnaſcuntur. Hæ Plinij æuo non erant in Italia, ut ipſe teſtatur libro XII. cap. III. ubi inquit, ſæpius tentaſſe gentes, plantas è Media transferre ad ſe, quæ tamen ibi diu uiuere nequiuerunt, licet magna cultorum ſolertia fuerint enutritæ. Nunc uerò contrà translatitiæ factæ ſunt, atq; cum Italo ſolo tantam iniere gratiam, ut non modò in maritimis, ſed in mediterraneis tum hortis, tum uiridarijs, tum etiam nobilium lacuum ripis frequentiſsimæ feliciter germinent. Poſtquàm cultu, & diligentia Palladij (is enim proditur primus artem adinueniſſe) factum eſt, ut ex Media in Italiam translatæ proſilierint, ac propagauerint. Theophraſti ætate Citria mala nondum in ciborum uſum uenerant, eorum teſtimonio, quæ ipſe libro quarto de plantarum hiſtoria memoriæ prodidit, ſed tantùm odoris gratia ueſtibus inſerebantur. Quin & eorum uſus erat antidoti loco contra uenena, ad quæ demolienda ſemen præcipuè efficaciſsimum habent.

Citriorū mira facultas.

Refert Atheneus, quòd cùm princeps quidam Aegyptius maleficos quoſdam damnaſſet nebulones, quò ſuorum facinorum luerent pœnas, aſpidibus ſecundum Aegyptias leges in prædam exponendos, ij Citrium in itinere, dum ad beſtiarum pabulum ducerentur, comederunt, quod caupona quædam uicem eorum dolēs, atq; miſeriam, illis dederat. Mox cùm in theatrum deſcendiſſent, & ab immanibus, ferociſsimisq́; feris demorſi eſſent, nihil ſanè moleſtiæ ſenſerunt. Qua de re præfectus non paruam cœpit admirationem, & à militibus diligenter inquirens, an antidotum aliquod præſumpſiſſent, certior factus eſt, citrium tantùm ex integra ſimplicitate donatum, eos comediſſe. Poſtridie uerò iuſsit uni præberi, alteri denegari, & denuo in theatrum trudi ad ſupplicium. Quo facto, qui comederat, demorſus nihil incommodi paſſus eſt: alter uerò à fera ictus undiq; liuidus factus, confeſtim interijt. Narrat præterea Theopompus Chius duodequadrageſimo ſuarum hiſtoriarum uolumine, Clearchum Heracleotam Ponti tyrannum multos ueneno necaſſe: ſed ille, inquit, plures adhuc interfeciſſet, ſi populum præſtantiſsima citrij uis latuiſſet. Seruantur Citria mala diutius incorrupta, ſi hordei, uel milij aceruis obruantur.

Citriorum uires.

Sed habita medicinæ ratione, iam de eorum uiribus plenius diſſerendum eſt. Citria itaq; uenenis aduerſantur, eorumq́; maximè ſemen. Citrij decoctum collutione, horis halitum commendat, ſuauitatemq́; accerſit. Ipſa autem integra ueſtiarijs condita, ueſtes non modò gratiſsimo odore perfundunt; ſed eas etiam à tineis, & blattis uindicant. Si cruda tamen manduntur, non facilè coctioni obediunt: quin & craſſum generant ſuccum: ob hoc ueſci ijs melle, aut ſaccharo conditis ſatius eſt, quòd uentriculum commodè calefaciant, ac roborent: quanuis hæc noſtra ætas gulæ nimium indulgens in cibis citria cruda præferat cum aſſatis carnibus eſitata. Citria aduerſus atram bilem, & morbos mœſtos, quos illa excitat, opitulantur. Semen priuatim ſcorpionum ictibus & potum, & appoſitum mirificè medetur. Acidus eorum ſuccus flauam reprimit bilem, arcetq́; peſtis contagia. Proinde recentiores medici ad febres peſtilentes ſerapijs ex eo confectis feliciter utuntur. Ea principem in cibis obtinent locum, quæ in lacus Benaci ripis proueniunt, quæ etſi parum mala Limonia dicta magnitudine ſuperent; maiorē tamen cæteris ab ore inēūt gratiam. Quæ uerò ex Liguriæ uiridarijs, & Adriatici, & Aegæi pelagi inſulis, alijsq́; locis afferūtur, etſi melopeponū modo craſſeſcāt, ſpecioſaq́; magnitudine excellant, cùm tamen inſipido guſtu non multùm placeant, in cibis nō æquè ac illa, præſtant: uerùm quòd pulpa copioſiore conſtent, officinis expetuntur ſaccharo, uel melle aſſeruāda.

Citrij mali uires ex Gal.

Citrij mali meminit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Mali medicæ fructus non amplius malum medicum, ſed ab omnibus Citrium nuncupari adſolet. In ſemine quidem uincentem habet qualitatem acidam, & ſiccam; ut ipſum tertij ſit ordinis reſiccantium, refrigerantiumq́;. In cortice uerò itidem deſiccantem temperiem eſt ſortitus, non parum tamen habentem acrimoniæ: proinde deſiccat hic ſecundo exceſſu nō tamen frigidus eſt, ſed aut temperatus, aut paulò infrà. Porrò caro eius pariter craſsi ſucci eſt, & pituitoſa, frigidaq́;: nam & ipſa editur, ſicut & cortex. Semen omne edi ineptum eſt, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm diſſerui: tum

ui: tum nucleus,qui in illo inuenitur,id quod re uera ſemen eſt. Hic *amarus eſt, & digerendi uidelicet, ſiccandiq; facultatem obtinens, ſecundo quodammodo ordine à temperatis recedens.* Folia *uerò deniq; exiccandi, ac digerendi uim obtinent. hactenus* Galenus. *Vbi animaduertendum eſt, quòd cùm initio capitis inquit,* In *ſemine quidem uincētem habet qualitatem acidam, & ſiccam; ut ipſum tertij ſit ordinis reſiccantium, ac refrigerantium,* Galenus *non de nucleis intellexit, neq; de uero eorum ſemine; ſed tantùm de acido* Citrij *ſucco, in cuius medio ubiq; includitur ſemen.* Eam *autem fuiſſe in hoc* Galeni *ſententiam, eius uerba in calce ferè capitis oſtendunt, quæ ita ſonant.* Semen *omne eſui ineptum eſt, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm diſſerui: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod re uera ſemen eſt.* Hic *amarus eſt, & diſcutit, hoc eſt calefacit, & exiccat ſecundo receſſu.* Quam *rem malè, meo quidem iudicio, aſſecutus* Auicenna, *utpote qui non rectè diſtinxerit, neque hac in re planè* Galeni *ſententiam acceperit, libro ſuorum canonum ſecundo ſemini* Citrij *ſecundam calidorum, & ſiccorum ſedem aſsignauit: tractatu uerò, quem cordis uiribus dicauit, eidem tertiam frigidorum, & ſiccorum claſſem adſcripſit, nullum quidem uerbum faciens de acido* Citrij *ſucco, quem à* Galeno *ſub ſeminis nomine comprehenſum fuiſſe demonſtrauimus.* Non *longè natura, & uiribus à citrijs diſtant mala* LIMONIA, & AVRANTIA *dicta, & illa, quæ* ADAMI *poma uulgò uocantur, nos uerò* Lomie *dicimus: tametſi* Limonia, *cùm ſint guſtu omnibus ijs ſpeciebus acidiora, ob id ſucco & frigidiora, & ſicciora eſſe, argumento duci poſsit.* Quin & Aurantia *cortice calidiora cenſenda ſunt, quandoquidem is reliquis acrior, atque amarior guſtatu deprehenditur.* Aurantiorum *(quemadmodum etiam de punicis ſuperius diximus) in* Italia *tria obſeruantur genera, dulcia, acida, & uinolenta, ſiue mixta.* Dulcia *in omnibus partibus excalfaciunt.* Aliorum *uerò ſuccus refrigerat, prout maiore, ſeu minore referta ſunt aciditate.* Quocirca *febricitantibus ad reſtinguendam ſitim, acida quidem, & uinoſa, non autem dulcia ſunt exhibenda.* Fit *è* Limoniorum *ſucco, ſicut & citriorum, ſerapium ad reſtinguendum bilis feruorem non inutile.* Item *& ad peſtilentes febres, & eas, quæ contagione non uacant.* Aqua, *quæ è* Limoniorum *ſucco calentis aquæ balneo, & uitreis organis extrahitur, præterquàm quòd mulieribus expetitur pro fuco ad faciem expoliendam, uitiligines ubicunque ſint, & totius corporis maculas emendat, uaros delet, & acaros interimit.* Serapijs *admixta febribus acutis, & contagioſis mirè ſuccurrit.* Epota *uentris tineas enecat: id quod etiam præſtat ſuccus recenter expreſſus, unciæ pondere potus.*

Auicenna notatur.

Limonia, Aurantia, & Adami poma.

Cæterùm *non parum laboris impendiſſe uidetur* Braſauolus *in præfatione ſui de ſimplicium examine libri, ut doceret, unde emanauerit* Arantiorum *uocabulum.* Sed *licet ibi plura de eius origine referat; ea tamen, meo quidem iudicio, non multùm nomini quadrant.* Quandoquidem *ego potius exiſtimauerim, uulgò* Arantia, *quaſi* Aurantia, *altera expuncta litera, dicta fuiſſe.* Nam *cùm hæc poma auri colore reluceant, ab auro meritò nomen accepiſſe uidentur: unde, quantum equidem reor,* Aurantia, *hoc eſt, aurea mala dicta fuere.*

Ἄπια. PYRA. CAP. CXXXII.

PYRORVM multa genera. Quæ tamen omnia adſtringunt: proinde adduntur conuenienter in repellentia cataplaſmata. Decoctum è ſiccis, & cruda ipſa aluum ſiſtunt: ieiunos eſitata lædunt. Achras pyraſtri genus eſt, quod tardiſsimè matureſcit. Vim pyro adſtringentiorem habet, & ad eadem conuenit. ſtringunt etiam eius folia. Ligni pyrorum cinis efficaciter his auxiliatur, quos fungi ſtrangulant. Aiunt fungos, ſi ſylueſtria pyra cum eis coquantur, innoxios fieri.

QVONIAM *Pyra uulgatiſsima ſunt non modò in* Italia, *ſed ubiq; in tota* Europa; *ideo ſuperuacaneum duxi eorum arbores per hiſtoriam explicare.* Multa, *ac uaria apud nos* Pyrorum *numerantur genera, quemadmodum & apud antiquos.* Qui, *ut* Plinius *refert libro, & capite* XV. *celebrauere ſuperba, falerna, decumiana, dollobelliana, pompeiana, liceriana, ſeueriana, tyranniana, fauoniana, lateriana, anitiana, tiberiana, ſignina, purpurea, ſementina, laurea, amphorina, coriolana, cucurbitana, et alia, quorum enumeratio longa foret.* Quas *ſanè uarias appellationes mutuata ſunt, uel ab hominibus, qui primùm ea in ciborũ uſum reuocarunt; uel à locis, unde uenerant; aut à notis, quas aliquibus fructibus acceptas referebant; aut à colore proprio; aut à tempore, in quo ab arboribus decerpebantur.* In *hoc itaq; noſtri quoq;* Hetruſci *antiquorum conſuetudinem ſecuti, uarijs nominibus à diuerſis inditis cauſis ſua* Pyra *uulgò appellant moſchatelle, giugnole, ciampolinæ, roggie, ghiacciuole, ſpinoſe, quadrane, carouelle, papali, ſan* Nicolo, *durelle, zuccaie, campane, uernareccie, gentili, porcine, ſementine, & plura alia habent alijs nomenclaturis appellata.* Cæterùm *ſi quis uellet in noſtra=*

Pyrorum cõſideratio.

tibus ueterum Pyra collatione aſſequi, operæpretium eſſet, ut ununquodq; eorum genus peculiarem, perſpicuamq; habuiſſet deſcriptionem: quandoquidem fieri non poteſt, ut ex ſola nomenclatura innoteſcant.

Pyrorum facultas.

Porrò in uniuerſum de eorum uiribus differentes, dicamus, ſicuti etiam de malis diximus, quòd pyrorum facultates, ex ſaporibus guſtu dignoſcuntur: cùm dulcia natura diſtent ab acerbis, acidis, auſteris, & ab his, quæ unum, uel plures præ ſe ferunt ſapores: & contrà, hæc deinceps ab illis ſint diuerſa.

Pyrorum uires ex Gal.

Pyra (ut ſcriptum reliquit Galenus libro V. ſimplicium medicamentorum) eſu ſtomacho grata ſunt, quin & uim habent exiccandi. Atqui ſylueſtribus magis adſtringendi facultas ineſt: ob id etiam magis præſtant contra fluxiones. Et lib. II. de alimentorum facultatibus ita ſcribit. Quæ de malis diximus, ſi omnia ad pyra, & punica transferantur, nihil nouo alio ſuper his ſermone opus erit. Nam in ijs quoq; alia auſtera tantùm, uel acerba apparent: ueluti quædam acida, quædam dulcia, quædam denique ex horum miſtione compoſita: ſunt quæ nullam penitus huiuſcemodi qualitatem exuperantem habent: quo fit, ut cùm aquea ſint, ac hebetia, nulla roborandi ui polleant. Talis igitur omnino pyrorum uſus, qualis malorum. At pyris, præſertimq; grandibus, quæ apud nos menatæ uocantur, aliqua alendi facultas donata eſt. Proinde ea ſecta in tenues orbiculos, ſiccataq; reponunt. Quibus coctis per hyemem, & uer, cùm fames eſt, ciborum parum nutrientium uice ueſcuntur.

MESPILVS PRIMA.

MESPILVS ALTERA.

Μέσπιλον. MESPILVS. CAP. CXXXIII.

MESPILVS, quæ à nonnullis aronia uocatur, ſpinoſa arbor eſt, folio † pyracanthæ, ſiue oxyacanthæ. Fert pomum ſuaue, exiguo malo non diſsimile, tribus intus oſsiculis: qua ex cauſa id nonnulli tricoccon appellauere. Tardè matureſcit, eſu adſtringit, ſtomacho gratum eſt, aluumque ſupprimit. Alterum meſpili genus in Italia naſcitur, quod aliqui ſetanium, alij epimelida uocant. Arbor folijs mali, ſed minoribus. Pomum fert rotundum, eſui aptum, umbilico latiore: quod adſtringit, ſeròque matureſcit.

Meſpilorum conſideratio.

MESPILORVM *hic à Dioſcoride duo recenſentur genera: quorum illa, quæ folijs eſt pyracanthæ, ſiue oxyacanthæ noſtratibus haud quaquam adſtipulari uidetur. Quippe (ut ſenſu patet) noſtrates Meſpili folijs oblongis, laurinis ferè ſimilibus uirent, non autem apij modo per ambitum inciſis, ueluti oxyacantha. Fructum ferunt non quidem guſtatu ſuauem, ſed potius iniucundum, quòd acerbus ſit, & auſterus. Quin & is quina includit oſsicula, non ſanè terna, ut primo Meſpilorum generi aſsignat Dioſcorides. Cæterùm ſi fructum profert Italia, qui priori Meſpilo legitimè aſcribi poſsit, eius nimirum arboris erit, quæ Neapoli, ubi copioſa ſeritur in hortis, uiridarijs, ac uineis,*

neis, Azarolo uulgò nominatur. Huius plures plantas uidi ego primùm Neapoli in ampliſsimo uiridario Pompei Cardinalis à Columna uia, qua itur ad poëtæ Maronis ſepulcrum, uel ut uulgò dicunt à Pe de grotta. Arbor eſt mediocris proceritatis, cortice, ac materia pruno haud abſimilis: ſpinis horrida, non tamen admodum acutis: folijs laciniatis, apij æmulis. Ex quo perſpici poteſt, eos Dioſcoridis codices hoc loco ſcatere mendis, in quibus deprauatè legitur, hanc arborem folijs eſſe pyxacanthæ, non autem, ut legitimè legi debet, oxyacanthæ. Nam (ut ſuperius ſuo loco explicauimus) oxyacantha folijs germinat diſſectis; pyxacantha uerò buxi modo oblongis. Cuius rei illud manifeſto eſt indicio, quod de hoc Meſpilorum genere poſteritatis memoriæ prodidit Theophraſtus libro III. *capite* XII. *cùm inquit. Magnitudine arbor iſta excellit, gyroq́; comatur. Folium magna ex parte infiſſum, quod uel apium parte poſtrema imitatur, ampliore figura, quodq́; promiſſum, neruoſum, apio tenuius, oblongius, totumq́; circuntuſum eſt, & pediculo tenui, ac longo dependet: antequàm decidat, uehementer rubet. Radice numeroſa, altaq́; arbor cohæret: ob id diuturna, & inextirpabilis eſt. hactenus Theophraſtus. Quæ ſanè uerba certo ſunt argumento, eam Dioſcoridis lectionem planè deprauatam eſſe, quæ huic Meſpilorum generi pyxacanthæ frondes reddit. Quinetiam folium explicant oxyacanthæ à Dioſcoride eius in hiſtoria ſilentio diſsimulatum, quòd ſcilicet apij modo per ambitum ſit diſſectum. Sed illud etiam non ignorandum, tantam oxyacanthæ cum hac Meſpilo interceſsiſſe cognationem, ut ſi Meſpilus hæc oxyacanthæ inſeratur, omnium ſpecioſiſsima proueniat, & longè magis fructifera euadat. Sed ut redeamus eò, unde codicis mendæ, quæ librariorum incuria eſt, nos diduxerant, dicimus, quòd Azaroli uocatæ fructus nullis prorſus notis reclamant Meſpilis, quæ primo loco à Dioſcoride deſcripta ſunt. Siquidem ij exigui ſunt, terna includunt oſsicula alijs Meſpilis duriora; quanquam magnitudine, & forma diſsimili, ſeram ſentiunt maturitatem, ori grati habentur, ſtomacho non iniucundi, & reliquis deniq; notis, ac qualitatibus illorum ſpeciem adeò repræſentant, ut non aliud hac in re aſſerendum putauerim, quàm quòd idem ſint Azarola, & Dioſcoridis Meſpila à quibuſdam Aronia dicta. Quæ porrò Meſpili aliquibus Setaniæ, & Epimelides appellantur, uulgaribus noſtratibus collatæ, nihil inter ſe diſſentire comperiuntur. Quapropter nil mirum ſcriptis mandaſſe, Dioſcoridem, alterum hoc Meſpili genus copioſum in Italia naſci. Veruntamen Galenum Epimelidis appellatione aliam arborem à noſtratibus Meſpilis diuerſam ſumpſiſſe, liquidò conſtat. Quandoquidem libro* VI. *ſimplicium medicamentorum ſcribit, eius fructum acerbum eſſe, & uentriculo noxium. Epimelida autem à ruſticis Italiæ unedonē nominari. Hoc inſuper illud confirmat, quòd Galenus de utroq; Meſpilorum genere, ſeorſum diuerſis capitibus tradiderit. In Meſpilorum hiſtoria Serapio apertè hallucinari deprehenditur: quippe qui ſorbi titulo omnia referat, quæ de utroq; Meſpilorum genere ſcripſit Dioſcorides. Verùm etſi hac in re is quidem aberret; declarat tamen primum Meſpili genus nobis Italis Mauritanos ſecutis Azarolum eſſe: nanq; is Arabico idiomate Meſpila Zaror appellat. Meſpilorum uires recenſuit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Meſpili fructum, alij tricoccum nominant, quòd tria intus in uniuerſum gerat grana, quorum ununquodq; arboris eſt ſemen, ceu ea, quæ in malis inueniuntur, ipſius mali; & acini, ipſius uitis; & ficus, minuta illa grana, quas cenchramidas Græci uocant. Arboris huius fructus admodum acerbus eſt, uixq́; edi poteſt, uentrem ſtrenuè coërcens. Quin & in germinibus, & folijs acerba hæc qualitas non pauca reperitur. Et libro* II. *de alimentorum facultatibus ſic inquit. Horum eadem quoq; prædictis eſt ratio. Ambo enim adſtringunt, ſed multò fortius Meſpila, quàm ſorba. Quamobrem aluo fluenti in cibo accommodatiſsimè exhibentur: ſorba tamen ipſis ſunt ſuauiora. Prorſus nanq; nihil acerbi, uti Meſpila obtinent, ſed ſuccus eorum citra acerbitatem auſterus eſt. Illud porrò neminem puto latere, hæc omnia parcè, non affatim, ut ficus, uuasq́; eſſe comedenda: nequaquam enim eis, ut cibis, ſed ut medicamentis potius indigemus. Hæc nouiſſe longè tibi fuerit utilius, quàm ſi primam huius dictionis* ὄνων *ſyllabam ab antiquis Athenienſibus per o ſolùm prolatam, ſcriptamq́; fuiſſe cognoſcas.*

Azaroli deſcriptio.

Meſpilus altera.

Serap. lapſus.

Meſpilorum uires ex Gal.

† *Ne uideamur hic temerè communem lectionem immutaſſe, quæ eſt pyxacanthæ, lectorem admonere non alienum duximus, uariam eſſe huius loci ſcripturam in Græcis tum impreſsis, tum uetuſtis exemplaribus. Verùm ea nobis magis probanda uiſa ſunt, quæ habent pyracantham, uel oxyacantham (idem enim eſſe putamus) innixi rationibus, quas in commentario adduximus.*

Λωτὸς δένδρον. LOTVS ARBOR. CAP. CXXXIIII.

LOTVS arbor eſt uaſtæ magnitudinis, ferens baccam pipere maiorem, dulcem, cibis gratam, ſtomacho facilem. Aluum ſiſtit baccis. Ramentorum ligni decoctum ſiue potu, ſiue infuſione dyſentericis, ac fœminis fluxione uuluæ laborantibus, auxilio eſt: rufat capillos: citam aluum cohibet.

LOTVS *arbor Latinis Celtis uocatur. Differentiæ generum plures (ut libro & capite quarto de plantarum hiſtoria prodidit Theophraſtus) eaq́; maximè fructuum uarietate inter ſe diſcreta produntur. Sed Loti proprium genus conſurgit pyri magnitudine, aut paulò minore: folijs per ambitum ſerratis, alioqui ilicis uiderentur. Fructum profert magnitudine fabæ, qui uuarum modo matureſcit, uariè colores immutans, guſtatu prædulcis, ſuauis, atq; etiā ſtomacho ſalubris. Gignitur alter abſq; interiore nucleo, qui non modò cæteris præfertur, quòd uentriculo ſuauior ſit; ſed etiam quòd uinum reddat. Numeroſa hæc arbor in Pharide inſula, ideo Lotophagia uocata, quòd inibi Loti fructu uictitent incolæ. Cæterùm non minor Lotorū copia in continenti, ſed longè largior: plurima enim hæc in Africa, ubi tanta fructus & arboris copia narratur, ut diebus pluribus exercitum Ophelli Carthaginem petentis in cōmeatuum defectu, hoc tātùm fructu uictitaſſe, ex hiſtorijs habeatur. Scribit Plinius libro* XIII. *capite* XVI. *Lotum arborem ætate ſua extitiſſe Italiæ familiarem, ac uulgò cognitam, licet mutato ſolo, cœliq́; climate, unde nobis allata*

Loti arboris hiſtoria.

eſt, à

LOTVS.

eſt, à grata illa fructuum dulcedine degenerauerit. Dioſcorides non alijs notis reddidit Lotum, quàm quòd arbor eſſet uaſtæ proceritatis. Cui ſubſcribens Plinius lib. XVI. *cap.* XXX. *ſic inquit. Lotos præcipuè domibus expetitur, ramorum petulantia, latiſſima expatiantium umbra, et in uicinas domos ſæpe tranſilientium. Item eodem loco ita ſcribit. Loti fructus ſylueſtris quidem eſt, ſed ceraſorũ penè natura. Nulli breuior opacitas, nec aufert ſolem hyeme decidentibus folijs. Nulli cortex iucundior, aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores, ualidioresq́; aut plures, ut dixiſſe totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt, radice lanas.*

Lotus Italica.

Quamobrem putauerim ego, ſi modo hodie Loti naſcuntur in Italia, eum non aberrare, qui ueram lotum, præſertim Dioſcoridi, & Plinio, eam eſſe arborem dixerit, quæ in Tridentino, & Goritienſi agro uulgò Bagolaro uocatur: in Veronenſi uerò, & in alijs quibuſdam Italiæ locis Perlaro. Siquidem licet harum arborum multæ pyri magnitudinem æquent; pleræq; tamen conſpiciuntur, quæ longè pyrum proceritate uincunt. Hæ itaq; præterquàm quòd caudice conſtant craſſiſſimo, ramis latiſſimis in altitudinem ſe extollentibus; cortice ſpectantur læui, colore in cæruleum nigreſcente. Quo fit, ut is grato coloris aſpectu reſpicientium oculos mirum in modum ad ſe alliciat, ut tradidit Plinius. Folijs uirent ilici proximis, per ambitum ſerratis, aſperisq́; quæ medio autumno flacceſcunt. Fructus eis ceraſorum ſimilitudine, qui ut illa, longiore pediculo pendet. Is primo uiret, mox in candidum flaueſcit, deinde per maturitatem rubeſcit, denique, poſtquàm maturuerit, nigricat, guſtu ſuaui, non ingrato. Quæ omnes huiuſce arboris delineationes, ac notæ Theophraſti, Dioſcoridis, & Plinij loto planè reſpondere uidentur. Quare non equidem diffitebor, Lotum quoque hoc æuo Italiæ eſſe copioſam.

Ruellij error.

Cæterùm neſciuerim ego, quorum teſtimonio, & auctoritate fretus Ruellius lotum exiſtimauerit plantam exiguam illam, quam Hetruſci uulgò Agrifolio dicunt, è cuius cortice (ut ſuperius de paliuro differentes diximus) uti ex uiburno noſtro, uulgò uerò lantana, quidam uiſcum conficiũt, quo aues capiuntur. Quæ ſanè opinio tantùm abeſt ab hiſtoria loti, quam ex Theophraſto, Plinioq́; retulimus, ut etiam ei prorſus aduerſetur. Quippe quoniam Agrifolium arbor eſt, perpetua uirens coma, folijs admodum per ambitum aculeatis, exigua proceritate, & cortice uiridi: quæ notæ penitus loti deſcriptioni repugnant.

Loti uires ex Galeno.

Lotum ſcriptis tradidit Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Lotus arbor non ita multæ adſtrictoriæ qualitatis eſt particeps, ſed & tenuium partium eſt, & exiccatoria. Itaq; lignorum ipſorum ramenta muliebri accommodantur profluuio, & dyſenterijs, & cœliacis affectibus. Decoquuntur uerò interim in aqua, interim in uino, nimirum prout uſus popoſcerit, nec infunduntur tantùm, ſed & bibuntur. Quinetiam quòd pilos defluentes cohibeat, non paruum ſignum eſt ipſum adſtringentis eſſe cuiuſdam, ſimiliter mediocriter deſiccantis facultatis. Dictum quippe eſt & in ſermone de ladano, eiuſmodi eſſe facultatis oportere, quod fluentes capillos eſſet cohibiturum.*

Κρανία. CORNVS. CAP. CXXXV.

CORNVS dura arbor eſt, baccas ferens oliuæ modo oblongas, quæ primùm uirent, dein per maturitatem rubeſcunt, aut ceræ colorem repreſentant. In cibo adſtringunt: profluuio alui, atque dyſenteriæ ſalutares, ſiue in edulio, ſiue in defruto exhibeantur. Muria, ut oliuæ, condiuntur. Sanies, quam uirentia folia torrendo reſudarunt, impetigini conuenienter illinuntur.

Corni conſideratio.

CORNVS *arbor eſt uulgaris notitiæ. Cæterùm (ut libro* III. *de plantarum hiſtoria, capite* XII. *memoriæ prodidit Theophraſtus) ſexus in ea duplex inuenitur. Nanq; conſurgit mas duodecim cubitorum altitudine: folio amygdalæ, niſi quòd pinguius, craſſiusq́;: cortice neruoſo, & tenui: caudice non minus craſſo. Fœmina uirgas paruas, ſicut ſalix amerina, ſuo latere profert, & fruticoſior eſt. Nodos ambæ, perinde ac uitex, tum geminatos, tum inuicem congruos habent. Materies maris excors, totaq́; ſolida, cornibus denſitate, firmitateq́; ſimilis, unde illi nomẽ. Fœminæ uerò medullam continet, & mollior eſt, atq; cauatur: ob id ad uenabulorum uſum inutilis. Qui Idam Troianam incolunt, marem ſterilem dicunt; fœminam autem fructuoſam. Nucleum fructus oliuæ ſimilem habet, guſtu dulcis, odoratuq́; gratus. Flos oleæ, & floret, fructificatq́; eodem modo, ut ſingulari pediculo plura proferat. In Macedonia uerò (ueluti etiam in Italia) ambæ fructiferæ ſunt: ſed mas per æſtatem, fœmina uerò per autumnum baccas maturat, huius tamen baccæ tantum maſculæ bonitate cedunt, ut mandi uix poſſint. Porrò cauendum eſt, ne Corni arbores prope aluearia conſerantur, uel à natura productæ ibidem permittantur: quandoquidem apes flore*

eius

C O R N V S.

eius deguſtato aluo citata commoriuntur. *At certè mirandum eſt, quòd ſcriptis mandauerit Theophraſtus, Cornum arborem amygdalæ folio uireſcere, cùm longè diuerſo prorumpat. Eaq; propter dixerim ego, aut in Theophraſti exemplaribus hoc loco mendum ſubeſſe, aut in Ida monte prope Troiam tum ſoli, tum etiam cæli magis æſtuante natura, corno folia adeò reſtringi, ut amygdalæ quadantenus æmula uideantur: etſi, meo quidem iudicio, potius putandum ſit, Theophraſti lectionem hoc in loco deprauatam eſſe.* *Theophraſti locus ſuſpectus.* *Fit ex baccarum pulpa quoddam obſonij genus cydonitæ non diſsimile. Quin & ex eorum decocto, & ſaccharo liquor ignis opere, & coctura concreſcit, coagulaturq́;, qui præterquàm quòd gratiſsimo placeat guſtu, datur utiliter dyſentericis, ac fœminis menſium profluuio laborantibus.* *Cornorum uſus in cibis.* *Corni uires memoriæ prodidit Galenus libro VII. de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquiens. Corni arboris fructus admodum acerbus eſt, eſui aptus. Itaque mirum uideri non debet, ipſum ualenter uentrem reſtringere, ſicut & meſpila. Folia quoque, & germina guſtu acerba ſunt, ualenterq́; deſiccant. Itaque maxima uulnera glutinare poſſunt, potiſsimùm durorum corporum: at paruis uulneribus, & mollioribus corporibus magis contraria ſunt. Nam nimium ea contendunt, ac plus ſatis deſiccant.* *Corni uires ex Galen.*

Οὔα. SORBA. CAP. CXXXVI.

SORBA colorem luteum referentia, priusquàm matureſcant, diſſecta, & ſole ſiccata manduntur, ut aluum ſiſtant. Eadem eſt functio molitorum farinæ, ſi polentæ loco ſumatur. Quod & decoctum eorum in potu præſtat.

S O R B V S.

SORBA *fructus ſunt in Italia uulgatiſsimi, nulliſq́; non cogniti. Veruntamen illud non duxi prætereundum (ut hic nõnulla perſtringam ex his, quæ de Sorbis latius tradit Theophraſtus lib. III. cap. XII. de ſtirpium hiſtoria) quòd in ſorbo etiam maris, ac fœminæ differentia dignoſcitur, certo quidem argumento, quòd una ſterilis ſit; altera uerò fructifera. Quinetiam in pomis diſcrimen, quòd alia ſint orbiculata, & ſucco odoratiore, dulcioreq́; placeant: alia uerò ouata, ut quæ etiam pyri effigiem repræſentent, guſtui acidiora, & aſperiora prædictis, minuſq́; olentia. Sunt & ſyluatica Sorba, quæ maturitatem adepta ori non inſuauia habentur. Hæc adſtrictoria ui domeſticis longè excellunt; ſi tamen immatura inſolentur.* *Sorborum cõſideratio.* *Sorba, teſtimonio Galeni tum libro VIII. ſimplicium medicamentorum, tum libro II. de alimentorum facultatibus, eandem adſtringendi naturam præſtant, quàm meſpila, ſed imbecilliore effectu. Vtraq; tamen in medico uſu magis, quàm in cibis expetuntur, probanturq́;.* *Sorborum uires ex Gal.*

Κοκκυμηλέα. P R V N V S. CAP. CXXXVII.

PRVNVS arbor eſt nota. Cuius pomum eſtur, ſed ſtomachum malè habet, aluum mollit. Syriaca pruna, & præcipuè quæ Damaſci gignuntur, exiccata ſtomacho utilia ſunt: aluum adſtringunt. Folia pruni in vino decocta collutione, & gargarizatu, vuam, gingiuas, & tonſillas fluxione laborantes reprimunt. Præſtant idem ſylueſtrium Prunorum baccæ, poſt maturitatem exiccatæ: cum ſapa uerò decoctæ ſtomacho utiliores redduntur, aluumque magis adſtringunt. Gummi prunorum agglutinat: potum in vino calculos comminuit:

PRVNVS.

minuit: ex aceto quoque illitum, lichenas infantium ſanat.

Prunorũ conſideratio.

Prvnorvm *differentiæ inexplicabiles ferè ſunt. Nam alia reperiuntur herbaceo colore perfuſa, alia rubeo, alia eburneo, alia luteo, alia purpureo. Quædam deinde magna, quædam uerò parua, quædam mediocria. Dulcia nonnulla, alia acida, alia uinoſa, alia dura, alia mollia. Alia deniq; rotunda, alia oblonga, alia ouata cõſpiciuntur. Cæterùm licet* Dioſcorides *pruna* Damaſcena *ſicca aluum ſiſtere prodiderit;* Galenus *tamen aliter ſenſiſſe uidetur ſeptimo ſimplicium cenſu, ubi ſic inquit.* Pruni *fructus uentrem ſubducit; recens quidem plus, aridus uerò minus. Sed haud ſcio, cur* Dioſcorides *pruna* Damaſcena *ſiccata uentrem ſiſtere dicat, cùm & ipſa perſpicuò ſoluant, minus tamen ijs, quæ importantur ex* Iberia. *hactenus* Galenus.

Galeni tutela contra Braſauolum.

Atqui in hoc Braſauolus Ferrarienſis *medicus noſtræ ætatis clariſſimus, apertè refragatur* Galeno *in ſimplicium medicamentorum omnium peritiſſimo æquè atq; doctiſſimo, ſuo de ſimplicium examine, ubi* Galenũ *ſcribit hac in re, non* Dioſcoridem *fuiſſe deceptum. Quippe quòd* Galenus *non animaduerterit,* Dioſcoridem *de ſiccis prunis* Damaſcenis *loqui, quæ præterquàm quòd ſicca ſunt, guſtu etiam acida ſentiuntur, & adſtringẽtia. Qua quidem in re* Braſauolus *potius (pace ſua dixerim) planè hallucinatus, & à recto ueritatis tramite lapſus deprehenditur. Quandoquidem non meminerit, quòd non ſolùm pruna* Damaſcena *ſicca; ſed etiam alia quàm plurima ſimplicia medicamenta deiectoriam ſimul & adſtringentem uim obtinent; ut manifeſto teſtimonio ſunt tamarindi, & myrobalana omne genus: item rhabarbarum, & alia pleraq;, quæ præter id quòd primùm aluum deijciant, poſtea illam adſtrictam relinquunt. Quam ſanè prunorum facultatem etſi* Braſauolus *non perpenderit;* Galenus *tamen optimè nouit, & expertus eſt.* Idcirco *cùm loco citato pruna* Damaſcena *ſicca aluum ciere tradiderit, eadem etiam adſtrictoria ui pollere, lib.* 11. *de aliment. facultatibus his uerbis atteſtatur.* Prunis *æquè ac ficubus conceſſum eſt, ut uel exiccata utilia permaneant.* Damaſcenis *à* Damaſco Syriæ *monte, in quo naſcuntur, appellatis, prima laus bonitatis magna hominum opinione defertur.* Proxima *ijs, quæ in* Iberia, *&* Hiſpania *proueniunt.* Verùm *hæc quidem nihil adſtrictionis præ ſe ferunt: nonnulla uerò* Damaſcenorum *uel plurimum.* Probatiſſima *in his ſunt, quæ cũ mediocri adſtrictione, magna, laxaq; ſunt. At parua, dura, acerbaq; & in cibo praua ſunt, & uentri ſubducendo minùs idonea. hæc* Galenus. Ex *cuius uerbis ſatis conſtare arbitror, nulla ferè ratione, nec niſi inualidis admodum argumentis* Braſauolum *adductum fuiſſe, ut hac in re* Galenum *ipſum accuſaret, quaſi* Galenus *omnino ignorauerit, quam ſapores, quam odores, quam cæteræ deniq; non fructuum modò; ſed & omnium ferè ſimplicium medicamentorum qualitates naturam, & facultatem ſortitæ eſſent.* De *quibus omnibus adeò doctè, & copioſè diſputauit, ut parem unquam repererit neminem, ut omnibus perſpicuum eſt ex ſuis primis quinq; libris, quos de ſimplicium medic. facultatibus accuratiſſimè conſcripſit.* Huic *ſententiæ æquè & rationibus accedit quoque communis medicorum experientia: nempe quòd compertum ſit, pruna* Damaſcena *laudatiſſima, ijs ſimilia, quæ* Galeno *præferuntur, eſu uentrem ſoluere non inefficaciter, adſtricta aluo poſtmodum relicta, tamarindorum, & myrobalanorum modo. Sic igitur* Galenum *à* Braſauoli *reprehenſione ſeruaſſe uolumus. Sed ſi* Dioſcoridem *quoq; tueri uelimus, nil aliud dicendum putauerim, quàm quòd pruna* Damaſcena *ſiccata aluum adſtringere tradiderit, ut referuntur ad alia, quæ minus adſtringunt: non tamen, quòd uoluerit, ea eſſe deiectoriæ facultatis expertia.*

Prunorum uſus.

Porrò *pruna bilem deijciunt: proinde ea utiliter uſurpant medici ad febres, alioſq; bilioſos affectus.* Quin *et ſeplaſiarijs expetũtur: quippe qui ex ijs quotannis electaria, intinctus, liquoreſq; uarios parare conſueuerint; quibus non modò ſani guſtu non ingrato delectantur; ſed etiam qui languent, refocillantur.* Habetur *& in* Aegypto *prunus (ut* Theophraſtus *eſt autor lib.* IIII. *cap.* III. *de plant. hiſtoria) inſignis magnitudinis, fructum ferens natura, & magnitudine meſpilis proximum; niſi quòd rotundum nucleum habet.* Florere *incipit menſe* Iulio, *fructum circa brumam perficit, nec folia dimittit.* Qui *circa agrum* Thebanum *habitant, propter arboris copiam fructum ſiccant, & oſſe exempto tundunt, offaſq; faciunt.*

Sebeſten conſideratio.

Non *diſſident effigie à prunis, nec diſſimili admodum ſunt facultate fructus ij, quos officinæ* Arabes *ſecutæ* SEBESTEN *nominant, quiq;* Græcis Myxa, *&* Myxaria *uocantur.* Quòd *etſi* Dioſcorides, *&* Galenus *horum ſuis monumentis non meminerint; de ijs tamen à poſterioribus* Græcis, *nempe* Paulo, Aëtio, Pſello, *&* Actuario *frequens facta fuit mentio.* Arbores *ſeri in* Italia *cœperunt* Plinij *ætate: nunc uerò non ubiq; familiares, ſed raris admodum hortis, & uiridarijs uirent.* Arbor *eſt pruno ualde ſimilis, ei tamen magnitudine cedens.* Cortex *caudici candicat, ramis uerò uiret.* Folijs *comatur rotundis, ac firmis.* Fructus *adoleſcunt exigui pruni magnitudine, nucleo intus triangulari forma, qui ſatis baccæ proportione reſpondet.* Fructus *maturitatem adepti, in atrum uireſcunt,*

ſcunt, guſtu ſunt prædulci, ac lenta, tenaciq́; pulpa. Ex qua Syri, & Aegyptij uiſcum conficiunt, quod Venetijs Alexandrinum appellant, aucupijs commodiſſimum. Argumento ſunt nuclei, qui in eo reperiuntur, color, & dulcedo, quæ guſtatu deprehenditur. Pollent autem deiectoria facultate, non ſecus atq; pruna, tam Græcorum, quàm Arabum teſtimonio: id quod etiam comprobatur quotidiana medicorum experientia. Tametſi contrarium ſenſerit Fuchſius medicus hac noſtra ætate celeberrimus: quippe qui ſuis in paradoxis cap. XXVII. ut fortaſſe in Arabes inueheretur, quos ubiq; ferè odiſſe uidetur, nullam Sebeſtenis deiectoriam eſſe facultatem contendit, quin potius ea adſtrictoria ui pollere. Sed longè diſſentit ab eo opinio noſtra, & uulgata, comprobataq́; continua medicorum experientia. Quandoquidem quòd Sebeſtena aſſumpta in medicamentis aluum cieant, teſtis in primis eſt Paulus Aegineta, qui libro VII. de ijs uerba faciens, ſic inquit. Myxa arboris fructus eſt, minor quidem prunis, facultate uerò conſimilis. Ex quibus Pauli uerbis elicitur, quòd ita uentrem molliant Sebeſtena, quemadmodum pruna. de quibus idem diſſerens eodem libro Galenum ſecutus: Pruni fructus, inquit, uentrem ſubducit, recens quidem magis, aridus uerò minus. Neq; huius rei neſcius Actuarius hæc pluribus commiſcet medicamentis, quæ bilem eijciunt, ut uidere eſt ſuo de compoſitione medicamentorum compendio. Eorum inſuper deijciendæ alui facultatem maximè comprobat uulgaris experientia, clariſſimum omnium lumen. Siquidem (ut iam millies expertus ſum) eorum pulpa drachmarum decem pondere deuorata, aut ad ſummum duodecim, eoſdem ferè præbet effectus, quos Aegyptia ſiliqua caſia uocata. His ergo rationibus, & auctoritatibus adducor, ut illam quoq; Fuchsij opinionem minùs probem, quæ eſt, quòd electuarium de Sebeſten officinis dictum uentrem deijciat, non Sebeſtenorum facultate, ſed aliorum ſimplicium medicamentorum deiectoria ui præditorum, quæ ijs adduntur. Nam ſi id per ſe præſtant, ut oſtendimus, idem etiam alijs admixta præſtabunt. Quare, ut ingenuè dicam quod ſentio, non Fuchſius tantùm, quem alioquin ſemper admiratus ſum, ut uirum doctiſſimum, & de medicina ampliſſimè meritum; ſed plerique alij, nunquam adeò Græcis addicti eſſe deberent, ut prorſus à Mauritana familia deſciſcentes, nonnunquam & rationes, & experimenta, firma noſtræ artis, & ueritatis præſidia, cogantur deſerere. Sed ut eò noſtra reuertatur oratio, unde diuerterat, dicimus autoritatibus, & experientia freti, Sebeſtena deiectoriam uim habere. Quocirca utiliter dantur ex bile febricitantibus, atque (ut autores ſunt Paulus, Aëtius, Pſellus, & Actuarius) linguæ aſperitatem mirificè leniunt: quin & pectori, atque tuſsi opitulantur: uentris tineas pellunt: urinæ ardoribus à bile, uel ſalſa pituita prouenientibus maximā opem præſtant.

Fuchsij opinio reprobata.

Cæterùm quoniam Sebeſtena nobis ZIZYPHA*, quæ officinis Iuiubæ dicuntur, in mentem reuocarunt, cùm eorum Dioſcorides nuſquam, quòd extet, meminerit, duximus non fore quidem ab re, hic id de eorum uiribus diſſerere, quod à Galeno, qui ea Serica nominat (ſi tamen Serica eſſe Galeno Iuiubas aſſerere liceat) libro II. de alimentorum facultatibus proditur, ubi ſic ait. Ne his quidem quid ad tuendam ſanitatem, morbóſue profligandos ualeant, teſtis eſſe poſſum. Nam ab inſolentibus, ac effrenatis pueris, & mulieribus cibo duntaxat expetuntur. Exiguum præbent alimentum, difficilè concoquuntur: ideo ſtomacho non ſunt utilia. Eandem ſententiam ex ipſo Galeno ſumptam reddidit Auicenna, cui tantùm illud addidit, quòd ea ad pectoris, atq; pulmonis uitia conferant, & quòd quidam (ut ferunt) cùm maximè renum, tum etiam ueſicæ affectibus prodeſſe cenſeant.*

Zizyphorum conſideratio.

Verùm quoniam (ut diximus) ſcribit Galenus, nullam ſe adinueniſſe in Sericis facultatem ad corporum affectus curandos, hinc capta occaſione Fuchſius iterum digladiatur, honeſto quidem ſtudio, non modò cum Auicenna; ſed etiam cum cæteris Arabicæ familiæ autoribus, aſſerens id omne, quod de zizyphis Arabes ſuis monumentis commendarunt, omnino falſum eſſe, & à ueritate alienum. In quo tamen ſi uitium aliquod Mauritanis aſcribendum eſt, illud quoque Græcis poſterioribus aſcribendum erit. Quandoquidem conſtat, Actuarium & Græcum, & medicum peritiſſimum ſuo de compoſitione medicamentorum uolumine, zizypha ad pectoris uitia compoſitis medicamentis compluribus admiſcere, ubi ſcilicet ex calidorum humorum redundantia morbus emerſerit: item eadem in his uſurpare, quæ bilem deijciunt. Quod & Nicolaum Alexandrinum in ſuis compoſitis medicamentis, perſæpe feciſſe comperio. Ideoq́; nil mirum, ſi ad hæc omnia præſtare zizypha tradiderit Auicenna: nanque ſuo lentore, ac ſua, qua ægrè permeant, craſsitie (ut rei ueritas adſtruit) ſanguinem craſſum reddunt, qui flauæ bilis redundantia tenuior, quàm par ſit, redditur. Cùm itaq; tradat Auicenna, zizypha & pectori, & pulmoni prodeſſe, non temerè quidem eum locutum eſſe crediderim (ut fortaſſe aliqui putant) ſed illud ea ratione ſcripſiſſe, ut in morbis tantùm calidis, & acutis intelligendum eſſet, in quibus medici utiliter zizyphis uti poſsint & debeant. Id quod eius uerba apertè indicant, cùm dicat, quòd ſanguinē incraſſant. Neque enim erat Auicenna adeò ignarus, ut datis iam præmiſsis neſciret ſubinde concluſionem inferre. Sed certè pulchrum, atque tutum eſſe iudico, quòd quandoque cum mortuis luctemur. Et quoniam (ut ſæpe antea polliciti ſumus) nulli medicorum ſectæ, nec huic magis, quàm illi noſter animus erit addictus, ſed ueritati propagandæ, addam ex prædictis rationibus cum Auicenna, eos, meo quidem iudicio, labi, ac falli, qui zizyphis ſanguinem expurgari, ac abſtergi contendunt, quiq; ea ijs commiſcent medicamentis, quæ pectoris affectibus frigiditate obortis parari ſolent, ut recentiorum nonnulli, qui zizyphis nulla eorum habita ratione ad quóduis pectoris uitium indifferenter utuntur, & plerunque cum maximo ægrotantium diſcrimine.

Auicennæ defenſio contra Fuchſium.

Cæterùm an Galeno Serica zizypha ſint, dubitandum ſanè fuerit, cùm aliud Plinio fuiſſe reperiantur lib. XV. cap. XIIII. ubi ſic habet. Aequè peregrina ſunt zizypha & tuberes, quæ & ipſa non pridem uenere in Italiam. Hæc ex Africa, illa ex Syria Sextus Papinius, quē conſulem uidimus, primus utique attulit, diui Auguſti nouiſsimis temporibus in caſtrorum aggeribus ſata, baccis ſimiliora, quàm malis: ſed aggeribus præcipuè decora, quoniam & tecta iam ſyluæ ſcandunt. Tuberum duo genera, candidum à colore Sericum dictum. Et libro XVI. cap. XXV. Ab amygdala, inquit, proximè florent armeniaca, dein tuberes, & præcoces: illæ peregrinæ, hæ coactæ. Item libro XVII. capite X. Et zizyphæ, ait, grano ſeruntur menſe aprili. Tuberes melius inſeruntur in pruno ſylueſtri, & malo cotoneo, & in calabrice, ea eſt ſpina ſylueſtris.

ſtris. hæc Plinius. Columella tamen tuberum nuſquam, quòd legerim, meminit, ſed zizyphorum libro IX. *cap.* IIII. *duo tradidit genera, quòd harum floribus maximè delectentur apes, nempe rutilum, & album. Quo fit, ut ſuſpicandum ſit, Plinij codicem hoc in loco deprauatum eſſe. Illud ſuſpicionem auxit, quòd inter Arabes Auicenna, & inter Græcos recentiores Simeon Sethi, duas zizyphi ſpecies ſcriptis mandauerint, & quòd tamen in Plinio una tantùm legatur zizyphus. Verùm cùm Actuario, Nicolao Myrepſico, & Simeone Sethi* ξίξυφα, ξίνξυφα, καὶ ξίτξυφα *(tot enim modis ſcripta inueniuntur) ea eſſe uideantur, quæ Galeno ſerica, eademq́; Auicennæ, Serapioni, alijsq́; pluribus Mauritanis, mihi quidem ſtatuendum uidetur, Galeno ſerica non aliud deſignare, quàm zizypha. Ex his præterea omnibus maximum eſſe argumentum crediderim, in Plinio hic ſubeſſe mendam, et illi de zizyphis id adſcribendum eſſe, quod de tuberibus deprauatè fortaſſe legitur.*

Κόμαρος. ARBVTVS. CAP. CXXXVIII.

ARBVTVS, ſiue vnedo, arbor eſt cotoneæ malo non diſsimilis, tenui folio: cuius fructus pruni magnitudinem implet, nullo intus nucleo. huic memæcylo cognomen eſt. Maturus aut flauet, aut rubeſcit: in eſu acerofus, ſtomacho aduerſatur, capitisq́ue dolorem mouet.

Arbuti conſideratio.

ARBVTVS *in Hetruria frequentiſsima prouenit, ubi uel per hyemem perpetuis uireſcit frondibus. Hæc etſi Dioſcoridi reddatur malo cotoneæ adſimilis; magis tamen putauerim, ab eo arboris proceritatem repræſentari cotoneæ, quàm folia, & caudicis corticem. Vel deprauatus fortaſſe (ut magis ſuſpicor) eſt hoc in loco Dioſcoridis codex: quandoquidem Serapio, Dioſcoridis ipſius teſtimonio, Arbutum non deſcribit in uniuerſum cotoneæ malo ſimilem, ſed eam tantùm proferre folia malo cotoneæ minora. nec ſcribit tenuia habere folia, ut uulgata habet Dioſcoridis lectio. Siquidem, ut palàm eſt, Arbuto folia inſunt laurinis, & iligneis craſsiora. Meminit Arbuti Theophraſtus libro* III. *cap.* XVI. *de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Arbutus, quæ pomum cibo idoneum ferat, magnitudine non nimiũ præſtat: corticem tenuem, tamarici ſimilem habet, folium inter ilicem, & laurum: floret menſe iulio. Flores ſingulari appendice parte poſtrema racematim cohærent, ſpecie quiſq; myrto oblongo ſimilis, & magnitudine tantus: non foliatus, concauus, tanquam ouum excalptum, ore aperto. cùm autem defloruerit, retinaculum perforatur: quodq́; defloruerit, tenue, ſicut uerticillus circa fuſum. Fructus anno integro matureſcit, ut ſimul hunc haberi, atque alterum flore ſponderi contingat. hactenus Theophraſtus. Quæ in Hetruria naſcitur, folia profert laurinis, iligneisúe ſimilia, breuiora tamen paulò, craſsioraq́;, colore potius pallido, quàm uiridi, in ambitu ubique ſerrata, rubra per medium excurrente coſta. Caudex cortice ueſtitur ſubrubro, aſpero, ſquamoſoq́;, à quo rami prodeunt rubentiores, ac læuiores. Floret menſibus iulio, & auguſto, floribus candidis, paruis, lilij conuallij uocati figura, racematim dependentibus. È quibus fructus gignuntur rotundi, ſorborum ferè magnitudine: qui primo exortu uirent, deinde flaueſcunt, maturi uerò rubent, aſpero tactu, nullo intus oſsiculo, fragorum modo, quorum etiam effigiem referũt. Sapor his inſipidus, ſimul & auſterus: quinetiam dum eduntur, linguam, & palatum ſtimulant accroſa quadam ſubſtantia, qua exterius conteguntur, ita ut planè aceroſi uideantur. His maximè delectantur turdi, & merulæ.*

Arbuti uſus, & uires.

Quo fit, ut hyeme, quo tempore ipſa poma maturitatem ſentiunt, eiuſmodi aues inibi laqueis, retibus, alijsq; aucupij generibus facilè capiantur. Arboris folia coriarijs expetuntur. Sunt qui credant, arbutum maximam opem præſtare aduerſus peſtem. Quamobrem aquam, quæ ex folijs extracta ſit, admixto oſſe in cerui corde reperto, ubi ſtatim morbus inuaſit, magno (ut ipſi aiunt) iuuamento ægrotantibus exhibent. Arbuti meminit Galenus libro VII. *ſimp. medicamentorum, ubi paucis inquit. Arbutus arbor ipſa qualitate acerba unà cum fructu eſt. eum memecylum nuncupant. Eſt autem hic, & infenſus ſtomacho, & capiti dolorem inferens.*

Ἀμυγδαλαί. AMYGDALAE. CAP. CXXXIX.

AMYGDALAE amaræ radicum tritarum decoctum uitia cutis in facie corrigit. Illitæ nuces idem munus præſtant: menſes admotæ ciunt: capitis dolori auxiliantur, illitæ fronti, aut temporibus cum aceto, uel roſaceo: epinyctidas ſanant ex uino: item putreſcentia ulcera, & quæ ſerpunt, & morſus canum cum melle. Earum autem eſu dolores finiuntur, aluum emolliunt, ſomnũ faciunt,

AMYGDALAE.

faciunt,vrinam cient: contra ſanguinis reiectiones cũ amylo, † & mentha aſſumuntur: renum uitijs, & pulmonum inflammationibus ex aqua in potu, aut eclegmate cum reſina terebinthina dantur: calculoſis, difficilique vrinæ in paſſo auxiliãtur: & illinctu cum melle, & lacte hepaticis, tuſsi, & inflationibus coli, nucis auellanæ magnitudine. quinis,ſeptenisue præſumptis, ebrietatem non ſentiunt potores. Vulpes ſi cum quadam eſca eas uorauerint, emoriuntur. Gummi eius calfacit,& adſtringit: reijcientibus ſanguinem, potum auxilio eſt: impetigines, quæ ſummum corpus occuparunt, illitum cum aceto tollit: tuſsi uetuſtæ cum diluto uino potum medetur: calculoſis cum paſſo bibere prodeſt. E' nucibus Græcis, dulces cibo idoneæ, ſed multò minus ualent in remedijs, quàm amaræ: attamen extenuant, urinam ciunt. Recentium eſu cum ſuo putamine, humida ſtomachi uitia emendantur.

Amygdalarũ conſideratio.

AMYGDALAE, *tam dulces, quàm amaræ fructus ſunt ubique uulgò notiſsimi. Differunt tamen inter ſe: nam amaræ maiore excalfaciendi, exiccandiq́; facultate præditæ ſunt, quàm dulces. quo fit, ut etiam dulcibus longè præferantur ad craſſos, pituitoſosq́; humores expectorandos. Galenus dulces paucis perſtringens libro* II. *de alimentorum facultatibus, ſic inquit. Amygdalæ nihil prorſus adſtrictoriæ facultatis ſortitæ ſunt: ſola enim extenuandi, atque abſtergendi ui pollent: qua tum uiſcera purgant, tum humorum è pulmone, ac thorace excreatus moliuntur, ac promouent.* Et de utroque Amygdalarum *genere differens libro* VI. *ſimplic. medicamentorum, primò amaras, deinde dulces proſequitur his uerbis.* Amygdala, *quæ quidem palàm amara ſunt, omnino extenuandi uim poſsident: quod & qualitas ipſa indicat, & experientia comprobat. Ac de amara quidem qualitate in quarto horum commentariorum proditum eſt. Cæterùm duo experientiæ exempla proponi ſatis eſt, unde uim eorum poſsis diſcere. Siquidem ephelin expurgant, & excreationibus ex pectore, pulmoneq́; craſſorum, lentorumq́; humorum impendio conferunt. Porrò hæc oſtenſa ſunt genere quidem incidentis, ſpecie uerò extergentis eſſe facultatis. Quin & quòd per accidens facultatem item habeant ab obſtructione liberandi, & ipſum ſuprà demonſtratum eſt, ſed & experientia monſtrat: nam in iecore craſſorum, uiſcoſorumq́; humorum in extremis uaſis impactorum obſtructiones abunde expurgant, expediuntq́;. Quin & laterum dolores ab huiuſmodi cauſa natos, & lienis, & coli, & renum ſanant. Porrò & ipſa arbor uniuerſa ſimilem ſortita uim eſt. Nam huius radices coctæ, atque illitæ epheleis purgant. Quotquot uerò ſunt amygdala dulcia, & ipſa leuiculam amaritudinem poſsident, quæ tamen dulcedine ſuperante occultatur: cæterùm id temporis ſpatio clarum fit. Demonſtratum autem retrò eſt, qualitatem dulcem moderatè eſſe calidam. hactenus Galenus.* Amygdalæ, *ut Theophraſtus, &* Plinius *prodidere, ex amaris dulces fiunt, ſi circumfoſſo ſtipite, & ab ima parte circumforato, defluens undique humor abſtergatur. Et contrà, dulces amareſcunt, ſi primo germinatu tenellæ arbores à pecore decacuminentur. Amygdalæ (ut etiam tradidit Galenus) non multum ſuppeditant alimenti: quanquam eis plerique utuntur & ad roborandam uenerem, & ad reficiendas uires.*

Amygdalarũ uires ex Gal.

† *In uulgatis Græcis exemplaribus hic non legitur* καὶ ἡδυόσμον, *id eſt, & mentha. Verùm dictionem hanc uertit* Marcellus *ex antiquis codicibus, quos habuiſſe teſtatur. eam quoq; &* Oribaſius, & *Serapio ex* Dioſcoride *tranſcribunt. Quæ ut ueræ* Dioſcoridis *lectioni adſtipulantur; ita hoc loco mentham addendam eſſe putauimus.*

Πιστάκια. PISTACIA. CAP. CXL.

PISTACIA, quæ conſtat in Syria gigni, pineis nucibus ſimilia ſunt, & ſtomacho amica. Trita cum uino contra ſerpentium ictus proſunt, ſiue edantur, ſiue bibantur.

Piſtaciorũ cõſideratio.

PISTACIA, *quorum eſt communis in officinis uſus, ex Syria Venetias importari ſolent. Quæ & è Syria (ut* Plinius *autor eſt)* Lucius Vitellius *cenſor in* Italiam *primus intulit, cùm legatus in ea prouincia fuiſſet, nouiſsimis* Tyberij Cæſaris *temporibus. Horum arbores* Venetijs, Caietæ, Neapoli, *& in alijs* Italiæ *locis uidimus, folijs lentiſci maioribus, colore ex uiridi in luteum inclinante, ac eodem ordine extremis ramuſculis emergentibus, è quibus racematim ſuis quæq; pediculis pendent Piſtacia.* Hæc (*ut libro* II. *de alimentorum facultatibus ſcriptum reliquit* Galenus) *parum præbent alimenti; tametſi infarctas humore iocineris uias expediant, & à uitijs liberent. Porrò an ſtomacho noxia ſint, an utilia, an aluum molliant, an adſtringant, nullum huius rei certum habere teſtimonium ſcribit*

Piſtaciorũ uires ex Gal.

PISTACIA.

Galenus. Cuius ſententiæ refragatur Auicenna, qui cùm palàm, & nominatim Galenum refellere nollet, libro ſecundo hac dicendi ratione utitur, his ferè uerbis. Inquit quidam, non inuenio, quòd Piſtacia ſtomacho proſint, aut ſanè officiant. Ego autē dico, quòd nauſeam diſcutiunt, & uentriculi os roborant. Argumento eſt ſubamara, ſubauſteraq́; qualitas, quæ guſtu in ijs deprehenditur. Hac igitur ratione freti medicorum nonnulli, non modò ad iocineris infarctus Galenum ſecuti Piſtacia exhibent; ſed ad iecur ipſum, uentriculumq́; roborandum, ea tam cibis, quàm medicamentis immiſcent. quin & ad conciliandam uenerem, & ad pinguedinem inducendam macie, & maraſmo affectis commendant.

Staphylodendron.

Quibuſdam in locis piſtaciorum ſylueſtrium nomine appellantur cuiuſdam arboris fructus, quam Plinius libro, & capite decimo ſexto STAPHYLODENDRON *nominat, etſi à piſtacijs effigie, & ſapore plurimùm diſsideant. Planta hæc humilis eſt, folio ſambuci, materie admodum imbecilli, floribus albicantibus, racematim dependentibus, quemadmodum & fructus: qui folliculis prouenit, rufo colore, ciceris effigie, maior tamen: in quo ſubuirens nucleus includitur, ſapore dulcis, ſed nauſeam cōmouens.*

Nuclei pinei uires.

Sapore piſtacijs ſimiles ſunt Pinei nuclei, qui in ſtrobilis includuntur. Hi enim (ut loco citato tradidit Galenus) corpus alunt, bonum procreant ſuccum, ſed craſſum; tametſi ægrè cōcoquantur. Verùm ſi Auicennæ etiam credimus, digerunt, leniunt, reſoluunt, ac impinguant. Proſunt præterea pulmonum uitijs, purulenta excreantibus, & tuſsi moleſtatis: ſed priuſquàm edantur, aqua calida macerare eos oportet, alioquin uentriculum lædunt. Semen augent, & uenerem excitant. Renes, & ueſicam non modò expurgant; ſed etiam roborant, eorumq́; ulcera prohibent. Vrinæ ſtillicidio opem mirificè præſtant. Quam ob cauſam Strobilini nuclei apud recentiores medicos in frequentiſsimo habentur uſu ad huiuſcemodi affectus.

Κάρυον βασιλικὸν. NVX IVGLANS. CAP. CXLI.

NVCES Iuglandes, quas nonnulli Perſicas uocāt, ſunt difficiles concoctu, ſtomacho inutiles, bilioſæ, capitis dolorem inferentes, tuſsiētibus inimicæ: uomituris tamen ieiunis in cibo aptæ. Cum ruta uerò, & caricis præſumptæ, & à ſummo cibo, uenenis reſiſtūt, nec minus ſi à ueneni hauſtu comedantur: largius eſitatæ, tineas latas pellunt: illinuntur mammarum inflammationi, abſceſsibus, luxatisq́ue, cum mellis exiguo, & ruta: cum cepa autem, ſale, & melle, canis, hominisq́ue morſui proficiunt: tormina, cum calyce ſuo peruſtæ, & umbilico admotæ, ſedant. Putamen combuſtum, tritumq́ue in oleo, & uino, infantium capite peruncto, nutrit capillū, alopecias replet. Siſtunt menſes nuclei uſti, ſi triti ex uino admoueantur: ijdem è ueteribus illiti carbunculis, gangrænis, & ægilopijs medentur: alopecijs commanducati, & impoſiti præſenti ſunt remedio. Nucibus tuſis oleum exprimitur. Recentes ſtomacho innocentiores ſunt, utpote ſuauiores: itaque allio miſtæ eximūnt acrimoniam. liuores in corpore illitu tollunt.

Nucum Iuglandium cōſideratio.

NVCES *Iuglandes, quæ in communi ſunt uſu, itemq́; arbores, à quibus eduntur, omnibus uulgò in Italia notiores ſunt, quàm ut à nobis repræſentari debeant, cùm nulla arbor Nuce ubiq; frequentius occurrat. Hæ Latinis Iuglandes, quaſi Iouis glandes*

glandes interliſis literis appellantur. Quo nomine primo mundi æuo eas appellatas eſſe, plures tradidere autores. Quippe cùm homines primùm glandibus tantùm diu uictitaſſent, inuenta tandem arbore, quæ nuces ferebat, deguſtato nucleorum ſapore, horumq; dulcedine mirum in modum allecti, nuces Iouis glandes ob excellentiam appellauere. De ijs differens Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ita ſcriptum reliquit. Nucis arbor tum in folijs, tum in germinibus adſtrictionem quandam poſsidet: cæterùm euidentem, multamq; in nucis putamine recēti pariter & ſicco. proinde eo tinctores quoque uti ſolent. At nos eius expreſsi ſucco ſimiliter, ut mororum, & ruborum in melle decocto, uice ſtomatici medicaminis utimur, & ad omnia reliqua adhibemus, ad quæ modò dicti ſucci conuenire cenſentur. Porrò nucis ipſius id, quod edendo eſt, oleoſum eſt, & tenue: itaq; ob id etiam facilè exprimitur, & quò diutius reconditum fuerit, magis tale efficitur. Quamobrem oleum ex eo inueterato exprimere liceat. Tunc ſanè admodum fit per halitum euaporatorium. Itaq; quidam eo gangrænas, & carbunculos, & ægilopas ſanant, ac nōnnulli ad νευρότρωτα, hoc eſt, neruorum uulnera utuntur. Et libro II. de alimentorum facultatibus ſic inquit. Habet Iuglans & adſtringentis qualitatis non exiguum, quæ temporis proceſſu marceſcit, degenerante tota eius ſubſtantia in pinguem ſuccum, adeò ut cibo prorſus fiat inidonea, quòd ueteri oleo, ſua pinguitudine adſimilis appareat. Viridis autem, atq; etiámnum humida, neq; adſtringentis qualitatis, neq; oleoſæ conſpicuè eſt particeps; ſed magis eſt quodammodo ἄποια, id eſt, qualitatis expers: quod ſaporis genus aqueum (ut dixi) uocare conſueuimus. Iuglans facilius, quàm auellana concoquitur, ſtomachoq; utilior eſt, & multò magis, ſi unà cum caricis edatur. Proditum autem eſt à pleriſq; medicis, ſi ambo hæc cum ruta ante alios cibos ſumantur, hominem non magnopere à letalibus pharmacis lædi poſſe. Conſtat præterea humidas deiectioni magis, aridas uerò minus conuenire. Non pauci quoq; cum garo iuglandes præſumunt, uentris ſubducendi gratia. Ad hoc autem uirides aptiores ſunt, utpote quæ adſtringentis qualitatis minùs participes ſunt. Quin & aridarum quoque, ubi prius in aqua fuerint maceratæ (ut nonnulli faciunt) ſimilis, ac uiridium facultas habetur. hæc Galenus.

Iuglandiū uires ex Gal.

Cæterùm Iuglandes uirides decerptæ menſe maio, uel iunio appetente, antequàm earum putamina obduruerint, ſaccharo, uel melle aſſeruatæ ſtomacho utiles euadunt, & ori non ingratæ.

Iuglandes cōditæ.

Sed quoniam ſermo nobis eſt de nucibus, cùm Dioſcorides, Galenus, ac cæteri poſteriores Græci de Indicis, Myriſticis, Metellis, ac Vomicis nihil, quòd conſtet, memoriæ prodiderint, hic ea non diſsimulanda putaui, neq; alienum duxi recenſere, quæ de ijs ex Mauritanorum monumentis, & recentiorum quorundam hiſtorijs ſum conſecutus. Sed primò de Indicis dicamus. Nuces igitur INDICAE myropolijs omnibus uulgatiſſimæ, fructus ſunt arboris cuiuſdam (ut Mauritani autores ſunt) palmæ effigie, prægrandes, magnorum melonum inſtar, ab arbore dependentes: nanq; magna inuolucrorum mole obteguntur. Cortex ijs extimus colore conſtat in atrum rufeſcente, ſubdurus, tenax, calloſusq;, intus uerò uilloſa materie compactus, quæ in capillamenta manibus exterius fatiſcit. Subtus eſt putamen triquetrum, uilloſum, barbatumq;, cornu inſtar prædurum, eiusdem ferè coloris nucleum continens, oui anſerini magnitudine, intus concauum: ſubſtantia illi pinguis, craſsitudine ſemidigitali, duriuſcula, tenax, calloſaq;, albicans, ſapore dulci, butyrum referens, tenui ſed aſpero obtecta cortice, putaminis colore. Probantur recentes, eæq; præſertim, in cuius concauitate liquor quidam dulcis includitur: ſiquidem hoc argumēto recentiores facilè cognoſcuntur. Excalfaciunt ſecundo abſceſſu, humectant uerò primo. In cibis ſumptæ, etſi noxium admodum ſuccum non gignant; uentriculo tamen laborem inferunt: ſemen augent, & uenerem excitant.

Nucis Indicæ conſid.

Oleum, quod è nucibus Indicis exprimitur, utiliter hemorrhoidibus inungitur, oleo præſertim admixto, quod è perſicorum nucleis elicitur: per ſe illitum lumborum, & genuum dolores mulcet, & uentris animalia pellit. Quod uerò recentes nuces preſſæ ſtillauerunt oleum, denſum eſt, candidum, & pingue: in ſumma ſubſtantia, qualitate, ſapore, ac deniq; facultatibus butyro non diſsimile, ſed longè melius ſubminiſtrat alimentum. Nux Indica lætiore ſagina corpora reficit. Idcirco ſtrigoſas mulieres mirum in modum impinguat, & ad craſsitiem reducit. hactenus de Indicis.

Oleum ex nucibus Indicis.

His ſuccedunt MYRISTICAE, quæ uulgò officinis ob odoris præſtātiam Muſcatæ, quaſi moſchatæ dicuntur. Hæ (ut referunt ij, qui Indica litora perluſtrarunt) proueniunt copioſiſsimæ in inſula quadam nomine Badan: ibiq; eas proferunt arbores quædam noſtratibus perſicis haud abſimiles, anguſtioribus tamen folijs, ac breuioribus. Hæ poſt foliorum germinationem, florem ſtatim emittunt, quem Macim Arabes uocant. Panditur is ſylueſtrium roſarum modo: è cuius medio nux erumpit, & proceſſu temporis perficitur, & ubi maturitatem ſenſerit, macis roſarum inſtar, expanſus eam circumplectitur: quam poſtea ſuo tempore cultores legunt certatim, & quàm quiſq; poteſt uberius, quoniam ſunt ibi omnia cōmunia. Arbores abſq; cultu, ſuppeditante tantùm natura, ſuos fructus edunt. Myriſticæ nuces ſuo maci, tanquam rete cōprehenſæ Venetijs in officinis quàm plurimis uiſuntur, duro putamine concluſæ, auellanarum modo, colore ſubnigro: quo fracto compactilis ſubeſt globulus, nuclei uice, & is eſt nux Myriſtica, quam uſurpare ſolemus. Præferuntur recentes, quæ nullam præſenſerint cariem: item ponderoſæ, farctæ, præpingues, humore redundantes, ita ut adacta acu confeſtim è uulnuſculo exeat humor.

Nucis Myriſticæ conſid.

Siccant (ut Mauritani ſcribunt) & excalfaciunt ordine ſecundo completo. Adſtringunt, oris ſuauitatem commendant, & fœtentis animæ uirus commāſæ abolent: lentigines in facie emendant, uiſum acuunt, uentriculum & iecur roborant: lienem abſumunt, urinam ciunt, fluentem aluum ſiſtunt, flatus diſcutiunt, & frigidis uteri affectibus mirificè proſunt: & ut in uniuerſum dicam, facultas eis eadem, quæ & caryophyllis. E recentibus prius contuſis, & in cacabo calefactis prælo exprimitur liquor, qui refrigeratus ceræ nouæ inſtar concreſcit, fragrantiſsimum ſpirans odorem, neruorum & articulorum diuturnis doloribus à frigore excitatis utiliſsimus: quin & ueneris inunctionibus maximè expetitur.

Myriſticarū uires.

Myriſticas nuces ueteribus Græcis ignotas fuiſſe illud fidem facit, quòd Theophraſtus, Dioſcorides, & Galenus earum, quòd in ſuis monumentis legerim, nuſquam meminerint. Quare & hic quoq; aſſerere non dubitauerim, macerem (ut in eius mentione diximus) Dioſcoridi, & Galeno myriſticæ nucis florem eſſe nequaquam. Nam ſi ad eos floris cognitio

Nuces uomicæ,& metellæ

Multorum error.

Fuch. lapſus.

perueniſſet, ueri quidem ſimillimum eſt,quòd etiam fructus notitiam habuiſſent: quos, certò ſcio, ob ſuas admirabiles facultates,& naturæ dotes nunquam ſcriptis diſsimulaſſent. Præter odoratas,eas etiam nuces memorant Mauritani, quas VOMICAS, *&* METELLAS *uocant. Sed tam officinæ, quàm medicorum uulgus has magno errore confundunt, quòd plerunq; legitimas uomicas metellarum loco uſurpent, & contrà metellas nonnunquam uomicarum uice. Nam Vomicas quidem eas appellant errore ducti, quæ lupinorum inſtar compreſſæ ſunt, & tenui quadam lanugine contectæ, quarum eſu canes necantur. Metellas uerò, quæ nonnihil extuberantes, quibusdam nodis, ueluti paruis oculis, per ambitum ſunt refertæ. At eorum lapſus facilè deprehendi poteſt Serapionis teſtimonio, qui Abrahami autoritate reddidit nucem Vomicam colore inter glaucum,et album, auellana paulò maiorem, nodoſamq;. Quibus notis eas eſſe præditas conſtat,quas ſeplaſiariorum uulgus metellas appellat, quæ nullo modo reſpondent legitimis metellis à Serapione deſcriptis,his uerbis. Nucis metellæ arbor,uomicæ arbori non diſsimilis, fructũ gerit mandragoræ,oleoſum,hirſuto cortice, ſapore non iniucundo. Quæ notæ perſpicuò adſtipulantur ijs, quas Vomicas nuncupant: eæ ſiquidem corticem habent hirſutum, oleoſæ ſunt, & guſtui non ingratæ. quin & facultatibus, non autẽ notis (ut quidam falsò exiſtimant Serapionem intellexiſſe) mandragoræ fructus referunt, cùm autore Serapione, quarto refrigerent exceſſu, ita ut drachmarum duarum pondere eſitatæ interimant, minore uerò menſura temulentiam faciant. Quos quidem effectus præſtare uidemus non modò in canibus, ſed etiam in hominibus, quibus hæ datæ fuerint, quas uomicas eſſe contendunt: ſiquidem Serapio de Vomicarum facultatibus differens, nullam letalem uim eis adſcribit, ſed quòd tantùm duarum drachmarum pondere cum anethi decocto, uel ſale hauſtæ, mirificè uomitum eliciant. Quamobrem dixerim ego,illas,quibus calloſa tubera ſupereminent,nodiq; uiſuntur, oculorum ferè inſtar,legitimas eſſe uomicas: metellas uerò, quæ preſſæ, & hirſutæ canibus necandis aptiſsimæ habentur. Cæterùm neſciuerim ego, qua ratione ductus Leonarthus Fuchſius ultimo libello, ubi tantùm ſtirpium imagines in exiguam formam contraxit, dixerit nuces metellas hiſpidos eſſe fructus peregrinæ illius plantæ, quam antea magno uolumine Stramoniam uocauerat. Quod prorſus reclamare uidetur Mauritanorum ſententiæ, à quibus harum hiſtorias accepimus.*

Anacardij mẽtio,& uires.

Sed quoniam ſcribenti mihi de Nucibus omnibus ANACARDIA *ſeſe obtulere Græcis ueteribus ignota, cùm & ipſa in officinarum uſu expetantur, de eis quoq; uerba facere ex Arabum teſtimonio, non quidem ab re fore duximus. Sunt igitur Anacardia (ut teſtis eſt Serapio) fructus cuiuſdam arboris auicularum corculis non diſsimiles, unde & nomen, colore etiámnum cordis modo ruſeſcente, cùm ſcilicet ab arbore decerpuntur. Ineſt ijs liquor mellis craſsitie ſub cortice reſidens, ſanguinis modo rubicundus, ſub quo eſt & nucleus paruæ amygdalæ effigie. Naſcuntur in Siciliæ montibus, qui continuè igneas eructant flammas. Excalfaciunt, & exiccant tertio exceſſu. Præſtat in medicina liquor; etſi myropolæ communi errore & cortice, & nucleo utantur. Anacardia (ut aiunt) labantes reuocant ſenſus, memoriæ iacturam reſarciunt,& neruorum,& cerebri affectibus,quos frigida cauſa attulerit, auxiliantur: nihilominus ſanguinem exurunt,& cutim ulcerant. Quare Anacardia iuuenibus noxia ſunt,cùm & adurant, & deleteria facultate non uacent: cui tamen remedio eſt lac affatim potum,& oleum ex eorum nucleis expreſſum.*

Κάρυα ποντικά. NVCES AVELLANAE. CAP. CXLII.

NVCES auellanæ, quas & leptocarya uocant, ſtomacho infeſtæ ſunt: ipſæ tamen tritæ, & in aqua mulſa potæ,tuſsi ueteri medentur: toſtę,& cum exiguo piperis potæ,deſtillationem concoquunt. Crematarum cinis cum axungia, aut adipe urſi perunctus, alopecijs capillum reddit. Aiunt nonnulli uſta earum putamina, & in cineris ſpeciem redacta, cum oleo, cæſiorum oculorum pupillas infantibus denigrare, perfuſo ſincipite.

Auellanarum conſideratio.

AVELLANAE *nuces ideo Græcis Ponticæ dictæ ſunt, quòd in Græciam(ut Plinius inquit) è Ponto primùm allatæ fuerunt. In Italia tamen & in urbanarum, & in ſylueſtrium genere numeroſæ reperiuntur. Cæterùm ex domeſticis aliæ oblongæ, aliæ rotundæ ſunt: ueruntamen oblongas & præſtantiores, & guſtui gratiores eſſe conſtat; & illæ præſertim, quæ putamine uehementer rubent, & fractu minimè ſunt contumaces, quales ſunt Vicentinæ. Oblongæ ſerius maturitatem ſentiunt, celerius uerò rotundæ. quapropter illæ uegetiori ſunt nucleo, diuq; perdurant. Sylueſtribus coryletis ferè innumeris ſcatent Tridentini montes, quæ oblongas pariter, & rotundas largiuntur nuces, tanta ubertate, ut eas rura ſaccis legant, ubi maturitatem ſenſerint. Auellanæ (ut memoriæ prodidit Galenus tum lib.* VII. *ſimplicium*

ſimplicium medicamentorum, tum ſecundo de alimentorum facultatibus) plus habent eſſentiæ terreſtris, ac frigidæ, quàm Iuglandes. quin & plus præbent alimenti: ſiquidem denſiores ſunt, & minus pingues. Diocles autor eſt, Auellanas nuces minus amygdalis alere, cibis in uentriculo ſupernatare, largius eſitatas caput tentare; innocentiores tamen eſſe uirides, quàm aridæ.

Auellanarum uires ex Gal.

Μορέα. MORVS. CAP. CXLIII.

MORVS arbor nota eſt. Cuius fructus aluum ſoluit, ſtomacho inutilis eſt, & facilè corruptionem ſentit. Hoc idem præſtat mori ſuccus: decoctus autem æreo uaſe, atque inſolatus, adſtringentior redditur. Facit ad fluxiones, nomas, & tonſillarum inflammationes addito mellis exiguo. Sed inoleſcit uis eius, adiecto ſciſsili alumine, galla, croco, & myrrha: item myricæ ſemine, iri, & thure. Immatura mori poma ſiccantur, tuſaque acinorum rhois uice, obſonijs miſcentur, ut cœliacos iuuent. Radicis cortex decoctus in aqua, & potus aluum reſoluit: latas uentris tineas excutit: his quoque auxiliatur, qui aconitum hauſerunt. Folia trita ex aceto illita, ambuſtis igni medentur: tinguntque capillum, uitium, & fici nigræ frondibus ſimul coctis in aqua cœleſti. Succus foliorum cyathi menſura potus, contra phalangiorum morſus auxilio eſt. Feruefacti corticis, & foliorum iure, dentes aptiſsimè in dolore colluuntur. Radix circiter meſſem inciſa, facto in ambitu ſcrobe, ſuccum emittit, qui poſtridie concretus inueniri ſolet. Is in dolore dentium efficax eſt: tubercula diſcutit, & aluum purgat.

Mori conſideratio.

EST ET *Mori utrunque genus album, & nigrum paßim uulgaris notitiæ in Italia; præcipuè his in locis, ubi bombyces ſericifici aluntur. Conſtat alba mororũ poma adſtringentem facultatem longè minorem, quàm nigra eſſe adepta (etſi Dioſcorides, & Galenus alborum non meminerint) ex multa & perſpicua, ſed paululum inſipida dulcedine, quæ guſtatu deprehenditur: ſiquidem in maturis nulla planè adſtringendi uis percipi poteſt. Morus nouißima urbanarum germinat, foliaq; emittit: eaq; propter ueteribus dicta fuit arborum ſapientißima. Mora (ut prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, item ſecundo de alimentorum facultatibus) matura quidem uentrem ſubducunt, immatura uerò ubi aruerint, admodum reſtringunt. Itaq; ad dyſenterias accommoda ſunt, item ad cœliacas, & quaſcunq; alias fluentes affectiones. Porrò quòd maturorum ſuccus ad oris medicamenta ſit utilis, propter eam uidelicet, quæ ineſt illi, adſtrictionem, neminem latet. Præterea ad alia complura particularia, quæ mediocrẽ expoſcunt adſtrictionem, competit. At immatura mora præter acerbitatem, ſortita ſunt & aciditatem, & tota adeò arbor in omnibus ſuis partibus mixtam aliquam uim obtinere uidetur, ex reſtringente, & purgante compoſitam. Attamen in radicis cortice purgatoria cum quadam amaritudine exuperat, adeò ut & latas interaneorum tineas perimat. In alijs autem partibus reſtringens uincit; in folijs tamen, & germinibus quodammodo media utriſque temperies eſt. Mora ubi primùm manſa fuerint, ingeſta citißimè tranſeunt, & alijs cibis ſuo ueluti ductu uiam ſtruunt. Verùm ſecundo loco ſumpta, celerrimè alijs unà cum cibis corrumpũtur: id quod etiam faciunt, ſi cùm eduntur, prauo in uentriculo humori occurrant. Quòd ſi corruptionem non ſentiant, corpus quidem humectant, ſed non planè refrigerant, niſi actu frigida aſſumantur. Paucißimum miniſtrant alimentum ſimiliter atq; pepones; haud tamen uomitum cient, nec ſtomacho, ut illi aduerſantur.* De Moris autem, quæ rubi ferunt, lib. IIII. in Ruborum commentatione, Deo fauente, latius diſſeremus. *Sed quoniam mori folijs & ueſcuntur, & aluntur uermiculi, qui admirabili naturæ ſpectaculo nobis* SERICVM *uellus conficiunt, quo recentiores medici in his, quæ cordi conueniunt, medicamentorum compoſitionibus utuntur, ut, quantum per me fieri poteſt, omnibus rei medicæ ſtudioſis fiat ſatis, ea de Serici uiribus hic perſtringam (quandoquidem non inuenio è ueteribus Græcis, qui de hoc quicquam prodiderit) quæ Auicenna poſteritatis memoriæ commendauit tractatu, quem de uiribus cordis inſcripſit. Sericum itaque (eodem autore) mirificè exhilarat. qua in re crudum eo longè præſtat, quod ignem fuerit expertum; tametſi coctum quandoque in uſum ueniat, uerùm antequàm in infectorum cortinis immerſum inficiatur. Excalfacit Sericum, reſiccatq; ordine primo: exiccat, & attenuat ea naturæ dote, ut cor recreet, lætumq; efficiat. Quapropter laxat, firmat, purificat, & illuſtrat ſpiritus. neque eius facultas uni tantùm aßignatur ſpirituum generi in una tantùm diſpoſitione; ſed ei proprium eſt, omnibus æquè ſpiritibus opem ferre, ita ut ſpiritus tam uitales,*

Mori uires ex Galeno.

Serici mẽtio, & uires.

 & animales,

& animales, quàm naturales reficere ualeat. Cæterò quanuis negauerit Auicenna decoctum ſericum, & fullonum coloribus imbutum in medicos uenire uſus; Meſues tamen in eo ſerapio, quod de pomis inſcribitur, id ſericum admittit, quod cocco legitimè ſit infectum. Idq; ſimiliter inſerit in ea medicamenti compoſitione, quam Alchermes ipſe nuncupauit.

Συκόμορος. SYCOMORVS. CAP. CXLIIII.

SYCOMORVM, aliqui etiam ſycaminum, id eſt, morũ, uocant, cuius fructus ſycomorũ etiã, propter inefficacẽ guſtum, appellatur. Arbor eſt magna, fico ſimilis, frõdoſa, multo lacte abundans: folijs mori: pomum ter, aut quater anno fert, non ramis, ut fico, ſed caudice ipſo, caprifico non diſsimile, dulcius groſsis, ſine granis interioribus: quod non matureſcit, niſi ungue, aut ferro ſcalpatur. Naſcitur plurimum in Caria, Rhodo, locisque non multi tritici feracibus; ubi prouentu fœcundo, reſtibilique iuuamentum adfert, cùm annonæ caritas premit. Pomum aluo utile eſt, ſed perquàm exilem præbet alimoniam; ſtomacho aduerſatur. Succus primo uere tenera arbore antequàm fructum ferat, eximitur, lapidis ictu ſummo cortice deſquamato: ſi enim altiore plaga uioletur cortex, nihil effluet. Spõgia, aut uellere lacryma excipitur, quæ ſiccata, & in paſtillos coacta, fictili uaſe reponitur. Vis ſucci emollit, vulnera conglutinat, diſcutit collectiones coctioni repugnantes: bibitur etiam, aut illinitur contra ſerpentium morſus, duratos lienes, ſtomachi dolores, & perfrictiones. celerrimè teredinem ſentit. Gignitur & in Cypro arbor genere diſtans, quæ cùm ſit vlmus, prædita tamen eſt folijs ſycomori, fructu pruni magnitudine, multò dulciore, ſupradictis cætera ſimilis.

Sycomori hiſtor. ex Theophraſto.

SYCOMORVS (ut Theophraſtus eſt autor libro IIII. capite II. de plantarum hiſtoria) arbor eſt moro noſtrati ſimilis, quippe folio, magnitudine, aſpectuq; proxima. Fructũ præter cæteras peculiariter gignit: nõ enim germinibus, non ramis extremis, ſed caudice pomum parit magnitudine ficus, & uiſu proximum, ſucco atq; ſapore caprificis ſanè ſimile, uerùm longè dulcius, granisq; internis omnino carens, multitudine numeroſius matureſcere nequit, niſi ſcalpatur. Scalpitur autem unguibus ferreis: & cùm ſcalpta poma ſunt, ad quartum diem matureſcunt: hiſce ablatis, alia, & alia ex eodẽ loco ſubnaſcuntur, terno ita, & quaterno partu copioſa. Lactuoſa arbor admodum eſt, & materies (quòd ſit ſolida, robuſta, & nigra) ad multa commoda exiſtit. Hæc inter cæteras arbores id ſibi proprium uendicauit, quòd cæſa cõtinuò uiret, neq; ſiccatur unquam, niſi aqua obruatur. Eaq; propter & lacubus, & ſtagnis demergitur, madefactaq; in profundo ſiccatur, cùmq; ſicca omnino fuerit, ſuperfluitat, atq; innatat. hactenus Theophraſtus.

Sycomori mẽtio ex Galeno.

De Sycomoro diſſeruit Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus, ubi ita ſcriptum reliquit. In Alexandria Sycomori plãtam uidi unà cum fructu, paruæ, candidæq; ficui adſimilem. Is fructus nullam habet acrimoniam, exiguæ dulcedinis eſt particeps, eſtq; facultate humidior quodammodo, ac frigidior, ueluti mora. Quinimo inter mora, ac ficus medium iure quis ipſum collocarit, atque hinc nomen ipſi inditum eſſe mihi uidetur. Ridiculi nanq; ſunt, qui fructum hunc ob id aiunt ſycomora fuiſſe nominatum, quòd paruis ficubus aſsimiletur. Ipſius autem naſcendi ratio ab alijs arborum fructibus quodammodo eſt diuerſa: haud enim ex primoribus ramulis, ac germinibus, ſed ex prægrandibus ramis, caudiceq; enaſcitur. hæc Galenus.

Ficus Cypria

Sycomoro ſimilis eſt (ut loco citato memoriæ prodidit Theophraſtus) quæ in Creta uocatur Cypria ficus: nam & ipſa fructum edit, caudice, ramisq; craſsiſsimis. Differt tamen à priore, quòd germẽ quoddam emittit ſine ullis folijs, radiculæ ſimile, cui fructus præpilatur. Caudex arboris magnus, & populo albæ proximus, eiusq; folia ulmum repræſentant. Quater anno fructum fundit, ſed nullum ad maturitatem perducit, niſi pomo ipſo immaturo inciſo, emiſſoq; lacte. Dulcedo ficubus non abſimilis, & interna groſsis planè conueniunt. magnitudo autem pruni eſt. Quod maximo eſt argumento, hanc quoq; plantam in Sycomori genere annumerandã eſſe.

Vulgaris error.

Quare apertè hallucinantur ij, qui putant arborem Sycomorum eſſe, quæ plerunq; uiſitur in monachorum clauſtris uulgò uocatis, & in templorum plateis, ubi mortuorum cadauera humantur, è cuius baccis monachi uerticillos factitant, quibus mulieres ſuas numerant preces. Hanc (ut Bellunenſis caſtigauit) Azadaracht appellat Auicenna, quã deleteriæ facultatis participem eſſe prodit Fen ſexta quarti, ut latius libro ſexto dicemus.

Σῦκα. FICI. CAP. CXLV.

Fici maturæ recentes ſtomachum lædũt, aluum ſoluunt, ſed facilè contracta ab eis fluxio ſiſtitur: ſudorem euocant papulaſque, ſitim ſedant, calorem reſtinguunt. Siccis natura excalfaciendi, vires alunt, ſed ſitim magis ſtimulant, aluo utiles: rheumatiſmis uentris, & ſtomachi contraria: gutturi autem, arteriæ, renibus, ueſicæ, & ijs, quos longa ualetudo decolorauit, anhelatoribus, hydropicis, comitialibus aptiſsimæ. feruefactæ cum hyſſopo, & potæ, thoracem purgant: tuſsi ueteri, diuturniſque pulmonũ uitijs cõueniunt. aluum molliunt tuſæ cum nitro, & cnico, dein manducatæ. Decoctum arteriæ, & tonſillarum inflammationibus gargarizatu prodeſt. cum hordeacea farina cataplaſmatis miſcentur, & in muliebres fotus cũ fœnogræco, & ptiſana. Cæterùm cum ruta coctæ, torminibus infunduntur: coctæ, illitæque duritias diſcutiunt: parotidas, & furunculos emolliunt: panos ad maturationem perducunt, maximè nitro, iri, aut calce addita. Crudæ, ſi cum antedictis tundantur, eadem efficiunt: cum malicorio, pterygia purgant: cum atramento ſutorio, deploratis ferè tibiarum fluxionibus, & cacoëthicis ulceribus medentur: quin & cum uino decoctæ addito abſinthio, & hordeacea farina, utiliſsimè hydropicis illinuntur. Crematæ cum cerato ſanant perniones: prurigines, ſonituſque, ſi crudæ terantur, & ſinapi, liquoreque aliquo excepte auribus inſtillentur. Tam ſylueſtris, quàm ſatiuæ fici lacteus ſuccus coaguli modo lac contrahit, cõcretumque diſſoluit, ut acetum: exulcerat corpora, meatus aperit. ſoluit aluum, vuluam recludit cum detrita nuce Græca potus: menſtrua ciet cum luteo oui appoſitus, aut Tyrrhenica cera: podagricorum cataplaſmatis cum farina fœnigræci, & aceto utilis: lepras, lichenas, uitiligines, uitia cutis in fatie, pſoras, ulcera in capite manantia, cum polenta expurgat: inſtillatus plagæ, percuſsis à ſcorpione, uenenatorum ictibus, & rabioſi canis morſibus auxiliatur: prodeſt dentium dolori lana exceptus, & cauis eorum additus: uerrucarum informicationes tollit cum adipe, circumlita in ambitu carne. Hoc idem præſtat ſuccus è teneris ramis ſylueſtris fici, qui lacte prægnantes, ſilente adhuc oculo, tuſi exprimuntur, & ſiccatus in umbra reponitur. Et lac, & ſuccus imponuntur exulceratorijs medicamentis. Decocti cum bubulis carnibus ramuli ficulni, facilem afferunt decoctionem. Lac efficiunt, quod magis ſoluat, ſi inter coquẽdum ficulneo ſurculo, ſpathæ loco, moueatur. Groſsi, quæ erinei nonnullis uocantur, coctæ illitæ, ſtrumas, nodoſque omnes emolliunt. Crudæ formicas, uerrucas, & thymos, nitro, farinaque additis, tollunt. Folia eadem poſſunt. Illita cum ſale, & aceto ulcera in capite manantia, epinyctidas, & furfures ſanant: ijs ficoſæ extuberationes, & palpebrarum ſcabritiæ perfricantur. Nigræ ficus folijs, cauliculiſque, candidæ uitiligines perunguntur: faciunt ad canum morſus, & ulcera, quæ ceria, id eſt, fauos, uocant. Groſsi cum ſylueſtris papaueris folijs oſſa extrahunt: furunculos cum cera diſcutiunt: contra muris aranei morſus, & ſcolopendræ uenena, cum eruo, & uino illitæ, auxiliantur. Fit ex cinere ficus tam ſylueſtris, quàm ſatiuæ lixiuium, crematis ramorum cauliculis, quod ſubinde macerari opus eſt, & inueteraſcere: ſiquidem inter cauſtica intelligitur. Gangrænis prodeſt: nanque expurgat, & conſumit, quæ excreſcunt, eoque ſic utendum eſt; ſpongia aſsiduè hoc lixiuio imbuta ſuperponitur. Interdum dyſentericis, & in fluxiones uetuſtas, & ſinus cuniculatim exedentes, magnoſque, inſtillari conueniet. Etenim purgat, conglutinat, carne replet, & oras committit, non ſecus atque emplaſtra, quæ cruentis vulneribus inijciuntur, enæma uocant. Bibitur ad diſcutiendum ſanguinem concretum, & contra præcipitationes, rupta, conuulſa, cum cyatho aquæ recenter colatum, addito olei exiguo: cœliacis, dyſentericis, per ſe cyathus datus prodeſt: neruorum uitijs, conuulſionibus, commodè illinitur ex oleo, utpote quod ſudores moueat: aduerſus gypſi potum, & phalangiorum morſus bibitur. Hæc eadem præſtant reliqua lixiuia, præſertim quernum: omnia tamen adſtringunt.

Fici *fructus ſunt in Italia uulgò notiſsimi. Quarum etſi plura notentur genera in candicantium, & nigreſcẽtium diſcrimine; ſunt tamen omnibus notiores ob frequentiſsimum in autumno earum in cibis uſum, quàm ut nobis* Ficorum conſideratio.

præſtantiores

præſtantiores repræſentare, ac deſcribere ſit opus. Siquidem omnes ſatis guſtus edocuit, eas eſſe laudatiſſimas, quæ planè maturæ pinguedine, & ſapore cæteras antecellunt. Sed ut præter id, quod à Dioſcoride proditum eſt, earum omnibus facultas innoteſcat, & temperamentum: quin & ut omnes cognoſcant, quod præbeant alimentum, quamq; utilitatem, ac noxam inferre poſſint, ea paucis ediſſeram, quæ ex Galeno deprompſi. qui in primis lib. II. de alimentorum facultatibus ſic ſcriptum reliquit.

Ficorũ facultas ex Gal.

Ficus tametſi minus praui ſucci gignant, quàm cæteri omnes non modò fugaces, ſed etiam autumnales fructus, non tamen id uitium prorſus effugere potuerunt. Cæterùm hæc ipſis inſunt bona, nempe quòd commeabiles ſint, & facilè in totum corpus peruadant, penetrentq;. Nam & abſtergendi ui pollent haud obſcura: cuius gratia poſt ipſarum eſum nephritici multas arenulas excernunt. Cùm porrò omnes autumnales fructus exiguum corpori alimentum præbeant, minimè omnium ficubus id uſuuenit. Carnem tamen non compactam, neque firmam generant, ceu panis, & ſuilla caro, ſed turgidulam, & ſubinanem, ueluti fabæ. Quin uentrem flatibus implent & ipſæ, & non mediocrem hinc profectò moleſtiam intuliſſent, ni etiam celerem deſcenſum eſſent adeptæ, cuius beneficio, cùm celeriter peruadant, flatus, quem excitant, non diu manet, atque ob id minus cæteris autumni fructibus lædere conſueuerunt. Cæterùm maturæ ficus immaturas non mediocriter antecellunt, quod & in alijs quidem omnibus cernitur fructibus: quanquam non tantum in illis diſcrimen exiſtit. Siquidem ad plenum maturæ ficus paulò minus omni prorſus noxa uacant. Et ſequenti capite, ubi uuarum facultates recenſet, ſic inquit. Ficus, & uuæ quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumq; praui ſucci habent, præſertim cùm exactam maturitatem fuerint adepta. Porrò quòd ipſa nutriant, maximo argumento ſunt ij, qui uinearum fructum cuſtodiunt: ſiquidem hi cùm duos menſes ſolis uuis, ac ficubus, quorum cuſtodiæ præſunt, ueſcantur (niſi fortè panis quidpiam cum illis addant) obeſi tamen, ac pingues fiunt. At caro, quæ ex ipſis gignitur, haud quaquam eſt firma, ac denſa, quemadmodum ea, quæ ex carnibus fit; ſed laxa eſt, ac præhumida: ob id celeriter etiam, cùm ueſci ipſis deſierint, contrahitur, ac conſidet. Idem etiam de Ficubus ſiccis differens loco prius citato, ita ſcribit. Caricæ multiplicem quidem habent utilitatem; ſi quis tamen largiùs eſitauerit, ab eis offendetur: non admodum enim probum ſanguinem gignunt, quapropter pediculorum quoq; agmen eas comitatur. Incidendi, extenuandiq; uim habent, qua & uentrem ad excretionem irritant, & renes expurgant. Iecori autem, lieniq; inflammatione obſeſſis ſunt noxiæ, quemadmodum & ficus, non peculiari quadam eximia facultate, ſed communi ratione dulcium omnium ciborum, ac potuum. Obſtructis autem illis, aut ſcirrho tentatis, ipſæ ex ſeſe nihil proſunt, nec obſunt: ſed medicamentis incidentibus, ac extenuantibus, & abſtergentibus miſtæ, non mediocriter auxiliantur. Ideoq; nonnulli medicorum in dictis lienis, ac hepatis affectibus exhibent ipſas longè ante cibum cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio, aut ſatureia, aut calamintha, aut origano, aut hyſſopo. Ad eundem etiam modum, ſi caricæ cum alio quopiam eorum, quæ facultatem habent acrem, aut omnino incidendi, ac extenuandi aſſumantur, non ſolùm ſic affectis; ſed ſanis quoque utiles erunt. Siquidem iecoris meatus, per quos fertur alimentum, apertos eſſe non ægrotantibus modò; ſed benè ualentibus etiam tutiſſimum eſt. Proinde hoc pacto ficus cum ſale extenuante, aceto, & garo præparatas uulgò comedunt, quòd id utile eſſe experientia didicerint. Veriſimile autem eſt, ipſorum nonnullos medici cuiuſdam conſilio adductos, ficus hoc modo primùm comediſſe; deinde eam notitiam ad uulgus dimanaſſe. Qui uerò cum cibo aliquo incraſſante ficus, & caricas edunt, non mediocriter offenduntur. Item libro VIII. de ſimplicium medicamentorum facultate idem Galenus ita ſcribit. Ficus aridæ uim habent excalfaciendi ordine primo etiam completo, aut ſecundo incipiente: habent uerò etiam partium tenuitatem quandam. Ex iſtis duobus idoneæ ſunt, quæ tumores duros concoquant: ſtatim uerò etiam ea diſcutiunt. Atque ipſæ per ſe illitæ eiuſmodi uim obtinent. Sed & decoctum earum eiuſdem utique naturæ eſt. Verùm ubi magis concoquere conſilium eſt, miſcenda eſt farina triticea: ubi uerò plus diſcutere, hordeacea. panis horum in medio eſt. Sed hæc magis ſunt propria tractatus de medicamentorum compoſitione, & rationis curandi. uerùm in præſentia hæc de caricis nouiſſe ſufficiat. Porrò ſcire oportet, quòd quæ pinguiores ſunt, magis poſſunt concoquere: quæ uerò guſtu acriores, magis tum extergere, tum diſcutere. Cæterùm quod ex ijs plurimùm in aqua coctis efficitur, ſimile eſt melli, non ſolùm conſiſtentia, ſed & facultate. Porrò ficus uirides comeſæ, propter admiſtam humiditatem, facultatis ſunt imbecillioris: ſubducunt tamen aluum utræque tum humidæ, tum ſiccæ. Ficus arbor calidæ, tenuiumq; partium temperaturæ eſt, ceu indicant tum liquor eius, tum foliorum ſuccus: ualenter enim eorum uterque calidus eſt. Itaque non mordicat tantùm, aut abſterget uehementer; ſed & ulcerat, & ora uaſorum reſerat, & formicas, quas myrmecias uocant, eijcit: quinetiam purgare poteſt. Porrò ficus agreſtis, quam erineum Græcè (Latinè caprificum) nominant, tum liquor, tum ſuccus ad omnia quàm ſatiuæ ualentior eſt. Sed & cradæ, hoc eſt, rami earum adeò ſunt calidæ, tenuiumq; partium temperamento, ut carnes bubulas duras, ſi coquendis adijciantur, friabiles, ac teneras efficiãt. hæc de ficubus Galenus.

Fici præcoces.

Democritus præcoces ficos fieri pollicetur, ſi oleo, & columbaceo fimo arbor illinatur. Et contrà, ſerotinas; ſi primæ groſſi, cùm fabæ magnitudinem exceſſere, detrahantur. Ficum arborem item atque laurum, è cælo fulminibus non ici compertum eſt.

Πεϱσέα. PERSEA. CAP. CXLVI.

PERSEA arbor eſt in Aegypto, fructum ferens cibo idoneum, ſtomacho utilem. in quo phalangia cranocolapta nomine inueniuntur, præſertim in Thebaide. Arida folia in farinam redacta, illitu ſanguinis eruptiones ſiſtunt. Arborem hanc prodiderunt aliqui in Perſide exitioſam eſſe, translatamque in Aegyptum, mutata natura in cibos receptam.

QVEMADMODVM

PERSEA.

Perſeæ arboris conſideratio.

Qvemadmodvm *ſuperius in malorum commentatione prodidimus,Perſea arbor Aegyptia non eſt (ut putat Marcellus Virgilius Florentinus) noſtras Italica malus perſica , ſed planta plurimùm diſsidens ab ea,ut & Dioſcoridis,& Galeni teſtimonio facilè probari poteſt : quandoquidem ij utranq; , ſed ut alteram ab altera diuerſam, diuerſis capitibus tradiderunt . Hæc (ut libro IIII.de plantarum hiſtoria cap. II. ſcribit Theophraſtus) arbor eſt Aegypti, aſpectu magna , formoſaq; : folio , flore, ramo,totaq; figura potiſsimùm pyro uicina ; niſi quòd altera folio perpetuo,altera deciduo eſt . Fructum abunde parit, omniq; tempore perficit : quippe nouus anniculum ſemper occupat . Maturitas anniuerſariorum afflatu conficitur : reliquum crudiorem auferunt , atq; recondunt . Eſt magnitudine pyri , figura oblongus,amygdalæ modo,colore herbidus . Nucem intus habet,ut prunum : uerùm longè minorem, mollioremq́; . Caro eius ſuauis , ac prædulcis manditur , concoctuq́; facilis , & innocua , etiam largiore cibo ſumpta . Radice arbor exuperat , tum longitudine, tum etiam craſsitudine , multitudineq́; . Materie conſtat robuſta, dura , uiſuq; decora , ueluti lotus . Quapropter ex ea & ſimulacra,& lectulos,& menſas, & reliqua ſimilia factitant . Ex his igitur Theophraſti uerbis , ſi Perſeæ notæ, ac delineationes cum noſtra perſica malo diligenter conferantur , liquidò patere arbitror, has plantas inter ſe diuerſas eſſe .*

Perſeæ mentio ex Gal.

De Perſea uerba faciens Galenus libro II.de alimentorum facultatibus, hæc memoriæ commendauit . Hanc etiam plantam uidi in Alexandria , quæ & ipſa magnis arboribus eſt annumeranda . Tradunt autem fructum huius apud Perſas adeò noxium eſſe,ut edētes interimat : in Aegyptum uerò tranſlatum,in eſculentum miteſcere,& pyrorū, malorumq́; modo, cum quibus & magnitudine conuenit , eſitari . Eadem recenſuit Galenus libro II. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos , ubi de cephalææ curatione agens, ſic inquit . In ſola Alexandria perſeæ arborem uidi, at non in alia Romanis ſubdita gente . Quidam perſion ipſam appellant , aiuntq; in Perſis lethalem eius arboris fructum eſſe , cùm tamen is in Aegyptiorum regione innocuus exiſtat . hactenus Galenus . Ex cuius etiam uerbis palàm eſſe crediderim , perſeam à perſica malo prorſus diſsidere , cùm in tota ferè Europa perſica malus frequentiſsima proueniat .

Columellæ lapſus.

Quin & ex ijs facilè dixerim, Columellam erraſſe, quòd exiſtimauerit, perſica ea eſſe poma,quæ à Perſis ad Aegyptios allata perſea dicuntur, ut libro cultui hortorum dicato his uerſibus teſtatur .

Tunc præcox bifera deſcendit ab arbore ficus ,
Armenijsq; , & cereolis , prunisq; Damaſci
Stipantur calathi , & pomis quæ barbara Perſis
Miſerat (ut fama eſt) patrijs armata uenenis .
At nunc expoſiti paruo diſcrimine lethi
Ambroſios præbent ſuccos , oblita nocendi .

Ἴβηρις. IBERIS. CAP. CXLVII.

† Iberis, ſiue cardamantica,folia habet naſturtij,vere uirentiora : caulē cubitalem, aut minorem . in incultis naſcitur . Aeſtate lacteum florem promit, quo tempore efficacior eſt . Radices duas naſturtio ſimiles habet,calfacientes,& adurentes . Ipſæ enim iſchiadicis cū ſalſa axungia emplaſtri modo vtiles , quaternis horis alligatæ , ut dein in balneas deſcendatur, & poſtea oleo cum lana locus perungatur .

Iberidis conſideratio.

Vidimvs *primùm Iberidem , quam nobis indicauerat Iulius Alexandrinus medicus Tridentinus , qui nunc ob præclaras eius ingenij, & doctrinæ dotes , apud Sereniſs. Ferdinandum Regem Roman. artem medicam exercet , extra ciuitatem Tridenti, ubi uulgò dicitur alle Laſte, effigie nimirum,qua deſcribitur à Dioſcoride,ac alijs pluribus Græcis autoribus . Huius Galenus in ſimp. cenſu nuſquam ſeparatim meminit, ſed hanc,& Lepidium non niſi nomine differre prodidit. Quod etiam idem teſtatus eſt libro x.de compoſitione medicamentorum ſecundum locos circa finem de coxendicum curatione agens,ubi ex Damocrate ſic inquit . Damocratis extat libellus, qui Clinicus inſcribitur , in quo uerſibus iambicis , quemadmodum ſolet,de tribus differit medicamentis . Ac primò quidem de eo differit , quod ex herba conſtat,quam ipſe Iberidem appellat , quod ad coxendicum dolores commendauit . In Iberide medicum quendā*

amicum

IBERIS.

Iberis,& lepidium idem.

amicum ſuum curatum fuiſſe ait herba, quam (ut dixi) ipſe Damocrates Iberidem uocat, ut qui tantùm uiſu herbam cognouerit, nomen autem eius nullum audierit, cùm etiam id ipſum ignorauerit is, à quo eius uſum didicerat. Porrò ex notis, quibus eam repræſentat, uidetur iberidem appellare, quæ à Græcis lepidium nominatur, appellatione ducta à regione, in qua amicus eius curatus fuit. Deſcribit autem ipſius formam ijs carminibus.

Herba hæc ubiq; multaq; frequens naſcitur,
Monumenta iuxta antiqua, muros & ueteres,
Tritasq; quondam publicè pedibus uias,
Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola.
Semper uireſcens, folijs naſturtij
Florentibus uere, attamen maioribus.
Caulem cubitalis longitudinis gerit
Paulò minorem, aut rurſus ampliorem, ab hoc
Aeſtate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentitiam deducat hæc ad imaginem, &
Deiecta, & exiccata depereant gelu.
Adnata radici tamen cernes alia.
Aeſtate florem fert colore lacteo,
Multùm tenuem, uariumq; ualde, cauliculus.
Ad quem ſequitur ſemen penitus ſic exiguum,
Viſum ferè ut fallens, oculos quoq; effugiat.
Odorem habet radix at inde acerrimum,
Verò ſimilem quàm maximè naſturtio.

Huc illud etiam accedit, quòd Galenus item loco citato, Hygieni Hipparchi auctoritate, Iberidem, et Lepidium idem eſſe teſtatur his uerbis. Si coxendicum dolores leuare eſt animus, herbam Iberidem, quam aliqui lepidium uocant, aut naſturtium ſyluestre colligito. Ex cuius certè ſententia aſſerere non dubitauerim, Iberidem apud Græcos eandem eſſe cum Lepidio. Vnde perſpicuum eſt; hoc Iberidis caput huiuſce primi uoluminis calci accreuiſſe nimia uel librariorum, uel medicorum curioſitate. In quam ſententiam cum antedictis cauſis, ea ratio me potiſsimùm deducit, quòd conſtet, huius primi uoluminis calcem, non eſſe legitimum locum, in quo Iberidis hiſtoria fuerit collocanda: quandoquidem eiuſmodi herbas Dioſcorides lib. II. ordinatè diſpoſuit, ac de eis diſſeruit, ubi priuatim lepidio, quod Damocrati Iberidem exiſtimamus, propriam aſsignauit ſedem. Idcirco rectè Paulus Aegineta Lepidium Iberida etiam appellari ſcribit, & ex tertio excalfacientium ordine eſſe, ac naſturtio uiribus proximum. Et lib. III. in iſchiadis curatione: In totum, inquit, iſchiadicos reſtituit ſanitati iberidis herbæ uſus, quam lepidium quoq; appellant. Quare apertè hallucinari deprehenduntur mònachi illi uenerandi, qui in Meſuem commentarios ſcripſere, cùm expreßè contra Galeni, & Pauli auctoritatem, & contra rationes, quas ſuperius adduximus, aliud à lepidio iberidem eſſe contendant. Quos tamen excuſatos habeo, utpote qui fortaſſe maius ſtudium rebus diuinis impenderint, quàm ut certam ſimplicium medicamentorum cognitionem aſſequi potuerint. Cæterùm non ignorandum eſt, Paulum præter Iberidem, de qua nunc agimus, alterius etiam meminiſſe ab illa longè diuerſæ, eiusq; item uſum ad iſchiadas commendaſſe. Quod eius uerba demonſtrant, quæ eodem loco ita ſonant. Quæ uerò apud nos Iberis fruticoſa naſcitur ſimilibus lauri folijs, & multò amplioribus, reſpondere multa experimenta teſtantur, nõ ſolùm in coxarum, ſed in alijs quoque diuturnis affectibus. Huic planè adſtipulatur Lepidium, quod Plinio lib. XIX. capite VIII. his paucis deſcribitur. Exit lepidium in cubitalem altitudinem, folijs laurinis. Quibus ſanè notis ſatis apparet, hoc ſecundum Iberidis genus, uel lepidij dicamus, quod lauri folia mittit, eam eſſe ſtirpem, quæ hodie paſsim in hortis frequens naſcitur, à quibusdam Piperitis ob uehementem eius acrimoniam dicta. Itaque manifeſtè aberrarunt uiri alioqui clariſsimi Barbarus, & Ruellius, cùm lepidium illud eſſe putauerint, quod uulgus herbariorum Raphanum ruſticanum appellant. Veruntamen folia, quæ huic Raphano inſunt, uerbaſco maiora, & helennio æqualia, manifeſtè declarant, his legitimum non innotuiſſe lepidium. niſi forſan lepidium Raphani nomine acceperint.

Iberidis caput addititium.

Monachorũ lapſus.

Iberis altera Paulo.

Barbari, & Ruell. lapſus.

† Quòd caput hoc de Iberide accreuerit in Dioſcoride, eiq; adſcriptum ſit, illud maximè corroborat rationes in commentario allatas, quòd reperti ſint uetuſtiſsimi Græci codices, in quibus hoc caput non legebatur.

LIBRI PRIMI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii,

IN LIB. SECVNDVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

IN PRIMO, chariſsime Aree, libro, quem de medicinali materia condidimus, de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & naſcentibus ex eis ſuccis, lacrymis, ſeminibusque diſſeruimus. In hoc autem ſecundo de animantibus, melle, lacte, adipe, frugibus, atque oleribus explicabimus, ſubnexis herbaceis, quæ acri prædita ſunt facultate, vtpote quæ cum ipſis cognatione iuncta ſint: qualia allium, cepa, ſinapi intelliguntur. Idque ideo, ne cognatorum uires diſiunxiſſe videamur.

Ἐχῖνος θαλάσσιος. ECHINVS MARINVS. CAP. I.

MARINVS Echinus ſtomacho, uentrique vtilis eſt: vrinam cit. Huius teſta cruda inaſſata commodè medicamentis admiſcetur, quæ pſoras abſtergunt. Crematæ uerò cinis ſordida ulcera expurgat, luxuriantem carnem reprimit.

Echini marini conſideratio.

ECHINVS marinus notiſsimus eſt, ijs præſertim, qui in Italia tam Tyrrheni, quàm Adriatici litora accolunt. Ingentem Echinorum numerum uidimus nos, dum placidis mare ageretur undis, in alueo magni portus Ciuitatis ueteræ in Romano litore, nigris horrentibus ſpinis. Alios uerò uidi ex Pirano Iſtriæ oppido allatos, his longè maiores, purpureo colore ſuffuſos, quos Echinometras appellauerim, quòd ſcripſerit Ariſtoteles libro IIII. de hiſtoria animalium capite quinto, hos cæteros magnitudine excedere. Habentur circa Toronem Echini marini candidi teſta, ſpina, & ouo: augeri forma productiore, quàm cæteri, ſoliti: ſpinis paruis, non rigidis, ſed mollioribus. Genera (ut idē inquit) Echinorum plurima ſunt. Primum, quod cibo idoneum eſt, in quo, quæ oua appellantur, magna, eſculentáq; conſiſtunt, pariter in maiore corpore, & minore: nam nouelli adhuc, paruiq; pleniuſculi illis conſtant. Secundum, ac tertium ſpatagi, ac briſsi, quæ genera pelagia ſunt, raráq; inuentu. Ad hæc, quæ Echinometra appellatur (quaſi matrem, aut matricem dixeris echinorum) quæ quidem omnes magnitudine excedit. Genus item aliud eſt minutum, ſpinis longis, prædurisq;, gigni in alto gurgite ſolitum, quo nonnulli ad deſtillationes urinæ medicamento utuntur. Quo fit, Iouij error. *ut Paulum Iouium planè aberraſſe crediderim: quippe qui ſuo de Romanis piſcibus libello, Echinometram Ariſtoteli deſtillationibus urinæ opitulari, non autem huiuſce minuti genus, memoriæ prodiderit. Corpus Echinis clibani forma uiſitur, priore, atq; nouiſsima parte ſpiſſum, & continens: cætera uerò non continuum, ſed ſimile laternæ, cui nō obducta membrana eſt. Omnium maximè à natura muniti ſunt, utpote qui teſta undiq; ſpinis circumuallata celentur, quibus utuntur perinde ac pedibus: ijs enim nitibundi mouentur, ſedemq; permutant. cuius rei argumentum eſt, quòd ſemper algam ſpinis implexam gerant. Euenit autem, ut quod caput appellant, & os, echinis uerſum in terram ſit: quod uerò ad excrementi exitum deputatum eſt, id ſupra habeatur. quod idem omnibus turbinatis, patellisq; euenit: paſtus enim de imis petatur neceſſe eſt. Vnde fit, ut os inuerſum ad paſtum ſit, excrementum uerò ſuperius parte prona teſtæ contineatur. Dentes quini Echinis omnibus ſunt, caui intrinſecus: inter quos caruncula quædam interiacēs linguæ officio fungitur, mox iungitur gula, deinde uenter in partes quinq; diſtinctus, perinde ac ſi plures numero uen-*

tres hoc

tres hoc animal habeat: ſunt enim omnes diſtincti, pleniq; uacātis materiæ, et ex uno ſtomacho dependent, in unumq; oſtium excrementi finiunt. Caro echinis circa uentrem nulla, ſicuti in uniuerſo corpore. Sed quæ oua appellantur, numeroſiora teſtæ adhærent, membranulis ſingula obuoluta, & paribus diſtincta interuallis: nigra etiam quædam circùm ab ore fuſim ſparguntur, nomine adhuc nullo appellata. Sed cùm non unum, ſed plura genera Echinorum ſint, omnium partes quidem eas omnes ſortiuntur: ſed oua appellata, nec omnes cibo idonea, & parua admodum continent, exceptis iјs, qui uada incolunt. Tradunt ſæuitiam maris Echinos præſagire, correptiſq; operiri lapillis, mobilitatem pondere ſtabilientes. Quod ubi uidere nautici, ſtatim pluribus anchoris nauigia infrænant. hæc ex Ariſtotele. Meminit utriusq; Echini Galenus, marini ſcilicet, & terreſtris unico tantùm capite libro XI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Erinacei utriuſque tum marini, tum terreſtris corpus totum uſtum cinerem efficit facultatis tum extergentis, tum digerentis, tum detrahentis. Itaque eo quidam & ad exreſcentia, & ad ſordida uſi ſunt ulcera.

Echinorũ uires ex Gal.

HYSTRIX. ECHINVS TERRESTRIS.

Ἐχῖνος χερσαῖος. ECHINVS TERRESTRIS. CAP. II.

TERRESTRIS erinacei corium combuſtum alopecijs cum pice liquida aptiſsimè illinitur. Aſsicatum corpus, & cum aceto mulſo potum renum uitijs auxilio eſt: item aquæ, quæ cutem ſubijt, conuulſionibus, elephantiæ, & malè habitis, quos cachectos uocant: uiſcerum fluxiones exiccat. Eiuſdem iecur fictili ſolibus excocto arefactum, ad eoſdem uſus utiliſsimè reconditur.

Echini terreſtris conſideratio.

TERRESTRIS Erinaceus uulgaris notitiæ animal in Italia eſt. Duplici conſtat genere, canino ſcilicet, ac ſuillo, quemadmodum & taſſus. Differentia dignoſcitur ex eorum roſtro. Id nanque alij ſuillum, alij uerò caninum habent. Raró ex cauernis exeunt, niſi noctu. quo fit, ut nocturno tempore à uenatoribus plerunque capiantur. Matureſcentibus uuis per æſtatem, & autumnum uineas petunt, ubi ad uuas, quæ ſolum attingunt, accedẽtes, acinos pedibus diducunt. His conſtratis in terra, in orbem ſe conglomerant, & ſuper eos ſe uolutant, itáque ſpinis affixos portant in ſpecum. Eodemq; aſtu ſylueſtrium arborum poma à uentis decuſſa, aut maturitate decidua, in cauas arbores gerunt. Inter quadrupedes ſolus Erinaceus uolatilium more teſtes renibus hærentes habet: eaq; propter uelociſsimè coit, non quidem aliorum quadrupedum more ſuperueniens, ſed erectus coniungitur propter ſpinas. Vbi præſenſit uenantem, ſtatim in globum ſe contrahit, ne quid comprehendi poſsit præter aculeos: itáque oblatrantes deludit canes. Affuſa conglomerato aqua, illico ſoluitur is, & ingreditur. Frigidi temperamenti animal Echinus eſt, excrementis compluribus redundans, quibus aculei nutriuntur. Idcirco eius carnes in medicamentorum potius, quàm in ciborum uſu ſunt expetendæ: terreſtres enim cùm ſint, ægrè concoquuntur, & minimum ſanè præbent alimenti. Vires longè plures iјs Echino reddidit Raſis libro de ſexaginta animalibus. Veruntamen quoniam illa, quæ ibi leguntur, potius apocrypha, quàm fide digna ſemper exiſtimaui; ideò hic ea adnotanda non duxi. Cæterùm qui ſunt harum rerum cupidi, eò ſe conferre poterunt, ubi diffuſius tractantur. Erinaceorum generi aſcribitur HYSTRIX, quòd forma ſit illi non abſimilis, quanquam corpore longè maior: quin & longioribus aculeis, firmis, tenuiſsiméue mucronatis undequaque riget: in ſpecubus moratur, & noctu magis, quàm interdiu ad paſcua exit. Latet hoc animal hyeme in cauernis, ut urſus, totidemq; diebus fert utero fœtum. Irata hyſtrix intendit cutem, & tunc ſuos iaculatur aculeos. Quo fit, ut non modo canes, ſed quandoque uenatores feriat. Combuſti cinis potus (ut Plinius eſt autor) partus conceptos continet.

Echini terreſtris facult.

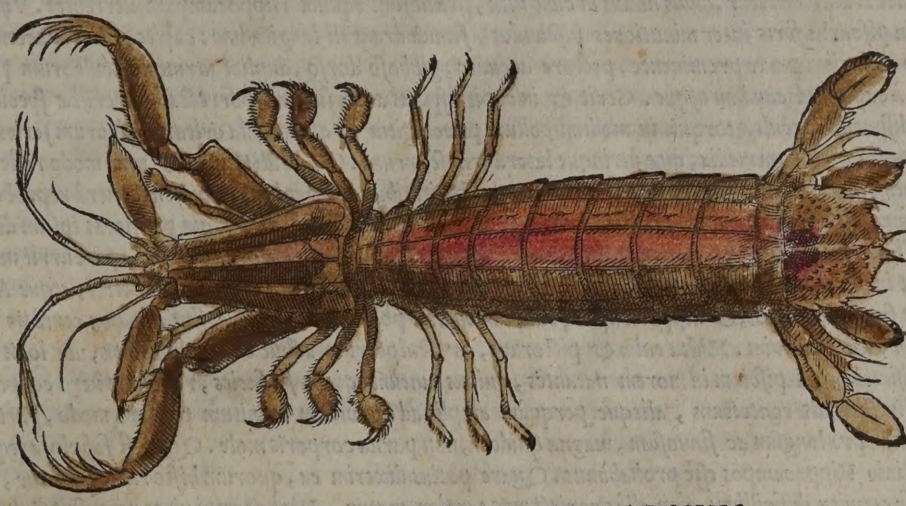
Hyſtricis mẽtio.

Ἱππόκαμπος.

Ἱππόκαμπος. HIPPOCAMPVS. CAP. III.

HIPPOCAMPVS marinum animal eſt exiguum. Cuius cremati cinis exceptus cum liquida pice, aut axungia, ſeu amaracino vnguento illitus, alopecias replet.

HIPPOCAMPVS, LOCVSTAE GENVS.

HIPPOCAMPVS, EQVVLVS MARINVS.

Hippocampi opiniones.

QVANQVAM non deſunt ſcriptores, tam inter ueteres, quàm recentiores, qui in locuſtarum genere Hippocampum *recenſeant, quiq; ad multos in medicinis uſus eum commendent; eorum tamen hactenus reperi neminem, qui peculiaribus notis eius hiſtoriã tradiderit, effigiemq; exprompſerit. Cæterùm ſunt, qui credant,* Hippocampum *id nominis ſibi aſciuiſſe ab erucis, quæ in hortis olera; in campis uerò herbas uniuerſas, & arborum frondes depaſcuntur, quasq; propriè Græci* κάμπας *uocant. quippe quòd illis fortaſſe forma, ac facie ſit perſimilis.* Ad *hæc non deſunt, qui* Dioſcoridem *mirentur, quòd ſcripſerit,* Hippocampum *exiguum animal eſſe, cùm tamen nomen plerunque magnitudinem innuat:* ἵππο *enim Græcis grande ſignificat, ut hippoſelinum, hippolapathum, hippomarathrum clariſſimè demonſtrant. Veruntamen non ob id* Dioſcoridem *impugnandum exiſtimant, nec pariter alios, qui de eo idem ſcripſere. Quoniam licet comparatum hoc animal marinis beluis, alijsq; in aquatilium genere grandioribus, paruum uideatur; ſi tamen eo erucarum generi comparetur, quarum imaginem, formamq; reddit, & à quibus nomen accepit, grande ſanè fuerit.* Prima opin. *Vnde inclinauit quandoq; animus, eum eſſe* Hippocampum, *qui piſcatoribus* Aquileienſibus *uulgò uocatur* Faloppa. *Corpus huic ineſt locuſtæ modo in longitudinem protenſum: capite, et ceruice oblongis: chelis minimè bifidis, ſed acutiſsimis ſolidisq; aculeis rigentibus: pedibus ſexdenis, quorum decem, qui circum os habentur, ſcorpionum caudas extremitatibus referunt; cæteri uerò ut in locuſtis ſpectantur. Cornua capite gerit ſex, quorum poſtrema in latum funduntur. Dorſo eſt flexuoſo erucarum modo, adeò ut in ſicco earum ferè modo perambulet. Caudam gerit latam, alis pluribus ſe pandentem, rigentibus undiq; aculeis, maculis duabus purpureis naturæ artificio inſignitam: adeò ut his notis quaſdam uilloſas erucas referat in nigro ruſeſcentes, quæ pari forma ſub terra degunt in hortis, & agris, olerum, & ſegetum radices erodentes. Has* Tridentina *rura uocant uulgò* Cagne; Ananienſes *uerò, quòd uilloſæ ſint,* Orſolane. *Qua appellatione planè uidetur uulgus illud ſecutum* Columellam, *qui has erucas hirſutas nominat. Proueniunt hæ in* Tridentino *agro frequentiſsimæ, exeúntque è terra plerunque imbrium tem-*

pore: nam quæ prope herbarum radices in cauernulis ſe condunt, facilè aquarum ingreſſu ſuffocantur. Quapropter olitores ijs uenantur aduenientibus pluuijs, irrigántque hortos, ut poſtea exeuntibus mortem inferant. Quo fit, ut, ſi uera referunt, qui dicunt, Hippocampum è locuſtarum genere eſſe (id enim uidetur inter antiquos fateri Plinius libro trigeſimo ſecundo capite ſecundo, & inter recentiores Marcellus Dioſcoridis interpres) nullum aliud marinum animal ſeſe offerat, quod illud magis referre ualeat, quàm id, de quo diximus. Sunt & alij, qui pro certo uelint, Hippocampum eſſe piſciculum illum, uel potius marinum monſtrum, qui quibuſdam Dracunculus, alijs uerò Equiculus marinus uocatur, cuius nullus in cibis uſus, flexuoſum equum Hippocampum uertentes.

Opinio altera.

Viſitur plerunque hic in piſcarijs foris inter minutiores piſciculos, ſemidodrantali longitudine: capite potius draconis, quàm equi: roſtro anteriori parte prominente, pectore arcuato, gibboſo dorſo, duplici utrinque aculeorum proceſſu, rectis lineis à capite ad caudam uſque. Gerit & in capite ſpinas adeò ſurſum porrectas, ut criſtæ ſpeciem præbeant, nec diſparibus aculeis torquis in modum collum præcingitur: è quibus alia oritur aculeorum ſeries medium interſecans pectus, duorum media, quæ utrinque latera tranſcurrunt. Cauda illi tenuis, & unci modo reflexa. Horum opinionem, ſicut & aliorum, cur rationibus, aut auctoritatibus comprobem, cur item contrà reprobem, ſanè non habeo, cùm hactenus nuſquam in probatiſſimorum autorum monumentis legerim, qui per notas ipſum delineauerit. Nam etſi Plinius libro XXXVI. cap. V. dum Praxitelis, & eius filij Cephiſodori admiranda percurrit marmora, uideri aſſerat in maxima dignatione Cn. Domitij delubro in circo Flamminio Neptunum, Thetim, atque Achillem, Nereidáſque ſupra delphinos, & hippocampos; cùm tamen hæc poëtica fabuloſáque ſint, nullam certè ijs adhibendam eſſe fidem exiſtimauerim. Multa enim & pictorum, & ſculptorum adhuc extant figmenta, ubi locis innumeris marini uiſuntur equi piſcium in morem natantes, quibus tantùm equina ſit facies, reliquum uerò corporis partim numeroſis ſquamis contectum, aliſque perquàm amplis ad natandum munitum piſcium modo, partim uerò ſerpentis inſtar prælongum ac ſinuoſum, magna quidem, non parua corporis mole. Quòd ſi fabuloſa ſequamur, hos facilè Plinio Hippocampos eſſe probabimus. Quare potius dixerim ea, quorum hiſtoria ignoratur, omnibus fuiſſe, & eſſe cognitu difficillima, cùm aliàs coniecturis tantùm agatur.

Hippocampi uires ex Gal.

Hippocampi uires recenſuit Galenus libro XI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Et Hippocampum animal illud marinum ſi totum uſſeris, alopecijs prodeſſe proditum quibuſdam eſt, ipſumq; uidelicet deſiccantis eſſe facultatis, & tenuium partium, aut certè eius cinerem, quem quidam unguento amaracino commiſcent, quidam pici liquidæ, alij ueteri adipi ſuillo.

PVRPVRAE. BVCCINA.

Πορφύρα, Κήρυκες, Κιόνια. PVRPVRA, BVCCINA, CIONIA. CAP. IIII.

PVRPVRA uſta exiccat, dentes abſtergit, excreſcentias in carne cohibet, ulcera purgat, & ad cicatricem perducit. Eadem præſtant concremata Buccina, ſed uehementius urunt. Si quis ſalis plena fictili crudo adurat, dentifricio conueniunt: ambuſtis utiliter illinuntur, quibus ſolui medicamentum non oportet: nam poſteaquàm uulnus cicatricem duxerit, ipſum in teſtę modum induratum, ſponte ſua decidet. Fit etiam calx è buccinis, ut in eius mentione demonſtrabimus. Cionia uocantur purpurarum, buccinorumque mediæ partes, circa quas teſtæ uolumen clauiculatim intorquetur. Cremata ſimili modo, maiorem purpuris, buccinisque facultatem urendi conſequuntur, quoniam apprimendi naturam obtinent. Buccinorum carnes ori gratæ ſunt, & ſtomacho utiles, ſed aluum non molliunt.

Purpurarum conſideratio.

SVNT & Purpuræ marini piſces, eius ſanè generis, quæ teſta integuntur. Hæ (ut autor eſt Plinius libro IX. capite XXXVI.) illum magni pretij florem retinent, purpureum propriè dictum, tingendis regum ueſtibus expetitum. Hunc in medijs faucibus gerunt, candida quadam uena concluſum, colore nigricantis roſæ pellucidum.

Viuas ca-

Viuas capere contendunt, quia cum uita ſua ſuccum illum euomunt. Latent circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur uerno tempore, mutuóque attritu lentorem cuiuſdam ceræ ſaliuant. Lingua Purpuræ digitali longitudine, qua paſcitur perforando reliqua conchylia: tanta duritia aculeo eſt. Capiuntur autem purpuræ paruulis, rariſq; textu ueluti naßis, in alto iactis. Ineſt ijs eſca, cluſiles, mordaceſq; conchæ, quales mitulos uidemus. has ſemineces, ſed redditas mari auido hiatu reuiuiſcentes, appetunt purpuræ, porrectiſq; linguis infeſtant. At illæ aculeo extimulatæ claudunt ſeſe, comprimuntq; mordentia: ita pendentes auiditate ſua purpuræ tolluntur. Aqua dulci necantur, & ſicubi flumini immerguntur: alioqui captæ diebus quinquagenis uiuunt ſaliua ſua. Anno magnitudinem implent, celerrimeq; creſcunt, quemadmodum & conchylia omnia. Eſt in purpurarum genere & Buccinum ad ſimilitudinem eius buccini, quo ſonus editur: unde & cauſa nomini, & rotunditate oris in margine inciſa. Sed maior eſt purpura, cuniculatim procurrente roſtro, & cuniculi latere introrſus tubulato, qua proferatur lingua. Cui circùm orbes aculeati, qui buccino non inſunt; ſed utriſq; orbes totidem, quot habent annos. Buccinum non niſi petris adhæret, circaq; ſcopulos legitur. Purpuræ, buccinaq; ſimul, quemadmodum & reliqua conchylium genera longa ſanè narratione ſcriptis celebrata ſunt ab Athenæo. Ad eius igitur uolumina accedant ij, qui plura ſcire deſiderant.

Buccinum.

Sed quoniam MARGARITAE, *quæ non modò ad mulierum, hominumq; decorem, ſed etiam ad medicamenta maximo luxu expetuntur, à marinis & ipſæ gignuntur conchis, hic inter pretioſa conchylia eas recenſere non ab re fore duximus; præſertim quòd neq; Dioſcorides, neq; Galenus de his quicquam, quòd legerim, poſteritatis memoriæ prodiderunt. Naſci itaq; animalia, quæ margaritas gignunt, in oceano Indico refert Plinius libro* IX. *capite* XXXV. *Fertilis admodum earum eſt Taprobane, & Torois, item Perimula promontoriũ Indiæ, circa Arabiam in Perſico ſinu maris rubri. Origo, atq; genitura conchæ eſt haud multùm oſtrearum conchis differens, ut liquidò conſtat ex ijs, quas noſtri uulgò Madriperle appellant, quæ ad nos deferuntur. Has ubi genitalis anni ſtimulauerit hora, pandentes ſeſe quadam oſcitatione impleri roſcido conceptu tradunt, grauidas factas poſtea eniti, partumq; concharum eſſe Margaritas, pro qualitate roris accepti. Nam ſi purus influxerit, candorem conſpici: ſi uerò turbidus, & fœtum ſordeſcere. eundem pallere cælo minante conceptum. Et ex eo quippe conſtare, cæliq; eis maiorem ſocietatem eſſe, quàm maris. Inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina ſerenum: ſi tempeſtiuè ſatientur, grandeſcere & partus: ſi fulguret, comprimi conchas, & pro ieiunij modo minui. Si uerò & tonuerit, pauidas, ac repentè compreſſas, quæ uocant Phyſemata efficere ſpeciem, uerùm inani inflatam ſine corpore. Cæterò in aqua molles ſunt Margaritæ, at exemptæ protinus dureſcunt. Quidam tradunt, ſicut apibus, ita concharum examinibus ſingulas magnitudine, & uetuſtate præcipuas eſſe, ueluti duces, miræ ad cauendũ ſolertiæ. Quocirca has ſummo ſtudio petunt urinantes piſcatores: ſiquidem capto rege facilius cæteras palantes retibus includunt. Concha ipſa cùm manum uidet captioſam, comprimit ſeſe, operitq; opes ſuas gnara propter illas ſe peti, manumq; ſi preueniat, acie ſua abſcindit, nulla iuſtiore pœna, et alijs munita ſupplicijs. Captæ multo obruuntur ſale in uaſis fictilibus: nanq; eroſa carne, uniones, ſiue margaritæ puræ, & expurgatæ decidunt in ima uaſis. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, læuore, pondere; tametſi raræ admodum ſint Margaritæ, quæ his omnibus dotibus præſtent. Tradit Iuba Arabicis concham eſſe ſimilem pectini inſecto, hirſutam echinorum modo, ineſſeq; illi Margaritam grandini ſimilem. In conchis quaternos, aut ad ſummum quinos uniones reperiri Plinius ſcriptum reliquit. Verùm Americus Veſputius, qui noſtro æuo liburnicis omnem ferè auſtralem oceanum explorauit, talem ibi concham ſe quandoq; habuiſſe teſtatur, in qua uniones ultra centum, & triginta reperti ſunt. Quod non modò confirmant ij, qui poſt ipſum ad occidentales Indias nauigarunt; ſed etiam addunt numeroſiores ibi uniones in una tántùm concha naſci: præterea alia plura de Margaritarum hiſtoria referunt, quæ à Plinij ſententia plurimùm dißident. Porrò certum eſt & naſci, & capi margaritas in oceano occidentali Scoto, & Anglico ſinu, ſed eas quidem paruas, nec adeò pellucidas, ut orientalibus comparari poßint, è quibus contextum thoracem aſſerunt, quem Dianæ templo Iulius Cæſar dicauit.*

Margaritarũ, & earum conchæ hiſtoria.

Vniones præſtantiſsimi.

Plinij error.

Margaritæ in medicum etiam uſum ueniunt: quandoquidem ſcribunt Serapio, & Auicenna, eas ad cordis affectus præcipuam opem ferre. Quinetiam collyrijs admixtas oculorum nubeculas detergere, & aquam eò defluentem abſumere.

Vnionum uires.

Μύακες. MITVLI. CAP. V.

MITVLI laudatiſsimi in Ponto. Cremati eundem buccinis effectum præbent. priuatim plũbi more eloti, oculorum medicamentis cum melle utiles habentur: palpebrarum craſsitudines abſumunt, albugines purgant, & cætera, quæ oculis caliginem offundunt. Carnes eorum ad canis morſus utiliter imponuntur.

Τελλῖναι. TELLINAE. CAP. VI.

RECENTES Tellinæ aluo utiles, ſed maximè ius earum. Salitæ uruntur, tritæque in cinerem, & cum cedria inſtillatæ, auulſos palpebrarum pilos renaſci non patiuntur.

NON *deſunt, qui Mitulos, & Tellinas idem eſſe cenſeant. In quam ſententiam potißimùm ueniſſe comperio Paulum Iouium uirum apprimè eruditum: quippe qui libello, quem de Romanis piſcibus edidit, malit (etſi medicus eſſet) cum Athenæo errare, quàm cum Dioſcoride rectè ſentire. Ex cuius ſcriptis ſatis apertè conſtat, aliud eſſe mitulos, aliud tellinas: nam præterquàm quòd de his duobus diuerſis capitibus ipſe diſſeruerit, differentes etiam utriſque redidit dotes, haud neſcius illis ineſſe differentiam. Idem ſimiliter ſenſit Galenus lib.* XI. *de ſimplicium medicamẽtorum facultatibus, ubi de uiperis diſſerens, eodem capite mitulorum etiam meminit; tellinarum uerò peculiari capite,*

Mitulorũ, & tellinarũ conſideratio. Iouij lapſus.

TELLINAE.

pite, ſingulis proprias, & diuerſas reddens facultates. Non ſecus ac illi, ſenſit Paulus Aegineta, fidelis nempe utriuſque ſectator. Quamobrem dicendum putauerim, differentes nimirum eſſe mitulos, & tellinas. Notiſſimæ ſunt in Italia Tellinæ, præſertim Romæ, ubi plurimæ uenales circumferuntur, quòd edendo ſint, & ori admodum gratæ, ſi tamen ab arena optimè repurgentur. Cæterùm quales Mituli ſint in Italia, qui hac noſtra tempeſtate explicauerit, hactenus inueni neminem. Præter unum Maſſarium Venetum, qui eos mitulos putat, quos Adriatici accolæ uulgò appellant Muſcioli, quaſi muſculos dixerint. Cuius opinio nobis maximè probatur: quippe quòd & forma, & nomine conchylia ita uocata legitimos referant mitulos. Sunt enim tellinis paulò maiores, teſta exterius lineis quibusdam ſcabra: intus uerò pellucida, & tota pondere leuis.

Χῆμαι. CHAMAE. CAP. VII.

CHAMARVM, aliarumque conchularum in exigua aqua decoctarum ius, aluum ciet. id cum uino aſſumitur.

Chamarũ cõſideratio.

QVANQVAM *Chamæ inter cætera conchyliorum genera longa deſcriptione ab Athenæo referuntur; nihilominus tamen tot huiuſmodi teſtaceorum habentur ſpecies, ut non facilè ſit, eas inter ſe diſtinguere. Cæterùm præter cæteras conchas, id ſibi peculiare aſciuere Chamæ, quòd plerunque in litore biantes inueniuntur. Idcirco eas rectè Chamas dici poſſe putauerim, quæ in marinis oris, pandentes ſeſe læui teſta contectæ reperiuntur. Harũ quàm plurimas ipſe uidi in Adriatici litore. Verùm quoniam nulla alia facultate ſunt præditæ, præter eas, quibus & reliqua concharum genera commendantur; ideo non eſt, ut plura de his dicamus.*

Ὄνυξ. VNGVIS ODORATVS. CAP. VIII.

VNGVIS, ſiue onyx conchylij tegumentum eſt, ei ſimile, quo purpura integitur: quod in Indiæ nardiferis paludibus inuenitur, ſuauem ideo ſpirans odorem, quòd conchylia inibi nardi pabulo ueſcantur. Colligitur poſteaquàm ſtagnantes aquæ æſtiuis ſqualoribus inaruerunt. Laudatiſsimus qui à rubro mari defertur, candicans, pinguis. Babylonicus nigreſcit, atque minor cõſpicitur. Ambo odoris gratia ſuffiuntur, ſed aliquátenus caſtoreum olent. Iidem ſuffitu excitant fœminas,

fœminas vuluæ ſtrangulatu oppreſſas, comitialesque: poti uentrem molliunt. Crematum conchylium eadem efficit, quæ purpura, & buccinum.

VNGVES ODORATI.

Vnguiũ odoratorum conſideratio.

VNGVES odoratos ſeplaſiæ Mauritanos ſecutæ Blattas byſantis appellant. At certè ij, quibus utuntur hac ætate myropolæ, potius odoris fœtore damnandi ſunt, quàm aliqua odoris gratia commendandi. Quippe qui accenſi iniucundum ſanè, ac putidum ſpirant odorem. Optimos quidem, ſed raros odoratos ungues me uidiſſe recordor, qui prunis impoſiti ſuauiter olebant. Quapropter diligenter aduertant ſeplaſiarij, ne fœtidos in odoratorum locum, & uſum admittant. Fuchſius in ſuis in Nicolaum Myrepſicum doctiſsimis annotationibus in compoſitione aureæ Alexandrinæ, ubi ipſo uertente legitur, oſsis anterioris narium purpuræ, ſcribit id nil aliud Nicolao deſignare, quàm quod Actuario, & alijs poſterioribus Blattium byzantium, ſiue byſantis dicitur, quòd in quibuſdam interpretationibus in Nicolaum legatur βλάττιον βυζάντιον ὀς οὖν τῆς ῥινος τῆς πορφύρας. Quin & differre inter ſe ait Blattium byzantium, et Dioſcoridis onychem, quòd onyx conchylij ſit tegumentũ, blattium autem os anterius narium purpuræ. Quod etiam confirmauit libro primo de compoſitione medicamentorum, illud etiam addẽs, officinis hodie hoc os, quod in ore, aut naribus purpuræ reperitur, Blattam biſantiam uocari. Sed longè quidem ab eo diſsidet opinio noſtra. Primùm quòd Serapioni, & Auicennæ, quorum uocabula medicamentaq; tam ſimplicia, quàm compoſita (ut ipſemet fatetur Fuchſius) recentiores Græci ſæpius uſurpant, nil aliud deſignat Blattium byzantium, quàm Dioſcoridi onyx, Latinis unguis odoratus dictus, ac pariter conchula Indica. Huic alia accedit ratio, quòd cùm hactenus non inuenerim, qui purpurarum os tam oris, quàm narium (ut Fuchſio placet) ſiue teſta earum tegumentum odore aliquo commendauerit, quiq; inter odoramenta recenſuerit, atque antidotis inſeruerit; ſed qui tantùm ſcripſerint, earum crematarum cinerem exiccare, dentes abſtergere, excreſcentias in carne cohibere, ulcera purgare, & ad cicatricem perducere: contrà uerò conſtet omnibus odoratos ungues à Mauritanis præferri, quòd aroma quoddam reſipiant, & tenuium, atque adſtringentium ſint partium, ad uentriculi, iocineris, cordis, uteriq; affectus, non modò Fuchsij, ſed Nicolai quoque ſententia (modò huius codex non ſit deprauatus) inanis profectò, & planè refellenda uidetur. Quòd autem ad hos affectũs odoratos ungues prætulerint Arabes, quibus recentiores Græci longè plura accepta referunt, teſtis eſt Serapio authoritate Meſebaæ, cùm inquit. Conchula Indica excalfacit, & ſiccat ordine tertio: quin & adſtrictionis, & tenuium partium eſt particeps: uentriculo, cordiſq; palpitationi, iocineri, uuluæq; odoris fragrãtia conferens. Quo fit, ut etiam facilè crediderim, Actuario nil aliud Blattium, ſiue blattum byſantium repræſentare, quàm Indicam odoratam conchulam, non ut Fuchſius arbitratur, os in ore, uel naribus purpuræ inuentum. Miſcetur itaq; Indica conchula, uel eam uoces odoratum unguem, non ſine magna ratione, & auctoritate à poſterioribus Græcis in aurea Alexandrina, quòd ad cardiacos, & uiſcerum morbos ſit admodum utilis. Quin & in antidoto è margaritis, quòd omnem uirium imbecillitatem firmet, animi defectum ſiue à corde, ſiue à uentriculo originem ducat, maximè iuuet: longo morbo deiectos, & imbecillitate languentes recreet, & uteri ſtrangulatus in mulieribus auertat, ut Actuarius, & Nicolaus Myrepſicus teſtantur. Quæ omnia odorata conchula per ſe ferè præſtare poteſt, ſi primùm eius qualitates, demum uerò facultates perpenderimus, quarum nullæ (quòd ſciuerim) purpuris aſsignantur. Quare non immeritò Nicolaum damnauerim (ſi tamen error illi aſcribendus eſt) qui narium purpurarum oſſa excogitauerit his antidotis eſſe admiſcenda, cùm purpuræ in uniuerſum præter teſtam, qua conteguntur, oſsibus careant. Illud præterea falſum eſſe deprehenditur, quòd officinis hæc excogitata purpurarum oſſa blattæ bizantiæ uocentur, cùm etiam quæ legitimæ in officinis habentur, propriè ſint odorati ungues. Poſtremò quæquæ ſint illæ in Nicolaum expoſitiones, quibus maximè nititur Fuchſius, eas noſtris rationibus, & auctoritatibus adductis haud quaquã obſtare poſſe putauerim, cùm fortaſſe incerti ſint autoris, uel ſi certi, minimè probandi, quòd is rationi, ac ueritati refragetur. Niſi quis dixerit, illum contrà quàm Fuchſius intellexerit, Nicolai uerba interpretatum fuiſſe, et lectores admonuiſſe, nil aliud Nicolao deſignare ὀς οὖν τῆς ῥινος τῆς πορφύρας, quàm βλάττον βυζάντιον, id eſt, unguem odoratum. Siquidem cùm Nicolai uerba ſecundum Fuchsij interpretationem adeò per ſe clara ſint, ut nulla indigeant explanatione, non erat opus, ut ille interpres ea aliter exponeret; ſed potius, ut declararet, animaduerſa deprauata Nicolai lectione, pro eo purpurarum oſſe in Nicolai antidotis Blattum byzantium, id eſt, Indicam conchulam admiſceri debere.

Fuchsij opinio reprobata.

Quòd facilè ſciret, fabuloſum eſſe purpuras in naſo uel ore gerere oſſa. Quod etiam ſenſiſſe uidetur antiquus fragmẽtorum Nicolai interpres: quippe qui non purpurarum oſſa in aurea Alexandrina, & diamargarito ſit interpretatus, ſed byzantiam blattam, quam odoratum unguem eſſe, hactenus nos abunde demonſtraſſe exiſtimamus.

Κοχλίαι. COCHLEAE. CAP. IX.

TERRESTRES cochleæ ſtomacho vtiles ſunt, & non facilè corrumpuntur. Optimæ Sardonicæ, Africanæ, Aſtypal eicæ, & quæ in Sicilia, ac Chio gignuntur, & quæ in Liguriæ alpibus, pomatiæ, id eſt, operculares, cognominatæ. Marina ſtomacho idonea, & facilè aluo excernitur. fluuiatilis virus olet. Quæ verò uepribus, frutetisque glutinata cohæret, quam uocant nonnulli ſeſilon, uentrem, & ſtomachum turbat, uomitiones excitat. Crematæ omnium teſtæ excalfaciendi, & urendi naturam ſortiuntur: purgant lepras, vitiligines, dentesque: emendant oculorũ cicatrices, & uitia cutis in facie, albugines, ac viſus hebetudines, ſi cum carne ſua vſtæ, triteque ex melle illinantur. Crudæ cum tegumentis impoſitæ, aquæ inter cutem tumores exugunt: ſed non antè ſoluantur, quàm omnis hauriatur humor. podagricas inflãmationes leniunt: impactos corpori aculeos illitæ euocant: menſes tritæ, & admotæ ciunt. Carnes earum cum thure, & myrrha illitæ, cùm vulnera alia, tum maximè quæ nerui acceperunt, conglutinant: tritæ in aceto, ſanguinẽ naribus erumpentem infrænant. Viuæ corpus, & præſertim Africanæ, cum aceto deuoratum, ſtomachi dolores mitigat. trita cum teſta, vino, & myrrha, ſi exiguum inde bibatur, coli, ueſicæque cruciatus ſanat. Terreſtris pilos incommodos replicat, ſi quis abraſo acu lentore eius, pilum attingat.

Cochlearum conſideratio.

COCHLEAE *uulgò notiſſimæ ſunt. Hæ licet albæ, nigræq; reperiantur, tum magnæ, tum paruæ, tum mediocres; omnes tamen eandem naturam in uniuerſum obtinent. Si uerò aliquo pacto inter ſe differunt, id natalis ſoli cauſæ aſcribitur: nam quæ in apricis admodum locis odoratis uictitant herbis, iis ſanè præſtant, quæ in opacis degunt, ac in paluſtribus. Id enim guſtu facilè deprehenditur, quòd hæ uel inſipidæ habeantur, uel paluſtrem reſipiant limum; illæ uerò ſapidiores, eſuiq; gratiores exiſtant. Quandoquidem abſinthium depaſtæ amaritudinem reddunt, ſicuti quæ ſerpyllum, pulegium, calamintham, origanum, aliasq; odoratas herbas aſſumunt, odoris gratia commendantur. In quarum numerum æquè referri poſſunt; quæ paulò lupinis maiores in agro Romano leguntur, ubi autumno quorundam carduorum caulibus aceruatim cohærentes innumeræ uiſuntur. Cochleas olim uſqueadeò cœnis expetitas memorat Plinius libro IX. capite LVI. ut iis uiuaria à nonnullis fuerint inſtituta, diſtinctis quidem generibus earum, quò melius gulæ fieret ſatis, ſeparatim ut eſſent albæ, quæ in Reatino agro naſcuntur: ſeparatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Africanæ, quibus fœcunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Saginam quinetiam commentati ſunt ſapa, & farre, aliisq; rebus, qua eas alebant.*

Cochleæ pomatiæ.

Non me fugit, quas Dioſcorides pomatias uocat, plurimas reperiri in montibus Tridentinis, uicinisq; aliis locis, & eas quidẽ præſtantiſſimas. Eruuntur enim è terra hyeme in ſepibus, & frutetis, uncis quibuſdam ferreis, prope fruticũ radices terra circunfoſſa. Concluduntur hæ contra frigoris iniuriã, quodam albo operimento, duro, gypſi ſpeciem referente, ſicq; contectæ terra ſe condunt. Fit enim ob hoc, ut in cibis iis lõgè ſuauiores, gratioresq; habeantur, quæ uere, & æſtate imbribus excitatæ hinc inde uagantur. Quòd autem ſic hyeme recondantur, deliteſcantq; ſub terra circum fruticum radices, Hetruria planè ignorat; cùm tamen & ibi eodem modo ab his eruantur, qui alibi artem didicerunt.

Cochlearum uires ex Gal.

Cochleæ ſi totæ cum teſtis urantur (ut Galenus memoriæ prodidit libro XI. ſimplicium medicamentorum) admiſta galla omphacitide, ſimulq; pipere albo, mirificè proſunt dyſenteriis, in quibus ulcera nondum putredinoſa ſunt. Conueuit autem ut piperis ſit pars una, gallæ uerò duæ, quatuor cineris cochlearum. Hæc ubi ad unguem læuigaris, cibis inſpergito, bibendumq;, aut ex aqua, aut ex uino albo, & auſtero præbeto. Cæterùm abſq; gallæ miſtione cinis cochlearum admodum reſiccantis eſt facultatis, obtinens item non-

nihil

nihil ex uſtione calidum. Porrò cochleæ, quæ uſtionem non ſunt expertæ, ſi tritæ unà cum teſtis imponantur, & toti uentri aqua inter cutem laborantium, & in arthriticis articulorum tumoribus, ægrè quidem diuelli poterunt, cæterùm impensè deſiccant. Et omnino inhærere ipſas ſinere oportet, quoad ſponte decidant. Idemq; faciendum in tumoribus ex ictu natis difficilè ſolubilibus, & ex contuſione facta in auribus. Deſiccant enim illos magnopere uniuerſos, etiamſi uiſcoſus, craſſiusq; in alto humor contineatur. Idem libro citato, cùm de diuerſis carnibus uerba faceret, ſic de cochlearum quoq; carne diſſeruit. At cochlearum caro prius in mortario contuſa, ac poſtea ad læuorem redacta, omnium ualentiſsimè deſiccat partes ſuperfluo humore grauatas, adeò ut et hydericis conueniat. Ipſarum autem humor ſolus per ſe citra carnem ſumptus (uocatur autem is à multis μύξα κοχλίου, hoc eſt, mucus limacis) thuri miſtus, aut aloæ, aut myrrhæ, aut horum quibuſdam, aut omnibus, quoad habeat cerati craſſitiem, medicamentum fit glutinatorium, deſiccatq; pulchrè purulentos mucos aurium: ſed & fronti impoſitum inhæret, oculorum fluxiones reſiccans. Quidam etiam ad palos eximendos utuntur totis unà cum teſtis ad læuorem tritis: ſed & quidam ad ſiſtendos menſes. Equidem ego aliquando in agro carnes ipſas ſolas in uulnus cum nerui uulneratione, & contuſione factũ tritas impoſui, ipſumq; uulnus pulchrè glutinatum eſt, & neruus phlegmonem haud perpeſſus. Erat autem homo durus, & agreſtis: miſcui tamẽ illis contritis pollinem farinæ acceptum à pariete molæ proximo. Scripſere autem maiores me nonnulli medici, ad eiusmodi uſum miſcendum ipſi thus, aut myrrham. Verùm horum habebam tum neutrum, ut qui tunc ab urbe abeſſem in uilla. Poſsis autem & reſinæ frictæ contritæ admiſcere, ſi adſit, quippiam. Porrò ubi multi muci cochlearum accipere uoles ſeorſum, ſtylo carnem earum pungito. Sed non ante multos dies uenatas eſſe expedit: alioqui enim tempore deſiccantur. Nam recentes plurimum habent uiſcoſæ illius humiditatis, quam ſtylo compunctæ effundunt. Humiditas hæc pilorum in palpebris præter naturam gluten eſt. hæc Galenus. Cochleæ tum crudæ, tum coctæ cum teſtis ſuis, aut ſine, contritæ emplaſtris concoquentibus, & ſaniem è uomicis fracta cute educentibus utiliter immiſcentur. Marinæ in Italiæ mediterraneis perquàm rarò in cibis ueniunt: quanquam iis, qui maris litora inhabitant, frequentiori ſint uſui. Sunt & in cochlearum genere, quæ tegumento, uel teſta carent, quæ nobis ſpeciatim Lumache uulgò appellantur, noctu potius, quàm interdiu ad paſcua exeuntes. Degunt hæ non modò in campis, & hortis; ſed in cellis uinarijs, & alijs ſubterraneis uliginoſiſq; ædium locis. Gerunt in capite lapidem (non tamen omnes) quem febribus tertianis adalligatum uulgus prodeſſe exiſtimat. At Plinius libro xxx. cap. xv. autor eſt, hunc lapidem adalligatum dentitionem facilem præſtare. Expetuntur hæ mulieribus ad expoliendam faciem: nanq; ex ijs in ſtillatorium uas coniectis, additis quibuſdam alijs, aquam eliciunt, qua inde earum elota facies læuorem mentitur. Quin & his Africam abundare ſcriptum reliquit Plinius libro xxx. capite vii. & eas combuſtas dyſentericis utiliſsimas eſſe, dariq; ex eo cinere cochlearia bina in uino myrtite, aut quolibet auſtero.

Cochleæ marinæ.

Cochleæ ſine teſta.

Καρκίνοι. CANCRI. CAP. X.

CANCRORVM fluuiatilium exuſtorum cinis, qui duo cochlearia expleat, adiecto dimidio radicis gentianæ modo, triduo potus cum uino, magnopere prodeſt canis rabioſi morſibus: rimas pedum ſedisque, perniunculos, & carcinomata, cum decocto melle lenit. Triti crudi, potique ex aſinino lacte, auxiliantur contra ſerpentium phalangiorumque morſus, atque ſcorpionum ictus. Decocti autem, & cum iure eſitati, ijs proſunt, qui tabe conficiuntur, aut leporem marinum hauſerunt. Necant ſcorpiones triti, & cum ocimo admoti. Poſſunt eadem marini, uerùm inefficacius omnia præſtant.

HALLVCINANTVR, qui credũt Cancros à Dioſcoride, & Galeno deſcriptos illos eſſe, quos uulgus Italorum Gambari nominat. Καρκίνος enim Græcè (ut hoc loco ſcribit Dioſcorides) non eum ſignificat cancrum perperàm uocatum, qui ἀστακὸς appellatur à Græcis; ſed qui rotundo corpore habetur, quem nos Hetruſci uulgari nomine

Cancrorum conſideratio.

Multorum error.

mine dicimus Granchio. Is Venetijs, ubi marinorum numerus propè infinitus habetur, ubi cruſtam exuerit, à corporis mollitie uulgò uocatur Mollecca. *E' quorũ genere ſunt etiam quæ appellantur* Macinette *: nam et hæ ſuo tempore cruſtam exuunt*. Hoc ita eſſe teſtatum reliquit Ariſtoteles libro IIII. cap. II. de hiſtoria animalium, ubi ſic inquit. ὁ δὲ καρκίνος μόνος τῶν τοιούτων ἀνοῤῥοπύγιον, καὶ τὸ σῶμα τὸ μὲν τῶν καράβων, καὶ καρίδων πρόμηκες, τὸ δὲ τῶν καρκίνων στρογγύλον. *hoc eſt. Cancer ſolus ex cruſtaceis non regitur cauda, et corpus cùm quidem locuſtis, ſquilliſq; longum ſit, cancris uerò rotũdum eſt*. Porrò *aſtacos* Oppiano *ſpeciatim dicitur gammarus magnus ille marinus, quẽ* Romani, *et* Tyrrheni *litora incolentes* Leonem *appellant*. Veneti *autem, quaſi adhuc Græcum nomen retineant, cum uulgò* Aſtaſe *nominare conſueuerunt*. Idem *dictus eſt gammarus à* Theodoro Ariſtotelis *interprete : quippe quòd uulgaris gammari faciem repræſentet*. Veruntamen *(ni fallor)* Ariſtoteli ἀστακὸς *nil aliud eſſe crediderim, quàm quod* Venetis *aſtaſe*, Romanis *uerò leo nuncupatur : quandoquidem is paulò inferius poſtquàm de marinis, quæ cruſta integuntur, animalibus diſſeruiſſet, uidetur ſanè uulgares fluuiatiles gammaros deſcribere ſtatim poſt fluuiatiles cãcros, cùm inquit*. ἔστι δὲ καὶ ἕτερον γένος μικρὸν μέν, ὥσπερ οἱ καρκίνοι, τὸ δὲ εἶδος ὅμοιον τοῖς ἀστακοῖς. *hoc eſt*. Genus *item aliud eſt, quod quidem paruũ eſt ueluti cancri, facie uerò aſtacis ſimile*. Hæc, *meo quidem iudicio, declarant*, Græcis *fluuiatilem gammarum proprio carere nomine, utpote & paruorũ cancrorum aliqua genera, ut ipſe eodem loco teſtatur* Ariſtoteles, *cùm inquit*. Cæteri *minutiores, & nullis penè nominibus annotati*. Quo *fit, ut putauerim ego gammaros* Galeno *appellari* γαμμαρίδες, *mutuato, cùm* Romam *ueniſſet, à* Latinis *uocabulo, quòd eo carerent* Græci. Nanq; *lib*. III. *de alimentorum facultatibus :* Ἀστακοὶ *(inquit)* καὶ πάγουροι, καὶ καρκίνοι τε καὶ κάραβοι, καὶ καρίδες, καὶ καμμαρίδες, ὅσα τἄλλα λεπτὸν ἔχει τὸ περιέχον ὄστρακον. *hoc eſt*. Aſtaci, *paguri, cancri, locuſtæ, carides, gammarides, & id genus alia tenui teſta concluduntar*. Magiſq; *hoc affirmare non dubitauerim, quòd nomen hoc à* Galeno Græcum *factum, nec apud* Ariſtotelem, *nec apud quenquam repererim unquam*. Quibus *etiam ex uerbis palàm certè eſt, inter gammaros, & cancros manifeſtam eſſe differentiam*. Quamobrem *eos medicos hallucinari cenſemus, qui pro* Cancris *ad canum rabidorum morſus, itemq; ad tabidos, & maraſmo laborantes* Gammaris *utuntur : quandoquidem cùm* Dioſcoridem, *tum* Galenum *non de gammaris quidem, ſed de cancris intellexiſſe nobis compertum ſit*. De *cancris* Galenus *libro* XI. *de ſimplicium medicamentorum, hæc fuſius ſcripta reliquit*. At *fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam ſimiliter prædictis exiccatorius eſt ; ſubſtantiæ tamen proprietate mirificè contra rabioſorum morſum efficax eſt, iſq; tum ſolus, tum cum gentiana, & thure multò præſtantior*. Thuris *ſanè partem unam eſſe oportet, quinq; autem gentianæ ; porrò cancrorum decem*. Et *rarò equidem aliter illis uſtis nos ſumus uſi : cæterùm ad eum modum plerunq;, quo* Aeſchrion *empiricus ille utebatur, medicamentorum peritiſſimus ſenex, conciuis, ac præceptor meus*. Patella *erat æris rubri, in quam impoſitos cancros uiuentes, hactenus urebat, dum facilè ad læuorem redigi poſſent*. Hic Aeſchrion *paratum promptum ſemper in ædibus hoc habebat medicamen, urens cancros tempore æſtiuo poſt ortum canis, quando ſol in* leonem *tranſiſſet, luna decima octaua*. Porrò *bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuiſſent morſi, præbebat quotidie uſq; ad diem quadrageſimum, menſura cochlearij ſatis magni aquæ inſperſum*. At *ſi non protinus ab initio, uerùm aliquot poſt dies curam cœpiſſet demorſi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inſpergebat*. Ad *ipſum uerò uulnus emplaſticum applicabat medicamẽtum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram unam, unum aceti acerrimi ſextarium* Italicum, *opopanacis uerò uncias tres*. Hæc *tametſi à præſenti inſtituto eſſent aliena, ſcribenda tamen cenſui, quia magnopere medicamento huic ipſe conſiderem : nimirum cùm nullus unquam eorum, qui illo, ut dictum eſt, fuerunt uſi, ſit mortuus*. Cæterùm *ſeorſum alterum librum conſcribam aliquando de ijs, quæ proprietate ſubſtantiæ totius quid agunt, è quorum numero ſunt id genus omnia*. Ignoſcendum *itaque tum hoc in loco ſcribendi importunitati, tum ſicubi præterea id mihi hoc in opere contigit : nempe quia ex dictis ſumma proueniret utilitas, quam ſanè poſteris impertire uolebam, ſi forſan me prius, quàm quæ his deinceps ſunt opera, perfeciſſem, mors occupaſſet, propoſitum impediens*. Cæterùm Pelops *doctor meus & ipſe omnium eiuſmodi cauſas reddere uolens, non abs re inquit*. Cancer *cùm animal ſit aquaticum, prodeſt à cane rabido morſis, quibus uidelicet metus eſt ne corripiantur affectu ſicciſſimo, nempe rabie : quamobrẽ ſanè etiam aquam metuunt*. Ac *fluuiatiles, non marinos conuenire cancros dictitabat, ſcilicet quòd animalia marina ob admiſtionem ſalis natura ſicciſſimi haud æquè exactam tuerentur eam, quæ eſt aduerſus rabiem, contrarietatem*. Ac *cùm quidam ſubieciſſet, cur non omnia, quæ in potabili aqua degunt animalia, perinde ut cancri, iuuare aſſolent ? quia, inquit, ſimilem cancris præparationem non admittunt*. Nam *horum uſtorum cinerem, exiccatorius cùm ſit, canum mordentium uenenum abſumere, ſimulq; digerere profeſſus eſt*. Hæc *igitur* Pelops *dicebat ambitione magna iactitans, omnium ſe talium nouiſſe cauſas*. At *ego niſi planè me ſcire quippiam prius perſuaſum habeam, alijs perſuadere non tento*. Itaq; *nec* Pelopis *rationem, ut ueram accepi, ut quæ crebras habeat contradictiones : uerùm cancros opinor ex proprietate totius ſubſtantiæ prodeſſe*. Quoniam *autem nullum eorum mortuum ſciueram, qui fuerant illis uſi, totis utiq; corporibus, hoc aperiendum, recenſendumq; à me exiſtimaui, tametſi non eſſet huius inſtituti proprium : nam id non erat propoſitum. hactenus* Galenus.

Cancrorum uires ex Gal.

Gammarorũ lapilli.

Cancri fluuiatiles.

Quorundam error.

Cæterùm *gammarorum faciem referunt locuſtæ, & ſquillæ ; quanquam hæ chelis careant*. Gerunt *gammari eo tantùm tempore, quo cruſtam exuunt, duos in capite lapillos albos, rotundoſq;, quibus utuntur medici utiliter ad expellendos renum calculos : conterunt enim hos in puluerem, & ex uino potandos exhibent*. Rotundis *autem cancris marinis ſimilibus, quos* Adriatici *accolæ, maris & fœminæ diſcrimine uulgò* Granci, *&* Macinette *nuncupant, abundat maximè ubiq; ſuis in fluminibus, ac riuulis* Hetruria. *nam quemadmodum* Inſubriæ, Tranſalpinarumq; *regionum fluuij, ac lacus gammaros alunt ; ita* Hetruria *cancros, utpote &* Græcia, *ubi ab* Aeſchrione, *&* Galeno *à cane rabido demorſis ex eorum cinere ſaluberrima parabatur antidotus*. Sed *& illi non minori*

in errore

in errore uerſantur, qui putant marinos minutiores (ut ita dicam) gammarulos, quos uulgò Gambarelli, & Gambaruſoli appellamus, eos eſſe, quos tum Ariſtoteles, tum Galenus, tum Aelianus, tum Plinius cancellos nominant. quippe quòd hi gammaruli Ariſtoteli propriè ſquillæ paruæ dicantur. Siquidem ij, qui in hoc genere nunquam ruſeſcunt, Venetis, alijsq; quàm plurimis populis proprium adhuc Squillæ retinent nomen: uulgò enim Schille dicuntur; quanquam in Hiſpania, præſertimq; in Cantabria omnes hi gammaruli Squille nulla differentia uocitentur. His, ut diximus, adſtipulatur Ariſtoteles lib. IIII. de partibus animalium cap. VIII. cùm inquit. Squillæ à cancrario genere differunt, eo quòd caudam habeant: à locuſtario uerò, quòd forcipe careant. Quibus ſanè claret, cancris nullam ineſſe caudam. quapropter omne cruſtatorum genus, cui cauda deſit, in cancrario genere fuerit recenſendum. Cuiuſmodi ſunt maiæ uulgò Granceuole, paguri uulgò Granciporri, marini ac fluuiatiles cancri uulgò Granchi appellati, & id genus plura. Nec aliam ob cauſam diximus, gammarulos paruas dici ſquillas, niſi ut omnibus notum ſit, eas etiam haberi his longè maiores, ut memoriæ prodidit Ariſtoteles libro IIII. capite II. de hiſtoria animalium, ſic inquiens. Squillarum enim genere continentur gibbæ, crangones, & paruæ, quæ maiores nunquam effici poſſunt. Quibus liquidò conſtat, uulgares gammarulos Ariſtoteli paruas facilè eſſe Squillas, cùm ij maiores nunquam euadant, quàm qui ſemper parui in piſcarijs habentur uenales. Quinetiam id ipſum affirmare non dubitamus, quòd ijs cauda ſit locuſtarum, & gammarorum modo, chelæ uerò, ſeu forcipes deficiant.

Squillarum conſideratio.

Qui autem, qualéſue Cancelli ſint, nomine ipſo paruulos cancros deſignantes, ſcripſit Galenus libro tertio de alimentorum facultatibus: Cancelli, inquiens, animalcula ſunt perexiguis cancris ſimilia, colore flauo. Afferuntur enim cancelli inter minutulos piſciculos duplici ſanè genere, ut quarto tum libro, tum capite de animalium hiſtoria retulit Ariſtoteles his uerbis. Quem autem cancellum appellant, communis ferè ſocius cruſtatorum, & teſtatorum generum eſt. quippè qui natura locuſtis ſimilis ſpectetur, naſciq; ſeorſum per ſe ſolitus ſit. Verùm quòd teſtam deinde petit, quam ingreſſus uitam traducat, hinc ſimilis teſta contectis animantibus eſt. quapropter is in ancipiti eſſe, genusq; ſibi uendicare utrunque uidetur. Forma tamen (quod ſimplicius dixerim) ſimilis araneis eſt; niſi quòd partem capiti, & pectori ſubditam ampliorem, quàm aranei habeat. Cornicula duo rufa, tenuia gerit, quibus oculi magni totidem ſubiacent, qui nunquam intro recedant, ut cancrorum, ſed ſemper eminentes appareant. Os ſub ijs eſt, quod uelut capillamentis quibuſdam pluribus circundatur. Iis pedes ſubiuncti duo bifurces, quibus cibum ori admoueat: bini item utriq; adhærent lateri, & tertius paruus. Thoracis pars inferior mollis tota eſt, diſiectoq; ſinu pallidum intus cernitur. Meatus ab ore ad uentrem pergit. foramen excrementi perſpici nullum poteſt. Pedes, ac thorax duritiem præ ſe ferunt, ſed minus, quàm cancri. Nexu nullo teſtis adhæret, purpurarum modo, & buccinarum, ſed abſolutus liberq; uagatur. Oblongior eſt, qui turbinem ſubit, quàm qui neritem (quem naticem interpretamur) genus enim diuerſum eſt, quod in natice degit, cætera quidem non abſimile: ſed dextrum bifurculatũ pedem paruum habens, cùm læuum grandiuſculum habeat, & ingredi eodem ipſo grandiore potiſſimùm ſolet. hæc Ariſtoteles. Aelianus uerò lib. XIII. cap. XIX. de cancellis ita ſcribit. À conchis quidem inopes, & nudi primùm cancelli naſcuntur, deinde eas tanquam domicilia ad habitandum deligunt. Cùm enim uacuas, & inanes offenderunt conchulas purpuræ, aut turbinis, primò intra eas ingrediuntur: deinde cùm in ampliorem magnitudinem excreuerunt, quàm ijs ut capi queant, in teſtam laxiorem tanquam domum alteram demigrant, neque modò in ſupradictorum conchas immigrant; ſed & in permultas alias capaciores tranſeunt, & ampliorem nacti, ea tanquam maiore domicilio gaudent: ac ſæpe de ſpolijs multo certamine inter ſe contendunt, uiribúſque inferiore repulſo, uictor exuuias aſſequitur. hactenus Aelianus. Cui in omnibus ſubſcribit Plinius lib. IX. capite XXXI. & XLII. His igitur diligenter perſpectis, omnibus, ut arbitror, palàm fiet, & cancros à gammaris, & cancellos à ſquillis differre.

Cancellorum conſideratio.

Σκορπίος χερσαῖος. SCORPIO TERRESTRIS. CAP. XI.

TERRESTRIS Scorpio tritus crudus, & impoſitus, ſuæ plagæ remedium eſt. Quin eſtur aſſatus, ad eadem.

Scorpionum conſideratio.

T e r r e s t r e s *Scorpiones animalia ſunt uulgò nota, quòd in quacunq; domo, non modò in cubiculis, & cellis uinarijs; ſed ubiq; paßim reperiantur: adeò eſt hominum uita periculis obnoxia. Licet autem ſint in* Italia *minus uenenoſi, minusq; nocui, quàm alijs in regionibus, quæ ſub meridie ſitæ ſunt; ipſe tamen complures uidi in* Hetru*ria à Scorpionibus ictos, qui ſæuißimas perpeßi ſunt exacerbationes, & quaſi ad mortem redacti. Contrà in regionibus frigidis minus nocui ſunt.* In agro Tridentino *à ſcorpionibus icti nihil noxæ percipiunt. Quod tamen euenire affirmant gratia peculiari ſibi à* Deo *impertita precibus diui* Vigilij *epiſcopi, quem & patronum præcipuum habent, et aduocatum apud* Deum. Hoc *idem aſſerit* Ariſtoteles *libro* VIII. *cap.* XXIX. *de animalium hiſtoria, ubi ſic inquit. Morſus beluarum ex locorum diuerſitate plurimùm differunt, ut in* Pharo, *locisq; alijs, ſcorpiones non lædunt. At in alijs locis, & præcipuè in* Scythia, *multi & magni nocui ſunt, & uel hominem, uel quámuis beſtiam percuſſerint, interimunt: nec ſues euadere poſſunt, quanquam cæteros uirulentos ictus minimè ſentiunt.*

Scorpionum genera.

Plinius, Auicenna, Albertus, Aelianus, *& aliorum pleriq; nouem Scorpionibus genera aßignant, diuerſis duntaxat coloribus diſtincta: nimirũ quòd alij ſint flaui, alij rufi, alij cinerei, alij ferruginei, uirides alij, alij lutei ſubatraq; cauda, alij uinoſi, alij albi, alij deniq; fuliginis colore.* Præter *nigros, & ferrugineos, uirides quàm plurimos me uidiſſe, legiſſeq; recordor, in comitatu* Arci *non longè à* Sarca *flumine, quadam in ſyluula nouellis quercubus conſita apud ſacellum diui* Pauli, *ubi paruo admodum tempore, ſirio ardente, ego, & eremita quidam, de his qui ſub ſaxis latebant, plus quàm mille, & quingentos collegimus, craſſos, & plurimùm farctos.* Plures *inter eos fœminas inuenimus, quæ ſuos nuper editos fœtus albos, pediculi magnitudine, ſub uentre ſecũ ubiq; gerebant, ſinguli ſingulis cruribus adhærentes. Quaproter non ab re prodidit* Ariſtoteles *libro* V. *capite* XXVI. *de hiſtoria animalium, quòd terreſtres* Scorpiones *uermiculos ouorum ſpecie pariant complures, & incubent: mox ut prolem perfecerunt, pellantur ab ea ipſa, & interimantur à ſuis liberis magno numero: ſæpius enim undenos pariunt.* Plinius *autor eſt,* Scorpionum *ictum, multò magis fœminis pernicialem eſſe, quàm uiris; præſertim uirginibus, quibus ſemper lethalem eſſe ait. Quibus ſepteni in cauda internodij numerantur, longè ſæuiores habentur, quàm ij, quibus tantùm ſeni inſunt.*

Scorpiones aligeri.

Nonnulli *præterea literis mandarunt, quibus ſubſcribit* Strabo *lib.* XV. *ſuæ* Geographiæ, Scorpiones *quoſdam habere alas, quibus per aëra uolitantes de una in aliam regionem deferuntur.* Hoc *enim credere non uidetur abſurdum, cùm idem formicis ſimiliter eueniat: quandoquidem & hæ iiſdem ferè coloribus diſtinguuntur.* Tantoq; *magis credendum eſt, quòd in* Caſtella Hiſpaniæ *regione ſæpius agricolæ aliquos terræ ceſpites aratro ſcindant, ubi formicarum more innumeri ſcorpiones gregatim hyeme deliteſcunt.* Citra Cynamoluos Aethiopas *latè deſerta regio eſt, à ſcorpionibus gente ſublata, ſi* Plinio *credimus. Qui præterea tradit, quòd, ſi decem cancri cum ocimi manipulo adalligentur, omnes, qui ibi ſunt ſcorpiones, ad eum locum coibunt. Quod tamen* Dioſcoridi *manifeſtè refragari uidetur. nam ſuperius in cancris ita ſcriptum reliquit* Dioſcorides. *Cancri ſcorpiones necant, ſi triti cum ocimo admoueantur.* Ferunt *à ueſpis, apibus, & crabronibus eos non ici, qui prius à ſcorpione percußi fuerint. Quinetiam narrat* Plinius *libro* XXV. *capite* X. *Scorpiones mortuos reuiuiſcere, admoto albo ueratro.*

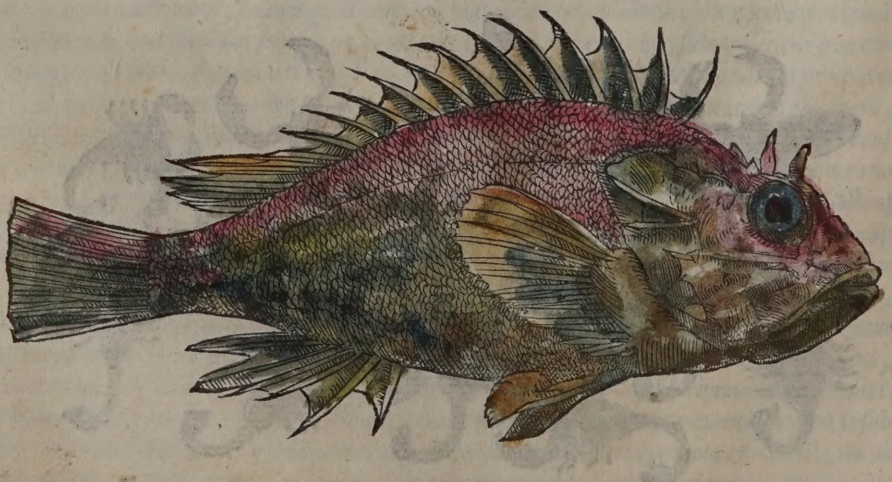
Scorpionum facultates.

Quidam *medici utuntur* Scorpionum *cinere, qui uiui ſint exuſti, ad urinã ciendam, ijs præcipuè, qui renum, aut ueſicæ calculo obſtruuntur. Quo fit, ut in hunc uſum commendauerit* Meſues *oleum ex ijs paratum, quod officinæ habent, renibus & pubi illitum.* Hoc *idem commendauit* Auicenna *ad aurium dolores.*

Olei ex ſcorpionib. uires.

Ego *tamen illud uſu exploratum habeo, quòd oleum per me factum, in quod ſanè magnus ſcorpionum ingreditur numerus, cordi duntaxat, & pulſantibus temporum, manuum, & pedum arterijs illitum, ab omnibus liberat uenenis, dummodo erodenti facultate uacent. Quin & eos ſanat, qui tam à uiperis, quàm cæteris uenenoſis animalibus uel icti, uel demorſi fuerint. Qua de re ij (abſit tamen uerbis iactantia) teſtimonium perhibere poſſunt, qui prius oleo ſancto à ſacerdotibus illiti, noſtro poſtmodum peruncti euaſere incolumes.* Præſtat *item maximè hoc oleum, cùm in homines peſtilentia ſæuit: quippe quòd non modò peſte infectos iuuet, ſed & ſanos præſeruet.* Præſtat *denique ad omnes interaneorum uermes, omnesq; dolores mulcet ex flatu, uel ex frigore genitos.* Eius *parandi rationem trademus (* Deo *concedente) libro ſexto, ubi de uenenorum remedijs, ſiue antidotis latius diſſeremus.*

SCORPIO MARINVS

Σκορϖίος

Σκορπίος θαλάσσιος. SCORPIO MARINVS. CAP. XII.

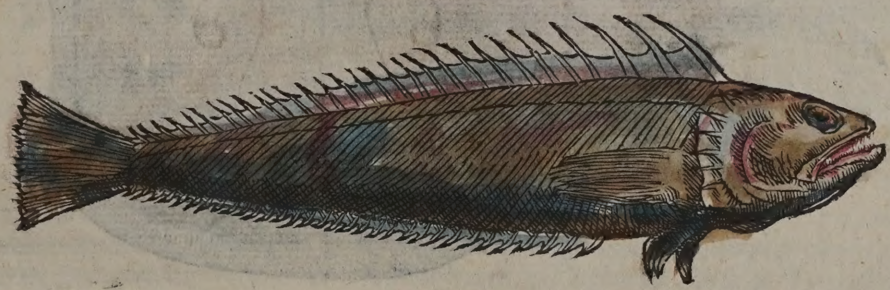
Marini Scorpionis fel conuenit ad ſuffuſiones oculorum, albugines, & hebetudines.

Scorp. marini, & ſcorpænæ conſid.

Credidere quidam marinum Scorpionem, & Scorpænam uocatam, nihil inter ſe differre. Veruntamen, quòd ſcorpæna ſit marinus ſcorpio, nemo non ibit inficias, qui & Ariſtotelis, et Athenæi auctoritate nitatur: uterq; enim ad inuicem diſtinxit illos. Porrò Scorpæna in dorſo ſpinam gerit uenenatam, qua imprudentes piſcatores ſæpius icit: neq; iam defuerunt, qui eius ictu ſint interempti. Proinde exiſtimarunt nonnulli, ictuum ſimilitudine falſi, inter ſcorpænam, & marinum ſcorpionem nullum prorſus intereſſe diſcrimen. Cæterùm Scorpio, & Scorpæna (ut equidem arbitror) eiuſdem ferè generis ſunt, ſed in ſpecie & forma, inter ſe pluribus differunt. Siquidem Scorpius è pelagijs piſcibus eſt, ſcorpæna longè maior; adeò ut octonas, nouenasq; quandoq; ponderet libras. Scorpæna uerò piſcis eſt litoralis, ſcorpione multò minor. Scorpius item uniuerſo corpore rubet: cornua bina in capite gerit, ſed mollia: & acutos in ore dentes, minutulos tamen: pinnis conſtat aculeatis, tam his, quæ per medium excurrunt dorſum; quàm his, quas anteriore, & poſteriore parte gerit, ſed ijs tantùm aculeis icit, qui dorſo annectuntur: quorum tamen uis his, qui ſcorpænæ inſunt, imbecillior eſt. Hunc ſunt, qui uulgò uocent Peſce cappone, ſed in Hetruriæ maritimis quibuſdam locis uocatur Cerna. Scorpæna autem, quæ ſuum apud omnes retinet nomen, nec cornua habet, nec dentes adeò acutos: gerit tamen in dorſo aculeos ſcorpij modo, ſed eminẽtiores, ac duriores, nec uſqueadeò pinnatos: in cæteris uerò pinnis ijs omnino caret, præterquàm circa branchias, ubi duos prælongos habet aculeos, & nonnullos circa caput: corpore eſt in nigro uireſcente. Sunt tamen, qui indifferenter ſcorpium ſcorpænam uocent, quòd quadantenus ſibi inuicem correſpondeant non modò figura, ſed & carnis bonitate.

Δράκων θαλάσσιος. DRACO MARINVS. CAP. XIII.

Draco marinus diſſectus, & apertus, impoſitusque ictus ſpinæ ſuæ, qua ferit, medela eſt.

Draconis marini conſid.

Variat autorum ſententia in marini Draconis hiſtoria. Quandoquidem Alberto marinus draco ingens eſt beſtia, ſerpentis faciem referens, alis non amplioribus, quàm quæ ad natandum ſufficiant, ſed ob uirium præſtantiam omnium aquatilium uelociſſimus cenſetur. quapropter breui admodum tempore ingentia metitur maria. Quin & uenenoſum eſt illi animal, adeò ut quoſcunq; piſces, uel alia quæcunq; animalia dente uulnerauerit, interimat. Piſcatorum prætereà artificio captus, ſtatim ut in arenam ſeſe protrahi cernit, mira celeritate ſcrobem in litore fodit, qua ſe condere poſſit. hæc Albertus. Qui etſi ex Ariſtotele, & Plinio (ut opinor) tranſcribat; plura tamen addere uidetur, quibus an multa ſit adhibenda fides, quid ſtatuam non habeo. Siquidem hoc animal Ariſtoteli tanta admiratione non præſtat, nec draco appellatur, ſed ſerpens, ut is poſteritatis memoriæ commendauit lib. ix. cap. xxxvii. de hiſtoria animalium his uerbis. Serpens marina colore, & corpore congro proxima eſt, ſed obſcurior, atque acrior. Hæc ſi capta dimittatur foris, in arenam roſtro quàm primùm adacto terebrat, ſubitòq; tota. Eſt ore acutiore hæc, quàm terreſtres. Et lib. ii. cap. xiiii. Sunt etiam (inquit) maris indigenæ ſerpentes terreſtribus ſimiles; niſi quòd caput habeant congri. Et quidem genera earum plura ſunt, colore numeroſæ uarietatis. Naſci eas non in altiſsimis gurgitibus certum eſt. Plinius hoc animal non ſerpentem, ſed draconem marinum pariter cum Alberto uocat lib. ix. cap. xxvii. ſic inquiens. Rurſus draco marinus captus, atque immiſſus in arenam, cauernam ſibi roſtro mira celeritate excauat. At hic, mea quidem ſententia, Draco marinus haud quaquam fuerit, de quo ſcribit Dioſcorides, ſed per ſe maris ſerpens. Quandoquidem Ariſtoteli libro viii. cap. xiii. draco marinus piſcis eſt litoralis, quemadmodum dentex, ſcarabeus, cernua, aurata, mugilis, mullus, turdus, pulcher, gobius, atque alij complures, & omne ſaxatile genus. Proinde dicebat Plinius lib. xxxii. cap. xiii. Extra has ſunt rotundæ in oleario uſu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus, cynosdexia, draco. quidam uolunt eſſe dracunculum. Eſt autem graculo ſimilis: aculeos in branchijs habet ad caudam ſpectantes. Huic ſanè non parum correſpondere uidetur is, quem Veneti piſcatores, itemq; Aquileienſes, & Tergeſtini Araneum uocant, & uulgò Peſce ragno. Quippe qui inter litorales aculeos circùm branchias habeat, caudam uerſus ſpectantes, & alios in dorſo adeò uenenatos, ut ab eo icti, niſi curam admiſerint, facilè interimantur. Itaque & is uidetur Plinio fuiſſe draco, uel dracunculus,

culus, quem libro IX. *cap.* XLVIII. *ipſe araneum quoque uocauit, cùm inquit. Aequè peſtiferum animal araneus, ſpinæ in dorſo aculeo noxius. Præſertim cùm libro* XXXII. *capite ultimo inter litorales, & maris magis peculiares piſces non aliter araneum recenſere uideatur, quàm draconem Ariſtoteles.*

Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XIIII.

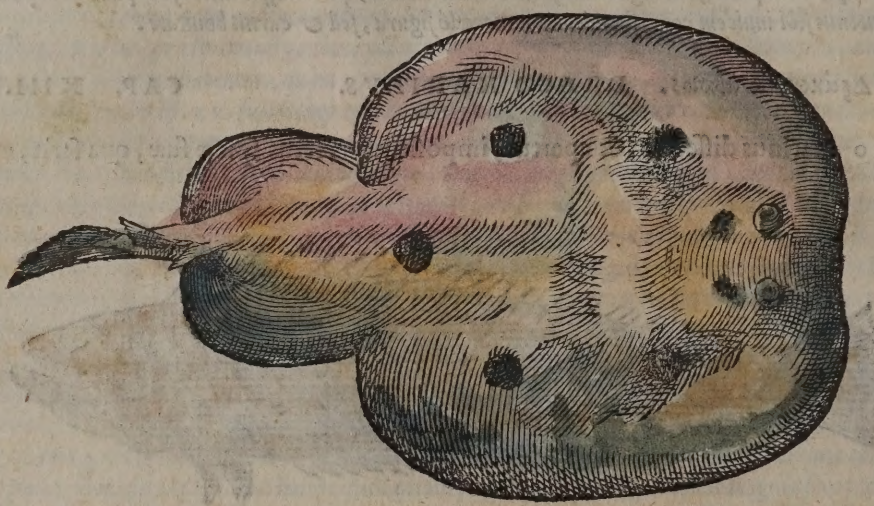
SCOLOPENDRA marina in oleo decocta ſi illinatur, auellit capillos: ſed contactu pruritus facit.

Scolopendræ conſideratio.

SCOLOPENDRA *marina animal eſt exiguum: atque, ut prodidit Plinius libro* IX. *capite* XLIII. *ea eſt terreſtri non diſſimilis, quam etiam Hetruria centipedam appellat. Dicunt hanc (ſi tamen ijs autoribus eſt adhibenda fides) ſtatim, deuorato hamo, omnia interanea innocuè euomere, ac deinde, eo ab inteſtinis explicato, ſua eadem reſorbere uiſcera. Quocirca mecum ſæpius cogitaui, non iniucundum fore, eius uiſcerum ſpeculari anatomen. Sed nec ipſam hactenus mihi uidere licuit.*

Νάρκη. TORPEDO. CAP. XV.

MARINA Torpedo diuturnis capitis doloribus admota, cruciatus uehementiam mulcet. eadem appoſita euerſam ſedem, prociduamque coërcet.

Torpedinis conſideratio. Torpedinis mira facultas.

TORPEDO *in chartilagineorum, planorumq; piſcium genere ab autoribus recenſetur, perinde ac raia, læui raia, rhombus, ſolea, paſtinaca, & alia id genus plura. Hæc dorſo rubeſcit, maculis quinq; nigris (quod in adultis tãtùm uiſitur) interiectis, oculis ſimilibus: ſupina uerò parte albicat. Tanta huic uis peculiaris ineſt, ut retibus capta, anteaquàm manu attingatur, & manus, & lacertos piſcatoris ſtupore non modico afficiat: id quod etiam fit, ſi capiatur hamo. Talis nanq; huius facultas per ſetas, & haſtam inſenſibili quodam modo permeans, ad manum piſcatoris tandem tranſuecta, celeriter torporem inducit. Idcirco Galenus libro* VI. *de locis affectis: Ea (inquit) potentia torpedo prædita eſt, ut ſi fuſcina attingatur à piſcatore, tranſmiſſa qualitate per haſtam ad manum, eam repentè obſtupefacit. Idem poſtea retulit Plinius, libro* XXXII. *capite primo, ſic inquiens. Torpedo etiam procul, & è longinquo uel ſi haſta, uirgáue attingatur, quámuis præualidos lacertos torpeſcere facit, & pedes quàm libet ad curſus ueloces alligat, & retinet. Et libro* IX. *capite* XLII. *ita ſcribit. Nouit torpedo uim ſuam: ipſa enim non torpens, merſaq; in limo ſe occultat, piſces, qui ſecuri adnatantes obtorpuere, corripiens. Quod ante ipſum prodiderat Ariſtoteles libro* IX. *capite* XXXVII. *de hiſtoria animalium. Cæterùm proprietas hæc uiuis duntaxat ineſt: nam ſi eadem in exanimatis perſiſteret, comeſtæ (ueniunt enim frequenter in cibis) uniuerſum corpus ſtupidum redderent.*

Torpedinis uires ex Gal.

Quamobrem Galenus libro XI. *ſimplicium medicament. de ea ita ſcriptum reliquit. Sed & Torpedinem totam (dico autem animal marinum) capitis dolores ſanare capiti admotam, ſedemq; euerſam coërcere, à quibuſdam eſt proditum. Verùm ego cùm utrunq; eſſem expertus, neutrum facere comperi. Eam igitur cùm cogitaſſem, adhuc uiuã eſſe applicandam, cui caput doleret (poſſe enim fieri, ut hoc medicamen anodynon ſit, hoc eſt, dolore liberet, ſimiliter alijs, quæ ſenſum obſtupefaciunt) ita habere comperi. Putoq; eum, qui primus eſt uſus, tali quapiam motum ratione uti aggreſſum. hæc Galenus. Venetijs piſcis hic ab effectu, uulgò Tremolo appellatur: ſiquidem membro ſtupefacto, ſubinde tremorem incutit. Romani uerò (me quidem latet, unde id nomen traxere) eundem uulgari nomine Batti potta, & Fotterigia dicere conſueuerunt.*

Ἔχιδνα. VIPERA. CAP. XVI.

VIPERINAE carnes ſi coctæ edantur, claritatem oculis afferunt: neruorum uitijs auxiliantur: increſcentes ſtrumas reprimunt. Detracta autẽ cute, caput caudaque, quoniam carne uacant, amputari debent. quippe commentitium eſt quod præcipitur, certam utrinque menſuram præcidi oportere. Reliquum uerò corpus exemptis interaneis elotum, diſſectumque diſcoquitur cum oleo, uino, ſalis exiguo, & anetho. Aiunt ijs, qui viperas eſitent, pediculos procreari: quod planè à ueritate abhorret. Adijciunt aliqui longam ſenectutem agere, qui eo cibo uefcuntur. Sal ex eis ad eadem conficitur, ſed inefficacior eſt. Viua autem vipera in fictile nouum demittitur: adijciuntur ſalis, caricarumque tritarum, ſingulatim quinque ſextarij, mellis cyathi ſex, mox fictilis operculum luto oblinitur, & fornacibus inaſſatur, donec ſal in carbones redigatur, qui poſtea tritus in pulueris faciem, reconditur. Plerunque, ut ori gratior fiat, immiſcetur ſpica, aut folium nardi, aut malabathri momentum.

IAMPRIDEM cœptum eſt ueras Viperas nanciſci in Italia. Earum enim partus eas indicarunt: quandoquidem recentiorum medicorum quidam Viperas ſummo ſtudio indagantes, ut Galeni more, hoc etiam æuo legitimam poſſent parare theriacam, inito conſilio cum his circunforaneis, qui ſerpentibus alendis quæſtum factitant, Viperas ipſas prægnantes ſunt conſecuti, quæ in capſulis concluſæ catulos peperere, quòd propriũ Viperarum ſit animal edere, non quidem oua, cæterorum ſerpentium more. Nec tamen propterea illud uerũ eſſe compertum eſt, quòd naſcentes Viperæ uiſcera abrodant, occiſa parente, ut libro de theriaca ad Piſonem prodidit Galenus (ſi tamen is liber legitimus eſt) ex Nicandri autoritate, & Plinius libro x. capite LXII. Qui Ariſtotelis uerba perperàm interpretari deprehenditur, à quo Viperæ hiſtoriam ipſum accepiſſe liquidò conſtat. Cuius ſententiam non tantùm explodit, quod experimento compertum eſt; ſed & Ariſtoteles ipſe: quandoquidem nuſquam dixerit, uiperinos fœtus parentis uiſcera, aut uterum abrodere, ſed quòd qui tardius eduntur catuli (tardius enim ideo illi excludũtur, quòd Vipera ſingulos ſingulis diebus parit) abrodunt membranam quandam, qua in matris utero obuoluuntur, ut citius prodeant in lucem. Qua in re, ut hoc omnibus palàm ſit, ſic lib. v. de hiſtoria animalium capite ultimo, ſonant Ariſtotelis uerba. Τῶν δὲ ὄφεων ὁ μὲν ἔχις ἔξω ζωοτοκεῖ, ἐν αὐτῷ πρῶτον ὠοτοκήσας. τὸ δὲ ὠὸν, ὥσπερ τῶν ἰχθύων, μονόχρουν ἐστὶ, καὶ μαλακόδερμον. ὁ δὲ νεοττὸς ἄνωθεν περιγίνεται, καὶ οὐ περιέχει φλοιὸς ὀστρακώδης, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἰχθύων. τίκτει δὲ μικρὰ ἐχίδια ἐν ὑμέσιν, οἳ περιρρήγνυνται τριταῖοι. ἐνίοτε δὲ καὶ ἔσωθεν διαφαγόντα αὐτὰ ἐξέρχεται. τίκτει δ' ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καθ' ἕν. τίκτει δὲ πλείω ἢ εἴκοσιν. Id eſt. Vipera è ſerpẽtibus animal edit, cùm intra ſe primùm oua pepererit. Ouum hoc unius coloris, & molli cute contectum, ut piſcium eſt. Fœtus ſupernè gignitur, nec duro cortice continetur, ſicut nec piſcium quidem. Parit paruas uiperulas membranis obuolutas, quæ tertia die rumpuntur. Euenit interdum, ut qui in utero ſunt, abroſis membranis prorumpant. Singulos diebus ſingulis parit, pluresq; parit, quàm uiginti. hæc Ariſtoteles. Cuius ſententiam (ut dictum eſt) peruertens Plinius, ubi ei dicendum fuerat, quòd ultimæ uiperulæ adhuc in matris utero degentes, ſua abrodunt inuolucra, anteaquàm prorumpant, dixit cæteras tarditatis impatientes, perrumpere latera, occiſa parente. Porrò huic exploſæ ſententiæ etiam Philoſtratus refragatur, nam in uita Apollonij Tyanei narrat, Apollonium ipſum uiuam, ac incolumen uidiſſe Viperam, quæ ſuos catulos nouiſſimè excluſos lingebat. Marſi præterea, qui ſerpentium domitores ſe prædicant, quiq; falsò ex diui Pauli proſapia ſe originem duxiſſe gloriantur, Viperam Maraſſo uulgò appellant, utq; maiorem cum ſpectatoribus ineant gratiam, ſæpiſſimè uiperinos dentes, longos, acuminatos, atq; mortiferos oſtentant, conditos (ut Plinius inquit libro XI. capite XXXVI.) gingiuis, atq; membranula quadam circundatos, lethali ueneno referta. Quin & uiperarum nuper editos fœtus oſtendunt, quos Viperæ ſuis alunt in capſu-

Viperarum conſideratio.

Plinij lapſus.

lis,quibus eas deferunt : nec tamen illi matris uiſcera ſcindunt. Cæterùm quòd Viperæ primùm intra ſe oua pariant, mox animalia gignant, Theophraſtus quoque autor eſt lib. VII. *cap.*XIIII.*contra eos, qui ſecus ſentiunt.*

Viperarum facies, & ſexus diſcrimen.

Viperæ (ut ſcribit Auicenna libro quarto,ubi de uenenis agit) caput habent preſſum, latumq́;, ubi ceruici annectitur,quæ peculiariter illis tenuis eſt : nec corpore admodum ſunt longo, utpote nec cauda. Ad hæc Galenus, cùm ſcriptis tradere uellet, quibus notis mares Viperæ à fœminis diſtent, eo libro, qui de theriaca ad Piſonem inſcribitur, ſic inquit. Viperæ fœminæ ſubrufæ ſunt, & perquàm agiles, ceruice elata : oculis ſubrubentibus, inuerecundis, atque intuitus feri : ijs caput latius, quàm mari, quem etiam excedunt uniuerſa corporis mole, earumq́; excernens meatus ſuum propius caudam obtinet ſitum. Mari duo tantùm inſunt canini dentes; fœminæ uerò plures. Proinde igitur Nicander cecinit his uerſibus.

Τοῦ μὲν ὑπὲρ κυνόδοντε δύο χροῒ τεκμαίρονται,
Ἰον ἐρευγόμενοι, πλέονες δέ τοι αἰὲν ἐχίδνης. Hoc eſt ſoluta oratione.

Maſculi quidem ſuprà canini dentes duo colore notantur, uenenum eructantes : at plures ſemper fœminæ inſunt. Illud inſuper addiderim, Ariſtotelem memoriæ mandaſſe libro VIII. *cap.* XV. *de hiſtoria animalium, quòd licet hyeme cæteri ſerpentes cauernas ſubeant terræ; uiperæ tamen ſub ſaxis condantur.*

Plinij lapſus.

Ex quo palàm eſt, Plinium hoc etiã loco non rectè intellexiſſe Ariſtotelem : quippe quòd tradiderit lib. VIII. *cap.*XXXIX. *Viperam ſolã terra condi; cæteras arborum, aut ſaxorũ cauis. Illud item reticuit Ariſtoteles, quod Plinius poëtas ſecutus retulit, fœminam ſcilicet in coitu mari caput abrodere uoluptatis dulcedine. Sed ut iam Viperis uires ſuas, ac facultates reddamus, hic ea nunc referam, quæ de ijs lib.*XI. *ſimplicium medicament. tum libris de antidotis pluribus poſteritatis memoriæ prodidit Galenus.*

Viperinæ carnis uires ex Galeno.

Viperarum igitur carnes palàm uidere eſt excalfacientes, & deſiccantes, ubi condiuntur ceu anguillæ, nempe oleo, ſale, anetho, porro, & aqua, ſeruato nimirum modo. Quòd autem totum corpus per cutim purgent, diſcere tibi liceat uel ex ijs, quæ ego iuuenis etiámnum in Aſia noſtra ſum expertus : quæ ſingulatim deinceps narrabo. Homo quidam morbo, quem elephanta cognominant, laborans aliquousq; cum ſodalibus conuerſabatur, donec ex ipſius conſuetudine conuerſationeq; quidam noſtrûm morbi inficerentur contagione : ille iam graueolens erat, ac deformis. Conſtructo igitur illi tugurio proximè uicum in iugo collis propter fontem, illic hominem collocant, tantum illi quotidie ciborum ferentes, quãtum uictui ſuppeteret. Cæterùm ad canis exortum, cùm fortè meſſoribus haud procul inde metentibus uinum eſſet allatum in fictili ſanè quàm fragrans, is quidem, qui attulerat, depoſito illo propè meſſores, abijt. Verùm ubi eius bibendi aduenìſſet tempus, ſublato fictili adoleſcens, ut pro more impleto cratere, competente aqua uinum temperaret, in cratera uinum effudit, & unà excidit uipera mortua. Qua re attoniti meſſores, ueriti ne quod, ſi ebibiſſent, inde ſibi malum eueniret, ſuam quidem ſitim aquæ potione ſedare maluerunt. Cæterùm cùm illinc diſcederent, quaſi præ humanitate ac miſericordia, homini illi elephanti obnoxio uinum largiuntur, rati expedire illi potius mori, quàm uiuere in ea miſeria. At ille, ubi ex hoc bibiſſet, admirabili quodam modo ſanitati reſtitutus eſt. Nam tuberoſum illud omne cutis totius non aliter, quàm animalium à teſtis mollitie nuncupatorum malacoſtracωn, tegmen decidit. Quantum autem reliquum erat, molle admodum apparuit, inſtar cutis cancrorum, & locuſtarum (carabos Græci uocant) ubi extima teſta exciderit. Alterum quoq; eiuſmodi non diſsimili caſu in Myſia Aſiæ, non procul ab urbe noſtra accidit. Vir quidam elephanto laborans profectus eſt ad aquarum calidarum ſponte naſcentium uſum, ſperans inde nonnihil ſe commodi adepturum. Erat illi ſcortum ancilla, iuuencula ſanè formoſa, compluribus amatoribus ambita. Profectis igitur illis, cùm aquis uteretur, in ædibus, quibus uicinus erat locus ſqualidus, & uiperarum plenus, fortè fortuna ex illis una in urceum uini incidit negligentius poſitum : extinctaq; eſt. Ac ſcortum quidem in lucro id reputans, quod ſors eueniſſet, hero id uini propinat. Cæterùm ille, ubi ebibiſſet, ad eum modum, quo ille, qui degebat in tugurio, perſanatus eſt. hæc Galenus. Qui etſi alia è uiperis experimenta ibidem ſcripſerit, unde ſimiliter alij incolumes euaſere, ut eius firmior redderetur ratio, quòd ſcilicet uiperarum eſu elephantiaci ſanentur; attamen breuitati conſulentes, ea hoc loco ſilentio inuoluenda duximus. Verùm enimuero nil mirum alicui fuerit, Viperas ambas, quarum meminit Galenus, ſe tam facilè immerſiſſe uino : ſiquidem illis natura comparatum eſt, ut uino ſummopere delectentur.

Viperæ uino delectantur.

Quamobrem narrat Ariſtoteles lib. VIII.*cap.* IIII. *de hiſtoria animalium, quòd ideo uiperas aliqui uino cum fictilibus ad ſepes diſpoſito uenantur, quia uini incontinentes ſunt : ebriæ enim capiuntur. Id quod etiam dixit Dioſcorides in ſexti libri præfatione de uenenis, uenenatiſq; agens. Quinetiam uiperæ (ut ad Piſonem ſcribit Galenus) bupreſtes, & cantharides deuorant. Item Ariſtotelis teſtimonio lib.* VIII. *cap.*XXIX. *de hiſtoria animalium, ſcorpium deuorari à uipera certum eſt : ob idq; (ut idem eſt autor) eorum uenenatorum morſus grauiores ſunt, quæ alijs animalibus uenenatis ueſcuntur : quod profectò faciunt uiperæ. Hæ theriacen ingrediuntur : at non omnes, nec omni tempore captæ probantur.*

Viperarũ uenatio, & earũ paſtilli.

Proinde Galenus libro primo de antidotis rem hanc ſcitè & apertè declarauit, ſic inquiens. Viperas non ut aliqui faciunt, æſtate media, neque ſtatim, ubi cauernas egreſſæ fuerint, uenari conuenit : æſtate ſiquidem earum caro ſitim excitat, ſtatimq́; ab egreſſu frigida eſt, ſicca, & extenuata. Optimum itaque tempus eſt, quod ijs medium intercedit, quod & Andromachus ipſe ſignificauit, quo tempore & qui Baccho ſacra faciunt, uiperas dilacerare ſolent, uere quidem finiente, nondum tamen æſtate inchoata. Vel ſi uer ad magnam ſui partem hyemale fuerit, circa principium æſtatis, non multo tempore poſt pleiadum ortum. Viperas autem, quæ prægnantes ſunt, reijcere oportet : aliarum uerò caput, ac caudam abſcindere. nam præterquàm quòd hæ particulæ uirulentiores eſſe uideantur, etiam duræ, & parum carnis habent. Sufficit autem in magnis uiperis, id, quod utrinque amputatur, quatuor digitos æquare. Totum uerò reliquum corpus, inteſtinis exemptis, pelleq; detracta, aquis primo abluendum, atque in uas fictile conijciendum eſt : deinde aqua pura ſuperinfuſa, uiridiq; anetho (tunc enim uiget) ollæ prunas, ut coquatur ſubijcere conuenit; uel arida ligna,

da ligna, quæ, quòd fumum non emittant, ἄκαπνα uocant; uel quod melius adhuc eſt, uitium ſarmenta. Salis autem, ſi quidem ſuo tempore uiperas ceperis, tantillum immittere oportet: ſin æſtate iam incipiente, nihil. Porrò obſeruandum eſt, ne illæ capiãtur, quæ in maritimis locis, qúæue in aliqua ſalſa aquarum lacuna degunt: antidotus enim quæ ex huiuſmodi uiperis confecta fuerit, ſitim excitabit. Cùm igitur Viperæ probè coctæ fuerint, ac ſi quis comedere uellet, eas ex aqua eximere oportet, deinde carnes ita à ſpinis auellere, ut nihil ex ſpinis ſimul auferatur: atque his exquiſitè contritis, panis ex puriſsima farina optiméq; confecti, qui præcipuè & benè fermentatus ſit, & in furno, nõ ſub clibano coctus, modicum quiddam admiſcere. Nonnulli tamen in commiſcendo panem Viperis hanc menſuram ſeruandam præcipiunt, ut panis pondus uiperinarum carnium dimidio minus ſit: alij ne tertiam partem excedat malunt. Ego uerò quandoq; quartam, quandoq; & quintam panis impoſui. Cæterùm niſi probè coctus fuerit, periculum eſt, ne aliquid aciditatis medicamentum contrahat. At ſatius eſt, panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo ſicciori prius exiccaſſe. Verùm cùm uiperas, & panem coniunxeris, diligenterq; adeò ſubegeris, ut nulla uiperinæ carnis particula non contuſa remanſerit, paſtillos ex ea maſſa conficito, qui tenues ſint: nam craſsi cùm difficulter ſicceſcere ſoleant, & carnem putrere, & panem aceſcere ſinunt. Quamobrem panem quoq; antè ſiccatum terere melius eſt, & non, quemadmodum ante nos qui Cæſari theriacam faciebant, uiperarum iure maceratum: id quod ipſe quoq; diu feci, ſed mihi poſtea melius eſſe uiſum eſt, panem antea contritum uiperarum carnibus exactè iam ſubactis admiſcere: citius nanque paſtilli ſiccantur, qui ſiccum panem, non madidum acceperint. Sit autem cella, in qua paſtillos ſiccabis, in ſuperiori domus parte, ad meridiem conuerſa, uel ſaltem ad ſeptentrionem non reſpiciat, ut ſolis radios tota penè die admittat. tali enim in loco commodè ſicceſcent. Statim ubi fuerint conformati, ea parte collocentur, qua ſolares radij peruenire non poſsint. Frequenter autem ipſos conuertere opus erit, ut æqualiter utraque ex parte ſicceſcant. quod facere ſi quis omiſerit, ſuperior quidem pars celeriter areſcet; inferior autem humida diutius permanebit, periculumq; erit ne marceſcant. Poſtea uerò quàm exiccati fuerint, maneant adhuc aliquot diebus eadem in cella longius, quàm prius à ſolis radijs, ſæpeq; denuo conuertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim dies ad ſummum: poſt quod tempus donec theriacam conficere uolueris, recondi debent in uaſe ſtanneo, aut uitreo, aut etiam aureo. Vitrum ſiquidem, & aurum nullam fraudem admittit: ſtannum autem plũbi miſtura adulteratur. quod uitare conueniet, non ſolùm in hac; ſed & in quibuscunq; alijs antidotis: quemadmodum & argentum, ſi purum non fuerit: uaſa nanq; ex eo fabricata celerrimè rubiginem contrahunt, purum autem argentũ, Romani candidum uocant. Cæterùm longè melius eſt, haud multo poſt, quàm paſtillos confeceris, ipſis uti. quanquã non multũ detrimenti capiunt, etiãſi peracto anno, atq; etiam multo poſt eis utaris. Rectè nanq; à principio ſiccati, ad tertium, quartumq; annum integri perſeuerant, dummodo tamen aptè reponantur, & ſubinde puluiſculus quidam, qui ipſis obnaſci conſueuit, mundis linteis interdum abſtergatur. Is nanq; ſi diutius inhæreat, paſtillos perforabit. Perſpicuum eſt autem eos inutiles euadere, qui perforati fuerint. quemadmodum antequàm hoc ipſis accidat, etiamſi multum tempus interceſſerit, utiles permanent. Hæc Galenus de conficiendi paſtillos Vipereos ratione, quò optimi & præſtantiſsimi habeantur. Cæterùm illud Dioſcoridi ridiculum uidetur, quòd qui uiperas eſitent, pediculos procreent. Cui tamen reclamat Galenus libro XI. ſimplicium medicamentorum, ubi id certò ijs euenire aſſerit, quibus plurimum mali ſucci in corpore exuberat. Narrat Plinius libro XXX. capite XIII. quòd Antonius Muſa Cæſaris Auguſti medicus cùm incidiſſet inſanabilia ulcera, uiperas edendas dabat, miraq; celeritate perſanabat. In Aegypto Aegyptios ipſos uiperis, alijsq; ſerpentibus ſimiliter, atq; anguillis uictitari prodidit Galenus libro tertio de alimentorum facultatibus. Quibus item eos ueſci traditum eſt, qui occidentales, nouiterq; repertas Indias incolunt, perinde ac ij, qui orientales inhabitant, ut libro VII. autor eſt Plinius.

Aegyptijs viperæ cibus.

Γῆρας ὄφεος. SENECTA ANGVIVM. CAP. XVII.

SENECTVS anguium in vino decocta dolori aurium, infuſu: & dentium, collutione auxilio eſt. Addunt eam in medicamenta oculorum, ſed præcipuè uiperinam.

NVLLIS non cognita anguium Senecta: quippe quæ ſæpe in campeſtribus inter ſaxa, & ſtirpes inueniatur. De hac cùm diſſereret Ariſtoteles libro VIII. de hiſtoria animal. cap. XVII. ſic inquit. Serpentes ſenectam exuunt

Senectæ anguium cõſid.

tum uere, cùm egrediuntur, tum etiam autumno. Vipera etiam exuit tam uere, quàm autumno. Cùm ſerpens exuere incipit, ab oculis primùm detrahi aiunt, ita ut obcæcari uideatur ijs, qui rem non intelligunt. Tum caput exuitur: glabrum enim hoc omnium antequàm reliquum corpus, apparet: atq; una ferè nocte, & die ſenectus tota exuitur à capite orſa ad caudam: & cute altera intus ſubnaſcente, ipſa remouetur. Vt enim fœtus inuolucro ſecundarum, quo contentus prodierit, exuitur; ſic iſta ſenectute detracta renouantur. Porrò de ea nil aliud memoriæ prodidit Galenus libro XI. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus, quàm quòd in aceto decocta dentium dolori medetur.*

Λαγῶος θαλάσσιος, καὶ χερσαῖος. LEPVS MAR. ET TER. CAP. XVIII.

LEPVS marinus loligini paruæ ſimilis eſt: qui per ſeſe tritus, aut cum urtica marina illitus capillos euellit. Terreſtris leporis inaſsatum cerebrum manditur, iuuandis tremoribus, qui ualetudine contracti ſunt: affrictu, aut cibo facilem infantibus dentitionem præſtat: exuſtum caput, & cum adipe urſino, aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur. Leporinum coagulum poſt triduum à concubitu potum, conceptum adimere, partusque ſpem intercipere proditur: uuluæ, & alui fluorem ſiſtit: comitiales iuuat: contra uenena ex aceto bibitur, præſertim aduerſus concretum lac, & uiperarum morſus. Sanguis eius ſi calidus illinatur, uitia cutis in facie, uitiliginem, lentiginesque ſanat.

LEPVS TERRESTRIS.

Leporis marini conſid.

MARINVS *Lepus (ut nonnulli memoriæ prodidere) ſic primùm appellari cœpit, quòd terreſtris leporis faciem referat. Quapropter hæc de eo à Plinio produntur libro* IX. *capite* XLVIII. *Lepus, inquit, qui in Indico mari naſcitur, etiam tactu peſtilens, uomitum, diſſolutionemq; ſtomachi protinus creat. In noſtro offa informis, colore tantùm lepori ſimilis: in Indis & magnitudine, & pilo duriore tantùm. nec uiuus ibi capitur. hæc Plinius. Ex quibus facilè conijci poteſt, Dioſcoridem potius de noſtratium marium Lepore intellexiſſe, quàm de ijs, qui in Indico innatant pelago, argumento quòd paruæ loligini ſimilem marinum leporem reddiderit. Albertus autor eſt, tertium Leporis marini genus reperiri, communi piſcium magnitudine, ſed capite lepori non abſimili, dorſo ruffeſcente, eſculentum: tametſi à nonnullis explodatur, ut pote quòd & concoctu contumax ſit, & elephantiaſim gignat.*

Leporis terreſtris conſid.

Cæterùm terreſtris Lepus notiſſimum animal eſt, & curſu uelociſſimũ. Solùm hoc inter cætera terræ animalia, quæ utrinq; dentata ſunt (ut ſcriptum reliquit Ariſtoteles lib. III. *de partibus animalium capite* XV.*) & quæ unicum tantùm cõtinent uentrem, coagulum habet. Sunt & Lepores albi, quales etiam Plinius lib.* VIII. *cap.* LV. *refert in Alpibus inueniri. Hi hyberno tempore admodum albicantes in ſummis uallis Ananiæ montibus frequentes reperiuntur; eo præſertim tempore, quo ij niuibus altiſſimis ueſtiuntur: qui tamẽ adeò magni non ſunt, nec ita in cibum parati cum palato ineunt gratiã, ut qui in campeſtribus capiuntur. Cæterùm candidi hyeme tantùm conſpiciuntur: nam liqueſcente niue ſubrubeſcunt, quemadmodũ et cæteri. Cuius rei indicio ſunt illi, qui cùm non perfectè priores pilos exuerint, partim candidi, partim ſubrutili uiſuntur. Lepores apertis oculis dormiunt, nec (quæ ſua maxima timiditas eſt) alio quàm fuga ſe tutari ſciunt. Huic ſoli pilos in bucca intus, et ſub pedibus eſſe adnotauit Ariſtoteles lib.* III. *de hiſt. animalium, cap.* XII.

Vana opinio.

Archelaus autor eſt, cui etiam ſententiæ pleriq; ſubſcribunt, Leporibus utrunque ſexum, & utranq; gignendi uim ineſſe, & omnes lepores æquè gignere, ac ſi eſſent hermaphroditi. Quod ita facilè poſſe pati naturam, nullo pacto crediderim: ſed potius ridiculam hãc opinionem in hominum mentibus inſitam putauerim, quòd uiderint, Lepores, quanquam plurimi quotidie capiantur, etiam quodammodo fœcundius procreare. Veruntamen id non euenit, quoniã mares ipſi pariant; ſed quia (teſte Ariſtotele libro VI. *de hiſtoria animalium capite* XXXIII.*) ſuperfœtant, dum adhuc utero gerunt, ſimiliterq; ſtatim à partu cõcipiunt, ita quòd ſingulis menſibus generant. Sed fœtus edunt non uniuerſos:*

uerſos: interpoſitis enim diebus, quot res tulerit, peragunt partionem. Vnde tam innumera fœcunditas: nam etſi fœmina lac nuper natis præbeat; nil tamen prohibet, quin eadem repetat coitum, & lactans, gerensq; utero, denuo concipiat fœtum. Mares (ut loco citato idem prodidit Ariſtoteles) auerſi coëunt cum fœminis: retro enim ijs genitale membrum à natura datum eſt, ut apparet, dum urinam reddunt. Ex quo etiam multis perſuaſum eſt, mares fœtum cõcipere: ſiquidem cognitu perquàm difficilè eſt, an mares, an fœminæ ſint, ut etiam cuniculis contingit: qui cùm fœcundius etiam prolificent, quàm lepores; non ob id tamen mares unquam parere uiſi ſunt, quanuis quolibet menſe fœminæ pariant. Tradit Plinius libro XI. cap. XXXVII. bina iecinora Leporibus ineſſe circa Briletum, & Thernem, & in Cherroneſo ad Propontidem: at translatis aliò alterum ſtatim abſumi. Id quod ante ipſum memoriæ prodiderat Ariſtoteles libro II. de hiſtoria animalium, capite XVII. Item libro tertio de partibus animalium capite VII. ubi hoc leporum genus pluribus in locis reperiri teſtatur, ſpeciatim uerò in Sycino agro, circiter Bolbam lacum. In Ithaca inſula (ut idem tradidit libro VIII. de hiſtoria animalium cap. XXVIII. Lepores ſi aliunde illati dimittantur, uiuere nequeunt: ſed eòdem reuerſi, unde maris introierint inſulam, moriuntur. Leporinæ carnes in cibis eſitatæ præter id quòd ægrè concoquuntur, craſſum, atrabilioſumq; generant ſuccum. Veruntamen (ut inquit Raſis libro de LX. animalibus) dyſentericis conferunt, ſi aſſatæ ſumantur. Iecur uerò arefactum, iecinoroſis utiliter exhibetur potandum. Integer cum pelle Lepus, operculato fictili impoſitus, in clibanoq; igne ſuccenſo tandiu dimiſſus, ut penitus exuratur, urinæ uitijs mirificè opitulatur, adeò ut calculos eijciat, tam in renibus, quàm in ueſica genitos. Leporinum fel ſaccharo exceptum, oculorum argemas, nubeculasq; delet. Leporinum ſtercus (ut aiunt) mulieribus geſtatum, conceptum impedit. Sed illud experientia compertum eſt, quòd uuluis earum immiſſum, & menſium defluxiones cohibet, & humentem exiccat uterum.

Leporis facultates.

Τρυγὼν θαλάσσια. PASTINACA MARINA. CAP. XIX.

MARINAE Paſtinacæ radius, qui eius cauda enatus aduerſis ſquamis reflectitur, dentium dolorem mitigat: nam eos frangit, & euocat.

PASTINACA marina ſimiliter atque raia, & alia id genus, in piſcium planorum, & chartilagineorum genere collocatur. Hanc quidam uulgò uocant Peſce colombo. Gerit hæc in cauda ſupernè radios duos præduros, acutos, & utrinq; minutiſsimè dentatos, quorum uenenato ictu piſcatores grauiter afficiuntur. Quam ob cauſam memoriæ prodidit Aëtius libro XIII. quòd qui à marina paſtinaca percuſsi ſunt, his uulneris locus manifeſtè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis ſtupor: acutum enim, & firmum habet aculeum, quo uehementiſsima ui in altum impulſo nerui ſauciantur. Quapropter in aliquibus mors derepentè totum conuellens corpus comitatur. Idcirco non abſq; forti ratione Plinius libro IX. cap. XLVIII. ita ſcriptum reliquit. Nullum uſquam execrabilius uenenum, quàm radius ſuper caudam eminens trigonis, quam noſtri Paſtinacam appellant, quincunciali magnitudine, arbores infixus radici necat. Arma ut telum perforat & ferri, & ueneni malo. Latet piſcis hic: & ut idem autor eſt libro citato, capite XLII. latrocinatur ex occulto, tranſeuntes radio figens. Marcellus Virgilius, nimirum cupidus ineundi rationem, qua paſtinacæ radio uti poſſet, dentium doloribus ſedandis, quippe quòd id ſilentio inuoluerit Dioſcorides, fatetur, etſi diligenter, ut conſentaneum eſt, inquiſiuerit; nunquam tamen apud antiquos ſcriptores eam ſe conſecutum fuiſſe. Qua in re apertè declarat, ſibi cum Plinio parum interceſsiſſe conſuetudinis: quandoquidem Plinius libro XXXII. cap. VII. nos abunde docuerit modum, quo eo radio in dentium doloribus uti ualeamus, ſic inquiens. Paſtinacæ quoque radio ſcarificare gingiuas, & in dentium dolore utiliſsimum. Conteritur is, & cum helleboro albo illitus, dentes ſine uexatione extrahit. Quapropter mirari non licet, ſi quandoque in plateis circulatores, dentium extractores cernimus, qui dentes abſque ferreis inſtrumentis, nullo illato dolore extrahant. Idem radius equos perſanat, qui ſubcutaneis uermibus exeduntur, ſi eo ulcera ſcarificentur, purganturq;. Paſtinacæ iecur oleo incoctum non modò hominum ſcabiem ſanat; ſed etiam brutorum. Piſcis tamen eſculentus eſt, ſi abſciſsis in uniuerſum cauda & capite, decoquatur.

Paſtinacæ piſcis conſid.

Marcelli ignoratio.

Paſtinacæ, & eius radij uires.

Σηπία. SEPIA. CAP. XX.

SEPIAE coctæ dum eſtur atramentum, ægrè concoquitur: aluum mollit. Collyrijs è teſta factis conuenienter genarum ſcabritiæ perfricantur. Vſtum in ſua teſta, donec id; quod cruſtoſum eſt, abſcedat, poſtea tritum, expurgat uitiligines, furfures, dentes, & uitia cutis in facie. elotum in medicamenta oculorum addi ſolet: contra albugines, oculis iumentorum efficaciter inſpiratur: pterygia oculorum abſumit, cum ſale tritum, & iniectum.

Sepiarum cōſideratio.

SEPIAE in omnibus Italiæ piſcarijs, proprium retinent nomen, uenaleſq; habentur, in ijs inquam, in quibus marini ueneunt piſces. Hæ polypis ſimiles ſunt, præterquàm quòd hi innumeris pedibus excellunt, illæ uerò maiore corporis mole. Eſt Sepijs in dorſo os candidum, ſuperiori parte durum, ac læue: inferiori autem fungoſa quadam medulla repletum, quæ & leuiter aſpera, & ligni modo frequentibus uenis diſtincta uiſitur. Expetuntur Sepiæ oſſa aurifabris: facilè enim in partem illam fungoſam anulorum, cæterarumq; rerum formas imprimas, quæ metallis igne colliquatis expleri ſolent. Sepiæ ſuo etiam aſtu non uacant: ubi enim piſcantem ſenſere effuſo atramento, quod pro ſanguine his eſt, infuſcata aqua abſconduntur. Id quod etiam faciūt aduenientibus uoracioribus piſcibus. Pariunt (ut prodidit Plinius lib. IX. cap. LI.) omnibus menſibus, plerunque autem in terreno inter harundines, aut ſicubi enata fuerit alga: neque his bimatu longior eſt uita. Id quod de polypis retulit Ariſtoteles lib. IX. de hiſtoria animalium, capite XXXVII.

Polypi mira magnitudo.

Qua in re dixerim, quòd ſi hiſtoria, quam tradit Plinius lib. IX. cap. XXX. de illo tam ingenti Polypo, cuius caput Lucullo oſtenſum fuiſſe narrat dolij magnitudine amphorarum quindecim capax; atque pedes, quos uix utroque brachio complecti eſſet, longitudine pedum triginta, uera perhibetur, nullum ſequetur abſurdum, quin polypi & denis, & bis denis annis uiuere poſſint. Quod etiam tum ſepijs, tum loliginibus euenire poſſe non dubitauerim; præſertim cùm eodem loco ſcripſerit Plinius, ſepias, loligineſq; eiuſdem polypi magnitudine in Hiſpanico litore undis expulſas eſſe repertas. Sepiæ atramento tantam uim eſſe Anaxilaus eſt autor, ut eo in lucernis accenſis addito, cæteris ablatis luminibus, homines circumſtantes Aethiopes uideantur.

Sepiarum facultates.

Sepiæ, polypi, loligines, & cætera id genus mollia difficillimè concoquuntur. quam ob cauſam antea cædi uerberibus ſolent, quàm excoquantur. Quanquam Athenæus Sepias aqua elixas uentriculo utiles exiſtimauerit, dixeritq; eas ſanguinem attenuare, atque hemorrhoidas ciere. Cæterùm (ut Galeno placet libro tertio de alimentorum facultatibus) duræ ſunt carnis, ægrè conficiuntur, et ſucci crudi plurimū gignunt. Attamen ijs, quibus probè concoquuntur, non parum corpori præbent alimenti. Quin & eius teſta exuſta (ut lib. XI. ſimp. medicament. idem ſcriptum reliquit) ad uitiligines, lentes, & ſcabiem uſum utilem præſtat: mixta præterea foßili ſali, in oculis exiſtentes ungues eliquat: & antequàm uratur frictione dentibus ſplendorem affert, & illitione ulcera deſiccat. Sepiæ oua in cibis ſumpta urinam ciere Plinius commemorat, renumq; lentorem disijcere. Sepijs nucibus, & allio paratis quidam ueſcuntur, ut ſalaciores in uenerem prorumpant.

Τρίγλα. MVLLVS PISCIS. CAP. XXI.

MVLLORVM aſsiduo cibo, aciem oculorum hebetari conſtat. Is marini draconis, aranei, ac ſcorpionis morſibus medetur; ſi crudus, atque diſſectus admoueatur.

Mulli conſideratio.

MVLLVS piſcis Latinis olim ſic dictus, relicta mulli appellatione, hodie Græcorū more Latinè etiam Trigla & Italicè Triglia nominatur. Huic magnitudo non ampla, color ſubrufus, ueluti purpureus. Antiquis is magno expetebatur pretio, præcipuè ganeonibus: cùm ex fide dignis conſtet monumentis, Mullos ſæpenumero à priuatis etiam hominibus argenti libra ſingulos ueniſſe: tanta cum eorum iecore, & capite gratia interceſſerat gulæ. Quamobrem Galenus libro tertio de aliment. facult. de eo hæc memoriæ prodidit.

Mulli facultas ex Gal.

Mulli iecur à guloſis mirabilem in modum uoluptatis nomine commendatur. Quidam uerò ipſum ne per ſe quidem ſolùm edendum cenſent, ſed garelæo, quod uocant, in uaſe præparato, cum pauxillo uini uiſcus in eo tantiſper diſterunt, dum ex uniuerſa eius ſubſtantia, & præparato liquamine unus, ac ſimilaris ſuccus, quantum ſenſu poßis iudicare, factus eſſe uideatur, in quo intincta mulli carne ueſcuntur. At mihi profectò nequaquam tantæ ſuauitatis uiſum eſt, ut eum honorem mereatur, neque tam inſignem corpori utilitatem conferre, uti nec ipſum caput: quanquam hoc quoque laudant ganeones, ac ſecundas poſt

MVLLVS PISCIS.

iecur ferre prædicant. Cæterùm intelligere nequeo, cur permulti grandiſsimos mullos emptitent, cùm nec adeò ſuaui ſint carne, ut minores: nec concoctu facili, ut quæ dura admodum eſt. Itaque cùm aliquando quendam ingenti pecunia prægrandes mullos ementem interrogarem, cuius rei gratia illos tantopere expeteret, reſpondit ſe primùm propter hepar illos tanti emiſſe: tum autem & propter caput. Idem loco citato, circa capitis initium ita ſcribit. Mullus omnium ferè aliorum duriſsimam habet carnem, impendioq; friabilem: quod perinde eſt, ac ſi dicas, nihil in eo eſſe lentoris, neque pinguedinis. Eaq; ex parte cunctis alijs præſtantius nutrit, dummodo probè concoquatur. hactenus Galenus. Mulli, autore Plinio, ter anno fœtificant: tantaq; ijs ingluuies, ut etiam hominum cadaueribus ueſcantur. Ii cæteris in cibis præſtant, qui inferiori labro, utrinq; barbati habentur. Romani Neapolitanis, & Venetis longè præſtant. Vinum, inquit Athenæus, in quo mullus uiuus immergitur, hauſtum, uenerem uiris mirum in modum inhibet: fœminis uerò conceptum. Mulli, quòd barbati ſint, Venetis uulgò dicuntur Barboni, non autem Spari, ut aliàs diximus incertis, & infidis piſcatorum nominibus falſi.

Ἱπποπόταμος. HIPPOPOTAMVS. CAP. XXII.

HIPPOPOTAMI teſtes exiccati, ac triti, contra ſerpentium morſus bibuntur.

Hippopotami hiſtoria.

HIPPOPOTAMVS eſt (ut Plinius narrat libro VIII. capite XXV. & XXVI.) belua, quæ in Nilo editur crocodilo altitudine maior: ungulis bifidis, quales bubus: dorſo equi, & iuba, & hinnitu: roſtro reſimo, cauda torta, & dentibus aprorum aduncis, ſed minus noxijs: tergoris ad ſcuta, galeasq; impenetrabilis, præterquàm ſi humore madeat. At Ariſtoteles libro II. de hiſtoria animalium, capite VII. huic beluæ dentes exertos reddidit, non apri: ſed caudam quidem apri eam habere prodidit, magnitudinem aſini, hinnitum equi, & tergoris craſsitudinem tantam, ut ex eo uenabula fiant: quin & interiora omnia equo, et aſino ſimilia. Segetes hoc animal aſtu magno depaſcitur deſtinatione ante determinatas in diem: nempe ex agro ferentibus ueſtigijs, ne quæ reuertenti inſidiæ comparentur. Primus eum uiuum, & quinq; crocodilos, Romæ ædilitatis ſuæ ludis M. Scaurus temporario euripo oſtendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magiſter exiſtit. Aſsidua nanq; ſatietate obeſus exit in litus, recentes harundinum cæſuras perſpeculatus, atq; ubi acutiſsimum uidet ſtipitem, imprimens corpus uenam quandam in crure uulnerat: atq; ita profluuio ſanguinis morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rurſus obducit. Huius corij cinis cum aqua illitus panos ſanat. Adeps frigidas febres: item fimus ſuffitu. Dentes è parte læua dolores dentiũ, ſcarificatis gingiuis. Pellis eius è ſiniſtra parte frontis in inguina adalligata, uenerem inhibet. Eiuſdem cinis alopecias explet. Teſticuli drachma ex aqua contra ſerpentes bibitur.

Hippopotami uires.

Κάστωρ. FIBER. CAP. XXIII.

FIBER ancipitis uitæ animal, plerunque cum piſcibus, & cancris ex aqua uictum capeſsit. Huius teſtes ſerpentium uenenis aduerſantur, ſternutamenta mouēt, & in uniuerſum uarios obtinet uſus. Siquidem menſes, ac partus ciunt, duabus drachmis cum pulegio poti: partus, ſecundásque eijciunt: contra inflationes, tormina, ſingultus, venena, ixiamque ex aceto bibuntur: lethargicos, & utcunque ueterno obdormiſcentes excitant infuſi: cum aceto autem, & roſaceo olfactu, & odoris ſuffitu, idem faciunt: poti & illiti proſunt tremulis, conuulſis, & omnibus neruorum uitijs. In ſumma calfactoriã uim habent. Eligi debent teſtes, qui ex vno ortu connexi ſunt (fieri enim nõn poteſt, ut gemini folliculi in vna membrana coniuncti reperiantur) liquore intus ueluti ceroſo, odore

ſo, odore graui, & uirus redolente, guſtu acri, mordente, ac friabili, naturalibus tunicis circundato. Quem fraude aliqui corrumpunt, conijcientes in follem gummi, aut ammoniacũ cum ſanguine, & caſtorio ſubactum, & ita exiccantes. Vanum eſt, quod traditur, teſtes ab ipſis euelli, & à ſeſe abijci, cùm uenatu urgentur: ſiquidem tangi nequeunt, ita, ut in ſue, ſubſtricti. Operæ autem pretium eſt, diuiſa pelle melleum liquorem cum eueſtiente tunica aſſumere, & ſiccatum † potui dare.

FIBER.

Fibri conſideratio.

QVEMADMODVM in ſuperiore ſpectatur Germania, ubicunq; Rhenus influit: quin & in Auſtria, atque Pannonia, ubi Danubius, in alijsq; finitimis prouincijs, ubi Drauus, & Sauus diſcurrunt, Fiber ſanè, quem Græci κάστορα appellant, animal eſt (ut Dioſcorides inquit) quod ex amphibio habetur genere: quippe quod & terris, & aquis uitam ducat: ibi nanq; uidetur modo in fluminibus natare, modo in litore uagari, modo in propinquis ſyluis ſpatiari. Fiber lutræ ferè faciem refert, maior tamen. Pedes huic ſunt poſteriores anſerinis ſimiles, anteriores uerò ut taſſus habet. Cauda eſt illi glabra, lata, piſcium ferè modo ſquamoſa. Eſtur hæc, quòd guſtatu piſciũ carnes planè ſapiat, ijs etiam diebus, quibus nobis carne interdictum eſt à lege. In cæteris deniq; corporis partibus parum, aut ferè nihil à lutra diſsidet. Quo factum eſt, ut crediderint medicorum nonnulli eaſdem lutræ teſtibus ineſſe uires, quæ fibrorum teſticulis inſunt. Dentes Fibris anteriores ferociſſimi, atq; acutiſſimi ſunt, quibus arborum ramos, ut ferro, cædit, quos poſtea miro coaptat artificio, ſibiq; domum conſtruit pluribus tabulatis in riparum cauis, ubi iuxta flumina degit. Animal eſt horrendi morſus: nam hominis parte comprehenſa, nõ ante, quàm fracta concrepuerint oſſa, morſu reſoluit.

Vana opinio.

Vanum profectò eſt (ut etiam ſcribit Dioſcorides, itemq; Seſtius medicinæ diligentiſſimus) credere Fibros ſibi teſtes dentibus amputare, cùm uenatu urgentur, ob hoc ſe peti gnari. Quandoquidẽ id nunquam in his compertum ſit, qui noſtra ætate capiuntur. Plinius huius facti anceps id affirmauit libro VIII. capite XXX. quod tamen poſtea negauit libro XXXII. capite III.

Fibri teſtium adulteratio.

Cæterùm diligenter animaduertere oportet, ne ab impoſtoribus adulterati Fibrorũ teſtes emantur: nanq; pauci admodum habentur ex ijs, qui uenales Venetias importantur, qui quidem adulterio careant. Cuius manifeſto eſt indicio nimia eorum magnitudo, cùm legitimi parui admodum ſint. Quinetiam præſtantiæ indicium præbet concluſus liquor in recentibus mellis inſtar, in diutius uerò aſſeruatis, ceræ modo concretus. Adulterantur contritis eiuſdem animalis renibus, farctis inde teſtium folliculis. At mihi quidẽ ſæpius contingit & uidere, & habere ex Auſtria, Stiria, & Carniola Fibri teſtes, qui omni prorſus adulterio uacant: quos magnitudine, colore, odore, guſtu, atq; etiam uiribus longè ab ijs diſsimiles eſſe comperimus, quibus officinarum utitur uulgus. Plinius libro XXXII. cap. III. eos Caſtoris teſtes efficaciſſimos putat, qui è Ponto afferuntur. Cui tamẽ refragatur Strabo lib. III. ſuæ Geographiæ his uerbis. Producit capreas Hiſpania, equoſq; ſylueſtres affatim. Quibuſdam in locis lacus incrementa ſuſcipiunt. Cygni, & eius generis aues plurimæ: ſimiliter & otides aues. Fluuij quidem ferunt Caſtoras: ſed Caſtoreum non eam, quàm Ponticum, habet uim. Pontico enim proprium eſt, ut uenenoſum ſit, ut in alijs permultis. hæc Strabo. Ex quibus facilè conſtat plurima in Ponto uenenoſa naſci. Id quod etiam in Bucolicis teſtatur Virgilius his uerſibus.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta uenena
Ipſe dedit Mœris: naſcuntur plurima Ponto.

Caſtorei uires ex Galen.

Horum meminit Galenus lib. XI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Teſticulos caſtoris nũcupant Caſtorium, medicamentum & celebre, & multi uſus, adeò ut Archigenes de Caſtorij uſu totum conſcripſerit librum. Atq; ille ſanè particulares eius facultates expoſuit, nos uerò uelut in alijs medicamentis fecimus, ita & in hoc quoq; generalem modò facultatem dicemus: ad quam ſi quis reſpiciat, ipſe per ſe particulares inuenire poterit. Itaq; quòd excalfaciat, manifeſtum eſt. nam ſi uoles ipſum ad unguem læuigatum oleo maceratum parti cuipiam illinire, & infricare, euidenter illam incaleſcere percipies. Porrò calfacientia omnia, ubi contactæ ſubſtantiæ quippiam digerunt, continuò etiam

illam

illam deſiccant; niſi ſi quid natura fuerit humidum,ceu oleum & aqua, atq; aduentitiam qualitatem calidam, non facultatem aſſumpſerit: ſicut certè hæc ipſa igni,& ſoli æſtiuo admota. Itaque cùm Caſtorij conſiſtentia quoq; ſit ſicca,& calfaciendi potentiam habeat adiunctam,meritò deſiccat. Atq; hoc illi cum multis alijs medicamentis commune exiſtit. Porrò quoniã impensè ſubtilium eſt partium; ob id plus ualet,quàm alia,quæ ſimiliter ut ipſum & calfaciũt, & deſiccant. Nam quæ tenuiũ ſunt partium medicamenta,ijs quæ ſunt craſſarum, plus ſunt efficacia, etiamſi parem ſortita fuerint facultatem,nimirum quia penetrent,& in altum ſubeant admotorum corporum,potiſſimùm ſi ea denſa fuerint,uelut neruacea. Palàm igitur talia ob cauſam poſitã magnificè iuuantur à caſtorio. Cæterùm falluntur medicorũ pleriq; in uſu Caſtorij,cùm id modò conſiderant, partem quampiã aut tremere,aut conuelli,aut ſenſu motúue priuatam,aut ægrè ſentire: haud ſciẽtes id genus ſymptomata ad diſſimiles ſequi corporis affectus. At tu ab Hippocrate doctus, ex plenitudine pariter,et inanitione conuulſionem fieri, ubi quidẽ quæ in neruis continentur præter naturam, euacuare conſilium eſt, ibi & bibendum exhibe, & foris cuti caſtorium impone. Vbi uerò ex ſiccitate nimia obuenerit conuulſio, ſcito hoc medicamen illic eſſe aduerſiſſimum. Ad eundem modum,ijs qui præ plenitudine tremunt,utiliſſimum: aduerſiſſimum uerò ijs, quibus huiuſmodi affectus accidit ab inanitione. Ad portionem modò dictorum affectuum,ubi ſingultus euenerit ſtomachi, perſcrutato prius, inuentoq; illius affectu, ac diſcreto, ſi quidem à plenitudine ipſum ægroti perpetiantur, ad caſtorij uſum accedito. Sin autem à ſiccitate, & euacuatione, aut acrium humorum morſu prouenerit,medicamen hoc fugito. Sanè ſi odori,guſtuiq; aduertas animum, ſuſpicaberis humano corpori aduerſiſſimam habere ſubſtantiam: tametſi in natura nihil efficere comperiatur eorum,quæ talia facere aſſolent. Siquidem alia ſtomachum uitiant, alia uentrem, alia caput, alia aliam quámuis partem lædunt. At hoc medicamen ſiue corpori humido applices reſiccationem poſcenti, ſiue frigido excalfactionem, ſiue humido ſimul frigidoq; excalfactionem pariter & reſiccationem requirenti,magnam utiq; oſtendit utilitatem: nec ullam parti cuiquam noxam imprimit, potiſſimùm ſi febri uacet,aut non admodum calidam perpetiatur homo febrem, ſed ut ſic dicam tepidam,qualis accidit in cataphoris maximè, & lethargis. Ac multis ſanè Caſtorium exhibuimus unà cum pipere albo, utrunq; menſura cochlearij ex melicrato bibendum præbentes: nec quiſquam ullam ſenſit noxam. Sed & menſibus retentis, ubi per uenam,quæ in talo eſt,modicè euacuaſſem, oblato caſtorio unà cum pulegio,aut calamintha, ſemper medicamen hoc expertus ſum purgationem ciere, abſq; ut fœminam læderet. Præterea locos morantes eijcit. eaq; omnia ex melicrato potum efficit. At quibus ita uenter flatu diſtenditur,ut ægrè curationem admittat,aut torminibus uexatur, atq; ſingultu,idq; ob frigidos,uiſcoſosq; humores,aut craſſos, flatulentosq; ſpiritus,eos ex oxycrato potum adiuuat. Quæ porrò iuuat in corpus intrò ſumptum,ijs prodeſt quoq; cuti impoſitum cum ſicyonio,aut ueteri oleo. Quæ uerò ampliori caliditate indigent,ijs etiam per ſeſe infricari debet. Iuuat etiam, ſi quis ſuffitum eius in prunis impoſiti inſpiratione hauriat,maximè humidos, & frigidos affectus in pulmone,aut cerebro conſiſtentes. Attamen lethargicos, & cataphoricos affectus,qui quidem adiunctam habent febrem, præſtat non dictorum oleorum quopiam macerantes curare; ſed potius ex roſaceo capiti, colloq; imponere. hactenus de caſtoreo Galenus. Cæterùm, ut Plinius eſt Caſtorei uires ex Plin. *autor libro XXXII. cap. III. Caſtoreum ſumptum comitialibus auxiliatur. Medetur & dentibus ex oleo in aurem infuſum, à cuius parte doleant. Aurium doloribus melius, ſi cum meconio infundatur. Vrina quoque Fibri reſiſtit uenenis, & ob id in antidota additur. Aſſeruatur autem optimè in ſua ueſica, ut aliqui exiſtimant.*

† *Cùm in impreſſis hoc loco legatur ποτίζειν, id eſt, potui dare: tamen in codice manu ſcripto,in quem Oribaſius (ut aliàs diximus) Dioſcoridis uerba retulit,legitur ἀποτίθεσθαι, id eſt, reponere. Quæ lectio ideo uerior eſſe uidetur, quòd caſtorium (teſte Dioſcoride) non ſolùm potui detur; ſed etiam infundatur, & ſuffiatur.*

Γαλῆ κατοικίδιος. MVSTELA VVLGARIS. CAP. XXIIII.

MVSTELA, quæ in domibus noſtris oberrat, ambuſta exenteratur, & inueterata ſale, in umbra ſiccatur. Ea binis drachmis cum uino pota, aduerſus omnia ſerpentium uenena præſentaneo eſt remedio: toxico, ſimili ſumpta modo,reſiſtit. Eius uentriculus coriandro farctus,inueteratusque, percuſſis à ſerpente, & comitialibus potu auxiliatur. Cremata in fictili podagricis confert, cinere ex aceto illito. Sanguine perunctæ ſtrumæ iuuantur: comitialibus etiam prodeſt.

MVSTELA *uulgaris notitiæ in Italia, animal eſt miræ ſagacitatis, & quanquam corpore paruum; animo* Muſtelæ conſideratio. *tamen inuicto conſtat, atq; feroci. Muſtelarum duo genera eſſe autor eſt Plinius lib. XXIX. cap. IIII. Alterum ſyluestre,quod in agris,et uepribus uitam agit. Alterum domeſticum, quod in domibus noſtris oberrat. Vtræq; adeò cupi-*

dé catulos

Vana quorundam opinio.

dè catulos ſuos diligunt,ut eos hinc aliò transferant,uerentes ne ſibi ij ſurripiantur. Quo factum eſt, quemadmodū memoriæ prodidit Ariſtoteles lib. III. de generatione animalium,capite VI. ut cùm uidiſsent quidam, Muſtelas catulos ſuos, quos paruos admodum parit, ore ſuſceptos transferre, falsò opinati ſunt, eas ore parere. Quorum opinionibus adſtipulatur Ouidius: cui tamen uenia danda eſt,cùm poëtis quælibet audendi ampliſsima ſit poteſtas.

Muſtelæ natura, & uis.

Muſtelæ ſerpentes acriter perſequūtur,dimicantq́; deuorata prius ruta. Baſiliſco muſtelæ uirus exitio eſſe autor eſt Plinius libro VIII. cap. XXI. adeò naturæ nihil placuit eſſe ſine pari. Inijciunt enim eas cauernis facilè cognitis, ſola tabe. Necant illi ſimul odore, moriunturq́;, & naturæ pugnam conficiunt. Muſtelæ etiam oculis punctu erutis aiunt uiſum reuerti, eademq́;, quæ in lacertis, & annulis faciunt. Muſtelarum combuſtarum cinis aqua ſubactus illitu capitis dolores mulcet: oculis uerò iniectus ſuffuſiones emendat.

Βάτραχοι. RANAE. CAP. XXV.

CONTRA omnium ſerpentium venena pro antidoto ſunt Ranæ, ſi ex ſale & oleo decoctæ edātur, iusque earum itidem ſorbeatur: contra inueteratos tendinum rigores pollent. Illitus earum cinis, profluentis ſanguinis impetus ſiſtit: explendis alopeciarum inanitatibus ex liquida pice illinitur. Viridium ranarum cruor auulſos genis pilos renaſci prohibet, in ueſtigia euulſorum inſtillatus. decoctæ in aceto, & aqua, dentium dolores collutione leniunt.

Ranarum cōſideratio.

RANAE Italis, præſertimq́; Inſubriæ populis frequentiſsimæ. Genere ſanè diſtant, quemadmodum magnitudine, colore, ac natura. Aliæ nanq; ex putredine gignūtur æſtiuis imbribus puluere madefacto, quibus ſic ortis breuis eſt uita, nullusq́; earum uſus. Aliæ uerò ritè, & ſecundum naturæ ordinem, proueniunt in mari, fluuijs, paludibus, ac lacubus. Sunt & terreſtres, quæ in frutetis, & rubetis plerunque uictitant, ob idq́; Rubetæ Latinis dicuntur. Nec deſunt in hoc genere, quæ etiam Calamitæ dicantur, quòd in harundinetis uitam agant. Verùm utræq; & uenenatæ, & lethales habentur. Cæterùm illæ in fluuijs paludibus, & lacubus uerſantur, & degunt, quarum nobis in cibis inualuit uſus, colore uiridi, aut ſubrutilo, cinereóue: tametſi & inibi quandoq; ex his cernantur, quæ non tutò edi poſſunt.

Ranarum partus.

Pariunt Ranæ, ut Plinius tradit libro IX. cap. LI. & experientia quotidie comprobari poteſt, minimas carnes, nigras, quas gyrinos uocant, oculis tantùm, & cauda inſignes: mox pedes figurantur, cauda findente ſe in poſteriores. Mirumq́; ſemeſtri uita reſoluuntur in limum nullò cernente, & rurſus uernis aquis renaſcuntur, quæ fuere natæ, perinde occulta ratione, cùm omnibus annis id eueniat. hæc Plinius. Cui tamen ſententiæ prorſus refragatur experientia: quippe quòd in paludibus maritimis, quæ glaciem nunquam hyeme contrahunt, quocunque anni tempore ranas conſpicere liceat. Quapropter dicendum fuerit, Plinium eas tantùm quotannis in limum reſolui exiſtimaſſe, quæ ex ipſius aquæ, & terræ putredine gignuntur.

Αἴλουρος. SILVRVS. CAP. XXVI.

SILVRVS recens in cibo nutrit, & facilem præbet aluum: ſale uerò conditus, minimum ſuppeditat alimentum. arteriam expurgat, & uocem expedit. Illita ſaliti caro, aculeos, & infixa corpori ſpicula extrahit. Muria eius incipientibus dyſenterijs prodeſt, ſi in deſidentium fotus adijciatur: fluxiones ſiquidem ad ſumma cutis elicit. iſchiadicis infuſa medetur.

Pauli Iouij opinio improbata.

EXISTIMAT Paulus Iouius in libello de Romanis piſcibus, Silurum eum eſſe piſcem, quem uulgus Sturionem appellat. Veruntamen ſi Ariſtoteli, & Plinio eſt adhibenda fides, liquidò conſtabit, aliud piſcis genus eſſe Silurum, aliud Sturionem. Nanq; Ariſtoteles Siluro dentes aſsignat adeò firmos, atque acutos, ut ijs hamos etiam ferreos frangere ualeat. Plinius item lib. IX. cap. XV. tradidit, Silurum ubicunq; ſit, graſſari, omneq́; animal appetere: idcirco

innatantes

SILVRVS.

innatantes equos ſæpe demergere, præcipuè in Rheno Germaniæ amne prope Liſboum, & in Danubio. At Sturiones etſi prægrandes ſint, edentuli penitus habentur. Ad hæc Silurus Ariſtoteli, & Plinio fluuiatilis ſemper deſcribitur piſcis, cùm tamen Sturio frequentius in mari, quàm in fluminibus reperiatur. Quo factum eſt, ut facilè deductus ſim in ſententiam clariſsimi Manardi Ferrarienſis: quippe quòd pro certo crediderim, Silurum Italis haud quaquam eſſe cognitum. Quandoquidem inibi in fluminibus, quanquam ingentibus, nunquam (quòd ſciuerim) Silurus fuerit repertus. Pannoni Danubij accolæ Silurum uulgari ſermone uocant Acchia: Rheni uerò litora inhabitantes Germanica lingua Bolich appellant: ſiquidem is maximè graſſatur, morſuq; petit omne animal, quod ſibi obuiam fit. Is effigie gobium refert capite magno, ore amplo, & dentibus ferociſsimis. Hac in ſententia me quoque Plinius confirmat: is enim Silurum & in Rheno, & in Danubio naſci autor eſt.

Σμαρίδες. SMARIDES. CAP. XXVII.

SMARIDIS piſcis ſaliti caput exuſtum, excreſcentes ulcerum oras, puluilloſque reprimit: nomas cohibet: thymos, clauoſque abſumit. Caro non ſecus atque ſalſamentum prodeſt à ſcorpione percuſsis, aut à cane demorſis.

Μαινίδες. MAENAE. CAP. XXVIII.

MAENARVM ex capitibus cinis, ſi illinatur, calloſas ſedis rimas abolet. Eius etiam garum oris putrilagines collutione ſedat.

ETSI ſtudij, ac diligentiæ plurimum impenderim, ut quinam piſcis ſit Smaris, certior fierem; nunquam tamen apud Ariſtotelem, nec Plinium, nec deniq; ueterum quenquam aliquid certi nactus ſum, ita ut planè Smaridem cognoſcere, ac deſcribere poſſem. Illud tantùm inueni, ijs Smaridem eſſe piſciculum, mænis facie ſimilem. Ex quo facilè adductus, Smaridis conſideratio.

MAENAE.

Mænæ.

ductus ſum, ut eos non longè aberrare putauerim, qui Smarides eos piſciculos dixerit, quos uulgò Veneti appellant Giroli: nanq; hi præter id quod corpore minores ſunt, mænas notis omnibus repræſentant. Cæterùm cùm Mænæ, quæ uulgò Menole dicuntur, ſint uulgaris notitiæ, non eſt, cur plura de eis diſſeram.

Κωβιός. GOBIVS. CAP. XXIX.

GOBIVS recens in ſuillum uentrem coniectus, ſi conſuta rima in duodecim aquæ ſextarijs, donec duo ſuperſint, decoquatur, excolatus & ſub diuo refrigeratus potui detur, aluus ſine moleſtia deijcitur. Illitus contra ſerpentium, canumque morſus auxilio eſt.

Gobiorũ conſideratio.

Gobij facultates ex Gal.

Gobij fluuiatiles.

GOBII in Venetis ichthyopolijs frequentiſſimi conſpiciuntur, quòd inibi in finitimis lacunis mirum in modũ fœtificent, ac numeroſi proueniant. Quare non immeritò prodidit Ariſtoteles in marinis litoribus, ubi in profundum non labatur aqua, ſumma cum uoluptate morari Gobios. Hos Veneti detractis poſterioribus ſyllabis Go uulgò uocant. Capite ſunt amplo, guſtuq; perſuaues, quòd carnem habeant tum pinguem, tum etiam friabilem. Proinde de his diſſerens Galenus libro III. de aliment. facultatibus, ſic inquit. Gobius litoralis eſt piſcis, ex eorum numero, qui parui perpetuò manent. Præſtantiſſimus autem ad uoluptatem, coctionem, ſimul ac diſtributionem, & ſucci bonitatem eſt is, qui in arenoſis litoribus, aut ſaxoſis promontorijs uiuit. At qui in fluminum oſtijs, aut ſtagnis, aut ſtagnis marinis uerſatur, non æquè ſuauis eſt, neque probi ſucci, neq; concoctu facilis. Cæterùm ſciendum eſt (ut etiam annotauit Galenus) Gobios non in mari tantùm reperiri; uerùm etiam in fluminibus, & lacubus, quemadmodum teſtantur ij, qui in Lario lacu, itemq; Verbano capiuntur, laudatiſſimi quidem, propterea quòd eorum iecur maximam cum palato ineat gratiam. In fluuijs uniuerſim minores exiſtunt, quanquam ex ijs etiam nonnullos inuenias, qui duas, aut tres uncias pẽdant. In agro Tridentino pauci admodum ſunt fluuij, qui Gobios non alant: nanq; & Atheſis et Noſius, et Lauiſius, et Sarca ijs refertiſſimi ſunt. Hos inibi quidam uulgò uocãt Capitoni, quidam uerò Marſoni: at in Hetruria, ubi tamen rariſſimi habentur, corrupto à Gobijs uocabulo, uulgò dicuntur Ghiozzi. Sunt hi piſciculi non modò concoctu facillimi; ſed et ori ſuauiſſimi, atq; gratiſſimi, præſertim cùm ouis turgent; hæc enim in his & pinguia, & copioſa ſunt, guſtui uerò ſuauiſſima. Quo fit, ut ſolertiſſimi piſcatores horum fœturas obſeruantes, non minus expiſcandis ouis operam nauent, quàm piſcibus ipſis.

Θύννος.

Θύννος. THVNNVS. CAP. XXX.

Conditanei thunni caro, quam omotarichon uocant, ſumpta ijs auxiliatur, quos uipera nomine preſter momorderit: ſed oportet uinum quàm plurimùm ſubinde cogantur haurire; ita ut uomitione reddatur. Contra acrimonias eſitatorum maximè ualet: canum morſibus utiliſſimè illinitur.

Thunni conſideratio.

Thvnni piſces inter cetaceorum genera recenſentur. Ii multitudine ſua omnibus litoribus ſunt noti, præſertimq; Tyrrheni accolis magis, quàm ijs, qui Adriatici litora inhabitant. In Euripis maxima eorum eſt captura. Irrumpunt maio menſe, ac iunio in mare noſtrum mediterraneum per Herculis columnas ab Atlantico oceano, cogentibus xiphijs, hoc eſt, ſpathis piſcibus, qui enſe à roſtris prominente inſtructi eos toto mari perſequuntur: ſunt enim xiphiæ immanes beluæ. Nam (ut Plinius inquit libro trigeſimo ſecundo, capite ſecundo) mucronato roſtro tam ualidè naues perfodunt, ut in oceano mergantur, præſertim ad Mauritaniæ locum, qui Cotta uocatur, nõ procul à Lixo flumine. Thunni igitur cùm piſcium ſimpliciſſimi, timidiſſimiq; ſint, non aliter in fugam à xiphijs gregatim aguntur, quàm ouium greges à lupis. Quam ob cauſam uel inanibus terriculamentis acti, facilè uadis, atque litoribus intruduntur.

Xiphia piſcis.

Thunnorum captura, & nomina.

Porrò ſumma ſpectantium uoluptate maio, & iunio menſibus Thunni à Gaditanis non longè ab Herculeo fretu capiuntur, ad quam piſcationem uniuerſus concurrit populus, maximo clamore, tympanorum ſonitu, ac bellicis puluere, & igne concrepitantibus terriculamentis. Hæc enim eorum capturam faciliorem reddunt: quandoquidem ſtolidi cùm ſint, uocibus, & ſtrepitu territi, concitantur ad uada, quo in loco poſtea gregatim retibus capiuntur, maximoq; omnium plauſu trahuntur in litus. Thunni diuerſa ſortiuntur nomina: nanque primus thunnorum fœtus ab ipſo ſtatim ouo Cordilla dicitur, qui mox in Limarias euadit: ex limarijs autem adoleſcentibus Pelamides fiunt, ſic à luto dictæ: cùm uerò hæ pedalem exceſſere menſuram, in Thunnos abeunt. Athenæus hos diu uiuere ait, & in prægrandes euadere piſces. Sed huic opinioni uidetur aduerſari Ariſtoteles, cùm aſſeueret, eos biennio uitam finire. Animal eſt paruum (ut ſcribit Plinius) ſcorpionis effigie. Hoc ardente ſirio ſub pinna affigit aculeo, tantoq; infeſtat dolore, ut in naues exiliant: quo tempore, ut maximè noxij damnantur in cibis.

Thunnorũ in cibis facultas.

Cæterùm thunnorum uentres, quò in cibatu ori gratiores habentur, eò magis uentriculo nocent: contrà eorum carnes, quæ omni prorſus pinguedine carent, etſi non tantam cum palato ineant gratiam; minorem tamen uentriculo inferunt noxam. Quanquam huiuſcemodi piſces, qui in cetaceorum genere recenſentur (ut Galenus eſt author lib. III. de alimentorum facultatibus) dura carne ſunt præditi: quam ob cauſam & praui ſunt ſucci, & excrementitium præbent alimentum. Quapropter ſale macerata plerunq; eduntur, quòd inde alimonia tenuior facta ex ipſis in corpus diſtribuatur: ob idq; ſit coctioni, & ſanguini faciendo accommodatior. Nam recens horum caro ni admodum probè concoquatur, magnam crudorum ſuccorum copiam in uenis congerit.

Γάῤῥον. GARVM. CAP. XXXI.

Garvm omne, quod ex piſcibus, carnibuſque ſale maceratis liquamen eſt, ſi ex eo fotus fiat, depaſcentia ulcera ſiſtit. Morſis à cane medetur. dyſentericis, atque iſchiadicis infunditur: nonnullis, ut exulcerata adurat: alijs autem ad laceſſenda, quæ ulcera non ſenſerunt.

Ζωμὸς ἰχθύων. IVS PISCIVM. CAP. XXXII.

Recentivm piſcium ius, modò per ſe, modò ex uino potum, aluum ſubducit. Priuatim ad hunc uſum conficitur è phycidibus, & ſcorpionibus, & iulide, è percis, & recentibus alijs ſaxatilibus, nec uirus reſipientibus, ſimpliciter cum aqua, oleo, & anetho.

Gari conſideratio.

Garum dictum eſſe à ueteribus tradidit Plinius libro XXXI. capite VII. quòd olim conficeretur ex piſce, quem Græci Garon uocabant, inteſtinis illius ſale maceratis, ac eliquatis. Quod item poſtea è ſcombri extis confici cœptum eſt. Fuit olim Garum complurium ciborum condimentum, adeò ut nullus ferè liquor, qui ad gulæ luxum magis præſtaret, ab antiquis fuerit excogitatus. Veruntamen de hoc non intellexit Dioſcorides; ſed generatim de omni piſcium, & carnium muria, qua hæc diutius aſſeruari ſolent. Cæterùm de piſcium iure non eſt cur pluribus agam, cùm ſatis ab ipſo autore de eo proditum ſit.

Κόρεις κλινικοί. CIMICES LECTVLARII. CAP. XXXIII.

Cimices, qui in cubilibus enaſcuntur, cauis fabarum incluſi, ſi ante febrium ſignificationes ſepteni deuorentur, quartanis auxilio ſunt: & citra fabas ſumpti, percuſsis ab aſpide proſunt: vuluarum examinationes olfactu reuocant. Poti cum uino aut aceto, adhærentes ſanguiſugas abigunt: triti, & urinariæ fiſtulæ impoſiti, urinæ anguſtias leuant.

Cimicum cōſideratio.

Inter *omnes nocturnos hoſtes, qui nobis dulcem ſomni quietem intercipiunt, nulli quidem nocentiores, infeſtioresq; habentur, quàm Cimices: quippe qui non ſolùm morſu dilacerent, quo & ſomnum interturbant, & ſanguinem nobis adimunt; ſed etiam fœtorem adeò deteſtabilem, abominandumq; nobis ex ſe relinquunt, ut eo longè magis ſenſus, ſpiritusq; lædantur, quàm uniuerſæ corporis partes, quæ ab ijs fuerint ictæ. Cæterùm tametſi infeſtiſsima, fœtidiſsimaq; ſint animalia; noluit tamen eos genuiſſe natura omnium rerum parens, quin ſuum haberent in medicina uſum. Vtuntur ijs recentiores quidam ad ciendam urinam, uiuis in penis organum immiſsis, non autem mortuis, et tritis, Dioſcoridis modo. Quod mihi magis conſentaneum eſſe uidetur: ſiquidem in meatum urinarium inditi, ingreſſu titillationem excitant, & urinæ uim expultricem proritant.*

Cimices ſylueſtres.

Sunt & ſylueſtres Cimices, qui ex herbis uictum, & locum habent, lectularijs maiores, colore uiridi, æquè ac illi fœtidi. Sed hi nullum, quòd ſciam, obtinent in medicina uſum.

Ὄνοι. MILLEPEDAE. CAP. XXXIIII.

Millepedae, quæ ſub aquario uaſe ſtabulantur, animalia ſunt multis pedibus nitentia, quæ contacta manu cōtrahuntur in orbem. Hæ ex uino potæ difficili urinæ, & regio morbo auxiliantur. Millepedæ cum melle anginis utiliter illinuntur. tritæ, & in cortice mali punici calfactæ, doloribus aurium, addito roſaceo, conuenienter inſtillantur.

Millepedarũ uſus.

Millepedae, *quas uulgò appellamus Porceletti, animalia ſunt exigua, & omnibus uulgaria. Proinde non operæpretium duxi, ut plura de eis in præſentia referam, quàm tradiderit Dioſcorides. Cæterùm animalcula hæc Galeno commendata ſunt libro* 11. *de compoſitione medicament. ſecundum locos ad diuturnos capitis dolores, ubi ſic inquit. Maximè etiam proſunt ſub aquario uaſe naſcentes aſelli, millepedæ appellati, ſi oleo incoquantur. Quamobrem neſciuerim, cur dixerit Plinius libro* XXIX. *cap. ultimo, Millepedam animal eſſe è uermibus terræ piloſum, multis pedibus, arcuatim repens.*

Σίλφη. BLATTA. CAP. XXXV.

Blattae eius, quæ in piſtrinis inuenitur, interanea trita, aut cum oleo decocta, aurium dolores inſtillatu mitigant.

Blattarum cōſideratio.

Blattarvm *plura eſſe genera, autor eſt Plinius lib.* XXIX. *cap. ultimo. Verùm hæ, quarum in Hetruria aliquibus locis ingens eſt multitudo, & quæ uulgò uocantur Piattole, noctu magis, quàm interdiu in cellis uinarijs apparentes*

parentes circa latrinarum ora, in piſtrinis, balneis, uliginoſiſq; ædium partibus, fœdiſſima quidem, nauſeoſaq; ſunt animalia. Gryllos hæ, qui noctibus æſtate ſtrident, quadantenus referunt: planiores tamen, cruribus etiámnum tenuioribus araneorum modo: proinde fugæ citiſſimæ. Lux iſtis aduerſiſſima, ita ut, ſi nocte lumen repente inferatur humentibus locis, in quibus degunt, celerrimo curſu refugiant. De his igitur, utpote quæ multùm in piſtrinis uerſantur, intellexiſſe Dioſcoridem credendum eſt: non autem de illis uermiculorum modo oblongis, quæ in apum aluearijs, & in carnibus diu ſale inueteratis enaſcuntur: quanquam & hæ Blattæ nomen ſibi uendicauerint. Nobis hæ uocantur uulgò Barbeggie, alijs uerò Carpe. Blattarum uires, quas pluribus Plinius conſcripſit, ſilentio inuoluimus, rati gratioribus, ſalubrioribusq; remedijs morbos poſſe ſanari, quàm ijs, qui à tam fœtidis, atq; execrandis ſumuntur animalibus.

Πνεύμων θαλάσσιος. PVLMO MARINVS. CAP. XXXVI.

PODAGRAS, pernionesque emendat pulmo marinus recens, tritus, & illitus.

PVLMONES *marini animalium pulmonibus non abſimiles habentur. His (ut Plinius eſt autor libro* IX. *cap.* XLVII.) *eadem quæ frutici ineſt natura, perinde ac ſpongijs, urticis, ſtellis, & olothyris. Conſpiciuntur marini Pulmones plerunq; undis ſupernatantes, futuram maris procellam præſagientes. Mirum, quòd ſi ijs uirgæ baculiq; perungantur, nocte facium accenſarum modo lucem edunt.* Pulmonis marini conſid.

Πνεύμονες. PVLMONES. CAP. XXXVII.

SVILLVS, & agninus, vrſinusque pulmo impoſitu, attritus à calceamentis contractos, ab inflammatione tuetur. Vulpinus verò ſi arefactus bibatur, ſuſpirioſos adiuuat. Adeps quoque liquefactus, infuſusque aurium dolores finit.

MVLTA *præterea ſunt horum animaliũ membra, de pulmonibus quorum diſſerit Dioſcorides, quæ medicamẽti uim poſſident, de quibus poſtea ſpeciatim ſuis locis dicetur. Verùm cùm hæc animalia nemini non ſint cognita, non opus eſſe exiſtimo, ut de ijs plura dicamus. Quanquam illud ſilentio non diſſimulandam, quòd ſcilicet Vrſarum partus non ſit plurimis mẽbris indiſcretus, cruribus præſertim, et undiq; rudis, ac informis: nec quòd parentis linctu formam tandem recipiat urſinam, ut nonnulli ſcriptis commendarunt, & credit uulgus. Quandoquidem in ualle Anania ſupra Tridentum uidimus nos prægrandem Vrſam prægnantem, ab ipſis uenatoribus exenteratam, cuius catuli adhuc in utero exiſtentes, omnibus ſuis membris diſtinctis, ac formatis reperti ſunt, non autem informes, ut pleriq; exiſtimant, magis fortaſſe Ariſtotelis, & Plinij auctoritatibus freti, qui ita eſſe memoriæ prodiderunt, quàm ſenſibus, & experientia.* Vana de urſæ partu opinio.

Ἥπατα. IOCINERA. CAP. XXXVIII.

ASINI IECVR inaſſatum eſu comitialibus prodeſt: veruntamen ieiunis edendum præcipitur. Capræ uerò inaſſati decidua ſanie, inungi luſcioſos prodeſt: & dum coquitur, apertos oculos halitu eius uaporari. prodeſt in cibo toſtum ad eadem. Tradunt hircini iocineris cibo comitiales deprehendi. Aprinum recens ſi arefactum teratur, ex uiuo potum, contra ſerpentium, † uolucrumque morſus auxilio eſt. Iecur canis, qui rabie exagitatur, toſtũ, & in cibo ab emorſis ſumptum, ne tentẽtur metu aquæ tueri creditur. Vtuntur autem ad arcendos aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur. hunc à cane, qui momordit, exemptum, & folliculo inditum, pro amuleto brachio adnectunt. Inueteratum autem ſale mergi iecur, ex hydromelite binis ligulis potum, ſecundas pellit.

IOCINERA ANIMALIVM.

Iocineris lupi conſid.

Praeter *Aſini, Capræ,* Hirci, *Apri, rabidi Canis, & Mergi iecur, eſt & Lupinum, quo utuntur medicorum nonnulli, qui primas tenent in uniuerſa* Italia*. Siccant enim lupinum iecur, mox in puluerem conterunt, & tanquam præcipuum medicamentum ijs exhibent, qui iocineroſis afficiuntur fluxionibus, ijsq́; ſimiliter, qui aqua inter cutem laborant. Quanquam id probare non uideatur* Galenus *lib.*XI*. ſimp. medicament. ſic inquiens.* Iecur *lupinum ſæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur, nec tamen quod memoria dignum ſit, amplius præſtare comperi, ad illud uidelicet comparans, quod ſine ipſo componitur.*

Canis rabidi.

Idem eodem loco Canis *rabidi iecur non ijs præſtare uiribus, quibus aliquorum fert opinio, ſcriptum reliquit his uerbis.* Iecur *rabientis canis, ſi aſſum edatur, remedium exiſtere ijs, qui ab ipſo fuerint demorſi quibuſdã memoriæ eſt proditum. Ac ſcio certè quoſdam, qui ipſum ſumpſere, manſiſſe ſuperſtites, uerùm non illo ſolo. Siquidem alijs præterea remedijs uſi ſunt, quorum fecimus periculum in rabioſorum morſibus. Audiui uerò quoſdam, cùm illi ſoli fidem habuiſſent, poſtea mortuos.*

Mergi iecur, & uenter.

De iecore Mergi *in aqua degentis, tametſi* Galenus *nihil literis mandauerit;* Paulus *tamen id renum calculos eijcere tradidit.* Dioſcorides *uerò ſecundas, non autem calculos pellere protulit. Quo fit, ut* Pauli *codicem deprauatum eſſe crediderim. At uentris quidem* Mergi *meminit* Galenus *citato loco, eorum opinionem ut uanam explodens, qui uentriculo roborando ipſum exhibent. Eoſq́; item deridet medicos, qui ad idem uſurpant internas uentriculorum gallinarum tunicas: ſiquidem ait, ſe utrunq; expertum fuiſſe, nec inde quicquam conſecutũ emolumenti. Quod tamen cùm ignorent recentiorum quidam, cùm ſeplaſiarijs, ad uentriculum roborandum aliquid præcipiunt, nihil frequentius habent in ore, quàm illud,* Recipe *ſtomachi gallinarum, longè magis uulgum, quàm* Galeni *dogmata ſecuti: quanquam in hoc* Galenus *ſua experientia fretus, apertè* Dioſcoridi *refragetur.*

† *Sunt qui hoc loco non* πτηνῶν, *quod eſt uolucrum, legant; ſed* κτηνῶν, *id eſt, quadrupedum, priore tantùm mutata litera. Certè facilis hic fuit librariorum lapſus: tamen quæ ſit uera* Dioſcoridis *ſcriptura, non facilè intelligi poteſt, cùm* Plinio *aues etiam dentatæ prodantur.*

Αἰδοῖον ἐλάφου. GENITALE CERVI. CAP. XXXIX.

Genitale cerui tritum, & in uino potum, à uipera demorſis auxiliatur.

Genitalis cerui uires.

Rasis *autor eſt, Genitale cerui, præter uim, quam ſibi natura comparauit contra uiperarum morſus, ut etiã ſcribit* Dioſcorides, *auxilio eſſe remorantibus urinis, ac coli cruciatibus affectis, ſi ubi aqua probè fuerit elotum, ipſa ſtatim ablutionis bibatur aqua. Aiunt in puluerem tritum, & ijs medicamentis inditum, quæ uenerem excitant, ea ualentiora efficere. Quin & dyſentericis mederi magno ſucceſſu à nonnullis expertum eſt.*

Ὄνυχες ὄνου, καὶ αἰγός. VNGVLAE ASINI, ET CAPRAE. CAP. XL.

Vngvlarvm aſini cinis per dies multos binis cochlearibus potus, proditur comitiales adiuuare. eædem oleo ſubactæ ſtrumas diſcutiunt: & illitæ pernionibus medentur. Caprinarum cinere perunctæ ex aceto alopeciæ ſanantur.

Vngularum uires.

Non *ſolùm* Aſini, *&* Caprarum *ungulæ in medicum ueniunt uſum; ſed &* Vaccarum *ex prioribus tantùm pedibus exutæ, ut autor eſt* Raſis *libello de* LX. *animalibus. Siquidem harum combuſtarum cinerem potum, nutri-*

cibus

VNGVLAE ASINI.

cibus lactis copiam præbere exiſtimat, Mularum uerò mulieres infœcundas reddere. Quinetiam mures earum ſuffitu fugari, ipſis carbonibus impoſitis, & accenſis.

Λειχῆνες ἵππων. LICHENES EQVORVM. CAP. XLI.

Lichenes ſunt in equorum genibus, & ſuper ungulas indurati calli. qui triti, & in aceto poti, comitialibus mederi traduntur.

De callis, qui equorum cruribus innaſcuntur, meminit Plinius libro XXVIII. capite XI. & XV. iiſq; tritis, & per aurem cum oleo infuſis, dentium dolorem mulceri ſcribit, diebusq; quadraginta ex uino aut mulſo potis calculos expelli. Cæterùm Galenus, cui etiam ſubſcribit Paulus, addidit hos quibuſdam uſurpari ad quemlibet animalium morſum. Callorũ equi uires.

Καττύματα. CORIA VETERAMENTARIA. CAP. XLII.

Veteris corij cremati illitus cinis ambuſta igni, intertrigines, necnon calceamentorum attritus ſanat.

Coria uetera, quæ uidelicet ueteramentorum ſunt, uſta (ut Galenus memoriæ prodidit libro XI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus) ad attritiones commodari calceamentorum ſcriptum à quibuſdam eſt, tanquam ſcilicet hoc faciant ex antipatheia quadam. Certè quæ phlegmone obſidentur, haud quaquam iuuantur: uerùm ubi ſedata fuerit phlegmone, non iniuria iuuantur, nempe quia reſiccantur. hæc Galenus. Cæterùm ueteramenta prunis accenſa fumo naribus accepto, efficaciſſimum conſtat eſſe remedium ad uuluæ ſtrangulatus, ut mihi quoq; experientia comprobatum eſt: quandoquidem hoc tantùm remedio ego deploratas in eo affectu mulieres incolumes pluries reddidi. Iis ſimiliter accenſis ſerpentes efficaciter fugari compertum eſt, neq; eos modò, qui in domibus noſtris oberrant; ſed eos etiam, qui in hominum corpora ingrediuntur, dum homines per æſtatem alto ſomno oppreſſi, ore aperto in campeſtribus obdormiunt. Quod ſcriptis tradidit Marcus Gattinaria noſtræ ætatis medicus non contemnẽdus, Veteramentorum uires ex Galeno.

Vipera ex homine fugata.

accidiſſe ſuo tempore cuidam homini: cui cùm fruſtrà adhibita eſſent innumera medicamenta, ipſaq; alioquin efficaciſsima; illud tamen magnificè præſtitit ueteramentorum fumus traiectorio in corpus hauſtus. Siquidem cùm primùm immanis fera (erat enim uipera non parua) fumi nidorem præſenſit, uiſa eſt à circumſtantibus egredi per anum non ſine magna omnium admiratione.

Ἀλεκτορίδες, καὶ ἀλεκτρυόνες. GALLINAE, ET GALLI. CAP. XLIII.

DISSECTAE gallinæ, & adhuc calentes appoſitæ, ſerpentium morſibus auxiliantur: ſed identidem alias ſufficere oportet. Earum cerebellum in vino bibendum datur contra ſerpentium morſus: ſanguinem à cerebri membrana profluentem ſiſtit. Quæ interiore uentriculi galli ſinu reſidet membrana, ſecti in laminas cornus ſpecie ſimilis (ea uerò inter coquendum abijci ſolet) ſiccatur, tritaque in vino conuenientiſsimè ſtomachicis datur in potu. † Ius è uetere gallinaceo aluum deijcit. Abiectis itaque interaneis ſalem conijci oportet, & conſuto uentre decoqui in uiginti ſextarijs aquæ, donec ad tres heminas redigantur: totum id refrigeratum ſub diuo, datur. Aliqui incoquunt olus marinum, mercurialem, cnicum, aut filiculam. Crudos humores, craſſosque, atram bilem, & ſtrigmenta elicit: prodeſt longis febribus, ſuſpirijs, articularijs morbis, & inflationibus ſtomachi.

Gallorum, & gallinarum uires ex Gal. & alijs.

TAMETSI *Gallinarum ius ſimplex (ut Galeno proditum eſt libro* XI. *ſimplicium medicamentorum) retinendi uim habeat; gallorum tamen ueterum cum ſale diutius decoctorum, ſubducendi facultatem obtinet. Aduerſus ſerpentium morſus tam gallinis, quàm gallinaceis utuntur medici, non tantùm ipſis diſſectis, & appoſitis (ut docet Dioſcorides) ſed uiuentibus adhuc plumas detrahunt ab ano, eumq; demorſis partibus apponunt: attrahunt enim hæc animalia cucurbitularum modo in ſe uenenum, quo mox interficiuntur. Quamobrem alios gallinaceos uiuos continuò apponere neceſſe eſt, donec iniectum uirus penitus abſumatur. Vtuntur præterea gallinarum adoleſcentium iure, ad æquandos corporis humores, poſt febrium diſceſſum, cum ſaccharo, ſerapij modo. Ad hæc gallorum cum gallinis nondum coëuntium teſtes, deperditas in morbis uires mirificè reſtituunt: quam ob cauſam hecticis, & maraſmo laborantibus, morborumq; diuturnitate macrefactis utiliter exhibentur. Inſuper gallinaceorum teſtes ſemen prolificum ſuppeditant, & uenereas roborant uires. Plinius cùm de gallinis diſſereret libro* XXIX. *cap.* IIII. *hæc inter cætera memoriæ prodidit. Non præteribo (inquit) miraculum, quanquam ad medicinam non pertinẽs: ſi auro liqueſcenti gallinarum membra miſceantur, conſumunt illud in ſe. Ita hoc uenenum auri eſt. At gallinaceis ipſis circulo è ſarmentis addito collo non canunt. In quibus illud quoq; ſibi à natura datum, non eſt non ſummopere admirandum, quòd noctis horas diſtinguant ſuo cantu: qua in re nunquam adeò ſomno capiũtur, quin ſtatis horis cantent; etſi per anni circulum noctes modò breues, modò maximæ fiant.*

† *Codices Græci typis expreſſi hoc in loco habent.* ὁ δὲ ζωμὸς τοῦ νόσσακος μάλιστα δίδοται ἐπικράσεως χάριν φαυλοτήτων, καὶ ἐπὶ τῶν στόμαχον πυρουμένων λιτῶς σκευασθείς. *hoc eſt ad ſenſum. Ius galli iunioris maximè datur ad contemperandos humores uitioſos, & in ardoribus ſtomachi ſimpliciter paratum. Verba illa Ruellius, cuius interpretationem alioquin ſequimur, uel neglexit, uel illegitima iudicauit. Nos uerò huc ea afferenda duximus, non ſolùm quòd in uulgatis codicibus, ac antiquiſſimo (teſte Marcello) legantur; ſed quia etiam à Serapione referuntur. Quibus etiam ſubſcribere uidetur uerborum ſeries, & communis rei uſus.*

Ὠόν. OVVM. CAP. XLIIII.

OVVM molliculum plus alit ſorbili, & durum plus molli. Luteum oui contra oculorum dolores

lores utile eſt: inaſſatum ſedis inflammationibus prodeſt, cum croco, & roſaceo: & condylomatis, cum meliloto: cum uua autem fruticis eius, quem rhoa dicunt, aut galla in patinis frigitur, ut cibo aluos ſiſtat: per ſe etiam offerri ſolet. Candidum oui crudum refrigerat: ſpiramenta cutis occludit: inflammationes oculorum infuſum lenit: ambuſta, ſi ſtatim eo perungantur, puſtulas non ſentiunt: faciem à ſolis aduſtione tuetur: fronti impoſitum cum thure fluxiones arcet, auertitque: inflammationes oculorum lana exceptum, addito roſaceo, melle, & vino mitigat: utiliter contra hæmorrhoidis ſerpentis morſus crudum ſorbetur: ſummè tepidum prodeſt ueſicæ roſionibus, renum exulcerationibus, gutturis ſcabritiæ, reiectionibus ſanguinis, deſtillationibus, & thoracis rheumatiſmis.

Ouorum conſideratio.

DE GALLINARVM *tantùm ouis hic locutum fuiſſe Dioſcoridem, credendum eſt: quippe quæ ſint cæteris præſtantiora, eorumq́; ſit tum in cibis, cùm in medicinis præcipuus uſus. Nam quemadmodum teſtatur Galenus lib. III. de facultatibus alimentorum, & Iſach Arabicus in ſuis dietis, gallinarum oua gratioris ſunt ſaporis, ori iucundiora, plusq́; afferunt alimenti, quàm cætera. Alunt hæc, & breui reficiunt tempore, recreant, ſemen prolificum augent, & uires ad coitum ſuppeditant. Quæ omnia eò præſtant efficacius, quò recentiora ſunt, & à gallinis edita, quæ prius admiſſarios gallos ſuſceperint: quandoquidem (ut Galenus inquit) recentia ueteribus plurimùm præſtāt: quippe optima ſunt recentiſſima, peſſima autem uetuſtiſſima. Secundum locum ſibi uendicant à perdicibus, & phaſianis edita, quanquam gallinacea uiribus non excellant. Deteriora uerò ſunt anatum, anſerum, gruum, & reliquarum aquatilium: aggrauant enim uentriculum, ſuccum craſſum gignunt, & ægrè concoquuntur; tametſi plurimum præbeant alimenti, ubi à ualidis, robuſtisq́; uentriculis optimè conficiantur. Columbarum oua admodum calida ſunt, potius in medicamentorum, quàm ciborum uſum expetenda. Pauonum autem, ac ſtruthiocamelorum peſſima ſunt, saporis horrendi, concoctu contumacia, & humanæ temperaturæ inimica.*

Ouorum partes, & coctura uaria.

In ouis luteum candido longè præſtat: nempe quòd illud temperatum conſtat, ori non ingratum, boni ſucci, & concoctu minimè contumax: hoc uerò frigidum eſt, pituitam gignit, ægreq́; concoquitur. Oua uarijs, & diuerſis modis decoquuntur. quo fit, ut etiam diuerſum afferant nutrimentum, & ob id diuerſos in corpore pariant ſuccos. Probantur, quæ cum putamine decoquuntur, & horum præ cæteris, quæ tremula uocant, quòd lactis ſemicoagulati inſtar tremant. Sorbilia, quæ ut uelocius hauriantur, breuiorem cocturam experiuntur, minus ſanè nutriunt. Quæ autem cum putamine longiore elixatione indureſcunt, difficillimè concoquuntur, craſſos generaut ſuccos, obſtruunt, in uentriculo marceſcunt: arenulas, & calculos gignunt: & coli, & uentriculi excitant cruciatus. Porrò ex iis, quæ extra putamina coquuntur, ea cæteris præſtant, quæ integra in feruentem immerguntur aquam. hæc à noſtris, quòd quaſi diſpergantur, uulgò Sperdute uocantur. Veruntamen curandum, ne hæc quoq; indurentur: ſiquidem ubi duritiem contraxerint, non ſecus atque alia diutius cocta redduntur noxia. Quæ deinde ex oleo, aut butyro integra friguntur, uentriculum lædunt, ructus commouent, ægrè conficiuntur, conſocium corrumpunt cibum, malum præbent alimentum, & putridas pariunt exhalationes. Quæ denum ſuper prunis torrentur, aut ignitis figulinis tegulis inaſſantur, aluum cohibent, difficileq́; concoquuntur. Et hæc ſufficiant ad ouorum in alimentis facultates.

Ouorum uires ex Gal.

Cæterùm quibus, quantisq́; oua in medicamentis polleant uiribus, retulit Galenus lib. XI. de ſimp. medicament. facultatibus, ſic inquiens. Ouorum album & tenue illud, quo item ad ophthalmias utimur, ex numero eſt medicamentorum minimè mordicantium. Itaq; utendum eſt oui albumine non tantùm ad oculos; uerùm etiam ad alia omnia, quæcunq; medicamenta requirunt maximè expertia mordacitatis, ut ſunt omnia ſedis, ac pudendorum ulcera maligna. Miſcetur quoque utiliter medicamentis profluuium ſanguinis ex cerebri membranis ſupprimentibus, quæ nimirum citra morſum illinuntur, atque adſtringunt. Sed & ad ulcera rebellia miſcetur ijs, quæ abſq; morſu ea poſſunt deſiccare: cuiuſmodi eſt medicamen pompholyx elota, & metallicorum quædam elota, de quibus priuatim ſuprà diſſeruimus. Porrò & ipſe uitellus adſimilis eſt naturæ, ac proinde miſcetur ceratis morſus expertibus, ouis uidelicet aut lixis, aut aſſis. Verùm id tamen manifeſtum eſt inter hæc leuiculam exiſtere differentiam, quòd paulò plus deſiccent quæ ſunt aſſa: ac quantum huius accipiunt facultatis, tantum deperdant de mitigandi potentia. Miſcetur, & cataplaſmatis phlegmonem arcentibus, ut ijs quæ ex meliloto cōſtant, ſedi applicandis. Crudo uerò ouo toto utimur admiſto roſaceo ad palpebrarum, aurium, mammarumq́; phlegmonas,

monas, quæ ſcilicet aut ictis illis, aut alio quóuis modo euenerint, aut extiterint in neruoſis corporibus, puta cubito, & digitorum tendonibus, aut articulis, idq; in pedibus pariter, & manibus. Porrò in aceto coctum ouum ſi edatur, fluxiones uentris deſiccat. At ſi etiam quippiam eorum, quæ ad dyſenteriam, aut cœliacum affectum conueniunt, illi miſcueris, atq; in igne modico, fumiq; experte (qualis eſt qui ex prunis conſtat) in ſartagine frixeris, edendumq; ita præbeas, non minimè ſanè laborantes adiuueris. Aptiſsima talem ad mixtionem ſunt omphacium, rhus, tum ipſe qui cibis adſpergitur erythros nuncupatus, tum ſuccus ipſius, galla, ſidia, hoc eſt mali granati putamina, cinis cochlearum integrarum uſtarum. Apta quoque & uuarum acini, & myrta, & meſpila, & corna. Magis iſtis medicamentoſa ſunt balauſtium, hypociſtis, cytini, ſiue mali punici flores. Sed & ad ambuſtiones protinus crudum impoſitum eſt utile, ſiue quis ſeorſum albumen duntaxat ipſum molli lana excipiat, ſiue etiam cum uitello totum commiſcens applicet. Etenim mediocriter refrigerat, & citra morſum deſiccat. Nam medicamentis, quæ humiditates deſiccant, aut lixum, aut aſſum, aut in ſartagine frictum miſcetur: ijs uerò, quæ craſſa in pectore, pulmoneq; incidunt, ſorbile quod uocant: id quod in aqua eo uſque lixari debet, dum incaluerit. Eiuſdem ipſius naturæ nomine & ad eos, quibus fauces aut ex uociferatione, aut ex humorum acrimonia exaſperatæ ſunt, aſſumitur: tum ſcilicet quòd affectis partibus illinitur, atque cataplaſmatis modo inhæret: tum quòd ſubſtantiæ ſuæ lenitate eas mitigat, ſanátque. Eadem ratione ſtomachi, uentris, inteſtinorum, ac ueſicæ medetur aſperitatibus. hæc Galenus.

Oleum ex ouorum luteis.

Cæterùm oleum, quod è uitellis diu in ſartagine frixis elicitur, illitum aſperitatibus cutaneis mirificè prodeſt: ſerpigines, & uitiligines emendat: rimas labiorum, manuum, ſedisq; ſanat. Quinetiam ulcerum dolores, & articulorum cruciatus mulcet. Prodeſt & aurium doloribus, atque ulceribus: item ambuſtis utiliter illinitur: cerebri contuſas membranas putrilagine affectas mirum in modum à partibus ſanis ſegregat, ut nos compluries magno cum honore periculum fecimus.

Animalia ex ouis orta.

Ex ouis præterea omnibus uolucribus generatio euenit, quanquam & aquatilibus ferè omnibus, præterquàm phocæ, delphino, & alijs nonnullis. Gignuntur item ex ijs & è terreſtribus quædam, ut crocodili, lacertæ, teſtudines, ſtelliones, & alia: & è reptilibus omnia, uipera excepta. Verùm, ut Hippocrates autor eſt libro de natura pueri, ſeu fœtus (niſi fortaſsis librariorum culpa eo in loco codex ſit deprauatus) pullus ex uitello naſcitur, informaturq;; ex albumine uerò alimentum, & augmentum capeſsit. Cui ſanè ſententiæ illud prorſus refragatur, quod de pullorum creatione longo ſatis ſermone poſteritatis memoriæ prodidit Ariſtoteles libro VI. cap. III. de hiſtoria animalium. Illud inſuper eam refellit ſententiam, quod experientia ſæpe à mulierculis compertum eſt, quæ ſuis gallinis oua incubanda ſubijciunt. Siquidem exempto quandoq; fœtu, die uno, atq; duobus ante tempus excluſionis, fractis pulli uiſceribus magnam uitelli partem inuenerunt in corpus aſſumptam.

Oua teſtudinum.

Teſtudinum oua, quanquam diutius elixantur; nunquam tamen eorum album concreſcit, quanuis luteum admodum dureſcat. Præterea experimēto compertum habeo, teſtudines ſtatim oua non edere cùm teſta obducuntur, quemadmodum uolucres, ſed poſtquàm omnia, quæ in corpore fuerint, teſtaceum cōtraxerint putamen: nanq; mihi quandoq; contigit diſſecuiſſe teſtudinem, quæ utero ſeptena gerebat oua, ſuo putamine obducta, quod & ſerpentibus euenire quidam exiſtimant.

Τέττιγες. CICADAE. CAP. XLV.

CICADAE, quæ inaſſatæ manduntur, veſicæ doloribus proſunt.

Cicadarū conſideratio.

CICADAE *paſsim in Italia cognoſcuntur, atq; adeò inibi uulgaris notitiæ ſunt, ut ſæpe æſtate aſsiduo cantu meſſores, agricolas, ac uiatores in campeſtribus obtundant. Cæterùm, quemadmodum tradidit Ariſtoteles libro V. cap. XXX. de hiſtoria animalium, & Plinius libro XI. cap. XXVI. qui certè ea omnia Ariſtoteli accepta referre poteſt, Cicadarum duo ſunt genera: aliæ enim minores, quæ primæ prodeunt, & nouiſsimæ pereunt. Aliæ maiores, quæ canunt, eædemq; nouiſsimæ prodeunt, & primæ intereunt. Sunt quæ canunt præcinctu diuiduæ, ſiue minores, ſiue maiores ſunt: quæ autem nō canunt, indiuiduæ ſunt. Pariunt in aruis ceſſantibus, excauantes fœturæ locū aſperitate præacuta, quam parte habent poſteriore, quemadmodum et bruci. Quinetiā in harundinibus, quo adminiculo uites eriguntur, nidum*

tur, nidum fœturæ excauant. Proueniunt largè copia imbrium. Creſcit primò in terra uermiculus, deinde fit ex eo, quæ tettigometra uocatur parentis nomine, quo tempore guſtu ſuauiſſimæ ſunt, anteaquàm cortex rũpatur. Poſtmodum circa ſolſtitia noctu exeũt, ſtatimq́; rupto cortice prodeunt cicadæ ex matrice illa cicada, quam modò tettigometram dixi. Mares canunt in utroq; genere, fœminæ uerò ſilent. Vnum hoc animal ex ijs, quæ uiuunt, ſine ore eſt. Pro eo quiddam aculeatum linguis ſimile habent, et hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipſum fiſtuloſum, unde illis redditur cantus. Oleas maximè amant, ut minus umbroſas, quanquam & cæteras non aſpernantur arbores: proinde ubi arbores deſint, naſci non poſſunt. Loca præterea frigidiora oderunt: quamobrem in umbroſis nemoribus eſſe nequeunt, nec in frigidis etiámnum regionibus. Quo factum eſt, ut crediderit Albertus cognomento magnus, gryllos, qui noctu ſtrident, cicadas eſſe: quippe quòd in Germania, qua fuit oriundus, frigidiſſima regione ad articum ſpectante, tametſi frequentes habeantur grylli æſtate in campeſtribus, hyeme uerò ad hypocauſtorum fornaces plerunq; ſtabulantes; cicadæ tamen deſunt. Parthi Cicadis ueſcuntur, quemadmodum & gentes ad orientem. Idcirco mirum non eſt, quòd dixerit Ariſtoteles, eas eſſe guſtu ſuauiſſimas, anteaquàm tettigometræ rumpatur cortex. Cicadarum uires deſcripſit Galenus libro XI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sed & cicadis ſiccis quidam utuntur ad colicos affectus, cum paribus numero piperis granis, dantq́; aut tres, aut quinq;, aut ſeptem, per intermiſſionem uidelicet, & ipſos etiam paroxiſmos. Porrò alij aſſas edendas offerunt, quibus affecta ueſica eſt.

Alberti lapſus.

Cicadarum uires ex Gal.

Ἀκρίδες. LOCVSTAE. CAP. XLVI.

LOCVSTAE odoris ſuffitu vrinæ difficultates adiuuant, præſertim quæ fœminas malè habent. earum carnes nullo ſunt in uſu. Eſt & quoddam genus locuſtæ, quæ aſiracos, aut onos dicitur, ſine pennis, prælongis cruribus. Exiccata autem ſi ex uino bibatur, contra ſcorpionis morſus magnopere proderit. Hac abunde ueſcuntur Aphri, qui Leptin incolunt.

LOCVSTAE *omnibus notæ, uaria pro morum, & locorum diuerſitate ſortiuntur nomina. Verùm herbis, & ſegetibus infeſtiſſimæ, quòd ſæpius quibuſdam in regionibus paucis admodũ diebus uniuerſa terræ germina abſumant. Harum, quemadmodum tradidit Ariſtoteles libro V. cap. XXVIII. de hiſtoria animalium, qui mares ſunt, fœminis magnitudine cedunt. Pariunt in terra fixo cauliculo, quo mares uacant: ac uniuerſæ, & loco eodem fœtum deponũt, ita ut quaſi fauus eſſe uideatur. Hinc uermiculi ſpeciem oui gerentes oriuntur, qui terra quadam prætenui tanquam membranula ambiuntur: qua diſiecta emergunt locuſtæ, ac euolant. Tam mollis fœtura hæc eſt, ut ad tactum leuiſſimum dilabatur, & pereat. Pariunt exitu ueris, & ſtatim à partu moriuntur, uermiculis circa collum innaſcẽtibus tempore partus, qui eas ſtrangulent. Mares quoq; eodem tempore obeunt. Locis montanis, aut tenuibus locuſtæ non fiunt, ſed planis, rimoſiſq́;: pariunt enim in rimis ſua oua. Tranſeunt Locuſtæ immenſa maria, immenſoſq́; tractus permeant (ut Plinius inquit) diraq́; meſſibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia uerò morſu erodentes. Italiam ex Aphrica maximè coortæ infeſtant, tanta ſanè multitudine, ut ſolem obumbrent ſolicitè ſuſpectantibus populis, ne ſiſtẽtes ſuas operiant terras. quòd non modò uniuerſas cùm ſegetes, tum herbas deuorent ad radicẽ uſq;; ſed & radices ipſas regerminare prohibeant. Huius rei teſtimonio fuere inaudita Locuſtarum agmina, quæ noſtro tempore uoluente anno domini M.D.XLII. ex paludibus Mæotidibus profectæ, non ſolùm uniuerſam Pannoniam, maximamq́; Germaniæ partem; ſed totam etiam Italiam occuparunt, non ſine magna omnium è terra naſcentium pernicie: ſiquidem omnem ſegetem, omnemq́; uirentem herbam radicitus deuorarunt. Hæ Parthis in cibo gratæ. Quamobrem admirandum non eſt, ſi ſacris literis mandatum ſit, ut Leuitici XI. capite legitur, à Moſe probatas eſſe in cibis. Nec mirum etiam, diuum Ioannem Baptiſtam ijs ex ſylueſtri melle uictitaſſe in deſerto: tametſi non deſint interpretes, qui uelint pro locuſtis quaſdam herbarum radices intelligi: alij uerò nonnullas arborum ſummitates. At mehercule in horum ſententiam deuenire nunquam potui: quin potius certò crediderim, ipſum nempe legis Moſaicæ ſectatorem acerrimũ,*

Locuſtarum conſideratio.

Locuſtæ in cibis.

hiſce

hiſce Locuſtis animalibus uictitaſſe, quemadmodum etiam ſentit diuus Auguſtinus, exponẽs diui Pauli epiſt. ad Romanos. In Cyrenaica regione (ut Plinius eſt autor) lex eſt ter anno debellandi Locuſtas, primò oua obterendo, deinde fœtum, poſtremò adultas, deſertoris pœna in eum, qui ceſſauerit. Et in Lemno inſula certa menſura præfinita eſt, quã ſinguli enecatarum ad magiſtratus referant. Necare & in Syria militari imperio coguntur: tot orbis partibus uagatur id malum. In India ternûm pedum longitudinis eſſe traduntur, adeò ut fœminarum crura ſerrarum uſum præbeant, cùm inaruerint.*

Φήνη. OSSIFRAGVS. CAP. XLVII.

VENTER eius auis, quam Latini oſsifragum appellant, particulatim potus, calculos cum lotio pellere proditur.

Oſsifragi conſideratio.

VARIA *admodum eſt inter ſcriptores Oſsifragi hiſtoria. Siquidem Ariſtoteli uolucris eſt aquila maior, colore cinereo, albicante. Probè hæc fœtificat, & uiuit. Pia, & benigna eſt: non enim ſuos tantùm nutricat pullos; ſed & aquilæ. Cùm autem illa ſuos è nido eiecerit, anteaquàm adoleſcant, quòd inter ſe cibi auiditate dimicẽt, hæc recipit eos, & educat. Parum Oſsifragus oculis ualet: nubecula enim oculos habet læſos. At Plinio lib. x. cap. III. Oſsifragus in aquilarũ genere annumeratur, isq; ab eodẽ proditur ex haliaëto, hoc eſt, aquila marina natus. Marinam hanc ſuum genus non habere, ſed ex diuerſo aquilarum coitu naſci, idem autor eſt. Alberto præterea Oſsifragus aquatica eſt auis, cygno ſanè maior, roſtro oblongo, inferiore parte ſacculi inſtar ampli, in quem plurimos recondit piſces, quos ſubinde ſingulos deuorat. Veruntamen hæc in aquilarum genere non recenſetur. In Hetruriæ maritimis aues hæ uulgares omnibus ſunt, præſertim his, qui circa Argentarium promontoriũ habitant: quippe quòd circa Herculis portum, & Vrbetelli ſtagnum frequẽtes reperiantur. Vocant eas incolæ uulgò Agrotti. Cæterùm, qui Ariſtotelis, & Plinij oſsifragum mihi oſtenderit, hactenus reperi neminem. Porrò marina illa clariſsima Aquila uocata (ut Ariſtoteles inquit) oculorum acie maximè pollet, ac pullos adhuc implumes cogit aduerſum intueri ſolem: tũ cuius oculi prius*

Plinij lapſus.

lacrymarint, hunc occidit, reliquum educat. Quo fit, ut hac in re Plinium hallucinatum eſſe crediderim. quippe cùm marinæ aquilæ pulli acerrimi omnino ſint uiſus, nullam ij cum Oſsifrago cognationem habere uidentur, quòd hic potius quadantenus cæcitate laboret.

Κορυδαλός. GALERITA. CAP. XLVIII.

GALERITA auicula eſt parua, apicem in uertice, pauonis modo, geſtans. Hæc aſſa, & in cibo ſumpta, cœliacos adiuuat.

ALAVDARVM

Alaudarum historia.

A l a v d a r v m (*ut memoriæ prodidit Ariſtoteles libro* ix. *capite* xxv. *de hiſtoria animalium*) *duo ſunt genera. Alterum terrenum, criſtatum, Galerita à criſta appellatum. Alterum gregale, nec ſingulare, more alterius, uerùm colore ſimile: quanquam magnitudine minus, & galero carens. Campeſtres ambæ ſunt aues, uermiculis uictitantes, decidentibusq; ſeminibus. Mares ſuauiter canunt, primæq; ſunt aues, quæ æſtatem cantu pronuncient. Porrò Alaudæ adeò ad aucupes aues expaueſcunt, ut ſæpe, dum ſentiunt ſe perſequi, in hominum gremia confugiant, ne rapiantur. Mares in caueis diutius retenti, altero ſæpius obcæcantur oculo.*

Χελιδών. HIRVNDO. CAP. XLIX.

D i s s e c t i s creſcente luna pullis hirundinis, qui primo partu excluſi ſunt, in uentre eorum lapillos offendes: è quibus duos, unum colore uarium, alterum purum eximes: ij priuſquàm terram attigerint, in iuuencæ corio, aut ceruina pelle brachio, aut collo adalligati, comitialibus proderunt, & ſæpe prorſus eos recreabunt. Hirundines, uti ficedulæ, in cibo, aciei uiſus medicamentum præbent. Tam pullorum, quàm matrum in fictili ollā crematarum cinis cum melle oblitus, oculis claritatem adfert: anginæ eo commodè perunguntur: uuæ & tonſillarum inflammationibus hoc cinere ſuccurritur. Et ipſæ, & pulli exiccati, ſi drachmæ pondere ex aqua bibantur, hos iuuant, qui anginæ morbo conflictantur.

Hirundinum historia. Chelidonia.

H i r v n d i n v m *tria habentur genera: unum noſtra tecta ſubit: alterum uetuſtorum ædificiorum muros, cauernulas, & montiū ſcopulos expetit: tertium uerò nidificat in altis fluminum ripis. Hæ quotannis (ut Plinius autor eſt) ex Africa maria tranſeuntes, appetente uere ad nos aduolant, & martio plerunque menſe noſtras ingrediūtur ædes: ibiq; è luto, & quibuſdam ſtramentis ſibi conſtruunt nidos, in quibus bis oua pariunt, & bis pullos excludunt, tantum humanæ fidunt benignitati: atque ubi ultimos educauerint partus, æquinoctij autumnalis tempore in ſuas remigrant regiones. Chelidoniam herbam ab his inuentam tradunt, unde illi nomen eſt inditum. Hanc ſuis obcæcatis pullis deferunt in nidum, hoc tantùm medicamento ijs uiſum reddentes. Quinetiam experientia compertum eſt, quòd ſi data opera pullorum hirundinum oculi acu perforentur, ſanantur paucis diebus, allata à matre chelidonia herba. Hinc igitur edocti medici ad oculorum claritatem chelidonium adhibent. Hirundinum uerò ſtercus oppoſitum præſtat: excæcat enim, ſi calidum in oculos decidat. Quod etiam ſacra teſtantur monumenta, in quibus, Tobiam hoc ſtercore excæcatum fuiſſe, legitur.*

Ἐλέφας. EBVR. CAP. L.

E b o r i s ſcobe illito, paronychia ſanantur. Vim adſtringendi ebur obtinet.

Elephātorum historia.

O m n i b v s *ſanè perſpicuum eſt, nil aliud Ebur eſſe, quàm Elephantinorum dentium materies, multis apta operibus. Elephantorum meminit Plinius longa admodum hiſtoria initio libri octaui pluribus capitibus: tametſi non omnia, quæ ſcribit, probanda putauerim. Elephantos fert Africa ultra Syrticas ſolitudines, item Mauritania, & Aethiopia: ſed maximos India mittit. Ii quanquam magnitudine cætera excedant quadrupeda, Ariſtotelis tamen teſtimonio adeò cicurantur, ut omnium ferarum mitiſſimi, & placidiſſimi euadant: quippe qui per multa officia & erudiantur, & intelligant. Corio Elephanti integuntur bubalino ſimili, ut is uerum præbuit exemplum, quem Romæ uidit Leonis decimi Pont. Max. æuo, etſi rariſſimis horreat pilis. Caput eis magnum, collum breue, aures uerò undique duûm palmorum amplitudine: naſum, quem peculiariter in Elephanto promuſcidem appellant, longiſſimum habent, concauum, grandis tubæ inſtar: hic infra anteriores dentes ad terram ferme promittitur, quo pro manibus utuntur.*

ELEPHAS.

utuntur. Os gerunt pectori proximum, ut quod cum ſuillo ineat ſimilitudinem: è cuius ſuperna parte dentes duo prominent præcipuæ magnitudinis (quales plurimi uenales conſpiciuntur Venetijs in publico foro uulgò Merceria dicto, ac in alijs Italiæ emporijs) qui proni cuſpide deorſum uergunt. Pedibus nituntur rotundis, diſci inſtar, latitudine duûm, triumúe palmorum, quos calloſa materia obducit: ungulis quinque circùm, rotundis, mediocrium concharum magnitudine.

Error quorũdam.

Crura ijs magna, ac fortia, neque (ut quidam imperiti exiſtimant) uno tantùm oſſe conſtant indiuiſa, ſed genua flectunt, utpote & cætera quadrupeda. Quamobrem Elephanti (ut refert Aloiſius Cadamuſtus, qui claſſe in Aethiopiam, & ad Calicut nauigauit) ut eos, qui deferri uolunt, ſuſcipiant, genua ſubmittunt, ſeſeq; erigunt deinde. Elephantis cauda bubali, trium palmorum circiter longitudine, rariſſimis ſetis referta. Quocirca haud facilè ſe tueri poſſent à muſcarum iniuria, niſi aliam illis induſtriam natura tribuiſſet, qua ab ijs ſe uindicent: quandoquidem ferientibus muſcis, cutim, quam cancellatam obtinent, contrahunt. Quo fit, ut arctatis in rugas repentè cancellis, muſcas comprehenſas enecent. Hominibus non niſi laceſſiti nocent. Veruntamen irritati homines promuſcide comprehenſos, adeò in ſublime iaciunt, ut priuſquàm in terram decidant, ſuffocentur, & pereant. Ad hæc nullus hominum tantæ pernicitatis inuenitur, quem mox Elephas non comprehendat, etiam non currens, ſed gradatim incedens. Id efficit uaſta animalis moles: quandoquidem ſui greſſus longitudine, humanam omnem pernicitatem euincat. Victitant arborum tam frondibus, quàm fructibus: neq; ulla tam ingens eſt arbos, quam ij promuſcide non proſternant, frangant, ac dilacerẽt. Adoleſcunt ad ſexdecim palmorum altitudinem. quapropter qui eos conſcendere non aſſueuere, non ſecus faſtidio afficiuntur, ac illi, qui nauibus non aſſueti maria ſulcant. Effrenes præterea adeò natura Elephanti ſunt, ut nullis habenis cohiberi poſſint: quo fit, ut liberi incedere dimittantur: uerùm cùm maximè gubernantibus ſuarum regionum hominibus pareant, & eorum ſermonem intelligant, idcirco uerbis facilè reguntur. Adeò conſpectum ignem expaueſcunt, ut eo territi à fuga reuocari non queant. Qua re ab ijs non cognita, qui eius Elephanti curam gerebant Romæ, in cuius dorſo oppidulum conſtruxerant, eo die, quo Iulianus Medices Pontificis Max. frater uxorem è Gallia duxit, in magno ſanè diſcrimine uerſati ſunt: nam ubi bellica tormenta ignem eructantia conſpexiſſet, magnumq́; ac terrificum ſonum ſenſiſſet, tantæ ſe fugæ dedit, ut nunquam cohiberi uoluerit, donec unà cum concluſis in oppidulo hominibus in Tyberim ſeſe commiſerit.

Plinij lapſus.

Elephanti non coẽunt, neq; gignunt, niſi annum uigeſimum agant, ut autor eſt Ariſtoteles lib. VI. cap. XXVII. de hiſt. animalium. Qua in re Plinij error manifeſtus deprehenditur: quippe qui marem quinquennẽ, fœminam decennem generare memoriæ prodiderit. Elephanti nulla nouere adulteria: nam unius tantùm fœminæ coitu utuntur, eamq; cùm uterum gerentem uiderint, non amplius tangunt. Quantum uerò temporis unaquæq; fœmina utero gerat, haud quaquam ſciri poteſt: quòd Elephanti pudore nunquam niſi in abdito coẽant. Idcirco alij eis annum & ſex menſes ſtatuerunt, alij biennium, alij deniq; triennium. Pariunt fœminæ cum dolore, quemadmodum & mulieres. Pullum editum ore lambunt, qui ſtatim cùm natus eſt, cernit, & ambulat. Viuere Elephantos (ut inquit Ariſtoteles) tradunt quidam annos ducentos: ſed florere ætate circa ſexageſimum, uel ſeptuageſimum narrant. Iidem hyemis, ac frigoris impatientes ſunt. Gaudent amnibus maximè, circaq; fluuios uagantur, quos intrant libenter bubalorum more. Cæterùm Elephanti ingenio, & intellectu hominibus proximi ſunt: ſiquidem patrios ſermones intelligunt, ſummam præſtant obedientiam, prudentiam ſeruant, & religionem præ ſe ferunt: ſolem nanq;, ac lunam uenerantur. Cuius rei autores ſunt Mauritani, in quorum regionibus Elephanti innumeri conſpiciuntur: qui gregatim noua niteſcente luna ad amnes deſcendunt, ibiq; lauantur: mox purificati genibus flexis ſalutant ſidus, & in ſyluas reuertuntur. Sunt, qui tradant tanta intellectus ſagacitate Elephantos pollere, ut maria tranſituri ad alienas regiones, non antea naues conſcendere uoluerint, quàm ij, qui eos ducebant, iureiurando de reditu promiſerint. In ſyluas ituri gregatim ferè ſemper ingrediuntur, quorum agmen ducit, natu maximus: cogit uerò ætate illi proximus. Produnt Elephantos à uenatoribus circumuentos, cùm ſciant prædam ſolùm in dentibus ſuis ab illis expeti, dentibus uehementer impingentes arboribus eos ſibi euellere, prædaq; ſe redimere. Quod facilè

crediderim

crediderim uanum, ac fabuloſum eſſe: quemadmodum eſſe falſum ſuperius oſtendimus, quòd fiber uiſo uenatore, ſibi ipſi teſtes amputet. Elephanti omnes natura indomiti, ſylueſtresq; ſunt: manſueſcunt autem arte, ut pleraq; alia fera animalia. Item ſi parui, & ætate tenelli educantur: quanquam Plinius ſcribat natu grandes domari fame, & uerberibus; præſertim ſi alijs domitis, qui tumultuantem coërceant, admoueantur. Porrò non deſunt in Elephantorum genere, qui naturæ feritate nunquam domari poßint, quales in Senega (ut in ſuis nauigationibus ſcriptum reliquit Aloiſius Cadamuſtus) Aethiopiæ regno reperiuntur. Præſtat Ebur ad albas mulierum fluxiones, ſi tamen in tenuißimum puluerem, lapide porphyreo redigatur, propineturq; ex lactucæ ſeminis cremore, aqua, in qua chalybs extinctus fuerit, prius macerato ſemine. Eboris uires.

Ἀστράγαλος ὑός. SVILLVS TALVS. CAP. LI.

SVIS talus comburitur, dum è nigro albeſcat: qui tritus, & potus inflationibus coli, longíſque torminibus medetur.

TALVS *in animalibus os illud ultimum pedis eſt, quod tibiæ cruris annectitur. Id Græcis* ἀστράγαλος, *uulgò autem os clauiculæ appellatur: de quo non operæpretium eſt, ut plura dicamus.*

Ἐλάφου κέρας. CERVINVM CORNV. CAP. LII.

CERVINI cornu cinis elotus, binis ligulis epotus, prodeſt dyſentericis, excreantibus ſanguinem, cœliacis, regio morbo, & veſicæ doloribus cum tragacantha: fœminis fluxione vuluæ laborantibus, cum liquore huic rei accommodato. Cerui cornu contuſum, crudo fictili, luto circumlito, & in furnum indito, vritur donec albeſcat. Id cadmiæ modo elotum, vlceribus oculorum, & defluxionibus ſalutare eſt: infrictum dentes expurgat. Crudi cornu ſuffiti nidore ſerpentes fugantur: feruefactum in aceto, ſi eo gingiuæ colluantur, maxillarum à dentitione dolorem adimit.

CERVI *animalia ſunt notißima. Sed quoniam eorum natura non omnibus cognita eſt, ut candido cuiq; lectori fiat ſatis, ea de Ceruis hic referam, quæ Ariſtoteles tum* VI. & IX. *de hiſtoria animalium, tum* IIII. *de partibus eo=* Ceruorum hiſtoria.

r rundem

rundem poſteritatis memoriæ prodidit. Cerui itaque ſylueſtrium animalium genere conſtant, magnitudine aſinorum, curſu uelociſſimi, & ingentibus armati cornibus. Ii cùm turgente iam uenere coitum appetunt, adeò rabie libidinis ſæuiunt, ut inſaniant, & maximo cum ſtrepitu, & clamore uagentur in ſyluis. quo fit, ut conualles, et montium cauitates, eorum boatu reſonent. Tanto impetu, tantaq; rabie mares feruntur in coitum, ut ſæpe inter coëundum fœminas declinent, atque proſternant in terram. Cùm autem maris genitale utpote durum, ſuſtinere non poſſint, fœminæ euntes, & currentes coëunt, & concipiunt. Mares non in eadem immorantur, ſed mutant, & hircorum modo, breui interpoſito tempore aliam, atq; aliam ſupergrediuntur. Si fortè fortuna in unam tantùm fœminam concurrant plures, imis cornuum adminiculis ſtatim ſupra frontem enatis, acriter inter ſe pugnant ad mortem uſque. Cùm mares impleuerint fœminas, ſeparantur per ſe ipſi, & propter libidinis graueolentiam quiſque ſolitarius ſcrobes fodit. Fœtent ut hirci: facies quoq; eorum nigreſcit aſpergine, ut hircorum. Degunt ita quouſq; imber accedat, tum paſcua repetunt. Hæc ideo ceruo accidunt, quia ſalax animal ſuapte natura eſt, atque etiam quia pingui abundat: pingueſcunt enim æſtate ſupra modum. Quamobrem nec currere quidem poſſunt: ſed ſecundo, aut tertio curſu capiuntur ab ijs, qui pedibus inſectantur. Quo fit, ut ubi ſe præpingues ſenſere, làtebras quærant, fatentes incommodum pondus. Coitus eſt ab arcturo, menſe auguſto, & ſeptembri. Implentur ceruæ paucis diebus, & ab eodem multæ. Vtero ferunt octo menſes. Pariunt magna ex parte unum: ſed nõnullis etiam geminos ceruam peperiſſe perſpectum eſt. Ferarum quadrupedum Cerua maximè prudentia præſtare uidetur, tum quia circa ſemitas pariat, quò ſcilicet beluæ rapaces propter homines minus accedunt: tum etiam quia cùm peperit, inuolucrum primum exedit, quòd ad multa (ut nonnulli aſſerunt) in medicamentis expetatur. Redeunt mox ad prolẽ, deuorata à partu ſeſeli herba. Anniculis maribus nondum cornua naſcuntur, niſi quoad indicij gratia ſit initium quoddam prætuberans, quod breue, hirtumq; eſt. Bimis cornua primùm oriuntur ſimplicia, & recta ad ſubularum ſimilitudinem: quamobrem Subulones per id temporis eos uocant. Trimis bifida exeunt. Quadrimis trifida, atque deinceps ad hunc modum (ut Ariſtoteles inquit) procedit numerus uſq; ad annum ſextum. Ab hoc ſimilia ſemper prodeunt, ita ne ſit dignoſcere ætatem ramorum numero. Verùm in Italia (ſit tamen cum Ariſtotelis uenia dictum) uſque ad undenarium numerum ramificant. quod & Albertus teſtatur ſe uidiſſe in Germania, quemadmodum & nos uidiſſe fatemur.

Vulgaris opinio uana.

Vanum eſt credere Ceruorum ætatis annos dignoſci poſſe ramorum numero, quòd ſingulis annis unum ſuperaddant: quippe cùm longæui admodum ſint, ſi quotannis ramorum numerus augeretur, profectò ijs, qui ultra cẽtum annos uixiſſe narrant autores, cornua quercubus, & pinis maiora fuiſſent. Cæterùm (ut Ariſtoteles ſcribit) duplici indicio ſenes cognoſcimus, tum quòd dentes aut nullos, aut paucos habeant: tum quòd adminiculis careant, qui imis cornibus prominent ante frontem. Nam ijs in pugna utuntur iuniores, ſed in ſenibus non renaſcuntur, cùm prælijs omnino ceſſerint. Cerui (ut etiam Theophraſtus inquit libro, & capite primo de hiſtoria plantarum) quotannis cornua amittunt: ideo ſub ipſa die quàm maximè inuia petunt. Latent amiſſis uelut inermes, ſed & ipſi bono ſuo inuidentes. Fit hoc menſe aprili, ſtatuto tempore. Idq; opacis faciunt locis, ut muſcarum tædio uacent. Paſcuntur per id tempus noctu quaſi uerecundantes, donec recipiant cornua. Decidua amittunt difficilibus, & inacceſſis locis, & qua inueniri nequeant. unde illud prouerbium ortum. Qua cerui amittunt cornua. Quaſi enim ſua amiſerint arma, cauent ne inermes reperiantur. Cornu ſiniſtrum compertum eſſe (inquit Ariſtoteles) à nemine adhuc fertur: occulunt enim id tanquam quodam medicamento præditum: etſi Plinius, & Albertus occuli dextrum memoriæ prodiderint. À phalangio demorſi, uel à quouis generis eiuſdem, cancros edunt: quod idem hòmini etiam prodeſſe putatur: ſed non carent faſtidio. Cerui ſibilo, & cantu uenantium, paſtorúmque fiſtulis capiuntur: mulcentur enim alliciuntúrque ea uoluptate, ita ut alter uenantium cantet palàm, aut ſibilet, alter clam feriat à tergo, ubi ſocius iam tempus eſſe ſignificarit. Nanque animal ſimplex ceruus eſt, & omnium rerum miraculo ſtupens, intantum ut equo, aut bucula accedente propius hominem iuxta uenantem non cernat, aut ſi cernat, arcum ipſum ſagittáſque miretur. Si ceruus erectas auriculas teneat, acerrimè ſentit, nec latere inſidiæ poſſunt; ſin demiſſas, facilè interimitur. Maria tranant gregatim natantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, uicibúſque ad terga redeuntes. Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traijcientibus. Nec uident terras, ſed in odore earum natant. Ceruorum fœminæ cornua non habent: nec maribus naſcuntur, ſi cùm per ætatem nondum cornua gerunt, caſtrentur: ſed ſi cornigeris teſtes exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem ſeruantur. Vita Ceruis (ut Plinius memoriæ prodidit libro VIII. cap. trigeſimo ſecundo) in confeſſo longa: quandoquidem poſt centum annos quidam capti ſint cum torquibus aureis, quos Alexander magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obeſitate. Cæterùm quòd uita tam longa ſint cerui, quanta eos eſſe ferunt, non uidetur approbaſſe Ariſtoteles libro VI. de hiſtoria animalium, ubi ſic inquit. Vita eſſe quàm longa hoc animal fertur. Sed nihil certi ex ijs, quæ narrantur, uidemus: nec geſtatio, aut incrementum hinnuli ita euenit, quaſi uita eſſet prælonga. hæc Ariſtoteles. Qui re uera nihil certi nanciſci potuit ex his, qui centum annos poſt Alexandrum capti ſunt cum torquibus aureis. Nec etiámnum ex Cæſaris Auguſti cerua, quæ ſimiliter innumeris elapſis annis poſt eius imperium capta, nunquàm iugulari potuit, prohibente torque argenteo temporis diuturnitate cute quaſi contecto: in quo ſcripta legebantur uerba hæc. Noli me tangere, quia Cæſaris ſum.

Monte Aſiæ Elapho nomine apud Arginuſam, quo loco Alcibiades mortem obijt, ceruæ omnes ſciſſa aure ſunt: qua nota uel alibi ſi loca mutauerint, dignoſcuntur.

Ariſtotelis, & Plinij lapſus.

Mirum quippe eſt dixiſſe Ariſtotelem libro VIII. cap. XXVIII. de hiſtoria animalium, Africam nec ceruos, nec apros gignere. Cui etiam ſubſcribit Plinius libro VIII. capite XXXIII. Cùm tamen palàm omnibus ſit, & aprorum, & ceruorum greges in Africa haberi. Niſi forſan poſteriori æuo aliunde eo fuerint illati. Dictamum herbam extrahendis ſagittis (ut Plinius autor eſt libro VIII. cap. XXVII.) cerui monſtrauere percuſſi eo telo, paſtuq; eius herbæ eiecto. Quod tamen Dioſcorides capris attribuit telo in Creta uulneratis.

ratis. Cerui manifeſtò fel in iecore non habent, quemadmodum equi, aſini, muli, cameli, damæ: & in natatilium genere delphinus, & phoca: ſed id in uenulis continent, quæ per inteſtina ſparguntur: quo fit, ut eorum uiſcera non modò in cibis minimè recipiantur; ſed nec à canibus quidem edãtur, niſi præpinguia ſint: amareſcunt enim bile, qua ſuffunduntur. At ceruis Achainis cognomine, fel contineri in cauda creditur, autore Ariſtotele. Eſt quod ibi contineri aiunt, colore quidem ſimile felli, ſed non ita ut fel humidum, lieni ſimile parte interiore. Hoc deguſtantibus atrociſſimum eſt uenenum, adeò ut breui temporis ſpatio hominem è medio tollat.

Vermes in capite cerui.

Vermes cerui omnes continent in capite uiuos, qui naſci ſolent ſub lingua in concauo circiter uertebram, qua ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores iјs, quos maximos carnes putres ediderint. Gigni uniuerſi, atq; contigui ſolent numero adeò circiter uiginti.

Cerui uſus in medicina.

Ceruinus ſanguis (ut Raſis inquit libro ſexaginta animalibus dicato) clyſteribus infuſus inteſtinorum ulcera ſanat, & diuturnas alui fluxiones cohibet: ex uino uerò ſumptus, uenenatis ſagittis reſiſtit. Eius cerebrum neruorum, et compaginum collectiones mundat. Cornu ad candorem uſq; exuſtum, ex melle hauſtum, alui tineas pellit. Iuuenum ceruorum tenerrima cornua, quæ adhuc lanuginoſa cuticula operiuntur (autore Scribonio Largo) in taleolis conciſa, & nouo fictili indita, ac inde operculo argilla circumlito, in clibanum impoſita, donec adeò areſcant, ut in puluerem facilè conteri poſſint, additis pipere, & myrrha, coli cruciatibus mirificè medẽtur. Os præterea, quod in ceruorum corde reperitur (tametſi Veſalius uir alioquin clariſſimus libro, quem de humana fabrica edidit, nullum inibi os reperiri falsò contendat) omnibus cordis affectibus confert. Quin & contra omnia uenena mirificè præſtat, antidotiſq; admiſcetur, quæ peſtilentiæ aduerſantur. Sed cauendum eſt, ne huius loco ſeplaſiarij bubulam tracheam arteriam accipiant in compoſitionibus, ut facere conſueuerunt.

Κάμπαι. ERVCAE. CAP. LIII.

Ervcis, quæ in oleribus gignuntur, cum oleo perunćti, à uenenatis beſtijs feriri negantur.

Erucarum hiſtoria.

Ervcae, *quibus olitores maximè inimicantur, animalcula ſunt uulgaris notitiæ, ſed hortis admodum noxia, quòd quandoq; adeò numeroſæ proueniant, ut inuitis olitoribus olera cuncta una tantùm deuorent nocte. Gignuntur (ut memoriæ prodidit Ariſtoteles libro v. cap. xix. de hiſtoria animalium) ex uirentibus herbarum folijs, maximeq; ex braſſica. Primùm minus quid milio conſiſtit in folio: mox uermiculi inde contrahuntur, & augentur: tum intra triduum eruculæ afformantur. Hæ tempore ſeneſcentes motu ceſſant, ſuaq; forma immutantur, durioriq; cortice integuntur, cuius color auro fulget: ob idq; (ut Ariſtoteles prodit, & ante ipſum Theophraſtus lib. v. de cauſis plantarum) appellantur tantiſper chryſalides, quaſi aurelias dixeris. Dum eo putamine integuntur, ad tactum tantùm mobiles ſunt, & palpitantes, meatibus araneoſis obductæ: non os, non aliud ex membris, quod conſpicuum ſit, poſſident. Longo poſt tempore putamine obrupto, euolant inde animalia pennigera, quos papiliones uocamus. Itaq; primùm dum Erucæ ſunt, cibo aluntur, atq; excrementum emittunt: at uerò cùm in aurelias tranſierint, nihil uel guſtant, uel excernunt. Harum, dum adhuc puer eſſem, ingentem copiam quodam anno peperit Hetruria, adeò ut pueri omnes mirabili quadam oſtentatione numeroſas in plateis geſtarent aurelias, ita aureo nitore fulgentes, ut ex puro auri metallo factas quiſq; crediđiſſet, niſi deprehenſæ fuiſſent palpitantes. Fuit eo anno tanta Erucarum multitudo, ut uniuerſas eroſerint herbas. Quo poſtmodum factum eſt, ut ubiq; ſtirpium folia, ac rami, ædificiorumq; parietes, iјs ueluti uiuo ac palpitanti fulgerent auro. Facies eis quaſi humana, capite bicorni, corpore infantuli modo faſcia obducti: id quod ſilentio diſſimulauit Ariſtoteles. Hæ quærentibus quotannis ſeſe offerunt circa urbium mœnia, & ædificiorum muros, circa eos præſertim, quibus adiacent horti, ac uiridaria: plerunq; enim in ædificiorum cauis capite ad terram uerſo reperiuntur appenſæ.*

Erucarum generatio.

Cæterùm etſi dixerit Ariſtoteles, Erucas ex herbarum, olerumq; præſertim folijs ex ſeſe gigni, abſq; animalis ſemine; uiſuntur tamen hoc æuo papiliones ex aurelijs exorti, auerſis olerum folijs oua parere ſubalbida, milio minora, ex quibus erucæ tandem prodeunt, ut ſericino Erucarum generi euenire comperimus. Vnde mihi quidem dubitãdum uidetur, an rem hanc diligenter perpenderit, uel exquiſitè tractauerit Ariſtoteles. Quanquam minimè negauerim, quin & ex putri quodam humore per ſe Erucæ naſci poſſint, quemadmodum & mures, angues, uermes, aliaq; cõplura generantur. Plinius graua illa ex rore fieri putat, ſoleq; addenſari. quod tamen naturæ ſpeculatores non ita facilè comprobant.

Remedia contra erucas.

Erucis olera non erodi auctor eſt Plinius, ſi palo imponantur in hortis oſſa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Aduerſus quas & cancrum fluuiatilem in medio horto ſuſpenſum auxiliari narrant. Sunt etiam qui ſanguineis uirgis tangunt ea, quæ nolunt his obnoxia eſſe. hæc Plinius. Columella præterea libro xi. de re ruſtica circa calcem, necandis prohibendiſq; erucis hæc in medium protulit. Vbi uerò apricis regionibus poſt pluuias noxia inceſſerunt animalia, quæ à nobis appellantur Erucæ, Græcè autem κάμπαι nominantur, uel manu colligi debent, uel matutinis temporibus frutices olerum concuti. Sic enim dum adhuc torpent nocturno frigore, ſi deciderint, non amplius ſuperiorem partem prorepunt. Id tamen ſuperuacuum eſt facere, ſi ante ſationem ſemina ſucco herbæ ſedi macerata ſunt: nihil enim ſic medicatis nocent erucæ. Sed Democritus in eo libro, qui Græcè inſcribitur περὶ ἀντιπαθῶν, affirmat, has ipſas beſtiolas enecari, ſi mulier, quæ in menſtruis eſt, ſolutis crinibus, & nudo pede unamquanq; aream ter circumeat: poſt hoc enim decidere omnes uermiculos, & ita emori. Sed poſtrema hæc, quæ à Columella referuntur, ſuperſtitioſis ſunt relinquenda.

Κανθαρίδες. CANTHARIDES. CAP. LIIII.

E' frvmentis congeſtæ Cantharides ad recondendum idoneæ ſunt, quæ fictili uaſe non picato conduntur, & raro mundoque linteo obligato ore, & deorſum conuerſo ſuſpenduntur ſuper

aceti feruentis quàm acerrimi halitum, donec æſtu exanimentur: poſtea lino transfixæ reponuntur. Potentiſsimæ omnes uariæ, luteis lineis, quas in pennis tranſuerſas habent, promiſſoque corpore, craſſæ, ac blattarum modo perpingues: ſed inertes, ac imbecillæ, quæ unius ſunt coloris.

Βουπρήστεις, καὶ πιτυοκάμπαι. BVPRESTES, ET PINORVM ERVCAE. CAP. LV.

SIMILI modo reconduntur bupreſtes, genera quædam cantharidum, & pinorum erucæ: quæ ſupra cribrum ſuſpēſum feruenti cinere pauliſper intoſtæ, reponuntur. Vis omnium communis erodere, ulcerare, calorem elicere: qua de cauſa admiſcentur medicamentis, quæ lepras, feroſque lichenas, & carcinomata ſanant. menſes ciunt peſsis emollientibus additæ. Aliqui cantharidas antidotis impoſitas, aquæ ſubter cutem auxiliari prodiderunt: argumento, quòd urinam moueant. Alij pennas, pedeſque contra potarum ueneficia, remedio eſſe tradiderunt.

Cātharidum conſideratio.

CANTHARIDES *uulgata ſunt animalia, nomine à Canthαro, qui Latinè ſcarabeus eſt, deducto, ac ſi eas dixeris paruos ſcarabeos. Sunt in Italia frequentiſſimæ, calidioribus præſertim regionibus, ubi non modò in frumentis inueniuntur; ſed in fraxinis quoq; ſtabulantur. Præſtant quæ ſolidæ, recenteſq; ſunt: nam ueteraſcentes facilè cariem ſentiunt, unde inutiles fiunt in medicamentis.*

Bupreſtes.

Bupreſtes autem (ut Plinius inquit libro xxx. cap. IIII.) non perinde in Italia ſunt uulgares, & frequentes; ſunt tamen ſcarabeis ſimiles, quanquam minores.

Pinorum erucæ.

At pinorum erucæ numeroſæ ſanè habentur in Tridentinis montibus, quòd inibi pinorum perpetuò uireant ſyluæ, Ananienſi præſertim tractu, ac Flemarum conuallibus. In extremis arborum ramis, & ijs plerunq;, qui in earum cacumina attolluntur, innumerabiles Erucæ ruſeſcentes, ac piloſæ miro artificio nidificant, quibuſdam tenuiſſimis uelleribus innumeris inuolucris contextis. Latent in his hyeme, ita frigoris noxam euitantes. Nidi magnitudo adeò ampla eſt, ut nonnunquam concluſi uermiculi millenarium numerum excedant. Inuolucri materies, qua concluduntur, tenuiſſima ſerici uelamina maximè æmulantur, tenuior tamen eſt. Hæc ſanguinis manationibus aptiſſima eſt: quare impoſita confeſtim fluorem ſiſtit. Sed de his hactenus.

Error multorum.

Cæterùm ſunt medicorum quàm plurimi Mauritanos præcipuè ſequentes, qui quotieſcunq; Cantharidas medicamentis miſcent, præcipiunt capita, alas, & pedes abijci, tanquā partes cæteris nocentiores. Quod tamen Galeni ſententiæ omnino repugnat. Quippe qui lib. XI. ſimpl. medicament. integras cantharidas medicamentis addendas præcipit, quemadmodum & ijs integris ipſe perpetuò fuerat uſus. Sed ſi reſponderint ij, illud nec eorum eſſe inſtitutum, nec Mauritanorum, ſed Hippocratis quarto de uictus ratione in morbis acutis, audiant quæſo quibus uerbis eodem loco Hippocratis ſententiam declaret Galenus, cùm inquit. Quidam dictionis huius mentem haudquaquam intelligens audax medicus, prædictas partes à cantharidibus abiecit, deditq; hydropi: cui cùm à primo die abſceſſus in ſura comparuiſſet, poſt tres alios dies ſectus eſt, effuſaq; copioſa aqua, curatus eſſe uiſus eſt: quòd pars tumoris præter naturam plurima ſtatim ad moderationē redacta ſit, ueruntamen non multis poſt diebus obijt. Quam ob cauſam medico quidam crimen ingeſſit, perperàm data eſſe cantharidum corpora inquiens. Nempe propinanda, ablatis corporibus, tum caput, tum pedes, tum alas, idq; eſſe quod in dictione enunciaretur. Quare non cunctatus audax ille medicus, hydropi alteri ita propinauit: moxq; facto ſimiliter in femore abſceſſu, ſectoq;, multis poſt diebus hominem mori contigit. quanquam urinarum prouocatorio medicamento ex cantharidibus confecto, quidam citra bibentium incommodum uſi ſint. hæc Galenus. Ex quibus facilè cognoſcitur, Arabes non rectè Hippocratem intellexiſſe. Quamobrem dicendum eſſe exiſtimauerim, quòd ablatis cantharidum extremitatibus, exuantur antidoto, quo natura ſunt præditæ in proprij ueneni remedium. Quod cùm accuratè perpendiſſet Galenus, eas integras ſuis medicamentis ſemper admiſcuit; ut facilè atteſtantur quæ libro XI. de ſimp. medicament. facultatibus memoriæ prodidit,

Cantharidum uires ex Gal.

ſic inquiens. Veruntamen ſufficientem habemus de cantharidibus experientiam, quòd in ungues pſorodeis cum idoneis ceratis, aut emplaſtris impoſitæ, ſic illos educunt, ut toti cadant. Miſcuimus eas etiam facultatibus pſoris, & lepris

congruentibus,

congruentibus, necnon quibuſdam ſeptis, atq; interim etiam ijs quæ clauos, quos uocant, eijciunt. Porrò præceptorum meorum quidam earum paulum quiddam in medicamenta urinam cientia inijciebat. At quidam ſolas alas, & pedes inijciunt, quæ aiunt eſſe alexiteria ijs, qui corpora ipſorum bibiſſent. Alij contrà. At nos totas indimus. Cæterùm aptiores ſunt ad ea, quæ expertum me dixi, eæ cantharidum, quæ inuentæ in frumento, luteas tranſuerſim in alis cingula obtinent, potiſsimùm ſi inijciantur in uas fictile nouum, deinde ori uaſis linteum obductum ſit rarum, & uas ita teneas inuerſum, ut linteum, quod cantharidibus ſubeſt, uaporem ab aceto ſurſum elatum excipiat, donec emoriantur ipſæ cantharides. Et de bupreſtibus agens, ita ſubdit. Sic Bupreſtes quoq; reponere expedit. Sunt autem & ipſæ animalis quoddam genus cantharidibus tum ſpecie, tum uiribus adſimile. Mox de pinorum erucis: Quin & erucæ (inquit) quæ in pinis naſcuntur, meritò nuncupatæ pityocampæ, huius ſunt facultatis.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA. CAP. LVI.

SALAMANDRA lacertæ genus eſt, iners, uarium, quod fruſtrà creditum eſt, ignibus non uri. Vim habet erodentem, calfactoriam, exulcerantem. Additur, ut cantharis, in medicamenta, quorum uis eſt exeſſe, & lepras abolere: ſimiliq́ue modo reconditur. Liquefacta in oleo pilos euellit. Exenterata, detractis pedibus, & capite, in melle ſeruatur ad eundem uſum.

Salamandræ conſideratio.

SALAMANDRAE in agro Tridentino copioſæ inueniuntur, Ananienſi præſertim ualle, iuxta ſemitas, & in opacis, uliginoſisq; locis. Incipiunt enim apparere uerno tempore, atq; etiam autumno, cælo maximè pluuio. Sed æſtate ob ſolis feruores; itemq; hyeme ob urgentiſsima frigora, ſuis è latebris non exeunt. Salamandra corporis magnitudine, formaq; lacerto ſimilis eſt; uerùm capitis, ac uentris craßitudine excellit, breuiore tamen conſtat cauda. Illa etſi altioribus nitatur cruribus; ad greſſum tamen ignauior eſt, hic uerò contrà agilis, celerq; conſpicitur. Color illi niger, luteis non minimis infectus maculis, quadam læuitate pellucidus. Viſu Salamandræ horribiles, atque abominandæ ſunt, ita ut facilè eorum aſpectus hominibus nauſeam pariat. De hac diſſerens Plinius libro x. cap. LXVII. ſic inquit. Salamandra animal lacerti figura ſtellatum, nunquam niſi magnis imbribus prouenit, et ſerenitate deficit. Huic tantus rigor, ut ignem tactu extinguat, non alio modo, quàm glacies. Quod quidem facit prunis ſuperpoſita, non ſecus atque cæteræ animalium carnes, quæ prunis aſſandæ traduntur. Veruntamen in medium magni ignis, ubi flamma ualentius agit, uel in fornacem proiecta, ſtatim comburitur. Vana opinio. *Vanum eſt ergo credere (ut etiam Dioſcorides inquit) igne eam minimè abſumi poſſe, eoq; uictitare, ut chamæleon aëre: quandoquidem facto periculo, igne exuſtam breui ſalamandram uidimus. Quo fit, ut ſcripſerit Galenus lib. III. de temperamentis, Salamandram ad certum uſq; temporis ſpatium ab igne nihil pati: uri tamen, ſi ea longius igni ſit admota. Quod poſtea effecit, ut explicare neſciam, quo argumento, quáue ratione prodiderit Ariſtoteles lib. V. capite XIX. de hiſtoria animalium, Salamandram igne minimè comburi, ſed per illum inambulans flammas, & prunas extinguere: cùm contrarium experientia facilè probari poßit.* Ariſtot. vanę opiniones. *Illud præterea mihi dubium eſt, an idem eodem capite uera retulerit, cùm aſſerit in Cypro inſula ærarijs fornacibus, ubi chalcites lapis ingeſtus compluribus diebus crematur, in medio igne exoriri pennatas beſtiolas, paulò muſcis grandibus maiores: quæ per ignem ſaliant, atque ambulent, amotoq; igne ſtatim emoriantur. Quippe quòd maximè id naturæ operibus repugnet. Adde etiam quòd ſi hæc uera eſſent, ea nunquam reticuiſſet Galenus, qui diligentiſsimè omnia Cypri metalla inueſtigauit, ac nouit, pariterq; metallorum fornaces, cùm fuerit ipſe harum memorabilium rerum accuratiſsimus indagator. Vidi ego in Germania ærarias complures fornaces, à quibus utranque cadmiam, pompholygem, ſpodium, æris florem, & alia mecum retuli; ſed muſcas per ignem obambulantes mihi nunquam uidere licuit. Qua in re neſciuerim, quónam pacto Ariſtoteles ſeruari poßit. Niſi dixerimus, ipſum hoc in loco non ſuam, ſed aliorum hiſtoriam recenſere. Sed de his hactenus. Cæterùm Salamandræ nihil gignunt (ut Plinius tradit) neq; eſt in eis genus maſculinum, fœmineumúe. Naſcuntur enim ex putri quodam humore terræ. Morſu uenenum inferunt, ſerpentium modo. Quinetiam fructus, & herbas quadam oris ſaliua ueneno inficiunt, maxima degu-*

Salamandra aquatica.

ſtantium iactura. quandoquidem non pauci reperti ſunt, qui hoc ueneno interiere. Eſt & Salamandræ aquaticum genus Vtinenſibus frequentiſsimum, capite terreſtribus breuiore rotundioreq́;, cauda anguillarum modo, nigro undiq; dorſo, uentre autem ruſeſcente, luteis maculis reſperſo, horrendo aſpectu, æquè atque terreſtre.

Ἀράχνη. ARANEVS. CAP. LVII.

ARANEVS, quem holcum, alij lycon, id eſt lupum vocant, ſubactus cum ſplenio, & linteo illitus, prolatusq́ue vtriſque temporibus, aut fronti, tertianos circuitus perſanat. Tela eius impoſita ſanguinem ſiſtit: vulnera, quæ ſummam cutem occuparunt, ab inflammationis iniuria vindicat. Eſt & alterum aranei genus, qui candidam, tenuem, denſamq́ue telam orditur. quem in aluta ligatum, & lacerto appenſum, quartanis circuitibus mederi narrant. Decoctus ex roſaceo, & infuſus, aurium doloribus auxiliatur.

Araneorum, & phalangiorum genera.

ARANEORVM, & phalangiorum (ut libro IX. cap. XXXIX. de hiſtoria animalium ſcribit Ariſtoteles) plura ſunt genera. Mordax, quod in duo diſtinguitur: alterum ſimile ijs, quæ lupos appellant, eſt paruum, uarium, procax, ſalax, pulex nuncupatum. Alterum maius, coloris nigri, cruribus prioribus nigris, tardum, & lentè ambulans, nec uiribus ualens, neq; ſaliens. Cætera, quæ medicamentarij proponunt, aut nullum, aut certè exilem inferunt morſum. Genus ſecundum, quod lupi nomen accepit, partim exiguum eſt, quod non texit: partim maius, quod aſperam, paruamq; telam apud terram, aut ſepes orditur, bucculis intexere ſolitum primordijs intus poſitis obſeruatur, dum aliquid in tela offendens commouerit, mox accurrit, ut capiat: partim uarium eſt, quod paucam uilemq; telam ſub arboribus facit. Tertium genus, quod ſapientiſsimum, lautiſsimumq; omnium eſt, noſtris ædificijs latiſsimas contexit telas. Huius, ut equidem arbitror, hic meminit Dioſcorides. Plinius araneos, qui ictu, uel morſu uenenum inferunt, phalangia nominat, quorum hiſtoriam libro XXIX. cap. IIII. diffuſius enarrauit his uerbis. Phalangium eſt Italiæ ignotum, & plurium generum. Vnum ſimile formicæ, ſed multò maius, ruſo capite, reliqua parte corporis nigra, albis intercurſantibus reſperſum guttis. Acerbior huius, quàm ueſpæ ictus. Viuit maximè circa furnos, & molas. Aequè phalangion Græci uocant inter genera araneorum, ſed diſtinguunt lupi nomine. Tertium genus eſt eodem phalangij nomine araneus, lanuginoſus, grandiſsimo capite. Quo diſſecto inueniri dicuntur intus uermiculi duo, qui ceruina pelle concluſi, & mulieribus adalligati ante ſolis ortum, præſtant, ne concipiant. Vocatur & rhagio, acino nigro ſimilis, ore minimo ſub aluo, pedibus breuiſsimis, tanquam imperfectis. Dolor à morſu eius, qualis à ſcorpione. Vrina ſimilis araneis textis. Idem erat aſtertion, niſi diſtingueretur uirgulis albis. Huius morſu genua labefactãtur. Peior utroq; eſt cæruleus, lanugine nigra, caliginem concitans, & uomitus araneoſos: etiámnum deterior, à crabrone penna tantùm differens. hic & ad maciem perducit. Myrmecion capite formicæ ſimilis, aluo nigra, guttis albis diſtinguentibus. ueſparum dolore torquet. Tetragnathij duo genera habent: peior medium caput diſtinguente linea alba, & tranſuerſum altera. hic oris tumorem facit. At cinereus poſteriori parte candicans, lentior. Minimè autem noxius, eodẽ colore, qui telas muſcis in parietibus latiſsimè pandit. Hactenus de araneis, & phalangijs Plinius.

Phalãgiorum genera ex Pli.

Cui ſubſcribens Aëtius lib. XIII. cap. XVIII. Phalangiorum genera, inquit, plura ſunt. Quæ uerò apud eos, qui de noxijs beſtijs ſcripſerunt, referuntur, ut plurimum ſex numero exiſtunt. Vnum quidem ex eis rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum ſclerocephalon, ſextum ſcolecion appellatum. Ac primùm quidem rhagium, id eſt acineum, figura rotundum eſt, colore uerò nigrum, acini uuæ nigræ ſimilitudine, unde etiam appellationem accepit: & os quidem iuxta medium uentrem habet, pedes uerò ex utraq; parte quàm breuiſsimos. Alterũ uero lupus appellatũ, muſcas perdit, eiſq; paſcitur: ac corpus quidem habet latum, ac uolubile, partes uerò circa eius ceruicem inciſæ ſunt: amplius autem, & os eius eminentias tres habet. Tertium autem myrmecium, hoc eſt, formicarium dictũ, quòd formicis maximè aſsimiletur, colore eſt fuliginoſum: corpus uerò eius uelut aſtris quibuſdam inſignitum, præſertim circa dorſum. Quartum deinde cranocolaptes, oblongum eſt, & uiride, ſtimulumq; iuxta collum habet, atq;

Phalãgiorum genera ex Aëtio.

bet, atq; ſi in aliquem irruat, locos circa caput petit. Quintum ſclerocephalum dictum, caput habet ſaxeum, & obduratũ: lineamenta uerò per omne corpus ſimilia animalibus illis, quæ lucernas noctu circumuolitant. Sextũ poſtremò ſcolecium, ſiue uermicarium appellatum, ſublongum eſt, & ſubmaculoſum, maximè circa caput. Atq; hæ quidem ſpecies phalangiorum enumerantur. Hæc de phalangijs Aëtius. Ego autem aſſerere non dubitauerim, omnia hæc phalangiorum genera haberi in Italia: quippe quæ à me ſæpius ſint uiſa. quanquam ſcribat Plinius, phalangia in Italia non oriri. Quin potius præter prædicta genera, inibi & alterum reperitur omnium pernicioſiſsimum, quod à Taranto Apuliæ ciuitate, ubi innumera æſtate tota uagantur in campis, Tarantulam appellant. Icti uerò ab his uariè, ac diuersè torquentur: ſiquidem alij perpetuò canũt, alij rident, alij plorant, alij clamitant, alij dormiunt, alij uigilijs afficiuntur, pleriq; uomitionibus laborant, nonnulli ſaltant, ſunt qui ſudant, alij tremebundi fiunt, quidam pauoribus infeſtantur, & alij alia patiuntur incõmoda, fiuntq; phreniticis, lymphaticis, ac maniacis ſimiles. Quæ quidem ſymptomata tam uaria, ac diuerſa non aliunde prouenire dicendum eſt, quàm aut ex uario horum animalium ueneno, aut ex demorſorum hominum temperamentis. Nam atra bile tentatis, pro eorũ temperaturis omnia hæc accidiſſe conſpeximus: tametſi nõ deſint, qui putent Tarantulæ uenenum dietim, uel horatim immutari, fieriq; ob hoc, ut tam uarijs ſymptomatibus uexentur, qui ab ea iciuntur. Habentur Tarantulæ etiámnum in maritimis noſtris Senenſibus Tyrrheno litori adiacentibus, & Romano agro frequentes: ueruntamen non perinde ac in Apulia numeroſæ. Degunt hæ inter ſegetes in quibuſdam terræ cauernulis, è quibus interdiu exeuntes, ſæpe eos meſſores iciunt, qui huius inſidiæ ignari, crura ocreis non munierunt. Ictos uidi ego nonnunquam in plateis iacentes, & in xenodochijs, qui prædictis affectibus torquebantur. Sed mirum certè, quàm facilè huiuſce ueneni uis muſica mulceatur. Quandoquidem (ut equidem atteſtari poſſum) auditis lyricis inſtrumentis, uel tibiarum ſono, primo ſtatim occurſu icti à Tarantula à languoribus ceſſant, & in medium tripudiare, & ſaltare incipiunt, tamq; diu rem proſequuntur, ac ſi ſani eſſent, & nullo unquam tenerentur dolore. Quòd ſi eueniat, ut tibicines tantillum conquieſcant, ac interponant, non multo poſt tempore in terram concidunt, & ad priſtinos redeunt languores: niſi tandiu indeficiente ſonitu ſaliant, atq; tripudient, donec ueneni uirus, partim inſenſibiliter per cutis meatus, partim per ſudorem exeat, & diſcutiatur. Ob id igitur tibicines ſtipendio conducuntur, alternatimq; mutantur, ut abſq; ulla ſonitus intermiſsione, tandiu tripudient demorſi, quouſq; penitus curati quieſcant: cùm tamen, dum hæc aguntur, ſint, qui antidotis eos corroborent, nimirum theriaca, mitridatico, ac alijs, quæ uenenoſorum morſibus aduerſantur.

Tarantulæ conſideratio.

Tarantulæ remedium.

Σαῦρα. LACERTA. CAP. LVIII.

Lacertae caput intritum, & appoſitum, aculeos, & omnia corpori infixa extrahit: uaros, formicantes uerrucas, & penſiles, quas acrochordonas uocant, tollit. Iecur exeſis dentibus coniectum dolores finit. Si diuulſa admoueatur, ictis à ſcorpione leuamentum præſtat.

Σὴψ. SEPS. CAP. LIX.

Seps, quam aliqui lacertam chalcidicam uocarunt, in uino pota, morſus ſuos ſanat.

Lacertae, *quæ ubiq; uulgares oberrant, oua quemadmodum ſerpentes pariunt, & cochleis maximè inſidiantur. In Arabia (ut Plinius eſt autor) cubitalem æquant menſuram: & in Mauritania, autore Strabone, bicubitales reperiuntur: in India uerò Niſa monte, ſi Plinio credimus, ad XXIIII. pedum longitudinem lacerti reperiuntur, colore fului, aut puniceci, aut cærulei. Eſt & Inſula Capraria lacertis maximis referta, ut referunt, qui ad fortunatas nauigarunt inſulas. Cæterùm, quæ Chalcidicæ uocantur, in Libya, & Cypro copioſè prouenientes, non habentur in Italia. Morantur hæ plerunque in locis aridis, & inter ſaxa. Varia eſt harum hiſtoria apud autores: nam quidam noſtratibus lacertis ſimiles ipſas fecere, quidam uerò inter ſerpentium genera recenſent. Nicander Dio-*

Lacertarum conſideratio.

Chalcidicarũ conſideratio.

ſcoridi

ſcoridi ſubſcribit: quippe qui in theriacis ſuis dicat. Vitabis & Sepem corpore humilibus lacertis ſimilem. Veruntamen Aëtius lib. XIII. *Sepam inter mortiferos recolit angues, ſic inquiens. Serpens, qui Seps appellatur, lõgitudine quidem duorum cubitorum reperitur, ex craſſo autem in tenuem abit: recta uerò, ac tardè proſerpit. Caput habet latum, os acutum, uniuerſum autem corpus multis albis notis reſperſum. Cæterùm ij, qui ab eo percuſſi ſunt, intra tres, aut quatuor dies pereunt. hæc Aëtius. Pauſanias porrò aliter ſentire uidetur: inquit enim. Aepytum Arcadiæ quondam regem in uenatione occupatum, & imprudentem Seps oppreſſit. Viperæ ſimilis eſt minimæ, cineris colore, maculis ex interuallo uarius, lato capite, anguſta ceruice, aluo maiori, cauda breui, obliquo inceſſu, quaſi cancer, quod & ceraſtæ ſerpenti proprium eſt. Quamobrem credendum putauerim, aut fabuloſam eſſe lacertæ Chalcidicæ hiſtoriam, aut pluribus hoc nomen conuenire ſerpentibus. Verùm minimè reticendum duximus, reperiri in* Hetruria, *in* Romano *agro, ac etiam in* Apulia *quoddam lacertarum genus* Terrantola *uulgò dictum, quoniam ſub terra deliteſcat. Quæ cùm homines morſu perimat, fecit, ut mecum quandoq; cogitauerim, an ea fortaſſis* Nicandro, *ac* Dioſcoridi *Chalcidica eſſet lacerta: aut Stellio, quòd ſtellis maculata, inſignitaq; cernatur. Sed hæc libro ſexto, duce* Deo, *latius explicabimus, ubi de his, quæ morſu, uel ictu uenenum emittunt, ſermonem faciemus.*

Terrantola.

Σκίγκος. SCINCVS. CAP. LX.

SCINCVS aut Aegypti, aut Indiæ, aut rubri maris alumnus, quanuis inueniatur in Lydia Mauritaniæ. Eſt autem terreſtris crocodilus, ſui generis, ſale inueteratus cum naſturtio. Aiunt carnes, quæ renes amplectantur, id ſibi uirium uendicaſſe, ut ſi drachmæ pondere bibantur, uenerem accendant. Verùm decocto lentis cum melle, aut ſemine lactucæ cum aqua poto, ueneris cupiditates inhibentur. additur in antidota.

Scinci conſideratio.

TAMETSI *ſcribat* Dioſcorides, *Scincum eſſe terreſtrem crocodilum, ſui generis; aquatile tamen animal eſt. Quandoquidem qui* Venetias *importantur, in mari rubro, & in* Aegypto Nilo *flumine capiuntur. Hi quanuis forma crocodilos referant; magnitudinem tamen longè minorem habent: nanq; qui ad ſummum adoleuerunt, noſtrates lacertas magnitudine non excedunt. Squamis ueſtiuntur ſubluteis, cæſia à capite ad caudam diſcurrente linea. At non*

eadem

eadem crocodilis tunica: quippe qui nigro natura ſunt dorſo. Pauſanias in Libya bicubitales reperiri Scincos tradidit: ueruntamen ij ad nos non deferuntur. Sunt in agro Vicentino lacus quidam, qui Scincos etiam gignunt, ſed minutulos, ac nigricantes, quibus ſæpius utuntur ſeplaſiarij deficientibus marinis, nō ſine magno fortaſſe hominum diſcrimine.

Scinci Vicentini.

Reprobat hos Fuchſius quoq; libro primo de compoſitione medicamentorum, ſic inquiens. Scincus animal eſt in aquis degens, lacertæ magnæ ſimile, ſed uentricoſius: cauda lata, ut anguilla, ad natandum apta. Quapropter quos officinæ ſubijciunt, cum duabus caudis, ueri non ſunt, ſed ex Vicentino agro allati. hæc ille.

Fuchſij error.

Qui tamen dū aliorum errorem meritò damnat, ipſe (pace uiri alioquin clariſſimi dixerim) in alterum non minorem mihi quidem incidiſſe uidetur, quòd exiſtimauerit, legitimum Scincum, cuius effigiem damus, regi lata cauda ad natādum, anguillæ modo. Quandoquidem Fuchsij Scincus, quo Foroiulienſis ager, & quæ circum Vtinum ciuitatem ſtagnantes ſunt aquæ, maximè ſcatent: & cui lacertæ magnæ corpus, tumidus uenter, ac maculis uarius, rotundum quadantenus caput, anguillæ cauda, nigrumq; dorſum eſt, Scincus uerus non eſt: ſed potius animal ſalamandræ generi adſcribendum, quòd terreſtrem ſalamandram non paucioribus referat notis, quàm aquatiles teſtudines terreſtres repræſentant. ob id itaque rectè Vtinenſes hoc animal Salamandram aquaticam uocant, abhorrentq; maximè, quòd inter uenenata omnino reputent. Huic ſanè cùm Aegyptio ſcinco nulla eſt cognatio: quippe Aegyptius capite conſtat longo, dorſo quadantenus elato: uentre lacerta non maiore: corio ſquamis ſubluteis, numeroſis, minimiſq; in uniuerſum refერto: cauda lacertæ modo tereti, breuiore tamen: cæſiaq; à capite ad caudam diſcurrente linea. Talis nimirū Scincus eſt, qui quotannis ab Alexandria Aegypti Venetias numeroſus conuehitur. Scincorum meminit Plinius libro XXVIII. *capite* VIII. *ubi ita ſcribit. Ex chamæleontis ſimilitudine eſt Scincus, quem quidam terreſtrem crocodilum eſſe dixerunt: candidiore autem, & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoſcitur à crocodilo aquatico ſquamarum ſeta à cauda ad caput uerſa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Afferūtur ſalſi. Roſtrum eius, & pedes in uino albo poti, cupiditates ueneris accendunt. Vtiq; cum ſatyrio, & erucæ ſemine ſingulis drachmis omnium, ac piperis duabus admixtis, ita ut paſtilli ſingularum drachmarum bibantur. Per ſe laterum carnes obolis binis cum myrrha, & pipere pari modo potæ efficaciores ad idem creduntur. Prodeſt & contra ſagittarum uenena, ante, poſteaq; ſumptus. In antidota quoq; nobilia additur. hæc Plinius.*

Crocodili hiſtoria.

Porrò CROCODILVS *(ut refert Ariſtoteles in libris de hiſtoria, & partibus animalium) animal eſt magnum, ad quindecim uſque cubita creſcens: quanuis ad duodeuiginti ſcripſerit Plinius. Hic animal non parit, ſed ouum anſerini magnitudinem non excedens: idq; in terra, non autem in aquis. Parit cùm plurimùm ſexaginta, uiuitq; diu, maximūq; animal minima hac origine euadit: nanq; fœtus ex ouo excluſus proportione reſpondet, lacertorum magnitudinem æquans. Linguam adeò indiſcretam habet, ut omnino ea carere uideatur. Cuius rei cauſa eſt, quòd idem & terreſtris, & aquatilis quodammodo eſt. Ergo ut terreſtris, locum obtinet linguæ, ut uerò aquaticus elinguis. Piſces enim aut nullam habere linguam uidentur, niſi ualde reſupinentur, aut inexplanatam habent. Solus inter cætera ſuperiorem mouet mandibulam, minimèq; inferiorem. cauſa eſt, quòd pedes ad capiendum, retinendumq; inutiles habet. Oculi crocodilo ſuilli, dentes exerti, & ungues in pedibus acutiſſimi, coriumq; duriſſimum, telis, ac ſagittis minimè cedens. Interdiu plerunq; terram incolit, noctu uerò aquis ſe mergit, innatatq; flumine.*

Crocodili genera, & uires.

Duo eius eſſe genera Plinius eſt autor loco citato. Vnum maius, de quo diximus: alterū minus illi ſimile, multùm infra magnitudinem, in terra tantùm, odoratiſſimiſq; floribus uiuit. Ob id inteſtina eius diligenter exquiruntur, iucundo nidore farcta. Crocodileam uocant, oculorum uitijs utiliſſimam, cum porri ſucco inunctam, & contra ſuffuſiones, uel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino moleſtias in facie enaſcētes tollit. Ex aqua uerò morbos omnes, quorum natura ſerpit in facie, nitoremq; reddit. Lentigines tollit, ac uaros, omneſq; maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulſo binis obolis. Felle inunctis oculis contra ſuffuſiones nihil utilius prædicant. Maioris dentes è dextra maxilla adalligati dextro lacerto (ſi credimus) coitus ſtimulant. Corij utriuſq; cinis, ex aceto illitus his partibus, quas ſecari opus ſit, aut nidor cremati, ſenſum omnem ſcalpelli aufert. Sanguis utriuſq; claritatem uiſus inūctis donat, & cicatrices oculorum emendat. Cor annexum in lana ouis nigræ, cui nullus alius color incurſauerit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur. Corpus ipſum, excepto capite pedibuſq;, elixum manditur iſchiadicis. hæc Plinius. Veruntamen quæ is alterius inteſtinis aſſignauit, ea Dioſcoridem fimo tribuiſſe conſtat.

Chamæleōtis hiſtoria.

Cæterùm cùm Scincus Chamæleontem, cuius formam refert, mihi in mentem reuocauerit, ueniatq; & ipſe in medicum uſum, non ab re fore duxi, eius tum hiſtoriam, tum etiam facultates enarrare. CHAMAELEON *igitur (ut Ariſtoteles memoriæ prodidit libro* II. *cap.* XI. *de hiſtoria animalium) figura totius corporis lacertam planè repræſentat. Latera deorſum ducta uentri iunguntur, ut piſcibus: & ſpina modo piſcium eminet. Roſtrum ſimiæ porcariæ ſimillimum: cauda prælonga in tenue deſinens, & longis implicata in ſe orbibus. Elatior à terra eſt, quàm lacerta. Pedes ſinguli bipartitò ſecantur, parteſq; talem inter ſe habent ſitum, qualem pollex ad manus, reliquam partem obiectam. Sed ipſe etiam reliquæ partes paulòtenus in digitos quoſdam finduntur, aduncis unguiculis. Corpus aſperum totum, ut crocodilo. Mutat ſuum colorem inflatus. Omnium ouiperorum tenuiſſimus eſt: quippe qui omnium maximè inopia ſanguinis rigeat. Cauſa ad mores animæ eius referenda eſt: præ nimio nanq; metu multiformis efficitur. Motus ei piger admodum, ut teſtudinis. palleſcit cùm moritur, defunctuſq; colorem eundem ſeruat. Subit cauernas, & latitat more lacertarum.*

Chamæleōtis uires.

Caput eius, & guttur ſi quernis accendatur lignis, imbrium, & tonitruum concurſus facere Democritus narrat. Item iecur in tegulis uſtum. Dextro oculo, ſi uiuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata, pericula puerperij adimi. Linguam, ſi uiuenti exempta ſit, ad iudiciorum euentus pollere dicunt. Item dextram maxillam ad formidines, pauoreſq;: corpore uerò illito detrahi pilos: & felle glaucomata, & ſuffuſiones corrigi.

Tis

Γῆς ἔντερα. TERRENI VERMES. CAP. LXI.

Terreni vermes impoſiti, præciſos neruos glutinant: tertianas diſcutiunt. Decocti cum anſerino adipe, infuſi, affectis auribus medentur: cum oleo autem decocti, ſi in contrariam aurem inſtillentur, dentium doloribus præſtant auxilium. Triti in potu ex paſſo vrinam ciunt.

Terrenorum uermiũ, & eorũ olei uires.

Terreni uermes etiam in medicum uſum ueniunt. quandoquidem oleo incoquuntur ad articulorum, neruorumq; cruciatus. Veruntamen aberrant plerunq; myropolæ in olei conficiendi ratione. Imponunt enim uermiculos in æneũ cacabum, et affuſo inde oleo igni ferruefaciunt: quo fit, ut paruo momento ij non modò inaſſentur; ſed penitus cõburantur, nullo in oleo humore relicto. Fit autem rectius, cùm uaſe uitreo excipiuntur, & diutius calore balnei macerantur, oleo innatantes: nanq; hoc modo eorum ſuccus elicitur, comburiq; nequeunt. Præſtat hoc oleum ita paratum, præſertim ſi uermes roſaceo macerẽtur, ad podagricorum dolores, à calidis defluxionibus prouenientes, inunctis prius locis dolentibus oleo, ac mox ſuperpoſitis uermibus in eo elixis, tuſis, admiſtiſq; cum æquali cerati pondere, quod triapharmacum uocant, ex argenti ſpuma, oleo, et aceto conflatum. Quibus etiam commendauit Plin. lib. xxx. cap. ix. ipſorum uermium cinerem cum melle triduo emplaſtri more impoſitum. Quin & ipſos uermes in oleo ueteri elixos, & ſuperpoſitos. Ad hæc terreſtres uermes prius uino albo eloti, ac per ſe abſq; oleo uaſe uitreo excepti, operculato uaſis ore, ne quid expirare poßit, in balneum calentis aquæ immerguntur, tandiuq; efferueſcere permittuntur, donec in liquorem oleo ſimilem uertantur. Præferunt quidam hoc, quòd maximè præſtet neruorum, & inteſtinorum uulneribus glutinandis. Quod longè efficacius efficit, ſi factitio balſamo, de quo libro primo diximus, fuerit admixtum: aut oleo, quod uitreis organis è larigna, ſiue abiegna lacryma elicitur. Nanq; his additis uniuerſa corporis recentia uulnera breui tempore glutinat, ijs exceptis, quæ capiti inferuntur. Dantur utiliter terreni uermiculi igne cremati, & in puluerem contriti felle ſuffuſis, ex marrubij, uel abſynthij decocto: adduntur q; in electuarijs ad idem paratis, ut Galenus docuit libro de theriaca ad Piſonem. Triti, ac roſaceo ſubacti (ut idem author eſt) podagricorum inflammationes extingunt.

Μυογαλῆ. MVS ARANEVS. CAP. LXII.

Mvs araneus diſſectus, & impoſitus, ſui morſus veneficia luit.

Aranei muris conſideratio.

Araneus mus (ut Aëtius inquit) colore quidem muſtelæ ſimilis eſt, magnitudine autem muri. Os uerò ſublongum habet, et exiguam caudam. Dentes ei tenues, duplici ordine enati, in utraq; maxilla: quo fit, ut quatuor dentiũ ordines habeat. Meminit huiuſce in theriacis Nicander, dixitq; perire in rotarum orbita, ſi progrediẽs in eam inciderit. Quod tamen fabuloſum, poëticumq; cenſemus: tametſi non deſint, qui terra è plauſtrorum rotis excuſſa, huiuſce ſuccurrant morſibus. Scribit Plinius libro viii. hos ultra Apenninum non haberi, cùm tamen hoc æuo in uniuerſa reperiantur Italia. In Ananienſibus montibus, Tridentino agro frequentes uiſuntur. Nihilominus incolæ inter uenenata nõ habent: id quod fortaßis & cæli, & ſolis temperamento euenit. Siquidem nec ſcorpiones ibidem exorti ictu uenenum relinquunt, ut in eorum mentione ſuperius diximus.

Μῦες. MVRES. CAP. LXIII.

Mvres, qui in domibus oberrant, conciſos ſcorpionum plagis utiliſsimè imponi, in confeſſo eſt. Si inaſſatos infantes ederint, oris ſaliuam exiccari promittunt.

Murium conſideratio.

Mvres diuerſorum ſunt generum: ſiquidem domeſtici, ſylueſtres, ac montani reperiuntur: ſunt etiámnum, aquatiles marini. Verùm primùm de ijs differentes, qui noſtris in domibus oberrant, quiq; etiam in agris in magnam ſegetum perniciem morantur, Ariſtotelis uerba referam, qui libro vi. de hiſtoria animalium cap. ultimo ſic habet. Murium

MVRES.

rium generatio mirabilis præter cætera animalia, maiorem in modum eſt, tum numero, tum celeritate. Iam enim fœmina prægnante in uaſe miliario aliquando occupata, paulò poſt reſerato uaſe, muſculi numero uiginti et centum reperti ſunt. Mirum etiam percipimus ortum redundantis agreſtis muriũ generis. Locis enim compluribus agri, tam inaudito modo oriri ſolent, ut parum ex uniuerſo frumenti relinquatur: tam cito abſumitur, ut nonnulli mediocres agricolæ, cùm pridie metendum ſtatuerint, poſtridie mane cum meſſoribus accedentes ad ſegetem, abſumptam inueniant totam. Interitus autem mininè euenit ratione: paucis enim diebus omnino abolentur: quanquam ſuperiore tempore homines uincere, uel ſuffiendo, uel ſues, ut latibula effoderent, admittendo, non poſſent. Quinetiam uulpes eos uenantur, & cati ſylueſtres in primis: ſed tamen ſuperare copiam, & celeritatem prouentus nequeunt. Nec aliud quicquã omnium uincit, niſi imbres: ijs enim quàm primùm intereũt. Terræ Perſicæ parte quadam mure fœmina reſciſſa, fœtus fœminini prægnantes comperiuntur. Sunt qui uehemẽter confirment, Mures, ſi ſalem lambant, impleri ſine coitu. Aegyptijs muribus prædurus, ferè ut erinaceis, pilus eſt.

Gliriũ conſideratio. Habentur in murium genere & Glires. Idcirco (ut Plinius autor eſt lib. XXXVI. capite primo) apud Romanos cenſoriæ extabant leges, Glires in cœnis apponi uetantes. Verùm hoc æuo ganeonibus maximè expetuntur in cibis, non modicã palato iniuriam fieri putantes, ſi tam pingui priuetur alimento. Sed ij minimè perpendunt, uel potius negligunt; quòd glires pinguedinis exuberantia uentriculi appetentiam deſtruant, lentum ac frigidum gignant ſuccum, concoctuq; contumaces exiſtãt. Notatum non congregari glires, niſi populares eiuſdem ſyluæ, & ſi miſceantur alienigenæ, amne, uel monte diſcreti, interire dimicando. Genitores ſuos feſſos ſenecta alunt inſigni pietate. Senium finitur hyberna quiete. Conditi enim & hi cubant, rurſus æſtate iuueneſcunt. Montibus Goritienſi agro conterminis, & in Carniolæ, Carinthiæ, ac Stiriæ alpinis ſyluis maxima eſt horum quandoq; fœtura. Quo fit, ut numeroſi à uenatoribus capiantur, præſertim cùm fagina glande abundãt ſyluæ. Exeũt uenatum nocte, & arbores ſuffientes, in quibus ſtabulantur, ſic eos ſtupefactos innumeros capiunt, adeò ut ijs repletis ſaccis domum plerunq; redeant, quos poſtea excoriant, & impoſitos præ nimia copia cadis ſale, & muria aſſeruant, quemadmodum piſces. Horum caro ijs utiliter eſtur, qui canina laborant fame: nanq; exuberante pinguedine obtunditur appetentia, & tollitur morbus. Diſcoquitur Gliris caro detracta pelle, & inteſtinis exemptis melle in fictili nouo, addito nardo ad tertias, atq; ita aſſeruatur, quòd cõſtet deplorata aurium uitia eo remedio ſanari.

Murium mõtanorum conſideratio. Porrò mõtani mures cuniculos magnitudine æquant, ac etiam nonnunquam ſuperant, cruribus non uſq; adeò longis. Capite leporem referũt: uerùm tam breuibus auribus ſunt, ut uix ſupra pilos appareant. Pilo ueſtiuntur uario taſſi modo, oblongo. Breuem habent caudam, & pedes acutis unguibus armatos. Hyeme admodum pingueſcunt, et obeſi fiunt, ita ut aliquando monſtruosè intumeſcant. Hi Ananienſibus, Phœbeiſq; montibus, in Tridentino agro frequentes habentur, uocãturq; uulgò corrupto uocabulo Marmontane, quaſi Mures montanos dixerint. Eriguntur ſæpius urſi modo, anterioribus pedibus ueluti manibus, cibum ori miniſtrantes. Dentes anteriores quatuor habent leporis inſtar, ſed longiores, atq; acutiores, quibus ſæuiſsimè mordent. Sed mirum eſt (ego enim qui periculum feci, id certò teſtari poſſum) quòd ſi acutis forcipibus ſecentur, una tantùm nocte renaſcuntur. Domi retenti ſi iuuenes ſint, exuta quadãtenus feritate miteſcũt, ſed utenſilibus damnum inferunt: quippe qui omnia, quibus obuiant, erodant, & deſtruant. Hyeme delitеſcunt, fœno ac paleis, in aceruum congeſtis plerunq; ſe condentes. Dormiunt integris menſibus, quemadmodum & glires. In montibus uiuunt. Stramẽta in cauernas comportant, quibus à frigore ſe tueantur. Exterrefacti acutiſsimè uociferantur, ac ſibilant, & ad tumulos confugiunt. Horum carnes ſylueſtri, & graui quodam odore adeò ſpirãt, ut quibuſdam nauſeam moueant. Quo fit, ut ſale, & muria aſſeruati tum odoris grauitatem, tum etiam exuperantem humiditatem ob pinguedinis copiam exuant: cùm tamen tam recentes, quàm ſale conditi concoctu admodum contumaces exiſtant, uentriculo laborem inferant, corpuſq; uniuerſum excalfaciant. Horum pinguedo medicis expetitur, quòd contractos molliat & reſtituat neruos. Murium ſtercus (ut in libro de theriaca ad Piſonem legitur) aceto ſubactum, capillis defluentibus utiliter illinitur. Quinetiam per ſe potum, ueſicæ lapidem comminuit.

Γαλα.

Γάλα. LAC. CAP. LXIIII.

Lac generatim omne boni ſucci eſt,corpus alit, aluum emollit: ſtomachum,& inteſtina † inflatione uexat. Vernum tamen dilutius æſtiuo habetur, & è uiridi pabulo aluum magis emollit. Probatur autem candidum, æquali craſsitudine, quod ungui inſtillatum cogitur. Aluum minus tentat caprinum: quoniam pecus hoc adſtringentibus pabulis, robore, lentiſco, & oleaginis frondibus, & terebintho magna ex parte ueſcitur: inde ſtomacho accommodatiſsimum reddi ſolet. Ouillum autem dulce, craſſum, & præpingue: non autem uſque adeò utile ſtomacho. Bubulum tamen, aſininum, & equinum, uentri magis idonea: ſed ipſum turbant. Quibus in locis pecora, ſcammoniam,ueratrum, clematidem,aut mercurialem paſcuntur,lac omne uetrem,& ſtomachum ſubuertit: quale in Iuſtinis montibus eſſe, à nobis proditum eſt. Siquidem capræ, quibus candidum ueratrum pabulo fuerit,primo foliorum partu euomunt: & eorum lac hauſtū nauſeam creat, & ſtomachum in uomitiones effundit. Ventrem adſtringit lac omne decoctum,præcipueque candentibus calculis marinis exuſtum. Et in ſumma, omnibus auxiliatur internis exulcerationibus; præſertim faucium,pulmonis,interaneorum, ueſicæ, & renum: foris uerò contra pruritum cutis, eruptiones papularum,& uitiatos corporis ſuccos, recens cum melle crudo, addito ſale, datur exigua aqua dilutum. Minus inflat quodcunque ſemel ſeruefactum. Decoctum cum calculis marinis ad dimidias,ulceroſas uentris fluxiones adiuuat. Lac quodcunq; ſerum continet implicitū,quod ubi diſceſsit à lacte, multò potentius ad purgationes redditur. Datur quibus ſine acrimonia uolumus deiectionem moliri,ut melancholicis,comitialibus, lepris, elephantijs,& erumpentibus toto corpore papulis. Ex omni lacte fit,quod ſchiſton, id eſt ſciſsile, appellant. Lac autem fictili nouo ferueт,ramoque ficulneo recenti mouetur, inſparſis, poſtquàm bis, aut ter efferbuerit, totidem aceti mulſi cyathis, quot ſunt heminæ lactis: ita enim ſereſcens liquidum ab eo diuiditur, quod in caſeum concreuit. Sed cùm feruet, ne ſuperfundatur, conueniet ſpongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, ſextariumque argenteum frigidæ aquæ plenum demittere. Bibitur heminis per interualla ſingulis, uſque ad quinas, ita ut intercedentibus ſpatijs, potantes ambulent. Lac autem recens efficax eſt contra roſiones, uſtionesque, ab exitialibus medicamentis factas: vti à cantharidibus, aut ſalamandra, bupreſte, aut pinorum eruca, hyoſcyamo, dorycnio, aconito, aut ephemero: præſertim bubulum ad id eximiè confert. gargarizatur autem exulceratis faucibus, tonſillisque. Aſininum peculiariter collutos dentes, gingiuasque ſtabilit. Fluxiones alui, ſi vlcera ſentiantur, teneſmosque, ouillum, bubulum, aut caprinum, cum marinis lapillis decoctū, ſiſtit: per ſe autem, & cum hordeacea ptiſana, aut halicaceo cremore infuſum magnopere inteſtinorum roſiones mitigat: exulceratæ uuluæ immittitur. Humanum lac dulciſsimum eſt, & maximè alit: mammis autem exuctum, prodeſt tabi, & ſtomachi roſionibus: contra hauſtum leporem marinum præſidio eſt: oculis cruore ex ictu ſuffuſis, cum thuris polline inſtillatur: podagricis utile eſt,cum meconio,& cerato illitum. Lac omne reſpuendum ſplenicis, hepaticis, comitialibus, vertiginoſis,& neruorum uitio laborātibus, febriculoſis,& capite dolentibus: niſi ſi quis interdum purgationis gratia,ut oſtendimus, ſchiſtum præbeat. Primiparæ canis lacte perunctos narrant glabreſcere: potum contra venena antidoti uicem obtinet: abortus mortuos expellit.

Τυρός. CASEVS. CAP. LXV.

Caseus recens ſine ſale ſumptus alit,ſtomacho vtilis eſt,& facilè in membra delegatur: carnē facit,aluum modicè emollit: alius tamen alio præſtantior, pro natura lactis, à quo conficitur. Decoctus autem,& expreſſus,deinde inaſſatus,aluum ſiſtit. illitus,oculorum inflammationibus,& ſugillatis prodeſt. Qui uerò recens ſalitus eſt,minus alimenti præbet. carnem aptè minuit, ſtomacho aduerſatur,negotium ventri,interaneisque exhibet. Vetuſtiore ſiſtitur aluus. Sero, quod à caſeo manauit,quàm optimè canes aluntur. Quod hippacen uocant, caſeus eſt equinus: ea uirus redolet, magnopere alit, bubuloque proportione reſpondet. Nec deſunt, qui hippacen, equinum coagulum appellarint.

Βούτυρον, καὶ αὐτοῦ λιγνύς. BVTYRVM, ET EIVS FVLIGO. CAP. LXVI.

E lacte pinguiſsimo probatum fit butyrum, quale ouillum eſt. Fit & ex caprino, agitato in uaſis lacte,donec pingue ſeparetur. Butyrum natura oleoſum eſt, & emolliens: unde largius epotum,uentrem,reſoluit: prodeſt,ubi oleum non adfuerit, contra uenena. Cum melle ſi infricetur,dentitiones adiuuat: gingiuarum pruritus,& oris vlcera infantibus emendat. Illitum foris capaciora alimentorum facit corpora,& ab albidis puſtulis per ſumma ſcatentibus aſſerit. Cōtra inflammationes, & duritias vuluæ,quod nec uirus reſipit, nec uetuſtatem ſentit butyrum efficax eſt: dyſentericis,& coli exulcerationibus infunditur. In medicamēta addi ſolet,quæ pus mouent: vtile

præſertim cùm nerui, aut cerebri membranæ, ueſicæ ceruix, vulnera acceperit. Id autem purgat, replet, carnem creat: ab aſpide percuſsis utiliſsimè imponitur. Recens obſonijs additum olei uicem penſat, & adipis uice fungitur in bellarijs. Colligendæ ex eo fuliginis ratio hæc eſt. Butyrum in lucernam nouam ingeſtum accenditur, fictilique operculato, quod ſupernè in ſiphunculi ſpeciem deſinat, & infima parte cuniculos clibani modo habeat, crematur, & ſubinde aliud in abſumpti locum ſufficitur, dum coaceruetur fuliginis modus, quem facere inſtitueris: penna poſt deraditur ad uſus. Eius effectus eſt in medicamentis oculorum, exiccare, & adſtringere: fluxiones cohibet, & ulcera celeriter ad cicatricem perducit.

Lactis conſideratio.

L A C *eſt benigni alimenti ſuperfluum in fœminarum mamillis ex bina ſanguinis coctione progenitum. Conſtat autem id tribus diuerſis eſſentijs: nimirum caſeoſa, butyroſa, ac ſeroſa, quæ abinuicem ſeparatæ, uariam conſequuntur temperiem. Sed à lacte primùm rem exorſus, de eo tantùm facultates diſſeram, cuius hac tempeſtate tam in cibis, quàm in medicamentis eſt uſus. Tale autem eſt humanum, caprinum, ouillum, bubulum, bubalinum, & aſininum. Et quanuis ueteres uſi fuerint tum camelino, tum etiam equino; cum tamen in Italia, ac in alijs conterminis regionibus, quòd ſciuerim, eorum nullus ſit uſus, hæc tanquam ſuperuacanea omnino reticenda cenſemus. Præcellit igitur humanum, quòd temperatum ſit in omnibus ſuis partibus. Hoc ſequitur caprinum, etſi aliquantò ſiccius ſit. His craſsius eſt ouillum, minuſq; ſeroſum. Bubulum deinde, ac bubalinum, præter id quòd admodum ſit craſſum, cæteris longè pinguius habetur. Quamobrem libro x. ſimplicium medicamentorum dicebat Galenus. Miror autem quo pacto Dioſcorides ex ouillo, et caprino butyrum confici referat. Ego nanq; ex bubulo fieri noui, ac proinde nuncupatum eſſe butyrum exiſtimo. hæc Galenus. Porrò aſininum ſicut lac omne ſeri exuberantia ſuperat, ſic cæteris pinguedine cedit.*

Lactis probatio.

Probatur in uniuerſum lac colore, odore, ſapore, ac ſubſtantia. Ob id igitur præfertur quod colore perquàm albo uiſitur, pellucidum, ac clarum, non uiride, non luteũ, non nigrum, nec aliquo liuore ſuffuſum: odore ſuaui, ſyncero, minimè graui, aut uiroſo: ſapore quidẽ dulci, non amaro, acri, acido, aut ſalſo: ſubſtantia media inter craſſum, et tenue, ita ut eius gutta ungui inſtillata non defluat, ' in ſua ſphærula permaneat. Quod autem tale fuerit, omniũ ſanè præſtantiſsimum erit, & in cibis optimum. Contrà peſsimum præbet alimentum, uentriculum, ac totum corpus ſubuertit, quod contrarias notas habuerit, quodq; ex morboſis animalibus emulſum fuerit, uel etiámnum ab ijs, quæ reprobatas, ueneno ſaſq; plantas depaſcuntur. Quocirca memoriæ prodidit Galenus libro III. de faculta. alimentorum, quòd ſi capræ, aut alterius cuiuſpiam animalis ſcammoniam, aut tithymalum depaſti, lac cibi loco quis ſumpſerit, omninò aluus illi fluet.

Lactis facultates.

Optimum datur utiliter æſtate conſiſtentibus, ſenibus non naturaliter frigidis, bilioſis, & maraſmo affectis, & deniq; ubi uentriculus excrementis uacet. Nocet lac potum contrà febrientibus, capitis dolore affectis, ophthalmicis, reſolutis, conuulſis, fluxione tentatis, calculo oppreſsis, pituitoſis, adoleſcentibus, obſtructis, & ijs præſertim, qui lacte, & edulijs lacte paratis, cœnas & prandia claudunt, tantoq; maior inde ſequitur noxa, quãtò craſsius lac aſſumptum extiterit. Eáq; propter citato loco inquit Galenus. Lac quod ſeri plurimum habet, etiamſi ſemper eo utare, nullum prorſus periculum adfert. Quod uerò huiuſcemodi humiditatis exiguum habet, caſeoſæ autem craſsitudinis multum, omnibus qui ipſo frequentius utuntur, eſt periculoſum.

Lactis bibendi ratio.

Cæterùm ut lac, quod bibendum eſt, proſit, hæc præterea adſint oportet, lac nimirum recenter ſit mulſum: aliquid mellis, ſacchari, aut ſalis admiſtum ſit, ne in uentriculo concreſcat: tantumq; ex eo ſumatur, quantum concoquere ualeat uentriculus. A' cibis etiam omnibus, & uino, poſtquàm aſſumptum fuerit, abſtinendum eſt, quouſq; à uentriculo ſeceſſerit, minimeq; exercitio utendum eſt. At quoniam lac dentes inficit (etſi Dioſcorides cõtrarium de aſinino ſcripſerit) eo ſtatim ebibito, uino, aut hydromelite os abluere oportet.

Lactis coagulati uires.

Quod autem immixto coagulo concreuit, quanquam uerno, ac æſtiuo tempore, menſis frequentiſsimè expetatur; tamen anguſtiam parit, uentriculum opprimit, caput uaporibus replet, ægrè concoquitur, & craſſum gignit ſuccum. Quamobrem ſi quandoq; in cibum ueniat, primum omnium ingeratur: ſiquidem ultimo loco ſumptum (ut fieri adſolet) aut ſtatim putreſcit, aut ſubſidentem cibum ſecum ad ima incoctum trahit. Lac omne, humanum præ-

ſertim, cerebrũ auget, corpus impinguat, ſiccam & aſperam tußim lenit, uenerem roborat, urinæ ardoribus ſubuenit, diſſoluta corpora reficit, probi multiq; eſt alimenti, bonam facit aluum, facilè in ſanguinem uertitur, carnem auget, pectus dilatat, & cæteris alimentis maius adfert nutrimentum. Quòd autem lac primiparæ ca nis perunctos glabreſcere faciat, potũ uerò emortuos educat fœtus, ut nonnullis proditum eſſe ſcribit Dioſcorides, reprobat Galenus lib. x. ſimpl. medicam.

Butyri uires ex Galeno.

Butyrum præterea (ut loco citato ſcribit Galenus) facultatis eſt concoquentis, paulum habens etiam digerendi potentiæ, in medijs nimirum corporibus ſecũdum duritiem, ac mollitiem. Corporum etenim planè durorum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere: at quæ in mollibus ſunt phlegmonæ, eas et concoquit, & digerit perfacilè. Nam parotides, & bubones, & oris phlegmonæ, aliæq; partes cõplures illo prorſus ſolo curantur, nimirum in pueris, ac mulieribus. Sed & dentientium puerorum gingiuis illitum, nihilo imbecillius melle gingiuas extenuat, per quas exitus eſt dentibus: & alios omnes in ore affectus phlegmonoſos, poſteaquàm fluxio reſtiterit, digerit pariter et cõcoquit. Proinde cataplaſmatis inditur, quæ extrinſecus imponuntur parotidibus, hypochondrijs, et bubonibus. Sed & in uentrem deuoratum, & ex eo diſtributum, magnificè confert expuitionibus ex pulmone, idq; in pleuriticis, et peripneumonicis affectibus, cum hoc, quòd eos etiã concoquat. Atq; ſi ſolum lingatur, magis quidem cõcoquit, uerùm minus educit: plus uerò ſi cũ melle, et amaris amygdalis, ſed minus concoquit.

Caput lactis.

Fit ex bubuli præſertim lactis pinguedine id, quod uulgò Romæ, ac in uniuerſa ferè Italia Capo di latte appellãt, menſis plurimùm expetitũ, quòd guſtui, ac palato maximè arrideat. Verùm enimuero ob pinguedinis copiam, præterquàm quòd uentriculũ relaxat, et cuncto ſupernatat cibo; nutrimentũ eijcit, anteaquàm concoquatur, uapores in caput mittit, & craſſum generat ſuccum.

Caſei conſideratio, & facultates.

Caſeus autem fit ex craßiore cuiuslibet lactis ſubſtantia, admixto coagulo, et expreſſo inde ſero. Præfertur in cibis recens, quòd noxam uentriculo non inferat, concoquaturq; facilius, quàm qui diutius aſſeruatur. Nanq; uetus, qui quòd linguam parumper uellicet, quàm plurimis gratior redditur, omnium peßimus eſt: quippe qui cæteris magis adurat, ſitim excitet, & difficilius concoquatur. Quin & calculos in renibus gignit, iecur obſtruit, aluum cohibet, & in calefactis corporibus atram bilem gignit. Quo fit, ut plus damni ex eius ſucci prauitate, & feruẽti qualitate inferat, quàm quòd humores craſſos attenuando compenſare poßit. Fugiendus igitur iſtiuſmodi caſeus eſt, cùm neq; ad concoctionem, neq; ad mouendam urinam, neq; ad ciendam deniq; aluum, quicquam boni conferat, quemadmodũ neq; ad ſucci probitatem. De hoc autem ediſſerens Galenus libro x. ſimplicium medicamẽtorum, ſic inquit. Itaq; cùm mihi olim caſeus allatus eſſet bubulus, quem ex odore acrẽ eſſe conijciebam, abieci, & iam à famulis abſumptum putabam: uerùm illi talia ſeruare ſoliti, longo poſt tempore ex promptuario proferentes, quidnam de illo fieri iuberem, rogant. Cùm igitur edendo non eſſet propter acrimoniam, ludicrum nobis problema extitit, proponentibus, cui rei quis illum utiliter poſſet accommodare. Interea cùm ad me arthriticus quiſpiam in curru conuectus eſſet, tophos, quos Græci πώρους nuncupant, in articulis habens, ſubijt mihi crure ſuillo ſalſo decocto caſeum eo decocto macerare, ac probè in mortario ſubigendo unitum, tophis imponere. Et ſanè arthriticus ab hoc medicamine magnificè adiutus eſt. nam rupta ſponte ſua cute, abſq; inciſione uidelicet, emergebant quotidie citra dolorem tophorum particulæ. Vbi autem totus, qui apud me erat caſeus, fuiſſet abſumptus, talem ſibi alium comparans arthriticus in poſterum ſeruauit, & poſtea rurſum uſus eſt inueterato: atq; ubi tunc quoq; idem percepit commodum, ſæpius deinceps uti perſeuerabat, et quoſdam amicos ſimiliter affectos docuit. Atq; id quidem nos excogitauimus: cæterùm comprobauit, ac confirmauit experientia. hactenus Galenus. Ex quo palàm fit, eiuſmodi caſeum eſſe omnino in cibis reprobandum. Qui uerò nec recens, nec uetuſtus fuerit, cùm et ipſe non ſit expers læſionis; minore tamen conſtat noxa. Præſtat cæteris ouillus. Verùm ſicuti Pergamenum caſeum Galenus in laudem ſuæ patriæ præ cæteris commendauit libro III. de alimenrum facultatibus; ita nec mihi ſanè uitio uertendum exiſtimauerim, ſi Hetruſcum cæteris Italicis præferam, eum præſertim, qui in noſtro Senenſi agro, ac etiámnum Florentino ex ouillo lacte cõficitur, qui uulgò appellatur Caſcio Marzolino, guſtu dulcis atq; ſuauis, quòd lac, ex quo paratur, coagulo non ſit concretum, ſed cinaræ floribus, qui paßim uniuerſæ ferè Hetruriæ coaguli uicem præſtant: quo fit, ut ſeneſcens nunquam acris euadat. Cui nec alter cedit, qui in noſtro agro præſtantißimus fit ex caprarum lacte, menſe ſeptembri, recensq; ẽſtur. Hunc uulgò Rauaggiuolo appellamus. Defertur is Romam, quòd à Præſulibus, alijsq; primatibus ſummoperè expetatur. Quippe qui odoratas redoleat herbas, quibus ubiq; noſtrates referti ſunt colles, ijq; præſertim, qui non longè diſtant ab urbe noſtra. Bubulus præterea caſeus, etſi plus cæteris nutriat, pinguiorq; exiſtat; eſt tamen reliquis concoctu difficilior. Caprinus uerò quanquam ex temperatiori lacte ſit confectus; inueteratus tamen reliquis caſeis eſt deterior, cùm ſtatim exiccetur, & friabilis fiat.

Recoctæ uires.

His accedit, quæ uulgò nobis Recotta dicitur. Fit hæc ex ſeroſa lactis parte ad ignem decocta. Recens (ſi Auicennæ, Raſi, & Iſach credimus) minus uentriculum uexat, quàm caſeus omnis recenter preſſus. Confert calidis defluxionibus obnoxijs, ſitim ſedat, ſomnum conciliat: ueruntamen obeſt uentriculum frigidum habentibus, & neruorum morbis. Inueterata autem ægrè concoquitur, ſitim excitat, parum nutrit, aluum cohibet, & flatus procreat.

Seri uires ex Galeno.

Reliquum eſt Serum, quod lactis aquoſa eſt ſubſtantia. Hoc (ut Galenus inquit libro decimo ſimplicium medicamentorum) extergendi potentiam poßidet, ſumitúrque ſubducendi uentris gratia, ac per clyſteres inijcitur, extergens, & abluens ſine mordacitate inteſtinorum acrimoniam. Præterea ſi quis ulcera, quæ ſanie infeſtantur acri, uice aquæ ſero colluat, optimè ſanè fecerit. Præterea quæcunque medicamenta digerere ſolent ecchymomata, & atra, ea præſtat ſero, quàm aqua diluere. Sic etiam eo utimur ad ſugillata, & hypoſphagmata, peculiaribus ad hæc medicamentis commiſcentes.

Ex Meſue.

Prætulit Meſues ſerum, quod ex nigrarum caprarum lacte elicitur, deinde quod ex ouillo, ſic inquiens. Aqua lactis macerationis materia eſt, & per ſe quidem innocuum medicamentum. Præfertur, quæ fit ex lacte nigrarum caprarum, in laudatis paſcuis uictitantium, recenterq; fœtarum. Excalfacit hæc, atq; ſiccat ordine primo completo, & uſq; ad ſecundum. Quinetiam attenuat,

abluit,

abluit, abſtergit, & nitroſa qua referta eſt facultate, aluum abſq; aliqua mordacitate leniter ſubducit. Bilem tum flauam, tum atram ab exuſtis humoribus genitam deijcit: quo fit, ut mirificè conferat maniacis, & melancholicis. Præſtat item ad uiſcerum infarctus, & morbis inde prouenientibus opitulatur: nimirum aqua intercute laborantibus, felle ſuffuſis, & lienoſis. Datur utiliter febrientibus ex bile, & uiſcerum, ac uaſorũ obſtructionibus. Competit etiámnum uitijs in cute à bile, & peruſtis humoribus emergentibus. Quare lichenibus, uitiliginibus, alphis, pſoris, leprisq; admodum conuenit. hæc Meſues. *Lactis autem facultates memoriæ prodidit Galenus loco nuper citato, ubi ita ſcribit. Lac ubi aliam quampiam exiccantem facultatem habuerit adiunctam, optimum eſt remedium dyſenteriæ, & omnium uentris acrium fluxionum. Eam accipit à lapidibus, qui prædecocto ipſi inijciuntur igniti. Porrò eos eſſe oportet, quos uocant κάχληκας. Et lac eouſq; decoqui debet, dum pleraq; ſeroſi in eo humoris abſumpta pars fuerit. At nos iniectis ferreis in ipſum cylindris candentibus eandem, aut etiam meliorem facultatem efficimus. Porrò lac totum ad acres oculorum fluxiones tum per ſe, tum cum mollium collyriorum quopiam eſt utile: præterea ad hypopia, & hypoſphagmata: Quinetiam palpebris extrinſecus, ubi qui ophthalmia laborant, ſomno ſeſe dabunt, impoſitum ſimul cum roſaceo, & ouo, phlegmonas eorum concoquet. Sed hoc eſto lac mulieris recens ex mamillis expreſſum. Infundimus ipſum & utero ulcerato tum per ſeſe, tum ijs medicamentis commiſcentes, quibus miſceri poteſt, utiq; citra morſum curantibus, et ubi in ſede ulcera mitigamus præ ſaniei acrimonia dolentia, aut phlegmonas, aut rugas perpetientia. Sic & ad ulcera pudendorum utimur, & omnia quæ leniri poſtulant, ſiue ob inflãmationem, ſiue ob morſum, ſiue ob malignitatem. Eáq; propter & cancroſis applicatur ulceribus, medicamentis anodynis commiſtum, qualia ſunt, quæ ex pompholyge conſtant. Et quid attinet commemorare, quòd ore contentum, collutum, gargarizatumq; uel maximè phlegmonas eius mitigat? Sed & tonſillas, & columellam, & antiadas phlegmone affectas admodum mitigat, & proinde anginam. Atq; ut ſemel dicam, medicamentum eſt leniens, totam quidem ſubſtantiam habens mordacitatis expertem: ſed multò magis, ubi concoctione moderata potiſſima pars ſeroſi humoris abſumpta eſt. Sic mihi uidentur etiam medici ad uenena, quæ eroſione interimunt, lac dari ſuadere, uelut & lepus marinus interficit, & cantharis. Sed & ſunt, qui exhibent ijs, qui aconitum, & thapſiam ſumpſerint. Sed hæc ex ratione fecerunt.*

Lactis facultates ex Galen.

† Illud hoc loco non prætereundum duxi, quòd in Græco codice manu ſcripto non φυσητικὸν, hoc eſt, inflationem pariens, ſed φυσικὸν, id eſt, naturale legatur. quòd lac potius ſtomachum iuuet, quàm inflatione uexet: id enim innuit uerbum naturale. Hanc lectionem ſecutus fuiſſe uidetur Serapio: quippe qui ex Dioſcoride ita tranſcribat. Et lac confert ſtomacho. Quin & facilis potuit eſſe librariorum lapſus ob uocum ſimilitudinem.

Ἔρια, καὶ οἴσυπος. LANAE, ET OESYPVS. CAP. LXVII.

SVCCIDAE lanæ molles è collo, feminibusque laudatiſsimæ habentur. Subueniunt inter initia vulneribus, percuſsis, deſquamatis, liuidis, oſsibus fractis, aceto, oleo, aut vino imbutæ: ſiquidem facilè ſuccos combibunt, quibus immerguntur, & ob pecudum ſordem (ſic enim œſypum vocant) emolliunt. capitis, ſtomachi, aliarumque partium doloribus, cum aceto, & roſaceo efficaciter imponuntur. Crematarum lanarum cinis cruſtas obducit, excreſcentias in carne cohibet, & vlcera ad cicatricem perducit. Mundæ autem, & carptæ, in fictili crudo, cæterorum more, uruntur. Nec ſecus fimbriati marinarum purpurarum flocculi cremari ſolent. Aliqui cum ſordibus lanas carpunt, & melle irrigant, eodemque modo vrunt. Alij in fictili oris patuli, verucula inter ſe diſtantia componunt, & concerptas carminatasque lanas, oleo ita ſuffuſas, ut ne ſtillare quidem poſsint, aſſulis tedæ ſubiectis, & eiſdem, lanisque permutatim interſtratis, leuiter ſuccendunt, & uſtas tollunt. Quòd ſi è teda pix, pinguitudóue vlla profluxit, collecta reconditur. Lauatur ad oculorum medicamenta. cinerem in labellis, aqua addita, manibus confricant, & conſidere patiuntur: idque ſæpius, mutantes aquam, donec linguam adſtringat, nec mordeat. Oeſypum

vocant Græci, ſuccidarum lanarum pinguitudinem: cuius parandi ratio hæc eſt. Succidæ molles, radicula non curatæ, calida aqua lauantur,& quibuſcunque ſordibus expreſsis, & in labellum oris ampli coniectis, aqua infunditur, magnoque impetu ligula,vti reſpumet, agitatur, aut lignea rude validiuſculè conturbatur,quò largius ſordida ſpuma colligi poſsit, deinde marina reſpergitur: & conſidente pingui,quod ſupernatabat,collectoque in altero fictili uaſe,denuo aqua in labellum fuſa agitatur: ſpuma iterum mari perfunditur,& demum eximitur. hoc tantiſper fieri ſolet,dum cõſumpta pinguitudine, nihil prorſus ſpumæ extet. Collectum œſypum manibus emollitur, & ſi qua inſedit ſpurcitia, confeſtim demitur: excluſaque ſenſim omni aqua, recentique affuſa, manibus miſceatur,donec admotum linguæ œſypum adſtringat leuiter,nec mordeat,atque pingue,candidumque ſpectetur: tum in fictili uaſe conditur. verùm omnia feruido ſole fiant. Nonnulli excolatum pingue frigida aqua eluunt,& manibus,non ſecus atque ceratum mulieres,confricant: ita enim candidius redditur. Alij elotis lanis,& ſordibus quibuſcunque exemptis, ac lento igni in æneo uaſe ex aqua decoctis, pingue,quod ſupernatat,collectum aqua,vt diximus, lauãt: colatúmque in fictilem patellam, quæ calidam aquam contineat, linteo operiunt, atque ſoli mandant, donec candidum fiat,& ſatis craſſum. Alij bidui ſpatio aquam effundunt,nouamque adijciunt. Melius eſt læue,radicula non curatum,quod ſuccidarum virus oleat,& ſi manu in concha fricetur cum aqua frigida, albeſcat, nihil in ſe duri, aut concreti habens: veluti quod cerato,aut adipe adulteratur. Oeſypum excalfacit, explet ulcera, & emollit; pręſertim ſedis, ac vuluæ, cum meliloto, & butyro. In uellere appoſitum menſes, & partus euocat: vlcera non aurium modò ſanat, ſed & genitalium cum anſerino adipe: contra eroſos angulos oculorum, ſcabioſoſque, genas quæ occalluerunt,& ciliorum defluuia,efficax eſt. In teſta noua torretur,donec redactum in cinerem pinguitudinem amittat. Ex eo etiam fuligo colligitur,uti demonſtrauimus: quæ in oculorum medicamenta commodè addi ſolet.

C V'M *Lanæ ſuccidæ, & earum ſordida pinguitudo, quam Græci Oeſypum appellant, & officinarum uulgus Iſopum humidam uocat, pleniſſimè à Dioſcoride deſcripta ſint, nihil nobis hic relictum eſt, quod declarandum, uel adijciendum eſſe putemus.*

Πιτύα. COAGVLVM. CAP. LXVIII.

L E P O R I S coagulum tribus obolis ex uino,uenenatorum morſibus, cœliacis, dyſentericis, & fœminis fluxione vuluæ laborantibus,ac reiectionibus à pectore,auxiliatur. ſanguinem in grumos concretum diſcutit. Poſt menſtruas purgationes appoſitum vuluæ cum butyro, præſtat mulieribus,ut concipiãt: potum uerò partus enecat,& à puerperio, pariendi ſpem adimit. Equi coagulum,quam hippacen aliqui vocant, priuatim cœliacis, dyſentericiſque conuenit. Hœdi, agni, hinnuli, capreæ laticornis, & dorci, apri, cerui, vituli, bubalique coagula, ſimiles naturas ſortiuntur: contra aconiti potum in vino, & concretum lac in aceto conuenienter aſſumuntur. Hinnuli priuatim triduo à purgationibus admotum, partus ſpem intercipit. Vituli marini, caſtorei vires repræſentat: comitialibus,ſtrangulatis vuluis,potu conferre exiſtimatur. Sed ſi ſit vituli marini,hoc experimentum eſt: aqua inſpergitur,qua pauliſper cùm alterius animantis,tum pręcipuè agni coagulum, maduerit: nam ſi erit ſyncerum,ſtatim liqueſcit in aquam: ſin minus, conſimile permanet. Excipitur autem catulis,qui nondum natare poſſunt. In ſumma, coagulum omne diſſipata cogit, & coacta diſſoluit.

Coaguli conſideratio.

A N I M A L I V M *coagulum (ut Ariſtoteles memoriæ prodidit libro* III*.cap.*XXI*. de hiſtoria animalium) lactis ſubſtantia eſt: quippe quod in eorum uentriculo, quæ adhuc lactent, contineatur. Eſt ergo coagulum lac ignem habens intra ſeſe, quod cùm animalis tepore concoqueretur, caſeum traxerit. Habent coagulum omnia ruminantia, & inter dentata utrinq; lepus. Quò uetuſtius coagulum eſt, eò præſtantius: tale enim profluuio alui mederi præcipuè poteſt: atque etiam quod leporis eſt. Sed laudatiſſimum hinnuli. hæc Ariſtoteles. Quòd autem leporinum coagulum ſanguinem reijcientibus conueniat, ut Dioſcorides ſcribit, minimè quidem probare uidetur Galenus lib. x. ſimplicium medicament. ubi ſic inquit. Coagulum omne acris, ac digerentis potentiæ eſt, ac nimirum etiam exiccatoriæ: nam neceſſariò id ſuperiora comitatur. Ac leporis quidem coagulum comitialem morbum, ſi cum aceto ebibatur, præterea profluuium muliebre ſanare proditum eſt: ſed & lac in uentre coagulatum diſſoluere: quod certè & nos experti ſumus,non ſolùm in leporino; ſed etiam in aliorum animalium coagulo. Attamen leporinum omniũ eſt præſtantiſſimum. Sed & ſanguinem in uentre concretum ſimili modo epotum diſſoluit, ac efficacius fortaſſe cæteris leporinum: uerùm non ſolum, quod quibuſdam ſcriptum legitur, ſed & hoc commune eſt omni coagulo. Quidam autem ſanguinis ex thorace reiectiones leporinum coagulum epotum ſupprimere prodiderunt. cæterùm nec aliũ quenquam eo uſum noui,nec ipſe ſum auſus acri uti remedio ad affectum adſtrictionem poſcentem. Porrò coagulum equinum ad dyſentericos,et cœliacos accommodari ſcripſerunt nonnulli. At phocæ coagulum eximiè aptum eſſe quidam prædicant,tanquam uires obtineat caſtorij. Verùm quæcunq; proditum eſt, quodque coagulum ſecundum eſſentiæ totius præſtare proprietatem, non eſt nunc tempus exponere.*

Coaguli facultates ex Galeno.

Στέαρ.

Στέαρ. ADEPS. CAP. LXIX.

Adeps anſerinus,aut gallinaceus recens, & ſine ſale condîtus, ad vuluæ uitia proficit. Sale inueteratus,& qui temporis ſpatio acrimoniam cōcepit,vuluæ inimicus eſt. Recens exemptis membranis in fictilem ollam demiſſus, quæ altero tantopere capacior ſit, quantus ſit modus adipis,quē curare inſtitueris, obſtructo diligenter uaſe, flagrantiſsimo ſoli exponitur: eliqueſcens inde humor in fictile alterum excolatur, donec adeps omnis abſumatur: mox loco uehementer frigido reconditur, & ad uſus digeritur. Alij fictile fulciunt ſuper aquam calidam, aut tenuem & elanguidam prunam, quæ ſolis uicem penſet. Eſt & alia curandi ratio. Exemptis membranis teritur, coniectusque in ollam eliquatur, adiecto minuti ſalis momento: mox lineo colo transfuſus reponitur. Vtiliter in medicamenta additur, quæ laſsitudines, & fatigationes leuant. Suillus adeps,& vrſinus hoc curantur modo. Recens, præpinguis,renibus potiſsimùm detractus,in largiore aqua cæleſti, & quàm frigidiſsima, exemptis tunicis, diligentiſsimè manibus confricatur, & exprimendo ferme ſiccatur, ſubindeque noua aqua abluitur: cæterùm fictili capacitatis duplæ inditus, in aquam demergitur, & ſubditis leuibus prunis ſpatha mouetur: eliquatusque, colo transfunditur in aquam. Vbi uerò refrixit, & guttatim aquam omnem excluſit, in prælotum fictile demittitur, & infuſa aqua leniter eliquari debet, & manu deprimi, quò facilius fæculentum uirus peſſum eat: poſtea in pilam ſpongia madefactam transfunditur. vbi coire cœpit, reſidens in imo ſordes eximitur. Tertiò citra aquam eliquatur, repurgatusque, fictili bene operculato, perquàm frigidis locis reponitur. Hircinum ſeuum, ouillum, ceruinumque ita curato. Elotum ex his quodcunque tunicis (ut in ſuilli mentione dictum eſt) exemptis, pilæ emolliendum tradito, ac manibus fricato, affuſa paulatim aqua, donec ne amplius quidem cruentum uirus excernatur, aut pingue aliquod innatet, ſed nitida ſpectetur. Deinde in ollam fictilem conijcito, & adiecta aqua, ut ſuperemineat, leui pruna liquefacito,& moueto, atque in aquam colato: cùmque refrixerit,iterum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus, facito. Tertiò ſine aqua liquefactum, in perfuſam liquore pilam colato, refrigeratumque, ut in ſuilli ratione diximus, recondito. Bubulum autem ſeuum, renibus maximè detractum, exemptis membranis, aqua marina ex alto petita eluendum eſt: mox in pila tundendum diligenter, affuſa maris aqua. Cùm uerò diſſolutum fuerit,in fictilem ollam conijciendum, & marina aqua,quæ non minus dodrante ſuperemineat, proluendum. decoquendum,donec omnis aboleatur odor,additis ad ſingulas ſeui Atticas minas,quaternis Tyrrhenicæ ceræ drachmis: excolatumque, detractis quæ peſſum ierant ſordibus, in nouo fictili reponendum,opertumque ſoli interdiu credendum,ut ad candorem reducatur,& odoris uirus euaneſcat. Priuatim taurorum pinguē ſic curari debet. Renibus euulſum pingue profluente amnis aqua abluito,detractisque tunicis, fictili nouo, poſtquàm exiguum ſalem inſperſeris,liquefacito: dein in nitentem aquam excolato: & vbi concreſcere cœpit, manibus iterum confricando vehementer lauato,aqua ſæpius infuſa,refuſaque,donec quàm optimè elotum uideatur. Rurſus in olla cum pari modo uini odorati decoquito,& cùm iterum efferbuerit, dempto ab igni vaſe, ibidē ſinito pernoctare: poſtridie ſi grauiter adhuc oleat, noua olla repetitum, vino odorato perfundatur. eadem quæ prius, fiant, dum omne virus euaneſcat. Colliquatur & ſine ſale, præſertim affectionum earum cauſa, quibus ſal aduerſari ſolet: ſed ita paratum non magnopere albeſcit. Eodem modo pardorum, ac leonum pinguia curari oportet. Taurinum autem, & vitulinum pingue,necnon ceruinum, atque etiam huius animalis medulla, odoramentis imbuitur, hac ratione. Pingue, quod odoratum reddi debet, demptis, quo diximus modo, membranis, elotum, & vino quàm odoratiſsimo,nulla maris aqua diluto,feruefactum, pernoctare ſinitur: alterum id genus vinum eadem menſura infunditur, colliquatur,& exquiſitè colatur: nouemque eius heminis, iunci Arabici ſeptem drachmæ adijciuntur. Quòd ſi ipſum odoris fragrantioris fieri voles, quadraginta floris eiuſdem drachmæ, cum paribus palmæ, calami, & caſsiæ modis adduntur: & xylobalſami, aſpalathi ſingulę drachmæ: cinnamomi,cardamomi,& nardi, ſingulæ vnciæ. omnia exactius tunduntur,& affuſo vino odorato,in vaſe operto,quod ſupra carbones firmiter collocatum ſit,ter efferueſcunt,& ſemoto ab igni uaſe inibi pernoctant: poſtridie vinū effunditur, aliudque generis eiuſdem adijcitur. Ter ſimili modo bene cōferueſcat: deinde matutinis exēpto adipe vinū effundatur, & abluto uaſe, ſi quid imo ſubſidens hæſit,detergatur. poſtremò eliquatum pingue,& excolatum, ad uſus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuitur,quod antea curatum eſt. Verùm antè dicta prius inſpiſſari ſolent, quò facilius ſibi odoramentorum uires adſciſcant. Itaque aſſumens quodcunque horum uoles, cum uino ferueſacito, impoſitis unà myrti ramulis, ſerpyllo, cypero, itē aſpalatho plenius tuſo. Aliqui tamen ad hunc uſum, uno duntaxat horum contenti ſunt. Cùm autem ter efferbuit, exemptum leniter, & linteo colatum, aromatis, uti expoſitum eſt, imbuitur.

Adipibus ſpiſſamenta ſic fiunt (quencunque acceperis,oportet, ut recens tundatur.) Syncerus,& ſanguinis expers adeps,reliquas habens notas,quas ſæpe retulimus,in ollam nouam demittitur,infuſo uino albo,uetere,odorato,quod ſemipedis altitudinem ſuperet: lento igni ferueſcat,dum uer-

naculus odor aboleatur, planeque uinum redoleat. At ubi depoſito uaſe refrixit, duæ adipis minæ in ollam mittuntur, & duo vini eiuſdem ſextarij, & ſeminis loti, eius inquam, cuius è ligno ludicræ tibiæ factitantur, tuſi minæ quatuor adijciuntur: lento igni ſubinde miſcendo decoquuntur: cùmque odoris uirus euanuerit, excolatusque adeps refrixerit, vna contuſi aſpalathi mina, cum amaracini floris minis quatuor, & uetere uino ſubigitur. Nocte una hæc odorem rapiunt, combibuntúe: poſtridie in fictilem ollam tricongialem ea omnia cum adipe iniecta, additis ſextarijs tribus uini, unà ferueſcunt, quouſque & uim, & odorem ſpiſſamentorum adeps ipſe contraxerit: qui eliqueſcens colatur, & reponitur. Quòd ſi maiorem odoris fragrantiam efflagites, drachmas octo quàm pinguiſsimæ myrrhæ uino maceratæ, quod multos in annos aſſeruatum eſt, miſceto. Gallinaceus, anſerinusque ſic odoribus imbui ſolent. Cuiuſuis eorum percurati ſextarij duo fictili olla excipiuntur: eryſiſceptri, xylobalſami, palmæ elatæ, & calami planè contuſi, ſingulorum ſeſcuncia admiſcetur: vini Lesbij veteris cyathus vnus adijcitur: ea ter efferueſcunt prunis, mox vaſe ſublato ab igne, die, noctuque refrigerantur: poſtridie liquata per linteum craſſum mundum in uas excolantur. vbi uerò adeps coierit, concha excipitur, fictilique nouo denſius operto perfrigidis locis reponitur. Hyberno tempore id inſtituere oportet: æſtate ſiquidem pinguia non coguntur. Nec deſunt qui Tyrrhenicæ ceræ momentum adijciant, quò facilius in unum corpus omnia coaleſcant. Eadem ratione ſuillus adeps, & vrſinus, cæterique id genus, odoramentis imbuuntur.

Verùm ſampſuchi odorem adeps ipſe repręſentabit hoc modo. Curati quàm optimè adipis, pręſertim taurini, mina vna, tempeſtiuique ſampſuchi exquiſitè confracti ſeſquimina miſcentur, & inſperſo largiore vino digeruntur in offas, quæ in vaſe cooperto nocte quieſcunt. Matutinis in fictili olla leuiuſculo igni, affuſa aqua leuiter coquuntur: dumque ſuum adeps odorem exuerit, defæcatus, ac bene opertus, nocte tota permanet. poſtero die deterſa ſorde, quæ peſſum ierat, ſampſuchi, vt dictum eſt, contuſi iterum ſeſquimina priori paſtillo adijcitur, eodemque modo in offas cogitur: alijs quæ diximus peractis, decoquitur, & colatur, & ſiqua fundo hęſit ſpurcitia, deraditur, & frigido loco reconditur. Si quis tamen incuratum adipem anſerinum, gallinaceum, aut vitulinũ à putredine tueri velit, ita faciundum eſt. Quemuis adipem diligẽter elotum, & ſiccatum in vmbra ſuper cribrum, per lintea munda manibus uehementer exprimat, linoque conſutum vmbroſo in loco ſuſpẽdat, & poſt multos dies noua charta inuolutum, frigido loco recondat. Pinguia autem indito melle vindicantur à putredinis vitio. Vis omnium eſt excalfacere, mollire, rarefacere. Taurinus adeps, bubulus, & vitulinus aliquantum adſtringunt. Earundem virium compos leoninus: nam reſiſtere eum aiunt ijs, qui inſidias moliuntur. Ceruino, elephantinoque perunctos, ſerpentes fugiunt. Adſtringentior eſt caprinus: qua ex cauſa decoctus cum polenta, rhoë, & caſeo dyſentericis datur, & cum ptiſanæ ſucco infunditur. Ius decocti phthiſicis in ſorbitionibus prodeſt. datur quoque vtiliter ijs, qui cantharidum venena hauſerunt. Hircinus, vt qui validiſsimè diſcutiat, podagricis auxiliatur, cum ſimo capræ, & croco impoſitus. huic proportione reſpondet ouillus. Suillus uerò contra vuluæ, & ſedis vitia idoneus eſt: ambuſtis igni medetur. E' ſue vetuſtiſsimus quiſque ſale conditus excalfacit, & emollit: elotus vino pleuriticis prodeſt: cinere, aut calce exceptus, inflammationibus, fiſtulis, ac tumoribus ſuccurrit. Aſininum tradunt cicatrices corpori concolores reddere. Anſerinus, gallinaceusque cõueniunt muliebribus malis, & ad labiorum rimas, ad mangonizandam faciem, & contra aurium dolores. Vrſinum conſtat raptos uitio alopeciæ capillos reſtituere, pernionibus ſubuenire. Vulpinus medetur aurium doloribus. Fluuiatilium piſcium pinguia perunctis oculis claritatem afferunt, ſi in ſole liqueſcant, & melli admiſceãtur. Viperæ adeps contra oculorum hebetudines, ſuffuſionesque efficax eſt, addita cedria, melle Attico, & pari oleo vetere: pilos alis euulſos perunctis radicibus recens, & per ſe illitus obliterat, atque renaſci non patitur.

Pinguedinis uires ex Gal.

TAMETSI *de adipibus, ſeuis, & pinguibus, quæ in medicum uſum ueniunt, copioſè, & abundanter locutus ſit* Dioſcorides*: utpote qui non eorum modò facultates, & uires tradiderit; ſed etiam rationem docuerit, qua illa curentur, ſpiſſa & odorata reddantur, & à putredine uindicentur. tamen cùm de eorum natura, & facultate accuratius (meo quidem iudicio) copioſius etiam, & particularius diſſeruerit* Galenus*, nec uanum, nec à noſtro inſtituto alienum duximus, hic ea omnia referre, quæ ab ipſo memoriæ prodita ſunt libro* XI*. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Pinguedo, & adeps & hæc quoque communiſsima ſunt inter animalium partes. Nam omnia, quæ benè nutriuntur, aut pinguedinem, aut adipem obtinent. Quæ uerò macilenta ſunt, maleq; nutriuntur, ſæpe omnino ne habere quidem apparent, ſæpe uerò adeò pauculum, idq; ſiccum, ut ægrè uti poſsis. Porrò differt à pinguedine adeps craſsitie: ac propterea animantibus totam naturam terroſiorem habentibus adeps prouenit, uelut humidioribus pinguedo. Proinde pinguedo celeriter ab igne liqueſcit, nec facilè ubi liquata fuerit, rurſum concreſcit, cogiturúe. At adeps nec facilè funditur, liqueſcitúe, & fuſus celerrimè coit, ac conglaciatur, multoq; apparet pinguedine durior. Sus enim bene nutritus, paſtusúe multam habet pinguedinem, ob naturalem temperamenti humiditatem. At boues, & capræ, & quæcunq; id genus cornigera, ob ſiccitatem adipem plurimum generant. At tu ſi uoles, oleoſam, & pinguem in animalibus ſubſtantiam omnem adipem appellato, ut pleriq; medici. Sed & pinguedinem*

dinem appellare totum hoc genus tibi licet. Non tamen licet tibi citra mendacium adipem caprinum humidiorem eſſe dicere, quàm ſuum. Nam hic omnium ferme aliorum eſt humidiſsimus, ac proinde actione ſua uicinam oleo uim poſsidens, quanquam oleo magis tum emolliat, tum concoquat: ac proinde cataplaſmatis, quæ ad phlegmonas accommodantur, commiſceri ſolet. Qui uerò mordicationes perpetiuntur aut in recto inteſtino, aut in colo, iis potius caprinũ adipem, quàm ſuillum iniicimus: non quòd acrimonias plus obtundat (nam ex natura ſua ſuillus obtundit magis, ac proinde miſcetur medicamentis ulcera curantibus, cuiuſmodi eſt, quod uocant parygrum) ſed quòd caprinus ob craſſitiem citius concreſcat, ſuillus autem inſtar olei defluat: proinde ipſum potius dyſentericis, & tineſmoſis iniicimus, quando morſum eorum mitigare conſilium eſt. Porrò ob tenuitatem partium nonnulla acrimonias magis retundunt, ubi nimirum in alto mordicatorum corporum, quod moleſtum eſt, hæſerit. Nam quod craſſarum eſt partium, minus; magis autem quod ſubtilium partium eſt, tota corpora penetrat, & omnibus ipſum ſaniebus mordicantibus permiſcetur. Hac ratione adeps anſerinus, quæ in alto corporum mordicant, magis obtundit: ſed & ſuillo calidior eſt. Horũ tamen in medio eſt gallinaceorum adeps, ac gallinarum. Porrò calidior ſemper, ac ſiccior eſt maſculorum animalium, & horum ipſorum exectorum minus tum calidus, tum ſiccus. Quippe mas caſtratus eiuſdem ſemper generis fœminæ aſsimilatur. Hoc autem ſermonis caput commune eſt, cuius meminiſſe oportet: Pro animalium temperatura ſemper exiſtere differentias eius, quæ in illis eſt, pinguedinis, aut adipis, aut quocunque modo appellare libebit totum hoc genus corporis in animantibus oleoſi, & pinguis. Igitur cùm ſus omnibus propè quadrupedibus animalibus in caliditate, ac ſiccitate inferior ſit; proinde pinguedinem quoq; minus habet calidam, magiſq; humidam. Omnis igitur pinguedinis facultas eſt humectatoria, & excalfactoria humanorum corporum. Huius enim meminiſſe perpetuò oportet in principiis huius operis dicti. At differentiæ, quæ ſunt cuiuſq; ſingulatim, in maioris, minoriſq; ratione ſunt. Nam pinguedo ſuis, ut ad nos quidem, largius humectare poteſt, ſed non æquè excalfacere, ut oleum: uerùm pinguedinis ſuum talis eſt caliditas, qualis ſpectatur in nobis. Porrò taurorum adeps ſuillo multò calidior eſt, & ſiccior. Rurſum id & hic memoria repetentibus nobis, marem fœmina eſſe tum calidiorem, tum ſicciorem: marem autem caſtratum aſsimilari fœminæ, uelut quicquid iuuenilis eſt ætatis. Et inter iuuenilia fœmina mare humidior eſt, & minus calida. Sic & adeps uitulinus, taurino minus tum calidus eſt, tum ſiccus: & hædorum, quàm caprarum: ſed & caprarum minus, quàm hircorum. Et rurſum taurorum minus, quàm leonum: nam horum adeps omnium propè quadrupedum adipe potentius digerit. nam & ipſorum calidiſsimus eſt, & maximè tenuium partium. Itaq; ſi ipſum medicamentis ad ulcera, et phlegmonas conuenientibus commiſceas, non modò nihil adiuueris; uerùm etiam læſeris, nimirum addita maiori, quàm conueniat acrimonia. Inueteratis tamen tumoribus atq; ſcirrhi in morem induratis, tum neruorum curuaturis (ἀγκύλας Græci uocant) & in ſumma quæcunq; ſcirrhoſa ſunt, iis aptiſsimus eſt, in quibus ſanè inefficaciſsimus apparet ſuillus. Taurinus autem ab utroq; ex æquo diſtat, ut quantò calidior, ſicciorq; ſuillo eſt, tantò ſuperetur à leonino. Itaq; tanquam in medio conſiſtens, meritò utriq; medicamentorum miſcetur generi, et iis ſcilicet, quæ ſcirrhoſis medentur, et iis, quæ phlegmonas concoquunt, cuiuſmodi eſt tetrapharmacum quod uocant, ex cera, reſina, pice, et adipe conſtans. Nam ſiue in hoc taurinũ, ſiue uitulinum, ſiue hircinum, ſiue caprinũ, ſiue ſuillum indideris, ſemper puri mouendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris. Sed ſuillus ſi addatur in pueris, & fœminis, et ut breuiter dicam, omnibus, quibus caro eſt mollior, competit. Sin taurinũ adieceris, foſſoribus, et meſſoribus, & omnibus carnem duram habentibus, ſiue ob naturalem temperiem, ſiue ex ratione, ac forma uitæ, conueniens effeceris. Cæterùm adeps omnis dum inueteraſcit, ſe ipſo & calidior, & tenuior efficitur, ac proinde quoq; magis diſcuſſorius. Verùm id omnibus ferè inueteraſcentibus accidit, quæ quidem putreſcere non anticipent. Nam uinum, mel, acetum, frumẽtum, butyrum, lana ſuccida, oleum omne, ſiue lentiſcinum, ſiue cicinum, ſiue raphaninum, ſiue ipſum quod ex oliuis conficitur, uetuſtate & calidiora, & tenuioris eſſentiæ efficiuntur: ac proinde guſtantibus apparent acriora, et ad induratos, ægreq; ſolubiles affectus omnes adhibentibus potentius digerentia. Atq; ego ſanè guſtantibus acriora uideri dixi. At quidam, quibus ſtudium eſt nominum ſignificatus corrumpere, non acria, ſed adſtringentia uocant id genus omnia, adusq; piper: tanquam interſit nihil, adſtringens, an acre dixeris. Etſi denuo illos roges de galla, myrtis, meſpilis, mali punici putaminibus, quæ ſidia uocant, rhoë, & omphacio, & hæc dicunt adſtringere: tametſi aduerſiſsimum ex illis ſenſum percipiamus ei, qui in nobis fit à pipere, pyrethro, napy, euphorbio, cepa, allio, & adarce. Igitur ſi quemadmodum adſtrictionis uocabulum de utroq; affectu, quem guſtu percipimus, communiter efferunt, ſic ipſos quoque affectus unam habere naturam exiſtimant, quiduis aliud potius habendi ſunt, quàm homines, ut qui ſoli proprios ſenſus obtineant. At ſi omphaca, rhoa, gallam, balauſtium, hypociſtida contrahere, conſtringereq; noſtram fateantur ſubſtantiam: ſecernere uerò, mordicare, ac penetrare, piper, napy, pyrethrum, impropriè adſtringentia nuncupant, quæ mordicant, & excalfaciunt: cæterùm in cognoſcendis ipſis medicamentis non peccant. Verùm ſi oportet coniectantem dicere, an in uocabulis, aut in rebus hallucinentur, equidem in uocabulis potius falſos uiros illos dixerim, & maximè quibus Græca lingua inſueta eſt, qualis eſt Dioſcorides Anazarbenſis. qui profectò multa bene dixit eorum, quæ de materia medica memoriæ prodidit, cæterùm ſignificata Græcanicarum uocum non ſatis pernouit. Hic ergo cùm ait magis eſſe adſtrictorium adipem caprinum ſuillo: ſi quidem acriorem ſignificare uelit, per magis adſtrictorium, accipimus ſermonem ceu uerum. At ſi illud, talem habentem qualitatem, & facultatem, qualem rhus, rheon, hypociſtis, balauſtium, haud uerum eſſe ſermonem dicemus. Porrò quoniam uiperarum adipem, ubi radicitus pilos ſub alis euulſeris, prohibere illos recreſcere illitum referunt, uiſum eſt mihi eius facere periculum eſſe ſatius: at ubi prout iubent, feciſſem, mentitos comperi, ſicut etiam quòd initia ſuffuſionum ſanet. Verùm urſorum adipem alopecias curare uerè ſcripſerunt: cùm tamen probatiora habeamus ad eum affectum remedia. Porrò cùm dicant tamen uulpinum adipem dolores aurium ſanare, abſq; ut explicent, quos aurium dolores dicant, ceu non noſcentibus ipſis diſtinguere,

ſtinguere,quæ dicunt,attendendum non eſt. Alij piſcium adipem laudant,tanquam ad ſuffuſiones,aut quencunq; alium affectum nominare uelint,congruat. Alij non ſimpliciter piſcium, ſed addunt fluuiatilium: alij uerò potius marinorum, quò uidelicet aliquid plus ſcire uideantur, quàm uulgus. hæc Galenus. Cæterùm de Taßi pinguedine, quæ (ut experimento manifeſto conſtat) contractos neruos, & articulorum duritias emollit, & diſcutit, nihil poſteritatis memoriæ prodiderunt Dioſcorides, Galenus, & Paulus. Nec præterea Galenus pinguedinis curandæ, ac parandæ rationem ullam, quòd ſciam, tradidit: nec quibus odoramentis ueteres pinguedinem imbuerent, & in unguenti morem conficerent. quemadmodum hac noſtra ætate unguentarij illam parant, quam uulgò POMATA *uocamus. Ea autem hoc modo paratur. Sumunt ceruini adipis, aut hædi binas libras: ſuilli uerò recentis uncias ſex: deinde exemptis mēbranis, uino albo lauant, exprimuntq; tandiu, donec uinum omne exeat. Poſt hæc elotam pinguedinem in fictile nouum, uitro, uel plumbo oblitum conijciunt, additis nardi Indici granis tribus, caryophyllorum ſemuncia, nucis myriſticæ drachmis duabus, malis appianis, uel ſylueſtribus ſemicontuſis ſenis, uel ſeptenis. Hæc omnia in ſufficienti aquæ roſaceæ quantitate macerant die una: deinde lento igne tandiu decoquunt uas operculo contegentes, & rudicula ſæpius miſcentes, quouſque uniuerſa ferè aqua euaneſcat. Percolant deinde linteolo ſpißiori ſubdito uaſe mundo, aqua roſarum madente, dimittuntq; concreſcere. Quo facto in fictile nouum iterum conijciunt, adiectis olei amygdalini dulcis uncijs ſex, ceræ albæ uncijs quatuor, & ad ignem colliquant, ac poſtmodum linteolo percolant in nitidißimum catinum aqua roſarum affuſa: ſinuntq; concreſcere. Demum eadem aqua moſchum experta, aut alijs refragrantibus aquis, tandiu lauant rude miſcentes, donec unguentum illud ad ſummum albeſcat. Tunc enim extrahunt, & uitreo uaſe recondunt, ſeruantq; in frigido loco, ne rancorem contrahat. Hoc in Italia frequentißimum obtinet uſum ad labiorum, manuum, & mamillarum rimas, tam à frigore, quàm ab acri ſucco factas. Vtuntur eo præterea ad deſquamatam cutem, & ad cruſtoſas papulas, quæ pueris in capite enaſcuntur. Sunt qui ei corallia porphyreo lapide leuigata admiſceant, ut melius, citiusq; rimæ occludantur. Alij uerò cinnabarin addunt, ut flammeum referat colorem.*

Pomatæ parãdæ ratio, & vſus.

Adipis in cibis facultas.

Porrò (ut libro tertio de facultate alimentorum ſcribit Galenus, & Iſach Arabicus in dietis) Adeps omnis in cibis ſumptus uentriculum effundit, appetentiam deijcit, pituitam auget, parum nutrit, ſuccum illaudabilem gignit, alui fluxiones commouet, retentricem uentriculi facultatem imbecillem reddit: ſenſus, & intellectum hebetat, ſomnolentiam inducit, & in uentriculis facilè in bilem uertitur, & in uapores caput petentes. Quare adeps eſt potius in ciborum condimentis, quàm in alimentis expetendus.

Μυελὸς. MEDVLLA. CAP. LXX.

LAVDATISSIMA eſt ceruina, mox vitulina, poſt hanc taurina, dein caprina, & ouilla. Colliguntur æſtatis exitu, cùm appetit autumnus: quippe cùm alijs anni temporibus concrementum ſanguinis, & veluti caro friabilis, in oſsibus inueniatur: nec facilè cognoſci poteſt, ni quis eam oſſibus extrahat, & recondat. Omnes medullæ molliunt, calfaciunt, rarefaciunt, vlcera explent. Ceruina perunctos venenata fugiunt. Curantur recentes, adipis modo, aquæ reſperſu ſubactæ, ſelectisque oſsibus tantiſper elotæ, & in linteum expreſſæ, donec aqua ſyncera emanet: & deterſa ſorde pinna, ſi qua innatet, liquatæ in duplicato vaſe in pilam exprimuntur: & ubi coiere, omni fæce, quæ ad ima ſidit, deraſa, fictili nouo reponuntur. Quòd ſi libet incuratas reponere, facito omnia, quæ de anſerum, & gallinarum adipe demonſtrauimus.

Medullæ uires ex Gal.

MEDVLLA, *ut ſcriptum reliquit Galenus libro* XI. *ſimplicium medicamentorum, uim habet indurata, & ſcirrhoſa corpora emolliendi, ſiue muſculis, ſiue tendonibus, ſiue ligamentis id accidat, ſiue etiam uiſceribus. Optimam ſemper expertus ſum ceruinam: deinde ipſorum iuniorum boum, quos uitulos etiam nominant, ac proinde medullam eorum uitulinam appellitant. At hircorum, & taurorum tum acrior eſt, tum ſiccior. Itaq; durities ſcirrhoſas diſſoluere nequit, ſiqua etiam memoria manet eorum, quæ in quinto lib. de his ſunt prodita. Ex uitulina igitur, & ceruina medulla peßi componuntur uteros emollientes. Et extrinſecus uteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla præparantur, uim habentia emolliendi. Accipitũr autem non ſolùm medulla ex oßibus, quæ ſanè re uera eſt medulla; ſed & ex ſpina, quam & ipſam medullam nominant, ſpinalem uidelicet: quæ tum durior, tum ſiccior eſt, quàm alia. Illa enim mollior eſt & pinguior: ac proinde ego ſpinalem ſeorſum per ſeſe abſq; illa repono. Sed ea mihi utriuſque medullæ cura eſt, ne aut putreſcant, aut ſitum colligant. Itaq; in hyeme primùm eas capio, uelut & adipem, deinde in ædibus ſiccis, atq; editis, planè humoris expertibus, cum folijs lauri ſiccis repono. Nam quæ recentia ſunt & humida, multum etiam qualitatis ſuæ illis impartiunt, ut acriores fiant medullæ. At ſi quando ambiente calido, & auſtrino medullas, aut adipem uoles reponere, paratum ſit in hoc cubiculum neque calidum, qualia ferè ſunt quæ meridiem ſpectant (putreſcunt enim in talibus) nec humo proximum, atque humidum (nam in talibus ſitum contrahunt) ſed ſupernum atque excelſum, & ad aquilonem obuerſum, paruas habens feneſtras apertas, ut tam noctu, quàm interdiu ab Arcto ſpirantes uentos accipiat. hactenus Galenus.*

Medullæ in cibis facultas.

In uſu uerò ciborum ſpinalis medulla id nutrimenti corporibus exhibet, quod cerebrum. Idcirco pituitoſum, ac craſſum generat ſuccum, ægrè concoquitur, uentriculo nocet, nauſeam concitat: robuſtis tamen uentriculis concocta, bonum præbet alimentum. Porrò quæ ex oßibus elicitur medulla, quanquam largius ſumpta uentriculi appetentiam deſtruat, pituitamq; gignat; ſi tamen probè conficiatur, ualentißimè nutrit, magisq; ori placet, quàm ſpinalis, quòd hæc ſapidior ſit in omnibus ſuis partibus.

Χολή. FEL. CAP. LXXI.

Fel omne reponitur hoc modo. Recens prçligato ore folliculi lino tandiu demiſſum in ferué tem aquam,dum quis ſpatiũ trium ſtadiorum percurſaret,mox exemptum ſiccatur vmbroſo loco, aſperginé non redolente. Sed quod ad oculorum medicamenta adijci ſolet, ligatum lino in vitreũ vas,quod mel habeat,immittitur: circũuoluto ad os vaſis lini principio, & operto vaſe recóditur.

Eſt autem omnis fellis uis acris, & excalfaciens: intenſis tamen, & remiſsis viribus differunt. Siquidé præſtátius in effectu eſſe videtur fel marini ſcorpionis,& piſcis qui callionymus appellatur, marinę teſtudinis,hyęnæque: item perdicis,aquilæ,gallinæ candidæ,& ſylueſtris capræ. quod priuatim prodeſt contra ſuffuſiones incipientes, & oculorum caligines, argemas, & genarum ſcabritias. Ouillo,ſuillo,hircino,atque vrſino,taurinum multò efficacius. Felle omni perfacilem, præſertim infantibus,deiectionem quis molietur, ſi intinctum eo tomentum,aut fimbriam ſedi ſubijciat. Priuatim taurino anginæ cum melle perunguntur: ſedis vlcera ſanat, & ad cicatricem vſque perducit. Idem auribus fractis,& purulentis cum muliebri lacte,aut caprino inſtillatum, medetur: & ſibilo earundem ex porri ſucco. Admiſceri inſueuit vulnerarijs emplaſtris, & circumlinitionibus,quę contra venenata parantur: phagedænicis vlceribus,colis,& ſcroti doloribus ex melle prodeſt: lepras, furfures cum nitro,& terra cimolia quàm optimè purgat. Ouillum, & vrſinum contra eadem pollent,verùm inefficacius hæc prçſtant. Vrſinum eclegmate comitiales adiuuat. Fel teſtudinum anginis, & in ore infantium nomis, prodeſt: naribus inditum comitiales erigit. Sylueſtrium caprarum felle peculiariter peruncti luſcioſi ſanantur. Hircinum idem obit munus: thymia abolet,& luxuriantes elephanticorum extuberationes illitu reprimit. Suillum autem contra aurium vlcera, reliquaque omnia magno uſu aſſumitur.

Qvanvis de fellis reponendi ratione, atq; etiam de eius uiribus abunde ſcripſerit Dioſcorides; *non tamen ob hoc prætermittenda exiſtimaui nonnulla, quæ à* Galeno *libro x. ſimplicium medicamentorum de fellis facultatibus ſcitè memoriæ ſunt commendata. Eſt igitur fel (autore* Galeno*) ſuccorum, qui in quoque ſunt animalium, calidißimum. Itaq; ſicuti ſanguinem,& carnes dißimiliter temperata obtinent animalia, eadem ratione & fel. Quocirca calidißimorum fel, aliorum quoq; animalium fel excellere neceſſe eſt: & quæ illis minus ſunt calida, proportione & hunc humorem illis ineſſe minus calidum,quantò ſcilicet & in alijs ſunt inferiora. Cæterùm hæ differentiæ habentur non modò pro diuerſo animalium genere, quòd hæc magis,illa uerò minus calida ſint; uerùm etiam pro diuerſo eiuſdem generis animalium temperamento, ac etiam irritamento. Quandoquidem fel tauri interfecti, qui funibus adalligatus, uiolenterq́; diu tractus,& curſu, & canum latratu defatigatus, & ſitim, famemq́;, & multum laborem perpeſſus fuerit, ab eius felle plurimùm differre inuenietur tum ſubſtantia, tum colore, tum facultate, qui in paſcuis lætus, liberq́; uitam deſidem, ac quietam duxerit. Nam defatigati, ac uexati animalis fel ſubſtantia craßius erit, colore nigrius, aut uiridius, aut magis cæruleum, magisq́; æruginiſimile: ob idq́; etiam longè calidius erit, quàm alterius,qui in pace, & otio degerit. Ideoq́; fel animalium quantò tenuius eſt, ac colore conſtat dilutiore, tantò minus ſpißioribus & magis colore ſaturatis excalfacit.* Fellis uires ex Galeno.

Gignitur in bubulo felle lapis quidam nonnunquam oui magnitudine, croceo colore, facileq́; friabilis, cuius Dioſcoridem, & Galenum *meminiſſe non reperio. Hic (ut pleriq; perhibent autores) potus, ueſicæ calculos comminuit. Naribus inditus uiſum mirificè acuit, & aquam in oculos fluentem inhibet. Tritus lentis quantitate, & betæ ſucco commixtus, & in erinis naribus attractus, comitialibus ſubuenit. Non deſunt etiam qui idem magno ſucceſſu ex uino exhibeant potandum felle ſuffuſis. Denique auratæ, lupi piſcis, perdicis, & galli gallinacei felle mirificè delectantur in coitu fœminæ, ſi uiri penis eo perungatur.* Fellis bubuli lapis, & eius uires.

Αἷμα. SANGVIS. CAP. LXXII.

Sangvis anſeris, anatis, & hœdi, utiliſsimè in antidota miſcentur. Palumbi autem, turturis, & columbæ, necnon perdicis, oculis cruore ſuffuſis, & recentibus eorum vulneribus, luſcioſisque illinuntur. Peculiariter columbæ ſanguis, cruorem membranis cerebri erumpentem inhibet. Hirci, capræ, cerui, & leporis ſanguis inaſſatus ſartaginé, dyſenterias, & cœliacorum profluuia ſiſtit: in vino potus contra toxica efficax eſt. Leporinus ſanguis ita ut tepet illitus, uitia cutis in facie, lentiginesque emaculat. Caninus commodè ab his bibitur, quos efferata in rabiem beſtia momorderit: contra epotum toxicum auxilio eſt. Teſtudinis terreſtris ſanguinem epotum tradunt prodeſſe comitialibus. Marinæ autem teſtudinis cum vino, & leporis coagulo, cuminoque contra ſerpentium morſus, & hauſta rubetæ uenena conuenienter bibitur. Taurinus cum polenta illitus,duritias diſcutit, emollitq;. Sanguis equarum, quæ admiſſuram expertæ ſunt, in medicamenta additur,quæ erodunt,ſeptica vocant. Sanguine chamæleonis genarum palpebras euelli creditum eſt. Hoc idem viridium ranarum ſanguine præſtatur. Menſtruus ſanguis fœminarum,circumlitu conceptum inhibere exiſtimatur: aut ſi omnino mulier menſtrua ſupergrediatur. leuat podagræ dolores, & ignem ſacrum illitus.

Sanguinis cõſideratio.

Vana ſanguinis experimẽta.

D I S S E R E N S *de ſanguine Galenus,ſtatim initio libri* x. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus,etſi minimè eat inficias,quin animalium ſanguini aliquid inſit,quod medicamentorum uſui rectè competat,ut* Dioſcorides, & *pleriq; alij,qui de eius uiribus ſcripſerunt, liquidò affirmarunt: declarat tamen, multa de ſanguinis uiribus à ſcriptoribus eſſe prodita,quæ facto periculo fabuloſa potius,& uana reperiuntur,quàm uera. Siquidem,ut idem refert Galenus, falſum ſanè eſſe omnibus in confeſſo eſt, quòd epotus noctuæ ſanguis difficulter ſpirantes ſanitati reſtituat. Veſpertilionum uerò perunctis uirginum mammis,eas extuberare non ſinat: piloſq; renaſci inhibeat, ijs partibus illitus, unde recenter ipſi euulſi fuerint.* Falſum *ſimiliter eſſe aſſerit,comitiales ebibito agni ſanguine curari: piloſq; è palpebris euulſos renaſci prohiberi uiridium ranarum cruore. Quibus facilè conijcere poſſumus, hoc in loco* Dioſcoridis *codicem librariorum fortaſſe culpa mendoſum eſſe. Quippe quòd ibi legatur, oculorum palpebras ranarum uiridium ſanguine depilari, cùm potius* Galeni *teſtimonio (etſi ſententiam hanc non approbet) euulſi in palpebris pili harum ſanguine renaſci prohibeãtur. Quin & aliud huic capiti mendum ſubeſſe uidetur: quod hic ea,quæ de admiſſariorum equorum ſanguine prodidit* Galenus, *de equarum ſanguine, quæ admiſſuram expertæ ſunt, legantur. Niſi fortè interpretum uitium ſit, qui ſexum in* Dioſcoride *perperàm mutarint. Præterea inquit* Galenus. *Tametſi non deſint, qui turturis,uel columbæ ſanguinem præferãt in perforata caluaria, ubi roſaceo melius inuenire nihil poßis: nonnulli uerò laudibus extollant gallorum, gallinarumq; ſanguinem ad ſanguinis fluorem è cerebri membranis: crocodili uerò terreſtris ad roborandam oculorum aciem: admiſſariorum equorum,quòd ſepticus ſit,ad exulcerandam ubiq; cutim: domeſticorumq; murium ad* ἀκροχορδόνας *Græcis uocatas; id tamen nunquam experiri uolui. Metuebam enim (inquit) ne curioſus,uel ſtolidus uiderer, ſi tantis,tamq; probatis remedijs ſemel præteritis conſiderem, ſanguinem horũ animalium illis plus poſſe præſtare. Quòd ſi quis hæc experiri uolet,certò ſcio, damnabit non modò, qui talia ſcripſerunt, ſed & ſe deluſum facto periculo reperiet. Taurinus autem ſanguis epotus antea quàm concreſcat, inter deleteria recenſetur medicamenta,quòd haurientem protinus ſtrangulet, ut ſexto uolumine diffuſius dicetur.*

Ἀπόπατος. FIMVM. CAP. LXXIII.

A R M E N T A R I A E bouis fimum, ſi recens admoueatur, vulnerum inflammationes mitigat: folijs autem inuoluitur,& calfactum cinere feruenti ſuperponitur. coxendicis cruciatus fotu compeſcit: illitum ex aceto duritias,panos, & ſtrumas diſcutit. Priuatim ſuffitu fimi, quod à maſculo boue redditum eſt,procidentes vuluæ reprimuntur: accenſi nidore culices abiguntur. Fimum caprarum, præſertim in montibus degentium, potum in vino, regium morbum emendat: mẽſes cit cum odoramentis hauſtum, & partus euocat. Tritum in farinam, & impoſitum lanis cum thure, fœminarum profluuia ſiſtit, cæteroſque ſanguinis impetus ex aceto cohibet. Medetur alopecijs exuſtum,& cum aceto,aut oxymelite illitum: cum axungia verò impoſitum his, qui podagra tentantur,auxilio eſt. Caprillum in aceto decoctum imponitur ſerpentium morſibus, vlceribus quæ ſerpunt, igni ſacro, & parotidibus. Vtilem iſchiadici vſtionem hunc in modum accipiunt. In eo interſtitio, vbi pollex brachiali committitur, caua veluti lacuna ſubſidet,in qua lana oleo imbuta ſubſternitur,deinde ſigillatim feruentes ſtercoris caprini pillulę imponuntur, dum vapor per brachium ad coxam ſentiatur peruenire, & coxendicis dolorem mitigare. aduſtio id genus Arabica appellatur. Ouillum ex aceto illitum ſanat epinyctidas,clauos, penſiles verrucas, thymos, & ambuſta igni,roſaceo cerato exceptum. Fimum ſuis ſylueſtris aridum, in aqua,aut vino potum,reiectiones ſanguinis ſiſtit: vetuſtum lateris dolorem mulcet: ad rupta, & conuulſa ex aceto bibitur: luxatis cum cerato roſaceo medetur. Tam aſinorum, quàm equorum fimum, ſiue crudum, ſiue crematum,addito aceto, ſanguinis eruptiones cohibet. Armentarij,qui herba paſcitur, ſiccum fimum liquatum in vino,mox potum,contra ſcorpionum ictus magnopere auxiliatur. Columbinum vehementius & excalfacit, & vrit: cum hordeacea farina mixtum, ſtrumas ex aceto diſcutit: carbunculos emarginat, tritum cum melle,lini ſemine & oleo: ambuſtis igni medetur. Gallinaceum verò omnia eadem, ſed inefficacius præſtat: priuatim tamen contra venena fungorum, & coli cruciatus ex aceto,aut vino bibitur. Ciconiæ fimum,ſi ex aqua hauriatur, comitialibus prodeſſe credunt. Vulturini fimi nidore partus excuti produntur. Murinum detritum cum aceto, & illitum, alopecijs medetur: cum thure,& mulſo calculos expellit: ſubditæ infantibus muſcerdæ, alui deiectionem promouent. Caninum, quod flagrantiſsimo canis ſydere fuerit exceptum, cum vino,aut aqua potũ,ſiſtit aluum. Humanum ſtercus illitum,vulnera ab inflammatione vindicat,& obiter intumeſcere non patitur: ſed ea ſtatim glutinat. ſicco ex melle anginę perungi cõmodiſsimè traduntur. Terreſtris crocodili fimum, crocodileam vocant, quæ mulieribus colorem nutrit in facie, nitoremque ſeruat. Optima eſt candidiſsima,& friabilis,amyli modo,minimè ponderoſa,in humore ſtatim eliqueſcens: quę cùm teritur,fermenti acorem quadámtenus refert. Adulterant eam ſturnorum fimo,quos captos oryza paſcunt, ipſumque non diſsimile vendunt. Alij amylum,aut cimoliam miſcent, & adſcito anchuſæ colore per rarum cribrum paulatim exprimunt,vt ſe contrahat in vermiculorum ſpeciem: qui ſiccati pro crocodilea væneunt. Inter omnes conuenire inuenio,humanum ſtercus,caninumque gutturi impoſitum,anginis auxiliari.

S T E R C V S,

Stercoris uires ex Gal.

STERCVS, ut poſteritatis memoriæ prodidit Galenus libro x. ſimplicium medicamentorum, uim habet uel maximè digerentem. Verùm humanum ob fœtorem abominandum eſt. At bubulum, caprinum, crocodilorum terreſtrium, & canum, ubi oſsibus duntaxat ueſcuntur, neq; grauiter olet, & multa experientia non tantùm nobis; ſed & alijs medicis me natu maioribus comprobatum eſt. Siquidem Aſclepiades, cui cognomentum erat Pharmaceωn, & alia omnia compoſita medicamenta collegit, ut multos impleret libros, & ſtercore ad multos ſæpe affectus utitur, non modò medicamentis, quæ foris imponuntur commiſcens; ſed ijs quoq;, quæ intrò in os ſumuntur.

Humani ſtercoris experimentum.

Cæterùm humani ſtercoris hoc habeo experimentum. Aſsiduè quidam à phlegmonis ad fauces exiſtentibus uexabatur, adeò uehementer, ut ſuffocationis ſubiret periculum, & ſanè ob hoc periculum uenam ſecare cogebatur. In hunc cùm fortè quis incidiſſet, pollicitus eſt ſe præbiturum medicamenti experimentum, & ſe uocari, ſi quando rurſus aliqua in parte gutturis emicuiſſet phlegmone, ante ſanguinis miſsionem præcepit. Itaq; uocatus, medicamento illitò, ſtatim hominem curauit. Vt autem iterum profecit, non in ipſo tantùm; ſed & in alijs, qui ſimiliter erant affecti, rogabat is, qui aſsiduò ſuffocari periclitabatur, data mercede, ut ſe medicamentum illud doceret. Erat enim ille & locuples, & in pecuniæ ſumptu liberalis. Porrò ubi conuentum eſſet de pretio, is qui uendebat ſcripturam: Hoc medicamentum, inquit, per antipatheian quandam utilitatem obtinet. Eſſe autem eam antipatheian, ut qui curatur neſciat, unde conficiatur. Iuſſit itaq; alium daret, qui pro ipſo diſceret, quiq; iureiurando reciperet, ſeſe nulli eius medicamenti facturum copiam, priuſquàm ipſe, qui dediſſet, foret defunctus. Itaq; à morte eius, qui indicarat, non tantùm ille qui didicerat, ſuum hominem; ſed & alios ſanabat: & mihi ne petenti quidem medicamenti exemplum uolens ac lubens obtulit. Erat autem ſtercus pueri ſiccum, cum melle Attico ad læuorem tritum. Victitabat autem puer, cuius ſtercus accepturus erat, ut ipſe qui medicamentum dederat oſtendit, lupinis, illis uidelicet, qui ex more edi ſolent cum pane bene cocto in clibano, modicum ſalem, & fermentum habente. Præbebat autem bibendum uinum uetus: atq; hæc omnia mediocri in quantitate, modò ut perfectè ea puer poſſet concoquere. Itaq; cùm primo die eo uictu eſſet uſus, poſtero tamen die nondum ſtercus capiebat, ſed in eo quoq; die rurſum eodē alebat uictu, ac tertio demum excretum ſumebat: ac poſtea areſacto utebatur, ſimiliter ut ſtercore canino, ut antè dictum eſt. Dicebat autem illum, qui docuerat, fugitantem alios cibos ob fœtorem, prætuliſſe lupinos: ſeſe uerò experimenti gratia, carnes gallinaceas, aut perdicum ex aqua, aut tenui iure bene coctas perſæpe exhibuiſſe, & medicamentum nihilo minus operatum. Atq; ego ſanè hæc tibi de humano ſtercore narrare poſſum. hæc Galenus.

Aqua, & oleū ex humano ſtercore.

Cæterùm fit ex humano ſtercore uitreis organis aqua, præſertimq; ex eo, quod homo rufus excreuerit, quæ cuniculoſis, exedentibus, ſinuoſis, & contumacibus ulceribus mirificè opem præſtat. Delet & oculorum argemas, ac nubeculas. Quinetiam carcinomata ſanat exterius adhibita. Intus uerò ſumpta comitiales iuuat: lapidem in renibus, & ueſica comminuit: aqua intercute laborantibus prodeſt: item & ijs, auxiliatur, qui non modò à cano rabido demorſi ſunt; ſed etiam ab omnibus alijs animalibus icti, quæ uenenum eiaculantur. Porrò oleū, quod poſt eius ſtillatitiam aquam ab organo emanare ſolet, carcinomata, ſinus, aliaq; ulcera, quæ Græcis cacoëthe dicuntur, etiam ualentius ſanat.

Bubuli ſter. uires ex Gal.

Bubulum deinde ſtercus (ut idem Galenus citato loco ſcriptum reliquit) exiccantis, attrahentisq; et ipſum eſt facultatis, ut palàm facit, dum apum ueſparumq; morſus iuuat. Atq; hæc ut à proprietate ſubſtantiæ totius iuuentur, fieri poteſt. Cæterùm humidum illud uere collectum, cùm boues herbas depaſcuntur, impoſitum ruſticorum phlegmonas diſcutit, & aqua intercute laborantes iuuat. Scire tamē oportet, omnia id genus medicamenta duris agreſtium hominum corporibus aptari, nempe foſſorum, & meſsorum, & qui opus obeunt adeò ualidum. Quæ & ad eorum ſcirrhoſos tumores aceto in cataplaſmatis formam compoſita illinuntur.

Caprini ſter. uires ex Gal.

Caprinum præterea digerentis, et acris eſt facultatis, adeò ut in duratis ſcirrhorum in modum tumoribus congruat, nec tantùm lienis, ad quos creberrimè medici non pauci huiuſmodi ſtercora applicant; ſed etiam aliarū partium. Siquidem ego (inquit Galenus) eo uſus ſum ad genu tumorem habens inueteratum, & ægrè ſolubilem, iuſſo fieri cataplaſmate ex farina hordeacea per oxycratum, indito uidelicet hoc ſtercore, & mirificè homo ille fuit adiutus. Erat autem ruſticus, in quo id factum eſt. Et iam etiam alius ruſticus, cùm ſic uſus eſſet, non tantùm in genu; ſed etiam alijs in partibus ad tumores ſimiles, perinde adiutus eſt. Nam acrius eſt medicamentum, quàm ut mulieres urbanas, aut pueros, aut omnino qui molli ſunt carne, ſanare poſsit. Quin & ad aquam intercutem, & ad ſplenicos uariè caprino ſtercore utimur. Sed & uſtū tenuiorum quidem partium, uerùm haud manifeſtò redditur acrius. Quamobrem ſanè ad alopecias cōgruit, & omnia adeò quæ extergentia medicamenta deſiderant, ut lepras, pſoras, lichenas, & hoc genus alia. Miſcetur & digerentibus cataplaſmatis, qualia ſunt quæ accommodantur ad parotidas, & bubonas diuturniores. Eſt enim uis eius cuiuſque etiam uſti, abſterſoria, & digerens, nec eam paruam habet digerendi potentiam. Nam medicus quiſpiam ex ijs, qui in agris, & uicis medicinam exercent, utebatur eo ex aceto ad uiperarum morſus, & multò ſanè etiam magis aliarum beſtiarum, ac profectò ex ijs complures ſeruauit. Et hic ipſe quoq; medicus arquatis potandas ipſas σπυράθους, hoc eſt, pilulas caprinas ex uino præbuit, & ad profluuium muliebre cum thure appoſuit. Quæ omnia ſanè optimus medicus ignorare nō debet. cæterùm potiora eligere potiſsimùm ad urbanos, & honoratos, alicuiusq; exiſtimationis uiros: in quibus equidem ego tali nunquam ſum uſus medicamine, cùm multò meliorum ſuppeteret copia. Attamen exiſtit nonnunquam talium uſus, aut in itinere, aut in uenatione, aut ruſticatione, cùm ſcilicet meliorum nihil adfuerit, aut homo ruſticus perinde fuerit carnes duræ, ac aſinus. Nam eiuſmodi multos in agris reperias dignos, qui bibant ſpyrathos.

Canini ſtercoris uires.

Cæterùm è canibus oſſa comedentibus ſtercus, præterquàm quòd cæteris tum præſtantius, tum candidius habeatur, fiſtula gutturi inſufflatum anginam curat: ſicuti & dyſenteriam ex lacte caprino hauſtum, in quo prius igniti calculi fuerint extincti, aut ignitum ferrum, quod Græci ςόμωμα uocant. Quinetiam periodicas, circularésue fugat febres, ſi cochlearis menſura in acceſſu ex uino præbeatur bibendum inſcio patiente. Prodeſt & malignis ulceribus inſperſum, uel emplaſtris ad id facientibus commixtum.

Lupini ſter. uires ex Gal.

Pollet etiam ſuis uiribus Lupinum: idcirco id magnis laudibus

dibus extulit Galenus citato loco, ſic inquiens. Lupinum ſtercus quidam colicis potandum dabat, non tantùm in ipſis paroxyſmis; ſed etiam in interuallis, ſi quidem phlegmone uacarent. Quorum ego quoſdam uidi non amplius hoc affectu correptos, & correptos non amplius id grauiter paſſos, ſed nec poſt paucum temporis. Accipiebat autem ille albius potius luporum ſtercus, quale ubi oſſa ederint, ſolent excernere. Verùm illud etiam in eo mirabar, quòd uel ſuſpēſum euidenter ſæpenumero iuuiſſet. Itaq; hic ſtercus capiebat, quod non decidiſſet in terram: id quod non erat inuentu difficile. Ea enim eſt luporum natura, quæ canum, ut ſuſpenſo altero poſteriorum crurum, & meiant, & cacēt in eminenti quopiam loco ex terra. Itaq; in ſpinis ſæpe æſtate ſtercus lupinū reperitur, & fruticibus, uepribus, herbiſq; procerioribus. Inuenitur porrò in ſtercore illorum & nonnihil oſſium deuorati animalis, quod ut effugit commanſionem, ita & concoctionem: quod & ipſum contundens, ac conterens, bibendum præbuit colicis: ac ſi homo eſſet puritatis amans, miſcebat & ſalis quippiam, aut piperis, aut quippiam eiuſmodi. Vt plurimùm autem ex uino albo conſiſtentiæ tenuis bibendum præbebat: interim uerò etiam ex aqua. Hoc ergo ſtercoris, quod patientibus ilibus applicandum eſſet, iubebat ſuſpendi uinculo confecto ex lana non cuiuslibet ouis, uerùm multò præſtabat eam eſſe ouis à lupo laniatæ, unde quod ad hunc uſum accommodaretur, eſſet conficiendum. Quòd ſi talis non adeſſet lana, ex pelle ceruina, & lorum quod cingeret ilia, & in quo ſtercus contineretur, parari præcipiebat. At nos ollulam ad magnitudinem maximæ fabæ confecimus, quam experiundi gratia indito ſtercore quibuſdam ſuſpendimus, nec potuimus non mirari, cùm plurimos ipſorum uideremus adiutos: cæterùm ad ollulam duas ceu aures affiximus, per quas lorum tranſmitti poſſet.

Ciconiæ ſtercus.

Quòd autem ciconiæ fimum comitiales iuuet, planè refellit Galenus, aſſerens eos eſſe redarguendos, qui talia ſcripſerunt. De ouillo, columbino, gallinaceo, murino, & crocodilino, cùm ſatis ſuperq; diſſeruerit Dioſcorides, nec plura à Galeno, & alijs deſcripta repererim, quæ medicinæ magis competere poſſint, non eſt quid amplius addendum exiſtimem. Veruntamen animaduertendum eſt, quòd, quemadmodum etiam de animalium fellibus diximus, ſtercora ipſa inter ſe plurimùm differunt temperamenti, & uictus animalis ratione. Quippe quòd alterum ſit altero plus, minusúe calidum, pro animalium diuerſorum generum temperie, aut pro alimentorum temperamento in eiuſdem ſpeciei animalibus.

Οὖρον. VRINA. CAP. LXXIIII.

HVMANAM vrinam ſuam cuique bibere, contra viperæ morſus, ac venena, incipientemq́ue aquam inter cutem proderit: ſcorpionis, viperæ marinorum, draconiſq́ue morſus, ea conuenientiſsimè fouentur. Canina ad perfundendos canis morſus idonea eſt: pruritus, & lepras nitro addito expurgat. Sed vetus ulcera capitis manantia, furfures, pſoras, & feruidas eruptiones, multò magis abſtergit: nomas, & præcipuè genitalium, cohibet: auribus infuſa manans pus ſupprimit: decoctaque in calyce mali punici, earum vermiculos abigit. Pueri impubis reſorpta vrina, orthopnoicis auxiliatur: decocta in æreo uaſe cum melle emendat cicatrices, argema, caligineſq́ue. ex ea, & cupro idoneum auri ferrumen conficiunt. Quod in vrina ſubſidit, illitu ignem ſacrum mitigat: feruefactum cum cyprino, inditumq́ue, vuluæ dolores mulcet, ſtrangulatus leuat, genas deterget, oculorum cicatrices expurgat. Taurina ſi cum myrrha inſtilletur, aurium dolores lenit. Aprina viribus eiſdem prædita eſt: priuatim comminuit veſicæ calculos, & potu expellit. Caprina ad aquam quæ cutem ſubijt, cum nardi ſpica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur, urinamq́ue per aluum extrahit: aurium doloribus inſtillata medetur. Aſinina traditur renū vitijs mederi. Lyncis vrinam, quam lyncurium appellant, ſimulac excernitur, glaciari coireúe in calculi duritiam, vulgo creditum eſt. quare quod de ea proditum eſt, vanum eſſe conuincitur. Eſt enim quod à nōnullis vocatur ſuccinum pterygophoron, ideo dictum, quòd pennas ad ſe alliciat. Id potum ex aqua ſtomacho, aluoq́ue fluxione laboranti conuenit.

Vrinarū facultates ex Gal.

VRINAE omnes quidem, ut ſcriptis tradidit Galenus lib. x. ſimplicium medicamentorum, facultate ſunt calidæ: ſed plus tamen animalium calidorum, minus autem frigidorum. At urina hominis omnium propè aliarum urinarum eſt imbecillima, exceptis porcis domeſticis, quibus exempti ſunt teſtes. Nam illorum ſimilis eſt totius corporis temperatura temperiei hominum, & urina ſimiliter debilis. Verùm montanorum aprorum ualida eſt, ut etiam ex odore apparet, qui utique acerrimus eſt.

Vrina apri.

Hac utuntur Hetruſci ad puerorum uermes, oleum ſuo in utriculo urinæ admiſcentes, & in fumo tandiu ſuſpendentes, donec craſſeſcat ad mellis ſpiſsitudinem: deinde illud diligenter aſſeruāt, eoq́; puerorum nares, tempora, & umbilicum inungunt magno ſanè ſucceſſu: nam & ego ſæpe periculum feci. Sed quanuis Dioſcorides complurium urinarum uires deſcripſerit, ut quas uarijs, ac diuerſis morbis utiles eſſe exiſtimauerit;

Vrinæ medicinas cōtempſit Galenus.

Galenus tamen urinarum medicamenta paruipendiſſe uidetur. Quippe qui crediderit (quemadmodum & de ſanguinibus diſſerens inquit) cùm parata reperiantur ualentiora medicamenta, ac experimento comprobata, ijs præcipuè morbis congruentia, quibus urinam conferre nonnulli autumant, earum medicinas ad curioſos ſuperſtitioſoſq́; ſpectare magis, quàm ad peritos medicos, qui hæc nauſeoſa, incertaq́; remedia nunquam probatis, expertiſq́; præponunt. Quòd autem puerorum urina ægrè ſpirantibus conferat (ut Dioſcorides autor eſt) minimè probat Galenus, cùm loco citato inquit. Vrinam pueri orthopnœæ uocatæ gratia ebibere neceſſarium non eſt, cùm ſint & alia medicamenta, quæ huic medeantur affectui. Quin cùm bibiſſet quidam, affectu liberatus non eſt, ut non eximium quid præter alia poſſideat.

Chryſocolla factitia.

Chryſocollæ conficiendæ rationem, quam fieri ex puerorum urina prodidit Dioſcorides, quamq́; ſeplaſiarij, & aurifices uulgò Borrace nominant, duobus in locis ſcriptam reliquit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum,

dicamentorum, ubi de ea ſpeciatim egit, & lib.x.eorundem de urinis differens. Et quanuis (ut libro quinto dicetur) legitima, probataq́; chryſocolla foßitia habeatur; fit tamen artificio ex pueri urina in ardentißimis ſolis caloribus æreo mortario, atq; etiam piſtillo æreo tandiu circumacta, donec mellis ſpißitudinē aſſequatur. Præfertur, quæ hoc modo parata ſit, ad contumacia ulcera ſananda, exedentiaq́; coërcenda. Illud profectò uanum, ac fabuloſum eſſe manifeſtè deprehenditur (ut hic Dioſcorides ſcribit, & nos eum ſecuti ſuperiori libro in ſuccini mentione oſtēdimus) quòd urina lyncis, ſimulac excernitur, duretur, coëátue in lapidem illum, quem Lyncurium uocant. Quippe quòd is inter ſuccini genera ab omnibus fide dignis autoribus recenſeatur, quòd ſuæ proprietate naturæ pennas ad ſe trahat, quemadmodum & cætera ſuccini genera paleas, feſtucas, ac leuißima quæq; alliciunt. Quantum uerò à legitimo lyncurio uulgaris ille lapillus differat, qui officinis lapis lyncis appellatur, & cuius eſt uſus apud ſeplaſiarios, & medicos, qui ſimplicium medicamentorum ſcientiam negligunt, ij dijudicent, qui ſimplicium hiſtorias, & facultates optimè norunt. Quandoquidem is, quem pro fabuloſo lapide lyncis uenditant impoſtores, lyncurium ſuccini genus haudquaquam eſt, nec alius quiuis lapis ei uiribus reſpondens, nec ſi quidem urinam cieat, & renum, ueſicæq́; calculos comminuat, ut ſeplaſiariorum, & medicorum uulgus opinatur: qui parum Dioſcoridis, aliorumq́; in re medica bonorum autorum familiaritatem curant. Sed hactenus de urinis, & lyncurio. Reſtat modò, ut etiam de Saliua aliquid in medium afferamus. Itaq; cùm eius non meminerit his libris Dioſcorides, poßitq́; nonnullis humani corporis morbis opitulari, ea de eius uiribus, & facultatibus hic referam, quæ à Galeno libro decimo ſimplicium memoriæ produntur his uerbis.

Vana de lyncurio opinio.

Sielon, ſiue ſialon, ſiue ptyelon appellare libet, nihil intereſt. Verùm id ſciendum eſt, uim eius eſſe differentem, tum in animalium ſpeciebus, tum in eorum unoquoq; ſano, aut ægroto, ieiuno, aut ſitibundo, aut cibo, potuq́; ſumpto. Etenim ut urina, & bilis, & ſudor; ſic etiam ſaliua ſumpto quidem cibo imbecilla eſt: ualida & acris eorum, qui ingenti aut inedia, aut ſiti premuntur. In medio utriuſq; eſt eorum, qui probè cōcoxere quidem, nondum tamen cibum potúmue ingeſſerunt. Hac ergo ſaliua nutrices puerorum lichenas curant, paruum uidelicet digitum rigantes, ac deinde cutē affectam confricantes. Idq́; faciunt ſubinde, tanto ſcilicet interuallo, dum ſaliuæ uires in lichene perdurent, ac nondum ſint extinctæ. Sed & triticum mandentes ruſtici non pauci furunculis imponunt. Nam celeriter eos & digerit, & concoquit: cùm ſi macerarent aqua, non æquè prodeſſet. Ex quo liquet, ſaliuam ipſam auxilij robur adferre. Atque corporibus mollibus, & puerorum, panem, non triticum imponunt ore commanſum. Porrò omnia ſic commanſa digerunt, & ſugillata, cæteraq́; ecchymomata, maximè ubi panis ſimul cum pauco radiculæ fuerit commanſus. Porrò tota ſubſtantia uel maximè aduerſa eſt ſaliua beſtijs hominem interficientibus, ceu alicubi etiam Nicander poëta refert. Pollicitus autem mihi quidam incantationem ſeſe oſtenſurum, quæ ſcorpios interficeret: ubi illā ſemel dixiſſet, in ſcorpium expuit: inde rurſum eam obmurmurans iterum ſcorpium conſpuit: ac ubi tertiò dixiſſet, atq; expuiſſet, mortuus eſt ſcorpius. At poſtea ego abſq; incantatione à ſola ſaliua morientem uidi ſcorpium, idq́; celeriter paſſum à ſaliua eſurientium, aut ſitientium: tardè autem ab illis, qui cibo, potuq́; fuerant impleti: in alijs autem proportione.

Saliuæ uires ex Galeno.

Μέλι. MEL. CAP. LXXV.

PRINCIPEM locum obtinet mel, quod Atticæ regionis eſt, præcipuè ex Hymetto, mox Cycladibus inſulis, & è Sicilia, cognomine hyblæum. Magis probatur dulcius & acre, odoratius, ſubflauum, nec humectum, graue, & minimè fluxum, quod ob ſequacem lentitiam non facilè abrumpitur, tractumq́ue reſilit in digitos. Mel abſtergendi vim habet: ora venarum aperit, humores euocat. qua ratione in ſordida vlcera, ſinusq́ue, commodiſsimè infunditur. Decoctum, atque impoſitum, abſcedentem carnem glutinat: medetur impetigini coctum cum liquido alumine, & illitum: item aurium ſonitui, & dolori cum foſsili ſale trito, tepidum inſtillatur: lendes, & fœda capitis animalia illitum necat: nudam glandem recutitis operit, præſertim quæ circuncifione aperta non eſt, ſi melle præputium à balineo triginta diebus emolliatur: oculorum caliginē diſcutit: faucibus, tonſillis, anginæ collutum, gargarizatúmue medetur: vrinam ciet: auxiliatur tuſsi, & à ſerpente percuſsis: contra hauſtum meconium, cum roſaceo calidum aſſumitur: aduerſus venena fungorū, & rabioſi canis morſus linctum, aut potum proficit. crudum tamen aluum inflat, tuſsim laceſsit, & ea de re deſpumati vſus aptior eſt. Primatum tenet in mellis genere vernū, deinde æſtiuum: hybernum verò, vtpote quod craſsius conſtet, deterrimum reputatur, ceragini faciundæ idoneum. Quod in Sardinia gignitur mel, amarum eſt: quoniam apes inibi abſinthio veſcantur. quo vitia cutis in facie, & maculæ aptiſsimè perunguntur. Heracliæ in Ponto quibuſdam anni temporibus, propria quorundam florum dote, mel conflatur: quod qui edêre, mente abalienantur, ac ſudore diffluunt. Remedio ſunt eſitata ruta, & ſalſamenta, aut epotum mulſum, reſumpta, quoties vomitione reijciuntur. Acre autem eſt, & olfactu ſternutamenta mouet. Quod cum coſto illitum, fœminarum cutem emendat, & cum ſale ſugillationes rapit. Eſt & aliud concreti mellis genus, quod ſaccharon nominatur. In India verò, & felici Arabia in arundinibus inuenitur. ſalis modo coactum eſt, dentibus, vt ſal, fragile: aluo idoneum, & ſtomacho vtile, ſi aqua dilutum bibatur: vexatę veſicæ, renibusq́ue auxiliatur. Illitum ea diſcutit, quæ tenebras oculorum pupillis offundunt.

Mellis conſideratio.

MEL, *quod apes colligunt, omnibusq; uulgariſſimum eſt* (*autore* Galeno *libro* III. *de alimentorum facultatibus*) *oritur in plantarum folijs: earumq; neq; ſuccus, neq; fructus, neq; pars, ullo pacto dici poteſt, ſed eiuſdem cum rore generis eſt: non tamen aſsiduè, nec copioſè, ut ille, prouenit: repertumq; eſt aliquando æſtate ſuper arborum, ac fruticum, herbarumq; folia mel quàm plurimùm, adeò ut agricolæ uelut ludentes canerent,* Iupiter *melle pluit.* *Cui ſubſcribens* Plinius *libro* XI. *cap.* XII. *ſic inquit. Mel ex aëre uenit, & maximè ſiderum exortu, fitq; præcipuè ipſo ſirio explendente, nec omnino prius uergiliarum exortu ſublucanis temporibus. Itaq; cum prima aurora arborum folia melle roſcida inueniuntur. At ſi qui matutino ſub dio fuere, unctas liquore ueſtes, capillumq; concretum ſentiūt. Siue ille eſt cœli ſudor, ſiue quædam ſiderum ſaliua, ſiue purgantis ſe aëris ſuccus, utinam eſſet & purus, ac liquidus, & ſuæ naturæ, qualis defluit primò.* N*unc uerò è tanta cadens altitudine, multumq; dum uenit ſordeſcens, & obuio terræ halitu infectus.* P*ræterea à fronde, ac pabulis potus, & in uterculos congeſtus apum: ore enim uomunt.* A*d hæc ſucco florum corruptus, & alueis maceratus, totiesq; mutatus: magnam tamen cæleſtis naturæ uoluptatem affert.* I*bi optimus ſemper, ubi optimorum doliolis florum conditur.* A*tticæ regionis hic, & Siculæ* Hymetto, *&* Hybla *ab locis, mox* Calydna *inſula.* *Hactenus de melle* Plinius *citato loco.* V*erùm enimuero* (*ut idem autor eſt libro* XXI. *cap.* XIIII.) *Mel, quod in* Creta Carina *monte colligitur, muſcæ non attingunt, nec eo in monte eædem uſquam reperiuntur.*

Mel Heracleoticum.

Porrò uenenatum mel, quod in Heraclia Ponti *prouenit, cuius hic meminit* Dioſcorides, Plinius *quoque recenſuit libro antè citato, capite* XIII. *Subiunxitq; & alterum eodem in* Ponto *gigni gente* Sannorum, *quod ab inſania, quam gignit, Mænomenon uocant.* I*d exiſtimatur contrahi flore rhododendri, quo ſcatent ſyluæ.*

Mellis genera non roſcida.

Habentur præterea & alia mellis genera, quæ roſcida non ſunt, ſed ex plantis naſcuntur, ut illud, quod ex anacardijs fluere Arabes *ſcribunt, & inter* Græcos Strabo *Geographicorum decimoquinto ex arborum ſiliquis, quas arbores proferunt, denorum digitorum longitudine, mellis plenas, quod qui ederint, non facilè euadant.* Q*uinetiam refert* Pomponius Mella *tertio de ſitu orbis, tam pinguis alicubi, & tam feracis ſoli* Indiam *eſſe, ut in eo mella ex arborum frondibus defluant.* E*xprimitur etiámnum è uulgaribus ſiliquis, quæ* Græcis κεράτια *dicuntur, quo tam* Indi, *quàm qui* Trogloditicam Arabiam *incolunt, gingiberis radices recentes uiridesq; aſſeruant, ac etiámnum myrobalana omne genus.* Q*uod facilè conijcitur ex ijs, quæ ex* Alexandria Aegypti Venetias *quotannis comportantur.*

Sacchari conſideratio.

C*æterùm non deſunt inter recentiores medicos, qui diſputent, an Saccharum, quod ſub mellis genere ſcripſerunt ueteres, præſertim* Dioſcorides, *&* Galenus *in* India, *& felici* Arabia *naſci, idem cum noſtrate* Sacchar*o dici poſsit.* E*t quanuis pleriq; reperiantur, qui dubio procul exiſtiment, ac pro certo affirment, communis uſus ſaccharum, & quod ab antiquis deſcribitur, unum & idem eſſe, quòd ex eadem proueniant planta; tamen* Manardus Ferrarienſis, *&* Leonardus Fuchſius *ipſum ſecutus, maximam inter ea ponunt differentiam, omnino opinantes in alio arundinum genere concreuiſſe antiquorum ſaccharum, de quo inter mellis genera ſcripſere* Dioſcorides, *&* Galenus: *concreſcereq; ad hanc diem uſq; ex cæleſti rore, quemadmodum & id, quod mannam uocamus: non autem in ijs arundinibus, è quibus in aqua decoctis huiuſce ætatis ſaccharum in* Medera, Sicilia, Creta, Rhodo, *&* Cypro *inſulis, ac etiam in* Aegypto *exprimitur.*

Manardi, & Fuch. opinio reprobata.

Q*ua in re eos uiros alioqui doctiſsimos, planè hallucinatos crediderim, quòd nullo, ut puto, autorum probatorum teſtimonio ducti ſibi perſuaſerint, mannæ in modum ex rore concreſcere antiquorum ſaccharum ſolis ardore ſuper arundinum folia tam in* India, *quàm in felici* Arabia. Q*uippe quòd nuſquam repererim ſcripſiſſe* Dioſcoridem, Galenum, *nec ueterum, uel recentiorum quenquam, concreſcere ſaccharum in arundinum folijs ex rore ſolis feruore concreto, ſiue potius exiccato, quemadmodum in quibuſdam arborum frondibus manna per ſe concreſcit.* Q*uo fit, ut mihi refellenda uideatur eorum ſententia.* N*am ſi uerum illud eſſet, ut ipſi imaginantur, non modò non eſt credendum; ſed ne cogitandum quidem,* Dioſcoridem, *qui diligentiſsimè ſimpl. medicamentorum hiſtorias literis, memoriæq; mandauit, ſilentio præteriiſſe tam pulchrum, et admirabile, ſcituq; dignum naturæ opus in ſaccharo conficiendo.* N*ec minus id reticuiſſet* Galenus *naturæ operum maximus indagator, quemadmodum nec reticuit libro tertio de alimentorū facultatibus, aërei mellis hiſtoriam, quod nos mannam uocamus, quodq; ſua ætate in monte* Libano, *alijsq; locis ſuper arborum frondes repertum ſcribit.* Q*uamobrem magis ueritati conſonum uidetur, ut dicamus, nil aliud ueteribus*

ſaccharum

ſaccharum extitiſſe, quàm noſtratis ſacchari arundinum lacryma, ſeu liquor, qui nimia ſucci copia aperto in latere calamo, perinde ac gummi, exterius concreuerit. Huic noſtræ opinioni ſubſcribit Plinius lib. XII. cap. VIII. ſic inquiens. Saccharon & Arabia fert, ſed laudatius India. Eſt autem mel in arundinibus collectum gummium modo, candidum, dentibus fragile, ampliſſimum nucis auellanæ magnitudine. hæc Plinius. Ex quibus facile cognoſci poteſt, quòd non ex rore, ut mannæ euenit, coaleſceret antiquorum ſaccharum ſuper arundinum folia, ſed quòd fractis calamis earum internodijs cohæreret collacrymans, è quibus uulgare noſtrum conficitur. Quandoquidem hoc modo reſinæ, gummæq; omnes ſciſſo ſui arboris cortice emanant. Alia præterea huc accedit ratio, quæ (ut equidem arbitror) Manardi, ac Fuchſij ſententiæ prorſus aduerſatur. Nam quemadmodum in Apulia, & Calabria manna à ſole tacta dum arborum inhæret folijs, paruo temporis interuallo in auram euaneſcit (ut libro primo diximus in mannæ mentione) eadem ſanè ratione id ſaccharo eueniſſet, ſi ex rore (ut ipſi contendunt) concreſceret. Siquidem à ſole tactũ, rarefactumq; facilè diſilijſſet in auram, nec gummium modo concreuiſſet. Eoq; magis, quòd nuſquam legerim in Dioſcoride, nec Galeno, ſaccharum è folijs arundinum colligi, ſed in ipſis calamis concretum reperiri. Quod etiam teſtatur Strabo lib. XV. Geographiæ, ubi apertè ſcribit, in India arundinem mel ſine apibus gignere: non autem quòd ex rore in arundine fiat, ut quidam peruicax, ignarúſque medicus mecum contendere, atque etiam, ut ſuam mordicus teneret opinionem, Strabonis codicem corrumpere non eſt ueritus. Præterea cùm memoriæ prodiderint Dioſcorides, Galenus, & Plinius, antiquorum ſaccharum durum eſſe; ſalis modo coactum, album, dentibus fragile; ex his coniectare licet, è rore ſaccharum nequaquam fieri. Quippe quoniam manna, quæ eodem modo è rore concreſcit, ſal minimè refert, nec dentibus fragilis deprehenditur, ſed potius mandentibus tenax, & ceræ modo lenteſcens. Quare crediderim antiquis ſaccharum fuiſſe tenuiorem, ac præſtantiorem illius partem in arundinum ſacchariferarum medulla, quæ per internodiorum fiſſuras exiens ſolis calore concreuerat, ut & ſaccharum noſtrum calore ignis arte concreſcit, & addenſatur. Quod cùm accuratiſſimè perpendiſſent homines, liquoriſq; præſtantiam agnouiſſent, à natura edocti hoc arte ſe facturos exiſtimarunt. Neque id incaſſum attentaſſe uidentur. quandoquidem ſacchari integros calamos aſſumentes, minutimq; incidentes, ignis calore tandiu decoxerunt, donec uniuerſus liquor, abſumpta igni aqua, diu efferueſcens in ſaccharum ſalis modò in uaſis fundo concreuerit. Verùm etſi ſacchari arte facti nihil meminerint Dioſcorides, & Galenus; non deſunt tamen qui dicant, hoc etiam ante eos factum eſſe, Solini auctoritate freti, qui in Indiæ paluſtribus arundinem ita craſſam progigni ait, ut fiſſis internodijs lembi uice uectitet nauigantes, è cuius radicibus dulcem etiam exprimunt humorem ad mellis ſuauitatem. At qui liquorem hunc, qui ex harum cannarum radicibus elicitur, ſaccharum noſtri uſus fuiſſe exiſtimant, procul dubio falluntur. quòd Indi non modò ex decoctis cannarum; ſed aliarum quoque arborum radicibus ſibi potus parent, cùm illius cœli & ſoli clementia frequentiſſimæ ſint plantarum radices, quæ mellea dulcedine imbuuntur, ut Strabo teſtis eſt loco nuper citato, ubi ſic inquit. Nullus annus in India inuenitur utroque tempore ſine pluuia. Quapropter contingit annum feracem eſſe, cùm ſemper terra ſit fœcunda: fructus autem arboreos multos gigni, arborúmque radices, præſertim magnarum arundinum, & natura, & decoctione dulces eſſe, aqua à ſolibus tepefacta, tam cæleſti, quàm fluuiali. Adeò quòd ea, quæ apud alios & fructuum, & ſuccorum maturitas dicitur, apud illos concoctio eſt: quæ tantùm ad dulcedinem operatur, quantum ea, quæ per ignem fit. Sententiæ noſtræ Lucanus quoque ſuffragatur, illud explicans hoc carmine.

Antiquorum ſaccharum.

Factitij ſacchari inuentio.

Aliquorum lapſus.

Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine ſuccos.

Quin etiam Marcus Varro, qui eodem ferè tempore claruit, his tribus uerſibus atteſtatur, dum inquit.

Indica non magna nimis arbore creſcit arundo,
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeant ſucco contendere mella

Ex ijs palàm eſt, hos omnes de factitijs Indorum potionibus, quæ ijs uini loco ſunt, fuiſſe locutos: non autem quòd ex illis cannarum radicibus ſaccharum aliquod pararetur. Quandoquidem & nos è glycyrrhizæ radicibus, quin & è decoctis, preſſiſq; ſiliquis, ſicut & alij è dactylis, dulces elicimus ſuccos ad uarij uſus potationes. quemadmodum et occidentales Indi è pluribus dulcibus arborum fructibus ſuos ſibi parant potus. Sed non ob id dicendum hos liquores, quòd mellis dulcedinem præſtent, eſſe mel, neq; ſaccharum. Nec mirum ſanè ſi Indicæ arundines radicibus dulciſſimum præbeant ſuccum nõ modò illæ magnæ; ſed etiam quæ ibi naſcuntur noſtris fortaſſe non multò grandiores: cùm etiam noſtrates recentes manſæ quadantenus ori dulces ſentiantur. Quòd autem minores arundines in India radicibus dulces præbeant potus, ſuperiore carmine explicauit abunde Lucanus: cui non magna nimis eſt arbor. In hoc tamen à Solino diſſentit: cui arundines, quarum meminit, uaſtiſſimæ ſunt proceritatis. Hinc ergo eorum ſententia explodẽda uidetur, qui credunt ex illarum magnarum arundinum radicibus, ſaccharum noſtro ſimilius factitaſſe Indos, quòd non quidem ſaccharum, ſed dulces inde potus uini loco ſibi conficiant. Sed ut ſuam opinionem auctoritatibus fulciret Manardus Ferrarienſis, utq; lucidius comprobaret antiquorum ſaccharum, perinde ac mannam, ex rore fieri, libro IX. epiſt. V. Auicennam etiam admittit, quem tamẽ aliàs ubiq; reiecit, ac reprobauit, aſſerens, quòd cùm ipſe huius fuerit ſententiæ, ultimo capite libri ſecundi antiquorum ſaccharum mannam uocauit, cùm inquit. Zuccharum albuſar eſt manna cadens ſuper albuſar, & eſt ſicut fruſta ſalis. At nos, qui huic opinioni minimè adſtipulamur, dicimus Albuſar, ſiue Alhaſſer (ut Bellunenſis caſtigauit) nullo pacto Arabica lingua arundinem ſignificare, ſed aliam Aegypti, & Arabiæ arborem, ſic ab eius loci indigenis appellatam: quandoquidem Arabes (ut teſtatur Serapio) arundinem Caſab dicunt. Quod manifeſtè declarat zuccharum alhaſſer apud Auicennam huiuſce arboris eſſe mannam, uel gummi, non autem Græcorum ſaccharum in calamis concretum. Illud inſuper noſtram comprobat ſententiam, quòd eodem

Manardi ratio infirma.

loco addidit Auicenna, ſic inquiens. Et in zucchαro quidem albuſar eſt cum abſterſione pauca, ſtipticitas, & amaritudo. Siquidem auſteritatis, & amaritudinis, quæ in antiquorum ſaccharo fuerint, nuſquam meminere Dioſcorides, & Galenus: nec item quòd conferret id pulmoni, & aquæ intercuti, ut paulò infrà uoluit Auicenna. Qui etſi dixerit deinde zuccharum hoc oculorum morbis, pariterq; renum, & ueſicæ uitijs auxiliari; non tamen ob hoc dici poteſt, zuccharum albaſſer eſſe antiquorum ſaccharum. Sed rectè quidem contra Manardi ſententiam, Auicennæ teſtimonio (cùm & ipſe hoc in loco Auicennæ auctoritate nitatur) probari poteſt, quòd antiquorum ſaccharum gummi modo collacrymans in arundinibus concreſceret, non autem ex rore. Quippe quòd is de zuccharo agens loco nuper citato, ibiq; antiquorum ſaccharum recenſens, inquit. Aſſumptum ſicùt gummi ab arundinè abſtergit oculum. Quibus palàm fit, antiquorum ſaccharum, perinde ac gummi, ab interiori medulla exterius emanaſſe, ibiq; poſtmodum ſolis ardoribus concreuiſſe. Verùm enimuero quòd albaſſer apud Arabes ſui generis arbor ſit, & ab arundine maximè differat, & quòd eius zuccharum, quanuis ab Auicenna manna dicatur, quòd fortaſſe granulis concreſcat mannæ ſimilibus, ex rore haud quaquam fiat, ſed gummium modo ab arbore deſtillet, manifeſtè oſtendit Serapio capite de ſaccharo his uerbis.

Alhaſſer quid ex Serap.

Albaſſer habet lata folia, & habet zuccharum, quod egreditur ab oculis ramorum ſuorum, & à locis foliorum eius, & colligunt de eo homines rem conuenientem, & in zuccharo eius eſt amaritudo, & egrediuntur ab hac planta mala quædam, ſicut teſticuli camelorum, è quibus liquor quidam emanat adurens, ſepticæq; facultatis, ad cauteria peridoneus. Et lignum quidem Albaſſer eſt leue, craſſum, rectum, pulchrumq;, & ideo aſſimilauerunt cantilenarij in cantilenis ſuis brachia, & crura dominarum ligno eius. hæc Serapio. Ex quibus facilè et Manardum, & Fuchſium, uiros alioqui doctiſſimos, hac in re hallucinatos putauerim.

Fuchſij opin. reprobata.

Cæterùm Fuchſius, ut probaret antiquorum ſaccharum è roſcido cæli ſucco in calamis concreſcere, utq; illud à noſtrate diuerſum oſtenderet, dicit, quòd cùm noſtri uſus ſaccharum, perinde ac mel, calidum reperiatur, ſitimq; facilè concitet, antiquorum ſaccharum eſſe non poteſt, eo quòd Galenus ſuæ ætatis ſaccharum id efficere non prodiderit. Cuius tamen ſententia (pace ſua dixerim) experimento minimè reſpondet: à quo non diſcedens Galenus lib. VII. ſimpl. medic. de ſaccharo ita ſcribit. Sacchar, quod ex India, atq; felici Arabia conuehitur, in calamis, ut aiunt, concreſcit, et ipſum mellis eſt ſpecies: minus certè noſtrate dulce, ſed adſimiles ei uires obtinens, quod ad abſtergendum, deſiccandum, & digerendum attinet. Porrò quatenus nec inimicum ſtomacho eſt, ceu noſtras, nec ſitim afferens, eatenus ab illo ſubſtantia differt. Quibus Galeni uerbis clarum eſt, quòd cùm ſaccharum melle minus ſit dulce, minus etiam calidum ſit neceſſe eſt. Eaq; propter aſſerit Galenus, ſaccharum non perinde ac mel, ſitim excitare: non tamen quòd nulla ab eo ſitis excitetur, uti Fuchſius interpretari uidetur. His igitur rationibus, & auctoritatibus adductus ſum, ut certò crediderim, antiquorũ ſaccharum ab iiſdem arundinibus emanare, à quibus uulgare noſtrum exprimitur: ſed hanc tantùm inter ſe differentiam eſſe, quòd à natura factum ſit noſtrate factitio longè tenuius. Ideoq; Auicenna: Zuccharum (inquit) tabarzed frigidius eſt, & ſubtilius.

Sal Indum.

Hoc laudibus extulit Paulus, et poſt ipſum Auicenna Archigenis auctoritate Sal Indum ipſum appellans, ad linguæ ſcabritiem, ariditatemq; in acutiſſimis febribus: tametſi eo hac ætate careamus, quòd amplius non afferatur. Id autem non alia de cauſa euenire exiſtimamus, quàm quòd hodie paucum admodum proueniat. Siquidem Dioſcoridis, & Galeni tempore, quo ad eos copioſum conuehebatur, cùm adhuc non innotuiſſet exprimendi ratio, neceſſe quidem erat, ut arundines ſacchari liquore prægnantes, cùm annis compluribus adoleuiſſent, & falcem nunquam expertæ eſſent, per ſe liquorem exudarent, ueluti innumeris arboribus gummi, & reſinæ emanant. Proinde non mirum, ſi eius à natura facti antiquis fuerit ubertas. Sed poſtquàm lucri dulcedo, fulgentiſq; auri ſitis docuit homines artem modumq;, quo ſaccharum conciſis, decoctis, preſſiſq; arundinibus copioſius elicerent, factum eſt, ut Indi quotannis uniuerſos inciderint calamos, ac iterum quotannis ſeuerint. Hinc igitur euenit, ut nullis remanentibus, quæ ſaccharo plurium annorum ætate turgeant, naturæ impedita ſit operatio, deperditumq; hac de cauſa ſit antiquorum ſaccharum.

Saccharũ candidum.

Cuius uice eo recentiores utuntur, quod officinæ candidum cognominant, arte factum, pellucidum, ſalis foſſitij modo, dentibuſq; fragile, ut antiquorum ſaccharum undequaq; referat. Competit perinde ac illud, ſcabritiei linguæ, pectoriſq; aſperitatibus. Verùm ad hæc id præſtantius eſt, quod in fictilibus, ubi uiolaceum Iulapium aſſeruatur, æſtate concreuit, eo quòd uiolarum diluti facultate humectet, leniatq; magis.

Κηρός. CERA. CAP. LXXXVI.

CERA optima eſt ſubfulua, ſuppinguis, pura, odorata, & halitum quadantenus melleum referens, natione Pontica, aut Cretica. Secundum locum obtinet candicans, & ſuapte natura pinguis. Candida fit hoc modo. Ex ea radunt album, ſyncerumque, atque transfundunt in uas, quod ſatis habeat marinæ ex alto petitæ, inſperſoque nitri momento, decoquunt: cùmque iterum, tertióue in ferbuit, ſeparatum vas refrigerant, ac ceræ paſtillum eximunt, deterſa ſorde, ſi qua fortè adhæſit: tũ denuo indita noua maris aqua feruet, vti retulimus: & uaſe dempto ex igne, fundum ollulæ nouæ aqua frigida madefactum, in ceram ſummam ſuſpenſa manu intingunt, quò celerius concreſcat, & quàm minima portio extrahatur. Suſcepto primo ceræ orbiculo, iterũ vaſis imum aqua refrigeratum, tantiſper in ceram immitti debet, dũ tota excipiatur. Orbiculi lino conſuti, interuacante ſpatio ſuſpenduntur, & interdiu continuò ſub ſole, noctu ſub luna aſperguntur, vſq; dum perfectè albeſcant. Verùm ſi eximius ille candor deſideretur, eadem factitari, & identidem recoqui operępretium eſt. Nec deſunt, qui pro marina, in muria quàm acerrima ſemel, aut iterum excoquant: dein laguncula tenui, rotunda, anſam habente extrahunt: poſtea orbiculos ſubſtrato affatim ceſpite herboſo, inſolant, donec candorem ſummum contraxerint. Præcipiunt hoc obeundum munus vere, cùm

cùm ſol remiſſa vehementia humorem pariat, vt non facilè liquetur. Cera omnis mollit, calfacit, modicè explet corpora: datur in ſorbitione dyſentericis, ac milij magnitudine decem grana ceræ hauſta, lac in nutricibus non patiuntur coagulari.

Ceræ uires ex Galeno.

Cera, *ut Galenus ſcriptis mandauit libro VII. ſimplicium medicamentorum, medio quodammodo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium, & deſiccantium. Habet uerò quiddam etiam craſſarum partium, atq; emplaſticum. quamobrem non modò exiccare; ſed & per accidens humectare uideri fortaßis poterit, perſpirationes uidelicet prohibens. Quapropter aliorum medicamentorum tum excalfacientium, tum refrigerantium materia eſt. Ipſa autem per ſe ex genere fuerit debiliter concoquentium: nec tamen intrò in corpus aſſumpta, ſed foris impoſita. Siquidem paulum quiddam digerentis, calidæq; facultatis retinet, quæ plurima melli inerat.*

Πρόπολις. PROPOLIS. CAP. LXXVII.

Propolis eligi debet flaua, odorata, ſtyracem referens, in vehementi ariditate mollis, & maſtiches more ductilis. Magnopere calfacit, & euocat: aculeos, & omnia infixa corpori extrahit: in vetere tuſsi ſuffita proficit: impetigines admota tollit. Ea in aluceariorum foribus, ceroſæ naturæ inuenitur.

Propolis conſideratio.

Qvanqvam, *ut hic Dioſcorides inquit, & Marcus Varro libro tertio de re ruſtica, Propolis ea eſt ceroſa materia, quæ in aluearijs præ foribus reperitur, ſeu, ut apertius dicam, præ ſpiraculis, ubi intrandi, exeundiq; apibus patet aditus: tamen Plinius lib. XI. cap. VII. ita ſcriptum reliquit. Prima fundamenta comoſin uocant periti, ſecunda piſſoceron, tertia propolin. Inter coria, cerasq; magni ad medicamina uſus. Comoſis cruſta eſt prima, ſaporis amari. Piſſoceros ſuper eam uenit picantium modo, ceu dilutior. Ceræ initium, plerunq; è mitiore gummi. Propolis craßioris iam materiæ, additis floribus, nondum tamen cera, ſed fauorũ ſtabilimentum, qua omnes frigoris, aut iniuriæ aditus obſtruuntur: odore & ipſa etiámnum graui, ut qua pleriq; pro galbano utantur.* Huius etiam meminit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Propolis extergentis, non ita ualentis eſt facultatis, cæterùm admodum ualenter attrahentis: eſt enim eſſentia tenui. Porrò excalfacit receßu ſecundo completo, aut certè tertio incipiente.* Et ut idem quoq; ſcribit libro III. de compoſitione medicamentorum ſecundum genera, *Propolis ualentius attrahit, quàm cuiuſuis generis reſina. Quamobrem illis in neruorum uulneribus medendis propolin admiſcet.*

Propolis uires ex Gal.

Apum conſideratio.

Cæterùm cùm propolis, cera, & mel, de quibus hic diſſeruit Dioſcorides, medicamenta ſint omnia miro artificio ab apibus conflata, non ab re his quoq; addendam fore duximus Apum hiſtoriam. Apes igitur (ut Plinius autor eſt) ſunt & ruſticæ ſylueſtrésque, horridæ aſpectu, multò iracundiores, ſed opere ac labore præſtantes. Sunt & urbanæ, quarum duo genera. Optimæ breues uariæq;, & in rotunditatem compactiles. Deteriores longæ, & quibus ſimilitudo ueſparum, etiámnum deterrimæ ex ijs piloſæ. Apes odêre fœdos odores, procúlque fugiunt, ſed & infectos. Itaque unguenta redolentes infeſtant. Icientes pereunt: relicto enim aculeo interiora diſrumpunt. Quin & morbos ſuapte natura ſentiunt. Index eorum triſtitia torpens: & cùm ante fores in teporem ſolis promotis aliæ cibos miniſtrant: cùm defunctas progerunt, funerantiumq; more comitantur exequias. Reges habent, pluresq; inchoantur, ne deſint. Poſtea ex his ſoboles cùm adulta eſſe cœpit, concordi ſuffragio deterrimos necant, ne diſtrahant agmina. Duo eorum genera: melior rufus, quàm niger, uariusq;. Omnibus forma ſemper egregia, & duplo quàm cæteris maior: pennæ breuiores, crura recta, ingreſſus celſior: in fronte macula quodam diademate candicans. Multùm etiam nitore à uulgo differunt. Cùm rex procedit, unà eſt totum examen, circaq; eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cùm populus in labore eſt, ipſe opera intus circuit, ſimilis exhortanti, ſolus immunis. Circa eum ſatellites quidam, lictoresq; aßidui cuſtodes auctoritatis. Procedit foras non niſi migraturo examine. Id multo intelligitur antè aliquot diebus murmure intus ſtrepente, apparatus indice diem tempeſtiuum eligentiũ. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cùm proceſſere, ſe quæq; proximam illi cupit eſſe, & in officio conſpici gaudet. Feſſum humeris ſubleuant: ualidius fatigatum ex toto portant. Si quà laſſatus deficit, aut forte aberrauit, odore proſequuntur. Vbicunq; ille conſedit, ibi cunctarum caſtra ſunt. Duce prehenſo totum tenetur agmen: amiſſo dilabitur, migrantq; ad alios. Eſſe utiq; ſine rege non poſſunt. Inuitæ autem interimunt eos, cùm plures fuere, potiusq; naſcentiũ domos diruunt. Rege conſumpto, mœret plebs ignauo dolore: non cibos conuehunt, non procedunt, ſed triſti tantùm murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; deducta multitudine: aliàs ſpectantes exanimem luctum non minuunt. Tunc quoque ni ſubueniatur, fame moriuntur. Gaudent Apes æris plauſu, ac tinnitu, amœnißimisq; locis, & fragrantibus herbis. Harum ergo cauſa prope aluearia oportet ſerere thymum, apiaſtrum, roſam, uiolas, lilium, cytiſum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, caſiam, melilotum, meliſſophyllum (malim legere myriophyllum) cerinthen. Eſt autem cerinthe folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo, mellis ſuccum habente. Horum florum auidißimæ ſunt, atq; etiam ſynapis. quod miremur, cùm oliuæ florem ab his non attingi conſtet. Ideoq; hanc arborem procul eſſe melius eſt, cùm aliquas quàm proximè ſeri conueniat: quæ & euolantium examina inuitent, nec longius abire patiantur. Cornum quoq; arborem caueri oportet: nam flore eius deguſtato (etſi is nobis profluuia ſiſtat) aluo concita moriuntur. Remedium ſorba contuſa è melle præbere ijs, uel urinam hominum, uel boum, aut grana punici mali amineo uino conſperſa. Amant & geniſtas circumſeri aluearijs, ijsq; gratißimum. Mira apum prudentia, earumq; operis obſeruatio, ut annotauit Ariſtomachus Solenſis, quem admirabili admodum diligentia duodeſexaginta annis, apum amore captum, nihil aliud egiſſe tradunt. Ratio autem

Apum rex, & regimen.

Apes quibus gaudeant.

Mira apum in opere ſuo induſtria.

operis ita ſe habet. Interdiu ſtatio ad portas more caſtrorum: noctu quies in matutinum, donec una excitet omnes gemino, aut triplici bombo, ut buccino aliquo. Tunc uniuerſæ prouolant, ſi dies mitis futurus eſt. Prædiuinant enim uentos, imbresq́;, & tunc ſe continent tectis. Itaq; temperie cæli (hanc enim inter præſcita habent) cùm agmen ad opera proceſsit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasq́; lanugine totius corporis, quibus eſt. Quarum adoleſcentiores ad operam exeunt, & ſupradicta conuehunt: ſeniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura ſcabra, pedes priores roſtro, totæq́; onuſtæ remeant ſarcina pandatæ. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atq; exonerant. Sunt enim intus quoq; officia diuiſa: aliæ ſtruunt, aliæ poliunt, aliæ ſuggerunt, aliæ cibum comparant ex eo, quod allatum eſt. Neq; enim ſeparatim ueſcuntur, ne inæqualitas operis, & cibi fiat, & temporis. Struunt orſa ea concameratione aluei, textumq́; uel uſque ad ſumma tecta deducunt, limitibus binis circa ſingulos arcus, ut alijs intrent, alijs exeant. Faui ſuperiore parte affixi, & paululum etiam lateribus ſimul hærent, & pendent unà. Alueum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter poſcit alueus, aliquando & duorum generum, cùm duo examina concordibus populis diſsimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à ſolo fornicatis, ne deſit aditus ad ſarciendum. Primi ferè tres uerſus inanes ſtruuntur, ne promptum ſit quod inuitet furantem. Nouiſsimi maximè implentur melle: ideoq́; auerſo alueo faui eximuntur. Gerulæ ſecundos flatus captant. Si cooriatur procella, apprehenſi ponduſculo lapilli ſe librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uerò terram uolant in aduerſo flatu uepribus hebetato. Mira obſeruatio operis. Ceſſantium inertiam notant, caſtigant, mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullæq; inter opera ſpurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, unum congeſta in locum, turbidis diebus, & operis ocio egerunt. Cùm aduesperaſcit in alueo ſtrepunt minus, ac minus, donec una circumuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem capere imperans: & hoc caſtrorum more. tunc repentè omnes conticeſcunt.

Apum reparatio ex Virgil.

Si fortè fortuna apum uniuerſum deperderetur genus, facilè reparari poſset ex bienni uitulo, ut libro IIII. Georgicorum clarè docuit Virgilius, ita canens.

Exiguus primùm, atq; ipſos contractus ad uſus
Eligitur locus: hunc anguſtiq; imbrice tecti,
Parietibusq; premunt arctis: & quatuor addunt
Quatuor à uentis obliqua luce feneſtras.
Tum uitulus bima curuans iam cornua fronte
Quæritur: huic geminæ nares, & ſpiritus oris
Multa reluctanti obſtruitur: plagisq; perempto
Tunſa per integram ſoluuntur uiſcera pellem.
Sic poſitum in clauſo linquunt: & ramea coſtis
Subijciunt fragmenta, thymum, caſiasq́; uirentes.
Hoc geritur zephyris primùm impellentibus undas,
Antè nouis rubeant quàm prata coloribus, antè
Garrula quàm tignis nidum ſuſpendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in oſsibus humor
Aeſtuat: & uiſenda modis animalia miris,
Trunca pedum primò, mox & ſtridentia pinnis
Miſcentur: tenuemq́; magis, magis aëra carpunt:
Donec, ut æſtiuis effuſus nubibus imber,
Erupêre: aut ut neruo pulſante ſagittæ,
Prima leues ineunt ſi quando prælia Parthi.

De reparatione Apum hactenus Virgilius. Cæterùm etiam apes in medicina uſum habent: ſiquidem ſiccæ & in puluerem contritæ, ijs admiſtæ, quæ ad id faciant, ex oleo, & cera inunctis alopecijs capillum reſtituunt.

Πυρὸς. TRITICVM. CAP. LXXVIII.

OPTIMA è tritici generibus ad ſecundæ valetudinis uſus habentur, quæ recentia, & iam perfectè adulta, colorem luteum referunt. dein ſequuntur trimeſtria, quæ nonnullis ſitania nominantur. Itaque cruda in cibis teretes tineas gignunt: canum morſibus proſunt, manſa & impoſita. Confectus eorum ſimilagine panis, plus alit, quàm cibarius. E trimeſtrium farina panis, leuiorem cibum præbet, & qui facilè in mẽbra demandetur. Farina eorum cum hyoſcyami ſucco illinitur aduerſus neruorum fluxiones, quas Grȩci rheumatiſmos vocant: item contra interaneorum inflationes: lentigines ex aceto mulſo tollit. Furfures autem in acri aceto decocti, turgentes mammas ſedant: viperarum ictibus auxiliantur: & torminoſis proſunt. Farinaceum fermentũ calfaciendi, extrahendique vim habet: priuatim callos pedum, clauosque extenuat: & cætera tubercula furunculosque ex ſale concoquit, & aperit. Sitaniorum farina, contra venenatos ictus cum aceto, aut vino commodiſsimè illinitur: eadem ſi decocta in glutini modum delingatur, cruentis excreationibus proderit: contra tuſsim, & exaſperatas arterias, cum mentha & butyro decocta, efficax eſt. Tritici pollen ſi ex aqua mulſa, aut hydrelæo decoquatur, omnem diſcutit inflammationem. Panis & crudus, & coctus cum aqua mulſa inflammationes omnes illitu mulcet; cùm emolliat, & quadantenus

TRITICVM.

tenus refrigeret: ſed herbis, ſuccíſue huic rei accommodatis admiſceatur. Vetus panis aridus, adiectis cõuenientibus, citam aluum cohibet. Recens muria maceratus, illitu vetuſtas impetigines ſanat. Glutinum ex ſimilagine, & polline, quo chartæ glutinantur, ſanguinem excreantibus prodeſt, ſi liquidius, ac tepidum cochlearis menſura detur ſorbendum.

Tritici genera ex Theophraſto.

TRITICI *genera (ut Theophraſtus autor eſt lib. VIII. cap. IIII. de plant. hiſtoria) plura notantur, cognomina ex locis ſortita, ut Africum, Ponticum, Thracium, Aſſyrium, Aegyptium, Siculum. quæ & colore, & magnitudine, & ſpecie, & proprietate inter ſe differunt. Quædam uel aliunde cognomina ſortiuntur pro ſuis uiribus tum alijs, tum uel maximè quæ ad cibum pertineant, ut cachrydias, ſtlengys, alexandrinus. quorum omnium differentias in ſupradictis colligere licet. Nec uerò ab re fuerit, ſi illa quoque pro differentijs capies: & aliud præcox, aliud ſerum: et aliud auctu amplum multumq; reddens, aliud ieiunum quoddam parumq; ferens: & aliud ſpicam grandiorem effundens, aliud paruam: & aliud diu in folliculo manens, aliud aptum breui abſolui, ut Africum: & aliud culmo tenui conſtans, aliud craſſo. quod etiam ipſum Africo datum eſt: craſſo tamen & cachrydias dictum conſiſtit. Item aliud tunicis paucis, aliud multis ueſtitur, ut Thracium: & aliud unicalamum, aliud multicalamum, & magis, minuſq;. Adde etiam ſi quid aliud his, aut prædictis, ratione uirium proximum eſt: eiuſmodi nanq; differẽtiæ naturaliores profectò appareant. Quibus & trimeſtrium annumerari genus par eſt, & bimeſtrium, & ſi quid intra paucio res dies ualeat cõſumari, ut in Eubœa genus quoddam intra quadraginta dies craſſari, perficiq; poſſe affirmant: idemq; firmum eſſe, ac ponderoſum, nec trimeſtris modo leue. Quamobrem famulis id præberi inquiunt: etenim nec multum in hoc furfuris eſſe uolunt. Igitur genus id celerrimum quidem ad conſumationem, ſed inuentu rariſſimum eſt. Et bimeſtria uerò quædam habentur, quæ ex Sicilia et in Achaiam aduecta ſunt: ſed hæc paucum reddunt, parumq; fœcunda habentur: quanquam cibo facilia, & iucunda ſunt. Naſcuntur & alia quædam genera in Eubœa, & præcipuè apud Cariſtum. Trimeſtria uerò permulta, & ubiq; habentur: leuia hæc, & parum fœcunda, unicalama ſunt, atq; in totũ infirma. Leuiſſimum igitur triticum, quoad ſimplici ratione agere licet, Ponticum eſt: ponderoſius ex ijs, quæ in Græciam aduehi ſolent, Siculum datur. Sed eo ponderoſius, quod Bœotia fert. Indicium aſſerunt, quòd athletæ, qui Bœotiæ ternos ſemiſextarios uix poſſint conſumere, cùm Athenis fuerint, facilè quina conſumunt. Leue ſatis & quod in Laconico agro conficitur. Horum igitur cauſa in terris cœloq; intelligi debet. Nam & Aſiæ ultra Bactra quodam in loco adeò grande frumentum fieri tradunt, ut nucleis oliuæ ſua æquiparent magnitudine grana ſingula. In Piſſoris autem dictis adeò firmum naſci affirmant, ut ſi quis plus comederit, diſrumpatur neceſſe ſit. Hactenus de tritici generibus Theophraſtus.* *Cæterùm Plinius Italicum noſtrum omnibus prætulit libro XVIII. cap. VII. his uerbis. Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim candore, ac pondere, quo maximè decernitur. Montanis modò comparetur Italiæ agris externum. Hæ fuere ſententiæ Alexandro magno regnante, cùm clariſſima fuit Græcia, atq; in toto terrarum orbe potentiſſima: ita tamen, ut ante mortem eius anni ferè centum quadraginta quinque Sophocles poëta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudauerit, ad uerbum translata ſententia.*

Triticum Italicum.

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quæ laus peculiaris hodie Italico eſt. Quo magis admiror poſteros Græcorum, nullam mentionem huius feciſſe frumenti. hæc Plinius. *Nec ſanè mirum uideri dæbet, quòd Græcus ille Sophocles Italicum frumentum cæteris prætulerit. Quandoquidem natura Italos adeò præ cæteris adamauit, & moribus, ac legibus, omniq; ornatu ad politicè (ut ita dicam) uiuendum inſtituit, ut meritò etiam frumentum omnium præſtantiſſimum in eorum alimentum procrearit: quemadmodum & alia multa, quibus Italia pleraſque ſuperat gentes.* *Triticum autem, ex quo omnium optimus fit panis, eligi debet fractu contumax, denſum, graue, colore aureum, lucidum, læue, trium menſium, maturum, mundum, pinguique terra ortum. Nam plerunq; euenit (teſte etiam Galeno libro primo de alimentorum facultatibus) ut quod foris flauum, denſumque apparet triticum, intus rarum, laxum, albúmque conſpiciatur, quod utiq; plurimum furfuris habet. Quo fit, ut panes furfuracei inde confecti infirmum non modò præbeant alimentum; uerùm etiam uentriculum ipſum excrementis repleant. Farina porrò ea cæteris præſtat, quæ non ad ſummum molita, non noua, non longi temporis, & craſſi furfuris fuerit. Nam quæ ſuperfluè molitur, furfuraceos facit panes: & quæ recentior eſt, adſcititiam molæ caliditatem retinet: quæ uerò iandiu molita fuit, puluere, ſitu, carie, aut uiroſo ali-*

Tritici electio, & panis optimi conficiendi ratio.

quo

quo odore labefactatur. Hæc deinde, dum fit panis, optimæ eſt aſſocianda aquæ, eáque ſubigenda, quæ fluxerit è laudatiſsimis fontibus, pellucida ſit, non paluſtris, neque cœnum, aut limum redoleat. Quinetiam fermentum admiſcendum fuerit triticeum, non antiquum, mediocris quantitatis, ne inde ipſius abundantia panis acorem contrahat. Inijciendum eſt & ſalis albi parum, ut panis ſapidior efficiatur. Poſt hæc farina ita ſubacta, optimè manibus pinſitur: mox maſſa illa in panes mediocris magnitudinis digeritur, qui poſtquàm abunde creuerint, & fermentati fuerint, in clibanum prius æqualiter calefactum, dein à cineribus, & prunis expurgatum decoquendi immittuntur. Sed furnus iuſtæ capacitatis ſit oportet, ita ut quantitati panis proportione reſpondeat. Quippe quemadmodum modica panum quantitas in amplum clibanum miſſa exiccatur, ac comburitur: ita & magna in anguſto ſimul comprimitur, et decoqui nequit. Quamobrem panes (dicebat Galenus citato loco) ad concoctionem probatiſsimi ſunt, qui plurimùm fermentati, & probè elaborati in clibano ignè moderato percoquuntur. Nam profuſior ignis primo ſtatim occurſu adurens, exteriorem ſuperficiem in teſtæ modum indurat, crudis incoctisq; remanentibus interioribus partibus. Vnde accidit, panem hunc uiſu iniucundum fieri, & duplici nomine prauum. quòd internè crudus ſit, atq; illaboratus: externè uerò ſiccus, & præaſſatus. Qui autem longiore ſpatio undiq; æquabiliter præaſſatur, hic & probè in uentriculo concoquitur, atq; ad actiones, quæ coctionem conſequuntur, accommodatiſsimus redditur. Triticum in agris facilè degenerat in lolium: præſertim cùm annus pluuius, frigidusq; aduenerit, ut in lolij mentione latius dicemus.

Oleum è tritico.

Fit è tritici granis inter ferri laminas igne calefacti compreſsis oleum, quod ad ulcerum ſinus commendant. Sunt etiámnum, qui eo utantur ad pedum, & manuum rimas, quas frigus excitauerit: item ad aſperam cutim læuigandam.

Tritici uires ex Galeno.

Meminit tritici Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Triticum ut medicamentum foris impoſitum, primi eſt ordinis excalfacientium: non tamen nec reſiccare, nec refrigerare manifeſtò poteſt: habet uerò etiam quiddam uiſcoſum, & obſtruens. Porrò quod ex eo conficitur amylum, eo tum frigidius eſt, tum ſiccius. Quod uerò ex pane fit cataplaſma, uim habet magis digerentem, quàm quod ex tritico: nimirum cùm & ſalem, & fermentum panis adiuncta habeat: quippe cùm fermentum uim habeat attrahendi, digerendiq; ea, quæ in alto reſident. Et primo de facultate alimentorum: In cibum aſſumptum (inquit) ægrè concoquitur, flatus excitat, laborem uentriculo infert, & caput uaporibus tentat.

Κριθή. HORDEVM. CAP. LXXIX.

HORDEVM eſt candidum, purumque. Id minus, quàm triticum alit. Ptiſana tamen ob cremorem in decoctione redditum, plus alimenti præbet, quàm polenta ex hordeo facta. contra acrimonias, atque gutturis ſcabritias, exulcerationesque pollet: quibus etiam triticea ptiſana præſidio eſt: ſed plus alit, magisque vrinã mouet. Lac abunde ſuppeditat, ſi cum fœniculi ſemine decocta ſorbeatur. Hordeum abſterget, vrinam ciet, inflationem parit, ſtomacho aduerſatur, tumores concoquit. Farina hordeacea decoquitur in mulſa aqua cum fico, vt inflammationes, collectionesque diſcutiat: duritias cum reſina, & fimo columbarum concoquit: cum meliloto autem, & papaueris calyce dolores finit, qui latus excruciãt: aduerſus inteſtinorum inflationes cum lini ſemine, fœnogræco, & ruta illini iuuat: ſtrumas cum pice liquida, cera, oleo, & impubis pueri vrina, ad concoctionem perducit: & cum myrto, aut vino, aut malicorio, aut ſylueſtribus pyris, aut rubo, alui profluuia ſiſtit: podagricis inflammationibus cum cotoneis, aut aceto prodeſt: decocta in acri aceto, modo quo hordeaceum cataplaſma, & calida impoſita, lepris medetur. Cremor verò farinæ ex aqua, atque cũ pice, & oleo decoctus, puri mouendo eſt: cum aceto ſubactus, itidem & cum pice contra articulorum fluxiones prodeſt. Farina ex his aluum cohibet, inflammationesque mitigat.

Hordei conſideratio.

NON *minus Hordeum in Italia uulgaris notitiæ eſt, quàm triticum. Eſt autem (ut Theophraſtus libro VIII. cap. IIII. de plantarum hiſtoria memoriæ prodidit) in hordei genere differentia. quippe quòd aliud binis uerſibus, aliud ternis, quaternisq;, cùmq; plurimùm ſenis: eſt enim uel eiuſmodi quoddam genus. Quod uerò pluribus conſtruitur uerſibus, hoc ſemper ferè ſpiſsius, poſituq; arctius conſtat. Magnam & Indicum differentiam facit: quandoquidem ramis natum ſit brachiari, ut propoſui. Et ſpicæ uerò alijs grandiores, rarioresq; conſtant: alijs minores, frequentioresq;: & alijs diſtantiores à folijs, alijs proximiores, ut Achilleis cognomine. Et hordeorum ipſorum aliud rotundius, minusq;:*

nusq; : aliud oblongius, maiusq;, atq; in ſpica rarius. Item aliud candidum, aliud accedens ad purpuram, quod & farinam reddere copioſius creditur : & contra hyemem, & flatus, & in totum contra cæli mutationes candido ualidius eſſe uidetur. hactenus Theophraſtus. Oritur & in Gallia hordeum, quod cantherinum dici putauerim, quia folliculo caſtratum enaſcitur. Galli qui ſerunt, mundum uocant hordeum, quòd ſponte granum gluma concidat, in reliquo autem non niſi ægrè deglubitur. Hordeum magis, quàm triticum, rubiginem ſentit, minusq; tolerat imbrium impetus. Siquidem infeſtis imbribus, aut uliginoſis locis, aut longiore pluuia dilutis ſatum in lolium degenerare affirmant.

Hordei facultates ex Gal.

Hordei meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Hordeum primi eſt ordinis in exiccando, & refrigerando : habet etiam pauxillum abſterſionis. Paulò etiam plus deſiccat, quàm farina fabacea, cui non inſint cortices : cætera uerò ſimilia ſunt foris utentibus. In cibo autem hoc fabis præſtat, quòd flatuoſam naturam exuat : fabis, quantumcunque coxeris, flatuoſa natura remanet : ſunt enim craſſioris eſſentiæ, quàm hordeum. quamobrem eo plus etiam alunt. Porrò quoniam utrunq; paulùm à medio receſſit, multo ſunt uſui. Nam talia medicamenta multis alijs miſcentur, ceu materiæ quædam : itaq; etiam cera, & oleum, non paucis medicamentis coniunguntur. Alphiton uerò, hoc eſt polenta, multò plus hordeo deſiccat. Et primo de facult. alimentorum ſic inquit. Hoc item ſemen in uſu frequenti apud homines eſt, quod non eandem cum tritico habet facultatem. Siquidem illud palàm calfacit, hoc uerò non modò non calfacit (quo modo nonnulla, quæ in medio ſunt calefacientium, & refrigerantium, uti amylum, & elotus panis) ſed quoquo modo ipſo utare, ſiue panes ex ipſo feceris, ſiue ptiſanam coxeris, ſiue polentam paraueris, uim quandam refrigerandi habere cernitur. Diſſidet præterea ſucci ſpecie à tritici natura hordeum : nam ex ſuccis, quos utrunq; ſemen gignere natum eſt, qui quidem è tritico in nobis prouenit craſſus, & uiſcoſus eſt : qui ab hordeo tenuis, ac nonnihil deterſorius. Nulla igitur apparandi ratione hordeum unquam calfacit : ſed uariè pro modo præparationis humectat, ac deſiccat. Etenim manifeſtè cernimus, polentam ex toſto hordeo factam ſiccare : ptiſanam contrà humectare, ſi quidē ut decet fuerit parata, hoc eſt, cùm in coctione quàm plurimùm intumuerit, poſtea igne lento per multum otium in chylum fuerit redacta. hæc Galenus.

Ptiſanæ conſideratio.

Cæterùm cùm recentiores medici Galeni ptiſanam non ritè, & ad unguem parare nouerint, eius uice integrum deglubitum hordeum accipiunt, & tantiſper decoquunt, dum pultis ſpeciem referat : tunduntq; deinde, & tenui incerniculo percolant, modò ſaccharum, modò dulcium amygdalarum, modò melopeponum, ac papauerum ſeminis cremorem, pro morborum ratione addentes.

Manardi opinio.

Manardus uerò Ferrarienſis ætate noſtra acutis morbis minimè competere antiquorum ptiſanam, minusq; recentiorum exiſtimat : quòd, ut ipſe aſſerit, Itali huic cibo à teneris non aſſueuerint, quòdq; noſtri uſus hordeum antiquorum hordeo facultate ſit longè infirmius. Cuius tamen ſententiæ non uulgari ratione ducti medici Hippocraticam, Galenicamq; doctrinam ſequentes, minimè adſtipulantur.

Panis hordeaceus.

Porrò hordeaceus panis præter id, quòd uentriculo laborem inferat, frigidos, lentosq; ſuccos generet, parum nutrit, flatusq; gignit : quanquam aſſerunt nonnulli podagricis hordeaceum panem peridoneum eſſe.

Polentę conſideratio.

Sed cùm polenta ſpeciatim ex hordei farina fiat, interponaturq; ſæpius à Dioſcoride ſimplicibus medicamentis, ut omnibus palàm ſit, quidnam extiterit polenta apud antiquos, non alienum duximus hic de ea diſſerere. Polentam ueteres pluribus modis faciebant, ut Plinius eſt autor lib. XVIII. cap. VII. Græci enim perfuſum aqua hordeum nocte una ſiccabant, ac poſtero die frigebant : deinde molis frangebant. Erant & qui uehementius toſtum rurſus exigua aqua aſpergerent, ſiccarentq; prius quàm molirent. Alij uerò uirentibus ſpicis decuſſum hordeum recens purgabant, madidumq; tundebant in pila, atq; in corbibus eluebant : ſiccatumq; in ſole rurſus tundebant, & purgatum molebant. Quocunq; autem genere præparato uicenis hordei libris, ternas ſeminis lini, & coriandri ſelibras, ſalisq; accetabulo, torrentes ante omnia miſcebant in mola. Itali uerò ſine perfuſione hordeum toſtum in ſubtilem formam molebant, ijſdem additis, atq; etiam milio. hæc ex Plinio. Cæterùm aliam rationem parandi polentam prodidit Galenus libro primo de alimentorum facultatibus. Vbi non ex alijs ſeminibus admixtis, ut Plinius tradit ; ſed ex hordeo tantùm recenti, ac nouo mediocriter toſto laudatiſſimam fieri polentam ſcribit. Quare crediderim, ijs medicamentis, quæ in Dioſcoridis, & Galeni ſcriptis polentam expetere inueniuntur, eam legitimè imponendam eſſe, quæ ex recenti, & uiridi adhuc hordeo modicè toſto, & in farinam redacto parari debeat : quòd de hac utrunq; intellexiſſe non dubitem.

Ζύθος. ZYTHVM. CAP. LXXX.

Ex hordeo potus fit, cui Zytho nomen eſt. Is vrinam cit, renes, & neruos tentat : membranis, præſertim cerebrum veſtientibus, officit. Inflationem parit, vitioſum ſuccum creat, elephantiaſin gignit. Perfuſum zytho ebur, obſequioſum, & operi tractabile redditur.

Κοῦρμι. CVRMI. CAP. LXXXI.

Fit et ex hordeo potus, quem Curmi nominant. eoque ſæpe potu pro vino vtuntur : verùm dolorem capitis mouet, malum ſuccum gignit, neruis nocet. Conſimilia etiam potus genera ex tritico fieri ſolent, in Iberia, quæ occidentem ſpectat, & Britannia.

Zythi, & curmi's conſideratio.

Zythvm, quantum ex Dioſcoride colligi poteſt, potus ſanè fuerit ex macerato hordeo, uel tritico paratus, illi maximè ſimilis, qui aquilonaribus regionibus Ceruiſia appellatur. Siquidem huius rei teſtis eſt Plinius libro XXII. capite ultimo, ubi ſic inquit. Et frugum quidem hæc ſunt in uſu medico. Ex ijſdem fiunt & potus : zythum in Aegypto : cælia, & ceria in Hiſpania : ceruiſia, & plura genera in Gallia, alijſq; prouincijs. hæc Plinius. A zytho parum differt Curmi, quòd & ipſum paretur è frugibus, nimirum hordeo, triticoq; in aqua maceratis, bibaturq; uini loco.

loco. Quamobrem credendum eſt, nil aliud zythum, & curmi fuiſſe antiquis, quàm Ceruiſia, quam loco uini bibit hoc æuo uniuerſa regio ſeptentrionalis: nempe Germania, Bohemia, Polonia, Cimbria, Gallia, & aliæ algentes Europæ regiones. Nec aliam inter zythum, & curmi crediderim eſſe differentiam, quàm in conficiendi ratione, cùm eorũ utrunque fiat ex eadem fruge. Siquidem conficiendi ratio uno, uel altero modo adhibita, rerum facultates & auget, & imminuit, cùm plus, uel minus cocturæ adhibent artifices, quemadmodum etiam hac tempeſtate in Germania euenit. Nam etſi omnes illi potus ex hordeo, uel tritico parentur; diuerſa tamen eſt apparandi ratio, cùm ſaporibus inter ſe differant. Aliæ nanq; dulces, grataéq; guſtui ſunt: aliæ uerò amaræ, auſteraéq; habentur. quinetiam aliæ turbidæ, aliæ claræ pellucidaéq; cernuntur. In Bauaria antequàm potus ſuos conficiant, hordeum, & triticum macerãt lupulorum decocto. Quo fit, ut non leui plectatur pœna, qui lupulos ſecuerit, uel deperderit. Serunt enim Bauari lupulos, coluntq; hanc ob cauſam, ut nos uites, demetuntq; eorum flores, & fructus ſtatutis temporibus: quãdoquidem eorum decocto maceratæ fruges, non modò fermentantur; ſed & uini ſpeciem induunt. Quapropter potus inde confectus guſtatu gratior euadit. Inebriat is largius ſumptus, quemadmodum & uinum, perduratq; eius temulentia longè diutius, quòd craßior, concoctuq; difficilior ſit, quàm uinum.

Ζεά. ZEA. CAP. LXXXII.

ZEA duorum generum eſt. vna ſimplex: altera in geminis putaminibus grana bina iuncta gerit, ob id dicoccos appellatur. Plus quàm hordeum alit, ori grata. digeritur in panificia, minus quàm triticum alens.

Zeæ conſideratio.

NISI Zea, de qua hic diſſerit Dioſcorides, illud fuerit frugis genus, quod Itali partim Spelta, partim Pirra uulgò dicunt; aliam quidem frugis ſpeciem prouenire in Italia non facilè crediderim, quæ legitimam referat zeam. Verùm enimuero quòd zea, Italica ſit ſpelta, facilè ex Dioſcoride coniectari poteſt, quòd ſcripſerit duplicem eſſe zeam, quarum una ſimplex, altera dicoccos appellatur, eo quòd in geminis putaminibus grana bina gerat. Nam & Spelta apud Italos duum eſt generum: una ſpicas profert ſimplicibus granorũ uerſibus: altera uerò ijs duplicibus conſtat, in quibus ſingulus folliculus duo concludit grana. Zeam hãc quidam, ut Foroiulienſes, Pirra farra uulgò appellant, quòd ex ipſius deglubitis granis farris modo halicam conficiant. Plinius præterea libro XVIII. cap. VIII. zeam eſſe Italiæ in Campania maximè, et ſemen uocari ait. Id quod manifeſtè oſtendit, cùm zea fuerit copioſa fruges in Italia, facilè in hunc uſq; diem eius perdurare prouentum. Quod cùm ita eſſe certò credam, nil aliud antiquorum zea eſſe poteſt, quàm ſpelta nobis uocata. Hanc Hetruſci antiquos quadantenus ſecuti appellant uulgò biada. Nam quemadmodum hoc nomen ſemen, omnibus ſeminibus eſt commune: ita biada, quæ idem eſt, quod ſeges, cunctis ſegetibus, & frugibus communiter aptari poteſt. Sunt et apud Inſubres, qui Speltam, algam quaſi alicam uocent. quod facilè atteſtatur hanc eſſe zeam. Siquidem & ueteres deglubitam zeam halicam appellauere. Zeæ meminit Galenus lib. VI. ſimpl. med. ſic inquiens.

Zeæ uires ex Galeno.

Zea uniuerſa ſua facultate quodammodo in medio eſt tritici, & hordei. Itaque ex illis cognoſcatur.

Κρίμνον. CRIMNON. CAP. LXXXIII.

CRIMNON craſsior eſt ex zea, triticoque farina, ex qua pultem faciunt. Abundè alit, † ſed ægrè conficitur: aluum vehementius adſtringit, ſi zea, ex qua fit, prius torreatur.

Crimni conſideratio.

CRIMNVM craßior zeæ, aut tritici farina extitit apud antiquos, qua ad pultem conficiendam utebantur: quaq; loco panis diutius uictitarunt, ut Plinius eſt autor libro XVIII. capite VIII.

† Neq; Ruellium, neq; communem, uulgatamq; Græcam lectionem hic ſecuti ſumus: ſed Marcellum, qui probatißimi codicis teſtimonio non ἐυκατέργαστον, quòd facilè conficiatur; ſed ἀκατέργαστον, quòd ægrè concoquatur, legendum putat.

Ὄλυρα. OLYRA. CAP. LXXXIIII.

EIDEM zeæ generi † olyra adſcribitur, ſed minus aliquantò nutrit. In panes, vt zea, cogitur. Fit quoque ex olyra craſsior farina, quam Græci crimnon vocitant.

Olyræ conſideratio.

OLYRAM zeæ eſſe ſpeciem, Dioſcoridis teſtimonio, ambigit nemo; tametſi hac ætate non feratur in Italia. Ideoq; Galenus iiſdem Olyram pollere facultatibus ait, quibus & zea: is enim utranq; inter triticum, & hordeũ medium tenere temperamentum aſſeruit. Adducitur autem Marcellus, ut ferè credat, olyram à Secale uulgò uocato, è quo ruſtici alpium cultores panem conficiunt, minimè differre. Qua in re Plinium ſibi alioqui familiarem oſcitanter legiſſe demonſtrat, cùm non animaduerterit ſeorſum, ac differenter ſcripſiſſe Plinium de olyra, & ſecale, quod ſpeciatim farraginem appellauit lib. XVIII. Nam capite X. ex arinca, quam Græci olyram uocant, fieri dulciſsimum panem ſcribit. At XVI. ex ſecale deterrimum, & tantùm ad arcendam famem utilem. In eodem uerſatur errore Otho Brunfelſius eo compendio, in quo ſibi omnia Dioſcoridis ſimplicia medicamenta declaraſſe, nobis autem confudiſſe uidetur. Siquidem is inter alias ineptias aſſerit olyram omnino eſſe ſecale. Ad hæc non poſſum non admirari Hermolaum, Manardum, & Ruellium alioqui doctiſsimos uiros: quippe qui uno ore fateantur, olyram Plinio ſiliginem nuncupari, cùm is ſpeciatim de ſiligine, & olyra, tanquam de rebus inuicem diſcrepantibus ſcripſerit lib. XVIII. capite octauo, nono, & decimo. Quandoquidem is pro Siligine intelligit quoddam præſtantiſsimi frumenti genus, ex cuius farina ueteres panem candidiſsimum, leuiſsimumq; conficiebant: pro Olyra autem aliam frugis ſpeciem, ex qua dulcis fiebat panis, uocatq; hanc Arincam; ſicuti etiam libro XXII. capite uigeſimo quinto, non (ut ij quidem aſſerunt) Siliginem. Horum ſententiam refellit etiámnum Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, ubi de pane agens, inquit. Panis quidem ſynceriſsimus cùm à Romanis, tum ab omnibus ferè, qui illorum ſubiacent imperio, ſiligineus uocitatur. Nam ſilignis, quæ Latina inflexione ſiligo dicitur, Græca uox non eſt, nec apud illos alia habetur. Quod minimè dixiſſet Galenus, ſi olyra, & ſiligo idem fuiſſent: cùm olyra Græca planè ſit uox. Ex quibus colligi poteſt, quòd ſi olyra, & ſiligo idem extitiſſent, nequaquam affirmaſſet Galenus, ſiliginem apud Græcos carere nomine. Hallucinantur itaq; non ſolùm qui putant ueterum ſiliginem, & olyram eſſe idem; ſed & qui exiſtimant olyram eſſe ſecale, quam Plinius farraginem, nos uerò uulgò Segala appellamus. Siquidem præter rationes, & auctoritates à nobis adductas, id etiam experimento falſum eſſe manifeſtè deprehenditur, quòd panis ſiligineus Galeno puriſsimus, candidiſsimus, & omnium ad alendum aptiſsimus reddatur. Apud nos uerò impuriſsimus ſit, nigerrimus, & ad alendum imbecillimus, qui ex ſecale, uel farragine conficitur.

Marcelli, & multorũ opi. reprobata.

† Ne quis fruſtrà quærat Siliginis caput, lectorem admonitum uolumus, hic nos minimè ſecutos eſſe Ruellium, qui ὄλυραν ſiliginem uertit: ſed Græcam uocem retinuiſſe, quòd olyram à ſiligine planè differre cenſeamus, ut in commentario oſtendimus.

Ἀθήρα. ATHERA. CAP. LXXXV.

ATHERA ex zea fit tenuiſsimè molita. Eſt autem ſorbitio, quaſi liquida pulticula, infantibus conueniens, & cataplaſmatis efficax.

Atheræ conſideratio.

CVM Dioſcorides, ſatis ſuperq; declarauerit, quid ſit Athera, neceſſarium quidem nõ duximus de ea plura ſcribere. Veruntamen illud ignorandum non eſt, quòd nonnulli autores ſunt, qui Atheram etiam fieri aſſerant ex tritico, olyra, & amylo. Hæc Germanis uulgò Moſa nuncupatur: ututurq; ea plurimùm non modò in infantulorum lactẽtium cibis, quemadmodum nos pane in aqua decocto; ſed & quotidianis menſis, quam ex farina, lacte, & butyro parant, ut ij quidem norunt, qui diu in Germania uerſati ſunt.

Τράγος. TRAGOS. CAP. LXXXVI.

TRAGOS quandam halicæ frugis figuram gerit. Multò minus, quàm zea nutrit, quòd multum aceris habeat: quare ægrius conficitur, aluumque magis emollit.

Tragi conſideratio.

TRAGOS, quem aliqui halicam, nonnulli uerò far notis referre aſſerunt, hac ætate, quòd ſciuerim, non prouenit in Italia. At quoniam (ut Plinius inquit libro XVIII. capite X.) ex oriente peregrinus nobis inuectus erat, unde noſtro etiam æuo innumeræ deferuntur plantæ; mirum quidem non eſt, ſi tam longo temporis tractu, relicto Italico cultu, in proprium redierit ſolum, ex quo primùm ad nos aduehi cœpit, ut in alijs quàm plurimis eueniſſe comperimus.

Βρῶμος. AVENA. CAP. LXXXVII.

AVENA genicula quædam habet: folio, & ſtipula triticum imitatur: & in cacuminibus dependentes paruulas ueluti locuſtas bipedes gerit, in quibus ſemen continetur, vtile ad cataplaſmata, vti hordeum. Pulte huius aluus ſiſtitur. prodeſt tuſsientibus in ſorbitione ſuccus.

Auenæ conſideratio.

TAMETSI Auena, uulgaris notitiæ ſeges, edita ſit à natura in equorum potius, quàm hominum alimentum; in Germania tamen ab aceribus repurgata, & iure pinguium carnium elixa, frequenter in cibis ſumitur, quemadmodum in Hetruria far, & oryza. Quin & pulticulam Germani ex ea parant eadem ratione, quam in Athera paulò ſuperius retulimus. Bromos, id eſt, Auena (ut Galenus memoriæ prodidit libro VI. ſimplicium medicamentorum) unum eſt ex leguminibus: uerùm ut medicamentum ſimilem hordeo uim obtinet. Nam illitum deſiccat, & digerit mediocriter, & ſine morſu. Temperiem autem habet paulò frigidiorem. Nonnihil etiam adſtrictionis obtinet, ut uentris profluuia iuuet. Et primo de aliment. facultatibus: Hoc ſemen (inquit) in Aſia perfrequens eſt, & potiſsimùm in Myſia, quæ eſt ſupra Pergamum, ubi & typhæ, & olyræ uberrimus eſt prouentus. Iumentorum autem

Auenæ facultas ex Gal.

eſt alimentum,

AVENA.

eſt alimentum, non hominum: niſi utique aliquando extrema fame, ad panes ex eo quoq; ſemine conficiendos compellantur. Citra famem autem coctum, ex aqua eſtur cum uino dulci, aut ſapa, aut mulſo. Cæterùm Auenæ farina (ut Plinius adnotauit libro XXII. capite XXV.) decocta in aceto neuos tollit.

Ὄρυζα. ORYZA. CAP. LXXXVIII.

Oryza frugum generis eſt, in paluſtribus, riguíſque naſcens. Mediocriter alit: ſed aluum ſupprimit.

Oryzæ facultas ex Gal.

Oryza adeò omnibus in cibis familiaris, frequenſq; eſt, ut nulla prorſus explanatione in ea deſcribēda ſit opus. Quinetiam de eius uiribus nil aliud explicandum relinquitur, quàm quod literis mandauit Galenus. qui libro VIII. de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic de ea paucis ſcribit. Oryza habet adſtrictorium quippiam: quare mediocriter uentrem ſiſtit. Et lib. primo de alimentorum facultatibus: Semine hoc, inquit, omnes in ſiſtenda aluo utuntur, ipſum eodem modo, quo halicam decoquentes. Difficilius tamen quàm halica conficitur, & minus alit, ceu utiq; & in edendi ſuauitate ab ea quàm plurimùm deficit.

Χόνδρος. HALICA. CAP. LXXXIX.

Halica fit ex zea, quam dicoccon appellauimus. Plus alit, quàm oryza: aluum magis cohibet: ſtomacho longè vtilior. Decocta in aceto, illitaque lepras tollit: vnguium ſcabritias extricat: incipientibus ægylopijs medetur. Decoctum dyſentericis, quos excruciat dolor, infuſum, idoneum eſt.

ORYZA.

Halicę conſideratio.

Halicam antiquitus parabant ex zea, cretam, & gypſum admiſcentes. Huius rei autor eſt Plinius libro XVIII. cap. XI. ſic inquiens. Halica fit è zea, quam ſemen appellauimus. Tunditur granum eius in pila lignea: nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, ut notum eſt, pilo uinctorum pœnali opera. Primori ineſt pyxis ferrea, excuſsis inde tunicis. Iterum iiſdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt halicæ tria genera, minimum, ac ſecundarium, grandiſsimum uerò apherema appellant. Nondum habēt candorem ſuum, quo præcellunt. Iam tamen Alexandrinæ præferuntur. Poſtea, mirum dictu, admiſcetur creta, quæ trāſit in corpus, coloremq́; & teneritatem affert. Inuenitur hæc inter Puteolos, et Neapolim in colle Leucogeo appellato. Halica adulterina fit maximè è zea, quæ in Africa degenerat. Latiores eius ſpicæ, nigrioresq́; & breui ſtipula, pinſunt cum harena, & ſic quoq; difficulter deterunt utriculos. Poſteàque gypſi pars quarta inſpergitur, atq; ut cohæſerit, farinario cribro ſubcernunt. hactenus Plinius. Ex quo non ſatis admirari poſſum, quòd ueteres & cretam, & gypſum in cibis ſimul cum Halica citra noxam eſitaſſent, cùm procul dubio compertum ſit, gypſum in corpus aſſumptum adeò ſpiritibus meatus obſtruere, ut facilè homines ſtrangulet. Niſi fortaſſe dixerimus, quòd quanquam aliqui cretam, alij uerò gypſum halicæ commiſcerent, ut cādidior, & mollior euaderet: ablutionibus tamen prius eam expurgabant, quàm decoquendam traderent. Nanq; & hoc tempore gingiberis radices fabrili rubrica inficiunt, ut illas à carie, & teredine uindicent: quæ tamen & abluitur, & deraditur, & cribro excutitur, cùm in ciborum condumentis, uel medicamentorum miſturis eæ expetūtur. Hoc enim mihi uiſus eſt innuiſſe Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, cùm ait. Cæterùm dili-

rium diligentiſſimè, dum ex halica elota ſorbitiones parantur, animaduertere oportet. Quippe cùm Halicam *ad ſorbitiones parandas elui præcipiat, id ſanè facere uidetur, ut repurgetur à creta, et gypſo, quibus inficiebatur. Quòd autem in cibum nō ſumeretur* Halica, *quæ ab omni mangonio non eſſet purgata, oſtendit idem* Galenus *loco nuper citato, cùm inquit.* Halica *ex genere eſt tritici, quæ ualēter nutrit, ſuccumq; lentum habet, ſiue in aqua duntaxat coctam cum mulſo, aut dulci uino, aut etiam adſtringente ſumas, ſiue ex oleo, ſaleq; conditam. Qui autem per ſanitatem ob uehementem uentris mordicationem, ſiue à bilioſi humoris copia, ſiue aliunde profectam, ſorbitione egent, ijs halicam affatim coctam, quoad teneram flaccitatem adepta colliqueſcat, deinde conditam, & colatam, ut ptiſanæ colato cremori perſimilis ſit, ſorbendam exhibeto. Hæc* Galenus. *qui certè tot laudibus hac in re* Halicam *non commendaſſet, ſi creta, uel gypſo admixtam aſſumpſiſſent in cibum. Fiebat antiquitus* Halica *non modò ex zea, quæ dicoccos dicitur; ſed etiam ex tritico, & alijs frumentaceis, ut ex* Galeno, Paulo, Aëtio, *& alijs intelligi facilè poteſt. Fit & hoc tempore in uniuerſa* Italia, *quanuis eam non* Halicam, *ſed* Far *falsò appellitent. Nanque far ab halica longè diuerſum putamus.*

Halicæ uires ex Gal.

Quòd autem Far *à chondro, ſiue halica differat, ſitq; per ſe frumenti, uel tritici proprium genus, antiquis* Adoreum *uocatum, è quo* Far *ipſum paratur, id ſanè ex plurium probatiſſimorum autorum ſcriptis apertiſſimè conſtat. Siquidem id primùm declarat* Plinius *lib.* XVIII. *cap.* VIII. *ſic inquiens. Frumenti genera non eadē ubiq;, neq; ubi eadem, ſunt ijſdem nominibus. Vulgariſſimum far, quod* Adoreum *ueteres appellauere. Quin & eodem capite, ut fortaſſe palàm faceret, aliud eſſe zeam, è qua fit halica; aliud uerò far: Qui zea utuntur, inquit, non habent far. Item cap.* VII. *eiuſdem libri: Populum* Romanum, *ait, farre tantùm è frumēto trecentis annis uſum* Verrius *tradidit. Quo tempore* Romanis *nullus fuit halicæ uſus, ut ipſe teſtatur* Plinius *lib.* XXII. *cap.* XXV. *cùm inquit.* Halica *res Romana eſt, & non pridem excogitata, neq; arbitror* Pompei *magni ætate in uſu fuiſſe. His accedit* Aſclepiadis, *&* Galeni *auctoritas libro* VII. *de compoſitione medicamentorum ſecundum locos in quodam eclegmate ad cruenta ſputa, ubi ſic habet.* Farris Cluſini *appellati ſextarij dimidium, decocti marrubij uiridis ſextarium unum. Hæc in uas uitreum coniecta per diem, & noctem macerari ſinito. Sequenti die pharmacum mollito, quemadmodum halicam maceramus. hæc* Galenus. *Quibus palàm eſt à farre differre halicam.* Galeno *deinde ſubſcribit* Aëtius *lib.* IX. *capite* XLV. *ubi ex* Archigene *hæc habet. Quod uerò* Latinè *in regionibus* Romæ *uicinis far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito: indeq; extractum, ac in pilam coniectum, ueluti ptiſanam, à cortice repurgato. Vbi uerò corticem exuerit tollito, atq; in ſole ſiccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, craſſiſſimè molito, ita ut granum unum in quatuor, aut quinq; partes redigatur, & ſiccum aſſeruato. Vſus autem tempore halicæ modo coquitur, & à ſanis in cibo ſumitur. Pro ægris uerò uariè apparatur, & epithematis quoque admiſcetur. Quidam ſpicas frumenti adhuc uirides tollunt, ex ipſiſq; far concinnant, quo modo & ſuauius, & iucundius redditur. hactenus* Aëtius. *Ex cuius, et ſupradictorum teſtimonio, illud planè omnibus patere arbitror, quòd far ab halica diſſideat. qua de re etiam plura, duce* Deo, *dicemus in epiſtolis noſtris.*

Farris, & halicę differen.

Κέγχρος. MILIVM. CAP. XC.

MILIVM in panes coactum, minus cæteris frugibus alit: ſiſtit pulte ſua aluum, vrinam cit. Torretur milium, feruensque in ſacco ponitur, vt torminibus, reliquisque doloribus, ſi foueatur, auxilio ſit.

MILIVM, *ut libro* VII. *ſimplicium medicamentorum prodidit* Galenus, *primo ordine refrigerat, exiccat uerò tertio exoluto, aut certè ſecundo intenſo. paululum etiam habet tenuitatis. Ex hac tum conſiſtentia, tum temperatura inſtar quidem edulij comeſtum, planè inter omnia frumentacea edulia minimum confert nutrimenti: ſed & uentrem deſiccat. Porrò foris impoſitum in ſacculis idoneum eſt fomentum ijs, quæ citra morſum exiccari poſtulant: & cataplaſmatis modo illitum exiccare poteſt. attamen admodum friabile eſt, proinde difficilis eſt eius in cataplaſmatis uſus. Quibus omnibus ea prorſus aſtipulantur, quæ idem de* Milio *tradidit libro primo de alimentorum facultatibus, cùm inquit.* Milio *item in pane nonnunquam utuntur, urgente frugum penuria. Panis tamen ex eo exigui eſt alimenti, & refrigerans. Conſtat inſuper præaridum, & inſtar arenæ, aut cineris friabilem eſſe: nihil enim in ſe habet pinguitudinis, & lēntoris. Iure ergo aluum humentem deſiccat. Agricolæ huius farina cocta, admiſto adipe ſuillo, & oleo, ueſcuntur.*

Milij uires ex Galeno.

Ἔλυμος. PANICVM. CAP. XCI.

PANICVM frumentaceis ſeminibus annumeratur, milio ſimile, eodemque modo in panes ſubigitur. Eoſdem habet vſus; minus tamen & nutrit, & ſtringit.

Panici uires ex Gal.

PANICVM, *ut ſcriptum reliquit Galenus lib.* VI. *ſimpl. medicamentorum, ex leguminum genere eſt, milio ſpecie ſimile, facultate certè pauci nutrimenti, & exiccatoria. Siſtit quoq; nonnihil uentris fluxus, ceu ipſum etiam milium. Si uerò foris illinatur, exiccat, atq; refrigerat. hæc Galenus. Cæterùm ſcribit Ruellius ſecundo de natura ſtirpium uolumine, Panicum in Italia Melicam appellari. Qua in re apertè hallucinatur: nanq; melica, quæ apud Inſubres uulgò Melega nominatur, illud genus frugis eſt, quam noſtrum uulgus in Hetruria Saggina uocat. Alij uerò in Italia populi Sorgo appellant. Nec uſquam (quod ſciuerim) in Itaia panicum melica uocatur.* MELICA *autem (ut utar hoc nomine) frugis eſt genus tam forma, quàm proceritate arundinem referens, adeò ut campi, in quibus ad maturitatem uſq; adoleuerit, arundineta repræſentare uideantur. Eius tamen calamus non ut uulgarium arundinum, inanis eſt, ſed ſacchariferarum arundinum modo, alba farctus medulla. Paniculæ, quas ad Cybelis pomorum magnitudinem ſummis proferunt culmis, quædam cùm maturitatem ſenſerint, in nigro ruſeſcunt: quædam uerò nigredinem in uniuerſum contrahunt, granis compluribus onuſtæ. Depectitur granum à ruſticis, moliturq́; in farinam, & inde in agreſtem cogitur panem: etſi in Hetruria potius ad columbarum, gallinarumq́; ferantur ſaginam, quàm ad hominum alimentũ. Hoc Plinio lib.* XVIII. *cap.* VII. *milium eſt Indicum. quod tamen nõ animaduertit Ruellius alioqui maximus Plinij ſectator. Plinius enim ſic habet. Milium intra hos decem annos ex India in Italiam inuectum eſt, nigrum colore, amplum grano, arundineum culmo. Adoleſcit ad pedes altitudine ſeptem, pregrandibus culmis, lobas uocant, omnium frugum fertiliſsimum.*

Ruel. lapſus.

Melicæ conſideratio.

SESAMVM.

Σήσαμον. SESAMVM.
CAP. XCII.

SESAMVM ſtomacho inutilis cibus. halitus grauitatem facit, quoties inter mandendum, commiſſuris dentium inhæſit: neruorum craſsitiem illitu diſcutit: medetur auribus fractis, ambuſtis, inflammationibus, coli doloribus, & ceraſtæ morſibus: capitis dolores, qui æſtuatione concitantur, ex roſaceo lenit. Eadem efficit herba decocta in vino: præſertim inflammationibus oculorum, doloribusque prodeſt. Ex ea fit oleum, quo Aegyptij vtuntur.

Seſami conſideratio.

TAMETSI *Seſami ſemen, à quo copioſum exprimitur oleum, officinis notiſsimum ſit: pauci tamen reperiuntur ſeplaſiarij, qui Seſami plantas uiderint unquam, cùm nullum, uel rariſsimum, quòd agros ſteriles reddat, ſeratur in Italia. Siquidem quod in myropolijs habetur, ex Græcia, & Peloponneſo ad nos conuehitur. Prouenit (ut Theophraſtus eſt autor) caule milio ſimili, craſsiore tamen, ac altiore: folijs rubentibus: flore uiridi, herbaceo: ſemine uaſculis incluſo, papaueris modo. Seſamum, teſte Plinio, ab Indis primùm aduectum eſt. Ibi enim copioſiſsimum ſeritur, cùm oleum inde maximo prouentu conficiant, non modò ad lucernarum uſum; ſed ad ciborum condimentum, quemadmodum nos ex oliuis. Non temerè ſcripſiſse uidetur Ruellius, nihil ita, ut Seſamum, emacrare ſolum, utpote cui craſsior, & multiplicior arundo ſit, quàm milio, & radix quoq; numeroſior. Siquidem id legimus,*

legimus Theophraſto proditum eſſe lib. v i i i. cap. i x. de plantarum hiſtoria, ubi ſic inquit. Omnium, quæ æſtiuis ſementibus ager recipit, Seſamã terræ moleſtiſsima eſſe, plurimumq; poſſe extenuare putatur, utpote quæ multipliciori craſsioriq; calamo, & numeroſiore conſtet radice, quàm milium. Seſami meminit Galenus libro v i i. ſimplicium medicamentorum, ita ſcribens. Seſamon non parum in ſe continet uiſcoſum, & pingue: quare emplaſticum eſt, & emolliens, ac modicè calidum. Eiuſdem facultatis eſt, quod ex eo conficitur oleum: & herbæ quoq; decoctum ſimilem uim obtinet. Et lib. primo de alimentorum facultatibus: Seſami ſemen, inquit, pingue eſt, ideoq; repoſitum celerrimè fit oleoſum: quamobrem & eos, qui ipſo ueſcuntur, celeriter implet, & ſtomachum ſubuertit, tardè concoquitur, & pingue corpori præbet alimentum. Liquet ergo quòd uentris partibus uigorem, ac robur addere nequit, quemadmodum neq; aliud quoduis pingue. Eſt autem craſsi ſucci, ideoq; non celeriter peruadit. Seſami uires ex Gal.

Αἶρα. LOLIVM. CAP. XCIII.

LOLIVM, quod inter ſegetes naſcitur, molitum, nomas, putreſcentia vlcera, gangrænasque compeſcit cũ raphanis, & ſale illitum: & ex aceto, & ſulphure viuo feros lichenas, & lepras ſanat: ſtrumas quoque diſcutit, cum fimo columbino, & lini ſemine decoctum in vino: rumpit, quæ ægrius ad coctionem perducuntur. Decoctum ex aqua mulſa vtiliſsimè iſchiadicis illinitur: ſi cum polenta, thure, myrrha, aut croco ſuffiatur, conceptionem adiuuat.

LOLIVM *omnibus notiſsimum eſt. Naſcitur in aruis è tritico, & hordeo corruptis uligine ſeminibus, aut per hyemem imbre nimio madidis, ut ſuperius quoq; in tritici, & hordei commentatione dictum eſt. Verùm etſi non deſint, qui Lolium uere tantùm exoriri putent: prouenit tamen (ut Theophraſtus memoriæ prodidit libro v i i i. capite v i i. de plantarum hiſtoria) hyeme ineunte, folio anguſto, piloſo, & pingui, eiuſq; peculiare pinguitudo notatur. Credidit Leonardus Fuchſius (ut declarauit in ſuis clariſsimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs) Pſeudomelanthium, quod inter ſegetes frequens naſcitur, legitimum eſſe Lolium. Id quod (pace ſua dixerim) non modò communi doctiſsimorum uirorum, qui in ſtirpium doctrina diu uerſati ſunt, ſententiæ refragatur; ſed & ueterum ſcriptis, qui Lolij in ſpica, non calyce, non capitulis melanthij, uel papaueris modo incluſum, ſemen proferre tradiderunt. Et quanuis Theophraſti auctoritate nitatur, ut ſui Lolij effigiem repræſentet, plura tamen ex eo reddidiſſe uidetur, quàm ipſe uſquam in Theophraſto legerim. Qua in re mihi quandoque iocandi fuit occaſio, ut dixerim Fuchſium ideo in lolio tam manifeſtè lapſum fuiſſe, quòd fortè eo tempore, quo hæc ſcribebat, contigerit ei lolium in pane comediſſe. Quòd autem id legitimum ſit Lolium, quod rei herbariæ peritis, agricolis etiam, & omnibus ferè uulgò cognitum eſt, teſtis eſt Dioſcorides lib. i i i i. cap. de phœnice, ubi phœnicem ſpicam lolio ſimilem proferre prodidit. Ex quo palàm fit, lolium in ſpica, non autem in capitulis pſeudomelanthij, & papaueris modo ſemen ferre. Ex uulgata quoq; Lolij facultate Fuchsij error deprehendi poteſt. Siquidem panis, in quo lolium fuerit, ſtupiditatem quandam, & ueluti temulentiam eſitantibus parit cum inexpugnabili ferè ſomno. Quàmobrem ubiq; locorum incerniculis à tritico, alijſq; cerealibus ipſum ſeparant, qui eius noxam ſenſere. Lolium, ut ſcriptum reliquit Galenus libro v i. ſimplicium medicamentorum, deſiccat, & excalfacit efficaciter, ut propinquum ſit acribus, magis quàm Iris: ſed non eſt perinde ut illa ſubtilis eſſentiæ, uerùm multum in hoc deficit. Secundum hoc ponat ipſum quiſpiam in principio tertij ordinis excalfacientium, ſecundi uerò extremo exiccantium.*

Lolij conſideratio.

Fuchſij error.

Lolij uires ex Gal.

Ἄμυλον. AMYLVM. CAP. CXIIII.

AMYLVM ex eo appellatum eſt, quòd ſine mola fiat. Optimum ex trimeſtri, natione Creticum, aut Aegyptium. Ratio faciundi amyli hæc eſt. Purgatum trimeſtre triticum madeſcit quinquies die, &, ſi fieri poteſt, nocte: cùm emollitum fuerit, effunditur ſenſim ſine agitatione aqua, quò minus cremor vtilis vnà excludatur. vbi molliſsimum eſſe videtur, mutata aqua, pedibus calcari oportet: rurſus infuſa, teri: tum demum enatantes ibi furfures incerniculo eximendi. reliquumq; quallo ſportisque ſiccatum tegulis nouis confeſtim torreatur flagrantiſsimo in ſole: nanque ſi pauliſper vdum maneat, acorem concipit. Contra fluxiones oculorum, puſtulas, cauaque vlcera efficax eſt: ſanguinis reiectiones potu cohibet, exaſperatas fauces lenit. lacti, atque obſonijs admiſcetur.

ſcetur. Fit etiam amylum ex zea, quæ maceratur, ac eluitur vno, aut altero die, & ſubactæ farinæ modo manibus ſubigitur: preſſaque feruentiſsimo in ſole, vt antè retulimus, exiccatur. Nullus in medicina vſus, ad alia tamen conueniens.

Amyli conſideratio.

Amyli uires ex Gal.

AMYLVM, quod uulgò Amidum officinis uocatur, omnibus quidem notum eſt. Probatur autem autore Plinio lib. XVIII. cap. VII. leuitate, ac læuore, atq; ut recens ſit, & candidum. Cæterùm etſi prætulerit Dioſcorides Amylum, quod è Creta aduehitur; Plinius tamen longè magis Chium, cui inſulæ (ut ipſe ſcribit) Amyli inuentio debetur, præſtare aſſerit. Amylum, ut memoriæ prodidit Galenus lib. primo de alimentorum facultatibus, ex tritico conficitur, læuigandi exaſperatas partes uim obtinens: quæ communis eſt omnibus ſubſtantijs conſiſtentia ſiccis, quæ neque adſtrictionem, neq; acrimoniam, neq; aliam quámuis facultatem habent inſignem. quas ſubſtantias iure ἀποίους, id eſt, qualitatis, quæ ſenſu deprehendi queat, expertes appellant: qualis inter humidas ſubſtantias eſt aqua. Cæterùm amylum ſimilem lotis panibus habet facultatem: nam, ut illi, minus quàm panes non loti, corpori præbet alimentum, & nõ calfacit, cùm cæteri panes calfaciant. Quòd uerò ad triticum in aqua elixum attinet, cum ea amylum ne conferendum quidem eſt, cùm palàm id tum calfaciat, tum ualenter nutriat, ſi coctum fuerit: id quod factu (ut diximus) eſt difficilè. Porrò Amylon (ut Plinius tradit libro XXII. cap. XXV.) hebetat oculos, & gulæ inutile, contrà quàm creditur. Item ſiſtit aluum, epiphoras oculorum inhibet, & ulcera ſanat. Item puſtulas, & fluxiones ſanguinis. genas duras emollit. Datur cum ouo his, qui ſanguinem reiecerint: in ueſicæ uerò dolore ſemuncia amyli cum ouo, & paßis tribus, ſufferuefacta à balneo.

Τῆλις. FOENVM GRAECVM. CAP. XCV.

FOENI Græci farina vim habet emolliẽdi, diſcutiendiq́ue: in aqua mulſa decocta aduerſus tam internas, quàm externas inflammationes, efficaciter illinitur: lienem cum aceto, & nitro trita extenuat. Succus decocti eius fœminarũ malis ſubuenit: & ſiue tumor, ſiue præcluſio ſit vuluæ, fouentur, & inſident. Fœni græci in aqua decocti cremor expreſſus, capillos, furfures, & manantia capitis vlcera purgat: locos dilatat, & emollit, ſi cum anſerino adipe peſsi vice ſubijciatur. Viride cum aceto vtiliſsimum imbecillibus locis, & vlcera ſentientibus. Decoctum eius prodeſt aduerſus teneſmos, fœtidamq́; dyſentericorum proluuiem. Oleum, quod ex eo exprimitur, & myrto, capillos, & genitalium cicatrices abſterget.

Fœni Græci uires ex Gal.

FOENI Græci ſemen profert planta trifolio ſimilis, corniculis quibuſdam incluſum: unde illi Buceras nomen impoſuit Theophraſtus. Huius meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Fœnum Græcum calidum eſt ſecundi ordinis, deſiccat primo: proinde feruentes phlegmonas irritat, acerbatq́;. quæ uerò minus ſunt calidæ, & magis duræ, eas digerendo curat.

Λίνον. LINVM. CAP. XCVI.

LINVM vulgò notum eſt. cuius ſemen eaſdem, quas fœnum græcum vires habet. Diſcutit, & emollit omnem intus, foriſq́ue inflammationem, cum melle, oleo, exiguaq́ue aqua decoctum, aut melle cocto exceptum: uitia cutis in facie, varoſq́ue crudum tollit: illitum cum nitro, & ficulneo cinere, parotidas, duritiaſque diſcutit: vlcera, quæ ſerpunt, fauoſq́ue cum vino decoctum expurgat: vngues ſcabros eximit, cum pari modo naſturtij, & mellis: vitia pectoris extrahit, ſi ex melle in eclegmatis vicem ſubſtituatur: tuſsim lenit: venerem ſtimulat, ſi farina piperis, & melle exceptum, pro placenta largius adſumatur. Huius decoctum interaneorum, vuluæq́ue eroſionibus immittitur, alui excrementa euocat, ad vuluæ inflammationes in deſeſsionibus perquàm vtile.

CVM Linum, & eius ſemen ſint non modò medicis omnibus; ſed etiam cæteris, & præſertim agricolis, uulgò notiſsima, ſuperuacaneum quidem foret, pluribus eorum hiſtoriam perſequi; etſi ſeminis uſus, & uires minimè ſilentio

ſint præte-

LINVM.

ſint prætereundæ. Exprimitur ex ſemine oleum, quod non ſolùm medicis, & ſeplaſiarijs expetitur; ſed etiam pictoribus, lapicidis, lignarijs, cæmentarijs, ac ferrarijs fabris. Præſtat & ad lucernarum uſum, quòd diutius igni reſiſtat, quàm quod ex oliuis exprimitur. In medico autem uſu neruorum conuulſionibus peridoneum eſt. Quinetiam ad eorum emolliendas duritias, & ad oſſium compagines explicandas mirificè prodeſt. Perutile eſt omnibus ſedis affectibus, nempe hæmorrhoidibus, condylomatibus, rimis, ac doloribus: fœminarũ induratos locos mollit. Nymphææ, aut roſarum ſtillatitia aqua ablutum, ambuſtis auxiliatur. Sunt & qui hoc bibendum magno ſucceſſu ijs exhibeant, qui laterali dolore uexantur. uerùm recens ſit oportet: quandoquidem inueteratum, contracto rancore non modò excalfacit, plus quàm par ſit; ſed & nauſeam commouet. Cæterùm quoniam (ut Plinius inquit libro XIX. capite primo) XYLON, ſiue Goßipium, quod nos uulgari ſermone Bambagia, alij Cotone appellant, inter lini genera nonnulli annumerant, cùm eius, quòd ſciam, nuſquam meminerint Dioſcorides, & Galenus, non dißimulandum duxi, quòd Xyli ſemen, quod tamen rancorem non ſenſerit, tußi, & pectoris uitijs opitulatur. quinetiam excalfacit, & emollit, & ſemen auget. Candidißima uerò eius lanugo ſanguinem è uulneribus manantem ſiſtit, præſertim ſi prius paululum exuratur.

Olei ex lini ſemine uires.

Xyli conſideratio.

Lini ſeminis facultates memoriæ prodidit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic ſcribens. Lini ſemen eſum flatuoſum eſt, etiam ſi frigatur: adeò ſanè excrementitia humiditate plenum eſt. Eſt uerò etiam in primo ordine quodammodo calidũ, ac humiditatis, & ſiccitatis quodammodo in medio eſt ſitum.

Lini uires ex Galeno.

CICER.

Ἐρέβινθος. CICER. CAP. XCVII.

CICER ſatiuum aluo idoneum eſt, vrinam ciet, inflationem parit, colorem commendat, menſes ac partus expellit, lac auget. Cum eruo decoctum illinitur ad inflammationes teſtium, uerrucoſas informicationes: ad ſcabiem, vlcera capitis manantia, impetiginésque, item contra carcinomata, & vlcera, quæ cacoëthe vocantur, cum melle, & hordeo prodeſt. Alterum genus arietinum nominatur. Vtrunque cit urinas, dato cum rore marino hydropicis, aut regio morbo laborantibus, eorum decocto. Lædunt ea exulceratam ueſicam, & renes. In uerrucarum formicantium, penſiliumque genere, prima luna ſingulis granis ſingulas tangunt, eaque grana linteolo deligata abijci poſt ſe præcipiunt, ita decidere eas arbitrantur. Sylueſtre cicer, folijs ſatiuo ſimile eſt, odore acri, ſed ſemine diſcrepat. Idem quod ſatiuum præſtat.

IN CICERVM genere habetur candidum, quod & Columbinum uocatur. Eſt & rubeum Venereum dictum, quòd ad excitandam uenerem mirificè præſtet. Habetur item & nigrum cæteris minus, quod Arietinum appellant. Horum meminit Galenus primo de aliment. facultatibus, ſic inquiens. Cicer non minus quàm faba inflationes excitat, ſed ualentius nutrit. Venerem ſtimulat, creditumq; eſt etiam ſimul ſemen generare: cuius gratia admiſſarijs equis quidam ipſum exhibent. Ineſt præterea Ciceribus facultas abſtergendi maior, quàm fabis: adeò ut quædam ex ipſis contractos in renibus calculos euidenter frangant, atque comminuant. Nigra autem ſunt ea, & exigua in Bithynia præcipuè naſcentia, Arietinaq; uocata. Huius ex aqua decoctum po-

Ciceris conſideratio, & uires ex Gal.

tare præſtiterit. Veſcuntur & uirentibus adhuc ciceribus homines ante adeptam maturitatem, quemadmodum & fabis. hactenus Galenus. Nigrum uocari Arietinum tradidit Plinius, *quòd arietum capita ſua imagine repræſentet.*

Theophraſto quoq; Cicerum plures ſunt differentiæ libro VIII. cap. V. de hiſtoria plantarum, ubi ſic habet. Cicer & magnitudine, & ſapore, & odore, & forma, pleraſq; differentias oſtendit, ut arietinum, & columbinum. Candida inter omnia dulcedine præſtant. Ciceris uires ex Aëtio. *Ciceris facultates recenſuit etiámnum Aëtius, ſic inquiens. Cicer flatuoſum legumen, ac alimentoſum, uentri accommodatum, urinam, ac menſes euocat, & lac, & ſperma copioſè generat. Huius decoctum, præſertimq; nigri, calculos renum frangit. Alterum uerò genus, quod Orobiæum uocatur, attrahit, diſcutit, incidit, & abſtergit. Iecur, lienem, & renes expurgat: ſcabiem, & impetigines exterit: parotidas, ac teſticulorum durities diſcutit: affertq; ad ulcera maligna præſidium non pœnitendum. hactenus Aëtius. Cæterùm ſylueſtre omnibus ferè notum eſt. & ſi Plinio fides eſt adhibenda, uentrem ſubducit: ſed flatus, & inteſtinorum dolores gignit.*

Κύαμος. FABA. CAP. XCVIII.

FABA inflationem excitat, ægrè concoquitur, tumultuoſa ſomnia facit, tuſsi confert, carnem gignit, media calidi, frigidique natura. Decocta in poſca, & cũ ſuo cortice eſitata, dyſenterias, & cœliacorum profluuia ſiſtit: contra uomitiones conuenienter manditur. Inflatio leuior contrahitur, ſi aqua prior inter coquendum abijciatur. Viridis plus negotij ſtomacho exhibet, maioremque flatum parit. Lomentum eius & per ſe, & cum polenta illitum, inflammationes, quas uulnus excitauit, mitigat: cicatrices concolores facit: turgentes grumoſo lacte mammas, etiam ſi inflammatione tententur, adiuuat: lac reſtinguit: furunculos, ſugillata, parotidaſque cum fœni græci farina, & melle diſcutit: cum roſa autem, thure, & oui candido, procidentes oculos, tumores, uuaſque reprimit: ſubactum uino, ſuffuſiones, & ictus oculorum recreat. Manducata ſine cortice faba, ad auertendas fluxiones, fronti illinitur: decocta in uino teſtium collectiones ſanat: quò tardius pubes erumpat, pueris imo uentri illinitur: uitiliginem purgat. Fabarum cortice illiti capilli, qui poſt euulſionem renaſcuntur, gracileſcunt, & minus alimenti capeſſunt: cum polenta, ſciſſo alumine, & uetere oleo impoſiti cortices, ſtrumas diſcutiunt. Decocto earum lanæ inficiuntur. Faba dempto cortice in illas partes diuiſa, in quas ſuapte natura ſcinditur, imponi ſolet ſanguinis defluxionibus ab hirundine concitatis: nanque eas ſupprimit, ſi ſemiſecta apprimatur.

Fabarum conſideratio, & uires ex Gal.

FABAE *omnibus notiſſimæ ſunt. &, ut memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, in exiccando, & refrigerando ſecundum utrunq; ad medium temperamentum propinquiſſimè accedunt. Caro Fabæ paulum quid abſtergentis facultatis continet, ſicut cortex nonnihil adſtringentis. Idcirco medicorum nonnulli totam fabam cum oxycrato decoctam dyſentericis, cœliacis, & uomentibus, quos* ἐμετικοὺς *nominant, exhibuerunt. Porrò ut edulium, flatulenta eſt, ac coctu difficilis, ſi quid aliud: excreationibus ex thorace, & pulmone idonea. Vt medicamentum uerò foris impoſita, ſine moleſtia deſiccat. In podagricis ea ſæpenumero uſi ſumus ex aqua decocta, & deinde adipi ſuillo admiſta. Ad neruorum tum contuſiones, tum uulnerationes, farinam eius cum oxymelite impoſuimus. Ad eos, quos ex ictu iam phlegmone occupauerat, cum polenta. Sed & teſtium, & mammarum aptum eſt cataplaſma. Nam hæ partes cùm phlegmone tenentur, moderatè refrigerari amant, maximè cùm mammæ ex lacte ipſis concreto phlegmonem patiantur. Quin lac quoq; ab eo cataplaſmate extinguitur, ſicut puerorum pubes farina fabacea illita plurimo tempore glabra permanet. Et libro primo de aliment. facultatibus, ſic inquit. Inflat is cibus quocunq; modo apparetur: nec per quámuis longam decoctionem id uitij poteſt amittere. quod ptiſanæ minimè negatum eſt: deponit enim per illam quicquid habet flatulenti. Qui porrò affectus ſingulos cibos ſequi natos, animaduertere, & mente conſequi uolet, quandam totius corporis tenſionem, quaſi à flatulento ſpiritu perſentiſcet, maximeq; qui ad huiuſmodi eſculentum non fuerit aſſuefactus, aut ipſum minus rectè coctum aſſumpſerit. Habent autem fabæ non denſam, nec grauem, ſed fungoſam, leuemq; ſubſtantiam: quæ tamen ipſa nonnihil abſterſoriæ poſſidet facultatis, ſimiliter ptiſanæ. Etenim manifeſtè fabacea farina cutis ſordes detergere conſpicitur. Quod intelligentes mangones, ac mulierculæ, in balneis quotidie hac utuntur, uelut alij nitro, atque aphronitro, & in uniuerſum ijs, quæ abſtergent. Illinunt præterea & faciem hac, quemadmodum ptiſana:*

ptiſana: nam quæ in ſumma cute eminent lentes, exterit, & maculas uelut ex ſole contractas. Huius ergo facultatis nomine ne in alui quidem tranſitu diu cunctatur, ſicut quæ glutinoſa, & craßi ſucci ſunt ſine ulla abſtergendi facultate, qualia halicam, tragum, ſimilaginem, & amylum eſſe perhibuimus. Cùm porrò ferculum ex freſa faba paratum, quod ἔτνος *Græci nuncupant, flatibus non careat, multò amplius integræ fabæ inflabit cibus. quanquam fricta (nam hoc modo aliquando pro bellarijs ſumunt) flatum deponit, ſed tum concoctu perdifficilis, tardoq́; deſcenſu incommodior redditur, & craßi ſucci alimentum in corpus diffundit. Quòd ſi uiridis, immatura, nondumq́; arefacta edatur, commune omnium fructuum, quos ante perfectam maturitatem ingerimus, rationem obtinens, corpori humidiorem alimoniam exhibebit, ac proinde maiorem excrementorum uim non tantùm in uijs inteſtinorum; ſed etiam per uniuerſum corporis habitum producet. Meritò igitur minus quoq; nutriet, ſed promptius deijcietur. Pleriq; autem hominum non crudas ſolas fabas comedentes, unà eas cum ſuilla carne decoquunt, ueluti olera conſueuerunt: ruri uerò etiam cum caprina, & ouilla. Alij fabas inflare ſentientes, cepas admiſcent, cùm in ollis pulmentum ex illis ſtruunt. Sunt qui non ſimul elixatas, ſed cum pulmento cepas ingerant crudas. In omnibus nanque dapibus quicquid flatuoſum continetur, per calfacientia, & extenuantia corrigi comparatum eſt.*

Κύαμος αἰγύπτιος. FABA AEGYPTIA. CAP. XCIX.

AEGYPTIA Faba, quam aliqui Ponticam uocant, in Aegypto plurima prouenit, in Aſiæ etiam, Ciliciæq́ue lacubus inuenitur. Folia habet ampla, † etiam ſi ad arborum frondes comparentur: caulem cubitalem, digiti craſsitudine: florem roſeum, dupla papaueris amplitudine: & ubi flore exuitur, fert folliculos ueſparum fauis ſimiles, in quibus faba ſupra operculum, bullantis ampullæ modo, prominet. Ciborion, aut Cibotion, id eſt arculam, ideo nominant, quoniam ſeratur ipſa, humenti glebæ mandata, & ita in aquam demiſſa. Radice firmatur harundine craſſiore, quæ cruda coctáue eſtur. ei Colocaſiæ nomen eſt. Faba uirens manditur, & exiccata nigreſcit: uulgarem magnitudine ſuperat. Adſtringendi facultatem obtinet, & ſtomacho utilem: dyſentericis, cœliacisq́ue prodeſt, inſparſo polentæ uice, lomento: datur quoque in pulte. Cortices in uino mulſo decocti, ſi terni inde cyathi bibantur, magis proficient. Facit ad aurium dolorem, quod in earum medio uiride ſpectatur, guſtu amarum, ſi tritum, & cum roſaceo coctum inſtilletur.

Aegyptiæ fabæ conſid.

SVNT *qui Aegyptiam fabam ſuæ radicis appellatione Colocaſiam nuncupent. Hæc tametſi, Dioſcoridis teſtimonio, in Aegypto plurima naſcatur, quin & in Aſia, & Cilicia paluſtribus locis inueniatur; habetur tamen hoc æuo in quibuſdam etiam Italiæ uiridarijs. Meminit huius Theophraſtus lib. IIII. cap. x. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Faba Aegyptia in paludibus, ſtagniſq́; exit. Caulis eius, qui longißimus, quaterna cubita perficit: craßitudo digitalis eſt, ſimilis calamo molli, non geniculato. Rimas intrinſecus habet tendentes per totum, lilij modo. Caput in cacumine orbiculatum, ueſparum fauo non abſimile. Inq́; ſingulis cellis, ſingulæ fabæ continentur, paulò ſuper id eminentes, multitudine plurimùm terdenæ. Flos papauere duplo maior, colore roſeus in plenum caput. Super aquam folia ad ſingulas fabas amplexa exeũt. Fabam quanq; cõterenti amarum illud, ex quo pilula fit, inflexum pateſcit. Fructus ita ſe habet. Radix illi craßißima, harundine plenior, rimas ſimiliter atq; caulis habens: manditur & cruda, & elixa, & aſſa: eoq́; cibo, qui incolunt paludes, utuntur. Naſcitur itaq; ſponte uel plurima, cæterùm & ſeritur in limo paleis largè admixtis, ut deſcendat, incorruptaq́; maneat: ſicq́; fabeta faciunt. Si autem ſemel apprehenderit, perpetuò manet. Radix enim ualida eſt, nec procul harundinum ſtirpibus, uerùm ſpinis ſubhorrens. Quamobrem eam crocodilus refugit, ne occurrens oculo offendatur, quoniam acutè non uidet. Naſcitur hæc etiam in Syria, Ciliciaq́;. hactenus Theophraſtus. Hanc amplißima emittere folia tradidit Plinius libro XXI. cap. XV. ubi ſic inquit. In Aegypto nobilißima eſt Colocaſia, quam cyamon uocant aliqui. Hanc à Nilo metunt: caule cùm coctus eſt araneoſo in mandendo: thyrſo autem, qui inter folia emicat, ſpectabilis: folijs latißimis, etiam ſi ad arbores comparentur, ad ſimilitudinem eorum, quæ perſonata in noſtris amnibus uocamus. Adeoq́; Nili ſui dotibus gaudent, ut implexis Colocaſiæ folijs, in uariam ſpeciem uaſorum potare gratißimum habeant. Seritur iam hæc in Italia. hæc Plinius. Aegyptia faba (ut Galenus autor eſt libro primo de alimentis) ſicuti noſtratem magnitudine longè præcellit, ita & naturam humidiorem, magiſq́; excrementitiam ſortita eſt.*

Colocaſia ex Plinio.

† Græci codices hoc loco habent ὡς πέτασον, *id eſt, inſtar galeri. Quæ autẽ horum loco affert Ruellius ex Plinio ſumpſit loco citato. Vbi uerbis, quæ illa ſequuntur, rectius fortè hunc Dioſcoridis locum interpretari uidetur.*

φακός.

φακός. LENS. CAP. C.

Lens frequenti cibo aciem oculorum obtundit, ægrè concoquitur, ſtomachum malè habet, eumq́ue & inteſtina inflat: ſed aluum cum cortice cocta ſiſtit. Præſtat in cibo, quæ facillimè coquitur, nihil atri in maceratione reddens. Vim habet adſtringẽdi: qua ex cauſa aluum cohibet, ſi detracto antea cortice diſcoquatur accuratè, primaq́ue aqua inter coquẽdum effundatur (quippe primum id decoctum ventrem reſoluit.) Somnia tumultuoſa excitat: capiti, neruis, ac pulmoni inutilis: melius ſuo fungetur munere cõtra alui fluxiones, addito cum aceto intybo, aut portulaca, aut beta nigra, aut baccis myrti, aut putamine punici, aut aridis roſis, aut meſpilis, ſorbíſve, pyris Thebanis, aut malis cotoneis, aut cichorio, aut plantagine, aut gallis integris, quæ poſt decoctionem abijciuntur, vel rhoë, quæ obſonijs inſpargitur: verùm acetum cum ea diligenter percoqui debet, aliàs aluum conturbat. Contra ſubuerſionem ſtomachi, triginta grana lentis delibrata deuorari proderit. Decocta cũ polenta, & illita, podagras lenit: ſinus cum melle glutinat, cruſtas rumpit, vlcera purgat. Decocta in aceto duritias, & ſtrumas diſcutit: cum cotoneo, aut meliloto medetur inflammationibus oculorum, ſedisq́ue, addito roſaceo: ſed in amplo ſinu, aut inflammationibus ſedis, quæ maius remedium exigunt, cum putamine punici, ac ſiccis roſis, adiecto melle, decoquitur: nomis quæ in gangrænam euaſerunt, adiuncta maris aqua: puſtulis, & his quæ ſerpunt, igni ſacro, pernionibusq́ue, ut antea dictum eſt: contra mammas in quibus lac in grumos coijt, & præ nimia ſui copia profunditur, cocta in aqua maris, & illita auxiliatur.

Létium uires ex Galeno.

Lentes, *quemadmodum libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum ſcriptum reliquit Galenus, ualenter adſtringunt: in caliditate uerò, & frigiditate medium tenent; deſiccant tamen in ſecundo ordine. Ipſum itaque earum corpus deſiccat, & ſiſtit uentrem: cæterùm decoctum prouocat: proinde etiam prior aqua abijcitur, ubi retentionis cauſa adhibentur. hactenus loco citato Galenus. Cæterùm aſſerenti Dioſcoridi Lentes aluum cohibere, ſi detracto antea cortice diſcoquantur accuratè, primaq́; aqua inter coquendum effundatur, omnino refragatur Galenus, qui libro primo de alimentorũ facultatibus ſic ſcribit. Ne ex lente quidem panem quis tentauerit: præarida enim ſine pingui, & friabilis eſt. Cortex eius uehementer adſtringit, carnea ſubſtantia tenuiter, quæ & craſſi ſucci, & terreſtris eſt. Succus porrò lentis, ſicut antè retulimus, adſtringenti eſt contrarius. Quocirca ſi elixæ in aqua iuſculum ſale, garo, oleoq́; conditum bibatur, aluum deijciet. At quod ex bis decocta lente ad eum modum, quem retulimus, ferculum apparatur, contrariam ſucco uim obtinet. Nam quæ uentri obueniunt, fluxiones deſiccat, os uentriculi, inteſtina, & totum deniq; uentrem corroborans. Quamobrem cœliacis, & dyſentericis accommodatus eſt cibus. Lens uerò decorticata, ut illam adſtringendi uehementiam, cumq́; hac alia uidelicet omnia, quæ conſequuntur, amittit: ita alibilior, quàm integra illa efficitur, craſſum, paruumq́; ſuccũ gignens, tardè commeans: alui tamẽ fluores haud deſiccat, uti ea quæ cortice nõ eſt ſpoliata. Iure igitur qui modum in hoc edulio non ſeruant, elephantiaſim quam uocant, & cancrum incurrunt. Siquidem craſſa, ſiccaq́; cibaria facilè in melancholicos humores uertuntur. Quare ijs duntaxat, quibus uitioſa eſt habitudo ob aquam in carne diffuſam, lens cibo utiliter præbetur: ceu aridis, & ſqualentibus admodum damnosè. Eandem ob cauſam uiſum integrum, et inculpatum hebetat, immoderatè exiccans. Ei uerò, qui contrario modo ſe habet, humidiori uidelicet, opitulatur. Menſtruis purgationibus inepta eſt: craſſum enim, & tardifluum ſanguinem facit. At muliebri appellato profluuio conuenientiſſima. Cùm porrò lens, & ptiſana contrariæ inter ſe ſint facultatis, ex amborum commiſtione præſtantiſſimum edulium componitur, quod nos in Aſia phacoptiſanam nuncupamus. Verùm non æqua utriuſq; portio eſſe debet: minus enim ptiſanæ adijciendum, ut quæ per decoctionem in cremorem latè diffunditur, & in magnam attollitur molem: lens autem cocta exiguum quendam tumorem aſciſcit. Sed enim huius edulij eadem ac ptiſanæ eſt cõfectio, præterquàm quòd ſatureia, & pulegio adiectis, iucundius & paratius concoctioni efficitur: cùm ptiſana illis minimè gaudeat, ſed ſolo anetho, porroq́; ſit contenta. Deterrima eſt lentis conditio, quam diuitum coci ſapa inficiunt: minimè enim incraſſantia ſibi uult adm[illegible]i, ſed liquida potius, & craſſitudinem incidentia. Cui uerò ſapa commiſcetur, iecoris obſtructiones gignere nata eſt, & ipſius uiſceris, atq; unà lienis inflammationes inaugere, niſi addito melle corrigatur. Illud præterea non arbitror obſcurum, dureſcentes uiſceris utriuſq; affectus,*

affectus, quos ſcirrhos uocant, hoc epulo exacerbari. Quòd ſi ſuillam ſimul libeat incoquere, ptiſanæ recentem, lenti ſale aſſeruatam congruere deprehendes: ceu utiq; quæ inter has media eſt, quam νεαλῆ, *id eſt, recenter ſalitam appellant, phacoptiſanæ percommodè et ad ſuauitatem, et concoctionem immittitur. Magis tamen lens cum ſalſis carnibus eſitata, craſſos humores augebit. Nam hæ quoq; ſanguinem craßiorem, et melancholicum magis generant. Quapropter neq; iſtis affatim, ſæpeq; uti expediet, præſertim cui corpus melancholico præcraſſo, & omnino prauo humori obnoxium eſt. Hæc eadem & de regionibus, anni temporibus, & aëris conſtitutionibus in unoquoq; edulio intelligere oportet. Ac autumno quidem melancholicis, ac ſiccantibus cibis abſtinendum: hyeme uerò eis utendum: uti ſanè in æſtate humectantibus, et refrigerantibus: in uere medij temperamenti, mediæq; facultatis epulas offerendum. Eſt porrò mediorum non una, nec ſimplex ſpecies: quædam enim huiuſmodi ſunt, quoniam cum extremis nihil habent commune: quædam ex duorum contrariorum æquo interuallo à medio diſtantium miſtione ſunt mediocritatem adepta: ut ſi quis iuxta id, quod paulò antè dixi, ptiſanam lenti commiſceat. Sic et teutlophacen, quæ ex beta, & lente nomen apud Græcos inuenit, Heraclides Tarentinus non ſanis modò, uerùm etiam laborantibus exhibebat. Eſt enim & hoc ex pugnantibus compoſitum edulium: quamobrem etiam tardius, quàm beta; citius uerò, quàm lens per aluum deſcendit. Eſt & illud perſpicuum, huius ſuccum in corpus diſpartitum, ex amborum uirtute, lentis uidelicet, ac betæ, eſſe permiſtum. hactenus Galenus. Ex cuius uerbis facilè colligi poteſt, Lentes in frequenti ciborum uſu minimè eſſe recipiendas; præterquàm ab ijs, quibus morbi alicuius ratione, ut medicamenta potius, quàm ut cibus conueniant.*

Φασίολοι. PHASIOLI. CAP. CI.

PHASIOLI inflant, ſpiritus cient, ægrè coquuntur. Virides cibo aluum emolliunt: ad vomitiones idonei.

Phaſeolorum conſideratio.

PHASEOLI ſunt in Italia uulgares, & in hortis, ac aruis frequentes. Diuerſa eorum habentur genera, uarijs coloribus diſtincta: nam & candidi, & rubeſcentes, & melini, ac diuerſis reſperſi maculis reperiuntur. Quos ſuperiori quoque ætati cognitos fuiſſe putauerim, etſi nonnulli eos nuper in Italia ueniſſe exiſtiment. Candidi, quibus granum cæteris minus eſt, cæterorum leguminum more, in aruis ſeruntur. At rubeſcentes, melini, ac uarij ſeminantur in hortis alijsúe locis, ubi umbra æſtiua fuerit opus. Siquidem præterquàm quòd fructum ſuo tempore demetendum proferunt, ſuis etiam inuolucris, ac ſequaci foliorum, clauicularumq; reptatu, teſtudines, attegias, mapalia, tuguria, cameras, pergulas, ſcenas, ac tabernacula è lignis cancellatim fabricata opacant, ac ueluti topiario opere contexunt: ſolaresq; radios inhibent, non ſecus quàm uitis, lupus ſalictarius, bryonia, colocynthis, clematis, periclymenum, & ſtirpium id genus, quæ arbores, & ſepes ſcandunt, perreptant, implicant, ac conueſtiunt. Quo fit, ut crediderim ego, illos à ueritate haudquam deſciſcere, qui dixerint, hoc Phaſeolorum genus hortenſem eſſe ſmilacem, hoc etiam libro à Dioſcoride deſcriptum: quippe quòd illi maximè correſpondeat, ut in ſequentibus dicetur. Quamobrem longè aberraſſe uidetur Marcellus in carpendo Hermolao tantopere auidus, cùm dixerit ſibi parum ueriſimile uideri ad eam altitudinem, & foliorum copiam poſſe legumen aliquod augeri, ut ſcenas, & tabernacula ueſtiens inumbret. Quandoquidem non modò huic refragatur Dioſcorides; ſed & ipſius ſmilacis numeroſus plantarum prouentus, quæ in quàm plurimis hortis, ac uiridarijs longiſsimos ſcandunt palos, & cancellata tecta conueſtiunt. Cæterùm nec eos quidem hallucinari putauerim, qui pro certo aſſeruerint, Phaſiolos ſupradictis coloribus infectos, quos equidem nihil ab hortenſi ſmilace differre exiſtimo, Dolichos eſſe, quorum meminit Theophraſtus libro VIII. capite III. de plantarum hiſtoria: & Galenus libro primo de facultate alimentorum: & ipſum ſecutus Paulus. Quippe quoniam dolichi (ut adiuuante Deo infrà in ſmilacis hortenſis mentione dicemus) non ſunt illud piſorum genus, quod Auſonijs uulgò dicitur Rouiglione, Tridentinis uerò Arabeia, ut Manardo Ferrarienſi placet. Quandoquidem hanc ſub Ochri nomine, tam Galenus, quàm Paulus deſcripſere, ut eo, quem modo citauimus, loco patebit.

Marcelli error.

Manardus notatur.

eo patebit. Porrò in hoc præſenti capite Dioſcorides de candidis tantùm, ac uulgaribus phaſiolis diſſeruit, non de eruilia Arabeia uulgò uocata: in ſequentibus uerò capite de hortenſi ſmilace, eorum mentionem fecit, qui uel rubentes, uel lutei, uel uerſicolores enaſcuntur.

Ὄροβος. ERVVM. CAP. CII.

ERVVM paruus frutex omnibus cognitus, anguſto folio, tenuis, ſemina in ualuulis habens: è quibus farina fit, nomine eruina, ad medendi uſus cõueniens. Eruum capiti oneroſum eſt: aluum eſu turbat: ſanguinem per vrinam extrahit: elixo boues ſaginantur. Parandæ farinæ ratio hæc eſt. Vberiora grana candidaque deliguntur, permiſcendoque aqua reſperguntur, donec ſufficienter combibant: poſtea torrentur, uſque dum hians cortex diſrumpatur: molitaque, farinario cribro incernuntur: poſtremò farina reconditur. Hæc aluo utilis eſt: vrinam ciet: meliorem colorem efficit: ſanguinem per ueſicam, aut aluũ cum torminibus elicit, ſi largius in cibo, aut potu aſſumatur: vlcera cum melle purgat: lentigines, & uitia cutis in facie, & maculas, totumque corpus emendat: nomas, gangrænas, duritiasque, ſerpere non patitur: mammarum duritias emollit: atra ulcera, quæ theriomata uocant, fauosque emarginat: carbunculos rumpit: cũ uino ſubacta illitu morſibus viperarum, canum, hominumque medetur: vrinæ difficultates, teneſmosque ex aceto mitigat. Eruum tabidis, qui alimentum non ſentiunt, toſtum, & ad nucis magnitudinem melle exceptum, ſumptumque conuenit. Eius cremor perniones, & pruritus in toto corpore, ſanat fouendo.

Erui conſideratio.

ERVVM *officinæ, Græcorum more, Orobum appellant. Cæterùm quod ex Alexandria, Syriaq; Venetias conuehitur, aliud nimirum ſemen repræſentare cenſemus, quàm Erui, quod frequentiſſimum in Hetruria naſcitur, ac ſeritur. Folia mittit Eruum, quod uulgò Mocho uocamus, lathyri, uel cicerculæ uulgò uocatæ æmula: florem piſorum modo, admodum ruſeſcentem: ſiliquas forma teretes, & oblongas, in quibus ſemen, colore in aliquibus pallido, in nonnullis candido, in quibusdam uerò ruſeſcente.*

Braſauoli, & Fuch. lapſus.

Porrò cùm hoc ignoraret Braſauolus, credidit Eruiliam, quæ Theophraſto, Galeno, ac Paulo ochros appellatur, legitimum eſſe Eruum, nominis uicinitate fortaſſe deceptus. Qua in re Fuchſius quoq; hallucinatus deprehenditur, quòd ſuo de plantarum hiſtoria uolumine Ciceculam uulgò uocatam, ſatiuum Eruum eſſe exiſtimauerit: etſi cicerculam omnes rei herbariæ periti Galeno lathyrum appellari non dubitent. In cicercula enim, ut periculum facientibus clariſſimum eſt, haud quaquam eæ reperiuntur facultates, quibus pollere Eruum tradidit Dioſcorides. Quandoquidem præter id, quòd omni prorſus amaritudine uacat, largius eſitata nunquam ſanguinem per ueſicam, & aluum cum torminibus elicit, ut de orobo fatentur Dioſcorides, & Galenus. Ex quo planè conſtat tam Braſauolum, quàm Fuchſium, utriusque pace, hac in re deceptos eſſe. Sed ignorandum non eſt, quòd etſi Eruum ab agricolis ſeratur; habetur tamen & inter ſponte naſcentia: nanque & per ſe inter ſegetes frequens oritur. Verùm cùm à paucis cognoſcatur, illud inter uiciæ ſpecies annumerant. Animaduertendum præterea eſt, quòd quanquam ad Eruinam farinam conficiendam eligit Dioſcorides candidius Erui ſemen: Galenus tamen lib. primo de facultate alimentorum, candidum pallido, ac ruſeſcente, longè minus præſtare ſcribit. Quapropter Braſauolus Galeni rationem minimè habuiſſe uidetur, cùm ſibi ex Dioſcoridis tantùm ſententia perſuaſerit, album erui ſemen in medicamentorum uſu tam rufum, quàm pallidum uiribus antecellere.

Erui uires ex Galeno.

Erui uires prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicament. ita inquiens. Orobus deſiccat quidem exceſſu ſecundo intenſo, calfacit uerò primo. Porrò quatenus amaritudinis eſt particeps, eatenus incidit, extergit, atq; obſtructiones expedit. Cæterùm ſi ſumatur copioſè, ſanguinem per urinas euocat. Et lib. primo de alimentorum facultatibus ait. Boues apud nos, ut apud alias pleraſque gentes, Eruo in aqua edulcato paſcuntur. Hominum cibis prorſus hoc ſemen damnatur. eſt enim & inſuauiſſimum, & praui ſucci. Cæterùm in magna fame nonnunquam, ſicut Hippocrates quoq; ſcripſit, neceſſitate coacti homines ad id etiam confugiunt. Nos eruo inſtar lupini præparato ex melle utimur, ut medicamẽto craſſos pulmonis, thoracisq; humores expurgante. Candidum minus eſt medicamentoſum, quàm id, quod ad flauum, aut pallidum colorem tendit. Eruum bis elixum, & in aqua identidem condulcefactum, inſuauitatem certè deponit, ſed unà cum ea & abſtergendi, & incidendi uim, ut ſola in eo relinquatur terreſtris ſubſtantia. Itaque citra amaritudinis intellectum deſiccans fit eſculentum.

Θέρμοι.

Θέρμοι. LVPINI. CAP. CIII.

SATIVVS Lupinus notus eſt. Cuius farina cum melle delinctu, aut potu, ventris animalia expellit. Ipſi quoque macerati, & cum ſua amaritudine eſitati, eadem efficiũt. Decoctum eorum idem munus præſtat, cum ruta, & pipere potum: quare lienoſis prodeſt, eodem vlcera tetra, quæ theriomata vocant, gangrænas, incipientem ſcabiem, eruptiones puſtularum, vlcera in capite manantia, vitiligines, maculaſque fouere vtiliſsimum: menſes, & partus extrahit, cum myrrha, & melle ſubditum in vellere. Eorum farina cutem, liuoréſque corrigit: inflammationes cum poléta, & aqua mitigat: tubercula, & coxendicum cruciatus, ex aceto lenit: ſtrumas in aceto cocta, illitaque diſsipat; carbunculos rumpit. Decocti cœleſti aqua, donec in cremorem lenteſcant, faciem abſtergunt: medẽtur pecorum ſcabiei, cum radice nigri chamæleontis, ita vt tepente decocto abluantur. Cit vrinam radix cum aqua cocta. Lupini triti, vbi maceratu dulceſcere cœperint, cum aceto poti, faſtidium detrahunt, & cibi auiditatem faciunt. Gignuntur & ſylueſtres Lupini, ſatiuis ſimiles, ſed omnino minores: qui eadem quæ ſatiui poſſunt.

Lupinorum conſideratio.

SERVNTVR *in Hetruria Lupini non modò ad alimentorum uſum, ſed ad agros impinguandos. Cæterùm præter ſatiuos Lupinos, ſylueſtrium in Hetruria innumeræ exoriuntur plantæ, quæ maio menſe in campeſtribus uiſuntur, floribus roſeo colore ruſeſcentibus. Satiui dulcorãtur in Italia, ibiq́; frequenter eduntur cum ſale. Lupinus (ut ſcriptum reliquit Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus) multi uſus legumen cenſetur. Elixus enim, ac deinde in aqua dulci, donec omnem ſibi ingenitam exuat inſuauitatem, commadefactus, ita editur cũ garo, ac oxygaro, uel ſine his etiam, ſale modico conditus: non uelut hordeum, & alia multifariam inſtructa. Lupini dura, ac terreſtris ſubſtantia eſt. Quocirca neceſſariò concoctioni repugnat, & craſſum gignit ſuccum: ex quo non probè in uenis confecto, crudus propriè appellatus ſuccus aceruatur. Et libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Lupinus editur coctus, multis antè diebus in maceratione in aqua amaritudinem deponens: fitq́; tunc nutrimentum ſucci craſsi. Cæterùm ut medicamentum ita præparatus ex genere eſt emplaſticorum. At qui natiuam amaritudinem habet, is etiam extergendi, digerendiq́; uim obtinet. Interficit lumbricos tum illitus, tum addito melle linctus, tum ex poſca epotus. Quin & decoctum eius lumbricos eijcere poteſt. Tum etiam foris identidem perfuſum, uitiligines, achoras, puſtulas, exanthemata Græci uocant, pſoras, gangrænas, ulcera maligna, quæ cacoëthe uocant, iuuat, partim extergendo, partim citra mordacitatem digerendo, ſiccandoq́;. Expurgat iecur, & lienem cum ruta, & pipere ſuauitatis gratia aſſumptum. Elicit menſes, ac fœtum cum myrrha, & melle impoſitum. Porrò Lupinorum farina ſine mordicatione digerit: nec enim liuida tantùm, ſed & chœradas, & dura phymata curat: ſed tunc in aceto, aut oxymelite, aut poſca coquatur oportet, idq́; pro laborantium temperamento, & affectus diuerſitate, quod ex uſu eſt eligendo. Sed nõ eſt præſentis inſtituti talia diſtinguere. Digerit item quæ liuida ſunt. Et quæcunq́; modò diximus præſtare poſſe decoctum, eadem omnia efficit & farina. Sunt uerò etiam qui eam iſchiadicis cataplaſmatis modo illinunt. Lupinus agreſtis amarior eſt, & ad omnia ualentior domeſtico, eiuſdem genere cum ipſo facultatis.*

Lupinorum facult. ex Gal.

Γογγύλη. RAPVM. CAP. CIIII.

DECOCTA Rapi radix alit, inflationem parit, humentem ac fluxam carnem creat, venerem ſtimulat. Decocto podagræ, pernioneſque fouentur: contritoque rapo, atque impoſito iuuantur. Si excauatæ radici roſaceum, ceratum adigatur, & feruenti cinere eliqueſcat, exulceratis pernionibus proficiet. Cymæ eius decoctæ manduntur, & vrinam ciunt. Semen antidotis, & theriacis, præſertim quæ ſenſum doloris auferunt, anodyna vocant, idoneum eſt: potum contra venena ſalutare eſt: venerem concitat. Rapum muria condĩtum, minus alimenti ſufficit: ſed multò magis appetentiam recreat. Sylueſtre rapum in arvis naſcitur. † Frutex eſt in cubiti altitudinem aſſurgens, ramoſus, læuis in cacumine. Folia fert læuia, digitali latitudine, aut maiora: & fructum in ſiliquis calyculatis: cùmque eorum inuolucra aperiuntur, alia intus ſiliqua ſpectatur, quæ quandam

capitis

RAPVM.

capitis ſpeciem præbet. in qua ſemina paruula concipiuntur, foris nigra, intus alba. Additur in medicamenta, quibus ad detergendam cutem in facie, totoque corpore, vtimur: præſertim quæ ex lupini, aut erui, tritici, aut lolij farina, fieri ſolent.

Rapi conſideratio.

RAPVM in Italia uulgò notiſſimum eſt, præſertim apud Inſubres, ubi ſtatim poſt meſſem æſtate, iunio, ac iulio menſibus, in aruis ſecundò ſeritur: deinde menſe octobri, cùm radix ad ſummum extuberauerit, è terra eruitur. Satiuum in triplici recenſetur genere, ſeſſile, longum, & rotundum: tametſi literis mandauerit Plinius libro XVIII. capite XIII. longum erraticum eſſe. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo ſemine tribus penè mẽſibus gignitur tam magna radix, ut ea aliquibus in locis plus quàm centenas libras pendat. At librarum triginta pondere nos ſæpius innumera rapa uidimus in Ananienſi agro, longa, & colore purpurea. Rapum, & radix (ut Theophraſtus eſt autor lib. VII. capite IIII. de plantarum hiſtoria) gaudent frigoribus: & ſic ea dulceſcere putant, ſimulq́; incrementum in radicem, non in folia uerti. Auſtrinis, atq; ſerenis temporibus celeriter cauleſcunt. Nurſinis Plinio palma, quòd eo fortaſſe ſolo magnitudine, & dulcedine cæteris præſtent. Alpinis, quibus rara ſeges, rapa utilia admodum, ac neceſſaria habentur, tam in hominum alimentum, quàm iumentorum pabulum. Quæ æſtate ſeruntur, uindicantur ab erucarum iniuria, quæ plerunq; tenella folia in uniuerſum erodũt, commixta ſationis tempore ſemini fuligine: aut maioris ſedi ſucco per noctem macerato ſemine. Siquidem Columella rem hanc ſibi experientia comprobatam aſſerit. Syl-

Fuchſij lapſus

ueſtribus rapis ſcatet ubiq; Hetruria, nullis reclamantibus notis. Quare in hoc cogor Fuchſij ſententiæ refragari, qui manifeſto errore, in ſuis de ſtirpium hiſtoria doctiſſimis commentarijs, putat Rapum ſylueſtre eſſe Rapunculum uulgò dictum: quippe quòd illi minimè reſpondeat.

NAPVS.

Rapi uires ex Galeno.

Rapi uires recenſuit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ita inquiens. Rapi ſemen uenerem excitat, utpote ſpiritum flatuoſum procreans. Sic & radix concoctu difficilis eſt, inflatq́;, & ſemen generat. Et libro ſecundo de alimentorum facultatibus, inquit. Rapum ſiue γογγυλίδα, ſiue βουνιάδα appellare uelis, quod eius extra terram eſt, oleraceum cenſetur. Radix, quæ terra continetur, ante elixationem & dura eſt, & cibo aliena: in aqua autem decocta, mirum ſi aliqua ex congeneribus plantis minus nutriat. Hanc quoq; ipſam multifariam homines parant: nam & in muria, & in aceto reponunt, quò in totum annum uſui eſſe poſſit. Succus ex ea in corpus digeſtus, temperato craſſior eſt: ideoq́; ſi quis ultra modum eſitauerit, et maximè ſi perfectè conficere eam nequeat, crudum ſuccum in uenis congeret. Ad alui deiectionem nec conferre quicquam, nec officere dixeris, potiſſimùm quãdo benè fuerit percocta, ut quæ longam elixationem requirat, optimaq́; ſit bis decoctionem perpeſſa, ad eum modum uidelicet, quẽ antea in hac præparandi ratione docuimus. Sin crudior ingeratur, concoctu eſt difficilior, ac flatulẽta, ſtomachoq́; noxia: nonnunquam autem et uentrem mordicat.

† *Quod in Græco hic legitur θάμνος, Ruellius uertit fruticoſum. Quæ uox eſt potius ab eo ex Plin. lib. XX. cap. III. repoſita, quod etiam aliàs ſæpenumero facit, quàm Græcæ Latina reddita. Nos fruticem uertimus, licet hac, ut alijs pleriſq; uocibus, Dioſcoridem impropriè uſum fuiſſe exiſtimemus.*

Βουνιάς. NAPVS. CAP. CV.

COCT[illegible] Napi radix inflat, modicum alit. Semen eius potu[illegible]enenorum uires hebetat: antidotis admiſcetur. Conditur ſale radix.

N a p i in raporum genere recenſentur. Plura Theophraſto, et Plinio produntur genera: quanquam hac tempeſtate duo tantùm repererim, nempe album, & flauum. Flaui tametſi albos craßitudine ſuperent, magisq́; colore placeant; ſunt tamen inſipidiores, & guſtui ob id minus grati. In Aegypto frequentius ſeruntur, quòd inibi ex eorū ſemine copioſum exprimant oleum.

Ῥάφανις. RAPHANVS. CAP. CVI.

R a d i x, quæ Græcis raphanus dicitur, excalfacit, flatus gignit, ori ſuauis eſt: ſed ſtomacho aduerſatur, ructus ciet, vrinam pellit, aluo aptior: ſummo tamen cibo ſumi debet, quò magis eius diſtributionem adiuuet: cùm autem præſumitur, cibum ſuſpendit: quare uomituris commodiſsimè datur ante cibum: ſenſuum aciem excitat. Decocta contra ueteré tuſsim, & pituitæ craſsitiem in pectore, efficax eſt. Cortex ex aceto mulſo, celerius uomitiones mouet: hydropicis cõmodiſsimè illinitur: lienoſis utilis: ſugillata cum melle rapit, & nomas amolitur: contra uiperarum ictus auxiliatur: alopecias ad pilum reducit: lentigines cum loliacea farina emendat: his qui fungis ſtrangulantur, tam cibo, quàm potu ſalutaris eſt. Semen, uomitiones facit, vrinam mouet, menſes cit, lienem extenuat: cum aceto illitum gangrænas ualidiſsimè emarginat: coctum cū aceto mulſo, anginis perquàm vtiliter gargarizatur: contra ceraſtis morſus, potum ex uino, auxilio eſt. Sylueſtris raphani, quam Romani armoraciam uocant, folia ſatiuo ſimilia, ſed magis lampſanam imitantur: radix gracilis, tenera, ſubacris. Tam folium, quàm radix in olera recipitur: ſed hæc excalfacit, vrinam concitat, æſtuoſa eſt.

R a p h a n v s *Græcis dictus, Latinis* Radix *appellatur. In* Hetruria, *quòd* Latinum *nomen imitentur,* Radice *uulgò uocant: quemadmodum &* Romani *ſuam antiquam* Raphani *ſylueſtris appellationem retinent, qui ipſum primæ literæ metatheſi* Ra*moraciam appellant. Cæterùm cùm ſylueſtris, ſatiua longè durior, acriorq́; deprehendatur,* Dioſcoridis *codex hic, ut in alijs plerisq; locis, mendi ſuſpicione non uacat, utpote qui Armoraciæ radicem reddat teneram mollemúe, & ſubacrem.* Raphani conſideratio.

Leonardus Fuchſius, *medicus ætatis noſtræ clariſſimus, Armoraciam eam eſſe ſtirpem putat, quam* Raphanum *ruſticum nonnulli uocauere, folijs oxylapatho maioribus, radicibus acerrimis, quibus utitur uniuerſa* Germania, & Pannonia *ad carnium intinctus. Qua in re cū, alioqui peritum, facilè hallucinatum crediderim, acerrimo fortaſſe illius plantæ ſapore fretum. Quòd ſi is uel* Romam *unquam profectus eſſet, uel cæteras notas accuratius perpendiſſet, nunquam (ut arbitror) in eum errorem incidiſſet.* Fuch. error.

Raphani Theophraſto *libro* v i i. *cap.* i i i i. *de hiſtoria plantarum plura ſunt genera: nempe corinthium, cleoneum, liothalaßium, bœotium.* Adoleſcit *amplißimè* Corinthium, *quod uel radice conſtat detecta.* Hoc *enim ſurſum uerſus protruditur, non ut cætera in terram ampliari ſolitum eſt.* Liothalaßium, *quod* Thracium *uocant, ualidißimum aduerſus frigora traditur.* Bœotium *dulcißimum eſt, & figura rotundum, nec ut* Cleoneum *prælongum.* Quibus *folia læuia, dulciora, ſuauioraq́; ſunt: quibus autem ſcabra, acriora.* Genus *præterea redditur, quod folijs erucæ ſimile conſtat.* Raphanus *(ut libro* v i i i. *ſimp. medicamentorum ſcribit* Galenus*) excalfacit quidem exceſſu tertio, deſiccat uerò ſecundo: agreſtis autem in utroque efficacior eſt.* Quin & *ſemen ipſum planta efficacius eſt.* Facultas *ei ineſt digerendi.* Itaq; *ad ſugillata, & alia id genus liuida ob talem facultatem accommoda exiſtunt.* Meminit *item* Galenus Raphani *libro* i i. *de alimentorum facultatibus, ſic inquiens.* Radiculam *ſolam, crudamq́; urbani homines ut plurimùm prima menſa ex garo ſumunt, alui ducendæ gratia: pauci autem acetum admiſcent.* Ruſtici *uerò frequenter cum pane eſitant, non ſecus ac alia, quæ nobis natura non ars parauit obſonia: in quibus eſt origanum uiride, naſturtium, thymum, ſatureia, pulegium, ſerpyllum, mentha, calamintha, pyrethrum, eruca.* Quippe *hæc omnia uiridia, eduliorum ſunt obſonia, unà cum illis ſumpta, ſuntq́; herbacei generis plantæ.* Radiculæ *caulis quoq;, & folia nonnunquam eduntur, ſed neceßitate magis, quàm ſponte.* Radix *in eorum numero eſt, quibus obſonij potius, quàm nutrimenti nomine aßiduè ueſcimur.* Vim *extenuatoriam gerit, cum qua conſpicuè unà calfacit: acris enim in ea qualitas exuperat.* Verno *tempore caulem in altum aſſurgentem producere ſolet, ceu alia, quæ nata ſunt excauleſcere.* Hic *elixus eſtur ex oleo, garo, & [illegible]to, ut rapæ caulis, ſinapiq;, & lactucæ: nutritq́; magis caulis iſte, quàm cruda radicula, ut qui acrimoniam in[illegible] deponat: quanquam minimam ſanè & ipſe alendi poteſtatem* Raphani uires ex Gal.

X habet.

habet. Quidam non ſolùm caulem; ſed unà ipſas radiculas elixantes comedunt, raparum modo. Cæterùm cùm medicos, tum idiotas illos mirari ſubit, qui à cœna crudas eas edunt, concoctionis iuuandæ gratia. Ipſi quidem id ſe experientia abunde compertum habere dicunt; nullus tamen eos citra damnum potuit imitari.

SISER.

SISER ALTERVM.

Σίσαρον. SISER. CAP. CVII.

Siser vulgò cognitum. Cuius radix decocta ori grata eſt, & ſtomacho vtilis: vrinam ciet, & appetentiam inuitat.

Siſeris conſideratio.

Non *deſunt, qui crediderint, album quoddam Carotarum uocatarum genus, quæ naporum modo carnium iuri incoquuntur, legitimum eſſe Siſer. Cæterùm eos hallucinari putauerim, Plinij teſtimonio ductus, qui libro* XIX. *cap.* V. *hæc habet. Ineſt Siſeribus longitudine neruus, qui decoctis extrahitur, amaritudinis tamen magna parte relicta. Id quod in hiſce Carotarum radicibus haud quaquam reperire licet: quippe quæ nec neruum concludant, nec guſtui amaritudinem relinquant: ſed dulcedinem potius quandam præ ſe ferant. Quòd præterea Siſer ſapore ſit ſubamaro, facilè ex Galeni ſententia comprobari poteſt libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic ſcribit. Siſari radix cocta ſtomacho grata eſt, & urinam mouet, ſecundo ordine excalfaciens, adiectam habens amaritudinem quãdam, cum leuicula adſtrictione. hæc Galenus. Ex quibus facilè colligi poteſt, Siſera ab hiſce carotis plurimùm recedere. Sciendum igitur eſt, quòd Siſer in Italia non ſeritur: tametſi in Germania, Rheni præſertim fluminis accolæ, ſuis in hortis ſiſera frequentiſsima habeant, quæ & ſerunt, & colunt. Ideoq; Maguntiæ uenalia abunde reperiuntur, à Tincao agro illuc allata. Siſer folio eſt oluſatri, caule, & umbella paſtinacæ ſimili, radicibus dodrantalibus, neruoſam intus matricem continentibus, ſubamaris, & colore ſubcroceo, & quæ guſtatu gratiam cum palato non modicam incant. Quarum in cibis præſtantia allectus Tiberius Cæſar (ut citato loco tradit Plinius) omnibus annis à Germania aduehi ſiſera curauit ex Gelduba caſtello Rheno impoſito, ubi generoſitas præcipua.*

Siſari uires ex Galeno.

Siſeris forma.

Λάπαθον. LAPATHVM, SIVE RVMEX. CAP. CVIII.

Ex generibvs rumicis, oxylapathum uocant, quod in acutum tendit, dura habens extrema, in paluſtribus naſcens. Alius eſt ſatiuus, † illi diſsimilis. Tertium genus ſylueſtre, paruũ, plantagini proximum, humile, & molle. Quartum eſt, quod alij oxalida, alij anaxyrida, aut lapathon uocant. Folia eius ſylueſtri, ac exiguo rumici ſimilia: caule non magno: ſemine ſubacuto, rubente,

OXYLAPATHVM.

OXALIS.

HIPPOLAPATHVM.

rubente, acri, in caule, & agnatis appendicibus, emicante. Omnium decocto olere aluus emollitur. Crudi illitu, melicerides, roſaceo, aut croco adiecto, diſcutiuntur. Syluestris, & oxylapathi, & eius, quam oxalida nominant, ſemen ex aqua, aut uino vtiliter bibitur, contra dyſenterias, & cœliacorum affectus, ſtomachi faſtidia, ſcorpionum ictus. Quòd ſi quis in potu præſumat, nihil moleſti ex ictu patietur. Radices ex aceto coctæ, aut illitæ crudæ, lepras, impetigines, & ſcabroſos ungues perſanant: ſed antea locus aceto, & nitro in ſole perfricandus eſt. Pruritus corporis, decoctum earum ſedat, ſi foueatur, aut in ſolijs balnearum confricetur. Coctæ in uino, & inſtillatæ, aurium, dentiumque dolorem mulcent: ſtrumas, parotidasque diſcutiunt: lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis ſtrumis radicum geſtamine utuntur, eas collo appendẽtes. Tritæ, & admotæ fœminarum profluuia ſiſtunt: cum uino autem potæ regio morbo medentur, calculos ueſicæ comminuunt, menſes cient, ſcorpionum ictibus auxiliantur. Hippolapathon olus eſt magnum, in paludibus naſcens. Eaſdem habet uires, quas ſupradicta rumicis genera.

Tametsi *Rumex, qui & Lapathum, nomine à Græcis mutuato, appellatur, hodie in hortis non ſeratur; in ijs tamen ſponte frequentißimus naſcitur, nullis deficientibus notis, quibus ſatiuus delineatur. Lapathum, quod in paludibus naſcitur, Dioſcoridi Oxylapathum uocatur, nõ quidem quòd guſtu acutum, ſeu acidum ſentiatur, ut oxalis, quam uulgus officinarum Acetoſam appellat,* Rumicis conſideratio. Oxylapathũ.

appellat, ſed quòd folijs proueniat in acutum deſinentibus. Siquidem ὀξὺ Græcorum appellatione, modò ſignificat acutum ſaporis reſpectu, modò mucronatum reſpectu formæ. Ad quod non aduertentes Auicenna, pariterq; Serapio Lapathum omne nullo diſcrimine Acetoſam nominant, perperàm id ad ſaporem referentes, quod ad foliorum figuram retulit Dioſcorides in primo lapathi genere. Plinius lib. xx. cap. xxi. Oxylapathon non niſi in paluſtribus naſcens, ſatiuo ſimilius eſſe ſcribit, cùm tamen alterum alteri diſsimile faciat Dioſcorides.

Oxalidis conſideratio.

Illud uerò, quod ab acido ſucco ὀξαλὶς Græcis dicitur (etſi id ſilentio inuoluat Dioſcorides) duorum eſt generum, maius nimirum, & minus. Illi folia ſunt hortenſi ſimilia: huic uerò ſagittarum figura, mollia, læuia, quibusdam ueluti capillamentis ſubrubentibus inſperſa, ſuccoſa, folijsq; maioris acidiora. Semen utriq; idem, præterquàm quòd maiori maius, minori uerò minus.

Hippolapathum.

Hippolapathum porrò non ſolùm in paluſtribus prouenire uidemus; ſed etiam in montibus, ijs præſertim in locis, ubi pecudes diutius ſtabulari ſolent, & ubi eorum fimo pingueſcit ſolum, illi plantæ omnino correſpondens, quæ ſub Rhabarbari nomenclatura, paſsim hodie in hortis, ac uiridarijs plantatur.

Lapathi uires ex Gal.

Lapathi meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Lapathum moderatè digerentem ſortitum facultatem eſt, at oxylapathum miſtam: nam ſimul cum eo quòd digerit, nonnihil quoq; repercutit. Semen eorum manifeſtam quandam etiam adſtrictionem obtinet, adeò ut & dyſenterias, & diarrhœas, ſiue profluuia ſanet, & maximè oxylapathi. Porrò hippolapathum, quod in totum in paludibus prouenit, eaſdem dictis facultates obtinet, ſed imbecilliores. Et libro ſecundo de alimentorum facultatibus: Rumicem, ait, uti antè diximus, ſylueſtrem betam poſsit quis appellare, cùm non guſtu ſolùm; uerùm etiam facultate hortenſi betæ perſimilis ſit. Quoniam autem beta aliquando iucundior eſt rumice, idcirco ea magis homines ueſcuntur. Quare nec nos quoque prolixius hic de rumice ſcribere oportet, cùm in beta omnia ad rem facientia expoſuerimus.

† *Nihil fortaſſe Plinius à Dioſcoride diſſentiet, ſi in hoc loco ſequamur lectionem Oribaſij lib. XI. ſimplicium: qui habet ὂυ κατὰ πᾶν ὅμοιον τῷ πρώτῳ, id eſt, non prorſus ſimile primo. Nam ex hac patere arbitror, non tantum priora lapathi genera inter ſe differre, quantum uulgata lectio innuere uidetur.*

Λαμψάνη. LAMPSANA. CAP. CIX.

LAMPSANA ſylueſtre olus eſt. Plus alit, quàm rumex, & ſtomacho vtilius. Cuius folia, caulesque coquuntur in cibo.

Lampſanæ cõſideratio.

QVANVIS *hic inter olera, quæ in alimentorum uſum uenere, Lampſana recenſeatur à Dioſcoride; nullis tamen notis ab ipſo deſcribitur, quòd fortaſſe ſuis in regionibus notiſsima haberetur. Id quod nobis Italis non euenit. Quamobrem dixerim unà cum Plinio lib. xx. cap. IX. inter ſylueſtres braſsicas lampſanam eſſe, pedalis altitudinis, hirſutis folijs, napi ſimillimis, niſi candidior eſſet flore. Naſcitur hæc frequentiſsima in Hetruria, Apulia, ac plerisq; Italiæ locis, ijs præſertim campis, qui aratrum eo anno minimè ſenſere: tametſi nobis hac tempeſtate non fuerit, niſi forſan urgente annonæ penuria, in alimentorum uſum recepta.*

Lampſanæ uires ex Gal.

Meminit huius Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Lampſana eſa ſuccos prauos procreat. Cæterùm illita abſtergendi nonnullam, digerendiq; facultatem poſsidet.

BLITVM.

Βλῆτον. BLITVM. CAP. CX.

BLITVM eſtur oleris modo. aluo vtile eſt: nullius in medicina uſus.

Bliti conſideratio.

BLITVM *duorum eſt generum, rubrum nimirum, & album. Vtrunq; notum, in hortis, & campis naſcens. Rubro caulis, & folia adeò rubeſcunt, ut coccineo colore infecta uideantur, etſi temporis tractu tandem purpureſcant. Folia amarantum referunt, ſicut etiam caulis. Quin & radix ſanguineo ſucco madet. Album prouenit ijsdem folijs, latioribus tamen, & colore ſubalbidis. Flores & ſemen racematim cohærentes, tenuibus inſident ramuſculis, ex alarum cauis prodeuntibus, panicularum effigie, ſylueſtris panici modo. Hoc olus Tridentina rura Biedone uulgò appellant, recipiturq; nonnullis in cibum. Id nanq; aqua prius decoquunt, demum affuſo oleo, uel butyro in ſartagine frigunt, additis allio, & omphacio, uel aceto. Veruntamen cibus is nonnunquam (ut ego ex uiſu teſtari poſſum) uomitiones mouet, uentriculi & inteſtinorum tormina facit, & alui fluxiones ciet, excitata bile. Eaq; propter Plinius libro xx. cap. XXII. ita de eo ſcriptum reliquit. Blitum iners uidetur, ac ſine ſapore, aut*

acrimonia

acrimonia ulla. Vnde conuitium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile eſt. Ventrem adeò turbat, ut choleram faciat aliquibus. Dicitur tamen aduerſus ſcorpiones potum, è uino prodeſſe, & clauis pedum illini. Item lienibus, & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menſtrua ſiſti eo cibo putat. hactenus Plinius. Bliti meminit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Blitum olus eſt eſculentum, humidæ, frigidæq; temperaturæ, in ſecundo maximè exceſſu à temperatis. Item ſecundo de alimentorum facultatibus: Qui porrò, inquit, atriplicis, blitiq; guſtabilem qualitatem intelligit, braßicæq; ſaporis commeminit, lactucam in braßicæ, ac horum olerum medio eſſe non diffitebitur: ſiquidem illa egregiè deſiccat, hæc contra planè humida, aquoſáq; ſunt. Quapropter non ex ſolo oleo, garoq;, ſed addito aceto ſæpius, meliusq; aſſumuntur: aliàs nanq; ſtomacho infeſta ſunt. Diximus autem iſtiuſmodi olera nonnihil ad læuigandam aluum momenti afferre, maximè ſi cum humiditate glutinoſam lubricitatem ſortita ſint. hæc Galenus. Quo fit, ut mirari liceat, ſi Plinij, & Galeni ſcripta perpendamus, quòd dixerit Dioſcorides, Blitum aluo utile eſſe, & nullius in medicina uſus.*

Bliti uires ex Galeno.

Μαλάχη. MALVA. CAP. CXI.

MALVA ſatiua eſui longè aptior ſylueſtri. ſtomacho aduerſatur: aluum iuuat, ſed multò magis caules: interaneis, & veſicæ vtilis. Cruda folia cum ſalis exiguo manducata, ægilopas ex melle ſanant: verùm cùm cicatricem trahere cœperint, ea demum citra ſalẽ vtendum eſt. Contra aculeatos apium, veſparumq́ue ictus, illita efficax eſt: eadem cruda cum oleo trita peruncti non feriuntur: vlcera manantia in capite, furfuresq́ue cũ vrina ſanat. Sacris ignibus, & ambuſtis decocta folia, tritaq́ue, vtiliſsimè ex oleo imponuntur. Eius decoctum vuluas inſeſsione mollit: prodeſt eroſionibus veſicæ, & inteſtinorum, vuluæ, ſedisq́ue, clyſtere infuſum. Ius decoctæ cum radice ſua contra omnia venena auxiliatur, ſi continuò à bibentibus reuomatur. contra phalangiorum morſus remedio eſt: lac euocat. Semen in vino potum, addito loti ſylueſtris ſemine, veſicæ cruciatus lenit.

Maluæ conſideratio.

MALVA *uulgaris adeò notitiæ eſt, ut nulli ferè reperiantur, qui eam non nouerint. Plura eius genera: ſed ea, quæ aliquibus locis in Italia arboreſcit, nil aliud eſt, quàm ſatiua cultorum mangonio in tantam magnitudinem aſſurgens, ut libro primo de plantarum hiſtoria cap.* V. *prodidit Theophraſtus, cùm inquit. Quædam etiam comperta ſunt ob culturam diuerſa effici, atq; à ſua natura diſcedere, ut Malua in altum ſe attollens, atq; in arborem tranſiens. Quippe ita fit neq; tempore longo, ſed menſibus ſenis, aut ſeptenis, ita ut longitudine, craßitudineq; inſtar haſtæ poßit grandeſcere: quapropter commodè ad uſum baculi uenit. Tempore uerò longiore exacto, pro ratione magis quoq; incrementa capeßit. hactenus Theophraſtus. Plinio libro* XIX. *capite* IIII. *præter eam, quæ in Arabia ſeptimo menſe arboreſcit, & baculorum uſum præbet extemplo, eſt & Malua arbor in Mauritania Lixi oppidi æſtuario, ubi Heſperidum horti fuiſſe produntur. Ipſa altitudinis pedum uiginti, craßitudinis quam circumplecti nemo poßit. In ſimili genere habetur & canabis. Maluam, quæ in arborem degenerauerat, uidi ego primùm Grignani ad Benaci ripas in quodam monachorum cœnobio, ubi eorum otio, & cultu tantam ſibi aſciuerat amplitudinem. Eſt & ea inter maluarum genera recenſenda, quæ in hortis ac uiridarijs folio exit magno, rotundo: caule tricubitali: floribus roſarũ effigie rubentibus, candidis, uel ſubrubeis, nullo tamen odore fragrantibus. Nam ſi ut roſæ nares cõciliarent, quemadmodum oculos hilari forma, ac coloris uiuacitate alliciunt, nulli dubium eſt, quin de præſtantia, ac pulchritudine cum ipſis roſis certare potuiſſent. Maluæ meminit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Malua agreſtis quidem digerentis paululum, & emollientis leuiter eſt facultatis. Hortenſis uerò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior eſt. Fructus eius tantò ualidior eſt, quantò & ſiccior. Porrò huius generis eſt & ea, quæ anadendromalache nuncupatur, ſed efficacißima comprehenſarum in digerendo. Appellatur etiam althea.*

Maluæ uires ex Galeno.

Et lib. II. *de alimentorum facultatibus: Eſt, inquit, ab hac hortenſi alia quædam ſylueſtris malua, ceu à lactuca eſt* θριδακίνη, *id eſt lactuca ſylueſtris. Inter uerò has congeneres plantas id eſt diſcriminis, nempe quòd ſicciora ſint ſylueſtria, ſatiua humidiora. Permiſtum quoq; eſt maluæ ſucco aliquid glutinoſum, quo lactuca caret. À refrigerandi facultate manifeſtè abeſt, ut etiam ante ſumptionem cernere licet, ſi ex ambobus uicißim oleribus cataplaſma ad calidũ quempiam affectũ, quale eſt eryſipelas, componas: id quod factitare homines conſueuerunt, molliuſcula folia perquàm diligenter tundentes, donec ad læuorem exactißimum redacta ſint. Tum nanq; cognoſces lactucam manifeſtò refrigerare:*

rare: maluam uerò modicum, & quaſi tepidum quendam calorem obtinere. Facilè hoc olus deorſum labitur, non tantùm quia humidum eſt; ſed etiam quia glutinoſum, præcipuè cùm oleum, garumq; affatim unà hauritur. Ad concoctionem mediocriter ſe habet. Si horum trium olerum, ſuccos inter ſe compares, tenuis & abſterſorius betæ, maluæ craßior glutinoſiorq;, lactucæ in utriuſq; medio ſtatuetur.

ATRIPLEX SATIVA.

ATRIPLEX SYLVESTRIS.

Ἀτράφαξις. ATRIPLEX. CAP. CXII.

ATRIPLICEM aliqui chryſolachanon vocant. cognitum olus eſt. Duo eius genera, ſylueſtre, & ſatiuum. Coctum eſtur, ut olus: aluum mollit. Panos diſcutit, ſiue crudum, ſiue coctum illinatur. Semen cum aqua mulſa potum, regium morbum ſanat.

Atriplicis cõſideratio.

ETSI in Hetruriæ hortis rara admodum ſit Atriplex; frequentißima tamen apud Inſubres ſeritur, quòd ex ea præſertim rura ſibi quoddam placentæ genus conficiant hoc modo. Incidunt enim acutißimo cultello Atriplicis folia, et caſeo in ſcobem attrito, butyro, ac ouis commiſcent, & in ſartaginibus folioſa paſta ſubſtrata, decoquũt, comeduntq; abunde, perunctis undiq; labijs. Hæc inter olera ocyßimè aſſurgit: nam & ſeritur, & manditur decimo quinto à ſatu die. Folia promit caule tenus lata, in mucronem tamen deſinentia, ſagittarum inſtar, pinguia, ſuccoſa, colore ex uiridi in luteum langueſcente. Caulis, qui illi rubet, multis undiq; adnatis, ad quatuor cubitorum menſuram adoleſcit: ſemine preßis, tenuibusq; folliculis concluſo. Præſtat Atriplex in cibis uere tantùm: ſiquidem ut ocyßimè creſcit, ita & uelocißimè ſeneſcit, & deperditur.

Recẽtiorum quorundam opinio reprobata.

Credidere recentiorum quidam Atriplicem, & Spinaciam uulgò dictam, eiuſdem eſſe generis. Verùm ij, meo quidem iudicio, falluntur apertißimè. quippe præter id, quòd Spinacia nouum in Italia olus eſt, & foliorum, & caulis, & ſeminis forma, atq; colore ab atriplice maximè differt, ſicuti et ſapore. Nanque ſuſpicatur Manardus Ferrarienſis, neſcio tamen qua ratione ductus, Atriplicem, & Spinaciam chryſolachani ſpeciem eſſe. Sed eius ſententiam minimè probandam cenſeo: chryſolachanon enim Latinis aureum olus ſignificat. quod tametſi Atriplici competere poßit; non tamen ob id Spinaciæ conuenire uidetur, quæ folijs, caule, flore, ac ſemine perpetuò uireſcit.

Atriplicis uires ex Gal.

Atriplex, ut memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, humida, & frigida temperie eſt, humida quidem ſecũdi ordinis à medijs, frigida uerò primi, quam utiq; tepidam eſſe caliditatem poſuimus, cuiuſmodi roſis ineſt: nõ tamen adſtrictionis eſt particeps, ſed aquea eſt, & minimum terrena, ſimiliter maluæ. Quin et uentrem celeriter permeat, ut illa, ob lubricitatem. Porrò paululum omnino eius eſt, quod digerendi obtinet potentiam. Hortenſes autem atriplex, & malua, quàm agreſtes tum humidiores ſunt, tum frigidiores. Proinde phlegmonis, & phygethlis incipientibus, gliſcentibusq;, & mollibus etiámnum, ac uelut feruentibus hortenſes: uigentibus autem, & decli-

& declinantibus, ac indureſcentibus commodiores ſunt agreſtes. Semen eius abſtergendi uim habet: itaq; ad morbum regium ex pituitæ (rectius fortè hepatis legendum) infarctu prognatam utile eſt. hæc Galenus. Scribit Serapio Raſim uidiſſe hominem quendam, qui ex Atriplicis ſemine duarum drachmarum pondere ſumpto, crebris tum uomitionibus, tum alui deiectionibus uexatus fuit, adeò ut ad extremam uirium imbecillitatem deuenerit. Quod mihi quidem mirum non eſt: quandoquidem noui ego pharmacopolam quendam, qui ad ruſticos purgandos Atriplicis tantùm ſemen exhibebat: quod ijs non ſine moleſtia magna aluum abunde ciebat, atque etiam ſimul crebros prouocabat uomitus. Quæ tamen facultas paucis, ut puto, hactenus innotuit.

BRASSICA CRISPA.

BRASSICA CAPITATA.

Κράμβη. BRASSICA. CAP. CXIII.

BRASSICA ſatiua aluo idonea eſt, ſi modò leuiter feruefacta edatur. nam percocta aluum ſiſtit, ſed multò magis bis cocta, aut quæ in lixiuio coquitur: ſtomachum autem malè habet. acrior eſt æſtiua. In Aegypto propter amaritudinem non eſtur. Cæcutientibus, & tremulis eſſe prodeſt. Summo cibo ſumpta crapulam diſcutit, & vini noxam reſtinguit. Melior ſtomacho cyma, ſed acrior, & ad ciendum vrinam validior. ea condîta ſtomacho inimica eſt: aluum conturbat. Crudus ſuccus cum nitro, & iri deuoratus, aluum emollit: cum vino quoque epotus, viperarum morſibus auxiliatur: cum fœni græci farina, podagris, & articulorum vitijs illinitur: prodeſt & ſordidis vlceribus, & vetuſtis illitus: caput purgat naribus infuſus: menſes extrahit, cum loliacea farina inditus. Folia per ſeſe illita, aut cum polenta trita, conferunt inflammationibus, tumoribusque: epinyctidas, ignem ſacrum, leprasque ſanant. carbunculos ex ſale rumpunt: fluentes capillos retinent. Cocta addito melle aduerſus depaſcentia vlcera, gangrænasque valent. Lienoſisque ex aceto cruda proſunt. Manſa, deuorato ſucco, retuſam vocem inſtaurant. Decoctum eius potu, aluum, & menſes ciet. Flos poſt conceptionem in peſſo ſubditus, partum abortu vitiat. Semen eius, præſertim quæ in Aegypto naſcitur, potum tineas repellit. In antidota theriaca additur: faciei cutem, lentiginesque expurgat. Virentes cauliculi cum radice cremati, & adipe porci vetuſto excepti, diuturnos laterum dolores mitigant.

Κράμβη ἀγρία. BRASSICA SYLVESTRIS. CAP. CXIIII.

SYLVESTRIS Braſſica, maritimis præruptisque locis, magna ex parte gignitur: ſatiuæ ſimilis, ſed candidior, hirſutiorque, amara. Cuius cyma in lixiuio cocta, ori non inſuauis. Folia illitu vulnera conglutinant, & inflammationes, tumoresque diſcutiunt.

Κράμβη

Κράμβη θαλασσία. BRASSICA MARINA. CAP. CXV

Marina Braſsica à ſatiua prorſus abhorret, quòd folia ferat rotundæ ariſtolochiæ, longa, tenuia: ſingula à ramulis rubentibus exeunt, ſingulari, vt hedera, pediculo. Albo ſucco prædita eſt, ſed pauco, ſalſo guſtu, & aliquantum amaro, pingui concretu. Herba in totum ſtomacho inimica, acris: vehementiſsimè aluum ciet in cibo cocta. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne.

Braſsicæ ſatiuæ genera.

Sativa Braſsica, Theophraſto, & Plinio autoribus, in multiplici recenſetur genere. Id quod & horti in Italia atteſtantur: nam in ijs multiplex, & uaria creſcit Braſsica. Cato braſsicæ tria fecit faſtigia. Vnam grandibus, latiſq; folijs, caule magno, tonſili cimarum luxuria. Alteram criſpo folio, quam ab apij ſimilitudine apianam uocant. Tertiam propriè uocatam crambem, minutis caulibus, tenerioribus folijs, læuem, teneram, tenui ſucco, acerrimam quidem omnium, & magis medicamentoſam. Verùm Plinius libro XIX. cap. VIII. Braſsicæ (ut diximus) complures enumerauit ſpecies. Inter quas eam Sabellicam appellari tradidit, quæ criſpis admodum folijs, lactucæ modo in ſe concluditur, intus albicans, tenera, ſubdulcis, & quæ hac ætate omnium præſtantiſsima habetur. Ait enim, Sabellicæ uſque in admirationem criſpa ſunt folia, quorum craſsitudo caulem extenuat, ſed dulciſsima perhibetur ex omnibus. Eſt & capitata conglomeratis undique in orbem folijs, Plinio lacuturris appellata, qui loco citato ſic inquit. Nuper ſubiere lacuturres ex conualle Aricina, ubi quondam fuit lacus turriſq;, quæ remanet, capite prægrandes, folio innumeri. Alij in orbem porrecti, alij in latitudinem toroſi. Nec plus capitis ullis poſt tritianum, cui pedale aliquando conſpicitur: & cima nullis ſerior. Quæ omnia noſtratibus braſsicis capitatis, quæ uulgò Capucci dicuntur, pulchrè correſpondent. Eſt inſuper ex ijs, quæ noſtris Italiæ hortis proueniunt, alia quædam, cuius caulis rapi in morem extuberat, manditurq; ſubinde medulla, pingui iure incocta raporum modo. Huius non reperio meminiſſe Plinium, nec eo uetuſtiores alios, qui de hortorum ſationibus ſcripſere: ſicuti nec illius, quæ folijs admodum per ambitum laciniatis, minutimq; interciſis aſſurgit. Pernicialia porrò Braſsicis omnibus cum uitibus odia ſeruantur. Vitemq; uiuam oleris huius odore fugari Theophraſtus, & Plinius affirmant: aſsitamq; ad olus diffugere Varro tradidit. Quo argumento uſus Androcides, Braſsicam contra temulentiam pollere credidit. Sed cur crapulam ſedet, id cauſæ reddidit in problematibus Ariſtoteles, quòd ſcilicet dulcem nimirum ſuccum, abſtergentemq; contineat.

Braſsicæ ſylueſtris cõſid.

Sylueſtris in maritimis noſtris Senenſibus Argentario promontorio, alijſq; tum Tyrrheni, tum Adriatici litoribus frequens naſcitur. Hanc nõ longè à Terracina urbe, uia qua itur Neapolim, plurimam uidimus, folijs domeſticæ ſimilibus, ſed hyoſcyami modo hirſutis, amaro ac inſuaui guſtu. Ex ſemine Braſsicæ ueteris (ut Plinius eſt autor lib. XIX. cap. X.) rapæ fiunt, atq; inuicem.

Braſsicę vires ex Galeno.

Braſsica ſatiua, & eſculenta, ut memoriæ prodidit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, deſiccandi uim habet tum eſa, tum foris impoſita, non tamen etiam admodum acrem. Alioqui & ulcera glutinat, & maligna ulcera ſanat: præterea phlegmonas iam induratas, ac ægrè ſolubiles, & id genus quoque eryſipelata. Eadem facultate epinyctidas, & herpetes ſanat. Habet quiddam etiam in ſe abſterſorium, quo lepras curat. Porrò ſemen eius potum lumbricos interficit, maximè braſsicæ Aegyptiæ, quantò ea ſcilicet temperatura ſiccior eſt. Sanè amaræ qualitatis particeps ſemen eſt, ſicut uidelicet omnia alia medicamenta, quæ ad lumbricos idonea ſunt. Secundum eandem facultatem ephelidas, & lentes, & quæcunq; alia modicam abſterſionem poſtulant, adiuuat. Caules braſsicæ combuſti, cineres efficiunt admodum deſiccantes, ut uidelicet iam adurentem uim participent. Hac ratione ei ueterem adipem commiſcentes, ad inueteratos laterum dolores, & ſi quid eius fuerit generis, adhibent. Nam ualenter digerens medicamentum efficitur. Braſsica uerò agreſtis quodammodo calidior, ſicciorq; domeſtica eſt, ceu alia propemodum omnia agreſtia ſui generis, domeſticis ſecundum utranq; hanc facultatem ualentiora ſunt. Quamobrem neque intra corpus citra noxam ſumitur, ut quæ longius ab humana receſſerit temperatura. Eadem de cauſa et guſtantibus amarior eſt, quàm domeſtica: quanquam domeſtica quoq; ſubamarum quiddã, & acre contineat: ſed utranq; habet agreſtis ualidam. quare etiam extergit, & digerit quàm domeſtica ualentius. Marina autem braſsica ſuprà quàm quòd uentrem deijciat, utpote ſubſalſa, & ſubamara guſtu, fuerit ſanè etiã ad externos corporis uſus, & ad omnia ea, ad quæ tales qualitates accommodantur, idonea. Et lib. II. de aliment. facultate: Braſsica quoq;, inquit, à multis ut obſonium eſtur: medici autem, ut deſiccante medicamento, ea utuntur. Diximus de hac quædam cùm de facultatibus medicamentorum ageremus, tum etiam in libro ſuperiore: quæ nunc ſummatim perſtringemus. Ergo Braſsicæ ſuccus purgandi uim quandam obtinet: contrà ſolidum eius corpus ſiccitatis ratione cohibere magis, quàm incitare deiectionem poteſt. Proinde cùm expellere alui excrementa propoſitum erit, aheno, in quo elixa unà cum aqua fuit,

propius admoto, ipſam eximere confeſtim, uaſculoq́; in quo paratur, oleum cum garo inijcere oportebit: ſi ſalem pro garo ſumas, nihil refert. At humentem aluum ſiccare uolentes, cùm mediocriter bullijſſe uidebitur, priore aqua effuſa repentè, aliam calentem inijcimus: ac ita rurſus in ea diſcoquimus, uſq; dum tenera flaccidaq́; euaſerit. quod non facimus, cùm uentris ſubducendi gratia ſumitur. hactenus Galenus. Braſsicæ marinæ conſid. *Cæterùm licet Dioſcorides prodiderit marinam braßicam folia ferre rotundæ ariſtolochiæ, longa, ac tenuia; ea tamen non ab re ab omnibus eſſe cenſetur, quam uulgus officinarum Soldanellam appellat. Quippe quæ in maritimis naſcatur, folijs lacteo ſucco madeat, ramulis conſtet rubentibus, è quibus prodeunt ipſa folia, hederæ modo, quæ guſtu ſalſa, & amara, & quadantenus acria ſentiuntur.*

Locus Dioſc. ſuſpectus. *Quamobrem Dioſcoridis codicem hoc in loco, ſicut et in alijs permultis, mendi ſuſpicione non uacare putamus. Facilè enim eueniſſe crediderim librariorum incuria, ut folia μακρὰ, id eſt, longa, pro μικρὰ, id eſt, parua, hoc loco ſucceſſerint: & certè facilis fuit unius literæ lapſus. Siquidem Soldanella uocata omnibus notis marinam braßicam repræſentat, exceptis folijs, quæ ſunt ariſtolochiæ rotundæ minora.* Ruellij error. *Ruellius uir doctißimus, etſi in hoc nobiſcum cæteriſq; conſentiat, quòd marina braßica hæc ſit herba, quæ uulgò Soldana, & Soldanella dicitur, nulla etiam (ut inquit) reclamante nota; in eo tamen manifeſtè aberraſſe deprehenditur, quòd Soldanæ folia ariſtolochiæ longæ, atq; etiam prælonga reddiderit.* Siluatici error. *Errat præterea in hac planta Matthæus Siluaticus pandectarum autor, quòd crediderit Arabum Chachile Soldanellam eſſe. Cuius error apertè cõuincitur ipſius Serapionis teſtimonio: quippe qui Chachile ſuum uſneæ ſimile fecerit, folioq́; non ariſtolochiam, ſed naſturtium imitari tradiderit. Marinam braßicam in litoribus Venetis, Aquileienſibus, ac Tergeſtinis, ubi copioſa naſcitur, nos ſæpius uidimus, ac legimus.*

BETA NIGRA.

BETA CANDIDA.

Τεῦτλον. BETA. CAP. CXVI.

Beta duorum generum eſt. È quibus nigra coquitur cum lenticula, vt ventrem ſiſtat: quod magis radice eius præſtatur. Candida aluo vtilis eſt. Vtraque tamen propter nitroſum humorem, quem habet in ſe, noxij ſucci eſt. Vnde ſuccus earum, cum melle naribus inditus, caput purgat: aurium doloribus auxiliatur. Decoctum radicis, & foliorum, furfures, lendesque deterget: perniones fotu mitigat. Crudis folijs vitiligines, nitro antea perfrictas: alopeciarum inanitates, ſcalpello prius exaſperatas: atque depaſcẽtia vlcera, illini prodeſt. Eruptionibus papularum, igni ſacro, ambuſtisque cocta medetur.

Betæ cõſideratio. Beta *tam candida, quàm nigra in Italiæ hortis frequentißima naſcitur. In Germania tamen habetur & rufa, non modò folijs; ſed etiam radice, quæ illi raporum oblongorũ magnitudine extuberat: colore adeò ruſeſcente, ut eius*

ſuccus

ſuccus uiuum ſanguinem referat. Hanc Germani hyeme cineribus calentibus obrutam coquunt, ſubinde corticibus exuunt, & in acetarijs aſperſo pipere concinnant ad eſum, carotæ uulgò uocatæ modo. Sed & illis dulcior eſt, & guſtui gratior.

Betæ facultates ex Gal.

Betæ facultates adnotauit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Beta nitroſæ facultatis particeps eſt, qua tum digerit, tum extergit, & per nares purgat. Cæterùm cocta nitroſitatem omnẽ exuit, fitq; facultatis phlegmonis aduerſæ, leuiter digerentis. Porrò ad detergendum, digerendumq; ualidior eſt Beta alba. Nam nigra adiunctum habet adſtrictionis quippiam, & magis in radice, quàm alijs partibus. Et libro II. de alimentorum facultatibus inquit. Betæ abſterſorius ineſſe ſuccus conſpicitur, adeò ut aluum ad excretionem extimulet, & nonnunquam ſtomachum demordeat, præſertim ijs, quibus natura ſenſu exactiore præditus eſt: ob idq; largius cõmanſa, ſtomachum infeſtat. Huius, ceu aliorum olerum, exigua eſt alimonia. Iecoris obſtructionibus, quàm malua, aptius accommodatur: magis autem ubi cum ſinapi eſtur, aut aceto. Lienoſos item ſimiliter manducata mirificè iuuat. Iure enim quis ipſam medicamentum potius, quàm alimentum dixerit, ubi hoc modo manditur. hactenus Galenus.

Beta ſyluestris Plinio.

Inueniri ſyluestrem Betam tradidit Plinius libro XX. capite VIII. eamq; uocari Limonium, quod deſcribitur à Dioſcoride libro quarto, à Galeno uerò libro VII. ſimplicium medicamentorum. Cuius ſententiæ refragatur Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Equidem non ſatiuam ſolùm maluam; ſed agreſtem quandam etiam eſſe perhibuimus, quemadmodum et lactucam. At agreſtis Beta nulla eſt, niſi utiq; quis lapathum ita nominare uelit. Candida beta, Plinio loco nuper citato autore, cocta, & cum allio crudo ſumpta, alui tineas enecat. Succus à fæcibus expurgatus (ut ipſe ſæpius periculum feci) clyſteribus infuſus, ad indurata alui euocanda excrementa mirum in modum pollet, præſertimq; ubi lenientia clyſmata nihil profecerint.

Ἀνδράχνη. PORTVLACA. CAP. CXVII.

PORTVLACAE vis adſtringit. Capitis doloribus, inflammationibus oculorum, cæteriſque, cum polenta imponitur: ardoribus ſtomachi, ſacro igni, veſicæ doloribus, auxilio eſt: commanducata dentium ſtupores ſedat: ſtomachi, & inteſtinorum æſtuationem, fluxioneſque mulcet: renes, & ueſicam adiuuat, etiam ſi eroſionem ſentiant: veneris impetus exoluit. Succus epotus ſimili effectu prodeſt, in febribus ualés. Contra teretes uentris tineas, cruentam excreationem, dyſenteriam, hæmorrhoidas, & profluuia ſanguinis, percocta efficax eſt: item contra ſepis morſus. Ocularibus medicamentis utiliſsimè commiſcetur: interaneis fluxione laborantibus, atque vuluarum eroſionibus, infunditur: contra dolores, quos æſtus excitauit, caput ex roſaceo, & oleo fouetur: eruptiones papularum in capite, cum uino emendat: vulneribus, quę ad ſyderationem ſpectant, ex polenta illinitur.

Portulacæ genera.

PORTVLACA *omnibus uulgariſsima eſt. Duo eius habentur genera. Vnum ſatiuum, cui folia inſunt latiora, & caulis craſsior in altum ſe attollens. Alterum uerò ſyluestre humi repens, minoribus, tenuioribus, ac crebrioribus folijs.*

Portulacæ uires ex Gal.

Portulacæ meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Portulaca frigida, & aquea temperamento eſt, paucæ cuiuſdam particeps auſteritatis. Proinde fluxiones repellit, & maximè biliosas, & calidas, cum eo, quòd eas mutet, & in qualitate alteret, magnopere refrigerans. Et fuerit ſanè in refrigerandi quidem facultate tertij exceſſus à temperatis, ac medijs: in humectandi uerò ſecundi. Hac ratione & æſtuantes, ut ſi quid aliud, adiuuat tum uentris oſculo impoſita, tum totis hypochondrijs, potiſsimùm in febribus hecticis. Præterea dentium ſtuporem ſanat, nempe quæ ab acidorum ſuccorum contactu, aſperè exiccata fuerant, leniens, atque replens, utpote cùm uiſcoſam habeat humiditatem. Similiter uerò & ſuccus eius. Itaq; non foris modò impoſitus; ſed epotus quoq; refrigerat. Hoc ſanè & toti herbæ comeſæ accidit. Quoniam autem ſubaſtringit, utiliter dyſentericis editur, & muliebri profluuio, & ſanguinis reiectionibus. Sed ad hæc quidem multò eſt, quàm herba, ſuccus ipſius efficacior.

Et lib. II. de alimentorum facultatibus: Portulaca (inquit) quidam ut cibo utuntur: ſed imbecillem præbet alimoniam, eamq; humidam, frigidam, & glutinoſam. Vt medicamentum autem, dentium ſtupori medetur ob lentorem ſuum morſus expertem. de ea diffuſius in opere de facilè parabilibus ſumus locuti. Hæc ipſa, ut tradidit Plinius lib. & cap. XX. emplaſtri modo imponitur umbilico prociduo. Sanat & mammarum, & podagræ inflammationes, cum melle, aut cimolia creta. Prodeſt in uniuerſum omnibus calidis affectibus.

Ἀσπάραγος. ASPARAGVS. CAP. CXVIII.

CORRVDA, ſiue ſylueſtris aſparagus, vulgaris eſt notitiæ. Huius cauliculi in cibo cocti, uentrem emolliunt,vrinam cient. Radicis decoctum cōtra vrinæ difficultatem, regium morbum, renum uitia,& coxendicum cruciatus, in potu proficit: cum uino autē, phalangiorum morſibus auxiliatur. Si decocti ſuccus ſuper dente contineatur, eius dolori medetur. Semen potum ad eadem ualet. Canes, ut aiunt, ſi decoctum bibant, emoriuntur. Aſparagum etiam naſci prodiderunt, arietis cornibus contuſis, atque defoſsis. quod, quantum equidem ſentio, planè à ueritate abhorret.

† Altilis autem aſparagus,multis ramis fruticat,folijs fœniculi, longis, numeroſis: radice rotunda, grandi, ſpongiam habente. Huius teneri cauliculi triti in uino albo,renum dolores ſedant. Aſſus autem,coctúsue, urinæ ſtillicidium,difficultatemque,ac dyſenterias mitigat. Radix cum uino, aut aceto cocta, luxatos artus mulcet. Decocta cum ficis, aut ciceribus, ſumpta, regium morbum ſanat: coxendicis cruciatus,ſtranguriamque leuat. Alligata radix, aut hauſtum eius decoctum, conceptum adimit, & ſterilitatem adfert.

ASPARAGI tam ſatiui, quàm ſponte naſcentes, in Italia notiſsimi ſunt. Meminit horum Galenus libro VI. ſimplicium medicament. ſic inquiens. Aſparagus petræus,aut myacanthinus abſtergendi uim habet, idq; citra manifeſtam aut caliditatem, aut frigiditatem. Hinc renes, ac iecur infarctu liberat, & maximè herbæ ipſius radices, & ſemen. Quin & dentium dolores ſanat ſiccitatis nomine,quam uel maximè dentes requirunt. Et lib. 11. de alimentorum facultatibus: Inſuper (inquit) aſparagorum alius regius in hortis naſcens, alius ἐλειος, id eſt, paluſtris appellatur, ceu alius ab ijs, qui à bryonia oritur. Omnes autem ſtomacho utiles ſunt, urinam cient, & parum præbent nutrimenti. Si tamen ij probè concoquantur, olerum aſparagis magis alunt, nimirum quantò illis ſunt ſicciores. hæc Galenus. Aſparagi in cibo ſumpti, ut ſcribit Plinius libro xx. capite x. oculis claritatem afferunt: pectoris, & ſpinæ doloribus proſunt. Venerem ſtimulant, & uentrem leniter molliunt. Aſparago trito cum oleo perunctos, pungi ab apibus negant. hactenus Plinius. Cæterùm,ut memoriæ prodidit Auicenna Fen ultima libri quarti, Aſparagi in cibis ſuaui odore corpus totum commendant: uerùm urinam fœtidam trahunt.

Aſparagorũ uires ex Gal.

Ex Plinio, & Auicenna.

† Licet in Græcis non planè conſtet, hic altilis, uel ſatiui aſparagi mentionem fieri: tamen non uideo, quomodo hæc ad ſylueſtrem quoq; referri poſsint, ut aliqui referenda cenſent. Cùm enim hunc notum eſſe antea dixiſſet Dioſcorides, non aliam, ut ſolet, eius ſubiceiſſet deſcriptionem. Quo fit, ut hæc potius ad ſatiuum referenda putemus, uel ſaltem mendum ſubeſſe ſuſpicemur.

Ἀρνόγλωσσον. PLANTAGO. CAP. CXIX.

DVO Plantaginis genera. Minor folia habet anguſtiora,minora, molliora,læuiora, & tenuiora: cauliculo anguloſo, in terram inclinato: floribus pallidis: ſemine ſummis caulibus emicante. Altera maior, lætior, uirentiorque, latis conſtans folijs, oleracei generis: cuius caulis cubiti altitudinem petit, anguloſus, ſubruber, à medio ad uerticem tenui ſemine circundatus: radicibus nititur teneris, hirſutis, candidis, digitum craſsitudine æquantibus. Naſcitur in lacunoſis, ſepibus, & locis humidis. Multò utilior magna eſt. Vim habent folia exiccatoriam,conſtringentem. quare omnibus malignis ulceribus, & fluxioni opportunis, atque elephanticis, ſordidiſque illita proſunt: profluuia ſanguinis, vlcera quæ ſerpunt, epinyctidas, carbunculos, nomaſque cohibēt: vetera ulcera,& inæqualia cicatrice obducunt: chironia ſanant: ſinus conglutinant: morſibus canis, ambuſtis igni, inflammationibus, panis, parotidibus, ſtrumis, ægilopijs, illita cum ſale proſunt. Coctum cum aceto & ſale olus, dyſentericis, cœliaciſque, ſumptum ſubuenit. Datur & in locum betæ cum lenticula coctum. & ad aquam intercutem, cui leucophlegmatiæ nomen eſt, datur & herba decocta poſt aridas epulas, ſic ut media antecedat. comitialibus, & ſuſpirioſis data proficit. Foliorum ſuccus, colluta ſubinde oris ulcera, purgat: cum cimolia, aut ceruſa igni ſacro medetur: fiſtulis infuſus prodeſt: lippitudinibus, & aurium doloribus idem ſuccus inſtillatur. additur quoque in oculorum collyria. gingiuis cruore ſuffuſis, & ſanguinis reiectionibus, potu confert:

clyſtere

PLANTAGO MAIOR.

PLANTAGO MINOR.

clyſtere dyſentericis infunditur: contra tabem datur in potu: aduerſus ſtrangulationes vuluæ, in uellere ſubijcitur, etiamſi vulua fluxione laboret. Semen ex uino potum alui fluxiones,& ſanguinis excreationes ſiſtit. Decocta radix, & manducatu,& collutione, dentium dolores ſedat: eadem cum folijs, vlceribus renum, & ueſicæ in paſſo datur. Ferunt tres radices, cum tribus uini cyathis, & pari aquæ modo, tertianis auxiliari: & quatuor, quartanis. Sunt qui radicis geſtamine, diſcutiendis ſtrumis vtantur.

Plantaginis conſideratio.

Qvanqvam à Dioſcoride, Plinio, Apuleio, alijsq; omnibus antiquis authoribus, duo tantùm Plantaginis genera recenſentur, maius nimirum, & minus: eam tamen, quam uulgus, quòd lanceæ cuſpidis formam referat, Lanceolam appellat, eſſe tertiam quandam Plantaginis ſpeciem, nemo eſt qui ambigat. Hetruſcis plantago Centinerbia uulgò uocatur, corrupto à Quinqueneruia uocabulo. Maior, eo quòd eius folia, quæ latiora ſunt, fibris ſeptem tanquam neruis diſtinguũtur, Septineruia appellatur. Media, quoniam in eius folijs quinq; apparent coſtæ, Quinqueneruia dicitur. Minima uerò, quòd eius folia, quæ leuiter hirſuta ſunt, tres tantùm habeant neruos, Trineruia dici poteſt.

Plantaginis vires ex Gal.

Plantago (ut ſcriptum reliquit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum) miſtæ eſt temperaturæ: habet enim quiddam aqueum frigidum: habet uerò & auſterum quiddam, id quod terreum eſt, ſiccum, frigidum. Itaq; refrigerat ſimul, & deſiccat, & in utroque ſecundi exceſſus à medijs eſt. Porrò medicamenta, quæ cum hoc quòd refrigerant, unà etiam ſicca ſunt, ea & ad ulcera rebellia omnia, & ad fluxiones, & putredines conueniunt, ac proinde & ad dyſenterias: nam & ſanguinis profluuia ſiſtunt, & ſi quid aduratur, refrigerant: tum ſinus quoque glutinant, & alia ulcera recentia ſimul & uetera. In omnibus ferè id genus medicamentis primas tenet, aut certè nulli ſecunda eſt plantago, idq; temperaturæ ſymmetria, & conuenientia. Nam ſiccitatem obtinet morſus expertem, & frigiditatem, quæ nondum obſtupefaciat. Semen eius, & radix ſimilis ſunt facultatis, niſi quòd ſiccioris, & minus frigidæ. Sed ſemen etiam ſubtilium eſt partium: radices uerò craſſiorum. Ipſa autem herbæ folia exiccata tenuioris, & minus frigidæ facultatis fiunt: nempe difflato ex eo, ac digeſto excremento aqueo. Hac ratione & radicibus utuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus ipſorum incoquentes. Præterea ad iecinoris, & renum obſtructiones, non has tantùm adhibent; ſed folia quoque, & multò magis ſemina. Hæc enim quandam in ſe abſtergendi facultatem obtinent: quam & in herba uiridi ineſſe ſatis conijci poteſt, uerùm ab humiditatis copia uinci.

Σίον. SIVM, SEV LAVER. CAP. CXX.

SION in aquis inuenitur, frutice pingui, recto, folijs latis, oluſatro ſimilibus, ſed minoribus, & odoratis. Quæ cruda, coctaque eſu, calculos rumpunt, atque excernunt: vrinas cient: menſes, & partus extrahunt: dyſentericis in cibo auxiliantur. De ſio Crateuas tradit, herbam eſſe fruticis ſpecie, pauca folia ferentem, rotunda, maiora quàm menthæ, nigra, & ad erucam accedentia.

Sij conſideratio.

SIVM in ſcaturientium fontium riuis, quorum aquæ hyeme calent, æſtate uerò frigeſcunt, plerunq; naſcitur. Cæterùm falluntur apertiſsime, qui pro Sio herbam Creſcione uulgò uocatam, tam ſcilicet dulcem lactucæ ſimilem, quàm acrem, ac ſubamarã, cui naſturtij ſapor, & erucæ folia inſunt, in medicamentis uſurpant. Quippe quòd ea non alia ſit planta, quàm ſiſymbriũ aquaticum ſequenti capite à Dioſcoride deſcriptum, non legitimum Sium, quod noſtratibus Senenſibus uulgò uocatur Gorgoleſtro. Hoc enim à Dioſcoridis Sio nullis prorſus diſsidet notis: quandoquidem pinguis eſt planta, caule recto: folijs latis, in ambitum ſerratis, oluſatro ſimilibus, ſed minoribus, & odoratis: floribus candidis: ſemine corniculis incluſo. Rari admodum ſunt fontium riuuli, quibus aquaticum ſiſymbrium innatet, qui Sium etiam non habeant. Plinius libro, & cap. xxi. Sium cum aquatico ſiſymbrio confudiſſe uidetur: quòd Sio ſiſymbrij aquatici uires aſsignauerit, nominis fortaſſe communitate deceptus. Nam Dioſcoridis teſtimonio, ſiſymbrium hoc, quod aliqui cardaminam uocant, nonnulli etiam ſium appellant. Vnde quòd fortè exiſtimauerit Plinius Sium, & cardaminam unam, & eandem plantam eſſe, uni tantùm Sio utriuſque facultates reddidit: etſi prius lib. xx. cap. xxi. ſpeciatim de ſylueſtri ſiſymbrio in riguis proueniente diſſeruerit. Serapio Sium Senacion uocat: Verùm ſenecio Dioſcoridi alia eſt planta, ut libro quarto in eius mentione explicabitur. Sij meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sium quantum guſtu odoratum eſt, tantum etiam excalfacientis facultatis eſt particeps. Digerit autem, & urinam mouet, & calculos renum frangit, & menſes euocat.

Plinij lapſus.

Sij uires ex Galeno.

Σισύμβριον. SISYMBRIVM. CAP. CXXI.

SISYMBRIVM (alij ſerpyllum ſylueſtre vocant) in ſolo inculto naſcitur, menthæ hortenſis ſimilitudine, odoratius, latiore folio. Inſeritur coronis. Calfaciendi vim habet. contra ſtillicidia vrinæ, calculosque, ſemen ex vino bibitur: tormina, & ſingultus ſedat. Folia in capitis dolore, fronti, aut temporibus illinuntur: item contra veſparum, apumque ictus. Vomitiones potu cohibet. Alterum ſiſymbrij genus, aliqui cardaminam, alij ſion appellant. Ea herba riguis gaudet, & eiſdem in locis, quibus ſion, prouenit: quæ ideo nonnullis cardamina nominatur, quòd guſtu cardamũ, id eſt naſturtium repræſentet. Folia primùm rotunda prodeunt, adulta erucæ modo ſinduntur. Id excalfacit, vrinas mouet. crudum eſtur. Purgat lentigines, cutisque vitia in facie, noctibus impoſitum, matutinisque detractum.

Siſymbrij cõſideratio.

TAMETSI prodiderit Dioſcorides Siſymbrium in ſolo inculto naſci, Theophraſtus tamen lib. VI. cap. VII. de plantarum hiſtoria, & lib. V. cap. VIII. de earum cauſis, ſatiuum etiámnum Siſymbrium in hortis reperiri poſteritatis memoriæ commendauit. Quod ſanè eam herbam eſſe crediderim, quæ hodie in omnibus ferè hortis prouenit, quam noſtrates officinæ Balſamitam, uulgus uerò mentham Romanam, uel criſpam appellat. Quippe quòd hæc proferat folia circinata, & uulgaris mẽthæ latiora, criſpa tamen: caulem quadrangulum, rubentem, uirentemq;: & odore, guſtuq; mentha longè acrior ſentiatur. Cuius rei illud etiam, præter aſsignatas notas, manifeſtum indicium facit, quòd Balſamita hæc facilè in mentham degeneret, niſi diligens admodum adhibeatur cultura. Quod libro de plantarum cauſis paulò antè citato, apertè teſtatur Theophraſtus his uerbis. Siſymbrij mutatio in mentham, uelut prædictis oppoſita ſcilicet eſt, cùm ex neglectu eueniat. Fit enim cùm quis non excolit, neq; curam ſolitam adhibet, ut radices amplius deducantur, quàm in partem ui totâ conuerſa, debilior pars ſuperna conſiſtit, odoriſq; ſui uehementiam amittit, quaſi ex ambobus illis, germine, atq; odore ſimilitudo proueniat. Quippe acritudine exoleſcente, reliquus odor, quia mollis quidam, remiſſiuſq; eſt, proximè ad mentham accedit. Quamobrem transferre ſæpenumero iubent, ne iſtud eueniat. Hæc Siſymbrij cauſa eſt. hactenus Theophraſtus. Sed equidem non putauerim Dioſcoridis Siſymbrium ſpõte in incultis naſcens, eum Theophraſti Siſymbrio conuenire: quin potius alterum ab altero longè diſsidere crediderim.

Siſymbrij in mentham mutatio.

SISYMBRIVM HORTENSE.

SISYMBRIVM AQVATICVM.

SISYMBR. AQV. ALTERVM.

Braſauoli error.

Siſymbrium aquaticum.

Syluestre enim in Ananienſi agro in incultis natum compluribus locis uidimus, ac legimus, nullis deficientibus notis illi à Dioſcoride tributis. quod mihi quidem ſatiuo effigie planè reclamare uiſum eſt. Huc alia accedit ratio, qua facilè probari poteſt, ſylueſtre Sisymbrium à ſatiuo plurimùm differre. Quandoquidem ſi idem eſſent, cùm Siſymbrium culturæ negligentia in mentham degeneret, fieri quidem non poſſet, ut ſylueſtre aliter uſquam inueniretur, quàm in mentham permutatum, cùm nulla hominum cultura naſcatur. Quo poſtmodum fieret, ut locus, in quo Siſymbriũ primò adoleuiſſet, breui temporis tractu ubiq; mentha ſcateret. quod tamen nuſquam hactenus factum reperi. Cæterùm Braſauolus, cùm hæc fòrtaſſe non perpendiſſet, credidit Balſamitam, quam ipſe Florentinam mentham appellat, tam ſatiuum, quàm ſylueſtre Siſymbrium indifferenter explere poſſe. Qui præterea fatetur ſe uidiſſe (quòd potius eum oculos fefelliſſe putauerim) Balſamitam deſciuiſſe in calaminthам Plinium quidem, non Theophraſtum ſecutus. Siquidem Theophraſtus in mentham, non in calaminthам Siſymbrium deſciſcere prodidit. Plinij uerò codices nonnulli libro XIX. cap. X. ſcriptum quidem habent, quòd Siſymbrium in calaminthам degenerat, quam lectionem accepit Braſauolus: ſed ea lectio deprauata cenſetur. Idcirco factum eſt, ut ij, qui Plinium caſtigarunt, eam reſtituerint, quòd compertum habuerint Plinium ex Theophraſto hiſtoriam ſumpſiſſe. Itaq; iam eius loci uera, & legitima lectio eſt, ut in caſtigatis codicibus legitur, quòd Siſymbrium in mentham deſciſcat, non in calaminthам. Siſymbrium uerò, quod (ut Dioſcorides inquit) aliqui Cardaminam, alij Sium appellant, ea nimirũ herba eſt, quam uulgò noſtri Creſcione appellant, acri ſapore prædita, de qua etiam diximus in præcedenti capite, de Sio differentes. Siquidem ea in fontium riuis diſcurrentibus comite Sio naſcitur.

folijs

folijs primo exortu rotundis: cùm uerò adoleuerint, erucæ modo diſſectis: odore, ac ſapore ſatiuo naſturtio proximis. Meminit huius Plinius libro XX. *cap.* XXII. *quanuis libro* XIX, *capite* VIII. *aliud Siſymbrij genus commemoret his uerbis. Siſymbrium ſimili modo ſeritur. lætiſsimum naſcitur in puteorum parietibus, & circa piſcinas, & ſtagna. Hinc quidam exiſtimarunt, Plinium de uulgari menthaſtro, quod in aquoſis paſsim prouenit, diſſeruiſſe. Siſymbrij utriuſq; mentionem fecit Galenus lib.* VIII. *de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquiens. Siſymbrium tenuium partium, digerentis, excalfacientis, & exiccantis facultatis eſt, & temperaturæ in tertio ordine. Sed & ſemen eius tenuium partium eſt, & calidum. Quocirca ipſum quidam cum uino exhibent ſingultientibus, & tormina patientibus. Siſymbrium uerò, quod quidam Cardaminem uocant, quandoquidem cardamo, hoc eſt, naſturtio ſimile quiddam guſtu præfert, cùm ſiccum eſt, tertij eſt ordinis excalfacientium, & deſiccantium: cùm humidum, & uiride, ſecundi.*

Siſymbrij utriuſque uires ex Gal.

Κρίθμον. CRITHMVM. CAP. CXXII.

CRITHMVM, ſeu, vt aliqui, Crithamon, fruticoſa, & vndique folioſa herbula eſt, cubiti altitudinem ferè petens. Naſcitur in maritimis, & petroſis: folijs pinguibus, numeroſis, albicantibus, veluti portulacæ, latioribus, & longioribus, ſalſo guſtu: flores candidi ſunt: & ſemen, ceu roſmarini, odoratum, molle, rotundum, quod ſiccatum rumpitur: habet intus tritici modo nucleum: radices digiti craſsitudine, tres, aut quatuor, grati odoris, & iucũdi. Radix, ſemen, & folia incocta vino, potu vrinæ difficultati, & regio morbo auxiliantur: menſes cient. Eſtur crudum, coctumúe in olere. ſeruatur etiam in muria.

NASCITVR *Crithmum non modò in omnibus Tyrrheni promontorijs, ſcopulis, ac rupibus, præſertim Argentario monte in maritimis noſtris Senenſibus, & uniuerſo circum Italiam litore; ſed etiam in Adriatico ſinu, ubi ſcopuloſa, & prærupta ſuperſtant litora. Crithmum Romæ, & in uniuerſa ferè Hetruria Fœniculũ marinum dicitur: etſi in alijs quàm plurimis Italiæ locis, ubi à maritimis in hortis, ac uiridarijs translatũ uireſcit, herbam ſancti Petri appellitet uulgus. Quo nominis argumento nõ deſunt, qui exiſtiment, plantam hanc legitimum eſſe Empetron, libro* IIII. *à Dioſcoride deſcriptum inter ſimplicia medicamenta, quæ deiectoria pollent facultate. Inter hos inuenio Pandulphum Collinutium in defenſionibus Plinij contra Leonicenum. qui Empetron corrupto uocabulo Sanpetram herbam uocari putat, nulla habita facultatis, notarumq; ratione. Cuius ſententiæ maximè refragatur experientia, quòd Crithmum, quanquam abunde, copioſeq; ingeſtum, nec pituitam, nec bilem, nec aquam intercutem trahit, quemadmodum empetro reddidit Dioſcoridis. qui propterea illud inter ea, quæ aluum deijciunt, medicamenta locauit. Quomodo autem Empetron quis idem cum herba ſancti Petri rectè dixerit, ſi empetron nullis alijs à Dioſcoride repræſentatur notis, quàm quòd naſcatur in montibus, & maritimis, ſalſo, & amaro ſapore? Verùm enimuero non modò putandum; ſed etiam pro certo, meo quidem iudicio affirmandum erit, herbam hanc Crithmum eſſe. Quippe quòd ea notis omnibus, quæ radicibus, folijs caulibus, ac ſeminibus, & uniuerſæ deniq; plantæ tribuit Dioſcorides, Crithmum planè referat. Crithami uires recenſuit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Crethmum guſtantibus ſalſum quodammodo eſt, cum paucula amaritate quamobrem uis eius eſt exiccatoria, & abſterſoria. Vtraq; tamen imbecillior in eo eſt, quàm in amaris.*

Crithmi cõſideratio.

Quorundam lapſus.

Crithmi uires ex Gal.

Κορωνόπους. CORONOPVS. CAP. CXXIII

CORONOPVS oblonga herbula eſt, per terram ſtrata, fiſsis folijs. Coquitur in olere. Radicem habet tenuem, adſtringentem, quæ in cibo cœliacis facit. Prouenit in aggeribus, & locis incultis, & ſecus vias.

VARIAS, *ac diuerſas reperio eorum fuiſſe ſententias, qui non parum laboris, ac ſtudij impenderunt, ut plantarum hiſtoriam à mendis omnibus expurgatam priſtinæ, ac propriæ redderent integritati, in inueſtigando, quænam inter tot plantas legitimè Coronopus dici poſsit. Quorum unus extitit Nicolaus Leonicenus, uir quidem ingenio, & doctrina præclarus, qui longa uerborum ſerie hac de re ſcripſit, concluſitq; tandem, Coronopum eã herbam eſſe, quam ipſe uernacula ſua lingua Capriola, nos uerò noſtra Sanguinella appellamus, quòd eã pueri æſtate naribus indant, ut inde ſanguinem eliciant. Verùm cùm eius ſententiam minimè probandam exiſtimauerit Manardus Ferrarienſis, hac in re*

Coronopi cõſideratio.

CORONOPVS.

magis Dioſcoridi addictus, quàm Plinij, ac Theophraſti placitis, qui Coronopum inter aculeata recenſent, his magis adſtipulãdum eſſe iudicauit, qui uolunt Coronopum Dioſcoridi eam eſſe herbam, quæ uulgò dicitur Herba ſtella, omnibus Italiæ hortis uulgaris, ac admodum frequens, quòd in acetarijs paßim uſurpetur, quàm ijs, qui Capriolam, ſiue Sanguinellam dictam Coronopum eſſe cẽſent. Quandoquidem hæc nuſquam, quod ſciam, in cibis ſumitur, ſed in brutorum tantùm uenit pabulum.

Quorundam opinio damnata.

Nec deſunt præterea, qui firmiter aſſeuerent, quòd quæ inter plantas uulgò nonnullis Pes coruinus uocatur, aliquibus uerò Pes gallinaceus, qua utuntur nonnunquam medici ad exulcerandas corporis particulas, ubi id expoſtulet neceßitas, legitimus ſit Coronopus. Inter quos nõ modò deprehenſi ſunt commentatores Auicennæ, quos nullam rei herbariæ peritiam habuiſſe conſtat; ſed & recentiorum quidam, præſertim ex eorum numero, qui de ſtirpium hiſtoria, & facultatibus ſcripſere commentarios. Nanq; Otho ille Germanus cognomine Brunfelſius, tametſi non ignoraret, eos à probatißimis uiris refelli, qui in hanc uenerunt ſententiam: tamen (quæ multorũ eſt pertinacia) maluit cum rei herbariæ imperitis errare, quàm cum doctis, et peritis rectè ſentire. Quippe Pes coruinus uulgò uocatus (ut in ſequentibus ſuo loco diſſeremus) Coronopus non eſt, ſed procul dubio ranunculus, qui Græcis βατράχιον appellatur, cuius uariæ Dioſcoridi produtur ſpecies: inter quas uulgaris Pes coruinus ſuam retinet ſedem.

Leoniceni opinio reprobata.

Quòd autem Leoniceni Capriola Coronopus ſit Dioſcoridis, ego quidem cum Manardo nũquam affirmauerim. Nam & ſi gerat hæc herba in ſui culmi faſtigio quinq; ueluti graciles ſpicas, quæ cùm manibus dilatantur, cornicis, uel alterius uolucris formam pedis repræſentant; cùm tamen (ut etiam Manardus inquit) in hominum cibum non expetatur, folio exeat nullis inciſuris diſſecto, non ſeratur in hortis, & arida tanquam fœnum aſſurgat, nullo pacto aſſerendum cenſeo Capriolam eſſe Coronopum. Cæterùm ſi modò quis in eo Plinium ſequi uelit, quòd dixerit lib. XXI. cap. XVI. (quod tamen ex Theophraſto ſumpſit) aculeatarum caules aliquarum per terram ſerpere, ut eius, quam Coronopum uocant; fruſtrà, meo quidem iudicio, probare contendet, Sanguinellam, ſiue Capriolam eſſe Coronopum. quòd eius caulis culmi modo geniculis interſectus, humi minimè repat, ſed rectus in altum aſſurgat, & culmorum in morem ſpicas ferat.

Gramen aculeatum Plinij.

Verùm eos non aberrare putauerim, qui dixerint Capriolam hanc aculeatum eſſe gramen, cuius meminit Plinius libro XXIIII. cap. XIX. his uerbis. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cùm in cacumine aculei ſunt plurimùm quini, dactylon uocant. Hos conuolutos naribus inſerunt, extrahuntq; ſanguinis ciendi gratia. Neq; uſquam, quòd equidẽ legerim, expreßit Plinius (ut Ruellius teſtari uidetur) gramen hoc aculeatum eſſe coronopum. Illud præterea animaduertere oportet, quòd Dioſcorides non ſcribit Coronopum aculeatam plantam eſſe, neq; eum inter aculeatas libro tertio recenſuit, ſed hic inter olera, quæ in ciborum uſum ueniunt. Quanuis contrarium fecerit Theophraſtus, quòd fortaſſe ad foliorum formam alluſerit, qui laciniarum tenuitate coronopo aculeata uidentur; cùm tamen pungere non ualeant, ut cum acanthinis pariter luſit Dioſcorides. Quare facilè adducor, ut credam, Coronopum tam Theophraſto, quàm Dioſcoridi idem eſſe. Ideoq; Plinius libro XXI. Theophraſtum ſecutus Coronopum aculeatum facit: libro uerò XXII. Dioſcoridem fortaſſe imitatus aculeorum haud quaquam meminit. Sed & illud ſilendum non duximus, quòd ex illo graminis genere, quo pueri ludentes ſanguinem è naribus eliciunt, Sclaui Carniolæ incolæ, item Goritienſes ſemen colligunt, deglubuntq; in pilis, & milij, uel panici modo carnium iure decoquunt, granulis oblongiuſculis panico minoribus, guſtui nõ ingratis, adeò ut Germani himeldauu uocent, hoc eſt, cæleſtem mannam. Huius plantam Sclaui cornicis pedem appellant. Quo fit, ut quaſi certò crediderim, quòd Leonicenus ab ijs fortaſſe doctus, putauerit hãc plantam eſſe Dioſcoridis Coronopum. Qui cùm Coronopum ſcribat ſpinis nullis rigere, ſeriq; in hortis in ciborum uſum, eos nihil falli exiſtimauerim, qui nobiſcum ſenſerint eam plantam legitimum eſſe Coronopum, quæ uulgò nobis Herba ſtella uocatur. Nempe nullam hactenus plantam uidi, quæ perinde ac illa adamußim Coronopum referat.

Coronopi ſylueſtris mẽtio, & uires.

Inuenitur hæc etiam ſponte naſcens diluto extenuatoq; ſolo in comitatu Goritienſi, non longè à Sontij fluminis ripis, & in loco, qui dicitur in collibus. Eam inibi uulgò Serpentinam appellant, quòd eius radix in uino pota uiperarum, aliorumq; uenenoſorum animalium morſibus maximè aduerſetur, ſitq; præcipuum remedium, ita ut ipſa ſola (quod equidem experientia compertum habeo) liberet demorſos.

Coronopi uires ex Gal.

Coronopi uires paucis perſtrinxit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Coronopodis radix cœliacis prodeſſe creditur manducata.

Σόγχος.

SONCHVS ASPERVS.

SONCHVS LAEVIS.

Σόγχος. SONCHVS. CAP. CXXIIII.

SONCHI duo genera. Syluestrior quidam eſt,& magis ſpinis horret. Alter teneritate quadam molleſcit, cibis expetitus. Caule conſtat anguloſo, † inani, interdum rubente: folijs in ambitu per interualla diſſectis. Vtriuſque uis refrigerat, modicè adſtringit. vnde æſtuanti ſtomacho, & inflammationibus illiti proſunt. Succus eorum ſtomachi roſiones ſorbitione mitigat: lac elicit. in uellere appoſitus, ſedis,ac uuluæ collectionibus opitulatur. Tam herba,quàm radix illita,uibratis à ſcorpione ictibus ſubuenit. Alter ſonchus tenerior, arboris inſtar eſt, latis conſtans folijs: caulem in ramos exeuntem folia diſtinguunt. ſed ad eadem pollet.

SONCHVS *in Hetruria, ubi Latinum nomen adhuc perdurat, Cicerbita uulgò uocatur. Viſuntur in hortis, campis,& uineis ſonchi uniuerſa genera. Soncho noſtri utuntur hyeme in acetarijs, præſertimq; eius radicibus,quæ cùm teneræ ſint,manſuq; dulces, frequenter menſis expetuntur. Sonchi uires nobis deſcripſit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Sonchus ubi adoleuerit, ex ſpinoſis plantis eſt. Cæterùm uiridis etiámnum, & tener eſtur, perinde ut cætera olera ſylueſtria. Temperamentum eius quodammodo miſtum eſt: conſtat enim ex aquea, terreaq; eſſentia, utraq; leuiter frigida. Nam & adſtrictionis cuiuſdam eſt particeps: & ſiue cataplaſmatis in morem illinatur, ſiue edatur, manifeſtò refrigerat: poſtea uerò quàm planè reſiccatus fuerit, terreſtre eius temperamentum redditur, modicam habens caliditatem.*

Sonchi conſideratio.

Sonchi uires ex Gal.

† *Hæc dictio* κενὸς, *quæ uacuum,& inanem ſignificat, hic non legitur in uulgatis Græcis. Sed tamen eam habent uetuſti codices, quibus etiam adſtipulatur* Oribaſius. *Ergo non erit, ut aliqui putant, ex* Plinio *duntaxat repoſita.*

Σέρις. SERIS, SIVE INTYBVS. CAP. CXXV.

SERIS duûm generum eſt. Altera ſylueſtris, quæ picris, & cichorion uocatur. Altera ſatiua, latioribus folijs conſtat, ſtomacho quàm hortenſis utilior. Quæ iterum in duas ſpecies digeritur. vna folio latiore prodit, lactucarum ſimillima: altera anguſtiore eſt folio, & guſtu amara. Vtraq; refrigerat, & adſtringit, ſtomacho utiliſsima: aluum ſiſtit cocta, ſi cum aceto adſumatur. Sylueſtres ſtomacho meliores: quandoquidem æſtuantem ipſum, & quem imbecillitas uexet, cibo leniunt. Cardiacis per ſe, aut cum polenta,utiliter illinuntur: podagris, & oculorum inflammationibus auxilio ſunt. Herba cum radice illita,percuſsis à ſcorpione ſubuenit: igni ſacro cum polenta medetur. Succus cum ceruſa,& aceto,ualet ad illitus eorum,quæ refrigerationem deſiderant.

INTYBVS HORTENSIS.

INTYBVS HORT. ALTER.

INTYBVS SYL. SIVE CICHORIVM.

CICHORIVM SATIVVM.

Qᴠᴏɴɪᴀᴍ in Græcis uulgatis codicibus initium iſtius capitis & in uerbis nonnullis, & in Seridis generibus deprauatum, & confuſum legitur; ideo ex libro Oribaſij ſimplicibus dicato, atque etiam ex antiquiſſimis Dioſcoridis codicibus manu ſcriptis, illud legitimè, & ordinatè legendum putamus, hoc modo. Σέρις ἀγρία, καὶ κηπευτή. ὧν ἡ μὲν ἀγρία διοσή. ἡ μὲν γὰρ πικρὶς, ἡ καὶ κιχώριον καλεῖται. ἡ δὲ ἥμερος πλατυφυλλοτέρα, καὶ εὐστομοτέρα τῆς κηπευτῆς. τῆς δὲ κηπευτῆς διττὸν εἶδος. ἡ μὲν γὰρ ἐστὶ θριδακωδεστέρα, καὶ πλατύφυλλος. ἡ δὲ στενόφυλλος, καὶ ἔμπικρος. id eſt, Seris ſylueſtris, & hortenſis. Sylueſtris quidem duplex: altera picris, quæ & cichorion uocatur: altera ſatiua latioribus folijs, & ori gratior, quàm hortenſis. Hortenſis uerò duplex genus: una folio latiore, lactucæ ſimilior: altera folio anguſtiore, & guſtu amara. Huic lectioni maximè adſtipulatur Serapio. quippe qui ex Dioſcoride tot habeat ſylueſtris Seridis ſpecies, quot domeſticæ. Id quod etiam ex uſu clariſſimè patet, cùm tam ſatiua, quàm ſua ſponte naſcens Seris quotidie ſit præ manibus, et ſumatur in cibis. Satiua quidem ubiq; ferè in Italia in hortis colitur, folio erraticæ ampliore, læuioreq;, ab hortenſi anguſtifolia Seride non longè diſſimilis: quin & ori erratica gratior. Ea uerò, quæ ſponte prouenit, paſſim ferme uireſcit, folijs in ambitu longè magis laciniatis, anguſtioribus, aſperioribus, & amarioribus. Sunt qui pro certo habeant, Scariolam à domeſtica latifolia Seride nihil differre, quòd ita eſſe comprobet Serapionis ſcriptura. Alij Scariolam uocãt alteram domeſticæ ſpeciem, quæ anguſtiore eſt folio, & guſtu amarior. Sed animaduertendum eſt, Scariolam in Serapione, Serapionis non eſſe, ſed interpretis, cui nulla, mea quidem ſententia, in hoc fuerit adhibenda fides. Quippe cùm ſciuerit is Scariolam, corrupta à barbaris uoce, nil aliud ſignificare, quàm Seriolã, Serimq; nõ aliud eſſe Græcis, quàm Latinis Intybum, huius genus latifolium (perperàm tamen) Scariolam appellauit. Qua in re eorum equidem ſententiam magis laudauerim, qui anguſtifoliam Serim, quòd latifolia ſit minor, Scariolam, ſeu potius Seriolam, ac ſi paruam Serim dixeris, uocant: tametſi in ſylueſtrium quoq; genere, ea etiam Seriola dici poſſit, quæ paſſim in hortis colitur, quòd domeſticæ Seriolæ non longè ſit abſimilis. Omnes itaq; in Italia uulgaris ſunt notitiæ, quòd noſtratibus menſis frequentiſſimè in acetarijs apponantur. Quamobrem olitores has hyeme terra, & ſabulo in hortis obruunt, quoniam hoc artificio mirum in modum albeſcunt, & tenerrimæ euadunt, & in totam aſſeruantur hyemem, artem hanc à natura docti, quòd uiderint ſæpius in campeſtribus Cichorium aquarum inundationibus terra, uel arena obrutum, et tenerrimum, & candidiſſimum reddi, exuta omni ex parte amaritudine. Verùm quanuis aſſerat Dioſcorides ſylueſtrem Intybum, quemadmodum & ſatiuum duorum tantùm eſſe generum; Chondrillam tamen, cuius hiſtoriam ipſe ſub duplici ſpecie ſequenti capite deſcribit, inter Cichorij genera eſſe reponendam, nemo eſt qui ambigat. Quemadmodum et tertiam illam, quæ Theophraſto libro VII. cap. XI. de plantarum hiſtoria Aphaca uocatur. Hæc enim illi inguſtabilis, & amara eſt: feſtinanter hæc floret, ſed celeriter flos ſeneſcit, atq; in pappos euaneſcit. Tum alius iterum prouenit, atq; iterum alius, idq; tota hyeme, uereq; toto uſq; æſtatem factitatur. Flos melini ſpeciem gerit. hæc ille. Huic per omnia in uniuerſum reſpondet, quæ nonnullis Dens leonis, alijs Dens caninus, quibuſdam Caput monachi, aliquibus Roſtrum porcinum, plerifq; uerò Ambubeia uocatur. Tametſi Plinio Cichorium ipſum propriè Ambugia, uel Ambubeia dicatur. Sed profectò maxima eſt ſeplaſiariorum multorum negligentia, atq; ignauia, qui cùm in hortis numeroſiſſimum, præſtantiſſimumq; habeant Intybum, & in campeſtribus Cichorium ubiq; frequentiſſimum, harum plantarum loco modò hieracium, modò ſylueſtrem lactucam ſuo lacte refertam ſubijciunt, atq; ex ijs aquam, quam nomen de Endiuia mentiri faciunt, ſuis plumbeis eliciunt organis. Quod maximè deteſtandum eſt: nam etſi hieracio, ſylueſtriq; lactucæ uis frigida inſit; tamen præterquàm quòd nullam cum iocinore habeant conuenientiam, lac, quo eo potiſſimùm tempore turgent, quibuſdam ſuis partibus calorificum adeò eſt, ut linguam exurat, ac uellicet: quibuſdam uerò adeò ſomnificum, ut non deſint, teſte infrà Dioſcoride, qui illud meconio permiſceant. Sunt præterea qui Intybaceo generi herbam adſcribant, quæ à flore cyaneo Cyanus Plinio dicitur, aliquibus uerò uulgò Battiſecula, uel Battiſuocere, nobis autem fior Campeſe, quòd in campis inter ſegetes, maio, & iunio menſibus numeroſus proueniat. Expetitur hic maximè ruſticanis puellis, ſuis contexendis coronis, quibus per æſtatem caput & tempora cingunt. Sed quibus notis, quibúſue rationibus inter Intybacea annumerari poſſit, quid dicam non habeo. Huiuſce uires nullus antiquorum, quod ſciuerim, ſcriptis mandauit. quanquam Placentinus, quòd affirmauerint aliqui Cyanum peſtilentibus morbis propria dote aduerſari, ſuo de Cichorea ſerapio, quod ad peſtilentes febres maximè commendauit, Cyanum etiam inſeruit. Intybi, & Cichorij uires recenſuit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Intybus olus eſt ſubamarum, & magis quod agreſte eſt, quod ob id ipſum picrida, hoc eſt amaram, quidam nuncupant, quidam uerò Cichorium appellant. Eſt autem ea ſiccæ, frigidæq; temperaturæ, utrunque ſecundo exceſſu. Porrò domeſtica magis etiam quàm agreſtis refrigerat. Sed & humiditatis multæ admiſtio ſiccitatem extinguit: uerùm utraq; adſtringentis qualitatis eſt particeps, uelut & chondrilla: nam & ipſa eſt ſeridis, ſeu intybi ſpecies. Et lib. VIII. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos: Cichorium, inquit, et Seris cibarij generis exiſtunt: apud nos nãque rurales ambo hæc edunt & cruda, & cocta. Facultas horum olerum ſubfrigida eſt, & ſubamara, ac moderatè adſtringens: & propter has qualitates, optima pharmaca calidis intemperaturis ipſius hepatis exiſtunt. Vltra hoc enim, quòd moderatè refrigerant, amplius et robur uiſceri addunt per adſtrictoriam facultatem: inſuperq; commiſſuras oſculorum uenarum in ſima uiſceris parte ad eas, quæ in gibba ſunt, extergẽt. Neq; uerò frigidas intemperies magnopere lædunt, quemadmodum quæ frigidam humiditatem abſq; adſtrictione, aut amaritudine poſſident, facere ſolent. Iuuare etiam uiſcus talium olerum ſubſtantia poteſt, etiam ſi citra ſeroſorum, aut aliorum humorum uitiationem intẽperies fiat per ſe, & cum humiditatis cuiuſcunq; complexu: ex miſtura enim mellis humiditatem per urinam educunt. Quapropter etiam ſi ſiccata tuſa, quis potioni inſpergat, itidem iuuant. Quin & decoctorum decoctum potatum multum commodi affert. Si uerò non calida aliqua intemperies infeſtet, aut ſi obturatio quædam ſit circa uiſcus, magnopere auxilian=

Seridis, ſiue Intybi conſideratio.

Seplaſiariorũ negligentia.

Cyani mentio.

Intybi, & Cichorij uires ex Galeno.

re auxiliantur ex uino albo tenui potata cum his, quæ urinam ciunt. Vtilis autem non ſolùm ſuccus ipſorum eſt tum recens, tum exiccatus; ſed & ipſa olera exiccata, tuſaq́; , ac trita potui inſperſa, & eorum decoctum in potu acceptum, auxiliantur.

CHONDRILLA PRIMA.

CHONDRILLA ALTERA.

Χονδρίλλη. CHONDRILLA. CAP. CXXVI.

CHONDRILLA, quam aliqui cichorion, alij ſerin appellant, caulem, flores, & folia habet cichorio ſimilia. qua ex cauſa nonnulli ſylueſtris intybi ſpeciem eſſe pronunciarunt, verùm tenuior tota eſt. In cuius ramulis, gummi maſtiches ſimillimum, magnitudine fabæ inueniri ſolet: quod cum myrrha tritum, & linteo appoſitum, inſtar oliuæ, fœminarum menſes trahit. Tuſa cum radicibus herba, adiecto melle, diuiditur in paſtillos: qui nitro admiſti vitiligines emaculant. Gummi inordinatos pilos replicat. Quod item tenera radix efficit, ſi intincta ſucco acus, pilis admoueatur: contra viperas in vino pota proficit. Succus decoctæ, in vino, aut per ſeſe potus, aluum ſiſtit.

Aliud habetur chondrillæ genus, folium ferens oblongum, circumroſum, humi ſparſum: caulem ſucco madentem lacteo: radice tenui, rotunda, leui, vegeta, flaueſcente, ſuccoſa. Cuius & caulis, & folia concoquendi vim habent. Succus incommodos palpebrarum pilos reflectit. Naſcitur in lætis, & cultis.

Chondrillæ vtriuſq; cõſideratio.

NIMIRVM *ſylueſtris cichorij ſpecies Chondrilla eſt: gracilioribus tamen folijs, caule, floribus, ac ſemine. Frequentiſsima hæc non modò in Hetruria; ſed etiam in uniuerſa Italia in cultis locis, ſcrobium aggeribus, & ſecus uias uireſcere, ac ſuo tempore floreſcere conſpicitur: nec minus etiam, quàm cichorium, in acetarijs recipitur, quanuis amarior ſit. Viſitur & alterum genus huic non longè diſsimile, folijs tamen non ita in ambitum laciniatis, nec adeò in mucronem deſinentibus. Hæc à lactis ubertate, quo in omni parte, præſertimq́; radice redundat, à noſtris uulgò Lattaiuola uocatur. Rura eam ſuis acetarijs pro cichorio indifferenter admiſcent. Chondrillæ uires ſcripſit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſimul de intybo, & cichorio diſſeruit, nihilq́; ei peculiare reddidit, præterquàm quòd intybi ſit ſpecies. Veruntamen libro ſecundo de facultatibus alimentorum non ſanè intybo, nec cichorio, ſed lactucæ Chondrillam ſimilem fecit.*

Κολόκυνθα.

Κολόκυνθα. CVCVRBITA. CAP. CXXVII.

CVCVRBITA eſui apta. Cruda, trita illitu tumores, & abſceſſus mitigat. Ramenta eius infantibus contra capitis ardorem, quam ſyriaſin vocant, in ſincipite illinuntur; oculorum inflammationes, podagráſque refrigerant. Succus è ramētis tuſis per ſe, aut cum roſaceo infuſus aurium doloribus auxiliatur: adustiones cutis in ardenti febre illitu adiuuat. Totius ferue factæ, & expreſſæ ſuccus, cum melle exiguo, & nitro potus, aluum leniter reſoluit. Vinum in cucurbitam recentem excauatam, infuſum, ſi miſtum ſub diuo teneatur, potum aluum læuigabit.

CVCVRBITA ſatiua, quæ per æſtatem in cibum frequentiſsimè uario ſumitur apparatu, in triplici cenſetur genere, nempe longa, rotunda, & ſeßilis. Sed quanquam Cucurbitæ inter ſe forma dißimiles habeantur; non tamen propterea uiribus, & natura ſibi inuicem repugnant. Siquidem (ut Columella tradit, & Plinius refert libro XIX. cap. V.) forma uaria in cucurbitis arte, & mangonio fieri facilè poteſt. Nam ſemina, quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab imis, ſed non comparandas ſupradictis: quæ in medio, rotundas: quæ in lateribus, craſſas, breuiores, ac ſeßiles, aptißimas quidem ad recipiēdum tum uinum, tum oleum, tum alios quoslibet liquores, urceorum, et cadorū uice. Si uerò cordi ſit, ut fiant corpore uaſtiores, de media cucurbitæ parte ſemē inuerſo ſeratur cacumine. Sed diligenter cuſtodiendum eſt, ne eò mulieres accedant: nanq; earum contactu facilè elangueſcunt incrementa uirentium. tātoq; magis, ſi eis fluxerint menſes: tunc enim ſolo oculorum intuitu tenellos enecant fœtus. Quæ autem ad ſemina ſeruantur, è primo ſeligantur prouentu, pendeantq; in ſua uite ad hyemem uſq;: deinde ſublatæ inſolentur, aut ponantur in fumo, donec penitus ſicceſcant: aliter facilè earum ſemina, aſcita putredine, depereunt. Amant Cucurbitæ mirum in modum aquas: nam ſi propè in patens uaſculum aqua ſubijciatur, à quinq; uel ſex digitorum interuallo, ante poſterum diem adrepentes cognoſcentur deſcendiſſe. Sine ſemine naſcentur, ſi per triduum antea, ſpargenda ſemina oleo ſeſamino macerentur. Sunt & alia Cucurbitarum uaria genera Italiæ peregrina, quæ diu per hyemem recētes aſſeruari poſſunt. Ferunt has ab occidentalibus Indijs in Italiam ueniſſe: unde Indicæ à pluribus uocitantur. Sapor ijs ſubdulcis, non ut noſtratibus uſqueadeo inſipidus: uerùm guſtui inſuaues ſunt, niſi præcipuis condimentis ſaturentur. Cucurbitæ facultates ſcriptas reliquit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum his uerbis. Cucurbita humidæ, frigidæq; temperaturæ eſt, utraq; qualitate ſecundi ordinis. Quocirca ramentorum eius ſuccus ad aurium dolores cum phlegmone iunctos, cum roſaceo utentibus utilis eſt. Sic tota quoq; illita calidas phlegmonas mediocriter refrigerat. Comeſta autem humida eſt, & ſitim propellens. Et libro II. de aliment. facultatibus: Cucurbita, inquit, cruda cibo inſuauis eſt, ſtomacho pernicioſa, & concoctu planè inexpugnabilis: adeò ut ſi quis alterius cibi inopia ingerere eam compellatur, ceu quidam iam auſus eſt, pondus cum algore uentriculo incumbere ſit ſenſurus, ſtomachumq; euertet, & ad uomitum concitabit, quo ſolo ab urgentibus ſymptomatibus poterit uindicari. Hanc igitur, aliaq; ex fugacibus complura, aut mox quàm elixata eſt, aut frictam in ſartagine, aut aſſam omnes homines eſſe conſueuerunt. Cucurbita uerò, de qua dicere cœpimus, elixa nullam euidentem ſaporis qualitatem habet: niſi quis eum quoq; ſaporem nominare uelit, qui neq; acris, neq; ſalſus eſt, nec acerbus, nec amarus, nec id genus quippiam manifeſtè repræſentat, ueluti nec ipſa aqua. At huiuſmodi cuncta communi nomine omnes ἄποια, id eſt, qualitatis expertia uocitare ſolent (Latini fatua, aut inſipida dicunt) quo modo nos quoq; clarioris doctrinæ gratia appellabimus. Talis ergo cùm ſit cucurbita, nō immeritò uarios apparandi modos admittit, utpote quæ in medio omnis exceſſus conſtituta eſt, ob idq; ad quémuis exceſſum ex æquo duci poteſt. Proinde cucurbita, quantum in ſe eſt, humidum, frigidumq; corpori alimentum præbet, ac id ipſum ea de cauſa exiguum: ſed facilè per aluum ſubit, cùm ob ſuæ ſubſtantiæ lubricitatem, tum ob communem omnium humidorum ciborum rationē, qui ſcilicet citra adſtrictionem tales ſunt. Nec ſanè infeliciter cōcoquitur, modò non anteuertat corruptio. Nam ea illi ſolet nonnunquam accidere, cùm aut uitiosè fuerit præparata, aut prauos humores in uentriculo aceruatos offenderit. Eſt aliquando ob nimiam in eo moram: quod alijs quoq; omnibus fugacibus, quæ humido ſunt temperamento, euenire ſolet. Nam in uentriculo corrumpuntur & ipſi, ni celeri deſcenſu id mali effugiant. Quemadmodum ergo cucurbita pura, & ut in ſe ipſa eſt, ſuccum in totum corpus alendi gratia digeſtum, expertem qualitatis guſtabilis obtinet: ita cùm alicui uehementem habenti facultatem fuerit iuncta, facilè illi adſimilatur; ut ſi cum ſinapi ſumatur, ſuccus ex utroq; in membra diffuſus acris efficietur cum manifeſta caliditate. Eadem

Cucurbitæ conſideratio.

Cucurbitæ facultates ex Galeno.

ratione,

ratione, ſi cum ſalſo quopiam eſitetur, ceu nonnulli in patinis cum ſalſamento inſtruunt, ſalſum in corpore humorem generabit. Eſt porrò ſic apparata cibus longè ſuauiſsimus, ſi ſalſamentum ex ponticis illis fuerit, quæ μύλλα appellantur. Quòd ſi cum malis cotoneis elixa decenterq́; condita fuerit, ſuccum auſterum in diſtributione habebit præpollentem. Aſſa autem, uel in ſartagine fricta, ut propriæ permultum humiditatis deponit; ita reliqua eius pars nullam ſibi ualentem uim adſciſcit, uti nec cùm in iure ſimplici paratur. Cæterùm ob aqueam qualitatem ſibi innatam non immeritò origano iungi gaudet. Quæcunq; enim talia ſunt, acribus, aut acidis, auſteriſue, aut ſalſis permiſceri ſaporibus poſtulant, ſi quis & cum uoluptate ea ſumere, & nauſeam cupiat euitare.

CVCVMERES.

MELONES.

Σίκυς ἥμερος. CVCVMER SATIVVS. CAP. CXXVIII.

SATIVVS Cucumis aluo, & ſtomacho perquàm vtilis habetur: refrigerat, qui corruptionem non ſentit: veſicæ prodeſt: olfactu reuocat, quòs animus liquerit. Semen modicè vrinam mouet: cum lacte, aut paſſo, veſicæ exulcerationibus ſubuenit. Illita cum vino folia, morſus canum ſanant: & epinyctidas, cum melle. Peponis caro in cibis, vrinam cit: inflammationes oculorum illita ſedat. Ramenta eius contra aduſtionem infantium, quam ſyriaſin vocant, ſincipiti imponuntur: fronti admota oculorum fluxiones auertunt. Succus cum ſemine, adiecta farina, ſiccatus in ſole cogitur in ſmegmata, quæ faciem repurgant, & nitorem afferunt. Radix ſicca, & ex hydromelite pota, drachmæ pondere, vomitionem mouet. Si quiſquam moderatè ſecundum cœnam vomere cupiat, geminis obolis ſit contentus. Sanat quoque illita cum melle, vlcera concreta in modum faui, quæ ceria vocant.

Cucumeris conſideratio.

QVANQVAM *Græci (ut Galenus eſt autor libro* 11. *de alimentorum facultatibus) omnia tam Cucumerum, quàm Melopeponũ genera Pepona nominant: tamen σίκυος nomine, quo præſens caput inſcribitur à Dioſcoride, id tantùm omnes ferè comprehendi uolunt, quod Latinis cucumis appellatur. Verùm non ob id planè decerni poteſt, an hic reddat Dioſcorides noſtratis Hetruſci Cucumeris uires, qui alijs Italiæ populis Anguria uulgò nuncupatur, an alterius, qui propriè Inſubribus, & Venetis Cucumis dicitur, Hetruſcis uerò Citrulus, omnibus notiſsimus. Siquidem non ex Dioſcoride modò, ſed nec ex alijs ueteribus hactenus quenquam reperi, qui Cucumis Græcis propriè σίκυς appellatus, notis ullis repræſentet. Sed quòd Græci σίκυος uocabulo noſtratem Citrulum, & Inſubrium Cucumerẽ ſignificent,*

ANGVRIAE.

ſignificent, facilè conijci poteſt ex ipſo Dioſcoride. Quippe qui lib. IIII. Cucumerem ſylueſtrem aſſerat fructu ſolo, quem oblongis glandibus non diſsimilem parit, à ſatiuo diſsidere, cùm aliàs folijs, floribus, ac ſarmentis ſatiuum prorſus referat. Verùm cùm huic ille per omnia reſpondeat, quem nos Citrulum, alij uerò Cucumerem dicunt, non poſſum non liberè pronunciare, Dioſcoridem hìc citruli nobis uocati, non autem anguriæ uires deſcripſiſſe. Quamobrem hac in hiſtoria apertè hallucinari Braſauolum putamus, quòd procul dubio exiſtimauerit, ueteres Græcos, præſertimq; Dioſcoridem, σίκυος appellatione anguriam, uel Hetruſcorũ cucumim repræſentaſſe. Quandoquidem aſsignatis iam rationibus accedit & Plinij auctoritas, qui lib. XIX. cap. V. Cucumeres, ait, in Italia uirides, & quàm minimi: in prouincijs quàm maximi, & citrini, aut nigri. Placent copioſiſsimi Africæ, grandiſsimi Mœſiæ. Viuunt hauſti in ſtomacho in poſterum diem. Quod proprium eſt citruli nobis uocati, non autem anguriæ uulgò Inſubribus appellatæ. Anguriæ enim in Italia in magnam extuberant molem, et cùm aqueæ ſint ſubſtantiæ, ac prædulces, quæ maturitatem ſenſere, ingeſtæ facilè à uentriculo labuntur. Quod noſtratibus citrulis, & Inſubrium cucumeribus non euenit. Nam cùm glutinoſo, frigidoq; ſucco referti ſint, ob idq; concoctu perquàm contumaces habeantur, non niſi poſt longum tempus à uentriculo deſcendunt. Ad hæc (ut citato loco ſubdit Plinius) Cucumeres, in fiſtula flore demiſſo, mira longitudine creſcunt. Atque ijdem in tantum odêre oleum, ut ſi è uite pendẽtibus uas olei ſubijciatur, adeò refugiunt, ut in hamum curuentur. quod angurijs, quæ ſphericam formam referunt, minimè euenire poſſe comperio. Videmus præterea Citrulos noſtrates adhuc florentes in fiſtulas coniectos mira longitudine creuiſſe. E quorum ſemine qui poſtmodum orti ſunt, eandem retinuerunt formam, adeò ut in uite pendentes anguium modo contorti uiderentur. Seruantur Cucumeres (ut Plinius autor eſt) uſq; ad alios penè prouentus: & id quidẽ non ſolùm muria fit, ſed et ſcrobe opaco in loco arenâ ſubſtrato, fœnoq; ſicco opertos, ac deinde terra obrutos: ita enim uirides ſeruari tradunt. Quid autem ueteribus fuerint, quidue nobis ſint Pepones, ac Melopepones, non equidem facilè auſim decernere: etſi non deſint, qui dicant Melopepones Galeno lib. II. de aliment. facult. cõmunes noſtros Melones eſſe: Pepones uerò, quos in eo genere Veneti corrupta inde uoce uulgò Pipone uocant. Verùm enimuero cùm aſſerat Galenus, quòd pars intima carni ſemen incluſum tangens, cùm in Peponibus edendo non ſit, in Melopeponibus paſsim ab hominibus manditur, mihi animũ adeò dubium reddit, ut aliquid in hac re certi ſtatuere nequeam, neq; inuenire poſsim, quid Pepones, & Melopepones Galeno extiterint. Quippe quoniam utriuſq; generis, tam ſcilicet Peponum, quàm Melopeponum carnea pars ſemen continens eſtur, & non eſtur, prout fructus ij, plus, minúſue maturitatis fuerint adepti: nam utriſq;, cùm ultimam ſenſerint maturitatem, id ſupremæ carnis unà cum ſeminibus in medium fructus concidit. quod cùm euanidum, & inſuaue reperiatur, nuſquam comeditur. Quod tamen utriſque minus maturis, non euenit: eaq; propter extractis prius ſeminibus eſtur tota eorum caro. Hæc igitur tametſi me (ut dixi) dubium reddant; inclinat tamen animus ad credendum, per Melopepones Galenum noſtrates Melones intellexiſſe, ſi modò ipſe eorum unquam habuit notitiam. Sed quid per Pepones intellexerit, nihil prorſus (ut ingenuè fatear) quod proferam, hactenus non habeo. Veruntamen cum illis mihi nõ facilè conuenit, qui Venetas Piponas dictas Galeno Pepones eſſe exiſtimant. Minus adhuc illis aſſentior, qui Pepones Angurias eſſe dicunt. Nanq; Serapio cùm primùm ex Galeni auctoritate de Peponibus, & Melopeponibus diſſeruiſſet, dein peculiare de Anguria caput fecit, quam Arabica lingua Dullaha nuncupauit. In cuius reddẽdis uiribus nullum affert Græcorum teſtimonium, ſed tantùm ſuæ gentis auctoritatibus innititur. Hinc facilè adducor, ut credam angurias ueteribus Græcis penitus ignotas fuiſſe. Eas equidem nunquam uidiſſe, uel non cognouiſſe demonſtrat Fuchſius medicus clariſsimus. quippe qui ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs non ſine magno errore putat cucumeres, quos citrulos Hetruſci nominant, angurias eſſe. Nam etſi Hetruria angurias uocitet cucumeres, non tamen contrà cucumeres uulgares uocat angurias, ut perperàm, meo quidem iudicio, Fuchſius & intellexiſſe, & ſcriptis mandaſſe uidetur. Cucumeris uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Cucumis eſculentus maturus quidem tenuioris eſſentiæ eſt, qui uerò immaturus eſt, craſsioris. Sed & abſtergendi, & incidendi facultate participant. quare & urinam mouent, & corpus ſplendidum reddunt: ac magis quoq; ſi quis ſemine arefacto, contuſoq;, atque cribrato, uice pulueris abſterſorij utatur. Superat in eis humida, frigidaq; temperies, non tamen magnopere, ſed quaſi in ſecundo cenſetur ordine. Attamen ſi quis aut ſemen, aut radicem arefaciat, haud etiam humidæ fuerit naturæ, ſed iam deſiccantis, idq; in primo quodammodo ordine, aut etiam in ſecundo incipiente. Eſt & in iſtis maior abſtergendi facultas, quàm in fructus ipſius carne. Et libro II. de alimentorum facultatibus idem de Cucumeribus ita ſcribit. Vrinam quidem & ipſi, quemadmodum

Braſauoli lapſus.

Peponum, & melopeponũ confid.

Fuch. error.

Cucumeris vires ex Gal.

modum pepones, cient, ſed minus quàm illi, quòd ipſorum ſubſtantia minus eſt humida: ideoq; non facilè, ut illi, in uentriculo corrumpuntur. Ergo quibus cucumeres bene concoquere datum eſt, dum in hoc ſiſt, intrepidè, affatimq; ijs ſe explent, longi temporis tractu, gelidum, & utcunq; craſſum humorem in uenis aceruari contingit, qui per eam qua uenæ funguntur concoctionem, haud facilè in probum ſanguinem poteſt conuerti. Proinde omnibus praui ſucci edulijs, quantúmuis probè à nonnullis conficiantur, abſtinere in totum conſuluerim. Clam enim ſenſimq; poſt longum tempus prauus in uenis ſuccus ex ipſis ſuggeritur, atque accumulatur: qui uel leuicula putredinis arrepta occaſione, febres ſæuiſsimas, & mirè contumaces excitabit. Peponum vires ex Gal. *Et paulò antea de Peponibus ſcribens: Vniuerſa (inquit) peponum natura frigidior cum larga humiditate exiſtit: habent & quandam abſtergendi uim: ideoq; urinam cient, & deorſum expeditius, quàm cucurbita, & melopepones rapiuntur. Quòd porrò abſtergeant, diſcere licet ſordidam cutem defricando. Quamobrem etiam maculas calore ſolis factas, & lentes faciem occupantes, atq; in ſuperficie alphos extergere poſſunt. Sed ſemen, quod in eorum ueluti carne continetur, ad hoc efficacius, adeò ut renibus etiam calculo infeſtatis ſit accommodatum. Gignit pepo in corpore uitioſum humorem, potiſsimùm quando non probè concoctum fuerit. Tum uerò morbum etiam, qui cholera dicitur, inducere conſueuit. Etenim priuſquàm ad corruptionem peruenit, uomitioni quoq; idoneus eſt: largiusq; ingeſtus, niſi quis aliquid eorum, quæ probi ſunt ſucci, ſupermandat, omnino uomitum concitabit.* Melopeponũ facultates ex Galeno. *Et de Melopeponibus agens: Melopepones (ait) & minus humidi quàm pepones ſunt, nec adeò praui ſucci: minus item urinam prouocant, tardiusq; deorſum deſcendunt. Ad uomitum uerò excitandum non eandem uim peponibus obtinent, ſicut nec celeriter adeò ut illi in uentriculo corrumpuntur, cùm prauus humor in eo collectus fuerit, aut alia quæpiam corruptionis cauſa ipſum prehenderit. Cæterùm tametſi in iuuando ſtomacho autumnalibus fructibus longè ſunt inferiores, haud quaquam tamen ei, ut pepones, officiunt.*

LACTVCA CRISPA.

LACTVCA FLORIDA.

Θρίδαξ. LACTVCA. CAP. CXXIX.

LACTVCAE ſatiuæ, quibus natura refrigeratrix ineſt, ſtomacho gratæ habentur, ſomnum cõciliant, aluum emolliunt, lac euocant: verùm decoctæ magis alunt. Stomachicis illotas eſſe prodeſt. Epotum ſemen, aſsiduas libidinum imaginationes in ſomno compeſcit, & veneri refragatur. Ipſæ verò frequentiores in cibo, claritati oculorum officiunt: inflammationibus, & ignibus ſacris opitulantur. Muria condiuntur. Cùm in caulem exierunt, vim quandam nanciſcuntur ſucco, aut lacti ſylueſtris lactucæ ſimilem.

Θρίδαξ

Θρίδαξ ἀγρία. LACTVCA SYLVESTRIS. CAP. CXXX.

SYLVESTRIS Lactuca ſatiuæ ſimilis eſt, ſed longior caulis, & candidiora folia, graciliora, & aſperiora. Amaro guſtu eſt, & viribus aliquantum papaueri ſimilis: vnde lacteum eius ſuccum aliqui meconio permiſcuerunt. Aquam per aluũ elicit, potus in aceto mulſo ſuccus ad duos obolos: argema, caliginemq́ue repurgat: contra aduſtiones efficaciter illinitur, cum lacte mulierum. In ſumma ſomnum allicit, doloris leuamẽtum præſtat, menſes trahit: cõtra ſcorpionum, & phalangiorum ictus bibitur. Semen non aliter quàm ſatiuæ libidinum imaginationes in ſomno amolitur, ac venerem arcet. Succus ad eadem valet, ſed viribus infirmior. Reponitur in fictili nouo lac eius, antea, vt in alijs liquaminibus moris eſt, inſolatum.

Lactucæ conſideratio.

LACTVCA *ſatiua herbarum ferè omnium uulgò notiſſima eſt. Cuius etſi plura, ac diuerſa in Italia reperiantur genera, ut in hortis, & olitorijs foris æſtate tota conſpici poteſt; non ob id tamen exiſtimandum eſt, quòd ea uiribus, & facultatibus inter ſe differant: quanquam non negauerim ego, alteram alteri in cibis præſtare. Eam ſiquidem, quæ conglobatis in orbem folijs criſpa, teneraq́; inuenitur, quis neget maiorem cum palato inire gratiam, quàm quæ dura, patula, ac lacteſcens habetur?*

Lactuca ſylueſtris.

Sylueſtris in campeſtribus naſcens, facilè dignoſcitur, quòd caule, floribus, ſemine, & folio ſatiuam iam flores, & ſemina proferentem æmuletur: uerùm guſtu amara eſt, & lacte copioſiore referta. Meminit huius Theophraſtus libro VII. cap. VI. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Sylueſtris lactuca folio breuior, quàm ſatiua eſt, idq́; conſummatum aculeatur, & caule ſimili modo breuiore peraſcitur: ſuccum acrem, ac medicatum habet. Naſcitur in aruis. Lac eius extrahunt per meſſem tritici, & purgare aquam intercutem dicunt, & caliginem arcere ab oculis, & argemam auferre, cum lacte mulieris.

Lactucæ uires ex Gal.

Satiua (ut memoriæ ſcriptum reliquit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum) humidum eſt, frigidumq́; olus, non tamen extremè (ſiquidem edendo non foret) uerùm maximè ſecundum aquæ, ut ſic dicam, fontanæ frigiditatem: proinde ad calidas phlegmonas accommodum eſt, & ad parua, & leuia eryſipelata: non tamen maioribus ſatisfacere idonea eſt. Eſt etiam edulium ſitim arcens. At ſemen potu genituræ profluuium cohibet: quamobrem etiam ijs, qui libidinoſis ſomnijs uexantur, datur. Sic & agreſtis lactucæ ſemen. Cuius quoq́; colligitur ſuccus, argema, & caliginem expurgans: ad aduſtiones etiam cum lacte mulierum inungitur. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Pleriq́; medicorum (inquit) reliquis omnibus hoc olus, ceu ficus autumnalibus fructibus, prætulerunt. Nam inter ipſa aliud melioris ſucci non inuenias. Quod porrò nonnulli uitio uerterunt, id in præcipuam ei laudem cedit: et ſi ita ſe re uera haberet, nõ modò nulli olerum; ſed ne optimi quidem ſucci, ac maximi nutrimenti edulijs eſſet ſecundũ. nempe ſanguinem aiunt lactucam generare. Quidam non ſimpliciter ſanguinem dicunt, ſed multum addunt, multum ſanguinem lactucam generare affirmantes. Verùm ij tametſi prudentius obijciant, longius tamen alijs à uero abſunt. quanquam hoc ipſum, puta multum ſanguinem procreare, non eſt quod meritò quis damnet. Conſtat enim huiuſmodi edulium laudatiſſimi ſucci cenſendum eſſe, quòd plurimum quidem ſanguinis, aliorum uerò ſuccorum nullum producere ſit comparatum. Si uerò, quia permultum è lactuca ſanguinis congeratur, idcirco damnandam eam cenſeant, facillimè huic malo occurri poteſt: quippe cùm ueſcentibus, & liberalius exerceri, & ea parcius uti integrum eſt. Hæc ergo aduerſus eos, qui olus hoc non rectè uituperant, dixiſſe ſufficiat. Illud porrò nouiſſe conuenit, omnibus alijs oleribus pauciſſimum ſanguinem, & uitioſum generantibus, ex ſola lactuca non multum quidem, nec uitioſum, haud tamen omni ex parte laudabilem gigni. Vt plurimùm quidem cruda ipſa ueſcuntur. Aeſtate autem, cùm in ſemen iam proruptura eſt, in aqua dulci præcoquentes, cum oleo, garo, & aceto aſſumunt, aut cum aliquo ex condimentis, obſonijsúe, præſertim ijs, quæ caſeo conſtant. Pleriq́; etiam antequàm excauleſcat, in aqua elixa utuntur: uti ego iam facio, ex quo dentes mihi deteriores eſſe cœperunt. Nam amicus quidam meus, cùm olere hoc à longo tempore me ut familiari cibo uſum fuiſſe sciret, uideretq́; pòſt mandi à me citra magnam moleſtiam non poſſe, cocturæ rationem indicauit. Etenim in iuuentute, quoniam aſſiduò os uentriculi bile efferueſcebat, æſtus moderandi gratia lactucis utebar. Cùm autem ad prouectam ætatem perueniſſem, olus hoc contra quàm in iuuentute, ſomnum iam ſtudio, & induſtria accerſenti mihi, auxilio fuit. Quippe qui etiámnum iuuenis lucubrandi gratia uigilijs dedita opera me aſſueféceram, declinante iam ætate, ipſa ex ſe inſomni, grauiùs hoc incommodo moleſtabar. Aduerſus quod unicum mihi præſentiſſimum remedium lactuca ueſpere commanducata ſemper fuit.

Γιγγίδιον. GINGIDIVM. CAP. CXXXI.

Gingidivm, aliqui lepidion, in Syria, & Cilicia plurimum naſcitur. Herbula eſt ſylueſtri paſtinacæ ſimilis, tenuior, & amarior: radice parua, candicante, ſubamara. Olus hoc crudum, coctum, conditúmve eſtur, magna ſtomachi vtilitate; vrinam cit. Decoctum ex vino potum veſicæ prodeſt.

Gingidij cōſideratio.

Hvivsce ſententiæ eſſe comperiuntur Ruellius, et Fuchſius uiri clariſsimi (licet ille non planè adſtipuletur) necnon etiam recentiorum alij, qui ſtirpium cognitionem profitentur, in hoc conſentiunt, quòd Gingidium ea ſit herba, quam nos uulgò Cerofolio uocamus, illi uerò Chæreſolium. Veruntamen cùm hæc radice nitatur, quæ nihil amara ſentitur, ſed potius acris, & odorata, quemadmodum & folia; idcirco eorum opinionem non equidem (ut dicam quod ſentio) probandam putauerim. Quinimo crediderim uel Gingidium hactenus in Italia non eſſe repertum, uel inibi facilè non oriri: præſertim cùm Dioſcorides, & Plinius aſſerere uideantur, peculiare olus eſſe Gingidium tam Syriæ, quàm Ciliciæ hortis.

Gingidij uires ex Gal.

Meminit Gingidij Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum his uerbis. Gingidium ſicut guſtu amaritudinem, & adſtrictionem præfert, ſic temperamento quoq; ipſo caliditatem, & frigiditatem. Secundum uerò utranq; qualitatem deſiccatorium eſt. Sed enim ſtomacho amicum eſt, utpote nō paruam obtinens adſtrictionem. Quamobrem non admodum conſpicuam caliditatem poßidet: ſecundo autem receſſu deſiccat.* Et lib. II. *de alimentorum facultatibus, ſic inquit. Plurimum in Syria Gingidium naſcitur: eſturq; ſimiliter ac ſcandix apud nos. Stomacho mirè utile ſiue crudum, ſiue elixum libeat ſumere: longioris autem decoctionis impatiens eſt. Nonnulli ipſum cum oleo, & garo mandunt. Alij uinum etiam, aut acetum adijciunt, ac multò magis ita ſtomachum iuuat. Cum aceto ſumptum faſtidioſos ad cibum inuitat. Perſpicuum uerò eſt, quòd hæc herba medicamentum potius eſt, quàm alimentum. Quippe quæ adſtrictionis, & amaritudinis non obſcuræ, nec exiguæ particeps eſt. hæc Galenus. Ex quibus facilè comprobari poteſt, Chæreſolium non eſſe Gingidium, quòd in ipſo eæ amaroris, & adſtrictionis qualitates guſtu haud manifeſtæ deprehendantur.*

Σκάνδιξ. SCANDIX. CAP. CXXXII.

Scandix, ſylueſtre olus eſt, amarum, ſubacre: quod crudum, coctúmve manditur: ſtomacho, & ventri vtile. Decoctum in potu, veſicæ, renibus, & iecinori confert.

Scandicis conſideratio.

Qvanqvam Scandix antiquis rei herbariæ ſcriptoribus ſtirps fuit notißima, ut quæ ab ijs in frequenti ciborum uſu haberetur alijs admixta oleribus: cùm tamen hactenus eorum repererim neminem, cui fides ſit adhibenda, qui Scandicem notis aliquibus, uel lineamētis deſcripſerit, neſciuerim profectò quónam pacto, quáue ratione affirmari poßit & in Italia Scandicem naſci, & pariter dignoſci à compluribus. Cæterùm ſcribit Hermolaus uir doctißimus, et in ſtirpium hiſtoria omnium ſuæ ætatis facilè primus, ſe uidiſſe Scandicem in exemplari Græco Dioſcoridis appictam folijs fœniculo proximis, floribus luteis, ſiue albis, corniculis caule ſummo emergentibus. Hanc ipſam nos quoq; ſæpius uidimus maio, & iunio menſibus inter ſegetes, præſertimq; in agrorum marginibus. Sed quanuis tradiderit Hermolaus eam fœniculi folijs aſſurgere; mihi tamen magis fumariam, & quadantenus anthemidem referre uidetur, quàm fœniculum. Flores gerit hæc chæreſolio proximos, albicanteſq;, è quibus tandem prodeunt cornicula tenuia, longiuſcula, recta, acuminata, acubus, quæ in geranio emicant, non diſsimilia, quemadmodum & in chæreſolio uiſuntur, licet huic longè tenuiora, & fragiliora innaſcantur. Quo fit, ut rectè intuentibus ſpecie tantùm, non autem genere differre hæ plantæ haud dubiè appareant: id quod etiam indicat eorum ſapor. Quamobrem qui chæreſolium ſcripſerunt eſſe gingidium, id non ſine ratione fecerunt. Cùm enim certò crederent, hanc, de qua in præſentia diſſerimus, plantam legitimam eſſe Scandicem, facilè etiam hinc perſuaderi potuerunt, ut aſſererent chæreſolium eſſe gingidium, quoniā Dioſcorides conſueuit ſtirpes per cognationes deſcribere. Quapropter in eorum ſanè irem ſententiam, ſi hæc, quā Scandicem putant, tantum acrimoniæ, & amaroris guſtantibus relinqueret, quantum in Scandice ueteres inueniri prodiderunt. Verùm cùm eas non obſcuras quidem qualitates, quas ueteres ueræ Scandici aßignant, in hac, ut ita dicam, noua Scandice nunquam ego repererim, ſicuti nec in chæreſolio, quæ ueteribus gingidio tribuuntur, cogor omnino eorum ſententiæ refragari, & ab ipſis diſſentire. Quapropter niſi regionis, & climatis ratione, & locorum mutatione eueniat, ut hæ ſtirpes omnem tum acrimoniam, tum amarorem exuerint, non facilè quidem adduci potero, ut credam harum alteram gingidium, alteram uerò ſcandicem eſſe. Neq; ab hac mea me deterret opinione Hermolaus, quòd uiderit is Scandicem hanc in Græco Dioſcoridis codice appictam: quippe cùm inter omnes rei herbariæ ſcriptores nullus, quod equidem ſciam, reperiatur, qui per notas aliquas Scandicem deſcripſerit, neſciuerim ego quánam hiſtoria, & ratione fretus aliquis unquam illam pictura expreſſerit. niſi fortaſſe Dioſcorides ipſe manu propria eo in libro ipſam appinxerit. Plinius Scandicem anthriſco ſimilem reddidit. Sed cùm ignotum per ignotius deſcripſerit, nihil nobis luminis his in tenebris affert.

Scandicis uires ex Gal.

Scandicem commemorat Galenus lib. VIII. *ſimp. medicamentorum his uerbis. Scandix ex agreſtium olerum genere eſt, ſubacre, & amarum, adeò ut in ſiccando, & excalfaciendo ſecundi ſit ordinis intenſi. Vrinam ualenter ciet, & uiſcera obſtructione liberat, ex dictis qualitatibus conſtans. hæc Galenus. Ex quibus etiam manifeſtè colligi poteſt, plantam, quam pro Scandice accepit Hermolaus, quamq; pro eadem pleriq; recentium herbariorum hodie oſtendunt, nullo pacto legitimam eſſe Scandicem. Quandoquidem ea non tantam acrimoniam, nec amaritudinem guſtui repræſentat, ut dici poßit primum caliditatis, et ſiccitatis gradū excedere. Cæterùm ſi ulla eſt planta, cui*

CAVCALIS.

ta, cui hæc comparari poßit, eam adamußim mihi quidem referre uidetur, quam Plinius lib. XXIIII. *cap.* XIX. *à pectinum ſimilitudine, Veneris pecten appellat. Siquidem hæc radice nititur candida, cauliculis ſemipede maioribus: folijs ſyluestris paſtinacæ, uel ferè anthemidis, exilibus: floribus albis, tenuibus, emicantibus ſummatim ab eodem capitello cōpluribus acuminatis roſtellis, inter ſe diſiunctis, quæ pectines planè referunt, quibus linum mulieres concinnant. Quæ certè omnia reperiuntur in hac uulgari Scandice.*

Καυκαλίς. CAVCALIS. CAP. CXXXIII.

CAVCALIS, quam alij ſylueſtre daucum vocant, cauliculo eſt dodrantali, aut maiore, ſubhirſuto: folijs apio ſimilibus, fœniculi modo per extrema multifidis, hiſpidisque: candida in cacumine umbella, ſuauiter olente. Crudum, coctúmve olerum modo eſtur: urinam mouet.

VISITVR *Caucalis in Hetruriæ campeſtribus, inculto præſertim ſolo, ut & Ananienſi tractu in Tridentino agro, nullis reclamantibus notis. Rura noſtra hanc Petroſello ſaluatico uulgò appellant. Quippe quòd folia, quæ per ima prope radicem exeunt, apium quadantenus effigie referant, quod uulgò Petroſello dicunt. Etſi quæ ſuperiore parte prodeunt, per ambitum ſint fœniculi modo capillamentis diuiſa. Caulem mittit paſtinacæ: in cuius cacumine umbellam gerit floribus candicantem, odoratam, dauco non abſimilem. Quapropter Galenus lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, ita de ea ſcriptum reliquit. Caucalidem quidam daucum ſylueſtrem nuncupant: eſt enim ei adſimilis guſtu ſimul ac uiribus. Nam excalfacit ut ille, & deſiccat, urinam ciet, & muria ad repoſitionem conditur.*

Caucalidis cō ſideratio.

Caucalidis vires ex Gal.

ERVCA SATIVA.

ERVCA SYLVESTRIS.

Z 2 Εὔζωμον.

Εὔζωμον. ERVCA. CAP. CXXXIIII.

Crvda ervca venerem largiore cibo concitat. Semen eius idem præſtat, vrinam cit. Concoctioni prodeſt, aluo perquàm accommodata. Semine ad condimenta vtuntur: quod, vti in longum tempus aſſeruetur, adiecto lacte, aut aceto, digerunt in paſtillos. Gignitur etiámnum ſylueſtris eruca, maximè in Iberia, quæ occidentem ſpectat. Cuius ſemine pro ſinapi incolæ vtuntur. Vrinam vehementius pellit, & multò ſatiua acrior.

Erucæ conſideratio, & uires.

Vvlgaris *admodum planta eſt Eruca tam ſatiua, quàm ſponte naſcens, quòd frequentiſsimè in cœnis acetarijs inſeratur. Excalfacit olus hoc (ut teſtatur Galenus libro* 11. *de alimentorum facultatibus) perquàm maniſeſtè, adeò ut non facilè ſolum abſque iunctis lactucæ folijs edatur: nam ita immodico calori par frigus admiſtum exceſſum temperat. Quinetiam genitale ſemen augere creditur, & in uenerem ſtimulos addere. Caput etiam magis dolore afficiet, ſi ſolum edatur. Semen (ut ſcribunt antiquorum nonnulli) muris aranei morſibus medetur. Ventris tineas enecat, lienemq́; extenuat. Tritum, & cum felle bubulo miſtum, nigras ulcerum cicatrices ad candorem reducit. Cum melle uerò perunctum, uitia cutis in facie emendat, & lentigines emaculat.*

OCIMVM MAGNVM.

OCIMVM PARVVM.

Ὤκιμον. OCIMVM. CAP. CXXXV.

Ocimvm vulgò cognitum. Id copioſiore cibo oculorum aciem hebetat, aluum mollit, ſpiritum mouet, urinam pellit, lac euocat: ægrè tamen conficitur. Illitum cum polline polentæ, aceto, & roſaceo, pulmonum inflammationibus auxilio eſt. Draconis marini, & ſcorpionis ictibus per ſe prodeſt: & cum vino Chio, oculorum doloribus. Succus viſus caliginem abſtergit: deſtillationes exiccat. Semen potum conuenit atram bilem gignentibus, difficili vrinæ, inflatisque: naribus hauſtum, ſubinde mouet ſternutamenta. quod idem herba efficit. Sed oculos premi neceſſum eſt, cùm ſternutamentum urget. Sunt qui in cibis abdicandum cenſeant: quãdoquidem manducatum, & in ſole poſitum vermiculos creat. Aphri autem adijciunt, ſi feriantur à ſcorpione, qui ocimum ederint, nullo conflictari dolore.

Ocimi conſideratio.

Ocimvm *quemadmodum odoratiſsimum, ita & omnibus notiſsimum eſt. Nanq; perraræ ſunt ubiq; ædium feneſtræ, perraráque cœnacula, ac uiridaria, quæ Ocimo non redoleant, utpote quod frequens ſeratur, & foueatur in*

tur in figulinis uaſis. In Italia hoc æuo Ocimi tria habentur genera. Quorum primum folijs aſſurgit amaranto longè maioribus, latis, longis, ac craſſis, citreæ malo ſimilibus, à quorum effigie ipſum facilè uocarunt Arabes Ocimum citratum, quo modo ipſum Meſues nominat. Secundum folijs exit, ac ramulis, dicto longè minoribus. Tertium, quòd folijs conſtet minutis atq; anguſtis, ſitq; cæteris odore fragrantius, Italis uulgò appellatur Baſilico gentile. Horum omnium meminit Serapio, uocauitq; mediũ hic à Dioſcoride deſcriptum, Ocimum non garyophyllatum: garyophyllatum uerò, quod cæteris tum minutius, tum odoratius habetur. Demum illud Citratum à foliorum ſimilitudine nuncupauit, quod citri folijs æmulum eſſe diximus, ut facilè omnibus perſpicuum eſſe poteſt, qui Serapionis monumenta perlegerint de Ocimo differentis. Idcirco uideant quæſo patres illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ſcripſere, quo iure, quáue ratione in electuario de gemmis ſe iactent Ocimum garyophyllatum hac tempeſtate primos adinueniſſe, cùm hoc Serapioni folijs exeat paruis, & caule quadrangulari: monachis uerò folijs meliſſophyllo maioribus, per ambitum ſerratis, & caule minimè anguloſo. Qua in re eos, pace ſua, apertè hallucinatos putauerim. Nec equidem credendum arbitror, quòd de alio ocimi genere intellexerit Meſues, quàm de tertio illo genere in delicijs habito, de quo diximus. Nam cùm cæteris odoris fragrantia longè præſtet, nulli dubium eſt, quin in roborandis cordis ipſius uiribus cæteris ſit lõgè aptius, atq; etiam præſtantius, ut quod in electuarium de gemmis addatur ad cordis affectus.

Monachorũ iactantia.

Scribit Braſauolus ſuo de ſimplicium examine Romæ primùm excuſo libro, tantam de ocimi uiribus inter Plinium, & Dioſcoridem eſſe controuerſiam, ut alterum ipſorum erraſſe dicendum ſit. Quippe ex Aphris tradit Dioſcorides, quòd ſi à ſcorpione feriantur, qui ocimum ederint, nullo dolore afficiuntur. Contrà uerò Plinius, qui libro XII. cap. XX. ſi eo die, inquit, feriatur quiſpiam à ſcorpione, quo ederit ocimum, ſeruari non poſſe. Qua in re lectionis impatiens deprehenditur Braſauolus: quandoquidem ſi eo loco Plinium de Ocimo differentem, patienter perlegiſſet, cognouiſſet utiq; quàm rectè Plinius ipſe hanc dirimat controuerſiam, ijsq; reſpondeat, qui ocimum accuſant, cùm inquit. Ocimum quoq; Chryſippus acriter increpuit, inutile eſſe dicens ſtomacho, urinæ, & oculorum claritati. Præterea inſaniam facere, & lethargos, & iecinoris uitia. Ideóq; capras id aſpernari, hominibus quoq; fugiendum cenſet. Adijciunt quidam tritum ſi operiatur lapide, ſcorpionem gignere. Commanducatum, & in ſole poſitũ uermes afferre. Aphri uerò, ſi eo die feriatur quiſpiam à ſcorpione, quo ederit ocimum, ſeruari non poſſe. Secuta ætas alacriter ocimum defendit: nam id eſſe capras, nec minus, quàm mentham, & rutam ſcorpionum terreſtrium ictibus, marinorumq; uenenis mederi ex uino, addito aceto exiguo. Vſu quoq; compertum deficientibus ex aceto odoratu ſalutare eſſe. Item lethargicis, & inflammatis refrigerationi. Illitum capitis doloribus cum roſaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris, impoſitum ex uino: ſtomacho quoq; eſſe utile. hæc Plinius. Ex quibus clariſſimè patet, Plinium eorum placitis refragari, qui tam acriter ocimum damnarunt.

Braſauoli lapſus.

Degenerat quandoque Ocimum in ſerpyllum, ut autor eſt Theophraſtus libro V. cap. VIII. de plantarum cauſis, ubi ſic inquit. Ocimum autem, quod loco ſoli expoſito ſitum eſt, tranſit in ſerpyllum, quia uehementer ſiccatur. Folio nanq; minus, odoreq; uehementius redditur. Quippe cùm alimenti quoq; minus habeant, quæ ſicca ſunt. Sed huiuſmodi mutationes ita euenire putandum, ut aliquid ſimilitudinis faciant, non ut omnino ſpeciem exprimant alienam. hactenus Theophraſtus.

Ocimi degeneratio.

Cæterùm Auicenna libro de uiribus cordis à Dioſcoride diſſentire uidetur. Nam ocimum, ſcribit, ſanguinem turbidum, & melancholicum generat, quoniam ſuperflua humiditas, quæ eſt in ipſo, parit inflationem in uenis. Nec aliter uidetur ſenſiſſe Galenus, qui libro VIII. ſimplicium medicamentorum de ocimo ita ſcriptum reliquit. Ocimum ex ſecundo eſt ordine calfacientium: habet autem recrementitiam humiditatem: proinde nec commodum eſt, quod in corpus ſumatur. Cæterùm foris illitum, ad digerendum, & concoquendum utile eſt: Item libro II. de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Ocimo etiam plerique ut obſonio utuntur, ex oleo, & garo eſitantes. Vitioſi autem eſt ſucci. Admentiuntur ob hoc quidam dicentes, ſi tritum fictili nouo inditum operiatur, celerrimè intra paucos dies ſcorpiones gignere, præſertim ubi quis quotidie ollam ad ſolem calfecerit. Sed hoc ſanè à uero abeſt. Id porrò uerè de eo dixeris, olus eſſe praui ſucci, ſtomacho noxium, & concoctu difficile.

Ocimi uires ex Gal.

Sed illud in Ocimo non ignorandum puto, quòd ocymum per y ab ocimo per i maximè differre deprehenditur probatiſſimorum autorum teſtimonio. Siquidem apud antiquos Ocymum erat pabuli genus dictum uel quòd citò proueniret: uel primum inter cætera pabuli genera è terra erumperet: uel quòd iumẽtis citaret aluum, ſic appellatum ab ὠκὺς Græca uoce, quæ Latinis ualet citò. Ocimum uerò herba eſt illa odoráta, de qua ſuprà diſputauimus, ſic nominatum ab ὄζω uerbo Græco, quod redolere ſignificat. Vnde rectius fortè per z, quàm per c ſcribendum eſſet. Cæterùm ocymum antiquis quibuſdam bouum pabulum erat ex ſecta uiridi ſegete, priusquàm indureſcerent culmi: uel ex ſeminibus pluribus ſimul in agro ſatis. Nempe è fabarum modijs decem, uiciæ duobus, & eruiliæ tantundem una in iugero ſatis, & ante maturitatem reciſis. Catoni tamen è uicia, fœno græco, faba, eruoq; in unum, commixtis, & exinde ſatis ocymum eſt. Quo fit, ut putauerim ocymum antiquis, non modò herbaceam, uiridemq; fuiſſe ſegetem, è pluribus ſeminibus unà in agro ſatis in primum iumentorum pabulum; ſed etiam ex uno tantùm cerealium genere, nempe hordeo, auena, uicia, eruo, alijsq; his cognatis, quòd eiuſmodi pabulo uerno tempore, non modò alantur boues, ac etiam equi; ſed etiam repurgentur. Id quod noſtra quoq; ætate fit pluribus in locis in Italia, præſertim cum hordeo, eruo, & uicia. Nec placet eorum ſententia, qui ſibi nulla, ut arbitror, ratione, nec auctoritate perſuadent, Ocymum plantam eſſe ſui proprij generis. quòd è ueteribus nullũ hactenus inuenerim (quantum equidem uidi, et legi) qui ocymi herbæ hiſtoriã literis memoriæq; mandauerit: ſed comperi quidem, quòd uocabulũ hoc non magis uni, quàm alteri conueniat. quandoquidem unicuiq; pabuli generi, quod primo ſtatim uere citò proueniat, accommodari poteſt.

Ocymi ab ocimo differẽtia.

Quare planè explodenda uidetur Adami Loniceri opinio, quòd non ſine errore ridendo frumentum Turcicum, ſiue, ut alijs placet, Saracenicum, quod Tridentina rura uulgò appellant Formentone, & Foroiulienſia à pullo ſeminis colore Saracino, ocymum eſſe firmiter exiſtimet. Quinetiam is turpiter aberraſſe deprehenditur, quòd huic plantæ, quæ

Adami opinio uana.

OROBANCHE.

BARBVLA HIRCI.

ſuũ Ocymum eſt, omnes odorati ocimi facultates reddiderit. Nec alia ratione motus frumentum Saracenicum ocymum eſſe cenſet, quàm quòd ſatum tertia à ſatu die erumpat. Verùm ocymum non ea de cauſa nomen hoc (mea quidem ſententia) ſibi comparauit, ſed quòd citius cæteris pabulorum generibus uere primo adoleſcat: nam innumera eſſent ocymi genera, ſi id omne, quod ſtatim ferè à ſatu oritur, ocymum uocari debeat.

Ὀροβάγχη. OROBANCHE. CAP. CXXXVI.

OROBANCHE cauliculus eſt ſeſquipedalis, & interdum maior, ſubruber, hirſutus, tener, ſine folio, pinguis: flore ſubalbido, aut in luteum uergente: radice digiti craſsitudine, & cùm ariditate flacceſcit caulis, fiſtuloſa. Hanc inter quædam legumina naſci conſtat, & ea ſtrangulare: vnde orobanche ſibi cognomẽtum uſurpauit. Eſtur, ut olus, cruda, & in patinis, aſparagi modo, decocta. Legumentis addita, concoctionem accelerare creditur.

Orobanches conſideratio.

OROBANCHEN, *quæ omnibus notis legitimæ Dioſcoridis reſpondet, uidimus primùm in Ananienſi agro ſupra Tridentum, ac deinde ubiq; ferè in Italia naſci comperimus, in campis non modò inter omnia leguminum genera, ſed et inter ſegetes, cannabim, linum, & in uijs ſecus agrorum ſepes. Cæterùm etſi ſcriptis mandauerit Theophraſtus lib.* VIII. *de hiſtoria, &* V. *de cauſis plantarum, Orobanchem eruum necare amplexu, complexuq; ſuo; ea tamen, quæ hic à Dioſcoride repræſentatur, & à Plinio lib.* XXII. *cap. ultimo, nullo ſanè complexu, ſed ſua tantùm præſentia, legumina, ſegetes, cannabim, & linum interimit, quæ prope ipſam oriuntur. Quam ob cauſam Ananienſes, quòd uicinas ſtrangulet, ac deuoret plantas, Herba lupa uulgò orobanchem appellant. Proſilit hæc (ut inquit Dioſcorides) nullis unquam folijs, ſed uno tantùm aſſurgit cauliculo, aſparagi inſtar, colore ſubrubro, hirſuto, molli, pinguiq;, & qui ſeſquipedalem non excedat longitudinem. Flos è quibuſdam pateſcit globulis in cacumine congeſtis, ſubalbidus. Radix digitali uiſitur craſsitudine, fungoſa, ac fragilis. Hæc planta nonnullis etiam uulgò Coda di leone appellatur, alijs uerò Herba tora uocatur, quòd uaccæ ea deguſtata (ut paſtores facto periculo teſtantur) ſtatim taurum adeant. Sunt & qui (ut loco citato ſcribit Plinius) cynomorion eam appellent à ſimilitudine canini genitalis. Ex quibus omnibus non temerè dicendum exiſtimauerim, uel Theophraſtum (pace ſua) hac in re deceptum eſſe, uel aliam à Dioſcoride, & Plinio orobanchem concepiſſe. Orobanche, ut Galenus eſt autor libro* VIII. *de facultate ſimplicium medicamentorum, eſt ſiccæ, frigidæq; temperaturæ in primo ordine.*

Τραγοπώγων. BARBVLA HIRCI. CAP. CXXXVII.

BARBVLA hirci, quæ ab alijs come uocatur, breui eſt caule: folijs croci: radice longa, dulci: magno ſuper caulem calyce: è cuius ſummo ſemen nigrum dependet, unde nomen inditum eſt. Herba eſui apta eſt.

Barbulæ hirci conſideratio.

HIRCI *barbula, quam Hetruria uulgò appellat Saſſefrica, uulgaris admodum eſt notitiæ. Radix, quòd guſtu dulcis, iucundaq; ſit, eſtur hyeme frequenter in acetarijs. Folijs exit hæc*

croci,

croci, latioribus tamen, ac longioribus: flore aureo, roſtro porcino uocato non abſimili, maiore tamen, qui calyce continetur. Is ſereno cælo fatiſcit, nubiloſo uerò contrahitur, occluditurq; calyce, quemadmodum & chamæleonis echinus. E' concluſo calycis uertice barba dependet incana, prolixaq;. Vnde nomen accepit, ut Theophraſtus prodidit libro, & capite VII. *de plantarum hiſtoria. Sed certè neſciuerim ego, qua ratione ductus negauerit Hermolaus, hanc Theophraſto, & Dioſcoridi legitimam Hirci barbulam eſſe, cùm illa pulchrè huius notis reſpondeat.*

Glutinat hæc recentia uulnera, ſi foliorum ſuccus, uel eius ſtillatitia aqua ſplenijs, & attritis linteolis ſuperponatur.

Ὀρνιθόγαλον. ORNITHOGALVM. CAP. CXXXVIII.

ORNITHOGALVM cauliculus eſt tener, candicans, tenuis, ſeſquipedalis, tribus aut quatuor in cacumine mollibus agnatis: à quibus flores prodeunt foris herbacei, & cùm hiantes ſe pandunt, lactei uiſuntur: inter quos diſſectum, cachryos modo, capitulum emicat. Coquitur cum pane, ut melanthium. Radix bulboſa, cruda, & cocta manditur.

Ornithogali conſideratio.

ORNITHOGALVM *adeò inter ſegetes frequens oritur, ut ſi maio menſe in aruis requiratur, perpenſis prius notis illi à Dioſcoride attributis, facilè ab omnibus inueniatur. Ruellius in Gallia ornithogalum copioſum naſci ſcribit, pueris nõ incognitum, qui propter aſtantes, cùm ab agricolis aratro terra proſcinditur, aut in latiores porcas ſulcatur, ornithogali radices uomere erutas colligunt: & cùm ſint caſtaneis ſuauiores, ijs & crudis, & in cineribus incoctis ueſcuntur, odore iucundiſsimo, os mirum in modum commendante. Radices in orbem ferè collectæ ſunt: cortice pullo: candidiſsima intus carne, perquàm odorata: uere, uel æſtate cùm fronde uirent, hyeme uel autumno cùm exarantur agri, radicitus uelluntur. Diu ſeruari poſſunt, & ubi annonæ premit inopia, plebis ruſticæ famem, & ieiunia caſtanearum more ſatiant. Mirè ſuibus expetuntur, qui roſtro ſcrobiculos excauant, & harum capti dulcedine, gregatim ad has eliciendas, radicituſq; uellendas aduolant.*

Traſorũ mentio, & vires.

Cæterùm cùm ornithogali radices ſuauitatis ſuæ præſtantia, in mentem mihi reuocauerint illas, quæ in agro Veronenſi, ubi tantùm, neq; alibi, quod ſciam, naſcuntur in Italia, uulgò uocantur TRASI, *ſaporis dulcedine caſtaneis proximè accedentes, recentioribuſq; quibuſdam in medicamentis eædem expetantur, eas hic recenſere non ab re fore duximus. Sunt igitur Traſi radiculæ figura, ac forma perſimiles ſericinis erucis, quæ feruenti balneo elixæ contrahuntur, dum ſerica ſtamina inde mulieres conglomerant. Harum cremore pectoris, & laterum uitia expurgantur. quo fit, ut tuſsientibus opem non modicam præſtent: tunduntur enim, maceranturq; carnium iure, deinde per linteolum exprimitur cremor. quem etiam uenereis potionibus miſcent recentiorum nonnulli. Sunt radices hæ, ut experientia compertum eſt, & ex dulcedine conijci poteſt, in calefacientium, & humectantium genere, ſed flatus quodammodo gignunt. Planta germinat uere, & æſtate folijs farragini ſimilibus, cuius radicibus Traſi cohærent.*

Doronici cõſideratio.

Has uerò ſatis repræſentare uidentur radices illæ, quas Doronicos uulgus officinarum nominat. Quas, quidem in primis commendarunt Arabes, & præſertim Auicenna ad cordis affectus, contra uenena, & deleteria medicamenta. Plantam, cuius hæ ſunt radices, hactenus non uidimus: quanquam aſſerit Ruellius folijs eſſe ferè acuti rumicis. Alij uerò ea leucoio ſimilia eſſe uolunt. Doronicus Actuario carnabadium dicitur. Affertur ex Alexandria Aegypti, & ex Gargano Apuliæ, ſed uiribus longè infirmior.

Ὕδνα. TVBERA. CAP. CXXXIX.

TVBERA rotundæ radices ſunt, ſine caule, ſine folijs, flaueſcentes: vere fodiuntur. Cruda, & cocta eduntur.

Tuberum cõſideratio.

TVBERA, *quæ occulta quadam facultate terra in ſe parit, & conglobat, numeroſa in Hetruria à ruſticis effodiuntur, quòd magnatibus maximè expetantur in cœnis. Duo eorum in Romano agro habentur genera. Quorum alteri candida, pulla uerò alteri pulpa ſubeſt. Rimoſus utriſque cortex, ac niger. Eſt & tertium genus in Anienſi, & Tridentino tractu proueniens læui cortice, colore ſubrufò, cæteris longè minus, inſipidum, & guſtu iniucundo. Tuberum meminit Plinius lib.* XIX. *cap.* II. *ſic inquiens. Et quoniam à miraculis rerum cœpimus, ſequemur*

TVBERA.

eorum ordinem, in quibus uel maximum eſt aliquid naſci, aut uiuere ſine ulla radice. Tubera uocantur hæc, undiq; terra circundata, nulliſq; fibris nixa, aut ſaltem capillamentis, nec utique extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas urgente, neq; ipſa terræ cohærent. Cortice etiam includuntur, ut planè nec terram eſſe poſsimus dicere, neque aliud, quàm terræ callum. Siccis hæc ferè, & ſabuloſis locis, frutetoſiſq; naſcuntur. Excedunt ſæpe magnitudinem mali cotonei, etiam librali pondere. Duo eorum genera arenoſa, dentibus inimica, & altera ſyncera. Diſtinguuntur & colore rufo, nigroq;, & intus candido. Laudatiſsima quæ Aphricæ creſcunt. An ne uitium id terræ? neq; enim aliud intelligi poteſt: malum ne id ea protinus globetur magnitudine, quâ futurum eſt, & uiuat ne, aut non, haud facilè arbitror intelligi poſſe. Putreſcendi enim ratio communis eſt ijs cum ligno. Lartio Licinio prætorio uiro iura reddenti in Hiſpania Carthagine paucis his annis ſcimus accidiſſe, mordenti tuber, ut deprehenſus intus denarius primos dentes inflecteret. Quo manifeſtum erit terræ naturam in ſe globari. Quod certum eſt ex ijs, quæ naſcuntur, & ſeri non poſſunt. Et libro eodem capite tertio: De tuberibus (inquit) hæc traduntur peculiariter. Cùm fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc naſci, & maximè è tonitribus, nec ultra annum durare, tenerrima autem uerno eſſe. Quibuſdam locis acceptantur riguis, & ſeruntur, ſicut Mitylenis. Negant naſci, niſi exundatione fluminum inuecto ſemine ab Tiaris. Eſt autem is locus, in quo plurima naſcuntur. Sunt & in fungorum genere à Græcis dicti pezicæ, qui ſine radice, aut pediculo naſcũtur.

SMILAX HORTENSIS.

Tuberum vires ex Galen.

Hactenus de tuberibus Plinius. Tubera (ut memoriæ prodidit Galenus libro 11. de alimentorum facultate) radicibus, aut bulbis ſunt annumeranda, ut quæ nullam euidentem habent qualitatem. Qui ergo his utuntur, ad excipienda condimenta tanquam materiam habent, ceu alia qualitatis expertia, et innoxia, guſtuq; aquoſa ſunt. Quibus omnibus commune eſt, ut alimentum nulla inſigni facultate conſtans, corpori præbeant, ſed frigidiuſculum dũtaxat, craſsitudine tale, quale id ipſum eſt, quod ingeſtum fuerit: ex tuberibus quidem craſsius, ex cucurbita liquidius et tenuius. In alijs eadem eſt proportio.

Ex Auicéna.

Sed longè aliter de his ſcripſit Auicenna, cùm inquit. Tubera terrena magis, quàm aquea ſunt, omniq; prorſus ſapore expertia. Atrabiliares, & craſſos gignunt humores, magis quàm cætera ciborum genera. Quo fit, ut frequenter deuorati apoplexiam, & paralyſim concitent. Ad hæc concoctu cõtumacia ſunt, & uentriculum aggrauant.

Σμίλαξ κηπαία. SMILAX HORTENSIS. CAP. CXL.

Hortensis Smilax frutex eſt, cuius ſemen à nonnullis lobia vocatur. Folia habet hederæ, molliora tamẽ: tenues caules, & capreolos vicinis fruticibus circumuolutos; qui tantũ adoleſcunt, vt topiarias ſcenas repræſentare videantur: ſiliquas fœni græci profert, lõgiores,

giores, & toroſiores: in quibus ſemina renum ſimilia, ſed inæquali colore, recluduntur: quæ quadam ex parte fulueſcunt. Siliqua cocta, cum ſemine in oleribus aſparagi modo eſtur. Vrinam ciet, & tumultuoſa ſomnia facit.

Hortensis Smilax (ut ſuprà nobis dictum eſt in Phaſeolis, ſub quorum appellatione falsò credidit Manardus de eruilia ſcripſiſſe Dioſcoridem) nil aliud, mea quidem ſententia, eſſe poteſt, quàm ea Phaſeolorum genera, uarijs coloribus depicta, quæ uulgò Italis dicuntur Fagiuoli Turcheſchi. Siquidem præter id, quòd rubentes, uerſicolores, et (ut Dioſcorides inquit) renũ figura cernantur, folijs exeunt hederaceis, caule tenui, è quo capreoli prodeunt, quorum reptatu non modò palos, & arbores ſcandunt, ac uinciunt; ſed in hortis attegias, pergulas, teſtudines, ſcenas, & tentoria inumbrant, & opacant. Hos Galenus lib. primo de alimentorum facultatibus, ex auctoritate Theophraſti dolichos appellat, ſic inquiens. Dolichus adacto longo palo conſurgit, & fructum gerit: ſin hoc adminiculo careat, uitioſus fit, & rubigine tentatur. Quod quotidie uiſitur in hoc phaſiolorum genere. quippe quòd nullo ſuſtentaculo in altum euecti, humi repunt, & contracto tractu temporis humore, ſitu, ac rubigine depereunt. At ubi longiſſimo inhæſerint pedamento, breui temporis ſpacio, ad culmen uſq; illi ſe circumuoluunt. Quo fit, ut longè aberraſſe Manardum exiſtimem, quòd aſſerat libro primo epiſtola III. Dolichos nil aliud eſſe Galeno, quàm Eruiliam, quæ Italorum nonnullis uulgò appellatur Rouiglione, alijs uerò Arabeia, cùm tamen Galenus, itemq; Paulus Eruiliam appellitent Ochrum. Nec nobis obſtat, quod Eruilia (ut ipſe aſſerit) rubiginem contrahat, cùm adminiculis caret, quibus à terra ſubleuetur, quòdq; huiuſce tantùm leguminis ſiliquæ unà cum ſemine comedantur, ut Galenus libri II. de aliment. facult. præfatione, & Paulus Dolichos mandi teſtantur. Nam etſi aliquando Eruiliæ ſecti arborum rami apponãtur, ut illos implicent; nunquam tamen longiſſimi adfiguntur pali, quòd ea minimè illos ſcandere ualeat, uerſicolorum phaſiolorum modo. Ad hæc Eruilia, quæ humi ſerpat, rubigine minimè deperit, ut Tridentinus ager ubiq; teſtari poteſt. Quippe quòd ibi frequentiſſima ſeratur, dimittaturq; nullo propè fixo pedamento humi accumbere. Nec obſtat præterea (ut ipſe Manardus ſcribit) quòd ſola Eruilia inter legumina cum ſiliquis comedatur. Nam quanuis decocta unà cum ſiliquis menſis apponatur: nunquam tamen aliquem me uidiſſe fateri poſſum, qui ſiliquas ſimul cum granis deuorauerit. Sed equidem omnes, quod uiderim, Eruiliam mandentes, ſemina dentibus extrahunt, & membranoſas, exhauſtasq; ſiliquas dentium attritui prorſus repugnantes, in patinis ſuibus relinquunt. Secus autem cum huiuſmodi phaſiolorum corniculis euenit: quandoquidem cùm tenella adoleſcunt, anteaquàm conſeneſcant, aqua prius elixa, non modò in acetarijs integra, nullisq; abiectis putaminibus, aſſumuntur in cibum, ſed butyro, uel oleo frixa addito gingibere, & omphacio, iucundiſſimè deuorantur. Hinc itaq; fit, ut certò potius credam, hoc phaſiolorum genus dolichos eſſe, quàm eruiliam Manardo uocatam. Illud inſuper hac in re ſentit Manardus, quòd Dioſcorides phaſiolorum appellatione, de quibus ſuprà mentionem fecit, non quidem communes, ac triuiales, ſed Eruiliam ſignificauerit: Smilacis uerò hortenſis nomine, de qua hic ſermo, uulgares illos phaſiolos repræſentauerit. Qui (ut ſuam tueatur ſententiam) conſentaneum minimè uideri inquit, quòd duobus diuerſis capitibus eodem libro de phaſeolis ſcripſerit Dioſcorides. Sed haudquaquam à ratione, et ueritate eum alienum exiſtimarem, qui reſponderit, primùm tractaſſe Dioſcoridem de uulgaribus, & candidis phaſeolis, qui paſſim in campis aliorum leguminum more ſeminantur, ubi de omni ſegete, & leguminibus diſſeruit. Deinde uerò de uerſicoloribus, qui in hortis, & uiridarijs ad opera topiaria explenda feruntur, inter ea, quæ in hortis, & uiridarijs coluntur. Quamobrem ut hortenſes à campeſtribus ſecerneret, inquit: Hortenſis Smilax frutex eſt, &c. Quod manifeſtè declarat, eũ hic de hortenſibus, illic uerò de ijs, quæ in campis proueniunt, intellexiſſe, atq; eos ita ſeiunxiſſe. Qua in re non potui non quandoq; admirari Manardum medicum alioquin ingenio, & doctrina inſignem, quòd tam facilè adductus eſſet, ut aſſeueraret dolichos eſſe eruiliam, cùm eum legiſſe exiſtimandum ſit, Galeno, & Paulo eruiliam ochrum uocari.

Smilacis hortenſis conſideratio.

Manardi error.

Μηδική. MEDICA. CAP. CXLI.

Medica, cùm recenter prodijt, folijs, & caule trifolio pratenſi ſimilis eſt: procedens uerò folia contrahit, caules edens trifolij, & ſiliquas corniculorum modo intortas, in quibus ſemen lentis magnitudine dependet. Id ſiccatum, iucundi ſaporis gratia, conditaneo ſali admiſcetur. Viride, quibus refrigeratione opus eſt, illitu ſuffragatur. Herba tota pro gramine vtuntur, qui pecora alunt.

Medicam inde nominationem inueniſſe certum eſt, quòd primùm, Plinio libro XVIII. cap. XVI. autore, ex Media in Italiam aduecta fuerit. Verùm etſi hæc quondam in uniuerſa Italia ſereretur ad pecorum pabulum, & omnibus ferè cognoſceretur; nunc tamen pauci ſanè reperiuntur, qui Medicam uiderint, ne dum ſerant: quanquam non deſunt, qui eam ſe cõſecutos exiſtiment. Sed cùm ab amicis hoc anno ſemen accepiſſem, illudq; magna cũ diligentia terræ mandaſſem, accidit, ſolo forſitan repugnante, ut nulla exorta ſit planta: unde quid de ea iudicem nõ habeo. Hæc (ut Plinius tradit loco citato, & antiquorum plerique teſtantur) uno tantùm ſatu plus tricenis annis perdurat. Eadem (ut quidam referunt) abundat Hiſpania, ubi magna admodum cura colitur ad iumentorum, & pecudum pabulum: eamq; Alfalfa uocant, nomine ab Arabicis corruptè mutuato. Nam (ut lib. II. capite de Cot inquit Auicenna) uocatur etiámnum Aphris Alfaſafat. Naſcitur & in Gallia, ſi Ruellio credimus, ibiq; maius trifolium appellatur.

Medicæ conſideratio.

Ἀφάκη.

APHACA.

VICIA.

Ἀφάκη. APHACA. CAP. CXLII.

Aphaca in aruis naſcitur, altior lente, tenuibus folijs: ſiliquas lenticula maiores fert, in quibus terna, quaternáve ſemina nigra, lente minora, continentur. Quæ adſtringendi vim habent. quare torrefacta, ſtomachi, aluique fluxiones ſiſtunt, ſi freſa lentis more decoquantur.

Aphacæ conſideratio.

Non ſolùm in uniuerſis Italiæ locis Aphaca ſponte naſcitur, ſed & à multis in campis ſeritur leguminum, & erui modo ad columbarum ſaginam. Folio germinat uiciæ maiori, craßioriq́;, quadrangulari caule, flore ſubrubeo, ſiliquis inde dependentibus piſorum inſtar, breuioribus tamen, ſed lenticulæ maioribus, in quibus includitur ſemen, uiciæ quadantenus maius. Goritienſi agro frequentißima naſcitur inter ſegetes, & prope ſepes. Quo fit, ut maximè aberrent, qui cenſent Aphacam nihil à uicia differre, quæ inter ſegetes ubiq; copioſè prouenit. Quippe quòd hæc minori ſit folio, tenuiori caule, flore in purpuram rubeſcente, ſiliquis longioribus, gracilioribus, ac rotundioribus. Eáq; propter de Aphaca, & Vicia differens Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, ita ſcribit. Aphacæ, & uiciæ ſeminum figura non rotunda eſt, ueluti fabarum, ſed aliquantò latiuſcula, ſimiliter lenti. Hæc quoq; cum ſua planta, & ualuulis integra ruſtici reponunt, ut brutis pecudibus pabulo ſint. Per famem tamen quoſdam noui, qui hæc quoq; comederint, potißimùm uere, cùm etiámnum uirent, quemadmodum fabas, & cicera eſitare conſueuerunt. Semina autem hæc non ſolùm inſuauia ſunt, ſed concoctu etiam difficilia, & aluum retinentia. Perſpicuum ergo eſt, cùm huiuſmodi naturam obtineant, alimoniam quoque, quæ ex ipſis in corpus permanat, improbi, craßiq; ſucci eſſe, idoneam ad humoris melancholici generationem. hactenus Galenus. Cæterùm illud animaduertendum eſt, quòd Theophraſtus libro VII. cap. VII. & XI. de plantarum hiſtoria Aphacam inter intybacea, uel cichorij genera connumerat. Quare mirandum non eſt, ſi etiam in alijs quibuſdam à Dioſcoride diſcrepet, quemadmodum in coronopo, orobanche, ac alijs nonnullis oſtendimus. Nec mirum etiam Plinium hac in hiſtoria uariaſſe: nam lib. XXVII. capite V. Dioſcoridis Aphacam ad uerbum retulit: libro uerò XXI. Theophraſtum ſecutus, eam inter cichoracea repoſuit.

Quorundam lapſus.

Aphaca intybi genus.

Πράσον κεφαλωτόν. PORRVM CAPITATVM. CAP. CXLIII.

Capitatvm porrum inflationem facit, noxiũ ſuccum creat, tumultuoſum ſomnium parit, vrinam ciet, aluo accommodatur, extenuat, oculorum aciem hebetat, menſes pellit: ſed lædit exulceratam veſicam, renesque. cum ptiſana verò coctum, eſu pectoris vitia extrahit. Coma eius in aqua maris, & aceto cocta, in deſeſsionibus ad præcluſiones vuluæ, & duritias, vtilis habetur. Porrum bis aqua mutata coctum, tum frigida maceratum, dulceſcit, & multò minus inflat. Semen acrius eſt, & quandam adſtrictoriam vim habet. quare ſuccus cum aceto, addito thure, aut manna, ſanguinis profluuia ſiſtit, maximè ſi naribus erumpat. Venerem ſtimulat: cõtra omnia thoracis vitia, tabémque, pro delinctu efficax eſt: arteriam eſu purgat: ſed ſi aſsiduè eſtur, viſus obſcuritatem inducit: ſtomacho aduerſatur. Succus ex melle potus, aut illitus, contra beſtiarum morſus auxilio eſt. Ipſum quoque cũ aceto aut thuris polline, lacte aut roſaceo, vtiliter aurium doloribus, & ſonitui inſtillatur. Varos tollũt folia illita cum rhoë, qua ad obſonia vtuntur: epinyctidi medentur: cruſtas ex ſale illita rumpunt. Veteres ſanguinis reiectiones cohibent, ſeminis drachmæ binæ, cum æquali baccarum myrti pondere potæ.

Porri conſideratio.

Porrvm, *quod copioſum quadrageſimalis noſtri ieiunij tempore plerunq; in foris olitorijs unà cum oleribus uenale reperitur, omnibus notiſsimum eſt. Cæterùm etſi magnopere laborent hortorum cultores, ut eorum porri, lungi, craſsi, candidi, ac teneri euadant; neſciunt tamen eos capitatos efficere, ceparum inſtar: quanuis ij apud ueteres in frequentiſsimo uſu fuiſſent, quòd longis, qui propriè ſectiui appellantur, ſapidiores, guſtuiq; gratiores haberentur. De his igitur tanquam præſtantioribus ſcripſit Dioſcorides, non tamen quòd à ſectiuis genere differrent, è quibus mãgonio capitati fiunt, tegula in tranſplantatione ſuppoſita, inciſis prius ante medullã folijs, ne adolendi facultas in ſublime feratur, nec ad radices, ſed in ipſo capite cõſideat: uel ſarculo conuelluntur radices, ut delumbatæ alant, neq; diſtrahant, ut ſcriptum reliquit Plinius lib. XIX. cap. VI.*

Porri facultates ex Gal.

Porri facultates recenſuit Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, ubi ſimul etiam de allio, & cepis agens, ſic inquit. Harum plantarum radicibus percrebrò ueſcuntur homines, rarius caule, folijsq;, acri admodum facultate præditis pro radicum portione. Corpus excalfaciunt, & craſſos in eo humores extenuãt, glutinoſosq; incidunt. Bis tamen, aut ter in aqua decocta, acrimonia ſpoliantur: quanquam ne ſic quidem uim perdunt extenuandi. Verùm facultatem quandam obſcuriſsimam alẽdi corporis exinde acquirunt, cuius antea, quàm decoquerentur, nihil prorſus obtinebant. Cæterùm allium non modò ut obſonium, uerùm etiam ut medicamentum ſanitati accommodum, quòd obſtructa ſoluere, & diſcutere poſsit, uſurpatur. Aliquantiſper elixum, uſq; dum acritudinem abijciat, uiribus quidem ſuis imbecillius fit, ſed ſucci prauitatem non amplius ſeruat, quemadmodum nec porri, nec cepæ, cùm bis fuerint decocta.

Ἀμπελόπρασον. AMPELOPRASVM. CAP. CXLIIII.

Ampeloprasvm ſtomacho magis, quàm porrum aduerſatur: plus autem excalfacit: vrinam, & menſes vehementius ciet. Id contra ſerpentium morſus eſſe conuenit.

Agreſtis porri conſider.

Provenit *agreſte porrum plerunq; in uineis, unde à natalibus ἀμπελόπρασον, quaſi uineale porrum, Græcis appellatur. Naſcitur hoc in uniuerſa Hetruria non ſolùm in uinetis; ſed etiam frequẽs admodum in agrorum marginibus, et in amœnis collium locis. Rura noſtra ipſum uulgari ſermone appellant Porrandello. Eſtur à ruſticis, & agricolis in acetarijs crudum, recentis allij uice: quanquam manſu durius ſit, guſtu acrius, & concoctu difficilius. Eſt præterea Ampeloproſum (ut lib. VI. ſimplicium medicamentorum prodidit Galenus) acrius, & ſiccius domeſtico, ſicut agreſtia omnia reliqua domeſticis: ac proinde ſtomacho, quàm illud nocentius: ſed & craſſos, ac lentos humores potentius incidit, ualentiusq; infarcta organa obſtructione liberat. Hac quoq; ratione urinas, et menſes ſæpe prouocauit, ubi à craſsis, & lentis retinebantur humoribus. Adeò uerò eſt calidum, ut illitum cataplaſmatis modo exulceret. Dictum eſt autem antè, quòd quæ eum in modum ſunt calida, extremi ſint ordinis. hactenus Galenus. Cæterùm illud ſilentio haud diſsimulandum puto, quòd Galenus minus fortaſſe rectè id tribuerit Ampelopraſo, quod nominis*

ſignificationi

AMPELOPRASVM.

CEPA.

ſignificationi reclamat, & potius ſcorodopraſo competere uidetur, cùm loco citato inquit. Si inter allium, & porrum medium quiddam concipias, facultatem ampelopraſi inueneris. Quandoquidem ſcorodopraſum, teſte infrà Dioſcoride, ut allij, & porri uires; ita & nomen ſibi uendicauit: ampelopraſum uerò dictū eſt, quòd in uinetis naſcatur. Id quod ipſemet Galenus confirmat libro VIII. *ſimp. medicamentorum his uerbis. Scorodopraſon ſicut guſtu, & odore mediam allij, & porri qualitatem poßidet, ita & uires. Et libro* II. *de alimentorum facultatibus: Ampelopraſi (inquit) à porro tanta eſt differentia, quanta in alijs cōgeneribus plantis inter ſylueſtria, & ſatiua inuenitur. Sunt qui hoc in totum ſequentem annum reponant, aceto condientes, haud aliter quàm cepas, eáq; ex parte cibo commodius, & prauo minus ſucco obnoxium efficitur.*

Κρόμμυον. CEPA. CAP. CXLV.

CEPA longa acrior eſt, quàm rotunda, item flaua quàm candida, & ſicca quàm viridis, & cruda quàm cocta, aut ſale condîta. Omnes tamen mordent, flatus gignunt, appetentiam inuitant, ſitim mouent, & extenuant, faſtidium pariunt, & expurgãt: aluo vtiles ſunt. Eæ detractis purgamentis in oleum coniectæ, hęmorrhoidas, reliquosq́ue excretionum exitus reſerant, ſubditæ pro balanis. Succus cum melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis, & incipiētibus ſuffuſionibus auxiliatur: anginæ eodem perunguntur: ſuppreſſos menſes pellit: caput purgat, naribus infuſus: canis morſibus cum aceto, ruta, & melle illinitur: cum aceto autem perunctas in ſole vitiligines ſanat: & cum pari ſpodio, ſcabras lippitudines ſedat: varos cum ſale reprimit: contra calceamentorum attritus, cum gallinaceo adipe vtilis eſt: citæ aluo prodeſt: in auribus ſonitum, ac grauitatem emendat: ad purulentas aures, & eliciendam earundem aquam, valet: alopeciæ earum ſucco perfricantur, qui celerius quàm alcyoniū pilos euocat. Largiore cibo cepa capitis dolores ciet, coctaq́ue vehementius urinam pellit: eos lethargicos efficit, qui valetudinibus aduerſis, ea etiam cocta, plus æquo veſcantur. elixa, & cum paſsis vuis, & fico illita, tubercula concoquit, & celerrimè rumpit.

Ceparum hiſtoria ex Theophraſto.

CEPARVM *plura Theophraſto notantur genera libro* VII. *cap.* IIII. *de plantarum hiſtoria, ubi ſic habet. Differunt & cepæ, et allia genere. Sed Ceparum genera plura, ut quæ à locis nomina accepere: gardiæ, cnidiæ, ſamothraciæ: item ſetaniæ, & fißiles, & aſcaloniæ. Ex his Setaniæ minimæ, ſed largè dulces. Fißiles uerò, & aſcaloniæ, tum cultu, tum natura inter ſe differunt. Fißilem etenim hyeme ſua cum coma, inertem relinquunt, uere externa folia detrahunt, & reliqua colunt: detractis his folijs, altero germinant, ſimulq; inferius finditur, unde fißiles appellatæ ſunt. Quidam uel omnibus detrahenda folia cenſent, ut uim ſuam imo contineant, neq; effuſæ ſemineſcant. Aſcaloniarum peculiaris quædam natura notata eſt: etenim ſolæ fißiles, et quaſi ſteriles, ab radice conſiſtunt, nec ea parte creſcere, ac proficere poſſunt. Quamobrem non eas deponunt, ſed ſemine ſerunt: deinde circa uer, cùm germinatum ſit, transferunt. Perficiuntur adeò celeriter, ut cum cæteris, aut etiam prius euelli poßint. Plus temporis dimiſſæ in terra, putreſcunt. Plantatæ caulem edunt, ſemenq́; tantúmmodo fundunt: tum exinaniuntur, atque inareſcunt.*

ſcunt. Harum igitur talis natura eſt. Differunt & colore nonnullæ: etenim apud Iſum cætera quidem candidis ſimiles conſtant, ſed colore candidæ admodum proueniunt, Sardianisq; ſimiliter ferre affirmant. Cretenſium peculiaris maximè natura notatur, ſed Aſcalonijs quodámmodo proxima, ni fortè uel eadem dici debeat. Eſt enim in Creta genus quoddam, quod ſemine quidem ſatum in radice craſſatur: depoſitum uerò, in caulem, ſemenq; totum funditur: ſine capite, ſaporeq; dulce eſt. Id enim quaſi è contrario cæteris habet: omnes nanque depoſitæ melius, celeriusq; perficiuntur. Omnes poſt arcturum proueniunt, tepido adhuc ſolo, ut depoſitas imbres occupent. Seruntur & toto capite, & circunciſo, ſed germinationes haud ſimiles fieri ſolent. Parte nanque inferiore cepæ naſcuntur, ſuperiore herba tantùm erumpit: ſectæ uerò in rectum, germinare omnino nequeunt. Gethyum dictum ſine capite eſt, et quaſi longa ceruice conſiſtens: ob id germinatio tota in fronde, ſæpiusq; retondetur, ut porrum. qua de cauſa ſemine ſeritur, id nec deponitur. Cepas hiſce ferè differentijs diſcernere licet. hactenus Theophraſtus. Naſcuntur Cepæ in uniuerſa Italia frequentiſſimæ, quæ etiam inibi multiplici ſignantur genere, ut refert Plinius lib. XIX. cap. VI. & ut nos quotidie uidemus. Quandoquidem forma aliæ maiores, aliæ minores, quædam longæ, quædam rotundæ, quædam uerò ſeſſiles proueniunt. Sicut colore rubentes, & ſubrubentes aliæ, quædam uirides, & candidæ nonnullæ. Quin & ſapore uel acerrimæ, uel mediocri acrimonia præditæ ſunt; aut nihil penitus acres inueniuntur. Omnium maximæ ſunt, quæ Caieta Romam importantur. Hæ tametſi ad ſummum rubeſcant, ac craſſioribus tunicis compactæ ſint; leuiuſcula tamen acrimonia pollēt, manſuq; tenerrimæ comperiuntur: ob idq; in cibis cæteras antecellunt. In Hetruria eæ minus acres notantur, quæ magis rubent. Contrà uerò albæ, quippe quæ omniū ibi acerrimæ proueniant. Quam ob cauſam ad medicamenta potius, quàm ad cibos ſeruantur: quanquam ſecus fortaſſe in Græcia eueniat, quòd flauas candidis acriores eſſe memoret Dioſcorides. Connumerantur etiámnum inter ceparum genera (ut locis ſuprà citatis Theophraſtus, & Plinius teſtantur) quæ Aſcaloniæ ab Aſcalone Iudææ oppido appellantur, & quæ his ſimiles ſunt Theophraſto ſectiles nominatæ, nobis uerò in Hetruria uulgò Cipolle maligie. Cepa (ut memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum) ex quarto eſt ordine excalfacientium: eſſentia autem eius potius craſſarum eſt partium. Vnde etiam hæmorrhoidas aperit tum appoſita, tum cum aceto inuncta. In ſole alphos abſtergit, tum alopecijs attrita pilos alcyonio citius reſtituit. Porrò ſi ſuccum eius exprimas, quod reliquum eſt, admodum terreæ ſubſtantiæ eſt, eiusq; calidæ: at ſuccus aqueæ, aëreæq; caliditatis. Hic igitur ijs, qui ſuffuſi ſunt, aut aciem oculorum obtuſam præ craſſitudine humorum obtinent, inunctus prodeſt. Ex huius temperatura tota cepa flatuoſa eſt manducata. Itaq; quæ temperatura ſunt ſicciore, minus flatuum generant. hæc Galenus. Quod autem Cepæ corporibus præbeant alimentum, ſuprà in porri mentione retulimus ex ipſo Galeno, qui de ijs ſimul diſſeruit libro II. de alimentorum facultatibus. Ceparum uires ex Gal.

Σκόροδον. ALLIVM.

CAP. CXLVI.

ALLIVM quoddam ſatiuum, atque hortenſe habetur. quod in Aegypto, ſingulari ut porrum, capite conſtat, dulce, in purpureum uergens, paruum: reliqua uerò magna & candida, ex pluribus coagmentantur nucleis, quos aglithas, id eſt ſpicas, Græci nominant. Aliud eſt ſylueſtre, quod ophioſcorodon, id eſt anguinum, uocant. Vis allij acris eſt: excalfacit, mordet, excernit, aluum turbat, inflationes facit, ſtomachum exiccat, ſitim gignit, flatum permouet, ſummam corporis cutem exulcerat: aciem oculorum eſu hebetat. Eoſdem effectus præbet anguinum, quod & elaphoſcorodon dicitur: latas uentris tineas in cibo ſumptum abigit, vrinas detrahit: contra uiperarum ictus, & priuatim hæmorrhoi, prodeſt; ita ut nō aliud magis, ſi cum uino iugiter aſſumatur, aut tritum in eodem ebibatur: contra rabioſorum morſus, & illitu, & cibo ualet. Magnæ & allio utilitates contra aquarum mutationes: vocem clarificat: veterem tuſsim crudum, coctúmve lenit: potum autem cum origani decocto, pediculos, & lendes enecat: cremati cinis illitus ſugillationibus cum melle, & alopecijs cum nardino unguine, medetur: eruptiones papularum cum oleo, & ſale ſanat: vitiligines, lichenas, lentigines, ulcera capitis manantia, lepras, & furfures, cum melle eximit: cum thure, & teda decoctum, dentium dolorem leuat, ſi in ore contineatur: cōtra uenenatos muris aranei morſus, cum ficulneis frondibus, & cumino illinitur. Feruefactæ comæ ius, fœminarum deſeſſionibus additum, menſes, & ſecundos partus extrahit.

hit. Allium eiuſdem gratia ſuffitur. Factum ex eo, & nigra oliua intritum, quod myttoton uocant, eſu cit urinam, ora uenarum patefacit, hydropicis utile.

Allij conſideratio.

Allivm uulgaris eſt notitiæ. Cæterùm quanquam ſcribit Dioſcorides Allium, quod non cohærentibus nucleis, ſiue ſpicis, ſed ſingulari, & ſolido capite conſtat, in Aegypto naſci; eiuſmodi tamen & in Hetruria, & in compluribus alijs Italiæ locis prouenit, ibiq; Allium mas appellatur. Allij meminit Theophraſtus lib. VII. cap. IIII. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Allium ante ſolſtitia, aut paulò poſt ſolſtitia ſeritur nucleatim diuiſum. Diſcrimen eorum, quòd aliud præcox, aliud ſerotinum: eſt enim genus quoddã eiuſmodi, ut ſexaginta diebus perfici poßit. Differunt præterea magnitudine ſingulari. Cyprium uocatum maximè tale eſt, quod non decoquunt, ſed in myttotis utuntur: & cùm tunditur, mirum quàm ſpuma increſcat. Quin & illud differentiam facit, quòd quædam non nucleis coagmentantur. Dulcedo autem, & odor, & craßitudo, eorumq; cauſa, tempore, cultuq; penè uidentur contingere, ut etiam aliorum. Perfici etiam ſemine poteſt, ſed tardè: primo etenim anno caput accipit porri, ſequente diſcerni in nucleos incipit, tertio redditur perfectum, nec quicquam deterius, ſed etiam quidam uel depoſito melius id exiſtimant. Radicis autem allij, aut cepæ haud ſimilis ortus fieri ſolet: allij nanque cùm nucleus extumuerit, tota intorquetur: et hinc aucta in nucleos rurſus diſcernitur, atq; ex uno plura efficiuntur, dum caput conſumatur. At cepæ continuò ab radice aliud, atque aliud obducit, ut & bulbus, & ſcylla, & eiuſmodi omnia. Etenim allia, & cepæ, ſi non euellantur, plura indies fiunt. Super fiſtula quoq;, & allium capitari poſſe, & cepe affirmant. hactenus Theophraſtus de allio domeſtico.

Allium ſylueſtre.

Sylueſtre uerò, quod Græci ὀφιοσκόροδον, id eſt, anguinum allium uocant, ubique, in montibus præſertim, & collibus naſcitur, nullis diuiſum nucleis, ſatiuo longè minus, ſed odore, & ſapore illi perſimile: folijs anguſtioribus, gracili caule: in cuius cacumine flos emicat, ex rubeo purpuraſcens, à quo nigrum gignitur ſemen.

Arabũ lapſus.

Hoc, cùm aliquando in montibus legerem unà cum alijs herbarijs, nobis occaſionẽ præbuit loquendi de errore deteſtando, in quo turpiter uerſati ſunt Arabes, et eos ſecuti: quòd pro ſcordio herba, quæ triſſaginem folijs æmulatur, de qua Andromachus, & Galenus intellexerunt, allium ſylueſtre in paſtillos theriacos addiderint, & in illius locum ſuffecerint, non minus uocabulorũ uicinitate, quàm imperitia decepti, ut ſequenti libro in ſcordij mentione (Deo fauente) latius explicabimus.

Braſauoli error.

Porrò illud hic ſilentio non dißimulandũ duxi, ne fortè ſeplaſiarijs imponat, quòd Braſauolus apertè falli deprehenditur libro ſuo de ſimplicium examine Romæ prius excuſo, ubi Sylueſtre allium ampeloprasſon, ſiue ſcorodopraſon à rei medicæ autoribus appellari ſcribit. Qua in re non uno tantùm, meo quidem iudicio, ſed duplici, pace eius dixerim, notatur errore. Primùm quòd exiſtimauerit, allium ſylueſtre ſcorodopraſum, uel ampelopraſum eſſe. Deinde quòd certò crediderit, ampelopraſum, & ſcorodopraſum unam & eandem plantam eſſe. Hi Braſauoli errores manifeſtè redarguuntur Dioſcoridis autoritate. Siquidem is non ſolùm eas plãtas nominibus, ſed etiam capitibus, & facultatibus diſtinxit, quem etiam ſecutus eſt Galenus, licet, ut in ampelopraſo diximus, huic tribuerit, quod ſcorodopraſo tribuendum erat. In his igitur palàm fit, allium ſylueſtre ophioſcorodum appellari: ſylueſtre porrum, quòd in uineis proueniat, ampelopraſon: tertium uerò, quòd promiſcuas allij, & porri facultates obtineat, ſcorodopraſum. Quare mirari ſubit Braſauolum uirum alioqui doctißimum, quomodo is, qui ſimplicium medicamentorum examen conſcripſit, hæc in Dioſcoride, & Galeno non uiderit, uel non animaduerterit.

SCORODOPRASVM.

Σκοροδόπρασον. SCORODOPRASVM.

CAP. CXLVII.

SCORODOPRASVM magnitudine porrum æquat, qualitatum porri, & allij particeps. Vnde promiſcuas ſibi uires ex utroque uendicauit, effectus allij, & porri præbens: inefficacius tamen. Coctum, porri modo, dulceſcit, & in olerum uicem tranſit.

Scorodopraſi conſideratio.

Qvoniam antiquorum nullus, præter Dioſcoridem, Galenum, & Paulum, Scorodopraſi meminit, propterea exiſtimat Marcellus arte, & cultorum mangonio ex allio, & porro in unum ſub terra colligatis, non autem natura, ſcorodopraſum prouenire.

Marcel. opin. improbata.

Sed hac in re Marcellum, pace ſua, cæcutiſſe illud manifeſto indicio eſt, quòd cõpertum ſit, legitimum Scorodopraſum natura, non mangonio factum, in compluribus Italiæ locis ſponte ſua naſci: ac inde poſtea translatũ, in hortis, & uiridarijs depoſitum uireſcere, ita ut intuentibus legitimum ſe oſtendat, & Marcelli errorem prodat. Creſcit id porraceis folijs, quæ digitis attrita ita allium, & porrum ſimul reſipiunt, ut illorum etiam effectus præbent, quemadmodum rectè prodidit Dioſcorides, & Galenus atteſtatur lib. VIII. ſimpl. medicamentorum.

Σίνηπι.

SINAPI PRIMVM.

SINAPI SECVNDVM.

SINAPI TERTIVM.

Σίνηπι. SINAPI. CAP. CXLVIII.

Sinapi hortenſe, aliqui napi uocant. Eligi debet adultum, ualde ruſum, nō magnopere ſiccum, ſed quod fractum internè uireſcat, & ueluti quodam ſucco madeat, cæſium colore: ſiquidem recens id genus, tempeſtiuum habetur. Ad calfaciendum, extenuandum, extrahendum, efficax eſt. Ad eliciendam capitis pituitam manditur: contra præduros tonſillarum tumores, ac ueterem, calloſamq́ue arteriæ ſcabritiem, ſuccus ex aqua, & melle conuenienter gargarizatur: ſternutamenta ciet, tritum, & naribus admotum: comitialibus quoque auxiliatur: fœminas uuluæ ſtrangulatu oppreſſas excitat: lethargicis, deraſo capite, illinitur. Cum ficis admiſtum, donec rubeſcat locus, & ad coxendicum cruciatus impoſitum, ad lienes, & omne genus dolores confert, cum permutandæ ualetudinis cauſa ex alto uitia extrahenda ſunt: alopecijs illitum medetur: faciem purgat: ſugillata cum melle, adipe, aut cerato rapit: feræ impetigines, & lepræ, eo cum aceto perunguntur: cōtra febrrum circuitus aridum bibitur, aut potui, polentæ modo inſpargitur: extrahentibus emplaſtris, ſcabiemq́ue extenuantibus, utiliter admiſceri ſolet: tritum grauitati aurium, & ſonitui cum fico impoſitum prodeſt. Succus ad hebetudines oculorum, & genarum ſcabritias magna utilitate illinitur. Expreſſus recenti ſemine ſuccus in ſole ſiccatur.

Sinapi conſideratio.

Sinapi, *Plinio libro* XIX. *cap.* VIII. *autore, trium eſt generum. Quorum unum gracili aſſurgit folio: alterum ra=*

NASTVRTIVM.

pitiam frondem exprimit: tertium erucæ folio laciniatur. Hæc omnia Sinapis genera obſeruantur in Italia: illud ſiquidem, quod tum folio, tum etiam ſemine tenui naſcitur, erraticum eſt. Quod uerò rapi fronde conſtat, cæteris maius, hortenſe eſt, eiuſq́; in officinis uſus. Tertium deinde & ipſum ſatiuum eſt, ſemine albo, minuſq́; acri. Tritum hoc, muſtoq́; recenti commixtum, diutius eius dulcedinem tuetur, atq; eam deficere prohibet, quòd ebullitionem reprimat. Eaq́; propter qui ex Tridentino agro in Germaniam muſtum comportant, hoc Sinapis genere cadis impoſito, dulcedinem muſti conſeruant.

Sinapi vires ex Gal.

Sinapis temperamentum tantúmmodo expreßit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sinapi calfacit, & deſiccat quarto ordine.

Κάρδαμον. NASTVRTIVM. CAP. CXLIX.

NASTVRTIVM optimum conſtat eſſe Babylonium. Omnium ſemen eſt acre: excalfacit, ſtomacho aduerſatur, aluum turbat, tineas excutit, lienem imminuit, partus exanimat, menſes cit, uenerem ſtimulat, ſinapis, & erucæ ſimile intelligitur: lepras, & impetigines abſterget. Illitum cum melle lienem extenuat, fauos expurgat: pulmonum uitia extrahit, ſorbitionibus incoctum: ſerpentium uenenis potum reſiſtit, atque eas ſuffitu fugat: capillorum defluuia cohibet: carbunculos ad ſuppurationem perducit, & rumpit: coxendicibus cum polenta commodè ex aceto illinitur: tumores, collectionesq́ue diſcutit: emittit furunculos illitum cum muria. Herbæ ad omnia eadem effectus, licet minor.

THLASPI.

Naſturtij cõſideratio.

NASTVRTIVM hortis familiaris, & frequens herba eſt, tenuis: folijs paruis, laciniatis: caule tenui, ſeſquipedali: flore albo: ſemine in rubeum nigricante, folliculis rotundis, ac preſſis contento, thlaſpi modo. Plinius author eſt lib. XX. cap. XIII. album, & nigrum reperiri. Verùm cùm Naſturtium uenerem inhibere ſcribit, uel codicem eo in loco deprauatum, uel Plinium ipſum Naſturtij naturam non rectè nouiſſe, & ideo in hoc deceptum eſſe crediderim, quòd experimento, & Dioſcoridi repugnet.

Naſturtij uires ex Gal.

Naſturtij ſemen (ut libro VII. de ſimplicium medicam. facultate memoriæ prodidit Galenus) adurentis facultatis particeps eſt, ſicut ſinapi. Proinde coxendicis, & capitis dolores, atq; adeò quodcunq; aliud rubrificationem poſtulat, eo perinde atq; ſinapi excalfaciunt. Miſcetur quoq; remedijs, quæ exhibentur aſthmaticis, tanquam ſcilicet id, quod craſſos ſuccos ualenter incidere ualeat, uelut & ſinapi. Nam omnia ei ſimile eſt. Porrò & herba arefacta ſimilem ſemini uim poßidet. Humida uerò adhuc, & uiridis propter aqueæ humiditatis admiſtionem, multò ſemine inferior eſt: adeoq́; ſic mordacitas eius moderata eſt, ut cum pane ea uti liceat, ceu obſonio.

Θλάσπι. THLASPI. CAP. CL.

THLASPI herbula eſt anguſtis folijs, digitali lõgitudine, in terram uerſis, ſuppinguibus: binûm dodrantum cauliculo, tenui, non ſine adnaſcentibus ramis: fructu circa ipſum totum, ab extremo in latius ſe pandente: ſemine naſturtij, incluſo uaſis in cacumine diuiſis, † lenticulæ effigie, niſi quòd infringitur: vnde nomen accepit. flos albicat. Naſcitur in ſemitis, & ſepibus, foſsisq́;. Semen aſperi guſtus, excalfaciens: bilem

lem vtrinq; extrahit, potum acetabuli menſura: prodeſt iſchiadicis infuſum: ſanguinẽ potu educit, internas ſuppurationes rumpit: menſes ciet, ſed partus enecat. Alterum thlaſpi tradit Crateuas, quod aliqui Perſicon ſinapi uoçant, latis folijs, radicibus magnis: utile iſchiadicorum infuſioni.

Thlaſpi conſideratio.

T AMETSI non deſint, qui exiſtimauerint, Thlaſpi, & Burſam paſtoris uulgò dictam unam, & eandem eſſe plantam; cùm tamen huiuſce Burſæ paſtoris folia, quæ per ambitum ſinuatim laciniata uiſuntur, ſemenq; his, quæ de Thlaſpi memoriæ prodidere Dioſcorides, & Galenus, minimè conueniant, eorum ſententia prorſus explodenda uidetur. Cæterùm legitimum reperiri in Italia certum eſt: ſiquidem eo maximè abundant & Goritienſis ager, & Gradiſcæ mœnia, ea parte qua Sontius alluit. Naſcitur frequentiſſimum, & acerrimum in Pago ſancti Petri non longè à Goritia, alijsq; circumſtantibus locis, ſemine perquàm acri, in folliculis incluſo, in cacumine diuiſis, lenticulæ effigie, ſuperna parte preſſis, ut Dioſcorides inquit. Meminit Thlaſpi Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Thlaſpi ſemen habet & ipſum facultatem acrem, adeò ut internos abſceſſus potum diſrumpat. Menſes ciet, et fœtus enecat. Per ſedem infuſum ſanguinolenta euacuans, iſchiadibus prodeſt. Eſt enim alioqui tum ſupernè, tum infernè bilioſorum humorum euacuatorium, acetabuli menſura potum. Et libro primo de antidotis: Vtuntur Thlaſpi (inquit) quòd è Creta affertur, quodq; ubiq; naſcitur, colore inter luteum, & flauum medium, figura rotundum, exiguum adeò, ut multoties grano milij cedat. Melius eſt autem è Cappadocia comportatum thlaſpi imponamus. Hoc ad nigredinem inclinat: figuram non exactè rotundam habet, et antè dictum magnitudine permultùm ſuperat, atq; ab uno latere paruam quandam, ueluti compreſſionem præ ſe fert, unde & nomen obtinuit. Prouenit autem ut hoc, ita & illud in Cappadocia quàm plurimùm. Ideoq; nõ abſolutè quod inde aſportatur, optimum cenſendum eſt, ſed quod peculiariter in Sauro naſcitur, nec Cretico, nec paſſim naſcenti ſimile. Hæc de thlaſpi Galenus.

Thlaſpi uires ex Galeno.

Dioſcoridis locus reſtitutus.

Ex quibus ſatis conſtat, Italicum thlaſpi illi, quod Cappadocia profert, non eſſe uiribus comparandum. Porrò illud animaduertendum eſſe duximus, quòd hoc in loco legitur in Dioſcoride: Θλάσπι βοτάνιόν ἐστι στενὸν τοῖς φύλλοις, ὡς δακτύλου μῆκος, πεπτωκόσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀκροσχιδέσιν, ὑπολιπαροῖς. *id eſt. Thlaſpi herbula eſt anguſtis folijs, digitali longitudine, in terram uerſis, in cacumine diuiſis, ſuppinguibus. Atqui diuiſuræ eæ in noſtrati non uiſuntur in folijs, ſed in folliculorum cacumine. Quo fit, ut planè ſuſpicer hoc loco Dioſcoridis codici mendum ac uitium ſubeſſe, ut in alijs compluribus: & quòd fortaſſe nota hæc, quæ propria folliculorum eſt, librariorũ incuria in folia tranſierit, præſertim quòd in cæteris notis noſtrum Dioſcoridis, & Galeni deſcriptioni prorſus adſtipulatur. Hac igitur ratione is locus, nobis uiſus eſt, qui reſtituatur, & legatur, quemadmodum nunc in textu legi poteſt. Reliquum eſt, ut de* BVRSA PASTORIS, *cuius ſuperius meminimus aliquid in medium afferamus. Sed cùm ueteres nihil de hac poſteritatis memoriæ mandauerint, ea tantùm recenſebo, quæ à recentioribus de eius uiribus adnotata inuenio, cùm planta ipſa omnibus uulgò notiſſima ſit.*

A R A B I S.

Burſæ paſtoris uires.

Eſt igitur Burſa paſtoris ex refrigerantium, exiccantium, & adſtringentium genere. Quapropter prodeſt attrita, et emplaſtri more impoſita inflammationibus, & ſacris ignibus. Decoquitur pluuiali aqua cum plantagine, et Armenio luto, bibiturq; eius decoctum ad inteſtinorum difficultatem, & ad cruentas excreationes. Herbæ ſuccus recentia uulnera glutinat, et auribus purulentis infuſus medetur. Siſtit menſium abundantiam, ſi eius, & perſicariæ decocto inſideant mulieres. Eſturq; ad idem, & contra deniq; omnes ſanguinis fluxiones efficax eſt tenui pulticula circumlita, & in oleo frixa. Additur in emplaſtris, quæ ad capitis uulnera componuntur, & in unguentis compluribus.

† *Hoc loco Ruellius legiſſe uidetur* φακοειδές, *quòd uerterit lenticulæ effigie: nec temerè, quòd Thlaſpi ſemen illi pulchrè reſpondeat. Verùm uulgati Græci codices habent* δισκοειδές, *hoc eſt, diſci figura.*

Ἀραβίς, ἢ δράβη. ARABIS, SIVE DRABA. CAP. CLI.

D RABA herba ad cubiti altitudinem aſſurgit, tenues ſpargens ramos, & ex vtroque latere folia, ceu lepidij, ſed molliora, & candidiora. In cacumine verò ſambuci vmbellam gerit, candidos flores habentem. Herba hæc cum ptiſana coquitur, in Cappadocia maximè. Semen aridum pro pipere obſonijs admiſcetur.

Drabæ conſideratio.

N ASCITVR in Ananienſi agro, præſertimq; in campeſtribus, & agrorum marginibus, cubitalis planta, folijs lepidio non diſſimilibus, & umbella ferè ſambuci, Drabam adamuſſim re-

ferens. quemadmodum et in Gallijs naſci Ruellius teſtatur in noualibus, & ſæpe cultis. Cæterùm quoniam Serapio in naſturtij mentione, de Draba etiam diſſerit, eamq; Naſturtium orientale nominat, quod inſignis eius acrimoniæ indicium eſt: & quoniam in noſtrate leuiuſcula ſentitur acrimonia, idcirco an hæc, quæ in Italia naſcitur, Serapionis ſaltem ſit Draba, ego profectò affirmare non auſim: niſi forte id Drabæ accidat pro regionum diuerſitate, quemadmodum Aro euenire inferius dicetur ex Galeni auctoritate.

Ἐρύσιμον. IRIO. CAP. CLII.

ERYSIMON, Latini Irionem vocant, iuxta vrbes, rudera, hortosq; naſcitur: folijs erucæ ſylueſtris: cauliculis in lori modum lentis, & obſequioſis: floribus luteis: ſiliquis in cacumine gracilibus, ut fœno græco, corniculatis: ſemine naſturtij, exiguo, vrētis guſtus. Contra thoracis fluxiones efficax eſt, & ſi purulenta extuſſiuntur: regio morbo, & coxendicibus prodeſt: contra venena in delinctu cū melle datur. Illinitur ex aqua, aut melle vtiliter cæcis carcinomatis, parotidibus, duritijs mammarum, & teſtium inflammationibus. In totum extenuat, & excalfacit. Mitius multò ad clyſteres fiet, ſi aqua madeſcat, atque torreatur, vel linteo illigatum, pinſita farina oblitum peraſſetur.

Eryſimi, ſeu Irionis conſideratio.

QVANQVAM Theophraſtus, & antiquorum alij Eryſimon inter cerealia commemorant, & ſeſamo ſimile faciunt: quod tamen à Dioſcoride repræſentatur, folijs erucæ æmulis, tanquam ab illo admodum diſsimile, hic inter acerrimas plantas, non inter frumentacea, ubi de ſeſamo diſſeruit, ab eo repoſitum eſt. Eaq; propter facile dici poteſt, Eryſimon aliud deſignare Theophraſto, aliud uerò Dioſcoridi. Ideoq; Plinius utriſq; in Eryſimi hiſtoria adſtipulari uidetur. Nanq; libro XVIII. cap. VII. ac X. Theophraſtum ſecutus, ipſum frugibus adſcribit, ſeſamoq; ſimile facit. Et libro XXII. cap. XXV. Dioſcoridem imitatus, folijs erucæ paulò anguſtioribus, & ſemine naſturtij Eryſimum eſſe prodidit. Hoc idē palàm eſt fecisse Galenum: quippe qui libro VI. ſimplicium medicamentorum, Eryſimum plantis comparauit, quæ acrimonia præditæ ſunt, uti naſturtium, & ſinapi. Et libro primo de alimentorum facultatibus ipſum inter fruges retulit, quæ in cibum ueniunt, unà cum ſeſamo, ſic inquiens. Vt porrò milio panicum adſimile eſt quodammodo, ſed ad omnia deterius, ita & ſeſamo Eryſimū corporis ſubſtantia nonnihil affine: ſed manſum inſuauius eſt, & tenuioris alimenti, adeò quòd in omnibus illo deterius exiſtit.

Ruel. lapſus.

Cæterùm Ruellius, quòd dixerit Plinius Eryſimum, & ſeſamum rubentibus prouenire folijs, item ipſis uirentibus nullum animal ueſci, illud frugis genus autumat Eryſimum eſſe, quod uulgò Tridentina rura appellant Formentone, Foroiulienſes uerò, quòd pullo ſit colore, nominant Saracino. Verùm hac in re Ruellius deceptus deprehenditur, quòd nullis notis reſpondeat hoc Eryſimo, quod Theophraſto, & Plinio deſcribitur: quandoquidem, quod uulgò appellatur Formentone, caule tantùm rubet, non folijs, à nulloq; pecude reſpuitur, ſed ab omnibus auidiſsimè depaſcitur, nec ulla ex parte ſeſamum æmulatur. Porrò ſciendum eſt, Dioſcoridis Eryſimum non eſſe ſylueſtrem erucam illam, quam nos nobilem appellamus, ut credit Hermolaus, itemq; Ruellius ipſum ſecutus, ſed ſtirpem eſſe, quæ paſsim in plateis, ædificiorum areis, & ruderibus, et ſecus uias oritur, folijs erucæ, floribus luteis, paruis: è quibus cornicula prodeunt, tenuia, acuminataq;: ſemine naſturtij, minore tamen, & acri.

Πέπερι. PIPER. CAP. CLIII.

PIPER in India naſci, breui arbore traditur: quæ inter initia, prælongum fructum, veluti ſiliquam, promit, quod longum piper eſt: habet intus aliquid tenui milio ſimile, quod tādem in perfectum piper euadit. Id autem ſuis temporibus dehiſcens, pandensque ſeſe, racemos emittit, grana ferentes qualia uidemus. Ea acerba candidum piper faciunt, aptum ocularibus remedijs, antidotis, & medicaminibus, quæ contra venenata parantur, theriaca vocant. Longum verò uehementius mordet: & quoniam priuſquàm ematureſcat, decerptum eſt, ſubamarum relinquitur, antidotis, & theriacis medicaminibus expetitum. Nigrum verò, utpote quod tempeſtiua maturitate collectum ſit, odoratum eſſe conſtat, candido ſuauius, acrius, & ori gratius, necnon ad condimenta vtilius. ſed candidum, & adhuc in acerbum vergens, antè dictis infirmius eſt. Eligi oportet grauiſsimum, plenum, nigrum, ſine multis rugis, recens, ac minimè furfuroſum. Inueniuntur etiámnum in genere nigri ſemina nutrimento defecta, caſſa, inania, minimique ponderis, quod vocant braſma.

Vis omnium

Vis omnium excalfacit,vrinam ciet,concoquit,extrahit,diſcutit, abſterget caliginem, quæ oculis obuerſatur. Piper febrium horroribus circuitu repetentibus, ſiue potu, ſiue illitu ſubuenit: ſerpentium morſibus auxiliatur: partus extrahit: conceptum adimere creditur, ſtatim à concubitu ſuppoſitum: tuſsi, omnibusque pectoris vitijs, ſiue eclegmate, ſiue potu ſuccurrit: anginæ eo, & melle conuenienter perunguntur: potum cum recentibus lauri folijs, tormina diſcutit: cum vua paſſa manducatum pituitam à capite elicit: valetudinem tuetur, dolores finit, appetentiam mouet, concoctionem adiuuat, ad intinctus eſculentorum additum: ſtrumas cum pice diſcutit: uitiligines ex nitro emaculat. Fictili nouo, † vt aiunt, motum torretur. Non eſt huius arboris radix gingiber, vt aliqui exiſtimauere, ſicuti paulò pòſt oſtendemus. Nanque piperis radix coſto ſimilis eſt, ora guſtantium accendit, ſaliuam ciet. Hæc lienem reprimit, cum aceto illita, aut pota: caput etiam purgat, manducata cum ſemine pedicularis herbæ, quam ſtaphidem agriam vocant.

Piperis, & plãtę eius hiſtor.

Lvsitani *nauigationibus ſuis hoc æuo confectis per oceanum Atlanticum uerſus auſtrum primò, & hinc deinde in orientem ad Calecut, Taprobanam, aliasq; Indici pelagi inſulas: item Hiſpani liburnicis uecti ad occidentales Indias, Peru, atq; alias complures regiones, quæ antiquos Geographos penitus latuerunt, non modò Pipere, et huiuſmodi odoratis ſimplicibus uniuerſam repleuerunt Europam, ſed & ſtirpium hiſtorias à quibus oriuntur, poſteritatis memoriæ prodiderunt. Quod poſtea fecit, ut nobis planè ignoraſſe uideantur Theophraſtus, Dioſcorides, & Plinius, aut ob regionum diſtantiam (indigenã potius in hoc fidem ſecuti, quàm quòd fortè ea uiderint, quæ de pipere ſcriptis tradiderunt) aut ob aliam quámuis cauſam, plantæ illius formam, ac notas, quæ piper in India gignit, ac quónam modo piperis planta ſuum edat fructum, an ſcilicet racematim, an corymborum modo, an in ſiliquis incluſum, an bacciferarum arborum more. Siquidem Plinius libro* XII. *cap.* VII. *ita ſcribit. Arbores quæ paſſim piper gignunt, iuniperis noſtris ſunt ſimiles. Quanquam in fronte Caucaſi ſolibus oppoſita gigni tantùm eas aliqui tradidere. Semina à iunipero diſtant paruulis ſiliquis, quales in phaſiolis uidemus. Hæ priuſquàm dehiſcant, decerptæ, toſtæq; ſole, faciunt, quod uocatur piper longum. paulatim uerò dehiſcentes per maturitatem, oſtendunt candidum piper, quod deinde toſtum ſolibus colore, rugisq; mutatur. hæc Plinius. Quibus à Dioſcoride non longè diſsidere uideretur, niſi piperis plãtam ſimilem iunipero reddidiſſet: nanq; Dioſcorides nullis eam notis repræſentauit, neq; alicui ſimilem fecit.*

Plinij lapſus.

Theophraſtus præterea quãquam ſcriptum reliquit lib. IX. *cap.* XXII. *de plantarum hiſtoria, Piperis duo eſſe genera, unum rotundum, alterum oblongum; eius tamen arboris effigiem ſilentio præterijt. At hi, qui ſuis liburnicis immenſa traiecerunt maria, propriasq; perluſtrarunt regiones, ubi piperis utriusq; plantæ innumeræ uireſcunt, nigrũ, ac rotundum gigni narrant à quibuſdam infirmis uiticulis uicinas arbores altiore complexu ſcandentibus, acutæ clematidi non diſsimilibus, folio tamen malum Aſſyrium æmulantibus. Quin & racematim proferri uuarum labruſcæ modo, confertius tamen, deinde menſe octobri per maturitatem decerpi, & ſub feruenti ſole tegetibus palmeis expanſum torreri, quouſq; nigreſcat, & rugoſum euadat: quod tridui ſpatio plerunq; fit. Longum autem, ut ijdem teſtantur, aliæ ferunt arbores, eſtq; uelut nucamentum quoddam, exilibus granulis ſquamatim compactum, quod uelut iulus in pontica nuce, cui pulchrè adſtipulatur, uermiculoſa facie dependet, piperato guſtu: nunquam tamen in album, uel nigrum piper coaleſcit. Galenus indigenam fidem, & Dioſcoridem ſecutus, eandem plantam tam rotundum, quàm longum piper edere credidit. Piperis fruticem uidimus nos Neapoli, qui Luſitanorum deſcriptioni maximè reſpondere uiſus eſt, quòd uiticuloſo caule eſſet, clematidis acutæ modo. Sed & aliam arbuſculam piper racematim proferentem uidi Venetijs, quæ prorſus illius plantæ faciem exprimit, quam uulgus Ribem appellat. Viret hæc in horto clariſsimi medici Maphei à Mapheo, in quo plurima ſimplicia notatu digna uiſuntur. Quo fit, ut mirum non ſit, ſi in piperis hiſtoria uariant autores. Quandoquidem cùm uariæ in Italia piperiferæ habeantur arbuſculæ, facilè credendum eſt, uarietatis longè maioris eas in India reperiri.*

Piperis plãtæ in Italia.

Piperis meminit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamẽtorum, ſic inquiens. Piperis radix uires coſto ſimiles potiſsimùm obtinet. Porrò fructus eius nuper quidem admodum germinantis, longum piper eſt: quare etiam maturo humidius eſt. humiditatis eius indicium eſt, quòd facilè repoſitum perforetur, ac non protinus mordicet, ſed pòſt paulò incipiat, uerùm pluſculum duret. Porrò fructus, qui uelut omphax eſt, piper album eſt, nigro quidem acrius. Nam illud iam quaſi ſuperaſſatum eſt, & ſuperexiccatum. Verùm utrunq; ualenter tum excalfacit, tum deſiccat.*

Piperis vires ex Galeno.

Cæterùm quoniam Dioſcorides inter ſimplicia de CARYOPHYLLIS, *quæ mihi piper in mentem redegit, nihil poſteritatis memoriæ mandauit, cùm ea ex eiſdem afferantur regionibus, ſintq; in præcipuo medicorum uſu, adeò præſtantiſsimum, odoratiſsimumq; medicamentum, ſilentio non diſsimulandum duxi. Prouenit igitur Caryophyllorum arbor in orientali plaga, quibuſdam Indici pelagi inſulis, non longè à Badan. Huius caudex buxo ſimillimus eſt, eademq; materies. Folia uerò cinnami inſtar habet, ſed rotundiora. Fructu eſt paruo, ex atro ruſeſcẽte, in claui modum capitato, exertis in aduerſum quatuor denticulis, ſeſe ſtellatim decuſſantibus, prominulo apice, quadrati alueoli ſinu medio umbilicatim prodeunte. Cultores harundinibus flagellant arborem, conſtrato prius circunquaq; tegetibus palmeis ſolo. Caryophylli meminit Plinius libro* XII. *capite* VII. *his uerbis. Eſt etiámnum in India piperis grani ſimile, quod uocant Caryophyllon, grandius, fragiliusq;. Tradunt in Indico luco id gigni. Aduehitur odoris gratia. Horum nuſquam inuenio mentionem feciſſe Galenum: tametſi Serapio ex Galeni auctoritate plura de Caryophyllis tradiderit ſuo de ſimplicium medicamentorum uolumine. Quamobrem crediderim aut Galeni librum, in quo de Caryophyllis diſſeruit, perijſſe, aut Pauli potius, quàm Galeni teſtimonio de his ſcripſiſſe Serapionem. Nam de Caryophyllis prius Paulus ijſdem, quibus poſtea Serapio, uerbis tractauit, libro* VII. *ubi hæc habet.*

Caryophyllorum hiſt.

bet. Caryophyllon, quaſi dicas nucifolium, non eam habet ſubſtantiam, quæ nomine prætēditur, ſed ex India ueluti flores cuiuſdam arboris feſtucacei, et nigri ſunt, longitudine ferè digitali, odorati, acres, ſubamari, calidi, & ſicci in tertio propemodum ordine: qui multiplicis uſus ſunt, tum ad obſonia, tum ad alia multa medicamenta. Caryophylli, ut ſcribit Serapio, iocinori, ſtomacho, & cordi auxiliantur. Concoctionem adiuuant, & alui fluxiones cohibent. Quinetiam eorum puluis quatuor drachmarum pondere cum lacte ſumptus, uenereas uires adauget. Exacuunt præterea, Auicenna autore, oculorum uiſum, & eorum nubeculas, argemasq; exterunt.

† *Ex Græcis uulgatis codicibus aliqui hoc in loco ſcriptum habent* ὡς φασιν, *quod ſonat, ut dicunt: alij uerò* ὡς φακὴ, *id eſt, ut lenticula. Vnde etiam ex interpretibus alij hanc, alij illam ſecuti ſunt lectiōnem. Oribaſius uerò nec hoc, nec illud legit; qui præterea alia multa & hic, & alibi non deſcribit, quæ fortaſſe non temerè quis illegitima iudicare poßit.*

Ζιγγίβερ. GINGIBER. CAP. CLIIII.

GINGIBER ſui generis planta eſt, in Troglodytica Arabia magna ex parte naſcens. Qua uirente ad multa, perinde atque nos ruta, vtuntur, & primis potibus, & edulijs admiſcent. Huius radices, cyperi modo, paruæ ſunt, candicantes, & odoratæ, atque piper ſapore imitantur. Eligi debent, quæ teredines non nouerunt. A' multis tamen ob id condiuntur, quòd celeriter cariem ſentiant: & fictilibus in Italiam aſportantur. Gingiber cibo conueniens eſt, & cum condimento aſſumitur. Excalfactoriam uim, & excoquentem habet: aluum leniter emollit: ſtomacho utilis eſt: efficax aduerſus ea, quæ oculis caliginem offundunt. in antidota addi ſolet. In ſumma, piperis uiribus reſpondet.

Gingiberis hiſtoria.

GINGIBER *(ut referunt Luſitani, qui plurimum ſe uidiſſe fatentur in India) radix eſt, quæ geniculatis repit internodijs, folijs harundinaceis, quæ bis, terúe in anno reuiuiſcunt, ac reuireſcunt, ſed quæ in cacumine faſtigiātur graminis amplitudinem non excedere aiunt, nec quicquam in ea regione frequentius inueniri. Subdunt nonnihil ſubeſſe diſcriminis in ſapore cùm præcox eruitur. Opportunum demetendi tempus, cùm folia inaruerint, alioquin & teredini obnoxium eſt, & carie tentatur. Eruiturq; nonnunquam eius radix libræ pondo. ſed non omnibus eadē eſt amplitudo. Plus in profundum non agitur, quàm ad ternos, quaternosúe palmos. Cùm eruitur, radicis internodium in ſcrobe foſſores relinquūt, terramq; illi aggerunt, ceu eius radicis ſemen, proximo anno eruturi fructum, id eſt, regerminatas radices. Aduehitur gingiber in Italiam copioſum ex Calecut magno Indiæ emporio, ac ex Troglodytica Arabia non ſolùm tractu temporis exiccatum, ſed & ſaccharo recentiſſimum aſſeruatum, uel quodam mellis genere, quod quibusdam è ſiliquis exprimunt. Id ſanè longè magis Veneto præſtat: cùm hoc officinarum mangonio ex aridis fiat radicibus, longo temporis tractu modò acerrimo lixiuio, calce, quernoq; cinere parato; modò muria; modò dulci aqua maceratis, & edomitis, quibus non modò odor deperditur, ac euaneſcit; ſed & ſapor, & acrimonia ſubtrahitur. Illud uerò cùm ſtatim è terra effoſſum nulla ferè maceratione condiatur, uires & facultates non exuit, ſed eas ſeruat.*

Braſauoli error.

Quanquam Braſauolus non rectè, meo quidem iudicio, uelle uideatur, quòd Venetijs mangonizatum Gingiber guſtantibus plus acrimoniæ relinquat, quàm illud, quod recentiſſimum in India ſiliquarum melle, aut ſaccharo conditum aſſeruatur, & cum alijs aromatum generibus ad nos conuehitur. Quod quantum à ueritate, et ratione diſſonet, ij iudicare poterunt, qui diu in myropolijs uerſati, rem omnino exploratam habent.

Gingiberis uires ex Gal.

Gingiberis uires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Gingiberis radix utilis eſt, quam utiq; ex Barbaria ad nos conuehunt. Excalfacit potenter, ſed non primo ſtatim occurſu, uelut piper: unde ſanè & minus eſſe ſubtilium partium, quàm piper, exiſtimandum. ſiquidem in tenues ſolueretur partes, & celerrimè actu ut illud fieret calidum. Apparet enim illaborata, & craſſior adhuc quædam ei ineſſe ſubſtantia, nec ea ſicca, & terreſtris, ſed humida potius atq; aquea. Quo fit, ut facilè perforetur, cùm ſcilicet recrementitia inſit humiditas. Neq; enim quicquam eorum, quæ aut planè ſicca ſunt, aut humida, ſed elaboratam, & familiarem continentia humiditatem, huic uitio obnoxia ſunt. Idem uſu uenit piperi longo. Atq; hinc eſt, quòd diutius perſeuerat, quæ proficiſcitur à gingibere, aut pipere longo caliditas, quàm quæ ab albo, aut nigro. Nam ſicut ab aridis calamis flamma ſimul celerrimè accenditur, & undequaque diſpergitur: eundem in modum, quæ à ſiccis poteſtate medicamentis editur caliditas. At quæ prodit ab humidioribus, ceu ligna ſunt uiridia, & tardius accenditur, & durat diutius. Ex quo fit, ut utriusque medicamenti diuerſus ſit uſus. Siquidem ubi totum corpus celeriter excalfacere conſilium eſt, ea tunc exhibenda ſunt, quæ & celeriter à caloris noſtri contactu incaleſcant, & celeriter quocunq; ferantur. Verùm ubi partem quámuis refrigeratam recalfacere ſtudemus, contrà agendum, nimirum quæ tardè caleſcentia plurimo tempore perdurent, ea offeruntur. Cæterùm licet gingiber, & piper album hac ratione à nigro pipere differant; non magna tamen eſt differentia. At naſturtium, napi, thapſia, & agreſtium columbarum ſtercus maiori tempore perfectè accenduntur, & plurimo tempore perdurant. hactenus Galenus.

Zedoariæ hiſtor. & uires.

Faciem gingiberis repræſentat radix illa, quam Mauritani, & officinæ Zedoariam appellant, odoratior tamen, amariuſcula, neq; adeò ut gingiber acris. Huius nuſquam, quod ſciam, meminere ueteres Græci, etſi recentiores ab Arabicis edocti, nempe Aëtius, & Actuarius eam ſuis medicamentorum compoſitionibus admiſceant. Zedoaria (ut cap. CLXXII. teſtis eſt Serapio) conuehitur è Sinarum regione ultra extremas Indiæ oras. Excalfacit, et ſiccat ordine ſecundo. Flatus diſcutit, & pinguedinem auget propria quadam facultate, non quidem elementari. Poſt ſumpta graue uirus animæ, quod allium, cepa, uel uinum excitauit, abigit. uenenoſorum animalium morſibus opitulatur: alui fluxiones ſiſtit, uteri abſceſſus reſoluit, uomitiones reprimit, & coli cruciatus tollit, itemq; uentriculi.

Alui tineas quaſcunq; enecat, & in antidotis additur. Ideoq; dixit Auicenna, nihil eſſe ea præſtantius ad ebibitum napellum. Non deſunt, qui crediderint, quòd Arnabo, de quo ſcribit Paulus, & Mauritanorum zedoaria unum, & idem referant medicamentum. Verùm Serapionis teſtimonio cap. CCLXXI. Arnabo apud Græcos nihil aliud deſignat, quàm Zurumbet apud Arabes: quippe quòd hoc loco de zurumbet eadem ſcribat Serapio, quæ de arnabo ante ipſum adnotauit Paulus. Eſt autem Arnabo, ut ex Serapionis authoritate memoriæ prodidit Iſach, arbor procera, in oriente proueniens: folijs longis, colore uiridi, in luteum langueſcente, ſalicis modo, ſicuti et ramorum cortex. Infrugifera eſt, citreum odorem ſpirans. Quibus facilè patet, arnabo non modo zedoariam non eſſe, ſed nec in Europam ad nos aduehi. Quo fit, ut Cordus aberraſſe deprehendatur: quippe qui zurumbet zedoariæ genus exiſtimet. Hallucinatur etiam hac in re Brunfelſius: quòd is ſcripſerit ſuo de medicis uocabulis onomaſtico, quòd arnabo unguentum eſt odoriferum. Verùm eius lapſus non aliam cauſam fuiſſe arbitror, quàm quòd oſcitanter Paulum legerit: nam Paulus apertiſsimè aſſerit, Arnabo unguentis expeti, quòd ſuauiter oleat, non autem unguentum eſſe, ut Brunfelſius ſomniaſſe uidetur.

Arnabo, & Zurumbet hiſtoria.

Cordi, & Brũfelſij error.

Ὑδροπέπερι. HYDROPIPER. CAP. CLV.

HYDROPIPER apud aquas naſcitur, quæ ſtagnant, aut pigro lapſu repunt. Caulem edit geniculatum, ſolidum, multis alis concauum: folia menthæ, maiora, molliora, candidioraque, guſtu piperis, acri, citra tamen vllam odoris gratiam; fructum acrem, in ſurculis paruis, prope folia racematim cohærentem. Folia cum ſemine illita tumores, veteresque duritias diſcutiunt, ſugillata delent: quæ poſtquàm inaruerunt, tuſa pro pipere in obſonijs admiſcentur. Radix parua, nullius in medicina uſus.

TAMETSI pro uirili parte contendat Ruellius, ut non minus doctis, quàm elegantiſsimis uerbis comprobet, eam non aſpernendam ſtirpem, quam uulgus officinarum Eupatorium appellat, legitimum eſſe Hydropiper; is tamen hac in re apertè hallucinari deprehenditur, quanuis alioqui fuerit non modò in medica materia peritus, ſed & Latinis, et Græcis literis apprimè doctus. Siquidem Dioſcoridi Hydropiper folia edit menthæ maiora, molliora, candidioraq;, guſtu piperis, acri, citra tamen ullam odoris gratiam: non autem amaro ſapore, ut Ruellius ait, Dioſcoridis uerba peruertens, quò facilius ſuam aſtruat ſententiam. Vulgare uerò Eupatorium folijs creſcit cannabinis, duris, hirſutis, amaro guſtu, non quidem acri, ut piperis: quinetiam adeò odoratis, ut hac de cauſa herbam eſſe uiribus inſignem, quanuis ab antiquis ſilentio prætermiſſam, ſemper exiſtimauerim, cùm tamen odoris fragrantiam in hydropipere reperiri neget Dioſcorides. Præterea hydropiperi caulis ineſt geniculatus, ſolidus, à foliorum, & adnatorum exortu alis plurimis concauum: ſemine etiámnum acri, in ramuſculis prope folia racematim cohærente. Pſeudoeupatorio uerò caulis eſt procerus, minimè geniculatus, in cuius ramis nullum apud frondes racematim cohæret ſemen: ſed in cacumine flores gerit ſubrubentes, qui diuiſi muſcarij facie, ſylueſtris origani modo, per maturitatem in pappos euaneſcant: è quibus ſemen prodit amarũ totius plantæ ſapore; quanquam eſſe hoc acrimonia præditum non rectè Ruellius aſſeueret. Qui quoniam uulgare Eupatorium plerunq; in aquoſis oriri conſpexerit, id omnino legitimum eſſe Hydropiper pro certo aſſerere non dubitauit, nulla prorſus habita ratione, an aliæ inter ſe reſponderent notæ. Quamobrem, ut ex dictis rationibus clariſsimè patet, Ruellius hac in re non ita maturè mihi uidetur ſenſiſſe, ut eius clara doctrina, ingenijq; præſtantia expoſcere uidebatur. Quandoquidem cùm uulgare hoc Eupatorium primo ſtatim occurſu guſtui amarorem relinquat haud quaquam obſcurum, facilè hinc indicium conſequi potuiſſet, hoc non eſſe hydropiper, quo unà cum ſale in ciborum condimentis piperis uice priſca ætas utebatur: nam quæ amara ſunt, præterquàm quòd piperis uicem explere minimè ualent in cibis addita, ab omnibus reſpuuntur tanquam naturæ inimica. Cæterùm ſi in Italia Hydropiper naſcitur, illa meo quidem iudicio eſt perſicariæ (ut uocant) ſpecies, quæ in alterius diſcrimen, cui folia inſunt pullo colore emaculata, nullis ſimilibus inficitur notis, ſed folio tantùm uiridi adoleſcit. Quippe quæ folijs proueniat oblongis, menthæ maioribus, mollioribus, ac candidioribus: caule admodum geniculato, duroq;, alis concauo: è cuius adnatis rufum ſemen racematim prodit, acri admodum guſtu, ita ut linguam uehementer uellicet. Illud inſuper hanc opinionem corroborat, quòd prope ſtagnantes aquas hæc planta plerunq; uireſcat, ubi eam Dioſcorides naſci teſtatur. Meminit Hydropiperis Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hydropiper à locis, in quibus naſcitur, & à ſimilitudine, quæ illi cum pipere in guſtu

Hydropiperis conſid.

Ruel. lapſus.

Hydropiperis uires ex Gal.

eſt, nomen

eſt, nomen ſortitum eſt. Cæterùm calidum eſt, ſed non tantum, ut piper. Attamen herba ipſa etiámnum uiridis cum ſemine, cataplaſmatis in modum impoſita, ſugillata, & tumores induratos digerit.

Πταρμική. PTARMICA. CAP. CLVI.

PTARMICA exiguus frutex eſt, ſurculos habens paruos, multos, & rotundos, abrotono non diſsimiles: & circa eos folia oleæ, longa, multa: & in cacumine capitulum, vti anthemidis, paruum, rotundum. quod ſuo acri odore ſternutamentum excitat: vnde nomen accepit. Folia cum floribus illita, ſugillationes rapiũt. Flores ſternutamenta efficacißimè mouent. Naſcitur in montibus, & petroſis.

Ptarmicæ hiſtoria.

PTARMICA *in Hetruria frequentiſsima prouenit. Naſcitur et in Tridẽtino agro, præſertim Ananienſi tractu, ſurculis frequentibus, paruis, rotundis, abrotono non diſsimilibus: è quibus plurima prodeunt folia incana, oleæ modo oblonga: unde & Oliuella à multis uulgò nominatur. Gerit in ſurculorum cacuminibus capitulum, chamæmeli deflorentis modo: cui quemadmodum & herbæ, uis quædam adeò acris ineſt, ut olfactu ſtatim ſternutamenta excitet. Rura noſtra ex Ptarmica ſcopas, quibus pauimẽta uerruntur, conficiunt, nec in alium colligunt uſum. Huiuſce meminit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis.*

Ptarmicæ uires ex Gal.

Ptarmicæ flores ciendæ ſternutationis uim obtinent: eſt enim temperies eius calida, & ſicca, uiridis etiámnum ordine ſecundo, ſiccatæ tertio.

Στρούθιον. RADICVLA, SEV LANARIA HERBA. CAP. CLVII.

STRVTHIVM herba vulgò nota: qua purgandis lanis vtuntur, qui eas eluunt. Huius radix eſt acris, vrinam ciet: prodeſt tuſsi, iocineroſis, orthopnœæ ex melle ſumpta, cochlearis menſura: aluum ſoluit. Eadem cum panace, & capparis radice, calculos frangit, & cum vrina exturbat: duritiam lienis abſumit: menſes impoſita trahit: partus efficaciter enecat. Cum polenta autem, & aceto illita, lepras tollit: tubercula diſcutit, cum farina hordeacea, & vino decocta. Miſcetur & malagmatis, & ocularibus collyrijs, claritatis cauſa. Sternutamenta mouet: per os purgat, trita cum melle, & naribus infuſa.

Struthij conſideratio.

STRVTHION, *ſeu Radicula, adeò olim uulgaris notitiæ fuit, quòd purgandis lanis ea uterentur, ut Dioſcorides eam notis ullis repræſentare ſuperuacaneum duxerit. Sed cùm tractu temporis huius exoleuerit uſus, eius quoq; notitia ſimul abolita uidetur. Quo fit, ut arduum ſit nobis nunc dijudicare, quænam planta Italis Struthion iure dici poßit. Mauritanis, et officinis Condiſi ea nominatur, quam illi frequenter medicamentis admiſcent, quibus naribus inditis ſternutamenta cient. Nec propterea uſquam in officinis reperitur, quanuis medicorum compoſitionibus ſæpius inſeratur. Quamobrem aſſerere non auſim, an Struthion naſcatur in Italia: quippe quòd hactenus ipſum non modò non uiderim, ſed neminem, qui illud cognoſceret, & oſtenderet, adinuenerim. Theophraſtus inter folio aculeatas ſtruthium habet lib.* VI. *cap.* III. *de plantarum hiſtoria. Plinius uerò libro* XIX. *capite* III. *his uerbis ſtruthium deſcribit. At quæ uocatur Radicula, lauandis demum lanis ſuccum habet: mirum quantum conferens candori, mollitiæq;. Aequè naſcitur ſatiua ubiq;, ſed ſponte præcipua in Aſia, Syriaq; ſaxoſis, & aſperis locis. Trans Euphratem tamen laudatißima, caule ferulaceo, tenui, & ipſo cibis indigenarum expetito, & tingenti quicquid ſit, cum quo decoquatur: folio oleæ, ſtruthion Græci uocant. Floret æſtate, grata aſpectu, uerùm ſine odore, ſpinoſa, & caule lanuginoſo. Semen ei nullum. radix magna, quæ conciditur ad quem dictum eſt uſum.*

Struthij uires ex Galeno.

Struthij uires adnotauit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Struthij radice potißimùm utimur, utpote guſtu acri, & calida, ſiccaq; temperamento, ex quarto quodámmodo ordine. Sed & abſtergit, & irritat: proinde quoq; ſternutationem prouocat, ceu cætera omnia, quæ calida ſunt temperie, & guſtu acria.*

Fuch. lapſus.

Ex his omnibus palàm fit Fuchſium uirum alioqui doctißimum, in hoc erraſſe, quòd in ſuis de ſtirpium hiſtoria clarißimis commentarijs, plantam uulgò Saponariam uocatam legitimum Struthium eſſe cenſeat, eamq; pro Struthio depingat. Hæc enim folio plantaginis exit, non oleæ; læui, non aculeato: caule geniculato, non lanuginoſo: guſtu potius inſipido eſt, quàm adeò acri, ut quartum excalfacientium ordinem attingat.

Κυκλάμινος. CYCLAMINVS. CAP. CLVIII.

CYCLAMINVS folia habet hederæ, purpurea, varia, in quibus ſuprà infraque albicant maculæ: caule nudo, quaternos digitos æquante: floribus in eo purpureis, roſarum effigie: radice nigra, & aliquãtum lata, vt rapum videri poſsit. Quæ cum hydromelite pota, pituitam, aquamque detrahit: menſes potu, appoſitúve ciet. Tradunt, ſi prægnans radicem tranſgrediatur, abortum fieri. partum appenſa accelerat: contra venena, præſertim leporis marini, ex vino bibitur: illita contra ſerpẽtium ictus remedio eſt: immiſta vino inebriat: regium morbum diſcutit, tribus drachmis pota, cum paſſo, aut diluto mulſo. Sed oportet eũ qui ebibit, multis veſtibus contectum, loco calido, & à perfrictionibus tuto, recumbere, quò facilius exudet: eiecti autem ſudores fellei colore inueniuntur. Succus eius ad purgandum caput, naribus infunditur: ad deijcienda quoque alui excrementa, in vellere ſedi ſubijcitur: illito umbilico, & imo ventre coxarum tenus, aluum émollit, & abortum efficit: ſuffuſionibus, & retuſæ oculorum aciei, oblitus cũ melle ſuccus prodeſt. medicamentis abortum inferẽtibus admiſcetur. Succus cum aceto illitus, prociduam ſedem reſtituit. Exprimitur tuſa radice ſuccus, & ad mellis craſsitudinem decoquitur. Radix cutem purgat, eruptiones papularum reprimit: vulneribus ex aceto per ſe, aut cũ melle medetur, lienem abſumit, vitia cutis in facie, & alopecias emendat. Eius decocto luxata, podagras, & capitis vlcuſcula, pernionesque foueri congruum eſt: ipſaque in oleo vetere ferueſacta, illito oleo vlcera ad cicatricem perducit. Cauata radix oleo expletur, & cinere feruenti imponitur, adiecto interdum Tyrrhenicæ ceræ momento, vt ſtrigmenti craſsitudinem vnguentum contrahat, cum primis vtile pernionibus. Radix, ſcillæ modo, conciſa reponitur. Narrant, ad amatoria aſſumi contuſam, & in paſtillos diuiſam. Naſcitur in vmbroſis, maximè ſub arboribus.

Ἑτέρα κυκλάμινος. ALTERA CYCLAMINVS. CAP. CLIX.

EST ET altera cyclaminus, quam ciſſanthemon, aut ciſſophyllon vocant: folijs hederæ, ſed minoribus: geniculatis caulibus, craſsiſque, circa vicinas arbores, capreolorum modo ſe voluentibus: flore candido, odorato: acinis hederæ mollibus, lenti guſtus, aliquantulum acris: radice ſuperuacua. Naſcitur in aſperis. Huius acini, drachmæ vnius pondere poti, cum uini albi cyathis duobus, quadraginta diebus, lienem per vrinam, & aluum abſumunt: ad orthopnœam bibitur: reliquias à partu purgat.

TAMETSI *Cyclaminus prima, quæ uulgò* Panis porcinus *dicitur, planta ſit uulgaris notitiæ; ſecundam tamen hucuſq; mihi uidere non licuit in* Italia*: quanquam aſſerit* Ruellius*, hanc illam eſſe ſtirpem, quam herbariorum, & officinarum uulgus* Sigillum *ſanctæ* Mariæ *uocat. Et cùm plures ſint herbæ, quæ ab imperitis eo nomine appellantur, polygonatum ſcilicet,* Serapionis *ſecacul, & tertia, quæ hydropiperi ſimilis eſt; harum* Ruellius *nullam eſſe Cyclaminum putat, ſed aliam ab his longè diuerſam, cuius facies, ut ipſe delineat, nil aliud repræſentare uidetur, quàm uitem nigram à* Dioſcoride *libro quarto deſcriptam, quam nos in* Hetruria *uulgò uocamus* Tamaro. *Hanc ſcribit ipſe* Sigilli *ſanctæ* Mariæ *nomen ſibi aſciuiſſe, quòd eam* Mauritani Bothomarien *nominent. Qua in re* Ruellius*, eius pace dixerim, apertè fallitur: quandoquidem tota* Mauritanorum *familia primum tantùm genus, non autem alteram Cyclaminum* Bothomarien *nuncupat. Cyclamini primi generis duæ (ut* Meſues *autor eſt) reperiuntur ſpecies, maior, & minor. Hæc radice prouenit parua, nucis auellanæ, cicerumq; magnitudine. Illa uerò magna conſtat radice, in rapi modum extuberante, pullo colore: quæ (ut diximus) uulgaris admodum eſt, & paſſim in ſyluis, & umbroſis naſcens. Minorem uidi ego in agro ſolùm* Tridentino *in uallis* Ananiæ *montibus, ubi copioſa naſcitur.*

Cyclamini conſideratio.

Ruel. lapſus.

Cyclamini genera, & uires ex Meſ.

Cyclaminus (ut idem Meſues *memoriæ prodidit) tam hauſta, quàm clyſtere infuſa pituitam uiſcoſam mirificè detrahit. Coli cruciatus tollit à, pituita progenitos, aut ab induratis excrementis. Succus in erinis additur ad expurgandum cerebrum, quòd diuturnos finiat capitis dolores, frigidiſq; conueniat hemicranijs. Item reſolutis opitulatur, ac omnibus cerebri, & neruorum affectibus à frigiditate prouenientibus. Cyclamini meminit* Galenus *lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Cyclaminus uarias uires obtinet: nam & abſtergit, & incidit, & ora uenarum aperit, & attrahit, & digerit. Clarum uerò id eſt ex particularibus operibus. Adeò uehemens eius facultas eſt, ut abdomine illito, uentrem ſubducat, & fœtum interimat.*

Cyclamini vires ex Gal.

Δρακοντία

Δρακοντία μεγάλη. DRACVNCVLVS MAIOR. CAP. CLX.

Dracvncvlvs maior in vmbroſis circum ſepta gignitur. Caulem habet rectum, lęuem, duûm cubitorum, baculi craſsitudine, verſicoloribus draconum maculis, purpureis tamen euincentibus: folia rumicis, ſibi inuicem implicita. Fructum ſummo caule facit, racemoſum, coloris primùm ciheracei, mox per maturitatem in crocum, & purpuram vergentis: radicem prægrãdem, rotundam, candidam, corticẽ tenui veſtitam. Colligitur, dum matureſcit, & ſuccus exprimitur, ſiccaturq́; in vmbra. Radix quoque meſsibus effoditur, elotaque particulatim conciditur, & funiculo transfixa ſiccatur in vmbra. Vis ei calfaciendi cum diluta vini potione. Crudam, coctámve cum melle delingi prodeſt contra orthopnœas, rupta, conuulſa, tuſsim, & deſtillationes. pota cum vino venerem ſtimulat: vlcera, quæ cacoëthe vocantur, atque phagedænica expurgat, præſertim cum vite alba. ex ea, & melle collyria ad fiſtulas, & partus euocandos componuntur. ad vitiligines cũ melle, efficaciter illinitur: polypos, & carcinomata abſumit.

Succus ad oculorum medicamenta, item contra nubeculas, caliginem, albugineſq́; effectum præbet. Herbæ, radicisq́ue odor teneros conceptus abortu vitiat. item ſi triginta grana eius in poſca bibantur. Sunt, qui eius ſuccum cum oleo, aurium doloribus infudere: quinetiã folia, vtpote quæ adſtringant, vulneribus recentibus impoſuere, & cocta in vino pernionibus. Qui folia manibus affricuerit, aut radicem exemerit, poſſe à vipera feriri inficiantur.

Δρακοντία μικρά. DRACVNCVLVS MINOR. CAP. CLXI.

Dracvncvlvs minor folio conſtat hederaceo, magno, candidis notis inſigni: caule recto, bicubitali, verſicolore, maculis reſperſo purpureis, ita ut anguem planè referat, baculi craſsitudine: fructus ſummo caule racematim cohæret, colore primùm herbaceo, & cùm ematuruit, croceo, guſtu feruens, mordaxque: radice aliquantulum rotunda, bulboſa, aro non abſimili, tenui obducta cortice. Naſcitur in ſepibus umbroſis.

Seminis ſuccus cum oleo inſtillatus, aurium dolorem mitigat: naribus etiam ex lana impoſitus, polypum abſumit: carcinomata illitu ſiſtit: triginta eius grana, ſi in poſca bibantur, abortus inferunt. Odorem aiunt, poſtea quàm flaccidi flores emarcuerunt, cõceptus adhuc teneros enecare. Radix excalfacit: orthopnœis, ruptis, vulſis, tuſsi, deſtillationibus auxiliatur: humores pectoris excreatu faciles reddit, ſiue cocta, toſtaq́; cũ melle, aut per ſeſe edatur, ſiue farina eius ex melle delingatur. vrinam pellit, venerem excitat, cũ vino pota: phagedænas vlcerũ, & quæ cacoëthe vocantur, trita cum melle, & bryonia alba expurgat, & ad cicatricem perducit: collyria ex ipſa ad fiſtulas, & eijciendos partus fieri ſolent. qui radice ſua manus perfricuerunt, à viperis feriri negantur: illita ex aceto vitiligines emaculat. Folia recentibus vulneribus linamentorum vice, conuenienter imponuntur: decocta in vino pernionibus appoſuiſſe prodeſt. Caſeus folijs inuolutus, à putredine defenditur. Succus radicis ad nubeculas, albugines, & oculorum caligines conuenit. Radix cocta, crudáve, ad ſanorum vſus, pro olere recipitur. In

Gymneſijs

Gymneſijs inſulis, quæ Baleares vocantur, coctam radicem cum melle multo, in conuiuijs placentarum loco offerunt. Radix meſsibus effoditur, lotaque fruſtatim conciditur, & lino traiecta, ſiccatur in vmbra, & ita reconditur.

Dracunculorum conſideratio.

Licet *in uetuſtis quibuſdam* Dioſcoridis *codicibus maioris,minoriſq;* Dracunculi *hiſtoria ſpeciatim diuiſis capitibus adnotata reperiatur : attamen cùm altera ab altera parum diſsidere uideatur,cumq; etiam* Galenus, Paulus, *&* Serapio, *qui in ſimplicium materia* Dioſcoridem *ad unguem ſecuti ſunt, eiuſq; dicta bona fide retulerunt, unius tantùm* Dracunculi *meminerint, non ab re credidere recentiorum nonnulli, horum alterum ex alterius autoris officina prodijſſe, & alicuius curioſitate hic hiſtoriæ* Dioſcoridis *accreuiſſe. Quamobrem ego quoq; cogor eiſdem adductus rationibus, aliquatenus in eorum ire ſententiam. quanquam ingenuè fateri poſſum, me utrunq;* Dracunculum Tridenti, *ac* Venetijs *uidiſſe. Alterum quidem, qui maior eſt, ari, ſiue rumicis folijs, ſibi inuicem implicitis : caule bicubitali, baculi craſsitudine, uerſicolore, maculis in purpuram nigricantibus reſperſo, adeò ut angui ſimilis uideatur. Alterum uerò, qui & minor, & omnibus uulgaris eſt, folijs hederaceis, albis, quibuſdam maculis conſperſis : caule, ac fructu maiori ſimilibus. Quippe quòd longam ex ſe uaginam emittat externa parte herbaceam, interna uerò nigricanti purpura infectam, è cuius medio corniculum proſilit purpuraſcens, à quo demum racemoſum oritur ſemen (ut* Dioſcorides *inquit) cinereo primùm colore, per maturitatem uerò aureo ruſeſcente. Quinetiã in cæteris totius plantæ notis, à maioris* Dracunculi *hiſtoria nihil ferè differre cõſpicitur. Quapropter etſi prædictæ recentiorũ ſententiæ, non auſim refragari, quòd rationibus ſatis euidentibus nitatur, & doctiſsimorum conſenſu confirmetur ; cùm tamen ſæpius maiorem, & minorem* Dracunculum *uiderim, non prorſus alienum eſſe mecum quandoq; cogitaui, ſi quis ſuſpicetur duo ut ſunt dracunculi genera, à* Dioſcoride *fuiſſe duplici etiam hiſtoria repræſentata. Hanc quoq; illi ſuſpicionem augere poterit*

Dracunculi ſpecies ex Plinio.

Plinius, *qui non tantùm duas, ſed quatuor enumerat* Dracunculi *ſpecies lib.* XXIIII. *cap.* XVI. *ſic inquiens. Id autem, quod Græci* Dracontion *uocãt, triplici effigie mihi demonſtratum eſt, folijs betæ, non ſine thyrſo, flore purpureo. hoc eſt ſimile aro. Alij radice longa, ueluti ſignata, articuloſaq; monſtrauere, tribus omnino cauliculis. Tertia demonſtratio fuit folio maiore, quàm cornus, radice harundinacea, totidem (ut affirmabant) geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq; eſſe folia. Quarti uerò generis meminit ipſe in ſequentibus lib.* XXV. *cap.* II. *cùm inquit. Eadem Luſitaniæ prouincia cognoui in agro hoſpitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum, caule pollicari craſsitudine, uerſicoloribus uiperarum maculis, quem ferebãt contra omnium morſus eſſe remedium. Alij ſunt, quos in priori uolumine eiuſdem nominis diximus : ſed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis è terra ad primas ſerpentium uernationes bipedali ferè altitudine, rurſusq; cum ijſdem in terram ſe condentis : nec omnino occultato eo apparet ſerpens. hæc* Plinius. *Huc etiam accedat* Theophraſti *auctoritas, qui libro* VII. *cap.* XI. *de plantarum hiſtoria ſecundum dracunculi genus inter ari genera conſtituit, his uerbis.* Dracunculi *autem radix (ſunt enim qui genus quoddam ari dracunculum appellent, quòd eius caulis uarietatem habeat quandam) cibo inepta penitus eſt, & medicis tantùm cõmoda.* *Ex his igitur, &* Plinij *uerbis perſpicuum omnibus fieri puto, plura eſſe* Dracontij, *ſiue* Dracunculi *genera, ut etiam* Venetijs *oculata fide comprobari poteſt in horto clariſsimi medici* Maphei *à* Mapheo, *ubi præter* Arum *duo uirent æſtate* Dracunculi *genera.*

Dracunculi uires ex Gal.

Dracunculus, *ut* Galenus *teſtatum reliquit lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, quiddam* Aro *perſimile obtinet, tum folijs, tum radice. cæterùm illo tum acrius eſt, tum amarius : ac proinde calfactorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam leuem quandam adſtrictionem, quæ quandoquidem cum prædictis duabus qualitatibus, acri ſcilicet, & amara, coniuncta eſt, medicamentum factum eſt utiq; maximè efficax. Nam radix uiſcera omnia expurgat, craſſos potiſsimùm, & lentos ſuccos extenuans : optimumq; remedium eſt contumacium ulcerum, quæ* κακοήθη *nuncupant. hæc* Galenus. *Cæterùm de* Dracunculo *differens* Meſues *inter cætera ſimplicia medicamenta, quæ deiectoria ui pollent, ſcripſit, eo hauſto deijci è corpore pituitam. Qua in re à* Manardo *acriter reprehenditur : quippe quòd ubi dixerit* Galenus, *ac etiam* Paulus *ipſum ſecutus,* Dracunculum *omnia corporis uiſcera expurgare, non quòd deijciat, id agere intelligunt, ſed quòd obſtructiones aperiat, craſſam pituitam attenuet, & uaſa detergat.*

Dracunculus hortenſis.

Ab omnibus his forma maximè differt HORTENSIS Dracunculus, *quo in acetarijs ueſcimur, utimurq; ad intinctus acerrimo guſtu, folio oblongo, radicibus humi repentibus, graminis modo. Sunt qui aſſerant hanc plãtam cultorum mangonio factitiam eſſe, & non ſui natura prouenire : eam ſiquidem naſci putãt lini ſemine excauatis cepis impoſito, ac deinde terra recondito. Sed hos falli crediderim, quòd facto periculo, operam quidã perdiderint. Huius nec* Græci, *nec etiam* Mauritani, *quod ſciam, meminere. Verùm perpenſa eius acrimonia, qua maximè linguam uellicat, eorum eſſe medicamentorum, quæ ualentiſsimè excalfaciunt, facilè conijci poteſt.*

Lingua ſerpẽtina, ſiue Ophiogloſſon.

Habetur præterea & alia herba, quam inter Dracunculi *ſpecies, quidam recenſent, quòd* LINGVA *Serpentina nonnullis dicatur, etſi nõ deſint, qui* Lucciolam, *&* Argentinam *ipſam appellitent. Naſcitur hæc in pratis, ſed ocyſsimè deperditur. Proſilit enim menſe maio, ſed cùm tenerrima ſit, pauco poſt tempore euanida flacceſcit, ac ſubinde nuſquam apparet. Mittit unum tantùm folium, pingue, plantagini aquaticæ uocatæ haud diſsimile, è cuius inferiore ſinu cauliculus exit, pallidam ſerpentis ligulam in cacumine gerens : unde Græcorũ uoce* Ophiogloſsi *nomen inuenit. Præſtat hæc maximè ad recentia uulnera glutinanda. Quo fit, ut eam quidam mirificè extollant ad enterocelas. Maceratur in oleo, quo utuntur chirurgici ad prædicta felici (ut aiunt) ſucceſſu.*

Ἄρον. ARVM. CAP. CLXII.

Aron, apud Syros lupha vocitatum, folia emittit dracunculi, ſed longiora, & paucioribus diſtincta maculis : caulem ſuppurpureum, dodrantalem, piſtilli ſpecie, à quo croceum ſemen exit : radice dracũculi alba. quæ decocta eſtur, vtpote cùm minus acris ſit. Folia ad eſum condiuntur, &

ARVM.

arida per ſe, decocta manduntur. Radix, ſemen, & folia dracunculi vires habent. Priuatim radix ex fimo bubulo podagris illinitur. et dracunculi more reponitur. In totum, ob mitiorem eius acrimoniam, in cibum expetitur.

Ari conſideratio.

Arvm *in Hetruria frequentiſſimum prouenit, in campeſtribus, in uineis, in ſcrobium marginibus, & paſſim in ſemitis propter ſepes, præſertimq; in maritimis noſtris Senenſibus, ubi uulgò ipſum uocant* Gigaro *ad* Iarum *alludentes: quo modo officinis* Arum *corrupto uocabulo appellari ſolet.* Noſtrates *mulieres ex* Ari *radicibus ſtillatitias aquas ad fucum parant, quas ad faciem erugandam, illuſtrandamq; magnis laudibus efferunt.* Id *quod etiam efficaciter præſtat inſolatus radicum ſuccus, ceruſſæ ſpeciem referens, quem* Gerſa *uulgò nominant: is ſiquidem mirum in modum carni ſplendorem, & candorē conciliat.* Ari *uires memoriæ prodidit* Galenus *lib.* VI. *ſimp.med. ubi ita ſcribit.* Arū *terrena eſſentia conſtat, ſed calida: proinde extergendi uim poſſidet, uerùm non ualentem, ſicut dracontium.* Eſt *itaq; in exiccando, & calefaciendo primi ordinis.* Radices *eius maximè ſunt utiles: ſiquidem comeſæ craſſitiem humorū mediocriter incidunt, adeò ut et excreationibus ex pectore idoneæ ſint: ſed magis tamē aptum eſt dracontium.* Et *lib.* II. *de aliment. facult. ſic inquit.* Ari *radix rapi modo manditur.* In *quibuſdam autem regionibus acrior quodammodo naſcitur, ut dracontio ferè ſimilis ſit.* Dum *rectè parare uoles, prioris decoctionis aqua effuſa, repentè in alteram calidam inijcere conuenit.* Cyrenis *contrà, quàm in noſtra regione* Arum *ſe habet: nam illic minimum medicamentoſi, minimumq; acrimoniæ poſſidet, adeò ut uel rapis ſit utilius.* Idcirco *radicem quoq; in* Italiam *comportant, ut quæ abſq; ut putreſcat, aut regerminet, longo tempore perdurare poſſit.*

Ari uires ex Galeno.

ARISARVM.

ARISARVM ALTERVM.

Ἀρίσαρον.

Ἀρίσαρον. ARISARVM. CAP. CLXIII.

ARISARVM exigua herbula eſt: cuius radix oleæ magnitudinem implet, lõgè maioris quàm aron acrimoniæ. Vnde illitu nomas ſiſtit. Fiunt collyria ex ea, ad fiſtulas efficacia. Illitu radicis, genitale animalis cuiuſcunque in perniciem agitur.

ARISARON, *Plinio lib.* XXIIII. *cap.* XVI. *autore, in Aegypto naſcitur, ſimilis aro, minor tãtùm, minoribusq; folijs, & utiq; radice, quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet. Huius duo hodie ab herbarijs oſtenduntur genera: quorum utrunq; ad me primùm miſit Aloiſius Anguillarius Romanus horti Patauini præfectus, diligentiſſimus rei herbariæ inquiſitor. Qui præterea teſtatus eſt, Ariſarum plurimum naſci in agro Romano, non longè ab urbe. Hæc eadem Ariſari genera poſtea ab alijs etiam accepimus. Vtriuſq; picturam exhibere libuit, nõ quòd utrunq; probemus (alterum enim non uerum putamus) ſed ut de ijs aliorum etiam ſit iudicium. Meminit Ariſari Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum his paucis. Ariſarum multò minus eſt aro. Radicem habet oliuæ magnitudine. Eſt autem multò ipſo acrius.* Ariſari hiſtoria. Ariſari vires ex Galeno.

Ἀσφόδελος. HASTVLA REGIA. CAP. CLXIIII.

HASTVLA REGIA vulgaris notitiæ eſt: folijs maioris porri: caule leui, ferente in cacumine florem, quem anthericon appellant: radices ſubiacent oblongæ, rotundæ, glandibus ſimiles, guſtu acres. Quæ excalfaciunt: vrinas, & menſes epotæ ciunt: lateris doloribus, ruptis, conuulſis, & tuſsibus, drachmæ pondere potæ ex vino medentur. Ea verò vomitiones adiuuat, ludicri tali magnitudine commanducata: à ſerpẽte demorſis datur aptiſsimè, trium drachmarum pondere, verùm folijs, floribus, & radice ex vino morſus illinire oportet: item vlcera ſordida, & depaſcentia: mammarum quoque, & teſtium inflammationes, tubercula, furunculosque: decoctis in fæce vini bulbis, recentibus inflãmationibus ex polenta auxiliatur. Radicis ſuccus adiecto vetere vino dulci, myrrha, & croco decoquitur, fitque perquàm vtile oculis medicamentum: ad purulentas aures per ſe, & cum thure, melle, vino, & myrrha tritus, prodeſt: in contrariam aurem infuſus, dentium dolorem mitigat. Cinis è radice illitus, alopecias ad pilum reducit. oleum in excauatis radicibus igni decoctum, illitu exulceratis pernionibus, & ambuſtis igni, conducit: & ſurditati inſtillatum in aurem auxiliatur. Cãdidam vitiliginem, linteo antea perfrictam in ſole, illita radix emendat. Semen, floresque in vino poti, ſcolopendræ, & ſcorpionum venenis, mirum in modum reſiſtunt: aluum purgant.

HASTVLA *regia, quæ Græcis dicitur* Ἀσφόδελος, *planta eſt non ignota. Huius caulem (ut Plin. eſt autor lib.* XXI. *cap.* XVIII.) *Theophraſtus, & ferè Græci omnes cubitalem, & ſæpe duûm cubitorum, anthericum uocauere: radicem uerò, id eſt, bulbos, aſphodelon. Latini autem illud albucum, & aſphodelum haſtulam regiam dixere. Planta hæc ſpectatu mira, et iucunda eſt, cùm integra effoditur, ob ingentem bulborũ numerum, qui circunquaq; dependent: quippe quòd aliquando eius aliquam uiderim bulbis ultra centum radici cohærentibus. quanquam loco citato tradit Plinius, Aſphodeli radicem alijs numeroſiorem eſſe, ut quæ octoginta ſimul aceruatis ſæpe bulbis reperiatur. Vermes Albucum creat (ut Theophraſtus ait) qui in uolucres beſtiolas floſculorum ſpecie degenerant: ij tandem cùm flacceſcens inaruerit ſcapus, eroſo conceptaculo prouolant. Mandebatur antiquitus, Heſiodo teſte, huiuſce plantæ tum caulis in cinere toſtus, tum bulbus cum ſemine, oleo, & ſale addito: quinetiam cum ficis mira uoluptate. Extulit magnis laudibus Aſphodeli radices Nicander in ſuis theriacis, ad ſerpentium morſus, & ſcorpionum ictus. Meminit earum quoq; Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Aſphodeli radix utilis eſt, ſicut ari, aſari, et dracontij: nempe extergentis, & diſcutientis facultatis. Vſtæ autem cinis calidior, & exiccantior, ſubtiliorq;, ac digerere potentior efficitur, ac proinde & alopecias ſanat.* Aſphodeli hiſtoria. Aſphodeli vires ex Gal.

Βολβὸς ἐδώδιμος. BVLBVS ESCVLENTVS. CAP. CLXV.

ESCVLENTVS bulbus vulgò cognitus, à nobis eſtur. Stomacho, & aluo utilis rufus, & qui ex Aphrica defertur. Amarus uerò, & ſcillinus, ſtomacho aptior eſt, & concoctionem adiuuat. Bulbi omnes acrimoniam habent, excalfaciunt, venerem ſtimulant, linguam, tonſillasque exaſperant, multum alimenti præbent, carnes creant, inflationem pariunt. luxatis, fractis, articulorum doloribus efficaciter illinuntur: ſpicula extrahunt: gangrænas, & podagras ex melle, aut per ſeſe hydropicorum tumores, & canum morſus cum melle, & piperis polline illiti cohibent: ſudores compeſcunt: ſtomachi dolores mitigant: furfures, & vlcera, quæ in capite manant, cum toſto nitro abſtergunt. ſugillata, varosque per ſe, aut ex oui luteo, & lentigines cum melle, vel aceto, emendant: fractis auriculis, vnguibusque, ex polenta medentur. Ijdem calidis cineribus torrefacti, tollunt ficus: item cum cinere è mænarum capitibus, impoſiti. Cremati uerò, & cum alcyonio miſti, vitia cutis in facie, atrasque cicatrices, in ſole illiti emaculant. faciunt ad rupta, ſi cum aceto cocti edantur. Sed copioſiore eorum cibo abſtinendum, quoniam neruos tentant.

Βολβὸς ἐμετικός. BVLBVS VOMITORIVS. CAP. CLXVI.

BVLBVS, quem vomitorium vocant, folia habet lentiora multò, & longiora, quàm bulbus eſculentus: radicem ſimilem, cortice nigro. Ea radix manſa, aut decoctum eius potum, veſicæ malis medetur: vomitiones mouet.

Bulborum cōſideratio.

BVLBORVM genera, eſculentum, & uomitorium, antiquis uulgò notiſsima fuiſſe ex eo maximè cōſtat, quòd eorum faciem non repræſentauerit Dioſcorides. Nobis uerò Bulbi eam ob cauſam, uel quòd iandiu exoleuerint, hodie omnibus tum medicis, tum herbarijs adeò incogniti ſunt, ut neminem hactenus inuenerim, qui eos legitimè demonſtret. Veteribus autem fuerunt in frequentiſsimo ciborum uſu; his præſertim admixti, quæ ueneris conciliandæ gratia parabantur, utpote qui uenerem ſtimulent. Quòd autem ad id expetiti, & commendati fuerint, Martialis apertè teſtatus eſt in Xenijs ſuis, dum cecinit.

Cùm ſit anus coniunx, cùm ſint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm ſatur eſſe potes.

Multorum error.

Cæterùm non defuere, qui crediderint Bulbum eſculentum eſſe Aſcalonium cepe, aut fiſsile illud ceparum genus, quod Hetruſcis uulgò uocatur Cipolla maligia. Sed horum error manifeſtè deprehenditur ex Theophraſto, qui Aſcalonium, fiſsileq; cepe inter ceparum genera libro VII. cap. IIII. de plantarum hiſtoria recenſuit, non autem inter Bulbos, de quibus ſpeciatim diſſeruit libro VII. cap. XIII. Bulborum meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic ſcribens. Bulbus eſculentus frigidior, & craſsior eſt, lentumq; ſuccum procreat. Nam & coctu difficilis eſt, & flatuoſus, & uenerem prouocans. Attamen illitus ob amaritatem, ſimul & adſtrictionem, abſtergit, ſimul & glutinat, & nimirum etiam exiccat. Eſt enim oſtenſum, amaritudinem in extergentibus eſſe ſubſtantijs, adſtrictionem uerò in glutinantibus. At ſiccitas utranque conſequitur. Bulbus autem uomitorius multò eſt calidioris temperaturæ, quàm prædictus bulbus. Et libro II. de alimentorum facultatibus, ſic de bulbis ſcribit. Bulbi genere cum prædictis conueniunt. Nam horum quoq; radix direptis folijs manditur: in uere interdum ipſe etiam coliculus. Amaram, auſteramq; uim euidenter bulbi in ſe habent: quamobrem elangueſcentis ſtomachi aliquatenus excitant auiditatem. At uerò neq; ijs aduerſantur, quibus è thorace, atq; pulmone pus conuenit expuere: quanquam craſsiore, ac glutinoſiore ſunt corporis ſubſtantia. Etenim amaritudo craſsitudini reluctatur, lenta, craſſaq; nata incidere, quemadmodum in commentarijs de medicamentis prodidimus. Quapropter bis elixi uberiùs quidem alent, ſed excreare uolentibus aduerſabuntur, utpote omni amaritudine exuti. Tum uerò ex aceto, oleo, garoq; miſtis, eſitare ſatius fuerit: nam ita magis profectò oblectabunt, ac nutrient, minusq; inflabunt, ac facilius concoquentur.

Bulborum vires ex Gal.

Σκίλλα. SCILLA. CAP. CLXVII.

SCILLA vim acrem, atque feruentem habet. aſſatam ad multa vtiliorem eſſe conſtat. Polline ad cruſtam ſubacto, aut luto oblita, in clibanum conijcitur, aut carbonibus obruitur, donec obducens cruſta ſufficienter intoſta fuerit: qua exempta, ſi non emolleſcat, altero polline ſimili, aut luto circumlinitur, & eadem, quæ prius, fiunt: nam quæ ita non aſſatur, interaneis maximè noxia eſt. Torretur item in olla, indito operculo, quæ in furnum demittatur. Sumi etiam ſolet quod maximè eſt medium, direptis viuótenus tunicis, quod fruſtatim confectum coquitur, mutata ſæpius aqua, donec ipſa nec amaritudinem, nec acrimoniam habeat: traiectaque lino fruſta ſiccantur in vmbra, ita vt ne vlla quidem parte ſe contingant. His ſcillæ ſegminibus ad oleum, vinū, aut acetum ſcillinum vtimur. Ad rimas pedum, interna pars crudæ ſcillæ in oleo feruefacta, aut cū reſina liquefacta, imponitur. decocta in aceto demorſis à vipera, cataplaſma eſt. Ad ſingulas aſſæ partes adiectis octonis toſti ſalis, cochlear vnum, aut alterum damus ieiunis, ad emolliendam aluū: in potu autem, & odoratis medicaminibus, & quibus vrinam ciere volumus, hydropicisque, & ſtomachicis, quibus innatat cibus, regio morbo, torminibus, in tuſsi vetere, ſuſpirioſis, & ore reijcientibus,

SCILLA.

cientibus, tres obolos in delinctu ex melle ſumpſiſſe ſatis eſt. Coquitur cum melle, & eſtur eorundem gratia, maximè vt concoctionem adiuuet: ſtrigmenta per aluum extrahit. Cocta, & ſimili ſumpta modo, eoſdē præbet effectus: ſed cauendus ſcillæ vſus his, qui inteſtinum ſentiunt ulcus. ad penſiles uerrucas, & perniones, toſta efficaciter illinitur. Tritum ſemen, & in carica, aut melle deuoratum, aluum emollit. Scilla tota in limine ianuæ ſuſpenſa, mali medicamenti noxam arcet.

Παγκράτιον. PANCRATIVM. CAP. CLXVIII.

PANCRATIVM, quod aliqui ſcillam appellant, radice eſt magni bulbi, ſubrufo colore, aut ſuppurpureo, guſtu amaro, ac feruente: folijs lilij, ſed longioribus. Scillæ uires, & præparationem habet, eodemque pondere in morbis efficaciter aſſumitur: cui tamē mitior, quàm ſcillæ facultas ineſt. Radicis ſuccus cum erui farina digeritur in paſtillos, qui hydropicis, ſpleniciſque cum hydromelite, commodiſsimè dantur.

Scillæ, & pancratij conſid.

SCILLA, *quam uulgus officinarum Squillam uocitat, omnibus uulgaris notitiæ eſt, atq; utiliſsima, medicamentis expetita, utpote ſine qua legitima theriaca confici non poſsit. Pancratium, quod aliquibus puſilla ſcilla uocatur, quoniam hodie in medicamentorum uſum non recipitur, ideo medicis, & ſeplaſiarijs neglectum eſt. Vnde etiam pauci fortaſſe ſunt, qui uel ipſum nouerint, uel animaduerterint: cùm tamen uarijs in Italia locis gignatur, præſertim in Apulia, ubi magnus eſt Scillarum prouentus. Verùm etſi id in officinis non habeatur; nihil tamē iacturæ in medicina fieri puto, quòd eius uicem maior ſcilla ualentius etiam præſtet. Scillæ duo notantur genera, unū album, alterum uerò nigrum. Hinc nonnulli (ut Ruellius inquit) album mas, nigrum autē fœminam faciunt: quanquam magis rationi conſentaneum uideatur, ut contrarium exiſtimari, & eſſe debeat.* Scillæ præparatio. *Quidam ætatis noſtræ medici in cerebri, & neruorum frigidis affectibus, Scillam crudam ab inuolucris repurgatam minutim ſecant, & cum melle plurimo in uas uitreum conijciunt, inſolantq; per æſtatem, ardente præſertim ſirio. Demum percolato melle utuntur ad comitiales, & alias cerebri ægritudines, à frigiditate excitatas. Sed alia longè diuerſa fuit Galeni ad hos uſus ſcillæ parandæ ratio. Quippe qui conciſam Scillam nunquam melle commixtam expoſuit inſolandam: ſed ut ab ea ſuccum ſole colliquatum in diebus canicularibus eximeret, in fictile, uel uitreum uas, in quo primùm mel fuiſſet, diſſectam ſcillam immittebat: deinde tantiſper inſolabat, donec ſolaribus radijs ipſa liqueſceret. Ex quo palàm fit, quòd plerique à Galeni inſtituto prorſus aberrant, ut qui ſcillinum mel conficiant ſcillæ liquoris uice.* Scillæ vires ex Galeno. *Scilla (ut memoriæ ſcriptum reliquit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum) admodum incidentem facultatem obtinet, non tamen admodum calidam. Sed ſecundum hoc eam quiſpiam ſecundi ordinis cenſeat excalfacientium. Præſtat autem aut aſſam, aut elixam ſumere: ſic enim uirium eius uehementia exoluitur.*

Κάππαρις. CAPPARIS. CAP. CLXIX.

CAPPARIS aculeatus frutex eſt, qui in terra ſtratus magis in orbem euagatur. Spinas, vt rubus, habet in hami modum aduncas: folia mali cotoneæ, rotunda: fructum oleæ ſimilem, qui cùm dehiſcens panditur, florem candidum promit: quo excuſſo, nonnihil glandis oblongæ figura inuenitur, quod apertum grana acinis punicorum ſimilia oſtendit, parua, rubicunda: radices lignoſas ſpargit, grandes, numeroſaſque. Tenui plerunque ſolo, aſperiſque locis, in inſulis, & iuxta rudera naſcitur. Caulis, & fructus, cibi gratia condiuntur. aluum turbat, ſtomacho aduerſatur, ſitim gignit: cocta tamen ſtomacho, quàm cruda vtilior eſt. Fructus drachmis duabus in vino potus, quadraginta diebus, lienem abſumit, & urinam, cruentumque excrementum emittit: bibitur utiliſsimè in coxarum doloribus, & neruorum reſolutione, item ruptis, & conuulſis: menſes ciet, caput purgat. Dentium dolorem ſedat ſemen ex aceto decoctum, colluto inde ore.

Aridus radicis cortex ad eadem proficit: vlcera omnia vetera, & ſordida, & quæ occalluerunt, expurgat: lienoſis cum farina hordei illinitur: dente demorſa, dolori eius auxiliatur: cum aceto trita, uitiligines albas abſterget. Radix, foliaque intrita, ſtrumas, ac duritias diſcutiūt. Aurium uer-

CAPPARIS.

miculos infuſus ſuccus enecat. Aphrica, & præſertim Marmarica capparis, vehementer inflat. Apula vomitus facit. & quæ à Libyco, & quæ Rubro mari, defertur, mirum in modum acris eſt: ſiquidem in ore puſtulas excitat, gingiuasque oſſe tenus exeſt. quare in cibis non ab re damnatur.

Capparũ conſideratio.

C APPARIS frutex eſt in Italia uulgaris ſatis notitiæ. Floribus enim, & fructibus muria aſſeruatis frequentiſsimè in cibis utimur. Ex ijs ſuauiores, & qui cum palato maiorem ineant gratiam, ſunt recentes acerrimo aſſeruati aceto, quod pleriq; faciunt in Hetruria. Præſtantiſsimæ cappares ex Alexandria Aegypti Venetias aduehuntur. Eſt et in Apulia capparum prouentus, unde etiam plurimæ deferuntur, uerùm longè deteriores his, quæ ex Aegypto importantur. Vomitiones cappares haud quaquam cient, ut Dioſcorides inquit: niſi fortaſſe hac facultate ſint preditæ, dum recentes, ac uirides comeduntur, anteaquàm muriam experiantur, & inde elixentur. Proueniunt etiam Romæ in collapſis ædificiorum parietibus, ruderibusq;, præſertim circa Pacis templum, itemq; Senis, quæ quidem Apulis ſaporis præſtantia minimè cedunt. In cultis naſci cappares negat Theophraſtus libro VI. cap. V. de plantarum hiſtoria.

Capparum ſatio.

Seruntur tamen hac ætate, coluntur q; perinde ac ſegetes, & legumina, quemadmodum & Plinij tempore. qui ſerendi rationem lib. XIX. cap. VIII. his uerbis explicauit. Quippe cùm capparis quoq; ſeratur, ſiccis maximè, area in defoſſu cauata, ripiſq; undiq; circumſtructis lapide, aliâs euagatur per agros, & cogit ſolum ſterileſcere. Floret æſtate. uiret uſq; ad Vergiliarum occaſum. Sabuloſis familiariſsimum.

Capparis vires ex Gal.

Capparis uires reddidit Galenus lib. VII. ſimp. medic. ſic inquiens. Capparis radicis cortex uincentem habet qualitatem amaram, proximam acrem, deinde acerbam. Ex quo liquet, quòd diuerſis, pugnantibusq; conſtet facultatibus. quippe abſtergere, purgare, incidere poteſt amaritudine: excalfacere, incidere, digerere acrimonia: porrò cõtrahere, denſare, conſtringere acerbitate. Idcirco lienes induratos, ſi quid aliud, hoc medicamentum iuuare ualet, tũ foris idoneis illinendis remedijs admiſtum, tum intrò in corpus aſſumptum; ſiue decoctum in aceto, aut oxymelite, & id genus; ſiue aridum contuſum, illiſq; permiſtum. Quippe cùm apertè craſſos, lentoſq; humores hoc pacto ſumptũ euacuet, nec eos tantùm per urinas; ſed & per uentrem: ſæpe etiam ſanguinolentos defert, unde & lienes adiuti ſunt, & coxarum dolores. Quinetiã menſes promouet, & ex capite purgat, detrahitq;, auxiliaturq; ruptis, atq; cõuulſis. Cæterùm cuinam ipſum potioni in quoq; affectuũ miſceri conueniat, non eſt præſentis inſtituti perſequi. Porrò radicis eius cortex ulceribus malignis cataplaſmatis modo impoſitus, non malum eſt remedium, ut qui illa extergere ualeat, nec ſegniter deſiccare. Præterea dentium labores prædictarum qualitatum ratione adiuuat, interim cum aceto coctus, interim cum uino, ſæpe etiam ſolus dentibus manſus, ac morſus. Ex dictis ergo clarum eſt, incidendi quandam ei facultatem ineſſe, itemq; extergendi, digerendi, contrahendi. Vitiligines ſiquidem cum aceto detrahit, & chœradas, et duros tumores digerit, idoneis ad ea medicamentis miſtus. Radicis cortici, fructus proportione uirium reſpondet, niſi quòd ad omnia ſit imbecillior. Imò et fòlia, et caules eius, ſimilem uim obtinent. meminiq; me fòlijs quandoq; paucis diebus duritiem chœradis naturam referentem diſcuſsiſſe. Sed admiſcemus ſcilicet illis quippiam, quod eorum uirium obtundat uehementiam. Nec mirum eſt, quòd aurium uermes ſuccus amaritate occidat ſua. Porrò capparis, quæ in admodum feruentibus regionibus prouenit, ut quam fert Arabia, multò eſt noſtrate acrior, adeò ut plurimũ etiam habeat facultatis adurentis.   Et libro II. de aliment. facultatibus, ſic de Cappare ſcribit. In Cypro Capparis plurima prouenit. Facultas eius tenuium admodum eſt partium: proinde minimum alimenti in corpus eorum, qui ipſa ueſcuntur, diſtribuit. quemadmodum & alia omnia, quæ tenuibus conſtant partibus. Vtimur autem fructu huius plantæ magis, ut medicamento, quàm ut alimento. Importatur ad nos etiam ſale conſperſus, quia ſolus aſſeruatus putreſcit. Clarum ergo eſt, quòd capparis adhuc uiridis, anteaquàm ſale condiatur, plus habet nutrimenti: nam ex ſalitura permultum eius amittit, niq; ſal abluatur, prorſus haud quicquam nutriet: aluum tamen ſubducet. Verùm ablutus, & demaceratus, donec omnem ſalis naturam exuat, ut minimi ſanè alimenti cibus eſt, ita obſonium, & medicamentum, cùm ad excitandum proſtratum appetitum, tum ad deradendam, deijciendamq; pituitam uentri adhæreſcentem accommodatum erit, ac deniq; ad lienis, iecoriſq; amoliendas obſtructiones. Verùm in hos uſus cum oxymelite, aut oxelæo ante alias omnes dapes ſumi oportet. Tenellis porrò capparis germinibus homines, ut terebinthi turionibus, ueſcuntur: cùmq; adhuc uirent, in oxalme, & aceto, non ſecus atq; hos, reponunt.

LEPIDIVM DIOSC.

LEPIDIVM PAVLI, ET PLIN.

Λεπίδιον. LEPIDIVM. CAP. CLXX.

LEPIDIVM, aliqui gingidium vocant, herbula vulgò nota. muria cum lacte ſeruatur. Vis foliorum acris, & exulcerans. quapropter iſchiadicis trita, præſentiſsimum eſt auxilium, ſi cum helenij radice, quarta parte horæ, illinatur: lienoſis ſimili modo prodeſt: lepras eximit. Radix appenſa collo, dolore dentium liberare exiſtimatur.

Lepidij conſideratio.

Lepidium Plinij.

Lapſus Hermolai, Manardi, & Ruellij.

CVM *ſatis ſuperq; à nobis oſtenſum ſit, in primi libri calce, in* Iberidis *commentatione,* Iberidem *nihil à* Lepidio *differre, ſuperuacaneum eſſet, hic ea repetere, quæ ad* Lepidij *hiſtoriam explicandam loco citato diffuſius adduximus. Siquidem eò quiſq; facilè accedere poteſt, qui ea, quæ ibi diximus, ſcire deſiderat. Veruntamen illud ſilentio non inuoluendum duxi, quòd* Plinius *in* Lepidij *hiſtoria prorſus à* Dioſcoride *diſſentire deprehenditur. Quippe qui ſcripſerit lib.* XIX. *cap.* VIII. *Lepidium cubitali longitudine aſſurgere, folijs laurinis, non autem naſturtij, ut* Dioſcorides *inquit. Quod ſanè nobis inſinuare uidetur,* Plinij Lepidium *eam eſſe* Iberidis *ſpeciem, quam ſcribit* Paulus *lib.* III. *de coxendicum dolore agens, folia lauri proferre. Hæc enim (ut libro ſuperiore diximus) ea facilè fuerit, quam uulgus herbariorum ideo* Piperitim *nominat, quòd acerrimo guſtu linguam mirum in modum uellicet. Cæterùm non poſſum non admirari, quòd tam facilè crediderint* Hermolaus, Manardus, *ac* Ruellius *illos ſecutus,* Lepidium *eam plantam eſſe, quæ uulgò in* Italia *appellatur* Raphano. *Nam cùm hæc folijs ſit helenio paulò minoribus, & uerbaſco maioribus, nullo pacto* Dioſcoridis Lepidium *referre poteſt, ut quod tenuis admodum ſit herba. Nec item* Plinio *adſtipulari uidentur, qui* Lepidium *prodidit laurinis folijs exire in cubitalem altitudinem: niſi fortaſſe ij clariſsimi uiri noſtratem* Piperitim, *quæ proculdubio* Plinianum *refert* Lepidium, Raphanum *uocauerint.*

Βατράχιον. RANVNCVLVS. CAP. CLXXI.

COMPLVRA Ranunculi genera. vis tamen omnibus una, acris, & uehementer exulcerans. Nam unum coriandri folijs conſtat, latioribus, ſubalbidis, pinguibus: flore luteo, interdum purpureo: caule gracili, cubitum alto: radice alba, exigua, amaraque, multis capillamentis, hellebori modo, fibrata. naſcitur in limitibus humidis. Alterum lanuginoſius, longiori caule, pluribus foliorum inciſuris, plurimum in Sardinia proueniens, quàm acerrimũ, quod ſylueſtre apium appellant. Tertium minimum, odore graui, flore aureo. Quartum huic ſimile, flore lacteo.

Folia,

RANVNCVLVS PRIMVS.

RANVNCVLVS SECVNDVS.

RANVNCVLVS TERTIVS.

RANVNCVLVS QVARTVS.

RANVNCVLVS QVINTVS.

Folia, flores, & cauliculi recentes, illitu exulcerant, & cruſtas non ſine dolore gignunt. quare ungues ſcabros extricant, ſcabiem eximunt, ſtigmata delent: formicantes uerrucas, & penſiles, alopeciasque pauliſper illita tollunt. Tepente decocto perniones fouentur. Sicca radix, tritaque ſternutamenta ciet, naribus admota: dentium dolorem appenſa leuat, ipſos tamen frangit.

Ranunculi cõſideratio.

Ranunculum, qui Græcis βατράχιον dicitur, uulgus herbariorum in Italia, & alibi etiam Pedem corui, & Pedem galli, quanuis perperàm, uocant, ut ſuperius quoq; in coronopi mentione diximus. Planta eſt uulgò nota, pluribus tamen, & diuerſis generibus diſtincta. Et quanuis quatuor tantùm generum meminerit Dioſcorides; nos tamen & quintum, & ſextum genus ſæpiſſimè uidimus. Ex his, quorum particulatim non fecit mentionem Dioſcorides, unum genus eſt, quod nobis quinto loco aſſignabitur, quod quidem folijs primo proximis prouenit, ſed cui inter complures, quibus nititur, radices, tuberoſa quædam pendeat radix nucis iuglandis magnitudine, rapi modo albicans, acris tamen, & exulcerans, qua per hyemem, areſcentibus iam folijs, utuntur quidam, ubi exulcerandi ſit opus. Apium riſus. *Illud porrò genus lanuginoſius, uel, ut Plinius ait, foliosius copioſiſſimum in Sardinia naſcens pluribus foliorum inciſuris, altiore caule, acerrimo guſtu, pleriq; ideo Apium riſus nominant, quòd quibuſdam memoriæ proditum ſit, eos tanquam præ lætitia ridentes interire, qui ipſum comederint. Sed rẽ ſe aliter habere crediderim, & alijs potius adſtipulandum eſſe. Siquidem Pauſanias autor eſt, herbam hanc, ſi edulio fuerit, ueſcentibus neruos contrahere, rictuq; ora diducere, ita ut qui mortem oppetunt, uelut ridentium facie intereant. Quod & Saluſtius confirmat, qui huius uenenatæ herbæ meminit, ſic inquiens. In Sardinia quædam herba naſcitur, que Sardoa dicitur, agreſti apio ſimilis. Hæc ora hominum, & rictus dolore contrahit, et quaſi ridentes interimit. Ideoq; Dioſcorides libro VI. Sardoniam ranunculi genus eſſe teſtatur, quæ ueſcentibus mentem adimat, & quadam neruorum diſtentione dehiſcere in rictus ora cogat, ita ut imaginem ridentium præbeat. Ob id Sardonius riſus in adagium ceſſit.* Quorundam error. *Cæterùm quàm magno in errore uerſentur, qui exiſtimant Ranunculum eſſe Coronopum, ſuperius in Coronopi commentatione latius explicauimus.* Ranunculi vires ex Gal. *Ranunculi meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicament. ubi ita ſcriptum reliquit. Batrachium, id eſt, Ranunculus, quatuor habet ſpeciatim differentias. Omnia uerò uehementer acrem facultatem poſſident, adeò ut cum dolore exulcerent. Hac itaq; ratione, ſi moderatè utare, pſoras, & lepras excoriant, & ungues leproſos diuellunt, & ſtigmata diſcutiunt, & acrochordonas, & myrmecias detrahunt. Quin & alopecias iuuant, pauco tempore admota. Nam ſi diutius inhæreant, non excoriatur ſolùm ipſa cutis; ſed & in cruſtam uritur. Atq; igitur hæc omnia caulis, & foliorum ſunt opera, ſi imponas uirentia. Porrò radix arefacta ſternutatorium eſt medicamentum ſimiliter alijs omnibus, quæ ualenter deſiccant. Sed & dentium dolores iuuat, ut & frangat eos ualenti ſcilicet exiccatione. & ut ſemel dicam, calida, & ſicca ualde eſt tum radix, tum uniuerſa adeò herba.*

Ἀνεμώνη. ANEMONE. CAP. CLXXII.

Dvo Anemones genera, vnum ſylueſtre, alterum in cultis naſcens. Cuius multæ ſpecies: vna phœniceum florem profert: altera candicãtem, aut lacteum, aut purpureum. Harum folia coriandro ſimilia, cæterùm ſciſſa tenuius in terram inclinantur: caules lanuginoſi, tenues, in quibus flores, vt papaueris, & in medio capitula nigra, aut cærulea: radix oleæ magnitudine, aut amplius paulò grandeſcit, ac veluti geniculis quibuſdam cingitur. Sylueſtri amplitudo prorſus maior, latioraque folia, & duriora: oblongius caput: flore puniceo: tenuibus, & multis radicum capillamentis. Acrior eſt, quæ nigra habet folia. Vis vtriuſque acris. ea de cauſa ſuccus naribus infuſus purgat caput. Commanducata radix pituitam trahit. decocta in paſſo, & illita, medetur oculorum inflammationibus: cicatrices eorundem, & hebetudines emendat: ſordida vlcera abſtergit. Folia, & caules, ſi cum ptiſana decocti edantur, copiam lactis præbent: menſtrua ciunt, vellere appoſita: illita quoque lepras eximunt. Sunt qui errore ducti argemonem nominari eupatorium putent: quoniam à ſylueſtri Anemone, argemonem, & papauer, quod rhœada appellant (de quo inter papaueris genera referemus) propter colorum cognationem in floribus diſtinguere non poſſunt. Verùm papauer, & argemone colore minus ſaturato ſpectantur, & vtraque tardius floret. Quinetiam

argemone croceum ſuccum, guſtu admodum acrem, reddit: rhœas verò candidiorem, & acrem. Inſuper anemone,& rhœadi capitula ſylueſtris papaueris ſimilia inſunt, ſed in anemone ſupernè craſsiuſculum,in rhœade ſubanguſtius. Anemones genera ſuccum remittunt, nec calyces habent, ſed quaſi aſparagi cacumen. In aruis illa ſæpius enaſcuntur.

ANEMONE.

ANEMONE ALTERA.

Anemones conſideratio.

Braſauoli lapſus.

Fuch. lapſus.

Pulſatillæ hiſtoria.

NON DESVNT *profectò, qui credant, Anemonem, & ſylueſtre papauer idem eſſe: ſin minus, ſaltem eiuſdem eſſe generis. Sed ij mea quidem ſententia falluntur, & prorſus aberrant à Dioſcoridis propoſito. Quandoquidem ſi hoc idem ſenſiſſet Dioſcorides, alterum ab altero diuerſis capitibus non diſtinxiſſet, neque, ut legitur in huius capitis calce, differre Anemonem à ſylueſtri papauere tradidiſſet. Tametſi exiſtimet Braſauolus, Dioſcoridis Anemonem id omnino eſſe ſylueſtris papaueris genus, quod flore prodit cæteris rubentiore: minimè animaduertens, quòd ſi huius cauliculi frangantur, ſtatim lac ipſum diſtillant. Quin nec illud quidem animaduertiſſe uidetur, quòd hoc longa conſtet radice, non autem oliuæ modo rotunda: capitulumq; ferat papaueris, non aſparagorum cacuminibus ſimile. Fuchſius præterea in eo libello, in quo tantùm ſtirpium imagines expreßit, Anemones purpureæ loco, illam depingit herbam, quæ pleriſq; Pulſatilla cognominatur, etſi nullam, quantum equidem ſentio, habeat cum Anemone cognationem. Illa nanq; cùm primùm erumpit, folia mittit admodum hirſuta, minutimq; laciniata, quæ ſapore ſunt perquàm acri, adeò ut non minus exulcerent, quàm ranunculus, et flāmula uulgò dicta. Flos, qui in ſtellæ modum, ſimiliter hirſutus, ineunte uere dehiſcit, anteaquàm folia erumpant, nigricanti ſplendet purpura: è cuius medio quidam aurei floſculi emicant eos admodum æmulantes, qui roſis innaſcuntur: in quorum umbilico floccus quidam purpureus uiſitur, ſericinum referens opus. Exteriori uerò parte in ipſius caulis cacumine circa floris baſim uilloſus alter circumquaq; ſe pandit floccus, colore cinereo, ſericino ſtamini mollitia, ac læuore minimè cedens. Semen capilloſo, incanoq; capitulo, iuglādis ferè magnitudine, continetur. Radix illi ſubeſt pedali longitudine, exeſa, nigri chamæleonis modo: cui ſapor quidem ſubdulcis, non autē acris, ueluti folijs, & caulibus. Sunt qui hanc miris laudibus efferant contra peſtilentiam, & ad hauſta uenena, itemq; contra omnium uenenoſorum tum morſus, tum ictus: quamobrem in antidotis additur. Cæterùm legitimam utriuſq; generis Anemonem legimus nos in Ananienſi agro, quæ, ut arbitror, Dioſcoridis deſcriptioni nihil prorſus reclamant. Eas item poſtea uidi Venetijs, in horto clariſsimi medici Maphei à Mapheo.* Ruel. lapſus. *Scribit Ruellius Anemonem in Gallia copioſam naſci, eamq; eſſe plantam, quam herbarij Herbam uenti uocant. Verùm ſi herba uenti helxine fuerit, uel ſolidago minor, ut Simon Ianuēſis interpretatur, aberraſſe Ruellius manifeſtè deprehenditur: ſin aliter, quid dicam neſcio, cùm me omnino lateat, quid Ruellius per herbam uenti intelligere uoluerit. Meminit Anemones Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Anemonæ omnes acrem, extergendi, attrahendi, & ora uaſorum reſerandi facultatem obtinent. Itaq; radix commanſa pituitam*

ſa pituitam euocat: & ſuccus ex naribus purgat,& oculorum cicatrices extenuat. Inſuper ſordida ulcerum anemonæ expurgant, & lepras detrahunt, menſesq; appoſitæ eliciunt, & lac trahunt.

Ἀργεμώνη. ARGEMONE. CAP. CLXXIII.

ARGEMONE in totum ſylueſtri papaueri ſimilis eſt. Folia habet anemones, diuiſa: florem puniceum: caput in cauliculo papaueris rhœadis, oblongius, & ſummis partibus latum: radicem rotundam: ſuccum croci colore, acrem dimittit. Argema, & nubeculas expurgat. Folia illitu inflammationes compeſcunt.

EXTANT *nonnulli Dioſcoridis codices,in quibus duo Argemones genera diuerſis capitibus leguntur,nonnulli uerò hoc tantùm habent, quod nos legitimum eſſe credimus, non diſſentientes à compluribus doctiſsimis uiris, qui alterum huc illegitimè acceßiſſe cenſent: præſertim cùm Galenus, & Paulus illius nuſquam meminerint. Veruntamen,ut ſatisfactum omnibus ſit, alterius quoque Argemones hiſtoriam hic adijciendam duximus, quæ ſic habet. Argemone altera folijs ſylueſtri papaueri ſimilis eſt. Vis ei ineſt, ſi recens trita imponatur, interciſiones ſanare, & oculorum inflammationes mitigare. Pota cum aqua dyſentericis auxiliatur, uulnera conglutinat, & inflammationibus utilis eſt. Conuulſis, & uellicatibus impoſita medetur: contra ſerpentium morſus utiliter cum uino bibitur. Plinius libro* XXV.*cap.*VIII. *Argemones tria fieri genera memorat, idq; demum probari,cuius radix thus redoleat. Prouenit argemone frequentiſsima in Hetruria, præſertim in agro noſtro Senenſi: ſicut & in quibuſdam locis uallis Ananiæ Tridentini tractus, quæ nullis, quantum equidem iudico, notis Dioſcoridis deſcriptioni refragatur. Quamobrem in maximo errore fuiſſe deprehenduntur ueteres noſtri tum medici, tum ſeplaſiarij, quòd Eupatorium Argemones uice acceperint, ſuo Agrimoniæ nomine, de qua libro quarto ſuo loco, Deo duce, latius diſſeremus. Argemones uires ſanè quàm paucis perſtrinxit Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Et huius herbæ facultas abſterſoria eſt, & digerens.*

Argemones conſideratio.

Caput Argemones adulterinum.

Veterum noſtrorũ error.

Argemones uires ex Gal.

ANAGALLIS MAS.

ANAGALLIS FOEMINA.

Ἀναγαλλίς. ANAGALLIS. CAP. CLXXIIII.

DVO ſunt Anagallidis genera, quæ tantùm flore diſtant. nam quæ cæruleo flore eſt, fœmina dicitur: mas quæ phœniceo. Frutices ſunt parui,in terra iacentes: folijs in quadrangulo caule puſillis, ſubrotundis,ad helxinæ folia accedentibus: ſemine rotundo. Vtraque mitigandi vim habet, inflammationem arcet, adactos corpori aculeos extrahit,nomas cohibet. Succus earum gargarizatus,

tus,

tus,capitis pituitam purgat: & naribus infuſus, dolorem dentium lenit, ſi in aduerſam narem injiciatur: argema cum melle Attico emendat: retuſæ oculorum aciei auxiliatur: contra viperarum morſus, iecinoris,& renum uitia,ſi ex uino bibatur prodeſt. Tradunt eam, quæ cæruleum edit florem, prociduam ſedem reprimere: quæ uerò phœniceum, illitu euocare.

Anagallidis conſideratio.

Anagallis *tam mas, quàm fœmina, quæ officinis uulgò Morſus gallinæ dicitur, notiſſima eſt. Cæterùm planè, meo quidem iudicio, hallucinantur, qui Anagallidem eam eſſe plantam putant, quæ in Hetruria uernaculo nomine Centone uocatur, Inſubribus uerò Pauarina. Nam hæc florem fert candidum, & caulem rotundum; Anagallidum uerò alteri flos eſt cæruleus, alteri puniceus, & quadrangulus utriſque caulis. Anagallidum uires recenſuit*

Anagallidum uires ex Gal.

Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Anagallis utraque tam ea, quæ cæruleum habet florem, quàm ea, quæ purpureum, admodum extergentis ſunt facultatis. Habent uerò quendã etiam calorem attractorium, ita ut & infixos corpori aculeos extrahant. Succus earum ex naribus purgat eadem de cauſa. In ſumma autem deſiccãdi uim habent citra mordicationem: quamobrem & uulnera glutinant, & putrida adiuuant. hæc Galenus. Verùm

Morſus diaboli.

cùm Morſus gallinæ eam ſtirpem in mentem mihi reuocauerit, quam uulgus herbariorum Morſum diaboli appellat, cùmq; putem me, quàm plurimis fortaſſe rem gratam facturum, ſi his noſtris commentarijs ipſam quoq; inſeram, hic locus uiſus eſt, ubi commodè de ea aliquid dicam. Morſus igitur diaboli herba eſt locis incultis prouenienſ, ſaltibus, ac etiam interdum pratis, & dumetis. Folijs conſtat plantagini, quam uulgò lanceolam uocant, ſimilibus, læuioribus tamen, & quæ circa caules, qui ad binûm cubitorum longitudinem aſſurgunt, exeant breuiora, anguſtiora, leniterq; per ambitum laciniata. Floret æſtate, ſcabioſæ uocatæ modo. Multifidas habet radices, nigricantes, ſucciſas, & circum-

Opinio ſuperſtitioſa.

roſas: unde ſuperſtitioſum nomen inuenit. Siquidem ſcripſerunt nonnulli ſuperſtitionibus dediti, quos credulum uulgus ſequitur, cacodæmona ob tãtæ efficaciæ radicem inuidere hominibus, atq; hanc de cauſa, ubi ſuccreuerit, ſtatim eã undiquaq; dentibus ſuccidere, & circumrodere: tanta eſt hominum ſuperſtitio. Herba hæc ſi uiridis cruda, tritaq; carbunculis peſtiferis imponatur, præſentaneo remedio (ut aiunt) eos ſanat, aut ſi uinum, in quo decocta fuerit, bibatur. Radix per ſe eſtur, aut eius decocti uinum utiliter bibitur non modò ad uteri dolores; ſed etiam ad peſtilentem auram arcendam. Guſtu admodum amara eſt: ex quo perſpicuum eſſe poteſt, eam eſſe calidæ, & ſiccæ facultatis. Siccatæ puluerem præbent pleriq; ad alui tineas necandas, ac eadem ſugillata illitu emendant.

HEDERA HELIX.

HEDERA ARBOREA.

Κισσός. HEDERA. CAP. CLXXV.

Hedera differentias multas in ſpecie ſortitur, ſummas autem genere tres. Nam quædam cãdida eſt,

da eſt, altera nigra, tertia helix. Candida fructum fert candidum: nigra nigrum, aut croci æmulum, quam vulgus Dionyſiam vocat. Helix fructum non gignit, ſed tenues habet viticulas, & folia parua, anguloſa, & † rubra. Hedera omnis acris eſt,& adſtringens. neruos tentat. Flos trium digitorum carptu, facit ad dyſentericos, in vino bis die potus: ambuſtis cum cerato tritus illinitur. Recentia folia ex aceto cocta, aut cruda cum pane detrita, lienes ſanant. Foliorum, & corymborum ſuccus, cum irino vnguento, melle, aut nitro, naribus infunditur: & contra veteres capitis dolores, caput eo cum aceto,& roſaceo perfundi vtile eſt: purulentis auribus, aut dolentibus, cum oleo medetur. Nigræ hederæ ſuccus, aut epoti corymbi, corpus infirmant, mentemque turbant largiùs ſumpti. Acini quinque triti, calfactique in punici mali cortice cum roſaceo, ſi inſtillentur à contraria aure, dolorem dentium mitigant. Denigrant capillum illiti corymbi. Folia in vino decocta illinuntur omnium vlcerum generi, etiam ſi cacoëthe ſint. vitia cutis in facie,& ambuſta ſanant, vti antea diximus, decocta. Mouent mĕſes triti,& ſubditi corymbi: ijdem poti, poſt purgationes fœminarum, drachmæ pondere, concipiendi ſpem adimunt. Pediculus foliorum melle irrigatus, ac vuluæ inditus, menſtrua, & partus extrahit. Inſtillatus ſuccus putrida tædia narium, graueolentiamque emendat, & ſanitati reſtituit. Lacryma hederæ pſilothrum eſt: illitu pediculos enecat. Succus radicum in aceto potus, contra phalangia prodeſt.

Hederæ conſideratio,& genera.

HEDERA, cuius hic tria tantùm ſumma genera fecit Dioſcorides, etſi plures eius in ſpecie differentias eſſe teſtetur, planta eſt uulgaris notitiæ. Verùm ſi quis Hederæ plura genera noſſe deſiderat, non fortaſſe Plinio contentus, licet de ipſis abunde diſſeruerit lib. XVI. cap. XXXIIII. legat Theophraſtum libro III. cap. XVIII. de plantarum hiſtoria, ubi hederæ ſigillatim ſpecies diligentiſſimè perſequitur, & de ijs copioſiſſimè pertractat: uel potius ipſum audiat, nam hæc, quæ ſequuntur, ipſi ad uerbum accepta referimus, qui loco citato ſic habet. Hedera quoq; multigena eſt: quedam enim humi repens, quædam ſe in excelſum attollens: & excelſarum genera plura, ſed trina ſumma pateſcunt, candida, nigra, tertiaq; helix, id eſt clauicula. Horum item ſpecies plures: quippe alia fructu tantùm candida, alia etiam folijs: rurſus fructum tantùm candidum ferentium, alia maiuſculum, denſum, & uelut in globum circumactū fructum profert, quam corymbiam quidam uocarunt, Athenienſes acharnicam riguam eam appellant: alia minorem, ſparſioremq;, modo nigræ. Habet nigra differentias, ſed non hunc in modum conſpicuas. Sed helix differentijs maximis diſcernitur: etenim folijs plurimùm diſtat, cùm paruitate, tum quòd angulata, concinnioraq; ſint: cùm hedera rotūdiora, ſimplicioraq; habeat. Diſtant etiam internodiorum longitudine, atq; etiam ſterilitate, quoniam fructum quædam non ferant: quòd non in hederam transfigurentur, ut quidam uolunt: at uerò ſi omnes hedereſcant, ut alijs placet, ætatis certè, diſpoſitioniſq;, non generis erit diſcrimen, quemadmodum pyri ad pyraſtrum. Tamen eius quoq; folium multùm ab hedera diſtat, uerùm id rarum, & in paucis euenit, ut uetuſtate permutetur, ceu in populo alba, & crotone. Ergo helicis plura genera, ſed quæ conſpectiora, ſummaq; occurrant, tria ſunt. Herbacea, quæ plurima eſt: ſecunda candida: tertia uerſicolor, quam Thraciam quidam appellant. Et harum quæq; diſtare uidetur, quippe herbaceæ quædam folio tenuiori, oblongiori, atq; etiam denſiori: quædam minus hæc omnia habens. Et in uerſicoloris genere, alia folio ampliori, alia minori, macularumq; habitu diuerſa: pari modo & magnitudine, coloreq; diſtant. Auctu perfacilis herbacea, inq; plurimum uenit. Manifeſtam eſſe quæ hedereſcat, affirmant, non tantùm folijs, quæ maiora, latioraq; habet, uerùm etiam germinibus: protinus enim erecta gerit, non inflexa gracilitate, & longitudine. Herbacea uerò craſſiora, breuioraq;. Ac hedera, ut ſemen proferre incepit, germen ſublime, rectumq; edit. Eſt quidem uniuerſa hedera radice numeroſa, denſa, flexuoſa, ſurculoſa, craſſa, nec nimis alta, ſed præcipuè nigra, & inter candidas, quæ aſperrima, immitiſſimaq; habetur. quamobrem eius amplexus arbores omnes infeſtat, omnes enim necat, & exiccat, ablato alimento. Craſſatur hæc maiorem in modum, atq; arboreſcit intantum, ut per ſe ipſa hederæ arbor fiat. Attamen ex maiore parte ſemper ſuper aliud uitam degere ſolet, atq; (ut ita dixerim) amplexicaulis eſt, ita pro ſua natura, uel quiddam eiuſmodi illico gerit. Nam è germinibus radiculas aſſiduè inter folia mittit, quibus arboribus, muriſq; obrepit, quaſi de induſtria à natura exhibitis: atq; ita humorem auferens, exhauriensq; arefacit. Et ſi inferius ſuccidatur, nihilo minus uiuere, durareq; poteſt. Habet uel aliud diſcrimen non mediocre in fructu: nam alius dulcis, alius uehementer amarus, tam in candida, quàm in nigra. Indicium, quòd alium aues mandunt, alium minimè attingunt. Hedera ita ſe habet. Hactenus Theophraſtus de hederæ generibus.

Hederæ facultates ex Gal.

Hedera (ut autor eſt Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum) ex contrarijs compoſita eſt facultatibus: habet enim quiddam adſtringentis ſubſtantiæ, quam terrenam, & frigidam eſſe oſtendimus: habetq; etiam nonnihil acris, quam calidam eſſe uel guſtus comprobat. Nec deeſt tertia: aqueam nanq; ſubſtantiam quandam tepidam obtinet, certè ſi uiridis ſit. Siquidem dum areſcit, hæc prima exhalet neceſſe eſt, manetq; quæ terrea eſt, & frigida, adſtringens, & ea quæ calida, & acris.

† Non ab re quidem ſuſpicandum eſt (ut doctiſſimè adnotauit Marcellus) huic loco in Dioſcoride mendum ſubeſſe, & quòd non ἐρυθρά, hoc eſt, rubra, ut habent uulgati codices, legendum ſit, ſed εὐθυμότερα, id eſt, concinniora. Nam præter alias rationes, huic lectioni adſtipulatur Theophraſtus, qui lib. III. cap. XVIII. de plantarum hiſtoria eo nomine hederæ helicis folia depingit.

Χελιδόνιον μέγα. CHELIDONIVM MAIVS. CAP. CLXXVI.

CHELIDONIVM maius, caule eſt gracili, cubitali, aut altiore, agnatis folioſis: folijs ranunculi, mollioribus tamen, & colore cæſijs: flore violæ albæ, ſecundum ſingula folia prodeunte. In eo ſuccus croci, mordax, acris, & aliquantulum ſubamarus, grauiter olens. Radix ſupernè ſingularis, infernè in multa crocea capillamenta fibratur. Siliqua, ceu corniculati papaueris, tenuis, in metæ figuram longa: in qua ſemen papauere maius recluditur. Succus in æreo vaſe, cum melle prunis decoctus, oculis claritatem adfert. Folijs, caule, radice, ſuccus exprimitur ineunte æſtate, & ſiccatus in vmbra digeritur in paſtillos. Radix cum aniſo, & vino albo pota, medetur regio morbo, & vlceribus quæ ſerpunt: impoſita cum vino, aut manducata, dentium dolorem ſedat. Hoc nomen ſibi videtur vendicaſſe, quòd aduentu hirundinum exoriatur, & diſceſſu emarceſcat. Sunt qui narrãt, hirundines matres excæcatis pullis, admota herba, viſum reſtituere.

Chelidonij maioris conſideratio.

CHELIDONIVM, *quod maius cognominatur, uulgò in Hetruria Celidonia dicitur. At imperiti, præſertim chymiſtæ, quæ multorum ſtultitia eſt, quòd Græci nominis uim ignorent, non Chelidonium, quod Latinè nil aliud, quàm hirundinariam ſignificat, ſed Cæli donum appellitãt. Qua poſtea falſa nominis præſtantia freti, ex hac herba quandam quintam eſſentiam fieri prædicant, non modò ſuis uanis alchymicis imaginationibus accommodatiſſimam; ſed ad tuendam etiam hominum ſanitatem, morboſq; quàm plurimos profligandos utilem. Prouenit Chelidonium ubiq; in Italia propter ſepes, in ſcrobium ripis, ſecus uias, inter rudera, & in ædificiorum ruinis, ſeu parietinis. Sunt, qui Chelidoniũ maius uocent herbam, quam aliqui* AQVILINAM, *alij Aquilegiam nominant: folijs ferè chelidonij maioris, paulò tamen rotundioribus, ac mollioribus: caule cubitali, recto, tenuiq;: in cuius cacumine flos emicat purpureus, à quo quatuor exeunt cornicula, reflexa, ac intus undiq; concaua: ſemine atro, in capitulis recluſo, melanthij modo. Sed quibus hæc uiribus prædita ſit, hactenus neq; mea, neq; aliorum experientia compertum habeo.*

Vanitas chymiſtarum.

Aquilina.

Chelidonij maioris meminit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi hæc ſcribit. Chelidonium maius extergentis admodum, & calidæ facultatis eſt. Sed & ſuccus eius ad acuendum uiſum commodus eſt, utiq; in quibus craſſum quiddam in pupilla colligitur, digeſtione, atq; diſcuſſione indigens. Vſi ſunt quidam radice eius ad morbum regium à iecoris obſtructione proficiſcentem, in uino albo eam potui exhibentes cum aniſo. Pari modo manſa dentium doloribus confert.*

Chelidonij maior. uires.

CHELIDONIVM MINVS.

Χελιδόνιον μικρόν. CHELIDONIVM MINVS. CAP. CLXXVII.

CHELIDONIVM minus, quod triticum ſylueſtre aliqui nuncuparunt, herbula pediculis ab radice pendens, ſine caule: folijs hederæ, multò rotundioribus, & minoribus, teneris, & ſuppinguibus. radices habet ex eodem callo complures, puſillas, in granorum tritici modum aceruatim congeſtas: quarum tres, aut quatuor in longitudinem exeunt. Iuxta aquas, & lacus naſcitur. Vis ei acris, & anemones modo ſummam cutẽ exulcerãt. pſoras, & ſcabros vngues eximit. Succus radicibus expreſſus ad purgandum caput, naribus infunditur.

funditur. Decoctum eius cum melle gargarizatum, magnificè id præſtat: & omnia pectoris vitia extrahit.

Chelidonij minoris conſideratio.

P L A N T A, *quam omnes ferè rei herbariæ periti Chelidonium minus appellant, omnibus Italiæ locis, uerno duntaxat tempore, frequens gignitur, uliginoſo præſertim ſolo, & in ſcrobium, foſſarumq; marginibus: folijs hederæ minoribus, rotundioribus, ac ſuppinguibus, ſine caule: flore luteo, etſi eius non meminerit Dioſcorides, tenui pediculo appenſo. Radicibus nititur compluribus, ex eodem callo prodeuntibus, puſillis, in granorum tritici modum aceruatim congeſtis, quarum nonnullæ tantùm in longitudinem progrediuntur. Herba hæc breui deperditur: quippe quæ uere & naſcatur, & areſcat. Sunt qui hanc Scrophulariam minorem appellent, à radicum ſimilitudine, ut quæ multis granorum tritici grumulis, ueluti ſtrumis, quæ Græca imitatione ſcrophulæ uocantur, coaluiſſe uideantur. quanquam alij ex hoc potius ſic dictam putant, quòd ſtrumis, ſiue ſcrophulis (ut quidam aſſerunt) impoſita medeatur. Noſtris eam in Hetruria uulgò uocari Fauoſcello putauerim, quòd fabarum modo folia ſuppinguia proferat. Nec ea aliunde ſibi Chelidonij nomen uēdicaſſe exiſtimatur, autore Theophraſto libro VII. cap. XIIII. de plant. hiſtria, quàm quòd hirundinum aduentu florem excitet, quemadmodum & chelidonium maius. Verùm an hæc ſit Chelidonium minus, cuius meminere Dioſcorides, & Galenus, non parua uidetur eſſe dubitatio: quòd nullam prorſus nec folijs, nec radicibus præ ſe ferat acrimoniam, cùm tamen acerrima, & mordax eſſe deberet, longeq; magis, quàm chelidonium maius: quandoquidem, Galeno teſte, Chelidonium minus cutem exulcerat, & excalfacit ordine quarto. Id quod ſatis manifeſtè oſtendere poſſet, hanc non eſſe Chelidonium minus: niſi quis in hoc illud dixerit, quod de Aro ſcriptum reliquit Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus. Nam facilè contingere poteſt, quòd quemadmodum arum Cyrenis minimum medicamentoſi, minimumq; acrimoniæ poßidet, adeò ut in cibis uel rapis utilius habeatur; in Italia uerò, ac minori Aſia contrà adeò acre, ut medicamentis duntaxat expetatur: ita et Chelidonium minus, quod in Italia naſcitur, minimum acrimoniæ ſortiatur; quod uerò in Græcia prouenit, acre admodum ſentiatur. Siquidem excepta acrimonia tantùm, noſtrati nihil præterea deeſſe uidetur, quin legitimum Chelidonium minus dici queat. Ex quo facilè adductus ſum, ut credam, quòd quanuis in Italico deſideretur acrimonia; non tamen id eſſe Chelidonium minus diffitēdum eſt: tametſi inficias ire non liceat, noſtrum Chelidonium minus, quòd omnino acrimoniæ ſit expers, ijs morbis haud quaquam conuenire poſſe, quibus illud conferre, quod in Græcia gignitur, tradiderunt Dioſcorides, & Galenus. Nam hac deficiente qualitate, neceſſe quidem eſt, ut & uires, quæ illam conſequuntur, deficiant, & pereant.*

Chelidonij minoris uires ex Galeno.

Minoris chelidonij uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Chelidonium minus, cùm acrius ſit maiore, celeriter illitum cutem exulcerat, unguesq; ſcabros eijcit. Succus eius per nares purgat, utpote admodum acer. Itaq; hæc herba quarti ordinis fuerit abſoluti iam, idq; tum in calfaciendo, tum in ſiccando.

Ὀθόννα. OTHONNA. CAP. CLXXVIII.

O T H O N N A M aliqui maioris chelidoniæ ſuccum eſſe aiunt: quidam glaucij: alij ſuccum floribus corniculati papaueris expreſſum. Alij permiſtos cæruleæ anagallidis, hyoſcyami, & papaueris ſuccos eſſe contendunt. Alij Troglodyticæ cuiuſdam herbæ ſuccum, quæ othonna uocatur: naſciq́ue eam in eo Arabiæ tractu, qui ad Aegyptum ſpectat. Othonna folijs erucæ, perforatis cribri modo, & veluti à tinea deroſis, ſqualore obſitis, paucis: flore croci, latifolio: quare quidam anemones ſpeciem eſſe putauerunt. Extractus ſuccus oculorum medicamentis adijcitur, ubi expurgare eſt opus: mordet enim, & abſterget omnem caliginem, quæ oculis offunditur. Tradunt humorem quendam ex herba emanare, qui elotus, ſemotis calculis, in paſtillos ad eadem digeritur. Aliqui tamen affirmant, lapidem eſſe Aegyptium, in Thebaide naſcentem, exigua magnitudine, æreo colore, guſtu cum feruore quodam, & adſtrictione, mordaci.

Othonnam conſideratio.

O T H O N N A M *Dioſcoridi fuiſſe incognitam, illud nobis manifeſto argumento eſſe poteſt, quòd nihil ex ſe de ea certi ſcribat, ſed omnia alijs accepta referat, ex quorum tantùm opinione famaq; hæc de Othonna memoriæ prodidit. Quare mirari non licet, ſi noſtra quoq; ætate Othonna minimè cognoſcatur. Hanc cùm admiſceat Paulus ſuis medicamentis, aſſerit quibuſdam in locis maioris chelidonij ſuccum eſſe, eorum fortaſſe opinionem ſecutus, qui ita ſcripſerunt, ut refert Dioſcorides.*

Μυὸς ὦτα. AVRICVLA MVRIS. CAP. CLXXIX.

Mvris auricula, quam myoſotida vocant, herba eſt caulibus pluribus ab vna radice, aliquatenus ab imo rubentibus,& concauis: folijs anguſtis, oblongis, dorſo acuto, elato, nigricantibus, per interualla aſsiduè geminatis, atque in mucronem deſinentibus, & tenuibus cauliculis ex alarum ſinu prodeuntibus: floſculo, vt anagallidis, cæruleo: radix digitali craſsitudine, multis capillamentis fibrata. Radix illita ægilopia ſanat. Sunt qui alſinem, muris auriculam vocitant.

Auriculæ muris conſid.

Reperiuntur *quidam Dioſcoridis codices, qui hoc loco Alſinem habent, quæ libro quarto poſt helxinem deſcribitur, quòd & ipſa nonnullis Muris auricula appelletur. Qua forſitan nominis cognatione adducti, poſteriorum quidam, ex quarto Dioſcoridis uolumine in hunc locum ipſam tranſtulere,ubi ſui generis, uel potius nominis alteram repræſentauit* Dioſcorides. *Sed quoniam ipſa* Dioſcoridis *ſcribendi ſeries clariſsimè demonſtrat, Alſinem ſtatim poſt helxinem ſequi debere, quòd ei adeò ſimilis ſit, ut tradat* Dioſcorides *eandem fuiſſe cum helxine, niſi humilior eſſet; idcirco libro quarto de ea nobis dicendum erit,quòd inibi eius legitimam ſedem eſſe exiſtimemus. Cæterùm hæc, de qua hic mentio eſt, paſsim menſe maio floribus ornata uiſitur, nimirum in pratis, in campis, in hortis, ſecus uias, & ubique ferè locorum.* Huiuſce *uires paucis perſtrinxit* Galenus *libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Auricula muris deſiccat ordine ſecundo: cæterùm nullam euidentem caliditatem poſsidet.*

Auriculæ muris facultates ex Gal.

ISATIS SATIVA.

ISATIS SYLVESTRIS

Ἰσάτις.

Ἰσάτις. GLASTVM. CAP. CLXXX.

SATIVVM Glaſtum, quo infectores lanarum vtuntur, folium habet plantagini ſimile, verùm pinguius, nigriusque: cuius caulis duûm cubitorum altitudinem excedit. Illita folia tumores omnes diſcutiunt, cruenta vulnera glutinant, ſanguinis profluuia ſiſtunt: ignem ſacrum, phagedænas, putreſcentia vlcera, & quæ ſerpunt, ſanant. Sylueſtre glaſtum ſatiuo ſimile eſt. Folia fert maiora, lactucaceis proxima: caules tenuiores, multifidos, quadámtenus rubentes: in quorum cacumine folliculi multi dependent, quandam linguarum effigiem referentes, in quibus ſemen: flore tenui, luteo. Eadem, quæ & ſuprà dicta, præſtat: potu, & illitu lienoſis auxiliatur.

ISATIS *ſatiua, quam in Hetruria uulgò Guado appellamus, tingendis lanis fullonibus, & infectoribus maximè expetitur, quòd lanarum infectus, quibus cum admiſcetur, firmet, & nunquam deperdi patiatur. Huiuſce maximus habetur prouentus in Vmbria circa Noceram, ubi oppidum eſt Guadum ideò appellatum, quòd ibi Iſatis frequentiſsima feratur. Glaſtum ſylueſtre Plinio inter ſylueſtres lactucas recenſetur libro* XX. *capite* VII. *quippe quod illi non ſit abſimile. Fit ex Iſatide cæruleus ille color pictoribus expetitus, quem Indicum uocant; de quo diffuſius libro quinto ſuo loco differemus. Meminit utriuſque Iſatidis Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Iſatis ſatiua, qua utuntur tinctores, facultatis eſt ualenter exiccantis, nondum tamen mordentis: eſt enim ſimul amara, atque adſtringens. At Iſatis ſylueſtris manifeſtè iam acre quiddam tum guſtu, tum actione præfert. Proinde quàm ſatiua ualentius deſiccans, ualentius etiam humidis putredinibus obſiſtit.*

Iſatidis, ſeu Glaſti hiſt.

Iſatidum uires ex Gal.

Τηλέφιον. TELEPHIVM. CAP. CLXXXI.

TELEPHIVM herba portulacæ ſimilis, & caule, & folijs: alas binas in ſingulis foliorum geniculis annectit: ramuli à radice ſeni, ſepténíve prodeunt, folijs referti cæruleis, craſsis, létis, carnoſis: flore luteo, aut candido. Naſcitur in cultis, & maximè inter vites tempore verno. Folia ſenis horis illita albam vitiliginem ſanant: ſed poſtea hordeacea farina illini debet. perunctam ex aceto etiam in ſole vitiliginem tollunt: ſed vbi inaruerunt, abſterguntur.

QVANQVAM *non deſunt rei herbariæ periti, qui exiſtiment, Telephium eam eſſe ſtirpem, quam quidam Fabariam, alij Fabam pinguem, quidam uerò Fabam inuerſam appellant; cùm tamen nulla reperiatur qualitate prædita, qua abſterſoriæ, ſiccantiſq; facultatis particeps dici poſsit, ut Galenus Telephium eſſe teſtatur, foliaq; proferat portulacæ longè maiora, eorum ſanè ſententiæ planè adſtipulari non auſim: tametſi ea compluribus notis Telephium referre uideatur. Telephij uires memoriæ prodidit Galenus lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Telephium exiccandi, & detergendi facultate eſt, non tamen inſigniter calida: uerùm in hoc forſan quiſpiam ipſum primi eſſe ordinis cenſeat. Deſiccat tamen ſecundo ordine intenſo, aut certè principio tertij: proinde ad putrida ulcera conuenit, & leucas, & alphos cum aceto ſanat.*

Telephij conſideratio.

Telephij uires ex Gal.

* *
*

LIBRI SECVNDI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii,

IN LIB. TERTIVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVPERIORIBVS, chariſsime Aree, commentarijs, tradidimus de aromatibus, vnguentis, oleis, arboribus, earum fructibus, & lacrymis: item de animalibus, cerealibus, oleraceis, & herbis acrimonia præditis. In hoc autem tertio radices, ſuccos, ſemina, herbas, & quæ vernacula, & inter ſe cognata cenſentur, quæq; pluribus ſcatent remedijs, proſequemur.

Ἀγαρικόν. AGARICVM. CAP. I.

AGARICVM radix fertur laſerpitij ſimilis, ſed facie ſumma ſolutior, & rariore, fungoſoque tota contextu. Duo eius genera: fœmina, quæ præfertur, rectis intus venarum diſcurſibus conſtat: mas rotundus eſt, & undique compactior. Vtrique guſtus in initio dulcis, mox ex diſtributione in amaritudinem tranſit. Gignitur in Sarmatiæ regione, quæ Agaria dicitur. Sunt qui radicem eſſe plantæ affirment: alij vt fungos naſci in arborum caudicibus, quadam putredine. Gignitur in Galatia Aſiæ, & Cilicia in cedris, ſed friabile, & infirmum. Adſtringendi, calfaciendique naturam habet. efficax eſt contra tormina, cruditates, & rupta: prodeſt itidem contuſis, & ab alto deuolutis. Datur duobus obolis in vino mulſo febrim non ſentientibus: febriculoſis verò in aqua mulſa: arquatis quoque, ſuſpirioſis, iocineris, renumque vitio laborantibus, dyſentericis. Item ſi vrina ægrè reddatur, ſi vuluæ ſtrangulatus vrgeat, ſi pallor membra decoloret, drachma vna dari ſolet: ſi tabes infeſtat, ex paſſo: ſi lien negotium exhibet, ex aceto mulſo: ſi diſſolutio ſtomachi eſt, ita vt cibi tenax non ſit, manditur, & ſine ulla humoris ſorbitione deuoratur: ſimili modo acida ructantibus propinatur. ſanguinis reiectiones ſiſtit, tribus obolis ex aqua ſumptum. Facit ad coxendicum, & articulorum dolores, & comitiales morbos, ſi cum aceto mulſo, pari pondere aſſumatur: menſes ciet: fœminis, quas inflatio vuluæ uexat, utiliter æquali modo datur: horrores ſoluit, datum ante febrium acceſsiones: aluum purgat, drachma vna, aut altera, ſi cum aqua mulſa bibatur: venenorum antidotum eſt denarij inſtar, cum diluta potione ſumptum: ſi ſerpentes ictum vibrarunt, morſumque ſubfixerunt, tribus obolis ex vino potum, mirè auxiliatur. In ſumma, internis omnibus uitijs conuenit, pro uiribus, & ætate datum, nunc ex aqua, nunc ex vino: ijs ex aceto mulſo, alijs ex aqua mulſa.

Agarici conſideratio.

AGARICVM *fungus eſt in arboribus naſcens. Plura de eo diximus libro primo in laricis arboris hiſtoria. Præſtantiſsimum habetur in Tridentinis montibus, ubi ſæpiſsimè proprijs manibus illud diuulſimus, adacta ſecuricula. Cæterùm tametſi Plinius libro* XVI. *cap.* VIII. *omnes glandiferas arbores Agaricum ferre tradat; in Tridentinis tamen ſyluis, ac etiam in reliquis Italiæ locis, quòd equidem uiderim, ſoli tantùm larici innaſcitur. In cedro Agaricum gigni, tum in Aſiæ Galatia, tum in Cilicia ſcribit Dioſcorides, nulla eius mentione facta, quod in larice*

ipſa

ipſa, ac glandiferis (ut Plinius inquit) arboribus prouenit. *Agarici meminit Galenus ſub quodam radicis genere lib. VI. de ſimplicium medicamentorum facultate, ubi ſic inquit. Agarici radix, hoc eſt, quæ trunco innaſcitur, primo quidem guſtu dulcis, ſed paulò poſt ſubamara apparet: & acrimoniæ quandam ſpeciem temporis ſpatio inducit, leuiculæq́; adſtrictionis. eſt et conſiſtentia laxa. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, ſi quidem quæ ſuperioribus commentarijs dicta ſunt, meminerimus, quòd medicamentum hoc compoſitum eſt ex ſubſtantia aërea, & terrea à caliditate extenuata: porrò minimum habet ſubſtantiæ aqueæ. Hac ratione & digerendi, & calfaciendi uim habet, & craſſitudinem incidendi, tum infarctus uiſcerum expurgandi. Proinde regio morbo laborantes ſanat, eos utiq́;, qui ſic ab infarctu iecoris laborant. Iuuat & morbo comitiali obnoxios eadem facultate, tum rigores per circuitum recurrentes ex craßis, aut uiſcoſis humoribus natos ſanat. Iuuat & morſos à beſtijs frigore lædentibus, aut compunctos, tum foris in affecta parte impoſitum, tum intrò in corpus ſumptum pondere drachmæ unius cum uino diluto. Eſt & purgatorium. hæc Galenus.* Agarici vires ex Galeno. *De uiribus Agarici Meſues quoq; ſcripſit, ſic inquiens. Agaricum deijcit utranq; bilem, ac etiam pituitam ipſam: craſſos, lentos, putreſcentesq́; humores expellit. Eius propria facultas eſt cerebrum, omniumq́; ſenſuum organa, ac muſculos expurgare: excremẽta, quæ ſpinali medullæ pariter et neruis inhæſerint, educere: pulmonem, ac pectus à lentis, ac putreſcentibus humoribus detergere: ac deinde uentriculum, iecur, lienem, renes, & in mulieribus uterum mundare. Præter hæc ſoluit Agaricum compaginũ omnium contumacem materiam. Quapropter non mirum uidetur, uocaſſe Democritum agaricum familiarem medicinam, cùm ad omnes corporis partes conformitatem habeat. Nam non imbecilles poßidet uires ad pleroſq; tum capitis, tum cerebri, tum eiuſdem membranarũ morbos: nempe diuturnum dolorem, comitialem morbum, apoplexiam, uertigines, maniam, atram bilem, & cerebri inflammationes. Eſt etiam morborum omniũ, quorum cauſa fuit obſtructio, medicina admodum ſingularis. quo fit, ut regio morbo affectis, aqua intercute laborantibus, ac liene uexatis leuamentum præſtet. Vrinam quoq; pellit, ac menſes commodè ciet. Coloris nitorem Agarici uſus toti corpori commendat. Ventris tineas tum necat, tum deijcit. Coxendicum doloribus conuenit, & diuturnas febres diſcutit.* Ex Meſue.

Ῥα, ῥῆον. RHAPONTICVM. CAP. II.

RHA, aliqui rheum, Latini rhaponticum vocant, prouenit in ijs, quæ ſupra Boſphorum ſunt, regionibus, ex quibus affertur. Radix nigra, cẽtaurio magno ſimilis, ſed minor, & rufior, fungoſa, aliquantum læuis, ſine odore. Optimum habetur, quod teredines non ſenſit, ſi guſtatu cum remiſſa adſtrictione lenteſcat, manducatumq́ue colorem reddat pallidum, aut ad crocum inclinãtem. Id epotum facit ad inflationes, ſtomachi imbecillitatem, & omne genus dolores, ad conuulſa, rupta, lienoſos, hepaticos, tormina, & renum, veſicæ, & pectoris vitia, aduerſus intenta præcordia, & vuluæ mala, coxendicum dolores, ſanguinis excreationes, ſuſpiria, ſingultus, dyſenterias, & cœliacorum affectus, contra febrium circuitus, & venenatorum morſus. Datur in ſingulis valetudinibus eodem, quo agaricum pondere, & cum eiſdem liquoribus: ſi febri careant in mulſo: ſin aliter ex aqua mulſa: ſi tabem experiuntur, ex paſſo: ſi lienis exercet, in aceto mulſo: ſi diſſolutio eſt ſtomachi, id eſt, cùm cibi tenax non eſt, manditur, & ſine ſorbitione vlla deuoratur. Liuentia, lichenasq́; tollit, cum aceto illitum. Inflammationes omnes veteres ex aqua oblitum diſsipat. Summa eius vis adſtringens, cum aliquanto calore.

RHAPONTICVM *officinæ Rheuponticum uocant. Quod nomen ſibi aſciuiſſe uidetur à Rha fluuio regionem quandam Ponto conterminam præterluente, in cuius fluminis ripis numeroſum naſcitur. Cuius rei teſtis eſt Ammianus Marcellinus lib. XII. ſuarum hiſtoriarum, ubi ſic ſcribit. Tanaïs, qui inter Caucaſias oriens rupes per ſinuoſos labitur circunflexus, Aſiamq́; ab Europa diſterminans, in ſtagnis Mæoticis deliteſcit. Huic Rha uicinus eſt amnis, in cuius ſupercilijs uegetabilis quædam eiuſdem nominis gignitur radix, ad multiplices medelarum uſus proficiẽs. hæc Ammianus.* Rhapontici conſideratio. *Legitimum paucis abhinc annis ad nos aduehi cœpit. Nam multo antea tempore Rhapontici uice maioris centaurij radix in medicinæ uſum irrepſerat. Qua etiam noſtra ætate non deſunt, qui Rhapontici loco utantur, recentiorum inuẽta reſpuentes, cùm hactenus legitimum Rhaponticum neq; nouerint, neq; uiderint: tanta eſt quorundã pertinacia.* Quorundam error. *Credidere ad hæc peritißimorum medicorum quidam, præterito nuper æuo, Rhabarbarum à Rhapontico Dioſcoridis nullo diſcrimine differre. Quippe quoniam eorum temporis curriculo legitimum Rhaponticum Italia nõ uiderat. Quod cùm paucos poſt annos ad nos eſſet allatum, nõ defuere qui priorum reuocauerint ſententiam. Id quod maximè palàm facit Manardus Ferrarienſis in ſuis epiſtolis. Quandoquidem is libro VI. epiſtola II. firma hac, & ſtabili ducebatur opinione, uulgare noſtri uſus Rhabarbarum, & Dioſcoridis Rhaponticum & idem eſſe, & nihil inter ſe cognatione differre. Veruntamen cùm poſtea legitimum cõſpexiſſet Rhaponticum è Moſchouia allatum, quod Dioſcoridis hiſtoriam notis omnibus referret, nouam ſtatim induit opinionem, & priorem, quam habuit, reuocauit, ultima quinti libri epiſtola ad Leonicenum ſcribens. Rhaponticum primùm uidi ego Venetijs in officina ad medici inſignium è Conſtantinopoli allatum, ac deinde alijs pluribus in locis etiam ex Alexandria conuectum. quod nullis reclamantibus notis, uerum antiquorum Rhaponticum refert.* *Inuehitur Auerroes lib. V. ſuarum collectanearum tum in Galenum, tum in reliquos, qui dixerunt Rhabarbarum facultate tantùm adſtringenti pollere, quod purgatoriã, quæ illi ineſt, facultatem minimè compererint: cùm tamẽ Auerroes ipſe ſit maximopere carpendus, cùm neq; Galenus, neque cæteri ſeniores Rhabarbari noſtri uſus uſquam meminerint, nec quicquam de eo poſteritatis memoriæ prodiderint, tametſi de Rhapontico à Dioſcoride deſcripto plura tradiderint, inter cuius facultates nulla penitus, quæ purgando* Vana Auerrois calumnia contra Gal.

gando ſit, inue·niri poteſt. Rhapontici meminère, ſub Rhabarbari tamen titulo, niſi interpretis (ut ferè ſuſpicor) ſit lapſus, cùm Serapio, tum etiam Auicenna. quandoquidem non plures ſuo Rhabarbaro aßignauere facultates, quàm qui eos præceſſerunt, Rhapontico aßignauerint. Quippe quòd eorum neuter ſcripſerit, ſuum Rhabarbārum deiectoria facultate pollere. Id quod uerum indicium præbet, ſcripſiſſe hos de Rhapontico, non autem de Rhabarbaro. Quo fit, ut non ab re putandum ſit, id eueniſſe interpretum ignorantia Rhaponticum in Rhabarbarum permutantium.

Cognouit tamen legitimum (ni fallor) ætatis noſtræ Rhabarbarum Paulus Aegineta, cùm ipſius meminerit lib. VII. *cap.* XI. *in quibuſdam medicamentis aduerſus podagras, quorum cognomina ſunt diacorallion, compoſitio Agapeti, & compoſitio atactos. Verùm non propterea credidit ipſe, Rhaponticum à Rhabarbaro differre. Cuius rei autor is fidem manifeſtam facit libro primo cap.* XLIII. *ubi ſcribit, quòd deuorata terebinthina reſina oliuæ quantitate dormituris aluum leniter mollit, & quòd id præſtatur efficacius, ſi Rheipontici momentum admiſceatur. Ex quibus palàm fit, per Rhapōticum Paulo Rhabarbarum deſignari, quòd fortaſſe inter hæc exiſtimauerit nullam intercedere cognationis differentiam. quemadmodum credidere recentiorum quidam, de quibus paulò antè diximus. Paulo enim ſi Rheipontici, et Rheibarbari aliqua interceßiſſet differentia, ubi peculiariter de ſimplicibus medicamentis agit, de utrorunque facultate ſpeciatim ſcripſiſſet. Sed cùm ibi tantùm Pontici meminerit, indicium haud dubium eſt, illi Barbari, & Pontici nullam fuiſſe differentiam.*

Rhapontici, & rhabarbari diſcrimen.

Cæterùm Ruellius eos acriter reprehendit, qui inter Rhaponticum, & Rhabarbarum noſtrum diſcrimen faciunt, cùm ſua ferat opinio, alterum ab altero minimè dißidere: atque ſi qua differentia reperiatur, eam non aliunde prouenire, quàm regionum, ubi gignitur, diuerſitate, clementia, uel inclementia cæli. Neque alia ratione aſſerit, Ponticum nullo odore commendari, quàm aquilonarium regionum, in quibus oritur, immani frigiditate: cùm tamen Pontica regio non uſqueadeò ſit frigida, ut Ruellij ſententia admitti debeat, ſed ut potius tanquam inanis reprobanda uideatur. Quandoquidem ſequeretur, quòd cætera ſtirpium genera, quæ tam in oriente, quàm in meridie odoris fragrantia commendantur, in aquilonari plaga: & in ipſa Ponti regione penitus inodoræ reperirentur. Quod tamen falſum eſſe ſemper crediderim: nam quanuis ſtirpes omnes, quæ in aquilonaribus regionibus oriuntur (de his, quæ natura odoratiores habentur, intelligo) ex climatum, & aëris algore, ſint odore, ac cæteris qualitatibus imbecilliores; non ob id tamen harum qualitatū adeò expertes deprehenduntur, ut diſcerni nequeant: quin & in quemlibet uſum, ubi ſcilicet conferant, non recipiantur ſuis in regionibuus. Quippe ſi ob frigoris, ac regionum inclementiam ſuas innatas qualitates penitus exuerent, adeò ut ſola tantùm forma remaneret, propriam omnino peruerterent ſpeciem. Quod tamen nulla ratione, nec auctoritate probatur. Siquidem compertum iampridem apud nos eſt, quòd quanquam Celtica nardus, quæ à quibuſdam Carinthiæ, & Stiriæ alpibus nobis affertur, à quibus penè quatuor, uel quinque totius anni menſibus, nix colliquata labitur; itemq; acori radix, quæ noſtro æuo ex Sarmatia Europæ glacie, & niuibus maiore anni parte ſemper obducta, aduehitur in calami odorati uſum, odore tam ualido, nareſq; feriente fragrare non deprehenduntur, quemadmodum Celtica illa nardus, quæ ex Liguria, & Iſtria defertur, & acorum, quod ex Ponto, Syria, & Aegypto petitur; non tamen ob hoc euenit unquam, quin ſuis proprijs ac naturalibus fragrent odoribus. Quo fit, ut infirma admodum, quantum equidem conijcio, ſit Ruellij ſententia. Quare hinc nobis concludere liceat, Rhaponticum odoris expers non eſſe, aëris, ſoli, & regionis algore, ſed quòd alia à Rhabarbarico, uel Indico ſit planta. Declarant præter hæc, Rhabarbarum à Rhapontico plurimùm diſtare purgatoria uis, quam natura ipſa Rhabarbaro largita eſt, odor nares feriens, compacta ſimul ſubſtantia, aureus color, ariditas, amaritudo, quæ guſtu percipitur, & ponderis grauitas. Quandoquidem Rhaponticum nullo odore commendatur, minimè deiectionem molitur, cùm potius adſtringat; non eſt amarum, ſed ſubacre; non aridum, ſed lentum; non compactum, ſed rarum; non pondenoſum, ſed admodum leue.

Ruellij, & aliquorum error.

Quibus rationibus fretus non temerè aſſerendum putauerim, Ruellium hac in re magnopere hallucinatum fuiſſe, præſertimq; cùm dicat, nullo alio diſcrimine Rhabarbarum à Rhapontico differre, quàm odore tantùm. Vanum quippe uidetur argumentari, Rhabarbarum, & Rhaponticum unam & eandem eſſe radicem, quòd forma, colore, ac ſpecie nihil inter ſe diſtare oculorum ſenſibus appareant, cùm tam in facultatibus, quàm qualitatibus, maximè inter ſe differant. In ſimili errore uerſantur etiam ij (ſunt enim qui ita ſentiant) qui ſibi falsò perſuadent, abietis lacrymam à larigna nihil dißidere, ac unam & eandem lacrymam eſſe, eo quòd in colore, in ſubſtantia, ac in cæteris notis, in quibus perpendendis oculi tantùm iudices ſunt, adeò perſimiles uideantur, ut uiſibili facultate alterà ab altera diſcerni non poßit. Verùm ſi quis rem cæteris ſenſibus experiri aggrediatur, diſcriminis certior fiet: nanq; olfactu odoris fragrantiam haud inſuauem, guſtu uerò amarorem in abietis lacryma comperiet, quibus larigna caret. Et quiſnam iuniperi reſinam à lentiſcina ſecerneret, niſi rei ipſius incorruptus iudex fuerit guſtus? Quis à ſtrobolina reſina, & à quibuſdam gummi globulis thus ipſum agnoſceret, niſi adulterium tum igne, tum guſtu deprehenderetur? Tanta præterea intercedit ſimilitudo inter piſtacium, & unguentariam glandem, ut niſi hæc amaritudinem guſtui relinqueret; illud uerò dulcedinem, difficillimum ſanè fuerit alteram ab altera diſtinguere. Quid porrò inter ſe ſimilius reperitur, quàm caßia, & cinnamomum, etſi hæc omnino ſpecie non conueniant? Hinc facilè adductus ſum, ut nullius momenti eorum argumenta ſemper exiſtimauerim, qui res ſecundum quaſdam tantùm qualitates dijudicant, quibus etiam ſæpe decipiuntur, ut ij, qui hac leui ratione ducti, Rhabarbarum, & Rhaponticum idem eſſe contendunt.

Rhapōtici uires ex Gal.

Meminit Rhapontici Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcriptum reliquit. Rheum, quidam ipſum Rha nuncupant: miſtam habet tum temperaturam, tum facultatem. Habet enim quiddam terreſtre frigidum, ceu indicio eſt adſtrictio, & adiuncta eſt quædam illi caliditas: ſiquidem ſi pluſculum mandatur, ſubacre conſpicitur. Quinetiam aëreæ cuiuſdam ſubſtantiæ ſubtilis eſt particeps, quod indicat tum laxitas, tum leuitas: uerùm non minimè & opera. Ob id enim licet adſtringens, tamen non tantùm conuulſis, ſed & ruptis, & orthopnœæ prodeſt. Sic quoq; liuentia, & lichenas ſanat cum aceto illitum.*

illitum. Porrò quòd adſtrictionis opera haud inſtrenua ſunt, hinc diſcere liceat, quòd ſanguinem expuentibus, cœliacis, & dyſentericis conferat: nec enim reluctatur terreſtri frigido tenue aëreum, imò eo quòd deducat, & in altum perducat, ualentioris effectus cauſa exiſtit. Et in libro de antidotis primo: In Rheo, inquit, quoque fraus committitur: nam quibus in locis naſcitur, ſimul atq; euulſum eſt, ipſum elixant, quò ſuccum remittant, ac tam ſuccum, ut ſyncerum, & aquæ impermiſtum, quàm Rheum exiccatum, ut non elixum ad nos poſtea mittunt. Idcirco ſcire oportet adulteratum dignoſcere. quod facillimè ab his deprehenditur, qui Rheum ſua ſponte naſcens uiderunt. hactenus Galenus. Cæterùm adulterium, quod in Rheo fieri prodidit Galenus, id (ut paulò poſt dicturi ſumus) de Rhabarbaro tradidit Meſues. Cui tria Rhei conſtituuntur genera, nempe Turcicum, Barbarum, & Indicum, quod & Sceniticum uocat, omnia à regionibus, à quibus conuehuntur, cognominata, uel in quibus proueniunt. Quippe Turcicum nil aliud illi deſignatur, quàm Ponticum, uel quòd è Ponto ad Turcas uicinos deferatur, uel quòd ab ijs ſaltuoſis conuallibus, in quibus ultra Tanain fluuium priores Turcæ, Pomponij Melæ, & Plinij teſtimonio, uenationibus ferè uixere tantùm, iampridem in Pontum fuerit delatum. Siquidem ab his non longè diſtat Rha fluuius, circa quem Rha, quod Ponticum poſteri uocauere, probatiſsimorum autorum teſtimonio, oriri certò ſcimus, fluminis illius nomine pariter appellatum. Quo fit, ut hac in re non dubitauerim erraſſe etiam Meſuem. quippe qui inter Rhei genera aluum ducentia Ponticum admiſcuerit, à cæteris tum ſpecie, tum facultate diuerſum, quanuis fortaſſe rectius id Turcicum appellauerit, quàm Ponticum. Porrò Indicum ab India dictum, ubi frequentiſsimum prouenit, nemo eſt qui ambigat. Sed quánam ratione Sceniticum, & Indicum idem eſſe dixerit Meſues, hactenus compertum non habeo: niſi fortaſſe Sinicum rectius legendum fuerit, quòd à Sinis extremæ Indiæ populis (ut arbitror) deferatur, cùm plura quoque aromatum genera ea regio mittat. Id quod manifeſtè idem declarat Meſues: quippe qui Scenicum, uel Sceniticum Indum eſſe affirmat. Scenitæ enim (ut infrà dicemus) Indiæ populi non ſunt, ſed potius Sini, à quibus Sinicum, non Scenicum, ut uulgata habet lectio, mea quidem ſententia, uocari debet. Sunt tamen qui uelint Scenicum, nec Indicum eſſe, nec à Sinarum regione oriundum, quod à Mauritanis non Sinicum, ſed Scenicum dicatur. Quamobrem eorum quidam, ut Adamus Lonicerus, in Arabia hoc naſci cenſet, & à Scenitis illius regionis populis Scenicum, ſiue Sceniticum uocari putat. Fuchſius uerò Meſuis opinionem ſecutus, nullam inter Indicum, & Scenicum facit differentiam. quippe qui ſcripſerit libro primo de compoſitione medicamentorum, Rheum Indicum eſſe uocatum, quòd ex India, aut locis Indiæ proximis, nempe à Scenitis populis, ut autor eſt Stephanus de urbibus Perſidis, deferatur. Verùm cùm Scenitæ deſertæ Arabiæ populi omni aromatum genere ſint deſtituti, cùmq; aſſerat Meſues Sceniticum rheum, & Indicum idem eſſe, cadit, peritq; Loniceri opinio. Velim tamen ſi poſſem Fuchſij ſententiam probare. Verùm cùm Scenitæ etiam Straboni populi ſint è Parthorum collegio Arlæ, & Martyanæ montes incolentes, diſtentq; ab Indiæ ſinibus milliaribus pluſquàm mille et quingentis, neſcio profectò, quónam modo Indicum rheum à Scenitis Parthorum populis Sceniticum dici poſsit. quo fit, ut etiam Fuchſij opinionem longius ſuſtinere nequeam. Ad hæc de Barbarici nomenclatura uaria admodum eſt recentiorum medicorum ſententia. Quandoquidem ſunt qui uelint ſic dictum à Barbaria Africæ prouincia, ſic uulgariter appellata, ubi olim Carthago clariſsima habuit ſedem. Horum opinionem ſequitur Fuchſius, quòd ſcripſerit libro primo de compoſitione medicamentorum, id uerum fuiſſe Rhabarbaricum, quod ſuperioribus annis ſecum adduxere milites, qui cum Carolo Imperatore Tunetem expugnauere. Alij Barbaricum uocari credunt, quòd à Barbari Indiæ ciuitate, quæ intra Indij fluuij fauces eſt ſita, deuehi cenſent, rati Indicum, & Barbaricum idem eſſe. Alij autem à Barbaria Erythræi pelagi inſula, ſic appellatum exiſtimant, quòd Indiæ naues, ac liburnicæ aromata deferentes magnum ſuæ mercis ibi iampridem habuerint emporium, à quo per Arabicum ſinum, traiecto prius anguſto mari de Mecha, aromatum omne genus in Aegyptum per alias deferebatur nationes. Sed aliter ſe habet opinio noſtra: quippe quòd ſemper exiſtimauerim, Rhabarbarum ex Troglodytica Aethiopiæ regione ad nos deferri, et ibi etiam oriri, quòd ea regio Barbarica antiquis fuerit appellata. Siquidem inuenio Galenum ſcripſiſſe tum lib. VI. de ſimplicium medicamentorum facultate, tum lib. IIII. cap. VI. de tuenda ſanitate, gingiber ex Barbaria ad nos conuehi: quod tamen Dioſcorides ſuperiore libro, & Plinius lib. XII. cap. VII. à Troglodytis deferri, & in eorum regione naſci tradunt. Quinetiam reperio, glandem unguentariam, quam Galenus ex Barbarica regione adferri ſcribit, Dioſcoridem libro ſequenti in Aethiopia, ubi eſt Troglodytica regio, & Plinium lib. XII. cap. XXI. Troglodytis naſci poſteritatis memoriæ prodidiſſe. Ex quibus ſanè liquidò conſtare puto, Troglodyticam regionem, & Barbaricam antiquis unam & eandem fuiſſe. Huc præterea accedit alia Plinij auctoritas, qui libro iam bis citato, cap. XIX. ubi raritatis cinnamomi cauſam reddit, id accidiſſe ſcribit, incenſis ſyluis Barbarorum ira. Nam cùm, ipſo inibi teſte, oriatur cinnamomum in Aethiopia Troglodytis connubio permixta, non alias utiq; gentes Barbaras appellaſſe credimus, quàm Troglodytas. Quamobrem & myrrham Troglodyticam appellauit Barbaram cap. XVI. eiuſdem uoluminis. Nec ab re quidem Galeno, & Plinio Troglodytæ Barbari ſpeciatim dicuntur, cùm ſcripſerit Pomponius Mela grauiſsimus autor libro primo de ſitu orbis, eos magis ſtridere, quàm loqui, ſpecus tantùm ſubire, & ali ſerpentiũ carnibus. Quæ ſanè omnia ita in mea me firmant opinione, ut certò credam, Rheum illud uerè eſſe Barbaricum, quod ex Troglodytica afferatur regione. Sententiam noſtram magis adhuc confirmare uidetur Strabo, quòd libro XV. ſuæ Geographiæ apertè teſtetur, ea omnia in aromatum, & plantarum genere oriri in Arabia, & Aethiopia, quæ in India auſtrali proueniunt, quòd hæ regiones ſole perſimiles ſint. Non placet igitur, ut dicam liberè quod ſentio, Fuchſij opinio, quoniam apud nullum uſquam legerim ex ea Africæ parte, quæ uulgò dicitur Barbaria, Rha aliquod afferri, quod ibi prouenerit. Quin nec aliorum ſententias comprobauerim, quoniam nec illud, quod à Barbari Indiæ ciuitate, nec illud, quod à Barbaria Erythræi pelagi inſula aduehitur, rectè Barbarum dici poteſt, cùm ex India utrunq; petatur, & quòd nullus extet autor, qui à Barbari ciuitate Rhabarbarum ſcribat ſuam duxiſſe originem. Quare illud

Rhei Turcici nomenclatio.

Rhei Indici nominatio.

Rhei Barbarici nomenclatura.

legitimum

legitimum eſſe Rhabarbarum mea demum firma ſententia eſt, quod ex Troglodytica Aethiopiæ regione fuerit aduectum. Quod facilè fortaſſe Veneti, qui quotannis in Alexandriam nauigant, ſeligere poſſent ab Indico: quòd certò ſciuerim, multa aromatum genera præter Indica eò ex Aethiopia, & felici Arabia per carouanas (ut uocant) comportari. Cæterùm, antequàm de Rhabarbari uiribus agamus, illud in primis ignorandum non eſt, quòd falſa, ac uana ſit uulgarium, & aliorum quorumlibet opinio, qui ſibi firmiter perſuadent, Rhabarbarum uiolentum admodum eſſe medicamentum, & quòd propterea à medicis non exhibeatur, niſi in deploratis ferè morborum affectibus. Siquidem (ut inferius clariſſimè patebit) illud haud dubiè tuto & pueris, & utero gerentibus mulieribus omni tempore, & ætate exhiberi poteſt. Atqui in eiuſmodi hominum mentibus inualuit hæc inanis opinio: quoniam elapſis temporibus tanta Barbaricæ huius radicis extitit penuria (æquali enim cum auro pondere uendebatur) ut ad pretij magnitudinem euitandam, eam tunc non dediſſent medici, niſi ubi morbos uel mortis periculo, uel diuturnis languoribus non uacare, certis ſignis conieciſſent. Quo factum fuit, ut paſſim hac reprobanda opinione ducerentur hõmines ad credendum, quòd in morbis curandis ualentiſſimum, imò uiolentiſſimum omnium medicamentorum eſſet Rhabarbarum.

Rhabarbari vires ex Meſ.

Huius uires cæteris diligentius, latiusq; deſcripſit Meſues, ſic inquiens. Rhabarbarum innocens, clemens, & excellens eſt medicamentum, multas dotes medicamento purgante maximè expetitas complexum. Præcellit in omni genere Indicum, quod recens ſit, colore ſubnigro rufeſcente, ponderoſum, quanuis ſua ſubſtantia rarum, & quòd cùm frangitur, rufo, & glauco colore alternante ſpectatur: item quod manſum croceo inficit colore. Adulteratur autem, quod omnino te animaduertere cautius oportet, hoc modo. Accipiunt impoſtores Rhabarbari multum, totumq; aqua macerant quinq; diebus, exemptum deinde ſiccant, ſubtractaq; ui, & quaſi anima uendunt. Aquam uerò, qua maduit, igne, uel ſole ſimiliter ſiccant, & in paſtillos conformant ad regales uſus. Fraus cognoſcitur, quòd ſyncerum non uehementer adſtringat, ſubſtantia rarius ſit, & colore croceo inficiat. Adulteratum uerò contrà ſe habet, coloris interni uarietatem amiſit, & ſubnigricat. Calefacit, ac ſiccat ſecundo ordine, etſi nonnulli primo tantùm dicant. Conſtat tum aqueis, tum terreis qualitatibus, quæ adſtringentem ei facultatem tribuunt, & eius ſubſtantiam conſeruant. Eſt & aëreis raritatem ſubſtantiæ conferentibus particeps. Nec igneis quidem expers eſt, à quibus amaritudinem, concurrentibus etiam terreis qualitatibus, acquirit. Ac ipſa terreſtris qualitas in imo deliteſcit: ignea uerò in ſublime fertur. quo fit, ut eius diuidantur qualitates cùm aqua, aut uino perfunditur. Operatur autem in obſtructionum affectibus igneis tantùm facultatibus: terreis uerò, ubi adſtrictione ſit opus. Omni penitus noxa uacat, daturq; omni tempore, & ætate, adeò ut pueris ætate tenellis, & prægnantibus facilè exhiberi poßit. Auget Rhabarbari uires caprinum ſerum, uel ſi maceretur intubi, uel apij, aut plantaginis decocto. Nulli memoria excidat, quin ſemper Indicæ nardi tantillum ipſi commiſceatur, cùm maximopere conferat. Addendum etiam ſemper erit uini albi odorati modicum, præſertimq; ubi ad obſtructiones reſerandas paratur. Illud præterea memoriæ retinendum eſt, quòd ſcilicet in adulterato nulla deiectoria reperitur facultas. Synceri macerati expreſſio probè conuenit, ubi tãtùm abſterſione, deiectione, ac infarctus liberatione ſit opus. Quòd ſi poſt haſce functiones, uiſcera adſtrictione roborante egerint, ipſum quidem in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torreſcit, uehementer operatur, ac uehementius quod comburitur. Purum, ſelectum, ac ſubſtantia cõpactum, abſq; iactura in tenuem puluerem conteri poteſt. Rarum uerò, ac laxum minimè, quoniam ex uehementi, ac longiori contritione facilè euaneſcit, ac deperditur. Reſoluitur item eius uis, cùm aqua, uel uino decoquitur. Deijcit Rhabarbarum non modò bilẽ, ſed etiam pituitam ipſam. Eiq; propria facultas ineſt cùm abſtergendi, tum etiam roborandi tam uentriculum, quàm iecur, & eorum compunctiones amouendi. Clarificat Rhabarbarum ſanguinem, obſtructiones aperit, ac omnes pariter affectus ſanat, quos generant obſtructiones: nempe aquam intercutem, regium morbum, lienis craſſitiem, ac diuturnas febres. Sanguinem reijcientibus, ac eius à qualibet parte manationibus qualitate, ac facultate ſubſtantiæ prodeſt. Datur etiam ab alto deuolutis, ruptis, & tam internè, quàm externè fractis maximo iuuamento, præſertimq; ſi uino auſtero drachmæ pondere commiſceatur, addito ſynceræ mumiæ momento, ac etiam erythrodani radicis tantundem. Singultientibus opitulatur, dyſenteriam cohibet, præſertim quod igne ſit torrefactum, addito tamen adſtringente uino, & plantaginis ſucco. Vindicatur à carie, & teredine annis tribus, uel quatuor. Verùm ſi cera oblinatur, uel in melle reponatur, uel pſyllij ſemine, uel milio ſepeliatur, diutius integrum, & ſyncerum ſeruari poterit.

In Italia quoq; Rhabarbarum quoddam in hortis, & uiridarijs paſſim reperitur, à peregrino non abſimile. quod etiam (ut à medicis fide dignis mihi relatum eſt) bilem deijcit, quanuis peregrino ſit longè infirmius.

Γεντιανή. GENTIANA. CAP. III.

Gentianae inuentio prima aſsignatur Gentio Illyriorum regi, à quo cognomentum habuit. Folijs partim proximè radicem, iuglandi, plantaginíve ſimilibus, ſubrubris: partim à medio caule, & præſertim iuxta cacumen, paulùm diſſectis. caule cauo, & læui, digiti craſsitudine, geniculato, & ex interuallis maioribus foliato, binûm cubitorum altitudine. ſemine in calycibus lato, leui, glumoſo, ſatis ad ſphondilij ſemen accedente. radice longæ ariſtolochiæ, longa, craſſa, amara. Naſcitur in ſublimibus mõtium iugis, vmbroſis locis, aquoſisque. Vis radicis excalfactoria, & adſtringens: contra morſus ſerpentium, duabus drachmis, cum pipere, ruta, & vino pota auxiliatur. Extracti ſucci drachma, laterum doloribus, & ex ſublimi deturbatis, ruptis, & conuulſis prodeſt: hepaticis, & ſtomachicis, pota cum aqua ſubuenit. Radix collyrij modo ſubdita, partus eijcit: impoſita, vt lycium, vulneraria eſt, & ulcerum cuniculatim depaſcentium

medela

GENTIANA.

medela. Succus præcipuè eodem effectu prodeſt: ocu lis inflammatione laborãtibus illinitur: pro meconio collyrijs acribus immiſcettur. Radix,vitiliginem abſterget. Succi extrahẽdi ratio hæc eſt. Contuſa radix quinque diebus aqua maceratur: poſtea in eadem tãtiſper decoquitur, dum extent radices: & vbi refri xit aqua, linteo excolatur: mox diſcoquitur, dum mellis craſsitudo fiat, fictilique reconditur.

Gentianæ cõſideratio.

G E N T I A N A *planta eſt uulgaris notitiæ. Frequentiſſima excelſis Tridentinis montibus prouenit, præſertimq; in Ananijs, in quorum cacuminibus ſæpius eius effodi radices brachiali craßitudine, & bicubitali longitudine. Hanc à Gentio Illyriorum rege inuentam, unde illi nomen, non modò Dioſcorides; ſed aliorum etiam ueterum monumenta teſtantur. Plinio libro* XXV. *cap.* VII. *ea eſt omnium præſtantißima, quæ in Illyrico naſcitur, ubi fortaſſe primùm inuenta eſt. Gentianæ uires paucis admodum perſtrinxit Galenus lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Herbæ Gentianæ radix ualde efficax eſt, ubi extenuatione, purgatione, abſterſione, obſtructionis liberatione opus ſit. Nec mirum, ſi hæc poßit, cùm impensè ſit amara. Hæc (ut Auicenna ait) excalfacit ordine tertio, ſiccatq; ſecundo. Vrinam, & menſes ciet, & aduerſus ſcorpionum ictus cæteris antidotis præſtat. Eius aqua, præſertim quæ uaſe duplici balnei uapore uitreis organis elicitur, febres (ut ego ſæpius expertus ſum) ab infarctu tum uiſcerum, tum uaſorum excitatas mirificè pellit. Alui tineas necat, maculásque in facie qualeſcunque detergit, ſi ea frequentius maculæ abluantur.*

Gentianæ uires.

Cruciatæ cõſideratio.

Eſt præterea quædam uulgaris etiam planta, aliquibus Cruciata dicta, quæ non paruam cum Gentiana cognationem habere uidetur: quandoquidem & notis, & facultatibus illi plurimùm reſpondeat. Vnde eos, non longè aberrare crediderim, qui hanc Gentianam minorem appellauerint. Hæc in incultis præcipuè locis naſcitur, caule rotundo, dodrantali, ac etiam maiore, in cacumine ruſeſcente, paribus ferè interuallis ab imo ad ſummum geniculis interſecto: è quorum ſingulis alis bina prodeunt folia ſuppinguia, longa, uulgaris dictæ Saponariæ æmula, & Gentianæ foliolis in ſummitate erumpentibus ſimilia. Flores, qui purpureo colore nitent, in ſummo circum caulem in orbem exeunt. Radix illi alba, longa, amarißimo guſtu, locis pluribus ab utroque latere crucis inſtar perforata: unde illi Cruciatæ nomen indiderunt. Sunt etiam in hoc genere duæ aliæ plantæ: ſed longè minores, tenuibus radicibus, & caule admodum paruo. Harum, & prædictæ radices recentioribus magnis laudibus efferuntur contra peſtilentiam, & uenenoſorum animalium ictus. Cæterùm ego quidem illud experientia compertum habeo, quòd radice tuſa, & uentri emplaſtri modo impoſita, uermes, qui in inteſtinis fuerint, procul dubio necantur: & ulceratæ ſtrumæ ſanantur, ſi ijs eodem modo contuſa, quæ nuper effoſa ſit, uel ſicca, & in puluerem contrita adhibeatur. In ſumma non deſunt, qui aſſerant, has ea omnia præſtare poſſe, quæ Gentiana. quod ex prædictis facilè probari poteſt. Ananienſia rura Cruciatam uulgò uocant Pettimborſa. *Ex quo quis conijciat, ſi lubet, hanc illis indigenis, corrupta* Italica *uoce* Metti in borſa, *ideo* Pettimborſa *nominari, quòd tot uiribus commendetur, ut perinde ac gemma, crumenis aſſeruari mereatur: aut quòd tantum uiribus excellat, ut medici ea utentes ingentem argenti, & auri copiam crumenis ſint repoſituri.*

Cruciatæ uires.

Ἀϱιστολοχία. ARISTOLOCHIA. CAP. IIII.

A R I S T O L O C H I A nomen ex eo ſibi adoptauit, quòd exiſtimetur optimè puerperis opitulari. Tria eius genera traduntur. Rotunda, quæ fœmina vocatur, folijs hederaceis, præſtanti odore cum acrimonia, mollibus, ſubrotundis, multis ab vna radice germinibus, prælongiſque palmitibus: floribus candidis, pilei ſimilitudine, in quibus quod rubrum eſt, grauiter olet. Longa maſcula appellatur, nonnullis dactylitis: longiore quàm rotunda folio: tenuibus ramulis, dodrantalibus: flore purpureo, grauiter olente, qui marceſcens in pyri ſimilitudinem turbinatur. Radix rotundæ in orbem conglobata, rapi modo: longæ verò digiti craſsitudinem, & dodrantis longitudinem implet, nonnunquam paulò maiorem. Ambæ colore intus buxeo, guſtu amaro, & graui.

Eſt etiámnum tertia longa, quæ clematitis vocatur, ramulos habens tenues, refertos folijs ſubrotundis, minori ſemperuiuo ſimilibus: flores rutæ: radices longiores, tenues, craſſo cortice, odoratoque veſtitas, priuatim vnguentorum ſpiſſamentis conuenientes. Rotunda cæteris venenis reſiſtit. Longa verò aduerſus angues, & venena, drachmæ pondere ex vino bibitur, & illinitur. Pota cũ

pipere,

pipere,& myrrha menſes, partus, & omnia vuluarum onera eijcit: eadem efficit ſubdita in peſſo. Rotunda ad eadem pollet: inſuper ſingultibus, ſuſpirijs, horroribus; lieni, conuulſis, laterum doloribus, pota cum aqua, ſingulariter auxiliatur. Aculeos, & ſpicula extrahit: oſsium ſquamas illitu adimit: vlcera putrida exeſt, & ſordida expurgat: caua cum iri,& melle explet: gingiuas, & dẽtes extergit. Clematitis ad eadem pollere creditur: viribus tamen inferior eſt.

ARISTOLOCHIA ROTVNDA.

ARISTOLOCHIA LONGA.

Ariſtolochiæ conſideratio.

Aristolochiae, quam officinæ Ariſtologiam uocant, tria ſtatuuntur genera, nempe rotunda, longa, et clematitis. Hæc rara admodum, & paucis nota: illæ uerò omnibus ferè rei herbariæ ſtudioſis notiſſimæ. Quæ rotunda uocatur, etſi non ubiq; in Italia proueniat; in agro tamen Goritienſi plurima, pulcherrimaq; naſcitur, præſtanti odore. Vtraq; flores edit, & fructus: qui in longa pyri imaginem referunt, ſuntq; iuglandibus longè maiores: in rotunda uerò rotundiores, pauloq; minores ſpectantur.

Plinij, & Leonicem lapſus.

Qua in re non potui non maximè Plinium admirari, quòd libro XXV. cap. VIII. utranq; ferre bacculas paruas ueluti cappares tradiderit. niſi quis illud dixerit, quòd Plinio contigerit, Ariſtolochiæ utriusq; fructus uidiſſe, priusquàm ad ſummum adoleuiſſent. Sed certè is eodem in loco excuſari, meo iudicio, non poteſt, quin manifeſtè hallucinatus, & Græci ſermonis non admodum peritus deprehendatur, cùm Ariſtolochiæ nomen dediſſe grauidas tradat. Quandoquidem non ab utero gerentibus mulieribus, ſed à puerperis Ariſtolochia (ut Dioſcorides ſcribit) id nominis ſibi comparauit. Cuius rei non modò indicium præbet nomen ipſum ἀϱιςολοχία, quod nil aliud denotat, quàm optima puerperis, non (ut Plinius inquit) grauidis; ſed etiam ipſius facultas, quæ ad remorantes à partu ſecundas, menſesq; ciendos magnopere commendatur. Quapropter fuerit hæc prægnantibus prôcul dubio exitiale potius, quàm ſalubre medicamentum, cùm ea ſanè omnia, quæ ſecundas, & menſes educunt, fœtum etiam trahant, & quandoq; interficiant, præſertim cùm fuerint amara Ariſtolochiæ modo. Nec minus præterea Leonicenum uirum alioqui noſtræ ætatis doctiſſimum, ſatis admirari poſſum, quòd dum nimio fortaſſe aliorum errata corrigendi ſtudio, uel auiditate ductus, de cyclamino, & ariſtolochijs Plinium accuſat, in eandem, in qua Plinius, foueam ceciderit, aſſerens cum Plinio Ariſtolochiam à prægnantibus ſibi nomen adinueniſſe. Quod ne ſine autore pronunciaſſe uideretur, Dioſcoridem quidem adducit, ſed eius hiſtoriam, quantum equidem ſentio, corrũpit, ac peruertit.

Opinio quorundã reprobata.

Sunt è recentioribus Cordus, Adamus Lonicerus, & monachi illi, qui in Meſuem commentaria edidere, qui ſibi certè perſuadent, eam eſſe Dioſcoridi Ariſtolochiam clematitim, quæ officinis omnibus paſſim longa cognominatur, argumento quòd hæc radices proferat admodum longas, & ſarmentorum modò prætenues. Quin & ut ſuam tueantur, ac magis roborent ſententiam, hoc in loco Dioſcoridis codicem omnino deprauatum eſſe contendũt: & ubi uulgatã lectio habet, κλωνία ἔχουσα λεπτὰ, φύλλοις ὑποϛϱογγύλοις, ἀειζώου μικϱοῦ ἐοικόσι, *hoc eſt*

hoc eſt ad uerbum, ramulos habens tenues, folijs ſubrotundis, ſemperuiuo paruo ſimilibus, non ἀειζώου μικροῦ, ſed ἀσάρου, [...]ροῦ, quòd aſaro paruo ſimilia ſint folia, legendum eſſe cenſent. Horum ſanè ſententiam nunquam probare pot[...]neq; probandam arbitror, pluribus cùm rationibus, tum auctoritatibus adductus. quandoquidem Oribaſij lectio alit[...] non habet, quàm communis hæc Dioſcoridis, nec aliter legunt Serapio, & Auicenna. Id quod manifeſtè oſtendit, hoc in loco Dioſcoridi nullam ſubeſſe mendam. Adde, quòd cùm unum tantùm Dioſcoridi ſit aſarum, nec minoris aſari is uſquam, quòd extet, meminerit, abſurdum ſanè uideretur, quòd minori aſaro Ariſtolochiam clematitim comparaſſet. Accedit & alia ratio, quòd cùm uulgaris Ariſtolochia longa rutæ flores non edat, clematitis eſſe non poteſt. Præterea ſi Dioſcoridis lectionem accuratius perpendamus, nil aliud eſſe uidetur longa officinarum, quàm lõga Dioſcoridis. Quippe quòd proferat hæc folia longiora, latioraq́;, quàm rotunda: ramulos dodrantales: florem grauiter olentem, qui fructum edat pyri modo turbinatum. Nam quòd fructum ferat clematitis, non ſcribit Dioſcorides: nec folia longa, lataq́;, ut uulgaris habet Ariſtolochia, ſed ſubrotunda, & minori ſemperuiuo ſimilia. At ſi contrà dixerit quiſpiam, longam uulgarem Dioſcoridis longam non eſſe, quoniam flos illi purpureus non ſit, ſed melinus, et radix non palmaris, nec digiti craßitudine, ſed longior admodũ, & longè tenuior. Huic facilè reſponderi poterit, id locorum regionumq́; uarietate euenire poſſe, & quòd natura cum florum coloribus in quàm plurimis ludat: quòdq́; uidimus etiam nos Ariſtolochiæ longæ plantam à Calabris allatam, radice (ut in theriacis ſcribit Nicander) cubitali longitudine, pollicari craßitudine: cui folia erant, quæ à noſtrate longa nullo diſcrimine differebant. Ad hæc Clematitidis radix Dioſcoridi, & Plinio craſſo contegitur cortice: quod tamen in longa officinarum, noſtrateq́; non uiſitur, cùm tenui cortice perpetuò ueſtiatur, odore potius graui, quàm odorato. Quamobrem inclinare nunquam potuit animus, ut crederem, Ariſtolochiam longam, cuius hic effigiem appinximus, eſſe clematitim. Sed potius eò deductus ſum, ut ſuſpicarer hanc fortaſſe eſſe Piſtolochiam ſic Plinio uocatam, quòd & ipſa puerperis commendetur. Nam præterquàm quòd hæc illi quarto Ariſtolochiæ generi aßignetur, tenuior eſt, quàm clematitis, denſis radicis capillamentis, iunci plenioris craßitudine. Illud mihi ſuſpicionem auxit, quòd uiderim etiam præter hanc aliam, quæ radice palmari, & craßitudine digitali conſtabat: ſed in omnibus alijs partibus alteri adeò perſimilis, ut nullam inter eas intercedere differentiam compererim.

Piſtolochia.

Fuch. opinio reiecta.

Veruntamen Fuchſius medicus clarißimus, ſuis de plantarum hiſtoria cõmentarijs, aliam plantam Piſtolochiam putat: quæ tamen (eius pace dixerim) à Plinij Piſtolochia prorſus abhorret. Eſt enim Piſtolochia Fuchſio mollis in uniuerſum planta, quæ uere primo unà cum chelidonio exoritur, & maio, uel ad ſummum iunio contabeſcit. Creſcit hæc tenellis, ſubalbidiſq́; folijs, coriandro, uel ranunculo primi generis proximis: radice tuberoſa, inferiori parte ſeßili, ſuperiori uerò monticuli inſtar elata, intus ubiq; concaua, nigro exterius cortice, buxea interius pulpa, odore ariſtolochiæ, & guſtu amara. Quapropter Germanis hæc, quòd uera Ariſtolochia rotunda ſint deſtituti, eius uicem infeliciter explet. Non tamen ob id cenſendum eſt hanc eſſe Piſtolochiam, quæ à Plinio deſcribitur. Siquidem hæc illi tuberoſa, & inani radice non conſtat: ſed clematitide tenuior eſt, denſis (ut dictũ eſt) radicis capillamentis, iunci plenioris craßitudine. Sed rectius, ueriusq́;, quantum equidem ſentio, dici poſſet, hanc plantam eſſe Plinio fumariæ alterum genus, quod ab eo libro xxv. cap. xii. ijs depingitur uerbis. Alia eſt Capnos fruticoſa, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Naſcitur in hortis, & ſegetibus. De hac etiam Aëtium locutum fuiſſe exiſtimauerim libro x. cap. ii. in curatione obſtructi iocinoris, ubi chelidonij Capni meminit, eo quòd (ut diximus) unà cum chelidonio primùm erumpat hirundinum aduentu, ut librò quarto latius diſſeremus, ubi conſultò fumariæ hiſtoria tractabitur.

Ariſtolochiæ uires ex Gal.

Ariſtolochiæ genera memoriæ prodidit Galenus lib. v. ſimp. medicamentorum, ubi eorum uires explicauit ijs uerbis. Ariſtolochiæ radix ad medicationes utilißima eſt, amara, & ſubacris. Sed ex illis omnium ſubtilißima eſt rotunda, ad omnia efficacior. Aliarum uerò duarum, quæ Clematitis appellatur, fragrantior eſt. Itaq; ea ad unguenta utuntur unguentarij: ſed ad ſanationes infirmior. At longa minus quidem tenuitatis obtinet, quàm rotunda, ſed nec ipſa inefficax eſt: uerùm abſtergendi, atq; excalfaciendi potentiam poßidet, minus quidem quàm rotunda abſtergit, ac digerit, ſed non minus calefacit, imò forſan plus quoq;. Itaq; in quibus uſus eſt modicæ abſterſionis, commodior eſt longa, puta in carnium exulcerationibus, & fomentationibus uteri. At in quibus craſſum humorem ualidius extenuare oportet, illic uſus eſt rotundæ. Proinde dolores ab infarctu, aut craßitie crudorum flatuum natos magis curat rotunda, & ſpicula extrahit, & putredines ſanat, & ſordida ulcera repurgat, ac dentes, gingiuaſq́; candidas efficit. Auxilio eſt & aſthmaticis, ſingultientibus, comitialibus, podagricis, ſi cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulſis, ut ſi quod aliud medicamentum, idonea eſt. Ariſtolochiæ uim purgatoriam ineſſe (quod tamen ſilentio præterierunt Dioſcorides, & Galenus) autor eſt Meſues, qui ita ſcribit. Ariſtolochiæ radix pituitoſos per inferna ducit humores, atq; etiam, ut nonnulli aſſerunt, bilioſos. Pulmonem, ac pectoris particulas ab humorum lentore, ac putredine efficaciter mundat, cuius rei indicium eſt, quòd aſthmaticis maximum adferat iuuamentum.

Γλυκύῤῥιζα. DVLCIS RADIX. CAP. V.

Dvlcis radix plurima gignitur in Cappadocia, & Ponto. Fruticoſa eſt, ramis binûm cubitorum altitudine aſſurgentibus: folijs lentiſci, denſis, pinguibus, tactuque gummoſis: flore hyacinthi: fructu pilularum platani magnitudinis, aſperiore, qui ſiliquas lentium modo habet rufas, & paruas: radicibus longis, ut gentianæ, coloris buxei, ſubacerbis, & dulcibus: quæ denſantur in ſuccum, lycij exemplo. Is in arteriæ ſcabritia efficax habetur: uerùm oportet, vt linguæ ſubditus eliqueſcat: æſtuanti ſtomacho, thoraci, ac iocinori conuenit: ſanat veſicæ ſcabiem, & renum do-

GLYCYRRHIZA.

lores, cum paſſo potus: idem eliquatus ſitim ſedat: vulneribus illitus accommodatur: commanducatus ſtomacho prodeſt. Recentis radicis decoctum ad eadem conuenit. Eiuſdem farina pterygijs commodiſſimè inſpargitur.

Dulcis radicis conſider.

*D*VLCIS *radix, quam Græci Glycyrrhizam, & officinæ Græcum nomen corrumpentes, uel potius Barbaros ſecutæ Liquiritiam uocant, et Hetruſci uulgò Regolitia, planta eſt paucis non cognita. Abundat hac Apulia, præſertim Gargano monte, unde quotannis ſuccus in paſtillos condenſatus ad nos conuehitur, & radicum quàm plurimum. Viſitur etiámnum in uiridarijs pluribus locis in Italia, non modò ad ſpectaculum ſata; ſed & ad medicamentorum uſum. Siquidem radix recenter effoſſa, ſicca longè magis præſtat, & ori gratior in medicamentis habetur.*

Plinij lapſus.

Sed non poſſum non ualde admirari Plinium, quòd Glycyrrhizam inter aculeatas numerauerit plantas lib. XXII. cap. IX. ſic inquiens. Glycyrrhiza ſine dubio inter aculeatas eſt, folijs echinatis, pinguibus, tactuq; gummoſis. Et libro XXI. cap. XV. dum catalogo quodam aculeatas commemorat ſtirpes: Spinoſarum, inquit, multæ ſpecies. In totum ſpinoſa eſt aſparagus, ſcorpio, nullum enim foliū habet. Quædam ſpinoſa foliata, ut carduus, eryngion, glycyrrhiza, & urtica. Iis enim omnibus folijs ineſt aculeata mordacitas. hæc ille. Quo fit, ut ſine controuerſia dici poßit, Plinium Glycyrrhizam minimè nouiſſe, cùm certè nuſquam gentium, quod equidem ſciam, aculeatis folijs proueniat, ſed (ut Dioſcorides ſcribit) lentiſci æmulis, denſis, pinguibus, tactuq; gummoſis. Cuius erroris cauſa illud facilè eſſe potuit, quòd ſui potius Græci codicis fidem ſecutus fuerit, quàm rei ueritatem, in quo fortaſſe facili, lubricoq́; librariorum non aduertētium lapſu ἐχίνῳ pro σχίνῳ ſcriptum legebatur: uel quòd Græcæ linguæ nō exactè peritus uocabulorum, uocumq́; ſimilitudine deceptus (ut alibi quandoq; demonſtrauimus) Plinius in hoc errauerit. Nam huiuſcemodi opinio adeò firmiter ueritati cohæret, ut facilè ij quoq; deprehendi poßint à ueritate deſciſcere, qui credunt Glycyrrhizam olim ſpinis fuiſſe præditam, ſed mangonio longi cultus edomito rigore ſpinarum aculeos amiſiſſe, & tandem mitigatam eſſe: cùm ea etiam quæ hoc æuo ſponte per ſe naſcitur, nullibi aculeata ſpectetur. Dulcis hæc radix à Theophraſto lib. IX. cap. XIII. Scythica appellatur, eo quòd Scythæ hac contenti abſq; alio alimentorum præſidio decem, duodecimq́; dies degant. Nam (ut idem teſtatur) circa Meotim paludem plurima naſcitur.

Glycyrrhizæ uires ex Gal.

Glycyrrhizæ meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Huius fruticis radicum ſuccus in primis utilis eſt, ſimiliter ut eius radices dulcis, cum leui quadam adſtrictione. Proinde aſperitates lenire poteſt, nec modò in arteria; uerùm etiam ueſica ſcabra, idq; temperaturæ mediocritate. Quocirca fuerit ſanè natura eius familiaris noſtræ temperaturæ: nam tale monſtratum eſt eſſe id quod dulce eſt. Sed cùm adſtrictio quædam adiuncta ſit, uniuerſum eius temperamentum, quantum ex caliditate, & adſtrictione eſt, tepidæ potißimùm caliditatis fuerit, quàm proximè accedens ad ſymmetrum, ſiue temperatum. Porrò quoniam temperie quoq; humidum eſt, quod modicè dulce eſt, iure ſanè etiam ſitim extinguēs medicamentum eſt, nimirum modicè humidum, ſimul et humana natura frigidius. Refert Dioſcorides, radicem ſiccam ad læuorem redactam, pterygiorum illitu idoneum eſſe remedium.

Κεντάυριον μέγα. CENTAVRIVM MAGNVM. CAP. VI.

CENTAVRIVM magnum folia habet iuglandis, oblonga, uiridi braſsicarum colore, ſerrata in ambitu: caulem, ceu rumicis, binûm, aut ternûm cubitorum, multis ab radice adnatis, in quibus capita, ceu papauerum, in rotunditate oblonga. Flos cæruleus: ſemen cnico ſimile, ceu laneis floccis quibuſdam inuolutum. Radix craſſa, grauis, ſolida, tripedalis, ſucco prægnans, cum adſtrictione aliqua, & dulcedine acris, & rubeſcens. Amat ſolum pingue, & apricum, ac ſyluas, & colles. Copioſiſsima eſt in Lycia, & Peloponneſo, in Arcadia, Helide, & Meſſenia, pluribusque locis circa Pholoën, Lyciam, & Smyrnam. Radix conuenit ruptis, conuulſis, pleuriticis, ſpirandi difficultati, ueteri tuſsi: ſanguinem expuentibus, drachmis duabus trita datur, ſi febris ſit, in aqua; cæteris in vino: item ad tormina, & vuluæ dolores. Ramenta eius in collyrij formam vuluæ ſubdita, menſes, atque partus extrahunt. Succus eadem præſtat. Vulneribus prodeſt: nam recens tuſa, aut arida antè madefacta, ea glutinat, & coniungit. Carnes coaleſcunt, ſi tuſa ſimul decoquatur. In Lycia ſuccum exprimunt, quo pro lycio utuntur.

CENTAVRIVM MAGNVM.

Centaurij magni conſid.

CENTAVRIVM *magnum (ut in Rhapontico ſuperius diximus) nil aliud, mea quidem ſententia, eſt, quàm illa inſignis admodum radix, quam præterita nuper ætas Rhaponticum eſſe credidit: quamq́; etiam hoc tempore eodem nomine quidam appellant, qui cum imperitis ſuperioris ætatis errare malunt, quàm cum peritis recentioribus uera cognoſcere ſimplicia medicamenta. Cæterùm contendat licet Muſa Ferrarienſis medicus clariſsimus, radicem, qua Rhapontici loco plerunq; officinæ utuntur, Centaurij magni radicem non eſſe; is tamen hac in re decipi (pace eius dixerim) manifeſtè deprehenditur, cùm ea radix, quæ uulgaribus Rhapontici uicem explet, omnibus ſanè notis Centaurium magnum repræſentet. Quippe quòd craſſa ſit, grauis, compacta, tripedalis, & rubeo ſucco prægnans, qui guſtui non modò quadantenus ſit acris; ſed etiam cum aliqua adſtrictione dulcis. Adde quòd & folia, caulis, capitula, flores, & ſemina illi prorſus ſint eadem, quibus conſtare Centaurium magnũ Dioſcorides, & Galenus memoriæ prodidere. Ea, quæ hodie ad nos conuehitur, Gargano præclariſsimo Apuliæ monte numeroſa naſcitur: quin & in alijs Italiæ locis, nẽpe in Veronenſi agro Baldo monte, quem Benaci alluit unda, ſed infirma radice, ſi ad Apulam compares.*

Braſauoli lapſus.

Quorundam hallucinatio.

Non deſunt præterea hac tempeſtate rei herbariæ ignari nebulones, qui bonis quibuſdam ſeplaſiarijs perſuadere conentur, eam plantam eſſe Centaurium magnum, quæ in aquoſis prouenit, caule quadrato, bicubitali: folijs ſalicis modo longis: flore rubenti, ſpicato, quam quidam pro lyſimachia accipiunt. Neq; alio, quod ſciam, argumento nituntur, quàm quòd hæc planta flore ſit rubro, & caule quadrangulari, quemadmodum & Centaurium minus. Sed quantum iſti hallucinentur, quantaq́; in erroris caligine uerſentur, ij quidem iudicent, qui in ſtirpium hiſtoria multum ſtudij, & temporis conſumpſerunt.

Arabum lapſus.

Porrò utriuſque Centaurij uno tantùm capite mentionem facit Meſues: ſed adeò alterum cum altero miſcet, ac confundit, ut mirandum non ſit, ſi à nonnullis ætatis noſtræ diligentiſsimis rei herbariæ inquiſitoribus acriter fuerit accuſatus: quemadmodum & Auicenna, qui cum illo pariter errat, & cum utriſq; Serapio. Siquidem is ſcripſit ex auctoritate Aben Meſuai, Centaurij magni radicem lentam trahere pituitam, ſimul & bilem, & coxendicum doloribus opitulari. Quæ tamen facultates Centaurij maioris non ſunt, ſed minoris, ut ſequenti capite explicabimus.

Plinij error.

Cæterùm neq; Plinius ab errore tueri poteſt, qui tametſi in Centaurij magni hiſtoria lib. XXV. capite VI. in omnibus ferè Dioſcoridi ſubſcribat; in facultatibus tamen erraſſe uidetur, quòd Centaurio maiori amaritudinem cum quadam dulcedine tribuerit, cùm amaritudo non in maiori, ſed in minori tantùm deprehendatur.

Centaurij magni vires ex Galeno.

Centaurij magni meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, de eius uiribus ijs diſſerens uerbis. Centaurij magni radix ſicut guſtu contrarias qualitates, ita in uſu contrarios effectus demonſtrat. Guſtu itaque acris ſimul, adſtringensq́; apparet cum leuicula quadam dulcedine. At in actionibus acrimonia quidem caliditatis opera oſtentat, menſes prouocans, & fœtum mortuum euellens, uiuumq́; corrumpens, atq; eijciens. Adſtrictio uerò, opera craſſæ, terrenæq́; frigiditatis, cùm uulnera glutinet, & ſanguinem reijcientibus proſit. Exhibentur autem eius drachmæ duæ, febrientibus quidem cum aqua, febri uerò liberis cum uino. Porrò ſecundum omnium ſimul qualitatum actionem, ruptis, conuulſis, dyſpnœæ, ſiue ſpirandi difficultati, tum inueteratæ tuſsi conuenit. Nec enim in talibus euacuare ſolùm quod præter naturam eſt oportet; ſed partem quoque euacuatam roborare, ac confirmare. Vacuationi itaq; accommoda eſt acrimonia, utiq; cùm non ſola ſit, ac pura, ſed aut dulcedini iuncta, aut certè non prorſum amaritudini: ſiquidem uehementiam tunc, atque uiolentiam, miſta illi temperata quadam ſubſtantia, cuiuſmodi eſt dulcis, non obtinebit. Porrò ad ea, quæ euacuata ſunt, roboranda, contrahendaq́;, adſtrictione eſt opus. Eadem quæ radix, & ſuccus ipſius efficit: utunturq́; eo medicamento quidam uice lycij.

Κενταύριον μικρόν. CENTAVRIVM MINVS. CAP. VII.

CENTAVRIVM minus, limneſion aliqui uocauere, quoniam rigua amet loca. Herba origano, aut hyperico ſimilis, caule anguloſo, palmũ excedente: flore lychnidis, è puniceo in purpuram uergente: folijs rutæ, prælongis, & paruis: fructu tritico ſimili: radice puſilla, læui, & ſuperuacua, quæ guſtanti amaritudinem adfert. Herba recens tuſa ſuo illitu vulnera conglutinat: vetera ulcera purgat, & cicatrice obducit. Bilem, craſſosq́ue humores per aluum exigit, ſi decocta deuoretur. Ius decocti iſchiadicis conuenientiſsimè infunditur: trahit enim ſanguinem, & dolorem leuat. Succus oculorum medicamentis perquàm vtilis: ſiquidem cum melle caliginem oculorum expurgat. in uellere appoſitus, menſes, & partus extrahit: epotus peculiariter neruorum vi-

CENTAVRIVM MINVS.

tijs ſuccurrit. Succi extrahendi ratio. Legitur herba ſemine prægnans, & diebus quinque madefacta, decoquitur, donec ſuperemineat aquæ: mox ubi refrixit, linteolo exprimitur, & eiecta herba, iterum decoquitur, uſque dum mellis craſsitudinem habeat. Nonnulli eam recentem, grauidamque contundunt, atque ſuccum fictili non picato exprimunt, & in ſole, lignea rude aſsiduè mouentes, inſpiſſant. quòd ſi quid concretum faucibus uaſis adhæreſcat, deradunt, reliquoque humori permiſcent, noctu diligenter operiunt: nanq; ros nocturnus liquores coaleſcere non ſinit. Quæ autem ſiccis radicibus, aut herbis, liquamenta exprimuntur, decocta (ut in gentianæ mentione retulimus) præparantur. Sed quæ ex corticibus humidis, aut contuſis herbis factitantur, in ſole, vti antè dictum eſt, coguntur. Sic è thapſia, ſic è mandragora, reliquiſque ſimilibus ſuccus: ſic ex acerbis vuis melligo elicitur. Lycium tamen, & abſynthium, hypociſtis, & conſimilia, decocta, eo quo diximus modo, coguntur.

Centaurij minoris conſideratio.

*C*ENTAVRIVM *minus nullis ferè non cognitum, in Hetruria uulgò Biondella nuncupatur: quoniam abſtergendis, dealbandiſq; mulierum capillis ex lixiuio plurimùm præſtat. Quod paßim in officinis habetur, uerum, & legitimum Centaurium minus eſſe, omnibus, ut arbitror, exploratius eſt, quàm ut à nobis oſtendi debeat. Quippe quòd nullis in uniuerſum notis Centaurij minoris hiſtoriæ refragetur. Galenus ob ingentes, miraſq; eius facultates, de ipſius uiribus integrum librùm conſcripſit, Papiæq; dicauit. Detrahit hoc bilem, & pituitā, qua ſanè facultate Centaurium maius planè carere deprehenditur. Quo fit, ut non parum aberrauerint inter Mauritanos Meſues, Auicenna, & Serapio, quòd Centaurij minoris uires cum maiori turpiter confuderint.*

Centaurij minoris uires ex Galeno.

Galenus præter ea, quæ de Centaurio minori ad Papiam ſcripſit, eius quoq; meminit libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Centaurij minoris radix prorſus inefficax eſt. Sed ramuli eius, & potißimùm folia, quæ illi inhærent, & flores, utilißima ſunt. Vincit in eis qualitas amara, paululum habens & adſtrictionis, atq; ob eiuſmodi temperamentum admodum exiccatorium eſt medicamen, expers mordacitatis. Porrò quòd omnia talia utiliora ſint, ſuprà commonui, & nunc nihilo ſecius tamen nos repetere tempeſtiuum eſt, omnes eius particulatim actiones memorantes. Vulnera itaque magna herbæ ipſius recentis illitu glutinantur: & uetuſta, quæque ægre ad cicatricem perduci queunt ulcera, cicatrice eodem modo utentibus obducuntur. Arefacta uerò glutinatorijs, & deſiccatorijs miſcetur facultatibus, ijs uidelicet, quæ ſinus, & fiſtulas ſanare ſunt natæ, ueteréſque duritias emollire, tum ulcerum maligna, quæ cacoëthe uocantur, ſanare. Miſcetur etiam ijs, quæ rheumaticis affectibus medentur: in quibus ea medicamenta optima ſunt, quæ uehementer deſiccantia, cum quadam adſtrictione nullam habent mordacitatem. Decoctum herbæ quidam iſchiadicis infundunt, ceu blioſa, & craſſa ducens: nam & talia purgat. quanquam cùm adeò uehementer operabitur, ut cruenta euacuet, tunc plus proderit. Succus porrò eius, cùm adſimilis ſit facultatis, hoc eſt, exiccatoriæ, & abſterſoriæ, & cætera iam dicta pulchrè efficere poteſt: & cum melle oculis illinitur, menſeſq;, & fœtum appoſitus euocat. Sunt qui ipſum præbeant & ijs, quibus nerui affecti ſunt, ut qui euacuet, & deſiccet innoxiè quæ impleta ſunt. Quippe cùm iocinoris quoq; obſtructiones optimè expediat, bonumq; ſit lieni indurato remedium, foris impoſitum, nec ſecius, ſi quis bibere ſuſtineat.

Χαμαιλέων λευκός. CHAMAELEON ALBVS. CAP. VIII.

CHAMAELEON albus, ixia ideo aliquibus uocatur, quòd quibuſdam in locis uiſcum circa radices eius inueniatur: quo pro maſtiche utuntur mulieres. Folia habet ſilybo, aut ſcolymo ſimilia, aſperiora, acutiora, nigroque chamæleone ualidiora. Caulem non promit, uerùm ex medio ſpinas, echini marini, aut cinaræ modo, erigit. Flores purpureos, ueluti papporum lanugines emittit: ſemen cnico ſimile: radicem in lætis collibus craſſam, in montoſis uerò graciliorem, in profundo albam, aliquátenus aromaticam, graui odore, dulcem. Quæ pota acetabuli menſura, latas interaneorum tineas pellit: bibitur autem in uino auſtero cum origani feruefacti ſucco. Hydropicis commodiſsimè drachma in uino datur: etenim eos extenuat. Contra difficultatem vrinæ decoctum propinatur. Hauſta in uino, ſerpentium uenenis reſiſtit: occidit canes, & ſues: mures item necat, ſubacta cum polenta, aut aqua, & oleo madefacta.

CHAMAELEON ALBVS.

CHAMAELEON NIGER.

Χαμαιλέων μέλας. CHAMAELEON NIGER. CAP. IX.

CHAMAELEON niger folijs ſcolymo ſimilis eſſet, niſi minora, tenuioraque, ac rubro diſtincta uiderentur. Caulem emittit dodrantalem, craſsitudine digitali, ſubrubrum: & in vmbella flores ſpinoſos, tenues, hyacynthi æmulos, uerſicolores: radice craſſa, nigra, denſa, interdum exeſa, quæ diſſecta flaueſcit, & commanducata mordet. Prouenit in campeſtribus, ſiccis, & cliuoſis tractibus, & maritimis. Radix trita, addito atramenti ſutorij exiguo, cedrino oleo, & axungia, ſcabiem abigit: eadem, cùm ſibi ſulphur, & bitumen aſciuit, & cocta in aceto illinitur, impetigines abſterget. Decoctum collutione, dentium dolorem mitigat. Cum pari pipere, & cera oblita radix, dolenti denti auxiliatur. Radice conciſa, & in aceto decocta, dentes fouentur: eos quoq; frangit, ſi ſcriptorio ſtylo feruens admoueatur: vitia cutis in facie, uitiliginesque cum ſulphure emendat. erodentibus medicamentis admiſcetur: phagedænas, tetraque vlcera illitu ſanat. Quare chamæleon uocetur, à uarietate foliorum euenit: mutant enim cum terra colorem: hîc uiridia, illic albicantia, alicubi cœrulea, nonnuſquam rubra inueniuntur.

CHAMAELEON *albus tam ab Hetruſcis, quàm cæteris ferè Italiæ incolis uulgò Carlina uocatur. quòd credat uulgus (ut facilè ſolet) herbam hanc magno olim Carolo regi ad fugandam ſui exercitus peſtem ab angelo demonſtratam fuiſſe, tanquam antidotum omnium præſtantiſsimum. Quo argumento freti uulgares quàm plurimi, ad arcendam peſtilentiam huiuſce plantæ radices miris, magniſq; laudibus commendant. Nec quidem ab re: quandò enim pota radix (ut Dioſcorides, & Galenus teſtantur) latas interaneorum tineas interimat, et ſerpentium uenenis reſiſtat, mirum utiq; non fuerit, quòd eadem in peſtilentia opem ferre ualeat. Falluntur nimirum, qui putant, ſtirpem illam pternici non abſimilem (noſtri eam Carciofo uulgò appellant) aculeis horrentem, cuius flore coaguli uice Hetruria utitur, album eſſe Chamæleonem. Nam eorum error ex eo maximè diluitur, quòd hæc contra Chamæleontis albi deſcriptionem, in longo admodum caule echinatos ſuos proferat fructus. Porrò Chamæleonem album nunquam Fuchſium (pace uiri alioqui eruditiſsimi dixerim) uidiſſe exiſtimauerim: quòd libro ſuo de plantarum hiſtoria primùm ſcribat, nullum hunc edere caulem, ſubinde huius fortè oblitus, eodem in loco eundem procero ſatis caule depingat. Quin nec nigrum idem nouiſſe uidetur, cùm depictus ab eo, quem tamen planè non probat, nullis notis legitimo, meo quidem iudicio, reſpondeat. Naſcitur niger in Tridentino agro, Ananienſibus admodum frequens tum montibus, tum collibus, nullis reclamantibus notis. Qua in re hallucinantur monachi reuerendi, qui Meſuem commentati ſunt,*

Chamæleontis utriuſque conſider.

Quorundam error.

Fuch. lapſus.

Monachorũ opi. exploſa.

cùm certò ſibi perſuadeant, Carlinam (ut eorum utar diſtinctione) caulem proferentem, quam legitimum Chamæleonem nigrum Dioſcoridis ſemper exiſtimauimus, eiuſdem eſſe ſpinam albam, quam Græci ἀκάνθαν λευκὴν *dicunt, Mauritani uerò Bedeguar: item Carlinam alteram caule uiduam eſſe ſpinam Arabicam ab Afris Suchaa uocatam. Quippe cùm ſpina alba (ut Dioſcorides eſt author) bicubitali ſit caule, ipſoq; albicante, unde fortaſſe nomen traxit, & inani, flore uerò purpureo niteſcat; Carlina uerò hæc caule ſit dodrante pauló maiore; pleno, non inani; ſubrubro, non albicante, floribus hyacinthi æmulis, nulla ratione dici poſſe putauerim, Carlinam hanc eſſe ſpinam albam, ſed potius rufam. Cùm nec ſimiliter monachi unquam probare poßint, Carlinam alteram caule uacantem Arabicam eſſe ſpinam: quòd nuſqaum Dioſcoridem ſcripſiſſe inuenerim, ſpinam Arabicam caule uacare, ſed ſpinæ albæ potius eſſe perſimilem. Ex quo rectè (ut arbitror) concludi poteſt, quòd cùm ſpina alba procul dubio caulem edat, eũdem quoq; Arabica promat.*

Quorundam opinio reprobata.

Sunt etiam qui uelint, Carlinam caulem gerentem nihil differre ab altera, quæ caulem non fert, niſi ſexu, nempe quòd altera mas, altera uerò fœmina fortaſſe fuerit: negantq; omnino has plantas eſſe Chamæleones, illamq; præſertim nigrum Chamæleonem eſſe nolunt, quæ caulem rufum gerit. Hocq; argumento nitũtur, quòd ſcripſerit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, Chamæleontis nigri radicem lethale quiddam obtinere: eamq; ob cauſam in extrinſecis tantùm uenire medicamentis. Sed cùm raphani uice à compluribus copioſè cum acetarijs edatur nullo penitus incommodo, nec eſſe hanc nigrum Chamæleonem, nec eius ſpeciem probant. Quibus facilè reſpondi poteſt, quòd fortaſſe hac in re (ſit tamen cum uenia tanti medici dictum) errauerit Galenus, cùm omnibus in confeſſo ſit, quòd ſi in altero duorum aliqua deleteria uis inſit, ea potius in albo, quàm in nigro eſſe poßit. Quãdoquidem non modò ſcribit Dioſcorides Ixiã lethale medicamentum in albo tantùm Chamæleonte naſci; ſed quòd eius radix canes, & ſues, ac mures necet, ſi ab eis deuoretur. Quæ ſanè euidens argumentum faciunt, quòd potius albus, quàm niger lethale quiddam obtineat: præſertim cùm nigro nullam lethalem uim aßignauerit Dioſcorides. Verùm enimuero, ne cui temeritatis nomine ſuſpectus ſim, quòd à Galeno audeam diſſentire, concedamus, non præter rationem id ſcripſiſſe Galenum, quòd Ixia etiámnum oriatur in nigri radice, ut Cretenſes affirmant, qui ex utriuſq; Chamæleonis radicibus Ixiam colligunt ad pennas ſagittis conglutinandas, quódq; ſcriptum reliquerit Theophraſtus, Chamæleonis nigri radice canes pariter necari. Alia nobis ſeſe offert ratio, qua rectius, ut puto, illis reſpondere poſſumus. Siquidem facilè fieri poteſt, quòd in Græcia, fortaſſe in Ponto, alijsq; conterminis regionibus Chamæleontis nigri radix ſit uenenoſa, & in Italia ſalubris, exuta ob cæli huius clementiam lethali facultate, quemadmodum & Perſea, quæ tametſi Perſis ſemper fuerit lethifera; Aegyptijs tamen innocua facta eſt, ſoli et cæli bonitate. In Ponto enim nõ modò mel uenenoſum eſt, ſed & plantæ quàm plurimæ lethiferæ ſunt. Imò & animalium partes (quòd ſcribat Strabo Ponticum caſtoreum uenenoſum eſſe) quæ tamen nobis ſalubria ſunt. Arum præterea Cyrenis adeò mitis eſt, ut rapi modo in ciborum uſum ueniat, cùm tamen in Græcia, & Italia adeò acerrimum ſit, ut nec coctum, nec crudum edi poßit. Quin & ſcorpiones in compluribus terrarum orbis partibus ictos interficiunt, in aliquibus uerò, ut in Tridentino tractu, nullum ictu uenenum relinquunt, quo etiam in loco nigrum ueratrum nulla deiectoria ui pollet. Cæterùm illud præter dicta me maximè ad credendum inducit, Carlinam caulem fundentem eſſe Chamæleonem nigrum, quòd hæc planta omnibus in uniuerſum notis nigrum Chamæleonem referat. Quandoquidem folijs conſtat ſcolymo minoribus, tenuioribusq;, ſubrubra per medium excurrente coſta: caule item dodrantali, craßitudine digitali, ſubrubro: floribus in umbella ſpinoſis, uerſicoloribus: radice craſſa, exterius nigra, denſa, & aliquando corroſa, quæ fracta intus flaueſcit. In qua certè delineatione hæ plantæ ita adamußim conueniunt, ut nemo, niſi ſenſibus & ingenio obtuſus fuerit, Carlinam, quæ caulem mittit, Chamæleonem nigrum eſſe non uideat, et perſpicuè intelligat. Id quod equidem certior ob diligentiorem inquiſitionem factus, hoc tempore aſſerere non dubitaui, licet aliàs aliter ſenſerim. Hacq; in ſententia permanere decreui, donec aliquis rei herbariæ diligentißimus æquè & doctißimus indagator alios à Carlinis Chamæleones oſtendat in Italia, qui rectius ſuis notis Dioſcoridis hiſtoriam repræſentent: tunc enim in hoc, ut in alijs quoq;, non grauabor mutare ſententiam.

Arabum turpis error.

Explodendi ſunt Arabicæ factionis ſcriptores, ut qui nõ ſine deteſtando errore, Græcorum uocabulorum uicinitate decepti, Chamelæam, quam ſua lingua Mezerion appellant, cum Chamæleone confundant. Nam Auicenna de Mezerio differens libro & tractatu 2. cap. 464. circa finem, ſuum errorem prodidit ijs uerbis. Mezerion bibitur cum uino ad morſum uermium uenenoſorum, & eſt propriè nigrum, uenenum mortiferum. Et quando miſcetur cum ſauic, & coniungitur cum aqua, & oleo, interficit mures, & canes, & porcos. hæc ille. In quibus duplici notatur errore: primò quòd Mezerio eas tribuerit uires, quas albo Chamæleoni reddidit Dioſcorides: deinde quòd nigrum, non utique album ea præſtare crediderit contra Dioſcoridis ſententiam.

Meminit utriuſq; Chamæleonis Theophraſtus libro IX. cap. XIII. de plantarum hiſtoria, ubi ſic habet. Chamæleonum, unus candidus, alter niger. Vires autem radicum inter ſe diſtant, & ipſæ etiam radices ſpecie differunt. Candidi enim candida eſt, & dulcis, & craſſa, & grauiter olens. Vtilis traditur ad fluxiones, cum confecta orbiculatim modo raphani decocta eſt, iunco transfixa in ſeriem. Valet & ad interaneorum animalia lata, cùm paſſa uua comeſa acetabuli menſura è uino bibitur auſtero. Occidit & canes, & ſues: canes in farina hordeacea ſubacta cum aqua, & oleo: ſues cum braßica. Et ſi hominem ægreſcentem experiri uolueris, an uiuere poßit, lauandum ea radice triduo iubent. Hoc enim ſi tolerauerit, moriturum nequaquam exiſtimant. Naſcitur æquè omnibus locis, folio ſcolymo ſimili, uerùm ampliori, & terræ proximo: capite magno, acano ſimili: unde quidam acanum eum uocarunt. Niger folio cõſtat adſimili, præterquàm quòd minori, leuioriq;. Tota autem herba umbraculi ſpeciem repræſentat: radice craſſa, & nigra extrinſecus, ſubflaua intrinſecus nititur. Loca gelida, humidáq; amat. Lepram, & uitiliginem abolet trita cum aceto, & ramentis illita: necnon & canes occidere poteſt. hactenus Theophraſtus. Illud inſuper non ignorãdum eſt, uiſcum ſcilicet, quod Ixiam appellant, in Chamæleonis albi radice naſcens, uenenum eſſe mortiferum, cùm

tamen

tamen modica tantùm quantitate ſumptum ſomnolentos uigilantes reddat. Quamobrem Cretenſes mulieres ſuarum lucubrationum gratia, ne ſomnum ineant in opere, ex eo tantillum, aut modicum à cœna nullo incommodo aſſumunt. Huius plerisque locis meminit Plinius, & de eo nuſquam non intellexit, ubi contra ſumptum uiſcum aliquod remedium protulit.

Κροκοδείλιον. CROCODILIVM. CAP. X.

CROCODILION chamæleontis nigri figuram habet. Naſcitur in ſyluoſis, radice longa, leui, aliquantulum lata, odore, ut naſturtij, acuto. Feruefacta in aqua, & pota radix, ſanguinem copioſum per nares pellit. datur lienoſis, eos euidenter adiuuans. Semen ei rotundum ineſt, duplex uti ſcutum: quod ſuapte ui urinam ciet.

Crocodilij opinio exploſa.

SVNT *qui uelint, Carlinam uulgò uocatam, eam inquam, quæ caulem profert, legitimum eſſe Crocodilium. Sed eorum opinio mihi quidem nullo modo ſatisfacere poteſt. Siquidem (ut præcedenti capite retulimus) Carlina, quæ caulem emittit, adeò omnibus in uniuerſum notis chamæleontem nigrum repræſentat, ut uix nunquam perſuaderi poſſim, eam eſſe Crocodilium: præſertim cùm facto periculo ijs ſanè uiribus careat, quibus Crocodilium præſtare ſcribunt. nempe quòd radicis decoctum potū ſanguinem per nares copioſum trahat. Adde quòd Crocodilio radix ſit longa leui, aliquantulum lata, & odore, ut naſturtij, acuto. Illi uerò Carlinæ generi craſſa, nigra, denſa, exeſaq; : non autem lata, nec leuis, nec naſturtij odorem ſpirans.* Alia opinio reprobata. *Non deſunt alij, qui Eryngium marinum Crocodilium exiſtimēt. Verùm cùm illud in litoribus maris naſcatur, chamæleoni nigro ſit abſimile, nec ſanguinem è naribus eliciat; Crocodilium uerò proueniat in ſyluoſis, compluribus alijs reclamantibus notis, ijs etiam haud quaquam adſtipulari poſſum. O' quàm magnifacerent medici Crocodiliū, ſi in Italia naſceretur, ubi tamen hactenus ipſum uidere non licuit, cùm eius radicis decoctum tāta ſit facultate præditum, ut potu tantùm ſanguinem copioſum per nares pellat. Crocodilij meminit Plinius libro* XXVII. *cap.* VIII. *non tamen plura tradidit, quàm Dioſcorides, à quo illa omnia accepiſſe uidetur: quanquam in hoc ab eo diſſentit, quòd Crocodilium in ſabuletis naſci prodiderit, cùm tamen in ſyluoſis naſci ſcribat Dioſcorides.* Crocodilij uires ex Gal. *Huius facultates libro* VII. *ſimplicium medicamentorum memoriæ prodidit Galenus, ſic inquiens. Crocodilij ſemen acre eſt, atq; odoratum, urinam, menſesq; ciens. Itaq; facultatem habuerit calidam, digerentem, & exiccantem. Succus tum caulis, tum ſeminis, ut quæ ſimilis ſint facultatis, nephriticos adiuuant. Radix pectoris excreationibus ualenter conducit, minus quidem quàm ſemen acris, non tamen minus amara. Trahit uerò etiam per nares ſanguinem.*

Δίψακος. DIPSACVS, SIVE LABRVM VENERIS. CAP. XI.

DIPSACVS aculeatarum generis eſt. Caulem habet altum, ſpinis horridum: folijs lactucæ, ſpinoſis, binis, genicula ſingula complectentibus, prælongis, ceu quaſdam bullas intus, & extra aculeatas, in dorſi medio habentibus, concauo alarum ſinu, in quo imber, aut ros aſſeruetur: vnde dipſaci, quaſi ſitientis, nomen traxit. In cacumine caulis, ſingula ſurculis capitula inſunt, oblonga, echinata ſpinis: quæ arefacta, candida ſpectantur, diſſectaque medulla tenus, vermiculos oſtendunt. Sanat rimas ſedis, fiſtulasque, ſi tuſa, & decocta in vino radix, uſq; dum ſit craſsitudo ceræ, immittatur. Medicamentū ærea pyxide recondendum. Aiunt formicationibus, uerrucisque penſilibus remedio eſſe. Vermiculi capitulorum in folliculo alligati collo, aut brachio appenſi, produntur quartanis febribus remedio eſſe.

Dipſaci conſideratio.

DIPSACVS, *quem Latini Labrum Veneris uocant, in Italia uulgaris eſt planta, ijs præcipuè locis, ubi laniſicia exercentur. Siquidem echinato eius capitulo mangones rudem adhuc pannū pectunt, expoliunt, detractisq; floccis concinnant. In Hetruria Dipſacū uulgò appellant Cardo da cardare, Foroiulienſes uerò Garzo. Seritur is hodie in cōpluribus Italiæ locis, præſertimq; in agro Bononienſi, ſingulari à cultoribus adhibita diligentia. Sed & ſylueſtris quoq; ſponte in campeſtribus, in agrorū, & ſcrobium aggeribus, in uijs iuxta ſepes frequentiſsimus naſcitur, nullis prorſus repugnantibus notis, quas illi reddidit Dioſcorides. Inuenitur autumni tempore (ut experientia quenque docere poteſt) in eius capitulo iam exarefacto, medullitusq; diſ-*

ſecto

ſecto uermiculus 'ille, quem collo adalligatum quartanis febribus remedio eſſe produnt, piſcatoribus hamo affigendus maximè exp'ctitus: etſi Marcellus Dioſcoridis interpres, & commentator, uermiculum hunc nunquam ſibi compertum fuiſſe ſcribat. Dipſacus officinis, & herbariorum uulgo Virga paſtoris maior nominatur. Quippe minorem etiam illius æmulam oſtendunt: quanquam non adeò ſtriato caule, ac ſpinis horrido conſtet, folijs item infirmioribus ſit, & capitibus multò minoribus, ut quæ oliuæ magnitudinem non excedant. Sunt autem huius capitula tenuibus capillis referta, ita ut ſericis uiridi colore infectis floccis ſimilia uideantur. Cæterùm animaduertendum eſt, neutrum Dipſaci genus, quod tum Serapioni, tum Auicennæ deſcribitur, eſſe Virgam paſtoris. Quandoquidem ijs, quantum ex eorum ſcriptis colligere potui, Paſtoris uirgam nil aliud eſſe putauerim, quàm polygonum, cuius tam fœminæ, quàm maris hiſtoriam lib. quarto tradidit Dioſcorides. Quapropter illud mihi ſemper perſuaſum uelim, quòd non à Mauritanis Dipſaco Virgæ paſtoris nomen inditum ſit, ſed à ſeplaſiarijs ijs, qui ſuis potius pandectis, quàm cæteris caſtigatiſſimis, & probatiſſimis ſcriptorum monumentis, fidem præſtare conſueuerunt. Nanq; Matthæus ille Siluaticus pandectarum autor, Dipſacum Virgam paſtoris appellat: qui deinde in grauiorem errorem lapſus, Dipſacum ipſum cum polygono turpiter confundit, utpote qui illud aſſequi non potuerit, quòd Arabum Paſtoris uirga, eſſet Dioſcoridis polygonum, non autem Dipſacus, qui quidem tantum à polygono differt, quantum lepores ab urſis. Dipſaci meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum his paucis, Dipſaci ſpinæ radix ſecundo ordine exiccatoria eſt, habetq; nonnihil abſterſorium.

Virga paſtoris dpulex.

Siluatici hallucinatio.

Dipſaci vires ex Galeno.

Ἄκανθα λευκή. SPINA ALBA. CAP. XII.

Spina alba naſcitur in montibus, & ſyluoſis. Folia fert albi chamæleonis, anguſtiora, candidiora, aliquantum hiſpida, & aculeata: caulem ſupra bina cubita altum, pollicari, aut ampliore craſsitudine, albicantem, intus cauum: in cacumine capitulum ineſt ſpinoſum, echini marini æmulum, ſed minus, & oblongum: flores purpurei, in quibus ſemen, ceu cnicum, ſed rotundius. Huius radix pota, cœliacis, ſtomachicis, & ijs, qui cruenta extuſsiũt, efficax eſt: vrinam cit: tumoribus illinitur. Decocto eius dentes in dolore collui prodeſt. Epotum ſemen conuulſis infantibus, & à ſerpente demorſis auxiliatur. Geſtatum pro amuleto ſerpentes abigere traditur.

Spinæ albæ conſideratio.

Spinam albam ſeplaſiarij Arabus (ut plerunq; ſolent) imitati, Bedeguar appellant. Sed non parua inter hos, & medicos oritur contentio, quænam in aculeatarum genere, quas plurimas genuit natura, Spina alba legitimè, notis omnibus adſtipulantibus, appellari poſsit. Verùm etſi tantam litem tranſigere nequeant; interim tamen pro Spina alba alij alias herbas oſtentant, & quiſq; ſuam ueram exiſtimat. Quandoquidem ſunt eorum complures, qui ſibi certò perſuadent, Spinam albam eam aculeatam herbam eſſe, quam aliqui Carduum benedictum uocãt, alij uerò uulgò herba Turca. Sunt alij, qui Carlinam uocatam, id eſt album chamæleontem, Spinam albam eſſe contendant. Inter quos inuenio monachos, qui in Meſuem ſcripſerunt, quorum ſententiam, ſuperius in chamæleontis utriuſq; mentione, ut falſam reprobauimus. Sunt præterea, qui Spinam albam eſſe uelint echinatam illam, ac ſpinis rigentem herbam, quæ Hetruſcis in lacte cogendo coaguli uicem explet. Non deſunt inſuper qui unam, uel alteram ſylueſtrem, ac ſpinis horrentem plantam, pro Spina alba nullo diſcrimine accipiant. Quo fit, ut omnes ij nullo ueritatis lumine ducti, in huiuſmodi tenebris oberrent. Errat, meo quidem iudicio, hac in re Leonardus Fuchſius ætatis noſtræ medicus alioqui clariſsimus: quippe qui ultimo ſuorum paradoxorum capite, Spinam albam eam aculeatam herbã appellat, quæ omnium in uniuerſum aculeatarum plantarum generum ampliſsimis conſtat folijs, latè humi ſe ſpargentibus, ac crebris, albisq; ſeu lacteis tota conſperſa maculis. Vnde apud quoſdam Lactariæ herbæ nomen adinuenit, etſi à quàm plurimis, præſertim mulierculis, Carduus diuæ Mariæ dicatur. Hallucinatur inquam, pace eius dixerim, eo quòd non animaduerterit, hanc folijs albi chamæleonis triplo, quadruploq; maioribus in campeſtri planitie naſci, ut noſtra teſtatur Hetruria, ubi paſsim ferè frequens naſcitur, non autem in montibus, ac ſyluis, ubi Spina alba Dioſcoridis teſtimonio prouenit. Ego uerò, qui à Dioſcoride ne latum quidem unguem recedere ſoleo, in ſyluoſis montium iugis ſpinam albam legitimã oriri, mihiq; inibi compertam fuiſſe exiſtimo, folijs albi chamæleonis ſimilibus, anguſtioribus tamen, ac candidioribus, ſubhirſutis, ſpinis rigentibus: caule uerò bicubitali, pollicari, uel ampliore craſsitudine, ſubalbo, & inani: in cuius cacumine echinus ſubalbidus inſidet, ſed minor, & oblongior, purpureis intus floribus, et ſemine cnico ſimili. Huic planè deſcri-

Fuch. lapſus.

né deſcriptioni, quæ etiam Dioſcoridis eſt, adſtipulantur frequentiſſimæ plantæ, quæ ſuis echinis, ac ſpinis rigentes, in excelſioribus Ananiæ uallis montibus lariceis, abiegnis, & piceis ſyluis refertis Iulio menſe uiſuntur. Quapropter, ut quæ ad eos pertinent, rectè agant ſeplaſiarij, uideant, ſciantq; non in planitie, & conuallibus Spinam albam prouenire, ſed in montibus, quorum ſi quandoq; tum cacumina, tum ſyluas adire non grauabuntur, procul dubio non magno etiam labore ipſam nanciſcentur, quemadmodum & ego inibi eam ſæpiſſimè reperi. Hæc enim non modò ſeplaſiarijs maximè conducet, ut legitimam Spinam albam ſuis compoſitis medicamentis immiſceant; uerùm & eorum errorem deprehendent (in hoc etiam Ruellius uerſatur) qui ſibi perſuadent, Spinam albam illud eſſe cardui genus, quod à Tuſcis, eo quòd (ut paulò antè diximus) coaguli uicem præſtet, uulgò uocatur Preſura. Error autem ijs facilè deprehendetur, ſi illud adnotare uoluerint, quòd aculeata hæc planta in hortis paſſim ſeratur, folijs albo chamæleonti longè maioribus, & capitula ferat, quæ marinum echinum nõ parum excedant.

Quorundam error.

Commiſcuit Meſues ſpinam albam, ac etiam Arabicam, quarum alteram ſuo idiomate Bedeguar, alteram uerò Suchaa appellauit, ſyrupo de eupatorio uocato, quem miris laudibus extulit ad diuturnas febres finiendas, ad eas præſertim, quibus naturalia uiſcera, nempe uentriculus, & iecur imbecillia ſint reddita; & ubi à ſua naturali temperie receſſerint. Cuius tamen ſententiæ non parum refragatur Muſa Ferrarienſis: quippe qui longo ſermone contendat, nec Arabicam, nec albam ſpinam huic ſyrupo admiſcendam eſſe, quòd utraq; adſtrictoria ui polleat, quæ (ut ipſe ait) ſyrupi huius intentionibus admodum repugnat, cùm ad diuturnas obſtructiones tantùm reſerandas, ſemper huius apud medicos fuerit uſus. Qua in re non ſolùm oſtendit Muſa autoris mentem non percepiſſe, ſed nec etiam in hoc (pace uiri alioqui clariſſimi dixerim) exactã curandorum morborum rationẽ calluiſſe. Nam cùm Meſues ſyrupum hunc cõpoſuiſſet ad illas curandas febres, quibus naturalia uiſcera imbecilla ſunt reddita, optima componendi methodo tam Spinam albam, quàm Arabicam illi inſeruit, utpote quæ adſtrictoria ui, qua pollent, languida illa, ac infirma membra, plurimùm roborarent. quibus incommodis ſolent periti, ac docti medici ijs medicamentis occurrere, quæ odore fragrantia adſtrictoria facultate commendantur. Hinc itaq; facilè intelligi poſſe crediderim, quàm abſurda, explodendaq; ſit hæc Muſæ ſententia. Quin nec illud conſilium eius ſeplaſiarijs accipiendum putauerim, quòd ſpinæ albæ, et Arabicæ loco, filiculæ radicẽ, ac ſabinæ folia huic ſyrupo ſubſtituere poſſint, & debeant, ut magis, atq; magis tum uaſa, tum uiſcera laxet. Quippe quòd ſi tantùm laxandi, ac reſerandi facultate hoc medicamentũ debuiſſet eſſe præditum, non modò harum ſpinarum radicibus carere debebat; ſed etiã roſis, lentiſcina reſina, Indica nardo, et malabathro expoliari: cùm tamen hæc omnia maturè, diligenterq; examinata, non ſine methodò, ut quæ robur his uiſceribus allatura ſint, ab ipſo Meſue huic ſyrupo fuerint admixta, ne ſcilicet natura diuturna febre imbecillis facta, & à relaxantibus, ac admodum reſerantibus medicamentis uexata, totam humorum molem alui profluuio ob contentricis facultatis amiſſum robur, tanquam uiribus omnibus deſtituta ad mortem uſq; demitteret.

Braſauoli calumnia cõtra Meſuem.

Meminit Spinæ albæ Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Spinæ albæ radix deſiccatoria eſt, & modicè adſtringens. Quamobrem & cœliacos, & ſtomachicos iuuat, & ſanguinis reiectiones cohibet, & œdemata illita contrahit, ac dentibus dolentibus prodeſt, ſi decocto eius colluantur. Semen tenuis eſſentiæ, & calidæ facultatis eſt. Itaque potum ijs, qui conuelluntur, conuenit.*

Spinæ albæ uires ex Gal.

Ἄκανθα ἀραβική. SPINA ARABICA. CAP. XIII.

ARABICAM ſpinam natura albæ ſpinæ ſimilem eſſe conſtat. Ipſa ſiquidem ſtringit. Ad ſanguinis reiectiones, menſium abundantiam, cæterasque fluxiones radix etiámnum ualet. Prouenit in aſperis.

ERRASSE *eos nimirum crediderim, qui ſibi perſuaſerunt, Arabicam ſpinam, cuius hic meminit Dioſcorides, eam aculeatam Arabiæ eſſe arborem, quam Acaciam uocant. Cuius erroris illud in primis indiciũ eſt, quòd nusquam conſueuerit Dioſcorides alicuius ſtirpis hiſtoriam diuerſis capitibus repetere, nec etiam arbores herbis commiſcere. Nam cùm longa hiſtoria Acaciam arborem, quæ etiam Aegyptia ſpina uocatur, primo libro inter arbores deſcripſerit, abſurdum quidem uideretur, ſi eandem præter morem hic inter aculeatas herbas repeteret. Ad hoc indicium & illa ratio accedit, quòd ſi ſeorſum harum plantarum hiſtoriam tradidit Dioſcorides, diuerſas quoq; plantas eſſe neceſſe eſt.*

Spinæ Arabicæ conſid.

Quamobrem non parum Ruellius hallucinatus deprehenditur, quòd non animaduerterit, in ſua huiuſce Arabicæ ſpinæ mentione, Dioſcoridem hoc loco aculeatam quandam Arabicam herbam albæ ſpinæ in uniuerſum æmulam intellexiſſe, non autem (ut ipſe putat) acaciã nuncupatam. Qua in re non ſatis uirum hunc admirari poſſum. quippe qui non modò & Græcis, & Latinis literis ſit habitus peritiſſimus, ac inter eos, qui hac noſtra ætate de ſtirpium hiſtoria ſcripſere, facile princeps; ſed qui etiam Plinij hiſtoriæ fuerit ſtudioſiſſimus: quem tamen ſi accuratius perlegiſſet, ac ſequi uoluiſſet, nunquam arbitror in eum errorem incidiſſet. Quandoquidem Plinius lib. XXIIII. *cap.* XII. *alteram ab altera ſeparauit. Et primò huius, de qua agimus, mentionem faciens, ſic inquit. Spinæ Arabicæ laudes in odorum loco diximus: & ipſa ſpiſſat, ſtringitq; diſtillationes omnes, & ſanguinis excreationes, menſiumq; abundantiam, etiámnum radice ualentior. Quæ à Dioſcoride uerbotenus tranſtuliſſe perſpicuum eſt. Mox meminit Arabicæ alterius ſpinæ, quæ in arborem aſſurgit, his uerbis. Eſt & Acaciæ ſpina. Fit in Aegypto alba, nigráq; arbore, item uiridi, ſed longè melior eſt prioribus. Eiuſdem meminit etiam libro* XIII. *cap.* IX. *poſtquàm Perſeæ arboris materiem miris laudibus commendauit, ubi hæc habet. Nec minus Aegyptia ſpina celebratur in eadem gẽte, duntaxat nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat: candida uerò facilè putreſcit. Quibus ex locis palàm eſt, non credidiſſe Plinium, unam tantùm Arabicam, uel Aegyptiam eſſe ſpinam, quanuis Ruellius non ita rem acceperit. Qui item Galeni ſententiam hac in re non animaduertiſſe uidetur: ſiquidem Galenus lib.* VI. *ſimp. med. ita ſcribit. Spinæ Arabicæ radix*

Ruellij hallucinatio.

profluuium

profluuium muliebre iuuat,et alia quæcunq;,quibus auxilio eſt quæ apud nos naſcitur ſpina: ſed efficacius tamẽ omnia iuuant tum radix,tum fructus ipſius. Hic uerò & columellæ prodeſt,& ijs,quæ in ſede inflata ſunt: tum ulcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens, & non moleſtam adſtrictionem, hæc Galenus. Qui ut has plantas diuerſas habuit; ita etiam ſeorſum de earum uiribus diſſeruit.

Σκόλυμος. CARDVVS. CAP. XIIII.

CARDVVS, Græci ſcolymon uocant, folia chamæleonis habet, & albæ ſpinæ, nigriora, & craſsiora: caulem longum edit,folioſum,capite ſpinoſo: radice nigra,& craſſa. Quæ illita graueolentiam alarum, totiusq; corporis emendat: item ſi decocta in vino bibatur. copioſam autem vrinam, fœtidamque expellit. Herba cùm recens tenereſcit, in olera, aſparagi modo, tranſit.

Carduorum conſideratio, & genera.

ETSI *unius tantùm Cardui breuiter etiam hoc loco meminerit* Dioſcorides; Theophraſto *tamen*, Plinio, *ac alijs probatis autoribus, plura Cardui genera traduntur. Verùm ut primùm de his, qui natura cultrice ſponte proueniunt, ſermo fiat, ſcire ſanè conuenit, quòd eorum diuerſa ſunt genera, quorum tamen nomina propria, quod ſciam, non habentur.* Atqui Plinio *libro* XX. *cap.* XXIII. *duo tantùm eorum genera produntur: unum fruticoſius ſtatim à terra: alterum uerò unicaule, & craſſius. Satiuorum autem, qui tum in hortis, tum in agris ſeruntur, multiplex eſt genus. Horum principem locum tenent, qui* Hetruſcis *uulgò uocantur* Cardoni. Nanque *ij diligenti cultura adeò teneri, fragiles, albique euadunt, ut magno quidem apparatu, ſecundis cœnis pro bellarijs cum ſale, & pipere expetantur. Quo argumento ductus, equidem putauerim de his uerba feciſſe* Theophraſtum *libro* VI. *cap.* IIII. *de plantarum hiſtoria, cùm ita ſcribit. Quæ autem Cactus nuncupata eſt, in Sicilia tantùm naſcitur, Græciæ nuſquam habetur. Sui generis planta: hæc enim ſtatim ab radice caules repentes in terram mittit, folio lato,atq; ſpinoſo. Caules hos cactos appellant. deſquamati cibo idonei ſunt, paulò amaricantes: & reſeruare eos aqua ſalſa conditos conſueuerunt. hæc* Theophraſtus. N*oſtrates, quibus ubiq; nunc* Hetruria *ſcatet, eò ex* Neapoli *allati fuerunt:* Neapolim *uerò (ut audio) ex Sicilia. Quapropter noſtri cum hoc* Theophraſti *genere maximè conuenire uidentur, quòd ſcripſerit, Cactum Siciliæ peculiarem eſſe plantam. Continentur præterea in Carduorum genere etiam ij, quos in* Italia Hetruſcum *uulgus appellat Carcioſi, alijs uerò inibi* Archichiochi *dicuntur. quorum item meminit* Theophraſtus *eodem loco, cùm ſubdit. Alium uerò caulem erectum producit,quem pternicem uocant. Is quoq; cibis aptus exceſcit, ſed reſeruari non patitur. Fructus, in quo ſemen, echinata ſpecie eſt. Verùm exemptis lanuginoſis ſeminibus, is quoq; ueſcendus relinquitur, & cerebro palmæ ſimilis eſt. hactenus* Theophraſtus. *Qui pro palmæ cerebro illud, quantum equidem reor, intelligit, quod* Galenus *encephalon pluribus in locis appellari tradidit, & quod nunc corrupta uoce* Neapolitanis, *& Siculis uulgò uocatur Ceſaglione, de quo libro primo in* Bdellij *mentione abunde diſſeruimus. Carduorum autem, quos uulgò Carcioſi uocari diximus, nobis plura ſunt genera, uaria capitis forma diſtincta. Siquidem proferunt omnes echinata capitula, ſed aliqui ſpinis ſurſum reſpicientibus conſtant, alij uerò ad terram uerſis, nonnulli etiam aculeis uacant. Sunt præterea in hoc poſtremo genere, quibus echini in longum faſtigientur, quibus uerò in globum extuberent, dehiſcentibus in altero ſquamatim ſpicis,in altero ijſdem ſquamis,ueluti corticoſis unguibus in unum compactis, & coagmentatis, nucis pineæ inſtar.* Ex *quo facilè in eam ſententiam deductus ſum, ut crediderim, hanc Cardui ſpeciem poſtremam nucis pineæ æmulam, eſſe Carduum pineam* Theophraſto *uocatam,quòd is loco antè citato ita de ea ſcribat. Eſt Carduus pinea ab radice foligera: qua de media ſeminalis acanus, ueluti malum, extuberat. hæc ille. Cæterùm Cardui aculeati genus & illud eſt, cuius echinati capitis floribus* Hetruſci *coaguli uice utuntur, etſi Cardui ſatiui omne genus idem ſuis floribus præſtet. Spinis carebunt, ut hortorum cultores teſtantur, Carduorum capitula, ſi priusquàm ſeratur ſemen, acuminata eius latera retundantur. Sine aculeis etiam naſcentur, ſi delibratis lactucæ radicibus, & diſſectis ſemina integra condantur.* Vnde *illud facilè potuit factum eſſe, ut ij, qui aculeis non rigent, humano cultu mitiores euaſerint, cùm natura Carduorum omne genus ſpinis uacare nequeat.*

Cardui uires ex Gal.

Cardui meminit Galenus *lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum: nec tamen plura de eius uiribus tradidit, quàm fecerit* Dioſcorides. *Sed de temperamento diſſerens, ei caliditatis ſecundum ordinem completum, aut tertium incipientem; ſiccitatis uerò ſecundum aſsignauit.* Et *libro* II. *de alimentorum facultatibus, Carduum Cinaram appellauit, ac alimentum, quod corpori præbet, meritò damnauit, quòd melancholicum ſuccum generet.*

Ποτήριον. POTERIVM. CAP. XV.

POTERIVM, Iones neurada uocant, largè fruticat, cortice obductum tenui, ſpinis horridũ, lanugine ſpiſſa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthæ proximis: folijs paruis, rotundis: flore exiguo, candidi coloris: ſemine nullius uſus, ſed guſtu acuto, & odorato. Naſcitur in aquoſis, & collibus. Radices demittit binûm, ternûmve cubitorum, neruoſas, & firmas: quæ proximè terram reciſæ, dant ſuccum gummi ſimilem. Tuſæ, præciſis neruis, & vulneribus glutinandis illinuntur. Decoctum quoque eius neruorum affectibus prodeſt.

Poterij conſideratio.

EX REI *herbariæ peritis hactenus neminem reperi,qui* Poterium *in* Italia *naſci dixerit, atque ipſum oſtenderit. Quamobrem facilè crediderim, quòd illud non procreet* Italia. Nam *ſi inibi naſceretur, fieri quidem non potuiſſet, quin hæc ætas, quæ rerum cognitioni maximè dedita eſt, ipſum adinueniſſet: præſertim cùm* Dioſcorides, *cæteriq; ſcriptores* Poterij *faciem clarè ſatis deſcriptam reliquerint.*

Ἀκάνθιον.

Ἀκάνθιον. ACANTHIVM. CAP. XVI.

ACANTHIVM albæ ſpinæ ſimile, folijs aculeatis per extremitates, † & lanugine araneoſa obductis. ex qua collecta, & neta, ueſtes bombicinis ſimiles texunt. Folia, vel radices ad remedia opiſthotoni bibuntur.

QVOD Acanthium, cuius hic inter aculeatas herbas meminit Dioſcorides, in Italia naſcatur, equidem affirmare non auſim. Quandoquidem hactenus neminem inueni, qui folia alicuius aculeatæ herbæ mihi oſtenderit, quæ adeò araneoſa, ac ſubtili lanugine obducta ſpectarentur, ut ex ea neta ueſtes bombicinis ſimiles texere quis potuiſſet, ut hic Dioſcorides, & libro XXIIII. cap. XII. teſtatur Plinius. Quamobrem ingenuè aſſerere non dubitauerim, eos magnò in errore uerſari, qui pro Acanthio quandam Cardui montani ſpeciem, echino lanugine quadam obducto, demonſtrant. Nam præterquàm quòd hæc folia habeat nulla lanugine uelata, nullo pacto quæ echinatum capitulum circumueſtit, depecti, uel neri poteſt, utpote quæ tenuiſsima ſit, ſine uillis, fragilis, ac omnis lentoris expers. Acanthij conſideratio. Quorundam error.

† Verba illa de lanugine non leguntur in Græcis Dioſcoridis exemplaribus: quæ tamen hic deſiderari oſtendit abruptus autoris ſermo. Vnde ea non temerè ex Plinio adiecerunt interpretes, eius tantùm, ut puto, auctoritate freti. Nos uerò eò audacius illa addenda putamus, quòd ea legantur in Oribaſij codice manu ſcripto, in quo ex probatiſsimo Dioſcoridis libro ita tranſcripta inueniuntur. καθ᾽ ἅ ἀραχνοειδὴς ἐϛὶ χνοῦς. *quæ ad uerbum ſonant. Circa quæ araneoſa eſt lanugo.*

Ἄκανθος. ACANTHVS. CAP. XVII.

ACANTHVS, Romani pæderotam uocant, naſcitur in hortis, petroſis, & riguis. Folia habet multò lactucaceis latiora, & longiora, erucæ diuiſura, nigricantia, pinguia, læuia: caulem binûm cubitorum, digitali craſsitudine, læuem, prope uerticem ex interuallis circundatum foliolis, ceu nucamenta quædam oblonga referentibus, ſpinoſis, è quibus flos prodit albus: ſemen oblongum, luteum: caput thyrſi ſpecie: radicibus nititur longis, mucoſis, rubris, & glutinoſis. Quæ uſtis igni, & luxatis artubus illitæ ſubueniũt: potæ urinam ciunt, ſedaluum cohibent: ruptis, conuulſis, tabem ſentientibus, mirè proſunt. Naſcitur & ſylueſtris Acanthus, ſcolymo ſimilis, aculeatus, breuior quàm ſatiuus, & is qui in hortis prouenit. Cuius radix ad eadem ad quæ ſuperior efficax.

CREDVNT omnes ferè huiuſce temporis rei herbariæ ſtudioſi, Acanthum eam eſſe plantam, quæ nobis uulgò uocatur Branca orſina. Quorum ſententiæ nec prorſus refragari, nec planè adſtipulari poſſum. Nam etſi in eorum opinionem multis adducar rationibus, non ſolùm quòd ij magnæ ſint apud me auctoritatis; ſed etiam quòd ipſe uiderim hanc, quæ Branca urſina dicitur, folijs lactuca latioribus, longioribusq́;, erucæ modò laciniatis, nigricantibus, ac molli quodam læuore pinguibus: caule item læui, bicubitali, pollicari craſsitudine, per interualla ſub ipſum uſq; uerticem foliolis quibuſdam oblongis, ueluti nucamentis, circundato: è quibus flos prodit candidus, & inde ſemen oblongum, luteumq́;: atq; etiam radice eadem conſtet, qua Acanthus; aliqua tamen relinquitur dubitatio, an Branca urſina legitimus ſit Acanthus, cùm foliola, quæ nucamenti inſtar illius caulem cingunt, nullis ſpinis horrida conſpiciantur, plantaq́; ipſa uideatur topiarijs operibus inepta, ad quæ Acanthus olim (ut Plinius libro & cap. XXII. autor eſt) conueniens habebatur, ac etiam ea hodie ab omnibus ferè negligatur, et ueluti ignobilis planta, in perpaucis tum hortis, tum uiridarijs ſeratur, cùm apud antiquos Acanthus celebris, & in magno honore habitus ſit, ac plurimis laudibus fuerit decãtatus. Neq; illud ſuſpicionem noſtram diluit, quòd dixerint aliqui Acanthina folia, quæ in quibuſdam Italiæ locis marmoreis columnis, præſertimq́; Corinthias imitantibus, inſculpta reperiuntur, nulla prorſus linea à Brancæ urſinæ folijs differre. Siquidem contrà ijs quiſpiam facilè reſpondere poſſet, quòd etſi utraq; eandem retineant formam; non ob id tamen neceſſariò unam, & eandem ſpeciem repræſentant. Quare quemadmodum dubium eſt aſſerere, Brancam urſinam ab Acantho non differre; ita idem negare uitium eſſe uidetur. Cæterùm ad hanc tollendam dubitationem illud nõ parum, meo iudicio, facit, quòd ijſdem facultatibus Branca urſina prædita ſit, quibus pollere Acanthum Dioſcorides, & Galenus memoriæ prodiderunt. Illud inſuper addiderim, quòd etſi dicat Dioſcorides, oriri Acanthum Acanthi conſideratio.

caule

caule foliolis ſpinoſis, ceu nucamentis, prope uerticem uſq; ex interuallis circumueſtito; poteſt tamen intelligi, quòd non re uera foliola illa aculeis horreant; ſed quòd adeò acuminata erumpant, ut ſanè ſpinis perſimilia uideantur. Id quod facilè credi poteſt, cùm cæteris omnibus notis Branca urſina Acantho à Dioſcoride repræſentato adamuſsim reſpondeat. Neq; impedit, quòd loco citato aſſerat Plinius, Acanthum in hortis crepidines marginum, aſſurgentiumq; puluinorum toros ueſtire. Quanuis enim necti haud facilè ex ſe ualeat; tamen tum caulis, tum folia ob eorum mollitiem, lentoremq; adeò flecti queunt, ut uimineo aliquo nexu topiario operi etiam non incommodè aptari poſsint. His itaq; rationibus innixus, eos equidem non aberraſſe exiſtimo, qui Acanthum, & Brancam urſinam, unam & eandem plantam eſſe ſcriptis tradiderunt. Reperitur & ſylueſtris Acanthus carduo (ut Dioſcorides inquit) ſimilis, ſpinoſus, folijs tamen domeſtico anguſtioribus. Quocirca non ab re Plinius quoq; duo Acanthi genera conſtituit. Acāthi facultas ex Gal. *Acanthi meminit Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Acanthos, alij quidem Melamphyllum nominant, alij uerò Pæderota. Folia quidem mediocriter digerentem facultatem obtinent. At radix exiccatoria eſt, & leuiter inciſoria, & tenuium partium.*

Ἀνωνὶς, ἢ ὀνωνὶς. ANONIS, SIVE ONONIS. CAP. XVIII.

ANONIS, quam aliqui ononida appellant, ramos habet fruticoſos, dodrantales, aut maiores, frequentibus geniculis cinctos, cauis alarum multis, capitibus rotundis: folijs lenticulæ, tenuibus, puſillis, ad rutæ, aut pratenſis loti folia accedentibus, ſubhirſutis, odoratis, non iniucundè olentibus. Muria conditur, antequàm ſpinoſa fiat, cibis gratiſsima. Rami acutioribus ſpinis, & ueluti ſpiculis firmioribus horrent. Radicem mittit candidam. Quæ excalfacit, & extenuat. huius cortex ex uino potus urinam ciet, calculos comminuit, margines ulcerum erodit. Radix cùm decoquitur in poſca, dolorem dentiū collutione mitigat. Decoctum eius potu hæmorrhoidas ſanare creditur.

Anonidis cōſideratio. NASCITVR *Anonis in pratis, cultis, atq; etiam incultis locis, arido præſertim ſolo: folijs tenuibus lentis modo, puſillis, quæ ad rutæ, uel pratenſis loti effigiem proximè accedunt, ac cæteras omnes notas refert, quibus à Dioſcoride depingitur. Ruſticis ob id notiſsima eſt, quòd non modò ſuo ramorum, ac radicū implexu, aratra inuitis bubulcis in medijs agrorum ſulcis ſæplus remoretur, unde Reſta bouis compluribus nominatur; ſed quòd etiam meſſoribus, & fœniſecis ſpinis ſuis acutis admodum ſit infeſta. Nam etſi prædura, calloſaq; ſit eorum cutis; eam tamen ſuis perforat aculeis, quibus quaſi ſpiculis, cùm maturuerit, horrida conſpicitur. Inſubres hanc uulgò Bonaga uocāt. Cæterùm quanuis floris eius nihil meminerit Dioſcorides; conſtat tamen flore plerunque purpureo, ſubalbicante, interdum tamen aureo. Sed hæc quibuſdam in locis aculeis uacat. Meminit Anonidis ononidis nomine Theophraſtus lib.* VI. *cap.* V. *de plantarum hiſtoria, ſic ſcribens. Ononis ramis aculeigerum eſt, anno tantùm perdurans, folio rutæ ſimilis, ſed per totum caulem appoſito, ut ueluti coronam ex interuallis tota ſpecies repræſentet. Florem minutulum, & in ſiliqua non undiq; ſeptum edit. Naſcitur glutinoſo, lætoq; ſolo, & præcipuè in ſegetibus, atq; cultis: qua de cauſa agricolis inimica exit. Viuax admodum eſt. Cùm enim altam nacta tellurem fuerit, protinus ſua infima pellit: et ſingulis annis, ſurculis in latus emiſſis, rurſus poſtero anno deorſum uerſus pellere ſolita eſt. Ideoq; effodienda tota, extirpandaq; penitus eſt. Incipit germinare æſtate, perficiturq; autumno. hactenus Theophraſtus. Huius quoq; mentionem fecit Plinius lib.* XXVII. *cap.* IIII. *ubi ſic inquit. Anonim, quidam ononida malunt uocare, ramoſam, ſimilem fœno Græco, niſi fruticoſior, hirſutiorq; eſſet, odore iucundo: poſt uer ſpinoſa. hæc Plinius. Qui tamen hac in re erraſſe deprehenditur: ſiquidem non poſt uer Anonis ſpinoſa redditur, ſed (ut Theophraſtus autor eſt) in autumno. Id quod etiam experimento comprobatur. Anonidis radix uim maximam præſtat ad renum calculos comminuendos, expellendosq;, obſtructis præſertim urinæ meatibus. quod multorum teſtimonio compertum eſt, qui calculo affecti, ubi tantùm radicis corticum pulueremex uino diutius bibiſſent, priſtinam ſanitatem recuperarunt. Noui ego quendam, qui huiuſce radicis puluere duntaxat pluribus menſibus ſumpto, carnoſum ramicem abſumpſit, & ſanatus eſt: licet à medicis nullo alio medicamento, quàm ſola ſectione, uſtioneq; hunc curari poſſe antea ſtatutum eſſet.* Anonidis uires ex Gal. *Anonidis uires deſcripſit Galenus lib.* VIII. *ſimplicium medic. ſic inquiens. Ononis radicem habet tertio quadantenus ordine excalfacientem. Cortex eius maximè eſt utilis, habens quippiam & abſterſorium, & inciſorium. Proinde non tantùm urinas prouocat; ſed & lapides confringit. Eadem facultate & cruſtas cito detrahit. Vtuntur porrò ea quoq; & ad dentium dolores, in oxycrato decoquentes, & collui decocto iubentes.*

Λευκάκανθα.

Λευκάκανθα. LEVCACANTHA. CAP. XIX.

Levcacantha, prædita eſt radice cyperi, ualida, & amara. Quæ manducata dolorem dentium ſedat: ueteri laterum dolori, atque iſchiadicis prodeſt, decocto cyathis tribus ex uino poto. Eadem ruptis, et conuulſis medetur. Radicis epotus ſuccus eoſdem præbet effectus.

Leucacanthæ conſider.

In manifeſto errore uerſantur, qui ſentiunt, Leucacantham, hoc eſt, albam ſpinam, de cuius hiſtoria, & uiribus hoc capite tractatur, ab Acantha leuce, id eſt, ſpina alba, de qua pauló ſuperius diſſeruimus, nullo pacto differre. Qua in ſententia, uel potius errore, fuere nonnulli ex recentioribus, alioqui rei herbariæ periti. In quorum etiam numero Ruellius fuiſſe ex eo maximé deprehenditur, quód cúm debuiſſet, more ſuo, poſt Anonidis tractationem, cuius titulo ſpinam albam quoq; adiunxerat, quam tamen albam ſpinam nominaſſe rectius forté erat, eiuſdem albæ ſpinæ hiſtoriam referre, ex induſtria eam ſilentio præterijt. Nam cúm exiſtimaſſet, alteram ab altera non diſtingui, non opus eſſe iudicauit, earũ hiſtoriam in Alba ſpina repetere, quam antea in Spinæ albæ mentione tradiderat. Quo tamen in loco ab errore uindicari non poteſt: quippe quoniam poſtquám ſpinæ albæ, quam Mauritani Bedeguar appellant, meminerit, alteram eius nominis ſpinam ſubdidit, quæ cúm in arbuſtum undiq; aculeis armatũ aſſurgat, ſepibus extruendis ruſticis noſtratibus maximé expetitur. Non tamen ob id declarat ipſe hanc eſſe Leucacantham: ſed lubrico quodam lapſu, quaſi ſui ipſius, & cuius ſpinæ albæ mentionem faceret, oblitus, in capitis calce aculeatæ illius arbuſculæ radicibus, quæ (ni fallor) candida eſt Dioſcoridis rhamnus, omnes tribuit facultates, quibus legitima ſpina alba á Dioſcoride commendatur. Qui quidem Ruellij error omnibus euidentior eſt, quám ut pluribus refelli poſtulet. Quód autem differant inter ſe Acantha leuce, & Leucacantha, non modó Dioſcorides inter cæteros ſimplicium medicamentorum ſcriptores facilé princeps oſtendit; ſed Galenus etiam, & Paulus. qui præterquám quód alteram ab altera diuerſis capitibus diſtinxerunt, earum ſingulam differentibus facultatibus præditam eſſe tradiderunt. Quorum ſententiæ ſubſcribit Plinius: nam de Acantha leuce differens lib. XXIIII. cap. XII. ſic inquit. Spinæ albæ ſemen contra ſcorpiones auxiliatur. Corona ex ea impoſita capitis dolores minuit. Sed uires longé alias ab his Leucacanthæ idem retulit libro XXII. cap. XVI. ubi ſic habet. Leucacantham alij phyllon, alij iſchiada, alij polygonaton appellant, radice cyperi, quæ commanducata dentium dolorem ſedat. Item laterum, & lumborum (ut Niceſius tradit) ſemine poto drachmis octo, aut ſucco. Eadem ruptis, conuulſiſq; medetur. hæc Plinius. Quæ quidem uidiſſe debuerat Ruellius alioqui Plinianæ hiſtoriæ ſtudioſiſſimus: aut certé Hermolao doctiſſimo uiro credidiſſe, á quo (etſi nunquam illum citet) integra quandoq; capita, imó (pace eius dixerim) integrũ feré ſurripuit opus, ita ut is omnibus illud ſuum feciſſe uideatur. Siquidem Hermolaus cúm in Leucacantha, tum alias ſæpenumero commonuit in ſuo Corollario, hanc ab acantha leuce differre.

Ruel. lapſus.

Porró illud etiam nobis ſilentio non diſſimulandum, ut ingenué quod ſentimus de ſimplicibus dicamus, quód Leucacantha herba eſt, non autem arbuſcula ſepibus conficiendis idonea, ut falsó, mea quidem ſententia, Muſa Braſauolus ſuo de ſyrupis libello in eupatorij ſyrupo exiſtimat. Nam hoc loco de herbis tantúm, & non de arbuſculis ſcribit Dioſcorides: qui nimirum in ſtirpium hiſtoria peritiſſimus, arbuſculam illam ſuprá libro primo inter Rhamni genera deſcripſit, & ſub candido, ut puto, complexus eſt. Cæterúm cúm nec Dioſcorides, nec Plinius tradant, quibus folijs, quo caule, flore, ac ſemine Leucacantha proueniat, difficilé quidem fuerit inter tot aculeatarum ſtirpiũ genera, unam ſecernere, quæ ueré Leucacantham repræſentet. tametſi damnandus uſquequaq; non eſſet, qui dixerit Leucacantham eſſe fortaſſe aculeatum illum Carduum, de quo in Acantha leuce diximus, cuius folia albis quibuſdam maculis depinguntur. Nam præterquám quód coniectura quadam dici poſſet, eam á maculis illis albicãtibus ſibi Leucacanthæ nomen adinueniſſe, radicis etiam ipſius tum durities, tum amaritudo, etſi forma cyperinas non æmuletur, conſentire uidentur. Sed hoc potius diſputãdi, quám aſſerendi gratia proponimus: cúm adhuc nihil certi nobis compertum ſit.

Braſauoli error.

Leucacanthæ uires paucis perſtrinxit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Leucacanthon, quidam autem polygonaton, alij iſchiada nuncupant. Huius amara radix eſt, ac proinde incidit, & exiccat in tertio ordine: in calfaciendo autem ex primo eſt ordine.

Leucacanthæ uires ex Gal.

Τραγάκανθα. TRAGACANTHA. CAP. XX.

Tragacanthae radix lata, & lignoſa, ſummo ceſpite nititur: vnde ſurculos humiles, robuſtos, latiſsimè fundit: in quibus minuta folia, multa, nonnunquam tenuia exoriuntur: quæ ſub ſe ſpinas albas, rectas, & firmas occulunt. Eſt etiámnum tragacantha lacryma, quæ vulnerata radice manans, concreuit. Præſtat pellucens, gracilis, læuis, ſyncera, & ſubdulcis. Cutis ſpiracula, ut gummi, obſtruit. Huius increbuit uſus ad oculorum medicamenta, ad tuſsim, exaſperatas fauces, retuſas uoces, cæteraſque deſtillationes, cum melle in delinctu: ſubdita quoque linguæ liqueſcit. In paſſo madefacta, drachmæ pondere bibitur, cōtra renum dolorem, & ueſicæ roſiones, mixto cornu cerui uſto, & eloto, aut ſciſsi aluminis momento.

Tragacanthæ conſider.

Tragacanthae plantam ex Apulia allatam miſit ad nos hoc anno excellentiſsimus medicus, herbarumq; non ignarus Auguſtinus Alpagus Bellunenſis, quæ nullis ſanè notis à Dioſcoridis hiſtoria diſſentit, ut ex præſenti pictura, omnibus liquidò conſtare poteſt. Cæterùm lacryma è uulnerata radice manans, quam ſeplaſiarij uulgò uocant Gomma draganti, paſsim in officinis concreta uiſitur, è Creta, Aſia, & Græcia aduecta. At non modò hæc (ut Dioſcorides inquit) è uulnerata prius radice manat; ſed etiam ſponte (ut Theophraſtus eſt author) ab ea ſciſſo in latere cortice diſtillat.

Monachorũ erratum.

Sed hanc, qua utimur, Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, ueram eſſe Tragacanthæ lacrymam negant, quòd legitima linguæ ſubdita facilè, Dioſcoridis teſtimonio, colliqueſcat: hæc uerò nunquam, cùm linguæ ſuppoſita adeò lenta, tenaxq; euadat, admixta ſaliua, ut nullo ferè temporis tractu diſſolui liquariq; poſsit. Qua quidem in re ij (pace eorum dixerim) toto cœlo aberrant, ut qui Dioſcoridis ſententiam perperàm acceperint. Siquidem Dioſcorides non de ſola lacryma linguæ ſubdita, ſed in eclegmate cum melle conformata, illud fieri ſcribit, cùm inquit. Vſus eius ad oculorum medicamenta, ad tuſſes, exaſperatas fauces, retuſas uoces, cæteraſq; deſtillationes, cum melle in delinctu: liqueſcitq; ſubiecta linguæ. hæc Dioſcorides. Ex quibus palàm eſt uoluiſſe Dioſcoridem Tragacanthæ lacrymam non ſolam, & per ſe tantùm, ſed in eclegmate cum melle paratam linguæ eſſe ſubijciendam, ut clariſsimorum medicorum inſtitutione fieri adſolet cum bechicis catapotijs, & diatragacāthæ trochiſcis, quibus ipſa commiſcetur. Quippe cùm oporteat medicamenta, quibus aſpera arteria, pulmo, ac pectus uniuerſum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, uel linguæ ſubdita ſenſim, leniterq; liqueſcere, ut commodè in tracheam percolentur arteriam, uoluit hic Dioſcorides eclegmatis uſum recta methodo deſcribere. Nam ſi huiuſmodi medicamenta deuorarentur, nihil prorſus proficerent, cùm ita non in pectus & pulmones deferantur, ſed in uentriculum. Huic & alia accedit ratio, quòd ſi intellexiſſet Dioſcorides lacrymam per ſe tantùm linguæ ſubmittendam, ſubiunxiſſet quidem, ut ſui moris eſt, quibus in morbis id factitandum eſſet. quandoquidem planè abſurdum uideretur ſcribere, quòd aliquod gummi linguæ ſubijciatur, paulatimq; liqueſcere cogatur, ac deinde ſilentio inuolucre, quibus in morbis id faciendum. His itaque rationibus non modò rectè, meo quidem iudicio, intelligi poteſt uoluiſſe Dioſcoridem, eclegma, quod Tragacanthæ lacrymam exceperit, linguæ ſubijciendum eſſe, non ipſam tantùm lacrymam; ſed etiam Monachos in hoc, ut aliàs ſæpe, deceptos eſſe.

Tragacanthæ uires ex Gal.

Tragacāthæ uires ſcriptas reliquit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Tragacantha ſimilem gummi uim obtinet, emplaſticam quandam, & acrimoniam hebetiorem (legunt aliqui, quæ acrimoniam obtundit). Et ſanè ſimiliter illi deſiccat.

Ἠρύγγιον. ERYNGIVM. CAP. XXI.

Eryngion aculeatarum generis eſt. Cuius folia in principio, ſale condita, in cibos recipiuntur. Lata autem ſunt, & extremo ambitu aſpera, guſtu aromatica: ſed ubi adoleuerunt, circa complures caulium eminentias in ſpinas aculeantur. in quorum ſummitatibus globoſa capitula, durarum, acutiſsimarumque ſpinarum ambitu ſtellatim circumuallantur, quorum colos aliàs uiridis,

ERYNGIVM.

ridis,aliàs albus,interdum cœruleus inuenitur. Radix oblonga, lata,foris nigra,internè candida,pollicis craſſitudine,odorata. Naſcitur in aſperis, & campeſtribus.

Vim habet calfactoriam. Pota menſes, & urinas pellit: tormina,inflationesque diſcutit: cõtra iocinerum uitia, ſerpentium morſus, & hauſta uenena, cum uino prodeſt: bibitur aduerſus plurima, cum ſeminis paſtinacæ drachma una. appenſa, illitáve, tubercula diſcutere proditur. Pota cum hydromelite radix, opiſthotonicis, & comitialibus medetur.

Eryngij conſideratio.

Longe' *quidem aberrant ſeplaſiarij Senenſes in Eryngij cognitione, utpote qui pro Eryngij radicibus aſſumant aculeatæ cuiuſdam ſtirpis radices, quam Cacatreppola uulgò uocãt. Hinc error omnibus facilè deprehenditur, quòd nulla penitus illius plã tæ nota eryngio reſpondeat. Legitimum Eryngium, quod, meo iudicio, Dioſcoridis deſcriptioni nihil refragetur, frequens inuenitur prope Tridentina mœnia, ac in Goritienſi agro, quin & in compluribus Italiæ locis. Eſt et Eryngium marinũ,quo Veneta litora undiq; referta ſpectantur. Aſſurgit hoc folijs altero latioribus,circinnato ambitu ſpinoſis: radicibus longioribus,mollioribusq;, ſaccharo aſſeruandis longè magis idoneis, quàm alterius. Huius tametſi non meminerit Dioſcorides, Plinius tamen libro* XXII.*cap.* VII. *utriuſq; hiſtoriam tradidit. Quo fit, ut eorum ſententiam minimè probauerim, qui Eryngium marinum Crocodilium eſſe exiſtimant,ut in crocodilij mentione ſuperius diximus.*

Quorundam errores.

Sunt & qui credant,Eryngium Mauritanis à Secacul nõ differre. Veruntamen ij quoq; hallucinantur: nam cùm Serapio in capite de Secacul,neq; Dioſcoridem,neq; Galenum citet, quos maximè in ſimplicium hiſtoria ſequitur, quorumq; dicta bona fide refert, ſed tantùm ſuæ gentis autoribus nitatur, clariſsimum præbet indicium, Secacul diuerſum fuiſſe, & plantam Græcis incognitam. Siquidem ſi pro eryngio Secacul ſcripſiſſet Serapio,ei ſanè non fuiſſet opus, pauló inferius de eryngio tractare ex Dioſcoridis, & Galeni ſententia, magno uirium & notarum diſcrimine. Quamobrem non parum falluntur, qui Secacul ab eryngio ſecernere neſcientes, Eryngij radices tum ſaccharo,tũ melle aſſeruatas uenereis infeliciter commiſcent auxilijs, ut qui ederint, fortiores, ſalacioresq; reddãtur. Quippe hac facultate Eryngium præſtare nuſquam hactenus apud Dioſcoridem, & Galenum mihi reperire licuit, qua tamen pollere Secacul memoriæ prodiderunt Arabes. Cæterùm animaduertendum eſt Serapionem Aſtera Atticum, ſiue Bubonium cũ eryngio cõfudiſſe, ſtellarum ſimilitudine deceptum,qua cœruleo colore ſeinuicẽ æmulantur: etſi quæ Bubonio inſunt,nullis aculeis horreant. Meminit Eryngij Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Eryngium caliditate quidem aut parum,aut nihil,quæ temperata ſunt, ſuperat. Siccitatem uerò in tenui eſſentia conſiſtentem non paruam obtinet.*

Eryngij uires ex Galeno.

ALOE.

Ἀλόη. ALOE. CAP. XXII.

Aloes folium ſcillæ ſimilitudinem habet, craſſum,pingue,modicè latum,rotundum, retrorſus pandum: folia gerit curta, quæ vtrinque ex obliquo longioribus interuallis ſtriantur, & in ſpinulas deſinunt. Caulis emittitur non diſsimilis antherico: flos albus: fructus haſtulæ regiæ cognatus: graui tota eſt odore, & guſtu amariſsima: radice vna,ceu palo,in terrã depacta. Plurima,præpinguiſque in India gignitur, ex qua coactus ſuccus adfertur. Naſcitur etiam in Aſia, & Ara

bia in locis quibuſdam maritimis: & in inſulis (vt in Andro) non valde ſucco extrahendo idonea, ſed ad glutinanda vulnera ſanè quàm vtilis, ſi detrita illinatur. Duo ſucci genera: quoddam arenoſum, quod ſedimentum puriſsimæ eſſe videtur: alterum ad iecinoris imaginē vergit. Eligi debet boni odoris, ſyncera, quæ nihil doli ſenſit, nitida, calculorū expers, rufi coloris, friabilis, ac iecinoris modo coacta, facilè liqueſcens, eximiæ amaritudinis. Improbatur nigra, & fractu contumax. Gummi eam adulterant: quod deprehenditur guſtu, amaritudine, & valido odore: eoque argumento, quòd digitis friata non ad minima uſque fruſta reſoluitur. Nec deſunt, qui acaciam immiſceant. Natura eius eſt ſpiſſare, exiccare, ſomnum allicere, & corpora denſare, aluum reſoluere. Stomachum repurgat binûm cochlearium menſura, in aqua frigida, aut egelida pota: ſanguinis reiectiones ſiſtit: regium morbum purgat, tribus obolis ex aqua, aut drachmæ pondere in potu: deuorata cum reſina, aut cum aqua, vel melle cocto ſumpta, aluum ſoluit: purgationis perfectæ cauſa tribus drachmis ſumitur. alijs purgatorijs medicaminibus admiſta, præſtat, ut minus ſtomachum infeſtent: ſicca glutinandis vulneribus inſpargitur: vlcera ad cicatricem perducit, cohibetque. Eadem peculiariter exulceratis genitalibus medetur, & diſrupta puerorum præputia iungit: condylomata, rimasque ſedis ex paſſo ſanat: hemorrhoidum abundantiam, & ſanguinis eruptiones ſiſtit: pterygia ad cicatricē ducit: liuores, & inſignita ex melle tollit. Priuatim ſcabras lippitudines, pruriginesque angulorum permulcet: dolorem capitis ſedat, temporibus & fronti illita, ex aceto & roſaceo: capillum fluentem continet cum vino: tonſillis, gingiuis, & omnibus oris vlceribus, cum melle & vino proficit. Oculorum medicamentis torretur in munda, & candenti teſta, pennaque ſubinde verſatur, vt poſsit æqualiter torreri. Lauatur, vt quod ſit arenoſiſsimum, tanquam inutile ſubſidat, & læue, ac pinguiſsimum aſſumatur.

Aloës conſideratio.

Non dubium eſt, quin ea legitima ſit Aloë, qua paßim officinæ utuntur. Nam electißima, ac purißima (adulterata enim quandoque etiam inuenitur) omnes præſtat tum notas, tum uires, quæ ſyncerißimæ à Dioſcoride aßignantur. Aloë ætate noſtra in quàm plurimis Italiæ locis uireſcere conſpicitur, præſertim Romæ, & Neapoli, ubi ſuper ædium feneſtris, ac atrijs in fictilibus uaſis terra plenis alitur, ac fouetur ad ſpectaculum potius, quàm ad medicum uſum. quemadmodum & herba Plinio Opuntia dicta, folio Aloë longè craßiori: quæ folio tantùm implantata radices mittit.

Meſues à calumnia uindicatus.

Inuehuntur acerrimè in Meſuem Manardus Ferrarieſis, et Fuchſius ipſum ſecutus, quòd affirmauerit ille, Aloën per os ſumptam uenarum oſcula adeò reſerare, ut inde poſtea ſanguis facilè exiliat, cùm id (ut ipſi aiunt) tum Dioſcoridis, tum Galeni placitis maximè repugnet. Verùm quàm longè à ueritate deſciuerint, non multo quidem labore demonſtrare poſſem, ni præter inſtitutū noſtrum id eſſe cenſerem, niq; compertū haberem, illis prius rectè, meo iudicio, reſponſum fuiſſe à Iacobo Syluio clarißimo ætatis noſtræ medico in Meſuem ſcribentem, et à Grationopolitano quodam. qui tam probatißimis rationibus Meſuem tuentur, ut non amplius Manardo, ac Fuchſio hic eum lacerandi locum relictum eſſe putem.

Aloës uires ex Galeno.

Aloës meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic habet. Hæc herba non admodum apud nos prouenit: & quæ naſcitur in magna Syria, aquoſior eſt, & facultatis imbecillioris: attamen uſq; adeò deſiccare poteſt, ut uulnera cōglutinet. At in regionibus calidioribus, qualis eſt Cœleſyria, & Arabia, multò eſt melior. Optima autem Indica, cuius liquor eſt id, quod ad nos importatur, medicamentum Aloë cognominatum, ad plurimas res, propter ſiccitatem mordicationis expertem, utile. Eſt autem non ſimplicis naturæ, ſed ut indicio eſt guſtus, adſtringit ſimul, & amara eſt: adſtringit quidem mediocriter, ſed uehementer amara eſt. Subducit & uentrem, utputa ex numero medicamentorum, quæ Græci ab excernēdo ſtercore uocant ἐκκοπρωτικά. Itaq; ex dictis patet (ſi quidem memoria tenemus, quæ in quarto libro ſunt demōſtrata) quòd tertij ſit ordinis exiccantium, calfacientium autem aut primi intenſi, aut ſecundi exoluti. Sed & ipſius facultatis miſturam atteſtantur particularia eius opera: nam & utile ſtomacho medicamen eſt, ut ſi quid aliud: & ſinus glutinat. Sanat & ulcera, quæ ægrè ad cicatricem duci poſſunt, & maximè, quæ in ano ſunt, & pudendo. Iuuat & eorum inflammationes aqua ſubacta, & uulnera eundem ad modum glutinat. Congruit ſimiliter utenti & ad inflammationes in ore, ac naribus, & oculis. In ſumma, repellere, & digerere ſimul poteſt, cum hoc, ut paulùm extergat, quantū uidelicet ulceribus puris non ſit moleſtum. hactenus Galenus.

Ex Meſue.

Deijcit Aloë (ut Meſues autor eſt) non modò bilem; ſed & pituitam ipſam. Caput, uentriculumq; mundat, quorum etiam cruciatibus maximè ſuccurrit. Inflammato, æſtuantiq; bilis redundantia uentriculo auxilio eſt. Quotidianus eius uſus à mortiferis morbis tuetur. Vindicat à putredine, addita myrrha, non modò uiuentium; ſed etiam defunctorum corpora. Cum draconis ſanguine, & myrrha ulcera cōtumacia ſanat, quòd ſine morſu aliquo exiccare poßit. Senſus omnes, intellectumq; acuit, iecur ab infarctu purgat, & regio morbo medetur. Hæmorrhoidibus tamē, ac cæteris ſedis inflammationibus nocet: quamobrem ijs ab eius aſſumptione abſtinendum eſt, qui aliquam in illis partibus noxam patiuntur. hæc Meſues. Ceterùm necat Aloë uentris tineas ex lacte, uel melle ſumpta: aut umbilico tenus appoſita, bubalo felle, & aceto ſubacta.

Ἀψίνθιον. ABSINTHIVM. CAP. XXIII.

Absinthivm, aliqui bathy picron, herba vulgò cognita. Præſtantius in Ponto, & Cappadocia, in monte Tauro naſcitur. Vim habet calfaciendi, & adſtringendi. Bilem expurgat, quæ & ſtomacho, & ventri inhæſit: vrinam cit, & crapulam præſumptum arcet. ad inflationes ventris, & ſtomachi dolores prodeſt, cum ſeſeli, & nardo Gallico potum: faſtidia diſcutit, & arquatos ſanat

nat madefacti dilutum,aut decocti ius, quotidie tribus cyathis hauſtum : menſes cit potum, aut cum melle appoſitum. Contra fungorum ſtrangulationes conuenienter ex aceto bibitur : aduerſatur ixiæ venenis cum vino : itē cicutæ,& muris aranei morſibus,& draconi marino. Anginæ eo cum melle, & nitro perunguntur, & epinyctides ex aqua. Ad ſugillata, & oculorum caligines, ex melle illinitur : item auribus, ſi manat ſanies. Dentium, auriumque dolores decoctum vaporis ſuffitu compeſcit. Decoctum in paſſo dolentibus oculis oblinitur : item præcordijs,& iecinori, tritū cum cerato cyprino : ſtomacho quoque longa valetudine laboranti cum roſaceo : cū ficis autem, aceto, & loliacea farina,aquę inter cutem,lienoſiſque ſubuenit. Vinum ex eo fit,quod abſinthiten vocant, præſertim in Propōtide,& Thracia,quo ad antè dicta vtūtur,cum febri carent : alioquin in æſtate propinant,& acceptam huic vino incolumitatē referunt. Inſparſum arcis abſinthiū, veſtes ab erodentium iniuria vindicat : culices ex oleo perunctum abigit, & à corpore arcet : atramentum librarium diluto eius temperatum, literas à murium eroſione tuetur. Exiſtimatur liquamentum eoſdem præſtare effectus : attamen potionibus improbatur, quoniam ſtomachum malè habet, & capitis ciet dolorem. Sunt qui cocta amurca, liquamentum adulterant.

Ἀψίνθιον θαλάσσιον. ABSINTHIVM MARINVM. CAP. XXIIII.

ABSINTHIVM marinum,quod aliqui Seriphiū vocant,copioſiſsimum in Tauro monte,iuxta Cappadociam, & in Taphoriſi Aegypti gignitur : quo Iſiaci pro oliuæ ramo vtuntur. Herba eſt tenuis, abrotoni parui ſimilitudine, referta minutulis ſeminibus, ſubamara, ſtomacho inimica. Ea grauiter olet, & cum quadam calfactione adſtringit. Per ſeſe, aut cum oryza cocta,interaneorum animalia, tereteſque tineas,adiecto melle enecat. aluum læuigat : cum edulio autem, vel lenticula decocta, eadem præſtare poteſt. Pecora maximè pingueſcūt hoc pabulo. Tertium genus abſinthio aſsignatur, quo Gallia alpibus finitima ſcatet. Id patrio nomine Santonicum vocant,regionis,in qua naſcitur,cognomento, abſinthio nō diſsimile : verùm ſubamarum eſt,non adeò ſeminis fœcundum. Eadem quæ ſeriphium poteſt.

Abſinthiorū conſideratio.

ABSINTHII *genera tria hic à Dioſcoride traduntur, nempe uulgare noſtrum, marinum, quod Seriphium uocant, & Santonicum, quo Gallia alpibus finitima abundat. Abſinthium, quod in Ponto naſcitur,cæteris præſtare ad iocinoris,& uentriculi inflammationes lib.* XI. *cap.* XVI. *Methodi medendi prodidit Gal. ſic ſcribens. Cùm autem duplex in omni Abſinthio facultas, & qualitas ſit,ueluti in libris de medicamentis eſt traditum, utiq; in Pontico adſtringendi qualitas non parua eſt. In reliquis omnibus amara quidem qualitas eſt uehementiſsima, adſtrictio uerò (quam ſaltem guſtu agnoſcas) aut planè obſcura,aut prorſus nulla ſentitur. Proinde Ponticum ad iocinoris & uentris phlegmonas eligi præſtat. Porrò id eſt tum folio, tum flore longè quàm cætera abſinthia minore. Odor quoq; huic non modò non inſuauis; uerùm etiam aromatum quid præferens: reliquis omnibus eſt fœdus. Quare hæc fugere conueniet,& Pontico ſemper uti. hæc Galenus. Cuius auctoritate freti credi=*

Quorundam errores.

dere recentiorum nonnulli, Ponticum abſinthium à communi noſtrate ſpecie non parum differre, quemadmodum Seriphium, & Santonicum. Sed equidem nullo alio diſcrimine alterum ab altero dißidere crediderim, quàm quòd Ponticum ſit climatis illius temperie, & folijs, & floribus noſtrate longè minoribus: quin & eam ob cauſam adſtrictoria facultate, ac etiam odore præcellat. Quod abunde declarauit Gal. lib. VI. ſimp. medicament. ubi de Abrotono agit, cùm inquit. Abrotoni duæ ſunt ſpecies, altera quam marem, altera quam fœminam nuncupant. quod ipſum definitum eſt, tum apud Dioſcoridem, tum apud Pamphilum, alioſq; innumeros. At aliud eſt ab eo Abſinthium, cuius rurſum tres ſtatuendæ ſunt ſpecies, quarum unam eodem cum genere ipſo nomine appellitant, cuiuſmodi potißimùm eſt Ponticum, alterum Seriphum, tertium Santonicum. hæc ille. Quocirca rectè quidem ſenſiſſe uidetur Dioſcorides, quòd in uulgaris Abſinthij genere Ponticum præ cæteris commendauerit. Ex his igitur palàm eſſe puto, ſpecie quidem à noſtrate non differre abſinthium quod in Ponto gignitur, ſed quibuſdam tum facultatibus, tum qualitatibus tantùm. Sunt porrò qui putent ſemen illud, quod officinæ Sanctum cognominant, quodq; ſaccharo circundatum contectumq; necandis interaneorum uermibus præbent, Abſinthij marini eſſe ſemen. Attamen, ut fatentur rei herbariæ periti, qui ex Gargano Apuliæ monte inter multa ſimplicium genera, ſemen hoc ad nos comportant, à planta quadam profertur Abſinthio noſtrati paululum abſimili. Ex quo facilè (ut mea fert opinio) conijci poteſt, id potius eſſe Santonici abſinthij ſemen, quàm Seriphij: præſertim quòd Sanctum illud nomen non aliunde, quàm à Santonico deductum eſſe uideatur. Cæterùm procul dubio hallucinari deprehenduntur qui Canabel Serapionis ſemen ſanctum interpretantur, cùm longè admodum hæc inter ſe differant. Quippe Serapioni nil aliud eſſe Canabel conſtat, quàm terra tenuißimo ſabulo perſimilis, quæ (ut ipſe ait) unà cum pluuia è cælo decidit, cuius non modò apud Arabes ad interaneorum tineas necandas; uerùm & ad fictilia fracta conglutinanda increbuit uſus.

Fuch. lapſus.

Abſinthium marinum, ſiue Seriphium, in quàm plurimis tam Tyrrheni, quàm Adriatici pelagi litoribus prouenit, præſertimq; Aquileienſibus, & Tergeſtinis. Sed Fuchſium ſuſpicor illud non cognouiſſe: ſiquidem quod in ſuis clarißimis commentarijs magno uolumini appictum ſpectatur, abſinthium marinum non eſt. Quod cùm fortaſſe & ipſe animaduertiſſet, in paruo ſimplicium libello ſententiam mutauit. Veruntamen non prius ab hoc errore ſeſe uindicauit, quàm in alium inciderit: quippe quòd eandem plantam pro ſylueſtri naſturtio perperàm, meo iudicio, depinxerit. Marinum itaq; abſinthium cùm primùm è terra erumpit, folio eſt abſinthio ſimili, craßiore tamen. Sed poſtquàm adoleuerit, & caules ediderit, mutatis in longum foliolis, ijſq; præſertim quæ ubiq; caulem ambiunt, abrotonum æmulatur, non tamen folijs eſt adeò paruis. Semen profert exiguum, copioſumq;, abrotoni modo inter caulis folia erumpens, amari, & adſtringentis guſtus.

Monachorũ opinio falſa.

Volunt patres illi reuerendi, qui Meſuem commentati ſunt, tantùm ſuperficie tenus Abſinthium uulgare amareſcere, imis uerò partibus dulceſcere, ob idq; guſtui gratum eſſe. Vnde etiam aquam, quæ ab eo ignium ui diſtillat, dulcem potius, quàm amaram ſentiri contendunt. Qua in re ij parum rem naturalem callere deprehenduntur. nam quòd Abſinthij ſtillatitia aqua ſit dulcis, non ex eo fit (quantum equidem ſentio) quòd Abſinthium ipſum conſtet extima parte amarum, medullitus uerò dulce; ſed quoniã cùm exteriores illæ partes, quibus amaror ineſt, admodum ſint tenues, ac in uaporẽ facilè reſolubiles, ignis calore tenuiores factæ, non magno quidem labore reſoluuntur, euenitq; ob hoc, ut ſtillatitia, quæ inde fluit aqua, omnis ſit amaritudinis expers. Præterea dulcedo, quæ in ipſa inuenitur, non ab intimis Abſinthij partibus emanat, ſed eam tantùm à plumbeis inſtrumentis, quibus conficitur (ut diuturna docet experientia) prouenire comperimus. Nam ipſius dulcedinis qualitas non modò in Abſinthij ſtillatitia aqua ſentitur, ſed etiam in quauis alia, quæ ex herbis temperamento calidis extrahatur. Siquidem cùm plumbeum inſtrumentum huiuſcemodi herbarum uaporibus tum actu, tum potentia excalfacientibus, terrena quadam ſubſtantia ſuperficie tenus inficiatur, quæ actutum in dulcißimam uelùti ceruſſam conuertitur, non mirum quidem uidetur, ſi aquæ inde manantes aſcititia dulcedine imbutæ, guſtu dulces percipiantur. Quod quidem ijs non euenit abſinthij ſtillatitijs aquis, quæ duplici uaſe uitreis organis, calentis aquæ balneo conficiuntur. nam hæ ſufficienter amareſcere cognoſcuntur, nec tantillum quidẽ dulcedinis guſtantibus præbent. Euenit ſanè hoc, quoniam balneum ſuæ ipſius aquæ humiditate, partes tenuiores illas retinet, conſeruat, ac cohibet. Quo fit, ut non adeò in uaporem uertantur, quemadmodum cum illis fieri ſolet, quæ carbonum, & lignorum uiolento igne in auram euaneſcere coguntur. Dulcedine præterea carent, eo quòd à uitreis organis, quibus eliciuntur, nullam aſcititiam qualitatem recipiant. Quare ſatius, mea quidem ſententia, eſſet, ut otium, quod ſupereſt, conſumerent monachi in re chriſtiana, & medici in re medica, & ſinguli de arte ſua bene mereri diſcerent, uel ſaltem quiſq; quam rectè inſtituit, uitam ſequeretur.

Abſynthij vires ex Gale.

Abſinthij meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Abſinthium adſtrictoriam, & amaram, & acrem ſimul qualitatem poßidet, excalfaciens pariter, & extergens, & roborans & deſiccans. Proinde bilioſos uentris humores per egeſtionem infernam propellit, ac per urinas euacuat. Magis autem quod in uenis eſt bilioſum, per urinas expurgat. Ob hæc contentam in uentre pituitam, oblatum nihil adiuuat. Sic neque ſi in thorace, aut pulmone contineatur: nam adſtringens in eo facultas, quàm amara, ualẽtior eſt. Porrò quòd inſit quoq; acrimonia, idcirco maiori portione calidum eſt, quàm frigidum. At ſi opus eſt generatim comprehenſam eius temperiem ſecundùm primas circumſcribere facultates (etſi anomœomeres & diſsimilare ſit) calidum ipſum dixerim primi exceſſus, ſiccum tertij. Succus autem eius longè quàm herba ipſa, calidior eſt. Sed cùm de Abſinthio marino, ſiue Seripho ageret libro VIII. ſimplicium medicamentorum: Seriphum, inquit, ſpecie, & guſtu abſinthio ſimile eſt. Id quod de Santonico ſcripſit Dioſcorides, cùm tradiderit magis cum abrotono conuenire Seriphium, quàm cum abſinthio. Quamobrem relinquitur ſuſpicio, quòd aut Dioſcoridis, aut Galeni ſcriptura ſit hoc loco librariorum incuria deprauata.

Α'βρότονον.

ABROTONVM MAS.

ABROTONVM FOEMINA.

Α᾽βρότονον. ABROTONVM. CAP. XXV.

ABROTONVM duorum eſt generum. Fœmina quadam arboris ſpecie fruticans, candicat, circum ramulos folijs, ſeriphi modo, minutim inciſis: floribus referta eſt, comantibus in ſummo, fulgore auri, corymbis. quod per æſtatem prodijt, ſuauiter olet, cum grauitate quadam, & amaro guſtu. Id genus Siculum eſſe conſtat. Alterum mas uocatur, ſarmentoſum, gracilibus ramulis uti abſinthium. Plurimum in Cappadocia gignitur, & Galatia Aſiatica, atque in Syriæ Hierapoli.

Vtriuſque ſemen crudum tritum, & feruefactum ex aqua, in potu auxiliatur orthopnoicis, cõuulſis, ruptis, coxendicibus, vrinæ anguſtijs, menſibus ſuppreſsis, aut remorantibus. In uino potum exitialium uenenorum antidotum eſt: horroribus ex oleo illinitur. Serpẽtes & ſubſtratu, & nidore fugat: contra ictus eorum cum uino potum prodeſt, priuatim efficax contra ſcorpionũ, & phalangiorum uenena. Oculorum inflãmationibus commodè illinitur cum cotoneo cocto, aut pane. tritum cũ farina hordeacea, decoctumq; tubercula diſcutit. Irini compoſitionibus admiſcetur.

Abrotoni cõſideratio.

ABROTONVM *mas planta eſt uulgaris notitiæ. Cuius duo obſeruauimus genera, hortenſe, & per ſe in cãpeſtribus naſcens, tenuioribus folijs, & minutiore ſemine. Quod uerò fœmineo generi adſcribitur, non omnibus notũ eſt: non ideo, quòd & ipſum frequẽtiſsimum non ſeratur in hortis: ſed quòd à paucis pro Abrotono fœmina cognoſcatur. Quandoquidem id alij Cypreſſum, alij Santolinam uulgò appellant, alij uerò marinum eſſe abſinthium exiſtimant. Sed ij profectò falluntur: quippe Santolina uulgò uocata, nil ſanè aliud eſt, quàm Abrotonum fœmina. Quòd primùm (ut Dioſcorides inquit) arboris ſpeciem quandam repræſentet, unde & à quàm plurimis Cypreſſus uulgò dicta eſt. Deinde quòd candicantibus conſtet folijs, circum ramulos minutim inciſis, floribus aureis, orbiculatis, caulem ſummũ, æſtatis & autumni tempore, corymborum modo comantibus. Poſtremò quòd in uniuerſum ſuauiter oleat cum grauitate quadam, & amaro guſtu. Ex hac equidem delineatione adducor, ut decernere non dubitem, hãc plantam quam uulgus Cypreſſum, ſiue Santolinam appellat, eſſe Abrotonum fœminam. Hinc itaq; Fuchſium alioqui rei herbariæ gnarum errasse crediderim, quòd pro fœminei generis Abrotono plantam ſubiecerit ab eo longè diuerſam. Qui etſi Santolinam ſeorſum poſtea depinxit; non tamen eam Abrotoni fœminæ nomine agnouit, ſed herbariorum, ut arbitror, uulgum ſecutus eam Chamæcypariſſum, hoc eſt, pumilam cupreſſum nuncupauit, eiuſq; nullam à Græcis factam fuiſſe mẽtionem falsò credidit. Cæterùm quòd Goritienſes Abrotonum marem Veronicam appellent, ea ſanè planta mihi in mentem uenit, quæ recentiorum quibuſdam* VERONICA *uocatur, magnis (ut aiunt) inſignita uiribus. Hæc duûm eſt generum. Mas, quæ humi repit, caule eſt dodrante maiori, rubeſcente, lanuginoſoq;: folijs oblongis, nigricantibus, hirſutis,*

Quorundam error.

Veronicæ cõſideratio.

hirſutis, & in ambitu ſerratis. Flores edit purpureos circa ſummum caulem emicantes, & ſemen in ſiliquis, loculi formam referentibus. Radice nititur tenui, quæ in plures diuaricatur partes. Fœmina caule exit lanuginoſo, folijs rotundioribus, minimè laciniatis, ſuppinguibus. Flores profert in luteo purpuraſcentes: ſemen in uaſculis rotundis incluſum: radicem uerò maris æmulam. Naſcitur in locis aſperis, & incultis: floret Iunio menſe. Guſtu quidem adſtringens, & amara eſt: unde conijcere licet, eam eſſe tum excalfaciendi, tum ſiccandi ui præditam. Medetur cruentis uulneribus, ac etiam diuturnis ulceribus. Sunt, qui dicunt quendam Francorum regem elephantiaſi laborantem à uenatore ſuo hac tantùm herba fuiſſe ſanatum. Tumores præterea in uniuerſum diſcutit, præcipuè qui in ceruice emergunt. Nec deſunt, qui illam ſummis laudibus efferant ad peſtiferas febres, ad tabidos, & iocinoris, & lienis infarctus.

Abrotoni uires ex Gal.

Sed ut noſtrum ſequamur inſtitutum, iam Abrotono medicinæ reddendæ ſunt ex Galeno, qui libro VI. ſimplicium medicamentorum, ita de eius uiribus poſteritatis memoriæ ſcriptum reliquit. Abrotonum calidum, et ſiccum facultate, in tertio ordine, ſeu receſſu poſt media ſitum eſt. Inueniemus autem eius temperamentum non minimè quidem & ex guſtu ducta coniectura, ut pote cùm ſit admodum amarum. Porrò ſaporem eiuſmodi, cùm terrenæ ſit eſſentiæ, à largo calore extenuatum oſtendimus. Itaq; non inſtrenuè & excalfacit, & deſiccat. Nam ſiue comam cum floribus (reliqua enim eius palea inutilis eſt) contuſam ulceri puro illinas, mordax, & irritans uidebitur: ſiue eo in oleo macerato, caput, aut uentrem perfundere uoles, admodum calefacere reperies. Quin & ſi qui per circuitum rigoribus capiuntur, eos ante inuaſionem rigorum hoc uoles confricare, minus utiq; rigore concutientur. imò & ſenſus quidem protinus ubi admotum fuerit, ipſum calfacere percipit. Porrò quòd lumbricos interimat, par eſt, nimirùm cùm ſit amarum. Scies autem protinus, quòd & digerendi, & incidendi quandam uim habeat: ſed & quòd magis quàm Abſinthio id ipſi neceſſariò inſit, in promptu erit colligere. Primùm quidem ex guſtu: pauciſſimæ ſiquidem acerbitatis particeps Abrotonum eſt, non paucæ uerò Abſinthium. Deinde ex eo quòd inimicum ſit ſtomacho Abrotonum, uelut etiam Seriphum: gratum uerò, & amicum Abſinthium. Siquidē de iſtis ſuprà oſtenſum eſt, quòd amarum ipſum per ſe omnifariam infenſum ſit ſtomacho: auſterum uerò, aut acerbum, aut in ſumma adſtringens ſtomacho utile & amicum. Porrò ubi qualitates hæ inuicem permiſtæ fuerint, quæ uehementior fuerit, ea utiq; uicerit. Cæterùm Abrotonum uſtum calidum, & ſiccum facultate eſt, magis adhuc quàm cucurbita ſicca uſta, & anethi radix. Illa enim ulceribus humidis ſimul & citra phlegmonem callo induratis conueniunt, ac proinde maximè ulceribus, quæ in pudendorum præputijs ſunt, competere uidentur. At cinis Abrotoni ulceribus omnibus mordax eſt: ac idcirco cum oleo tenuium partium, cicino ſcilicet, aut rhaphanino, aut ſicyonio, aut ueteri, & maximè Sabino, ad alopecias accommodatur. Barbam quoque ſegnius tardiusq; enaſcentem cum aliquo dictorum oleorum elicit: ſed nec minus illis, lentiſcino maceratum. Quippe pro eo quòd tenuium eſt partium, rarefaciendi uim obtinet, & mordax eſt, & calidum. quas utiq; maximè eius facultates nouiſſe oportet, nec quicquam præterea particulare in hoc tractatu requirere.

Ὕσσωπος. HYSSOPVM. CAP. XXVI.

Hyssopvm, herba nulli non cognita, duûm generum eſt, montanum, & hortenſe. Optimum eſt Cilicium. Vim habet extenuandi, & calfaciendi. Decoctum cum ficis, aqua, melle & ruta, potumque peripneumonicis, diuturnæ tuſsi, ſuſpirioſis, deſtillationibus, & orthopnoicis auxiliatur: tineas enecat. Idem facit, ſi cum melle delingatur. craſſum humorem per aluum extrahit, decoctum ex aceto mulſo epotum. Ad ſubducendam aluum cum ficis viridibus detritis manditur: vehementiusque addita iri, cardamomo, aut irione, deijcit: colorem in corpore fouet. Lieni, & aquę inter cutem, cum fico nitroque, inflãmationibus quoque ex vino illinitur: cum feruente aqua impoſitum, ſugillata diſcutit. cum decocto ficorum, optimè anginis gargarizatur. Decoctum cum aceto dẽtium dolorem in collutione ſedat: inflationes auricularum uaporis ſuffitu diſcutit.

Hyſſopi conſideraaio.

Non *modò ſunt, qui dubitent, an uulgare Hyſſopum legitimum appellari poßit; ſed & qui certò credant, id ipſum cum Dioſcoridis Hyßopo nullam habere cognationem. Horum opinionem ſequuntur Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, argumento quòd ſcripſerit Dioſcorides (ut Marcellus interpretatur) origanum Heracleoticum folio eßе hyßopi, non tamen habere umbellam hyßopi modo rotæ figura in orbem circumactam,*

cumactam, ſed multifidam, & ueluti diuiſam. Quæ quidem nota non uiſitur in noſtrate Hyßopo, ut quod flores ſpicatos proferat, non autem digeſtos in umbellam rotæ modo circumactam. Quo fit, ut non ab re illi dubitauerint, an uulgare Hyßopum legitimum ſit; hi uerò crediderint, eo omnino nos eſse deſtitutos. Cæterùm mihi iam compertum eßſe puto, hos omnes in dubio, & errore uerſari peruerſa Marcelli interpretatione deceptos. quandoquidem ſe aliter habet uulgata Dioſc. lectio (cui etiam Oribaſius, et uetuſti quidam Græci codices adſtipulantur) quàm uerterit Marcellus: ita enim Græcè legitur. Ὀρίγανος ἡρακλεωτική, οἱ δὲ κονίλην καλοῦσιν, φύλλον ἔχει ἐμφερὲς ὑσσώπῳ. σκιάδιον δὲ οὐ τροχοειδές, ἀλλ᾽ ὥσπερ διῃρημένον. id eſt. Origanum Heracleoticum, quod alij Cunilam uocant, folium habet hyſſopo ſimile; umbellam autem non in rotæ ſpeciem orbiculatam, ſed ueluti multifidã. hæc Dioſcorides. Ex quibus palàm eſt, non comparaſſe Dioſcoridem origani flores ipſius hyſſopi floribus, ut perperàm Marcellus uertit, cùm abſolutè dixerit, nulla facta cum Hyſſopo comparatione, Origano umbellam eſſe nõ in rotæ modum orbiculatam, ſed ueluti multifidam. Illud inſuper hac in re non paruam ambigendi anſam præbuit, quòd Dioſcorides libro quarto in Chryſocomes capite prodidit, cùm inquit. Chryſocome palmi altitudine fruticat, comam habens ſpecie corymborum, hyſſopo ſimilem. Veruntamen ſi quis præſtanti iudicio Dioſcoridis uerba accuratè perpenderit, illa ſanè nihil eorum ſententiæ refragari comperiet, qui Hyſſopum, quo paßim utimur, legitimum eſſe contendunt. Siquidem in plantis coma, probatißimorum autorum teſtimonio, non ſolùm de floribus, & corymbis intelligitur; ſed etiã de folijs, & ramuſculis, dummodo hæc hilari quadam uenuſtate plantam totam, uel ſumma eius exornent. Vnde rectè Plinius libro XII. cap. XXV. balſamo folium proximum rutæ, perpetua coma reddidit. Item Virgilius lib. IIII. Georgicorum perpulchrè cecinit.

Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi.

Ex his perſpicuum fieri arbitror, Chryſocomen coma, hoc eſt folijs, & ramuſculis hyſſopo eſſe ſimilem, non autem ipſis corymbis, quibus fortaſſe in uniuerſum ſcatet. Quamobrem hic nullus, quantum equidem ſentio, relinquitur amplius dubitandi locus. Sed quòd Hyſſopum cõmunis uſus, uerum, legitimumq; ſit, nobis manifeſtè demonſtrat Symphytum petræum à me (ut ſpero) proximis annis repertũ, quòd folia uulgari hyſſopo ſimilia proferat. Nam cùm ſcribat Dioſcorides, Symphytũ petræum folio eſſe origani, Origanum uerò folia habere hyſſopi, clarißimum præbet argumẽtum, quòd hyſſopum, quo paßim utimur, ſit uerum. Quinetiam cùm idem autor tradiderit, Hyſſopum duorum eſſe generum, nempe montanum, & hortenſe, & utrunq; genus in noſtrate paßim habeatur omnibus notis ſimile, non modò opinionem aug[illegible], hoc legitimum eſſe Hyſſopum; ſed omnem quoque litem dirimit. Huc præterea alia accedit ratio, quòd cùm Dioſcorides congeneres, uel ſimiles plantas ſeriatim coniunctéq; deſcribere conſueuerit, ſtatimq; poſt hyſſopum ſtœchadem repræſentauerit, quæ folio, & ſpicato flore hyſſopum noſtrum admodum æmulatur, oſtendit quidem hallucinari eos, qui hyßopum hoc nõ legitimum eßſe hactenus iuerunt inficias. Adde etiam quòd idem (ut experientia comprobat) ijs omnibus polleat uiribus, quas illi reddidit Dioſcorides. Hyßopũ montanum in comitatu Goritienſi Saluatino monte frequentißimum naſcitur, facie, floribus, & coma hortenſi non abſimile, rudiore tamen folio, & guſtu amariore, nec uſq; adeò acri. Miteſcit tamen, ſi tranſplantetur in hortis, fitq; hortenſi ſimile, exuta ſylueſtri natura. Hyßopi paucis meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hyßopum deſiccat, & excalfacit ordine tertio: ſed & tenuium eſt partium. Hyßopi quoq; uires deſcripſit Meſues, ita ad ſenſum ſcribẽs. Hyſſopum hortenſe pituitam facilè deijcit, quanuis dixerint aliqui, quòd & atram bilem educit addito foßili ſale, aut Indo. At ipſum pituitam purgare manifeſto experimento conſtat, præſertim quæ in pectore, ac pulmone cõtinetur. Facit hyſſopum ad pituitoſos tum cerebri, tum neruorum affectus: quòd non modò mundet; ſed quòd etiam roboret. Quin & pectus, & pulmonem detergit, præſertim ſenibus, quorum pectus lenta, craſſaq; pituita refertum eſt: quo fit, ut aſthmaticis, & tußientibus opituletur. Diſcutit hyſſopi uſus contumaces inflationes, cibi appetentiam inuitat, menſes & urinam ciet, & febrium horrores excutit: uiſum acuit. Melle commixtum interaneorum tineas necat, nitri tamen addito momento. Oleum, quod tum folijs, tum floribus paratur, neruos algore affectos inunctum ſanat, & roborat. Poteſt eadem & montanum, atque etiam hæc omnia efficacius præſtat.

Hyſſopi vires ex Galeno, & Meſue.

Στοιχάς. STOECHAS. CAP. XXVII.

STOECHAS, iuxta Galliam in inſulis eiuſdem nominis è regione Maſsiliæ gignitur: vnde cognomentum accepit. Herba tenuibus ſurculis, coma thymi, longiore folio, ſubamara guſtu, & aliquantùm acris. Cuius decoctum, hyſſopi modo, ad pectoris uitia efficax eſt. Antidotis utiliter miſcetur. Viſcera omnia, & uniuerſum animantis habitum extenuat, confirmat, & ab obſtructionibus & farctu liberat.

Stœchadis cõſideratio.

STOECHADEM officinarum uulgus Sticados appellat. Naſcitur hæc non modò in Gallia (ut Dioſcorides ſcribit) ex aduerſo Maßiliæ in inſulis illis, quas Stœchadas uocant; ſed & in Arabia, unde cum alijs mercimonijs, quæ ex Alexandria aduehuntur, Venetias comportatur. Quapropter tam à medicis, quàm à ſeplaſiarijs, indito ab Arabia cognomento, hodie Arabica nuncupatur; etſi Maßilienſis pelagi ſtœchas plerunq; Arabicæ uicem expleat. Prouenit præterea in nonnullis Italiæ locis, uerùm ea cæteris in Italia præſtat, quæ ex Gargano Apuliæ monte aduehitur. quanquam omnium probatiſsima eſt peregrina, quæ ex Arabia defertur: hanc deinde ſequitur, quæ in Stœchadibus inſulis naſcitur, à quibus primùm nomen adinuenit. De Stœchade uires ſcripſit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Stœchadis guſtu quidem qualitas amara eſt, & mediocriter ſubadſtringens.

Stœchadis uires ex Gal.

Cæterùm

STOECHAS.

Ex Meſue.

Cæterùm temperies compoſita, nempe ex terrena eſſentia frigida exigua, unde ſanè adſtringit: & ex attenuata altera terrena copioſiore, à qua utique amara eſt. Ob utrorunq; uerò conuenientiam & coitum, obſtructione liberare, extenuare, extergere, roborareq; tum uiſcera omnia, tum totius corporis habitum eſt nata. Suprà nanq; oſtenſum eſt, quòd quæ ex eiuſmodi eſſentijs conſtant medicamina, dictos effectus reddere poſsint. Huius *quoq; meminit Meſues, ita de eius uiribus diſſerens. Stœchas deijcit tum pituitam, tum atram bilem: cerebrum, neruos, ac ſenſuũ omniũ organa mundat, ac roborat. Prodeſt cõtra frigidos morbos qualeſcunq; ſint, ideoq; comitialibus conueniens remedium habetur, addita ſcilla, aut eius aceto. Balnea, fomenta, ac laconica, quæ ex ipſius tum decocto, tum uapore fiunt, occluſos narium meatus aperiũt: neruorum, & compaginum cruciatus mitigant: ac interna uiſcera frigido humore affecta roborant. Abſtinendum tamen ab ea bilioſis eſt, præſertim ſi eorum uentriculus ſit bile refertus: nam eos maximè turbat, nauſeam commouet, ſitim accendit, & calore quodam moleſtiſsimo uniuerſum afficit corpus.*

Ὀρίγανος. ORIGANVM. CAP. XXVIII.

ORIGANVM Heracleoticum, quod & cunilam uocant, folium habet hyſſopo non diſsimile: vmbellam autem non in rotę ſpeciem orbiculatam, ſed uelu-ti multifidam: ſemine in ſummis uirgis haud quaquã denſo. Excalfacit: vnde decoctum cum uino potum demorſis à ſerpente conuenit. qui autem cicutam, aut meconion hauſerunt, ijs ex paſſo: ſi uerò gypſum, aut

ORIGANVM HERACLEOTICVM.

ORIGANVM ONITIS.

ephemeron,

ORIGANVM SYLVESTRE.

TRAGORIGANVM.

ephemeron, ex aceto mulſo propinatur. ruptis, conuulſis, hydropicis cum fico eſui datur. Aridum acetabuli menſura potum in aqua mulſa, atros humores per aluum extrahit: menſes ciet, & tuſsi cum melle linctum medetur. Ad pruriginem, pſoras, regiumq; morbum, decocti ius in balneis prodeſt. Succus uirentis, tonſillas, vuam, & oris ulcera ſanat, & per nares ex oleo irino infuſum trahit. aurium dolores cum lacte mulcet. Conficitur ex eo, & cepis, & rhoë, quo ad obſonia utuntur, uomitorium medicamentum, his omnibus in cupreo uaſe per dies bis uicenos inſolatis, dũ caniculæ ſydus flagrat. Herbæ autem ſubſtratu ſerpẽtes fugantur. Quæ onitis appellatur, candidiore eſt folio, & hyſſopo ſimilior. Semen ueluti coniunctos corymbos habet. Vis ei origani Heracleotici, ſed multò inefficacior. Syluestre origanum, aliqui panaces Heraclion, alij cunilam uocãt, ex quibus eſt Nicander Colophonius. Folijs eſt origani: ramulis tenuibus, dodrãtem altis: in quibus umbellæ anethi inſunt, flores candidi: radix tenuis, ſuperuacua. Peculiariter percuſsis à ſerpente, folia, & flores ex uino poti auxiliantur.

Τραγορίγανος. TRAGORIGANVM. CAP. XXIX.

TRAGORIGANVM tenuis frutex eſt, ſylueſtri ſerpyllo, aut origano ſimilis, folio, & ramulis. Quibuſdam in locis lætius, virentiuſque inuenitur, & latioribus folijs, ſatis glutinoſum. Alterũ exilibus ſurculis, ac tenuibus folijs, quod aliqui praſium vocauere. Optimum eſt Cilicium, & Cretenſe, & Smyrneũ, & in Chio, Cooque proueniens. Omnia excalfaciunt, vrinam cient, aluo accommodantur. Decocto poto bilem deijciũt: lienoſis ex aceto bibere prodeſt: contra pota ixiæ venena in vino bibuntur: menſes trahunt: peripneumonicis, tuſsientibus, ex melle in eclegmate dantur. Grata, ac mitis eorum potio eſt: quare cibum faſtidientibus, & ſtomacho acida ructanti, imbecilloque præbetur: item ſi à maritima iactatione nauſea, & æſtus pręcordiorũ excitetur. Tumores verò cum polenta illita diſcutiunt.

VARIA, *ac confuſa eſt apud antiquos rei herbariæ autores Origani hiſtoria. Quandoquidem Theophraſtus lib.* VI.*cap.* II.*de plantarum hiſtoria duo tantùm conſtituit Origani genera, nigrum ſterile, & candidũ fructuoſum. Plinius uerò lib.xx.cap.* XVII.*poſt Onitidis origani, & Tragorigani mentionem, Heraclium origanum ſubiunxit, quod tria habere genera prodidit. Vnum nigrius, latioribus folijs, glutinoſum. Alterum exilioribus mollibusq;, ſampſucho non diſsimile, quod aliqui praſion uocauere. Tertium inter hæc medium, minus quàm cætera efficax.* Origani hiſtoria uaria.

In quibus uerbis Plinius deprehenditur nõ ſine errore Tragoriganum cum Origani generibus confudiſſe, quòd Heraclij nomine, quod conſtat Origani genus eſſe, duas illas Tragorigani ſpecies, quæ à Dioſcoride redduntur, huius ferè imitatione expreſſerit: licet tertium quoq; addiderit ex alio fortè autore. niſi dixerimus, quòd & hanc pro aliquo Origani genere ſumpſerit, & ſimul confuderit. Sed dimiſsis aliorum placitis, & Dioſcoridem, quem nobis ducem, & autorem propoſuimus duntaxat ſecuti, dicimus tam Heracleoticum, quàm Onitim appellatum origanum aut in Italia non oriri, aut inibi hactenus, quod ſciam, à nemine Plinij lapſus.

Braſauoli opinio reiecta.

mine fuiſſe repertum. Etſi Braſauolus Ferrarienſis medicus noſtræ ætatis clariſſimus aſſerere uideatur, Heracleoticũ illud herbæ genus eſſe, quod in Italia paſſim naſcitur, quodq́; perperàm Origanum uulgò ab omnibus uocitatur. Verùm huic (pace eius dixerim) nunquam aſſentiri potui: quin potius eam plãtam ſylueſtris Origani genus eſſe ſemper exiſtimaui, quòd ſua ſponte in campeſtribus, aſperis, cliuoſiſq́; locis, et montibus proueniat, purpuraſcenti admodum umbella. Nam quanuis à Dioſcoride una tantùm ſylueſtris Origani ſpecies deſcribatur, floribus candidis; nil tamen obſtat, quin in alijs quoq; à Græcia regionibus una, uel altera eius ſpecies floribus differens gigni poſſit. Siccum origanum, quod Venetias è Creta aduehunt, flore eſt albo, acerrimo guſtu, fragrantiq́; odore. Quo fit, ut hoc eſſe putem ſylueſtre Dioſcoridis origanum (quanquam apud pleroſq; Heracleotici, uel alterius nomen ſibi falsò uendicet) non ſolùm quòd floribus ſit candicantibus; ſed etiam quòd guſtatu linguam admodum uellicet. Siquidem hinc facilè conijci poteſt, ſylueſtrem origanum cæteris (ut Galenus teſtatur) ualentiorem eſſe. Heracleoticum origanum, itemq́; Onitim miſit ad me hoc anno clariſſimus medicus Lucas Ghinus (quæ mihi ſunt eius non ſolùm præſtantis doctrinæ; ſed etiam ingenui, ac liberalis animi certa ac firma indicia) utrunq; è Creta (ut ad me ſcripſit) allatum. Quæ duo Origani genera quòd ſatis Dioſcoridis hiſtoriæ reſpondeant, hic pictura exprimenda duximus. Tragoriganum uerò, cuius etiam plantam pictam exhibemus, frequens naſcitur in Foroiulienſi agro, folijs ſerpylli æmulis, ſed guſtu pulegij. Vnde non ab re ſtatim poſt ipſum pulegij meminit Dioſcorides.

Origani uires ex Gal.

De omni tam Origani, quàm Tragorigani genere diſſerens Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Origanus, Heracleotica quidem efficacior eſt onitide: ſed agreſtis, quàm quidam panaces Heraclium, alij conylem cognominant, ualentior utraq; eſt. Omnes uerò incidendi, extenuandi, calfaciendiq́; facultatem poſſident: hæcq́; tertio exceſſu obtinent. Porrò ea, quam Tragoriganum appellitant, aſſumpſit etiam adſtrictionis quippiam. hæc Galenus. Ex cuius doctrina patet, rectè cum ijs agi, qui ſylueſtre ex Creta petitum ſuis medicamentis inſerunt.

ΓΛΗΧΩΝ. PVLEGIVM. CAP. XXX.

PVLEGIVM herba vulgaris notitię. Extenuat, calfacit, decoquit: potum menſtrua, ſecundas, ac partus eijcit. Pulmonis uitia ex melle, & aloë potũ extrahit, & conuulſis auxiliatur. nauſeas, ſtomachique eroſiones ex poſca permulcet. atram bilem per aluum exigit. Bibitur in vino vtiliſsimè contra ſerpentium morſus: defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum: gingiuas arefacti cinere corroborat. Illitum cũ polenta inflammationes omnes ſedat: podagris per ſe ſubuenit, impoſitum uſque dum rubeſcat locus: cum cerato varos extinguit: lienoſis cum ſale vtiliter illinitur. Decoctum eius ablutas prurigines mitigat: conuerſas vuluas corrigit: contra inflationes, duritiasque vuluę in deſeſsiones conuenienter adijcitur. Vocant aliqui blechona, quoniam dum floret guſtatũ à pecoribus, balatum concitat.

Pulegij conſideratio.

ETSI dubitauerint recentiorum quidam, an uulgare Pulegium legitimum ſit, quòd ob eius uulgarem notitiam, nullis foliorũ, florumq́; notis eius faciem deſcripſerit Dioſcorides; non deſunt tamen rei herbariæ periti, qui uelint Pulegium uulgaris uſus Dioſcoridis, aliorumq́; antiquorũ eſſe pulegium. Hocq́; argumẽto, nituntur, quòd non modò experientia compertum ſit, uulgare Pulegium omnibus ijs uiribus eſſe præditum, quas ſuo tribuit Dioſcorides; ſed quòd etiam Plinianæ hiſtoriæ maximè reſpondeat. Plinio ſiquidem lib. XX. cap. XIIII. duo Pulegij produntur genera: fœmina, cui purpureus flos: mas, cui albus. Horum utrunq; fert ſolũ Italicum, utrunque in Hetruria præſtantiſſimum gignitur.

Quorundam error.

Quapropter eos apertè hallucinari crediderim, qui Pulegium communis uſus unam, uel alteram calaminthæ ſpeciem eſſe contendunt. Quippe quòd certò putem (ut infrà ſuo loco dicetur) omnia calaminthæ genera, quorum meminit Dioſcorides, à nobis iandiu fuiſſe reperta. Quin & illud Pulegium noſtrũ legitimum eſſe oſtendit, quòd folio ſit Cretenſi dictamno ſimile, cui folia pulegio ſimilia reddidit Theophraſtus, item Dioſcorides, qui tamen illa maiora fecit. Germanicæ mulieres Pulegium in hortis ſerunt, ac etiam in figulinis uaſis fouent diligenti admodum cultura, ſuis affectibus eo conſulentes. Vbi lætius tota coma conſpicitur, & ſecundo calaminthæ generi (hanc enim illi aſſimilauit Dioſcorides) folio ſimile, acerrimo guſtu, quadantenus amaro. Quamobrẽ rectè quidem

Pulegij uires ex Galeno.

Galenus lib. VI. ſimplicium med. de Pulegio diſſerens, ita ſcriptum reliquit. Pulegium cùm acre, & ſubamarum ſit, ualde tum excalfacit, tum extenuat. Porrò quòd excalfaciat, abundè magnum eſt ſignum, quòd illitum rubrificat, & quòd ſi quis diutius toleret, exulcerat quoq;. Quòd uerò extenuet, ſatis indicat, cùm humida, craſſa, & lenta ex thorace, & pulmone excreatu facilia faciat, menſeſq́; moueat.

Δίκταμνος. DICTAMNVM. CAP. XXXI.

PSEVDODICTAMNVM.

DICTAMNVM, aliquibus ſylueſtre pulegium vocatur. Cretenſis herba eſt, acris, læuis, pulegio ſimilis, ſed maioribus folijs, quæ tomento quodam, ſpiſſáque lanugine pubeſcunt. Florem nullum, aut ſemen profert. Præſtat omnia, quæ ſatiuum pulegium, ſed efficacius multò: nam non potum modò, ſed appoſitum quoque, aut ſuffitũ, defunctos partus eijcit. Produnt in Creta capras ſagittis percuſſas, huius herbæ paſtu eas excutere. Purgãdi uim habet ſuccus illitus, aut cum polenta tritus. Herba impactos pedibus, reliquóve corpori aculeos, illitu refigit. ad lienis dolorem efficax habetur: ſiquidem ipſum imminuit. Metunt æſtate, & autumno. Radix eius guſtu calfacit: partus accelerat. Succus cum vino potus, contra ſerpentium morſus preſidio eſt. Tanta herbę facultas eſt, ut olfacta abigat beſtias, quæ venenato ictu ſæuiant, appenſaque contactu exanimet. Vulneribus ferro illatis, & venenatis morſibus infuſus ſuccus, præſentaneo eſt remedio, ſi etiam ab inſtillatione ſtatim in potu aſſumatur.

Ψευδοδίκταμνος. PSEVDODICTAMNVM. CAP. XXXII.

QVOD Pſeudodictamnum vocant, multis in terris naſcitur, antè dicto ſimile: ſed minus, quàm illud acre. Eoſdem effectus præbet, ſed inefficacius multò.

Δίκταμνος ἕτερος. DICTAMNVM ALTERVM. CAP. XXXIII.

DEFERTVR à Creta alterum dictamni genus, folijs ſiſymbrij, ramis maioribus: in quibus flores ſylueſtris origani, nigri, molles. Odor foliorum inter ſiſymbrium, & ſaluiam, iucundiſsimus. Efficax ad eadem, ſed minus nares ferit. Miſcetur emplaſtris, & medicaminibus, quæ aduerſus ſerpentium iniurias confinguntur, theriaca vocant.

DICTAMNVM *legitimum, ac probatiſsimum in Creta inſula tantùm gignitur: neq; tamen inibi paſsim, ſed in anguſto loco duntaxat prouenit, ut autor eſt Theophraſtus. qui lib.* IX. *cap.*XVI.*de plantarum hiſtoria Dictamnum poſteritatis memoriæ prodidit, his uerbis. Dictamnum Cretæ inſulæ proprium eſt, ui mirabile, & ad plura perutile, ſed ad partum mulierum potiſſimùm pollet. Folio pulegio ſimile conſtat, nec ſapore abſimile eſt: ramulis tenuioribus conditur. Vſus foliorum, non ramorũ, nec fructus eſt: ualent enim ad multa, & præcipuè ad difficiles partus mulierum, ut dictum eſt: aut enim facilè poſſe parere faciunt, aut certè dolores penitus ſedant. Dantur bibenda ex aqua. Rara hæc herba: locus enim, qui fert, exiguus admodũ eſt, eúmque capræ depaſcunt capeſſendæ cauſa uoluptatis. Quod etiam de telis fertur, uerum eſſe affirmant: capras enim ſagitta transfixas dictamno deuorato telum eijcere. Dictamnum tale eſt, uiresq́; eiuſmodi poſsidet. Falſum dictamnum folio quidem ſimile conſtat, ſed ramulis minus, & uiribus longè inferius. quanquam enim eiſdem in rebus proſit; tamen multò deterius, atq; debilius. Vis dictamni in ore percipi continuò poteſt: excalfacit enim ex paulo uehementer. Manipulos in ferula, aut canna intercludere ſolent, ne expiret: eſt enim imbecillius, cùm expirauerit. Nõ deſunt,*

Dictamni cõſideratio.

ſunt, qui naturam Dictamni, & falſi Dictamni eandem eſſe exiſtiment. Sed quod locis lætioribus exeat, degenerare, falſumq́; cognominari, ſicuti etiam alijs pluribus euenit, ut uiribus deterioribus ex loco reddantur. Dictamnum enim aſperum ſolum uehementer amare inquiunt. Eſt etiam aliud Dictamnum ueluti æquiuocè appellatum: nec enim ſpeciem, nec uim habet eandem. quippe quod folio ſimili ſiſymbrio conſtet, & ramis condatur maioribus. Vſus item, & uis non eiſdem conueniunt. Hoc igitur (ut dictum eſt) mirum, ſimulq́; propriũ Cretæ inſulæ dicitur. hæc Theophraſtus. Cæterùm ut ætati quoq; noſtræ Dictamni rationem aliquam reddamus, ut in omnibus ferè plantis facere conſueuimus, non diu quidem eſt, quòd ex Creta inſula Venetias legitimum Dictamnum adferri cœptum eſt. Siquidem Manardus Ferrarienſis, uir non ſolùm ingenio & doctrina celebris; ſed etiam ſimplicium medicamentorum acerrimus indagator, libro VI. epiſtola. III. inquit. Dictamno, niſi eam rurſus Venus ab Ida ſylua deportet, omnino deficimus. Sed certè (ut ingenuè fatear) neſcio, qua auctoritate, uel ratione ſcripſerit Dioſcorides, Cretenſe Dictamnum nec florem, nec ſemen proferre, cùm id, quod è Creta ad nos aduehitur, unà cum floribus deferatur, nullis præterea deficientibus notis, quæ in legitimo requiruntur. Quòd autem fructum ferat Cretenſe Dictamnum, & ex conſequenti etiam florem, uidetur ſuprà declaraſſe Theophraſtus, cùm dixit. Vſus eſt foliorum, non ramorum, nec fructus. Id quod credimus Virgilium quoq; carminibus expreſſiſſe libro XII. ſuæ Aeneidis, ubi ita cecinit.

Hic Venus indigno nati concuſſa dolore,
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cùm tergo uolucres hæſere ſagittæ.

Plinio Dictamnum non modò flore, & fructu caret; ſed etiam caule. quod tamen experientia, & antè dictorum teſtimonio planè falſum eſſe deprehenditur.

Pſeudodictã-num.

Pſeudodictamnum porrò hodie paucis (ut arbitror) notum, Piſis hoc tempore ad me miſit clariſſimus medicus Lucas Ghinus, caule dodrantali, lanuginoſo, albicanteq́;: cui folia è caulibus erũpunt ex interuallis bina, dictamni tomento pubeſcentia: è quorum omnium medio flores purpurei prodeunt, marrubij, uel meliſſophylli modo, ſapore pulegij, minus tamen acri.

Vulgare dictamnum.

Vulgare autem Dictamnum, album uulgò cognominatum, quod folio fraxineo, floribus odore fragrantibus, citreis æmulis, radice alba, amaraq́; prouenit, nullis prorſus notis aliquod Cretenſis dictamni genus repræſentat. Viribus tamen quàm plurimis, præſertimq́; antidotis conficiẽdis, ſummopere cõmendatur. Quo fit, ut non ſatis admirari poſſim, quòd ueteres rei herbariæ peritiſſimi, huius inſignis plantæ nuſquam, quod ſciam, meminerint. De eius hiſtoria, ac uiribus lib. I. latius diſſeruimus. quare nunc ea repetere ſuperuacaneũ eſſe duximus.

Dictãni uires ex Gal.

Dictamni, ac falſi Dictãni uires tradidit Gal. lib. VI. ſimp. med. ſic inquiens. Dictamnũ tenuiore eſſentia conſtat, quàm pulegiũ: cætera illi ſimile. At quod uocant pſeudodictamnũ, ad omnia imbecillius dictamno eſt.

SALVIA MAIOR.

SALVIA MINOR.

Ἐλελίσφακον.

Ἐλελίσφακον. SALVIA. CAP. XXXIIII.

SALVIA, ſiue eleliſphacon, frutex eſt ramoſus, longus, uirgas habens quadrangulas, & canas: folia mali cotonei effigie, ſed longiora, aſperiora, craſsiora, & quæ ſenſim attritarum quaſi ueſtium ſcabritiem referant, hirſuta, ſubalbida, perquàm iucundo odore, ſed graui: ſemen ſummis in caulibus ſylueſtri hormino ſimile gerit. In aſperis naſcitur. Menſes cit, & urinas decoctum foliorum, ramorumque potum, & partus extrahit, & paſtinacæ marinæ ictibus auxiliatur. Capillos denigrat, uulnerum ſanguinem cohibet, tetra ulcera purgat. Teſtium pruritus ſedant rami foliáque, ſi eorum decocto cum uino foueantur.

ADEO' eſt uulgaris notitiæ Saluia hortenſis, ut nulli prorſus reperiantur horti, in quibus hodie frequens paſſim non ſpectetur. Eſt etiam præter hanc Saluia ſylueſtris, quæ in campeſtribus, aſperis, incultis, & montibus prouenit, folijs domeſticæ ſimilibus, candidioribus tamen, & hirſutioribus. Quo fit, ut longè aberrent, qui pro ſylueſtri Saluia, agreſtem Sclaream ſic uocatam uſurpant, quam ſeplaſiarij Centrum galli, & Gallitricum etiã appellant. Verùm animaduertendum eſt, quòd illa, quam ſylueſtrem appello, ea ſanè non eſt, quæ in Hiſpaniæ campeſtribus, & aſperis locis, ac in Maſsilienſi agro unà cum noſtrate nardo, & lauendula frequentiſsima naſcitur. Quandoquidem hæc non ſylueſtris Saluia eſt, ſed ea ipſa, quam domeſticam uocant: nam quæ in hortis habetur alia non eſt, quàm campeſtris in hortos translata. Ideóq; nõ ſcribit Dioſcorides, Saluiam in hortis naſci, ſed in aſperis tantùm locis. Cæterùm Theophraſto duo Saluiæ produntur genera lib. VI. cap. II. de plantarum hiſtoria, ubi ſic inquit. Sphacelus, & ſaluia inter ſeſe diſtant, quaſi alterum urbanum, alterum genus ſylueſtre dixeris. Sphacelo folium læuius, contractius, minuſq; ſqualens: ſaluiæ ſcabrius. hæc ille. Porrò genera hæc Saluiæ, quæ à Theophraſto reddũtur, in Italia quoq; in hortis quàm plurimis inueniuntur: in eaq; ſum ſententia, ut exiſtimem ſphacelum marem eſſe, ſaluiam uerò fœminam. In Creta, ac etiam in quibuſdam Apuliæ, & Calabriæ locis Saluia in cacumine gignit tubercula quædam, gallarum inſtar, ſubalbida: quorum aliâs mihi copiam fecit Ioannes Baptiſta Rhamnuſius Illuſtriſs. Senatus Veneti ſecretarius, uir moribus, ac doctrina præclarus: is enim (quæ ſua eſt humanitas) cùm ea ex Creta ſibi allata eſſent, mihi uidenda tradidit. Saluiæ conſideratio.

Saluiam Græci eleliſphacon uocant. Vnde factum eſſe puto, ut Plinius lib. XXI. cap. XXV. uocabulorum cognatione deceptus, quòd Græcis lens phacos appelletur, crediderit magno errore eleliſphacon lentis ſpeciem eſſe. Saluia, Galeno lib. VI. ſimp. medic. teſte, temperamento eſt euidenter excalfaciente, ac leuiter adſtringente. De eius uiribus copioſius diſſeruit Aëtius, ſic ſcribens. Saluia manifeſtè calefacit, & leniter adſtringit. Tradunt quidam, ſuffitam ſaluiam menſes immoderatè fluentes, & omnino muliebre profluuium compeſcere. Agrippa ſacram herbam uocauit, quam prægnantes mulieres, ſi fluidæ, laxæq; fuerint, utiliſsimè comedere prodidit: continet enim conceptũ, uitalemq; reddit. Ac ſi ſucci huius heminam cum modico ſale, quarto à ſecubitu die, mulier potauerit, deinde uiro miſceatur, procul dubio concipiet. Aiunt in Copto Aegypti poſt ſæuas peſtilentias, ab his qui ſuperfuerunt, ad eum ſuccum libendum mulieres coactas fuiſſe, plurimoſq; inde productos fœtus. Dato, inquit Orpheus, ſanguinem expuentibus ſucci ſaluiæ cyathos duos, ieiunis cum melle bibendos, & ſanguis illico cohibebitur. Tabidis pilulæ in hunc modum parantur. Sumito ſpicæ nardi, gingiberis, ſing. drachmas duas: ſeminis ſaluiæ aſſati, triti, & cribrati drach. octo: piperis longi drach. XII. & cum ſucco ſaluiæ pilulas conficito, & mane ieiunis drachmam unam exhibeto, eodemq; modo in ueſpere, ac poſtea aquæ puræ quippiam propinato. Plinij lapſus. Saluiæ uires ex Galeno, & Aëtio.

Ἡδύοσμος. MENTHA, CAP. XXXV.

MENTHA cognita herba eſt. Calfaciendi, adſtringendi, atque exiccandi uim habet. Siſtit ſanguinem, poto ex aceto ſucco: tineas in uentre teretes enecat: venerem ſtimulat. Singultus, uomitiones, cholerasque ſedant terni ramuli cum acidi granati ſucco poti. Suppurationes diſcutit, ſi cum polenta illinatur. Impoſita fronti capitis dolores mulcet: mammas ſi tendantur, aut lacte turgeant, compeſcit: cum ſale canum morſibus illinitur: aurium doloribus cum aqua mulſa ſubuenit: uuluæ ante coitum admota conceptioni reſiſtit: linguæ ſcabritiem confricta læuigat. Lac coire, denſarique in caſeum non patitur, ſi folia potionibus lactis immergantur. In ſumma ſtomacho utilis eſt, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Sylueſtris mentha, Latini menthaſtrum uocant, hirſutiore eſt folio, & prorſus maiore, quàm ſiſymbrij, grauiori odore. quare minus ad ſanorum uſus expetitur.

MENTHA cùm hortenſis, tùm etiam ſylueſtris, quam Hetruſci noſtri Latinum nomen retinentes uulgò Menthaſtro appellant, adeò omnibus uulgaris, notáq; eſt, ut ſine uitio eius delineationem ſilentio prætermitti poſſe putauerim. Et quanuis plures, quàm hic ſcribat Dioſcorides, in hortis ſint Menthæ ſpecies (una enim breuioribus, & criſpioribus conſtat folijs, alia rubenti caule, & flore, alia uerò albicante) huiuſmodi tamen ſpecierum differentiæ non ſunt, meo iudicio, plurimi faciendæ. Viuax Mentha admodum eſt: nam in hortis ſemel tantùm ſata, tam reſtibili fertilitate durat, ut uix in poſterum extirpari poſsit, quin renaſcatur. Venereis uoluptatibus Mentha commendata eſt: etſi Plinius non ſine errore lib. XX. cap. XIIII. planè cõtrarium ſcriptis tradiderit. Huius menthæ facultatis cauſam ſcitè reddidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de ea ijs diſſerit uerbis. Hedioſmos, alij uerò min- Menthæ conſideratio. Menthæ uires ex Galeno.

MENTHA

MENTHA ALTERA.

MENTHASTRVM.

then odoratam nuncupant. Eſt enim & alia quædam minthe nõ odorata, quam calaminthen uocant. Vtraq; guſtu acris, & facultate calida eſt, ex tertio ordine excalfacientium. Infirmior tamen eſt mentha odorata, quàm calamintha, & minus excalfacit. Vt enim in uniuerſum dicam, hæc ceu ſylueſtris quædam eſt, illa ceu domeſtica. Quamobrem ſanè ob eam, quæ ex cultu accedit, humiditatem, mediocriter item ad uenerem excitat. Id quod omnibus commune eſt, quæ humiditatem ſemicoctam, & flatuoſam continent. Ob talem ipſius herbæ temperaturam in abſceſſibus ea quidam cum polenta miſta utuntur. Id quod in Calamintha facere nequeas, propterea quòd ualentius cum excalfaciat, tum deſiccet, quàm id genus poſcant. Habet uerò etiam quiddam amarum in ſe, & acerbum: & amaro quidem lumbricos interficit; acerbitate uerò ſi cum oxycrato bibatur, recentes ſanguinis reiectiones reprimit. Subſtantia eſt, ut ſi qua alia herba, tenuium partium. hæc Galenus. Verùm animaduertendum eſt, hoc loco Galenum per ſylueſtrem Mentham non intellexiſſe legitimam Calamintham, quòd is de odorata Calamintha (ut ſequenti capite dicturi ſumus) initio ſeptimi libri de ſimplicium medicamentorum facultatibus copioſè tractauerit. Ex quo facilè conijcere licet, Galenum in hoc non ſuam, & ueram appellationem retuliſſe, ſed aliorum, & fortè Græci uulgi, qui ſylueſtrem mentham calaminthæ nomine appellare conſueuerit: id quod etiam Galeni locutio confirmare uidetur.

Menthæ Græcæ mentio.

Cæterùm eſt & herba paſſim in hortis creſcens, folio ſaluiæ longiore, latioreq́;, betonicæ æmulo, in uiridi albicante: caulibus cubitalibus, & aliquando maioribus: in quorum cacumine flores exeunt corymbacei, colore melino, tanaceti modo. Planta in uniuerſum amara eſt, ſubadſtringens, & grauiter odorata. Goritienſibus hæc uulgò uocatur Menta græca: in

ca: in

ca: in Hetruria uerò Saluia romana, quòd potius folijs ſaluiam referat, quàm mentham: quin & herbam diuæ Mariæ nominant. Sunt etiam, qui Laſſulatam appellent: ſed unde apud hos id ſibi nomen aſciuerit, neſcio, ipſi dicant. Porrò Valerius Cordus in ſuo diſpenſario, in unguento Marciati magno, duas profert Menthas, nempe criſpam, & Saracenicam: pro Saracenica autem mentha hanc, de qua præſens mentio, imponendam eſſe cenſet. Sed quoniam id nulla comprobat authoritate, uel ratione, eius quidem ſententiæ adſtipulari non tutum eſſe arbitror: præſertim cùm Nicolaus nuper à Fuchſio latinus factus, nullam huiuſce Saracenicæ menthæ mentionem faciat, ſed rubeæ, & agreſtis tantùm. Id quod facilè nobis indicat, ut liberè dicamus, Cordi diſpenſariũ quàm plurimis ſcatere mendis. quippe quòd non omnes medicamentorum deſcriptiones ex bonorum autorum fonte hauſerit. Plantam hanc (ut ipſe ſcribit) Germani uocant Vnſer frauuen muntz, id eſt, mentham ſanctæ Mariæ. Verùm Fuchſius aliam eodem nomine ab hac longè diuerſam oſtendit. Qui uerò horum errauerit, in hoc Germanicæ linguæ peritiores iudices erunt. quanquam ſi Hetruſcis Germanica, uel Germanicis Hetruſca nomina reſpondent, Cordo potius (quantum ad uocabulum ſpectat) quàm Fuchſio acceſſerim, quòd, ut modò diximus, herbam diuæ Mariæ eam uocent in Hetruria. Huius epotus ſuccus alui tineas, & lumbricos enecat: frigido utero ſubuenit. Ventriculum roborat, tam hauſtus, quàm illitus, & uomitiones compeſcit. Tota planta tam ſubſtratu, quàm ſuffitu ſerpentes fugat, & eorum uenenis reſiſtit. quin & infarctus expedit, & capiti robur addit.

CALAMINTHA MONTANA.

CALAMINTHA ALTERA.

Καλαμίνθη. CALAMINTHA. CAP. XXXVI.

Ex CALAMINTHAE generibus quædam montibus familiaris, folia ocimi habẽs, incana: ſurculos, & caules anguloſos, purpureũ florem. Altera pulegio ſimilis eſt, ſed maior: quam ſylueſtre pulegiũ ideo appellarunt, quòd odore ipſum ęmuletur. nepetam Latini vocitant. Tertia menthaſtro cognata eſt, folijs oblõgioribus, caule & ramis maioribus, quàm ſuperiora, ſed viribus inefficacior. Omnium folia guſtu impensè feruentia, & acria: radix ſuperuacua. Naſcitur in campeſtribus, aſperis, & aquoſis. Potu, aut illitu demorſis à ſerpente opitulatur. Decoctum potu menſes, & urinas expellit: ruptis, conuulſis, orthopnœæ, torminibus, choleris, horroribusq́ue auxiliatur: regium morbum expurgat. Præſumpta in vino venenis reſiſtit: tineas, cæterasq́ue interaneorum animalia cum ſale, & melle pota, enecat: nec ſecus cocta, crudáve, ſi teratur. Elephanticos eſitata adiuuat, ſi poſtea ſerum lactis ebibatur. Folia detrita ſi in vellere ſubijciantur, menſes extrahunt, & partus enecant: accenſa, aut ſubſtrata, ſerpẽtes fugant: nigris cicatricibus candorem red dunt, in vino cocta, & illita: ſugillata tollunt. Calamintha iſchiadicis imponitur, vt ex alto humo-

res euocet, ſummam cutem exurens. Vermes necat ſuccus auribus inſtillatus.

CALAMINTHA TERTIA.

Calaminthæ conſideratio.

CALAMINTHA officinis Calamentum dicitur, cuius tres numerantur ſpecies. Sed eius frequentior eſt uſus, quæ Latinis Nepeta uocitatur, ſecũdo loco hic à Dioſcoride tradita. Nomen hæc apud Hetruſcos in hunc uſq; diem retinet: ſiquidem noſtrates eam, corrupto tamen nomine, uulgò appellant Nipotella.

Braſauoli error.

Cæterùm hac in re Braſauolus (pace eius dixerim) apertè hallucinari deprehenditur, quòd pro certo exiſtimet Calamintham ſecundo loco à Dioſcoride deſcriptam illam herbam eſſe, quam, eo quòd catti magna eius capiantur uoluptate, Gattaria quidam uulgò nominant. Error hinc manifeſtè proditur, quòd Gattaria ſit herba folijs urticæ, aut apiaſtro ſimilibus, quæ quantum à pulegij folijs diſsideat, non modò cæteris notis; uerùm etiam odore, in quo Braſauolus nititur, ij dijudicent, qui has differentias rectius norunt. Sunt tamen è uulgaribus, qui Gattariam etiam Nepetam appellent, quorum nomenclaturam magis fortaſſe ſecutus Braſauolus, quàm plãtæ ipſius notas, hallucinatus deprehẽditur. Nepeta itaq; Dioſcoridi nil aliud unquam, mea opinione, fuerit, quàm uulgaris calamintha, qua officinæ utuntur, quamq; nos uulgò uocamus Nipotella. quandoquidem uulgaris uſus Calamintha, non modò folijs pulegium æmulatur; ſed etiam ſapore, & odoris fragrantia. Quo fit, ut mirum non ſit, ſi Dioſcoridis teſtimonio, à quibuſdam ſylueſtre pulegium uocata fuerit: non enim odore tantùm (ut Braſauolus uelle uidetur) Nepeta pulegium imitatur; ſed & folijs, & caule. Quamobrem dicamus licet, nullo pacto exiſtimandum eſſe, Gattariam herbam eſſe Nepetam ſecundam Calaminthæ ſpeciem.

Ruellij erratum.

Neq; etiam putandum, eandem tertiam eſſe, quemadmodum falsò credidit Ruellius. Quippe quoniam fecerit hanc Dioſcorides menthaſtro ſimilem, non autem meliſſophyllo, aut urticæ, quas (ut paulò antè diximus) Gattaria repræſentat. Quapropter non modò ea de cauſa eius ſententiam explodendam putauerim; ſed etiam quòd ſæpius ipſe in locis aquoſis repererim tertiam Calaminthæ ſpeciem, menthaſtri æmulam, ſubalbidioribus tamen folijs, ac guſtu acriori. Non ſecus & montana mihi frequens olim occurrebat in excelſis uallis Ananiæ montibus, folijs albicantibus, ocimo ſimilibus, caule quadrangulo, & flore in purpura ruſeſcente.

Monachorũ lapſus.

Quanquam in hoc errore, mea quidem ſententia, uerſantur Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, ut aſſerere non dubitent, montanam hanc Calamintham legitimam eſſe Nepetam.

Calaminthæ uires ex Gal.

Calaminthæ meminit Galenus libro VII. ſimp. medicamentorum, ſic de eius uiribus diſſerens. Calamintha eſſentia eſt tenui, & calida, ſiccaq; temperie, ex tertio quodammodo ordine utraq; qualitate. Horum manifeſta ſunt indicia, partim guſtu apparentia, partim experientia cognita. Guſtu ſiquidem acris, & palàm calida eſt, ac paulum omnino ſubamari habet. Periclitantibus autem, & corpori admouentibus extrinſecus impoſita, primùm quidem ualde excalfacit, & mordicat, cutemq; laniat, poſtremò etiam ulcus efficit. In corpus autem intrò aſſumpta, tum ipſa per ſeſe ſicca, tum etiam cum melicrato, perſpicuò calfacit, & ſudores ciet, omneq; corpus tum digerit, tum exiccat. Ea ratione ducti quidam ipſam contra rigores per circuitum repetentes adhibuerunt, foris quidem oleo incoctam toti corpori inungentes cum frictione nõ ſegni, intrò uerò aſſumentes, ſicuti eſt dictum. Quinetiam & coxendicibus eam quidam in ægritudinibus iſchiadicis, tanquam ſtrenuum remedium illinunt. Trahit enim quæ in profundo hærent ad ſuperficiem externam, totumq; adeò articulum excalfacit, cutemq; non obſcurè adurit, menſesq; tum epota, tum appoſita admodum efficaciter prouocat. Bonum etiam elephanticorum remedium, non eo tantùm, quòd ſtrenuè tenues humores digerat; uerùm etiam quia extenuet, & incidat ualenter craſſos, quales ſunt qui hunc morbum procreant. Sic & cicatricibus atris candorem reddit, & ſugillata digerit. Sed in talibus in uino coctam cataplaſmatis modo imponere uiridem magis, quàm ſiccam præſtat. Quippe areſacta uehementior redditur, & ad urendum promptior. Porrò talis cùm ſit ad uenenatarũ beſtiarum morſus aſſumitur, uelut etiam cauteria, & quæcunq; medicamenta calida ſunt, & acria, tenuiumq; partium, quæq; facilè ex alto ad ſeſe circumiacẽtem omnem qualitatem poſſunt attrahere. Cæterùm quæ illi ineſt amaritas, planè exigua eſt: uerùm ad quædam ita efficaciter agit, ut quæ ualentiſsima eſt, nimirum cùm coniuncta ſit uehementi calori cum tenui eſſentia. Quare & aſcaridas, & lumbricos ſuccus eius aut infuſus, aut epotus enecat. Eadem ratione aurium uermes, aut ſi alicubi in corporis parte ſinuoſa, aut implicata, quæ putredine tentetur, talis prouenerit affectus. Sic & conceptum ſeu pota, ſeu admota interimit, & eijcit. Igitur incidendi quidem ei uis adeſt, propter calorem eius, tenuitatem, & amaritudinem: abſtergẽdi uerò propter unicam amaritudinem. Itaq; aſthmaticis ob omnia antè dicta prodeſt: ictericis uerò, ſiue regio morbo laborantibus potiſsimùm ob amaritudinem, ſicut alia ferè omnia amara, utpote abſtergentia, & expurgantia in iecinore prouenientes obſtructiones. Ad omnia iam dicta efficacior eſt montana.

Θύμος.

Θύμος. THYMVM. CAP. XXXVII.

THYMVM ab omnibus cognoſcitur, ſurculoſus frutex, exilibus folijs, multis, & anguſtis circundatus: capitulis in cacumine, flore purpuraſcente refertis. Gracili ſolo,& petroſo prouenit. Vim habet hanc, ut cum ſale, & aceto potũ, pituitam per aluum detrahat. Decocti ius prodeſt orthopnoicis, & anhelatoribus: tineas uentris exigit: menſes, partus, & ſecundas pellit: vrinas ciet. Cum melle in eclegmate faciles facit excreationes: recẽtes tumores diſcutit, cum aceto illitum: cõcretum ſanguinem diſſoluit. verrucas thymi colorem reddentes, penſilesque tollit. Iſchiadicis cum uino, & polenta impoſitum ſubuenit: hebetibus oculis in cibo prodeſt. Perquàm utile pro condimento, duntaxat ad uſus eorum, qui rectè ualent.

THYMVM *duorum generum eſſe teſtatum reliquit* Theophraſtus *lib.* VI.*cap.* II.*de plantarum hiſtoria, ubi de eo diſſeruit his uerbis.* Quin & *thymum candidum, nigrumq; reddunt. Serò id admodum floret: nam circa æſtiuum ſolſtitium incipit.* Mel *apes hinc capiunt, & hoc augurio apiarij conſtare affirmant, an probè melletur, nec ne.* Etenim *ſi aliter defloruerit, mellatio minus probè ſuccedit.* Deſtruitur, *peritq; flos, ſi imber inceſſerit.* Semen *fœcundum ſatureiæ, atq; etiã magis origani manifeſtò ſentitur: thymi uerò nullum oſtẽdi poteſt, ſed floribus quodam permiſcetur modo.* Flores *etenim ſerũt, itaq; oritur thymum. hactenus* Theophraſtus. *Cæterùm nunc thymum in* Italia *notiſsimum eſt.* Præſtat *autem quod ex* Apulia *fertur: quanquam laudatiſsimum eſt, quod è* Creta *inſula, alijsq; nonnullis* Græciæ *locis aduehitur.* Vnius *tantùm thymi, minoris uidelicet, meminit hic* Dioſcorides. *Verùm cùm is libro quarto in epithymi hiſtoria,* Epithymum *florem eſſe ſcribat è thymo duriore, ſatureiæ ſimili, haud dubiè oſtendit ſe non ſecus ac* Theophraſtum, *duo* Thymi *genera obſeruaſſe.* Vnum, *quod mittit ſurculos complures exilibus folijs, anguſtis, & numeroſis circundatos: in quorum cacumine ſunt capitula flore purpureo referta.* Alterum *uerò lignoſius, fruticoſius, ac durius, ſatureiæ ſimile.* Thymo *hoc duriore paſsim ferè ſcatet* Goritienſis *ager, eius præcipuè colles: in eoq; (ut libro quarto ſuo loco dicetur) legitimum epithymum oritur.* Thymi *meminit* Galenus *lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcribit.* Thymum *incidit, & calfacit manifeſtè: ob id & urinam, & menſes ciet, fœtum euellit, & uiſcera potum expurgat: educendis ex thorace, & pulmone confert.* Itaq; *in excalfaciendo, & exiccando in tertio ordine ſtatuendum eſt.* Præter *has autem à* Galeno *deſcriptas, alias quoq;* Thymo *uires reddidit* Aëtius *ſermone primo, ſic inquiens.* Hæc *uerò experimentis de* Thymo *comperta ſunt.* Dato *ieiunis articulari morbo laborantibus,* Thymi *aridi minutiſsimi drachmas quatuor cum oxymelitis cyatho.* Bilem *enim, reliquosq; humores, atq; acrem ſaniem euacuat: facit & ad ueſicæ affectus.* Ventre *autem inflato, ubi ſcilicet intumeſcere cœperit, drachmam unam dato ieiunis cum cochleari aquæ mulſæ.* Ad *lumborum coxendicumq; dolorem, laterisq; & thoracis, ac hypochondriorum ſuſpenſiones ac inflationes, pondere trium drachmarum cũ oxymelite temperato menſura cochlearij ieiuno exhibeto.* Similiter *etiam & melancholicis, & mente turbatis, timoreq; detentis drachmas tres cum oxymelitis temperati cochleari præbeto.* Dato *item ieiunis, & ante cœnam aduerſus lippitudinem, & uehementem oculorum dolorem.* Præterea *contra podagram, etiam quæ motum omnino interceperit, cum uino utiliſsimè propinatur.* Poſtremò *ad tumefactos teſtes ieiunis trium drachmarum pondere exhibeatur.* Verùm *ab atro thymo abſtinere oportet: corrumpit enim temperamentum, bilemq; gignit.* Eligendum *quod purpureo flore eſt, præſtantius tamen quod album illum habet.*

Thymi hiſtoria.

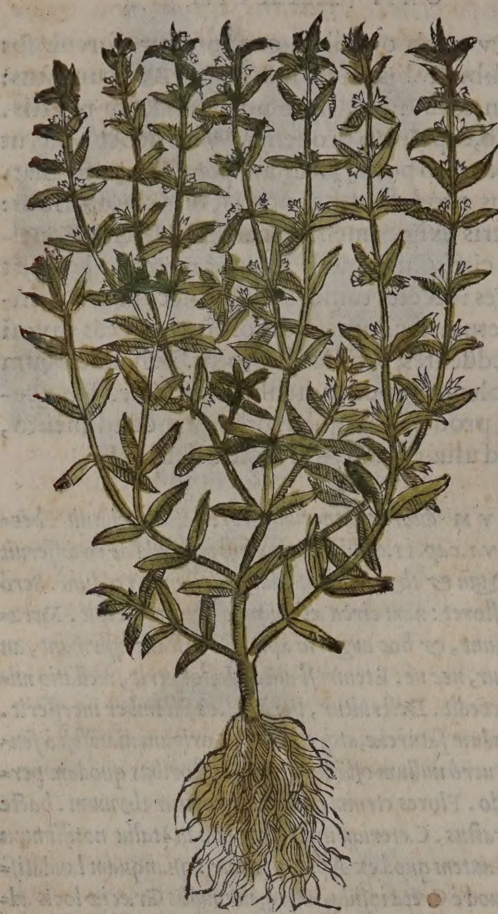
Thymi uires ex Galeno, & Aëtio.

Θύμβρα. SATVREIA. CAP. XXXVIII.

SATVREIA triuialis notitiæ eſt. Gignitur in aſperis locis, & tenui ſolo, thymo ſimilis, minor tamen, & tenerior: defert ſpicam florum plenam, coloris herbacei. Eadem poteſt, quæ thymum, ſi modo conſimili ſumptitetur. Aptus ſanis uſus. Eſt etiámnum quædam ſatiua, ſylueſtri prorſus minor. quæ propter mitiorem acrimoniam commodius in cibos recepta eſt.

THYMBRA

SATVREIA.

SERPYLLVM.

Thymbræ cō ſideratio.

Thymbra Græcis dicta, & Satureia, Cunilaq; Latinis, nobis in Hetruria, corrupto à Cunila nomine, uulgò uocatur Coniella. In alijs tamen pleriſq; Italiæ locis, quòd à Satureia uocem corrumpere maluerint, appellatur uulgò Sauoreggia. Non deſunt etiam inibi, qui ab acrimonia, quam piperis ferè modo guſtui repræſentat, eam uulgò Peuerella, quaſi Piperellã nominent.

Thymbræ duo inueniuntur genera, ſatiuum, & ſyluestre, quod & guſtu acrius, & odore fragrantius eſt, in campeſtribus, & ſabuloſis proueniens. Ideoq; Columella minimè damnãdus uidetur, quòd Thymbram à Satureia diſcreuerit: quandoquidem is optimè nouerat hortenſem, ac ſyluestrem Cunilam reperiri. quod & Plinius ſatis notaſſe deprehẽditur. Ex quo facilè intelligi poteſt, Columellam ſylueſtrem, Tymbram nuncupaſſe, hortenſem uerò Satureiam. Ceterùm quòd in ſimplicium cenſu uſquam Thymbræ meminerit Galenus, nondum compertum habeo. Paulus uerò eius mentionem fecit libro VII. ubi de utraque ſpecie ijs paucis diſſerit. Tymbra ſylueſtris eadem quæ thymum præſtat. Hortenſis autem altera quidem imbecillior eſt, ſed ad ciborum uſum gratior, & accommodatior.

Thymbræ uires ex Paulo.

Ἑρπυλλος. SERPYLLVM. CAP. XXXIX.

SERPYLLVM duorum generum eſt. Hortenſe odore ſampſuchum imitatur, atque in coronas addi ſolet. cui à ſerpendo nomen inditum eſt: quoniam ſi qua eius particula terram attingat, inibi radices demittet. Folia, & ramulos origani habet, ſed candidiores. in macerijs multò procerius aſſurgit. Sylueſtre, zygis appellatum, nõ ſerpit, ſed in altitudinem increſcit, ramulos edens tenues, ſurculoſos, folijs refertos longioribus, quàm rutæ, & durioribus, anguſtis. Flores iucundè olent, guſtãti acres. Radicis nullus uſus. Naſcitur in petris, ſatiuo efficacius, atque magis excalfaciens, & ad medendi uſum aptius. Menſes trahit, & urinam potu ciet: torminibus, ruptis, vulſis, & iecinoris inflammationibus auxiliatur: & aduerſus ſerpẽtes potu, illitúve prodeſt. capitis dolores mulcet coctum, adiecto roſaceo, & madefactum in aceto: maximè uerò phreniticis, & lethargicis conuenit. Cruentos uomitus ſedat ſuccus, drachmis quatuor ex aceto potus.

Serpylli conſideratio.

SERPYLLVM hortenſe in Hetruria haud negligitur, ſed in hortis ſeritur, & magna admodum diligentia colitur, quod etiam inibi (ut Dioſcorides inquit) in coronamenta additur. Sylueſtre duorum eſt generum: unum flore candido odore citrei mali: alterum uerò flore purpureo, guſtu perquàm acri, ſatureiæ ſimili. Vtrunq; copioſiſſimè naſcitur apud Goritienſes Saluatino monte, quo mihi hactenus lætius nuſquam uidere contigit, nec itẽ odoratius. Serpyllum à Theophraſto, cui hortenſe nil aliud eſſe cenſeo, quàm ſylueſtre in hortis ſatum, deſcribitur lib. VI. cap. VII. de plantarum hiſtoria, ubi de eo diſſerit, ijs uerbis. Serpylli ſylueſtre etiam genus eſt, quod deferentes ex montibus ſerunt, ut apud Sycionem fieri ſolet, atq; etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios uerò, ut in Thracia, montes, & plana omnia Serpyllo ſcatent. Peculiaris huic auctio germinum: quippe cùm in quantúmuis longitudinis procedere ualeat, nactum ſcilicet adminiculum, aut iuxta ſepes aliquas ſatum. Genera urbana reddere non eſt, ut retulimus: ferocia eſſe affirmant. Hoc enim in montibus, tum ſatureiatum quoddam, atq; uehementiſſimum: tũ gratum

tum odore,molliusq; comperiri. Tempus ſerendi plurimum autumnus; hoc enim primum ſerere nimirum properant. hactenus Theophraſtus. Ex cuius etiam uerbis ſatis perſpicuè colligi poteſt,duo eſſe ſylueſtris Serpylli genera. Quare etſi palàm unius tantùm generis mentionem fecerit Dioſcorides; duorum tamen obſcurè meminiſſe potuit, cùm inquit. Sylueſtre,zygis appellatum,non ſerpit, ſed in altitudinem aſſurgit. Nam ſi unũ tantùm ſylueſtris Serpylli genus Dioſcoridi notum fuiſſet,ei ſanè neceſſarium non erat addere zygis cognomen differentiæ cauſa. Satiuum radicibus quidẽ ſerpit, ſed ramulis attollitur,amaraci modo, quemadmodum ſylueſtris altera ſpecies, quæ malum citreum olet. Proinde ſcitè Plinius libro xx. cap.xxii.ita de eo memoriæ prodidit. Serpyllum à ſerpendo putant dictum. quod in ſylueſtri euenit,in petris maximè. Satiuum non ſerpit, ſed ad palmi altitudinem increſcit. Serpylli uires paucis perſtrinxit Galenus lib.vi.ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Serpyllum uſqueadeò excalfacit,ut & menſes,& urinas moueat. eſt autem & guſtu admodum acre.

Serpylli uires ex Gal.

Σάμψυχον. SAMPSVCHVM. CAP. XL.

SAMPSVCHVM in Cypro, & Cyziceno laudatiſsimum. Secundũ ſibi locum uẽdicauit Aegyptium. Amaracum gens Sicula, & Cyzicena appellat. Herba eſt ramoſa, per terram repens: folijs eius calaminthæ, quæ tenui folio conſtat, hirſutis,& rotundis. ſuauiſsimum odorem ſpirat: ideo coronis inſeritur. Vis eius excalfaciens. Succus decocti potus, conuenit incipientibus hydropicis, & ijs quos urinæ difficultas, aut tormina excruciát. Illita ex melle arida folia, ſugillata tollunt: menſes ſubdita in peſſo trahunt: contra ſcorpionis ictum ex aceto, & ſale illinuntur: luxatis, tumoribusque cerato excepta, imponuntur: aduerſus oculorum inflammationes, cum polline polentæ, illini prodeſt. Acopis, malagmatiſque calfaciendi gratia commiſcetur.

Sampſuchi cõſideratio.

CVM ſuperius libro primo in Sampſuchini unguenti commentatione, Sampſuchum, & Amaracum idem eſſe latius oſtenderim, etſi Galenus, & Paulus diuerſis capitibus Sampſuchi, & Amaraci meminerint, eadem hic repetere ſuperuacaneum duxi: quòd ea huc facilè transferre poſsint ij, qui rem hanc ſe aliter fortaſſe habere exiſtimant. Sampſuchum in Italia Hetruſcis uulgò appellatur Perſa; quòd fortè illis è Perſia fuerit allatum: cæteris uerò inibi Maiorana, nomine à Latinis mutuato. Herba hæc tantam cum mulieribus iniuit gratiam ſui odoris iucunditate, ut nullæ ferè reperiantur, quæ ſuis in hortis, aut fictilibus uaſis Amaracum non ferant, uel plantas non transferant, ac diligenti admodũ cultura foueant. Quo fit, ut putauerim ego, ex eo Maioranæ ſibi nomen adinueniſſe, quòd maiori cura, ac diligentia feratur, coleturq; quàm cæteræ plantæ. Neq; id ea ſolùm ratione, quòd, ut paulò antè diximus, odore perquàm iucundo commendetur: ſed quòd etiam perpetua uireat coma. Sampſuchi meminit Galenus libro viii. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sampſuchum tenuium partium, & digerentis eſt facultatis: deſiccat enim, & excalfacit ordine tertio.

Sampſuchi uires ex Gal.

Μελίλωτος. MELILOTVS, SIVE SERTVLA CAMPANA. CAP. XLI.

SERTVLA campana laudatiſsima in Attica, & Cyzico, & Chalcedone nata: cuius color uicinus eſt croco, boni odoris. Naſcitur & in Campania circa Nolam, colore in luteum langueſcente, odore infirmo. Vim habet adſtrictoriam. Inflammationem omnem emollit, præſertim quæ in oculis, uulua, ſede, aut teſtibus erumpat, ſi ex paſſo cocta illinatur: interdum autem addito oui luteo aſſato, aut fœni græci farina, lini ſemine, aut polline, aut capitulis papaueris, intybóve. Recentes meliceridas per ſe cum aqua, & ulcera manantia in capite illita cum creta Chia, vino, aut galla ſanat: ſtomachi dolores, & cruda, & cocta cum aliquo ex antè dictis leuat: doloribus aurium mitigandis cruda ex paſſo inſtillatur: in aceto, aut roſaceo madefacta, capitis dolorem lenit.

Meliloti conſideratio.

PROBATISSIMA, legitimaq; Melilotus non modò in pluribus Campaniæ locis; ſed etiam Gargano Apuliæ monte prouenit. Cuius ſemen in tenuibus corniculis incluſum nuper Venetias afferri cœpit. Quo factũ eſt,ut iam cognouerint medici uulgaris uſus Melilotum illegitimam eſſe, potiuſq; lotum urbanam referre, cuius hiſtoriam libro quarto

quarto tradidit Dioſcorides. Meliloti meminit Plinius lib.xxi.cap.ix.ubi ita ſcriptum reliquit. Ergo in coronamenta folio uenere apiaſtrum, meliloton, quod Sertulam campanam uocamus. Eſt enim in Campania Italiæ laudatiſsima, Græcis in Sunio, mox Chalcidica, & Cretica, ubicunq; uerò aſperis, & ſyluestribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas, indicio eſt nomen Sertulæ, quod occupauit. Odor eius croco uicinus eſt, & flos. Ipſa cana placet, maxime folijs breuiſsimis, atq; pinguiſsimis. Meliloti uires ex Gal. *Melilotum,ut Galenus memoriæ prodidit lib.vi. ſimplicium medicamentorum,miſtæ facultatis eſt: habet enim quiddam adſtringens, ſed & digerit, & concoquit: copioſior enim in eo eſt ſubſtantia calida, quàm frigida.*

Μάρον. MARVM. CAP. XLII.

MARVM herba cognita uulgò, ſurculoſa, flore origani, folijs multò candidioribus, flore odoratiore. Vim habet ſiſymbrio conſimilem: ſubſtringit enim,& modicè calfacit. Qua de cauſa illitu ſerpentia ulcera ſiſtit, & in calidas illitiones additur. Iuxta Magneſiam, & Tralleis copioſiſsima gignitur.

Mari mentio ex Galeno.

ETSI *Galenus inter ſimplicia medicamenta nuſquam, quod equidem inuenerim, Mari meminerit; libro tamen primo de antidotis in Hedychroi compoſitione eius mentionem fecit,cùm ita ſcribit. Aliæ hedychroi deſcriptiones reperiuntur, quæ neq; Amaracum, neq; Marum prorſus habent: quædam alterutrum tantùm cõtinent. Neq; enim duo hæc omnes noſcunt unguentarij, eo quòd herbas ſolùm è Creta aduectas emant unà cum ſeminibus,atq; ſuccis. Ego uerò & eaſdem herbas ſcio in Aſia naſci, ac in alijs quidem regionibus raras eſſe, in Cyzico autem frequentes. In Italia quoq; ut & alias quaſdam herbas, ita & Amaracum uidi, quæ odore multum à Maro ſuperatur. Marum enim ualdè redolet, putaretq; aliquis ſola nominis appellatione ductus, unguẽtum amaracinum, quod in Cyzico faciunt, amaraci plurimum capere, ſicq; forſitan ab antiquis unguentum conficiebatur, ſed nunc ſolùm marũ imponunt. Hanc herbam aliquoties cùm ipſe deguſtaſſem, ac eam amaram quidem plurimùm,acrem uerò parum deprehendiſſem, hortatus ſum quendam eorum,qui Amaracinum conficere ſolent,ut amaraci tantum compoſitioni immiterent,quantum & mari. Ac mihi uiſum eſt id unguentum minus quidem odoratum,nihil autem uiribus inferius. hæc Galeni uerba. Ex quibus palàm eſt, Marum ab amaraco uiribus, & facie parum admodum diſsidere, etſi tum amarius ſit Marum, tum etiã odore fragrantius. Quapropter non planè eorum ſententiam explodendam putarem, qui Marum amaracum illã eſſe arbitrãtur, quæ maiorem ſpirat odorem,maioremq; amaritudinem guſtu præfert: quæq; folijs uiret minuſculis,candidioribus, & tenuioribus: unde non immeritò à noſtris in Hetruria uulgò cognominatur Perſa gentile. Sampſuchum enim, ſiue Amaracum, inibi Perſa uulgò uocari ſuperius indicauimus. Cuius illud genus,quod folijs conſtat pinguioribus, latioribus, uiridioribus, guſtuq; acrioribus, minus tamen amaris, legitima omnibus Amaracus eſſe cenſetur. Illorum inquam ſententiæ ferme adſtipularer, niſi eidem aduerſari Galenus inueniretur: quippe qui loco citato teſtatus ſit, ſe in Italia amaracum uidiſſe,nulla quòd inibi Marum uiderit, facta mentione, ſed tantùm quòd hoc in alijs ab Aſia regionibus rarum oriatur. Hinc itaq; facilè adducor, ut exiſtimem Marum non naſci in Italia. Auget nobis opinionẽ Plinius, qui quaſi Galeno ſubſcriberet, Marum duxit eſſe rarum inuentu, & Italiæ peregrinum. quare ipſum collocauit lib.xxii.cap.xxiiii. inter ea duntaxat odoramentorum genera,quæ ab externis regionibus in Italiam conuehebantur, ſic inquiens. In Aegypto naſcitur & Maron peius quàm Lydium, maioribus folijs, ac uarijs: illa breuia, ac minuta, & odorata. hæc Plinius. Cæterùm non ob id eos errare crediderim, qui graciliorem amaracum Mari loco ſubſtituunt. Quandoquidem teſtatur Galenus, quòd unguentum illud, in quo Amaracum pro Maro admiſceri iuſſit, etſi minus quidem odoratum uideretur; non tamen uiribus inefficacius erat.*

Marum Italiæ peregrinum.

Ἄκινος. ACINOS. CAP. XLIII.

ACINOS, aut aconos à Græcis dicitur, tenui, ſiccoque ramulo herba, ocimo ſimilis, odorata, ſed hirſutior: qua coronæ factitantur. à nonnullis olitoribus colitur. Menſes, & aluum pota ſiſtit. Illita panos, ignemque ſacrum ſanat.

De Acino opinio quorundam exploſa.

QVANQVAM *ſunt aliqui, qui Acinum eam ocimi ſpeciem eſſe exiſtimant, quæ anguſtioribus conſtat folijs, quæq; iucundum efflat odorem, cuius gratia, atq; etiam umbræ gratè uirentis æſtiuo tempore paſsim in figulinis uaſis fouetur extra feneſtras ædium,& in atrijs, quam nos ob eius gracilitatem uulgò uocamus Baſilico gentile; horum tamen opinioni apertiſsimè refragatur Plinius libro xxi.cap. xv.ubi Acinum ſcribit nũquam florere. Id quod minori ocimo non euenit: ſiquidem hoc æſtate, & autumno floret, floribusq; ornatur albis, ac odoratis. Illud præterea illis etiam reclamat, quod idem Plinius ſcriptum reliquit libro xxi.cap.xxvii.cùm ait. Acinon & coronarum cauſa,et ciborum Aegyptij ſerunt,eademq; erat,quæ ocimũ, niſi hirſutior ramis,ac folijs eſſet, & admodum odorata. Ex his Plinij uerbis abundè palàm fieri poteſt, Acinum non eſſe ocimum tenuifolium, cùm hoc nec folia, nec caulem hirſuta proferat. Cæterùm Manardus Ferrarienſis, uir acri ingenio, & præſtanti doctrina, nil aliud Acinum putauit eſſe, quàm herbam quandam, quæ in incultis prouenit locis, ſed præcipuè in agrorum, & uiarum aggeribus, ocimo hirſutior, ac ſatis ſuauiter olens. quæ quòd ocimum admodum æmuletur,à quibuſdam ſylueſtre Ocimum appellatur. Quibus ſanè notis aliàs adductus ſum, ut Manardo prorſus aſſentiendum putauerim. Sed cùm poſtea animaduerterim, herbam hanc flores emittere contra Plinij auctoritatem, nunc cogor mutare ſententiam. Nec me pœnitet, quòd noſtra, aut aliorum diligentia futurum ſperem, ut de hac, & de alijs rebus dubijs quandoq; certiora proferantur.*

Manardi opinio non accepta.

Βάκχαρις.

Βάκχαρις. BACCHARIS. CAP. XLIIII.

BACCHARIS herba fruticoſa,quę in coronas additur. cuius folia aſpera ſunt, media uiolæ, & uerbaſci magnitudine: caulis anguloſus,cubiti altitudinem petens, aliquantulum aſper, non ſine appendicibus adnatis: flore purpureo, ſubalbicante, odorato: radicibus ueratro nigro ſimilibus, quibus odor ineſt cinnamomo proximus. Aſperum, ſqualidumq́ue ſolum amat. Radix in aqua decocta ruptis, vulſis, ex alto præcipitatis, ſpirandi difficultati,ſalutaris: itém diuturnæ tuſſi,& urinæ difficili: menſes pellit: contra ſerpentium morſus utiliſsimè datur in uino. Recens radix appoſita partum extrahit. Puerperis eius decoctum in defeſſionibus prodeſt. In diapaſmata utiliter inferitur iucundi odoris gratia. Folia,utpote quæ adſtringant, capitis doloribus illita proſunt: oculorum inflammationibus, mammis tumentibus à partu, ægilopijs incipientibus, ignibusq́ue ſacris auxiliantur. Odor ſomnum gignit.

DVM EAM de Bacchari ſententiam, quam ſuperioribus annis lingua Italica expreſſeram, nunc demum his noſtris Latinis commentarijs repetitam, excudendam tradidiſſem, confeſſus ingenuè me nuſquam hactenus ueram Baccharim reperiſſe, aut ab alijs repertam uidiſſe; accidit interea temporis,ut eam ad me Romam miſerit Andreas Lacuna Secobienſis, medicus hac noſtra ætate clariſſimus. Cuius literas hic referre libet, quòd eæ ſint, quæ mihi maximum faciant argumētum humanitatis & beneuolentiæ ſuæ,atq; etiam rei fidem addant. Literæ autem eius ſunt ita ad me ſcriptæ. Etſi nos eidem, cui tu,negotio illuſtrandi, locupletandiq́; Dioſcoridem nauemus aſsiduā operam, ob idq; nobis ex uſu ſit hanc ad rem extorquere facultates alienas potius,quàm diſsipare noſtras; uolumus tamen tibi & amico, & de materia medica quàm optimè merito communicare ueram Dioſcoridis Baccharim,quam haud ita pridem in hiſce Romanis agris reperimus, quò poſsis illam ad uiuam formā expreſſam,in uſum humanæ ſalutis inſerere tuis luculentiſsimis commentarijs,quos iam(ut fama eſt) primùm Latinè ſcriptos edere inſtituis. Eam itaque chartæ alligatam ad te mitto, adeò per omnia reſpondentem deſcriptioni Dioſcoridis, ut in ipſa nulla nota poſsit deſiderari. Quippe folia eius ſunt aſpera, media uiolæ & uerbaſci magnitudine: caulis anguloſus,cubiti altitudinem petens,aliquantulum aſper: radices nigro ueratro ſimiles,quæ odore, & ſapore imitātur exquiſitiſsimum cinnamomum. Porrò flores,quos per inclementiam temporis nunc mittere ad te non licet, in nonnullis locis purpurei,in alijs lutei uiſuntur: ita ut huius ſtirpis eſſe duæ ſpecies uideantur,uel ſi meminerit unius tantùm Dioſcorides. Poſtremò huius plantæ uires,& facultates ſunt omnino eædem,quas ſuæ Bacchari diuus tribuit Dioſcorides. Hic amicus literis ſuis finem impoſuit. Sed certè illud mihi permirum acceſsit, quòd eadem die,& ferè hora, qua Baccharim Roma accepi, eandem Arimino ad me miſit Iulius Moderatus diligentiſsimus pharmacopola, herbarumq́; ſtudioſus: id quod apertè teſtatur hortus eius apud herbarios Italiæ non uulgaris,ut qui ſit uarijs ac nobilibus plantis refertus. Hanc ſanè comperi nullis prorſus reclamantibus notis,Dioſcoridis Baccharim repræſentare. Nam præterquàm quòd conſtaret,ut illa, folijs aſperis,magnitudinem inter uiolam & uerbaſcum referentibus,caule anguloſo,cubitali altitudine,aliquantulùm aſpero; habebat etiam in caule ſua adnata folia, non coliculos. Hinc obiter ſuſpicor legendum eſſe παραφυλλάδας, non παραφυάδας, ut uulgati Græci codices habent: quandoquidem illi lectioni adſtipulatur etiam Oribaſij manu ſcriptus codex. Præterea flores,quibus illa carebat,huic in purpura candicabant, odorati. Eius deniq; radices erant ueratro nigro ſimiles,& odore cinnamomo proximæ. Huius igitur plantæ delineatione, quæ adamuſſim hiſtoriæ Dioſcoridis reſpondet,ut eius quoq; effigies,quam pictam damus,affabrè demonſtrat, facilè adducor,ut affirmare non dubitem,hanc eſſe ueram, & legitimam Baccharim. Cæterùm Leonicenus, & Braſauolus ipſum ſecutus,eam plantam magno errore putarunt Baccharim eſſe,quam quidam Sclaream, nonnulli uerò Matriſaluiam appellant. Sed cùm huius radices non ſint ueratro nigro ſimiles,neq; minimum quidem odore cinnamomum imitentur, planè eorum ſententia improbanda uidetur: præſertim quòd ueram Baccharim eam eſſe cenſeamus,de qua ſuperius diſſeruimus. Non defuerunt etiam,qui crediderint,Baccharim Dioſcoridi accreuiſſe,caputq; hoc adulterinum eſſe, eo fortaſſe argumento, quòd eam hactenus inuenire non potuerint. quorum ſuſpicionem augere potuit Galenus: quippe qui in ſimplicium cenſu de Bacchari quicquam,quod equidem legerim,memoriæ prodiderit. Vnde ij in eam ſententiam deuenerunt,ut Baccharem eandem eſſe cum aſaro certò putarent. Verùm horum quoq; error iam omnibus euidentior factus eſt,quàm ut hic à me explodi debeat. Neq; enim ea ſolùm ratione proditur,quòd pridē legitima Bac-

Baccharis cōſideratio.

And. Lacunæ literæ.

Leoniceni, & quorūdā opi. reprobata.

charis

charis reperta ſit; ſed etiam quòd legitimum hoc Dioſcoridis caput eſſe comprobet Oribaſius, in quo illud ex Dioſcoride tranſcriptum legitur. Quinetiam idem confirmat Paulus Aegineta, qui Baccharis meminit lib. VII. atq; ea ſcribit, quæ facilè, ſi cõferantur, Dioſcoridi accepta ferrentur: ſic enim inquit. Baccharis odorata eſt herba, odore cinnamomo proxima, coronaria, acris. Huius radicis decoctum meatus obſtructos aperit, urinam, & menſes citat. Folia ipſius, cùm ſint adſtringentia, fluxionibus opitulantur.

Baccharis uires ex Paulo.

Πήγανον. RVTA. CAP. XLV.

RVTA montana, ſylueſtriſque, ſatiua, & hortenſi acrior eſt, & in cibis damnata: ſatiua uerò, quæ ſub ficu arbore enaſcitur, magis in cibos admittitur. Vtraque urit, calfacit, exulcerat, vrinam ciet, menſtrua pellit, aluum ſiſtit potu, cibóve. Lethalium medicamentorum antidotum eſt, ſi ſemen ex vino acetabuli menſura ebibatur. Folia per ſe præſumpta, aut cum nucibus iuglandibus, aridiſque ficis, inefficaces uenenorum uires reddunt: contra ſerpentes ſimili modo ſumere conuenit. Genituram cibo, potúve extinguit: cum anetho ſicco decocta, tormina ſedat. Facit ad pectoris, laterumque dolores, difficultatem ſpirandi, tuſſes, pulmonis inflammationem, coxendicũ, articulorumque cruciatus, & horrores febrium circuitu repetentes, pota, ut antè dictum eſt. Item ad inflationes coli, vuluæ, rectique inteſtini cum oleo decocta, & infuſa. Fœminas vuluæ ſtrangulatu liberat, ſi à genitali ſedétenus cum melle ſubijciatur. Ferueſacta ex oleo, & pota, uentris tineas excutit: articularijs doloribus ex melle, aquæ inter cutem cum ficis illinitur: eiſdem in potu auxiliatur, decocta in uino ad dimidias partes, & oblita. Cruda, conditaque cibo, uiſus aciem excitat: dolores oculorum illita cum polenta lenit: doloribus capitis cum roſaceo, & aceto illita, auxiliatur: profluentem naribus ſanguinem ſiſtit trita, & indita. Teſtium inflammationibus cum laureis folijs impoſita, & eruptionibus papularum cum myrto, & cerato prodeſt: cum pipere autem, vino, & nitro affricta, albæ uitiligini medetur: cum eiſdem illita formicationes tollit, & uerrucas, quæ thymi florem repræſentant. contra impetigines cum alumine, & melle utiliſsimè imponitur. Succus in mali punici calyce calfactus, aurium dolori efficaciter infunditur. Idem oculis, qui hebetudinem ſenſere, cum fœniculi ſucco, ac melle inunctus, opitulatur. Ignem ſacrum, vlcera quæ ſerpunt, aut in capite manant, cum aceto, roſaceo, & ceruſſa illitus perſanat. manſa alliorum, ceparumque acrimoniam domat. Montana ſi copioſius eſtur, interficit. Dum florem promit, & ad murias colligitur, cutem inflat, & rubore quodam inficit, cum pruritu ac uehementi inflammatione. oportet itaque eam unctis antea manibus, & facie colligere. Tradunt ſuccum gallinaceis pullis inſparſum, feles arcere. Adijciunt eam, quæ in Macedonia circa Haliacmon amnem prodeat, comedentes interimere. Montoſus autem is locus, uiperis ſcatet. Semen eius potum contra inteſtina uitia efficax eſt. In antidota commodè additur. Contra incontinentiam vrinæ toſtum ſemen ſeptenis diebus potui datur. Radix huius montanum moly uocatur. Sylueſtris ruta ſatiuæ ſimilis eſt. Prodeſt comitialibus, & coxendicum doloribus: menſtrua mouet, partus enecat. Acrior eſt viribus, quàm hortenſis, & ualidior. Sylueſtris, utpote noxia, cibis abdicatur.

Rutæ conſideratio.

RVTA *utraq; planta eſt uulgaris notitiæ, tam ſatiua inquam, quàm ſylueſtris. Non tamen uelim de illa ſylueſtri intelligas, de qua capite proximo differendũ eſt, ſed de ea tantùm, cuius meminit Dioſcorides in præſenti capite, quamq; in eius calce ſatiuæ ſimilem fecit: ſiquidem hæc ab illa plurimùm differt. Naſcitur hæc ſylueſtris Ruta in Goritienſi agro copioſiſsima, adeò ut qui circumſtant montes, ea ubiq; ſcateant; præſertimq; Saluatinus mons, qui eadem fermè ueſtitur. Facie hæc hortenſi perquàm ſimilis eſt, graciliori tamen folio, & guſtu acriori, amarioriq;. Id quod Monachorum in Meſuem ſcribentium (pace tamen eorum dixerim) ineptijs prorſus refragatur. quippe qui aſſerant nullam ferè eſſe differentiam inter hanc, & androſæmum, ſiue hypericum, ut quæ in alterius locum ſubſtitui poſsint. Qua in re manifeſtè deprehenditur magna eorum inſcitia: quandoquidem hic (ut equidem arbitror) in triplici uerſantur errore. Primùm quòd exiſtimauerint, turpi nimirum lapſu, ſylueſtrem Rutam ab androſæmo, & hyperico non diſsidere.*

Monachorũ hallucinatio.

diſsidere. Deinde quòd putauerint hallucinati etiam, androſæmum, & hypericum unum, & idem eſſe, cùm tamen Dioſcorides de his ſeorſum, tanquam de differentibus plantis tradiderit. Huc tertius accedit error, & is quidem, mea ſententia, deteſtandus, quòd prodiderint, hanc ſylueſtris Rutæ hiſtoriam bis à Dioſcoride deſcriptam reperiri, magnamq; habere cum hyperico cognationem. Quod potius ſomniaſſe, quàm libero ſenſuum iudicio ſcripſiſſe uidentur Monachi, cùm non huius Rutæ caput ſit illud, in cuius fronte in quibuſdam codicibus, iisq; non probatis, illa legantur, quæ doctiſsimorum teſtimonio hic aſcititia, hyperici autem propria cenſentur; ſed quod proximè ſequitur, in quo alterius ſylueſtris Rutæ, quam alij Moly, alij Harmalam, alij uerò Beſaſan appellãt, tractatur hiſtoria. Quare caueãt pharmacopolæ, qui fortaſſe horum patrum ſcripta ſequuntur, ne unà cæcutientes ſæpe ducantur in uarios errorum labyrinthos. Seritur Ruta (ut autor eſt Plinius libro XIX. cap. VIII.) fauonio, & ab æquinoctio autumni. Odit hyemem, et humorem, ac fimum. Apricis gaudet, & ſiccis, terráq; maximè lateritia: cinere uult nutriri, hic & ſemini miſcetur, ut careat erucis. Sub fici umbra libentius acquieſcit. cuius rei cauſam ſuis in problematis reddidit Ariſtoteles. Muſtela cum ſerpente dimicatura, in murium uenatu Rutam prius edendo ſe munit, gnara hanc contra uenena pollere. Vtũtur & ipſa hoc noſtro tempore ad cacodæmones depellendos, fortaſſe quòd contra faſcinationes eam commendauerit Ariſtoteles in problematis. Rutæ ſylueſtris, & ſatiuæ meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ruta agreſtis ex quarto eſt ordine excalfacientium: domeſtica uerò ex tertio. Eſt autem non ſolùm guſtu acri; ſed & amaro. Ex quo etiam ſanè digerere, atq; incidere craſſos, lentosq; humores poteſt. Ob eandem uim et urinas mouet. Quin & tenuium eſt partium, flatusq; extinguit. Quare ad inflationes competit, ac ueneris appetitum cohibet: digeritq;, atque exiccat ſtrenuè. Eſt enim eorum ex numero medicamentorum, quæ ualenter deſiccant. Porrò quod ſuperius Moly, & Beſaſan nominari diximus, & ipſum utiq; fuerit ruta ſylueſtris.

Rutæ vires ex Galeno.

Πήγανον ἄγριον. RVTA SYLVESTRIS. CAP. XLVI.

VOCANT etiámnum ſylueſtrem Rutam, quod in Cappadocia, & Galatia Aſiæ finitima moly, dicitur. Frutex eſt, qui ab vna radice multos emittit cauliculos: folijs multò, quàm alterius rutæ longioribus, tenerioribusque, odore graui: flore candido: capitulis in cacumine paulò maioribus, quàm ſatiuæ rutæ, quæ tribus maximè partibus conſtant: in quibus triangulum ſemen, ſubrufum, guſtu amarum recluditur, cuius eſt vſus. Semen autumno matureſcit, quod cum melle, vino, croco, & fœniculi ſucco, ac gallinaceo felle, teritur contra retuſam oculorum aciem. Sunt qui eam harmalam vocent, Syri beſaſan: qui Cappadociam incolunt, moly, quoniam quandam cum moly ſeruet ſimilitudinem: radice nigra, flore candido. In collibus, & læto ſolo prouenit.

INVENIVNTVR ex Græcis codicibus Dioſcoridis, item ex Latinis illorum fidem ad unguem ſecutis, qui uel maximo librariorum lapſu, uel potius eorũ temeritate, qui nimis ſcioli uideri uolunt, plura de hac altera ſylueſtri Ruta in capitis fronte ſcripta oſtendunt, quæ doctiſsimorum quorumq; conſenſu adiectitia ſunt, & hyperico legitimè debentur. Hac deprauata, imò addititia lectione decepti quidam rerum, literarumq; parum gnari, turpiter aberrarunt, certò credentes ſylueſtrem hanc Rutam ab hyperico nihil differre. Quorum error ſimul deprehenſus eſt, atq; Dioſcoridis lectio reſtituta à peritiſsimis uiris, qui rei diſcrimen exactiſsimè nouerunt, et uetuſtiſsima Græca exemplaria conſuluerunt, in quibus nihil tale offenderunt. quemadmodum neq; id ſeſe offert lectitandum in Oribaſij codice manu ſcripto, herbarum deſcriptiones Dioſcoridi acceptas referente. Quo fit, ut nullus amplius ſuperſit ambigendi locus, quin ea aſcititia ſint, & ex hyperico, cuius propria ſunt, hic perperàm repetita. Sed hæc iam miſſa faciamus, & conſtituamus duplicem eſſe ſylueſtris Rutæ ſpeciem: unam domeſticæ ſimilem, de qua diximus in præcedenti capite: alteram uerò, de qua nunc agimus, quam quidam Harmalam uocant. Hanc ut ingenuè fatear, hactenus non uidi: non deſunt tamen, qui eam demonſtrare promittant in Italia, ac etiam iam oſtendatur (ut audio) in publico horto Patauij. Quod non equidem negauerim, tametſi fuerit hæc peculiaris Cappadociæ, & Galatiæ planta. Aphri corrupta à Græcis appellatione Harmel pro Harmala dicunt. Verùm enimuero grauiſsimo errore ducuntur ſeplaſiarij, qui Luminis apothecariorum ſcripta ſecuti, huius Rutæ, ſiue Harmel loco, fœtidis, & aggregatiuis dictis catapotijs, alijsq; compoſitis medicamentis cicutæ ſemen admiſcent. Quod non ſolùm ſuis tum qualitatibus, tum facultatibus Harmalæ omnino repugnat; ſed etiam uenenum lethale exiſtit. Errandi cauſam præbuit Quiricus Auguſtus Tortonenſis: quandoquidem is, ubi in conficiendis fœtidis catapotijs, quid ſit Harmel explanare contendit, ait Siluatici Pandectarum autoris teſtimonio, quòd quotieſcunq; reperitur Harmel cum aſpiratione nil aliud apud Arabes deſignat, quàm ſemen cicutæ: ſine uerò afflatu, Rutæ ſylueſtris ſemen. Quod euidens, ac execrandum eſt mendacium: ſiquidem Harmel tam afflatum, quàm nudè ſcriptum Mauritanis perpetuò agreſtem Rutam ſignificat, ut Serapionis, & Auicennæ auctoritate facilè probari poteſt ſuis in libris, in quibus ſimplicium hiſtorias, & facultates poſteritatis memoriæ prodiderunt. Nam quæ illi de Harmel ſcripſerunt, Dioſcoridi, & Galeno Rutam hanc deſcribentibus prorſus adſtipulantur. Cæterùm Auicenna ipſius Harmel etiam meminit libro quarto ſui Canonis, ubi uiperarum morſus curationem tradens, ſic inquit. Ruta ſylueſtris (& non eſt alharmel, ſecundum quòd exiſtimauerunt quidã, imò eſt ſpecies rutæ ipſius) confert morſibus uiperarum. hæc ille. Sed ne fortè quis Auicennam non rectè intelligens, in his uerbis decipiatur, ut ſuis in Paradoxis Fuchſium uirum alioqui expertiſsimum in Auicennam acriter agentem, deceptum fuiſſe deprehendimus, ut qui illum, ut puto, minus intellexerit, ſciendum profectò eſt (quemadmodum etiam antea aliquoties retulimus, et nunc, quoniam ad rem faciat, idipſum repetere non alienum erit) quòd non eiuſdem utiq; generis eſt ſylueſtris Ruta, de qua unà cum domeſtica ſuperius tradidit Dioſcorides, & hæc, quam Græcorum quidam Harmalam, Mauritani uerò Harmel,

Rutæ ſylueſtris alterius conſider.

Seplaſiariorũ grauis error.

Fuch. lapſus, & Auicennæ defenſio.

ſiue Albarmel appellant. Ex hac omnibus perſpicua Rutæ ſylueſtris diſtinctione, quantum equidem reor, liquidò patebit, Auicennam haudquaquam erraſſe, ut errorẽ immeritò illi iniungit Fuchſius. Quippe cùm inquit Auicenna, Ruta ſylueſtris (& non eſt albarmel, ſecundùm quòd exiſtimauerunt quidam, imò eſt ſpecies rutæ ipſius) confert morſibus uiperarum, ijs uerbis declarat ſe illam hic ſylueſtrem Rutam intelligere, quæ domeſticam æmulatur: non autem illam, de qua hoc loco diſſerit Dioſcorides, quamq; ſuæ Arabicæ familiæ autores Harmel, ſiue Albarmel uocant. Eius tamẽ loco citato, paulò antè meminerat, ſic inquiens: Et albarmel eſt de medicinis liberantibus. Vbi per Albarmel eam ſanè Rutam ſylueſtrem intelligit, de qua præſens ſermo eſt. ob cuius differentiam, poſtea alterius Rutæ ſylueſtris mẽtionem faciens, ſubiungit illa uerba, quæ iam bis citauimus. Vt hinc palàm faceret, ſe non modò de alio ſylueſtris Rutæ genere intellexiſſe; ſed etiam occurriſſe, ne quis, ſi ſine diſtinctione locutus eſſet, ſe idem fruſtrà repetijſſe calumnietur.

Quorundam error, et locus Auerrois reſtitutus.

Porrò non deſunt qui ſuſtinere contendant, Harmel eſſe Cicutam, Auerroem in medium adducentes, quem libro v. ſuarum collectanearum ita ſcriptum reliquiſſe uolunt. Harmel, id eſt Cicuta, calida eſt, & ſicca in tertio gradu, incidit craſſos humores, & prouocat urinam, & menſes, & ualet dolori ſcapularum, & purgat phlegma. Hac iſti nituntur auctoritate. Quibus ita facilè reſponderi poteſt, quòd cùm Cicutæ hoc loco eas Auerroes tribuat facultates, quas etiam Harmalæ, nomine tamẽ Moly, reddidit Galenus, manifeſtè deprehenditur Auerrois codex librariorum incuria fuiſſe deprauatus. Neq; difficilis lapſus fuit, quòd ij uocum ſimilitudine decepti Cicutam pro Ruta legerint, ac ſcripſerint. Adde etiã illud (hoc enim medicorum neminem latet) quòd tantum abeſt ut Cicuta tertium caliditatis gradum obtineat, cui illam aſsignat deprauata Auerrois lectio, ut ne primum quidem attingat, cùm Dioſcoridis, & Galeni teſtimonio, in quarto frigiditatis ordine collocetur: ob idq; eam lethale uenenum eſſe affirment. Quapropter quàm peſsimè agatur ab ijs, qui Cicutæ formidandum ſemen ijs compoſitis medicamentis addunt, quorum uſus eſt ad deijciendos, incidendos, extenuandosq; lentos humores, ij dijudicent, qui ueritatis ſtudio dediti huiuſmodi cauillationes, quæ ſæpe hominibus perniciem pariunt, tolerare non poſſunt.

Rutæ ſylueſtris alterius uires ex Gal.

Rutam hanc ſylueſtrem appellat Galenus Moly libro vii. ſimplic. med. ubi de ea diſſerit his uerbis. Moly, hoc quidam uocant peganon agrion, hoc eſt, Rutam ſylueſtrem, nonnulli harmolan, Syri beſaſan, ſicut Cappadoces moly, quia radicem habeat nigram, & florem lacteum. Vis eius tenuiũ eſt partiũ, & calida tertio abſceſſu: unde craſſos humores ſecat, ac digerit, & urinam mouet. Hæc Galenus de altero ſylueſtris Rutæ genere. Cui conſtat & primum ſylueſtris Rutæ genus perpulchrè reſpondere. Ex quo crediderim, quòd ſine ullo errore ſeplaſiarij alteram alterius loco ſubijcere poſsint, quoties Arabum harmel in ſuis cõpoſitis medicamentis admiſcendũ reperiunt.

Rutæ caprariæ mentio.

Eſt & alia Rutæ ſpecies, quæ recentioribus quibuſdam Capraria cognominatur, quibuſdã uerò Galega dicitur, noſtrates eam uulgò appellant Lauaneſe. Paſsim hæc in ſcrobium aggeribus, humentibusq; locis prouenit, fœnõ græco perſimilis. Magnifaciunt ipſam nonnulli ſuis experimentis nixi non modò aduerſus peſtilentiam, & lethalia medicamenta; uerùm etiam contra ferarum omnium, quæ dentibus, aut aculeo uenenum emittunt, tum morſus, tum ictus: in quem uſum herbam, uel eius ſuccum bibẽdum præbent, ac etiã emplaſtri modo uulneratis partibus imponũt. Laudant aliqui ſuccum ſeſquiunciæ pondere hauſtũ pueris comitiali morbo uexatis. Cæterùm apertiſsimè falluntur, qui putant Rutam hanc caprariam dictam Polemoniam eſſe, ut latius libro quarto ſuo loco dicemus.

Μῶλυ. MOLY. CAP. XLVII.

Moly folia habet graminis, latiora, humi ſparſa: florem albæ violæ ſimilem, ſed minorem, magnitudine violæ purpureæ æmulum, lactei coloris: caulem candidum, quaternûm cubitorũ: in cuius cacumine ineſt aliquid, quod allij ſpeciem referat. Radix parua, bulboſa, quæ mirum in modum valet ad vuluæ apertiones, ſi trita cum irino vnguento, in peſſo ſubijciatur.

Moly hiſtoria ex Theo. & Plinio.

Moly, ut ſcriptum reliquit Theophraſtus libro ix. cap. xv. de plantarum hiſtoria, apud Pheneum exit, atq; apud Cyllenam eſſe (quemadmodum Homerus dixit) affirmant: radice rotunda, non abſimili cepæ, folio ſcillæ. Vſum eius contra ueneficia ſumma: non tamen effodi difficulter, ut ait Homerus. Moly quoq; meminit Plinius libro xxv. cap. iiii. ita ſcribens. Laudatiſsima herbarum eſt, Homero teſte, quam uocari à dijs putant Moly. Aſt inuentionem eius Mercurio aſsignat, contraq; ſumma ueneficia demonſtrat. Naſci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, ſpecie illa Homerica, radice rotunda, nigraq;, magnitudine cepæ, folio ſcillæ: effodi autem difficulter. Græci autores folium eius luteum pinxere, cùm Homerus candidum ſcripſerit. Inueni è peritis herbarum medicis, qui & in Italia naſci eam dicerent, afferriq; Campania mihi aliquot diebus effoſſam inter difficultates ſaxeas, radicis triginta pedes longæ, ac ne ſic quidem ſolidæ, ſed abruptæ. hæc Plinius. Ex cuius ſanè uerbis facilè cognoſci poteſt, Moly ab eo ſecundo loco redditum, quod in Campania effoſſum, & ſibi allatum ſcribit, ab illo plurimùm diſsidere, quod Homerus, & Dioſcorides notis non planè conſentientibus repræſentarunt. Moly cui Dioſcoridis delineatio reſpondeat, hactenus in Italia reperire non potui, neq; ab alijs inibi repertum, aut aliunde aduectum ſcio.

Myles uires ex Galeno.

Cæterùm herbam Moly Dioſcoridi appellatam, eandem nimirum eſſe putauerim cum illa, quæ Galeno libro vii. ſimplicium medicamentorum, Myle uocatur, cùm inquit. Myles radix paruo bello ſimilis eſt, facultatis contrahentis. nam cum farina ærina, (hoc eſt lolij) appoſita apertam uuluam ſanare ſcribit Dioſcorides. His uerbis Galenus non ſolùm quidem Mylen ſuã Dioſcoridis Moly acceptam refert; ſed etiam nos commonet mendi cuiuſdam, quod hucusq; latuit in codicibus Græcis Dioſcoridis. Quippe quòd ubi in huius capitis calce legitur μετὰ ἰρίνου μύρου, quod eſt, cum irino unguento, Galeni teſtimonio, legẽdum ſit μετὰ αἰρίνου ἀλεύρου, id eſt, cum farina loliacea. Et certè in id uitium facilè librarij quadam ſcripturarum uicinitate labi potuerunt. Sed addamus rationem, qua uulgaris lectio deprauata manifeſtè deprehendetur. Nam ſi unguentum irinum efficaciter aperit, non uideo quid Moly radix cum eo præſtarè poſsit πρὸς ὑστέρας ἀναστομώσεις, hoc eſt, ad uuluæ apertiones. Sic enim ex Græco rectius reddendum puto, quàm ad aperiendas uuluas, ut uerterunt Marcel. & Ruel. qui tamen ſecus facere nõ poterant, ſi unguenti irini rationem habere uolebant.

Πάνακες

Πάνακες ἡράκλειον. PANACES HERACLEVM. CAP. XLVIII.

PANACES nonnullis Heracleum dicitur: ex quo opopanax colligi ſolet. Plurimum in Bœotia, & in Phocide Arcadiæ naſcitur: ibique compendij, & quæſtus, qui ex eo liquore factitatur, gratia, ſtudioſè colitur. Folijs eſt aſperis, in terra iacentibus, herbacei coloris, multùm ad ficulnea accedentibus, in ambitu quinquepartitò diuiſis: caule, vt ferulæ, altiſsimo, qui lanugine quadam incaneſcit, folijs etiam minutioribus obſitus: muſcarijs, ceu anethi, in cacumine: flore luteo, & ſemine odorato, feruenteque. Radices habet multas ab origine vna, candidas, graueolentes, craſsi corticis, & ſubamari guſtus. Naſcitur in Cyrene Libyæ, & Macedonia. Excipitur ſuccus inciſa radice, recenti caulium pullulatu. Ea candidum ſuccum emittit, qui ſiccatus in ſumma cute croceum colorem contrahit. Effluentem autem ſuccum excipiunt, folijs excauato ſolo ſtratis, quæ ſiccata tolluntur. Simili modo caule meſsibus inciſo, profluentem ſuccum eximunt. Meliores ex radicibus, albæ, rigentes, diſtentæque, ſiccæ, quæ cariem non ſentiant, aromaticæ, feruentes guſtu. Fructus ex media ferula cibo idoneus eſt: ſed ex agnatis ſtolonibus, ab vſu cibario abhorret. Maximè in hoc ſucci genere probatur, quàm amariſsimus, internè albus, aut ſubfuluus, forìs ad croci colorē inclinans, læuis, pinguis, friabilis, tener, ſtatim in aqua eliqueſcens, graui odore. Niger improbatur, ac mollis. Adulteratur ammoniaco, aut cera. Sed ſynceri experimentum eſt, ſi digitis in aqua friatus reſoluatur, et lacteſcat. Excalfacit, mollit, extenuat: horroribus febrium, circuitibusque, vulſis, ruptis, laterum dolori, torminibus, ſtillicidio vrinæ conuenit. Contra veſicæ ſcabiem ex aqua mulſa, aut vino bibitur: mēſes trahit, fœtum enecat. Inflationes, quæ vuluam malè habent, duritiasque, ex melle dilutus, diſcutit: iſchiadicis illinitur. acopis, & capitis medicaminibus admiſcetur: carbunculos rumpit. Podagricis, cum vua paſſa illitus ſubuenit: dolore dentium liberat, cauis inditus: oculorum aciem illitu excitat. Ex eo, & pice optimum fit emplaſtrum contra beſtiarum morſus, quæ in rabiem efferantur. Radix in ramenta conſciſſa, vuluæ admota, partus extrahit: ad vetera vlcera efficax eſt. nudata oſſa corpore operit, ſi trita cum melle illinatur. Semen cum abſynthio ſumptum, menſes pellit: cum ariſtolochia, prodeſt aduerſus animalia, quæ venenum eiaculantur: & contra vuluæ ſtrangulatus in vino bibitur.

PANACES ASCLEPIVM.

Πάνακες ἀσκλήπιον. PANACES ASCLEPIVM. CAP. XLIX.

PANACES Aſclepij caulem à ſolo emittit tenuem, cubitalem, geniculatum: circa quem folia funduntur fœniculo ſimilia, maiora tamen, & hirſutiora, odorata: in cacumine vmbella, vbi flores emicant aurei, acris guſtus, & odorati. radix parua eſt, & tenuis. Auxiliarem vim habent flores, & ſemina, contra vlcera, phagedænas, & tubercula, ſi trita cum melle imponantur. aduerſus ſerpentes ex vino bibuntur, & cum oleo illinuntur. Aliqui panaces ſylueſtre origanum vocant, alij cunilam, de qua in origani mentione diximus.

Πάνακες χειρώνιον. PANACES CHIRONIVM. CAP. L.

PANACES Chironium in Pelio monte maximè prouenit. folium eius amaraco ſimile: flos aureus: radix parua, quæ non altè demittitur, guſtu acris. Pota radix ſerpentium veneno reſiſtit. Illita coma, eadem præſtat.

Panacis conſideratio.

PANACES *Heracleum in Apulia frequens naſcitur, quemadmodum in Apennini iugis, & in Argentario promontorio in noſtris maritimis Senenſibus. Habetur & in quàm plurimis Italiæ uiridarijs, ubi ſumma diligentia colitur ab his, qui ſimplicium medicamentorum ſtudioſi, ad ſuum aliorumq́; commodum innumera plantarũ genera ſuis in hortis, ac uiridarijs ſerunt, ac colunt. Verùm non ob id affirmauerim, eius lacrymam, quam officinæ Opoponacum uocant, excipi in Italia. Nam quæ Venetijs uenalis reperitur, ex Alexandria Aegypti conuehitur. Legitima non deſit, etſi adulteratæ frequentior ſit uſus apud eos, qui ex quáuis herba manipulos colligunt.*

Meſ. lapſus.

In Panacis hiſtoria apertiſſimè aberrauit Meſues: quippe qui initio capitis omnia eius genera confundat. Quod omnibus iam notius eſt, quàm ut à nobis oſtendi debeat. Panaces Aſclepium nuper uidimus, eiusq́; effigiem hic appinximus. Sed Chironium non prouenit, quod ſciam, in Italia. Panacis genera ab inuentoribus cognominari tradunt. nempe Aſclepium ab Aeſculapio, Chironium à Chirone, & Heracleum ab Hercule: quare & Herculeum à pleriſq́; eſt appellatum, cuius tantùm lacryma hoc tempore officinæ utuntur. Semen enim, ac radix, etſi in pluribus ualeant affectibus; ad nos tamen, quod uiderim, nõ adferuntur. In quorum defectu optimi chirurgi, cùm denudata oſſa carne explere uolunt, radicum ſegmenta, quæ lacrymæ compacta reperiuntur, quæquæ illa ſint, non paruo labore ſeligunt, & ad hunc uſum in puluerem redigunt.

Panacis uires ex Galeno.

Panacis uires deſcripſit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Panaces Heraclium, inquit, ex hoc fit uocatus Opopanax, radicibus eius, & caulibus exciſis. Porrò opopanax ipſe longè eſt ad plurimos uſus aptiſſimus, utpote excalfaciens, emolliens, & digerens: ponatq́; ipſum quiſpiam in calfaciendo tertij ordinis, in deſiccando uerò ſecundi. Cortex radicis exiccatorium ſimul, & excalfactorium eſt medicamentum: ſed minus quàm ſuccus. quin & nonnullam habet abſtergendi facultatem. Quare eo quoq́; utimur & ad oſſa denudata, & ad ulcera maligna, & contumacia. Sufficienter enim talia carnem procreant, ſcilicet abſtergendo ſimul, & deſiccando, nec ita magnopere calfaciendo: quæ omnia ad carnem generandam neceſſaria ſunt, uelut in libris de curandi ratione oſtendimus. Fructus calidus & ipſe eſt, ac menſibus mouendis medicamen accommodum. Cæterùm neſcio, quo pacto nunc ferè omnes ex more non panaces, ſed panaca herbam hanc uocitent. Panaces autem Aſclepium minus eſt calidum ſuprà dicto panace: quamobrem eo, & floribus eius, & ſemine melli miſtis ad ulcera, phymata, & phagedænas utuntur. Panaces uerò Chironium & ipſum ſimilem prædicto facultatem poſſidet. hæc Galenus. Porrò deijcit Panacis lacryma (ut autor eſt Meſues) à remotis corporis partibus, præſertimq́; ab articulorum compaginibus, lentam, craſſam, contumacemq́; pituitam. Cerebrum, & neruos expurgat, præcipuè cùm frigidis torquentur morbis.

Λιγυστικόν. LIGVSTICVM. CAP. LI.

LIGVSTICVM, quod alij panaceam, alij panaces uocant, plurimum in Liguria naſcitur, in monte Apennino Alpibus contermino: vnde nomen traxit. Panaces incolæ non ab re appellant, quoniam & radice, & caule Heracleotico panaci ſimile ſit, & uiribus eiſdem præditum. Gignitur in altiſsimis, aſperisq́ue montibus, ac vmbroſis, maximè iuxta fluenta. Cauliculum fert anethi, geniculatum, tenuem, & in circuitu folia ſertulæ Campanæ, molliora, odorata, prope verticem graciliora, & longè magis diuiſa: in cacumine muſcarium, in quo ſemen dependet nigrum, ſolidum, & oblongum, fœniculo proximũ, guſtanti acre, & aroma olens: radix candida, Heracleotici panacis ſimilis, odorata. Radicis, ſeminisq́ue uis excalfactoria, concoquens. Prodeſt ad inteſtinos dolores, tumores, concoctiones: item ad inflationes, præſertim quibus ſtomachus turgeat: & contra ſerpentium ictus: vrinas, & mẽſes potu trahit. Eoſdem præſtat effectus appoſita radix. Semen cum radice oxyporis, & medicamentis decoquentibus admiſcetur, ori perquàm utile: quare pro pipere utuntur eo indigenæ ad obſonia. Adulteratur ſemine quodam ſimili: quod facilè guſtu diſcernitur: amarum enim eſt. Alij ſemen fœniculi, aut ſeſelis admiſcentes, liguſticum dolo uitiant.

In Liguſtico quorundam error.

Fallvntvr *apertè, ut mea quidem fert opinio, qui herbam uulgò hodie Leuiſticum nominatam, quam legitimum hippoſelinum cenſemus, putant eſſe Liguſticum hic à Dioſcoride repræſentatum, quod Galenus unius literæ mutatione Libyſticum appellauit. Siquidem hoc caule aſſurgit tenui, & folijs ſertulæ Campanæ ſimilibus. Illud uerò caulem profert altum, craſſum, concauum, & geniculatum: folia apij paluſtris æmula, maiora tamen, ac etiam craſſiora. Cæterùm quãuis legitimum, ac uerum Liguſticum in Liguria, cuius Genua metropolis eſt, unde etiã nomen inuenit, frequentiſſimum proueniat, ſitq; inibi adeò uulgaris notitiæ, ut eius ſemine paſſim utantur incolæ in ciborum cõdimentis; non ob id tamen per cætera Italiæ loca hactenus, quod ſciam, deferri cœpit. Naſcitur in Ananięſibus montibus, quin & in Goritienſibus. Venetijs etiam uideri poteſt in horto Maphei medici clariſsimi. Galenus de Libyſtico diſſerens libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic breuiter inquit. Libyſtici radix, & ſemen ex genere excalfacientium ſunt, adeò ut menſes cieant, & urinas prouocent, flatusq; diſcutiant.*

Libyſtici uires ex Gal.

PASTINACA SATIVA.

PASTINACA SYLVESTRIS.

Σταφυλῖνος. PASTINACA. CAP. LII.

Pastinaca ſylueſtris folia gingidij habet, latiora, ſubamara: caulem rectum, ſcabrum: vmbellam ſimilem anethi: in qua flores inſunt candidi, & in medio purpureum quiddam, ferme croceum. radix digiti craſsitudine, dodrantalis, odorata, quæ cocta manditur. Semen potum, uel impoſitum, menſtrua mouet. Iis conuenit in potione, quos vrinæ difficultas torquet, aut lateralis dolor excruciat, aut ſi aqua cutem ſubijt: ſerpentium morſibus, ictibusque prodeſt. præſumentes id, nulla affici iniuria à ſerpentibus traduntur: conceptus adiuuat. Radix urinam pellit, uenerem ſtimulat, partus appoſita eijcit. Folia tria, & cum melle impoſita, phagedænas ulcerum purgant. Satiua ad eadem pollet, inefficacior tamen, & cibo aptior.

Paſtinacæ cõſideratio.

Vvlgares *admodum ſunt in Italia tam ſatiuæ, quam ſylueſtris Paſtinacæ radices, ut quæ paſſim quadrigeſimalis ieiunij tempore non ingratè in ciborum uſum recipiantur. Cæterùm quoniam fortaſſis in Gallia non ſeruntur in hortis, Ruellius manifeſto errore putauit, Carotas nobis uulgò uocatas, quas coctas, ſale, oleo, & aceto additis, hyeme uſurpamus in acetarijs, ſatiuas eſſe Paſtinacas. Vt hinc maximè admirari ſubeat Ruellium uirum alioqui doctiſſimum. Siquidem hactenus neminem inueni è rei herbariæ ſcriptoribus tam Græcæ, quàm Arabicæ familiæ, qui memoriæ prodiderit, Paſtinacam ſatiuam radice niti adeò rufa, ut ſanguineo ſucco madeat, qualis Carotæ dictæ ineſſe deprehenditur. Satiua in Italia frequentiſſima ſeritur in hortis. Erratica uerò nonnuſquam in campis ac incultis ſua ſponte naſcitur. Vtraq; albicantibus conſtat radicibus, quæ in locis quàm plurimis coctæ manduntur. nanque eæ in quadrageſimo præſertim ieiunio cum farina, & oleo friguntur, & ita ſæpe, ubi deſunt piſces, eorum uicem ſupplent:*

Ruellij erratum.

Quorundam error.

licet pro ieiunantium inſtituto, eſſent potius eorum cibis abdicandæ: uenerem enim non obſcurè ſtimulant. Falluntur præterea, qui Dauci loco, agreſtis Paſtinacæ ſemen accipiunt, illius ſcilicet, in cuius florentis umbellæ medio exiguum quid purpurei emicat. Aliud enim eſt à Paſtinaca erratica Daucus, ut paulò inferius ſuo loco dicetur, ubi eius tres ſpecies à Dioſcoride redduntur. Nam quanuis tam ex illius, quàm Galeni ſententia libris tum de ſimplicium medicamentorum, tum de alimentorum facultatibus, Daucus à ſylueſtri Paſtinaca parum, uel potius nihil uiribus differat, ob idq; alterum alterius uice in medicinæ uſu capi poßit; non tamen rectè dici poteſt, Daucum erraticam eſſe Paſtinacam. Paſtinacæ meminit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Paſtinaca ſatiua imbecillior: agreſtis ad omnia potentior eſt. Vrinas mouet, & menſes prouocat cùm herba quidem tota, tum maximè ſemen, ac radix. Habet porrò etiam abſterſorium in ſe quippiam. quamobrem ulcera phagedænica quidam folijs eius uiridibus cum melle, quò pura reddant, illinunt.*

Paſtinacæ uires ex Gal.

SESELI MASSILIENSE.

SESELI AETHIOPICVM.

Σέσελι. SESELI. CAP. LIII.

SESELI Maſsilienſe folia fœniculi habet, craſsiora: caulem uegetiorem: vmbellam anethi, in qua ſemen oblongum, anguloſum, deguſtanti ſtatim acre: radix longa eſt, iucundi odoris. Semen, & radix excalfaciendi uim habent. Potu ſtranguriæ, & orthopnœæ medentur: ſuffocationibus mulierum, comitialibusque proſunt: menſes, & partus trahunt: ad omnia interna mala pollent: tuſsim ueterem ſanant. Semen cum uino potum, concoquit, & tormina diſcutit: epialis febribus utile. contra perfrictiones in itineribus, cum pipere, & uino bibitur. Capris, cæterisque pecudibus datur in potu, quò facilius ſuos fœtus enitantur. Aethiopicum ſeſeli, folia habet hederæ, minora, & ad periclymeni modum oblonga. frutex nigricat, palmitibus in bina cubita extẽſis: ramis ſeſquipedalibus: capitulo anethi: ſemine in tritici morem denſo, nigro amaro, Maſsilienſi odoratiore, & acriore, multum ſuaui. Peloponnenſe folia habet cicutæ, latiora, & craſsiora: caulem ſupra Maſsilienſis magnitudinem, ferulaceum: & latam in cacumine umbellam, in qua ſemen latius, odoratum, & carnoſius pendet. Eiſdem uiribus præditum eſt. Naſcitur in aſperis, riguis, & collibus. inuenitur etiámnum in inſulis.

Τορδύλιον. CRETICVM SESELI. CAP. LIIII.

TORDYLIVM, quod aliqui Creticum ſeſeli uocant, iuxta Ciliciam in Amano monte naſcitur, herbula ſurculoſa, ſemine duplici rotundo, ſcutulorum effigie, odorato, ſubacri. Contra

tra

SESELI PELOPONNENSE.

tra vrinæ difficultatem bibitur: potu cit menſes. Succo ſeminis, caulisque uirentis, ternis obolis ex paſſo decem diebus hauſto, renes ſanantur. Efficax eſt radix ad ciendas pectoris excreationes, in delinctu cũ melle.

SESELI *Arabibus Siſileos dicitur. Officinæ uerò id Siler montanum appellant. Legitimum Seſeli Maßilienſe in omnibus ferè Tridentinis montibus legitur. Sed maximè animaduertendum eſt, quòd quanquam in quibuſdam Italiæ pharmacopolijs, uerum ſit reperire Seſeli; in quàm plurimis tamẽ quoddam ſemen Seſelis uicem explens uenditur, quod nulli prorſus Seſeli à Dioſcoride deſcripto reſpondet: quippe quod amaritudine tantùm ſit præditũ, & olfactui cimicum fœtorem repræſentet. Porrò Seſeli Aethiopicum, ac Peloponnenſe, quæ prius in Italia non uiderã, hoc anno à me, ut ſpero, reperta ſunt. Cæterùm aliquando credidimus, Tordylium, ſiue Creticum Seſeli in quodam noſtro hortulo natũ eſſe, quòd eius ſemen (ita enim aiebant) è Patauino ſimplicium uiridario allatũ, terræ commiſiſſem. Verùm cùm poſtea accuratius eius faciem contemplatus eſſem, itemq; ſaporem examinaſſem, id à legitimo longè admodum dißidere cognoui. Seſelis monſtratio prima aßignatur ceruis fœminis. Siquidem tradit Ariſtoteles lib. IX. cap. V. de hiſtoria animalium, ceruas ſtatim à partu Seſelim herbam petere, & cùm eam ederint, ad prolem redire. Seſeli omne genus in uniuerſum memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Seſeli & radix, atq; etiam ſemen uſque adeò excalfacit, ut admodum urinam mouere queat. Sed & medicamentum eſt tenuium partium, ut & comitiali morbo, & orthopnœæ competat.*

Seſelis conſideratio.

Seſelis vires ex Galeno.

ANISVM.

Σίσων. SISON. CAP. LV.

SISON exiguum ſemen eſt, in Syria natum, apio ſimile, oblongum, nigrum, ferentis naturæ. Contra lienis uitia bibitur: vrinę difficultatem potu emendat, remoratos menſes citat. Eo in condimentis, cũ cucurbita, & aceto indigenæ utuntur. In cacumine granula multa gerit.

SISON, *ut hic Dioſcorides teſtatum reliquit, ſemen eſt in Syria prouenięns, nobisq; incognitum: quandoquidem plantam, quæ illud profert, apud ullum authorem ſuis notis deſcriptam nõ inuenio: nec ſemen ipſum, quod equidem ſciam, ad nos è Syria defertur. Quapropter illius patriæ gentibus relinquendã duximus, ubi eius notitia, & ſeminis uſus. Nam præterquàm quòd difficile ſit, etiam periculoſum iudico, de rebus peregrinis, quarum delineationes latent, aliquam proferre ſententiam.*

Siſon ſemen incognitum.

Ἄνισον. ANISVM. CAP. LVI.

ANISVM in ſumma excalfacit, exiccat. oris halitum iucundiorem facit, doloris leuamentum præſtat. Vrinam ciet, diſcutiendi uim habet, hydropicis potum ſitim extinguit. Animalium uenenis aduerſatur: valet ad inflationes: aluum, & alba fœminarum profluuia ſiſtit: lac ad mammas elicit: venerem ſtimulat. dolores capitis leuat, ſuffitum naribus, cum roſaceo tritum, inſtillatumque fractis auribus medetur. Melius ſemper recens, plenum, non furfuroſum, odore præſtans. Inter prima laudatum eſt Creticum, proximo loco Aegyptium.

Aniſi conſideratio, & uires ex Galeno.

ANISVM uulgaris omnibus ferè notitiæ planta eſt, nihilq; ſecius uulgò eius ſemen notum. Quamobrem longiori ſermone eius hiſtoriam proſequi non operæpretium duximus. Cæterùm ut noſtrum ſequamur inſtitutum, non ſunt à nobis ſilentio prætereunda, quæ de eius uiribus ſcriptis tradidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Aniſi ſemen maximè utile eſt, acre, ſubamarum, ut propè ad urentium accedat caliditatem. Eſt autem & in ſiccando tertij ordinis, ſicut & in calefaciendo. Proinde & urinam ciet, & digerit, atq; etiam uentris inflationes ſedat.

CARVM.

Κάρος. CARVM. CAP. LVII.

CARVM, ſemen eſt vulgaris notitiæ. Excalfacit: vrinam concitat, ſtomacho utile, os commendat, coctionem adiuuat. Vtiliter miſcetur antidotis, & oxyporis. aniſi uicem præbet. Radix cocta, paſtinacæ modo, manditur.

Cari conſideratio.

Monachorũ error.

Cari uires ex Galeno.

CARVM officinis uulgò Carui dicitur. ſemen omnibus notiſsimũ. Planta naſcitur in pratis, & collibus. Semen paſsim Germani pani ſuo ſubigunt, ciborumq; condimentis indunt, quemadmodum nos aniſum, & fœniculum. Sed maximè, meo quidem iudicio, redarguendi ſunt Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt: quippe qui non ſine magno, & aperto errore crediderint, Carum ſemen eſſe rubentis illius radicis, quæ uulgò Carota uocatur. Quandoquidem Carotarum ſemini nulla Cari qualitas ineſt: id enim adeò acre non eſt, ut tertio calfacientiũ, ac exiccantium ordini aſcribi poſsit. Quod tamen de Caro teſtatur Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic ſcribens. Cari ſemen calfacit, & exiccat tertio quodammodo ordine, moderatè acrem qualitatem poſsidens. Itaq; & flatus extinguit, & urinas ciet, non ſemen tantùm; ſed & planta.

ANETHVM.

Ἄνηθον. ANETHVM. CAP. LVIII.

ARIDI Anethi comæ, ſeminiſque decoctum, potu lac euocat: inflationes, & tormina ſedat: aluum, uomitioneſque ſiſtit: vrinas ciet, ſingultus lenit. oculorum aciem hebetat, genituram reſtinguit, aſsiduè potum. Decoctum eius fœminis vuluæ malo opportunis, ad deſeſsiones utile. Condylomata illitus ſeminis cremati cinis tollit.

Anethi conſideratio, & uires ex Gal.

ANETHVM hortis omnibus frequentiſsimum, omni adeò ex parte fœniculum æmulatur, ut ſæpius colligentes fallat, niſi guſtum conſulant. Cæterùm Anethum, ut autor eſt Galenus lib. VI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, adeò excalfacit, ut habendum ſit aut ſecundi ordinis intenſi, aut tertij remiſsi. Exiccantium uerò ordinis eſt ſecundi incipientis, aut primi finientis. Itaq; meritò in oleo decoctum digerit, dolorem ſedat, ſomnũ conciliat, & crudos, & incoctos humores concoquit. Fit enim ex eo oleum, cuius propinqua ſit tẽperies pus mouentibus, & cõcoquentibus uocatis medicamentis: niſi quatenus paulò illis tum calidius, tum tenuiorũ partium eſt, ac proinde digerendi facultate præditum. Vſtum autem tertij ordinis tum excalfacientium, tum deſiccantium fit: & propterea ulceribus nimis humidis, mollibusq; prodeſt, potiſsimùm ijs, quæ in pudendis conſiſtunt. At quæ in præputio ſunt inueterata, ea probè cicatrice includit. Cæterùm uiride humidius eſt, & minus calidũ: itaq; magis quàm ſiccum concoquit, & ſomnum conciliat, ſed minus digerit. Idcirco mihi uidentur ueteres in conuiuijs uſi eſſe coronis ex eo concinnatis.

Κύμινον

CVMINVM SATIVVM.

CVMINVM SYL. ALTERVM.

Κύμινον ἥμερον. CVMINVM SATIVVM. CAP. LIX.

Cvminvm ſatiuum ori gratum eſt, ſed multò magis Aethiopicum, quod Hippocrates regium appellauit. Secundum locum tenet Aegyptium. reliqua ſequuntur. Prouenit in Galatia, in Aſia, Cilicia, & Terentia, & pleriſque alijs tractibus. Excalfacit, adſtringit, exiccat. ad tormina, inflationesque conuenit, coctum, & cum oleo inditum, aut cum hordeacea farina illitum. orthopnoicis datur in poſca: demorſis à ſerpente, in uino. teſtium collectionibus auxiliatur, impoſitum cum vua paſſa, aut lolij farina, ceratóve: menſium abundantiam inhibet. Contritum autem in aceto, & naribus obiectum, ſanguinis profluuia ſiſtit. Colorem bibentium, aut perunctorum mutat in pallorem.

Κύμινον ἄγριον. CVMINVM SYLVESTRE. CAP. LX.

Sylvestre Cuminum, plurimum, efficaciusque in Lycia, & Galatia Aſiæ, atque Carthagine Hiſpaniæ gignitur: frutice paruo, dodrantali caule, ac tenui: quaternis, aut quinis folijs, tenuibus, ueluti ſerratis, & gingidij diuiſura. In cacumine capitula quina, aut ſena habet, mollia, rotunda: in quibus eſt ſemen aceroſum, guſtu ſatiuo acriore. naſcitur in collibus. Bibitur ſemen ex aqua, aduerſus tormina, inflationesque: item contra uenenatas beſtias ex uino. Singultus ex aceto ſedat: ſtomacho utile, quem humor uexat. Sugillata tollit, ſi manducatum cum melle, & vua paſſa illinatur: teſtium inflammationibus, adiectis eiſdem, illitum medetur. Eſt & aliud ſylueſtris Cumini genus, ſatiuo non diſsimile, quod à ſingulis floribus elata promit cornicula, in quibus ſemen eſt melanthio ſimile. Quod potum omnium ſerpentium morſibus præſidio eſt. Calculoſis, & ijs, qui urinæ ſtillicidio uexantur, aut concretum ſanguinem cum lotio reddunt, auxiliatur. ſed apij ſemen ferueſactum poſtea bibendum eſt.

Sativvm *Cuminum omnibus notum eſt. Sed an ſylueſtre, idq; præſertim, quod primo generi à Dioſcoride aſsignatur, in Italia proueniat, ego quidem affirmare non auſim: quòd nec illud uiderim, aut repererim unquam, neq; præterea ab alijs repertum, uel ex Lycia, Galatia, & Hiſpania allatum audiuerim. Quod uerò ſecundo aſcribitur generi, ſi in Italia gignitur, id equidem cum Ruellio, & Geſnero, uiris doctiſsimis, eam plantam eſſe putauerim, quam Germani uulgò Ritterſporn, hoc eſt, Equitis calcar, & Conſolidam regalem uocant. Quandoquidem planta hæc* Cumini conſideratio.

naſcitur

naſcitur in ſegetibus. Caulẽ profert ſimplicem, ramulis multis, tenuibus, longis, diuiſis, ſylueſtris nigellæ modo. Flores edit purpureos, nigræ uiolæ æmulos: ex altera quorum parte prodeunt cornicula ſurſum ſpectantia, quæ ueterum calcaris formam exprimere uidentur: unde & illi nomen à Germanis inditum. Semen fert melanthio ſimile, in paruis corniculis concluſum. Vt ex hac deſcriptione exiſtimem, uix aliam reperiri poſſe plantam, quæ magis, quàm hæc, poſtremum Cumini genus referat.

Monachorũ error.

Cæterùm Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem ſcripſere, flaui coloris Melanthium, quod officinæ Nigellam citrinam uocant, primum ſylueſtris Cumini genus eſſe contendunt. Sed ij, mea quidem ſententia, in magno & aperto errore uerſantur. Nam, ut unuſquiſq; ſanæ mentis per ſe cognoſcere poteſt, Nigella citrina ſic ſeplaſiarijs uocata, nil aliud unquam fuerit, quàm flaui coloris Melanthium: cùm omnibus palàm ſit, non in alio Nigellam hanc, & Melanthium inter ſe ſpecie differre, quàm in ſeminis colore: cætera nanq; in forma, magnitudine, ſapore, ac omni deniq; facultate illis maximè conſentiunt. Sed quid multa? nónne hoc idem in papauerum ſemine quotidie comperimus? in quibus tamen uarius ſeminis color non prohibet, quin omnia ſint papauera. Hinc fit, ut in huiuſce ſylueſtris Cumini hiſtoria patres illi, & qui eos ſequuntur, planè hallucinari deprehendantur. Quippe primi generis ſylueſtris Cumini ſemen in capitulis mollibus, ac rotundis aceroſum gignitur, fortaſſe (ut opinor) uulgaris pimpinellæ modo, non autem in capitulis melanthij inſtar, durum, ſolidum, fractuq; contumax, quod in pimpinella uulgò uocata non uiſitur. Satiuum folijs ferè fœniculum repræſentat: unico exit caule, pluribus adnatis ramuſculis: floret in umbella, ueluti fœniculum, in qua copioſum profert ſemen: radix ei albicans eſt, ſummo ceſpite repẽs. Tractu gaudet calido, & putreſcibili: quamobrem frequentiſſimum in maritimis naſcitur.

Cumini uires ex Galeno.

Cymini uires ſcriptas reliquit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cymini ſemine potiſſimùm utimur, quemadmodum aniſi, liguſtici, cari, & petroſelini. Eſt autem & facultatis excalfacientis, ſicut illorum unumquodq;, tum urinam mouentis, & flatum diſcutientis: ex tertio ordine excalfacientium.

Ἄμμι. AMMI. CAP. LXI.

AMMI Aethiopicum cuminum appellant. Plerique hoc natura diuerſum eſſe ab illo exiſtimant. Vulgò notum eſt, ſemen exile, multò minus cumino, origanum reſipiens. Eligendum eſt purum, minimè furfuroſum. Vis ei excalfactoria, feruens, & exiccans. Facit ad tormina, urinæ difficultatem, ſerpentiũ ictus, cum uino potum: menſtrua ciet. Miſcetur derodentibus cantharidum medicamentis, quæ ecdoria uocãt, ut inde exortis urinæ difficultatibus reſiſtat. Sugillata cum melle tollit. colorem potu, aut illitu mutat in pallorem. Suffitum cum vua paſſa, aut reſina, vuluas purgat.

Ammios conſideratio.

QVANQVAM uaria, ac diuerſa ſemina uiderim, quæ legitimum Ammi mentiuntur; nullum tamen ex ijs hactenus mihi ſeſe obtulit, quod animum ad credendum alliceret, uerum Ammi ex Alexandria Aegypti ad nos deferri. Quod Ameos nomine in officinis paſſim habetur, cùm probatiſſimum, Plinio teſte, cumino ſit candidius, id nigricat, adeoq; uulgaris petroſelini ſemen æmulatur, ut uiſu ab eo dignoſci minimè poſſit, ſed in hoc guſtum conſulere oportet. Nam cùm haud leuiter ſit acre, facultatis diſcrimen guſtu facilè deprehenditur. Præterea cùm hoc nullum origani ſaporem guſtui repræſentet, quem tamẽ referre uerum Ammi Dioſcorides eſt autor, adhuc clarius fit, id non eſſe legitimum.

Ruel. lapſus.

Veruntamen cõtrarium ſenſiſſe uidetur Ruellius: quippe qui minus fortaſſe accuratè ea examinauerit, quæ de Ammi, Hippocratis teſtimonio, ſcriptis tradidit Plinius, ei alioqui familiariſſimus libro XX. cap. XV. cùm inquit. Eſt Cumino ſimillimum quod Græci uocant Ammi. Quidam uerò Aethiopicum Cuminum id eſſe exiſtimant. Hippocrates regium appellat, uidelicet quia efficacius in Aegypto iudicauit. Pleriq; alterius naturæ in totum putant, quoniam ſit exilius, & candidius. Similis autem & huic uſus: nam & panibus Alexandrinis ſubigitur, & cum alimentis interponitur. hæc Plinius. Cæterùm non equidem negauerim, Ammi in Italia naſci, etſi in officinis hactenus uerum non reperiatur. Siquidem Aloiſius Anguillarius Romanus in herbarum cognitione diu uerſatus, ex Patauio, ubi horti publici curam gerit, nuper ad me miſit legitimum Ammi, nulla prorſus reclamante nota.

Monachorũ error.

Verùm enimuero huic ſanè illud non adſtipulari certum eſt, quo magno, ut arbitror, errore ducti Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, ſe uſos fuiſſe aſſeuerant. nam præter rationes, error ſatis ex ſuis ſcriptis exploditur, utpote qui ſuum Ammi nullo origani ſapore commendari fateantur.

Ammios uires ex Gal.

Herbæ, quam uocant Ammi, ſemen, ut Galenus teſtatum reliquit libro VI. ſimplicium medicamentorum, maximè eſt utile. Facultatis eſt excalfactoriæ, & deſiccatoriæ,

toriæ, tenuiumq; partium: ſed & guſtu ſubamarum eſt, & acre. Et clarum eſt, quòd & digerat, & urinam moueat. Fuerit autem in calfaciendo, deſiccandoq; ex ordine tertio intenſo.

Κόριον, ἢ κορίαννον. CORIANDRVM. CAP. LXII.

CORIANDRVM, aut corianum vulgaris eſt notitiæ: vim refrigeratoriam habens. Quare illitum cum pane, aut polenta, ignibus ſacris, & ulceribus quæ ſerpunt, medetur. Epinyctidas cum melle, uel vua paſſa, teſtium inflammationes, carbunculosque ſanat: cum faba freſa, ſtrumas, & tubercula diſcutit. Tineas interaneorum expellit ſemen, cum paſſo modicè potum, & genituram adauget: largius tamen ſumptum, mentem non ſine periculo mouet. quare continuo, & copioſiore uſu abſtinendum. Succus cum ceruſſa, ſpumáve argenti, necnon aceto, & roſaceo illitus, ardentes ſummæ cutis inflammationes emendat.

Coriandri facultas ex Gal.

CORIANDRVM *omnibus notiſsimum eſt. In cuius facultate indaganda Galenus productus eſt, ut longum ſermonem faceret contra Dioſcoridis ſententiam libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Coriannon, ſiue Corion, aut utcunque uocare lubet. Vetuſtiores Græci Coriannon nominant: at recentiores medici omnes Corion appellitant, ſicut & Dioſcorides, refrigeratoriam eſſe herbam dictitans, ſed perperàm. Siquidem ex contrarijs facultatibus componitur, plurimum habens eſſentiæ amaræ, quam oſtendimus eſſe tenuium partium, & terrenam. Nec parum etiam aqueæ humiditatis obtinet, quæ tepentis eſt facultatis. Habet autem & adſtrictionis pauxillum. Ex quibus omnibus uariè quidem agit ea quæ ſcribit Dioſcorides, & nõ tantùm ex refrigeratione. Cæterùm ego cuiuſq; particulatim actionis cauſam enarrabo, tametſi propoſitum fuerat, mei unius dũtaxat hoc in libro ſententiam expromere. Sed fortè nihil obſtabit: imò, ſi uerum fatendum eſt, proderit nonnihil, ſuperiores methodos, quæ ad hunc modum in paucis medicamentis ſunt dictæ, hic repetere. Primùm ergo non Dioſcorides tantùm, ſed & alij complures medicorum indeterminatè de morbis pronunciant, ſicut ſanè hac quoq; tempeſtate non paucos inuenias medicos uel inſignes, præter alia, hac in re maximè hallucinantes. Interdum enim atra, liuida, frigidaq; reddita parte, quæ eryſipelas habuit, nec amplius refrigerantia poſcente medicamẽta, ceu antea, ſed ea quæ infixum parti præter naturam humorem euacuent, ij tamen refrigerare perſeuerant. Aliquando autem ad digerentia quidem tranſeunt: cæterùm eryſipelas ſanare dicunt. Et ſanè ſcribunt, incipientibus etiámnum, & creſcentibus eryſipelatis, alia eſſe medicamenta, alia uerò iam declinantibus, ac flacceſcentibus. Sed ita res non habet. Neq; enim eryſipelas etiam uocari debet, poſteaquam inflammatio eius, & feruor, ac bilioſum illud abierint: neq; quæ facultate ſunt frigida, neq; quæ huiuſmodi affectus ſanãt, remedio eſſe putandum eſt: ſed uelut ſi uel in initio protinus aut percuſsis, aut alia de cauſa quáuis tumor in parte quapiã aut liuidus, aut niger extiterit, eum eſſe frigidum affectum exiſtimabis, & quæ digerãt excalfaciantq; medicamenta poſcere. Ad eundem modum, ſi calida affectio in frigidam reciderit, negligenda quidem prior eſt, ſed ſecunda alio appellanda nomine: aut ſi diſplicet nominis mutatio, ſaltem ſicut quidam alia ſcribunt principij, alia declinationis remedia, haud frigida eſſe autumantes declinationis remedia, concedendum ſanè eſt, ſi cui ita placet, ut talis affectio etiam eryſipelas uocetur: ſed eam etiam calidam dicere, ubi iam refrigerata eſt, id uerò neutiquam concedendum. Itaq; ne quod tunc ei auxilio eſt, refrigeratorium eſſe credamus, ſicut Dioſcorides Coriandrum, quod ut ipſe inquit, cum pane, aut polenta illitum, eryſipelas curet. Nam quod exquiſitum eſt eryſipelas, quod utiq; inflammatum eſt, & flauum, haud unquam ſanare poterit cum pane Coriandrum, ſed illud quod iam refrigeratum eſt. Proinde nos ſuperioribus uoluminibus, cùm determinata, ac definita experientia, cuiuſq; medicamenti facultatem explorandum cenſuimus, quàm maximè fieri poſſet, ſimpliciſsimum eligi affectum conſuluimus. At pleriq; medici neque quòd uel plurimi morborum protinus ab initio compoſiti inuadant, norunt: neq; quòd alius affectus ſit eryſipelas exactum, alius uerò is, qui uocatur ab omnibus nobis uſitatè, ut à ueteribus quoq;, phlegmone: alij autem inter hos medij plurimi, partim, ut ſic dicam, eryſipelata phlegmonode, partim phlegmonæ eryſipelatodes. Ac inuenias nõnunquam ubi neutrum uincat, ſed ad unguem paria ſint. Quinetiam nonnunquam œdematodes eſſe eryſipelas conſpicitur; ſicut aliud ſcirrhodes, ut compoſitorum morborum non paruus aceruetur numerus. De quibus copioſius, cùm alibi diſſeruimus, tum in libris de curandi ratione. Dicetur autem & nunc quoad ſaltem eorum meminiſſe neceſſe eſt, quòd exactum eryſipelas haud unquam ab antè dicto cataplaſmate curari poſsit. Voco autem exactum, cùm à bilioſa fluxione pars impleta fuerit. Porrò quòd longè à refrigeratione abſit Coriandrum, uel ex ijs, quæ ipſe ſcripſit Dioſcorides, di-*

ſcere

ſcere licet. Nam ſtrumas, inquit, cum lomento diſſoluit. Quòd uerò nullum refrigerantium medicamentorum idoneum ſit diſſoluendis ſtrumis, uel ipſum Dioſcoridem nõ dubitaturum arbitror: quippe qui ſexcenta ſcripſerit medicamenta ſtrumas ſanare potentia, quæ omnia tum temperie calida, tum actionibus digerentia eſſe confeſſus eſt. Hactenus Galenus à Dioſcoride in Coriandri facultate diſſentiens.

Coriandri facultas ex Auicenna.

Porrò uerò hac in re Galeno maximè refragatur Auicenna, qui in ipſum apertè inuehitur libro 11. cap. cxliii. ſic inquiens. Scripſit Galenus Coriandrum eſſe compoſitum ex diuerſis facultatibus, etſi terrea facultas in eo cæteris excellat, ſimul cum aquea quadam tepida, & adſtrictoria pauca. Verùm, ut ego conijcio, aqueitas, quæ in ipſo reperitur, abſq; dubio frigida, non quidem tepida exiſtit, niſi ei forſan admiſceatur aliquid excalfacientis ſubſtantiæ, quæ ſui tenuitate uelociter in auram euaneſcat. Quapropter dixit Hunaym, remouet Galenus frigiditatem à Coriandro, & Dioſcoridi repugnat. At ego quidem aliter ſentio, cùm frigidæ eius ſubſtantiæ meminerint Archigenes, Rufus, & aliorum poſteriorũ nonnulli. Frigidum igitur eſt Coriandrum natura in fine primi, & uſq; ad principium ſecundi, & ſiccum in ſecundo. quanquam, ſententia mea, & ſiccum eſt, & ad caliditatem aliquo modo uergit. Sed Galenus ipſe ſentit, Coriandrum eſſe ex omni parte calidum. Id quod fortaſſe eueniſſe putandum ex ea caliditatis particula, quæ dum bibitur, aut comeditur, ab ipſo diſperditur. Aliter nec neceſſarium foret, ſi homines ſua frigiditate interficeret, ut in multa exhiberetur quantitate. Illud præterea ſubdidit Galenus, ſi Coriandrum ſtrumas diſſoluit, quónam igitur pacto frigidum erit? Cui facilè reſponderi poteſt, id agere Coriandrũ ſua quadam occulta facultate, ac forma: aut quòd reperiatur in eo aliqua tenuis facultas, quæ in profundum penetrare poßit, frigida ſubſtantia exterius relicta. Sed cùm bibitur caliditas illa reſoluitur. quo fit, ut ſola frigida remaneat, & in corporibus agat. Hæc Auicenna in Coriandro Galeni dicta refellens. Quæ etſi aliquid in ſe rationis, ac ueritatis habere uideantur; tamen cùm omnibus compertum putem, Galeno neminem adhuc parem extitiſſe, qui diligentius ſtirpium tum naturas, tum facultates inueſtigauerit partim ſaporis guſtu, partim odoris olfactu, partim ſubſtantia, et coloribus, partim deniq; ex longa experientia profundißimæ philoſophiæ coniuncta, operæpretium eſt eius potius acquieſcere ſententiæ, quàm reliquorum omnium.

Braſauoli error.

Veruntamen Braſauolus in hoc maluit fortaſſe cum Auicenna errare, quàm cum Galeno rectè ſentire. Qui præterea cùm neſciuerit, Coriandrum in Hetruria paßim in pratis, & campeſtribus ſua ſponte naſci, aſſerit in ſuo ſimplicium uolumine, ſatiuum tantùm reperiri Coriandrum. Cæterùm complures medici Coriandri ſemen ſaccharo contectum à cibo aſſumendum conſulunt, ut uapores (ita enim aiunt) à uentriculo caput petentes reprimat. Quod etſi Arabicæ familiæ autoribus conſentiat; id tamen maximè Dioſcoridis ſententiæ aduerſatur. Quippe qui non ſolùm hic Coriandrum mentem tentare prodiderit; ſed idem quoq; libro ſexto inter uenena connumerauerit, ut inibi latius, Deo duce, dicetur.

HIERACIVM MAIVS.

HIERACIVM MINVS.

Ἱεράκιον.

Ἱεράκιον. HIERACIVM. CAP. LXIII.

Hieracivm magnum caulem emittit aſperũ,ſubrubrum,ſpinoſum,cauum: folia ex interuallis rariuſculè diuiſa,ſimilia ſoncho per ambitum: luteos flores, in oblongis capitulis. Vim refrigerandi habet, & modicè ſubſtringendi: vnde illitum, ſtomacho æſtuanti, inflammationibúsque prodeſt. Succus eroſionem ſtomachi ſorbitione mitigat. Herba cum radice illita, uibratis à ſcorpione ictibus auxiliatur. Hieracium paruum, folia ex interuallis habet, diuiſa in ambitu: cauliculos teneros, uirentes: in quibus lutei flores orbem circinantes, emicant. Vim ſuam ad eadem, ad quæ ſuperior impendit.

Hieracivm *tam maius, quàm minus frequentiſsimum ubiq; in Italia naſcitur, ſoncho non admodum diſsimile. Horum autem non reperio Galenum mentionem feciſſe, nec etiam Paulum, in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus. Meminit tamen eorum Plinius lib.xx. cap.VII. inter lactucarum agreſtium genera, ſic inquiens. Sunt, qui herbam Hieraciam uocent, quoniam accipitres ſcalpendo eam, ſuccoq; oculos tingendo, obſcuritatem cum ſenſere, diſcutiant. Succus omnibus candidus, uiribus quoq; papaueri ſimilis. Carpitur per meſſes inciſo caule. Conditur in fictili nouo ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum uitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, aduſtionesq; omnes, præcipuè caligines. Imponitur etiam oculis cum lana contra epiphoras. Idem ſuccus aluum purgat, in poſca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in uino potus. Et folia toſta, thyrſiq; triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maximè contra ſcorpionum ictus. Verùm contra phalangia commixto uino ex aceto. Alijs quoq; uenenis reſiſtunt, exceptis quæ ſtrangulando necant, aut ijs quæ ueſicæ nocent, item pſimmythio excepto. Imponuntur & uentri ex melle,atq; aceto ad detrahenda uitia alui. Vrinæ difficultates ſuccus emendat. Crateuas eum & hydropicis obolis duobus in aceto, & cyatho uini dare iubet. Peculiares earum uires partim iam dictæ ſunt, ſomnum faciendi, ueneremq; inhibendi, æſtum refrigerandi, ſtomachum purgandi, ſanguinem augendi. Nunc nõ paucæ reſtant, quoniam inflationes diſcutiunt, ructus lenes faciunt, concoctiones adiuuant: cruditatem ipſæ nequaquam faciunt. Nec ulla res in cibis auiditatem incitat, inhibetq;: eadem in cauſa alterutrinq; modus eſt. Sic & aluum copioſiores ſoluunt, modicæ ſiſtunt, lentitiam pituitæ digerunt, atq;, ut aliqui tradiderunt, ſenſus purgant. Stomachi diſſoluti utiliſsimè adiuuantur, in eo uſu, & oxypori obolis aſperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes. Si craſsior pituita ſit, ſcillite, aut uino abſinthite: ſi & tuſsis ſentiatur, hyſſopite admixto. Dantur cœliacis cum intubo erratico, & ad duritiam præcordiorum. Dantur & melancholicis candidæ copioſiores, & ad ueſicæ uitia. Praxagoras & dyſentericis dedit. Ambuſtis quoq; proſunt recentibus, priuſquàm puſtulæ fiant cum ſale illitæ. Vlcera etiam, quæ ſerpunt, coërcent, initio cum aphronitro. mox in uino tritæ igni ſacro illinuntur. Conuulſa, & luxata caulibus tritis,cum polenta ex aqua frigida leniunt: eruptiones papularum ex uino,& polenta. In cholera quoque coctas patellis dederunt: ad quod utiliſsimæ, quàm maximè caule, ſed amaræ. Quidam lacte infundunt. Deferueſacti ij caules & ſtomacho utiliſsimi traduntur. Has omnes Plinius tam Hieracijs, quàm ſylueſtribus Lactucis uires contribuit.* Hieracij conſideratio,& uires ex Plin.

Σέλινον. APIVM. CAP. LXIIII.

Hortensis Apij herba ad eadem, ad quæ coriandrum conuenit. Inflammationibus oculorum cum pane, aut polenta illinitur: æſtuantem ſtomachum mulcet: mammarum duritiam ex lacte concreto contractam, reprimit. Vrinam ciet, ſiue crudum, ſiue coctum edatur. Decoctum eius, radicisque potum, uenenorum noxæ reſiſtit, cùm uomitiones excitet: aluum cohibet. Semẽ uehementius urinam pellit: contra ſerpentium uenena, aut epotam argenti ſpumam auxiliatur: inflationes diſcutit. Admiſcetur medicamentis, quæ dolorum leuamenta præſtant, theriacis quoque,ac tuſsis remedijs. Eleoſelinum in humidis naſcitur, ſatiuo grandius, & ad eadem efficax.

Oreoſelinum caule eſt dodrantem alto, ab radice tenui exeunte: per cuius ambitum rami,& capitula cicutæ, multò tamen tenuiora: ſemine cumini oblongo, acri, & odorato, tenui. Naſcitur in petroſis, & montibus. Vrinam ciet, ſemine, ac radice in uino potis: menſes trahit. antidotis,necnon medicamentis urinam cientibus, & excalfactorijs, inſeritur. Nec hallucinari nos oportet,exiſtimantes oreoſelinum eſſe,quod in ſaxis prouenit: aliud enim eſt petroſelinum. Petroſelinum in Macedonia prouenit, in præruptis locis, ſemine ammij, odoratiore, ſapore acri, aroma olente. Vrinam cit,ac menſtrua: contra ſtomachi,& coli inflationes, & tormina prodeſt. Laterum, renũ, & ueſicæ doloribus, in potu ſubuenit. Admiſcetur antidotis urinam cientibus. Hippoſelinum Latini oluſatrum appellant, aliqui ſmyrnion,quanuis aliud ſit, quod propriè ſmyrnion dicitur, ut paulò pòſt referemus. Eſt autem maius, & ſatiuo apio candidius: caule alto, cauo, molli, habente ueluti lineas: folijs latioribus,in puniceum uergentibus: coma roriſmarini, florum plena: dependentibus in cacumine corymbis ante quàm defloreſcat. Ea ſemine turget nigro, oblongo, acri, ſolido, aromatico. Radix dimittitur tenuis, odorata, candida, quæ os commendat. In umbroſis, & paluſtribus enaſcitur. olerum generis, ut apium. Radix cruda, coctáve eſtur. Folia cum caulibus, decocta manduntur, & per ſe aut cum piſcibus præparantur, crudaque muria condiuntur. Vim hanc habet, ut poto ſemine ex mulſo uino menſes cieat: algentes calfacit potu, aut illitu: vrinæ ſtillicidio auxiliantur. Radix eoſdem præſtat effectus.

APIVM HORTENSE.

APIVM PALVSTRE.

HIPPOSELINVM.

Apij hortẽſis conſider.

*P*VTANT *dubio procul omnes ferè ætatis noſtræ medici, ijq́; præſertim, qui diu uerſati ſunt in ſimplicium medicamentorum inquiſitione, quiq́; multum laboris ac ſtudij impenderunt, ut hanc medicinæ partem penè abolitam reſtituerent, nil aliud apud antiquos ſatiuum fuiſſe* Apium*, quàm uulgare noſtrum* Petroſelinum*, hodie hortis omnibus frequentiſsimum.* Quorũ *equidem ſententiam nunquam auſim improbare: cùm noſtrum hoc notis omnibus ſit præditum, quibus conſtare* Apium *ueteres tradidere.* Plinius *ſiquidem libro* xx. *cap.* xi. *naturalis hiſtoriæ ita ſcribit.* Apio *gratia uulgò eſt: nanq; rami largis portionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habẽt.* Hoc *etiámnum confirmare uidetur* Galenus *libro* ii. *de alimentorum facultatibus, cùm inquit.* Apium *inter cætera familiariſſimum eſt, & ori, ſtomachoq́; gratiſsimum.* Quæ *ſanè omnia in uulgari noſtro* Petroſelino *cernuntur: quippe quod nobis omniũ olerum familiariſsimum in ciborum condimentis perpetuò habeatur.* Cæterùm *quanuis id uarios noſtrarum menſarum cibos frequentiſsimè commendet; ſcripſere tamen tum* Chryſippus*, tum etiam* Dionyſius *(ut* Plinius *autor eſt)* Apium *ad cibos non admittendum, imò omnino nefas: nam id defunctorum epulis feralibus dicatum.* Ipſius *quoq; uiſus claritati inimicum.* Caule *fœminæ uermiculos gigni.* Ideoq́; *eos, qui ederint, ſterileſcere mares, fœminasq́;.* In *puerperijs uerò ab eo cibo comitiales fieri, qui ubera hauriunt.* Innocentiorem *tamen eſſe marem.* Eaq́; *cauſa eſt, ne inter nefaſtos frutices damnetur. hæc* Plinius*.* Quare *mirum non fuerit, ſi recentiores quoq;* Apio *comitialibus interdixerunt.* Cùm *igitur his tum rationibus, tum auctoritatibus, notis præterea ſuffragantibus, conſtet uulgare* Petroſelinum *legitimum eſſe* Apium*, putandum quidem fuerit, quin potius affirmandum,*

Eleoſelini cõ ſideratio.

mandum, id quod officinis omnibus ſatiui Apij uicem explet, nil aliud eſſe, quàm Paludapium, ſiue Apium paluſtre, Eleoſelinum Dioſcoridi uocatum. Quandoquidem hoc in humentibus, & paluſtribus locis naſcitur, caule, & folijs ſatiuo maioribus, rarioribusq́;. Eaq́; propter Theophraſtus libro VII. cap. VI. de plantarum hiſtoria, de eo diſſerit his uerbis. Paludapium, quod apud aquæ ductus, & in paludibus prouenit, folio raro, nec hirſuto conſiſtit, ſed ſimile quodammodo Apio eſt, odore, ſapore, figuraq́;. Hinc itaq; fit, ut Ruellio minimè adſtipulandũ cenſeam, qui plantam nobis Italis Macerone uulgò appellatam, Paludapium eſſe putat. Quippe (ut paulò pòſt, atq; etiam in proxima Smyrnij commentatione dicetur) non parua ſanè inter uocatum Maceronem, Eleoſelinum, & Hippoſelinum intercedit differentia. Apij porrò in montibus naſcentis, quod ideo Græcis Oreoſelinum dicitur, nulla à Dioſcoride redditur foliorum delineatio, niſi in eo ſcriptura fuerit deprauata, ut fermè ſuſpicor. Verùm Theophraſtus, & Plinius Oreoſelinum deſcripſerunt folijs cicutæ, radice tenui, & ſemine unus, alter uerò caule anethi, minutiore tamen. Vnde factum eſt, ut nonnulli crediderint Theophraſtum hoc in loco deprauatum eſſe, & quòd ubi in Græcis codicibus legitur, καὶ τὰ φύλλα ἔχει κωνείῳ ἐμφερῆ, id eſt, folia habet cicutæ ſimilia, legendum ſit, κεφάλια ἔχει μηκωνείῳ ἐμφερῆ, hoc eſt, capitula habet papaueri ſimilia. In quam opinionem hos facilè potuit adduxiſſe uulgata Græca Dioſcoridis lectio, in qua nimirum capitulorum papaueris, non autem foliorum cicutæ mentio eſt. Veruntamen ego potius (ut modò dixi) Dioſcoridis lectionem uitiatam putauerim, quàm Theophraſti, licet contrà ſenſerit Hermolaus. Nam præterquàm quòd Theophraſto ſubſcribat Plinius, eſt Oribaſij codex, in quo non μηκωνίῳ, ſed κωνείῳ legitur. Præterea ipſe ſæpenumero uidi Apium in montibus naſcens, quod à Theophraſti, & Plinij pictura nullis prorſus notis diſsidet. Prouenit enim folijs cicutæ, radice tenui, & ſemine in umbella anethi modo: quæ omnia Apij generi maximè adſtipulantur. Illud inſuper addiderim, quòd Apij longè magis proprium eſt folijs conſurgere cicutæ modo per ambitum laciniatis, ſemine in umbella anethi inſtar, quàm capitulis papaueri ſimilibus incluſo.

Ruellij opin. non accepta.

Oreoſelini cõſideratio.

Sed an legitimum Petroſelinum Macedonicum uocatum, in Italia proueniat, non equidem aſſerere auſim, etſi Monachi illi, qui in Meſuem ſcripſere, ſe in Romanis quibuſdam montibus illud adinueniſſe teſtentur. quod tamen (ſi uera referunt) Romanum quidem, non Macedonicum appellandum fuerit. Quod uerò Hippoſelinum uocatur, nil certè aliud eſſe opinor, quàm quod nonnulli hodie Leuiſticum nominant, grandius planè inter omnia apiorum genera, adeò ut meritò Hippoſelinum dicatur. Id ſanè notis omnibus refert Hippoſelinum: licet Braſauolus Ferrarienſis herbam Maceronem uulgò uocatam falsò Hippoſelinum exiſtimet, à peruerſa fortaſſe Marcelli interpretatione deceptus, qui præter Dioſcoridis ſententiam, Hippoſelino radicem intus candidam, foris uerò nigram reddidit, cùm tamẽ in Græcis Dioſcoridis exemplaribus nulla nigredinis fiat mentio. Quo quidem argumento Maceronem Hippoſelinum non eſſe, ſatis ſuperq́; comprobatur, præſertim cùm hæc coloris radicum oppoſita qualitate inter ſe diſcrepent. Huius Marcelli lapſus illud cauſam fuiſſe arbitror, quòd legerit apud Theophraſtum, naſci Hippoſelinũ folijs paludapio proximis: caule magno, ac hirſuto: radice raphani modo craſſa, ſed nigra: nigroq́; etiã ſemine, magnitudine eruo ampliore. Qua fortaſſe authoritate fretus Marcellus, nigram Hippoſelino radicem ineſſe addidit in Dioſcoride. Sed animaduertendum eſt Theophraſtum eo loco non deſcripſiſſe Dioſcoridis Hippoſelinum, cùm alterum ab altero pluribus differat notis, ſed Smyrnium potius. Id quod ex eo conijci poteſt, quòd Dioſcorides, itemq́; Galenus aſſerant, nonnullos inueniri qui Hippoſelinum à Smyrnio non ſeparent. Quibus uerbis nil mirum inter eos, qui ita ſentirent, Theophraſtum quoq; ab illis comprehenſum fuiſſe. Cæterùm hac in re etiam Fuchſius, cuius tamen pace dixerim, apertè hallucinatur: quippe qui legitimum Hippoſelinum Leuiſticum uulgò uocatum, ſmyrnij loco in ſuis clariſsimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs depinxerit. Apij meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Apium uſqueadeò calidum eſt, ut & urinas, & menſes cieat. Flatus quoq; diſcutit, & magis ſemen, quàm herba ipſa. Sed & oreoſelini, & hippoſelini ſimilis uis eſt: uerùm hippoſelinon imbecillius eſt, oreoſelinum ualentius.

Petroſelinũ.

Hippoſelini conſider.

Marcelli, & Braſa. lapſus.

Fuch. error.

Apij generũ vires ex Gal.

Eodem quoque libro ſuperius tamen, de Petroſelino diſſeruit his uerbis. Petroſelini ſemen maximè uſui eſt, cùm tota etiam herba unà cum radice ſimilem, ſed imbecilliorem, facultatem ſortiatur. Eſt autem ut guſtu acre cum amaritudine, ſic & in operibus calidum, unà cum incidẽdi effectu. Hinc menſes, & urinas largè prouocat. Flatus quoq; diſcutit. Fuerit itaq; & ipſum tertij ordinis tum excalfaciẽtium, tum deſiccantium. Sed de Petroſelino Macedonico fuſius differens libro primo de antidotis, ita ſcribit. Quod ad Petroſelinum attinet, laudatiſsimum Macedonicum eſt omnibus cognitum: quod Eſtreaticum etiam quidam appellant, à loco in quo naſcitur, nomen imponentes. Verùm exiguũ eſt prorſus quod ibi prouenit, cùm & præruptus, & anguſtus is locus ſit. Eſtreaticum itaq; Macedonicum hoc, quod à Macedonibus in omnes gentes affertur, paucum & ipſum in Macedonum terra gignitur. Sed idem in petroſelino Macedonio accidit, quod in Attico melle, & uino Falerno contingit. Mercatores ſiquidem in omnem ferme orbis terram, ut mel Atticum, uinum Falernum, ſic petroſelinũ Macedonicum aduehunt, cùm tamen in Macedonia petroſelini tãtum nõ oriatur, quantum gentibus omnibus ſatis eſſe queat. Verùm in Epiro petroſelinum plurimum gignitur, quemadmodum in Cycladibus inſulis mel: atq; ut mel ex inſulis Athenis affertur; ſic petroſelinum ex Epiro prius in Macedoniã comportatur, plurimumq́;, & propè totum in Theſſalonicam: inde uerò tanquam Macedonicum exportatur. Idem in uino Falerno contingit. nam cùm in exiguo quodam Italiæ agro Falernum proueniat, complura alia uina in Falerni ſpeciem à uini magiſtris concinnãtur, quæ perinde atq; Falernina, in omnes prouincias Romano imperio ſubiectas importantur. Tibi uerò ſi petroſelinũ Eſtreaticum quandoq; deerit, ne peiorem exiſtimes theriacã futuram, ſi alium impoſueris. Non enim ſi mortiferis uenenis, ſi uenenatorũ morſibus aliud ab Eſtreatico petroſelinũ minus congruit, propterea reliquis etiã morbis, ut torminibus, uentriculo debili, aquæ inter cutẽ, et id genus alijs, ſegnius opitulatur, quos in primis ſanare theriaca non promittit. Ad hæc Eſtreaticum petroſelinum theriacã planè amariorem facit, præſertim cùm recens adhuc imponitur. differt enim ab alijs petroſelinis, quòd ut acerrimum, ita quoq; amariſsimum eſt.

Σμύρνιον. SMYRNIVM. CAP. LXV.

Smyrnion, quod in Cilicia petroſelinum uocant, plurimum in Amano monte gignitur. Caulem habet apij, & ſtolones multos: folia latiora, ſuppinguia, ad terram infracta, robuſta, odore medicato, cum quadam acrimonia iucunda, colore in luteum langueſcente: capitibus caulium orbiculatis, ut anethi: ſemine braſsicæ, rotundo, nigro, acri myrrhæ ſapore, ita ut alterum alterius loco cedat. Radix quoq; odorata, guſtu acri, fauces mordet, ſuccoſa, mollis. Cortex eius forìs niger, intus uiridis, aut ſubalbidus. Naſcitur in ſaxoſis, & collibus, atque ſqualidis, & limitibus terrenis. Vis radicis, herbæ, & ſeminis excalfacere. Folijs muria maceratis ad obſonia utuntur: aluum ſiſtunt. Radicem contra ſerpentium ictus bibere cõuenit: tuſſes, & orthopnœas mitigat: vrinæ difficultati medetur. Illita recentes tumores, collectiones, duritiasque diſcutit: vulnera ad cicatricem perducit. partus abortu uitiat, ſi feruefacta ſubijciatur. Semen lienis, renum, & ueſicę uitijs prodeſt: mẽſes, & ſecundas pellit. commodè datur iſchiadicis in uino: inflationes ſtomachi lenit: ſudores ciet, & ructus. Peculiariter datur hydropicis in potu, & contra febrium circuitus.

Smyrnij conſideratio.

Si smyrnii *ſingulæ notæ, quæ illi à* Dioſcoride *tribuuntur rectè, diligenterq; expendantur, facilè quidem perſpici poterit, Smyrnium ei herbæ ſimillimum eſſe, quæ à noſtris in* Hetruria *uulgò uocatur* Macerone. *Siquidem hanc naſci clarum eſt caule apij, ſtolonibus multis referto: folijs latioribus, ſuppinguibus, robuſtis, ad terram uerſis, odore medicato, cum quadam acrimonia iucundis, colore in luteum langueſcente.* Præterea *in caulium cacuminibus umbellam gerit anethi modo: ſemine braſsicæ maiore, oblongo tamen, nigro, acri, odore myrrham referente.* Radice *deniq; nititur odorata, acri, ſuccoſa, ac molli, quæ exteriore cortice nigricat, interiore uerò parte ex albo uireſcit.* Quas *quidem notas ferè omnes conſtat Smyrnio* Dioſcoridem *reddidiſſe.* Verùm *quiſpiam, cui fortè hæc noſtra ſententia minus arrideat, obtrudet nobis ſemen, ut quod* Maceroni *noſtro non inſit rotundum, braſsicæ modo.* Huic *illud reſponſum uolumus, quòd cùm cæteræ in uniuerſum notæ illi reſpondeant, facilè in ſeminis delineatione mendum ſubeſſe poteſt.* Vel *quòd non in rotunditate, ſed in alio uni cum altero ſemine intercedat ſimilitudo.* Porrò *quanuis memoriæ non prodiderit* Dioſcorides, *quòd Smyrnium ſeratur in hortis, in quibus hodie noſtrum illud ſeritur, ſed quòd ſponte in* Amano Ciliciæ *monte gignatur, tum etiam in collibus, incultis, ac ſaxoſis locis;* Plinij *tamen ætate paſsim in hortis ſerebatur.* Id *quod ipſe* Plinius *manifeſtè demonſtrat libro* xix. *cap. ultimo, ubi Smyrnium inter hortenſia referens, inquit.* Et *Smyrnium olus iiſdem locis ſeritur, myrrhamq; radice reſipit.* Idem *quoq; teſtatur* Galenus, *quòd ipſum inter olera connumeret libro* 11. *de alimentorum facultatibus, et de eo ſcribat in hunc modum. Smyrnium non eſt inſuaue. Ideoq;* Romæ *plurimum uenit.* Multò *autem acrius eſt, & calidius, quàm apium: quin & odorati quidpiam habet.* Quapropter *efficacius urinam ciet, quàm apium, hippoſelinum, & ſion: & mulieribus menſes mouet.* Veris *tempore caulem producit, qui crudus edendo eſt haud aliter quàm folia, quæ ſola per hyemem inerant plantæ, nondum caulem habenti, ſicut neq; tum apium habet.* Poſtea *uerò caule accedente, tota planta iucundior redditur, ſiue quis crudam ipſam, ſiue coctam mandat, ſiue ex oleo, & garo, ſiue uinum, ſiue acetum uelit adijcere.* Nonnulli *cũ aceto, & garo tantùm edunt, ueluti apium: alij uerò paululum olei ijs adijciunt. hæc* Galenus. Ex *cuius ſanè uerbis liquidò apparet, Smyrnium ueteribus etiam inter olera fuiſſe receptum.* His *itaq; fortaſſe, uel etiam ualidioribus rationibus adductus* Manardus Ferrarienſis, *uir quidem ingenio, & doctrina celebris, Smyrnium eſſe noſtrum dictum* Maceronem *conſtanter aſſeruit.*

Ruellij opin. improbanda.

Quo *fit, ut minus dubitem* Ruellij *opinionem improbandam eſſe, quòd ſuſpicetur (ut proxima commentatione diximus)* Maceronem *eſſe* Paludapium. *Smyrnium uerò eam eſſe ſtirpem certò putet, quam in* Gallijs *uocant uulgò* Leuecchia.

Smyrnij uires ex Gal.

Smyrnij tum hiſtoriam, tum facultates deſcripſit Galenus *libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Smyrnium quidam* Hippoſelinum *agreſte cognominant.* Ex *eodem genere & ipſum cum apio eſt, & petroſelino: fueritq; apio quidem ualidius, petroſelino autem imbecillius.* Menſes *itaq;, & urinas mouet, calidum, ſiccúmque tertio ordine.* Cilices *petroſelinum nominant, quod in* Amano *monte naſcitur.* Eſt *quidem & ipſum Smyrnium, minus uerò petroſelino, & ſmyrnio acre.* Proinde *& ulceribus imponi poteſt, quia uidelicet ſine moleſtia deſiccet.* Sed *& digerere, quæ indurata ſunt, ualet.* Reliqua *uis eius apio, & petroſelino ſimilis eſt.* Quocirca *& ſemine eius utimur ad menſes, urinas, & aſthmata, ſiue anhelationes. hactenus* Galenus.

Quorundam hallucinatio.

Cæterùm *non deſunt ex recentioribus, qui*

bus, qui hallucinantes contendant, plantam Imperatoriam uulgò uocatam legitimum eſſe Smyrnium, argumento quòd eius radices exterius nigreſcant, interius uerò uireſcant. Verùm ij ex eo apertè decepti deprehenduntur, quòd nõ animaduerterint, an hæ plantæ cæteris inter ſe notis conueniant. Sed poſteaquam de Imperatoria herba incidit mentio, ob ſui nominis maieſtatem, uiriumq; præſtantiam; prætereundum ſanè non duximus, quin hic eius tum hiſtoriam, tum facultates ediſſeramus. Præſtantiſsima igitur IMPERATORIA *in Ananienſibus montibus ſupra Tridentum frequentiſsima naſcitur, folijs ſphondylio minoribus, ſolo accubantibus, robuſtis, hirſutis, ac aſperis: caule bicubitali, purpuraſcente, rotundo, hirſutoq;: in cuius cacumine umbella floribus candidis ornatur: è quibus poſtea ſemen prodit ſeſelis modo acutum, pariterq; odoratum. Radix ineſt ei non longa, mediocriter craſſa, rugoſa, dura, lignoſaq;, quæ foris nigra eſt, intus uerò ſubuiridis. Ea guſtu admodum acris deprehenditur, ac mordax, ſubamara, & odorata. Ex quo non temerè aliquis conijcere poteſt, Imperatoriæ radicem excalfacere tertio exceſſu completo, uel quarto inchoante: ſiccare uerò ſecundo. Diſcutit hæc mirificè tum uentriculi, tum inteſtinorum, tum etiam uteri flatus. Quapropter coli cruciatibus, ac uentriculi torminibus maximè utilis eſt. Cit item menſes, atq; urinam. Fouētur eius decocto utiliter in dolore dentes, præſertim ſi in uino auſtero radix decoquatur. Eadem ex uino pota uteri ſtrangulationibus prodeſt. conceptum adiuuat, quem frigiditas intercipit: concoctionem roborat. Commanſa eſt ueluti præſtantiſsimus apophlegmatiſmus, ut quæ efficaciter cerebri pituitam expurget. In puluerem contrita, uinoq; ſubinde pota, frigidis occurrit morbis. Quamobrem reſolutis, comitialibus, conuulſis, auxilio eſt. Aiunt nonnulli quartana eos ſanari, qui pulueris cochlearij dimidium hora una ante acceſsionem, ex mero biberint. Oris halitum commendat, & omnes roborat ſenſus. Epidemijs morbis, uenenis ferè omnibus, ac uenenoſorum animalium tum morſibus, tum ictibus opem præſtat. Aſthmaticos, ſeu anheloſos iuuat, obſtructiones aperit, aqua intercute laborantes ſanat, itemq; liene affectos. In ſumma excalfacit uniuerſas corporis partes, quas frigus occuparit. Vt hinc palàm fiat, herbam hanc non immeritò ſibi Imperatoriæ nomen aſciuiſſe, cùm tot tantiſq; uiribus prædita ſit.*

Imperatoriæ plantæ deſcriptio, & uires.

Ἐλαφόβοσκον. ELAPHOBOSCVM. CAP. LXVI.

ELAPHOBOSCO fœniculaceus caulis eſt, aut rorimarino ſimilis, geniculatus: folijs duûm digitorum latitudine, ut terebinthi, prælongis, aliquantum aſperis, circumfractis. Adnata multa habet, ferentia umbellas anethi ſimiles, & ſemina eiuſdem: florem ſubluteum: radice ternûm digitorum longitudinis, & craſsitudinis unius, candida, dulci, eſui apta. Caulis tener pro olere manditur. Contra ſerpentium ictus, datur ſemen in uino. Fama autem eſt, hoc pabulo ceruas ſerpentium morſibus reſiſtere.

Elaphoboſci conſider.

QVANQVAM *aliqui profitentur, ſe Elaphoboſcum in Italia inueniſſe, atq; etiam quibuſdam in hortis oſtendere; herba tamen, quam pro eo demonſtrant, folia profert inciſuris multis diuiſa, læuiaq;. Adeò ut hinc perſpicuè intelligi poſsit, eam à legitimo Elaphoboſco plurimùm diſsidere, ſi Dioſcoridi magis, quàm Plinio fides eſt adhibenda. Plinius ſiquidem libro, & cap.* XXII. *Elaphoboſcum folijs ſmyrnij, & ſemine corymbaceo depinxit his uerbis. Elaphoboſcum ferulaceum eſt, geniculatum, digiti craſsitudine: ſemine corymbis dependẽtibus, ſimili effigie, ſed non amaris: folijs oluſatri. & hoc laudatum in cibis. hæc Plinius. In quibus uerbis, quòd ea planè à Dioſcoride diſſentiăt, Manardus Ferrarienſis Plinij codicem deprauatum eſſe exiſtimat. Cæterùm Ruellius tradit Elaphoboſcum legitimũ paucis hodie cognoſci, etſi frequens ubiq; reperiatur, illudq; eſſe cẽſet, quod uulgò officinis ſimul & herbarijs Gratia dei nominatur, è qua ſui nominis unguentum conficiunt. Sed hanc Ruellij ſententiam non admittendam, quin potius explodendam putauerim, ſi per Gratiam dei eam plătam intelligit, qua officinæ utuntur. Quippe quòd hæc caule, & folijs hyſſopo ſit perſimilis, non autem fœniculo, ac terebintho. Quamobrem aut aliam in Gallia plătam eſſe eodem nomine appellatam, aut Ruellium omnino deceptum exiſtimauerim. Ipſe equidem herbam quandam ſæpius uidi, tum in Tridentino, tum in Goritienſi agro, cuius etiam hic picturam damus, quæ ita notis omnibus Elaphoboſco reſpondet, ut non potuerit animus non inclinari ad credendum, hanc legitimum eſſe Elaphoboſcum. Paucis admodum Elaphoboſci facultates perſtrinxit Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Elaphoboſcus facultatis eſt calidæ, & tenuium partium, ac proinde exiccatoriæ ſecundo maximè exceſſuum ordine.*

Ruellij opin. ſuſpecta.

Elaphoboſci facul. ex Gal.

Μάραθρον. FOENICVLVM. CAP. LXVII.

Foenicvlvm, ſi herba edatur, aut ſemen cum pti ſana bibatur, mammas lacte replet. Comæ decoctum in renum doloribus ſubditum proficit, quippe quod urinam excitet. contra ſerpentium ictus in uino conueniéter bibitur: menſes ciet. in febribus nauſeam, & ſtomachi feruorem ex aqua frigida potum ſedat. Contritæ radices, & cum melle illitæ, morſibus canum medentur. Succus caule, & folijs exprimitur, & in ſole ſiccatus, in medicamenta adijcitur, quæ ad excitandam oculorum aciem commodè temperantur. Extrahitur ſuccus ad eadem ualens, etiam ſemine uiridi, ramuliſque, & radicibus prima germinatione inciſis. In Iberia, quæ ad occidentem ſpectat, ſuccum reddit gummi ſimilem. Caulem medium, dum herba floret, ruſtici demetunt, ignique admouent, quò facilius ui caloris exudans, gummi remittat: quod efficacius ſucco eſt, ad medicamenta oculorum.

Ἱππομάραθρον. FOENICVLVM ERRATICVM. CAP. LXVIII.

Est & ſylueſtre fœniculum, magnum: fert autem ſemen cachryi ſimile. Cuius radix iucundè olet, potáque ſtranguriæ medetur: menſes impoſita ciet. Ventrē ſiſtit, radice, aut ſemine poto: contra ſerpentium morſus auxiliatur, calculos comminuit, regium morbum expurgat. Lactis abundantiam facit, decoctum foliorum hauſtum: fœminas à partu purgat. Traditur aliud hippomarathri genus, longo, exili, & anguſto folio: ſemine coriandri, rotundo, acri, odorato. Excalfaciendi naturam habet, & uiribus fœniculo reſpondet, ſed ad omnia infirmius.

Fœniculi conſideratio.

Foenicvlvm *tam erraticum, quàm ſatiuum omnibus in Hetruria notum eſt. Seritur domeſticum Februario menſe uere ineunte, locis apricis, & modicè ſaxoſis. quippe quod non minus in ciborum condimentis guſtui acuta quadam dulcedine placeat, quàm utile ſit in medicamentis. Fœniculi meminit Plinius lib.xx. cap. xxiii. ſic inquiens. Fœniculum nobilitauere ſerpentes, guſtatu ſenectam exuendo, oculorumq; aciem ſucco eius reficiendo. Vnde intellectum eſt, hominum quoq; caliginem præcipuè eo releuari. Colligitur hoc caule turgeſcente. In ſole ſiccatur, inungiturq; ex melle. Vbiq; hoc eſt: laudatiſſimum tamen in Iberia è lacrymis fit, & ex ſemine recenti. Fit etiam è radicibus prima germinatione inciſis. Eſt & in hoc genere ſylueſtre, quod alij Hippomarathron, alij Myrſineum uocant, folijs maioribus, guſtu acriore, procerius, brachiali craſſitudine, radice candida. naſcitur in calidis, ſed ſaxoſis. Diocles & aliud Hippomarathri genus tradit, longo, & anguſto folio, ſemine coriandri. Hæc Plinius, qui ea ferè omnia à Dioſcoride mutuatus eſſe uidetur. Porrò alterum ſylueſtris Fœniculi genus, cuius ſemen coriandri effigiem refert, à nemine hactenus, quod ſciam, in Italia cognoſcitur, & oſtenditur.*

Fœniculi uires ex Gal.

Fœniculum, ut memoriæ prodidit Galenus libro vii. ſimplicium medicamentorum, tam ualenter excalfacit, ut ex tertio ordine excalfacientium cenſeri poſſit. Deſiccat uerò non æquè, ſed ipſum quiſpiam in hoc primi eſſe ordinis poſuerit: proinde lac procreat. quod ſi admodum deſiccaret, non ſanè generaret. Suffuſis eadem ratione auxiliatur. Vrinas, menſesq; ciet. Eſt & alterū Fœniculum ſylueſtre, quod præ magnitudine hippomarathrum nuncupant, cuius radix ac ſemen amplius quàm domeſtici, deſiccandi uim obtinet. quocirca uentrem quoq; eo nomine ſiſtere uidetur. Nec ſanè manifeſta illis ineſt adſtrictio. Huius non radix modò; ſed & multò magis ſemen cachryi adſimile eſt: poteſtq; & calculos frangere, & auriginoſos ſanare, menſesq; mouere, & urinam excitare: non tamen lac congerere, ſicut illud ſuperius. Aliud eſt Hippomarathrum, cuius ſemen rotundum eſt, & acre, ſimile ſemini coriandri, facultate quidem hippomarathro ſimile, ſed debilius.

Δαῦκος. DAVCVM. CAP. LXIX.

Davcvm aliqui daucium uocant. Creticum folijs fœniculo ſimile, minoribus, & tenuioribus: caule dodrantali, umbella coriandri, flore albo: ſemine acri, candido, hirſuto, ſuauiſsimi odoris in mandēdo. Radix digitali craſsitudine, & dodrantis longitudine adoleſcit. In ſaxoſis naſcitur, & locis ſole illuſtratis. Aliud eius genus, ſylueſtri apio ſimile, acre, odoratum, aroma olens, feruentis guſtus. Probatiſsimum Creticum. Tertium aſsignatur genus folijs coriandri,

floribus

DAVCVM.

floribus albis, capite, & ſemine anethi, muſcario paſtinacæ: ſemine oblongo, ceu cumini, acri. Omnium ſemen excalfacit. potum urinam, menſes, & partus extrahit: torminibus liberat: veterem tuſsim mitigat. phalangiorũ morſibus potum in uino, auxiliatur: tumores illitu diſcutit. Seminis duntaxat in alijs generibus inualuit uſus: in Cretico etiam radicis, quæ maximè contra uenenatorum iniuriam in uino bibitur.

Dauci conſideratio.

TAMETSI nonnulli inueniantur plantarum exploratores, qui Daucum ab erratica paſtinaca nihil prorſus differre contendant, affirmantes, hoc idem ſenſiſſe Galenum, & poſt ipſum Paulum; ij tamen, quantum equidem ſentio, manifeſtè falli deprehenduntur. Nam etſi rectè dici poſsit, Daucum eſſe ſylueſtris paſtinacæ genus; non ob id tamen illa, meo iudicio, fuerit unquam ſylueſtris paſtinaca, cuius paulò ſuperius meminit Dioſcorides. Quandoquidem ſi unam, & eandem plantam eſſe Daucum, & agreſtem paſtinacam crediſſet Dioſcorides, de ijs ſanè ſeorſum non diſſeruiſſet, neq; alterum ab altera proprijs capitibus diſiunxiſſet. Cæterùm cùm non deſint, quibus uideatur Galenus inter has plantas nullam facere differentiam, uidendum eſt, an ita ſe res habeat. Mihi quidem inter eas diſcrimen fieri uoluiſſe Galenum, illud maximum argumentum eſt, quòd Dioſcoridem ſecutus & ipſe uarias utriſq; tribuerit uires, eaſq; diuerſis locis deſcripſerit. Dauci ſiquidem libro VI. Paſtinacæ uerò lib. VIII. mentionem fecit in ſimplicium cenſu. Hinc itaq; fit, ut apertè conijciam, Galenum inter illa diſcrimen nouiſſe: atq; eos decipi, qui in hoc Marcellum, & Ruellium ſecuti, contrarium aſſerunt. Quorum præterea ſententiam, ipſius Galeni teſtimonio, facilè explodi poſſe putauerim, nec ſolùm quòd diuerſis capitibus utriuſq; uires ſpeciatim tractauerit; ſed quia libro VI. ſimplicium medicamentorum, Daucum non eſſe paſtinacam clariſsimè oſtendit, cùm inquit. Daucus, quẽ quidam ſtaphylinum nominant, agreſtis quidem domeſtico minus eſt eſui idoneus. In quibus ſanè uerbis Galenus perſpicuè ſatis declarare uidetur, Daucum non ſibi, ſed alijs paſtinacam agreſtem appellari. Quamobrem cum Dioſcoride non modò dixerim; ſed etiam affirmauerim tria Dauci genera inueniri. quorum illud Italis frequentius eſt, quod ſylueſtrem paſtinacam æmulatur. Hoc enim in Senenſi agro, præſertim in maritimis, frequentiſsimum naſcitur. Creticũ autem legitimum ex Creta tantùm afferri exiſtimauerim. Porrò Daucus, qui coriandri folijs prouenit, & ſemine cumino ſimili, in quàm plurimis etiam Italiæ locis reperitur. Dauci uires tradidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum ſuprà citato, ubi ita ſcribit. Daucus, quem quidam ſtaphylinum nuncupant, agreſtis quidem domeſtico minus eſt eſui idoneus, cæterùm in omnibus uehementior. At domeſticus comeſtilis quidem, ſed imbecillior. Acrẽ, & calefaciendi facultatem obtinet, ac proinde etiam extenuandi. Certè radix præter iam comprehenſa flatuoſum quiddam obtinet, ac uenereum. Semen autem domeſtici quidem & ipſum quandam ad uenerem ſtimulandi potentiam poſsidet. Agreſtis uerò planè flatu caret, quod ἄφυσον uocant: ac proinde urinam, menſeſq; ciet.

Quorundam error.

Dauci uires ex Galeno.

Δελφίνιον. DELPHINIVM. CAP. LXX.

DELPHINIVM ſurculos emittit à radice una ſeſquipedales, aut maiores: à quibus folia exeunt parua, tenuia, diuiſa, prælonga, quæ delphinorum effigiem repræſentant: vnde tractum nomen eſt. Flos uiolæ albæ non diſsimilis, purpureus: & ſemen in ſiliquis, milio proximum: quo non aliud utilius bibi poteſt, ab ſcorpione percuſsis. Aiunt enim obiecta herba, ſcorpiones reſolui, atque ignauos torpeſcere: ſemota uerò ea, ſeſe recolligere. Prouenit in aſperis, & apricis. Alterum eſt delphinium, quod Romani buccinum uocant, ſuperiori ſimile, ſed folijs, & ramis longè gracilius. Viribus eiſdem pollet, ſed non ita efficacibus.

Delphinij cõſideratio.

QVANQVAM ſcribit Ruellius, herbam in Gallia naſci, cui rura nullum adhuc nomẽ impoſuerunt, quæ omnibus prorſus notis Delphinio reſpondet; in Italia tamen nemo hactenus, quod ſciam, legitimum oſtendit. Ex quo tantum abeſt, ut putauerim unquam, illud Ruellij uerum ac legitimum fuiſſe Delphinium, ut etiam ſim plerunq; ſuſpicatus, hoc Delphinij caput in Dioſcoride ſpurium ac aſcititiũ eſſe. Nec temerè, ut arbitror: nam ſuſpicio inde ortũ ſuum habuit, quòd Delphinium nuſquam, quantum equidẽ legerim, deſcribatur à Galeno, Oribaſio, & Paulo: cùm tamen horũ alius hiſtoriam, alius uires plantarum ex Dioſcoride bona fide in ſuo quiſq; ſimplicium cenſu referat. Cæterùm non deſunt etiam qui uelint, eam plantam Delphinium eſſe, quam Germani uulgò uocant Ritterſporn, id eſt, Equitis calcar, herbariorum uerò uulgus Cõſolidam regalem: quam nos inter ſylueſtris Cumini genera ſuperius retulimus. Verùm cùm hæc unum tantùm emittat à radice caulem, non autem plures ſurculos: folia non ferat delphinorum effigie, nec flores albæ uiolæ æmulos, horum ſentẽtiam cur probem, non habeo. Non defuere præterea, qui Senam Mauritanis uocatam, ſili-

Quorundam opiniones reprobatæ.

quarum

quarum conuexitate freti, & decepti, Delphinium eſſe crediderint. Quorum grauis error ita euidens eſt, ut iam ab omnibus explodatur. Idq; non iniuria, ꝙ in Delphinio (ſi tamen eius caput legitimum eſt) folia, non ſiliquæ, quæ delphinorum formam repræſentent, requirantur: foliaq; ſint tenuia, longa, diuiſa: flores uerò purpurei: et tota deniq; Delphinij facies ea depingatur, quæ cũ Sena quàm maximè pugnet, ut mox patebit. Nam quoniam Delphinij occaſione in Senæ ſermonem incidimus, cùm huius nuſquam, quod inuenerim, meminerint Dioſc. Galenus, Paulus, & ueterum Græcorum alij, ſitq; in repurgandis humoribus non modò innoxium, ſed etiam ſummè utile medicamentũ, hunc locum nõ transeundum duximus, quin de Sena diſſeramus, eiusq; hiſtoriam, et uires cùm ex alijs, tum ex eo quod nobis compertũ eſt, deſcribamus.

Senę delineatio.

Conſtat itaq; SENA, Mauritano nomine dicta, folijs glycyrrhizæ craſsis, ſuppinguibus, fabarum ſapore: caule cubitali, à quo ramuli exeunt in lori modũ flexiles. Flores ei emicant aurei, ueluti braſsicæ, purpureis intercurſantibus uenulis: quibus ſuccedũt folliculi falcati, adeoq; natura compreſsi, ut ſuperior mẽbrana inferiori cohæreat: in quibus ſemen continetur in nigro ſubuireſcens, uuarũ uinaceis uſq; adeò ſimile, ut non facilè primo oculorum intuitu alterum ab altero diſcernatur. Folliculi è ramuſculis prominent, tenui pediculo appenſi. quo fit, ut matureſcentes, paruo uentorum flatu facilè decutiantur. Planta eſt frigoris impatiens. ob idq; ſeri uult maio, nec ultra autumnum perdurat. Siquidem (ut pluries expertus ſum) prius ſata, facilè frigore deperditur, ſerius uerò hyemem ſimiliter non tolerat. Meminit Senæ Serapio in ſuo de ſimplicium medicamentorum uolumine, ubi ſic habet ex auctoritate Abohaniſa. Sena aſſeruatur ſicca, ſiliquas lunatas, & oblongas profert: in quibus ſemina in ordinem digeſta clauduntur. Siliquæ tenui pediculo pendent: ob idq; facilè uentorum impetu deturbantur. Caducas opiliones colligunt. hæc Serapio.

Ruellij hallucinatio.

Cuius poſtremis uerbis fortaſſe deceptus Ruellius, Senam eam eſſe arborem exiſtimauit, quam Theophraſtus libro III. capite XVII. de plantarum hiſtoria Coluteam appellat. quandoquidem hæc antiquis paſtoribus fuit ſaginandis ouibus expetita. Vnde facilè Ruellius, qui nunquam forſitan in Hetruria fuerat, ubi paſsim legitima Sena ſeritur, præſertim in Florentino agro, magno errore putauit, Senam non herbam eſſe, ſed arborem Coluteam uocatam, ratus eaſdem plantas eſſe. Sed eius error hinc præterea apertiſsimè diluitur, quòd Colutea ſiliquas proferat colore in purpurã primùm uergentes, mox albicantes, flatu turgentes, quæ ſi premantur, crepitũ magnum edunt: ſemine intus paruo, rotundo, lentis effigie. Sena uerò ſiliquatur folliculis lunatis, qui nullo ſpiritu tumido diſtenduntur, quibus ſemen includitur uinacearum inſtar. Adde etiam, quòd Colutea arbor ſit multis perdurans annis, Sena uerò non niſi paucis menſibus uiuat. Quo fit, ut iam omnibus palàm ſit, Ruellium hac in re manifeſtè cæcutiuiſſe, & inter Senam, & Coluteam non paruam intercedere differentiam. Et quanuis aſſerat Fuchſius in ſuis de plantarum hiſtoria commentarijs, has plantas facultate inter ſe minimè differre; eum tamen in errore uerſari putauerim, quòd certò ſciam Coluteæ ſemen non minus, quàm geniſtæ uomitiones ciere.

Coluteæ, & Colyteæ mẽtio.

Colutea, ut de ea quoq; hic aliquid dicamus, Theophraſto autore loco paulò ante citato, Liparæ propria traditur. arbos magnitudine præſtans, fructum in ſiliqua ferens, magnitudine lentis, quo oues mirum in modum pingueſcunt. Naſcitur ſemine, & fimo præcipuè ouillo. Tempus ſerendi cùm Arcturus occidit. Serendum ſemine præmadefacto, cùm iam in aqua pullulare inceperit. Foliũ habet non abſimile fœno græco. Germinat primo unicaulis, triennio maximè: ſpargitur deinde in ramos, quartoq; anno arboreſcit. hæc Theophraſtus. Ex quibus ſanè uerbis liquidò apparet, quàm maximè à Colutea differat Sena. Fuchſius & medicinæ, & Græci ſermonis peritiſsimus, plantã hanc non Colyteam, ſed Coluteam à ſuo ſe errore uindicans, appellandam cenſuit. Et rectè quidem, meo iudicio. nam Colytea longè alia eſt ab illa, Theophraſto teſte loco modò citato, ubi eam ijs depingit uerbis. Arbor circa Idam proueniens, quam Colyteam uocant, genus aliud eſt. Eſt autem fruticoſa, ramoſa, aloſa, inuentu rara, non crebra: folio laurino, lauri latifoliæ, ſed rotundiori, amplioriq;, ut uel ulmeo ſimile appareat, oblongius tamen, colore parte altera herbido, tergo autem albido, neruoſoq;: cortice non leui, ſed quaſi uitigineo: radicibus per ſumma gracilibus, & ſolutis, uerùm uibratis, & admodum flauis. Fructu, floreq; carere putatur. Ex his Theophraſti uerbis perſpicuum eſt, Colyteam à Colutea plurimùm differre. Quæ tamen etſi Theophraſti æuo Liparæ peculiaris fuerit; hoc tamen tempore pluribus in locis ſponte natam uidimus, præſertimq; in Tridentino agro apud Ananios, ubi ego primùm eam quàm plurimis oſtendi.

Meſuis, & Braſauoli lapſus.

Sed ut eò, unde digreſſa eſt, iam noſtra redeat oratio, credidit Meſues Senæ folliculos in deijcienda aluo folijs longè præſtantiores eſſe. Huic uerò reclamat non ſolùm Manardus Ferrarienſis uir doctiſsimus; ſed etiam diuturna medicorum experientia: etſi Braſauolus, qui Meſuem tueri uidetur, contrarium putet. Cæterùm ne quis ex altercationibus cõfundatur, dicam ingenuè quid hac in re ſentio, nec quicquam ab eo recedam, quod experimento pluries comprobaui. Sciendum igitur eſt, Senæ folliculos, qui ſiccati aſſeruantur, duûm eſſe generum: alterum per ſe caducum, & in planta arefactum, à quo ſemen eximunt, nigrum, & prorſus euanidum: alterum uerò, quod ante maturitatem demetitur, craſſum, ponderoſum, ſucco prægnans, & tegetibus expanſum in umbra ſiccatur, ſed hoc uenundatu rarum. Cui ſanè, ut iam millies periculum fecimus, non minor deiectoria uis ineſt, quàm folijs. Primum uerò genus, quo Venetijs omnes ferè officinæ ſcatent, non modò minorem huiuſmodi uim habet; ſed propè nullam. Vt hinc planè colligere liceat, Meſuem hic non eſſe ſine limitatione damnandum: quandoquidem is, ut arbitror, de folliculis decerptis intelligat, non autem de caducis, quibus tantùm utuntur ij, qui Meſui falſò reclamant. In quorum numero ego quoq; quandoq; fui. uerùm cùm poſtea integrum Senæ campum ſeuiſſem, ut folliculos decerptos uirentes, & ſucco prægnantes, mox ſiccatos experirer, rem aliter facto periculo ſe habere facilè comperi. Quare noſtro exemplo, qui folliculis uti uoluerint, Senam ſerant, ut folliculos optimos habeant, uel ſaltem probatiſsimos emant, ſi tamen eiuſmodi reperiri poterunt: ſin minus folijs tutius, & efficacius utantur. Obeſt Sena (ut idem Meſues inquit) nonnihil uentriculo. quamobrem ut hæc tollatur noxa, & eius roboretur facultas, gingiber addendum præcipit: quin & ea, quæ cor, & uentriculum corroborant. Veruntamen non deſunt, qui hanc reprobent ſententiam: quòd deguſtatis Senæ folijs, aliquid adſtrictionis, nonnihil ſiccitatis, atque etiam tantillum amaritudinis perceperint.

perceperint. quæ omnia potius Senam roborare uentriculum indicant, quàm ipſum perturbare, ac imbecillum reddere. In quorum ſententiam ego quoq; pedibus eo: nam etſi quibuſdam, præſertimq; mulieribus, quandoq; contingat, ut epoto Senæ diluto, eorum inteſtina torminibus uexentur, id nunquam ex Senæ facultate prouenire exiſtimaui, ſed ex craſsis, pituitoſisq; excrementis, ab hoc pharmaco eò impulſis, quæ ſua craſsitie inteſtinorum meatus adeò replent, ut in eis non paruam extenſionem faciant, dum uiam ad exitum quærunt. Neq; tamen me unquam aliquem inueniſſe memini, qui diceret ſe epota Sena, uentriculi dolore laboraſſe. Proinde Actuarius, qui ſolus, quantum extat, inter Græcos Senæ uires deſcripſit, Senam citra noxam bilem, & pituitam deijcere memoriæ mandauit. Id quod non ſine erubeſcentia ſilere coëgit quendam Philippum de Set medicum, qui (ni fallor) ut ſuam potius tueretur ſententiam, quàm ueritatem, pharmacum quoddam improbauerat ex Senæ diluto, rhabarbaro, atq; agarico conflatum, quod cuidam Illuſtriſs. ac Reuerendiſs. Cardinalis, ac Principis Tridentini nepoti in quadam quotidiana febre dederat clariſsimus medicus Andreas Gallus Tridentinus. Is autem pharmacum illud damnandum eſſe cenſebat, quoniam Senæ dilutum, agaricumq; excipiebat, argumento quòd hæc duo (ut ipſe aſſerebat) maximè uentriculum læderent, immemor, ne dicam ignarus, quantum præſtantiæ, ac uirii agarico tribuerint in febribus diuturnis finiendis, à pituitæ præſertim infarctu exortis, Dioſcorides, Galenus, & Meſues, quantiſq; laudibus Senam extulerit Actuarius.

Senæ, & eius diluti vires.

Cæterùm è Sena, ea magis præſtat, quæ ex Alexandria Aegypti, uel ex Syria affertur, quanuis è noſtratis adhuc in agro uirentis, & roſarum diluto ego quotannis Syrupum parare conſueuerim. qui tutò, largeq; omnes purgat humores. Daturq; commodè prægnantibus, & pueris, & cuiuſcunq; ætatis hominibus. Dilutum tamen magis præſtat, quàm decoctum, quòd nulla ex parte exhalet: cuius unciæ quinq;, uel ſex aluum modeſtiſsimè, & ſine moleſtia ſoluunt. Quòd tutò dari poſsit prægnantibus, & pueris, experientia docuit, cui ſubſcribit Actuarius, qui Senam citra noxam purgare tradidit. Redditur medicamentum hoc in deijcienda aluo præſtantius, atq; ualentius, ſi caſsiæ nigræ, aut mannæ, aut rhabarbaro, aut roſarum diluto, aut rhodopharmaco, quod officinæ Syrupum roſatum ſolutiuum uocant, commiſceatur, aut ſi maceretur Sena caprino ſero.

Diluti præparatio.

Præſtantiſsimum dilutum hoc modo paratur. Sumuntur foliorum electiſsimæ Senæ drachmæ ſex, gingiberis, aut cinnamomi contriti drachma una, florum bugloſsi drachmæ duæ: miſcenturq; omnia, & fictili uitro circumlito, ſiue ſtagneo uaſe anguſti orificij excipiuntur, et affuſis feruentis aquæ, aut ſeri caprini uncijs decem, uaſis oſculum adeò occluditur, ut nullus penitus ſpirandi pateat exitus. His peractis puluinari plumis anſerinis farcto, igniq; calefacto uas inuoluitur, reponiturq; in arca, ubi pernoctare ſinitur. Sic enim conſeruato calore dilutum omnē facultatem in ſe recipit. Sunt præterea, qui uindemiæ tempore Senæ folia in muſtum conijciant, uinum inde conficientes, quod alui deiectoriam uim obtinet.

Senæ vires ex Meſ.& Serap.

Educit Sena per inferna (ut Meſues teſtatur) bilem tum atram, tum flauam, & (ut Actuarius ait) non bilem tantùm, ſed etiam pituitam, quod ſanè experientia comprobatur. Mundat Sena cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonem, & omnes corporis ſenſus, confertq; omnibus eorum incommodis. Viſcerum obſtructiones aperit, auget iuuentutem, ſeniumq; retardat, & animi hilaritatem affert. Folia in capitis perfuſionibus utiliter decoquũtur, præſertim addita anthemide. Roborat enim hoc modo cerebrum, neruos, oculorum aciem, & auditoriam facultatem. Optima demum in uniuerſum eſt medicina morbis omnibus diuturnis, & melancholicis. Quamobrem Serapio, Sena, inquit, mirificè prodeſt delirio, amentiæ, ſciſſuris totius corporis, reſolutioni neruorum, phthiriaſi, cephalalgiæ, ſcabiei, puſtulis, pruritui, & epilepſiæ. Cor etiam roborat, ſi tamen ijs potiſsimùm commiſceatur medicamentis, quæ ipſum maximè confirmant, ueluti uiola.

PYRETHRVM.

Πυρέθρον. PYRETHRVM.
CAP. LXXI.

PYRETHRVM Romani ſaliuarem vocant. Folia, caulemq; emittit, vt daucum ſylueſtre, & fœniculum: vmbellamque anethi, circinatæ rotunditatis. radix longa eſt, pollicis craſsitudine, guſtu feruidiſsimo. Pituitam elicit: ideo in dolore dentium, decocta in aceto, colluto inde ore, auxiliatur: manſa pituitam extrahit. Sudores ciet, peruncto ex oleo corpore: diuturnis horroribus efficax. contra perfrictiones membrorum, reſolutionesque eximiè conducit.

Pyrethri conſideratio.

PYRETHRI radix officinis omnibus eſt nota, in frequentiq; uſu habetur, præſertim in dentium cruciatibus. Naſcitur Pyrethrum in quibuſdam quidem Italiæ montibus, ſed non adeò acre, ut quod ex Orientalibus regionibus Venetias aduehitur. Huius plantas uidi primùm ego in Bauſano Tirolenſium emporio in hortulo

in hortulo quodam Blaſij Sbaicher medici in ſimplicium facultate peritiſſimi, quæ folijs, caule, radiceq́; nullis diſcrepantibus notis Dioſcoridis Pyrethrum referebant. Veruntamen non illis erant umbellæ anetho ſimiles, quales Pyrethro reddidit Dioſcorides, ſed potius flores anthemidis modo ſpectabantur. id quod etiam teſtatur Ruellius de Pyrethro, quod in Gallia prouenit. Ex quo facilè adductus ſum, ut ſuſpicandum putem, aut hoc in loco Dioſcoridis codicem librariorum negligentia deprauatum eſſe, aut plura Pyrethri genera reperiri. Cæterùm ſunt ex rei herbariæ prudentibus, qui nouum quoddam Pyrethrum oſtendant, paſſim ferè in pratis, ac incultis naſcens, folijs hortenſi paſtinacæ proximis. Cuius radix etſi primo ſtatim guſtu acris non ſentiatur; poſtea tamen cùm diutius manditur, tum linguam, tum fauces ſua feruenti acrimonia mordet, ac quodammodo incendit. Sed tamen huius acrimonia non eſt (niſi fallatur guſtus) cum legitimi Pyrethri ſapore comparanda: quippe qui & amarior, & multò acrior, & feruentior percipiatur.

Pyrethri uires ex Gal.

Pyrethri meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires ijs deſcripſit uerbis. Pyrethri radice potiſſimè utimur, cauſticam, urentémue facultatem obtinente: qua utiq; etiam dentium refrigeratorum dolores lenit: & ad rigores ante periodum cum oleo confricatur. Ad hæc ſtupidos quoq;, quos ναρκώδεις uocant, & reſolutos adiuuat.

ROSMARINVM.

ROSMARINVM CORONARIVM.

Λιβανωτίς. ROSMARINVM. CAP. LXXII.

Dvo Roſmarini genera. Vnum fœcundum, frugiferumq́ue, cuius ſemen cachrys uocatur. Folia fœniculi habet, craſſiora, & latiora, in rotæ ſpeciem, humi ſparſa, iucundè olentia: caulem cubiti altitudine, aut maiorem, multis concauum alis: in cacumine umbellam, in qua ſemen copioſum, candidum, ſphondylio ſimile, rotundum, anguloſum, acre, reſinaceum, quod in mandendo linguam exurit. radix thus redolet, candida, prægrandis. Eſt & alterum omnino conſimile, ſemen ferens latum, nigrum, uti ſphondylion, odoratum, minimè exurens: radice foris nigra, intus ſi frangatur, alba. Verùm id quod ſterile dicitur, illorum planè ſimilitudinem refert: ſed neque caulem, neque florem, neque ſemen promit. Naſcitur in ſaxoſis, & aſperis. Trita omnium herba communiter hæmorrhoidum profluuia ſiſtit: ſedis inflammationes, & condylomata mitigat: concoquit ſtrumas, & abſceſſus, qui ad maturationem ægrè perducuntur. Siccæ radices cum melle ulcera purgant: torminibus medentur cum uino potæ, & contra ſerpentium morſus conueniunt: menſes, & urinas cient: veteres tumores illitu diſcutiunt. Tam radicis, quàm herbæ ſuccus, adiecto melle, illitus oculorum aciem exacuit. Potum ſemen ad eadem pollet: ſi comitiale malum ſentiatur, aut uetus pectoris uitium, auxilio eſt. regio morbo laborantibus cum uino, & pipere

datur:

datur: ſudores mouet, cum oleo perunctum: ruptis, & conuulſis prodeſt. podagris, cum loliacea farina, & aceto tritum, illinitur: purgat uitiligines, addito aceto quàm acerrimo. Semine in potionibus utendum, eius quidem quod cachryn non ferat: quippe illud ſua acrimonia arteriam exaſperat. Roſmarinum cum erica naſci, folijs lactucæ ſylueſtris amaræ aſperioribus, candidioribusque, radice breui, Theophraſtus author eſt: potuque idipſum alterutra parte purgare. Cachrys uim habet excalfaciendi, & uehementer exiccandi. Quare abſtergentibus medicamentis inſeritur. contra oculorum fluxiones capiti illinitur, ita ut tertio die ſoluatur.

Λιβανωτὶς ϛεφανωματική. ROSMARINVM CORONARIVM. CAP. LXXIII.

Rosmarinvm, quo coronarij utuntur, ramos mittit tenues, & circa eos folia minuta, denſa, longa, exilia, ſubter incana, ſupernè uirentia, grauiter odorata. Excalfactoria ui præditum eſt. Regium ſanat morbum, ſi decoctum in aqua, ante exercitationes bibatur: & ubi laborans exercitationi ſe crediderit, in balnea deſcendat, & merum potet. Acopis, gleucinoque unguento admiſceri ſolet.

Roſmarinorum conſid.

Primvm, *ac ſummum Libanotidis, ſiue Roſmarini genus, quod mas appellant, ſub duplici differentia à Dioſcoride repræſentatum, aliquoties uidi Venetijs in horto amœniſſimo Maphei medici excellentiſſimi, nullis ſanè deficientibus notis, quas illi Dioſcorides aſſignauit. Verùm alterum genus, quod fœminam dicunt, hactenus in Italia nuſquam mihi uidere licuit, tametſi id inibi naſci non negauerim. Sed certè Cordum in ſuo diſpenſario hallucinatum crediderim: quippe qui exiſtimauerit ſylueſtrem Angelicam eſſe Libanotim. Porrò Roſmarinum, quo (ut Dioſcorides inquit) coronarij utuntur, noſtras nimirum uulgare eſt, quod in hortis, ac uiridarijs paſſim, & in uineis alicubi plantatum conſpicitur. Id in frequentiori uſu eſt, notiusq; omnibus, quàm ut de eo plura dici debeant. Cæterùm uariat, mea quidem ſententia in Roriſmarini deſcriptione Theophraſtus, qui libro IX. cap. XII. de plantarum hiſtoria, de Roſmarinis hæc poſteritatis memoriæ prodidit. Roſmarini genera, inquit, duo, alterum ſterile, alterum fertile: & alterum tam fructu, quàm folio utile, alterum tantùm radice. Fructus cachrys uocatur. Fertile folium habet paluſtri apio ſimile, ſed multò maius: caulem ad magnitudinem cubiti, aut maiorem: radicem magnam, craſſam, candidam, et ueluti thus redolentem: fructum candidum, ſcabrum, oblongum. Naſcitur potiſſimùm ſolo ſqualido, atq; ſaxoſo. Radix medicamento ulcerum utilis, & menſibus pota in uino nigro auſtero. Fructus ad urinæ ſtillicidia, & aures, & argemam, & ad oculorum morbum lippitudinem nuncupatum, & lactis ubertatem mulieribus facit. Sterile illud folio lactucæ amaræ conſtat, ſed ſcabriori, candidioriq;: radice breui. Naſcitur id quoque prædicto ſolo (aliàs, ut Hermolaus legendum cenſet, & hic à Dioſcoride commonemur, ubi erica) lætiſſimum. Radix partim ſuperius, partim inferius purgat. Quod enim germen uerſus conſiſtit, ſuperius purgat: quod terram uerſus, inferius. Prohibet & ueſtibus interpoſita uermiculos noxios. Colligitur per meſſem tritici. hæc Theophraſtus.* Roſmarini uires ex Gal. *Libanotidis, ſiue Roſmarini tum hiſtoriam, tum facultates deſcripſit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Libanotides tres ſunt, una ſterilis, duæ fructum ferentes: omnes uerò eiuſdem facultatis, emollientis, & digerentis. Succus tum radicis, tum herbæ, miſtus melli obtuſam oculorum aciem ab humorum craſſitudine curat. Porrò eius libanotidis, quæ ad coronas eſt utilis, quam Romani roſmarinum nuncupant, decoctum, regio morbo laborantes potum adiuuat. Omnes enim libanotides abſtergentis, & incidentis facultatis participes ſunt. hæc Galenus.* Cachrys quid. *Cæterùm Cachrys non modò Roſmarini ſemen, ſignificat; ſed etiam quarundam arborum nucamenta, uel potius excrementa, quòd nec fructus, nec flores propriè dici poſſint: quæ tamen ante fructus erumpunt, & decidunt, qualia uiſuntur in corylo, cui ſunt longo piperi ſimilia, item in nuce, ac quercu. Niſi inter hæc ueteres Græcos autores aliquam nouiſſe differentiam ſit iudicandum, quòd apud pleroſq; non cachrys, ſed canchrys pro Roſmarini ſemine ſcriptum reperiatur. quæ tamen uoces hactenus à recentioribus confundi inuenio.*

Σφονδύλιον. SPHONDYLIVM. CAP. LXXIIII.

Sphondylivm folia quadantenus platani, & panacis habet: caules fœniculaceos, cubitali altitudine, aut amplius aſſurgentes: in quorum cacumine ſemen duplex, ſeſeli ſimile, ſed latius, candidius, & magis paleaceum, grauis odoris: flores eius albi, aut pallentes: radice raphani, candida. Naſcitur in paluſtribus, & aquoſis. Potum ſemen pituitam per aluum extrahit. medetur iocineris uitijs, regio morbo, comitialibus, orthopnoicis, vuluarum ſtrangulationi: veternoſos ſuffitu reuocat. Cum oleo commodè infunditur capitibus phreneticorum, & lethargicorum, item capitis doloribus: cum ruta illitum, ſerpentia ulcera cohibet. Datur radix contra regium morbum, & iocineris uitia: circumraſa eadem, & iniecta callos fiſtularum derodit. Recentis floris ſuccus exulceratis auribus, purulentiſque accommodatur. qui cæterorum ſuccorum more exprimi, dein recondi ſolet.

SPHONDYLIVM.

Sphondylij conſideratio.

R A R A admodum ſunt prata, uligine madentia, quæ inter alias complures herbas, innumeras quoq; Sphondylij plantas nõ habeant: eaq; præcipuè, quæ in montibus potius, quàm in planitie uirent. In his ſanè Sphondylium copioſum naſcitur, folio platani, aut panacis: caule fœniculi, cubitalem longitudinem excedente: in cuius cacumine umbella inſidet, albis floribus referta: è quibus ſemen prodit, ſeſeli non abſimile, latius tamen, ac ſquamoſum, ſapore iniucundo, ut quod cimices fermè reſipiat. Radicem profert albam, raphani æmulam, guſtu non ingrato. Huius ſemine utuntur quidam ſeſelis uice, quòd alterum alterius effectus præſtare exiſtiment.

Fuch. error.

Porrò Fuchſius non uidetur ſatis Sphondylium nouiſſe, quòd ipſum unà cum Acantho depingat, uocetq; Acanthum Germanicam. Cui facilè impoſuerunt officinæ Germaniæ, quæ foliorum ſimilitudine deceptæ, pro Branca urſina Sphondylium uſurpant.

Sphondylij uires ex Gal.

Sphondylij facultates memoriæ prodidit Galenus libro VIII. ſimplic. medicamentorum, ſic inquiens. Sphondylij fructus acris, & ſecantis eſt facultatis. Itaq; ad aſthma, & comitialem morbum aptum eſt medicamentum: prodeſt & regio morbo. Et radix nimirum adſimilis facultatis, ad eadem accommodatur. Sed & inſuper fiſtularum callos tollit: cæterùm imponere eam oportet circumraſam. Porrò floris etiam ſuccus ad diuturniora aurium ulcera conueniens reponitur.

Νάρθηξ. FERVLA. CAP. LXXV.

E' VIRIDI Ferula medulla pota utilis eſt ad cruentas excreationes, cœliacosque: contra uiperarum morſus in uino datur: erumpentem naribus ſanguinem indita ſiſtit. Semen potum torminoſis auxiliatur: ſudores ciet, uncto ex oleo corpore. Caules ſi edantur, capitis dolores faciunt: muria condiuntur. Ferula itaque caulem profert ternûm ſæpe cubitorum: folia fœniculi, longè aſperiora, & latiora. qua ab imo caule vulnerata ſagapenum efficitur.

FERVLA.

Ferulæ hiſtoria.

F E R V L A æſtuoſis naſcitur locis: ideoq; nil mirum, quòd Apulia Ferularum ſit maximè ferax. Quinetiam frequens prouenit in Romano agro Tyrrheni maris contermino, præſertim apud Centumcellas, & in uniuerſis Hetruriæ maritimis. E' quibus prima tantùm germinatione corculum quoddã paſtores eximunt oui luteum induratum referens, quod ſub cineribus aſſatum, prius tamen charta, aut linteo madefactis conuolutum, mox pipere, & ſale conſperſum, non modò guſtui gratiſſimus eſt cibus; ſed etiam ad excitandam uenerem ualentiſſimus. De Ferulis latius diſſeruit Theophraſtus libro VI. cap. II. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Ferulaceum genus in plures ſpargitur ſpecies. Sed primùm de eo, quod commune omnium conſtat, dicendum eſt, ſcilicet de Ferula, atq; Ferulagine: ſeu idem genus ambabus, differens magnitudine tantùm: ſeu etiam alterum ſit, ut nonnulli putarunt. Ergo natura earum, quæ conſpici poſſit, conſimilis certè ſentitur, præterquàm ratione magnitudinis. Ferula enim grandis admodum ſurgit, Ferulago autem humilis. ſed unicaules ambæ, & geniculatæ ſunt. Folia, & cauliculi quidam, geniculis erumpunt, ac alternatim exeunt folia: alternatim inquam, quòd non ex eadem parte geniculorum, ſed permutatim, caulem magna ex parte amplexa, ſicuti arundinea proueniunt: niſi quòd deflexa hæc magis, mollitiæ, magnitudiniſq; cauſa. Folium enim grande, molle, multifidum, ut capillamenti modo ferè inſpectetur: maxima, quæ terræ proxima ſunt, & reliqua ſubinde ad portionem. Flos melinus: ſemen obſcurum, anetho ſimile, ſed maius.

ſed maius. Finditur cacumine, & in ſtipites quoſdam haud magnos diſpergitur: quibus flos, ſemenq́; inſidet. nec flore, fructúue laterales caules carent, ſed anethi modo ferunt. Annuo caule conſtat, & germinatio in uere primùm foliorum, tum caulis, ut etiam in cæteris fieri ſolet. Radice altè deſcendit, eademq́; ſingulari innititur. Talis Ferula eſt. hæc Theophraſtus. Porrò Ferulæ (ut Plinius eſt autor libro xxIIII. cap. primo) aſinis gratiſsimæ ſunt in pabulo, cæteris uerò iumentis præſentaneo ueneno. qua de cauſa id animal Libero patri aſsignatur, cui & ferula. Natura Ferularum (ut idem Plinius libro xx. cap. xxIII. teſtatur) murænis infeſtiſsima eſt: tactæ ſiquidem ea moriuntur. In inſula quadam ex fortunatis nomine Morion, ferulas in arborum amplitudinem grandeſcere, ſcripſere quidam. Apuli lignorum uice, quibus maximè carent, ferulis ad ignem utuntur. Ferulæ meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ferulæ ſemen excalfacit, & attenuat. At interna eius pars recentis adhuc, quod medullam uocant, adſtringentem qualitatem participat. Cuius nomine ſanguinem ſpuentibus, & cœliacis conuenit.

Ferulæ uires ex Gal.

Πευκέδανος. PEVCEDANVM. CAP. LXXVII.

PEVCEDANVM caulem emittit tenuem, gracilentum, fœniculo ſimilem: comam habet ſtatim ab terra copioſam, ſpiſſamq́ue: flore luteo: radice nigra, craſſa, graui odore, ſuccoſa. gignitur in montibus opacis. Tenera radix cultello conciditur, profluensq́; è plaga ſuccus umbræ mandatur: in ſole ſiquidé confeſtim euaneſcit. Colligitur capite prius, & naribus roſaceo perfuſis, ne capitis dolor premat, & uertigo ſentiatur. Aſſatione radix inutilis fit. Tam lac, quàm ſuccus radice, & caulibus extrahi ſolet, ſicuti è mandragora: uerùm inefficacior ſucco lacryma habetur, & uelocius expirat. Interdum etiam concreta inuenitur lacryma, thuris ſimilitudine, caulibus, radicibúsque adhærens. Præfertur ſuccus è Sardinia, & Samothrace, colore rufo, odore graui, feruens guſtu. Ex oleo, & roſaceo illitum Peucedanum prodeſt lethargicis, phreneticis, uertiginoſis, comitialibus, & longis capitis doloribus, reſolutis, iſchiadicis, conuulſis. omnibus, in uniuerſum, uitijs neruorum, ex oleo, & aceto illitum, prodeſt. Eius olfactu reſpirant uuluæ ſtrangulatus, & ueternoſi reuocantur. Incenſum ſerpentes abigit. Aurium doloribus conuenienter ex roſaceo inſtillatur: cauernis dentium inditum, mitigat dolorem. contra tuſsim efficaciſsimè ex ouo aſſumitur: ſuſpirijs, torminibus, & inflationibus ſubuenit. Ventrem leniter emollit, lienem abſumit, difficiles partus mirè adiuuat. Facit ad ueſicæ cruciatus, & renum diſtentiones potum: uuluam aperit. Radix ad eadem utilis eſt, ſed inefficacior: eius decoctum bibitur. Farina eius, ſordida ulcera purgat, & uetera cicatrice obducit: ſquamas oſsium extrahit. In cerata, & calfacientia malagmata additur. Radix eligi debet recens, quæ cariem non ſenſerit, firma, odoris plena. Succus ad potiones amaris amygdalis, aut ruta, aut pane calido, aut anetho reſoluitur.

QVONIAM *nullis prorſus foliorum, ac ſeminis, & paucis admodum floris notis Peucedanum repræſentauit Dioſcorides, utpote plantam, quæ omnibus fortaſſe ſuo tempore notior erat, quàm ut longiorem deſcriptionem poſtularet; idcirco nobis quidem perdifficilè eſſe iudico, decernere quódnam genus herbæ hodie in mediũ afferri poſsit, quæ legitimum Peucedanum referat, præſertim cùm Theophraſtus, Plinius, Apuleius, ac antiquorum alij, qui ſimplicium hiſtorias deſcripſerunt, plura, quod legerim, de Peucedano memoriæ non prodiderint. Veruntamen cùm ſcribat Dioſcorides, Peucedanum naſci coma ſtatim à terra copioſa, ac ſpiſſa, hinc planè coniectandum uidetur, Dioſcoridem ipſum innuere, quòd Peucedanum cõſtet multis folijs, capillaribus, tenuibus, ac longis, fœniculi, aut anethi effigie. Huic coniecturæ illud etiam accedit, quòd cùm Peucedanum, Dioſcoridis teſtimonio, florem proferat melinum, ſiue luteum, non temerè credendum arbitror, hunc non in alio, quàm in umbella ſuſtineri, cùm omnes ferulaceæ ſtirpes, & quæ fœniculo, & anetho ſimiles habentur, cuiuſmodi ſunt, quæ hoc in loco à Dioſcoride recenſentur, umbellas in caulium cacuminibus gignere conſpiciantur, è quibus ſemen prodit fœniculi modo. Quòd ſi ita ſe res habet (ut equidem exiſtimo) aſſerere non dubitauerim, me ſæpenumero Peucedanum uidiſſe in Ananienſibus montibus, ubi huiuſmodi plantæ frequẽtiſsimæ proueniunt, quæ non ſolùm prædictis notis Peucedano adſtipulantur; ſed etiam radice, quam habent nigram, craſſam, ſucci plenam, grauiterq́; olentẽ. In hac itaq; ſententia perſiſtam, ut hanc herbam, quam etiam pictam damus,*

Peucedani cõſideratio.

uerum Peucedanum putem, donec aliam nactus ero, quæ certioribus notis illud exprimat. Cæterùm radices, quibus pro Peucedani radicibus uulgò officinæ utuntur, legitimas ementiuntur. nam præter id quòd exteriore parte non nigricent, nulla graueolentia, nullaq; acri facultate ſunt prædítæ. Cuius uerò plantæ hæ ſint radices, ego quidem proferre non poſſum: eas ſiquidem hactenus non niſi ſiccas, & ſine caule, ac folijs mihi uidere licuit. Prætulit Dioſcorides Sardonium peucedanum, quod non magno quidem negotio ad nos aduehi poſſet, cùm frequens, nec longa ſit mercatoribus in Sardiniam nauigatio. Vnde ſeplaſiarijs, ſi rerum legitimarum ſtudio caperentur, facilè Peucedani radices conueherentur.

Peucedani uires ex Gal.

Peucedani meminit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus diſſerit in hunc modum. Peucedani radice quidem maximè, ſed tamen etiam ſucco, & liquore utimur. Sunt autem hæc omnia eiuſdem ſpecie facultatis: ſed ualentior ſuccus, admodum excalfaciens, & digerens. Quare affectibus omnibus circa neruos conſiſtentibus conuenire creditur, tum morbis in pulmone, & thorace ex craſſitudine, & uiſcoſitate humorum prouenientibus. Atque intrò quidem in corpus ſumptus, ſed tamen etiam olfactu prodeſt. Porrò quòd incidat, & extenuet, ſæpe etiam dentium perforatorum dolores cauitati impoſitus protinus ſedauit, quia uidelicet tenuium eſt partium, & excalfactorius. Quinetiam lienes induratos iuuat, nẽpe incidendo, digerendo, atq; extenuando craſſos humores. Sed & radice ad hæc uti licebit: quæ et ſquamas celerrimè ab oſſibus detrahit, quia uidelicet ualidè deſiccat, minus tamen quàm ſuccus excalfaciens. Et ulceribus malignis remedium eſt optimum arida illita: ipſa enim expurgat, carnem gignit, & ad cicatricem perducit. Excalfacit quidem ordine ſecundo iam completo: deſiccat uerò tertio iam incipiente.*

MELANTHIVM SATIVVM.

MELANTIVM SYLVESTRE.

Μελάνθιον. GITH, SEV MELANTIVM. CAP. LXXVIII.

GITH exilibus ſurculis fruticat, ſæpe binos dodrantes excedens: folijs, ut ſenecionis minutis, ſed multò tenuioribus: capitulo in cacumine tenui, paruo, ceu papaueris, oblongo, intercurſantibus intus membranis: quibus ſemen includitur nigrum, acre, odoratũ, quod panibus inſpargitur. Capitis doloribus illitum fronti, ſubuenit. diſcutit recentes oculorum ſuffuſiones, tritum ex irino, & infuſum naribus: tollit lepras, lentigines, duritias, tumoresque uetuſtos, cum aceto illitum: circumſcarificatos clauos excutit, cum uetere urina impoſitum. Dentium doloribus, cum aceto, & teda decoctum, & collutum prodeſt. teretes uẽtris tineas expellit, peruncto ex aqua umbilico. deſtillatione laborantes adiuuat, tritum in linteo, & olfactum. Vrinam, & menſtrua ciet, multis diebus ſumptum, & lac extrahit: difficultatem ſpirandi cum uino potum, leuat: phalangiorum morſibus ex aqua, drachmæ pondere, hauſtum auxiliatur. Incenſo ſerpentes fugantur. Tradunt largiùs epotum enecare.

GITH,

Gith, *quod Græci Melanthium appellant, officinis Nigella uocatur. Legitimum folijs eſt minutim inciſis, ramulis tenuibus, capitulis in ſummitate oblongis: in quibus ſemen includitur nigrum, intercurſantibus membranis diſtinctum, acre, ac odoratum. Seritur in hortis, & uiridarijs, atq; etiam in alijs locis ſatum prouenit. Quod cùm ante nos probè animaduertiſſent Hermolaus, & Ruellius, aſſeruerunt omnino hallucinari eos, qui putant eam ſtirpem legitimum Melanthium eſſe, quæ inter ſegetes in aruis paßim naſcitur, folijs ferè porri: caule prælongo, hirſutoq;: flore purpureo, roſæ paruæ effigie. Et rectè, mea quidem ſententia, iudicarunt: ſiquidem herba illa cum Dioſcoridis hiſtoria quàm maximè pugnat, utpote quæ folijs, caule, ac floribus, nulla ex parte Melanthium referat, ſicuti neq; etiam ſemine. quod etſi nigrum Melanthij modo gignatur; non tamen guſtui aliud repræſentat, quàm amaritudinem ſimul & aſperitatem. Hinc itaq; perſpicuum eſſe poteſt, Braſauolum, alioqui medicum clarißimum, in ſuo ſimplicium uolumine Romæ excuſo manifeſtè cæcutiuiſſe. quippe qui affirmare nõ dubitauerit, illud uerum, legitimumq; eſſe Melanthium, quod in ſegetibus paßim ſua ſponte naſci ſuperius diximus, quodq; uulgò Gittone à Ferrarienſibus appellari ſcribit. Cuius error non ſolùm prædictis rationibus; ſed ea quoq; herbæ appellatione facilè deprehenditur, quòd etiam ij, qui ita eam appellant, illegitimum eſſe Melanthium exiſtiment: Quandoquidem nil aliud Italis hoc nomẽ Gittone denotare uideatur, quàm ſpurium Gith, quod ideo Githago, et pſeudomelanthium uocari poteſt. quẽadmodum & id, quod rura Tridentina appellant formentone, nil aliud ſignificat, quàm ſpuriam tritici ſpeciem. Quod cùm poſtea ipſe Braſauolus animaduerteret, noſtris fortaſſe, aut aliorum commentarijs admonitus, ſuam reuocauit ſententiam. Quare poſthac Braſauoli quoq; ſententia, ij damnandi erunt, qui in hac perſiſtent opinione. Iam igitur conſtituamus licet, uerum Gith in hortis, & uiridarijs ſatum prouenire, in quibus frequentißimum ſeritur in Germania.*

Melanthij cõſideratio.

Braſauoli erratum.

Cæterùm eſt & ſylueſtre Melanthium, quod in Hetruria reperitur, hortenſi non admodũ diſsimile, capitibus tamen grandioribus, & ſemine minus odorato. Ex quo quidem planè colligere poſſumus, pſeudomelanthium ſponte inter ſegetes naſcens, quod uocant uulgò Gittone, nullo modo ſylueſtre Melanthium eſſe. Sed longè minus id fuerit Lolium, ut apertißimè hallucinatus credidit Fuchſius, medicus alioqui peritißimus: cuius error à nobis exploſus eſt libro ſecundo in lolij mentione. Porrò & illud ſemen odoratum, ſubrubrumq;, quod aliqui pro minori Cardamomo perperàm uſurpant, ſeplaſiarijs Nigella Citrina uocatum, Melanthij genus eſt. quippe ipſa ſeminis forma, odor, ac ſapor nihil prorſus à Melanthio diſcrepant. Verùm ſi modò in aliquo diſsident, color eſt, qui in altero niger, in altero uerò ſubflauus conſpicitur. Quo fit (quod etiam ſuperius de Cumino differentes diximus) ut magno in errore uerſentur Monachi illi, qui in Meſuem commentarios edidere, quòd præter rationem aſſerere ſint auſi, Nigellam ſubflauam, nil aliud eſſe, quàm Cuminum ſylueſtre primo generi à Dioſcoride aßignatum. Melanthij meminit Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Melanthium excalfacit, atque deſiccat tertio ordine. Videtur etiam tenuium eſſe partium: unde etiam deſtillationes ſanat, calidum in linteo admotum, atque aßiduò olfactum. Quinetiam ſi intrò in corpus ſumatur, uel maximè flatus extinguit. Hinc conſtat eſſentiæ ipſum eſſe ſubtilis, & ad unguem à caliditate elaboratæ. Propterea ſanè etiam amarum eſt. Oſtenſum uerò in quarto horum uoluminum eſt, quòd cùm ad extremam tenuitatem, atque elaborationem terrena pertingit ſubſtantia, amara proueniat qualitas. Itaq; mirum non eſt, ſi lumbricos interimat non eſum modò, ſed etiam foris uentri impoſitum. Siquidem & id præſtare poſſe ſaporem amarum monſtratum eſt. Neq; ſanè etiam mirandum, ſi lepras, clauos, myrmecias eijciat, ei præſertim, qui in ſuperioribus libris comprehenſorum haud eſt immemor. Sic uerò etiam orthopnœam iuuat, & menſes prouocat, qui utiq; ob craßitiem, aut uiſcoſitatem humorum retenti fuerint. In ſumma, ubi inciſione, exterſione, deſiccatione, excalfactione eſt opus, præſtantißimum id remedium eſt.*

Melanthium ſylueſtre.

Melanthij uires ex Gal.

Σίλφιον. LASERPITIVM. CAP. LXXVIII.

Laserpitivm in Syria, Armenia, Media, & Libya naſcitur: caule ferulaceo, quem maſpetum uocant: folijs apio ſimilibus: lato ſemine. Radix excalfacit, in cibis ægrè concoquitur, ueſicæ noxia. Sugillatis illita cum oleo, & ſtrumis, ac tuberculis cum cerato, medetur: iſchiadicis conuenit cum irino, aut cyprino cerato: excreſcentibus circa ſedem tollendis illinitur, cum putamine mali punici, & aceto decocta. Venenis pota reſiſtit: os commendat, cibis, aut ſali permiſta.

Laſer è radice, atque caule ſcarificatis colligitur. Præfertur autem rufum, tranſlucens, myrrhæ æmulum, non porraceum, odore ualens, ſuaui guſtu, quod dilutum facilè albeſcit. Cyrenaicum ſi quis deguſtauerit, humorem toto corpore ciet: blandiſsimo odore, adeò ut ne os quidem guſtanti niſi paululum ſpiret. Medicum, & Syriacum minus uiribus ualent, & magis uiroſum reddunt odorem. Laſer omne antequàm ſicceſcat, adulteratur ſagapeno, aut fabæ lomento. quod maleficium deprehenditur guſtu, odore, uiſu, & dilutione. Caulem aliqui ſilphion, radicem magudarin, & folia maſpeton uocauere. Efficaciſsimum laſer, mox folia, poſtremò caulis. Acrem uim habet, inflationes facit: perunctas cum aceto, pipere, & uino alopecias ſanat. oculorum aciem exacuit: & incipientes ſuffuſiones, illitum cum melle, diſsipat: cauernis dentium in dolore inditur, aut cum thure in linteo circumligatur, aut cum hyſſopo, & ficis coctis in poſca, os colluitur. ijs prodeſt, quos beſtia in rabiem efferata momorderit, vulneribus immiſſum. Valet aduerſus uenena telorum, & animalia omnia, quæ uirus eiaculantur, potum, aut illitum: ſcorpionum plagis oleo dilutum circumlinitur. gangrænis præcoërcitis immittitur: & cum ruta, nitro, & melle, vel per ſe carbunculis. Clauos, calloſque prius circumraſos uellit, cerato, aut aridorum ficuum carne præmollitum. Recentes lichenas ex aceto ſanat: & excreſcentia in carne, polypoſque, ſi aliquot

diebus cum atramento ſutorio, aut ærugine illinatur. extuberantia cum forfice extrahit. Veteribus faucium ſcabritijs opitulatur: grauem, ſubitoq́ue irrauceſcentem uocem, dilutum aqua, ſorbitione confeſtim expedit: yuam illitũ cum melle reprimit: anginis ex aqua mulſa utiliſsimè gargarizatur. Veſcentes lætiore colore mangonizat: tuſsi commodè in ſorbili ouo datur, & pleuriticis in ſorbitionibus: in fellis ſuffuſione, & aqua inter cutem, cum aridis ficis. Horrores diſcutit cum uino, pipere, & thure potum. neruorũ contractionibus, opiſthotonicisq́ue datur oboli pondere deuorandum. hærentes gulæ hirudines, gargarizatum cum aceto decutit. Ad lac intus coagulatum bibitur: comitialibus ex aceto mulſo proficit: menſes ciet, cum pipere, & myrrha potum: cœliacos adiuuat, in acino vuæ ſumptum: cum lixiuio autem potui datum, repentè conuulſis, ruptisq́ue prodeſt. ad potiones reſoluitur amygdalis amaris, aut ruta, aut calido pane. Foliorum ſucco eadem præſtantur, ſed multò inefficacius. Cum aceto mulſo manditur, ad expediẽdam arteriam, maximè cùm uox retunditur. Eo cum lactucis utuntur, exitq́ue in uicem erucæ. Fertur & altera magudaris in Libya naſci, radix laſerpitio ſimilis, ſed minus craſſa, acris, & fungoſa, ex qua non profluit ſuccus. Eiuſdem cum laſerpitio facultatis.

Laſerpitij cõſideratio.

MAVRITANI Laſerpitium Anuiden nominant. Laſer uerò, quæ Laſerpitij eſt lacryma, Aſſam appellant: quam in fœtidam, & odoratam diuidunt. Id quod & ipſe Dioſcorides feciſſe uidetur, quòd Cyrenaicum Laſer ſuauiſsimo odore commendauerit; Medicum uerò, ac Syriacum, quoniam uiroſum emittant odorem, omnino damnauerit. Quamobrem non planè improbanda uidetur eorum opinio, qui concretum illum ſuccum, quem officinæ, & uulgus Belzoinum uocant, legitimum Laſer uolunt eſſe, cui Dioſcorides blandiſsimum tribuit odorem. Aſſam uerò fœtidam Mauritanis uocatam, id tantùm, quòd ex Media, Syriaq; defertur, quod Sagapeni inſtar fœtidum deprehenditur. In quorum equidem ſententiam non potui non ipſe quoq; deduci, quòd uiderim ſelectiſsimum Belzoinum admodum odoratum, ſubrubeum, pellucidum, guſtui gratum, & quod aqua dilutum albeſcit. Aſſam uerò fœtidam uiroſi odoris, & ſagapenum redolere compererim. Neque hac tantùm ratione, ſiue experientia adducor, ut Belzoinum putem eſſe præſtantiſsimam Laſerpitij lacrymam; uerùm etiam eorum recentiorum teſtimonio, qui remotiſsimas peragrarunt regiones. Quippe Ludouicus ille Romanus, qui Aegyptum, Aethiopiam, utranq; Arabiam, Syriam, Perſidem, Indiámque tam intra, quàm extra Gangem perluſtrauit, ubi mores enarrat cuiuſdam Indiæ urbis, quam ſuo idiomate Tanaſari uocant, lib. VI. cap. IX. de Laſerpitij lacryma in hunc modum diſſerit. Qui Tanaſari inhabitant, cùm comburunt defunctorum corpora, omnifariam odores in rogum conijciunt, agallochum uidelicet, & id genus arboris, cuius gummi elegantiſsimum illud unguentum gignit, quod uulgò Belzoi nuncupatur, Laſerpitium eruditiores ab arbore Laſeris dicunt, & item ſtyracem, thus, corallium, ſandalium, & id genus propè innumeras odoratas arbores. Et cap. XIIII. eiuſdem libri: Bangellæ, inquit, chriſtiani nominis compluſculos negotiatores ex urbe Sarnau, (ut referebant) oriundos offendimus. Qui illò ueluti ad nundinas ferunt ſericos pannos, odorataq; ligna, agallochi uidelicet, & Laſeris. Ea hæc eſt arbor, quæ electiſsimum gummi illud gignit, doctioribus Laſerpitium appellatum, uulgò autem Belzoi dicitur. Item libro eodem cap. XIX. Sumatræ inſulæ complura recolens: Ibi, ait, Laſer arbor uiſitur, quæ gummi gignit, cui Laſerpitio nomen eſt, uulgo Belzoi dicitur. hæc ille. Ex his igitur tum rationibus, tum authoritatibus (etſi interpres ille, qui Ludouici hiſtoriam ex Italico in Latinum tranſtulit, contra Dioſcoridis, & aliorum ſententiam, arborem Laſer, gummi uerò Laſerpitium perperàm appellauerit, utpote qui fortaſſe ſtirpium hiſtoriæ fuerit ignarus) rectè concludi poſſe putauerim, nil aliud Belzoinum uocatum nobis referre, quàm probatiſsimam Cyrenaici laſerpitij lacrymam. Aſſam uerò fœtidam eam tantùm, quæ ex Media, Syriaq; deuehitur, graue uirus redolens, ac etiam (ut Dioſcorides refert) ſagapeno adulteratam. Cuius rei illud certum indicium præbet, quòd hæc omnia ex Alexandria Aegypti, quò ex Libya, Media, Syriaq; conuehuntur, ad nos afferantur. Ceterùm non deſunt, qui inter Aſſæ genera dulcem etiam connumerent. Sed ij, meo quidem iudicio, hallucinantur: ſiquidem antiquorum nullus, quod ſciam, Laſer dulcedine præditum eſſe, nec item Aſſam, poſteritatis memoriæ prodidit. Niſi forſitan ij pro dulci Aſſa odoratum Laſer accipiant, quòd id, teſte Dioſcoride, guſtu ſuaue percipiatur. Nemo tamen ab hallucinatione tueri poterit eos, qui dulcis Aſſæ uice glycyrrhizæ ſuccum aſſumunt. Quo fit, ut horum opinio omnino ſit explodenda.

Quorundam error.

Laſerpitij hiſtoria ex Theophraſto.

Sed quoniam non iniucundam, quanuis longam, de Laſerpitio hiſtoriam tradidit Theophraſtus lib. VI. cap. III. de plantarum hiſtoria, ideo eius uerba hic ſubijciam. De Laſerpitio, inquit, nunc indicandum eſt. Laſerpitio radix multa, craſſaq;: caulis quantus ferulæ, & craſsitudine ferè proximus: folium, quod maſpetum uocant, apio ſimile eſt: ſemen latum, foliaceum, quale quod folium appellatur: caulis annuus, ſicut ferulæ. Ergo uere ineunte maſpetum hoc exit, & pecus eo purgatur, pingueſcitq; uehementer, & carnes mirabilem in modum ſuaues redduntur. Poſthac caulem edit hominum cibo idoneum omnibus modis, elixum, aſſumq;. corpora eo quoq; purgari ferunt, quadraginta diebus. Succus capitur duplex, alter ex caule, alter ex radice: qua de cauſa alterum ſcaparium, alterum radicarium uocant. Radix nigro cortice tegitur, eumq; detrahere ſolent. Sunt ueluti certæ menſuræ cædendæ radicis, quibus quantum conferre putetur ad futuram cæſuram reſeruantes, reliquum abſcindunt. Nec enim denuè, neq; plus conſtituto cædere licet: corrumpitur enim, putreſcitq;, ſi diu manſit. Præparant id, conficiuntq; in Pyræeum portum aduectum hoc modo. Cùm in uaſis coniecerint, farinamq; admiſcuerint, quatiunt longo ſpatio temporis: hinc etiam colorem capeſsit, & conditum iam incorruptum perdurat. Præparatio, cæſuraq; ita ſe habet. Locum Aphricæ amplum occupat, ampliorem, quàm quatuor ſtadiorum millia in hortis Heſperidum ferunt. Sed maiorẽ partem colligi apud Syrtes. Peculiare huius culta fugere loca proditur. quamobrem, ſi colatur miteſcatq; ſolum, deuiat,

atque

atque omnino degenerat: utpote natura culturæ aſpernans, ferocitatiſq; conſtans uernaculum. Cyrenenſes annis ſeptem prius, quàm ipſi urbem habitarent, Laſerpitium extitiſſe affirmant. Habitāt uerò annos maximè trecentos uſq; ad Simonidæ Athenis magiſtratum. Illi ſic referunt. Alij radicem Laſerpitij cubitalem fieri tradunt, aut paulò maiorem. Hanc in medio extuberare in caput, quod ſublime penitus extat, ut ferè ſuper terram eſſe appareat. Vnde primùm quod lac appellant, erumpit: dein caulis aſſurgit, ex quo magydaris, & quod folium dicitur, exeunt. Folium id ſemen eſt, quod cùm auſter ingenuè poſt caniculam flauerit, diſcutitur: atque ita Laſerpitium naſcitur, eodemq; anno radix conſummatur, & caulis. Sed hoc haud quicquam peculiare notetur: nam alijs quoq; idem tribuitur. ni dixeris, quòd diſcuſſum id protinus naſci poteſt, ortum peculiarem ſortiri, ſupradictiſq; propterea diuerſum accipi poſſe. Ad hæc circunfodiendum id annuum cenſent. Nam ſi relinquatur ſemen omne, caulemq; totum proferri, & deteriora tam hæc, quàm radicem reddi exiſtimant: defoſſa autem fieri meliora, ſcilicet ſolo ſubacto, beneq; gluto. Sed huius contrarium illi uolunt, qui culta recuſare id inquiunt. Mandi quoq; radices in aceto recens deciſas referunt. Folium colore aurum æmulatur. Contrarium etiam, quòd pecora folio eſitato purgari minimè indicant. Nam & uere, & hyeme, pecus ad montem dimitti affirmant: cibus non ſolùm hoc; ſed etiam altero quodam abrotono ſimili adminiſtratur. Vim ambo calefactoriam ſortiri planè uidentur, & purgare quidem nequaquam ualere: exiccare autem, et concoquere unicè poſſe. Quòd ſi qua pecus ægreſcens, aut aliàs minus bene ſe habens ingreſſa ſit, mox eam ſanari, aut emori aiunt, ſed magna ex parte poſſe ſeruari. Hæc igitur utro tandem ſint modo, quærendum. Quod uerò Magydarim uocant, nimirum à Laſerpitio differt: tenerius enim, minuſq; uehemens, & ſine Laſere eſt. necnon & aſpectu manifeſta experto homini conſtat. Naſcitur in Syria: nam apud Cyrenam, & monte Parnaſo largè prouenire eandem affirmant. Sed quidam Laſerpitium id appellant. An culta id quoq;, modo Laſerpitij fugiat, quærendum. Quin et ſi quid ſimile, aut proximum habeat, ad folij, cauliſq; rationem, et ſi quam ullo pacto emittat lacrymam, id inueſtigandum. Ergo naturam ferulaceam, hiſce contemplari oportet. hæc Theophraſtus. Meminit Galenus Laſerpitij libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Laſerpitij ſuccus calidiſſimus eſt. Verùm enimuero & folia, & caulis, & radix ſat ſtrenuè excalfaciunt. Sed omnia flatulentæ magis eſſentiæ ſunt, ac proinde concoctu difficilia. Foris tamen impoſita corpori efficaciora, & omnium potiſſimùm ſuccus, admodum trahentem facultatē poſſidens. Attamen & excreſcentias amoliendi, & liquandi uim quandam propter prædictam eius temperiem obtinet.

Laſerpitij uires ex Gal.

Laſeris quoq; mentionem fecit, idem Galenus libro citato, ſed antea ſeorſum, & ſub abſoluto ὀπου̃, hoc eſt, ſucci titulo, ita ſcribens. Opus, ſiue ſuccus Cyrenaicus quidem omnium & calidiſſimus, & maximè tenuium partium eſt: ac proinde omnium maximè diſcutit. quanquam ſanè & reliqui admodum calidi ſunt, & ſpirituoſi: ſiquidem plurima eorum pars eſſentiæ aëriæ eſt, & igneæ. Porrò complures habentur ſucci: quauis nanq; radice inciſa, aut caule, quod ex ſectione craſſum, ac lentum effluit, ſuccus eſt. Cæterùm ſpecialius, & uelut per excellentiam quandam Cyrenaicum ita nuncupant, & Medicum, & Syriacum.

Σαγάπηνον. SAGAPENVM. CAP. LXXIX.

SAGAPENVM ferulaceæ herbæ ſuccus eſt, quæ in Media naſcitur. Optimum eſt tranſlucēs, fuluo forinſecus colore, & intus albo, neſcio quid inter laſer, & galbanum redolens, guſtu acri. Prodeſt laterum, & pectoris doloribus, tuſsibus uetuſtis, conuulſis, & ruptis. craſſam pulmonis pituitam expurgat. Datur comitialibus, opiſthotonicis, lienoſis: item contra neruorum reſolutionem, perfrictiones, & febrium circuitus in potu. In vnguenta probè admittitur. menſes pellit, ſed fœtum exanimat, cum hydromelite potum. Prodeſt ex uino hauſtum, ſerpentium ictibus. olfactum ex aceto vuluarum ſtrangulatus excitat: oculorum cicatrices, offuſam caliginem, hebetudines, ſuffuſionesque detergit. Reſoluitur ut laſer, ruta, aqua, & amaris amygdalis aut melle, aut calido pane.

SAGAPENVM officinæ interpolato uocabulo Serapinum appellant. Cæterùm etſi eius adulterati frequētior, & communis ferè ſit uſus; tamen Venetijs præſtantiſſimum quoq; uenditur, idq; illi præcipuè comparant ſeplaſiarij, qui honorem diuitijs anteponunt. Ferulaceas plantas, è quibus Sagapeni lacryma emanat, etiam in Apulia naſci autor eſt Muſa Ferrarienſis. Id quod equidem hactenus compertum non habeo. Ex orientalibus ſiquidem regionibus allatum, ut conſtat, cæteris præſtat. Arabicæ familiæ autores inter deiectoria medicamenta Sagapenū referunt: quanquam ea Sagapeni facultas, quantum extat, à Græcis ſilentio prætermiſſa eſt.

Sagapeni conſideratio.

Sagapenum itaq; (ut Meſues tradit) craſſos, lentoſq; humores deijcit, craſſamq; pituitam, & aquam intercutem educit. Porrò facultate quidem propria cerebrum mundificat, ac neruos, craſſaq; ab his excrementa detrahit. Confert item eorum morbis frigidis, nempe doloribus capitis diuturnis, hemicranijs, comitialibus, uertigini, paralyſi, oriſq; diſtentioni. Pectus ualentiſſimè expurgat, eiuſq; ac etiam lateris dolores tollit, præſertim ſi bibatur ex helenij, aut rutæ decocto. Foris emplaſtri modo impoſitum, aut intus aſſumptum tuſſi diuturna uexatis, ac difficulter ſpirantibus, opem maximam fert. Aqua intercute laborantibus ſingulare remedium eſt, ſi tamen flauis myrobalanis duplicato pondere additis exhibeatur. Diſcutit cōpaginum duritiam emplaſtri modo impoſitum, addito aceto, & capparum ſucco. Rutæ ſucco, & auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum, oculorum caligines diſijcit, aquamq; in eos defluentem cohibet. Palpebrarum item hordeolos uocatos ſanat, ſi cum aceto ſuperponatur. Articulorum compaginibus quomolibet admotū, dolores eorum mirificè ſedat: quippe quoniam ualentiſſimè humorum lentores in his cruciatus excitantes radicitus euellit, etiam ſi in coxendicum aliarumq; partium remotis, profundiſq; locis ij deliteſcant. Potum, aut clyſteribus in-

Sagapeni uires ex Meſue.

ditum coli doloribus à frigiditate, ac flatibus prouenientibus maximè auxiliatur. Menſes cit, ſed fœtum interficit, tam hauſtum, quàm ſuppoſitum: contra uteri dolores, ſtrangulatusq́; prodeſt. Ventriculo tamen officit: uerùm noxa corrigitur lentiſcina reſina, & Indica nardo.

Sagapeni uires ex Gal.

Sagapeni meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus diſſerit ijs uerbis. Sagapenum liquor eſt calidus, & tenuium partium, ſicut & alij liquores. Sed & abſterſionem quandam poßidet, qua oculorum cicatrices expurgat, atque extenuat. Quin & ſuffuſionibus, & hebetudinibus oculorum, quæ ob humorum proueniunt craßitiem, non malum eſt medicamentum. Porrò planta ipſa, ex qua prouenit, ferulæ aßimilis, imbecilla, & inutilis eſt. Sanè ipſa primùm Sagapenum appellatur. At liquor eius abuſiuè hoc nomen obtinet, ceu alia quoq; multa ex nominis defectu per abuſum nuncupamus. Perfectius nanque foret ipſum cognominare non Sagapenum, ſed Sagapeni ſuccum.

Εὐφόρβιον. EVPHORBIVM. CAP. LXXX.

EVPHORBIVM Libyca arbor eſt, ferulæ ſpeciem habens, quæ in Tmolo iuxta Mauritaniã inuenitur. Ea acerrimo ſucco turget. Cuius eximium feruorem expaueſcentes incolæ, ouillos uentres elutos, arbori circumligant, & eminus caulem contis incidunt, confeſtimq́ue è plaga, perinde atque uaſe quodam, in uentriculos copioſus lactis humor effluit, præter id quod humi ſparſum, vulnus eiaculatur. Duo ſucci genera: vnum orobi magnitudine, ſarcocollæ modo emicat: alterum in uentriculis concreſcit, atque uitreum ſpectatur. Eligendum eſt tranſlucens, & acre. Euphorbium adulteratur ſarcocollæ, & glutini miſtione. Sed difficile quidem experimentum: quippe cùm leui guſtu, os accenſum diu detineat, adeò ut quicquid ori obijciatur, planè euphorbium reſipiat. Eius inuentio tempore Iubæ regis Libyæ cognita extitit. Succus illitu ſuffuſiones diſcutit. potus tota die exurit: quare melli, collyrijsq́ue pro acrimoniæ ratione admiſceri debet. Coxarum doloribus prodeſt in odorifera potione hauſtus. ſquamas oſsium eadem die eximit: uerùm eo utentes, neceſſe eſt linamentis, aut ceratis communire corpus, quo oſſa conueſtiuntur. Aliqui memoriæ prodiderunt, percuſſos à ſerpente nihil moleſti paſſuros, ſi inciſa oſſe tenus capitis cute, intritus ſuccus infundatur, vulnusq́ue poſtea conſuatur.

Euphorbij cõſideratio.

NON *equidem dubitandum cenſeo, quin illud legitimum ſit Euphorbium, quo paßim officinæ utuntur, cùm tam guſtu, quàm olfactu acerrimum deprehendatur: ob cuius uiolentißimam acrimoniam nunquam, niſi inuito animo, à ſeplaſiarijs tunditur. Quandoquidem tametſi ſibi nares, & os omni prorſus ingenio goßipio, & linteis aqua roſarum madefactis muniant; tanta tamen eſt acrimoniæ uis tenuißima, ut omnibus unà cum aëre penetratis munimentis, in eorum tandem perueniat nares, ubi moleſtißimum excitat ardorem, qui non facilè tollitur: quanquam etiam medicamẽtis admodum refrigerantibus ſuccurratur. Quo fit, ut ſolertißimi pharmacopolæ baiulis, ac alijs uictum quærentibus hominibus id muneris obeundum tradant: interim tamen certò ſciunt, non abſq; conuitijs, & maledictis opus hoc ab illis peragi poſſe. Quamobrem mirum ſanè non fuerit, ſi qui ab arbore recentem colligunt, eximium acrimoniæ feruorem expaueſcentes, è longinquo corticem feriant. Hanc plantam (ut Plinius quoq; teſtis eſt) adinuenit primùm Iuba Libyæ rex in monte Atlante ultra Herculis columnas, appellauitq́; Euphorbiam medici ſui nomine, & fratris Muſæ, à quo diuus Auguſtus fuit conſeruatus. Euphorbio deiectoria ineſt facultas. cuius nuſquam, quod equidem inuenerim, meminere Dioſcorides, & Galenus: tametſi eam minimè ſilentio inuoluerint Aëtius, & Actuarius, qui cõcordes de eo his uerbis diſſeruerunt. Euphorbium non modò pituitam trahit; ſed etiam aquam, hancq́; ualidius educit. Eſt autem acerrimum omnium, quæ ego nouerim, ardentißimumq́;: propterea colicis, & uentrem frigidiorẽ habentibus datur. cæteros uehementer conturbat: ſitim maximè ciet. Nonnihil ex odoratis ſeminibus ei eſt commiſcendum. Modus triobolaris, ex aqua mulſa. Præſtat tamen cum melle cocto ipſum in catapotia redigere. Id quod etiam Paulus annotauit libro ſeptimo, ubi inter ea Euphorbium recenſuit, quæ aquam, & pituitam deijciunt. Verùm in ſimplicium cenſu, Dioſcoridẽ, Galenumq́; ſecutus, de hac deiectoria facultate ipſe quoq; nihil memoriæ prodidit.*

Euphorbij uires ex Meſue.

Cæterùm inter Arabes Meſues fuſius Euphorbij uires tradidit in ſoluentium medicinarum mentione, ubi ita, ad ſenſum ſaltem ſcribit. Euphorbium gummi eſt, quod uſq; adeò excalfacit, extenuatq́;, ut in hoc cætera gummi genera præcellat. Excalfacit enim ordine quarto: quo fit, ut exulceret, ruborem, inflammationemq́; inferat, penetret, & uiolenter abſtergat. Euphorbium noxium admodum eſt medicamentum, ita ut non ſine labore, animi defectu, ac ſudore frigido aluum deijciat. Iocineri ob id, uentriculoq́; ſua ingenti acrimonia magnam infert noxiam. Quapropter exhiberi minimè debet, niſi prius ijs commiſceatur medicamentis, quæ acerrimam eius uim retundere ualeant. Extrahit potum à profundis corporis partibus tum craſſam, tum lentam pituitam, mundatq́; compaginum cauitates à craßis contumacibusúe excrementis, qua in re omnium ualentißimum eſt medicamentum. Neruos expurgat ab infarctis iandiu humoribus. Proficit ad hæc reſolutis, conuulſis, ſtupidis, tremulis, orisq́; diſtentionibus, & cæteris neruorum morbis à frigore obortis, ſi ex leucoij oleo læuigatum exterius inungatur. Iocineri, lieniq́; inunctum, mirificè eorum dolores tollit à frigore, & flatu prouenientes. Sternutamenta ualentißimè cit. Occipiti autem confricatum, ueternoſos, obliuioſosq́; iuuat. Aquam intercutem facillimè extrahit duorum obolorum pondere potum. Sed drachmarum trium pondere hauſtum (ut Serapio, & Auicenna ſcriptum reliquerunt) potantem interficit, trium dierum ſpatio eroſis ab eo inteſtinis, & uentriculo. Euphorbium, teſte Meſue, quatuor edurat annis: neque eo prius utendum eſt, quàm annum integrum conſenuerit. nanq; recens ob ingentem acrimoniam reprobatur. Seruatur commodè milio, aut fa-

bis, aut

Ex Galeno.

bis, aut lentibus ſepultum. Euphorbij facultates paucis perſtrinxit Galenus libro v i i. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Euphorbium cauſticæ, ſiue urentis, & tenuium partium facultatis eſt, alijs ſuccis ſimiliter.*

Χαλβάνη. GALBANVM. CAP. LXXXI.

GALBANVM ſuccus eſt naſcentis in Syria ferulæ, quod nonnulli metopium uocant. Maximè laudatur cartilaginoſum, merum, thuris effigiem præbens, pingue, minimè lignoſum, retinēs nonnihil adiecti ſeminis, & ferulæ, graui odore, neque ualde humidum, neque nimis aridum. Adulteratur faba freſa, reſina, & ammoniaco. Galbanum excalfacit, urit, extrahit, diſcutit: menſes, ac partus trahit appoſitu, uel ſuffitu. Lentigines aceto, & nitro perunctas tollit. Deuoratur ad tuſsim ueterem, difficultatem ſpirandi, ſuſpiria, rupta, conuulſa. Aduerſatur toxicis, potum cum uino, & myrrha: ſimili modo ſumptum mortuos partus extrahit. Imponitur lateris doloribus, & furunculis: comitiales, & uuluæ ſtrangulatus, & uertiginoſos olfactu ſuſcitat. Si uratur, fugat nidore ſerpentes, & perunctos feriri nō patitur. Serpentes cum oleo, & ſphondylo circumpoſitum, necat: dentium dolorem oblitum, aut cauernis inditum, mitigat. vrinæ difficili prodeſſe exiſtimatur. Reſoluitur ad potiones amaris amygdalis, aqua, aut ruta, aut calido pane, mulsáve: aliâs meconio, æreuſto, aut felle liquido. Si purgare Galbanum uoles, in feruentem aquam demittito. nanque cùm liquefactum fuerit, eius ſordes fluitabunt: quas hoc modo facilè ſeparabis. Mundo linteo, raroque alligatum in fictili, aut ærea pyxide ita pendeat, ut imum uaſis ne tangat: opertóque uaſe in feruidam aquam demittito: ſic enim ſyncerum, ueluti per colum eliqueſcet, & lignoſum in linteo remanebit.

Galbani conſideratio.

QVANVIS *legitimum, optimumq; Galbanum in pluribus Italiæ locis, præſertimq; Venetijs uenale reperiatur; id tamen, quo paßim officinæ utuntur, nihil, uel ſanè parum Galbanum refert, quod in laudatißimi genere à Dioſcoride repræſentatur. Siquidem illud non modò ab impoſtoribus adulteratum eſt; ſed etiam lignorum ferularumq; ramentis, lapidibus, ac alijs compluribus recrementis uitiatum. Quærant itaq; probi ſeplaſiarij, quod optimum eſt: alij uerò, qui parſimoniæ, ne dicam auaritiæ ſtudent magis, quàm honori, ut qui probatißimum uix nunquam aſſequi poßint, id ſaltem, quod impurum eſt, purgare deberent à Dioſcoride edocti. quippe quod ea ratione, facilè ab aduentitijs ſordibus expurgari poßit.* Galbani uires tradidit Galenus libro v i i i. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Galbanum ſuccus eſt plantæ ferulaceæ, molliendi, & digerendi ui. Fueritq; ſanè ex tertio ordine excalfacientium incipiente, aut ſecundo completo: in deſiccando uerò ex ſecundo incipiente.*

Galbani uires ex Galeno.

Ἀμμωνιακόν. AMMONIACVM. CAP. LXXXII.

AMMONIACVM ferulæ ſuccus eſt, quam iuxta Cyrenen Aphrica gignit: cuius fruticē cum radice agaſyllim uocant. Probatur bene coloratum, ligni & calculorum expers, thuris ſimilitudine, minutis glebis, denſum, ſyncerum, nulla ſorde ſpurcatum, caſtoreum odore imitans, guſtu amarum. Hoc genus thrauſma, id eſt, friaturam appellant: quod uerò terram, & calculos collegit, phyrama. Gignitur in Aphrica iuxta Ammonis oraculum, ſuccum ſtillante ferulacea arbore. Mollit, extrahit, calfacit: tubercula, duritiasque diſcutit. potum aluum ſoluit, partus extrahit: lienem conſumit, drachmæ pondere hauſtum: articulorum, coxendicumque doloribus liberat. Auxilio eſt anhelatoribus, orthopnoicis, comitialibus: item quibus humor in pectore coit, ſi cum melle delingatur, aut cum ptiſanæ ſucco ſorbeatur. Cruentam urinam pellit, albugines oculorum abſterget, genarum ſcabritiam abſumit: tritum autem cum aceto, & impoſitum, iocineris, lienísque duritias ſedat. diſcutit tophos, qui in artubus concalluerunt, cum melle, aut cum pice illitum. Laſsitudines, & coxendicum dolores eo perungi utile eſt, cum nitro, & cyprino oleo, uice acopi.

Ammoniaci conſideratio.

AMMONIACI *lacrymam officinæ, mutata una litera, Armoniacum uocant. Cuius tamen ſyncerißimæ parum ad nos conuehunt, qui ex Alexandria Aegypti cum mercimonijs Venetias redeunt. Quandoquidem rarißimum Ammoniacum uiſitur, quod ſuis minutis glebis thus referat. Nam omne ferè, quo officinæ utuntur, piceæ reſinæ modo in maſſam compactum cernitur, impurum, ac quàm plurimis impoſtorum adulterijs uitiatum. Vt hinc facilè dici poſſe putauerim, hoc uel illegitimum, uel ſaltem deterius eſſe, idq; fortaſſe, quod Dioſcoridi phyrama nuncupatur. Cuius etiam meminit Plinius lib.* x i i. *cap.* x x i i i. *ubi de Ammoniaco ita ſcribit. Ergo Aethiopiæ ſubiecta Aphrica Ammoniaci lacrymam ſtillat in arenis ſuis. Inde etiam nomen ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, quam Metopion uocāt, reſinæ modo, aut gummi. Genera eius duo, thrauſton maſculi thuris ſimilitudine, quod maximè probatur: alterum pingue, & reſinoſum, quod phyrama appellant. hæc Plinius. Cæterùm Ammoniaco uſi ſunt antiqui (ut Paulus eſt autor) in ſacrificiorum odoramentis, ac ſuffimentis. In quem ſanè uſum illud ab ijs receptum fuiſſe conijciendum eſt, quod electißimum & thuri perſimile extitit. Huius rei illud maximo eſt argumento, quòd ab ipſo Paulo, itemq; Aëtio in ſuis medicamentis Ammoniacum thymiama, hoc eſt, ſuffimentum cognominatur, quaſi Ammoniacum præſtantißimum ita intelligere uoluerint.* Ammoniaci meminit Galenus lib. v i. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ammoniacum liquor eſt ferulæ cuiuſdam. Hoc habet emolliendi facultatem intenſam, adeò ut & articulorum tophos diſſoluat, & lienes induratos ſanet, & chœradas diſcutiat.*

Ammoniaci uires ex Gal.

Σαρκοκόλλα.

Σαρκοκόλλα. SARCOCOLLA. CAP. LXXXIII.

SARCOCOLLA lacryma eſt arboris in Perſide naſcentis, pollini thuris ſimilis, rufa, guſtu amara. Vulnera glutinat, oculorum fluxiones inhibet. emplaſtris inſeritur. Adulteratur admixto gummi.

Sarcocollæ conſider.

LACRYMAM hanc Sarcocollam dixere Græci, quoniam ſicuti glutinum lignum, ita hæc ſauciatam, exulceratámue corporis carnem agglutinet. Quæ autem ad nos aduehitur, non omnis legitima eſt: quippe quòd ea plerunq; (ut de alijs quoq; pluribus lacrymis, reſinis, & liquoribus fieri ſuperius diximus) gummi, & alterius generis lacrymis adulterata deferatur, & talis in officinis inueniatur. Verùm fraus guſtu facilè deprehēditur. quandoquidem quæ amara non eſt, adulterium ſenſit. Plinius libro XIII. cap. XI. albam cæteris prætulit, ſic inquiens. Fit & ex Sarcocolla (ita uocatur arbor) gummi utiliſsimum pictoribus, ac medicis, ſimile pollini thuris: & ideo candidum, quàm rufum melius. Et lib. XXIIII. cap. XIIII. idem ita ſcribit. Sunt qui & Sarcocollam ſpinæ lacrymam putent, pollini thuris ſimilem, cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tuſa ſiſtit fluxiones: illinitur infantibus. Vetuſtate & hæc maximè nigreſcit. melior quo candidior. hæc Plinius. Qui tamen in Sarcocollæ hiſtoria à Dioſcoride, & Galeno maximè diſſentit, cùm hi Sarcocollam guſtantibus amaritudinem relinquere aſſerant, ille uerò contrà dulcedinem.

Sarcocollæ uires ex Arabibus.

Sarcocolla Mauritanis pituitoſas cruditates, ac craſſos, & glutinoſos deijcit humores, præſertim qui in compaginum, & coxendicum cauitatibus deliteſcunt. Cerebrum mundat: item neruos, & pulmones: proinde tuſsientibus, & difficulter ſpirantibus auxiliatur. Eſt etiã ex medicamentis, quæ ſenes iuuant, præcipuè pituitoſos. Calueſcunt tamen, qui frequentius ea utuntur. Præſtat mirum in modum ad oculorum albugines, nubeculas, cicatrices, & id genus impedimenta, ſi in cratere uitreo aſinino lacte maceretur quinq; diebus: interea tamen nouum lac quotidie eſt infundendum, priore effuſo. Vulneraria præterea penicilla hydromelite prius madefacta, ac inde Sarcocollæ puluere circumlita auribus exulceratis utiliter imponuntur. Cruentis uulneribus, ac diuturnis ulceribus mirificè medetur: quippe quæ proprio ſuo munere ea à ſordibus mundet, carne repleat, cicatriceq́; obducat. Aluum tardè deijcit, perturbatq́; eos, quorum uentriculus bile redundat: quare cauendum eſt, ne ijs exhibeatur. Roboratur eius deiectoria facultas, gingibere, & cardamomo additis. Hæc ex Arabibus deprompſimus. quæ ſanè tam antiquis, quàm recentioribus incognita fuerunt, utpote qui ea nuſquam, quod equidem legerim, ſcriptis tradiderunt.

Ex Galeno.

Sarcocollæ uires retulit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Sarcocolla lacryma eſt arobris Perſicæ. miſtam uim habet ex emplaſtica quadam ſubſtantia, & paucula amara. Itaq; citra morſum deſiccat, ac proinde glutinare uulnera ualet.

Γλαύκιον. GLAVCIVM. CAP. LXXXIIII.

GLAVCIVM ſuccus eſt herbæ, quæ ad Hierapolim Syriæ naſcitur, folijs ferè corniculati papaueris, pinguioribus tamen, in terram ſparſis, odoris tetri, guſtus amari. tota croceo ſucco madet. Folia in olla fictili ſemifrigidis clibanis calfaciunt indigenæ, vſque dum flacceſcant: deinde cõtuſis ſuccum exprimunt. Cuius eſt vſus ad oculorum medicamenta, vtpote cùm inter initia refrigeret.

Glaucij conſideratio.

GLAVCIVM medicorum, & officinarum uulgo, qui barbarorum, & Arabum nomina uſurpare ſolet, Serapionis, & Auicennæ modo, Memithe dicitur. Id autem, quo paſsim ſeplaſiarij utuntur, meo quidem iudicio, uerum ſyncerumq́; Glaucium eſt. Quippe quod omnibus ferè notis, & facultatibus legitimo reſpondeat. Præter id enim, quòd facto periculo, oculorum uitijs opitulatur; forinſecus ruſeſcit, intus uerò croceo colore ſpectatur, et guſtu amaro ſentitur cum quadam graueolentia. tametſi pharmacopolas nonnullos quandoq; deprehēderim, qui è maioris chelidonij ſucco Glaucium conficiunt. Sed animaduertendum eſt, quòd in Serapionis codice, præter proprium Memithæ caput, quod Dioſcoridis eſt Glaucium, legitur etiam in capite de Curcuma (niſi fortaſſe interpretis fuerit lapſus) Chelidonium minus uocari Memithe. Quod in Serapione uel interpretis, uel alterius culpa, mendum ſubſit, inde mihi quidem orta eſt ſuſpicio maxima, quòd Dioſcorides, cuius uerba ad unguem refert Serapio, Glaucij non meminerit in Chelidonijs. Quo factum eſt, ut illi ſeplaſiarij deprauata Serapionis lectione decepti, in hunc & alterum errorem inciderint: quòd non ſolùm ex chelidonijs ſuum Glaucium eliciant; ſed etiam maius chelidonium minoris loco ſumant, quandoquidem illud ſuccum croceum mittat Glaucio ſimilem.

Glaucij uires ex Galeno.

Glaucij facultates memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Glaucium adſtringit cum quodam faſtidio. Tum adeò manifeſtè refrigerat, ut ſolum ſæpe eryſipelàta, utiq; ſi ualentia non fuerint, curare poſsit. Miſtura eius compoſita eſt ex aquea terreaq́; ſubſtantia: utraque ſanè frigida, uerùm non ſummè, ſed ceu aqua fontana.

Κόλλα. GLVTINVM. CAP. LXXXV.

GLVTINVM, quod xylocollan, alij taurocollan uocant, præſtãtiſsimum Rhodiacum, quod ex bubulis corijs conficitur. Id candidum eſt, & tranſlucens. Nigrum uerò minus probatur. Reſolutum in aceto, impetigines, leprasque cutis delet: ambuſtis igni ex aqua calida dilutum, illitumque puſtulas erumpere non patitur. Vulneribus prodeſt melle, aut aceto madefactum.

Ἰχθυόκολλα.

Ι᾿χθυόκολλα, PISCIVM GLVTINVM. CAP. LXXXVI.

Piscivm gluten, uenter eſt piſcis cetacei. Præſtat candicans, natione Ponticum, ſubaſperum, minimè ſcabrum, & quod celerrimè liqueſcit. Vtile emplaſtris capitis, & leprarum medicaminibus, & tetanothris, quæ cutem faciei erugant, & extendunt.

Glutini conſideratio.

Nemo eſt, qui taurinum, & piſcium Glutinum non cognoſcat: quare hac in re non pluribus uerbis opus eſt. Verùm ſciendum, quòd Glutinum taurinum hac ætate non modò è taurinis corijs conficitur; ſed ex omnium quadrupedum pellibus. Huius, neq; alterius non reperio meminiſſe Galenum in ſimplicium cenſu. quanquam inibi libro VII. illius glutinis librarij mentionem fecerit, quod ex polline farinæ, & muria paratur, ſic ſcribens. Gluten, quod ad libros præparant ex ſimilagine, & garo, emplaſticæ, concoctoriæq; facultatis eſt, quibuſcunq; ipſum partibus illinas. Cæterùm illud gluten, quod è piſcibus fit, inter cætera ſimplicia Paulus quidem retulit, ſed ea tantùm ferè de eo ſcribit, quæ Dioſcoridi accepta referri poſſunt.

Ι᾿ξός. VISCVM. CAP. LXXXVII.

Viscvm optimum eſt recens, intus porraceum, extrà fuluum, quod aſperi nihil, aut furfuroſi conceperit. Fit † acinis in quercu naſcentibus, buxeo fruticis folio. Contuſum acinum lauãt, & poſtea in aqua decoquunt. Sunt qui commanducando ipſum efficiant. Gignitur quoque in malo, pyro, & pleriſque alijs arboribus. quinetiam inuenitur in quorundam fruticum radicibus. Emollit diſcutit, extrahit. parotidas, tubercula, cæteraſque collectiones ad maturitatem perducit, cum reſina & pari cera mixtum: epinyctidas in ſplenio ſanat: vetera ulcera, abſceſſusque, quos cacoëthes uocant, ex thure mollit. Lienem cum calce, gagate, aut Aſio lapide coctum, & impoſitum abſumit: cum ſandaracha, aut auripigmento illitum, ungues extrahit. mixtum cum calce, & uini fæce, ſuam uim intendit.

Viſci conſideratio.

Viscvm fit pluribus, ac diuerſis modis. Verùm omnium præſtantiſſimum eſt, quod è granis in quercu naſcẽtibus conficitur. Huius præter id, quod inualidum in pyris, maliſq; naſcitur, ingens in Hetruria prouentus. Siquidem inibi non modò in quercu laudatiſſimum prouenit; ſed etiam in cerro, ilice, & caſtanea, in noſtris præſertim maritimis Senenſibus, ubi uaſtiſſimæ aſſurgunt ſyluæ, quæ non paruo pretio ijs locantur, qui uiſcum efficiunt. Scandunt autem illi arbores immenſas, non ſine magno uitæ ſuæ periculo, ſæpiuſq; funibus adalligati id muneris in aëre pendentes obeunt. Grana, quæ legerunt, in aqua decoquunt, donec diſrumpantur: poſtea contundunt, & tãdiu lauant in aqua, quouſq; furfuracea excremẽta eximant. Refert Plinius, naſci Viſcum in quercu tantùm, robore, ilice, ſylueſtri pruno, terebintho, pinu, & abiete. At in Hetruria gignitur etiam in caſtanea, quod optimum eſt, malo, ac pyro, non tãtùm ſylueſtri, ſed etiam domeſtico, quanuis penitus inutile. Viſci maxima Hetruſcis utilitas eſt: nam præter eius uſum in aucupijs, quibus mirum in modum delectantur ob ingentem turdorum copiam, qui autumni tempore, in ſyluis quibuſdam ex iuniperis arte conſtructis, eo capiuntur, id etiam in primis utile eſt uitibus muniendis, ne prima germinatione ab erucis, quibus omnia ſcatent, gemmæ deuorentur. Siquidem agricolæ Viſco uites omnes circundant, quo poſtea erodentes uermiculi, qui tam præſtantiſſimo latici inſidiantur, è terra ſurſum petentes, meritò implicantur. Quòd cùm perſpexiſſet natura omnium rerum parens, uiſci multum Hetruriæ largita eſt, ne hanc ob peſtem uino deſtitueretur. Viſci fructu ueſcuntur turdi, præcipuè magni, quos noſtri uulgò turdellas appellant. Quorum ſtercore uiſci ſemine pleno inficiuntur, & ſeruntur arbores, in quibus pernoctant, & uictitant, è quo tandẽ ſemine naſcitur planta, quæ uiſcum creat. Vnde ſcitè à Plauto dictũ eſt. Turdus exitiũ ſibi cacat. Cæterùm Viſcum per ſe non eſt arbor, ſed in arboribus uiuit, fronde plerunq; perpetua. Id quod etiam teſtatur Virgilius lib. VI. Aeneidis, cùm inquit.

Viſci vtilitas in Hetruria.

Quale

Quale ſolet ſyluis brumali frigore Viſcum
Fronde uirere noua, quod non ſua ſeminat arbos.

Proinde Plinius lib. XVI. *cap. ultimo ita ſcriptum reliquit. Quædam enim in terra gigni non poſſunt, & in arboribus naſcuntur. Nanq; cùm ſuam ſedem non habeant, in aliena uiuunt, ſicut Viſcum. Omnino enim ſatum nullo modo naſcitur, nec niſi per aluum auium redditum, maximè palumbis, & turdis. Hæc eſt natura, ut niſi maturatum in uentre auium non proueniat. hæc Plinius. Quæ ante ipſum memoriæ prodidit Theophraſtus libro* II. *cap.* XXIII. *de plantarum cauſis, unde illa mutuatus eſt Plinius. Porrò id, quod in pinu, & abiete naſcitur, quod (ut Plinius inquit) ſtelin Eubœa dicit, hiphear Arcadia, frequentiſsimum in Tridentino agro in uallis Ananiæ ſyluis conſpicitur, ubi ingens turdellarum copia uictitat. Sed hoc ad aucupia prorſus inutile eſt: decoctum enim & deinde elotū omnem amittit lentorem. Quod autem in pinu, abiete, amygdalo, malo, pyroq; prouenit, perpetua fronde uiret. Id uerò contrà, quod quercui, robori, & caſtaneæ innaſcitur, utpote cui appetente hyeme omnia folia decidant. Huius rei cauſam reddere tentauit Theophraſtus loco paulò antè citato, cùm ita ſcribit. Viſcū aliud folio eſſe perpetuo, aliud deciduo, haud quaquam abſurdum eſt. Siquidem aliud uirentibus ſemper arboribus, aliud frondem amittentibus inſidet. fit enim, ut in his careat alimento, in illis habeat, quantum abunde ſit. Cauſa enim perpetuæ, deciduæúe frondis hæc eſt, quemadmodum diximus. hactenus Theophraſtus. Verùm enimuero hæc Theophraſti ſententia non omni ex parte probanda uidetur. quippe quoniam uniuerſum Viſcum, quod in amygdalo, pyro, maloq; in Italia prouenit, tam æſtate, quàm hyeme fronde perpetua uiret, cùm tamen hæ arbores hyeme frondibus deſtituantur. Quo fit, ut aliunde huius rei cauſam petendam exiſtimem. Fit præterea Viſcum auiculis tantùm capiendis commendatum, in Syria ex myxis, quæ Aphris Sebeſtena dicuntur, ut libro primo in prunorum mentione de ijs differentes retulimus. Vtuntur hoc Inſubres ſuis in aucupijs, quòd arboreo uiſco careant, illudq; è Venetijs deferunt, quò primùm ex Damaſco Syriæ aduehitur: unde Damaſcenum uocatur. Sed id querno bonitate cedit. Fit quoq; Viſcum è quarundam arborum radicibus, agrifolij præſertim, & uiburni, quarum etiam arborum hiſtoriam libro primo paliuri, & rhois commentarijs inſeruimus. Qui autem ex huiuſmodi arboribus uiſcum conficiunt, cortices radicum ſumunt, effoſſaq; ſcrobe inter ſuarum arborum frondes humido ſolo ſepeliunt, ibiq; tanto tempore dimittunt, quoad computreſcant: mox eximunt, & tandiu in pila contundunt, donec lentorem concipiant: deinde aqua calida lauant, & manibus commiſcent. Hac etiam ratione quibuſdam in locis fit ex ibiſci radicibus. Sunt qui querni uiſci lignum in tenuiſsimum puluerem redigant, & comitialibus hauriendum præbeant. quo tantùm medicamento multos fuiſſe ſanatos pro certo affirmant. Sed noui ego complures, morbi, & medicamenti prorſus ignaros, qui ligni loco Viſcum ipſum in catapotijs deuorandum dederunt.*

Theophraſti ſententia non accepta.

Viſci uires ex Galeno.

Viſci meminit Galenus libro VI. *ſimp. med. ubi de eius uiribus differit ijs uerbis. Viſcum ex plurima aërea, & aquea calida, pauciſsima terrena ſubſtantia conſtat. Nam acrimonia in eo amaritudinem excellit. Itaq; etiam affectus ſubſtantiæ reſpondent. Siquidem ualenter ex alto humores extrahit, nec eos tantùm tenues, ſed & craſsiores, eosq; diffundit, ac digerit. Eſt autem ex eorum genere, quæ non protinus poſt primam appoſitionem excalfaciunt, ſed quæ tēpus requirunt, uelut thapſia. Sed & ſuprà commonuimus, ineſſe calidis facultate medicamentis, ubi largum continent hnmorem recrementitium.*

† *Nulla hic in Græcis codicibus fit acinorum mētio, ſed hæc tantùm leguntur.* γίνεται ἔκ τινος καρποῦ περιφεροῦς. *hoc eſt. Fit ex quodam fructu rotundo. Cui etiam lectioni adſtipulatur Serapio. Sed interpres uidetur ſecutus Plinium, qui lib.* XVI. *cap. ultimo ſic inquit. Viſcum fit ex acinis, qui colliguntur meſsium tempore immaturi.*

APARINE.

Ἀπαρίνη. APARINE. CAP. LXXXVIII.

Aparine ramis multis, & paruis fruticat, aſperis, quadrangulis, per interualla orbiculato foliorum ambitu, ut in rubia: flos albus: ſemen durum, rotundum, concauum, album, umbilici figura, aſperitate ueſtium tenaci. Ea paſtores coli uice utuntur ad eximendos è lacte pilos. Seminis, caulium, ac foliorum ſuccus, potu contra uiperarum, phalangiorumque morſus auxiliatur: infuſu aurium dolori medetur. Herba cum axungia trita, ſtrumas diſcutit.

Aparines conſideratio.

Aparine *nuſquam non prouenit, ſed præſertim (ut Theophraſtus inquit) inter lentes. Itali hanc uulgò uocant Speronella, quòd folia circa caulem ad calcarium ſtimuli modum, aſteriſci*

aſteriſci inſtar proferat. Tactu hæc aſperrima eſt, quapropter cùm adoleuerit, attingentium ueſtibus pertinaciter hæret. Huius ſuccum magnifaciunt quidam ad recentia uulnera glutinanda, & ad papillarum rimas. Aparines meminit Galenus lib. VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic breuiter inquit. Aparine, quidam philanthropon, alij omphacocarpum cognominant, modicè extergit, & deſiccat: habetq; nonnihil ſubtilium partium.*

Aparines uires ex Gal.

Ἄλυσσον. ALYSSVM. CAP. LXXXIX.

Alysson exiguus frutex eſt, unicaulis, ſubaſper, rotundis folijs: fructu dupliciũ ſcutorum effigie, in quo eſt ſemen quadantenus latum. In montibus, & aſperis locis emicat. Eius decoctũ ſingultus ſine febri, potu diſcutit: idem efficit, ſi quis eam aut teneat, aut odoretur. cum melle trita uitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contuſa in edulio rabiei canis mederi putatur. domibus appenſa ſalutaris eſſe creditur, & hominibus, atque brutis faſcini amuletum. Purpureo linteo circumligata, pecorum morbos abigit.

Alyſsi conſideratio.

Alyssi *uaria eſt apud authores hiſtoria. Nam ſi Plinio eſt adhibenda fides, Alyſſum ea planè fuerit herba, quam Rubiam minorem uocamus, quæ quidem, præterquàm quòd folia ferat longè minora, prorſus Rubiæ ſimilis cõſtat. Quòd autem Plinio hæc Alyſſon ſit, eius uerba declarant libro* XXIIII. *cap.* XI. *ubi de erythrodano ita ſcribit. Erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum uocant, nos Rubiam, qua tinguntur lanæ, pelleſq; perficiuntur, in medicina urinam ciet. Morbum regium ſanat ex aqua mulſa: & lichenas, ex aceto illita: & iſchiadicos, & paralyticos, ita ut bibentes lauentur quotidie. Radix, ſemenq; trahunt menſes, aluũ ſiſtunt, & collectiones diſcutiunt. Contra ſerpentes rami cum folijs imponuntur. Folia et capillum tingunt. Inuenio apud quoſdã morbum regium ſanari hoc frutice, etiã ſi adalligatus ſpectetur tantùm. Diſtat ab eo, qui Alyſſon uocatur, folijs tantùm, & ramis minoribus. Quippe nomen accepit, quòd à cane emorſos rabiem ſentire non patitur, potus ex aceto, adalligatuſq;. hactenus Plinius. Quem facilè quis ſuſpicari poſſet, Dioſcoridis Alyſſum reddidiſſe, eo ductus argumento, quòd is ſtatim poſt aparinẽ, quam rubiæ ſimilem fecit, Alyſſum deſcripſerit: niſi omnibus ferè notis hoc à rubia minore differre perſpicuum eſſet. Siquidem Dioſcoridi Alyſſum folijs eſt rotundis, fructu duplicium ſcutorum effigie, in quo ſemen quadantenus latum. in montibus, & aſperis locis naſcitur. Quæ ſanè omnia in minori Rubia deſiderantur. Quòd præterea Dioſcoridi, ut Plinio, Rubia minor non ſit Alyſſum, ex eo apertè cognoſcitur, quòd is infrà de maiori, & minori Rubia, eodem capite tractauerit. Id quod minimè quidem feciſſet, ſi nullam iudicaſſet inter minorem rubiam, & Alyſſum intercedere differentiam. Quare uel Plinium hac in re hallucinatum, uel diuerſum à Dioſcoride Alyſſum accepiſſe crediderim. Porrò magis adhuc Alyſsi hiſtoriam ea confundere mihi uidentur, quæ de eo poſteritatis memoriæ prodidit Aëtius, cùm inquit. Alyſſum eam herbam eſſe aiunt, quam Heracleã ſyderitim uocant, quæ propter uias ubiq; naſcitur, purpureo flore, folijs craſsioribus. Nomen traxit, quòd à cane rabido emorſis mirum in modum opituletur. His uerbis Aëtius non ſolùm non referre Dioſcoridis Alyſſum deprehenditur; ſed neq; etiam ſatis exprimere, quam ſyderitim pro Alyſſo intelligat. Nam cùm tres ſint ſyderites à Dioſcoride monſtratæ, quarum duæ, prima ſcilicet, & ultima, heracleæ uocantur, non equidem ſcire poſſum, an primam, uel ultimam in ſuum Alyſſum receperit Aëtius. Florem ſiquidem purpureum habet ſyderitis Dioſcoridi poſtrema, in uineis, & macerijs naſcens; folium tamen non craſſum, ſed tenuem, coriandri modo, in ambitu laciniatum, ut eam planè referat plantam, quam uulgus herbariorum Rubertam appellat. Huic poſtremò, ut alijs quoq;, non conſentiunt quæ de Alyſſo retulit Galenus libro* II. *de antidotis, ubi nonnulla Aſclepiadis medicamenta ad rabidi canis morſus commemorat. Alyſſum, inquit, herba eſt marrubio adſimilis, aſperior tamen, & magis aculeata circa orbiculos: florem ad cæruleum uergentem profert. Hanc ſub caniculæ æſtu colligere oportet: exiccata contundi, cribrari, & ſeruari debet, ne diffletur. Ex his Galeni uerbis palàm eſt, Alyſſum ab eo ex Aſclepiade deſcriptum, potius primam, quàm ultimam ſyderitim referre. Cùm igitur uaria admodum ſit de Alyſſo authorum ſententia, cùmq; eius hiſtoria tam uaria, incertaq; habeatur, difficilè quidem fuerit aſſerere, quænam planta Alyſſum legitimè uocari poſsit. Ruellius tamen eam plantam, quam herbarij (ut ipſe ait) ſylueſtrem cannabim uocant, putat eſſe Dioſcoridis Alyſſum, uel ad ipſum propius accedere. Quod, ne ſemper aliorum errata corrigere uidear, ijs dijudicandum relinquo, qui in ſimplicium hiſtoria etiam mediocriter uerſati, hæc & maiora dijudicare poſſunt. Cæterùm Alyſſum à Galeno ex Aſclepiade repræſentatum, in Italia prouenire non equidem inficiar, neq; illud ſimiliter, cuius meminit Aëtius. Sed quod horum in uſu medico probandum, uel reprobandum ſit, non facilè decernere auſim. quanquam à Galeno nunquam diſcedendum putauerim. Qui præterea Alyſsi facultates tradidit lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Nuncupata eſt hæc herba Alyſſon, quòd mirificè iuuet demorſos à cane rabido. Sed & rabienti quoq; data, ſæpe in totum ſanauit: atq; hoc ex totius ſubſtantiæ ſimilitudine efficit. Dictumq; prius eſt talem facultatem ex ſola percipi experientia, & planè nulla conſtare methodo. Quòd ſi quis ad multa experiatur, cognoſcet facultatem habere mediocriter ſiccificam, & digerentem, cum hoc ut abſterſorium nonnihil etiam obtineat. Hac ratione & uitiliginem, & maculas faciei à ſole prognatas expurgat.*

Ruellij error.

Alyſsi uires ex Galeno.

Ἀσκληπιάς. ASCLEPIAS. CAP. XC.

Asclepias, ramos emittit longos: folia hederæ, longa: radices numeroſas, tenues, odoratas: floris uirus graue: ſemen ſecuridacæ. naſcitur in montibus. Radices ex uino potæ torminibus auxiliantur, & contra ſerpentium ictus. Folia aduerſus vuluæ, mammarumque ulcera, quæ cacoëthe uocant, illinuntur.

FALLVNTVR

Aſclepiadis conſider. Quorundam lapſus.

Fuch. error.

FALLVNTVR, mea quidem ſententia, qui Aſclepiadis uice, quam in montibus naſci tradidit Dioſcorides, necnō etiam Plinius, eam herbam accipiunt, quam uulgares quidam chirurgici hederā terreſtrem nominant: quæ plerunq; ſecus uias naſcitur, & perpetuò humi ſerpit folijs rotundis, aſperis, per ambitum quadantenus ſerratis, longo tenuiq; funiculo appenſis: floribus exiguis, in purpura albicantibus: radicibus tenuiſsimis. Siquidem præterquam quòd Dioſcorides ſcriptum non reliquit Aſclepiada in uijs publicis naſci, nuſquam etiam, quod legerim, prodidit eandem tam longo repere tractu, & folia rotunda proferre. Nec minus etiam, ut equidem arbitror, hallucinantur ij (pace tamen Fuchſij eruditiſsimi dixerim, quem conſtat ex ſuis commentarijs hanc habuiſſe ſententiam) qui putant Aſclepiada eam eſſe plantam, quam uulgus herbariorum Vincetoxicum uocat. quæ frequenter in ſaxoſis, & aſperis locis prouenit, læui admodum caule: folijs lauro acutioribus: flore albo, muſcoſo: corniculis tenuibus, oblongis: radicibus innumeris, albicantibus. Quandoquidem huius cùm folia, tum radices nullo odore commendantur: flores uirus aliquod non redolent: ſemen non eſt ſecuridacæ ſimile. Adde etiam, quòd ex Oribaſij lectione Aſclepias non profert folia longa. cui ſubſcripſit Marcellus interpres, fretus fortaſſe, ut ſolet, probatiſsimis exemplaribus. Præterea antiquiſsimus codex manu ſcriptus de radicibus non legit πολλὰς, hoc eſt, multas, ſed tantùm λεπτὰς, εὐώδεις, id eſt, tenues, odoratas. Sunt tamen qui Vincetoxicum hoc uenenis maximè aduerſari ſcribant: quin & fractis, & ab alto deuolutis auxiliari, ſi contritæ in puluerem radices ex uino ſumantur. Has præterea laudibus efferunt ad mammas à partu turgentes, præſertim ubi lac in eis coierit: in quorum uſu radices ipſas decoquunt, quas deinde cum polenta mammis illinunt. Sed perperàm, quòd hoc Aſclepiadis ſit proprium. Cæterùm non deſunt, qui illam humi repētem herbam, de qua antea diximus, pluribus celebrent facultatibus, præſertim ad thoracis, & inteſtinorum uulnera. quamobrem potiones ex ea magna opinione factitant, & ſuccum eius in unguentis admiſcent: nanq; uulneraria eſt, & glutinatoria. Aſclepiadis meminit quidem Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſed nihil de eius uiribus differens, ſic tantùm inquit. In tertio Dioſcorides de hac herba conſcripſit. at nos eius nondum periculum fecimus.

Ἀτρακτυλίς. ATRACTYLIS. CAP. XCI.

ATRACTYLIS, ſpina eſt cnico ſimilis, folia multò longiora ferens in ſummis uirgis, magna parte nuda, aſperaque, qua fœminæ pro fuſis utuntur. capitula in cacumine ſpinis horrent: flos luteus, quibuſdam in locis purpureus inuenitur: radix tenuis, ſuperuacua. Coma, ſemen, & folia cum pipere, & uino teruntur utiliſsimè contra ſcorpionum ictus. Percuſſos tradunt, quandiu ea teneatur herba, nullum experiri dolorem, ipſumque depoſita ſtatim recrudeſcere.

Atractylidis conſider.

Ruel. & Hermolai error.

ERRANT haud dubiè, ut mea quidem fert opinio, Ruellius, & Hermolaus: quippe qui exiſtimauerint Atractylida eſſe Cnicum ſylueſtrem, cuius primo loco meminit Theophraſtus libro VI. cap. IIII. de plantarum hiſtoria. Siquidem magnam ego inter ſylueſtrem Cnicum, & Atractylida inuenio apud Theophraſtum eſſe differentiam. Quod ut omnibus perſpicuum eſſe poſsit, ijs præſertim, qui aliter ſentiunt, hic Theophraſti uerba de Cnico, Acarna, & Atractylide ſubijciam. Cnicum, inquit, ſylueſtri, urbanoq; diſcernitur. Sylueſtris genera duo notantur: alterum urbano admodum ſimile, recticaulius tamen: quamobrem eo mulierum priſcarum nonnullæ pro colu utebantur. fructum nigrum, maiuſculum, amarumq; parit. Alterum genus denſum conſtat, caulesq; ſoncheos profert, quodammodo humicaule fit: nam propter foliorum mollitiam declinatur, procumbitq; ad arua. fructum amarum, frequentem, barbæq; modo hirſutum gignit. Sunt ambo ſeminoſa, uerùm ſylueſtre copioſius fert. Eius peculiare præ alijs ſylueſtribus eſt, quòd illa duriora, ſpinoſioraq; urbanis proueniunt: hoc autem mollius, ac læuius cōſtat. Acarna quoad ſimplici ratione exprimi licet, aſpectu cnico urbano ſimilis eſt, colore flauicans, ſucco pinguis. Fuſus agreſtis (ſic enim Atractylida Latini nominarunt) his candidior eſt: habetq; peculiare, quod in folijs euenit. decerpta enim, carniq; allata, ſuccum ſanguineum effundunt: qua de cauſa Φόνος, id eſt, cruor à quibuſdam ſpina hæc eſt nominata. grauis etiam odore, cruoremq; repræſentans. Serò perficit fructum, autumno enim. & quidem in totum (ut ſummatim proponam) uniuerſa ſpinaceorum natura fructus ſerotina exiſtit. hæc Theophraſtus. Ex quibus uerbis facilè cognoſci poteſt, in Atractylidis hiſtoria apertè aberraſſe Ruellium, cùm in tertio ſuo de natura ſtirpium libro aſſerit, Fuſum agreſtem, hoc eſt Atractylida, nil aliud eſſe Theophraſto, quàm primum Cnici ſylueſtris genus. utpote qui non animaduerterit, quòd Atractylis Theophraſto alia eſt à Cnico ſylueſtri planta: quanquam illi fortaſſe non abſimilis, & cui ea tantùm inſit proprietas, ut è folijs ſuccum ſanguineum fundat: id quod nullo Cnici generi tribuitur. Errandi ei occaſionem, meo quidem iudicio, præbuit Plinius, quòd libro XXI. cap. XV. ſylueſtrem Cnicum à quibuſdam Atractylida uocari tradiderit. Vbi poſtquàm commemoraſſet nonnullas ſpinoſas plantas, quibus Aegyptij in cibis utūtur, de Cnico tandem in hunc modum diſſeruit. Multas præterea, inquit, ignobiles habent plantas. Sed maximè celebrant Cnicon Italiæ ignotam, ipſis autem oleo, non cibo gratam. Hoc faciunt ex ſemine eius. Differentia prima ſylueſtris, & ſatiuæ. Sylueſtrium duæ ſpecies, una mitior eſt, ſimili caule, tamen rigido, exilis. Itaq; & pro colu antiquæ mulieres utebantur. quam quidam atractylida uocant. Semen eius candidum, & grande, amarum. Altera hirſutior, toroſiore caule, & qui penè humi ſerpat, minuto ſemine. hæc Plinij uerba. Quæ etſi quidem certam fidem faciant, primum ſylueſtris Cnici genus à quibuſdam Atractylida fuiſſe uocatum; non tamen propterea affirmant Atractylim eſſe Cnicum ſylueſtrem. Atractylidis deinceps ſpeciatim meminit ipſe Plinius cap. XVI. eiuſdem libri, cùm inquit. Acarna colore tantùm rufo (à ſcolymo ſcilicet) diſtinguitur, et pinguiore ſucco. Idem erat Atractylis quoq;, niſi candidior eſſet, & niſi ſanguineum ſuccum funderet. qua de cauſa phonos uocatur à quibuſdam. Odore etiam grauis, ſerò matureſcente ſemine, nec ante autumnum. quanquam id de omnibus ſpinoſis dici poſsit. hactenus Plinius. Ex ijs

igitur

igitur omnibus meritò colligendum eſſe putauerim, legitimam Atractylidem nullum eſſe ſylueſtris Cnici genus, ſed aliã per ſe plantam, nempe illam, qua pro fuſis priſcæ utebantur mulieres. Quod ſanè animaduertens Theodorus ſui Græci idiomatis peritiſſimus in Theophraſti uerſione, Atractylida fuſum agreſtem interpretatur, non autem colum, ut primùm agreſtis Cnici genus uertendo, ex antiquo ad colos uſu, id Colum agreſtem rectè cognominari poſſe monſtrauit. Qua in re is planè declaraſſe uidetur, priſcas mulieres agreſti Cnico coli uice fuiſſe uſas, fuſorum uerò loco ipſa tantùm Atractyli. Cæterùm hactenus in Italia, ut ingenuè fatear, Atractylida non inueni, neq; eam ab aliquo repertã eſſe ſcio. quanuis non iuero inficias, quin ea poßit etiam in Italia naſci. Equidem plures uidi plantas aculeis horrentes, quæ illius notis pulchrè reſpondebant: attamen ex ijs nullã unquam nactus ſum, quæ folijs carni adhibitis ſanguineum ſuccum funderet. Credidit Ruellius alteram Cnici ſylueſtris ſpeciẽ eam nimirum eſſe ſtirpem, quam herbariorũ uulgus Carduum benedictum, uel ſanctum appellat. Quam profectò opinionem haud quaquam improbandã puto. quandoquidem Carduus benedictus uocatus ſolo procumbit denſa foliorum coma, & quodammodo humicaulis cernitur. Quinetiam fructum gignit amarum, barbæq; modo hirſutum: & caules profert ſonchi modo rubentes. Vt ex ijs notis accuratius expenſis, quibus prorſus conuenit Carduo benedicto cum altero Cnici ſylueſtris genere, nil mirum ſi cogor mutare ſententiam, & hoc quod aliàs negaueram, nunc planè aſſerere non dubitem. Sed certè Ruellium mirari ſubit, quòd tam facilè aſſeruerit Carduum benedictum uocatum ſanguinem ex ſe fundere. Ruel. lapſus. *Nam etſi ego millies periculum fecerim; nunquam tamen euulſo folio, uel ramulo ſanguinem è uulnere profluere comperi. Præterea ſi concedamus, quòd Ruellius uera referat, id maximè ipſius repugnabit ſententiæ, cùm tam Theophraſto, quàm Plinio nullum Cnici genus ſanguinem fundat: quoniã id Atractylidis eſt proprium. Hinc itaq; palàm fieri arbitror, Ruellium, alioqui doctiſſimum, turpiter confudiſſe Atractylidis hiſtoriam. Quippe ſi, ut ſuam tueretur ſententiam, aſſerere uoluiſſet, Atractylida eſſe primum ſylueſtris Cnici genus, illud quidem ſuccum fundere ſanguinis inſtar ſcribere debuiſſet, non autem hoc, quod Carduum benedictum eſſe cenſemus. Neq; etiam mihi, ut liberè liceat quod quiſq; ſentit dicere, placet Fuchſij opinio.* Fuchſij opin. reprobata. *qui libro primo de compoſitione medicamentorum, & in ſuis de plantarum hiſtoria commentarijs, Carduum benedictum uulgò nominatum Atractylidem hirſutiorem eſſe exiſtimat. hirſutiorem dixi, quoniã is duas eſſe conſtituit Atractylidis ſpecies, nempe mitiorem alteram, alteram hirſutiorem: tametſi tum Dioſcoridi, tũ Theophraſto Atractylis unum duntaxat ſit genus. quod, quantum reor, Carduus benedictus nõ eſt. Siquidem hic nec ſanguineum ſuccum fundit, nec in ſummis uirgis unquam uiſitur nudus: quinimò uirgas non profert, ſed caules lẽtos, quibus humi ferè reptat, uel potius ſolo procumbit. Sed poſtquàm in hac noſtra Atractylidis, & Cnicorum ſylueſtrium diſquiſitione, ſermo incidit de Carduo benedicto, non ab re hic de miris eius atq; excellentibus dotibus nobis diſſerendum eſt. Eſt igitur* CARDVVS *Benedictus ita uulgò nuncupatus, planta nullis hoc tempore non cognita.* Cardui benedicti uires. *Seritur paßim in hortis, ſapore admodum amaro, quòd terreis conſtet partibus calore quodam attenuatis. Magni nominis, magnæq; exiſtimationis planta eſt non modò apud Italos; ſed etiam apud exteras nationes, præſertim contra peſtilentiam: item aduerſus uenena lethalia, tam interius ſumpta, quàm uenenoſorum animalium ictibus, aut morſibus impoſita. Sanantur hac herba quartana laborantes, aut alijs febribus detenti, quarum acceßiones cum frigore adueniunt. Id enim præſtatur hauſto eius decocto, aut ſtillatitia aqua, aut pulueris drachma pota. Præſtant eadem comitialibus infantibus eodem modo bibita. Herbæ decoctum ex uino ſumptum ilium, & renum dolores mulcet, & cætera uentris tormina ſedat: ſudorem cit, alui tineas necat, & uteri uitijs auxiliatur. Herba ipſa tam recens, quàm ſicca & pota, & exterius admota, contumacia ulcera, & quæ cacoëthe uocantur, ſanat, cuteq; obducit. Quamobrem decoctis miſcetur, quæ è ligno Guaiaco ex uino, & aqua ijs parantur, quos lues Gallica corripuit.*

Πολύκνημον. POLYCNEMVM. CAP. XCII.

POLYCNEMON, frutex eſt ſurculoſus, folijs origani: caule, ut pulegij, geniculis multis intercepto, ſine umbella, tenui tamen in cacumine corymbo, boni odoris, & acris. Vulneribus agglutinandis recens, aut aridum, cum aqua efficaciter illinitur: ſed quinto die ſolui debet. ad urinæ ſtillicidia, ruptaque cum uino bibitur.

POLYCNEMVM *hactenus, quòd equidem ipſum cognouerim, non reperi, neq; uidi in Italia.* Polycnemi conſider. *Cæterùm etſi inibi nonnullæ inueniantur, atque etiam à quibuſdam pro eo oſtendantur plantæ, quæ aliquibus notis Polycnemum quadantenus referre uidentur; cùm tamen plura etiam ijs deſint, quæ in Polycnemo requiruntur, quàm ut pro uero probari poßint, non equidem quicquam in hoc certi ſtatuere auſim. Vnde ſatius ipſum inter alias ignotas plantas collocandum eſſe duxerim, donec aliud certius compertum fuerit. Sed ſi quis interim Polycnemi uires ex Galeno quoque ſcire deſiderat,* Vires ex Galeno. *is libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum illas ita paucis retulit. Polycnemon deſiccat, & excalfacit ſecundo exceſſu. Itaque & ob id uulnera glutinat.*

Κλινοπόδιον. CLINOPODIVM. CAP. XCIII.

CLINOPODION frutex eſt folijs ſerpyllo ſimilis, ſurculoſus, duûm dodrantum altitudine. Naſcitur in petroſis. Flores, marrubij modo, ex interuallis diſtincti ſpeciem lecti pedum præbent. Bibitur herba, & ſucci eius decoctum, ad conuulſa, rupta, ſtrangurias, ſerpentium ictus: menſes, & partus pellit: & penſiles uerrucas, quas acrochordonas uocant, eijcit, aliquot diebus

CLINOPODIVM.

Clinopodij conſider.

Clinopodij facultas ex Galeno.

potum. Aluum ſiſtit decoctum ad tertias, potumq́ue, ſi febrim ſentiunt, ex aqua; alioquin, ex uino.

CLINOPODION *nil aliud nobis deſignat, quàm lecticæ pedem, quòd circinata florum figura, qui intercedentibus interſtitijs caulem circumplectuntur, baſim lecticæ pedum referat. Naſcitur ubiq; frequens, folijs non modò ſerpyllo proximis; ſed etiam montanæ calaminthæ, quam maximè repræſentat. Huius meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamẽtorum, ſic inquiens. Clinopodium excalfaciendi uim obtinet, ſed nondum adurendi: eſt uerò etiam eſſentia tenuium partium: ponatq; ipſum quiſpiam in tertio ordine tum excalfacientium, tum reſiccantium.*

Λεοντοπέταλον. LEONTOPETALVM, CAP. XCIIII.

LEONTOPETALON, caulem emittit dodrantalem, aut altiorem, plurimis alis concauum, & in cacumine ſemina parua duo, aut tria, in ſiliquis, ciceris modo: flores anemonæ ſimiles, punicei coloris: folia braſsicæ, ſed papaueris diuiſura: radicibus nigris, rapæ ſimilibus, ſtrumoſis. Naſcitur in aruis, & ſegetibus. Radix auxiliatur ſerpentium ictibus, ex uino pota: nec alia res celerius dolorem finit. miſcetur iſchiadicorum clyſteribus.

LEONTOPETALVM

Leontopetali conſider.

Leontopetali uires ex Gal.

LEONTOPETALVM, *eiuſq; nigram, extuberantemq; radicem, rapi inſtar magnitudine, non modò Venetijs, & Patauij in quibuſdam hortis uidimus; uerùm etiam in Hetruriæ aruis, alijsq; Italiæ locis. Naſcitur frequens in Apulia. Leontopetali meminit Plinius lib. XXVII. cap. XI. ubi ipſum ijs depingit uerbis. Leontopetalon, alij rhapeion uocant, folio braſsicæ, caule ſemipedali, alæ multæ, ſemen in cacumine in ſiliquis ciceris modo. radix rapæ ſimilis, grandis, nigra. naſcitur in aruis.*

Leontopetali facultates paucis perſtrinxit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Leontopetali radice maximè utimur. Digerendi facultatem, & exiccandi, excalfaciendiq; in tertio ordine poßidet.

Τεύκριον. TEVCRIVM. CAP. XCV.

TEVCRION, ſiue, ut alijs placet, teucris, herba eſt uirgæ referens effigiem, triſſaginis ſimilitudine, tenuifolio, non multùm à cicere alieno. Hæc in Cilicia iuxta Gentiadem, Ciſſademq́ue ubertim prouenit. Recens cum poſca, aut aridæ feruefactæ ius potu lienem potenter abſumit. Lienoſis cum aceto, & ficis illinitur: item ſerpentium morſibus ex aceto ſolo ſine ficis.

Teucrij conſideratio.

HERBA *quædam naſcitur pluribus in locis, folijs quidem ciceris, ſed caule, & facie triſſagini adeò ſimilis, ut ſæpe ex tempore uiſa oculos decipiat. Hanc eſſe uerum Teucrium mecum ſemper exiſtimaui, quòd ea mihi planè notis reſpondere uideatur, quas Dioſcorides Teucrio reddidit. Qui tametſi ſcribat ubertim naſci Teucrium in Cilicia iuxta Gentiadem, & Ciſſadem; id tamen nihil impedit, quin & in Italia prouenire queat. Plinio duo Teucrij produntur genera libro XXV. cap. V. ubi ita ſcriptum*

TEVCRIVM.

ſcriptum reliquit. Inuenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam quidam hermion uocant, ſpargentem iuncos tenues, folia parua, aſperis naſcentem, auſtero ſapore, nunquam florentem. neq; ſemen gignit. Medetur lienibus. Conſtatq; ſic inuentam. Cùm exta ſuper eam proiecta eſſent, fertur adhæſiſſe lieni, eumq́; exinaniſſe. ob id à quibuſdam ſplenion uocatur. Narrant ſues, qui radicem eius edunt, ſine ſplene inueniri. Quidam ramis hiſſopi plantam, ſurculoſam, folio fabæ, eodem nomine appellant. Et colligi florentem adhuc iubent, adeò florere non dubitant, maximeq; ex Ciliciјs, & Piſidiæ montibus laudant. hæc Plinius. Cæterùm non deſunt, qui putent alterum Plinio Teucrium eam eſſe plantam, quæ Italis uulgari ſermone uocatur Faua graſſa. quanquam hanc alij falsò, ut opinor, Telephium eſſe contendunt. Teucrij uires deſcripſit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Teucrium incidentis, & tenuium partium facultatis eſt: quare lienes ſanat. Ponatq; ipſum quiſpiam in tertio exiccantium, ſecundo uerò excalfacientium ordine. Teucrij uires ex Gal.

Χαμαίδρυς. TRISSAGO. CAP. XCVI.

TRISSAGO.

CHAMAEDRYS Græcis, alijs chamædrops, Latinis triſſago dicitur. Sunt qui eam teucrion appellauere, propter eam quam cum teucrio ſeruat ſimilitudinem. Naſcitur in petroſis, & aſperis. Frutex eſt dodrantalis, folia habens exigua, amara, effigie & diuiſura quercus: flore paruo, penè purpureo. Carpitur ſemine prægnans. Recens in aqua decocta, potu tuſſibus, indurato lieni, urinæ difficultati, incipientibus hydropicis, auxiliatur: cit menſes, partus extrahit: lienem ex aceto pota conſumit: aduerſus ſerpentium uenena ex uino, potu, illituque efficaciſsima. Trita digeritur in paſtillos, ad ſupradicta. purgat uetera ulcera, cum melle: cum oleo illita, caliginem oculorum diſcutit. natura eius eſt calfacere.

CHAMAEDRYS *herba eſt uulgaris notitiæ. In Hetruria, Senenſibus præſertim, uulgò appellatur Querciuola. Quo nomine Græcos imitati uidentur, quibus nil aliud per Chamædyrn ſignificatur, quàm humilis, & terreſtris quercus. Inſubribus uerò uulgò Calamandrina uocatur. Alijs herba febrium, uel Febrifuga dicitur, eo quòd epoto eius decocto diebus aliquot tertianas fuget, & finiat. Magnifaciũt Chamædryn Hetruſci, quòd (ut affirmant ij, qui rem hanc experimento comprobarunt) ieiunis acetarij modo ſumpta, peſtilentiam arceat, nõ minus quàm ſcordiũ planta ei cognata. Cæterùm quanuis Dioſcorides, alijsq́; ueteres unius tantùm, quod extet, Chamædryos meminerint; tamen Fuchſius quatuor eius genera depinxit. De Chamædry, ſiue Triſſagine diſſeruit Theophraſtus libro IX. cap. X. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcriptum reliquit. Triſſaginis folia ad rupta, & uulnera, in oleo trita ualent, & ad depaſcentia ulcera. Semen bilem extrahit, & oculis quoq; beneficum eſt. Folium ad albugines tritum, in oleo prodeſt. Habet hæc herba folia quercus: & ſtatura uix palmum excedit: & odorata, atque ſuauis eſt. Sed partes quidem omnes herbæ eiuſdem minimè ad idem utiles fore, haudquicquam abſurdum fortaſſe appareat. Radicis uerò eiuſdem partem unam ſuperius, alteram inferiùs purgare mirabilius ſit, ut thapſiæ, & iſchadis, quam alij Apion appellant. hæc Theophraſtus. Quibus mirum nulli eſſe debet, quòd Chamædrys tertiana correptos liberet: ſiquidem ea, Theophra-* Chamędryos conſideratio.

 ſto autore,

Chamędryos uires ex Gal. *ſto autore, bilem deijcit.* *Triſſaginis uires memoriæ prodidit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Chamædrys uincentem habet qualitatem amaram, & eſt quodammodo acris. Quocirca meritò lienem colliquat, & urinas, ac menſes prouocat, craſſitudinem humorum incidit, & uiſcerum obſtructiones expurgat. Ponatq́; eam quiſpiam in tertio ordine excalfacientium, & deſiccantium: plus tamen deſiccat, quàm calfacit.*

Λευκάς. LEVCAS. CAP. XCVII.

LEVCAS montana, latioribus quàm urbana folijs, ſemine acriore, amariore, ori ingrato. efficacior tamen quàm ſatiua habetur. Vtraque ex uino contra animalium uenena, præcipuè marinorum, opitulatur.

Leucadis conſideratio. TAMETSI *Hermolaus, & Ruellius contendant ſcriptis teſtatum relinquere, herbam quandam in uinetis naſcentem mercuriali congenerem, eſſe Leucada; ego tamen eam mercuriali conſimilem facere profectò non auſim, cùm nullum hactenus ex rei herbariæ autoribus inuenerim, qui eius faciem repræſentet, pluraq́; de eius notis tradat, quàm fecerit Dioſcorides, qui certè, quantum extat, nullis prorſus notis ipſam deſcripſit. Cæterùm rectè, meo quidem iudicio, putat Marcellus Florentinus huic Leucadis capiti decurtatum eſſe principium. Id quod nobis indicare uidetur ipſius Dioſcoridis ſermo: nam cùm ſtatim ab ipſo capitis initio mõtanam Leucada urbanæ comparauerit, nimirum oſtendit à ſe prius urbanam fuiſſe deſcriptam. Neq; hac de cauſa tantùm adducor, ut Marcello adſtipuler; ſed quia etiam ſe habuiſſe teſtatur Latinum Dioſcoridis codicem uetuſtiſſimum, in quo initium huius capitis ita legebatur. Leucæ duo ſunt genera, una eſt montana, & altera hortiua. Montana latiore quàm ſatiua folio eſt &c. Quæ omnia maximo ſunt argumento, quòd hoc in loco Dioſcoridis codices ſint deprauati, quòdq́; in ijs plura adhuc deſiderentur, quæ faciunt ad perfectam huius plantæ hiſtoriam.*

Λυχνίς. LYCHNIS. CAP. XCVIII.

LYCHNIS coronaria, flore eſt albæ uiolæ ſimili, ſed purpureo. quo corollæ factitantur. Contra ſcorpionum ictus ſemen in uino potum auxiliatur. Lychnis ſyluestris, omnia urbanæ ſimilis. Bilem per aluum detrahit, ſemine duabus drachmis poto. ictis à ſcorpione ſubuenit. Aiunt huius herbæ appoſitu ſcorpiones torpeſcere, & inertes prorſus reddi.

Lychnidis cõſideratio. QVANQVAM *non facilè eſt hac ætate plantas in Italia oſtendere, quæ legitimè referant utranq; Lychnidem, hortenſem ſcilicet, & ſylueſtrem, cùm earum folia, & caules tam à Dioſcoride, quàm ab alijs rei herbariæ ſcriptoribus, quod inuenerim, nullis prorſus repræſententur notis, utpote plantarum, quæ fortaſſe olim omnibus erant notiſſimæ ob frequentẽ earum uſum tum ad lucernarum lumina, tum etiam ad coronas contexendas; attamen in Tridentino, & Goritienſi agro planta quædam in hortis, ac fictilibus ſeritur, coronis nectendis accommodata, quam equidem non dubitauerim pro legitima Lychnide in medium afferre. Siquidem flore exit purpureo, albæ uiolæ ſimili: folijs longis, tomentoſis, albicantibusq́;: caule lanuginoſo, cubito maiore, in cuius cacumine flos emicat, ut dixi, purpureus, inodorus tamen. Quòd præterea planta hæc uera ſit Lychnis coronaria, illud mihi fidem auget, facitq́;, ut in hoc nihil ferè addubitem, quòd alteram eiuſdem generis frequentiſſimam apud Ananienſes ſylueſtrẽ repererim, illi ſatiuæ adeò per omnia ſimilem, ut cùm natalis dũtaxat diſcrimen intercedat, hæc meritò Lychnis ſylueſtris appellari queat. His accedunt tomentoſa earum folia, quæ ad lucernarum uſum pro ellychnio commodè uſurpari poſſunt. Vnde apud ueteres Lychnidis ſibi nomen aſciuit. quippe lucerna Græcis λύχνον dicitur, quemadmodum et ἐλλύχνιον funiculus, qui è goſſipio nobis hoc æuo paratur, lucerniſq́; inſeritur ad lumen edendum, flãmamq́; nutriendam. Quare cùm goſſipio, ut puto, carerent antiqui, tomentoſis herbarum quarundam folijs ad hoc munus obeundum utebantur, nempe lychnidis, uerbaſci, aliarumq́; nonnullis. Illud deniq; addiderim, ut noſtra melius firmetur opinio, quòd flos plantarũ, quas Lychnides eſſe opinor, mirum in modum ruralibus, urbaniſq́; uirginibus expetitur ad coronas factitandas: qua in re priſcam imitantur ætatem. Cæterùm Plinius lib.* XXI. *cap.* IIII. *Lychnidem inter roſas retulit, ſic inquiens. Eſt & roſa, quæ Græca appellatur à noſtris, à Græcis uerò Lychnis, non niſi in humidis locis proueniens, nec unquam excedens quinq; folia, uiolæ magnitudine, odore nullo.*

Lychnidis facultas ex Gal. *Lychnidis coronariæ ſemen, ut Galenus eſt author libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, calidum eſt ſecundo quodammodo ordine, aut iam etiam tertio: ſiccum ſanè eodem quoque modo.*

Κρίνον.

Κρίνον. LILIVM. CAP. XCIX.

LILIA coronamentis ſe dedunt, Liria à quibusdam uocata. E' quibus unguentum temperatur, quod aliqui lirinum, alij ſuſinum appellant, neruos, & priuatim uuluæ duritias emolliens. Folia herbæ illita, contra ſerpentium ictus auxiliantur: feruefacta ambuſtis proficiunt: aceto condîta vulneribus opitulantur. Succus adiecto melle, aut aceto in æreo uaſe coquitur conuenienti medicamento uetuſtati ulcerum, & ad recentia vulnera. Inaſſata radix, & ex roſaceo trita, igni ambuſta ſanat, vuluam emollit, menſes ciet, ulcera cicatrice obducit. Cum melle detrita neruis præciſis, luxatisque medetur: vitiligines, furfures, & lepras emẽdat: vlceraque in capite manantia expurgat: abſtergit faciem, & erugat. teritur in aceto cum hyoſcyami folijs, & farina tritici mulcendis teſtium inflammationibus. Semen potum morſibus ſerpentium aduerſatur. Ignibus ſacris ſemen, & folia cum uino illinuntur. Tradunt & purpurea eſſe lilia. In Syria autem, & Piſidia Pamphiliæ efficaciſsima unguentis naſcuntur.

Liliorum hiſtoria ex Pli.

LILIA Italis notiſſima ſunt, atq; adeò omnibus, ut planè ſu peruacaneum eſſe putem, exemplo Dioſcoridis *adductus, uel ex nobis eorum faciem repræſentare, uel alterius hiſtoriam referre. Sed tamen quoniam ijs quandoq; mos gerendus eſt, qui ſemper hortis nouis ac uarijs floribus refertis delectantur; idcirco ſilentio præterire non potui, quin hic infererem, qua ratione, quóue mangonio alba lilia (ſi tanta fides priſcis rei herbariæ autoribus adhiberi poteſt) purpurea fieri poſſint.* Quod cùm Plinius *docuerit lib.* XXI. *cap.* V. *ubi de* Lilijs *latius diſſerit, ideo eius uerba ſubijciemus.* Lilium, *inquit, roſæ nobilitate proximum eſt, & quadam cognatione unguenti, oleiq;, quod lirinon appellatur.* Et *impoſitum etiam maximè roſas decet, medio prouentu earum incipiens.* Nec *ulli florum excelſitas maior, interdum cubitorum trium, languido ſemper collo, & non ſufficiente capitis oneri.* Candor *eius eximius, folijs foris ſtriatis, & ab anguſtijs in latitudinem paulatim ſeſe laxantibus, effigie calathi, reſupinis per ambitum labris, tenuiq; filo, & ſemine ſtantibus in medio crocis.* Ita *odor, colorq; duplex, ut alius calycis, alius ſtaminis: differentia anguſta.* In *unguenti uerò, oleiq; uſu folia non ſpernuntur.* Eſt *flos non diſſimilis illi in herba, quam conuoluulum uocant, naſcens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac ueluti naturæ rudimentum lilia facere condiſcentis.* Alba *lilia ijſdem omnibus modis ſeruntur, quibus roſa: & hoc amplius lacryma ſua, ut hipposelinum. nihilq; eſt fœcundius, una radice quinquagenos ſæpe emittente bulbos.* Eſt *& rubens lilium, quod* Græci *crinon uocant.* Alij *florem eius cynorrhodon.* Laudatiſſimũ *in* Antiochia, & Laodicea *Syriæ, mox in* Phaſelide, *quartum locum obtinet in* Italia *naſcens.* Sunt *& purpurea lilia aliquando gemino caule, carnoſiore tantùm radice, maiorisq; bulbi, ſed unius.* Narciſſum *uocant.* Huius *alterum genus, flore candido, calyce purpureo.* Differentia *à lilijs eſt & hæc, quòd narciſſis folia in radice ſunt, probatiſſimis in* Lyciæ *montibus.* Tertio *generi cætera eadem.* Calyx *herbaceus. omnes ſerotini: poſt arcturum enim florent, ac per æquinoctium autumnum.* Inuenta *eſt & in his ratio inſerendi, monſtrificis hominum ingenijs.* Colliguntur *nanq; menſe* Iulio *ſcapi areſcentes, liliaq; ſuſpenduntur in fumo.* Dein *nudantibus ſe nodulis, in fæce nigri uini, uel* Græci *menſe martio macerantur, ut colorem accipiant, atq; ita in ſcrobiculis ſeruntur, heminis fæcis circumfuſis.* Sic *fiunt purpurea lilia, mirumq; ita tingi aliquid, ut naſcatur infectum. hæc* Plinius. Lilia *(ut* Anatolius *teſtatum reliquit) totum annum uiridia durabunt, ſi cùm occluſa ſilent, necdum patentia dehiſcunt, decerpta, nouis fictilibus non picatis indito diligenter operculo recondantur. ſic enim clauſa perpetuum annum uegeta manebunt.* Sed *ut intermedio tempore ad uſum promuntur, ſtatim ad ſolem producta, cùm ſenſerint eius calorem, aperta panduntur.* Porrò *ut uiciſſim, & uarijs temporibus flores pariant lilia, bulbi ita ſeruntur, ut aliqui duodecim digitorum altitudine obruantur, alij octo tantùm, alij quatuor duntaxat profunditate mergantur. ſic diuerſis diebus dabunt lilia: quod & in alijs floribus fieri pollicetur.* Cæterùm *& illud inter lilia meritò annumerari poteſt, quod* Martagon *chymiſtæ appellant.* Hoc *enim radice, etſi croceo colore infecta ſit, à lilio candido non diſſidet, ſicuti nec caule.* Folijs *uulgarem ſaponariam imitatur, quæ in ſtellæ, uel roſæ modum intercedente ſpatio caulem ambiunt: in cuius cacumine tenui pediculo appenſi flores emicant liliorum effigie, minores tamen: quorum folia etiam reflexa cernuntur, colore purpureo, punctis quibusdam rubentibus reſperſa, & ipſi odorati ſunt, aſpectuq; iucundi.* Lilij *genus hoc in ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs* Fuchſius, *aſphodelum fœminam putauerat eſſe, pro eoq; depinxerat.* Sed *quia ſui erroris conſcius factus, hanc ipſe ſuam mutauit ſententiam, nõ*

Martagon.

Liliorum uires ex Gal.

eſt cur iam nos eam pluribus refellamus. Liliorum *facultates poſteritatis memoriæ prodidit* Galenus *lib.* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Lilij *flos temperaturam miſtam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrena eſſentia, ex qua utiq; in guſtu amaritudinem habet, partim ex aquea, eaq; temperata.* Itaq; *etiam quod ex eo conficitur oleum, & unguentum, citra morſum digerendi, ſimulq́; emolliendi facultatem obtinet. unde fit, ut uteri duritiebus ſit aptiſſimum.* Porrò *radix, foliaq́; per ſe trita deſiccant, & abſtergunt, & digerunt moderatè.* Proinde *quoq; ambuſtis competunt: ſiquidem hæc quoq; moderatè deſiccantem, extergentemq́; facultatem poſtulant.* Radicem *ergo toſtam, ac deinde cum roſaceo contritam ambuſtis, quoad obducatur cicatrix, imponunt. quippe cùm alioqui & aliorum ulcerum omnium bonum ſit inducendæ cicatrici remedium.* Quinetiam *uteros emollit, menſesq́; prouocat.* Folia *uerò præcoquentes, & ipſa ad obductam uſq; cicatricem imponunt, non in ambuſtionibus duntaxat; ſed alijs quoq; uulneribus.* Sed *ſunt etiam, qui aceto ea condientes ad uulnera ſuo tempore utantur.* Plus *tamen ineſt abſtergentis facultatis in radice, quàm in folijs: quanquam tamen nec in ea ipſa multum inſit, ſicut prædiximus. nam primi ordinis abſtergentium eſt medicaminum.* Itaque *cùm aut uitiligines, aut pſoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere uolumus, commiſcemus illi aliquid aliorum medicamentorum ualidiùs extergentium, cuiuſmodi eſt mel.* Cæterùm *ſi id moderatè illi, ac conuenienter admiſceatur, & ad neruorum diuiſiones competit, & ad alia uniuerſa, quæ ualenter exiccari poſtulant abſq; morſu.* Impoſuimus *uerò etiam quandoq; & foliorũ ſuccum cum aceto & melle coctum.* Quintuplus *autem erat ſuccus ad utrunq;: atq; inſigne medicamen fuit ad omnia ea, quæ exiccari poſtulãt abſq; morſu, ceu uulnera omnia ingentia, & maximè quæ in capitibus muſculorum eueniunt, & quæcunque ulcera humida flaccidáue, & diuturna ſunt, quæq́; ægrè ad cicatricem perducuntur.* Sed *hæc iam ad medicamentorum componendorum inſtitutum attinent, à quo quantum licet abſtinere in præſentia adnitor. cæterùm rerum ipſarum natura ſæpenumero ut attingam adigit, celeriter uerò relinquenda ſunt, atque ad propoſitum reuertendum.*

Βαλλωτή. BALLOTE. CAP. C.

BALLOTEN, nomine alio nigrum marrubium uocant. Caules edit quadrangulos, nigros, ſubhirſutos, complures ex una radice: folijs maioribus, quàm marrubij, hiſpidis, per interualla in caule diſpoſitis, ſubrotundis,† graueolentibus, apiaſtro proximis: vnde aliqui apiaſtrum eam uocauerunt. candidi flores uniuerſi uerticillato ambitu caulem coronant. Vis eius efficax aduerſus canis morſus, folijs ex ſale illitis. Feruenti cinere flacceſcunt folia, ut condylomata reprimant: purgant & ſordida ulcera cum melle.

Ballotes conſideratio.

BALLOTE, *ſiue* Marrubium *nigrum, quod etiam ob odoris grauitatem à quibuſdam* Marrubium *fœtidum cognominatur, frequens in agrorum marginibus naſcitur, & paſſim ſecus uias.* Eſt *autem hoc apiaſtro adeò ſimile, quòd facilè legentes falleret, niſi nares conſulerentur: ita enim ſua graueolentia citò innoteſcit.* In Italia *nullis non cognitum eſt, appellaturq́; ab aliquibus* Marrubiaſtrum*, ab alijs* Marrubium *ſpurium.* Huius *meminit* Paulus *(etſi uires eius ſilentio præterierit* Galenus*) lib.* VII. *ſic inquiens.* Ballote, *quod alij marrubium nigrum dicunt, acris eſt, et abſterſoriæ facultatis.* Illitum *cum ſale canum morſibus medetur.*

† In Oribaſij *codice manu ſcripto hic interiectũ legitur uerbum* μέλανα, *quod folia quoque* Ballotæ *nigra reddit.* Nec *temerè fortaſſis illud quis adijciendum putabit, quòd pulchrè alteri eius nomini conueniat, quòdq́; ipſius meminerit* Plinius *libro* XXVII. *cap.* VIII. *cùm inquit.* Ballote *folijs eſt marrubij maioribus, & nigrioribus.*

Μελισσόφυλλον. APIASTRVM. CAP. CI.

MELISSOPHYLLON, ſiue melittæna, id eſt, apiaſtrum, id ſibi nomen uſurpauit, quoniam apes ipſa herba delectantur. Cauliculi, & folia ballotæ, de qua paulò antè diximus, ſimilia eſſent, niſi maiora, tenuioraq́;, nec ita hirſuta ſpectarentur: citreum mâlum olent. Folia cum uino pota, aut illita proſunt, contra ictus phalangiorum, ſcorpionumq́ue: item aduerſus canis morſum. Decocto eorundem gratia, foueri prodeſt: deſeſsionibus fœminarum ad ciundos menſes conuenit: dentes eodem in dolore colluuntur. dyſentericis infunditur. Fungorum ſtrangulationibus folia,

APIASTRVM.

MARRVBIVM.

folia, addito nitro, potu auxiliantur: torminibus, & orthopnoicis delinctu. Illita cum ſale ſtrumas diſcutiunt, ulcera purgant: articularios dolores illita ſedant.

Apiaſtri conſideratio.

MELISSOPHYLLON, *quod Latinis Apiaſtrum, & Citrago dicitur, Hetruſci ab odore citri uulgò uocant Cedronella, itemq; Meliſſa, ſicut etiam Inſubres. Herba eſt uulgaris æquè notitiæ, atq; odorata. Duo eius habentur genera, unū ſatiuum, alterum ſylueſtre. Vtrunq; in cordis affectibus Mauritani miris laudibus efferunt. tametſi id Græci, quod extet, ſilentio præterierunt. Proinde hæc Serapio retulit. Meliſſophylli, inquit, proprium eſt animum hilarem reddere: humenti, ac frigido uentriculo auxiliari, concoctionem adiuuare, cerebri obſtructiones reſerare, deficientem animum reuocare, cordis imbecillitatem roborare, eamq; præſertim, qua ſomnus frequentius nocte intercipi ſolet, quin & eius pulſum reprimere, animi ſolicitudines fugare, ac ſolicitas imaginationes tollere, quæ tum ab atra bile, tum ab exuſta pituita gignuntur. His præterea facultatibus pollere Meliſſophyllon, comprobatur Auicennæ quoque teſtimonio, qui libro medicinis, quæ cordi conueniunt, dicato, ita de eo ſcribit. Meliſſophyllum excalfacit, ſiccatq; ordine ſecundo. Cor exhilarat, uitalesq; facultates roborat, odoris fragrantia, ſaporis auſteritate, partiumq; tenuitate. Quibus facultatibus cæteris etiam uiſceribus competit. Vires deiectorias poſſidet, nec adeò imbecilles, quin atrabiliarios uapores à ſpiritibus, & à ſanguine, qui cordi, & arterijs ineſt, educere queat, quod in cæteris corporis partibus, ac etiam in toto corpore efficere nequit. Meliſſophylli meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Meliſſophyllum marrubio ſimile eſt facultate, ſed plurimum ab eo uincitur: quamobrem nec utitur eo quiſpiam. Superuacaneum ſiquidem foret præſente marrubio, cuius tantus eſt ubiq; terrarum prouentus, uelle uti meliſſophyllo. Cæterùm ſi cui fortè ad manum quandoq; marrubium non fuerit, illo uti licebit ad eadem, modò quantò ab hoc exuperetur, cognitum habuerit. hæc Galenus. Apiaſtrum, Plinio libro XX. cap. XI. autore, in confeſſa damnatione eſt uenenatum in Sardinia.*

Apiaſtri uires ex Arabibus.

Ex Galeno.

Πράσιον. MARRVBIVM. CAP. CII.

MARRVBIVM, frutex eſt ab radice ramoſus, candicans, ſubhirſutus, quadrangularibus ramis: folium pollicem æquat, ſubrotundum, hiſpidum, rugoſum, guſtu amaro: ſemen in caulibus, & ex interuallis: flores uerticillato ambitu, aſperi. Naſcitur propter ædificia, ruinas, & rudera. Huius folia ſicca cum ſemine decocta in aqua, aut uiridium ſuccus datur cū melle ſuſpirioſis, tuſsientibus, & ad tabitudinem redactis. Craſſam è pectore pituitam cum ſicca Iri eijcit. mulieribus à partu non purgatis datur, ut menſtrua, & ſecundas extrahat: item in difficili partu, & his qui uenena hauſerunt, aut à ſerpentibus demorſi ſunt. veſicam, renesq; lædit. Folia cum melle illinuntur ſordidis ulceribus purgandis: pterygia, nomáſque ſiſtunt. laterum dolores mitigant. Succus folijs contuſis expreſſus, & ſole coactus, ad eadem pollet: cum uino, & melle illitus oculorum claritatem adiuuat: naribus regium morbum expurgat. aurium doloribus conuenienter inſtillatur per ſe, aut cum roſaceo.

Marrubij conſideratio.

M A R R V B I V M *uulgaris eſt planta, notiorq́; omnibus in Italia, quàm ut pluribus indicanda ſit. Eius duo genera conſtituit* Theophraſtus *lib.* V I. *cap.* I I. *de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Sunt & Marrubij duo genera. Aliud enim folio herbido, ſerratiori, inciſuriſq́; profundioribus, & proinde conſpectioribus diſcreto conſtat, quo unguentarij uti ad nonnulla conſueuere. Alterum rotundius, ſqualenſq́; uehementer, ſicut ſphaceli, inciſuras habens obſcuriores, minuſq́; ſerratum. hæc* Theophraſtus. *Ex quibus utiq́; conſtare poteſt,* Theophraſto *alterum marrubium non aliud eſſe, quàm* Dioſcoridi *balloten.*

Marrubij uires ex Gal.

Marrubij uires tradidit Galenus *libro* V I I I. *ſimplicium medicamentorũ, ſic inquiens. Marrubium ut guſtu amarum eſt, ita ſi quis utatur, conſentientem huic ſapori actionem poßidet, iecur, ac lienem obſtructione liberans, & thoracem, pulmonemq́; expurgans, ac menſes promouens. Sed & illitum detergit, ac digerit. Ponatq́; ipſum quiſpiam in caliditate quidem ſecundi ordinis iam completi: in ſiccitate uerò tertij medij, aut completi. Succo eius cum melle ad uiſus acumen utuntur. Quinetiam & per nares morbum regium purgant, & ad aurium dolores inueteratos adhibent, in quibus ſanè obſtructiones diſijcere, meatumq́; ipſum, & ramos membranarum expurgare eſt uſus.*

Στάχυς. STACHYS. CAP. CIII.

S T A C H Y S, frutex eſt marrubio ſimilis, ſed longior, folia ferens numeroſa, hirſuta, rara, prædura, cana, odoris iucundi: & complures virgas ab vna radice exeuntes, marrubio candidiores. Naſcitur in montibus, & aſperis. Vim habet excalfactoriam, & acrem. Foliorum decoctum potu pellit menſtrua, & ſecundas.

Stachyos cõſideratio.

S T A C H Y S *frequentißima in Italia naſcitur. Aſſurgit enim uirgis cõpluribus, anguloſis, ab una tantùm radice exeuntibus, hirſutis, marrubio tum longioribus, tum candidioribus: folijs numeroſis, incanis, hirſutis, oblongis, præduris, odoriſq́; iucundi. Flores gerit in purpura albicantes, qui per interualla uerticillato ambitu caulem circundant marrubij modo. Ex quibus ſanè notis ſatis conſtare arbitror, hanc herbam quam pictam exhibemus, eſſe ueram Stachyn. Quibus etiam accedit, quod ea (ut* Galenus *teſtatur) amara ſit, & guſtu acris.*

Plinij lapſus.

Plinius *libro* X X I I I I. *cap.* X V. *Stachyn porri ſimilitudinem habere tradidit, Græcarum uocum affinitate deceptus, praſon pro praſion legens. Siquidem* πράσον *porrum ſignificat,* πράσιον *uerò marrubium, cui Stachys eſt ſimilis.*

Stachyos uires ex Gal.

Stachyos meminit Galenus *lib.* V I I I. *ſimplic. medicament. ſic inquiens. Stachys frutex eſt marrubio ſimilis, guſtu acri, & amaro: tertij eſt ordinis excalfacientium. Quamobrem rationabiliter non ſolùm menſes mouet; ſed & abortum affert, & ſecundas eijcit.*

Φυλλίτις. PHYLLITIS. CAP. CIIII.

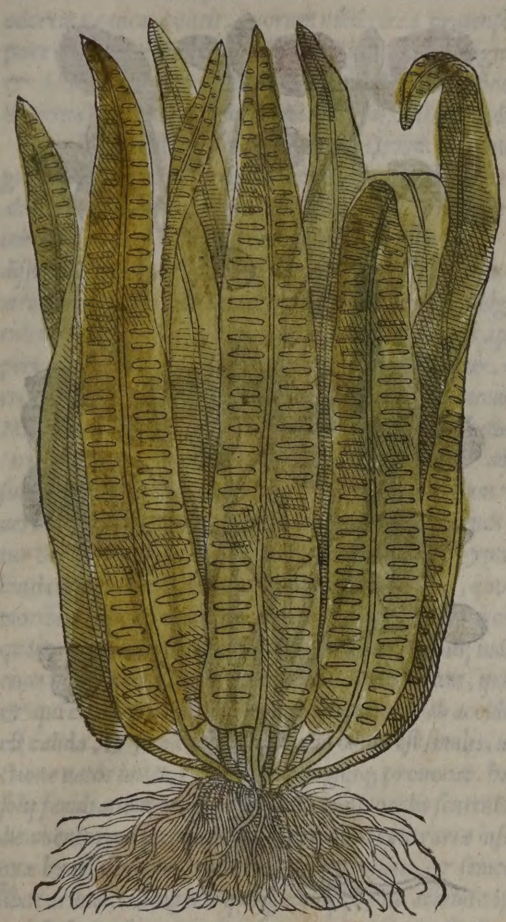
P H Y L L I T I S folia promit rumici ſimilia, longiora, & viridiora, ſena, aut ſeptena, recta, quæ parte anteriore læuia cernuntur, à tergo autem penſiles quaſi vermiculos tenues oſtendunt. In vmbroſis, & opacis hortorum locis emicat. guſtu acerbo. Neque caulem, neque florem, neque ſemen profert. Folia in vino pota ſerpentium morſibus aduerſantur. quadrupedibus per os infuſa auxilio ſunt: et ſi dyſenteria, aut reſoluta aluus exercet, potui datur.

Phyllitidis cõſideratio.

Q V I *notas omnes, quæ Phyllitidi à* Dioſcoride *tribuuntur, diligentißimè expendere uoluerit, haud difficilè quidem fateri cogetur, Phyllitim eſſe eam herbam, quam aliqui Linguam ceruinam, nonnulli uerò Scolopendriam perperàm appellant. Perperàm dico, quòd legitimum ſcolopendrium (ut infrà ſuo loco dicetur) illa nimirum ſit herba, quæ Græcis aſplenos, Mauritanis uerò ceterach dicitur. Quòd autem ita ſe res habeat, hinc in primis ad credendum impellor, quòd umbroſis, opacis, humentibuſq́; locis proueniat: quòdq́; folijs ſit rumici maioribus, longioribus, ac uiridioribus, rectis, anteriore parte læuibus, à tergo autem eminentijs quibuſdã tranſuerſim per interualla ſignatis, ſubrubentibus, quæ (ut* Dioſcorides *inquit) penſiles uermiculos referunt. Opinionem deinde auget acerbus ſapor, qui guſtu percipitur. Huc poſtremò accedit, quòd caule, flore, & ſemine uacet: tametſi non deſint, qui credant, eius ſemen è penſilibus illis uermiculis prodire. Neque illud ſententiæ noſtræ quicquam obſtare crediderim, quòd huius herbæ complures reperiantar plantæ, quæ præter* Dioſcoridis *auctoritatem uel quinquaginta emittant folia. Quippe (ut experientia compertum habeo) effodientibus nobis è terra hanc herbam nunquam ab una tantùm radice tot folia erumpere uiſa ſunt, ſed à quàm plurimis ſe ſimul tangentibus, ita tamen ut una ab altera ſeparari poſſet. Vnde facilè*

cognoui,

PHYLLITIS.

cognoui, quòd ſi ſingulæ radices abinuicem diſtinctæ conſiderentur, non pluribus, quàm ſenis, aut ſeptenis folijs refertæ inueniētur. His itaq; rationibus, mea quidem ſententia, hac in re planè hallucinati deprehenduntur Manardus, Leonicenus, Ruellius, *& Fuchſius, omnes alioqui clariſſimi nominis uiri, quòd tam facilè crediderint, Linguam ceruinam uocatam* Phyllitim *nequaquam referre, ſed* Hemionitim. *Nam etſi* Hemionitis *caule, flore, & ſemine uidua ſit; non tamen folijs conſtat rumicis, ſed dracunculi, curuis, nouæ lunæ inſtar. Illud inſuper addiderim, quòd iam reperta ſit* Hemionitis, *quæ omnibus prorſus notis legitimā refert. Sed ijs fortaſſe errandi occaſionem præbuit uulgi opinio, qui* Linguam *ceruinam non magno quidem negotio ad omnes lienis affectus aſſumere ſuadet. quod tamen* Hemionitidis *eſt proprium. Cuius fortè uulgi opinionem ij potius ſecuti, quàm quòd* Phyllitidis *lineamenta, notaſq́; diligentius perpenderint, in hunc facilè lapſum inciderunt.* Phyllitidis *meminit* Galenus *libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Phyllitis *cùm qualitatis ſit acerbæ, non abſurdè diarrhœas, ſiue profluuia, & dyſenterias pota iuuat.*

Manardi, Leonic. Ruellij, & Fuch. lapſus.

Phyllitidis uires ex Gal.

Φαλάγγιον. PHALANGIVM. CAP. CV.

PHALANGIVM, à quibuſdam phalangites, ab alijs leucacātha uocatur. Ramuli ſunt ei duo, aut tres, plurésve, in diuerſa tendentes: flos candidus, lilio ſimilis, multas inciſuras habens: ſemine nigro, † lato, ad lenticulæ dimidiatæ figuram, multò tenuiore: radice parua, tenui, herbacei coloris, dum à terra eruitur. prouenit in collibus. Huius folia, ſemen, flos cum uino pota, auxiliantur contra ſcorpionum, phalangiorumq́ue ictus: tormina quoque diſcutiunt.

EADEM *ferè, quæ hic de* Phalangio *poſteritatis memoriæ prodidit* Dioſcorides, *retulit* Plinius *libro* XXVII. *cap.* XII. *ubi ita ſcribit.* Phalangites *à quibuſdam phalangion uocatur, ab alijs leucanthemon, uel, ut in quibuſdam exemplaribus inuenio, leucacantha.* Ramuli *ſunt ei nunquam pauciores duobus, in diuerſa tendentes.* Flos *candidus, lilio rubro ſimilis: ſemine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multò tenuiore: radice herbacei coloris.* Huius *folio, uel flore, uel ſemine auxiliantur contra ſcorpionum, phalangiorumq́;, & ſerpentium ictus: item contra tormina.* Hæc Plinius. *quæ omnia ferè, ſi conferantur,* Dioſcoridi *accepta referri poterunt. Cæterùm etſi non deſint hodie herbarij, qui in* Phalangij, *ut in plurium aliarum quoq; incognitarum plantarum locum herbas quaſdam quales quales ſint, ſubſtituant, atq; rei herbariæ parum gnaris pro legitimis ſæpe oſtendant; ipſe tamen hactenus, ut ingenuè fatear, uerum* Phalangium *non uidi in* Italia, *neq; ab alijs inuentum ſcio. quanquam non equidem negauerim, ipſum inibi naſci.* Phalangij *uires tradidit* Galenus *libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Phalangites *ſic appella eſt, quòd morſis à phalangijs auxilietur. Eſt autem facultatis tenuium partium, deſiccantis. quamobrem & tormina patientibus ſuccurrit.*

Phalangij cōſideratio.

Phalangij uires ex Gal.

† *Si quis* Græca Dioſcoridis *exemplaria conſulat, hic non* πλατὺ, *hoc eſt latum, ſed* παχὺ, *quod eſt craſſum, ſcriptum reperiet. Quòd ſi præterea ea legat, quæ ex* Plinio *in commentario retulimus, deprehendet* Ruellium *in uertendo ſecutum fuiſſe* Plinium, *ex eoq́; uocem illam reddidiſſe.*

Τρίφυλλον. TRIFOLIVM. CAP. CVI.

TRIFOLIVM, Græci triphyllon, alij oxytriphyllon, alij menyanthes, alij aſphaltion, uocant. Frutex ſupra cubiti altitudinem attollitur, uirgas habens tenues, iunceas, & nigras, unde ramulares enaſcuntur appendiculæ, in quibus terna ſingulis germinationibus exeunt folia, loto arbori ſimilia. ijs recenter enatis rutæ odor ineſt, ubi autem adoleuerunt, bitumen olent. Florem edit purpureum: ſemen quadantenus latum, ſubhirſutum, ex altera extremitate exertum, antennæ modo corniculum gerens. radix tenuis, longa, ualida. Semen, & folia in aqua pota pleuriticis, urinæ difficultati, comitialibus, & ijs qui aquæ inter cutem principia ſentiunt, fœminis quoque uuluæ uitijs opportunis, auxiliantur: menſes ciunt. ternæ drachmæ è ſemine dari debēt, è folijs uerò quaternæ. Contra ſerpentium ictus trita folia, & ex aceto mulſo pota, præſidio ſunt. Tradunt aliqui, totius fruticis, radicis, foliorumq́ue decoctum fotu dolores eorum finire, quos

ſerpentes

TRIFOLIVM ASPHALTITIS.

TRIFOLIVM PRATENSE.

TRIFOL. PRAT. ALTERVM.

ſerpentes percuſſerint. qua autem aqua ſanatus quis fuerit, ſi ea quiſpiam alius foueatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à ſerpente demorſus. Quidam terna folia, aut ſemina in tertianis, cum uino potui dedere: & in quartanis quaterna, ut quæ febrium circuitus diſcuterent. Radix antidotis inſeritur.

Trifolij conſideratio.

T a m e t s i *plura in Italia paßim in pratis, ac uiridarijs Trifolij inueniantur genera omnibus planè nota; non tamen de his tradidit hoc capite Dioſcorides, ſed de eo tãtùm genere, quod à bituminis odore Aſphaltitis dicitur, de quo etiam ſcribit Galenus. Verùm non ob id putandum, Trifolium pratenſe omne genus Dioſcoridi fuiſſe ignotum: ſiquidem eius meminit libro quarto in ſylueſtris loti capite, dum ita ſcribit. Sylueſtris lotus plurimùm in Libya gignitur, caule bicubitali, & ſæpe maiore, alis multis, folijs trifolij pratenſis. Ex quibus utiq; Dioſcoridis uerbis liquet, eos maximè hallucinari, qui recenter contendunt Trifolium pratenſe eſſe lotum ſylueſtrem, uel urbanam. Plinius lib. XXI. cap. IX. de tribus trifolij generibus diſſeruit in hunc modum. Folio coronat & trifolium. Tria eius genera. menyanthes uocant Græci, alij aſphaltion, maiore folio, quo utuntur coronarij. Alterum acuto, oxytriphyllon cognominatum. Tertium ex omnibus minutißimum. hactenus Plinius. Trifolij acuti meminit quoq; Scribonius Largus, qui ita ſcriptum reliquit. Trifolium acutum, quod oxytriphyllon appellant, naſcitur in Sicilia plurimum. nam in Italiæ regionibus nuſquam eam uidi herbam, niſi in Lunæ portu, cùm in Britaniam peterem cum Claudio Cæſare. Eſt autem folijs, & ſpecie communi trifolio ſimilis, niſi quòd pleniora ſunt folia, & quaſi lanuginem quandam ſuper ſe habent,*

bent, & in extrema parte uelut eminentem aculeum. Sed frutex huius duûm pedum, interdum altior conſpicitur, & odorem grauem emittit, quorum nihil circa pratenſe trifolium inuenitur. hæc ille. Eſt & aliud trifolij genus ſapore acetoſo, folijs ſubpallidis, tenuibus, cordis effigie: quod à quibuſdam Panis cuculus, ab alijs Trifolium acetoſum, & Alleluya uocatur. Plinius (ut quidam putant) hoc oxyn nominat libro XXVII. cap. XII. ubi ſic inquit. Oxys folia terna habet. Datur ad ſtomachum diſſolutum: Edunt & qui enterocœlen habẽt. Nec plura de hac herba Plinius.

Trifolium acetoſum.

Cæterùm Trifolium pratenſe in Italia trium eſt generum. Primum folijs exit rotundis, & amplis: ſecundum longiuſculis: tertium ut primum circinatis, ſed breuioribus. Diſtant & florum colore, quòd in uno flores albicent, in altero rubeſcant, in tertio lutei ſpectentur. Pratenſe trifolium tempeſtates prænunciat. nam (ut Plinius eſt author) inhorreſcit, & folia contra tempeſtatem ſubrigit. Habetur præterea herba, de qua ideo hic inter trifolij genera differendum duximus, quòd folio exeat triplici cornu diuiſo: unde etiam apud quoſdam herbarios ſibi Trinitatis nomen comparauit. Hæc itaq; herba TRINITAS uulgò uocata, in locis prouenit uliginoſis, & inter fruteta: gaudet enim opacis. Folia fert triquetra, longis pediculis appenſa, quæ auerſa parte cyclamini modo ſubpurpuraſcunt, ſuperiore uerò albis quibusdam maculis reſperguntur. Caulem habet tenuem, in cuius cacumine primo ſtatim uere flos emicat cæruleus. Radicibus nititur numeroſis, tenuibus, ſubrubentibusq;. Huiuſce meminiſſe Græcos, nec pariter Mauritanos, hactenus cõpertum non habeo. Probatur maximè recentioribus medicis ad uulnera glutinanda, tam exterius illita, quàm interius ſumpta. quinetiam & ad enterocœlas: in quem uſum puluerem dimidij cochlearis menſura ex uino auſtero propinant.

Trinitatis herbæ mentio.

Sed ut ad trifolium noſtra redeat oratio, eos in apertiſſimo errore uerſari exiſtimauerim, qui Andacocam Aphris uocatam, ad quámuis trifolij ſpeciem referunt. Quandoquidem Andacoca (ut teſtatur Serapio) nil aliud eſt, quàm Dioſcoridis Aegyptia lotus. E cuius ſemine, quod papauerum modo capitibus quibusdam includitur, Arabes ſibi oleum conficiunt, quod miris laudibus efferunt in neruorum morbis, præſertimq; tremoribus: illudq; oleum de Andacoca appellant. Id enim non deſunt, qui credant è uulgari trifolij ſemine fieri. ſed quàm apertè decipiantur, uel ipſi uideant, uel alij iudicent.

Quorundam error.

Trifolium ſcriptis tradidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Triphyllum, quidam aſphaltion, quidam oxyphyllon, nonnulli minyanthes, ſunt & qui cnicium uocitent. Prima quidem tria ab accidentibus frutici, reliqua duo nomina haud ſcio unde. Vis plantæ eſt calida, & ſicca ut bitumen, cui odore eſt ſimilis, utrinq; tertio ordine. Proinde pota laterum dolores ab obſtructione natos iuuat, & urinam, menſeſq; prouocat. hæc Galenus.

Trifolij uires ex Galeno.

Sed animaduertendum eſt, an Galenus ipſe in Trifolij facultatibus rectè perceperit Dioſcoridis ſententiam. Quippe is in libro de theriaca ad Piſonem, ubi plurium medicamentorum facit mentionem, quibus contrariæ inſunt facultates, hæc de eo memoriæ prodidit. Trifolium herba, quæ hyacintho ſimilis eſt, cùm uere parturit, & ſemen agreſti cnico perſimile obtinet, decocta admodum, deinde morſibus aranei, uel uiperæ quoq; ex aquæ fotu adhibita ipſis medetur, & dolores ſtatim ſedat. Sin autem in alio non cõmorſo ſanum locum eodem fotu circundederis, ſimilem ſenſum, ſimileſq; dolores ijs, quos morſus inuehit, omnes efficit. Vt re uera miraculo dignum opus eſſe uideatur, uidelicet herbam & morſum ſanare, & ferarum modo ſanam partem prauè afficere. hactenus Galenus.

Galeni ſentẽtia damnata.

Verùm id, ſi Dioſcoridis uerba rectè expendantur, nullo miraculo fieri facilè conſtabit, ſed potius ſecundum ipſius naturæ ordinem. Siquidem (ut Dioſcorides ſcribit) non omne trifolij decoctum illud efficere poteſt, ſed tantùm id, cuius folia quiſpiam à ferarum morſibus liber euaſerit, ſi eo alterius locus ulcere affectus perfundatur. Id quod apertè Dioſcoridis uerba declarant, cùm inquit. Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum fotu dolores eorum finire, quos ſerpentes percuſſerint. Qua autem aqua ſanatus quis fuerit, ſi ea quiſpiam alius foueatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à ſerpente demorſus. Ex ijs Dioſcoridis uerbis clarum fieri puto, hanc rem in ſe nihil admirationis habere. Nam cùm Trifolij ipſius decoctum, quo demorſi fouentur, uenenum à uulnere extrahat, eiq; permiſceatur, haud dubiè id uenenoſum redditur. Quamobrẽ minimè quidem mirum uideri debet, ſi idem decoctum, quo quiſpiam non demorſus foueatur, ubi perfuſæ partes aliquo ulcere laborauerint, ueneno per ulceris poros ingrediente, ac ſanguini ſe commiſcente, ea omnia excitet mala, quibus demorſi uexãtur. idem enim uenenum cùm ſit, eoſdem quoq; præbeat effectus neceſſe eſt. Vnde liquidò colligi poteſt, quòd uirus à Trifolij decocto euocatum, non autem Trifolium, ſit illud, quod ſimilem ſenſum, ſimileſq; dolores faciat. Quòd autem uenenum exuctum à ferarum morſibus ulceratis particulis contactum necem afferre poſſit, cõplures tam Græci, quàm Arabes authores, manifeſtè demonſtrant. Quandoquidem ſcribentes ore demorſos ſugere præſtantiſſimum eſſe remedium, feriò nos admonent, ne id ore ulceribus affecto fiat: quoniam ſi uenenum illud ulcus inficeret, ſugentem in mortis diſcrimen duceret. Hæc itaq; ſunt, quæ me maximè mouent, ut credam Galenum hac in re Dioſcoridis mentem non accepiſſe, atq; etiam, ſi licet dicere, cæcutiuiſſe. Cæterùm non deſunt, qui uelint, ut Galenum tueantur, librum de theriaca ad Piſonem non eſſe legitimum, idq; pluribus rationibus comprobant. Quibus an aſſentiendum ſit, iudicent ij, qui Græcam Galeni phraſim profitẽtur, quiq; eius uolumina diutius euoluerunt. Ego certè, ut dicam quod ſentio, non poſſum non illis ſubſcribere, qui librum illum ſpurium eſſe cenſent.

POLIVM. POLIVM ALTERVM.

Πόλιον. POLIVM. CAP. CVII.

Dvo genera polij. Montanum, cui teuthrio nomen eſt, & cuius eſt uſus. tenuis frutex eſt candidus, dodrantalis, ſemine refertus: capitulo in cacumine quandam corymborum ſpeciem præ ſe ferente, paruo, cano hominis capillo ſimili, grauiter olente, non ſine quadam ſuauitate. Alterum fruticoſius, non uſqueadeò ualens odore, & uiribus infirmius. Potum feruefacti ius auxiliatur ſerpentium ictibus, hydropicis, morbo regio: & lienoſis ex aceto: ſtomachum malè habet, caput doloribus afficit: aluum, & menſes ciet. ſubſtratum, ſuffitúmve ſerpentes abigit: illitum uulnera conglutinat.

Polij conſideratio.

Seplasiarii illi, qui pro Polio herbam quandam uſurpant, quæ numeroſos profert cauliculos, tenues, rectos, rotundo quodam ſemine undiq; refertos, euidentius, meo quidem iudicio, errant, quàm ut eorum erratum explodi mereatur. quandoquidẽ herba hæc nullis prorſus notis Polium repræſentat. Porrò utrunq; Polij genus, quod nulla reclamante nota legitimo reſpondeat, in pluribus Italiæ locis prouenit. Primum uulgus herbariorum Iuam muſcatam appellat, à quo ſecundum effigie non longè diſtat, quanuis non adeò ſit odoratum. Secundi generis Polium, cuius etiam picturam adiecimus, uiret Venetijs in horto Maphæi excellentiſsimi medici. Polij meminit Plinius lib. XXI. cap. VII. ubi ita ſcriptum reliquit. Apud Græcos Polion herba inclyta Muſæi, & Heſiodi laudibus, ad omnia utilem prædicantium, ſuperq; cætera ad famam etiam dignitatis: prorſusq; miram, ſi modò (ut tradunt) folia eius mane candida, meridie purpurea, ſole occidente cærulea aſpiciuntur. Duo genera eius, campeſtre maius, ſylueſtre quod minus eſt: quidam teuthrion uocant. folia canis hominis ſimilia, à radice protinus, nunquam palmo altiora. hæc Plinius, quorum plura à Theophraſto mutuatus eſt. Plinij lapſus. *Cæterùm in ijs Plinius apertè hallucinatus deprehenditur, quòd turpiter Polium cum tripolio confuderit, cuius hiſtoriam libro quarto pertractat Dioſcorides. Siquidem Tripolij proprium eſt, non autem Polij, teſte Dioſcoride, ut colores ter in die mutet: neque id quidem à Dioſcoride, ut à Plinio folijs, ſed floribus adſcribitur. Præterea capitulum Polio ineſſe cano hominis capillo ſimile ſcribit Dioſcorides, non autem folia, ut ipſe Plinius tradit.* Polij uires ex Galeno. *Polij uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Polium amarum eſt guſtantibus, & modicè acre. Itaq; uiſcera omnia obſtructione liberat: urinamq;, & menſes ciet. Ac uiride etiámnum magna uulnera glutinat, maximè ſpecies eius fruticoſa. Aridum cùm fuerit maligna ulcera ſanat illitum: & magis hoc præſtat quod minus eſt. Polium minus, quo etiam utimur ad antidota, & acrius, & amarius eſt, quàm maius, adeò ut ex tertio ſit ordine deſiccantium, ex ſecundo autem completo excalfacientium.*

Σκόρδιον.

Σκόρδιον. SCORDIVM. CAP. CVIII.

Scordivm in montibus, & paluſtribus naſcitur, folijs triſſaginis, maioribus, non ſic in ambitu diuiſis, aliquantum allia redolentibus, guſtu amaris, & adſtringẽtibus: quadrangulis caulibus: ſubrubro flore. Herba uim excalfactoriam habet: urinam cit. Cocta recens, aridáve cum uino, aduerſus uenenatos ſerpentium morſus bibitur: ad ſtomachi quoque roſiones, dyſenteriam, & urinæ difficultatem, binis drachmis cum hydromelite: craſſamen purulentum pectore expellit. Facit aridæ farina ad ueterem tuſsim, rupta, conuulſa, ſi cum naſturtio, melle, & reſina miſceatur in eclegmate. Inflammata modicè præcordia, cerato excepta, recreat: cum aceto acri, aut aqua, podagris conuenienter illinitur: menſes impoſita mouet, vulnera conglutinat, uetera ulcera purgat, & ex melle cicatricem perducit. Sicca excreſcentias in carne cohibet. Succus ad eadem uitia bibitur. Inter prima efficax Ponticum natione, Creticumque.

Scordij conſideratio.

Scordivm non ita pridem inueniri, & cognoſci cœpit in Italia. Siquidem præterita nuper ætate omnes tum medici, tum ſeplaſiarij Mauritanorum monumentis decepti, ſylueſtri tantùm allio, quòd à Dioſcoride ophioſcorodon uocatur, pro legitimo Scordio utebantur. Neq; ijs ſolùm rerum imperitia, ſed etiam uocabulorum uicinitas impoſuerat, ut qui Scordium à Scorodo, quod Græcis allium ſignificat, diſtinguere neſciuerint, pro unoq; acceperint. Sed illis potiſsimùm errandi occaſionem dederat Auicenna, uel eius interpres, quòd in alterã theriacæ compoſitionem Scordium, in alteram uerò ſylueſtre allium addiderit. Quod cùm uidiſſent ſuperioris ætatis medici nonnulli rei, & prioris uocis ignari hanc ex altera expoſuerunt, & Auicennam in hac re ſui ipſius interpretem fecerunt. Vnde adducti ſunt, ut certò crediderint ſylueſtre allium, & Scordium nihil inter ſe differre, atq; unam, & eandem plantam eſſe. Quo poſtmodum factum eſt, ut ſylueſtre allium apud omnes in Scordij locum illegitimè ſucceſſerit. Verùm enimuero in hunc nunquam fortaſſe incidiſſent errorem, ſi Dioſcoridis, & Galeni ſcripta diligẽter perlegiſſent. Porrò uerum legitimumq; Scordium, triſſagini adeò ſimile, ut Triſſago paluſtris meritò dici queat, humentibus ac paluſtribus locis proueniens, allij odore præditum, recentiorum diligentia iam omnibus magis innotuit, quàm ut ſit à nobis longiori hiſtoria repræſentandum. Prætulit Galenus libro primo de antidotis Scordium, quod ex Creta aduehitur, ijs uerbis. Scordium optimum ex Creta defertur: quanquam non ſit improbandum quod in alijs quoque nationibus reperitur. Scriptum autem eſt à quibuſdam uiris grauiſsimis, cùm in bello interemptorum cadauera multos dies inſepulta iacuiſſent, quæcunq; ſupra Scordium fortè fortuna ceciderant, multò minus alijs computruiſſe, ea præſertim ex parte, qua herbam contigerant. Ob quam rem ſanè omnibus perſuaſum eſt, tam putrefacientibus animalium uenenis, quàm medicamẽtorum deleterijs Scordium aduerſari.

Scordij uires ex Galeno.

Præterea Scordij meminit idem Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcribit. Scordium ex multiformibus id tum ſaporibus, tum facultatibus conſtat. nam & amarum quid obtinet, & acerbum, & acre, & maximè ſcorodo, hoc eſt, allio adſimilis eius eſt acrimonia: unde ſanè, mea ſententia, nomenclaturam ſortitum eſt. Expurgat igitur, ſimulq; excalfacit uiſcera, tum menſes, urinamq; mouet. Præterea conuulſa, ruptaq;, & laterum dolores ab obſtructione, & frigore natos ſanat epotum. Deniq; uiride quidem illitum magna uulnera conglutinat: ſed ſordida purgat, & maligna ad cicatricem perducit, illitum aridum. hactenus Galenus.*

Alliariæ herbæ mentio.

Cæterùm herba quædam iuxta ſepes, & in agrorum marginibus naſcitur, quæ & odore, & ſapore ita abunde allium refert, ut non temerè uulgò Alliaris, ſiue Alliaria uocitetur. Huius folia cùm primùm erumpunt, ferè rotunda ſpectantur uiolæ ſimilitudine: poſtquàm uerò adoleuerint, per ambitum in ſerræ modũ laciniata uiſuntur, ut quadantenus meliſſophylli effigiem repræſentent, læuiora tamen ſunt, nec adeò rugoſa, & prope caulem latiora: quæ digitorum attritu, guſtatuq; allij odorem, & ſaporem reddunt. Caulem profert bicubitalem, rotundumq;: flores albos, & ſemen nigrum, minutumq;, irionis modo tenuibus ſiliquis incluſum. Radix, quæ longiuſcula eſt, eundem cum folijs odorem retinet.

Vis plantæ huic calfactoria, & deſiccatoria, uerùm non adeò uehemens eſt, ut in allio. Attamen hinc certò colligi poteſt, quòd ea craſſos humores extenuare, & lentos incidere ualeat. Semen emplaſtri modo impoſitum, uuluæq; admotum, mulieres uteri ſtrangulatu oppreſſas liberat, & excitat.

Βήχιον. TVSSILAGO. CAP. CIX.

Tvssilagini folia ſunt maiuſcula, quàm hederæ, ſex aut ſeptem à radice, ſubalbida à terra, ſupernè uirentia, in plures angulos exeuntia. Caulis palmùm altus: flos luteus, uere prodit, quo unà cum caule confeſtim exuitur: inde nonnulli his uacare exiſtimarunt. Radix tenuis eſt, † & ſuperuacua. naſcitur in amœnis, & riguis. Folia ex melle trita igni ſacro, & omnibus inflammationibus illitu medentur. Arida ſuffitu, ita ut fumus per infundibulum hianti ore rapiatur, hos ſanant, qui ſicca tuſsi, atque orthopnœa infeſtantur: pectoris uomicas rumpunt. Eundem effectum præbet ſuffita radix. decocta in hydromelite, & pota, emortuos partus eijcit.

Tuſsilaginis conſider.

Tvssilago Hetruſcis uulgò dicitur Farfara, et Farfarella, nomine à Romanis fortaſſe deducto: hanc enim ab ijs Farfariam uocatam fuiſſe teſtantur nomina Dioſcoridi falsò adſcripta. Officinæ hos, uel illos ſecutæ eam Farfaram appellant, necnon etiam Vngulam caballinam. Herba eſt uulgaris notitiæ. Caule, & flore exit adeò fugaciſsimis, ut Plinius, qui eorum tam ſubitam iacturam nõ animaduerterat, deceptus Tuſsilaginem ſine caule, & ſine flore naſci memoriæ prodiderit: cùm tamẽ ea uere primo & caulem, & florem proferat, ſed qui enati breui admodum tempore durent, quo non niſi etiam à peritis, uel ab ijs, qui tunc ſeſe fortè fortuna tulerint obuiam, conſpici poſsint, eoq; magis, quòd ijdem caulis, & flos prodeant, priusquàm folia emicent. Quare ſcitè ſcripſit Dioſcorides, Tuſsilaginem confeſtim exui tum flore, tum caule, atq; inde nonnullos his uacare exiſtimaſſe. Sed certè uel hæc non legit, uel illa non obſeruauit Plinius, quòd Tuſsilaginem aperto errore & caule, & flore uiduam fecerit.

Plinij lapſus.

Is Plinij error deprehenditur libro XXVI. cap. VI. ubi ipſe de Tuſsilagine diſſerit ijs uerbis. Tuſsim ſedat Bechion, quæ & Tuſsilago dicitur. Duo eius genera. Syluestris ubi naſcitur, ſubeſſe aquas credunt, & hoc habent ſignum aquileges. Folia ſunt maiuſcula, quàm hederæ, quinque aut ſeptem, ſubalbida à terra, ſupernè pallida: ſine caule, ſine flore, ſine ſemine: radice tenui. Quidam eãdem eſſe bechion, & alio nomine chamæleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem hauſtus, aut deuoratus, ueterem tuſsim ſanare dicitur: ſed in ſingulos hauſtus paſſum guſtandum eſt. Altera à quibusdã ſaluia appellatur, ſimilis uerbaſco. hæc Plinius. Verùm altera Tuſsilago, cuius nulla fit mentio à Dioſcoride, utpote qui uno tantùm eius genere contentus fuerit, mihi hactenus incomperta eſt: niſi ea fortaſſe ſit, quam aliqui herbariorum Centrum galli uocant.

Fomes ignis ex tuſsilag.

Porrò naſcitur in Tuſsilaginis radice quædam ſubalbida lanugo, quæ à radicum ſegmentis prius repurgata, & deinde linteolis inuoluta, & in lixiuio parum decocta, addito ſalis nitri aliquãtulo, ac demum ſole ſiccata omniũ optimus eſt fomes ad ignem è ſilice excuſſum excipiendum. Quippe adeò ignis eſt rapax, ut ſtatim primo tantùm chalybis concuſſu accendatur.

Tuſsilaginis uires ex Gal.

Tuſsilaginis facultates poſteritatis memoriæ tradidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Bechium ideo ſic nuncupatum eſt, quòd βῆχας, hoc eſt, tuſſes, & orthopnœas iuuare creditum ſit, ſi quis uidelicet folia arida ſumens, aut radicem in prunis accendens, aſcendentem inde fumum inſpiratu attrahat. Eſt autem modicè acris, ut ſine moleſtia noxáue omnes thoracis abſceſſus credita ſit rumpere. Sanè folia uirentia partes cruda inflammatione obſeſſas illitu extrinſecus adiuuant, propter aqueæ humiditatis admiſtionem, qua omnia uiridia, teneráq; participant alia plus, alia minùs. Nam ſicca Bechij folia acriora ſunt, quàm ut partibus inflammatione laborantibus conueniant.

† Nulli dubium eſt, quin hoc loco in Dioſcoride mendum ſubſit. Quomodo enim radicem Tuſsilaginis ἄχρειον, hoc eſt, inutilem rectè uocauerit Dioſcorides, ſi paulò pòſt ei nonnullos uſus tribuit? Errorem hunc à nemine interpretum, quod ſciam, animaduerſum, uidit Manardus, uidit item Fuchſius, ſed uterq; tamen locum inemendatum reliquit. Equidem, ut dicam quod ſentio, uerbum illud ut adſcititium delendum eſſe puto, Oribaſij teſtimonio nixus, in cuius codice manu ſcripto illa dictio non legitur.

Ἀρτεμισία. ARTEMISIA. CAP. CX.

Artemisia magna ex parte in maritimis naſcitur, abſinthij modo fruticoſa, maioribus, & pinguioribus folijs, ramiſque. Huius quidem genera duo. Vnum lætius, habitiuſque, folijs, uirgiſque latioribus. Alterũ tenuius, flore paruo, tenui, candido, graueolente. æſtate floret. Sunt qui in mediterraneis unicaulis nomine appellent tenuem herbulam, ſimplici caule, & minuto, floribus

ARTEMISIA.

ribus ſcatente tenuibus, flauo colore. hæc iucundiorem, quàm præcedens efflat odorem. Vtraq; excalfacit, extenuat. feruefactæ cõuenienter in muliebres deſeſſus adij-ciuntur, ad detrahendos menſes, partus, ſecundasque: item ad præcluſiones uuluæ, & eiuſdem inflammationes: calculos comminuunt, remoratam urinam cient. menſes pellunt pubi illitæ. Succus uuluæ inditus ex myrrha eadẽ, quæ inſeſsio trahit. Coma tribus drachmis eorundem educendorum gratia bibitur.

Ἀρτεμισία λεπτόφυλλος. ARTEMISIA TENVIFOLIA. CAP. CXI.

ARTEMISIA tenuifolia in ſepibus, & cultis iuxta aquarum ductus naſcitur. Eius flores, & folia contrita ſampſuchi odorem reddunt. Si quis ſtomacho laborans, herbam cum amygdalino oleo bene contundat in malagmatis lentorem, & ſtomacho imponat, ſanitati reſtituetur. Qui neruorum quoque dolore cruciatur, ſi ſuccum eius cum oleo roſaceo miſcens illinat, ſanatur.

TRIA à Dioſcoride recenſentur Artemiſiæ genera. Verùm priora nullis inter ſe notis certant, niſi quòd in uniuerſum altera maior eſt, altera uerò minor. quæ priuatim florem gerit candidum, paruum, tenuem, ac grauiter olentem. Quæ autem tertio generi adſcribitur, herbula eſt ſimplici, tenuiq; caule, floribus plurimis referto, flauo colore. Id quod etiam confirmat Plinius libro XXV. cap. VII. ſic inquiẽs. Artemiſia abſinthij modo fruticoſa eſt, maioribus folijs, pinguibusq;. Ipſius duo genera: altera latioribus folijs: altera tenera, tenuioribus, & non niſi in maritimis naſcens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent herbam ſimplici caule, minimis folijs: flores copioſi erumpentes, cùm uua matureſcit, odore non iniucundo, quam quidam botryn, alij ambroſiam uocant. Talis in Cappadocia naſcitur. hæc Plinius. Qui tametſi in prioribus Artemiſiæ generibus, nihil à Dioſcoride diſſentiat; diſsidet tamen, & errat in tertio, quòd in eius locum ambroſiam ſequenti capite ab ipſo Dioſcoride deſcriptã ſubiecerit, crediderítq; deceptus hic ambroſiam, & tertium Artemiſiæ genus, unam & eandẽ eſſe plantam. Cæterùm prima duo Artemiſiæ genera Hetruſcis frequentiſsima ſunt, neq; in alio inter ſe diſtant, quàm quòd in maiori omnes partes maiores ſpectentur, in minori uerò minores: aliàs facie, & forma ſimilia conſtant, quinetiam idem ſapor, & odor, eademq; facultas utrique ineſt. Quare equidem neſcio, qua ratione ductus Braſauolus Ferrarienſis in ſuo ſimplicium examine pro certo crediderit, eam herbam minorem eſſe Artemiſiam, quæ in Hetruria officinis Matricaria, & uulgò mulieribus Amarella uocatur. Sed eò magis uirum hunc alioqui celebrem admirari ſubit, quòd ſcriptis tradiderit duas alias eſſe Ferrariæ Artemiſiæ ſpecies nullis prorſus notis diſtinctas, præterquàm quòd alteri unus tantùm ſit ramus, alteri uerò plures. Eius uerba ſubijcere lubet. Non dubito, inquit, ut nonnulli fecere, eam quæ apud nos corrupto uocabulo Arcemiſe dicitur, ac ſi Artemiſia dictum ſit, ueram Artemiſiam eſſe, quæ folia abſinthio ſimilia habet, ut Dioſcorides inquit, & eius duo genera facit Monoclonon, & Polyclonon, id eſt, unum ramum, & plures ramos habentem. Ambas ſpecies Ferrarienſe uulgus nouit, ſi aptè diſtinguere ſciret, quoniam & ipſis indiſcriminatim utitur. Quam nos Matricariam, & Marellam uocamus, Artemiſiæ ſpecies eſt, illa ſcilicet, quæ malè olet. Nec obſtat, quòd Ferrariæ duæ ſpecies Artemiſiæ ſint per unum, & plures ramos diſtinctæ, quoniam & hæc in ſpecie eſt, quæ plures habet ramos. hæc Braſauolus. In quibus ſanè uerbis eius plura, meo iudicio, deprehenduntur errata. Quorum primum illud eſt, quòd non ſcripſerit Dioſcorides, alteram primi generis Artemiſiam multiplici conſtare caule: alteram uerò ſimplici tantùm conſurgere, ut Braſauolus ſuo modo interpretari uidetur. Sed autor is duntaxat tradidit (ut etiam Plinius refert) quòd aliqui reperiuntur, qui in mediterraneis unicaulis nomine appellent tenuem herbulam, ſimplici caule, & minuto, floribus ſcatente tenuibus, flauo colore. Verùm hæc tertio Artemiſiæ generi aſsignantur, non autem ſecundo, uel primo, ut Braſauolus exiſtimat. Altero deinde errore notatur, quòd aſſerat Matricariam, ſiue Marellam, quam legitimum Dioſcoridis parthenium cenſemus, eſſe graueolentem Artemiſiam. Quandoquidem minor illa, quæ Dioſcoridi ſecundo loco redditur, grauiter olens, non quidem florem profert in medio luteum, & per ambitum albis foliolis cinctum Matricariæ, uel Amarellæ modo: ſed candidum, paruum, ac tenuem. Tertius his accedit error, quòd non aſſentire uideatur, duo illa Artemiſiæ genera, quæ Ferrariæ perſimiles habentur, ea eſſe, quæ à Dioſcoride primo loco repræſentata ſunt, magnitudine tantùm, ac paruitate differentia. Sed cùm porrò ſeipſum hac in re deceptum deprehendiſſet Braſauolus (ut legitur in ſuo ultimo uolumine Venetijs impreſſo) dum longa oratione contendit Amarellam, ſeu Matricariam inter Artemiſiæ genera reponendam eſſe, Cotulam uerò fœtidam Ferrarienſibus Bru-

Artemiſiæ cõſideratio.

Plinij lapſus.

Plura Braſauoli errata.

ſciaculo uulgò uocatam eſſe legitimum Parthenium, adeò ſeipſum (pace eius dixerim) & ſua ſcripta confundit, ut nullo pacto (dicam liberè quod ſentio, alijs tamen iudicandum relinquo) quid is tandem decernat, percipi poßit. Nam cùm aſſerit Amarellæ, ſiue Matricariæ ſuccum unciarum quatuor pondere hauſtum utranq; bilem, ac pituitam deijcere, apertè quidem fatetur hanc eſſe Parthenium, cui priuatim ea uis ineſt. Attamen paulò pòſt eorum fortè oblitus, argumentis quibusdam ſatis, mea quidem ſententia, leuibus contrà aſſeuerat, nil aliud eſſe Parthenium, quàm ſuum Bruſaculum.

Ruellij hallucinatio.

Ruellius præterea quanuis in primis Artemiſiæ generibus planè Dioſcoridi ſubſcribat; in tertio tamen hallucinatus deprehenditur, quòd tertij generis Artemiſiam eam eſſe putet, quam alij Athanaſiam, alij Tanacetum appellant. Siquidem Tanacetum noſtrum ſtolonibus compluribus ab una tantùm radice proſilit, craßis, albis, ac firmis: folijs longis, amplis, crebris diuiſuris diſſectis: floribus luteis, in caulium cacumine gregatim emicantibus. Porrò Artemiſia, quæ tertio adſcribitur generi, tenuis herbula eſt, uno duntaxat caule, ipſoq; minuto conſurgens. Hanc equidem (ut ingenuè fatear) hactenus in Italia non inueni, neq; ab aliquo inuentam uidi. Quin potius eam inuentu difficillimam duxerim. quippe cùm tam Dioſcorides, quàm Plinius ſatis obſcurè, perplexeq; de ea ſcripſerint, & caulis, foliorum, florum, ſeminis, & radicis notas ſilentio inuoluerint, non modò difficillimum uidetur; ſed uix etiam fieri poſſe putauerim, ut quis unquam hanc Artemiſiam legitimè demonſtret. Neq; tamen in hoc audiēdus eſt Plinius, qui (ut ſuprà diximus) hanc eſſe Ambroſiam falsò memoriæ prodidit. Nam præterquàm quòd rationi cōſentaneum non eſt, quòd Dioſcorides duobus tam propinquis capitibus unius, & eiusdem plantæ hiſtoriam tractauerit, euidentißimum eſt, Ambroſiam ſequenti capite deſcriptam huius tertiæ Artemiſiæ deſcriptioni haud quaquam reſpondere.

Monachorū, & Fuchſij error.

Ad hæc non in minori, quàm Braſauolus, & Ruellius, uerſantur errore Monachi illi reuerendi, qui Meſuem commentati ſunt. quippe qui & hunc, & illum ſecuti duplici hallucinatione ſcriptis tradiderint, Matricariam uulgò uocatam omnino eſſe minorem Artemiſiam, Tanacetum uerò eam, quæ unicaulis dicitur. In horum deniq; opinionibus, uel potius erroribus ipſe quoq; Fuchſius implicatur, uir alioqui ingenio, & eruditione præclarus, adeò ut etiam nemini dubitandum eſſe cenſeat in ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs, quin Matricaria ſit alterum Artemiſiæ genus, Tanacetum uerò tertium. qua in re is fortaſſe fuit, qui maluerit cum alijs errare, quàm ſolus rectè ſentire. Cæterùm facilè credidere nonnulli diligentißimi ſimplicium medicamentorum inquiſitores, ac etiam Dioſcoridis ſtudioſi, qui ſanè nulli unquam labori pepercerunt, ut hanc medicinæ partem ſuperiori ætati obſcuram noſtræ illuſtrem redderent, tertium Artemiſiæ genus in Dioſcoride aſcititium eſſe. Quòd in huius capitis initio non tria, ſed duo tantùm eſſe Artemiſiæ genera ſcribat Dioſcorides. Quòd præterea reperiantur huius autoris codices antiquißimi, in quibus illa de tertio Artemiſiæ genere non leguntur. quemadmodum etiam in noſtro ex impreßis libro, in quem caſtigationes ex uetuſtorum exemplarium manu ſcriptorum Dioſcoridis, & Oribaſij collatione excerptas collegimus: quas acceptas refero Gabrieli Falloppio Mutinenſi medico clarißimo, nunc Patauij ſumma cum omnium laude, & admiratione, corporis humani, et rei medicæ materiam profitenti. Cui certè ob eius ſingularem in me amorem ac liberalitatem, atque etiam in omnes humanitatem, me plus debere ſcio, quàm aut re, aut uerbis reſpondere poßim. Cùm itaque (ut eò redeam, unde obiter digreſſus ſum) in Dioſcoride ſuſpecta ſit tertia Artemiſia, nil mirum uideri debet, ſi in eius hiſtoria cæcutiuit Plinius. Neq; item mirandum eſt, ſi eius non meminerunt Galenus, & Paulus: qui tamen alioqui in ſimplicium cenſu Dioſcoridis ſcripta bona fide referre ſolent. Non deſunt inſuper doctißimi uiri, & in plantarum hiſtoria diutius uerſati, qui Artemiſiæ tenuifoliæ caput Dioſcoridi accreuiſſe, atq; adulterinum eſſe cenſeant, hoc ducti argumento, quòd cùm ſuperiore capite de omni Artemiſiæ genere diſſeruiſſet Dioſcorides, abſurdum quippe eſſet, quòd ſeorſum Artemiſiæ genus aliud ſubiungeret. Addunt etiam, quòd huius Artemiſiæ inter ſimplicia nusquam meminerint Paulus, Oribaſius, & Serapio, qui tamen (ut paulò antè dixi) illa ex Dioſcoride tranſcribunt. Horum ſententiam etſi planè probandam exiſtimem; cùm tamen uulgati Græci codices hoc loco Artemiſiæ tenuifoliæ caput habeant, illudq; à quibusdam reddatur, nobis quoq; adijciendum, eiusq; aliquam ſaltem mentionem faciendam duxi: præſertim quòd non deſint, qui id Artemiſiæ genus inueniri tradant. Siquidem Ruellius eſt autor, ipſum in Gallia naſci circa riuulos, aggereſq;, item in frumentaceis agris, atque inibi uulgò diui Ioannis herbam nominari. Verùm cùm difficillimum eſſe putem, ut hæc planta ab aliquo cognoſcatur, et legitimè demonſtretur, quòd nullis prorſus notis depingatur, neſcio equidē quomodo Ruellio uiro alioqui fide digno in hoc quis rectè adſtipulari debeat, aut meritò poßit.

Artemiſiæ uires ex Gal.

Duûm tantùm generum Artemiſiam fecit, eorumq; uires reddidi Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Duplex quidem eſt herba Artemiſia. Vtraq; excalfacit, & modicè deſiccat: & ſunt, quòd ad calfactionem attinet, exceſſus ſecundi: quòd uerò ad reſiccationem, aut primi intenſi, aut ſecundi incipientis. Sunt autem & modicè tenuium partium. Itaq; ad renum calculos mediocriter commodæ ſunt, & ad fomentationes uteri.

Ἀμβροσία. AMBROSIA. CAP. CXII.

AMBROSIA puſillus frutex eſt, ramoſus, trium palmorum altitudine: folijs rutæ, circa imum caulem exiguis: cauliculi ſeminibus, perinde quaſi racemulis grauidi, qui nunquam florem pariunt, odore uinoſo, ſuaui: radice tenui, ſeſquipedali. Coronantur ea Cappadoces. Vis eius reprimere, ac repellere, & illitu adſtringere humores, qui in aliquam partem incumbunt.

Ambroſiæ cōſideratio.

ETSI in noſtris illis commentarijs, quos primùm ſuperioribus annis Italica lingua conſcriptos edideram, ingenuè confeſſus eſſem, me nunquam uidiſſe Ambroſiam in Italia; poſtea tamen ea uarijs in locis ſe mihi obtulit inſpicienda, præſertimq; ſecus mœnia arcis Vipaci (locus enim is diſtat à Goritia circiter uiginti millia paſſuum) inter

durißimos

AMBROSIA.

duriſſimos lapides orta. Cui cùm inibi ex tempore obuiam factus eſſem, eamq́; conſpexiſſem, botryos modo, racemoſo ſemine rebrtam, ſtatim inclinauit animus, ut certò ducerem hanc eſſe Amſtroſiam. Ea quanuis à Dioſcoride, & Galeno non alijs repræſentetur uiribus, quàm ut reprimere, repellere, & illitu adſtringere ualeat humores, qui in aliquam partem decumbunt; dixere tamen non poëtæ ſolùm, ſed plantarum quoque ſcriptores non contemnendi, nulla alia de cauſa præſtantiſſimam hanc plantam à ueteribus Ambroſiam fuiſſe uocatam, quàm quòd ſuo in cibis uſu longæuos faciat homines, quemadmodum Ambroſiam illam, quæ Deorum fertur cibus, Deos immortales, perpetuosq́; conſeruare fabulantur. Ambroſiæ meminit Plinius libro XXVII. cap. IIII. ubi eam ijs uerbis depinxit. Ambroſia uagi nominis eſt, & circa alias herbas fluctuans, fruticem unum habens denſum, ramoſum, tenuem, trium ferè palmorum, tertia parte radice breuiore, folijs rutæ circa imum caulem. In ramulis ſemen eſt uuis dependentibus, odore uinoſo, qua de cauſa botrys à quibusdam uocatur, ab alijs artemiſia. Coronantur illa Cappadoces. Vſus eius ad ea, quæ diſcuti opus ſit. hæc Plinius. Ambroſiæ quoq; facultates, ſed quàm breuiſſimè, tradidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ambroſia cataplaſmate impoſita uim habet adſtringentem, ac repellentem.

Ambroſiæ uires ex Gal.

Βότρυς. BOTRYS. CAP. CXIII.

BOTRYS fruticoſa herba eſt, lutea tota, & in multas alas ſparſa: ſemen circa totos ramulos prouenit: folia cichorio ſimilia. tota ſuauem odorem ſpirat, quare ueſtimentis interponitur. Inuenitur in torrentium ripis, & conuallibus. Pota orthopnœas mulcet. Hanc Cappadoces ambroſiam uocant, alij artemiſiam.

BOTRYS.

LEGITIMA, & uera Botrys ſabuloſis, & aridis gaudet, quin & glareoſis fluuiorum alueis. Ideoq́; Tridenti frequentiſſima naſcitur ſecus Ferſinam, & Lauiſium rapidiſſimos torrentes, & in alijs quàm plurimis locis. Goritiæ mulieres Botryn in hortis ſerunt, quòd eam uteri affectibus opitulari exiſtiment. Fruticat hæc folijs cichorij, laciniatis, ſinuoſisq́; quercuum foliorum ſimilitudine: ramis numeroſis, tenuibus, ſemine copioſiſſimo, racemoſoq́; refertis. Planta tota ſucco quodam reſinoſo madet, adeò ut comprehenſa reſinæ modo manibus hæreat. Odorem quidem acrem ſpirat, & qui nares quodammodo feriat, ſed tamen is ſuauitatem retinet. Plinius uidetur ex Dioſcoride Botryn reddidiſſe libro XXVII. cap. VIII. ubi eam in hunc modum deſcripſit. Botrys fruticoſa herba eſt, luteis ramulis: ſemen circa tòtam naſcitur: folia cichorio ſimilia. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. hactenus Plinius. Cæterùm huius herbæ, quod equidem legerim, nò meminit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Eius tamen facultates ex Dioſcoride retulit Paulus lib. VII. ubi ſic inquit. Botrys, quam aliqui ambroſiam, alij artemiſiam uocant, planta eſt admodum odorata. Hæc cum uino pota nō niſi recta ceruice ſpirantibus, quos orthopnoicos appellant, áuxiliatur.

Botryos conſideratio.

Botryos uires ex Paulo.

Γεράνιον. GERANIVM. CAP. CXIIII.

GERANION folijs anemones, diuiſuris longioribus: radice ſubrotunda, cùm eſtur dulci. Quæ drachmæ pondere in uino pota uuluæ inflationes diſcutit. Geranium alterum caulibus minutis, & piloſis,

GERANIVM PRIMVM.

GERANIVM ALTERVM.

GERANIVM TERTIVM.

ſeſquipedalibus: folijs maluæ. in ſummis alis ſurſum ſpectantia gruum capitula inſunt, cum ſuis roſtris, aut canini dentes. Nullius in medicina uſus.

Geranij conſideratio.

D v o *tantùm Geranij genera à Dioſcoride traduntur. Verùm* Latini, *Plinio autore, tertium genus addere uidentur, quòd alterum quidem eorum à* Græcorũ *deſcriptione differat.* Id quod *ipſe* Plinius *apertè teſtatur lib.*xxvi. *cap.*xi.*ubi de Geranijs diſſerit ijs uerbis. Geranion aliqui myrrhim, alij myrthida appellant. Similis eſt cicutæ, folijs minutioribus, & caule breuiori, rotundo, ſaporis, & odoris iucundi.* Noſtri *ſic eam tradunt.* Græ*ci folijs candidioribus, paulò quàm maluæ minoribus: caulibus tenuioribus, piloſis, ramoſam ex interuallis, binûm palmorum, & in ijs folijs, inter quæ in cacuminibus capitula ſunt gruum. Alterum genus folijs anemones, diuiſuris longioribus: radice mali modo rotunda, dulci. hæc* Plinius. *Ex quibus facilè colligi poteſt, tria eſſe Geranij genera,* Romanis *unum,* Græcis *uerò duo. Quæ omnia hodie paßim ferè uiſuntur in campeſtribus, ſecus uias, & iuxta ſepes.* Porrò *non deſunt, qui putent eam herbam, quam ſcribit* Plinius *Geranium à* Latinis *uocari, à* Dioſcoridis *myrrhide nõ differre.* Ipſe *tamen non dubitandũ exiſtimo, quin hæc illa ſit herba, quam quidam* Roſtrum *tum gruis, tum ciconiæ appellant, quidam uerò* Acum *muſcatam, eo quòd (ut* Plinius *inquit) odorem iucundum ſpiret.* Nanq; *aſſurgit hæc folijs cicutæ, minoribus tamen diuiſuris: caule breui, ac rotundo: ſemine gruum capitulis contento, à quibus Geranij nomen omnibus inditum eſt. Cæterùm Geranium, quod* Dioſcoridi *ſecundo loco proditur, caulibus minutis, piloſis, ſeſquipedalibus, folijs maluæ, in ſummis alis gruum capitula gerens ſurſum ſpectantia cum ſuis roſtris, nunquam dubitauerim*

uerim

uerim eam eſſe herbam, quæ Pes columbinus uulgò nominatur, quòd nullis prorſus reclamantibus notis hæc illi reſpondeat. Alterum uerò, primo ſcilicet loco deſcriptum, & in Ananiæ uallis agro, & ubique ferè locorum paßim prouenit, folijs anemones modo laciniatis: floribus in purpura albicantibus, è quibus gruum capitula prodeunt: radice alba, ferè rotunda, ac dulci. Quapropter Ruellium hallucinatum crediderim, quòd Acum muſcatam dictam, quam ipſe herbarijs etiam Acum paſtoris appellari ait, primi generis Geranium Dioſcoridi eſſe opinetur. Quandoquidem Acus muſcata radice non nititur rotunda, ac dulci, nec folijs uiſitur anemones æmulis: ſed eam planè repræſentat, quam Plinij teſtimonio, Latini Geranium uocant. Præterea aduerſus Hermolaum eos reprehendit Ruellius, qui putant ſecundum Dioſcoridis Geranium eam eſſe herbam, quam quidam à rubro foliorum colore Rubertam appellant. Sed ipſe mihi magis reprehendendus uidetur, quòd crediderit Rubertam eſſe legitimam Myrrhim. De Ruberta autem, ut dicam quod ſentio, eam quidē illius Geranij genus eſſe arbitror, quod Plinius ad Latinos retulit, cùm ipſa tota illi ſit ſimilis, odorem iucundum reddat, flores proferat ſubpurpureos, & gruinis capitulis ſcateat, reliquorum Geraniorum more. Verùm hanc non ita Myrrhidem referre comperio, ut Ruellius exiſtimat. Siquidem Myrrhim folijs admodum rubentibus, & gruino capite naſci, nec Dioſcorides, nec alij, quod legerim, memoriæ prodiderunt. Myrrhis enim folijs eſt cicutæ: radice rotunda, molli, cibis non inſuaui. at his omnibus Ruberta caret, ut libro quarto clarius patebit. Porrò tamen Hermolaus ab errore, quantum reor, uindicari non poteſt, quòd ſcripſerit, Geranium id eſſe Latinis, quod Dioſcoridi myrrhis, Plinij fortaſſe lectione deceptus, qui loco ſuprà citato Latinis uocatum Geranium à quibusdam Myrrhim appellari ſcriptum reliquit: quanquam legitimæ Myrrhidis hiſtoriam tradidit libro XXIIII. *cap.* XVI. *Nec ſanè mirum eſt, Plinium ſcripſiſſe Geranium aliquibus uocari Myrrhim, cùm etiam è Græcis fuerint, qui Geranium, quod ſecundo generi adſcribitur, Myrrhim appellauerint, ut uidere eſt in ijs Dioſcoridis exemplaribus, in quibus cuiusq; capituli initio innumera plantarum nomina leguntur. Fallitur quoq; hac in hiſtoria Braſauolus, aſſerens nullo modo ijs eſſe adſtipulandum, qui Pedem columbinum uocatum Geranium eſſe contendunt, quòd Geranium folijs exeat maioribus anemones inciſuris. Sed is, meo quidem iudicio, ignoraſſe uidetur, quòd ſecundum Geranij genus, non autem primo generi à Dioſcoride aßignatū, eſt illud, quod Pes columbinus cenſetur. Vel fortaſſe dum hæc ſcriberet, alterum Geranij genus non animaduertit in Dioſcoride, quòd tunc lectionis impatiens, totum illius caput non perlegerit. Aliam ab his Geranij plantam uidimus in pluribus hortis, ac uiridarijs ſatam, folijs rotundis, ſecundi Geranij modo per ambitum laciniatis, maluam magnitudine æquantibus, fructu gruinis capitulis ſimili. Hanc herbariorum nonnulli Momordicam nuncupant, quemadmodum & Balſaminam alij eodem nomine uocant: eamq; cæteris præferunt in potionibus ad interna uulnera glutinanda. Hæc, mea quidem ſententia, magis reſpondet alteri Dioſcoridis Geranio, ut quæ folijs ad maluam propius accedat. Quare & hanc magis eandem eſſe cum illo putauerim. Veruntamen haud eam inficias, quin Pes columbinus dictus idem ſit Geranium: ſed eum quis rectius fortè Geranium minus dixerit. Primi Geranij radix (ut Plinius eſt author) reficientibus ſe ab imbecillitate utiliſsima eſt. Bibitur contra phthiſim drachma in uini cyathis tribus bis die: item contra inflationes. quæ & cruda idem præſtat. Succus radicis auribus medetur. Opiſthotonicis ſemen drachmis quatuor cum pipere, & myrrha potum. Secundum uerò Geranium etſi nullius eſſe in medicina uſus ſcriptis tradiderit Dioſcorides; non deſunt tamen hodie herbarij, qui in internis uulneribus glutinandis, & fiſtulis ſanandis ipſum in potionibus ſumptum, mirificè cōmendent. Sed equidem uereor, ne & hi decipiantur, Serapionis interpretem ſecuti, qui Amomum Pedem columbinum appellauit. quippe quoniam propria ſit Amomi facultas internis corporum uulneribus mederi. Geranij non reperio meminiſſe Galenum in ſimplicium medicamentorum libris. Eius quidem meminit Paulus, ſed ea tantùm de Geranijs poſteritatis memoriæ mandauit, quæ ex ipſo Dioſcoride ſumpſit.*

Ruellij erratum.

Hermolai lapſus.

Braſauoli error.

Momordica.

Γναφάλιον. GNAPHALIVM. CAP. CXV.

GNAPHALII folijs albis, mollibusque aliqui pro tomento utuntur. Bibuntur efficaciter folia in uino auſtero ad dyſenteriam.

GNAPHALII hiſtoriam adeò paucis perſtrinxit Dioſcorides, ut nobis non modò difficile, ſed etiam impoßibile uideatur, ut quiſquam conijcere, ac decernere poßit, quænam planta ſit, quæ uerum Gnaphalium repræſentet: præſertim cùm antiquorum hactenus reperierim neminem, qui Gnaphalij faciem longiori hiſtoria expreſſerit. Etenim Plinius eadem, qua Dioſcorides, breuitate uſus, Gnaphalij notas reddidit libro XXVII. *cap.* X. *Fuchſius tamen in ſuis clariſsimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs herbam quandam pro Gnaphalio oſtendit, quam ideo fortaſſe Gnaphalium exiſtimauit, quòd incana, tomentoſaq; conſpiciatur. Sed mihi planè eam Fuchſius pro Gnaphalio depinxiſſe uidetur, quam Plinius libro* XXIIII. *cap.* XIX. *Herbam impiam uocari tradit: quæ meritò* IMPIA *Plinij dici poſſet, quòd eius è ueteribus nemo, quantum equidem legerim, præter ipſum meminerit. De qua is differens loco modò citato, eam ijs notis, & uiribus deſcripſit. Herba impia uocatur incana, roris marini aſpectu, thyrſi modo ueſtita, atque capitata. Inde alij ramuli aſſurgunt, ſua capitella gerentes. Ob id Impiam appellauere, quoniam liberi ſuper parentem excellant. Alij potius ita appellatam, quòd nullum animal eam attingat, exiſtimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduerſus anginas ſucco, lacte & uino admixto. Mirumq; traditur, nunquam ab eo morbo tentari, qui guſtauerint. Itaq; & ſuibus dari, quæq; id medicamentum noluerint haurire, eo morbo interire. Sunt qui & in auium nidis inſeri aliquid ex ea putent, atq; ita non ſtrangulari pullos auidius deuorantes. hactenus de Impia Plinius. Cæterùm quoniam Gnaphalium ob eius tomentum, illud candidiſsimum uellus, quod uulgò nos appellamus*

Gnaphalij cōſideratio.

Impia herba Plinij.

Bambagia,

Xyli hiſtoria, & uires.

Bambagia, & alij Cotone, Latini uerò Xylon, & Goßipium, mihi in mentem redegit, à ueteribus Græcis nusquam, quod ſciam, deſcriptum; ideo hic de eius hiſtoria, ac uiribus latius diſſerendum duxi, quàm fecerim in lini mentione, ubi eius quoq; memini. De hoc itaq; Plinius lib. XIX. cap. I. ſic loquitur. Superior, inquit, pars Aegypti in Arabiam uergens gignit fruticem, quem aliqui Goßipion uocant, plures Xylon, & ideo lina inde facta xylina. Paruulus eſt, ſimilemq; barbatæ nuci defert fructum: cuius ex interiore bombice lanugo netur. Nec ulla ſunt ei in candore, mollitiáue præferenda. Veſtes inde ſacerdotibus Aegypti gratißimæ. hæc Plinius. Hac ætate Xylon ſeritur etiam in Cypro, Creta, & Sicilia inſulis, ubi copioſißimum prouenit: quin & in Apulia, alijsq; regionibus naſcitur. Huius lanugo manifeſtè excalfacit, ac ſiccat. quæ ſi comburatur, mirum in modum manantem è uulneribus ſanguinem ſiſtit. Seminis medulla tußi, & difficulter ſpirantibus auxiliatur: genitale ſemen procreat, proinde uenerẽ ſtimulat. Oleum ex ea exprimitur, quo tum lentigines in facie, tum etiam cæteræ cutis maculæ optimè delentur.

Gnaphalij uires ex Gal.

Sed ut iam Gnaphalio ſuas ex Galeno reddamus uires, eas ipſe lib. VI. ſimplicium medicamentorum, his uerbis retulit. Gnaphalium ideo ſic nominatum eſt, quòd folijs eius mollibus ἀντὶ γναφάλων, hoc eſt, pro tomentis utantur. Sunt autem candida, & mediocriter adſtringunt: ac proinde quidam id exhibent, ex auſterorum uinorum quopiam, dyſentericis.

Τύφη. TYPHA. CAP. CXVI.

Typha folium edit cyperidi ſimile: caulem album, læuem, æquabilem; florem in cacumine ambiẽtem, denſum, qui in pappos ſoluitur, quod paniculam aliqui nominant. Huius herbæ flos ſuillo adipe eloto exceptus, ambuſtis medetur. Gignitur in paluſtribus, & aquis ſtagnantibus.

Typhæ conſideratio.

Typha planta eſt in Italia uulgaris, notiorq; omnibus, quàm ut eius effigies explicari debeat. Ea in paludibus, ſtagnis, & lacubus frequentißima prouenit, ita ut raræ admodum ſint ſtagnantes aquæ, quæ Typha non ſcateant. Claua, quam in læuißimo caule gerit, à noſtris Hetruſcis Mazza ſorda uulgò dicitur, quòd eius lanugo, ſi in aures decidat, ſurditatem afferat.

Typhæ uſus, & uires.

Expetuntur clauarum pappi infimæ gentis hominibus plumarum uice ad grabatos farciendos. Foliorum uerò uſus ad conueſtienda uitrea uaſa, & ad muliebres cathedras texendas: quin et ad tegetes parandas. Typhæ pappis, additis betonicæ folijs, & gladioli, ac hippogloßi radicibus, omnibus in puluerem tenuißimum redactis, & aſſatis ouorum luteis exceptis, utuntur quidam feliciter ad enterocœlas. Id autem medicamentum exhibent quotidie ieiunis drachmæ pondere triginta dierum ſpatio: eoq; non modò pueros, adoleſcentesq; ſanari pollicentur; ſed etiam iuuenes iam ætate cõſiſtentes: ſi tamen interim præſtanti ligatura, ac emplaſtris glutinantibus ima pubis pars probè muniatur. Typhæ meminiſſe Galenum in ſimplicium medicamentorum cenſu, nõ inuenio. Eius tamen meminit Theophraſtus libro primo cap. XIII. de plãtarum hiſtoria, ubi inter enodes paluſtrium locorum plantas Typham quoque recenſuit.

Κιρκαία. CIRCAEA. CAP. XCVII.

Circaea, quam & dircæam aliqui uocant, folijs eſt hortenſis ſolani, agnatis crebris: flore nigro, puſillo, copioſo: ſemine milij, naſcente in quibusdam ueluti corniculis: dodrantali radice, triplici ferme, aut quadruplici, candida, odorata, excalfaciente. Naſcitur in apricis, ſaxis, & uento perflatis. Radicis tuſæ pondo quatuor, in ſextarijs tribus uini dulcis per diem, & noctem macerantur, potuque triduò vuluas expurgant. Semen in ſorbitionibus datum lacte mammas nutricum explet.

Circææ conſideratio.

Haud equidem auſim affirmare, an Circæa hodie inueniri poßit in Italia: quanuis ea antiquis fortaſſe notißima fuerit. Siquidem nulla hactenus ſe mihi obtulit planta, neq; alijs, quod ſciam, quæ Circæam repræſentaret. Cæterùm credidere nonnulli hanc ſibi Circææ nomẽ comparaſſe, quòd Circe uenefica in ſuis ea uteretur ueneficijs, uel quòd fortaßis eius fuerit inuentrix, à Sole patre plantarum omnium genitore edocta. Quod etſi nonnullis uериſimile putetur; cùm tamen à nemine Circæam his pollere uiribus proditum ſit, aliunde potius id nominis ſibi uendicaſſe exiſtimandum. Meminit Circææ Plinius lib. XXVII. cap. VIII. ubi eam his notis, ac uiribus depinxit. Circæa ſtrichno (hoc eſt, ſolano) ſatiuo ſimilis eſt: flore nigro, puſillo: paruo ſemine, ut milij, naſcente in quibusdam corniculis: radice ſemipedali,

ſemipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, guſtus calidi. Naſcitur in apricis ſaxis. Diluitur in uino, bibiturq; ad dolorem uuluæ, & uitia. Macerari oportet in ſextarijs tribus quadrantem radicis tuſæ per noctem, & diem. Trahit eadem potio ſecundas. Semine lac minuit in uino, aut mulſa aqua pota. Hæc Plinius, qui illa omnia ferè ab ipſo Dioſcoride mutuatus eſt. Etſi ab eo in hoc magno, ut puto, errore diſſentiat, quòd Circææ ſemen in uino, aut mulſa aqua potum lac minuere tradat, cùm potius, teſte Dioſcoride, ipſum eliciat. Qua in re Plinius non modò Dioſcoridi refragatur, ſed ipſi quoq; Galeno. qui de Circææ uiribus diſſerens libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. *Circææ herbæ radicem ſcribit Dioſcorides ex uino dulci potam ſecundas expurgare. Eſt enim boni odoris, & excalfactoria. Semen autem eius in ſorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit.*

Plinij lapſus.

Circææ uires ex Galeno.

Οἰνάνθη. OENANTHE. CAP. CXVIII.

OENANTHE folia habet paſtinacæ: florem candidum: caulem craſſum, palmi altitudine: ſemen atriplicis: radicem magnam, in multa rotunda capitula extuberantem. naſcitur in petris. Huius ſemen, caulis, & folia cum mulſo uino pota, ſecundas eijciunt, Radix è uino urinæ ſtillicidio conuenit.

OENANTHEN, *cuius hic Dioſcorides meminit, Theophraſtus libro* VI. *cap.* VII. *de plantarum hiſtoria, & Plinius libro* XXI. *cap.* XXIIII. *non equidem hactenus reperi, ac uidi in Italia, etſi in ea indaganda non parum laboris inſumpſerim. Fuchſius, & recentiorum herbariorum pleriq; Oenanthen eam eſſe herbam exiſtimant, quæ hodie paßim Filipendula uocatur. Quorum certè ſententiæ, quanuis uirorum magnæ apud me auctoritatis, nunquam potui ſubſcribere. quòd Filipendula hæc magna nusquam, quod inuenerim, radice nitatur, quæ rotundis extuberet capitibus: quòd ſemen non ferat atriplicis: quòd deniq; nõ in petris, ſed in pratis, & læto ubiq; ſolo proueniat. Quibus ſanè rationibus non potui non adduci, ut apud Dioſcoridem aliam omnino à Filipendula Oenanthen ſemper eſſe crediderim. Oenanthes uires, quas deſcripſerit Galenus in ſimplicium cenſu, non licuit mihi reperire. Cæterùm Filipendulam non uulgaribus pollere uiribus, teſtantur recentiores. Ea enim urinæ remoratui, eiusq; ſtillicidio auxiliatur: item renum tum calculis, tum doloribus. Eadem ſtomachi inflationes diſcutit. Medetur ſuſpiriosis, & anhelantibus, omnibusq; in uniuerſum morbis, quos cauſa frigida excitauerit. Prodeſt comitialibus inſperſo cibis radicum puluere.*

Oenanthes conſider.

Filipendulæ uires.

CONYZA MAIOR.

CONYZA MINOR.

Κόνυζα.

CONYZA MEDIA.

Κόνυζα. CONYZA. CAP. CXIX.

Conyzae duo genera. quæ parua uocatur, odore præſtantior eſt: maior uerò frutice altior, & folijs latioribus, graui odore. Vtriuſq; folia oliuæ ſimilia, hirſuta, pinguia. in maiore caulis binûm cubitorum altitudine attollitur, in minore pedem æquat. flos fragilis, lutei coloris, qui in pappum abit. radices ſuperuacuæ.

Suffitu, ſubſtratuq; frutex totus ſerpentes fugat, culices abigit, & pulices necat. Folia conuenienter illinuntur ſerpentium plagis, & tuberculis, ac vulneribus. Flores, & folia cum uino ad menſes, partuſque eijciendos bibuntur: item contra urinæ ſtillicidia, arquatum morbum, & tormina: comitiales pota ex aceto adiuuant. Decoctum in deſeſsionibus medetur vuluæ malis. Impoſitus ſuccus abortum facit. Herba ex oleo efficaciter horroribus oblinitur. Capitis dolores tenuis illita ſanat. Eſt & tertium conyzæ genus, caule craſsiore, ac molliore: folijs mediæ inter maiorem, & minorem amplitudinis: minimè pinguis, multò tamen grauioris odoris, & iniucundioris, ſed inefficacior. Prouenit locis humentibus.

Conyzæ conſideratio.

Conyzae omne genus non in Hetruria ſolùm, ſed alibi quoq; paſsim ferè prouenit, nullis prorſus reclamantibus notis, quæ earum ſingulis à Dioſcoride tribuuntur. Conyza maior uulgò Pulicaria dicitur, quia ſubſtrata (ut Dioſcorides inquit) pulices necat. Qua fortaſſe ratione adductus Theodorus in Theophraſto Conyzam Pulicariam interpretatur. Meminit autẽ Conyzæ Theophraſtus lib. VI. cap. II. de plantarum hiſtoria, ubi de eius generibus differit his uerbis. Conyza maſcula, & fœmina conſtat. Diſtant quemadmodum cætera, quæ ſic diſcerni deſiderant. Fœmina enim tenuiori ueſtitur folio, & compreſsior eſt, atque in totum minor. Mas amplior, craſsiorq; caule, atq; ramoſior, & folium amplius, pinguiusq; habens: necnon & flore ſplendidior eſt. Ambo fructifera ſunt, in totum ſerotina germine, floreq; conſtant: quippe cùm circa arcturum, & poſt arcturum incipiant. Mari grauior odor: fœminæ acrior, ideoq; contra beſtiarum morſus commodior eſt. hæc Theophraſtus de duplici tantùm Conyzæ genere. Cæterùm tertia eius ſpecies, cuius à Dioſcoride fit mentio, inter marem, & fœminam media eſt. Naſcitur hæc in Ananiæ uallis agro, & in Goritienſi comitatu copioſiſsima, humentibus præſertim locis, & ſecus uias, ubi ex agrorum marginibus aqueus humor ſtillicidio quodam in proximos defluit canales.

Conyzæ uires ex Gal.

Conyzæ uires poſteritatis memoriæ prodidit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Conyza & maior, & minor adſimilis ſunt tum temperaturæ, tum facultatis: guſtui amaræ, & acres apparent. Excalfaciuntq; admodum luculenter, ſiue quis folia læuigata cum teneris ramulis (eſt enim fruticoſa planta) parti cuipiam illinat, ſiue ubi in oleo coxerit, eo utatur. Siquidem concuſsiones, ſiue rigores per circuitum redeuntes, tale ſanare oleum uidetur. Flores quoq; eorum adſimilis ſunt facultatis. Itaque quidam, & ipſos cum folijs tritos in uino bibendos exhibent ad menſes fortiter ducendos, ciendumq; fœtum. Eſt & tertium Conyzæ genus, in locis humidioribus proueniens, utriſque illis tum graueolentius, tum imbecillius. Sed primæ memoratæ tertij ſunt ordinis in excalfaciendo, & exiccando.

Ἡμεροκαλλίς. HEMEROCALLIS. CAP. CXX.

Hemerocallis folium, & caulem habet lilij, herbacei coloris ut porrum: flores in caule per ſingulos exortus, terni aut quaterni erumpunt, lilij diuiſura, quoties dehiſcere cœperunt, colore perquàm pallido: radix magna eſt, atque bulboſa. Quæ pota, aut cum melle, & lana in peſſo appoſita, aquam educit, & ſanguinem. Folia trita mammarum inflãmationes à partu contractas, oculorumque collectiones mitigant. Radix, & folia igni ambuſtis utiliſsimè illinuntur.

Hemerocallis conſider.

Hemerocallis nuſquam non prouenit in Italia. quandoquidem circa meſſem in aruis inter ſegetes, in pratis, in montibus, & in uallibus aureo colore emicat. Vulgus Lilium ſylueſtre nominat. Radice nititur bulboſa, hortenſi lilio perſimili, ſed colore diuerſa. Flores, cùm ſuo tempore dehiſcunt, colore perquàm pallido (ut Dioſcorides ait) conſpiciuntur, adeò ut fulgentis auri modo rutilent.

Quorundam error.

Hinc itaq; eorum error, ut arbitror, euidentiſsimè deprehenditur, qui Lilium conuallium uulgò dictum Hemerocallim eſſe exiſtimant. Nanq; illud folijs conſtat ferè plantaginis, tenuioribus tamen, minuſq; ſtriatis. cauliculis iunceis, tenuibus, ac mollibus: in quibus cacumen uerſus plures

prodeunt

HEMEROCALLIS.

LEVCOIVM.

prodeunt flores albicantes, balauſtij, & arbuti effigie, odore perquàm iucundo. Radices demittit laxas, longas, fibris, capillamentiſq; refertas, nullis adiacentibus bulbis. Hemerocallis uerò, Dioſcoride teſte, folia, & caulem profert lilio ſimilia: flores colore admodum pallido: radicem magnam, bulboſamq;. Quæ ſanè notæ, ſi diligenter conferantur, manifeſtiſsimè indicabunt, eos hallucinari qui Lilium conuallium Hemerocallim eſſe contendunt. Lilij conuallij magnus apud Germanos in medicamentis eſt uſus (abundat enim eo maximè Germania) ad uarios corporis morbos. Aiunt eo roborari cor, cerebrum, & omnes principes facultates. Idcirco reſolutis, comitialibus, conuulſis, uertiginoſis, animi deliquio correptis, & cordis pulſatione concuſſis, ipſum exhibent. Quin & ictis, ſeu commorſis à uenenoſis animalibus præbent. Item ægrè parturientibus, oculorumq; inflammationibus maximo eſſe auxilio prædicant. Conficiunt autem ex floribus per æſtatem ſiccatis uinum uindemiarum tempore, ipſos calcatis uuis admiſcentes, quo poſtea utuntur ad prædicta. Sunt & qui recentes flores uetere uino macerent, & in uitreo uaſe diu inſolent, admixtis lauendulæ uocatæ, & roris marini floribus, additiſq; odoramentis nonnullis: deinde ex ijs ſtillatitiam aquam in calentis aquæ balneo uitreis organis eliciunt, eamq; aureis, argenteiſq; uaſculis reponunt. Hanc aquam auream appellant: qua utuntur ad omnes prædictos corporis affectus. Quinimò eam iamiam animam expirantis ori inſerunt, rati ex eius aſſumptione homines morientes in uita retineri poſſe per pluſculum temporis ſpatium. Sed quàm uana iſti ferantur opinione, mihi quidem ſæpenumero experimēto deprehenſum eſt. Quod etſi ijs quoq; irritum comperiatur; ea tamen eſt huiuſce aquæ apud omnes authoritas, ut pleriq; ab eius exhibitione abſtinere nequeant, etiam in morbis calidiſsimis. Hemerocallis meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hemerocalles radicem habet lilij radici ſimilem, non figura tantùm, ſed & uiribus. Prodeſt non ſecus atque illa, igni ambuſtis: quippe quæ leuiter digerentem facultatem habeat, & cum hoc repulſorium quiddam.

Lilij conuallij uires.

Hemerocallis uires ex Gal.

Λευκόϊον. LEVCOIVM, SIVE ALBA VIOLA. CAP. CXXI.

LEVCOION vulgaris eſt notitiæ, ſed in floribus differentia quædam: nanque aut cœrulei, aut albi, aut purpurei, aut lutei inueniuntur. Luteum uerò præcipui in medicina uſus. Huius aridi flores feruefacti in defeſsionibus, ualent contra uuluæ inflammationes, & menſtrua expellunt: ſanant oris ulcera, cum melle: cum cerato, rimas ſedis. Semen duûm drachmarum pondere ex uino potum, aut cum melle inditum, menſes, ſecundas, & partus extrahit. Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, & podagricos iuuant.

LEVCOION etſi Latinis albam tantùm uiolam ipſo nomine ſignificat; tamen à rei herbariæ autoribus & pro cæteris uiolarum generibus, luteo ſcilicet, purpureo, cœruleoq; colore diſtinctis, ſæpe uſurpari ſolet. Id hodie officinis, atque etiam medicis ijs, qui Arabum factionem ſequuntur, horum uoce Cheiri nūcupatur. Leucoium omne ferè genus in Italia in hortis, ac uiridarijs, in ædium feneſtris, parietibusq; frequentiſsimum uiſitur: ubi illud in figulinis, ac ligneis uaſis mulieres ſtudioſè colunt, ac fouent. Nanq; eius flores cùm coloris uarietate, tum odoris ſuauitate tantam cum oculis, & naribus ineunt gratiam, ut in coronamenta

Leucoij conſideratio.

Dioſcoridis locus ſuſpe-us.

namenta frequentiſſimè addantur. Porrò non temerè omne ferè genus Leucoij in Italia naſci modò diximus. quandoquidem cœruleum inibi, quod ſciam, non prouenit. Quamobrem Marcello Dioſcoridis interpreti ſubſcribendum puto, qui Leucoium cœruleum hoc loco accreuiſſe ſuſpicatur, uetuſtiſſimi Latini Dioſcoridis Longobardis literis ſcripti teſtimonio nixus,in quo nullum planè de cœruleo Leucoij colore uerbum legebatur. Suſpicionem hanc augent, itaq; eſſe comprobant Oribaſius, & Serapio, quos item id uerbum hoc loco non habere comperio in ſimplicium cenſu, cùm alioquin reliqua Dioſcoridis referant. Cæterùm ex Leucoio, ſiue ex albis uiolæ floribus, utpote qui cæteros odore præcellant, Perſæ odoratum illud unguentum parant, quod Iaſminum appellant, ut primo libro in ipſius Iaſmini unguenti mentione oſtendimus, ubi eorum ſententiam refutauimus,qui è floribus Gelſimini uulgò uocati id fieri contendunt.

Leucoij uires ex Galeno.

Leucoij uires tradidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Leucoij frutex uniuerſus extergentem facultatem poſſidet, ac tenuium partium eſt: plus tamen flores, & inter hos qui ſunt ſicciores, magis etiam quàm uirides, adeò ut & oculorum cicatrices craſſas extenuent. Tum menſes quoq; decoctum eorũ mouet, & ſecundas, fœtumq; emortuum elicit: & ſi bibatur, fœtum uiuum perimens, & abigens eſt medicamẽtum: eſt enim id, ut ſi quod aliud, amarum. Quòd ſi quis uirium eius uehemẽtiam multa aqua admiſta retundat, ac mitiget, aut certè id genus aliquo, habebit & ad phlegmonem bonum medicamentum. Sic decoctum eius ſi non merum fuerit, uteri phlegmonas identidem perfuſum ſanat, potiſſimùm quæ diutino tempore ad ſcirrhi modum induruere. Sic cum cerato ulcera ægrè ad cicatricem peruenientia curat. Sunt uerò etiam, qui cum melle ad oris ulcera adhibeant. Semen cùm eiuſdem ſit facultatis, aptiſſimum eſt duarum drachmarum menſura potum: tum menſibus ciendis appoſitũ cum melle, conuenire creditur, fœtumq; uiuentem interficere, ac mortuum eijcere. Radices ſimilis quoque facultatis, niſi quatenus craſſioris ſunt eſſentiæ, & magis terrenæ, cum aceto lienes induratos ſanant. Nonnulli uerò & phlegmonas in articulis induratas ijs curant.

Κραταιόγονον. CRATAEOGONVM. CAP. CXXII.

CRATAEOGONVM, ſiue, ut alijs placet, cratæonon, folijs melampyro ſimile eſt, multis calamis ex una radice emicantibus, multorumque geniculorum: ſemine milij. Naſcitur in opacis, & frutetoſis parte plurima: ſummopere acre. Traditum eſt à quibuſdam, hoc ſi bibat ieiuno ore, ter die poſt menſes purgatos, tribus obolis, in cyathis aquæ duobus mulier, ante conceptum quadraginta diebus; & uir modo conſimili, totidem diebus ante coitum hauriat, uirilis ſexus partum futurum.

Cratæogoni conſider.

QVANVIS putent nonnulli Cratæogonum eſſe quandam Perſicariæ uocatæ ſpeciem; ego tamen eorum ſententiæ non auſim ſubſcribere,quòd Perſicaria nullis ferè notis Cratæogonum æmulari mihi uideatur. Neq; uerò aliam herbam, quæ Cratæogoni effigiem repræſentaret, hactenus reperi, aut repertam uidi in Italia, ubi tamen ipſum naſci non negauerim. Sed certè id inuentu difficile ſuſpicor, quoniam eius deſcriptio, quemadmodum & ſequentis, ab omnibus, qui extant, rei herbariæ autoribus obſcura ſatis, & confuſa traditur.

φύλλον. PHYLLON. CAP. CXXIII.

PHYLLVM, quod elæophyllon uocatur, in ſaxoſis naſcitur. duûm generum eſt. Quod autem thelygonum appellant, prouenit muſci modo, folio oleæ, ſed colore magis herbaceo: caule tenui, breui: radice exili. florem album profert: ſemen papaueris,maiuſculum. Sed arrhenogonum cætera huic ſimile, ſolo fructu diſtat: habet enim racemoſum quiddam deflorentibus oleis non diſsimile. Arrhenogonon potu, maſculi ſexus facere partus, ut thelygonon fœminei, proditur. Horum Crateuas author eſt. Sed huiuſmodi hiſtoriátenus mihi produxiſſe uiſum eſt.

Phylli conſideratio.

LEGITIMVM Phyllum nondum hac ætate, quod ſciam, in Italia compertum eſt: quanquam uidetur Ruellius exiſtimaſſe, Perſicariam,quam maiorem cognominant, eſſe Phyllon. Qua in re is, meo quidem iudicio,apertè fallitur: ſiquidem Perſicaria illa humentibus,ac uliginoſis locis prouenit, Phyllum uerò in ſaxoſis naſcitur, ut Dioſcorides teſtatur. Qui tamen, ſi eius uerba accuratè expenduntur,nullam huius herbæ cognitionem habuiſſe deprehenditur, niſi eam,quam ex Crateuæ herbarij hiſtoria habere potuit,unde fortè ea omnia ſumpſit. Quo fit, ut mirari non liceat, ſi nobis quoq; Phyllum cognitu ſit difficile. De quo nihil à Galeno, & Paulo proditum inuenio: id quod haud dubiam fidem facere poteſt, non ſecus illis, ac nobis Phyllum fuiſſe incognitum.

Opinio quorundam.

Cæterùm non deſunt qui uelint Phyllum à Lizonoſti, hoc eſt, Mercuriali non differre, quòd pluribus tum notis, tum facultatibus ſibi inuicem reſpondeant. Verùm quòd cum ijs non poſſim liberè conſentire, hæc me maximè animo ſuſpenſum detinent, quoniam Mercurialis folia habet ocimi, helxinæ cognata,non autem oliuæ: florem herbaceum,non album. quòd præterea Mercurialis naſcatur paſſim in hortis,& uineis,non in ſaxoſis tantùm. quòd de his deniq; ſeorſum diuerſiſq; capitibus ſcripſerint Dioſcorides,& Plinius, utpote de rebus inter ſe differentibus. Equidem hoc anno plantam inueni inter ſaxa in Saluatino mõte non longè à Goritia, folio mercuriali craſſiore, breuiore, aliquantùm in ambitu ſerrato: ſemine iam deflorentis oliuæ ſimili. Quibus utiq; notis ea mihi uiſa eſt ſatis Arrhenogono ſuffragari. Sed an uerum fuerit Arrhenogonum pro certo affirmare non auſim.

Phylli métio ex Theophr.

Phylli meminit Theophraſtus lib. IX. cap. XIX. de plant. hiſtoria, ubi ita ſcriptũ reliquit. Quædam ad procreandum marem,aut fœminam ualere traduntur. Quamobrem Phyllon tum arrhenogonon,hoc eſt, marificum, tum thelygonon, id eſt, fœminificum uocant. Ambo inter ſe ſimilia ſunt, & ocimi ſpeciem referunt. Fructus thelygoni modo muſci oleaginei, uerùm pallidior: thelygoni uerò ſicut oliua, cùm primùm ex muſcoſo flore emergit: geminus modo teſticuli hominis. hæc Theophraſtus.

TESTICVLI SPECIES.

TESTICVLVS.

TESTICVLI SPECIES.

TESTICVLVS.

Ὄρχις. TESTICVLVS. CAP. CXXIIII.

Testicvlvs, quem Græci cynoſorchin uocant, folijs circa caulem, & ima eius parte in terra ſtratis, oleæ molli ſimilibus, longioribus, anguſtioribus, læuibus: caule dodrantali: floribus purpureis: radice bulboſa, oblonga, oliuæ modo anguſta, duplici ordine: ſuperiore, quæ plenior eſt: inferiore, quæ mollior, ac rugoſior. Eduntur radices coctæ, ut bulbi. Ex quibus ſi maiorem edant uiri, mares generari dicuntur: ſi minorem fœminæ, alterum ſexum. Addunt, in Theſſalia mollem mulieres in lacte caprino bibere, ad ſtimulandos coitus: aridam uerò ad inhibendos. & alterum alterius potu reſolui. Naſcitur in petroſis, & ſabuletis.

Ὄρχις ἕτερος. TESTICVLVS ALTER. CAP. CXXV.

Testicvlvs alter alio nomine ſerapias, Andrea autore, uocatur: quoniam radix ad multa utilis ſit. Folijs eſt porri, latioribus, oblõgis, pinguibus, ex alarum ſinu inflexis: caule palmeo: floribus penè purpureis: radice teſticulis ſimili. Quæ illita tumores diſcutit, ulcera purgat, & ſerpere eadem non patitur: abolet fiſtulas, & illitu inflammationes lenit. Aridæ radices nomas inhibent: ſanantque putredines, & oris ulcera cacoēthe: aluum ſiſtunt è uino potæ. De hac, eadem quæ de teſticulo canis, produntur.

Σατύριον. SATYRIVM. CAP. CXXVI.

Satyrivm aliqui trifolium uocant, quoniam tria fert folia, ad terram infracta, rumici, aut lilio ſimilia, minora tamen, ac rubra: caulem cubitalem, nudum: florem lilij effigie, candidum: radicem bulboſam, mâli magnitudine, fuluam, intus ut ouum candidam, guſtanti dulcem, & ori non ingratam. Quam in uino nigro auſtero bibere conuenit, contra opiſthotonum. Vtendum ea dum concumbendi inceſsit cupiditas: ſiquidem ea proniores ad uenerem fieri affirmant.

Σατύριον ἐρυθρόνιον. SATYRIVM ERYTHRONIVM. CAP. CXXVII.

Est et alterum Satyrium erythronium, ſiue erythraicon, id eſt rubrum, ſemine lini, maiore, duro, leui, ſplendente. quod fertur non ſecus atque ſcincus, libidinem excitare. Cortice radicis gracili, rufo: intus autem album includitur, ſapore dulci, non ingrato ori. In montoſis, & apricis enaſcitur. Venerem, ut produnt, ſi omnino manu teneatur radix ſtimulat: eoque magis, ſi bibatur in uino.

Satyrij, & Teſticuli conſideratio.
Multorum error.

Errant, mea quidẽ ſententia, omnes ferè huius ætatis medici, ac ſeplaſiarij: quippe quòd Canis teſticulis legitimi Satyrij uice paßim in medicamentis utantur. Nam hæ plantæ (ſi Dioſcoridi credimus) notis, ac facie maximè inter ſe diſtant, quanuis uiribus, & facultate non longè ſint dißimiles. Teſticulorum enim radices, præter id quòd animalium teſtes repræſentant, oblongæ ſunt, binæ, utrinq; pendentes: ſuperior tamen altera, quæ plenior eſt: inferior altera, quæ mollior, et rugoſior. Satyrij uerò radix bulboſa, mâliq; modo extuberãs deſcribitur, colore exterius fulua, interius ut ouum candida, guſtanti dulcis, & ori non ingrata. Cæterùm uerum Satyrium, ut ingenuè fatear, hactenus in Italia uidere mihi non licuit. Teſticulorum porrò in Ananienſibus montibus, alijsq; compluribus locis non modò duo inueniuntur genera; ſed alia quoq; longè plura. quibus & illud addendum eſſe exiſtimauerim, cuius radix humanæ manus ſimilitudinem refert. Vulgus à prædicta radicis figura id Palmam CHRISTI *appellat. Auicenna haſce radices Digitos citrinos nuncupat. etſi eas Digitos citrinos eſſe perperàm, nullaq;, quod in libro ſuo legerim, ratione ducti negent Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt.*

Palmæ Chriſti genera.

Huius duo in Ananiæ uallis montibus habentur genera. Vnum maius, quod folia ferè lilij habet, læuia, patula, maculis quibuſdam nigris reſperſa: caulem rotundum, læuem: florem ſpicatum, uarium, in purpura albicantem, odore non ingrato: radices duas, quæ ſanè teſticulos caninos referrent, niſi ramis quibuſdam quaſi digitis, humanam manum exprimere uiderentur. Alterum minus, quod folijs conſtat croci: caule dodrantali, iunceo, læuiq;: in cuius cacumine flos emicat purpureus, amaranti æmulus, qui recens odorem quàm ſuauißimum reddit. Huius exiccati puluis ex aqua ignitum chalybem experta, epotus (ut perhibent ij, qui ita eſſe experimento comprobarunt) dyſentericis maximè prodeſt. Idem aquam præſtare aiunt, quæ per uitrea organa ex ijs elicitur. Radices huic ſimiles, ſed quæ alteri magnitudine cedunt. Excalfaciunt utræq; (ut author eſt Auicenna) ſiccantq; ſecundo receſſu. Craſſa corporis excrementa pellunt, faciemq; detergunt. Dantur maniacis magno iuuamento: quin & in neruorum affectibus. Seminis puluis drachmæ pondere ex uino potus, comitialibus ſubuenit. Item radicis decoctum uino diutius commixtum, quod bibendum paratur tam in prandio, quàm in cœna. Radices, Nicoli Florentini teſtimonio, febrem quartanam fugant: is nanq; earũ tantùm uſu Biliotum quendam curatum retulit.

Fuch. errata.

Fuchſius Palmam Chriſti non rectè, pace eius dixerim, inter Satyrij genera depinxit: ſiquidem ea potius, meo iudicio, inter Canis teſticulos erat repræſentanda. Quinetiam in eo mihi planè erraſſe uidetur, quòd Satyrium triphyllon, perinde atq; canis teſticulos, cum duabus radicibus pictura expreſſerit contra Dioſcoridis delineationem: qui unam tantùm radicem Satyrio mâli magnitudine reddidit. Niſi fortaſſe is potius fuerit pictoris lapſus.

Monachorũ lapſus.

Hallucinantur præterea unà cum Meſue Patres illi reuerendi, qui eius antidotariũ commentati ſunt. quippe

qui malè

qui malè ſibi perſuaſerint, tot eſſe Satyrio radices, quot Canis teſticulis. Verùm ij Dioſcoridem conſulant, & hinc quàm apertè decipiantur, intelligent. Sed his facilè errandi occaſionem potuit dediſſe Plinius, quem lib.XXVI.cap.X. Orchin, id eſt, teſticulum, cum ſatyrio turpiter confudiſſe conſtat. Cæterùm quoniam legitimo Satyrio deficimus, officinæ, ac medici eius uice Teſticuli radices ſuppeditant, infelici tamen, nec pari ſucceſſu. Nam etſi ad prolẽ gignendam teſticuli radices prætulerit Dioſcorides, quòd maior à uiro deuorata maſculum gignat, minor uerò à fœmina fœminam: deturq; mollis fœminis bibenda in lacte caprino ad ſtimulandam uenerem, arida uerò ad inhibendam; non tamen ob id unquam comperi quẽquam, qui ex earum largiore eſu referret, ſe magis ad uenerem fuiſſe excitatum, quàm eſſet, priusquàm eas comediſſet. Sed id fortè fortuna illis accidit, quòd utraſq; ſimul radices ederint medicorũ imperitia. quo factum ſit, ut altera alterius uim deſtruxerit, cùm alteri uis inſit, ut uenerem ſtimulet, alteri uerò ut eandẽ inhibeat. Id quod fortaſſe ijs nõ eueniret, ſi legitimũ haberemus Satyrium: uel ſi herba illa inueniri poſſet, quæ homines ſalaciſſimos reddit. Cuius Theophraſtus meminit lib.IX. cap.XX. de plant. hiſtor. ubi ita ſcribit. Ad rem autem venereã mirum in modũ herba pollebat, quam Indus attulerat. Non enim ſolùm edentibus, ſed etiam tangentibus tantùm genitalibus uim dixere uehementem adeò fieri, ut quoties uellent, coire ualerent. Et quidem qui uſi fuerũt, duodecies egiſſe dixerunt. Indum autem ipſum, qui uel magno, atq; robuſto corpore erat, ſeptuageſies aliquando coiuiſſe fatentem licuit audire. uerùm emiſsionem ſeminis guttatim fuiſſe, demumq; in ſanguinem deueniſſe. Mulieribus uerò uehementius etiam citari libidinem, cùm eo medicamine uſæ fuerint, dicebatur. hactenus Theophraſtus. Canini teſticuli uires poſteritatis memoriæ mandauit Galenus lib.VIII. ſimp. med. ſic inquiens. Orchis, nuncupatur & Cynos orchis eadem herba. Radici eius bulboſæ, ac geminæ uis ineſt humida, & calida, ac guſtantibus dulcior apparet. Cæterùm maior radix multam uidetur habere humiditatem excrementitiam, & flatuoſam: quapropter epota uenerem excitat. Altera uerò, minor uidelicet, contrà admodum elaborata eſt, ita ut eius temperamentum ad calidius, & ſiccius uergat. Vnde hæc radix non modò non ſtimulat ad coitum; ſed etiam planè contrà cohibet, ac reprimit. Eduntur toſtæ bulborum more. Orchis uerò, quem & Serapiada nuncupant, ſicciorem facultatem obtinet, quàm ut primi ordinis haberi mereatur: quocirca ad uenerem non ſimiliter accommodus eſt. Oedemata illitus diſcutit, & ulcera ſordida purgat, & herpetes ſanat. Siccatus multò etiam magis deſiccat, adeò ut & putreſcentia, contumaciáque ulcera ſanet. Habet etiam quidpiam ſubadſtringens, ac proinde uentrem ex uino potus ſiſtit. Meminit item Satyrij Galenus eodem libro. Satyrium, inquit, aut Triphyllum humidum, & calidum temperatura eſt: quamobrem guſtu quoq; apparet dulce. Attamen recrementitiam, & flatuoſam humiditatem poſsidet: quocirca ad uenerẽ incitat. Hæc uerò & herbæ ipſius radix præſtare poteſt. Porrò, ut quidem ſcribunt, ex uino nigro auſtero potum ſanat opiſthotonon.

Canis teſticuli uires ex Galeno.

Satyrij uires ex Gal.

Ὅρμινον. HORMINVM. CAP. CXXVIII.

HORMINVM ſatiuum herba eſt folijs marrubio ſimilis: caule ſemicubitali, quadrangulo, circa quem eminentiæ ſiliquis ſimiles prodeunt, quæ ad radicem ſpectant, in quibus diuerſum ſemen recluditur. Siquidem in ſylueſtri rotundum, fuſcumque inuenitur: in altero nigrum, & oblongum, cuius eſt uſus. Ad uenerem ſtimulandam, cum uino bibi uolunt. Purgat cum melle argemas, albuginesque: illitum ex aqua tumores diſcutit: eo etiam extrahuntur aculei ex corpore. Idem effectus eſt illitæ herbæ. Sylueſtre magis uiribus pollet: quare unguentis, præſertim gleucino, permiſcetur.

RVELLIVS, & hunc, ut arbitror, ſecutus Fuchſius in ſuis quiſq; de ſtirpium hiſtoria clariſsimis commentarijs, certò credunt Horminum ſatiuum eam perquàm odoratam herbam eſſe, quæ uulgò aliquibus Sclarea, quibusdam Matriſaluia, & nonnullis Herba ſancti Ioannis appellatur. Sylueſtre uerò horminum illam eſſe cenſent, quæ paſsim in pratis naſcitur, quam officinæ Gallitricum, & Centrum galli nominant. Sed certè horum licet doctiſsimorum uirorum ſentẽtiam ut minus probem, multa mihi occurrunt. Primùm quòd contra Hormini utriusq; deſcriptionem illæ plantæ conſtent caule plerunq; bicubitali, folijs marrubio quàm longè maioribus, & calyculis, in quibus ſemen recluditur, ſurſum ſpectantibus. Deinde quòd in utriſq; illis plantis rotundum ſemen inueniatur, non autem in uno oblongum, in altero rotundum. Illud præterea addiderim, quòd Dioſcorides nunquam, meo iudicio, Hormini odorẽ prætermiſiſſet, ſi ei Sclarea dicta Horminum ſatiuum fuiſſet, ut illi exiſtimant:

Hormini conſideratio.

Ruellij, & Fuchſij opin. reprobata.

ea enim adeò odorata eſt, ut eius odor inſignis ſine uitio præteriri non poßit. Huc deniq; illud accedat, & eos planè, ut puto, refellet, qui ſecus opinantur, quòd nuper plantam, cuius hic effigiem damus, Piſis ad me miſit Lucas Ghinus medicus clarißimus, & rei herbariæ peritißimus, quæ adamußim Horminum ſatiuum repræſentat, ut pictura affabrè demonſtrat.

Plinij lapſus.

Hormini utriuſq; meminit Plinius libro XXII. *capite ultimo. ubi in eum errorem lapſus deprehenditur, in quem & in ſtachye eundem incidiſſe ſuperius oſtendimus. Nam ubi Horminum folijs marrubio ſimilibus depinxiſſe opus erat, ei folia porri tradidit, nimirum Græcorum nominum uicinitate deceptus:* πράσιον *enim marrubium ſignificat,* πράσον *uerò porrum, quod Plinius legiſſe uidetur. Eſt & Hormini genus à Theophraſto, Galeno, & Plinio inter fruges annumeratum: quod (ut Galenus autor eſt libro* I. *de alimentorum facultatibus) inter eryſimum, & cuminum mediam naturam obtinet. Cæterùm Hormini, de quo hic nobis eſt ſermo, meminiſſe Galenum in libris ſimplicium medicamentorum, non reperio. quanuis eius mentionem fecerit Paulus, qui tamen illa tantùm refert, quæ à Dioſcoride mutuatus eſt.*

HEDYSARVM.

Ἡδύσαρον. HEDYSARVM. CAP. CXXIX.

HEDYSARON, quod unguentarij pelecinum, id eſt, ſecuridacam uocant, frutex eſt, folijs ciceris: ſemen rufum in ſiliquis fert, corniculorum modo aduncis, quod ancipitē ſecurim æmulatur, unde nomen accepit: amarum guſtu. Stomacho utile in potu. Additur in antidota. Cum melle ante coitum ſubditum, concipiendi ſpem adimit. Naſcitur in ſegetibus, & hordeis.

Hedyſari cõſideratio.

QVANQVAM *Securidaca inter triticum, & hordeum quandoq; proueniat; frequentior tamē inter aphacam naſci cernitur. Id quod etiam teſtatur Theophraſtus lib. & cap.* VIII. *de plantarum hiſtoria, ubi Securidacam in aphacis gigni, eaq; aphacen necari prodidit.*

Plinij lapſus.

Plinius ſimilitudine uocabulorum deceptus libro XVIII. *cap.* XVII. *Securidaca lentem complexu ſtrangulari ſcribit. In eo autem error deprehēditur, quòd phacon pro aphace legerit, & uerterit: nam Græcis lens* φακὸς, *uocatur, non* ἀφάκη, *quæ uiciæ genus eſt. Sed re quoq; Plinio refragatur Theophraſtus, qui loco citato aracum, non autem ſecuridacam lenti innaſci, & inimicari tradidit.*

Hedyſari uires ex Gal.

Hedyſari meminit Galenus libro VI. *ſimplic. medicamentorum, ſic inquiens. Hedyſarum, aut pelecinus. Huius fruticis ſemen colore rufum eſt, utrinq; anceps, uti ſecures. Amarum, & ſubacerbum apparet. quamobrem potum gratum eſt ſtomacho, & uiſcerum obſtructiones expurgat. Idem præſtant totius fruticis ramuli.*

ONOSMA.

Ὄνοσμα. ONOSMA. CAP. CXXX.

ONOSMA oblōga folia habet, ad ſimilitudinem anchuſæ, longitudine quatuor digitorum, & unius latitudine, mollia, in terra iacentia, ſine caule, ſine ſemine, ſine flore: radice nititur oblonga, tenui, infirma, rubeſcente. gignitur in aſperis. Folia in uino pota, partus extrahunt. Prægnans, ſi eam ſupergrediatur, abortum facere dicitur.

Onoſmatis conſider.

PLANTA *quædam ex collibus, quos uarijs herbis refertos circa Goritiam natura collocauit, in aſperis nata iampridem ad me allata eſt, quæ folia habet minoris anchuſæ: radices uerò eius ita rubeſcunt, ut quaſi rubiæ uideantur. Ex ijs notis, quæ quidem pulchrè Onoſmati reſpondent, non potui non adduci, ut eam uerum Onoſma putarem. Vnde etiam eius picturam addendam diligenter curaui, ut de ea aliorum quoq; ſit iudicium. Sed certè, ut uerum fatear mihi adhuc incompertum eſt, an hæc caulem, flores, & ſemen proferat: ſiquidem eam hactenus non niſi caule,*

caule, & reliquis uiduam uidere mihi licuit. Onoſmatis uires tradidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Onoſma, uel oſmas, uel phlonitis, uel ononis, ex acri, & amara conſtat ſubſtantia: proinde quoque creditur fœtus necare, & eijcere, folijs eius in uino potis. Onoſmatis uires ex Gal.

Νυμφαία. NYMPHAEA. CAP. CXXXI.

NYMPHAEA naſcitur in paludibus,& ſtagnantibus aquis, folijs fabæ Aegyptiæ,minoribus,& longioribus, alijs in ſumma aqua, alijs demerſis, pluribus ex radice eadē prodeuntibus: flore lilio ſimili, albo, & in medio crocos habente. cùm defloruerit, ut rotundum malum, aut papaueris caput, extuberat: nigro ſemine, denſo, & lato, lenti guſtus. Caulis eſt læuis, niger, minimè craſſus, Aegyptiæ fabæ cognatus: radix nigra, ſcabra, clauæ ſimilis, quæ autumno ſecatur. Sicca cum uino pota cœliacis, dyſentericisq́ue auxiliatur, & lienem abſumit. Radix ſtomachi, ac ueſicæ doloribus illinitur: uitiligines ex aqua emendat: impoſita cum pice, alopecijs medetur. eadem contra ueneris inſomnia bibitur: ſiquidem ea prorſus adimit. pota aſsiduè aliquot diebus, genitale infirmat. Idem ſemen potum efficit. Nymphææ nomen ſibi uēdicaſſe uidetur, quoniam aquoſa amet. Plurima inuenitur in Elide, in Anygro amne, & in Bœotiæ Aliarto.

Νυμφαία ἑτέρα. NYMPHAEA ALTERA. CAP. CXXXII.

EST ET altera nymphæa, cuius flos blephara dicitur, folijs antedictæ: radice alba, ſcabra: flore luteo, nitente, roſæ ſimili. Huius ſemen, & radix contra fœminarum profluuia efficaciter ex uino nigro bibuntur. Naſcitur in Theſſalia, amne Peneo.

NYMPHAEA *utraq; ſeplaſiarijs Mauritano nomine Nenuphar appellatur. Naſcitur ubiq; frequentiſsima in paludibus, lacubus, & aquis ſtagnantibus. Vnde non mirum, ſi ea ſit uulgaris admodum planta, & omnibus notior, quàm ut indicari deceat.* Nymphææ conſider. *Nymphææ facultates retulit Galenus libro VIII. ſimplicium medicament. his uerbis. Nymphææ tum radix, tum ſemen deſiccandi uim habet citra morſum. Itaq; uētris profluuia cohibet, ſemenq́; ſiue per inſomnia, ſiue alio pacto immodicè profluens retinet. Iuuat porrò etiam dyſentericos. Cæterùm Nymphæa, quæ cādidam radicem habet, potentioris eſt facultatis, ut & muliebri profluuio medeatur. Verùm & hæc, & ea quoque, quæ atram habet radicem, ex uino nigro auſtero bibitur. Porrò nonnullam etiam abſtergendi uim obtinent, ita ut & alphos ſanent, & alopecias. Ad alphos uerò macerantur aqua, ad alopecias pice liquida. Sed ad hæc aptior eſt ea, cuius radix nigra eſt, ſicut ad alia, cuius alba.* Vires ex Galeno.

Ἀνδρόσακες. ANDROSACES. CAP. CXXXIII.

ANDROSACES herba eſt amara, † tenues ſpargens iuncos, ſine folijs, folliculos in capitulis habens, in quibus ſemen continetur. Gignitur in Syriæ maritimis. Ea drachmis duabus in uino pota, copioſam hydropicis urinam ciet. Idem effectus eſt ſemini poto, & herbæ decocto: podagris utiliter illinitur.

ANDROSACES QVIBVSDAM.

Androſacis conſider.

ANDROSACES *ex Syria, quod ſciam, non defertur in Italiam. Verùm, quia eam herbam inibi etiam naſci poſſe nihil prohibeat, quoddam plantæ genus nuper inuentum eſt in Hetruriæ maritimis, cuius hic picturam ideò exhibere libuit, quòd id à quibusdam Androſaces exiſtimetur. Idipſum ad me miſit hoc anno Piſis Lucas Ghinus medicus clariſſimus, & rei herbariæ peritiſſimus: à quo (ſi is illi opinioni ſubſcriberet, & Androſaces in Italia naſceretur) non mihi ex eo diſſentiendum eſſet, quòd præter alias notas hæc planta (ut Oribaſius ex Dioſcoride tranſcribens habet) tota candida ſpectatur.* *Androſacis meminit Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Androſaces humida, & acris herba eſt. Poteſt autem reſiccata, exhibitaq; tum ipſa, tum fructus eius magnopere urinam mouere, & nimirum diſcutere, & deſiccare.*

Androſacis uires ex Gal.

† *In uulgatis exemplaribus hoc loco ſcriptum reperitur* λεπτή, *hoc eſt tenuis: quam uocem, ut ſuperuacaneam, omiſit Ruellius. In Oribaſio uerò* λευκή, *id eſt, alba legitur: & hãc ex aliquo fortè antiquo codice uertit Marcellus. Cæterùm non deſunt, qui ubi paulò pòſt* ἄφυλλος, *hoc eſt, ſine folijs legitur,* ἔμφυλλος, *hoc eſt, cum folijs legendum putent.*

Ἄσπληνον. ASPLENVM. CAP. CXXXIIII.

ASPLENVM aliqui ſcolopendrion uocant, alij ſplenion, alij hemionium: folijs eſt multis, ſcolopendræ animali ſimilibus, ab radice una prodeuntibus. Naſcitur in parietibus, ſaxisque ſiliceis, & opacis: nec caulem, nec florem, nec ſemen habet. Folia polypodij modo diuiduntur, ſubter flaueſcentia hirſutaque, ſupernè uiridia. Vim hanc habent folia in aceto ferueфacta, ut per dies quadraginta pota lienem abſumant: quibus etiam contritis lienem ex uino illini oportet. ſtranguriæ, & regio morbo prodeſt, ſingultum ſedat, calculos in ueſica comminuit. Conceptum adimere creditur, per ſeſe, aut cum muli liene appenſa. Tradunt noctu, ſilẽte luna, huius rei gratia effodiendam.

Aſpleni conſideratio.

ASPLENVM, *ſiue Scolopendrium tam à medicis, quàm pharmacopolis, qui planè Mauritanorum ſcripta ſequuntur, Cetrach barbara uoce uocatur. Nec diu eſt, quòd nouere rei herbariæ periti Arabum Ceterach eſſe legitimum Scolopendrium. Quandoquidem antea uniuerſa herbariorum ſchola Aſpleni loco phyllitim, quam etiam uulgò Linguam ceruinam appellant, ſuis immiſcebant medicamentis. Verùm enimuero quãquam hoc adeò clarum eſt, ut nullus amplius dubitandi locus relinquatur; adhuc tamen inueniuntur è ueteribus noſtris ſeplaſiarijs, qui ut ſuam potius pertinaciam, quàm ueritatem ipſam tueantur, nullo pacto ſibi perſuaſum eſſe uolunt, phyllitim non eſſe legitimum Scolopendrium: eo tantùm argumento pertinaciter innixi, quòd*

ſui maiores

ſui maiores phyllitim Scolopendriam appellauerint, quódq; eam ſpleni ſemper maximè profuiſſe experimento cognouerint. Qua tamen in re prorſus aberrant, ut ex Aſpleny notis facilè ab omnibus intelligi poteſt: ex quibus apertiſſimè cognoſcitur, nil aliud eſſe Aſplenum, quàm ipſum Cetrach uocatum. Nec deſunt prætere, qui obnixè contēdant, Cetrach non eſſe Aſplenum, quòd ſcripſerit Dioſcorides naſci Aſplenum folijs polypodij, ſiue filiculæ, quibus tamen ipſius Ceterach folia non undequaq; reſpondere uidentur. Verùm ſi ij, qui ita obijciunt, eam uidiſſent filiculam, quæ in montibus prouenit in itinere, quo Goritia per montes in Carniolam itur, folijs anguſtioribus, & admodum uirentibus, ijs in poſterum, quantum equidem reor, omnis dubitandi occaſio ſublata eſſet. Siquidem filicula hæc folio exit Ceteracho perquàm ſimili, quanquam pauló ampliore. Tantaq; eſt ſimilitudo, ut mihi primùm hanc herbam inſpicienti ea fermè uiſa ſit uerum Aſplenum: quæ tamen effoſſa radice ſtatim pro filicula agnoſcitur. Præſtantiſsimum aſplenum in Creta naſcitur, ubi repertum Vitruuius affirmat circa Potereum amnem, qui duas urbes Gnoſon, et Cortynam interlabitur: parte quæ ad Cortynam ſpectat, pecoribus ſine liene inuentis, quia herbam hanc roderent: altera uerò parte, quæ ad Gnoſon eſt, lienem habentibus, quia ibi herba illa non appareat.

Quorundam error.

Aſpleni uires paucis perſtrinxit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Aſplenum tenuium quidem partium, non tamen calida herba eſt. Hac utiq; ratione & lapides frangit, & lienes liquat. hæc Galenus. Ceterùm ſunt qui exiſtiment Aſplenum, & Scolopendrium Græcis non idem, ſed diuerſas omnino plantas repræſentare, Galeni authoritate freti. Quippe qui libro V. capite XII. ſimplicium medicamentorum de his differens, quæ obſtructo lieni conferunt, Scolopendrium ab Aſpleno ſegregaſſe manifeſtè uideatur, cùm inquit. Maiores lienis obſtructiones uehementiora deſiderant medicamenta, nempe capparis corticem, tamaricis radices, ſcolopendrium, & ſcillam, & eam, quæ idipſum nomine repræſentat aſplenos appellata. Hæc certè uerba differentiam fieri apertè declarant.

Aſpleni uires ex Galeno.

Sed, meo quidem iudicio, credendum eſſe ſuſpicor, hoc in loco præter Galeni ſententiam accreuiſſe Scolopendrium, deprauatamq; in eo eſſe ſcripturam uel librariorum incuria, uel nimia alicuius ſcioli diligentia. Quandoquidem in ſequentibus libris, in quibus de ſimplicium omnium, quorum cognitionem habuit, facultatibus ſigillatim differit, nuſquam, quod inuenerim, Galenus Scolopendrij meminit, ſed tantùm Aſpleni, cuius etiam uires (ut ſuprà retulimus) ſanè quàm paucis perſtrinxit. Quòd ſi Scolopendrium non eſſe Aſplenum ſenſiſſet, minimè dubitandum eſt, quin utriusq; ſeorſum mentionem feciſſet contra Dioſcoridis ſententiam. Ex his itaq; facilè colligi poſſe putauerim, hoc loco in Galeni codice mēdum ſubeſſe. Nam & Paulus Galeni ſectator acerrimus libro VII. Scolopendrion aſplenon eſſe ſcribit: id quod etiam inter Arabes teſtatur Serapio. Neq; alia puto ratione Aſplenos Scolopendrij nomen ſibi uendicauit, quàm quòd ſcolopendram uenenoſum animal foliorum facie referat.

Galeni locus ſuſpectus.

Ἡμιωνῖτις. HEMIONITIS. CAP. CXXXV.

HEMIONITIS, quam aliqui ſplenion uocant, folium emittit dracunculi, lunatum: radicibus cohæret multis, tenuibus: nunquam flores, neque ſemen, neque caulem gignit. in petroſis naſcitur, auſtero ſapore. Ea ex aceto pota lienem abſumit.

FALLVNTVR *procul dubio (ut in Phyllitidis commentatione ſuperius diximus) Leonicenus, Ruellius, & Manardus: quippe qui ſibi certò perſuaſerint, Hemionitida eam eſſe plantam, quam ſeplaſiariorum uulgus Linguam ceruinā, perperámque Scolopendriam nominat. Sed quoniam in prædicto loco hos uiros alioqui doctiſsimos, & Fuchſium pariter eos ſecutum errare euidentiſsimis, ut puto, argumentis oſtendimus; idcirco ſuperuacaneum eſſe duximus hic eadem repetere, præſertim quòd neminem futurum ſperem, qui eò ſe conferre grauetur, ſi cupiat noſtras contra uiros tam celebres rationes audire. Porrò non modò iam nobis compertum eſt ueram Hemionitim, quæ à Dioſcoridis hiſtoria nihil prorſus diſsidet, Romæ naſci in quibuſdam ruderibus, ædificiorumq; ruinis prope magnū Amphitheatrum, unde quidam rei herbariæ ſtudioſi eam in ſuos tranſtulerunt hortos; ſed nos quoq; hoc anno eam accepimus ab Aloyſio Anguillario Romano rei herbariæ peritiſsimo, qui Hemionitidis plantam, cuius picturam damus, ad nos Patauio miſit. Equidem credidimus iamdudum unà cum Hermolao, & Ruellio teucrium, & hemionitim unam tantùm Plinio plantam eſſe, deprauatis eius exemplaribus decepti, quæ lib. XXV. cap. V. ita ſcriptum habebant. Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, quam quidam hemionion uocant. Veruntamen cùm poſtea tractu temporis Plinij codex mendis quàm plurimis expurgatus ad manus eſſet, non hemionion legendum fuiſſe comperi, ſed hermion. Quo factum eſt, ut omnino fuerim coactus in hoc mutare ſententiam, contraq; aſſerere teucrium à Plinio deſcriptum à Dioſcoridis teucrio nullis notis differre. Cæterum inter hemionium, & aſplenum Plinio nulla*

Hemionitidis conſideratio.

intercedit

intercedit differentia, quòd ſcripſerit libro XXVII. *cap.* V. *Aſplenum ſunt, qui hemionion uocant. Sed equidem uereor, ne & ipſe in errore uerſetur. quandoquidem* Dioſcorides *non modò utriuſq; hiſtoriam diuerſis capitibus deſcripſit; ſed etiam aſplenum nusquam, quod ſciam, hemionitim appellari ait: tametſi contrà* Hemionitim *non aſplenum, ſed ſplenion à quibusdam uocari tradiderit.*

Lunariæ minoris deſcriptio, & uires.

Sed poſteaquam Hemionitidis *lunata folia mihi ad memoriam reuocarunt herbam illam, quæ à chymiſtis* LVNARIA *minor, & ab alijs ob ſemen racemoſum* Lunaria botryitis *cognominatur, cùm & ipſa miris in medicamentis polleat uiribus, non prætereundum duxi, quin hic de ea aliquid diſſererem.* Hæc *itaq; breuis eſt planta, dodrantali ferè altitudine.* Caule *conſtat ſimplici, rotundo, lento, ac gracili: è cuius medio in latus exit ramuſculus, coſtæ effigie, cui folia ſunt utrinq; ſeptem annexa, lunata, craſſa, firmaq;, braßicæ marinæ modo.* Flores *profert in ſummitate caulis, oxalidis minoris inſtar: ſemine rufo, rotundo, minutoq;, in uuæ modum racematim cohærente.* Vis *totius plantæ mirè efficax uulneribus glutinandis, itemq; intrinſecis, atq; extrinſecis corporis fracturis ſanandis: quare miris celebratur laudibus ad puerorum enterocœlas.* Datur *utilier, commodeq; dyſentericis, planta tota in puluerem contrita.* Albas *uteri fluxiones ſupprimit, quemadmodum & rubentes.* Ferunt *equos, qui in mõtibus herbas depaſcuntur, ubi hæc copioſa prouenit, auulſis ab ea clauis, ſuos ferreos calceatus amittere, & ob id uulgò à nonnullis* Sferra cauallo *appellari. Sed perperàm, meo quidem iudicio, quòd alia ſit planta, quæ uel ab ipſo effectu legitimè ſic fuerit appellata, uel quòd ſemen proferat ferreis equorum calceis ſimile.* Magnifaciunt *hanc quidam, præſertim chymici, eamq; pluris ferme æſtimant, quàm aurum. Sed quàm iſti in ſuis uanis opinionibus deludantur, ipſi magno ſæpe ſuo damno experiuntur.*

Lunaria minor alia.

Eſt & alia herba, quam aliqui ſimiliter Lunariam minorem *nominant, quæ in ſcrobiũ ripis, & aggeribus uligine madentibus, ſecus uias plerunq; naſcitur.* Serpit *hæc humi iunceis cauliculis, cubito longioribus, clematidi illi ſimilibus, quæ* Vinca peruinca *uulgò uocatur, in quibus à radice ad ſummũ ex utroq; latere breuibus interſtitijs folia exeunt craßiuſcula, rotũda, paruorum nummorum ſpeciem referentia: unde à nonnullis* Nummularia *dicta eſt. Sunt qui exiſtiment, hanc eſſe* Elatinem. Verùm *quia* Nummulariæ *dictæ folia piloſa non ſunt, ſed læuia: quia præterea non naſcitur in ſegetibus & cultis, ſed in ſcrobium aggeribus & uliginoſis locis; ideo ijs non poſſum adſtipulari.* Hæc *quoq; glutinandi, & cohibendi facultate prædita eſt.*

Hemionitidis uires ex Gal.

Sed iam, ut noſtri moris eſt, Hemionitidi *ſuæ reddantur uires ex* Galeno, *qui eas retulit libro* VI. *ſimpl. medic. his paucis uerbis.* Hemionitis *ſimul & adſtrictionem, & amaritudinem poßidet: quamobrem cum aceto pota lienoſis auxilio eſt.*

Ἀνθυλλίς. ANTHYLLIS. CAP. CXXXVI.

ANTHYLLIS duplex eſt. quædam enim lenti ſimillima, folijs mollibus, rectis ramulis, palmi altitudine: radice parua, tenui. Naſcitur in ſalſis terris, & à ſole illuſtratis, non inſulſo guſtu. Altera eſt folijs, ramulisque aiugæ ſimilis, hirſutioribus tamen, breuioribus, & aſperioribus: flore purpureo, odoris admodum grauis: radice cichorij. Pota drachmis quatuor, urinæ difficultati, renibusque plurimùm prodeſt. Tritæ, vuluæ pituitas emolliunt, cum roſaceo, & lacte impoſitæ. vulneribus medentur. Quæ autem aiugæ ſimilitudinem refert, præter alia pota cum aceto mulſo, comitiales ſanat.

Anthyllidis conſider.

Vires ex Gal.

PRIMAM, *aut alteram* Anthyllida, *quæ* Dioſcoridis *hiſtoriæ reſpondeat, non equidem hactenus in* Italia *reperi, aut repertam uidi: quanquam non negauerim, quin ea inibi proueniat.* Ruellius *hanc poſteritati* Salſolam *uocatam fuiſſe tradit, quòd ex ea ſalem fieri memoriæ proditum ſit.* Vtriusque Anthyllidis *meminit* Galenus *libro* VI. *ſimplic. medicam. ſic inquiens.* Anthyllis *duplex eſt, ſed utraq; modicè deſiccat, ut & ulcera glutinet. Cæterùm altera, ea ſcilicet quæ chamæpityi adſimilis eſt, quadantenus ſubtiliorum eſt partium, quàm altera, adeò ut & comitialibus competat. Quin & ipſa magis quàm altera extergere poteſt.*

Ἄνθεμις. ANTHEMIS. CAP. CXXXVII.

ANTHEMIDIS genera tria, tantùm flore diſtantia: rami dodrantales, fruticoſi, alis multis concaui: tenuibus foliolis, paruis, numeroſis: rotundis capitulis: floribus in medio aureis, forinſecus orbiculato ambitu candidis, melinis, aut purpureis, magnitudine foliorum rutæ. Naſcitur in aſperis, & iuxta ſemitas. colligitur uere. Vim habent radices, flores, & herba excalfaciendi, extenuandique. Potu, & inſeſsione, pellunt menſtrua, partus, urinam, calculosque: aduerſus inflationes, & ilei tormenta bibuntur: bilem ſuffuſam expurgãt: iocinerum uitia ſanant. Decocto earum ueſicæ fouentur. Ex omnibus his generibus ad calculos efficacißima eſt, quæ florem purpureum habet, cuius amplitudo maiuſcula eſt. Hanc propriè heranthemon uocãt. Ea cui leucanthemo nomen eſt, item quæ chryſanthemon dicitur, uehementius urinam ciunt. Aegilopijs illitæ medentur: commanducatæ ulcerum eruptiones in ore ſanant. Nonnulli in clyſteribus ex oleo vtuntur, teruntur que in farinam, ad abigendos febrium circuitus. Flores, & folia recondi debent, & priuatim tuſa, in paſtillos digeri: radix quoque ſiccari, dumque ingruit neceſsitas, binæ partes herbæ dari, modò floris aut radicis pars una, modò contrà floris partes duæ, & herbæ una, permutatim duplicato pondere, alternis diebus. bibere autem oportet in uino mulſo diluto.

CHAMAEMELON.

PARTHENIVM.

Anthemidis conſideratio.

ANTHEMIS, *quæ & Chamæmelon ab odore mali Græcis dicta eſt, officinis, & uulgo corrupta uoce Camomilla uocatur. Verùm quanuis tres Anthemidis ſpecies florum colore tantùm differentes, memoriæ prodiderit Dioſcorides, eamq; cæteris præſtare tradiderit, cui flores in medio aurei, per ambitum uerò purpurei bubonij modo inſunt; pharmacopolæ tamen in Italia illam duntaxat ſibi comparant, quæ floribus cõſtat intus aureis, foris folijs albicantibus circumſeptis: quòd hæc cæteris frequentior, copioſiorq; inter ſegetes in campis proueniat, oleatq; ſuauiter. Quandoquidem cætera eius genera, à paucis ſanè cognita, in raris Italiæ locis reperiuntur. Vidimus tamen nos utraſq; plu ries in Italia.*

Anthemidis uires ex Gal.

Anthemidis meminit Galenus libro III. ſimplicium medicamentorum, ſic ſcribens. Chamæmelum tenuitate quidem roſæ perſimile eſt, calore uerò ad olei facultates magis accedens, animali tum familiares, tum temperatas. Quapropter laſſitudinibus, ut ſi quid aliud confert, doloresq; ſedat, mitigatq;. Præterea tenſa remittit, & laxat, quæq; mediocriter dura ſunt emollit, quæq; conſtipata rarefacit. Ad hæc febres, quæ citra uiſceris alicuius inflammationes infeſtant, diſcutit, ac diſſoluit. ac præſertim quæ ex humoribus bilioſis, aut cutis denſitate proueniunt. Qua de re & ab Aegyptiorum ſapientibus ſoli conſacratum eſt, febriumq; omnium remedium putatur. Verùm hac quidem in re à ueritate aberrant: ſolas enim, quas dixi febres ſanare poteſt, easq; quæ iam concoctæ ſunt. Iuuat tamen pulchrè reliquas etiam omnes, quæ melancholicæ ſunt, aut pituitoſæ, aut ex uiſcerum inflammatione prognatæ. Nam & harũ remedium chamæmelum uel ſtrenuiſſimum eſt, ubi iam concoctis adhibetur: quapropter & hypochondrijs, ut ſi quid aliud, gratum exiſtit. Meminit etiámnum libro VI. eorundem ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Dictum quidem in tertio libro de hac herba copioſius eſt, diceturq; nunc ſummatim, quòd calefacit, & deſiccat in primo ordine. Eſt & tenuium partium, ac proinde digerendi, rarefaciendi, & laxandi facultatem obtinet.

Παρθένιον. PARTHENIVM. CAP. CXXXVIII.

PARTHENIVM, aliqui amaracon uocant, folijs eſt coriandri, tenuibus: flore per ambitum albo, intus melino, odore ſubuiroſo, ſapore amaro. Siccatum, cum aceto mulſo, aut ſale potum, non ſecus atque epithymum, & bilem, & pituitam detrahit: ſuſpirioſis prodeſt, & melancholicis. Herba ſine flore à calculoſis, & anhelatoribus magna utilitate bibitur. Valet decoctum ad inſidendum in duritia uuluarum, & inflammationibus. Illinitur ſacro igni, & collectionibus cum flore.

Parthenij cõſideratio.

SERITVR *Parthenium in Italia in hortis ferè omnibus, neq; modò in ijs ſatum; ſed in alijs quoq; locis ſponte prouenit. Folio eſt coriandri, amaro ſapore, odore graui: floribus per ambitum albis, intus melinis. Hetruſci Matricariam, & ab amaro ſapore, Amarellam uocant. Cæterùm hallucinantur, mea quidem ſententia, in Parthenij hiſtoria Braſauolus, & Fuchſius, uiri alioqui doctiſſimi: quin & Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, quòd concordes ſibi perſuaſerint (ut ſuperius in Artemiſiæ commentario, eorum errorem explodendo, diximus) Matricariam, ſiue Amarellam uulgò uocatam eſſe illud Artemiſiæ genus, quod ſecundo loco à Dioſcoride repræſentatur: utpote qui nõ rectè expenderint hanc eſſe legitimũ Parthenium.*

Parthenium. Porrò contendunt Braſauolus, & Fuchſius eam omnino plantam uerum referre Parthenium, quam herbariorum uulgus Cotulam fœtidam appellat. Sed quàm iſti clariſsimi medici magno in errore uerſentur, iudicent ij, qui probè ſciunt Cotulam fœtidam folio eſſe fœniculi, aut anthemidis potius, quàm coriandri: neq; ſapore uſqueadeò amaro, ut in Parthenio requiritur. Sunt præterea antiquorũ nonnulli, qui Helxinem quoq; Parthenium uocauere, illam ſcilicet, quæ in parietibus naſcitur detergendis uitreis uaſis aptiſsima, ut Galenus ipſe teſtatur lib. VI. ſimpl. med. & Plinius lib. XXII. cap. XVII. naturalis hiſtoriæ. Nec deſunt etiã, qui uelint mas Parthenium appellare Athanaſiam, quam & Tanacetum uocant ſeplaſiarij. Quorum equidem ſententiam magis probandam cenſerem, quàm eorum, qui tertium Artemiſiæ genus Tanacetum eſſe contendunt.

Tanaceti medicinæ.

Vtuntur Tanaceto recentiores ad uentriculi, & alui flatus diſcutiendos, item ad lumbricos ex uentre pellendos. Vtuntur & ad frangẽdos renum calculos, & ad ciendam urinam. Sed id uiris magis, quàm mulieribus commẽdant: contrà uerò Matricariam dictam fœminis tantùm exhibendam præcipiunt. Parthenij in ſimplicium medicamentorum cenſu Galenum meminiſſe non reperio.

Βούφθαλμον. BVPHTHALMVM. CAP. CXXXIX.

BVPHTHALMON, quidam cachlam uocãt, caules emittit tenues, mollesque: folia fœniculi: luteum florem, anthemide maiorem, oculi ſimilitudine, unde nomen traxit. Circa oppida naſcitur, & in campeſtribus. Flores cum cerato triti, tumores, duritiasque diſcutiunt. Aiunt epotam poſt exitum à balneis, regio morbo correptis, colorem tractu temporis reddere.

Buphthalmi conſideratio.

NON parum profectò inter ſe uariant de Buphthalmo recentiorum ſententiæ, ut herbam, quæ ipſum legitimè repræſentet, decernant, & oſtendant. Nam aliqui putant, herbam quandam cubito altiorem, in pratis & agrorum marginibus naſcentem, quæ (ut equidem opinor) Bellis maior eſt, folio nonnihil in ambitu ſerrato: flore intus melino, extrà uerò candidiſsimis foliolis undiq; circundato, anthemide maiore, eſſe legitimum Buphthalmum. Alij uerò, quibus adſtipulatur Fuchſius, aliam ab hac herbam uerum Buphthalmum eſſe contendunt, uulgaris anthemidis cognatam, quam officinæ Cotulam non fœtidam uocãt. Sed cur horum ſententias comprobem, ſanè non habeo. quippe quanuis Cotula non fœtida dicta foliorum facie quadantenus Buphthalmum referat; flores tamen in medio melini, & in ambitu anthemidis modo candidi, Dioſcoridis picturæ non utiq; reſpondent. Quemadmodum & hinc perſpicuum eſt alteram plantam, cuius primo loco meminimus, non eſſe Buphthalmum. Siquidem cùm diligentiſsimè ſcripſerit Dioſcorides uulgaris anthemidis, tum etiam parthenij flores intus aureo micare colore, per ambitum uerò candido, dubitandum quidem non eſt, quin & eadem fuerit uſus diligentia in deſcribendo Buphthalmi flore, quem tamen luteum in uniuerſum facit, non autem in ambitu candidum, qualis in uulgari parthenio conſpicitur. Cùm itaq; Buphthalmum luteo planè flore præditum eſſe debeat, haud dubiè errant, meo quidem iudicio, qui pro Buphthalmo prædictas, aut ſimiles plantas accipiunt. Cæterùm legitimum, ni fallor, Buphthalmum ad me attulit hoc anno Patauio Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, iuuenis ſpectatæ in philoſophia, ac medicina eruditionis, mihiq; perinde ac filius chariſsimus, quod in nullis prorſus notis à Dioſcoridis deſcriptione diſsidet, ut eius effigies, quam hic damus, abunde demonſtrat.

Buphthalmi uires ex Gal.

Buphthalmi uires retulit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ijs uerbis. Buphthalmum, inquit, ſic appellatum eſt à floribus, qui figura quidem boum oculis uideantur adſimiles, colore autem anthemidis floribus ſimillimi ſunt, ſed multò illis tum maiores, tum acriores. Proinde & uehementius diſcutiunt, adeò ut duritias ſanent cerato miſti. hæc Galenus. Vbi, ne quid nobis obſtet, animaduertendum eſt, quòd Galenus, qui Buphthalmi flores anthemidis floribus ſimillimos reddit, de ea tantùm anthemide intelligit, quæ luteos flores profert.

Bellidis hiſtoria, & uires.

Sed quoniam de Buphthalmi flore differenti mihi BELLIS ſic à Plinio uocata occurrit, cuius etiam initio commentarij memini, non alienum eſſe duxi, hoc in loco eius hiſtoriam, & uires recenſere. Bellis igitur in Italia trium eſt generum. Primum in hortis ſeritur: cætera in pratis, & campeſtribus naſcuntur. Hortenſe herbula eſt folijs longiuſculis, in cacumine ſubrotundis, ſolo procumbentibus, & in rotæ modum radiantibus, craſsiuſculis, per ambitum minutim ſerratis: è quorum medio cauliculi prodeunt uilloſi, flexibilesq;: in quorum cacuminibus anno ferè toto flores emicant, centrò tenus aurei, per ambitum uerò foliolis duplicibus in purpuram rubentibus circundati, coronis texendis aptiſsimi. Alterum in pratis plerunq; naſcens, folijs, & cauliculis conſtat hortenſi ſimilibus, maiuſculis tamen: ſed flore intus melino, circùm uerò cãdido, anthemidis modo. Hoc, quòd primo ſtatim uere floreat, Hetruſci appellãt uulgò Primo fiore, et Fiore di primauera. Tertium cæteris maius aſſurgit, flore

git, flore prædicto non diſsimili, ſed maiore: folijs etiam maioribus, magisq; ſerratis, caulibus lignoſis, interdum cubito altioribus, non niſi æſtate florentibus. Facultas omnibus eadem: nam (ut recentiores perhibent) ualent in ſtrumis, & capitis fracturis: quinetiam in uulneribus thoracis, quæ in pectoris cauitatem uſq; penetrarunt, in quem uſum Bellim potionibus inſerunt. Sunt & qui Bellidis genera laudent ad iſchiada, & paralyſin.

Γλυκυσίδη. PAEONIA. CAP. CXL.

PAEONIA, ſiue glycyſide, Græcis aliquibus pentoboron dicitur: ſunt qui Idęos dactylos radicē pæoniam uocant. Caulis altitudine ſeſquipedis adoleſcit, comitantibus multis ſtolonibus. Huius duo genera: mas folia iuglandis habet: in fœmina uerò ſmyrnij more diuidūtur. Summo caule ſiliquas emittit amygdalis ſimiles: in quibus, cùm dehiſcunt, multa grana, exigua, rubra, acinis punicorum ſimilia inueniuntur, & in medio nigra, purpurea quinque aut ſex. Radix maris digitali craſsitudine, & palmi longitudine, guſtu adſtringens, alba. fœminæ radicibus ceu glandes circiter ſeptem aut octo inhærent, ut in haſtula regia.

Fœminis à partu non purgatis ſicca radix datur: ciet menſes amygdalæ magnitudine pota: uentris doloribus cum uino pota auxiliatur. ualet contra regiùm morbum, & renum, ac ueſicæ dolores. decocta in uino aluum ſiſtit. Rubra grana rubentes menſes ſiſtunt, decem uel duodecim pota in uino auſtero, & nigro: ſtomachicis, & eroſionibus ea eſſe prodeſt: à pueris pota initia calculorum eximunt. Grana nigra auxiliātur ſuppreſsionibus nocturnis, uuluæ ſtrangulationibus, & matricis doloribus, quindecim numero pota, in aqua mulſa, aut uino. Naſcitur in altiſsimis montibus, & præruptis.

Pæoniæ conſideratio.

PAEONIA *fœmina planta eſt uulgaris notitiæ: mas uerò contrà, quòd paucis in Italia locis proueniat. Hanc Piſis ad me Goritiam miſit hoc anno Lucas Ghinus Forocornelienſis, uir & doctrina, & rei medicæ cognitione præclarus. Sed & eam antea è Germania allatam uidimus.*

Vires ex Gal.

Pæoniæ uires poſteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Glycyſida, quam pentorobon, & pæoniam nuncupant, radicem habet leuiter adſtringentem cum quadam dulcedine: etſi pluſculum dentibus mandas, acrimoniam item quampiam ſubamaram ſubeſſe percipies. Proinde menſes ciet ex melicrato amygdalæ pota quantitate. Sanè tundere eam oportet, ac cribrare, & ſic inſpergere. Expurgat porrò etiam iecur obſtructū, & renes. Sed hæc efficere nata eſt, quà acris, & ſubamara eſt: quà uerò quiddam etiam adſtrictorium obtinet, uentris fluxiones ſiſtere poteſt. Verùm eam tunc in auſterorum uinorum quopiam decoctam bibere conuenit. Eſt autem facultate omnino reſiccatoria uehementer, ita ut non deſperauerim eam etiam adalligatam, quod meritò creditum eſt, puerorum epilepſias ſanare.

Galeni hiſtoria.

Equidem uidi puellum quandoque octo totis menſibus morbo comitiali liberum, ex eo quo geſtabat radicem tempore: ubi uerò fortè fortuna quod à collo ſuſpenſum erat decidiſſet, protinus morbo correptus eſt. rurſusq; ſuſpenſo in locum illius alio, inculpatè poſtea ſe habuit. Porrò uiſum eſt mihi ſatius eſſe denuò id collo detrahere certioris experientiæ gratia. Id cùm feciſſem, ac puer iterum eſſet conuulſus, magnam recentis radicis partem ex collo eius ſuſpendimus: ac deinceps prorſum ſanus effectus eſt puer, nec poſtea conuulſus eſt. Rationabile itaq; erat aut partes quaſpiam à radice defluentes, ac deinde per inſpirationem attractas, ita affectos locos curare, aut aërem à radice aſsiduè mutari, & alterari. Nam hoc pacto ſuccus cyrenaicus columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthium frictum palàm deſtillationes, & grauedines deſiccat, ſi quis id in calidum linteum rarum liget, aſsidueq; calorem ex eo per inſpirationem, quæ per nares fit, attrahat. Quinetiam ſi compluribus linis, & maximè marinæ purpuræ, collo uiperæ iniectis, illis uiperam præfoces: eaq; poſtea cuiuſpiam collo obuincias, mirificè profuerit tum tonſillis, tùm omnibus ijs, quæ in collo expullulant. Sed de talibus priuatim aliquando fortè conſcribam. Nunc uerò ſciendum eſt Pæoniæ temperamentum tenuium eſſe partium, & exiccatorium, haud tamen inſigniter calidum, ſed aut ſymmetrum, aut paulò calidius.

Λιθόσπερμον. LITHOSPERMVM. CAP. CXLI.

LITHOSPERMON à ſeminis duritia nomen accepit. Folijs eſt oleæ longioribus, & latioribus, mollioribus, iacent humi, quæ ab radice exiliunt: ramulis rectis, tenuibus, firmis, craſsitudine acuti iunci, lignoſis: in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum ſpeciem exhibent:

folijs

folijs longis, inter quæ paruum ſemen, rotundum, erui magnitudine, duritia lapidea. Naſcitur in aſperis, & editis locis. Vim hanc habet, ut ſemine cum uino albo poto calculos frangat, pellatque urinam.

Φαλαρίς. PHALARIS. CAP. CXLII.

Phalaris cauliculos emittit zeæ culmis ſimiles, à minutis, ac nullius uſus radicibus, multos, duûm palmorum, geniculis cinctos, graciliores tamen, ac dulces: ſemen candidum, oblongum, milij magnitudine. Tunditur, & in aqua aut uino ſuccus ad ueſicæ cruciatus utiliſsimè bibitur. Semen cochlearis menſura potum, ad eadem efficax eſt.

LITHOSPERMVM MAIVS.

LITHOSPERMVM MINVS.

Lithoſpermi conſider.

Lithospermon *hodie ſeplaſtarij, & omnes ferè medici* Barbaros *ſecuti* Milium ſolis *nominant. Licet rectius fortaſſe* Mauritanorum *quoq; imitatione ab illis* Milium Soler *uocaretur. Quandoquidem hæc planta (ut ſcribit* Serapio *teſtimonio* Aben Iuliel*) frequens naſcitur in montibus* Soler*: unde illi aptius fortè à loco, quàm à ſole cognomentum imponeretur. Huius milij, utcunque cognominetur, duo oſtenduntur genera. maius, quod legitimum eſt* Lithoſpermon*, quóue* Hetruria *ſatis referta eſt. minus, quod longè frequentius ubiq; in* Italia *gignitur. Hoc utiq; non temerè exiſtimauere nonnulli eſſe* Phalarida*, quòd ſemen proferat milio perſimile, ſubcandidum, & oblongum. Quibus facilè ſubſcribi poſſet, ſi planta hæc culmis geniculatis, ac etiam folijs zeæ ſimilis ſpectaretur, quòd* Oribaſio Phalaris *non modò culmos fundat zeæ ſimiles; ſed etiam folia. Ex ijs equidem notis, quæ planè in* Milio ſolis *minore deſiderantur, cogor illis non adſtipulari. Quin potius adducor, ut certò credam* Phalarim *eſſe plantam ab illa diuerſam: eamq; fortaſſe, cuius aliquando picturam dabimus, quæ in ſylueſtrium frugum genere, à quibuſdam recenſetur, adeò ut non deſint etiam qui hanc appellent* Sylueſtre milium*. Eſt enim culmo, & folio zeæ, & ſemine candido & oblongo, milij ferè magnitudine.*

Fuch. error.

Cæterùm Fuchſium*, uirum alioqui doctiſsimum,* Lithoſpermum Dioſcoridis *omnibus propè nunc compertum, non cognouiſſe arbitror, quòd in ſuis clariſsimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs pro uero* Lithoſpermo*, illud quod officinis* Milium ſolis minus *appellatur, depinxerit.*

Lithoſpermi hiſt. ex Plin.

Lithoſpermon*, ut herbam ſumma admiratione dignam, eleganter deſcripſit* Plinius lib. XXVII. cap. XI. *cuius hic uerba ſubijciam. Inter omnes herbas, inquit,* Lithoſpermo *nihil eſt mirabilius. Aliqui ægonychon uocant, alij dioſpyron, alij heracleon. Herba quincuncialis ferè, folijs duplo maioribus, quàm rutæ, ramulis ſurculoſis, craſsitudine iunci. Gerit iuxta folia ſingulas ueluti barbulas, & earum in cacuminibus lapillos candore, & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia uerò lapidea. Ipſi, qua pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus ſemen. Naſcitur & in* Italia*, ſed laudatiſſimum in* Creta*. Nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo conſpexi. Tantus eſt decor, uelut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcentis. Iacere, atque*

humi

humi ſerpere autores tradunt. Ego uulſam, non hærentem uidi. hactenus Plinius. Lithoſpermi in ſimplicium medicamentorum libris, Galenum meminiſſe non inuenio. Verùm Phalaridis, quam phalerim nuncupat, uires reddidit libro VIII. *eorundem, ſic inquiens. Phaleridis herbæ tum ſuccus, tum ſemen, tum folia potu auxiliari creduntur ueſicæ doloribus, ceu in ſeſe habeant quidpiam tenuium partium, & calidum.*

Phalaridis uires ex Gal.

RVBIA SATIVA.

RVBIA SYLVESTRIS.

Ἐρυθρόδανον. RVBIA. CAP. CXLIII.

ERYTHRODANVM radix rubra eſt, qua tinguntur lanæ. Vna ſponte prouenit: altera ſeritur, ut in Thebana Galliæ, & Rauenna Italiæ: in Caria inter oleas, ut in aruis, ſolo creditur. Hanc non ſine quæſtu ſerunt: nanque maximum ex ea ſentiunt prouentum. Aſperi caules, & quadranguli, longi, aparinæ non diſsimiles, robuſtiores, & multò prorſus maiores: folijs per interualla circum articulos, ſtellatim decuſſatis. Semen eius rotundum, inter initia uiride, mox rubrum, poſteà cùm ematuruit, nigrum: radix tenuis, longa, rubra. Vrinam ciet: qua de cauſa regio morbo opitulatur, pota cum aqua mulſa: item iſchiadicis, & reſolutis. Craſſam, copioſamque urinam pellit, nonnunquam & ſanguinem: bibentes tamen quotidie lauari oportet, & excrementorum quæ redduntur differentiam ſpectare. Aduerſus ſerpentium morſus, ramulos cum folijs uino bibere prodeſt. Semen ex aceto potum, lienem abſumit. Impoſita radix trahit partus, menſes, ſecundasque. albæ uitiligini illita ex aceto medetur.

RVBIA, *quam Græci* Erythrodanum *dicunt,* Hetruſcis *nullis non cognita: neq; medicis ſolùm ac ſeplaſiarijs, cognoſcitur; ſed etiam mulierculis, ac ruſticis, ijs præſertim, qui in locis habitant, ubi lanificio opera impenditur. quandoquidem inficiendis tingendisq; lanis aptiſsima eſt. Quapropter ruſtici, & agreſtes mulieres, quòd lanarum infectores* Rubiæ *quotannis plurimum emant, huius radices effodiunt, & uendunt, unde tantum quæſtus faciunt, ut ſibi ſuisq; uictum ſuppeditent. Mittit hanc abunde* Hetruria, *præcipuè* Senenſis *ager. Expetuntur folia noſtratibus mulieribus, quòd aſperrima ſint, ad ſtagnea uaſa detergenda: ſiquidem mirum dictu quàm pulcherrimè niteſcant, quæ* Rubiam *fuerint experta.* Rubiæ *meminit* Galenus *libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic ſcribit. Eſt autem* Rubia *tinctorum radix acerba, & guſtu amara. Itaq; quæcunq; agere dictum eſt ſuperiore libro, ubi in unum eiuſmodi coiuerint facultates, ea omnia in hac radice luculenter conſpicies. Quippe cùm & lienem, & iecur expurget, & urinas craſſas, multasq;, ac nonnunquam etiam ſanguinolentas uacuet. Quin & menſes ciet, ac mediocriter quæ exterſionem poſtulant, extergit: proinde uitiligines albas cum aceto illita iuuat. Sunt qui eam iſchiadicis, hoc eſt, coxendicum doloribus afflictis, & reſolutis, in potu cum melicrato exhibeant.*

Rubiæ conſideratio.

Rubiæ uires ex Galeno.

LONCHITIS ALTERA.

ALTHAEA.

Λογχῖτις. LONCHITIS. CAP. CXLIIII.

Lonchitis folia habet porri, latiora, rubentia, plurima, ad radicem circunfracta, ueluti in terram procumbentia, pauca in caule: in quo flores, ceu galericuli, hiantibus comicis perſonis ſimiles, nigri, & è rictu albam exerentes uelut linguam, quæ ad labrum inferius ſpectet. ſemen inuolucris clauſum lanceæ ſimile, triangulum: vnde ſibi cognomẽtum arrogauit. radix dauci. Naſcitur in ſitientibus, & aſperis. Radix ex uino pota urinam ciet.

Λογχῖτις ἑτέρα. LONCHITIS ALTERA. CAP. CXLV.

Altera eſt Lonchitis, quam aliqui aſperam lonchitin dicunt: folia ſcolopendrij emittit, ſed aſperiora, maioraque, ac multò magis diuiſa. Vulneribus mirum in modum prodeſt, in eisque inflammationes excitari non patitur. Pota ex aceto lienem abſumit.

Lonchitidis confider.

Etsi in cõpluribus Italiæ, ac Germaniæ montibus, alijſq; aſperis, & aridis locis diu multumq; perquiſiuerim primũ Lonchitidis genus; ipſum tamen hactenus mihi non licuit reperire, neq; etiam ab alijs inuentum uidere. Cæterùm Lonchitim alteram iampridem uidimus ſtudio, ac liberalitate Lucæ Ghini medici clariſſimi, qui eam Piſis ad nos miſit. Hæc folia habet ſcolopendrij, aſperiora, maiora, magiſq; diuiſa, ut eius pictura, quam exhibemus, probè oſtendit. De prima Lonchitide diſſeruit Plinius libro XXV. capite XI. ubi ſic inquit. Lonchitis non, ut plerique exiſtimauerunt, eadem eſt, quæ xiphion, aut phaſganion, quanquam cuſpidi ſimilis ſemine. Habet enim folia porri rubentia ad radicem, & plura quàm in caule, capitula perſonis comicis ſimilia, paruam exerentibus linguam, radicibus prælongis. naſcitur in ſitientibus. Hactenus Plinius, qui horum pleraque à Dioſcoride mutuatus eſt.

Lonchitidis uires ex Gal.

Lonchitidis utriuſq; meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ubi de earum uiribus ita ſcribit. Lonchitis, eius uidelicet, quæ ſemen habet triangulare figura lanceæ ſimile, radix potiſſimùm quodammodo ſimilis eſt radici dauci: proinde urinam ciet. Porrò eius, quæ ſcolopendriæ ſimilia habet folia, ea ad glutinanda uulnera idonea ſunt uiridia: ſed ſicca cum aceto pota, lienes induratos ſanant.

Ἀλθαία. ALTHAEA. CAP. CXLVI.

Althaea, quam alij Ibiſcum uocant, in ſyluestrium maluarum genere eſt, cui folia ut cyclamino rotunda, lanugine caneſcunt: flore roſaceo: bicubitali caule: radice lenta, intus alba. Althæa appellatur, quòd inter primas ſit utilis, & pluribus polleat remedijs. Decocta enim in uino aut aqua mulſa, & per ſe cùm imponitur tuſa, efficax eſt contra vulnera: item ad ſtrumas, parotidas, abſceſſus, mammarum inflammationes, fracta ſedis, inflationes, neruorum rigores: ſiquidem diſcutit, & excoquit, rumpit, & ad cicatricem perducit. Cocta, ut dictũ eſt, adiecto ſuillo adipe, aut anſerino, terebinthináve, ut malagmatis lentor fiat, facit ad vuluæ inflammationes, præcluſionésque, in peſsis ſubdita. Decoctum eodẽ fungitur munere: onera vuluæ, reliquiaſq; à partu extrahit. Decoctæ radicis ſuccus ex uino potus, ſuccurrit urinæ difficultati, calculoſorum cruditatibus, dyſentericis, iſchiadicis, tremulis, ruptis. dentium mulcet dolorem, cum

rem, cum aceto decocta, colluto inde ore. Viride ſemen ſiccumq́ue tritum, uitiligines in ſole cum aceto perunctas emendat. Eodem cum oleo & aceto peruncti, à uenenatis non feriuntur. ualet cõtra dyſenteriam, & ſanguinis reiectiones, aluiq́ue profluuium. In poſca, aut uino decoctum bibitur, contra omnes ueſparum, apum, ſimiliumq́ue aculeatos ictus. Folia cum olei momento, morſibus, & igni ambuſtis illinuntur. Conſtat aquam, trita radice addita, ſub diuo addenſari.

Althææ conſideratio.

Althaea à Latinis poſſet Medica ſimpliciter dici, quoniam ab ἀλθαίνω, quod Græcis mederi ſignificat, etymon habere uidetur. Quocirca meritò ſcriptum reliquit Dioſcorides, Althæam id nomen traxiſſe à multitudine remediorum, & frequenti eius uſu. Ea uulgaris herba eſt, nulliſq; non cognita. Latini hanc Ibiſcum nominant. Italis uerò, corrupta à Latinis appellatione, & præpoſita malua, quòd cum ea quandam habeat cognationem, compoſito nomine Maluauiſco uulgò uocatur. Althæam memoriæ prodidit Theophraſtus libro IX. cap. XIX. de plantarum hiſtoria, ubi de ea diſſerit ijs uerbis. Et radicem Ibiſci aquam poſſe addenſare aiunt, ſi tritam inieceris, ſub diuoq; humorem poſueris. Conſtat Ibiſcus folio maluæ maiori, piloſioriq;: caule molli; flore luteo: radice neruoſa, alba: fructu maluæ. caulis quoq; guſtu maluam reddit. Vſus eius ad rupta, & tuſſes è uino dulci, & ad ulcera in oleo. Aliam quandam ſi carnibus concoquas, in idem aggregare, ac ueluti conglutinare poſſe affirmant: alias uim attractoriam poßidere, modo magnetis lapidis, atque ſuccini. hæc in inanimatis. hactenus Theophraſtus. Meminit Ibiſci Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires ita deſcripſit. Ebiſcus, ſiue althæa (eſt autem malua agreſtis) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone leuandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix porrò eius, & ſemen cætera quidem ſimiliter agunt, ut herba uiridis, ſed tenuiorum partium, magiſq; exiccatoriam, ad hæc magis exterſoriam quàm illa facultatem oſtendunt, ut & uitiligines detergant, & ſemen renum calculos confringat. Radicis uerò decoctum dyſenteriæ, alui profluuio, & ſanguinis reiectioni utile eſt, nempe cùm adſtringentem quandam facultatem poßideat.

Althææ uires ex Galeno.

Ἀλκέα. ALCEA. CAP. CXLVII.

Alcea ſylueſtrium maluarũ generi aſsignatur. folia habet diuiſa, uerbenacæ proxima: caules tres aut quatuor, cortice cannabino ueſtitos: florem roſæ, paruum: radices albas, latas, quinque aut ſex, cùm plurimùm cubitales. Quæ cum uino, aut aqua potæ, dyſentericis, ruptiſq́ue medentur.

Alceæ conſideratio.

Alceam hodie paßim ferè in Italia aliqui Biſmaluam, alij Maluam ſylueſtrem, nonnulli etiam Maluauiſcum agreſte nominant. Herba eſt caule, floribus, ac ſemine hortenſi maluæ perquàm ſimilis, ſed folijs longiori inciſura laciniatis, ranunculi modo. Naſcitur in incultis, campeſtribus, & agrorum, ſcrobiumq; marginibus, iuxta ſepes, uias, ac ſemitas. Alceæ radicibus non deſunt, qui altheæ loco utantur, cùm huius copiam non habeant, ad tumores tum ſoluendos, tum emolliendos. Porrò Alceæ peculiari capite meminiſſe Galenum non reperio, niſi hanc ſylueſtrem maluam appellauerit, dum maluæ facultates libro VII. ſimplicium medicamentorum deſcribit, his uerbis. Malua ſylueſtris quidem digerentis paululùm, & emollientis leuiter eſt facultatis. Hortenſis uerò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior eſt. Fructus eius tantò ualidior eſt, quantò & ſiccior. hæc Galenus. Cæterùm Paulus ſeorſum Alceam retulit libro VII. ubi ſic inquit. Alcea ſylueſtris maluæ genus eſt. In uino pota dyſenteriæ, & eroſionibus medetur, potißimùm eius radix.

Alceæ uires ex Paulo.

Κάνναβις. CANNABIS. CAP. CXLVIII.

Cannabis ſatiua planta magni in uita uſus ad robuſtiſsimos funes factitãdos: folijs fraxini, graui odore: caulibus proceris, inanibus: ſemine rotundo. quod largiore cibo genituram extinguit. Succus ex ea recente conuenienter aurium doloribus inſtillatur. Sylueſtris cannabis uirgas fert althææ ſimiles, minores, nigriores, & aſperiores, cubiti altitudinẽ æquantes: folio ſatiuæ, nigriore, & aſperiore: flore lychnidis, ſubrubro: ſemine, & radice althææ. Decocta radix, illitu inflammationes mulcet, tumores diſcutit, tofos articulorum diſſipat. Huius cortex torquendis funibus accommodatus.

Cannabis cõſideratio.

Cannabis ſatiua planta eſt adeò uulgaris notitiæ apud omnes Europæ nationes, ut omnino ſuperuacuum ſit eius faciem uerbis repræſentare. Sylueſtris autem quanquam in multis Italiæ locis proueniat cùm ſyluoſis, tum etiam campeſtribus; paucos tamen eſſe puto, qui legitimam oſtendant. Cæterùm ſatiuæ ſemen in cibis ſumptum planè

CANNABIS.

contrarium efficit in gallinis, et in nobis: ſiquidem largius comman ducatum nobis genituram extinguit: gallinas uerò ouiferaciores reddit. Experiētia enim compertum habeo, gallinas, quæ hyeme, quo tempore algoris ſæuitia rarò oua parere ſolent, Cannabis ſemine ueſcuntur, numeroſiore ouorum partu gaudere: id quod frequenti cantu ſuo declarant. Illud præterea mihi non abierit indictum, quòd Cannabis recentis decoctū, expreſſa deinde fortiter herba, terreſtrium lumbricorum cauernulis inſperſum, ſtatim eos euocat. Quod piſcatoribus acceptum referendum eſt, qui hoc ingenio uermiculos capiunt ſuis hamis infigendos. Verùm non modò terrenos uermes euocat Cannabis decoctum, & ſuccus eius expreſſus, ſed etiam (ut Plinius lib.xx.cap.xxIII.autor eſt) uermiculos, & quodcunq; animal in aurem intrauerit, eijcit. Hinc itaque quiſpiam conijcere poteſt, eius facultatem ad interaneorum uermes haud imbecillem fore.

Cannabis uires ex Gal.

Cannabis meminit Galenus lib. VII. ſimpl.medic. ſic inquiens. Cannabis ſemen flatus diſcutit, adeoq; deſiccat, ut ſi pluſculum edatur, genituram exiccet. Sunt qui ex eo uiridi ſuccum exprimentes ad aurium dolores ab obſtructione, ut mihi uidetur, natos utantur. Et lib.I. de aliment. facult. idem de Cannabi ita ſcribit. Non quemadmodum planta ipſa cannabis uitici quodammodo eſt ſimilis, ita ſemen ſemini facultate eſt ſimile: ſed plurimùm ab eo diſsidet, ut quod cōcoctu eſt difficile, ſtomachoq; ac capiti noceat, prauiq; ſit ſucci. Sunt tamen qui eo quoq; frixo cum alijs tragematibus ueſcantur. Tragemata autem uoco ea, quæ poſt cœnam, uoluptatis inter bibendū excitandæ gratia manduntur. Multum autē calefacit: ideoq; ſumptum paulò largius caput ferit uaporē ſurſum ad ipſum mittens, calidū ſimul ac medicamentoſum. hæc Galenus. Ex quo apparet quàm grauiter errent mulieres, quæ pueris comitiali morbo laborātibus Cānabini ſeminis decoctū exhibent. quo tantum abeſt, ut morbum curent, ut etiā eius augendi occaſionē præbeant.

ANAGYRIS.

ANAGYRIS ALTERA.

Ἀνάγυρις. ANAGYRIS. CAP. CXLIX.

ANAGYRIS frutex eſt arboris inſtar, perquàm grauis odore: folijs uiticis, uirgisque: flore braſsicæ: ſemen in corniculis non breuibus gignit, ſubrotundum, firmum, uerſicolori facie, ſimile renibus, quod dureſcit vua matureſcente. Tenera folia trita tumores illitu reprimunt: ſi partus hæreat, & ſecundæ, menſesque morentur, drachmæ pondere bibuntur in paſſo: ſic & ſuſpirioſis dantur, & contra capitis dolores in uino. difficulter parientibus adalligantur, ita ut à partu ſtatim auferantur. Radicis cortex concoquendis, diſcutiendisque adhibetur. Semen commanducatum uomitiones uehementer ciet.

Anagyris cõſideratio.

QVANVIS *ueteres unius tantùm Anagyris meminerint; duo tamen in Italia uiſuntur genera. Maius in Apulia frequentiſsimum naſcitur, et eo Campaniæ tractu, quo Terracina itur Fundum ad Tyrrheni litus: folijs uitici proximis: flore braſsicæ racemoſo: fructu hortenſi ſmilaci ſimili, amplioribus tamen, & breuioribus paulò ſiliquis incluſo, colore purpuraſcente, uſqueadeò duro, ut aqua macerato, ſua in pertinaci duritie conſiſtat. Minus, quod rura Tridentina uulgò uocant Eghelo, maio & iunio menſibus grato in montibus ſpectaculo floret. Micat enim aureo flore, alteri omnino ſimili, odore tamen ingrato. Hinc cornicula prodeunt geniſtæ æmula: in quibus ſemen continetur eiuſdem geniſtæ magnitudine, ſed oblongum, phaſeoli modo, colore ſubnigro. Quod comedentes quandoque ignari paſtores, ueluti legumina, crebris adeò uomitionibus afficiuntur, ut nonnunquam uiderim ego quoſdam, qui ſanguinem uſq; euomuerunt. Materies ligni duriſsima, quæ guaiaci modo exterius lutea eſt, interius uerò nigra. Incorrupta diu durat: proinde uinitores ex Anagyri palos factitant ſuſtinendis uitibus aptiſsimos, hosq; cæteris præferunt ex alijs arboribus factis. Quin & ſagittarij ex ea ualidiſsimos arcus conficiunt. Hac planta ſcatet uallis Anania, ac uniuerſus Tridentinus ager.*

Anagyris uires ex Gal.

Anagyris uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Anagyrus frutex eſt grauiter olens, & acris, digerentis, excalfacientisq; facultatis. Sed folia etiámnum uirentia, cùm propter humiditatis admiſtionem minus ſint acria, idcirco tumentia reprimunt. At ſiccata incidentis ſunt, exiccantisq; ualenter facultatis. Similem ferè facultatem habet radicis eius cortex. Semen autem magis ſubtilium eſt partium: ſed & uomitum prouocat.*

Κηπαία. CEPAEA. CAP. CL.

CEPAEA portulacæ ſimilis eſt, ſed nigriora habet folia, & radicem tenuem. Folia in uino pota urinæ ſtillicidio, & ueſicæ ſcabie laborantibus opitulantur. maximè id præſtat, ſi cum decocto radicum aſparagi eius, quem myacanthon, hoc eſt, corrudam uocant, bibatur.

Cepææ conſideratio.

CEPAEAM, *quam antea in noſtris commentarijs Italica lingua conſcriptis, ingenuè confeſſus eram me nondum comperiſſe, aut ab alijs compertam uidiſſe, hoc tempore Venetijs ad me miſit Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus pro ætate ſua non imperitus, reiq; herbariæ non ignarus, mei adeò ſtudioſus, ut ſi aliud non eſſet, hoc nomine tantùm mihi plurimùm diligendus ſit, atque etiam in filium habendus. Ad Cepæam hanc redeo. Ea ſanè mihi uiſa eſt ita adamuſsim Dioſcoridis deſcriptioni reſpondere (id quod eius pictura, quam hic damus, graphicè oſtendit) ut non dubitandum putem, quin hæc ſit uera ac legitima Cepæa. Huius, quod equidem legerim, Galenus non meminit in ſimplicium cenſu. Veruntamen Paulus eius mentionem fecit libro* VII. *inter ſimplicia, ubi eam retulit his uerbis.*

Cepææ uires ex Paulo.

Cepæa portulacæ ſimilis eſt. Folia ipſius contra ueſicæ ſcabies utiliter bibuntur. Radix cum aſparago, quem myacanthinum, hoc eſt, corrudam appellant, pota, urinæ ſtillicidia, quæ ex obſtructione fiunt, abigit.

Ἄλισμα. ALISMA. CAP. CLI.

ALISMA, alij Damaſonion appellant: folia ei plantaginis, niſi anguſtiora eſſent, † laciniofa, conuexaque in terram: caule ſimplici, tenui, cubito altiore: capitibus thyrſi: flore tenui, candido, palleſcente: radicibus tenuibus, ut ueratri nigri, acribus, odoratis, modicè pinguibus. aquoſos amat tractus. Radix, ſi drachma una, aut altera bibatur, his conuenit, qui leporem marinum deuora-

runt, aut à rubetis ranis demorſi ſunt, aut opium hauſerunt: torminibus, atque dyſenteriæ, per ſe, aut cum pari modo ſeminis dauci, potui datur. cõuulſis, & contra uitia vuluæ prodeſt. Herba ſiſtit aluum, menſtrua pellit, tumores illita mitigat.

Aliſmatis cõſideratio. *Qvanqvam affirmat Ruellius, cui etiã Fuchſius ſubſcribere uidetur, Aliſma, quam hactenus herbam equidem non uidi, ſibi cognitam eſſe, uocariq; à nonnullis Paſtoralem fiſtulam, à quibusdam uerò Plantaginem aquaticam; tamen plantago hæc, quam etiam aliqui Barbam ſyluanam appellant, nullis notis cum Aliſmate conuenire deprehenditur. Siquidem Aliſma folia fert plantagini ſimilia, ſed anguſtiora, & in terram reflexa: caulem mittit ſimplicem, ac tenuem. Plantago autem aquatica folijs prodit plãtagine maioribus, lancearum cuſpidum inſtar acuminatis, ſurſumq; ſpectantibus: multiplici caule, adnatis pluribus referto. Cùm itaq; ex ijs notis collatis cõſtet, Aliſma, & Barbam ſyluanam inter ſe plurimùm differre, non temerè facere uideor, quòd illorũ ſententiæ non auſim adſtipulari. Duo Aliſmatis genera Plinius conſtituit lib. xxv. cap. x. ubi de utroq; differit his uerbis. Aliſma, inquit, alij damaſonion, alij lyron appellant. folia ei plantaginis, niſi anguſtiora eſſent, & magis laciniosa, conuexaq; in terram, aliâs etiam uenoſa ſimiliter: caule ſimplici, & tenui, cubitali: capite thyrſi: radicibus denſis, tenuibus, ut ueratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. naſcitur in aquoſis. Alterum genus eiuſdem in ſyluis, nigrius, maioribus folijs. hæc Plinius.*

Aliſmatis uires ex Gal. *Aliſma memoriæ prodidit Galenus libro vi. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus differens. Damaſonium, aut Aliſma. De hac herba in tertio libro tradit Dioſcorides, quòd radix eius epota dyſenterias ſanet, & aluum ſiſtat, atq; œdemata mitiget. Sed nos ea quidem experti non ſumus. Quòd autem conſtitutos in renibus calculos aqua, in qua decocta fuerit, pota comminuat, caſu experti ſumus. Ex quo liquet, quòd abſterſoriam quandam facultatem obtinet.*

† Hæc uox non legitur in Græcis codicibus, neque ab Oribaſio refertur, neque etiam à Marcello uertitur. Vnde planè ſuſpicor, quòd Ruellius ita uerbum hoc ex Plinio adiecit, ut reliqua etiam ex eodem reddidit.

Ὀνοβρυχίς. ONOBRYCHIS. CAP. CLII.

Onobrychis folia habet lentis, longiora paulò: caulem dodrantalem: florem puniceum: radicẽ paruam. naſcitur in uliginoſis, & incultis. Herba ſuapte ui, ſi trita illinatur, tubercula diſſipat: cum uino pota, ſtrangurias ſanat: illita ex oleo, ſudores mouet.

Onobrychis conſideratio. *Naſcitvr Onobrychis, Plinio libro xxiiii. cap. xvi. autore, circa fontes. Folia habet lentis, paulò longiora: florem rubentem: radicem exiguam, & gracilem. Sunt qui Onobrychin uelint eam eſſe herbam, quam aliqui Rutam caprariam, alij Galegam uocant: nos uerò uulgò Lauaneſe. Verùm hæc notis, quæ Onobrychi tribuuntur, haud quaquam reſpondere deprehenditur. quippe quæ folia ferat lentis quadruplo maiora, caulem plerunq; bicubitalem, flores purpureos, & radicem nõ paruam. Vt hinc mihi planè uideatur, quòd illorum opinioni nemo rectè poßit, aut debeat adſtipulari.*

Vires ex Galeno. *Onobrychidis uires tradidit Galenus libro viii. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Onobrychis rarefaciendi, digerendiq; uim obtinet: proinde folia eius uirentis etiámnum illita ad morem cataplaſmatis tubercula diſcutiunt: arefactæ uerò, ſi cum uino bibantur, ſtrangurias ſanant. Quinetiam ſudores elicit cum oleo inuncta.*

HYPERICVM.

Ὑπερικόν. HYPERICVM. CAP. CLIII.

Hypericvm alij androſæmon, alij corion, alij chamæpityn appellant, quoniam ſemẽ odore reſinam imitatur: ſurculaceo frutice, dodrãtali, rubeſcente: folio rutæ: flore luteo, † leucoio ſimili, qui digitis attritus ſanguineum ſuccum remittit, qua ex cauſa androſæmon cognominatur: ſubhirſuta ſiliqua, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine: ſemine intus nigro, reſinoſi odoris. gignitur in locis cultis, & aſperis.

Vrinam cit, menſtrua pellit appoſitũ: tertianis, quartanisque cum uino potum liberat. Semen quadraginta diebus hauſtum, iſchiadicis medetur. Folia cum ſemine illita, ambuſta ſanant.

ASCYRVM.

ANDROSAEMVM.

CORIS.

Ἄσκυρον. ASCYRVM. CAP. CLIIII.

Ascyron, ſiue aſcyroides, hyperici genus eſt, magnitudine diſtans, fruticoſius, maiores habens ramos, ſurculoſiores, rubentesq́ue: folia tenuia: flores luteos, & fructum reſinoſum, hypericc non abſimilem: cuius attritu digiti ferè cruentantur, qua de cauſa androſæmon uocauere. Vſus ſeminis ad iſchiadicos, potum in hydromelitis ſextario: nam bilioſa recrementa ampliſsimè detrahit. ſed aſsiduè dare oportet, donec ſanitati reſtituantur. Illinitur & ambuſtis efficaciter.

Ἀνδρόσαιμον. ANDROSAEMON. CAP. CLV.

Androsaemon ab hyperico, aſcyroq́ue differt, quòd fruticet ramulis ſurculoſis, ac tenuibus: rubentibus uirgis, & folijs rutæ, triplo aut quadruplo maioribus, quæ trita uinoſo ſucco manant. complures alas habet in cacumine, utrinque expanſas, pinnatasq́ue: circa quas flores puſilli, lutei: & in calyculis ſemen papaueris nigri, inſigne lineis. Huius comæ tritæ reſinoſum odorem reddunt. Semen tritum drachmis duabus potum, bilioſa alui excrementa pellit. iſchiadicis maximè medetur: ſed à purgatione aquam exorbere oportet. Herba ambuſtis illita medetur, & ſanguinem cohibet.

Κόρις.

Κόρις. CORIS. CAP. CLVI.

Coris, quod aliqui hypericon uocant, frutex eſt folio ericæ, rubro, pinguiore, ac minore, non altior dodrante, ſuauis, odoratus, acris. Potum ſemen menſes trahit, & urinas: cõtra phalangiorum morſus, iſchiadicos, & opiſthotonicos ex uino potum auxilio eſt: horroribus ex pipere, ſed opiſthotonicis ex oleo, aptiſsimè illinitur. Radix uino decocta potaque, defectis opem ferre creditur: ſed laborantem inter potandum quàm optimè cooperiri licet: ſiquidem corpus totum deſudabit, ex qua re priſtinam agilitatem recuperabit.

Hyperici, & congenerum conſider.

Hypericvm, Aſcyrum, & Androſæmum, eiusdem planè generis plantæ (ut Dioſcorides inquit) eſſe uidentur. Verùm in earum caulibus, & folijs aliqua notatur differentia: nam hæc folia habet rubentiora, illa uiridiora, uni maiora inſunt, alteri minora. Similis diſcriminis ratio in caulibus. Omnes hæ congeneres plantæ hodie ab omnibus uulgò cognoſcuntur: eæ nanque iunio, & iulio menſibus, diuerſis in locis aureis floribus ornatæ conſpiciuntur, ijs adamuſsim diſtinctæ ac præditæ notis, quæ ſingulis à Dioſcoride tribuuntur. Cæterùm quæ Coris uocatur, non ita Hypericum refert, quemadmodum Androſæmum, & Aſcyrum. quippe quæ non altior dodrantali altitudine aſſurgat: folijs ericæ, minoribus tamen, & ſubpinguibus: caulibus ruſeſcentibus, odore ſuaui, ac grato. Hæc ad me pluries allata eſt à noſtris herbarijs. naſcitur frequentiſsima in Italia. Hypericum à perforatis folijs à noſtris uulgò Perforata uocatur: folia enim innumeris ſcatent foraminibus, ijsq; adeò minutis, ut uiſum effugiant, niſi ipſa folia ſole obiecta inſpiciantur: id quod ſilentio uidetur inuoluiſſe Dioſcorides: quinetiam Plinius, alioqui rerum omnium diligentiſsimus indagator.

Plinij lapſus.

Qui tamen hac in hiſtoria haud dubiè falli deprehenditur, quòd ſcripſerit libro XXVI. cap. VIII. Hypericum naſci ſemine in ſiliqua, nigro, matureſcente cum hordeo. Siquidem Dioſcorides non tradit Hypericum cum hordeo matureſcere, ſed contineri eius nigrum ſemen ſiliqua ſubhirſuta, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine. Conſtat præterea annua experientia matureſcere hordeum plerunq; abeunte maio: uerùm Hyperici ſemen non perficitur, niſi iulio, & auguſto menſibus.

Braſauoli error.

In hac quoq; Hyperici hiſtoria errat Braſauolus medicus licet clariſsimus, quòd uelit Hypericum ex Dioſcoridis auctoritate florem album habere: eamq; ob cauſam, id quod circunfertur, cùm flore ſit melino, illegitimum eſſe putat, imò non aliud, quàm Rutam ſylueſtrem, pro qua pharmacopolam ſecum colloquentem, id ipſum aſſeruare admonet. Neq; in his uno tantùm, ſed, quantum ſentio, duplici notatur errore. Primùm quod Hypericum non album, ſed luteum florem ferre ſcribat Dioſcorides contra Braſauoli ſententiam, cùm ſic in eo legatur ἄνθος ἔχον μήλινον, *hoc eſt, florem habens luteum: non autem album inquit, ut perperàm Marcellus Florentinus interpretatur, cuius fortaſſe falſa interpretatione Braſauolus ſeductus eſt. Deinde quòd legitimum Hypericum pro ſylueſtri ruta ſeruandum cenſuerit, cùm tamen in calce ferè ſui uoluminis prioris ſententiæ oblitus, dum olei ex Hyperico parandi ſeniori myropolæ rationem explicat, communis uſus Hypericum Aſcyrum eſſe declarat.*

Monachorũ hallucinatio.

Nec ſecus quàm Braſauolus hallucinantur, pace eorum dixerim, Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, quòd non rectè cum illo ſentiant, Hypericum, quo utimur, primum eſſe ſylueſtris rutæ genus. Quorum ſententia cùm fuerit à nobis ſuperius in rutæ mentione rationibus & authoritatibus abunde exploſa, & improbata, ſuperuacuum eſſet idem nunc repetere: eò enim accedet, qui plura horum errata cognoſcere uolet.

Hyperici uires ex Gal.

Hyperici uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. ſimplic. medicam. ſic inquiens. Hypericum calefacit, & deſiccat, tenuisq; ſubſtantiæ eſt, adeò ut & menſes, & urinas prouocet. Sed ad hæc totus ſumendus eſt fructus, non tantùm ſemen. Porrò cum folijs illitus uiridis ad cicatricem ducit cùm alia, tum etiam ambuſta. Cæterùm ſi ſicca contuſa inſpergas, ſanabis humida, & putredinoſa ulcera. Sunt & qui iſchiadicis bibendum exhibeant. Idem lib. VI. de Androſæmo ita ſcribit. Androſæmum planta fruticoſa, natura duplex: unum enim Aſcyron, & Aſcyroides nuncupatum eſt, ſpecies hyperici. Alterum uerò à quibusdam Dionyſias appellatur. Eſt autem ſemen eorum purgatorium. Foliorum uerò facultas modicè extergens & deſiccans, ut & ambuſta ſanare credantur. Cæterùm in uino auſtero decocta, uinum ipſum magnorum uulnerum glutinatorium efficiunt. Sed quòd de Cori mentionem fecerit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu, mihi incompertum eſt.

† *Quoniam hoc loco in uulgatis exemplaribus Græcis nulla ſit albæ uiolæ mentio; idcirco ſunt qui illorum teſtimonio freti, uerbum illud auferant ex interpretibus. Sed quomodo id rectè factum ſit, non uideo: ſiquidem in Oribaſio legitur,* ἄνθος ἔχον μήλινον λευκοίῳ ὅμοιον, *hoc eſt, florem habens luteum leucoio ſimilem. Adde etiam, quòd Hypericum ita adamuſsim floris colore luteam uiolam repræſentat, ut nihil melius. Nos autem uſi ſumus uoce Græca, ne ex albo, quod fortè Marcello impoſuit, aliqua poſsit oriri difficultas.*

† *Quæ hic ſequuntur, in Græcis codicibus impreſsis non hoc loco, ſed in fine inter notha, & Dioſcoridi falsò adſcripta leguntur, ut quæ adſcititia ſint habita. Nos uerò illa huc admiſimus Ruellij, ut facimus, interpretationem ſecuti: necnon etiam fidem codicis manu ſcripti.*

Χαμαιπίτυς. AIVGA. CAP. CLVII.

Aivga herba in terra repens, ſubcurua: folijs ſemperuiui minoris, multò tenuioribus, hirſutis, & pinguioribus, circum ramos frequentibus, odore pinus: flore tenui, luteo, uel candido: radicibus cichorij. Folia ſeptem diebus in uino pota regio morbo medentur: & quadraginta diebus ex hydromelite, iſchiadicos ſanant. Dantur peculiariter urinæ difficultatibus, iecinoris, & renum uitijs: torminoſis proſunt. Ea apud Heracleam Ponticam, perinde atq; antidoto, contra aco-

nitum

nitum utuntur, bibentes decoctum. Ad antedicta illinitur, cum polenta iure decocti ſubacta. Trita in farinam, & cum fico in pilulis ſumpta, aluum emollit: excepta melle, cum æris ſquama, & reſina deijcit: appoſita ex melle, uuluæ uitia extrahit: mammarum duritias diſcutit, vulnera glutinat: vlcera quæ ſerpunt, cum melle illita, cohibet. Alterum eſt genus aiugæ, cubitalibus ramis, in anchoræ ſpeciem incuruatis, prætenuibus: coma ſupradictæ, flore candido, ſemine nigro. hæc etiam pinum redolet. Tertia mas nominatur, paruula, folijs exilibus, albis, ſcabris: caule aſpero, candido: luteis floſculis, ſemine iuxta alas. reſipit & hæc pinum. Hæ duæ uim ſuperioris obtinent, ſed non uſqueadeò efficacem.

CHAMAEPITYS PRIMA.

CHAMAEPITYS TERTIA.

Aiugæ conſideratio.

Aɪᴠɢᴀᴍ, *quam Græci Chamæpityn uocant, quoniam folijs, & odore pinum refert, herbariorum uulgus Iuam arthriticam appellat, quòd iſchiadicis, & alijs articulorum doloribus opem ferat non obſcuram. Vulgaris eſt notitiæ Aiuga, quæ primo generi adſcribitur. Verùm poſtrema, quam ſæpius etiam uidimus, non adeò omnibus eſt nota. quemadmodum nec media, quam hactenus mihi quidem uidere non licuit.* Cuiuſdã Germani error. *Ceterùm in aperto errore uerſabatur Germanus ille pharmacopola, qui Braſauolũ docuit Aiugam Germanica lingua uocari Vergiß mein nicht. Quandoquidem herba huius nominis mihi cum Germanis iandiu uerſanti notiſsima eſt: quæ tamen nulla prorſus ex parte quámuis Aiugam repræſentat.* Chamæpityos uires ex Galeno. *Chamæpityos meminit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcriptum reliquit. Chamæpitys guſtu quidem amarum ſaporem acri ualidiorem obtinet. Effectu uerò expurgat, abſtergitq́; uiſcera plus quàm calfacit. Proinde regio morbo laborantibus, & omnino quibus facilè iecur obſtruitur, bonum eſt medicamentum. Quin & menſes ducit tum pota, tum appoſita cum melle. Sed & urinæ mouendæ aptum eſt medicamen. Sunt autem qui etiam eam exhibent decoctam in melicrato ijs, qui coxendicis doloribus torquentur. Herba porrò ipſa uiridis uulnera magna conglutinat, & ulcera putreſcentia ſanat. Præterea mammarum durities diſcutit. Eſt enim in ſiccando ordinis tertij, in calfaciendo uerò ſecundi.*

LIBRI TERTII FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii,

IN LIB. QVARTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

TRIBVS ANTE' libris, amantiſsime Aree, tradidimus odoramenta, olea, arbores, vnguenta, animalia, frumenta, olera, radices, ſuccos, herbas, ſeminaque. In hoc autem quarto diſſeremus de radicibus, & eis, quæ reſtant, herbis.

Κέϛρον. BETONICA. CAP. I.

CESTRON pſychotrophon uocitatur, quoniam frigidis locis inueniatur. Latini Betonicam appellãt. Herba eſt caulem ferens tenuem, cubiti altitudine, aut maiorem, quadratum: folia quercus, mollia, longa, in ambitu diuiſa, odorata, prope radicem maiora: in ſummis caulibus ſemen, ueluti ſatureiæ, ſpicatum eſt. Decerpta huius folia ſiccantur, plurimos ad uſus. Radicibus nititur, ut ueratri, tenuibus. quæ ex hydromelite in potu, pituitoſam uomitionem euocant. Folia dari debent ruptis, cõuulſis, mulieribus vuluæ malo opportunis, & ad laxandos uteri ſtrangulatus, denarij pondere cum hydromelite: tres in uini ſextario drachmæ contra ſerpentium morſus ebibuntur. Herba magna utilitate illatis à ſerpente vulneribus illinitur. aduerſus etiam uenena drachma ex uino pota conuenit: præſumpta ea, ſi uenenum hauriatur, nihil nocebit. vrinam ciet, aluum ſubducit. Medetur comitialibus, & inſanis pota ex aqua: & iecinoris, lienisq́; uitijs drachmæ pondere in aceto mulſo. concoctionem adiuuat, ſi quis cum fabæ magnitudine ſecũdum cœnam cum melle cocto deuorauerit: modo conſimili acida ructantibus propinatur. ſtomachicis eã manducare, & ſuccũ deuorare proderit, ſi poſtea dilutum uinum ſorbeatur. Datur ſanguinem excreantibus, tribus obolis cum diluti uini cyatho: iſchiadicis, renũ, & ueſicæ doloribus ex aqua. aquæ inter cutem binis drachmis ex hydromelite, ſi febricitant: ſin aliter ex mulſo. regio morbo laborantes recreat: menſes pellit drachmæ pondere cum uino pota. aluum purgant drachmæ quatuor potæ in hydromelitis decem cyathis. facit cùm melle ad tabem, & purulentam excreationem. Folia ſicca, tritaque fictili uaſe reconduntur.

Betonicæ conſideratio.

BETONICA *herba eſt nullis non cognita, & innumeris prædita uiribus. Vnde Itali, cùm aliquem laudibus familiariter extollere uolunt, uulgari prouerbio dicunt.* Tu hai piu uirtu, che non ha la Betonica, *id eſt,* Tu pluribus *præditus es uirtutibus, quàm* Betonica. *Scripſit de* Betonicæ *uiribus proprium libellum* Antonius Muſa *clariſsimus*

Vires ex Antonio Muſa.

Auguſti Cæſaris medicus, in quo hæc de ea memoriæ prodidit. Herba Betonica *naſcitur in pratis, & montibus mundis, & opacis, circa frutices. Animas hominum, & corpora cuſtodit: & nocturnas ambulationes à maleficijs, & periculis. Loca quinetiam ſacra, & buſta à uiſibus metuendis tuetur, ac defendit: & in omni denique re ſancta eſt.* *Ceſtron uocatur, & pſychotrophon: ſiquidem frigidis reperitur in locis, radicibus tenuibus, thyrſo pariter tenui, cubiti altitudinẽ excedente, quadrangulo. Folia profert quercus, odorata: ſemine in ſummitate thyrſi ſpicato, thymbræ modo.* Pollet *uniuerſa planta dotibus ferè innumeris. quandoquidem tuſa capitisq́; uulneribus illita, ea mira celeritate*

leritate conglutinat. Præſtat id tamen efficacius, ſi tertio quoq; die iterum, atq; iterum imponatur. Aiunt præterea tam ualentioris eſſe facultatis, ut oſſa quoq; fracta extrahat. Radicum ex aqua decoctum ad tertias fotu oculorum doloribus medetur. quod item præſtant contrita folia, & fronti ſuperimpoſita. Succus à folijs per ſe tritis expreſſus, aut prius aqua maceratis, aurium dolores mulcet, ſi tamen addito roſaceo in aures egelidus inſtilletur. Idem drachmæ pondere hauſtus in aquæ calidæ cyathis quatuor, ſanguinem illum per inferna trahit, cuius redundantia caligines oculis offundit. quo fit, ut etiam uiſum acuant comeſta folia. Eadem cum ſalis momento contuſa, naribusq; immiſſa ſanguinem inde fluentem ſiſtit. Betonicæ decoctum ex uetere uino, aut ex aceto dentium dolores finit, ſi eo os ſæpius colluatur. Herba ipſa ex tepenti aqua pota ſuſpirioſis, & anheloſis maximè proficit. Folia melle excepta tabidos iuuant, præſertim qui purulenta extuſſiunt. Eadem tribus continuis diebus deuorata drachmarum quatuor pondere, aut ex frigidæ aquæ cyathis quatuor ebibita, uentriculi dolores mulcet: iecinoris uerò, ſi ex calida hauriatur. Ex uino decocta lienis uitijs medetur. Sanat & renum uitia ex mulſo bibita, duarum drachmarum pondere: ex uino autem ueteri trium drachmarum pondere, additis piperis granis ſeptem & uiginti, ad lateris, lumborumq; dolores utiliſſimè bibitur. In duobus aquæ calidæ cyathis ſumpta, alui & inteſtinorum tormina remouet, ſi tamen à crudis non fiant ſuccis. Foliorum quatuor drachmis in aquæ mulſæ cyathis octo epotis, commodè citatur aluus: ſananturq; ijs ex uino ſumptis coli inflammatione uexati. Betonica in eclegmate ex melle ſumpta nouem diebus, tuſſim ſedat. Pota in aquæ calidæ cyathis quatuor duarum drachmarum pondere, addita plantaginis drachma, febres quotidianas expellit, quod tamen in acceſſionibus tantùm fieri debet. Idem præſtat etiam in tertianis, ſi cum pari pulegio aſſumatur. Sanat ipſo quoq; ordine etiam quartanas in tribus aquæ calidæ cyathis hauſta, trium drachmarum pondere, addita mellis uncia: calculi franguntur. Betonica ex tepenti aqua feliciter bibitur hydropicis. Pariendi celeritatem affert, uteriq; cruciatus à frigiditate conceptos mulcet, ſi ex calida aqua, aut mulſo duarum drachmarũ pondere propinetur. Contrita folia & illita, præciſos glutinant neruos, & reſolutos iuuant. Eadem trium drachmarum pondere ex caprillo lacte ſumpta tribus diebus, ſanguinem ore reiectum cohibent: & ex pari uini ueteris menſura, medetur ruptis, & ab alto deuolutis. Præſumpta ebrietatem arcet. Ex uino frequẽter hauſta, ictericos ſanat: & ſuillo adipe admixta, carbunculos curat. Pota ex aceto mulſo unius drachmæ pondere, uiatoribus longo itinere defatigatis uires mirificè reficit. Faſtidia abſtergit, & ſtomachicos recreat. Aduerſatur uenenis, & ſerpentium, & uenenoſorum rabidorumq; quorumcunq; animalium morſibus non modò intus ſumpta, ſed extrà emplaſtri modo impoſita. Cuniculoſa, ſinuoſaq; ſanat ulcera cum ſale indita. Ex uino hauſta menſes ciet. Potu dolores podagricos lenit, præſertim radicum decoctum potum. idemq; præſtant contrita folia impoſita. Betonicæ uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ceſtron, aut Pſychrotrophon, Romanè uerò Betonica, uim habet incidendi, ut guſtus indicat. Amarior enim eſt, & ſubacris ipſa herba: id quod & particulatim edita actio oſtendit. Nam conſiſtentes in renibus calculos diuidit, & pulmonem, & thoracem, & iecur expurgat, abſtergitq;. menſes quoq; ciet, & comitialibus prodeſt: tum rupta, conuulſaq; curat, & omnibus beſtiarum morſibus ulceri illita auxiliatur. Poſtremò acidum ructantibus, & iſchiadicis bibita, auxilio eſt.

Betonicæ uires ex Gal.

Βρεταννική. BRITANICA. CAP. II.

BRITANICA, aut Vetonica, folia habet ſylueſtris lapathi, ſed nigriora, & piloſiora, guſtu adſtringentia: radicem tenuem, & breuem: caulem paruum emittit. Folijs exprimitur ſuccus, qui igni aut ſole cogitur. Vim habet adſtringentem, priuatim depaſcentibus oris, & tonſillarum ulceribus accommodatam. Valet etiam ad reliqua, quibus adſtrictione eſt opus.

Britanicæ cõſideratio.

QVANQVAM tradit Ruellius Britanicam eſſe plantam Italiæ cognitam, atq; ibi uulgò appellari Piatamano; mihi tamen hactenus non ſolùm nomen illud incompertum eſt, ſed nullum etiam inuenire obtigit, qui Britanicam oſtenderet. Hanc autem ſcriptis celebrauit Plinius libro XXV. cap. III. hiſce uerbis. In Germania trans Rhenum caſtris à Germanico Cæſare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis ſolus, qua pota dentes intra biennium deciderent, compagesq; in genibus ſoluerentur. Stomacacen medici uocabant, & ſceletyrben ea mala. Reperta auxilio eſt herba, quæ uocatur Britanica, non neruis modò & oris malis ſalutaris; ſed contra anginas quoq;, & ſerpẽtes. Folia habet oblonga, nigra: radicem etiam nigram. Flos ei, qui (ut certò proditur) collectus priusquàm tonitrua audiantur, & deuoratus ſecuros in totum reddit homines. Friſij, quà caſtra erant, noſtris demonſtrauere illam. hæc Plinius. Cæterùm non deſunt, qui Britanicam cenſeant eam eſſe ſtirpem, quam herbariorum uulgus ideo Biſtortam appellat, quòd radice contorta nitatur. Sed eorum planè error facilè deprehenditur. quandoquidem etſi Biſtorta rumicis conſtet folijs; non tamen ea nigra ſunt, neq; piloſa: quinimò læuia apparent, ſupernè ruffeſcentia, & à terra quadantenus cæſia. Ad hæc Britanicæ radix ſubeſt tenuis, breuisq;: Biſtortæ uerò craſſa, ſerpentis iacentis modo contracta, & intorta, colore rubro, non (ut Plinius inquit) nigro. Sed præterea non deſunt etiam, qui Tormentillam ſic officinis, & uulgò uocatam Biſtortæ generi adſcribant, quòd non facie, ſed fortaſſe uiribus illi reſpondeat. Quæ quoniam hic nobis occurrit, et quàm plurimis effertur laudibus, ideo hic locus expoſcere uiſus eſt, ut de ea aliquid diſſeramus. Eſt itaq; TORMENTILLA folio pentaphylli minore, ſeptenis inciſuris diuiſo: radice breui, nodoſa, compacta, rubeo colore, ſapore adſtringenti: cauliculis tenuibus, ſubrubentibus: flore melino, adeò ut in pentaphylli genere ſit reponenda. Sunt qui à ſeptenis foliorum diuiſuris Heptaphyllon hanc uocent. Herbarij compertum habent, hanc iiſdem pollere facultatibus, quibus Biſtorta prædita eſt. Quamobrem utræq; urinæ incontinentiam ſupprimunt: ſiſtunt menſes, ſi in earum decocto ad umbilicum usq; conſederint fœminæ. Idem præſtant (de radicibus

Biſtorta.

Tormentillæ hiſtoria, & uires.

tamen

tamen intellige) ſi tritæ & ex melle atque ſpica ſubactæ, uentri ac pubi illinantur. Sanguinem è uulneribus manantem cohibent, ſuper aſperſo earum puluere. Qui item potus bilioſas coërcet uomitiones, ſi ouorum albo exceptus ſuper fictili tegula inaſſetur, mox comedatur. Aqua, quæ ex his duplici organo elicitur, ſiue è radicibus decoctum, uenenis omnibus remedio eſt. Ex quo tantum apud nõnullos Tormentillæ inualuit uſus, ut ex eius radicibus etiam medicamenta componant aduerſus peſtilentiam. Vtræq; dyſentericos ſanant, & uulnera glutinant, præſertim quæ in inteſtinis, & uiſceribus fuerint illata, non modò ipſis uulneribus illitæ, ſed & in potionibus hauſtæ. Rebellia, contumaciaq; ulcera curant, & ea ſiſtunt, quæ ſerpendo corpora erodunt.

Britanicæ uires ex Gal. *Sed ut iam ad Britanicæ uires redeamus, eas ſcriptis tradidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Britanicæ herbæ fòlia adſtringentia ſunt, & uulnerum glutinatoria, ſimilia folijs ſylueſtrium lapathorum, niſi quatenus atriora ſunt, magiſq; hirta. Sed & expreſſus ex illis ſuccus perinde natus eſt adſtringere. itaq; coctum quidam reponunt, tanquàm inter ſtomatica medicamenta efficaciſſimum. Videtur enim ſanare iam etiam putreſcentia. hactenus Galenus. Cæterùm non eſt ſilentio prætereundum, quòd Dioſcoridis codices inueniuntur, in quibus poſt Britanicam alterum per ſe de Betonica caput legitur. Quod quoniam pluribus indicijs in Dioſcoride aſcititium eſſe conſtat, atque in hunc autorem ex libello Antonij Muſæ Auguſti Cæſaris medici fuiſſe translatum; idcirco nos illud abdicauimus, neque alia commentatione idem dignum cenſuimus.*

LYSIMACHIA.

LYSIMACHIA ALIA.

flos rufus.

Λυσιμάχιον. LYSIMACHIA. CAP. III.

LYSIMACHIA, quam aliqui lytron appellant, caules emittit cubitales, altiorésve, fruticoſos, tenues: prodeuntibus geniculatim folijs, tenuibus, ſalicis figura, guſtu adſtringentibus: flore rufo, aut aureo. gignitur in aquoſis, & paluſtribus. Foliorum ſuccus adſtringente ſua ui, ſanguinis reiectionem ſupprimit: dyſentericis potui datur, aut infunditur: menſium abundantiam ſiſtit, in peſſo. ſanguinis profluuio ſubuenit, ſi nares ea herba obturentur: vulnerum cruorem cohibet. Acerrimum nidorem ſuffita reddit: qua de cauſa ſerpentes fugat, & muſcas interficit.

Lyſimachiæ conſideratio. LYSIMACHIA *à Lyſimacho rege inuentore nomen accepit, ut Plinius eſt author libro XXV. cap. VII. ubi de ea ita ſcriptum reliquit. Inuenit Lyſimachus herbam Lyſimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Eraſiſtrato. Folia habet ſalicis, uiridia: florem purpureum: fruticoſa eſt, ramulis erectis, odore graui. gignitur in aquoſis. Vis eius tanta eſt, ut iumentis diſcordantibus iugo impoſita aſperitatem cohibeat. hæc Plinius.*

Ruellij erratum. *Ruellius Lyſimachiam eam herbam putat eſſe, cuius eſt uſus apud infectores ad inficiendos uiridi colore pannos: ubi enim hos glaſto*

tinxere,

tinxere, eam ſuperinducentes uiridem colorem efficiunt. Hanc Hetruſci, qui lanificio dant operam, uulgò appel-lant Cerretta, ſiue Braglia, Foroiulienſes uerò Coſaria. Sed hac in re Ruellius, meo quidem iudicio, apertè fallitur: ſiquidem Cerretta, quam ipſe ruſticis Corneolam uocari ait, caules profert, & folia lino maiora, non autem ſalicis: florem luteum, ſemen folliculis geniſtæ effigie incluſum: naſcitur in pratis, nullaq; eſt, quod guſtu perceperim, ad-ſtrictione prædita. Non deſunt præterea alij, qui pro Lyſimachia aliam plantam oſtendant, quæ quadrato exit caule, folijs ſalicis, flore in purpuram rubeſcente, ſpicato: uerùm in hac quoq; nihil adſtringens guſtu deprehenditur. Lyſimachiam legitimam, ni fallor, Roma ad me Goritiam miſit Vincentius Cantonus ciuis meus medicus eruditus, & rei herbariæ ſtudioſus, quæ mihi planè ſingulis notis, quas Dioſcorides Lyſimachiæ tribuit, uidetur adſtipulari. Na-ſcitur hæc in Romano, & Senenſi agro. Cæterùm quanuis Ruellius in mentione Lyſimachiæ exiſtimauerit (ut ſu-prà diximus) Corneolam eſſe ueram Lyſimachiam; in fine tamen eiuſdem capitis quandam aliam herbam à ruſticis ſibi demõſtratam fuiſſe teſtatur, ad fugandæ peſtilentiæ efficaciſſimã, buboni tantùm, adalligatam, quam etiam pro Lyſima-chia aſſeruit. Ex quo palàm eſt, Ruellium duas pro Lyſimachia plantas deſignaſſe, ea fortaſſe ratione adductus, quòd Dioſcorides flore rufo, aut aureo conſtare Lyſimachiam memoriæ tradiderit. Lyſimachiæ meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum diſſeruit. Lyſimachios ſuperantem habet quali-tatem adſtrictoriam: per quam & uulnera glutinat, erumpentemq; ex naribus ſanguinem emplaſtri modo illita com-peſcit: quin & reliquas ſanguinis eruptiones ſiſtere poteſt cùm ipſa, tum ſuccus eius multò magis. Pota dyſenterias, ſanguinis reiectiones, ac muliebre profluuium ſanat.

Ruellij alius lapſus.

Lyſimachiæ uires ex Gal.

POLYGONVM MAS.

POLYGONVM FOEMINA.

Πολύγονον. SANGVINARIA. CAP. IIII.

POLYGONVM mas ramos habet teneros, & exiles, copioſos, geniculis cinctos, qui per ter-ram, ut gramen repunt: folia rutæ, ſed † molliora, longioraque: ſemine ſub omnibus folijs turge-ſcente, unde marem appellari uolunt: flos ei candidus, aut puniceus. Vis epoti ſucci eſt, ſpiſſare, ac refrigerare. prodeſt cruentæ excreationi, choleræ, alui fluxionibus, & urinæ ſtillicidio: nam uri-nam apertè ciet. Cùm uino potus, contra ſerpentium morſus auxiliatur: datur in febribus per ho-ram ante ſignificationes. fœminarum profluuia impoſitu ſiſtit. Idem ſuccus aurium doloribus, ijſdemque purulentis inſtillatur. Facit eximiè ad genitalium ulcera, cum uino adiecto melle deco-ctus. Stomachi feruori, ſanguinis reiectionibus, ulceribus quæ ſerpunt, ignibus ſacris, collectio-nibus, tumoribus, & recentibus vulneribus folia illinuntur. Sanguinaria fœmina fruticat uno caule, arundini teneræ ſimili, denſis geniculis, & in ſe tubarum modo farctis: articulos in orbem

cinguntapices, foliolis piceæ ſimiles: radicis nullus uſus. naſcitur in riguis. Huic quoque ſpiſſandi, refrigerandique natura ad eadem ualens, ſed inefficacior.

Polygoni cõſideratio. Polygoni uires ex Gal.

POLYGONON *mas, quod ab Italis uulgò uocatur Coreggiola, & Centinodia, in campis, ædificiorum areis, & uijs publicis frequens ubiq; naſcitur. Fœmina uerò, quæ non adeò frequens eſt, & copioſa, in ijsdem locis inuenitur. Mari polygono Proſerpinacæ nomen tribuit Apuleius, quòd humi cauliculis repat.* *Polygoni meminit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires reddidit his uerbis. Polygonum, inquit, uti adſtrictionem quandam obtinet, ita ſanè uincit in eo aqueum frigidum, ut uidelicet ſecundi ſit ordinis medicaminum refrigerantium, aut etiam quodammodo in initio tertij. Proinde ſanè quibus ſtomachus feruet æſtu, foris frigidum illitum prodeſt: uelut etiam eryſipelata, & calidas phlegmonas iuuat. Porrò tale cùm ſit, & fluxiones repercutit, & hac ratione uidetur eſſe exiccatorium. Quare cùm herpetum, tum ulcerum, aliorumq; bonum eſt remedium: efficaciſſimum autem inflammatione, & fluxione laborantium partium. Eſt & cruentorum uulnerum glutinatorium. Sed & aurium ulceribus prodeſt: & ſi uel plurimum inſit puris, hoc tamen etiam deſiccat. Eaſdem ob facultates & profluuium muliebre ſiſtit, & dyſenteriam, & ſanguinis reiectiones, & undecunq; aliunde immoderatiores impetus. Refert Dioſcorides, quòd & urinam prouocet exhibitum ſtillicidio ſeu ſtranguria affectis. non tamen affectum exactè diſcriminat, in quo ipſum dari expediat. Porrò mas ad omnia dicta, quàm fœmina, ualidioris eſt effectus.*

† *Impreſſi codices Græci tum Venetijs, tum Baſileæ hic malè habent* ἐπιεικέςερα, *hoc eſt, mitiora, cùm legendum ſit* ἐπιμηκέςερα, *id eſt, longiora. Hoc præterea loco in ijs addendum eſt* μαλακώτερα, *hoc eſt, molliora. Huic, & alteri lectioni adſtipulatur Oribaſius, quem ſecuti uidentur interpretes.*

Πολυγόνατον. POLYGONATVM. CAP. V.

POLYGONATVM naſcitur in montibus, frutice cubito altiore, folijs lauri, latioribus, & læuioribus, ſapore mali cotonei, aut punici, cum quadam adſtrictione. Flores per ſingulos foliorum exortus promit, candidos, folijs numeroſiores, incepta à radice ſupputatione. Radicem habet albam, mollem, longam, crebrò geniculatam, denſam, graueolẽtem, digitum craſſitudine æquantem. Quæ vulneribus efficaciter illinitur: quinetiam maculas in facie delet.

Polygonati conſider.

POLYGONATVM *Hetruſcis uulgò Fraſſinella nominatur. Alij uerò Italiæ populi quaſi à Græcis docti, id Ginochietto uulgari ſermone appellare didicerunt, ac ſi geniculatam radicem dicerẽt. Mulieres è Polygonati radicibus aquam ſtillatitiam ſtudioſè conficiunt, qua ad faciem detergẽdam, poliendamq; pro fuco utuntur. Sunt præterea, qui Polygonatum ſigillum ſanctæ Mariæ, & qui ſigillum Salomonis uocitent: uerùm ipſe quidem harum nomenclationum cauſam adhuc aſſequi non potui.*

Manardi erratum.

Nec deſunt etiam, qui aſſerant, ueluti Manardus Ferrarienſis, eam plantã Polygonatum eſſe, quam nomine Secacul deſcribunt Mauritani. Sed ij haud dubiè, meo iudicio, fallũtur: ſiquidem perſpicuum eſt, Serapionem fidelem Dioſcoridis interpretem nullis ſuũ Secacul repræſentare notis, quæ à Dioſcoride Polygonato tribuuntur. Huc accedit, quòd Serapio eo in loco nunquam Dioſcoridem citat, ut ſui moris eſt in alijs ſimplicibus medicamẽtis, quæ ipſi Dioſcoridi refert accepta. Illud inſuper, ſi particulatim libeat percurrere, Manardi errorem manifeſtè deprehendet, quòd Serapio non folia lauri ſuo reddidit Secacul, ſed piſorum inſtar. Neq; Polygonatum, & ſecacul eisdem uiribus pollere cõſtat inter authores: quandoquidem illud Græci commendant ad uulnera, & ad maculas in facie delendas. Hoc autem Arabibus laudatur ad prolifici ſeminis ubertatem, & ad uenerem conciliandam. Qua in re nonnulli falſa Manardi opinione ducti, ſe deluſos inuenerunt, qui Polygonati radices ſaccharo conditas ad uenerem excitandam auidiſſimè deuorarunt, nullo tamen rei ſucceſſu.

Polygonati uires ex Gal.

De Polygonati uiribus diſſeruit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, hunc in modum. Polygonatum miſtam habet tum facultatem, tum qualitatem: habet enim adſtrictionis pariter & acrimoniæ, & amaritudinis quippiam, & indicibilis cuiusdam inſuauitatis. Quocirca nec admodum eſt uſui, ſed tantùm quòd radicem eius quidam uulneribus illinunt. Sunt etiam qui næuos maculasq; in facie illo detergunt.*

CLEMATIS. CLEMATIS ALTERA.

Κληματίς. CLEMATIS. CAP. VI.

Clematis humi ſerpit. læto, pinguique ſolo prouenit, uiticulas ſpargens craſsitudine iunci, exiguas: folio lauri figura, & colore, multò minora. Ea cum caulibus in uino pota alui profluuia, & dyſenterias ſedant: ſubdita in peſſo cum lacte, & roſaceo, aut cyprino, cruciatibus uuluæ medentur: dolores dentium commanducata finit. impoſita ſerpentium morſibus iuuamentum præſtat. Fertur etiam contra aſpidum ictus ex aceto pota opitulari. Gignitur in terrenis.

Κληματὶς ἑτέρα. CLEMATIS ALTERA. CAP. VII.

Est & altera Clematis, quæ uiticuloſum emittit ramulum, rubeſcentem, lentum: folium guſtu admodum acre, ac exulcerans. repit per arbores, ut ſmilax. Semen tritum pituitam, bilemque detrahit, in aqua aut hydromelite potum. Folia eius illita, lepras purgant. Cum lepidio conditur ad cibos.

Clematis, *quæ primo loco deſcribitur, aliquibus* Vinca peruinca *dicitur, nobis uulgò appellatur* Prouenca, *cuius fronde mulieres pueris, ac puellis uirginibus, funeſtas texunt corollas. In hac ſiquidem nullam reperi notam, quæ Clematidi primi generis reclamare uideatur. Quamobrem eorum ſententiam explodendam putauerim, qui noſtratem* Peruincam *chamædaphnem eſſe ſibi perſuadent, quam uulgò* Laureolam *appellamus. Nam hæc uirgas emittit cubitales, ſingulari ſtipite à radice exeuntes, rectas, tenues, læueſq́; : ſemen rotundum, rubens, inter folia reſidens, quæ facie laurina æmulantur.* Clematidum conſider. Quorundam error. *Porrò Clematis, quam ſecundo loco reddidit* Dioſcorides, *nimirum à prima quàm maximè diſsidet. Et ſanè, ut ex quibuſdam notis, quæ probè adſtipulari uidentur, colligi poteſt, hæc noſtris* Vitalbis *uulgò uocatis plurimùm facie reſpondet. quandoquidem hæ uiticulis exeunt rubentibus, ac lentis: folijs ſunt ſmilaci ſimilibus, quæ ſi linguam conſulas, & uehementer acria, & exulcerantia deprehendes. Ambiunt hæ mirè inuoluendo ſeſe ſepes, repuntq́; per arbores non aliter, atq; ſmilax. quin & earum ſemen aluum efficaciter deijcit. Quo fit, ut mihi omnino perſuaſerim, noſtratem* Vitalbam *eſſe Clematidem alteram contra eorum opinionem, qui acrem Clematidem eam plantam putant eſſe, quæ naſcitur in ſepibus, flores proferens candidos, calathi effigie, quos quidam rei herbariæ imperiti* Liguſtra *falsò uocant, falsò inquam quoniam* Dioſcoridi *liguſtrum arbuſcula eſt, non herba, ut ſuperius libro primo monuimus.* Fuchſius *tamen medicus doctiſsimus noſtratem* Vitalbam, *uitem nigram eſſe exiſtimat. Sed errat, mea quidem ſententia, ut infrà ſuo loco dicemus. Floris alterius Clematidis figuram non* Fuchſij error.

repræſentauit Dioſcorides: tametſi Vitalba uocata florem album, & odoratum proferat, ſitq; alia huic ſimilis, quæ purpureum florem promit, facie tamen ab altero diuerſum.

Flammulæ hiſtoria, & uires.

Cæterùm herba, quam quidam FLAMMVLAM *dicunt, folijs, floribus, ac ſemine nihil ab hac clematide differt, quemadmodum nec acerrimo guſtu. Attamen neq; ſepibus circumuoluitur, neq; arbores ſcandit, cùm recticaulis aſſurgat. Plures autem hæc ex ſe mittit caules bicubitales, ſubrubentes, & in his folia ſmilacis, quibus intolerabilis ineſt acrimonia, unde Flammulæ ſibi nomen aſciuit. Ex hac ego ſæpius aquam elicui demiſſo uitreo organo in calentis aquæ balneo, quæ eadem, qua herba ipſa, pollebat acrimonia. Hanc compertum eſt efficaciſſimam eſſe in morbis frigidiſſimis. Flammula (ut Platearius eſt autor) excalfacit, ſiccatq; ordine tertio. Sed quòd impoſita carnem non ſecus exulceret, ac ignis, calidam ordine quarto rectius crediderim. Sunt qui Flammulam quartanarijs edendam præbeant magno (ut ferunt) iuuamento. Alij eius oleũ commendant, iſchiadicis, articulorum, iliumq; doloribus, urinæ anguſtijs, & renum calculis, in quibus morbis aut calidum illud inungunt, aut clyſteribus infundunt. Id autem præparant hoc modo. Flammulæ folia tenuiſſimè conciſa in roſaceum imponunt, quod uitreum uas exceperit, ac inde per æſtatem inſolant obturato uaſe. Datur etiam in cibis hiſce morbis affectis, trium drachmarum pondere. Sed ut iam ad Clematidum uires reuertamur, ea de his ſubijciam, quæ Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum adnotata reliquit.*

Clematidum uires ex Gal.

Clematidis folia, inquit, acrem & adurentem ſiue cauſticam facultatem obtinent, adeò ut & lepras excorient. Fuerit itaq; in quarti ordinis excalfacientium initio. Vocatur autem clematis & daphnoides, quod quidam myrſinoides, alij polygonoides appellitant. Cæterùm id nec exulceratorium eſt, nec acre, ſicut quòd antè dictum eſt, imò profluuijs, & dyſenterijs cum uino potum prodeſt, dentiumq; dolores manſum mitigat: tum uteri quoq; doloribus in peſſo admotum, uſui eſt, tantum abeſt, ut perinde urat, ac ulceret, ceu illud ſuperius. Sed ſummè nobis ſuſpiciendus Pamphilus ille, ſicuti in reliquis nugatur de ijs, quæ nunquam uidit, literis ea mandans, ſic hæc ambo in unum confudit. At Dioſcorides utriuſq; in quarto meminit, & eius quæ ſimpliciter uocatur Clematoides, idq; in fine libri, & alterius, ſed in principio. Quamobrem neceſſe non eſt, me etiam deſcribere ſpecies ambas, ſicut nec in alijs feci. hæc Galenus de utraq; Clematide. Ex quibus palàm eſt exulcerantis Clematidis caput ab aliquo curioſo ex huius quarti libri calce, ubi commodè inter aluum deijcientia medicamenta, ſibi locum adinuenerat, exemptum fuiſſe, & hîc alteri Clematidi adiunctum ob eam, quam inuicem habent nominis conuenientiam.

Πολεμώνιον. POLEMONIA. CAP. VIII.

POLEMONIAM, alij philetæriam, Cappadoces chiliodynamin appellant, ramis exilibus, utrinque pinnatis: folijs paulò quàm rutæ maioribus, ac longioribus, calaminthæ, aut ſanguinariæ, proximis: quibus in ſummis velut corymbi dependent, nigro ſemine: radice cubitali, albicante, radiculæ ſimili. naſcitur in montoſis, & aſperis. Bibitur in vino radix contra ſerpentes, & dyſenteriam: & ex aqua aduerſus vrinæ difficultatem, & coxédicum cruciatus. datur ex aceto drachmæ pondere lienoſis. Eadem ſcorpionis plagæ alligatur. Tradunt eum, qui radicem guſtauerit, à ſcorpione non feriri: eumq́ue, ſi ictus ſit, nihil moleſti paſſurum. Dentium dolorem manſa mitigat.

Polemoniæ conſider.

CREDO *equidem me iam ſæpe uidiſſe Polemoniam in altioribus, & aſperioribus uallis Ananiæ montibus, tenui, & quadrangulari caule, utrinq; pinnato: folijs effigie nepetæ: corymbis quadantenus dependentibus, nigro ſemine refertis: radice prælonga, albicante. Hinc itaq; non facilè adducor, ut credam, quemadmodum cenſet Braſauolus, eam eſſe Polemoniam, quam noſtrum Hetruriæ uulgus appellat Lauaneſe: alij uerò Galegam, alij Rutam caprariam nominant. Quandoquidem hæc omnibus ferè notis fœnum græcum refert, in cuius ramorum ſummitatibus cornicula dependent, in quibus ſemen recluditur ſubrubeum, non autem corymbi. Radix illi ineſt breuis. Naſcitur læto ſolo, & plerunq; in ſcrobium marginibus, alijsq; uliginoſis locis: non autem in montibus aſperis, ubi naſci Polemoniam tradidit Dioſcorides.*

Fuchſij opin.

Cæterùm Fuchſius libro primo de compoſitione medicamentorum, eam Polemoniam putat eſſe, quam officinæ Ben album uocant. Sed ab eo, pace uiri eruditiſſimi, planè diſſentio, quòd hoc ramulis non ſit utrinq; pinnatis: quòd corymbos nullos proferat, ſed ſiliquam, uel calycem ocimoidis modo: quòd denique non ſolùm in montibus, & aſperis proueniat, ſed ubiq;, præſertim in pratis.

Polemonij uires ex Gal.

De Polemonio diſſerens Galenus libro VIII. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ſic inquit. Polemonium quidam philetærium, quidam (uelut Cappadoces) chiliodynamon: tenuium partium eſt, & deſiccandi uim obtinet. Quamobrem quidam radicem eius cum uino ad iſchiadicos, dyſenteriam, lienemq; induratum potui exhibent.*

Σύμφυτον. SYMPHYTVM. CAP. IX.

SYMPHYTON petræon naſcitur in petris, ramis tenuibus, paruis, origano ſimilibus: capitulis, & † folijs thymi: lignoſum totum, odoratum, guſtu dulce, † ſaliuam ciens: longa radice, ſubrufa, digitali craſsitudine. Decoctum in aqua mulſa & potum, pulmonis vitia purgat: ſanguinem reijcientibus, & renum malis ex aqua datur: ad dyſenteriam, rubraq́ue fœminarum profluuia in vino decoctum: ad conuulſa uerò & rupta, ex aceto mulſo bibitur. Quin & commanducatum ſitim ſedat, faucibus aſperis ſubuenit, vulnera recentia, enterocelasq́ue conglutinat, & illitu cohibet. Carnes autem cum ſymphyto decoctæ coaleſcunt. Eſt & alterum ſymphyton, quod aliqui

qui pecton uocant. id caulem emittit bicubitalem, aut maiorem, craſſum, leuem, anguloſum, vt ſonchi inanem: circa quem breui interuacante ſpatio, folia exeunt anguſta, bugloſſo proxima, oblonga, hirſuta: caule ſecundum angulos quoſdam ſtriato: folijs tenuibus, ex alarum ſinu prodeuntibus: in quibus flores lutei, & circa caulem uelut verbaſci ſemina emicãt. Tam caulis, quàm folia aſpera lanugine horrent, tactuque pruritum concitant. Radices demittuntur foris nigræ, intus candidæ, uiſcoſæ. quarum eſt uſus. Tritæ, & potæ cruentis excreationibus, ruptisque proficiunt: recentia vulnera illitæ conglutinant. carnes quoque ſi concoquantur, cogunt additæ. Inflammationibus præſertim ſedis, cum ſenecionis folijs, vtiliter illinuntur.

SYMPHYTVM PETRAEVM.

SYMPHYTVM ALTERVM.

Symphytorũ conſider.

*Q*VANVIS *in noſtris commentarijs, quos multo antè tempore Italicè conſcriptos edidimus, ingenuè confeſſus eſſem, me non antea adinueniſſe Symphytum primi generis petræon cognominatum; id tamen poſtea reperi menſe Septembri ſuis floribus emicans, longè à Goritia circiter uiginti millia paſſuum, in latere magni montis Vipaci paulò ſupra arcem, ac deinde in alijs ipſius montis partibus, alijsq; Iapidiæ locis, præſertim eo tractu, qui uulgò Sclauis dicitur Gabernich, nullis prorſus deficientibus notis, quæ illi à Dioſcoride tribuuntur. Eſt profectò planta, præſertim ubi floruerit, uiſu iucundiſsima, ita ut maxima cum uoluptate ad ſe uidendum uiatorum oculos alliciat, argumento quidem quòd etiam uiribus polleat inſignibus. Porrò Symphytum alterum, quod ſecundo loco reddidit Dioſcorides, nulli dubium eſt, quin ea ſit herba, quæ hodie paßim Conſolida maior nominatur, quam etiam nonnulli herbariorum Alum falsò appellant. Quippe quòd eius notæ ſingulæ Dioſcoridis hiſtoriæ ad unguem hærere deprehendãtur. Hæc frequentiſsima naſcitur in pratis, floribus non modò luteis, ut Dioſcorides inquit; ſed & candidis, & purpureis, eadem ſanè facie, ac forma. Cæterùm hallucinantur, meo quidem iudicio, qui Symphytum petræum putant eam eſſe plantam nullis non cognitam, quam officinæ Solidaginem minorem uocant. Siquidem eam nihil prorſus Symphyti petræi notis reſpondere, omnibus rei herbariæ etiam mediocriter gnaris euidentius eſt, quàm ut à me indicari deceat. Neq; etiam ſtatuendum cenſeo idem Symphytum eſſe eam aliam herbam, cuius folia auerſa parte purpuraſcunt, quæ ab herbarijs uulgò Conſolida media nuncupatur, ab aliquibus uerò Laurentina, & à Senenſibus Morandola. Harum modò dictarum ſtirpium etſi nusquam, quod hactenus inuenerim, meminerint Græci, aut Mauritani; eæ tamen mirum in modum prodeſſe exiſtimantur diſruptis, fractisq; internis, & externis corporis partibus. Idcirco utiliter dantur potandæ ab alto deuolutis, ac etiam ijs, qui interna, inteſtináue uulnera acceperint: nanq; illa, ſint uel exterius, uel interius illata, mirificè ſanant. Tradidere nonnulli, qui rerum experimenta profitentur, Conſolidam mediam uocatam potu ſanguinis grumos in uentriculo, uel in alia corporis parte concretos diſijcere, & diſſoluere. Illita uerò folia,*

Quorundam errores.

Solidaginis minoris, & mediæ uires.

rò folia,uel eorum ſuccum efficax medicamentum eſſe prædicant ulceribus omnibus in ore manantibus, exedentibuſq́;, ac etiam teſtium, pudendorumq́; uirilium, & muliebrium. His omnibus facultatibus ea quoq; prædita eſt, quam Solidaginem minorem uocant, ut quidam exiſtimant. Etenim ubi uulnera glutinare, adſtringere, & reprimere ſit opus, minorem uſurpant, quam etiam altera longè præſtantiorem eſſe ſæpenumero compertum eſt.

Saniculæ unũ genus.

Recenſetur præterea Germanis inter Symphyti genera quædam ipſis uulgaris herba, quam SANICVLAM *appellant. Exit hæc folijs pentaphylli maioribus: radice candida, tam miro naturæ ipſius artificio nodulis, ac lacinijs quibuſdam elaborata, ut non parum admirentur, qui tantum naturæ opus diligenter intuentur. His utuntur in potionibus ad enterocelas,et ad interna uulnera, præſertim ad ea, quæ in thoracis cauitatem penetrauerint.*

Saniculæ aliud genus.

Plura inſuper Saniculæ oſtendunt genera, quorum unum folia fert plãtaginis magnitudine, ſed craſſiora, ueluti fabariæ uulgò uocatæ, lacinijs circùm magno artificio factis à natura, colore in album flaueſcente. Id genus copioſè naſcitur in agro Goritienſi monte Saluatino. Hoc cæteris præferunt ad enterocelas, & thoracis uulnera, ſi quotidie in potu ſumatur: quin & ad alia uulnera, tam intus ſumptum, quàm exterius illitum.

Solidago alia.

His aliam deniq; annumerant Solidaginem,quam uulgus medicorum Conſolidam regalem, & ipſi ſua uulgari lingua Ritterſporn uocant, quod ſonat nobis Sperone da caualliere, & Latinis equitis calcar. Huic ſunt caules cubiti altitudine: folia oblonga, tenuia: flores planè purpurei,magnitudine uiolæ: è quorum baſi corniculum eminet, antiqui calcaris effigie, unde illi à Germanis inditum eſt nomen. Laudantur flores ad rubentes, & inflammatos oculos triti,& aqua roſacea illiti. Herba auxiliatur ardoribus, tuſſi, inflammationibus, uenenis, uomitionibus, bilioſis affectibus, ſuppreſſæ urinæ, calculoſis, iſchiadicisq́;: quin & aluum citat. Verùm hoc Solidaginis genus magis, quantum equidem reor, Cuminum ſyluestre, quod à Dioſcoride ſecundo loco deſcribitur, repræſentat, quàm aliam quámuis plantam, ut ſuperius in Cumini commentatione diximus.

Symphyti utriuſque uires ex Galeno.

Meminit utriusq; Symphyti Galenus libro VIII.de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ubi ita ſcriptum reliquit. Symphytum petræum ex contrarijs conſtat uiribus: habet enim incidendi uim quampiam, qua collectum in thorace, & pulmone pus expurgare poteſt. Habet etiam quandam contrahendi uim, qua eiectionibus ſanguinis auxiliatur: & tertia ad eas ineſt humiditas quædam non immodicè calida, per quam guſtantibus dulce apparet, & odoratu iucundum. Commanducatum ſitim extinguit, & arteriæ aſperitates ſanat. Porrò ſecundùm omnium dictarum uirium miſtionem ſimul digerere abunde poteſt, ſimulq; corpora contrahere, & conſtringere. proinde enterocelis imponitur, & ad conuulſa, & rupta cum oxymelite bibitur. Porrò qui ipſum in uino decoctum ad dyſenteriam, & rubrum profluuium exhibent, utuntur tanquam deſiccante, & contrahente. Qui uerò ad nephritin renúmue dolorem, tanquam expurgante, & incidente. Symphytum uerò alterum, puta magnum, ſimilem dicto uim habet: non tamen guſtantibus dulce eſt,nec odorantibus odoratum. Sed his ſanè à modò ſcripto diuerſum eſt. Cæterùm quatenus uiſcoſitatem quandam, & mordacitatem obtinet, ſcillæ ſimile eſt. Vtuntur eo ad omnia, ad quæ iam dicto.

† *Ne quis commoueatur, quòd nos hîc folia adiecimus præter Ruellij, & Marcelli interpretationem. Id enim ea ratione fecimus, quoniam in Aldino codice hoc loco* φύλλα, *hoc eſt, folia habetur. Tum uerò quia folia thymi pulchrè illi herbæ quadrant, quam uerum Symphytum petræum cenſemus.*

† *Illud præterea hoc in loco adnotandum eſt, quòd ubi communis lectio habet* πτυέλου προκλητικόν, *hoc eſt, ſaliuam prouocans, in Oribaſio legitur* στυπτικόν, *quod eſt adſtringens.*

Ὁλόστιον. HOLOSTIVM. CAP. X.

HOLOSTION quadrantalis herba eſt puſilla, tribus quatuórve digitis ſupereminens extra terram: folijs, uiticulisq́ue coronopo, aut gramini proximis, guſtu adſtringentibus: radice alba, prætenui uſque in capillamenti ſpeciem, longitudine quatuor digitorum. naſcitur in collibus terrenis. Vſus eius ad rupta in uino pota: nam & carnes coguntur decoctionibus addita.

Holoſtij cõſideratio.

HOLOSTIVM etſi à nemine, quod equidem ſciam, cognoſcatur in Italia; eam tamen plantam illi conſimilem eſſe crediderim, quam libro ſecundo in Coronopi mentione à Goritienſibus ideo Serpentinam uulgò uocari diximus, quòd mirum in modum ſerpentium morſibus opituletur. Hæc ſiquidem herba eſt exigua, humi procumbens, quæ folijs, cauliculisq́; coronopi modo exit, guſtu adſtringentibus: radice tenui, lignoſaq́;. Naſcitur ipſa quoq; in collibus, ac etiam ſabuloſis locis. Ex his utiq; quiſpiam facilè poſſet hanc herbulam pro holoſtio habere: quanuis hoc ego pro certo affirmare non auſim. Recenſetur Holoſtium inter ſymphyti genera.

Quorundam error.

Sed hallucinantur haud dubiè qui credunt eam herbam eſſe Holoſtium, quam Piloſellam herbariorum uulgus appellat. nam quanquam Piloſella dicta frequens naſcatur in collibus; folia tamen edit oleæ proxima, albicantibus pilis horrida, unde illi nomen. Iiſdem ueſtiuntur pilis & caules, qui humi ſerpunt, ac reptant, è quibus poſtea prodeunt flores aureo colore. Radicibus nititur breuibus, & tenuibus. Sed hæc eius delineatio nihil prorſus Holoſtio competere uidetur.

Piloſellæ deſcriptio, & uires.

Piloſellæ plura ſunt genera, quorum unum naſcitur inter ſaxa Saluatino monte in comitatu Goritienſi: folijs in terram ſparſis, longis, echij inſtar, pilis innumeris, lanugineq́; obductis: caule duũm palmorum longitudine: flore cyani ſimilitudine, maiore tamen. Præſtat hæc planta ad uulnera glutinanda: quinetiam ad enterocelas, tam illita, quàm pota. Hanc nobis Piloſellam maiorem liceat appellare, quando nondum conſtet, an ueteribus Græcis, aut Latinis cognita fuerit, à quibus nomen mutuari poſſimus. Tota Piloſellæ planta uehementer adſtringit: quapropter huius rei non ignari paſtores maximè cauent, ne ouium greges in illis paſcuis immorentur, ubi huiuſce plurimum gignitur. Quandoquidem depaſcentes oues tanta alui adſtrictione afficiuntur, ut inde facilè emoriantur. Hinc didicerunt medici, eam mederi dyſenteri-

cis, &

cis, & uteri profluuijs: quin & uulnera glutinare tam ſcilicet exterius, quàm interius illata, cœliacisq́; magno eſſe auxilio, & biliofis uomitionibus: cruentis item ſputis, enterocelis, & omnibus in uniuerſum fracturis opem ferre, ſed præcipuè caluariæ. Cæterùm ut ad Holoſtium *noſtra redeat oratio, ingenuè fateor nullam hactenus plantam ſe mihi obtuliſſe, quæ magis* Holeſtium *referat, quàm ea, quæ* Serpentina, *ut diximus, à* Goritienſibus *uulgò uocatur.*

Holeſtij uires ex Galeno.

Holeſtium (ut author eſt Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum) deſiccandi uim habet cum adſtrictione: quamobrem ipſum ad rupta potui exhibent.*

Στοιβὴ. STOEBE. CAP. XI.

Stoebe vulgaris eſt notitiæ. Cuius ſemen, & folia ſtringunt. quapropter decoctum dyſentericis infunditur: auribus quoque purulentis inſtillatur. Illita folia oculis ab ictu cruentis proſunt, & erumpentis ſanguinis impetus cohibent.

Stœbes conſideratio.

Stoeben *Dioſcoridis tempore omnibus uulgò cognitam fuiſſe, illud maximo argumento eſt, quòd eam nullis prorſus notis repræſentauerit. Hinc certè nobis faceſſitur negotium, quo minus ſcire poßimus quænam ſit illa inter tot plantas, cuius nomina, & facultates ignorantur.* Plinius *libro* XXI. *cap.* XV. *Stœben inter aculeatas herbas retulit (id quod à* Theophraſto *libro* VI. *cap.* IIII. *de plantarum hiſtoria mutuatus eſt) ſic inquiens. Quædam ſunt herbæ, quæ ſpinas in folio habent, & in caule, ut phleos, quod aliqui Stœben appellauere. Idem libro* XXII. *cap.* XI. *Stœbe, inquit, quam aliqui phleon uocant, decocta in uino præcipuè auribus purulentis medetur: itē oculis ictu cruentatis: hæmorrhoidi quoque, & dyſenteriæ infuſa. hæc* Plinius. *Ex quibus equidem uerbis planè aſſerere auſim, Phleon, & Stœben eandem plantam eſſe. Hanc in Orchomeno lacu naſci ſemine placentaceo, & molli, colore rubido, author eſt* Theophraſtus *lib.* IIII. *cap.* XI. *de plantarum hiſtoria. Hinc itaq; Matthæi Syluatici error manifeſtè deprehenditur, qui in ſuis pandectis Stœben eam herbam interpretatur, quam uulgus Scabioſam nominat. cuius, quod ſciam, nec Græci, nec Mauritani meminerunt. Quanquam non deſunt, qui Scabioſam eam eſſe contendant, quæ ab Aëtio uocatur Pſora, quam tamen is nomine tantùm expreßit, nulla adiecta deſcriptione, ex qua aliquid certi conſtitui poßit. Cæterùm Scabioſam uocatam non eſſe Stœben illud abunde oſtendit, quòd hæc folijs conſtet laciniatis, ſubhirſutis: caulibus tenuibus, cubitali altitudine, atq; etiam maiore: in quorum cacumine flores emicent in cæruleo albicantes: & in pratis, & campeſtribus proueniat. At Stœbe folia fert aculeata, & in lacubus, ſtagnis, paludibus, alijsq́; locis aquoſis naſcitur. Vnde Ariſtophanes comicus rectè in comœdia ranas inter ſe loquentes adducit, quæ admodum lætabantur, quòd totam conſumpſiſſent diem inter cyperum, & phleum ſaltantes. Sed quoniam nusquam reperio ueteres* Scabiosae *meminiſſe, ne à nobis quoq; ſilentio prætermiſſa in poſterum deperdatur, hic eius facultates explicabo. Pollet in primis hæc aduerſus ſcabiem, unde illi nomen: in quem uſum non modò eius decoctum quotidie potandum præcipiunt; ſed & herbæ ipſius ſucco, per ſe, aut in unguentis addito, ſcabioſa corpora illinunt. Prodeſt omnibus pectoris uitijs, & reſpirationi inſeruientibus organis: quippe quæ & eorum inflammationes purulentas diſijciat, & omnia pectoris excrementa expurget. Anthracibus, ſiue carbunculis peſtiferis utiliter illinitur: adeò ut illita hos lethales abſceſſus trium horarum ſpatio prorſus abolere exiſtimetur. Sed iam ad Stœbes uires redeamus, de quibus Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, diſſeruit his uerbis. Stœbes fructus, & folia maximo ſunt uſui, adſtringendi uim habentia mordacitatis expertem. Sed & deſiccant euidenter in tertio ferè ordine incipiente. Quamobrem decoctum eorum dyſentericis inijcitur, & auribus pure fluentibus, tum uulnera magna conglutinat. Euidentius hæc præſtat cum uino atro auſtero: ualenter enim deſiccat omnes præter naturam humiditates. Præterea folia uiridia, ſi illinantur, uim habent erumpentis ſanguinis ſupprimendi: deniq; & oculorum ex ictu ſuffuſiones illita iuuant.*

Matthæi Syluatici error.

Scabioſæ mentio, & uires.

Stœbes uires ex Gal.

Κλύμενον. CLYMENVM. CAP. XII.

Clymenvm caulem fert fabæ, quadratum: folia plantaginis: folliculis ſupra caulem ſeſe inflexis, ut in polyporum cirris. Probatiſsimum eſt è montibus. E' frutice toto cum radice ſuccus exprimitur: qui ad ſanguinis reiectiones, in potu efficax eſt: cœliacos, rubraque fœminarum profluuia, refrigerando infrænat: ſanguinem naribus erumpētem ſupprimit. Trita folia, aut ſiliquæ recentibus vulneribus impoſitæ, ea ad cicatricem perducunt.

Clymeni cōſideratio.

Si cavles, *itemq́; flores herbæ, quæ Saponaria uulgò uocatur, Clymeni delineationi reſponderent, quemadmodum folia illi quadrare uidentur, quippe quæ plantagini prorſus referant imaginem, cum Ruellio utiq; ſentirem, fatererq́; Saponariam legitimum eſſe Clymenon. At certè neq; caulis, quem rotundum profert, & per interualla geniculatum, neque flores illi quicquam adſtipulari deprehenduntur. Quamobrem quænam herba Clymenum in Italia hodie referat, hactenus non ſatis compertum habeo. Hanc (ut Plinius memoriæ prodidit lib.* XXV. *cap.* VII.*) inuenit rex Clymenus, unde & nomen herbæ. Quo in loco idem Plinius clymeno perperàm illa omnia reddidit, quæ Dioſcorides periclymeno aßignauit. Huius nusquam, quod inuenerim, meminit Galenus, ſicut nec poſt ipſum Paulus.*

Περικλύμενον.

Περικλύμενον. PERICLYMENVM. CAP. XIII.

Periclymenon ſimplex fruticat, ex interuallis parua folia habens, ipſum amplectentia, ſubcandida, hederacea: inter folia ſurculi exeunt, in quibus baccæ hederæ ſimiles: flos fabæ, candidus, aliquantùm rotundus, & quaſi in folium procumbens: ſemen durum, & quod difficilè euellatur: radice rotunda, craſſa. Naſcitur in aruis, ac ſepibus, cõuoluens ſe adminiculis proptèr aſsidétibus. Semen eius poſtquàm ematuruit collectum, & in umbra ſiccatum, ſi drachmæ pondere detur in vino, quadragenis diebus, lienem abſumit, laſsitudinem diſcutit: ſed urinam ciet, ſtatim à ſexto die cruentam. orthopnœæ, & ſingultui prodeſt: partum accelerat. Folia ſunt eiſdem viribus prædita: quæ tricenis ſeptenis diebus epota, ſterilitatem facere produntur: perunctis ex oleo, febrium algores abigunt.

Periclymeni conſider.

Svnt *qui Periclymenum perperàm Caprifolium appellent: officinæ Matriſyluam uocant: nos uerò, quòd propinquas uinciat plantas, uulgò appellamus Vinciboſco. Cæterùm id potiſsimùm nos ad credendum impellit, uulgatam Matriſyluam eſſe Periclymenon, quòd non ſolùm omnes huiuſce ætatis rei herbariæ peritiſsimos in hanc ſententiam deueniſſe compererim; ſed quòd etiam ex notis, quas illi reddidit Dioſcorides, ita eſſe cognouerim. Quandoquidem Matriſylua unico tantùm caule fruticat, qui ex interuallis gemina tantùm folia mittit, ipſum amplectentia, ſubcandida, hederaceaq́; . Flos ei fabæ non diſsimilis, candidus, cùm adoleuerit, in folium procumbens. Semen hederaceum, prædurum, & quod difficilè euellitur, in ſurculis quibuſdam connexum, qui inter folia erumpunt. Conſtat præterea eius caulem, qui ab radice ſimplex aſſurgit, arbuſculis, & fruticibus mirè ſeſe conuoluere, ubi in ſepibus, & frutetis naſcitur, adeò ut ſæpe tam pertinaciter inhæreat, ligetq́; adminicula, ut in ea manifeſtum imprimat ueſtigium: unde à nobis meritò Vinciboſco dicitur. Porrò planè,*

Quorundam error.

mea quidem ſententia, hallucinantur, qui Caprifolium, & Matriſyluam ſeu Periclymenum idem eſſe exiſtimant: in quorum numero eſſe deprehenduntur Ruellius, & Fuchſius, alioqui uiri doctiſsimi. In hunc autem lapſum hos fortaſſe deduxit Matthæus Syluaticus pandectarum author. Siquidem is ſuum Caprifolium Matriſyluam nominat, cùm tamen, ut ſubinde legitur, nil aliud Syluatico Caprifolium fuerit, quàm Dioſcoridi pyxacantha, ſeu lycium, nõ autem periclymenum, de quo ſeorſum ſub titulo Matriſyluæ Syluaticus ipſe diſſeruit. Quod fortè non animaduertentes ij, Caprifolium, & Periclymenum idem eſſe putarunt. Cæterùm Matriſylua in eorum unguentorum uſum uenit, quæ ad capitis uulnera parantur. Nanq; hac in re efficaciſsimum eſt medicamentum. quanuis è ueteribus neminem hactenus inuenerim, qui Periclymenon ea ui pollere, memoriæ prodiderit. Hanc etiam herbam commendauit Ioannes de Vigo clariſsimus chirurgicus, ad crurum ulcera, quòd eam ad hoc (ut ipſe inquit) utilem eſſe tradiderit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum. Veruntamen id non legitur in meo Galeno: nam loco citato Galenus de Periclymeno ita ſcriptum reliquit.*

Periclymeni uires ex Gal.

Periclymeni tum fructus utilis eſt, tum folia, adeò uehementer incidentis, ſimul & excalfacientis facultatis, ut ſi pluſculum bibantur, urinam ſanguinolentam efficiant: principio quidem urinam tantùm mouent: porrò foris cum oleo illita excalfaciunt. Iuuant & lienoſos, & difficulter ſpirantes. Competens potionis menſura eſt, drachmæ unius pondus cum uino. Porrò deſiccat quoque ſemen. Et quidam aiunt, ſi copioſiùs bibatur, ſterilitatem omnino bibentibus afferre. Sed & ſunt qui certum dierum numerum ad talem potionem præfiniunt, ut Dioſcorides, qui ſeptem & triginta eos tradi refert. Hic etiam urinam cruentam reddi à ſexto die memorat.

TRIBVLVS TERRESTRIS.

TRIBVLVS AQVATICVS.

Τρίβολος. TRIBVLVS. CAP. XIIII.

Tribvli genus vnum terreſtre, folijs ad effigiem portulacæ, tenuioribus: viticulis † in terra ſtratis: ſpinis ſecundum folia rigidis, præduris. iuxta amnes, & rudera naſcitur. Eſt & alterum genus, aquis familiare, quod in fluminibus natum comam exerit, aculeos condens: folijs latis, & pediculo longo: caule parte ſumma, quàm ima craſsiori: adſunt ei & capillamenta quædam ſpicacea: ſemen durum, ab altero non abhorrens. Vterque refrigerantis, & inſpiſſantis eſt naturæ: ideo inflammationes omnes cataplaſmate adiuuat. ulcera in ore erumpentia, putredines, gingiuas, tonſillasque perſanat. Succus ex his colligitur ad oculorum medicinas. Semen dum recens bibitur, calculoſis iuuamentum affert. Drachma terreſtris tribuli pota, illitáve, ictos à uipera recreat: contra uenena cum uino aptiſsimè bibitur. decoctum eius ſparſum pulices necat. Thraces qui ad Strymona amnem habitant, uirenti tribulo equos ſaginant: & è dulci ſemine & eſculento panem, quo ueſcuntur, faciunt.

Etsi *unum duntaxat, Tribuli terreſtris genus deſcripſerit Dioſcorides; duo tamen eius genera à Theophraſto redduntur libro* VI. *cap.* V. *de plantarum hiſtoria, his uerbis. Tribulo peculiare eſt, ut fructum gerat aculeatum. Eius duo ſunt genera: uni folium eſt ciceris, alteri aculeatum. Vtrunque terreſtre, & ſurculoſum: ſerius germinat, cui in folijs ſunt aculei, magisq; hoc apud ſepta uillarum erumpit. Semen præcoci ſeſamæ figura cernitur: alteri, hoc eſt ſerotino, rotundum, nigrum, ſiliquis incluſum. Hæc duo terreſtris genera Theophraſto. Tribulum, cui folia portulacæ Dioſcorides aſsignauit, memini me uidiſſe Venetijs in maris litore propè diui Nicolai ſacellum. At hunc, cuius hîc figuram exprompſimus, Piſis miſit ad me Lucas Ghinus Forocornelienſis medicus rei herbariæ peritiſsimus.* Tribuli conſideratio.

Ruellius Tribulum aculeatum Theophraſti eam plantam eſſe arbitratur, quam Hetruſci uulgò uocant Cacatreppola, ea fortaſſe ratione ductus, quòd prope torrentium, & fluminum ripas proueniat. Verùm cùm lateat nos foliorum effigies, quæ à Theophraſto illi tribulo non redditur, atque etiam conſtet hanc plantam ſurculos non mittere, neque ſiliquam ferre, in qua intus claudatur ſemen, cogor omnino à Ruellio diſſentire. Noſtrates ſeplaſiarij huius radices melle, & ſaccharo condiunt, eryngij eas eſſe exiſtimantes. Qua in re haud dubiè illi falluntur, ut ſuperiori libro in eryngio oſtendimus. Sed ad Tribulos redeamus. Aquaticum genus in plerisq; Italiæ fluminibus, & lacubus prouenit, præſertim in agro Mantuano, & Ferrarienſi: neq; ſolùm in dulcibus aquis gignitur; ſed etiam in mari. Hos Ruellij error.

tribulos Venetijs in foro uendunt, quos marinos appellant, ut qui in lacunis illis uicinis enati inueniantur. Ex his porrò qui peregrè proficiſcuntur, uerticillos faciunt, quibus ſuas preces enumerant, colloq́; geſtant, ut maiorem præ ſe ferant religionem, ne dicam hypocriſim. Nonnulli fructu, qui caſtaneis refert ſimilitudinem, ſub cineribus calidis cocto, non ſecus, atq; illis pro bellarijs ueſcuntur.

Tribuli uires ex Galeno.

Tribuli utriusq; facultates perſtrinxit Galenus lib. VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Tribulus ex humida eſſentia modicè frigida, & ſicca non mediocriter & ipſa frigida componitur. In terreſtri tamen ſuperat terreum frigidum, quod & adſtringens oſtendimus: in aquatico uerò aqueum. Propter utrunq; itaq; & contra phlegmonarum generationes, & omnino contra omnes influxus congruunt. Porrò terreſtris fructus cùm tenuium ſit partium, potus lapides in renibus comminuit.*

† *Hoc in loco ita equidem legunt uulgata Græca exemplaria, ſed Oribaſius libro* XII. *itemq́; uetuſtus Dioſcoridis codex habent* μακρά. *qua uoce Tribulum terreſtrem uiticulis longis repræſentant. Id quod etiam ſatis plantæ pictura demonſtrat.*

Σαρξίφραγον. SAXIFRAGA. CAP. XV.

† Sarxiphagon aliqui ſarxiphragon, alij empetron, Romani ſaxifragam vocant. frutex eſt ſurculoſus, in petris, & aſperis locis naſcens, epithymo ſimilis. Coctus in vino, mox potus, febricitantibus opitulatur: ſtranguriæ prodeſt, ſingultum ſedat, calculos veſicæ frangit, & urinam ciet.

Saxifragæ cõſideratio.

Licet *omnibus huius ætatis rei herbariæ peritis ſatis ſuperq́; perſuaſum eſſe non ignorem, hoc Saxifragæ caput Dioſcoridi illegitimum eſſe, quòd Latina nomenclatura contra ſcriptoris morẽ Græcè proferatur; tamen cùm in omnibus ferè Græcis exemplaribus habeatur, id mihi quoq; diſſimulandum non putaui: eaq́; maximè ratione, quòd eam plantam habet, nouitq́; Italia. cuius uſus præcipuè expetitur ad renum, & ueſicæ calculos comminuendos, & ad urinam remoratam ciendam. Ea in Hetruria pluribus locis è duriſſimis erumpit ſaxis, folijs capillaribus, epithymo non diſſimilibus, præſertim Argentario promontorio in maritimis noſtris. Inuenitur quinetiam in agro Goritienſi quibuſdam ſaxis enaſcens, iuxta Sontij fluminis ripam, quà Salicano rure itur Canalum.*

Plantæ ſaxifragæ dictæ.

Cæterùm ſunt & alia herbarum genera, quæ ſub Saxifragæ nomenclatione uulgaribus demonſtrantur; nempe Trichomanes, Adiantum, Aſplenum, Filipendula, Maſſilienſe ſeſeli, Pimpinella quæ hircum redolet, & aliæ plures herbæ: quæ ideo Saxifragæ nomine inſigniũtur, quòd omnes urinam cieant, & calculos frangant pellantq́;.

Saxifraga alba.

Eſt porrò alia quoq; planta Germanis herbarijs notiſſima, quam Saxifragam albam cognominant. Prouenit hæc menſe maio ſaxoſis, arenoſis, aſperis, ſitientibusq́; locis: folijs humi procumbentibus, exiguis, rotundis, in ambitu ſerratis, uulgaris terreſtris hederæ modo; pinguioribus tamen, & mollioribus. Caulem profert tenuem, iunci modo, hirſutum, cubitalem: in cuius cacumine flores prodeunt albi, candidis uiolis non abſimiles, qui menſe Iunio absq; ſemine decidunt. Radix huic exilis, granulis quibuſdam cohærens, coriandri magnitudine, quæ partim albicant, partim uerò rufeſcunt, & pro ſemine ſeruntur, amaro guſtu. Folia cùm radice in uino decocta urinam cient, renum, & ueſicæ calculos pellunt. Idem præſtant & granula, quæ radicibus adhærent, ſi tuſa deuorentur.

† *Qui poſtremò impreſſi ſunt Græci Dioſcoridis codices non hìc, ſed in fine ſeparatim ſcriptum habent hoc caput de Saxifraga, inter ea relatum, quæ in hoc authore adſcititia cenſentur. Hoc dictum ſit, ut omnibus conſtet, illud non ſolùm Latinè, ſed etiam Græcè ſcriptum reperiri.*

Λειμώνιον. LIMONIVM. CAP. XVI.

Limonion folia habet betæ, tenuiora, & longiora, decem, ſæpe plura: caulem tenuem, rectum, lilio æqualem, ſeminibus rubris ſcatentem, quæ guſtata adſtringunt. Semen tritum, & ex uino acetabuli menſura potum, dyſentericis, cœliacisque prodeſt: rubra fœminarum profluuia ſiſtit. Naſcitur in pratis, & paluſtribus.

PROVENIT

LIMONIVM.

LIMONIVM ALIVD.

Limonij conſideratio.

PROVENIT *Limonium, nullis prorſus reclamantibus notis, innumeris ferè plantis in paludibus, quæ Timaui fontibus irrigantur, ac etiam Tergeſtino tractu. Plinius libro* XX. *cap.* VIII. *Limonium ſylueſtrem betam uocari tradit. Sed huic, ut in beta notauimus, refragatur Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus, ubi ſe nullam unquam ſylueſtrem betam nouiſſe ſcribit: niſi quis pro ea rumicem accipiat.* *Limonij uires memoriæ prodidit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Limonij ſemen utpote auſterum, cœliacis, dyſentericis, & ſanguinem ſpuentibus cum uino exhibent. Iuuat & profluuium muliebre. Satis autem eſt acetabuli menſura.*

Limonij uires ex Gal.

Λαγώπους. LAGOPVS. CAP. XVII.

LAGOPVS herba ſiſtit aluum in vino pota: aut in febri, ex aqua. Eadem inguini alligatur in inflammatione. Naſcitur in ſegetibus.

Lagopi conſideratio.

SANE` *tam paucis Lagopum perſtrinxit Dioſcorides, utpote qui ne ullam quidem eius imaginis notam deſignauit, ut arduum æquè, atque difficilè ſit aſſerere, quinam ſtatuendus ſit in tam ingenti plantarum multitudine, quarum nulla apud homines extat cognitio. Cæterùm Matthæus Syluaticus parum rectè, meo quidem iudicio, tradidit Lagopum eam eſſe herbam, quam herbariorum uulgus Caryophyllatam appellat: quandoquidem hæc non gignitur in ſegetibus, ſed in montibus, & in uijs iuxta ſepta. quòd mirum in modum ſepibus opacari gaudeat. De hac ueteres, quod ſciam, nihil memoriæ prodiderunt. Niſi fortaſſe fuerit Geum à Plinio deſcriptum libro* XXVI. *cap.* VII. *cui radiculas reddidit tenues, nigras, & bene olentes.* *Porrò* CARYOPHYLLATA *planta eſt non uulgaris, neque uiribus inefficax, argumento quòd eius radices manifeſtum caryophylli ſpirent odorem. Ea recentiores utuntur pota ad thoracis interna uulnera. Quin & eius ſuccum admixta ærugine cuniculoſis, contumacibuſq; ulceribus utiliter inijciunt. Eadem olfactu ſpiritus recreat, & frigidum roborat cerebrum. Epota prodeſt cœliacis, dyſentericis, fœminarum profluuijs, & cruenta expuentibus. Tam intus ſumpta, quàm foris illita enterocelis auxilio eſt. Temperamentum ei excalfaciens, & exiccans, ut manifeſto ſunt indicio eius radices: quippe quæ guſtu odoratæ, adſtringenteſq; deprehendantur. Quibus qualitatibus non modò attenuare, diſcutere, & adſtringere ualent; ſed etiam roborare.* *Sed, ut ad noſtrum inſtitutum reuertamur, Germanorum uulgus Lagopum appellat herbam, quæ folia habet trifolio ſimilia, oblonga: caulem tenuem, rotundum, hirſutumq;: ſemen in paniculis paruis, muſcoſis, lanuginoſiſq;: cui non obſcura adſtringendi uis ineſt. Proinde ſunt è Germanis, qui ea utantur ad detergendam ſedem in dyſenteria.*

Syluatici opinio exploſa.

Caryophyllatæ uires.

teria. Naſcitur hæc quidem in ſegetibus. uerùm an ea legitima ſit Lagopus non auſim affirmare: nullus enim, quod ſciam, Lagopi faciem repræſentauit. Lagopi uires ex Galeno. *Lagopi uires ſcriptas reliquit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, his paucißimis uerbis. Lagopus facultatis eſt deſiccantis, adeò ut fluxus alui probè exiccet.*

Μήδιον. MEDIVM. CAP. XVIII.

MEDION in ſaxis, & opacis naſcitur. folia habet iridis: caulem tricubitalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundum: ſemine cnici, minuto: radicem dodrantalem, craſsitudine baculi, guſtu acerbo. Quæ trita in farinam, & ex melle decocta, rubros menſes fœminarum ſiſtit, eclegmate per aliquot dies ſumpto. Semen in uino potum, menſtrua pellit.

Medij conſideratio. *MEDION in Media duntaxat naſci quibuſdam proditum eſt. Quòd ſi ita ſe res haberet, mirum profectò non eſſet, ſi non proueniret in Italia, ubi ipſum hactenus fateor me non reperiſſe, aut uidiſſe. Sunt qui eius folia intubo ſimilia faciant, non autem iridi, ut communis habet lectio, quibus etiam Oribaſius adſtipulatur. Et certè facilis potuit eſſe librariorum lapſus, ut qui uocabulorum affinitate decepti ἴριδι pro σέριδι in Dioſcoride ſcripſerint.* Medij uires ex Galeno. *Medij facultates tradidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Medij radicem contrà atq; ſemen ipſum, temperatam eſſe contigit. nam illa quidem auſtera eſt, & fluxiones cohibet cùm alias, tum profluuium muliebre quod uocant. At ſemen tantùm abeſt, ut tale quid efficiat, ut etiam menſes cieat, utpote quod tenuium partium, & incidentis eſt facultatis.*

Ἐπιμήδιον. EPIMEDIVM. CAP. XIX.

EPIMEDIVM, caulis eſt non magnus, hederæ folijs, denis atque duodenis, neque florem, neque fructum ferens: radice tenui, nigra, graui odore, guſtu fatuo. naſcitur in humidis. Folia cum oleo trita, impoſito cataplaſmate, mammas increſcere non ſinunt. Radix conceptum adimit. Folia trita quinis drachmis, poſt menſtruas purgationes, quinque diebus in uino pota, præſtant mulieribus, ne concipiant.

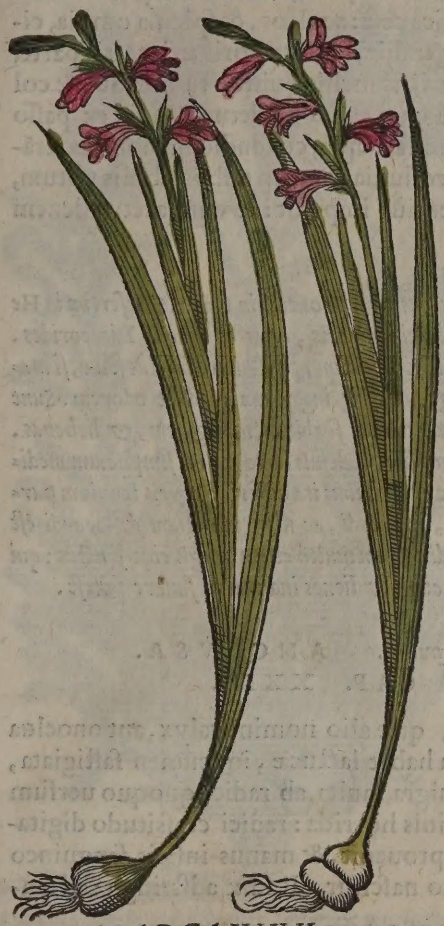
Epimedij conſideratio. *QVI Epimedium in Italia, quantum mihi perquirere licuit, hoc tempore cognoſcat, demonſtretq;, hactenus reperi neminem. Quare putauerim alijs in regionibus hanc plantam prouenire: uel ſi fortaſſe naſcatur in Italia, nondum ad noſtram perueniſſe cognitionem.* Opinio cuiuſdam medici exploſa. *Non tamen nos fugit medicum eſſe in Italia materiam medicam profitentem, cuius nunc nomen libet ſilentio dißimulare, qui Epimedium eam plantam eſſe cenſet, quæ à triquetra foliorum figura quibuſdam recentioribus Trinitas appellatur, idq; illis conſtanter affirmat, & perſuadet, qui maiorem forſan ei fidem præſtant, quàm ipſi Dioſcoridi. Sed quòd his apertè hallucinetur, etſi unicuiq; mediocriter etiam in re herbaria uerſato perſpectum eſſe poßit, pro alijs tamen iam nobis oſtendendum eſt. Quod facilè conſtabit, ſi expendatur utriusq; plantæ deſcriptio: ſiquidem Epimedium, Dioſcoridis teſtimonio, caulis eſt non magnus: folia habet hederæ ſimilia, dena aut duodena. Trinitas uerò nullo conſtat caule, ſed folijs tantùm, modò uicenis, modò tricenis, modò quadrigenis, pluribusq; à radice cyclamini modo exeuntibus. Præterea Trinitas primo ſtatim uere florem edit cœruleum, mox ſemen. Epimedium uerò, Dioſcoride autore, neq; florem, neq; ſemen profert. Adde quòd Trinitas radice nititur multifida, odore non ingrato, & ſapore adſtringente. Radix uerò Epimedij tenuis deſcribitur, graui odore, & inſipido ac fatuo guſtu. Ex quibus omnibus, ni fallor, harum plantarum diſcrimen luce clariùs oſtenditur, & medici illius opinio uana apertißimè exploditur. Cæterùm Plinius libro XXVII. cap. IX. Epimedij hiſtoriam ad uerbum ferme à Dioſcoride mutuatus eſt: cui item Galenus ſuam acceptam referre poteſt libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit.* Epimedij uires ex Gal. *Epimedij uis eſt moderatè refrigeratoria cum aqua humiditate. quare nullam habet inſignem qualitatem. Mammas cataplaſmate impoſitum rectas ſeruare poteſt. Aiunt uerò epotum concipiendi ſpem adimere.*

Ξιφίον. GLADIOLVS. CAP. XX.

XIPHION, alij phaſganon, alij machæronion, Romani gladiolum uocant. nomē inde accepit, quòd folium gladij præbeat ſpeciem. Iridi ſimile erat, niſi minus, & anguſtius uideretur, & gladij modo mucronatum, neruoſumque. In caulem exit cubitalem, in quo purpurei flores, in ordinem digeſti, inter ſe diſtant: rotundo ſemine: radicibus geminis, vna paruorum bulborum modo, ſuper alteram inſidente, quarum inferior gracilis eſt, ſuperna uberior. naſcitur in aruis. Superior cum thure illita, admiſto uino, ſpicula & aculeos è corpore extrahit: panos cum lolij farina, & hydromelite diſcutit: qua de re huiuſmodi emplaſtris inſeri ſolet. menſes impoſita trahit. Superiori radice ex vino pota, venerem ſtimulari, & inferiore ſumpta ſterileſcere tradunt. Superiorem quoque utiliter infantium enterocelis, cum aqua potui dari præcipiunt.

NASCITVR

GLADIOLVS.

SPARGANIVM.

Gladioli hiſtoria.

Nascitvr *Gladiolus, quem Græci xiphion uocant, frequens in Hetruria, & in comitatu Goritienſi, in pratis, & in aruis inter ſegetes: unde Segetalis pleriſq; dicitur. huius flores noſtri uulgò appellant Monacuccie. Folia ei iridis, breuiora tamen, & anguſtiora, lineis neruorum modo ſtriata, mucronatáq;. Caule attollitur cubitali, ſuccoſo: in quo flores emicãt purpurei, paribus inter ſe ſpatijs diſtantes, qui etiam iridis flores forma effigieq; plurimùm æmulantur, quanquam Gladiolo minores ſunt, & uno tantùm colore conſtant. Prodit ex his ſemen (ut Dioſcorides inquit) rotundum. Radicibus cohæret geminis, rotundis, preßisq; uerticillorum modo, una ſuper alteram inſidente, albicantibus, bulboſiſq;. Hæ obteguntur capillaceo inuolucro, in nigrum purpuraſcente, ueluti croci radices. Cæterùm quanuis tradiderit Dioſcorides, quòd ſuperior radix magnitudine inferiorem ſuperat; plerunq; tamen contrarium uiſitur. Plinius porrò hac in hiſtoria à Dioſcoride diſſentit: ſiquidem Gladiolum, quem in aruis naſci ſcribit Dioſcorides, in paluſtribus is & aquoſis inueniri exiſtimat. Ex quo facilè crediderim, Plinio illum uocari Gladiolum, quem paßim officinæ Acorum nominant. Gladioli meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Xiphij radix, & maximè altera, quæ ſuperior eſt, attrahentem, digerentem, & exiccantem ſcilicet facultatem etiam poßidet.*

Plinius à Dioſcoride diſſentiens.

Gladioli uires ex Gal.

Σπαργάνιον. SPARGANIVM. CAP. XXI.

Sparganion, aliqui xiphidion uocant. folia habet gladioli, ſed arctiora, & in terram magis procumbentia: in ſummo caule ueluti pilulæ prominẽt, in quibus ſemen. Contra ſerpentis uenena, radix cum uino datur.

Sparganij cõſideratio.

Existimat *Ruellius eam plantam eſſe Sparganium, quæ in aquoſis locis prouenit, quam herbariorum uulgus Spatulam fœtidam appellat. Verùm hæc, ut in proxima commentatione dicetur, nil aliud eſt, quàm Dioſcoridis xyris. Quare mihi planè refellenda uidetur in hoc Ruellij opinio. Siquidem herba hæc, quam ideo Spatulam fœtidam cognominant, quòd grauem exhalet odorem, folia quidem habet gladioli; ſed latiora, longioráq;, minimè in terram procumbentia. Adde etiam quòd illa in ſummo caule non pilulas, quæ ſemen contineant, ſed folliculos, aut ſiliquas profert. Syluaticus Spatulam fœtidam deſcribens, eius hiſtoriam Paulo Aeginetæ perperàm acceptam refert: id enim ipſe in Paulo nusquam potui reperire. Sed ad Sparganium noſtra redeat oratio. Vidimus hoc primùm in agro Romano apud Tolpham prope aluminis fodinas ad pedem montis Ronconi, & deinde in alijs pleriſq; locis, folijs gladioli arctioribus: pilulis in caulis cacumine platani proximis, herbaceo colore, in quibus ſemen continetur. Sanè quàm paucis de Sparganio diſſeruit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sparganium & ipſum deſiccantis eſt facultatis.*

Syluatici erratum.

Sparganij facult. ex Gal.

Ξυρίς. XYRIS. CAP. XXII.

Xyris folia habet iridis latiora, & in cacumine mucronata: quorum medio caulis erumpit, ſatis craſſus, cubitalis, ex quo ſiliquæ triangulares dependent: in quibus purpureus flos, in medio puniceus: ſemen in folliculis, ſimile fabis, rotundum, rubrum, acre:

XYRIS.

radix longa, geniculata, ruſa. Contra capitis vulnera, fractaque efficax eſt: aculeos, & ſpicula omnia, citra moleſtiam extrahit, adiecta floris æris tertia parte, & radicis centaurij, ac mellis quinta: tumoribus, & collectionibus illita cum aceto medetur. Radix ex paſſo bibitur, ad conuulſa, rupta, coxendicum dolores, ſtrāgurias, & alui profluuia. Semen tribus obolis potum, vrinam uehementiùs impellit: & cum aceto, lienem abſumit.

Xyridis conſideratio.

XYRIS *pluribus locis prouenit in* Italia, *præſertim in* Hetruria, *nullis deficientibus notis, quas ei tribuit* Dioſcorides. Eam *uulgus Spatulam fœtidam appellat, quòd eius folia, ſi manibus atterantur, grauem & ingratum reddant odorem. Sunt qui huiuſce ſucco utantur ad ſcabiem, uitiliginem, & lichenas.*

Xyridis uires ex Galeno.

Hanc *memoriæ prodidit* Galenus *libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita diſſerit.* Xyris *tenuium partium, attractoriæ, digerendi, ac nimirum etiam deſiccandi eſt facultatis, cùm radix, tum multò etiam magis eius fructus: qui quidem & urinam ciet, & lienes induratos ſanare poteſt.*

Ἄγχουσα. ANCHVSA.
CAP. XXIII.

ANCHVSA, quæ alio nomine calyx, aut onoclea appellatur, folia habet lactucæ, in acumen faſtigiata, hirſuta, aſpera, nigra, multa, ab radice quoquo uerſum humi ſparſa, ſpinis horrida: radici craſsitudo digitalis, quæ æſtate prouenit, & manus inficit ſanguineo colore. læto ſolo naſcitur. Radix adſtringit: ad am-

ANCHVSA PRIMA.

ANCHVSA ALTERA.

buſta, &

ANCHVSA TERTIA.

buſta, & uetera ulcera, ex oleo & cera efficax eſt: igni ſacro cum polenta medetur: lepris, & uitiliginibus illinitur ex aceto: partus extrahit, uuluæ indita. Eius decoctum renum uitijs, lieni, & bile ſuffuſis datur: & ſi febris ſit, ex aqua mulſa. Siſtunt aluum folia in uino pota. Radice pigmentarij utuntur ad unguentorum ſpiſſamenta. Eſt & altera, quam aliqui alcibiadion, aut onochiles appellarunt. Hæc à priore diſtat, quòd minora habeat folia, ſed ſimili modo aſpera: ramulos exiles, in quibus flos purpureus in puniceum uergens cóſpicitur: radices habet rubras, prælongas, quæ meſſibus ſanguineum ſuccum fundunt. in ſabuloſis naſcitur. Vis ei, folijsque ineſt, quæ contra uirus cùm reliquorum ſerpentium, tum maximè uiperarum auxilietur, ſiue cibo, ſiue potu, ſiue alligatu: nam ſi quisquam mandens, in ſerpentis os inſpuat, eum necabit. Eſt & alia huic haud diſsimilis, ſemine puniceo, minore. Cuius ſemen manducatum, ſi in ſerpentis fauces inſpuatur, eam interficiet. Radix acetabuli menſura cum hyſſopo, & naſturtio pota, latas uentris tineas excutit.

Tria ſunt Anchuſæ genera, quæ hic à Dioſcoride deſcribuntur: quanquam Plinio libro XXII. cap. XX. quartum quoq; genus additur, quod pſeudanchuſam ob id appellatã ait, quoniam primo aliarũ generi quadantenus ſimilis eſt, hirſutior tamen hæc lanuginoſior, & minus pinguis, folijs tenuioribus, & languidioribus. Sed hanc nuſquam equidem uidi, cùm tamẽ alias omnes locis compluribus in Italia inueniſſe me certò ſciam. Anchuſæ omne genus in toto ferè caule purpureos explicat flores à uulgari bugloſſo non longè diſsimiles, quanuis Anchuſis magis ſubrubentes, magisq; expanſi ſpectentur. (Anchuſarum conſider.) *Galenus inter Anchuſas Lycopſim quoque recenſet libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Anchuſæ quadruplex ſpecies eſt. Quarum onoclea quidem radicem habet admodum refrigerantem, & deſiccantem, tum adſtringentem, & ſubamaram, tum quæ ſufficiat extenuandis, & extergendis humoribus bilioſis, corporibusq; condenſandis. Cæterùm folia habet imbecilliora quidem radice, adſtringunt tamen & ipſa, & deſiccant. Porrò lycopſis cognominata refrigerat, & deſiccat, magisq; radix eius, quàm onocleæ adſtringit. At onochelos calidior eſt, & magis medicata. nam pluſculum habet & guſtu ipſo protinus acrimoniæ. Hac uerò etiam calidior eſt parua, quæ & amarior, & magis etiam medicata eſt. Anchuſæ non omnes eaſdem uires obtinent. Nam onoclea quam uocant, radicem habet ſimul adſtringentem, & ſubamaram, corporibus condenſandis, & modicè extenuandis idoneam: tum abſtergendis quoq;, & abluendis bilioſis, & ſalſis ſuccis. Dictum enim ſuprà eſt, quòd qualitas acerba miſta amaritudini ea præſtare queat. Sic ſanè regio morbo, & lienoſis, & renum affectibus eſt utilis. Sed & refrigerare idonea eſt. et ſanè cum polenta illita iuuat eryſipelata, & abſtergit non modò epota, ſed & foris impoſita. Proinde uitiligines, & lepras ſanat cum aceto. At radicis quidem hæc opera ſunt, & operum facultates, quas diximus. At folia ipſius herbæ radice quidem ſunt imbecilliora, non tamen aliena ſunt à reſiccatione, & adſtrictione. Itaq; etiam profluuium ſanant pota cum uino. Et quæ Lycopſis nominatur eodem modo eryſipelatis congruit, & radicem habet quàm onoclea magis adſtringentem. At onochili, & alcibiadij cognominatæ uis magis eſt medicata. Nam & guſtu protinus maiorem habet acrimoniam, & eos qui à uiperis morſi ſunt, admodum iuuat tum illita, tum ſuſpenſa, tum eſa. Reliqua uerò, nempe quarta, quæ parua eſt, & ferè nomine caret ex illis ſola, alcibiadio quidem perſimilis eſt, uerùm & amarior, & magis medicaminoſa: ac proinde ad latos lumbricos idonea, oxybaphi menſura cum hyſſopo, & naſturtio epota.* (Anchuſarum uires ex Gal.)

Λύκοψις. LYCOPSIS. CAP. XXIIII.

Lycopsis, quæ & anchuſa à nonnullis uocatur, folijs eſt lactucæ, longioribus, aſperioribus, latioribusque, craſsis, ad radicis caput recidentibus: caule longo, recto, ſcabro, hirſutis adnatis, multis, cubitalibus: flore in ijs paruo, purpuraſcente: radice rubra, & adſtringente. naſcitur in campeſtribus. Cum oleo radix illita, uulneribus medetur: & cum farina hordeacea, ignibus ſacris: ſudores peruncta mouet, adiecto oleo.

Ego quoq; unà cum Ruellio, & Fuchſio uiris doctiſsimis, crederem Lycopſin eam eſſe plantam, quam officinæ legitimi Cynogloſsi uice paſsim uſurpant, uocantq; Cynogloſſam; ſi tamen hæc radice rubra, non autem candida niteretur; (Lycopſis conſideratio.)

retur : ſi folijs uireſceret aſperis, non autem læuibus, ad terram recidentibus,non ſurſum ſpectantibus : ſi caule aſſurgeret ſcabro , non molli : ſi deniq; Plinius huic ſententiæ non prorſus refragaretur . Porrò cùm Plinium uideam libro XXVII. *cap.* XI. *de Lycopſi ſeorſum tractaſſe , & ſimiliter de hoc Cynogloßi genere priuatim ſcripſiſſe libro* XXV. *cap.* VIII. *cogor omnino, ut ingenuè dicam,ab illis diſſentire . Potius enim adducor, ut credam, Lycopſin herbam eſſe anchuſæ non abſimilem : quam ideo non temerè Galenus , & Aëtius eum ſecutus in anchuſarum genere retulerunt, ut ſuperiori commentatione diximus. Lycopſin, quam ego legitimam eſſe exiſtimo , uidi ſæpius in campeſtribus, ſitientibus, aridiſq; locis enatam , anchuſæ adeò ſimilem , ut uix ab ea diſcerni poßit . Cæterùm quoniam in huius libri quarti progreſſu , Deo iuuante, nobis de Cynogloſſo diſſerendum eſt ſuo proprio capite ; idcirco diſputatio quodnam uerum ſit Cynogloſſum,& nunquid illud eſſe poßit, quo officinæ uulgò utuntur,in illud tempus commodiùs differetur. Lycopſis, ut Plinius eſt author loco citato , folijs eſt longioribus, quàm lactuca , craßioribuſq; : caule longo, hirſutis adnatis, multis , cubitalibus : flore paruo , purpureo . naſcitur in campeſtribus .*

Ἔχιον. ECHIVM. CAP. XXV.

ECHION folia habet prælonga, aſpera, aliquantùm tenuia , anchuſæ proxima , minora tamen , ſubrubra , & pinguia , ſpinulis tenuibus horridula : cauliculos exiles , numeroſos : minutaque utroque latere folia , expanſa , pinnataque , nigra , in ſummo caule proportione minora : flores ſecundum folia purpureos, in quibus ſemina capiti uiperarum ſimilia inſunt : radix nigricat, digito tenuior. Quæ non percuſsis modò à ſerpentibus ex vino prodeſt; ſed eos qui antea biberint, feriri non patitur . Folia , & ſemen idem præſtant munus . Lumborum dolores ſedat : in vino,aut ſorbitione ſumpta, lac extrahit.

Echij conſideratio.

ECHION *à uiperis omnino nomen adinuenit (uipera enim Græcis* ἔχις *dicitur) uel quòd ſemen proferat capitibus uiperinis ſimile , uel quòd uiperarum morſibus præſtantißimum ſit medicamentum . Hanc herbam ab Alcibio quodam fuiſſe inuentam autor eſt Nicander in theriacis , & proinde à poſteris cognomine Alcibiacum appellatum . Is enim dum ſecus aream dormiret , à uipera in extremo inguine ictus eſt . excitatuſq; à ſomno ex hac herba ſuccum commanducando palato & dentibus expreßit , hauſitq; in corpus . Manſæ uerò herbæ reliquum uulneri ſuperimpoſuit contra dolorem, quo medicamẽto liber euaſit . Vnde poſtea Echio nomen inditum eſt Alcibion ab eo,qui primus oſtenderat,quantum uiribus polleret contra uiperarum ictus . Numenius ſcriptor grauißimus duo Echij genera inueniri ſcriptum reliquit . quorum alterum Ocimoides appellari inquit , quòd folia ocimo ſimilia habeat : alterum uerò,quod folio eſt ſpinis horrido, priuatim Echion nominari . Id ſanè quod in theriacis ante ipſum ſcripſerat Nicander . Quibus uidetur etiam Dioſcorides adſtipulari , quippe qui Echio ſtatim ſubiecerit ocimaſtrum . His quoq; ſubſcribit Plinius libro* XXV. *cap.* IX. *ſic inquiens . Echios duûm eſt generum : altera folijs coronata, pulegio ſimilis : altera lanugine diſtinguitur ſpinoſa , cui & capitula uiperæ ſimilia ſunt . Sed tamen ignoraſſe Plinium Alcibion , & Echium idem eſſe , ſatis manifeſtum eſt : ſiquidem is libro* XXVII. *cap.* V. *Alcibios, inquit, qualis eſſet herba,apud authores non comperi . Ex cuius uerbis illud facilè colligi poteſt, quòd ſcilicet Plinius non ſatis accuratè Nicandrum legerit . Cæterùm non parua admiratio eum capiet , qui in Echio diligenter opus prudentißimæ naturæ perſpexerit , nempe quòd ipſum genuit uiperinis capitulis , ut ita apud homines , quorum potißimùm curam gerit , teſtatum relinqueret, eam herbam præſtantißimam eſſe ad huiuſcemodi lethalium ferarum morſus . Echium , quòd ubiq; ferè proueniat, aridis præſertim locis, ſæpe in Hetruria, in agro Tridentino, & Goritienſi uidimus , ſemenq; eius uiperinum decerpſimus ad antidota . Herba eſt anchuſæ, quæ ſecundo loco Dioſcoridi redditur, non abſimilis . Vocant quidam ſylueſtre Bugloſſum . Flores profert hæc in rubeum purpuraſcentes inter minuta folia à medio caule ad ſummum , è quibus ſemen prodit nigrum, hirſutis, ſpinoſiſq; inuolucris incluſum , uiperarum capitibus ſimile . Non inuenio Galenum ullam Echij mentionem feciſſe in libris,quos de ſimplicium medicamentorum facultatibus edidit . Paulus tamen eius uires deſcribit Dioſcoridem ſecutus libro* VII. *ubi hæc refert . Echion , alij doriada , nonnulli alcibiadion uocant . Spinoſa herba eſt , quæ non modò à ſerpente commorſis cum uino pota auxiliatur ; ſed præſumentes quoq; ex ictu nihil moleſtum pati ſinit .*

Plinij lapſus.

Echij uires ex Paulo.

Ὠκιμοειδές.

ὠκιμοειδές. OCIMASTRVM. CAP. XXVI.

OCIMOIDES, Latini ocimaſtrum uocant, folia fert ocimi, & ramos dodrantales, hirſutos: ſiliquas hyoſcyamo ſimiles, ſemine, ut gith, nigro prægnantes. Vim habet ſemen in uino potum, qua uiperarum, cæterarumq́; ſerpentium morſibus medeatur. Datur iſchiadicis, cum melle, uino, myrrha, & pipere. Radice nititur tenui, & ſuperuacua.

Ocimaſtri cõſideratio.

OCIMASTRVM, *ſiue ſylueſtre* Ocimum *idipſum nobis appellare liceat, paßim copioſe naſcitur in* Italia, *præſertim inter ſegetes prope ſepta, & in agrorum marginibus, folijs ſanè ſatiuo ſimilibus: ramulis hirſutis, quadratis, dodrantali, uel cubitali longitudine: in quorum ſummo flores emicant candidi, quandoq; uerò purpurei, id quod ſilentio præterijt* Dioſcorides: *è quibus uaſcula erumpunt hyoſcyami figura, capaci uentre, arctis faucibus, per ambitum denticulatis, uiperinis capitibus ſimilia: in quibus ſemen includitur nigrum, melanthio ferme ſimile.* Hæc *uaſcula ita à natura facta pueri noſtrates colligũt, ubi exaruerint: ſiquidem, cùm ſemen exciderit, ijs intus ſufflantes acutißima edunt ſibila: ſic enim natura pueris interdũ ludendi præbuit inſtrumẽta.* Meminit *huius* Nicãder *in theriacis inter echij genera, ſic inquiens.* Echij *genera duo: alterũ ſpinoſo folio, anchuſæ ſimile: alterum minoribus folijs, & purpureo flore, aſpero lanuginoſóq; caule, capitulis uiperarum figura.* Ocimaſtri *uires tradidit* Galenus *in calce libri* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit.* Ocimoides *quidam* Philitæriũ *cognominant.* Radix *ſuperuacanea eſt.* At *ſemen tenuium partium, & deſiccantis citra mordacitatem facultatis eſt.*

Ocimaſtri uires ex Gal.

ERINVS.

Ἔρινος. ERINVS. CAP. XXVII.

ERINVS naſcitur apud fontes, & fluuios, folijs ocimi, ſed minoribus, parte ſuperna diuiſis: ſurculis quinis, ſenísve, dodrantalibus: flore candido: ſemine nigro, & acerbo: folia, & caules lacteo ſucco turgent. Semen drachmis duabus in quatuor mellis cyathis oblitum, oculorum fluxiones cohibet. Succus cum ſulphure, & nitro inſtillatus, aurium dolores ſedat.

Erini conſideratio.

ETSI *nonnulli* Dioſcoridis *codices habeantur, in quibus non legitur* Erinum *aliquo lacteo ſucco turgere; non deſunt tamen et in quibus planè oppoſitum ſcriptum inueniatur, quorum lectio mihi magis probanda uidetur non infirmis, ut arbitror, nixus rationibus.* Quippe *quòd herbam hãc apud aquarum riuulos uiderim, legerimq́; lacteo ſucco manantem, adeò ut eo manus inficeret.* Quòd *præterea* Plinio *reddatur* Erinus *herba lactaria, ſeu lacte madens libro* XXIII. *cap.* VII. *ubi de ea hæc memoriæ prodidit.* Herba, *inquit, quam* Græci Erinon *uocãt, reddenda eſt in hoc loco propter gentilitatem.* Palmo *alta eſt, cauliculis quinis, ferè ocimi ſimilitudine, flos candidus: ſemen nigrum, paruum, quod tritũ cum melle* Attico *oculorum epiphoris medetur.* Manat *lacte multo, & dulci.* Herba *perquàm utilis aurium dolori, nitri exiguo addito.* Folia *reſiſtunt uenenis. hæc* Plinius. Cæterùm Erini *facultatis aduerſus uenena non meminit* Dioſcorides, *quanquam* Nicandro, *ut quæ ad id præſtet, addatur in antidotis.* Galenus *hanc herbam non* Erinum, *ſed* Echinon *appellat: neq; id ſanè mirum eſt, quandoquidem in uetuſtis aliquot* Dioſcoridis *codicibus* Echinos *legitur.* De *qua diſſerens ipſe* Galenus *libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquit.*

Erini uires ex Galeno.

ſic inquit. Echini herbæ ſemen acerbus eſt: ac proinde repellentis, & exiccatoriæ facultatis. Vtuntur eo ad oculorum, & narium fluxiones.

Ἄγρωστις. GRAMEN. CAP. XXVIII.

GRAMEN geniculatis ſerpit ramulis, à quibus radices ſpargit dulces, articulis præcinctas: folia acuminata, dura, & ut arundinis paruæ lata, eaque iumenta, & boues paſcunt. Trita radix illitu vulnera conglutinat. Decoctum eius in potu, torminibus medetur, & vrinæ difficultatibus: calculoſa etiam veſicæ excrementa comminuit. Eſt & arundinaceum gramen, priore multò maius, quod iumenta necare traditur, præſertim in Babylone, idque iuxta uias naſcitur. Quod in Parnaſo monte gignitur, denſius fruticat: folijs hederaceis: flore odorato, candido: ſemine paruo, non inutili: radicibus quinis, aut ſenis, digitali craſsitudine, candidis, mollibus, & admodum dulcibus. Succus ſi in vino cum melle pari, & myrrhæ dimidio decoquatur, adijcianturque piperis, & thuris tertiæ portiones, probatiſsimum erit oculorum medicamentum: id in ærea pyxide reconditur. Decoctum radicis idem, quod herba, præſtat. Semen vehementius vrinam impellit: aluum, uomitionesque ſiſtit. Natum in Cilicia gramen, quod incolæ Cinnam appellant, boues inflammat, ſi eo virenti ſæpe paſcantur.

Graminis hiſtoria ex Pli.

PLVRA, *ac uaria ſunt Graminis genera: ſiquidem præter hæc tria, quorum meminit Dioſcorides, alia quoq; tria aculeati generis Plinio redduntur lib.* XXIIII. *cap.* XIX. *naturalis hiſtoriæ, his uerbis. Gramen ipſum, inquit, eſt inter herbas uulgatiſsimum: geniculatis ſerpit internodijs, crebroq́; ab ijs, & ex cacumine nouas radices ſpargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem faſtigiantur. In Parnaſo tantùm hederacea ſpecie denſius, quàm uſquam fruticante: flore odorato, candidoq́;. Iumentis herba non alia gratior, ſiue uiridis, ſiue in fœno ſiccata. Tunditur aſperſa aqua. Succum quoque eius in Parnaſo excipi tradunt propter ubertatem: dulcis enim hic eſt. In uicem eius in reliqua parte terrarum ſuccedit decoctum ad uulnera conglutinanda. Quod & ipſa herba tuſa præſtat illita, tueturq́;, & ab inflammationibus placat. Decocto adijcitur uinum, ac mel ab aliquibus, & thuris, & piperis, myrrhæq́; tertiæ portiones. Rurſusq́; coquitur in æreo uaſe, ad dentium dolores, & epiphoras. Radix decocta in uino torminibus medetur, & urinæ difficultatibus, ulceribus ueſicæ: calculos frangit. Semen uehementius urinam impellit: aluum, uomitionesq́; ſiſtit. priuatim autem draconum morſibus auxiliatur. Quod è graminum genere ſeptem internodia habet, efficaciſsimè capiti contra dolores adalligatur. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cùm in cacumine aculei ſunt plurimùm quini, dactylon uocant. Hos conuolutos naribus inſerunt, extrahuntq́; ſanguinis ciendi gratia. Altero, quod eſt aizoo ſimile, ad paronychia, & pterygia unguium, & cùm caro unguibus excreuerit, utuntur cum axungia.*

Tertium genus, quod tenuius eſt, naſcitur in parietibus, & tegulis. Huic cauſtica uis eſt. Siſtit ulcera, quæ ſerpunt. Gramen capiti circundatum, ſanguinis è naribus fluxiones ſiſtit. hæc Plinius de graminibus. Cæterùm hinc omnibus planè perſpicuum eſſe puto, Gramen, quod in Babylone, quodq́; in Parnaſo monte prouenit, non gigni in Italia: quanquam illud primum, ac uulgatum genus nobis paßim frequentiſsimum naſcatur. Neq; illud quoq; omnibus non cognitum & uulgare eſt, cui in cacumine caulium quini ſunt aculei, ueluti digiti, quos pueri naribus inſerunt extrahuntq́;, ut ſanguinem eliciant. Hanc herbam Hetruſci ab effectu uulgò appellant Sanguinella, alij Capriola. De qua latius in Coronopo diximus, ubi Leoniceni, & Ruellij ſententiam reprobauimus, qui hanc & Coronopum Dioſcoridis unam & eandem herbam eſſe aſſeruerunt. Verùm de Coronopo ſeparatim diſſeruit Plinius libro XVII. *capite* III. *ſuæ naturalis hiſtoriæ.*

Graminis uires ex Gal.

Sed iam Graminibus ſuas reddamus uires ex Galeno, qui de ijs agens libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ita ſcriptum reliquit. Graminis radix mediocriter frigida eſt, & ſicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens. At herba ipſa primo quidem exceſſu refrigerat, in humiditate uerò, & ſiccitate moderata. Porrò ſemen alibi quidem imbecillum eſt, in Parnaſo uerò deſiccatorium, & tenuium partium, & ſubacerbum. Gramen eſculentam habet radicem, ubi mollis fuerit, dulcem quidem inſtar aquæ, ſed acre quiddam exiguum, & ſubacerbum obtinentem. Hæc herba planè aquea guſtantibus eſt. Ex quibus apertum eſt, radicem modicè eſſe tum frigidam, tum ſiccam: ac proinde cruenta ulcera glutinare. At ipſa herba illita, non uehementer refrigerat, in medio conſtituta humiditatis, & ſiccitatis. Porrò mordacitas & tenuitas, quæ radici ineſt, exigua eſt*

gua eſt quidem, ſed interdum tamen lapides frangere aſſolet, ſi quis eam decoctam ebibat. At ſemen alterius quidem imbecillum eſt, eius uerò quæ in Parnaſo naſcitur, urinam ciet: & fluxus uentris, & ſtomachi reſiccat: uis enim eius eſt exiccatoria, tenuium partium, & ſubacerba.

SIDERITIS PRIMA.

SIDERITIS ALTERA.

SIDERITIS TERTIA.

Σιδηρῖτις. SIDERITIS. CAP. XXIX.

SIDERITIN aliqui heracleam uocant. folia habet marrubij, ſed longiora, ſatis ad frondem quercus, aut ſaluiæ accedentia, minora tamen, & aſpera: caules edit quadratos, dodrantem altos, aut etiam maiores, non iniucundi guſtus, aliquantumque ſubſtringentis: in quibus per interſtitia orbiculatæ uertebræ, ut in marrubio ſpectantur: & ſemen in eis nigrum. naſcitur in petroſis. Illita folia, ſuapte ui vulnera ſine inflammationis periculo iungunt.

Σιδηρῖτις ἑτέρα. SIDERITIS ALTERA. CAP. XXX.

ALTERA Sideritis binûm cubitorum ramulis, exilibus: folio filicis, numeroſo, utrinque per oras diuiſo, pediculo longo, prodeuntibus è ſummo alarum ſinu ſurculis, longis, tenuibus: capitulo in cacumine orbiculato, aſpero: in quo ſemen continetur, quàm betæ rotundius aliquantò, ac durius. Huius uis, foliorumque ad vulnera, præcipua eſt.

Σιδηρῖτις

Σιδηρῖτις τρίτη. SIDERITIS TERTIA. CAP. XXXI.

Sideritin aliam eſſe tradunt, quam Crateuas heracleam uocat, in macerijs, & uineis naſcentem: folijs, ab una radice multis, coriandro ſimilibus, circa coliculos dodrantales, læues, teneros, ſubcandidos, atque ſubrubicundos: flore puniceo, paruo, guſtanti amaro, & lento. Huius ea uis eſt, ut quanuis recenti vulneri impoſita, ſanguinem ſupprimat.

Sideritidis cõſideratio.

Tria Sideritidis genera præter Achilleam, de qua ſequenti capite dicetur, hic à Dioſcoride repræſentari cõſtat. Quorum etſi illam, quæ ſecundo loco deſcribitur, antea in noſtris Italicis commentarijs me nunquam inueniſſe, ac uidiſſe tradiderim; eã tamen hoc anno Piſis ad me miſit Lucas Ghinus Forocornelienſis uir rei medicæ peritiſſimus. Reliqua uerò genera iandiu nouiſſe nos putamus, quòd ea omnibus notis ſuam quæq; hiſtoriam ſequi deprehenderimus. Cæterùm nemini mirum ſit, quòd tam uaria effigie primæ Sideritidis folia reddiderit Dioſcorides, ut qui ea modò marrubij, modò quercus, modò ſaluiæ figura depingat. Quippe eorum longitudo ſaluiæ accepta referatur oportet: ſcabrities deinde ſuperficietenus, ac ſubalbidus color tum eidem ſaluiæ, tum marrubio: quercui poſtremò, quæ in ambitu eſt diuiſura.

Fuchſij erratum.

Sed ea mihi quidem nihil prorſus primæ Sideriti adſtipulari uidetur, cuius imaginem expreſſit Fuchſius in ſuo inſigni de ſtirpium hiſtoria commentario. Siquidem perſpicuum eſt, quòd eius pictura non ſolùm nõ præ ſe fert folia, & caules, quæ Sideritim ueram referant; ſed etiam flores eius ſpicati in cacumine, non in caulibus inter folia marrubij modo, planè ueræ Sideriti refragari conſpiciuntur.

Ruellij opin. reprobata.

Ruellius porrò Sideritim hanc nonnullis herbam Iudaicam appellari tradit. Verùm ſi is Iudaicam illam intelligit, cuius libro II. meminit Auicenna, nullo modo erroris culpa uacare poteſt. Nam Auicennæ Iudaica herba nil ſanè aliud deſignat, quàm eruum.

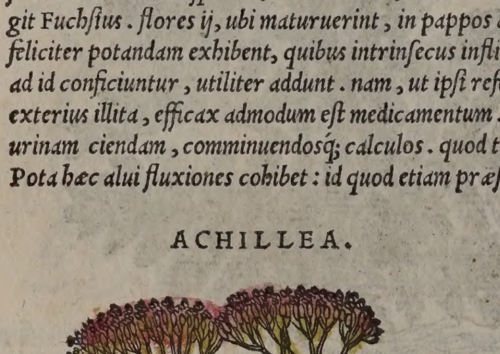
Virgæ aureæ facies, & uires.

Sunt tamen aliqui, qui herbam Iudaicam, itemq; Paganam eam nominant, quæ herbarijs, & medicis quibusdam VIRGA aurea dicitur, caule rubente, bicubitali, læui: folijs oliuæ latioribus, circùm minutiſſimè ſerratis, in ſuperficie læuibus: floribus in ſummitate caulium ſpicatis, colore aureo, non tamen anthemidis modo rotundis, radiatisq;, ut eam minus rectè depingit Fuchſius. flores ij, ubi maturuerint, in pappos abeunt. Hanc chirurgici in Germania, alijs quibusdam additis, ijs feliciter potandam exhibent, quibus intrinſecus inflicta ſint uulnera, & ad fiſtulas. Quinetiam eam in unguenta, quæ ad id conficiuntur, utiliter addunt. nam, ut ipſi referunt, glutinandis uulneribus tam intrò in corpus ſumpta, quàm exterius illita, efficax admodum eſt medicamentum. Extulit hanc Arnaldus inter recentiores clariſſimus author, ad urinam ciendam, comminuendosq; calculos. quod tamen apud alium ſcriptorem hactenus mihi non licuit reperire. Pota hæc alui fluxiones cohibet: id quod etiam præſtat clyſteribus infuſa. Eius decocto ſanantur oris ulcera, firmanturq; dentes. Idem gargarizatu anginam, & columellæ inflammationem arcet, et faucium morbis medetur. Veruntamen hæc, ut ad inſtitutum noſtrum redeamus, non erit Sideritis primi generis, ut fortaſſe Ruellius exiſtimauit.

Sideritidis uires ex Gal.

Sideritidis uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Sideritis habet quidem etiam abſtergendi quandam facultatem: ſed plurima eius pars humida eſt, & mediocriter frigida: paucula uerò ineſt adſtrictio. quare phlegmonem ſedat, et glutinat. Hæc Galenus, de una tantùm Sideritide ſcribens. Sed cuius ex tribus meminerit, non facile eſt decernere.

ACHILLEA.

Ἀχίλλειος. ACHILLEA. CAP. XXXII.

Achillea, quibusdam Achillea ſideritis, dodrantales, aut maiores gerit ſcapos, fuſorum effigie, minutulis folijs circundatos, ex obliquo crebras inciſuras habentibus, coriandri ſimilitudine, ſubfuluo colore, lentis, odore multo, non inſuaui, uerùm medicato: umbella in cacumine rotunda: floribus candidis, purpureis, & aurum æmulantibus. prouenit læto ſolo. Trita coma ſanguinolenta glutinat, & ab inflammationum periculo tuetur: erumpentem ſanguinem inhibet, & cruenta vuluæ profluuia in uellere. Decocto quoq; inſident fœminæ fluxione vuluæ laborantes. ad dyſenteriam bibitur.

Achilleæ conſideratio.

Qui uulgaris uſus Millefolium Achilleam eſſe exiſtimant, haud dubiè, mea quidem ſententia, decipiuntur. Siquidem id (ut infrà latius dicemus de Stratiote millefolio differentes) folia non propter

profert crebris ex obliquo ſectionibus, coriandri ſimilitudine, ſed auicularum pennas æmulantia. Porrò tametſi conſtet, Milleſolium umbella coronari modò alba, modò purpurea, modò aurea; non tamen propterea colligendum eſt Milleſolium, & Achilleam unam & eandem herbam eſſe. Quandoquidem non putauerim ego fuiſſe Dioſcoridis inſtitutum (ut Ruellio placet) quòd hæc Achillea umbellam ferat candidam, illa uerò purpuream, alia deniq; auream: ſed quòd omnibus in uniuerſum Achilleæ plantis eadem inſit umbella, quæ tantùm prædictis coloribus diſtincta ſpectetur. Naſcitur in Hetruria planta, naſcitur & in Goritienſi agro, ſcapis ferè cubitalibus: folijs coriandri proximis, odore quadantenus graui, non tamen ingrato: umbella in cacumine rotunda, amplaq́;, colore in purpura candicante, punctis quibuſdam aureis depicta, quam ſemper putaui eſſe legitimam Achilleam. Atq; in hac perſiſtam ſententia, donec quis certiorem plantam protulerit: quòd hæc mihi planè omnibus notis Achilleam Dioſcoridis repræſentare uideatur. Cæterùm in hunc fortè errorem, ut crederent noſtrum milleſolium eſſe Achilleam, illos deduxit Plinius, qui libro xxv. cap. v. Achilleam Latinis milleſolium uocari tradidit. Veruntamen is, quantum uidere eſt, eo in loco non Achilleam hanc deſcribit, ſed eam omnino plantam, quam Dioſcorides myriophyllum appellat. Quare paulò pòſt hæc uerba ſubiunxit. Sed alij, inquit, fatentur ueram Achilleam eſſe ſcapo cæruleo, pedali, ſine ramis, ex omni parte ſingulis folijs rotundis eleganter ueſtitam. Ex quibus uerbis liquidò apparet dubitaſſe Plinium, qualis legitima eſſet Achillea: & ideo ita indeterminatè locutum fuiſſe, ut nihil in eo perpetuum ſtatui poßit. Serapio, authoritate Conſtantini, Achilleam, quòd (ut ipſe ait, licet falsò) rubeum ſuccum fundat, Sanguinem draconis appellat. ſed fortaſſe hic interpretis lapſus ſuus factus eſt. Siquidem ſuccum rubeum fundere Achilleã non tradidit Dioſcorides: neq; etiam (ut omnes compertum habent) lacryma, quam officinæ Sanguinem draconis appellant, herbæ ſuccus eſt, ſed Arabicæ cuiuſdam magnæ arboris gummi, uel, ut aliqui uolunt, draconis animalis eſt ſanguis ab elephante colliſi. Cuius loco illius plurimum uendunt impoſtores, quem hirci ſanguine cum reſina quáuis, ſorbis ſiccis, alijsq; nonnullis adulterant, & in rotundas placentas conformant. Achilleæ meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus ſcribens. Quidam etiam uocant Achilleam ſideritin, quæ propoſitæ quidem, quod ad iam dicta attinet, uiribus eſt non dißimilibus: cæterùm adſtrictione exuperat. quare ad ſanguinis eruptiones, dyſenterias, & muliebre profluuium congruit.

Multorum error.

Serapionis lapſus.

Achilleæ uires ex Gal.

Βάτος. RVBVS. CAP. XXXIII.

Rvbvs notitiæ vulgaris. Vim habet ſiccandi, & adſtringẽdi: capillum tingit. Ramorum decoctum, potu aluum ſiſtit, & fœminarum profluuia. præſteris morſui accommodatiſsimum. Gingiuas firmant, & oris vitijs medentur folia commanducata: cohibent vlcera quæ ſerpunt: vlceribus in capite manantibus, oculiſque procidentibus, remedio ſunt: condylomatis, & hæmorrhoidibus folia illinuntur. cardiacis, & ſtomachi doloribus, trita conuenienter imponuntur. Caules cum folijs tunduntur, exprimiturque ſuccus, mox ſole cogitur, ſingulari remedio contra omnia, quæ modo dicta ſunt. Mori in rubo naſcentis quàm optimè maturi ſuccus, ad oris medicamenta conuenit. Siſtitur aluus præmaturi cibo, necnon flore in vino poto.

Βάτος ἰδαία. RVBVS IDAEVS. CAP. XXXIIII.

Idaevs Rubus appellatus eſt, quoniam copioſus in Ida prouenit. Eſt autem longè tenerior priore, ac minoribus ſpinis horrens: quanquam & ſine ſpinis inueniatur. Inſuper eadem præſtat, quæ ſupradictus. Cæterùm flos cum melle oculorum collectionibus illinitur. ignem ſacrum extinguit, ſtomachicisque ex aqua bibendus datur.

Ruborum cõſideratio.

Rvbi *uulgaris plantæ, plura apud nos reperiuntur genera. quod etiam teſtatum reliquit Theophraſtus libro III. cap. XVIII. de plantarum hiſtoria. Alius nanq; arboris inſtar craſſeſcens, in altum attollitur: alius ſepibus, frutetisq; implicatur: alius humi ſerpit, radicaturq́; graminis modo, quem ideo humirubum appellant: alius deniq; alijs modis in ſyluis, & montibus uagatur. In montibus ſiquidem Tridentinis, præſertimq; Ananienſibus Rubi quoddam genus naſcitur, rubra proferens mora, fragis non dißimilia, nullis intus oßiculis, quæ ab incolis uulgò uocantur Ampomele, guſtui per æſtatem non iniucunda. Iis maximè delectantur urſi: qui hac de cauſa eo potißimùm tempore, quo*

illa

Opinio quorundam reprobata.

illa matureſcunt, à uenatoribus captantur. Hoc rubi genus ſunt è recentioribus, qui pro certo crediderint eſſe Idæum rubum. Sed equidem nõ uideo, quomodo illorum ſententia prorſus rectè probari poßit: nam ſi Idæus rubus dictus eſt (ut interpretatur Dioſcorides) quòd in Ida proueniat, hinc nimirum colligi poſſe putauerim, ut Plinius lib. xxiii. cap. xiiii. non temere fortaſſe collegiſſe uidetur, quòd is in Ida tantùm, non alias naſcatur, quemadmodum etiam radix, quæ Idæa dicitur, & dictamnum in Creta. niſi fortè quis Idæum pro montano accipiat. Fuchſius rubi mora (ut libro primo in liguſtri mentione diximus) uacinia eſſe putat. Sed quare ab eo diſſentiam, ibidem diffuſius oſtendi, quòd ſcilicet uacinia flores, non fructus eſſe exiſtimem.

Rubi uires ex Galeno.

Rubi uires deſcripſit Galenus libro vi. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Rubi folia, germina, flos, fructus, & radix qualitate adſtringente participant, eaq; non obſcura. Sed hoc inter ſe differunt, quòd folia, mollia potißimùm, & recens nata, plurimum in ſe habent ſubſtantiæ aqueæ, parum uerò adſtrictionis: eadem ratione & germina. Itaque ſi mandantur, aphthas, & alia oris ulcera ſanant. quin & alia uulnera glutinare ualent. Eſt enim eorum temperies & ex terrea frigida eſſentia, & aquea tepida. At fructus, ſi quidem maturus fuerit, non parum habet ſucci calidi temperati, qui dulcis eſt, uti monſtrauimus. Proinde ob hoc, & propter modicam adſtrictionem, eſui non inſuauis eſt. At immaturus à frigida ſubſtantia terrea uincitur: & propterea acerbus eſt, & ualde exiccatorius. Et ſanè uterq; ſiccatus reconditur, ualidius quàm recens deſiccans. Sed & flos eandem fructui immaturo facultatem poßidet: utraq; ad dyſenterias, & uentris profluuium, tum robur deperditum, & ſanguinis expuitiones, idonea remedia. Porrò radix præter adſtrictionem non paucam in ſe habet ſubſtantiam tenuem, propter quam & lapides renum comminuit.

Ἑλξίνη. HELXINE. CAP. XXXV.

HELXINE cognomento ciſſampelos, folijs eſt hederæ, minoribus: ramulis exilibus, quibus complectitur quodcunque contigerit adminiculum. Naſcitur in ſepibus, vinetis, & ſegetibus. Foliorum ſuccus potu deijcit aluum.

Helxines cõſideratio.

NVLLI *certè dubium eſſe putauerim, quin Helxine cognomine ciſſampelos, quaſi hederaceam uitem dixeris, ſpecies ſit Conuoluuli. Sed quæ ea ſit, non facilè explicari poteſt. Verùm cùm eam reddiderit Dioſcorides folijs hederæ ſimilibus, minoribus tamen: ramulis exiguis, quibus quodcunq; contigerit complectatur: naſcaturq; in ſepibus, uineis, & ſegetibus, ſatis mihi declaraſſe uidetur, eam eſſe Helxinen, quæ quidem in aruis tum ſegetes ipſas, tum linum, tum legumina omnia irretit, ac uincit, & in uinetis, palis, & uitibus circumuoluitur. Hanc Hetruſcum uulgus ſuo idiomate nominat Vilucchio minore, Tridentinis uerò Minutola dicitur.*

Quorundam opinio.

Quanquam non deſunt, qui putent Helxinen eam eſſe herbam, quæ crebra reuolutione ſepta, & uicinos implicat frutices, flores illos candidos æſtate oſtentans, quos noſtri uulgò appellant Campanelle. Hanc Plinius conuoluulum uocat libro xxi. cap. v. ubi eam his uerbis depingit. Eſt, inquit, flos non diſsimilis lilio in herba, quam Conuoluulum uocant, naſcens per frutecta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac ueluti naturæ rudimentum lilia facere condiſcentis. Sunt qui aberrantes hanc herbam, & eius florem liguſtrum uocent: in qua appellatione deceptus fuit Seruius grammaticus. Hunc errorem exploſimus libro primo, ubi ueri liguſtri mentionem fecimus.

Helxines uires ex Gal.

Helxinen perpaucis perſtrinxit Galenus libro vii. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Helxine, quæ & ciſſampelos nuncupatur, digerendi facultatem habet.

Ἐλατίνη. ELATINE. CAP. XXXVI.

ELATINE folia habet helxinæ ſimilia, minora, rotundiora, piloſa: tenuibus, & dodrantalibus ramulis, quinis, ſeníſve, à radice folioſis, guſtu adſtringentibus. naſcitur in ſegetibus, & cultis. Oculorum fluxionibus, & inflammationibus auxiliatur, folijs cum polenta tritis, & impoſitis. Eadem cocta ſorbitionis vſu dyſenteriam ſiſtit.

Elatines conſideratio.

SVNT *qui uelint Elatinen eam eſſe plantam, quam quidam Numulariam uocant. Alij uerò non hanc uolunt, ſed eam quam nos uulgò uocamus Solbaſtrella, officinæ Pimpinellam, & alij quidam Sanguiſorbam dicunt. Sed mihi quidem, ut dicam quod ſentio, neutrorum placet opinio. Siquidem Numularia in primis nõ fert folia piloſa, neq; in ſe[illegible]s, neq; in cultis prouenit, ſed plerunq; in ſcrobiũ marginibus, præſertim uligine madentibus. Deinde Pimpinel[illegible]ata ramulis exit longè pluribus, quàm ſenis in terram procumbentibus, et folia habet undiq; in ambitu laciniata,*

aſteriſci

aſteriſci modo. Ruellius porrò Elatinen in Gallia uulgò Rapiſtrum uocari ait, eóq; ut rapo ſyluestri in uernis acetarijs rura uti. Verùm ſi rapiſtrum id Hetruſcis eſt, quod Gallis, certò ſcio, Elatinen eſſe non poſſe. Quæ tamen quòd naſcatur in Italia, nec negare quidem, nec affirmare auſim, cùm hactenus plantam non uiderim, quæ illam legitimè referat. Galenus de Elatine quàm breuiſsmè diſſeruit libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Elatine modicè tum refrigerat, tum adſtringit.

Elatines uires ex Gal.

Εὐπατώριον. EVPATORIVM. CAP. XXXVII.

Evpatorivm fruticoſa herba eſt, vnicum efferens caulem, lignoſum, nigricantem, rectum, tenuem, hirſutum, cubitalem, interdum ampliorem: folijs per interualla quinquefolij, aut cannabis potius ſimilibus, quinquepartitò, aut amplius diuiſis, nigricantibus & ipſis, per ambitum ſerratis: ſemen medio caule erumpit, piloſum, deorſum ſpectans, quod ſiccatum ueſtibus inhæret. Contrita huius folia, & cum ſuillo adipe impoſita, vlceribus, quæ ægrè cicatricem trahunt, medentur. Herba, aut ſemen in uino potum, dyſenteria, iecinoris uitijs, & ſerpentium ictibus liberat. Nec deſunt, qui aberrantes argemonem hanc appellarint, cùm tamen longè alia ſit, uti expoſuimus.

Eupatorij cõſideratio.

Svmvnt nonnulli, imò uniuerſa ferè ſeplaſiariorum turba legitimi Eupatorij uice quandam aſpectu inſignem plãtam, quæ plerunq; in uliginoſis locis, & in ſcrobium marginibus enaſcitur, tricubitali longitudine, folijs cannabinis æmulis, maioribus tamen, ſubalbidis, hirſutis, & amaro guſtu: caule ſubrubeo, rotundo, firmo, hirſutoq;, multis alarum cauis, multiſq; adnatis referto. Huic flores in umbellam exeunt, non tamen ſimul cohærentem, ſed diuulſam, origani uulgaris modo, colore in purpuram albicante, qui matureſcentes in pappos abeunt. Radix, quæ in plures diuaricatur partes, illi inutilis eſt, nulliuſq; in medicina uſus. Et quanquam ij ſciunt, legitimum Græcorum Eupatorium eam eſſe plantam, quæ uulgò Agrimonia uocatur, eorum fortè imitatione, qui Dioſcoridis ætate eandem perperàm argemonem appellabant; cùm tamen animis imbibitos iandiu errores reijcere nequeant, uel potius nolint, difficilè quidem adduci patiuntur, ut uulgarem Agrimoniam Græcorum medicamentis, quæ Eupatorium excipiunt, admiſceant. Non tamen hæc propterea dicimus, quòd omni ex parte illius Eupatorij uſum damnemus, cùm id proprium ſit Auicẽnæ Eupatorium; ſed ut unumquodq; ſuo reddatur authori. Palàm etenim eſt, ut ex foliorum amaritudine, & odoris præſtantia, quo huius Eupatorij tota redolet planta, percipi poteſt, id & obſtructiones aperire, & craſſos, lentoſq; humores mirificè incidere poſſe. Veruntamen nunquam eò deueniam, ut aſſeuerem, hoc apud Græcos legitimi Eupatorij nomen ſibi aſciuiſſe: tantum illud abeſt, ut etiam à nullo, quantum equidem inuenerim, ueterum ſub alio nomine poſteritatis memoriæ proditum ſit, præterquàm ab Auicenna. Ruellius tamen neſcio qua ratione ductus in ſuis de natura ſtirpium commentarijs non ſine magno errore ſibi perſuaſit, uulgare hoc Eupatorium dubio procul hydropiper eſſe à Dioſcoride libro ſecundo deſcriptum. Sed nos ibi in noſtra hydropiperis commentatione Ruellij errorem latius exploſimus, quàm ut hic quicquam ſuperſit addendum.

Eupatorium Auicennæ.

Cæterùm Meſues quoque habet ſuum peculiare Eupatorium, quod, ut ex eius deſcriptione apparet, à prædictis longè diuerſum eſt. Id nanq; plures ab radice emittit caules: folijs minori centaurio ſimilibus, per ambitum laciniatis: floribus aureis, in umbellam cohærentibus, helichryſi modo. Hoc noſtratibus Senenſibus uulgò uocatur herba Giulia. Huius comam mulieres per noctem uino albo macerant, ac ſubinde dilutum pueris potandum præbent dimidij cyathi menſura ad necandos uermes admirabili ſucceſſu. Naſcitur hæc in campeſtribus: atque, ut mea fert opinio, ea eſt planta, quæ Dioſcoridi ageratum dicitur: quippe quæ omnibus notis illi reſpondeat. Hinc itaq; addiſcant Mauritanorum ſequaces, cùm tres habeantur plantæ nomine Eupatorij, in medicamẽtis à Meſue relictis ſuum interponere Eupatorium: in Auicennæ remedijs ſuo item uti: & in Græcorum compoſitiones Agrimoniam uulgò uocatam addere. Sed animaduertant uelim, ne in hoc Valerij Cordi diſpenſarium ſequantur, quòd perperàm, meo quidem iudicio, ſcribat in confectione pilularum aggregantium, quin & in ſyrupo de Eupatorio, pro ipſius Meſuis Eupatorio admiſcendam eſſe Gratiolam. Siquidem hæc præterquàm quòd aluum magno incommodo deijciat, nullis etiam planè notis, ac reliquis facultatibus illam repræſentare deprehenditur. Nempe ſua deiectoria ui, qua magno cum impetu uentrem ſoluit, iecur imbecillum, atq; infirmum reddit.

Eupatorium Meſuis.

Eupatorij meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Eupatorium herba tenuiũ partium, incidendi extergendiq; facultatem citra manifeſtam caliditatem obtinet. quocirca obſtructiones iecoris expurgat. Ineſt ei & adſtrictio mo-

Eupatorij uires ex Gal.

dica,

Potentillæ de ſcriptio & uires.

dica, propter quam robur uiſceri addit. hactenus Galenus. Eſt & herba Agrimoniæ non diſsimilis, quæ nonnullis POTENTILLA *uocatur, tametſi hirſutioribus ſit folijs, ſupernè uirentibus, infernè uerò albicantibus. Cauliculos profert, qui humi repunt, piloſellæ uocatæ modo: aureis floribus ornatur, ſingulari pediculo pēdentibus, ranunculo hortenſi æmulis. Radice nititur exterius purpuraſcente, interius uerò candicante. Naſcitur in uliginoſis locis, & propter ſemitas. Vniuerſa hæc planta adſtrictoria, & exiccatoria facultate pollet. Idcirco mulierum profluuia, & dyſenterias cohibet, & uulnera recentia agglutinat. Prodeſt item & ſanguinem reijcientibus. Pudendorum, & oris ulcera ſanat. Firmat commotos dentes, ſtringitq; gingiuas, & dentium dolorem mulcet, ſi eius decocto os ſæpius colluatur.*

Πεντάφυλλον. QVINQVEFOLIVM. CAP. XXXVIII.

QVINQVEFOLIVM ramulos fert feſtucarum ſimilitudine, tenues, dodrantales, in quibus ſemē: folia menthæ, quina ſingulis pediculis, rarò plura, in ambitu ſerrata: florem ex candido palleſcentē, auri æmulum. Naſcitur in riguis, & aquarijs ductibus. Subrubram habet radicem, oblongam, ueratro nigro craſsiorem. plurimis pollet remedijs. Ius radicis decoctæ ad tertias, ſi in ore cōtineatur, dentium dolores ſedat: putrida oris ulcera, collutione ſiſtit: arteriæ ſcabritias, gargarizatu læuigat: contra alui profluuia, & dyſenterias auxiliatur: item articulorum, coxendicumq; cruciatibus potum. Cocta in aceto, & illita, ſerpentia ulcera cohibet: ſtrumas, tumores, duritias, abſceſſus, & collectiones diſcutit: ignes ſacros, reduuias, condylomata, pſoraſque ſanat. Teneræ radicis ſuccus, contra iecinoris, pulmonumq; uitia prodeſt: item aduerſum uenena. Cum hydromelite autem, uel diluto uino, & piperis exiguo, bibuntur folia contra febrium circuitus: in quartana quidem, quaternûm ramulorum folia: in tertiana uerò, ternûm: in quotidiana, unius. Ea quoq; folia tricenis pota diebus, comitialibus proſunt. Foliorum ſuccus tribus cyathis aliquot dies potus, celerrimè regio morbo medetur. Illita cum melle & ſale, tam vulneribus, quàm fiſtulis remedio ſunt: enterocelicis auxilium præſtant. Quinquefolium ſanguinis profluuia & potu, & illitu ſiſtit. Ad expiationes, caſtimonias, & incantamenta inciditur.

Quinquefolij genera.

TAMETSI *unius tantùm Pentaphylli, ſiue Quinquefolij meminerit Dioſcorides; nos tamen quatuor eius genera uidimus in Italia. Quorum utiq; primum à Dioſcoridis hiſtoria nihil prorſus diſſentit. Secundum à primo differt, quòd folijs ſit albicantibus, hirſutis, & flore candido. Tertium folio erumpit paruo, ſubalbido, per terram repit. Vltimum uerò folia fert uitiginea, in partes quinque diuiſa, quod aliqui Diapenſiam, alij Saniculam appellant. Huic in cauliculorum ſummitatibus, & adnatorum faſtigijs, capitula prodeunt ſubalbida, facie fragis ſimilia. Primum prouenit in riguis, & ſcrobium marginibus, cauliculis tenuibus, floribus aureis, è quibus ſubinde ſemen oritur. Pediculos è ſe mittit, & in ſingulis quina folia oblonga, menthæ ferè æmula, in ambitu tamen magis ſerrata. Radix illi ſubrubens appa-ret, quod quanuis negat Braſauolus; id tamen alijs, ut mihi eam effodienti uerum eſſe deprehendetur. Hæc in plures radiculas diuiditur, elleboro nigro craſsiores. Hinc autem mirari ſubit Manardum Ferrarienſem uirum alioqui huius noſtræ ætatis ingenio, & doctrina inſignem: quippe qui tam facilè ſibi perſuaſerit, id legitimum eſſe Quinquefolium, quod Græci heptaphyllon, officinæ uerò herbariorumq; uulgus Tormentillam dicunt. Siquidem hæc ſeptem ex uno tantùm cauliculo profert folia: Pentaphyllum uerò quinq;, unde & illi nomen. Hoc radices elleboro ſimiles habet, craſsiores tamen, oblongas: illa uerò admodum breues, ſtrumoſas, ſimulq; in unum compactas globum. Gignitur hæc plerunq; in incultis, ſiticuloſisq; locis, in altis præſertim montibus: illud uerò in campeſtribus, & prope aquæ ductus, & in riguis. Quæ ſanè omnia apertè declarant, hac in re Manardum cæcutiuiſſe. Cæterùm nunquam admiratus ſum Plinium in hoc (in quo tamen à Leoniceno, ut arbitror, immeritò reprehenditur) quòd libro* XXV. *cap.* IX. *tradiderit reperiri Quinquefolium, quod fraga gignendo commendatur. Quandoquidem (ut paulò antè diximus) Quinquefolij genus eſt, quod à quibuſdam Diapenſia nominatur, in cuius ſummis cauliculis capitula ſpectantur fragis non diſsimilia. Verùm etſi aſſerat Braſauolus in Veronenſi agro naſci Fragariam, cui quinq; unicuiq; pediculo inſunt folia, & quæ fraga gignit, in cibis gratiſsima, putetq; de hac intellexiſſe Plinium, quòd à Verona, ut ipſe inquit, fuerit oriundus; non tamen ita planè eum à calumnia uindicari poſſe putamus, cùm Suetonius Tranquillus ſuo de illuſtrium*

Manardi erratum.

uirorum

uirorum catalogo, Plinium Nouocomenſem fecerit, non Veronenſem. Quarta hac Quinquefolij ſpecie Germaniæ chirurgici maximè utuntur ad intrinſeca uulnera, enterocelas, & fiſtulas, eius puluerem, uel decoctum potui exhibentes. Quinetiam ad morbos omnes, ubi adſtringenti, ſolidantiq; medicamine ſit opus. Eſt tamen non ignorandum, hoc non eſſe Saniculam illam, quæ etiámnum quinis exoritur folijs, radice alba, miro naturæ artificio laciniata, de qua ſuperius in ſymphyti mentione diſſeruimus: ſed aliud longè differens. Quinquefolij uires retulit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Pentaphylli radix, inquit, deſiccat uehementer, minimùm uerò acris eſt. Quare in multo eſt uſu, uelut alia quoq; omnia, quæ cùm ſint tenuium partium, citra morſum deſiccant. Eſt enim hæc radix deſiccatoria ex tertio quodammodo ordine, minimum habens euidentis caliditatis. hæc Galenus.*

Quinquefolij uires ex Galeno.

Cæterùm quoniam Pentaphyllum Fraga nobis in mentem redegit, cùm ea ſint tam cibis, quàm medicamentis idonea, ideo & res, & locus mihi expetere uidetur, ut hic tum plantæ, tum fructus eius uires perſtringamus. FRAGARIA *itaq; planta eſt nemini ferè non cognita, adeò ut hoc nomine ſuperuacuum putem, eius faciem repræſentare. Refrigerat ordine primo, ſiccatq; ſecundo. Folia, & radix uulnera, & ulcera ſanant: muliebres fluxus, & dyſenterias cohibent, urinam cient, & lieni conferunt. Herbæ, & radicum decoctum potum, auxiliatur iecinoris inflammationibus, mundatq; renes, & ueſicam. Idem ore contentum, collutionisq; modo agitatum, gingiuas roborat, dentes commotos firmat, & deſtillationes ſiſtit. At Fraga præter id quòd guſtui æſtate in cibis arrideant, bilioſis, æſtuantibusq; uentriculis proſunt, ſiticuloſisq; ſitim ſedant. Vinum, quod ex ijs elicitur, ulcuſculis, quæ in facie à caliditate proueniunt, mirificè medetur: itemq; uaros, & oculorum nubeculas, calidasq; defluxiones impoſitum tollit.*

Fragariæ, & fragorum uires.

Neq; etiam hic ſilentio diſsimulanda uidetur Euphragia, quam nobis Fraga nunc ob uocabulorum uicinitatem ad memoriã reuocarunt, cùm & ipſa miris ad oculorum morbos uiribus prædita ſit: etſi à ueteribus Græcis nuſquam, quod legerim, deſcripta reperiatur. Eſt itaq; EVPHRAGIA *tenuis planta, quæ ad palmi altitudinem aſſurgit: folijs minutis, criſpis, per ambitum ſerratis, guſtu adſtringentibus, paululumq; amaris: caule exit tenui, rubentiq;: flore inter purpuram & aurum albicante, quem emittit abeunte æſtate. naſcitur in pratis, Præſtat hæc quocunq; modo ſumatur tam in cibis, quàm in medicamentis recens, uel exiccata ad omnia impedimenta, quæ oculorum claritati officiunt, præſertim cùm in cibis diutius ſumitur. Fit ex ea uinum uindemiarum tempore, uuis & muſto, macerata, de quo Arnaldus in hunc modum diſſeruit. Euphragiæ uinum, inquit, fit ad oculos ponendo herbam in muſto donec fiat uinum. Cuius uſu oculi ſenum reiuueneſcunt, & aufert impedimentum eorum, & defectum uiſus in quocunq; cuiusuis ætatis homine, præſertim ubi pinguedo, & pituita redundent. Et eſt qui permanſit nihil uidens per longum tempus, & infra annum, eius uſu reſtitutus eſt ad uiſum. Ipſa enim herba calida eſt & ſicca: & habet hoc à proprietate, quòd quando puluis eius comeditur cum ouorum uitellis, idem mirificè præſtat, uel quando puluis idem recipitur cum uino. Et ſuperſunt teſtes fide digni, qui fecerunt in ſe ipſis, & qui non poterant legere ſine ocularijs, & legerunt poſtmodum abſq; ipſis, etiam literam ſubtiliorem. Et uſus uini Euphragiati non habet par in proficiendo uiſui. Si autem uinum eſſet nimis forte, temperetur cum aqua fœniculi: & ſi opus eſt, addatur zuccharum neceſſarium. Hæc Arnaldus in libro de uinis.*

Euphragię delineatio, & uires.

PHOENIX.

Φοίνιξ. PHOENIX. CAP. XXXIX.

PHOENIX folia habet hordei, ſed breuiora, & anguſtiora: ſpicam lolio ſimilem: calamos digitorum ſenûm, radici aduolutos: ſeptenas octonáſve ſpicas. In aruis, tectiſque recenter illitis naſcitur. Harum viriũ compos, vt in uino auſtero pota alui profluuium, & emanantem vulua ſanguinem ſiſtat, vrinæ impetus infrænet. Sunt qui adalligatam in puniceo vellere, & ſuſpenſam, ſanguinem ſupprimere prodant.

PHOENIX *Hetruſcis ſylueſtre Lolium dicitur, quòd ſpicas proferat lolio ſimiles. Naſcitur frequens in uicis ſecus uias, in agrorum marginibus, & in templorum plateis: quæ quidem nulla prorſus repugnante nota Dioſcoridis deſcriptioni adſtipulari deprehenditur. Plinius libro* XXII. *capite* XXV. *Phœniceam herbam ita à Græcis appellatam, à Latinis lolium murinum uocari ait, quòd fortaſſe mures derodent ſpicas illius, quæ in ædificiorum tectis prouenit. Hæc frequentiſsima uiſitur Goritiæ in cœmeterio diui Franciſci, & Venetijs in litore maris prope ſacellum diui Nicolai. In ſumma eius uber ubiq; prouentus.*

Phœnicis cõſideratio.

Ἰδαία ῥίζα. IDAEA RADIX. CAP. XL.

Idaeae radici folia ſunt ea, quę ruſco: adhærent ijs veluti exigui capreoli, è quibus flos. Radix ſpiſſandi naturam habet, his conueniens, quibus adſtrictione opus eſt. Pota, citam aluum, menſesque, & omnem abundantiam ſanguinis ſiſtit.

Idææ radicis conſider.

Idaea radix hodie, quod ſciam, ad nos non conuehitur: nec quenquam hactenus reperi, qui ſcribat, ubi hæc planta proueniat: etſi cognomine natale eius ſolum facilè indicari uideatur, quòd ſcilicet in Ida monte, qui ad Troadem ſpectat, naſcatur: uel in eo eiuſdem nominis, qui in Creta habetur, ut etiam Idæo rubo euenire ſuperius dictum eſt. Idææ radicis uires ex Gal. *Huius uires tradidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Idæa radix guſtu admodum acerba eſt: ac ſi opere periculum facias, eandem uim præferet, nimirum ſanguinis profluuia, alui fluxus, dyſenterias, profluuium mulierum, & quæcunq; eius ſunt generis tum pota, tum foris impoſita curans.*

Ῥοδία ῥίζα. RHODIA RADIX. CAP. XLI.

Gignitur Rhodia radix in Macedonia, coſto ſimilis, leuior, inæquabilis: quæ contrita roſas redolet. Vtiliſsima capitis doloribus, ſi madefacta fronti, & temporibus cum roſacei momento imponatur.

Rhodiæ radicis conſider.

Rhodia radix planta eſt non omnibus planè uulgaris, & cognita in Italia: etſi ea facilè in Apennino, & Gargano montibus naſci, & inueniri poßit. Quæ in noſtro horto Goritiæ uiret, iandiu eam Gratio Styriæ oppido Petrus Salicetus medicus clarißimus, & in ſimplicium facultate non imperitus, ad nos primùm uidendam miſit: quam tamen poſtea frequentißimam reperi in monte magno ſupra Vipacum, qui circiter uiginti millia paſſuum à Goritia diſtat. Cæterùm quoniam paucis ſanè notis eam perſtrinxit Dioſcorides, ut ab omnibus facilius & cognoſci, & reperiri poßit, nos non temerè facturos duximus, ſi eius hiſtoriam hìc diffuſius tradamus. Radix itaq; Rhodia caules emittit rotundos, quadantenus concauos, cubitales, à quibus circunquaq; folia prodeunt longiuſcula, in acutum deſinentia, portulacæ, aut ſedi inſtar pinguia, minutimq́; per ambitum ſerrata. In caulium cacumine umbellam profert, uiridem tithymali cyparißij modo, ſed quæ, ubi defloruerit, rubeſcat. Radix ei inæqualis, ſtrumoſa, craſſa, qualis coſto, læui cortice quæ recens eſt, exterius ſplendeſcens, & intus ſubalbida: quæ uerò ſicca eſt, leuis percipitur, intus rubens, & foris ſquamoſa. Manſa hæc recens, aut trita odore mirum in modum roſas refert: unde meritò ei Rhodiæ nomen. Præterea omnium radicum uiuacißima eſt: quippe quæ è terra effoſſa, niſi locis perquàm ſiccis reponatur, poſt multos menſes rurſus plantata ſtatim repullulat. Naſcitur in altißimis montium rupibus ſaxoſis, præruptisq́; locis, ubi uix tantum terræ circùm habet, ut illi inhærere poßit. Valet hæc ad capitis dolores à quacunq; cauſa prouenientes, ſi recens confracta, & roſacea aqua perfuſa, ubi calidus ſit affectus, aut cum amaraci aqua, ſi frigidus ſit morbus, fronti temporibusq; illinatur. Cerebrum roborat odoris iucunditate, conuenitq́; (ut diximus) omni capitis dolori, utpote quæ temperatis ſit qualitatibus prædita: id quod indicat roſaceus eius odor, quo mirificè redolet. Rhodiæ radicis uires ex Galeno. *Rhodiæ radicis meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus ſcribens. Rhodia radix ea uidelicet, quæ in Macedonia naſcitur, tenuium partium, & diſcutientis eſt facultatis. In calefaciendo uerò ſecundi receſſus cenſenda eſt, aut certè tertij incipientis.*

Ἵππουρις. EQVISETVM. CAP. XLII.

Eqvisetvm inriguis, & ſcrobibus naſcitur. cauliculi prodeunt inanes, geniculati, in ſe farcti, rubeſcentes, leniter ſcabri: & iuncea circa eos folia, crebra, exilia. In ſublime attollitur, vicinos arborum caudices ſcandens, obuolutumque dependet, comis multis, nigris, ut equorum cauda: radix lignoſa, dura. Vis herbæ ſpiſſare: quare ſanguinem naribus erumpentem ſuccus ipſe ſiſtit: prodeſt dyſentericis in uino potus: urinam cit. Sanguinolenta vulnera glutinantur, tritis folijs, & illitis. Radix cum ſua herba tuſsim, orthopnœam, ruptaque adiuuat. Folijs in aqua potis, diſſe-

tis, diſſectiones veſicæ, & inteſtinorum, enterocelæque in vnum coaleſcere, cogique feruntur.

Alterum Equiſetum caulis eſt rectus, cubito maior, inanis: comis per interualla breuioribus, candidioribus, & mollioribus. Id cum aceto tritum, vulneribus remedio eſt, eademque fungitur facultate.

EQVISETVM PRIMVM.

EQVISETVM ALTERVM.

Equiſeti conſideratio.

Equisetvm *officinis, et herbarijs pleriſq; uerbum Græcum reddentibus Cauda equina nominatur. Vtrunque eius genus uulgaris eſt notitiæ. Alterum, quòd aſpero ſit caule, à quibuſdam uulgò Aſperella uocatur. Expetitur hæc mulieribus ad ſtagnea uaſa detergenda, illuſtrandaq́;, necnon etiam materiarijs fabris, ijs præſertim, qui torno opera ſua conficiunt: ſiquidem huius herbæ ſcabritiæ illæ ſuis uaſis ſplendorem, nitoremq́; conciliant: iſti uerò ſimiliter ſuorum operum ruditatem expoliunt. Primum autem Caudam equi omnes ferè appellant, quòd facie equorum caudas referat, unde & Græcis Hippuris dicta eſt. Profert hæc, cùm primùm è terra erumpit, quoddam tenerrimum germen, oblongum, iuglandium iulo non abſimile. Hoc rura noſtra uulgò uocant Paltrufalo, in cibumq́; aſſumunt, ieiunij quadrageſimalis tempore. Etenim illud prius elixant, mox farina circumſpergunt, & oleo in ſartagine frigunt, manduntq́; piſcium uice. Ex quo cibo aluus quandoq; eorum adeò conſtringitur, & conſtipatur, ut in coli cruciatum facilè incurrant. Sunt qui primum hoc Equiſeti germen ſiccum aſſeruent per annum, quo ſubinde æſtate utantur ad dyſenteriam. Quippe quod aqua calida nocte maceratum eo modo decoquunt, quo dictum eſt, & in cibum magno ſucceſſu exhibent. Vtrunq; Equiſetum eleganti admodum pictura expreſſit Fuchſius clariſſimus in ſuis magnis de ſtirpium hiſtoria commentarijs. Sed neſcio qua poſtea ratione ductus, is in paruo libro, in quem plantarum imagines duntaxat depingi, & imprimi curauit, primi generis Equiſetum pro Polygono fœmina aperto lapſu reddiderit. Equiſeti meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires retulit his uerbis. Hippuris, inquit, adſtringentem cum amaritudine facultatem poſſidet, ac proinde ualenter, ſimulq́; citra mordacitatem exiccantem. Itaq; uulnera maxima cataplaſmate impoſita conglutinat, etiam ſi præſectos eſſe neruos contingat: præterea uocatas enterocelas glutinat. Cæterùm ad ſanguinis reiectionem, ad profluuium muliebre, potiſſimùm rubrum, ad dyſenterias, & ad alios uentris fluxus generoſum eſt remedium herba ipſa aut ex aqua, aut ex uino pota. Sunt qui de ea ſcriptum reliquerunt, quòd nonnunquam etiam ueſicæ, ac tenuium inteſtinorum uulnera ſuccus ipſius ſanauerit. Prodeſt etiam profluuio ſanguinis ex naribus, tum fluxui obnoxijs in uentre affectibus ex auſterorum uinorum quopiam potus: ac ſi febre teneantur, ex aqua.*

Fuch. lapſus.

Equiſeti uires ex Galeno.

Κόκκος βαφική. COCCVM INFECTORIVM. CAP. XLIII.

Coccvm, quo infectores vtuntur, frutex eſt ſurculoſus, paruus, cui grana ceu lentes adhærent, quæ electa congeruntur. Optimum gignitur in Galatia, & Armenia: deinde Aſia, & Cilicia: vltimum ex omnibus Hiſpanicum. Vis huic ſpiſſandi: vulneribus, neruiſq; præciſis, conuenienter ex aceto tritum illinitur. Naſcitur quoque in Cilicia è quercubus, cochlearum exilium ſimiltiudine, quod illius regionis mulieres ore legunt, & coccum vocitant.

Cocci infectorij conſid.

Etsi *Coccum ſeu granum tinctorium ſeplaſiarijs, & infectoribus notiſsimum ſit, quòd & medicamentis admiſceatur, & eo plurima tum ſericea, tum lanea ſtamina infici ſoleant; neſcio tamen an eius arbuſcula in Italia proueniat. Nos autem eam, cuius picturam damus, uidimus ex Byzantio allatam. Porrò Coccum tinctorium communis uſus conſtat rotunda, inaniſq; bacca, quæ nullam profectò lentis faciem refert, ut Dioſcorides aſſerit. Vt hinc planè conijcere liceat, Coccum hoc diuerſorum eſſe generum, noſtrumq; facilè illud eſſe, quod Plinius in Attica, & Aphrica prouenire tradit, Scolecion ideo uocatum, quoniam ex eius medulla tenues exoriuntur uermiculi: argumento quòd hoc inane intus deprehendatur. Huius puluere non infeliciter utuntur mulieres Italicæ ad prohibendum aborſum, ipſum grauidis in ouo ſorbili propinantes pauco addito thure, uel maſtiche.*

Monachorũ opin. exploſa.

Ceterùm contendunt Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, aliud eſſe Coccum, aliud uerò Chermeſinum uulgò uocatum, quo ſerica ſtamina roſeo colore inficiuntur. Etenim aſſerunt ij legitimum chermeſinum è quibuſdam fieri granulis, quæ ut plurimùm uulgari Pimpinellæ radicibus adhærentia reperiuntur, uocariq; hæc propriè Mauritanis Chermes: & hinc iſti deinde colligunt, minimè credendum eſſe, quòd Græcorum coccum uulgò grana tinctorum nuncupatum, ſit Mauritanorum chermes: quandoquidem magna omnino inter colorem coccineum, & chermeſinum intercedat differentia. Sed hos patres hallucinari (pace tamen eorum dixerim) ex eo equidem euidentiſsimum fieri arbitror, quòd hactenus neminem Arabicæ ſectæ inuenerim, qui eorum adſtipuletur ſententiæ. Siquidem Serapio per chermes nil aliud intelligit, quàm coccum tinctorium à Græcis appellatum, cùm de Chermes agens ea ſanè omnia in eius hiſtoria referat, quæ Dioſcorides ſuo cocco tribuit. Quapropter ſcirem libentiſsimè qua ratione, quáue authoritate nixi ij reuerendi monachi in hanc uanam, & erroneam deuenerint opinionem. Verùm non ob id negauerim ego noſtrum Chermeſinum à cocco minimè differre, quòd certò ſciam, aliud eſſe coccum, aliud chermeſinum, unde & infectores differentiæ cauſa coccum Granam nuncupant, Chermeſinum uerò, quod è pimpinellæ radicibus decerpitur: ſed negauerim quidem Mauritanorũ Chermes noſtri uſus Chermeſinum eſſe, quòd nil aliud Chermes eſſe putem, quàm Coccum, cuius hic meminit Dioſcorides. Chermeſinum nouum iampridem conuehitur in Italiam ex Hiſpanijs ab occidentali India importatum, quod cùm copioſiſsimum afferatur, Chermeſina ſtamina nunc uileſcere cœperunt.

Grani tinctorij uires ex Galeno.

Cocci ſeu Grani infectorij uires deſcripſit Galenus lib. VII. ſimpl. medic. his uerbis. Granum tinctorium adſtringentem, ſimulq; amaram facultatem poßidet. Vtraque ſine morſu deſiccat. proinde ad ingentia uulnera congruit, præſertimq; neruorum. Sed tunc ipſum quidam cum aceto terunt, alij cum oxymelite.

Τράγιον. TRAGIVM. CAP. XLIIII.

Tragivm naſcitur in Creta tantùm inſula, lentiſco ſemine, folio, & ramis ſimile, ſingulis tamen minoribus: ſuccus ei lacteus, gummi non diſsimilis. Semen, folia, lacrymaque illitu ſpicula è corpore eijciunt: omnia quoque corpori impacta, euocant: pota ſtranguriæ medentur, calculos ueſicæ frangunt, menſes trahunt. modus in ſumptione eſt, drachma vna. Fama eſt ſylueſtres capras ſagittis confoſſas, eius herbæ pabulo ſpicula excutere.

Τράγιον ἕτερον. TRAGIVM ALTERVM. CAP. XLV.

Est et alterum Tragium, quod tragoceros aliqui vocant: folia ſcolopendrij habet, & radicem ſylueſtris raphani, tenuem, candidam. Quam crudam vel coctam eſſe dyſentericis prodeſt. Folia autumno, hirci virus olent: exinde ſibi tragij nomen adoptauit. Prouenit in montibus, & præcipitijs.

TRAGIVM, quod in Creta tantùm naſci tradit Dioſcorides, quodq; in uniuerſum lentiſco ſimile facit, Plinius libro XIII. capite XXI. ipſum fruticem terebintho ſimilem reddidit, & libro XXVII. capite ultimo, idem iunipero aſsimilauit. Id quod dubio procul oſtendit, Tragium hoc omnino illi fuiſſe ignotum, & quòd tantùm id de eo memoriæ prodiderit, quòd ab alijs autoribus non minus fortaſſe hac in re cæcutientibus mutuatus eſt. Hoc ætate noſtra non defertur, quod ſciam, in Italiam. Quo fit, ut id mihi hactenus, ſicut & cæteris herbarum ſtudioſis, ut ferme ſuſpicor, ſit in Italia incognitum. Quod autem ſecundo loco à Dioſcoride repræſentatum eſt, id potius herbam eſſe crediderim, quàm arbuſculam, cùm eius radix tam cruda, quàm cocta in cibum ueniat, ſitq; ſylueſtri raphano proxima. Veruntamen nondum reperi qui plantam mihi demonſtraret, folijs ſcolopendrio ſimilibus, quæ hirci uirus oleant. Ex quo adducor, ut ab ijs planè diſſentiam, qui putant Tragium hoc eam eſſe plantam, quam quidam Pimpinellam, quidam uerò ab odore Saxifragiam hircinam appellant. Quandoquidem huic ſcolopendrij folia non inſunt, nullusq; eius ad dyſentericos uſus, tametſi ad ciendam urinam, expediendosq; uiſcerum infarctus plurimùm præſtet. — *Tragij conſideratio.* — *Opinio reprobata.*

Huius PIMPINELLAE duo habentur genera. Maior radice nititur longa: folijs circunquaq; ſolo procumbentibus, diſſectis, per ambitumq; ſerratis: caule quadrangulari: floribus in umbellā cohærentibus, tenuibus, albicantibusq;. Minor caule exit rubenti: folijs minoribus, minus diſſectis, minutiusq; ſerratis. Vtraq; tamen hircum redolet. Radix, in qua uis tota conſiſtit, excalfacit, ſiccatq; ordine ſecundo completo, aut ſanè tertio incipiente. Præſtat hæc ad renum, et ueſicæ morbos, quorum calculus eſt cauſa. Ob id enim renes à calculis expedit, & urinā remoratam pellit. Prodeſt expreſſus è radicibus ſuccus ex uino hauſtus, deleterijs medicamentis, & uenenoſorum animalium morſibus. Qua ratione non deſunt, qui ad peſtilentiam, radicem hanc miris laudibus efferant. Eſt & alia Pimpinella, quæ à noſtris uulgò SOLBASTRELLA nominatur, nullis non cognita, utpote quæ acetarijs frequentiſsimè inſeratur. Verùm hæc ab antedictis longè diſtat uiribus, etſi foliorum facie ſatis inter ſe conueniant. Siquidem ultima hæc guſtata non leuiter adſtringens percipitur, & lentoris copiam præbet. Vnde facilè conijcitur, eam eſſe adſtrictoriæ facultatis. Hinc itaq; fit, ut muliebre profluuium efficaciſsimè ſiſtat: dyſenteriam, & cæteros alui fluxus cohibeat: quin & bilioſas uomitiones reprimat. Herba ipſa uulnera, & ulcera ſanat: miſceturq; unguentis, quæ tum ad capitis uulnera, tum ad carcinomata parantur. Hanc Matthæus Curtius clariſsimus ætatis noſtræ medicus, contagioſis, peſtilentibusq; febribus maximè commendauit. Sunt qui eam Elatinen eſſe putent. Sed ij, meo quidem iudicio, aberrant, ut ſuprà etiam in ſua mentione docuimus. Tragij meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi hæc de eius uiribus tradit. Tragij, inquit, folia ſemen, & lacryma trahentis, digerentisq; ſunt facultatis. Eſt uerò & tenuium partium, & facultate in principio tertij ordinis calida. Corpori infixa extrahit, lapides frangit, menſes mouet drachmæ pondere potum. Porrò in Creta ſola naſcitur tragion lentiſco ſimile. Cæterùm alterum Tragium hoc minus, cuius folia ſcolopendrio ſimilia ſunt, uiſitur quidem multis in locis: ſed nō parum habet facultatis adſtringentis, ut & ad fluxionum affectus conueniat. — *Pimpinellæ genera, & uires.* — *Pimpinellæ uulgaris uires.* — *Tragij uires ex Galeno.*

Τράγος. TRAGVM.
CAP. XLVI.

EST etiam herba tragos, quam aliqui ſcorpion, aut traganon uocant: maximè in maritimis naſcens, palmum alta, aut amplior, fruticoſa, humilis, oblonga, ſine folijs: puſillis circa ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, guſtu multùm adſtringente. Racemorum acini decem ex uino poti, cœliacis, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus, auxiliantur. Tunduntur à plerisque, & in paſtillos digeſti aſſeruantur: quibus utuntur, cùm opus eſt.

TRAGVM aliquibus Scorpion uocari non modò tradidit Dioſcorides; ſed etiam Plinius libro XXVII. cap. ultimo, his uerbis. Eſt & herba Tragos, quam aliqui Scorpion uocant, ſemipede alta, fruticoſa, ſine folijs: puſillis racemis, rubentibus, grano tritici, acuto cacumine, & ipſa in maritimis naſcens. Et libro XXI. cap. XV. Spinoſarum, inquit, multæ ſpecies. In totum ſpinoſa eſt aſparagus, ſcorpio: nullum enim folium habet. Id quod ante ipſum poſteritatis memoriæ prodiderat Theophraſtus libro VI. cap. primo de hiſtoria plantarum, cùm inquit. Aculeatorum alia ex toto aculei ſunt, ceu corruda, et ſcorpius: hæc enim nullum præter aculeum folium gerunt. Hinc itaq; omnibus abunde conſtare arbitror, herbam, cuius hìc effigiem damus, legitimum eſſe Tragum. Ea ſiquidem in maritimis naſcitur (plurima enim in Tergeſtino litore prouenit, & ad Argen- — *Tragi conſideratio.*

tarium promontorium in Hetruria) nulla prorſus reclamante nota ex ijs, quas rei herbariæ authores Trago reddiderunt. Huius tamen nusquam, quod inuenerim, meminit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu.

Σχοῖνος. IVNCVS.

CAP. XLVII.

Ivnci duo genera. vnum læuis nominati: alterum acuti, qui in mucronem faſtigiatur. Cuius etiam duo aſsignantur genera. vnum ſterile: reliquum fert ſemen nigrum, rotundum, & craſsiore conſtat calamo, carnoſioreque. Tertius eſt iuncus, qui uocatur oloſchœnos, prioribus carnoſior, aſperiorque: is ſimilem ſupradicto fructum in cacumine parit. Semen utriusque toſtum, ex diluto vino potum, ſiſtit aluum, & rubra fœminarum profluuia: vrinam cit, capitisque dolores facit. Quæ proxima ſunt radici folia tenera, conuenienter illinuntur aduerſus phalangiorum morſus. Aethiopici iunci ſemine ſomnus allicitur: ſed modus in potione ſeruandus eſt, ne ſopor fiat.

Iunci conſide ratio, & uires ex Galeno.

Ivncvs *omne genus uulgaris eſt notitiæ: quandoquidem propter ſtagnantes aquas omnes eius reperiuntur ſpecies. Iunci generum meminit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de ijs ita ſcriptum reliquit. Schœnos lεια, hoc eſt, Iuncus læuis, quædam oxyſchœnos, alia oligoſchœnos nuncupatur. Gracilior, duriorq; oxyſchœnos: craßior, laxiorq; oligoſchœnos. Fructus oligoſchœni ſomnum affert. At oxyſchœni duæ ſunt ſpecies: altera ſterilis, cuius quidem in medicina nullus uſus eſt: altera uerò ſemen fert, cuius etiam ſemen ſomnum conciliat, ſed minus quàm oligoſchœni: quanquam tamen hoc caput tẽtet. Vtrunq; ſi frictum cum uino bibatur, uentris fluxus deſiccat, & muliebre profluuium rubrum ſiſtit. Ex quibus clarum eſt, quòd compoſita eorum temperies eſt ex terrena uidelicet eſſentia leuiter frigida, & aquea leuiter calida: ut & inferna deſiccare poßint, & ſenſim frigidos ad caput uapores ſubmittere, quibus ſomnolentos efficiant.*

LICHEN.

Λειχὴν. LICHEN. CAP. XLVIII.

Lichen, qui ſaxis eſt familiaris, aliquibus bryon appellatur, aſperginoſis petris adhæret, ut muſcus. Is illitus ſanguinis profluuia ſiſtit, inflammationes arcet, impetigini medetur. Iuuat regio morbo correptos, cum melle illitus: oris, & linguæ defluxiones inhibet.

Lichenis con ſideratio.

Lichen *procul dubio ea eſt planta, quam officinæ, & herbarij hodie Hepaticam uocant. Hanc autem Græci Lichena appellarunt, quòd lichenas ſerpentis morbi genus, impoſita ſiſtat, & ſanet. Lichen in aſperginoſis, & rorulentis prouenit locis, nudis petris adhærens, muſci modo. Folio conſtat ſuppingui, cartilagineo, prope radicem anguſto, in latum ſe pandente, triplici uel quadruplici lacinio interſecto. Prodeunt à radice cauliculi tenues, quibus capitula inſunt parua, ſtellarum effigie. Lichenis Plinio libro* XXVI. *capite* IIII. *duo produntur genera, quæ his uerbis depingit. Lichen, inquit, herba omnibus his præfertur, inde nomine inuento. Naſcitur in ſaxoſis, folio uno ab radice lato: caule uno, paruo, longis folijs dependentibus. Hæc delet & ſtigmata: teritur cum melle. Eſt aliud genus Lichenis petris tantùm adhærens, ut muſcus, qui & ipſe illinitur. Hic & ſanguinem ſiſtit uulneribus inſtillatus, & collectiones illitus. Morbum quoq; regium cum melle*

Lichenis genera ex Plin.

ſanat

ſanat ore illito, & lingua. Qui ita curantur, aqua ſalſa lauari iubentur, ungi oleo amygdalino, hortenſibus abſtinere. hæc Plinius. *Cæterùm eſt herba Licheni non longè diſsimilis, quæ in quercuum, aliarumq; ſylueſtrium arborum caudicibus naſcitur, in opacis præſertim ſyluis. hæc tamen aridior, & ambitu latior, ſuperiore parte uireſcens, inferiore uerò palleſcens, maculis quibuſdam referta, adeò ut formam pulmonis referat: unde plerisq;* PVLMONARIA *dicta eſt. Vtuntur hac nonnulli magis fortaſſe nomine, quàm ipſis uiribus freti, ad tabem, pulmonum ulcera, & cruenta ſputa. Nec deſunt, qui laudibus eam efferant ad uulnera ſananda, ad pudendorum ulcera, & ad utrunq; muliebre profluuium, cui mirificè mederi aiunt. Quin & eam dyſentericis exhibent, & biliosa euomentibus. Eſt & alia herba, quæ etiam Pulmonaria uulgò nominatur, ab illa tamen maximè differens, in opacis proueniens, folio bugloſsi, aſpero, hirſuto, albis maculis circumſperſo. Caulem gerit hæc ineunte uere, in cuius cacumine flores erumpunt purpurei, perinde ac in uulgari cynogloſſo. Huic plantæ rei herbariæ periti non contemnendas uires tribuunt, ad pulmonis ulcera ſananda. Qua in re, itemq; in ſanguinis reiectione mirabili ſuc ceſſu ſe eam exhibuiſſe mihi ſæpius retulit Iulianus à Maroſtica Teruiſienſis medicus peritiſsimus: decoquitur enim ad medias, datúrque decoctum potandum addito ſaccharo: uel ſuccus ex ea expreſsus ſerapij modo cum ſacchar o paratus. Præſtant hæc omnia herba ipſa, & flores, quoquo modo à tabe affectis ſumantur decocta. Lichenis meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Lichen, qui in petris naſcitur, eſt uelut muſcus quidem, ſed rectè ex plantarum genere cenſeri poteſt. Sic autem nominatus uidetur, quòd lichenas ſeu impetigines curet. Extergentem, ac modicè refrigerantem facultatem habet, utranq; uerò reſiccantem. Abſtergentem quidem, atq; exiccantem à petra obtinet, refrigerantem uerò ab humore aqueo: naſcitur enim in humidis, & grauiter olentibus ſaxis. Porrò quod ex talibus ſubſtantijs componitur, aduerſum eſſe inflammationi, nihil mirum eſt. Cæterùm an ſanguinis profluuia ſiſtat, ut refert Dioſcorides, id neutiquam dicere queo.*

Pulmonariæ depictio, & uires.

Pulmonaria alia.

Lichenis uires ex Gal.

Παρωνυχία. PARONYCHIA. CAP. XLIX.

PARONYCHIA exiguus frutex, in petris naſcens, peplo ſimilis, minor longitudine, maioribus folijs. Illita paronychijs, atque fauis remedio eſt.

PARONYCHIA *non modò in ſaxis gignitur; ſed etiam in ueterum ædificiorum parietibus, folijs peplo, aut rutæ ſimilibus, aduerſa parte pallentibus, paruisq; maculis refertis, phyllitidis uel hemionitidis modo. Hanc aliqui parietum Rutam, alij Saxifragam appellant. Copioſiſsima prouenit hæc in ingenti ſylua, quæ in itinere eſt, quo Goritia diſcedentes petunt Labacum Carniolæ urbem, ubi & in ſaxis, & ſiccis arborum truncis frequentiſsima uiſitur. Meminit Paronychiæ Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ita de ea ſcribens. Paronychia ab effectu nominata eſt: ſanat enim paronychias, & ut refert Dioſcorides, fauos quoq;. Vis eius eſt tenuium partium, & exiccatoria morſu uacans: talia enim ſint oportet, quæ paronychias ſanant. Porrò ſatis conſtat tale eſſe idoneum ad digerendos affectus omnes, qui digeri poſtulant. Siquidem eiuſmodi ſunt, quæ cùm ex tertio ſint ordine excalfacientium, & deſiccantium, uelut & hoc, eſſentiæ inſuper tenuium partium ſunt.*

Paronychiæ conſider.

Paronychiæ uires ex Gal.

Χρυσοκόμη. CHRYSOCOME. CAP. L.

CHRYSOCOME palmi altitudine fruticat: coma ſpecie corymborum, hyſſopo ſimili: radice hirſuta, ueratri nigri modo, tenui, cyperum æquante: guſtu non iniucundo, ex dulci auſtero. in petroſis, opacisque naſcitur. Radix excalfacit, & adſtringit: his conueniens, quos iecur, aut pulmonis inflammatio malè habet. contra purgationes uuluæ, decocta cum hydromelite aſſumitur.

QVI *Chryſocomen in Italia mihi oſtenderet, hactenus reperi neminem. Quamobrem in eo naturæ uiridario, plantis compluribus nobis incognitis referto, quod tantùm in ſui ipſius uſum colit natura, ne omnibus exuta medicamentis, ſuis etiam languoribus mederi nequeat, eam & uireſcere, & floreſcere omittamus, donec nobis, aut alijs compertam in communem quoq; cognitionem, & uſum prodere contingat. Interim tamen, ut noſtrum inſtitutum ſequamur, uires eius ex Galeno ſubijciam, quas ipſe libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ijs uerbis deſcripſit. Chryſocome uocatur & chryſites. Radix uincentes acrem ſimul, & adſtringentem qualitates habet: quare neq; multi uſus eſt. Vſui tamen eſt decocta in melicrato in peripneumonijs, & morbis hepaticis. Sed & menſtruæ purgationis prouocandæ uim quandam obtinet.*

Chryſocomes conſid.

Vires ex Galeno.

Χρυσόγονον. CHRYSOGONVM. CAP. LI.

CHRYSOGONVM denſè fruticat, quernis folijs, flore coronarij verbaſci: radix vt rapum extuberat, intus ruberrima, forìs nigra. Quæ trita cum aceto, atque impoſita, muris aranei morſibus auxiliatur.

CHRYSOGONVM, *niſi aliunde in Italiam deferatur, inter plantas, quæ minimè cognoſcuntur, & ipſum perpetuò recenſendum eſſe putauerim: uel nobis in abditiſsimis naturæ hortis, ubi deliteſcit, inueſtigandum erit. Id ſiquidem hactenus mihi neq; inuenire, neq; ab alijs compertum uidere licuit in Italia.*

Ἑλίχρυσον. HELICHRYSVM. CAP. LII.

HELICHRYSON, quidam chryſanthemon, nonnulli & id amaranton vocãt, quo deorum ſimulacra coronant. Ramulum habet candidum, uirentem, rectum, firmũ: folia intercedentibus ſpatijs anguſta, abrotono ſimilia: comam aureæ lucis, in orbem: vmbella rotunda, veluti ſiccis corymbis dependentibus: radice tenui. Naſcitur in aſperis, & torrentium alueis. Contra ſerpentium ictus, coxẽdicum dolores, vrinæ ſtillicidia, ruptaque, coma è vino pota opitulatur: ciet menſes. Sanguinem cõcretum ventris ac veſicæ abſumit, pota cum mulſo: ieiunis, trium obolorum pondere, ſiſtit deſtillationes; data in vino albo diluto. Veſtibus inſeritur, vt eas ab erodentium iniurijs tueatur.

Helichryſi cõſideratio.

HELICHRYSON *copioſè prouenit in Hetruria in pratis gracili ſolo, incultisq; locis, ſiticuloſis collibus, necnon etiam in fluminum alueis. Caule conſtat recto, æquali, ac lignoſo, cubitalem longitudinem non excedente: folijs per interualla emergentibus, abrotoni æmulis: comantibus in cacumine floribus, aureo colore fulgentibus, & in orbem umbellæ modo cohærentibus, corymbacea facie, ueluti myriophylli, uel agerati: qui exiccati aureum colorem diutius retinent. Proinde commodè hyeme, quòd eo tempore flores deficiant, puellæ ſiccum Helichryſum coronamentis ſuis inſerunt, quemadmodum & Amarantum purpureum, quod noſtris Hetruſcis uulgò dicitur Fiorueluto.*

Fuchſij error.

Helichryſum depinxit Fuchſius in ſuis clariſsimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs, folio echij aculeato, & floribus buphthalmi. Qua in pictura ipſum deceptum ſuſpicor, quòd ea Helichryſo minimè reſpondere deprehendatur. Helichryſi meminit Plinius lib. XXI. capite XXV. ubi de eo diſſeruit his uerbis. Heliochryſum, inquit, quod alij Chryſanthemon uocant, ramulos habet candidos: folia ſubalbida, abrotono ſimilia: ad ſolis repercuſſum aureæ lucis in orbem ueluti corymbis dependentibus, qui nunquam marceſcunt. qua de cauſa deos coronant illo. Quod diligentiſsimè obſeruauit Ptolemæus rex Aegypti. Naſcitur in frutetis.

Helichryſi uires ex Gal.

Helichryſi ſub Amaranti nomine mentionem fecit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Amarantum facultatis eſt incidentis, & extenuantis. Coma igitur eius menſes cum uino pota educit: & grumos ſanguinis liquare creditur, non ſolùm in uentre, ſed & in ueſica: ſed tunc potius cum mulſo bibenda. Et omnes ſimpliciter fluxiones, pota deſiccat, ſtomacho infeſta. hæc Galenus.

Amarãti purpurei mentio, & uires.

Cæterùm cùm Helichryſum tam Dioſcoridi, quàm Galeno Amarantum dicatur, opportuna nobis ſeſe offert occaſio, ut hic AMARANTI *purpurei, quod ut paulò antè diximus, à noſtris uulgò uocatur Fiorueluto, hiſtoriam, & uires tradamus, præſertim quòd puellis gratiſsimum ſit hyeme in ſuis texendis corollis, utpote quod tam recens, quàm ſiccum purpureum, ac flammeum colorem diutius conſeruet. Hoc itaq; folia profert ocimi maiora: caulem craſſum, pinguem, ſubrubentem: florem ſpicatum, admodum purpureum. qui quanquam diu ſiccatum (ut ſupra dictum eſt) aſſeruatur, haudquaquam tamen ſuum deperdit colorem. Amarantum hoc, quantum equidem reor, memoriæ prodidit Plinius lib. XXI. capite VIII. cùm ſic inquit. Amaranto non dubiè uincimur. Eſt autem ſpica purpurea, uerius quàm flos aliquis, & ipſe ſine odore. Mirumq; in eo gaudere decerpi, & lætius renaſci. Prouenit auguſto menſe: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus aſſeruatur. Mirumq; poſtquàm defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiſcit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine eſt, appellato quoniam non marceſcit. Hactenus de amaranto Plinius. Huic facultas ineſt (ut recentiorum quorundam fert opinio) frigida & ſicca: proinde flos eius potus*

cœliacos, & dyſentericos iuuat. Menſium abundantiam cohibet, & albas uteri fluxiones. Quinetiam cruenta expuentibus prodeſt, præſertim ſi in pulmone, uel pectore, uas aliquod fractum fuerit.

Χρυσάνθεμον. CHRYSANTHEMVM. CAP. LIII.

CHRYSANTHEMON aut caltha, nõnullis buphthalmos. herba eſt tenera, fruticoſa, læues proferens caules, & multifida folia: flores ſupra modum ſplendentes, luteos, orbem oculi imitantes, unde buphthalmi nomen traxit. propter oppida naſcitur. cuius caules oleris uice manduntur. Flores cum cerato triti, ſteatomata diſcutere prodũtur. Regio morbo correptis, colorem bonum breui reddunt, ſi ſequente longo balnei uſu, poſt exitum ebibantur.

QVANQVAM *non deſunt, qui crediderint* Buphthalmum, *& Chryſanthemum unam, & eandem plantam eſſe, quòd paribus notis inter ſe certare uideãtur; tamen ſi particulares quædam notæ in utrisque diligenter expendantur, facilè inter has plãtas diſcrimen aliquod notari deprehendetur. Quòd cùm optimè ſciret* Dioſcorides, *diuerſis libris, diuerſiſq; capitibus de his ſpeciatim diſſeruit. Quod utiq; minimè feciſſet, ſi compertum habuiſſet, nullam inter eas intercedere differentiam. Quæ tamen hinc cognoſci poteſt, primùm quòd* Buphthalmo *folia inſint fœniculo ſimilia, quæ planè capillaria conſtant: Chryſanthemo uerò tenera, multifida, minutimq; per ambitum laciniata.* Deinde *Chryſanthemi caules in cibis mãdi aliorum olerum modo ſcribit* Dioſcorides: *id quod de* Buphthalmo *agens ſilentio præterijt.* Præterea *flores* Buphthalmo *reddidit anthemidi ſimiles: Chryſanthemo uerò luteos, & uehementer ſplendentes. Cæterùm de horum uiribus diſſerens,* Buphthalmi *flores, cum cerato tritos, tumores, duritiaſq; diſcutere tradidit in uniuerſum, & affirmanter locutus. Verùm poſtea de Chryſanthemo ſcribens, huius flores, inquit, ſteatomata diſcutere produntur, particulariter, & dubiè locutus. Hæc ſanè harum plantarum manifeſta diſcrimina faciunt, ut credam, quòd aliquis antiquorum curioſus, nimiſq; ſciolus* Buphthalmum, *& Chryſanthemum unam tantùm referre plantam fortè exiſtimans, omnia in Chryſanthemo adiecerit, & confuderit, quæ libro tertio de* Buphthalmo *memoriæ prodidit* Dioſcorides. *quemadmodum imprudenter de* Ruta *&* Hyperico, *Aſaro &* Bacchari *ab alijs factum eſſe in præcedentibus oſtendimus.* Hoc *itaq; argumento fretus crediderim ego hoc modo Chryſanthemi caput eſſe legendum. Chryſanthemon herba eſt tenera, fruticoſa. læues proferens caules, & folia multifida: flores luteos, admodum ſplendentes. Eius caules manduntur olerum modo.* Flores *cum cerato triti ſteatomata diſcutere produntur. Hinc itaq;, ſic Chryſanthemi capite reſtituto, facilè patebit, quantum aberrauerint ij, qui Chryſanthemum cum* Buphthalmo *confuderunt. Chryſanthemon, cui nulla prorſus ex modò traditis reclamet nota, frequentiſsimum prouenit in Senenſi agro prope Montem nigrum oppidum ita appellatum, eſturq; ibi à ruſticis ueluti beta, & braſsica.* Buphthalmum *uerò etſi antea à me non uiſum in noſtris commentarijs* Italica *lingua conſcriptis confeſſus eſſem; ad nos tamen hoc anno uerum* Patauio *allatum eſſe ſuperius in ſua mentione indicauimus. quod etiam poſtea accepimus* Piſis *à* Luca Ghino *medico clariſsimo, & rei herbariæ peritiſsimo, omnibus prorſus adſtipulantibus notis, quæ illi tribuuntur. Quo factum eſt, ut certius auſim affirmare Chryſanthemi hiſtoriam auctam, deprauatamq; eſſe in* Dioſcoride. Credidit Leonardus Fuchſius *medicus doctiſsimus in ſuo de plantarum hiſtoria commentario, Chryſanthemum illud eſſe ranunculi genus, quod folio apij, luteis floribus, in pratis plurimum naſcitur. Qua in opinione quantum, pace eius dixerim, hallucinetur, euidentius omnibus eſſe puto, quàm ut à nobis oſtendi debeat. Chryſanthemi meminiſſe* Galenum *in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus, hactenus incompertum habeo.*

Chryſanthemi conſider.

Chryſanthemi caput reſtitutum.

Fuchſij error.

Ἀγήρατον. AGERATVM. CAP. LIIII.

AGERATON fruticoſa herba eſt, palmari longitudine aſſurgens, ſimplex, humilis, origano maximè ſimilis: vmbellam gerit, in qua flos bullis aureis emicat, helichryſo minor. Nomen ei inditum eſt, quoniam diutiſsimè flos in ſua coloris ſpecie conſeruetur. Vis decocti feruens: huius uſtæ nidor vrinam cit, & vuluæ duritias emollit.

NASCITVR

AGERATVM.

AGERATVM ALIVD.

Agerati conſideratio.

Vires ex Gal.

N*ASCITVR Ageratum paßim in uniuerſa Hetruria, folijs origano proximis: floribus aureis, in umbella emicantibus, helichryſi modo. Hanc herbam Meſues Eupatorium exiſtimat, ut ſuperius in Eupatorij commentatione abunde diximus. Ea à noſtris Senenſibus uulgò appellatur herba Giulia. Agerati uires paucis perſtrinxit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ageratum digerit, & inflammationes leuiter quodammodo reſoluit.*

Περιςερεών. VERBENACA. CAP. LV.

PERISTEREON, ſiue verbenaca, naſcitur in aquoſis. Nomen ex eo duxiſſe uidetur, quòd columbæ circa hanc perquàm libenter uerſari ſoleant. Dodrantis altitudine, & interdum amplius adoleſcit. Folia è caule prodeunt inciſa, & ſubalbida. ea ſingulari ramo, radiceque ſola, conſtare ſæpius inuenitur. Folia cum ſuilla adipe recenti, aut roſaceo impoſita, vuluarum dolores finire putantur: ignem ſacrum illita ex aceto reprimunt: putrida vlcera cohibent: vulnera glutinant, veteraque ex melle ad cicatricem perducunt.

Ἱερὰ βοτάνη. SACRA HERBA. CAP. LVI.

SACRA HERBA, quæ & periſtereon nominatur, ramulos emittit cubitales, aut maiuſculos, anguloſos, in quibus ex interuallis folia quercus, ſed minora, anguſtioraque, eiſdem diuiſuris in ambitu, colore aliquatenus cæſio: radix longa, tenuis: flores purpurei, graciles. Folia cum radice in vino pota, illitáve aduerſus ſerpentes pollent. eadem drachmæ pondere cum thuris obolis tribus in vini veteris hemina, quadragenis diebus, ieiuno ore, contra regium morbum bibuntur: veteres tumores, & inflammationes mitigant: ſordida vlcera purgant. Tota in vino decocta, tonſillarum cruſtas abrumpit: oris nomas gargarizatu cohibet. Aiunt ſi aqua ſpargatur tricliniũ, qua maduerit, lætiores conuictus fieri. Datur potandum in tertianis febribus tertium à terra geniculum, cum folijs circundantibus: quartanis quartum. Sacram vocant herbam, quoniam multùm ad amuleta, expiationesque commendetur.

VERBENACA.

ASTRAGALVS.

Verbenacæ conſider.

VERBENACA Hetruſcis uulgò Verminacola, alijs uerò Italis Berbena, & Beruenaca dicitur. Huius (ut ex his duobus capitibus elici poteſt) duo habentur genera, quæ hoc tantùm inter ſe differunt, quòd alterum caulibus in altum attollatur, rara ex interuallis proferens folia. Alterum uerò reſupinatis caulibus humi procumbat, & numeroſioribus folijs conſtet. Nec ſanè alia inter hæc tum foliorum, tum florum deprehenditur differentia.

Fuch. error.

Hinc fit, ut in ſuo inſigni de ſtirpium hiſtoria commentario Fuchſium uirum alioqui eruditiſsimum, apertè erraſſe exiſtimem: quippe qui diſcriminis cauſa Verbenacæ rectæ florem luteum tribuat. Quod tamen in Dioſcoride mihi nunquam licuit inuenire: quemadmodum neq; in Plinio, qui utranq; Verbenacæ ſpeciem libro XXV. capite IX. his uerbis deſcripſit. Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet quàm hierabotane, aliqui periſtereon, noſtri uerbenacam uocant. Hæc eſt, quam legatos ferre ad hoſtes indicauimus. Hac Iouis menſa uerritur, domus purgantur, luſtranturq;. Genera eius duo ſunt: folioſa, quam fœminam putant: mas rarioribus folijs. Ramulis utriusq; plures, tenues, cubitales, anguloſi. Folia minora, quàm quercus, anguſtioraq;, diuiſuris maioribus: flos glaucus: radix longa, tenuis. Naſcitur ubiq; in planis aquoſis. Quidam non diſtinguunt, ſed unum omnino genus faciunt, quoniam utraq; eoſdem effectus habeat. Vtraq; ſortiuntur Galli, & præcinunt reſponſa. Sed magi utiq; circa hanc inſaniunt. Hac perunctos impetrare quæ uelint exiſtimant, febres abigere, amicitias conciliare, nulliq; non morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere, ita ut ne luna, aut ſol conſpiciatur, fauis antè, & melle terræ ad piamentum datis. Circumſcriptam ferro effodi ſiniſtra manu, & in ſublime tolli: ſiccari in umbra ſeparatim, folia, caulem, radicem. hæc Plinius. Ex quibus uerbis, ut arbitror, facilè deprehendi poteſt error Fuchſij Brunfelſium fortè ſecuti, quòd in ſuis de plant. hiſtoria commentarijs primò editis, pro Verbenaca fœmina eam plantam depinxerit, quæ à Dioſcoride, cæteriſq; antiquis ſcriptoribus Erigeron, ſiue Senecio nuncupatur, tametſi mutata ſententia libro primo de compoſitione medicamentorum in ultima methodo, rectam uerbenacam perperàm, meo iudicio, alteram ſinapi ſpeciem eſſe contendat.

Verbenacę uires ex Gal.

Cæterùm haud neſcius Galenus nullum, uel paruum inter utrasq; uerbenacas diſcrimen eſſe, breuiter de earum uiribus ſub una tantùm ſpecie diſſeruit libro VIII. ſimplicium medic. ſic inquiens. Verbenaca ideo periſtereon appellata eſt, quòd in ea periſteræ, hoc eſt, colũbæ uerſentur. Vim habet adeò deſiccantem, ut uulnera conglutinet. Et libro ſecundo de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, de antiquo capitis dolore ſcribens, ſic inquit. Omnium porrò longè maximè diſcutit, & perfectè corroborat uerbenaca recta, maximè uiridis: imò & arida cùm radicibus, & ſimul cum ſerpyllo, oleo incocta. Conijcienda etiam ad ea crocodiliadis maximæ iuxta aquas naſcentis radix. Quin & ipſam per ſe uerbenacam, ſi oleo incoxeris, caputq; inde rigaueris, omni capitis dolori antiquo ex frigiditate, aut ex craſsis humoribus oborto medeberis.

Ἀστράγαλος. ASTRAGALVS. CAP. LVII.

ASTRAGALVS paruus eſt à terra frutex, folijs, & ramis ciceri ſimilis: flore purpureo, paruo: radice rotunda, raphani modo grandi, quæ adnatas appendices firmas habet, nigras, præduras, ueluti cornua, inter ſe implicatas, guſtu adſtringentes. Naſcitur in ventoſis, opacis, & in niualibus. eo Memphis Arcadię ſcatet. Aluum ſiſtit radix in uino pota: vrinam mouet: uetuſtis vlceribus ſicca efficaciter inſpargitur: ſanguinem ſupprimit. ægrè propter duritiam tunditur.

ASTRAGALVS

Aſtragali conſideratio.

ASTRAGALVS frequens naſcitur in agro Tridentino, in uallis Ananiæ montibus, folio ciceris maiore, floribus purpureis: radice raphani æmula, adnatis appendicibus firmis, nigris, præduris, inter ſe implicatis, & guſtu adſtringentibus. Aſtragalus aliter à Plinio, quàm à Dioſcoride deſcribitur. Plinius ſiquidem libro XXVI. capite VIII. Aſtragalum his notis repræſentauit. Aſtragalus, inquit, folia habet longa, inciſuris multis, obliqua, circa radices: caules tres, aut quatuor: florem hyacinthi: radices uilloſas, implicatas, rubras, præduras. Naſcitur in petroſis, apricis, & iiſdem niualibus, ſicut Pheneo Arcadiæ. Aſtragali uires ex Gal. *Meminit Aſtragali Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Aſtragalus frutex eſt exiguus, radices habens adſtrictorias: quamobrem etiam in numero eſt non inſtrenuè exiccantium. Nam ulcera uetera cicatrice obducit, & aluum fluxu tentatam ſiſtit, ſi quis in uino decoctam radicem bibat. Plurimus huius fruticis prouentus eſt in Pheneo Arcadiæ.*

Ὑάκινθος. HYACINTHVS. CAP. LVIII.

HYACINTHVS folia habet bulbi: dodrantalem caulem, læuem, minimo digito tenuiorem, herbacei coloris: comam procumbentem, florum purpureorum plenam, incuruam: radicem quoque bulbaceam. Quæ, vt creditur, pueris cum vino albo illita, pubertatē coërcet, & non patitur erumpere: ſiſtit aluum pota, & vrinam impellit: phalangiorum morſibus auxiliatur. Semen adſtringentius eſt, theriacis expetitum: regium morbum emendat, cum vino potum.

Hyacinthi cōſideratio.

HYACINTHVS in uniuerſum in campeſtribus inter ſegetes, & in ſyluis prouenit: folijs, & radicibus bulbaceis: caule dodrantali, uiridi, tenui, læuiq; : floret cum uiolis circa finem Martij, & Aprilis initium: florentem emittit comam, ab ipſo caulis medio usq; ad ſummum purpureis circundatam floribus, qui matureſcentes ad terram incuruantur, perdurantq; diu anteaquàm contabeſcant. Hetruſcis noſtris Hyacinthi uulgò uocantur Cipolle canine. Flores primo ſtatim exortu noſtrates pueri colligunt ob purpurei coloris præſtantiam. Cæterùm ſcire conuenit, quòd Hyacinthus hic non eſt ille, quem ex Aiacis ſanguine editum poëtæ fabulantur, in cuius flore ipſius Aiacis nomen primis literis expreſſum legitur. Siquidem is (ut poëtæ canunt) florem profert rubentem, lilio adſimilem. Hyacinthi uires ex Gal. *Hyacinthi uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. ſimp. medic. ſic inquiens. Hyacinthi radix bulboſa eſt, ordinis primi in deſiccando: ſecundi uerò completi, aut certè tertij incipientis in refrigerando. Itaq; pueros diutiſsimè ſeruare impuberes illita cum uino creditur. Semen leuiter extergit, & adſtringit: quamobrē & ipſe regio morbo laborantibus exhibetur in uino, ordine quidem tertio quadantenus deſiccans, cæterùm in medio conſiſtens caliditatis, ac frigiditatis.*

Μήκων ῥοιάς. PAPAVER ERRATICVM. CAP. LIX.

PAPAVER erraticum, quod rhœada vocant, vere quidem in aruis cum hordeo naſcitur: flore protinus deciduo, vnde & nomen apud Græcos accepit. Folia erucæ, aut origano, aut cichorio, aut thymo ſimilia ſpectantur, ſed longiora, diuiſa, ſcabra: iunceus ei caulis, rectus, cubitalis, aſper: flos ſyluestris anemones, puniceus, interdum albus: oblongum caput, ſed quàm anemones minus: ſemen rufum: radix longa, ſubalbida, minoris digiti craſsitudine, guſtu amara. Huius capita quinque, aut ſex in vini cyathis tribus ad dimidias decocta, potui dabis, quibus ſomnus accerſendus eſt. Semina acetabuli menſura ex aqua mulſa pota, aluum leniter emolliunt: ad idem præſtandum mellitis placentulis, & dulciarijs libis admiſcentur. Folia cum calycibus illita, inflammationes ſanant: eorundem fotu, & perfuſione ſomnus allicitur.

Μήκων ἥμερος. PAPAVER SATIVVM. CAP. LX.

E' SATIVI papaueris genere, quod hortenſe eſt, ſemen in panem denſatur, qui ſanis in vſu ſit: eo etiam ex melle pro ſeſama vtuntur: thylacitin vocant. Capitulum habet longum, & ſemen candidum. Syluestre verò caput habet inſidens, demiſſumque, & nigrum ſemen: quod pithitis

nominatur:

PAPAVER ERRATICVM.

PAPAVER SATIVVM.

nominatur: nonnullis tamen & ipſum rhœas dicitur, quoniam eius ſcapo lactens ſuccus emanat. Tertium magis ſylueſtre, & ad medicinas valentius, multò his longius, productiore capitulo.

Omnium in commune natura refrigeratrix. quare ſi capita ipſa, & folia decoquantur in aqua, ſomnum fotu conciliabunt. Bibitur decoctum contra vigilias. Calyces cum polenta triti, & cataplaſmatis admiſti, ignibus ſacris, & inflammationibus proſunt. Tunduntur quoque virides, & digeruntur in paſtillos, qui ſiccati ad uſum reconduntur. Capita quoque per ſe in aqua coquuntur ad dimidias, iterumq́ue adiecto melle, dum humor coëat in eclegmatis lentorem. Id medicamentum in tuſsi, arteriæ fluxionibus, & cœliacorum affectu, doloris leuamentum præbet. efficacius tamen redditur, addito hypociſtidis ſucco, & acacia. Papaueris nigri ſemen tritum cum vino bibitur, contra citam aluum, & fœminarum profluuia. in peruigilijs fronti, temporibusq́ue illinitur ex aqua. Opium eius magis refrigerat, inſpiſſat, ſiccatq́ue. Sumptum erui magnitudine, dolorem finit, concoquit, & ſomnum allicit: tuſsi atque cœliacorum valetudini auxiliatur: verùm ſi copioſius hauriatur, nocet, cùm lethargicos efficiens interimat. Ad dolores capitis cum roſaceo perfuſum, efficax eſt: aurium dolori cum amygdalino, myrrha, & croco inſtillatur: inflammationibus oculorum cum torrefacto oui luteo proficit: igni ſacro, & vulneribus cum aceto: podagris, cum lacte mulieris, & croco. ſomnum accerſit ſubditum ſedi pro balano. Optimũ habetur graue, & denſum, guſtu amarum, odoratu ſoporiferum, quod facilè aqua diluitur, læue, candidum, neque aſperum, neque grumoſum, quod inter colandum non vt cera coëat, & in ſole diffundatur: dein admotum lucernis, non atra luceat flamma: extinctum denique odoris uim conſeruet. Sed opion glaucio, gummi, aut ſylueſtris lactucæ ſucco adulterant. Verùm glaucio fucatum, in dilutione croci colorem reddit: lactucaceo ſucco fictum, exiliter ſpirat, & aſperius ſpectatur: gummi uitiatum ſplendeſcit, & infirmum eſt. Nec deſunt, qui eò dementiæ deuenerint, vt adipem ei admiſcerent. Fictili nouo torretur ad oculorum medicamenta, dum mollius, atque rufius appareat. Diagoras, vt Eraſiſtratus author eſt, uſum eius damnauit, oculorum lippitudinibus, & aurium vitijs infundi uetans, quoniam uiſus aciem hebetaret, & ſoporem gigneret. Addidit Andreas, illitos eo protinus excæcari, ſi non adulteraretur. Mneſidemus uſum duntaxat olfactandi probauit, quoniam ad conciliandum ſomnum conueniret: alioqui nobis ut noxio interdicit. Quæ commentitia eſſe experimento deprehenduntur: ſiquidem effectus, uirium huiuſce medicamenti fidem faciunt. Quare non alienum fuerit ſcriptis mandare, quónam

Opium.

modo is excipiatur ſuccus. Aliqui capita ipſa, & folia tundunt, & prælo exprimunt, terenteſque in mortario digerunt in paſtillos: id meconium uocatur, multùm opio ignauius. Porrò opij faciundi ratio hæc eſt. Cùm ros in eo exaruerit, cultro decuſſatim in ſtellas, ne penitus adigatur, ex obliquo in rectum ſummam cutem incidere oportet, lacrymam exeuntem digito in concham abſtergere: nec multò pòſt redire, ut concreta inueniatur: etenim quæ tum, aut poſtero die etiam offenditur, in uetere pila teri debet, & in paſtillos cogi. cùm tamen inciditur, retrocedendum eſt, ne ueſtibus ſuccus deradatur.

Papaueris erratici conſideratio.

SPECTANTVR *Maio menſe Papauera erratica rubentibus floribus nitentia, in aliquibus campeſtribus locis adeò numeroſa, ut deceptis oculis, campi uideantur coccineis uelaminibus ueſtiti. Horum flores non deſunt, qui affirment lateris dolori, qui Græcis πλευρῖτις dicitur, mirificè mederi: in quem uſum eos ſiccatos in puluerem redigunt, & in potu exhibent. Ab hoc experimento nonnulli medicorum edocti, ex ipſorum florum recentium ſucco ter, aut quater iterato diluto, ſerapium conficiunt: quo poſtmodum magno, ac proſpero ſucceſſu in pleuriticis utuntur. Tridentina rura Papaueris erratici folia prima ſtatim germinatione olerum modo decoquunt, ſumuntq́; in cibum caſeo, & butyro admiſtis. Nec mirum ſanè, cùm etiam Theophraſti ætate (ut ipſe ſcriptum reliquit lib. IX. cap. XIII. de plantarum hiſtoria) eadem ſumerentur in cibis. Loco enim citato ita de eo ſcribit Theophraſtus. Papauer erraticum uocatum non abſimile intubo erratico conſtat: quare in uſum uenit cibarium. Naſcitur in aruis potiſſimùm inter hordea. Florem rufum producit: caput pollicaris unguis magnitudine. Legitur ante hordei meſſem, atque uiridius etiam. purgat inferius. hæc Theophraſtus.*

Papaueris ſatiui conſideratio.

Sed iam de Papauere ſatiuo, ſiue domeſtico nobis differendum eſt. Videtur Dioſcorides cum ſatiuo duo ſylueſtris Papaueris genera tradidiſſe, et hoc nomine hæc ab illo diſtinxiſſe. Qua in re animaduertendum eſt, ne aliquis fortaſſe decipiatur, quòd omnes hæ papauerum ſpecies ab agricolis ſeruntur. Verùm illud duntaxat, mea quidem ſententia, hortenſe appellauit Dioſcorides, quod albo conſtat ſemine, quoniam hoc frequentius in uiridarijs, & hortis prope ædes ſeritur. Cætera uerò ſylueſtria nominauit, non quòd ſponte, & per ſe naſcantur (ſeruntur enim omnia) ſed quòd aſperiora, hirſutioraq́; proueniant tum caule, tum capitibus, tum etiam folijs: quòd præterea nigrum, aſperumq́; proferant ſemen: quòd deniq; ſerantur in campeſtribus ſegetum, & leguminum modo. Rem autem ſe ita habere teſtari uidetur Plinius libro XIX. capite VIII. cùm ſic inquit. Papaueris ſatiui tria genera. Candidum, cuius ſemen toſtum in ſecunda menſa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis ruſtici cruſtæ inſpergitur adfuſo ouo inhærens, ubi inferiorem cruſtam apio, githq́; cereali ſapore condiunt. Alterum genus Papaueris nigrum, cuius ſcapo inciſo lacteus ſuccus exprimitur. Tertium genus rhœam uocãt Græci, id noſtri erraticum dicunt. Sponte quidẽ, ſed in aruis cum hordeo maximè naſcitur. hactenus Plinius. Papauere candido paſſim abundat Hetruria. Vtriſq; uerò nigris ſcatet uniuerſa Inſubrium tellus: ſed præcipuè apud gentes, quæ Tridentinas incolunt ualles, ubi Papauera hæc copiosè ſeruntur in campis, & inter legumina, præſertim inter fabas. Ibi ſiquidem eius ſemine ueſcuntur homines, immiſto placentulis, quas ex paſta folioſa multiplici inuolucro conficiunt. Comedunt illi quidem haſce placentas ad ſaturitatem uſque: nec ob id tamen unquam (quod mirum alicui fortaſſe uidebitur) diuturniore ſomno capiuntur, neq; ueternoſi fiunt. Quin nec illi etiam, qui Stiriam, ſuperioremq́; Auſtriam incolunt, in ueternum incurrunt: etſi oleum è nigri papaueris ſemine expreſſum in cibis continuè aſſumant, oliuarum olei uice. Ea demum experientia fecit, ut intrepidè quandoq; auſus ſim Papaueris ſeminis cremorem hordei decocto expreſſum in ardentiſſimis febribus ad ſitim extinguendam, ſomnumq́; conciliandum etiã largiùs exhibere. Hinc præterea factum eſt, ut eum metum excuſſerim, & depoſuerim, quem mihi olim præceptorum meorum graues admonitiones incuſſerant, & ingeſſerant.

Papaueris ſucci, ſiue Opij facultas.

Cæterùm ex inciſis Papauerum capitibus opos, ſiue ſuccus manat, qui in Opium uocatum addenſatur, ut ſcitè docuit Dioſcorides. Et quanuis Opium quarto exceſſu frigidum ſtatuatur; tamen ſi ex ſapore, & effectu rerum temperamenta, & qualitates cognoſcuntur, opium noſtri uſus (quantum equidem deprehendere potui) non modò guſtu amarum percipitur; ſed etiam acre, adeò ut paululum in ore detentum linguam, & palatum exulceret. Vnde haud dubiè colligi poſſe putauerim, calidiſſimas illi ineſſe qualitates. Cuius rei fidem augere poteſt, quæ ex eo prodit odoris grauitas. Veruntamen ne impudentis, atq; arrogantis nomen ſubeam, quòd in hoc omnium ferè medicorum ſententiam deſtruere uelim, eorum iudicio rem hanc æſtimandam relinquam, qui ante nos opij tum qualitates, tum facultates diligentiſſimè expenderunt. Sed fortè ea acris, amaraq́; facultas in opium facilè inuehitur ex glaucij adulteratione, quod illi ſæpius admiſcent, ut Dioſcorides adnotauit. Illudq́; argumento eſſe poteſt, quòd aqua colliquatum croceum colorem reddat. Adde quòd opium, quod hodie ad nos conuehitur, non eſt illud uerum & legitimum è lacryma, quæ ex inciſo papaueris capite exierit, concretum, ſed potius hoc è foliorum, & capitum contritorum ſucco confectum eſt: idq́; meconium uocatum erit, opio longè deterius.

Papauerũ uires ex Gal.

Papauerum uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Papauer alterum Rhœas nuncupatur, quòd ſcilicet celeriter flos eius defluat. Alterum domeſticum, quandoquidem colitur. Quin & alteræ duæ ſunt præter has ſpecies ſylueſtris papaueris: alterum uelut incidentem calycem ſuſtinens: alterum longiorem quàm illud calycem obtinens, totum autem procerius, ac ſqualidius. Ab hoc ſuccus defluit, atq; hinc eſt, quòd hanc ſpeciem quidam Rhœada nominent. Porrò omnium facultas refrigeratoria eſt. Cæterùm ſatiui ſemen, quod & thylacite cognominant, mediocriter ſomnum conciliat, uiſu candidum: proinde pani ipſum inſpergunt, ac melle maceratum edunt. At eius, quod primo loco recenſuimus, cuius florem celeriter decidere poſuimus, ualidius ſemen refrigerat, ita ut nequaquam eo quis innoxiè ſolo uti poſſit, ſicut ſatiuo ſiue domeſtico melli admiſcens. Admodum uerò, ſi ita ſumptum ſit, ſomnum conciliat. Cæterùm puſillum eius inſpergunt ijs, qui ex melle conficiuntur bellarijs, atq; placentis, panibuſq́;. Porrò ter-

tio loco

tio loco dicti ſemen atrum etiam medicamentoſum eſt, admodum refrigerans. At quod quarto loco poſitum eſt, omnium eſt medicatiſſimum, tum in ſemine, tum in calyculis, tum in folijs, tum in ſucco. Validè enim refrigerat, ad ſtuporem uſq;, & mortem perducens. quare medici quò probè eo utantur medicamentis miſcẽtes, frigiditatis uehementiam retundunt. Eſt enim ex quarto, & ultimo refrigerantium ordine. Porrò quo pacto maximè ex methodo miſtionem facere oporteat, non eſt præſentis tractationis proprium. Et lib. II. de comp. medic. ſecundum locos, de dolore capitis agens citra manifeſtas cauſas oborto, ita de opio diſſerit. Raró, inquit, cogimur pharmacis ex opio uti, cùm uidelicet præ doloris uehementia homo de uita periclitatur. Quanquã et tunc ſolidæ partes ex eius uſu offendantur, adeò ut poſt hæc correctione opus habeant. Sic & ex opio collyria multis detrimento fuerunt, adeò ut debilem oculum reddiderint, & uiſus hebetudinem, amblyopiam Græcis appellatam, induxerint: uelut etiam auditus grauitatem inducunt quæcunq; ad uehemẽtem auriũ dolorem ex papaueris ſucco ſunt compoſita. Idem Galenus lib. III. eiuſdem tractatus, de aurium inflammationibus agens, ſic inquit. Pharmaca ex papaueris ſucco omnia ſenſum ſtupefaciũt: & ob id ſanè neceſſariò cogimur ipſis uti ubi nullum aliud mitigatiuum opem tulit. hæc Galenus. Ex quibus ſanè omnibus admoniti eſſe debent medici, ne temerè, aut inconſultè ad uſum opij ſe conferant. Sed ratio, qua id corrigendum, adminiſtrandumq; ſit, ex ipſo Galeno colligi poteſt, libro VIII. de comp. pharmacorum ſecundum locos, ubi ita ſcriptum reliquit. Calefacientia miſcentur, quæ refrigerantium ſtupefactionem deducere poſſunt, cùm illa ipſa per ſe tardi tranſitus exiſtant. Hæc igitur ubi quis inaudiuerit, quantitatem conſideret ſimplicium pharmacorum, quæ in compoſitiones miſcentur. Ex hac enim ſciet num magis, an minus efficere poſſit compoſitum pharmacum, ea quæ promittit. Si nanq; refrigerantia plura apparuerint, ſenſum affectorum magis obtundit, & quantum caloris in ipſa particula fuerit, etiam hunc extinguit. Vbi uerò calfacientia fuerint aucta, minus quidem hæc efficiet ipſum pharmacum, innocentius autem reddetur. Noſſe enim oportet, corpora uiuentium mortificationi ſimile quippiam perpeti ab omnium ex opio, hyoſcyamo, & mandragora compoſitorum pharmacorum uſu: nimirum cauſis dolorem infligentibus inſenſibilibus factis, & multi ſanè qui aſſiduè talia accipiunt, ad immedicabilem frigiditatem particulas perducunt.

Μήκων κερατῖτις. PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. LXI.

PAPAVER ceratites, id eſt, corniculatum, folia habet candida, hirſuta, verbaſco ſimilia, in ambitu ſylueſtris papaueris more ſerrata: caule non diſsimili: flore pallido: calyculo fœni græci, in corniculorum modum inflexo, vnde nomen mutuatur: ſemine papaueris, puſillo, nigroque: radice per ſumma ceſpitum, nigra, craſſa. naſcitur in maritimis, & aſperis.

Radici ea vis ineſt, vt in aqua decocta ad dimidias coxendicum, & iecinoris affectus potu ſanet. prodeſt his, qui craſſa quædam, & araneoſa cum lotio reddunt. Aluum leniter purgat ſemen, acetabulo in aqua mulſa poto. Cruſtas emarginant, illita ex oleo folia floresq;: argema ac nubeculas iumentorum, perunctas abſtergunt. Sunt qui glaucium hoc papaueris genere factitari exiſtimarunt, falſi quadam foliorum cognatione.

Μήκων ἀφρώδης. PAPAVER SPVMEVM. CAP. LXII.

ALIVD Papaueris genus aphrodes, id eſt, ſpumeum vocatur, ab alijs heracleum, caule dodrantali: folijs admodum paruis, radiculæ ſimilibus: fructu inter ea candido. nam herbula alba eſt, & ſpumea tota: radice in ſummo ceſpite. Legitur æſtate ſemen, cùm integrè adoleuit, deciditque exiccatum. Datum acetabuli menſura in aqua mulſa, vomitione expurgat. priuatim huiuſmodi purgatio, comitialibus prodeſt.

PAPAVER corniculatum in maritimis noſtris Senenſibus Craſſetano, & Orbetellano agro, & circa Herculis portum Argentario promontorio, itemq; in Adriatici maris litore non longè à Timauo fonte, & Tergeſto ſaxoſo litoris tractu, ubi ſæpius ipſum legimus, frequentiſſimum prouenit: quanquam etiam in alijs Italiæ locis naſcitur, ſed quod potiſſimùm in hortis, & uiridarijs ad publicum omnium commodum, & ſpectaculum fuerit ſatum. Huius meminit Theophraſtus libro IX. capite XIIII. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Papaueris quoq; ſylueſtris genera plura notantur: quoddam enim corniculare appellatum: quoddam autem nigrum eſt, folio conſtans uerbaſci Papaueris corniculati conſider.

nigri, ſed minus nigro: cauli altitudo cubitalis: radix breuis, per ſummaq́; ceſpitum: fructus inflexi, ut cornicula figurantur. Legitur circa meſſes. Aluum purgare poteſt: folium albuginem ouibus aufert. naſcitur iuxta mare, ſaxoſis locis. hæc ille. Credidere nonnulli Glaucium, quod Mauritanis memithe uocatur, fieri è corniculati Papaueris ſucco. Verùm ij (ut Dioſcorides eſt author) procul dubio decipiuntur.

Papauer ſpumeum.

Cæterùm Papauer ſpumeum, quod aliqui heracleum uocant, nondum mihi compertum eſt, neq; etiam hactenus aliquem reperi, qui illud legitimum oſtenderet. Quo fit, ut ipſum quoq; inter tot alias nobis incognitas plantas relinquere malim, quàm aliquod incertum proferre, ut quidam faciunt.

Plinij lapſus.

Veruntamen non mihi uidetur ſilentio prætereundus fatalis ferè Plinij lapſus, in Papaueris ſpumei mentione lib. xx. cap. xix. Quippe qui huius papaueris folia ſpeciem paſſerum auium repræſentare tradiderit, deceptus nimirum duplici eiuſdem nominis Græci ſignificatione. Ϛρούθιον enim Græcis non modò paſſerem auiculam ſignificat; ſed & plantam eam, quam Latini radiculam, ſiue lanariam herbam appellant: cui quidem Dioſcorides, non autem auiculis, quas paſſeres Latini dicunt, Papaueris ſpumei folia ſimilia reddidit. Quemadmodum & Theophraſtus, qui de eo loco citato ita ſcriptum reliquit. Papauer heraclion nuncupatum folio conſtat ſtruthij, hoc eſt radiculæ, qua linteis candorem conciliant: radice candida, in ſumma terræ eunte: fructu albo. Huius radix purgare ſuperius nata eſt. Non deſunt, qui contra comitiales ea utuntur in uino mulſo. hæc Theophraſtus.

Papaueris corniculati uires ex Gal.

Papaueris corniculati meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, de eius uiribus in hunc modum diſſerens. Papauer corniculatum nominatum quidem eſt à ſemine leuem inuerſionem habente, ueluti & fœnum græcum, ut bouis cornu uideatur eſſe ſimile. Vocatur porrò à quibuſdam paralium, quandoquidem ut plurimùm iuxta mare naſcitur. Vim habet incidendi, & abſtergendi. Itaq; radix herbæ in aqua decocta ad dimidium, hepaticos affectus adiuuat. Porrò folia, & flores ſordida admodum, & maligna ulcera iuuant. Sed ab his abſtinere oportet, ulceribus iam expurgatis: adeò enim abſtergere ualent, ut & puræ quoq; carnis nonnihil eliquent. Hoc uirium robore non ſordem duntaxat, ſed & cruſtam ulceribus detrahit. Papauer uerò Herculeum, quod & aphrodes, hoc eſt, ſpumeum uocatur, eo quòd totum ſit candidum, & ſpumoſum, exile eſt. Semen habet pituitam expurgans.

Ὑπήκοον. HYPECOVM. CAP. LXIII.

HYPECOON, aliqui hypopheon vocant. naſcitur in ſegetibus, aruisque, folijs rutæ, exilibus ramis. Natura eadem, quæ papaueris ſucco.

Hypecoi conſideratio.

HYPECOVM *ijs facilè ſeſe offeret, qui inter ſegetes, & legumina ipſum perquirere non grauabuntur. Hoc pro ſyluestri ruta olim Petrus Spezzalancia Cleſij uallis Ananiæ oppiduli pharmacopola compater meus, mihi oſtendere ſolebat. Quandoquidem id prouenit in aruis, folijs rutæ paulò maioribus, caulibus exiguis, mollibus, leuibusq́;: floribus luteis, tenuibus: capitulis tenui inuolucro contectis, atro intus ſemine. Meminit huius Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Hypecoon, inquit, refrigerandi uim habet, ex tertio ferè refrigerantium ordine, adeò ut parum abſit à papauere.*

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMVS, SIVE APOLLINARIS. CAP. LXIIII.

HYOSCYAMVS frutex eſt caules emittens craſſos: folia lata, oblonga, diuiſa, nigra, hirſuta: flores è latere caulis, ordine prodeunt, tanquam punicorum cytini, ſcutulis ſepti ſeminum plenis, ut papaueris. Tres eius differentiæ. Vna ſemine nigro, floribus penè purpureis, ſmilacis folijs, cytinis præduris & ſpinoſis. Alterius ſemen ſubflauum ut irionis, flores lutei, folia & ſiliquæ ſimpliciores. ambo inſaniam gignunt, & ſoporem: ideo in communi uſu damnantur. Tertium genus, ut quod mitiſſimum eſſet, medici recepere: pingue, lanuginoſum, molle, candidi floris ſeminisque, in maritimis ruderibusque naſcens. cuius occaſio ſi non adſit, rufum uſurpari oportet. niger, ut deterrimus, improbatur. Recenti ſemine, caulibus, folijsque tuſis ſuccus in ſole exprimitur, & exiccato humore, uſus ad annum uſque prorogatur: nam facilè corruptionem ſentit. Extrahitur etiam ex ſicco ſemine ſeparatim in aqua calida tuſo, & expreſſo. Liquamentum autem ſucco lacteo præſtantius eſt, & magis dolores finit. Contuſa herba recens, addita trimeſtri farina, digeritur in paſtillos, & reconditur. Liquamentum

HYOSCYAMVS.

PSYLLIVM.

mentum primum, & quod à ſicco ſemine exemptum eſt, collyrijs, quæ doloris ſenſum auferunt, commodiſsimè inſeri ſolent. contra acutas, calidasq́; fluxiones, dolores aurium, atque vuluæ mala proſunt: cum farina autem, aut polenta, oculorum pedum, cæterarumq́ue partium inflammationes placant. Semen eadem præbet: tuſsi, deſtillationibus, oculorum fluxioni, & doloribus efficax: contra menſium abundantiam, & erumpentem aliunde ſanguinem, oboli pondere cum papaueris ſemine, & aqua mulſa bibitur: podagris ſubuenit: teſtibus inflatis, mammisq́ue tumentibus à partu, tritum ex uino illinitur. Alijs quoque cataplaſmatis, quæ doloris leuamẽtum præſtant, admiſceri ſolet. Folia omnibus medicamentis dolorem ſedantibus, per ſeſe, & ex polenta utiliſsimè imponuntur. recentia ad mitigandos omne genus dolores oblinuntur: cum uino terna, quaternáve pota ſanant algidas febres, quas epialos uocant. Cocta olerum modo folia, ſi acetabuli menſura manduntur, mediocrem inſaniam gignunt. idem efficere tradunt, ſi colo ulcus ſentiente, infundantur. Radice in aceto decocta, dentes in dolore colluuntur.

ETSI tria Dioſcoridi Hyoſcyami tradantur genera; id tamen ſolùm mihi uidere licuit, quod aureum florem profert, & ſemen in uaſculis ſubflauum potius, quàm nigrum: nam reliqua, quanquam diligenter inquiſiuerim, qui mihi oſtenderet, hactenus reperi neminem. Hyoſcyami meminit Scribonius Largus, inquiens. Altercum, quod Græcis hyoſcyamus uocatur, qui biberint, capitis grauitate, & uenarum diſtentione laborant, menteq́; abalienantur cum quadam uerborum altercatione: unde & nomen apud Latinos. Hoc idem equidem teſtari poſſum, quòd uiderim in Ananiæ uallis montibus pueros, qui Hyoſcyami ſemen comederant, adeò deſipientes factos, ut parentes, & uicini eos crederent à cacodæmonibus uexatos eſſe. Hinc eſt, quòd eius regionis incolæ Hyoſcyamum uulgari ſermone appellant Diſturbio, ut quod mentem maximè turbet. Aues, quæ huius herbæ ſemen ederint, præcipuè quæ in gallinaceo habentur genere, non multo pòſt tempore pereunt, quemadmodum & piſces. Hyoſcyamus uidetur Græcis dicta, quaſi faba ſuilla: propterea quòd (ut Helianus inquit) huius herbæ paſtu reſoluantur, & conuellantur apri. Sed remedium nouere, aquas enim ſtatim adeunt, & cancros uenantur, atq; ita protinus ſaluti reſtituuntur. Hyoſcyami uires recenſuit Galenus libro VIII. ſimplicium medicament. his uerbis. Hyoſcyamus, cui ſemen atrum eſt, inſaniam, ac ſoporem affert. Huic autem is, cui ſemen mediocriter flauum eſt, propinquam facultatem obtinet. Verùm utrique fugiendi ſunt, ut inutiles, & uenenoſi ſeu deleterij. Cæterùm cuius ſemen, ac flos candidus eſt, ad ſanationes uel maximè idoneus eſt, ex tertio quodammodo ordine refrigerantium. Porrò flos eius quidẽ, cui ſemen eſt nigrum, mediocriter purpureus eſt: eius uerò, cui eſt ſubflauum, leuiter mâli colorem refert.

Hyoſcyami conſideratio.

Hyoſcyami uires ex Gal.

Ψύλλιον. PSYLLIVM. CAP. LXV.

PSYLLION folijs eſt coronopo non diſsimilibus, hirſutis, longioribus. ſarmentoſa fœni modo in totum herbula, ramis dodrantalibus: coma à medio caule exoritur, duobus tribúsve conuolutis in cacumine capitulis: in his ſemine duro, nigro, pulicum ſimili, unde & nomen. in aruis, & incultis naſcitur.

Vis ei ad refrigerandum, inſpiſſandum, & molliendum conueniens: articulorum morbis, parotidibus, tuberculis, tumoribus, luxatis, illitum auxiliatur: imponitur in dolore capitis, cum roſaceo, aqua, aut aceto: enterocelis infantium, & prominenti umbilico, illitum ex aceto medetur. Teritur acetabuli menſura, & in aquæ ſextario madefactum, ubi concreuit aqua, illinitur: ſiquidem uehementer refrigerat, & in feruentem aquam deiectum calorem reprimit. contra ignes ſacros efficax eſt. Fama eſt, ſi uirens domum importetur, non ſinere in ea pulices gigni. Cum adipe tuſum ſordida ulcera, & quæ cacoëthe uocantur, expurgat. Succus uermiculoſis auribus, aut fluxione laborantibus, ex melle prodeſt.

Pſyllij conſideratio.

PSYLLIVM, quod & Pulicariam herbam nuncupant, ubiq; ferè prouenit, ſed in maritimis frequentius. Seplaſiæ ſemen recondunt ad glutinoſos liquores conficiendos, quibus in infrigidandis inflammationibus, prohibendisq; calidis defluxionibus, & ad extinguendam ſitim, læuigandamq; linguam, & faucium ſcabritiem, in ardentiſsimis febribus utuntur medici: quinetiam ad aluum emolliendam. Pſyllij uires ex Meſue. *Pſyllij uires retulit Meſues inter ea medicamenta, quæ deiectoria ui pollent, ubi hæc ad ſenſum ſaltem habet. Pſyllium de his eſt, quæ temperamentum immutant, & quæ emolliendo aluum citant. Huius ſeminis tria habentur genera, candicans, ſubflauum, & ad purpuram uergens. Præſtantius perfectè maturum, ponderoſum, & quod in aquam demiſſum ſtatim imum petit. Contrarijs conſtat cùm uiribus, tum ſubſtantijs: ea ſiquidem, quæ in medulla continetur, calida eſt, & ſicca ordine quarto, admodum acris, incidens, exulcerans, ſepticæ, & deleteriæ facultatis. Quæ uerò in cortice reſidet, teſte Rufo, infrigidat, humectatq; tertio exceſſu. Infunditur pſyllij ſemen in aqua fontana frigida, agitaturq; rudicula tandiu, quouſq; aqua lentorem contrahat, percolaturq; deinde à ſeminibus, & admiſcetur oleo, aut ſyrupo uiolaceo. hoc enim modo pſyllium potu aluum mirificè emollit, & deijcit. Verùm ſi frixum prius ſemen roſaceo admiſtum eodem modo agitetur, tunc ſumptum dyſentericis remedio eſt, & cæteris alui fluoribus, præſertimq; ijs, qui deiectorio medicamento exuperante hauſto ſuperueniunt, ſed præcipuè acri, quale eſt ſcammonium. Cæterùm maximè animaduertendum eſt, ne Pſyllij ſemen (id quod tamen deteſtantur recentiorum quidam) tuſum in puluerem potandum exhibeatur. Quippe quod, attrita medullari ſubſtantia, uentriculum, & inteſtina exulcerat: iecur, & ſanguinem inflammat, & omnia deniq; uiſcera lædit. Integri ſeminis dilutum eo modo, quo diximus, paratum bilem deijcit: eaq; propter ardentiſsimis febribus, intolerabili ſiti, inflammatis ualde ſpiritibus, & faucium, & pectoris aſperitatibus mirificè medetur. In aceto diu agitatum inflammatione, igni ſacro, & herpete laborantibus auxiliatur, exterius illitum: priuatim prodeſt capite dolentibus fronti impoſitum, ſi tamen dolor à cauſa calida fuerit excitatus. Hæc ex Meſue decerpſimus.* Pſyllij uires ex Galeno. *Pſyllij uires paucis perſtrinxit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Pſyllij ſemen admodum utile eſt, ex ſecundo refrigerantium ordine: in deſiccando uerò, & humectando medium quodammodo eſt, & ſymmetrum.*

Στρύχνος κηπαῖος. SOLANVM HORTENSE. CAP. LXVI.

HORTENSE Solanum frutex eſt cibis idoneus, exilis, puſillus, multis concauus alis: folio nigro, maiore quàm ocimi, & latiore: fructu rotundo, uiridi, qui poſt maturitatem nigricat, aut fuluescit. herba innocentis guſtus. Natura ei refrigerandi: quare folia vlceribus quæ ſerpunt, & ignibus ſacris, conuenienter cum polline polentæ illinuntur. ægilopia, capitíſque dolores, trita & impoſita per ſe ſanant: æſtuanti ſtomacho auxiliantur: parotidas cum ſale detrita illitu diſcutiunt. Valet ſuccus eius aduerſus ignem ſacrũ, atque vlcera quæ ſerpunt, cum ceruſſa, roſaceo, & argenti ſpuma: ad ægilopas cum pane: infantium aduſtioni, quam ſyriaſin vocant, cum roſaceo perfuſus proficit: in collyrijs, aquæ vel oui vicem exhibet, contra acutas fluxiones illitus: aurium dolori inſtillatus prodeſt. menſium abundantiam ſiſtit in velleré ſubditus. Succus fuluo gallinarum cortalium fimo ſubactus, & linteo appoſitus, ægilopijs præſentaneo eſt remedio.

Στρύχνος ἁλικάκαβος. SOLANVM HALICACABVM. CAP. LXVII.

EST ET aliud Solanum, quod peculiari nomine halicacabon, aut phyſalida, id eſt veſicariam vocant, folijs antedicto ſimilibus, verùm latioribus: cuius cau-

les, poſtea-

les, poſteaquàm adoleuerunt, prona terram ſpectant: folliculis orbiculatis, veſiculis ſimilibus, in quibus ſemen continet fuluum, rotundum, læue, acinorum vuæ figura: quo coronarij vtuntur, corollis intexentes. Vim, vſumque hortenſis ſolani habet: verùm cibis nequaquam expetitur. Regium morbum purgat, ſemine poto, & vrinam pellit. Ex utraque herba ſuccus extrahitur, qui ſiccatus in vmbra reconditur, ad eadem valens.

SOLANVM HALICACABVM.

SOLANVM SOMNIFERVM.

Στρύχνος ὑπνωτικός. SOLANVM SOMNIFERVM. CAP. LXVIII.

SOLANVM ſomniferum, aliqui etiam halicacabon appellant, fruticat multis ramis, denſis, caudicoſis, fractu contumacibus, pinguium foliorum, cotoneæque mali ſimilium plenis: flore grandi, rubro: fructu in folliculis crocato: radice grandi, ſubrubro cortice veſtita. naſcitur in ſaxis, non procul à mari. Radicis cortex, in vino drachmæ pondere potus, ſomnificam vim habet, opio mitiorem. Semen vehementer vrinam cit. Corymbi duodecim hydropicis dantur: ſi quid numero adijciatur, alienationem mentis faciunt. Remedio eſt aqua copioſa mulſa, potui data. Succus paſtillis inſeritur, & medicamentis, quæ doloris leuamentum præbent. decoctus in vino, ſi in ore contineatur, dentium doloribus auxiliatur. Radicis ſuccus, cum melle illitus, oculorum hebetudines tollit.

Στρύχνος μανικός. SOLANVM FVRIOSVM. CAP. LXIX.

SOLANVM manicon aliqui perſion, alij thryon appellauere. Huic folium erucæ ſimile, maius aliquantò, ſatis acantho, quem pæderota vocant, accedens: caules à radice proceros emittit decem aut duodecim, vlnæ altitudine adoleſcentes: caput in cacumine oliuæ figura, ſed vt platani pilulæ hirſutius, verùm maius, latiuſque: florem nigrum: poſtquàm eo exuitur, racemus exit rotundus, niger, denis aut duodenis acinis conſtans, ſimilibus hederæ corymbis, vt vuæ mollibus: radice firmatur candida, craſſa, caua, cubitali. gignitur in montibus, vento perflatis, & plataneatis. Radix drachmæ vnius pondere pota ex vino, facit ſpecies vanas, imagineſque non iniucundas obuerſari: ſed duplicatus hic modus, ad tres vſque dies mentis alienationem affert: quadruplicatus interimit. Remedio eſt aqua mulſa copioſiùs pota, & vomitione reiecta.

Solani generũ conſider.

E' QVATVOR Solani generibus, quæ hîc à Dioſcoride deſcribuntur, etſi in commentarijs, quos antea Italico ſermone conſcripſi, me duo tantùm genera nouiſſe prodiderim, hortenſe ſcilicet, & quod aliqui Halicacabum, alij Veſicariam uocant; hoc tamen anno tertium, quod Somniferum appellant, Piſis ad nos miſit uir rei medicæ eruditione clarus Lucas Ghinus Forocornelienſis: idq; mihi planè omnibus notis legitimo reſpondere uidetur. Verùm quartum Solani genus, quod Manicum cognominant, hactenus me non uidiſſe fateor. Cæterùm errant, mea quidem ſententia, qui eam plantam, quam herbariorum uulgus Solatrum maius nominat, Veneti uerò uulgò Herba bella donna, Solanum ſomnificum Dioſcoridis eſſe exiſtimant. Siquidem id fructum non profert in folliculis croceum, tametſi eius baccæ largiùs ſumptæ interficiant, facto inexpugnabili ſomno, ut quandoq; accidit pueris, qui diſcriminis ignari eas uuæ uice deuorarunt. Vnde quanuis hæ plantæ uiribus conuenire poßint; facie tamen inter ſe maximè diſtant.

Fuchſij error.

Horum ſententiæ adſtipulatus eſt Fuchſius medicus alioqui peritißimus, in ſuo magno de ſtirpium hiſtoria commentario. Sed cùm in hoc ſe manifeſtè erraſſe deprehendiſſet, in ſuo poſtea paruo plantarum libro, hanc herbam in Mandragoras repoſuit, eamq; Mandragoræ ſpeciem uoluit eſſe, quam Dioſcorides Morion uocari tradit, lapſus, ni fallor, de uno in alterum errorem. Mandragora ſiquidem nomine Morion, folia fert mandragoræ mari ſimilia, dodrantali longitudine, terræ procumbentia, circa radicis ſummum. Id quod manifeſtum præbet indicium, hanc perpetuò caule uiduam eſſe, quemadmodum cætera mandragoræ genera. nam pediculi, quibus mandragoræ fructus ſuſtinentur, caules dici non poſſunt. Hinc itaq; fit, ut plantam hanc, quæ uulgò Bella donna uocatur, in nullo Mandragoræ genere legitimè referendam putem: cùm hæc folia emittat hortenſi Solano maiora, palmi menſuram nunquam excedentia, minimè candicantia, nec humi ſtrata, ſed in caulibus exeuntia, adnatis plurimis refertis, bicubitalibus, & ligni modo præduris. Quinimò crediderim ego, hanc eſſe Solani quintam ſpeciem, antiquis ſcriptoribus incompertam. Nam, quantum equidem longa experientia comperi, uaria ac diuerſa Solani reperiuntur genera.

Solani hiſtoria ex Theophraſto.

Somnifici, & manici Solani meminit Theophraſtus lib. IX. cap. XII. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Solanorum genera duo. Alterum ſomnificum, radicè rubra, ſanguinis modo, ſed candida cùm ſiccefcit: fructu cocco rubriore: folio tithymalo ſimili, aut malo dulci, ſed piloſo, & parte ima magno. Huius corticem radicis tundentes admodum, & in uino meraculo madefacientes dant, atque ita dormire faciunt. Naſcitur in rupibus, & faucibus, atq; ſepulchris. Alterum genus inſanire facit. id alij Bryoron uocant, alij periſſon. Conſtat radice candida, & longa ad cubitum, atq; caua. Dabitur eius radicis drachmæ pondus, ſi ut quis ludat, ſeq; pulcherrimum putet, placuerit: at ſi magis inſaniat uis, drachmis duabus opus eſt: ſin autem nunquam inſania ſolui malueris, tres dabis: & quatuor, ſi interimendum ſit. Habet folium erucæ proximum, maius tamen: caulem longitudine ferè quatuor cubitorum: caput gethyi, ſed maius, atque piloſius: nec fructui platani abſimile conſtat.

Veſicariæ genus aliud.

Eſt & aliud Veſicariæ genus, quod hac tempeſtate ſcenas, attegias, tuguria, & pergulas inumbrat: quinetiam ædium feneſtras topiario opere contexit, & opacat. Conſtat hæc folijs oblongis, per ambitum laciniatis: floribus candidis, è quibus ueſiculæ prodeunt, in quibus ſemen includitur album, piſi ſimilitudine, in cuius medio ueluti humani cordis effigies uiſitur, obſignata nigro colore. Nec ſine ratione id à natura factum conijci poteſt, quod fortaſſe huiuſce cordis nota nobis inſinuet, hanc ſtirpem ad cordis affectus maximè præſtare. quemadmodum & in Echio herba contra uiperarum morſus celeberrima, ſemen uiperinis capitibus ſimile procreauit.

Stramonia.

Refertur etiámnum inter Solani genera alia quædam planta STRAMONIA multis uocata, adeò Solano ſimilis, ut nil aliud, quàm ipſum repræſentet, uerùm eius folia opium redolent. Flores, qui ſuauem lilij odorem ſpirant, gerit hæc albos, æmulos conuoluuli illius, qui compluribus rei herbariæ imperitis Liguſtrum falsò dicitur. Fructus ei circunquaq; ſpinoſus, umbilicatusq́;, colore uiridi. Folia ſolanum quadantenus referunt, maiora tamen. Quo factum eſt, ut quidam exiſtimauerint, hanc uiribus ſolano non diſsimilibus præditam eſſe.

Solanorũ uires ex Gal.

Solani ſingulis generibus uires reddidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Solanum eſculentum, quod in hortis naſcitur, notum eſt omnibus, utunturq́; ad omnia ea, quæ refrigerari, & adſtringi poſtulant: poteſt enim hæc duo ordine ſecundo. Cæterorum uerò non eſculentorum unum quidem nuncupatur Halicacabum, fructum habens rufum, acino uuæ tum figura, tum magnitudine adſimilem: quo etiam ad coronas utuntur. Alterum autem fruticoſum, ὑπνωτικὸν, hoc eſt, ſomnificum: & tertium eſt præter hæc, quod μανικόν, id eſt, furioſum appellitant. Halicacabum igitur in foliorum facultate hortenſi ſolano ſimile eſt, fructum habens ciendæ urinæ idoneum: proinde multis compoſitis facultatibus, quæ ad iecur, ad ueſicam, & renes accommodantur, miſcetur. Solani uerò ſomnifici cortex radicis, ſi cùm uino bibatur, ſomnum accerſit drachmæ pondere ſumptus. Sed & ad cætera quoq; papaueris ſucco perſimilis eſt: niſi quòd eouſque imbecillior eſt, ut ipſe tertij habeatur ordinis refrigerantium, cùm hic in quarto ſit conſtitutus. Huius ſolani ſemen urinam ciendi uim habet. Verùm ſi plus duodecim corymbis hauſeris, dementiam furiámue adſciſcet. Porrò quod reliquum eſt ex dictis Solanis, ad medicationes, quæ intrò in corpus adhibentur, inutile eſt. Nam ſi quatuor eius drachmæ ſumptæ fuerint, mortem inferent: ſi pauciores inſaniam. Vna certè innoxiè ſumitur: cæterùm nec ipſa utile quid obtinet. Verùm ſi foris corpori emplaſtri modo illinatur, ulcera maligna, & depaſcentia curat. Sed ad talia radicis cortex optimus eſt, deſiccans ſecundo ordine iam completo, & tertio incipiente: refrigerans uerò ſecundo incipiente.

Δορύκνιον. DORYCNIVM. CAP. LXX.

DORYCNION Crateuas halicacabon, aut caleam vocat. frutex oleæ nuper prodeunti ſimilis. Naſcitur in petris non procul à mari, ramis cubito minoribus: folijs oleæ ſimilibus colore, minuſculis,

nuſculis, firmioribus, præter modum ſcabris: flore candido: ſiliquis in cacumine, ceu ciceris, denſis, rotundis: quinis intus aut ſenis ſeminibus, exigui erui magnitudine, læuibus, firmis, verſicoloribus. radix ad digiti craſsitudinem, & cubiti longitudinem adoleſcit. Id ſomniferum eſſe conſtat. Copioſius hauſtũ mortem adfert. Nec defuere qui dicerent, ſemen in amatoria expeti.

DORYCNIVM, *Crateuæ teſtimonio, inter ſaxa in maritimis naſcitur, folijs cùm forma, tum etiam colore oliuæ proximis. Verùm mihi hactenus non contigit ipſum inuenire, aut inuentum uidere: quanuis in eo quoq; inquirendo multum laboris inſumpſerim. Ceterùm hallucinantur, meo quidem iudicio, qui putant Dorycnium eſſe eam Veſicariam, quæ ſemine eſt rotundo, albo, macula cordis effigie inſignito: cuius hiſtoriam inter Solani genera præcedenti capite retulimus. Siquidem hæc Dorycnio omnibus ferè notis repugnare deprehenditur. Dorycnij meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcribit. Dorycnium temperamento papaueri ſimile eſt, & mandragoræ, & ijs qui ſic refrigerandi uim habent: excellit aquea frigiditate admodum efficaci. Quamobrem modicum quidem ſoporem conciliat: largius uerò ſumptum interimit.*

Dorycnij cõſideratio.

Vires ex Galeno.

MANDRAGORA MAS.

MANDRAGORA FOEMINA.

Μανδραγόρας. MANDRAGORAS. CAP. LXI.

MANDRAGORAM, aliqui antimelum, alij circæam vocant, quoniam videatur radix ad amatoria conducere. Duo eius genera. niger, quæ fœmina exiſtimatur, thridacias appellatus, anguſtioribus folijs, ac minoribus quàm lactucæ, viroſis ac graueolentibus, in terra ſparſis: mâla gerit ſorbis ſimilia, pallida, odorata, in quibus ſemen veluti pyrorum: radicibus inhæret bene magnis, binis, ternísve, inter ſe conuolutis, nigris forìs, intus albis, craſſo cortice veſtitis: caulem non fert. Alter candidus, qui mas dicitur, nonnullis morion vocitatur. huius folia magna, alba, lata, læuia vt betæ: mâla quàm alterius duplò maiora, colore in crocum inclinante, iucundè cum grauitate quadam olentia, quorum pomorum cibo aliquantùm opiliones ſoporantur: radix alterius ſimilis, maior & candidior, orbata & hæc caule. Succus fit è cortice recentis radicis tuſo, & prælis ſubiecto: qui inſolatus, vbi concreuerit, fictili reconditur. Mâlis quoque ſuccus depromitur, ſed aliquantò ignauior. Delibratur radix, & traiectus lino cortex, ad vſum ſuſpenditur. Aliqui radices in vino ad tertias coquunt, & defæcatum ius ſeruant, cyathoque vno utuntur in

tur in

tur in peruigilijs, & doloribus, & ante ſectiones, vſtionesque, ne ſentiantur. Succus duobus obolis ex mulſo potus, vt ueratrum, per vomitiones bilem atram, pituitamque extrahit: verùm potu largiore vita adimitur. Medicamentis ocularibus, & his quæ dolores finiunt, peſsis quoque emollientibus, admiſcetur: ſemioboli pondere inditus, per ſe menſes, & partus expellit: ſubditus ſedi pro balano, ſomnificus eſt. Radix ebur emollire fertur, quæ ſenis horis cum eo decocta ſit: & ad accipiendam quam effingere optaueris formam ipſum facilè præſtat. Folia recentia conuenienter oculorum inflammationibus, & collectionibus, quas vlcera citarunt, cum polenta illinuntur: duritias omnes, ſuppurationes, ſtrumas, & tubercula diſcutiunt: ſtigmata ſine exulceratione delent, ſi quinis, ſenísve diebus ſenſim perfricentur. Folia ſeruantur in murijs eoſdem ad vſus. Trita radix ignibus ſacris ex aceto, & ſerpentium ictibus ex melle, aut oleo medetur: ſtrumas, atque tubercula cum aqua diſsipat: articulorum cruciatus, cum polenta ſedat. Fit citra coctionem vinum è cortice radicis, ad hunc modum. Ternæ minæ in vini dulcis metretam conijciuntur. Dantur ex eo terni cyathi, ijs qui ſecari, aut amburi debent, vt antè dictum eſt: ſiquidem nullo tunc afficiuntur dolore, ſed veterno quodam preſsi torpeſcunt. Mâla ſoporem afferunt olfactu, & etiam ſi mandantur: item expreſſus ex eis ſuccus. nimio tamen odore percuſsi, obmuteſcunt. Semen mâlorum potum vuluas purgat: appoſitumque cum ſulphure ignem non experto, rubra fœminarum profluuia ſiſtit. Scarificata, punctisque multifariam aperta radice erumpens lacryma, cauo vaſe recipitur. Liquamentum autem ſucco lacteo præſtantius eſt. ſed non vbique, vt experientia docet, radices lacteum ſuccum delacrymant. Alium tradunt eſſe mandragoram, nomine Morion, in opacis iuxta ſpecus enatum: folijs albi mandragoræ, minoribus, albis, dodrantalibus, radicem ambientibus: quæ mollis eſt, & candida, paulò maior palmo, pollicemque craſsitudine æquat. Tradunt eam in pane, offa, obſonióve drachmæ pondere deuoratam, vſum rationis intercipere. obdormiſcit enim homo, eo ferè quo comederit habitu, ſenſus impos, ternis quaternísve, ex quo data eſt, horis. Hac medici vtuntur cùm ſcindendi, vrendíve neceſsitas adeſt. Antidotum eſſe volunt radicem, cum manico ſolano potam.

Mandragoræ utriuſq; cóſideratio.

MANDRAGORAE utrunque genus frequens naſcitur in compluribus Italiæ locis, præſertim in Apulia Gargano monte, unde radicum cortices, & poma herbarij quotannis ad nos conuehunt. Habentur & in uiridarijs ſpectaculi gratia. etenim Neapoli, Romæ, & Venetijs utranq; Mandragoram in hortis & uaſis fictilibus ſatam uidimus. Sed profectò uanum ac fabuloſum eſt, quòd Mandragoræ radices ferant, quæ humanam effigiem repræſentent, ut ignarum uulgus, & ſimplices mulierculæ certò credunt, & affirmant. Quibus etiam perſuaſum eſt, eas effodi haudquaquam poſſe, niſi cum magno uitæ periculo, cane qui effodiat, radicibus adalligato, & auribus pice obturatis, ne radicis clamorem audiant effodientes, quòd audita uoce periclitentur, pereantq; foſſores.

Mandragoræ humana forma factitia.

Quippe radices illæ, quæ humanam formam referunt, quas impoſtores, ac nebulones quidam uenales circunferunt, infœcundas mulieres decepturi, factitiæ ſunt ex harundinum, bryoniæ, aliarumq; plantarum radicibus. Sculpunt enim in his adhuc uirentibus tam uirorum, quàm mulierum formas infixis hordei, & milij granis, ijs in locis, ubi pilos exoriri uolunt: deinde facta ſcrobe tandiu tenui ſabulo obruunt, quousq; grana illa radices emittant: id quod fiet uiginti ad ſummum dierum ſpatio. Eruunt eas demum, & adnatas è granis radices acutiſsimo cultello ſcindunt, aptantq; ita ut capillos, barbam, & cæteros corporis pilos referant. Huius ſanè rei certam fidem facere poſſum, quòd cùm Romæ eſſem, impoſtorem quendam circunforaneum lue Gallica correptum nobis curare contigit, qui præter alias innumeras impoſturas, quibus circumuentis hominibus multam pecuniam extorquent, docuit & artem, qua factitias ſibi comparabat Mandragoras. quarum complures mihi demonſtrauit, aſſerens unam tantùm interdum diuitibus uendidiſſe quinq; & uiginti, nonnunquam etiam triginta aureis. Quamobrem nos, qui omnium utilitati & ſaluti quantum poſſumus conſulimus, hæc ſilentio haudquaquam inuoluenda duximus, ut palàm omnibus fiat, quibus fallacijs ac fraudibus maximo cum detrimento, & uitæ ſæpe diſcrimine homines ab his impoſtoribus, & nebulonibus decipiantur. Qui ut antiquorum quoq; authoritate ſuas impoſturas adſtruant, prædicant Pythagoram uocaſſe Mandragoram Anthropomorphon, quòd eam humanam formam reddere uoluerit. Verùm ſciendum eſt, non ſine ratione Mandragoram ita à Pythagora dictam fuiſſe. quippe quòd in uniuerſum omnes ferè Mandragoræ radices à medio ad imum bifurcatæ proueniant, adeò ut crura hominum modo habere uideantur. Quapropter ſi eo effodiantur tempore, quo fructum gerunt, qui mâli inſtar ſuper folia ad terram procumbentia breui pediculo appenſus, parum à radice diſtat, hominis, cui brachia deſint, effigiem quadantenus repræſentant. Hanc quidem rem nulli, quod ſciam, uel pauci ſunt, qui rectè acceperint. Quin potius pleriq; huius ſententiæ ignari adducti ſunt, ut Pythagoræ, & Columellæ id maximè uitio uerterint, ut qui eos de Mandragora fabulatos eſſe crediderint. Cæterùm tertium Mandragoræ genus, quod Dioſcorides Morion appellari tradit, in opacis iuxta ſpecus proueniens, qui mihi oſtenderet in Italia, hactenus reperi neminem.

Hermolai tutela.

Braſauolus, itemq; Fuchſius Hermolaum immeritò, meo quidem iudicio, damnant, quòd uirum hunc in ea ſententia fuiſſe uelint, ut putauerit mâla illa, quæ Inſubribus MELANZANE uulgò uocantur, noſtris uerò Hetruſcis Petranciani, eſſe huius tertiæ Mandragoræ fructus. Sed quòd hæc non fuerit certa ac firma Hermolai ſententia, eius uerba abunde teſtari poterunt, quæ in ſuis corollarijs de Morio ita ſcripta inuenio. De Morio, inquit, mandragora nihil habeo quod addi poßit ijs, quæ à Dioſcoride notantur. Sed quoniam mala terreſtria & canina Mandragoræ fructus appellantur, in mentem ſubeunt, quæ uulgò Melanzana uocitamus, hoc eſt, ut ipſe puto,

mala inſana : de quibus nihil ueteribus ſcriptum fuiſſe iam deſino mirari, quòd multa huiuſmodi reperio, ſicut hercle multa quondam fuere, quæ modò uel ignorantur, uel certè non habentur. Mala ergo inſana è frutice uulgari ſunt, paßim naſcente, ut melones, & cucurbitæ : pari quoque cultu, folijs propè ficulneis : flore oblongo, ſpecioſo, candido. Manditur uulgò pomum ex oleo, ſale, pipere, fungorum modo coctum. Hæc ad uerbum Hermolaus. Ex quibus equidẽ omnibus palàm fieri arbitror, quòd perperàm tum Braſauolus, tum Fuchſius hac in re Barbarum inſimulauerint. *Sunt è noſtratibus, qui Malis inſanis ueſcantur ad uenerem excitandam. Quod fortè ideo præſtant, quoniam flatus gignunt, concoctuq; contumacia exiſtunt. Verùm cùm frequentius manduntur (ut teſtis eſt Auicenna) billioſos generant humores. Quinetiam pariunt uiſcerum obſtructiones, carcinomata, elephantiaſin, capitis dolores, triſtitiam, & iecinoris & lienis infarctus : unde poſtea diuturnæ proueniunt febres, & habitus malus. Hinc itaq; fit, ut Auerroem mirari ſubeat, quòd libro v. collectaneorum, mala inſana commendauerit ſuo quodam modo parata.*

Mâlorum inſanorũ uires.

Iam & aliud horum genus importari cœpit, preſſum, orbiculatorum malorum modo, melopeponum more ſectum, colore primùm uiridi, deinde ubi maturitatem ſenſerit, in quibuſdam plantis aureum, in quibuſdam uerò rubeum uiſitur. Ideoq; uulgò appellantur POMI *d'oro, hoc eſt, mala aurea. Eduntur & hæc quemadmodum illa.*

Mâla aurea.

Mandragoræ uires deſcripſit Galenus libro VII. *ſimp. medic. his uerbis. Mandragora uincentem habet facultatem refrigeratoriã, adeò ut tertij ſit ordinis refrigerantium. Veruntamen & caliditatis cuiuſdam particeps eſt, & in pomis humiditatis : proinde ſoporem conciliandi uim ea habent. Radicis cortex, cùm ſit ualentißimus, non tantùm refrigerat ; ſed & deſiccat. reliquum quod intus eſt, imbecillum exiſtit.*

Mandragoræ uires ex Galeno.

ACONITVM PRIMVM.

Ἀκόνιτον. ACONITVM. CAP. LXXII.

ACONITVM, aliqui pardalianches, alij cammoron, alij thelyphonon, alij myoctonon, alij theriophonon uocant. Folia habet cyclamini, aut cucumeris, tria aut quatuor, minora, & ſubhirſuta : caulẽ palmo altum : radix ſcorpij caudam æmulatur, & alabaſtri modo ſplendet. Torpeſcunt, ut fama eſt, ſcor-

ACONITVM SECVNDVM.

ACONITVM TERTIVM.

ACONITVM QVARTVM.

piones admota radice, ſtupentq́; : qui rurſum ellebori contactu, excitantur. Oculorum medicamẽtis leuandi doloris gratia adijcitur. Enecat pantheras, ſues, lupos, & feras omnes, in carnibus obiectum.

Ἀκόνιτον ἕτερον. ACONITVM ALTERVM. CAP. LXXIII.

Est et alterum Aconitum, quod aliqui cynoctonon, alij lycoctonon appellant. Huius genera ſunt tria: vnum, quo utuntur uenatores: alia duo in uſum ſuum uertere medici. è quibus tertium, quod Ponticum nominatur, plurimum in Italia, montibus Iuſtinis exilit, à priore diſtans, quoniam folia faciat effigie platani, crebriore diuiſura, longiora, & multò nigriora: caulem filicis pediculo ſimilem, nudum, cubitali altitudine, aut ampliorem: ſemen in ſiliquis oblongis recõdit: radices in modum ſquillæ marinæ cirrorum nigreſcunt. Quibus ad uenationem luporum utuntur: inſertæ ſiquidem crudis carnibus, & deuoratæ lupos enecant.

Aconiti genera, & conſideratio.

Dvo Dioscoridi produntur Aconiti genera, quanquam poſtremum triplici diſtinguit differentia. Primum, quòd pardos enecet, Pardalianchen: alterum uerò, quòd canes, luposq́; conficiat, Cynoctonon, Lycoctononq́; uocari ait. Hoc (ut diximus) in tria genera diſtribuit: ueruntamen poſtremum tantùm deſcribens, duorum priorum hiſtoriam, & uires ſilentio præterijt. Quo fit, ut Hermolai, & Marcelli ſententiam probandam putem: qui non temerè quidem ſuſpicãtur, in altero capite plura deſiderari, quibus & priorum hiſtoria, & quónam pacto tum medici, tum uenatores ijs antiquitus uterentur, palàm fieret. Huius diminutæ lectionis illud non parum ſuſpicionem auget, quòd in tertio genere, quod Ponticum appellauit, nihil ſit ab ipſo Dioſcoride prætermiſſum. ex quo quis fortè conijcere poteſt, in cæteris quoq; eum quicquam non prætermiſiſſe. Tertium hoc genus paßim in Italia omnibus ferè montibus naſcitur, folijs quæ platanũ quadantenus æmulantur, magis tamen per ambitum ſerratis, albis quibusdam maculis reſperſis: caule filicis, bicubitali: floribus ſubluteis, acutis galericulis facie ſimilibus: è quibus ſiliquæ prodeunt, ſemen continentes: radice multiplici, ác nigra. Habetur & aliud genus ijsdem ferè folijs, & caule, floribus tamen melinis, ranunculo non dißimilibus, longè tamen maioribus, adeò ut ſylueſtres roſas hic æquet amplitudine. Hoc Tridentini montes ſcatent, ubi rura nõ modò Lupariam, ſed et Vulpariam ipſum paßim nominant, utpote quod præter lupos, uulpes etiam interimat. Quin & canes occidit, & feles, & mures, & omnia deniq; animalia, quæ ſuo exortu tanquam cæca producuntur. Primum genus thelyphonon appellatum, quo uenatores pantheras, & pardos interficiunt, ſæpius legimus in Tridentinis montibus. Huius generis eſt & illud, quo utuntur quidam in Romano, et Neapolitano agro, lupis eo tantùm cædem procurantes. Radices eius pluries uenales uidimus Romæ in Aurelio ponte iuxta molem Adriani: quandoquidẽ non deſunt, qui eas expetant, ad mures, canes, & lupos enecandos. Primi generis Aconiti, quod thelyphonum uocant, meminit Theophraſtus lib. IX. cap. XIX. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Thelyphonum, quod alij ſcorpionem appellant, quia radicem ſcorpioni ſimilem habet, admotum, ſcorpionem occidere tradunt: & eum reuiuiſcere poſſe, ſi elleboro candido linatur. Enecat idem & oues, & boues, & iumenta, & ad ſummam omnes quadrupedes eodem die, ſi genitalibus folium, uel radicula imponatur. Proficit potum contra ſcorpionum ictum. Folium habet cyclamino ſimile: radicem, ut dictum eſt, ſcorpionis effigie. Naſcitur graminis modo, & geniculis conſtat. loca amat umbroſa. Quòd ſi uera ſint, quæ de ſcorpione narrantur, iam & reliqua eiuſmodi haudquaquam incredibilia, & fabuloſa dici debent. Hæc Theophraſtus de thelyphono. qui alterius quoque Aconiti mentionem fecit cap. XVI. eiuſdem uoluminis, ſic inquiens. Aconitum naſcitur in Creta, atq; Zacyntho: ſed plurimum, optimumq́; in Heraclia Ponti. Conſtat id folio intubaceo, radice tum ſpecie, tum colore nuci proxima. uim illam mortiferam in hac eſſe, folium, & fructum nihil nocere affirmant. Fructus herbæ eſt, non humilis materiæ: herba ea breuis eſt, & nihil ſuperuacui habens, ſed frumento ſimilis: ſemen non ſpiceum. Naſcitur ubiq;, & non in Aconis ſolùm, à quibus habet appellationem: is autem uicus eſt Periandinorum. Amat autem loca potißimùm ſaxoſa. Paſcitur eo neq; pecus, neq; ullum animal. Præparari ad afficiendum modo quodam enarrant, nec noſſe quenquam: quamobrem medicos, quoniam componere neſciant, pro putrefactorio uti. Hæc ille de ſecundo Aconiti genere. quod duorum alterum Dioſcoridi eſſe poteſt, & illud fortaſſe, quod (ut ipſe inquit) in uſum ſuum uertere medici. Sed & de tertio Aconiti genere diſſeruiſſe Theophraſtum equidem crediderim, cùm eodem loco paulò pòſt hæc uerba ſubdit. Aliud quoq; uenenum uim diur-

Dioſcoridis locus ſuſpectus.

nariam

nariam enecandi ſortiens compertum affirmant: eſſe nanq; radiculam quandam, quæ eodem die poßit occidere: folium hanc habere ellebori, notamq; omnibus eſſe. hactenus Theophraſtus. *In quo nihil moueor, quòd huic* Aconito, *quod tertium ſuſpicor, ueratri folia tribuerit. nam &* Dioſcorides *nigro ueratro folia platani reddidit, quemadmodum etiam tertio* Aconitorum *generi.* Fuchſius *in ſuis claris de ſtirpium hiſtoria commentarijs, primi generis* Aconitum *eam plantam eſſe cenſet, quam herbariorum uulgus* HERBAM *Paris appellat. Sed is planè, mea ſententia, aberrat: ſiquidem hæc uno tantùm conſtat caule, rotundo, duorum palmorum altitudine: è cuius medio quatuor erumpunt folia, eodem ambitu, crucis inſtar patentia, ſanguineæ uirgæ ſimillima: alia præterea quatuor eodem modo prodeunt prope caulis ſummitatem, ſed hæc minima ſunt, & longiuſcula: in quorum medio purpureus, uinoſusq; extat globulus, acino uuæ ſimilis, in quo ſemen concluditur album, minutum, copioſumq;, halicacabi modo.* Radix, *quæ illi ſubeſt tenuis, in capillares ferè particulas diſſecta, palleſcit, nulla ſcorpionis caudæ effigie, nec alabaſtri modo aliqua ex parte nitet, ut primum* Aconiti *genus à* Dioſcoride *repræſentatur: cuius folia (ut etiam* Plinius *lib.* XXVII. *cap.* IIII. *eſt autor) præter id quòd cyclamino, aut cucumeri ſimilia ſunt, nunquam, quod uiderim, in caulis medio ſuam habent originem, ſed ſtatim ab ipſa radice exeunt, hirſuta, humiq; recumbentia. Semen huic nullum, quod ſciam, à rei herbariæ ſcriptoribus redditur. Sed ex herbæ* Paridis *acino ſemen colligitur, cui non modò nulla deleteria uis ineſt; ſed etiam contra ueneficia præſtantiſsimum eſt medicamentum.* Noui *enim ego quoſdam, quorum aliqui morborum diuturnitate, alij uerò ueneficijs ſemiſtulti facti erant, hoc tantùm* Paridis *herbæ ſemine ad uigeſimum uſque diem in puluerem hauſto drachmæ pondere, priſtinæ ſanitati omnino reſtitutos eſſe.*

Fuchſij error.
Herba Paris.

Porrò *idem* Fuchſius *in ſuis paradoxis nil aliud* Aconitum *eſſe putat* Mauritanis, *& præſertim* Auicennæ, *quàm* Napellus. Qua *in re rurſus, meo quidem iudicio, fallitur. quippe quòd reperio* Auicennam *de utroq;* Aconiti *genere ſcriptitaſſe, & alterum appellaſſe ſtrangulatorem adib; alterum uerò ſtrangulatorem leopardi, quæ nomina eadem ſunt, quæ apud* Græcos *lycoctonos, & pardalianches: atq; eundem prius magna differentia ſpeciatim de* Napello *egiſſe conſtat.* Præterea NAPELLVS *radicem* Aconitis *longè diſsimilem profert: ſicuti & folia, quæ potius artemiſiam, quàm cyclaminum, & platanum referunt.* Flores *idem edit purpureos, qui anteaquàm dehiſcant, mortui hominis caluariam repræſentant, dehiſcentes uerò pandunt ſeſe urticæ mortuæ modo.* Caules *ei bicubitales, & aliquando maiores: ſemen paruum, nigrum, corniculis concluſum breuibus.* Quæ *certè omnia & harum plantarum diſcrimen apertè oſtendunt, ſimul &* Fuchsij *ſententiam refellunt.* Hinc *itaq; colligendum putauerim,* Aconitum *cuiusq; generis nullam habere cum* Napello *cognationem.* Napelli *uis in necandis hominibus adeò immanis, ſæuaq; exiſtit, ut nullis ferè antidotis occurri poßit, niſi quàm primùm, & ſtatim ſuccurratur, quod tamen* Aconitum *ſumentibus non euenit.* Napelli *immanitatem uidimus nos* Romæ *anno à* Chriſto *nato* 1524. *menſe nouembri in* Capitolio Clementis VII. *Pont. max. anno primo.* Nam *cùm decreuiſſet experiri olei cuiusdam præſtantiſsimi uires, quod* Gregorius Carauita Bononienſis *chirurgicus tunc præceptor meus contra deleteria medicamenta, & uenenoſorum animalium quoruncunq; morſus parauerat, iußit* Pontifex *uenenum dari duobus latronibus, quos leges damnauerãt, quò ſuorum facinorum pœnas luerent, laqueo uitam finire, ut in ijs olei huius experimentum fieret.* Horum *alterum, qui plurimum* Napelli *ſumpſerat dulciarijs panibus cõmixtum, pontificij medici ſtatim oleo inungendum præbent, qui poſt tertium diem ſæpius oleo perunctus euaſit incolumis: quanquã non ſine magna formidabilium ſymptomatũ acceßione.* Alterum *uerò, cui longè minus uenenati panis exhibuerant, oleo inungi uetant, ut aſſumpti ueneni effectum, ſæuitiamq; cernerent.* Id *quod illis rei exitus facilè comprobauit: quandoquidẽ paucis pòſt horis obijt infelix, ijs omnibus incõmodis, cruciatibus, et ſymptomatibus correptus, quæ ab epoto* Napello *prouenire ſcribit* Auicenna.

Fuchſij error alius.

Napelli hiſtoria, & uires.

Cæterùm *idem quoq;* Fuchſius *loco ſuprà citato* Leoniceni *teſtimonio nixus in* Auicennam *acerrimè inuehitur: nec ſanè eum, ut noſtri recentiores, principem, ſed tyrannum, & homicidam nuncupat, eosq; pariter deteſtatur, qui eius ſectantur doctrinam. quippe quòd* Auicenna *ſcripſerit (ut ipſe inquit)* Napellum *pernicioſum eſſe uenenum: mox ſubdiderit, quòd linitum, & bibitum delet albaras cutanei morbi genus.* Qua *in re non poſſum non admirari* Fuchſium *uirum alioqui ingenio & eruditione clarum, quem etiam hoc nomine plurimùm diligo, quòd in tam celebrem & antiquum ſcriptorem paulò acrius & immodeſtius egerit.* Hominum *enim eruditorum partes eſſe ſemper exiſtimaui, etſi eas uſquequaque ſeruare non potuerim, ut non uanis contentionibus, neque conuitijs aliorum ſcripta refellant, ſed rationibus, ijsq; probatiſsimis, præſertim cùm eos accuſant, qui multis antè ſeculis è uita deceſſerunt, nec amplius à calumnijs ſe tueri poſſunt.* Qui *præterea conſiderare debent, an in quo aliquem reprehendunt, in eo proprius ſit authoris lapſus, an interpretis, aut librarij, anteaquàm ullum iurgijs potius, quàm rationibus inuadant.* Quippe *relictis tam* Mauritanorum, *quàm* Græcorum *ſectis, quarum uni magis quàm alteri addictus eſſe nolo, mihi quidem non uidetur exiſtimandum, quòd* Auicenna *uir ſanè ſingulari doctrina, & admirabili ingenio ab omnibus recentioribus noſtris maximè commendatus, eodem in loco ſibi omnino contraria ſcripſerit in ueneno tam ſæuo, cui exitiales formidandasq; uires tribuit.* Cuius *rei firmißimum præbet indicium ſcriptura* Auicennæ *ab* Andrea Bellunenſi *caſtigata, in qua nuſquam legitur* Napellum *bibitum albaras delere, ſed quòd hoc efficit quædam eius confectio in potu ſumpta.* Verba *enim* Auicennæ *ſecundum caſtigationem* Bellunenſis *ita ſonant.* Napellus *delet albaras linitum, ſicut & confectio eius dicta alberzacali in potu ſumpta.* Ex *quibus uerbis plura mihi ſeſe offerunt conijcienda, ut tuear* Auicennam, *aut quòd confectio illa tam exiguam* Napelli *partem excipiat, aut ea, quam recipit, adeò antidotis correcta ſit, ut non ſolùm necem non inferre poßit, ſed ne tantillum quidem obeſſe.* Aut *quòd* Napellus *in illam additus, is fortè eſt, quem* Auicenna *appellat* Napellum Moyſi, *aliqui uerò* Antoram. *quandoquidem hæc planta antidotum ſit admodum efficax contra* Napelli *uenenum, præſertim quòd dicat* Auicenna, *ineſſe ſimiliter huic plantæ uim ad albaras, & lepras: aut in eadem confectione fortaſſe mus ille interponitur, qui* Napelli *radicibus uictitat, à nobis pluries inuentus in* Ananienſibus *montibus,*

Auicennæ defenſio.

bus, quòd etiam mus iſte Napellus Moyſi ab Auicenna dicatur, quoniam iiſdem contra Napelli uenenum polleat uiribus, quibus & eiuſdem nominis planta. Hæc fortaßis fuſius, quàm decebat, perſecuti ſumus. Sed tamen eo conſilio id libenter fecimus, primùm ut quantum per nos fieri poſſet, Auicenna à calumnia uindicaretur. Deinde ut ingenuè dicerem quod de ijs omnibus ſentio, qui optimos etiam quoſque authores, præſertim Arabas, lacerant ac diſcerpunt, quorum plerisq; magna eſt habenda gratia: tantum abeſt ut eos odio perpetuo proſequi debeant. Verùm cur id faciant, non uideo, niſi quòd tutum ſit in mortuos inuehi, quando hodie pauci ſint, qui eos tueri uelint. Cæterùm exiſtimarunt Manardus Ferrarienſis, & Leonicenus, quòd Napellus, & Toxicum Græcis uocatum inter ſe differant. Sed quantum & iſti uiri grauißimi aberrauerint, inferius libro ſexto in toxici mentione latius oſtendemus.

Aconiti uires ex Galeno.

Aconitorum uires tradidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Aconitum pardalianches putrefaciendi facultatem obtinet, & lethale eſt. Itaq; in cibo potuq; fugiendum: attamen ad putrefaciendum externas corporis partes, aut circa ſedem idoneum eſt. Herbæ uerò radix ad hæc utilis eſt. Quod autem Lycoctonon uocatur, ſimilem alteri facultatem habet, ſed peculiariter lupos, ſicut illud pardos, interficere conſueuit.

Κώνειον. CICVTA. CAP. LXXIIII.

CICVTA caulem edit geniculatum, vt fœniculi, grandem: folia ferulæ, anguſtiora, graui odoratu: rami, mox vmbellæ in ſummo prodeunt: flores quoq; albicantes, & ſemen aniſo candidius: radice non alta, concaua. Cicutæ lethale venenum ineſt, ſuaque vi refrigeratoria necat. Remedio eſt vini meraculi potus. Succus exprimitur contuſis cacuminibus, priuſquàm ſemina, & comæ ſicceſcant, qui ſole denſatur in paſtillos. Multus ad medendi rationem vſus eſt aridi: commodè miſcetur collyrijs, quæ leuandi doloris gratia temperantur: ignes ſacros, & vlcera quæ ſerpunt, illitu reſtinguit. Herba cum coma trita, & teſtibus circumlita, libidinum imaginationes in ſomno compeſcit, ſed genitale reſoluit. lac puerperarum mammis appoſita extinguit: in virginitate mammas coërcet, & increſcere non patitur. pueris præſtat, vt eorum teſticuli cibum non ſentientes intabeſcant. Efficaciſsima uis Creticæ, Megarenſi, mox Atticæ, & in Chio, & Cilicia naſcenti.

Cicutæ conſideratio.

CICVTA *uulgaris notitiæ eſt planta, utpote quæ plerunque prope urbium, & oppidorum mœnia proueniat, ferulæ adſimilis, odore tamen admodum graui. Maxima uis Cicutæ, ut Plinius refert, quæ naſcitur in terra Parthorum, mox Laconicæ, Creticæ, Aſiaticæ. In Græcia uerò Megaricæ, deinde Atticæ. Cæterùm in Italia conſtat Cicutam non adeò exitialem eſſe. Eam in Hetruria ſi aſini depaſcantur, profundißimo ſomno, & torpore capiuntur, ita ut non tantùm ſtupidi, ſed planè mortui uideantur. Id quod aliquando ruſticos huius rei ignaros fefellit: nam dum aſinis, quos mortuos credebant, pellem ad uſum detraherent, accidit mirum, quòd in medio ferè operis aſini experrecti ſunt, non ſine magno excoriantium terrore, atq; ingenti ſpectantium riſu.*

Cicutæ uires ex Galeno.

Cicutæ breuiter meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ubi tantùm omnibus notum eſſe ſcribit, quòd ea extremè refrigerantis ſit facultatis. Et in libro quòd animi mores corporis temperaturam ſequantur, Cicutæ potu illam fieri amentiam tradidit, quam à Cicuta ipſa Græci conion appellant. Hoc nobis contigit uidere, ut latius libro ſexto explicabimus, in quibuſdam, qui imprudenter Cicutæ radices paſtinacæ uice decoctas comederant.

Σμίλαξ. TAXVS. CAP. LXXV.

SMILAX à Græcis, taxus à Latinis appellatur, arbor abietis magnitudine, & foliorum eiuſdem figura. in Italia, & Narbonenſi Gallia Hiſpaniæ contermina naſcens. Auiculæ quæ Italicæ taxi baccas deuorant, denigrantur: & qui ederint eaſdem homines, alui profluuio corripiuntur. Narbonæ tam præſentis eſt veneni, vt ſi qui dormiant ſub ea, aut in eius vmbra ſubſideant, læduntur, & ſæpenumero moriantur. quare de taxo hæc traduntur, vt ab ea caueamus.

NASCITVR

TAXVS.

Taxi conſideratio.

Nascitvr *Taxus frequens in Ananiæ uallis montibus, ſaxoſis ac præruptis locis, inter abietes, & piceas, quibus folio, ac forma non longè diſsimilis uiſitur: quanquam hæc illarũ proceritatem non niſi rariſsimè æquet. Baccas fert rubentes, agrifolij modo, dulces, uinoſasq́;: quas quandoq; mandentes tum paſtores, tum qui in ſyluis arbores cædunt, ſtatim in febres incidunt, & dyſenterici fiunt, ſanguine & ſpiritibus inde admodum inflammatis. Ligni materies, quòd rufeſcat, quàm plurimis intercurſantibus uenis, incorruptaq́; ſit, lignarijs fabris maximè expetitur, & plurimi fit, præſertim concinnandis menſis, & haſtis, telisq́; conficiendis. Quamobrem Germani huius arboris aſſeres ad ſua conſtruenda hypocauſta non exigua ſibi comparant pecunia.*

Taxi hiſtoria ex Theophr.

Taxi meminit Theophraſtus lib. III. cap. x. de plant. hiſtor. ſic inquiens. Taxus quoq; genere ſimplex, procera, auctu inſignis, ſimilisq́; abieti, niſi quòd nõ pariter excelſa, magisq́; alis ſinuata eſt: folio quoq; abieti ſimilis, ſed pinguior, molliorq́; ligno. Quæ in Arcadia naſcitur, nigro ligno, aut puniceo cõſtat: quæ autem in Ida, flauo admodũ, & cedro ſimili. propter quod uendentes fraudare dicuntur, tanquam cedrũ uenundent. Totum enim cor eſſe, cortice detracto: corticem ſimilem cedro habere tum ſcabritia, tum colore: radices breues, graciles, per ſummaq́; ceſpitum. rara hæc circa Idam. At in Macedonia, Arcadiaq́; uel fructum abunde proferre, rotundum, faba paulò maiorem, colore rufum, tactu mollem. Aiunt, quòd ſi iumẽta folia comederint, emoriuntur: ſi ruminantia, nihil patiuntur. Fructus & ab aliquibus hominibus manditur, ſuauisq́; eſt, atq; innoxius. hactenus Theophraſtus. Cuius ſentẽtiæ illud obſtare uidetur, quòd noſtra Taxus fructum ferat non innoxium, ut ipſe ait, ſed noxium, ut ſuprà diximus.

Ex Plinio.

Taxi Plinius quoq; meminit lib. XVI. cap. x. ubi de ea ita ſcribit. Abieti, & piceæ ſimilis etiámnum aſpectu eſt Taxus, minus uirens, gracilisq́;, & triſtis, ac dira, nullo ſucco, ex omnibus ſola baccifera. Mas noxio fructu: lethale quippe baccis, in Hiſpania præcipuè, uenenum ineſt. Vaſa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia factis mortifera fuiſſe compertum eſt. Hanc Sextius ſmilacem à Græcis uocari dixit: & eſſe in Arcadia tam præſentis ueneni, ut ſi qui dormiant ſub ea, cibúmue capiant, moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicant uenena, quæ nunc toxica dicimus, quibus ſagittæ tingantur. Repertum innoxiam fieri, ſi in ipſam arborem clauus æreus adigatur. hæc Plinius. Foliorũ fumo mures necantur. Taxi præterea nocumenta tradidit Dioſcorides libro ſexto, ubi de noxijs medicamentis pertractat. quò cùm peruentum fuerit, de ijs diffuſius nobis diſſerẽdum erit.

Taxi uires ex Galeno.

Taxi uires quàm paucis reddidit Galenus libro VIII. ſimplicium medic. ſic inquiens. Smilax, aut taxus arbor eſt uenenoſæ facultatis.

APOCYNVM.

A'πόκυνον. APOCYNVM. CAP. LXXVI.

Apocynon, ſiue cynocrambe, braſsica canina, frutex eſt longis uiticulis conſtans, malè olentibus, lentis, uitiliumque modo obſequioſis, fractu ferè inuictis: folio hederæ, molliore tamẽ, & per extremum acutiore, lento, graui odore: id luteo ſucco turget. Siliquæ ceu fabarum, folliculari ſpecie, digiti longitudine protenduntur: ſemine intus duro, paruo, nigro.

Folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, vulpes, & pantheras enecant, in cibo data, & protinus eorum coxendices reſoluunt.

Apocyni conſideratio.

Apocynon, *quod & Braßicam caninam appellant, etſi iandiu mihi quidem incognita fuerit, adeò ut inter alias incompertas ſtirpes in ampliſſimo naturæ uiridario poſteris reliquerim explorandam; hoc tamen anno è Piſis medicus eruditione, & in re herbaria clarus, Lucas Ghinus Forocornelienſis duas ad me miſit plantas, quarũ una per omnia Dioſcoridis Apocynon repræſentat. Scribit enim uir ille, duas à quodam nobili amico ſiliquas dono accepiſſe è Syria allatas, quarum alteri inſcriptum erat Periploca repens, alteri uerò Periploca non repens, fortaſſe quòd ita Syri eas plantas nominent. Subdit præterea, has ſiliquas rhododendri ſiliquis admodum fuiſſe ſimiles: inter quas tamẽ hæc erat differentia, quòd repentis Periplocæ ſiliqua ea ſanè longitudine conſtabat, qua & rhododendri, gracilior tamen erat: alterius uerò breuior. È longiori ſata plantam proueniſſe ait, quæ nõ modò humi repit; ſed & arbores quantúmuis proceras ſcandit: è breuiori uerò aliam, quæ notis omnibus Apocynon refert. Vtraq; porrò non minus lacte turget, ut ſcribit, quàm tithymali omne genus: uerùm id repenti omnino album ineſſe: non repenti uerò ſubcroceum. Hinc itaq; fit, ut huic uiro planè ſubſcribam, et alteram, cui omnes prorſus notæ adamußim adſtipulari uidentur, Apocynon eſſe certò credam. Neq; hanc facilè mutabo ſententiam, niſi aliam plantam proferri uidero, quæ clarioribus notis, quàm hæc, cuius picturam exhibemus, Apocyni faciem exprimat.*

Apocyni uires ex Gal.

Apocyni uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Apocynum, aut Cynocrambe. Vocant autem quidam eam Cynomorum, quandoquidem canes celerrimè interimit, ſicut Lycoctonon lupos. Eſt autem hominibus uenenum, herba multùm grauiter olens: proinde omnino calida eſt non inſtrenuè, non tamen proportione deſiccat. Itaq; illita admodum digerentis eſt facultatis.*

Νήριον, ἢ Ῥοδόδενδρον. NERIVM, SEV RHODODENDRVM. CAP. LXXVII.

Nerion aliqui rhododaphnen, alij rhododendron vocant. frutex eſt vulgaris notitiæ, longioribus quàm amygdala folijs, craſſioribusque: flore in roſam conformato: fructu amygdalæ ſimili, corniculato, qui patefactus quandam lanoſam naturam oſtendit, ſpinarum pappos repræſentantem: radice longa, acuta, lignoſa, guſtanti ſalſa. naſcitur in amœnis, maritimis, & ſecus amnes. Flores, & folia mulis, canibus, aſinis, & quadrupedum plurimis venena ſunt: hominibus verò contra ſerpentium morſus præſidia, è vino pota, eò magis ruta addita. Imbecillę etiam animantes, vt pecus, & capræ, ſi aquam bibant, in qua folia ea maduerint, moriuntur.

Nerij cõſideratio.

Nerivm, *quòd flores roſarum effigie proferat, lauriniſq; folijs conſtet, Græcorum quidam Rhododendron, alij Rhododaphnen appellant. Italis Oleandro uulgò dicitur. Vidimus nos hoc primùm ad Benaci ripas, & in Argentario promontorio in maritimis noſtris. Planta eſt lauri facie, ſpectabilis, & uiſu non iniucunda, præſertim cùm roſeis emicat floribus. Horum ſimilitudine deceptus quondam fuit Lucius Apuleius ſub aſini metamorphoſi, dum roſas quæreret, quarum paſtu in priſtinam formam reſtituendus erat. Nam cùm procul uidiſſet Nerium ſuis floribus refertum, ratus eos eſſe ueras roſas, eò aperto ore accurrit tanta auiditate, ut parum defuerit, quin eas primo occurſu imprudens deuorarit. Verùm is, ut qui in plantarum hiſtoria, & uiribus earum indagandis diligentiſſimus author extitit, non immemor Nerij flores depaſtos aſinis uenenum præſentaneum eſſe, ita deceptus labra ſubmouit, demißiſq; ad terram auribus abijt.*

Nerij uires ex Galeno.

Nerij uires deſcripſit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Nerium, aut Rhododaphne notus omnibus eſt frutex. Foris quidem corpori illitus, diſcutiendi uim obtinet. Intrò autem in corpus aſſumptus, pernicioſus, ac uenenoſus non tantùm hominibus eſt; ſed pleriſq; etiam pecudibus. hæc Galenus.*

Conciliatio Dioſcoridis cum Gal.

Quæ maximè repugnant Dioſcoridis, & Plinij placitis: quippe qui Nerium potum commendauerint hominibus contra ſerpentium uenenoſorum morſus. Niſi dicere uelimus, quòd Nerium ſumptum ſecundum Galenum ſit hominibus non demorſis pernicioſum: ſecundum uerò Dioſcoridem idem ijs remedio ſit, quos ſerpentes momorderint. Idq; ea ratione fiat, qua & cantharides (ut inquit Auicenna) à cane rabido demorſis medentur, & euphorbium à ſcorpionibus ictis, & alia deniq; lethalia medicamenta alijs item uenenis aduerſantur, ut inferius libro ſexto latius dicetur. Siquidem mihi non uidetur uериſimile, quòd præter rationem id prodiderit Dioſcorides in ſimplicium materia omnium facilè princeps.

Μυκῆτες. FVNGI. LXXVIII.

FVNGORVM differentia duplex: aut enim manduntur, aut perniciales ſunt. Multis de cauſis venenoſi gignuntur, vbi videlicet clauus ferreus, in quo ſit rubigo, aut panni marcor adfuerit: aut ſi iuxta ſerpentis cauernam, arborésve, quæ priuatim pariunt noxios fructus, erumpant. Continent qui tales ſunt, neſcio quod ſtrigmentum, concretamque pituitam, terraque eruti, quàm celerrimè computreſcunt, atque marcore vitiantur. Sed qui veneno imbuti non ſunt, ſuauem in iuribus gratiam habent: largius tamen ſumpti nocent, & ægrius concocti ſtrangulant, aut cholera morbum citant. Remedio eſt nitri potus, aut lixiuium cum acida muria, aut ferueſactæ ſatureiæ, aut origani iuſculum: debellantur etiam gallinacei fimi potu ex aceto, aut eiuſdem delinctu cum melle multo. Corpus alunt, ſed ægrè diſſoluuntur, cùm magna ex parte integri ipſi cum recrementis alui deijciantur.

TAMETSI duo tantùm Fungorum genera hic uideatur recenſere Dioſcorides, ad fungos duntaxat innoxios, & perniciales reſpiciens; tamen, ut omnibus palàm eſt, plura ac diuerſa eorum, quæ in cibis expetuntur, diſcrimina notantur. Horum inter omnes Italiæ regiones feraciſſima eſt Hetruria, ubi illi Fungi cæteros antecellunt, qui uulgò dicuntur Prignoli: ij ſiquidem ſingulis annis primis Aprilis imbribus erumpunt, neq; ſolùm odorem eximium ſpirant, guſtuiq; gratiſſimi ſunt; ſed etiam omnino innocui habentur. Secundum uerò locum apud noſtros Hetruſcos tenent ij, qui uulgò Porcini, hoc eſt, ſuilli nuncupantur: quippe qui prius elixi, ac demum farina circumliti, et oleo uel butyro frixi, magnam cum palato ineant gratiam. Verùm hi non adeò tuti ſunt, quòd in ſuo genere pernicioſi plures, quàm in alijs reperiantur. Cæterùm periculoſi ac malefici à peritis, & oculatis uiris facilè dignoſcuntur, cùm à terra & cortice purgantur, inciduntur q; decoquendi. Nam cultello diſſecti illicò (ut Plinius inquit) dilutus eis aduenit rubor, rancidus ſubinde aſpectus, liuidus intus color, rimoſa ſtria, pallidum per ambitum labrum: poſtremò accedit nigredo, & ita protinus computreſcunt. Quamobrem rectè ſcribit Auicenna libro IIII. fen VI. eos nocentiores eſſe, qui nigri, uel uirides, uel in nigro purpuraſcentes uiſuntur. Proinde amens quidem, & planè ſtupidus, & ſtipes fuerit is, qui tam repentinas mutationes uiderit, & non cognouerit his notis eorum uirus patefieri. Sed accidit plerunq;, ut illos potiſſimùm Fungi interimant, aut ſaltem in magnum diſcrimen adducant, qui eos ſuper ferrea craticula, aut prunis, calentibusq; cineribus aſſatos deuorant. Hoc enim modo decocti, cùm in taleolis non ſecentur, non tam facilè cognoſci poſſunt, ut ij qui diſſecti parantur. Ad hæc non ſemper officiunt Fungi, quòd per ſe lethiferi ſint, ſed quòd copioſius, quàm par ſit, ingerantur. Quandoquidem cùm lenti admodum, craſſiſſimiq; ſucci exiſtant, arteriarum oſcula uſqueadeò obſtruunt, ut concluſis intus ſpiritibus ſuffocent. Quod cùm probè norint agreſtes in Hetruria mulieres, rariſſimè fungos mandunt, niſi allio, & pipere adiectis. Aſſeruantur Fungi muria, præſertim qui uulgò Porcini dicuntur: nanq; hoc modo parati innocentiores redduntur amiſſo lentore. Præter hæc multa alia fungorum genera apud nos inueniuntur, ut ij qui nobis uulgò appellantur Prataiuoli, Turini, Boleti, Orcelle, Cardarelle, Manine, Ordinali, Parigiole, Veſcie di lupo, & complura alia, quæ, cùm nihil uel parum ad rem faciant, ſilentio inuoluenda duximus. Cæterùm Fungi non tantùm humi proueniunt, ſed et in arborum caudicibus, qui omni ferè periculo uacant (dummodo non ſint arbores noxiæ) quòd è cortice proſiliant, cui nec ferrum, nec tabefactus pannus, nec ſerpentis cadauer ſubeſſe poteſt. Ex hoc genere quidam, præter agaricum, laricibus innaſcuntur in Ananienſibus montibus triginta librarum pondere, aureo colore, per ambitum diſſecti, in cibis gratiſſimi, nullo amarore præditi, licet agaricus ab eadem arbore productus ſit amariſſimus. Hic certè mirari ſubit, quòd tanta hominibus inceſſerit gulæ libido, luxus, & incontinentia, ut adeò inconſultò, auideq; fungis ueſcantur, in quibus ſæpius immatura mors deliteſcit. Tanta hodie interceſſit gratia Fungis cum menſis in Italia, ubi eorum frequentiſſimus eſt uſus, ut Neapoli inuenti ſint lapides, qui defoſſi, & in cellis uinarijs translati, terra aliquantulum operti, et ſubinde tepida aqua inſperſi, intra quatriduũ fungos non ingratos procreant. Hos et Romæ, et Neapoli uidimus, ubi magna ſeruantur diligentin, nempe

Fungorũ genera, & conſideratio.

Fungorũ alia genera.

Fungi lucernarum.

quorum merito quolibet tempore fungos edant. *Sunt & lucernarum* Fungi, *qui in ellychnio fiunt, præſertim cùm aër humorem contraxerit, & ad pluuiam præparatur.* Fungus *itaq; lucernarum, meo quidem iudicio, fuerit is carbonis globulus, qui fungi faciem repræſentans, in ellychnij extremitate concreſcit, & flammæ lumen obumbrat.*

Cornarij opinio exploſa.

Neq; enim in hoc ſubſcribam Cornario, *uiro alioqui ingenio & doctrina celebri, qui in commentarijs, quos in tertium* Galeni *librum de compoſitione medicamentorum ſecundum locos edidit, cenſet fungum illum eſſe ellychnium lucernarum ex quodam fungi genere factum, quod facie (ut ipſe inquit) marinas æmulatur ſpongias. Siquidem apud ueteres nusquam me legiſſe memini, è fungis ellychnia fieri: cùm tamen legerim apud* Virgilium, & Plinium, *cùm fungi generantur in lucernis, futuræ pluuiæ eſſe præſagium.* Nanq; Virgilius *libro* primo Georgicorum, *ubi futuræ pluuiæ ſigna recenſet, id apertiſsimè teſtatur, ijs carminibus.*

Tum cornix plena pluuiam uocat improba uoce,
Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes penſa puellæ
Neſciuere hyemem, teſta cùm ardente uiderent
Scintillare oleum, & putres concreſcere fungos.

Eorum porrò generationis cauſam ſcitè quidem reddidit Seruius *Grammaticus in commento hiſce uerbis.* Nam*(ut inquit* Plinius*) cùm aër humidus eſſe cœperit, fauilla, quæ cum fumo ſolet egredi, prohibita aëris craſsitate in lucernis reſidet, & quasdam uelut fungorum imitatur imagines. hæc ille. Sed præterea ipſe* Plinius Virgilio, *& nobis quoq; adſtipulatur libro* XVIII. *cap. ultimo, cùm ita ſcribit.* Pallidi *nanq; ignes, murmurantesq́;, tempeſtatum nuncij ſentiuntur: pluuiæ etiam, ſi in lucernis fungi. hactenus* Plinius. Ex *quibus omnibus luce clarius fieri puto, hac in re* Cornarium *cæcutiuiſſe.*

Fungorum uires ex Gal.

Fungorum uires memoriæ prodidit Galenus *libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.* Fungus *frigida, humidaq́; admodum planta eſt. quamobrem etiam proximè ad deleteriam, enecantémue facultatem accedit: & ſanè inter eos ſunt qui interficiant, potiſsimùm qui ex natura miſtam habent qualitatem putredinoſam.* Et *libro ſecundo de alimentorum facultatibus, idem de fungis ita diſſerit.* Inter *fungos* Boleti, *ſi bellè in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos inſipidos.* Non *tamen ſic ſolis ipſis uulgò utuntur, ſed adparant uariè & condiunt, ut alia omnia, quæ nulla inſigni qualitate ſunt prædita.* Alimentum *autem ex ipſis eſt pituitoſum, & frigidum uidelicet, prauiq; eſt ſucci, ſi quis ipſis largius utatur.* Omnium *igitur fungorum ij minimùm ſunt noxij. Secundi autem poſt hos ſunt* Amanitæ. Reliquos *uerò tutius eſt omnino ne attingere quidem: multi enim ex ipſorum eſu interierunt.* Equidem *noui quendam, cui poſt* Boletorum *non ſatis elixorum (qui innocentiſsimi eſſe putantur) uſum largiorem, os uentriculi preſſum, ac grauatum, coarctatumq́; fuit, difficilemq́; habuit reſpirationem, & in animi deliquium incidit, ſudoremq́; frigidum ſudauit, ac demum ſeruari ægrè, ſumptis ijs quæ humores craſſos incidunt, potuit: cuius generis eſt oxymeli ipſum per ſe, & cum hyſſopo, & origano ipſi mediocriter incoctis.* Is *enim tum hæc ſumpſit, tum nitri ſpumam ipſis inſperſam: poſt quæ fungos, quos comederat, uomuit, qui iam quodammodo in ſuccum pituitoſum, frigidumq́; admodum ac craſſum erant mutati.*

COLCHICVM.

Κολχικόν. COLCHICVM. CAP. LXXIX.

Colchicon, aliqui ephemeron, ſunt qui agreſtem bulbum uocant. Autumni exitu florem edit croci, candicantem: ab eo tempore folia bulbi, ſed pinguiora: caulem palmo altum, ferentem rufum ſemen: radicem foris è nigra rufeſcentem, quæ delibrata, candida, & mollis ſpectatur, lacteo ſucco madet, atque guſtatu dulcis inuenitur: bulbus eius mediam habet rimam, fiſſuramq́ue, qua flos erumpit. plurimum in Meſſenia, & Colchis enaſcitur. Ea comeſa, fungorum more, ſtrangulando enecat. Hanc autem depinximus, ne à quoquam imprudenter pro bulbo deuoretur: mirum enim in modum ſaporis uoluptate imperitos allicit. Remedio ſunt eadem, quæ fungis: bubulum etiam lac potum auxiliatur. itaque cùm adfuerit, non aliud deſideratur auxilium.

Ἐφήμερον. EPHEMERVM. CAP. LXXX.

EPHEMERON, aliqui ſylueſtrem irin appellāt. Folia habet lilij, ſed tenuiora: caulem parem: florem candidum, amarum: ſemen molle: radicem unam, digitali craſsitudine, longam, adſtringentem, odoratam. naſcitur in ſyluis,& opacis. Huius radix dentibus præcipua, ſi decocto colluātur. Folia in uino cocta, diſcutiunt tumores, & tubercula, quæ nihil adhuc humidi contraxerunt.

Colchici, & Ephemeri cōſideratio.

EPHEMERI duo genera conſtituiſſe uidetur Dioſcorides. unum, quod Colchicon, & agreſtem bulbū: alterum, quod Irin ſylueſtrem cognominant. Quod primo loco deſcribitur, uſqueadeò pernicioſum affirmant, ut uno die ſumptum interficiat: unde illi Ephemeri nomen. Ea autem ratione illud ſe depinxiſſe tradit Dioſcorides, ne ab aliquo imprudenter bulbi uice deuoretur: mirum enim, inquit, quantum ſaporis uoluptate imperitos alliciat. Verùm cum hoc diuinum Dioſcoridis inſtitutum non animaduerterint, uel fortè neglexerint Mauritani, & eos ſecuti medici ſuperioris noſtræ ætatis, non modò ſeipſos, & ſequaces miſerè deceperunt; ſed & cæteris omnibus errandi anſam facilè præbuerunt. Siquidem Colchicum ephemerum deleterium medicamentum, ſi eius notæ diligentiſsimè expendantur, nil aliud, meo quidē iudicio, repræſentare deprehendetur, quàm candidum illum bulbum, quem uulgò officinæ Mauritanos ſecutæ falsò Hermodactylum appellant. Sed quantum deteſtandus ſit error is, & abolenda praua, ac pernicioſa hæc conſuetudo, quantúmue diſcriminis, & incommodi noſtris corporibus hinc immineat, æſtimabunt ij, qui rectè diligenterq́; ea perpenderint, quæ non ſolùm Dioſcorides, & Galenus; ſed & Paulus, & Nicander, & Plinius de Colchico ephemero poſteritatis memoriæ prodiderunt. quippe qui affirmauerint, id deuoratum eadem die homines interimere. Quem effectum etſi hac tempeſtate ab hoc manifeſtè præſtari non conſtet experimento in his, qui ipſum in medicamentis aſſumunt; id tamen non alia de cauſa fieri putauerim, quàm quòd fortaſſe in Italia, ut in Colchide, mortiferum non proueniat: aut quòd ea, quæ ſumitur quantitas, exigua ſit, neq; ad perdendum ſufficiens. Sed non propterea dubitandum eſt, quin hoc ſumentibus grauia & periculoſa incommoda inferre ualeat.

Mauritanorū & ſequacium error.

Serapionis lapſus.

Erroris occaſionem dediſſe uidetur Serapio, utpote qui confuſè uno tantùm capite de utroq; Ephemero, & de Hermodactylo ſcripſerit, nomine duntaxat Hermodactyli omnibus inſcripto, immemor, uel potius ignarus, apud Græcos, à quibus tamen quicquid ferè boni habet, mutuatus eſt, eas plantas inter ſe maximè differre. Quòd autem in hoc deceptus Serapio has herbas turpiter confuderit, fidem manifeſtam facit Paulus Aegineta, qui libro VII. de Ephemeris, & de Hermodactylo ſeparatim tanquàm de diuerſis diſſeruit: & primùm de Hermodactylo, ſic inquiens. Hermodactyli radix & per ſe, & ipſius decoctum uim habet purgandi: priuatim arthriticis tunc, cùm humores defluunt, exhibetur. uerùm ſtomacho nimis quàm aduerſatur. Mox paulò inferius, ſex tantùm interiectis capitibus, de Ephemeris ita ſcribit. Ephemeron non uenenum illud, ſed quod Iris ſyluatica nominatur, miſtæ poteſtatis eſt, & repellentis, & diſcutientis per halitum. hactenus Paulus. Ex quibus ſanè palàm fit, non modò Hermodactylum cū Colchico nullam habere cognationem; ſed etiam hac in re planè hallucinatum fuiſſe Serapionem, quem ſecuti cæteri Mauritani, qui poſt ipſum libros conſcripſerunt, atq; etiam ex noſtris pleriq;, qui ſuperiore ætate claruerunt, ut cæci cæcos ſequentes omnes in hanc erroris foueam inciderunt, & poſteros hucuſq; in hunc peſſimum & deteſtandum uſum pertraxerunt. Iam itaq; reſipiſcant tum medici, tum ſeplaſiarij, qui Colchicum ſuis medicamentis, & catapotijs inſerunt, & ipſum iam non ſecus ac ſcopulum euitent, utpote quod, omnium probatiſsimorum authorum teſtimonio, mortiferum ſit medicamentum. Quæ autem radix nobis hodie Hermodactylus dici poſsit, difficile quidem fuerit decernere, quòd ex probatis rei herbariæ ſcriptoribus hactenus neminem inuenerim, qui notis ullis eius tradiderit hiſtoriam. Veruntamen, ſi ex uocabuli etymo conijcere licet, nil aliud ſignificare uidetur Hermodactylus, quàm digitū Hermi, aut Hermetis. Vnde factum eſt, ut aliquando cogitauerim, an illa bulbacea radix, quæ manus humanæ formam refert, quánque uulgò Chriſti palmam appellant, ad Hermodactylum accedere poſſet, quòd bulbacea ſit, quemadmodum & Colchicum, quòdq; ſumpta non modò uomitiones, ſed et aluum cieat, ut teſtis eſt Nicolus Florentinus, qui hac radice pluribus factis uomitionibus, Biliotum quendam quartanarium curauit. Hæc in medium proferre libuit, non quòd ita eſſe certò aſſerere auſim, ſed ut rei herbariæ ſtudioſis res hæc melius æſtimanda proponeretur. Nec illud ſanè hoc loco prætereundum duxi, quòd Hermodactyli Actuario, & Nicolao Myrepſico, qui albi, & rubri Hermodactyli meminere, nil aliud repræſentant, quàm Behen album, & rubeum Mauritanis appellatum. Siquidem ex deſcriptione

Hermodactyli coniectura.

Aureæ

aureæ Alexandrinæ apud Nicolaum, & diamoſchi antidoti apud Actuarium id liquidò conſtat. Sed non ob id dicendum eſt, hermodactylum Pauli, & Serapionis idem cum illis eſſe: his nanq; alterius generis radix eſt, quæ uim habet deiectoriam ad articulorum defluxiones præcipuam. Cæterùm Ephemerum, quod ſylueſtrem Irin appellant, in Ananienſibus montibus tam in pratis, quàm in ſyluis copioſè naſcitur, ubi indigenis uocatur uulgò Giglio matto, hoc eſt, Lilium ſtultum. Huic certè, niſi me fallit iudicium, omnes prorſus notæ conueniunt, quæ alteri Ephemero à Dioſcoride tribuuntur.

Fuchſij erratum.

Hinc itaq; fit, ut in hoc Fuchſius, uir alioqui doctiſsimus, apertè erraſſe deprehendatur, qui plãtam uulgò Lilium conuallium uocatam Ephemerum alterum; & non lethale eſſe contendit. Quandoquidem illud folia lilio latiora, non autem anguſtiora, & diſsimilia profert: caulem non lilij modo, ſed gracilem, & ſtaminis inſtar tenuem: radicem item exilem, quæ capillaribus diuiditur fibris, tantum abeſt, ut digiti craſsitudinem æquet, qualis in Ephemero requiritur. Præterea neminem adhuc reperi, qui tradat Ephemerum flores ferre ſuauiter olentes: cùm tamen Lilij conuallij dicti flores adeò iucundũ ſpirent odorem, ut eius gratia ab omnibus maximè expetantur: id quod nunquam ſilentio præterijſſet Dioſcorides in re herbaria grauiſsimus author, præſertim quòd ea nota fuiſſet Ephemero inſignis, & notabilis. Ex his igitur colligendum eſſe putauerim, non ſolùm Fuchſium in aperto errore uerſari; ſed reliquos etiam, qui Lilium conuallium uocatum Ephemerum eſſe contendunt. Sed ad Colchicum reuertamur. Floret hoc autumni tempore, floribus croco æmulis, nullis tamen emiſsis folijs, niſi appetente uere, quo tempore ſubrubeum gignit ſemen, quibusdam folliculis incluſum, iuglandium ſimilitudine. Verùm hoc tempore radix ei dulcis non eſt, quemadmodum in autumno, ſed lacte prægnans, & amara inuenitur. Quare hic cogimur dicere, & fateri, quòd hoc non obſeruauerit Dioſcorides, uel ſaltem, quòd indictum id omiſerit.

Monachorũ hallucinatio.

Porrò in communem illam hallucinationem antè exploſam deducti ſunt & patres illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt: quippe qui nullam faciant differentiam inter Colchicum, & Hermodactylum, idq; apertè aſſerunt. Quorum etiã auctoritate freti pharmacopolæ adduci poſſunt, ut cum maximo humanæ uitæ detrimento colchicum catapotijs immiſceant. Quare caueãt meo conſilio ſeplaſiarij, neq; facilè fidant ijs, quos magis decet libros ſacros, quàm medicos euoluere, ut animabus potius, quàm corporibus mederi ſciant. Cæterùm colchici floribus, ut audio, utuntur Turcæ, cùm inebriari uolunt: eos enim uino macerant, eoq; poto adeò ſtupidi redduntur, ut in ecſtaſin abeant.

Ephemeri uires ex Gal.

Vtriuſq; Ephemeri meminit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ephemerum non illud lethale ſeu deleterium, quod & Colchicon uocant, ſed alterum, quod & Irin agreſtem cognominant, folia, & caulem lilio ſimilem obtinet: radicem oblongam, non rotundam ceu colchicum, digiti potiſsimùm craſsitudine: eſt autem adſtringens, & boni odoris. Ex quibus palàm fit, quòd miſtæ ſit facultatis, temperaturæq;, nempè repellentis, & halitu digerentis. Teſtificantur uerò id opera, quæ particulatim edit. Siquidem non inefficaciter radix eius in dentium doloribus colluitur: & folia tuberculorum tum augmento, tum uigori congruunt. Oportet autem ea in uino decocta, priuſquàm pus moueas, illinere.*

ἑλξίνη. HELXINE.

CAP. LXXXI.

HELXINE naſcitur in parietinis, ſepibus, & macerijs. folia ei mercurialis inſunt, hirſuta: cauliculi ſubrubentes, & circa eos ueluti ſemina aſpera, adhærentia ueſtibus. Folia refrigerandi, ſpiſſandique naturam habent. qua ex cauſa ſanant illitu ſacros ignes, aduſta, condylomata, panos incipientes, tumores, inflammationesque. Succus eius cum ceruſſa, ignibus ſacris, & ulceribus quæ ſerpunt, commodè illinitur: imponiturque podagris cum hircino adipe, aut cerato cyprino: ueterem tuſsim emendat, inſtar cyathi hauſtus: tonſillis inflammationem ſentientibus utiliter & gargarizatur, & oblinitur: aurium dolorem cum roſaceo, inſtillatus leuat.

Helxines cõſideratio.

HELXINEN, *quæ hic à Dioſcoride deſcribitur, officinarum uulgus Parietariam appellat, quòd in ædificiorum parietibus naſcatur. Alij, quòd detergendis uitreis poculis ſit aptiſsima, Vitreolam nominant. Hæc planta omnibus notiſsima eſt: quare ſuperuacaneum eſſet, eam longiore hiſtoria repræſentare.*

Verùm alia ab hac, & longè diuerſa eſt Helxine, quam Plinius libro XXI. *cap.* XVI. *inter aculeata retulit, & depinxit his uerbis. Helxine rara uiſu eſt, neq; in omnibus terris eſt: radice folioſa, ex qua media ueluti malum extuberat, contectum ſua fronde. Huius uertex ſummus lacrymam continet, iucundi ſaporis, acanthicen maſtichen appellatam. hæc Plinius.*

Helxines uires ex Gal.

Helxines uires tradidit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Helxinen aliqui perdicium nominant, alij parthenium, alij ſideritin, ſunt qui heracleam appellitent. Cæterùm uis ei ineſt abſtergendi, & leuiter conſtringendi cum humiditate ſubfrigida.*

gida. Quamobrem phlegmonas omnes in initio, & augmento ſanat uſque ad ſtatum, & maximè ſi calidæ fuerint. Quinetiam incipientibus phygethlis cataplaſmatis ritu illinitur. Succus quoque eius cum roſaceo ad aurium dolores phlegmonoſos, mediocriter profuerit. Gargarizandum item nonnulli exhibent ad pariſthmia. Sunt uerò etiam ex medicis quidam, qui iјs, qui diutina tuſsi uexantur, illam exhibuerint. Certè euidens extergendi experimentum præbet & in uaſis uitreis.

Α'λσίνη. ALSINE. CAP. LXXXII.

ALSINEN, aliqui anthyllion, nonnulli myos ota uocant, quoniam muſculorum aures folia imitantur. Lucis, opacisque gaudet, unde alſine dicta eſt. Hæc erat eadem, quæ helxine, niſi humilior eſſet, & folijs minoribus, nec hirſuta. cùm teritur, odorem cucumis reddit. Vim refrigerandi, adſtringendiq́; obtinet: oculorum inflammationibus cum polenta illinitur. Succus aurium doloribus infunditur. quin & emendat omnia quæ helxine, id eſt, muralis herba.

ALSINE ea nimirum herba eſt molliuſcula, quæ Hetruſcis *Centone, alijs uerò* Pauarina*, alijs* Pizza gallina*, alijs* Centouice *uulgò appellatur. Et quanuis* Dioſcorides *unam tantùm* Alſinen *repræſentauerit; plura tamen eius reperiuntur genera. Porrò habentur quædam* Dioſcoridis *exemplaria, in quibus caput hoc legitur in calce libri ſecundi ſtatim poſt* Muris *auriculæ mentionem. Sed nos, ut eo in loco latius diximus, hanc ſuam ueram ac germanam ſedem eſſe cenſemus.* Alſines con-ſideratio. *Alſines meminit* Galenus *libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ita de eius uiribus ſcribens. Alſine, aut* Myos ota *ſimilem helxinæ facultatem obtinet, nempe refrigerantem, & humectantem: eſt enim eſſentiæ aqueæ frigidæ: quare & citra adſtrictionem refrigerat. Quocirca ad feruentes phlegmonas, & mediocria eryſipelata competit.* Vires ex Gal.

Φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων. LENS PALUSTRIS. CAP. LXXXIII.

LENS paluſtris inuenitur in aqua non fluente, muſcus lenticulæ ſimilis, refrigeratoriæ naturæ. Propter quod conuenienter collectionibus, igni ſacro, & podagris illinitur per ſe, & cum polenta: glutinat & procidentia puerorum interanea.

PALVSTRIS *lens, quam officinæ, & herbariorum uulgus* Lenticulariam *appellant, notior omnibus eſt, quàm ut pluribus deſcribi mereatur. Ea plerunq; ſtagnantibus aquis innatat, iјsq; præſertim, quæ urbes, & oppida cingunt.* Lentis paluſtris conſid. *Lentis paluſtris non niſi temperamentum prodidit* Galenus *libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Lenticula paluſtris humidæ, frigidæq; temperaturæ eſt, utrinque ex ſecundo quodammodo ordine.* Facultas ex Galeno.

SEDVM MAIVS.

SEDVM MINVS.

Ἀείζωον μέγα. SEDVM MAIVS. CAP. LXXXIIII.

SEMPERVIVVM magnum ideo nominatur, quoniam perpetuò folia uireant. cuius caules cubiti altitudinem implent, interdum excedunt, pingues, craſsitudine pollicari, uirentes, characiæ tithymali modo inſecti: folia pinguia, carnoſa, longitudine pollicari, in cacumine linguæ ſimilia, alia in terram conuexa, alia in capite ſtantia inuicem, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. naſcitur in montibus, & teſtaceis: ſupra domicilia etiam ſeritur. Eius uis refrigerare, & adſtringere. Medentur igni ſacro, nomis, ulceribus quæ ſerpunt, oculorum inflammationibus, ambuſtis igni, podagris per ſe, & cum polenta illita folia. Succus capiti in doloribus, cum polenta, aut roſaceo perfunditur: datur in potu contra phalangiorum ictus, dyſenteriam, aluique profluuia: teretes tineas potus in uino excutit: ſubditus in uellere, mulierum abundantiam ſiſtit. Succus oculorum lippitudinibus, ſanguinis uitio conceptis, inungitur.

Ἀείζωον μικρόν. SEDVM MINVS. CAP. LXXXV.

SEMPERVIVVM paruum in petris, parietinis, & macerijs, necnon ſcrobibus opacis naſcitur, caulibus ab una radice multis, tenuibus, crebrò foliatis: exilibus folijs, rotundis, pinguibus, mucronatis: caule à medio emicante, palmum alto, umbellam, herbidoſque flores, & tenues gerente. Folia eiſdem cum priore uiribus prædita ſunt.

Ἀειζώου εἶδος τρίτον. SEDI GENVS TERTIVM. CAP. LXXXVI.

TERTIVM uidetur ſemperuiui genus, quam aliqui andrachnen agriam, aut telephion uocauerunt, Romani illecebram, puſillis, craſsioribuſque folijs, hirſutis, portulacæ proximis. naſcitur in ſaxis. Vis ei excalfactoria, acris, exulcerans. illita cum axungia ſtrumas diſcutit.

SEDI GENVS TERTIVM.

Sedi genera, & conſider.

Ex tribvs *Sedi, ſiue Semperuiui generibus, quæ hoc loco à Dioſcoride pinguntur, primum, & alterum omnibus nota ſunt. Vtrunq; officinæ Semperuiuum appellant, addita maioris, & minoris differentia. quanuis non deſint, qui minus Vermicularem, Craſſulamq; herbam uocent. Minoris duo uiſuntur genera. Alterum, cuius Dioſcorides meminit, folijs craßioribus, longioribus, rarioribusq;, facie nucleis pineis à putaminibus repurgatis ſimilibus, unde quibusdam uulgò etiam Pignola dicitur. Caules fert tenues, pluresq;, in quorum cacumine flores exeunt herbacei, ſeu ſubcandidi, umbellæ diuulſæ modo. Alterum folijs breuioribus, anguſtioribus, copioſioribusq;: floribus melinis, eodem ordine prodeuntibus. Hoc marem, illud fœminam recentiorum quidã exiſtimant. At tertium, quod mihi iandiu incompertum extitit, cùm uſqueadeò excalfaciat, ut carnem exulceret impoſitum, à cæteris longè facultatibus dißidet. Huius uaria in Dioſcoridis codicibus legitur hiſtoria: cæterùm nos Aldinum exemplar ſecuti, hinc ea abdicauimus, quæ adulterina cenſentur. Nec deſunt qui crediderint, tertium hoc Dioſcoridi eſſe ſpuriũ, quòd duorum tantùm meminerit Galenus. Veruntamen è Piſis hoc anno tertium Sedi genus, guſtu ſanè acerrimo, adeò ut linguam exulceret, ad me miſit Lucas Ghinus Forocornelienſis medicus rei herbariæ peritißimus. qui illi plantæ hæc uerba ſubiecerat, quæ hìc referam eius humanitate fretus. Viſitur, inquit, in uiridario Illuſtrißimi Ducis Florentiæ quoddam tenuißimi Sedi genus, guſtu nil minus acerrimo, quàm ranunculi omne genus. quod etiam in antiquis ædificiorum parietibus, & ſaxorum rimis prouenire conſpexi. Hoc, meo iudicio, tertium eſt ſedum. Sed cùm Dioſcoridis uerba hoc loco obſcura ſanè, & intellectu difficilia habeantur, iandiu unà cum alijs plerisq;, qui hac ſimplicium facultate maximè delectantur, plurimum laboris impendi, ut tertium Sedum conſequi poſſem, cui folia ineſſent hirſuta, & facie portulacæ ſimilia. Cæterùm cùm poſtea attentius, diligentiusq; Dioſcoridis uerba perpenderem, ſic Latinè ſonare uidentur. Eſt & tertium ſedi genus, quod portulacæ reſpectu, folia edit pinguiora, denſioraq;, &c. Quibus cùm hunc dederim ſenſum, qui, mea ſententia, propriam Dioſcoridis mentem explicat, tertium hoc ſedum facilè mihi ſeſe obtulit cognoſcẽdum, ut omnibus quoq; idipſum euenire haudquaquam dubitauerim, qui Græcam dictionem* δασέα *denſa, non hirſuta expoſuerint, interpretatiq; fuerint* πρὸς τὰ τῆς ἀνδράχνης *ad folia portulacæ collata. Nam huiuſce tertij ſedi folia, portulacæ folijs comparata, ijs denſiora, craßioraq; facilè cernuntur. Hactenus amicus ille. Cuius certè ſententiæ non poſſum non adſtipulari. quippe quæ doctißimis rationibus nitatur, & ipſe ſit apud me grauis teſtis. Semperuiui mentionem fecit Theophraſtus libro* xvii.*cap.*xiiii. *de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Semperuiuo datum à natura eſt, quòd humidum, uirideq; ſemper durare ualeat. Folio carnoſo, læui, atque oblongo id conſtat. Planis parietinis naſcitur, necnon & in tegulis, cùm terræ confluuium quoddam arenaceum factum eſt. hæc Theophraſtus. Sedi uires deſcripſit Galenus libro* vi. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis.*

Sedi uires ex Galeno.

Aeizoon utrunq;, tum maius, tum minus, deſiccat quidem leuiter, quandoquidem & mediocriter adſtringit, omnis alterius uehementis qualitatis expers: quare in eo plus cæteris abundat eſſentia aquea. Cæterùm non mediocriter refrigerat: eſt enim ex tertio ordine, & receſſu refrigerantium. Hinc etiam ad eryſipelata, & herpetas, & phlegmonas à fluxione natas accommodatur.

Κοτυληδών. VMBILICVS VENERIS. CAP. LXXXVII.

Cotyledon, ſiue vmbilicus Veneris, folio eſt in acetabuli formam tornato, ineuidenter concauo, breui in medio cauliculo, in quo ſemen ineſt: radice oliuæ modo rotunda. Succus cum uino circumlitus, inſtillatúsve contecta genitalia nudat; inflammationibus, ſacris ignibus, ſtrumis, pernionibus, illitu auxiliatur: ſtomachi ardorem refrigerat. Folia cum radice comeſa, calculos frangunt, urinam cient: hydropicis ex melle dantur. Herba utuntur ad amatoria.

Κοτυληδὼν

VMBILICVS VENERIS.

VMBILICVS VENERIS ALETR.

Κοτυληδὼν ἑτέρα. VMBILICVS VENERIS ALTER. CAP. LXXXVIII.

Est et alterum vmbilici Veneris genus, cymbalion aliqui uocant, pinguibus folijs, latioribus, ligularum modo, denſis circa radicem, medium oculi ambitum deſcribentibus, ut in maiore ſemperuiuo, adſtringentis guſtus: cauliculo tenui, in quo flores & ſemina hyperici: radice maiuſcula. Facit eadem, quæ ſemperuiuum.

Vmbilici Veneris utriuſq; conſid.

Vmbilicvs Veneris, quem primo generi aſsignant, frequens naſcitur in uniuerſa ferè Hetruria, ſaxis, & uetuſtis ædificiorum parietibus. Huius folia, quòd fictilium operculis ſimilia ſint, uulgò Senenſes appellant Copertoiuole. Alterum uerò eius genus à quibusdam Cymbalion uocatum, uidimus primum in Foroiulienſium ciuitate Auſtriæ, in hortulo quodam excellentiſsimi medici Iuliani à Maroſtica Teruiſienſis. Hanc porrò plantã in pluribus montibus ſaxis inhærentem inuenimus. Cui, meo quidem iudicio, omnes prorſus conueniunt notæ, quæ alteri umbilico Veneri tribuuntur.

Officinarum error.

Cæterùm apud Inſubres officinæ legitimæ Cotyledonis, ſiue umbilici Veneris loco, herbam quandam in parietinis, & macerijs naſcentem uſurpant, quæ ex ijs eminet, & comæ modo dependet, caule tenui, folijs hederaceis, per ambitum mucronis inſtar laciniatis. Hanc fortè, quòd Cymbalaria uulgò uocetur, putãt à cymbalio corruptè nomen traxiſſe, & ideo uerum Veneris umbilicum eſſe. Sed euidentius errant, quàm ut oſtendi debeat.

Fuchſij hallucinatio.

Fuchſius quoq;, cuius uiri alioqui eruditi pace dixerim, in hac re hallucinatus deprehenditur, quòd in paruo ſuo libro, in quo plantarum duntaxat imagines expreſsit, pro utroq; umbilico Veneris eas nimirum plantas depinxerit, quæ nonnullis uulgò Fabariæ, & Fabæ craſſæ appellantur: quas tamen prius in ſuo de ſtirpium hiſtoria commentario pro telephio oſtenderat. Verùm tam prima, quàm altera eius opinio, ut dicam quod ſentio, mihi planè reprobanda uidetur.

Vmbilici Veneris uires ex Galeno.

Vmbilici Veneris meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cotyledon facultatis miſtæ eſt, nempe humidæ, ſubfrigidæ, & cuiusdam obſcurè adſtringentis, & cum ea leuiter amaræ: unde refrigerat, repercutit, abſtergit, & diſcutit. Itaque phlegmonas eryſipelatodeis, & eryſipelata phlegmonode curat: & maximè ſtomachi ardore æſtuantis admodum utile eſt epiplaſma. Putantur folia cum radice manducata calculos confringere, & urinam mouere.

VRTICA PRIMA.

VRTICA SECVNDA.

VRTICA TERTIA.

Ἀκαλύφη. VRTICA. CAP. LXXXIX.

Dvo vrticae genera. Altera ſylueſtrior, aſperior: latioribus, nigrioribusque folijs: ſemine lini, ſed minore. Altera non æquè aſpera, minuto ſemine. Folia utriuſque illita, canis morſibus addito ſale, medentur: gangrænas, carcinomata, ſordida ulcera, & quæ cacoëthe uocantur, item luxata, panos, tubercula, parotidas, ſuppurationesque ſanant: lienoſis cum cerato imponuntur: faciunt ad profluuia narium cum ſucco trita, & naribus indita: menſes ciunt eadem detrita cum myrrha, & impoſita: procidentes vuluas recentia contactu reſilire cogunt. Semen potum ex paſſo uenerem ſtimulat, & vuluæ ora patefacit: cum melle delinctum orthopnœæ, lateris & pulmonum inflammationibus prodeſt: thoracem expurgat. erodētibus medicamentis admiſcetur. Cocta cum conchis folia aluum emolliunt, urinas mouent, inflationes diſcutiunt: decocta cum ptiſana, uitia pectoris extrahunt: mulierum menſes euocant, cum myrrhæ modico pota. Inflammatione turgentem vuam, gargarizatus ſuccus reprimit.

Vrticæ conſideratio.

Vrtica *adeò uulgaris notitiæ eſt, ut non modò interdiu; ſed etiam noctu in tenebris ſolo tactu ab omnibus facillimè cognoſcatur. Proinde operæpretium non eſt, ut hic pluribus eius faciem depingamus. Veruntamen ignorandum non eſt, quòd etſi Dioſcoridi duo tantùm Vrticæ aßignentur genera; tria tamen in Italia reperiuntur. Siquidem præter Vrticas à Dioſcoride traditas, alia eſt, quam aliqui ſylueſtrem appellant, cæteris acrior, & mordacior, folijs paruis, hirſutioribusq; caulibus.*

tt *omnibus*

Vrticæ uires ex Galeno.

omnibus & hæc nota. Vrticæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Vrtica, & huius herbæ tum ſemen, tum folia (nam hæc potiſsimùm in uſum ueniunt) digerentis ſunt facultatis, adeò ut & phymata, & parotidas ſanent. Sed & quiddam flatuoſum obtinent, quo & uenerem extimulant, & maximè ubi cum muſto ſemen bibitur. Porrò quòd non uehementer calfaciat, ſed admodum tenuium ſit partium, teſtimonio eſt craſſorum, uiſcoſorumq; humorum ex pectore, pulmoneq; eductio, tum quòd partes, quas contigerit, pruriant. Cæterùm flatuoſum eius, cuius particeps eſſe dicta eſt, dum concoquitur, naſcitur: non enim actu flatuoſa eſt, ſed poteſtate. Ventrem autem modicè ſubducit, duntaxat abſtergendo, ac ueluti titillando, non purgando. Et gangrænoſa, & cancroſa, & in totum quæ exiccari citra mordicationem poſtulant, ea conuenienter ſanat. nimirum cùm ſubtilium ſit partium, & temperaturæ ſiccæ, non tamen tantum habens caliditatis, ut iam mordicet. Et libro II. de alimentorum facultatibus, idem de urtica ita ſcribit. Vrtica, herbarum agreſtium una etiam hæc eſt, tenuium partium uim obtinens. Iure itaq; nemo ipſa, ut alimento utitur, niſi maxima prematur fame. Vtilis autem eſt, ut obſoniū ac medicamentum, quod aluum deijcit. hactenus de urtica Galenus.

Cardiacæ hiſtoria, & uires.

Sed quoniam herba illa, quam hodie herbarij CARDIACAM nominant, nunc ob cognationem, quam cum Vrtica habere uidetur, mihi in mentem uenit; ideo nō alienum puto, quòd hic de ea quoq; aliquid differamus. Hæc itaq; urticæ proxima eſt, tametſi folijs, quæ prope terram prodeunt, rotundioribus conſtet, ranunculi modo per ambitum laciniatis. Ei caulis eſt quadrangulus, in quo bina ubiq; folia paribus interuallis exeunt, oblonga, urticæ ſimilia, ſed per ambitum ſerratiora. Flores, qui in purpura albicant, urticæ fœtidæ, de qua ſequenti capite dicturi ſumus, non diſsimiles profert, minores tamen: qui uerticillato ambitu marrubij modo caulem circundant in ipſo foliorum exortu. Radix in rubro palleſcit, alijs pluribus paruis radicibus adnatis. Prouenit ubiq; iuxta ſemitas, circa ſepes, & poſt urbium mœnia. Guſtu uſqueadeò amareſcit, ut facilè exiſtimari poſsit ad ſecundum excalfacientium ordinem, & ad tertium ſiccantium accedere. Præſtat hæc, ut recentiores quidam tradunt, ad cordis affectus, unde etiam apud uulgares nomen accepit. Medetur item conuulſis, ac reſolutis. Obſtructiones aperit, quas cauſa frigida induxerit: urinam cit, & menſes. Pectus à pituita detergit, & lumbricos necat. Cæterùm in puluerem contrita, & cochlearis menſura ex uino hauſta, difficilè parientibus mirum in modum opitulatur.

Γαλίοψις. GALIOPSIS. CAP. XC.

GALIOPSIS, frutex in totum caulem, & folia habet urticæ, læuiora, & quæ grauem odorem trita reddant: flore purpureo, tenui. naſcitur circa ſepes, ædificiorum areas, ac ſemitas ubique. Folia, caules, ſemen, ſuccusque, duritias, & carcinomata diſsipant: ſtrumas, panos, & parotidas diſcutiūt. Oportet bis die tepidum ex aceto cataplaſma imponere, & eius decocto fouere. ad putreſcentia, gangrænas, & nomas, cum ſale efficaciter illinuntur.

Galiopſeos conſider.

GALIOPSIN eam equidem plantam crediderim eſſe, quam nos in Italia Vrticam fœtidam appellamus, quæ ubiq; ferè prouenit, in ædificiorum areis, in plateis, iuxta ſemitas, & circa hortorum ſepes, odore ingrato: unde & fœtidæ cognomen adinuenit. Quādoquidem hæc folijs, et caule conſtat urticæ ſimilibus, tactu tamen nō mordentibus: floribus item purpureis, tenuibusq;.

Opinio quorundā reprobata.

Hinc itaq; fit, ut ij, mea quidem ſentētia, in errore uerſentur, qui putant Galiopſin eſſe herbam illam uulgarē, quæ officinis, & herbariorum uulgo Scrophularia maior, Millemorbia, Ferraria, atq; etiam Caſtrangula dicitur: hoc fortaſſe argumento nixi, quòd ea flores edat, qui galeæ ſimilitudinem referunt. Sed eorum error ex eo, ut arbitror, apertè diluitur, quòd Scrophularia maior dicta folia non proferat urticæ admodum æmula, nec ea graui odore prædita ſentiantur. Adde quòd huic radix ſubſit magna, alba, undiq; ſtrumoſa, unde fortè Scrophulariæ nomen traxit, adeò notatu digna, ut non uideatur ueriſimile, quòd eius faciem non depictam reliquiſſet Dioſcorides, quando ſenſiſſet hanc herbam eſſe Galiopſin. Huc etiam illud accedat, quòd illa ut plurimùm in ſcrobium marginibus, in riguis, & uliginoſis locis naſcitur, non autem (ut Dioſcorides inquit) circa ſepes, & in ædificiorum areis.

Fuchſij erratum.

In hac ſententia fuiſſe inuenio Fuchſium uirum alioqui eruditum, qui à galea, cuius effigiem Scrophulariæ flores repræſentant, hanc ſibi nomen aſciuiſſe exiſtimat. Id quod mihi planè non uidetur eſſe rationi conſentaneum, quòd non ſit ex more Græcorum ueterum præſertim, apud quos nulla uerborum inopia fuit, ut ex Latinis, & Græcis dictionibus plantarum, & aliarum rerum nomina componāt: galeam

enim Græcum nomen non eſſe conſtat. Ex his igitur adducor, ut in hoc neq; Fuchſio, neq; alijs adſtipulari poſsim, quorum potius ſententiam ex ſuprà dictis reprobandam eſſe cenſeo. Eſt præterea alia planta Vrticæ fœtidæ non abſimilis, quæ à lacteis maculis ſingula folia in longum percurrentibus Vrtica lactea à noſtris Senenſibus uulgò cognominatur, quam rectius fortè quis Galiopſin dixerit, ſi à γάλα, *quod uocabulum Græcis lac ſignificat, Galiopſin dictam eſſe ſtatuat. Quòd autem res hæc ita eſſe poſsit, ex Dioſcoridis ordine coniectura quadam colligi poſſet. nam quòd ſtatim poſt Galiopſin Galion deſcripſerit, cui ex eo nomen inditum eſſe tradidit, quòd in cogendo lacte coaguli uicem expleat, uidetur innuiſſe, inter utrunq; magnam eſſe nominis cognationem. Hanc itaq; legitimam eſſe Galiopſin quaſi affirmare non dubitarem, niſi Plinius libro* XXII. *cap.* XIIII. *eam Lamium appellari prodidiſſet, laudibusq; extuliſſet album, quod habet in medio folio, ad ſacros ignes, & foliorum reliquum cum uniuerſa planta, addita mica ſalis, ad contuſa, incuſſaq;, ad ambuſta, ſtrumas; tumores, podagras, & uulnera. Quibus ſanè Plinij placitis decernere cogimur, primam, quam Vrticam fœtidam diximus, eſſe Galiopſin: alteram uerò Plinij Lamium. Sed ſi ſuſtinere uelimus hanc ſecundam eſſe ueram Galiopſin, dicere nobis liceat, Plinium non cognouiſſe Galiopſin. neque id fortaſſe temerè diceretur, quòd in multis alijs Plinius euidenter erraſſe deprehendatur. Cæterùm quanuis ex rationibus ſuperius adductis perſpicuum, ni fallor, factum ſit,* SCROPHVLARIAM *non eſſe Galiopſin; ea tamen uiribus pollet non contemnendis. nanq; eius radix ſtrumas, & hæmorrhoidas ſanat. In quem uſum radix effoditur autumnali tempore, & repurgata tunditur cum recenti butyro, operculatoq; fictili in uliginoſo loco reponitur, ubi dimittitur per quindecim dies. Deinde lento igne butyrum illud liquefit, & percolatum aſſeruatur. quo prædicti morbi utiliſsimè illinuntur.*

Vrtica lactea.

Lamium Plinij.

Scrophulariæ uires.

Γάλιον. GALION. CAP. XCI.

GALION nomen ex eo traxit, quòd in contrahendo lacte, coaguli uicem impleat. ramulum, foliumque habet aparinæ ſimillimum, rectum: florem in cacumine luteum, tenuem, denſum, copioſum, odoratum. Flos igni ambuſtis illinitur, & ſanguinis profluuia ſiſtit. Cerato roſaceo galion admiſcetur, inſolatum uſquedum albeſcat, & ſic laſsitudines reficit. Radix uenerem concitat. Naſcitur in paluſtribus.

Galij conſideratio.

GALIVM ubiq; copioſè naſcitur prope ſepes, & ſecus uias, folijs aparinæ minoribus: flore tenui, ſpicato, partim luteo, partim albo. Verùm non propterea omnibus nota eſt uis, quam coagulandi lactis habet: nam ſi ea paſtoribus innotuiſſet, non minus apud eos huius herbæ inualuiſſet uſus, quàm cinaræ apud Hetruſcos, qui eius flore, ut dulcior ſuauiorq; caſeus euadat, tum ouillum, tum etiam caprinum lac cogunt, ac ſpiſſant. Galio uires reddidit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Galium inde adeò nomen ſortitum eſt ſuum, quòd lac coagulet. Adſimile autem eſt aparinæ, facultatem obtinens exiccatoriam, & ſubacrem. Flos eius ſanguinis profluuijs competere uidetur, & combuſtis mederi. Eſt autem boni odoris, & coloris lutei.*

Galij uires ex Galeno.

Ἠριγέρων. SENECIO. CAP. XCII.

SENECIO cauliculo eſt cubitali, ſubrubro: folijs continuis, per extremitates erucæ modo diuiſis, ſed minoribus multò: luteis floribus, qui celeriter diſſecti uaneſcunt in pappos. Nomen uerò ſibi uendicauit, quoniam flores capillorum ritu caneſcant. radice ſuperuacua. Naſcitur maximè in macerijs, & circum oppida. Folia cum floribus refrigerãt: quare illita cum uini modico, uel per ſeſe, teſtium & ſedis inflammationes ſanant: quin & ex manna thuris medentur, cùm reliquis vulneribus, tum ijs quæ nerui acceperunt. Illi per ſe cum aceto pappi, idem munus præſtant: uerùm recentes epoti, ſtrangulant. Totus caulis, ſi coctus in paſſo potui detur, ſtomachi dolores à bili contractos perſanat.

SENECIO.

flos luteus.

Senecionis cõſideratio.

Senecio, quæ Græcè Erigeron dicitur, aliquibus uulgò Cardoncello, alijs uerò Spellicciosa uocatur. Planta eſt uulgaris notitiæ. Cauliculis exit (ut Dioſcorides inquit) ſubrubentibus: folijs laciniatis, erucæ æmulis, minoribus tamen, & aſperioribus: floribus luteis, qui dehiſcentes in pappos abeunt. Naſcitur paßim, adeò ut etiam ſuper urbium mœnia, & in parietinis proueniat. Hanc herbam Otho Brunfelſius eſſe Verbenacam ſupinam magno & aperto errore exiſtimauit. Senecionis quàm breuem mentionem fecit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, eius tantùm facultatem referens his uerbis. Erigeron, ſiue Senecio facultatem miſtam obtinet, ſimul refrigeratoriam, & modicè digerentem.

Brunfelſij error. Senecionis facul. ex Gal.

Θαλικτρον. THALICTRVM. CAP. XCIII.

Thalictron folia coriandri habet, pinguiora paulò: caulem rutæ craſsitudine, in quo folia. Quæ trita illitu antiqua ulcera ad cicatricem perducunt. Naſcitur maximè in campeſtribus.

Thaliƈtri conſideratio.

Thalictron, ſi Ruellio credimus, herbarij in Gallia Argentinam appellant, quòd argenteo micet coloratu, cæteris notis Thaliƈtri picturæ adſtipulantibus. Hæc (ut ipſe ſcribit) inuenitur ubiq;, ſæpe in campeſtribus, & macerijs. Verùm cùm mihi haƈtenus non contigerit eam herbam uidere, idcirco Ruellij ſententiam non auſim probare, neq; etiam refellere. Thaliƈtron Thalietron nominat Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum diſſerit. Thalietrum folia habet coriandro ſimilia, caulem craßitudine rutæ. Vis ei ineſt exiccatoria citra morſum: itaque ulcera inueterata ad cicatricem perducit.

Vires ex Gal.

Βρύον θαλάσσιον. MVSCVS MARINVS. CAP. XCIIII.

Marinvs muſcus naſcitur in ſcopulis, teſtaceiſque haud procul à mari, gracilis, capillaceus, caulis expers. Præcipua ei ſpiſſandi uis, & colleƈtiones cohibendi, & podagras, quas refrigerare opus ſit.

Muſci marini conſider. Corallina.

Non poſſum eorum non probare ſententiam, qui dicunt Muſcum marinum eam capillaceam eſſe plantam, quam officinæ Corallinam appellant. Hanc circunforanei in puluerem contritam in plateis uenditant ad puerorum uermes necandos, miriſq; laudibus efferunt. Qua in re nimirum cæteris præſtat medicamentis: ſiquidem non modò interficit lumbricos, ſed eos quoq; eadem die expellit, magna ſæpe cum aſtantium admiratione, quòd quandoq; uiſus ſit puer, qui ex aſſumpta huius pulueris drachma centum uermes excreuerit. Crediderim itaq; Corallinam hanc eſſe Muſcum marinum, quòd certò ſciam, eam ab ijs reperiri, qui corallia expiſcantur, corallijs, ſicuti etiam ſcopulis, & piſcium teſtis inhærentem, eo ſanè modo, quo arboreus muſcus arboribus ipſis innaſcitur. Is utiq; cæteris præfertur, qui corallijs adnaſcitur, unde ei nomen. Probatur ſecũdo loco, qui ſaxis adhæret, colore rubicundo: cinereus uerò improbatur. Sed marinum muſcum hac pollere facultate non nouere ueteres: quandoquidem nuſquam apud ipſos legerim marino muſco interaneorum uermes necari. Meminit huius Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Muſcus marinus compoſitus eſt ex terrena, & aquea eſſentia, utraq; frigida. Siquidem & guſtum adſtringit, & calidis quibuſuis illitus, ea euidenter refrigerat, & adiuuat.

Muſci marini uires ex Gal.

Φῦκος θαλάσσιον. FVCVS MARINVS. CAP. XCV.

E'phyci marini generibus, quoddam latum, & alterum ſublongius, & rubens: tertium candidum, naſcens in Creta, floridum valde, quod nulla corruptionis labe polluitur. Omnia vim habent refrigeratoriam, non podagræ modò, ſed etiam inflammationibus, in cataplaſmatis efficaciter vtilem: uerùm ijs uti humidis conuenit, priuſquàm exareſcant. Nicander puniceum aduerſus ſerpentes dedit. Hoc fuco quidam putant mulieres ſuum colorem mentiri, cùm tamen ſit radicula eiuſdem nominis, qua ſeſe fucant.

De fuco marino locutus eſt Plinius libro XIII. *capite* XXIII. *ubi ita ſcriptum reliquit. Naſcuntur in mari frutices, arboreſq́;, minores in noſtro. Rubrum enim, & totus orientis Oceanus refertus eſt ſyluis. Non habet lingua alia nomen quod Græci uocant phycos, quoniam alga herbarum magis uocabulum intelligitur: hic autem eſt frutex. Et libro* XXVI. *cap.* X. *Tria, inquit, Phyci thalaſſij, id eſt, Fuci marini genera, latum, & alterum longius, quadantenus rubens: tertium criſpis folijs, quo in Creta ueſtes tinguntur. hactenus Plinius. Cæterùm cùm Fuci genera mihi planè incomperta ſint, quid de ijs dicam non habeo. Non tamen deeſt ſuſpicio, quin Fucus marinus ſi Alga non eſt, in eius ſaltem genere recenſeri poſſit et debeat: nam Theodorus in Theophraſto non aliter Fucum marinum interpretatur, quàm algæ nomine. Adde quòd & Plinius alijs in locis Fucum marinum algam maris aliquando uocauit, ut etiam adnotauit Marcellus. Sed non ob hoc exiſtimauerim, Fucum marinum eam uulgarem eſſe algam, in qua Veneti uaſa uitrea recondunt, ne inter uehendum collidantur, & confringantur. Quòd præterea Fucus marinus alga eſſe poſſit, illud argumento ſit, quòd nullum aliud, quod ſciam, apud Latinos nomen inuenerit. Algæ ſpecies eſt, quæ & Vlua dicitur, hoc tantùm inter ſe differentes, quòd hæc paluſtris, lacuſtris, fluuiatiliſq́; ſit: illa uerò tantùm in mari proueniat. Quod diſcrimen illo uulgari uerſiculo indicatur.* Fuci marini hiſt. ex Plin.

Alga uenit pelago, ſed naſcitur ulua palude.

Vnde etiam Virgilius libro ſexto Aeneidis ita cecinit.

Tandem trans fluuium incolumes, uatemq́; uirumq́;,
Informi limo, glaucaq́; exponit in ulua.

Et libro ſecundo eiuſdem.

Limoſoq́; lacu per noctem obſcurus in ulua Delitui.

Fuci marini mentionem fecit Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Phycos humens etiámnum, & uirens ex mari exemptus deſiccat, & refrigerat ordine ſecundo: habet enim quiddam modicè acerbum.* Fuci marini vires ex Gal.

Ποταμογέτων. POTAMOGETON. CAP. XCVI.

Potamogeton, folium betæ ſimile, hirſutum, paulilum ſupereminens extra aquam. Refrigerat, & inſpiſſat: pruriginibus utile, & contra ueterum ulcerum nomas. Nomen ex eo inditum eſt, quòd paluſtribus, & aquoſis enaſcatur.

Potamogeton lacubus, & paludibus innaſci amat, ubi folijs betæ proximis, ſuper aquam expanſis in compluribus locis emicare inuenitur. Hanc herbam nos ſæpe uidimus, & legimus, priuatim in lacubus quibuſdam in Ananienſium agro, quam ibi unà cum nymphæa aquis ſupernatantem deprehendimus. Potamogetonis conſid. *Potamogeton, ut teſtatur Galenus lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, adſtringit, & refrigerat ſimiliter polygono, ſed eſſentia eius craſſior, quàm polygoni eſt.* Vires ex Gal.

Στρατιώτης. STRATIOTES. CAP. XCVII.

Stratiotes in aquis naſcens, ijſdem ſupernatat, & ſine radice viuit: vnde cognomentum traxit. Herba ſemperuiuo ſimilis, ni maiora haberet folia. Quæ refrigerant: ſanguinem, qui defluit à renibus, pota ſiſtunt: vulnera, quæ inflammationem minantur, intumeſcere non ſinunt: ignibus ſacris, & tumoribus ex aceto illinuntur.

Non est profectò quòd miremur, ſi Stratiotes in Italia non prouenit. Quandoquidem ea, ut lib. XXIIII. *capite* XVIII. *Plinius teſtatum reliquit, eſt in Aegypto tantùm, & inundatione Nili naſcitur, aizoo ſimilis, ni maiora haberet folia.*

Στρατιώτης χιλιόφυλλος. STRATIOTES MILLEFOLIVM. CAP. XCVIII.

Stratiotes millefolium exiguus frutex, palmi altitudine, aut amplius aſſurgit: folijs auium pulli pennas imitantibus, breui admodum, diſſectoque foliorum exortu. Folia ſylueſtre cuminum ſimulant, præſertim breuitate, atque ſcabritia, breuiora paulò: denſiore vmbella, & pleniore. Surculos in cacumine gerit exiguos, & capitula in modum anethi: flores paruos, & candidos. Naſcitur in aſperis agris, præcipuè circa ſemitas. Eximij vſus ad vlcera vetera, recentiáque, profluentem ſanguinem, & fiſtulas.

MILLEFOLIVM MAIVS.

MILLEFOLIVM MINVS.

Stratiotæ millefoliæ conſideratio.

Stratiotes in hunc uſque diem Millefolij cognomen retinet. Planta eſt officinis notiſſima, in incultis prouenicns, in pratis, & circa ſemitas, lignoſis caulibus, dodrante maioribus, pluribus ab una radice prodeuntibus, quibus folia inſunt auium nouellarum pennis ſimilia, ſylueſtriq; cumino æmula. Flores eius denſiore umbella ſuſtinentur, candidi, etſi nonnunquam in purpura rubeſcant. Ex his utique notis palàm eſt, communis uſus Millefolium nil aliud dici poſſe, quàm Stratioten, de quo hic agitur, non autem, ut Braſauolus exiſtimat, Myriophyllum infrà à Dioſcoride deſcriptum. Siquidem Myriophyllum caulis eſt tener, ſingularis, unica nixus radice: folijs plurimis, læuibus, fœniculo ſimilibus. Quæ ſanè omnia, ni fallor, apertiſſimè oſtendunt, Braſauolum hac in re hallucinatum eſſe. Stratioten hunc, & ſuperiorem perſtrinxit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi de utriuſq; uiribus ita diſſerit. Stratiotes aquaticus quidem humida, & frigida facultate eſt: terreſtris uerò nonnihil habet adſtrictionis: proinde ſanè, & ulcera glutinare poteſt, & ulceribus eſſe utilis. Sunt qui eo & ad ſanguinis eruptiones utantur, & ad fiſtulas.

Stratiotæ uires ex Gal.

φλόμος. VERBASCVM. CAP. XCIX.

Verbascvm differentias ſummas habet duas, hoc nigrum, illud album: in quo mas, & fœmina intelligitur. Fœminæ igitur folia ſunt braſſicæ, piloſiora multò, & latiora, candida: caulis albus, cubitalis, aut amplior, ſubhirſutus: flores albi, aut ex luteo palleſcentes: ſemen nigrum: radix longa, guſtu acerba, craſſitudine digiti. naſcitur in campeſtribus. Verbaſcum, qui mas appellatur, oblongius, albis folijs, & anguſtioribus, tenuiori caule. Sed nigrum prorſus albo ſimile eſſet, niſi nigriore, latioreque conſtaret folio. Sylueſtre folia fert ſaluiæ: altas uirgas, & lignoſas,

VERBASCVM PRIMVM.

VERBASCVM SECVNDVM.

VERBASCVM TERTIVM.

VERBASCVM SYLVESTRE.

VERBASCVM LYCHNITIS.

gnoſas, & circa eas ramulos, quales marrubium: flores luteos, auri æmulos. Sunt & phlomides duæ, hirſutæ, rotundis folijs, humiles. Tertia lychnitis appellatur, ab alijs autem thryallis, folijs ternis, aut quaternis, uel paulò pluribus, hirſutis, craſsis, pinguibúsque: apta ad lucernarum lumina. Radix priorum duarum adſtringit: quare quod magnitudine ludicrum talum æquet, in alui profluuio, conuenienter ex vino datur. Decoctum ruptis, conuulſis, fractis, antiquæ tuſsi auxiliatur: dentium dolorẽ collutione mitigat. Verbaſcum, cui flos aureus, capillos tingit, & quocunque abijciatur, blattas in ſe contrahit. Cocta in aqua folia aduerſus tumores, & oculorum inflammationes illinuntur: ſyderatis ulceribus ex uino, & melle, cum aceto autem vulneribus medentur: contra ſcorpionum ictus ſunt auxilio. Sylueſtris folia ambuſtis igni ſunt cataplaſmata. Aiunt in folijs eius, quam fœminam dicimus, aridos ficus omnino non putreſcere.

Verbaſci genera, & conſideratio.

PRIMA *Verbaſci genera, domeſtica ſcilicet duo, nulli non cognita ſunt. Verùm ſylueſtre, quod folijs ſaluiæ ſimilibus, aureiſq; floribus prouenit, non omnibus ſanè notũ exiſtimo. Viret tamen hodie Pataui j in nobiliſſimo ſimplicium horto, quẽ ad commune ſtudioſorum commodum Illuſtriſſimus Venetorum Senatus conſtrui curauit. Quin nec fortaſſe Lychnitim, cuius etiam figuram hîc damus, nouere multi. Reliqua uerò, qui mihi demonſtrauerit in Italia, hactenus reperi neminem.*

Ruellij, & Fuchſij opinio reprobata.

Et quanuis ſint, qui putent, ut Ruellio, Fuchſio, & recentiorum alijs placet, eas uulgaris notitiæ plantas, quæ quibusdam Brachæ cuculi, officinis Primulæ ueris, Germanis claues ſancti Petri, nonnullis uerò herbæ paralyſis appellantur, eſſe Dioſcoridis Phlomides, quæ hirſutis, rotundiſq; folijs, humiles proſiliunt; eorum tamen ſententiæ, licet eruditorum uirorum, haudquaquam adſtipulari poſſum. Siquidem plantis ijs folia non inſunt hirſuta, nec etiam rotunda, ſed alteri læuia, alteri uerò criſpa, lactucæ, aut dipſaci modo. Adde quòd florum, quos hæc Phlomidum genera proferant, nuſquam, quod ſciam, meminit Dioſcorides, neque è ueteribus alius, qui Verbaſci genera recenſeat. Id quod in herba paralyſi, meo quidem iudicio, ſilentio inuoluẽdum non fuerat, cùm hæc omnium prima ſuis aureis floribus emicet, uerq; nouum pronunciet: unde illi officinæ nomen impoſuerunt. His recentiores uim efficacem tribuunt ad articulorum dolores. Radicis earum decoctum ad renum, & ueſicæ calculos commendant. Succum quoq; tum potum, tum exterius illitum fractis, luxatiſq; oſſibus utilem eſſe tradunt. Quo item ex floribus expreſſo utuntur mulieres ad erugandam faciem, eiuſq; maculas detergendas.

Verbaſci uires quædam.

Sed ad legitima Verbaſci genera redeamus. Hæc omnia in uniuerſum, ut plurimis factis periculis conſtat, omnibus ferè ſedis morbis mirificè ſubueniunt: adſtringunt enim, et exiccant. Quamobrem ſeminis, & florum puluis, additis chamæmali floribus, & laricis reſina, procidentem ſedem ſuffitu cohibet, & tenaſmum præcipuè dyſentericis tollit. Verbaſci fœminæ folia inter lapides contuſa, ſi equi claudicantis ex clauorum noxa ungui prius excauato imponantur, mirum dictu quàm breui tempore is liber euadet. Radicis eiuſdem ſuccus, anteaquàm caulem proferat, duarum drachmarum pondere ex Cretico uino hauſtus, in ipſa acceſſionis hora (ut Arnaldus refert) quartanam fugat, cum hoc tamen, quòd tribus, aut quatuor iteratis uicibus hauriatur. Succus tam florum, quàm foliorum aſperis uerrucis illitus, eas facilè delet, etſi læuibus nihil proficiat.

Blattariæ hiſtoria, & uires.

Eſt & herba ſimilis Verbaſco, quæ BLATTARIA *Plinio nominatur libro* XXV*.cap.*IX*. ubi eam ijs uerbis depingit. Eſt ſimilis Verbaſco herba, quæ ſæpe fallit pro ea capta, folijs minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas in ſe contrahit, ideoq; Romæ Blattariam uocant. hæc Plinius. Eundem uerò effectum Dioſcorides illi Verbaſci generi aſſignauit, quod folijs ſaluiæ, & floribus aureis deſcripſit. Porrò Blattaria paſſim ferè naſcitur: folijs oblongis, per ambitum ſerratis: floribus tertium Verbaſci genus maximè æmulantibus. Quibus decidentibus circa caulem folliculi exoriuntur parui, lini inſtar, duriores tamen, ac læuiores, in quibus ſemen continetur. De hac herba plures, quod inuenerim, facultates non produntur. Sed cùm ea guſtu amara deprehendatur, hinc certò colligere licet, quòd eadem & aperire, & abſtergere poſſit.*

Verbaſci genera, & uires ex Galeno.

Verbaſci genera, & uires memoriæ tradidit Galenus lib. VIII*. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Verbaſcum, quoddam folijs album eſt, quoddam uerò nigrum. Et albi aliud quidẽ mas eſt, cuius folia anguſtiora: aliud fœmina, cuius maiora. Eſt præterea aliud Verbaſcum ſylueſtre cognominatũ, quod floribus conſtat aureis, & luteis. Sed & præter has ſpecies alia eſt, quã propriè phlomida, & thryallida nominant. Priorum itaq; duarum radix guſtu acerba eſt, & fluxionis affectibus prodeſt: ſed & ad dentium dolorem eam quidam*

dam colluunt. Attamen folia digerendi uim habent: ſic & aliarum folia, & maximè eius, quæ aureos flores obtinet: qua etiam capillos ruſant. Omnium enim folia deſiccandi, & digerendi moderatè uim poßident.

Αἰθιοπίς. AETHIOPIS. CAP. C.

Aethiopis folia habet verbaſco ſimilia, perquàm hirſuta, denſaq́;, in orbem circa radicem imam redacta: caulem quadrangulum, † ſcabrum, ſimilem apiaſtro, aut arctio, multis concauum alis: ſemen erui magnitudine, geminum, in uno conceptaculo: radices ab eodem ceſpite numeroſas, longas, plenas, glutinoſas guſtu: quæ ſiccæ nigreſcunt, duranturque, ut cornua poſsint uideri. Plurima naſcitur in Ida monte Troadis, & in Meſſenia. Auxiliatur purulentis excreationibus, iſchiadicis, pleuriticis, arteriæ ſcabritijs, decocta radix, & pota: quin & cũ melle, eclegmatis uicem præbet.

Tametsi *iampridem exiſtimauerim, Aethiopidẽ herbam in Aethiopia, & Ida Troadis tantùm naſci, quòd eam inibi plurimam gigni teſtentur Dioſcorides, & Plinius; hoc tamen anno legitima, ni fallor, Aethiopis ad me allata eſt Patauio ab erudito iuueni medico Ioanne Odorico Melchiorio Tridentino, quam, nulla prorſus reclamante nota, Aethiopidem referre deprehendi, ut eius pictura, quam hìc damus, pulchrè demonſtrat.* Aethiopidis conſider.

Aethiopidis non reperio meminiſſe Galenum in ſimplicium medicamentorum cenſu. quanquam eam memoriæ prodidit Paulus libro VII. *ubi non plures de hac herba uires tradit, quàm quæ Dioſcoridi acceptæ referri poſſunt, cùm ita ſcribat. Aethiopis ſimilia uerbaſco habet folia. Radicis decoctum potum auxiliatur iſchiadicis, pleuriticis, & ſanguinem reijcientibus: arteriæ etiam aſperitates cum melle lenit.* Aethiopidis uires ex Pau.

† *Hoc loco in uulgatis Græcis codicibus legitur* παχύ, *hoc eſt, craſſum. Quam uocem interpres Plinium fortè, ut ſolet, ſecutus omiſit. Sed cur nos eam non adiecerimus, fecit Oribaſius, quem in hoc Plinio adſtipulari inuenimus.*

Ἄρκτιον. ARCTION. CAP. CI.

Arction, aliqui potius Arcturon uocant, ſimilis eſt verbaſco folijs, niſi quòd hirſutiora, & rotundiora ſunt: caule longo, molli: ſemine cumini, paruo: radice tenera, alba, dulcique. Decocta cum ſemine radix in uino, dentium dolorem mulcet, ſi contineatur ore decoctum: ambuſta, pernionesq́; fouentur eodem: bibitur aduerſus coxendicum dolores, & ſtranguriam è uino.

Credidit *Ruellius, Arction eam eſſe plantam, quæ & ſecus uias, & in ſcrobium marginibus naſcitur, quamq́; officinarum uulgus Lappam minorem appellat. Sed Ruellius in hoc haud dubiè, meo quidem iudicio, fallitur, neq; audiendus eſt. Siquidem, ut diligenter notas expendentibus perſpicuum fiet, Lappa minor aliud profectò non eſt, quàm xanthium inferius à Dioſcoride repræſentatum. Etenim Lappa minor folio uerbaſci, eoq́; hirſutiore non uiſitur: neq; caulem profert longum, & mollem: quin nec ſemen cumino ſimile, neq; radicem teneram, ac dulcem. Ex quibus ſanè notis repugnantibus Ruellij opinio euidentiſsimè refellitur. Nullam equidem hactenus herbam reperi, ac uidi, quæ Arctium legitimè referat.* Arctij conſideratio. Ruellij error. *Huius meminit Galenus libro* VI. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eo ita ſcriptum reliquit. Arction illud, quod uerbaſco eſt ſimile, radice tenera, candida, dulci: caule oblongo, & molli: ſemine cymino ſimili, facultatis eſt admodum tenuium partium, & ob id exiccantis, extergentisque, tamen modicè. Quamobrem radix, ac ſemen eius cocta cum uino, quadantenus dolores dentium mitigant. Porrò ambuſta, & chimethla, non horum modò decoctum perfuſum, ſed & caules teneriores ſanare poſſunt.* Arctij uires ex Galeno.

Ἄρκειον. PERSONATA. CAP. CII.

Personata folia habet cucurbitæ, maiora tamen, hirſutiora, nigriora, & craſsiora: caulem albicantem, quanquam & interdum uidua caule reperiatur: radice intus candida, foris nigra. Hæc drachmæ unius pondere pota cum pineis nucibus, purulenta, & cruenta extuſsientibus auxiliatur:

PERSONATA.

xiliatur: trita dolores à contorſionibus artuum contractos, illitu ſedat. Folia utiliter antiquis ulceribus illinuntur.

Perſonatę cō ſideratio.

P E R S O N A T A M, *Plinio libro* X X V. *cap.* I X. *teſte, quidam Arcion uocant, cuius folio nullum eſt latius, grandes lappas ferentem. Ex quibus Plinij uerbis planum fit, Perſonatam eam nimirum plantam repræſentare, quam officinæ uulgò Lappam maiorem uocant, quòd huic folia inſint herbarum omnium maxima, longeq; cucurbitina excedentia: quódq; hæc lappas grandiores ferat. Huius altera habetur ſpecies, quæ quidem folijs cucurbitas magis æmulatur, ijs tamen maioribus, in riguis, & ſcrobium marginibus proueniens, caule interdum uidua, non tamen perpetuò, quoniam ueris initio & caulem, & flores profert, licet ijs ſubinde confeſtim exuatur. Ex huius folijs noſtrates ruſtici pileos ſibi conficiunt, quibus à ſolis radijs ſe tuentur, dum Sirio ardente ſegetem uel metunt, uel triturant. Huius item meminit Plinius loco citato, ubi eam non quidem Perſonatam, ſed Perſolatam appellat, ſic ſcribens. Perſolatam, quam nemo ignorat, Græci uerò Arcion uocant. Folia habet maiora etiam cucurbitis, & hirſutiora, nigrioraq́;, & craßiora: radicem albam, & grandem. Hæc Plinius de Perſolata. Ex cuius notis facilè cognoſci poteſt, Plinium hic ſecundū Perſonatæ genus deſcripſiſſe.*

Plinii tutela.

Quo fit, ut maximè redarguendum putem Leonicenum, utpote qui Plinium in hoc perperàm damnauerit, aſſerens non niſi unum Perſonatæ genus reperiri.

Fuchſij error.

Fuchſius, & recentiorum nonnulli non dubitant, quin hoc Perſonatæ genus ſit Petaſites. Sed omnes, pace eruditorum dixerim, in errore uerſantur, ut proxima commentatione liquebit.

Braſauoli hal lucinatio.

Cæterùm Braſauolus in ſuo ſimplicium examine Lappam credidit eſſe Dioſcoridis Aparinen, in hoc euidentius hallucinatus, quàm ut eius error explodi debeat, ut etiam ij dijudicare poterunt, qui in re herbaria etiam mediocriter uerſati fuerint.

PERSONATA ALTERA.

Perſonatæ ui res ex Gal.

De Perſonata ſub alterius Arctij nomine diſſeruit Galenus libro V I. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Alterum uerò Arctium, quod Proſopida uocant, cuiusq́; folia cucurbitæ ſimillima ſunt, niſi quatenus tum maiora, tum duriora, diſcutit ſimul & deſiccat, ſed & adſtringit mediocriter. Quamobrem folia eius ueteribus ulceribus mederi poſſunt.*

Πετασίτης. PETASITES. CAP. CIII.

P E T A S I T E S pediculus eſt cubito maior, craſsitudine pollicis, à quo prægrande folium, galeri modo amplum, ceu fungus dependet. Contra phagedænas, & vlcera quæ cacoëthe vocantur, efficaciter illinitur:

Petaſitis cōſideratio. Ruellij, & Fuchſij opinio.

Q V A N Q V A M *ſcribit Ruellius, naſci Petaſiten in Gallia; non tamen uideo, quomodo quis rectè eius ſententiæ ſubſcribere poßit ac debeat. Quandoquidem is Perſolatam, de qua ſuperiori capite diſſeruimus, pro Petaſite ſumpſiſſe uidetur, quam etiam ipſum fortè ſecutus Fuchſius pro eadem depinxit. Sed quoniam Petaſites pediculum fundit cubito proceriorem, à quo amplum folium, galeri figura, tanquam fungus, dependet, cui folium huius Perſolatæ, uel Arctij generis minimè reſpondere deprehenditur; hinc fit, ut horum alioqui doctißimorum uirorum ſententiam improbandam eſſe exiſtimem. Nobis hactenus ueram Petaſiten non licuit inuenire. Atq; adeò mea ſententia eſt, quòd hæc non naſcatur in Italia, argumento, quòd tam grande folium tandiu nunquam latere potuiſſet.*

Vires ex Galeno.

Petaſiti uires paucis reddidit Galenus libro V I I I. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Petaſites ex tertio eſt ordine deſiccantium. Quamobrem ad maligna, quæ cacoëthe uocantur, & phagedænica ulcera, ea utuntur.*

Ἐπιπακτίς.

Ἐπιπακτίς. EPIPACTIS. CAP. CIIII.

EPIPACTIS ab alijs elleborine, parua herba, exiguis folijs. Iocineris vitijs vtilis, & contra venena pota.

Epipactidis conſider.

EPIPACTIDA adeò paucis perſtrinxerunt Dioſcorides, ac cæteri, qui ante & poſt ipſum de plantarum hiſtoria ſcripſerunt, ut difficilè admodum ſit decernere, quænam planta ſit hæc in Italia, ubi fortaſſe ea non prouenit. Nam, ut Plinius lib. XIII. cap. XX. commemorat, Epipactis in Aſia, & Græcia naſcitur. Verùm enimuero ſi Epipactis Elleborine ex eo dicta eſt, quòd cum elleboro nigro ſimilitudinem habeat, eam equidem crediderim naſci in Goritienſi agro. Quandoquidem inibi frequens quædam parua herba reperitur, cuius hìc figuram damus, quæ folijs, floribus, & radicibus elleborum nigrum repræſentat. Epipactidis inter ſimplicia, quod inuenerim, non meminit Galenus. Sed Paulus idem quod Dioſcorides, de eius uiribus tradidit.

Καπνός. FVMARIA. CAP. CV.

FVMARIA.

FVMARIA fruticoſa herbula eſt, prætenera, coriandro ſimilis: folijs candidioribus, vndique numeroſis, cineracei coloris: flore purpureo. Huius ſuccus acris eſt: claritatẽ facit oculis, delacrymationémque: vnde nomen traxit. Illitus cum gummi, euulſas palpebras renaſci prohibet. Commanducata herba bilioſam vrinam trahit.

Fumariæ conſideratio.

FVMARIA, herba uulgaris admodum notitiæ, officinis paßim uocatur Fumus terræ. Fumariæ uerò nomen ſibi aſciuit, quòd eius ſucco oculis immiſſo, quibus mirificè claritatem conciliat, lacrymas, quemadmodum & fumus, cieat. Debet hæc Mauritanis longè magis, quàm Græcis, quòd illi eam pluribus commendauerint uiribus, nec eis quidem contemnendis, ut Serapionem, Auicennam, & Meſuem legentibus facilè patebit. Fumariæ Plinio duo traduntur genera libro XXV. capite XIII. ubi ita ſcriptum reliquit. Capnos prima, quam pedes gallinaceos uocant, naſcens in parietinis, & ſepibus, ramis tenuißimis, ſparsiſque, flore purpureo, uiridis, ſucco caliginem diſcutit: itaque in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine, & effectu alia eſt Capnos fruticoſa, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Naſcitur in hortis, & ſegetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrymationemq;, ceu fumus, unde nomen accepit. Eadẽ euulſas palpebras renaſci prohibet. hæc Plinius. Cæterùm quænam altera ſit Capnos, quæ etiã ab Aëtio deſcribitur, ſuperius libro tertio de Ariſtolochia, & Piſtolochia differẽtes latius explicauimus. Eò igitur illos remittamus, qui plura de altero fumariæ genere ſcire deſiderant.

Fumariæ genera ex Plin.

Porrò in nothis, & Dioſcoridi adſcriptis ſimpliciũ nomenclaturis reperio Capnon quibuſdã Corydalion appellari. Vnde factum eſt, ut in ſuſpicionem uenerim, an de Capno intellexerit Galenus libro XI. ſimplicium medicament. ubi de galerita ſcribens, quæ Græcis corydos dicitur, Corydalios herbæ meminit, ſic inquiens. Adieci hæc ſermoni, quòd uellem clarè hoc animal, nempe galeritam, manifeſtare, quos ferat in capite pilos erectos: quandoquidem expertus ſum eius aduerſus colicos utilitatem, ue limq; qui ipſum non norunt, ijs benè monſtratum. Nam & ipſa Corydalis appellata herba colicis conuenit. Et hoc quoq; tibi obiter ſit notatum. hactenus Galenus. Sed iam ad Fumariæ uires redeamus, quas primùm ex Meſue ſic ad ſenſum referam. Fumaria

Fumariæ uires ex Meſue.

maria inter mitiora, innocentioraq́; recenſetur medicamenta, quibus deiectoria uis ineſt. uerùm nimia huius herbæ copia facit, ut eius quoq; auctoritas & pretium plurimùm diminuatur. Hæc non modò aluum ſoluit; ſed & uiſcera roborat, contrahitq; diſtentos eorum uillos. Omni prorſus noxa caret: quo fit, ut haurientibus nullum inferat incommodum. Roboratur deiectoria eius facultas, quòd non admodum ſit ualentior, additis myrobalanis, ſena, caprino ſero, infectorio cocco, aut uuis paßis. Præſtat quæ uirentior, folijs extenſis, non ſanè criſpis, & quæ uiolaceo ſit flore. Colligi debet uerno tempore, & ex eo ſuccus exprimi. Sunt qui hanc in uniuerſum temperamento frigidam dixerint. Sed aberrarunt, quoniam in ipſa foliorum ſuperficie reperitur & caliditas, quæ tamen eius frigiditatem non ſuperat. Siccat præterea ordine ſecundo, ſed ſemen calidum eſt. Deprehenditur ſanè eius caliditas ex amaritudine, & acredinis parte quadam modica, quæ guſtu percipiuntur. Quapropter attenuat, penetrat, obſtructiones aperit, ac deiectoriæ eſt facultatis. Sicuti frigiditatis, & acerbæ qualitatis adminiculo cohibet, aggregat, & roborat. Aluum facilè deijcit, bilem trahit, & aduſtos humores. Eius uis non modò ad hepar; ſed & ad uenas diffunditur. Quamobrem ſanguinem expurgat, omnibusq́; incommodis medetur à bile, aut exuſtis humoribus prouenientibus. Proinde elephantiaſi medetur, aduerſus carcinomata efficax eſt: lichenas, & alia cutis uitia mirificè emendat: quin & omnibus morbis auxiliatur, qui ex uiſcerum infarctu originem ducunt. Roborat Fumaria uentriculum, iecur, & cætera interna uiſcera, bilioſasq́; finit febres, quemadmodum & eas, quæ ex uaſorum obſtructione excitantur. Fumariæ uires ex Gal. *Fumariæ meminit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus diſſerit his uerbis. Capnos, hoc eſt, Fumaria acris ſimul, & amaræ qualitatis eſt particeps, nec tamen planè expers eſt acerbæ. Quamobrem urinam bilioſam multam prouocat, ſanatq́; iecinoris obſtructiones, & debilitates. Succus eius oculorum aciem acuit, non paulum trahens lacrymarum, uelut ipſe fumus: nam hinc ei appellatio indita. Plebeius quidam ea uti ſolebat ad ſtomachum roborandum, unaq́; uentrem lubricandum. Siquidem herbam primùm deſiccatam condebat: porrò cùm uti uolebat, ſubductionis quidem gratia, melicrato inſpergebat: at roborare uolens ſtomachum, uino nimirum diluto.*

LOTVS VRBANA.

LOTVS SYLVESTRIS.

Λοτὸς ἥμερος. LOTVS VRBANA. CAP. CVI.

Lotvm vrbanam alij trifolium vocant. naſcitur in hortis. Extractus ſuccus, addito melle, oculorum argema, nubeculas, cæterasque caligines diſcutit.

Λοτὸς ἄγριος. LOTVS SYLVESTRIS. CAP. CVII.

Sylvestris Lotus, quam trifolium minus appellant, plurimum in Libyà gignitur, caule bicubitali, & ſæpe maiore, alis multis: folijs trifolij pratenſis: ſemine fœni græci, multò mino-

re, guſtu

re, guſtu medicato. Vim calfaciendi, & leniter adſtringendi obtinet: vitia cutis in facie, maculaſque cum melle peruncta expurgat. Trita per ſeſe, aut cum maluæ ſemine, in vino, aut paſſo bibitur aptiſsimè contra dolores, qui veſicam malè habent.

Loti vtriuſq; conſider.

NVLLA certè hactenus nobis ſeſe obtulit herba, cui meritò ſubſcribi poßit: hæc eſt uera ac legitima Lotus ſatiua. Nam etſi non deſint, qui putent, eam plantam eſſe Lotum urbanam, quam uulgares herbarij, & officinæ Melilotum falsò appellant, utpote quæ folijs conſtet trifolij effigie, naſcaturq; non in pratis tantùm, ſed etiam in uiridarijs ac hortis; eorum tamen ſententiam cur planè probem, aut refellam, nihil equidem habeo, cùm ij ſua potius opinione duci, quàm rationibus aut auctoritatibus niti uideantur. Inclinat tamen animus ad credendum, quòd ita ut illi rentur, facilè eſſe poßit. quandoquidem uulgaris Melilotus & in hortis prouenit, & folia trifolio proxima profert: quin & omnibus notißima eſt herba, quemadmodum Lotum urbanam olim fuiſſe apertè innuit Dioſcorides, qui eam ut triuialem ideo non depinxit. His illud etiam accedit, quòd in hunc uſq; diem proprium ferè ſeruauerit nomen, eo tantùm aucto ex Loto in Melilotum. Vnde poſtea facilè factum eſſe poteſt, ut eadem legitimæ meliloti locum occupauerit. Sylueſtris uerò Lotus, quam copioſam in Libya gigni tradidit Dioſcorides, an naſcatur in Italia, non auſim affirmare. Equidem herbam quandam ſæpius uidi, ac legi in incultis, & pratis naſcentem, folijs trifolio æmulis, bicubitali caule, quàm plurimis adnatis, luteis floribus, è quibus cornicula prodeunt ſemine plena, fœni græci modo, odore non ingrato. Sed an hæc ſit uera Lotus ſylueſtris, nondum compertum, & exploratum habeo. Loti utriuſq; uires reddidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Lotus domeſtica, quam quidam triphyllon, hoc eſt, trifolium nominant, ut mediocriter concoquendi uim poßidet, ſic etiam exiccandi: in caliditatis, frigiditatiſq; coniugatione media quodammodo eſt, & temperata. Lotus autem agreſtis plurima in Libya prouenit. Semen eius ſecundi eſt ordinis excalfacientium, habetq; nonnihil abſterſorium.

Loti utriuſq; uires ex Gal.

Κύτισος. CYTISVS. CAP. CVIII.

CYTISVS frutex eſt albus in totum, vt rhamnus, ramos ſpargens cubitales, & maiores: in quibus folia fœni græci, aut loti trifoliæ, minora, dorſo medio prominente. Ea digitis trita erucam olent, guſtataque cicer recens ſapiunt. Folia refrigerant: tumores inter initia diſcutiunt, ſi cum pane trita illinantur. decoctum potu vrinam ciet. Nonnulli, quòd apes alliciat, prope aluearia ferunt.

Cytiſi conſideratio.

CREDIDIMVS iandudum Cytiſum, ſi tamen is in Italia proueniret, non aliam eſſe plantam, quàm eam Trifolij odorati ſpeciem, quæ Romanis uulgò appellatur Tribolo, alijs uerò Trifoglio cauallino, hoc eſt, Trifolium equinum, eo quòd equis gratiſsimum ſit pabulum, cùm nulla ſanè mihi occurreret plãta, quæ magis notis omnibus Cytiſum præ ſe ferre uideretur. In hanc opinionem me primùm deduxerat Plinius, quòd ſcripſerit, iumenta deguſtato Cytiſo hordeum ſpernere. Nam cùm certò ſcirem, equos adeò huius Trifolij genere auidos eſſe, ut eo magis delectẽtur, quàm hordeo, auena, & reliquis frugibus; idcirco uidebar non temerè adduci, ut crederem, hanc ſtirpem legitimum eſſe Cytiſum, præſertim cùm pluribus conſtet notis, quæ Cytiſo reſpondent. Huc præterea alia accedebat ratio, quòd cùm Dioſcoridem uiderem de Cytiſo inter herbas, non autem inter frutices, & arbores diſſerere, non aliud quidem mihi perſuadere poteram, quàm quòd Cytiſus eſſet herba potius, quàm arbor: præcipuè cùm palàm ſit, iumenta herbas, & fœnum potius depaſci, quàm arborum frondem. Siquidem eruo, et medica herbis antiqua ætas armenta, & pecora alebat, ac ſaginabat. His itaq; rationibus fretus (tunc enim plura neglexeram inueſtigare) adductus eram, ut exiſtimarem, illud Trifolij genus odoratum omnino eſſe Cytiſum. Verùm enimuero cùm poſtea rem hanc accuratius, rectiuſq; expendiſſem, me in errore uerſari deprehendi. Proinde in præſentia non grauabor priorem mutare ſententiam, conſtanterq; affirmare, aliam ob illa planta Cytiſum eſſe: nec eam quidem herbam, ſed fruticem, qui cultura arboreſcat. Non enim is ſum, qui opinionis alicuius ſuſtinendæ gratia adeò pertinax eſſe uelim, ut falſum magis, quàm uerum tueri contendam. Sed quòd iure putem in aliam me deueniſſe ſententiam, facit in primis Galenus libro primo de antidotis, ubi Cytiſum fruticem eſſe myrti magnitudine ſcribit, his uerbis. In Myſia quoq;, qua parte noſtræ prouinciæ finitima eſt, tractus occurrit, quem Brittòn nominant, in quo mel Attico perſimile magna cum admiratione conſpexi. Extabat enim ibi quoque collis quidam non magnus, ſaxoſus totus, thymo, & origano refertus: alibi locus erat Cytiſo plenus. Apes plurimum mellis ex Cytiſi floribus excerpere ſcriptores uno ore tradunt. Fruticoſa uerò planta Cytiſus eſt, eam altitudinem attingens, ad quam myrti creſcunt. hæc Galenus. Eſt deinde Plinius, quem Galeno ſubſcripſiſſe inuenio libro XII. cap. III. cùm inquit. Alterum eſt ebeni genus fruticoſum, Cytiſi modo, & tota India diſperſum. Et libro XVI. capite XXXVIII. ubi inter arbores Cytiſum enumerat, ſcribens. Tota oſſea eſt, ilex, cornus, robur, Cytiſus, morus, ebenus, lotus, & quæ ſine medulla eſſe diximus. Accedit his etiam Columella, qui idem teſtari uidetur in calce libri V. ubi cùm longius de Cytiſo diſſeruiſſet, demum inquit. Hactenus de arboribus præcepiſſe abunde eſt. Horum itaque probatorum authorum teſtimonio planum fieri arbitror, Cytiſum arboreſcentem eſſe fruticem myrti modo, ut Galenus ſcriptum reliquit. Sed mihi quidem hactenus inter Italicos frutices, qui arboris inſtar adoleſcunt, nullũ contigit inuenire, qui legitimè Cytiſum referret. Cæterùm nõ deſunt, qui ſibi perſuadeant, atq; etiã ſcriptis tradant, ſe Cytiſum uidiſſe, legiſſeq; in Italia in ſyluis, alijſq; ſylueſtribus locis, qui per ſe tantùm proueniat. Sed equidem dubitauerim, ne & ipſi decipiantur: quandoquidem ij, quantum ex eorum ſcriptis colligi poteſt, Coluteam ſic Theophraſto uocatã ſumunt pro Cytiſo. Neq; propterea illud dixerim, quòd putem cytiſum ſua

Cytiſus frutex eſt, non herba.

ſponte non prouenire, cùm teſte Columella lib. IX. cap. IIII. de re ruſtica, duplex ſit cytiſus, una ſatiua, et altera ſuæ ſpontis: ſed quòd ſcribat Plinius, raram eſſe in Italia.

Cytiſi hiſtoria ex Col.

De ſatiua autem Cytiſo diligentiſſimè ſcripſit idem Columella lib. V. de re ruſtica, capite ultimo, cuius hîc uerba ſubijciam. Cytiſum, inquit, in agro eſſe quàm plurimum maximè refert, quòd gallinis, apibus, capris, bubus quoq;, & omni generi pecudum utiliſſimus eſt, quòd ex eo citò pingueſcit, & lactis plurimum præbet ouibus: tum etiam quòd octo menſibus uiridi eo pabulo uti, & poſtea arido poſſis. Præterea in quolibet agro, quanuis macerrimo, celeriter comprehendit: omnē iniuriam ſine noxa patitur. Mulieres quidem ſi lactis inopia premuntur, Cytiſum aridum in aqua macerari oportet, & cùm tota nocte permaduerit, poſtero die expreſſi ſucci ternas heminas permiſceri modico uino, atq; ita potandum dari: ſic & ipſæ ualebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. Satio autem Cytiſi uel autumno circa idus Octobris, uel uere fieri poteſt. Cùm terram bene ſubegeris, areolas facito, ibiq; uelut ocymi ſemen Cytiſi autumno ſerito. Plantas deinde uere diſponito, ita ut inter ſe quoquouerſus quatuor pedum ſpatia diſtent. Si ſemen non habueris, cacumina Cytiſorum uere deponito, & ſtercoratam terram circumaggerato. Si pluuia non inceſſerit, rigato quindecim proximis diebus, ſimul atque nouam frondem agere cœperit, ſarrito, & poſt triennium deinde cædito, & pecori præbeto. Equo abunde eſt uiridis pondo XV. bubus pondo uicena, cæteriſq; pecoribus pro portione uirium. Poteſt etiam ante Septembrem ſatis commodè ramis Cytiſus ſeri, quoniam facilè comprehendit, & iniuriam ſuſtinet. Aridum ſi dabis, parcius præbeto, quoniam uires maiores habet, priuſq; aqua macerato, & exemptum paleis permiſceto. Cytiſum cùm aridum facere uoles, circa menſem Septembrem, ubi ſemen eius grandeſcere incipiet, cædito, paucisq; horis, dum flacceſcat, in ſole habeto: deinde in umbra exiccato, & ita incondito. hactenus Columella.

Cytiſi hiſtoria ex Plin.

Plinius quoq; Cytiſi hiſtoriam copioſè proſequitur libro XIII. cap. XXIIII. ubi hæc habet. Frutex eſt & Cytiſus ab Ariſtomacho Athenienſi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus uerò etiam ſuum: ſpondetq; iugero eius annua H—S. MM. uel mediocri ſolo reditus. Vtilitas quæ eruo, ſed ocior ſatietas, perquàm modico pingueſcente quadrupede, ita ut iumenta hordeum ſpernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior: ſuper omnia pecorum medicina à morbis omni uſu præſtante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atq; in aqua decoctum, potui cum uino dari iubet, & firmiores, celſioreſq; infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut ſi aruerit madefactum. Apes quoque nunquam defore, Cytiſi pabulo contingente, promittunt Democritus, & Ariſtomachus. Nec aliud minoris impendij eſt. Seritur cum hordeo, aut uere ſemine ut porrum, uel caule autumno ante brumam. Si ſemine madidum: & ſi deſint imbres, ſatum ſpargitur. Plantæ cubitales ſeruntur ſcrobe pedali. Seritur poſt æquinoctia tenero frutice: perficitur triennio: demetitur uerno æquinoctio, cùm florere deſijt, uel pueri uel anus uiliſſima opera. Canus aſpectu, breuiterq; ſi quis exprimere ſimilitudinem uelit, anguſtioris trifolij frutex. Datur animalibus poſt biduum ſemper: hyeme uerò quòd inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & portione minora animalia: obiterq; inter ordines allium, & cepe ſeri fertile eſt. Inuentus hic frutex in Cythno inſula, inde tranſlatus eſt in omnes Cycladas, mox in urbes Græcas, magno caſei prouentu. Propter quod maximè miror rarum eſſe in Italia. Non æſtuum, non frigorum, non grandinum, aut niuis iniuriam expaueſcit. hæc Plinius.

Opinio quorundam.

Cæterùm de Trifolio illo odorato, cuius ſuperius mentionem fecimus, neq; Dioſcorides, neq; Galenus, quod ſciam, quicquam memoriæ prodiderunt. Non deſunt, qui id uelint eſſe Theophraſto plantam Mel frugum appellatam, quam ipſe inter loti genera recenſet libro VII. cap. XIIII. de plantarum hiſtoria, ubi ſic inquit. Quædam enim formis pluribus conſtant, quanquam nomen unum ſortiantur, ut ita ferme æquiuoca ſint, ceu lotus. Huius enim genera plura redundant, folio, caule, flore, fructuq; diſcreta. Inter quæ uel illud redditur, quod Mel frugum appellatur, diuerſum tum uiribus in uſu cibario, tum quòd non eadem loca deſideret. hæc Theophraſtus. Quæ ſanè illorum ſententiam mihi probare non uidentur, quòd Trifolium odoratum minimè in cibis ueniat, & ijſdem in locis naſcatur, in quibus lotorum omne genus uireſcere conſpicitur. Atqui Plinio libro XXII. cap. ultimo, nil aliud eſt Mel frugum, Dioclis teſtimonio, quàm panicum.

Cytiſi uires ex Galeno.

Cytiſi uires Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, reddidit his paucis uerbis. Cytiſi folia digerendi facultatem obtinent aquæ temperatæ miſtam, ſicut & maluæ folia.

Λωτὸς αἰγύπτιος. LOTVS AEGYPTIA. CAP. CIX.

EST ET in Aegypto lotus, quæ in campis flumine inundatis prouenit, caule fabæ: flore paruo, candido, lilio ſimili, quem tradunt occidente ſole comprimi occludique, ad ortum autem aperiri: adduntque, caput ipſum ueſpera aquis condi, & ad exortum ſolis emergere. Caput quale papaueris, maximum: & intus grana, ceu milij, quæ Aegyptij exiccant, & in panes cogunt. Radicem lotos hæc habet, mali cotonei ſimilitudine, quæ cruda coctaque manditur: decoctaque lutei oui qualitatem exhibet.

Loti Aegyptiæ hiſtoria ex Theophr.

LONGAM *ſatis hiſtoriam de Loto Aegyptia poſteritatis memoriæ tradidit Theophraſtus libro IIII. cap. X. de plantarum hiſtoria, cuius hîc uerba referam. Qui Lotus, inquit, uocitatur, planis parte maxima prouenit, cùm rura inundantur. Huic natura caulis ſimilis fabæ, & fructus eodem modo, uerùm minores, gracilioreſq;. Naſcitur fructus in capite, modo quo in faba: flos candidus, lilijs foliorum anguſtia proximus: multi, ac denſi promiſcui exeunt. Sole occidente ſe comprimunt, caputq; integunt, ad ortum aperiuntur, & ſuper aquam aſſurgunt: idq; facit, dum caput perficiatur, floreſq; defluant. Capitis magnitudo quanta papaueris maximi, & percingitur inciſuris non alio modo, quàm papauer: niſi quòd in his fructus frequentior habetur, qui milio nõ abſimilis eſt. In Euphrate caput,*

floreſq;

floresq; mergi referunt, atq; deſcendere uſq; in medias noctes, tantumq; abire in altum, ut ne demiſſa quidem manu capere ſit, diluculò deinde redire, & ad diem magis: ſole oriente iam extra undas emergere, floremq; patefacere: quo patefacto amplius inſurgere, ut planè ab aqua abſit altè. Aegyptij capita ipſa aceruis putrefaciunt, cùmq; tegumenta putruerint, in flumine lauando ſeparant fructum, & ſiccantes, pinſentesq; panem faciunt, eoq; cibo utuntur. Radix loti Corſion appellata, rotunda eſt, cotonei mali amplitudine, cortice nigro, quali nux caſtanea tegitur. Corpus internum candidum: elixum, aſſumq; in ſpecimen albuminis uertitur, gratum cibis: manditur etiam crudum, ſed gratius decoctum ſeu aqua, ſeu pruna. Hactenus de Loto Aegyptia Theophraſtus. Cæterùm hanc, & ſupradictas Loti ſpecies Serapio ſua lingua Handachocham indifferenter nominat. E cuius ſemine oleum exprimitur Mauritanis ad articulorum dolores expetitum. Neq; enim fit Handachochæ oleum ex uulgaris trifolij ſemine, ut quidam aberrantes exiſtimant, ſed ex omnium Lotorum ſemine, & ex eo tantùm trifolio, quod aſphaltiten Græci uocant. Loti Aegyptiæ breuiter meminit Galenus inter alias lotos, libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Loti Aegyptiæ ſemen in panes quidem cogitur.

Arabum Handachocha.

Lotus Aegyptia ex Gal.

MYRIOPHYLLON.

MYRIOPHYLLON ALIVD.

Μυριόφυλλον. MILLEFOLIVM. CAP. CX.

MYRIOPHYLLVM, ſiue millefolium, caulis eſt tener, ſingularis, unica nixus radice: plurimis folijs, læuibus, fœniculo ſimilibus, unde nomen accepit. Caulis flaueſcit, uarius, ac ueluti ex induſtria deliniatus. naſcitur in paluſtribus. Vulnera recentia ab inflammatione uindicat, ſi uel uiride, uel ſiccum ex aceto oblinatur: præcipitatis in potu cum aqua, & ſale datur.

ETSI *non deſunt, qui uelint Myriophyllum, ut ſuperius in Stratiotis millefolij commentatione diximus, eſſe uulgare Millefolium, quo omnes paßim utuntur in Italia; tamen cùm hoc plurimis caulibus à radice proſiliat, folijs conſtet à fœniculo diuerſis, naſcaturq; in pratis & incultis, non autem in paludibus, hinc ſatis perſpicuum fieri puto, hos qui ita ſentiunt, in errore uerſari. Equidem legitimum Myriophyllum me inueniſſe, & ſæpe uidiſſe crediderim in uallis Ananiæ paluſtribus, unico tantùm caule, innumeris foliolis referto, capillaceis fœniculi modo, odore non ingrato. Huius plantæ hic picturam damus, aliamq; appinximus ad nos Piſis miſſam ab eruditißimo uiro Luca Ghino.*

Myriophylli conſider.

Myriophylli uires paucis perſtrinxit Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Myriophyllum uſqueadeò deſiccatoriæ eſt facultatis, ut uulnera glutinet.

Myriophylli uires ex Gal.

Μύῤῥις. MYRRHIS. CAP. CXI.

Myrrhis ſimillima eſt cicutæ, caule, folijſque: radix ei oblonga, mollis, rotunda, odorata, cibo non inſuauis. Quæ pota in uino, phalangiorum morſibus auxiliatur: cit menſtrua, & partus ſecundos, purgátque à puerperio fœminas: ſubuenit & phthiſicis co-cta in ſorbitione. Aiunt quoque eandem bis die térve potam ex uino, in peſtilentia ſalutarem eſſe, & ne morbi contagia ſentiantur, obſtare.

Myrrhidis cõſideratio.

Gignitvr *in quàm plurimis* Italiæ *locis planta quædam cicutæ faciem repræſentans, minor tamen, minimeq́; graueolens, Cicutaria nonnullis uocata, quam quidam cenſent legitimam eſſe Myrrhim. Sunt deinde, qui pro Myrrhide Angelicam uulgò appellatam accipiant. Alij uerò, ut Manardus, illud oleris genus intelligunt, quod Chærefolium uocant. Veruntamen hoc, meo iudicio, nullis notis Myrrhida refert, ſicuti nec illa: tametſi huius radix à recentioribus in peſtilentia miris laudibus cõmendetur. Quòd autem Angelica non ſit Myrrhis, ex eo euidentiſſimum eſſe arbitror, quòd ei folia ſint ſatiuæ paſtinacæ ſimilia, non quidem multifida, ueluti cicutæ. Cæterùm ſi Myrrhis in Italia prouenit, nulla ſanè mihi hactenus ſeſe obtulit planta, quæ magis illi reſpondeat, quàm hæc, cuius hic effigiem pictam exhibemus, quæ quidem longè ab Angelica differt.*

Angelicæ hiſtoria, & uires.

Sed quoniam angelicae *mentio incidit, ne tam præſtantiſſimam plantam ſilentio prætereamus, hic fuſius de ea nobis diſſerendum eſt. Hæc itaq; planta cubitalem excedit altitudinem, caule geniculato, inani, multis alarum cauis referto: folia profert oblonga, per ambitum ſerrata, in nigrum uireſcentia: flores albos, in umbellam cohærentes: è quibus ſemen prodit tenue, lentiũ modo compreſſum. Radix ei ſubeſt craſſa raphani modo, quæ in plures diuaricatur ramos, guſtu acris, & ſuauiter odorata. Excalfacit, pariterq́; deſiccat ordine ſecundo completo, aut tertio incipiente. Proinde aperit, attenuat, & diſcutit. Venenis mirificè aduerſatur: quare peſtilentiam arcet hauſta, aut frequenter commanſa. Ipſa per ſe ſumpta pituitoſos, lentoſq́; humores digerit. Idem præſtat & radicis decoctum. quod etiam celerius ex frigore tuſſientibus auxiliatur: expectorat enim efficaciter craſſam, lentamq́; pituitam. Sanantur eodem ex aqua, aut uino interna uiſcerum ulcera, concretuſq́; ſanguis diſſoluitur, & roboratur uentriculus. Radix in puluerem trita animi deliquijs, & cæteris cordis affectibus opem unicè præſtat. Valet ad rabioſorum, & uenenoſorum morſus, exterius cum ruta impoſita, & intrò in corpus aſſumpta. Hinc fit, ut recentiores quidam magna opinione hanc ſuis inſerant antidotis.*

Myrrhidis uires ex Gal.

Myrrhidi iam ſuas reddamus uires ex Galeno, qui eas lib. VII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis deſcripſit. Myrrhis, quidam myrrham nominant. Radicem habet odoris iucundi, & dulcem, quæ menſes mouet, & ea quæ in thorace, ac pulmone ſunt, expurgat. Itaque ex ſecundo ordine fuerit excalfacientium, adiuncta quadam partium tenuitate.*

Μύαγρος. MYAGRVM. CAP. CXII.

Myagron, aliqui melampyron uocant, herba eſt ſurculacea: folijs rubiæ, pallidis, tripedanea: ſemen oleoſum, fœno græco ſimile. Quod contuſum igni torrent, perunctiſque uirgis ad lucernarum lumina utuntur. Hoc pingui, ſcabritias corporis læuigari, atque expoliri conſtat.

Myagri conſideratio.

Scribit *Ruellius, Myagrum frequentiſſimum naſci in Gallia, eiuſq́; ſemine agros bene ſubactos perinde quaſi napis ſeri: quin & ſuæ ſpontis inter ſegetes inueniri. Ex ſemine autem oleum exprimi ait, quo non ad lumina tantùm lucernarum; ſed ad ciborum quoque condimenta pauperes utuntur. Addit id à ſuis Cameliam, aut Camaminam uocari. Sed ipſe nõ equidem Ruellio auſim ſubſcribere: quandoquidem non pudeat fateri me hactenus Myagrum non uidiſſe in Italia, quod Dioſcoridis delineationi reſpondeat.*

Quorundam error.

Cæterùm eos haud dubiè falli crediderim, qui putant, uulgare illud aurei coloris ſemen, quod aliqui Drodam, Drodellam alij, nonnulli uerò Dorellam dicunt, legitimum referre Myagrum. Siquidem hoc folijs rubiam non æmulatur, ſed ſylueſtrem erucam, ut quæ laciniata ſpectentur: nec ſemen profert fœno græco ſimile, ſed papaueris modo exile.

Myagri uires ex Galeno.

Myagri ſemen, ut teſtatum reliquit Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, pingue eſt. Quare ſi tundatur, oleoſum quid effundit, quod emplaſticam uim obtinet.*

Ὀνάγρα. ONAGRA. CAP. CXIII.

ONAGRA, ſiue onothera, aut onuris ſrutex eſt arboris inſtar, prægrandis, amygdalino folio, ſed latiore, lilio non diſsimili: flore roſaceo, magno: radice candida, longa, cùm ſiccata eſt, uinum olente. naſcitur in montibus. Aqua, in qua radix maduerit, in potu data, feras mitigat, & cicures facit. illitu quoque tetra vlcera mulcet.

TAMETSI *memoriæ prodiderit Theophraſtus lib.* IX. *cap.* XXI. *de plantarum hiſtoria, Oenotheræ radicem è uino potam mitiores, hilarioresq́; mores conciliare; nullum tamen, qui eam mihi oſtenderet, hactenus licuit reperire, quanuis ad mitigandam omnium animalium feritatem, nedum hominum quorundam, eſſet optimũ, utiliſsimumq́; remedium. Cæterùm ad me ſcripſit clariſsimus medicus Lucas Ghinus Forocornelienſis, ſæpius ex Apennino in uiridarium ſuum tranſtuliſſe plantam homine proceriorem: folijs amygdalæ, maioribus tamen: flore rhododendri: ſemine perquàm minuto, exilibus teretibusq́; ſiliquis contento, molli ac candida lanugine obuoluto: radice ſubalbida, longa, ſubter humum repente. Quæ ſanè omni ex parte Onagram referre uidetur, etſi ipſe quoq; pro certo non auſit aſſerere, hanc legitimam eſſe Onagram, cùm hactenus experientia compertum non habeat, an huius radix ſicca uinum redoleat, mitigetq́; feras aqua, in qua maduerit, pota, ut Dioſcorides teſtatur. Onagræ meminit Galenus lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Onagron, aut onothera, aut onothuris, huius radix arefacta uinoſum quiddam redolet: ſed & uini maximè facultatis eſt.*

Onagræ conſideratio.

Onagræ uires ex Galeno.

Κίρσιον. CIRSIVM. CAP. CXIIII.

CIRSIVM, caulis eſt tener, duorum cubitorum, triangulo ſimilis: ab imo foliola, roſæ ſpeciem referentia: anguli ſpinoſi, per interualla molles: folia bugloſſo ſimilia, longiora, ſubcandida, modicè hirſuta, partibus extremis aculeata: cacumen caulis orbiculatum, hiſpidum: in quo capitula in ſummo purpurea, quæ ſoluuntur in lanugines. Radicem huius loco laboranti adalligatam, dolores uaricum ſedare Andreas ſcripſit.

CREDIDERE *recentiores quàm plurimi rei herbariæ periti, nil aliud eſſe Cirſium, quàm uulgare Bugloſſum. Sed mihi planè hæc ſententia, pace eorum dixerim, refellenda potius, quàm probanda uidetur: quòd Bugloſſo caulis triangulus non inſit, ſed rotundus: quòd ab imo foliola per ambitum aculeata roſæ ſpeciem non referant, ſed longa, & continua prodeant: quòd deniq; Bugloſſo flores non euaneſcant in pappos, ſed langueſcentes integri decidant, relicto in folliculis ſemine. Plantam, quam proculdubio Cirſium referre putamus, nuper Piſis ad me miſit clariſsimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam hic figuram damus. Naſcitur, ut ipſe ſcribit, in uliginoſis locis. Ea, meo quidem iudicio, Cirſio maximè adſtipulari deprehenditur. Cirſij nusquam, quod legerim, meminerunt in ſimplicium cenſu Galenus, & Paulus.*

Cirſij conſideratio.

Ἀστὴρ ἀττικός. ASTER ATTICVS. CAP. CXV.

ASTER Atticus cauliculus lignoſus, florem in cacumine habens purpureum luteúmve, per ambitum diuiſum, anthemidis modo, capitulum, foliolis ſtellæ modo radiatis: quæ autem caulem ambiunt folia, oblonga ſunt, ac hirſuta. Feruenti ſtomacho, oculorum inflammationibus, prociduæ ſedi, ac inguinibus illitu auxiliatur. Tradunt purpureum florem, ſi ex aqua bibatur, anginis, & pueris comitiale malum ſentientibus, opitulari. Inguinum inflammationi recentem illinire conuenit. Si aridus flos ſiniſtra dolentis manu decerpatur, & inguinibus adligetur, dolore liberat.

ASTER ATTICVS.

Aſteris Attici conſid.

Aster Atticus, qui & Bubonion, hoc eſt noſtris Inguinalis, dicitur, ſibi Attici nomen aſciuit, quòd in Athenienſi agro frequentior, quàm alibi proueniat. Bubonion uerò, & Inguinalis dicta eſt herba, quòd bubonum, ſiue inguinum præcipuum ſit remedium. Aſteris porrò appellationem accepit, quoniam eius capitula, in quibus flores chamæmali inſtar emicant, per ambitum diuiſa foliolis ſtellæ modo radiata ſpectantur. Planta eſt hodie non paucis cognita. Naſcitur in aſperis, incultis, & conuallibus. Hanc Serapio (ut libro tertio in eryngij mentione prodidimus) cum Eringio confudiſſe deprehenditur, florum ſimilitudine falſus, qui in utraq; planta ſtellæ figuram præ ſe ferunt. Cæterùm non eſt prætereundum, quòd nonnulli Dioſcoridis codices reperiuntur, in quibus hoc capite plura leguntur, quàm ſuprà ſint reddita. quæ quoniam à doctiſsimis uiris Dioſcoridi accreuiſſe comperta ſunt; ideo nos quoq; ea, utpote adiectitia omiſimus. Quòd autem adſcititia ſint, teſtimonio eſſe poſſunt Galenus, Oribaſius, Paulus, & Serapio, in quorum libris illa, quæ redundant, nusquam leguntur, etſi reliqua, ut ſolent, bona fide referant. In cuiusdam tamen Apuleij libello de plantarum hiſtoria & uiribus ſcripto, nonnulla habentur capite de Aſtere Attico, quæ inde facilè, quòd ferè eadem eſſe uideantur, huc adiecta ſunt: ſic enim uerba illa ſonant. Stellarum radij noctibus collucent: quare qui naturam ſtirpis ignorant, inane ſimulacrum ſe uidere putant. Reperitur à paſtoribus pecudum.

Serapionis erratum.

Amellus Virgilij.

Aſtera Atticum à Virgilio quoque celebratum fuiſſe exiſtimo lib. IIII. Georgicorum, ubi Amellum, quem florem ita ab agricolis uocari ait, herbamq; eius deſcripſit. Id quod ſuis luculentiſsimis carminibus apertè teſtatum reliquit, dum ita cecinit.

Eſt etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecêre agricolæ, facilis quærentibus herba:
Nanq; uno ingentem tollit de ceſpite ſyluam.
Aureus ipſe, ſed in folijs, quæ plurima circùm
Funduntur, uiolæ ſublucet purpura nigræ.
Sæpe deûm nexis ornatæ torquibus aræ.
Aſper in ore ſapor: tonſis in uallibus illum
Paſtores, & curua legunt prope flumina Mellæ.

Aſteris Attici recens herba (ut Crateuas tradit) cum axungiæ ſenio tuſa rabioſi canis morſibus utiliter imponitur. Turgentia guttura diſcutit, & incenſa ſerpentes fugat. Huius meminit Galenus libro VI. ſimplic. medicament. ubi eius uires retulit his uerbis. Aſter Atticus, alij bubonium uocant, non ob id tantùm quòd illitum, ſed etiam quòd ſuſpenſum bubonas ſanare creditur. Habet quiddam etiam digerens, habet uerò non minimè & refrigerans quiddam, ac reprimens, adeò ut miſtæ ſit facultatis, uti roſa: uerùm id non adſtringit. hactenus Galenus. Sed quoniam Attica ſtella mihi in mentem redegit Stellariam recentioribus uulgò uocatam, cùm & ipſa uiribus non uulgaribus ſit prædita, eam minimè ſilentio diſsimulandam duximus.

Aſteris Attici uires ex Gal.

Stellariæ hiſtoria, & uires.

Eſt igitur STELLARIA, quam alij Pedem leonis, alij Alchimillam uocant, planta, quæ ut plurimùm in montibus prouenit, præſertim in pratis, folijs maluæ ferme ſimilibus, durioribus tamen, & criſpioribus, angulis octo diſtinctis, prominentioribus, & per ambitum ſerratis, adeò ut latius aperta ſtellæ formam referant. Caulis ei tenuis, ſemicubitalis, à quo plures exeunt ramuli, in quorum ſummo flores emicant ſubpallidi, tenues, ſtellarum effigie. Radice nititur, quæ craſsitudine digitum æquat, & longitudine palmum excedit. Erumpit hæc Maio menſe, Iunio uerò floret. Efficax eſt pota ſanandis non ſolùm internis uiſcerum uulneribus, ſed & ſinuoſis ulceribus: quinetiam extrinſeca uulnera glutinat. Expetitur Germanis chirurgicis, miriſq; laudibus celebratur: quippe qui eam felici ſucceſſu uulnerarijs potionibus admiſceant. Aridæ puluis in ſui ipſius decocto, aut cum aqua eius ſtillatitia ſumptus, enterocelis medetur. Datur idem puluis ex uino, aut iure cochlearis menſura, quindecim aut uiginti diebus, mulieribus, quibus adempta ſit concipiendi facultas à nimia uteri humiditate, quæ iniectum ſemen contineri prohibet. Stillatitia eius aqua epota, tum etiam in uuluam indita, alba mulierum profluuia mirificè ſiſtit: adeò ut eius quoq; diutina iniectione corruptæ ab incorruptis uix dignoſci poſsint, reſtrictis mirum in modum fœmineis locis: quod tum celerius, tum efficacius præſtatur, ſi in eius decocto inſideant. Quin & laxas procidentesq; mulierum mammas contrahit, & duras ſolidasq; efficit, ſi lintea in eius decocto, aut ſtillatitia aqua intincta mammis ſæpius imponantur, diutiusq; importentur, præſertim hypociſtide, equiſeto, ſtypteria, ſiccisq; roſis admiſtis.

Iσόπυρον.

Ἰσόπυρον. ISOPYRVM. CAP. CXVI.

Isopyron aliqui phaſiolon ob ſimilitudinem vocant, quoniam folium, quod eſt aniſo ſimile, in pampinos torquetur: capitula ſunt in ſummo caule, tenuia; plena ſeminis, melanthij guſtum imitantis. Contra tuſsim, & cætera pectoris vitia, ſemen ex aqua mulſa bibitur: hepaticis, & ſanguinem excreantibus vtile.

Hactenvs, *ut ingenuè fatear, mihi non contigit uerum Iſopyrum inuenire, neq; ab aliquo compertum uidere. non tamen negauerim, quin illud naſcatur in Italia. Quare ſi hac noſtra ætate nobis non ſeſe offeret, id poſteris inquirendum relinquemus, qui fortaſſe diligentius in hæc ſtudia incumbent, ut earum rerum, quæ nos latent, aliquando exactam cognitionem aſſequantur.*

Ἴον πορφυροῦν. VIOLA PVRPVREA. CAP. CXVII.

Viola purpurea folium habet hedera minus, tenuius, ac nigrius, nec multò diſsimile: cauliculus à radice medius prodit, in quo floſculus ſuauiſsimè olens, purpureus. opacis, & aſperis naſcitur. Refrigerandi naturam habet. Folia per ſe, & ex polenta illinuntur aptiſsimè ſtomacho æſtuanti, & oculorum inflammationibus, ſedique procidenti.

Svnt *in Violarum genere non modò purpureæ, ſed etiam candidæ frigidis, & uliginoſis locis naſcentes, prorſus tamen inodoræ, de quibus nihil, quod extet, memoriæ prodidit Dioſcorides. Hæ numeroſæ proueniunt in Ananienſi agro ſupra Tridentum, ubi menſe Aprili adeò copioſè florent, ut ſi longè proſpiciantur, oculos fallant, & extenſa lintea uideantur. Alij præterea flores per æſtatem Maio, & Iunio menſibus uiſuntur ſupernè purpurei, in medio candidi, inferius uerò lutei, forma purpureas uiolas referentes, aſpectu gratiſsimo, cùm tamen nullo & ipſi commendentur odore. Prodeunt hi ex quadam planta, cui primo exortu folia inſunt rotunda, per ambitum ſerrata, quæ tamen per incrementum in longitudinem deſciſcunt. Conſtat hæc caulibus triangularibus, quadantenus ſtriatis, & intus concauis, quibus paribus interuallis genicula ſupereminent, è quorum cōcauo ramuſculi exoriuntur, quibus flores dependent. Vocant hanc nonnulli* Iaceam. *Verùm an hæc illa ſit Iacea, quam ad inteſtinorum ramices magnifaciunt recentiorum quidam, nōdum ſatis compertum habeo. Quanquam non deſunt, qui affirment, hanc eſſe de qua modò ſermo eſt, eamq; ſymphyti facultatibus pollere. quemadmodum etiam ſunt, qui eandem ægrè ſpirantibus, & pulmonum inflammationibus, non obſcurè opem ferre tradant: quin & ſcabiem ſanare, & cætera cutis uitia delere. Violarum purpurearum facultates exquiſitè deſcripſit Meſues inter ſimplicia ſoluentia, unde hæc decerpſimus. Violæ temperatum, conueniensq; ſunt medicamentum, quo immutantur malæ humorum qualitates, & natura eorum ſoluitur. Præferuntur quæ primo uere florent, ſolis ardorem, qui uim reſoluit, minimè expertæ, nec imbribus dilutæ. Violæ refrigerant, & humectant ordine primo, cùm tamen ſiccæ minus refrigerent, & minus humectent. Recentibus quædam ineſt humiditas, quæ obtundit caliditatem, à qua potior eſt uis. Quapropter ſiccata humiditate, quæ in ſuperficie continetur, guſtu amaritudo deprehenditur, quæ à calido prouenit, qui prius ſub humido deliteſcebat. Quo fit, ut exiccatæ magis calidæ, minuſq; humidæ habeantur. Humiditas, quæ ſuperflua recentibus ineſt, aluum emolliendo ciet: uerùm arefactæ, deiectoriæ ſunt facultatis, non quòd emolliant, ſed quòd diſſoluant. Violæ in ſumma ſoporiferæ ſunt, refrigerant, calidos dolores mulcent, inflammationes extinguunt, leniunt, & ſoluunt. Earum ſuccus, & ſyrupus ex eo factus uentrem leniunt. Macerantur in aceto, quòd ualentiùs ardentiſsimis conferant febribus. Fit ex uiolis oleum, ijs in eo diutius maceratis: cæteris tamen præſtat, quod ex immaturis oliuis, aut ex dulcibus amygdalis exprimitur. Violæ bilem educunt, eiuſq; feruorem mitigant. Conferunt capitis doloribus, quos caliditas excitauerit: ſomnum conciliant: pectoris, & aſperæ arteriæ ſcabritiem leniunt: medenturq; anginis, & columellæ uitijs: præcipuo autem auxilio ſunt pectoris, & lateris inflammationibus: ſitimq; arcent. At quæ ſiccæ ſunt, iecoris obſtructiones reſerant, inflammationes diſcutiunt, & morbo regio laborantibus opitulantur. Hactenus de uiolis Meſues. Parant hac ætate è uiolarum recentium diluto, quo pluries uiolæ fuerint maceratæ, deiectorium Syrupum, quemadmodum & ex roſis roſaceum, quo deij-*

Violæ purpureæ conſideratio.

Iacea.

Violarum uires ex Meſue.

Syrupus uiolaceus.

Violarum uires ex Gal.

ciendæ alui gratia recentiores medici in pleuritide utuntur, uncias quaternas, uel quinas exhibentes. Violarum uires tradidit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Violæ folia aqueam & ſubfrigidam ſubſtantiam ſuperantem poßident: proinde tum per ſe, tum cum polenta illita calidas phlegmonas mitigant. Imponuntur & ori uentriculi æſtuanti, & oculis. hæc Galenus. Ex quibus abunde palàm eſt non nouiſſe Galenum, ſicuti & cæteros ueteres, Violas deiectoria facultate citra noxam præditas eſſe.*

Κακαλία. CACALIA. CAP. CXVIII.

CACALIA, quæ leontice uocatur, folia fert magna, alba: è quibus medius caulis emicat, rectus, albus: florem ferens robori, aut oleæ ſimilem. naſcitur in montibus. Radix in uino madefacta, ut tragacantha, delinctu aut manducatu per ſe tuſsibus, ſcabritijs arteriæ medetur. Grana, quę poſt excuſſum florem innaſcuntur, trita & cum cerato illita, faciem erugant, & cutem extendunt.

Cacaliæ conſideratio.

CACALIA, *Plinio libro* XXV. *cap.* XI. *autore, uocatur ſemen margaritis minutis ſimile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè. ita Plinius. Sed non propterea mihi hactenus contigit Cacaliam reperire in Italia, etſi eam diu quæſiuerim in montibus. Cæterùm herbam Cacaliæ ſimilem teſtatur ſe pluries uidiſſe in Apennini Alpibus Lucas Ghinus Forocornelienſis medicus rei herbariæ diligentiſsimus inquiſitor, folio tußilaginis, maiore tamen, auerſa parte candidiore, minusq́; per ambitum anguloſiore: caule palmi altitudine, recto, ſubcandido: in cuius cacumine flores exeunt paniculæ faciem referentes, muſcoſi, oliuæ inſtar. Hanc ipſe Cacaliam ſuſpicatur. Equidem huius uiri iudicio facilè auſim ſubſcribere, quòd is in ſimplicium cognitione diligenter uerſatus ſit, atq; inter Italos in ea maximè præſtet.*

Cacaliæ uires ex Galeno.

Cacaliam cancanon uocauit Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ubi eius uires reddidit his uerbis. Cancani radix facultatem habent mordacitatis expertem, & modicè exiccantem: eſſentiam craſſam, & emplaſticam. Quapropter macerata uino, ſicut tragacantha, & lincta arteriæ aſperitates ſanat: nec minus, ſi quis eam commandat. Succus eius defluens prodeſt arteriæ, ſimiliter ut glycyrrhiza.*

Βούνιον. BVNIVM. CAP. CXIX.

BVNION caulem edit quadrangulum, procerum, digiti craſsitudine: in quo ramuli minutis folijs, ac floribus ſcatent: folia proximè radicem, apio ſimilia, longè tenuiora, coriandrinis proxima: flores anethi: ſemen odoratum, hyoſcyamo minus. Vrinam ciet, excalfacit, ſecundas euocat: lieni, ueſicæ, renibus utile. Tam humidi, quàm ſicci, expreſsiq́ue ſucci caulibus, folijs, radicibusq́ue, uſus inualuit ex aqua mulſa.

Ψευδοβούνιον. PSEVDOBVNIVM. CAP. CXX.

PSEVDOBVNION palmi altitudine fruticat in Creta, folia, ramuloſq́ue napi ferens, acri guſtu. Tormina, atque ſtranguriam, laterumq́ue dolores ſanant quaterni rami eius poti in aqua: illiti quoque cum ſale, & uino tepentes, ſtrumas diſcutiunt.

Bunij conſideratio.

BVNIVM, *quod noſtri Napum ſylueſtrem uocant, Plinius uidetur poſteritatis memoriæ prodidiſſe libro* XX. *capite* IIII. *ubi de napis ita ſcriptum reliquit. Naporum duas differentias & in medicina Græci ſeruant. Anguloſis foliorum caulibus florentis, & quod Bunion uocant, purgationibus fœminarum, & ueſicæ, & urinæ utile decoctum, potum ex aqua mulſa, uel ſucci drachma. Semen dyſentericis toſtum, tritumq́; in aqua calida è cyathis quatuor: ſed urinam inhibet, ſi non lini ſemen unà bibatur. Alterum genus Buniada appellant, & raphano, & rapo ſimile. Seminis præclari contra uenena: ob id & in antidotis utuntur illo. hæc Plinius. Ex cuius ſanè uerbis palàm fieri arbitror, eam nobis plantam eſſe Bunium, quæ Napum ſylueſtrem rura in Hetruria appellant. Naſcitur hæc inculto ſolo, frigido præcipuè tractu. Verùm Pſeudobunium, quod Græci uocant, nondum mihi in Italia compertum eſt. Quod nulli mirum uideri debet: nam quòd planta hæc fruticet in Creta, ut Dioſcorides teſtatur, uidetur potius Cretenſium propria, quàm aliarum gentium. Bunium, ut Plinius tradit, antidotis admiſcetur: quare & in ipſa Andromachi theriaca Bunium expetitur.*

Bunij uires ex Gal.

Vtriusque uires ſanè paucis tradidit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Bunium, alij arcticon, adeò excalfacit, ut & urinam moueat, & menſes prouocet. Sed & Pſeudobunium adſimilis illi caliditatis eſt.*

Χαμαίκισσος. CHAMAECISSVS. CAP. CXXI.

CHAMAECISSOS folio eſt hederæ, tenuiore, longiore: ramulis à radice quinis ſeníſve, dodrantalibus, folioſis: flore uiolæ albæ ſimili, candidiore, ac tenuiore, guſtu ſupra modum amaro: radice tenui, candida, inutili. naſcitur in cultis. Bibunt conuenientiſsimè iſchiadici folia, tribus obolis in aquæ cyathis tribus, tricenis, quadragenísve diebus: eodem pota modo, ſenis aut ſeptenis diebus, regium morbum purgant.

CREDIDIT

Chamæciſsi conſider.

CREDIDIT Leonardus Fuchſius, medicus ætatis noſtræ celebris, in ſuo de ſtirpium hiſtoria commentario, nihil differre Chamæciſſum ab ea uulgaris notitiæ planta, quam, ut ſuperius libro tertio in Aſclepiadis mentione diximus, herbariorum uulgus Hederam terreſtrem nominat. Sed cur eius ſententiam comprobem, ſanè non habeo. Siquidem uulgaris hedera terreſtris folio conſtat rotundo, quadantenus ſerrato: caulibus, uel potius funiculis uitilium modo longis, humi longo tractu repentibus. Chamæciſſus uerò Dioſcoridi folijs eſt hederæ, tenuioribus, longioribus: ramulis à radice quinis ſenisue, dodrantalibus, folioſisq;. Adde quòd Chamæciſsi flores uiolæ albæ ſimiles facit Dioſcorides, ac etiam candidiores. Sed terreſtris hedera florem profert puſillum, in candido purpuraſcentem. Quibus utiq; rationibus ducor, ut putem, hanc herbam non eſſe Chamæciſſum, quòd notis inter ſe plurimùm pugnare deprehendantur. His etiam accedit, quòd Chamæciſſos (ſi Plinio credimus libro XXIIII. cap. XV.) ſpicata eſt tritici modo: & cùm floret, exiſtimari poteſt alba uiola. Ruellius hanc in Gallia naſci ſcribit. Sed eam aliam eſſe à Chamæciſſo hic repræſentato perſpicuum eſt: ea enim, quæ Plinius refert, à Dioſcoride diſſentiunt, quem nullam ſpicarum mentionem feciſſe conſtat. Equidem, ut ingenuè fatear, nullam hactenus in Italia herbam comperi, quam legitimum eſſe Chamæciſſum auſim affirmare. De uiribus Chamæciſsi breuiter diſſeruit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Chamæciſsi flos, cùm ſit admodùm amarus, iecur obſtructione liberat. Sunt & qui iſchiadicis ipſum exhibeant.

Chamæciſsi uires ex Gal.

Χαμαιλεύκη. CHAMAELEVCE. CAP. CXXII.

CHAMAELEVCE lumborum doloribus propitia eſt. herba uirens, incuruis folijs, ſurculíſque: flore roſaceo.

Chamęleuces conſider.

SANE quàm paucis Chamæleuces hiſtoriam perſtrinxit Dioſcorides. quare difficillimè quidem decerni poteſt, quænam in uniuerſo plantarum genere Chamæleucen referat. Nam etſi Plinius libro XXIIII. cap. XV. ſcribit Chamæleucen, quam fortaſſe rectius Chamæpeucen idem appellat, folijs laricis (ego potius dixiſſem piceæ) ſimilem eſſe; tamen neque propterea facilis inuentu fuerit. Plures equidem herbas me uidiſſe fateri poſſum, quæ piceæ folijs uireſcunt: ſed nullam tamen unquam reperi, quæ, quod obſeruauerim, florem roſeum edat. Chamæleuce, ut autor eſt Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, calidæ eſt facultatis tertio quodammodo ordine, ſiccæ primo.

Chamęleuces uires ex Gal.

BVGLOSSVM, BORRAGO.

BVGLOSSVM VVLGARE.

Βούγλωσσον.

Βούγλωσσον. BVGLOSSVM, LINGVA BVBVLA. CAP. CXXIII.

Bvglossvm naſcitur in campeſtribus, & ſabuloſis. Iulio menſe colligitur. Aiunt eam, quæ tres thyrſos emittit, cum ſemine, & radice tritam, potamq́ue contra tertianos horrores prodeſſe: quæ quatuor, ad quartanos: ea in uino decoquitur. Herbam abſceſsibus utilem eſſe uolunt. Verbaſco ſimile eſt, folium in terra ſparſum, nigrius, aſperum, bubulas imitans linguas. Quod in uinum deiectum, animi uoluptates auget.

Bugloſsi conſideratio.

Qvi diligenter Bugloſsi hiſtoriam expendunt, omnes herbam Borraginem uulgò uocatam, in hortis, alijsq́; locis naſcentem, potius legitimum eſſe Bugloſſum cenſent, quàm illam, quæ Bugloſſa uulgò nominatur, cuius in officinis communis eſt uſus. Quorum equidem iudicio non dubitauerim ſubſcribere. ſiquidem Borrago dicta folijs eſt in uniuerſum uerbaſco ſimilibus, nigrioribus tamen, & aſperioribus: quibus etiam hæc ſymphytum alterum æmulatur, quod folia bugloſſo proxima ferre ſuperius prodidit Dioſcorides. Adde præterea, quòd folia Borraginis in terram procumbunt, & bubulas linguas tum forma, tum aſperitate imitantur. Contrà quæ Bugloſsi nomen ſibi falsò uendicauit, folia habet longa, echio ſimilia, non uſqueadeò lata, ut bubulas referant linguas, minusq́; humi depreſſa, quæ potius è toto ferme ceſpite ſurſum aſpiciunt, nec aliqua ex parte uerbaſcum, aut ſymphytum alterum repræſentant. Non ob id tamen negare auſerim, quin uulgare Bugloſſum in campeſtribus naſcens, iiſdem cum Borragine polleat uiribus: quandoquidem eadem utriusq́; aſperitas, idemq́; ſapor guſtui manifeſtum præbent eiusdem facultatis indicium. Atq́; facie non multùm diſsidere ea inuenias, ſi illud genus ſpectes, quod hodie in hortis ſeritur ex Hiſpanijs allatum: hoc enim etſi uerbaſcum adeò adamuſsim non repræſentet, quemadmodũ Borrago; foliorum tamen effigie bubulas linguas maximè imitatur. Sed quoquomodo hæc ſe res habeat, concedam facilè Borraginem, & uulgarem Bugloſſam & ſpecie, & forma inter ſe differre: attamen crediderim alteram ad alterius uires proximè accedere, & ſi non eædem utriusq́;, ſimillimas tamen ineſſe. Cæterùm non deſunt, qui his rationibus neglectis aſſerant uulgare Bugloſſum Echij omnino genus eſſe, quòd illud omnibus notis referre putent. Alij uerò ſunt, qui idem Bugloſſum Cirſium exiſtimant. Verùm nos aliud à uulgari Bugloſſo & echium, & cirſium eſſe cenſemus, ut abunde ſuis locis docuimus.

Bugloſsi deſcriptio Auicennæ.

Quòd inſuper Borrago facile ſit legitimum Bugloſſum, Auicennæ teſtimonio comprobari poteſt, qui libro II. ſui canonis ita ſcribit. Lingua bouis eſt herba lata, habens folia ſicut almaru, & ad tactum aſpera, & rami eius aſperi, ſicut pedes locuſtarum. Oportet autem, ut illa adminiſtretur, quæ eſt in Coraſceni, craſſa habens folia, ſuper quorum faciem ſunt puncta, quæ ſunt radices ſpinarũ, & pilorum exeuntium ab ea. Quibus notis adeò euidenter noſtrã Borraginem expreſsit Auic. ut nemo non intelligat, hanc eſſe Linguam bubulam. Eam præter morẽ deſcripſit Auicenna, quòd ſuo quoq́; tempore non deeſſent, qui ueri Bugloſsi loco aliam quandam ſubſtituerent plantam, ut apertè eius uerba declarant, dum ſubdit. Quæ autem in hac terra reperitur, & qua utuntur medici, plurimum eius eſt genus almaru, & non eſt lingua bouis, & neq́; confert, ut iuuamentum illius eſt. hactenus Auicenna. His omnibus illud deniq́; accedit, quòd apud Apuleium in eo libello, qui de herbarum medicaminibus inſcribitur, inuenio Bugloſſum Lucanis Corraginem nuncupari prioris tantùm literæ mutatione, quòd cordis affectibus quàm maximè opituletur. Quæ ſanè omnia, ni fallor, clariſsimè oſtendunt, Borraginem eſſe uerum ac legitimum Bugloſſum.

Bugloſsi uires ex Gal.

De cuius uiribus diſſerens Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Bugloſſum humidæ calidæq́; temperiei eſt. Itaque uinis iniectum, lætitiæ ac hilaritatis cauſa eſſe creditum eſt. Sed & iis, qui ob faucium aſperitatem tuſsiunt, coctum in melicrato conuenit.

Κυνόγλωσσον. CYNOGLOSSVM. CAP. CXXIIII.

Cynogloſſon folia latifoliæ plantaginis habet, arctiora, minora, lanuginoſa: caule uacat, & humi ſternitur. prouenit in ſabuletis. Folia cum ſuillo adipe ueteri, medentur morſibus canum, alopecijs, & ambuſtis. Emollit aluum, decoctum herbæ ex uino potum.

Cynogloſsi conſider.

Legitimvm Cynogloſſum, quod, Dioſcoride teſte, neq́; caulem, neque flores, neque ſemen gignit, pluries non modò uidimus; ſed etiam legimus Romæ poſt Adriani molem in ſabuloſis quibusdam locis enatum. Hoc à uulgari Cynogloſſo, quo paſsim officinæ utuntur, perquàm longè diſtat: quippe quod in radiantis ſolis morem folia fert,

ſuppinguia,

CYNOGLOSSVM.

ſuppinguia, tenui lanugine albicantia, humi ſtrata, et caule perpetuò uiduum eſt. Illa uerò planta, quæ Cynogloſſi uſum omnibus præſtat, plurimos emittit caules, cubito ſæpius longiores, adnatis in cacumine ramis: quibus flores inſunt purpurei, echio ſimiles: è quibus deinde quædam paruæ prodeunt lappæ, non ſine magno naturæ artificio factæ, quæ contactu ueſtibus pertinaciter adhærent. Meminit Cynogloſſi Plinius libro XXV. cap. VIII. his uerbis. Iungitur & Cynogloſſos caninas imitans linguas, topiarijs operibus gratiſſima. Aiuntq́; quæ tres thyrſos ſeminis emittat, eius radicem potã ex aqua ad tertianas prodeſſe: quæ quatuor, ad quartanas. Eſt & alia ſimilis ei, quæ ferat lappas minutas. hæc Plinius. Ex quibus ſatis perſpicuum eſſe puto, quòd neutrum Cynogloſſi genus à Plinio traditum, Dioſcoridis Cynogloſſo reſpondet. Siquidem primum Plinio caules uel thyrſos edit adeò flexiles, ut ij topiarijs operibus maximè conueniant. Dioſcoridi uerò plãta eſt ſine caule, quæ humi ſternitur, ut hinc apertiſſimè conſtet, hanc operi topiario, ut aliquid conueſtiat uel contexat, prorſus ineptam eſſe. Adde quòd Dioſcoridi Cynogloſſum medetur canum morſibus, alopecijs, et ambuſtis: quinetiam aluum emollit. Plinio autem ad tertianas tantùm, & quartanas prodeſt. Id quod de Bugloſſo intelligitur, ut ſuperiori capite teſtatur Dioſcorides. Hinc itaque palàm fieri arbitror, Bugloſſi hiſtoriam, & uires cum Cynogloſſo turpiter confudiſſe Plinium. Cuius certè lapſum non animaduerterũt recentiorum nonnulli, qui Plinij auctoritate freti contra Dioſcoridis grauem ſententiam probare contendunt, Cynogloſſum caules, flores, & ſemen proferre. Quòd autem ſecundo loco à Plinio deſcribitur, lappas minutas ferens, nil aliud, meo quidem iudicio, fuerit, quàm uulgare Cynogloſſum omnibus notum. Quo fit, ut omnino erraſſe exiſtimem Ruellium, & Fuchſium uiros alioqui doctiſſimos: quippe qui crediderint, uulgarem Cynogloſſam eſſe Lycopſin, ut etiam ſuprà ſuo loco monuimus. neq; enim hos animaduertiſſe uideo de hac cum alio Cynogloſſo ſcripſiſſe Plinium, ac deinde ſpeciatim de Lycopſi lib. XXVII. cap. XI. Cynogloſſi in libris de ſimplic. medicament. facultatibus nusquam reperio meminiſſe Galenum.

Plinij lapſus.

Ruel. & Fuchſij error.

φύτευμα. PHYTEVMA. CAP. CXXV.

PHYTEVMA folia habet ſtruthij, minora: copioſum ſemen, perforatum: radicem paruam, tenuem, per ſumma terræ nitentem. Quam ad amatoria conuenire, nonnulli ſcriptum reliquerunt.

CVM ſit uſus Phyteumatis ad amatoria duntaxat, exemplo Plinij ductus, plura hic de eo referre ſuperuacuum habeo: præſertim quòd nulli rei herbariæ ſtudioſo id hodie compertum eſſe ſciam. Mihi quidem hactenus herba hæc incomperta eſt. Quare eam relinquamus in hortis Veneris, quos ipſa ad delicias & amatoria tantùm colit, donec quis Deæ chariſſimus hanc herbam edoctus, eam nobis quoq; indicare poſſit. Huius, tanquam ſuperuacuæ, & inutilis herbæ, Galenus & Paulus nusquam, quod legerim, inter ſimplicia meminerunt.

λεοντοπόδιον, LEONTOPODIVM. CAP. CXXVI.

LEONTOPODION duûm digitorum herbula eſt, folia ferens anguſta, longitudine ternûm, quaternúmve digitorum, hirſuta, quæ iuxta radicem lanoſiore flocco caneſcunt: capitula in ſummo caule quaſi perforata: flores nigri: ſemen uſqueadeò ſpiſſa lanugine inuolutum eſt, ut ſæpe fallat: radice parua cohæret. Quam tradunt appenſam ad amatoria prodeſſe, & tubercula diſcutere.

VERVM Leontopodium hactenus non ſolùm mihi incompertum eſt; ſed alijs quoq; ignotum eſſe arbitror: nullum enim inueni, qui ipſum hodie oſtenderet. Neq; propterea hoc multùm curare debent medici, cùm & eo adalligato ad amatoria tantùm uſa fuerit antiquitas. Cæterùm hic non eſt audiendus Brunfelſius, qui Stellariam herbam uulgò uocatam in ſuo onomaſtico Leontopodium eſſe ſcribit. Qua in re non minus hallucinatus deprehenditur, quàm in alijs compluribus.

Brũfelſij erratum.

Ἱππόγλωσσον.

Ἱππόγλωσσον. HIPPOGLOSSVM. CAP. CXXVII.

Hippoglossi conſider.

Hippoglossi uires.

H i p p o g l o s s o n, frutex eſt folia habens ruſci tenuis figura, & ſpinoſam comam, & in ſummo ceu linguas è folijs exeuntes. Capitis dolorem corona ex comis impoſita minuit, malagmatis radix, ſuccusque admiſcetur.

H i p p o g l o s s v m, *quòd in folijs ueluti prominentes linguas proferat, Bislinguam uocat Hetruria, alij uerò Boniſaciam. Naſcitur hæc frequentiſsima in Liguriæ Alpibus, Vrbinati agro, & quibusdam ſyluoſis montibus non longè à Goritienſi comitatu, quà iter eſt in Hydriam ad argenti uiui fodinas. Veruntamen non eſt hæc Laurus Alexandrina, aut Idæa, de qua infrà ſuo loco diſſeremus, ut in ſuo inſigni de plantarum hiſtoria commentario exiſtimat Fuchſius. Quandoquidem Laurus Alexandrina è foliorum umbilico nullam aculeatam exerit linguam, ſed tantùm fructum rotundum tiliæ modo longiori pediculo appenſum profert. Hippogloſſum recentiores longè pluribus commendant uiribus, quàm fecerint antiqui ſcriptores. nam, ut illi tradunt, in uteri affectibus magno datur iuuamento. Quo fit, ut ſtrangulatu uuluæ laborantibus mulieribus radicis, aut herbæ puluis cochlearis menſura, ex uino, uel iure hauſtus, præſentaneo remedio opem ferat. Eſt & ad puerorum enterocelas præſtantiſsimum medicamentum, ſi diutius diluculò hauriatur puluis idem ſesquidrachmæ pondere ex maioris ſymphyti decocto. Verùm id ſumentibus euenit, quòd primis tantùm diebus adeò ramicem pulſare percipiant, ut inteſtina foras prolabi uelle uideantur: quare ſubcingulis, faſcijs, & fibulis reprimentibus, roborantibusq; primis diebus uti opus eſt.*

Ἀντίῤῥινον. ANTIRRHINVM. CAP. CXXVIII.

Antirrhini cõſideratio.

Antirrhini uires ex Gal.

A n t i r r h i n o n, alij anarrhinon, uocant herbam caule, & folijs anagallidi ſimilem: florem albæ uiolæ, purpureo, minore tamen, ideoque ſylueſtris anagallis nominata eſt: ſemine uituli narium ſimili. Tradunt perunctos ea cum oleo lilino, uenuſtiores fieri, nec ullo medicamento lædi poſſe, ſi quis appenſum geſtet.

V a r i a t *admodum Antirrhini apud ueteres hiſtoria. Siquidem Dioſcorides Antirrhinum herbam folijs, & caule anagallidi ſimilem reddidit. Theophraſtus uerò eandem aparinæ ſimilem fecit. Veruntamen Antirrhinum illud, quod ego ſæpe tum uidi, tum etiam legi, ſemine uitulinum caput referente, unde Galenus hoc & Bucranion appellari prodidit, folijs eſt longiuſculis, & anguſtis, lino, aut oſyridi ſimilibus: floribus lychnidi coronariæ æmulis, purpureis, & uiſui gratis. Huic ſanè adſtipulari uidetur Plinius libro xxv. cap. x. ubi Antirrhinon, fortaſſe rectius quàm alij, depinxit lino ſimile, & ſemine uituli narium. Vnde facilè ſuſpicor, Dioſcoridis & Theophraſti exemplaria hoc in loco deprauata eſſe, atq; in aliqua parte uitium latere. Antirrhini meminit Galenus lib. vi. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita ſcribit. Antirinum, aut anarinum ſemen habet uituli naribus ſimile, ad ſanationes inutile: Ipſum autem adſimilis eſt cum bubonio facultatis, ſed multò minoris. Itaque ex illo de hoc conijcito.*

Καταναγκη

Καταναγκη. CATANANCE. CAP. CXXIX.

Ex eo genere una, folia coronopi habet, longa: radicem iunci modo prætenuem: capitula ſena, ſeptenáve, in quibus erui ſemen ineſt. Areſcens in terram flectitur, & ſe contrahit ad ſpeciem unguium milui exanimati. Altera mali parui magnitudinem explet, radice exiguæ oliuæ magnitudine: folijs quoque oliuæ colore, & figura, mollibus, diuiſis, humi inclinatis: ſemen ut cicer, minutum, in uirgulis dependet, punicei coloris, multis foraminibus pertuſum. Vtranq; narrant in amatoria expeti. Theſſalicæ mulieres his uti traduntur.

Nevtrvm *equidem Catanances genus hactenus me comperiſſe fateor, neq; aliquem ſcio in Italia, qui alterum ſaltem legitimè nouerit. Sed nihil certè referre arbitror: quippe quòd ea rebus uenereis tantùm conueniant, & amatorijs naſcantur. Proinde mulieribus Theſſalicis relinquenda ſunt, quibus olim fuit uſus: præſertim cùm hac ætate homines in uenerem admodum procliues ſint, atq; etiam multi nimis calleant amatoria. tantum abeſt, ut etiam huiuſcemodi herbarum, ſi cognoſcerentur, auxilia ijs indicari debuiſſent.* (Catanances conſider.) *Cæterùm exiſtimat Ruellius in hoc ſubſcribens Hermolao, ſecundi generis Catanancen rectè eam herbam dici poſſe, quam herbariorum uulgus Biſtortam appellat. Sed meo quidem iudicio errat Ruellius, quòd Biſtorta dicta rumicis folia proferat, & radices quandoque humani brachij craßitudine, anguium modo contortas, non autem paruas oliuæ magnitudine, uelut altera Catanance.* (Ruellij error.)

Τριπόλιον. TRIPOLION. CAP. CXXX.

Tripolion in marinis naſcitur locis, quæ allidit unda, recedensque dimittit, neque in mari, neque in ſicco: folio glaſti craſsiore: palmeo caule, in mucrone diuiſo. Eius, ut tradunt, flores colorem ter die mutant, mane candidi, meridie purpurei, ſero punicei conſpiciuntur. Radice alba, odorata, calidi guſtus. Quæ drachmis duabus in uino pota, aquam, urinamque per aluum extrahit. In medicamenta digeritur, quæ uenena arcent.

Tripolivm *Serapioni Turbit appellatur. Quapropter credidere nonnulli, Turbit uulgò uocatum Dioſcoridis eſſe Tripolium, præſertim quòd ipſum & album, & deiectoriæ facultatis eſſe deprehenderent. Veruntamen rem aliter ſe habere illud argumento eſt, quòd communis uſus Turpetum nullo commendetur odore, nec guſtui acredinem relinquat, ſed tantùm ſalſedinis, & aſperitatis quidpiam. Ex quibus ſanè notis aſſerere licet, Tripolium in Italia non reperiri, neq; aliunde aduehi: quemadmodum nec Turbit, de quo diſſeruit Auicenna, quem etiam Dioſcoridis Tripolium intellexiſſe reor.* (Tripolij conſideratio.) *Cæterùm ab his longè differre uidetur* TVRBIT, *quod à Meſue deſcribitur, noſtrati Turpeto omnibus prorſus notis reſpondens. Ait enim Turbit radicem eſſe herbæ folia ferulæ minora ferentis, tripliciq; notari differentia, nempe alba, ſubcinerea, & nigra. Quæ quidem omnia in noſtri uſus Turpeto diligenter intuentibus facilè ſeſe offerunt. Siquidem in Turpeti radicibus, quæ ex orientali plaga ad nos deferuntur, omnes hi reperiuntur colores: non tamen quòd putem, eos ita factos eſſe tantùm ex ipſius plantæ natura; ſed quòd ob uetuſtatem, & aduentitij aëris humorem radices hæ corrumpantur, & nigreſcant, illosq; ſibi aſciſcant colores. Cuius rei in cauſa etiam eſſe poteſt maris, per quod conuehitur, exorta procella, undis triremes ſuperantibus, quibus madefactæ radices facilè ſitum, uel nigredinem cõtrahunt.* (Turpeti conſideratio.) *Præterea cùm aſſerat Actuarius, nil aliud eſſe album Turpetum, quàm alypiæ radicem, eorum planè refellitur opinio, qui Meſuem erraſſe exiſtimant, quòd album Turpetum dixerit plantæ radicem eſſe, quæ folia ferret ferulacea. quandoquidem alypum, ſiue alypia, ut in ſequentibus docebit Dioſcorides, folijs tenuibus profilit, quemadmodum & ferula. Ex his igitur, ut arbitror, abunde liquet, Turpetum tam Meſui, quàm Actuario alypiæ eſſe radicem. Eſt & aliud Turpetum, quod potius pſeudoturpetum dixerim, craßius, et cortice nigrius, quod ex Gargano Apuliæ monte conuehitur duplici genere, quoniam unum è thapſiæ, alterum è pityuſæ radicibus concinnant impoſtores, à quibus hæc omnia didicimus. Non itaque ab re ſcripſit Actuarius, nigrum Turpetum radicem eſſe pityuſæ. Verùm hoc (ut mea fert opinio) Meſuis Turpetum haudquaquam fuerit, cùm ipſius Turpetum nil aliud eſſe exiſtimem, ut paulò antè diximus, quàm alypiæ radicem. Quanquam putat Braſauolus, nulla tamen, quod equidem ſciam, ratione uel authoritate nixus, apud Meſuem Turpetum omnino tithymali myrſinitis radicem eſſe. Sed quantum myrti folia à ferulæ folijs differant, qui neſciunt, rei herbariæ peritos conſulant.* (Braſauoli erratum.) *Fuchſius porrò libro de compoſitione medicamentorum Turpetum, de quo Meſues egit, è Thapſiæ radicibus exemptum exiſtimat. Sed ipſius quoq; ſententia mihi planè, ut liberè dicam, reprobanda uidetur: nam è ueteribus nullum hactenus reperi, qui Thapſiam lacteo ſucco turgere ſcribat: cùm tamen Meſui Turpetum à planta eximatur, quæ plurimo lacte madet.* (Fuchſij opin. reiecta.) *Præſtat in Turpeti genere album ex orientali plaga allatum, reſinoſum, minimè carioſum. Deijcit hoc pituitam, craſſos lentosq; humores ad articulorum compagines defluentes, remotioresq; corporis partes. Ventriculum expurgat, & quæ illi penitus inhærent excrementa detergit: item & pectus à pituitæ lentore. Datur magno iuuamento aqua intercute laborantibus: item elephantiacis, & Gallica lue affectis: quin & ijs, qui morbis ab exuſtis humoribus prouenientibus ſunt obnoxij. Prodeſt diuturnis febribus, & in uniuerſum ubi pituita redundet. uerùm qui ſumunt cauere debent à piſcium eſu, & auſtrali flatu. Sed iam ad Tripolium noſtra redeat oratio. Reperio hac in hiſtoria non parum hallucinatum eſſe Plinium libro* XXI. *cap.* VII. *ubi turpiter Tripolium cum polio herba confudit, adeò ut aſſerere non dubitauerit, polium ter in die foliorum mutare colorem. Id quod de Tripolij floribus tradidere* (Plinij lapſus.)

Tripolij uires ex Gal.

didere tum Dioſcorides, tum antiquorum reliqui. Tripolij *quàm breuiſsimè meminit Galenus libro* VIII. *ſimplicium medicamentorum, ita ſcribens.* Tripolij *radix guſtanti acris eſt, & facultate calida in tertio exceſſu.*

ADIANTVM.

Ἀδίαντον. ADIANTVM. CAP. CXXXI.

ADIANTON, polytrichon, puſilla gerit folia, ſimilia coriandri, in ſummo inciſuris diuiſa: cauliculi, quibus exoriuntur, nigro colore nitent, prætenues, palmum alti: radice ſuperuacua: neque caulem, neque fructum, neq; florem profert. Decoctum herbæ potum, prodeſt ſpirandi difficultati, ſuſpirioſis, lieni, & felle ſuffuſis, & urinæ difficili: calculos frangit, aluum ſiſtit, ſerpentium morſibus auxilio eſt: contra ſtomachi fluxiones in uino bibitur: ſecundas ciet, & menſtrua: ſanguinis reiectiones inhibet. Contra ſerpentium morſus cruda herba illinitur, alopecias denſat, ſtrumas diſcutit: furfures, & manantia capitis ulcera ex lixiuio emendat: defluentes capillos continet, cum ladano, & myrtino, & ſuſino, aut hyſſopo, uinoque. Decoctum eius cum lixiuio, & uino infuſum, idem præſtat. Coturnices, & gallinaceos pugnaciores facit, in cibos eorum additum. Seritur gratia utilitatis pecorum circa ouilia. Vmbroſis, & paluſtribus, circa parietum aſpergines, & fontium ſpecus enaſcitur.

Τριχομανές. TRICHOMANES. CAP. CXXXII.

TRICHOMANES.

TRICHOMANES naſcitur eiſdem in locis, quibus adianton: filici ſimile, ſed exilius: folijs lenticulæ, tenuibus, in ordinem utrinque digeſtis, aduerſis in ſe, in ramulis tenuibus, acerbis, fuſco colore ſplendentibus. Eadem quæ & adianton præſtare poſſe conſtat.

Adianti, & Trichomanis conſider.

ADIANTVM *officinæ Capillum Veneris appellant. Duo eius genera Theophraſtus aſsignauit libro* VII. *capite* XIII. *de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcriptum reliquit. Adianti folium in aqua nunquam madeſcit, nec quicquam adhæſiſſe humoris conſtat: unde & nomen herba accepit. Genera eius duo, candidum, atque nigrum. Ambo ad defluuium capillorum utilia, oleo trita. Naſcuntur maximè locis humidis. hæc Theophraſtus. Cui ſubſcribit Plinius, licet confuſè ſatis, libro* XXII. *cap.* XXI. *dum ſic inquit. Aliud Adianto miraculum, æſtate uiret, bruma non marceſcit, aquas reſpuit: perfuſum, merſúmue, ſicco ſimile eſt, tanta diſſociatio deprehenditur, unde & nomen à Græcis. Quidam callitrichon uocant, alij polytrichon, utrunque ab effectu. Duo eius genera, candidius, & nigrum, breuiusq;. Id quod maius eſt Polytrichon, aliud Trichomanes uocant. Vtriq; ramuli nigro colore nitent, folijs filicis, ex quibus inferiora aſpera, ac fuſca ſunt: omnia autem contrarijs pediculis denſa inter ſe ex aduerſo: radix nulla. Vmbroſas petras, parietumq; aſpergines, ac fontium maximè ſpecus ſequitur, & ſaxa manantia. quod miremur, cùm aquas non ſentiat. ita Plinius. In quibus nimirum uerbis manifeſtè deprehenditur ipſe Plinius, Trichomanes, quod & Filiculam appellamus, in ſecundi Adianti locum retuliſſe. quippe qui perperàm fortaſſe acceperit Theophraſti ſententiam, à quo illa mutuatus eſt. Nam Theophraſtus ubi de utroq; Adianti genere diſſeruiſſet, eodem loco citato ſtatim de Trichomane hæc uerba ſubiunxit.*

Plinij lapſus.

iunxit. Trichomanes uel ad diſtillationes urinæ unicè facit, ut aliqui exiſtimant. Caulem hæc adianto nigro ſimilem gerit: folia admodum parua, denſa, aduerſa, inter ſeſe condita: radicem minimam. Loca amat opaca. hactenus Theophraſtus. Ex quibus liquidò apparet, Theophraſto Trichomanes, quod Fidicula à Theodoro uertitur, nullum Adianti genus eſſe, ſed per ſe ſuiq́; generis plantam: quòd enim Fidiculam dixerit cauliculum ferre nigro adianto ſimilem, clariſſimè oſtendit, candidum Adiantum cum Trichomane nullam habere cognationem. Hinc itaq; facilè crediderim, Adiantum nigrum, quòd caule filiculam referat, nobis legitimum eſſe, id ſanè intelligens, quod Capillum Veneris paſſim nominant. Candidum uerò eam plantam eſſe aliquando putaui, quæ unà cum Trichomane in petris, parietum, ac fontium aſperginibus, ſpecubus, & humentibus locis naſcitur: folijs nigricantibus, minutim laciniatis, luteas maculas quàm plurimas auerſa parte habentibus: caule uiridi, gracili, flexiliq́;: quam nonnulli, eò quòd folijs rutam æmuletur, & in muris proueniat, Rutam murariam cognominant, alij Saxifragam dicunt. Sed nunc equidem hanc eandem cum Paronychia Dioſcoridis eſſe opinor, ut etiam ſuperius in ſua mentione monuimus. Cæterùm Fuchſius medicus clariſſimus, hanc herbam pro Saxifraga Dioſcoridis depinxit in ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs. Verùm quòd hæc folio conſtet rutæ, illa uerò epithymi, capillorumq́; modo tenui, cur planè eius ſententiam comprobem, non habeo. Adianti meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus ſcribens. Adiantum in caliditate quidem, & frigiditate ſymmetrum eſt, uerùm deſiccat, & extenuat, & diſcutit. Etenim alopecias capillis ueſtit, & ſtrumas & abſceſſus digerit, lapidesq́; frangit epotum. Viſcoſorum, craſſorumq́; è pectore pulmoneq́; excreationibus non mediocriter confert, & uentris profluuium ſiſtit: non tamen ullam manifeſtam caliditatem affert, ſicut nec frigiditatem. Verùm poſuerit ipſum quiſpiam ſecundum hanc oppoſitionem & temperiem in ordine medio.

Adianti, & Trichomanis uires ex Gal.

Trichomanis autem meminit libro VIII. eorundem ſimplicium medicamentorum, ubi ſubſcribens Dioſcoridi, hæc tantùm retulit. Trichomanes eadem præſtat, quæ adiantum. hactenus Galenus. Porrò Adiantum, ut Meſues inter ſua ſimplicia refert, aluum ſubducit, bilem, & pituitam deijcit, craſſaq́; excrementa, quæ diu interioribus inhæſere. Pectus, & pulmonem detergit, ſanguinem clarificat, bonum facit habitum, animam dilatat, & iecur & uentriculum purgat, præſertim ſi obſtructione laborent: tametſi ad eorum infarctus potentius ſit eius dilutum ex apij, aut endiuiæ aqua paratum, aut ex cicerum nigrorum iure, aut caprino ſero. Sed ſi addatur ſaccharum, lateris inflammationes ſanat, & urinam trahit. Eius præterea decoctum frequentius potum calculos frangit, & fœminas à partu purgat. Hos autem effectus præbet calida tantùm facultate, quæ illi ineſt. At adſtringente ui, qua etiámnum pollet, defluxiones inhibet: fluentem ſanguinem ſiſtit, uentriculum roborat, & capillorum defluuium uſqueadeò emendat, ut non modò eos cohibeat, ſed & renaſci faciat, præſertim emplaſtri modo impoſitum, myrtino oleo, ladano, & auſtero uino additis. Idem præſtat & combuſti cinis: quinetiam eius ex uino decoctum. Furfures reiteratis lotionibus depellit. Eius cinis hæc omnia poteſt, & ægilopas curat. Ipſius diluti libra epota commodiſſimè aluus ſubducitur.

Adianti uires ex Meſue.

Ξάνθιον. XANTHIVM, SIVE LAPPA. CAP. CXXXIII.

XANTHIVM naſcitur læto, & pingui ſolo, & lacubus exiccatis, caule cubitali, anguloſo, pingui, prodeuntibus ex eo crebris alis: folia atriplicis habet, inſecta, naſturtium odore imitantia: fructum grandis oliuæ modo, rotundum, & ut platani pilula, ſpinoſum, qui contactu ueſtibus adhæreſcit. Is antè collectus quàm perfectè ſicceſcat, tunditur, & fictili uaſe reconditur. Flauos autem facit capillos, ſi acetabuli inſtar tepida aqua madeſcat, mox caput, nitro antè perfrictum, illinatur. Alij in uino tundunt, & ita aſſeruant. Semen aptiſsimè tumoribus imponitur.

Xanthij conſideratio.

XANTHIVM, *quod uulgus Lappam minorem cognominat, omnibus uulgariſſimum eſt: quandoquidem publicis ubiq; ſemitis, & exiccatis ſcrobibus, lacubusq́; naſcatur. Huic, meo quidem iudicio, omnes conueniunt notæ, nulla prorſus reclamante, quæ Xanthio à Dioſcoride tribuuntur. nam præterquam quòd caulem gerit anguloſum, ac pinguem, folia, quæ ei ſubalbida ſunt, atriplicis effigiem referunt, per ambitum ſerrata, naſturtium odore imitantia. Prodeunt etiam è caule ramuli, quibus racematim fructus oliuæ figura dependet, aculeatus ceu platani pilula, qui matureſcens, cùm tangitur, ueſtibus pertinaciter adhæret. Paucis admodum huius herbæ uires deſcripſit Galenus libro VIII. ſimp. medicamentorum, ſic inquiens. Xanthium uocatur etiam phasganium. Fructus diſcutiendi uim obtinet.*

Xanthij uires ex Galeno.

Αἰγίλωψ. AEGILOPS, SIVE FESTVCA. CAP. CXXXIIII.

AEGILOPS herbula folia tritici habens, ſed molliora, in ſummo capite ſemina bina ternáve rubra, quibus ariſtæ quaſi capillaceæ exeunt. Illita cum farina herba ægilopijs medetur, duritias diſcutit. Succus farinæ admiſtus ſiccatur, & eorundem gratia reponitur.

Aegylopis cõſideratio.

NASCITVR frequens Aegilops inter ſegetes, ſed frequentiſſima inter hordeum, & zeam, folio tritici, culmo prætenui, in cuius cacumine bina ternáue rubra ſemina dependent, oblonga: è quibus ariſtæ prodeunt longæ, capillorum modo tenues. Hanc nõ modò uidimus in Ananienſi agro, & ubiq; ferè locorum; ſed etiam ſæpiſſimè legimus. Eam rura Ananienſia uulgò Squalam appellant.

Error quorundam.

Proinde errant ij, ut equidem arbitror, qui Aegilopem, & auenam idem eſſe contendunt. quandoquidẽ etſi primo ſtatim intuitu Aegilops auenæ faciem referre uideatur; diligenter tamen ſingulas eius notas expendenti, facilè & diſcrimen, & error deprehendetur. Etenim Auena in ſtipulæ cacuminibus grana profert, longiuſculis appenſa pediculis, oblongis folliculis contecta, bipedum locuſtarum effigiem repræſentantibus. At Aegilops tenuiſſimas fert ſpicas, tribus, aut quatuor tantùm granis contentas, auenæ ferè modo dependentibus: è quibus ariſtæ prodeunt capillorum inſtar tenues, rubentes, & auena longiores. Quòd autem ita ſe res habeat, manifeſtum præbet indicium ipſe Dioſcorides: utpote qui de auena libro ſecundo inter cerealia abunde ſcripſerit, neq; bis ſeorſumq; eiuſdem plantæ hiſtoriam tractare ſoleat: ſuperuacaneum enim fuiſſet idem repetere, & inordinatum eidem inconſultò addere. Huc accedit, quòd ſi notæ, quæ utriq; plantæ à Dioſcoride redduntur, inuicem conferantur, haud dubiè alteram ab altera tum facie, tum uiribus, lõgè differre comperietur. Nanq; Dioſcorides Auenam, quàm βρῶμον, non αἰγίλωπα uocauit, depinxit ſtipula geniculis intercepta, dependentibus in cacumine paruulis ueluti locuſtis bipedibus, in quibus ſemen concluditur. Aegilopa uerò in ſummo capite ſemina bina, aut terna rubra habentem, ariſtis capillaceis. Porrò cùm libro ſecundo de uiribus Auenæ diſſereret, inquit. Huius ſemen non ſecus atq; hordeum, utile eſt ad cataplaſmata. Pulte eius aluus ſiſtitur. prodeſt tuſſientibus in ſorbitione ſuccus. Verùm hic de uiribus Agilopis ſcribens, herbam eius ad ſinuoſos oculorum abſceſſus, quos Græci ægilopas uocant, & ad duritias diſcutiendas commendauit: ſuccumq; farinæ admixtum ad idem ualere prodidit. Quæ ſanè omnia, ni fallor, apertiſſimè demonſtrant, ægilopem auenæ quàm maximè repugnare.

Aegylopis ex hordeo generatio.

Aegilopem ex hordei uitio fieri, ſicut lolium ex tritico nimia uligine, teſtis eſt Galenus libro primo, capite ultimo de alimentorum facultatibus, ubi ita ſcribit. In tritico quidem, frequens lolium ſæpe inuenitur: in hordeis uerò reperitur, ſed paucum: quam autem ægilopem appellant, ea in hordeis frequens inuenitur, cùm prima generatio, uel incrementum ipſis non rectè ſucceſſerit. Porrò pater meus ætate iam declinante, cùm agricultura delectaretur, triticum, ac hordeum aliquando ſeminauit, omnibus diuerſi generis ſeminibus, quæ ipſis erant admiſta, diligenter ſelectis, quò certò cognoſceret, num ex ipſorum mutatione lolium & ægilops naſcerentur, an propriam hæc quoq; ſemina naturam haberent. Cùm autem fortè unà cum puris ſeminibus in tritico quidem frequens lolium, in hordeo autem parum, ſed magnam ægilopis uim enatam conſpiceret, in alijs quoque ſeminibus itidem experiri eſt aggreſſus. hactenus Galenus. Cæterùm ipſe quoq; teſtari poſſum, me ſæpenumero in Anania ualle audiuiſſe agricolas conqueri, quòd hordeum degeneraſſet in Squalam: ſic enim ipſi Aegilopem uocant.

Aegylopis uires ex Gal.

Aegilopis uires retulit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Aegilops digerendi uim poſſidet, id quod ex guſtu patet: leuiter enim eſt acris. Verùm et ex eo liquet, quòd phlegmonas induratas, & ægilopas ſanat. hæc Galenus. Cuius etiam teſtimonio ſatis planum fieri poteſt, Auenam, & Aegilopem inter ſe diſſidere, quòd de ijs ſeorſum egerit, & ſingulis diuerſas uires reddiderit.

Βρῶμος. BROMVS. CAP. CXXXV.

BROMVS herba ægilopi ſimilis, exiccatoriam uim habens. Decoquitur cum ſua radice in aqua ad tertias, & iuri colato par modus mellis adijcitur: rurſus incoquitur, dum liquidi mellis craſſitudo fiat. Linteum eo humore imbutum, & naribus inditum, contra graueolentiam ulcerum efficax eſt. Aliqui tritam aloën addunt, & eo modo utuntur. Cum ſiccis roſis cocta in uino, grauem oris halitum emendat.

TAMETSI

Tametsi non deſunt Dioſcoridis ſtudioſi, atq; etiam interpretes, qui putant, Bromum huic loco illegitimè accreuiſſe, quòd de ea quoq; libro ſecundo idem Dioſcorides tractauerit, aliudq; non ſit Bromos, quàm Auena; nos tamen longè aliter ſentimus. Mea ſiquidem ſententia eſt, eritq; donec melior ab alijs proferatur, quòd Dioſcorides, ubi ſecundo libro Bromum inter ſegetes, legumina, & alia frugum genera, quæ ſatione proueniunt, deſcripſit, de ſatiua Bromo tantùm intellexerit: hic uerò, ubi de his, quæ ſponte naſcuntur, diſſerit, nobis ſylueſtrem Bromum reddat. Hæc uulgaris notitiæ eſt, domeſticæ auenæ in omnibus perſimilis, granis tamen maioribus, nigrioribus, hirſutioribusq;. Bromi huius mentionem feciſſe opinor Plinium libro XXII. cap. XXV. dum ſic inquit. Bromos ſemen eſt ſpicam ferentis herbæ. naſcitur inter uitia ſegetis auenæ Græcæ genere, & folio, & ſtipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas uelut locuſtas habet. Semen utile ad cataplaſmata, atq; hordeum, & ſimilia. — *Bromi conſideratio.*

Γλαύξ. GLAVX. CAP. CXXXVI.

Glavx cytiſo, aut lenticulæ folijs ſimilis, quæ ſupernè uirent, auerſaque candidiora ſpectantur: ramuli à terra exiliunt quini ſeníve, tenues ab radice, dodrantem alti: flores uiolæ albæ, purpurei exeunt, minores tamen. naſcitur iuxta mare. Coquitur cum hordeacea farina, ſale, & oleo in ſorbitione, ad reuocandam extincti lactis ubertatem.

Qvanqvam ſcribit Dioſcorides iuxta mare naſci Glaucem; eam tamen ipſe hactenus nuſquam reperi, neq; ab aliquo compertã audiui. Niſi Ruellio adſtipulari uelimus, qui eam herbam Glaucem putat eſſe, quæ fruticat multis caulibus: folijs oblongis, in ordinem utrinq; digeſtis, ciceris modo, ſubter cæſijs, ſupernè uiridibus: flore purpureo, paruo, ſiliqua terete, non in aduncum ut fœni græci corniculata. Hæc, etſi Ruellio teſte nullum apud Gallos inuenerit nomen, à quibuſdam Galega, ab alijs Ruta capraria, in Hetruria uerò uulgò appellatur Lauaneſe, ſiue ut quidam alij Lauamani, quòd prope riuos aquarum naſcatur, ubi manus lauantes ruſtici, hac planta ſaponis uice ſibi ſordidum lutum abſtergunt. Verùm cùm uideamus huiuſce plantæ flores, & caules, qui ſe quandoq; ad bicubitalem altitudinem attollunt, Glaucis faciem non repræſentare, cogimur dicere Ruellium hac in re hallucinatum deprehendi: præſertim quòd Glaux, Dioſcoride et Plinio autoribus, inuenitur iuxta mare. Galega uerò in uliginoſis locis, in ſcrobium aggeribus, in montibus, & deniq; paſſim ferè prouenit. Huic plantæ recentiores aſſignant uires non uulgares contra peſtilentiam, & uenenoſorum animalium morſus. in quorum remedium herba per ſe eſtur, atque etiam exterius illinitur. Sunt & qui eam morbo comitiali laborantibus auxiliari prædicent: in quem uſum eius ſuccum exhibent, drachmarum quatuor pondere. Quòd autem hæc extinctum lac reuocet, ad quod Glaux à Dioſcoride commendatur, non equidem auſim aſſerere, cùm nullum inueniam, qui Galegam his uiribus præſtare teſtetur. Glaucis meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, de eius uiribus diſſerens in hunc modum. Glaux herba, & ipſa lactis generandi uim obtinere uidetur. Quod ſi ita ſit, calida quodammodo, humidaq; fuerit temperamento.

Glaucis conſideratio. — *Ruellij opin. exploſa.* — *Glaucis uires ex Galeno.*

Πολύγαλον. POLYGALA. CAP. CXXXVII.

Polygala palmi altitudinem petit, folijs lenticulæ, guſtu adſtricto. Quæ pota, lactis abundantiam facit.

Polygala mihi planè incomperta eſt. neq; id temerè fateri licet, quòd tam paucæ eius tradantur notæ tum à Dioſcoride, tum etiam à Plinio, ut admodum difficile ſit decernere, quæ nobis hodie ſeſe offerat planta, cui Polygalæ nomen rectè competere poſſit.

Ὄσυρις. OSYRIS. CAP. CXXXVIII.

Osyris frutex eſt niger, ramulos ferens tenues, lentos, fractuque contumaces: & in his folia quaterna, quina, ſenáve, ceu lini, nigra in initio, dein colore mutato rubeſcentia. Decoctum eius potum, iuuat arquatos.

Osyris, quòd folijs, & caule lini faciem repræſentet, officinis Linaria appellatur. Huius flores, quos tamen omiſit Dioſcorides, numeroſi à medio uſq; ad ſummum uiſuntur, ſylueſtris cumini ſecundi generis modo, uerùm in hoc purpurei ſunt, in illa ſublutei. Sunt tamen qui uelint, Oſyrim eam eſſe plantam, quam uulgò nos appellamus Bel uedere, quòd bellè, denſiſſimeq; fruticet, uireatq; per æſtatem, non ſolùm in hortis, & uiridarijs ſata; ſed etiam in fictilibus ornandi feneſtras gratia. Qui uerò ita exiſtimant, eo ducuntur argumento, quòd hæc non modò creſcat folijs lino ſimilibus, ſed quòd etiam nunc feratur à multis ad ſcopas ex ea parandas. Quandoquidem id à Galeno dictum uolunt in ſimplicium cenſu, ubi uerbum κορήματα (ita enim legendum eſt, non autem κακορήματα, ut malè habent codices) non ſolùm medicamenta, quæ faciem uenuſtant; uerùm etiam ſcopas Græcis ſignificare arbitrantur, quemadmodum & Cornarius in Aëtio interpretatur. Quorum equidem ſententiam non prorſus improbandam cenſeo, quoniam palàm eſt, hanc plantam folijs linum referre, & ad ſcopas conficiendas aptiſſimam eſſe. tametſi Dioſcoridis placitis ea non admodum adſtipuletur, ſicuti nec alia uocata Linaria, quòd neutrius folia è — *Oſyridis conſideratio.*

OSYRIS.

Plinij lapſus.

nigro, quod uiderim, in rubrum mutentur, quòdq; harum ramuli longè plura habeant folia, quàm quina, uel ſena. Oſyridis hiſtoriam tradidit etiam Plinius libro XXVII. *capite* XII. *ubi ita ſcriptum reliquit. Oſyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: & in his folia nigra, ceu lini: ſemenq; in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubeſcens. hæc Plinius. In quibus, meo iudicio, lapſus deprehenditur ipſe Plinius, quòd ijs notis depinxerit huius plantæ ſemen, quæ folijs reddidit Dioſcorides, à quo tamẽ Plinius illa mutuatus eſt.*

Oſyridis vires ex Gal.

De uiribus Oſyridis Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum diſſeruit, ijs uerbis. Oſyridi, inquit, herbæ, ex qua* κορήματα *(ſiue ſcopas, ſiue medicamenta, quæ cutem exterunt, & læuigant, interpreteris) fieri ſolent, amara ineſt qualitas, & obſtructiones expediendi facultas. quare & in iecinore conſiſtentes obſtructiones adiuuat.*

Σμίλαξ τραχεῖα. SMILAX ASPERA. CAP. CXXXIX.

SMILAX aſpera, folia habet periclymeni: ſarmenta tenuia, multa, rubi modo, aut paliuri aculeata: arbores ſcandit, ab imo ad ſumma perreptans, ſe conuoluens eis: fert racemos exiles, qui maturi rubeſcunt, guſtumque leniter mordent. Naſcitur in paluſtribus, & aſperis: radice dura, craſſaque. Folia, & acini, & antè, & pòſt epoti, venenoſorum antidota ſunt. Tradunt, ſi infantibus nuper in lucem editis, quid ex his tritum propinetur, nulla poſtmodum venena nocitura. Inciditur etiam ad alexipharmaca, id eſt, ad ea medicamenta, quibus venena arcentur.

SMILAX ASPERA.

SMILAX LAEVIS.

Σμίλαξ λεία. SMILAX LAEVIS. CAP. CXL.

Laevis Smilacis folia hederæ ſimilitudinem habent, molliora, læuiora, tenuiora: huius ſarmenta ſupradictæ ſimilia, nullis horrent ſpinis: conuoluitur arboribus, vt prior; fructum parit lupini modo nigrum, exiguum: floribus in cacumine perpetuis, multis, rotundis. Hac ſmilace, quadam topiariorum arte, tentoria contra æſtus moleſtiam factitantur: folia per autumnum decidua. Semine cum dorycnio poto, ternis ſingulorum obolis, varia & tumultuoſa in ſomnis obuerſari traduntur.

Smilacis aſperę hiſtoria ex Theophr.

Smilax aſpera Hetruſcis Hedera ſpinoſa, ſiue Rubus ceruinus nominatur. Hanc diligentiſsimè perſecutus eſt Theophraſtus libro III. capite ultimo de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcriptum reliquit. Smilax, id eſt, hedera Cilicia, amplexicaulis ipſa quoq; aſſurgit, frutex aculeatus, & uelut præhorridus: folium hederæ, paruum, ſine angulo, iuxta pediculi retinaculum humectum: peculiare, quòd medium illum callum, qui inſtar ſpinæ animantium ſecat, prætenuem habet, & interualla ſtaminea, non ex eo porrecta, ut cætera, ſed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit, ad caulem uerò foliorum internodia conſummantem: iulus ab eiſdem pediculis atq; folia, tenuis, ſeq; conuoluens dependet. Flos candidus, ſuauiter olens, uerno proueniens tempore: fructus proximus ſolano, atq; melothro, & maximè uuæ labruſcæ uocitatæ. Racemi penſiles ut hederæ ſunt, uerùm ad labruſcam potius accedunt: nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt. Colore fructus rutilus eſt: nucleos in uniuerſum quidẽ binos continet, quanquam grandior ternos, & paruulus unum. Nucleus durus admodum eſt, & colore forinſecus niger. Peculiare racemis, quòd per latera caulium ſepiunt, poſtremoq; caulis racemus omnium maximus propendet, ſicut in rhamno, & rubo: unde fit, ut extremo fructifera, & latere largè fructifera iſta ſpectetur. Hactenus Theophraſti de ſmilace aſpera ſententia.

Smilacis leuis hiſtoria.

Quæ autem Smilax læuis appellatur, ubiq; ferè prouenit, ſed præſertim in Hetruria, ubi paſsim frequentiſsima inuenitur. Incolæ eam uulgò uocant Vilucchio maggiore. Hæc folijs aſperam quadantenus imitatur, nec ſecus ac illa arbores ſcandit, ſeq; conuoluit eis, proxima quæq; uinciens: uerùm ſarmentis, ſiue ramulis conſtat, non ut altera horridis, aculeatisq;, ſed læuibus, flexilibus, ac lentis. Flores profert candidos, calathi effigie: è quibus ſemen prodit atrum, lentibus maius, ſed lupinorum figura. Officinæ hanc plantam Volubilem nuncupant. Cuius tamen plura Mauritanis habentur genera, quorum unum illud eſt, quod Lupulum appellant. Huius etſi apud medicos ætatis noſtræ frequentiſsimus ſit uſus, addaturq; ab ijs in quàm plurima medicamenta; nihil tamen de eo, quod equidem inuenerim, Galenus, & Dioſcorides, alijq; ueteres tam Græci, quàm Latini autores, poſteritatis memoriæ prodiderunt.

RVSCVS.

quanquam non deſunt, qui uelint, hunc Plinio eſſe Lupum ſalictarium, ab eo hoc tantùm nomine demonſtratum libro XXI. cap. XV. atq; ibi inter eas herbas connumeratum, quæ ſponte naſcuntur, quibusq; pleræq; gentium utuntur in cibis.

Lupuli hiſtoria, et uires ex Meſue.

Lupuli uocati latius meminit Meſues inter ſua deiectoriæ facultatis medicamenta, ubi hæc ad ſenſum habet. Eſt & aliud Volubilis genus, quod LVPVLVS appellatur, folia habens aſpera, cucumeris modo: flores exilibus folliculis ſquamatim compactos, racematimq; dependentes, colore ſubcinereo. Hic flauam bilem detrahit, ſanguinem ab ea expurgat, & eius inflammationes extinguit. Sero caprino maceratus, ualentior redditur. Succus cũ ſaccharo decoctus ſyrupi modo, regio morbo laborantibus medetur. Sed profectò mirum eſt, quòd eo noſtræ ætatis medici tam parcè raroq; utantur, cùm tamen præſtantiſsimum ſit medicamentum. quandoquidem tum herba ipſa per ſe, tum etiam ſuccus polentæ admiſtus, capitis dolorem à caliditate cõtractum tollit. Iecinoris, & uentriculi æſtus mitigat. Syrupus ex ſaccharo, & eius ſucco paratus, utiliſsimè exhibetur in febribus à bile, & ſanguine excitatis. hæc Meſues de Lupulo. Cæterùm ad inſtitutum noſtrũ reuertamur.

Smilacis utriuſq; uires ex Galeno.

Smilacis utriusque uires tradidit Galenus libro VII. ſimp. med. ſic inquiens. Milax (ſic enim Smilacem uocat Galenus) aſpera clauiculis plena eſt, ita ut uariè ſurſum deorſumq; arboribus circumuoluatur. Folia guſtata aliquid habent acrimoniæ, & alioqui ſi illis utaris, calefaciunt. Milax læuis facultate quodammodo prædictæ ſimilis eſt.

Μυρσίνη ἀγρία. RVSCVS. CAP. CXLI.

Sylvestris myrtus, aliquibus oxymyrſine, aut myrtacantha, Latinis ruſcum appellatur. folium fert myrti, latius, in formam lanceæ mucronatũ. baccæ per maturitatem rubeſcunt, rotundæ, à medio folio dependentes,

dependentes, oſſeo intus nucleo: cubitales ramuli ab radice exeunt, uitilium modo lenti, fractu contumaces, folioſi: radice graminis ſimili, acerba, & ſubamara. Folia, & baccæ in uino potæ, vrinam cient: menſes pellunt, ueſicæ calculos frangunt, ſtillicidio urinæ medentur, dolores capitis ſanant, & regium morbum. In aſperis, & præcipitibus locis enaſcitur. Decoctum radicis in uino potum, eoſdem præbet effectus. Cauliculi recentes, aſparagorum uice in cibo ſumuntur: amari autem ſunt, ſed urinam mouent.

Ruſci conſideratio.

RVSCVM *officinæ corrupto nomine ex literæ additione* Bruſcum *appellant. Nos uerò, quòd arcendis muribus is aptiſſimus ſit, ſi ſalitis appenſis carnibus funiculo circumligetur,* Pungi topi *Hetruſca lingua dicimus. Germinat hic uere aſparagi modo, turionibus tamen breuioribus, craſſioribus, hirſutiſq;: qui elixi manduntur ex oleo, ſale, & aceto. Cæterùm, quòd non obſcurè amarorem guſtui relinquant, in medicamentis potius, quàm in cibis expetuntur: ſunt enim ciendæ urinæ, aperiendiſq; obſtructionibus perquàm idonei. Græcis, quòd folijs ſit acutis, & myrtum æmuletur, oxymyrſine, hoc eſt, acuta myrtus appellatur.*

LAVRVS ALEXANDRINA.

LAVRVS ALEX. ALTERA.

Δάφνη ἀλεξάνδρεια. LAVRVS ALEXANDRINA. CAP. CXLII.

LAVRVS Alexandrina folio eſt ruſci maiore, molliore, & candidiore: ſemine inter folia rubro, ciceris magnitudine: ramos ſpargit in terra dodrantales, interdum longiores: radice ſylueſtri myrto ſimili, maiore, molliore, odorata. inuenitur in montoſis. Difficiles partus accelerat, radice pota ſex drachmarum pondere in uino dulci, & ſtillicidio urinæ auxiliatur, ſed ſanguinem extrahit.

Lauri Alexandrinæ conſideratio.

SI LAVRVM *Alexandrinam, &* Hippogloſſum *unam & eandem plantam eſſe ſenſiſſet* Dioſcorides, *ut quidam exiſtimant, nulli quidem dubium eſt, quin ſuperuacuum erat, de ijsdem ſeorſum, diuerſis atq; etiam proximis capitibus* Dioſcoridem *diſſerere. uel nulla in earum notis, & uiribus reperiretur differentia. Sed quoniam eas ſeorſum tanquam diuerſas retulit, diuerſaſq; utriſq; notas aſſignauit; idcirco has plantas inter ſe differre dicatur, neceſſe eſt. Nam etſi utriq; folia ruſci reddiderit* Dioſcorides; *tamen* Hippogloſſum *ſtatuit aculeatam gerere comam, & in ſummo ceu linguas è folijs exeuntes: commendauitq; comam ad dolorem capitis coronæ modo impoſitam: & radicem, ſuccumq; malagmatis admiſceri ſcripſit. Verùm hic in* Lauro Alexandrina *nec linguarum meminit, nec aculeorum è*

folijs

folijs prodeuntium: tradidit quidem hanc folia habere ruſco ſimilia, ſed maiora, molliora, & candidiora: ramos dodrantales, in terram ſparſos: radicem ruſco ſimilem, maiorem tamen, molliorem, & odoratam. Cui uires tribuit ad difficiles partus, ad urinæ ſtillicidium, & ad ſanguinem extrahendum. His accedit, quód (ut Dioſcorides teſtari uidetur) Laurus Alexandrina fructum fert rubrum, ciceris magnitudine, inter folia, non autem in medijs folijs, ut hippogloſſum, & ruſcus. Ex his itaq; tum notis, tum uiribus, quæ in hiſce duabus plantis maximè pugnare deprehenduntur, omnibus abunde conſtare arbitror, hallucinari eos, qui putant Laurum hanc, & hippogloſſum unam & eandem eſſe plantam. Nos equidem hanc, cuius hîc figuram damus, ueram ac legitimam Laurum Alexandrinam eſſe cenſemus, quæ (ut pictura pulchrè demonſtrat) non parum ab hippogloſſo differt. Huic alteram adiecimus, quæ & ipſa haud dubiè, ni fallor, fuerit Laurus Alexandrina, ſi huic fructum in medijs folijs innaſci concedamus. Lauri Alexandrinæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Lauri herbæ, quam & Laurum Alexandrinam appellitant, temperatura euidenter eſt calida: & guſtantibus acris ſimul & ſubamara eſt: potaq; tum urinam, tum menſes prolicit.

DAPHNOIDES.

CHAMAEDAPHNE.

Δαφνοειδές. DAPHNOIDES. CAP. CXLIII.

DAPHNOIDES cubiti altitudine fruticat, ramis flexilibus, obſequioſisque, multis, à medio ſurſum verſus folioſis: cortex ſupra modum viſcoſus ramos veſtit: folia lauri, graciliora, & molliora, fractu contumacia, quorum guſtatu os & fauces incenduntur: flores candidi: bacca, cùm ematuruerit, nigra: radix inutilis. naſcitur in montoſis. Pituitam extrahit folium recens, vel aridum in potu: menſes ciet, & vomitum: caput inanit commanducatum: ſternutamenta mouet. Baccæ quindecim potæ aluum reſoluunt.

Χαμαιδάφνη. CHAMAEDAPHNE. CAP. CXLIIII.

CHAMAEDAPHNE virgas emittit cubitales, ſingulari ramulo conſtantes, rectas, tenues, læues: folia lauri ſimilitudine, læuiora multò, ac viridiora: ſemen rotundum, rubens, annexum folijs. Illinuntur capitis doloribus trita folia, & ſtomachi ardores mulcent: ad ſedanda tormina cum vino bibuntur. Potus cum vino ſuccus menſes, & vrinam ciet: idem facit peſſo appoſitus.

Daphnoidis, & Chamædaphnes cõſid.

Multorum error.

Daphnoides, *quam officinæ, & herbariorum uulgus Laureolam uocant, frutex eſt uulgaris notitiæ. Prouenit hæc frequens in uallis Ananiæ montibus Tridentino agro, nullis prorſus reclamantibus notis. Cubitalibus enim aſſurgit uirgis, flexilibus, obſequioſisq́; folijs numeroſis, ſurſum ſpectantibus, lauro ſimilibus, gracilioribus tamen, ac mollioribus, acerrimo guſtu: quin & ramorum cortex admodum tenax eſt. Hinc itaq; fit, ut eos errare toto cælo deprehendantur, qui putant Mezereum Mauritanis uocatum eſſe Daphnoidem. quandoquidem Mezereon Chamelæa eſt, de qua ſuo loco diſſeremus. Porrò Chamædaphne, quam Laureolam marem pleriq; cognominant, folijs ac fructu à Daphnoide non longè differt: uerùm hæc tantùm intercedit differentia, quòd Chamædaphne ſingulari rectoq́; caule conſtat, cui folia circunquaq; prominent, adeò ut in cacumine in orbem umbellæ inſtar diradientur: ſemine inde prodeunte Daphnoidis modo. Cæterùm, quòd uocauerit Plinius Chamædaphnen eam clematidem, quam alii qui Vincam peruincam appellant, credidere quidam hanc Dioſcoridi eſſe Chamædaphnen. Sed profectò ij falluntur: errorq́; omnibus euidentior fiet, quàm ut pluribus explodi poſtulet, ſi modò contemplentur, & conferantur notæ, quibus Vincam peruincam deſcripſit Plinius libro XXI. cap. XI. & quibus repræſentavit Chamædaphnen lib. XXIIII. cap. XV. Verùm Plinio, quòd clematidi folia ſint lauri, uideaturq́; humilis laurus, ideo non temerè eam Chamædaphnen dici placuit. Sunt, qui Laureolæ fructum Piper montanum uocent, quanuis ruſticis Ananienſibus nil aliud ſit piper montanum, quàm Dioſcoridis granum Gnidium, ut infrà ſuo loco dicemus.*

Daphnoidis, & Chamædaphnes uires.

Daphnoidis, & Chamædaphnes uno tantùm capite meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Chamædaphnes germina tenera edi quoq; aſſolent. Eſt autem perſimilis uiribus lauro Alexandrinæ: ſicut ſanè & quod Daphnoides nuncupant.

VERATRVM ALBVM.

VERATRVM NIGRVM.

Ἑλλέβορος λευκός. VERATRVM ALBVM. CAP. CXLV.

Elleborvm album, Latini veratrum album uocant, fert folia plantaginis, aut betæ ſylueſtris ſimilia, ſed breuiora, & nigriora, rubeſcentia: caulem cauum, quadrantalem, tunicis conuolutum, quas abdicat, cùm areſcere incipit: radicibus nititur multis, tenuibus, ab oblongo, & exiguo capite ceparum modo exeuntibus. naſcitur in montibus, & aſperis. Radices meſsibus colligendæ. Optimum habetur candidum, friabile, carnoſum, modicè extentum, nec tamen iunci modo mucronatum, quod frangendo puluerem emittit, & tenuem habet medullam, guſtu nõ admodum feruens, neque ſaliuam ſubinde ciens. huiuſcemodi autem ſtrangulat. Primatum Cyrenaicum tenet. Galaticum autem, & Cappadocicum candidiora, & puluere quodam obſita, celerius ſtrangulatus mouent. Vomitione autem uarios extrahit humores. Collyrijs admiſcetur,

quæ

quæ caliginem oculorum diſcutiunt. partus impoſitum necat, menſes pellit, ſternutamenta excitat: mures interficit, cum melle, & polenta ſubactum: abſumit carnes, ſi coquatur unà. Datur per ſe ieiunis, & cum ſeſama, aut ptiſanæ ſucco, aut halicæ, aut lentis cremore, cum aqua mulſa, aut pulte, aut quauis alia ſorbitione. Cogitur cum pane, & ita inaſſatur. Præparatio corporum, ac uictus ratio diligenter tradita eſt, cùm ab his qui de medica eius potione ſcriptitarunt, tum maximè à Philonide Siculo Ennenſi, cui nunc aſſentimur: quippe longum nimis eſſet in hac præſertim editione de materia, ſimul medicam curandi rationem exponere. Dant nonnulli in pultis ſorbitione, aut copioſo halicæ cremore, aut paucum antea cibum dari præcipientes, ſtatim ueratrum offerunt, ijs præſertim, quibus ſtrangulationis ſuſpicio imminet, aut ſi ualetudo corpus infirmat: hoc enim modo deiectio nihil periculi minatur, quòd cibo munitis nõ intempeſtiuè medicamentum corporibus offeratur. Vomitiones concitant ſubditæ ex eo balani cum aceto.

Ἑλλέβορος μέλας. VERATRVM NIGRVM. CAP. CXLVI.

Elleborvm nigrum appellatur melampodion, quoniam caprarum paſtor nomine Melampus furentes in ſe Prœtidas primus purgaſſe, & ſanaſſe fertur. Folia ei uiridia, platani ſimilia, minora, folijs ſphondylij proxima, ſubaſpera, nigriora, pluribus diuiſuris inciſa: caulis aſper: flores in purpura albicantes, racematim cohærentes: ſemen cnici, quod in Anticyra ſeſamoides uocant: quo deiectiones moliuntur. Radicibus cohæret nigris, tenuibus, à capitulo cepæ ſimili conſibratis, quarum eſt uſus. In collibus, aſperis, & ſitientibus locis enaſcitur. Optimum eſt, quod ex huiuſmodi petitur terris, ut ex Anticyra. Nigrum inibi probatiſsimum gignitur. Eligi debet corpulentum, & plenum, in quo tenuis ſit medulla, acre guſtu, feruenſque: cuiuſmodi eſt in Helicone, Parnaſo, & Aetolia natum: attamen Heliconium præcellit. Veratrum nigrum purgat uentrem, detrahit bilem pituitaſque, datum per ſe, aut cum ſcammonia, & tribus obolis ſiue drachma ſalis. decoquitur uel cum lente, & iuſculis, quæ purgationis cauſa ſumptitantur. Prodeſt morbis comitialibus, melancholicis, inſanientibus, articularijs doloribus, & reſolutis. Menſes inditum trahit, partus necat: purgat fiſtulas impoſitum, & tertio die detractum. Item contra grauitatem auditus in aurem demittitur, ibique in alterum, aut tertium diem eſſe ſinitur. Scabiem ſanat illitum cum thure, aut cera, & pice, & cedrino oleo: uitiliginibus, lepris, impetiginibus ex aceto medetur: dentium dolorem collutione mitigat. Erodentibus medicamentis commiſcetur: hydropicorum uentri utiliſsimè imponitur factum ex eo, farina hordeacea, & uino, cataplaſma. Conſitum proxime radices uitium, uinum purgandi facultate donat. Huius reſparſu domos expurgari arbitrantur: quare inter ſodiendum ſtantes Apollinem, Aeſculapiumque precantur, ac uitant aquilæ uolatus: aduolare enim non ſine periculo tradunt. nanque ſi auis effoſsionem ellebori conſpexerit, moriturum qui ſuccidit, augurium eſt. Celeriter effodiatur oportet, quoniam halitu caput aggrauat: quapropter ad id arcendum, foſſuri allium præſumere, & uinum bibere conſueuerunt: nulli ita noxæ opportuni redduntur. Veratri albi modo emedullatur.

Ellebori utriuſque conſid.

Ellebor*vm, quod & Veratrum Latinis dicitur, tam album, quàm nigrum omnibus, ni fallor, notum eſt in Italia. Et quanuis inibi unum tantum Ellebori albi genus inueniatur; nigri tamen tria nobis comperta ſunt genera, flore duntaxat inter ſe diſtincta. Vnum quidem flores profert purpureos, quales ſuo reddidit Dioſcorides: alterum uerò candidos: tertium deniq; herbaceos. Hæc ut flore diſtinguuntur; ita etiam uiribus inuicem differunt. quandoquidem alterum, & tertium genus adeò uiribus imbecillia ſunt, ut ferè nihil ad aluum deijciendam præſtent. Id quod facto periculo didici, cùm primum ellebori genus flores ferens purpureos nobis non eſſet ad manus. Huius radicum diluto ex more noſtro parato, hyeme etiam media, & magis urgente frigore (etſi id improbent medici) præparata prius diutius materia decoctis, ac ſyrupis ad id facientibus, plures quartana febre laborantes ſanauimus. Nunquam enim, quod meminerim, hoc ellebori dilutum dedimus quartanarijs noſtris, quin ex unica aſſumptione, uel ſaltem altera, Deo iuuante, fuerint ad ſanitatem reſtituti. Cæterùm albi quoq; ellebori dilutum exhibuimus quibusdam melancholicis, magno ſanè ſucceſſu: nullo tamen ægrotantium incommodo, nullaq; noxa. Quod non alia ex cauſa eueniſſe putauerim, quàm quòd in Tridentino agro, alijsq; circùm finitimis locis, ea fortaſſe ſit illius cœli temperies, ut non adeò pernicioſis facultatibus ſcateat utrunque elleborum, quemadmodum illud, quod in calidioribus prouenit regionibus: tametſi non dubitauerim etiam utriusq; acerrimam uim reprimi, ac corrigi proprijs quibusdam additis medicamētis. Viſuntur nigri uniuerſa genera Martio, & Aprili menſibus uno & eodem loco florere in ampliſsima ſylua, per quam tranſeunt, qui Goritia Labacum Carniolæ urbem proficiſcuntur, ubi & nos præſtantiſsimum ſæpius legimus. Purpurei radices nigriores, carnoſioresq; cæteris habentur: cùm aliorum generum radices ut plurimùm ſubalbidæ ſpectentur: omnibus tamen in uniuerſum eadem eſt foliorum facies. Herophilus antiquiſsimus medicus elleborum fortiſsimo duci æquabat: concitatis enim intus omnibus, ipſum in primis exire dicebat. Ideo errauiſſe antiquos parcius id præbendo, cùm celerius erumperet, quod daretur largius. Sed hæc Herophili ſententia non placet noſtræ ætatis medicis, neq; etiam nobis, ut quæ pluribus damnari, & explodi poſsit. Elleborus niger boues, equos, & ſues necat: proinde id in paſcuis cauent, quanuis album innoxiè depaſcantur. Nigri radices demorſis à ſerpente*

Herophili ſententia damnata.

quadrupedibus

quadrupedibus mirificè medentur, ſi recentes in uulneris oſculum, ſublata à carne cute, immittantur, quòd ita eiaculatum reuocent uenenum: quin & illud idem prodeſt, ſi gregi peſtilentia ingruerit, in auribus traiecta, uel pectori infixa radice. Qua ratione ducti credidere nonnulli, id etiámnum in hominibus fieri poſſe, quòd ſi in perforatam calcanei cutem nigrum elleborum inſeratur, eos omnino à peſtilentia tutos reddat, qui geſtauerint. Ellebori *ſemen,* Ariſtotele *authore, coturnicibus gratiſſimum eſt: quam ob cauſam antiqui eas abdicarunt menſis. quæ tamen hodie magnopere expetuntur.*

Opinio quorūdam reprobata.

Porrò non deſunt è recentioribus, qui putent nigrum communis uſus Elleborum, *cui flores herbacei inſunt, non elleborum, nec eius ſpeciem eſſe, ſed eam ſanè plantam, quam* Columella, & Plinius Conſiliginem *uocant, quámque ad pecorum pulmonariam curandam, peſtilentiamq́; arcendam ſummis laudibus efferunt, hoc tantùm puto argumento freti, quòd ſcripſerint ij, ſi in morboſi quadrupedis auricula conſiliginis radix inſeratur, perforata ferro prius aure, omnem morbi uim eò confluere, & per illud foramen peſtilens uirus elici. Siquidem cùm paſtores huius ætatis obſeruauerint, id totum (ut nos quoq; paulò antè diximus) præſtari tantùm illius ellebori radicibus, exiſtimauerunt hoc ueratri nigri genus, quod flores rubentes non proferat, uel (ut* Dioſcorides *inquit) in purpura albicantes, ſed herbaceos, conſiliginem eſſe. Sed ij, mea quidem ſententia, falluntur: quippe* Abſyrtus, & Hierocles *idem præſtare nigrum ueratrum affirmant. Quibus etiam ſubſcribit* Plinius *libro* xxv. *cap.* v. *his uerbis.* Nigrum *elleborum pecorum, & iumentorum pituitas ſanat, ſurculo per aurem traiecto, & poſtera die eadem hora exempto. hæc* Plinius. Ex *quibus utiq; perſpicuum fit, non modò conſiliginis, ſed etiam nigri ueratri radicem hæc omnia efficere poſſe.* Vanum *profectò eſſet dicere, exempli gratia, ſabinam eſſe calaminthам, uel contrà, quòd utræq; remoratos menſes eliciant. quaſi natura adeò fuerit auara, ut unicuiq; morborum generi unum tantùm genuerit medicamentum, cùm tamen nullus ſit morbus, cui innumeras non creauerit medicinas, uno & eodem ordine adhibendas.* Adde *etiam, quòd cùm nullus extet author, quod ego inuenerim, qui* Conſiliginis *hiſtoriam deſcribat, neque una quidem nota eius faciem repræſentet, non uideo, quomodo rectè ij aſſerere poßint, ueratrum noſtri uſus eſſe conſiglinem. Sciant itaque uelim, qui nigrum herbacei floris* Elleborum *ideo* Conſiliginem *eſſe contendunt, quòd peſtilentibus pecorum morbis præſens remedium ſit, ſi eius radix auriculis, & alijs corporis partibus inſeratur, id ſucceſſu longè meliori effici, ſi rubentis floris elleboro idem fiat, citiusq́; expurgari uirus illud peſtilens, quòd huic uires inſint ualentiores.*

Vgonis Solerij opinio explosa.

Cæterùm hic non eſt ſilentio diſſimulanda inepta ſatis, & uana, meo quidem iudicio, de nigro ueratro opinio Vgonis Solerij, *uiri alioqui doctiſſimi, ut eius teſtantur ſcholia, quæ nuper in priores* Aëtij *libros edidit.* Is *enim in prædictis ſcholijs cenſet,* Elleborum *noſtri uſus tam illud, quod flores fert roſarum modo purpureos, quàm quod albos, eſſe lycoctoni, uel cynoctoni aconiti ſpecies: quod uerò herbidos habet flores,* Plinij et Columellæ *Conſiliginem, aliorum iudicium ſecutus. Quod quibus rationibus comprobet, ex eius uerbis, quæ modò referam, cognoſci poterit. Si quis, inquit, cōmemoratarum iam plantarum radices diligenter expendat, nihil illas cum nigri ueratri radicibus (quæ, teſte* Dioſcoride, *cepæ modo bulboſæ ſunt, erumpentibus ab imo earum bulbo multis radicibus) commune habere multò euidentius comperiet, quàm ut pluribus demonſtrari nunc debeat.* Taceo *nullum ex his plantis dum uelluntur, capitis dolorem ob uaporum halitum concitari, ut ipſe millies ſum expertus, id quod in nigri ueratri euulſione teſtatur* Dioſcorides. Ex *his igitur conſtat, nullam harum trium plantarum ad nigrum ueratrum ſatis aptè poſſe reduci. quin duas priores aconiti lycoctoni poſtremas ſpecies eſſe, poſtremam herbam ſui generis. hæc* Solerius. *Quibus uerbis eum in me egiſſe, licet non apertè, meamq́; oppugnaſſe ſententiam ex hoc planè conijcio, quòd nullus, quod ſciam, ante nos ſcripſerit, tria in* Italia, *ac priuatim in* Carniola *reperiri nigri ueratri genera, florum tantùm colore diſtantia.* Neq; *id certè ægrè fero, quòd libenter audiam, indies nouas in re herbaria proferri ſententias.* Velim *tamen id liberius, apertius, & firmioribus tum rationibus, tum auctoritatibus fieri.* Redeo *ad* Solerium, *cuius ſanè hac in re argumenta me facilè diluere poſſe ſpero, utpote quæ (pace eius dixerim) leuia ſatis ſint, & prorſus à ueritate deſciſcant.* Nam *falſum eſſe, ac nimis fortaſſe temerè dictum arbitror, quòd* Ellebori *genera illa, quorum ſuperius meminimus, non mittant radices (ut* Solerius *aſſerit) tenues, nigras, à cepaceo quodam capitulo pendentes, ac confibratas: cùm omnibus non modò rei herbariæ peritis; ſed etiam pharmacopolis, ne dicam lippis, & tonſoribus, manifeſtū ſit, nigri ueratri communis uſus radices non aliunde, quàm à bulbaceo quodam tuberculo omni ex parte pendere nigras, ac graciles: non autem cepæ modo bulboſas eſſe, & ab imo bulbo multas erumpere, ut ille pronunciauit.* Vnde *facilè adducor, ut credam, ſi licet ingenuè dicere quod ſentimus,* Solerium *aut* Dioſcoridis *lectionem luxaſſe, aut eam minus rectè percepiſſe, aut parum adhuc rei herbariæ gnarum eſſe, ut qui fortè in ea re non multum laboris inſumpſerit. Quòd autem (ut idem ait) ex hoc noſtro elleboro, dum effoditur, nullus ob uaporum halitum capitis dolor concitetur, & ob hoc illud legitimum eſſe non poßit, nulla hæc eſt ratio apud me.* Neq; *enim mirum alicui eſſe debet, cur id non faciat: quoniam* Dioſcorides *non dicit, quòd* Elleborum *nigrum effodientibus capitis dolorem inferat, ſed quòd halitu caput aggrauat. Quam nimirum grauitatem id, cui flos purpuraſcit, tanquam cæteris acrius, apud nos ſæpius excitat, præſertim ſi ligone uulnerentur radices, & uentus aduerſa parte ſpiret.* Id *quod fortaſſe in* Anticyra, Helicone, Parnaſo, & Aetolia *ualentius præſtat. quandoquidem,* Dioſcoridis *teſtimonio, ijs in locis acre guſtu, feruensq́;, & omnium probatiſſimum gignitur climatis illius ratione. quod in* Gallia *fortaſſe, & in* Germania *cœli inclementia non euenit.*

Cæterùm quòd priora nigri Ellebori *genera, quæ flore tum purpureo, tum albo conſtant, aconiti cynoctoni, uel lycoctoni ſint ſpecies (ut* Solerius *ſibi perperàm, mea quidem ſententia, perſuaſit) mihi planè abſurdius uidetur, quàm ut ab aliquo approbari poßit, & debeat.* Ea *ſiquidem aconitorum genera iam omnibus clariſſimè innotuerunt, ſuntq́; caule filicis ſimili, cubito longiore, & radicibus adeò tenuibus, ut ſquillarum marinarum cirris eas comparauerit* Dioſcorides. *Quæ ſanè omnia in nigro ueratro communis uſus nunquam quis inueniat.* Huc *prætereа illud accedit, quòd nobis iam millies experimento compertum eſt, nigrum communis uſus ueratrum, quòd proprio fungatur*

munere,

munere, atrabiliarios omnes ſanare morbos: fiſtulas callo induratas tribus diebus impoſitum emollire, & purgare: in aurem demiſſum auditus grauitatem auferre: ſcabiem, uitiliginem, lepras, & impetigines illitum emendare: & carnem in ulceribus excreſcentem abſumere. Quibus tamen uiribus non Aconitum cynoctonon, ſed Elleborum præditum eſſe, in confeſſo eſt. Ex his itaq; omnibus abunde perſpicuum fieri puto, in hoc Solerij opinionem prorſus explodendam eſſe: etſi idem in alijs quoq; non paucis, meo iudicio, falli deprehendatur. Reliquum autem eſt, ut de utriuſq; Ellebori uiribus iam aliquid dicamus. Album, ut Meſues in ſuo de medicamentis deiectorijs cenſu prodidit, mortiferum eſt, quòd facilè homines ſuffocare poſſit: idcirco omnino reijciendum eſſe præcipit. Nigri tamen uſum probat, ſed in ualidiſſimis tantùm corporibus. Quod ſanè decretum nonnullos adeò perterruit, ut non modò ſuis medicamentis Elleborum admiſcere non audeant; ſed & nomen abhorreant. Verùm ij ridendo potius timore quodam ducuntur, quàm quòd iure uſqueadeò elleboro refragari debeant. Siquidem ego teſtari poſſum, me ſexcentis fermè hominibus nigri ellebori dilutum exhibuiſſe nullo prorſus incommodo: atq; etiam eiuſdem diluti faciendi rationem quàm plurimos docuiſſe medicos, qui, facto ſubinde periculo, effectum conſecuti ſunt, unde ingentes mihi gratias retulerunt, quæ meritò debentur elleboro. Præſtat quod, euulſis ſtatim radicibus, interna repurgatur matrice, ſiccaturq; in umbra. Harum puluis diluto longè fortior eſt: ob id enim non datur niſi robuſtis, & ubi obcalluerit morbus. Proinde de eo ita ſcriptum reliquit Actuarius in libro de compoſitione medicamentorum. Veratrum nigrum, atram bilem flauamq; è toto trahens corpore deorſum, nec tamen citra ullam difficultatem pellit. Ideo febribus circuitu repetentibus, & diuturnis obijcimus. Datur quoq; inſanientibus: altera caluariæ parte, & ſubter caput diutinè cruciatis commodiſſimum: præſertim uiſceribus, utero, & ueſicæ deiectorium medicamen poſtulantibus. Maxima autem eius uis eſt peculiariter educere, quicquid ſanguini commixtum, eum corrumpit. Ideo ueteraſcentibus arquatis morbis utile: et quibus in ſuperficie ſummatim aſperitudines emerſerunt, uelut lepris, impetiginibus, & horum ſimilibus: elephantia quoque laborantibus accommodatum eſt. Datur ſcrupulorum ternûm pondere, aut paulò plus minùsue. Fit è ſiccis radicum fibris, aqua paulùm maceratis: poſtea cortice detracto, & in umbra ſiccato, proiectaq; tenui, quæ in ipſa ſubeſt, medulla. Exhibetur autem ex paſſo, & aceto mulſo: uerùm ſuauitatis gratia, quædam ex odoratis ſeminibus inſerenda. Si uerò efficaciorem alui deiectionẽ moliri ſit in animo, ſcammonij pauxillum adijcito. hactenus Actuarius.

Ellebori utriuſque uires.

Ellebori utriuſq; uires poſteritatis memoriæ tradidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Elleborus uterq; tum albus, tum niger extergentis ſimul & excalfacientis eſt facultatis. Quamobrem ad alphos, impetigines, ſcabies, lepraſq; accommodi ſunt. Quinetiam niger, ſi in fiſtulam callo induratam demiſſus fuerit, duobus tribuſue diebus callum detrahit. Dentibus prodeſt cum aceto colluentibus. Sunt autem in tertio ordine excalfacientium, & deſiccantium. Porrò niger guſtu calidior eſt, candidus ſubamarus. Hactenus de utroque Elleboro Galenus.

Ellebori vtriuſq; uires ex Galeno.

Cæterùm quædam planta reperitur à recentioribus OPHRIS *appellata, quæ folijs maximè album ueratrum repræſentat. Duo tantùm hæc folia profert: inter quæ caulis erumpit, capitulis quibuſdam oblongis in uniuerſum refertus: è quibus flores exeunt candidi, exiguis linguis ſimiles. Radice nititur gracili, non ſine multis appendicibus, odore præſtanti. Præfertur uniuerſa planta ad denigrandos capillos, fracturas ſanandas, & uulnera glutinanda.*

Ophris deſcriptio, & uires.

Σησαμοειδὲς μέγα. SESAMOIDES MAGNVM. CAP. CXLVII.

SESAMOIDES magnum in Anticyra élleborum uocant, quoniam albo ueratro in purgationibus miſceatur. Simile eſt ſenecioni, aut rutæ: longo folio: flore candido: radice gracili, ignaua: ſemen guſtu amaro, cætera ſeſamæ ſimile. Ventrem detrahit. datur tritum ad bilis, pituitæque deiectionem, quantum tribus digitis capitur, addito ueratri albi ſeſquiobolo, ex aqua mulſa.

Σησαμοειδὲς μικρόν. SESAMOIDES PARVVM. CAP. CXLVIII.

SESAMOIDI paruo cauliculi ſunt dodrantales: folia coronopi, minora, hirſutiora: & in cauliculorum cacumine capitula florum penè purpureorum, medio eorum albo: ſemen ſeſamæ, fuluum, amarum: radix tenuis. Detrahit bilem, pituitaſque ſemen ex aqua mulſa potum dimidio acetabulo: illitum ex aqua tumores, ac tubercula diſcutit. Naſcitur in aſperis.

NON eſt, quòd in rebus incompertis longiorem moram nos ducere oporteat. quandoquidem hactenus non ſolùm ipſe non reperi in Italia maius, aut minus Seſamoidis genus, etſi in eorum inquiſitione multum laboris ac ſtudij impenderim; ſed neque etiam ullum inuenire contigit, qui unum, uel alterum legitimè oſtenderet. Quare has plantas deinceps perquirendi curam ijs relinquemus, qui nauigationibus Anticyram petunt.

Σίκυς ἄγριος. CVCVMER SYLVESTRIS. CAP. CXLIX.

CVCVMIS ſylueſtris fructu ſolo diſtat à ſatiuo cucumere, quem longè minorem parit, oblongis glandibus non diſsimilem: folia, atque ſarmenta ſatiui refert: radice candida, magna. Naſcitur in ſabuletis, & ruderibus. frutice in totum amaro. Inſtillatus foliorum ſuccus aurium dolori conuenit. Illita ex polenta radix, ueterem omnem tumorem diſcutit: impoſita cum reſina terebinthina, tubercula rumpit: iſchiadicis infunditur: podagras diſcutit, decocta ex aceto & illita.

CVCVMER SYLVESTRIS.

Eius decocto dentes in dolore colluuntur. Aridæ farina impetiginem, lepras, & uitiligines abſterget: nigris cicatricibus colorem reddit, & in facie maculas expurgat. Radicis ſuccus ſeſquioboli pondere, & item cortex acetabuli quarta parte, bilem, pituitamq́; deijciunt, præſertim in hydropicis: deiectiones autem citra ſtomachi iniuriam mouet. Radicis ſelibra, in uini præſertim Lybici hemina conteritur, danturque ex eo terni cyathi triduo, dum tumor abunde deprimi cernatur.

Elaterium.

E' fructu huiuſce cucumeris fit medicamẽtum, quod Elaterium uocatur, ad hunc modum. Decerpti cucumeres, qui tacti protinus exiliunt, ſeruãtur nocte una. poſtridie impoſito ſupra craterẽ rariore cribro, utriſque manibus prehenſi, ſigillatim ſupino cultro, ſurſum uerſus aciem habente, finduntur, atq; per cribrum humor in ſubiectum uas exprimitur: ſimulque carnoſum, quod hæſit cribro, quò facilius excidat, eliditur. quod ita preſſum eſt, reſidere ſinitur, atque in uicinam peluim demittitur. Coaceruata autem in cribro ſegmina dulci aqua perfunduntur, & denuo preſſa abijciuntur. Humor in pelui agitatur, & linteo opertus, ſoli exponitur: dumq́; ſteterit, tota ſupernatans aqua cum humore concreto, effunditur. Hoc uerò idẽtidem fieri ſolet, donec exiſtens aqua liqueſcat: qua ſtillatim exhauſta, ſedimentum mortario ſuſcipitur, & conterendo cogitur in paſtillos. Sunt qui ad hauriendam protinus ſucci abundantiam, cribratos cineres humi inſpargant, & medium cauantes, triplicatum linteum obtendant, per quod elaterium cum ſua humiditate diffundunt, ſiccatumque in pila, ut dictum eſt, conterunt. Aliqui pro dulci aqua marinam perfundentes, ita eluunt. Alij in nouiſsima lotione mulſam aquam reſpergunt. Elaterium optimum eſſe conſtat, læue, non ponderoſum, cum candore leniter humectum, guſtu amariſsimum, quodque lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret. Porraceum tamen ſcabrumque, ſi turbidum ſpectetur, atque erui cineriſque plenum ſit, graue & uitioſum eſſe ſolet. Nec deſunt, qui cucumis ſucco amylum immiſceant, ut candorem ipſum, & læuitatem imitentur. A' bimatu ad decennium deiectionibus utile eſt. Integer modus obolus eſt, minimus ſemiobolus, pueris chalci duo. ſiquidem copioſius, periculum adfert. Bilem, ac pituitam utráuis parte extrahit. optima ſuſpirioſis eſt purgatio. quòd ſi in animo ſit deiectionem moliri, adiecto ſalis duplo, & ſtibij quod colorare ſufficiat, ex aqua, erui magnitudine catapotia dato, poſtea cyathus unus aquæ tepidæ ſorbeatur. Ad citandas tamen uomitiones aqua diluens elateriũ, ſubiectas linguę partes penitiſsimè penna oblinito. quòd ſi quiſquam difficilius euomat, oleo, aut unguento irino reſoluito: ſomnum inhibeto. Porrò his, qui eximiè uacuantur, continuè uinum, & oleum dare conuenit: etenim uomendo reſtituuntur. Quòd ſi uomitiones non finiantur, aqua frigida, polenta, poſca, poma, & quæ ſtomachum denſando corroborant, offerenda ſunt. Ciet elaterium menſes, & partus enecat, in peſſo ſubditum. morbo regio medetur, cum lacte naribus infuſum, & diuturnis capitis doloribus liberat. efficaciſsimè anginis illinitur, cum uetere oleo, melle, aut felle taurino.

Cucumeris ſylueſtris conſideratio.

SYLVESTRIS *Cucumis frequens in Hetruria prouenit, præſertim agro noſtro Senenſi in oppidorum plateis, & ſecus mœnia, & ſemitas. Ex eius fructibus ſuccum exprimunt officinæ, atq; Elaterium uocatum parant. De quo differens Theophraſtus lib. IX. cap. XIIII. de hiſtoria plantarum, ita ſcribit. Sed omnium medicamentorum diuturniſsimum Elaterium eſt, optimumq́; quod uetuſtiſsimum. Itaque medicus quidam, uir haud inſolens, neque mendax, elaterium ducentorum annorum, uirtute mirabili ſeruare apud ſe retulit, eo à quodam munere donatus. Cauſa, ob quam tam longo ſeruari tempore poſsit, humoris copia eſt: quamobrem uel cùm præciderint, in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem ſiccari poteſt, ſed uſq; ad quinquageſimum annum lucernis admotum lumen extinguit. Hæc igitur uis peculiaris iſti tribuitur. hactenus Theophraſtus. A' quo maximè diſſentire uidetur Dioſcorides: quippe qui Elaterium dixerit à bimatu ad decennium deiectionibus utile eſſe. Theophraſtus uerò, idem ducentis annis mirabili uirtute ſeruatum eſſe. Quin & in eo diſcordare deprehenduntur, quòd alter tradiderit tantum humoris in ſe continere Elaterium, ut uſq; ad quinquageſimum annum lucernis admotum lumen extinguat. Alter uerò probatiſsimum illud eſſe Elaterium, quod lucernarũ luminibus obiectum, facilè flagret. Theophraſto ſubſcribit Plinius lib. XX. cap. I. ubi ſic*

ubi ſic inquit. Elaterium uſq; ad quinquageſimum annum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim ueri experimẽtum eſt, ſi admotũ prius quàm extinguat, ſcintillare ſurſum ac deorſum cogat. hæc Plinius Theophraſtum ſecutus. Cæterùm hac in re facilè crediderim, Dioſcoridis codicẽ hoc in loco omnino deprauatũ eſſe. Quippe præter Theophraſti, & Plinij ſententiã, cùm omne humidum, quod pingue non ſit, ignis flãmam protinus extinguat, nulli profectò dubium eſt, quin Elaterium, in quo humiditas aquea multùm exuperat, potius flammã extinguat, quàm flagret: nanq; flammæ admotum, excitato in humido à calore flatu, lumen extinguit. id quod nobis aliquando experimento compertum eſt.

Elaterij uires deſcripſit Meſues inter ſua deijcientia medicamẽta, ubi in hunc ſenſum inquit. Cucumis ſylueſtris, ſiue aſininus abradit, & uaſorum oſcula aperit: proinde & inteſtinorum tormina excitat, & alia adfert nocumenta. Sed tolli hæc omnia poſſunt, ſi addatur aut bdellium, aut tragacanthæ lacryma, aut aqua mulſa cum ſalis modico, aut ſi ex lacte bibatur. Roboratur elaterij uis, addito foſsitij ſalis momento, aut odorato puluere, quem officinæ ſpecies elephanginas uocant: iis enim admiſtum felicius quoq; operatur. Purgat, ut quidam ferunt, ſcammonij modo. At re uera magis pituitam deijcit, quàm bilem: quanuis & hanc quandoque detrahat, præſertim cùm deiectioni parata promptaq; ſeſe offert. Mirificè præter hæc ſanguinis ſerum expurgat, ab iis potiſsimùm partibus ducens, à quibus ægrè decumbentes humores detrahi ſolent: quamobrem articulorum dolore uexatis opem non modicam præſtat. Radix in aqua elixa, tuſa, & oleo ſubacta cum abſinthio, diuturnam hemicraniam ſanat ſincipiti, & loco dolenti illita, ſi tamen prius eius decocto foueatur locus. Præſtat idem & ſuccus ex lacte naribus immiſſus, quòd cerebrum purget: idcirco & narium tædia delet, & comitiales iuuat. Idem obduratos reſoluit abſceſſus, quemadmodum & ſtrumas, præſertim addito melle, & caprino ſtercore. Radicis, & cucumis ipſius ſuccus aqua intercute laborantibus præſtantiſsimum eſt medicamentum, quòd flauam propriè educat aquam. Ad idem ualet & radicis decoctum. Prodeſt præterea arquatis, & iecoris, & lienis obſtructionibus. Item iſchiadicis, tum clyſteribus infuſum, tum etiam ſi decocta radix exterius imponatur. Siccatæ radicis puluis, uulnerum cicatrices attenuat ex melle impoſitus: & ſugillata ex ictu delet. Eiuſdem ſuccus fabacea farina admiſtus, & linimenti modo adhibitus maculas omnes, quæ cutis nitorem uitiant, mirificè detergit. Sed animaduertendum eſt, ne pluſquàm par ſit hauriatur: quòd reſeratis uaſorum oſculis ſanguinem eliciat. Cucumeris agreſtis uires reddidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Cucumeris agreſtis, & fructus ipſius ſuccus, quem uocant Elaterium, & non minimè radicis, ac foliorum, ad medicationes accommodus eſt. Elaterium itaq; menſes ciet, & fœtum interimit appoſitum, ceu alia omnia amara ſimul & ſubtilium partium, maximè ſi aliquam habeant caliditatem, ueluti nimirum Elaterium. Summè ſiquidem amarum eſt, leuiter calidum, ut ex ſecundo ſit ordine excalfacientium. Porrò tale protinus quoq; digerendi uim poſsidet. Sic igitur eo angina laborantes inungunt quidam cum melle, aut oleo uetere. Bonum item eſt regio morbo affectis, fuſum cum lacte in nares. Hoc etiam uſu dolores capitis ſanat. Atq; Elaterium quidem eiuſmodi eſt. At radicis ſuccus, ut & foliorum, licet elaterio ſimilem uim habeat, imbecilliorem tamen. Sed & ipſa radix adſimilem facultatem poſsidet: abſtergit nanque, digerit, atque emollit. Porrò cortex ea potentius deſiccat.

Elaterij uires ex Meſue.

Cucumeris ſylueſtris uires ex Gal.

STAPHIS AGRIA.

Σταφὶς ἀγρία. STAPHIS AGRIA. CAP. CL.

STAPHIS agria, ſiue herba pedicularis, folia habet labruſcæ, diuiſa: & cauliculos rectos, molles, nigroſque: fert florem glaſti: & folliculos uirides, ſimiles ciceri, & in his nucleum triangulum, ſcabrum, ex nigro ſubfulueſcentem, intus album, guſtu acrem.

Grana quindecim, ſi trita in aqua mulſa dentur, craſſum humorem per uomitum purgant: ſed qui hauſerunt, ambulare debent. Prudenter tamen attendere oportet, & aquam mulſam continuò potui dare: quoniam pericula ſtrangulationis inferunt, & fauces adurunt. Trita, & ex oleo illita phthiriaſi prodeſt: item prurigini, & pſoris. Cit plurimam pituitam commãducata: decocta in aceto, dentium dolori, colluto ore, ſubuenit: rheumatiſmum gingiuarum ſiſtit: vlcera oris manantia cum melle ſanat. Vrentibus malagmatis imponitur.

STAPHIS agria, quam officinæ Græca uoce corrupta uulgò Staphuſariam uocant, Latinis ab effectu, quòd pediculos necet, Herba pedicularis dicitur. Hæc in Iſtria, Dalmatia, Apulia, & Calabria, frequentiſsima prouenit. Eius ſemen copioſum apud

Staphidis agriæ conſid.

apud ſeplaſiarios inuenitur: nanq; eo frequenter utuntur medici in apophlegmatiſmis. Id quod etiam plurimùm expetitur mulieribus ad pediculos, & lendes necandos.

Staphidis agr. uires ex Gal.

Staphidis agriæ meminit Galenus in Aſtaphide libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Aſtaphis agria uehementer acrem obtinet facultatem, adeò ut ex capite pituitam purget, quod ἀποφλεγματίζειν *Græci dicunt, abſtergatq; ualenter. Itaq; ad pſoram accommodata eſt. Sed & urendi uim aliquam habet.*

Θαψία. THAPSIA. CAP. CLI.

THAPSIA nomen ideo accepit, quòd in Thapſo eiuſdem nominis inſula, primùm inuẽta ſit. Tota uerò natura ferulæ ſimilis eſt: graciliore caule: folijs fœniculi: umbella anethi in cacumine, à ſingulis ſurculis erumpente: flore luteo: ſemen quale ferulæ, latiuſculum, ſed aliquantò minus: radix foris nigra, intus candida, longa, acris, craſsiore libro ueſtita. Lactis extrahendi ratio hæc eſt. Facto in ambitu ſcrobe cortices inciduntur: aut radix in fornicis ſpeciem in ſe excauata cooperitur, quò merus ſuccus confluat. oportet illuc ſequenti die ſe conferre, & congeſtum ſuccum extrahere. Tunditur etiam radix in pila, & ſuccus organo per quallum expreſſus, fictili craſſo inſolatur. Aliqui folium unà terunt: ſed inualidior huiuſcemodi ſuccus. Hoc autem intereſt, quoniam qui ab radice manauit, grauius olet, & humidus permanet: è folijs autem extractus exiccatur, atque teredinum iniuriam ſentit. Qui ſuccum colligit, ſtare debet non obuerſus uento: aut potius cùm dies apricus eſt, & à flatu ſilet: quoniam ob halitus acrimoniam facies uehementer intumeſcit, nudaque corpora inuadunt puſtulæ. ob id prius liquido cerato, & adſtringente, nudas partes illinunt, & ita muniti accedunt. Tam cortex radicis, quàm ſuccus purgandi uim habent, & lacteus ſuccus in aqua mulſa potus: nam utrinq; bilem extrahunt. Radicis modus, quaterni oboli, cum tribus ſeminis anethi drachmis: ſucci, terni oboli: lactis, obolus unus. quod eo amplius aſſumitur, periculoſum eſt. Huiuſmodi purgatio cõuenit ſuſpirioſis, & diuturnis laterum doloribus, reiectionibusque: datur in cibis, aut obſonio, quibus difficile ſit uomere. Tam radix, quàm ſuccus omnium maximè, quæ pares cùm eis uires adepta ſunt, uim habent extractoriam ex alto, ubi ex imo aliquid euocandum eſt, aut meatuum laxitas aliò transferenda eſt. vnde ſuccus illitione, aut radix recens affrictu alopecias explent. Radix, ſuccusque cum æquis ceræ, thuriſque portionibus, ſugillata, liuoresque tollunt: ſed non plus binis horis dimittantur: locus deinde aqua maris calida foueatur. Vitia cutis in facie emẽdat, cum melle illitus ſuccus: lepras tollit: tubercula diſcutit, perunctus cum ſulphure. In diuturnis pulmonum, laterum, pedum, articulorumque ualetudinibus utiliter illinitur. Valet ad integendam colis glandem ijs, qui natura, non circuncisione curti ſunt: tumorem enim excitat, qui pinguium fotu emollitus, præputij iacturam reſarcit.

Thapſię conſideratio.

DE THAPSIAE *uiribus locutus eſt Theophraſtus libro IX. cap. XXII. de plantarum hiſtoria, ubi ita ſcribit. Thapſiæ radix uomitoria eſt, & ſi quis continuit, tam ſuperius, quàm inferius purgat. Ad hæc liuida tollere poteſt: ſuppurationes tamen aliâs exalbidas facit. Succus eius ualidior eſt, & quidem tam ſuperius, quàm inferius purgat. Nullus ſeminis uſus. Naſcitur tum alibi, tum in terra Attica, in qua pecudes incolæ eam non tangunt, peregrinæ uerò depaſcunt: & aut aluus ſoluitur, aut intereunt. hactenus Theophraſtus. Thapſiam autor eſt Plinius libro XIII. cap. XXII. à Nerone claritatem accepiſſe, eiq; magno uſui fuiſſe ſui imperij initio, quòd nocturnis graſſationibus conuerberatam faciem illinens ſibi cum thapſia, thure, & cera, ſequenti die contra famam cutem ſynceram circunferret: etenim ea mirum in modum ſugillata delet. Thapſia plurima naſcitur in Apulia, præſertim Gargano monte, inter complures ferulacei generis plantas. Prouenit & in noſtris maritimis locis adeò ferulæ adſimilis, ut non facilè, niſi à rei herbariæ peritis, una ab altera dignoſcatur. Viſitur etiam hodie in hortis ad ſpectaculum plantata. qua ratione iam ferme omnibus innotuit in Italia. Cæterùm non deſunt impoſtores, qui Thapſiæ radicum cortices pro Turpeto uenditent: quæ quidem à peritis ſeplaſiarijs in ea medicamenta iure optimo addi poſſunt, quæ Thapſiam expoſcunt:*

poſcunt: ſed in turpeti locum non ſunt, meo iudicio, recipiendæ. Quapropter maximè in hoc (ut ſuperius diximus in Tripolij commentatione) à Fuchſio diſſentimus, qui Turpetum à Meſue deſcriptum, nil aliud eſſe cenſet, quàm Thapſiæ radices. Thapſiæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Thapſia acrem habet, ac uehementer excalfacientem facultatem cum humiditate. Quamobrem ex alto uiolenter extrahit, & ipſum quod extraxit, digerit. Verùm pluſculum ad ea efficienda tempus poſtulat, ut quæ largè excrementitia humiditate impleta eſt, ob quam celeriter corrumpitur. Et lib. primo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ſic inquit. Qui Thapſia utitur, ſciat opus eſt, maximam differentiam eſſe recentis ad uetuſtiorem. Vis enim huius pharmaci poſt annum multùm exoluitur, atq; amplius adhuc poſt duos annos, auſimq; ferè dicere eam penitus inutilem eſſe ad triennium progreſſam. Thapſiæ uires ex Gal.

SPARTIVM. GENISTA.

Σπαρτίον. SPARTIVM. CAP. CLII.

SPARTION frutex eſt longas ferens virgas, ſine folijs, firmas, fractu contumaces, quibus vites vinciuntur: ſemen lenticulæ, in folliculis phaſiolorum modo naſcens: florem, vt albæ violæ, luteū. Purgant per ſuperna vehementer ellebori vice, citra periculum flores, & ſemina quinis obolis in aqua mulſa pota. Semen deiectionē mouet. Ramis in aqua maceratis, mox tuſis, extractus ſuccus, iſchiadicis, & angina laborantibus auxiliatur, ſi cyathi modum ieiuni bibant. Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere iſchiadicis clyſtere: ſtrigmenta autem elicit cruenta.

TANTA nimirum inter Spartium, ſiue Spartum, & Geniſtam intercedit ſimilitudo tum facie, tum etiam uiribus, ut eorum affinitate deceptus iam crediderim omnino erraſſe eos, qui alterum ab altera ſecernerent: præſertim cùm hac in re deprehendiſſem Plinium dubitaſſe libro XXIIII. cap. IX. ubi ita ſcriptum reliquit. Geniſta quoq; uinculi uſum præſtat. Flores apibus gratiſſimi. Dubito an hæc ſit, quam Græci authores Sparton appellauere, cùm ex ea lina piſcatoria apud eos factitari docuerim: & nunquid hanc deſignauerit Homerus, cùm dixit: Nauium ſparta diſſoluta. Nondum enim fuiſſe Aphricanum, uel Hiſpanum ſpartum in uſu certum eſt: & cùm ſutiles fierent naues, lino tamen, non ſparto unquam ſutas. hæc Plinius. Verùm cùm accuratius Dioſcoridem perlegiſſem, hac de re prius admonitus à clariſſimo medico Petro Cannizero Hiſpano Sereniſſimi Ferdinandi Romanorum Regis Protophyſico, qui in Hiſpania copioſiſſimum Spartum, numeroſamq; Geniſtam ſe uidiſſe teſtatus eſt, comperi planè inter has plantas diſcrimen eſſe. Quippe quòd Spartium Dioſcoridi frutex ſit folijs uiduus: & floribus conſtet albæ uiolæ ſimilibus. Spartij conſideratio.

bus. Geniſta uerò folia proferat longiuſcula, lini ferè modo: & flores luteos, piſi modo lunatos. Hinc itaq; factum eſt, ut nunc in eorum ſententia conſiſtam, qui Spartium à Geniſta differre exiſtimant. Non tamen quòd diuerſi prorſus generis has plantas eſſe putem. nam tanta, ut dixi, uni cum altera cognatio eſt, ut etſi non eædem ſint; tamen congeneres eſſe uideantur.

Sparti vſus ex Plinio.

Sparti quidem uſus (ut Plinius eſt author lib. XIX. cap. 11.) multa poſt ſecula cœptus eſt, nec ante Pœnorum arma, quæ primùm Hiſpaniæ intulerunt. Herba & hæc ſponte naſcens, & quæ non queat ſeri: iunicuſq; propriè aridi ſoli, uni terræ dato uitio. Nanq; id malum telluris eſt, nec aliud ibi ſeri, aut naſci poteſt. In Aphrica exiguum, & inutile gignitur. Carthaginenſis Hiſpaniæ citerioris portio, nec hæc tota, ſed quatenus parit, montes quoq; Sparto operit. Hinc ſtrata ruſticis eorum: hinc ignes, faceſq;: hinc calceamina, & paſtorum ueſtis. Animalibus noxium, præterquàm cacuminum teneritate. Ad reliquos uſus laborioſè euellitur: ocreatis cruribus, manibuſq; tectis manicis: conuolutum oſſeis, ligneiſq; conamentis. Vulſum faſcibus in aceruo adunatum biduo, tertio reſolutum. Spargitur in ſole, ſiccaturq;, & rurſus in faſcibus redit ſub tecta. Poſtea maceratur aqua marina optimè, ſed & dulci, ſi marina deſit. Siccatumq; ſole iterum rigatur, ſi repentè urgeat deſiderium, perfuſum calida in ſolio, ac ſiccatum ſtans compendium operæ fatetur. Hoc autem tunditur, ut fiat utile, præcipuè in aquis mariq; inuictum. In ſicco præferunt è cannabi funes. At ſpartum alitur etiam demerſum, ueluti natalium ſitim penſans. Eſt quidem eius natura interpolis: rurſuſq; quàm libeat uetuſtum nouo miſcetur. Veruntamen complectetur animo, qui uolet miraculum æſtimare, quanto ſit in uſu omnibus terris nauium armamentis, machinis ædificationum, alijſq; deſiderijs uitæ. Hactenus de ſparto Plinius.

Geniſtæ conſideratio.

Cæterùm Geniſtæ in Hetruria adeò frequentiſſimæ proueniunt, ut Maio, & Iunio menſibus magnum & iucundum ſpectaculum præbeant uiatoribus, quoniam tam copioſè ſuis ſpecioſis, ac fulgentibus floribus ornantur, & ueſtiuntur colles, ut procul aurei uideantur. Gaudent earum floribus apes, ut Plinius inquit: proinde aluearijs circunſeruntur. Geniſta nobis ligandis uitibus ſalicis uicem explet, maceraturq; etiam cannabis modo, fiuntq; inde funes, & rudia linteamina, quæ conficiendis ſaccis aptiſſima ſunt. Expetitur Geniſtæ lignum etiam figulis, qui in Italia id uaſorum fictilium genus conficiunt, quod uulgò de maiolica uocant: quippe quòd (ut ipſi affirmant) nullo alterius arboris ligno fornax ſuccendi poſſit, quo aureus ille color conſeruetur in opere.

Geniſtæ deſcriptio, & uires ex Meſ.

Geniſtam recenſuit Meſues inter ſua ſimplicia deiectoriæ facultatis, ubi hæc ad ſenſum ſcribit. Geniſta arbor eſt montana, è cuius caudice quàm plurimæ funduntur uirgæ, rectæ, flexiles, fractu contumaces, quibus uites, & alia ligantur. Flores edit flauos, lunari figura: è quibus ſiliquæ prodeunt, erui magnitudine: & ſemina in eis lenti ſimilia, interuallis diſtincta. Planta tota perturbat, prouocat, incidit, attenuat. Obeſt cordi, & uentriculo. Sed tollitur noxa (ut Philagrius eſt author) addito rhodomelle, aut roſa, & maſtiche: quin & aniſi, dauci, & fœniculi ſemine. Epotum ſemen pituitam utrinq; ualentiſſimè purgat, & ab articulis quoq; humores trahit. Renum excrementa pellit, urinam cit efficaciſſimè, & calculos diſrumpit tam in renibus, quàm in ueſica: nec in his materias figi, & in calculum dureſcere ſinit. Flores contriti ſtrumas auferunt, ſi cum melle roſaceo, aut ſorbili ouo deuorentur. Fit ex ijs oxymel, cuius uſu indurati lienes reſoluuntur. Proſunt iſchiadicis, podagricis, calculoſiſq;, ſi poſtquàm illos ſumpſerint, ſubinde frequenter euomant ægri. Modus, præſertim floris, à drachmis duabus ad quinque: ſeminis uerò à drachmis duabus ad quatuor. hæc Meſues. Qui tamen Geniſtæ ſemen non rectè obſeruaſſe uidetur. quandoquidem id erui, uel uiciæ faciem potius referat, quàm lentis.

Sparti uires ex Galeno.

Sparti, ut iam ad eius uires redeamus, meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Sparti, quo et uites apud nos alligant, tum ſemen, tum uirgarum ſuccus non inſtrenuè trahentis eſt facultatis.

Σίλυβον. SILYBVM. CAP. CLIII.

SILYBON lata ſpina eſt, folia ferens chamæleonis albi. Hæc recens cum ſale oleoque cocta eſtur. Radicis ſuccus drachmæ pondere potus uomitiones ciet.

HACTENVS *non ex noſtra tantùm, ſed neq; ex aliorum quoq; inquiſitione uerum ac legitimum Silybum in Italia nobis licuit reperire. Et quanuis inter tot alias plantas aculeatas inibi naſci, & eſſe poſſit; tamen tam paucis eius notas explicauit Dioſcorides, ut difficilè admodum illud inuentu iudicem: neq; enim ipſe, ut ingenuè fatear, quod ex illis ſit, auſim decernere.*

Βάλανος μυρεψική. GLANS VNGVENTARIA. CAP. CLIIII.

GLANS vnguentaria fructus eſt arboris myricæ ſimilis, magnitudine auellanæ nucis. cuius nucleus amygdalarum amararum more tritus, humorem reddit: quo ad pretioſa unguenta pro oleo utuntur. Naſcitur in Aethiopia, Aegypto, Arabia, & Petra oppido ſecus Iudæam. Præfertur plena, recens, candida, quæ facilè delibretur. Ea drachmæ pondere pota lienem abſumit: cum lolij farina, & aqua mulſa podagricis illinitur. Pſoras, leprasque, decocta in aceto: vitiligines, & nigras cicatrices cum nitro emendat: & cum lotio lentigines, uaros, & papulas in facie, & cutis uitia tollit. Vomitiones mouet, & aluum cum hydromelite reſoluit: ſtomacho aduerſatur. Oleum, quod ea exprimitur, aluum potu ciet. Cortex eius magis adſtringit: uerùm tuſæ, & expreſſæ ſuccus abſtergentibus medicamentis adijcitur, quæ aduerſus prurigines, & ſcabritias idonea ſunt.

Glandis vnguentariȩ conſideratio.

Glans Vnguentaria, quam Græci βάλανον μυρεψικὴν dicunt, in Hiſpania frequentiſſima gignitur. Adfertur hodie copioſa in Italiam. Vnguentarij, ac ſeplaſiarij Mauritanorum nomina ſecuti, eam Ben appellant. Forma hæc piſtacia maximè refert, albo cortice, triquetro, fractu facili, nucleo intus conferto, & admodum pingui: ex quo oleum exprimitur, quod de Ben uocant. Magnifaciunt id unguentarij, quòd quámuis diu inueteratum, nunquam rancorem ſentiat, ut etiam libro primo ſuo loco monuimus. Arabicæ familiæ autores (ut modò dictum eſt) unguentariam glandem Ben nominant. Proinde de ea inter ſua ſoluentia ſimplicia ſcribens Meſues, in hunc ſenſum inquit. Ben duorum eſt generum. Maius eſt nucis auellanæ magnitudine, triangulare. Minus uerò ciceri ſimile. Vtriq; ineſt oleoſa medulla, lenis, & alba. Præſtat maius, quòd noxa uacet: minus ſiquidem noxium eſt. Præfertur in maiori genere, quod putamine ſit albo, læui, tenui: nucleo fragili, albo, oleoſoq;. Vetuſtum recenti melius. In minori autem præcellit in cinereo albicans, fragilis pariter, & pinguis. Dioſcoridi tamen in maiori genere (minoris enim non meminit, quemadmodum nec Theophraſtus, neque Plinius) præſtantius eſt recens, etſi contrarium aſſerat Meſues. Oleum ab unguentarijs hoc tempore è nucleis tantùm exprimitur, ut Dioſcorides docuit, non autem, ut quidam exiſtimant, ex putaminibus, quòd dixerit Theophraſtus, unguentarios putamine fructus contuſo uti ſolere. Plinius, ut Theophraſti, & Dioſcoridis ſententiam comprobaret, unguentarios prodidit è putaminibus, medicos uerò è medulla oleum elicere quòd hoc medicamentis, illud odoramentis uſum præbeat. Veruntamen hac ætate (ut diximus) ab omnibus tantùm è nucleis à putamine repurgatis exprimitur. Nec crediderim unquam, quòd ex ſolis putaminibus oleum effluere poſſit, quamuis diligentiſſimè comprimantur, & conſtringantur prælo etiam grauiſſimo: quoniam hæc putamina arida ſunt, & omni prorſus humore carent. Illud quoq; fidem non dubiam facere poteſt, quòd hanc parandi olei rationem ſilentio prætermiſit Dioſcorides, non modò in hoc loco, ſed etiam libro primo, ubi tamen de oleis, & unguentis conficiendis latius diſſeruit.

Manardi dubium ſolutũ.

Cuius fortè doctrinæ immemor Manardus Ferrarienſis, uir alioqui noſtræ ætatis celebris, dubitat in adnotationibus, quas in Meſuem edidit, an Vnguentariæ glandis oleum è nucleo, an è putamine exprimi debeat, aſſerens quanquam in quibusdam Dioſcoridis codicibus legitur, oleum hoc è nucleis exprimi debere; in aliquibus tamen nec nucleorum, nec putaminũ ullam fieri mentionem. Verùm etſi ambigendi non defuerit occaſio, præſertim ex Theophraſti teſtimonio, qui putaminibus uti unguentarios tradidit; aderat tamen grauiſſimus author Galenus, qui rem hanc abunde enucleauit, cùm conſtanter aſſeueret, Balaninum oleum unguentarijs ex carne nucleorum, non ex putaminibus exprimi. Id quod etiã facilè ex Dioſcoride colligi poteſt, cùm dicat conſimili modo fieri balaninum & amygdalinum. quòd autem hoc ex amygdalarum nucleis fiat, nemo eſt qui dubitet. Hæc ſanè nobis non leuem faciunt ſuſpicionem, quòd aut eo in loco Theophraſti exemplaria ſint deprauata, aut minus integri, & ueraces fuerint authores, à quibus fortaſſis unguentariæ glandis hiſtoriam accepit. His porrò accedit huius olei communis uſus, & eius parandi ratio. Siquidem Balaninum oleum plurimi faciunt unguentarij, non quòd aliqua odoris præſtantia commendetur (inodorum etenim eſt) ſed quòd nunquam uetuſtate rancorem contrahat. Id ſcilicet quod è nucleorum medulla, non autem ex putaminibus conficiunt. Nam rãcoris expers cùm ſit, omnium aptiſſimum habetur ad odoratiſſima unguenta (miſturas uocant) temperanda, quæ ex moſcho, zibetto, & ambaro, illinendis chirothecis, & alijs, quorum in delicijs, & laſciuia omnis eſt uſus & gratia, parantur. Quandoquidem ſi hæc alio quóuis oleo liqueſcerent in unguentum, contracto inde non multo pòſt tempore rancore (ætate enim omne oleum præter Balaninum ranceſcit) non modò uniuerſam odoris ſuauitatem exuerent; ſed etiam putida, fœtidaq; euaderent. Quo utiq; experimento apertiſſimè dignoſcitur, an oleum illud Balaninum fuerit, quod ex unguentariæ glandis nucleis fieri ſolet.

Glandis unguentariæ uires ex Meſ.

Cæterùm de uiribus Ben hæc ſubiunxit Meſues. Maioris, inquit, generis fructus incidit, abſtergit, attenuat, expurgat, & aperit: ſed uentriculum ſubuertit, & uiſcera perturbat, ob excrementitiam, acremq; humiditatem, quam poſſidet. Minoris autem uis longè uehementior, & magis periculoſa: nanq; adeò perturbat, agitatq; humores, ut ſepius animæ deliquiũ faciat, & frigidos ſudores concitet. Proinde non in alios uſus is admittendus eſt, quàm in unguenta, & cataplaſmata. Maioris noxa demitur, cùm igne torreſcit: ſiquidem ignis calore exuperantem deperdit humiditatem, quæ uomitionem mouet, fitq; medicamentum tantùm deiectorium. Decoquitur etiam cum aniſi, & fœniculi ſemine: quoniam hoc modo prior noxa corrigitur. Tam in potu, quàm aliter ſumptus lentam, craſſamq; pituitã uomitu, & deiectione purgat. Ideoq; aptiſſimum medicamentũ eſt coli cruciatibus non modò hauſtus, ſed etiam clyſteribus infuſus, præſertim ubi à flatu, & pituita ortum habuerint. Fit etiámnum ex contritis ipſius nucleis, polenta, & melle admiſtis, cataplaſma ad ſtrumas, duroſq; tumores admodum utile, & ad neruorum morbos à frigiditate excitatos, addito tantùm melle. quo fit, ut conuulſis, reſolutis, & contractis opem ferat non obſcuram. Pollet præterea ad iecinoris, & lienis infarctus duritieſq;, ſi addita lupinorum farina, & nardo emplaſtri modo imponatur. Nucleorum oleum uulnerum cicatrices attenuat, & delet: item lentigines, aliaſq; cutis fœditates emendat. Auribus infuſus non modò doloribus leuamentum præſtat; ſed & ſurditatem, & tinnitum curat.

Glandis vnguentariæ uires ex Gal.

Glandis unguentariæ uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Balanus myrepſice, hoc eſt, glans unguentaria, adfertur ex barbarica regione. Vtuntur unguentarij carnis eius ſucco, qui facultate calidus eſt. Reliquiæ autem, unde expreſſus eſt ſuccus, terreſtres ſcilicet, & duræ, uincentem habent qualitatem amaram. Sed & admiſta eſt quædam adſtrictio. Proinde extergentem ſimul, & incidentem, contrahentemq;, & ſtipantem effectum poſſident. Itaq; ad ionthos, lentigines, ephelin, & pruritum, deinde & ad pſoram, & lepram conueniunt. Verùm enimuero & lienes liquant, iecurq; indureſcens. Quòd ſiquis carnem eius drachmæ pondere cum melicrato bibat, medicamen experietur uomitorium. Sæpe etiam per infernam aluum largiter ſubducit. Itaq; cùm hoc medicamento utimur, ad uiſcerum expurgationem, & maximè iecinoris, lienisq;, ex oxycrato ipſum exhibere conſueuimus. Gaudet uerò uel maximè alioqui aceto ad extrinſecas actiones. Adeò enim efficax efficitur, ut & pſoras, & lepras extergeat, & multò etiam magis quæ his ſunt

his ſunt minora, lentiginem, uitiliginem, ionthos, ephelin, exanthemata, achoras, tum ulceroſa, & quæ craßi ſunt ſucci omnia. Sed & cicatricibus decorem adfert. Porrò quòd cùm illinenda eſt lieni, præſtet admiſtam eſſe farinarum quampiam exiccantium, cuiuſmodi eſt erui, ac lolij farina, id iam potius ad componendorum medicaminum tractationem, haudquaquam ad præſens inſtitutum pertinet: ſed & in paratu facilibus ipſum dicetur. Verùm in præſens ſufficit abſtergentem, & incidentem cum adſtrictione quapiam propoſiti medicaminis dixiſſe facultatem, ac ſic ad aliud tranſgredi. Cortex tamen eius admodum adſtringit: itaq; eo poßit quis ad ea uti, ad quæ ualida uſus eſt adſtrictione. hactenus Galenus.

Myrobalanorum genera. *Sed quoniam Balanus myrepſica Mauritanorum Myrobalana nobis ad memoriam reuocauit, quorum ijdem quinq; faciunt genera, cùm ea in medicamenta frequenter, & commodè ueniant, nec eorum, quod extet, meminerint ueteres Græci; ideò nunc de ijs nobis differendum eſt: neq; enim ob eorum uſum ſilentio erant dißimulanda. Sunt itaq;, ut diximus,* MYROBALANORVM *genera quinque: nempe Flaua, Chepula, Indica ſiue nigra, Empelica, Bellerica: quæ omnia facie inter ſe diſtant, ut etiam uiribus. Quamobrem omnino cenſendum eſſe putauerim, ea à diuerſis produci arboribus. quanquam non deſint, qui affirment, flaua ſimul, & chepula ex una & eadem arbore naſci, exiſtimantes flaua decerpi ab arbore immatura, chepula uerò cùm ultimam adepta fuerint maturitatem. Verùm cùm horum fructuum ortus, & arbores nos prorſus lateant, non eſt quòd illorum ſententiam probare, aut refellere auſim. Recenſentur genera omnia inter ea medicamenta, quæ aluũ citra noxam deijciunt: nam etſi purgatoria ui polleant; nulla tamen uirium imbecillitate, aut moleſtia ſumentes afficiunt, ſed potius ſua adſtringenti facultate, quam poßident, cor, iecur, & uentriculum roborant, quinetiam uniuerſum corpus. Id tantùm illis noxæ adſcribunt, quòd obſtructiones, & uiſcerum infarctus augeant: proinde ne obſtructis exhibeantur præcipiunt. Infrænantur Myrobalanis medicamẽta omnia, quæ deijciendo laborem inferunt: quo fit, ut utiliter admiſceantur ſcammonio. In flauorum Myrobalanorum genere ea cæteris præſtant, quæ in uiridi plenè flaueſcunt, ponderoſa, farcta, gummoſa, craßi corticis, & quibus pumilum oßiculum ineſt. È Chepulis ea probantur, quæ cæteris craßiora ſunt, colore nigro purpuraſcente, cortice craſſo, & quæ in aquam deiecta fundum quàm citißimè petunt. Inter Indica excellunt, quæ maximè nigricant, craſſa, ponderoſa, nullo intus oſſe, & quæ confracta in unum compacta cernuntur. In Empelicorum claſſe laudantur, quæ in maiora, craßiora, denſiora, ponderoſioraq; fruſta diuiduntur, & quæ minus oßis, quàm pulpæ habent. Bellericorum uerò illa in ſuo genere præferuntur, quibus craßities, denſitas, grauitasq; non deſit, & quibus craſſius in uniuerſum ſit cortex. Flaua, Indica, Chepula, Bellerica refrigerant ordine primo, ſiccantq; ſecundo. Empelica uerò primo tantùm tum refrigerant, tum exiccant. Vim obſtructoriam exuunt omnia genera, additis aperientibus, & urinam cientibus medicamentis: uel ſi macerata caprino ſero, aut fumariæ ſucco exhibeantur: uel ſi cum abſinthio, aut agarico, aut rhabarbaro hauriantur. Perfunduntur amygdalino, & ſeſamino oleo, ut contracta inde pinguedine, uentriculo non inhæreant. Quin & id noxæ pariter tollitur, ubi cum caßiæ nigræ medulla, aut manna, aut acidis palmulis deuorentur. Vbi deiectione ſit opus, eorum tantùm dilutum præbent: ubi autem adſtrictione in puluerem conterunt, & ſubinde propinant. Chepula, quæ ſaccharo condiuntur magis roborant, quàm deijciant. Contrarium efficiunt, quæ cruda ſiccatáque reponuntur.*

Myrobalanorum vires. *Myrobalana omne genus (ut Meſues eſt autor) eorum ſenectutem remorantur, qui ipſis frequenter utuntur: colorem faciunt elegantiorem, corpori odorem iucundum conciliant, hilaritatem afferunt, & uentriculum, cor, & iecur roborant: conferunt hæmorrhoidibus, & bilis feruorem reprimunt: ad quod flaua cæteris præſtant, ut quæ priuatim bilem detrahãt: & eos peculiariter iuuent, qui temperamento calidi ſunt. Fricantur cote ad oculorum collyria, cum uuæ acerbæ, aut roſarum aqua, aut fœniculi ſucco, quòd oculorum inflammationes reprimant, lacrymas ſiſtant, defluxionesq; cohibeant. Sanantur horum puluere ulcera, addita lentiſcina reſina. Chepula pituitam exhauriunt, intellectum clarificant, & uiſum, præſertim ſaccharo aſſeruata: uentriculum tum mundant, tum confirmant. Dantur utiliter aqua intercute affectis, & diuturnis febribus laborantibus. Nigra utrãque bilem trahunt, præſertim exuſtam. Conferunt membrorum tremoribus, coloris nitorem conciliant, elephantiacos iuuant, mœrores auferunt, & quartanam fugant. Empelica pituitam educunt, cor, & cerebrum, corroborant, intellectum augent, uentriculum à pituita, alijsq; noxijs humoribus expurgant, ac etiam confirmant, ac ſitim extinguunt, uomitiones cohibent, & cibi appetentiam inuitant. Bellerica ea omnia poſſunt, quæ & proximè dicta.*

Myrobalanorum inter recentiores Græcos tantùm, quòd ſciam, Actuarius meminit: qui tamen ea, quæ de illis ſcripto reliquit, à Mauritanis (ut ipſe quoq; fateri uidetur) mutuatus eſt. Sed profectò neſciuerim, qua ratione ductus inter ea medicamenta, quæ uomitum eliciunt, myrobalana repoſuerit, cùm omnia eorum genera planè uomitiones compeſcant.

Chryſobalanus. *Porrò hodie ignorata uidetur quæ* χρυσοβάλανος *Græcis uocatur, digerens, & roborans Indicæ nardi modo, ad colicos affectus, uentriculi ardores, & ſingultus à Galeno Aſclepiadis auctoritate commendata libro* VIII. & IX. *de compoſitione medicamentorum ſecundum locos. quanquam non deſint è recentioribus, qui ſibi perſuadeant Chryſobalanum eſſe nucem myriſticam: cùm tamen plura ſint, quæ eorum deſtruant ſententiam, nempe cinereus color, acutus ori ſapor, & quòd myriſticæ nucis nuſquam meminerint ueteres Græci. Nullam huiuſce, quod legerim, mentionem fecit Galenus in libris ſimplicium medicamentorum. Id quod argumento eſſe poteſt, Galenum ipſum non habuiſſe compertum, quid eſſet Chryſobalanus. Sed de his hactenus.*

Behen album, & rubeum. *Cæterùm quandoquidem Balanus myrepſica, quam ab Arabibus Ben appellari diximus, nobis in mentem redegit radices illas, quas officinæ Behen album, & rubeum uocant, ad cordis affectus ijs, ac etiam recentioribus expetitas, hunc locum non prætereundum eſſe duxi, quin de ijs quoque aliquid differerem, præſertim quòd è Græcis non inueniatur, qui illa poſteritatis memoriæ prodiderit. Sed illud in primis animaduertendum eſt, quòd communis uſus radices, quas uulgò Behen nuncupant, eæ quidem non ſunt, de quibus Mauritani ſcripſere, imò eas prorſus ementiuntur. Siquidem ſcribit Serapio, Behen radices pro-*

ferre

ferre minoris paſtinacæ ſimiles, contortas, odoratas, & manſu lentas, & in Armenia naſci. Auicenna autem radicum lignoſa fruſta Behen eſſe ait, in ſe contractas, & ſiccitate exoletas. At noſtrates, quæ in Italia, non in Armenia effodiuntur, nulla penitus odoris ſuauitate commendantur: quin & manſæ nullum ori lentorem reddunt, nec erraticæ paſtinacæ faciem repræſentant: cùm tamen Arabicum Behen radicibus adeò paſtinacam referat, ut ſcripſerit Haliabbas clariſſimus Mauritanorum author, Behen & ſylueſtris paſtinacæ radices nullum inter ſe diſcrimen habere. Quo fit, ut nulla ſeſe offerat nobis ratio, qua probare poſſimus, Behen communis uſus eſſe Arabum legitimum. quanuis & ipſi inter ſe hac in hiſtoria non parum diſſentiant. Nicolaus Myrepſicus, itemq; Actuarius Behen hermodactylum uocant, neſcio tamen qua ratione, cùm alia ſit radix apud Paulum, & Arabes hermodactylus. Behen adulterina, tam album, quàm rubrum, paſſim in Italia proueniunt. Sed quibus polleant uiribus, nondum mihi compertum eſſe ingenuè fateor.

Νάρκισσος. NARCISSVS. CAP. CLV.

NARCISSVM ſunt qui ut lilium, lirium appellarint. folia profert porro ſimilia, tenuia, multò minora, & anguſtiora: caulis uacuus, & ſine folijs, ſupra dodrantem attollitur: flos albus, intus croceus, in quibuſdam purpureus: radix intus alba, rotunda, bulboſa: ſemen uelut in tunica, nigrum, longum. Probatiſſimus naſcitur in montibus, ſuaui odore: cæteri porrum imitantur, atque herbaceum uirus olent. Radix cocta, ſiue eſtur, ſiue bibitur, uomitoria eſt: ambuſtis igni prodeſt cum exiguo melle trita. præciſos neruos illitu glutinat: luxatis malleolis, diuturniſque articulorum doloribus trita ex melle, & impoſita ſubuenit. Vitia cutis in facie, uitiligineſque cum ſemine urticæ, & aceto emaculat: cum eruo, & melle, ulcerum ſordes expurgat: abſceſſus rumpit concoctioni repugnantes. infixa corpori extrahit, illita cũ lolij farina, & melle.

NARCISSVS, inquit Theophraſtus libro & capite ſexto de hiſtoria plantarum, uel lirium (alij enim hoc, alij illo nomine uocant) folium albuci, terræ proximum gerit, ſed longè latius, lilij modo. Habet caulem ſine folio, herbaceum, florem ſuo ferentem cacumine, in membrana ueluti uaſculo incluſum, largè amplum, coloreq; nigrum, figura oblongum. Hic decidens ſponte germinat, cæterùm & qui legunt defigere eum ſolent. Quin & radicem ferunt, quæ carnoſa, rotunda, amplaq; conſtat. Serotinus admodum: poſt arcturum enim, & circa æquinoctium floret. Hæc Theophraſti de narciſſo ſententia. Porrò Plinius libro XXI. cap. XIX. duo Narciſſi genera prodidit, quæ his uerbis etiam depinxit. Narciſſi duo genera in uſu medici recipiunt. Vnum purpureo flore, alterum herbaceum. Hunc ſtomacho inutilem, & ideo uomitorium, aluos quoque ſoluentem, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narciſſum dictum, non à fabuloſo puero. hæc Plinius. In quibus planè deprehenditur à Dioſcoride diſſentire, quòd neutrum Narciſſi genus flore albo deſcripſerit. quanquam idem Plinius cap. V. eiusdem libri inter lilij genera Narciſſum connumerans, hunc flore candido conſtare tradidit. Veruntamen nulli ex hoc mirari licet, neq; propterea Plinium damnandum eſſe cenſeo, quòd uiderim ego plures Narciſſi ſpecies florum tantùm uarietate diſtinctas. Narciſſi uires retulit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Narciſſi radix uſqueadeò exiccandi facultate pollet, ut & maxima uulnera conglutinet, uel ad inciſiones uſque, quæ circa tendones accidunt. Habet uerò quiddam abſterſorium, & attractorium.

Narciſsi hiſtoria ex Theophraſto.

Narciſsi uires ex Gal.

Ἱππόφαες. HIPPOPHAES. CAP. CLVI.

HIPPOPHAES, quo fullones veſtes interpolant, in ſabuloſis, maritimiſque naſcitur, ſurculaceo frutice, vndique denſo, & largo: folijs oleæ longioribus, mollioribuſque: inter quæ candicantes ſpinæ emicant, ſiccæ, anguloſæ, interſtitio quodam diſtantes: flores hederæ corymbis ſimiles, racematim cohærent, minuſculi tamen, & molles, candidi, ex parte rubeſcentes: radix lacteo ſucco madet, craſſa, mollis, amara guſtanti: ex qua perinde ac thapſia, ſuccus eximitur. qui per ſe, & cum erui farina ſubactus, ſiccatur, & ad vſum reconditur. Syncerus pituitas, bilem, aquaſque deijcit, oboli pondere: erui verò farina ſubactus, quatuor obolis, cum aqua mulſa. Frutex

tex cum radicibus ſiccatus tunditur, & cum aquæ mulſæ dimidia hemina tritus datur. Radice, & herba liquamentum depromitur, vti in thapſia. huius in purgationibus modus eſt drachma.

Ἱππόφαιστον. HIPPOPHAESTVM. CAP. CLVII.

HIPPOPHAESTON, id quod aliqui hippophaës appellant, naſcitur eiſdem locis, quibus hippophaës, eſtque ſpinæ fulloniæ genus, humilis herba, ſine cauliculo, ſine flore: inanibus tantùm capitulis: folijs paruis, ſpinoſis: radiculas habens molles, craſſas. Succus radice, folijs, & capitulo exprimitur, & exiccatur. Datus, cui voles, tribus obolis in aqua mulſa, aquam, pituitasq; detrahit: priuatim comitialibus morbis, neruorum vitijs, & orthopnœæ conuenit huiuſcemodi purgatio.

Hippophais conſideratio. *ETSI quandoq; maritima, & ſabuloſa adierim loca, ut Hippophaëm, & Hippophæſtum, utpote plantas inibi naſcentes, inquirerem; neutrum tamen hactenus mihi licuit inuenire. Cæterùm retulit nobis Hieronymus Amaltheus Opitergenſis, medicus ingenio, & eruditione clarus, ſe olim Venetijs plantam accepiſſe à Ioanne Baptiſta Zopiſſo Papienſi clariſſimo medico, quæ non modò notis omnibus Dioſcoridis Hippophaëm referebat; ſed etiam uiribus, ut ſe experimento cõperiſſe teſtatus eſt. Quare non prorſus deſperandum eſt, quin & nobis, & alijs quoq; aliquando cõtingat Hippophaëm conſequi. Non inuenio, quòd Galenus hippophais, aut hippophæſti meminerit in ſuo ſimplicium medicamentorum cenſu. Hippophais tamen mentionem fecit Paulus lib. VII. inter ſimplicia. Hippophæſti uerò Plinius libro XXVII. capite X.*

Κίκι, ἢ κρότων. RICINVS. CAP. CLVIII.

CICI, aut croton, nomen accepit à ricini animalis ſimilitudine. Arbor prouenit paruæ ficus altitudine, folio platani, maiore, læuiore, & nigriore: ramis, caudicibusque cauis, in arundinis morem: ſemine in uuis aſperis, quod corticibus exutum ricinum animal repræſentat. ex quo oleum nomine cicinum exprimitur, cibis fœdum, lucernis emplaſtrisq; vtile. Grana triginta numero purgata, trita potu pituitas, bilem, aquamque per aluum extrahunt, vomitionesque mouent. ſed iniucunda admodum eſt, & moleſta purgatio: ſiquidem ſtomachum vehementer ſubuertit. Tuſa & impoſita, vitia cutis in facie, varosque expurgat. Folia cum polenta trita, inflammationes oculorum, tumoresque leniunt: turgentes mammas cohibent. eadem ex aceto illita, ignes ſacros reſtinguunt.

Ricini conſideratio. *RICINVM uocauere Latini plantam, quæ Græcis κίκι dicitur, à ſimilitudine, quam eius ſemen habet cum ricino liuido ac fœdo animali, quod canibus, bubus, capris, alijsq; quadrupedibus adhæret: neque prius decidit, quàm plenius ſanguine ſaginatum rumpatur. In Hetruria planta hæc à quibuſdam uulgò uocatur Giraſole, aliquibus uerò Fagiuolo Turcheſco. Apud Inſubres autem pluribus in locis Miraſole. quanquam id nominis potius Heliotropio conuenit, de quo in huius libri calce diſſeremus. Semen officinæ Cheruam maiorem appellant: tametſi ab ipſo Meſue, cuius ueſtigia pharmacopolæ maximè ſequuntur, Regium granum appellari conſtet. Ricinus copioſè ſeritur in Aegypto, ubi ex eius ſemine plurimum olei exprimitur, cibis quidem fœdum (ut inquit Plinius) ſed lucernis utile. Deijcit aluum, perinde ac balanus myrepſica, tolliturq; eius noxa iiſdem medicamentis. Quamobrem de eo ſic loquitur Meſues. Regium granum (hoc eſt Ricini ſemen) pituitam tam per uomitũ, quàm per aluum extrahit, ſed non ſine aſſumentium moleſtia: quinetiam bilem, & aquam inter cutem deijcit: & ea ſanè omnia excrementa purgat, quæ ad articulorum compagines defluunt. Confert item coli, & articulorum doloribus, nempe podagricis, & iſchiadicis, ſi ex iure ueteris galli decoctum hauriatur. Hydropicis uerò decoquitur cum caprino ſero, aut emulſo recenter lacte maceratum.* Ricini vires ex Galeno. *Ricini uires memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ricini ſemen, quemadmodum expurgat, detergit, ac digerit; ſic quoq; folium, ſed undequaq; debilius. Oleum, quod ex ſemine conficitur, tum calidus, tum tenuiorum partium eſt, quàm oleum commune, ac proinde etiam diſcutit.*

Τιθύμαλοι.

TITHYMALVS CHARACIAS.

TITHYMALVS MYRSINITES.

TITHYMALVS PARALIVS.

TITHYMALVS HELIOSCOPIVS.

TITHYMALVS CYPARISSIAS.

TITHYMALVS DENDROIDES.

Τιθυμάλοι. TITHYMALI. CAP. CLIX.

Tithymali genera ſeptem, quorum maſculus characias appellatur, ab aliquibus amygdaloides: alter myrtites, qui fœmina exiſtimatur, eumq́ue myrſinitem, aut caryitem vocant: tertius paralius, quem tithymalida appellarunt: alius helioſcopius: quintus cypariſsias: ſextus dendroides: ſeptimus platyphyllos dicitur. Characiæ caules ſupra cubiti altitudinem attolluntur, rubri, lacteo ſucco, atque acri madentes: folijs oleæ circum ramos, anguſtioribus, & longioribus: radice craſſa, lignoſa: pendet in cacuminibus caulium coma iunci, ſub qua caueolæ foliolis balnearum ſimiles, in quibus ſemen continetur. naſcitur in aſperis, & montibus. Succus aluum purgat, trahit pituitam, bilemq́ue binis obolis in poſca ſumptis, & cum aqua mulſa vomitiones mouet. Appetente vindemiarum tempore ſuccus, congeſtis ramulis, mox diſſectis, & vaſe concluſis, excipitur. Aliqui adijciunt farinam erui, & in paſtillos digerunt, qui erui magnitudinem impleant. Alij in aridas ficos ternas quaternáſve guttas inſtillant, vt cum his inareſcant, quas ad vſus recondunt. Per ſe etiam tuſus in pila, & in paſtillos coactus reponitur. Porrò cùm extrahitur lac, neque quò ventus aſpiret, ſtare quenquam, neque manus oculis admouere conuenit, ſed antequàm colligas, corpus, præſertim faciem, collum, ſcrotumq́ue genitalis, adipe, aut oleo cum vino perungere. Fauces autem exaſperat: quapropter catapotia cera, aut decocto melle oblini par eſt, & hoc modo dari. binas tamen ternáſve ficos purgationis gratia ſumpſiſſe, ſatis eſt. Recens lac ex oleo, perunctos in ſole capillos euellit, renaſcentesq́ue flauos, & exiles efficit, denique omnes perimit. dentium cauernis incluſum, leuat dolores: ſed cera dentes oblinendi, ne ſuo delapſu fauces, & linguam vitiet. Tollit illitu impetigines, formicantes verrucas, penſiles, & quæ thymi florem repræſentant. valet aduerſus pterygia, carbunculos, phagedænas vlcerum, gangrænas, fiſtulasq́ue. Legitur ſemen autumno, & ſiccatum ſole lèuiter tunditur, feruefactumq́ue loco mundo reponitur. Folia item ſiccantur. Semen, & folia lactei ſucci effectum præbent, dimidio acetabulo pota. Sunt qui inueterant, admiſto cum lacte lepidio, & caſeo contuſo. Radix drachmæ pondere in hydromelite pota, per inferna trahit. decocta cum aceto, dentium dolori auxiliatur, colluto ore. Fœmina, quam myrſiniten, aut caryiten vocant, ſimilis ſuapte natura daphnoidi: folijs myrti, ſed maioribus, firmis, in cacumine acutis, & pungentibus: ramulos ab radice mittit dodrantales: fructum fert alternis annis, nuci ſimilem, mordaci guſtu. naſcitur in aſperis. Succus, radix,

radix, ſemen, folia, conſimilem antedicto ſortiuntur facultatem: ſed ad citandas vomitiones inualidior hæc eſt. Aliud tithymali genus dicitur paralios, quem tithymalida, aũt mecona aliqui appellauere. Naſcitur in maritimis, ramis ſubrubentibus, palmum altis, quinis, ſenísve à radice exeuntibus: folijs lini, anguſtis, paruis, oblongis, in uerſus quoſdam digeſtis: capite in cacumine orbiculato, in quo ſemen, ut eruum, uario colore emicat: flos albus. Frutex totus cum radice lacteo ſucco turget. Similes ad uſus reconditur. Helioſcopius dicitur, folijs portulacæ, tenuioribus, rotundioribusque: ramulis prodeuntibus à radice, quatuor aut quinque, rubentibus, dodrantali altitudine, tenuibus, lactis copioſi plenis: capite anethi: ſemine uelut in capitulis incluſo. Helioſcopij nomen accepit, quoniam comas cum ſole circumagat. circa oppida naſcitur, potiſsimùm in ruderibus. Colligitur ſuccus, ſemenque, ut aliorum. Eædem, quæ ſuperioribus uires, non tamen uſqueadeò ualidæ. Cypariſsias in caulem exit dodrantalem, uel maiorem, ſubrubrum: ex quo folia pini ſimilitudine exoriuntur, molliora tamen, & tenuiora: & in totum naſcentem pinum æmulatur, unde nomen traxit. Candido ſucco madet: cui eadem uis, quæ ſuperioribus. In petris naſcens dendroides cognominatur. ampliter opacat, in cacumine frondoſam ſpargens comam, ſucco lacteo prægnans, cauliculis rubentibus, folijs myrti tenuioris, fructu characiæ. Eiuſdem effectus, cuius ſuperiores, ſimilique modo reconditur. Platyphylios uerbaſco ſimilis eſt. Radix, ſuccus, & folia per inferna trahunt aquas. Piſces necat, tuſus, & aquæ inſparſus. Reliqua tithymalorum genera, quæ ſuprà ſcribuntur, idem efficiunt.

Tithymalorum confid.

TITHYMALORVM *omne genus officinæ Eſulam indifferenter appellant, quanquam plura ſunt tithymali genera, quorum hiſtoriam ſatis confusè Mauritani tradiderunt. quo fit, ut apud hos non ſine magno labore tithymalorum genera rectè, & diſtinctè cognoſci poßint: quæ tamen à Græcis ordine pulcherrimo deſcripta inueniuntur. Ob id igitur mihi quidem difficile uidetur decernere quæ Tithymali genera ex ijs, quæ à Græcis repræſentantur, ea duo ſint, quæ à Meſue, & Auicenna Scebram, & Alſebram nominãtur: quoniam horum neuter, quod extet, earum plantarum faciem notis explicauit. Credidit Braſauolus illud eſſe Meſui alſebram minus, & Auicẽnæ ſcebram, quod Dioſcoridi paralius. Sed equidem ab eo diſſentio, quòd nuſquam in horum monumentis legerim, Alſebram minus in maritimis naſci: quin nec ramos ferre ſubrubentes, nec lini folia, nec ſemen eruo ſimile, capitulis concluſum: ſed tantum repererim memoriæ prodidiſſe Meſuem, Alſebram eſſe plantam lacteo ſucco refertam, radicibus tenuibus, quarum hæ præferuntur, quæ ſubrubeant. Auicenna uerò Scebram naſci ait in hortis, non autem in maritimis, caule tenui, hirſuto, folijs tarco ſimilibus. Quæ ſanè omnia Braſauoli ſententiæ apertè refragari deprehenduntur. Nec poſſum præterea cum eodem ſentire, quòd Alſebram maius apud Meſuem, & Mehezeheregi apud Auicennã idem ſint Mauritanis, quod Græcis Tithymalus platyphyllos. quandoquidem in eorum ſcriptis nusquam reperi maioris generis Alſebram folia edere uerbaſco ſimilia: nec quòd tuſum, & aquæ inſparſum piſces interficiat, ſed quòd rectius (ut inquit Auicenna) eius folia minori Scebram ſint ſimilia. Porrò ſi mihi hac in re coniectandum eſſet, putarem equidem nil aliud Mauritanis eſſe minoris generis Alſebram, ſiue Scebram, quàm plantam illam, quæ officinis Eſula minor uocitatur, quòd (ut inquit Auicenna) in hortis, & ubiq; proueniat. Hæc autem, ni fallor, ea eſt, quam uocat Dioſcorides Tithymalum cyparißiam: quippe quæ pinum arborem nuper natam folijs prorſus imitetur. Quinetiam cenſerem Alſebram maius, ſiue Mehezeheregi eam omnino eſſe plantam, quæ Græcis dicitur pityuſa, utpote quæ Tithymalo cyparißiæ folijs ſit ſimilis, quanuis magnitudine excellat: nõ enim deſunt, qui inter tithymalorum genera etiam pityuſam recenſeant. Proinde non ab re dicebat Auicenna, Mehezeheregi eſſe ſimile Scebram, ſed maius, & colore ſubcinèritio. Meſues uerò, quòd radicibus eſſet rotundis, craßis, craſſoq; cortice obductis, ponderoſisq;. quæ ferè omnia radici Pityuſæ reddidit Dioſcorides. Accedit his Serapionis authoritas, qui de Scebram agens, ea omnia ex Dioſcoride illi tribuit, quæ pityuſæ idem Dioſcorides aßignauit. Ex his itaq; perſpicuum fieri arbitror, pityuſam Mauritanis ſcebram maius appellari: minus uerò id, quod Græcis tithymalus cyparißias dicitur.*

Braſauoli opinio exploſa.

Tithymali cogniti.

Cæterùm Characiam uocatum, poſtquàm multum laboris in eo indagando fruſtrà impendiſſem, hoc anno miſit ad me Piſis clarißimus medicus Lucas Ghinus Forocornelienſis, qui, meo quidem iudicio, omnibus prorſus notis legitimo reſpondet. Myrſiniten quoq; hoc tantùm anno reperimus, folijs circa caulem totum craßis, acutis, myrto ſimilibus. Paralius uerò in maritimis tantùm naſcens, quem uulgaris uſus tithymalum putat Braſauolus, in maritimis noſtris Senenſibus, Argentario promontorio, & in uniuerſo illius regionis tractu, item in Aquileienſi agro frequentißimus inuenitur. Huic folio ſimilis uiſitur quædam alia planta, quæ in Hetruria uulgò appellatur Herba mora. Cuius radicibus prius contuſis, ac deinde fluminibus demerſis, piſces protinus enecantur. Sed caret hæc lacteo ſucco. quapropter eam inter tithymalorum genera iam non eſſe adnumerandam cognoſcimus: etſi aliàs aliter ſenſimus, quòd, alijs notis neglectis, lini folia uiderentur, & caules ſubrubentes. Si hæc defuerit, Platyphylli radices ſumunt, quo uniuerſa regio ſcatet. Porrò Helioſcopius, ſic dictus, quòd cum ſole comam circumagat, omnibus uulgaris notitiæ planta eſt. Prouenit enim hæc paßim prope urbium, & oppidorum mœnia, in campis, incultis, hortis, collibus, & ubique tam culto, quam inculto ſolo. Cyparißias deinde (ut ſuprà diximus) ea eſt planta, quam Eſulam minorem uocant, cuius pro omni Tithymalo inualuit uſus. Dendroidem uidimus primùm in regno Neapolitano extra Terracinam urbem inter ſaxa antiquißimi ſpecus in itinere Neapolim uerſus, plantæ arboreſcentis effigie. Hunc dum contemplari cœpiſſem, ſuperuenit peritißimus medicus Hieronymus Drogus Parmenſis, & doctißimus Hieronymus Rorarius Portonouenſis (tunc omnes unà ſequebamur Bernardum Cleſium amplißimum Cardinalem Tridentinum ad Cæſarem pergentem) quibus magno

ſolatio Dendroidem tithymalum ibi à me primùm repertum oſtendi : erant enim ambo rei herbariæ ſtudioſi, atq; etiam gnari. Naſcitur idem tithymalus etiam in Tergeſtino litore non longè à Timauo fonte, in ſaxoſis quibusdam rupibus, arboreſcens. Theophraſto tria tantùm Tithymalorum genera produntur libro IX. cap. XII. de hiſtoria plantarum, ubi ita ſcriptum reliquit. Lactariarum (ſic enim tithymalum uertit Theodorus) quod maritimum granum appellant, folio eſt rotundo, caule, totáq; magnitudine ad palmum, fructu candido. Demetitur, cùm uua nigreſcere incipit : & ſiccatus fructus tritus potui datur acetabuli tertia parte. Maſcula autem uocitata oleæ folio conſtat, & magnitudine cubitum æquat. Huius lac, cùm uindemia incipit, exprimunt, & præparato utuntur : purgat inferius. Myrtaria uerò cognominata, candida lactaria eſt, folijs myrti condita, uerùm aculeatis parte poſtrema : ſarmentula in terram demittens, longitudine palmi, quæ non ſimul, ſed alternatis annis fructificant, alia hoc anno, alia poſtero, quanquam omnia eadem radice exorta. Loca montuoſa deſiderat. Fructus nux appellatur. demetitur, cùm hordeum turgeſcit, & exiccatus, purgatusq; datur elotus cum papaueris nigri duabus partibus, ita ut totum modo acetabuli ſit : trahit pituitam per aluum. At uerò ſi nucem ipſam placeat dare, trita dabitur ex uino dulci, aut cum ſeſama toſta, torrefactáq; comedenda. hactenus Theophraſtus.

Tithymalorum uires.

Tithymali omnes, Meſue autore in ſuis ſimplicibus deiectoriæ facultatis, cordi, iecinori, & uentriculo maximè officiunt : uaſa diſrumpunt, inteſtina abradunt, uniuerſum excalfaciunt corpus, adeò ut inde febres facilè concitentur. Tollitur prima tithymali noxa ijs admiſtis, quæ cor, iecur, & uentriculum roborant. Secunda uerò, & tertia ijs, quæ agglutinatoria facultate pollent : cuiuſmodi ſunt tragacanthæ lacryma, gummi, bdellium, psyllij ſeminis ſpiſſamentum, & portulacæ ſuccus. Tollitur & quarta, admiſtis frigidis, & humidis : proinde aut ſonchi ſucco, aut intubi, aut portulacæ, aut hortenſis ſolani, aut aceto cum cydoniorum ſeminibus diutius rudicula agitato, cõmiſcent. Vulgaris uſus Tithymalus pituitam uehementer deijcit, et atrum quem uocant ſuccũ, pariterq; pituitas ad articulos decurrentes. Aquam inter cutẽ ualidiſſimè extrahit : nihilo ſecius exiccat uniuerſum corpus, & genituram extinguit. Vnde ruſticorum medicamenti nomen ſibi meritò aſciuit.

Tithymalorum uires ex Galeno.

Tithymali omnis generis uires cõmemorat Galenus lib. VIII. ſimp. med. ſic inquiens. Tithymali omnes uincentem habent acrem, calidamq; facultatẽ, ineſt uerò & amaritas. Validiſſimus itaq; eſt eorum liquor. Secundum locũ tenent ſemen, et folia. Sed & radix dictarũ facultatum particeps eſt, ſed non ex æquo. Sanè ipſa cum aceto decocta dolores dentium ſanat, maximè qui illis eroſis proueniunt. At liquores, ut qui ualentiorẽ uim habeant, in foramina quidem ipſa dentium induntur : cæterùm ſi aliam corporis partem contigerint, continuò adurunt, ulcerantq; : proinde foris illis cera circumlinitur. quippe cùm ex quarto ſint excalfacientium ordine, quem eſſe adurentiũ poſuimus. Sic pilos quoq; ſuccus inunctus tollit. Porrò cùm uehementior ſit, oleo miſcetur : & ſi id ſæpe fiat, tandem prorſum pilorũ radices aduſtæ extirpantur, corpusq; depile reddetur. Eadem facultate uerrucas, quas acrochordonas nominant, & myrmecias, & pterygia, ſiue oculorum ungues, & thymos auferunt, detergẽtque lichenas, & pſoras, quia ſcilicet & abſtergendi facultas ineſt propter amaritudinem. Præterea ulcerũ phagedænica, anthracode, et gangrænode, quia ualenter tum excalfaciunt, tum extergunt, ſi in tempore, & moderatè utare, iuuare aliquando poterunt. Verùm enimuero & fiſtularũ callos eximunt eadem facultate. Cæterùm hæc omnia genere quidem ſimiliter, imbecillius tamen & folia, & fructus præſtare poſſunt. Quibus ſanè & ad piſces in aqua ſtagnali capiendos uti aſſolent. Celerrimè nanq; ab illis in uertiginem acti, ac ſemimortui redditi, ad aquæ ſuperficiem feruntur. Porrò cùm ſeptem ſint eorum genera, ualentiſſimus eſt quem characiam nominant, quem utiq; etiam quidam marem cognominant, & fœmina nuncupata myrſinites, & qui in petris naſcitur ad modum arboris : deinceps qui uerbaſco adſimilis eſt, & cypariſſias : deinde paralius, ſiue marinus : denique helioſcopius. Proportione uerò comprehenſæ illorum facultatis & cinis, & ex ipſo lixiuium erit.

PITYVSA.

Πιτύουσα. PITYVSA. CAP. CLX.

PITYVSAM ſpecie à cypariſsia differre conſtat, etſi tithymalorum generi aſsignetur. Caulis ſupra cubiti altitudinem aſſurgit, geniculatus : folijs piceæ, acutis, exilibus : flore paruo, velut purpureo : ſemine inſtar lenticulæ, lato : radice craſſa, candida, ſucco referta. quibuſdam in locis frutex hic prægrandis inuenitur. Detrahit per aluum radix drachmis duabus data in aqua mulſa : item ſeminis drachma. ſucci cum farina ſubacti cochlearium in catapotio datur. modus foliorum drachmæ tres.

PITYVSA,

Pityuſæ conſideratio.

Pityvsa, ut latius præcedenti capite retulimus, ea nimirum fuerit planta, quam officinæ Eſulam maiorem nominant. Huius radices herbarij, qui quotannis è Gargano Apuliæ monte ſuccos, & alias radices ad nos comportant, magna impoſtura pro Turpeto uenditant, quemadmodum & thapſiæ radices pro eodem ſubijciunt, ut ſuperius in tripolij mentione diximus. Quod cùm ſua ætate non ignoraſſet Actuarius, album turpetum Alypiæ eſſe radicem prodidit, nigrum uerò Pityuſæ. Nec his obſtat, quòd dixerit Dioſcorides, Pityuſæ radicem ſubeſſe candidam: nam is de interiore ſubſtantia tantùm intellexit, non autē de exteriore corticis membranula, quæ uiridis ruſeſcit, ſiccata nigreſcit. Porrò quòd Eſula maior ſit Mauritanis alſebrā, uel ſcebram, ſatis liquidò ex Serapione colligi poteſt, utpote qui integrum de Pityuſa caput ex Dioſcoride ſumpſit, & in ſuum Scebram repoſuit. Quo fit, ut planè falli putem Braſauolum, quippe qui certò ſibi perſuadeat, Alſebram maius Mauritanis eſſe tithymalum platyphyllon.

Fuchſij opin. reprobata.

Nicolaus Myrepſicus quibuſdam in antidotis, & catapotijs aluum ſoluentibus Eſulam imponit cognomine chamæpityn. Vnde Fuchſius in ſuis doctiſsimis adnotationibus nil aliud eſulam Nicolao referre ſcribit, quàm Chamæpityn, non autem tithymali ſpeciem. Qua in re Fuchsij opinio (pace eius dixerim) mihi non planè ſatisfacit. Nam cùm plura ſint tithymalorum genera, quæ in uniuerſum Eſulæ nomine appellantur, de ea tantùm intellexiſſe Nicolaum exiſtimo, quam Dioſcorides à foliorum forma Pityuſam uocat, eo quòd pini, uel piceæ arboris folio conſtet: quæ ob id eſula chamæpitys differentiæ cauſa Nicolao appellata eſt. Paruam enim pinum pityuſa repræſentat: quare non ab re eſula quoque chamæpitys cognominari potuit. Pityuſa in Italia paſsim ferè prouenit, facie minoris eſulæ, ſed longè in omnibus maior, adeò ut quibuſdam in regionibus, ut in Apulia, arbuſti ſpeciem referat. Viſitur copioſa in Veronenſi agro, ea immenſa planitie, per quam ad Benacum tranſitur. Sed quod aridiſsimum ibi ſit ſolum, non admodum adoleſcit. Hæc (ut Meſues eſt author) agreſtium hominum medicamentum eſt: multa enim ſumentibus adfert incommoda. proinde eius uſus apud medicos peritos prorſus exoleuit, quemadmodum & turpeti ex huiuſce radicibus parati, poſtquàm detecta eſt impoſtorum fraus: etſi non deſunt improbi pharmacopolæ, qui pityuſæ radices legitimi turpeti uice ſuis inſerant medicamentis: ſintq; etiam circunforanei, qui harum radicum puluere plures iugulent ruſticos, quàm ſanent. Adſcribunt quidam Pityuſam tithymalorum generibus, quoniam & ipſa ſimiliter lacteo ſucco madeat, purgetq; eorum modo. Id quòd Galenus apertè teſtatur lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, dum ſic inquit. Pityuſa, & hanc quidam ſpeciem putant eſſe tithymali, quòd ſuccum habeat, ut illi, quòdq; ſimiliter illis purget: cæteraq; omnia uiribus illis eſt adſimilis.

Pityuſæ uires ex Galeno.

Λαθυρίς. LATHYRIS. CAP. CLXI.

Lathyris, quam aliqui tithymalum appellant, eamque tithymalorum numero adſcribunt, caulem emittit cubiti altitudine, & digitali craſsitudine, inanem. gignuntur in cacumine alæ, & folia in caule oblonga, amygdalinis proxima, latiora, & læuiora: quæ autem in ſummis ramulis exierunt, minora conſpiciuntur, ariſtolochiæ, aut oblongæ hederæ figura. In cacumine fructū ſummis ſurculis gerit, triplici loculamento inſignem, rotundum, ceu capparin, in quo grana, intercurſantibus membranis, inter ſe diſtincta continentur, eruis maiora, rotūda: quæ dum corticibus exuuntur, candida ſunt, & guſtu dulcia. Nullus radicis vſus. totus frutex lacteo ſucco turget, vti tithymalus. Grana ſex, aut ſeptem in catapotio, aut cū ficis, aut palmulis deuorata aluū purgant: ſed aqua frigida poſtea ſorbenda. trahunt autem bilem, pituitam, & aquas. Succus, tithymali modo exceptus, eundem effectum præbet. Cum gallinaceo, aut oleribus folia decoquuntur ad eoſdem effectus.

Lathyris conſideratio.

Lathyrin officinæ Cataputiam appellant. Planta eſt uulgaris notitiæ. Hæc in Hetruria frequentiſsima naſcitur. Apud Inſubres, quòd aluum ualenter euacuet, uomitionesq; eliciat, Cacapuzza uulgò nominatur. Iisdem pollet facultatibus, quibus & ricinus, ijsdem quoq; medicamentis infrænatur. Huius plantæ meminit Actuarius in ſuo libro de compoſitione medicamentorum, ubi ita ſcribit. Lathyris uehementer pituitam purgat. Dantur grana eius maiora, quindecim: minora uerò uiginti. Iis qui efficacius purgari cupiunt, mandenda præcipito: ijs uerò, qui deiectionem non deſiderant copioſam, iubendum eſt, ut integra deuorent, præſertim ſi qui ſumit, malo fuerit ſtomacho. hæc Actuarius. Lathyris uires deſcripſit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Lathyris,

Lathyris vires ex Gal.

ſunt qui dicant & hanc eſſe tithymali ſpeciem, tum quòd ſimiliter illis ſuccum habeat, tum quòd eodem illis modo purget, totaq; illis facultate ſimilis ſit, niſi quòd ſemen guſtantibus uideatur dulce: quod ſanè etiam maximè purgatoriam uim obtinet.

Πέπλος. PEPLVS. CAP. CLXII.

PEPLOS frutex eſt lactei ſucci plenus, folijs paruis vt rutæ, paulò latioribus: rotunda coma, ferè dodrantali, humi reſperſa: ſemine ſub folijs paruo, rotundo, minore quàm candidi papaueris. pluribus ſcatet auxilijs. Vnicam radicem habet, ſuperuacuam, ex qua fruticat. naſcitur inter vites, & in hortis. Colligitur meſsibus, ſiccatur in vmbra, & continuè verſatur. Fructus tuſus, & feruefactus reconditur. Bilis, ac pituita detrahitur acetabulo eius in hydromelitis cyatho poto. Obſonijs inſperſa conturbat aluum. muria conditur.

Πεπλίς. PEPLIS. CAP. CLXIII.

PEPLIS, quam aliqui ſylueſtrem portulacam vocant, Hippocrates peplion, in maritimis maximè naſcitur, latè opaco frutice, candidi ſucci pleno: folijs ſatiuæ portulacæ, rotundis, infernè rubentibus: ſemine ſub folijs rotundo, vti in peplo, feruente guſtu: radice ſingulari, ſuperuacua, tenui. Colligi, & reponi, ac dari, vti peplos, & ſale condiri ſolet. Eaſdem habet vires.

Pepli, & peplidis conſid.

PEPLVM *herbariorum uulgus, quòd orbiculata conſtet coma, Eſulam rotundam uocat. Prouenit non modò in uinetis, ſed etiam in agris cultura deſtitutis, lacteo ſucco prægnans. Peplida uerò, quæ Peplion dicitur, in maritimis naſcentem, nõ prius quàm hoc anno euulſam uidimus. Sed nobis non licuit hoc tempore eius effigiem pictam exhibere: tamen, Deo concedente, aliquando dabitur.* Vires utriuſque ex Gal. *Vtriuſq; uires reddidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi primùm de Peplo ita ſcribit. Peplos, quidam uerò papauer ſpumeum, & hic frutex paruus ſuccum habet ſimilem tithymalis, cùm in alijs, tum quia purgat, ceu illi. Mox de Peplio idem Galenus hæc uerba ſubiunxit. Peplium, & hic quoq; frutex exiguus ſuccum obtinet, ſicut tithymali: naſciturq; plerunq; ad mare, radicem habens inutilem, ut & peplos: ſuccum uerò ualidum, non tamen admodum utilem. Sed ſemen utile eſt, & flatuoſum, ſimiliter ſemini pepli purgans.*

Χαμαισύκη. CHAMAESYCE. CAP. CLXIIII.

CHAMAESYCEN aliqui ſycen nominant. Ramos emittit quaternûm digitorum, teretes, ſuccoſos, in terram deiectos: folia lentis, parua, peplum planè referentia, tenuia, quæ à terra non attolluntur: ſemine ſub folijs rotundo, vt in peplo: neque caulem, neque florem promit: radice firmatur tenui, ſuperuacanea. Rami ex vino triti vuluæ dolores ſedant, in peſſo appoſiti: tollunt tumores, ac verrucas omnium generum illiti. Decoctorum cibo aluus reſoluitur. Succus ſimili effectu prodeſt. Illitus contra ſcorpionis ictus auxiliatur: aduerſus caligines oculorum vtilis, & hebetudines, incipientes ſuffuſiones, nubeculas, cicatrices, cum melle inunctus. In ſquallidis, petroſisque naſcitur.

Chamæſyces conſider.

NASCITVR *Chamæſyce, quemadmodum & peplus, in uineis, petroſis, & ſquallidis monticulis. Hæc, ut ex totius plantæ deſcriptione colligi poteſt, in pepli genere enumeranda uidetur: quippe quæ ramulis exeat humi perpetuò ſparſis, lacteo ſucco refertis: foliolis, & coma peplo ſimilibus. Hinc itaq; quiſpiam fortè non aberraret, ſi cenſeret Chamæſycen eſſe minorem peplum: ego tamen id planè aſſerere non auſim.* Chamæſyces uires ex Gal. *Chamæſyces uires tradidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Chamæſyce abſtergendi ſimul & acrem uim poßidet. Itaque acrochordonas, & myrmecias caules eius teneriores in modum cataplaſmatis admoti, & ex eis liquor auferunt. Cum melle uerò craſſas oculorum cicatrices detergunt. ſed & hebetudinem uiſus à craßitie natam adiuuant, ſicut ſanè & ſuffuſionum principia.*

Σκαμμωνία.

Σκαμμωνία. SCAMMONIA. CAP. CLXV.

SCAMMONIA ramos ab vna radice emittit trium cubitorum, multos, pingues, & qui nonnihil craſsitudinis præ ſe ferant: folijs helxinæ, aut hederaceis, mollioribus tamen, hirſutis, & triangulis: flore candido, rotundo, in calathi modum cauo, graueolente: radice prælonga, craſsitudine cubitali, candida, graui odore, ſucco grauida. Legitur ad hunc modum ſuccus. Capite exempto, radix in teſtudinis ſpeciem cultro excauatur: quo fit, vt in cauum confluat ſuccus, qui conchis demum excipitur. Alij ſcrobes in terra concamerato ſinu fodiunt, in quos ſubiectis iuglandium folijs, profundunt ſuccum, ſiccatumq́ue extrahunt. Laudatur autem Scammonium leue, nitidum, rarum, & colore quàm ſimillimum taurino glutini, fungoſum, tenuibus fiſtulis, quale ex Myſia regione Aſiæ deportatur. Nec attendere ſolùm par eſt, ſi linguæ tactu albeſcat (hoc enim euenit adulterato, quod admiſto ſit tithymali lacte) ſed longè magis antea narratis. item ſi nō vehementer linguam exurat, id quod miſti tithymali argumentum eſt. Natione autem Syriacum, & Iudaicum deterrima habentur, grauia, denſa, erui farina, & tithymalo vitiata. Succus drachmæ vnius, aut quaternûm obolorum pondere hauſtus ex aqua pura, vel mulſa, per inferna bilem, & pituitam extrahit. Ad reſoluendam aluum binos obolos cum ſeſama, alióve ſemine ſumpſiſſe ſatis eſt. Dantur efficacioris purgationis cauſa, ſucci tres oboli, cum duobus ueratri nigri, & aloës drachma una. Fiunt purgatorij ſales, drachmis uiginti ſucci ſcammoniæ in ſenos ſalis cyathos adiectis. Horum modus proportione uirium: integer quidem, tria cochlearia: medius, duo: minimus, unum. Radicis drachma una, aut altera purgat cum ijs, quæ retulimus. Nonnulli decoctum radicis ebibunt. Coquitur in aceto, & cum hordeacea farina teritur, cataplaſmate iſchiadicis utili. Partus enecat ſuccus, vuluæ in lana ſubditus: tubercula diſcutit cum melle, aut oleo illitus. decocto in aceto perunctæ lepræ abiguntur: diuturni capitis dolores ex aceto, & roſaceo perfunduntur.

Scammoniæ, eiusque ſucci conſider.

SCAMMONIVM, quod eſt Scammoniæ ſuccus, copioſum quidem in Italiam aduehitur, præſertim Venetias, quò ex Alexandria Aegypti, & Syria importatur: ſed quod probatiſsimum ſit, rarum admodum inuenitur. Siquidem quod omnibus ijs notis, ac dotibus præditum ſit, quas optimo tribuit Dioſcorides, hactenus nunquam, ut ingenuè fatear, ſum conſecutus. Nec mirum mihi quidem uidetur, cùm id, quod à mercatoribus ad nos defertur, Syriacum plurimum ſit, & Iudaicum, compactum, denſum, graue, & erui fortaſſe farina, tithymali lacte, alijsq́; impoſturis uitiatum, & illud deniq;, quod ut omnium deterrimum, Dioſcoridi improbatur. Verùm hoc parum expendentes plerique pharmacopolæ, illud præſtantiſsimum Scammonium exiſtimant, quod linguæ ſaliua madentis contactu, facilè, confeſtimq́; albeſcit. In quo Dioſcoridis doctrinam hi negligere manifeſtè deprehenduntur: quandoquidem ipſius Dioſcoridis admonitio eſt, ut non ſolùm illi experimento fidere conueniat, ſed etiam alijs, certioribusq́;: id nanq; euenit adulterato quoq; lactis tithymali admiſtione. Quamobrem medici, qui Chriſtianam religionem, ac pietatē colunt, ſi probè, ſancteq́; artem medicam exercere cupiunt, pro uiribus ſuos quisq; pharmacopolas moneat, inſtetq́;, ut laudatiſsimum quærant, habeantq́; ſcammonium. Nam cùm hoc medicamentum omnium ferè electariorum, catapotiorumq́;, quorum paſsim eſt uſus ad humores in morbis deijciendos, ſit baſis, qui ijs adulteratum immiſcent, nulli dubium eſt, quin peſsima, & plerunq; exitioſa conficiant medicamenta. quo certè nihil deteſtabilius, nihilq́; execrabilius eſſe poteſt. Sed caueant ſeplaſiarij, & peritorum admonitus libenter audiant: aliàs enim, ſciant, errorum pernicioſorum, quos ſæpe committunt, tandem meritas pœnas luent. Quòd autem ſcammonium illud, quo omnes ferè officinæ refertæ ſunt, tithymali ſucco ſit uitiatum, hinc liquidò patere arbitror, quòd decem, uel quindecim eius grana aluum pluries reſoluant, cùm ſynceri drachma, Dioſcoridis teſtimonio, id uix præſtare poſsit. Plantam, è cuius radice ſcammonium colligitur, uidimus primùm Neapoli, allatam (ut quidam ſeplaſiarius aſſerebat) ex Gargano Apuliæ monte, quæ omnibus notis, meo quidem iudicio, legitimam Scammoniam referebat. Sed profectò mirari nobis ſubit, quòd Galeno in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus, nulla Scammonij fiat mentio, cùm tamen pleraq; alia ſcriptis tradiderit longè etiam minoris momenti.

Scammonij læſiones.

Scammonium, autore Meſue in ſuis ſimplicibus deiectorijs, quinque corporibus læſiones inferre poteſt. Prima eſt, quòd flatus quosdam mordaces gignit, uſqueadeò uentriculum laceſſentes, ut ſumentibus nauſeam commoueat. Noxa hæc tollitur, ſi in excauato cydonio malo, clibano, aut prunis inaſſetur, paſta undiq; circumlita, præſertim additis, aut fœniculi, aut dauci, aut apij ſemine, aut galanga. Inflammat deinde acredinis exuperantia corporis ſpiritus: quo fit, ut facilè febres excitet, ijs præcipuè, qui obſtructionibus uiſcerum, & humoribus putreſcentibus obnoxij ſunt. Sed id nocumenti aufertur, admiſtis inter coquendum, quæ refrigerant, & feruorem extinguunt: cuiuſmodi eſt psyllij ſeminis ſpiſſamentum, prunorum decoctum, ſeu potius pulpa, roſarum & uiolarum ſuccus, aut dilutum, aut aqua: quinetiam ſi ante coctionem maceretur oleo roſaceo, aut uiolaceo, aut cotoneorum miſti ſaporis ſucco, aut admiſto rhoë, aut factitio ſpodio. Ad hæc quòd magna tum attrahendi, tum aperiendi facultate ſit præditum, immoderatas alui fluxiones facit: uaſorum enim oſcula plusquàm par ſit aperit. Hæc læſio adimitur admiſtis rebus adſtringentibus, cohibentibusq́;, nempe maſtiche, cydonijs malis, ſuccoq́; ab eis expreſſo, & myrobalanis, præſertim flauis. Abradit præterea acri ſucco, quo ſcatet, inteſtina: proinde & tormina, & dyſenteriam, & tenaſmum excitat. Sed deletur hoc incommodum, additis humidis, pinguibus, lentisq́; medicamentis: cuiuſmodi ſunt, tragacanthæ lacryma, bdellium, amygdalinum oleum, aut roſaceum: item prunorum pulpa

per ſe, & ſaccharo aſſeruata, psyllij ſpiſſamentum, maſtiche, cydonia mala pòſt ſumpta, & calida aqua pòſt bibita: utpote quæ medicamentum ocius à uentriculo & inteſtinis expellant, & ita ſimul noxam prohibeant. Hinc eſt, quòd prudentes medici, quò celerius Scammonium à uentriculo, & inteſtinis deijciant, hordei iuſculum, cum ſaccharo ſuperbibendum præbent. Obeſt poſtremò ſcammonium cordi, iecori, ac uentriculo, ſubſtantiæ ſuæ totius proprietate. Vitium hoc aboletur, ſi illi tum calida, tum frigida admiſceantur medicamenta, quæ cordi, iecinori, uentriculóque opem ſuam præſtant. Deijcit ſcammonium ualentiſſimè bilem, quam & à naſis, & à ſanguine exhaurit. Eius deijciendi facultas haud ſanè alijs medicamentis abſimilis eſt, quæ purgant cum labore & moleſtia.

CHAMELAEA.

THYMELAEA.

Χαμελαία. CHAMELAEA. CAP. CLVI.

CHAMELAEA ſurculoſa fruticat, ramis dodrantalibus: folia oleæ ſimilitudinem habent, tenuiora, & amara, quæ guſtata linguam mordent, & arteriam deradunt. Detrahit pituitam bilémque, folijs præſertim in catapotio deuoratis. nanque duæ abſinthij partes, adiecta chamelææ una, hydromelite excipiuntur, & in catapotia coguntur. ea autem in uentre non liqueſcunt: ſiquidem quotquot fuere deuorata, regeruntur. Folijs cum melle tritis, ſordida ulcera, & cruſtoſa repurgantur.

Θυμελαία. THYMELAEA. CAP. CLXVII.

THYMELAEA eſt, ex qua granum Gnidium, quod eſt ſemen ipſius, colligitur. Hoc Syri apolinum uocant, quoniam ſatiui lini frutex ſuapte natura ſimilitudinem referat. Virgas edit pulchras, multas, tenues, binûm cubitorum: folijs chamelææ, anguſtioribus, & pinguioribus, uiſcoſis, gummoſiſque, ſi mordeantur: flore candido: fructu myrti in modum rotundo, qui inter initia uiret, & tandem rubeſcit: inuolucrum fructus durum, foris nigrum, intus album. Hoc per inferna bilem, pituitam, aquaſque detrahit, ſi uiginti granorum pars interna bibatur: uerùm fauces adurit. Itaque cum farina, aut polenta, aut in vuæ acino dari debet, aut melle cocto obductum deuorari. Qui ægrè deſudant, trito ſemine cum nitro, & aceto inunguntur. Folia, quæ peculiariter cneorum appellantur, per meſſes colligi debent, & ſiccata in umbra recondi. Quibus dare libeat, antea tundere, & neruos eximere conuenit. Illitum acetabuli modo cum diluta uini potione, aquam extrahit: mediocrius purgat, addita lente cocta, aut contritis oleribus. Thymelææ farina

rina

rina vuæ acerbæ ſucco excipitur, & in paſtillos diuiditur. Herba ſtomacho infeſta. partus impoſita necat. Naſcitur in montibus, & aſperis. Hallucinantur, qui coccon Gnidium fructum eſſe chamelææ exiſtimant, decepti quadam foliorum ſimilitudine.

CHAMELAEAM, pariter & Thymelæam Arabes confuſè ſatis, ac perplexè Mezereon appellant. Cuius etſi duo faciant genera, unum album, alterum nigrum; tamen ijs etiam Daphnoidem admiſcent, & hæc omnia adeò confundunt, & implicant, ut hac in re nihil certi, nihilq; perpetui ac tuti ex eorum ſcriptis elici poßit. Illarum plantarum uis in exoluendo corporis humores, tam uehemens, uiolenta, ac furioſa exiſtit, ut niſi robuſtißimis hominibus tutò in medicamentum dari poßint: plerunq; enim imbecilles confecerunt, abraſis uiſceribus, apertisq; uaſorum oſculis. Quare non temerè eas Mauritani & terræ leones, & plantas uiduificas cognominarunt. Proueniunt hæ plantæ numeroſæ in uallis Ananiæ montibus Tridentino agro, & utræq; (licet hoc in chamelæa præterierit Dioſcorides) fructum ferunt myrti baccis ſimilem, quanuis Chamelææ quadantenus longior ſit, & oliuæ formam repræſentet. Vtrique fructus initio ſui exortus uireſcit, mox per maturitatem rubeſcit, denique exiccatus niger conſpicitur. Chamelææ, & Thymelææ conſider.

Cæterùm baccam, quæ è Thymelæa decerpitur, quoniam ſiccata piperis faciem præ ſe ferat, acrimoniamq; non obſcuram guſtantibus relinquat, rura Ananienſia, unà etiam cùm Laureolæ ſemine, Piper montanum indifferenter nominant. Nec ſanè mirum, quandoquidem & Theophraſtus libro IX. cap. XXII. de plantarum hiſtoria, ubi de pipere diſſeruiſſet, ſtatim Cnidij grani meminit: utpote quod maximè piperis imaginem referat, & admodum etiam acre ſentiatur. Sumunt hoc piper (ut eorum nomine utar) frequenter incolæ in ſuis purgationibus aduerſus omnes ferè morbos, ita medicos, & pharmacopolas fallere credentes. Sed ſæpe euenit, ut cùm futuram noxam non præuideant (quæ eorum multorum imperitia eſt) non ſolùm ſeipſos decipiant; ſed etiam ſibi mortem conſciſcant. Et certè hoc teſtari poſſum, quòd ex montani illius piperis aſſumptione plures perijſſent, niſi antidotis noſtris ſuccurriſſem, eosq; in uita ſeruaſſem. Proinde ſcitè poſteritatis memoriæ prodidit Meſues, nemini Mezereon præbendum eſſe, niſi ijs admiſtis antidotis, quibus eius deleteria facultas infrænari poßit, qua omnia corporis principalia membra corrumpit, ac deſtruit. Habentur tamen paßim in pharmacopolijs catapotia, quæ de Mezereo appellant, quibus aliquando utuntur medici, ad aquam inter cutem extrahendam. Verùm ea non audent exhibere (quanquam medicamenta ſimul receperint, quibus eorum malitia reprimitur) niſi robuſtis, ac fortioribus hominibus. Chamelæam tantùm, quod ſciam, cõmemorauit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu, de cuius uiribus libro VIII. eorundem ita ſcribit. Chamelæa uincentem habet qualitatem amaram. Quamobrem admodum ſordida ulcera, & quæ maximas habent cruſtas, cum melle purgare poteſt. Chamelææ uires ex Gal.

SAMBVCVS.

EBVLVS.

Ἀκτῆ. SAMBVCVS. CAP. CLXVIII.

Sambvci duo genera. Vnum in arborem aſſurgit, ſurculos ſpargens arundinaceos, teretes, cauos, candicantes, proceros: folia iuglandis, terna quaternáve, ex interuallis circa ramos exeunt, grauia odore, minutim in ambitu ſecta: & in ramulorum cacuminibus, cauliculiſq́ue circinatæ umbellæ, quæ florem candidum pariunt: mox acinum terebintho ſimilem, in nigredine ſubpurpureum, racemoſum, ſucco madentem, uinoſumq́ue. Alterum genus chamæacte uocatur, Romanis ebulum. longè humilius eſt, magiſq́ue herbaceo generi aſsignandum: caule quadrangulo, geniculato: folijs amygdalæ, ex interuallo longioribus, geniculatim expanſis, pinnatiſq́ue, graueolentibus, in ambitu ſerratis: muſcario ſambuci: flore, & acino eiuſdem: radice nititur longa, craſsitudine digitali. Eadem utriusque uis, & uſus exiccans, aluo detrahens aquam, ſtomacho inutilis. Folia olerum more coquuntur, ad pituitam, bilemq́ue detrahendam. Caules teneri in patinis cocti, eadem efficiunt. Radix in uino decocta, & in cibis data, hydropicos adiuuat: prodeſt uiperarum morſibus, eodem pota modo. vuluas emollit inſidentium, decocto: patefacit eorum ſpiracula, & uitia corrigit. Acini in uino poti, eodem funguntur munere: denigrant capillos illiti. Folia, ſi prætenera ac mollia ex polenta illinantur, inflammationem mitigant: ambuſtis, & canum morſibus illitu proſunt: vlcera quæ dehiſcunt in fiſtulam, agglutinant. ijs, qui podagra tentantur, cum ſeuo taurino, aut hircino proſunt illita folia.

Sambuci, & Ebuli genera, & uires.

Sambvcvs, & Ebulus plantæ ſunt nullis non cognitæ. Prioris etſi unum tantùm genus prodatur à Dioſcoride; nobis tamen duo eius obſeruata ſunt genera: alterum quidem montanum, & ſylueſtre: alterum uerò urbanum, plerunq; in hortorum, & uinearum ſepibus proueniens. Hæc genera fructu inter ſe differunt: ſiquidem montano baccæ perpetuò rubeſcunt. Illud etiam diſcrimen facit, quòd urbanum in maiorem proceritatem adoleſcit, & læuiore conſtat materie. Sunt præterea, qui paluſtrem Sambucum oſtendant, nempe arbuſculam uliginoſo, & paluſtri ſolo enaſcentem, uirgis ſambuci æmulis, geniculatis, alba intus medulla, ſed caduca, & fragili materie: folio uitigineo: flore albo ſambuci modo, odore non prorſus iniucundo: à quo baccæ prodeunt rubentes, oxyacanthæ magnitudine, uinoſo ſucco refertæ. quæ deuoratæ uomitiones cient. Aqua è ſambuci floribus fronti, & ſyncipiti illita, capitis dolores mulcet, qui à calido humore prouenerint. Succus è radicis cortice expreſſus, uomitum ualentiſsimè commouet, & aquam inter cutem pellit. Præſtat idem è radicibus ebuli extractus ſuccus. Quin & craſſam pituitam ad articulos decurrentem extrahit. Ebuli ſemen per diutinas aquæ lotiones à nigro circunſtante ſucco expurgatum, datur utiliter drachmæ pondere ex chamæpityos decocto, podagricis, iſchiadicis, & Gallica lue laborantibus: mulcet enim deiectoria ui mirificè eorum dolores, cùm humores eò fluentes tum reuocet, tum deijciat. Sunt qui ex ebuli radicibus ſuccum eliciant, inſolentq; ſubinde, & in paſtillos digerant, ſeruentq; ad uſus. Hic clyſtere infuſus tam inteſtinorum, quàm coxendicum dolores tollit à frigiditate, & flatu genitos. Supponitur conuenienter fœminarum locis ad euocandos menſes, præſertim ſi lana exceptus intromittatur. Suffiuntur ebuli decocto commodè ij, qui diuturna febre uexati ad malum deuenerunt habitum, ſi tamen uentriculus, & iecur interea roborentur odoratis adſtringentibus, & ad id conferentibus medicamentis.

Sambuci utriuſq; uires ex Galeno.

Meminit Sambuci utriusque Galenus libro vi. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Vtraq; ſambucus tum magna illa, & arboreſcens, tum herbacea, quam & chamæactem uocant, deſiccandi, conglutinandi, modiceq; digerendi facultatem obtinent.

Πυκνόκομον. PYCNOCOMVM. CAP. CLXIX.

Pycnocomon conſtat erucæ folijs, acrioribus, ſcabris, & craſsis: caule quadrangulo: flore ocimi: ſemine marrubij: radice nigra, aut pallida, rotunda, exigui mali figura, terram redolente. inuenitur in ſaxoſis locis. Semen grauia ſomnia, & tumultuoſa facit, drachmæ inſtar potum. tumores diſcutit, illitum cum polenta: & ſpicula, adactoſq́ue corpori aculeos extrahit. Folia illitu tubercula, panoſq́ue diſcutiunt. Radix eius in aqua mulſa duûm drachmarum pondere, aluum ſoluit, & bilem extrahit.

Nvllam equidem usquam plantam hactenus ſum conſecutus, quæ facie Pycnocomo reſponderet. Quare & hoc mihi, ut ingenuè fatear, referendum eſt inter alias herbas, quas hodiè omnibus incompertas eſſe arbitror. Ita enim fiet, ut & poſteris, quos ſpero futuros rei herbariæ diligentiores inquiſitores, ſuus relinquatur ſcribendi locus. Nec ſanè quenquam pigere debebit, cùm ex his, quæ nobis uel incognita, uel incerta ſunt, aliquid inuenerit, & compertum habuerit, ad communem utilitatem in medium proferre.

Ἄπιος. APIOS. CAP. CLXX.

Apios ramulos duos ſiue tres iunceos ſpargit, rubros, tenues, qui à terra parum attolluntur: folijs rutæ, oblongioribus tamen, & anguſtioribus, herbaceis: ſemine paruo: radice haſtulæ regiæ in formam pyri turbinata, rotundiore tamen, ſucci fœcunda, intus habet corpus candidum,

extra

APIOS.

extrà cortices nigros. Superior pars eius uomitione bilem, pituitasque extrahit: inferior per aluum: tota utrinque purgationes mouet. Succum ſi libet eximere, tuſa radix in fictili mergitur, & agitata aqua, quod ſupernatat penna ſelectum, exiccatur. Purgat utraq; parte is ſuccus, ſesquiobolo potus.

Apij, ſiue Iſchadis conſideratio.

Apios, *quæ & Iſchas appellatur, naſcitur in Italia, præſertim in Apulia, folijs exiguis, rutæ, uel hyperico proximis, primo ſtatim uere ab radice erumpentibus, nigrioribus tamen, alba quadam linea in longitudinem percurrente: cauliculis iunceis ſubrubentibus, lacteo ſucco madentibus; radice exterius nigra, interius candida, pyri effigie, unde & nomen:* ἄπιος *enim Græcis nil aliud ſignificat, quàm Latinis pyrum. Theophraſtus libro* IX. *cap.* X. *de plantarum hiſtoria, Apion his notis repræſentauit. Iſchas, ſiue Apios folio conſtat rutaceo, breui, caulibus ternis, aut quaternis, humi proſtratis: radice, qua aſphodelus, uerùm ſquamoſa. Naſcitur in montibus. Legitur uere. Datur ad expurgãdum corpus, quòd altera radicis parte ſuperius, altera inferius purget. hæc ex Theophraſto. Apion legitimam, quam primùm me uidiſſe recordor, ad me miſit Venetijs Nicolaus à Sancto Michaële Nouocomenſis, medicus ſingularis ingenij atq; eruditionis, et rei herbariæ peritus. Cæterùm ſcribit Ruellius Apion frequentiſsimam in Gallia naſci, eiusq; radice ruri pauperes per inopiam frugum ueſci. Sed Ruellij ſententiæ non eſſe ſubſcribendum iudico: nam cùm Apios per ſuperna, & inferna purgationem moliatur, malè nimirum eos haberet, qui nulla huius facultatis habita ratione copioſè (ut ruſtici facere ſolent) eius radices ſumerent in cibis. Apij huius nuſquam, quod inuenerim, mentionem fecit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu.*

Ruel. lapſus.

Κολοκυνθίς. COLOCYNTHIS. CAP. CLXXI.

Colocynthis ſarmenta, foliaque ſatiui cucumeris emittit, per terram repentia, diuiſa: fructum in ſpeciem mediocris pilæ conglomeratum, vehementer amarum. quem legere oportet, cùm cœperit in pallidum colorem permutari. Medulla fructus purgatoriam vim habet, ſi quatuor oboli cum aqua mulſa, melle cocto, myrrha, & nitro excipiantur, & cogantur in catapotium. Arefactæ pilæ teruntur, & infuſæ clyſteribus proſunt neruorum reſolutioni, coxendicum doloribus, & coli vitijs, vt quæ bilem, pituitam, & ſtrigmenta, interdum etiam cruorem eliciant. fœtus admotæ enecant. Dentium dolorem tollit, ſi vna repurgetur, & luto oblita cum aceto & nitro inferueſcat, hocque iure decocti dentes colluantur. Si aqua mulſa, aut paſſum in eadem incoquatur, & ſub diuo refrigeſcat, potu craſſum humorem, & ſtrigmenta alui detrahet: ſtomacho ſupra modum aduerſatur. ſubdita ex ea balano alui excrementa eijciuntur. Virentis ſucco vtiliſsimè iſchiadici perfricantur.

Colocynthidis conſideratio.

Colocynthis *planta eſt tam medicis, quàm ſeplaſiarijs uulgaris notitiæ. Verùm etſi (ut Meſues eſt author) præſtantiſsimum ex eius fructu paretur medicamentum ad uaria morborum genera; ea tamen cordi, iecinori, & uentriculo maximè aduerſatur, quin & uniuerſum perturbat corpus, faſtidium, & inteſtinorum tormina excitans. Abradit enim inteſtina, & uaſorum oſcula aperit, adeò ut etiam cruenta ſæpe eliciat. Hinc meritò fit, ut eam dari prohibeant, niſi prius malefica eius uis prorſus aboleatur, ijs additis antidotis, quæ ad id præſtant: cu-*

iuſmodi

Colocynthidis uires ex Galeno.

iuſmodi ſunt illa, quæ uentriculum, iecur, & cor tum roborare, tum tueri poſſunt, & quæ lentore ſuo glutinandi uim habent. Colocynthis trahit pituitoſa, craſſa, lentaq́; corporis excrementa in remotioribus partibus deliteſcentia: proinde cerebrum, & neruos expurgat, necnon etiam muſculos, thoracem, & pulmonem. Eam ob cauſam uertiginoſis, comitialibus, reſolutis, conuulſis, hemicrania, diuturnoq́; capitis dolore affectis, aſthmaticis, & ægrè ſpirantibus utiliter in catapotijs exhibetur. Collacrymantes adiuuat oculos, & diutina tuſsi laborantes. Eſt præterea uis eius efficax ad omnes frigidos articulorum dolores, præſertim podagricos, & iſchiadicos: ad quæ non modò in catapotijs deuoratur, ſed etiam clyſteribus infunditur. quibus ſanè nil præſtantius eſt ad coli cruciatus ex flatu, & frigiditate prognatos. Pellit aquas tam bibita, quàm per ſedem infuſa. Fit è colocynthidis fructu oleum, ad retardandam caniciem, denigrandos capillos, & eorum defluuium cohibendum, ſi exempta è fructu pulpa, cauitas oleo repleatur, & in cineribus decoquatur. Eodem mulcentur aurium dolores, & earum incerti ſonitus diſcutiuntur. Colocynthidis uires retulit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Colocynthis guſtu amara eſt, ſed quæ amariſsimo medicamento epoto adſunt opera, ea euidenter efficere nequit, ob purgatoriam facultatem, quam ualidam in ſeſe continet, nimirum cum ijs, quæ expurgat, antè & ipſa per aluum excerni præuertens. Viridis ipſius ſuccus intritus iſchiadibus prodeſt.*

Ἐπίθυμον. EPITHYMVM. CAP. CLXXII.

Epithymon flos eſt è thymo duriore ſatureiæ ſimili. Capitula habet tenuia, & leuia: & in eis caudiculas, quaſi capillamenta. Potum cum melle detrahit pituitam, bilemq́ue atram per inferna. Priuatim prodeſt melancholicis, & inflatis, acetabuli menſura ad quatuor drachmas, cum melle, ſale, & aceti exiguo. Plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gignitur.

Epithymi cõſideratio.

In hac *equidem opinione uerſantur complures huius ætatis medici rei herbariæ periti, quemadmodū* Braſauolus Ferrarienſis*, ut credant,* Dioſcoridis*, aliorumq́;* Græcorum Epithymum *magno diſcrimine ab eo diuerſum eſſe, de quo ſcripſerunt* Mauritani*, præſertimq́; ab illo, cuius meminit* Meſues. *Quippe qui aſſerant, nil aliud* Arabicum *epithymum eſſe, quàm capillaris caſſuthæ genus quoddam, quod thymo circumuoluitur.* Græcum *uerò idem eſſe uolunt cum proprio flore durioris thymi ſatureiæ ſimilis. Suam autem ſententiam hoc argumento comprobare uidentur, quòd ſi uulgaris uſus epithymum,* Arabicum *ſcilicet, illud eſſet, de quo diſſerit* Dioſcorides*, is non dixiſſet,* Epithymum *florem eſſe durioris thymi, ſed alterius plantæ thymo adnaſcentis, eiq́; ſeſe conuoluentis. Id quod etiam* Plinij *auctoritate confirmant, ut qui eorum opinioni ex eo maximè adſtipulari uideatur, quòd duo* Epithymi *genera prodiderit libro* XXVI. *cap.* VIII. *ubi ſic inquit.* Epithymum *eſt flos è thymo ſatureiæ ſimili.* Differentia*, quòd hic herbaceus eſt, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt ſine radice naſci, tenuis ſimilitudine pallioli (rectius fortè pili legendum eſſet) rubens. hæc* Plinius. *Ex quibus utique planum fit, duo eſſe* Epithymi *genera: quorum alterum illi ad* Græcos*, alterum ad* Arabas *referunt, & ita ſuam tuentur ſententiam.*

Multorum opinio reprobata.

Horum *certè iudicio ego quoq́; facilè ſubſcriberem, niſi quædam ſeſe nobis offerrent, quæ apertè reclamare uidentur, atque etiam oſtendere,* Plinium *ipſum* Dioſcoridis *codicem, unde illa mutuatus eſt, deprauatum habuiſſe, uel alium autorem in hoc minus grauem ſecutum fuiſſe, uel ſeipſum deceptum, ut in alijs compluribus illi eueniſſe adnotauimus. Palàm etenim faciunt, quantum equidem reor, noſtri uſus, &* Dioſcoridis *epithymum, unum & idem eſſe medicamentum, quæ de eo* Aëtius*, &* Actuarius*,* Dioſcoridem*, &* Galenum *ſecuti, concordes poſteritatis memoriæ prodiderūt, cùm ita ſcribunt.* Epithymum *atram bilem excernit.* Datur *adultis tuſum, & cribro excuſſum, ſcrupulorū quatuor pondere, cum paſſo, uel oxymelite, & ſalis modico.* Vitijs *flatu turgentibus, & præcordiorū noxis opitulatur, & quibus iecur aggrauatur, & ijs, qui ſpirandi uexantur difficultate.* Quod *uerò in ſtœbe naſcitur, aut in ſatureia proſilit,* Epiſtœbe*, atque* Epithymbrum *inde appellatum, thymi modo aluum reſoluit: ſed utrunque facultate cenſetur infirmius. hæc illi ambo.* Quæ *ſanè liquidò oſtendunt, quòd non ſecus* Epithymbrum *thymbræ, &* Epiſtœbe *ſtœbæ innaſcatur, atq́;* Epithymum *in thymo naſcitur, uel proſilit.* Hoc *idem præter* Aëtium*, et* Actuarium *longè antea teſtatus eſt grauiſsimus author* Paulus Dioſcoridis*, &* Galeni *ſectator acerrimus ijs uerbis.* Epithymum *inter ea, quæ atram bilem extrahunt, præſtantiſsimum eſt remedium.* Dantur *ipſius drachmæ quinque læuigatæ ex lactis hemina.*

Epithymbrum

Epithymbrum uerò, quod thymbræ innaſcitur, epithymo ſimiliter euacuat, ſed imbecillius eſt. hactenus Paulus. Ex his itaq; omnibus non dubitauerim aſſerere, unum tantùm eſſe epithymum, non autem plura. Quandoquidem ſi Paulus, Aëtius, & Actuarius pro certo non habuiſſent, legitimũ Epithymum eſſe illum thymi florem, de quo ſcribit Dioſcorides, putaſſentq; duo eius genera reperiri, nulli dubium eſt, quin & ipſi explicaſſent duplex in thymo naſci epithymum. Verùm cùm compertum haberent, unum, & idem eſſe medicamentum capillamentumq;, quod in thymo, thymbra, & ſtœbe proſilit, ijsq; nullo radicis adminiculo conuoluitur, & implicatur, ſibi uiſum eſt, quòd ſuo tempore Epithymum uulgaris notitiæ medicamentum eſſet, ſat fore declaraſſe non modò id in thymo gigni; ſed etiam in ſtœbe, thymbra, & (ut nos ſæpe uidimus) in polio, et chamædry. ut hinc ſcirent medici, in epithymi defectu, epithymbrum, uel epiſtœbem ſubſtitui poſſe: quinetiam ut non ignorarent, id capillamentum harum plantarum propriam non eſſe partem, neq; ſuam habere ſedem, ſed aſcititium quoddam eſſe exterius aduenieus, & in ijs proſiliens, & uiuens. His igitur rationibus adducor, ut non temerè exiſtimem, Dioſcoridis codicem, quem Plinius habuit, fuiſſe (ut diximus) deprauatum. Et ob id ipſum Plinium deceptum eſſe: aut hunc aliunde accepiſſe occaſionem, ut duo magno errore faceret Epithymi genera. Quòd autem Dioſcorides epithymum florem thymi dixerit, haud ineptè dictum putauerim: nam cùm is ſciret Epithymum thymo innaſci, nulla radice propria, ſed thymi adminiculo fultum, floresq; per ſe albos ferre, qui cùm in thymo ſunt, huius plantæ proprij uidentur; ideo non abſurdum fore duxit ſcribere, Epithymum eſſe florem durioris thymi. Sed quòd Epithymum flores albos ferat, declaraſſe uidetur Dioſcorides, cùm dicit. Capitula habet tenuia, & leuia, caudiculas habentia capillorum modo. Siquidem his notis non deſcripſit Dioſcorides thymi florem ſuperius libro tertio (ut Braſauolus aſſerit) ſed capitulis in cacumine, flore purpuraſcente refertis, nulla caudicularum, neque capillorum habita mentione. Præterea conijcere licet Dioſcoridem epithymum thymi florem appellaſſe, quòd à thymo decerpatur eo duntaxat tempore, quo epithymum ipſum largè floret. Nam quòd pro epithymo non intellexerit is purpureum thymi florem, hinc perſpicuò apparet: quoniam de epithymi uiribus libro III. ubi de thymo, & eius floribus egit, nihil in medium protulit, nimirum eam ob cauſam, quòd epithymum propriam thymi particulam non exiſtimauerit eſſe, ſed (ut ſuprà dictum eſt) aſcititium quoddam, ut in arboribus muſcus, & uiſcum, quæ tamen legitimæ arborum partes non ſunt, ſed uiribus & facultate diuerſæ. His igitur rationibus, ut arbitror, ductus Dioſcorides, egit de thymo, & eius floribus libro tertio inter odoratas plantas: de epithymo uerò, tanquam de re à thymo diuerſa, diſſeruit in hoc libro quarto inter deiectoria medicamenta. Similiter de arboribus, quibus uiſcum innaſcitur, diſputauit libro primo: de ipſo autem uiſco libro tertio cum ijs medicamentis, quæ ſuo lentore glutinant. Adde quòd idem indicare uidetur nomen Græcum ἐπὶ, quod Latinis modò ſub, modò in ſignificat. Vnde nil aliud nobis epithymum infert, quàm in thymo, uel ſub thymo. Id quod flori thymi quomodo conuenire poſſit non uideo, utpote qui non in thymo, neque ſub thymo naſcatur, ſed ſuper thymo, ea eminentiori parte, qua capitula emergunt. His alia accedit ratio, quod cùm ſcripſerit Dioſcorides Epithymum plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gigni, facilè colligi poteſt, ipſum de Epithymo uulgaris uſus eſſe locutum. Quippe ſi epithymum proprij thymi florem eſſe duxiſſet, ei ſanè opus non fuiſſet ſcribere, quòd magis ijs in locis epithymum copioſum proueniret, quàm alibi: quoniam ſcripſiſſe ſat erat, oriri epithymum, ubicunque thymum proueniat, hoc argumento, quòd thymum ubicunque naſcatur, æſtate ſuos edat flores. Epithymum in thymo ſatureiæ ſimili nos ſæpiſſimè legimus prope Goritiam Saluatino, & Gargaro montibus ſupra Salicanum, qui eo durioris thymi genere copioſè ueſtiuntur, ſed cui epithymum inſideat, eo tantùm tractu, qui ad meridiem ſpectat. Etſi enim montes illi thymo omni ex parte ſcatent; nuſquam tamen thymi plantas mihi licuit inuenire, in quibus Epithymum ſpectaretur, niſi in amœniore montis parte, ubi herbæ enatæ auſtro perflantur. Quamobrem nil mirum eſſe debet, quòd in Pamphylia, & Cappadocia epithymum frequentiſſimum proueniat. Sed quoniam tot ſcio me fruſtrà huc adduxiſſe argumenta, quibus meam firmaui ſententiam, niſi etiam Plinij authoritati, qua nititur Braſauolus, clarius reſponderem; idcirco illi ita reſponſum uolo, quòd cùm Plinius Dioſcoridis mentem, à quo priorem ſuorum uerborum partem ſumpſiſſe uidetur, non rectè perceperit, ideo non affirmatè, ſed dubiè duo fecit Epithymi genera, & aliorum potius, quàm ſuam opinionem retulit, cùm inquit. Epithymum eſt flos è thymo ſatureiæ ſimili. Differentia, quòd hic herbaceus eſt, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt ſine radice naſci, tenuis ſimilitudine pili, &c.

Epithymum ubi plurimũ.

Porrò uerò idem Plinius in ijs uerbis erraſſe deprehenditur, quòd maiori, durioriq; thymo herbaceum florem, minori uerò album reddiderit: cùm tamen minoris flos purpureus ſit, alterius autem modò candidus, modò in candido purpuraſcens. Hinc itaq; perſpicuum fit, tam confuſè, & inconſtanter de epithymo, & thymo tractaſſe Plinium, ut nihil certi in hac re ex eius uerbis elici poſſit. Cæterùm hallucinantur, mea quidem ſententia, in Epithymi hiſtoria, etiam Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt: quippe qui Dioſcoridis uerba perperàm interpretati deprehendantur, etſi ut fortè alijs doctiores uiderentur, ſuam in Epithymo ſententiam proferant ijs uerbis. Certiſſimè à paucis uerus ſenſus uerborum Dioſcoridis de epithymo percipitur. nam cùm ipſe Dioſcorides dicat capitulo de epithymo, epithymum flos eſt è thymo ſatureiæ ſimilis, non per hoc intelligit Epithymum, ſcilicet capillamentum thymi eſſe ſimile herbæ ſatureiæ, ſed aſſerit illud dictum capillamentum thymi eſſe ſimile capillamento ſatureiæ, ſcilicet thymbræ. quia etiam & ſupra thymbram generatur huiuſmodi capillamentũ, ſicut ſupra thymum. hæc patres illi. In quibus facilè cognoſcitur horum inanis quædam iactantia, ne dicam, pace ſua, ignorantia. quòd ſenſus uerborum obſcuros, claros reddere profiteantur, atque ijs ſubinde, ut mihi uidetur, maiorem caliginem offundant. Quòd enim Dioſcoridis ſententia hoc loco euidentior ſit, quàm ut exponi debeat, quòdq; apertè Monachis refragetur, eius uerba teſtantur, quæ ita Græcè habent. Ἐπίθυμον θύμου ἐςὶν ἄνθος τοῦ σκληροτέρου καὶ θύμβρᾳ ἐοικότος. hoc eſt ad uerbum. Epithymum thymi eſt flos durioris & ſatureiæ ſimilis. His ſanè uerbis liquet, quòd

Plinij lapſus.

Monachorũ expoſitio uana.

Dioſcorides

Dioſcorides non comparat Epithymum, quod florem thymi uocat, flori ſatureiæ, ut Monachi illi malè interpretantur, ſed illud genitiuum ἐοικότος *ad thymum tantùm refert: ita ut thymum, cui Epithymum inſidet, ſatureiæ ſimile faciat. Thymi nanque duo habentur genera. Vnum maius ſatureiæ ſimile, in quo epithymum proſilit. Alterum minus, tenuiſſimis folijs refertum, in quo nullum naſcitur epithymum.* Hoc certè nõ latebat Dioſcoridem. *quare ne quiſpiam fortaſſe putaret utriq; thymo epithymum innaſci, id tantùm in thymo duriori inueniri prodidit. Sed ſatis ſuperq; de Epithymo diſputatum eſt: iam medicinæ reddenda eſt ratio, & de eius uiribus agẽdum.*

Epithymi uires ex Meſue, & Galeno.

Illud ſibi peculiare aſciuit Epithymum (ut teſtatum reliquit Meſues in ſuis ſimplicibus) quòd ualentius cæteris medicamentis atram bilem excernit, idq; facilè, & citra ullam moleſtiam præſtat. Efficax eſt ad morbos cerebri, nempe melancholiam, epilepſiam, diuturnos capitis dolores, aliasq; atrabiliarias ægritudines. Confert cordis tremoribus, & animi deliquijs. Præterea cunctis lienis affectibus mirè opitulatur: item renum uitijs, & hypochondriaca melancholia uexatis. Frequens epithymi uſus: datur enim utiliſſimè aduerſus carcinomata, elephantiaſin, & ulcera maligna, & atra. quin & quartana febre detentos liberat. Epithymi uires breuiſſimè perſtrinxit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Epithymum thymi facultatem habet, ad omnia efficacius. exiccat, & excalfacit ordine tertio. hactenus Galenus.*

Caſſuthæ hiſtor. & uires.

Verùm quia Epithymum ob ſimilitudinem mihi ad memoriam reuocauit CASSVTHAM *ita à peritioribus medicis uocatam, licet officinis, & herbariorum uulgo Cuſcuta nominetur, cùm à ueteribus Græcis nihil, quod conſtet, de ea memoriæ proditum ſit, hic locus poſcere uidetur, ut de ea aliquid diſſeramus. Cuſcuta igitur, ſiue Caſſutha eius generis eſt, ut in frutices, & herbas epithymi modo proſiliat, & uiuat earum adminiculo fulta, nulla radice nixa, ſed uelut ab alarum ſinu prodeuntibus cirris, capillamentiſue longiſſimis. Hæc ſtatim ab exortu plantarum ramulis ſe implicat, & adeò crebris inuolutionibus his ſe circumuoluit, ut breui plantas ipſas ſtrangulet, atque enecet. Folijs nullis unquam ueſtita uiſitur. Flores tamẽ edit albos, quàm plurimos, à quibus ſemen tenue prodit. Cirri ruſeſcunt, uitium capreolis craſſitudine, & facie pares. Sunt qui putent, admirabile hoc plantæ genus Plinio Caſſytam appellari libro* XVI. *capite ultimo, ubi ita ſcriptum reliquit. Eſt & in Syria herba, quæ uocatur Caſſytas, non tantùm arboribus, ſed ipſis etiam ſpinis circumuoluens ſeſe. Nec plura Plinius. Ex quibus equidem, quòd reperiantur Plinij codices, in quibus cadytas, non caſſytas legitur, quòdq; hæc arboribus tantùm, & ſpinis ſe circumuoluat, noſtra uerò Caſſutha duntaxat herbas, & frutices, non arbores complectatur, & irretiat, non auſim affirmare uulgarem cuſcutam eſſe Plinij caſſytam, præſertim cùm in Syria tantùm naſci ſcribat ipſe Plinius. Credidere præterea pleriq; Caſſuthæ eandem ineſſe facultatem, quæ & plantis ineſt, in quibus naſcitur. Quorum utique ſententiam potius probandam, quàm refellendam cenſeo, argumento quòd Epithymum ijſdem, Galeni authoritate, polleat uiribus, quibus & thymum. Excalfacit Caſſutha ordine primo, ſiccatq; ſecundo. Abſtergit, & quadam cum adſtrictione roborat. Iecoris obſtructiones aperit, infarcti lienis uitia expedit: uenas pituitoſis, atq; bilioſis exonerat humoribus: urinam pellit, & regio morbo ſubuenit. Puerorum febribus auxiliatur: ſed diuturno uſu uentriculum grauat, quæ tamen noxa tollitur, ſi aniſi momentum adijciatur. Bilem deijcit, præſertim abſinthio admiſta. In quem uſum decoquitur, bibiturq; eius decocti ſelibra, cum ſacchari ſeſquuncia.*

ALYPVM.

Ἄλυπον. ALYPVM. CAP. CLXXIII.

ALYPON ſurculoſa herba eſt, ſubrubra: gracilibus ramulis: tenuibus folijs: flore molli, leui, & copioſo: radice betæ, tenui, referta acri ſucco: ſemine epithymi. Gignitur in maritimis, maximè Libyæ, quàm largiſsima, quanquam alibi quoque plurima prouenit. Semen atrã bilem deijcit, ſi menſura epithymo pari cum ſale, & aceto ſumatur: verùm interanea leuiter exulcerat.

Alypi conſideratio.

ALYPVM, *eiuſq; radix (ſi Actuario credimus) nil aliud ſanè fuerit, quàm officinarum Turpetum, turbit Arabibus dictum, quod album uocant. Ipſe enim ſuo de compoſitione medicamentorum libello, ubi minoris parandæ tripheræ rationem docet, ſic inquit. Si hoc medicamento pituitæ deiectionem moliri inſtituis, alypum, id eſt, album turpetum addas. Idem pòſt, ubi de ſimplicibus medicamentis uomitum cientibus tractauit, ita ſcribit. Turpetum, quod radix eſt pityuſæ, & album alypiæ, glutinoſam detrahit pituitam.*

Opinio quorundam refutata.

Verùm quia idem Actuarius, paulò antè Alypum deſcribens, prodidit eius ſemen atram bilem per aluum ducere, putauere quidam Actuario alypiam ab alypo differre, quòd huius ſeminis tantùm uires reddiderit. Sed ijs reſpondi

ijs reſpondi poteſt, quòd cùm probè ſciret Actuarius aliam uim ineſſe ſemini, aliam uerò radicibus, proinde de radicibus ſub turpeti, & de ſemine ſub Alypi nomine diſſeruit. Plantæ enim habentur, quæ alium folijs, alium ſemine, alium radicibus effectum præbent. Medium herba nobis exemplo erit, quæ, Dioſcoridis teſtimonio, menſes ſiſtit, cùm tamen eius ſemen contrarium efficiat. Quamobrem facilè crediderim Alypum, & Alypiam nullis inter ſe notis diſſidere: nec modò his rationibus fretus; ſed etiam Pauli authoritate. quippe qui libro VII. Alypum inter ea, quæ atram bilem depellunt, commemorauit ijs uerbis. Alypi ſemen inferius atram purgare bilem pari epithymo menſura, cum ſale, & aceto dictum eſt: inteſtina uerò, ſi fidem Dioſcoridi accommodamus, leuiter exulcerat. Eſt autem, meo iudicio, quæ nunc Alypias uocatur. hæc Paulus. Ex quibus palàm eſt, Paulo nullam inter Alypum, & Alypiam fieri differentiam. Cæterùm ad nos ſolam radicem deferri, neque ullum hactenus qui plantam, uel ſemen oſtenderit, me nactum fuiſſe, antea prodideram in commentarijs noſtris Italica lingua conſcriptis. Verùm hoc tempore Lucas Ghinus uir rei medicæ eruditiſſimus, Piſis herbam hanc pro Alypo ad nos miſit, cuius hic picturam damus, quæ quidẽ deſcriptioni pulchrè quadrare deprehenditur. Alypi, quòd legerim, non meminit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Hîc de Turpeti uiribus nobis differendum eſſet, niſi ſuperius in Tripolij commentatione, eius hiſtoriam, ac facultates latius proſecuti eſſemus, quàm ut adhuc plura dicenda, uel addenda ſuperſint.

Alypi uires ex Paulo.

Ἔμπετρον. EMPETRVM. CAP. CLXXIIII.

EMPETRON aliqui phacoides uocant. naſcitur in montibus, & maritimis, ſalſo guſtu: ſed quò propius terreno fuerit, amarius ſentitur. Trahit bilem, pituitam, & aquam, ſi bibatur in iure aliquo, aut hydromelite.

EMPETRI herbæ faciem nullis prorſus notis depinxit Dioſcorides. Vnde ſolo nomine nobis de hac herba potius diuinandum eſſet, quàm quòd aliquid certi, ac perpetui ſtatui poſſit. Non deſunt tamen qui Oedipum ſe faciant, & hæc Dioſcoridis obſcura quaſi ænigmata audeant ſoluere. Hi ſiquidem Empetron eam plantam putant eſſe, quam hodie Romani Fœniculum marinum appellant, alij uulgari ſermone herba di ſan Piero. Sed hanc nos ſuperius libro ſecundo legitimum eſſe crithmum, pluribus probauimus. Porrò & ubi naſcatur Empetron, & quibus facultatibus ſit præditum, Plinius quoq; tradidit lib. XXVII. cap. IX. ita ut ea planè à Dioſcoride mutuatus deprehendatur. Verùm in reddendis medicinis, nominis fortaſſe ſimilitudine deceptus, quòd Empetron ſaxifragam eſſe exiſtimauerit, uires, quas utriq; ſeorſum tribuit Dioſcorides, ipſe uni Empetro aſſignauit, addens huic, quòd urinas cieat, & calculos frangat: quæ medicinæ ſaxifragæ debentur. Qua in re Plinium omnino erraſſe fatendum eſt. Empetri meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum differit. Empetron ad ſolas purgationes uidetur eſſe commodum, bilem, ac pituitam educens. Guſtu ſalſum eſt: proinde ad alia quoq; utaris licet, ad quæ pollere oſtendimus ſubſtantiam ſalſam. Nominatur item praſoides. Hæc Galenus. qui tamen à Dioſcoride in nomenclatura diſcordat: quãdoquidem alter Empetron phacoides à quibuſdam uocari prodidit, alter uerò praſoides dici ait. Quare non deeſt ſuſpicio, quin aut horum alter errauerit, aut alterius codex hoc in loco ſit deprauatus. Non enim uideo, quomodo rectè idem Empetron ſimile reddi poſſit & lenti, & porro, ut illa nomina demonſtrant.

Empetri conſideratio.

Empetri uires ex Gal.

VITIS SYLVESTRIS.

Ἄμπελος ἀγρία. VITIS SYLVESTRIS. CAP. CLXXV.

VITIS ſylueſtris ſarmenta uitis modo prælonga emittit, aſpera, lignoſa, rimoſo cortice: folijs hortenſis ſolani, longioribus, ac latioribus: muſcoſo flore, & capillaceo: fructu exiguis uuis ſimili, poſt maturitatem rubente: rotunda eſt acinorum facies. Feruefacta radix in aqua, & in cyathis duobus uini aqua marina diluti, pota, humorem alui ciet: ideo hydropicis datur. Vuæ eius uitia cutis in facie, & maculas omnes expurgant. Enaſcentes uiticulæ, cibi gratia, ſale condiuntur.

VITIS ſylueſtris planta eſt in Hetruria mulieribus notiſſima: utpote quæ eius uuis, quibus lentigines, & maculas in facie emendant, plurimùm utantur. Hæc conſtat folijs hortenſis ſo-

Vitis ſylueſtris conſideratio.

lani, ſed longioribus, ac latioribus: floribus racematim cohærentibus (ita enim legendum cenſeo in Dioſcoride, non muſcoſis, ut uulgata habent exemplaria, Oribaſij teſtimonio fretus, qui hoc loco non βρυώδεις, ſed βοτρυώδεις legit) capillaceis, purpureo colore: fructu exiguis uuis ſimili, rubente, ac uinoſo. Illud porrò nobis obſtare poteſt, quo minus hæc ſit uera Vitis ſylueſtris, quòd etſi eius ſarmenta, quibus uiniferæ uitis modo uicinas arbores ſcandit, ac uincit, quadantenus aſpera uideantur; non tamen, ut in Dioſcoridis codicibus ſcriptum reperitur, rimoſo ſunt cortice, ſed albo. Huic obiectioni ita reſpondere poſſum, quòd ea non ſit legitima huius plantæ nota. nam quòd uerbum illud φλοιοῤῥαγοῦντα non legatur in Oribaſio, facit ut ſuſpicer in Dioſcoride hoc loco mendum ac uitium ſubeſſe. Hinc itaq; moueor, ut hanc pro ſylueſtri uite nunc proferre non dubitem, donec alia nobis, aut alijs comperta ſit planta, quæ magis notis omnibus illi reſpondeat. Theophraſtus uitem ſylueſtrem Atragenam uocaſſe uidetur lib. V. cap. ultimo de plantarum hiſtoria, ubi de fomitibus ad ignem concipiendum egit. Antiqua enim ætas chalybem fortaſſe non experta, ex ligno duriore, et fungoſo ignem parabat: ad quod, meo iudicio, ſylueſtris uitis materies admodum apta fuit.

Vitis ſylueſtris uires ex Galeno.

De huius uitis ſylueſtris uiribus ſcripſit Galenus lib. VI. ſimplicium medicam. his uerbis. Vitis agreſtis racemi extergendi uim habent, ut epheleis, & næuos, & id genus omnia in extima cute exiſtentia curare poßint. Sed & adſtrictionem quandam extrema germina obtinent, quæ & ſale condiri aſſolent.

Ἄμπελος λευκή. VITIS ALBA. CAP. CLXXVI.

VITEM albam aliqui bryoniam uocant. Folijs, uiticulis, pampiniſque ſatiuam uitem imitatur, ſed hirſutiora ſunt omnia: ea, quos prope ſe nacta ſit frutices, ſuis clauiculis complectitur: fructus rubens in vua dependet, quo coria pilis ſpoliantur. Ex ea aſparagi, qui prima germinatione exeunt, decocti in cibo, aluum, & urinam cient. Folia, fructus, radix acrem uim ſortiuntur: itaque ulcerum phagedænis, gangrænis, chironijs, putrentium tibiarum tædio, efficaciter ex ſale illinuntur. Radix corpus abſtergit, & cutem erugat: uitia cutis in facie, uaroſque, lentigines, & cicatrices nigras emēdat, cum eruo, creta Chia, & fœno græco. Eodem effectu prodeſt decocta in oleo, uſquedum liqueſcat: ſugillata tollit, & reduuias committit. inflammationes diſcutit illita ex uino: ſuppurationes rumpit. medicamento aptè immiſcetur, quod carnem exeſt: infracta oſſa extrahit, trita, & impoſita. Datur comitialibus in potu, drachmæ pondere, quotidie anno toto: prodeſt attonitis, & uertigine laborantibus, conſimiliter aſſumpta. Contra uiperarum ictus pota drachmis duabus, auxiliatur: partus necat: mentem interdum ſubturbat. Fœminarum locis appoſita partus, ſecundaſque morantes trahit: cit urinam pota. Eclegma ex ea fit cum melle, difficilè ſpirantibus, ſtrangulatu oppreſsis, tuſsientibus, vulſis, ruptis, & laterum doloribus. Lienem ternis obolis pota ex aceto triginta diebus, conſumit: illinitur ad eadem cum fico. Ad muliebres quoque inſeſſus decoquitur: ſiquidem vuluas purgat, ſed abortum facit. Succus è radice uere exprimitur, qui trahit pituitam cum aqua mulſa potus. Ad pſoras, & lepras ſemen efficaciter illinitur. Lactis abundantiam facit ſuccus eius, ſi cum tritico decocto ſorbeatur.

Vitis albæ cō ſideratio, & uires.

VITIS alba officinis, & herbarijs Bryonia nominatur. Vulgò mulieribus Cucurbita ſylueſtris dicitur. Nota omnibus ferè planta eſt, quòd paßim ſecus uias, & propter ſepes proueniat. Hanc inter ſua deiectoria medicamenta repoſuit Meſues, qui de ea hæc ad ſenſum ſcribit. Vitis ſylueſtris, quòd hauſta, quemadmodum & dracunculus, uentriculo, & iecinori noxam inferat, danda nō eſt, niſi aromatum puluere permixta, aut addito maſtiche, cydonijs malis, aut alijs adſtringentibus, roborantibusq; medicamentis. Succus è contrita radice expreſſus pituitam eijcit, urinam remorantem trahit, & cerebrum mundat, quinetiam pectus, et neruos à pituitoſis, putridisq; excrementis: uiſcerum obſtructiones aperit: renes à calculis expedit: ſubuenit item uertiginoſis, comitialibusq;. Præſtat opem mirificè tußientibus: & induratos tumores reſoluit, præſertim lienis, ſi cum uino, & ficubus tuſa radix illinatur. Menſtrua elicit, & uniuerſum purgat uterum, atq; etiam fœtum expellit, ſi in eius decocto inſideant fœminæ. Succus fabarum, aut cicerum farina exceptus, maculas in facie, & uulnerum cicatrices emendat, linimenti modo adhibitus. Oleum excauatis eius radicibus immiſſum, cineribusq; incoctum, ſugillata delet. Præterea mulieres uuluæ

ſtrangula-

ſtrangulationibus obnoxias mirum in modum iuuat, adeò ut eas à ſtrangulatu liberet, & ſanet. Equidem noui mulierem quotidie ferè per annos hoc morbo uexatam, quæ tandem à quodam uulgari herbario edocta, ut uinum album biberet, in quo uitis albæ radicis uncia efferbuiſſet dormitum itura ſemel in hebdomada, cùm hac medicina per annum uſa fuiſſet, optimè ex illo morbo conualuit. Vitis albæ meminit Galenus libro VI. *ſimplicium medicamentorum, de eius uiribus ita ſcribens. Vitis albæ, quam & Bryoniam, & Pſilothrum uocant, prima quidem germina ab omnibus pro more in uere eduntur, utpote edulium ſtomacho, eo quòd adſtringat, gratum. Habent etiam ſubamaram, & modicè acrem adſtrictionem: quare & urinam moderatè cient. At radix & abſtergentem, & deſiccantem, & tenuium partium, ac moderatè calidam uim obtinet; quamobrem & lienes induratos liquat, tum epota, tum foris cum ficubus impoſita: & pſoram, & lepram ſanat. Porrò fructus eius racemi ſpeciẽ præferens, ijs qui coria tingunt, utilis eſt.*

Vitis albæ uires ex Gal.

Ἄμπελος μέλαινα. VITIS NIGRA. CAP. CLXXVII.

NIGRA uitis, quam aliqui nigram bryoniam uocant, folia fert hederæ, ſmilaceis proxima, ſed maiora: caules etiam cognatos: capreolis ſuis arbores, quaſi adminicula, comprehendit: fructus racematim cohęrent, qui inter principia uirent, & poſt maturitatem nigreſcunt: radix foris nigra, intus buxeo colore nitet. Viticulæ, quæ primo germinum partu erumpunt, in olera recipiuntur. menſes pellunt, urinas cient, lienem abſumunt: uertiginoſis, comitialibus, neruorum reſolutione tentatis proſunt. Radix eadem, quæ uitis alba præſtat, ſed inefficacius. Folia cum uino exulceratis iumentorum ceruicibus commodiſsimè illinuntur: luxatis itidem imponuntur.

VITIS *nigra* Hetruſcis *uulgò appellatur* Tamaro, *corrupto à tamno uocabulo. Sunt enim qui hanc tamnum, ſiue tamum etiam uocent, unde* Latinis *eius uua* Taminia *dicta eſt. Huius uiticulæ, quæ uere primùm è terra erumpunt, quòd aſparagis ſimiles ſint, eorum more decoctæ, hac etiam tempeſtate manduntur, quãuis non eam, quam aſparagi, cũ palato ineant gratiam. Frequentiſsima hæc in* Hetruria *prouenit, quin & in* Goritienſi *comitatu, ubi* Martio *&* Aprili *menſibus, eius cauliculi in faſciculos digeſti in foro ueneunt ad ciborum uſum. Huic tamen, quæ in* Italia *naſcitur, illud tantùm obijci poſſe putauerim, quòd in uuarum colore ab illa diſsidere inueniatur, quam* Dioſcorides *repræſentauit, quòd huic uuæ poſt maturitatem nigreſcant, noſtræ uerò perpetuò rubentes ſpectentur: cætera enim, meo quidem iudicio, inter ſe maximè conueniunt. Sed illud nihil me mouet, neque facit, ut mutare debeam ſententiam, & credere hanc aliam eſſe à* Vite *nigra, quòd ſæpe uiderim ſolanum hortenſe quibusdam in locis uuas ferre modò nigras, modò rubentes, modò croceas: quãdoquidem natura plerunq; cum florum, & fructuum colore ludere ſoleat, ut in uuis, ceraſis, moris, ficubus, prunis, malis, & alijs compluribus perſpicuò cernitur. Idcirco nil mirum eſſe debet, ſi in* Italia Vitis *nigra rubentes uuas proferat, alibi uerò nigras, ut in* Græcia, Aſia, *alijsq; calidioribus regionibus, quòd huiuſmodi diſcrimina ſæpenumero cœli, ac ſoli diuerſitate contingant. Hac igitur ratione fretus, quæ, ni fallor, illam obiectionem diluit, non dubitauerim aſſerere, hanc plantam, cuius etiam hic effigiem pictam damus, eſſe ueram ac genuinam* Vitem *nigram, quoniam cæteræ omnes prorſus notæ illi adſtipulari deprehenduntur. Cæterùm credidit* Leonardus Fuchſius, *medicus noſtræ ætatis celebris, eam ſtirpem eſſe legitimam* Vitem *nigram, quæ noſtris in* Hetruria *uulgò* Vitalba *dicitur, quamq; alteram eſſe* Dioſcoridis *clematidem ſuperius huius libri initio abunde oſtẽdimus. Verùm hæc eius opinio nobis, pace ſua, planè reprobanda uidetur. Siquidem noſtra* Vitalba *non habet radicem foris nigram, intus buxeo colore: non fert folia hederæ maiora, ſed potius minora, & per ambitum laciniata: nec ſemen edit in racemi modum, ſed ſimul compactum, nulla cum uuis ſimilitudine. Adde, quòd eadem ſua facultate exulcerat. Vitis uerò nigra exulceratis boum ceruicibus medetur, & luxatis ob adſtringentem uim, quam habet, utiliſsimè imponitur. Vitis nigræ uires paucis perſtrinxit* Galenus *lib.* VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Vitis nigra: uocatur autem hæc propriè bryonia, uiti albæ ad omnia ſimilis, niſi quòd imbecillior. hactenus* Galenus *de uite nigra. Huius autem ſucco (ut eſt autor* Meſues*) nihil ualentius ad ſtrumas ſanandas, ſi cum uini, & mellis æquali portione is hauriatur. Præſtat ad idem radix quoq; ſi tuſa, & melle excepta illinatur. Sed quoniam* Vites *tam alba, quàm nigra, de quibus hactenus dictum eſt, mihi in mentem eam herbam redegerunt, quæ aliquibus uulgò uocatur* Viticella, *alijs* Balſamina, *alijs* Momordica, *alijs* Caranza, *cùm ueteribus nihil de ea poſteritatis memoriæ proditum ſit, ſitq; dotibus quàm plurimis non*

Vitis nigræ conſideratio.

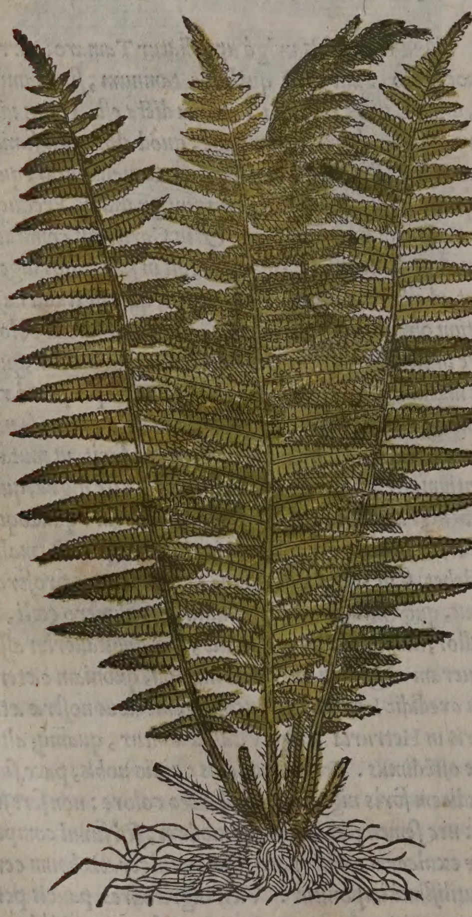
Fuchſij opin. reprobata.

Viticellæ, ſiue Balſaminæ hiſtoria.

obſcuris prædita, hunc locum opportunum duximus, in quo huius herbæ hiſtoria pertractetur. Eſt itaque VITICELLA, *ſiue Balſamina, planta, quæ prælongis, tenuibusq́; uiticulis, ultro citroq́; reptantibus, proximas tum herbas, tum arbuſculas comprehendit: folijs uitis albæ, aut uiniferæ ſimilibus, ſed longè minoribus, magisq́; per ambitum laciniatis: capreolis tenuibus ex alarum ſinu prodeuntibus, quibus ſeſe implicat appoſitis adminiculis. Florem promit cucumeri ſimilem, colore ſubluteum: fructum utrinq; turbinatum, qui oui ferè faciem repræſentat, cute carnoſa, quibusdam acutis bullis rigente, dipſaci modo. Huic maturo puniceus color, qui præterea facilè diſsilit ultimam maturitatem adeptus. Semen includit anguriæ uocatæ ſimile, minus tamen, cōtectum cute craſſa, pingui, lubrica & perquàm rubente. Planta hæc gracili nititur radice, nec citius fructum perficit, ac maturat, quàm aduentante autumno, Auguſto, & Septembri menſibus. Nuſquam niſi ſata, quod ſciam, in Italia prouenit: pluribus autem in locis inibi plantatur, & naſcitur. Folia uulnera recentia glutinant. Fructus exempto ſemine inſolantur diu in oleo omphacino, aut macerantur eodem oleo in balneo calentis aquæ, aut equino calente fimo, fitq́; inde oleum præſtantiſsimum ad arcendas uulnerum, mamillarumq́; inflammationes, doloresq́; mulcendos. Valet idem ad exulceratos, inflammatósque uteros ſiphone iniectum. Doloribus hæmorrhoidum mirè auxiliatur: in quem uſum macerantur fructus (ut diximus) oleo amygdalino dulci, aut è ſemine lini expreſſo, addita ad unamquanq; olei libram, liquidæ uernicis uncia. Medetur hoc ambuſtis tam igne, quàm aqua. Punctis, ſauciatisq́; neruis utiliter illinitur: quin et uulnerum cicatrices tum attenuat, tum etiam prorſus delet. Scribunt recentiorum quidam, ſteriles mulieres fœcundas fieri, ſi à balneo medicamentis utero conferentibus parato, hoc oleo uteri oſculum ſibi perunxerint, ac demum ſuis ſe iunxerint uiris. Ramicoſis pueris efficax remedium eſt, ſi eo locus ſæpius perungatur. Foliorum puluis (ut ij affirmant, qui periculum fecerunt) cochlearis menſura ex plantaginis, ſiue equiſeti decocto, inteſtinorum uulnera ſanat. Nec deſunt qui eundem puluerem laudibus efferant, ad coli dolores, & inteſtinorum tormina. Porrò illud hic prætereundum non eſt, ne forte huiuſce plantæ nomina alicui imponant, quòd ſunt qui Momordicam etiam appellent geranij genus quoddam, illud ſcilicet, quod maiora inter cætera folia profert, maluæ amplitudine, de quo libro tertio in Geranijs abunde diſſeruimus.*

Viticellæ uocatæ uires.

FILIX MAS.

FILIX FOEMINA.

Πτέρις. FILIX MAS. CAP. CLXXVIII.

FILICI folia ſine caule, ſine fructu, ſine flore, ex uno pediculo cubitali longitudine exeunt, multifida, & lateribus pinnata, ſubgraui odore: radice per ſumma ceſpitum, nigra, oblonga, filices multas fundente, ſubaſtringente guſtu. naſcitur in montibus, & ſaxoſis. Radix latas tineas excutit,

cutit, ſumpta drachmis quatuor ex aqua mulſa: melius ſi cum ſcammoniæ, aut ueratri nigri totidem obolis detur: ſed qui ſumunt, alia prægustare debent. laborantes lienis incremento recreat. Radix & potu, & illitu cum axungia, uulneribus ſagitta harundinea factis, eſt auxilio. cuius rei probatio talis fertur. Peribit filix, quam per ambitum ſata copioſior harundo coronet: & contrà euaneſcens abibit harundo, quam obſepiens multa filix in orbem cinxerit.

Θηλυπτερίς. FILIX FOEMINA. CAP. CLXXIX.

Filix fœmina folijs eſt filicis, ſurculoſis, altioribusque, & quæ non ſingulari, ut illa, pediculo fulciantur: radicibus longis, pluribus, obliquis, quæ ex nigro in luteum flaueſcunt: aliquæ etiámnum rubræ inueniuntur. Pellunt lata interaneorum animalia, cum melle, eclegmate ſumpto: potæ cum uino drachmis tribus teretes tineas eijciunt. Datæ fœminis ſterilitatem faciunt: & prægnantibus abortum, ſi ſupergrediantur. Farina humidis ulceribus, & cicatrici repugnantibus inſpargitur: iumentorum ceruicibus medetur. Folia recentia in oleribus cocta manduntur, ut uentrem emolliant.

Filicis tam maris, quàm fœminæ, quibus ſcatet uniuerſa Italia, meminit Theophraſtus libro IX. cap. XX. de plantarum hiſtoria, his uerbis. *Filix fœmina utilis contra interaneorum animalia lata, melle ſubacta: & contra tenuia, in uino dulci cum farina hordeacea data. Si mulieribus grauidis detur, abortum facere: ſi cæteris, ſteriles in totum reddere aiunt. Differt fœmina filix à maſcula, quòd folium unico artu porrectum hæc habeat, radicem uerò craſſam, longam, & nigram. Harum igitur uires ſterilitati addixiſſe natura putatur.* Hactenus de filicibus Theophraſtus. De ijs etiam ſcripſit Plinius lib. XXVII. cap. IX. ſic inquiens. *Filicis duo genera, nec florem habent, nec ſemen. Pterin Græci uocant, alij blechnon, cuius ex una radice complures exeunt filices, bina etiam cubita longitudine excedentes, non graues odore. Hanc marē exiſtimant. Alterum genus thelypterin Græci uocant, alij nymphæam pterin. Eſt autem ſingularis, atq; non fruticoſa (fortè rectius non ſingularis, atque fruticoſa) breuior, molliorq;, & denſior, folijs ad radicem canaliculata. Vtriusq; radice ſues pingueſcunt. Folia utriusq; lateribus pinnata, unde nomen Græci impoſuere. Radices utriq; longæ, in obliquum, nigræ, præcipuè cùm inaruere: ſiccari autem eas ſole oportet. Naſcuntur ubiq;, ſed maximè frigido ſolo. Effodi debent Vergilijs occidentibus. Vſus radicis in trimatu tantùm, neq; antè, neq; poſtea. Pellunt interaneorum animalia: ex his ptænias cum melle, cæteras ex uino dulci triduo potæ. Vtraq; ſtomacho inutiliſſima. Aluum ſoluit, primò bilem trahens, mox aquam. melius ptænias cum ſcammonij pari pondere. Radix eius duûm obolorum pondere ex aqua, poſt unius diei abſtinentiam bibitur, melle prægustato, contra rheumatiſmos. Neutra danda fœminis, quoniam grauidis abortum, cæteris uerò ſterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetris inſpargitur, iumentorum quoq; ceruicibus. Folia cimicem necant, ſerpentem non recipiunt.* Et libro XVIII. capite VI. idem de Filice hæc ſcripto reliquit. *Filix biennio moritur, ſi frondem agere non patiaris. Id efficaciſſimè contingit germinantis ramis baculo decuſſis: ſuccus enim ex ipſa defluens necat radices. Aiunt & circa ſolſtitium auulſas non renaſci, nec harundine ſectas, aut exaratas uomeri harundine impoſita.* Filicem utranque prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ubi de earum uiribus in hunc modum diſſerit. *Filix mas radicem habet maximè utilem: latum enim lumbricum interficit, ſi quis eam quatuor drachmarum pondere in aqua mulſa ſumpſerit. Ad eundem modum fœtum uiuum quidem necare, mortuum autem eijcere mirum non eſt: eſt enim amara, paulum habens adſtrictionis. Quamobrem ulceribus impoſita ualenter deſiccandi facultatem obtinet, non tamen mordax eſt. Similem ei uim habet Thelypteris nominata.*

Filicis utriusque hiſtoria.

Filicis utriusque uires ex Galeno.

Πολυπόδιον. FILICVLA. CAP. CLXXX.

Filicvla naſcitur in muſcoſis petris, & uetuſtis arborum caudicibus, præſertim quercuum, palmi altitudine, filici ſimilis, ſubhirſuta, non tenui perinde diuiſura. Radix piloſa, in qua continentur cirri, ceu polyporum, craſsitudine digiti minimi, coloris intus herbacei, auſtera aliquantùm, & guſtu ſubdulcis. Purgandi uim habet. Coquitur cum gallina, aut piſcibus, aut beta, aut malua, ad aluum ſoluendam. Aridæ farina aquæ mulſæ inſparſa, detrahit bilem, & pituitam: trita luxatis efficaciter illinitur, & aduerſus rimas, quæ inter digitos fiunt.

Polypodium *Latinis Filicula nuncupatur. Recentiores medici, atq; etiam officinæ Græcum nomen retinent. Eius duo reperiuntur genera. Alterum, de quo hic Dioſcorides diſſerit, omnibus notum eſt, quòd ubiq; locorum frequens proueniat. Alterum uerò non niſi paucis cognitum eſſe reor, folio aſpleni, ſed longiore, uiridiore, magisq; per ambitum laciniato: radice priori ſimili, graciliore tamen paulò. hoc plurimum naſcitur in montium ſyluis. Nos copioſum uidimus, legimusq; quibusdam in montibus, per quos iter breue, ac compendioſum faciunt, qui Goritia Labacum contendunt. Prætulit Meſues filiculam, quæ in quercuum caudicibus gignitur, quòd ea, quæ ſolo, aut muſcoſis lapidibus innaſcitur, ſuo quodam exuberante, inconcoctoq; humore maximè uentriculo ſit noxia, quòdq; ipſum flatibus repleat, ac etiam ſubuertat. Id quod poſtea in uniuerſum de omni Filicula ſubiunxit, dicens. Polypodium inter ea recenſetur medicamenta, quæ uel maximè corpora exiccant, & extenuant: ſubuerſionem, & nauſeam facit.*

Polypodij cōſideratio.

POLYPODIVM.

POLYPODIVM ALTERVM.

In quo tamen Meſui refragatur doctiſsimus Manardus Ferrarienſis, aſſerens, quòd polypodium, cùm imbecilliter leuiterque purget, corpora extenuare non poſsit: addens ſe certò ſcire, quòd idem per ſe exhibitum, nullam ſtomacho inferat iniuriam. Proinde Auerroi in hoc magis adſtipulandum cenſet, quàm alteri: quandoquidem Auerroes autor eſt, Polypodium tutum eſſe medicamentum, & epithymo præſtantius.

Polypodij uires ex Actuario, & Gal.

Polypodium (ut teſtatum reliquit Actuarius in libro de compoſitione medicamentorum) bilem, & præſertim atram, & pituitam extrahit. Dantur purgatæ radicis ſeni ſcrupuli adfuſa aqua mulſa. Mediocriter uerò aluum ciet, & citra moleſtiam, tum in gallinaceo iure, tum in cremore ptiſanæ cocta radix. Polypodio facultatem duntaxat aſsignauit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ijs uerbis. Polypodium dulcem ſimul & auſteram habet uincentem qualitatem, ut facultatis ſit admodum deſiccantis, citra morſum tamen. hæc Galenus. Ex quibus ſanè ſatis conſtare poſſe arbitror, Meſuem rectè dixiſſe, & in hoc immeritò à Manardo reprehenſum fuiſſe. Nam quòd Polypodium abundè exiccet, Galenus teſtis eſt grauiſsimus. Ex quo cur etiam efficaciter extenuare non poſsit (ut inquit Meſues) non equidem uideo. Quare potius adducor, ut in hoc opinio Manardi alioqui celebris, mihi planè reprobanda uideatur.

Δρυοπτερίς. DRYOPTERIS. CAP. CLXXXI.

DRYOPTERIS naſcitur in ueterum quercuum muſco, filici ſimilis, multò minore foliorum inciſura: radicibus inuicem implexis, hirſutis, guſtu acerbis, in dulcedinem uergentibus. Pſilothrum eſt cum radicibus trita: illinitur enim primùm uſque dum ſudorem euocet, mox ſudor abluitur, & recens imponitur.

Dryopteridis conſider.

NON aliud Græcis ſignificat Dryopteris, quàm filix in quercubus naſcens, quòd filix hæc in annoſis, muſcoſisq; (ut Dioſcorides inquit) quercubus proueniat, folijs filicem ad unguem referentibus. Naſcitur etiam humenti ſolo, & inter uepres, circa quercuum caudices: eam ſiquidem ipſe in Goritienſi agro pluribus in locis inueni extra quercuum caudices enatam, nullis repugnantibus notis. Dryopteris ijs, qui ſyluas ingentes frequentant, notiſsima eſt.

Dryopteridis facul. ex Gal.

Dryopteridis meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, eius facultates referens his uerbis. Dryopteris guſtu miſtam facultatem præfert, dulcem, acrem, amaram: in radice uerò item acerbam. Facultatem habet ſepticam, proinde etiam pilis glabram cutem efficit.

Κύνος.

DRYOPTERIS.

CNICVS.

Κνίκος. CNICVS. CAP. CLXXXII.

Cnicvs folijs conſtat oblongis, per ambitum diuiſis, aſperis, ſpinoſis: caule ſeſquipedali: capitulo magnitudine grandis oliuæ: flore croci: ſemine candido, alioqui ruſo, longo, anguloſo. Huius flore in obſonijs utuntur. Seminis tuſi, & expreſsi ſuccus, cum aqua mulſa, uel iure gallinacei, aluum purgat: ſed ſtomacho aduerſatur. Ex eo autem fiunt offulæ, quas placentulas uocant, adiectis ſucco amygdalis, nitro, aniſo, & melle decocto, quæ aluum emolliunt. Hæ in partes quatuor ſinduntur, quæ nucis iuglandis magnitudinem impleant: è quibus ante cœnam duas, uel tres ſumpſiſſe ſatis eſt. Ratio temperandi hæc eſt. Cnici candidi ſextarius, amygdalarum toſtarum & delibratarum cyathi tres, aniſi ſextarius unus, aphronitri drachma una, cum carnibus triginta caricarum. Seminis ſuccus lac cogit, & magis ipſum reſoluendæ alui facultate donat.

Svnt in Italia, qui Cnicum Crocum Saracenicum appellent, quòd eius flore plerunq; croci loco rura utantur: tametſi officinæ Mauritanos ſecutæ Cartamum uocent. Cnicus (ut author eſt Theophraſtus libro VI. *cap.* IIII. *de plantarum hiſtoria) duorum eſt generum, ſatiuum unum, alterum ſylueſtre, ut latius libro tertio in Atractylidis mentione retulimus. Porrò in uſum medicinæ ſemen tãtùm uenit. Quod (ut Meſues inquit) hauſtum ſupernè, infernéq; purgat. Pituitam, & aquas extrahit: quo fit, ut coli dolore affectis, & aqua inter cutem laborantibus opem mirificè præſtet, non modò hauſtum, ſed & clyſteribus infuſum. Seminis medulla à putaminibus repurgata, & ſaccharo eclegmatis modo excepta, pectus, & pulmones abſtergit, uocem clarificat, prolificumq; ſemen auget. Cnici uires paucis perſtrinxit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cnici ſemine duntaxat ad purgationes utimur. Tertij eſt ordinis excalfacientium, ſi quis foris eo uti uolet.* Cnici conſideratio. Cnici uires ex Galeno.

Λινόζωστις. MERCVRIALIS. CAP. CLXXXIII.

Linozostis, aliqui parthenion, alij hermũ botanion appellant, folijs conſtat ocimi, helxinæ cognatis, ſed minoribus: ramulis duplici geniculorum modo cinctis, alarum cauis multis. fructu fœminæ, copioſo, quandam racemorum ſpeciem præbente: mari è foliorum ſinu dependente, paruo, rotundo, ceu binis teſticulis vnà cohærentibus: frutice dodrãtali, aut maiore. Vtraque in oleribus manditur, ad aluum ciendam. cocta in aqua, epoto iure, bilem aquamq; detrahit. Conſtat, vt mares gignantur, hunc facere: vt fœminæ, illam, ſi à purgatione bibantur, & trita folia genitalibus admoueantur.

*Mercvrialem, quæ Græcis Linozoſtis appellatur, duorum generum eſſe conſtat: unum mas, alterum fœmina. Vtraq; non modò medicis, ac ſeplaſiarijs uulgaris admodum eſt notitiæ; ſed etiam mulierculis, et ferè omnibus, quòd in clyſteribus plerunq; imponatur. Quare non eſt, cur de Mercuriali hic pluribus diſſeramus. Subijciam tamen quæ de ea memoriæ prodidit Plinius lib.*XXV. *cap.*V. *ijs uerbis. Linozoſtis, inquit, ſiue parthenion,* Mercurialis conſid. & hiſtoria ex Pli.

MERCVRIALIS MAS.

MERCVRIALIS FOEMINA.

parthenion, à Mercurio inuenta eſt, ideo apud Græcos hermûpoan multi uocant eam, apud nos omnes mercurialem. Duo eius genera, maſculus, et fœmina, quæ efficacior: caule cubitali interdum, ramoſo in cacumine, ocimo anguſtioribus folijs, geniculis denſis, alarũ cauis multis: ſemine in geniculis dependente, fœminæ copioſo, mari iuxta genicula ſtante, rariore, ac breui, contortoq́;, fœminæ ſoluto, & candido: folia maribus nigriora, fœminis candidiora: radix ſuperuacua, prætenuis. Naſcuntur in campeſtribus cultis. Mirum eſt, quod de utroque eorum genere proditur: ut mares gignantur hunc facere, ut fœminæ illam. Hoc contingere, ſi à conceptu ſuccus protinus bibatur in paſſo, edantúrue folia decocta ex oleo & ſale, uel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili, cum heliotropio, & duabus, aut tribus ſpicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent, & herbam ipſam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum uſu prædicauit illas: easq́; ad hunc modum adhuc medicorum nemo nouit. Ille eas uuluæ cum melle, uel roſaceo, uel irino, uel lirino admouit. Item ad ciendos menſes, ſecundasq́;. Hoc idem præſtare potu, fotuq́; dixit. Inſtillauit auribus ſurdis ſuccum, inunxitq́; cum uino uetere. Aluo folia impoſuit, epiphoris, ſtranguriæ, & ueſicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha, & thure. Aluo quidem ſoluendæ, uel in febri, decoquitur quantum manus capiat, in duobus ſextarijs aquæ ad dimidias, bibitur ſale, & melle admixto, necnon cum ungula ſuis, aut gallinaceo decoctum ſalubrius. Purgationis cauſa putauere aliqui utranque dandam, ſiue cum malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, ſed ſtomachum lædunt. Hactenus de mercuriali Plinius. Mercurialis uires ex Gal. *Eius quoque uires deſcripſit Galenus libro* VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Mercuriali utuntur omnes ad uentris purgationes duntaxat. Verùm enimuero ſi quis eius facere periculum uolet in cataplaſmate, ſanè eam digerentis admodum facultatis eſſe experietur.*

Κυνοκράμβη. CYNOCRAMBE. CAP. CLXXXIIII.

CYNIA, aut cynocrambe, cauliculum binûm dodrantum altitudine emittit, mollem, ſubalbidum: folia mercuriali, aut hederæ ſimilia, certis interſtitijs ſubalbida. ſemen folijs adhæret, paruum, rotundum. Folia cum caulibus pota, aluum cient. oleribus commendantur. Ius decocti & pituitam, & bilem, aquamq́ue detrahit.

Cynocrãbes conſider. Ruellij error.

VIDETVR *Ruellius exiſtimaſſe Cynocrambem eandem herbam eſſe cum Atriplice ſylueſtri. Qua in re (ſi ita eſſe credidit) apertè erraſſe deprehenditur, quòd præter ſylueſtrem atriplicem, etiam comperta ſit legitima Braßica canina, quòdq́; de ſylueſtri atriplice ſimul cum ſatiua ſcripſerit Dioſcorides libro ſecundo. Cynocrambe, quam nos Mercurialem ſpuriam appellamus, in Italia omnibus ferè locis prouenit, in campis, in uijs, & in uineis,*

nulla

CYNOCRAMBE.

nulla prorſus deſcriptioni reclamante nota. Differt hæc ab agreſti atriplice non modò folijs, & facie; ſed etiam caulis proceritate. Siquidem atriplex ſylueſtris quandoque ad duûm cubitorum altitudinem aſſurgit. Cynocrambe uerò binûm palmorum longitudine contenta eſt. Huius nuſquam, quod inuenerim, meminit Galenus in libris ſimplicium medicamentorum. nam ea Cynocrambe, cuius ipſe Galenus, & alij rei herbariæ ſcriptores mentionem faciunt ſub nomine Apocyni, alia eſt ab hac, de qua hic agitur.

Ἡλιοτρόπιον μέγα. HELIOTROPIVM MAIVS. CAP. CLXXXV.

HELIOTROPIO magno flos eſt effigie ſcorpionis caudæ, vnde ſcorpiuro ei nomẽ: & quoniam folia cum ſole circumagat, heliotropion dicitur. Folia ocimi habet, hirſutiora, candidiora, & maiora: ramuli à radice terni, quaterni, aut ſæpe quini exiliunt, multis alis concaui: flos in cacumine cãdidus, aut ſubfuluus, incuruatur ut ſcorpionis cauda: radix tenuis eſt, & inutilis. naſcitur in aſperis. Decoctum herbæ ex aqua, faſciculo manus plenæ, potu pituitam, bilémque per aluum extrahit: contra ſcorpionum ictus in vino potum, & illitum prodeſt. adalligatur ad conceptus arcendos. Aiunt per horã vnam ante acceſsiones, ſeminis grana quatuor cum vino quartanas finire, tria verò tertianas. Illitum ſemen formicantes verrucas, penſilesq́;, & thymos, & epinyctidas exiccat. Folia infantium deſtillationibus, quas ſyriaſeis vocant, podagricis, luxatisq́; vtiliſsimè illinitur. menſes cient: partus trita, & impoſita pellunt.

HELIOTROPIVM MAIVS.

HELIOTROPIVM MINVS.

Ἡλιοτρόπιον μικρόν. HELIOTROPIVM MINVS. CAP. CLXXXVI.

HELIOTROPIVM paruum naſcitur in paluſtribus, iuxta lacus, folijs antedicto proximis, rotundioribus: ſemine acrochordonum verrucarum modo, penſili, rotundo. Herba cum ſuo ſemine pota, adiecto nitro, hyſſopo, naſturtio, & aqua, latas tineas, teretesque excutit. Penſiles verrucas, quæ acrochordones vocantur, cum ſale illita tollit.

Heliotropij utriuſq; conſideratio.

HELIOTROPION maius, licet in aſperis naſci Dioſcorides tantùm prodiderit; tamen in Hetruria, & in comitatu Goritienſi, ubi frequentißimum uiſitur, paßim ferè prouenit, in campis, ſecus uias, in oppidorum plateis, & circa ædificiorum areas, aridis item, & ſabuloſis locis. Herba hæc apud Hetruſcos officinis Verrucaria appellatur, quòd uerrucas, myrmecias, & thymos affricata ualenter adimat. Quare mihi, ut Ruellio quoq; doctißimo, plurimùm errare uidentur, qui cenſent Calendulam officinis dictam, quæ & neotericis Caltha exiſtimatur, eſſe Heliotropium maius. nanq; omnes prorſus illius notæ huic reclamare deprehenduntur. Neque eorum opinioni illud quicquam addit, quòd huius Calthæ ſemen quadantenus ſcorpionum caudiculas referat, quoniam Dioſcoridi Heliotropij flos, non ſemen ſcorpionis caudæ effigiem repræſentat. Porrò Ruellius heliotropium hoc uocari ait herbam cancri, quòd eius flores in caudæ cancri (qui nobis aſtacos eſſe putatur) ſimilitudinem inflectatur. Verùm hæc nominis ratio à Ruellio aßignata mihi non planè ſatisfacit, quòd ſcorpionum, & aſtacorum caudæ forma inter ſe maximè differant. Vnde potius crederem, hoc Heliotropium herbæ cancri appellationem traxiſſe, quòd efficacißimum ſit aduerſus carcinomata, & ulcera gangrænoſa, ad quæ magno admodum ſucceſſu eo utuntur chirurgici, qui & plantam, & eius uires compertas habent. Cæterùm Heliotropium minus uidimus, ac ſæpe legimus in Tridentino agro, in paluſtribus quibuſdam locis, idq; compluribus oſtendimus, ut quod picturæ ſatis reſpondere mihi uideretur. Quòd autem huius Heliotropij, aut alterius mentionem fecerit Galenus, non inuenio in ſimplicium medicamentorum cenſu. Paulus tamen utriusq; meminit, ſed non plura de his tradidit, quàm quæ Dioſcoridi accepta referre poteſt.

Calthæ conſideratio, & uires.

Sunt è recentioribus (ut ſuprà diximus) qui Calendulam uocatam, Virgilij & Plinij CALTHAM exiſtiment, hoc argumento nixi, quòd flores aureos luteóſue proferat. Quorum equidem ſententiæ non auſim omnino ſubſcribere, aut refragari. Ea in Hetruria à florum colore uulgò Fior rancio nominatur. Hanc inibi paßim acetarijs adhibent. Guſtu eſt adſtringenti, cum quadam leuiuſcula amaritudine. Ex quo non uideo, quomodo hæc, ut quidam ſcriptis tradiderunt, menſes ciere poßit. niſi id fortaſſe fiat ab occulta quadam facultate. Siccatæ puluis cauis dentium immiſſus, dolorem leuat.

SCORPIOIDES.

Σκορπιοειδές. SCORPIOIDES. CAP. CLXXXVII.

SCORPIOIDES herbula eſt, folijs paucis: ſemine caudæ ſcorpionis effigie. Illita ſcorpionum ictibus præſentaneo eſt auxilio.

Scorpioidis conſider.

SCORPIOIDIS ſpeciem Calendulam nominatam haud dubiè eſſe cenſerem, ſi folia, ſicuti ſemen, Scorpioidi reſpõderent. Verùm, cùm hæc folijs paucis, illa uerò multis, longisq; proſiliat, ij apertè falli deprehenduntur, qui in hac opinione uerſantur. Equidem ueram, ut arbitror, Scorpioidem uidi primùm ſuperioribus annis in Foroiuliẽſi agro in Ciuitate Auſtriæ quodam in hortulo clarißimi medici Iuliani à Maroſtica Teruiſienſis. Hanc eandem, cuius hic effigiem pictam damus, dum hoc tempore diligenter curarem, ut ſingulis plantarum deſcriptionibus, quarum cognitionem habemus, pictura accederet, ad me miſit Auguſtinus Alpagus nobilis Bellunenſis, artis medicæ, reiq; herbariæ peritus. Quam ſanè ſuis notis ueram Scorpioidem referre putamus: etſi non deſunt uiri doctißimi, qui aliter ſentiunt.

Scorpioidis facul. ex Gal.

Scorpioidem breuißimè perſtrinxit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Scorpioides excalfacit quidem ordine tertio, deſiccat uerò ſecundo.

LIBRI QVARTI FINIS.

PETRI

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii,

IN LIB. QVINTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVPERIORIBVS quatuor libris, amiciſsime Aree, tradidimus de aromatibus, oleis, unguentis, arboribus, & earundem lacrymis, ac fructibus: item animalibus, melle, lacte, adipe, cerealibus, oleribus: necnon de omni radicum, herbarum, ſuccorum, ſeminumq́ue ratione. In hoc autem totius operis quinto diſſeremus de uinis, & metallicis à uite noſtram commentationem auſpicati.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

QVONIAM non difficile tantùm, ſed quaſi etiam impoßibile eſſet, ut cuiuſcunque ſcientiæ, aut facultatis principijs, ac fundamentis uniuerſalibus ignoratis, ſciri perfectè poſſint illa, quæ deinceps ſpeciatim in ea conſideranda ueniunt; ideo non minus neceſſarium, quàm utile fore exiſtimaui, ſi hic in uniuerſum foßilium, ac metallorum materia tractaretur. Nam etſi in hoc quinto libro nonnullorum foßilium medicamentorum cùm hiſtoriam, tum facultates tradiderit Dioſcorides, *et ipſum ſecutus* Galenus *in libris ſimplicium medicamentorum; cum tamẽ eorum neuter originem, materiam, cauſas, ac alia plura in his æſtimanda, ac cognoſcenda explicuerit, illa quidem hoc loco ſilentio inuoluenda non duximus, ut quantum per nos fieri poteſt, nihil quod ad abſolutam rerum ſimplicium cognitionem, et communem uſum faciat, à nobis intactum relinquatur. Cùm itaq; plures tam antiquos, quàm recentiores, qui de foßilium, ac metallorum materia ſcripſerunt, diligenter ſatis perlegerim, eos utiq; non modò inter ſe differentes reperi, ſed in aliquibus etiam contrarios. Nam licet eorum quidam de ueritatis tramite parum deflectant; uidentur tamen non exactè ea omnia explicauiſſe, quæ hac in re maximè neceſſaria cenſentur.*

Varia de generatione lapidũ ſententia.

Fieri enim lapides, Ariſtoteles *autor eſt, igne non liqueſcentes ex ſicca igneſcente exhalatione. Ex quibus deduci poteſt, exhalationem humidam materiam eſſe lapidũ liqueſcentium, è quibus metalla conflantur. quo fit, ut ex* Ariſtotelis *ſententia, lapides igne non liqueſcentes fiant ex calido, & ſicco uapore: liqueſcentes uerò ex humido halitu tantùm. Sed opinionem hanc, qui rem altius, diligentiusq́; inueſtigarunt, minimè probandam exiſtimãt, cùm lapides longè minus, quàm terræ ex uapore fieri queant. Siquidem puluis, qui ſic gigneretur, unum aliquod ex pluribus fieri nunquam poſſet, niſi humor illi commiſceretur. & omnes pariter lapides non liqueſcentes abſq; multa hominum opera, ac tundendi labore facilè in arenam, uel puluerem tranſirent, ſi tantùm ex ijs nullo accedente humore efficerentur. Quod profectò haud ita ſe habet: lapides nanq; ferè innumeros admodum compactos, ſolidosq́; uidemus. id quod haud dubiè oſtendit, ex illo tantùm uapore eos nequaquam genitos eſſe. Quòd ſi ex eo lapides eiuſmodi procrearentur, magis omnino fierent in ſuperiore aëris regione, ut quæ facilè ignis contactu incendatur, quàm intra terram. Quandoquidem omnibus liquidò conſtat, quàm ſuperior illa aëris regio ex uelocißima aſtrorum conuerſione, citius accendatur. Ac certè ſi non aliàs, ſaltem quoties gignerentur cometæ, faces, flammæ, clypeiq́; ardentes, deciderent lapides è cœlo, aut terræ. quod tamen fieri non uidemus. Et quãuis tradiderint prodigiorum ſcriptores pluiſſe quandoq; lapides, ut* Plinius, *& alij quidam teſtantur; non tamen ob hoc opinatus eſt* Ariſtoteles *in aëre lapides gigni poſſe. Nempe is lapidem è cœlo delapſum uentorum ui in aërem ſublatum ſcribit. At ſi lapides in aëre fiunt (quod planè negare non auſim) quid obſtat, cur dici non poßit, hos ex eadem fieri materia, ex qua illi ſub terra generãtur? quam quidem materiam facilè produxiſſe potuerint uiolentißimæ tempeſtates: utpote quæ repentino aliquo motu dum oriuntur, ex reliquorum elementorum mutatione terrena illa corpora genuerint.*

Ariſtotelis opinio.

Theophraſti opinio.

Theophraſtus *uerò non lapides ſolùm, ſed terras etiam conſtare ſcribit ex pura, ac æquali materia, quæ confluxu quodam, ſiue percolatione ſit effecta, alióue modo excreta. Quod etſi iure aliquo probari poßit, non tamen ijs duobus modis tantùm talis efficitur. Nec ea quanuis proxima ſit materia terræ inſignis, omnis etiam eſt lapis, uerùm alijs quoq; modis fit pura, & æqualis materia, ut cùm ſucci naſcuntur. Interdum quoq; neceſſe eſt, ut calor materiam ijs duobus modis genitam, prius coquat, ut inde efficiat ſuccum, ex quo tandem lapis, qui liqueſcat ignis calore, fieri poßit. Verùm enimuero multò magis in hoc erraſſe* Theophraſtus *deprehenditur, quòd ſcilicet omnes lapides etiam pretioſos terra abundare crediderit: is enim ita inquit. Eorum, quæ in terra conſiſtunt, alia aquea ſunt, alia uerò terrena. Aquea quidem ſunt metalla, nempe aurum, argentum, & reliqua. Terrena uerò lapis, & lapi-*

dum ſpecies pretioſæ, ac etiam terrarum ſpecies omnes, quæ colore, uel læuore, uel ſpiſsitudine, aliáue facultate ſunt inſignes. Quandoquidem ſi uera eſſet hæc Theophraſti ſententia, nulla quidem inueniretur gemma, quæ transluceret, cùm tamen uariæ, ac ferme innumeræ reperiantur, quæ maximè pellucent. Hinc itaq; fit, ut citra iniuriam dici poſsit, non omnes pretioſorum lapidum ſpecies eſſe terrenas, ſed aqueas, id eſt, ex humore quodam cõflatas, cui aquæ pondus longè maius, quàm terræ inſit.

Auicennæ opinio cõprobata.

Cæterùm Auicennæ opinio, quam ſequitur Albertus, multò magis ueritati, ac rationi cohærere uidetur, quàm aut Ariſtotelis, aut Theophraſti. Quippe quanquam non explicuerit ipſe, quibus modis futura lapidis materia congregetur; dixit tamen lutum eſſe in primis lentum, & aquam non ſimplicem illam, ſed cùm terra permiſtam. In qua permiſtione ſi plus terræ, quàm aquæ confluxerit, lutum dicitur, ſin aquæ, ſuccus: nihil enim aliud eſt lutum, quàm terra, quæ permaduerit aqua: nec ſuccus aliud quidem explicat, quàm aquam, quæ ſorbuerit terram, uel abraſerit, tetigeritq; metallum. Lutum enim, ex quo lapis futurus eſt, lentum, ac tenax eſſe oportet, cuiuſmodi illud eſt, ex quo lateres, & fictilia fiunt: nam ab alterius generis luto, quod penitus lentore careat, haud difficulter ſeparatur, ac diſſoluitur humor, tumq; non lapis ex eo efficitur, ſed puluis. Lutum uerò tenax calor primùm exiccando conſpiſſat, efficitq; medium inter lutum, & lapidem: deinde quia diutius idem agit, uel acrius, lapidem gignit. Quinetiam ſuccus craſſus, & lentus facilè conuertitur in lapidem. quod in animantibus eſt euidens, præſertimq; in nobis, cùm iamdudum ueteribus medicis, ac etiámnum recentioribus decretum ſit, tum renum, tum ueſicæ calculos non aliunde progigni, quàm ex lento, craſſoq; humore temporis tractu à caloris noſtri facultate coacto. Ob id igitur translucentes gemmæ non ex aqua tantùm fieri conſtat; ſed ex puro, liquidoq; ſucco, qui aquæ multum, terræ uerò tantillum referat. Siquidem ſi ex aqua tantùm huiuſcemodi lapides efficerentur, non utiq; mergerentur in ea proiecti, ſed ea ſupernatarent, non ſecus ac glacies, & grando. At cùm omne lapidum genus demergatur aqua, ac etiam cryſtallus, & beryllus, quæ tamen, quoniam glaciem colore repræſentant, omnino uidentur ex aqua conſtare, ſatis intelligimus, ex ſola aqua non gigni lapides illos.

Plinij opinio exploſa.

Quapropter (ut in ſequentibus ſuo loco dicetur) planè explodenda uenit Plinij, & aliorum quorundam ſententia, quibus certum eſt, cryſtallum glaciem eſſe, quæ niue in algidiſsimis montibus concreuerit, cùm aqua non ſupernatet. Generantur præterea lapides ex lapidibus ipſis, cùm fluuiorum, riuulorum, ac ſubterraneorum fontium aquæ per ſaxa excurrentes, ab eorum ſuperficie aliquid lapidoſi abraſerint, quod cùm reſederit, ſolis calore ſiccatur, ac lapideſcit. Hoc enim euidentiſsimè apparet in canalibus, ac ſoli patentibus aquæductibus, quibus nonnullæ aquæ calidæ ducuntur. Ii nimirum lapideis quibusdam cruſtis oblinuntur, quæ cùm tenuiſsimis ramentis compactæ ſint, cæteris molliores, infirmioreſq; habentur. Hoc idem apertiſsimè conſpicitur in quibuſdam balneis aquarum ſponte naſcentium, præſertimq; in balneo ſancti Philippi comitatus noſtri Senenſis. Quandoquidem ex huiuſce balnei aqua, particulæ quædam gignuntur lapideæ, ſaccharum tum candore, tum etiam materia referentes, quæ uſqueadeò imitantur ſemina ſaccharo contecta, & alia id genus, quæ in officinis ſaccharo ſimiliter conteguntur, nempe aniſum, coriandrum, ac etiam plerunq; cinnamomum, ut ijs capſulæ à quibuſdam impleantur, itaq; aptentur, ut ſolatij cauſa aliquos ſacchari, eiuſq; confecturarum auidiſsimos decipiant. Fit hoc quoq; in his, qui huius aquæ ſtillicidio utuntur ad cerebri morbos curandos, illi quotidie caput ſubijcientes. ſiquidem lapidoſa illa materia, capillis circumciſis continuè inhærens, in granula quædam cogitur, ac coaleſcit, ab aniſo ſaccharo contecto nihil ferè diſsimilia, quæ non niſi tractu temporis inde ſe explicant, & diſſoluuntur.

Idem præterea euenit in montium concauitatibus, ac ſpeluncis, quæ ex ſaxo potiſsimùm calcario conſtant. quippe aquarum ex ſaxorum commiſſuris ſtillicidio lapidea concreſcit materia, quæ è cauitatum illarum cameris non aliter pendet, quàm ſtiriæ hyberno gelu è domorum noſtrarum tectis prominent. Ex eodem etiam ſaxo calcario oritur gypſum, melitites, galactites, & alij quidam lapides, & ex ſucco, qui ex eodem ſaxo, & aqua contemperatur, lapis ſpecularis, & gypſum, quod raró translucidum inuenitur. Eodem modo ex ramentis rubei lapidis fit hæmatites, & ſchiſtos: item in commiſſuris marmoris maculoſi, aut eius, quod in candido cinereum colorem refert, reperiuntur dactyli Idæi, lapides Iudaici, trochitæ, & conſimiles. Verùm enimuero ſuccus lapideſcens omnino differt ab aqua, quæ ſaxorum ramentis referta eſt, uel quòd plus habeat ſedimenti, uel quòd calor talem coquendo aquam, eam denſiorem effecerit, uel quòd aliquid is ſuccus contineat, quod uehementer adſtringat. Ex quo (ut opinor) corallium maris planta, & antipathes oriuntur. Poſtremò materia lapidis erit quicquid habet meatus, per quos ſuccus lapideſcens imbibi poſsit, ſiue is à terra contineatur, ſiue cum aquis miſtus ex ea effluxerit. Quamobrem multoties arbores, frutices, animantes, oſſa, & alia in lapides uertuntur, ut Bohemi apertè teſtantur. Quandoquidem in eorum regno pluries in ſubterraneis fodinis (Georgius Agricola autor eſt) arbores inuentæ fuerint in lapidem conuerſæ, ſtantibus adhuc ramis, cortice, medulla, ac radicibus. Equidem ipſe quoq; ingenuè fateri poſſum, arboris ramum ex lacus cuiuſdam litore mihi allatum eſſe, qui altera parte lapideus, altera uerò ligneus cernebatur. Venetijs item in magno Germanorum emporio, quod uulgò uocant il Fondaco de Todeſchi, equi teſticulum lapidem factum, Antonius Golb mercator ibi pro Fucharis agens, iucundo omnium ſpectaculo, & admiratione oſtendebat. Id quod animalium quorundam carnibus, & oſsibus, tum etiam teſtaceis piſcium operimentis eueniſſe comperimus. nanque in Hetruria quàm plurimis in agris, buccina, cochleæ, conchulæ, & eiuſmodi multa aratro ab agricolis eruuntur in lapidem cõuerſa. Quæ ſanè omnia haud dubiam fidem faciunt, ita ſe rem hanc habere, uti diximus. Sed ut ex prædictis omnem lapidum materiam paucis perſtringamus, ea in primis eſt lutum, in quo multò plus ſit tenacis terræ, quàm aquæ. Deinde eſt ſuccus, qui uehementi frigore congelaſcit, in quo aqua ipſa terram ſuperat. Sunt præterea ramenta ſaxorũ, quæ aquarum decurſus abradit. Quinetiam ſuccus lapideſcens, qui cùm in aërem effluxit, in lapidem concreſcit. Omne deniq; quod habet meatus, in quibus lapideſcens ſuccus facilè excipiatur.

Varia de metallorũ ortu ſententia.

Nihilo ſecius in metallorum ortu & materia, de quo iam nobis differendum eſt, authores inter ſe diſſentire inuenio. Alia etenim eſt philoſophorum,

alia

alia chymiſtarum, alia aſtrologorum ſententia, quibus etiam accedit opinio imperitiſſimi uulgi, quæ tantum ab alijs diſſidet, quantum à ueritate, & à ratione prorſus abhorret. Is nanq; certò credit, non modò ſaxa; ſed etiam metalla omnia, pretioſos lapides, & gemmas, ac terrarum uaria genera, in ipſa tantùm mundi creatione Deum optimum maximum talia finxiſſe, atque creaſſe, qualia nunc reperiuntur: nec medio temporis lapſu, ullam ex materijs ad id diſpoſitis eſſe natam, uel renatam, neq; aliquam uim naturæ, ad eorum perennitatem ſummum rerum opificem tribuiſſe. Qui certè uulgus ita temerè pronuncians, non uidet quàm maximam naturæ inferat iniuriam, quæ nūquam aliquo temporis momento quieſcens, nil aliud agit, quàm ea ſemper regenerare, quæ aliàs genuit, quæ etiam noua multa producit. Vnde hæc uulgaris opinio prorſus explodenda, atq; exibilanda eſt. Quam inſuper ut uanam ac ridiculam, illud maximè diluit, ac demolitur, quod in antiquis metallorum cuniculis ſole clarius uiſitur. Siquidem innumeræ inueniuntur metallorum fodinæ, tanquam inutiles à foſſoribus derelictæ, quòd inde omne metallum effoderint, per quas etſi prius longè, lateq; patebat tranſitus, ita ut liberè, & abſq; ullo impedimento non modò foſſores ipſi, ſed uehicula, ac curriculi per eas diſcurrerent; tractu tamen temporis factum eſt, quòd materia lapideſcens in ipſis adeò creuerit, ut foſſoribus denuo ingredi uolentibus ob cauitatis anguſtiam denegaretur additus. Sed præterea metalla continuè generari, ferrum indicio eſt. Id quod in Iluæ inſulæ metallicis fieri (ea enim à maritimis noſtris non longè diſtat) non modò probatiſſimi ſcriptores memoriæ prodiderunt; ſed foſſores ipſi, qui diutius in ipſis uerſati ſunt, uerbis referunt. quippe quòd ferreæ illæ fodinæ multis iam annis deſtitutæ, iterum, atque iterum ferrea materie impleantur. Porrò philoſophi, & chymiſtæ aliter ſentiunt. Ariſtoteles lapidum materiam halitum tantùm exiſtimat. Chymiſtarum uerò nonnulli omnino aſſerunt, metalla in uiſceribus terræ gigni ex ſulphure, & argento uiuo: alij ex quadam cinere aqua madefacta. Quorum ſententia cùm non ſolùm ſuſpecta, ſed etiam planè falſa habeatur, eos nimirùm omnes decipit, qui horum lubricis fundamentis nixi philoſophantur, ut firmis tum rationibus, tum argumentis probare non uererer, niſi id præter noſtrum inſtitutum eſſet, qui hìc harum rerum capita tantùm percurrimus. Verùm ſi quis rem hanc fuſius enarratam, atque exactiſſimè diſcuſſam habere cupit, librū legat Georgij Agricolæ uiri eruditiſſimi, à quo nos plura mutuatos eſſe ingenuè fatemur. Cæterùm illud omnibus, ut mea quidem fert opinio, perſuaſum eſſe debet, quòd nil aliud ſit metallorum materia, quàm ſubſtantia elementaria, quæ tantò perfectius metallum efficit, quantò magis in æquali proportione tum qualitatis, tum quantitatis impensè depurata conſtat. Quippe in metallorum materia aquam eſſe, maximo argumento eſt, quòd ignis calore liquentur, ac fluant: frigore uerò tum aëris, tum etiam aquæ rurſus denſentur, ac coëant. Id quod clarè oſtendit, ea aquæ multum, terræ uerò parum obtinere. Simplex enim aqua non eſt eorum materia, ſed miſta cum terra: atque terræ quidem portio tanta in miſtione exiſtit, quanta aquæ perſpicuitatem obſcuret, fulgorem uerò non auferat. Quinetiam miſtura quò purior fuerit, eò pretioſius (ut diximus) metallum conflat, idq; magis ignis patiens redditur. Sed quota terræ portio inſit cuique humori, ex quo efficitur metallum, nemo mortalium unquam mente concipere poteſt, nedum uerbis explicare. Id tantùm nouit Deus optimus maximus, qui certas, ac definitas quaſdam leges naturæ tribuit, quibus res inter ſe miſcet, ac temperat. Succus igitur eſt, ex quo formatur metallum, quem pariunt uarij motus, quorum proximi ſunt aquæ defluxus terram mollientis, aut ſecum rapientis: terræ cum aqua permiſtio: & uis caloris agens in miſturas, ut id genus ſuccos gignat. Sed cùm de metallorum materia ſatis dictum ſit, iam cauſam efficientem proſequamur. Ea autem nil aliud nobis eſſe cenſetur, quàm calor, & frigus, qui in ipſius terræ uiſceribus reconduntur. Calor inquam is eſt, qui humoris metallici miſtionem coquit, ac purificat: frigus uerò, quo eadem denſatur, & dura efficitur. Hoc equidem experientia facilè comprobatur, cùm neminem lateat igni metalla liqueſcere, ac etiam tractu temporis poſt liquationem, ipſius ignis calore contabeſcere, auro excepto. Quamobrem deteſtanda uidetur eorum opinio, qui tantùm calore ſubterraneo metalla confici crediderunt. Sunt & qui putent, metalla omnino effici ſiderum errantium influxu. Soli nanque auri generationem aſſignant, Lunæ argenti, Marti ferri, Mercurio argenti uiui, Ioui ſtagni, Veneri æris, Saturno denique plumbi. Adduntq;, quòd ſicuti metalla ab errantibus ſtellis ſui ortus principium habent; ita pretioſi lapides, ac gemmæ, à fixis ſuam effectricem cauſam ſuſcipiunt. Huic autem ſententiæ plerique non acquieſcunt, quoniam has cauſas nimis remotas credunt, & propinquioribus cauſis inhærendum eſſe arbitrantur. Ego tamen inficias non eundum reor, quin omnia hæc inferiora terrena, ac finita regantur, gubernentur, & producantur à ſuperioribus cœleſtibus, ac ſempiternis, quæ tandem diuturno orbium circumuolutione, omnium cauſarum tam remotarum, quàm propinquarum cauſa exiſtunt. Ita pariter dicendum exiſtimo lapidum gignendorum cauſam non ſemper à ſolo frigore, uel calore, ſed modò ab hoc, modò ab illo prouenire. Nam lapides, quos aqua humectando diſſoluit, calorem exiccando compegiſſe intelligimus. Contrà uerò, qui calore ignis liqueſcunt, ut fluuiorum, & torrentium ſilices, quibus igne liquatis uitrum conficiunt artifices, eos frigore concretuiſſe certum eſt. Concretio enim, eiq; oppoſitæ affectiones, reſolutio ſcilicet, atque liquefactio, oriuntur à cauſis inter ſe contrarijs. Etenim calor à materia humorem extrahens, eam efficit duram: at frigus eandem, aëre maxima ex parte excluſo, uehementer conſtringit, quemadmodum agit, cùm aquam in glaciem uel niuem cogit. Hinc eſt, quòd memoriæ prodidit Galenus, eam aquam corporibus prorſus inimicam eſſe, quoniam omne, quod in ea tenuiſſimum erat, à gelu expreſſum fuerit. Duabus his cauſis tertia quoque accedit, quæ eſt ſuccus ille lapideſcens, de quo ſuperius diximus, qui uel ſolus, uel cum aquis permiſtus in ſtirpium meatus, aut in animantium particulas recipitur. Nam præterquàm quòd ſit lapidum materia, cauſæ etiam efficientis partes ſubit: quando ſcilicet in corpus aliquod per meatus penetrat, idq; totum ſecum in lapidem uertit. Quòd ſi in lapidem concreuerit guttatim cadens, aut in urceos diffuſus, tunc materia tantùm, non cauſa efficiens dici merebitur. Gignitur hic (ut ſuprà dictum eſt) in locis quibuſdam lapidoſis, & interdum aquæ commiſtus, per uenas terræ manat, & effluit. Quapropter mirari non licet, ſi

Vulgi opinio exploſa.

Cauſa metallorum efficiens.

fontes, riuuli, lacus, ac putei reperiri poßint, qui ſtirpes, oſſa, & alia multa in lapidem tractu temporis uertant. Verùm non eſt ignorandum, quòd ſuccus is lapideſcens motu aliquo agitatus, non facilè in lapidem denſatur, niſi craſſus admodum fuerit, ſed ſimulatq; in meatus ligni, aut alterius rei receptus, diſperſusq; quieuerit, frigore cogitur, & concreſcit, mutatq; res illas, quibus continetur, in lapides, ut in quodam Gothiæ fonte euenire probatißimi authores teſtantur. Cuius guttæ ſolo perfuſæ, cùm moueri, aut agitari nequeant, ab ambiente aëre denſantur, & lapideſcunt. Quòd ſi præterea uerum eſt, in montibus Pyrenæis eſſe loca, in quibus aquæ pluuiales lapideſcant, id ideo fieri poſſe uidetur, quòd aquas cum terra permiſtas uel ſolis calor paulatim concoquat, uel inſignis propter calorem ſiccandi uis, quæ terræ inſit, conſpiſſet: utroque enim modo ex eis poteſt effici lapis. Neque neceſſe eſt confingere, aut comminiſci aliam uim, quæ idipſum agat, quàm quatuor qualitatum, aut eam, quæ ab ipſis inter ſe agentibus, & patientibus orta loco tribuitur.

Cur pauci, cur multi lapides fiant.

Sed hîc nobis ſubit inquirendum, cur unus tantùm quandoque gignatur lapis, cur uerò plures uno loco efficiantur. Fit igitur, ut arbitramur, unus tantùm lapis, cùm locus, qui concepit materiam, ſolidus fuerit, ac meatibus carens. Quippe concluſus calor omnem tum operam, tum facultatem undique in materiam conferens, unum duntaxat lapidem gignit, & ipſum quidem magnum, aut paruum, ſecundum materiæ quantitatem. quapropter plerunque ſingulares à frigore efficiuntur, cùm purißimi ſucci, ex quibus conſtant, rariùs multi ac magni in locum unum congregentur. Verùm contrà plures gignuntur lapides, ſi locus non fuerit planè ſolidus, ſed meatibus refertus, per quos calor ipſe diſcurrere queat: nam ſi meatus pauci fuerint, calor materiam diuidens paucos efficit lapides, ſin multi multos. Ad hæc plures generantur lapides non modò ex prædictis, ſed etiam ex materiæ diuerſitate. quandoquidem calor partem unius generis ſecernens ab alterius generis parte, plures efficit lapides. Item plures efficiuntur ex multis unius loci receptaculis, in quibus infuſa materia in plures partes diuiditur: ſiquidem in ea frigus non minus, quàm calor uires ſuas exercere poteſt. Qui lapides præterea pro diuerſa materiæ mole magni, aut exigui redduntur. Iiſdem modis quoque glarea, & ſilices fiunt: etſi ij ſæpius aquarum impetu, qui ſaxa frangit, & comminuit, efficiantur. Hactenus cauſas explicauimus, quæ lapides, & metalla efficiunt. nunc ad eorum differentias progrediamur.

Lapidum colores unde uarij.

Colorum itaque diſcrimina, quæ in lapidibus ſpectantur, materiæ, ex qua gignuntur, diuerſitatem indicant. unde unus, & idem lapis ſæpe uarios colores conſequitur, quòd fiat ex diuerſi coloris materia. Deinde calor, cùm ipſorum lapidum ſit opifex, coloribus materiam inficit: nam obſcuros ipſius colores illuſtrare, illuſtres uerò obſcuros reddere poteſt. Cuius effectus exemplum clarùm habetur in coloribus ijs, quibus fictilia uaſa pinguntur. nanq; colores omnes, qui ad uaſa fictilia pingenda, uel inficienda parantur, anteaquàm in fornacem conijciantur, ab his plurimùm diſtant, qui in fictilibus ipſis igne torrefactis, poſtea uiſuntur. Quandoquidem etſi fictilia æris ſquama ſuper porphyrite lapide læuigata, admiſta aqua, infecta rufo colore, æris ferè modo, appareant; ignem tamen fornacis experta, uiridia efficiuntur. Sicut & color, qui ex ferri ſquama paratur, melinus efficitur. Lapis etiámnum, quem figuli noſtrates uulgò uocant zaffara, porphyrite lapide læuigatus, colore ſubnigro cruda adhuc fictilia tingit: ſed igne percoctus, in cæruleum præſtantißimum mutatur, ut nobis apertè declarat cæruleus, ac pulcherrimus ille color, quem uulgò pictores uocant Smalto: is enim ex ipſo lapide zaffara nominato, cum uitro miſto in uitriarijs fornacibus efficitur. Verùm hanc colorum permutandorum facultatem in frigore non inuenias. quare lapides ab ipſo coacti colorem eundem ſeruant, quo prius eorum materia infecta fuerat. Ex his adduci poſſumus, ut non temerè credamus, quòd plerique fluuiorum, ac torrentium ſilices coloribus in ſuperficie tingantur, quoniam modò aquarum inundatione madefiant, modò ſolis calore ſiccentur. Solis enim calor, à quo ſilices ipſi æſtate Sirio ardente adeò incaleſcunt, ut uix tangi poßint, ipſorum quidem colores (ut fictilium fornax) facilè immutare poteſt, licet id magis euenire conſtet in eorum ſuperficie, quàm in centro.

Metallorũ differentiæ plures.

Differunt & metalla inter ſe colore, ſplendore, ſapore, odore, pondere, & facultate. Color primùm uarius in metallis conſpicitur, nam unumquodque ſuum ſortitur colorem. Aurum ſiquidem inter metalla ideo fului coloris eſt, quòd calor uel terram in flauedinem quandam ſynceram uerterit, anteaquàm cum aqua miſceretur, uel ſuccum ipſum mox futurum aurum. Aes uerò ſuum colorem habet, & eum quidem ſubrubrum, eo quòd terram nonnihil impuram aduſſerit calor. Ferrum autem ſubnigrum eſt, propter terram ualde impuram, & aduſtam. Argentum porrò candidum eſt, quòd terra eius fuerit alba. Eadem in cæteris ſingulis colores inueſtigandi ratio. Sequitur deinde eorum ſplendor, & nitor, qui ab aqua tantùm (ut antè diximus) prouenit. Ex quo fit, ut quantò humor ipſe tenuior, denſior, puriorq; fuerit, eò metallum nitidius, ac ſplendidius efficiatur. quam ob cauſam reliquis hac in parte præſtat aurum. Atq; hinc etiam ſaporem odoremq; ſibi metalla aſciſcunt: dum enim aurum igne comburitur, terræ ipſius ſynceritate, quæ optimè cum aqua cõmiſta eſt, fumum perexiguum, & uix ſenſibilem emittit, & dulcem, ac ſuauem magis, quàm fœtidum. Argentum uerò contrà, quòd terram impuram, licet combuſtu difficiliorem obtineat, plus fumi eructat, quàm aurum, & ſubfœtidum quoque odorem exhalat. Sed tam ferro, quàm æri multò maior fumi copia effunditur, atque unà odor longè fœtidior, quòd ſcilicet aduſtam contineant terram. Plumbum denique ac ſtagnum, ob aquæ redundantiam, hebetes admodum odores promunt. Nec alia de cauſa tum ærea, tum ferrea uaſa, qui rem hanc ſcitè cognouerunt, ab uſu coquinario abdicauere, quàm quòd aduſtæ terræ, quam poßident, ualde amara qualitate cibi omnes, qui in huiuſcemodi uaſis, uel coquuntur, uel parantur, uel aſportantur, uel reponuntur, facilè infici poßint. Id quod non modò guſtum malè afficit, & exaſperat; ſed etiam in uentriculo nauſeam, & ſubuerſionem commouet. In hoc ergo admonitos ſeplaſiarios uolumus, ut ab horum uaſorum uſu caueant: nam quandoque compertum eſt, quòd acida medicamenta in cacabo æreo (quæ fuit pharmacopolæ uel ignauia, uel imperitia) decocta, ſæua ac periculoſa intulerunt ægris ſymptomata. Præterea metalla omnia ponderoſißima ſunt: cuius rei cauſa eſt denſitas ipſa, quæ ſequitur bonam terræ cum aqua permiſtionem. Hinc fit, ut grauißima quæque pondera metallis liquefactis ſupernatent, modò

maior ſit

maior ſit metallorum quantitas, quàm rerum, quæ ipſis demerguntur. At huius rei experimentum quotidie facere licet, ſi argentum uiuum in aliquod uas infundatur, eique metallica pondera ſuperponantur, auro excepto, quod ſolum inter cætera fundum petit, quoniam plus cæteris ponderet: argento enim uiuo ipſa pondera non aliter ſupernatare deprehendentur, quàm aquæ ligna. Cæterùm aurum in ipſo mergitur, non modò quòd ponderoſius ſit; ſed etiam quòd cognationem quandam, & quaſi conſenſum cum ipſo habere uideatur. Metalla inſuper, quæ liqueſcunt, ijs quæ attingunt, minimè adhærent, nec eadem humectant, neque etiam labuntur, ut cæteri aquei liquores tam foßitij, quàm à plantis, aut animalibus producti: ſed eorum partes inuicem coguntur, ſimúlque cohærent. Idq; non alia ratione fieri conſtat, quàm quòd tam bona, firmáque miſtio rei ſiccæ cum humida facta ſit, ut ſicca obſtet humidæ, ne adhæreſcat, & humectet: humida uerò contrà impediat, ne ſicca prorſus conquieſcat. Quæ quidem miſtio quoniam in auro perfectißima reperiatur, ideo hoc igne nunquam abſumitur. nam cùm eius purißima terra ſit optimè cum aqua permiſta, humorem ſtringit, & continet, ne ui ignis expiret: humor uerò contrà tuetur, ac defendit terram, ne accendatur. Idcirco nunquam comburitur aurum, ut cætera faciunt metalla. quæ quandoquidem impuriorem ſortiantur terram, deteriorémque miſtionem; proinde ignis uiolentia facilè rapiuntur, & conficiuntur: cùm enim terra flammis accenſa fuerit, humorem celeriter deperdit. Attamen metallum unum alio magis, & citius comburitur, prout hoc illo plus terræ, eámque minus probè miſtam obtinet. Etenim ſi libeat experiri, in primis ferrum deprehendetur igni conſumi, propter nimiam, quam habet, terræ impuræ copiam. Mox plumbum, & ſtagnum, quòd ijs non ſatis firmum ſit cum terra temperamentum. quam ob cauſam poſtquàm humorem exhauſerit ignis, terram conſumit. Deinde æs, quod cùm terræ purioris, ac etiam paucioris particeps ſit, quàm ferrum, etſi ea non ſatis exquiſitè miſta ſit cum aqua, diutius igni reſiſtit. Poſtremò argentum, quod quia puriore terra conſtat, ac melius aquæ commiſta, non niſi longiori tempore flammæ cedit. Verùm plumbum, ac ſtagnum non ob id igne tam facilè uincuntur, quòd multum impuræ terræ contineant, ſed ſolùm ob miſturæ uitium, quoniam in his imperfectior inuenitur.

Lapidum diuerſa diſcrimina.

Sed ad lapides noſtra reuertatur oratio. de quorum quoque luciditate, ſiue perſpicuitate, ac nitore, uel horum oppoſitis obſcuritate, ac ſqualore iam aliquid nobis diſſerendum eſt. Ex prædictis itaque omnibus clarum eſſe arbitror, lapides aquam magis, ac terram participare, quàm cætera elementa. Sed quoniam non terra, ſed aqua cernitur eſſe perſpicua, ac pellucida; ideo ab ea tantùm perſpicuitatem, luciditatémque ijs adueniſſe conſtat. Vnde ex ſuccis claris, & perlucidis conſtare lapides, quæ translucent, affirmamus. quemadmodum ex terra eos, qui qualitatis perſpicuitati oppoſitæ reperiuntur: hi enim ex claris ſuccis gigni nequeunt, ſed ex impuris, ac turbidis uel luto, uel nigrore infectis. Quòd uerò alij lapides magis, alij minus pelluceant, non aliunde fieri certum eſt, quàm è ſuccorum diuerſitate, cùm ſcilicet alij alijs clariores, ac lucidiores exiſtunt. Ex quo ſequitur, quòd albæ gemmæ gignantur ex ſucco, cui aquæ color inſit, atq; adeò cæteris clariores, ac illuſtriores appareant, ut cryſtallus, & iris, gemma ſic ex argumento uocata: nam ſub tecto percuſſa ſole ob angulos, quos habet, colores ex opaco reddit, ſpeciesq; arcus cœleſtis in proximos (ut Plinij uerbis utar) eiaculatur parietes. At adamas ex ſucco minus claro progignitur, ideoq; tam iride, quàm cryſtallo obſcurior eſt. Non dißimili uarietate notantur aliorum colorum gemmæ translucentes, ſiue ortæ fuerint è ſuccis uiridibus, ut ſmaragdi, ac praſij: ſiue è cæruleis, ut ſapphiri, cyanei, & iaſpidum quoddam genus: ſiue è rubris, ut carbunculi: ſiue è purpureis, ut amethyſti, & hyacinthi: ſiue ex aureis, ut chryſolithi, & chryſopatij: ſiue ex miſti coloris ſuccis, ut opali. Hinc igitur colligi facilè poteſt, quòd cætera gemmarum genera, quæ perſpicuitate carẽt, è ſuccis concreſcant impuris, atris, & obſcuris: quando nec aqua quidem limpidißima, cui ater ſuccus infuſus ſit, clara ac pura perſpici poßit. Nitent tamẽ gemmæ non translucentes propter inſignẽ læuorem, qui lucis continuitatem, & denſitatem parit. Quem quidẽ læuorem aut ſibi natura comparant, aut artificũ mangonio conſequuntur. Iiſdem de cauſis marmora quoq; radiant. Porrò lapides, & gemmæ pellucentes nonnunquam coloris labem, aut uitium aliquod contrahunt: ſæpe enim aut umbra, aut nubeculis, aut capillamentis, aut ſale, aut plumbagine uitiantur. Quæ ſanè omnia non alia ex cauſa proueniunt, quàm ex coloris ſucci diuerſitate. Gignitur quidem umbra, cùm ſucci color aliqua parte obſcurior fuerit: nubecula uerò ob partem albidioris coloris. At capillamentum, quo præſertim ſapphirus inficitur; ſal, quo opalus; plumbago, quo ſmaragdus, ex alieno prorſus colore fiunt, non autem proprio gemmarum. Quinetiam ſibi gemmæ ſcabritiem induunt, cùm ob ſucci diuerſitatem partes inæqualiter coaleſcunt. His ergo rationibus nixus, nemo non audebit dicere atq; aſſerere, lapides omnes, ac ſaxa, quæ neq; nitent, neque pellucent, ex craßißimo ſucco, & terrena materia fieri. Differunt præterea lapides ſpißitudine & raritate, leuitate & grauitate. itaq; ponderoſis, ac compactis lapidibus pauci, & admodum occulti ſunt meatus: raris uerò, ac leuibus contrà multi, & patentes. Quapropter dicendum eſſe reor, quòd rari, ac leues efficiantur lapides, ubi eorum humor cũ terra non probè fuerit miſtus. is ſiquidem à calore ſiccatus locum, in quo conſederat, uacuum relinquit, ut in tophis, & ſimilibus conſpicitur. Idem quoq; euenit, cùm ſponte flagrant montes, ut Aetna in Sicilia, & Veſuius in Campania Plinij tempore, ac etiam hac noſtra ætate. nam cum ibi magnis incendijs terra cremetur, eadem ratione ex ipſa fiunt meatuum pleni, cauernoſi, & leuißimi pumices. Contrarium planè fieri conſtat, ſi humor undiq; in terram penetret, & illi optimè miſceatur: is enim hoc modo lapides graues, compactos, ac duros generat. Quod autem lapides duri, uel molles fiant, partim materia in cauſa eſt, partim uerò id, quod materiam fingit, & format. Nam ſi fuerit materia tenax, & calor tantus, ut ex ipſa humorem exhaurire queat, uehementer conſtringitur, & in ſe cogitur, fitq; ex ea lapis denſus, & durus. Sin lentoris parum admodum, aut nihil habuerit, & calor fuerit multus, aquam etiamſi probè terræ permiſta ſit, abſumit, & reſoluit, terram uerò comburit. quo fit, ut lapis adeò mollis fiat, & friabilis, ut facilè in puluerem redigatur. Obdureſcunt ad hæc lapides frigore, utpote quod ſuccum ualidißimè cogat, & conſtringat. Atq; ij lapides, qui ex huiuſ=

modi ſuccis coactis concreuerint, in fornaces ardentes coniecti liqueſcunt, fluuntq́; ob concluſos humores. Qui uerò igni admoti franguntur, & diſsiliunt, non quidem tantum humoris in ſe continent, quantũ priores, ut eo terrenæ partes cohiberi poßint. Quos autem ex luto genuit calor, ignis terit in puluerem, propter terrenam ſiccitatem. Cæterùm qui ex ſuccis pinguibus, & bituminoſis conſtant, accenſi non ſecus ac ligna ardent. Cuius generis eſt gagates lapis, quo Cimbri, & alij pleriq; Germaniæ inferioris populi paßim lignorum uice, quorum inopiam habent, ad ignem utuntur. Verùm enimuero non ob id tanta eſt ignium uis, ut adamantem uincat: quandoquidem huius humor ignis calore fortior exiſtit. Eandem etiam ob cauſam amiantus non modò non comburitur igni, ſed ne quidẽ diſſoluitur. Vterque enim etſi ſiccus, cùm tangitur, eſſe ſentiatur; tamen humorem immiſtum obtinet, non aliter atq; metalla. Porrò lapides, qui corpora erodunt, ut in Lycia inuenti, uel abſumunt, ut Aßius, in quo corpora defunctorum condita abſumi tradunt, unde illi ſarcophagi nomen, ex materia admodum acri gignuntur, ut in fodinis quibusdam cadmia quædam inuenitur, quæ foſſoribus ipſis manus erodit, & exulcerat. Poſtremò nonnulli lapides ſunt, qui ueluti prægnantes lapillum, uel argillam, uel liquorem in utero gerunt. Cuius rei cauſa eſt & materiæ diuerſitas, & quòd eadem magna ex parte figuram globoſam referat, aut quàm proximè accedat. Materiæ enim pars interior ab exteriore differens, aut calore cocta mox diuiditur, aut aliquo pòſt temporis ſpatio ſeparatur, non ſecus ac areſactæ nucis auellanæ nucleus à putamine. Quòd ſi fuerit ſuccus, uel lutum tenax, ipſa etiam pars interior in lapidem cogitur, ut in aëtite uiſitur: ſi uerò lutum non tenax, uertitur in terram plerunque argillaceam, ut cernere licet in geode: ſin ſuccus tenuis, uel aqua, liquor interdum remanet, ut in enhydro, in quo ad motum fluctuat intus, ueluti in ouis liquor, ut inquit Plinius. Cæterùm cochleas in ſaxis repertas, calor concluſus, ex materia pingui, & lenta efficere uidetur, & ex eadem gignere muſculos, & conchylia: ſed terra quantò eſt craßior, quàm mare, tantò ea magis imperfecta gignit. Nec mirum cuipiam eſſe debet, quòd eiuſmodi conchylia in lapidum medio orta, ibi diutius concluſa, ipſis cedente lapide, creſcant & uiuant. Siquidem ego certò teſtari poſſum, me uidiſſe non longè à Timauo fonte prope Duinum caſtrum in Adriatici litore ſitum, ubi maris alluit unda, lapides à ſocijs malleis ferreis frangi, atq; in illis plurima reperiri conchylia, quæ dactylos à forma, & colore uocant: ſunt enim palmarum caryotis ſimilia. Hæc eadem me aliquando comediſſe memini in caſtro Goritiæ in opiparis menſis illuſtris, ac clari comitis Franciſci à Turri noſtrorum ſtudiorum (quæ eius eſt ſingularis humanitas) fautoris, promotorisq́; maximi: quæ ſanè non minorem quàm oſtrea, in cibis gratiam habere comperi. In ipſo quoq; Duini caſtro ijsdem ueſci mihi contigit apud magnificum Matthiam Hofferum, uirum ſanè nobilitate & moribus inſignem. Neq; me fugit, his nuper elapſis annis uirum magnificum atq; præclarum Didacum Mendozium Hiſpanum, lapideas quaſi tabellas mihi oſtendiſſe ex Veronenſi agro (ut aſſerebat) delatas, quæ in longum ſciſſæ uarios intus piſces ueluti inſculptos habebant, cum omnibus ſuis particulis quàmuis minimis, in lapidem uerſos. tot tamq́; admirabilia ſunt opera naturæ. Verùm quandoquidem Dioſcorides in hoc quinto libro ſcripſit tractauitq́; etiámnum de uarijs terrarum generibus, quæ in medicum uſum ueniunt, non alienum fore iudico, quòd de his quoq; uniuerſim aliquid diſſeramus. Terram itaque aut ſimplicem, aut compoſitam eſſe oportet. Simplicem nunc eam intelligo, quæ cum nulla re foßili, neq; cum aliquo liquido ſucco fuerit permiſta: non autem eam, quæ à cæteris elementis ſit penitus munda. quippe ob continuam elementorum miſtionem uix ullam reperiri poſſe putauerim, quæ nonnihil aquæ, aëris, uel ignis non complectatur. Quamobrem eam ſimplicem dixerim, quæ nullam prorſus aluminis, aut ſalis, aut nitri, aut chalcanthi, aut bituminis, aut cuiúsuis alterius rei metallicæ miſtionem admiſerit. Contrà compoſitam appellauerim, quæ unum, uel plura ex his in ſe receperit. Simplex autem terra, de qua nunc ſermonem habemus, modò grauis, modò leuis conſtat, pro maiori, aut minori elementorum miſtione, quæ illi ineſt. quis enim dubitet, quin ea ſit leuior, ac rarior, quæ plus aëris, aut ignis participat, quàm aquæ? Ad hæc terra ipſa per ſe omnis exiccat, ſed uarias ſortitur facultates pro uaria eorum, quæ ei admiſcentur, qualitate. Nam illa, in qua ſit aquæ frigus, adſtringit: quæ ignem accepit, acris eſt: quæ aërem, glutinoſa, & leuis: quæ aërem & ignẽ, leuis, & acris. Illa uerò, quæ ſibi ſulphur adiunxit, aut alumen, aut chalcanthum, aut metallum aliquod uel foßilem ſuccum, facilè quidem guſtu, ac etiam olfactu cognoſci poteſt. Nec de his plura dicenda ſunt, quòd mihi planè perſuadeam huiuſmodi qualitates nulli non cognitu faciles futuras, guſtu duntaxat iudice, qui tamen dulcia ab amaris, acria ab acidis, ſalſa ab inſipidis, acerba à maturis diſcernere ſciat. Terræ autem, quarum in medicina eſt uſus, ſua mutuantur nomina partim à locis, ubi effodiuntur, & aſportantur: partim à coloribus, quibus inficiuntur: partim à facultatibus proprijs. A` locis enim denominantur Lemnia, quòd ex Lemno inſula deferatur, Samia quòd ex Samo, Chia quòd ex Chio, Cimolia quòd ex Cimo, Eretria quòd ex Eretria Eubœæ ciuitate, & Pnigitis quòd ex Pnigite Libyæ pago. A` colore appellationem trahunt rubrica, & aliæ nonnullæ. A` facultate deniq; nomen accepit ampelitis, quòd eius ſit uſus ad illinendas uites ſub germinationis tempus aduerſus erucarum iniurias. Et ut aliorum quoque foßilium colores percurramus, colore albo conſtant, creta, qua ſarcinatores utuntur, gypſum, alumen, amiantus, Arabicus lapis, Iudaicus, melitites, galactites, alabaſtrites, cryſtallus, argentum, argentum uiuum, ſtagnum, et ſynceriſsimum marmor. Colore cinereo produntur melia terra, & Eretria altera. Cæruleo uerò colore ſpectantur ſapphirus, cyanus, & lapis propriè cæruleus dictus. Virent ſmaragdus, praſius, chryſocolla, & chalcanthum. Flauo luteóue colore ſunt aurum, ochra, chryſopatius, chryſolithus, & auripigmentum. Rubeo tinguntur rubini, granati, ſandaracha, corallium, hæmatites, ſcißilis lapis, minium, cinnabaris, rubrica, & Lemnia terra. Quædam colore purpureo fulgent, ut hyacinthus, & amethyſtus. Alia cæruleo diluto uiſuntur, quemadmodum iaſpis, quem boream dicunt. Nonnulla cæruleo uireſcente, ut ærugo, & Armenius lapis. Alia albo ruſeſcente, ut aphrodiſiace. Quædam ruſo candicante, ut xanthos. Quædam nigro ruſeſcente, ut tertia batrachitis ſpecies. Aliqua atro purpuraſcente, ut alabandicus lapis. Alia aureo candicãte, ut topatius. Sed plura ſeparatos colores habent, ut nigro, albo, & quóuis

Terrarũ breuis enarratio.

& quóuis uerſicolore, ut achates. Apſicton uerò nigram rubentes uenæ diſtinguũt. Contrà naſomonites, cùm ſit ſanguinis colore, nigris uenis decoratur. Venæ autem, quæ ſpeciem præ ſe ferunt ſanguinis intextæ, quodammodo ſunt heliotropijs, corpore porracei coloris. At in cæruleo ſapphiro aurea puncta collucent. Quinetiam quædam ſunt, quæ tres ſeparatos habent colores: nam per album ægyptellæ corpus duæ uenæ permeant, altera nigra, altera rubra. Porrò eupetalos, & orca quatuor habent colores: eupetalos enim cæruleum, igneum, minij, mali: orca uerò nigrum, fuluum, uiridem, candidum. Verſicolores poſtremò nonnullæ habentur, non aliter, ac collum gallinæ Numidicæ, uel pauonis, aut columbæ in ſole apricantis, ut eriſtalis, & pæderotum genera: ea enim ad inclinationem colores permutant. Cæterùm ſciendum eſt, quòd ex foſsilibus, quæ in medendi uſum recipiuntur, alia quidem corpora ſanant, alia uerò eadem affligunt, in cibis uel potionibus data. At quæ remedia corpori ſunt, medentur ei partim proprietate totius ſubſtantiæ, partim qualitate aliqua, qua profligantur morbi. Quæ autem proprietate ualent, earum quædam reſiſtunt uenenis, quædam morbos ſanant. Quibus natura dedit uires ſuperandi uenena, eorum alia corpora, quæ peſtilentia ſunt affecta, curãt, ut ſmaragdus, ſigillum Lemnium, gleba Armenia. Alia ſingulari ueneno medentur, ſicuti ſcorpionum ictibus ſapphirus potus, ſulphur plagæ illitum: fungis ſtrangulantibus nitrum potum, ac pariter atramentum ſutorium. Alia pluribus aduerſantur uenenis, ut ſal morſibus uiperæ, ceraſtis, ac crocodili. his enim emplaſtri modo imponitur: ſed potum opio, & fungis præſidio eſt. Quibus uerò foſsilibus comparatum eſt, ut morbos proprietate fugent, eorum quædam ſanguinis profluuium ſiſtunt, ut hieracites. alia os uentriculi geſtatu & appoſitu roborant, uelut iaſpis. alia ſiniſtro mulieris brachio adalligata abortum prohibent, ut aëtites. alia item ad femora prægnantis alligata partum accelerant, ut idem aëtites, & iaſpis. Sunt quæ craſſa è corporibus deijciunt, ut magnes: alia atram bilem, ut Armenius, & cæruleus lapis: nonnulla uomitũ faciunt, ut idem Armenius lapis, chryſocolla, & chalcanthum. Sed inter ea, quæ elementaribus qualitatibus agunt, calefaciunt alumen, chalcanthũ, chalcitis, miſy, ſory, melanteria. refrigerant terra Eretria, molibdoides, ſtibium, argenti ſpuma, ceruſſa. Quæ autem ſecundis qualitatibus operantur, quædam molliunt quæ dura ſunt, ut gagates: quædam contrà indurant quæ mollia ſunt, ut lapis plumbarius, & ſtimmi. Sunt & quæ inſenſibiles ferè poros aperiant, & quæ claudant: aperit enim nitrum, ſpuma nitri: claudit terra Samia, & in ſumma omnis terra glutinoſa. Alia, quæ corpori coierunt, nempe glandulas, & nodos, diſcutiunt, ut pyrites, molaris, bitumen. Aliqua cicatricem inducunt, ut chalcitis, miſy, alumen ſciſſum. Nonnulla carnem excreſcentem minuunt, ut aſsij lapidis flos, ærugo, chalcãthum, chalcitis, miſy, calx uiua, auripigmentum, ſandaracha, chryſocolla. Non deſunt etiam, quæ diuerſis uiribus prædita ſint, ut cimolia, & ſal: cimolia enim & reprimit, & diſcutit: ſal abſtergit, & adſtringit. Sunt deniq; quæ uires eaſdem habeant, ita ut deficiente una, altera eius locum ſuppleat. Siquidem chryſocolla, & lapis Armenius eundem effectum præbent: auripigmentum, & ſandaracha: hæmatites, & ſchiſtos: atq; hæc quinq; chalcanthum, miſy, chalcitis, ſory, melanteria inter ſe uiribus conſentiunt. Veruntamen ex his chryſocolla uim efficaciorem obtinet, quàm lapis Armenius: auripigmentum, quàm ſandaracha: hæmatites, quàm ſchiſtos: chalcanthum, quàm reliqua ſibi cognata. Cæterùm non pauca reperiuntur foſsilia medicamenta (ut fuſius libro ſexto dicetur) quæ in cibo, aut potu frequentius, aut copioſius ſumpta, uel maximè ſumentes affligũt, uel ijs mortem inferunt. Idq; efficiunt, uel quòd uiſcera erodant, ueluti ſandaracha, & auripigmentum: uel quòd ſpirandi organa occludant, ut gypſum, & ceruſſa. Sed hæc de foſsilium facultatibus. Nam de concretis ſuccis, cuiuſmodi eſt ſal, nitrum, alumen, chalcanthum, & cætera, quæ cum eo cognationem habẽt, ſulphur, ſandaracha, auripigmentum, chryſocolla, & alia nonnulla, in huius libri proceſſu ſuis locis latius tractabimus.

Foſsilium facultates.

VITIS VINIFERA.

Ἄμπελος οἰνοφόρος. VITIS VINIFERA. CAP. I.

Folia uitium, & triti capreoli, capitis dolores illitu mitigant: & inflammationem ſtomachi, ardoremque cum polenta. Folia etiam per ſe, ut quæ refrigerent, & adſtringant, imponi ſolent. Potus eorum ſuccus, dyſentericis, ſanguinem excreantibus, ſtomachicis, & grauidarum malaciæ medetur. Eadem efficiunt madefacti in aqua capreoli, & poti. Lacryma uitium, quæ ueluti gummi in caudicibus concreſcit, ex uino pota calculos pellit: illita lichenas, & pſoras, leprasque, nitro prius perfrictas, ſanat: eadem cum oleo ſæpius pilis illitis, pſilothri effectum habet: maximeque ſanies, quam accenſa ſarmenta uitium uiri-

dia exudarunt: qua & perunctæ uerrucarum informicationes extrahuntur. Cinis ſarmentorum, & uinaceorum, detractis in ſede condylomatis, & thymijs, illitus ex aceto medetur: prodeſt luxatis, & uiperarum morſibus: contra lienis inflãmationem illinitur cum roſaceo, & ruta, & aceto.

Ἄμπελος ἀγρία. LABRVSCA. CAP. II.

LABRVSCA duorum generum eſt. Alterius vua non matureſcit, ſed florétenus œnanthen nominatam perducit. Altera ad frugem peruenit, paruis acinis, nigra, & adſtringens. Folia, caules, & clauiculæ, quibus repunt, uim habent cultæ uiti ſimilem.

Σταφυλή. VVA. CAP. III.

VVAE recentes aluum turbant, & ſtomachum inflant. innocentiores, quæ decerptæ diu pependere, ideo quòd in eis copia humoris exiccatur, utilesque fiunt ſtomacho, ægrisque, atque cibi auiditatem excitant. In uinaceis, & ollis ſeruatæ, ori & ſtomacho gratæ ſunt. aluum ſiſtunt, ſed ueſicam, & caput tentant: & ſanguinem excreantibus conueniunt. Similesque, quæ in muſto fuere. Sapa, aut paſſo conditæ, ſtomachum magis infeſtant. At quæ ſolem prius paſſæ, in aqua cœleſti conduntur, minus uinoſæ ſunt, ſiticuloſis, ardentibus, & longis febribus ſalubres. Reconditi uinacei inflammatis mammis, rigentibus, ac præduris, cum ſale illinuntur. Decoctura eorum dyſentericos, cœliacos, & fœminas fluxione vuluæ laborantes iuuat infuſa: ad defeſsiones, ac fotus aſſumitur. Nuclei acinorum adſtringendi uim obtinent: ſtomacho utiles ſunt. Inſpargitur farina toſtorum, polentæ modo, dyſentericis, & cœliacis, & ſolutis ſtomacho.

Vitis uiniferæ, vuæq; cõſideratio.

VITIVM *omnium genera, quæ non modò gratiſsimas, dulciſsimasq; uuas ad cibos proferunt; uerùm etiam ex his uinum præcipuum humanæ uitæ bonum, ſuauiſsimumq; potum largiuntur, quot & qualia ſint, hìc ſcribere superuacuum eſſe puto. Quandoquidem earundem dulcedine humanum genus allectum, adeò eas ſibi conciliauit, familiarésque reddidit, ut nullus tam clarus quàm obſcurus, tam nobilis quàm ignobilis, tam deniq; urbanus quàm ruſticus inueniatur, qui de uitium generibus, earumq; hiſtoria non poſsit aptè, atq; etiam diſtinctè loqui. Vt autem & uites ipſæ, & uinum à quorundam uermiculorum erodentium uindicentur iniuria, illud omnino ſilentio inuoluendum non duximus, quòd ſi, dum à ſarmentis repurgantur, ac putantur, falx hirci ſanguine oblinatur: uel ea ipſa prius cotem experta, caſtorei corio affricetur, nuper emiſſæ gemmæ (ſi tanta rei agrariæ authoribus fides adhibenda eſt) ab erucis minimè erodi poſſunt: neque etiam emiſſa iam folia, ab alijs quibusdam uermiculis conuolui. Præterea non ignorãdum eſt, quòd magna admodum iniuria uitibus infertur, atq; uuis maximum detrimentum, ſi braſsica ſeratur inter uites. ſiquidem perniciale uni cum altera odium intercedit. Quod cùm animaduerterint rei medicæ ſcriptores, præcipuum ebrietatis antidotum in braſsica collocarunt. Ea enim ſi cruda præſumatur (ut apud plerasq; nationes in cœnæ initio capitatam braſsicam minutim reſciſſam, lactucæ & intubi loco in acetarijs recipi obſeruauimus) ebrietatem futuram mirum in modum arcet, quemadmodum etiam pòſt ſumpta crapulam diſcutit. Quo fit, ut Germaniæ populi uino admodum addicti, ſemper ſuis menſis braſsicam interponant, uel recentem, uel muria aſſeruatam. Ad Elephantinem (ut Theophraſtus eſt author) itemq; circa Memphin, uites perpetua fronde uirent: tametſi annuas tantùm proferant uuas. In Italia uerò uites habentur, Plinio inſanæ appellatæ, quæ ter in anno florent, ſed primas tantùm maturant uuas. Vuas ſine uinaceis quidam prouenire affirmant, ſi propaginum ima pars, quæ terra in ſcrobe obrui debet, ante plantationem adeò ſecetur in longum, ut medulla utrinq; eximatur, ac deinde cõiunctis partibus, & ulmeo cortice circumuolutis, propagines ipſæ ſuis ſcrobibus implantentur.*

Vuarum facul. ex Gal.

Sed ut iam uuis ſuas reddamus facultates, Vuæ (ut Galenus libro 11. de alimentorum facultatibus memoriæ prodidit) quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumq; praui ſucci habent, præſertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipſæ nutriant, maximo argumento ſunt ij, qui uinearum fructum cuſtodiunt: quippe qui tunc temporis uuarum eſu admodum pingueſcant. Ceterùm non omnes uno quidem modo nutriunt, quoniam quæ dulces exiſtunt, cæteris ſuccum habent calidiorem: ob id ſunt ſiticuloſæ, ac uentriculum inflant, & aluum ſubducunt. Contrarium efficiunt auſteræ: ſiquidem & uentrem cohibent, parum nutriunt, ægréq; concoquuntur. Acerbæ autem uitari prorſus debent, utpote quæ uentriculo aduerſentur. Vuæ eò laudabiliores, quò carnoſiores fuerint, præſertim cùm probè maturæ à uite decerpuntur. At penſiles, ſi prius maturæ ſint, & dulces, cæteris minus uentriculum inflant, & aluum conuenienter emolliunt.

Σταφίς. VVA PASSA. CAP. IIII.

VVA PASSA alba adſtringentior eſt. Prodeſt eſitata caro earum tuſsi, faucibus, renibus, ac veſicæ. Eſtur in dyſenteria per ſe cum nucleis: & decocta in patinis cum melle, admiſta milij, ac hordei farina, & ouo, valet ad purgandum caput: eiuſdem gratia cum pipere commanducatur. Teſtium inflammationes ſedat, illita cum lomento fabarum, & cumini farina. Fauos, epinyctidas, carbunculos, enatas in articulis putredines, & gangrænas, ſine nucleis trita, & cum ruta impoſita

poſita ſanat. podagræ conuenienter cum panacis ſucco illinuntur: mobiles vngues illita, celerius extrahit,

Vuæ paſſæ cõſideratio.

VVAS PASSAS, *quarum ubique uulgaris & frequens eſt uſus, omnibus notiſſimas eſſe arbitror. Veruntamen non eſt, meo quidem iudicio, credendum, quòd cùm de Vuis paſſis mentionem faciunt Galenus, & ueteres alij, paruulas illas tantùm intelligant, quæ hoc tempore ex quibuſdam Aegæi inſulis, ac Peloponneſo Venetias conuehuntur, & in quibuſdam etiam Italiæ locis inſolantur, Siquidem Galenus nulla magnitudinis, uel paruitatis habita ratione, omnes in uniuerſum uuas ſolis calore ſiccatas, paſſas appellat. Id quod ipſe Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus ijs uerbis declarat. Porrò quemadmodum paſſarum differentia, quæ à colore ſumitur, nihil ad paſſarum facultatem confert, ita nec magnitudo: ſola autem qualitatis, quæ guſtui ineſt, differentia poteſt omnia. Ex his nimirum Galeni uerbis ſatis colligi poteſt, ipſum omnis generis uuas, quæ ſolis feruore flacceſcunt, nullo prorſus diſcrimine paſſas appellaſſe, nempe Damaſcenas cæteris grandiores (zibibum officinæ uocant) ac pariter his congeneres, quæ è Smyrnis (ut aiunt) Cypro, & Creta comportantur. Præterea loco citato idem Galenus ita ſcribit. Nonnulli autem, & rectè ſanè, è dulcibus, grandibusq́; quales ſunt ſcybelitides, priuſquàm mandant, ſemina eximunt. quæ & ipſæ inueteratæ, cutim duram, craſſamq́; habent, easq́; prius in aqua coguntur macerare: nam & ſemen ipſum facilius ſic eximitur. Aliæ quædam ſunt his contrariæ, ſolidæ, & craſſæ, quæ nullum prorſus ſemen habent. Creſcunt hæ in Cilicia, colore ſubflauo. In Pamphylia autem ſcybeliticæ, & colore nigræ: quæ, ut dixi, ſunt maximæ. hæc ille. Cæterùm ſciendum eſt, non omnes Vuas paſſas eiuſdem eſſe facultatis. alia nanque facultas ineſt dulcibus, alia auſteris, alia uinaceos habentibus, alia non habentibus. Quæ itaque uinaceis carent, uel quòd ita natura producantur, uel quòd ij arte fuerint exempti, ſi dulces ſint, adſtringente facultate uſqueadeò priuantur, ut etiam mirificè leniant. quamobrem pectoris anguſtiæ, tuſſi, exaſperatis faucibus, & renum, ueſicæq́; uitijs maximè conueniunt. Id quod planè confirmat Galenus libro ſeptimo, & octauo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubi uuas paſſas ſine uinaceis leniendo pectori, ac iecinoroſis plurimùm commendat. Contrà uerò facultate omnino adſtringente cenſentur, quæ cum ſuis uinaceis manduntur. Quòd cùm non ignoraret Dioſcorides, Vuam paſſam cum nucleis in dyſenteria edendam eſſe tradidit. Hinc itaque fit, ut maximo in errore uerſari exiſtimem medicos alioqui ætatis noſtræ celebres, qui alui deijciendæ gratia, Vuam paſſam paruam uulgarem, quæ ex locis ſuprà dictis in Italiam defertur, ſimul cum uinaceis deuorandam exhibent. quippe cùm aluum fluidam facere in animo ſit, eam potius cohibent, quàm leniant: idq́; potiſſimùm, ubi uuæ paſſæ temporis tractu ſucci partem amiſerint. Qua re perſpecta in hanc ſententiam deducor, ut ad aluum emolliendam aptiores cenſeam Damaſcenas, Cyprias, ac Creticas (quibus tamen prius nuclei exempti ſint, uel eæ ſumantur, quæ ſine nucleis naſcuntur) quàm quæ minutæ paſſim in officinis inueniuntur. quandoquidem hæ ſucci longè minus, quàm corticis, & uinaceorum continent, niſi ſint omnino recentes, & diligenter aſſeruatæ. Quapropter ſi hoc tenui uuarum paſſarum genere uti quandoque cogimur ad emolliendam aluum, eas eligi præſtat, quæ ſine uinaceis proueniunt: uel ſi hæ deſint, ſuppleant illæ, quæ à nucleis fuerint expurgatæ. tametſi Damaſcenis, & Creticis longè bonitate cedant: de quibus ſanè intellexiſſe Galenum, easq́; ad pectoris uitia laudaſſe planè ſuſpicamur. In quorum genere hac etiam tempeſtate ſunt, quæ ſemine carent, quemadmodum quæ Galeni ætate ex Cilicia conuehebantur. Illud porrò animaduertendum eſt, quòd ubi quis aluum bonam facere contendit, non debet paſſis uti, quæ guſtui acerbitatem, uel auſteritatem relinquunt: ſunt enim tales frigidæ, ac terreſtres. quibus utique facultatibus cohibent, adſtringunt, & roborant, præſertim ſi cum uinaceis nucleis comedantur. Vnde ſcitè Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus, hæc prodidit. Vuæ paſſæ cum alijs uuis eandem habent rationem, quam caricæ cum ficubus. Multæ enim fiunt dulces, acerbæ autem omnino paucæ: plurimæ uerò ex dulci, & auſtera qualitate ſunt miſtæ. quanquam dulces nonnihil quoque auſteræ qualitatis habent: & auſteræ, dulcedinis. Cæterùm ut dulces temperamento ſunt calidiore, ita auſteræ frigidiore. Ad hoc auſteræ ſtomachum roborant, & uentrem conſtipant, & his multò magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipſas conſtitutionem dulces obtinent, ut quæ nec ſtomachum diſſoluant, nec aluum ſubducant. Dulcibus tamen, ut uis quædam ſemper ineſt contemperandi, ita & mediocriter detergendi: quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os uentriculi infeſtant, obtundunt. Et libro VIII. capite VII. de compoſitione pharmacorum ſecũdum locos, idem Galenus ſic inquit. Vua paſſa contemptilis uideri poſſit, ob familiarem eius uſum. At uerò hoc ipſum eam facit utiliorem: nam cùm familiaris nobis ſit, in tantum adſtringens eſt, quantum opus habet uiſcus affectum. Habet autem & uim concoctoriam crudorum humorum, & uim coërcendi maligna, fitq́; ipſa haud facilè putredini obnoxia: & ultra hæc ſecundum totam ſubſtantiam, uiſceri ipſi, hoc eſt iecinori, familiaris eſt, & propria. Item libro de attenuante uictus ratione, ſic habet. Vuæ paſſæ ſi non ſint adſtringentes, lieni quidem, & hepati tumentibus non conducunt, thoracis tamen, & pulmonis affectibus conducunt. De uuis autem paſſis, ut cibus ſunt, locutus eſt ipſe Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus, his uerbis. Alimentum ex paſſis uuis tale qualitate in corpus diſtribuitur, qualis ipſarum natura fuerit, dulce ex dulcibus, auſterum ex auſteris, miſtum ex ijs, quæ utriuſque qualitatis ſunt participes. Quantitate uerò copioſius ex pinguibus, ac dulcibus: parcius ex auſteris, & macris. Quòd ſi paſſarum pinguium, ac dulcium, à quibus ſemina fuerint exempta, parem molem cum pari uuarum mole contuleris, paſſas ualentius nutrire deprehendes. Huiuſmodi ſanè, ut minus quàm caricæ ſubducant, abſtergeantq́;, magis tamen quàm illæ ſtomachum iuuant.*

Medicorum error.

Vuæ paſſæ uires ex Gal.

Οἰνάνθη. OENANTHE. CAP. V.

Oenanthe vocatur vitis ſylueſtris fructus, cùm floret. Recondi debet fictili non picato, collectaque ſubſtrato linteo, in vmbra ſiccatur. Laudatiſsima in Syria, & Cilicia; & Phœnice. Vis ei adſtrictoria: quare pota ſtomacho, ac ciundæ vrinæ vtilis. aluum ſiſtit, ac ſanguinis excreationes. Contra faſtidia, & acorem ſtomachi, ſicca, & illita efficax eſt. capitis doloribus tam viridis, quàm ſicca ex aceto, & roſaceo perfunditur: ſanguinolenta vulnera cataplaſmate, & incipientes ægilopas, oris vlcera, & genitalium nomas, trita cum melle, croco, myrrha, & roſaceo ab inflammatione vindicat. Peſsis miſcetur ad ſiſtendum ſanguinem: contra oculorum delacrymationem, & ſtomachi ardores cum polline polentæ, & vino illinitur. Cinis crematæ in teſta candentibus prunis, facit ad oculorum medicamenta: reduuias, & pterygia, abſcedentes gingiuas, cruentasque cum melle ſanat.

Oenanthes cō ſideratio.

Oenanthen *non illius labruſcæ modò florem eſſe, quæ uuas ad maturitatem non perducit; uerùm etiam alterius, quæ fructum perficit, aſſerere non dubitamus. Nam etſi ſuperius ſcripſit* Dioſcorides, *labruſcam duorum generum eſſe, atque alterius uuam non matureſcere, ſed florétenus* Oenanthen *nominatam perducere; nihil tamen propterea prohibet, quin alterius quoque labruſcæ florentis uua* Oenanthe *pariter dici queat, cùm non aliud ueteribus ſignificet* Oenanthe, *quàm uitis flos. Quòd in præſenti capite ipſe* Dioſcorides *manifeſtè declarat: quippe qui tradat* Oenanthen *uocari uitis ſylueſtris fructum, cùm floret, nullius facta generis diſtinctione. Quin & idem in ſequentibus confirmat, ubi uini oenanthini meminit, è feracis ſylueſtris uitis floribus fieri ſcribens.* Ex his itaq; abunde *conſtare arbitror, nō tantùm infructiferæ, ſed etiam fructiferæ labruſcæ florem* Oenanthen *uocari poſſe.* Adde quòd *id quoque apertè teſtatur* Galenus *libro* VIII. *capite* I. *de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, his uerbis. At uerò quemadmodum omphacium, ſic etiam abſinthij ſucco admiſceo, quandoque etiam ambo, & tertium inſuper hypociſtidis, & quartū* Oenanthes. *ſic autem appello uitium ſylueſtrium germen unà cum floribus, ex quo ſuccedentibus diebus uua fit.* Plinius *libro* XII. *capite* XXVIII. Oenanthen *uuam, non florem eſſe cenſet, ſic inquiens.* Eodem & Oenanthe *pertinet. eſt autem uitis labruſcæ uua.* Colligitur *cum flore, cùm optimè olet. hæc* Plinius. In *cuius ultimis uerbis ſuſpicor mendum ſubeſſe, & fortè rectius legendum eſſe, cùm floret, non cum flore.* Non enim *uideo, quomodo quis unquam uuam cum flore colligere poſsit.* Cæterùm *ne aliquis fortaſſe decipiatur, hic non duximus ſilentio diſsimulandum eſſe lapſum* Marcelli Vergilij, *alioqui doctiſsimi interpretis, & commentatoris* Dioſcoridis. Is *autem ex eius uerbis, quæ nunc ſubijciam, magis innoteſcet.* Monemus, *inquit, ſcribere in* VI. *ſuæ medicinæ* Paulum Aeginetam *plurimum quidem ex labruſca* Oenanthes *uſum eſſe, quoniam egregiè adſtringit, ſtomachúmque, & aluum maximè firmat.* Veruntamen *traditis his, idem ſtatim ſubijcit.* Dioſcorides *autem aliam deſcribit* Oenanthen *contrarias huic uires habentem. ideoq; ſecundis, ſtillicidio ueſicæ, & fellis ſuffuſionibus eam mederi ait.* Quorum *nihil in capite hoc legitur, neque in ſcriptore hoc alibi legiſſe me memini, & nihilominus non negligenda* Aeginetæ *authoritas, & teſtimonium eſt. quem credere oportet uera, & quæ aliquando legiſſet, teſtari. hæc* Marcellus. In *quibus ſanè uerbis euidentiſsimè deprehenditur hallucinatus, uel potius eorum oblitus, quæ de* Oenanthe *herba uiribus huic cōtrarijs prædita, memoriæ prodidit* Dioſcorides *libro tertio.* Neque *ſolùm huius, quam tamen* Latinam *fecerat, non meminiſſe uidetur; ſed neque eorum quoque, quæ ibidem in ſua commentatione doctè ſatis ſcripſit.* Sed *aliquando etiam bonus (ut aiunt) dormitat* Homerus. Illud *poſtremò addiderim, quòd etiam domeſticæ uitis flos* Oenanthe *dicitur.* Verùm *quia ſylueſtris uitis ui multò magis adſtrictoria pollet, is per excellentiam* Oenanthe *appellatur.*

Marcelli Vergilij lapſus.

Ὀμφάκιον. OMPHACIVM. CAP. VI.

Omphacivm ſuccus eſt acerbæ vuæ nondum matureſcentis, è Thaſia vite, aut Aminæa. Oportet autem ante Canis ortum, expreſſam melliginem in rubro ære, linteo cooperto, inſolare, vſque dum cogatur: ſemperque quod ceruici vaſis concretum hæſit, reliquo humori permiſcere: noctu verò à ſubdialibus locis in tectum referri, quandoquidem nocturni rores ipſum concreſcere non ſinunt. Eligendum eſt flauum, friabile, vehementer adſtringens, & linguam mordens. Sunt qui coquendo melliginem cogant. Prodeſt contra tonſillas, vuam, ulcera oris, humida gingiuarum vitia, purulentas aures cum melle, aut paſſo: item ad fiſtulas, vetera vlcera, nomásque ex aceto. dyſentericis, & mulieribus fluxione vuluæ laborantibus clyſtere infunditur: oculorum claritati, & ſcabritiæ, & eroſionibus angulorum conuenit. Bibitur ad recentem ſanguinis excreationem, etiam ſi rupta parte aliqua contingat: ſed pauco, & aquatiore eſt vtendum, valde ſiquidem exurit.

Omphacij cō ſideratio.

Omphacivm *ex omni immaturarum uuarum genere parat* Italia, *cùm* Thaſijs, & Aminæis *careat uuis, è quibus ueteres ſuum* Omphacium *conficiebant, ad medicinæ duntaxat uſum, id in ſole cogentes, ubi uidelicet adſtrictione opus erat.* Quæ *tamen parandi ratio hoc tempore ferè prorſus exoleuit.* Sunt *qui ut maiorem omphacio adſtrictionem comparent, è ſylueſtrium uitium uuis illud exprimant, non ad medicamenta tantùm, ſed etiam ad ciborum condimenta.* Verùm *omphacium noſtrum ſole non cogitur, etſi pluribus diebus ipſum inſolari dimittamus ſuis cum ui-*

naceis in cado, craſſo linteamine cooperto, donec excremẽta ſubleuẽtur, fæx uerò ſubſidat, & inclareſcat ſuccus. Siquidem hac parandi ratione abſque ſale per annum incorruptum aſſeruatur tam ad ciborum, quàm ad medicamentorum uſum. Omphacium (ut Galenus memoriæ prodidit libro IIII. ſimplicium medicamentorum) calidis morbis omnibus magno iuuamento adhiberi poteſt. quippe cùm id omnino acidum ſit, perfectè etiam refrigerat, uniceq; ardoribus prodeſt, ſiue ori uentris impoſitum, ſiue totis hypochondrijs, ſiue cuilibet alij, quòd refrigerare uelimus. Omphacij uires ex Gal.

Οἴνου φύσις. VINI NATVRA. CAP. VII.

Vino uetere nerui læduntur, & reliqui ſenſus, quod tamen guſtu ſuauius eſt: quare cauendum ijs, qui inteſtinæ alicuius partis imbecillitatem ſentiunt. attamen in ſecunda ualetudine paucum aqua dilutum, innoxiè ſumitur. Nouum inflat, ægrè coquitur, inſomnia parit grauia, & urinam ciet. Aetate medium utraque uitia fugit: quare ad uictus ſanorum, ægrorumq́ue uſurpatur.

Album, tenue, ſtomacho utile eſt, ac facilè in membra diſtribuitur. Nigrum uerò craſſum eſt, & concoctu difficile, carnem alit, & ebrietatem creat. Giluum, utpote quod medium eſt, medias inter utrunque uires habet. In ſecunda tamen, & ſiniſtra ualetudine, cùm primis laudatur album.

Quin & uina ſapore diſtant. ſiquidem dulce craſsis partibus conſtat, & difficilius à corpore expirat: ſtomachum inflat, aluum & interanea ut muſtum turbat, ſed minus inebriat: renibus, & ueſicæ aptiſsimum. Auſterum per urinam celerius tranſit: ſed capita dolore tentat, & temulentiam gignit. Acerbum ad ciborum per membra digeſtionem accómodatiſsimum: aluum, & cæteras fluxiones cohibet, minuſq́ue urinam expellit. Nouum neruos minus tentat. Vinum aqua marina factum ſtomacho aduerſatur, ſitim ſtimulat, neruos infeſtat, aluo aptum, à ualetudine ſe recolligentibus inutile. Paſſum, quod uuis ſole ſiccatis in area, aut in ſarmento torrefactis exprimitur, Creticũ cognomine, aut pramnion, aut protropon: & ſapa, quæ fit muſto igni decocto, Græci ſirion, aut hepſema appellant: nigra quidem, & quæ dicuntur melampſithia, craſſa ſunt, & corpora multum alunt: candidum tenuius: & heluola inter hæc media, medias ſortiuntur uires. Omnia tamen adſtringunt, & pulſus reuocant. faciunt aduerſus uenena, quæ exulcerando necant, ex oleo pota, & uomitionibus reddita: contra cicutas, meconium, pharicum, toxica, & concretum in grumos lac: item contra renum, & ueſicæ pruritus, roſiones, exulcerationeſq́ue. inflat tamen, & ſtomacho aduerſatur. Priuatim, prodeſt melampſithium, ſi uenter rheumatiſmum ſentiat. Album magis cæteris emollit aluum. Gypſo conditum neruis officit, caput aggrauat, & incendit, ac ueſicæ aduerſatur: contra uenena cæteris aptius. Picata, aut reſinata excalfaciunt, concoquunt: ſanguinem excreantibus inimica. Quæ uerò aparachyta uocant, ut quæ admiſtam ſapam recipiũt, caput implent, temulentiam gignunt, ægrius in halitum expirant, ſtomachum malè habent. Inter Italica uina Falernum principem locum obtinet: quod inueteratum perquàm facilè coquitur, pulſus exuſcitat, aluum adſtringit, ſtomacho utile: ſed ueſicæ nocet, atq; ijs qui uiſus hebetudinem ſentiunt, & ad potus crebros minimè idoneum. Albana craſsioribus conſtant partibus, dulcia: ſtomachum inflant, uentrem emolliunt, ſed concoctionem non æquè adiuuant, & neruoſa minus infeſtant: uetuſtate eadem auſterum ſaporem concipiunt. Cecubum, cùm ſit dulce, eſt & Albano craſsius: corpus, & colorem alit: ægrè tamen coquitur. Surrentinum ualde auſterum eſt: quare inteſtinorum, & ſtomachi fluxiones cohibet, & cùm tenue ſit, caput minus tentat: inueteratum ſuauius redditur, & ſtomacho utile. Adrianum, & Mamertinum in Sicilia æquè craſsis partibus gignuntur: modicè adſtringunt, & ocyſsimè inueterantur, minuſq́ue ob ſuam tenuitatem neruos tentant. Parætypianum, quod ex Adriatico ſinu defertur, odoratum, ac tenuius eſt: quare liberaliter epotum fallit, diu ſeruat ebrietatem, & ſoporem adfert. Iſtricum Parætypiano ſimile eſt, ſed urinam uehementius pellit. Chium tamen antedictis mollius, & aptum potui eſt. bene alit, & minus inebriat, fluxiones cohibet, oculorum medicamentis utile. Lesbium facilè membra ſubit, Chio leuius, & aluo idoneum. Epheſium eandem uim habet, quod Phygelites nominatur. Verùm Aſianum è Tmolo monte, Meſogites appellatũ, capitis dolores ciet, & neruos lædit. Coum uerò, & Clazomenium, quoniam multam ſibi maris aquam uendicant, facilè corrumpuntur: flatus mouent, aluum turbant, neruis officiunt. Vinum omne (ut reliqua in commune dicãtur) merum, ac ſyncerum, & ſua natura auſterum, excalfacit, facilè in membra diſtribuitur, ſtomachum adiuuat, appetentiam ciborum inuitat: uires alit, ac robur auget: ſomnum conciliat, & commendat colorem. Potum liberalius auxilio eſt contra aſſumptam cicutam, coriandrum, pharicum, ixiam, meconium, argenti ſpumam, taxum, aconita, fungósve: contra ſerpentium morſus, & omnium ictus, quæ refrigerando necant, aut ſtomachum in uomitiones effundunt. Facit ad longas inflationes, roſioneſq́ue præcordiorum, ac diſtentiones, ſtomachi reſolutionem, & ſi uenter, aut interanea rheumatiſmum ſentiant. Conueniunt ſudatoribus, & quibus corpus immodico ſudore digeritur, maximè alba, uetera, & odorata. Quæ tamen uetuſtate dulceſcunt, renibus, ac ueſicæ accommodatiora redduntur: uulneribus, inflammationibuſq́ue in ſuccida lana imponuntur: tetra ulcera, & phagedænica, & fluxionibus obnoxia commodè perfunduntur. Quæ marinam non

receperunt,

receperunt, auſtera, & alba, ad ſanorum uictus uſurpantur. In his præſtant Italica, Falernum, Surrentinum, Cecubum, Signinum, & permulta Campaniæ, & Parætypianum ab Adriatico ſinu, & Siculum, quod Mamertinum appellatur. Ex Græcis Chium, Lesbium, & Phygelites ex Epheſo. Craſſa uerò, & nigra ſtomacho negotium exhibent, inflationem pariunt, corpus augent. Tenuia tamen, & auſtera ſtomacho proſunt, & minus carnes alunt. Vetera ualde tenuia, & candida uehementius urinam ciunt, & dolores capitis mouent, neruosq́ue largius pota tentant. In media ætate, ut à ſeptimo anno, potui ſaluberrima ſunt. Modus autem pro ætate, & tempore anni, & conſuetudine, & qualitate uini definiatur. Non ſitire, & modicè cibos prolui, optimum eſt præceptum. Nocet ebrietas omnis, & maximè aſsidua: ſiquidem obſeſſos neruos quotidie remittit: largiorq́ue potus acutorũ morborum adfert initia. Mediocris tamen uinolentia aliquot diebus, maximè poſt aquæ potus, utilis: nanque modo quodam ex alto euocat, ſenſilesq́ue expurgat excretus, & per cæca corporis ducit ſpiracula. Sed aquam poſt uinolentiam bibere oportet: ſiquidem ualetudinis alicuius gratia factæ temulentiæ remedium adfert frigida.

Vini facultates uariæ pro modo vſus.

C V'M profectò Vinum ſit liquor omnium ſuauiſſimus, præcipuum humanæ uitæ bonum, ac præſtantiſſimum ſubſidium, uitalium ſpirituum regenerator maximus, ac omnium corporis tum facultatum, tum functionum inſtaurator optimus, cor lætificet tueaturq́; ſummopere, nulli mirum eſſe debet, quòd plantam, quæ fructum fert, ex quo uinum exprimitur, uitem, quaſi uitam, appellauerint ueteres. Verùm non ob id gaudeant, iubilentq́; ij, qui uino nimis indulgent, quòd ego ipſum tot laudibus extulerim. quippe cùm omne extremum (ut in communi prouerbio eſt) ſit uitioſum, ſi uinum immoderatè, & plus quàm deceat, bibatur, periculoſos atque horrendos (ut mox dicetur) procreat morbos. Aliàs ſi in eius uſu temperantia adhibeatur, tum ad alendum, tum etiam ad roborandum corpus omnium efficaciſſimum habetur. quandoquidem puriſſimum generat ſanguinem, ocyſſimè in alimentum uertitur, concoctionem in quáuis corporis parte adiuuat, animum addit, cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat, ſpiritus uiuificat, urinam ciet, flatus diſcutit, innatum calorem auget, conualeſcentes impinguat, cibi appetentiam inuitat, ſanguinem turbidum clarificat, obſtructiones aperit, alimentum in uniuerſum corpus defert, colorem conciliat, & omne in corpore excrementoſum deijcit. Sed ſi modus abſit, & ſine ratione, ac temperamento ſumatur ingurgitetúrue (quòd facere ſolent ebrioſi) ex accidenti totum refrigerat corpus. neque enim ſecus nimio eius potu (ut Galenus inquit) innatus corporis calor ſuffocatur, atque paruus ignis magna lignorum ſtrue extinguitur. Præterea cerebro, ſpinali medullæ, ac neruis inde exorientibus obeſt. hinc fit, ut principe hac parte affecta, temporis tractu maximi, et pernicioſi concitentur morbi, nempe apoplexia, epilepſia, paralyſis, tremor, ſtupor, ephialtes, catalepſis, conuulſio, uertigo, articulorum contractio, lethargus, phrenitis, deſtillatio, ſurditas, cæcitas, & oris labiorumq́; diſtentio. Quinetiam uinum intemperatè hauſtum, bonos corrumpit mores. nam quòd homines contentioſi, loquaces, effrænesq́; fiant, quòd furant, menteq́; moueantur, quòd deniq́; aleæ, libidini, ac rei ueneræ ſemper ferè indulgeãt, ac nonnunquam homicidia committant, nulli uerius adſcribendum eſt, quàm uino immodicè ſumpto. Adde quòd memoriam, diſſipat, ſenſus omnes perturbat, aſſiduos morbos parit, & repentinas mortes adfert. ne ſingula perſequar, quæ recenſere longum eſſet, & audire moleſtum ijs, qui nimium uino dediti ſunt.

Vinũ cui ætati conueniat.

Cæterùm Vinum magis ſenectuti, quàm reliquis ætatibus conuenit. id ſiquidem frigidam ſenum temperiem, talem annorum multitudine redditam, temperat, ac mulcet. Verùm pueris, ac adoleſcentibus ad uigeſimum annum uſque minimè concedi debet, ſi Galeni ſententiæ ſubſcribendum eſſe putamus, qui libro ſecundo de tuenda ſanitate, nil aliud aſſerit uinum eſſe pueris, & adoleſcentibus exhibitum, quàm ignem igni additum. Cauendum quoque eſt, ne in ardoribus æſtatis uinum niue, aut glacie, aut gelidiſſima aqua perfrigeratum hauriatur, quòd cerebro, neruis, pectori, pulmoni, uentriculo, inteſtinis, ſpleni, iecinori, renibus, ueſicæ, utero, dentibusq́; maximè noceat. Quare admirari non licet, ſi tempore uinum arte frigefactum bibentes coli, & uentriculi cruciatibus afficit, item conuulſionibus, reſolutionibus, apoplexia, ſpirandi difficultate, urinæ ſuppreſſione, calculo, uiſcerum obſtructione, aqua intercute, ac pluribus alijs grauibus, & pernicialibus morbis. Proinde ſcitiſſimè Galenus libro de cibis boni, & mali ſucci, hæc prodidit. Qui non exercentur ſumma æſtate, cùm uehementi calore urgentur, fontis aquam bibant, niuisq́; & uini refrigerati uſum uitent. Hæc enim quanuis protinus nullam iuuenum corporibus ſenſibilem læſionem inferant; ſenſim tamen, occulteq́; creſcente uitio, cùm iam ætas progreſſu temporis inclinauerit, articulos, neruosq́;, et uiſcera ijs morbis uexat, qui uel difficulter admodum, uel omnino tolli non poſſunt. Ad hæc in tuenda ſanitate diligenter procurandum eſt, ut uinum, quod in potu alimenti gratia quotidie ſumitur, ſit mundum, purum, clarum, odoratum, & ſapore iucundum: nanque corruptũ, turbidum, impurum, odore graui, & guſtu ingrato, nõ modò toti corpori noxam infert; ſed etiam ſanguinem corrumpit. Quapropter feliciſſimè ſuam tuentur ſanitatem, qui regiones incolunt, in quibus optima uina proueniunt. quemadmodum in Goritienſi comitatu, ubi ſanè generoſiſſima uina naſcuntur, nimirum Pucinum illud antiquis adeò celebratum, necnon Vipacum illi bonitate proximum. Hæc quidem parcè modeſteq́; pota, ad tuendam ſanitatem mirificè conferunt. Id quod ipſe experientia in me facta comperi, atque etiam omnibus ingenuè teſtari poſſum. nam cùm multis antè annis diuturnus uentriculi dolor malè me habuiſſet, quem totius corporis imbecillitas conſecuta erat, ex Pucini, & Vipaci tantùm uſu, me priſtinam meam ſanitatem, & integrum robur adeptum eſſe certò ſcio. Ob id ergo mirandum non eſt, ſi Plinius magnis laudibus prædicauit Pucinum libro XIIII. cap. VI. ubi ita ſcriptum reliquit. Liuia Auguſta octuaginta duos annos uitæ Pucino retulit acceptos, non alio uſa. Gignitur in ſinu Adriatici maris, non procul à Timauo fonte, ſaxeo colle, maritimo afflatu, paucas coquente amphoras. Nec aliud

aptius medicamentis iudicatur. Hoc eſſe crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus pyctanum appellauerunt ex Adriatico ſinu. hæc Plinius. Cuius certè teſtimonio planè ſubſcribunt ruſtici Iapidiæ incolæ: quippe cùm ij uinis Pucino cognatis in quotidiano potu utantur, rariſsimè ægrotant, & longæuam admodum uitam traducunt, adeò ut plurimi reperiantur, qui nonageſimum, & centeſimum annum attingunt. Eſt autem uinum hoc tenue, clarum, lucidum, colore aureum, odoratum, guſtuiq; gratiſsimum. Potum ualenter excalfacit, niſi dilutum fuerit, facileq; in uniuerſum permeat corpus. Quamobrem (ut libro tertio ſimplicium medicamentorum ſcribit Galenus) tale natura uinum, non modò perfrigeratorum omnium, ſed eorum etiam, qui aut ex oris uentriculi, aut cordis dolore animi deliquium patiuntur, præſentaneum fuerit remedium. Ex quibus facilè colligi poteſt, feliciſsimos eſſe eos, qui in regionibus, quæ uina optima ferunt, oriuntur, ſi tamen modeſtè (ut fieri decet) eis utantur. Cæterùm quæ uina in uniuerſum quotidiano uſui magis conueniant, hic longiori ſermone commemorare ſuperuacuum duximus, cùm hoc à Dioſcoride latius ſit proditum, atque etiam de omnium uinorum uiribus diligentius ſcriptum, quàm ut plura à nobis referri debeant.

Οἶνος ὀμφακίτης. VINVM OMPHACITES. CAP. VIII.

OMPHACITES nomine, peculiariter fit in Lesbo, ſiccata ſole acri vua, paulò ante maturitatem decerpta, triduo aut quatriduo, donec racemi in rugas contrahantur: expreſſumque vinum cadis inſolatur. Vim adſtringendi habet, prodeſt diſſolutis ſtomacho, & ilei dolore laborantibus: item prægnantium malaciæ, & crudis. in peſtilentia quoque ſorptum auxiliari dicitur. Huiuſmodi vina non niſi poſt multos annos bibi poſſunt.

Δευτερία. LORA. CAP. IX.

LORA, quam deuterian, alij potimon appellant, fieri ſolet adiectis metretis tribus aquæ in vinacea, quibus triginta vini metretæ extractæ fuerint: calcatis vinaceis, expreſſoque decocto ad tertias partes, & additis in ſingulos congios modi eius qui remanſit, binis ſalis ſextarijs, poſt hyemem transfunditur in vaſa. Lora intra annum vtendum: etenim celeriter exoleſcit. Conuenit ægris, quibus timemus noxam vini, coacti ſæpe deſiderijs eorum obtemperare: item à longa valetudine ſe recolligentibus. Fit & vinum, quod adynamon vocant, loræ vires habens, hoc modo. Pares aquæ, & muſti menſuræ coquuntur molli igne, donec abſumatur aqua, quod vbi refrixerit, elutriatum picato vaſe reconditur. Alij marinæ, & cœleſtis aquæ, mellis, & muſti pares miſcent portiones, decapulant, & quadraginta diebus inſolant. quo ad annum vtuntur ad omnia eadem.

Loræ parandæ ratio ex Galeno.

LORA alia ratione Galeni ætate, quàm Dioſcoridis parabatur. Ille ſiquidem loram faciendi modum libro II. de alimentorum facultatibus, ijs uerbis tradidit. Vinaceorum quoque dilutum Græci τρύγα uocitant. quod rurſus ab Atticis δευτερία, à noſtratibus στεμφυλίτις, id eſt, lora appellatur. Coniectis nanque in parua dolia uinaceis, tantùm aquæ ſuperaffundunt, quoad omnia permadeant. Quod ubi ſatis factum uidetur, in dolij fundo foramen aperiunt, ut dilutum effluat, idq; pro uino bibunt. Perſpicuum autem eſt, quòd pro racemorum copia aquam affundunt, experientia docti: quò uidelicet neque aquoſa admodum, neque meraca ſit lora. Deinde rurſum aliam aquam, parciorem tamen priori, uinaceis affundunt, ſic ut hoc quoque potioni ſit attemperatum: quod quidam Atticæ proprietatis curioſi propriè δευτερίαν dici uolunt, non ueluti prius illud. Vtraque lora capiti dolorem adfert, niſi dilutior bibatur, ſed prior magis caput ferit. Dos una huic potioni conceſſa eſt, nempe quòd ocyus per urinam reddatur: ſed non pauca ſubeſt diuerſitas ex uaria uuarum ſpecie, è quibus uinacei ſunt relicti. Etenim ſi dulces fuerint, potus multò erit ſuauior, citiusq; per urinas excernetur: ſin uero acerbæ, & acidæ fuerint, inſuauior longè, ac minus ciens urinas. Porrò dilutum hoc ualentius uinoſiusq; efficitur, cùm uinaceus ad uer, aut æſtatem fuerit aſſeruatus. Hyemis autem tempore ſi quis utatur, ut caput minus tentat, ita & per urinas minus expellitur. Hæc de lora Galenus.

Οἶνος ἐκ τῆς ἀγρίας σταφυλῆς. VINVM E LABRVSCA. CAP. X.

VINVM è ſylueſtri vua nigrum, adſtringit: prodeſt alui, & ſtomachi fluxionibus, & cæteris, quibus conſtrictione, & contractione opus eſt.

NON deſunt in Hetruria, qui uinum è Labruſcæ uuis exprimant, colore admodum nigro, idq; giluo admiſcent, ut rubicundius reddatur. Vtuntur eo ruſtici in alterius uini penuria. ſiquidem conſtat dulce ſimul, & auſterum: uerùm tractu temporis dulcedinem facilè deperdit, fitq; tunc guſtui omnino inſuaue, adeò ut tantùm medicamenti uicem expleat, ubi adſtrictione ſit opus.

Οἶνος μελιτίτης. VINVM MELITITES. CAP. XI.

MELITITES datur in longis febribus, quæ ſtomachum infirmarunt. nanque aluum leuiter emollit, vrinam ciet, ſtomachum expurgat. prodeſt articulario morbo, renum vitijs, imbecillo capiti,

lo capiti, & mulieribus abſtemijs: odoratum ſiquidem eſt, & corpus alit. Diſtat à mulſo, quod fit è uino vetere, auſtero, & melle exiguo. Melitites autem adiecto ad quinque congios auſteri muſti mellis congio, & ſalis cyatho. Cortinis magnis, quò magis ad efferueſcendum locus pateat, fieri oportet, ſenſim aſperſo ſale: cùmque efferuere deſierit, in alia vaſa transfunditur.

Οἰνόμελι. MVLSVM. CAP. XII.

Mvlsvm è vetere vino, auſteroque, & bono melle factum, præfertur: minus enim inflat, ac celeriter id genus in vſum uenit. Vetus, corpus alit. media ætate, aluo prodeſt, vrinam pellit: à ſummo cibo ſumptum, nocet: & inter initia potum, implet: dein appetendi auiditatem reuocat. Fit mulſum duabus vini metretis, admiſta vna mellis. Aliqui, quò celerius præberi poſsit, mel cum vino coquunt, & ita transfundunt. Alij vtilitatis gratia, ad ſextarios ſex muſti feruentis vnum mellis adijciunt: & vbi ferbuerit, vaſe recondunt. dulce autem permanet.

Μελίκρατον. AQVA MVLSA. CAP. XIII.

Aqva mulſa eaſdem, quas mulſum vires poſsidet. Cruda vtimur cùm moliri deiectionem, aut vomitionem incitare volumus: vt ijs, qui venena hauſerunt, ex oleo. Decocta datur imbecillis, & hominibus elangueſcentis pulſus, quos illi dixere microſphyctos, tuſsientibus, peripneumonicis, & ijs, qui immodico ſudore digeruntur. Iam paratum, conditiuumque, quod aliqui hydromeli propriè vocant, media ætate adynamo vino, aut loræ in recreandis viribus reſpondet, & ſimilem vim adipiſcitur. quare inflammationibus alicuius membri plusquàm lora prodeſt. Inueterati tamen vſus damnatur inflammatis, aut conſtrictis: ſed laboranti ſtomacho, aut cibum faſtidienti, ſudatoribúsve conuenit. Fit duabus pluuiæ aquæ veteris ad vnam mellis partem additis, & inſolatis. Alij fontanam aquam adijciunt, & ad tertias partes decoquunt, & ita recondunt. Nec deſunt qui hydromeli appellent, quòd à melle elutis aqua fauis confici ac ſeruari ſoleat: ſed meracius confieri conuenit. aliqui id coquunt. Aegrotantibus noxium eſt, quoniam plurimum ceraginis ſibi vendicat.

Aquæ mulſæ ratio faciendæ varia.

Alia *ſanè Aquæ mulſæ ratio conficiendæ eſt apud Mauritanæ familiæ authores, ab hac quæ hic à* Dioſcoride *traditur. Inter Arabas nanque Meſues de ea ita ſcribit. Aqua mulſa, ex antiquorum ſententia, magnis utique uiribus prædita eſt. Sitim etenim arcet: frigidis affectibus, præſertim cerebri, & neruorum, & articulorum, auxiliatur. Loco uini pota, humida extußientibus prodeſt: quin & pus, & lentam, craſſamq; pituitam è pectore trahit. Inteſtina, uiſcera, urinariosq; meatus purgat, terget, ac lauat: quapropter ſubuenit coli doloribus, aluum ſubducit, & calculum gigni prohibet. Fit è libra laudatißimi mellis, non tamen ueteris, colore pallido, odore iucundo, ſapore cum dulcedine modicè acri, cum aquæ fontanæ libris octo, in uaſe lapideo, uel fictili uitreato, lento igni decocta, deſpumataq;, & demum linteo percolata. Verùm ſi aqua hæc paulò pòſt bibenda erit, aquatior fiat, & ſtatim à ſublata ſpuma percoletur. Nam quæ longa coctione iulapij conſiſtentiam acquirit, diutius quidem ſeruari poteſt, ſed ægrius penetrat in remotas corporis partes, facileq; in bilem uertitur, ob ſuam exuperantem dulcedinem. unde ſitim accendit, niſi plurima affuſa aqua diſſoluatur, adeò ut aquæ ferè modo reddatur inſipida. Variant autem mulſæ facultates pro diuerſæ coctionis ratione. quippe quæ breui coquitur tempore, flatus in uentriculo parit, aluum magis mouet, & minus nutrit. quæ uerò longiori coquitur tempore, flatus diſcutit, magis nutrit, minusq; aluum ſtimulat. Sunt qui mulſæ aromata etiam addant, nempe gingiber, crocum, cinnamomum, macim, & id genus alia. Alij galliam moſchatam officinis uocatam, & agallochum adijciunt. Fit præterea ex parte una mellis, & aquæ fontanæ partibus octo, fermenti (aliàs fœni græci) in his diſſoluti uncijs tribus, & propriè ad centum mulſæ libras. Quæ deniq; omnia, muſti modo efferueſcenda in ligneum cadum conijciuntur, non tamen ad ſummum repletum, ne ferueſcens reſiliat. Vbi uerò deferbuerit obturato uaſe, aſſeruetur uini modo ad potandum. ueruntamen non bibatur, niſi tertio menſe tranſacto. Huic mulſæ aromata quoque admiſceri poſſunt linteolo incluſa, & adalligata in cadum demiſſa. hæc Meſues. Cuius ultimam mulſæ parandæ rationem, Germani Medonem uocant. qui tamen fermentum addunt, non ex cerealium genere aliquo paratum, ſed ex uini muſti recremento, & lupi ſalictarij floribus, quibus etiam utuntur ad zythum conficiendum, quod Ceruiſiam appellant. Medonis plurimum bibunt Poloni, ac Lituani, quòd melle plurimo abundent.*

Ὕδωρ. AQVA. CAP. XIIII.

De aqvis in vniuerſum decernere, propter locorum proprietates, & peculiares naturas, cœlum, & alia pleraque, difficile eſt. Magna tamen ex parte optima eſt dulcis, ſyncera, nullius omnino qualitatis particeps, & quæ ne minimo quidem tempore in præcordijs commoratur. ad hæc quæ & facili uia fertur, & citra moleſtiam, nec inflationes creat, & minimè computreſcit.

Pavcissimis

Aquarũ differentiæ, & facultates.

PAVCISSIMIS quidem uerbis de potabili in uniuerſum aqua diſſeruit Dioſcorides, ita tamen ut nullam planè notam prætermiſerit ex his, quæ in optima aqua requiruntur. Quare ſi nobis eſſet ijs tantùm faciendum ſatis, qui rerum naturalium periti ſunt, non operæpretium exiſtimarem, hoc in loco plura de aquis commemorare. Verùm quia hoſce commentarios in ſtudioſorum, & imperitorum potiſsimùm gratiam condimus; ideo non ſolùm aquarum omnium, quæ in communem tam cibi, quàm potus uſum ueniunt, tum qualitates, tum facultates hic breuiter perſtringam; ſed etiam earum, quæ ſponte naſcuntur, & ſibi metallorum, cæterorumq; foſsilium uarias uendicant facultates. In primis itaque illa aqua ad potandum laudatiſsima cenſetur, quæ clara, pellucida, tenuis, pura, fruſtillorum, & ſaporum omnium expers, leuisq; reperitur: necnon quæ igni admota citò calefit, remota uerò ocyſsimè frigeſcit, guſtu iucundo: quæ denique celeriter præcordia pertranſit, & ſine ulla uentriculi moleſtia labitur, & ſecedit. Talis autem ea eſſe ſolet, cuius fons ad orientem ſolem erumpit, curritq; ſuper lapides, aut arenam, aut puriſsimam terram: quæq; æſtate frigida, hyeme autem calida manat. Omnium tamen præſtantiſsima eſt pluuialis, eaq; præſertim, quæ æſtate media pluit, ſilente cœlo. Huic ferè illa reſpondet, quæ eodem tempore cum tonitruis deſcendit, tonitruoſa propriè appellata. At ea, quæ maxima aëris, ac uentorum procella, terrifico tonitruum, fulgurum, & grandinis impetu, ex uelociter concitatis nubibus cœlo demittitur (ut in commentario libri ſexti epidemiorum ſcribit Galenus) in humanæ uitæ uſum admitti non debet. Porrò aqua ciſternarum non tot ſanè laudibus commẽdanda uidetur, licet à quàm plurimis medicis laudetur. Siquidem non modò noxia exiſtit, quòd miſcella quædam ſit diuerſarum aquarũ, quæ in diuerſis anni tẽporibus inibi colliguntur ex pluuia, tum ex grandine, et niuibus hyemali tempore in tectis colliquatis; ſed etiam quòd aquæ omnes ſtationariæ putrefactioni facilè ſint obnoxiæ. Quo fit, ut aqua in ciſternis collecta (ſi rem rectè expendamus) ſynceræ pluuiali minimè ſit comparanda. Dicendum igitur erit, aquam ſic aſſeruatam eò pluuiali ſyncera deteriorem eſſe, quò magis fuerit niuium, & grandinum liquationibus commiſta. Quandoquidem (ut in libro de bonitate aquæ ſcribit Galenus) quæ à niuibus, & glacie colliqueſcit, concoctionem impedit, urinam cohibet: pectus, pulmonem, ac uentriculum malè habet: conuulſiones, laterum dolores, & flatus generat. Quod alia de cauſa non euenit, quàm quòd cùm in glaciem, uel niuem concreuit, omne, quod tenue inerat, deperdit. Putealis præterea grauis quidem eſt, ægreq; conficitur, nec ſtatui quidem poteſt, quòd ſit putredinis omnis expers: ueruntamen tantò minus fuerit damnanda, quantò frequentius hauritur, uel ſi è ſubterraneo fonte ſcaturiat. Sequuntur lacuſtres, & paluſtres, quæ omnino ſunt improbandæ, niſi coctæ, uel igne deſtillatæ fuerint. Fluuiatilis deinde probatur, uel improbatur, pro concurrentium aquarum, & rerum iniectarum qualitate, quemadmodum ijs omnibus euenit fluminibus, quæ magnas perluunt ciuitates. Nam quibus animalia putrefacta, excrementa, & urbium ſordes ineſſe ſentiuntur, eæ ab alimentorum uſu abdicandæ ſunt, niſi longo temporis tractu magnis fictilibus aſſeruatæ, ac defæcatæ clareſcant, & prorſus expurgentur. ut Romani faciunt cum ſui Tiberis aqua, quæ præ cæteris hac facultate pollet, ut clara facta, ad centum, & plures annos perduret incorrupta. Ad hæc noxiæ ſunt, quæ plurimam terræ miſtionem conſequuntur, quòd non modò uiſcera obſtruant; ſed & calculos in renibus, & ueſica procreent. Cæterùm aquæ, quæ lapideum admittunt ſuccum, de quo ſatis diximus in prima huius libri commentatione, prorſus uitandæ ſunt, ut quæ potantes ſtrangulare poſsint, eo ſanè modo, quo epotum gypſum. quippe hæ arterias obſtruentes ſpirituũ tranſitum intercipiunt: quin & alimentum in corpus deferri prohibent. Quocirca huiuſmodi aquæ potabiles non ſunt, neq; in ciborum coquendorum uſum recipiendæ. Quemadmodum nec illæ ſanis probantur, quæ ſal, nitrum, chalcanthum, alumen, & alia id genus concreti ſucci continent. quanquam omnes in medicinæ uſum ueniunt. Nam quòd omnes prædictis excalfacientibus medicamentis refertæ ſint, frigidis, & humidis morbis laborantibus utiliſsimè exhibentur: ijs uerò noxiæ ſunt, qui à bilioſis uel acribus proueniunt humoribus. Salſæ, ſi bibantur, pituitam eijciunt, ſanguinem in uentriculo concretum diſſoluunt, aquam intercutem exiccant, & obeſa corpora extenuant. Sed his conſumptis potantes ſiticuloſos reddunt, uentriculum lædunt, inteſtina abradunt, & ſcabiem, & pruritum excitãt, utpote quæ non obſcurè ſanguinem acuant, & ſua ſalſedine adurant. Clyſteribus infuſæ pituitam attenuant, & detrahunt, & ex ea prognatos dolores mirificè tollunt. Factis ex ea balneis aquæ cutem ſubeuntes reſoluuntur, ſi nouus fuerit morbus: frigidi neruorum dolores mulcentur, pectoris fluxiones cohibentur, excalfitq; uentriculus frigiditati obnoxius, & humiditate langueſcens: quin & pituitoſa ſcabies curatur. Tollitur quoq; uapore ex ijs calentibus accepto, tum capitis grauitas, tum aurium cruciatus: fotu uerò frigidi tumores, & totius corporis ſugillata delentur.

Nitroſæ, ſi bibantur, corpus perturbant, pituitam deijciunt, fœminas prolificas reddunt, & ſtrumas abſumunt. A ſalſis hæ facultatibus non diſsident, præterquàm quòd in omnibus illis ualentiores ſunt, nõ adeò tamen adſtringunt, ſed ualenter abſtergunt. quare & ſcabioſos mundant, & aurium ulceribus medentur, incertosq; earum ſonos, atq; tumores diſcutiunt. Aluminoſæ admodum adſtringunt. proinde mirum non eſt, ſi uentriculum roborent, qui crebris uomitionibus imbecillus efficiatur. Vteri fluxiones cohibent, abortum prohibent, & in his præſertim fœminis, quæ ante fœtus maturitatem plerunq; abortiri conſueuerunt. ueſicæ ulceribus medentur: & oris, gingiuarumq; inflammationibus, ſi ex eis frequens collutio fiat. Gargarizatu non modò deſtillationes ad fauces inhibent, ſed etiam confluxos reſoluunt humores. Idem præſtat balneum ex ijs paratum: confert enim magno iuuamento exterioribus totius corporis exulceratis particulis, ijsq; præſertim, quæ defluxionibus tentantur. Cruentis item expuitionibus ſubuenit, anum procidentem reprimit, & ſudorem ſuperfluum cohibet. Nocet tamen tam in potu, quàm balneo, ijs qui uiſcerum infarctu laborantes in febres facilè incidere poſſunt. Porrò aquæ, quibus chalcanthum, aut miſy, aut ſory, aut melanteria immiſcetur, cùm omnia eadem facultate conſtent, aluminoſis ſanè perſimiles ſunt: ueruntamen hæ ualentius ſuum obeunt munus, nempe quòd præter adſtrictoriam facultatem, ſuccum etiam admodum acrem obtineant. quamobrem ſerpẽtibus ulceribus, ac phagedænis opitulantur. Sulphuroſæ excalfaciunt, ac efficaciter neruos emol-

liunt. proinde reſolutis, conuulſis, tremulis, ſtupidis, contractisq́; peridoneæ inueniuntur. Eædem compaginum tumores diſcutiunt, & dolores mitigant: nam ubi quiſpiam coxendicum dolore, aut podagra, uel chiragra uexetur, ſulphuroſæ aquæ balneo magnopere iuuatur. Præſtant præterea ad iecinoris, lienis, ac uteri dolores, atque tumores in ijs genitos mirificè reſoluunt: uentriculũ tamen laxant, & infirmant. Bituminoſæ, etſi potæ internis quibusdam morbis conueniant, & balneis adhibitæ aliquo temporis tractu neruos emolliant, ac excalfaciant; attamen caput replẽt, ſenſus hebetudine afficiunt, præſertimq́; oculos. Quæ autem Armenij, aut cœrulei lapidis, aut æruginis, aut chryſocollæ aliquid admiſtum habent, ſi bibantur, uomitiones concitant, ablutionibus uerò phagedænica ulcera ſiſtunt. Quæ præterea auripigmentum, aut ſandaracham continent, pectus dilatant, aſthmaticis, & ſuſpirioſis proſunt, & omnibus frigidis in uniuerſum morbis opem ferunt, quibus reſpirandi facultas impeditur. Aereæ oris, et genitalium membrorum ulcera ſanant: quin & faucium, & oculorum deſtillationibus auxiliantur. Quæ deniq; ferreæ ſunt, uentriculi, lienisq́; uitijs, ſeminis profluuio, & menſtruis albis utiliter adhibentur. Et ut rem hanc ſummatim cõplectamur, aqua omnis, cui quóduis foßile medicamentum admiſceatur, eandem facultatem præbet, quam quod illi admiſcetur. Qua nimirum ratione ducor, ut ſuperuacuum putem, reliqua ſigillatim proſequi, ut taceam id nimis longũ futurum.

Ὕδωρ θαλάττιον. AQVA MARINA. CAP. XV.

AQVA maris calida eſt, & acris. ſtomacho aduerſatur, aluum enim conturbat: pituitam expellit. Si verò calida ad fotus adhibeatur, elicit, & diſcutit: neruorum vitijs, & pernionibus, ante vlcera prodeſt. Miſcetur cataplaſmatis ex hordeacea farina, & emplaſtris, & diſcutientibus malagmatis. Ad mouendas deiectiones tepefacta infunditur, & ad tormina, calida. pſoras, pruritus, impetigines, lendes, & mãmas rigentes, foueri vtile eſt: liuores fotu diſcutit. ad venenatos ictus, qui tremorem, & refrigerationem adferunt, ſalutaris intelligitur: maximè ſcorpionum, phalangiorum, aſpidumq́ue: etiam ſiquis in calidam deſcendat, auxiliatur. & malo habitu cõfectis iandiu corporibus, neruisq́ue, balneæ ex ea utiles. hydropicos, capitis dolores, aurium grauitates, feruentis uapor leuat. Syncera, & ſine potabilis aquæ miſtione repoſita, uirus deponit. Sunt qui etiam præcoquant, & ita recondant. Datur ad purganda corpora per ſeſe, aut ex poſca, aut cum vino, aut melle: verùm poſt deiectionem dant gallinæ, aut piſcium iuſcula, ad domandam morſus acrimoniam.

Θαλασσόμελι. THALASSOMELI. CAP. XVI.

QVOD thalaſſomeli vocatur, vehementer purgare conſtat. Temperatur autem æquis portionibus maris, mellis, & imbris ex alto, defæcatis, & picato vaſe per Canis æſtus inſolatis. Alij ad binas marinæ coctæ ſingulas mellis adijciunt, & vaſe condunt. huiuſmodi moderatius eſt aqua marina, & mitius.

Ὄξος. ACETVM. CAP. XVII.

ACETVM refrigerat, & adſtringit. Stomacho vtile, appetentiam excitat: erumpentem vndecunque ſanguinem, potu inſeſsúve ſiſtit. prodeſt alui fluxionibus coctum cũ cibis: cruentis vulneribus inditur: inflammationes arcet, in ſuccidis lanis, aut ſpongia impoſitum: reprimit procidentia ſedis, vuluæq́ue: item abſcedentes gingiuas, & ſanguine manantes. Ad nomas, & ignem ſacrum, vlcera quæ ſerpunt, lepras, impetigines, pterygia, cũ aliquo conuenienti efficax eſt: phagedænas vlcerum, nomasq́ue fotu continuo cohibet: podagricis calido fotu, cum ſulphure auxiliatur: ſugillationes rapit, cum melle illitum. Contra capitis ardores cum roſaceo in ſuccidis uelleribus, aut ſpongia imponitur. Ad aquam inter cutem, grauitatem aurium, & ſonitus, ſibilosq́;, feruentis vapor proficit: inſtillatum quoq; aurium vermes necat. Panos coërcet tepidi fotus, aut ſi imbuta aceto ſpongia admoueatur: pruritus permulcet. Contra venenatos ſerpentiũ ictus, qui refrigerando nocent, calidum commodè fouetur: & frigidum ijs, quæ exurens virus eiaculantur. Calidum potum, atque vomitionibus redditum, aduerſus omnia venena efficax eſt, præſertim contra meconium, & hauſtam cicutam, conglobatum in ventre ſanguinem, lac coagulatũ, fungos, ixiam, taxumq́;, cum ſale. hauſtu voratas hirudines, ſi ſorbeatur, eijcit: tuſsim veterem mitigat, & recentem laceſsit. In orthopnœa calidum commodè ſorbetur: gutturis fluxiones gargarizatum inhibet: anginis, & vuæ procidenti conuenit. contra dentium dolorẽ, calidũ colluitur.

Aceti miſtæ facultatis conſideratio.

QVANVIS Dioſcorides ſimpliciter pronunciauerit Acetum eſſe frigidum, quòd fortaſſe in eo magis frigiditas exuperet, quàm caliditas; tamen Galenus qualitatum medicamentorum omnium indagator maximus, ex contrarijs qualitatibus, calidis ſcilicet & frigidis, acetum conſtare docuit libro primo de ſimplicium medicamentorum facultatibus, nec eſſe homœomeres ſimilaréue, quemadmodum nec lac uniuerſum. Id quod ipſe Galenus lib. VIII. *de eorundem facultatibus, apertiſsimè confirmauit his uerbis. Acetum primo horum commentariorum miſtæ eſſe ſubſtantiæ,*

nempe

nempe frigidæ, pariter & calidæ, eiusq; utriusq; tenuium partium demonſtratum eſt: cæterùm calidam frigida exuperat. Porrò magnam deſiccandi facultatem obtinet, adeò ut ſit tertij ordinis deſiccantium iam completi, utique cùm ualidum extiterit. Et *libro primo de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, idem ſic inquit. Atqui Acetum ex incidentium ordine exiſtens, ultra hoc quòd diſcutit, præcipuum quiddam in ſe habet, quod reprimit, ac quod influit, & repellit: utpote quod ſubſtantia ſua parum calidum eſt, plurimum uerò frigidum, & partium tenuium.*

Idem quoque libro IIII. ſimplicium medicamentorum, ita ſcribit. At frigiditas, quæ ab aceto proficiſcitur, tantò eſt ualidior, quantò & tenuior. Ineſt uerò illi & acrimonia quædam excalfaciens, quæ tamen ſatis non ſit ad ſuperandam ab aciditate prouenientem frigiditatem: uerùm quæ tranſitus modo celeritatem promoueat. nam quantò calidum frigido facilius penetrat, tantò acris ſuccus aptior eſt, qui ſenſibilium corporum meatus tranſeat, quàm acidus. Itaque ille, uelut præcedens uiam ſternit, hic uerò haud ita tardè inſequitur, quo tempore ſenſus perficitur miſtus, & qui ægrè exponi queat, utpote qui nec planè frigidum eſſe acetum denunciet, quippe cùm in eo ignea quædam percipiatur acrimonia, nec planè calidum. Nam perpetuò, quæ ex præcedente fit acrimonia, calefactionem frigus ab inſequente aciditate occupans, obſcurat, protinusq; extinguit. quo fit, ut maior multò ex frigore percipiatur ſenſus, quàm ex calore. Hæc ad literam Galenus. Ex quibus abunde liquet, quòd acetum etſi ex contrarijs qualitatibus conſtat; plus tamen frigiditatis, quàm caliditatis particeps eſt. Quod cum rectè animaduertiſſet Dioſcorides, acetum ſimpliciter (ut ſuprà diximus) refrigerare pronunciauit. Veruntamen illud ignorandum non eſt, quòd acetum nimirum eò calidius erit, quò uetuſtius, & acrius extiterit. Siquidem ex Galeni ſententia, libro XI. ſimplicium medicamentorum capite de adipe, item tertio de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, uinum, mel, acetum, oleum, adeps, uetuſtate calidiora fiunt. Ex quo facilè fieri poteſt, ut reperiatur acetum adeò uetuſtate acerrimum, ut plus habeat caliditatis, quàm frigiditatis.

Ὀξύμελι. ACETVM MVLSVM. CAP. XVIII.

ACETVM mulſum, quod oxymel uocant, hoc modo temperatur. Aceti heminas quinque, ſalis marini pondo, mellis minas decem, aquæ ſextarios quinque pariter coquito, decies efferueſcente cortina: atque vbi refrixerit, diffundito. Sumptum craſſos humores extrahere, & iſchiadicis, comitialibus, & articulorum morbo conflictatis prodeſſe creditur. Contra morſum eius viperæ, quam ſepa vocant, hauſtum meconium, ixiámve auxilio eſt. Anginis vtiliter gargarizatur.

TRIPLICEM *oxymelitis componendi rationem poſteritatis memoriæ tradidit Galenus libro IIII. de ſanitate tuenda. qui tamen ſal nulli commiſcuit, ut eius uerba loco dicto apertè teſtantur, quæ ita ſequuntur. Vni aceti parti, mellis à quo detracta ſpuma ſit, duplum eſt miſcendum: deinde ambo in leni igni coquenda, donec eorum qualitates in unum coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit. Cum aqua uerò ſtatim ita facies oxymeli. Melli quadruplum optimæ aquæ miſcebis: dein coques modico igni, quoad ſpumare deſinat. Ac malum quidem mel multam egerit ſpumam. quo etiam diutius coqui debebit. Optimum uerò, ut breuiſsimo tempore coquitur, ita minimum ſpumæ euomit, unde nec pari ei coctione eſt opus. Plurimum certè quartam partem eius, quod ab initio eſt inditum, amittit: poſt uerò dimidio aceti adiecto, rurſus coquendum, donec qualitatum omnino ſit unitas, nec acetum crudum etiam appareat. Conficitur ſanè oxymeli etiam tribus ſtatim ab initio miſtis, ad hunc modum. Aceti uni parti additur mellis duplum, & aquæ quadruplum: atque hæc ad tertiam partem coquuntur, uel etiam quartam, ſpuma interim detracta. Quòd ſi ualentius id facere ſtudes, tantundem inijcies aceti, quantum mellis. hactenus Galenus. Quem ſecutus Meſues, ipſe quoque de oxymelite ſic ſcripſit. Oxymeli fit ex aqua, aceto, & melle. Aqua uerò miſcetur, ut longa coctione reſoluatur id, quod in oxymelite flatus excitat, ut etiam promptius deſpumetur, ut denique medicamenti huius facultas, aquæ mixtione tenuior facta, facilius in corpus diſtribuatur. Mel uerò additur, ad oppugnandam pituitam. Ex melle denique, & aceto miſtis, facultas quædam tertia, quæ neutri eorum, ineſt tanta conſurgit, ut efficaciſsima ſit, atque certiſsima, ad attenuandum, incidendum, reſoluendumq; craſſa, lentaq; excrementa, quæ in uentriculo, & iecore exiſtunt longo tempore genita: quin & ea, quæ ad articulorum compagines defluxerunt, & diuturnas procrearunt febres: ea nanque & incidit, & coquit. Fit ex aceti parte una, mellis partibus duabus, aquæ partibus quatuor. Primum autem mel, & aqua ſimul coquuntur, ubi deſpumata probè ſunt, addito aceto percoquuntur, ſemper quoque deſpumando. Datur ab uncia una, ad uncias tres. Hæc ille.*

Oxymelitis confectio triplex Galeno.

Oxymelitis confectio ex Meſue.

Ὀξάλμη. ACIDA MVRIA. CAP. XIX.

ACIDA muria, quam Græci oxalmen uocant, contra nomas fotu, putrida ulcera, canum morſus, & uenenatos ictus auxiliatur. Sanguinis fluxiones poſt exciſos calculos ſiſtit, ſi ſtatim calida in vulnus inijciatur: & prociduam ſedem reprimit. dyſentericis, ſi nomas ſentiant, infunditur: oportet autem ex lacte inſtillare. Hirudines ſorbitione, aut gargarizatu necat. furfures, & manantia capitis ulcera exterget.

ACIDAE *muriæ, quæ Græcis oxalme appellatur, uſus ætate noſtra prorſus exoleuit. Parabatur autem ueteribus illis ex ſale, & aceto: uel ex muria, & aceto.*

Θυμοξάλμη. THYMOXALME. CAP. XX.

THYMOXALME ueteres utebantur, dabantque laborantibus imbecillitate ſtomachi, ternos quaternósve cyathos, aqua calida dilutos: item in articularibus morbis, & inflationibus. Craſſos humores, atrosque trahit. Hoc modo factitatur. Thymi triti acetabulum, ſalis idem modus, rutæ, pulegij, polentæ, ſingulorum exiguæ portiones in uas conijciuntur, aquæ terni ſextarij, & aceti terni cyathi infunduntur, & circumpoſito linteo ſub dio madeſcunt.

Σκιλλητικὸν ὄξος. SCILLINVM ACETVM. CAP. XXI.

SCILLINVM acetum hoc modo fit. Scilla, quæ candida fuerit, expurgata conciditur, traiectaque lino ſegmenta modicis interuallis, ne ſe contingant, ſiccantur in umbra quadraginta diebus: mina eorum in aceti boni ſextarios duodecim immergitur, & uaſe diligenter operto ſeptenis diebus in ſole madeſcit: poſt eum dierum numerum ſcilla eximitur, & expreſſa abijcitur: defæcatum acetum transfunditur, & reponitur. Aliqui ſcillæ minam quinque aceti ſextarijs miſcent. Alij citra exiccationem repurgantes, parem menſuram adijciunt, & ſenis menſibus macerari patiuntur. Id multò magis humorum lentitias digerit. Gingiuas humore prægnantes collutione ſtringit, firmatque, & motos dentes ſtabilit. putredines oris, & graues halitus tollit. durat fauces ſorbitione, & calloſas facit: vocem expedit, & lympidam, canoramque reddit. Datur ſtomachicis, ægrè cibum concoquentibus, melancholicis, comitialibus, uertiginoſis, mente captis: item vuluarum ſtrangulationibus, lienis incremento laborantibus, iſchiadicisque. Imbecillos admodum recreat, corpus ſanum reddit, & bonum colorem præſtat: oculorum aciem exacuit: tarditatem quoque aurium infuſione purgat. In ſumma ad omnia efficax. Cauendum tamen inteſtinis exulcerationibus, in capitis dolore, aut neruorum uitijs. Datur quotidie ieiunis ſorbendum inter initia exiguum, paulatim adaugendo, ad cyathũ uſq;. Nonnulli binos dant cyathos, aut largius.

Scillini aceti uires mirabiles.

QVANQVAM *ſatis ſuperq; de Scillino aceto à Dioſcoride dictum eſt; non tamen alienum fore exiſtimo commemorare hoc in loco, quæ de eo miris laudibus ſcripſit Galenus libro* III. *de medicinis paratu facilibus, ſic inquiens. Salubre optimum acetum Scillinum à Pythagora ſcribitur, quo omnes Imperatores uſi ſunt. Ab ipſius authore fertur, quicunq; hoc utatur longæ uitæ fore, et eius extrema integra, uſq; ad finem permanſura. Et ipſe quidem Samius ſenex huiuſmodi extitit: quantum enim temporis uixerit, haud ignoras. de ipſo in libro traditum eſt, quòd cum ſuis conſanguineis hanc facultatem communicauit: cùmq; hoc medicamento uti incepit, quinquageſimum annum natus erat, & uſq; ad centeſimum decimum ſeptimum uitam produxit integer, & nulla unquam aduerſa ualetudine tentatus. Hæc ſanè medicamenti author diſſeruit, quòd fortaſſe uir philoſophus erat, mentiri neſcius. Nos autem uiri huius fidei periculum fecimus, ac firmam, conſtantemq; huiuſce medicamenti facultatem eſſe teſtamur. Oportet igitur ſumere Scillam montanam libræ unius ponderis, & dura circuncidere, & mollia minutatim concidere, & aceti acerrimi ſextarios octo in uitreum uas mittere atq; obturare, ac per triginta dies in Caniculæ caloribus, ut maceretur, permittere: deinde ſcillam extractam exprimere. Id genus aceti parum mane ſorbeto. Tibi autem hæc euenient, ut ne faucium oriſq; partes unquam remolleſcant, os uentriculi benè ualebit, facilè ſpiritum duces, uox rectè habebit, oculi acutiſſimè cernent, aures in officio manebunt, nulluſq; flatuoſus uapor in uentre unquam excitabitur, nullum uiſcus ſuſpenſum erit, & benè ſpirans, bene coloratus deges. Ad ciuilia negotia rectè affectus, non acidum, non ſalſum ructabis, ſi aliquid aceti huius aſſumpſeris: & ieiunus ut aſſumas præcipio, ſeptemq; poſtea ſtadios deambules. ita enim diſſoluetur. Hoc aceto qui utitur, in uictu quanuis licentioſus eſto: omnia enim cibaria conficiet, & à nullo unquam offenſam patietur, neq; ualde implebitur, ſed in melius proficere uidebitur. nihil ſuperuacui in corpore reſidebit, non flatus, non bilis, non ſtercus, non urina, ſed omnia facilè excernit, atque educit. Aluus lubrica omnino eſt, totiuſq; corporis purgatorium medicamentũ, etiam ſi in oſſibus ſordes inhæreant. Item phthiſicos ab omnibus deploratos, hoc medicamento ſanitati reſtitutos nouimus. Morbo comitiali diuturno efficaciter profuit, ut niſi poſt longa temporis interualla, non redierit: incipientem uerò ac nouum perfectè diſcutit, neque reuerti amplius hunc affectum permittit. Ad podagras præterea, & articulorum morbos, iecoris, lieniſq; duritias uehementer facit. & particulares quidem aceti ſcillini effectus hi ſunt. Communes autem quàm plurimi, quibus nos commoti ſalutare hoc medicamentum, ſanitatis, integritatiſq; cauſa, tibi tradidimus. Hæc ille, quicunque fuerit. nam liber is inter nothos, & Galeno adſcriptos recenſetur.*

Σκιλλητικὸς οἶνος. SCILLINVM VINVM. CAP. XXII.

SCILLINVM vinum fit hoc modo. Diſſectam, uti dictum eſt, ſcillam, & ſole ſiccatam contundito: minam eius tenui cribro incernito, & linteo raro illigatam in uicenos ſextarios muſti recentis, ac boni demergito. vbi trimeſtri ſpatio maduerit, elutriatum uinum, obſtructo diligenter uaſe, recondito. Licet quoque ſic humida ſcilla uti. In orbiculos, rapi modo, diſſectam duplicato pondere, quadraginta diebus inſolari oportet, & ualde inueteraſcere. Alia parandi ratio. Scillæ diſſectæ,

læ diſſectæ, & repurgatæ tres minas in Italicam metretam muſti demittito, & ſenos menſes in uaſe obſtructo macerari ſinito. poſt id tempus defæcatum, & excolatum uinum recõdito. Vtile eſt contra cruditates, & ciborum corruptiones: item ijs, qui reuomunt cibum, & ſi pituita in uentre, aut ſtomacho coierit. Prodeſt lienoſis, malè habitis corporibus, aquæ inter cutem, regio morbo, difficili urinæ, torminoſis, inflationibus, reſolutioni neruorum, horroribus longis, vertiginoſis, & vulſis. menſes pellit: minimè neruos infeſtat. Hoc uinum vetuſtate fit melius. Cauendus in febre uſus, aut ſi interanea ulcus ſentiant.

Scillini uini vires ex Gal.

SCILLINI *uini meminit Galenus libro tertio de medicamentis paratu facilibus, his uerbis. Vinum hoc potui datum, omnem ſanitatem adfert. humores enim attenuat, ſed maximè pituitam, neque ipſam in ſtomacho, aut uentre, aut capite, aut iecore, aut liene, aut neruis, aut oßibus conſiſtere permittit, neque alium id genus tenacem humorem obſtructiones facientem: ſed omnia diſſoluit, & uentrem lenit, atque ita ſubducit, & urinam mouet, & per ipſam cauſas attenuat, excernitq́;. Adeò uerò caput purgat, ut nares humiditate uacent. Commodum eſt podagræ, articulari, & comitiali morbo: denique omnis ſanitatis eſt author.* Ex his conſtat. *Scillam albam, montanam circiter Canis exortum accipito in libræ pondere, per dies decem in umbra refrigera: deinde ſcillæ laminas refrigeratas in uitreum uas mitte, & uini albi ueteris ſextarios duodecim ſuperinfunde, & ſuſpenſum uas per quadraginta dies habeto: poſtea ſcyllam exime, & abijce, & uino ad antedicta uitia utere, & eius uim percipies. Subinde ante cibum uini duas uncias exhibe, ſin à cibo unciam mediam. Quòd ſi ipſum potui commodum efficere uelis, ut magis delectet, mellis ſextarios duos, aut tres admiſceto.*

Οἶνοι θαλάσσιοι. VINA MARINA. CAP. XXIII.

VINA ex marina aqua, uariè factitantur. Aliqui enim ſtatim cùm decerptæ ſunt vuæ, aquam maris admiſcent. Alij in area vuas ſole ſiccãt, quibus calcatis marinam adijciunt. Alij paſſas prius vuas in dolijs marina aqua macerant, mox calcatas exprimunt. id magis paſsi generibus adſcribitur. Quæ tamen auſteriore guſtu temperantur, contra febrium aduentãtium indicia ualent, ſi modo meliora non adſint: aluum ſubducunt: proſunt purulenta extuſsientibus, & ſi dura aluus exerceat. Quæ ex Aminæis vuis fiunt, caput tentant, ſtomacho aduerſantur, flatus creant. Verùm quò plenior habeatur hiſtoria, ijs qui huius ſtudio tenentur, non inutile exiſtimamus uarias uinorum compoſitiones adferre, non quòd frequens eorum, aut neceſſarius exiſtat uſus, ſed ne quid omiſiſſe uideamur, quod ad eorum rationem attinet. Sunt autem quædam ex ijs factitia, minoris curæ ac impendij, quæ cadunt in uſus: uti quæ cotoneis malis, pyris, ſiliquis, item myrti baccis componuntur.

Κυδωνίτης οἶνος. VINVM CYDONITES. CAP. XXIIII.

CYDONITES, nomine alio melites appellatur, & ita fieri conſueuit. Mala cotonea exemptis ſeminibus, fruſtatim rapi modo ſcinduntur, & duodecim minarum pondo, in muſti metretam, triginta diebus macerantur: poſtea defæcatum uinum reponitur. Alia faciendi ratio. Oportet ad ſingulos mellis ſextarios denos ſucci cotoneorum tuſorum preſſorumq́ue adijcere, & ita recondere. Vinum hoc adſtringit: prodeſt ſtomacho, dyſenteriæ, hepaticis, renum uitijs, & urinæ difficultati. Melomeli, quod & cydonomeli nominant, ſic fit. Cotonea mala ſeminibus ſuis caſtrata, in quàm plurimum mellis, quo penitus demerſa contegantur, conijciuntur: id poſt annum miteſcit, mulſo non diſsimile. Præſtat eadem, quæ ſuperior compoſitio.

Ὑδρόμηλον. HYDROMELVM. CAP. XXV.

FIT hydromelon duabus menſuris aquæ coctæ, & ſub Caniculæ ſydus inſolatæ, additis ad unam melomelitis facti ex cotoneis. Vis huius eadem eſt.

Ὀμφακομέλι. OMPHACOMELI. CAP. XXVI.

OMPHACOMELITIS faciendi ratio hæc eſt. Acerbæ vuæ adhuc immaturæ, & tribus diebus inſolatæ exprimuntur, & ad ternas ſucci partes, mellis optimi deſpumati ſingulæ partes adijciuntur: & inſolatur in vaſa transfuſum. Vim reprimendi, ac refrigerandi habet. ſtomachicis, cœliacisq́ue conuenit. Vſus poſt annum eſt.

Ἀπίτης οἶνος. VINVM EX PYRIS. CAP. XXVII.

FIT & è pyris, perinde atque cotoneis, vinum, apijtes nomine, ſed ita ut pyra non magnopere maturefcant. Ex ſiliquis etiam, meſpilis, ſorbis, ſimili modo temperatur. Omnia hæc genera acerba ſunt, & adſtringunt. ſtomacho utilia ſunt, atque inteſtinas fluxiones cohibent.

Οἰνάνθινος οἶνος. VINVM OENANTHIVM. CAP. XXVIII.

Fit è feraci uite ſylueſtri, quod uocatur œnanthinum. Sicci flores minis duabus muſti cado macerati, poſt triginta dies mutantur, mox colatum uinum reconditur. Facit aduerſus ſtomachi imbecillitatem, cibi faſtidia, cœliacos, & dyſentericos.

Ῥοίτης οἶνος. VINVM EX PVNICIS. CAP. XXIX.

Fit è punicis malis maturis, quod rhœten nominant, ſucco expreſſo ab acinis eorum, quibus lignoſus nucleus abeſt, apyrena uocant, ac decocto ad tertias, & ita repoſito. Efficax eſt contra fluxiones internas, & febrim cum alui profluuio exortam. ſtomacho utile, adſtringit aluum, & urinam mouet.

Vini è punicis uaria confectio.

Vinvm è Punicis malis multifariam conficitur in Italia. Aliqui enim repurgatos punicorum acinos prælo ſtatim ſubijciunt, & expreſſum ſuccum uitreis amphoris recondunt: ibiq; per ſe tandiu efferueſcere ſinunt, quouſque deferbuerit, & ſubſidat fæx. deinde in alias transfundunt amphoras, quod à fæcibus repurgatum eximunt, & oleum ſuperinfundunt, ne euaneſcat, & corrumpatur, uel aceſcat. Alij, qui magis punicis abundant, acinos in ligneum cadum altera parte patulum conijciunt, & uuarum modo pedibus calcant, donec uniuerſus exiliat ſuccus: deinde per ſe in ſole efferueſcere ſinunt, cado linteo ſpiſsiore cooperto, uſquedum fæx uniuerſa reſidat, nuclei ſupernatent, & uinum defæcatum, ac pellucidum reddatur. Vbi autem hæc facta ſunt, perforato paulò ſupra fæcem uaſe, uinum eximunt, & cadis ligneis aſſeruant. Huic oleum ſuperinfundere non opus eſt: ſeruatur enim ſic paratum per ſe, modò uaſis oſculum pice uel cera obturetur. Sunt præterea, qui repurgatos punici acinos, cum pari menſura nigræ uuæ auſteriuſculi ſaporis commiſceant, calcent, & per ſe efferueſcere ſinant, quoad uinum claritatem conſequatur. Subinde in doliolis aſſeruant: ſiquidem hoc guſtui plurimùm arridet.

Ῥοδίτης οἶνος. ROSACEVM VINVM. CAP. XXX.

Rhodites ſic fit. Roſarum ſiccarum, tuſarumque minam linteolo deligatam in ſextarios octo muſti demergito: & poſt tres menſes defæcatum uinum transfundens, recondito. Vtile ijs, qui febri carent: & ad ſtomachi coctiones, & dolores, à cibo potum: & contra humidas aluos, & dyſenterias. Fit quoque ex ſucco roſarum addito melle, quod rhodomeli uocant: quod arteriæ ſcabritijs conuenit.

Μυρτίτης οἶνος. MYRTITES VINVM. CAP. XXXI.

Myrtites fit, baccis nigris, quæ maturitatem exceſſerint, tuſis, & organo expreſsis. Aliqui ad tertias coquunt. Alij baccas prius ſole torrent, & quaternis ſextarijs contuſarum, ternas aquæ heminas adijciunt, & uini ueteris parem modum: poſtea exprimunt, & ſeruant. Magnopere adſtringit. ſtomacho utile: fluxionibus uentris, ac ſtomachi prodeſt, & contra inteſtinas ulcerationes, & profluuia. denigrat capillos.

Μυρσινίτης οἶνος. MYRSINITES VINVM. CAP. XXXII.

Myrsinites ſic temperatur. Rami nigræ myrti cum ſuis baccis, & folijs tuſi, decem minarum pondo, in tribus muſti congijs ferueſcunt, donec duo ſuperſint, aut certè dimidium. id uinum colatum ad uſus reconditur. Contra furfures, ulcera in capite manantia, eruptiones papularum, gingiuas, tonſillas, & purulentas aures efficax eſt: ſudores ſiſtit.

Σχίνινος, καὶ τερεμίνθινος οἶνος. LENTISCINVM, ET TEREBINTHINVM VINVM. CAP. XXXIII.

Lentiscinvm ſimiliter ut myrſinites temperatur. Nec ſecus terebinthinum. nanq; bacciferi eorum rami ſumi debent. Similes inſunt uires. adſtringunt, ſtomacho accommodantur, & defluxionibus inteſtinorum, ueſicæ, & ſtomachi, & ſanguinis profluuio. Vlcera omnia fluxionibus obnoxia, fotu ad cicatricem perducunt: fluxiones uuluæ, ac ſedis, inſeſsione cohibent.

Φοινικίτης οἶνος. PALMEVM VINVM. CAP. XXXIIII.

Palmvlas maturas, quas uocant chydæas in urceolum imo pertuſum, & obſtructum picata arundine, demittito: lino foramen ſit obturatum, & quadragenis ſextarijs ternos aquæ congios infundito.

infundito. quòd ſi ipſum ita dulce eſſe non libeat, quinque congios infudiſſe ſatis eſt. poſt decem dies detracto ab arundine linteo, aſſumito uinum craſſum, & dulce, & reponito. Suaue illud quidem, ſed capiti noxium. contra fluxiones propter adſtrictoriam uim efficax: ſtomachicis, cœliacis, ſanguinem expuentibus conuenit. Aliqui idem addita aqua iterum capiunt, & tertio, quarto, quinto, ſextóve faciunt, quod tandem acore uitiatur.

Κατορχίτης οἶνος. VINVM EX CARICIS FACTVM. CAP. XXXV.

Catorchites, aliquibus ſycites uocatur, in Cypro fit, ita ut palmeum: ſed hoc intereſt, quoniam pro aqua tantundem humoris adijciunt, in quo recenter preſſa uinacea maduerint. Caricæ, quæ chelidoniæ, aut phœniceæ appellantur, præſertim nigræ macerantur, uti diximus: & poſt decem dies humor excipitur, atque iterum, aut tertio, idem modus aquæ, in qua uinacea maduerint, infunditur. ſimili modo intercedente ſpatio, quarto, aut quinto aſſumitur. Demaceratorum liquor non ſecus acorem contrahit, & aceti uſum præbet. Id tenue eſt: flatus gignit, ſtomacho aduerſatur, faſtidium parit, aluo tamen prodeſt, urinam ciet, menſes trahit, lactis ubertatem facit, uitioſum ſanguinem creat, & elephantiaſin adfert, ut potio, quam zython appellamus. Aliqui ſex amphoris, decem ſalis ſextarios adijciunt. Alij muriæ amphoram. quod non facilè uitiatur, & aluo idoneum fore cenſent. Alij thymum, & fœniculum imo ſubijciunt, & caricas ſuperponunt: & ita uiciſsim, donec uas expleuerint. Fit & è ſycomoris eodem modo uinum, ſed in acetum acre degenerat: quoniam non ita præualet uis eorum, ut fluentis liquoris dulcedinem retinere poſsit.

Ῥητινίτης οἶνος. RESINATVM VINVM. CAP. XXXVI.

Resinatvm vinum populatim factitari ſolet. copioſum in Galatia: quoniam uinum illic coaceſcat, vua non matureſcẽte, ob cœli algorem, niſi picea reſina temperetur. Reſina autem cum cortice tunditur, & amphoræ dimidiata hemina permiſcetur. Aliqui ubi efferbuit, excolant, ſeparantes reſinam: alij relinquunt. Hæc vina uetuſtate dulceſcunt. Omnia capitis dolorem, & uertigines faciunt: coctionem tamen adiuuant, & urinam cient: tuſsientibus, ac deſtillatione uexatis conueniunt: item cœliacis, dyſentericis, & hydropicis, & fœminis fluxione vuluæ laborantibus: altis exulcerationibus infunditur. In hoc autem genere nigricans magis albo conſtringit.

Στροβιλίτης οἶνος. VINVM STROBILITES. CAP. XXXVII.

Strobilites fit maceratis in muſto nucibus pineis, recentibus, fractiſque: præbetq; reſinati effectus. Siquis madefactas nuces pini muſto decoquat, potum affatim conuenit ijs, qui tabitudine conficiuntur.

Κέδρινος, καὶ ἐκ τίνων δένδρων, καὶ καρπῶν οἶνος. CEDRINVM, ET EX ALIQVOT ARBORIBVS, AC FRVCTIBVS VINVM. CAP. XXXVIII.

Cedrinvm, iuniperinum, cupreſsinum, laurinum, pineum, aut abiegnum, ſimili ratione fiunt. Diuiſos recenter ramos, cùm fructum edunt, aut ſoli, aut balneo, aut igni admouere oportet, uti conſudent, congioque uini minam unam permiſcere, & poſt duos menſes transfundere, & antequam recondantur, inſolare. Factitiorum uinorum uaſa impleri debent: nanque non plenis uaſis, uina in acorem corrumpuntur. Medicata autem uina rectè ualentibus inſalubria. Omnia excalfaciunt, urinam cient, & ſubſtringunt. Laurinum tamen uehementius excalfacit. Fit quoq; è fructu cedri maioris uinum, congio muſti, adiecta tuſarum baccarum ſelibra. diebus quadraginta inſolari debet, & defæcatum in uaſa transferri. Fit etiam uinum è baccis iuniperi, non aliter quàm cedrites, & ad eadem ualens. Cedrites hoc modo fit. Cedriam dulci aqua lauant, & ſingulas amphoras ſingulis cyathis diluunt, & ita muſto replent. Hoc genus uini excalfacit, extenuat: tuſsi antiquæ utile ſine febre, pectoris laterisque doloribus, torminibus, uentris, & interaneorum ulceribus, purulentis excreationibus, mulieribus vuluæ cauſarijs, hydropicisque: facit aduerſus uentris tineas, & horrores. Contra uenenatos ictus auxiliatur: ſerpentes necat: aurium doloribus inſtillatum medetur.

Πισσίτης οἶνος. PICATVM VINVM. CAP. XXXIX.

Picatvm ex liquida pice, & muſto temperatur. Picem autem primùm marina, aut muria tantiſper eluere oportet, dum inalbuerit, & ſyncera maris aqua defluat: mox aqua dulci proluenda: con-

da: congijs octo muſti uncia picis una, aut altera adiicitur: vbi efferbuerit, & conſtiterit, in uaſa diffunditur. Hoc genus uini excalfacit, concoquit, purgat, abſtergit: vtile doloribus pectoris, alui, iecinoris, lienis, & vuluæ, ſi ſine febre ſint, ueteri rheumatiſmo, exulcerationibus in altum recedentibus, tuſsi, ſuſpiriis, concoctionibus tardis, inflationibus, & luxatis, præſertim in ſuccida lana impoſitum.

Ἀψινθίτης οἶνος. VINVM ABSINTHITES. CAP. XL.

Absinthitae faciundi ratio euariat. Aliqui enim duodequinquaginta ſextariis Italicarum amphorarum, admiſtam abſinthii pontici libram decoquunt ad tertias: & ubi infuderint ſex aceti ſextarios, & abſinthii ſelibram, ac diligenter permiſcuerint, diffundunt in uas: dumque conquieuerit, defæcant. Alii abſinthii minam in amphoram demittunt, tuſamque, & raro linteo deligatam, in cado muſti macerant binis menſibus. Alii abſinthii quadrantem, alii trientem, & nardi Syriacæ, cinnamomi, caſsiæ, floris iunci odorati, calami, elatæ, palmarum ſingulos ſextantes iniiciunt in metretam muſti, & tundentes prius pila, obſtructo uaſis ſpiraculo, binis ternísve menſibus dimittunt: poſtea defæcatum uinum transfundunt ad vſus. Alii addunt in muſti cadum Celticæ nardi drachmas quatuordecim, & abſinthii drachmas quadraginta, linteo inuolutas: & poſt quadrageſimum diem elutriant. Alii in ſenos ſextarios muſti, abſinthii libram, & ſiccæ pini reſinæ ſextantem immittunt: & poſt decem dies excolant, & recondunt. Vtile eſt ſtomacho, vrinam ciet, tardam concoctionem accelerat: hepaticis, regio morbo, & renum vitiis auxiliatur: faſtidia diſcutit. iis prodeſt, quibus ſtomachus negotium exhibet: valet cõtra longam præcordiorum diſtentionem, & inflationes, teretesque uentris tineas, & remoratos menſes. contra hauſta ixiæ uenena quàm plurimum potum, & uomitionibus redditum, auxiliatur.

Ὑσσωπίτης οἶνος. VINVM HYSSOPITES. CAP. XLI.

Hyssopites è Cilicio hyſſopo maximè laudatur. Fitque ſimiliter, foliorum hyſſopi tuſorum libra in amphoram muſti coniecta: linteolo raro cum quibuſdam lapillis folia inuoluuntur, vt degrauatus ponduſculo faſciculus ſidat: vinum poſt quadraginta dies defæcatum elutriatur. Contra pectoris, laterum, & pulmonis vitia, veterem tuſsim, & ſuſpiria prodeſt: vrinam cit: torminibus, & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur. menſes mouet.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων φυτῶν. VINA EX DIVERSIS PLANTIS FACTA. CAP. XLII.

Simili modo chamædryites fieri ſolet. Excalfacit, diſcutit: conuulſis, regio morbo, vuluæ inflationibus, tardæ concoctioni, incipienti aquæ inter cutem ſubuenit. Inueteraſcens melius redditur. Stœchadites non ſecus temperatur. Congij ſex ſtœchadis minam addere oportet. Craſsitiem, inflationes, laterum neruorumque cruciatus, & perfrictiones diſcutit. comitialibus commodè datur cum pyrethro, & ſagapeno. Fit ad eadem acetum è ſtœchade herba, vt paulò antè diximus, aceto macerata, quod eoſdem implet effectus. Fit vinum è betonica, quam ceſtron pſychotrophon appellant. Herbam ſemine maturo prægnantem, cum ſuis ramulis minæ pondo, cõgijs duobus vini macerant, & poſt ſeptimum menſem transfundunt. Ad multa interaneorum vitia, vt frutex ipſe, pollet. Et vt in vniuerſum dicatur, factitia vina ſibi miſturarum uires adſciſcunt. quare non difficile fuerit ijs, qui illarum naturam norint, vinorum vires coniectura quadam conſequi: veruntamen vinorum uſus febricitantibus abdicandus. Fit etiámnum è betonica acetum ad eadem vitia vtile. Tragoriganites fit quaternis tragorigani drachmis linteolo colligatis, in qua ternos muſti ſextarios coniectis, & poſt tertium menſem transfuſis. Prodeſt torminibus, vulſis, ruptis, laterum doloribus, ſpirituum diſcurſationi, ægris concoctionibus. E' napis fit vinum, nomine bunites, drachmis duabus tuſi napi in ſextarios duos muſti additis, & cæteris eodem modo factis. Prodeſt ſtomachicis, & dimicatione, aut longo equitatu fatigatis. Dictami drachmas quatuor macerato quaternis muſti ſextarijs. Facit aduerſus ſtomachi faſtidia: menſes, & purgamentum à partu ſubducit. Marrubij adulti folia tundito, & ſextarios octo in muſti metretam demittito, & reliqua conſimiliter facito. Conuenit hoc vinum pectoris vitijs, & omnibus, quibus marrubium. Thymi tuſi, & cribrati vncias centum linteolo colligatas, in amphoram muſti adijcito. Valet contra ægras coctiones, faſtidia, dyſenteriam, neruorum & præcordiorum dolores, hybernos algores, & venenata animalia, quorum morſus frigus inſequitur, aut putreſcit locus.

Simili modo è ſatureia vinum fit. quod eadem, quæ thymites præſtat. Sic quoque origanites ex Heracleotico origano conficitur ſimiliter cum ſupradicto. Facit eadem, quæ thymites. E' calamintha, pulegio, & abrotono vina fiunt eodem, quo thymites modo. Proſunt ſtomachicis, cibum fa-

bum faſtidientibus, & regio morbo: quòd vrinam moueant. Fit item è conyza vinum contra venenata ante alia efficax.

Ἀρωματίτης οἶνος. VINVM AROMATITES. CAP. XLIII.

AROMATITES ita fit. Palmæ, aſpalathi, calami, nardi Gallici, ſingulorum quatuor ſextarios ſumito: poſtquàm contriueris, paſſo ſubigito, coactis ingentibus offis, & in ſextarios duodecim auſteri muſti deiectis, operculato vaſe, quadraginta diebus quieſcere ſinito: deinde vbi fæce expurgatum fuerit, recondito. Alia eius ratio. Calami vncia, phu drachmæ ſeptem, coſti drachmæ duæ, nardi Syriaci drachmæ ſex, caſsiæ vncia, croci drachmæ quatuor, amomi drachmæ quinque, aſari drachmæ quatuor. Omnia ſimul trita, & linteo colligata in cadum muſti, demerguntur: & poſtquàm vinum deferbuerit, transfunditur. Facit ad pectoris, & laterum, & pulmonis dolores, difficili vrinæ, horroribus, retardatis menſibus, atque ijs qui per frigora iter faciunt, potum conuenit. pituitæ craſsitiem extenuat, colorem alit, ſomnum conciliat, dolorem finit: renum, & veſicæ vitijs auxiliatur.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ἀρωμάτων. VINA EX DIVERSIS ODORAMENTIS FACTA. CAP. XLIIII.

FIT & vinum ad deſtillationes, cruditates, tuſsim, inflationes, & ſi humor in ſtomacho coit. Myrrhæ duæ drachmæ, piperis candidi drachma vna, iridis drachmæ ſex, aniſi drachmæ tres. omnia plenius tuſa, & linteolo inuoluta, in ſex vini ſextarios conijciuntur: vinum poſt triduum colatur, & in lagena reconditur. Datur poſt deambulationem meraculum, cyathi vnius menſura.

Fit quoque nectarites ex helenio herba, radice ſicca pondo quinque drachmarum linteolo colligata, & in congios ſex muſti addita, & poſt tres menſes effuſa. Facit ad ſtomachi, & pectoris vitia: vrinam pellit. E' Syriaca nardo, & Celtica, malabathroque vinum factitatur, hac ratione. Singulorum ſelibram in binos muſti congios mittito, poſt menſes duos colato. Datur cyathus vnus cum tribus aquæ. Hoc vinum efficax eſt contra vitia renum, hepaticos, regium morbum, & vrinæ difficultatem. prodeſt ſtomachicis, atque ijs quos pallor decolorat. Alij vnciam, aut ſextantem acori, & Celticæ nardi quadrantem in muſti amphoram adijciunt. Aſari quadrantem in ſenos muſti ſextarios itidem demittito. Id vini genus vrinam ciet: hydropicis, & regio morbo laborantibus, hepaticis, iſchiadicisque conuenit. Radicis ſylueſtris nardi recẽtis, & tritæ, cribrateque beſſem in congium muſti conijcito: duos menſes quieſcere ſinito. Vtile eſt hepaticis, difficili vrinæ, inflationibus, ſtomachicis.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ποῶν. VINA EX DIVERSIS HERBIS FACTA. CAP. XLV.

RADICIS dauci contuſæ drachmas ſex in muſti amphoram imponito, & ſimiliter transfundito. Facit ad dolores thoracis, præcordiorum, & vuluæ: menſes pellit, ructus ciet, & vrinam: prodeſt tuſsi, ruptis, vulſisque. Saluiæ vnciam in muſti amphoram, quod idem cum ceramio eſt, mittito. Valet contra renum, veſicæ, & laterum dolores, reiectiones ſanguinis, tuſsim, rupta, vulſa, & ſuppreſſos menſes. Panacis unciam in muſti congium mittito, & transfundito. Prodeſt ruptis, vulſis, contuſis, orthopnœæ: lienis craſsitiem extenuat: contra tormina, coxendicum dolores efficax eſt: tardas concoctiones accelerat: menſes, & partus extrahit: aquæ inter cutem, & ſerpentiũ ictibus auxiliatur. Vina ex acoro, & dulci radice conſimili modo fiunt. Oportet enim ſingulorum uncias octo in ſenos congios mittere, tribus menſibus macerare, mox in vas transferre. Faciunt ad pectus, & latera, & vrinam mouent. Seminis apij recentis, maturi, & cribrati unciæ nouem in linteo colligatæ in muſti amphoram demittãtur. Appetitum excitat: ſtomachicis, & difficili vrinæ auxiliatur: faciles ſpiritus facit. Ex fœniculo, anetho, & petroſelino, vina eodem modo fiunt, & ad eadem efficacia. Fit & è flore ſalis vinum, multò ad purgãdum efficacius, quàm vinum aqua marina temperatum. Fauces, veſicam, renes, & ſtomachum infeſtat: quare neque in ſecunda, neque aduerſa valetudine prodeſt. Fit etiam uinum, quod phthorion vocant, quoniam partus necat, & abortus facit, ueratro, aut ſcammonia, aut ſylueſtri cucumere, iuxta radices uitium ſato: ſiquidem uites ſibi illorum vires adſciſcunt. Id vinum partus enecat: datur ieiunis mulieribus, quæ antè vomuerunt, cyathorum octo menſura, dilutum. Ramorum thymelææ cum ſuis folijs, & fructu triginta drachmas mittito in congios tres muſti, & leui igne coquito, donec congij duo ſuperſint, defæcatumque recondito. Aquoſa purgat excrementa, & lienem abſumit. Chamelæa dum floret, cum folijs tuſa, & cribrata decem drachmarum pondere, in muſti cõgium additur: poſt duos menſes vinum in vas transfertur. Aquæ inter cutem, hepaticis, & laſsitudine

confractis,

confractis, efficax eſt: item mulieribus, quæ à partu ægrè purgantur. Chamæpityinum ſimili modo fit, ad eadem conueniens: urinam quoque ciet. Librum radicis mandragoræ concidito, ſegmenta lino traijcito, quod ſelibram æquat, in muſti cadum demittito, ibique eſſe ſinito ad menſes tres, deinde transfundito. Media potio, heminæ dimidium: bibitur, paſſo in duplum addito. Aiunt heminam vini congio miſtam, potu ſoporem adferre. cyathus vnus cum ſextario uini potus, enecat. Mediocris uſus eius doloris ſenſum aufert: fluxiones incraſſat. olfactu, potuque, & cùm inditur, idem præſtat. In congium muſti aqua marina diluti, drachmas duodecim nigri veratri triti in linteo mundo mittito: dumque efferbuerit, in marinæ aquæ congios quatuordecim, vbi pleniuſculè fregeris, inijcito: poſt aliquot dies colato, & vtitor. Dato cyathum unum ex aqua balnei, in potu ad aluum ſoluendam, ijs qui euomuerunt à cœna. Alia ratio. Veratri drachmas viginti, iunci odorati vncias duodecim, ſpicæ Syriacæ vncias tredecim. cribratas, & linteo colligatas, in ſeptem vini Coi ſextarios, diebus quadraginta macerandas indito, poſtmodum colato. dabis in potu ſeſquiheminam. Aliter. Decoctæ marinæ aquæ ex alto petitæ ſextarios duodecim, veratri candidi libras ſex, in muſti amphora quadrageſimo die quàm madefeceris, colato, & vtitor. Alia ratio. Veratri drachmas duodenas, & aphronitri quaternas in ſenis muſti ſextarijs diebus quiniſdenis macerato, mox colato: & ſemeſtri exacto, vtitor. Id uini genus abortus facit, & partus necat. Aut vuas in ſole ſiccatas imponito in muſti metretam (implet autem metreta congios duodecim) & gypſum in vinum mittito pondo drachmarum viginti, & biduo reſidere ſinito: conijcito veratri nigri drachmas triginta, iunci odorati, calami, ſingulorum drachmas triginta, baccarum iuniperi ſextarios duos & trientem, myrrhæ, & croci ſingulorum drachmam: inuoluens linteolo diebus quadraginta appendito, poſtea colato. dabis heminas tres, aut duas dilutas. Purgat à partu, & abortu fœminas: fœtus extrahit: contra ſtrangulatus vuluæ efficax. Scāmonites ſic fit. Radicis ſcammoniæ per meſſes effoſſæ, tritæ, & linteo colligatæ drachmas quinque in muſti congium mittito ad dies triginta. Aluum purgat: bilem, & pituitam extrahit.

Vinorum factitiorum cōſideratio.

VINA factitia parandi ratio diuerſa, quam ſuperius ab initio propè huius libri ad hunc uſque locum pluribus capitibus diffuse diligenterq; tradidit Dioſcorides, nobis quidem clarior, & euidentior uiſa eſt, quàm ut operæpretium eſſet, ſingula eorum capita noſtris commentationibus proſequi; præſertim cùm omnium ferè iam uſus apud nos exoleuerit. quanquam non equidem dubitauerim, quin eſſent huiuſmodi uina, ſi eo modo parata in promptu eſſent, ijs morbis profutura, quibus prodeſſe produntur. Vnde pluribus adhuc rationibus nixus, primus ego, ut arbitror (quod etiam lib. I. in Ebeni mentione diximus) è ligno Guaiaco uinum confeci, & alijs quoq; conficiendū eſſe ſcriptis tradidi. Cuius poſtea uſu innumeros Gallica lue correptos, nos, & alij medici ſanitati reſtituerunt. Videmus enim Euphraſiatum ad oculorum claritatem efficaciſſimum eſſe, Myricinum lienis morbos ſanare, & quod ex ſena paratur, atrabiliarijs morbis, & cutétenus exulcerantibus, nempe ſcabiei, lepris, uitiliginibus, lichenis, & id genus alijs, commodiſſimum eſſe medicamentum. Quod cùm animaduertiſſet magnus philoſophus, & medicus non ſpernendus Arnaldus de Villa noua, de factitijs uinis, quæ medicinæ uſui conueniunt ad uarios corporis morbos, copioſiſſimum edidit libellum. In quo qui uinis medicamentoſis delectantur, & hæc conficiendi modum, & eorum facultates, facilè adipiſci poterunt. Nam apud Germanos, & alios illis conterminos, medicamenta uinis commiſta in frequentiſſimo habentur uſu, quòd magis, quàm nos odoratis, & concinnatis delectentur potionibus.

De Metallicis Lapidibus.

Καδμεία. CADMIA. CAP. XLVI.

EX CADMIAE generibus optima eſt Cypria, botryitis nomine, denſa, modicè grauis, & in leuitatem magis declinans, racemoſa facie, colore ſpodij, quæ fracta cinerulenta eſt, & æruginoſa. Proxima habetur foris cærulea, intus candidior, internatis venarum diſcurſibus, onychitæ lapidi ſimilis, cuiuſmodi ſunt quæ è veteribus metallis effodiuntur. Quædam etiam placodes, id eſt, cruſtoſa dicitur, ſegmentis quibuſdam perinde quaſi zonis cincta, ob quod eam zonitin appellauere. Alia oſtracitis nominatur, gracilis, & magna ex parte nigra. Sed quæ teſtaceam faciem habet, terram amplexa eſt. Improbatur candida. Oculorum medicamentis botryitis nomine, & onychitis, vtiles: reliquæ ad emplaſtra, & farinas, quæ cicatricibus inducendis inſparguntur. Ad eadem Cypria prodeſt. Ex Macedonia verò, Thracia, & Hiſpania delatæ improbantur. Cadmiæ effectus adſtringere, caua explere, ſordes expurgare, exiccare, corporis meatus infarcire, excreſcentia in carne coërcere, cruſtas creare, & vlcera, quæ cacoëthe vocantur, ad cicatricē perducere. Gignitur cadmia ex ære in fornacibus candente, fuligine egeſta flatu, & lateribus, camerisque fornacum inhærente. Prægrandes autem, ac ferreæ ſunt rudes, ab officinis appellatæ aceſtides, per ſumma faſtigia connexæ, & concameratæ, vt quæ ab ære iactantur ſurſum corpuſcula, cohæreant, & inibi detineantur: quæ cùm ſpiſsius inſident, in corpus concreſcunt, & modò

genus unum eius, modò duo, modò omnia perficiunt. Extrahitur & cadmia in Cypro è monte, qui Solis incumbit, cremato lapide, cui pyritæ cognomen eſt. in quo etiam monte quædam quaſi uenæ chalcitis, miſyos, ſoreos, melanteriæ, cœrulei, chryſocollæ, atramenti ſutorij, diphrygisq; inueniuntur. Nec deſunt, qui cadmiam in lapidum fodinis inueniri tradant, falſi quadam lapidum cognatione: qualis inuenitur, & apud Cumas lapis, nullam ſui vim oſtendens. Ii eo deprehenduntur, quòd ſunt cadmia leuiores, nullumque alienum mandentibus ſaporem exhibent: commanducatus item lapis dentes offendit: cadmia, vtpote cùm cedat, eſum non reſpuit. Alio autem diſcerni poſſunt argumento. Cadmia in farinam detrita, & aceto ſubacta, atque in ſole ſiccata, coit: quod in lapide non accidit. Item tritus, & igni appoſitus lapis proſilit, & fumum igni ſimilem eiaculatur: cadmia verò quieta manet, fuliginemque luteo colore, aut æreo ſplendentem expuit, uario zonarum diſcurſu. Inſuper lapis ignem expertus, atque refrigeratus colorem mutabit, ac leuior multò fiet: ſed cadmia nihil euariat, niſi quis eam multis diebus cremauerit. Fit & in argenti fornacibus candidior, ac minus ponderoſa, ſed uiribus nequaquam comparanda ærariæ.

Vritur cadmia ſuperior carbonibus obruta, donec tranſlucida ſpectetur, & ferrei ſtercoris modo bullet: mox extinguitur vino Aminæo, quæ ad emplaſtra præparatur: ſed quæ ad pſorarum medicamenta præparatur, aceto. Alij hoc modo exuſtam conterunt in vino, rurſumque fictili crudo torrent, donec pumicoſa videatur: iterumque tritam ex vino, tertio urunt, donec prorſus in cinerem redigatur, nihil ſcabritiæ retinens. hac ſpodij vice utuntur. Lauatur autem in mortario trita, effuſa ſubinde aqua, dum ſordium nihil emergat: dein coacta in paſtillos reponitur.

Cadmię conſideratio.

CADMIAE duo genera. nanque non modò factitia, ſed etiam foſſilis reperitur. Arte quidem ea fit, quæ in fornacis teſtudine, ubi æris materia comburitur, coaleſcit, ut ea quæ Dioſcoridis, & Galeni ætate in Cypro eo monte, cui Solæ urbs adiacet, ex pyrite lapide in fornacibus concremato conficiebatur. Verùm foſſilis (ut Galenus eſt author libro IX. ſimplicium medicamentorum) in ærarijs ipſius montis fodinis frequentiſſima habebatur, de qua ita ſcriptum reliquit.

Hiſtoria ex Galeno.

Cadmia fit, ubi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra illa, ex qua æs generatur, in fornacibus in altum egerente, uelut fuliginem quampiam, & fauillam, ſiue utcunque appellare licebit. At ſi non terram, ſed lapidem nuncupare uelis, ex quo in fornacibus ſecernendo partim fit æs, partim cadmia, partim diphryges, nihil ſane retulerit. Sed & in argenteis metallis efficitur ſimili ſecretione, ſiue generatione, aut quomodocunque uocare uoles. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus uſto fit cadmia. Cæterùm abſque fornace in Cypro cadmia inuenitur: ac iure quiſpiam illam lapidem nuncupet. Itaque in Solis, quo tempore ego in inſula peregrinabar, pauciſſimum etiam reliquum erat cadmiæ, quæ in fornacibus fit. Verùm lapidibus, qui in montibus, & riuis reperiebantur, à metallis profectò acceptis, eos in Aſiam, Italiamq; portaui ad amicos, à quibus ſummam inibam gratiam, quòd ſe uel maximum munus accepiſſe dicerent, & quæ alia omni cadmia multò eſſet præſtantior. E talem certè meritò quis lapidoſam uocet cadmiam. At eius, quæ combuſta eſt, aliam botryitin, aliam placitin medici nuncupant. Botryitin quidem, quæ in editioribus domorum, in quibus fornaces extructæ ſunt, partibus colligitur. Placitin uerò, quæ in inferioribus. Ac liquet ſanè botryitin eſſe tenuiorum partium, craſſiorum uerò placitin: utranque autem ui deſiccandi, ceu alia metallica omnia, & lapidoſa, terrenaq;. Porrò præter deſiccandi facultatem, mediocriter item extergit. Attamen, quæ in fornacibus colligitur, igneæ facultatis aliquid habeat neceſſe eſt. Meritò itaque lauantes eam, medicamentum efficiunt mediocriter tum deſiccans, tum extergens abſque mordicatione, utile ad ulcera impletionem expoſcentia, & in oculis, & in toto corpore. Porrò ulcera magnopere humida, aut putreſcentia, in corporibus impendiò mollibus, qualia ſunt eunuchorum, puerorum, ac mulierum, eiuſmodi cadmia adiuuat. At in durioribus, & contentioribus, quæ ualentius deſiccant, requiruntur. Itaque illud ſemper memoria tenendum, ſermonem ad temperatam, & mediam exceſſuum naturam, in ijs quæ ita ſimpliciter efferuntur, referendum: puta cùm dicimus medicamentum, aut ulcera carne implere, aut cicatrice claudere, aut aliud quiduis eius generis præſtare. ad quam utique, & nos nunc reſpicientes leuiter deſiccatoriam, abſterſoriamq; cadmiæ eſſe facultatem dicimus. In caliditatis autem, & frigiditatis differentia, temperata quodammodo exiſtit cadmia, nempe neutrum inſigniter efficiens. hæc Galenus.

Cadmiæ hiſtoria ex Plinio.

Quibus maximè adſtipulatur Plinius libro XXXIIII. capite X. ſic inquiens. Metalla æris multis modis inſtruunt medicinam, utpote cùm ulcera omnia ibi ocyſſimè ſanentur. Maximè tamen prodeſt cadmia. Fit ſine dubio hæc & in argenti fornacibus, candidior, ac minus ponderoſa, ſed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera ſunt. Nanque ipſe lapis, ex quo fit æs, cadmia uocatur, fuſuris neceſſarius, medicinæ inutilis. Sic rurſus in fornacibus exiſtit, aliamq; nominis ſui originem recipit. Fit autem egeſta flammis, atque flatu tenuiſſima parte materiæ, & cameris lateribúsue fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuiſſima eſt in ipſo fornacium ore, qua flammæ eluctantur, appellata capnitis, exuſta, & nimia leuitate ſimilis fauillæ. Interior optima cameris dependens, & ab eo argumento botryitis cognominata. ponderoſior hæc priore, leuior porrò ſecuturis. Duo eius colores. deterior cinereus: puniceus melior, friabilis oculorumq; medicamentis utiliſſima. Tertia eſt in lateribus fornacium, quæ propter grauitatem, ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipſa ab argumento, cruſta uerius, quàm pumex, intus uaria: ad pſoras utilior, & ad cicatrices trahendas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra penè cœrulea, intus onychis maculis ſimilis. Oſtracitis tota nigra, & cæterarum ſordidiſſima: uulneribus maximè utilis. Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima. hæc Plinius. qui à Galeno in hoc diſſentit, quòd dixerit foſſilem cadmiam fuſuris tantùm neceſſariam, & medicinæ inutilem, cùm tamen Galenus contrarium ſcribat. Cadmiæ omne genus uidimus ſæ-

pe nos in

pæ nos in pluribus Germaniæ locis, ubi æs, argentum, & aurichalcum conficitur. Sed ſpeciatim botryitin apud Perzenum quinto à Tridento lapide, & apud Sbozium in Tirolenſi comitatu, ubi in quàm plurimis fornacibus æs, ac alia metalla funduntur. Botryitis cadmiæ fruſtulum ſanè pulcherrimum nouiſsimè ad me miſit Sagabria Dalmatiæ urbe clariſsimus medicus Ioſephus Salandius Bergomenſis, quæ adeò in racemi modum congeſta eſt, ut planè uuæ ſpeciem referat. Porrò officinæ omnes Tutiam, quæ pompholyx eſt, Cadmiam perperàm nominant. Quandoquidem Tutia illis uocata (niſi mea me fallit opinio) Cadmia eſt è botryitis genere. Neque enim mirum eſſe debet, quòd Cadmia proprio amiſſo nomine, in pompholygis locum ſucceſſerit, cùm etiam Dioſcoridis tempore ſpodij loco uterentur medici.

Πομφόλυξ, σπόδον, ἀντίσποδον. POMPHOLYX, SPODIVM, ANTISPODIVM. CAP. XLVI.

Pompholyx ſpecie ſola, non genere à ſpodio diſtat. Siquidem ſpodos nigricat, & plerunque ponderoſior eſt, palearum pilorumq́ue plena, quaſi purgamentum quoddam, quod ab ærariarum officinarum pauimentis, & fornacibus euerritur. Pompholyx verò pinguis eſt, & candida, vſqueadeò leuis, vt in auras euolare poſsit. Cuius duo fluxerunt genera. vnum ad aëris colorem vergens, ſubpingue: alterum magnopere candidum, ſummamq́ue leuitatem nactum. Candida fit pompholyx, quoties in perficiendo ære, fabri præſtantiorem facere volentes, detritam cadmiam cumulatius inſperſerint. nanque tenuiſsima fauilla, quæ effertur, in pompholygem coit. Cæterùm pompholyx non ex æris modò materia, & fabrili induſtria factitatur, ſed ex cadmia quoque, ad gignendam ipſam eximiè follibus proflata. Cuius faciundæ ratio hæc eſt. In domo gemina contignatione operta, fornax extruitur, iuxta quam mediocris feneſtra, ad tabulatum à ſupernis partibus pateat. domicilij paries fornaci proximus, tenui foramine ad fornacem vſque perforetur, ad excipiendam follis narem: oſtium mediocre habeat, pro exitu ingreſſuq́ue artificis fabricatum. domuncula altera huic coniuncta ſit, in qua & folles, & flator ſuo munere fungantur. deinde carbonibus in camino ſuccenſis, aſsidens artifex cadmiam particulatim fractam inſpargit, à locis ſupra infurnibulum extructis. idem negotium obit infernè artificis miniſter, ſimulq́; carbones adijcit, vſque dũ indita cadmiæ copia prorſus abſumatur. Itaque egeſta ſuffitu tenuis pars, & leuis materiæ in ſummam domum euolat, & parietibus, tectis, fornacíque adhæreſcit: conflatum autem inde corpus, inter initia erumpentibus aquarum bullis ſimile prodit, poſtea maius incrementum capeſſens, glomuſculis vellerum ſimile redditur. Ponderoſius autem in ima loca ſe recipit: ſed hoc fornacibus offunditur, illud domus pauimento cohæret: quod tenuiore deterius exiſtimandum eſt, ideo quod multum terræ collegerit, & ſpurcitia in aceruatione referciatur. Sunt qui hoc modo tantùm fieri ſpodium arbitrantur, de qua antè dictum eſt. Optima creditur Cypria, quæ accepto aceto halitum æris præſtat, colore aliquantùm piceo, ſapore cœni horrido: et ſi fraudem non experta, flagranti carbone inferueſcit, aëreum colorem contrahit. Antedictis autem notis diligenter attendendum eſt. Siquidem à nonnullis adulteratur taurino glutine, ouillo pulmone, aut marino, aut crematis groſsis, & quibuſdam conſimilibus. quod facilè cognitu fuerit: quippe nihil in ijs probandis inuenietur eorum, quæ antè dicta ſunt. Pompholygem in commune ita lauari oportet. Ligatam linteo mundo, modiceq́ue raro, aut ſiccam, aut aqua reſperſam in labellum demittito, quod imbrem contineat, & huc atque illuc faſciculum deferens, immergito: ita enim limoſa pars eius, ac utilis effluet, & omne ſedimentum in linteolo remanebit. poſtea reſidere ſinens aquam cum cinere colis incernito, & nouam infundens, agitato, & effundito: mutata tantiſper aqua, & colata, dum arenoſi nihil ſidat. demum aquam exprimito, & ſiccatum cinerem recondito. Alij quantum maximè fieri poteſt ſiccant, manibus in aqua conterunt, dum mellis craſſamentum imitetur: deinde linteo faucibus excepturi vaſis obtento, aut laxius illigato, colant, & quò facilius tranſeat, infuſa per linteum largiore aqua, cinerem conturbant: mox ſpumoſum, quod traiectum eſt, & ſupernatat vaſi, concha excipiunt, & fictili nouo ad vſus recondunt. Quod verò reſedit, ſenſim cribratum, in aliud vas transfundunt, relicto arenoſo, quod peſſum ierat: rurſus lapidoſa ſidere patiuntur, & in vas aliud excolant: hoc identidem faciunt, donec cinis merus, & arenæ expers inueniatur. Alij paulatim integram in aqua reſpergunt, arbitrati arenas, lapilloſq́ue ſuo ponduſculo degrauatos, peſſum ire: pilos autem, & paleas leuitate ſua in ſublime attolli. Cæterùm cinerem medium ſeparant, & in pilam coniectum, vt cadmiam, eluunt. Quinetiam lauatur vino Chio marina aqua diluto, modis quos ſuprà diximus: & ita redditur adſtringentior, quàm aquis elota. Vis pompholygis adſtringere, refrigerare, explere, purgare, obſtruere, & aliquantùm exiccare. Inter medicamenta numeratur, quæ leniter cruſtas obducunt. Quòd ſi ſpodon torrere libet, diligenter tritam, & irrigatam aqua, colliges in paſtillos, fictiliq́ue nouo, ſubiectis leuibus prunis, orbiculos continuò verſabis, dum aſsicati fulueſcant. Neque ignorandum ex auro, argento, plumboq́ue fieri ſpodium: verùm poſt Cyprium, plumbeum maximè commendatur. Quoniam ſpodos ſæpenumero deſideratur, neceſſe eſt oſtendere, quæ ſimili virtute polleant, vt in ſpodij locum ſuffici poſsint, antiſpoda vocant: quoq́ue modo ſumi debeant. Folia itaque myrti cum floribus, &

immaturis

immaturis, in fictile crudum coniecta, indito operculo continua foramina habente, vruntur fornacibus, donec figlinum percoquatur. iterũ in fictile aliud crudum transferuntur, quod vbi peraſſatum fuerit, exempta lauantur ad vſus. Idem quoque fit è termite ſylueſtris oliuæ, ſi habeatur: ſin ſecus, ſatiuæ cum ſuis floribus, aut malis cotoneis diſſectis, & detractis oſsibus, aut gallis, aut laceratis linteolis: item ex moris immaturis, id eſt candidis, in ſole prius arefactis, aut terebintho, aut lentiſco, œnanthe, aut mollibus rubi folijs, vel è buxi coma, vel è pſeudocypero cum flore. Alij ficulneas frondes in ſole antea ſiccatas, eodem modo parant: alij taurinum gluten: alij ſuccidas lanas aſperas, pice aut melle irrigatas. Quæ omnia in ſpodij vicem vſurpantur.

POMPHOLYGEM *officinæ Mauritanos ſecutæ Tutiam dicunt. Ita enim pompholyx appellatur Serapioni, & Auicennæ. Verùm quam ſeplaſiarij Tutiam exiſtimant, legitima non eſt, ſed cadmiæ potius ſpecies. Siquidem cùm hæc lapidis modo cruſtoſa, præduraq́; ſit, pompholygem, ſiue tutiam dictam prorſus mentitur. Pompholyx nanq́;, Dioſcoride, & Galeno authoribus, ex æris, uel cadmiæ fauilla in glomuſculos uellerum ſimiles coit, & farinæ modo contacta diſpergitur. Id quod recentiorum nullus, quod ſciam, animaduertit, fortaſſe quòd omnes rei herbariæ indagandæ magis inſudauerint, quàm in inueſtiganda foßilium materia. Quamobrem Manardum Ferrarienſem, medicum ætatis noſtræ clarißimum, hac in re deceptum ſatis reperio. Quippe qui, dum Auicennam redarguit, quòd ſpodium è combuſtis arundinum radicibus conficiat, ſedulò nos admoneat, ut ſecuti Galeni ſententiam, in ſpodij defectu, tutia potius utamur, qua ſeplaſiæ abundant, quàm Auicennæ antiſpodio. Sed in hoc Manardus planè hallucinatus deprehenditur, quòd procul dubio crediderit, uulgarem officinarum tutiam lègitimam Dioſcoridis, & Galeni eſſe pompholygem, cùm tamen legitimæ Tutiæ nullis in officinis ſit uſus, quòd (ut iam diximus) omnes pompholygis loco cadmia tantùm utantur. Porrò legitimam tum pompholygem, tum ſpodum, quæ à Dioſcoridis, & Galeni hiſtoria nullis dißident notis, ego ab ærarijs, argentarijsq́; fornacibus pluries mecum detuli, tam ab his, quæ Perzeni, & Lauisij in Tridentino agro habentur, quàm ab illis, quæ Sbozij in Tirolenſi comitatu Germaniæ inueniuntur, ubi certè celeberrimæ ſunt metallorum ferè omnium fornaces, ac fodinæ, è quibus non modò pompholygis, & ſpodij quantum ſatis fuerat, accipiẽdi nobis fuit facultas; ſed etiam cadmiæ, pyritis, diphrygis, floris æris, helcyſmæ, molybdænæ, cœrulei, & Armenij lapidis. Quorum ne minimam quidem particulam apud Italiæ ſeplaſiarios reperi unquam, præterquàm apud eos, qui uel à me, uel ab amicis meis admoniti, legitima hæc metallica medicamenta, adulterinis ex ſuis officinis abdicatis, in medicum ſuſceperunt uſum. Nunc uerò amicos intelligo (quos tamen uerius fratres amantißimos appellare poſſem, ut qui & ætate, & longa conſuetudine, & ſtudiorum communione mihi coniunctißimi ſint) clariſſimos medicos Tridento oriundos Andream Gallum, & Iulium Alexandrinum, qui iandudum ob ſuam tum doctrinam, tum integritatem à Serenißimo Ferdinando Romanorum, Vngariæ, Bohemiæq́; Rege in ſui, & ſuæ prolis commodum in medicos honorificè recepti ſunt. Hoc itaq́; pacto cadmia ſeplasijs pompholygis uicem explet: quibus etiam antiſpodia quædam ex arundinum radicibus, & boum oßibus concrematis facta, ſpodium falsò referunt. Quod tamen non omnino fuerit reprobandum. nam, Dioſcoridis teſtimonio, ubi legitimum deſideretur ſpodium, antiſpodijs uti ſanè licebit: nempe quæ fieri poßint è myrti folijs, floribus, baccisq́;: ex oliuæ frõdibus, cydonijs malis, quercuum gallis, attritis linteaminibus: item moris nondum maturis, terebintho, lentiſco, buxo, pſeudocypero, fici frondibus, tauri glutino, ſuccida lana, pice aut melle perfuſa. Quo fit, ut mihi planè immeritò à Manardo reprehẽſus uideatur Auicenna, qui ex combuſtis arundinum radicibus ſibi ſpodium confecit, medicinis commiſcendum, quæ ad cordis robur parantur, & intus in corpus ſumuntur. His enim longè melius, ac conſultius fuerit arũdinaceum admiſcere ſpodium, quàm eius uice tutiam ſeu pompholygem imponere. licet hæc quoq́; ſit Braſauoli ſententia. Sed equidẽ hactenus nunquam me legiſſe recordor, pompholygem ſeu ſpodium ijs medicamentis tutò admiſceri poſſe, quæ intus in corpus ſumuntur: cùm neq́; Dioſcorides, neq́; Galenus, nec qui poſt ipſos diuerſis temporibus claruerũt, tam ex Græcis, quàm Mauritanis, uſquam, quod inuenerim, memoriæ prodiderint, citra uitæ periculum hæc hauriri poſſe. Nam fieri non poteſt, quin tam pompholyx, quam ſpodium uentriculo, & cæteris uiſceribus, mirum in modum noceant, cùm ex tenuißima æris ſubſtantia uehementißima ignis ui conficiantur, & ob id deleterij aliquid habeant. Quod maiori quidem diligentia expendere potuiſſet Braſauolus, cùm interrogatus à ſuo ſene pharmacopola, quid ſpodij loco in compoſitis medicamentis imponendum foret, inconſultè ſatis reſpondit, pompholygem, ut faciebat Galenus. Qua in re duplici, meo quidem iudicio, notatur errore. Primùm quòd reſpondens non diſtinxerit, an hoc uel alio modo agendum fuerit cũ medicamentis, quæ ore ſumuntur, quibus myropolæ ſpodium quandoq́; commiſcent, omnino hac in re concludere uidetur, pompholyge indifferenter pro ſpodio utendum eſſe, tam in hauriendis, quàm exterius admouendis medicamentis. Deinde uerò cùm pompholygem, ſiue (ut ipſe habet) tutiam ſpodij loco ſumendam ſtatuit, in eodem uerſari errore deprehenditur, in quo Manardum eius ciuem uerſatum oſtendimus. Quandoquidem ſi rectè nouiſſet tutiam communis uſus, legitimam non eſſe pompholygem, omnino (ut ſemper in cæteris tam adulterinis, quàm ſuppoſititijs medicamentis facere adſolet) errorem hunc ſuo ſeni pharmacopolæ indicaſſet. Nec obſtat, quòd dixerit Galenus in ſpodij defectu, pompholygem ſupplendam. Siquidem is in ijs tantùm medicamentis id factitandum uoluit, quæ exterius illinuntur. Nam Galeni ætate nullus ſpodij uel antiſpodij extitit uſus ad medicamenta, quæ intus in corpus ſumuntur, ut longo poſt tempore à Mauritanis factum eſſe reperio. Meminit tum Pompholygis, tum etiam Spodij Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Pompholyx fit in æris fornace, uelut & cadmia: fitq́; & dum in fornacibus cadmia uritur, ut in Cypro. Cùm enim præfectus ad æris fornacem inſtructas res non haberet, præcepit ex ipſa cadmia præparari (præſentibus, atq́; inſpectantibus nobis) pompholyga, uidelicet minutis cadmiæ fragmentis in ignẽ*

Pompholygis conſid.

Manardi erratum.

Braſauoli duplex error.

Põpholygis, & ſpodij hiſtoria, & uires ex Galeno.

coniectis, qui ante ærarium iacebat follem. Camera erat incurua, nusquam pertuſa, ſed integra, quæ egeſtam ab uſta cadmia fauillam excipiebat: quam ubi collegiſſent, habebant pompholyga. At quod reflectens infrà in pauimentum recidebat, ſpodos eſt quam uocant, quæ plurima, ubi æs in fornacibus uritur, colligi aſſolet. Quidam eam ſpodiũ neutro genere pronunciant: cui uidetur ſimilem habere facultatem quod uocant Antiſpodium. At ego illo uſus ſum nunquam, cùm largè mihi ſemper pompholyx ſuppeteret. Nec enim quisquam, ubi hæc adſit, ſpodio uti uelit, nedum antiſpodio. Eſt autem pompholyx medicamentum propè omnium, quæ citra morſum deſiccant, ſi elota fuerit, præſtantiſsimum. quamobrem ad ulcera cancroſa idonea eſt, & ad alia omnia maligna. Itaq; inditur collyrijs, quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, quæq; bullas, ſeu puſtulas in eis natas curant. Præterea ad pudendorum, ac ſedis ulcera optimum eſt medicamentum, nimirum ſine morſu deſiccans. Sed non eſt huius negotij in iſtis diutius immorari. Idem libro IIII. de compoſitione pharmacorum ſecundum locos de pompholyge ita ſcribit. Pompholyx lota nulli pharmacorũ mordacitati expertium inferior eſt: atq; ob id ea utimur ad acres, & tenues fluxiones, capite uidelicet prius ſimulq; uniuerſo corpore euacuato. At uerò manifeſtum eſt, quòd per uenæ ſectionem, ac purgationem totum corpus euacuamus, per apophlegmatiſmos uerò caput à pituita uindicamus. Poteſt enim pompholyx lota, quemadmodum etiam ſpodium, atq; amylum ſimul, & moderatè humores reſiccare, ſimulq; ne per tuniculas euacuetur ea, quæ in magnis ipſorum uenis, ſuperflua humiditas continetur, prohibere. Quare ſi quis prius, quàm caput ab humoribus ad oculos defluentibus expurget, obturantibus pharmacis utatur, uehementem dolorem ex diſtentis tunicis efficiet, & ex multitudine influentium humorum aliquando rupturam, aut corroſionem inducet.

Χαλκὸς κεκαυμένος. AES VSTVM. CAP. XLVII.

Aes uſtum probatur rubrum, & quod contritu colore cinnabarim imitetur: nigrum uerò plusquàm deceat, exuſtum eſt. Fit autem è clauis ſolutarum nauium, fictili crudo compoſitis: ſubſperſo ſulphure cum ſale pari, omnibus uicißim inſparſis, fictile, circumlito figulari creta ſpiramento, fornacibus inditur, donec figlinum percoquatur. Quidam pro ſulphure, & ſale alumen inſpargunt. Alij ſine ſulphure ac ſale, fictili multos dies urunt. Alij ſulphure ſolo utuntur, fuliginem tamen excutiunt. Alij oblitos ſciſsili alumine clauos cum ſulphure & aceto, fictili crudo cremant. Alij in ænea olla aceto reſperſos urunt, & iterum ac tertio idem efficiunt, poſtea recondunt. Principem locum tenet, in Memphide combuſtum: proximum in Cypro. Adſtringit, exiccat, reprimit, extenuat, attrahit: vlcera purgat, & ad cicatricem perducit: vitia oculorum emendat, excreſcentia in carne conſumit, nomas cohibet: vomitus ciet cum hydromelite potum, aut cum melle delinctum, illitúmve. Lauatur ut cadmia, mutata quater die aqua, donec nulla prorſus ſordes emergat. Aeris recrementum, ſtercúsve, quam ſcoriam uocant, eodem modo lauatur: & eandem uim, ſed imbecilliorem, habet.

Aeris vſti cõſideratio.

Aes vstvm, quod in officinis paßim habetur, pauci ſanè ualoris eſſe exiſtimauerim, cùm nigrum ſit, & pluſquàm oporteat, igne exolutum. Verùm facilè quiſpiam huic malo mederi poterit, ſi Dioſcoridem ſecutus, ipſum conficiendi laborem ſubierit. Quòd ſi ærei claui è nauigijs ſolutis exempti non adſint, æs aliud omne uetuſtate expurgatum, commodè aſſumi poterit. Vſti æris meminit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Aes uſtum habet & acrimoniam quandam, ſed & adſtrictionis eſt particeps. Proinde ſi lauetur, pulcherrimum eſt medicamentum cicatrici ulceribus inducendæ: quanquam idipſum præſtare & antequàm lauetur, poßit, potißimùm in carne duriore: alioquin in molliore commodius eſt, quod ablutum eſt.

Vires ex Galeno.

Χαλκοῦ ἄνθος. FLOS AERIS. CAP. XLVIII.

Flos æris, quem nonnulli clauorum veterum pſegma, quaſi reſegmen aut ſegmentum, nominarunt, optimus eſt friabilis, in attritu fulueſcens, milij effigie, & numero, breuis, ponderoſus, modicè ſplendens, atque conſtringens, qui delimatam æris ſcobem non recepit, qua ſæpe adulteratur. Sed id facilè deprehenditur, cùm dentium illiſu dilatantur ramenta. Fit autem, cùm æs fornacibus fuſum, in receptacula delabitur, per cola fiſtularum ad ea pertinentium. tum huic negotio addicti miniſtri, ſordes expurgantes, aquam clariſsimam infundunt, refrigerandi propoſito: itaque repentino concretu, ac addenſatione, velut expuitur, & erumpit antedictus flos. Adſtringit, & excreſcentia coërcet: offuſam oculis caliginem emendat, ſed magnopere mordet. Quaternûm obolorum pondere datus, craſſum humorem extrahit. carnoſa narium, & ſedis vitia abſumit: eruptiones papularum cum vino cohibet. Candidius contra diuturnas aurium grauitates tritus, in eas per fiſtulam flatu impellitur: vuam, tonſillasque reprimit, farina eius cum melle admota.

Floris æris hiſtoria.

Florem aeris uerum ac legitimum in fornacibus, ubi æs ipſum funditur, in Tridentino agro, ſæpius collegimus, in hunc modum. Cùm æs fornaci liquatum, in paratum receptaculum extra fornacem diffunderetur, anteaquàm omnino coiret in maſſam, frigidam ſuper ipſum adhuc ignitum infundebam: ſtatimq; uapor magnus excitabatur, ſub quo mox ferream laminam, & eam quidem amplam, ſubijciebam, tandiuq; tenebam, donec ceſſabat uapor.

Itáque demum æris flos, qui ſuper lamina illa ferrea deciderat, mihi ſeſe oſtendebat granulis milio proximis, minoribus tamen, ſed colore rubicundo ſplendentibus. Quandoquidem tenuiſsima æris pars, quæ à uapore in ſublime fertur, aëris frigiditatem experta, facilè in eiuſmodi exigua grana concreſcit. Is nuſquam, quod ſciam, in officinis reperitur. quapropter eius uice ærugine perpetuò utuntur. Florem æris paucis perſtrinxit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus diſſerens. Flos æris tenuiorum partium facultatis eſt, quàm aut æs uſtum, aut ſquama. Meritò itaque ex eo factis collyrijs, extergunt, auferuntq́; ſuperciliorum magnas aſperitates, quas uocant ſycoſeis. Vires ex Galeno.

Λεπὶς χαλκοῦ. SQVAMA AERIS. CAP. XLIX.

SQVAMA æris excuſſa ex Cyprijs officinarum clauis, craſſa quidem ipſa præſtantior, quæ helitis, id eſt, clauaris nominatur. ſed ex vili promiſcuoque ære, aut candido, vitioſa intelligitur: quam, vtpote tenuem, & inualidam, damnamus, maximè approbantes craſſam, rufam, præſertim ſi aceti reſperſu æruginem contrahat. Vim habet adſtrictoriam, extenuantem, reprimentem, & erodentem: nomas coërcet, vlcera ad cicatricem perducit. pota ex aqua mulſa, aquam trahit. Aliqui farina ſubactam, dant in catapotio. Additur ad oculorum medicamenta: genarum nanque ſcabritiam abſumit, & fluxiones exiccat. Lauatur hoc modo. Siccæ æris ſquamæ expurgatæ ſelibra, cum nitida aqua in mortario manu diligenter conturbatur, quouſque peſſum ierit: abijcitur, quod ſubſidit, & effuſa aqua, hemina cœleſtis imbris adijcitur, & diſtenta manu, ſquama, quaſi deſtringenda ſit, vehementer confricatur: dumque lentorem emittere cœperit, aqua ſenſim ad ſex heminas vſque ſuperinfunditur, terendo validè: ſquama ad latus mortarij colligitur, ibique apprimitur. quo facto, expreſſus humor pyxide ex ære rubro facta, excipitur. Hoc eſt enim velut flos ſquamæ, valens viribus, & ad ocularia medicamenta cùm primis efficax. Inutile, imbecillúmque quod ſupereſt, lauatur donec nullam prorſus lentitiam excernat: & linteo opertum biduo conquieſcere ſinitur, effuſaque extante aqua, vbi ſiccatum erit, reconditur pyxidicula. Alij vt cadmiam lauant, & reponunt.

Λεπὶς στομώματος. SQVAMA STOMOMATIS. CAP. L.

SQVAMAE ex acie, aut mucronibus decuſſæ, quam vocant ſtomoma, eadem vis. Lauatur modo ſimili, & reconditur: ſed ad moliendam alui deiectionem inefficacior eſt.

AERIS SQVAMA *malleis ex eo decuſſa, res ſanè uulgaris notitiæ eſt: tametſi ea præſtantior ſit, quæ ab ære excutitur, quo claui fiũt, helitis propriè dicta. Siquidẽ cùm huiuſmodi æs rude impurumq́; ſit, craſsiorem, uegetioremq́; ſquamam reddit, quàm id quod pluries ignem expertum, in uaria uaſorum genera conformatur. Eius præterea abluendæ ratio adeò Dioſcoridi clara dictinctaq́; traditur, ut nihil addendum ſuperſit. Squamæ omnis in uniuerſum meminit Galenus lib. IX. ſimp. med. ubi ita ſcriptum reliquit. Squama alia eſt æris, medicamen ad multa utile: alia ferri, et ſtomomatis. Quidã uerò nominant & helitin lepida, ſiue ſquamã. Omnes ſanè uehementer deſiccant. At inter ſe diuerſæ ſunt, tum quòd alia magis, alia minus exiccat: tum quòd alia craſsioris, alia tenuioris ſit eſſentiæ: quòdq́; plus, minúsue adſtrictionis ſint participes. Helitis certè principem in deſiccando locum obtinet. nam & tenuiorum partium, quàm aliæ eſt, nimirũ quæ et æruginis nonnihil aſſumpſerit. Maiorẽ obtinet adſtrictionem ſquama ferri, & hæc etiam maiorẽ ſtomomatis. quamobrem ad contumacia ulcera, meliores ſunt, quàm ſquama æris. Detrahit, & liquat carnem potentius ſquama æris, & hac etiam ualentius helitis. Omnes autem ſquamæ non inſtrenuè mordaces ſunt. Ex quo clarum eſt, quòd eſſentiæ ipſarum conſiſtentia non admodum tenuis eſt, ſed potius craſſa: ſiquidem inter quæ eandem uim obtinent, minus eſt mordax, quod eſt tenuius, ut ſuperioribus libris oſtendimus. hæc Galenus. Ex quibus utiq́; liquidò conſtat ſtomomatis ſquamam, æris ſquamam eſſe nequaquam: etſi contrarium memoriæ prodiderit Plinius errore ductus, atq́; etiam idem affirmauerint recentiorum quidam, eius fidem magis fortaſſe ſecuti, quàm quòd altius rem hanc inueſtigauerint. Quandoquidem non deſunt, qui ſtomomatis ſquamam, æris ſquamam omnium tenuiſsimam eſſe contendant, ut Marcellus Dioſcoridis interpres. Sunt etiam qui putent eandem modò æris, modò ferri ſquamam tenuiorem deſignare, ut Braſauolus. quanquã hæc nullis, quod equidem ſciam, rationibus, nulliſq́; authoritatibus probent. Braſauolus tamen, ut ſuam tueatur ſententiam, Dioſcoridem in medium citat. Sed qua ratione ego profectò neſciuerim, cùm nuſquam repererim ſcripſiſſe Dioſcoridem, quòd ſtomomatis ſquama promiſcuè, æris & ferri ſquama eſſe poſsit. Verùm ne quiſpiam fortè putaret, me hæc meo tantùm arbitrio proferre, id ſanè quod ſentio, primùm non obſcuris, ut puto, rationibus aperiam: mox probatiſsimorum authorum teſtimonio illud apertiſsimè cõfirmabo, quòd ſcilicet ſtomomatis ſquama nec æris, nec ſimplicis ferri ſit materia, ſed chalybis tantùm. In primis itaq́; dicimus, quòd cùm ſcribat Galenus æris ſquamam principem locum in deſiccando inter cæteras obtinere, ferri uerò maiore adſtringendi ui, quàm hæc pollere, & hac etiam maiore ſtomomatis, manifeſtum præbet indicium, ſtomomatis ſquamam nec ab ære, nec à ſimplici ferro eſſe decuſſam, ſed à duriore ac terreſtriore metallo, nempe ab ipſo chalybe: quippe cùm ſtomomatis ſquama longè magis adſtringat, quàm ferri, huius uerò plus adſtringat quàm æris, rationi minimè conſonum uidetur, ſtomomatis ſquamam eſſe aut æris, aut ſimplicis ferri ſcobem, ſed potius (ut dictum eſt) puriſsimi chalybis.*

Squamæ æris, & ſtomomatis conſider.

Plinij, & recentiorũ quorundã error.

Stomoma eſſe chalybis ſquamam confirmatur authoritatibus.

lybis. Ad hæc cùm Galenus in capitis fronte ſcribat, Squama alia æris eſt, alia ferri, alia ſtomomatis, omnibus ſanè palàm facit, ſtomoma aliud eſſe metallum ab ipſo ære, & à ſimplici ferro omnino diuerſum. Nam ſi ſenſiſſet Galenus, quòd ſtomoma in æris genere, non autem ferri, fuiſſet reponendum, dixiſſet haberi ſquamam æris, ſtomomatis, ac ferri, neq; ita ſpeciem à ſuo genere diſiunxiſſet. Sed quoniam rectè nouerat ſtomoma genus eſſe ferri arte facti, ob id ſuo illud adſcripſit generi, quēadmodum & Paulus ipſum ſecutus. Cæterùm præter rationes adductas, ſtomomatis ſquamam à chalybe tantùm decuſſam eſſe, nihilq; aliud Græcis ſtomomatis nomine indicari, quàm chalybem, confirmatur Aëtij & probatiſſimi, & Græci authoris teſtimonio. quippe qui libro IX. cap. XLVIII. de ijs agens, quæ in corpus ſumpta dyſentericos iuuant, quidnam Græcis eſſet ſtomoma, his uerbis apertè declarauit. Deinde uinum purum uetus, quantum ſatis uidebitur, in nouum uaſculum infundito, & laminam ignitam ex ferro, quod ſtomoma uocant, non minorem libra in uino extinguito. Item libro X. cap. XI. ubi indurati lienis curam agit, ſic inquit. Sit autem ferrum, quod in ipſis extinguitur, ſtomoma. Ipſius autem ſtomomatis ferri ſquama, quam in fabrilibus officinis ferrum, dum ignitur, & malleo tunditur, abijcit. Poſtea agreſtioribus hominibus utiliter exhibetur. Et lib. XIIII. cap. XXIIII. idem ait. Squama ferri, præſertim ſtomomatis, amplioris adſtrictionis particeps eſt. hæc Aëtius. Ex quibus ſanè perſpicuum fit, nil aliud Græcis eſſe ſtomoma, quàm Latinis ſit chalybs, qui è puriore ferri ſubſtantia, arte fit in fornacibus. Quo factum eſt, ut omnes in uniuerſum medici Aëtium, & reliquos uetuſtiores ſectati, ad dyſentericos, aliosq; affectus id expetentes, chalybem igne candentem, magis quàm ferrum, modò in aquam, modò in auſterum uinū, modò in lac extinguant, quòd chalybs maiore adſtringendi ui polleat, quàm ferrum. Hinc itaq; omnino affirmare licebit, nil aliud extitiſſe uetuſtioribus, ac recentioribus Græcis ſtomomatis ſquamam, quàm quæ à chalybe decutitur, eiusq; præſertim, qui malleo ferrarijs in officinis acuitur, dum gladijs, ac telis aciem, uel mucrones coaptant artifices: quinetiā dum alia fiunt inſtrumenta materiarijs fabris, & terræ cultoribus expetita. Porrò hanc rem quoq; Actuarius abunde expreſſit ſuo de compoſitione medicamentorum libro in Aegyptia Andromachi, dum inquit. Multò reddetur utilior, ſi ſquamam acie, aut mucronibus decuſſam, quam appellant ſtomomatis, pari pondere ſibi adſciſcat. Id quod etiam idem paulò inferius repetijt. Hoc inſuper confirmari poteſt ex Galeni ſcriptis libro primo, ac tertio de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubi diuerſis medicamentis, præſertimq; ad alopeciam facientibus, ſtomomatis ferri ſquamam immiſcet. Sed ſi fortè reperiretur aliquis adeò ceruicoſus, & peruicax, ut tot clariſſimorum uirorum authoritatibus non acquieſceret, audiat quæſo Ariſtotelem philoſophorum omnium principem, qui libro quarto Meteororum, chalybis ſiue ſtomomatis conficiendi rationem ſcitiſſimè docuit ijs uerbis. Τήκεται δὲ καὶ ὁ εἰργασμένος σίδηρος, ὥστε ὑγρὸς γίγνεσθαι, καὶ πάλιν πήγνυσθαι, καὶ τὰ στομώματα ποιοῦσιν οὕτως. ὑφίσταται γὰρ, καὶ ἀποκαθαίρεται κάτω ἡ σκωρία. ὅταν δὲ πολλάκις πάθη, καὶ καθαρὸς γένηται, τοῦτο στόμωμα γίγνεται. οὐ ποιοῦσιν δὲ πολλάκις αὐτὸ, διὰ τὸ ἀπουσίαν γίγνεσθαι πολλὴν, καὶ τὸν σταθμὸν ἐλάττω, ἀποκαθαιρομένου. ἐστι δὲ ἀμείνων σίδηρος ὁ ἐλάττω ἔχων ἀποκάθαρσιν. *Quæ Latina redduntur in hunc modum. Porrò & ferrum elaboratum liqueſcit, ita ut fluxum reddatur, & rurſum concreſcat, atq; in hunc modum faciunt ſtomomata: ſiquidem ſcoria in fundum ſubſidet, & defæcatur ferrum. Cùm uerò id ſæpe factum eſt, & purum euaſit, ſtomoma efficitur. Hoc autem non ſæpe faciunt, eo quòd repurgatum multum deperdat, & pondere imminuatur. Atqui ferrum illud melius eſt, quod minus excrementi retinet. hactenus Ariſtoteles. Cuius nimirum doctrinam ſequuntur in hunc uſq; diem, qui ferrarijs fornacibus, & officinis è ferro prius elaborato, chalybem conficiunt in Italia, & in alijs uniuerſæ Europæ regionibus. Quapropter eos prorſus hallucinari euidentiſſimum eſt, qui aliter ſentiunt: nempe inter antiquos Plinium, & inter recentiores Marcellum, & Braſauolum. His omnibus accedit Serapionis authoritas, magni inter Arabes Dioſcoridis interpretis: quippe qui quadringenteſimo tertio ſui operis capite de ſimplicium medicamentorum hiſtoria & uiribus, id totum quod à Dioſcoride proditum eſt de ſquama ſtomomatis, de ferri ſquama poſteritatis memoriæ prodidit, ferrum tanquam genus, chalybis loco accipiens. Nec obſtat, quòd in Dioſcoridis codice ſcriptum reperiatur, ſtomomatis ſquamæ uim eandem eſſe, quæ æris ſquamæ, quanquam non adeò ualenter aluum deijciat. Siquidem ego planè ſuſpicor, codicem Dioſcoridis hoc in loco eſſe deprauatum, ut in alijs quoq; pluribus deprehenditur, præſertim cùm nec à Galeno, nec ab alijs ueteribus recentioribusq; Græcis proditum ſit, ſtomomatis ſquamam æris ſquamæ uiribus eſſe ſimilem: hæc nanq; aluum deijcit, illa uerò contrà eam cohibet. Ad hæc nuſquam memini apud quenquam legiſſe, alio metallo roborari poſſe ferrum in aciem uel mucronem elaboratum, niſi chalybe, qui Græcis ſtomoma dicitur. Quo fit, ut illorum pertinaciam mirari non deſinam, qui aliter ſentiunt. Ex his itaq; haud dubiè credendum arbitror, non aliud eſſe ſtomoma, quàm chalybem, qui cùm à primordijs ſemper fuerit expetitus ad ferreorum inſtrumentorum aciem roborandam, quam aciem Græci* στόμωμα *uocant, pariter chalybem ſtomoma uocarunt. Quapropter dicebat Aëtius, ſit ferrum, quod in ipſis extinguitur, ſtomoma. Hoc autem uocabulum putauerim ego ortum eſſe à* στόμα, *quod Latinis os ſonat. Acies enim, itemq; mucrones, gladijs, & telis, alijsq; ferreis inſtrumentis uſum nullum alium præbent, quàm oris. unde Latinis quandoq; dici ſolet, eos, quibus ob malefacta caput abſcinditur, in ore gladij perijſſe. Plinius quoq; licet ignorauerit, quid Græcis ſignificaret ſtomoma; chalybem tamen aciem, quæ Græcis* στόμωμα *dicitur, appellauit libro XXXIIII. cap. XIIII. ſic inquiens. Ex omnibus autem ferri generibus Serico palma eſt. Seres hoc cum ueſtibus ſuis, pellibusq; mittunt. Secunda Parthico, neq; alia genera ferri ex mera acie temperantur: cæteris enim admiſcetur. hæc Plinius. Ex quibus palàm eſt, id hoc loco Plinio aciem uocari, quod chalybem etiam Latini appellant, quodq; nos corrupto nomine ab acie, uel ab acuendo uulgò uocamus acciaio, quemadmodum & Galli acier, & Hiſpani acciel ſuo idiomate dicunt. His igitur tum rationibus, tum authoritatibus freti,* στόμωμα *potius à* στόμα, *quàm à uerbo* στομόω *ortum habere putamus: quanquam etiam eorum opinio, qui à* στομόω στόμωμα *dictum exiſtimant,*

non ſit

non ſit omnino improbanda, quòd id uerbum roborare, durum facere, aciem & mucronẽ inducere Græcis deſignet. Sed neq; illos quoq; prorſus aberrare crediderim, qui ſcobem ab acie, & mucronibus, dũ ſuper lapide rotante acuuntur arma, deraſam, ſtomomatis ſquamam eſſe cenſent. ueruntamen hæc, quòd ſit lapidis illius ramentis admiſta, non perinde ac ſyncera probanda uidetur.

Ἰὸν ξυστόν. AERVGO RASILIS. CAP. LI.

Aervgo raſa fit ijs modis. In cadum, aut aliud conſimile uas, acetum quàm acerrimum infunditur: ſuperponitur inde inuerſum æneum uas, pręſertim concameratum: ſin minus, planum: ſitque obſtructum, nullumque habeat ſpiramentum: exempto, quo doliolum obturaueris, operculo, decimum poſt diem inſidens ærugo deraditur. Aut æris lamina in cadis ſuper acetum ita ſuſpenditur, ne ipſum attingat, & totidem poſt dies raditur. Aut maſſula æris, aut lamina una pluréſve uinaceis non recentibus, ſed iam aceſcentibus condũtur, & ſimili modo uerſantur. Quinetiam ex delimata æris ſcobe æruginem facere licet: necnon è laminis, quibus bracteæ auri cõcluſæ malleo ducuntur, ſi quis eas aceto reſpargat, & ter aut quater uerſet, donec æruginẽ contrahant. Tradunt æruginem in Cyprijs metallis gigni, lapidibus quibuſdam nonnihil æris habentibus, quibus ærugo efflorescit: adduntque per Caniculæ æſtus è quodam ſpecu manare: ſed illam paucam, & optimam eſſe: hanc ſpeluncis effluentem, copioſam quidem, & boni coloris, ſed uitioſam, quòd lapides multos collegerit. Pluribus autem modis adulterant. aliqui pumice admiſto, alij marmore, alij atramento ſutorio. Sed deprehendemus pumicẽ, aut marmor, dum pollice ſiniſtræ manus madefacto, æruginis portiunculam altero atterimus: ſiquidem eam diffundi conſtat: marmoris autem, pumicisque partes coëunt non diſsipatæ, demumque tractatione crebra, & humoris complexu dealbeſcunt. quin & dentium appreſſu: ſiquidem ſyncera cedit, læuis, & ſine aſperitate. Atramentum uerò ſutorium igne coarguitur: nanq; ſi fictile, aut lamina adulterata ærugine illinatur, & feruenti cinere, aut carbonibus incaleſcat alterutrum, mutabitur, rubeſcetq́; id, quod atramentum ſutorium acceperit: quòd id uſtum ſuapte natura talem ſortitur colorem.

Ἰὸς σκώληξ. AERVGO SCOLECIA. CAP. LII.

Aerviginis, quam uocant ſcoleciam, duo ſunt genera. quædam foſsilis eſt, altera factitia ad hunc modum. In mortario Cyprij æris dimidiam heminam aceti albi acrisq́;, piſtillo cupreo conterito, donec ſtrigmenti craſsitudinem imitetur: deinde aluminis rotundi drachmam unam, cum ſalis foſsitij translucentis, aut marini quàm albiſsimi, ſolidique, aut certè cum nitri pari pondere teritur in ſole æſtuoſiſsimis diebus, ſub ſydus Caniculæ, donec colorem æruginis contrahat, & concretu ſtrigmentoſum fiat: vbi autem ſe in uermiculorum Rhodiacis ſimilium ſpeciem coëgerit, recondito. Efficax, & ualde boni coloris redditur, ſi duas partes urinæ ueteris, cum una aceti adieceris, & alia, quæ dicta ſunt, peregeris. Sunt qui æruginem raſilem, quæ in apparatu non reſpondit, gummi miſto digerant in formas, & ita uendant. quod genus, ut uitioſum, improbatur. Fit & quædam ærugo ab aurificibus, mortario, & piſtillo Cyprij æris, cum urina pueri impubis, qua aurum ferruminant. Antedicta æruginum genera uſto æri omnino reſpondent, ſed magis effectu ualent. Sciendum foſsilem ſcoleciam præſtantiſsimam eſſe: deraſam ſequi: poſtremo loco factitiam. mordaciſsima tamen eſt hæc, & magis adſtringens. Aurificum autem ærugo raſæ reſpondet. Aerugines omnes adſtringunt, extenuant, excalfaciunt. oculorum cicatrices emendant, lacrymas cient, nomas ſiſtunt, vulnera ab inflammatione tuentur. vlcera ex oleo ceraque ad cicatricem perducunt: callos, & ſordida ulcera purgant, cum melle coctæ: callum fiſtularum erodunt cum ammoniaco, collyrij modo in eas adactæ. ad gingiuarum autem excreſcentias, & extuberationem utiles. Magnopere extenuãt genarum craſsitiem, cum melle illitæ: verùm poſt illitionem ſpongia ex aqua calida locus fouẽdus eſt. reſina terebinthina exceptæ, cum ære & nitro lepras abigunt. Vritur ærugo, quancunque uelis, minutiſsimè fracta, comminutaque, in fictili patina, flagrantibus prunis ſuperpoſita: verſaturque donec ſe mutet, & colorem cinereum concipiat: poſtea refrigerata reponitur ad uſum. Sunt qui cruda olla eam urant, uti dictum eſt: ſed non prorſus eundem colorem cremata reddit.

Aervginem, *quòd colore ſit uiridi, officinæ, ac medici in Italia æs uiride nuncupant, & uulgari ſermone uerde rame. Verùm quanuis officinæ eo in uniuerſum abundent; ſynceri tamen parum oſtendunt. Scolecia ærugine, ac foſsitia deſtituimur: quòd altera, quod ſciam, hoc tempore non paretur, altera uerò ab ærarijs fodinis, ubi fortaſſe plurima reperitur, à foſſoribus non deferatur. Proinde cùm harum copia non ſit, ea tantùm utimur, quæ ære in acetarijs cadis demiſſo, aut uinaceis iam aceſcentibus obruto, conficitur. Hallucinantur, qui credunt æruginem, & æris florem unam, & eandem rem eſſe, ut ſuperius de æris flore differentes latius oſtendimus.* Aeruginum conſider. *Aeruginum uires reddidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Aerugo guſtantibus acrem qualitatem offert,* Aeruginũ uires ex Cal.

digerens, detrahens, & liquans, non teneram modò, ſed & duram carnem. Porrò ſuprà dictum eſt nonnullos eius generis medicamenta, epulotica, hoc eſt, quæ cicatricem inducant, appellare, cùm ijs in tenuiſsimum pollinem tritis per ſpecilli cuſpidẽ contigerint ulcera excreſcentia, ac poſtridie contracta reperiant. tametſi illos haud lateat, ſi paulò plus impoſitum foret, ſeſe ulcus non contractum, ſed eroſum inuenturos. Siquidem colliquat, & digerit carnem: cùm medicamenta epulotica contrahant, conſtipent, cõſtringant, & calli in morem illam indurent. Quin & guſtum mordicat ærugo, non tantùm ipſa ulcera. quòd ſi pauculum eius cerato non pauco admiſceas, id quod ex ambobus miſtum eſt, citra morſum exterget. Dictum uerò ſuprà eſt de talium medicamentorum natura, tum ut ſeſe quidam fallunt ex talibus compoſitionibus, aut ſarcoticam, aut epuloticam adſcribentes facultatem medicamentis, quibus minimè oportet: utpote cùm ipſa id præſtare nequeant, uerùm ea, quæ ex ipſis compoſita ſunt.

Ἰὸς σιδήρου. RVBIGO FERRI. CAP. LIII.

Rvbigo ferri reſtringit: ſiſtit fœminarum profluuia admota, potuq́ue præſtat ne concipiant. Illita ex aceto, ignibus ſacris, & papularum eruptionibus medetur. Perquàm utilis ad ſcabritias genarum, reduuias, & pterygia. Condylomatis prodeſt, gingiuas firmat, podagras illita lenit, alopecias replet. Vinum aquáve, in qua candens ferrum ſit reſtinctum, potu cœliacis, dyſentericis, lienoſis, cholera laborantibus, & diſſolutis ſtomacho auxiliatur.

Σκωρία σιδήρου. STERCVS FERRI. CAP. LIIII.

Stercvs ferri, quam ſcoriam uocant, eadem poteſt, quæ rubigo, ſed inefficacius. Aconito ex aceto mulſo potum, opitulatur.

Rubiginis, & ſcoriæ ferri conſider.

Ferrvgo, *quæ eſt ferri rubigo, uulgaris notitiæ eſt. Eius ſimiliter ſcoria, quæ Latinis & ſtercus, & recrementum ferri, & noſtris uulgò ſpiuma di ferro appellatur, omnibus notior eſt, quàm ut maiore indigeat declaratione. hæc nanque prope ferrarias officinas paſsim in aceruum congeſta ſpectatur ab omnibus. Veruntamen ne aliquis fortaſſe decipiatur, illud nobis indictum non abibit, quòd ferri, aut æris, aut argenti ſcoria non eſt ſquama, quæ malleo decutitur. Siquidem hæc ferrarijs fornacibus, quibus ferri metallum funditur, indita liqueſcit, & iterum in ferrum coit. Scoria uerò, quòd inutile ſit ferri recrementum, inane, & ſpongiarum modo ſpumoſum, nunquam ferrum effici poteſt.*

Scoriæ vires ex Galeno.

Scoriæ meminit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Scoria omnis reſiccatorium admodum medicamentum eſt, potiſsimùm autem ferri. Siquidem ad læuorem redigens ipſam in aceto quàm acerrimo, poſteaq́; decoquens, ad aures, quæ longo iam tempore pure fluxerunt, ea utor, medicamento maximè exiccatorio, adeò ut mirentur, qui præparantẽ me uident, & ante rei periculum fidem non habeant, aures tale poſſe ferre medicamentum. Porrò argenti ſcoriam propriè helcyſma appellant. Verùm emplaſtris quibuſdam reſiccatoriæ facultatis commiſcetur.

Μόλιβδος πεπλυμένος. PLVMBVM ELOTVM. CAP. LV.

Lotvra plumbi ſic fit. In mortarium plumbeum aquam inijciens, piſtillo plumbeo terito, donec nigreſcat aqua, & limi modo craſſeſcat, aut lutulenta reddatur: linteo deinde colato, aquam ſuperinfundens, quò facilius quicquid eſt reſolutum incerni poſsit. hoc iterum facito vſque dum ſatis tibi habuiſſe uideatur. vbi conſederit priore aqua effuſa, nouam adijciens, vt cadmiam lauato, donec nulla extet nigritia: poſtea in paſtillos cogens reponito. Quidam ſcobem mundi plumbi lima quæſitam, mortario piſtilloq́ue lapideis terunt, aut manibus cum aqua paulatim adiecta fricant, donec nigreſcat: mox vbi id peſſum ierit, effuſa aqua, colligunt in paſtillos. nam tritum vehementer, ceruſſæ ſimile redditur. Alij elimatæ ſcobi modicam plumbaginem adijciunt, affirmantes ita elotum plumbum præſtantius eſſe. Poteſt refrigerare, adſtringere, inducere, mollire, explere caua, ſiſtere oculorum fluxiones, & vlcerum excreſcentia. Sanguinem ſupprimit: prodeſt contra ſedis vlcera, condylomata, & hæmorrhoidas, ex roſaceo: item ad ea, quæ ægrè cicatricem ducunt: & in totum ſpodij effectus præbet, niſi quòd non obducit cruſtas. Syncerum plumbum affrictu, marini ſcorpionis, draconiſq́ue plagis auxiliatur.

Μόλιβδος κεκαυμένος. PLVMBVM VSTVM. CAP. LVI.

Vritvr plumbum ſic. Super quàm tenuiſsimas plumbi laminas, fictili nouo inditas, ſulphur inſpargito: additiſq́ue aliis rurſus laminis, interiecto ſemper ſulphure, vſquedum vas expleueris, ſuccendito. flagrante autem plumbo, ferrea rude verſato, donec perfectè redigatur in cinerem, nihilque è plumbo non vſtum hæſerit. tum demum obſtructis naribus eximito: alioquin halitus plumbi noxius ſentitur. Aut elimatam plumbi ſcobem in olla ſulphure vrito. Alij laminas in fictili crudo, vt dictum eſt, imponunt fornaci, aut foco, & circumlinentes operculum, dato

exili ſpiramento, vrunt. Alij pro ſulphure ceruſſam, aut hordeum inſpargunt. Alij integras laminas imponentes, acri igne vtuntur, & radicula ferrea continuè mouent, dum in cinerem ſoluantur. Sed difficilis huiuſmodi vſtio, & ſi vehementius vratur, contrahit ſpumæ argenti colorem. Magis tamen nobis placet prima vrendi ratio. Plumbum vſtum lauatur vt cadmia, & reconditur. Eoſdem effectus habet, quos plumbum elotum, ſed multò acriores.

Σκωρία μολίβδου. RECREMENTVM PLVMBI. CAP. LVII.

RECREMENTVM plumbi, quod ſcoriam vocant, optimum eſt, denſum, fractu contumax, ceruſſam planè repræſentans, nihil plumboſi habens, quod ad luteum colorem accedit, & vrit ſplendorem imitatur. Eadem, quæ plumbum exuſtum poteſt, ſed magis adſtringit. Lauatur in mortarijs infuſa aqua, & refuſa ſumma aquæ parte, quæ luteum colorem duxit: idque ſæpius, dum recrementum abſumatur. Dein vbi conſederit craſſamentum, aqua effuſa, digeritur in paſtillos.

Μολιβδοειδής. MOLYBDOIDES, SIVE LAPIS PLVMBARIVS. CAP. LVIII.

MOLYBDOIDES lapis à plumbi ſimilitudine dictus, reſpondentem recremento vim habet, & eodem modo lauatur.

Scoriæ plumbi conſider.

PLVMBI abluendi, atq; etiam comburendi ratio, adeò lucidè conſtat à Dioſcoride *prodita, ut operæpretium non ſit plura de ea referre. Veruntamen animaduertendum eſt, plumbi recrementum, quod* Dioſcoridi *ſcoria uocatur, non eſſe plumbaginem, quæ excrementi inſtar, ubi plumbum igne liqueſcit, ab eo ſecedit. Quippe quòd hæc nil aliud ſit, quàm puriſſimum plumbum, quod ignis uſtione, cineris ſpeciem induit. Hæc enim in plumbarijs officinis in puriſſimum plumbum facilè redigitur, quemadmodum & argenti ſpuma. Plumbi itaq; ſcoria fit tantùm in fornacibus, ubi plumbi lapis metallicus funditur. Siquidem hoc probè fuſo, artifices plumbum, quod inde effluxit, in ſcrobiculam extra fornacem delabi ſinunt. Vbi uerò adhuc calens concreuit, aqua frigida perfunditur, quouſq; ſcoriam exuat, quæ (ut* Dioſcorides *inquit) denſa admodum eſt, & fractu contumax, colore in luteum uergente, & uitri ſplendorem præ ſe ferens. Huius complures uidimus aceruos in* Tridentino *agro, ac etiam in comitatu* Tirolenſi*, ubi innumeræ metallorum fornaces, die noctuq; ignibus aguntur. nanq; in ijs locis metallorum recrementa, extra officinas abijciunt, monticulos ex his ſtruentes. Quòd ſi accidat metallicos lapides ægrè igne in fornace liqueſcere, ſcoriæ huiuſce partem admiſcent, quoniam huius adminiculo citius metalla ignibus cedunt.* Reperi *ego ſæpius plumbi, argentiq; ſcoriam adeò uerſicoloribus lineis interſectã, pellucidamq;, ut id uitri genus, quod uulgò* Venetijs *appellant* Smalto*, omni ex parte referret. Quare oportet eos, quibus in animo eſt, certam et exquiſitam harum rerum cognitionem aſſequi, metallorum fodinas, & fornaces adire, nõ autem ea in pharmacopolijs quærere, ubi omnia ferè metallica medicamenta ſpuria, & adulterijs uitiata reperiuntur.*

Lapidis plumbarij conſid.

Cæterùm qui Lapidem plumbarium*, ſiue molybdoidem hodie legitimè oſtendat, habeo profectò neminem, ni fortè foßilis quoddam cadmiæ genus demonſtrent, quod plumbum colore imitetur, qualis illa, quam uulgò uocant* Margheßita di ſtagno*: quanquam hanc equidem molybdoidem eſſe non auſim affirmare, quòd nullum latius* Molybdoidis *hiſtoriam ſcriptis mandaſſe compererim, quàm ipſe fecerit* Dioſcorides*. qui tamen eius hiſtoriam tam paucis perſtrinxit, ut difficile admodum ſit decernere, quinam lapis nobis legitimam molybdoidem repræſentet.* Etſi *fortaſſe non aberrarent, qui dicerent, plumbi lapidem ignem in fornacibus non expertum, ueram eſſe molybdoidem. quippe quòd hic colore, & pondere plumbum maximè referat.*

Plumbi facultates ex Gal.

De *plumbo diffusè ſatis diſſeruit* Galenus *libro* IX. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit.* Plumbum *facultatis eſt refrigeratoriæ. Siquidem non modò multam habet ſubſtantiam humidam à frigore cõgelatam; ſed et aëream, paucam autem terream.* Igitur *quòd plurimum habet eſſentiæ humidæ à frigore coactæ, indicium tibi eſto, quòd ubi admotum eſt igni, celeriter fundatur, fluatq;. Quòd uerò & aëreæ ſit particeps, hoc habeto ſignum omnium, quæ nouimus, unicum plumbum tum mole ipſa, tum pondere augetur, ſi condatur in ædibus ſubterraneis, aërem habentibus turbidum, ita ut quæcunq; illic ponantur, celeriter ſitum colligant.* Tum *etiam plumbea ſtatuarum uincula, quibus earum pedes annectuntur, ſæpenumero creuiſſe uiſum eſt, & quædam adeò intumuiſſe, ut ex lapidibus dependerent cryſtalli modo.* Atq; *hæ probabiles quidẽ ſunt humiditatis eius, frigiditatisq; notæ, priusquàm experimentũ fiat: cæterùm ſcientificæ, & certæ per experientiam cognoſcuntur.* Præparato *igitur mortario, ſimulq; piſtillo, utriſq; ex plumbo, infunde quemlibet liquorem: itaq; tertio, ut & piſtillus, & plumbeum mortarium ſuccum quendam reddãt.* Id *quod ex utroq; conſtabit, multò erit frigidius facultate, quàm liquor ipſe fuerat.* Licet *autem & aquam, & uinum tenue aqueum, & oleum inijcere, aut quiduis eiuſmodi.* At *ſi etiam plus efficere ſuccum uoles refrigeratorium, oleum omphacinum ſit, aut roſaceum, aut melinum, aut myrtinum.* Porrò *ſi ſucco, qui proueniet, uti uoles, optimum habebis remedium & ad phlegmonas in ſede cum ulcere, aut rugis, & ad eas, quæ in pudendis, teſtibusq;, & uberibus conſiſtunt: ſimiliter aduerſus cæteras omnes fluxiones incipientes, quæ aut in inguina, aut in pedes, aut in alium quemuis articulum decumbunt.* Sed *& ulceribus rebellibus utile eſt.* Nam *& ad cancroſa eo utens, uirtutem medicamenti mirabere.* Quòd *ſi celeriter multum plumbei ſucci colligere uoles, conare in ſole terere, aut quocunq; certè modo aëre excalfacto.* Ad *multa autem utile habebis medicamentum, ſi adfuſo refrigerantium ſuccorum quopiam teras, ceu*

ras, ceu ſemperuiui, cotyledonis, intybi, lactucæ, chondryllæ, pſyllij, omphacis, portulacæ. Porrò ſi qua horum non facilè in ſuccum ſoluuntur, uelut portulaca, miſceto illis aliorum ſuccorum quempiam, uelut omphacis, qui & ipſe per ſeſe prædicto mortario inditus, medicamentum efficit refrigeratorium longè pulcherrimum. Quin & in laminam diductum plumbum absq; alio ullo, ipſum per ſeſe athletarum ſeſe exercitantium lumbis inſternitur, ubi uenereis ſomnijs uexantur ſcilicet: nimirum haud obſcurè eos refrigerans. Sed & bractea ex plumbo tenuis facta, probè ganglio illigata, planè ipſum diſsipat. Illigabit autem probè quisquis ab Hippocrate *didicerit, in ipſam noxam potius firmandum, quàm hinc uel inde. Mirum ergo non eſt, ſi plumbum crematum, ac rurſus ablutum, refrigerantis efficiatur facultatis, cùm ante lotionem miſtæ fuerit.* Et *hoc ipſum medicamen, nempe plumbum combuſtum, bonum eſt ad ulcera rebellia. Vbi uerò lotum fuerit multò optimum medicamentum eſt, & ad ulcerum impletionem, & ad eadem cicatrice obducenda. Conuenit & chironeis quæ uocant ulceribus, & cancroſis omnibus, & putredinoſis, tum ipſum per ſeſe, tum medicaminum ad cicatricem perducentium quibusdam commiſtum, quale eſt, quod ex cadmia conficitur. Cæterùm ſoluendum eſt principio, ſi copioſa ſit ſanies, quotidie: ſin minus tertio, aut quarto quoq; die. Verùm foris ſpongiam imponito aquæ frigidæ, quæ ſi deſiccetur, rurſum mergatur. Sed hæc fuſius, quàm pro inſtituto diximus, pluſculum ſermonis affinitate prouecti. At tempus iam eſt ſequentia deinceps perſequi.*

Στίμμι. STIBIVM. CAP. LIX.

STIMMI optimum, quod ſplendidiſsimum eſt, modoque nitedularum emicat, confractu cruſtoſum, nihil terræ, aut ſordidi habens, friabile, quod ſtibi appellarunt, alij platyophthalmon. Vis eius adſtringere, meatus obſtruere, refrigerare, excreſcentia in carne cohibere, ulcera ad cicatricem perducere, ſordes, & ulcera oculorum expurgare: ſiſtit & ſanguinem è cerebri mēbrana profluentem. & ut in uniuerſum dicatur, uis uſto plumbo ſimilis eſt. Priuatim, ambuſta igni in puſtulas erumpere non patitur, cum adipe recenti illitum. cruſtoſas exulcerationes ad cicatricem perducit, cum cera, & exigua ceruſſa. Torretur pinſita farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec carbunculetur cruſta, exemptumque reſtinguitur mulieris lacte, quæ marem peperit, aut uetere uino. Vritur etiam carbonibus ſuccenſis efflatum, quoad igni deflagret: ſi enim paulò magis concremetur, plumbum fit. Lauatur ut cadmia, & æs. Sunt qui ut plumbi recrementum eluant.

Stibij conſideratio.

STIMMI, *ſiue Stibium, recentioribus medicis, chymiſtis, ac ſeplaſiarijs, qui Mauritanorum doctrinam ſectantur, Antimonium dicitur, quòd hoc nomine Serapio, & Auicenna Stibium appellauerint. Huius fodinæ pluribus locis habentur in noſtro Senenſi agro, ſed præſtantiſsimum foditur in maritimis noſtris Maſſano ſolo, ac Suanenſi: quinetiam in comitatu ſanctæ Floræ prope Syluenam oppidum. Venetias adfertur ex Germania, fornacibus prius fuſum, & in maſſas concretum. Aiunt artifices, qui campanas conflant, has edere ſonitum magis concinnum, magisq; auribus gratum, ac ſonorum, ſi ſtibij nonnihil cæteris admiſceatur metallis, dum unà in fornace liquantur. Iis etiam expetitur, qui uaſa è ſtagno conficiunt: item ijs, qui metallica faciunt, & poliunt ſpecula: ijs præterea, qui chalcographis characteres, & typos effingunt.*

Braſauoli erratum.

Id tantùm differentiæ eſſe inter plumbum, & ſtibium ait Braſauolus Ferrarienſis, *quòd plumbum ignium ui liqueſcat, ſtibium uerò nunquam, ſed facilè teratur in puluerem. Sed eius opinionem falſam eſſe deprehendit experimentum. quandoquidem ſtibium igni admotum, perinde ac plumbum colliqueſcit, & fluit. Cuius rei nos ſæpius periculum fecimus, dum oleum noſtrum ex ſtibio conficeremus, quo quidem magno ſucceſſu utimur ad contumacia, ſinuoſaq; ulcera ſananda. ad id ſiquidem ſtibium pluries fundere oportet, ut ſyncerius, puriusq; reddatur. Cæterùm admonitos lectores uolumus, oleum hoc noſtrum è ſtibio paratū, non illud eſſe, quo chymiſtæ argentum in aurum mutari fabulantur, ſed aliud ab eo longè diuerſum: tametſi hoc noſtrum ex ſeſe plus auri fundat, quàm illud chymiſtarum. Sed ut ad inſtitutum noſtrum reuertamur, mihi planè uanū uidetur aſſerere ſtibium igne haudquaquam liqueſcere. Nam cum quolibet metallo, ſiue ferrum ſit, ſiue chalybs, in fictili fuſorio permiſtum, ea celerius eliquandi præbet materiam. Quam ob cauſam qui ferreos, ſphericosq; globos bombardis immittendos è fuſo ferro conformant, niſi ſtibium ferro admiſcerent, nunquam ſanè (ut pro certo affirmant) id fluxum facerent.*

Stibij mentionem fecit Plinius *lib.* XXXIII. *cap.* VI. *ubi ita ſcribit. In ijsdem argenti metallis inuenitur, ut propriè dicamus, ſpumæ lapis candidæ, nitentisq;, non tamen translucentis, ſtimmi appellant, alij ſtibium, alij alabaſtrum, alij larbaſon. Duo eius genera, mas, & fœmina. magis probant fœminam. Horridior eſt mas, ſcabriorq;, & minus ponderoſus, minusq; radians, & arenoſior. Fœmina contrà nitet, friabilis, fiſſurisq; non globis dehiſcens. hactenus* Plinius.

Stibij uires ex Galeno.

Stibij uires retulit Galenus *libro* IX. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Stimmi ad facultatem deſiccantem adiunctam habet hoc medicamen adſtrictionem: quamobrem & ocularibus medicinis commiſcetur, & illis ſcilicet, quæ conformantur in collyria quæ uocant, & ſiccis, quæ utique ſicca collyria cognominant.*

Μολίβδαινα. MOLYBDAENA, SEV PLVMBAGO. CAP. LX.

MOLYBDAENA optima eſt flaua, argenteæ ſpumæ æmula, modicè ſplendens, cùm teritur rufa, cocta cum oleo iecinoris colorem trahit. Vitioſa eſt, quæ aërem, aut colorem plumbeum refert. Gignitur ex auro, & argento. Eſt etiam quædam foſsilis, ad Sebaſtiam, & Corycum inuenta. Quo

ta. Quo in genere probatur, quæ lapidoſa non ſit, aut recrementoſa, ſed nitens, & flaua. Vim habet ſpumæ argenti, aut recremento plumbi ſimilem. Vritur, lauaturque eodem modo. Miſcetur conuenientiſsimè medicamentis, quæ liparas vocant, atque emplaſtris minimè mordentibus. Carnem recreat, & vlcera ad cicatricem perducit: glutinantibus tamen medicamentis, aut abſtergentibus non conuenit.

Molybdænæ conſider.

MOLYBDAENA, *ut Dioſcorides teſtatum reliquit, factitia eſt, & foßilis. Factitia fit in fornacibus, ubi auri, & argenti metallum funditur. quandoquidem ubi auri, uel argenti uena, ſiue materia, plumbi tantum ſibi admiſtum non habet, quantum ad eius liquationem moliendã ſatis eſſet, qui operi præſunt, aut lapidem, à quo plumbum elicitur, aut plumbum ipſum ſuperaddunt, quod tamen ignium ui partim cum admiſtis metallis coit, partim uerò argenti ſpumæ modo fornacis ſolio cohæret, & in molybdænam uertitur. Hoc itaque cùm probè nouiſſet Plinius, libro* XXXIIII. *capite* XVI. *de hac Molybdæna diſſeruit iis uerbis. Plumbi nigri origo duplex eſt: aut enim è ſua prouenit uena, nec quicquam aliud ex ſe parit: aut cum argento naſcitur, mixtisq; uenis conflatur. Eius, qui primus fluit in fornacibus liquor, ſyncerum appellatur plumbum: qui ſecundus, argentum: qui remanſit in fornacibus, galena, quæ portio eſt tertia addita uenæ. Hæc rurſus conflata dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus. Idem præbet argenti ſpuma, quæ Græcis lithargyros dicitur. hactenus Plinius. quamobrem facilè aſſerere auſim, nil aliud eſſe Molybdænam, quàm lithargirij ſpeciem, quæ poſtquàm è fornace fluxere metalla, in ipſius fornacis fundo concreta, peruſtáq; reſidet. Proinde non ab re dixiſſe uidetur Galenus, quòd Molybdæna iiſdem polleat uiribus, quibus & argenti ſpuma. Quæ autem in terræ uiſceribus foßilis naſcitur, nil aliud ſanè fuerit, meo iudicio, quàm metallicus ille lapis, qui plumbum, & argentum ſimul continet. Hunc equidem teſtari poſſum uaria ſe facie oſtendi: quippe quòd alius ſit colore luteo, alius cinereo, alius cæruleo, alius uerò ſcintillans cernatur, atque nitorem præ ſe ferens, pro uarijs, ac diuerſis terræ uaporibus, qui in metallicos lapides feruntur. Quòd autem eiuſmodi ſit Molybdæna foßitia, teſtis eſt Plinius libro* XXXIIII. *capite* XVIII. *ubi ſic inquit. Eſt & Molybdæna, quam alibi galenam uocauimus, plumbi, & argenti uena communis. Et libro* XXXIII. *capite* VI. *ita ſcribit. Argenti metallum terra eſt, alia rufa, alia cinerea. Excoqui non poteſt, niſi cum plumbo nigro, aut cum uena plumbi, quam galenam uocant. hæc Plinius. Cæterùm palàm eſt, molybdænam factitiam nihil à lithargyro differre. Hoc non latuiſſe Galenum, eius uerba declarant libro* IX. *ſimplicium medicamentorum, dum ait. Molybdæna ſimilem lithargyro uim poßidet, tantùm à media temperie ad frigidum paululum quid recedens. Sed nec abſtergentis facultatis eſt particeps. Vtraque autem hæc medicamina liquari poſſunt: ac non ut lapides, & cadmia, & arena liquationem reſpuunt, ſed celerrimè liquantur, ubi oleo additum nonnihil aceti eſt: liquantur tamen etiam admiſta aqua, ſed diutißima coctione. Porrò ceu in Cypro cadmiam, quæ in montibus, & riuis naſcitur accipiebam, quæ & ipſa lapidis, ut dixi, ſpecies eſt; ad eundem modum molybdænam multam, cum alijs proiectam lapidibus conſpexi in uia, quæ ad Ergaſteria ducit à Pergamo. Vocatur autem Ergaſteria pagus quidam, in quo & metalla ſunt inter Cyzicum, & Pergamum quadringentis, & quadraginta ſtadijs diſtans à Pergamo.*

Molybdænæ uires ex Gal.

Ἀργύρου σκωρία. ARGENTI RECREMENTVM. CAP. LXI.

RECREMENTVM argenti, quod ſcoriam vocant, aut helcyſma, aut encauma, molybdænæ vim habet. quare emplaſtris, quas phæas appellant, additur, ac medicamentis, quæ cicatricem obducunt, vtpote cùm adſtringat, extrahatque.

Argenti ſcoriæ conſideratio.

COMPLVRES *argenti ſcoriæ aceruí, quam uulgò Loppa uocant artifices, extra fornacum domos uiſuntur in agro Tridentino prope Perzenum, & Lauiſium, & in comitatu Tirolenſi, ubi perpetuò argenti metallum in fornacibus uritur, ut in præcedentibus diximus de plumbi ſcoria differentes. Facie hæc uitrum, quod Veneti ab inditis quibuſdam uulgò Smalto dicunt, adeò refert, ut perdifficile ſit alterum ab altera dignoſcere. Varijs hæc coloribus conſpicitur, pro admiſtorum (ut opinor) foßilium uarietate. nigricat tamen cùm plurimùm, & quibuſdam exaratur lineis cùm cæruleis, tum etiam uiridibus. Nec deeſt etiam quæ uiridi tantùm, & quæ ſolùm cæruleo ſpectetur colore. Huic uires reddidit Galenus libro* IX. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Argenti ſcoriam propriè helcyſmam appellant. Emplaſtris quibuſdam reſiccatoriæ facultatis commiſcetur.*

Λιθάργυρος. SPVMA ARGENTI. CAP. LXII.

SPVMA argenti quædam gignitur ex arena, quam molybditin vocant, in fornacibus conflata, donec perfectè igni incandeſcat: altera ex argento: tertia ex plumbo. Probatiſsima eſt Attica: ſecunda Hiſpanienſis: has ſequitur, quæ fit Dicæarchiæ, id eſt Puteolis, Baijs, in Campania, & Sicilia. plurima enim hiſce locis è flagrantibus laminis plumbeis gignitur. Quæ flauo colore ſplendet, chryſitis appellatur, omnium optima: quæ in Sicilia, argyritis: quæ ex argento, calabritis. Vis autem adſtringere, mollire, explere caua, excreſcentia in carne reprimere, ad cicatricem ducere, refrigerare, & occludere. Vritur argenti ſpuma, confractis partibus ad magnitudinem iuglandium prunæ ſuperpoſitis: ita accenſa follibus, ut conflagret, abſtergitur inſidens ſpurcitia, & reconditur.

reconditur. Aliqui ter aceto, aut vino reſtinguentes, rurſus vrunt, & eadem proſecuti, reponunt. Lauatur vt cadmia. Vt argyritidi nominatæ, aut, ſi deſideretur, alteri candor detur, ea in partes magnitudine fabarum confracta, chœnicis Atticæ menſura, fictili nouo ſuperfuſa aqua, addito candidi tritici pari pondere, priuatimque pugillo hordei, linteolo puro, raro, anſulis vaſis alligato, coquitur, donec hordeum fractum diſsiliat. deinde omnia in nouum craterem oris ampli transfunduntur: triticũ abijcitur, ſpuma argenti vehemẽter manibus affricando, infuſa aqua lauatur, aſsiccataque in Thebaico mortario teritur, affuſa feruente aqua, donec ſoluta fatiſcat. Excolata aqua, iterum tota die teritur, & veſperi infuſa calida aqua ſinitur: mane colis excernitur, alia infunditur, atque ter die excolatur. Id ſeptem diebus fieri ſolet: poſtea additis ad ſingulas minas ſpumæ argenti, quinis ſalis foſsilis drachmis, infuſaque calida aqua, ter die teritur, & addita aqua excolatur: cùmque inalbuerit, calida infuſa, idem facito, dum nullam prorſus ſalſedinem reſipiat. demum ardentiſsimo ſole ſiccata, eiecto prius humore reconditur. Sin minus mina ſpumæ argyritidis diligenter teritur, addito ſale foſsili trito, triplicato pondere, in fictile nouum conijcitur, aqua infunditur, ita vt ſupereminear: mouetur quotidie mane & veſperi, aquaque ſuperinfunditur, priore nequaquam effuſa. hoc fit triginta diebus: nanque niſi moueatur, craſſeſcit vſque ad duritiem teſtæ. Poſt hæc effuſa leniter muria, in Thebaico mortario ſpuma argenti teritur, coniectaque in fictile aquam continens, manibus diligenter agitatur, mutata ſubinde aqua, donec nullum ſalſuginis indicium præbeat. deinde quod ex argenti ſpuma candidum apparet, in vas aliud transfertur, & redactum in paſtillos, plumbea pyxide conditur. Alij ſpumam argenti in fabarum magnitudines confractam, in ventre ſuillo crudo ex aqua coquunt, dum viſcus eliqueſcens contabeſcat, exemptamque cum ſale pari terunt, & vt ſuprà dictum eſt lauant. Sunt qui ſalis libram vnam, & ſpumæ argenti tantundem, in ſole terant, aqua continuè mutata, dum candor ei detur. Alia ratio. Sumito quantam vis argenti ſpumam: vbi lana candida inuolueris, fictili nouo indita aqua, cum pugillo fabarum recentium, repurgatarumque decoquito: cùmque fabæ diſruptæ dehiſcent, lanaq; non denigretur, exemptam argenti ſpumam, & altera lana inuolutam, iterum coquito, cyathum aquæ, & parem fabarum modum adijciens. eadem tertio, quæ ſuprà, facito: in ſumma tantiſper, dum lana iam non inficiatur. Inſuper transfundens in mortarium, ad ſingulas ſalis foſsitij libras, adijcito octogenas ſpumæ argenti drachmas Atticas, & terito: intermittenſque nitri quàm albiſsimi cum aqua diluti drachmas quadraginta ſeptem indito: iterum terito, donec ſatis candoris contraxiſſe videatur. Ita autem fundens eam ex alto in fictile oris ampli, adiecta largiore aqua, vbi conſidere deſierit, colato: tum nouam ſuperadijciens aquam, manibus probè verſatam, ſinito vt conſidat, ac rurſus per colum traijcito. Alternis eadem proſequere, dum pura aqua, dulcisque effluat, & nullam ſalſedinem præ ſe ferat. Poſtremò in fictile nouum translatam, colato ſenſim omni humore, ſoli quadraginta diebus ſub Caniculæ ſydus exponito, & ſiccata vtitor. Elotam autem conſtat ad oculorum collyria prodeſſe, & ad cicatricum fœditates tollendas, ad rugoſas facies, & cicatricoſas, laceratasque, & macularum plenas.

Spumæ argẽti conſider.

FIT PLERVNQVE *Argenti ſpuma, quam Græci lithargyrum uocant, ea inquam, cuius hodie apud ſeplaſiarios eſt uſus, in metallorum fornacibus, ubi repurgatur argentum, è plumbo argenti recrementis admiſto. Siquidem cùm artifices argenti maſſam à ſua uena defluxam à commiſtis metallis, nempe plumbo, æreq; repurgare uolunt, in alueum è cinere ſuo more paratum, plumbi multum conijciunt, adeò ut ui ſubditi ignis colliquatum, balnei ſpeciem referat. In hoc demum argentum repurgandum immittunt, quod plerunque (ut diximus) aut plumbum, aut æs habet admiſtum. Dum autem hæc perficiuntur, uiſitur plumbum in liqueſcentium metallorum ſuperficie, ignium ui follium flatu continuè excitata, olei modo ſupernatans. quod tandem poſtquàm æs, aut plumbum, quod prius argento fuerat admiſtum, in ſe contraxit, eorundem follium flatu ad cinerei alui oras pedetentim expellitur. Hoc cùm uident artifices, alueum in latus ſecant, labiq; ſinunt in humum: fitq; hoc modo lithargyrus, coctionis diuturnitate, & metallorum aliorum miſtione, ea forma concepta. Huic, poſtquàm refrixit, quandoque aureus, quandoque argenteus emicat ſplendor. Quo factum eſt, ut hunc argenteum, illum aureum paßim ſeplaſiarijs ac medicis dicatur, omnino exiſtimantes, alterum ex auro, alterum ex argento conflari. Cæterùm coloris huiuſce uarietatem lithargyrus haudquaquam ex auri, uel argenti ſpuma contrahit, ſed quòd plus, minúsue ærei uaporis ab argento detracti, intra ſe receperit. Siquidem (ut ego pluries experientia comperi, & ipſi quoq; teſtantur artifices) argentum depurandum ſi plurimum fului æris contineat, huius & plumbi miſtione, lithargyrus aureus redditur: ſin minus, argenteus efficitur. Quare nobis affirmare licebit, nil aliud eſſe lithargyrum, quàm plumbum æris uel argenti uaporibus commiſtum. Non itaq; temerè prodidit Dioſcorides fieri argenti ſpumam aut ex arena, quam molybditin uocant, aut ex argento, aut ex plumbo. Cui ſubſcribit Plinius libro XXX. cap. VI.*

Lithargyri uires ex Gal.

Meminit argenti ſpumæ Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus ſcribens. Lithargyrus deſiccat quidem, uelut alia omnia metallica, lapidea, terrenáq; medicamenta, uerùm omnium id efficit moderatißimè: & ſecundum alias tum qualitates, tum facultates, quodãmodo in medio eſt, neq; manifeſtè excalfaciens, neq; refrigerans: modica tamen adſtringendi, abſtergendiq; facultas ei ineſt. quamobrem inferior eſt & ſarcoticis medicamentis, quæ mediocriter extergentia oſtendimus, & contrahentibus, atq; adſtringentibus. Cæterùm ad intertrigines femorum utilis medela eſt: quandoquidem

utriusq;

utriusque iam dictæ facultatis leuiter eſt particeps. Iure itaque medij ordinis in metallicis habebitur. Proinde ea frequenter utimur ceu materia ijs miſcentes, quæ ualentem facultatem obtinent, ſiue mordicantem, ſiue adſtringentem, uel aliud quippiam efficientem, ſicut in liqueſcentibus ad pleraque medicamenta ceram adhibemus tanquam materiam, quia ſcilicet & ipſa quodammodo medium tenet eorum, quæ ualantem facultatem poßident.

Ψιμμίθιον. CERVSSA. CAP. LXIII.

CERVSSA fit hoc modo. Infuſo in urceum oris lati, aut fictile labellum quàm acerrimo aceto, laminam plumbeam ſupra fictilis ſpiraculum, ſubiecta prius arundinea tegete, firmato: ſuperiectisque velaminibus, ne halitum expiret acetum, vbi reſoluta fuerit, defluensque deciderit, humorem purum ad ſumma delatum colato, craſſamentumque transfundito. debet quoque ſiccari in ſole, mox truſatili mola teri, aut aliâs tritum cribrari. poſtea quod ſupereſt duri, in tenues partes redigendum, cribrandumque. viciſsim eadem tertio, quartoque facienda. Melior, quæ primò cribrata eſt, & medicamentis oculorum aſſumenda. Secundum locum tenet ſequens, & reliquæ ſuo ordine. Nec deſunt, qui ligneas rudes in medio vaſe appendant: & deraſo ceu ſitu impoſito, ita vt acetum non contingat, inditoque operculo circumlinentes dimittunt. Poſt dies decem laxato obturamento viſunt: cùmque reſoluta materia fuerit, reliqua, vt ſuprà diximus, exequuntur. Si autem quis in paſtillos velit digerere, aceto acri ſubacta, diuiditur in paſtillos, qui in ſole ſiccantur. Aeſtate tamen ſupradictum opus obeundum eſt: ita enim candida, atque efficax redditur. Quinetiam hyeme paratur, urceis ſupra furnos, balnea, aut fornaces impoſitis: aſcendens enim calor idem, quod ſol præſtat. Laudatiſsimam fieri putant Rhodi, & Corinthi, aut Lacedemone: proximam Puteolis. Torretur hoc modo. Flagrantibus igni carbonibus, fictili nouo, maximè Attico, tritam ceruſſam imponito, & aſsiduè verſato: cùmque cinereum colorem traxit, eximens refrigerato, & vtitor. Eſt & aliud vrendi genus. Trita patinis nouis ſupra prunas imponitur, & ferulacea rude mouetur, donec colore ſimilis ſandarachæ fiat, extractaque ad vſus miniſtratur. Quæ verò ita parata eſt, Sandyx à quibuſdam dicitur. Lauatur ceruſſa cadmiæ modo. Vis ei refrigerare, occludere, emollire, explere, extenuareque: inſuper excreſcentia leniter reprimere, & ad cicatricem perducere. Miſcetur ceratis, & emplaſtris, quæ liparæ vocantur, paſtillisque. Eſt autem lethalis eius potus.

CERVSSA *medicamentum eſt omnibus notum. Factitia tamen res eſt. Venetijs plurima conficitur, ſicuti & in alijs compluribus Italiæ locis: quòd non ſolùm in medicamentorum uſus expetatur ſeplaſiarijs, ac medicis; ſed etiam pictoribus, qui ea frequentißimè in ſuis operibus utuntur. Paratur ex ceruſſa (ut Dioſcorides inquit) Sandyx, quod officinæ Serapionem ſecutæ minium appellant, non autem Sandaracha, auripigmenti genus, ut libro de compoſitione medicamentorum exiſtimat Fuchſius. Siquidem Sandaracha, ut ſuo loco dicetur, foßilis res eſt, non autem factitia. Ceruſſæ meminit Galenus libro IX. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ita ſcribens. Pſimmythium, id eſt Ceruſſa, & hoc medicamen teſtimonium præbet modò dictæ facultati. Nam ſi ex acri aceto ſoluatur, guſtu tamen neque acre erit, neque mordax, neque diſcuſſorium, ſed emplaſticum, & refrigeratorium: facultatis ærugini dißimillimæ, tametſi & illa conficiatur aceto æs diſſoluente. Porrò ceruſſa aduſta in Sandyca, quam uocant, tranſit, medicamentum ſeipſo tenuius, nõdum tamen excalfaciens. hæc Galenus. Ex quibus liquidò patet, Sandycem, & ſandaracham maximè inter ſe facultatibus pugnare. hæc nanque Galeni, & Dioſcoridis teſtimonio arſenici modo carnem exurit, & cruſtas ſua uehementi uredine, ac caliditate, morſuq; uiolento excitat: illa uerò nulla ſui parte excalfacit, ſed potius refrigerat. Id quod in uulgari officinarum minio facilè deprehenditur. Sandycis meminiſſe uidetur Vergilius in Bucol. cis, dum his uerſibus cecinit.*

Ceruſſæ, & ſandycis cõſideratio.

Ceruſſæ vires ex Galeno.

Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit uellera luteo.
Sponte ſua Sandyx paſcentes ueſtiet agnos.

Χρυσοκόλλα. CHRYSOCOLLA. CAP. LXIIII.

CHRYSOCOLLA laudatiſsima Armeniaca, colorem porri quàm ſimillimè reddens. Secundum locum ſibi vendicat Macedonica: & proximum Cypria. quo in genere præfertur pura: damnatur, quæ terram, aut calculos collegerit. Ratio lauandi hæc eſt. Tuſam infuſa aqua, mortario expaſſa manu ad pilam vehementer fricato, & ſtatim quàm conſederit, colato. Alteram infundens aquam, rurſum terito. hæc viciſsim proſequere, donec pura, ſynceraque ſpectetur. dein ſiccato in ſole, & ad vſus recondito. Quòd ſi vtere uolueris, ex ea terens quod ſatis eſſe videbitur, patinis ſupra carbones adponito: & alia facito, quæ ſuprà diximus. Dos chryſocollæ ad purgandas cicatrices: excreſcentem carnem coërcet, adſtringit, purgat, excalfacit, & modicè corpus mordendo exeſt. Inter medicamenta intelligitur, quæ vomitiones concitant, & necem inferre poſſunt.

CHRYSOCOL-

Chryſocollæ hiſtoria.

Chrysocolla, *ut Plinius eſt author libro* xxxiii. *capite* v. *naturalis hiſtoriæ, humor eſt in puteis, per uenam auri defluens, craſſeſcente limo rigoribus hybernis, uſque in duritiam pumicis. Laudatiorem eandem in ærarijs metallis, & proximam in argentarijs fieri compertum eſt. Inuenitur & in plumbarijs, uilior etiam auraria. In omnibus autem ijs metallis fit & cura, multum infra naturalem illam, immiſſis in uenam aquis leuiter hyeme tota, uſque in Iunium menſem. Dein ſiccatis in Iunio, & Iulio, ut planè intelligatur nil aliud chryſocolla, quàm uena putris. Natiua duritia maximè diſtat, luteam uocant. & tamen illa quoque herba, quam luteam uocant, tingitur. Natura eſt, quæ lino lánæue ad ſuccum bibendum. Tunditur in pila, deinde tenui cribro ſecernitur, poſtea molitur, ac deinde tenuius ſic cribratur. Quicquid non tranſmeat, reperitur in pila, dein molitur. Puluis ſemper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, ut omnis duritia ſoluatur. Ac rurſus tunditur, dein lauatur in conchis, ſiccaturq́;. Hactenus de chryſocolla Plinius. Cæterùm ſeplaſiarij, quemadmodum aurifices, Chryſocollam uulgò Borrace uocant, Mauritanos ſecuti: cùm tamen pauca admodum in officinis reperiatur, quæ ſynceriſſima dici poßit, & quæ colore ſit uiridi, porraceoq́;, ut Dioſcorides inquit, & præſtantiſſima expoſcit. Siquidem ſubnigricat hæc, nec ulla ex parte uireſcit. Quæ ſaturato colore uiret (ut mea fert opinio) in ærarijs tantùm metallis foditur: quæ nigricat, in plumbeis: quæ albicat, in argenteis: & quæ palleſcit, in aureis. Vnde mihi facilè perſuaſum eſt, Chryſocollam ſibi uarium colorem uendicare, pro metallorum, in quibus foditur, ratione. Porrò factitiæ ex alumine rupeo, ſale nitro, ac etiam alijs quibuſdam admiſtis, copia non deficit. Idcirco aurifices, qui ea ad aurum ferruminandum frequentiſſimè utuntur, ipſam magna quidem diligentia ſeligunt. quanquam & ipſi plerunque decipiantur: tanta in omnibus eſt impoſtorum aſtutia. Præferunt auro ferruminando illam, quæ lutea eſt: tametſi in medicamentorum uſu, præſtantior ſit uiridis. Fit etiámnum chryſocolla (ut Dioſcorides prodidit libro ſecundo in urinæ mentione) ex puerorum urina in æreo mortario, piſtillo item æreo ſub calenti ſole tandiu ducta, ut unguenti modo craſſeſcat.*

Chryſocollæ uires ex Gal.

Quod pariter literis memoriæq́; mandauit Galenus libro ix. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Chryſocolla, & hoc medicamentum ex ijs eſt, quæ carnem liquant, non tamen ualenter mordicat, quanquam ſit facultate admodum digerente, deſiccanteq́;. Igitur quidam id modò, quod in metallis inuenitur, ita nominant: alij uerò id, quòd in æreo mortario, piſtilloq́; æreo, ex pueri urina præparatur: id quod quidam inter æruginum differentias numerant. Satius uerò eſt ipſum præparare tempore æſtiuo, aut certè aëre prorſum calido, urinam in mortario terentes. Præſtat autem æs, ex quo mortarium piſtillumq́; conficias, rubrum ſit. Nam quo æs tenerius fuerit, eò plus circumagendo piſtillo deteritur. Hoc medicamentum aptiſſimum eſt ulceribus contumacibus, tum per ſe, tum alijs miſtum, ut in opere de componendis medicamentis refertur. Nunc autem id nouiſſe ſat eſt, quòd quantò plus quàm Chryſocolla metallica deſiccat, minusq́; mordicat, tantò etiam ipſam excellit tenuitate. Ipſam tamen Chryſocollam illam ſi uras, multò tenuiorem efficies.*

Λίθος ἀρμένιος. LAPIS ARMENIVS. CAP. LXV.

Armenius lapis præfertur læuis, colore cœruleo, perquàm æquabilis, calculo carens, & friabilis. Eadem, quæ chryſocolla præſtat, ſed inefficacius. Quinetiam vſum habet ad pilos in palpebris alendos.

Armenij lapidis conſideratio.

Armenia, *ut libro* xxxv. *capite* vi. *teſtatum reliquit Plinius, lapidem mittit, qui eius nomine appellatur. Lapis eſt hic quoque chryſocollæ modo infectus: optimumq́; eſt, quòd maximè uiride eſt, communicato colore cum cœruleo. Plinio ſubſcribit Auicenna, ſic inquiens. In lapide Armeno eſt aliquantulum azuli coloris, non tamen eſt in colore azuli, & non eſt in eius ſoliditate, ſed eſt in eo arenoſitas quædam: & quandoque utuntur eo pictores loco azuli, & eſt lenis tactus. Ex horum ſanè uerbis perſpicuum fit, lapidem Armenium colore eſſe uiridi, ad cœruleum inclinante. Talis autem eſſe comperitur, qui in argenti fodinis, in compluribus Germaniæ locis foditur: & è quo colorem illum ad pictorium uſum parant, quem uulgò uocant uerde azzurro, ac ſi diceres uiride cæſium, uel uiride cœruleum. Nanque is colore chryſocollam refert, ſed duritie præcellit. Quamobrem crediderim ego, eos non longè abeſſe à ueritate, qui dicerent, Germanicum hunc lapidem illi congenerem eſſe, quem Armenia mittit. ſiquidem patrium Armenij nomen genus non immutat. neque etiam obſtat, quin & in alijs regionibus, lapis hic gigni poßit. Quippe Phrygius lapis à Phrygia regione dictus, optimus in Cappadocia foditur, ut Dioſcorides eſt author. Id quod facilè oſtendit, Armenium præter Armeniam, alias quoque regiones gignere poſſe. Nec refert, quòd ſcripſerit Manardus Ferrarienſis libro* iii. *epiſtola* iii. *Armenium lapidem hodie non facilè inueniri poſſe. Quandoquidem cùm certò ſciam, multa in officinis ferè omnibus deeſſe medicamenta, eaq́; præſertim, quæ ex metallorum fodinis expetuntur, quæ tamen ſuo natali ſolo, ubi proueniunt, copioſa reperiuntur, mirum certè non fuerit, ſi Armenio etiam lapide careant ſeplaſiarij. Hac itaque ratione ductus, haudquaquam dubitauerim affirmare, quin & hic in Germaniæ metallis proueniens, in Armenij lapidis genere legitimè recenſeri queat. quemadmodum in Gagatis, Phrygij, Aſſijq́; genere nobis recipiuntur, qui alibi, quàm in Gaga fluuio, in Phrygia, & Aſſo inueniuntur. præſertim cùm notis omnibus ac uiribus Armenio per omnia ſimilis hic habeatur. Notis quidem, quòd ſummè uireat, & ad cæſium colorem proximè accedat. Viribus autem, quòd (ut equidem teſtari poſſum) atra bile uexatis maximè conferat, ijs uomitum, & aluum ciens. Porrò ſeplaſiæ (ut omnibus conſtat) non modò multis deſtituuntur foßitijs medicamentis, ſed continuè alterum alterius loco ſupponunt: nempe cadmiam pompholygis loco, ſpodij uice complura antiſpodia, & pro flore æris raſilem æruginem ſubijciunt: cùm tamen & pompholyx, & ſpodium, & flos æris copioſa, legitimaq́; reperiantur*

omnibus

omnibus in fornacibus, ubi argentum, & æs funduntur. Nam ex hoc, quòd in officinis non reperiatur Armenius lapis, quemadmodum alia complura, haudquaquam colligere licet, quòd hæc omnia ſuis in fodinis fornacibusq; non habeantur. Præſtat mirum in modum Armenius lapis (etſi id Galeno, Paulo, alijsq; ueteribus incognitum exiſtimetur) ad atram bilem deijciendam, ut teſtis eſt Alexander Trallianus clariſsimus author, libro primo capite de melancholia, ubi ſic inquit. Quòd ſi hiera data melancholiæ imaginationes nihilominus infeſtare uideantur, tunc ſine ulla cunctatione lapidem Armeniacum dare feſtinato. Noui enim ex ueteribus antiquiores ad ueratrum album properaſſe, ubi affectum ab alijs purgationibus nihil penè imminui conſpicerent. Verùm ego lapidem Armeniacum ueratro albo præfero, atq; licet utentem ipſo experientia cognoſcere, quomodo præterquàm efficaciter, etiam ſine moleſtia, & periculo purget. quorum nihil album ueratrum habere nouimus. Si igitur res poſtulat, non modò infrà per aluum, ſed etiam per uomitum purgationem fieri, lapidem illotum exhibere conuenit. Sit autem modus ipſius ſcrupuli tres, aut quatuor, aut paulò amplius, minúsue, pro uirium ſimul, & copiæ humoris noxij ratione. At ſi æger purgatione per uomitum non admodum indigere uideatur, ſed per imum uentrem totum uitioſum humorem exire conducat, tunc lapidem eluere oportet uſque ad duodenas (uetus legit quinquagenas) uices. Vbi enim ſic fecerimus, neque turbationem ſtomachi, aut compreſsionem lapis excitare poteſt, ſed etiam minori cum moleſtia nigrum terreſtremq; humorem uacuabit, ut paucis præteritis diebus adiumentum ex eo nobis acceſsiſſe percipiamus. Dato autem ex eo ſcrupulos quinque, aut ſex, ut plurimùm ex aqua tepida, ſemper ex cognatis dictis coniectura deprehendens an plus, minúsue exhibere debeas. Quòd ſi ægrum etiam bis adhuc requirere ſuſpiceris, cum fiducia rurſus exhibeto. neque enim calorem habet, aut ſiccantem admodum, aut aliam quampiam ipſi inſidentem, amaram, & uenenoſam qualitatem, ut æger ideo medicamentum bibere detrectet. Sin autem nonnulli humidum aliquod medicamentum ſumere aduerſentur (multi enim in totum non ſuſtinent liquidum medicamentum aſſumere) in catapotia lapidem redigere oportet. Si uerò libet, etiam picræ aliquam inſignem partem admiſceto, aut etiam ex alijs quibuſdam, quæ purgationem magis promoueant, & non renitantur. Ne autem is, qui parare uelit horum confectionem, inquirendo laboret, uiſum mihi eſt ea de cauſa etiam horum compoſitionem meminiſſe. Habet autem in hunc modum. Picræ ſemuncia, epithymi ſemuncia, agarici ſcrupuli quatuor, ſcammoniæ uncia, garyophyllorum grana uiginti. Contuſa excipiantur rhodomelo, aut ſucco citrij, aut rhodomelite. Dentur ſcrupuli duo, plurimum quatuor. Notandum uerò eſt, præterquàm quòd uentriculum corroborant, ſimul etiam uarios humores, præſertim terreſtrem, & melancholicum, citra moleſtiam purgare poſſe. hactenus Alexander. Cæterùm Armenium lapidem deiectoria facultate pollere in atrabiliarijs morbis, nouit etiam Aëtius. quippe qui libro 11. capite XLVII. ex Nicheſſonis medici authoritate, ſic de eo ſcriptum reliquit. Armenium, quo pictores utuntur, duodecima drachmæ parte melancholicis, & craſſum ſanguinem habentibus dato. Datur & pueris pectoris morbo infeſtatis: reuomunt enim, nam uomitorium exiſtit. Datur & morbo ſacro obnoxijs, ac furioſis, hoc modo. Centaurij faſciculos manipulares tres in aquæ marinæ heminis tribus coquito, donec una ſuperſit, & cum excolato decocto, Armuthei lapidis, quem Græci Armenium uocant, tertiam drachmæ partem terito, ac confidenter exhibeto. nihil enim periculi eſt. Itaque noſſe operæpretium eſt, quòd Armenium penitus reuomitur, nihil memorabile ſurſum efferens, ſed & infernè modicum quid paulatim, & in pluribus ſeceſsibus effert. hæc Aëtius. Nouit præterea Armenij uires deiectorias inter recentiores Græcos Actuarius, ut uidere eſt in ſuo de compoſitione medicamentorum libello. Verùm alias ab illis Armenio lapidi uires reddidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Armeniacum uim habet extergentem, cum leuicula acrimonia, & leuiſsima adſtrictione. Itaque tale cùm ſit, ocularibus miſcetur facultatibus. Et ipſo per ſeſe quoque ad pollinis læuorem redacto, utimur ſicco ad pilorum in palpebris incrementum: nempe ubi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim uerò nec creſcunt, nec aluntur. Siquidem depaſtis his acrimonijs, in bonum naturæ habitum pars reducitur: cuius cùm alia ſint munera, tum etiam producendi, incrementum præbendi, ac roborandi, qui in palpebris ſunt pili. quippe cùm prima, & ex profeſſo quædam ſint medicamentorum opera: quædam uerò mediante natura, quæ animantium corpora diſpenſat, eduntur, uelut quæ in his ipſis calliblephara nuncupant. Ipſa enim partes moderatè læſas mediocriter deſiccant, pilos corrumpentem humiditatem abſumendo. quæ ubi abolita eſt, tum natura ad proprias redit actiones, nimirum ſublatis, quæ hactenus ipſi impedimento fuerant.

Armenij lapidis vires ex Alexandro.

Vires eiuſdē ex Aëtio.

Armenij lapidis vires ex Galeno.

Κυανὸς λίθος. COERVLEVS LAPIS. CAP. LXVI.

COERVLEI origo ex ærarijs metallis in Cypro. copioſior ex arena litorali ſecundum quoſdam ſubcauatos ſpecus maris inuenitur, qui magis probatur. Eligi debet inebriatus. Vritur vt chalcitis. lauatur vt cadmia. Vim habet reprimentem, & modicè erodentem. cruſtas gignit, & exulcerat.

COERVLEVM *officinæ Auicennæ doctrinam ſecutæ, lapidem Azuli, uel Lazuli uocant. Probatiſsimus, qui ſcintillis aureis emicat. Lapis hic (ni fallor) cum Armenio non obſcuram habet cognationem, quòd non modò utriq; ſimul in ijsdem proueniant metallis, promiſcueq; oriantur; ſed quòd etiam ijsdem ferè uiribus præditi ſint ad atram bilem deijciendam. quo factum eſt, ut Mauritanorum quidam alterum cum altero ineptiſsimè confuderint. Cæterùm quoniam tradidit Auicenna, cui ſubſcribit Meſues, cœruleum ſiue (ut eorum nomine utar) Azulum ſepticæ, ac putrefacientis eſſe facultatis, non deſunt è recentioribus, qui eum deteſtentur, quemadmodum & catapotia, quæ ad atrabiliarios affectus ex lapide ipſo cœruleo paſsim in pharmacopolijs parantur: è quorum numero eſt Fuchſius medicus noſtræ ætatis celebris, in ſuis paradoxis. Verùm quanuis confusè ſatis de Cœruleo, & Armenio ſcriptitauerint*

Cœrulei lapidis conſid.

uerint Mauritani; non tamen obſtat, quin ij bilem atram pellere queant. Id quod priores ueteresq; Græci, uel ignorauerunt, uel ſilentio diſsimulauerunt. Porrò Galenus, etſi non explicuerit cœruleum atrabiliarios humores ducere; tamen ſcripſit deijcientem habere facultatem. Quod cùm fortaſſe perpenderent Arabes, qui multorum medicamentorum, quæ Græcis incognita fuiſſe uidentur, diligentiſsimi fuere indagatores, inuenere tandem facto pluries periculo, cœruleum atram bilem peculiariter deijcere. Sed ſi (ut in præcedenti capite oſtenſum eſt) uſq; ad Alexandri ætatem è ueteribus nemo nouerat Armenium in detrahenda, citra noxam, atra bile facultatem habere albo ueratro parem, mirum quidem non fuerit, ſi etiam longo pòſt tempore, id ſcripſerint Arabes, uel quòd ab eo fortaſſe acceperint, uel quòd ex ſe ipſis id facultatis Armenio ineſſe adinuenerint. Præterea cùm Armenium, & Cœruleum non modò in ijsdem proueniant metallis (ut in pluribus Germaniæ locis nos ipſi uidimus) ſed ſimul, promiſcueq; oriantur, adeò ut Cœrulei fruſtum, Armenij non modicum contineat, ſicut è conuerſo, rectè quidem exiſtimari poteſt, pari ferè facultate, uel non admodum diſpari hoſce lapides eſſe præditos.

Mauritanorũ tutela.

Hinc itaq; fit, ut mihi planè Mauritani à Fuchsij, & aliorum calumnia uindicandi uideantur. Quippe cùm cernerent naturam hos lapides promiſcuè, indiſtinctéq; progignere, quid mirum ſi ipſam imitati, eorum hiſtoriam & facultatem indifferenter tradiderunt? cùm pro certo ex his exiſtimandum ſit, nil aliud eſſe Armenium, quàm cœrulei materiam, nondum à calore in terræ uiſceribus ad ſummum perfectéq; coctam. quemadmodum chalcitis, miſy, ſory nil aliud eſſe creduntur, quàm chalcanthi materiam. Hæc igitur cùm accuratè perpendiſſet clariſsimus Manardus Ferrarienſis, ubi in ſimplicia medicamenta à Meſue conſcripta diligentiſsimè adnotauit, eorum ſententiam refellit, qui cœrulei uſum ſua tantùm ducti opinione tam acriter uituperant, his uerbis. Cæruleo Græci nullam uim deiectoriam adſcribunt, ſed uidentur hæ uires ab Armenio deriuatæ. Arabes enim utrunque confundunt. Serapio quidem, & Auerroes ſub lazuli nomine de Armenio tractantes, Auicenna de Azulo ſcribens, ferè ei omnes uires attribuit, quas Græci utriq;. De Armenio uerò ea ſcribit, quæ Græci: ſolùm addens, quòd atram bilem magis purgat, quàm cyaneus. Quæ omnia licet uera ſint, non tamen ego his acceſſerim, qui nõ ſecus ac pernicioſiſsimum uenenũ hunc formidant. Experientia enim certa ſcio, quòd ſi benè abluatur, multum iuuat, & uel nihil, uel parum lædit. hæc ille. In cuius certè ſententiam unusquisq; medicus facilè deueniet, qui potius rationalis ſit, quàm pertinax. Nam etſi dixerit Auicenna cœruleum exedentis eſſe facultatis, hoc quidem non impedit, quin hauſtum atram bilem deijcere poſsit absq; noxa, ſi diligenter fuerit ablutum. quandoquidem eius peracuta ſepticaq; facultas pluribus lotionibus ab eo facilè tollitur. Præfertur in hunc uſum quod aureis maculis pellucet: nanque id, quo ſeplaſiæ abundant, & quo in Germania pictorios colores parant, tum facultate imbecillius, tum ignobilius habetur. Memini me ad nonnullas tam æris, quàm argenti fodinas acceſsiſſe, in quibus & cœrulei, & Armenij in aceruos congeſti plurimum uidi: attamen nullum mihi in ijs locis cœruleum repertum eſt, quod aureis fulgeret ſcintillis, eo quòd non proueniat hoc niſi tantùm in auri fodinis. Idcirco cœruleus ille color, qui uulgò nobis dicitur Azzurro oltramarino ab omnibus magno æſtimatur pretio. Fit enim is ex cœruleo lapide, qui tantùm in auri metallis in orientalibus regionibus foditur, omnium præſtãtiſsimus. De illo autem, qui ex arena in maris litoribus inuenta conficitur, quid plura dicam non habeo, quàm ſcripſerint Dioſcorides, & Plinius.

Cœrulei uires ex Gal.

Cœrulei uires retulit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cyanos medicamentum acri facultate eſt, tum detrahendi, quam καθαιρετικὴν uocant, tum digerendi, potentiore quàm cinnabari. Ineſt quoq; ei nonnulla adſtrictio.

Ἰνδικόν. INDICVM. CAP. LXVII.

Indici duo genera. vnum ſua ſponte naſcitur, tanquam ſpuma, germinatione Indicis arundinibus exiens. Alterum infectoriæ dant officinæ: & eſt ſpuma purpurea innatans cortinis, quam detractam artifices ſiccant. Optimum exiſtimatur, quod cœrulei ſpeciem præbet, ſuccum ſuum ſorbet, & læue. Inter medicamenta eſt, quæ leuiter adſtringunt, & inflammationes, tumoreſque rumpunt. purgat, & reprimit ulcera.

Indici conſideratio.

Indicvs color, quo hodie pictores utuntur, tametſi in ſeplaſijs ubique uenalis habeatur; fit tamen in infectorijs officinis ex glaſti recremento, & ſpuma, cùm lanæ glaſto ipſo inficiuntur. Quod autem ſponte naſcitur, tanquam ſpuma germinatione arundinibus exiens, quod ſciam, ad nos non defertur. Plinius libro XXXV. cap. VI. factitium Indicũ in purpurarijs officinis fieri ait ex purpuræ ſpuma cortinis innatante. Qua in re Dioſcoridis uerba nõ rectè accepiſſe uidetur Plinius. Siquidem author non ex purpurarum ſpuma fieri Indicum ſcribit, ſed ex purpurea ſpuma (talis etenim eſt quæ ex iſatide prouenit) innatante cortinis in infectorijs officinis. Nulla nanque, quod mihi compertum ſit, ex purpurarum ſanguine, quo regum ueſtes olim tingebantur, ſpuma proferebatur.

Ὤχρα. OCHRA. CAP. LXVIII.

Ochram leuiſsimam, & omnino luteam eligere oportet, ſaturatam, non lapidoſam, friabilem, natione Atticam. Vritur hæc, & lauatur cadmiæ modo. Vis eius adſtringere, erodere, collectiones & tubercula diſsipare. Excreſcentia in carne reprimit, caua cum cerato explet, & articulorum tofos comminuit.

Ochra

Ochra foßilis, qua pictores utuntur, cur legitima non ſit, quid obſtet non uideo: quãquam hæc (quod ſciam) ex Athenis laudatißima non adferatur, quemadmodum nec Vitruuij tempore, qui ochræ Atticæ uſum in Italia iam exoleuiſſe ſcribit. Eſt itaq; Ochra terra, quæ in plumbi fodinis aureo colore reperitur. Quamobrem qui rerum cauſas perſcrutantur, arte etiam ochram ex plumbo ipſo conficiunt, quæ coloris nitore foßitiam ſuperat. Præſtantißimam ochram non longè à Tridento effoſſam, miſit ad me hoc anno Martinus Guidottinus Tridentinus, ſeplaſiarius harum rerum di igens inquiſitor, qua nullam hactenus uidimus meliorem. Ochræ in libris ſimplicium medicamentorum non reperio meminiſſe Galenum: tametſi eius mentionem fecerit commento 11. in Hippocratis prognoſtica de uomitione agens, cùm inquit. Ochra enim genus quoddam terræ eſt, cuius potißimùm Attica probatißima eſt. Ochræ conſideratio.

Κιννάβαρις. CINNABARIS. CAP. LXIX.

Hallucinantur qui cinnabarin minio eandem eſſe exiſtimant. Minium enim in Hiſpanijs ex lapide quodam argenteæ arenæ permiſto, temperari ſolet, alioqui non dignoſcitur. Fornacibus autem in florentiſsimum, flagrantiſsimumque colorem permutatur. In metallis uerò ſtrangulantem halitum eructat. itaque facies incolæ ueſicis obuelant, ut per illas ſpectent, nec reſpirando noxium aërem attrahant. Eo pictores ad ſumptuoſa parietum ornamenta utuntur. Cinnabaris uerò ex Aphrica defertur, & magno conſtat. hactenus inuenitur, ut uix uerſicoloribus pictorum lineis ſatisfaciat: intento colore, nec diluto præditum: quare quidam ſanguinem eſſe draconis exiſtimauerunt. Vim habet cinnabaris hæmatitæ lapillo eandem. Conuenit ad oculorum medicamenta, uerùm efficacius: magis enim adſtringit, & ſanguinem cohibet. Ambuſtis igni, & papularum eruptionibus, cerato excepta medetur.

Cinnabaris, qua officinæ, & pictores utuntur, longè ſanè differt (ut planè conſtat) à Dioſcoridis Cinnabari. quandoquidem noſtri uſus cinnabaris res factitia eſt ex ſulphure, & argento uiuo diu arte quadam igne torrefactis. Eſt & aliud cinnabaris genus foßile, et ſponte per ſe naſcens, ut poſtea dicetur: uerùm non ut factitium copioſum, nec adeò colore præcellens. Quæ autem à Dioſcoride deſcribitur, ex Aphrica defertur, eadem facultate pollens, qua hæmatites lapillus, quem nõ modò prætulit ipſe foris appoſitum ad plures oculorum morbos; ſed etiam intus aſſumptum, ad urinæ anguſtias, muliebrium locorum defluxiones, & cruentas expuitiones. Quibus utique affectibus uulgaris uſus cinnabaris nullo pacto competere poteſt, quòd propria ui erodat, exulceret, & hauſtum perniciem adferat, & proinde ſit oculis, & internis uiſceribus inimica. Ceterùm quidnam inter ea, quæ hac ætate in uſum medicum ueniunt, Dioſcoridis cinnabaris eſſe poßit, non equidem auſim decernere, ſed potius quod ſentio, adducor, ut coniecturis quibusdam aſſequar. quippe quòd Dioſcorides Cinnabarin nullis notis deſcripſerit, neq; tradiderit an factitia res ſit, aut foßilis, an ex plantarum materia proueniat. Sed anteaquàm coniecturas eas afferam, quibus cõſtare uidetur Dioſcoridis cinnabari ſeplaſias noſtrates non deſtitui, Plinij ſententia cognoſcenda eſt, qui lib. XXXIII. cap. VII. affirmanter ſcribit, nil aliud eſſe cinnabarin, quàm draconis ſaniem, eliſi elephantorum morientium pondere, permiſto utriusq; animalis ſanguine: quódq; nullus alius ſit color, qui in picturis propriè ſanguinem reddat: & quòd ea etiam antidotis medicamentis ſit utilißima. Id quod pariter affirmat Iulius Solinus in uaria hiſtoriarum lectione. Ad hæc ſcire conuenit, gummi cuiuſdam arboris in Aphrica naſcentis ad nos deferri, quod etiam hoc æuo ſanguinis draconis lacrymam officinæ uocant, colore ſanguinis, pellucidum, leue, & fractu minimè contumax. Hoc noſtrates officinæ uulgò uocant Sangue di drago in lagrime, alterius differentia, qui pluribus impoſturis paßim in orbiculos coactus uenditur. Priorem itaq; non ab re lacrymam appellant, quòd ſcribat Aloiſius Muſtus patritius Venetus in ſuis in Aphricam nauigationibus, ex arbore quadam hoc gummi collacrymare, colore, & ſubſtantia, ſanguini ſimili: inciſo tamen ab incolis prius arboris cortice, ut fuſius inde effluat. Hoc (ut idem ſubdit) æneis cacabis excipiunt, & igni reſinæ modo decoquunt, quousque conſiſtat, draconis ſanguinem, neſcio qua ratione ducti, ipſum appellantes: niſi id eueniat, quòd fortaſſe ſua lingua plantam, à qua defluit, draconem appellent. Ex his itaq; nobis iure coniectare licebit, gummi hoc Dioſcoridi facilè cinnabarin eſſe, quòd primùm non aliunde, quàm ex Aphrica deferatur, nec inde copioſum. quòd item pictoribus expetatur, ut intento eius colore, purpureas, rubentesq; concinnent umbras, ubi prius picturas rubro, uel purpureo infecerint. quòd deinde ob raritatem, etiam hoc tempore, quo frequentius in Aphricam nauigatur, non uili ueneat pretio. quòd deniq; (ut Dioſcorides inquit) uiribus hæmatitæ lapillo per omnia reſpondeat. Nam, ut periculum facientibus liquidò patebit, adſtringendi ui pollet, & maiore quidem quàm hæmatites. quo fit, ut felicius eo utantur medici ad muliebres, & dyſentericas fluxiones, ad cruentas excreationes, ad firmandos commotos dentes, & roborandas gingiuas. His accedit, quòd ſi Dioſcoridis ætate non deerant, qui Cinnabarin eſſe draconis ſanguinem exiſtimarent, mirum ſanè non fuerit, ſi per plures ætates producta hæc falſa opinio ad hæc uſq; tempora inualuit. At ipſe, ne ſimplicium medicamentorum doctrinam ſectantes hoc tenerentur errore, inanem eorum ſententiam ſilentio inuoluendam non duxit, qui cinnabarin draconis ſanguinem appellabãt, cùm inquit. Hactenus inuenitur cinnabaris, ut uix uerſicoloribus pictorũ lineis ſatisfaciat, intento colore, nec diluto præditum: quare quidam ſanguinem eſſe draconis exiſtimauerunt. Ex his igitur cùm coniecturis, tum rationibus colligendum eſſe putauerim, hanc lacrymam, colore ſanguinem præ ſe ferentem, legitimam eſſe Dioſcoridis cinnabarim. Ceterùm uidetur hac in re manifeſtè aberraſſe Plinius. quandoquidem etſi aſſerat is cinnabarim nil aliud eſſe, quàm draconis ferocißimæ belluæ ſanguinem, eliſæ elephantorum morientium pondere; cùm tamen dixerit nullum alium Cinnabaris conſider. Plinij error.

reperiri colorem, qui in picturis magis ad uiuum ſanguinem reddat, quàm cinnabaris, facilè deprehenditur error. Quippe neceſſarium ſanè fuerit, ut de hac lacryma omnino intellexerit, putaritq́; falſius uulgari appellatione, lacrymam hanc illum draconis ſanguinem eſſe, ab elephante (ut referunt) colliſi. Nam conſentaneum minimè uidetur, ut huiuſce belluæ ſanguis extra uaſa in terram diffuſus, puluere & lapillis commiſtus, ſitu & putredine obductus contabefactusq́;, uiuum, ac uerum ſanguinis colorem referre poßit. quemadmodum nec ille ſyncerum ſanguinis colorem præbet, quem impoſtores ſuo arbitrio factitant, ex hircino ſanguine, rubrica Sinopica, uel fabrili; contuſis lateribus & ſorbis, diutius inſolatis, illius pro poſſe colorem, & ſubſtantiam imitantes, qui ex colliſis ſimul draconibus, & elephantibus (ſi tamen uera narrant) emanare ſolet: quiq; iam longo tempore ad nos aduehi desijt. Quo poſtea factum eſſe opinor, ut in eius defectu factitium ſuppoſuerint impoſtores, & hanc fraudem excogitauerint: neq; ſolùm ea ratione, quam modò diximus, ipſum parant; ſed etiam modis alijs compluribus, reſinas, rubiæ infectoriæ radices, braſilij decoctum, tragacanthæ lacrymam, rubricas, & alia permulta immiſcentes, quæ ne longior ſit ſermo, quàm ſeries ipſa expoſcat, ſilentio duximus inuoluenda.

Obiectionis dilutio.

Verùm hic fortaſſe illud quiſpiam nobis obtrudet, quòd cùm hoc loco ſcribat Dioſcorides de metallicis tantùm, ac foßitijs tum coloribus, tum medicamentis, conſentaneum minimè uideatur, ut his inſeruerit arborum lacrymas, quarum hiſtorias, & facultates, diffuſius libro primo pertractauit: & ob id omnino credendum ſit, cinnabarim foßile eſſe medicamentum. Hæc obijcienti ita reſponſum uolumus, quòd cùm ea hoc loco recenſeat Dioſcorides, quæ ob colorum nitorem, in pictorium ueniūt uſum, nempe ceruſſam, chryſocollam, Armenium, cœruleum, Indicum, ochram, & alia pleraq;, non mirum, nec præter inſtitutum mihi ſanè uidetur, quòd his etiam cinnabarim adiunxerit, quanquam arboris fuerit lacryma. Videmus enim inter hæc Indicum quoq; à Dioſcoride connumeratum eſſe, quod tamen nec foßile, nec metallicum eſt, ſed in India ſpumæ inſtar, ex arundinum quarundam germinatione ſponte prouenit: atq; etiam arte quadam fit ex iſatide herba in infectorijs officinis. Ex his itaque omnibus palàm fieri arbitror, quòd communis uſus cinnabaris, quam Dioſcoridis Miniū, quòd in fornacibus fiat, & florentißimo, flagrantißimoq́; colore ſpectetur, eſſe mihi ſemper perſuaſi, ab ea longè diuerſa ſit, de qua author noſter hìc mentionem facit. Eſt enim, ut ſuprà dictum eſt, noſtri uſus cinnabaris foßilis, & factitia: nota hæc omnibus, & frequens: illa uerò rara, nec multis cognita. Foßilem (ut proxima commentatione latius dicetur) uidimus frequenter nos in argenti uiui fodinis, Hydria monte, qui una tantùm dieta à Goritia diſtat, circa Carniolæ fines. Lapis eſt purpureus ad rubedinem declinans, hæmatitæ lapidi æmulus, non admodum durus, impensè tamen grauis, tantoq́; plerunq; argento uiuo prægnans, ut per ſeſe, nulla ignium ui guttatim exiliat. Factitiæ eodem loco plurimum etiam paratur ex argento uiuo & ſulphure, fictilibus quibusdam concluſis, & flagrantißimo igni admotis, donec ad ſaturitatem rubeſcant. Id quod fieri à natura crediderim in ea, quæ foßilis fuerit, in terræ uiſceribus. Nullus harum uſus in medicamentis, quæ intus in corpus ſumuntur, quòd pernicioſæ ſint, & uenenoſæ. Hinc fortè factum eſt, ut

Fuchsij opin. reprobata.

exiſtimauerit Fuchſius medicus clarißimus, in Nicolai Myrepſici codice in Damaſonij antidoto ab aliquo imperito additam eſſe cinnabarim. Sed in hoc alia planè à Fuchſio opinio noſtra eſt. quippe quòd putem Nicolaum eo in loco non de foßitia, uel factitia cinnabari intellexiſſe, ſed de ea arboris lacryma, de qua ſcripſiſſe Dioſcoridem, iam euidentißimum, ni fallor, à nobis factum eſt. Nam cùm cinnabaris hæc, Dioſcoridis teſtimonio, hæmatitæ lapillo pares habeat uires, probaueritq́; is hæmatitē ad urinæ difficultatem, dubitandum ſanè non eſt, quin conſultò antiquorum cinnabarim ea in antidoto addiderit Nicolaus, quam ſpeciatim ad difficultatem, & ſtillicidium urinæ commendat. Cæterùm quanuis communis uſus cinnabaris in medicamentis, quæ ſumuntur in corpus, omnino lethalis, & perimens ſit; conſtat tamen ijs utiliter admiſceri poſſe, quæ exterius adhibētur, nempe ſuffimentis, quæ fiunt ad delendam Gallicam luem, ubi cætera non profuerint remedia, unguentis item nonnullis ad idem facientibus, & ad contumacia ulcera, alijsq́; medicamentis, quorum uires longum eſſet in præſentia recenſere.

Minium Dioſcoridi quid nobis.

Porrò cùm dicat Dioſcorides hallucinari eos, qui cinnabarin minio eandem eſſe exiſtimant, cùmq́; etiam ſcribat ſequenti capite argentum uiuum ex minio fieri, quod abuſiuè cinnabaris dicitur, omnino mihi perſuaſum uolui, nil aliud Dioſcoridi eſſe miniū, quàm foßile hoc, quod diximus cinnabarin foßitiam hodie appellari, à quo argenti uiui plurimū eliciunt in Hydriæ fodinis. Auxit præterea opinionem ipſe Dioſcorides, quippe qui aſſerat Minium in metallis ſtrangulantem halitum eructare, ob idq́; foſſores ueſicis ſibi faciem obuelare, ut per illas ſpectent, nec reſpirando noxium uaporem attrahant. Quandoquidem ubi cinnabaris in Hydria monte foditur (ut ego uidi, & teſtari poſſum) artifices eam decoquentes fictilibus quibusdam ad id conflatis, & conuerſo ſimul ore argilla circumlitis, ut inde argentum uiuum eliciant, nares, & os linteis ſibi obſtruunt, ne noxio uapori liber pateat aditus: quòd non modò huiuſce halitus noxa, anheloſi fiant, qui hauſerint, ſed plerunq; dentes uniuerſos amittant, putreſcentibus circumquaq; gingiuis, ut quidam apertißimè teſtantur, qui ſpreto narium, & oris uelamento, ut cæteris uiderentur fortiores, edentuli prorſus facti ſunt, continuo tremore concußi. Accedit huc Vitruuij authoritas, quæ ſententiam noſtram maximè tuetur. Ipſe enim ſeptimo uolumine ſuæ architecturæ, ita de Minio diſſerit. Ingrediar minij rationes explicare. Id autē agris Epheſiorum Cilbianis primùm memoratur eſſe inuentum, cuius & res, & ratio ſatis magnas habet admirationes. Foditur in gleba, quæ ἄνθραξ dicitur, antequàm tractationibus ad minium perueniat, uena uti ferro, magis ſubrufo colore, habens circa ſe rubrum puluerem. Cùm id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lacrymas argenti uiui, quæ à foſſoribus ſtatim colliguntur. hæc Vitruuius. Nos equidem hoc idem uidimus in Hydriæ montis fodinis: ubi plerunque euenit, ut uulnerata ferramentis uena, argentum uiuum fonticuli inſtar, in ſubſtratam defluat humum. Cæterùm Plinio minium diuerſorum eſt generum, ut loco ſuperius citato legitur, ubi cuncta eius genera retulit his uerbis. Inuenitur in argentarijs metallis minium quoq;, & nunc inter pigmenta magnæ authoritatis. Theophraſtus tradit inuentum minium à Callia Athenienſe initio ſuperante aurum: poſſe excoqui arena rubente in metallis argēti: hanc fuiſſe originem eius.

Reperiri autem iam tum in Hiſpanijs, ſed durum & arenoſum. Item apud Colchos in rupe quadam inacceſſa, ex qua iaculantes decuterent: id eſſe adulterum. Optimum uerò ſupra Epheſum Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere, hanc teri, dein lauari farinam, & quod ſubſidat iterum lauari. Iuba minium naſci in Carmania tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos, nec ferè aliũde, quàm ex Hiſpania. Sed adulteratur multis modis, unde præda ſocietati. Nanque eſt alterum genus in omnibus ferè argentarijs, itemq́; plumbarijs metallis, quod fit exuſto lapide uenis permixto, non ex illo, cuius uomicam argentum uiuum appellauimus, ſed ex alijs ſimul repertis. Steriles etiam plumbi ſuo colore, nec niſi in fornacibus rubeſcentes, exuſtiq́; tunduntur in farinam. Et hoc eſt ſecundarium minium perquàm paucis notum, multum infra naturales illas arenas. Syncero cocci nitor eſſe debet. Probatur auri modo. Auro candente fucatum nigreſcit, ſyncerum colorem retinet. Inuenio & calce adulterari. Ac ſimili ratione ferri candentis lamina, ſi non ſit aurum, deprehendi illico. hactenus de minio Plinius. Hinc igitur palàm eſt antiquis minium & foßile, & factitium extitiſſe. Nec ſanè dubitauerim, quin in factitij genere acceperint ipſi cinnabarim factitiam, quæ paßim in ſeplaſiariorum officinis inuenitur. Id minium hodie appellant pharmacopolæ, tum etiam pictores, quod ueteres Græci Sandycem uocauere, ex plumbo, aut ceruſſa in fornacibus peruſtis paratum. de quo etiam uidetur intellexiſſe Plinius.

Ὑδράργυρος. ARGENTVM VIVVM. CAP. LXX.

ARGENTVM viuum fit ex minio, quod abuſiuè cinnabaris dicitur, patinis fictilibus impoſita, ferrea concha cinnabarin continente, & calice cooperta, argilla ſuperlita, carbonibus ſuccendunt. ſiquidem deterſa fuligo, quæ calici inſidet, refrigerata in argentum viuum coit. Quinetiam inuenitur in argenti fodinarum tectis ſtillatim concretum. Alij per ſe in metallis inueniri tradunt. Seruatur in vitreis, aut plumbeis, aut ſtagneis, aut argenteis vaſis: ſiquidem aliam materiam omnem exedit, & defluere facit. Potum vim pernicialem habet: ſuo enim pondere interna exeſt. Remedio eſt lac multum ſubinde potum, & vomitionibus reiectum, aut vinum cum abſinthio, aut apij decoctum, aut ſemen hormini, aut origanum, aut hyſſopum cum vino. Auri limata ſcobs, id eſt, ramentum quàm tenuiſsimum epotum mirabili eſt auxilio.

Argenti uiui conſider.

ARGENTVM *uiuum omnibus notißimum, corpus eſt è foßilium genere, liquidum, & aquæ modo fluidum, colore argenteo, liueſcente, pellucidumq́;: ſubſtantia uerò lenta, tenui, in qua tam frigiditas, quàm humiditas exuperat. Hæc igitur ſymmetria (ut chymiſtarum, qui ſe philoſophos exiſtimant, fert opinio) res eſt ſanè admodum diſpoſita ad metallorum omnium generationem. quamobrem ipſorum tum originem, tum ſemen argentum uiuum appellauere. Quinetiam non addenſari putant, quòd ei non inſit caliditas, & ſiccitas tanta, quæ ad id muneris obeundum ſufficiant. Addunt temporis defectu id etiam euenire: ideoq́; immaturum, indigeſtum, imperfectumq́; reddi. Cæterùm relicta chymiſtis diſceptandi materia, an ipſum metallorum quorumcunque prima fuerit materia, an aliter ſe res habeat, dicam, philoſophorum tantùm, qui de eo ſcripſerunt, ſententiam ſecutus, facilè Argentum uiuum eſſe materiam ad metallorum generationem proximam. Quippe cùm facillimè omnibus ſe coniungat metallis, palàm nimirum fit, ijs gignendis aptißimam eſſe materiam, ijsq́; præſertim, quibus facilius contactu inhæreſcit: quandoquidem in habentibus ſymbolum (ut uulgata propoſitio eſt) & in conſimilibus facilis eſt tranſitus.*

Quorundam error.

Hanc itaque ob cauſam eos hallucinari putauerim, qui dicunt, quòd ſi argentum uiuum in terræ uiſceribus uſqueadeò decoctum eſſet, ut in aliquod fixum, firmumq́; uerteretur metallum, in ferrum potius, & in plumbum uerti deberet, quàm in argentum, uel in aurum. Siquidem certum eſt, quòd id facilius argento, auroq́; contactu inhæret, quàm cæteris. Hic autem eſt chymiſtarum ludus, qui tempus conterunt, & oleum & operam perdunt, id arte reficere exiſtimantes, in quo natura ipſa defecit, quam (ut liquidò conſtat) nemo unquam ita ad unguem imitari potuit, quin ab eius mira ſolertia aberrauerit. Omnia metalla in argentum uiuum coniecta, ſupernatant, ut lignum in aqua, præter ſolum aurum, quod ſi inijciatur, ſtatim petit fundum, quòd hoc magis amplexetur, quàm cætera. Amplißima argenti uiui metalla (ut etiam in ſuperiori capite diximus) uiſuntur in Hydria monte, qui quadraginta millia paſſuum à Goritia diſtat, ubi continuò copioſum elicitur è lapide quodam fragili, potius quàm duro, colore ex nigro rufeſcente, & ad purpuram quadantenus uergente, ponderoſo plumbi inſtar, & argento uiuo ſcintillante. Hanc uenam poſtquàm effoderunt, conterunt, & in fictilia quædam anguſti orificij conijciunt, & recenti arborum muſco obturant: deinde fictile alterum huic ſimile, latioris tamen oris, in terram ſepeliunt, & alterius pleni inuerſum orificium, in illud inſerunt, & argilla circumquaque muniunt obturantq́; oſcula, & uaſa ſimul connectunt, & firmant, adeò ut uacuum fictile totum ſub terra ſidat, plenum uerò totum ſupereminęat. Itaq́; in aperta area quàm plurima ſeriatim collocant fictilia, & deinde ignem in ambitu ſuccendunt, cuius ui calefacta uena, argentum uiuum guttatim diſtillat in ſubſtratum fictile. Hinc ſuo tempore eximunt, & in utriculos quosdam reponunt, quòd uaſa ferè cuncta exedat, ac dilaceret, præter uitrea, uel fictilia uitro circumlita. Quo fit, ut Dioſcoridem mirari ſubeat, qui argentum uiuum in argenteis, aut plumbeis, ſtagneisue, aut uitreis tantùm uaſis ſeruari poſſe ſcribit, quòd aliam materiam omnem erodat, niſi codex hîc deprauatus ſit. Siquidem id falſum deprehenditur: nam argentum uiuum exeſt, ac deſtruit omnia metalla, quibus inhæſerit. Ex quo potius, cùm hæc à Serapione non ſcribantur, qui tamen Dioſcoridis omnia ferè ſcripta bona fide reddit, planè ſuſpicandum fuerit, huic capiti plura ſubeſſe menda. id quod etiam uaria in hoc loco Oribaſij lectio confirmare uidetur.

Reperiuntur autem in argenti uiui fodinis inter ipſius uenam peculiares quædam lapidis illius rufi zonæ, quem foſ-

ſores foſſitiam cinnabarim uocant, de quo etiam in præcedenti capite diximus. Hic adeò argento uiuo ſcatet, ut ſæpius abſque alio igne, inde per ſeſe guttatim defluat. Euenit prætereà dum foſſores mucronatis inſtrumentis, uenam effodiunt, ut purum proſiliat argentum uiuum, decurratq; celerius, ueluti è fonticulo quodam. Porrò rari admodum ſunt foſſores, & huiuſce materiæ artifices, tametſi robuſtiſſimi fuerint temperamenti, qui eo in opere ad quartum uſque annum incolumes perdurare ualeant: quippe ob noxium metalli halitum, partium omnium tremore cõcutiuntur.

Galenus notatur.

Argenti ſublimati cõfectio.

Cæterùm Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum ſcribit, contra illud quòd experimento comprobatur, Argentum uiuum ex ſponte naſcentibus non eſſe, ſed ex ijs, quæ præparantur, uelut ceruſſa, ærugo, pſoricum, lithargyros: fateturq; ſe nullum huiuſce medicamenti feciſſe periculum, an interimat, ſi deuoretur, uel ubi foris fuerit admotum. Fit ex argento uiuo, & ſale, quod ammoniacum uocant, lethale illud medicamentum, quod officinæ chymiſtas ſecutæ Argentum ſublimatum appellant, utriſque ſimul admiſtis, & in uas uitreum coniectis, ac inde in fornacem deductis, ut hæc ignium ui in uaſis ſublime tollantur, ubi ſalis modo concreſcũt, lapideſcuntq; ſacchari colore. Fit etiam ex Argento uiuo, & aqua, quam ex chalcantho, alumine, & ſale nitro cõficiunt chymiſtæ, arte quadam, & ignium ui, id quod recentiores quidam Præcipitatum uocant. Cui facultas ineſt ſanè admirabilis ad contumacia ulcera ſananda, eaq; præſertim, quæ à Gallica lue emerſerunt. Sunt etiam qui dimidij ſcrupuli pondere deuorandum propinent admiſtis margaritis, alijsq; quibuſdam, quæ cor tueri non ambigunt, ubi quis Gallicis doloribus circa articulos conflictetur. Datur etiam melancholicis, Armenij lapidis modo, ut libello, quem de morbo Gallico ſcripſimus, abunde dictum eſt: nanque eoſdem præbet effectus, uomitionibus expurgans. Sunt prætereà qui purum ſyncerumq; Argentum uiuum hauriendum præbeant non modò adultis, ſed pueris, & infantibus ætate tenellis. Siquidem Braſauolus Ferrarięſis uir ſanè hac ætate clariſſimus, ſuo de ſtirpium examine pro certo ſcribit, ſæpius ſe dediſſe Argentum uiuum infantibus deuorandum ui uermium ſemimortuis, qui illico ſanati ſunt: idq; feciſſe ait in ultima deſperatione. Sed quomodo, uel qua menſura, uel pondere dandum ſit, ſilentio inuoluit. At Goritienſes obſtetrices, ubi grauidæ diu in partu laborauerint, ſtatim Argentum uiuum ſcrupuli pondere nullis incommodis potandum exhibent. Quo fit, ut facilè mihi perſuaſerim, Argentum uiuum potantes haud necare, niſi pondus, uel menſuram exceſſerit. Non tamen crediderim, quòd ſolo pondere interimat, ut quidam putant Dioſcoridem tantùm ſecuti, ut latius libro ſexto diſſeremus.

Auri hiſtoria, & præſtantia.

Sed quoniam Argentum uiuum nobis in mentem reuocauit AVRVM omnium metallorum pretioſiſſimum, præſtantiſſimumq;, cùm eius nuſquam, quod extet, meminerit Dioſcorides, crederem profectò non paucam naturæ rerum iniuriam à me illatam iri, ſi huius tam pretioſi metalli, cuius inextinguibili ſiti uniuerſus æſtuat mundus, hiſtoriam, & facultatem ſilentio præterijſſem. Quandoquidem ob ipſius ſplendeſcentem coloris nitorem, opinati ſunt naturæ operum indagatores, admirabiles auro ineſſe facultates, quibus homines non modò incolumes tueri poſſit, ſed & longæuos reddere. Quapropter mirum non eſt, ſi ipſum tanti faciat mundus, & ante cætera extollant homines. Auri itaque materiam nil aliud eſſe ſcribunt, quàm ſubſtantiæ elementariæ ſibi inuicem proportione reſpondentes. Hæ autem ſimul commiſtæ, cùm pari ſint uirtute conformatæ, aliud ſanè gignere nequeunt, quàm amicabilem quandam, & optimam miſtionem, quæ fermentatione, & coctione perficitur. quo fit, ut inde tam indiſſolubili nexu uniantur, ut permanentes, & ferè indiſſolubiles fiant, adeò quòd, ſiue id eueniat cœleſtium corporum influxu, aut temporis ui, aut ſagaciſſimæ naturæ opere, aut his omnibus unà concurrentibus, conuertuntur eædem ſubſtantiæ in hoc metallicum corpus, quod uocant aurum. Hoc enim (ut diximus) ob ſui tum ingentem temperiem, tum unitatem, tum optimam miſtionem, adeò denſum euadit, quòd non modò quandam communem conſequitur permanſionem, ſed incorruptibilem ferè temperiem, & cauſam quandam, ob quam ſuperflui nihil continere poſſit. Hinc igitur eſt, quòd quanquam longioribus ſeculis aurum in terra, uel in aqua ſepultum permaneat, nunquam rubiginem cõtrahit: ſicuti in igne diutius permanens, non modò aliqua ex parte non comburitur; ſed & depuratius, & ſplendidius efficitur. Ad hæc ob optimam ſui unitatem, nullo phlegmate, nulloq; pingui redundat: ita ut perpertuò fulgeat, ſplendidiſſimumq; perduret. Quinetiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe croceo, aut nigro, quemadmodum cætera faciunt metalla. neq; etiam aliquo odore, aut ſapore guſtantium, aut olfacientium tum nares, tum palatum inficit. Aurum intus in corpus ſumptum, ſiue ex induſtria, ſiue inſcijs deuorantibus, nullam penitus infert noxam, ut complura faciunt metalla: ſed mirum in modum cor, & uitalem facultatem roborat. quod ſolis influxui acceptum pleriq; ſapientes retulerunt. Quamobrem iure quidem dici poteſt, aurum omnium metallorum præſtantiſſimum eſſe, ductile, colore lucido, illiq; perſimili, quo cuncta à ſole illuſtrantur. Inſuper propria quadam attractrice ui pollet, qua reſpicientium animos allicit, & diſponit, ut ab ipſis illico deſideretur. unde quidã exiſtimauerunt auro proprias quàm plurimas ineſſe dotes. In Italia propriæ ſynceri auri fodinæ (quod ſciam) nullibi extant. Atqui in Germania, Pannonia, ac Tranſyluania eæ pluribus in locis habentur. Auri ueram ijs omnibus locis crediderim gigni, ubi cœlum id cauſæ elementaris influat, ac diſponat, de quibus antea diſſeruimus. Huius uena uarijs lapidibus impacta uiſitur in aſperrimorum montium uiſceribus. Verùm ea omnium præſtantiſſima auri uena cenſetur, cui cœruleus lapis fuerit admiſtus: tantò enim melior hæc, quantò ponderoſior, & colore uigentior: adeò ut illa cæteras præcellat, quæ pluribus auri guttis ſcintillet, uel in qua plures auri lineæ intercurſantes conſpiciantur. Eſt etiam auri ferax diuerſorum fluminũ arena. Siquidem procul dubio conſtat in Hiſpania Tagum, in Thracia Ebrum, in India Gangem & Pactolum, in Pannonia Iſtrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinũ, aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatiſſimum elicitur. ueruntamen non omnibus eorum litoribus aureæ eædem ſunt arenæ.

Auri uires ex Auicenna.

Auri uires prodidit Auicenna ſecundo ſui operis uolumine, ſic inquiens. Aurum in omnibus ſuis partibus æquale eſt. Inſeritur medicamentis, quæ atrabiliarijs competunt morbis. Ad hæc ubi actuali cauterio ſit opus, ignitum aurum cæteris præſtat metallis, quòd ulcus inde exortum citius conſaneſcat. In ore

contentum,

contentum, anhelitus graueolentiam tollit. Auri ſcobs porphyrite lapide læuigata in ea medicamenta additur, quæ ad alopecias, & lichenas parantur, tam intus in corpus ſumptum, quàm extrà medicamentis exceptum. Hæc item eodem modo diutius læuigata, adeò ut tactum ferè effugiat, oculis immittitur ad roborandam eorum aciem. Bibitur autem & ad cordis affectus, & animi mœrores.

Μίλτος σινωπική. RVBRICA SINOPICA. CAP. LXXI.

Rvbrica sinopis maximè probatur grauis, denſa, ad iecinoris imaginem uergens, calculorum expers, concolor, cùm diluitur, impendiò fuſilis. Effoditur in Cappadocia, ſpeluncis quibusdam, expurgataque defertur in Sinopem urbem, in qua uenditur: vnde cognomentum accepit. Vim habet exiccatoriam, quaſi inducẽdo obſtruentem, & adſtrictoriam. quapropter vulnerarijs emplaſtris, & paſtillis exiccantibus, & adſtrictorijs commiſceri ſolet. Aluum ſiſtit, in ouo ſumpta, aut clyſtere infuſa. datur iecinoris uitio laborantibus.

Rubricæ Sinopicæ conſideratio.

Hodie profectò neminem inuenio, qui doceat, & explicet, quæ nobis legitima ſit Rubrica Sinopica. Sed quantum ego conijcere potui (etſi id pro certo aſſerere non auſim) nullum è foßilium genere occurrit, quod magis Sinopicam rubricam nobis repræſentet, quàm uulgarißimus bolus Armenus uocatus, is nimirum, qui in quadratas defertur maſſas, quiq; maximè uulnerarijs medicis expetitur ad ſanguinis profluuium cohibendum, & fracta oſſa ferruminanda. Hæc rubrica (ut Georgius Agricola maximus foßilium indagator inquit) etſi iandudum ex Sinope Cappadociæ urbe, unde nomen inuenit, tantùm importabatur; conſtat tamen alibi etiam reperiri, non modò in proprijs uenis; ſed in aurarijs, argentarijs, ærarijs, ferrarijsq; metallis. Hanc omnino mihi opinionem illud auxit, quòd certò ſciam plurimum pſeudoboli Armenij ex ferrarijs Ilux Tyrrheni inſulæ fodinis ad nos quotidie conuehi: quòd deinde colore ſit iecinoris, pondere grauis, ſubſtantia denſus: quòd etiam in aquam coniectus facilè dißiliat: quòd deniq; ſua ui exiccet, adſtringat, & cogat. Hæc enim gleba, cùm uerus bolus Armenius non ſit, nil aliud (meo iudicio) eſſe poterit, quàm rubrica Sinopica, quanquam à Sinope non deferatur. Species Sinopidis (ut Plinius eſt author libro XXXV. *cap.* VI.) *tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quæ ſanè differentiæ uiſuntur pariter in uulgari Armenico bolo. Porrò Manardus Ferrariẽſis libro tertio epiſtola quarta, Sinopicæ rubricæ meminit, quæ albo ſit colore. Sed in hoc uirum alioqui celebrem mirari ſubit, quòd non animaduerterit non poſſe albam quámuis terræ glebam Rubricam appellari.*

Manardi lapſus.

Μίλτος τεκτονική. RVBRICA FABRILIS. CAP. LXXII.

Rvbrica fabrilis ad omnia Sinopide inferior eſt. Optima Aegyptia, & Carthaginenſis, lapidum expers, friabilis. Gignitur etiam in Iberia, quæ ad occidentem ſpectat, ochra exuſta, & degenerante in rubricam.

Rubricæ fabris conſid.

Rvbricam *hanc ideo fabrilem appellauere ueteres, quòd ea plerunq; uterentur materiarij fabri ad lineas protrahendas infectis in ea funiculis. Naſci fabrilem rubricam in Lemno memoriæ prodidit Galenus, cùm libro nono ſimplicium medicamentorum, tum etiam primo de antidotis, ſed à Lemnia ſphragide plurimum differre. Verùm an communis uſus rubrica, quæ uulgò Italis propriè dicitur Terra roſſa, ea ſit fabrilis rubrica, de qua hìc meminit Dioſcorides, cur pro certo affirmem non habeo.*

Λημνία γῆ. LEMNIA TERRA. CAP. LXXIII.

Lemnia terra cuniculoſo in ſpecu nata, è Lemno inſula, paluſtri loco defertur, inibi electa, & caprino ſanguini permiſta. quam incolæ cogunt in paſtillos, & imagine capræ ſignant: vnde & ſphragida ægos, hoc eſt, ſigillum capræ appellauere. Vim antidoti habet contra pernicioſa uenena ſingularem: pota cum uino, & præſumpta euomi uenena cogit. Contra ictus morſusque animalium, quæ exitiale uirus eiaculantur, prodeſt. Antidotis familiaris. Sunt qui hanc ad ſacrificia utantur. eſt & dyſenteriæ utilis.

Lemniæ terrę hiſtor. ex Galeno.

Lemniae *terræ amplam in Italiam notitiam ſuo tempore attulit Galenus medicamentorum omnium diligentißimus inquiſitor. quippe qui, ut hac ſyncerißima tandem potiretur, atq; ut omnẽ impoſtorum fraudem detegeret, qui eam adulteratam uendebant, bis in Lemnum inſulam nauigauit, ut eius uerba teſtantur libro* IX. *ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. At aliæ ſunt terræ differentiæ ex diuerſi generis corporum natæ commiſtione, qua ratione lapidoſæ, & arenoſæ habentur: atque admiſtam talium ſubſtantiam ſegregant largæ aquæ effuſione ac maceratione, dum totum humidum efficiatur. Cùm enim id effectum eſt, id quod defertur, atque ineſt lapidoſum, atque arenoſum, id omne ſubſidit, & terra exacta ſupernatat. Tale quiddam & in Lemnia terra uiſitur, quam cognominant quidam milton Lemniam, id eſt, rubricam Lemniam, & alij quidam ſphragida Lemniam, hoc eſt, ſigillum Lemnium, ob impreſſum uidelicet illi ſigillum Dianæ ſacrum. Siquidem hanc terram ſacerdos cum patrio quodam*

honore

honore ſumens, haud mactatis animalibus, ſed tritico, atque hordeo piamenti gratia loco redditis, in urbem comportat: quam deinde aqua maceratam, atque in lutum humidum redactam, ubi ualenter conturbauit, paulumq; inde quieſcere ſiuit, primùm aquam, quæ ſupernatat aufert, & mox quod ſub ea eſt lutum tollit, ac reliquum duntaxat, quod ad imum ſubſedit, lapidoſum ſcilicet, & arenoſum relinquit, ut inutile, ac ſuperuacaneum. Porrò lutum illud pingue uſque eò deſiccat, dum mollis ceræ conſiſtentiam accipiat: huiusq; exiguis acceptis particulis, ſacrum Dianæ ſignum imprimit. Ac poſtea rurſum in umbra ſiccandum reponit, donec omnem planè humiditatem amittat, fiatq; illud medicis omnibus cognitum medicamen Lemnia ſphragis, ſiue ſigillum. Sic enim quidam illam cognominant, ut dixi, ob impreſſam illi ſphragida, hoc eſt, ſigillum: ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam milton ſiue rubricam appellitant: eundem enim, quem rubrica, colorem habet. Verùm ab ea differt, quòd contactu non contaminet atque illa: & ſecundum collem in Lemno, qui totus colore fuluo eſt, & in quo neque arbor, neque ſaxum, neq; planta naſcitur, tantùm huiuſmodi terra uiſitur. Porrò tres eius ſignantur differentiæ: una quam poſuimus terræ ſacræ, quam alij nemini præter unam ſacerdotem contingere fas eſt: altera uerò eius, quæ reuera miltos eſt, ſiue rubrica, utuntur autem ea potiſſimùm fabri: demum tertia eius, quæ extergit, qua utuntur, qui lintea, & ueſtes lauant, quibus utique collibitum eſt. Cæterùm cùm & apud Dioſcoridem, & alios quoſdam ſcriptum legiſſem, Lemniæ terræ hircinum miſceri ſanguinem, atque ex luto, quod ea miſtione conficiebatur, ſacerdotem quas uocant Lemnias ſphragidas tum conformare, tum conſignare, cupiebam profectò & ipſe miſtionis modum inſpicere, atque ſymmetriam. Itaq; quemadmodum in Cyprum nauigaueram uidendorum, quæ in ea ſunt, metallorum gratia, & in cauam Syriam Palæſtinæ partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inſpiciendorum cauſa; ita nec in Lemnum enauigare piguit, ut quantum ſanguinis terræ admiſceretur, conſpicerem. Nam cùm iterum ex Aſia Romam pedeſtri peterem itinere, per Thraciam, & Macedoniam, prius à Troade Alexandræa in Lemnum adnauigaui, nactus illic nauem, quæ ad Theſſalonicam curſum deſtinabat. Conueniebam autem cum nauclero, ut in curſu Lemno appelleret. Et ſanè ille præſtitit, ſed non ad eam ciuitatem, ad quam oportebat. Antea enim neſciueram duas eſſe in inſula ciuitates, ſed credebam, ut Samus, Chius, Cos, Andrus, Tenus, & omnes adeò, quæ in Aegeo ſunt mari, unam duntaxat ciuitatem habent, toti inſulæ cognominem; ita & Lemnum unam nominis ſui habere ciuitatem. Porrò ut ex naui deſcenderam, intellexi ciuitati nomen eſſe Myrinæ, nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templum eſſe, aut ſacrum Neptuni collem, ſed in altera, quæ uocatur Hepheſtias, nec ciuitatem eam Myrinæ eſſe propinquam. Cùmq; me nauclerus expectare non poſſet, diſtuli, ut cùm Roma in Aſiam redirem, tunc Hepheſtiada uiſerem: id quod feci, prout ſperaueram, & propoſueram. Nam ubi ex Italia in Macedoniam traieciſſem, eamq; penè totam pedeſtri itinere pertranſijſſem, perueniſſemq; Philippos, quæ ciuitas eſt finitima Thraciæ, inde ad mare deſcendi, quod proximum aberat centum uiginti ſtadijs: primumq; Thaſon tranſmiſi, diſtantem plus minus ducentis ſtadijs, atque illinc in Lemnum ſeptingentis, ac rurſum ferme ſeptingentis in Alexandræam Troada traieci. Ac proinde ſanè ex induſtria tum de nauigatione, tum de ſtadijs adſcripſi, ut ſi quem eadem, quæ me caperet Hepheſtiada uiſendi cupiditas, cognito eius ſitu, ſic nauigationem inſtitueret. In tota nanque inſula Lemno orientem ſpectat Hepheſtias, occidentem uerò Myrina. Et quod à poëta dictum de Vulcano eſt, qui Græcè dicitur Hepheſtus, Decidit in Lemnum, propter collis naturam occaſionem ſumpſiſſe fabulæ crediderim. Apparet enim combuſto ſimillimus, tum colore ipſo, tum etiam quia nihil in eo naſcitur. In hunc itaq; collem ſacerdos, quo tempore ego ad inſulam acceſſeram, egreſſa, certo quodam tritici, hordeiq; numero in terram cõiecto, alijsq; quibusdam pro religione patria perpetratis, plauſtrum totum terra impleuit. Atq; ubi in urbem conueniſſet, quo dixi modo, illas fama hominum adeò celebratas Lemnias ſphragidas præparabat. Viſum ergo mihi erat percontrari, nunquid unquam antea hircinum, aut caprinum ſanguinem huic terræ miſceri ſolitum, memoriæ proditum accepiſſet. Quo audito, omnes in riſum ſoluti ſunt, nec ij ſanè quiuis ex uulgò, ſed uiri oppido quàm eruditi, cùm in alijs, tum præcipuè in uniuerſa patriæ hiſtoria. Quin & à quodam librum accepi, quondam ab incolarum quopiam deſcriptum, qui omnem Lemniæ terræ uſum edocebat. Quamobrem nec me quoque

Lemniæ terrę uires.

piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis ſphragidum uiginti millibus. Sed & his, à quo librum dono accepi, inter principes habitus, ad multa hoc utebatur medicamine: ſiquidem ad uulnera tum uetera, tum cicatrici inducendæ contumacia: ad hæc ad morſus uiperæ, atque adeò omnes ferarum morſus, necnon aduerſus medicamenta lethalia, non antè modò exhibere, ſed & pòſt ſphragide uti conſueuerat. Addebat porrò ſeſe periculum feciſſe medicamenti, quod quia fructum iuniperi accipit, διὰ τῶν ἀρκευθίδων nuncupatur, cui utique indebatur & terra Lemnia: uomitúmque ciere aiebat, ſiquis cùm etiámnum in uentre lethale uenenum hæreret, alexiterium ſiue amuletum ebibiſſet. Et ſanè nos quoque huius fecimus periculum in lepore marino, & cantharidibus, cùm ſeſe tale quippiã accepiſſe homines ſuſpicarentur: uerùm hauſto, quod Lemniam ſphragida habebat medicamento, protinus omne euomuerunt, nec poſtea ullum illis accidit ſymptoma eorum, quæ ad leporem, & cantharides comitari conſueuerunt: tametſi conuicta eſſet pernicioſorum medicaminum exhibitio. Cæterùm an ad alia mortifera medicamenta, hæc inquam, quæ uocant deleteria, eandem uim habeat medicamentum, quod ex fructu iuniperi, et terra Lemnia conficitur, mihi utiq; ignotum eſt. At ille ab Hepheſtiade profectò aſſerebat, adeò ut & rabientis canis morſum eam ſanare diceret in uino diluto epotam: at ulceri ex aceto impensè acri impoſitam. Sed & aliarum ferarum ictus, ex aceto ſanare referebat, extrinſecus folijs herbarum inſuper impoſitis, quæ putredini reſiſtere didicimus. In primis uerò prædicabat ſcordium, deinde centaurium exile, inde marrubium. Porrò ſi quando nos ſanè ad ulcera cacoëthe, & putrida terram Lemniam adhibuimus, magnificè profuit. Vſus autem eſt, pro prauitatis ulceris magnitudine. Quippe id, quod grauiter olet, impendioq; laxum, molleq; eſt, ac ſordidum, ſuſtinet ut uel per acerrimum acetum Lemnia terra in lutoſam ſoluatur conſiſtentiam, aliorum more paſtillorum, quorũ alius alio utitur: dico autem

tem Polyidæ, & Praſionis, & Andronis, & qui nunc dictus eſt, quem Betinum uocant. Siquidem hi omnes ualenter deſiccantes proſunt ulceribus contumacibus, ſoluti interim quidem in uino dulci, interim ſapa, interim œnomelite, nonnunquam etiam alborum uinorum quopiam, aut fuluorum, aut flauorum, prout nimirum uſus poſtulat. Nam de talibus alibi definietur. Similiter uerò quandoq; ſoluuntur aut ex aceto, aut uino, aut aqua, aut oxymelite, aut oxycrato, aut mellicrato. Porrò Lemnia terra ex aliquo comprehenſorum ſoluta, medicamentum fit idoneum tum recentibus glutinandis uulneribus, tum medendis inueteratis, ægrè ad cicatricem uenientibus, & contumacibus. Hactenus de Lemnia terra Galenus. Ex cuius quidem uerbis facilè conijci poteſt, Lemniam terram, quam ad nos hoc tempore conuehunt mercatores Turcicis characteribus obſignatam, illegitimam eſſe, & minimè ſynceram. Quandoquidem conſtat Galeni teſtimonio, Lemniam ſphragidem impensè ruſeſcere, non autem ſubruſeſcere, qualis hæc uiſitur, quæ paſsim pro legitima, ſynceraq; circumferunt impoſtores. Quamobrem eorum ſententiam minimè improbandam cenſemus, qui nil aliud eſſe Lemniam terram putant, quàm bolum Armenium, qui officinis ſeplaſiariorum Orientalis cognominatur: præſertim quòd certò compererim, bolum hunc nō aduehi ex Armenia, ubi legitimū ſynceriſsimumq; Armenium lutum naſcitur, ſed tantùm ex inſula Lemno, ex eodem ſanè colle, cuius meminit Galenus. Siquidem Armenium lutum, quod bolum quidam uocant, præterquàm quòd ex Armenia adferri debeat, ſi Galeno medicorū principi credimus, colore eſt pallido ochræ inſtar, non autem impensè rubro. Id quod ipſe Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum in Samiæ terræ mentione teſtatur, his uerbis. *Cæterùm durante hac immani, & graui peſtilentia, ex Armenia ea, quæ Cappadociæ finitima eſt, data nobis eſt terra, etiam ſiccantior, colore pallido. Lapidem qui donarat, non terram appellabat: promptiſsimeq; in læuorem ſoluitur, ceu etiam calx: ſic enim uidelicet nuncupo petram combuſtam. Verùm uti nec in illa arenoſum quippiam admiſtum eſt, ita nec in Armenia. Nam poſteaquàm in mortario piſtillo comminuta eſt, adeò eſt læuis, nec plus eſt lapidea, quàm aut calx, aut Samius aſter: tametſi non æquè ut aſter leuis eſt. Itaq; illo etiam magis conſpiſſata eſt, minusq; aëria: quãobrem opinionem, ac phãtaſiam præbet ijs, qui negligentius intuentur, quaſi lapis eſſet. hæc Galenus.* Ex quibus ſanè perſpicuum fit, quòd Armenia terra, ſiue lapis, uel lutum, ab Armenio bolo orientali uulgò uocato, quàm maximè diſsidet. Atqui, ut fraus, & impoſtura detegatur, atq; palàm fiat, non eſt ſilentio diſsimulandum, quòd qui Lemnum incolunt mercatores, cùm ſciant Armeniam terram ad nos non aduehi, lucri proinde dulcedine allecti, ex una tantùm terra duas conficiunt. Quippe ſynceriſsimam terram Lemniam extra inſulam Conſtantinopolim comportant, et pro Armeniaca uendunt, emptoribus ſuadentes eandem eò ex Armenia comportari. Quam uerò in Lemno pro Lemnia exhibent, ut colore ab altera differat, eam cuidam albæ terræ inibi naſcentis admiſcent: quo fit, ut longè minus quàm ſyncera ruſeſcat. Hanc itaq; legitimæ ſphragidis loco ſupponunt, hiſce adulterijs permiſtam: quam etiam ſigillis obſignant, ut inde impoſturæ maius lucrum accedat, ſigno magis, quàm medicamento fidentes. Cæterùm cùm hæc impoſtura à pluribus modò deprehenſa ſit, qui fraudem non ignorant, relicta uulgaribus medicis, quæ obſignata conuehitur, ubi Lemnia ſphragide ſit opus, Armenium bolum falsò uocatum ſumunt, præſtantiſsimum ſcilicet. quòd pro certò habeāt, hunc legitimam eſſe ſphragidem Lemniam, quam miris laudibus extulere ueteres ad uenena, & uenenoſorum animaliū ictus. Quare inuigilent diligentiſsimi medici, quibus cordi eſt hominum ſalus, ne hac in re decipiantur, cùm perdifficile ſanè ſit (ut libro primo de antidotis memoriæ prodidit Galenus) ſynceram ſphragidem cognoſcere ab adulterina. Verùm quandoquidem in ARMENIAE terræ ſermonem deuenimus, non alienum fuerit, eius etiámnum uires referre ex Galeno, qui eas loco nuper citato in ſimplicium medicamentorum cenſu ſubdidit, ſic inquiens. *Armenia terra, quòd ſummè deſiccet, ad dyſenterias, & uentris profluuia, tum ſanguinis exputitiones, & catarrhos, ad hæc ad putreſcentia oris ulcera in primis competit. Quin & eos magnificè iuuat, quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis, quibus ex tali occaſione aſsidua difficilis eſt anhelitus, ualidè prodeſt. Sed & eos, qui phthoë laborant, adiuuat: ulcus enim eorum deſiccat, ut haud etiam tuſsiant, niſi in uictu peccetur non leuiter, aut ambiens de repente ad intemperiem recidat. Ac mihi uidetur, quòd ſicut in fiſtulas ſæpe conſpeximus, non in alijs partibus duntaxat, ſed in ipſo etiam ano, ut citra collyrij immiſsionem, quod ſordem, aut callum auferret, ipſo duntaxat exiccante medicamine, contraheretur, ac clauderetur; ita quoque in pulmonis eueniat ulcere. Siquidem & ipſum ab exiccantibus iuuari medicamentis perinde conſpicitur, utique cùm mediocre eſt, non admodum magnum. Itaque uiſi ſunt quidam eorum, qui talia habebant, prorſum eſſe liberati. Ac quidam, qui Romæ in Libyam talem ob cauſam profecti ſunt, planè ſe ſanos eſſe credidere: & ſanè uſque ad annos aliquot inculpatè tranſigebant: poſtea uerò cùm non pari degerent cura, & cautione, reditus morbi apparuit. Hos ergo, ut dixi, bolus Armenia euidenter adiuuit. Quin & eos qui Romæ agunt, qui aſsiduò difficultate ſpirandi diſcruciantur, magis etiam. Porrò in magna hac peſte, cuius eadem facies fuit, atque eius, quæ Thucydidis memoria graſſabatur, quotquot hoc medicamen bibēre, celeriter curati ſunt. At quibus non profuit, omnes interiere, ſcilicet cùm nec alio quóuis iuuarentur. Vnde colligitur, quòd ijs duntaxat non fuerit auxilio, qui planè erant incurabiles. Cæterùm bibitur ex uino conſiſtentia tenui, modicè diluto, ſi aut planè febri careat, aut leuiter ea teneatur: ſin grauius febriat, admodum aqueo. Non tamen calore uehementes ſunt febres peſtilentiales. Porrò de ulceribus reſiccari poſtulantibus quid attinet dicere, quantam uim habeat bolus hæc Armeniaca? Liberum eſt autem utcunque appellare uelis, ſiue lapidem, ut is qui mihi donauit: ſiue terram, ut ego; quandoquidem humidis rigari patitur. Hactenus de Armenia bolo Galenus.* Sed quoniam Lemnia ſphragis, & Armenia terra, quòd uenenis maximè reſiſtant, mihi in mentem redegerunt lapidem, quem Arabes ſuo idiomate Bezahar uocant, & contra deleteria medicamenta miris admodum laudibus celebrant, hic locus opportunus nobis uiſus eſt, in quo de huius lapidis hiſtoria, ac uiribus aliquid diſſeramus. Lapis itaq; BEZAHAR, Mauritanorum teſtimonio, antidotū eſt omnium præſtantiſsimum, ſua ſpeciali dote, contra omnia in uniuerſum uenena: utpote qui non modò

Lemnia terra quid cenſeatur.

Fraus, & impoſtura detecta.

Armeniæ terræ ſeu boli uires ex Gal.

Lapidis Bezahar hiſtoria, & uires.

hauſtus;

hauſtus; ſed etiam adalligatus, ita ut nudam ſiniſtri lateris carnem contingat, omnia ſuperet uenena. Lapis hic pluriũ eſt generum, nempe flauus, puluerulentus, qui ex albo uireſcat. Præſtantiſſimus eſt flauus, deinde puluerulentus. Verùm enimuero diligenter inſpicere oportet, ne impoſtorum fallacijs decipiantur, qui hos lapides inquirunt. Sunt enim nõnulli alij lapides, qui hos facie repræſentant, ſed uiribus nullis præditi. Hunc Raſis experimento ductus, miris extulit præconijs, ita de eo ſcribens. Lapis Bezahar eſt mollis, colore flauo, ſapore nullo. Cuius peculiaris uis eſt, ut uenenis omnibus aduerſetur. quandoquidem ego contra hauſtum napellum hoc lapide uſus ſum felici admodum ſucceſſu. Erat autem hic colore flauo albicante, læuis, & luminis modo ſplendens. Equidem certò teſtari poſſum (hoc enim pluribus experimentis compertum habeo) lapidem hunc longè magis præſtare aduerſus deleteria uenena, quàm cætera non modò ſimplicia huiuſce facultatis medicamenta; ſed etiam theriaca dicta, & alia quæuis antidota. Subdit præterea Abdalanarach. Lapidem, quem uocant Bezahar, iam ipſi uidimus apud filios Almirama cuſtodis legis Dei: pro quo lapide is magnificam, ac propè regiam ædem Cordubæ rependit, initio belli. Lapis hic (ut diximus) ita uiribus contra uenena omnia pollet, ut non ſolùm hauſtus duodecim granorum pondere; ſed uulneri impoſitus à mortiferis quibuscunq; feris ictos, ſtatim liberet, ueneno ſudore expulſo. Idem pariter iuuamenti adfert, ſi ore aliquo tempore ſugatur. Verùm lapis hic inuentu difficilis fuerit, quòd non deſint paribus notis lapilli, qui tamen nullam uim habent aduerſus uenena. Sunt etiam, qui memoriæ prodiderint, in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni, uiribus Bezahar prædicto haud abſimilem. Aiunt enim in orientali plaga ceruos longo ſenio confectos ſerpentes deuorare, quorum eſu (ſi uera ſcribunt) reiuueneſcunt. At ueneni ſuperandi cauſa, ſerpentibus deuoratis, in fluuiorum aquis ceruos illos mergi tradũt, capite tantùm extra aquas exerto. Iis autem ſic permanentibus, humorem quendam lentum ab eorum oculis deflui, qui tandem ſolis ardoribus in lapillos inibi concreſcit, glandis imaginem referentes. Hic itaq; lapis ipſis è fluminibus egredientibus, ab eorum oculis (ut aiunt) ſtatim decidit in humum: ubi ab ijs facilè reperitur, qui rem omni diligentia obſeruarunt. Sed an hæc hiſtoria uel fabula dici mereantur, rerum naturalium ſtudioſis, & peritioribus iudicandum relinquimus.

Χάλκανθον. ATRAMENTVM SVTORIVM. CAP. LXXIIII.

Atramentvm ſutorium genere quidem vnum & idem eſt, molle, & concretum: ſed in ſpecie differentias tres habet. Vnum nanque humoribus ſtillatim in cuniculos quoſdam colatis, concreſcit: quare ab ijs, qui Cypria metalla conficiunt, ſtillatitium appellatur. Peteeſius ipſum pinarion vocat: alij ſtalacticon, id eſt, ſtillatitium. Alterum ſimplici ratione fit in ſpeluncis: poſtea transfuſum in excauatos ſcrobes, concrementum capeſsit, quod pecton, id eſt concretitiũ, propriè nominatur. Tertium dicitur coctile, & in Hiſpania fieri ſolet: ſed inutile, ac inualidíſsimum eſſe conſtat. Ratio parandi hæc eſt. Aqua madefactum decoquunt, mox in piſcinas transfundunt, & reſidere patiuntur. Hoc certis diebus coaleſcit, in complures formulas digeſtum, teſſerarum ſpeciem reddentes, quæ racematim inter ſe cohæreſcunt. Optimum eſſe creditur cœruleum, graue, cõcretum, translucens: cuiuſmodi ſtillatitium eſt, ab alijs lonchoton nominatum. Proximum concretitium. Coctile uerò ad infectus, & denigrationes, aptius cæteris eſſe compertum eſt: ſed ad medicinæ uſum inualidius eſſe, experimenta docent. Valet adſtringere, calfacere, & cruſtas inducere. latas uentris tineas necat, drachmæ pondere deuoratum, aut cum melle linctum: uomitus ciet. aduerſus hauſta fungorum venena, ex aqua potum auxiliatur. purgat caput aqua dilutum, & in vellere naribus inſtillatum. Vritur, vt paulò pòſt in mentione chalcitis oſtendemus.

Chalcãthi genera, & hiſtoria.

Chalcanthvm, *quod Latini Atramentum ſutorium uocant, quoniam uitri modo pelluceat, Itali Vitreolum nominant. Duo eius genera in Hetruria. Vnum foſſile, per ſeſe in terræ uiſceribus concretum, quod uulgò appellant Coppa roſa. Alterum factitium, cuius paſſim eſt uſus, infectoribus expetitum. Præſtat hoc plus, minúſue tam pro regionum, locorum, ac cœli diſpoſitione, quàm ipſius foſſilis materiæ, à qua arte conficitur. Veruntamen compertum eſt, Romanum cognomento (quanquam colore conſtet dilutiore) cætera factitij genera præcellere. Secundum locum obtinet Cyprium, tametſi huic apud antiquos palma. Quod autem è Germania adfertur, omnibus in Italia infirmius habetur: ſed quòd ſit colore cœruleo, nonnullos fallit. Cæterùm chalcanthi materiam, quoniam guſtantibus linguam uellicet, aſpero, adſtringentiq; ſit ſapore, putauerunt quidam ſulphureis, ferreis, ac æreis conſtare qualitatibus, quinetiam aluminis, nitri, ſaliſq;. Chalcanthi uena, quæ foditur in agro noſtro Senenſi pluribus ſanè locis, præſertim maritimis in ſylueſtribus plerunque uallibus, terrea potius, quàm ſaxea uiſitur, colore ſubcinereo, maculis nonnullis reſperſa, quarum aliæ ferri rubiginem, aliæ æruginem, colore referunt. Hæc dum foditur, fœtidum, graueolentemq; halitum eructat, ſulphuris ferè inſtar. quam ob cauſam in concluſis, concameratiſq; cuniculis nuſquam foditur, ſed aperto undique cœlo. Quippe ſi in ſubterraneis foderetur ſpeluncis, metallorum modo, ob acerrimum, fœtidiſſimumq; uaporem, foſſores noxio concluſo ſpiritu facilè interirent. Effoſſam itaq; chalcanthi uenam in aceruũ in longitudinem protractum, quandam ſuper aream exaggerant, ubi aperto cœlo ſex ad minus menſibus, imbribus, roribus, pruinis, ſolibuſq; die noctuq; macerandam relinquunt: quo tempore ſtatutis quibusdam diebus ligonibus, & raſtris aceruum dilacerant, ſubuertuntq;, & iterum in eandem congerunt aceruationem, ut facilius hæc imbribus maceretur, coquaturq; ſolis ardoribus. Poſt hæc tectum aceruo ſuperponunt, ne amplius in poſterum pluuijs diluatur, neque ſolibus plusquàm par ſit, inareſcat: & ita alijs ſex menſibus materiam hanc fermentari patiuntur. Eli-*

gunt

gunt deinde locum, quò facilius è propinquis fluuijs, uel fontibus ducantur aquæ: ibiq; ſub conſtructo tecto foditur alueus, qui ligneis aſſeribus, uel lateribus, & calce adeò ſtipatur, ut indita intus aqua nullo pacto prolabi poſſit. In hunc igitur alueum puriſſimam aquam deducunt, cui demum tantum illius chalcanthi materiæ addunt, quantum huic negotio addicti miniſtri ſatis eſſe cenſent: poſtea miſcent aliquo tempore ligneis quibuſdam inſtrumentis ad id paratis, quouſque aqua in ſe omne quod ineſt chalcanthi receperit: deinde excrementa ſubſidere ſinunt, donec aqua chalcantho prægnans claritatem concipiat. His peractis foramina quædam prope aluei fundum in latere facta, recluduntur: & inde exiliens aqua in magnum excipitur receptaculum. Hanc itaque ſumunt, & in plumbeos alueos conijciunt (cætera enim metalla ab ea eroduntur) fornacibus quibuſdam ſuperpoſitos, & igne ſubdito feruorem excitant, ſtatutis horis. Demum ferri fruſtum immittunt, uel æris: ſiquidem aiunt chalcanthum nunquam concreſcere, niſi huiuſmodi imponantur metalla, quæ iniecta paruo tempore colliqueſcunt in aquam. Poſtquàm autem debito tempore coxerint, ignem quàm primùm è fornace eximunt, permittuntq; quieſcere decoctum, quouſq; egelidum reddatur, ne plumbeus alueus, eo ſublato, fornacis calore colliqueſceret. Omnibus itaq; tepefactis, decoctam materiam eximũt, & in alueolos quoſdam ligneos digerunt, ubi tandem concreſcit, aluminis rupei modo, fitq; chalcanthum. Si uerò aliquid ſuperſit decocti, quod concreſcere nequeat, id totum iterum recoquunt, eadem ſeruata ratione. Sed longè aliter olim fiebat Cyprium chalcanthum, de quo Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, in hunc modum ſcribit. Forte fortuna & chalcanthum in chalcitin tranſire conſpexi. Aſportaui enim ex Cypro & huius medicamenti ingentem copiam. Extimum eius omne poſt annos plus minus uiginti chalcitis effectum eſt, intima eius parte chalcanthi ſpeciem ſeruante. Quamobrem & uſque in hunc diem quod ſic mutatur, aſſeruo, obſeruans dum ad imum uſque uno quoque anno procedat mutatio, ceu chalcitidis in miſy, ut eſt antè poſitum. Cæterùm mirari ſubit de hoc medicamento, quo pacto uehementiſſimæ adſtrictioni admiſta eſt caliditas non inſtrenua. Conſtat ergo quòd omnium maximè condire, ſeruareq; carnes humidas poteſt, nimirum caliditate humiditatem abſumens, atq; adſtrictione ſubſtantiam contrahens, atq; conſtipans: hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipſius exprimit. Conſtringit uerò, deſiccat, atq; contrahit in ſeſe totius ſubſtantiam carnis. Porrò quo tempore in Cypro diuerſabar, hunc in modum medicamentum hoc colligi conſpexi. Domus erat magna quidem, non tamen alta, ingreſſui in metallum obiecta. Ad parietem autem domus ſiniſtrum, qui erat ingredietibus ad manum dextram, effoſſus erat ſpecus in continentem collem, ea latitudine, ut tres ſeſe uiri in eo contingerent, tanta uerò altitudine, ut uiro ſummè procero recto liceret incedere. Specus hic decliuis quidem erat, ſed non planus, & multis locis præruptus. Porrò ad finem eius quaſi in ſtadiũ porrecti, lacus erat aquæ uiridis, & craſſæ tepentis plenus. At in toto deſcenſu calor ſimilis, qualis in primis balneorũ ædibus percipitur: quas, quòd in eis corpora præmolliri ſoleant, promalacteria appellare conſueuerunt. Aqua uerò quotidie guttatim ex pertuſo colle deſtillans, quatuor & uiginti horis diei, ac noctis colligi aſſolet ad amphoras Romanas quaſi octo. Eam aquam uincti quidam in urnas quaſdam quadratas fictiles in domo ad ingreſſum poſita ſitas, efferebant, in quibus paucis diebus concreſcebat fiebatq; chalcanthum. Mihi uerò ubi ad terminum effoſſi ſpecus deſcendiſſem, ubi uidelicet tepida hæc, uiridiſq; aqua colligitur, æris odor uiſus eſt ſuffocans, & toleratu difficilis, chalcitin, æruginemq; redolens. Hæc aqua quoq; guſtu præferebat qualitatem eiuſmodi. Ea propter & nudi, et cum feſtinatione amphoras uincti exportabant, nec longiorem illic moram perferre poterant, ſed celeriter recurrebant. Accenſi autem erant mediocribus in ſpecu interuallis lychni, qui nec ipſi longo tempore durabant, ſed celerrimè extinguebantur. Hunc ergo ſpecum pedetentim excauatum multis annis ab ijs tunc audiui. Hæc enim, inquiebant, aqua uiridis, quam uides ex colle in lacum manantem, ſenſim ſe ipſa minor effici ſolet. At ubi propè adeſt ut deſinat, rurſum uincti, quod continens eſt ipſius collis, perfodere pergunt: euenitq; aliquando olim, ut ſubitò quicquid perfoſſum eſſet, concideret, omneſq; ad unum occideret, ac totam uiam corrumperet. Id ubi fit, alio foramini fodiendo eousque inſiſtunt, quoad rurſum aqua illis adſit. Hæc habui, quæ tibi de chalcantho exponenda cenſerem, & ſanè fortaſſe non neceſſaria, cæterùm quæ ſcire præſtaret, quàm ignorare. Memineris autem, quòd ad ſiniſtram manum ingredientibus conſpectum nobis dixerim metallum ſoreos, chalciteos, & miſyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua ſponte quidem fiebat ſory, miſy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, ſpodium, & diphryges. Hæc de calcanthi hiſtoria Galenus. Ex quibus palàm fit, aquam uireſcentem illam, quæ è monte in ſpeluncam continuo ſtillicidio defluebat, nil aliud extitiſſe, quàm aquam, annuis imbribus in montem illum delapſam. Quandoquidem cùm ob ſulphureos, metallicoſq; uapores, uniuerſa montis moles rara effecta, undiq; innumeris meatibus ſcateret, non ſanè mirum uidetur, ſi tractu tẽporis laberetur in imum, ſecumq; deferret tenuiores chalcitis, miſyos, ſoreos, tum etiam ærariæ materiæ partes: ibidemq; calefieret, ac decoqueretur, ſulphureis, bituminoſis, alijſq; metallicis ignibus in terræ uiſceribus concluſis: adeò ut tandem in cauernam illam deſcẽdens, naturæ opera id fuerit aſſecuta, quod factitium chalcanthum arte conſequitur. Eam igitur ob cauſam in quadratis uaſis extrà paratis proiecta ea uiridis aqua, in chalcanthum coibat nulla adhibita coctionis ratione. Quinetiam opus non erat ferrum, uel æs in eam inijcere liquandum, ut concreſceret, quemadmodum in factitio fit chalcantho. quippe quòd dum per ærarij montis meatus laberetur, æris innumera ramenta ſecum deferebat, quæ chalcitidis, & miſyos, ui ab ipſa aqua contracta, in eandem liqueſcebant, argumento quòd æruginis modo uiridi eſſet colore. Ob id itaq; ſtatuendum fuerit, Cyprium chalcanthum concretum eſſe medicamentum ex chalciti, miſy, ſory, & ære conflatum. Id quod manifeſtè declarat Galenus, cùm ait. Memineris autem, quòd ad ſiniſtram manum ingredientibus conſpectum nobis dixerim, metallum ſoreos, chalciteos, & miſyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atq; abluere, ex qua ſponte quidem fiebat ſory, miſy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, ſpodium, & diphryges. Hoc ego quoq; maximè obſeruaui in quibuſdam chalcanthi fodinis in Tridentino

Chalcãthi uires, & hiſtoria ex Gal.

Braſauoli uana accuſatio.

dentino agro, ubi chalcitin, miſy, ſoryq́; nõ ambigimus reperiri copioſa. Sed cùm hæc non animaduertiſſet Braſauo*lus, uir alioqui huius ætatis clarißimus, dum imprudentiæ* Galenum *accuſare contendit, eius ſanè ſeipſum magis accuſat. Quandoquidem ubi* Galenum *ſibi examinandum proponit, eo ſcilicet loco, in quo ſcribit chalcanthum è* Cypro *à ſe aduectum, tractu temporis conſeneſcens, factum eſſe chalcitin, dicit & factitium uulgare noſtrum illud idem efficere: ueruntamen ſi in aqua reſoluatur iterum in chalcanthum concreſcere, quod manifeſtè indicat in ueram non tranſijſſe chalcitin: aſſerens hoc non expẽdiſſe* Galenum. *Verùm in hoc uidetur* Braſauolus Galeni *uerba haud rectè percepiſſe cùm inquit, quòd aqua, ex qua* Cyprium *fiebat chalcanthum, terram uniuerſam diluebat, è qua chalcitis, miſy, ſoryq́; fiebant in terræ uiſceribus. Siquidem nil aliud dixiſſe uoluit* Galenus, *quàm quòd chalcanthum eſſet chalcitis aqua diſſoluta.* Nam *ſi chalcitis ſponte proueniens in aqua reſoluta chalcanthum efficitur, mirum ſanè non eſt, ſi ea quæ tractu temporis fit ex chalcantho, eundem præbeat effectum.* Neq; *his obſtat, quòd quis dicat* Cyprium *chalcanthum non ſolùm ex chalciti fieri, ſed ex miſy ſimul, & ſory. Quandoquidem (ut in proximo commentario dicemus) tria hæc chalcitis, miſy, ſory, ex ipſius* Galeni *ſentẽtia, eiuſdem tum generis ſunt, tum etiam facultatis. Chalcanthum ſponte, & per ſe in terræ uiſceribus conflatum, uiſu ſanè pulcherrimum miſit nuper ad me* Tridento Martinus Guidottinus *diligens peritusq́; pharmacopola, in plures laminas per uniuerſam maſſam diſſectum à miſyos laminis aureis ſcintillis fulgentibus, quæ illas unam ab altera diuidunt. Quod ſanè maximum præbet indicium, chalcanthum hoc nil prius extitiſſe, quàm chalcitin, quæ* Galeno *teſte, miſy ſemper ſuperſtat. Cæterùm illud nil miri nobis adfert, quòd commendauerit* Dioſcorides *chalcanthum potum ac deuoratum ad latas alui tineas, & ad fungorum uenena, etſi medicamentum erodens, & ſepticæ facultatis habeatur. Siquidem ad eoſdem, & alios uſus hoc tempore non modò chalcanthum ipſum quidam potui exhibent in peſtilentia; ſed etiam eius oleum, quod chymiſtæ uitreis organis magna ignium ui ab ipſo chalcantho eliciunt, nullo ſanè incommodo. Qui illud in peſte propinant, quod uulgò uocant* Coppa *roſa, in aqua roſarum diſſoluunt, & iterum cogunt, reiteratis tribus, aut quatuor uicibus: dantq́; obolum, uomitum concitantes.*

Χαλκῖτις. CHALCITIS. CAP. LXXV.

Chalcitis præfertur ſimilis æri, friabilis, nec lapidoſa, nec inueterata, intercurſantibus oblongis venis, ſplendentibusq́ue. Huic abſterſoria vis ineſt, excalfaciens, & cruſtas vlceribus obducens: purgat, quæ oculis, & eorundem angulis hærent. In genere leuiter erodentium eſt. Ad ignem ſacrum, & vlcera, quæ ſerpunt, efficax eſt. Sanguinem è vulua, & naribus erumpentem, cum ſucco porri ſiſtit. Gingiuarum vitia, depaſcentia vlcera, tonſillasq́ue eius farina compeſcit. Vſta, & cum melle trita oculorum medicamentis longè vtilior redditur. Callum genarum, & ſcabritiam abſumit, abſtergetq́ue. Fiſtulas tollit, collyrij modo in eas adacta. Fit ex chalcite medicamentum, quod Pſoricon vocant, duabus eius partibus, cum vna cadmiæ additis, & ex aceto tritis. oportet autem in fictili obruere fimo diebus quadraginta, per Caniculæ ardores: ſic enim fit acrius. idem quod chalcitis poteſt. Alij pares vtriuſque portiones in vino terunt, & eadem proſequuntur. Vritur chalcitis fictili nouo, viuis carbonibus ſuperpoſito. Modus autem vſtionis in humidioribus eſt, dum ipſa chalcitis bullas excitare deſierit, & perfectè inaruerit: in reliquis verò, dum mutata in floridum colorem fuerit, & ſanguineum aut miniatum colorẽ contraxerit, tum demũ eximenda eſt. Inſidens autem ſpurcitia flatu expellenda, mox reponenda. Torretur etiámnum perflatis carbonibus, uſquedum luteo colore palleſcat: aut fictili ſubditis candentibus prunis, ſubinde verſata, donec igni conflagret, & colorem mutet.

Pſoricon.

Μίσυ. MISY. CAP. LXXVI.

Misy aſſumendum natione Cyprium, auri ſimile, durum, quod friando auri colorem imitatur, & ſtellæ modo ſplendet. Vim habet, & vſtionem, cum chalcitide eandem, præterquàm quòd pſoricum ex eo non conficitur, exceſſus, defectusq́ue ratione tantùm differens. Aegyptium autem cæteris præſtat, utpote quod efficacius habeatur, ſed ad ocularia medicamenta multò ſupradicto inferius.

Μελαντηρία. MELANTERIA. CAP. LXXVII.

Melanteria geminæ eſt originis. quædam in faucibus cuniculorum, quibus æs eruitur, ſalis modo concreſcit. Alia uerò in ſumma facie ſupradictorum locorum coit, quæ terrena eſt. Quinetiam inuenitur in Cilicia, & alijs quibuſdam regionibus, foſsilis quædam. Præſtat quæ ſulphuris colorem trahit, læuis, pura, æquabilis, & quæ contactu aquæ confeſtim nigreſcit. Vim cauſticam eam obtinet, quam & miſy.

Σῶρυ.

Σῶρυ. SORY, CAP. LXXVIII.

Sory exiſtimarunt aliqui melanteriam eſſe, aberrantes: ſiquidem ſui generis eſt ſory, ei non abſimile. uerùm ſorei uirus ineſt graue, & nauſeam mouens. Inuenitur etiam in Aegypto, & alijs quibusdam regionibus, ut in Libya, Hiſpania, & Cypro. Præfertur Aegyptium, quodq́ue frianti nigrius apparet, in multa foramina dehiſcens, ſuppingue, inſuper adſtringens, & olfactu deuorationeq́ue magnum uirus olens, ita ut ſtomachus in uomitiones effundatur. Quod autem friatum ſcintillas miſyos modo non emittit, & alterius generis eſſe, & inualidum, cenſendum eſt. Vim, & uſtionem ſupradictis ſimilem habet. dolori dentium cauernis inditum medetur, eosq́ue labantes firmat: iſchiadicis ex uino infuſum auxiliatur: illitum cum aqua, uaros extinguit. Medicamentis admiſcetur, quæ capillos denigrant. Hæc autem ferè omnia, & alia, quæ uſtioné experta non ſunt, peruſtis ualidiora eſſe exiſtimantur: præter ſalem, & uini fæcem, nitrum, calcem, & conſimilia, quæ cruda remiſsiora ſunt, combuſta enim uiribus efficaciora redduntur.

Chalcitis, miſyos, ſoreos, & melanteriæ conſider.

Chalcitis, Miſy, & Sory, longis iam ſeculis latent, adeò ut perpauci, uel potius nulli ſint in Italia, qui hæc legitima ſe uidiſſe affirment. Et quanuis ego iandudum pluribus in ſpecubus, cauernisq́;, ubi æris uena foditur, diligentiſſimè inueſtigauerim, atq; nullum ex his, præter melanteriam, fuerim conſequutus; hoc tamen anno Miſyos fruſtum ſanè pulcherrimum, aureis emicans ſcintillis, quin & Chalcitidis, & Soryos, quibus etiam chalcanthum adiunctum erat, miſit ad me Tridento Martinus Guidottinus pharmacopola rei herbariæ, & metallicæ ſtudioſus. Inuenta autem hæc ſunt in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, quibusdam montibus non longè à Leuigo pago. Verùm legitimam Melanteriam iandiu inuenimus, in compluribus metallorum tumulis. Porrò putat Muſa Braſauolus, medicus noſtri temporis celebris, chalcanthum nobis Romanum uocatum, uerum eſſe Miſy, quod tamen ueritati, & rationi maximè repugnare uidetur. Quandoquidem præter id quòd aurum colore minimè refert, minusq́; cùm frangitur, aureis fulget ſcintillis, ſed uitream tantùm refert ſubſtantiam, palàm certè omnibus eſt, Galeni teſtimonio, Miſy factitium non eſſe medicamentum, ſed ſponte, & per ſe factum in terræ uiſceribus. Ipſe enim libro nono ſimplicium medicamentorum, de chalcantho ſcribens inquit. Memineris autem, quòd ad ſiniſtram manum ingredientibus conſpectum nobis dixerim metallum ſoreos, chalciteos, & miſyos: ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua ſponte quidem fiebat ſory, chalcitis, & miſy: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, ſpodium, & diphryges. Præterea idem de ſory, chalcitide, & miſy differens teſtatur (ut latius inferius patebit) dum in eorum ingrederetur metallum, quasdam intus ſe conſpexiſſe ueluti zonas, alias ſuper alias in longum porrectas, numero tres: quarum infima erat ipſius ſoreos, ſuper quam erat altera chalciteos, ſuprema uerò miſyos. Id quod manifeſtè oſtendit, tria hæc ſpontè in terræ uiſceribus fieri, non autem ullo artificum ingenio, ut Romanum chalcanthũ fieri nemo non intelligit. Conſtat præterea nullam factitij chalcanthi ſpeciem eſſe poſſe miſy, quòd ſcripſerit Galenus chalcitin tranſire in miſy, non autem miſy in chalcitin. Idcirco cùm Galeni teſtimonio, & uulgari experientia omnibus perſpicuum ſit, non tantùm Romanum chalcanthum, ſed omne, cuiuſcunque generis tractu tẽporis degenerare in chalcitin, nullo pacto fuerit cenſendum, Romanum chalcanthum eſſe miſy. Vnde rectius fortaſſe dicere potuiſſet Braſauolus, chalcantthum ſoreos magis ſpeciem referre, quàm miſyos. Nam (ſi tantæ authoritatis apud doctiſſimos quosq; medicos fuerit Galenus) quemadmodum chalcitis uertitur in miſy, ita & ſory tranſit in chalcitin.

Braſauoli error.

Miſyos, & cognatorum hiſtoria, & uires ex Galeno.

Sed ut omnibus huiuſce facultatis ſtudioſis hæc admirãda naturæ uis clarius innoteſcat, audiant, quæſo, Galenum de re hac differentem lib. IX. ſimp. med. his uerbis. In metallo Cypri, cuius modò mentionem feci, in montibus Solorũ, domus erat ingens, cuius ad parietem dextrum, ſed ad nos utiq; qui ingrediebamur ſiniſtrum, introitus erat in ipſum metallum, in quo quasdam conſpexi in longiſſimum porrectas ueluti zonas, alias ſuper alias numero tres: infima erat ipſius ſoreos, ſuper quam erat altera chalciteos, ſuprema miſyos. Cæterùm id tẽporis præfectus metalli his cõmoſtratis: Sicut, inquit, nunc aduenis in cadmiæ fornacariæ inopia, ita horum trium admirandas has uides diuitias. Itaque ego cùm eius multum accepiſſem, primùm quidem in Aſiam, deinde Romam attuli, & uſque modo habui, elapſis iam annis plus minus triginta. Et forte quadam abſolutum fuit hoc opus ad uſque octauum librum, ante annos uiginti, nec adiectus fuit nonus hic, partim quòd lapides quoſdam nondum conſpexiſſem, partim ob alia negotia, quæ mihi interea temporis obuenere. Nunc autem cùm nonum hunc librum cæteris addere pararem, interea fortè fortuna mihi accidit res ſpectatu longè pulcherrima, ac ſi quiſpiam eo ſtudio, ac induſtria magno cum artificio effeciſſet. Nam cùm miſy opus haberem, ad medicamen quodpiam præparandum, bolum eius accepi, quam ferè plena manu teneas, qualem ſanè conſiſtentiam miſy non admodum ſolet habere, cùm in parua fruſtula diuidatur. Miratus itaq; inſolitam eius condenſationem, bolo facta extimum quidem miſy circunquaq; reperi, eius quod intus erat, uelut eﬄoreſcentiam. Porrò ſub eo inter chalcitin uidelicet, & miſy, quiddam erat medium uergens ex chalcite ad miſy, ex dimidio iam commutatum: principio enim bolus fuerat chalciteos: cæterùm quod in alto erat, perfecta erat chalcitis, nullam dum alterationem experta. Hoc igitur ubi uidiſſem, cogitatione repetens, & in metallo ita ſuper chalcitin naſci ipſum miſy, ut ærugo ſuper æs, in mentem ſubijt inſpicere, quod ſeruabatur adhuc apud me reliquum ipſius ſoreos, nunquid & ipſum ullam accepiſſet mutationem in chalcitin: & nonnihil certè apparuit ſuſpicionis, ut uideretur & ipſum fortè longo tempore mutationem in chalcitin poſſe accipere. Itaq; mirum non eſt tria hæc medicamenta eiuſdem genere facultatis eſſe, ſory dico, chalcitin, & miſy, tenuitate, & craſſitudine partium inter ſe diuerſa. Craſſiſſimum enim eſt inter ipſa ſory, tenuiſſimum miſy, mediam utriusq; facultatem habet chalcitis. Adurunt uniuerſa hæc tria, & eſcharas quas uo-

cant, efficiunt. Attamen etiamſi urant, nonnihil quoq; adſtringunt. Cæterùm miſy admotum carnibus duris, minus chalcite mordicat, tametſi ea non minus ſit calidum: uerùm id habet, quòd tenuium partium eſſentia ſit. Porrò cùm utraq; hæc in decoctionibus fundantur, & magis chalcitis, quàm miſy; ſory tamen non liqueſcit, nimirum quòd lapidoſius ſit, ac uehementius compactum: ſicut rurſum miſy, quia à congenito calore elaboratius eſt, ac proinde ſiccius chalcite, idcirco meritò quoq; ægrius liqueſcit. Et libro quarto de compoſitione medicamentorum per genera, idem Galenus ita ſcribit. Miſy, & ſory, ut didiciſtis, chalcitidi genere cognata ſunt, ex una ut dicam radice producta, tenuius tamen apparet miſy, ac minus mordax & urens, craſſius ſory eſt, & utroque ſiccat imbecillius.

Διφρυγὲς. DIPHRYGES. CAP. LXXIX.

DIPHRYGIS tria genera eſſe creduntur. Quoddam enim metallicum eſt, quod in Cypro ſola gignitur: lutoſum nanque extrahitur, ex luto cuiuſdam inibi ſpecus: extractum ſole ſiccatur, mox circumpoſitis ſarmentis vritur. diphryges ideo uocatum eſt, quòd & à ſole, & à ſarmentis vratur, areſcat, & ferme torreatur. Alterum perfecti æris quaſi ſubſidens fæx eſt: ſiquidem poſt frigidæ aquæ offuſionem, vt ſuprà retulimus, cùm de flore æris diſſereremus, ſublato ære, fornacum ima parte cohærens id genus inuenitur, & adſtrictionem, & guſtum æris habens. Tertium ſic fit. Lapidem pyriten, vt calcem multos dies cremant in camino: cùmque colorem rubricæ contraxerit, eximentes recondunt. Quidam tradunt hoc ex ſola materia, quæ lapidem æris gignit, fieri: quando in dictis areis aſſata, & in ſcrobes tumulata peruritur. tunc enim ambientem ſcrobis locum comprehendit, & exemptis lapidibus nihilominus inuenitur. Præfertur, quod ſaporem æris reddit, æruginisque, adſtringens, & vehementer exiccans linguam: quod ſibi exuſta ochra non vendicat, quæ cremata diphrygis vice uænit. Vis eius adſtringere, perpurgare, extergere, ſiccare, excreſcentia conſumere, vlcera ſerpentia, & quæ cacoëthe vocant, ad cicatricem perducere. Suppurationes terebinthina, aut cerato exceptum diſcutit.

Diphrygis cõſideratio.

DIPHRYGIS *genus illud, quod perfecti æris quaſi ſubſidens fæx eſt, poſt frigidæ aquæ offuſionem, ut* Dioſcorides *inquit, ſæpe ac ſæpius uidimus in ærarijs fornacibus,* Tridentino *agro, & comitatu* Tirolenſi, *ac inde etiam nobiſcum detulimus. Sed quod è luto in* Cyprio *illo ſpecu foditur, uriturq; ſarmentis: quod item è pyrite lapide calcis modo exuſto conflatur: quod demum ex ſola æris materia fit, cùm in areis aſſatur, & in ſcrobes translata peruritur, hactenus mihi uidere non licuit: nec eorum, quod ſciam, ſpeciatim meminit* Galenus. *qui libro* IX. *ſimplicium medicamentorum de* Diphryge *in hunc modum diſſeruit.* Diphryges *miſtam habet tum qualitatem, tum facultatem: habet enim in ſeſe quiddam & mediocriter adſtringens, & mediocriter acre. quamobrem ulcerum rebellium optimum medicamentum eſt. Conuexi autem & huius medicamenti uim ingentem ex* Cypri Solis, *ubi metallum ab urbe abeſt, quaſi triginta ſtadijs. Proiectum erat enim in medio ſpatio ædium, quæ ante metallum extructæ erant, & uici, qui ei ſubiacet. Cæterùm præfectus, ac procurator metalli, id quod poſt cadmiam reperiretur, eſſe dicebat inutile: itaque abijci, non ſecus atque uſtorum in foco lignorum cinerem. Verùm hoc mihi ad multa utile factum eſt medicamentum, tum ad putreſcentia oris ulcera, ſiue per ſe, ſiue cum melle, cui detracta ſit ſpuma: tum ad anginam, uidelicet ubi iam per adſtringentium medicaminum auxilium conſtitit, quod influebat. Præterea columellam ubi præſecuiſſem, ipſo ſolo, & ſtatim, & uſque ad cicatricem ſum uſus: ac frequenter exactè occluſam effecit cicatricem tum huius particulæ, tum omnium adeò exulceratorum: ſic in ulceribus omnibus pudendorum, atque ani. Vſus autem ſimilis eſt in oris ulceribus: ſiquidem eæ partes eiſdem ferè medicamentis gaudent, nimirum calidæ ſimiliter, & humidæ. Et libro quarto de compoſitione medicamentorum ſecundum genera, ſic inquit. Porrò diphryges appellatum pharmacum, ulceribus ægrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptiſsimum eſt: ualidè nanque ſiccat, etſi modicè mordeat. Enimuerò id quoque præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adſtrictoriam.*

Hiſtoria, & vires ex Gal.

Ἀρσενικόν. AVRIPIGMENTVM. CAP. LXXX.

AVRIPIGMENTVM in eiſdem metallis, quibus ſandaracha gignitur. Optimum exiſtimatur cruſtoſum, aureo colore micans, nulli materiæ permiſtum, in ſquamas fiſsile: quale in Myſia Helleſponti naſcitur. Huius duo genera fluxerunt. vnum ſuprà dictum eſt. Alterum glandis effigie, pallidum, & colore ſandaracham imitans, gleboſum ex Ponto, & Cappadocia defertur: quod etiam ſecundum locum tenet. Torretur in teſta noua, viuis carbonibus ſubiectis, aſsiduoq; verſatur, donec igne flagret, & mutet colorem: deinde refrigeratum, tritumque reconditur. Vim habet adſtrictoriam, & erodentem. Cruſtas cum uehementi vredine, & violento morſu excitat. reprimit quæ excreſcunt, & capillos euellit.

Σανδαράχη. SANDARACHA. CAP. LXXXI.

SANDARACHA probatur rufa, & ſaturatior, & aliena materia vacans, friabilis, cinnabaris colore, ſulphuris uirus redolens. Dos eadem, & vſtio, quæ auripigmento. Explet alopecias, reſina excepta:

na excepta: & ſcabros vngues cum pice eximit: contra phthiriaſin ex oleo efficax eſt: tubercula cum adipe diſcutit. Prodeſt ad narium, oriſque vlcera, & cæteras papularum eruptiones cum roſaceo: item condylomata. Datur ex mulſo, purulenta extuſsientibus. ſuffitur quoque cum reſina, aduerſus veterem tuſsim, rapto per fiſtulam nidore: vocem expedit cum melle delincta: ſuſpirioſis cum reſina in catapotio optimè datur.

Auripigmenti, & Sandarachæ conſideratio.

AVRIPIGMENTVM, *& Sandaracha, medicamenta ſunt eiuſdem tum generis, tum facultatis, nec inter ſe in alio differunt, quàm quòd alterum magis, alterum uerò minus excoctum fuerit in terræ uiſceribus, ubi gignuntur. Vnde etiam ſequitur, quòd alterum altero tantùm uirium tenuitate præſtet. Quandoquidem nil aliud eſt ſandaracha, quàm auripigmentum, quod maiori naturæ coctione colorem rubeum contraxit, & tenuius effectum eſt. Id quod periculo arte facto uerum deprehenditur. quippe ſi fictili, uel uitreo uaſe uratur auripigmentum, ſubſtratis candentibus prunis, breui (ut mihi pluries experientia compertum eſt) flammeum, & ſummè rubens contrahit colorem, perinde ac ſandaracha: eoq; magis, quò plus calorifici ignis arte fuerit expertum, quàm ipſa ſandaracha naturæ ui fuerit aſſecuta. Sandaracham ſummè rubens uidimus primùm Venetijs in officinis, ubi auripigmentum, & cæteri ueneunt colores pictoribus expetiti. Veruntamen animaduertendum eſt (ut ſuperius libro primo diximus) quòd hæc illa uulgaris Sandaracha non eſt, quam Vernicem ſcriptoriam officinæ appellant: ſiquidem nil aliud hæc eſt, quàm gummi iuniperi. Errorem autem fecere neoterici illi, qui Mauritanorum nomina ſecuti (ijs enim gummi iuniperinum ſandarax dicitur) idem gummi ſandaracham nominauerunt: ita nomina turpiter confundentes, ut imperitis ſæpe grauiter in rebus ipſis errandi præbeant occaſionem. Quamobrem ubi in Arabum monumentis, uel eorum, qui Arabicam factionem in omnibus ſequuntur, medicamentum aliquod repertum fuerit, quod Sandaracham excipiat, de iuniperi gummi perpetuò intelligendum erit: ubi uerò id in Græcis codicibus inuentum fuerit, ea quidem ſine controuerſia erit aſſumenda, de qua hìc diſſerit Dioſcorides. Vocauerunt præterea recentiorum nonnulli Sandaracham quoque Sandycem, quam è combuſta ceruſſa conficiunt, quòd fortaſſe hæc colore admodum rubeſcat. Sed hæc ab illa (ut ſuprà retulimus, cùm de ceruſſa ſermonem haberemus) uiribus, & qualitatibus plurimùm diſsidet. Eſt & Sandaracha ceraginoſi mellis genus, ſi Plinio credimus, qui libro XI. capite VII. eius meminit. Cæterùm illud non eſt ſilentio prætereundum, quòd Arſenicum officinis cryſtallinum uocatum, ideo quòd cryſtalli modo pelluceat, non fit per ſeſe, nec ſponte naſcitur in auripigmenti fodinis, ut ſcribit Vannoccius ciuis meus in ſua pyrotechnia, qui nos aliàs eius fidem ſecutos, in hunc ſuum errorem deduxerat, ſed arte ex auripigmenti ſcobe admiſto ſale. Sumunt enim artifices auripigmenti ſcobem, & cum pari ſalis pondere miſcent, teruntq; ſimul, & ſubinde operculatis fictilibus huic operi inſeruientibus, ignium ui tandiu coquunt, quouſque id omne in ſublime feratur, & operculo adhæreat, concreſcatq; in lapidem: idq; toties repetunt, donec adeò purum efficiatur, ut cryſtallum referat.* *Auripigmenti, & Sandarachæ uires ex Galeno.* *Auripigmenti uires reddidit Galenus lib. IX. ſimp. med. ſic inquiens. Arrhenicum, ſiue arſenicum facultatis eſt cauſticæ, ſiue urentis idq; tam combuſtum, quàm uſtionis expers. Cæterùm id conſtat uſtione reddi tenuiorum partium. Vtuntur porrò eo, ceu adurente ad denudandam pilis partem quámuis. Verùm ſi diutius inhæreat, nec cuti etiam ipſi parcet. Idem de ſandaracha eodem libro ſcribens, inquit. Sandaracha urentis eſt facultatis, ceu arſenicum quod uocant. Meritò itaque eam digerentibus facultatibus commiſcent, atque extergentibus.*

Στυπτηρία. ALVMEN. CAP. LXXXII.

ALVMINIS omne ferè genus in Aegypto, & in eiſdem metallis inuenitur: etenim ſciſsile quoddam, quaſi flos gleboſi intelligitur. Gignitur & in alijs quibuſdam locis, in Melo, in Macedonia, in Liparis, Sardinia, Hierapoli Phrygiæ, Aphrica, Armenia, & pleriſque alijs regionibus, ſicut & rubrica. Plurimæ eius ſpecies: verùm ad medendi vſum ſciſsile, rotundum, & liquidum expetuntur. Optimum eſt ſciſsile, præſertim recens, candidiſsimum, guſtu perquàm adſtringens, graue olens, calculorum expers, nec glebuloſè aut aſsuloſè compactum, ſed ſigillatim in capillamenta quædam caneſcentia dehiſcens: quale eſt, quod trichites, quaſi capillare nominatur, in Aegypto natum. Reperitur quoque lapis huic alumini perſimilis, qui guſtus iudicio dignoſcitur, quòd non adſtringat. Damnatur in rotundi genere, quod manu confictum eſt: ſed ex figura deprehenditur. Aſſumendum autem ſuapte natura rotundum, bullis turgens, albo propius, atque ualidius adſtringens, præterea nonnihil palloris cum quadam pinguitudine præ ſe ferens, ſine arenis, friabile, natione Aegyptium, aut ex inſula Melo. Liquidi probatio, ut ſit lympidum, lacteum, æquale, & ſemper ſucco madens, ſine lapidibus, atque quendam coloris igniculum expirans. Vim habent excalfaciendi, ſtringendi, & expurgandi, quæ caliginem pupillis oculorum offundunt. genarum carnem, cæteraſque excreſcentias extenuant. Sciſsile rotundo efficacius intelligitur. Vri, & torreri chalcitidis modo debent. Putreſcentia vlcera compeſcunt: ſanguinis fluxiones inhibent: gingiuas humore prægnantes comprimunt: motus dentium cum aceto, & melle firmant. Proſunt cum melle ulceribus oris, eruptionibus papularum, & fluxionibus aurium, cum ſanguinalis herbæ ſucco. Lepris conueniunt cum braſsicæ folijs, aut melle cocta: item pruritui, & unguium ſcabritijs, pterygijs, & pernionibus, aſperſa cum aqua. Valent cum aceti fæce, & galla, pari pondere cremata, ad phagedænas ulcerum: & cum ſalis duabus partibus, ad uitia, quæ pa-

ſcunt. furfures, cum eruo, & pice illita abſtergunt: ad lendes, pediculos, ambuſta, cum aqua illita auxilio ſunt. Contra tumores, & graue alarum, inguinumque uirus illinuntur. Ex Melo autem aduectum, mulieribus præſtat ne concipiant, ante coitum ori uuluæ inditum: partus quoque extrahit. gingiuis, ſi caro excreuit, vuis ac tonſillis accommodantur: ori, auribus, & uerendis, cum melle illinuntur.

Aluminũ conſideratio.

Tametsi *ſcripſerit Dioſcorides plurima eſſe Aluminis genera; non tamen plura, quàm tria hoc loco ſtatuit recenſenda, nempe ſciſsile, rotundum, & liquidum: quòd fortaßis ſuo tempore ijs tantùm uterentur medici. Veruntamen hac ætate officinæ complura habent genera, quanuis rotundo, & liquido careant: nimirum Rupeum, quod uulgò uocant Alume di rocca: ſquamoſum, quod uulgò dicunt Alume ſcagliolo: item è uini fæce confectum: necnon illud, Catinum ijsdẽ uocatum: quibus accedit, quod plumeum appellant. quod tamen legitimum ſciſsile non eſt, etſi iandudum cum cæteris rei metallicæ ſtudioſis crediderim ſciſsile alumen nil aliud eſſe, quàm quod uulgò officinis uocatur Alume de piuma. Sed hoc (ut poſtea dicetur) nil aliud nunc eſſe cenſemus, quàm lapidem amiantum: quòd guſtu non ſit adſtringenti, ſed acri, quòdq; igne nunquam comburatur, quod eſt amianti lapidis proprium. Legitimum alumen ſciſsile Piſis miſit ad me hoc anno clarißimus medicus Lucas Ghinus, notis omnibus refertum, quas illi reddidit Dioſcorides, & guſtu admodum adſtringens. Quo poſtea factum eſt, ut diligentius exploratis plumei aluminis tum notis, tum qualitatibus, facilè deprehenderim plumeum hoc non eſſe ſciſsile.*

Braſauoli opinio reprobata.

Cæterùm Braſauolus de alumine diſſerens in ſuo ſimplicium medicamentorum examine, nil aliud liquidum eſſe contendit, quàm rupeum. Sed ab eo, licet uiro eruditißimo, uariat opinio noſtra. Nam quòd ego in Alumerijs Pontificis maximi in Romano agro prope Tolſam per biennium moram duxerim, eo nimirum tempore, quo Auguſtinus Chiſius opulẽtißimus mercator ciuis meus, illas aluminis fodinas à Pontifice emerat, ampla ſanè mihi fuit facultas tum uidendi, tum etiam diſcendi, quo artificio, quáue ratione, rupeum conflaretur alumen. Quamobrem facilè teſtari poſſum rupei aluminis materiam liquidam, fluxilemq; non reperiri, ſed lapideam: quinetiam non exponi æſtiuis ſolibus exiccandam, ut putat Braſauolus, quod ſic (ut ipſe inquit) ſcripſerit Plinius liquidum fieri & addenſari.

Aluminis rupei faciendi ratio.

Fit itaq; Rupeum alumen ex durißimo quodam lapide, cuius duo obſeruauimus genera: alterum durius, & rufeſcens: alterum uerò mitius, & candicans. Quod autem è candido fit lapide, albedinem ſeruat & cryſtalli inſtar translucens conſpicitur. Alterum uerò contrà rufeſcit, & maiore acrimonia pollet, uiſiturq; ſordidius. Expetitur candidum ſericeorum ſtaminum infectoribus: item ijs, qui præſtantiora lanarum uellera coccineo colore tingunt, quòd altero nitidius, minusq; acre habeatur. Foditur aluminis lapis è rupe quadam aperto undique cœlo, non autem in concameratis cuniculis. Ingens ibi foßorum caterua perpetuò commoratur, qui partim mucronatis ligonibus ex ualidißimo chalybe temperatis, partim ferreis malleis, ipſisq; ingentibus, partim acutißimis cælis, cuneisq; hunc lapidem frangunt, lacerant, ſcindunt, conterunt, ac diducunt, ea demum ratione, qua lapicidæ operantur in ingentibus lapidum, marmorumq; fodinis, quæ ad magna effodiuntur ædificia. Transferuntur deinde confracti lapides in fornaces calcarijs ſimiles, ubi ualidißimis ignibus, eo ſanè modo, quo calx, nocturno præſertim tempore inurũtur duodecim, aut ad ſummum quatuordecim horarum ſpatio: quippe ſi diutius urerentur, cuncta aluminis materia inareſceret. Poſtquàm autem refrixerint, plauſtris in amplißimas areas ſub dio, & ſolibus eos comportant, ibiq; in planos componunt aceruos, hortorum toris perſimiles, ſed longè, lateq; grandiores, latiore fundamento, quàm uertice. Compoſitis igitur hoc modo in areis aceruis, aquam quæ utrinq; continuò excurrit, in lapidum aceruos mittunt, quibusdam excauatis inſtrumentis, è ligno conflatis, ijs perquàm ſimilibus, quibus nautæ ſuis è ſcaphis aquam eximunt; id tribus, aut quatuor uicibus quotidie repetentes, donec diuturna aquæ affuſione, peruſti lapides uſqueadeò macerentur, ut in terram quandam lentore madidæ argillæ ſimilem, permutentur: quod tamen non fit, niſi aqua perluantur, ad trigeſimum ſextum, aut quadrageſimum uſque diem. Excauãt præterea ligonibus terram hanc, & ad fornaces cortinasq;, quas caldarias uocant, curribus item conuehunt. Sunt autem caldariæ ſic dictæ cortinæ admodum capaces, & ſuper amplißimum æneum fundum patinæ inſtar, ſuppoſitam fornacem prius extructam undiq; operientem, ex lateribus, & calce fabricatæ, & cruſta quadam pertinaci undiq; circumlitæ. Has itaq; aqua replent, aquæductibus eò deducta: deinde in ſubſidentem fornacem, ualidißimum ſuccendunt ignem, ut demiſſa ferueat aqua. Hoc cùm factum fuerit, comportatam ex areis terram in feruentem aquæ alueum conijciunt. Aſtant utrinq; bini robuſtißimi artifices, qui ueluti remigantes, magnis quibusdam ligneis inſtrumentis (palas uocãt) continuò immiſſam terram aquæ commiſcent, quousq; aqua omnem aluminis materiam in ſe conceperit. Subinde terræ recrementum, inſtrumentis iam dictis trahunt ex aluei fundo, & per propinquam ibi feneſtram in quendam aquæ riuulum proijciunt aliò deducẽdum. Quo facto iterum nouam ſuperindunt terram, modo quo diximus commiſcentes, & recrementum auferentes. quod tandiu proſequuntur, quouſque intelligant aquam tantum alumiuis materiæ ſibi aſciuiſſe, quantum ſat fuerit. Demum parumper quieſcere dimittunt, ut ſi quid recrementi ſit, in imum deſcendat. Mox calentem aquam alumine refertam extrahunt, & ſuis aquæductibus ad id paratis in magnas quaſdam capſas ex querna materie factas transferunt. Ibi enim octo dierum termino alumen conficitur internis parietibus inhæreſcens adamantinis mucronibus ſimile, & cryſtalli inſtar pellucidum, ad quatuor, aut quinq; digitorum craßitiem. Alumine porrò ita concreto, lixiuij reliquum (ſic enim uocant decoctum) à quo ſeceßit alumen, ijsdem aquæductibus è capſis illis eximentes, ad caldarias ita eis uocatas, remittunt, id ſcilicet, quod clarum defæcatumq; ſit: nam turbidum, & recrementitium, aperto foramine in receptaculi fundo, tanquam inutile per riuulum deferri, & delabi ſinunt. Poſt hæc aluminoſum recrementum, quod minutis particulis granorum tritici inſtar ad fundum reſedit, ad cortinas illas magnas iterum diſcoquendum comportant. Demum capſæ fundo ſcopis omni ex latere mundato, quibuſdam ferreis,

ferreis, ligneiſq; inſtrumentis concretum in parietibus alumen diducunt, diductumq; eximunt, & exemptum in uimineas fiſcellas conijciunt, & in quodam aquæ alueo lauant, fiſcellis in aquam demerſis. Eximunt poſtea, & aqua excolata in aceruum domibus aſſeruant, ſalis modo. Ex his itaque omnibus apertiſſimè cognoſci poteſt, rupeum alumen nullam habere cum liquido cognationem. Quandoquidem aſſerit Plinius libro XXXV. capite XV. fieri liquidum ex aqua limoq;, hoc eſt terræ exudantis natura: corriuatum hyeme, æſtiuis ſolibus maturari. probari autem quod lympidum lacteumq; ſit, ſine offenſis fricantium, cum quodam igniculo caloris. Si uerò adulteratum ſit, deprehendi ſucco mali punici: quòd ſyncerum ea miſtura nigreſcat. Sed hæc non inueniuntur in rupeo, ut quod magis glaciem, cryſtallumq; referat, quàm lac: fiat item ex duriſſimo lapide, non ex limo: nec affuſo punici ſucco nigreſcat, ſed longè magis pelluceat. Hinc igitur fit, ut non modò à Braſauolo diſſentiam; uerùm etiam à Fuchſio uiro alioqui citra controuerſiam doctiſſimo, necnon à Cornario, quòd hic in commentarijs in Galeni libros de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ille uerò primo de compoſitione medicamentorum libello, quem nuper edidit, Braſauolum fortaſſe utrique ſecuti, nulla dubitatione ſcripſerint, Rupeum alumen, quòd uulgò uocant Alume di rocca, eſſe liquidum Græcis uocatum.

Alumina cognita.

Verùm enimuero liquidum Alumen, quin & ſciſſile, rotundum, placites, & plinthites nuper ad me miſit Bartolomæus Maranta Apulus, medicus apprimè eruditus, & medicæ materiæ ſtudioſus, atque diligentiſſimus inquiſitor, qui ex ſeſe Puteolis Campaniæ iampridem hæc omnia aluminum genera comperit, quæ ſanè nullis, ni me fallit iudicium, notis à legitimis diſſident. Huic ergo uiro eorum aluminum cognitionem libentiſſimè acceptam refero, & quas poſſum ago gratias. Scio tamen ijs ingentes deberi, qui ut ipſe ſua inuenta cum alijs quoque communicare non grauantur. Liquidum item Alumen ex Ilua Tyrrheni inſula aduectum, quodq; manibus ductum lenteſcit, antea ad me miſerat clariſſimus medicus Lucas Ghinus, Plinianæ deſcriptioni notis omnibus reſpondens, adeoq; adſtringens, ut nunquam meminerim medicamentum aliquod deguſtaſſe, quod guſtui tantum adſtrictionis relinqueret. Porrò quod rotundum Græci uocant, tametſi non deſint, qui ſibi perſuadeant, id eſſe quod officinæ à ſacchari effigie zuccharinum appellant, ex crudo alumine rupeo, ouorum albo, & ſtillatitia roſarum aqua paratum; cùm tamen non inueniatur rupeum ueteribus cognitum fuiſſe, cur eorum iudicio ſubſcribam non habeo. præſertim quòd legitimum nunc apud me ſit. Quod præterea Catinum appellant, ex cuiuſdam plantæ cinere, chali Mauritanis uocatæ, conficitur ad uitra in fornacibus expurganda. Plantam hanc nos uulgò uocamus Soda. Prouenit hæc (ut alibi ſcripſimus) in litoribus maris, ſalſo admodum ſapore. Cæterùm quod ex uini fæce paratur, fit conformatis è fæce panibus, deinde ſole ſiccatis, & igne tandiu peruſtis, quouſq; candorem conceperint. Poſtremò Squamoſum (ſic enim uoco alumen illud, quod uulgò dicitur Alume ſcagliola) ex ſquamoſo quodam fit lapide, & uitri modo pellucidum, quem quidam falsò ſpecularem appellauit, quòd fortaſſe ſelenitis modo ſpeculi præbeat effigiem. nos Aſini ſpeculum dicimus. Hunc itaque in ignem conijciunt, aut ferri laminis igne candentibus ſuperimponunt. Incenſus enim illico claritatem deperdit, diſſilitq; in tenuiſſimas laminas, & gypſi modo albeſcit, eiuſq; induit ſpeciem. Quamobrem maximè falluntur, qui ſibi perſuadent, inter lapidem ſpecularem, & Talcum uocatum nullam intercedere differentiam. Quippe (ut mihi quidem experientia compertum eſt) non ſine magno labore, & flagrantiſſimo fornacis igne, Talcus inuri poteſt. Specularis lapidis puluis nõdum ignem experti, miris laudibus quibuſdam effertur ad dyſentericos, in uino auſtero potus: exuſtum enim non probauerim, quòd gypſi ſpecie induta, ſumentes ſtrangulet.

Aluminũ uires ex Gal.

Aluminum uires paucis perſtrinxit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Stypteria, huius medicamenti nomen ab adſtrictione deductum eſt: nam adeſt illi uehementiſſima. Cæterùm cùm ſit craſſarum partium, tenuior quodammodo eſt alijs aluminum generibus, quod uocatur ſchiſte, hoc eſt fiſſilis: proxima eſt ſtrongile, id eſt rotunda, & aſtragalote. Admodum autem craſſa eſt tum liquida, tum placites, & plinthites appellata. Et libro quarto de compoſitione medicamentorum ſecundum genera, idem ait. Omnes aluminis differentiæ ulcera ſatis exiccant generosè adſtringentes: quare nemo ſolis ijs ad ulcera utatur. hæc Galenus.

Opinio quædam diluta.

Sed non deſunt, qui Dioſcoridem ſecuti, alumen omne non parum excalfacere opinentur: contrà uerò qui contendant id omnino eſſe falſum, potius frigefacere ipſum exiſtimantes, Galeni authoritate freti. quippe qui libro IIII. ſimplicium medicamentorum ſcripſerit, omnia quæ adſtrictoria ſunt facultate, eſſe frigida, ac terreſtria. Veruntamen ſi rectè diligenterq; expendantur aluminum quoruncunque effectus, & facultates, quibus in corpus noſtrum agunt, nemo quidem inficias ire poterit, quin aluminis omne genus non obſcurè excalfaciat, quemadmodum chalcanthum, chalcitis, & miſy: quæ cùm ualenter adſtringant, non tamen refrigerant, ſed maximè excalfaciunt, ut idem teſtatur Galenus libro primo de ſimplicium medicamentorum facultatibus, dum inquit. Quin uerò & Aſclepiades Metrodorus tanquam illum etiam ſuperare contenderet afferendis de ſenſu mendacijs, cùm alia quædam, tum reſinam, & bitumen excalfacere nos denegat, atque adſtringentia omnia refrigerare dictitat, cùm ſi nihil aliud ſaltem chalcitis, chalcanthos, & miſy, quæ ualenter adſtringunt, tantam aſſecuta ſint caliditatem, ut nos etiam exurant. Nihil eſt ergo mirandum ſi prolixa quædam nugentur, ſeipſoſq; nonnulli fallant, cùm de manifeſtò apparentibus, uerum fateri non audent. Et libro IIII. de compoſitione medicamentorum per genera capite primo illud idem affirmauit, his uerbis. Porrò diphryges appellatum pharmacum ulceribus ægrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptiſſimum eſt: ualde nanque ſiccat, etſi modicè mordeat. Enimuero id quoque præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adſtrictoriam, quas tamen ambas fortiores, & chalcitis cruda, & chalcanthum repræſentat. Quin & alumen quodlibet ulcera ſatis exiccat generosè adſtringens. Ex quibus locis citatis palàm eſt, etſi Galenus libro IIII. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ſcribit omnia adſtringentia eſſe frigida; non tamen eum inter ea recipiſſe chalcanthum, chalcitin, miſy, diphryga, æruginem, & alia quædam, ut alumen omne genus: præſertim quòd facilè compertum habeam, aluminis cuiuſcunque ſtillatitiam aquam, maximè rupei, non modò carnem exedere, ſed etiam metalla.

Θεῖον. SVLPHVR. CAP. LXXXIII.

SVLPHVR optimum exiſtimatur uiuum, quod apyron uocant, nitedulæ modo ſplendidum, perlucens, minimè lapidoſum. Probatur in genere ſulphuris ignem experti, quod uiret, ac præpingue ſpectatur. Plurimum in Melo, & Lipara gignitur. Supradictum ſulphur calfacit, diſcutit, & celeriter concoquit. Prodeſt tuſsibus, ſuſpirioſis, purulenta extuſsientibus in ouo ſumptum, aut ſuffitum: præterea partus uſti nidore extrahit. Lepras, lichenas, ſcabros ungues, cum reſina terebinthina miſtum aufert: cum aceto autem illitum, ad lepras efficax eſt: uitiligines tollit. Scorpionis ictibus, addita reſina, medetur: cum aceto uerò, draconis marini, ſcorpionisque plagas ſanat. Pruritus toto corpore erumpentes, cum nitro deterſum ſedat: regium morbum emendat, inſparſum fronti cochlearis menſura, aut in ſorbili ouo ſumptum. Facit ad grauedinem, & deſtillationes: ſudores quoque conſperſum inhibet. podagricis cum aqua & nitro illitum, conducit. grauitatem auditus, ſuffiti nidorem raptim per fiſtulam hauſto, ſanat. Lethargicos ſuffitu excitat: erumpentem vndecunq; ſanguinem ſiſtit. Contuſis auribus, cum vino & melle illitum, medetur.

Sulphuris cõſideratio.

SVLPHVR tam ſponte & per ſe naſcens, quod uiuum appellant, quàm arte in fornacibus factum, frequentiſſimum habetur in Italia: ſed non omnibus unus tantùm color. quippe aliud uiride, aliud luteum, aliud cinereum, aliud pallidum ſpectatur. Quod autem ſponte fit, uiuum appellatum, exterius colore eſt ſubcinereo, interius uerò cùm frangitur, ſubluteo, nitedulæ modo ſplendens, ut Dioſcorides inquit: ijsdemq; oritur locis, ubi factitij uena foditur. Eſt autem Sulphur foßitium medicamentum è pingui quadam terræ ſubſtantia prognatum, ut in compluribus uiſitur locis, quæ impensè calida ſit, & ſicca: adeò ut à chymiſtarum authoribus, igni natura ſimile Sulphur dicatur. Vocant id ij maſculum ſemen, & primum naturæ agens ad omnia metalla procreanda. Cùm autem calidum ſit, & ſiccum, quinetiam pingue (ut diuturna conſtat experientia) maximam cum igne trahit cognationem: ſiquidem non flammæ ignium modò; ſed prunis quoque admotum, ſtatim accenditur, nec unquam accenſum extinguitur, quousq; pinguis, & oleoſa eius ſubſtantia in uniuerſum igni abſumatur. Verùm enimuero etſi præ ſe ferat Sulphur temperamentum non obſcurè calidum, & ſiccum; non tamen credendum fuerit tam puram, ſynceramq; id eſſe materiam, ut per ſe tantùm conſiſtere queat. neque etiam cogitandum, ei non eſſe neceßarium, ut ſibi humiditatem aſciſcat, qua formam congruam ſuſcipiat, quemadmodum miſta quælibet expoſcunt. Id enim nobis indicat eius uelocißima, ac facillima diffuſio, cùm ſtatim igni admotum colliqueſcat, metallorum modo.

Sulphuris faciendi ratio.

Foditur aperto undique cœlo, non autem in cuniculis, & ſubterraneis ſpecubus. In his nanque tum uehementi calore, tum fœtidißimo terræ halitu, foſſores illico deperirent. Porrò effoſſa Sulphuris uena, fictilibus quibuſdam magnis imponitur Romanis hydrijs non abſimilibus, longo ab ore dependente roſtro, intus uacuo, ac in humum ſpectante, uitrei pilei inſtar, quo ſtillatitiæ aquæ conficiuntur. His itaque fictilibus ſulphurea uena repletis, fictilibus pariter operculis ad id diligenter conflatis, conteguntur, ſtipanturq; tenacißimo luto, creta, & equino ſtercore compoſito, ne tantillum quidem expirare poßit ſulphureus uapor. His peractis in fornacem crates duas ferreas intus habentem fictilia deferuntur, & in ſuperiorē cratem firmantur, eodem luto undique ſtipata, adeò ut ignis flamma, qui in infima accenditur crate ſub fictilium fundo, nullo pacto in ſublime ferri poßit. Ad hæc fictilium roſtrum in aliud uacuum fictile inſerunt, per quoddam in latere orificium, & eadem creta quàm diligentißimè circumlinunt, obducuntq; maximè. Demum ignem ſuccendunt ſub fictilium fundo, cuius ui depuratum ſulphur in ſublime fictilium fertur, & per roſtri concauitatem in uacuum ſibi adnexum deſcendit receptaculum: à quo tandem fluens eximitur, aperto in fundo foramine, & alijs uaſis excipitur, ubi in magnos coit globos. Hac ſanè ratione Sulphur fieri conſpeximus in agro noſtro Senenſi in montibus non longè à balneis diui Philippi, & in maritimis apud Petriolum.

Sulphuris uires ex Gal.

Sulphuris uires memoriæ prodidit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sulphur omne trahendi uim poßidet, eſtq; temperamenti calidi, atque eſſentiæ tenuis, adeò ut ad multa uenenatorum animalium reſiſtat. Siquidem ego aduerſus paſtinacam marinam, & draconem ſæpenumero eo ſum uſus, & cùm id piſcatores quoſdam docuiſſem, reuerſo poſt aliquantum temporis magnificè medicamentum hoc commendarunt. Vſus eius eſt, ut et ſiccum ictui inſpergatur medicamentum, & cum ſaliua miſtum: nam cùm & hoc excogitaſſem, ab experientia comprobari reperi. Sed & urina maceratum idem effecturum excogitaui. Docebam enim piſcatores medicamenta maximè parabilia, dixiq; pulchrè illos & cum oleo ueteri, & melle, & reſina terebinthina uſuros. Et ſanè horum omnium experientia iudicium præſtitit. Quin & pſoras, & lichenas, & lepras, non raró hoc medicamento cum reſina terebinthina ſanaui. Extergit enim omnes id genus affectus, abſq; ut in profundum repellat, cùm alia multa medicamenta, quæ illos curant, miſtam habeant potentiam, nempe ut digerant pariter & repercutiant. Præterea, ut idem Galenus inquit libro VI. capite II. de compoſitione medicamentorum per genera, in compoſitione emplaſtri διὰ σκίλλης, Sulphur tanto calore præditum eſt, ut ubi diutius inhæreat, procul dubio exulceret.

Κίσσηρις. PVMEX. CAP. LXXXIIII.

PVMICIS probatio, ut magnopere leuis, ſpongioſus, ſciſsilis, nec arenoſus, item teri facilis, & candidus. Crematur flagrantiſsimis carbonibus obrutus, & ubi canduerit, extractus, uino reſtinguitur odorato: iterumque incenſus, reſtinguitur: & tertia uſtione exemptus, & per ſe refrigeratus,

ratus, ad uſus conditur. Vis eius adſtringere, gingiuas abſtergere, purgat cum calfactione, quæ pupillis caliginem offundunt: explet ulcera, & ad cicatricem perducit: excreſcentia cohibet. Fit ex farina eius dentifricium. Corpori cruſtam obducit: auellendis capillis aptus. Theophraſtus author eſt, ſi quiſquam in bullientem urceum uini pumicem iniecerit, feruorem ſtatim ſedari.

Pumicis conſideratio.

PVMICEM ambuſtum eſſe lapidem in montium concauitatibus, omnes ferè fatentur naturæ operum exploratores. Ob id enim pumices ſæpius eructat mons Aetna in Sicilia, & in Campania Veſuuius, qui hoc tempore, annis nuper elapſis, non ſecus quàm Plinij ætate, ingentibus flammis exarſit, cum magno Puteolorum, & adiacentium locorum detrimento, igne in terræ uiſceribus genito, è ſulphureis uaporibus, & bitumine, quo quàm plurimi referti ſunt montes, eoq́; præſertim, quod Græci piſſaſphaltum dicunt. Pumicis uires ex Galeno. *Pumicis uires duobus locis reddidit Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, ubi de eo primùm ita ſcribit. Si pumex inter lapides recenſeri poteſt, et ipſe eiuſdem eſt facultatis, quod certè ad abſterſionem attinet, uelut etiam figulina teſta, ac multò magis ea, quæ fornacium eſt. Sed ſmiris acrimoniæ quiddam obtinet: proinde cauſticis, & deſiccantibus facultatibus quidam ipſum miſcent, eisq́;, quæ curant gingiuas laxas, ac mollitie fluidas. Pumex autem ſi comburatur, haud erit inferior eoſdem ad uſus ſmire.*

Secundo autem loco idem de pumice diſſerit his uerbis. Pumicem ſi inter metallica recenſeas, calumniabuntur, quibus animus prurit accuſandi libidine: etſi inter lapides ponas, lapidem eſſe negabunt: ac multò minus terram eſſe concedent, nec marinorum haberi quodpiam. Atqui alicubi tamen de illo dicendum eſt: quippe qui in ſarcotica indatur medicamenta, & ea quæ dentes extergunt, partim uſtionem non expertus, partim etiam uſtus, quando uidelicet alijs omnibus combuſtis ſimiliter ſubſtantiæ efficitur tenuioris. Cæterùm uſtione quiddam acquirit acrimoniæ, quam rurſus lotione exuit. Videri autem poterit ſplendorem conciliare, non tantùm facultate; ſed etiam aſperitate, uelut etiam ſi ſmirin, aut teſtam, aut hoc genus quippiam tritum admoueas. Quæ certè & ipſa ſplendorem afferunt, fortè utroque, tum quia detergendi habeant facultatem, tum quia aſperitatem. Eundem in modum cornua deuſta dentes ſplendidos efficiunt.

Ἅλς. SAL. CAP. LXXXV.

SAL foſsilis efficacior eſt. communiter, ſi eſt candidus, calculis uacans, & perſpicuus, denſus, æquali compage. Peculiariter Ammoniacus natione laudatur, ſi modò findi facilè poſsit, & in recta ſegmenta diduci. In marino ſale eligendus eſt candidus, æqualis, denſus. Probatiſsimus in Cypro fit, & Salamine Cypri, & Megaris, in Sicilia, & Aphrica. Sed inter dicta ſalis genera lacuſtris præfertur: ſed multò ualidiſsimus eſt Phrygius nomine tapeus, aut tritæus, aut gantæus. Salis natura in commune perquàm vtilis eſt: adſtringit, abſterget, expurgat, diſsipat, reprimit, extenuat, & cruſtas inducit. ſed hoc intereſt, quòd alius alio ſit præſtantior. Quin & à putredine vindicat. Admiſcetur medicamentis pſoras abſtergentibus. excreſcentia in oculis reprimit, & pterygia conſumit, cæterasq́ue carnis extuberationes tollit. Clyſteribus infunditur: diſcutit laſsitudines ex oleo illitus. Contra hydropicorum tumores auxiliatur: dolores in ſaccis fotu mitigat: & pruritus ſedat, ex oleo & aceto infrictus ad ignem, donec ſudent: item lichenas, lepras, pſorasq́ue. Anginam ex melle, aceto, & oleo illitus leuat: tonſillis, vuæq́ue cum melle toſtus. Vlceribus in ore manantibus, gingiuis, quas humor vexat, & phagedænis vlcerum, cum polenta crematus illinitur. Aduerſus ſcorpionum ictus cum lini ſemine: contra ſerpentium morſus, cum origano, melle, hyſſopo: aduerſus ceraſten cum pice, aut cedria, aut melle auxiliatur: contra ſcolopendræ morſus, cum melle, & aceto: aduerſus veſparum ictus, & teredines, albidasq́ue capitis puſtulas, thymos, & tubercula, cum ſeuo vitulino: furunculos, cum vua paſſa, aut ſuillo adipe, aut melle diſcutit: teſtium tumores, cum origano & fermento maturius concoquit. Crocodilorum morſibus auxiliatur, tritus in linteolo, & intinctus aceto, ita vt vinculis loca conſtringantur. Prodeſt ad beſtiarum morſus, & ad ſugillationes in facie ex melle. contra hauſtum opium, & fungos, cum aceto mulſo bibitur. Luxatis imponitur cum farina, & melle. ambuſtis igni cum oleo impoſitus, puſtulas erumpere non patitur. Podagricis itidem imponitur, & aurium doloribus, cum aceto. ignes ſacros, & vlcera, quæ ſerpunt, cum aceto, aut hyſſopo illitus ſiſtit. Vritur fictili, diligenter opertus, ne exiliat, conditusq́ue prunis, vſquedum efferueſcat. Aliqui foſsilem ſubacto polline obliniunt, & carbonibus ſubijciunt, vſquedum eius cruſta exuratur. Solet & ſal communis hoc modo vri. Aqua ſemel abluitur, & ſiccatus in ollam coopertam mittitur ſubdito igne, moueturq́ue, donec iam non exiliat.

Ἁλὸς ἄχνη. SALIS SPVMA. CAP. LXXXVI.

SPVMA ſalis ſpumoſi maris lanugo, ſiue ramentum eſt, in exilibus petris inuentum. cui uis eadem, quæ ſalis.

Ἅλμη.

Α῎λμη. MVRIA. CAP. LXXXVII.

Mvria effectus ſalis præbet, abſtergitque: dyſentericis infunditur, etiamſi nome inteſtina corripit: & iſchiadicis veteribus. Ad fotus, aquæ marinæ vſum præſtat.

Α῾λὸς ἄνθος. FLOS SALIS. CAP. LXXXVIII.

Flos ſalis flumine Nilo defluit: lacubus tamen quibuſdam innatat. Aſſumendus qui crocei coloris eſt, odore ingrato, ceu gari. interdum longè magis uirus olet, guſtuque mordacior, & pinguiter lentus. Fucatus autem rubrica, aut ſcrupuloſus, improbatur. Præterea ſyncerus non niſi oleo reſoluitur: adulteratus nonnulla ex parte, etiam aqua, diluente factitium colorem. Ad ulcera, quæ cacoëthe uocantur, & phagedænas, genitalium nomas, & purulentas aures, efficax eſt: oculorum hebetudines, cicatrices, albugineſque tollit. Emplaſtris, unguentiſque coloris cauſa, ut roſaceo, miſcetur. Sudorem cit, aluum turbat, in uino aut aqua ſumptus: ſtomachum malè habet. Additur acopis, & ſmegmatis, quæ albandi capilli gratia componũtur. Et in uniuerſum acris eſt, & feruentis naturæ, ut ſal.

Salis omnis generis conſideratio.

Sal, *quo frequentiſſimè in omnibus ferè cibis utimur, & ſine quo uiuere neſcimus, quo item ad annos aſſeruantur carnes, piſces, aliaq; complura, nullis ſanè non cognitus eſt. Plures tamen in ſalis genere ſunt differentiæ: quandoquidem præter marinum, fluuiatilis, lacuſtris, foßiliſq; reperitur. Marino utitur uniuerſa ferè* Italia, *exceptis* Calabris, *qui foßitio quàm pulcherrimo abundant. quo etiam utitur uniuerſa* Pannonia. *In* Germania *hauritur è ſalſis quibusdam fontibus, quorũ aqua diu ignium ui excocta in ſalem cogitur. Foßitium officinæ* Arabas *ſecutæ ſalem gemmæ uocant. Huius fodinas uidimus apud* Calabros *agentes, loco, qui uulgò dicitur* Altomonte, *ubi lapidum modo exciditur, translucidus cryſtalli modo. Hic in ignem coniectus præter cæterorum naturam nec dißilit, nec crepitat, ſed ut ferrum igneſcit. Lacuſtrem hactenus non uidimus, nec fluuiatilem. quanquam* Plinius *libro* XXXI. *cap.* VII. *tradit plures haberi lacus, ac fluuios, qui ſalem copioſum reddunt, ut eius uerba, quæ ſubijciam, apertè teſtantur. Sal omnis, inquit, aut fit, aut gignitur. Vtrunq; pluribus modis, ſed cauſa gemina, coacto humore, aut ſiccato. Siccatur in lacu* Tarentino *æſtiuis ſolibus, totumq; ſtagnum in ſalem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. Item in* Sicilia *in lacu, qui* Cocanicus *uocatur, & alio iuxta* Gelam. *Horum extremitates tantùm inareſcunt, ſicut in* Phrygia, Cappadocia, Aſpendi, *ubi largius coquitur, & usq; ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quòd tantundem noctu ſubuenit, quantum die auferas. Omnis eſt talis ſal minutus, atq; non gleba eſt. Sunt etiámnum naturales differentiæ tres. Nanq; in* Bactris *duo lacus uaſti, alter ad* Scythas *uerſus, alter ad* Arios, *ſale æſtuant, ſicut ad* Cittium *in* Cypro, *& circa* Memphin, *extrahunt lacu, dein ſole ſiccant. Sed & ſumma fluminum denſantur in ſalem, amne reliquo ueluti ſub gelu fluente, ut apud* Caſpias *portas, quæ ſalis flumina appellantur. Item circa* Mardos, *&* Armenios. *Præterea apud* Bactros *amnis* Ochus, *&* Oxus *ex appoſitis montibus deferunt ſalis ramenta. Sunt & in* Aphrica *lacus, & quidem turbidi, ſalem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, ſicuti* Pagaſæi. *Et hactenus habent ſe genera ex aquis ſponte prouenientia. Sunt & montes natiui ſalis, ut in* Indis Oromenus, *in quo lapicidinarum modo ceditur renaſcens, maiusq; regum uectigal ex eo eſt, quàm ex auro, & margaritis. Effoditur & è terra, ut palàm eſt, humore denſato, in* Cappadocia. *Ibi quidem cæditur ſpecularium lapidum modo. Pondus magnũ glebis, quas micas uulgus appellat. Carrhis* Arabiæ *oppido muros, domoſq; maßis ſalis faciunt, aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta* Peluſium Ptolemæus *rex cùm caſtra faceret. Quo exemplo poſtea inter* Aegyptum, *&* Arabiam *etiam ſqualentibus locis cœptus eſt inueniri, detractis arenis. qualiter & per* Aphricæ *ſitientia, uſque ad* Ammonis *oraculum. Is quidem creſcens cum luna noctibus. Nam* Cyrenaici *tractus nobilitantur* Ammoniaco, *& ipſo, quia ſub arenis inueniatur, appellato. Similis eſt colore alumini, quod ſchiſton uocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus ſapore, ſed medicinæ utilis. Hactenus de ſale* Plinius.

Sal Ammoniacus.

Cæterùm Ammoniacus *ſal, qui legitimus ſit, ad nos conuehi deſijt: quippe factitius, adulterinuſq; eſt, qui paßim in ſeplaſiariorum officinis uenditur, plerunque è* Germania *allatus, nigricantibus exterius glebis. Non deſunt tamen, qui credant conflari hunc ex camelorum urinis, artificio quodã concretis. Sed cur his adſtipulari debeam, non equidem uideo, præſertim cùm* Germania, *unde* Venetias *conuehitur factitius, camelos non habeat. Seplaſiarij, pariterq; chymiſtæ* Sal Armeniacum *appellant, quòd fortaſſe exiſtiment ex* Armenia *adferri, ubi innumeri ſunt camelorum greges. Sed iſti, mea quidem ſententia, hallucinantur.* Serapio *(* Iſach Arabici *teſtimonio) ſcribit* Salem Ammoniacum *fieri è lapidibus durißimis, & translucidis. Sed & is fallitur, meo iudicio: ſiquidem* Ammoniaci *nomen non aliunde ſibi comparauit, quàm ab arena, quæ* ἄμμος *Græcis dicitur, ſub qua in laminas concretus, inuenitur in* Cyrenaica *regione. Venit præterea in medicorum uſum* Sal, *quem* Arabes Alchali *cognominant, item* Alumen catinum, *de quo ſuperius in alumine diximus.* Sal *autem* Indus *appellatus (ut libro ſecundo retulimus) nil aliud antiquis extitit, quàm ſaccharum in ſacchariferis arundinibus in* India *gummi modo concretum, cuius nunc loco utimur ſuppoſititio, quod ſeplaſiæ zuccharum canditum uocant. Veruntamen animaduertendum eſt, quòd quanquam* Paulus, *&* Auicenna *eum fortaſſe ſecutus, concretum natura ſaccharum ſalem* Indum *appellant; non tamen fuerit putandum, quòd* Indi *legitimum ſalem non habeant. Quandoquidem (ut* Plinius *eſt autor) in* Oromeno Indiæ *monte lapicidinarum modo foditur ingentibus glebis. proinde dicebat* Meſues *de ſale* Naphthicum, *&* Indicum, *cæteros ſales præcellere. Quod autem* Salnitrum *uocant, tormentorum bellicorum*

pulueribus

pulueribus expetitum, uulgaris notitiæ eſt, de quo tamen latius ſequenti capite ſermonem faciemus. Cæterùm ſalis ſpumam pluries legi quibuſdam in ſcopulis Tyrrheni maris. Cùm enim procella exoritur, intumeſcitq́; pelagus, ſpumantes aquæ in altum ſublatæ, ſcopulorum cauitates replent. quo fit, ut ibi ſub dio remanentes ſolibus, & rore, æſtiuis caloribus, in ſalem album concreſcant. Muria porrò, qua innumera aſſeruantur edulia, nota omnibus res eſt, ut quæ ſale tantùm, & aqua conficiatur. Sed quidnam ueteribus flos ſalis fuerit, decernere non auſim, neque plura quod ſcribam habeo, quàm quæ à Dioſcoride produntur. Eius tamen meminit Plinius loco ſuprà citato, ſic inquiens. Salinarum ſynceritas ſummam facit ſuam differentiam. Quædam enim fauilla ſalis, quæ leuiſsima ex eo eſt, & candidiſsima flos ſalis appellatur. Et flos quidem ſalis, in totum diuerſa res, humidioriſq́; naturæ, & crocei coloris, aut rufi, ueluti rubigo ſalis. Odore quoque ingrato, ceu gari, diſſentiens à ſale, non modò à ſpuma. In Aegypto inuenitur, uideturq́; Nilo deferri. & fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo, quod olei quandam pinguitudinem reddit. hæc Plinius. Porrò color rufæ rubiginis inſtar pictoribus expetitur, è Germaniæ ſalinis aduectus, qui fortaſſe flos ipſe ſalis fuerit: nam colore, & ſapore illi non obſcurè reſpondet. uulgò appellant Morello di ſale. Salis meminit Galenus tum inter foſsitia medicamenta, tum etiam inter ea, quæ in mari naſcuntur libro IX. & XI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sal eiuſdem generis facultatis eſt, ſiue foſsilis ſit, ſiue marinus: uerùm hoc differunt, quòd ſalis è terra effoſsi ſubſtantia magis ſit compacta: ac proinde in hoc maior eſt, & partium craſsities, & adſtringendi potentia. Itaque marinus affuſa ipſi aqua protinus liqueſcit, at foſsili hoc non euenit. Porrò eiusdam ſpeciei cum marino eſt, qui in ſtagnis quibuſdam ſalſedinem habentibus naſcitur, æſtate uidelicet aquis æſtu ex ijs abſumptis, cuiuſmodi eſt Tragaſius non procul à Sminthio. Confluit enim illuc ante aquas ſpontaneas, quæ admodum ſunt calidæ, copioſa aqua ſtagnans, non amplo in loco: & ea æſtate omnis abſumitur, à ſole uidelicet arefacta. Porrò quoniam locus ipſe ſalſedinem natiuam continet, quod reliquum eſt eius omne, ſal eſt, cognominationem à loco pariter & aquis ſortitus. Nam ſpontaneæ & ipſæ illis in locis aquæ Tragaſiæ nuncupantur, potentia ſummè exiccatoria: & ſanè, qui in ea regione ſunt medici, ad hoc illas accommodant. Porrò dictum eſt & de Sodominis in mari mortuo prouenientibus in quarto libro, quem ſiquis librum diligēter perlegerit, illi tantùm refricare memoriam nunc opus eſt, ut expoſita guſtus qualitate, ipſe medicamenti facultatem cognoſcat. Igitur cùm qualitas ſalſa digerat, ſimul & contrahat contactam ab ipſa ſubſtantiam, uocatum aphrolitron in hoc differt, quòd in ipſo unum modò ſaporem exuperantem expreſſè ſit uidere, quem uocant amarum, uim habentem digerendi, haud etiam contrahendi, uti ſal. Nam hìc quicquid in corporibus humidum ineſt, id totum quodammodo abſumit: & quod reliquum eſt ſubſtantiæ ſolidæ, adſtrictione contrahit: ac proinde etiam conditura ſua corpora ſiccat, & à putredine tuetur. Quippe quæ putreſcunt, excrementitium continent humorem, ſubſtantiamq́; tum diſſolutam, tum minimè compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorſus eſt humiditas ſuperflua, ceu melli optimo, & corpus ſolidum, & compactum eſt, ceu lapidibus, ea ut putreſcant eſt impoſsibile: ac proinde in his ſalis non probatur uſus, uerùm in ijs, in quibus ſuſpecta eſt putredo. Spumoſa autem ſalis efflorefcentia multò tenuioris naturæ eſt, quàm ſal ipſe. quare & extenuare, & digerere multò plus ipſo poteſt: uerùm quod ſubſtantiæ eſt reliquum, contrahere ut ſal nequit. Cæterùm flos ſalis medicamentum liquidum eſt, tenuius etiam quàm ſal uſtus: tum acris qualitatis, & admodum digerentis facultatis. hactenus de ſale Galenus.

Salis uires ex Galeno.

Νίτρον, ἀφρόνιτρον. NITRVM, SPVMA NITRI. CAP. LXXXIX.

PRAEFERTVR nitrum leue, roſeo colore, aut candido, in foramina dehiſcens, perinde quaſi ſpongioſum quiddam, quale ex Bunis adfertur. Humores euocat, qui in alto concreuerunt. Spuma nitri optima eſſe putatur leuiſsima, gleboſa, friabilis, colore penè purpureo, aut ſpumoſa, & mordens, qualis ex Philadelphia Lydiæ defertur. ſecunda eſt Aegyptia. quin & in Magneſia Cariæ gignitur. Vim, & uſtionē ſalis habet, tam nitrum, quàm ſpuma eius. Præterea nitrum tormina ſedat, ſi tritum cum cumino bibatur in hydromelite, aut ſapa, aut aliquibus, quæ inflationes diſcutere poſſunt, uti ruta, uel anetho. Febribus circuitu redeuntibus illinitur, ante ſuſpectam acceſsionem. Miſcetur emplaſtris, quæ extrahunt, & diſcutiunt, extenuant, & lepras abſtergunt. Cum aqua autem calida, aut uino infuſum, inflationes, purulentas aures, & ſonitus earundem ſanat: ſordes expurgat, cum aceto inſtillatum. Canum morſibus ex aſinino adipe, aut ſuillo medetur. refinæ terebinthinæ admiſtū furunculos aperit: aquæ inter cutem cum fico illinitur: oculis ad claritatem uiſus cum melle ſuccurrit: & uenenis fungorum, ex poſca potum: aut ſi buprestis momorderit, ex aqua: ijs uerò qui taurinum ſanguinem biberint, ex laſerpitio: ijsq́ue qui cibum non ſentiunt, utiliter obducitur: opiſthotonisq́; iam remiſsioribus, & luxatis cum cerato: in linguæ reſolutione, pani commodè permiſcetur. Aliqui ſupradicta carbonibus urunt, ſubiecta prius teſta noua, donec incandeſcant.

NITRVM, & nitri ſpuma, quorum antiquis maximus fuit in medicamentis uſus, diu ſanè eſt, quòd ad nos conuehi deſierunt. Proinde hallucinantur, mea quidem ſententia, qui putant Salnitrum uocatū, quo ad tormentorum bellicorum pulueres utuntur, & ad fortiſsimas aquas conficiendas, quibus argentarij fabri aurum ab argento ſeparāt, uerùm ac legitimum eſſe nitrum, cuius meminere Theophraſtus, Dioſcorides, Galenus, Plinius, & antiquorum alij. Siquidem id manifeſtè demonſtrat Plinius lib. XXXI. cap. X. ubi de nitro ita ſcriptum reliquit. Non eſt differenda &

Nitri, & ſpumæ nitri conſideratio.

nitri natura, non multũ à ſale diſtans, & eò diligentius dicenda, quia palàm eſt & medicos, qui de eo ſcripſere, ignoraſſe naturã, nec quenquam Theophraſto diligentius tradidiſſe. Exiguum fit apud Medos, caneſcentibus ſiccitate con uallibus, quod uocant halmirhaga. Minus etiam in Thracia iuxta Philippos, ſordidum terra, quod appellant agrium. Nam quercu cremata, nunquam multum factitatum eſt, & iampridem in totum omiſſum. Aquæ uerò nitroſæ pluribus locis reperiuntur: ſed ſine uiribus denſandi. Optimum copioſumq́; in Clytis Macedoniæ, quod uocant calaſtricum, candidum, purumq́;, proximum ſali. Lacus eſt nitroſus exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa Canis ortum nouenis diebus, totidemq́; ceſſat, ac rurſus innatat, & deinde ceſſat. Quo apparet ſoli naturam eſſe, quæ gignat: quoniam cõpertum eſt, nec ſoles proficere quicquam, cùm ceſſet, nec imbres. Mirum eſt & illud, ſcatebra fonticuli ſemper emicante, lacum nec augeri, nec effluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, ſi fuere imbres, ſalſius nitrum faciunt, aquilones deterius, quia ualidius commouent limum. Et hic quidem naſcitur. In Aegypto autem conficitur multò abundantius, ſed deterius: nam fuſcum, lapidoſumq́; eſt. Fit penè eodem modo, quo ſal, niſi quòd ſalinis mare infundunt, Nilum autem nitrarijs. Excedente Nilo ſiccantur, decedente madent ſucco nitri quadraginta diebus continuis, non (ut in Macedonia) ſtatis. Si autem imbres adfuerint, minus de flumine addunt, ſtatimq́;, ut denſari eſt cœptum, rapitur, ne reſoluatur in nitrarijs. Sic quoq; olei natura interuenit. Ad ſcabiem animalium utilis. Ipſum autem conditum in aceruis durat. Mirum in lacu Aſcanio, & quibusdam circa Chalcida fontibus, ſummas aquas dulces eſſe, potariq́;, inferiores nitroſas. In nitro optimum, quod tenuiſſimum, & ideo ſpuma melior. Ad aliqua tantùm ſordidum, tanquam ad inficiendas purpuras, tincturasq́; omnes. Magnus & nitro uſus, qui dicetur ſuo loco. Nitrariæ egregiæ Aegyptijs: nam circa Naucratin, & Memphin tantùm ſolebant eſſe. Circa Memphin deteriores: nam & lapideſcit ibi in aceruis, multiq́; ſunt tumuli ea de cauſa ſaxei. Faciunt ex iis uaſa. Necnon frequẽter liquatum cum ſulfure coquentes in carbonibus. Ad ea quoq;, quæ inueterari uolunt, illo nitro utuntur. Sunt ibi nitrariæ, in quibus & rufum exit à colore terræ. Spumam nitri, quæ maximè laudatur, antiqui negabant fieri, niſi cùm ros cecidiſſet, prægnantibus nitrarijs, ſed nondum parientibus. Itaq; non fieri incitatis etiamſi caderet. Alij operimentorum fermento gigni exiſtimauere. Proxima ætas medicorum Aphronitrum tradidit in Aſia colligi in ſpeluncis mollibus diſtillans, ſpecus eos Calycas uocant: dein ſole ſiccant. Optimum putant Lydium. Probatio, ut ſit minimè ponderoſum, & maximè friabile, colore penè purpureo. hoc in patellis affertur. Aegyptium in uaſis picatis, ne liqueſcat. Vaſa quoq; ea ſole inareſcentia perficiuntur. Nitri probatio, ut ſit tenuiſſimum, & quàm maximè ſpongioſum, fiſtuloſumq́;. Adulteratur in Aegypto calce. Deprehenditur guſtu: ſyncerum enim facilè reſoluitur: adulteratum pungit. Calce aſperſum, reddit humorem uehementem. hæc Plinius. Ex quibus liquidò conſtat, noſtri uſus Salnitrum, antiquorum nitrum non eſſe, etſi inficias eundum non ſit, quin aliquas nitri habeat qualitates. Veruntamen nemini unquam perſuaſum uelim, ut medicamentis, quæ intus in corpus ſumuntur, nitri loco Salnitrum abſque noxa imponi poſſit.

Monachorũ error.

Et quanuis contrarium aſſerant, ſcriptisq́; tradant Monachi illi reuerendi, qui Meſuem commentati ſunt; non tamen credo, hoc id prius in ſe ipſis expertos eſſe. Quod nihilominus eos facere decebat, ſi fraterna charitate ducti ſunt, ut alijs ſuaderent ſalnitrum tutò aſſumi poſſe, cùm prima charitas (quod dictum frequenter uſurpant) incipiat à ſe ipſo.

Nitri, & aphronitri uires ex Gal.

Nitri meminit Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Nitrum dictum eſt ſuprà in medio eſſe aphronitri, & ſalis uirium: cæterùm uſtum propius ad aphronitrum accedit, utpote exuſtione tenuius redditum. Deſiccat itaq;, & digerit, & ſi intrò in corpus ſumatur, ſecat, & extenuat craſſos lentoſq́; ſuccos potentius multò quàm ſal. Aphronitrum uerò niſi grauis urgeat neceſſitas, nemo deuorabit, nimirum inimicum ſtomacho: quandoquidem plus etiam litro incidit. Sanè ad fungos ſuffocantes, ruſticus quidam eo uti aſſolet, & ſemper profuiſſe probatum eſt. Cæterùm nitro uſto, ſimul & non uſto, & multò etiam magis eius ſpuma, & nos in talibus uti conſueuimus. hactenus Galenus. Qui tamen uidetur ijs, qui codicis mendam non animaduerterunt, maximam facere differentiam inter Aphrolitrum, & Aphronitrum, licet hæc re diuerſa non ſint. Nam ubi de Aphrolitro libro citato diſſerit, uulgata exemplaria habent. ἀφρόλιτρον ἀφρονίτρου διαφέρει. hoc eſt. Aphrolitrum ab aphronitro differt. Verùm in altera dictione latet uitium, ut quæ ἀφροῦ νίτρου, hoc eſt, à ſpuma nitri, duabus uocibus legenda ſit. Ita fiet, ut Galeno non aphrolitrum ab aphronitro, ſed utrunq; à ſpuma nitri aptè diſtinguatur. Id quod & Auguſtinus Ricchus Lucenſis, & Leonardus Fuchſius, medici ætatis noſtræ celebres, doctiſſimè adnotarunt. Cæterùm cùm Galeno aphrolitrum, ſiue aphronitrum ſpuma nitri non ſit, quid aliud ſit, ingenuè fateor me ignorare: neque id alius, quod ſciam, hactenus explicauit.

Τρύξ. FAEX. CAP. XC.

ELIGENDA Fæx maximè à uino uetere, Italico: ſin minus, ab alio conſimili. Fæx aceti uiribus longè acrior eſt. Crematur, ut alcyonium, antè diligenter ſiccata. Sunt qui noua teſta igni largo urant, uſquedum penitus incendatur. Alij uiuis carbonibus fæcis glebam obruunt, & idem opus proſequuntur. Experimentum eſt legitimæ uſtionis, ut aërio nitore inalbeſcat, linguamque tactu urere uideatur. Eadem urendæ fæcis aceti ratio. Vis ei ſupra modum urens, & abſtergens. Vlcera ad cicatricem perducit, adſtringit, uehementer exeſt, ſiccatque. Sed recenti vtendum eſt, quoniam celeriter exanimatur: proinde non niſi in reconditorio, & vaſe aliquo reponi debet. Lauatur ut pompholyx. Quæ uſtionem experta non eſt, tumores & per ſeſe, & cum myrto cohibet. ventris, ſtomachique fluxiones illita ſiſtit: muliebre profluuium imo uentri, aut genitalibus impoſita mitigat: panos diſcutit nondum exulceratos, & tubercula: rigentes mammas, ſuique lactis impatientes,

impatientes, cum aceto perunčta extinguit. Cremata uerò, ungues ſcabros cum reſina aufert. Addito lentiſcino oleo, illita nocte tota, rufat capillum. Elota oculorum medicamentis, ut ſpodos, adijcitur: cicatrices eorum, & caligines eadem abſtergit.

Fæcis, & tartari dicti cõſid. & uires.

Faex *uini uulgaris notitiæ eſt, quin & ipſius adurendæ ratio nota, ijs præſertim, qui ex hac alumen, quod uocant fæcis, conficiunt. Porrò uini recrementum, quod uinarijs cadis agglutinatum, cruſtæ lapidoſæ inſtar inuenitur, officinarum uocabulo Tartarum uocatum, aluum non obſcurè ſubducit. Proinde nõ deſunt, qui ſibi adſtrictam aluum citent, hauſto tartari puluere ex gallinaceo iure, addito maſtiches momento, & ſaccharo: nihil enim incommodi adfert hac ratione paratum. Additum in deiectoria diluta, quæ ex ſena, uel polypodij radicibus, uel epithymo parantur, uim eorum deiectoriam adauget. Sunt qui album Tartarum faciant, diu ipſum in aqua decoquentes, atque ſubinde deſpumantes.*

Ἄσβεστος. CALX VIVA. CAP. XCI.

Calx uiua hoc modo fit. Marinorum buccinorum teſtas igni condito, aut feruenti clibano, nocte dimittito: poſtera die, ſi candidiſsimæ fuerint, extrahito: ſin aliter, iterum urito, uſquedum uehementer inalbuerint. Dein ubi in aquam frigidam demerſæ fuerint, in fictile nouum conijcito, & exactè pannis operiens, noctem unam conquieſcere ſinito: mane eam extrahens, ubi perfecto omni opere elaborata fuerit calx, recondito. Fit & è litoralibus calculis igne crematis, necnon è uili, & fuſaneo marmore, quæ cæteris præfertur. Vis omni calci in commune ignea, mordens, adurens, & cruſtas inducens: quibuſdam alijs immiſta, ut adipi, oleo, concoquendi uim aſſumit, mollit, & diſsipat: ulcera ad cicatricẽ perducit. Efficacior exiſtimatur recens, nec aſperſa aquis.

Calcis conſideratio.

Calx, *cuius paſsim uſus ad ædificiorum muros ſtruendos, nota omnibus eſt. Præter hanc fit etiam priuatim ad uaria medicamenta è purpurarum, buccinorum, cochlearum, oſtreorum, ouorumq; teſtis. Non deſunt tamẽ, qui etiam eam, quæ fit ex calcario lapide, unguentis, & emplaſtris admiſceant, eam primùm demergentes in aquam, uſquedum prorſus diſsiliat, ac ſubinde lauantes diebus pluribus, affuſa ſæpius recenti aqua pluuiali, uel fontana. Valet enim ſic elota ad contumacia ulcera, quòd abſq; morſu ualenter ſiccet. Ob id itaq; unguentis expetitur, quibus utuntur ad pudendorum ulcera, eaq; præſertim, quæ uenerea lue contrahuntur. Quinetiam prodeſt ad ambuſta, & alia, quæ non facilè curationem admittunt. Sunt etiam qui extinctam prius calcem, lauent deinde diutius roſarum ſtillatitia aqua, ita ualentius effici medicamentum exiſtimantes.* Calcis uires deſcripſit Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, his uerbis. *Calx, uiua quidem, quæ ἄσβεστος Græcè dicitur, uehementer urit, adeò ut cruſtam efficiat: extincta uerò protinus etiam cruſtam molitur & ipſa: at poſt diem unum, aut alterum minus urit, minusq; inducere cruſtam poteſt. At uerò temporis progreſſu prorſum nec cruſtam quidem gignere queat, tametſi etiámnum calfaciat, carnemq; liquet. Porrò ſi lauetur in aqua, ſuam mordacitatem exuit, efficitq; nuncupatam κονίαν, hoc eſt lixiuium: at ipſa abſque morſu reſiccat. Ac ſi bis, terq; aut amplius abluta fuerit, planè mordacitatis expers conſtituitur, ac ſtrenuè absque mordacitate exiccat.*

Calcis uires ex Galeno.

Γύψος. GYPSVM. CAP. XCII.

Gypsvm uim habet adſtringendi, obſtruendi: ſanguinis eruptiones, ſudoresque cohibet. ſed potum, ſtrangulationis modo iugulat.

Gypſi hiſtoria.

Gypsvm *quid ſit, nemo eſt qui neſciat. Abundat gypſo uniuerſa ferè Hetruria, ibique commodè frequenterq; expetitur cæmentarijs ad ædium fabricas. Fit gypſum è quodam candido lapide, in laminas facilè ſciſsili: qui tamen non longa ignium ui torretur, & excoquitur. Quandoquidem in calenti furno coniectus, quatuor, aut ad ſummum quinque horarum ſpatio peruritur. Tunditur deinde in puluerem, & incerniculis excutitur. Præſtantiſsimum eſt recens: nam diu aſſeruatum, aquæ immiſtum ægrè lapideſcit, ac coit. Fit etiam Gypſum è ſpeculari lapide, qui Græcis* σεληνίτης *dicitur. Item ex alio quodam lapide niuei candoris, è quo in Hetruria torno patinæ, & alia uaſorum genera conficiuntur. Hunc alabaſtrum appellant, ſed perperàm.* Gypſo uires reddidit Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, ita differens. *Gypſum & ipſum ad communem omniũ terrenorum, lapidoſorumq; corporum facultatem, qua deſiccare dicta ſunt, inſuper hoc adiunctum habet, quòd eſt facultatis emplaſticæ. Vnitur enim ipſum ad ſeſe, & cogitur, lapideſcitq; maceratum. Quamobrem ſiccis medicamentis, quæ ad ſanguinis eruptionem accommodantur, commiſcetur. Nam ipſum per ſeſe lapidoſum fit, & durum coactum, ac congelatum. proinde rigare, diluereq; illud excogitaui, tenui alboq; oui liquore, quod ad ophthalmias utile eſt, admiſto quod in farina triticea eſt puluilli tenuiſsimi, qui in parietibus molendinorum reſidet. Excipere uerò, quòd ſic ſubactum eſt tenellis leporis pilis, aut qui perinde ſunt molles, expedit. Gypſum combuſtum non æquè emplaſticam uim habet: cæterùm tenuiorum eſt partium, & ualentius deſiccat. Quin & repercuſſorium eſt, maximè ſi maceretur oxycrato.*

Gypſi uires ex Galeno.

Τέφρα

Τέφρα κληματίνη. SARMENTITIVS CINIS. CAP. XCIII.

Sarmentorvm cinis vrendi uim habet: cum axungia autem, uel oleo illitus, fractis neruis, articulorum colliſionibus, & neruorum nodis prodeſt: cum nitro, & aceto excreſcentias carnis in ſcroto reprimit. Serpentium, canumque morſibus illitus ex aceto medetur. cruſtas obducentibus medicamentis admiſcetur. Fit ex eo lixiuium contra præcipitationes, & fungorum uenena, cum aceto, ſale, & melle.

Cineris omnis uires ex Galeno.

Cinis omnis quid ſit notius eſt, quàm ut pluribus explicari debeat. Quare ad eius uires properemus: de quibus in uniuerſum differens Galenus libro VIII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Cinis combuſtorum lignorum reliquiæ ſic nuncupantur, compoſitæ ex contrarijs tum qualitatibus, tum ſubſtantijs. Habet enim in ſe partim terrenum, partim uelut fuliginoſum, quod Græcè dicitur æthalodes, ſiue lygniodes, ſiue quomodocunque quis appellare uolet: atque hæ ſanè partes] ſunt tenues, & quæ maceratis aqua cineribus, & percolatis, unà aſportantur, atque abeunt. Quod uerò reliquum eſt, terrenum eſt, infirmum, & morſu carens, calida facultate in lixiuium depoſita. Sed non omnis cinis eadem temperatura præditus eſt, ſed pro combuſtæ materiæ diuerſitate uariatur. At neſcio quo pacto Dioſcorides omnes cineres adſtringendi habere uim prodiderit, cùm ficulneus eiuſmodi omnis qualitatis ſit expers, utpote cùm & ipſa arbor nulla ſui parte acerbam qualitatem præferat, ceu quercus, ilex, arbutus, fagus, lentiſcus, hedera, & hoc genus alia: uerùm plena ſucco ualido tota ſit, eoq; acri & calido. Ergo ex acerbis utique lignis factus cinis, non parum adſtringit: meminiq; me quandoque, cùm aliud ad manum non eſſet medicamen, per hunc ſanguinis ſuppreßiſſe eruptionem. Verùm nullus unquam ad tale uti ficulneo audeat. Siquidem hic acrimoniæ multum, adurentisq; facultatis obtinet, miſtæ abſterſioni: & utroq; differt ab eo, qui ex quercinis lignis conficitur, tum quòd in eo fuligineum multò eſt acrius, tum quòd in illis terrenum quodammodo ſubadſtringens eſt, in hoc abſtergens, uelut in cinere tithymalorum. Eſt & calx cineris quædam ſpecies, cæterùm tenuioris eſſentiæ, quàm qui ex lignis fit: nimirum quantò lapides exactius torreri, ut cinis fiant, poſtulant: non tamen multum reliquum in ſe habet, uelut naturæ igneæ, quod uocant* ἐμπύρευμα. *Proinde elota medicamen eſt citra morſum deſiccans, magisq; ſi bis términue lauetur. Cæterùm ſi marina aqua abluta ſit, admodum digerit. Dicetur porrò de ea, ubi de metallicis ſermo habebitur.*

Ἀλκυόνιον. ALCYONIVM. CAP. XCIIII.

Alcyonii quinque eſſe genera compertum eſt. Vnum enim ſpiſſum, acerbi ſaporis, ſpongioſa facie, item tetri odoris, ponderoſum, & piſcem olens, quod plurimum in litoribus inuenitur. Alterum pinnulæ oculorum, aut ſpongiæ ſimile, fiſtuloſum, & leue, odorem algæ referens. Tertium vermiculi forma, & colore magis purpureum, quod Mileſium quidam vocant. Quartum ſuccidis velleribus non diſsimile, multis inanitatibus hians, leue. Quintum figura fungi, ſine odore, aſperum, parte interna quodammodo pumicoſum, foris læue, acre, quod plurimum in Propontide iuxta inſulam Besbicon appellatam gignitur, patrio nomine halos achnen vocant. Duo priora in fœminarum ſmegmata aſſumuntur, contra lentigines, lichenas, lepras, vitiligines, nigritias, & maculas in facie, reliquoque corpore. Tertium ijs, qui difficili vrina uexantur, aut arenulas in veſica colligunt, idoneum eſt: item renibus affectis, aquæ inter cutem, lieni. Vſtum autem, & ex uino illitum, alopecias replet. Poſtremum dealbandis dentibus aptum eſt. in alia ſmegmata, pſilothraque aſſumitur, cum ſale miſtum. Si quiſquam alcyonium cremare velit, cum ſale in crudum fictile mittat, & oblinens vaſis ſpiraculum luto, ita fornaci mandet, & cùm figlinum percoctum fuerit, extrahens ad vſus recondat. Lauatur ut cadmia.

Alcyonij hiſtoria, & conſideratio.

Alcyonivm (ut Plinius eſt author libro XXXII. *capite* VIII.*) fit in mari ex nidis, ut aliqui exiſtimant, alcyonum, & cæicum: alij ex ſordibus ſpumarum craſſeſcentibus: alij è limo, uel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera. Cinereum, ſpiſſum, odoris aſperi. Alterum molle, lenius, odore ferè algæ. Tertium candidioris uermiculi. Quartum pumicoſius, ſpongiæ putri ſimile, penè purpureum: quod optimum, hoc & Mileſium uocatur. Quo autem candidius, hoc minus probabile eſt. hæc Plinius. Qui tamen quintum fungi figura, cuius meminere Dioſcorides, & Galenus, ſilentio præterijt. Sunt præterea, qui Alcyonium ita appellari tradant, non quòd ex alcyonum nidis fiat, ut Plinius ſcribit, ſed quòd alcyones ſuper illud marinis undis ſimul congeſtum nidificent. Quorum ſententiam magis probandam cenſemus. Alcyonium officinæ Spumam maris uocant: quòd ſic idem uocent Arabes, Dioſcoridem ſecuti. quippe qui ſcripſerit quintum Alcyonij genus in Beſbico halos achnen, hoc eſt, maris ſpumam uocari. Cæterùm rufum Alcyonium corallij inſtar, coaceruatis in globum ueluti uermiculis, lapidoſaq; materie, Venetijs primùm uidimus. Quartum uerò reperimus copioſum in Tergeſtino litore uelleribus ſimillimum, album, ac leuiſsimum. Piſcatores hoc cochlearum marinarum, quæ aculeis rigent, & uulgò appellantur Garuſe, nidum eſſe affirmant.*

Locus Dioſc. ſuſpectus.

Primum, & ultimum genus pluribus in ſeplaſijs inuenitur. Porrò in hoc capite in uulgatis Dioſcoridis exemplaribus nonnulla (ut planè ſuſpicor) uerba deſiderantur, cùm de uiribus quarti alcyonij nihil in ijs ſcriptum legatur. Auget ſuſpicionem Oribaſius, cuius lectio hoc loco habet. τὸ δὲ τέταρτον, καὶ ὕστατον, *hoc eſt. Quartum, & poſtremum &c. Idem confirmat Serapio, qui ex Dioſcoride tranſcribens, utriusque ſpeciei meminit. De Alcyonijs*

differuit

diſſeruit Galenus libro xi. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Alcyonia omnia detergunt, ac digerunt, qualitatem habentia acrem, & calidam facultatem: uerùm aliud alio non parum plus minuſq́;, & in his ipſis, quæ diximus, ſecundum partium eſſentiæ totius tenuitatem. Eſt autem eorum unum denſum, & graue, odoris praui: olet enim piſces putres, ſpongiæ in ſpecie ſimile. Secundum uerò aliud figura longiore, leue, & rarum: odorem habens ſimilem phycijs. Aliud tertium uermi ſimile eſt ſpecie, colore purpureo, conſiſtentia molli: uocant id Mileſium. Poſt quæ quartum ſecundo quidem iam poſito ſimiliter & leue, & rarum, uerùm lanis ſuccidis ſimile. Denique & quintum extima ſuperficie læui, cæterùm interna ſubſtantia aſperum, nullius odoris, guſtu tamen apparens acre: & ſanè omnium alcyoniorum eſt calidiſſimum, adeò ut & pilos urere poſſit. Itaq; cùm duo prima lichenas, alphos, pſoras, lepraſq́; adiuuent, præterea cutem ſplendidiorem competentia uirium efficiant, idem præſtare non poteſt hoc ultimo loco poſitum. Nec enim perinde ut illa, cutem duntaxat ſummam extergit, ſed etiam excoriat, usque in profundum cutis penetrans, ut etiam ulcera moliatur. Porrò quod tertio ordine recenſuimus, omnium eſt tenuiſſimum. Itaque uſtum alopecias curat illitum cum uino, colore quidem fuluo, tenui tamen eſſentia. Quartum autem eiuſdem cum hoc ſpeciei uires obtinet, uerùm haud parum imbecilliores. Alcyonij uires ex Gal.

Α'δάρκης. ADARCES. CAP. XCV.

Fit in Cappadocia, quod adarces appellatur. Eſt autem tanquam concreta ſalſilago, humidis & paluſtribus locis ſiccitate emergens, & arundinibus, ac herbis agglutinata, colore flori lapidis Aſij ſimilis, & omni forma molli alcyonio, & aliquantùm cauo proxima, ut uideri poſſit lacuſtre alcyonium. Ad euellendas lepras, lentigines, lichenas, & uitia cutis in facie, & ſimilia, accommodatur. Et in ſumma uis ei acris. Humorem euocat, qui in alto concreuit, & iſchiadicis prodeſt.

Legitimam Adarcen, quæ Dioſcoridis, & Plinij placitis reſpondeat, hactenus non uidimus, etſi in Italia naſci tradidit Plinius libro xvi. cap. xxxvi. Quam poſtea libro xxxii. cap. xii. uocauit calamochnum, ſic inquiens. Inter aquatilia dici debet & calamochnus Latinè adarca appellata. Naſcitur circa arundines tenues, è ſpuma aquæ dulcis, ac marinæ, ubi ſe miſcent. Vim habet cauſticam, ideo acopis additur contra perfrictionum uitia. hactenus Plinius. Porrò uerò eos hallucinari crediderim, qui ſibi perſuadent id eſſe Adarcen, quod uulgò Italis dicitur Palla marina. Siquidem hæc in mari tantùm naſcitur, non in paludibus aquæ dulcis: & ibi non arundinibus, neq; herbis inhærens uiſitur, ſed in ſicco reperitur litore, undis ſimul cum alga proiecta, pilæ omnino ſimilis, quæ in lactentium hædorum uentriculis, ex exuctis unà cum lacte pilis, plerunque reperitur. Adde quòd hæc, quantum guſtauerim, nec acris, nec cauſtica (ut Plinius inquit) deprehendatur: neque etiam, quod ſciam, in paludibus inueniatur. Huius tamen meminit Galenus libro primo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, referens quæ Crito ad conſeruandos, augendos, itemq́; à defluuio præſeruandos capillos ſcripſit. Vbi cùm interpres Cornarius uir alioqui doctiſſimus, ignoraſſet quid Critoni & Galeno intelligeretur per σφαῖραν θαλασσίαν, fortè ſuſpicatus, locum hunc in Galeno eſſe deprauatum, ſpongiam marinam perperàm interpretatus eſt: quandoquidem lectio illa uera eſt, & uertendum erat pilam marinam. Id quod etiam Fuchſius doctiſſimè adnotauit in ſuis de compoſitione medicamentorum libris. Marinam pilam addit Nicolaus Myrepſicus in quodam unguento ad lumbricos, ubi ſic habet. Pilæ marinæ, quæ reperitur in mari rotunda, ut lana congeſta. Cæterùm Adarcæ uires retulit Galenus lib. xi. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ita ſcribens. Adarcion aliqui maſculino genere adarcon, alij fœminino adarcen dicunt, eſſentia quidem ſua uelut ſpuma eſt aquæ ſalſæ concreta, circa arundines, & farragines concreſcens. Acerrimũ hoc eſt, ſimulq́; calidiſſimum medicamentum. proinde & per ſe inutile eſt, uerùm commiſcetur ijs, quæ uim eius retundunt, itaq; fit admodum utile in ijs affectibus, qui excalfieri poſtulant. idq; foris impoſitum, nam intrò in corpus ipſum ſumere eſt impoſſibile, nimirum ob uirium uehementiam. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, Adarcium à marina ſphera plurimum facie, & uiribus differre.

Adarcæ conſideratio.

Cornarij lapſus.

Adarcæ uires ex Galeno.

Σπόγγοι. SPONGIAE. CAP. XCVI.

E' spongiis alias mares appellauere, tenui fiſtula, ſpiſſas: quarum duriores tragos nominarunt. Fœminas autem, quæ contrarias dotes habent. Vruntur eæ, ut alcyonium. Recentes ſine pinguitudine uulnerariæ ſunt, & tumores reprimunt. recentia uulnera ex aqua poſcáve cõglutinant: veteres ſinus ex decocto melle iungunt. Vetuſtæ autem inutiles. Aridæ ligatæ lino, ſi penicilli modo adigantur, occluſa ulcera, calloſque laxant. Siccæ recentes, & uacuæ, ſenilia vlcera, & que fluxione laborant, aut cuniculatim exedunt, impoſitu ſiccant. ſanguinis profluuium ſiſtunt. Crematarũ cinis ex aceto, aridæ lippitudini auxiliatur: & ubi quid abſtergere, aut adſtringere opus eſt. Vtilius in oculorum medicamẽtis lauare cinerem. Omnium cinis cum pice crematarum, profluentem ſanguinem ſiſtit. Candidæ cura fiunt, è molliſsimis recentes per æſtus tinctæ ſalis ſpuma, quæ petris cohæret: inſolantur inuerſæ, hoc eſt, parte caua ſurſum ſpectante, & qua abſciſſæ fuerunt, deorſum. Si uerò æſtiua ſerenitate ad lunam ſternantur, perfuſæ ſalis ſpuma, aut maris aqua, maximum candorem referent.

Spongiarũ hiſtoria ex Ariſtotele.

SPONGIARVM genus (inquit Ariſtoteles libro v. capite xvi. de hiſtoria animalium) triplex ſtatuitur: nam aliæ raræ, aliæ ſpiſſæ, aliæ quas nominant achilleas. Tenuiſsimum genus id tertium eſt, & ſpiſsiſsimum, & ualidiſsimum, quod galeis ocreisq; inſeritur, eoq; minus ciere ſtrepitum poſſe notatum eſt. genus hoc inuentu perquàm rarum eſt. Quæ autem in genere illo ſpiſſo prædurę ſunt, atque aſperæ, nomine hirci nuncupantur. Quæ quidem omnes aut ad ſaxa naſcuntur, aut iuxta litus, lutoq; aluntur. Cuius rei argumentum eſt, quòd captæ limo refertæ omnes cernuntur. quod certè indicat cæteris quoque adhærentibus cibum per ipſum adnexum hauriri. Imbecilliores propterea ſunt ſpiſſæ, quàm raræ: quia minus albo radicis hæſu innituntur. Senſum etiam ſpongijs eſſe aiunt: argumento quòd ad euulſoris acceſſum contrahuntur, ita ut euelli difficile ſit. quod idem etiam faciunt, quoties flatus, tempeſtasq; urget, ne ſua de ſede pellantur. Sed ſunt, qui de hoc dubitent, ut qui Toronam incolunt. Narrant tamen procul dubio beſtiolas quaſdam uelut tineas, lumbricóſue, & eiuſmodi alias conſiſtere intra ſpongias, atq; ali: quas & euulſis ſpongijs, piſciculi ſaxatiles deuorent, qui uel radices abſumunt totas, quæ inhærentes ſaxis remanſerint. Si euenerit fortè, ut ſpongia abrumpatur, reſiduo item renaſcitur, et completur. Magnitudine ampliſsima ſolutæ illæ, & raræ ſpongiæ, augentur plurimæ, quæ circa Lyciam ſunt. Sed molliſsimæ quæ ſpiſſæ: nam achilleæ toroſiores ijs conſtant. Omnino quæ altis, tranquillisq; inſunt gurgitibus, molliſsimæ ſunt: flatus enim, ac tempeſtates ſpongias quoque, ut cætera altilia reddunt duriores, & incrementum impediunt. Quamobrem ſpongiæ Helleſponti ſpiſſæ, ac duræ ſunt, & omnino quas mare ultra Maleam promontorium, citraq; fert. Differunt inter ſe mollitie, duritieq;. nec calorem immodicum ſpongiæ patiuntur: fit enim eo, ut more pullulantium putreſcant. Quocirca optimæ iuxta oras comperiuntur ſpongiæ, ſi gurgite alto demerſæ ſunt: commodè enim temperantur propter altitudinem gurgitis. Color illotis, uiuisq; nigricans eſt. Adhærent nec parte, nec toto: interſunt enim fiſtulæ quædam inanes, ſed pluribus paſsim particulis hæſitant, & quaſi membrana extenta ſubeſſe radicibus earum uidetur. ſupernè autem cæteri meatus concreti propemodum latent: at uerò quaterni, aut quini patent, per quos paſci exiſtimantur. Hactenus de ſpongijs Ariſtoteles. Cui quidem Plinius ſuam de ſpongijs hiſtoriam acceptam referre poteſt, quam libro ix. cap. lxv. ſcriptis tradidit.

Spongiarum uires ex Gal.

Spongiarum uires memoriæ prodidit Galenus lib. xi. ſimplicium medicament. his uerbis. Spongia uſta acris eſt, & digerentis potentiæ. Vtebatur ea præceptorum meorum quidam ad ſanguinis eruptiones, quæ manuali opera indigent. In quem uſum ſemper eam paratam habebat ſiccam, & exarefactam: cùm uerò res poſceret, bitumine in primis imbuebat, ſin eo careret, pice. Porrò admouebat eam partibus ſanguine profluentibus etiámnum ardentem, ut & cruſta parti induceretur, & ipſum ſpongiæ uſtæ corpus, ceu operculum quoddam acciperet. Cæterùm ſpongia ipſa noua per ſe, non ſicut lana, aut linamentum (quod μοτὸν τιλτόν, id eſt, carpinatum uocant) materia duntaxat eſt, quæ humores infundendos excipiat, ſed etiam manifeſtè deſiccat. Id quod ſcies, ſi ea ſola utaris in uulnere, cum aqua, aut oxycrato, aut uino, pro diuerſitate uidelicet corporum, uti eſt antè dictum. Glutinabit ſiquidem ea ſimiliter atque medicamenta, quæ uocant enæma. At ſi non noua ſit, ſed uſui accommodata, palàm cognoſces, quantum à noua ſuperetur, ſiue uulneribus eam imponas ſiue aqua proluens, ſiue oxycrato, ſiue uino. Nec mirum eſt, cùm in ſpongia noua ſeruetur etiámnum ea, quam à mari accepit, facultas modicè corpora exiccandi. Atq; hæc quidem præſtare poteſt, cùm etiámnum ſeruat maris odorem. Nam temporis ſpatio, etiamſi nunquam uſui accommodata ſit; tamen & odorem maris amittit, neque æquè deſiccare poteſt.

Κοράλλιον. CORALLIVM. CAP. XCVII.

CORALLIVM, quod aliqui lithodendron appellarunt, marinum eſſe fruticem conſtat, qui alto extractus, duratur ſtatim atq; emergit, tanquam offuſo aëre protinus concreſcat. Plurimum inuenitur ad Syracuſas, in promontorio, cui Pachyno nomen eſt. Laudatiſsimum rubens, colore antherici, aut ſandycis ſaturatæ, nec ſecus terenti facilè cedens, æquabili uſquequaque concremento, rurſus algæ, aut phuci marini odore, quàm ramoſiſsimum, forma fruticis, cinnamomi æmulum. Quod autem in lapidis duritiam coit, ſcrupuloſum, inane, & lacunoſum, uitioſum exiſtimatur. Adſtringit, & refrigerat mediocriter: excreſcentia coërcet: oculorum cicatrices abſtergit: vlcerum caua, & cicatrices explet. Contra ſanguinis reiectiones magnopere efficax eſt: vrinæ difficultati auxiliatur. quin & potum ex aqua lienem abſumit. Quod antipathes uocant, corallium eſſe arbitrantur, ſpecie tantùm diſtans. Eſt autem colore nigro, arboris figura, ramoſum magis. Vires ſupradicti habet.

Corallij conſideratio.

CORALLIVM, quo uſqueadeò abundat Italia, ut ferè nulli ibi reperiantur infantuli, nullæq; puellæ, quibus non geſtentur Corallij monilia aut collo, aut brachijs ſuſpenſa, quo item utuntur fœminæ in templis ad ſuas preces numerandas, in Tyrrheno, & Siculo expiſcantur mari. Cæterùm etſi rubri tantùm, & nigri meminerit Dioſcorides; reperitur tamen quod niuei ſit candoris in ijsdem pelagis, non autem ut rubrum compactum, ponderoſumq;, ſed leuius ac rarius, & ſpongiarũ modo inane. Creditur hoc rubro longè magis refrigerare: proinde eo utuntur medici, ubi opus eſt maiore refrigeratione. Corallij meminit Plinius libro xxxii. cap. ii. ubi de eo ita ſcriptum reliquit. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium eſt, tantum apud Indos in Corallio: nanque iſta perſuaſione gentium conſtant. Gignitur quidem et in rubro mari, ſed nigrius. In Perſico uocatur Iace. Laudatiſsimũ in Gallico ſinu, circa Stœchadas inſulas, & in Siculo, circa Heliam, & Drepanum. Naſcitur et apud Grauiſcas, et ante Neapolin Cãpaniæ, maximeq; rubens, ſed molle, et ideo uiliſsimũ Erythris. Forma eſt ei fruticis, color uiridis. Baccæ eius cãdidæ ſub aqua, & molles.

& molles. exemptæ confeſtim durantur, & rubeſcunt, quaſi corna ſatiua, ſpecie, atq; magnitudine. Aiunt tactu protinus lapideſcere, ſi uiuat. Itaq; occupari, euelliq; retibus, aut acri ferramento præcidi. hac de cauſa corallium uocitatum interpretantur. Probatiſsimum quàm maximè rubens, & quàm ramoſiſsimum, nec ſcabroſum, aut lapideum, uel rurſus inane, aut concauum. Authoritas baccarum eius non minus Indorum uiris quoq; pretioſa eſt, quàm fœminis noſtris uniones Indici. Aruſpices eorum, uatesq; in primis religioſum id geſtamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaq; & decore, & religione gaudent. Galli gladios, ſcuta, galeas adornabant eo. nunc tanta penuria eſt uendibili merce, ut perquàm rarò cernatur in ſuo orbe. Surculi infantiæ adalligati, tutelam habere creduntur. hæc Plinius. Quem tamen mirari ſubit, quòd tam facilè ſibi perſuaſerit, corallium per ſe baccas ferre, quaſi corna ſatiua ſpecie atq; magnitudine, perinde ac cæteræ arbores ſuos proferunt fructus. Quandoquidem, ut fatentur ij, qui corallia expiſcantur, & in ijs mercaturam exercent, nullas per ſe baccas edunt. Baccæ enim, quæ in coralliorũ monilibus cornis, ac ceraſis ſimiles uiſuntur, ex ipſorum truncis torno, & lima prius parantur: mox ſmyridis lapidis puluere, & terra quadam, quæ è Tripoli Aphricæ adfertur, expoliuntur, & lucidum læuorem contrahunt, cùm ijs diutius fricantur. Ad hæc Corallia è mari circunquaque muſcoſa eximuntur, nec tunc ulla ex parte rubeſcunt, uerùm inde artificibus tradita, deraſo cortice rubent, & perpolita niteſcunt. Nigrum Corallium, quod Dioſcorides Antipathes uocari ait, primùm uidi ego Neapoli ebenum colore referens. Corallium comitialibus commodè adalligatur, hauriendumq; præbetur. Corallium ædes (ut aiunt) à fulminum iniuria tuetur. Idem menſium abundantiam cohibet, dẽtes commotos firmat, deſquamatas gingiuas emendat, itemq; oris ulcera ſanat. Potum dyſentericos iuuat, ſeminis profluuium in uiris, nocturnasq; pollutiones, & in mulieribus albos uteri fluores reprimit. Recenſetur inter ea (Auicenna teſte) quæ cordi hilaritatem adferunt. Auxiliatur præterea (ut Plinius inquit) contra torminum ac ueſicæ calculi mala in puluerem igne redactum, & cum aqua potum. Simili modo ex uino potũ, aut ſi febris ſit, ex aqua ſomnum conciliat. ignibus diu repugnat. Sed eodem medicamine ſæpius poto, tradunt lienem quoq; abſumi. Sanguinem reijcientibus, aut excreantibus medetur. Cinis eius miſcetur oculorum medicamentis: ſpiſſat enim ac refrigerat, ulcera caua explet, cicatricesq; extenuat. Corallij meminiſſe Galenum in libris legitimis de ſimplicium medicamentorum facultatibus, hactenus non reperi: tametſi libro ſeptimo de compoſitione medicamentorum plura deſcribat medicamenta ad incipientem phthiſin, hæmoptoicos, & ſuppuratos, quæ corallium excipiunt.

Plinij lapſus.

Corallij facultates.

Λίθος φρύγιος. LAPIS PHRYGIVS. CAP. XCVIII.

Phrygivs lapis, quo infectores in Phrygia utuntur, à qua nomen accepit, naſcitur in Cappadocia. Optimus habetur pallidus, modicè grauis, non ſolida corporis compage, intercedentibus albis ſegmentis, ut in cadmia. Vritur autem uino optimo perfuſus, uiuisque carbonibus obrutus: perflatur aſsiduè follibus, donec mutato colore rufeſcat: rurſus extractus eodem uino reſtinguitur. Hoc iterum, & trinis uicibus faciendum: attendendum tamen ne minutim confringatur, & in fuliginem euaneſcat. Vis crudo, uſtoq; adſtrictoria, expurgans: vlceribus cruſtas quadantenus inducit: ambuſtis cum cerato medetur. Lauatur, ut cadmia.

Qvi mihi Phrygium lapidem oſtenderit in Italia, hactenus neminem inueni. quippe cùm nec noſtratibus medicis, nec lanarum infectoribus, ullo ſit uſui, ex Cappadocia ad nos deferri desijt. Plinius cùm ignoraſſet, Phrygium lapidem medicamentis etiámnum expeti, tingendis tantùm ueſtibus commendauit. De huius lapidis uiribus diſſeruit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Pyritæ facultatem habere exiſtimatur et Phrygius, quem uocant. Sed eo ſemper utor combuſto quidem ad ulcera putrida, idq; aut ipſo per ſe, aut ex aceto, aut œnomelite, aut oxycrato: ad oculos uerò medicamentum ſiccum efficiens: quod multi nunc acceptum à me obtinent. Miſcentur ei & alia quæpiam. Dicetur autem de ipſo in opere de componendis pharmacis. Nunc ſatis eſt de generali eius facultate explicuiſſe: ualidè enim deſiccat, habens quiddam adſtrictionis, ſimul & mordicationis. Dictum uerò ſuperius eſt, ea eſſe omnia optima medicamina, plurimiq; uſus, quæ miſtas in ſeſe haſce duas facultates habent, nempe repercutientem, & digerentem.

Phrygij lapidis conſid.

Phrygij lapidis uires ex Galeno.

Λίθος ἄσιος. LAPIS ASIVS. CAP. XCIX.

Asivs lapis aſſumi debet pumicis colore, leuis, fungoſus, item friabilis, ſciſsiles uenas lutei coloris ad imum actas habens. Eius flos ſalſugo ſubflaua eſt, ſummo lapide inſidens, compage tenui, colore in aliquibus albo, in alijs pumici ſimili, ad luteum uergente: admotus linguæ aliquantùm mordet. Vim habet uterque adſtrictoriam, & modicè erodentem. admiſtus liquidæ pici, aut terebinthinæ, tubercula diſcutit. Longè ualidior flos exiſtimatur. De cætero ſiccatus flos uetera ulcera, & cicatrici repugnantia ſanat. excreſcentia cohibet: tetra ulcera, & fungis ſimilia, cum melle expurgat: ulcerum caua explet, & expurgat cum melle: depaſcentiaque cum cerato ſiſtit. Fit cataplaſma ex eo podagris, miſto fabæ lomento: & lienoſis ex aceto, & uiua calce. Prodeſt flos ex melle phthiſicis linctu. Podagrici iuuantur, pedibus in ſolio ex eo lapide excauato inditis. Fiunt quoque ex eo loculi, qui corpora erodunt: & luxuriantem carnem, & corporum craſsitiem abſumunt, cùm uice nitri in balneo ſparguntur. Si lauare libet, cadmiæ modo lauatur.

Aſij lapidis conſider.

T A M E T S I *in commentarijs noſtris ſuperioribus annis Italica lingua conſcriptis, Aſium lapidem mihi incognitum eſſe ingenuè confeſſus fuerim; legitimum tamẽ nuper Tridento ad me miſit Martinus Guidottinus ſeplaſiarius diligens æquè ac peritus: qui quidem lapis, ni fallor, nullis prorſus notis ac uiribus Dioſcoridis deſcriptioni reclamat. Foditur in Tridentino agro quibusdam chalcanthi fodinis, quodam in monte non procul à pago, quem Leuigum nominant. Eſt enim hic pumicis inſtar leuis, fungoſus, friabilis, lutei coloris intercurſantibus uenis. Hoc, quòd carnes abſumat, utebatur antiquitas ad defunctorum ſepulcra, ut abſumptis ab eo carnibus, corpora non computreſcerent: ob idq; Græci appellauere ſarcophagum. Quod manifeſtè declarat Dioſcorides, cùm inquit,* καὶ σοροὶ σαρκοφάγοι γίνονται, *id eſt, loculi defunctorum carnes abſumentes ex eo fiunt. Hunc locum nullus, quod ſciam, ex interpretibus ita ut nos accepit: ſed omnes ad aliud reſpicientes uocem* σορὸν *pulverem uerterunt. In quo mihi planè non uidentur mentem Dioſcoridis aſſecuti. Quam probè aſſecutus, noſtræq; ſententiæ adſtipulari cognoſcitur Plinius libro* XXXVI. *cap.* XVII. *ubi de lapide Aſio ſarcophago ita ſcribit. In Aſſo Troadis lapis ſarcophagus fiſſili uena ſcinditur. Corpora defunctorum condita in eo abſumi conſtat intra quadrageſimum diem, exceptis dentibus. hæc Plinius. Cæterùm Aſij lapidis hiſtoriam, & uires deſcripſit Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Eſt & alius lapis in Aſſo proueniens, quem ob id ipſum Aſion cognominant, non durus ut petræ. Siquidem color illi eſt, pariterq; conſiſtentia ceu tophi, friabilis, & laxus. Innutritur ei quiddam farinæ tenuiſsimæ adſimile, qualis in piſtrinorum parietibus adhærere uiſitur. Appellant hoc medicamentum petræ Aſiæ florem. Eſt uerò & ſubtilium partium, ut ſine morſu nimis molles carnes, ac fluidas eliquet. Petra uerò, in qua naſcitur, tametſi uim habeat illi ſimilem, actionis tamen uehementia inferior eſt. Hoc enim ea potior eſt flos, non tantùm quòd magis colliquet, ac digerat, & uelut ſale condita ſeruet; ſed & quia hæc præſtet abſque uehementi mordicatione. Habet & ſalſedinem quandam in guſtu hic Aſiæ petræ flos: ut coniectura ſit illum naſci ex eo quòd ros ex mari in petram reſidens, poſtea à ſole deſiccetur.*

Aſij lapidis hiſtoria, & uires ex Galeno.

Λίθος πυρίτης. LAPIS PYRITES. CAP. C.

P Y R I T E S lapidis genus eſt, à quo æs conflatur. Eligi debet æris ſimilitudine, facilè ſcintillas edens. Vritur ſic. Melle irrigatus, molli pruna continuè flatur follibus, donec rufeſcat. Alij in multos carbones igni candentes, lapidem copioſo melle perfuſum deijciũt, & vbi ad fuluum colorem vergere cœperit, extrahunt: efflatoq; cinere, rurſus madefactũ cremant, donec æquabiliter aſſiccatus, friabilis reddatur: ſiquidẽ ſæpe facies ſumma ſolùm vritur. ita crematus, ſiccatusq; reconditur. Si eloto opus ſit, lauari debet, ut cadmia. Tam crudi, quàm vſti uis eſt excalfacere, abſtergere, offuſam oculis caliginem expurgare, duritias concoquere, & concoctas diſcutere. Reſina exceptus excreſcentia in carne cohibet, ſed calorem quendam, & adſtrictionem parit. Ita uſtum nonnulli diphryges appellant.

Pyritæ lapidis conſid.

L A P I D E M, *quem Græci Pyriten dicunt, officinæ cum Mauritanis Marcheſitam uocant. Verùm quanquam uniuerſi lapides, à quibus ignis chalybe excutitur, pyritæ appellari poſſunt; cùm tamen Marcheſita appellata cæteris magis ſcintillet chalybe aut ferro percuſſa, per antonomaſiam ipſa ſola uocatur Pyrites, tanquam cæteris præſtantior. Foditur hæc in omnium metallorum ferè fodinis, genere, & colore diuerſa, plerunque tamen (ut Plinius inquit libro* XXXVI. *capite* XIX.) *aureis ſcintillis, uel argenteis reſperſa. Gignitur, ut rei metallicæ periti tradunt, ex impuro metallorum halitu. quo fit, ut ferè ſemper reperiatur in montium cacuminibus, ubi auri, & argenti uena, in profundo deliteſcit. Sterilis hæc magna ex parte, quòd (ut chymiſtæ exiſtimant) ex impuriſsimo ſulphure, alijsq; inconcoctis partibus metallorum ſit conflata: quamobrem foſſores in Germania, extra cauernas Pyriten tanquam inutilem proijciunt. Veruntamen quandoque Pyriten inueniunt, qui aurum, argentum, uel æs intra ſe continet. Idcirco rectè prodidit Dioſcorides, Pyriten lapidis eſſe genus, ex quo æs conflatur. Quod cùm ignoraſſet Albertus, omnem Marcheſitam inutilem eſſe aſſeruit. Pyritæ uires reddidit Galenus libro* IX. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Vnus eorum, qui ualidam facultatem poſſident, eſt & pyrites quem uocant. quo utimur digerenti emplaſtro admiſto: adijcitur ei & ſchiſtos. Ab hoc medicamine, & pus ſæpenumero, & conſiſtentia grumoſa in ſpatijs intermedijs muſculorum nata, per halitum digeſta ſunt. Cæterùm ubi in uſu uocantur lapides omnes admodum uehementer contuſi, atque ad læuorem redacti ſint oportet, ſimiliter atque ea, quæ in ophthalmicas facultates admiſcentur. Etenim niſi pollinis inſtar comminuantur, adeò ut in profundum corporum, quibus applicantur, ſubeant, aſsimiles manent iſtis marinis, & fluuiatilibus arenis, quæ & ipſæ communem omnium lapidum uim poſſident. Siquidem exiccant tumentem ex hydrope carnem, uidelicet laborante in eis excalfactis decumbente. Non tamen ad aliud quippiam eis utimur, tanquam prædictis, ad ophthalmicas, & ſiſtentes tum ſanguinem, tum muliebre profluuium facultates, præterea ad glutinanda ulcera, cicatrice claudenda, carne implenda. Nam qui ex eis acres non ſunt, ad hæc omnes ſunt utiles, uelut & acres, quorum poſterius mentionem faciam, ad detergendum, abſtergendumq;, tum detrahendum, extenuandum, digerendum, ualenterq; ſiccandum, & colliquandum.*

Pyritæ uires ex Galeno.

Λίθος αἱματίτης. LAPIS HAEMATITES. CAP. CI.

H A E M A T I T E S optimus habetur friabilis, ſaturato colore niger, durus, & ſuopte ingenio æqualis, nulla ſorde admiſta, nulloque zonarum diſcurſu. Vim habet adſtringentem, & excalfactoriam

ctoriam aliquantùm, extenuantemq́ue. Oculorum cicatrices, & ſcabritiam cum melle purgat: cum lacte autem muliebri, lippitudini, fractis, & oculis cruore ſuffuſis conuenit. Bibitur contra difficultatem vrinæ, & fluxiones mulierum in vino: & ab ijs, qui ſanguinem reiecerunt, cum ſucco punici mali. Fiunt ex eo coticulæ, & collyria oculorum vitijs apta. Vritur ut Phrygius, ſine vino duntaxat. Modus vſtionis eſt, ut modicè leuis fiat, & bullis quibuſdam intumeſcat. Sunt qui hæmatiten ita adulterant. Denſam glebam, rotundamq́ue ſchiſti lapidis, cuiuſmodi ſunt, quæ eius radices vocantur, in urceum figlini operis, qui feruentem cinerem contineat, condunt: paucaq́ue interiecta mora eximunt, experiunturq́ue ſi trita ad cotem hæmatitæ colorem reddat. quòd ſi ita res ſe habet, reponunt: ſin minus, iterum obruunt, & ſubinde conſpicientes, periculum faciunt: ſiquidem in cinere diu dimiſſus, colore mutato diffunditur. Coarguitur malè confictus, primùm ſciſsilibus venis: quippe in rectos uenarum diſcurſus refringitur. At hæmatites longè ſecus ſe in colore habet: nanque hic floridum reddit, hæmatites verò ſaturatiorem, atque cinnabarin imitantem. Inuenitur in Sinopica rubrica. Fit & è magnete lapidę, vehementer ambuſto. In Aegypto ſponte naturæ cum metallis enaſcitur,

Hæmatiræ lapidis conſideratio.

HAEMATITES *lapis, quo omnes in uniuerſum medicæ officinæ abundant, quoq́; pictores, & lignarij fabri utuntur, uulgò uocatus* Lapis, *legitimus non eſt, de quo meminerunt* Dioſcorides, & Galenus. *Quippe hic factitius eſt, ex uiliſſimo uulgari* Armenio *bolo, alijsq́; admiſtis impoſturis. Legitimus enim foſſilis eſt, & ſponte naturæ naſcens in metallorum cuniculis: qui fractus, ſanguinem colore imitatur, unde & nomen, cùm* Græcis *ſanguis* αἷμα *dicatur. Huic perſimilis eſt, quem* Schiſtum *uocaut, cuius hiſtoriam, & uires ſtatim poſt hunc ſcribit* Dioſcorides *ob cognationis uinculum. Foditur hæmatites non modò in* Aegypto, *ſed in pluribus* Germaniæ, & Boemiæ *mõtibus, præſertim in* Hercynia *ſylua: quin & in* Italia Brixienſi *agro, ſed peregrinis bonitate cedentes. Variat tamen huic lapidi color, quoniam & niger, & flauus, & ferruginis inſtar, quibuſdam inſit, ut peritiſſimus æquè ac doctiſſimus* Agricola *in ſuis de foſſilium natura libris diligenter adnotauit.*

Hæmatitæ uires ex Gal.

Hæmatitæ uires memoriæ prodidit Galenus *libro* IX. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſic inquit. Porrò talium quoque unus eſt hæmatites, quem uocant, à coloris ſimilitudine id appellationis ſortitus: ſicut & galactites, quando & ipſe in ſuccum ſolutus, lacti ſimilis conſpicitur. Habet lapis hæmatites tantum frigiditatis, quantum habet adſtrictionis. Meritò itaque auſi ſunt medici ocularibus facultatibus lapidem miſcere hæmatiten. Ac ſolo eo uti poſſis palpebris exaſperatis: ſi quidem cum phlegmone aſperæ ſint redditæ, ex ouo ipſum diluens: ac ſi magis etiam, per fœni græci decoctum. Sin uerò citra phlegmonem, ex aqua. Incipito uerò ſemper à modicè humidis, per ſpecillum infundens. Vbi autem, quòd uires eius ferat, conſpexeris, magis ac magis craſſum efficies, ac tandem adeò craſſum facies, ut ſpecilli nucleo inungas, ſecundum ſubiectionem, aut euerſionem palpebræ. Hic idem lapis ſimiliter in cote contritus, ſanguinis expuitioni conuenit, omnibusq́; ulceribus. Porrò ſiccus, ſi ad tantum redactus fuerit læuorem, ut puluillum referat, reprimit excreſcentia, atq́; eo nullus ſolo, atque per ſeſe utitur. Ego uerò ad ea, quæ dixi, uſus ſum facultate eius ex guſtu qualitate comperta, cùm mox experientia periclitari uellem, nunquid rectè conieciſſem. Et ipſa quidem oculorum ulcera, ſolus per ſe cicatrice includit (ut paulò antè comprehenſum eſt) attritus, cæterùm aut affuſus, aut inunctus. nam & id experientia exploratum habeo. hactenus* Galenus.

Hæmatitæ uires ex Alexandro.

Miris item laudibus extulit hæmatiten lapidem Alexander Trallianus, *ſic inquiens. Ego ſanè noui frequenter me ſine theriaca, alijsq́; pretioſis antidotis multos curaſſe, lenibus uſum medicamẽtis, & præſertim lapide hæmatite. Vſus autem eo ſum in his, qui largius ſanguinem reijciebant, cum ſucco punici mali, & granis, uel cum ſucco polygonij: in quibus autem ſanguis non copioſè euacuabatur, etiam ex aqua ſola egelida. At læuigare ipſum curioſè oportet, ut in tenuiſſimum puluerem redigatur, ſitq́; aëreus, & uento perſimilis. Dedi ego ex eo ſcrupula quatuor, & paulò amplius minúsue. Exhibui etiam ijs, qui pus expui inceperant, ac mirum eſt, quomodo ulcus exiccarit ſanaueritq́;, ut non amplius pus generaretur, neq́; æger tuſſi infeſtaretur. Spectaui autem & alium quendam ex his, quibus uas exeſum erat, non modò particulas quaſdam ex faucibus, ſed etiam aſperam arteriam expuentem, ac mirum quomodo in hoc quoque lapis hic maximam efficaciam indicauerit. Nam & hic curatus eſt nobis non admodum etiam ſpernentibus. Exhibui autem ægro potui medicamentum frequentius, ut commodius diſtribueretur. Quare cùm crebrò ipſum bibiſſet, tandem ſumere ipſum faſtidiuit. Excogitaui autem huiuſmodi rationem, redactum in tenuiſſimũ puluerem panniculo lineo impoſui, & diligenter ipſum undiquaq́; conſtrictum, colligatumq́; in poculo, quod uinum odoratum modicum haberet, ſuſpendere permiſi, idq́; per totam noctem iam inde ab ipſo ueſpere: extraxi autem tenuem, aëreamq́; eius partem, ut æger ſolam uini qualitatem perciperet. Ex hoc bibere quantum mane libenter habebat, ei præcepi, atque hoc ſanè agendo, bibendoq́; continuè, ſanitatem recepit. Hoc autem morbo liberatus, idem præſeruationis cauſa facere pergebat, bibebatq́;, donec etiam corpore probè permutato, conſueta agendo uiribus ſe conſtare ſentiret. Hæc de lapide hæmatite à me uiſa, & uſu comprobata conſcripſi. Hactenus* Alexander *libro ſeptimo capite primo.*

Λίθος σχιστός. LAPIS SCHISTVS. CAP. CII.

SCHISTOS lapis in Iberia Hiſpaniæ gignitur. Probatur maximè, qui croci colorem æmulatur, friabilis, ſuapte natura ſiſsilis, concremento, & alterno cohærentium venarum diſcurſu, pectinum modo, Ammoniaco ſali ſimilis. Vim exhibet hæmatitæ, ſed ad omnia infirmiorem. quin

& caua replet muliebri lacte perfuſus. ad procidentia, rupta, item genarum craſsitiem, & vuas oculorum, magnopere efficax eſt.

Schiſti lapidis conſideratio, & uires.

SCHISTVM *lapidem, quem tradidit* Dioſcorides *gigni in* Iberia, *hactenus allatum in* Italiam *non uidimus. Fodi tamen hunc in pluribus* Hercyniæ *ſyluæ locis in* Germania, *quin & in* Boemia *author eſt clariſsimus* Agricola. *Cæterùm cùm de uiribus cum hæmatite certet, hic eius uires nobis ſupplere poterit. Meminit Schiſti lapidis Galenus libro* IX. *ſimplicium medicamentorum, ſic de eius uiribus diſſerens. Lapidi hæmatitæ perſimilem uim obtinet, uerùm infirmiorem, is qui uocatur ſchiſtus, ac poſt eum galactites. At melitites caliditatis etiam nonnihil, ut dixi, adiunxit. Vt itaque unusquiſque ipſorum leuiter, ac ſenſim ab hæmatitæ facultate recedit, ita ad oculos ſimiliter in uſum ducitur: eſt tamen mitior. Porrò mitiora remedia partibus etiámnum phlegmone afflictis ſemper gratiora ſunt, atq; iucundiora: cæterùm liberis iam phlegmone partibus infirmiora, quàm quæ perſanare ualeant.*

Λίθος γαγάτης. LAPIS GAGATES. CAP. CIII.

IN GAGATARVM lapidum genere, præferendus qui celeriter accenditur, & odorem bituminis reddit. Niger eſt plerunque, & ſqualidus, cruſtoſus, perquàm leuis. Vis ei molliendi, & diſcutiendi. deprehendit ſonticum morbum ſuffitus: recreatque vuluæ ſtrangulationes: fugat ſerpentes nidore. podagricis medicaminibus, & acopis additur. In Cilicia naſci ſolet, quà influẽs amnis in mare effunditur, proximè oppidum, quod Plagiopolis dicitur. vocatur autem & locus, & amnis Gagas, in cuius faucibus ij lapides inueniuntur.

Gagatæ lapidis conſideratio.

LAPIDEM, *quem Gagaten uocant, in comitatu* Tirolenſi *Germaniæ non longè ab* Aeniponte (*Germani Iſpruch dicunt*) *in quodam torrentis alueo repertum, oſtendit mihi primùm clariſsimus medicus* Ioannes Petrus *Merenda* Brixianus, *nullis prorſus notis à* Gagatæ *hiſtoria diſsidentem. Nam præterquàm quòd igni admotus confeſtim accenditur, flammamq; contrahit, ac bitumen redolet, ſqualidus eſt, & niger, cruſtoſus, & perquàm leuis.* Hoc *ſcatet in uniuerſum* Flandria, *Cimbriaq;, ubi lignorum penuria incolæ hoc tantùm lapide ignem ſibi comparant. Foditur hoc tempore etiam in* Italia Brixiano *agro, è cuius fodinis nuper ingentem glebam miſit ad me* Tridento *Santus Santinus diligens pharmacopola ad* Corallij *inſignium. Fuchſius uir alioqui eruditione clarus putat (ut libro primo retulimus, cùm de piſſaſphalto diſſereremus)* Gagaten *in* Tirolenſi *comitatu repertum, eſſe piſſaſphaltum. Verùm ego ab eo diſſentio, ut citato nuper loco latius oſtendimus. Sunt qui exiſtiment foßiles quoſdam carbones, quos in pluribus locis effodi in* Germania *tradidit* Georgius Agricola *uir doctiſsimus, & in foßilibus medicamentis indagandis hodie facilè princeps, eſſe lapidem* Gagaten, *quòd carbones ij non aliter quàm è ligno parati igne accendantur. Veruntamen cùm hi flammam non edant, niſi follibus excitentur, nec ullum bituminis odorem ſpirent, eorum opinio planè refellenda uidetur. Siquidem* Gagates *adeò bitumine prægnans eſt, ut accenſus picis ferè modo flagret, & nigerrimum emittat fumum. Quin & oleum copioſum reddit, ubi uitreis organis concluſus, ignium ui peruritur.* Hoc *commendauit* Meſues *dæmoniacis, epilepticis, paralyticis, ſpaſmicis, tetanicis, arthriticis, ab utero ſuffocatis, & conceptum non admittentibus. Quod tamen à carbonibus ijs elici non poteſt, cùm omni penitus humore deſtituantur.*

Gagatæ hiſtoria, & uires ex Galeno.

Gagatæ hiſtoriam, & uires tradidit Galenus *libro* IX. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus, his uerbis. Eſt & alius lapis colore atro, qui ubi igni admotus fuerit, perſimilem bitumini odorem exhibet. quem* Dioſcorides, *nonnulliq; alij in* Lycia *inueniri prodiderunt, ad fluuium nomine* Gagatem, *unde & ipſi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum fluuium non uidi, tametſi parua nauicula totius* Lyciæ *litora legerim, quò uidelicet, quæ in ea ſunt, inſpicerem. Cruſtaceos uerò lapides nigros, & qui in ignem additi exilem flammam ederent, complures* Cœle Syria *aſportaui, natos in colle, mari mortuo, quod uocant circundato, quà orientem ſpectat, ubi & bitumen eſt: eratq; lapidum odor ſimilis bitumini. Vtebarq; eis ad flatuoſos tumores in genu diuturnos, & ægrè curabiles, miſtis uidelicet facultatibus, quæ ad hoc ſymptoma probatæ fuerant.* Planeq; *uiſum eſt mihi euidentiorem earum facultatem reddidiſſe. Miſcui uerò ipſum &* Barbaro *quam uocant, & palàm medicamentum effectum eſt exiccantius, adeò ut & ſinus contraheret, nedum cruenta uulnera glutinaret, ad quæ competere maximè creditur. hactenus* Galenus.

Plinij lapſus.

Cæterùm Plinius *lib.* XXXVI. *cap.* XIX. *exiſtimaſſe deprehenditur, quòd quemadmodum in medicamentis ſibi uiribus mutuis reſpondent* Thracius *lapis, &* Gagates; *ita uterque in aqua demerſus accendatur, & conflagret, reſtinguatur uerò in oleo. Quod tamen falſum eſt: quandoquidem* Dioſcorides *ubi memoriæ prodidiſſet* Thracium *lapidem ijsdem uiribus eſſe præditum, quibus &* Gagates; *ſubdidit* Thracio *illud peculiare adſcribi, quòd aqua demerſus accendatur, & oleo reſtinguatur. quod tamen in* Gagate *non accidit. Vim* Gagatæ *admirandam eſſe* Aëtius *teſtis eſt libro* 11. *capite* XXIIII. *quippe ſi igne inflammetur, meroq; reſtinguatur, exhibeaturq; id uinum cardiacis potandum, confeſtim leuantur, repreſſo ſudore, excitatoq; arteriarum pulſu.* Nonnulli Gagaten *ad pollinis tenuitatem terunt, ſeptemq; continuis diebus colicis è uino propinant drachmæ unius pondere, & integram reſtituunt ualetudinem: poculum interim, quo laborantes bibunt, eiuſdem uapore ſuffientes.*

Achatæ lapidis hiſtoria, & uires.

Sed quoniam Gagates *ob quandam nominis ſimilitudinem, lapidem* ACHATEN *ita ueteribus appellatum, mihi in mentem redegit, cùm is laudetur ad uaria humani corporis incommoda, meritò hìc aliquid de eo nobis dicendum eſſe duximus. Repertus primùm* Achates *eſt in* Sicilia, *iuxta* Achaten *fluuium, à quo nomen ſibi uendicauit. Lapis hic uarijs conſtat coloribus, & ſe inuicem incurſantibus zonis, lineisq;, adeò ut quandoque uarias effingant imaginum formas, naturæ tantùm*

penicillo

penicillo. Id quod maximè teſtatur Plinius libro XXXVII. capite primo, ubi ſic habet. Poſt hunc anulum regia fama eſt gemmæ Pyrrhi illius, qui aduerſus Romanos bellum geſſit. Nanque habuiſſe traditur Achaten, in qua nouem Muſæ, & Apollo citharam tenens ſpectarentur, non arte, ſed ſponte naturæ, ita diſcurrentibus maculis, ut Muſis quoq; ſingulis ſua redderentur inſignia. Hinc igitur creditum eſt antiquos uocaſſe Achaten uarijs, ac diuerſis nominibus. Vocatur enim phaſſachates, cerachates, dendrachates, leucachates, hæmachates, corallachates, & id genus alijs, quòd quidam columbos, quidam cornua, alij arbores, alij ſanguinem, nonnulli corallium coloribus præ ſe ferant: Prodeſt Achates (ut Plinius eſt author) contra ſcorpionum ictus. Quod in Siculis utique crediderim, quoniam primum eius prouinciæ afflatu ſcorpionum peſtis extinguitur. Et in India inuenti contra eadem pollent, & alijs magnis miraculis. Spectaſſe etiam prodeſt oculis. Sitim quoque ſedant in os additi. Leoninæ pelli ſimiles, potentiam cæteris ualidiorem habere contra ſcorpiones dicuntur. In Perſis uerò ſuffitu, earum tempeſtates auerti, & præterea flumina ſiſti. Argumentum eſſe, ſi in feruentes cortinas additi, refrigerent. Sed ut proſint, leoninis iubis alligandos. Abominantur hyænæ pelli ſimiles, quòd domibus diſcordiales ſint. Sed qui unico tantùm colore notatur, inuictos athletas reddit. hactenus Plinius.

Λίθος θρακίας. LAPIS THRACIVS. CAP. CIIII.

LAPIS Thracias dictus, naſcitur in flumine quodam Scythiæ, cui Ponto nomen eſt. Vis ei gagatæ. Traditur aqua accendi, & oleo reſtingui: quod in bitumine accidit.

QVI THRACIVM lapidem oſtenderet in Italia, hactenus profectò neminem inueni: nec qui illum alijs in regionibus ſe uidiſſe, aut inueniſſe teſtetur, compertum habeo. Eius mentionem fecit Galenus unà cum gagate libro nono de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ubi ita ſcribit. Eſt & alius lapis, cuius meminit Nicander hunc in modum.

Si lapis uratur candenti Thracius igne, &
Poſt madefiat aqua, flagrabit totus: at idem
Mox oleo affuſo, penitus reſtinguitur. adfert
Thracius hunc ad nos paſtor de flumine, nomen
Cui Pontus.

Verùm nullus eius in medicina uſus: neq; Nicander præter graueolentiam, quæ ſuffitu feras fugat, quicquam ei adſcripſit. hæc Galenus. Cæterùm nos Thracij lapidis hiſtoriam potius fabuloſam, quàm ueram cenſemus.

Thracij lapidis mentio ex Galeno.

Λίθος μαγνῆτις. LAPIS MAGNES. CAP. CV.

MAGNES lapis optimus eſt, qui ferrum facilè trahit, colore ad cœruleum vergente, denſus, nec admodum grauis. Datur cum aqua mulſa trium obolorum pondere, vt craſſos humores eliciat. Sunt qui magnetem crematum pro hæmatite vendant.

MAGNES lapis Heraclius, & Sideritis quoque dicitur. Magnes quidem ab inuentore (ut Nicander eſt author) nomine Magno, qui primus in Ida monte lapidem hunc adinuenit: aut à Magneſia regione, ut Lucretius ſuis in poëmatibus ſcribit. Heraclius uerò, uel ab Heraclia urbe, uel ab Hercule: ut enim Hercules immanes domuit belluas, uiribusq; ſubegit; ita Magnes ferrum uictricem rerum materiam ad ſe trahens, ſubigit, & tenet. Quas ob uires Sideritis quoque dicitur. quippe ferrum Græcis σίδηρος appellatur. Nos autem uulgari idiomate appellamus Pietra Calamita. Foditur in Cantabria Hiſpaniæ, & in uarijs Germaniæ, ac Boemiæ locis, etſi ſæpe caſu inueniatur in ferri fodinis. Præſtat, qui ex Macedonia, & Magneſia illi contermina conuehitur: ſed omnium præſtantiſſimus eſt Indicus, & Aethiopicus. Differunt Magnetes colore, qui in ijs aut niger eſt, aut cœruleus nigricans, aut in nigro rufus, aut contrà. Optimus eſt mas, qui non modò celerrimè trahit ferrum; ſed etiam uim ſuam in id adeò transfundit, ut poſſit alterum inhærens ferrum ad ſe trahere. quo fit, ut ſæpius acus acum trahat, adeò ut altera alteri ſubpendeat, nullis appoſitis adminiculis, ad duodenum uſque numerum. Quod item ferreis fit anulis, qui alter alteri inhærentes catenæ inſtar dependent. tametſi poſtremus non tam pertinaciter inhæreat, uti primus, & ſecundus. Ratio autem cur Magneti tantùm facultas inſit trahendi ferrum, nulli ſanè, quod ſciam, adhuc comperta eſt, nec ulla eam philoſophorum inueſtigatio unquam aſſequi potuit. Proinde neceſſarium fuerit dicere, illi uim hanc peculiarem tribuiſſe cœlum, & rerum omnium parentem naturam, ut Rhabarbaro uim detrahendi bilem, & Torpedini marinæ ſtupidam reddendi manum, quæ ipſam uiuentem tetigerit. Nec ſanè aliud quicquam inueniri putauerim, quod uiribus Magnetem magis æmuletur, quàm Torpedo piſcis. Quandoquidem ut Magnetis admiranda facultas ex una pendente acu in aliam tranſit acum, & ex anulo in anulum; idem ſimiliter efficit Torpedinis uirtus. Quippe hamo capta, obſtupefaciens eius facultas adeò confeſtim per ſetas uirgamq; excurrit, ut ſtatim piſcatoris manum miro ſanè ſtupore corripiat. Idemq; efficit retibus comprehenſa, ui per funem auræ inſtar excurrente. Cæterùm Dinocrates Alexandrinus (Plinius author eſt libro XXXIIII. capite XIIII.) Arſinoës de Magnete lapide templum concamerare inchoauerat, ut in eo ſimulacrum eius è ferro pendere in aëre uideretur. Cuius forſitan rationem ſecuti Arabes, Turcarumq; ſacerdotes (ſi tamen uera referunt, qui talia ſcribunt) Mahumeti ſacellum è præſtantiſſimo Magnete concamerari

Magnetis lapidis hiſtoria.

camerari iuſſerunt, ut impoſita in eo Mahumeti arca è puriſſimo ferro conflata, tanquam diuino quodam miraculo in aëre penderet, ita deceptis populis. Trahit itaque magnes propria ui ferrum, excepto eo, quod rubiginem contraxerit, uel ubi lapis is allio fuerit confricatus, aut ubi adamas propè adferatur. Magneti uim ſanè contrariam habet Theamedes lapis in Aethiopiæ montibus naſcens, non procul à monte magnetis: quippe quòd appoſitum ſibi ferrum confeſtim abigat reſpuatq́;. Quo fit, ut qui calceis ferreis per magnetis montem pergunt, pedes ſubmouere nequeant: per alium uerò ambulantes, nunquam pedibus conſiſtant, & ueluti tripudiantes fiant. Magnetis breuiter meminit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ex lapidibus unus eſt & magnites, & heraclea, quam uocant, adſimilem hæmatitæ uim obtinens.

Theamedes lapis.

Magnetis uis ex Galeno.

Λίθος ἀραβικός. LAPIS ARABICVS. CAP. CVI.

ARABICVS lapis maculoſo ebori ſimilis. Is tritus illitus hæmorrhoidas exiccat. Eius cinis dentifricio optimus.

NVLLVM *hactenus uidi, nec reperi lapidem, qui eburneam mihi oſtenderit faciem. quapropter non crediderim Arabicum lapidem hoc tempore conuehi in Italiam.*

Λίθος γαλακτίτης. LAPIS GALACTITES. CAP. CVII.

GALACTITES appellatur, quod lacteum ſuccum reſudet: cinerei tamen eſt coloris, & guſtu dulcis. Ad oculorum fluxiones, & ulcera conuenienter illinitur. Oportet autem in aqua tritum, pyxide plumbea recondere, propter uim glutini, quod ei obhæret.

Λίθος μελιτίτης. LAPIS MELITITES. CAP. CVIII.

MELITITES omnia galactitæ ſimilis, hoc tantùm intereſt, quòd dulciorem ſuccum remittit. Eiuſdem vt galactites effectus.

GALACTITEN, *item Melititen qui mihi oſtenderet, hactenus non reperi. Alter tamen (ut Galenus inquit libro nono ſimplicium medicamentorum) Galactites uocatur, quòd in ſuccum ſolutus lactis ſpeciem reddat. quemadmodum alter melitites, quòd ſucci dulcedine mel guſtu repræſentet. Galactitæ meminit Plinius libro XXXVII. capite XII. ſic inquiens. Galactites ex uno colore lactis eſt. Eandem dicunt leucam, & leucographiam appellant, & ſynnephiten: tritam lactis ſucco, & ſapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem: infantium quoque adalligata collo, ſaliuam facere dicitur: in ore autem liqueſcere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis. hæc Plinius. Cæterùm, ut teſtatur Agricola, non ſolùm reperitur Galactites in quibuſdam Saxoniæ montibus, in Germania; ſed etiam in quorundam fluminum alueis, pariterq́; Melitites.*

Galactitæ, & melititæ hiſtoria.

Λίθος μορόχθος. LAPIS MOROCHTHVS. CAP. CIX.

MOROCHTHVS lapis, quem aliqui galaxiam, aut leucographida uocauerunt, in Aegypto naſcitur. quo, utpote molli, & facilè liqueſcente, linteones dealbandis ueſtibus utuntur. Spiracula corporis obſtruere uidetur: conueniens iis, qui ſanguinem expuunt, cœliacis, & ueſicæ doloribus, cum aqua potus. itidem fluxionibus uuluæ, & impoſitus uelleri. Mollibus oculorum collyrijs miſcetur: explet enim caua, atque delacrymationes ſiſtit. Idem cerato exceptus, ulcera, quæ fiunt in teneris partibus corporis, ad cicatricem perducit.

MOROCHTHVM *lapidem nonnullis galaxiam uocatum naſci, fodiq́; in Saxonia Germaniæ teſtis eſt Georgius Agricola maximus foſſilium indagator. Veruntamen cùm nec inde, nec ex Aegypto, quod ſciam, in Italiam deferatur, cur plura de eo dicam, non habeo. Morochthi meminit Galenus unà cum ſciſſili lapide libro nono de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ſic inquiens. Sunt & alij lapides in ſuccum ſolubiles, ut qui in Aegypto naſcitur, quo utuntur ad ſplendorem linteis conciliandum. Eſt autem omnium dictorum minimè qualitatis particeps, nec adſtrictionem, nec morſum, nec abſterſionem præ ſe ferens. quocirca hoc ipſum duntaxat lapidi huic ineſt, quòd deſiccet uidelicet: proinde cerato eum miſcentes ad cicatricem ulceribus inducendam in mollibus corporibus uſurpant. Sed & ocularibus miſcetur facultatibus, perinde ut modò dicti. At quantò eſt maiore emolliendi ui, quàm prædicti, quòd nullam uidelicet effectricem qualitatem habeat, tantò etiam moderatior eſt, magisq́; dolorem leuat. Hunc lapidem quidam moroxum, nonnulli leucographida nuncupant. hactenus Galenus. Sed certè neſcio qua ratione, aut authoritate ductus ſibi perſuaſerit Plinius libro XXVII. cap. II. hunc non eſſe lapidem, ſed herbam, ubi unà cum leuca de leucographide diſſeruit. niſi fortaſſe fuerit uocabulorum ſimilitudine deceptus.*

Morochthi lapidis uires ex Galeno.

Λίθος

Λίθος ἀλαβαςρίτης. LAPIS ALABASTRITES. CAP. CX.

Alabastrites uocatus onyx, crematus, reſina aut pice exceptus, duritias diſcutit. ſtomachi dolores cum cerato leuat: gingiuas comprimit.

Alabastrites notiſſimus lapis eſt ijs, qui Romana inuiſerunt ædificia. Hallucinantur tamen, qui credunt lapidem illum Alabaſtriten eſſe, è quo hac tempeſtate torno uaria finguntur uaſa, quibusdam ſubnigricantibus uenis diſcurrentibus, pellucido læuore, materie uerò adeò imbecilli, ut parum colliſa facilè frangantur. Quandoquidem lapis hic Alabaſtritæ ſpecies non eſt, ſed potius gypſi materia. Alabaſtrites enim, quem antiqui ad uaſa unguentaria cauabant, quò diutius unguenta à rancore uindicarent, naſcitur (ut Plinius inquit lib. XXXVI. cap. VIII.) circa Thebas Aegyptias, & Damaſcum Syriæ. Hic cæteris candidior. Probatiſſimus uerò in Carmania, mox in India, iampridem & in Syria, Aſiaq;. Viliſſimus autem, & ſine ullo nitore in Cappadocia. Probantur quàm maximè mellei coloris in uertice maculoſi. hæc Plinius. Huius facultates memoriæ prodidit Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Et alabaſtrites uocatus unguis in medicinæ uſum ingreditur combuſtus. Quidam eum bibendum dant ſtomachicis.

Alabaſtritæ conſider.

Alabaſtritę uires ex Gal.

Λίθος θυίτης. LAPIS THYITES. CAP. CXI.

Lapis nomine thyites, in Aethiopia gignitur, ſubuiridi colore iaſpidem imitatus: cùm diluitur tamen, lacteum ſuccum reddit. Vehementer mordet: tenebras, quæ pupillis obuerſantur, expurgat.

Thyiten lapidem neq; ipſe hactenus inueni, neq; ab alio compertum ſcio. Qui fortaſſe ex Aethiopia tantùm petendus eſt, ubi eum gigni prodidit Dioſcorides.

Λίθος ἰουδαϊκός. LAPIS IVDAICVS. CAP. CXII.

Ivdaicvs lapis in Iudæa naſcitur, glandis effigie, candidus, ſcita admodum configuratione, lineis æqualiter inter ſe diſtantibus, quaſi induſtria detornatis. Solutus nullam qualitatem manifeſtam guſtui repræſentat. Poteſt ciceris magnitudine tritus ad cotem, ut collyrium, cum calidæ aquæ cyathis tribus, potu difficultati urinæ auxiliari, & calculos in ueſica comminuere.

Lapis è Iudæa allatus, unde & illi nomen, paſſim in officinis habetur. Vtuntur eo medici non modò ad ueſicæ calculos; ſed etiam ad eos, qui in renibus fiunt, Galenum ſecuti, qui libro nono de ſimplicium medicamentorum facultatibus, eius faciem ac uires deſcripſit, his uerbis. Eſt & alius lapis uiribus ualentioribus in Palæſtina Syria prouenìens, colore candido, ſpecie concinna, lineas habens ceu torno ductas. Appellitant eum à loco, in quo naſci conſueuit, Iudaicum, utunturq; ad ueſicæ lapides in cote ſoluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes. Sanè in quibus nos experti ſumus, profecit nihil, quod ad lapides ueſicæ pertinet: uerùm ad eos, qui in renibus hærent, efficax eſt.

Lapidis Iudaici uires ex Galeno.

Λίθος ἀμίαντος. LAPIS AMIANTVS. CAP. CXIII.

Amiantvs lapis in Cypro naſcitur, ſciſſo alumini ſimilis. quo, utpote flexili, telas & uela tantùm ſpectaculi gratia texunt, quæ ignibus iniecta ardent quidem, ſed flammis inuicta ſplendidiora exeunt.

Lapidem Amiantum (ut in alumine retulimus) officinæ ac medici Alumen plumeum uocant, id eſſe exiſtimantes, quod Græcis ſciſſile dicitur. Sed, meo quidem iudicio, falluntur, cùm plumeum alumen ijs uocatum nulla adſtringenti ui polleat, ſed acri, nec in ignem coniectum comburatur, quod Amianti eſt proprium. In hac uulgari opinione, ego quoq; unà cum pleriſq; rei metallicæ ſtudioſis iampridem uerſatus ſum, donec clariſſimus medicus Lucas Ghinus legitimum alumen ſciſſile Piſis ad me miſit, facie adeò Amianto ſimile, ut niſi adſtrictoria uis, qua pollet, ipſum ab Amianto plurimùm differre guſtui indicaſſet, alterum ſanè ab altero diſcernere neſciuiſſem. Nihilominus & ex eo diſcrimen cognoſcitur, quòd hoc in ignem proiectum ſtatim exuritur, ille uerò nequaquam. Hinc itaq; fit, ut haud dubiè credendum ſit Alumen plumeum uocatum legitimum eſſe Amiantum. Cæterùm non deſunt impoſtores (ut autor eſt Braſauolus Ferrarienſis) qui lapidem Amiantum ſimplicibus mulierculis oſtendant, uendantq; ſæpenumero pro ligno Crucis Seruatoris noſtri. Id quod facilè credunt, cùm igne non comburatur, quodq; ligni modo plurimis conſtet lineis intercurſantibus. Meminit Amianti Plinius libro XXXVI. cap. XIX. ubi ſic inquit. Amiantus alumini ſimilis nihil igni deperdit. Hic ueneficijs reſiſtit omnibus, priuatim magorum.

Amianti lapidis conſid.

Fraus impoſtorum.

Λίθος σάπφειρος. LAPIS SAPPHIRVS. CAP. CXIIII.

SAPPHIRVS lapis percuſsis à ſcorpione, potu prodeſſe exiſtimatur. Contra inteſtinas exulcerationes bibitur. Excreſcentia in oculis, vuasq́;, & puſtulas inhibet, & ruptas mēbranas cogit.

Sapphiri conſideratio.

SAPPHIRVS gemma colore conſtat cyaneo, perquàm translucido. Lapis eſt omnibus notus, quòd anulis, & torquibus, quæ collo geſtantur, frequenter inſeratur. Plinius Sapphiros aureis punctis collucere ſcribit libro XXXVII. *cap.* IX. *Veruntamen hac ætate nullum hactenus uidi Sapphirum, qui aureis colluceret ſcintillis, ſed colore tantùm cyaneo, adamantis modo translucido. Quo fit, ut putandum ſit aut noſtri uſus ſapphiros eſſe cyanos gemmas ſapphiri æmulas: aut hac in re erraſſe Plinium fatendum, quòd fortaſſe cœruleum lapidem peculiariter uocatum, quē Mauritani azulum, uel lazulum dicunt, pro Sapphiro acceperit. Nam nullus præter hunc inter gemmas aureis emicat ſcintillis. Sapphiri uires perquàm breuiter perſtrinxit Galenus, cùm tantùm ad ſcorpionum ictus hauſtum prodeſſe ſcripſerit. Cæterùm adduntur hoc tempore in medicamenta ad cor facientia, & in antidota, quæ aduerſus uenena, & peſtiferos affectus parantur, non modò ſapphiri, ſed ſmaragdi, carbunculi, granati, ſardonij, hyacinthiq́;: tametſi præter medicorum ſpem, potantes plerunq; fallant, quòd raræ admodum ſint ſeplaſiæ, quæ huiuſmodi gemmas agnoſcant, & legitimas habeant.*

Cautiones quædam.

Caueant itaq; medici, ne decipiantur. Id enim fiet, ſi ubi ijs opus fuerit, peritiſsimos probatæq; fidei conſuluerint gemmarios. quippe gemmarum ramenta, quæ in ſeplaſijs habentur, adulterijs, & impoſturis non uacant. Adde, quòd plerunq; alterum alterius uice ſupponunt. Putant enim chryſopatios aureo colore nitentes hyacinthos eſſe, qui tamen amethyſtum colore referunt. Præterea obſeruandum eſt, ut gemmarum ramenta, ſiqua legitima, præclaraq́; inueniuntur, quin & margaritæ, & corallia ſuper lapide porphyrite tandiu atterantur, uſquedum redigantur in puluerem tenuiſsimi pollinis inſtar. Et ſanè aduertant medici, quibus curæ eſt, ut plus honoris, quàm auri lucrentur, ne corallia in æneis mortarijs, conterantur. Nam ſi id inconſultè fiat, deraſis delimatisq́; æneis mortarijs, ferreisq́; piſtillis, æris, & ferri ſcobs corallijs admiſta, noxium & uenenoſum reddet medicamentum, magna ægrotantium iactura. Quandoquidem uidi ego ſæpius mulierculas, quæ corallia & margaritas in æneis mortarijs contriuerunt, & ſubinde ſuis ægrotantibus propinarunt, qui ijs deguſtatis in maximum deducti ſunt diſcrimen.

Λίθος μεμφίτης. LAPIS MEMPHITES. CAP. CXV.

MEMPHITES in Aegypto iuxta Memphin inuenitur, calculorum magnitudine, pinguis, uerſicolor. Tradunt trito, & illito, quæ urenda, aut ſecanda ſunt, ſine periculo obſtupeſcere, ita ut non ſentiant cruciatum.

Λίθος σεληνίτης. LAPIS SELENITES. CAP. CXVI.

SELENITES lapis, quem aliqui aphroſelenon appellarunt, quoniam noctu inuenitur lunæ imaginem reddere, quæ cum ea quidem augetur, & decreſcit. Naſcitur in Arabia, candidus, translucens, leuis. Huius ramenta comitialibus in potu dari iubent. Eo ceu geſtamine ad amuleta mulieres utuntur. Arbores adalligato eodem frugiferæ redduntur.

Memphitæ, & Selenitæ conſideratio.

MEMPHITES lapis hodie, quod ſciam, ad nos ex Aegypto non adfertur, tametſi uulnerarijs medicis ſæpiſsimè deſideretur, ubi integra partium ſectione ſit opus. Seleniten uerò etſi antea non uideram; emi tamen hoc anno à peregrino quodam, qui è Galitia Hiſpaniæ, ubi diui Iacobi templum inuiſerat, in patriam reuertebatur. Hic lapis uitri modo translucet, & facilè in tenues finditur laminas. quo fit, ut ijs in locis, ubi frequentiſsimus habetur, uitri uices expleat, ad concludendas ædificiorum feneſtras. Quidam, quòd ſpeculi imaginem reddat, Specularem lapidem uocant.

Cryſtalli hiſtoria.

Cæterùm quoniam hic translucidus lapis Cryſtallum nobis in mentem redegit, cùm expetatur id ſæpius in medicum uſum, ſilentio inuoluendum non duximus. CRYSTALLVM *itaq; (ut Plinius inquit libro* XXXVII. *cap.* II.*) gelu uehementiore concreſcit, nec aliubi certè reperitur, quàm ubi maximè hybernæ niues rigent, glaciemq́; eſſe certum eſt, unde & nomen Græci dedere. Hæc Plinij de cryſtallo ſententia.*

Plinij ſentētia exploſa.

Nos uerò contrà rationibus non obſcuris innixi (quod etiam peritiſsimus Agricola ſentit) Cryſtallum cenſemus nec glacie, nec niue fieri unquam: ſed eo ipſo humore, quo in terræ uiſceribus gignitur beryllus, adamas, & alij id genus lapides. Gigni autem cryſtallum ex humore omnium puriſsimo ſanè conſtat, quòd omnium gemmarum clariſsimum, translucidiſsimumq́; ſit. Probatur ſic gigni, non autem (ut Plinius inquit) ex glacie, uel niue: quoniam unaquæq; glacies quantúmuis longo tempore concreta in algidiſsimis montibus, à quibus nec hyeme, nec æſtate nix unquam recedit, etiamſi è profundis partibus eruatur, liqueſcit tamen in calidis locis repoſita, non modò ignis, ſed ſolis etiam calore. Nanq; id ipſum Cryſtallo eueniret, igni uel ſolibus admoto, ſi è niue aut glacie concreſceret: reperireturq́; tantùm in montibus perpetuò niuoſis. Verùm enimuero cùm reperiatur etiam in marmorum, aliorumq́; lapidum, & metallorum fodinis in Hiſpania, Germania, Scythia, Cypro, Carmania, & in Nerone, & Chiti rubri maris inſulis, quin et in agris, ubi ſeges ſeritur, ubi aratro ſæpius magnas cryſtalli glebas fodêre bubulci, liquidò ſanè conſtabit, ex alia materia gigni cryſtallum, quàm glacie. Siquidem id, quod in præruptis montium ſcopulis inuenitur, ſuperficie tenus cohærens, ex puriſsimo lapideſcente humore in uiſceribus terræ concreſcere non dubitauerim: quod tamen tractu temporis à pluuiarum impetu,

quæ

quæ in præruptis montium uniuerſam deradunt terram, denudari crediderim. Quapropter non temerè dixit Plinius, liquidò ſe affirmare poſſe in cautibus alpium naſci adeò inuijs, ut plerunque fune pendentes id extrahant homines. Huic alia accedit ratio, quòd glacies per aquas innatet, cryſtallum uerò illico ſubſidat. Præſtantiſsimum illud exiſtimant, quod album & aquæ clariſsimæ modo pellucidum uiſitur. Vis cryſtallo adſtrictoria: proinde datur in puluerem tenuiſsimum tritum utiliter dyſentericis ex uino auſtero. Alba uteri profluuia ſiſtit, lac uerò nutricibus auget. quod à Tridentinis mulieribus didicimus. Fiebat quondam antiquis è Cryſtallo pila, qua aduerſis ſolis radijs expoſita medici corpora urebant, igne inde concitato. Sed ijs tantùm id cauterij genus admouebant, qui candente ferro perterriti curari reformidabant. Sed & nos huiuſce cauterij periculum fecimus, non ſine ægrotantium, & aſtantium admiratione. Cryſtalli uires.

Λίθος ἴασπις. LAPIS IASPIS. CAP. CXVII.

IASPIDVM quædam ſmaragdum imitatur: alia cryſtallum, colore ſimilis pituitæ: alia non diſsimilis aëri, ob id uocatur aërizuſa: alia ueluti fumo infecta, quæ capnias ex argumento uocatur. quædam lineis albis reſplendentibus præcingitur, Aſſyrios appellata. alia terebinthinæ ſimilis, quæ terebinthizuſa dicitur. alia colore callaida gemmam æmulatur. Omnes amuleta eſſe traduntur, & accelerare partum femoribus appenſæ.

IASPIDVM genera longè plura recenſentur, quàm quæ à Dioſcoride deſcribuntur. Quandoquidem quædam uiſitur cœruleo copioſo, aut glauco pingui ſimilis, id eſt uiridis lacte ſuffuſa. Alia purpurea, qualis naſcitur in Phrygia. Alia roſea, & quaſi floribus tincta, qualis in Ida monte profundiſsimis ſpecubus foditur. Alia ex purpura cœrulea, qualis inuenitur in Cappadocia. Alia ex rubro nigra. Alia iecoris imitatur colorem, quæ ſi ſaturatiore colore reperiatur, lineis eiuſdem coloris diluti, & nigri cingi ſolet. Quædam niuem imitata rutilis punctis reſpergitur. Quædam onyche pungitur, aut ex altera parte iaſpis eſt, ex altera onyx; proinde iaſponyx uocata. Alia cuius altera parte ſit purpurea, altera uiridis, nec utrinq; pellucens, ſed qua parte uireſcit. In ſumma uaria eſt Iaſpidum natura. Suſpenſas ad plura ualere aiunt, nempe ad omnem ſanguinis fluorem, ad protegendum conceptum, & partum iuuandum, ueneremq; inhibendam, & febrem, & hydropem fugandam. Nec deſunt ſuperſtitioſi, qui dicant Iaſpidas homines reddere gratos, potentes, ac tutos, ſi quibusdam magicis uerbis admurmurentur, priusquàm ſuſpendantur. Iaſpidum genera plura, & uires.

Λίθος ἀετίτης. LAPIS AETITES. CAP. CXVIII.

AETITES lapis eſt ueluti prægnans, cùm quatitur, alio in utero ſonante. Grauidis continet partus, cùm lubricæ ſunt uuluæ, & parum tenaces, ſiniſtro brachio adalligatus: ſed parturientibus è brachio amoueatur, & feminibus alligetur, ut ſine doloribus pariant. Furem deprehendit, ſi quis in pane conditum offerat: fur enim manſum deuorare non poterit. Quinetiam concoctus furem coarguit: quippe decocta cum eo deuorare non poterit. Tritus, & cerato exceptus, cyprino, aut gleucino, aut alio excalfaciente, comitiales magnificè iuuat.

AETITEN Græci, Latini Aquilæ lapidem dicunt, quòd aliquando in earum reperiatur nidis. Variat lapis hic tum colore, tum magnitudine. Meminit huius Plinius libro xxxvi. cap. xxi. his uerbis. Aëtitæ lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, ſicuti in decimo uolumine diximus. Aiunt binos inueniri, marem, & fœminam: nec ſine ijs parere, quas diximus aquilas, & ideo binos tantùm. Genera eorum quatuor. In Aphrica naſcentem, puſillum, & mollem intra ſe, ac uelut in aluo habentem argillam ſuauem, candidam: ipſum friabilem, quem fœminei ſexus putant. Marem autem, qui in Arabia naſcitur, durum, gallæ ſimilem, aut ſubrutilum, in aluo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Aphrica naſcentibus ſimilis, amplior tamen, atq; dilatatus. cæteris enim globoſa facies. Habet in aluo arenam iucundam, & lapillos: ipſe tamen mollis, ut etiam digitis frietur. Quarti generis Taphiuſius appellatur, naſcens iuxta Leucadem in Taphiuſa, qui locus eſt dextra nauigantibus ex hac ad Leucadem. Inuenitur in fluminibus candidus, & rotundus. Huic eſt in aluo lapis, qui uocatur callimus, nec quicquam tenerius. Hactenus de aquilinis lapidibus Plinius. Aëtitæ lapidis hiſtoria, & uires.

Λίθος ὀφίτης. LAPIS OPHITES. CAP. CXIX.

OPHITAE genera multa. quidam ponderoſus, & niger. alter cinereo colore ſpectatur, punctis diſtinctus. tertius lineis quibusdam candidis intercinctus eſt. Omnes alligati contra capitis dolores, & ſerpentium ictus proſunt. Feruntur, qui lineas habent, lethargo, & capitis doloribus auxiliari.

OPHITAE lapidis meminit Plinius libro xxxvi. cap. vii. ſic inquiens. Ex ophite columnæ, ſed paruæ admodum inueniuntur. Duo eius genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores ſedare adalligati, & ſerpentium ictus. Quidam phreneticis, ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra ſerpentes Ophitæ lapidis hiſtoria.

autem

Ophites marmor.

autem à quibuſdam laudatur, præcipuè ex his quem tephriam appellant à colore cineris. hæc Plinius. Verùm Ophites marmor, quod uulgò uocamus Serpentino, porphyritæ ferè lapidis inſtar duriſſimus eſt, colore minimè nigricante, nec candido, nec cinereo, ut in ſuo requirunt Dioſcorides, & Plinius, ſed uiridi ſaturato dilutis eiuſdem coloris maculis reſperſo. Ex quo ſanè conſtat antiquorum Ophiten à noſtrate maximè fuiſſe diuerſum.

Λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις. LAPIDES IN SPONGIIS. CAP. CXX.

LAPIDES in ſpongijs inueniuntur, qui ueſicæ calculos rumpunt, in uino poti.

Lapidũ ſpongiarum uires ex Galeno.

LAPIDES in ſpongijs reperti, omnibus notiſſimi ſunt: quippe quòd rariſſimæ ſint ſpongiæ, quæ hiſce lapidibus uacent. Horum uires retulit Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Lapides, qui reperiuntur in ſpongijs, frangendi uim obtinent, non tamen ita ualidam, ut lapidem in ueſica comminuant, unde qui id ſcriptum reliquerunt, mentiti ſunt: uerùm qui in renibus conſiſtunt rũpunt, uelut qui ex Cappadocia conuehuntur, quos in Argeo naſci aiunt. Soluuntur autem hi in ſuccum colore lacteum. ex quo liquet, quòd extenuandi uim obtinent, abſque ut inſigniter excalfaciant.

Λιθοκόλλα. LITHOCOLLA. CAP. CXXI.

LITHOCOLLA glutinum, quo lapides coniunguntur. conflatur autem ex marmore, lapide Pario, & taurino glutine. Poteſt candente ſpecillo admotum, incõmodos oculis pilos replicare.

Λίθος ὀστρακίτης. LAPIS OSTRACITES. CAP. CXXII.

OSTRACITES teſtæ ſimilitudinem habet, cruſtoſus, & in laminas fiſsilis. quo mulieres ad detrahendos pilos, pro pumice utuntur. Menſes drachmæ pondere potus ex uino ſiſtit. Si quatuor diebus à purgatione bibatur ſicilici pondere, fœminis præſtat ne concipiant. Cum melle autem impoſitus, mammarum inflammationes lenit, & nomas cohibet.

Oſtracitæ lapidis conſid. & uires.

OSTRACITEN lapidem, quo pumicis uice uſa eſt antiquitas, hactenus mihi uidere non licuit, quanquam reperiri hunc in Hildesheimio circa antrum à nanis appellatum, colore ſubrubeo, & oſtracorum teſtis ſimilem, libro quinto de natura foſſilium ſcribit Agricola. Eius uires tradidit Galenus lib. nono ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Porrò oſtraciten uocatum lapidem prædicare quoſdam audio, quaſi deſiccandi ualenter facultatem obtineat, temperatam ex adſtrictione, & acrimonia, uelut & Geoden nomine, pupillas expurgare, & uberum teſtiũmque phlegmonas ſanare, ex aqua uidelicet inunctum.

Σμύρις λίθος. SMYRIS LAPIS. CAP. CXXIII.

SMYRIS lapis eſt, quo anularij ſcalptores lapides expurgant, ad erodendum, & urendum utilis: gingiuis, quas humor uexat, prodeſt: dentifricio commendatur.

Ἄμμος αἰγιαλῖτις. ARENA LITORALIS. CAP. CXXIIII.

ARENA è litoribus ſole feruefacta, hydropicorum tumores exugit, ſi capite tenus in ea obruantur. Torreri ſolet ad aridos fotus, pro milio aut ſale.

Smyridis conſider. & uires ex Galeno.

SMYRIS uulgò nobis Smeriglio, notiſſimus eſt lapis, præſertim quòd eius puluere expoliantur gemmæ, & armorum omne genus. Vitrum quoq; Smyride lapide finditur, quemadmodum & adamante, tanta ineſt ei durities. Huius uires Galeno libro nono ſimplicium medicamentorum, his uerbis deſcribuntur. Sed & Smyris uocata, quòd multum abſtergentem habeat facultatem, clarum eſt uel ex eo quòd dactylioglyphi, hoc eſt, qui anulos exculpunt, eum in uſum illo utantur. Quinetiam quòd dentes puros efficiat, experti ſumus.

Ἀκόνη ναξία. LAPIS NAXIVS. CAP. CXXV.

E' COTE Naxia, quod exacuendo ferro deteritur, illitum alopecias ad pilum reducit. uirginum mammas cohibet, nec increſcere patitur. Potum ex aceto lienem abſumit, & comitialibus prodeſt.

Λίθος γεώδης. LAPIS GEODES. CAP. CXXVI.

GEODES lapis adſtringit, ſiccat, caligines oculorum diſcutit. Illitus autem ex aqua teſtium, mammarumque inflammationes ſedat.

NAXIVM lapidem, itemq́; Geoden, nullus eſt, quod equidem ſciam, qui hodie cognoſcat oſtendatq́; in Italia, uel ibi inuentos, uel aliunde allatos: tametſi in Miſnia, & Saxonia naſci hos ſcribat Agricola. Naxius autem, Galeni teſtimonio, non ſolùm uirginibus mammarum incrementum prohibet; ſed & pueris teſtes creſcere non patitur, tanquam uidelicet particeps facultatis refrigeratoriæ.

Γῆ πᾶσα. TERRA OMNIS. CAP. CXXVII.

OMNIS terra, ad medendi uſum recepta, ſummam & primam uim habet refrigerandi, meatuſque obducendi, occludendiq́;: ſed ſpecie diſtat, cùm alia adiunctis quibuſdã ad alia ſit utilis.

Γῆ ἐρετρίας. TERRA ERETRIA. CAP. CXXVIII.

ERETRIADES duæ ſunt, una uehementer alba eſt, altera cinericia. Optima habetur ad cinereum colorem uergens, perquàm mollis, quæ ſi per æramenta tractim ducatur, lineam uiolaceam refert. Lauatur, ut ceruſſa, aut hunc in modum. Teritur ſeorſum, & cum aqua, & ubi peſſum ierit, humor leuiter excolatur: ſiccata ſolibus, iterum teritur interdiu, adiecta aqua, ut ueſpere conſidat: antelucanis colo excernitur, & demum in ſole trita, ſi fieri poteſt, digeritur in paſtillos. Quòd ſi toſta deſideretur, paſtilli magnitudine ciceris in fictile perforatum conijciuntur, oreque uaſis diligenter obturato, ſupra carbones candentes continenter follibus perflantur: vbi uerò cinis in fauillas ſe conuertit, aut aëreum colorem contraxit, exempti reconduntur. Vim habet adſtringentem, & refrigeratoriam, leuiter mollientem: caua explet, & ſanguinolenta conglutinat.

Γῆ σαμία. TERRA SAMIA. CAP. CXXIX.

SAMIA præfertur candida, leuis, tangenti linguæ glutinis modo adhæreſcens, mollis, ſuccoſa, friabilis: cuiuſmodi eſt, quam aliqui collyrion uocant. Duæ enim ſpecies eius: vnam antè diximus: altera aſter appellatur, cruſtacea, & cotis modo prædenſa. Vritur, ac lauatur, ut eretria, uimque conſimilem habet. Sanguinis reiectiones ſiſtit: fœminis fluxione uuluæ laborantibus, cum flore ſylueſtris punicæ datur. Teſtium, & mammarum inflammationes, illita ex roſaceo, & aqua, refrigerat: ſudores arcet. contra ſerpentium morſus, & uenena pota ex aqua auxiliatur.

Λίθος σάμιος. LAPIS SAMIVS. CAP. CXXX.

SAMIVS lapis in Samia terra inuenitur, quo aurifices utuntur poliendo auro, ut reſplendeat. Probatur candore, & duritia. Vis ei adſtrictoria, & refrigerans. prodeſt ſtomachicis potus. ſenſus hebetat: uerùm ad fluxiones oculorum, & ulcera, cum lacte efficax eſt. Partus, ut tradunt, adligatus accelerat, & conceptus fœminarum cuſtodit.

TERRA, quam Samiam uocant, an ex Samo deferatur in Italiam, non equidem auſim affirmare: tametſi hæc Terræ Samiæ conſider. *uſum in medicina maximum præſtiterit Galeni tempore, qui ea, quæ aſter appellatur, tanquam præſtantiore ſemper uſus eſt: huic tamen Dioſcoridi præfertur illa, quam aliqui collyrion uocant. Sunt qui putent Samium aſtera illum eſſe lapidem, quem ſeplaſiæ Talchum nominant. Sed ij, meo quidem iudicio, hallucinantur. quandoquidem Talchus linguæ contactu nunquam glutinis modo adhæret, attritu contumax eſt, nec cotis inſtar prædurus uiſitur. Adde quòd Talchus non ſit cruſtoſus, ſed ſquamoſus, translucidus, ut uitrum, ac læuis: & quòd non niſi magno labore, & diutino igne comburi poßit: nec id quidem per ſe fieri poteſt, niſi quibuſdam admiſtis. quod tamen Samio aſteri non euenit, utpote qui facilè, teſte Dioſcoride, eretriæ terræ modo comburatur. Ad hæc ſciant medici Talchum ebibitum ſtrangulare, non ſecus ac gypſum: cùm tamen Samius aſter perinde atq; Lemnia terra, contra uenena, & uenenoſorum ſerpentium ictus maximè auxilietur, & ut illa labijs & linguæ inhæreat. Id quod aliquando animum traxit ad credendum, eam terram uel Samiam, uel Samiæ ſimilem eſſe, quam magnifaciunt circulatores, qui ſerpentes circumferunt, à Melita inſula allatam: quánque uulgò uocant Pietra di ſan Paolo. Siquidem hæc colore candida ſpectatur, linguæ tangenti pertinaciter adhæreſcit, mollis eſt, & ſuccoſa, facileq́; friabilis: & aduerſus uenena, & ſerpentium ictus Lemniæ uicem explet. Cæterùm neq; illud auſim aſſerere, quòd lapis Samius uocatus ad nos conuehebant mercatores, quo aurifices aurum, & argentum antiquitus poliebant: etſi hunc quoque in Germania reperiri ſcribat Agricola.*

Γῆ χία. TERRA CHIA. CAP. CXXXI.

Chia eligi debet candida, uergens ad cinereum, Samiæ ſimilis. Eſt autem cruſtoſa, albaque, ſed fictitijs formis differens. Vis eadem, quæ & Samiæ. extendit faciem, & erugat, atque ſplendidam reddit: colorem in facie, & corpore toto commendat. in balneis pro nitro deterget.

Γῆ σελινουσία. TERRA SELINVSIA. CAP. CXXXII.

Eadem præſtat Selinuſia. maximè laudatur, quæ uehementer reſplendet, candida, friabilis, & humore dilui celerrima.

Γῆ κιμωλία. TERRA CIMOLIA. CAP. CXXXIII.

Cimoliae duo genera, candida, & ad purpureum inclinans. Optima exiſtimatur, quæ innatam habet pinguitudinem, tactuque frigida ſentitur. Vtraque aceto diluta, parotidas, & alia tubercula diſcutit. Ambuſta igni, ſi ſtatim cimolia oblinantur, puſtulas non ſentient: teſtium duritias, & totius corporis collectiones cohibet: igni ſacro imponitur. In ſumma, utraque multùm in medicina commendatur, ſi incorruptæ originis, nec ſpuria aſſumatur.

Γῆ πνιγῖτις. TERRA PNIGITIS. CAP. CXXXIIII.

Qvae pnigitis dicitur, colore ferè eretriæ ſimilis eſt, grandioribus tantùm glebis: manum ſi quis admoueat, refrigerabit: tactu linguæ uſqueadeò glutinoſa, ut penſilis hæreat. Cui effectus idem, qui cimoliæ, paulò tamen infirmior. Hanc aliqui pro eretriade uendunt.

Ὄστρακα τῶν ἰπνῶν. TESTAE FORNACEAE. CAP. CXXXV.

Fornaceae teſtæ uehementer toſtæ, cruſtas ulceribus obducunt: quare prurigini, & papularum eruptionibus, medentur. Podagricis proſunt: ſtrumas diſcutiunt, cerato exemptæ.

Γῆ ἐκ τῶν καμίνων. TERRA FORNACVM. CAP. CXXXVI.

Fornacvm terra, quæ retorrida fuleſcit, eiuſdem cum teſta effectus.

Γῆ μηλία. TERRA MELIA. CAP. CXXXVII.

Melia colore cineream eritream imitatur, aſpera tactu: ea digitis friata, deraſi pumicis modo crepitat. Vim habet aluminoſam, ſed remiſsiuſculam, id quod guſtu deprehenditur: modicè linguam ſiccat: purum corpus reddit, & colorem commendat: pilos extenuat: vitiligines, & lepras abſtergit. Pictoribus uſum præbet, ut colores diutius perennent. Emplaſtris uiridibus, quæ chloræ dicuntur, efficaciter inſeritur. Ex omni melia terra, & omni alia in uniuerſum, eligi debet recens, mollis, non lapidoſa, friabilis, quæ cùm humorem attigerit, facilè reſoluatur.

Qvanvis *terra Eretria, Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigitis, & Melia antiquis notiſsimæ fuerint, & in uſu medico frequentiſsimæ, ut author eſt Galenus; tamen ab his, qui nos præceſſerunt, adeò neglectas fuiſſe conſtat, ut nulla amplius, quod ſciam, ad nos adferatur. Quamobrem non operæpretium duxi, ut in ſingulis moram traheremus, ac de earum hiſtoria & uiribus latius diſſereremus.*

Γῆ ἀμπελῖτις. TERRA AMPELITIS. CAP. CXXXVIII.

Ex ampelitide terra, quæ pharmacitis nomine in Seleucia Syriæ naſcitur, laudatur in primis nigra, piceæ longos carbones referens, modicè aſſuloſa, æquabili ſplendore, quæ detrita, accepto oleo, ſtatim eliqueſcit. Vitioſa cenſetur candida, & cinerea, quæ in liquorem non reſoluitur. Vim diſsipandi, & refrigerandi habet. ad calliblephara additur, tingendis capillis idonea. Vſus eius ad illinendas uites, ſub germinationis tempus, utpote cùm innaſcentes uermiculos enecet.

Ampelitidis terrę conſid.

Ampelitis, *ut author eſt Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, hoc ſibi nomen iure uendicauit, quòd antiquis in frequenti haberetur uſu, ad præſeruandas ab erucis uitium gemmas prima earum germinatione, quemadmodum*

quemadmodum nos uiſco circumlito noſtras tuemur in Hetruria. Pharmacitis uerò dicitur, quòd medicamentoſa maximè ſit. Siquidem non modò uermiculos ad uites aſcendere inhibet; ſed etiam eos interficit. Hæc uſqueadeò bitumine referta eſt, ut Plinius, & Poßidonius, bitumini ſimilem ipſam fecerint. Cuius experimentum eſt, ſi facilè in oleo impoſita, liqueſcat. Quamobrem credidere nonnulli Ampelitim terram cruſtoſum illum fuiſſe lapidem, quem ſcribit Galenus ſe inueniſſe in Lyciæ litoribus, & in Cœle Syria, qui in ignem coniectus leuiuſculam edebat flammam. Hoc argumento nixi, quòd idem ſcripſerit ſe reperiſſe lapidem illum in quodam colle omni ferè ex parte circundato ab Aſphaltite lacu, quem Sodomęum uocant: ex quo bitumen in ipſum labitur lacum. Quapropter non deſunt, qui dicant, Galenum haudquaquam nouiſſe, eos lapides nil aliud eſſe, quàm terram ampelitidem. quæ cùm piceum referat carbonem, ut Dioſcorides ipſe teſtatur, non mirum, ſi potius lapidis, quàm terræ ſpeciem præ ſe ferat. Non ab re itaque credendum fuerit, Ampelitim terram non admodum à Gagate lapide differre. quippe quòd utræque ex terra & bitumine ſuam traxerint originem. Ampelitis nuperrimè è Carniola, ubi foditur, ad me allata eſt, nullis reclamantibus notis.

Ἀσβόλη ζωγραφική. FVLIGO PICTORIA. CAP. CXXXIX.

Fvligo, qua pictores utuntur, ex uitrarijs officinis colligi ſolet: ſiquidem ei palma tribuitur. Vis ei ad adſtringendum, & erodendum efficax. fracta, cum roſaceo cerato ad cicatricem perducit.

Μέλαν γραφικόν. ATRAMENTVM LIBRARIVM. CAP. CXL.

Atramentvm, quo ſcribimus, fuligine è tedis coacta colligitur. In ſingulas libras gummis, ternæ fuliginis unciæ adijciuntur. Fit etiam è reſinarum, & pictoria fuligine, de qua paulò antè diximus. Aſſumitur autem fuliginis mina, gummi ſeſquilibra, glutinis taurini, atramenti ſutorij, ſingulorum ſeſcuncia. Additur conuenienter erodentibus medicamentis. ambuſtis, ex aqua commodè craſsius illinitur, ſed non antè ſoluatur, quàm cicatricem induxerit: ſanatis ſiquidem ulceribus, ſua ſponte decidit. Cæterùm habes, amiciſsime Aree, ferè quæ tradenda duximus pro operis modo, quem deſtinaueramus, & materiæ, auxiliorumque medicinalium copia.

De fvligine pictoria, atque etiam de Atramento librario latius & apertius à Dioſcoride ſcriptum eſt, quàm ut de his plura nobis ſuperſint dicenda, uel declaranda. Quare iam unà cum authore noſtro, huic quinto libro finem imponamus. atque inſuper deo, *cui omnia, quæ à nobis fiunt, aut dicuntur, accepta ferre par eſt, immenſas agamus gratias.*

LIBRI QVINTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii,

IN LIB. SEXTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE LETHALIBVS VENENIS, EORVM'QVE PRAECAVTIONE, ET CVRATIONE.

Præfatio Dioſcoridis.

SVPERIORIBVS, amicißime Aree, libris tradidimus de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & earundem fructibus, lacrymiſque: item animalibus, melle, lacte, ſeuo, frumentis, oleribus, herbis, radicibus, liquamentis, vinis, metallisque. In hoc verò totius operis vltimo, facultates medicamentorum recenſebimus, quæ prodeſſe nobis, aut officere poſſunt. Vitata igitur orationis prolixitate, opus inſtitutum proſequamur. Huiuſcemodi autem tractatus cùm bifariam diſtributus ſit, in partem venena præcauentem, ita vt ne fallant ſumentes, aut ſi quando per imprudentiam dentur, vt tum quoque innoxia fiant, irritaque: & in rationem ijs ſuccurrendi, qui iam noxam ſentiunt: primùm differam de præcauendi modo, quem eſſe difficillimum plerique maiorum arbitrantur, quòd dantes clam venena ita inſidias temperant, ut peritiſsimum quenque decipiant. Siquidem venena ſua amaritudine, permiſtis dulcibus, ſpoliant, & graue odoris virus miſtura odoramentorum eximunt. Aut medicamenta immiſcent, quæ tuendæ ſanitatis gratia dari putantur, & præſertim in ualetudine, vt abſinthium, tragoriganum, ſatureiam, aut hyſſopum, quinetiam thymum, irim, origanum, abrotonum, caſtorium, aut ſi quid medicamentis purgatorijs cognatam habere qualitatem videatur. Aut potionibus inſerunt, vt uinis aſperis, iuribus, paſſo, mulſæ aquæ, muſto: ſuccis, ut in cremore lentis, polentis: aut medicaminibus, aut alijs, quæ aſſumuntur, edulij ſpeciem referentibus. Quare qui in ea ſuſpicione ſunt, conditos cibos vitare debent, omnique intenſo ſapore dulcium, aut ſalſorum, aut acidorum abſtinere: nec ſitibundi affatim bibere, aut eſurientes voraciter comeſſe, ſemperque ad ſaporem horum diligenter attendere, præſertimq; potu frigidam aquam præſumere. Satiato enim appetitu, qualitates ægerrimè poſtea concoquuntur. In ægris quidem facilè cauemus potiones auxilij prætextu dari ſolitas, quas offerunt improbi veneficiórum artifices: itaque ob id laborantes morbo non perinde audentium iniurijs patent. Et hæc quidem ne facilè incauti ſeductique homines capiantur dolis veneficorum, ratio eſt, & facultas. Sed alia ſupereſt expeditior, vt ſuſpicioſi aliqua præſumant, quæ venenorum vires hebetent, & inefficaces irritaſque reddant: cuiuſmodi caricæ ſunt cum iuglandibus nucibus manducatæ, & quæ cedromela vocát, id eſt citria, ſeminiſque napi drachma cum uino. Item folia calaminthæ, aut creta, quæ Lemnia ſphragis appellatur, pondere pari cum vino: aut rutæ folia, & nucis iuglandis nucleum: aut caricas duas, & ſalis callum ieiuni ſumant, & nullo veneni genere lædentur. Antidota ex vino ſumpta, eundem effectum præbent: inter quæ intelligitur magnum Mithridatium, & quod ſcinco, & quod ſanguine temperatur. Quin & ſæpe venenis obſiſtunt peculiares quidam corporum affectus certo quodam modo conſtitutorum, cum quadam cibi, potuſque qualitate, tum vini copia ita temperatorum, vt cum uenenis diſſentiant. ſiquidem ingeſti veneni vires frangunt, atque iam priore alimento farctis, præcluſiſque meatibus, obſtant, ne membratim per digeſtionem inſinuetur. Verùm enimuero, quoniam fortunæ neceſsitas interdum ſimilia diſcrimina peregrè agentibus adfert, abſque vllis inſidijs hominum, nonnihil differendum mihi de hac re neceſſarium duco. Iam primùm igitur culinam apparare loco ſubdiali conuenit, ciboſque & potus in huiuſcemodi loco ſtruere. Si id fieri commodè nequit, ſecunda erit conditio hæc, apparandi, apponendique ſub tecto. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda: frequenter enim à ſuperioribus contabulamentis animalia decidunt exigua quidem, ſed quæ non modicam perniciem moliantur, vt phalangia, ſtelliones, & alia quædam reptilia. Porrò uinaria

uaſa dili-

vaſa diligenter intueri oportet: nanque reptilia odore vini illiciuntur, quæ interdum ſorbendo, noxium virus eructarunt, interdum uerò delapſa immerſaque expirarunt, & exitij cauſas haurientibus attulerunt. Sed hæc hactenus dicta ſint, ne cauti, & prouidi inſidijs pateant. Quòd ſi qui ſua ſponte, aut ex quorundam inſidijs ſumpſerunt, auxiliari primo quoque tempore oportebit. ſiquidem dum comites ſingulorum venenorum notæ expectantur, immedicabile fit venenum, & pauliſper neglectum, medicamentis ægrè cedit. Quare ſi qui pro comperto ſe uirus ſumpſiſſe intelligunt, & fateantur, aut eorum, qui aderant, teſtimonio conſtet, protinus ad idonea remedia tranſeuntes, facilè peculiari, natiuæque conſtitutioni reſtituemus. Neque enim ijs aſſentimur, qui prorſus auxilia in huiuſcemodi fruſtrà adhiberi contendunt. Quo enim modo morbi, quorum cauſæ cæcæ, latentesque corporibus inſident, medicinam admittunt, & quæ forinſecus incurrunt venena, medendi rationem aſpernantur? Aequè verò omnes morbi pro cauſarum ingruentium magnitudine, proque antecedentibus affectionibus, qualitatibusque, quibus ſit opportunum corpus, vel medicabiles ſunt, uel nullis cedunt medicamentis. Quòd ſi qui forſan obmuteſcentes, aut tremuli, aut nolentes alioqui venenum à ſe egeri, nullam nobis eius cognitionem præbeant, tum protinus accedendum ad ea, quæ communiter epotis quibuſcunque venenis opitulari conſueuerunt. Atqui nullum magis in omnia ualens auxilium dari poteſt, quàm ut proximo loco uirus foràs exhauriatur, priuſquàm inualeſcat. Quare ſine mora calidum oleum ex aqua, aut ſeorſum, vt uomitare cogantur, dari conuenit. Aut ſi oleum natura loci negat, butyrum cum aqua calida, aut malua, aut lini ſemine, aut trago, vrtica, fœno græco, aut halicæ decocto, vicem eius exhibebit. Hæc enim non modò uomitionibus exigent vi illa ſua laxatrice, aut nauſeam ciente; ſed aluum quoque ſubducent, & corporum inanitione ita aduerſabuntur, ut acrimonias venenorum hebetent. Id quod euidenter huiuſcemodi argumento deprehendere licet. Eſto, vt quiſquam viua calce, vel fæce, aut cantharidibus, aut alio quouis acri, corpus exulcerare ſtatuerit, is ſi ipſum oleo leniter illinat, exulcerationem non accipiet. Atqui neque vehementer adſtringi corpus, neque refrigerari poterit, ſi antea perungatur. Quinetiam uomitus non ob id modò, quòd vacuet, & noxium humorem excernat, iuuamentum adfert; ſed quòd aſſumptum uirus nonnunquam odore, coagulatis grumis, aut colore prodat. quippe cùm odore, & amaritudine, meconium: colore, ceruſſam, gypſúmve: grumis, lac aut ſanguinem animalis recens iugulati oſtendat. Nam grauis odor regeſtorum, leporis marini, aut rubetæ veneficia deprehendit: ita ut nonnulla ab ijs remedia peti poſsint, ad idonea ſingulorum auxilia tranſeuntibus. Oleo etiam maluæ decoctum admiſcetur, aut glaucium, aut adeps anſerinus, aut pinguium carnium iura, aut lixiuium lignorum cinere factum. Vbi verò uomitus diligenter citatus fuerit, ne quid in uentre coierit, quæ hæſerunt inteſtinis reliquiæ, clyſtere acri deuocentur. Facit & nitrum tritum cum hydromelite ſumptum, & vina vetera liberalius epota, gallinacea iura, præpingues piſces, vetuſtæ carnes pinguesque, & quæ adipe aut recenti butyro parantur. Aluum nanque ſubducunt, uti diximus, & ſtomachum reſoluentia, proniorem ipſum ad vomitum reddunt: & venenorum acrimonias hebetant, atque meatus obſtruentia, celerem virium penetrationem inhibent. Quinetiam medicamenta dantur, quæ communi dote proſunt, vt Lemnia terra, agaricum, abrotonum, irio, radix eryngij, ſemen paſtinacæ, & calaminthæ, nardum Gallicum, caſtorium, ferulæ virentis medulla, flos rhododendri, ſuccus marrubij, laſer, aut laſerpitium, ſagapenum, peucedani ſuccus, aut panacis, & radix, quam magudarim appellarunt, ariſtolochia longa, ſylueſtris rutæ ſemen, & betonicæ, quam ceſtron nominant, folia. ſingula cum vino drachmæ pondo ſumi debent. Effectum præbet polij decoctum, & ſeſeli, & liquida pix lincta. Magnificè ferunt opem antidota, quæ in calce operis ſcripta reliquimus. Communis ratio præſtandi auxilij ita ſe habet. Cæterùm ab ijs, quæ conſueuerunt euenire, communia remedia ſumptitari poſſunt. Ferè enim uires venenorum quàm plurimorum in affectus conſimiles corpus tandem redigunt. Quam ob cauſam pleriſque communia conducunt auxilia. varia etenim ſunt venenorum genera, communes tamen, nec multi ijdem affectus oriuntur. Neque fieri poteſt, vt omnes concurrentesque caſus, quæ ſymptomata vocant, vnum uenenum ſequantur. alioquin ſuperuacanea fuiſſet uenenorum ſingulorum traditio, cum ſuis remedijs ab authoribus deſcripta. Neque verò in vno eodemque promptum eſt inuenire, ut quis ſtomachi, alui, inteſtinorum, iecoris, renum, & veſicæ dolore vehementer crucietur, ut ſingultiat, erodatur, contremiſcat, refrigeretur, obmuteſcat, conuellatur, pulſus elangueſcat, ſpiritus difficilis fiat, veterno prematur, vertigo obuerſetur, caligent ſenſus, ſtranguletur, ſitiat, ſanguis erumpat, febre conflictetur, ægrè lotium reddat, torminibus uexetur, crebrò vomitet, nauſea prematur, rubeſcat, liuore ſugilletur, palleſcat, deſipiat, ſtertat, uiribus deficiatur, & pleraque alia faciat, patiaturque. ſingula enim in generales affectus deducta, pauca numero, & communia ea demonſtrant, quæ euenire conſueuerunt. Quare in ſingulis, quæ ſuprà diximus, facilè fuerit deuoratum uirus cognoſcere. Nam oris & linguæ eroſio, ſtomachi, ventris, veſicæ ac renum inflammatio, vehemens vrinæ difficultas, & interdum cruoris cum eo exitus, lancinatio, & in pluribus partibus quidam aduſtionis ſenſus, non in cantharidibus modò

potis reperiuntur; ſed in erucis quoque pinorum, & bupreſte, & ſalamandra. Porrò non modò eos, qui meconium hauſerunt, veterno, aut ſopore premi, ſtertere, liuore ſugillari, torpere, refrigerari, ſtupeſcere, toto corpore pruritum ſentire, ſenſu priuari conſtat; ſed eos etiam, qui mandragoram, aut cicutam deuorarunt. Delirium non hyoſcyamus tantùm infert; uerùm etiam, quæ toxica appellantur: itidem aconitum, & mel, quod in Heraclea Pontica gignitur. Strangulatio non minus in fungis, quàm in ſanguine taurino, lacte, aconito, ceruſſa, gypſo conſpicitur. In ſumma, difficile vnum uni veneno proprium inuenire ſignum, quod hauſtum, guſtatumque uirus prodere poſsit: maximè, quòd hæc cæterorum etiam vitiorum, quæ in corpore exoriuntur, communia ſequi ſolent. Cæterùm in his, quæ celeriter enecant, noxam ſignis forſitan indicare poſsis, ſi ad ea reſpexeris, quæ ſumus dicturi. Sed in ijs, qui ad longas ægritudines ſpectant, nihil ad medendi rationem difficile, duntaxat quod pertineat ad indicia noxæ, utpote cùm uenena ſtatim, atque præſentaneam vim illam perdiderunt, tranſmutata in longos affectus, communia reliquorum vitiorum remedia, compoſitioneſque flagitent, cùm venefica proprietas non amplius inſit. Si uerò longa ſit affectio, in aliquod diuturnorum morborum genus recidet, à quibus facile fuerit medendi rationem aſſumere. Sed de ijs, quæ generaliter auxiliantur, hactenus. Conſequenter quæ priuatim ſingulis proſunt, ſcriptis mandabimus, ſi prius ſigillatim expoſuerimus, quæ ex ſingulis ordinibus exitialem, aut maleficam vim ſortiuntur, ut medicinæ ſtudioſi ea cautè obſeruent, quæ ad rationem ſalutis ſcripta inueniuntur: quòd nonnulla eorum, quibus utuntur, venenis ſint commiſta. Incuria enim magnas adfert noxas, & ſæpe continuo vſu eorum, homo in perniciem agitur. Proinde animalia, quæ exitioſam uim habent, hæc ſunt: cantharides, bupreſtis, ſalamandra, pinorum erucæ, lepus marinus, rubeta, & rana paluſtris muta, deuoratæ hirudines. Semina ſunt, hyoſcyamus, coriandrum, cicuta, gith, pſyllion. Liquamenta, meconium, opocarpaſon, thapſiæ ſuccus, elaterium, mandragoras. Radices, quas mittit chamæleo, aconitum, thapſia, ueratrum, ixia, agaricum nigrum, ephemerum, quod aliqui Colchicum uocant, quod in Colchide naſcitur. Arbores, herbæ, oleraq́;: ſmilax, quam aliqui tithymalum appellant, Romani taxum: ſolanum manicum, quod & dorycnium dicitur: ſardonia herba, quæ ranunculi genus eſt: corniculatum papauer, pharicum, toxicum, ruta ſylueſtris, fungi. Ab animalibus, taurinus ſanguis recens, lac intus coagulatum, mel Heracleæ in Ponto genitum. Metalla, gypſum, ceruſſa, calx, auripigmentum, duo ſandarachæ genera, ſpuma argenti, adarce, plumbum, & quod argentum viuum dicitur. E' liquoribus domeſticis, uinum abunde poſt balneas potum, aut paſſum, & frigida aqua ſimiliter.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

Beneficium à Dioſc. in poſteros collatum.

*M*AGNVM SANE, *& immenſum beneficium acceptum referre debent ſapientiſſimo Dioſcoridi non ſolùm medici orbis uniuerſi; ſed etiam uniuerſa ſimul humana natura. quippe quòd is artem medicam illuſtrauerit quinque ſuperioribus libris, in quibus infinitorum ſimplicium medicamentorum hiſtoriam, ac facultates miro ordine tradidit: ſine quibus nullo quidem pacto ægritudines propelli poſſent, nullaq́; earum noxa deleri, quibus uita noſtra conflictatur, ac tollitur. Sed longè plura adhuc beneficia eidem accepta referri debent, quòd deinceps in hoc ſexto uolumine, exactiſſima ſcientia, mirabiliq́; doctrina, ac ratione explicauerit, & quo modo quiſque lethalia omnia uenena præcauere poſſit, & qua etiam ratione ſuccurrat, ne eadem perniciem, uel aliquam inferant noxam, quæ prius per imprudentiam, aut malitiam, uel dolum intus in corpus aſſumpta fuere. Nam etſi medicamēta tam ad uniuerſales, quàm ad particulares morbos, qui quotidie inuadunt, affliguntq́; humanum corpus, neceſſaria plurimùm ſemper extiterint, apprimeq́; utilia; innumeri tamen habentur morbi, qui ſeruata tantùm uictus ratione, naturæ duntaxat ope pelluntur. Secus autem euenit ijs, quibus uenenum exhibitum ſit. quandoquidem niſi prius hauſtis præſtantibus admodum antidotis ueneno præuenerint, uel poſt ipſum aſſumptum remedia non admiſerint, rariſſimè uel nunquam naturæ uiribus ſeruantur. Quin potius eos plerunq́; uita deficit, qui uenenum hauſerunt, niſi quàm primùm ſuccurratur remedijs. de quibus ita abunde, accurateq́; ſcripſit Dioſcorides, ut Galenus & grauiſſimus author, & medicorum facilè princeps, necnon tota poſteriorum Græcorum, & Mauritanorum ſchola, ipſum in hoc adeò diligenter ſint imitati, ut ab eo omnem huiuſce facultatis doctrinam didicerint. Cuius rei ampliſſimus teſtis eſt Galenus libro primo de antidotis. Quamobrem omnibus perſpicuum eſſe poteſt, Dioſcoridem in hac uenenorum, æquè ac in illa medicamentorum facultate, omnium facilè principem, & magiſtrum extitiſſe.*

Ratio commentariorum in librum ſextum.

Itaq́; cùm in alios eius quinq́; ſuperiores libros, commentarios (ut puto) non inutiles conſcripſerim, me equidem operæpretium facturum putaui, ſi libro quoque ſexto commentarios adderem: præſertim cùm nouerim quàm utile ſit, ac neceſſarium homines in uniuerſum aſſequi tum modum, tum rationem tam præcauendi, quàm curandi uenena, non ſolùm ea, quæ intus in corpus ſumuntur; ſed etiam quæ uenenoſorum animalium morſu, uel ictu eiaculantur, & relinquuntur. Siquidem malefica uenenorum uis, adeò grauis, & potens humanæ naturæ ſemper extitit inimica (huic enim magis, quàm cæteris aduerſatur) tantaq́; uelocitate ſuum exequitur munus, ut ſæpenumero eundem præſtet effectum in corporibus noſtris, quem præſtat uoraciſſimus ignis,

mus ignis, ſi quando ad aridiſsimas peruenerit paleas. Fit enim, ut plerunque uenena, dum iubent qui ſumpſerunt, uel icti languent, medicos accerſiri, eouſque corporis humores inficiant, atq; etiam principes partes, ut ſubinde nihil, uel parum proſint remedia, & quàm præſtantiſsima antidota. Quapropter rectè Galenus libro III. de ſimplicium medicamentorum facultatibus capite XXIII. ſcriptum reliquit, quòd quando uenenum putredine, & eroſione enecans, grauem corpori intulerit noxam, fieri quidem non poteſt, ut amplius uincatur, ſupereturq;, uel uictus ratione, uel generoſorum medicaminum ope. Ex hoc itaque accepi, clareq; cognoui, quòd ſi in hunc quoq; librum ſextum commentarios non ſcripſiſſem, præſtantiorem, magiſq; uitæ humanæ neceſſariam medicamentorum partem, intactam ſilentio præterijſſem. Quæ quidem pars, cùm præterea à nobis ex Dioſcoride pluribus antè annis in Italicam linguam uerſa habeatur, ac etiam his noſtris commentarijs enarrata, cauſa nimirum erit, qua potiſsimùm innumeri homines, non modò à mortiferis ſe tueantur uenenis; ſed à morte quoq; liberentur. Nam quicunque in hos noſtros inciderit commentarios, qui Italici, aut Latini ſermonis non fuerit prorſus ignarus, quanquam non fuerit medicus, non tantùm ſibi ipſi; uerùm etiam alijs adiumento eſſe poterit. Nempe quòd uſus medicamentis tum ſimplicibus, tum compoſitis ad uenenorum noxam facientibus, quorum inferius præſtantiora, ualentioraq; referam: quinetiam conuenientibus uſus cautionibus, facilè aliquando ueneno prorſus medebitur, aliquando autem tandiu ægros uiuos traducet, quandiu diligentiſsimis medicis accerſitis, qui non ſemper præſtò ſunt, ſed magna ex parte uel longè diſtant, uel abſunt, integrum medendi locum relinquet. Sed anteaquàm modum, ac rationem præcauendi uenena in medium afferam, non alienum duxi ad ampliorem huiuſce rei doctrinam, nonnulla in uniuerſum præmittere ſcitu, ut arbitror, neceſſaria, ut ſine quibus tractatio hæc diminuta, & imperfecta uideri poſſet.

Veneni operatio qualis.

Primùm itaque dixerim (ut etiam Conciliator inquit in libro, quem de uenenis edidit) uenenum omne intra corpus noſtrum aſſumptum omnibus ſuis facultatibus prorſus opponi cibo, quo nutrimur. Nam quemadmodum cibus in noſtri corporis ſanguinem uertitur, fitq; in omni ſui parte membris, quæ præcipuè nutrit, ſimilis, locum illius, quod continuo in nobis exoluitur, ſubintrans; ita uenenum contrario modo ſe habens, corpus, ac membra, quibus primò adhæret (ut infrà latius dicetur) in ſibi peculiarem uenenatam naturam transfert. Vnde quemadmodum animalia omnia, omneſq; fructus, quæ terra parens gignit, quæq; in nutrimentum uerti poſſunt, ſi à nobis edantur, in noſtrum tranſeunt alimentum; ſic per oppoſitum modum, uenenata intrò in corpus ſumpta, uniuerſa corporis noſtri membra uenenata reddunt. Quippe cùm omne agens ſuo paſſo ſit fortius, uenenum ui ſua agendi ualida, noſtram uincit ſubſtantiam, uertitq; in ſuam uenenatam naturam, ea ſanè ratione, qua ignis ſua ui agendi potentiſsima paleas celerrimè in ſe ipſum conuertit, & conſicit. Ob id itaq; dixere antiqui rerum naturalium exploratores, quòd uenenum homines interficit corrupta corporis temperie, & compoſitione. Id quod maximè comprobat Galenus libro III. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ubi in hoc, inquit, differt alimentum à medicamento, quòd hoc noſtrum corpus alterat ſuis qualitatibus, illud uerò conuertitur, fitq; ſubſtantiæ corporis ſimile.

Venenorum genera unde.

Porrò ſcire conuenit (ut Auicenna, & Auerroes poſteritatis memoriæ prodiderunt) uenena in uniuerſum trium eſſe generum: ut enim aut à plantis, aut ab animalibus, aut à metallicis exitioſam uim habent; ita inde diſcrimina ſortiuntur. In plantis igitur eæ omnes inter uenenata recenſentur, quæ ciborum naturæ omnino repugnant, & aduerſantur: quæ natura non eiuſmodi ſunt, ut eſitatæ in alimentum conuerti poſsint. quinimo contrariam obtinent facultatem, ita ut membra iam nutrita in ſe ipſas conuertant. Cuiuſmodi eſt elleborus, aconitum, cicuta, napellus, Sardonia herba, nerium, & alia quàm plurima plantarum genera, de quibus in proceſſu pluribus ſeorſum agemus. In animalibus ea omnia ueneno inficiunt, cuius natura humanæ prorſus aduerſatur. Patet id in uiperis, aſpidibus, baſiliſcis, lepore marino, rubeta, ſcorpio, phalangio, ſalamandra, rabidis quadrupedibus: item in morticinis carnibus, aut à fulmine occiſis, aut à uenenoſis, & rabidis animalibus. Cæterùm hac in re, licet nonnulli dicant uenenum cum uita animalis conſumi, eo ducti exemplo, quòd cerui, lupi, apri, & reliquæ feræ, quæ uenenatis ſagittis conficiuntur, innocuè comedantur; ſcire tamen oportet, hanc regulam deficere in his, quæ peſtis, aut rabies, aut fulminis ictus, aut uenenoſorum morſus enecat. Quandoquidem complures uidi mortuos eſſe, qui tantùm boues peſte confectos excoriauerant, haud aliter toto corpore tumentes, ac ſi in hydropem incurriſſent. In metallicis denique illa omnia produntur uenenata, quæ malefica, ac lethali conſtant facultate. Qualia ſunt argentum uiuum, auripigmentum, ſandaracha, magnes, & ſimilia.

Venena quot modis mortẽ adferant.

Ad hæc ſciendum eſt uenena non ſolùm interficere per os ſumpta, ſed interdum etiam extrinſecus applicata, uarijs ac diuerſis rationibus. Porrò quæ per os ſumpta uenena uitam adimunt, ſub ciborum, aut medicinarum ſpecie plerunq; propinantur. Quæ uerò exterius tantùm admota inficiunt, ut plurimùm à uenenatis, & mortiferis animalibus deſumuntur. Siquidem hæc homines non morſu modò, uel ictu necant; ſed uiſu quoque, ſibilo, & tactu (ut quidam ſcribunt) interimunt. Quinetiam non deſunt uenena, quæ guſtatu, olfactuq; tantùm ſtatim hominem in perniciem agant nulla temporis mora. quæ quidem inter cætera malitiæ, & atrocitatis principem locum obtinent: quippe quòd ſecum deferant præſentaneum interitum, ex quo nullum ſubinde fiat reliquum infelicibus moribundis ſuccurrendi tempus. Cæterùm morſu, ictuq; interficiunt uiperæ, aſpides, ſcorpiones, phalangia, paſtinacæ piſces, rabidi canes, & alia id genus plura. Viſu autem, & ſibilo (ut author eſt Galenus libro de theriaca ad Piſonem, ſi tamen Galeni legitimus ſit liber) ſtatim inficit baſiliſcus. Tactu alius ſerpens enecat, de quo agens Auicenna libro IIII. ſen VI. narrat, quòd is à milite quodam haſta infixus uirulentam uim per haſtam tranſmiſit ad manum, quam primùm infecit, et deinde totum corpus corrupit. Ad huiuſce rei comprobationem illud ſanè compertum habeo, quod in agro Tridentino eueniſſe ſcio. Nempe cùm ruſticus quidam ſuis eſſet in uinetis, paruum quendam collem ſæpius aſcendebat, ut ibi uuarum cuſtodiam ageret. Hinc quadam die ad collis pedem magnum, & horrendum uidit ſerpentem, cuius capiti ſupernè haſtam ſatis longam infixit: at dum fixam feram ſe hinc inde fortiter contorquentem, & haſtæ circumuolutam, pro uiribus teneret, magno ſtatim tremore correptus eſt,

reptus eſt, quo maximè deterritus uociferans, uiatores, & circunſtantes colonos ad ſe ire rogabat. Quam uociferationem audientes, qui non longè aberant ruſtici, eò curſu uelociter contenderunt, & ipſum ferè ſemimortuum inuenerunt. Cognita tamen ex occiſo ſerpente ſui infortunij cauſa, ad theriacam, & alia antidota confugerunt, quibus eum ad uitam reuocarunt. Veruntamen duobus annis poſtea is uniuerſi ferè corporis ſtupore in lecto ſemper decumbens ægrotauit, & eo præſertim brachio, quo pernicioſum animal haſta occiderat. Nec admodum mirari rem hanc nobis licet, cùm uideamus (ut etiam literis mandauit Galenus libro VI. de locis affectis) torpedinem marinam derepentè piſcatoris manum obſtupefacere, ac torpidam reddere, ubi primùm is tridente eam tetigerit. Id quod ſimiliter efficit, tranſmiſſa per funem retis qualitate, dum trahitur in litus. Proinde id experientia docti piſcatores, ſi dum retia trahunt, manus torpeſcere, tremereq; præſentiant, certò torpedinem captam ſciunt, etſi longo admodum fune trahatur. Vnde illud perſpicuum eſt, quòd ſi huiuſce piſcis qualitates per tridentis haſtam, & retis quàm longiſſimum funem tranſmiſſæ ad manum, inficiunt & corrumpunt homines, eò magis id ipſum fieri poterit, ſi animalia ipſa, aut nuda manu, aut alia corporis parte tangantur. Idcirco manifeſtè conſtat nullum eſſe brachium tam ualidum, & robuſtum, quod torpedinem adhuc uiuentem diutius ſuſtinere poſſit. Quare admirandum ſanè non erit (ut teſtatur Galenus libro nuper citato) quòd ſputum canis rabidi, ſi humanum corpus contigerit, perinde ipſum rabie afficiat, ac ſi ab ipſo cane eſſet demorſum: nam & huiuſce effectus hac noſtra ætate plura afferri poſſent exempla. Neque etiam alicui mirum eſſe debet, quòd ſputum aſpidis cognomento Ptias, omnes ueneno inficiat, quos contigerit. Hoc idem ſimiliter efficiunt quædam ſæuiſſima uenena arte conflata, tanta permeandi & penetrandi ui prædita, quòd illitis (ut ferunt) ſellarum pediferis, inſeſſorum ocreas penetrant, donec ad nudas pedis plantas peruenta, & inde per cutis ſpiracula in corpus ingreſſa, uniuerſa eius membra corrumpunt, & abſumunt. Horum uſus (ut audio) frequens apud Turcas, et alias ferinas gentes. Ex hac autem re nullam quis capiat admirationem oportet. ſiquidem arteriæ corporis noſtri (teſte Galeno libro tertio de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ac alijs in locis) ad ſe intus trahunt quodcunque proximè circundat eas, dum continuè dilatantur. Id quod quotidie liquet ex inunctionibus, ac ſuffitibus ad morbum Gallicum paratis. quippe eædem ab arterijs attractæ, ubi argenti uiui, cinnabaris, uel ſublimati officinis uocati plurimum admiſerint, ſæuiſſima ſæpe pariunt ſymptomata. Sunt & alia uenena, quæ olfactu tantùm (ut quorundam fungorum meminit Raſis) præſentaneam afferunt mortem ijs, qui ea naribus admouerint. Huius ſummæ malitiæ ſedem illud ſanè tenere debebat, quo florem recentioribus uetonicum uocatum, Senis quidam circunforaneus infecerat, ex his qui innocuè uenenum deuorare profitentur. Quem cùm olfaciendum exhibuiſſet ſuo concurrenti in publico Senenſi foro, is ex ſolo olfactu derepentè concidit mortuus. Præterea uenena quædam ſunt, quæ ſolo guſtatu, quanquam non deglutiuntur, perimunt: idq; præſtat aſpidis ſurdi ſputum. Quo memini quoſdam imprudenter infectos eſſe. Inter quos uidi ego ruſticum in ualle Anania, qui dum fœnum ſecaret in pratis, feram falce per medium ſecuit, & cùm poſtea capitis truncum manu cepiſſet, ut ſocijs aſtantibus oſtenderet, utpote qui iam feram demortuam fortaſſe cenſebat, ſuſpenſus manu truncus caput retorſit, & ruſtici manum ſæuiens momordit. At ille credens ſuctu uulneri ſuccurrere, os ſtatim morſui admouit. Quo facto derepentè in terram cecidit, ubi illico mutus factus deperijt.

Venenorum effectus à diuerſis cauſis.

Inſuper ſciendum eſt, quòd uenena non uno eodemq; modo, neq; ab una eademq; cauſa ſuos pariunt effectus. Siquidem (ut ſapientes quidam memoriæ prodiderunt) quædam agunt exceſſu qualitatum elementorum, quarum miſtione conſtant. Quædam uerò propria tantùm qualitate aut forma, quam occultam proprietatem medicorum quidam appellant, in miſtis inferioribus introducta ex influxu linearum rectarum radicalium, quæ ex ſyderum fixorum ſplendore proueniunt, pro materiæ miſtorum proportione ſeu conſtitutione. Alia denique utroq; modo ſimul agunt, nempe & qualitate elementari, & propria, quam formam ſpecificam nominant.

A qualitatib⁹ excedẽtibus.

Porrò uenena, quæ exceſſu tantùm ſuarum qualitatum operantur, ſuas uariant actiones, pro uarietate ipſarum qualitatum. quippe quòd unum ſit calidum, aliud frigidum, aliud ſiccum, aliud humidum. Quæ igitur caliditate excedunt, duobus modis perimunt. Vno, quòd intus in corpus ſumpta, excalfaciant, urant, corrodantq; uſq; ad cor. Alio, quòd extrinſecus appoſita corrodant, & exedant carnes uſque ad oſſa: id quod lepori marino adſcribitur. Vel quòd ſummè calefacientia tam intus, quàm extra corpus adurant, quemadmodum euphorbium, & elleborus, donec inflammato tandem corde interimant.

Frigida ſimiliter bifariam necem adferunt. Vno modo, quòd exuberante frigiditate ſua, uſqueadeò corpus gelidum, ſtupidumq; reddunt, quòd ſimul etiam cor congelaſcit, ut ijs euenire ſæpius compertum eſt, qui opium deuorarunt. Altero, quòd obſtructis ingenti frigiditate meatibus, anhelitum intercipiunt, & proinde ſuffocant, & ſtrangulant: id quod præſtant exuſtum plumbum, & fungi uenefici. Duplicem & ſiccum uenenum habet operandi modum. quandoquidem uel humidum ſanguineum cordis abſumant, ut calx uiua: uel ſeparent ac diuidant partes abinuicem, quouſque omnia membra ad cor uſq; in minimas diuidantur partes: quem effectum præbet riſagallum uocatum. Humidum poſtremò, etſi aliqui tradant non inueniri, quoniam nullum ſit humidum reperire, quod ad quartum humiditatis exceſſum peruenerit; oppoſitum tamen declaratur exemplo illius, qui nocte dum dormiret, à ſerpente quodam demorſus (ut Gilbertus Anglicus narrat) mortem obijt: cùmq; mane à puero per brachium traheretur (ſic enim arbitrabatur dominum à ſomno excitare) caro iam uniuerſa putredine confecta, tractu illo concidit, oſſibus remanentibus carne prorſus exutis. Quod certè non alia de cauſa contigiſſe potuit, quàm ab excedente ueneni humiditate, quæ ſumma ſanè inerat feræ illius dentibus. Eundem effectum præſtat etiam ſalamandra, ſi in puluerem redacta bibatur, ut in proceſſu ſuo loco docebit Dioſcorides. Nec ſecus illi accidit, quem cenchris ſerpens momorderit. Quocirca rectè proditum eſt à Galeno ex authoritate Hippocratis libro primo de temperamentis, quòd cùm anni conſtitutio pluuialis, humida, et auſtralis fuiſſet, ea potiſſimùm humiditas fecit, ut ſuccedente æſtate carbunculi orirẽtur: quibus ob corruptam uenenatamq; humiditatem eouſque in aliquibus brachia putruerunt, quòd deniq; tota hac ipſa putredine

correpta,

correpta, à cubitis diuiſa deciderunt. In alijs uerò tantam coxarum, crurum, & pedum caro putredinem ſenſit, quòd planè oſſa carne deſtituta remanſerunt. In alijs denique non caro ſolùm computruit; ſed ſimul etiam nerui, oſſa, eorum compagines, nexuſq; contabuerunt. Ex hoc itaque apertè oſtenditur reperiri uenena, tanta humiditate exuberantia, ut homines interimere poſſit, utpote quæ membra putrida efficiunt: ſicut argentum uiuum, quod ſua humiditate modum excedente, inſitum cordi natura humidum ſæpe corrumpit, ut quotidie uidemus in ijs, qui eo unguentis excepto ſe inungunt ad luem Gallicam delendam. in quibus præterquàm quòd ſemper gingiuas, dentes, palatum, aliaſq; uicinas partes putredine afficit; ſæpe etiam ubi uberius quàm par ſit, inunctum fuerit, eos in perniciem ducit: quippe quod uniuerſo ſanguini putredinem inferat. Idq; extrinſecus duntaxat adhibitum. quanquam & id ipſum intus aſſumptum occidit, ſi modum quendam exceſſerit, ut libro ſuperiore tradidimus. Siquidem præ nimia ſui frigiditate uitales ſpiritus, cordiſq; ſubſtantiam congelat. quod cuidam ſeplaſiario, qui illud imprudenter biberat, eueniſſe narrat Conciliator Petrus Aponenſis. Hoc igitur modo, alijſq; prædictis ſuos uenena præſtant effectus, quæ ſuis modum excedentibus qualitatibus mortem hominibus adferunt. Cæterùm uenena, quæ propria ſui facultate, uel (ut dicunt) propria forma enecant, id non efficiunt, quòd caliditatis, frigiditatis, humiditatis, aut ſiccitatis modum excedant, ſed quòd id peculiare à natura habuerint ex influxibus à radijs (ut ſuprà diximus) quorundam ſyderum fixorum prouenientibus, quæ ea humanæ naturæ prorſus aduerſa genuerunt. Hæc propterea etſi tam pauca quantitate ſumantur, ut uix ſentiantur; tanta tamen eſt eorum malefica, atroxq; uis, ut breui tempore tantum augeantur, in ſe ipſa corporis humiditatem conuertendo, quòd poſtea quaſi horæ momento diſſoluunt, & ad mortem trahunt homines, à quibus hauſta fuerint, quemadmodum aconitum, napellus, & toxicum facere conſueuerunt. Id quod optimè nouit Galenus libro primo de ſemine, ubi rem explicauit his uerbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium uenenorum, quæ deleteria appellant, ubi in animalis corpus ingreſſa fuerit, totum id momento temporis immutat, ſibiq; ſimili affectione alterat. Nec ſecus fit curatio, quæ per uenenorum remedia, & antidota adhibentur, quæ alexipharmaca nuncupant, quæ contraria lethalibus alteratione totum etiam ipſa corpus immutant, non ſanè quòd ſubſtantia ipſorum per totum penetret corpus (neque enim poteſt tam paucus ſuccus tam breui tempore corporis interdum maximam molem replere) ſed qualitatis diffuſione, qualis & extra nos à ſolis fulgore in ambientem aërem, & in nobis tum à corde in arterias, tum à cerebro in neruos fieri conſpicitur. Et lib. V. cap. XIX. de ſimp. med. facult. idem inquit. At medicamenta ſunt quæ tota eſſentia nobis contraria ſunt. proinde ſi uel minimum eorum aſſumptum fuerit, omnino lædat neceſſe eſt. hæc Galenus. Ex quibus facilè conſtat, ipſum uelle quòd antidota nõ ſecus atq; uenena agant in corpora noſtra. Idem Galenus tertio ſimplicium medicamentorum cenſu cap. XXII. in prædictorum teſtimonium ita ſcriptum reliquit. Medicamenta erodentia, et putrefacientia etiamſi quantitate minima ſumantur; omnino tamen corrumpunt, quia uidelicet, quæ putredini obnoxia ſunt, calore, humiditateq; putreſcere ſolent. Atqui calidus, humiduſq; ſanguis eſt. Itaque putreſcere nunquam ceſſare poſſunt. Proinde longo etiam pòſt tempore, à quo ſumpta ſunt, nonnulla interimunt, potiſſimùm quæ craſſa, terrenáque eſſentia ſunt. hactenus Galenus. Sed ad antidota redeamus. Vbi ſciendum eſt, quòd ex his ea tutius operantur, quæ præcauendi gratia antea aſſumuntur, quàm quæ pòſt: nam ut uenenum, quanquam efficax, nihil aut parum nocet ijs, qui prius ſe antidotis muniuerunt (ut contigit Mithridati) ita pari ratione nullum, aut paucum adferunt auxilium, quæ poſtea exhibentur, niſi ſæpius, maioriq; quantitate ſumantur, ut in corporibus maius eorum uis capiat incrementum. His adſtipulatur Galenus libro primo de antidotis à principio, ſic inquiens. Mithridatica antidotus, itemq; theriaca non eam uim habent poſt uenenum accepta, quàm antè ſumpta habuiſſent. nam portio antidoti quæ prius, & ſemel hauſta tutum à morte quempiam præſtitiſſet, ea uenenum ſubſecuta niſi ob quadruplum, quincuplúmue aucta, non iuuabit: neq; id ſemel tantùm, ſed bis, ſingulis quibuſq; diebus hauſta, faciet. hactenus Galenus de his diſſerens. Cæterùm uenena, quæ & manifeſtis, & occultis ſimul qualitatibus agunt, id præſtant utroque modo, quo prædicta duo. quemadmodum agit euphorbium, quod licet uenefica ui, quam ab exceſſu caliditatis obtinet, inficiat; inficit tamen & ui alia, quæ à propria ſui forma, & latente qualitate procedit. Cuius rei illud indicium eſt, quòd exhibita theriaca, cuius proprium eſt ea omnia ſuperare uenena, quæ propria forma & tota ſpecie operantur, efficaciſſimè ualet aduerſus euphorbium hauſtum. Quòd ſi ſola excedente caliditate euphorbium noxam inferret, tantum abeſt, ut theriaca, quæ non parum caliditatis obtinet, auxilio futura ſit, ut etiam illius noxam foueat, & augeat. quod tamen non facit. Scire etiámnum conuenit nõ omnia uenena cor primùm petere, & illi noxam inferre. Siquidem reperiuntur, quibus ita natura comparatum eſt (id enim claret experientia) ut intus aſſumpta ſeparatim noceant uno tantùm corporis membro, alia uerò alteri. quemadmodum etiam ſunt medicinæ, quarum aliæ præcipuè cordi opitulantur, ut crocus, hyacinthus. aliæ cerebrum, & caput iuuant, ut ſmaragdus, ſtœchas, betonica. aliæ uentriculo præcipuam opem ferunt, ſicuti corallium, cinnamomum, gingiber. aliæ deniq; alijs corporum membris auxiliantur. Idcirco Galenus libro de theriaca ad Piſonem: Sunt (inquit) plura medicamenta, quæ quibuſdam corporis partibus eximiè curandis ſunt idonea. Patienti igitur iecinori ſæpe eupatoria herba auxiliata eſt: glans unguentaria (myrobalanon uocant) lienem adiuuat: ſarxifragon, & betonica renibus pulchrè faciunt: ſimiliter alia aliarum (ut experientia obſeruauimus) propria ſunt medicamina. Tales igitur proprietates in uenenis quoq; reperiri affirmauerim. quandoquidem planè conſtat cantharidas præcipuè noxam inferre ueſicæ, cicutam cerebro, leporem marinum pulmoni, & alia item alijs corporis membris particularibus, ut in hoc libro melius, latiuſq; oſtendemus, ubi de ſingulis ſeorſum agemus. Id quoq; non latuit Galenum, ut loco iam citato eius uerba apertè teſtantur, dum ait. Sunt nonnulla uenena, quæ partes etiam quaſdam corporis priuatim uitiant. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharis ueſicam peculiariter afficit. Porrò non ignorandum, quòd etſi uenena hæc (ut adnotat Gentilis) natura inſitum habeant, ut ſeorſum uunmquodq; membrum determinatum lædant; non tamen

A forma propria.

Antidotorũ actio.

Ab utriſque ſimul.

Venena diuerſa membra petunt.

men propterea fit, quin noxam etiam cordi communicent. nam ſi ſecus eſſet, neminem ſanè interimerent. Quamobrem haud mihi diſplicet eorum ſententia, qui ideo uolunt omnia uenena pernicioſa eſſe, quòd cordis facultatem opprimant. Siquidem parum refert, an illud efficiant, quòd primo cor ipſum opprimant, aut aliquo alio mediante. Huius rei manifeſtam fidem facit Galenus *libro* v. *cap.* I. *de locis affectis, ubi ſic habet. Quænam ipſi cordi propriè uel primariò affecto ſuperueniant accidentia: quænam uerò ipſo cæteris partibus conſentiente, id ex ijs intelligi poteſt, quæ prius in alijs libris demonſtrauimus, ubi iam declaratum eſt innati caloris cor uelut fontem eſſe, neq; animal mori omnino poſſe, ni cor afficiatur. hæc* Galenus. *Cæterùm illud etiam in diſputationem uenit, nunquid fieri poſsit, ut uenena in diem exhiberi poſsint, & certis occidere temporibus, hoc eſt, quòd certo, & præfixo tempore mortem adferant: exempli gratia in uno menſe, uel pluribus, uel ad annum uſque, non celerius, neq; tardius determinato tempore. Qua in re in primis auſcultandus eſt* Theophraſtus *grauiſsimus, & antiquiſsimus author, qui libro* IX. *cap.* XVI. *de hiſtoria plantarum de aconito diſſerens, ita ſcriptum reliquit. Componi autem ita ferunt, ut certis occidere temporibus poſsit, uidelicet bimeſtri, trimeſtri, ſemeſtri, anno completo, nonnullum etiam biennio. Peſsimè illos de uita diſcedere uolunt, qui plurimum temporis reſiſtere poſsint: paulatim enim tabeſcat corpus, & languore pereat diuturno eſſe neceſſe. Facillimè illos, qui confeſtim obeunt. hæc* Theophraſti *ſententia.* Veruntamen *omnes ferè rei medicæ ſtudioſos in hanc concluſionem conuenire reperio, quòd quanuis in uenenorum numero inueniantur (ut* Theophraſtus *inquit) quæ celerius, & quæ tardius interficiant; non propterea tamē præſciri poteſt terminus certus, & dies, quo mortem inferre debent, ut quidam exiſtimant.* Nam *quòd uenena citius, aut ſerius occidant, non tantùm ex innata & propria eorum ui prouenire cenſent; ſed etiam quòd magis, uel minus reſiſtat eius natura, qui uenenum aſſumpſit.* Id *autem planè docet experientia: ſiquidem conſtat idem uenenum eodem pondere, uel eadem quantitate diuerſis natura exhibitum, alios in hora tantùm perimere, alios in quatuor horis, alios in die, & nonnullis niſi paruam afferre noxam.* Id *quod etiam quotidie experimur in medicamentis, quæ ad deijciendam aluum exhibentur. quandoquidem idem medicamentum eodem pondere, uel quantitate à diuerſis hominibus acceptum, in aliquibus ſuum celeriter præſtat effectum, in alijs tardè, in aliquibus parum efficit, in alijs plurimùm, in alijs nihil, in aliquibus citra omnem moleſtiam deijcit, in alijs uerò magno cum labore.* Neq; *tamen id alia de cauſa accidere manifeſtum eſt, quàm ex uario, diſpariq; ægrotantium temperamento: quod non ita ad unguem deprehendi poteſt, ut certò ſciri poſsit, quandiu innatus eorum calor ueneno reſiſtere ualeat.* At *quanuis concedi poſsit, quòd quis adeò peritus ueneficus reperiatur, ut ex longa experientia, ac pariter ſcientia tam exactè naturam, & robur uitalis facultatis calleat in unoquoq; homine, ut conijcere poſsit, quouſque perdurare ualeat, ubi uenenum illi ſua arte præparatum exhibuerit; non tamen propter hoc is determinatè ſcire poterit diem, neq; horam mortis illius, qui uenenum aſſumpſerit. non enim fieri poteſt, niſi diuino iudicio, aut afflatu, ut aliquis medicus, uel philoſophus adamuſsim expendere poſsit, ac metiri, quantum humidi ſubſtantifici, quantumq; caloris innati in quocunq; ſit corpore, præſertim quòd non ſemper in eodem ſtatu perſiſtant principes facultates: quo fit, ut quiſpiam modò plus, modò minus fortis appareat. tum etiam quòd corporis temperamentum plurimùm immutent cauſæ extrinſecæ, quas* Græci προκαταρκτικὰς *uocant.* Adde *etiámnum quòd antidota, quæ à medicis huiuſcemodi uenenatis continuè propinantur, etſi ueneni uim ob ſui contumaciam ſuperare nequeant; impediunt tamen, ne id tam breui tempore perimat.* Vanum *igitur crediderim eſſe, quòd internas noſtri corporis facultates, ac functiones poſsint (ut quidam rentur) iudicio duntaxat ita exquiſitè expendi, ut lance expenditur crocus.* Atqui *ſcire etiam oportet, quòd etſi hoc magna ex parte euenire poſsit naturæ ipſius robore, in hoc magis, in illo minus exiſtente; eo etiam tamen prouenit, quòd aliqui conſtent arterijs, quibus uenenum in cor fertur, admodum anguſtis, alij contrà admodum amplis.* Nanq; *uenenum ubi uias latas expeditasq; inuenerit, non ſolùm celeriter permeat; ſed longè etiam facilius unà cum aëre prouehitur, qui cordis refrigerio continuè ingreditur.* Id *quod ijs minimè contingit, qui propterea quòd cor minus calidum obtineant, arterijs potiuntur longè anguſtioribus, quin & ſpirituum uitalium facultatem ualde imbecilliorem habent. Quocirca* Galenus *tum tertio ſimplicium medicamentorum cenſu, tum libro ſecundo de alimētorum facultatibus, tradidit cicutam hominibus in cibo lethalem eſſe, ſturnis autem nutrimentum. Quandoquidem hi arterijs adeò anguſtis præcluſiſq; conſtant, ut nullo pacto per eas ad cor lethalis cicutæ uis, progredi poſsit. quanquam hoc de frigidis potius, quàm de calidis uenenis intelligi debeat.*

Vtrum uenena in ſtatum diē interimere poſsint.

Huc illud ſcitu dignum accedit, quòd perſuaſu difficillimum eſt, uenena, quæ ab impijs ueneficis in diem exhibentur, alterius generis eſſe ab his, quæ ſuarum tantùm qualitatum exceſſu perimunt. Nam *quæ propria forma ac ui necant, in minima etiam quantitate exhibita (ut* Galenus *inquit) difficilè cohibentur, quin breuiſsimo tempore lethale munus obeant ſuum.* Non *deſunt tamen, qui pro certo affirment, quæcunq; uenena adeò tēperari poſſe, ut illa celerius, hæc tardius interficiant. quibus equidem refragari non auſim, cùm ſciuerim admiranda admodum eſſe ſecreta naturæ.*

Vtrum quis aſſuefieri poſſit, ut uenena innocuè ſumat.

Quæri præterea ſolet, num fieri poſsit, ut quis ita ueneno aſſueſcat, minimū quid de eo quotidie aſſumens, ut eo tandem innocuè nutriatur, quemadmodum Rufi *teſtimonio ſcribit* Auicenna, *olim puellam nutritam eſſe ueneno, ea tantùm ratione, ut reges quoſdam, & principes (quòd formoſiſsima eſſet) qui ſecum rem haberent, inficeret. Qua in re dixerim ego, quòd etſi non deſint, qui hoc fieri poſſe aſſerant; nunquā tamen ipſe adduci potero, ut credam humanum corpus nutriri poſſe ueneno, & præſertim napello, quo pleriq; rem exponentes eam puellam nutritam eſſe interpretantur. Siquidem ea hiſtoria* Arabicas *potius fabulas imitatur, quàm rem aliquam, quæ omnibus naturalis philoſophiæ rationibus comprobari poſsit. Quamobrem conſtat* Gentilem Fulginatem *in hoc* Auicennæ *loco adnixum quidem fuiſſe, ut hanc opinionem ſeruaret integram. quod nimirum fidelis cuiuſq; expoſitoris eſſe debet.* Nam *poſtquàm eam ſententiam ualidis, ueriſq; rationibus primùm improbaſſet, denuo (ut aſſolent)* Auerrois, Diniq; *authoritate innixus* Auicennæ, & Rufi *opinionem probare non dubitauit quibuſdam argumentis, quanuis nudis, & infirmis.*

Quorum

Quorum illud uidetur fortius eſſe, ubi authoribus magis, quàm rationibus addictus inquit, Aequum non eſſe, quòd authores tam graues, tamq; ſapientes, mendaces uocentur, uaniq; habeantur. quippe quòd certo crediderit ipſe Gentilis Rufum, itemq; Auicennam in ueram hiſtoriam hanc rem recepiſſe, non autem in fabulam. Sed quoniam ſuperuacaneum duco in hoc conterere tempus, longa contradicendi oratione, præſertim quòd uenenorum medelæ ea nullam aut paruam afferat utilitatem; ideo relictis alijs in Galeni ſententiam facilè deuenio. Qui tertio ſimplicium medicamentorum cenſu cap. XVIII. tradit uenena calida, & ſicca (qualem eſſe napellum, quo puellam illam nutritam uolunt, non ambigo) nullo modo poſſe in nutrimentum redigi, etiam quòd in quantitate minima ſumantur: tametſi frigida uenena quandoq; in alimentum uertantur. Quandoquidem hæc (ut idem author eſt exemplo cicutæ, papaueris, hyoſcyami, & mandragoræ) non ſui natura interficiunt, ſed qualitate duntaxat frigida. Quibus adijcit ipſe Galenus hiſtoriam anus cuiuſdam Athenienſis, quæ cicutã in cibo ſumebat nullo ſanè detrimento accepto. Ea enim (ut idem ſcribit) modicæ primùm quantitati aſſueuit, mox indies pluri, donec ex magna etiam quantitate, quæ illi in nutrimentum conuertebatur, nullam percipiebat noxam. Ex quo palàm fit, Galenum non admittere, quòd uenena calida nutrimento eſſe poßint. Id quod minus etiam illis concedit, quæ propria ſpecie, aut occulta cauſa, ueneni naturam ſortiuntur. Inter quæ principem locum obtinet napellus. Quare longè aberrant nonnulli interpretes, utpote qui illud napello tribuant, quod planè cicutæ reddidit Galenus: itaq; fit, ut (quæ eorum inſcitia eſt) hiſtoriam hanc confundant, Galeni uerba peruertant, atq; rem malè interpretentur. Quo etiam in errore deprehenditur Auicenna: niſi interpreti error fuerit adſcribendus. Quòd poſtremò ueneni facultas (ut quorundam opinio eſt) iam concocta, & in illius adoleſcentulæ ſubſtantiam conuerſa, potuerit ex anhelitu in alios tranſire, ac eos ſubinde inficere, ſanè perridiculum uidetur, atque euidentius falſum, quàm ut pluribus explodi mereatur. Cæterùm quoniam non deſunt animalia, quæ natura cibis uictitant uenenoſis, atq; ex eis nutrimentum capeſſunt, ſicut (Galeno authore libro II. de alimentorum facultatibus, & III. ſimplicium medicamentorum) ſturni cicutam depaſcuntur, & coturnices ueratrum, & ut nos quoq; quotidie uidemus, anates, quæ in ſtagnis, & paludibus uiuunt, bufones aquaticos deuorant, & iiſdem nutriuntur, ciconiæ uenenoſis, & mortiferis ſerpentibus, & gallinæ interdum ſcorpionibus, araneis, ſerpentibus, & alijs id genus uenenatis animalibus; ideo inutile non fuerit ſcire nunquid huiuſmodi animalia, quæ uenenoſis ueſcuntur, ab hominibus cibo accepta, inde uenenum inferant, eoq; inficiant. Hac in re pleroſq; inuenio, imò ferè omnes recentiores, qui de uenenis ſcripſerunt, firmiter aſſerere, quòd ſi huiuſmodi animalia edantur, non modò ueneno non inficere poſſunt, ſed nullam prorſus inferre noxam: quin potius corpus nutrire, non ſecus atq; alia. quippe quòd conſtet (ut dicunt) ea in ſuam naturam uenenatos cibos reddere. Quæ ratio, & opinio etſi non abſurda, neq; incongrua uideatur; tamen crediderim, quòd licet uenenum concoquatur, et tranſmutetur in eorum animalium ſubſtantiam, quorum id perpetuus cibus eſt, non tamen eſſe poßit, quin caro quæ ex eiuſmodi fit alimento, ſi edatur, omni prorſus careat nocumento. Quinimo putauerim, quòd ſi ea in frequentiorem cibum uenerint, poßint quandoque morbos ſæuißimos excitare, & ſubinde necem inferre. Siquidem huius rei nobis teſtimonium præbent Dioſcorides, & Galenus. quippe qui pariter affirment lac, quod nil aliud eſt, quàm ſanguis bis coctus, ex animalibus emunctũ, quæ ſcãmoniam, aut ueratrum, aut tithymalum depaſcantur, potum mirificè uentrem deijcere. Ex quo omnibus perſpicuum eſt, quòd omnes in uniuerſum plantæ, quibus uis deiectoria, & perniciosa ineſt, quanuis ſæpius concoctæ fuerint, non prorſus tamen ſuam deijciendi, ac necandi facultatem deperdunt. Id quod ſimiliter manifeſtum deprehenditur in turdis, qui iuniperi baccis ueſcuntur: item in gallinis, quæ deuorant abſinthium. Quandoquidem illorum caro iuniperum non mediocriter redolet guſtatu: harum uerò non paruam abſinthij amaritudinem refert. Ab his itaque edocti medici diligentißimi mandant nutriendas eſſe capellas herbis accommodatis, ubi animus fuerit earum lac exhibere hecticis, aut alijs alio morbo affectis, quibus tamen conueniat. Hoc quoq; teſtatur Galenus de uipera ſermonem habens libro XI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus. Ibi enim de dipſade diſſerens, ſe non ignorare memoriæ prodidit, animantium carnes alterari à cibo, & alimento, quod capiunt. Quare ut ſummatim quod ſentimus dicamus, nullo modo huiuſmodi animalia in cibos admittenda eſſe putauerim, quanuis à nonnullis frequenter recipiantur. Illud porrò ſciendum relinquitur, quòd nonnunquam uenena, quin & medicamenta uenenata tam interius ſumpta, quàm exterius appoſita morbis ſuccurrunt, qui aliud curationis genus non admittunt, interdum etiam aduerſus alia uenena theriacæ uicem ſupplent. Nanq; apertè uidemus, quòd ubi quiſpiam afficiatur diuturnis uigilijs, aut ſuffocanti deſtillatione, aut menſium profluuio, aut dyſenteria, aut coli dolore, aut renum, aut uteri, ubi alia non contulerint medicamenta, ſi opium, mandragora, hyoſcyamus, uel antidota aliaq; compoſita medicamenta, quæ hæc exceperint (ſunt enim talia in officinis ſemper parata) exhibeantur, ſæpenumero ægros à morte uindicant. Quemadmodum etiam ſi ſcammonium, colocynthis, turpetum, ueratrumq;, & alia id genus deijcientibus pharmacis addantur. Nam quanuis hæc omnia maleſica qualitate polleant; in contumacibus tamen morbis & curationi refragantibus, tantam afferunt utilitatem, ut ægris deperditam ferè ſalutem reuocent. Cantharides præterea ad morſus canum rabidorum utilißimè exhibentur. euphorbium ſcorpionum ictibus medetur, & ſcorpiones ipſi ſuis ictibus remedio ſunt. Sicut etiam uipera, dempto capite, & cauda, contuſa, & impoſita ſuos ſanat morſus, ut latius infrà ſuis locis dicemus. Sed priuſquàm ad particulares curationes deſcendamus, diſſeremus Dioſcoridem ſecuti, quomodo, quóue artificio à ueneno ij præſeruari poſſint, qui perpetuò ueneni timore premuntur. Quin & rationem docebimus ſuccurrendi iis, qui iam uenenum hauſiſſent. Atq; huc omnia præſtantiora remedia afferemus, tam quæ ſimplicia ſunt, quàm quæ cõpoſita, non ſolùm à ueteribus inuenta, atq; experimento comprobata, ſed etiam à clarißimis quibusdam recentioribus. De quibus probatis antidotis, etſi pollicitus ſit Dioſcorides ſe omnino traditurum in ultima huiuſce uoluminis parte, pollicitis tamen non ſtetit, ut XXXIII. huius libri capite conſpicitur, ubi excuſatione uſus, mutati conſilij rationem reddidit. Verùm ut iam

Vtrum animalia, quæ cibis uenenoſis uictitant, exitioſam uim retineant.

Venenũ quandoq; morbis, & alteri ueneno remedium eſt.

Modus præcauẽdi uenena.

Precautio vulgaris exploſa.

iam ad rem nobis propoſitam accedamus, primò modum aperiam, quo homines ſuſpicioſi ueneficia præcauere poßint. Pleriq; igitur ſunt, qui putant, non paruam eſſe principibus cautionem, mandare miniſtris, ut edulia, quæ præponuntur edenda (mos iſte hodie frequentißimus eſt) prius deguſtent. Quæ tamen res in ſuſpicione ueneni tribus manifeſtis de cauſis nihil, aut parum æſtimanda uidetur. Siquidem ſi pincerna, ſiue qui cibos ſuis dominis apponunt, ueneficium committere decreuerint, ſe ipſos facilè prius præparare poſſunt ualentißimis antidotis, ueneno illi accommodatis, quod exhibere in animo eſt. Vnde ſibi ipſis præcauebunt, dominum autem interficient. Ex quo ſatis liquet nihil prodeſſe ad præcauendum, quòd pocillator in ſeruatæ fidei ſignum domino præbibat, & eduliorum diſſector præcomedat. Adde deinde, quòd quanuis ille, qui edulia miniſtrat, menſæq; apponit, à coquo ueneficium faciente deceptus, cibos uenenatos præguſtando aſſumat; eorum tamen adeò modicam quantitatem præguſtat, ut nullam, aut paruam eo temporis momento poßit moleſtiam percipere. Vltima accedit ratio, quòd ferè omnia uenena, quæ ut interimant cibarijs admiſcentur, ea arte, eoq; ingenio parata ſunt ab impijs, & ſceleſtis ueneficis, ut non niſi temporis interuallo ſuum triſte perficiant opus. His igitur de cauſis illud liberè proferre non dubitauerim, quòd nullam meliorem, ac tutiorem præcautionem ſibi comparare poſſunt principes, quàm curare, ut uitam chriſtianam, & integram ducant, iuſtitiámque regant, ita ut populi eos uenerentur, pariter & timeant. Curent deinde, ut miniſtros habeant, quorum manibus edulia adminiſtrantur, non ignobiles, nec obſcuro loco natos, ſed præclara è ſtirpe genitos, fideles, nec auaritiæ addictos, neque inuidos, & qui diu antea uita ac moribus probati ſint. In quos præterea debent frequenter non parua conferre beneficia: ita enim ſemper gratos & fideles miniſtros habebunt. Quin & medicos ſibi adiungant, qui medicæ materiæ peritißimi habeantur, ut antidota, quæ contra uenena parantur, quemadmodum ſunt theriaca, & antidotus Mithridatica, ex legitimis, non ex adulterinis ſimplicibus medicamentis, per ſe ipſos (ut ipſe faciebat Galenus) componere ualeant: nam ſi hæc legitimè parata fuerint, haud dubiè poterit unuſquiſque facilè uenena præcauere. Ex his certè maius percipient emolumentum, quàm ſi mille alijs præcautionibus uterentur. Nec minor ſanè cautio adhiberi debet, ut uaſa ex auro & argento conflata, munda, nitidaq; ſeruentur, & hominum fidelium manibus committantur. quandoquidem in eiuſmodi pretioſis uaſculis, quorum apud principes quoſq; præcipuus eſt uſus, uenena facilius abduntur, quàm in uitreis aut fictilibus uino circumlitis.

Abſurda quorundam opinio.

Sunt nonnulli ex recentioribus, rerum prorſus imperiti, qui (ſi uerum fateri liceat) eò dementiæ deuenerunt, ut præceperint in liquatum igne aurum, uel argentum, ex quo uaſa confici debent, theriacam, aut Mithridatis antidotum, & alia adiungi debere, ut aſcita inde antidoti facultate, uenenis repugnent. Sed quàm abſurda, ridendaq; ſit horum opinio, ij dijudicent (ea enim eſt, quæ non indigeat clariori reprobatione) qui mediocrem etiam rerum naturalium, ac metallorum præcipuè peritiam ſunt aſſecuti. Cæterùm ſupellectilium non negligenda cura, ut ſcilicet uaſa, quibus ciborum condimenta reponuntur, clauſa, & cooperta ſeruentur, ut neq; aranei, neq; ſcorpiones, nec aliquod uirulentum reptile, uel inſectum ingredi poßint. Admonet Dioſcorides, ut etiam uaſa uinaria diligenter clauſa cuſtodiantur. nanq; uiperæ ſummo uini amore alliciuntur, quæ ſi uaſa aperta offenderint, eò facilè contendunt. Quo fit, ut interdum bibendo exitioſum uirus eructent, interdum uerò in uino immerſæ expirent. Quamobrem Ariſtoteles libro VIII. capite IIII. de hiſtoria animalium, quoſdam uiperas uino in fictilibus ad ſepes diſpoſito uenari, & eas ebrias capere, memoriæ prodidit. Galenus item libro XI. ſimplicium medicamentorum, eam narrat hiſtoriam, quam nos libro ſecundo in uiperarum mentione retulimus. nempe de illis uiperis, quæ ſponte ſe uino immerſerunt, unde etiam ſibi mortem conſciuerunt. Quo uino duos homines elephanto affectos ſanitati reſtitutos eſſe, idem eſt author. Quibus ex uerbis palàm eſt Galeni teſtimonio, uinum in quo ſint extinctæ uiperæ, noxium non eſſe. quin potius adeò ſalutiferum, ut efficacißimè elephantiaſin curet. Quod tamen Dioſcoridis ſententiæ refragari uidetur. niſi dicamus uipereum uenenum elephanto laborantibus præſtans eſſe auxilium, cæteris autem exitium. Qui item in ueneni ſuſpicione uerſantur, cibos uitare debent, qui candido, uel oleraceo colore fuerint: necnon etiam ab his abſtinere, qui ex animalium ſanguine parantur. Siquidem albedine, uenena quædam metallica facilè occultantur: cibis herbaceo colore, uariæ lethales plantæ commodè admiſcentur: ſanguini etiam animalium, quibus ueſcimur, commodißimè uenenatorum ſanguis inſeritur. Illud etiámnum apprimè utile atque neceſſarium eſſe duco, ut coqui, & reliqui culinæ inſeruientes, non modò fideles ſint, & incorrupti; ſed etiam mundi, cauti, ac prouidi, ne ullus ueneficorum inſidijs relinquatur locus: tum etiam ut ſciant rectè diligenterq; cuſtodire cibaria, uel aliud unumquodq;, quod in ciborum uſum reponitur. Sed præcipuè diligenter animaduertant, ne in culinaria uaſa, quæ ſuper, uel circa focum edulijs referta reſident, uenenatum aliquod animal à tecto per caminum decidat, ut quidam exigui aſpides, qui ſub tectorum tegulis, & contabulamentis ſe recipiunt, phalangia, ſtelliones, ſcorpiones, & ſimilia. Nanq; Florentiæ (ut Nicolus eſt author) cœnobium monachorum ueneno infectum eſt, quòd araneus niger admodum in olla decidiſſet, dum coquerentur iuſcula. Ad hæc principes maximè curent oportet, ut perquàm fideles habeant cubicularios. Nam (ut ſuperius dictum eſt) quodam ueneni genere cubilia, interulæ, cæteraq; ueſtimenta infici poſſunt. Quare nonnulli facere ſolent, ut diu, priuſquàm ueſtes induant, eas manibus pertractent ſerui. Quin & pueris ſimiliter iubent, ut ſæpe equis inſideant, ijs ſuper ſellis, quibus ipſi uti conſueuerunt. Tum etiam ſtabuli præfectis mandant, ut tam cautè ſellas, habenasq; recondant, ut ignotis, & his quibus fidendum non ſit, eas non intueri, ne dum tangere liceat.

Quæ res venena prodát, quæq; ſuſpenſæ eiſdem aduerſentur.

Inſuper illud ſcire conuenit, quòd quædam res ſimplices ſunt (ut pleriq; inculpatæ fidei medici fatentur) quæ ſua peculiari naturæ dote præſens uenenum ſignis manifeſtant. Inter quas cornu, ſeu lingua, quam ſerpentis linguam uocant, refertur, quæ (ut Conciliator Petrus Aponenſis tradit) præſente napello, aut uipera, aut pardi felle, exudat: quod tamen non prodit, cæteris uenenis præſentibus. Sunt alij, qui pro certo tradunt, praßium lapidem, quem Plaſma uulgus appellat, ſtatim ſplendorem amittere, ubi in præſentia ueneni cuiusq; fuerit. Addunt præterea, quòd ſi lapis ranæ terreſtris anulo aureo inſeratur, ita

ut is digiti

ut is digiti carnem contingat, quàm primùm præſenſerit adeſſe uenenum (ſi credimus his, qui hoc ſcriptum reliquerunt) tanta digitum afficit caliditate, ut carbonem accenſum, ipſumq; digitum urentem præ ſe ferat. Quibus ſanè etſi parua, mea quidem ſententia, ſit adhibenda fides; ea tamen, quò omnibus ſatisfiat quantum poteſt, non duxi ſilentio diſsimulanda. Non deſunt etiam, qui contra lethalia uenena pollere contendant ſigilla quædam, ſiue characteres, ſiue imagines, quomodocunque eas appellare libeat, præcipuè ſi collo ſuſpenſa geſtentur, uel digitorum anulis inſerantur. Quocirca prodidit Albertus libro imaginibus dicato, quòd ſi Serpentarij imago cum ſuis ſtellis cuiuis lapidi pretioſo inſculpatur, eam utiliſsimè geſtari aduerſus omnia uenena, eaq; præſertim, quæ uenenoſorum animalium ictu uel morſu relinquuntur. Proinde Petrus Aponenſis ſcriptum inueniſſe tradidit in quodam libro, quem reges Perſarum olim habuiſſe refert, quòd ſi in hæmatite lapide ſculpatur homo genibus flexis ſerpente cinctus, cuius caput dextra teneat, caudam uerò ſiniſtra, & lapis ille anulo ex auro puriſsimo confecto inſeratur, geſtatu hominem à quocunq; ueneno tuetur. Quæ imago ſi modò aliquem præberet effectum (non enim hac in re certi quicquam proferre auſim) mea fert opinio, quòd tempore, quo ſculpitur, neceſſaria ſit quarundã ſtellarum obſeruatio, à quibus ea uis influat in ſculptam imaginem. Porrò tradidere ſapientum ueterum nonnulli, reperiri pretioſos lapides, quibus ſolis à natura largitum eſt, ut uenenorum malitiam efficaciſsimè diſſoluant, & deſtruant. Ob id itaq; ſcriptum reliquit Albertus cognomento Magnus adamantem orientalem geſtatum brachio ſiniſtro inter humerum, & cubitum adnexum, omnium uenenorum uim demoliri. Id quod etiam idem tribuit achatæ, hyacintho, et ſapphiro orientali. Alij eandem facultatem aſsignant ſmaragdo, alij lapidi, quem in capite draconum inueniri tradunt, unde draconitis nomen accepit. Cæterùm (ut ingenuè fatear quod ſentio) parum fidendum eſſe crediderim his ſuſpenſionibus. quippe quòd nunquam uiderim huiuſce rei experimentum tam clarum, ut ſyncera fides adhiberi poſsit: quanuis illud facilius perſuaderi poſsim, quòd ſmaragdus, hyacinthus, achates, ſapphirus lapides in tenuiſsimum puluerem redacti, poſsint per os ſumpti ueneno infectos ſæpe liberare: utpote qui eam ſortiantur naturam, ut cordis uiribus ſubueniant. Sed quòd geſtati lapides ueneni aſſumpti uim, atq; actionem inhibere ualeant, non ita facilè adduci potero, ut credam, ſicut credunt aliqui, & ita imaginantur eſſe; niſi prius notabile ex his experimentum uiderim. Nemo præterea non poterit (ut in hac præfatione ſcriptum reliquit Dioſcorides) innoxia irritaq; uenena reddere, ſi medicamenta tam ſimplicia, quàm compoſita præſumpſerit: quæ uiribus præſtantiſsimis polleant, quibus poſt aſſumpta uenena facilè ualeant ſuperare. Simplicia autem medicamenta Dioſcoridi comprobata, ſunt caricæ cum iuglandibus nucibus eſitatæ, citria mala cruda manducata, napiq; ſemen ex uino potum. Item calaminthæ folia, & Lemnia ſphragis, quam ſummis laudibus extulit Galenus: ſed quæ pro ſingula uice drachmæ pondus non excedant. Idem ſimiliter ſummis laudibus commendauit rutæ folia, cum nucis iuglandis nucleo accepta, quin & duas caricas, ſalisq; momentum. Ex compoſitis autem non immeritò cæteris antidotis Mithridatium antecellere ſcribit. quandoquidem ex frequenti eius uſu (ut ex antiquorum monumentis accepimus, atq; etiam à Galeno libro primo, et ſecundo de antidotis memoriæ proditum eſt) uſqueadeò ſe innoxium præbuit ueneno Mithridates Ponti rex, ut cùm uellet ſibi necem ueneno conſciſcere, ne ſe Romanis dederet, nullum ex aſſumpto ueneno percepit incommodum. Qua in re poſtea Galenus theriacam præſtantiorem eſſe tradidit, aſſerens fieri non poſſe, ut ijs uenenum ullum noceat, qui eam quotidie fabæ Aegyptiæ pondo ſumere conſueuerint, quo modo ſuo tempore Aurelius Antoninus Imperator facere ſolebat. Cæteri poſteriores, qui Dioſcoridem, et Galenum ſecuti ſunt, præſertim Arabes, & ipſi ad idem caſtaneas plurimùm ualere tradiderunt: quin & meſpila, piſtacia, allium, raphanum, & nuces Ponticas addiderunt, omnibus his tamen optimam theriacam præferentes. Et hæc hactenus dicta ſufficiant de modo præcauendi uenena. Reliquum eſt, ut curandi ordinem, ac rationem ineamus, qua ijs ſuccurrere poſsimus, qui cibo aut potu uenenum ſumpſerint. Primùm igitur (ut paucis etiam ſuperius dictum eſt) ſcire conuenit, quòd ingeſtum intus uenenum, non ſtatim, ut quidam uolunt, ad cor ipſum contendit, quin prius alias internas partes percurrat, & lædat, & ſanguinem inficiat. Sed quia maxima pollet agendi ui ob propriam ſui formam, uel temperamentum, quam obtinet atrociſsimam, quancunque corporis humani partem contigerit in ſuam uirulentam conuertit naturam, & ita eouſq; procedit multiplicando, inficiendo, atq; ſanguinem cum reliquis humoribus in uenenum uertendo, quouſq; acceſſoria quantitate adauctum, cor ipſum attingat, quod tandem breui tempore in uenenatam ſpeciem tranſmutat. Hinc deinde fit, ut ſpiritus uitam fouentes, loco proprio ac naturali expulſi, ſuam ſedem cedant ueneno: atq; ita ſubinde corpus ſpiritibus, & uita ſimul deſtituatur. Illud præterea non ignorandum, quòd arteriæ unà cum cordis uentriculis (quibus natura datus eſt motus dilatationis, & conſtrictionis, ut ex illo quidem attrahatur aër circundans, quo indiget cor ad refrigerandum ſummum ſpirituum uitalium calorem: ex hoc autẽ pars aëris fuliginoſa expellitur, pro cordis item refrigerio) quemcunq; flatum extrà offenderint, intus attrahunt, ita ut arteriæ, quámuis minutiſsimæ, quæ per totum corpus diſpergũtur etiam ſub cute, per meatus quos habent, aërem nos circundantem attrahant, ipſumq; prouehant ad cor, quod quidem poſtea per eaſdem uias calorem fumumq; ſuperfluum reijcit. Quo fit, ut ſi nos circundans aër fuerit infectus, uenenatus, & pernicioſus, ea ratione dicta cor ipſum inficit, atq; corrumpit. Idq; non euenit propterea quòd arterijs atq; cordi natura inſitum ſit, ut uenenum attrahat, ſed quòd aërem continuò inſpirent, quo mediante natura etiam repugnante ſua, uenenum quoq; trahunt. Hinc itaque eſt, quòd quidam, dum (ut contingit) ſomnum caperent ſub arboribus uenenatis, ceu taxo ac nerio; uel humi cubarẽt ſuper plantis noxijs, uelut napello, & aconito; uel propter uirulentorum ſerpentium ſpecus quieſcerent, imprudenter uenenum contraxerunt, non alia de cauſa, quàm ex aëre loca illa ambiente, plantis illis uenenatis infecto, & ſpecuum uirulento ſpiritu. Cæterùm iam tempeſtiuum erit ad generalem eorum curationem accedere, qui ueneno infecti ſunt, eorumq; præcipuè, in quibus non adeò manifeſta ſigna conſpiciuntur, ut quódnam ſit aſſumpti ueneni genus, dignoſci poſsit. Nullus itaq; medicus ingenio præditus eſt, qui non protinus uideat & intelligat ex ſæuis accidentium

Præcautio ex medicamẽtis.

Ratio curandi uenena.

Indicia in cōmune veneni ſumpti.

tium incommodis, quæ ſequuntur, cùm quis uenenum cibo, aut potu ſumpſerit. Siquidem ijs, quæ propria forma agunt (quam etiam proprietatem occultam appellare liceat) ſtatim ſemper ſuccedit uirium & roboris totius corporis proſtratio: ægri ex magna cordis moleſtia frequenter animo deficiunt: facies liueſcit: quin & lingua, & labia nigricant: item extrema corporis, præſertim ungues, plumbeo colore liueſcunt. Ad hæc qui hauſerint, uertiginoſi fiunt, uocem edunt cum murmure, & oculos toruè mouent. His frigidus accedit ſudor circa frontem, & tempora erumpens. Quæ omnia aſſumpti ueneni manifeſtiſſimum præbent indicium, maximè autem ſi ſtatim ſequantur poſt aſſumptum cibum, ijsq́; contingant, qui ſibi rectam quotidiani uictus rationem adhibeant. Quandoquidem tam mala eſſe poſſet in aliquo uictus ratio, quòd humores inde geniti, tractu temporis uſqueadeò corrumperentur, ut contracta ueneni natura, uim naturæ inferrent, & eadem iam dicta cierent ſymptomata. Id quod maximè teſtatur Galenus libro ſexto de locis affectis, tum etiam libro de cibis boni ac mali nutrimenti. Quapropter medicos cautos, ac prudentes eſſe oportet, quo in huiuſmodi accidentibus diligenter ſingula perquirant. Sua ſimiliter accidentia inferunt, quorum etiam manifeſta præbent indicia, uenena illa, quæ ſuis manifeſtis qualitatibus agunt. Nam quæ caliditate excedunt, omnia membra interna celeriter inflammant, ſitim ingentiſſimam excitant, oculos inflammatione malè habent, inquietudinem continuam inducunt, & continuum ſudorem cient. Si uerò præterquàm quòd calido exceſſu polleant, excellant etiam ui tum erodendi, tum putrefaciendi, ut arſenicum ſublimatum, auripigmentum, ſandaracha, & id genus alia, punctione, atque dolore intolerabili uentriculum & inteſtina afficiunt, in quibus etiam frequenter murmura ſentiuntur. Hæc autem accidentia ſæpe ſequuntur uomitus, faſtidia, ſudores modò calidi, modò frigidi, uariæ deniq; coloris mutationes. Quæ uerò nimia frigiditate excellunt, plerunq; ſomnum inferunt adeò profundum, ut ſæpe non ſine magno labore excitari poſſint affecti. Nonnunquam uerò cerebrum obſtupefaciunt, ita ut affecti cogantur quàm plurimos incompoſitos edere motus, tum corpore toto, tum etiam oculis, ore, manibus, reliquisq́; corporis partibus, non ſecus ac ſi ſtulti facti eſſent, uel temulenti. Huc illa præterea accedunt, frigiditas ſcilicet totum corpus occupans, frigidi ſudores, & color in facie liuidus admodum, & terrificus. Ad ſummum totum corpus torpidum efficitur.

Ex ſiccis autem uenenis lingua areſcit, guttur ſiti inextinguibili afficitur: aluus adſtricta redditur, ægrè redditur urina: omnia deniq; membra fiunt arida, & uigiliæ inſtant longiſſimæ. Poſtremò humida inexpugnabilem ſomnum adferunt, alui fluxiones, articulorum, neruorumq́; luxationes. Ita quòd quandoq; oculorum nerui, ac nexus in tantũ laxantur, ut ſponte ſua è cauitatibus exeant, capitiq́; propendant. Plerunque etiam extremæ corporis partes putreſcunt, ut in præcedentibus dictum eſt. Porrò & illud adnotandum eſt, quòd uenena quæ & manifeſta, & occulta qualitate agunt, ſi fuerit hæc uiribus altera imbecillior, in fine ſuæ actionis eadem pariunt accidentia, quæ proueniunt ab his, quæ occulta duntaxat proprietate munus ſuum obeunt. Vis etenim qualitatũ elementarium, quæ illis ineſt, uim illam propriam occultamq́;, quam hæc pariter ſortiuntur, antecellit. Proinde primùm qualitatis elementaris excedentis effectus præbent, eosq́; ſubinde, qui propriæ eorum formæ attribuuntur. Sed huius rei clariorẽ notitiam trademus, ubi ſpeciatim ſingulorum meminerimus. Hæc igitur ſunt omnium uenenorum indicia uniuerſalia, cæteris quæ explicari poſſint, certiora, ac manifeſtiora. quibus peritiſſimi medici tutò dijudicare poſſunt. Nam cùm conſtet accidentia prædicta non ſolùm perdurare; ſed etiam augeri, ac continuè in deteriora labi, nulloq́; modo auxilijs cedere, neq; naturæ repugnanti obſequium præſtare, clarum profectò mortis indicium eſt. Contrà ſalutis, ſi quando remitti accidentia, & ægri melius habere uidentur.

Victus ratio eorũ, qui uenena ſumpſerunt.

Cæterùm eorum, qui uenenum ſumpſerint, cibus eſſe debet (ubi tamen remedia, quæ poſtea dicentur adhibita fuerint) ex his rebus quæ non ſolùm uim habent nutriendi corpus, ſed quæ etiã uenenorum noxiæ reſiſtere ualent. Quo in genere lac aſininum ſummopere laudatur: item caprinum, ouillum, bubulum, atq; etiam humanum, præſertim ſi recenter emunctum bibatur. quanquam lac omne efficacius exhibetur contra uenena calida, & erodentia, quàm ad reliqua ueneni genera. Ad hoc & butyrum facit. Faciunt & iuſcula tum carnium pinguium, tum piſcium, quibus addi poſſunt, ut pinguiora reddantur, butyrum crudum, & pinguedo animaliũ, quorum eſt uſus. Siquidem pinguia hæc ideo conueniunt, quòd uias obſtruant, ex quo ueneni tranſitus inhibetur. Quinetiam ubi uenena excalfaciunt, & erodunt, pinguia hæc acrimoniam eorum hebetant. Idcirco hoc in caſu, animalium cerebrum, atq; oſſium medullæ aptiſſimæ pariter cenſentur. His ſimiliter herbæ quàm plurimæ opem ferre poſſunt cibis admiſtæ: è quarum numero probatur calamintha, origanum, ſerpyllum, ſiſymbrium, ruta, bugloſſum, echium, filipendula, ſonchus, pimpinella, aliæq́; quàm plurimæ: quarum uim uenenis, ſuperioribus libris, aduerſari retulimus, quarum etiam catalogum paulò infrà recenſebimus. Locus deinde, in quo reſidere debent, qui uenenum ſumpſerint, lucidus ſit oportet: ubi aër quoq; ſit nulla mala qualitate affectus. Paretur autem eorum cubiculum odoramentorum ſuffitu, quibus uis ineſt propulſandi uenena. Id enim præſtant ſantalum omne, myrrha, ſtyrax, aloë, laſerpitij lacryma, agallochum, ſcordium, caſſia odorata, citrei mali cortex, iuniperi baccæ, eiusq́; lignum ſiccum, & id genus plura. Inſuper affecti ueneno (Galeno authore libro ſecundo de antidotis) nihil aut parum dormire ſinuntur. Somnus nanq; uenenum retinet in internis partibus, et facilius ad cor deducit. Contrà uerò uigiliæ, quippe quæ id à centro ad corporis ſuperficiem, nempe ad externas partes, retrahunt.

Remedia cõtra venena.

His ita inſtitutis in primis omni induſtria, ac diligentia curandum eſt, ut deuoratum uenenum foràs exhauriatur. Qua in re nullum ſanè ualentius auxilium perhibetur, quàm ut ſine ulla mora ægri uomitum ciere cogantur: ſi tamen uenenum adhuc in uentriculo reſideat. Quòd ſi iam in inteſtina deſcenderit, illud quàm primùm clyſteribus infuſis extrahatur. Atqui in hoc omni diligentia ordinem ac modum inire debemus, quem in huiuſce uoluminis præfatione nobis reddidit Dioſcorides. Siquidem is de hac re ita exquiſitè diſſeruit, ut poſteriores omnes omnia ferè quæ de ea ſcriptis tradiderunt, illi accepta referre poſſint. Verùm hoc unum ipſe addiderim, quòd ſi fortè is, qui uenenum ſumpſiſſet, ex omnibus uomitum cientibus auxilijs uomere nequiret, tunc (ut Raſis author eſt) medicamentis ſoluentibus, itemq́; clyſteribus erit procedendum. Medica-

menta

menta autem, quæ deiectoria potiuntur facultate, ad hoc idonea ſunt agaricum & rhabarbarum. Quandoquidem utrunque præterquàm quòd deiectoria ui præditum eſt, facultatem etiam uenenis maximè repugnantem ſortitur. Id quod etiam quidam minori centaurio attribuunt. Neque prorſus ab re eſſet ad idem Aegyptiæ ſiliquæ atram medullam, aloëmq; uſurpare. hæc nanq; præter deiectoriam facultatem, ſeorſum plurimum pollet aduerſus humorum putredinem, quæ ſemper, uel plerunq; ingeſta ſequitur uenena: illa uerò quòd aluum mirificè emolliat, uenenum uentriculi tunicis adhærens abluit & abſtergit. quin & erodentium acrimoniam obtundit, et ea deniq; per aluum ſecum educit. His autem peractis, ea certè clyſmata competere uidentur (ut Dioſcoridi placet) quæ acria ſunt & trahendi ui prædita. Quibus ſi ea ſucceſſerint, quæ è iuribus pinguibus, adipe, aut pinguedine, aut butyro, aut lacte parantur, ne ulterius uenena penetrent, ut in dyſenteria fieri ſolet, nequaquam ea inutilia fore putauerim, præſertim ubi compertum haberetur, uenenum inteſtina exulceraſſe. Quamobrem lac copioſius epotum poſt uomitiones, & clyſteria utiliſſimum eſſe prodidit Auicenna: nempe quòd ueneni noxiam frangat, & ſanet. Quinetiam ſummopere proſunt, præmiſſis tamen uomitionibus, & clyſteribus, fortes, ac ualidæ diuerſiones: utpote quæ non mòdo prohibeant ne uenenum petat cor; ſed etiam ipſum trahant à membris nobilibus internis, ad ignobilia externa. Ob idq; plurimùm prodeſſe crediderim cucurbitulas, ſi ex igne natibus, & crurium pulpæ applicentur. Ferunt ſimiliter opem frictiones ex aſperis linteaminibus, quin & fibulæ ſtrictim factæ, ita ut dolorem excitent, manuū, pedumq; digitis, item brachijs, & cruribus. Mirificè etiam uenenum auertitur à partibus intrinſecis, ſi patientes in balneo aquæ calidæ ex medicamentis accommodatis confecto, uel in laconico ſicco ſudorem ciente imponantur. Quandoquidem huiuſmodi calor extraneus efficaciſſimè uenenum ad cutim trahit. Balnei ac laconici uicem illud ſanè ſupplere poterit, ſi diſſecto uiui muli, aut equi aluo exertis ſtatim inteſtinis, æger in animalis cadauer intromittatur: & cùm refrixerit cadauer, idem etiam de alio fiat, quouſq; ſat fuerit. Ad hoc autem muli, mulæq; (ut uulgi fert opinio, fortaſſe quòd hæc animalia plurimum caloris habeant) cæteris præpollent animalibus. Hoc enim auxilio à ueneno liberatum narrant Valentinum Alexandri ſexti ſummi Pontificis filium. Is enim (ut ferunt) cùm in quadam cœna aliquot Cardinalibus uenenū exhibere uellet, ſibi ipſi, ac patri id imprudenter exhibuit.

Simplicia medicamēta, quę pollent aduerſus venena.

Cæterùm ſcire etiam conuenit, quòd quanuis prædicta remedia omnia communiter uenenis opitulentur, non propterea eſt dimittendum, quin continuè infectis propinentur omnia probata antidota, tam ſimplicia, quàm compoſita, quæ cuiuſcunq; ueneni noxam auferre poſſunt. Simplicia quidem medicamenta, quæ ad hoc idonea Dioſcoridi, reliquiſq; Græcis poſterioribus celebrantur, ſunt uinum uetus copioſius epotum, Lemnia ſphragis, agaricum, abrotonum, irio, eryngij radix, napi & paſtinacæ ſemen, calamintha, nardum Celticum, caſtorium, ferulæ uirentis medulla, flos rhododendri (quanquam is Galeno, alijſq; ipſum ſecutis in antidotum minimè recipiatur, ſed potius inter uenena annumeretur) ſuccus marrubij, laſerpitij, & panacis, ſagapenum, ariſtolochia longa, ſemen rutæ ſylueſtris, betonica, pix liquida delincta, polij, et ſeſelis decoctū, phu, cinnamomum, caſsia, iuniperi baccæ, citria mala, & quæ limonia, & aurantia uocant, & eorum ſemen. Item glandes, præſertim quernæ ex humano lacte epotæ, quinquefolij radicis ſuccus, leporis coagulum: muſtellæ caro ſale inueterata, & in umbra ſiccata, cum uino pota, lac canis ex primo fœtu acceptum, capparis, chamæleonis albi radix, apij decoctum, polemoniæ radix, tribuli terreſtris ſuccus, ſmilacis aſperæ acini, ſcordium, thlaſpi, & Cretenſe dictamnum. His Arabes, & recentiorum nonnulli caſtaneas addunt: item ponticas nuces, meſpila, piſtacia, zedoariam, lauri baccas: gentianæ radicem: quin & dictamni albi, tormentillæ, iridis Illyricæ, haſtulæ regiæ, helenij, & millefolij, rhabarbarum, hederæ corymbos, bolum Armenium, hypericum, ſabinam, mumiam, pimpinellam, Imperatorem, centaurium maius, angelicam, uerbenacæ ſuccum: mures, qui napelli radices depaſcuntur, & muſcas grandiores, quæ eius folijs uictitant, filipendulam, carpobalſamum, muſcum odoratum, ambarum, os in corde cerui repertum, & ceruinum cornu, quin & monocerotis, urſi teſtes, & arietis, origanum, ſmaragdum, lapidem bezahar, & carduum, quem ſanctum, uel benedictum appellant. Et hæc de cenſu omnium ſimplicium medicamentorum, quæ contra uenena pollent, quæ nobis tum ueteres, tum recentiores ſcripta reliquerunt, dixiſſe ſufficiant.

Cōpoſita medicamenta.

De compoſitis autem medicamentis illud proferre non dubitauerim, quòd ſi theriaca legitimè parata reperiretur, non eſſent aliunde petenda auxilia contra uenena. Sed quoniam mihi planè difficillimum eſſe uidetur, ut ea reperiatur, quæ quemadmodum eius exigit apparatus, confecta ſit, cùm nobis deſint cinnamomum, balſamum, petroſelinum Macedonicum, myrrha, folium, chalcitis (quam tamen iam nobis compertam putamus) amomum, aſpalathus, & calamus odoratus, quæ omnia perquàm maximi ſunt momenti; idcirco nunquam adducar, ut credam uenalem theriacam poſſe ſibi locum & uſum illius antiquæ legitimè uendicare: præſertim cùm conſtet tempore uſq; Galeni, quo Romani ſummo imperio potiebantur, theriacam omnibus numeris abſolutam confici non potuiſſe (ut ipſe Galenus teſtatur libro primo de antidotis) niſi ab Imperatoribus. quanquam non deeſſent tempore Antonini Cæſaris diuites primates, qui eam conficerent, etiam quòd multa eis deſiderarentur. Quare illud dixerim, quòd ſi ulla theriaca ex ijs, quæ noſtra ætate conficiuntur, in uſum admitti debet, dent operam medici diligentiſſimi, ut illa ſaltem utantur, quæ omni ſtudio ac diligentia parata ſit, clariſſimorum & peritiſſimorum uirorum teſtimonio: quæq; eo modo experientia comprobata ſit, quo docet Galenus libro quem ad Piſonem ſcripſit: quin & alio, quem Pamphiliano dicauit. Hoc item faciant de Mithridatio, quod nihil minus quàm theriaca præſtat aduerſus uenena, quodq; & facilius parari poteſt. Qua in re caueant homines ab adulteratis theriacis, quas in publicis foris uendunt circulatores, etſi plerunq; ab his, quos eorum adulteria fraudeſq; latent, cæteris meliores, atque efficaciores habentur: quippe quòd nihil ultra uideant aſtantes, quàm quòd ij fruſtum integrum arſenici, uel riſagalli officinis uocati, deuorent: quòdq; ſubinde deuorata theriaca, quam poſtea circunſtantibus uendunt, nullum ueneni incommodum ſentiant. Quod cùm Galenus optimè nouiſſet, libro Piſoni dicato, ita ſcriptum reliquit. Multæ à ſubdolis improbiſq; in hoc quoq; fraudes fiunt, ac uulgus ſola an-

tidoti opinione deceptum, ab ijs quibus ars eſt mercenaria, plurima pecunia medicamentum, uel praué confectum redimit.

Fraudes, quibus vtũtur circũforanei, qui venena innoxiè ſumere ꝓfitentur.

Cæterùm ut quiſq; flagitioſorum impoſtorum fallacias, & doloſas merces euitare poßit, & debeat, nunc mihi in animo eſt ad commune rei publicæ beneficium eorũ ingens, ac ſceleſtum facinus poſteritati prodere. Nam cùm iſti ſuggeſta aſcendunt coram populo, quem dolis capere intendunt, oſtenſuri quòd uenenum æquè ac panem innoxiè ſumunt, multis cauillationibus, atq; inſidijs utuntur. Inter quas has duas habent fraudes, quas modò omnibus aperiam, quasq; retinent illi in ſuos chariores (ut ita dicam) lenones. Primus itaq; dolus, quo nituntur huiuſmodi fraudulenti impoſtores, eſt quòd cùm ſciant uenena non poſſe niſi parum nocere, ubi uentriculus fuerit cibis ualde repletus (ut in præfatione huius libri tradidit Dioſcorides, *& libro quarto fen ſexta retulit* Auicenna*) priuſquàm ſuggeſtum aſcendant, ad ſaturitatem uſq;, præſertim æſtate, lactucas crudas deuorant ſale, aceto, & oleo conditas: uerùm olei tantum imponunt, ut ferè in eo innatent lactucæ. Et quia hyeme, maximè urgente bruma, tenellæ lactucæ difficilè paßim inueniri poſſunt; ideo earum uicem his præbent interanea boum præpinguium, quorum tantam comedunt copiam, quoad uentriculus ueluti tympanus extendatur. Id autem eo conſilio faciunt, ut hæc quidem iurium pinguedine, eorumq; ſubſtantiæ craßitudine, illæ uerò frigiditate ſua, oleiq; multitudine, quam illis adijciunt, præterquàm quòd ueneni penetrationem inhibent, cùm internas uias obſtruere poßint, erodentem quoq; ingeſti arſenici, uel riſagalli ſeplaſijs uocati, acrimoniam obtundunt, & hebetant. Cùm igitur uenenum ſumpſerint, quod illis ob præaſſumpti alimenti uim, nullam, aut paruam noxam adfert, nempe quòd uentriculus ſit tenſus, & pinguedine imbutus, mox ſuum adulteratum antidotum, quod omnino legitimam theriacam mentitur, aſſumunt, idq; impunè. Quo fit, ut facilè poſtea populo aſtanti perſuadeant, id eſſe antidotum omnium præſtantißimum contra omnia uenena, quod in uniuerſo orbe reperiri poßit. His leues uulgi animi perſuaſi accenſiq;, maiori multitudine, ac impetu feruntur, ut adulteratam, inualidam, ueramq; mentientem theriacam emant, quàm ij qui in maxima annonæ penuria eò cateruatim concurrunt, ubi plurimum panis gratis omnibus exhibetur. Itaq; cùm temporis momento capſulam hac impoſtura exhauſerint, ſtatim è ſuggeſto deſcendunt circunforanei, ſeſeq; in hoſpitium recipiunt, ubi cùm primùm fuerint, arſenicum paulò antè ſumptum unà cum lactucis aut bubulis interaneis arte quadam euomunt, neq; aliud illa die aſſumunt, quàm lac, quod tamen ſæpius alternatim potant, uomuntq;, & reuomunt. tantum poteſt in improbis hominibus auri cupiditas, ut ſponte conſultoq; in manifeſta uitæ diſcrimina ferantur.*

Altera impoſtorũ fraus.

Fraus altera, quam iſti facinoroſi perpetrant, ita ſe habet. Ii una, aut duabus horis anteaquàm ſuggeſtum aſcendant, in foro pharmacopolium petunt, illudq; foro, in quo ſermonem populo habere uolunt, propinquius eligunt. Atq; ubi iuſſerint pharmacopolæ ſibi arſenici capſulam adferri, eius duo aut tria fruſta ſeligunt, prout ſibi magis expedire uidetur. quæ poſtea charta inuolui, & in eadem capſula reponi mandant. Quo facto pharmacopolam rogant, ut cùm in ſuggeſtum aſcenderint, arſenicum illud repoſitum dare uelint puero, quem ad eum miſerint. Porrò in forum abeunt uerba facturi, ubi eorum ſpuriam theriacam, ad cœlum uſq; miris laudibus efferunt admentientes. Ad hæc ut rem magis ueriſimilem reddant, puerum uel è circunſtantibus quempiam ad pharmacopolium mittunt, qui uenenum antea ab ipſis ſelectum deferat. Interea ingentem capſulam in ſuggeſto ſtantes aperiunt, quam habent uaſculis prauæ illius theriacæ plenis refertam, cuius operculo intus adhærent cera ſubpoſita, uaria cuiuſdã miſcellæ fruſta ex ſaccharo, quod canditum uocant, amylo, alijſq; innoxijs medicamentis miro quodam artificio confectæ, quæ prorſus & facie, & magnitudine referunt illa ueri arſenici fruſta, quæ prius ij in pharmacopolio ſelegerant. Leuant autem iſti hominum proditores operculum à capſula, quò fraudem melius occultent, in ſuggeſto ſtantes. ſiquidem ſummo cum artificio internam operculi partem, cui adhærent illius miſcellæ fruſta arſenicum mentientia, uerſus ſe trahunt, ne quis ſuam fraudem deprehendere poßit. Deinde ſtatim in manu ſocij, aut pueri, quos doli miniſtros habent capſulæ operculum collocant: quod eorum alter aperta manu perquàm eleganter ſuſtinet, parte pſeudoarſenicum continente cœlum uerſus reſpiciente: idq; ne quis dolum intueri poßit. Interea redit nuncius arſenicum legitimum à pharmacopolio deferens. Atqui iſtud accipiens artis captioſæ magiſter, ſtatim illud populo oſtentat longa atq; mendaci oratione. Qua perfecta ad experimentum tranſit, perpetuò doloſè procedens. Quandoquidem ſimulans ſibi opus eſſe expeditis manibus, manicas ex murice, uel ſerico proditore, quo plerunq; ueſtiuntur, ad cubitum uſq; conuoluit, ea tantùm ratione, ut arſenicum uerum, dum hæc agit, ſuper operculo prædicto pſeudoarſenicum continente, reponat, abdatq;: quod ob operculi circuli altitudinem nullo pacto infernè à circunſtantibus uideri poteſt. Obuolutis itaq; manicis, brachijſq; denudatis, ac tenui linteolo humeris impoſito, iubet aquæ uel uini poculum adferri, & relicto in operculo arſenico uero, factitium innoxium fraudulenta manu capit. quod gladio minutim incidit, & uino, uel aquæ parati cyathi commiſcet, & deniq; tutißimè bibit. Atque ita fraudem hiſce coloribus exornatam ſpectantibus perſuadet, ut nullus dubitet, quin ille mortiferum arſenicum hauſerit, quod ex medica officina delatum fuerat.

Hiſtoria fraudis.

Memini me olim unum ex his uidiſſe, qui uenenum ſimili modo adulteratum puero exhibuerat ſuo: & cùm ſimularet ſe ei opem ferre nolle, donec pulſum amiſiſſet, & in mortis diſcrimine uerſaretur, ut ſuæ falſæ atq; adulterinæ theriacæ maiorem compararet exiſtimationem: cùm præterea prius uerſutum puerum admonuiſſet, ut anhelitum compeſceret, idq; ut facies eius colore mutaretur, quin & interim oculos obuerteret, & os ac ceruicem contorqueret; ad ſe uocauit aſtantem medicum haud acris callidiq; ingenij in ea ciuitate, ubi id mihi contigit uidiſſe, receptum habentem, qui pueri pulſum tangeret, ut omnibus teſtaretur, quòd pulſum amiſiſſet. Quod cùm feciſſet bonus ille medicus iam imprudenter factus circulatoris leno, omnibus teſtimonium perhibebat, ſe nullum pulſum in eo inueniſſe: quippe qui nusquam fortè legerat, quòd arte etiã poßit intercipi pulſus, cùm tamen id ſcriptum reliquerit Galenus libro ſexto de placitis Hippocratis, *&* Platonis, *ubi ſic inquit. Eadem natura in arterijs cernitur, nam etiam ipſæ perinde ac nerui, aut inciſæ, aut laqueo intercluſæ pulſu omni, micationeq; orbantur. Ex quibus ſanè uerbis tunc comminiſci potuiſſet, quòd facilè huic puero laqueata eſſent brachia, & proinde*

interceptus

interceptus arteriarum pulſus, quæ per brachium ad manum excurrunt. Siquidem adſtringentes laquei ab ijs nebulonibus adeò callidè ſubdoleq; aptãtur, ut uerſato quodam ferreo globulo ſupra cubitum extra manicas latente, ſtringantur admodum, ac relaxentur. Id quod facilè ab eo fieri poteſt, qui puerum ſemimortuum ſe ſimulantem, brachijs ad ſpectaculum ſuſtinet. Tali igitur fraude adſtringebantur fibulæ, ubi pulſum intercipere animus eſſet, laxabantur autem lentè, cùm iam uerſutiſsimus puer ex theriaca illa aſſumpta, in priſtinam ſuam cõſtitutionem reſtitui ſimulaſſet. Hactenus de fraudibus horum carnificum, quas pluribus proſequi libuit, ut quiſq; eas euitare ſciat, ac poſsit. Qua de re morbo Gallico quàm plurimùm certè debeo: ſiquidem unus, isq; inſignis, ex his qui uenenum innocuè deuorare profitentur, cuius oſſa lues illa non immeritò depaſcebatur, cùm à me in ſanitatem redigi exoptaret, inter curandum, mihi id ab eo expetenti, omnes has fraudes, quibus hoc flagitioſum hominum genus utitur, ut pecuniam extorqueat, libentiſsimè patefecit. Cæterùm fraudes, ac mendacia, quibus ij pariter utuntur, qui è diui Pauli proſapia ortos ſe prædicant, qua tamen de re mentiuntur, hìc conſultò dimittam. uerùm intactas eas non relinquam, ubi in proceſſu de ijs differemus uenenis, quæ morſu, uel ictu relinquunt innumera exitioſa animalia. Sed ne aliquod præſtans antidotum deſideretur in his noſtris commentarijs, me probi, ac fidelis medici munere functum exiſtimauerim, ſi hoc in loco quædam antidota mihi longo labore comparata, magni ad uenena momenti, deſcripſero. quæ non modò ijs, quæ per os aſſumuntur; ſed ijs etiam, quæ animalium morſu, uel ictu eijciuntur, ſummo, ac præſentaneo fuiſſe remedio comperi. Licet autem hac ætate rari admodum habeantur medici, qui ſua pandere arcana uelint, ſi quod nacti ſunt pulchrum & ſingulare auxilium; tamen cùm mihi conſilium ab initio fuerit, mea opera quantulacunq; ſit omnibus generatim prodeſſe, alienum quidem inhumanumq; foret, ſi modò uel inuidia uel auaritia compulſus, aliquid ſilentio inuoluerem, quod in arte medica uſui futurum putem. Primum igitur antidotum, cuius admirandas in uenena uires ſæpius expertus ſum, hoc modo conficitur. Recipit enim rhabarbari, rhapontici ex Ponto aduecti, radicis phu, acori, quem falsò calamum odoratum uocant, cyperi, quinquefolij, tormentillæ, ariſtolochiæ rotundæ, pæoniæ, helenij, coſti, iridis Illyricæ, chamæleontis albi, cuiusq; drachmas tres. Item galangæ, Imperatoriæ, dictamni albi, angelicæ, millefolij, filipendulæ, doronici, zedoariæ, gingiberis, ſingulorum drachmas duas: agarici drachmas tres. Ad hæc ſeminis citrei mali, uiticis, cocci infectorij, fraxini, oxalidis, paſtinacæ ſyluestris, napi, nigellæ, pæoniæ, ocimi, irionis, thlaſpis, fœniculi, ammi, ſingulorũ drachmas duas: præterea baccarum lauri, iuniperi, hederæ, aſperæ ſmilacis, cubebæ, ſingulorum ſeſquidrachmam. Foliorum ſcordij, chamædryos, chamæpityos, centaurij minoris, ſtœchadis, nardi Celtici, calaminthæ, rutæ, menthæ, betonicæ, uerbenacæ, ſcabioſæ, cardui benedicti, meliſſophylli, ſingulorum ſeſquidrachmam: dictamni Cretenſis drachmas tres. ſampſuchi, hyperici, iunci odorati, marrubij, galegæ, ſabinæ, pimpinellæ, cuiuſq; drachmas duas. Caricarum, nucum iuglandium, piſtaciorum, ſingulorum uncias tres: myrobalanorum empelicorũ drachmas quatuor. Florum utriuſq; bugloßi, roſarum, lauendulæ, ſaluiæ, roris marini coronarij, cuiusq; ſcrupulos quatuor: croci drachmas tres. Caſsiæ odoratæ, quam hodie cinnamomum uocant, drachmas decem. Caryophyllorum, nucis myriſticæ, macis, ſingulorum drachmas duas & ſemis. Piperis nigri, ac longi, ſantalorum omnium, agallochi, ſingulorum ſeſquidrachmam. Cornu cerui crudi drachmas quatuor: unicorni drachmam unam. oſsis cordis ceruini, ramentorum eboris, uirgæ ceruinæ, caſtorij, ſingulorum ſcrupulos quatuor: terræ Lemniæ drachmas tres: opij ſeſquidrachmam. margaritarum orientalium, ramentorum ſmaragdi, hyacinthi, corallij rubri, ſingulorum ſeſquidrachmam: caphuræ drachmas duas. maſtiches, thuris, ſtyracis, myrrhæ, gummi Arabici, reſinæ terebinthinæ, ſagapeni, opopanacis, laſerpitij, ſingulorũ drachmas duas & ſemis. moſchi odorati, ambari, cuiusq; drachmam: olei è chalcantho confecti unciam mediam. Pulueris cordialis temperati, diamargariti, diamoſchi, diambari, electuarij è gemmis, paſtillorum caphuræ, uiperæ, ſcillæ, ſingulorum drachmas duas & ſemis. Succi oxalidis, ſonchi, ſcordij, echij, bugloßi, meliſſophylli, ſingulorũ ſelibram: hypociſtidis drach. duas. Theriacæ electæ, Mithridatij optimi, cuiusq; uncias ſex. Vini ueteris albi odorati libras tres: ſacchari è Medera inſula, uel optimi mellis libras octo & uncias ſex. Ex omnibus his ſumma diligentia, & ratione inquiſitis, atq; ſelectis fiat electuarium, eo modo quo theriaca, aut Mithridatis antidotũ conficiuntur. Sumendi quantitas eſt à drachma una uſque ad tres pro ætate, & conſtitutione patientis. Atq; ita omnibus perſuadere poteris, antidotum hoc non ſolùm præſtantiſsimum eſſe (ut antè diximus) contra omnia uenena, quæ per os ſumuntur, itemq; aduerſus ea, quæ morſu uel ictu relinquuntur; uerùm etiam in peſtilentia, cui mirificè opitulatur, quotidie aſſumptum, & præcipuè ad præſeruandos ſanos. At ſi cui in animo fuerit, ut præſentaneum adferat auxilium, hæc faciat oportet. Antidoti præſcripti libram accipiat, libram item ſyrupi è citrei mali cortice parati, & libras quinq; aquæ uitæ uocatæ, ex optimo, odoratoq; uino confectæ, totiesq; uitreis organis repurgatæ, ut quintæ eſſentiæ ſpeciem præ ſe ferat. Deinde omnia hæc in uas uitreum inijciat duplæ à rebus inditis capacitatis. poſtea uaſis ore ita obturato, ut nullus ſpirandi meatus relinquatur, magna cum dexteritate aquam in uaſe cum electuario tandiu agitet, donec totum diſſoluatur. Atq; tum uas ore cera, uel pice obducto in menſem integrum reponat. Quod tamen bis in hebdomada agitari conuenit eo modo, quo antea dictum eſt: fit enim, ut electuarium facilè reſidat in fundo, ſi dimittatur. Exacto denique menſe claram aquam aureoq; colore nitentẽ, electuario ſupernatare inueniet, & quæ iam omnẽ illius uim in ſe cõtraxerit. Tum itaq; uas ipſum aperiat, & in uas aliud item uitreum lympidam aquam paulatim effundat, cuius os cum cera, & membrana accuratiſsimè obturet. Nam ſi illud diei ſpatio apertum ſineret, omnis concluſa aqua in auram euaneſceret. Tanta hæc aqua uirtute pollet (quod millies expertus ſum) ut quatuor drachmarum pondere pota uel per ſe, uel cum pari odorati uini quantitate, uel ſtillatitiæ cuiúsuis aquæ ad cordis robur facientis, ubi quis ictus, uel demorſus à quocunque uenenato animali, in tanto mortis diſcrimine uerſaretur, ut uocem, uiſum, ac reliquos ferè ſenſus amiſiſſet, ægrum ingenti adſtantium admiratione à longo ueluti ſomno excitat. Quin & uomitione plerunq; plurimam infectorum humo-

Antidota noſtra præſtantiſsima cõtra venena.

Primi antidoti deſcriptio.

Potio ex prædicto antidoto.

rum humorum copiam exhaurit. Cuius rei exemplo (præter alia innumera) nuper mihi fuit præfecti oppidi Vipaci uxor, quam à uipera in dextra manu demorſam, & iamiam de naulo rationem cum Charonte inituram, hæc aqua in uitam à morte reuocauit. Id quod etiam paulò pòſt contigit cuidam miſeræ Sclauæ ab alia non diſsimili uipera in manu demorſæ. Hæc idem ſimiliter præſtat contra uenena, quæ per os ſumuntur: ſiquidem ea adeò tenuis eſſentiæ, efficax, & penetrans eſt, ut momento ui ſua in omnes corporis uenas permeet. Quin & eoſdem præbet effectus in alios quàm plurimos morbos, quos breuitati ſtudens prætereo. quandoquidem prudentes, & periti medici, habita huiuſce uirium exacta ratione, eam adhibere poterunt, ubi legitimè conuenire cenſebunt.

Alterius antidoti deſcriptio, & uires.

Porrò antidotum alterum generoſum, pariter & ſingulare, oleum illud eſt, cuius ſuperius libro ſecundo capite de ſcorpionibus, item quarto capite de aconito à nobis facta fuit mentio. Id pulſibus extrinſecus, patientibus illitum, nempe temporum, manuum, ac pedum, quinetiam extimæ cordis parti ad ſiniſtram mamillam, repetita alternis tribus horis illinitione, efficacisſimè ſuccurrit omnibus uenenis per os ſumptis, quæ tamen ex erodentium genere non fuerint. Similiter uiperarum, aſpidum, & cuiuſcunq; deniq; uenenati animalis morſibus ſingulari auxilio eſt, ut in proceſſu latius explicabimus. Vt autem omnes intelligant quàm maximum ſit in me iuuandæ poſteritatis ſtudium, modum, quo illud conficitur, hìc deſcribere non grauabor. Sumantur itaq; ineunte menſe maio, quo tempore confici debet, olei communis centum annorum, ſin minus ſui temporis uetuſtiſsimi libræ tres: foliorum hyperici uirentis manipuli tres. Oleum in uas uitreum duplæ à contento capacitatis imponatur, in quo hypericum aliquantulum antea contuſum infundatur. deinde uas cera, & membrana obturetur, & medium in tenuiſsimam arenam condatur, loco ubi tota die inſolari poſsit, atq; inibi ſinatur ad decimum, uel duodecimum diem uſq;. Quo exacto tempore, mergatur uas in calentis aquæ balneo ad uiginti quatuor horas: mox oleum ab herba exprimatur. Hoc facto ſumatur hyperici, chamædryos, calaminthæ, cardui benedicti, ſingulorum manipulus. Quæ omnia prius diligenter contuſa oleo admiſceantur, ac ſubinde uas in prædictum mergatur balneum tribus continuis diebus. Extrahatur deinde, & ab incoctis herbis exprimatur. Poſt hæc accipiantur florum hyperici manipuli tres, qui à caulibus probè repurgati, & contuſi in prædictum oleum infundantur, ac in idem balneum per triduum reponatur. Poſt id tempus eximantur, & ut prius exprimantur. Idem fiat ter, aut quater, uſquedum oleum ſanguineum colorem referat. His peractis ſumatur hypericum quod iam defloruerit, & ab eius cacumine grana illa uiridia excerpantur, quæ hordeaceis granis ſimilia deprehenduntur, in quibus ſemen continetur. Ex ijs itaq; tres confertim manipuli decerpantur: qui poſtea tuſi, & uino meraco albo aliquantulum perfuſi in oleum prædictum infundantur, & cum eodem uitro, in arena ſepulto octo diebus continuis inſolentur. Quo tempore tranſacto tridui ſpatio in balneum immittantur, pòſt colentur, et modo prædicto exprimantur: tertio, aut quarto ſimiliter dictum ſemen in oleo macerari debet, donec id obſcuri ſanguinis colorem repræſentet. Ad hæc ſumatur ſcordij recentis, calaminthæ, centaurij minoris, cardui benedicti, uerbenacæ, dictamni Cretenſis, ſingulorum medius manipulus: tundantur omnia, mergantur in oleum prædictum, & uas in balneum iterum imponatur per biduum continuum, dein colentur, & exprimantur, ut ſuprà. Poſtea ſumantur zedoariæ, radicum dictamni albi, gentianæ, tormentillæ, ariſtolochiæ rotundæ, ſingulorum drachmæ tres, ſcordij manipulus. Tundantur item omnia, infundantur, & immittantur in balneum, ibiq; permaneant tribus diebus continuis: colentur deinde, & exprimantur. Infundantur denuo ſtyracis calamiti, laſeris, cuiusq; drachmæ ſex, baccarum iuniperi drachmæ quatuor, melanthij drachmæ duæ, caſsiæ odoratæ (cinnamomum officinæ uocant) drachmæ nouem: iunci odorati, cyperi, ſingulorum ſeſquidrachma: ſantalorum alborum ſemuncia. Tundantur omnia (ut pluries de alijs dictum eſt) & in idem oleum infundantur, & per triduum continuum in balneum macerentur, demum colentur, & exprimantur, modo quo antè dictum eſt. Poſtremò adſint oportet trecenti ſcorpiones uiui diebus canicularibus collecti. Ii in uaſe uitreo concluſi, cineribus calidis ſuperponantur, & cùm eos præ calore ſudare, atq; iraſci conſtet, omne iam dictum oleum calidum ſuperinijciatur. Sed aduertendum eſt, ne id adeò feruens ſit, ut uas diſrumpat. obturato ſtatim uaſis ore in balneum tribus continuis diebus contineatur: deinde coletur, & exprimatur. Proiectis interea ſcorpionibus, rurſum in oleum infundantur rhabarbari laudatiſsimi, myrrhæ communis uſus, aloës hepaticæ, ſingulorum drachmæ tres: nardi Indici drachmæ duæ, croci drachma una: theriacæ electæ, electiq; Mithridatij, cuiusq; ſemuncia. Quæ ex his tundenda ſunt, terantur, mox ultimò infundantur in oleum, quod per triduum continuum contineatur in balneo. Quo facto oleum non amplius percoletur, ſed deinceps recondatur, perinde ac opobalſamum. quippe quod mirandum ſit remedium ad iam dicta uenena, & præcipuè contra napellum, quo infecti fuere, ut experimentum fieret, Corſi illi duo uiarum obſeſſores, quorum hiſtoriam ſuprà retulimus libro quarto in aconiti mentione: ad cuius lectionem, ne idem bis repetamus, eos reijcimus, qui eius deſiderio capiuntur. Præter autem Mithridatium, antidota alia duo generoſa Dioſcoridi probantur in præſenti præfatione, unum ſcilicet quod è ſcinco, alterum quod è ſanguine nuncupant: ſed quod is eorũ conficiendorum rationem tradiderit, nuſquam hactenus reperi. Quamobrem illa duo in multorum gratiam hìc adſcribere, non alienum fore duximus, eo tamen modo, quo lib. 11. de antidotis à Galeno ſeriatim deſcribuntur, ubi hæc ſcripta reliquit.

Antidoti è ſanguinibus deſcriptio.

Antidotus διὰ τῶν αἱμάτων, id eſt, ex ſanguinibus, ad uenena, uenenatorumq; omnium morſus idonea, ſic habet. Piperis longi, piperis albi, acori, croci, phu, mei, dictamni Cretici, ammoniaci, agarici, ſingulorum drachmas duas: amomi, opobalſami, ſeminis rutæ ſylueſtris, cymini Aethiopici, aniſi, ſanguinis anatis maris, & fœminæ ſicci, ſanguinis hædini, ſanguinis anſerini, ſeminis napi ſylueſtris, ſingulorum drachmas tres: gentianæ, trifolij, florum iunci odorati, thuris, roſarum ſiccarum, ſingulorum drachmas quatuor, petroſilini drachmas quinq;, polij Cretici tantundem, cinnamomi drachmas ſex, florum ſcordij drachmas octo: myrrhæ, nardi, ſingulorum drachmas decem, croci drachmas duodecim, caſsiæ drachmas octo. Omnia hæc diligenter contuſa, ac per excuſſorium cribrum traiecta melle Attico deſpumato, commiſcebis, commiſtaq; in argentea pyxide repones, atq; hac ut maximo me-

dicamento

Antidoti è ſcinco deſcriptio.

dicamento uteris. Cæterùm quæ è ſcinco temperatur antidotus, à Galeno hunc in modũ redditur. Antidotus Mithridatis Eupatoris διὰ σκίγκου cognominata, faciens ad uenena, omnemq́; uenenatorum materiam mortem inferẽtem, omniumq́; uenenoſorum animalium ictus, conficitur hac ratione. Scinci, ſagapeni, acori, phu, hyperici, acaciæ, iridis, mei, gummi, ſing. drachmæ duæ: roſarum ſiccarum, gẽtianæ, cardamomi, ſing. drachmæ quatuor, opij oboli duo, ſtyracis drachmæ octo: polij, caſsiæ nigræ, ſeſelis, bdellij, balſami, piperis albi, ſingulorum drachmæ quinque & oboli duo: ſucci hypociſtidis, opopanacis, myrrhæ, thuris maſculi, caſtorij, piperis longi, cypheos, foliorum malabathri, ſingulorum drachmæ ſex: ſcordij, coſti, florum iunci odorati, galbani, reſinæ terebinthinæ, ſingulorum drachmæ ſex & oboli duo: nardi Syriacæ, opobalſami, thlaſpis, dauci Cretici, ſingulorum drachmæ ſex & oboli tres: croci, cinnamomi, zingiberis, ſingulorum drachmæ ſex et oboli duo: ſucci glycyrrhizæ, agarici, ſingulorum drachmæ ſeptem & oboli tres. Conſtruitur autem hoc modo. Cyphi, hypociſtis, ſagapenum, gummi, opium, ſtyrax, opopanax, uino Chio macerantur die noctuq́;, quoad penitus diſſoluta ſint. Reliqua uerò interim contuſa tenui cribro excutiuntur, illisq́; iam maceratis, ac diſſolutis commiſcentur, commiſtaq́; Attico melle ad craſsitiem uſque deſpumato excipiuntur, opobalſamoq́; ſuperimmiſſo. demum in uas argenteum transferuntur, atque ad multos uſus reponuntur. Datur autem ex hac antidoto quantum æger tolerat. Hæc de duabus antidotis, quas non immeritò quidem probauit Dioſcorides, quasq́; ut efficaciſsimas in aliarum cenſum retulit Galenus, atque deſcripſit. Sed quoniam (ut ſuprà in theriacæ mentione dictum fuit) multa nobis deſunt ſimplicia medicamenta, quæ in eis expetuntur; idcirco non uideo quomodo poſsint legitimè confici, niſi ijs uti uelimus, quæ eorum uicem ſupplent, ita ut unum ſimplex medicamentum in alterius locum ſuccedat. Id quod medicorum, ac ſeplaſiariorum pleriſq; fieri adſolet. Quorum ſententiæ etſi cuipiam uideretur Galenus adſtipulari, quippe quòd ſcriptis tradiderit in cinnamomi defectu duplum caſsiæ ſubijci poſſe; non tamen propterea inde colligi poteſt, quòd idem fieri poſsit de quocunq; alio ſimplici medicamento, quod deſideretur, ut quidam exiſtimant, non rectè, meo quidem iudicio, Galeni mentem aſſecuti. Siquidem is ſecus de hac re diſſerit libro primo de antidotis, ubi ſic inquit. Quòd ad caſsiam uerò attinet, ea me commemorare nunc opus eſt, quæ in multis de medicina libris ſcripta ſunt, duplum caſsiæ ſiquis cinnamomo egeat, inijciendum. Hoc dictum irridens Satyrus magiſter meus, unam ex Quinti facetijs ipſum eſſe dicebat, aſſeuerans eos, qui duplum caſsiæ imponere iubent, ſi cinnamomo careamus, ſimilia illis facere, qui nos cenſent, ſi quãdo Phalerno caruerimus, illius quod in cauponis uenditur, duplicata menſura bibere: ſiq́; panis ſiligineus deſit, furfuracei duplum comedere. Mihi uerò hæc Quinti facetia, ſi de re una quapiam, qua per ſe ſola uti uelimus, afferatur, uera irreprehenſibilisq́; uidetur: ſin de re, quæ in ſocietatem multorum ueniat, non eſt eodem pacto uera. Nam cuiuscunque, quod ſolum corpori admoueri debet, ut puta rhus, abſinthium, iris, gentiana, uel id genus alia aliqua medicina, ſiquis minus boni duplum loco præſtantiſsimi accipiat, & corpori uel extrà, uel intrà admoueat, duplicato etiam nocebit: at ſi multis aliquod optimum commiſcendum fuerit, quod ſe aucturum aliorum uires ſpondeat, ſi præſtantiſsimum deſit, peius nihil erit uti duplo illius, qui proprietates eiusdem generis habeat, etiamſi deterius hoc illo uideatur. Caſsia quidem cinnamomo genere proxima usqueadeò eſt, ut ex ipſa quandoq; cinnamomum oriatur, ſpectenturq́; nonnunquam caſsiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi uirgulta è caſiæ ramis prodeãt. Simile autem iſtud eſt non uino aut pani, ſicuti Quintus dicebat, ſed uitæ functionibus in extruenda domo, in fabricanda naui, in tollendis, & tranſponendis oneribus, in omnibus deniq; uitæ actionibus, in quibus quod peragendum erat ab uno homine robuſto, ſi abſit, à duobus imbecillioribus perficiatur. hæc Galenus. Ex quibus uerbis omnibus palàm eſt, Galenum non aſſentire, ut in compoſitis medicamentis unum ſimplex pro alio ſupponatur, niſi ex ijs ſint, quæ eandem naturam ſortiuntur, ut caſsia, & cinnamomum. Quare illud inde colligendum eſſe putauerim, quòd perperàm faciant ij, qui rem hanc aliter intelligunt. Porrò & illam antidotum, quæ iuniperi baccas, terramq́; Lemniam recipit, ſummopere laudauit Galenus, eamq́; lib. 11 de antidotis memoriæ prodidit, hiſce uerbis. Antidotus, quæ exhibita accipientem tutum à uenenis reddit, ſic habet. Baccarum iuniperi drachmas duas, terræ Lemniæ drachmas duas & obolos duos. Hæc ubi in puluerem redegeris, oleo, aut melle commiſcebis, et repones: atque cùm opus fuerit, ex aquæ mulſæ cyathis duobus quantum eſt auellana dabis. Hac antidoto Nicomedes rex utebatur, ſi quando ſuſpectos habuiſſet, qui ſe uocarant. Nam ſi uenenum non ſubſit, quieta manet: ſin adſit, nauſeam concitat, & euomere cogit, ita ut uenenum quoq; cum antidoto reijciatur. Sed hæc hactenus dicta ſufficiant, quantum ad uenenorum omnium in uniuerſum rationem. quandoquidem de ijs priuatim, eorumq́; auxilijs, & antidotis in ſingulorum mentione diffuſius agemus.

Succedanea quãdo admittenda.

Antidotus ex terra Lemnia.

Κανθαρίδες. CANTHARIDES. CAP. I.

QVIBVS datæ ſunt cantharides, ſigna eueniunt grauiſsima. Ab ore enim ad ueſicam uſque cuncta erodi ſentiuntur: picem, aut ſimile quiddam cedriæ reſipiunt: dextra præcordia inflãmantur. vrinam ægrè reddunt, & ſubinde cum lotio ſanguinem emittunt: ſtrigmenta non ſecus atque dyſentericis, aluo deferuntur: faſtidia urgent: animo linquuntur, obortaq́; uertigine concidunt. poſtremò mente abalienantur. Ergo antea quàm tale nonnihil accidat, dato oleo, aut ſupradictorum aliquo, uomere cogantur. mox ubi uomitione plurima reiecerunt, halicæ aut oryzæ, tragi aut ptiſanæ cremor, aut decoctum maluæ, aut ſeminis lini, aut fœni græci, aut radicum althææ, quam Latinus ſermo ibiſcum appellat, clyſtere infundatur. Præterea nitrum eisdem dandum, ex hydromelite, ut quæ ſtomacho adhuc, aut inteſtinis adhærent, eluendo excernantur, ac deſcendãt. Quæ niſi ſic diſcutiantur, ingeſta in aluum ex nitro aqua mulſa, uacuari debent. Detur deinde uinum,

num, aut paſſum, in quo pineoli nuclei, aut cucumeris ſemina contrita ſint, aut ex lacte, aut mulſa, aut anſerinus adeps in paſſo liquefactus. Inflammatæ autem partes, hordei farina cum mulſa decocta perungantur. Ab initio admota cataplaſmata nocent, quòd citatus ab eis calor, illapſum uirus ita remoratur, ut in principes ſe partes inſinuet: ipſa tamen interiecto tempore, moleſtiſsimis inflammationibus opitulantur, utpote quæ dolores & permulceant, & leniant. Tum ubi corpus calfaciente oleo inunctum fuerit, in ſolium deſcendere oportet, ac lauare, ut per cutem ſummam, quæ corpori noxia inhæſerunt, etiam excernantur. Et deiectiones multifariam moliri oportet, ne affectus inſigatur, & ſtabilitatem capeſſat. Gallinaceis carnibus, & hædinis, aut ſuillis catulis, maximè pinguibus, & tenerrimis, ac cum lini ſemine coctis, ueſci debent: ſiquidem aluum cient, atque uenenorum acrimonias hebetant. Vinum dulce liberalius ebibatur. Prodeſt thuris cortex, & Samia terra, quæ aſter appellatur, ſi quaternæ ſingulorum drachmæ cum paſſo ſumantur. item pulegium ex aqua tritum: irinum, aut roſaceum, cum rutæ decocto: recentes uitis ramuli, cum paſſo detriti. Longè omnium potentiſsimè antidota auxiliantur, cum aqua mulſa, drachmis quatuor pota.

Cantharidū malefica & noxia uis.

CANTHARIDVM tum hiſtoriam, tum etiam facultates ſuperius libro ſecundo, ubi & earum picturam exhibuimus, adeò diffuſè lateq; tradidimus, ut ſuperuacuum ducerem hoc in loco plura de eis rememorare, niſi nunc de earum malefica & noxia ui nobis diſſerendum eſſet. Cùm igitur Cantharides excalfaciant receſſu quarto, & exiccent ſecundo, nil ſanè mirum fuerit, ſi erodant, ulcerent, & denique ſumentes interimant. Nocent priuatim ueſicæ, omnibusq; urinæ inſeruientibus membris, non modò hauſtæ; ſed quandoque etiam exterius illitæ, ubi exulcerare ſit opus: præſertim cùm amplis admiſcentur cataplaſmatis, locisq; illinuntur ueſicæ propinquioribus: nempe coxendicum articulis dolore diutius tentatis, uel pubi, uel renibus, uel teſtibus. Quo fit, ut qui has hauſerint, exulcerata inde ueſica, magnis in urina reddenda excrucientur doloribus. quanquam præter id omnia in uniuerſum lædant uiſcera, quòd ſuapte natura erodant, & poſtremò necem inferant: nanque ſua uenefica, & pernicioſa ui deradunt internos

Symptomatū cauſæ.

meatus omnes, quibus obuiant. Proinde nec mirum ſi cum lotio ſanguinem extrahunt, eroſis ab eis uaſis: neque ſi quando (ut recentiorum quidam dixere) penis ipſe, teſtes, pubes, & ueſicæ ceruix intolerabili inflammatione uexentur. Hinc enim plerunque euenit, ut qui hauſerint, urinæ ſtillicidio afficiantur non ſine intolerabili ardore anguſtiaq;. Ceterùm picis, & cedriæ odor, quem à cantharidibus malè affecti guſtu, & olfactu percipiunt, aliunde, meo quidem iudicio, non prouenit, quàm à uaporoſis humoribus in uentriculo, & iecinore aduſtis, intenſa huiuſce ueneni caliditate. Ab ea ſiquidem dum exuruntur humores, quædam inuicem fit commiſtio, quæ propriam tum guſtum, tum odoratum inficiendi facultatem adipiſcitur. Inflammantur præterea dextri lateris præcordia. quippe cùm ueneni uis in iecur facilius, quàm in lienem excurrat, mirum utiq; non eſt, ſi concitatis ibi inflammationibus, potius dextrum, quàm ſiniſtrum ægrotet latus. Nec alia ratione fit inde fluxio dyſentericæ ſimilis, ſecum deferens inteſtinorum ramenta, quàm quòd cantharides ipſæ ad inteſtina deſcendentes acerrima ſua ui, ea exulcerent, & abradant. Defectus uerò animi, ingens anxietas, cordisq; anguſtia partim eueniunt, doloris, ardoris, intolerabilisq; inflammationis exuperantia: partim uerò deleteria ui pharmaci, quæ uſqueadeò reſoluit uitales ſpiritus, & imbecillos reddit, ut inde affecto corde, hæc tam ſæua oriantur ſymptomata. Quin & ob id uertiginoſi fiunt, delirio, amentiaq; capiuntur, qui eas ſumpſerint, quòd uenenoſæ exhalationes, quæ à colliquatis humoribus in inferioribus membris ſurſum in cerebrum feruntur, adeò ipſum inficiunt, ut facilè animales facultates corrumpantur, ratioq; ipſa pereat.

Cantharidū ueneni curatio.

Sed ut his omnibus ſuccurratur incommodis, primùm ſanè neceſſarium fuerit (ut etiam Dioſcorides *inquit) cantharidas ipſas extra corpus ducere, crebris excitatis uomitionibus, ijs nimirum medicamentis, quorum in huius libri præfatione meminit* Dioſcorides, *atq; etiam nos mentionem fecimus in noſtra in eam longa commentatione. Quinetiam acribus clyſmatis opus eſt, ut per hæc deuocentur, quæ ad inteſtina deſcenderunt. Fit enim ut exhauſtis è corpore cantharidibus, non magno poſtea negotio accidentibus, incommodisq; præſidia adhibeantur. Quandoquidem exulceratæ ueſicæ, cui ſuapte natura plus nocent cantharides, quàm cæteris internis uiſceribus, ſuccurritur refrigerantibus, lentis, & pinguibus ſimul miſtis medicamentis. frigida nanque inflammationes extinguunt, mulcentq; earum dolores: pinguia ueneni acrimoniam obtundunt: lenta uerò, ac uiſcoſa cùm internis partibus pertinaciter inhæreant, non modò diu medicamenta in exulceratis retinent locis; ſed etiam ſanas partes muniunt, ne ueneni uim admittant. Idcirco ad hoc mirificè præſtat lac humanum ab ipſius uberibus exuctum, crudum, recensq; butyrum eclegmatis modo linctum: pſyllij, cydoniorum malorum, & maluæ ſeminis ſpiſſamentum: item ſerapium ex nymphææ floribus, & purpureis uiolis, quin & quod ex papaueribus conficiunt: necnon lactucæ, & portulacæ, & cucumeris, & cucurbitæ ſuccus: præterea cremor, lactis ſpeciem referens, qui è papauerum, melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, anguriæ, & lactucæ ſemine exprimi ſolet, affuſa uiolarum aqua, aut radicis althææ, aut ſolani, quod ueſicariam, & halicacabum uocant. cuius etiam rubentes baccæ decem, uel duodecim numero fractæ, & ex aqua portulacæ, uel ptiſana hordeacea potæ, hoc in negotio præſentaneo remedio proſunt. Facit ad hoc & amygdalinum oleum, quod ſcilicet ex dulcibus elicitur nucibus, unciarum ſex pondere hauſtum. Huic autem præfertur, quòd è recentibus pineis nucibus exprimitur. Sed omnium præſtantiſſimum eſt, quod è ſemine albi papaueris eximitur. quandoquidem hoc præter id quòd tanquam pingue plurimùm conuenit, poteſt ſuapte natura inflammationes extinguere, ueneni acrimoniam retundere, & dolores quantúmuis uehementes ſedare. Sunt etiam qui præferant aquam, quæ feruentis balnei calore uitreis inſtrumentis elicitur è maluæ folijs, ibiſci radicibus, & recentibus cucurbitæ ramentis: quòd propria ui urinæ ardoribus opem*

bus opem

bus opem ferat, & inteſtinorum inflammationes repellat. Porrò ſuccurritur exulceratis inteſtinis, iiſdem ſanè medicamentis, quibus ad dyſenteriam utimur: nempe pinguium carnium iuribus clyſtere infuſis, addito hirci, ceruiq; adipe: & omphacino roſaceo, plantaginis aut portulacæ aqua prius eloto. Prohibentur halitus cerebrum petentes, diſſoluunturq; aſſumptis antidotis, quæ uenenis reſiſtunt, & humores putreſcere non ſinunt. quinetiam cataplaſmatis ex frigidis, repellentibusq; ſuccis, ſincipiti, & coronali ſuturæ illitis. In ſumma frangitur, atq; demolitur ueneni uis, Dioſcoridis teſtimonio, ualentibus antidotis, ueluti theriaca, aut Mithridatio, aut (ut ſcribit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum capite de terra Lemnia) eo antidoto, de quo & nos ſuperius locuti ſumus, quod fit ex ipſa Lemnia ſphragide, & iuniperi baccis. Proſunt inſuper epithemata cor roborantia, itemq; inunctiones, quæ ex odoramentis conſtant ualentioribus: præſertim oleum noſtrum de ſcorpionibus ſuperius deſcriptum aduerſus uenena.

Controuerſia inter Gręcos, & Arabas.

Refert Galenus libro ſecundo de antidotis Aſclepiadis authoritate, cantharidas proprio ueneno remedium & antidotum eſſe, ſi earum pedes, & alæ tritæ cum melle eclegmatis modo paulatim aſſumantur. Id quod etiam aſſeruit libro XI. ſimplicium medicamentorum, ut ſuperius libro ſecundo in earum quoq; mentione retulimus. Hoc idem ſcribit Aëtius à Galeno fortaſſe mutuatus libro XIII. capite XLIX. ſic inquiens. At uerò contrariæ affectionis ratione, quantum nihil aliud his auxiliantur cantharidum alæ, & pedes cum paſſo pota. hæc Aëtius. Veruntamen cùm huiuſcemodi remedium ſuſpicione non uacet (non propterea Galeni teſtimonium reiiciendum putauerim) cùmq; à multis improbetur, atq; ipſe nullum adhuc eius periculum fecerim; ideo nec ipſum damnare, nec probare auſim. Arabes nanq; pro certo habent, omne uenenum, quod cantharidibus inſit, earum tantùm alis, pedibus, & capitibus ineſſe. Quare cùm cantharidas ſuis immiſcent medicamentis, tam intus ſumendis, quàm extra adhibendis, iubent contra Græcorum ſententiam, ut capita, alæ, ac pedes abſcindantur. quanquam credendum arbitror Arabas Hippocratem perperàm intellexiſſe, ut ultimo commentario de ratione uictus in morbis acutis ſcribit Galenus. Sed quoquomodo res ſe habeat, ambarum partium placita in medium attulimus, ut unuſquiſq; ſuam in hac re ſequatur ſententiam. Nos tamen ſuſpecta medicamenta ſemper dimittenda iudicauimus, atq; his utendum, de quibus inter probatos authores, & doctos uiros conuenit. Sunt è uulgaribus, qui ad epotas Cantharidas acetum commendent. Sed id equidem probare non auſim, quòd antiquorum, recentiorumq; repererim neminem, qui ſcriptis tradiderit acetum contra cantharidas auxiliari. Quinetiam medentur urinæ ardoribus, & pudendorum inflammationibus, non tantùm ea medicamenta, quæ per os ſumuntur; ſed ea quoq;, quæ exterius illinuntur. Præſtant igitur ad hoc roſaceum, omphacinum oleum, uiolaceum, & quod fit ex nymphææ floribus: item quod ex papauerum ſemine conficitur, quodq; ex iis paratur fructibus, quorum plantam appellant aliqui Balſaminam, alii uerò Caranzam, cuius hiſtoriam, ac facultates ſuperius libro quarto deſcripſimus, cùm de uite nigra diſſereremus. In quem uſum hæc non modò exterius illinuntur pubi, peni, & teſtium; ſed etiam in pudendi meatum clyſtere iniiciuntur, præſertim addito oui albo diutius rudicula agitato, aut ſedi ſucco, aut hyoſcyami, aut portulacæ, aut lactucæ. Maximè etiam prodeſſe compertum eſt, ſi ad umbilicum uſq; duabus aut tribus horis ſederint patientes in aquæ tepentis balneo, cui ibiſci radices, maluæ folia, & ſemina, uiolarum flores, pſyllii, cydoniorum malorum, fœnigræci, & lini ſemen, hordeum, & hyoſcyamum, & id genus alia fuerint incocta. Poſtremò ad omnes huius ueneni reliquias, quæ corpori hæſiſſent, eradicandas, læſaq; membra roboranda, & ad priſtinum temperamentum reſtituenda, probatiſſimum erit medicamentum bis in die mane, & ueſperi, electarium mox deſcribendum, unciæ pondere ex humano, uel caprillo, uel aſinino lacte potum. Fit autem hoc modo. Accipe nucleorum pineorum uncias tres: nucis Indicæ recentis uncias duas: piſtaciorum ſeſcunciam: ſeminum melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, papaueris albi, maluæ, ſingulorum unciæ dimidium: corticis arboris thuris, drachmas tres: margaritarum, coralliorum amborum, ſantalorum alborum, ſingulorum ſeſquidrachmam: ſucci glycyrrhizæ drachmas duas: baccarum iuniperi drachmam unam: gummi Arabici ſeſcunciam: terræ Lemniæ drachmas ſex: ſucci baccarum halicacabi, portulacæ, ſingulorum uncias ſex: diluti uiolarum uncias octo: ſpiſſamenti è ſeminibus malorum cotoneorum, aqua uiolarum maceratis, uncias ſex: ſerapii uiolacei uncias quatuor: de floribus nymphææ, de papauere, cuiuſq; uncias decem. Quæ terenda ſunt, contrito, deinde commiſtis omnibus ſecundum ſeplaſiariorum regulam, electarium facito: quo utitor, ut antè diximus.

Electarii deſcriptio.

Πιτυοκάμπαι. PINORVM ERVCAE. CAP. II.

Iis qui erucas pinorum hauſerint, illico dolor in ore & palato exoritur: vehemens alui, linguæ, ac ſtomachi, inflammatio torquet: inteſtina dolor excruciat, ita ut pruriginem ſentire uideantur: corpus totum exæſtuat: faſtidium urget. Quibus eſt ſuccurrendum remediis, quæ deuoratis cantharidibus dantur. Peculiariter tamen pro ſimplici oleo & irino, melinum, quod è cotoneis pomis & oleo temperatur, accipiemus.

Βούπρηστις. BVPRESTIS. CAP. III.

Qui bupreſtin biberunt, non diſsimile nitro uirus ſapiunt: ſtomachi, uentriſque uehemens dolor inſequitur: tam uenter quàm ſtomachus mirum in modum, ut in aqua inter cutem, difflatus, inturgeſcit. vniuerſa corporis facies contenditur: vrina ſupprimitur. Quibus eadem, quæ potis cantharidibus auxiliantur. Priuatim poſt uomitus, & uacuationes, quas clyſteribus molimur, aridæ ficus proſunt: item earum decoctum, ex uino. Vbi uerò iam ferè pericula inclinantur,

Thebaicarum

Thebaicarum palmularum cibo, aut earundem tritarum in mulſo, aut lactis potu, iuuantur. Pyrorum etiámnum omne genus eſſe, & lac humanum bibere, conuenit.

De bvprestibvs, & pinorum erucis ſuperius libro ſecundo ſatis diſſeruimus, quantum ad earum hiſtoriam attinet: nunc harum uim ueneficam proſequimur. Hæc igitur animalia etſi pota, aut aliâs in uentriculum ingeſta, quædam ſymptomata, & incommoda pariant, ab his planè diuerſa, quæ ab epotis cantharidibus inferuntur; tamen & ipſa eandem expetunt curationem, eademq; poſtulant medicamenta, quibus in epotis cantharidibus utimur. Verùm aduerſus hæc quoq; nonnulla propria, peculiariaq; habentur antidota, quorum cùm latius meminerit Dioſcorides, non eſt cur nos de ijs plura dicamus.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA. CAP. IIII.

Si salamandram hauſerunt, linguæ inflammatio conſequitur: mens, & ſermo præpeditur: tremor cum torpore, aut horrore quodam, ac exolutione accedit: partes nonnullæ corporis liuoribus circunquaque ſugillantur: ſæpeque, diutius immorante ueneno, putreſcentes defluunt. Quibus præſtabimus cuncta, quæ potis cantharidibus. Peculiaria uerò remedia, reſina pinus, aut galbanum ex melle linctum, & aiugæ decóctum, in quo nuclei pinei conterantur: urticæ quoque folia, cum lilijs & oleo decocta. Proſunt etiam oua teſtudinis marinæ, aut terreſtris cocta: item ranarum ius, cum quibus eryngij radix incocta ſit.

Salamandræ uenefica natura.

Non ſolùm ueneno inficit, & necem adfert Salamandra ſicca, & in puluerem pota, uel clam cibis admiſta; ſed etiam morſu, uiperarum modo, cæterorumq; ſerpentium uenenum eiaculantium. Quin & fructus, & herbas inficit tum ſaliua quadam, tum mucoſa ſpecie, quæ è toto eius corpore ſudat, magno deguſtantium diſcrimine: ſiquidem plerique reperti ſunt, qui hoc tantùm ueneno periere. Proinde mirum non eſſe uidetur, ſi recentiorum quidam tradiderunt, integras quandoq; interijſſe familias: quòd aquas bibiſſent, in quorum puteos fortè Salamandra ceciderat: uel quòd panem tantùm comediſſent furno incoctum, qui lignis ea infectis concaluerat. Quibus tamen non uſquequaque credendum exiſtimo, cùm ignium ui uenena omnia abſumantur. Sed potius adſtipulandum fuerit Plinio, qui libro xxix. cap. iiii. non ex pane furnis incocto, in quibus ligna ſalamandræ ueneno infecta, accenſa fuiſſent, quosdam iam fuiſſe necatos prodidit, ſed ex panis cruſta lignis inaſſata pede tantùm ſalamandræ contactis, ut eius uerba teſtantur, cùm inquit. Inter omnia uenenata ſalamandræ ſcelus maximum eſt. Cætera enim ſingulos feriunt, nec plures pariter interimunt, ut omittam, quòd perire conſcientia dicuntur homine percuſſo, neq; amplius admitti ad terras. Salamandra populos necare improuidos poteſt: nam ſi arbori irrepſit, omnia poma inficit ueneno, & eos qui ederint, necat frigida ui, nihil aconito diſtans. Quinimo ſi contacto ab ea ligno uel pede, quo cruſta panis incoquatur, idem ueneficium eſt, uel ſi in puteum cadat. Quippe cùm ſaliua eius quacunq; parte corporis, uel in pede imo reſperſa, omnis in toto corpore defluat pilus. hactenus Plinius. His igitur, qui hauſerint (ut Aëtius eſt author libro xiii.) præter ea quæ à Dioſcoride ſcribuntur, maculæ in totum corpus exoriuntur albæ, deinde rubeæ, poſtremò nigræ, quæ tandem putreſcentes, uniuerſum deglabrant corpus.

Salamandræ ueneni curatio.

Sic uenenatis ſuccurritur (ut Dioſcorides ait) ijſdem remedijs, quæ ad cantharidas præſtant. Quod tamen aliquibus minimè uidetur rationi conſonum. quandoquidem cùm ſalamandræ uenenum maximè frigidum, humidumq; ſit, cantharidum contrà calidiſſimum, & exiccans, nullo quidem pacto conſentaneum cenſent, quòd ijsdem utriſq; ſuccurratur medicamentis. Verùm his illud rectè, mea quidem ſententia, reſponderi poteſt, quòd ubi Dioſcorides ſalamandris cantharidum commendat medicamenta, de generalibus, quæ in uniuerſum fiunt, duntaxat intelligit, nempe ut quàm citò fieri poſſit, uenenum è uentriculo, & inteſtinis extrahatur crebris uomitionibus, & clyſmatis acrioribus: in cordiſq; præſidium dentur theriaca, Mithridatium, aliaq; generoſa antidota, quæ pota cor ipſum à uenenatis omnibus tuentur. Siquidem in cantharidum capite, quod omnium primum habeatur, generalis methodus Dioſcoridi tradenda fuit, ne eadem per ſingula capita ſæpe fruſtrà & ineptè repeterentur. Quare ſcitè cùm ad cantharidum remedia legentes reijcit, de generalibus tantùm intelligit. Auicenna eandem ſalamandris adhibet curationem, quam opio, quòd tam hoc, quàm illæ frigidiſſimo ſint temperamento. præfertq; cæteris theriacam, Mithridatis antidotum, reſinam terebinthinam, ſtyracem, urticæ ſemen, & cupreſſi frondes.

Stellionũ conſideratio.

Cæterùm quoniam ſalamandra ſui corporis forma stelliones mortiferi etiam morſus animalia mihi in mentem reuocauit, cùm eorum peculiarem mentionem non fecerit Dioſcorides, non alienum fore duximus, eorum primùm hiſtoriam deſcribere, deinde uenenati morſus remedia in medium adducere. Sed an lacertarum generi legitimè ſtelliones adſcribi poſſint, profectò non auſim decernere: quanquam non deſunt, qui aſſerant, maiores lacertos, quos uulgò appellamus Ramarri, alij Liguri, alij uerò Lucerti, ueros eſſe ſtelliones. Quorum tamen ſententiæ non poſſum ſubſcribere. quandoquidem Plinius libro xi. capite xxv. & xxvi. Stelliones inquit eſſe lacertarum figura, & chamæleonum quodammodo naturam habere, ut qui rore tantùm uiuant, præterquàm araneis. Ex quibus fateri licebit, ſtelliones non eſſe noſtrates lacertos. nanq; hi cochleas, cicadas, locuſtas, & papiliones deuorant, & id genus animalcula. Ad hæc copioſum in uenis continent ſanguinem, & amplo referti ſunt iecinore, hominibusq; haudquaquam inimicantur, quin potius eos amant. Contrà uerò ijs aduerſantur ſtelliones, Plinio authore libro xxx. capite x. ubi nullum animal fraudulentius inuidere homini tradidit. Præterea (ut idem eodem loco ſcribit) ſtelliones hyemant in domibus, in locis hoſtiorum, & feneſtrarum, aut cameris, ſepulchriſue. quapropter uenatores obſeruant

cubile eorum

cubile eorum æſtatibus. Ibi uere incipiente fiſsis harundinibus textas opponunt caſas decipularum modo, quarum anguſtijs etiam gaudent. Venantur autẽ eos, ut eorum ſenectam, qua ut ſerpentes quotannis exuuntur, facilè conſequantur: quòd nihil ei remedio in comitialibus morbis præferatur: ex more enim exutam ſenectam illico deuorant. Hinc igitur ſanè perſpicuum fuerit, ſtelliones à maioribus Italicis lacertis differre: hi ſiquidem in campeſtribus, in frutetis, ſepibus, & macerijs degunt, illi uerò in ſepulchris, & domibus noſtris oberrant. Proinde iubet Dioſcorides, ut qui in uenenorum timore uerſantur, & culinam ſubdiali loco apparare nequeunt, ſub tecto apparent. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda, quòd frequenter à ſuperioribus contabulamentis animalia decidunt, exigua quidem, ſed quæ non modicam perniciem moliantur, ut phalangia, ſtelliones, & alia quædam reptilia. Quòd autem ſtelliones in Italia proueniant, teſtis eſt Ariſtoteles libro VIII. cap. XXIX. de hiſtoria animalium, aſſerens in quibusdam Italiæ locis ſtelliones morſu homines perimere. Sed qui ſint, nullam habeo hiſtoriam clariorem. Quanquam his coniecturis iandiu exiſtimauerim ea lacertarum genera eſſe ſtelliones, quæ in Hetruria in noſtris morantur domibus, præſertim quibusdam prope terram foraminibus, à nobis uulgò Terrantola appellata, de quibus ſuperius libro ſecundo latius diximus, de lacerta Chalcidica differentes. Quandoquidem hoc animal lacertis perſimile uiſitur, & araneos maximè uenatur, ut Plinius inquit, item Ariſtoteles libro IX. cap. primo de hiſtoria animalium. Dorſo præterea maculis quibusdam nitet ſtellarum modo radiantibus, unde & fortaſſe nomen. Quinetiam, quòd uenenum morſu relinquant, cùm è cauernis exeunt, ſtatim in Hetruria necantur. His (ut audio) abundat Syria in caminis potius, quàm aliubi commorantibus. Varia ſanè ſunt huiuſcemodi animalium genera, de lacertis, chamæleonibus, ſcincis, crocodilis, ſtellionibus, & ſalamandris loquentes: quippe quoniam in unoquoq; horum genere habentur differentiæ tum formæ, tum coloris, tum magnitudinis. Obſeruaui ego ſalamãdras in quibusdam Germaniæ ſyluis uniuerſo dorſo nigerrimas, pectore uerò, & uentre admodum rubentes. Sunt & in Vtinenſibus aquis degentes, cauda anguillarum modo lata, et rotundo roſtro, aluo admodum rubente, nigricante dorſo, nullis maculis reſperſo. Quod etiam ſcincis euenit: nam & hi in Italia habentur Vicentino agro, parui & nigricantes, ijs utiq; abſimiles, qui ab Alexandria Aegypti Venetias comportantur. Sicuti & in Arabia lacertæ ſunt bicubitales. In Niſa Indiæ monte XXIIII. pedum longitudine reperiuntur. Et in ea fortunatarum inſula, quæ Capraria nuncupatur, magnæ admodum, & copioſæ. Sed ut ad ſtelliones iam noſter redeat ſermo, eorum morſibus ſuccurrendum eſt theriaca, Mithridatis antidoto, & alijs, quæ in uniuerſum uenenoſorum animalium morſibus opitulantur. Imponuntur priuatim maximo præſidio, demorſis iam locis contriti ſcorpiones. Proinde oleum noſtrum de ſcorpionibus, de quo abundè in prima huius commentatione diximus, ijs præcipuum fuerit antidotum. Si uerò quis uenenum hoc in potu ciboúe ſumpſerit, primùm tum uomitione, tum clyſteribus extrahendum erit: mox ualentioribus antidotis cordi ſuccurrendum. Illud poſtremò non ignorandum eſt, quòd (ut Plinius inquit) ex ſtellionibus fit malum medicamentum: nam cùm ſtellio immortuus eſt uino, faciem eorum, qui biberint, lentigine obducit. Ob id in unguento necant eum inſidiantes pellicum formæ. Remedium eſt oui luteum, & mel, ac nitrum.

Stellionũ morſus remedia.

Ἐφήμερον. EPHEMERVM. CAP. V.

SVMPTO ephemero, quod aliqui Colchicon, aut ſylueſtrem bulbum appellant, pruritus in toto corpore excitatur, non ſecus atque ijs, qui vrtica, aut ſcilla laceſſuntur: interna roſionem ſentiunt: ſtomachus cum ingenti grauitate exæſtuat. cæterùm inualeſcente morbo, cruor ſtrigmentis admiſtus, per aluum exigitur. Quibus, vt ijs qui ſalamandram hauſerunt, uomitione aut clyſteribus auxiliari conueniet: ſed antea quàm venenum inualeſcat, dandum eſt decoctum frondium quercus, aut glandium, aut malicorij: lac bibere prodeſt, in quo ſerpyllum ſit decoctum: item ſuccum ſanguinalis herbæ, aut ramorum vitis, aut rubi, aut medullæ recentis ferulæ, aut myrti cum vino. Baccæ autem myrti tuſæ tritæque, & aqua maceratæ, vt liquor inde ſumatur, opem ferunt. Media caſtanearum tunicula, ſimilem effectum præbet, ſi cruda in aliquo ſupradictorum ſucco ſumptitetur: origánum quoque cum lixiuio epotum. eximiè iuuantur aſinini lactis, aut bubuli calidi potu, etiamſi in ore contineant: ita vt quibus copia lactis huius adſit, non aliud deſideretur.

COLCHICI Ephemeri hiſtoriam picturamq; reddidimus libro quarto, ubi ea attulimus, quæ in ipſo conſideranda nobis occurrebant. Eius autem ueneno medendi rationem hoc loco adeò diffuſè tradidit Dioſcorides, ut plura ab alijs, qui poſt ipſum claruerunt, conſequi mihi non licuerit. Danda igitur opera eſt, ut primùm (quod in alijs quoque ſæpenumero dictum eſt) crebræ uomitiones, & clyſteres ſuum præſtent auxilium. deinde propria antidota exhibenda ſunt, præſertim humanum lac, aſininum, bubulumq;. Nec tamen omittenda, quæ in uniuerſum omnibus uenenis reſiſtunt, de quibus iam ſæpius diximus. Sed quoniam inter uenenata recenſentur Anacardia ſic Mauritanis uocata, forma ephemero quadantenus proxima, quanuis colore diſsimilia: itemq; Staphis agria, quæ & pernicioſa habetur, & eiusdem ferè cum anacardijs temperamenti; cùm hæc Dioſcoridi prætermiſſa uideantur, ſintq; medicamenta, quibus quotidie ad uarios humani corporis morbos utuntur medici, ab inſtituto noſtro defeciſſe putarem, niſi horum quoq; naturæ ueneficæ propria aſsignaſſem remedia. Præſertim cùm ſæpe contingat, quòd hæc medicamenta (quæ craſſa quorundam circunforaneorũ ignorantia eſt, qui non modò non mederi, ſed uix etiam legere ſciunt) propinantur, nullis ſeruatis ponderibus, nec menſuris, nullisq; additis medicamentis, quæ illorum uim maleficam frangant:

Ephemeri ueneni curatio.

unde

unde nonnunquam miſeri ægrotantes in tam magna incidunt diſcrimina, & tam ſæua ſequuntur ſymptomata, ut niſi poſtea à peritis medicis remedia & antidota adhiberentur, facilè deperirent. id quod plurimis eueniſſe ſcimus.

Anacardiorũ ueneni ſigna, & curatio.

ANACARDIA *igitur tam in potionibus hauſta, quàm aliàs ingeſta præter quàm quòd fauces, guttur, & uentriculum inurunt, & uſqueadeò uniuerſum excalfaciunt corpus, ut inde febres oriantur, excitant & paralyſim in quibusdam corporis membris, & ratiocinatricem facultatem corrumpunt, quòd ſua calorifica ui atrum ſuccum exurant. Quibus eſt ſuccurrendum, factis antea uomitionibus ac clyſterijs, oleo amygdalino dulci, aut è pineis nucleis, aut è nucibus Indicis, aut è papaueris ſemine, aut recenti butyro, & bubulo lacte. Dantur hæc affatim in potu, magno ſanè iuuamento. Quin & alia pinguia medicamenta conueniunt: nempe pinguium carnium iura, ſuillus, & anſerinus adeps liquefactus, quadrupedum, & uolatilium cerebrum, & oßium medulla. quandoquidem his ampliſsima ineſt facultas (ut pluries diximus) qua uenenorum calidorum omnium feruor extinguitur, retunditurq́; acrimonia. Præterea ijs auxiliantur omnia, quæ ſuapte natura refrigerant, uel quæ arte fuerint refrigerata. Proinde Auicenna Anacardiorum feruori extinguendo cæteris prætulit bubulum lac aceſcens, uiolaceum oleum, & hordeaceam ptiſanam, prius tamē glacie, uel niue frigefactam. Veruntamen proprium Anacardiorum antidotum ſunt Iuglandes, & pinorum nuclei aliquantiſper torrefacti.*

Staphidis agriæ noxa, & curatio.

Cæterùm STAPHIS AGRIA, *anacardijs (ut paulò ſuperius diximus) temperamento reſpondet, quòd admodum calida ſit, ac urens. Quare eadem ſanè adfert incommoda, quæ anacardia, & cantharides. Adurit enim fauces, & palatum, uomitiones commouet, uentriculi eroſiones facit, & dyſentericos fluxus ciet, poſtremò ſtrangulat, niſi ſtatim ſuccurratur. Sed cùm hæc ſua ſponte & propria facultate uomitiones moliatur, non aliter eſt prouocandus uomitus. Verùm animaduertendum eſt, an ipſa reijciatur. quod ubi non euenerit, dulce amygdalinum oleum in potu fuerit dandum, admiſto hydromelitis plurimo: atque interim cogantur ægri, ut continuò inambulent. nanque hoc tantùm medicamento ualentiſsimè per uomitum exigitur. Nec tamen ob id negligantur clyſteres, quorum pluries meminimus, ut ſi ramentum ipſius aliquod ad inteſtina deſcenderit, his extrahi poßit. Reliquum uerò curationis ſumatur è cantharidum curatione, non omiſsis uniuerſalibus antidotis.*

Δορύκνιον. DORYCNIVM. CAP. VI.

DORYCNION, quod aliqui manicon ſolanum appellarunt, epotum, lactis ſaporem in guſtu refert: continentes ſingultus ciet, humor linguam uexat, ſanguis cōfertim reijcitur: mucoſa quædam perinde quaſi dyſentericis, aluo egeruntur. Itaque antequàm aliquid ex ijs eueniat, auxilio ſunt antedicta, uomitus, clyſter, & quæcunque potum uenenum expellere poſſunt. Priuatim ijs opitulatur, aqua mulſa, lac caprillum, aut aſininum, dulce uinum, quod tepidum cum aniſo bibatur, amygdalæ amaræ, gallinacea pectora decocta. quinetiam conchilia omnia, tam cruda quàm toſta eſſe, ſalutare eſt. conueniunt & locuſtæ marinæ, & gammari, & pota eorundem iuſcula.

Dorycnij ueneni conſid.

DE DORYCNIO *ſatis diſſeruimus libro quarto, quantum quæ noſtra eſſet de eo ſententia, ingenuè dicendum erat. Hoc tamen loco non tacebo, quòd idem eſſe non arbitror Dorycnium, & manicum ſolanum. quandoquidē duobus capitibus libro quarto, de his tanquā de diuerſis diſſeruit Dioſcorides. Verùm enimuero etſi hoc in loco dixerit is reperiri quoſdam, qui Dorycnium manicum ſolanum appellarunt; non tamen id eſſe uerum aſſerit, ſed aliorum tantùm refert opinionem, quam nec probandam cenſet.*

Solani manici ueneni noxa, & curatio.

Cæterùm Solano manico ueneficam uim ineſſe conſtat, utpote quod eos, qui ipſum hauſerint, maximis afficiat incommodis, ut ipſe Dioſcorides teſtatur loco citato, cùm inquit. Solani manici radix drachmæ unius pondere pota ex uino, facit ſpecies uanas, imagineſq́; non iniucundas obuerſari: ſed duplicatus hic modus, ad tres uſque dies mentis alienationem adfert: quadruplicatus uerò interimit. Remedio eſt aqua mulſa copioſius pota, & uomitione reiecta. Has pernicioſas facultates, earumq́; remedia loco dicto reddidit Dioſcorides Solano manico: cuius tamen hic inter uenenatas plantas poſtea non meminit. Ibidem libro quarto non aliam uim maleficam Dorycnio aßignauit Dioſcorides, quàm quòd copioſius hauſtum mortem adferat. Hinc itaque conijcere auſim, quòd eadem utriſq́; medicamenta facilè competere poßint. Dorycnium Auicenna uuam uulpinam uocat, nec tamen plura de eo retulit, quàm ſcripſerint Dioſcorides, & Paulus. Idcirco hoc in negotio à Dioſcoride minimè diſcedendum erit, nec ab ijs præterea medicamentis, quæ à nobis inferius in opij curatione deſcribentur.

Ἀκόνιτον. ACONITVM. CAP. VII.

ACONITVM ſtatim in lingua inter bibendum, cum adſtrictione quadam dulceſcit: & ſubinde, potiſsimum cùm exurgere conantur, vertigines offundit: lacrymas ciet: grauitatem pectori, & præcordijs adfert, ſimulq́ue crebri ſpiritus deflantur. Quare venenum uomitione abigi, aut clyſtere per aluum egeri opus eſt. Vtimur inter propinandum, origano, ruta, marrubio, uel abſinthij decocto, cum vino abſinthite, vel ſemperuiuo, vel abrotono, chamelæa, aut aiuga. Prodeſt etiámnum opobalſami drachma, cum melle aut lacte, cum caſtorio, pipere, & ruta, æquis ponderibus ex vino. coagulum hædi, leporis, aut hinnuli cum aceto: ferri quoque ſtercus, item uinum in quo aurum, ferrum, argentúmve cadens reſtinguatur, potum: lixiuiaque cum gallina, & vino decocta, aut carnium bubularum præpinguium iura, cum uino ſumpta. Fertur & aiuga priuatim ipſis ſubuenire.

Aconiti ueneni conſideratio.

TAMETSI *plura ſint, ut ſuperius libro quarto retulimus, Aconiti genera: nempe tria, quæ cynoctona, lycoctonaq́; appellantur, & quartum pardalianches uocatum, quæ omnia ueneficam uim ſortiuntur; unam tamen, & eandem expoſcunt curationem. Refert Aëtius, præter Dioſcoridem, eos qui hauſere, poſt dulcedinem, & adſtrictionem amaritudinem percipere: adſtringuntur deinde maxillæ, ſubſequuntur morſus, & eroſiones ſtomachi. Quibus niſi illico ſuccurratur, caligant oculi, & ſuberuenti uiſuntur. Oboriuntur tremores, corpusq́; uniuerſum intumeſcit, fiuntq́; ægri hydropicis ſimiles. Medendi ratio à Dioſcoride petenda: quippe qui uſqueadeò præſtantia deſcripſit medicamenta, ut Aëtio, & Auicennæ plura non reliquerit addenda. Attamen Conciliator Aponenſis, qui inter recentiores de uenenis luculenter ſcripſit, aconitum bibentibus ſphragidem Lemniam commendauit drachmarum duarum pondere ex calida potam: dein uomitum excitari iubet: à uomitu theriacam eodem pondere exhiberi, ex uino in quo incocta fuerit gentiana. Atq; adeò putat Aconiti præcipuum eſſe antidotum longæ ariſtolochiæ radicem. Cæterùm dum hæc ſcriberem, mihi in mentem uenit nonnunquam inter uenenatas plantas haberi ſcillam, flammulam, urticæ, & dracunculi ſemen, quæ cùm hic ſilentio prætermiſſa fuerint à Dioſcoride, optimum inſtitutum eſſe putaui, nunc de ſingulorum ueneno, eiusq́; remedijs nõnulla commemorare.*

Scillę ueneno ſæ noxa, & cu ratio.

Sunt igitur in SCILLARVM *genere, quæ ſuapte natura uenenoſa proueniant: ſunt etiam contrà quæ nullo imbutæ ueneno in medicum ueniant uſum. Hæ potæ, uel aliâs ingeſtæ, nullam pariunt noxam, niſi earum plus, quàm par ſit, aſſumatur. Illæ uerò ſua malefica ui, etſi quàm parcè deuorentur; illico tamen hominem torquent, quemadmodum fungi. Venenoſa autem ſcilla (ut Meſues, ac cæteri Mauritanorum tradidere) ſola nec alteri annexa prouenit, locisq́; oboritur fœdis, ac graueolentibus, ut apud thermas. Diſcant igitur diligentiſſimi ſeplaſiarij ijs uti ſcillis, quæ ſimul connaſcuntur, ſapore amaro, acri, ſimul & dulci, ſplendentibus undiq; laminis. Quandoquidem nulla his facultas ineſt, qua corpus lædi poſſit: niſi fortaſſe, ut dictum eſt, plus earum aſſumeretur, quàm ferre poſſet natura. Quamobrem de his differens Auicenna inter uenenatas plantas fen ſeptima quarti uoluminis, ſic inquit. Scillæ malæ, aut probatæ longior uſus, quàm par ſit, uentriculum exulcerat, & inteſtina, ipſasq́; meſaraicas uenas, aliósque meatus, qui è uentriculo in iecur permeant. Quo fit, ut in uiſceribus oriantur punctiones, acutiq́; cruciatus, & inde dyſenteria. Quibus incommodis ſuccurritur lactis potu, in quo ferrum, quod Græci ſtomoma, nos uerò chalybẽ appellamus, pluries reſtinctum fuerit, deuoratisque ouorum uitellis, in aceto decoctis. Quinetiam ijs frixa cibaria conferunt, pinguia carnium iura, recens, crudumq́; butyrum, & extrema iuuenum quadrupedum membra, aliaq́; permulta, de quibus latius egimus, cùm de cantharidibus ſermo haberetur.*

Flammulæ ueneni noxa, & curatio.

Nec minora facit incommoda FLAMMVLA *uocata, cuius hiſtoriam ſcripſimus libro quarto in alterius clematidis mentione. Ipſa enim præter uenenoſam, quam poſſidet facultatem, excalfacit ordine quarto, adeò ut ualentiſſimè corpus exulceret, ubi fuerit impoſita. Ingeſta uerò fauces, guttur, uentriculum, & inteſtina magnis afficit ardoribus. Quin & intolerabilem excitat ſitim, & aridam reddit linguam: inteſtina deradit, et ardentem pellit urinam: nam quandoque tam altè excoriat, ut eroſis uaſorum tunicis, mictu ſanguis reddatur, intolerabili ſanè dolore. Ad hoc facit, auxiliaturq́;, excitatis prius uomitibus, et clyſteribus infuſis, lac bubulum ſuo cum butyro potum, aut alio recenti admiſtum, item amygdalinum oleum, aut è pineis nucleis, aut Indicis nucibus, aut papaueris ſemine expreſſum. Quippe (ut iam ſæpenumero diximus) huiuſcemodi acutorum curatio, non eſt aliunde petenda, quàm à pinguibus, & ſeminum quorundam craſſamẽtis. Præſtat hoc in negotio & iecur fouere, lactucæ, portulacæ, & intubi hortenſis ſucco: item ſantalis aqua roſacea maceratis: quin et halicacabi baccas deuorare prodeſt. Quòd ſi cruenta cum lotio reddantur, illinantur ſtatim renes, pubes, teſtes, & ipſa demum uirilia, roſarum, polygonij, plantaginis, cynogloſſi, papaueris, lactucæ, et hyoſcyami ſucco. Opitulantur etiam clyſteres è bubulo, aut caprino lacte, aut è pinguibus carnium iuſculis infuſi, addito roſaceo, et uino è myrtinis baccis confecto, ut diffuſius in cantharidum curatione retulimus.*

Vrticæ ſeminis noxa, & curatio.

Sequitur VRTICAE SEMEN, *id præſertim, quod lini ſemen refert, quo excitandæ ueneris gratia quidam utuntur. Sed cùm & ipſum in medicum ueniat uſum, ac etiam quorundam cibis admiſceatur, animaduertendum eſt, ne largiùs ingeratur, præſertim ſolum, ſed ijs adijciatur cibis, uel medicamentis, quæ eius acrimoniam excedentemq́; feruorem obtundere, & extinguere queunt: cuiuſmodi ſunt piſtacia, nuclei pinei, dulces amygdalæ, nuces Ponticæ, & priuatim deglubitum ſeſami ſemen. Nam cùm urticæ ſemen affatim deuoratur, non ſolùm (ut Auicenna eſt author) omnes ſcillæ malos præbet effectus; ſed priuatim etiam continentem excitat tuſſim. Curatio eadem quæ ſcillæ. uerùm ad finiendam tuſſim, quæ priuatim ex urticæ ſemine prouenit, ea non ſunt omittenda, quæ ſuapte natura pectoris aſperitates mulcent: qualia ſunt amygdalinum oleum, ſerapium uiolaceum, & ex zizyphis, ſaccharum quod canditum uocant, diatragacanthum frigidum, hordeacea ptiſana ſaccharo inſperſa, & id genus alia. Præſtant præ cæteris (ut ſcribit Conciliator) ad epotum urticæ ſemen, malorum cydoniorum ſemina contuſa, & ex calida aqua pota.*

Dracũculi ſeminis noxæ, & remedia.

Calidiſſimæ porrò, acerrimæq́; facultatis eſt etiámnum DRACVNCVLI *ſemen, utpote quod potum, aut in cibis ſumptum, guttur aſperitate afficiat, adurat, ac pungat: linguam itẽ, gingiuas, & dentes uexat: quin & corpori uniuerſo ingentem calorem inducit. His noxis auxiliatur recens butyrum hauſtum. Priuatim tamen præcipuum remedium adfert hordeacea farina in pultem conformata, additis pinidijs, aut ſaccharo, amygdalino oleo, uel recenti butyro.*

Μέλι τῆς ἡρακλείας. MEL HERACLIAE. CAP. VIII.

MEL IN Heraclia Ponti, vbi aconitum gigni ſolet, inuenitur. quod qui edunt, bibúntve, non ſecus affli&tantur, quàm qui aconitum ebiberunt. Iis eadem, quæ poto aconito conueniunt. Adiuuantur in primis continuo vini mulſi potu, cui rutæ folia ſint adiecta.

Mellis Heracleotici hiſtoriam, & uires fuſius libro ſecundo retulimus. Quo in loco tradidit Dioſcorides (etſi id poſtea hîc ſilentio inuoluerit) eos mente abalienari, ac ſudore diffluere, qui illud comederint: remedio autem eſſe rutam eſitatam, & ſalſamenta, aut epotum mulſum. Sed cùm iandiu in Italiam non adferatur; ideo nec curæ eius inſiſtendum eſt, præſertim quòd eandem cum aconito uenenatam ſortiatur facultatem, & curationem.

Κόριον. CORIANDRVM. CAP. IX.

Coriandrvm ob odorem latêre non poteſt. epotum autem vocem exaſperat: inſaniam adfert, à temulentijs non abhorrentem. qui ſumpſerunt, pudenda dictu blaterant, totiusq́ue corporis odore, venenum fatentur. Quibus poſt uomitionem irino oleo concitatam, vti retulimus, merum & per ſeſe, & ex abſinthio potum auxiliatur: item oleum: nec ſecus oua in eodem exinanita, ſi liquefacta in muria ſorbeantur: & epota muria, & ius ſalſum ex gallina, & anſere: paſſum quoque cum lixiuia ſumptum.

Coriandri venefica natura.

De coriandro libro tertio abunde diſputauimus, atq; oſtendimus, quàm apertè cæcutiant in erroreq́; uerſentur medici illi, qui Mauritanos ſecuti, eius ſemen ſacchаro contectũ ad inhibendos uapores in caput aſcendentes, & cerebrum roborandum, à prandio, & cœna ſuis ægrotantibus deuorandum exhibent. quandoquidem (ut Dioſcorides eſt author) prorſus contrarium facit.

Mauritanorũ error.

Quare fuerit, mea quidem ſententia, exiſtimandum Mauritanos rem hanc perperàm accepiſſe. Auicenna uireſcenti tantùm uim ineſſe uenenoſam putat, quæ ſtuporem, & uertiginem inferat, & homines in furorem agat, inebriet, mentemq; moueat: ſicco uerò contrariam. Id quod minimè rationi conſentaneum uidetur: nam etſi ſicco coriandri ſemini humoris tantum nõ inſit, quantum in eo uiſitur, quod ultimam maturitatem non ſenſit, & in herba ipſa; non ob id tamen aſſerendum erit, eandem non habere facultatem, quanuis non adeò uehementem: ſiquidem in ſicco ſemine uiridis uires non euaneſcunt. quod in papaueris, hyoſcyami, cicutæ, & aliorum complurium ſemine, apertiſsimo exemplo cognoſcitur. Vanum igitur fuerit credere, coriandri ſemen iam maturitate ſiccum, contraria illi facultate pollere, quæ in uiridi reperitur. Quod ſi uerum eſſet (ut quidam opinantur) neceſſariò ſequeretur Coriandrum ultimam maturitatem adeptum, in aliam tranſire ſpeciem, ſuo utiq; generi contrariam. Sunt præterea recentiorum quidam, qui ut Mauritanorum ſententiam tueri uideantur, aſſerunt deleri coriandri noxam, qua cerebrum tentat, & mentem turbat, ſi triduo ſemen aceto maceretur. Quod minimè probandum cenſemus. quippe quanuis ea, quæ ad medicamentorum uenenoſorum acrimoniam hebetandam, noxamq́; tollendam adijciuntur, hoc aliqua ex parte efficere uideantur; nõ tamen eorum temperamentum, & uires uſqueadeò permutare queunt, ut contrarium illi præbeant effectum, quẽ ſuapte natura, priuſquàm ea adderentur, in noſtris corporibus exhibebant.

Coriandri ueneni remedia.

Opitulatur ijs, qui coriandrũ largius ſumpſerint, præter ea quæ à Dioſcoride produntur, theriaca ipſa ex mero pota: quin & herba uincetoxicum uulgò uocata, de qua libro tertio ſcripſimus in Aſclepiadis mentione: nanq; hæc proprium coriandri antidotum eſt. Subueniunt præterea raucedini, uociq; exaſperatæ gargarizationes ad id expertæ: item ea, quæ pectori conueniunt. Ad cerebri uerò noxam præſtat diamoſchum, & diambarum, & id genus alia, quæ cordi, & cerebro auxiliantur.

Ψύλλιον. PSYLLIVM. CAP. X.

Psyllion epotum, corpori toti frigus, & torporem cum exolutione, & mœrore quodam adfert, ita vt animum deſpondeant. Cui omnia, quæ exhauſto coriano auxiliantur.

Pſyllij ueneni noxa, & curatio.

Psyllivm, & eius ſemen, cuius in pharmacopolijs frequens eſt uſus (ut ſuperius libro quarto diximus) notum omnibus eſt. Hoc in potionibus hauſto præter ea, quæ à Dioſcoride illi aſsignantur indicia, conſequitur anhelitus difficultas, alui tumor, & tanta deniq; cordis anxietas, ut plerunque oborto ſudore frigido commoriantur ægri. Curantur qui hauſerint, primùm uomitionibus, & clyſmatis. Poſt hæc antidota illa exhibenda ſunt, quæ in uniuerſum omnibus uenenis aduerſantur. Sed & ea omnia ijs maximè ſubueniunt (ut Dioſcorides eſt author) quæ & ijs, qui coriandrum exhauſerint.

Κώνειον. CICVTA. CAP. XI.

Cicvta pota uertiginem excitat, oculisq́ue caliginem offundit, ita vt ne minimum cernatur: ſingultus ciet, mentem turbat, extremi artus gelantur: denique conuulſi, ſuppreſſo arteriæ ſpiritu, ſtrangulantur. Quare inter initia, vti in reliquis, cicutam vomitu, excutiemus: poſtmodum deiectionem moliemur, vt quod ad inteſtina prolapſum ſit, excernamus: tum demum in meracam potionem, quæ maximo eſt auxilio, deueniemus. repetendum per interualla, in quibus proderit, lac aſininum, aut bubulum potui datum, vt abſinthium cum pipere & uino, caſtorio, ruta, mentha cum uino, aut amomi, cardamomi, aut ſtyracis vncia, aut piperis, cum ſemine urticæ & uino, aut lauri folia. Item laſer ex oleo, & paſſo, & paſſum per ſeſe largiùs potum proficit.

Cicvtae

Cicutæ uenefica uis.

Cicvtae hiſtoriam, & facultates, quibusq; in locis magis exitialis proueniat, ita copioſe retulimus libro quarto, ut opus non ſit, ea hoc loco repetere, nec plura nobis reſtent addenda. Sed iam ad uires eius ueneficas tranſeundum eſt. Pota hæc, uel in cibis ſumpta (ut Dioſcorides inquit) uertigines excitat, uiſum adimit, oculis caligine offuſa, & mentem uſqueadeò perturbat, ut in furorem agi uideantur, qui hauſerint. Quæ omnia experimento nobis comperta ſunt. Quippe cùm ruſticus quidam magnifici Ioannis à Turri uinitor non longè à Goritiæ arce ſuas coleret uineas, ligone fortè fortuna erutis cicutæ radicibus, ſecumq; domum delatis, paſtinacæ radicis loco decoxit, comeditq; in cœna unà cum uxore: mox ſtatim (quæ ruſticorum cōſuetudo eſt) ambo iuere cubatum. Media autem nocte, à ſomno expergefacti, omni penitus amiſſa ratione, huc atq; illuc per domum in tenebris uagabantur, amentia, & furore ducti: unde adeò caput, faciem, & oculos in parietes percuſſerunt, ut mane accurrentibus uicinis, partim percuſſionibus tumidi, partimq; effuſo ſub cute ſanguine liuentes, tumentibus admodum oculorum palpebris, horrendam ac monſtruoſam oſtenderent faciem. Vocor ego ſtatim ad curam, percontatisq; domeſticis, quibus edulijs in cœna uictitaſſent, reperi hos cicutæ eſitaſſe radices, quas paſtinacæ eſſe crediderant. Quandoquidem mihi in propinquam uineam adeunti, oſtenderunt alij locum, ubi ruſticus ille radices effoderat, ibiq; inueni alias cicutæ radices, quæ iam folia emittere incipiebant. Qua re perſpecta celeriter ad ægros redij, quos quidem non multo pòſt tempore, Deo adiuuante, in priſtinam mentem & ſanitatem reſtitui. tametſi percuſſionum curatio multò longior fuerit, quàm ueneni. Decepta quoq; hiſce radicibus eſt ſuperioribus annis quædam nobilis matrona à Coloreto Vtinenſis, quæ cicutæ radices proprio in horto effoſſas toti familiæ decoxit, præbuitq; eſitandas carotarum loco. Quinetiam monachum Franciſcanum curauimus, qui pluribus menſibus modò amentia, modò furore agebatur, quòd cicutæ folia hortenſis petroſelini uice piſcium quorundam iuſculis impoſita comediſſet. Caueant igitur omnes, ne in hæc ueniant diſcrimina.

Hiſtoria cuiuſdam caſus.

Cicutæ ſumptæ curatio.

Exhibet Aëtius, præter Dioſcoridis antidota, cicutam haurientibus apij ſemen, ex uino potandū, aut iridis radicem, aut ſeſeli Maſſilienſe: item nitrum ex aqua copioſiore potum. Totum præterea corpus calefacere conducit, & præſertim præcordia. quamobrem ad uehementiorem motum, ac curſum (ut ipſe inquit) cogendi ſunt ægrotantes. Conciliator tamen theriacam maximopere commendat, duarum drachmarum pondere, ex dictamni decocto potam: aut gentianæ radicem ex uino. Nanq; hoc cicutæ uerum eſſe antidotum putat.

Σμίλαξ. TAXVS. CAP. XII.

Smilax, à quibuſdam tithymalum, à Latinis taxus appellatur. frigus vniuerſo corpori, ſtrangulatus, & celerem interitum infert. Cui eadem, quæ cicutæ conueniunt.

Taxi uenefica natura.

Taxvs arbor, cuius hiſtoriam ſuperius libro quarto retulimus, ubi & eius plantæ picturam adiecimus, non ſolùm eos perdit homines, qui folia & fructus eſitauerint, uel biberint foliorum ſuccum; ſed etiam (ut aiunt quidam) quadrupedum omne genus, quod præſumptum pabulum non ruminat: cuiuſmodi ſunt equi, aſini, muli, & id genus alia. quanquam ſcribit Plutarchus, tertio ſympoſiorum commentario, Taxum eo tantùm tempore noxiam, quo iam florere inceperit, quòd ſucco ſit maximè prægnans. Dioſcorides libro quarto de taxo agens, inquit. Narbone tam præſentis eſt ueneni, ut ſi qui dormiant ſub ea, aut in eius umbra ſubſideant, lædantur, & ſæpenumero moriantur. Id quod Seſtius (authore Plinio libro xvi. capite x.) in Arcadia quoq; euenire ſcribit. Vaſa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia factis mortifera fuiſſe compertum eſt: & in Hiſpania lethales eſſe baccas. Prouenit arbor hæc frequens in Tridentinis montibus, præſertim Ananiæ uallis; & Flemarum, ubi ea inter ingentes abietum, picearum, pinorum, & laricum ſyluas, numeroſa conſpicitur. Iis in locis nobis compertum eſt, quòd non modò iumenta, quæ non ruminant, deuorata taxo, moriuntur; ſed etiam quæ ruminant. quandoquidem boues complures uidimus à ruſticis deploratos, qui taxum depaſti fuerant. Quapropter cùm in montanis, ſyluoſisq; paſcuis boues morboſi fiunt, conclamant ruſtici, animaduertendum eſſe, ne Naxum deguſtauerint: ita enim taxum corrupto uocabulo nominant. Nihil minus eius baccæ ijsdem in locis noxiæ ac pernicioſæ deprehenduntur: quippe quòd curauerim ego paſtores, aliosq; in ſyluis ligna cædentes, qui ſaporis dulcedine allecti, baccas ipſius comederant. ex quarum eſu non modò in ardentes febres inciderant; ſed & in alui profluuium, adeò ut in maximo uerſarentur diſcrimine. Cæterùm non parum dubitandum uidetur, an inter plantas calidas, uel inter frigidas Taxus ſit reponenda. Dioſcorides quidem, & eius ſequaces omnes exiſtimarunt Taxum eſſe frigidi temperamenti, argumento quòd aſſeruerint, ijsdem remedijs taxi uenenum ſuperari, quibus & cicutæ. Quorum tamen ſententia, omnium pace dixerim, mihi planè non probanda uidetur. nanq; amaror, qui cortici, & frondibus ineſt: coma perpetuò uirens, pinorum, abietum, & picearum modo, quibus fronde ſimilis ſpectatur: baccarum tum dulcedo, tum acrimonia quædam: & quòd auiculæ eas depaſtæ nigreſcant; manifeſtè indicant inſignem temperamenti caliditatem. Atq; hinc eſt, quòd & febribus, & alui profluuio tentantur, qui baccas eſitarunt, inflammatis eo cibo ſpiritibus, & ſanguine. Verùm quanuis aliquis reſpondere poſſet, accendi in his febres, gigniq; alui profluuium, ex humorum putredine, quemadmodum in æſtate eueniunt hæc ex frigidorum fructuum eſu: nigrum uerò colorem in auiculis contrahi poſſe non minus à frigido, quàm à calido; ex eo tamen adhuc ſuſpecta & improbanda relinquitur eorum ſententia, quòd frondium, & corticis amaror, baccarum dulcedo, & acrimonia, perpetuoq; uireſcens coma, nulla prorſus repugnantia contrarium præ ſe ferant, nempe quòd & febres, & alui profluuia oboriantur potius caloris primùm exuberantia (ut accidit deuoratis anacardijs) quàm humorum putredine. Neque præterea poteſt nigredo illa à frigido pabulo in auicularum pennis ſuboriri: nam ſi frigiditate nigreſcerent, illico perirent. Quandoquidem nimis excedens frigus haudquaquam nigredinem inducit, niſi membris ſimul confectis ac deperditis.

Taxus vtrum calida, uel frigida.

Nerij malefica natura.

Nerij ueneni curatio.

Azadaracht arboris uenenum, & remedia.

perditis. At non ita ſit ea nigredo, quæ peruſtis humoribus gignitur, quemadmodum accidit Aethiopibus. Hæc ſanè dixiſſe uolumus, non ut quicquam tam celebratorum uirorum authoritati detraherem, neq; etiam quòd auſim temerè eorum ſententijs refragari; ſed ut meam in medium proferrem ſententiam, atq; ut hæc à nobis proponerentur alijs diſcutienda, & ſtudioſis diligentius æſtimanda. Cæterùm quoniam taxus NERIVM, *quod Græci rhododendrum, & rhododaphnen uocant, Mauritani uerò oleandrum, mihi in mentem redegit, cùm ſciam ſcripſiſſe Galenum, & ipſum ſecutos, non modò brutis; ſed etiam hominibus eſſe uenenum, cùmq; eo quàm plurimis in locis referta ſit Italia, prætereundum non duxi, quin hîc de Nerio aliquid dicerem. Et quanuis non abſq; ratione fortaſſe ſcripſerit Dioſcorides libro quarto, itemq; in huius præfatione, quòd Nerij folia & flores, ſi deuorentur, hominibus contra mortiferos ſerpentium morſus præſidia ſunt, atq; in hac re ideo poßit ei fides adhiberi, quòd etiam cantharides dentur potandæ à cane rabido demorſis, & euphorbium ictis à ſcorpione; cùm tamen nec Galenus, nec qui eum ſequuntur, nec Auicenna, cæteriq; poſteri id probent, aut admittant, Nerium potius dimittendum putarem, quàm cuiquam exhibendũ, præſertim quòd alia non deſint antidota, quæ à ſerpentibus demorſis magnopere opitulantur. Nerium igitur, Galeni & Auicennæ teſtimonio, tam potum, quàm in cibis ſumptum, quanuis non largius ingeratur, homines & quadrupedes interficit. Primùm enim intolerabiles excitat anguſtias, intumeſcit inde aluus, & ſubſequitur uniuerſi corporis inflammatio: quòd temperamento calidum ſit, & ſiccum, diſſecans, et exulcerans. Ob id enim non tantùm noxam corporibus infert, intra corpus ſumptum; ſed etiã eos afficit, qui in eius umbra ſubſederint, taxi (ut antè diximus) modo. Quinetiam aquæ fluuiorum, & lacuum, in quorum ripis Nerium creſcit, umbra, frondibus, floribusq; deciduis infectæ, nonnunquam in magnum diſcrimen bibentes ducunt. Succurritur noxæ epoto fœni græci decocto, aut deuoratis palmulis, aut uiticis ſemine, aut frondibus, aut hauſto horum decocto. Conferunt et caricæ ex melle, aut ſacchαro aut iulapio ſumptæ. Præterea defrutum, & pinguia, & quæ craſſum dant alimentum auxiliantur, non omißis tamen clyſteribus, & uomitionibus, ut in alijs omnibus ſæpenumero dictum eſt. Conuenit & diacaſtoreum (ut Conciliator eſt author) potum duarum drachmarum pondere. Proſunt item iuniperi baccæ eodem pondere. Porrò illa quoq; lethifera eſt arbor, quam perperàm quidam Sicomorum appellant, quæ fructus profert loti arboris inſtar, quorum oßiculis funiculo traiectis, ſuas preces Deiparæ uirgini numerant infimæ gentis mulieres, quæ illos uerticillos à monachis ſæpe dono accipiunt, quòd in eorum monaſterijs arbor ea frequens reperiatur. Hanc Auicenna uocat* AZADARACHT *fen* VI. *quarti uoluminis, ſic inquiens. Folia Azadaracht, quemadmodum & lignum, animalia necant. Tollitur noxa ijs medicamentis, quæ in uniuerſum omnibus ſuccurrunt uenenis. priuatim uerò ijs, quibus & nerij uis exitialis aufertur. Caueant itaq; omnes, qui hanc arborem ſuis in uiridarijs alunt, ne fortè imprudenter ſe ipſos, & domeſticos omnes in perniciem agant. Sed ſi aliquis fortaſſe dubitaret hanc arborem non eſſe Azadaracht Auicennæ, fidem illi manifeſtam faciet Andreas Bellunenſis, qui in Arabicorum nominum interpretatione, ita eſſe apertè declarat.*

Καρπάσου ὀπός. CARPASI SVCCVS. CAP. XIII.

EPOTVS carpaſi ſuccus ſaporem, citamque ſtrangulationem adducit. Adiuuantur autem qui hauſerunt, epotæ cicutæ remedijs.

Carpaſi, & opocarpaſi cõſideratio.

Vana quorũdam opinio.

QVO'DNAM *hodie plantæ genus nobis Carpaſum dici poßit, omnino fateor me ignorare: nec quenquam reperiri crediderim in Italia, qui plura quàm nos de Carpaſo referre poßit. Quandoquidem etſi hîc inter uenenatas plantas illud deſcripſerit Dioſcorides; nuſquam tamen in præcedentibus libris quicquam de Carpaſo retulit, quemadmodum nec poſteri tam Græci, quàm Arabes, ex quo coniectari poßit, quidnam antiquis fuerit carpaſum. Hoc Paulus Dioſcoridem ſecutus lib.* V. *carpeſiam uocat. Quamobrem credidere nonnulli carpaſum, carpeſiam, & carpeſiũ, de quo primo libro latius diximus, unam & eandem eſſe plantam. Sed uanam prorſus horum ſententiam eſſe arbitror. Siquidem à nemine poſteritatis memoriæ proditum inuenitur, deleteriam uim ullam carpeſio ineſſe, uerùm candem (ut Galenus, & Paulus teſtantur) quæ ipſi phu. quinimo ita aduerſus uenena commendari compertum eſt, quòd Quintus carpeſium cinnamomi loco in theriacam addere non dubitauerit, quòd tantum id præſtare exiſtimauerit, quantum poteſt laudatißima caßia. Verùm ſi quis fortaſſe aſſereret opocalpaſum, de quo ſcribit Galenus, dum probatißimæ myrrhæ notas expendit, libro primo de antidotis, et opocarpaſum hoc loco à Dioſcoride deſcriptum unum & idem eſſe medicamentum, is meo quidem iudicio, rem (ut aiunt) acu tetigiſſet, quòd opocalpaſum Galeno mortiferum omnino ſit & lethale. Cæterùm cùm huius uſus, & notitia apud omnes penitus exoleuerit, non eſt cur alia à nobis fruſtrà de eo ſit inſtituenda curatio.*

Σαρδονία πόα. SARDONIA HERBA. CAP. XIIII.

SARDONIA ranunculi herbæ generi aſsignatur, quæ ueſcentibus mentem adimit, & quadam neruorum diſtentione labia in rictum contrahit, ut riſus ſpeciem præbeant. à qua quidem affectione, de Sardonio riſu adagium in vulgus infauſto omine manauit. Poſt uomitum peculiariter conuenit aqua mulſa & lac, liberaliùs epota: irrigatio, perunctioque à pinguibus medicamentis, totum corpus excalfacientibus: in calidam aquam, oleumque deſcendant, ſed tum multum perfricare, & inungere expedit. & in ſumma, curam omnem, quæ conuulſioni neruorum adhibetur, exequi oportet.

Qvod inter Ranunculi genera ea annumeretur planta, quæ à Sardinia, ubi plurima naſcitur, nonnullis uocatur herba Sardonia, abunde docuit Dioſcorides libro ſecundo. Tradidit huiuſce curationem Aëtius libro XIII. *qui præter ea medicamenta, quæ huic curationi à Dioſcoride redduntur, declarat quibus auxilijs hoc conuulſionis genus priuatim curari debeat. Quippe cùm diuerſa ſint conuulſionum genera, diuerſa etiam expoſcunt remedia. Præfert tamen caſtoreum in puluerem contritum aut per ſe, aut è dulci uino potum. Cæterùm, ut Conciliator eſt author, adiuuantur qui hauſerint Apium riſum (ſic enim Sardoniam herbam appellauerunt Mauritani) uino dulci potentiq; adeò largè epoto, ut inde ebrij facti diutius dormiant: item meliſſophylli ſucco, ex aceto ſumpto: is enim, ut idem ait, Sardoniæ herbæ uerum ac ſingulare eſt antidotum. Sed quoniam (ut Dioſcorides prodidit) in hac cura, balnea, & laconica admodum proſunt, ea utiq; paranda ſunt medicamentorum decoctis, quibus uis inſit excalfaciens, tum etiam deſiccans, & quæ propria facultate neruos tum roborent, tum iuuent. Cuiuſmodi ſunt, ſtœchas, hyſſopum, ſaluia, ruta, betonica, chamæpitys, amaracus, origanum, calamintha, pulegium, dictamnum, anthemis, ſatureia, acorum, Syriaca & Celtica nardus, aſarum, phu, cyperus, roſmarinus, & id genus alia. Ad hæc præſtat inungere occipitium, ceruicem, & uniuerſam ſpinalem medullam, ſuſino oleo, aut è caſtoreo, aut è terreſtribus lumbricis, aut è coſto, aut ex hyperico, aut uulpino, aut unguento aragone, aut agrippino, aut deniq; alijs his ſimilibus.*

> Sardoniæ herbæ uenenum, eiusque curatio.

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMVS. CAP. XV.

Hyoscyamvm potum, aut comeſum, ſimilem ebrijs abalienationem mouet: ſed facilè medicamentis cedit. Auxiliatur aqua mulſa copioſè data, lacque, præſertim aſininum: ſi id deſideratur, caprillum, uel bubulum, uel aridarum ficuum decoctum. Faciunt ad id etiam nuclei pinei, aut cucumis ſemen ex paſſo ſumptum, & uinum ſalſum, cum adipe ſuilla recenti, paſſoq;: itidem urticæ ſemen, aut nitrum ex aqua, & intubus erraticus, & ſinapis, & naſturtium, radix, cepa, & allium: & hæc ſingula cum uino ſumantur. Poſtea ſinendi quieſcere, quemadmodum qui uinum biberunt, ut excoquant.

Svccvrritvr facilè Hyoſcyami noxiæ, cuius hiſtoriam cum Dioſcoride tradidimus libro quarto, ubi eius quoq; effigiem dedimus, ſi antea, quàm uenenoſa uis inualeſcat, ſuperetq; corporis uires, conferentia propinentur medicamenta. Sed præter indicia, quæ epoto, uel comeſo hyoſcyamo à Dioſcoride aſsignantur, alia plura eidem reddidit Aëtius libro XIII. *nempe quòd inſequatur iactatio corporis cum diſtortione: quibus ſuccedit exolutio, animi deliquio ſimilis, oculorum rubor, pruritus, deinde tremor: præterea omnino delirant ægri, & putant ſe flagris corpore cædi. Proinde meritò Ananienſes hyoſcyamum uulgò uocant Diſturbio, utpote quod mentem, & omnes corporis ſenſus diſturbat. Meminit utriusq; hyoſcyami inter deleteria pharmaca etiam Auicenna, ſic inquiens. Epoto hyoſcyamo albo, oſsium compagines luxantur, lingua in abſceſſus tranſit, ſpumat os, caligant & ruſeſcunt oculi, ſpiritus difficulter redditur. Hinc fiunt uertigines, ſurditas, gingiuarum, & totius corporis pruritus: ebrietas, amentia, furor, comitialis morbus, uocisq; diuerſitas: nam quandoque rudunt affecti, aſinorum mulorumq; more, & equorum modo hinniunt. À nigro autem corporis extrema confrigeſcunt, obtenebrantur oculi, oboritur delirium, atq; adeò conſtringitur pectus, ut impedita prorſus reſpiratione, ſuffocentur, conuellanturq; ægrotantes. Verùm hæc omnia cicutam facere tradiderunt Dioſcorides, & Paulus. Quo fit, ut ſuſpicari liceat, in hoc cæcutiſſe, erraſſeq; Auicennam, quemadmodum & in alijs quàm plurimis ſimplicibus medicamentis, quorum nomina ab eo ſæpenumero confunduntur. Cæterùm in albi hyoſcyami curatione idem Auicenna præfert cæteris medicamentis theriacam, & Mithridatis antidotum. Sed ijs, qui nigrum hauſerint, poſt uomitum, & clyſteres, meracum præbet potandum: quin & bubulum lac, abſinthium, caſtoreum, rutam, laſeris lacrymam, baccas & folia lauri, defrutum, urticæ ſemen, magudarim, cardamomum, & ſtyracem: ſed quæ ſingula ex uino ſumantur. His præterea addit mori radicis decoctum, & opobalſamum ex lacte potum. Ad hæc inſuper farinam triticeam uino ſubactam, emplaſtri modo uentriculo utiliter imponi promittit. Sunt porrò ex recentioribus nomine præclaris, qui longum piper in hoc magnopere commendāt, atque etiam piſtacia largius manducata, cæteris præferunt antidotis.*

> Hyoſcyami uenenoſa uis.
>
> Auicennæ erratum.
>
> Hyoſcyami utriuſque curatio.

Μανδραγόρας. MANDRAGORA. CAP. XVI.

Mandragora ſi bibatur, confeſtim ſopor inſequitur, exolutio, ac uehemens ueternus, nihil temerè diſtans à lethargo. Cui, antequàm aliquid ex ijs accidat, uomitus & aqua mulſa proderit: poſtea nitrum, & abſinthium, ex uino dulci, aut paſſo ſumantur. caput roſaceo, & aceto perfundatur. Proficit excitatio, & motus corporis, & olfactus eupatorij, & piperis, ſinapis, caſtorij, & rutæ, tritorum in aceto: & liquidæ picis, & odor è lucernarum exuſtione, & extinctu. Quòd ſi ægrè ij reuocentur, ſternutamenta mouere, alijsque communibus auxilijs uti conueniet.

Qvandoqvidem Mandragoræ hiſtoriam latius proſecuti fuimus libro quarto, ubi utrunq; eius genus depinximus; ideo nunc tantùm indicia primùm, & accidentia referam, quæ ab epotis uel deuoratis eius tum radice, tum fructu euenire ſolent: deinde horum curationem aggrediar. quoniam ſi diutius malefica uis ſerpere, augeriq; negligenter dimittatur, nullis adhibitis remedijs, facilè ij qui hauſerint, emori poterunt. Quamobrem dixerim, Aëtium

> Mandragoræ uenefica natura.

ſecutus, eam uix fallere bibentem, aut comedentem poſſe, quòd odore ſit admodum graui, ac nauſeabundo, amaro iniucundoq́; guſtu. Certa itidem copia, & menſura ad lædendum requiritur. De cætero uerò moleſtias quidem facit, ſed ſerius interimit. Huius potu facilè ægrotantes (ut Dioſcorides inquit) in ueternoſum ſoporem delabuntur: quin & ſegnes, & languidi, & triſtes, & exoluti fiunt, adeò ut clamoribus, ac torſionibus excitati, repentè rurſus tanquam amentes recidant.

Mandragoræ noxæ remedia.

Remoueri noxam ſcribunt, præter ea quæ Dioſcoridi produntur, coriandri ſemine, aut pulegio ex calida aqua, aut alui deiectione cum deiectorio medicamento, quo ad ueternoſos utimur. Quòd ſi à uomitu, qui malè habent, non excitentur à ſomno, origanum potandum ex frigida, tanquam expertiſsimum medicamētum offerri uolunt. Proſunt item acria clyſmata, frictiones aſperis linteaminibus in totū corpus extenſæ: cucurbitulæ ignis flamma appoſitæ tum occipitio, tum ſcapulis, tum etiam natibus: fibulæ extrema corporis membra torquentes: quin & ſternutamenta, quæ ueratri albi puluere naribus indito cienda ſunt: & ſeptica medicamenta ueſicas excitantia, ut cantharides, & ranunculus, occipiti, & poſt aures emplaſtri modo impoſita, maximopere auxiliantur. nanque hæc omnia ualentiſsimè reuocant, quæ cerebro officiunt.

Roſaceum vtrum hic conueniat.

Porrò animaduertendum eſt, quòd iubet Dioſcorides ægrotantium caput ad repellendum uapores eò petentes, roſaceo, acetoq́; perfundi. Id quod etiam Galenus lethargicis cōmendaſſe uidetur libro XIII. methodi medendi. Sed hoc certè, ſi quis rem accuratè expendat, rationi refragari deprehenditur. Vnde nil mirum, ſi Paulus, Aëtius, Alexander Trallianus, & alij, qui Galeni ueſtigia ſequuntur, cùm rectè nouiſſent ueternum morbum à frigidis tantùm humoribus prouenire, & roſaceum cum aceto illi haud quaquam conuenire, quòd magis refrigerare ualeant, caſtorium, chamæpityn, pulegium, calamintham, ſerpyllum, thymbram, & thymum huic medicamento addiderint, ne eo ſolo admoto, morbum fouerent, atq; demum ægris mortem adferrent. Verùm enimuero putandum eſt, Galenum roſaceum ex aceto tantùm imponere, ubi frigidus humor, quo ueternus excitatur, bili (ut plerunque accidit) fuerit admiſtus, quæ tamen bilis maxima ex parte in ipſo duntaxat morbi principio uexare ſolet: nam cùm tenuis ſit, facilè reſoluitur, & ſuperatur à frigido. Hinc itaq; quiſq; expendere & cognoſcere poteſt, an ijs, qui à deuorata mandragora ueternoſi fiunt, purum illud medicamentum ex roſaceo, & aceto admouere liceat, nullis additis excalfacientibus, cùm (ni fallor) ab aſſumpta mandragora caput nullo afficiatur calore. Ad hæc tametſi mandragoræ poma matura comedantur à nonnullis detracto ſemine, citra ullam prorſus moleſtiā; immatura tamen, et cum ſemine deuorata, mortifera ſanè inferunt ſymptomata. Siquidem exoritur intolerabilis ardor, qui uniuerſam corporis ſuperficiem adurit: lingua, & os areſcunt, quam ob cauſam ore perpetuò hiante cernuntur affecti, frigidum trahentes aërem. Quibus niſi illico ſuccurratur, conuulſi pereunt: contrà uerò facilè liberantur, ſi ſtatim hauſerint, quæ opem ferre poſſunt. Id autem commodè, & efficaciter præſtat Andromachi theriaca, ex aqua pota: quippe hæc ſola momento omnem aufert moleſtiam. Curantur (ut Conciliator inquit) qui huiuſce radicem, uel pomum, uel ſuccum ſumpſerint, unius tantùm diei inedia, ſi tamen ſubinde præſtantiſsimum meracum uinum largiùs bibant ægri, & acetum olfaciant, cui admiſtum ſit caſtoreum. Sed horum omnium peculiare ſcribit eſſe antidotum domeſtica radix triduo cum pane, & ſale deuorata.

Metellarū nucū ueneficiū, & remedia.

Cæterùm cùm mandragoræ poma METELLAS NVCES *quas uocant, mihi in memoriam reuocauerint, quarum hiſtoriam ſuperius libro primo deſcripſi, ſciuerimq́; non modò ſi edantur ſuapte natura canes necare, ſed etiam homines, cùm nihil de his, quod extet, poſteritatis memoriæ prodiderit Dioſcorides, nec antiquorum cæteri, non alienum duxi hoc loco earum indicia referre, atque etiam medicamenta commemorare, quæ harum ueneno opitulantur. Eæ nuces igitur cùm intus in corpus ſumuntur, uertigines, & faciei ruborem inducunt: quin & oculorum caligines, temulentiam, inexpugnabilemq́; ſomnum: poſtremò oboritur frigidus ſudor, uicinæ mortis præſagium. Auxiliatur noxæ excitatus pluries uomitus aqua calida, & oleo: poſt uomitum datur conuenientiſsimè butyrum, & uinum meracum copioſum, additis pipere, pyrethro, lauri baccis, cinnamomo, & caſtoreo. Prodeſt, & ægrotantium extremas corporis partes, nempe manus, & pedes calida aqua fouere, ac inde frictionibus rudi linteamine factis calorem in uniuerſum corpus excitare: cum eo tamen, ut ſubinde balanino, aut coſtino oleo perungantur affecti. Præſtat item exercitatio, proinde ad celerem greſſum cogendi ſunt, ut uniuerſum corpus incaleſcat: & pinguibus poſtea cibis, dulciq́; uino refocillandi. In ſumma & his ea maximè conueniet curatio, quam epotum requirit opium, de quo proxima commentatione diſſeremus.*

Μηκώνειον. MECONIVM. CAP. XVII.

EPOTO papaueris ſucco, quem meconion uocant, conſequitur ueternus cum perfrictione, & pruritu uehementi, ita ut ſæpe inualeſcente ueneno, tanta erumpat prurigo, ut hominem excitet: corpus id medicamentum olet. Poſt citatam oleo uomitionem, acres clyſteres auxiliantur, acetumq́ue mulſum cum ſale potum, aut mel cum roſaceo calido: merum cum abſinthio aut cinnamomo copioſum, aut calidum per ſeſe acetum: nitrum ex aqua, & origanum cum lixiuia aut paſſo: & rutæ ſylueſtris ſemen cum pipere, vino, & panace: piperq́ue cum caſtorio, & aceto mulſo, vel cum ſatureiæ aut origani decocto cum uino. Hi olfactilibus excitandi: & ob enatam pruriginem in balneas deſcendant, & foueantur. Poſt lauacrum prodeſt iurium pinguium vſus, cum vino, aut paſſo: medulla etiam ex oleo pota.

Μήκων κερατῖτις. PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. XVIII.

QVOD corniculatum papauer appellant, & potu, & cibo eadem inferre conſueuit, quæ papaueris ſuccus: nec alijs expugnatur auxilijs.

Opij uenefica natura.

Ingratvs Opij odor, perinde atq; mandragoræ facilè obſtat, ne in cibis, aut medicamentis inſeri poßit, quin ueneficium pateat guſtantibus, præſertim cùm necem non inferat, niſi certa quadam ſumatur quantitate. Quamobrem rarò contingit, ut homines uenefici opio utantur, ubi quenquam ueneno tollere uolunt, nimirum ueriti ne fraus odoris grauitate deprehendatur. Tametſi quandoq; accidat, aut fortè medicorum imperitia, aut pharmacopolarum negligentia, ut ebibitis medicamentis, quibus opium admiſtum ſit largius quàm par ſit, ſumentes in ea incurrant diſcrimina, quorum meminit Dioſcorides. Atq; illa quoq; ſequantur, quæ in ſuis alexipharmacis Nicander ijs uerbis repræſentauit. Animaduerte, inquit, è ſumpto papaueris in capite ſuo ſemina gerentis liquore dormientes: nam illi in ſumma corporis cute frigent: nec oculi eis aperiuntur, ſed enim palpebræ eorum immobiliter colligantur, eq; labore eo, odoratus ſudor diſtillat unà collectus, adeoq; ipſum corpus palleſcit ac labia ardent, eq; genis nexus demittunt, id eſt flaccidæ maxillæ ſunt. Languidus item & frigidus è gutture anhelitus expirat: ſæpe & liuidus unguis, uel obtortus naſus mortem non procul abeſſe nunciant, ipſiq; oculorum, qui in caua receſſerunt, radij. Nicandro ſubſcribit Aëtius libro XIII. ubi ſic inquit. Quando uoluntariè meconium aliqui biberint, ſiue id manifeſtare uoluerint, ſiue uolentes non poßint, his cognoſcentur indicijs. Sequitur enim eos, qui opium acceperunt, in ſomnum grauem collapſio cum frigiditate & pruritu intenſo, ut aliquando ob ipſum excitentur: odorq; opij per totum corpus effertur, et exhalat: inferior maxilla laxatur, tumeſcũt labra, irruit ſingultus, diſtorquetur naſus, pallor adeſt, liuor unguium, præcordiorum diuulſio, reſpiratio parua, & frigida, oculorum offuſcatio, & ad poſtremum mortifera conuulſio. Hæc de notis, quæ opium ſumptum conſequuntur. Quibus ualentißimè illa remedia auxiliantur, quorum hîc meminit Dioſcorides. neq; enim plura apud poſteriores Græcos reperi. Auicenna autem præfert laſerpitij lacrymam, & caſtoreum. Sed præſtantißimum dicit eſſe medicamentum, theriacam, ſagzeneam, & Mithridatis antidotum ex uino potum. Excitandi etiámnum ſunt ægrotantes ſternutamentis, fibulis, frictionibus, odoramentis, nempe moſcho, caſtoreo, laſere, ambaro, naribus inditis, quin & ſulphuris fumo. Succurritur conuulſioni, ſi uniuerſum corpus perungatur ſuſiuo oleo, ac etiam coſtino, alijsq; remedijs, quorum in præcedenti capite meminimus. Verùm longè omniũ potentißimè proficit antidotus noſtri uſus, ſcilicet quinta eſſentia theriacalis, de qua ſuperius in præfationis commentatione diximus, quòd præſentaneo remedio non modò his omnibus opituletur; ſed etiam omnibus in uniuerſum uenenis, quæ frigiditate nimia interimunt. Nec aliter curantur, qui corniculatum papauer deuorauerint.

Opij ueneni curatio.

Φαρικόν. PHARICVM. CAP. XIX.

Qvod Pharicon uocant, ſapore ſylueſtre nardum imitatur. Reſolutionem neruorum potum adfert, cum conuulſione & delirio. Oportet autem poſt uacuationes vinum abſinthiten potui dare, cum cinnamomo, aut myrrha, aut nardo gallico, quod ſerinen aliqui uocauerunt: aut ſpicæ nardi duas drachmas, & myrrhæ totidem obolos, cum paſſo: aut irim cum croco ex vino: deraſumq; caput illinire hordeacea farina cum aceto, & trita ruta.

Pharici ueneni conſid.

Non equidem hactenus apud quenquam ſcriptorem conſequi potui, quid Pharicum antiquis fuerit, an ſimplex, aut compoſitum medicamentum. Quin neq; etiam certò inuenire licuit, unde id nomen traxerit, cùm uaria ſit de nomine eius apud authores ſententia. Porrò is, qui in Nicandri alexipharmaca ſcholia ſcripſit, hæc protulit. Praxagoras memoriæ prodit pharicum lethale medicamentum ſic uocatum à Pharico ueneſico quodam Cretenſi, qui hoc reperit. Sunt qui primum Pharis Arcadiæ repertum uelint: appellant autem etiam Medicum. Nec deſunt qui in Theſſalia in Pheris, alij Lacedæmone, quòd ibi fortaſſe proueniat. hæc ille. Cæterùm cùm iam id meritò deperditum ſit, neq; hoc tempore à nemine, quòd ſciam, cognoſcatur, ſuperfluum ſanè eſſet plura de eo ſcribere: nam inſtitutum noſtrum non eſt, in re incerta diutius immorari.

Τοξικόν. TOXICVM. CAP. XX.

Toxicvm ex eo nominari videtur, quòd barbarorum ſagittæ eo illinebantur. Qui biberint, labiorum, & linguæ inflammatione torquentur. Incoërcitus furor varias ijs imagines obuerſat: quare uix medicinæ locus eſt, raroque qui hauſerunt, euadent. Vinculis ergo cohibendi, aut vinũ dulce cum roſaceo bibere, & reuomere cogantur: rapi ſemen bibendum cum vino. Priuatim ijs conuenit quinquefolij radix, & hircinus ſanguis, aut caprillus, eodem modo ſumptus: roboris, fagi, aut ilicis cortex cum lacte tritus: malaque cotonea trita eſſe, aut cum pulegio, & aqua bibere, conueniet: amomum & balſami ſemen ex vino. Sed qui periculis defuncti ſunt, diu lecticis decumbunt: & vbi ſurrexere, ſtupidi reliquum uitæ tempus degunt.

Toxici conſideratio.

Qvid antiquis fuerit Toxicum, quo Barbari ſagittas inficiebant, ut ijs uulneratos inimicos haud dubiè perderent, nec à Dioſcoride, nec ab alio aut Græcæ, aut Arabicæ familiæ authore memoriæ proditum eſſe, mihi hactenus compertum eſt. Ideoq; difficilè admodum fuerit decernere an Toxicum hodie ſit, uel cognoſcatur in Europa, cùm propriè hi Barbari antiquis dicantur, qui Troglodyticam Aethiopiæ regionem incolunt, apud quos fortaſſe tantùm naſcitur. Verùm enimuero putauerunt quidam, ut Manardus Ferrarienſis uir noſtræ ætatis celebris, id antiquis fuiſſe Toxicum, quod Arabes Napellum uocant. Quæ quidem ſententia non omnino ijs uidetur refellenda, qui plura de

Manardi opinio reprob.

Toxico non inueſtigarunt. quandoquidem (ut Auicenna eſt author) non defuere, qui ſagittas napello inficerent: conſtatq; napellum haurientibus linguæ, & labiorum inflammationem excitari, et raros admodum eſſe ſumentes, qui euadant: id quod omnes Græci toxico adſcribunt. Ad hæc cùm aſſerat Auicenna, quòd ſiqua cura toxico adhiberi poßit, ea fiat uomitionibus, hauſto antea rapi ſemine, & ſumptis ſubinde glandium putaminibus, hoc omnino illorum opinionem auget. Siquidem Dioſcorides quoque ijs, qui toxicum hauſerunt, rapi ſemen ad ciendum uomitum ex uino potandum præbet, ac deinde quercus, fagi, aut ilicis corticem, arborum nimirum, quæ omnes glandes proferunt. Quæ ſanè omnia facilè ad credendum trahunt Græcorum toxicum, & Arabum napellum unum & idē eſſe uenenum. Sed diligenter rem expendentibus contrariæ profectò ſeſe offerunt rationes. etſi enim ex notis prædictis toxicum, & Napellum unum & idem eſſe uideantur; tot tamen aliæ habentur notæ, quæ alterum ab altero diſcriminant, & contrarium arguunt, ut aliter exiſtimandum non ſit, quàm quòd deleteria hæc medicamenta plurimùm inter ſe dißideant. Nam nusquam, quod legerim, tradidere Mauritani eos, qui Napellum hauſerint, in tantum furorem agi, ut uinculis ſint coërcendi, quemadmodum eos, qui toxicum deuorauerint. Equidem illud pro certo teſtari poſſum, quòd Corſi illi latrones, ſicarijq; nequißimi, quorum hiſtoriam libro quarto prodidimus, cùm de aconito diſſereremus, quanquam ab aſſumpto Napello ea omnia dederint indicia, quæ ab Auicenna napello aßignantur; in nullum tamen furorem adducti fuere, neq; ullum etiam ſenſere delirium. Præterea Auicennæ, noſtroq; teſtimonio, qui experimentum uidimus, epoto Napello, oculi exterius prominent, oboriuntur uertigines, animi defectus, & ingens crurū imbecillitas. Quorum tamen ſymptomatū nihil de toxico agens meminit Dioſcorides. Quinetiam (ut ipſe perhibet Auicenna) qui Napelli pericula euadunt, plerunq; aut ad hecticam febrem, aut ad tabem, aut ad comitialem morbum deſciſcunt. id quod Toxicum ſumentibus nō euenit: horum ſiquidem qui ſuperuixerint, ſtupidi tantùm reliquum uitæ tempus ducunt. Ex his itaq; omnibus liquidò apparet, quòd hæc inter ſe maximè differunt. Longè enim ſæuiora ſunt Toxici incommoda,

Toxici notæ ex Nican.

quàm Napelli, ut abunde conſtat ex Nicandro in alexipharmacis, ubi Toxicum deſcripſit ijs notis. Protenus etiam lethalis toxici dolorem, & malum abigere diſcas, quando ſuis cruciatibus hominem comprehenderit. Lingua eius, qui Toxicum hauſerit, infernè craßior redditur. Sed labia intumeſcentia, os planè pondere ſuo degrauant, ac aridum prorſus ſputum regerit, inferioriq; parte gingiuæ diffunduntur, et è ſuis ſtationibus mouentur. Sæpe etiam cordi ſtuporem iniecit, omnisq; ſenſus conſternatus eſt, ſontico iſto malo perturbatus. Ac laborans eo, & balat, & mugit, innumeras nugas fabulasq; præ inſania edens: ac ſine intermißione dolens, uehementer uociferatur, inſtar hominis, cui caput, totum corpus compingens, enſe amputandum ſit. Vel quemadmodum craterifera ſacras res tractans ipſa Rheæ ſacerdos, nona menſis publico appropinquans itineri, longum ore ſuo rumorem, & clamorem edit, quem horrendum in montanis latratum audientes ſibi metuunt. Sic ille rabie, mente ſua turbatus errans eiulat, ac lupi inſtar fugitiuè ululat, obliquisq; pupillis taurino more inſpiciens, album dentem acuit, dentibusq; ſuis deſpumat. hactenus Nicander. Cæterùm differunt toxicum, & napellus in curandi quoque ratione. Toxicum nanque Dioſcoridi curatur roſaceo ex paſſo poto, quinquefolij radicibus, caprillo, & hircino ſanguine, cotoneis malis, amomo, & balſami fructu. Auicenna uerò Napello ſuccurrit cum uini potu, butyro, moſcho, capparis radice, & eo denique mure, qui napelli ipſius radices depaſcitur. quæ utiq; medicamenta omnia ab ijs, admodum diſcrepant, quæ in Toxici curatione commemorauit Dioſcorides: quem tamen penè ad uerbum reddidit Auicenna in cæteris uenenorum auxilijs. Hæc igitur apertißimè oſtendunt, conuincuntq; Napellum & Toxicum eſſe diuerſa uenena. Nec illa obſtant ſententiæ noſtræ, quæ ſuperius in Manardi fauorem adduximus. quandoquidem (ut facilè colligi poteſt) ex uniuerſa huiuſce libri materia) alia etiam habentur uenena, quæ quòd eadem excitent accidentia, & paribus curentur antidotis, uidentur unam, & eandem rem eſſe, cùm tamen longè diuerſa cernantur: cuiusmodi ſunt mandragora, opium, hyoſcyamus, corniculatum papauer, & id genus alia. Sed ut iam de Toxico meam in medium proferam ſententiam, eum haudquaquam falli crediderim, qui dixerit, id eſſe Auicennæ Toxicum, quod idem Tuſom appellat. Nempe quòd aſſerat eo epoto labra, & linguam inflammari, ſequi delirium, & incoërcitum furorem. quæ propria toxici ſunt indicia. Attamen hoc uidetur illi omnino fuiſſe incognitum. quod nec minus fortaſſe Dioſcoridem latuit. Nam ſi toxicum nouiſſet Dioſcorides, eius certè hiſtoriam libro quarto ſilentio non dißimulaſſet, ubi de cæteris mortiferis diſſeruit medicamentis. Illud porrò indicium quodammodo facit, Mauritanorum tuſom eſſe Dioſcoridis toxicum, quòd nomen illius licet corruptè, ab hoc Arabes traxiſſe uideantur, quaſi toxicon tuſom nominauerint. Verùm cùm toxicum de NAPELLO *loquendi nobis occaſionem dederit, non alienum fuerit, ut noſtrum ſequamur inſtitutum, hoc loco eius tum uenenum, tum remedia deſcribere, præſertim cùm naſcatur in Italia.*

Napelli uenenum, eiusque remedia.

Napellus itaque, ut Mauritanorum teſtantur monumenta, & noſtra adſtipulatur experientia, ſi potu uel cibo in corpus ingeratur, ſæua ſtatim adfert diſcrimina: nempe illico labia inflammantur, & adeò intumeſcit lingua, ut exeri extra dentes, & oris amplitudine capi non poßit: oculi item pariter intumeſcunt, ita ut promineant: uertigines, & animi deliquia frequentißimè inuadunt, & crura imbecillitate affecta immobilia redduntur: ſubinde uniuerſum liueſcit corpus, intumeſcitq;, & confeſtim malo occupatur habitu. Quo fit, ut breui temporis ſpatio, qui ſumpſerint, miſerabiliter intereant. Sed id mirum non eſt: quippe quoniam tanta eſt huiuſce lethiferi ueneni uis, ut niſi ſtatim proprijs antidotis ſuccurratur, nullis ſubinde expugnatur medicamentis. Imò quanuis etiam in ipſo principio ualentiora dentur remedia; pauci tamen ſuperuiuunt, qui aut hectica febri (ut diximus) aut tabe, aut comitiali morbo tandem non conficiantur. Succurrendum igitur illico fuerit, excitatis prius uomitibus (ut Auicenna inquit) epoto rapi, aut napi ſemine. Prodeſt deinde butyrum bubulum coctum, & ſæpe ac largè cum uino ſumptum: item glandium putaminum decoctum ex uino potum. Auxiliatur diambari, & diamoſchi puluis: quin potius ambarum & moſchus præ cæteris per ſe, & cum Lemnia terra, ex uino pota. Quòd ſi hæc non proficiant, nihil ſanè præterea ſperandum relinquitur, quòd parum,

uel

uel nihil poſsint in huiuſce ueneni noxa theriaca, et Mithridatis antidotus. Proinde dicebat Auicenna, theriacam Napello non prodeſſe, niſi certo tempore, & termino. Faciunt ad hoc & capparum radices, quòd dixerint quidam antiquorum, has uerum Napelli eſſe antidotum. Conciliator ſmaragdi puluerem duarum drachmarum pondere magno remedio ex uino potandum pollicetur. Sed hoc dari tantùm poteſt Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, alijsq; opulentis principibus. quandoquidem parua, uel nulla eſt adhibenda fides pretioſorum lapidum fragmentis, quibus hac ætate ſeplaſiæ utuntur. Ad hæc recentiores ferè omnes, qui uenenorum materiam pertractarunt, Auicennam ſecuti, uerum ſecurumq; Napelli antidotum putant murem quendam, qui Napelli radices depaſcitur. Hunc uidimus nos, cepimusq; in quibusdam altioribus uallis Ananiæ montibus. Sed non omnibus datur ipſum inueniendi, uenandiq; modus: ad hoc nanq; multa patientia, & uigilantia opus eſt. Quamobrem mihi mirum non eſt, quòd ſcripſerit quidam recentiorum clariſsimus, magnificum quendam uirum ac principem, philoſophum tamen, & medicum, cùm diu hos mures quæſiuiſſet, neq; eos inuenire potuiſſet, ut demum ſuum conficeret antidotum, horum uice magnas quasdam cepiſſe muſcas, quas folijs, & floribus Napelli uictitare obſeruauerat. Eo autem antidoto, quod conſtabat ex prædictis muſcis numero uigintiquatuor, uncijs duabus Lemniæ ſphragidis, & pari pondere baccarum lauri, atq; Mithridatis antidoto, omnibus oleo & melle ſufficienti exceptis, admirandos fecit effectus, non ſolùm aduerſus Napelli uenenum, quod ut periculum faceret, diuerſis dederat animalibus, et ipſemet experiundi antidoti gratia ſumpſerat; ſed etiam in omni alio ueneno. Sed quid dicam (ſi tamen licet ſine uitio ſua quenq; laudibus efferre) de admiranda ui olei noſtri de ſcorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in præfationis huius libri commentatione, cùm à tam ſæuo exitialiq; ueneno, qui biberint, breui admodum tempore liberentur, eo tantùm exterius inuncti? nihil certè aliud, niſi quòd aduerſus hoc uenenum, & cætera quæ uiſcera non erodant, ſicut & uenenoſorum omnium morſus & ictus, inter omnia remedia (pace aliorum dixerim) id primum ſibi locum uendicat. Vbi enim uehementiſsima, ferociaq; fuerint uenena, ſingulis horis inungi poſtulat: ubi uerò minus uehementia, minusq; ſæua fuerint, interpoſito trium horarum ſpatio, pluribus continuis diebus. Inungi autem debet non modò cordi ad ſiniſtram mamillam; ſed temporum quoque, manuum, & pedum arterijs.

Ἰξίας. IXIA. CAP. XXI.

Ixia, quæ vlophonon appellatur, inter potandum aliquid ocimo ſimile guſtu & odore redolet: vehementem linguę inflammationem excitat: mentem mouet: omnes excrementorum exitus ſupprimit: ſtrepitum cum animi deliquio ciet: ijsque inteſtina latrant, nec egeritur quicquam. Poſt uomitionem aluumque reſolutam, auxilium præſtat aqua, in qua abſinthium maduerit, ex uino largiore, aut aceto mulſo pota: rutæque ſylueſtris ſemen, aut laſeris radix. item tragorigani decoctum, cum aliquo ſupradictorum, aut lacte, aut reſina terebinthina, aut nardo, aut caſtorio, aut laſerpitio, quorum ſinguli oboli conueniunt. quin & nuces iuglandes ex uino, cum reſina, caſtorio, & ruta tritæ, ita ut ſingula drachmæ pondus æquent. Itidem chamelææ, aut thapſiæ, aut abſinthij ſucci ſicilicus cum aqua mulſa, & acetum calidum potum.

Ixiæ uenefica natura.

Ixia, ut ſuperius libro tertio retulimus, lenta, & uiſci modo tenax eſt lacryma, quæ in chamæleonis albi radicibus agglutinata reperitur. Hæc (ut Nicander, quem Dioſcorides eſt ſecutus, in alexipharmacis inquit) guſtata ocimo ſimilem ſaporem præbet: hauſta extremum linguæ tractum exaſperat, interiora adurens. quinetiam corde ſuo turbatur ad inſaniam usque qui ſumpſerit, ac linguam penitus dentibus lacerat. Porrò mente attonitus redditur, aluusq; temerè ambos utrinq; meatus & liquidorum, & eſculentorum obdurans, quæ & intrinſecus ſpiritum ſuffocãs, ſubmurmurat, ac modico tractu uolutatur. Qui item hoc malo angitur, ægrè magnaq; difficultate reſpirat, adeoq; uenenata illa ixiæ potio protenus excrementa eijcit ouorum ſimilitudine. hactenus Nicander.

Ixiæ ueneni curatio.

Cæterùm Mauritani ixiam aldabac uocant, quod propriè uiſcum ſignificat. Cuius nimirum incommodis in primis ſuccurrunt, Auicenna teſte, excitatæ uomitiones, & infuſi clyſteres, qui ijs maximopere auxiliantur: ſed mitiores lenioresq; eſſe oportet. Præſtant deinde auxilium theriaca, & Mithridatis antidotus, ex abſinthij Romani, aut ſantonici decocto pota. Proſunt item epithemata, quæ cordis imbecillitati dicantur: quin & utriusque bugloſsi flores ſaccharo aſſeruati, additis margaritis, corallijs, pretioſorum lapidum fragmentis, moſcho, ambaro, & alijs quæ cordi opem ferunt. Conuenit inſuper roſaceum aceto admiſtum, & ſincipiti ubi ſutura interſecat, linteis illitum. Quæ ſanè remedia non modò remorantur, franguntq; ueneni uim; ſed omnibus etiam incommodis ab eo excitatis mirificè ſubueniunt. Porrò cùm in frequenti recentiorum medicorum uſu ſit albi chamæleonis radix ad arcendam peſtilentiam, & ad interaneorũ tineas necandas; ideo caueant qui ea utuntur, ne agglutinatam lacrymam, ſi qua fortè fortuna inhæſerit, præbeant deuorandam. quod facilè cauere poterunt, ſi cùm primùm radix è terra fuerit effoſſa, eius corticem cultello deraſerint, & uino ſubinde lauerint. Verùm ego in radice albi chamæleonis, qui in Italia prouenit, nullam hactenus Ixiam reperi. Attamen quidã Cretenſis rei herbariæ ſtudioſus mihi pro certo affirmauit, è carlinæ uulgò uocatæ radice in Creta Ixiam ab ijs colligi, qui ſagittas conficiunt, ut pennas ſagittis conglutinent. Nec modò eam reperiri mihi retulit in eo Carlinæ genere caule uiduo; ſed etiam quandoq; in altero, ſed rarius. Quæ certè omnia opinionem auxerunt, ut hoc obiter dicamus, carlinas uocatas Dioſcoridis eſſe chamæleones.

Chamęleonis nigri uenenũ, & remedia.

Quòd autem plus ueneni inſit CHAMAELEONI nigro, quàm albo, ut Galenus ſcriptum reliquit, & poſt ipſum Paulus, & Aëtius eius doctrinam ſecuti (de qua re ſuperius libro tertio diſſeruimus) non ita facilè crediderim, cùm albo tantùm Ixiam innaſci ſcribat Dioſcorides. Non ob

id tamen præteribo, quin hoc loco ea referam, quæ de Chamæleonis nigri ueneno, & eius remedijs memoriæ prodide= runt Paulus, & Aëtius : ita enim ſcribunt. A` chamæleonis nigri potu morſus uentris, & linguæ tumor, cum rugiti= bus inteſtinorum ſequitur : facies diſtorquetur, & uomitus ſpumoſus, tremores, concuſsiones, & totius corporis con= uulſiones, ac uocis interceptio concomitantur. Cæterùm curantur ex his, quæ ad fungos ſunt relata. Datur eis & thlaſpios, & betæ ſuccus, et triticeæ ptiſanæ cremor ex paſſo, abſinthij dilutum, et nitrum cum aceto mulſo. Vbi ue= rò euomuerint, lac recens mulctum ſæpe exhibeto, & aluum cum lubricis infuſis eluito, uelut eſt fœni græci & al= thææ decoctum. Præcordijs etiam fomenta, ac calfactoria adhibeto.

Ψιμμίθιον. CERVSSA. CAP. XXII.

CERVSSA ſuo colore proditur : ſumpta enim, mox palatum, gingiuæ, lingua, & commiſſuræ dentium, candore quodam inficiuntur : ſingultus, tuſsim, ac linguæ ariditatem excitat : ijs extrema frigeſcunt, mens labat, membra torpeſcunt. Quibus dare conuenit aquam mulſam, aut ficuum, aut maluæ decoctum, aut lac calidum, aut ſeſamam ex uino tritam, uel lixiuiam ex ſarmentis factam, amaracinum oleum, aut irinum, perſicorum oſſa cum hordei decocto : columbina oua cum thure, aut hordei decocto, aut prunis : aut gummi, quod ulmus plorauit : aut humor, quem ulmea folia reddiderunt, cum tepida aqua : ſed tum quoq; uomant. Conuenit etiam thapſiæ ſuccus, aut ſcammoniæ, cum aqua mulſa potus.

Ceruſſæ lethalis natura.

CERVSSAE *faciundæ rationem tradidimus ſuperiore libro. Hæc tametſi ad ulcerum medicamenta, quæ exterius illinuntur, ſalubre plerunq; ſit medicamentum ; ſi tamen ſumatur intus in corpus, interficit, quemadmodum cætera deleteria pharmaca, de quibus iam plura retulimus. Epotæ ceruſſæ incõmoda pluribus notis, quàm fecerit Dioſcorides, eleganter carminibus reddidit in alexipharmacis Nicander, quorum carminum hæc erit paraphraſis. Ceruſſa per omnia ſpumanti adhuc lacti, cùm uerno tempore, pingue & recens in mulctram emulſum fuerit, colore ſimilis eſt. Porrò ceruſſæ ſpuma ſuper gingiuas adſtringente ui ſcandit, quæ ſpumoſi medicamenti frigore areſcunt, & contrahuntur in rugas. Lingua, & fauces aſperitate languent. Vexantur ob id, qui hauſerint, arida tuſsi, oculiſq; nutantes grauitate, dum crebros ructus egerunt, non ſine labefactione ſui opplentur. Hinc fit, ut capite non parum turbentur : quinetiam animo ſuo nauſeabundi præ triſti labore gemunt. At ſæpiſsimè in ipſa luce uanum phantaſma, quod re ipſa nullum ſit, cernunt. Aliâs ſomnolenti toto corpore frigent, neq; ut antea membra, potiſsimùm manus, et pedes, ſuum officium faciunt, adeò ut ni eis ſuccurratur, eo tandem dolore laceſsiti, ſuccumbant pereantq;. hactenus Nicander. Cæterùm Auicennæ teſtimonio ceruſſam haurientibus alia adueniunt incommoda, nempe animi deliquium, faucium aſperitas, uentriculi, & alui compunctiones, præcordiorum tenſio, anhelitus difficultas, præfocatio ſpirituũ, & albedo totius corporis : quin & urina modò nigra, modò cruenta redditur.*

Ceruſſæ mali auxilia.

His auxilium præſtant (ut ipſe, & Aëtius tradidere) ſcammonium ex mulſa potum, aliaq; medicamenta, quæ ſuapte natura urinam ualenter pellunt. Poſt hæc clyſteribus uti conueniet, ac ſubinde prouidere, ne dormiant affecti, ſed uigilantes ſæpius euomãt poto prius hydromelite, ſuſino, & narciſsino oleo admiſtis. Præferunt quidam uomitiones ab atriplicis, & rapi ſemine concitatas : item clyſteres ex braſicæ decocto cum oleo, absque ſale : inſuper theriacam ex uino, & Mithridatis antidotum, & album meracum uinum largiùs potum.

Μυκῆτες. FVNGI. CAP. XXIII.

FVNGORVM alij genere, alij copia lædunt : omnes tamen ſtrangulatus ſuſpendio ſimiles concitant. Quibus confeſtim ſuccurrendum : communiter ex oleo uomere cogendi : mirificè iuuat lixiuia ex ſarmentis, aut pyraſtri ſurculis, epota cum ſale, poſca, & nitro. Fructus, aut folia pyraſtri cum fungis decocta, ſtrangulantem illam uim auferunt, eſitataque eisdem auxiliantur. Aduerſus fungos gallinacea oua cum poſca proficiunt, adiecta ariſtolochiæ drachma : item abſinthium cum uino melleque ſumptum, & ex aqua potum : apiaſtrum ex nitro : panacis radix, & ſemen in uino : fæx uini cremata, cum aqua : atramentum ſutorium ex aceto : radix, uel ſinapis, aut naſturtium eſu profunt.

Fungorum uenefica natura.

NON *modò nocent in uniuerſum Fungi, quòd in eorum genere aliqui habeantur lethales, & ſuapte natura ueneno imbuti ; ſed etiam quòd ex his, qui pernicioſi non ſunt, plus quàm uentriculi robur ferre poſsit, quandoq; ingeratur, ita ut tunc non malefica ui, ſed copia lædant. Quippe cùm natura humidi admodum, & frigidi ſint, & lentore non modico ſcateant, ſuperato ſua quantitate corporis calore ſuffocant, ſtrangulant, & deniq; interimunt, niſi citius remedijs ſuccurratur. Cognoſcuntur qui mortiferi ſunt (ut ſuperius libro quarto tradidimus) ſi frangantur, quòd illico uarios mutent colores, ſtatimq; computreſcant. Proinde dicebat Auicenna, in fungorum genere eos eſſe lethales, qui uirides, & cæsij deprehenduntur. Sed certè magnopere admirari licet, quòd tanta in hominibus inualuerit gulæ libido, ut etſi ſciant fungos eſſe plerunque necis hoſpitium ; tamen ſui ipſius obliti, magno ſanè apparatu eos in cibis auidiſsimè deuorent.*

Fungorũ præparatio.

Verùm poſtquàm tantam cum palato fungi iniere gratiam, ut ab his abſtinere homines non poſsint, ſaltem diſcant uelim, ut ſe ipſos à morte uindicent, fungos nunquam eſſe ſumendos, niſi prius cum ſylue=

ſtribus pyris decocti fuerint. Quòd ſi ſylueſtria pyra deſiderentur, ex domeſticis ea ſupplere poterunt, quæ cæteris auſteriora habentur. in quem uſum adhiberi poſſunt tam recentia, quàm ſole ſiccata. Præſtant idem arboris tam folia, quàm cortex, præſertimq; ſylueſtris: ſiquidem fungorum antidotum pyra ſunt. Dioſcorides libro quarto præter medicamenta hic ad fungos aſsignata, prætulit origani, & ſatureiæ decoctum, & gallinaceorum fimum, ex aceto aut melle potum: quod tamen (ut Philagrius explicat) album eſſe oportet. Sed primùm medicamentis ſæpius enarratis eliciendus eſt uomitus, & ſubinde acria infundenda clyſmata, ut extra corpus trahatur uirus. Cæterùm ignorandum non eſt, eos incommoda afferre longè maiora, qui propria natura uenenati naſcuntur. quandoquidem non modò ſuffocant, ſtrangulantq; comedentes; ſed etiam inteſtina exulcerant, uentriculum inflant, ſingultum, & punctiones excitant, corpori uniuerſo pallorem inducunt, & urinam remorantur. Præter hæc alia uerenda, & lethifera oriuntur ſymptomata, nempe frigus, tremor, interceptio arteriarum, animi deliquium, perfrigidus ſudor, & mors ad poſtremum immatura. His primùm auxiliantur uomitiones omni celeritate excitatæ: quibus etiam conuenit epotus domeſtici raphani ſuccus, aut deuorata rutæ folia, aut origanum, aut mel. Prodeſt deinde mirum in modum theriaca, & Mithridatis antidotus ex acerrimo aceto pota, aut ex oxymelite, aut ex aqua uitæ uocata: quamobrem quinta eſſentia noſtra theriacalis, in his fungorum malis mirificam fert opem. Prætulit ad hæc Auicenna calida quæcunq; aromata: cuiuſmodi ſunt diapipereos, diacyminum, diagalanga, dyamoſchum. Conciliator potandum exhibet magno iuuamento uinum optimum, in quo conferbuerit piper, offertq; ſubinde allium crudum deuorandum. Id quod facit uniuerſa ferè ruſticorum turba, qui (ut Galenus inquit) allio theriacæ uice plerunque utuntur.

Fungorũ ueneni remedia.

Γύψος. GYPSVM. CAP. XXIIII.

LAPIDESCENS gypſum ſtrangulationem creat. Quare eadem proferenda ſunt, quæ manſis fungis, auxilia: & ad hæc maluæ decoctum, quod etiam olei uicem penſat: vtpote cùm pingue ſit, euomendo lubricas uias, & faciles reddit, deradique corpora non ſinit. quod vbi duratur in lapidem, gypſum efficit. Quinetiam prodeſt oleum ex aqua mulſa, aut ficorum decocto: & lixiuia è ficulneo cinere, aut ſarmentis facta, cum vino copioſiore pota: & origanum, aut thymum cum lixiuia, aut aceto, aut paſſo: hique decocto maluæ proluendi.

GYPSVM omnibus notum, ſi bibatur, aut comedatur, ſtrangulat (ut Dioſcorides inquit) quòd reſpirationis meatus ualenter adſtringat, & obſtruat. Meminit huius inter uenenata medicamenta Auicenna, ſic inquiens. Eadem ſunt gypſi indicia, quæ & ceruſſæ, præterquàm quòd illud citius, & atrocius ſtrangulat. quamobrem ijs, qui hauſerint, ea conueniunt medicamenta, quæ ceruſſæ, & fungis opitulari diximus. Poſtea lubrica danda ſunt, cuiuſmodi eſt maluæ, althææ, fœni græci, & lini ſeminis decoctum. Conciliator egelidam aquam cum butyro primùm potandam iubet, & deinde uomitum excitandum, à uomitu calidam item cum melle præbet, ut iterum uomant: poſtremò Mithridatis antidotum uino meraco miſtum, drachmarum duarum pondere. Quòd ſi aluus ab hoc adſtricta fuerit, citetur oleo, & anatis adipe clyſtere infuſis, & illinatur uenter ricino oleo. Quin & murium ſtercus (ut ipſe ait) ex uino potum, proprium eſt gypſi antidotum. Auicenna autem ultimò purgari iubet ſcammonio, & alijs pharmacis, quæ aluum deijciendo ad rem faciant.

Gypſi ueneficium, eiuſque remedia.

Αἷμα ταύρειος. SANGVIS TAVRINVS. CAP. XXV.

TAVRI recens iugulati ſanguis epotus, ſpirandi difficultatem, ſtrangulatumque concitat: faucium, tonſillarumque meatus cum neruorum diſtentione præcludit: lingua rubeſcit: dentes inficiuntur, & quædam concreti ſanguinis ueſtigia, inter eorum cõmiſſuras reſtant. Quare uomitum uitabimus: ſanguinis enim globi attractu illo in ſublime relati, magis gulæ inculcantur. Dari ergo opus eſt quæ concretum ſanguinem diſcutiunt, & aluum ſubducunt. Groſsi lacteo ſucco turgentes ex poſca, & nitrum per ſeſe, auxiliantur: nec ſecus coagulum omne cum aceto, & laſerpitij radice, aut laſere: itidem & braſsicæ ſemen, & è cinere ficulneo lixiuia: conyzæ folia cum pipere, & rubi ſuccus ex aceto. aluus reſoluenda. Iis qui ſeruantur, ſtercoroſa, & fluida per ſedem egeri conſueuerunt. Stomachum, aluumque hordeacea farina ex aqua mulſa perungere oportet.

NEMO tauri ſanguinem clàm potandum exhibere poteſt: nam unuſquiſq; ſanæ mentis ſanguinem cognoſcet. quare, mea quidem ſententia, fieri non poteſt, ut uenefici eo quenquam decipiant: quippe niſi largiùs bibatur, & adhuc calens ab ipſis defluens uenis, antea quàm concreſcat, noxam non infert, aut leuem. Quo fit, ut eos tantùm taurino ſanguine interire crediderim, qui aut atrabile tentati, aut cacodæmonibus irritati, uel ut aliquod ſæuum mortis genus ab legibus pro ſuorum facinorum pœna luenda inſtitutum effugiant, uel ut immedicabiles & grauiſsimos morborum cruciatus finiant uitam pertæſi (quod Plinius libro xx. capite XVIII. feciſſe ait epoto opio Licinij Cecinnæ patrem ciuem Romanum) mortem ſibi uoluntariam conſciſcunt. Proinde ſcitè Nicander in alexipharmacis ita ſcriptũ reliquit. Si ex inſipientia quiſpiam atrum tauri ſanguinem hauſerit, mœrore adeò ingemit, ut nimio cruciatu tandem conficiatur. quando cordi appropinquans ſanguis ille condenſatur, ac in medio alui receptaculo in grumos coagulatur: hinc & meatus ſpirituum obdurantur, & halitus ſuffocatur impleto gutture. Atqui tractibus, & ſingultibus iſte

Sanguinis tauri venenata natura.

bus iſte afflictus, crebrò humi ſpuma coinquinatus alpitat. hæc ille. Cæterùm ſi fortè fortuna euenerit, ut quis tauri ſanguinem potauerit, & ad eum domeſtici, quibus factum conſtet, medicos aduocent, tunc medici ijs uti poterunt remedijs, quorum hîc abunde meminit Dioſcorides. *Sed quoniam taurinus ſanguis menſtruum ſanguinem mihi in mentem redegit, atq; etiam hîc nobis occurrit fel pardi, uiperæ, & canis piſcis: item cerebrum felis, quem* Græci *ælurum uocant, cerui extrema cauda, quorundam quadrupedum ſudor, & malum denique improbatumq; caſtoreum, quæ omnia inter lethalia medicamenta annumerantur, cùm hæc à* Dioſcoride *in hoc uenenorum cenſu prætermiſſa deprehendantur, et nobis propoſitum ſit, ſingulorum uires maleficas, earumq; auxilia deſcribere, hic locus opportunus uiſus eſt, in quo de ijs diſſereremus, & noſtrum inſtitutum, quantum poſſumus exequeremur.*

Sanguinis mẽſtrui uenenũ, eiusq́ue curatio.

Sanguis itaq; MENSTRVVS *mulierũ, præſertimq; bilioſarum, & facilè rixantium potus, adeò bibentes effaſcinat, & inficit, ut lunaticos, & amentes efficiat.* Id *autem deteſtabilis facinoris quandoque perpetrant maleficæ ueneficæq; mulieres cacodæmonibus ductæ, ipſum exhibendo proprijs maritis, uel alijs, quos odio proſequuntur.* Huius *tamen noxæ ſuccurritur contritis margaritis drachmæ pondere ex meliſſophylli aqua potis: auxiliatur & tepidæ balneum.* Confert *ad hæc (ut* Conciliator *inquit, ſi tamen id abſq; diuinæ legis iniuria fieri poßit) ut affecti hilari frequentiq; mulierum conſortio lætentur, cum eiſq; coëant, præcipuè cum iuuenibus, quæ rarò nuptias celebrent.* Prodeſt *& theriaca drachmæ pondere ex fumariæ aqua quotidie pota.* Proſunt *& uiperei paſtilli ſcrupuli pondere, additis tum margaritis, tum theriaca eodem pondere.*

Pardi fellis uenenum, eiúsque remedia.

Epoto *autem* PARDI *felle excitatur uomitus, ceu aloës amarore, os & nares inficiens: poſt uomitum uniuerſum corpus flaueſcit, ictericorum modo: poſtremò ea omnia conſequuntur incommoda, quæ ab aſſumpto napello, & à uiperarum morſibus eueniunt, cùm tam ſæuum lethiferumq; ſit, ut tribus tantùm horis potantes perimat. quòd ſi hoc temporis ſpatio non interficit, prorſus deſperandum non fuerit.* Expugnatur *primùm uomitionibus illico excitatis, ſubinde ijs utiq; antidotis, quæ napello, uel uiperæ morſu infectis opitulantur.* Auicenna *huic ueneno peculiarem conficit theriacam ex* Lemniæ *terræ, & lauri baccarum, ſingulorum drachma una: capreoli coaguli drachmis quatuor: myrrhæ, & rutæ ſeminis, cuiuſq; ſemidrachma. quæ omnia melle excipit.* Hanc *iuglandis quantitate exhibet, excitatis deinde uomitionibus, ductiſq; demum laborantibus in calidæ aquæ balneum, cui inferbuerint odorata medicamenta.*

Viperæ fellis uenefica uis, & auxilia.

Sed VIPERAE *fel adeò pernicioſum exiſtit, ut ſtatim animi deliquium adferat: quare rarißimè antidotis ſuccurri poteſt, quòd nullum detur ea præparandi ſpatium.* Veruntamen *ſi quid eſt, quod tam breui temporis momento quicquam opis ferat, id erit quàm celerrimè excitatus uomitus, epoto prius cocto butyro, igne colliquato: quo uomitiones iterum, atq; iterum mouere oportet.* Poſt *uomitus nihil ſalubrius, quàm theriaca, &* Mithridatis *antidotum, moſchus, ambarum, & eorum compoſita medicamenta, quæ diamoſchum, & diambarum appellantur.* Vbi *autem animi deliquia perſeuerant, & corporis uniuerſi anguſtia, uinum quidem offerendum eſt, aut caporum, & gallinarum carnium ſuccus ex aquæ feruentis balneo in uaſe uitreo diſtillatus.* Huic *equidem noxæ crediderim magnificè aduerſari oleum noſtrum de ſcorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in huius libri præfationis commentatione: itidem & quintam eſſentiam noſtram, quòd ictu oculi ſuis perquàm tenuißimis partibus in totum deferatur corpus.*

Canis piſcis fellis uenenũ, & cura.

Porrò *fel, quod à* CANE *piſce eximitur, lethiferum eſt. quippe quòd potum, uel eſitatum lentis tantùm quantitate, ſeptenis diebus interficiat.* Curantur *tamen qui hauſerint, epoto bubulo butyro cum gentianæ radice, cinnamomo, & leporis coagulo.* Prodeſt *& corpus uniuerſum odoratis oleis illinire, & uictu tenuißimo uti.*

Felis cerebri maleficiũ, & remedia.

Cæterùm qui FELIS CEREBRVM *in cibis ederint, crebris afficiuntur uertiginibus, fiuntq; ſubinde ſtolidi, & amentes.* Quibus *etſi ſubueniri poßit, id tamen non niſi temporis tractu, & admodum difficulter fieri poteſt.* His *danda eſt* Lemnia *ſphragis, & uomitiones inde ſunt excitandæ, fieriq; id oportet ter, aut quater in menſe.* Præſtat *item auxilium, ſi quotidie manè ſumant ægri diamoſchi confectionem, tribus uel quatuor horis ante cibum.* Quinimo *moſchus per ſeſe ſufficienter auxiliatur: nanq; ut quidam tradiderunt, moſchus tantùm huiuſce cerebri proprium eſt antidotum, ſi dimidij ſcrupuli pondere ex uino bibatur.* Sed *illud non eſt ignorandum, quòd non modò* Feles *deuorato eorum cerebro homines inficere poſſunt; ſed pilis quoq;, reſpiratione, & oculorum intuitu.* Nam *etſi pili omnes imprudenter in cibis ſumpti, præfocare poßint, anhelitus meatus obſtruentes; tamen felium priuatim exitiales cenſentur.* Eorum *præterea ſpiritus tabifico quodam ueneno infectus deprehenditur.* Etenim *noui ego quoſdam, qui cùm felibus adeò delectarentur, ut nunquam ſine ipſis dormitum peterent, attracto inde diutius aëris uehiculo eorum ſpiritu, in tabem, & maraſmum incidere. quibus poſtremò confecti diem ſuum obierunt.* Nec *diu eſt, quòd in quodam monachorum cœnobio uniuerſa perijt familia, magno felium numero, & contubernio.* Lædunt *item ſuo (ut diximus) oculorum intuitu, adeò ut quidam reperiantur, qui his uiſis, aut auditis, pauore quodam illico capiantur, terreanturq; maximè, quòd non modò ex eorum ueneno prouenire exiſtimauerim; ſed etiam propria eorum natura, qui eos uel intuentur, uel audiunt. quandoquidem ij ſua natura talem à cœlo qualitatem influxam habent, quæ nunquam ad propriam mouetur actionem, niſi obijciatur id, quod natura ſibi contrarium fuerit.* Horum *plures in* Germania *duntaxat uidimus, & quoſdam ex ea natione* Goritiæ *commorantes.* Quòd *autem uerum ſit id aliunde euenire non poſſe, quàm à congenita qualitate, quæ paucis admodum ineſt, apertè ſanè oſtenderunt eorum aliqui.* Quippe *cùm huius gentis quidam hyemis tempore in hypocauſtum nobiſcum cœnaturus intraſſet, quò plurium amicorum ſodalitas conuenerat, mulier quædam huius uiri naturæ conſcia, ne is, uiſo felis catulo, quem educauerat, iratus diſcederet, illum in arcula quadam eodem in cœnaculo concluſerat.* Sed *quanuis nec uidiſſet ille, nec audiſſet catulum, cùm pauco pòſt tempore aërem felis halitu infectum inſpiraſſet, irritata ſtatim ea temperamenti qualitate felium inimica, emiſſo ſudore, pallida admodum facie, omnibus ſanè admirantibus, tremebundus conclamare cœpit, hîc aliquo in angulo latet felis.* His *autem eadem opem ferre putauerim, quæ cerebrum comedentibus remedio eſſe diximus.*

Caudæ cerui uenenum, & eius curatio.

Inuenitur *etiámnum in* CAVDAE CERVI *extremis partibus porraceus quidam,*

humor

humor ſelleæ bili admodum ſimilis, qui ſi ſortè deuoretur, præſentaneum eſt uenenum. Adfert enim illico intolerabiles anguſtias, animi deliquia, & omnia tandem ſymptomata, quæ epotum napellum conſequuntur. Succurritur his, ut cæteris, primùm uomitionibus, epoto butyro excitatis. Poſtea dandus ſmaragdi puluis ex uino dimidij ſcrupuli pondere. Quin & piſtacia proſunt, & ponticæ nuces in cibis largius ſumptæ. Ad hæc uniuerſum corpus inungi præſtat, oleo è citri ſemine expreſſo. Item theriaca proficit ex uino pota duarum drachmarum pondere. Magna quoq; infert incommoda quadrupedum quorundam SVDOR, præſertim equi, aſini, & muli, quanuis etiam cæterorum ſit malus. Is igitur potus uiridem tumidamq; reddit faciem: ſudorem fœtidũ in uniuerſum excitat corpus, præſertim ſub alis. Perturbat prætereà tum uentriculum, tum aluum uniuerſam, genitis excitatisq; flatibus in inteſtinis. Quòd ſi bibatur ex uino, delirium facit. His tepidam largius præbendam ſcribunt, ut concitato inde uomitu puluerulentus ſudor reijciatur. Poſt uomitũ confert uinum cum roſaceo potum: item rhabarbarum ſemidrachmæ pondere ſumptũ, addito foſſitij ſalis momento. tametſi propria huiuſce ſudoris antidotus ea ſit theriaca (ut Auicenna eſt author) quæ ex Lemnia ſphragide, & lauri baccis conficitur, cuius componendæ rationem paulò ſuperius retulimus, de Pardi fele diſſerentes. Venenoſum æquè ac lethiferum aiunt eſſe etiam CASTOREVM, quod iam putredine nigredinem contraxit, uel illud potius, quod è Ponto fuerit allatum. Hoc enim (ut Strabo inquit) uenenoſum eſt propria ſui natura. Animaduertant igitur tum ſeplaſiarij, tum medici, cùm plurimi uſus ſit medicamentum, ne malum exhibentes caſtoreum, aliquem interimant. Quandoquidem non modò furore aguntur, qui hoc medicamentum hauſerint; ſed etiam intumeſcentem linguam exerunt, atq; tam ſæua febre corripiuntur, ut uno tantùm ferè die intereant. Aduerſus hoc uenenum mirum in modum iuuant uomitiones, quas toties butyro, & hydromelite epotis citare conuenit, quod nullum ea, quæ reijciuntur, caſtorei odorem referant. Poſt uomitiones conducit diamuron potum, aut limonum, aut citrei mali ſuccus ſaccharo admiſtus. Verùm peculiariter huiuſce caſtorei antidotum eſt coriandri ſemen toſtum, drachmarum duarum pondere ſumptum.

Sudoris animaliũ uirus, & remedia.

Caſtorei virulẽta uis, & curatio.

Γάλα ἐμπυτιαθὲν. LAC INTVS COAGVLATVM. CAP. XXVI.

EOS QVI coagulatum lac hauſerunt, frequens illico ſtrangulatio inuadit, quòd in globulos quoſdam lac coaleſcat. Quibus iuuandis pro antidoto, coagulum ex aceto damus, & bibere ſæpius cogimus. Damus & calaminthæ folia arida, item ſuccum: aut laſerpitij radicem, aut laſer cũ poſca: thymumque ex vino, & cum luto ſuo lixiuiam. Sed nulla ſalſilago obijciatur: quoniam magis lac coiret, & in caſeum denſaretur. Neque illos vomere conuenit: ſiquidem concretum lac ſeſe in gulæ anguſtias inſinuans, ſtrangulat.

Lactis coagulati conſideratio.

Quorundam interpretũ error.

CREDIDERE quidam Dioſcoridis interpretes, authorem hoc in loco de eo coagulato lacte diſſerere, quo frequenter in cibis utimur. E' quorum numero fuere Ruellius, & Manardus Ferrarienſis ea epiſtola, in qua uniuerſam Marcelli interpretationem corrigit. Sed ij alioqui uiri eruditiſſimi, in hoc haud dubiè falluntur, meo iudicio. Siquidem lac ea ratione coagulatum, nutrit, non autem ſtrangulat, ut omnes in uniuerſum homines teſtari poſſunt, ſed præſertim ij qui in montibus degunt, cùm Maio, & Iunio menſibus huiuſcemodi lactis plurimum deuorent. Ideo nil aliud nobis aſſerendum eſſe putauerim, quàm quòd de eo tantùm lacte intellexerit Dioſcorides, quod cum admiſto coagulo bibitur, antequàm coaleſcat, ita ut intus, non extrà coagulatum ſit. Quo factum eſt, ut in hoc à Ruellij interpretatione in aliam deſciuerimus & hîc, & in huius libri præfatione prope calcem. Magis enim Dioſcoridis ſententiam exprimi cenſemus, ſi lac intus coagulatum, uel (ut Marcellus) lac cui coagulum admiſtum ſit, uertantur uerba illa γάλα ἐμπυτιαθὲν. Nam quod iam coagulatum eſtur, non magnò labore coquitur, ac digeritur, tranſitq; in nutrimentum. Illud uerò, quod ubi coagulum ei admiſtum ſit, ſubinde hauritur, priuſquàm coaleſcat, cùm aliquantiſper in uentriculo reſederit, ui admiſti coaguli illico inibi concreſcit, fitq; concoctrici facultati adeò contumax, ut ſuperato caloris robore ſtrangulet, non ſecus ac taurinus ſanguis. Proinde aſſerit Dioſcorides, tauri ſanguinem minimè ſuffocare, niſi recẽs calidusq; è iugulati tauri uenis defluxus bibatur, antequàm concreſcat. quandoquidem is nõ enecat aliqua propria ueneni facultate, ſed concretione tantùm, quam in uentriculo conſequitur. Id quod euidentiſſimum eſt in epoto lacte, cui admiſtum ſit coagulum: aut in eo quoq;, quod ſine coagulo bibitur, & per ſe alijs de cauſis in uentriculo coaleſcit. Euenit enim quandoq; hoc, cùm lac bibitum craſſius fuerit, & uentriculi, & iecoris temperatura calida, & ſicca nimis. Nam ingens horum uiſcerum tum caliditas, tum ſiccitas, conſumpta breui lactis humiditate, reliquum quod craſſum eſt, facilè cogit, & conſpiſſat. Quinetiam illud idem ingenti fit frigiditate: nimirum expreſſo ab ea, quod tenuium eſt partium, reliquum craſſioris ſubſtantiæ facilè congelaſcit, haud ſecus quàm de glacie, & niue fieri libro quarto meteororum tradidit Ariſtoteles. Quamobrem eſt Galeni conſilium libro tertio de alimentorum facultatibus, ut nemo lac potaturus ipſum bibat, niſi mellis, aut ſalis tantillum prius admiſceat, ne in uentriculo concreſcat. Sed non propterea mirari licet, quòd Dioſcorides ſcripſerit, lac concretum in uentriculo habentibus nihil ſalis ſalſiue eſſe offerendum. Quippe quemadmodum coagulum primò lac coagulat, contrariumq; deinde efficit, ſi iam cõcreto lacti ſuperaſpergatur; ita ſal prius lacti commiſtum, id concreſcere prohibet, mox contrarium effectum præbet, ſi iam concreto aſpergatur. recens enim caſeus ſale reſperſus, illico duritiem contrahit. Sed iam ad curationem accedamus. Eadem autem erit lactis in uentriculo coagulati curandi ratio, quæ ſanguinis tauri, quando ijs tantùm ſit utendum medicamentis, quæ ſuapte natura concreta liquant, & diſcutiunt. Qua in re auxiliũ præ-

Lactis in uentriculo coagulati curatio.

Dioſcoridis lectio caſtigata.

ſtant ipſa coagula, acetum, præſertimq́; ſcillinum, lixiuium, & ea omnia, quæ incidunt, & diſgregant. Porrò illud non prætereundum eſſe arbitror, quòd ubi in hoc capite legitur καὶ τὴν πηλοποιητικὴν κονίαν, id eſt, et figlinam lixiuiam, non ut uertit Ruellius, & cum luto ſuo lixiuiam, Geſnerus in primo ſuo de animalibus tomo, de tauro agẽs, legendum rectius putat καὶ τὴν πιλοποιϊκὴν κονίαν, hoc eſt, & pilopœorum lixiuiam: reprehenditq́; in hoc Cornarium, quòd putauerit figulos ad lutum lauandum ſibi lixiuiam conficere. Sed mihi, ut ingenuè dicam, magis placet Geſneri, quàm Cornarij opinio. ſiquidem cùm figlinum lutum nunquam lixiuia lauari aut parari audiuerim, uiderim, aut legerim, ueritati conſonum non uidetur, ut de figlina lixiuia intellexerit Dioſcorides: ſed de ea potius, qua ad lanam expurgandam, ut infecturæ magis idonea reddatur, utuntur pilopœi, hi ſunt, qui pileos conficiunt. Eorum nanq; lixiuia, quòd è combuſta uini fæce plerunq; fiat, ea quæ ad caput capilloſq́; abluendos communiter paratur, acrior, fortiorq́; efficitur: & proinde ad lac diſſoluendum in uentriculo coagulatum, eſt longè ualentior. Error præterea facilis eſſe potuit librariorum, ex unius duntaxat literæ uariatione, η pro ι ſcribentium. πηλὸς enim per η ſcriptum, lutum ſignificat, unde πηλοπλάθον, & πηλοῦργον aliqui figulum interpretantur: πιλοποιὸς autem per ι, artifex eſt, qui pileos ex lana conficit. Hac itaq; ratione putandum fuerit, πιλοποιητικὴν, non autem πηλοποιητικὴν in Dioſcoride hoc loco eſſe legendum. Cæterùm Fuchſius in ſuis doctiſſimis annotationibus in Nicolaum Myrepſicum ea ſectione, in qua de unguentis tractat, capite XXVIII. nil aliud hanc lixiuiam eſſe putat, quàm aquam quæ lutum lauerit, uel per lutum tranſierit, non autem cum cinere, & calce factam. Sed cùm figlinum lutum potius adſtringat, contrahatq́;, quàm laxet, ac digerat, neſciuerim profectò, qua ratione is eam lixiuiam è tali luto confectam, ijs potandam daret, quibus lac in uentriculo concreuiſſet.

Λιθάργυρος. ARGENTI SPVMA. CAP. XXVII.

SPVMA argenti pota, ſtomacho, uentri, & interaneis grauitatem cum magnis torminibus adfert, & nonnunquam pondere ſuo inteſtina uulnerat, urinamque ſupprimit: corpus intumet, plumbeamque deformitatem concipit. Quibus ſubuenit ſecundum uomitionem, potum ſyluestris hormini ſemen, myrrhæ drachmæ octo, abſinthium, hyſſopum, apij ſemen, aut piper, aut liguſtri flos ex uino: aridum palumbis fimum, cum nardo & uino.

Spumæ argenti mala.

POTA *argenti ſpuma, cuius hiſtoriam libro quinto tradidimus, lethifera (ut Dioſcorides inquit) adfert incommoda. Sed præter hæc, Aëtio, & Auicenna authoribus, alia etiam eueniunt mala. nempe compaginum, & articulorum incendium, ſeu ardor: alui ſuppreſsio, quanuis quandoque ex accidenti aluus ipſa deijciatur: ſermo item præpeditur, & ſedis inteſtinum prominet: poſtremò inualeſcente malo ægri ſuffocati moriuntur. Nicandro uerò in alexipharmacis authore, ijs qui argenti ſpumam ſumpſerint, alui moleſtia accedit: quin & flatus ſeſe reuoluentes per medium uentrem, & iuxta umbilicum murmurant, inſtar torminum curatu difficiliorum, quæ hominem affligant duris eum cruciatibus impetentes. Nec iam urinæ eijciendæ patet exitus: membra totius paſsim corporis ardent, planeq́; iam plumbeum, ſeu liuidum colorem induerunt. hæc ille. Cæterùm illud animaduertendum eſt, quòd ubi in hoc capite legitur, dandam eſſe myrrham octo drachmarum pondere, non deeſt ſuſpicio, quin ea lectio ſit deprauata, quòd hæc myrrhæ nimia uideatur eſſe quantitas. Auget ſuſpicionem Nicander, qui duos tantùm myrrhæ obolos exhibet, totidem exhibet Aëtius, Auicenna uerò tres drachmas non excedit.*

Spumæ argenti curatio.

Curatio in uniuerſum fit citatis primùm uomitibus, & infuſis deinde clyſmatibus (ut Conciliator tradit) ex hydromelite, gallinarum, & anatum adipe. Poſt hæc prodeſt amygdalinum oleum potum è dulcibus nucibus expreſſum. Conferunt item caricæ in cibis ſumptæ: præterea uentriculum apij ſucco, & aluum butyro illinire utile eſt. Proprium uerò huiuſce ueneni antidotum (ut idem ait) eſt lathyris ſemen duarum drachmarum pondere potum. Veruntamen cùm hoc facultatis admodum deiectoriæ ſit medicamentum, drachmam ego non excederem.

Plũbi ſcobis noxa, & curatio.

Eadem quoq; infert mala PLVMBI SCOBS *tenuiſsimè contrita, & ijſdem pariter curatur medicamentis. Siquidem argenti ſpuma nil aliud eſt, quàm plumbum argenti, aut æris recremento commiſtum.*

Ferri ſcobis, ſquamæ, & recrementi noxa, & cura.

Nec deleteria ui uacant (ut author eſt Auicenna) FERRI *tum ſcobs, tum ſquama, tum recrementum. tametſi omnia hæc prius diutius aceto macerata nulla prorſus moleſtia in medicum ueniant uſum, denturq́; potanda dyſentericis, mulieribus uteri defluxione tentatis, & in eclegmate ad lienis infarctus, itemq́; ad enterocelas. Sed de his uel non infrænatis, uel pluſquàm par ſit ſumptis, fortaſſe intelligit Auicenna. Itaq; excitatur ab his inteſtinorum cruciatus, oris & linguæ ſcabrities, æſtuatio uniuerſi corporis, capitis dolor, maraſmus, & membrorum omnium arefactio. Succurritur noxæ potu lactis recenter mulſi, ac ſubinde datis aluum ualenter ſoluentibus medicamentis. ſecundum quæ butyrum tandiu potandum dare oportet, donec inteſtinorum dolores amoueantur. Hæc dum fiunt, perfundatur eorum caput oleo roſaceo, uiolaceo, & è nymphææ floribus parato. Tollitur deinde aduenienς maraſmi intemperies, & corporis uniuerſi arefactio, demerſis in balneo laborantibus, in quo teſtudines, ranæ, & maluæ folia inferbuerint: quinetiam clyſteribus ex pedum hædorum iure, aut althææ radicum decocto: item butyro largiùs in cibis ſumpto, & epotis pinguium carnium iuribus. Sed (ut idem Auicenna ſcribit) proprium huiuſce ferrei pharmaci antidotum, eſt lapis magnes drachmæ pondere potus, ex mercurialis, uel betæ ſucco. Veruntamen hoc haudquaquam fieri poſſe uidetur abſq; manifeſto ſumentium diſcrimine. quandoquidem etſi magnes ſuapte natura ferrum trahat; non tamen affirmauerim, quòd hanc ob cauſam eius quoq; deſtruat facultates, & impediat noxam, ſed potius quòd eam augeat crediderim.*

Magnetis uenefica uis, & auxilia.

Quippe cùm is ferrum ad ſe traxerit, id ſanè diutius in uentriculo retinebit, ex quo noxa fouebitur. Adde præterea, quòd cùm & ipſe MAGNES *deleteriæ ſit facultatis, adeò ut eos, qui hau-*

ſerint,

ſerint, lunaticos, & melancholicos efficiat, eum haudquaquam ore ſumendum eſſe duxerim. His itaq;, qui Magnetem ſumpſerint, commendant quidam auri tenuiſſimam ſcobem ex uino potam, & ſmaragdorum ramenta eodem pondere. Laudant etiam clyſteres ex lacte, & dulcium amygdalarum oleo infuſos. Sed cæteris præferunt ſmaragdum ter nouem diebus potum, tribus ſemper intermiſſis diebus. Lethifera & non parum formidanda eſt etiam AERIS SQVAMAE *uis. Ea ſiquidem pota, intolerabiles alui defluxiones mouet, aut noxias uomitiones concitat, obortis inde moleſtiſſimis alui, & uentriculi punctionibus. His auxiliantur citatæ primùm uomitiones: deinde ægri in balneum mittendi ſunt, in quo hircorum conferbuerint capita, aut ingens cochlearum numerus. Prodeſt & menthæ ſuccus potui datus: inſuper aluum, et uentriculum calido roſaceo perungere expedit. Verùm ad hoc præ cæteris pollent acori radices trium drachmarum pondere potæ, aut earum ſucci tantundem. Sed nobis acori ſuccum dare perdifficile fuerit, cùm legitimum in noſtris non proueniat regionibus, nec niſi ſiccum afferatur. Lituani tamen, & Tartari eo abundant, ut ſuperius libro primo prodidimus.*

Squamæ æris lethifera uis, & remedia.

Ὑδράργυρος. ARGENTVM VIVVM. CAP. XXVIII.

ARGENTVM uiuum potum eadem quæ ſpuma argenti infert, eidemque utendum auxilijs. Lac copioſè potum auxiliari conſtat: ſed poſtea euomant, qui hauſerunt.

VERAM *omnino & exquiſitam argenti uiui cognitionem non habuiſſe Dioſcoridem & Galenum, illud maximo indicio eſſe uidetur, quòd hic paucis, ille uerò perplexè eius hiſtoriam, & facultates tractauerit. Hoc, ut in præfationis huiuſce uoluminis commentario tradidimus, interimit, ſi largius bibatur, exceſſu ſummè frigido & humido. Putrefacit enim hoc ſuo exuperante temperamento innatum cordis humorem, ac ſubinde congelat ſanguinem, uitales ſpiritus, & ipſam deniq; cordis ſubſtantiam. quandoquidem id medicis experientia compertum eſt, ut Conciliator teſtatum reliquit. Nam cùm ſeplaſiarius quidam ardentiſſima febre correptus, ſiti intolerabili uexaretur, & delirio oberrans in pharmacopolium deſcendiſſet, ut aliquid ad potandum inueniret, fortè fortuna in argenti uiui uas incidit, multumq; ex eo potauit, aquæ fortaſſe uice: poſtea ſtatim in ſuum cubiculum ſe recepit, ubi paucis pòſt horis congelatus interijt. At cùm eius domeſtici ſub cadauere magnam argēti uiui quantitatem inueniſſent, iam per ſedem egreſſi, aduocarunt medicos, ut eius rei, quam miraculum exiſtimabant, diligenter cauſam inueſtigarent. Ii ſtatim ex pharmacopolio argenti uiui uas adferri iuſſerunt, quod ubi ferè uacuum reperiſſent, rem uti ſe habuerat deprehenderunt: auxitq; fidem, quòd euiſcerato homine, adhuc argenti uiui libram in eius uentriculo inuenerunt: quin & ſanguinem circa cor concretum. Quo argumento palàm fit, magno admodum receſſu frigidum eſſe argentum uiuum. Verùm enimuero in eius curatione illud inquirendum eſt, an purum ſit quod potum fuerit, an ſaliua alióue liquore extinctum, aut acerrima aqua, qua chymiſtæ utūtur, aut per ſe tantùm præcipitatum, aut unà cum arſenico, uel chalcantho ſublimatum. cùm enim aliud alio pernicioſius habeatur, proprium quodlibet exigit remedium. Pernicialius eſt ſublimatum: ſecundum hoc præcipitatum: proximè ſequitur quod ſaliua, aut aliquo liquore fuerit extinctum: minus uerò cæteris nocet, quod purum, uiuumq; fuerit: utpote cùm fluidum admodum ſit, & ponderoſum, non difficulter clyſteribus extrahitur. Id quod cæteris generibus non euenit, quæ cùm uentriculo inhæreant, illum facilè erodunt, & exulcerant. Argento uiuo puro, aut extincto, aut præcipitato epotis, eadem conſequuntur ſymptomata, quæ argenti ſpuma pota infert, ſed cum magno anhelitus fœtore, quem & ij reſipiunt, qui Gallica lue affecti eo illinuntur. Quod maximum præbet indicium, quòd ſua exuperante humiditate, omnes humores, qui uentriculo alijsq; circunſtantibus partibus hæſerint, computreſcere faciat. Cæterùm epoto ſublimato, illico lingua, & fauces non aliter exaſperantur, quàm ſi quis immaturorum ſorborum ſuccum hauſiſſet. Quod ſanè incommodum nullo lenientium gargarizatu, niſi difficilè, & longo tempore tolli poteſt. Id enim quàm primùm in uentriculum deſcenderit, ei pertinaciter inhæret. quare ſtatim erodit, & exulcerat: tum inextinguibilem ſitim excitat, & inexplicabilem anguſtiam inducit. His ſuccedit linguæ tumor, animi deliquium, urinæ ſuppreſſio, anhelitus difficultas, & uentriculi, & inteſtinorum tormina, tam uehementi eroſione, ut niſi confeſtim ſuccurratur, pereant affecti, eroſis, perforatisq; uentriculo, & inteſtinis.* Purum curatur (*ut Dioſcorides, Aëtius, & Paulus memoriæ prodidere) auxilijs, quibus argenti ſpuma: nam niſi copioſius ebibatur, non interficit, quòd ob ſui tum pondus, tum fluxilem ſubſtantiam facilè per inferna ſecedat, nulla in uentriculo, & inteſtinis protracta mora. Ex quo nil mirum, quòd ſcripſerit Auicenna, non deeſſe qui bibant argentum uiuum, & nullam inde ſentiant noxam, quòd facilè labatur è corpore, dummodo qui hauſerint, continuè huc atq; illuc deambulent. Goritienſes mulieres ægrè parturientibus ultimo remedio, argentum uiuum potandum præbent, ſcrupuli pondere. Nec deſunt qui ad interimendas alui tineas, pueris etiam propinent, ad duorum granorum milij quantitatem, citra nullam moleſtiam. In aliorum autem curatione alia requiruntur remedia, nempe clyſteres, uomitiones, pinguia in potu ſumpta: & ut in uniuerſum dicam, his opem ferunt omnia medicamenta, quæ uenenis erodentibus conueniunt, quorum latius ſuperius meminimus in cantharidum curatione, ad quam breuitatis ſtudio lectorem reijcimus: nanq; ijs efficaciora non plura hactenus nobis comperta ſunt. Nec alijs utendum eſt remedijs, ubi quis cinnabarin ſumpſiſſet.*

Argenti uiui pernicialis natura.

Argenti uiui ſumpti curatio.

Τίτανος, σανδαράχη, ἀρσενικόν. CALX, SANDARACHA, AVRIPIGMENTVM. CAP. XXIX.

Calx, ſandaracha, & auripigmentum, pota aluum, & inteſtina cum vehementi eroſione excruciant. Præbenda cuncta, quæ ſuo admiſtu illorum acrimoniam hebetant, ac ſoluunt,& facilem lubricamque aluum reddunt, cuiuſmodi ibiſci, & maluæ ſuccus eſt: natura enim vtrique perlubrica. Dandum decoctum ſeminis lini, vel ſemen tragi herbæ, vel oryzæ, lacque cum aqua mulſa copioſum, iura pinguia, & boni ſucci.

Calcis,ſandarachæ, & auripigmenti ueneſica vis, & curatio.

Non modò Calx, Sandaracha, & Auripigmentum, quorum hiſtoriam ſuperiore libro tradidimus, hauſta uehementiſsimos uentriculi, & inteſtinorum cruciatus, & eroſiones excitant, ut Dioſcorides inquit; ſed etiam ſitim inexplebilem, faucium, & gulæ aſperitatem, tuſsim, ſpirandi difficultatem, urinæ ſuppreſsionem, & dyſenteriam. Cæterùm hæc omnia adiuuantur (ut ſcitè docet Dioſcorides) pinguibus acrimoniam obtundentibus, & potionibus lenientibus, aluumq; lubricam reddentibus, tum etiam cremoribus, atq; ſeminum quorundam ſpiſſamentis, ut in cantharidum curatione latius, diffuſiusq; prodidimus. quandoquidem medicamentorum omnium erodentium curatio à cantharidum curatione non differt: neq; iis ſanè ualentiora nobis ſeſe offerunt remedia. Quare ex eo loco illa medicamenta petenda erunt iis, quibus uſui futura ſunt. Eoſdem quoq; effectus malos, & noxios præbent ARSENICVM *ſublimatum, Aerugo, & quod officinæ Riſagallum appellant: quin & Saponis lixiuium, quòd uulgò uocant Itali la maeſtra, & Aqua ea omnium acerrima, qua aurifices, ac chymiſtæ aurum ab argento ſeparant. Sed aquæ huius, & lixiuii difficilis eſt cura, quòd illico in totum diffundantur corpus. Vniuerſalis tamen curandi ratio eadem erit, quæ calcis, & auripigmenti, tametſi alterum altero ſit uehementius, & erodentius. Qui autem priuatim Arſenicum ſublimatum hauſerint, eos frequenter uomere oportet, poto ſemper prius butyro, aut per ſe tantùm, aut addito rapi ſeminis decocto. Proſunt his & clyſteres ex pingui iure, aut ptiſanæ aliceæue cremore, aut ſpiſſamentis ex pſyllii, maluæ, & cydoniorum ſemine factis. Auxiliatur amygdalinum oleum,& ius pinguium gallinarum in cibis ſumptum. In præſtantiſsimum uerò antidotum cenſetur foſsile cryſtallum, in tenuiſsimum puluerem contritum drachmæ pondere, ex dulci amygdalino oleo potum. Porrò* AERVGO, *præter alia eius mala antè dicta, adeò ſpirandi meatus occludit, ut magno impetu ſuffocet affectos. Succurritur noxæ crebris cum butyro, & calida excitatis uomitibus, ut in arſenico, & infuſis ſubinde clyſteribus ex aſinino lacte, & dulci amygdalino oleo. Prodeſt & Lemnia ſphragis drachmæ pondere ex uino albo pota. Præſtat item in olei balneum laborantes ad uentriculum uſq; demittere. Sed proprium huiuſce pharmaci antidotum (ut ait Conciliator) eſt, ut qui hauſerint, bibant ex uino corallia rubra in tenuem puluerem contrita ſenorum ſcrupulorum pondere. Cæterùm* RISAGALLO *uulgò dicto, quòd quidam Realgal appellant, cùm maximè extremeq; ſiccet,& neruos contrahat, non alia conuenit curatio, quàm quæ argento uiuo, & arſenico ſublimatis, & ærugini adhibetur. quanquam priuatim non obſcurè iuuat uniuerſum corpus dulci amygdalino illinire, & uiolaceo iulapio, & ptiſana hordeacea ſitim extinguere. Proficit & pinorum nucleorum oleum, aut è magnis nucibus, quæ ex India aduehuntur, expreſſum, ſemilibræ pondere potum. In ſumma ea omnia efficaciter adhibentur, quæ cantharidibus conferre diximus.*

Arſenici ſublimati,& aliorum quorundā venenum.

Arſenici ſublimati curatio.

Aeruginis ueneni remedia.

Riſagalli curatio.

Λαγωὸς θαλάσσιος. LEPVS MARINVS. CAP. XXX.

Qvi leporem marinum biberunt, piſcium uirus olent: procedente tempore, aluus dolore afficitur, & urina ſiſtitur: et ſi quando eam reddere contingat, purpureum colorem referet. omne piſcis genus auerſantur, & odio habent: fœtido, ac graui ſudore manant: bilioſus vomitus, interdum ſanguini promiſcuus, ſubſequitur. His dandum lac aſininum, vel paſſum continuè, aut radicis maluæ foliorumque decoctum, aut trita cyclamini radix cum vino, aut ueratri nigri, aut ſcammonii ſucci drachma, cum aqua mulſa, punicique mali acinis. Cedria contrita cum vino efficax eſt: anſerinus ſanguis, vt tepebit, potus. Sed cùm piſces omnes reſpuant, aſpernenturque, ſolis fluuiatilibus cancris veſci poſſunt, bibuntque eos admiſto vino, adiutique ab his percoquunt. cùmque appetere & comeſſe piſces cœperint, ſuæ ſalutis indicium habent.

Leporis marini veneni ſigna.

Diximvs de Lepore marino libro ſecundo, de quo ita ſcribit Nicander in alexipharmacis. Sin marini leporis malè perdentis potionem deprehenderis, perniciem afferentem, odorem eius ſenties, qualis eſt ſquamarum, & piſcium purgamenti. Porrò guſtus, & ſapor eius piſcoſus eſt, qualis putrefactorum piſcium eſſe ſolet: uel cùm nondum ablutorum ſquamæ polluunt corpus. Sequitur huiuſce potionem uiridis fellis ſuffuſio, cum obtenebratione uiſus: & caro paulatim in homine contabeſcit. Accedit his ciborum omnium abominatio, malus habitus, & talorum ardor: oculi in concauum occultantur, & genæ ac maxillæ florido colore rubent. Vrina ægerrimè redditur: quæ tametſi reddatur, purpurea apparet, & plus æquo ſanguinea. Ad hæc ſi piſces ægris offerantur, eos llico nauſeabundi execrantur. hæc ille. Cui ſubſcribunt Aëtius, & Auicenna, qui præter relata indicia, alia adhuc lepori marino epoto aſsignant, his uerbis. Marinus lepus adeò icterum inducit, ut totius corporis habitus croceo admodum colore inficiatur. Poſtea facies liuens intumeſcit, pedum plantæ incenduntur, adeſt ſpirandi difficultas, pectoris & pulmonis anguſtia, rufeſcuntq; oculi. Dehinc tuſsis emergit ſicca, ſputus cruentus, renum dolor, uiriliumq; inflammatio, adeò ut

perpauci

perpauci euadant, qui non labantur in tabem. Quare Galenus libro de theriaca ad Piſonem, proprium marini leporis eſſe ait, ut pulmonem exulceret, & erodat. Succurritur noxæ (ut Dioſcorides inquit) aſinino lacte ex paſſo poto, & maluæ decocto. Neq; id aliam ob cauſam, ut Aëtius declarat, quàm ad eliciendum uomitum, & ueneni acuitatem retundendam, quemadmodum elleborum, cyclaminum, et ſcammonium exhibet, partim ad citandas uomitiones, partim ad aluum deijciendam. Cætera uerò, ut incommodis ſubueniatur, quæ internis infert particulis. Præfertur quibuſdam aduerſus hoc malum humanus ſanguis calens è uenis potus: humanum item lac, ab ipſis uberibus exuctum, & uulpis caro inaſſata: quin & theriaca diateſſeron tribus diebus pota.

φρῦνος, καὶ βάτραχος ἕλειος. RVBETA, ET PALVSTRIS RANA. CAP. XXXI.

RVBETA, aut rana paluſtris aſſumpta tumores ciet: pallor corpus uehementer decolorat, ut planè buxeum ſpectetur: ſpirandi difficultas torquet: & grauis halitus oris, ſingultusque, inuita interdum genituræ profuſio conſequitur. Adiuuantur ſecundum uomitionem multo meri potu, & arundinis radicis binis drachmis, aut cyperi totidem. Breuiter, cogendi ſunt ut uehementi ambulationi & curſui ſe credant, ob torporem, quo corripiuntur. quinetiam quotidie lauandi ſunt.

RVBETAE Ranæ, quam quidam buſonem uocant, diuerſa reperiuntur genera. Terreſtris tamen, quæ Græcis phrynos dicitur, Latinis uerò rubeta, quòd in frutetis & ſepibus inter rubos degat, nocentior, magisq; lethifera eſt, quàm quæ in paludibus, & aquoſis ſcrobibus uiuit (id quod non rectè, meo iudicio, intellexit Aloyſius Mundella, Brixianus octaua ſui uoluminis epiſtola) tantoq; magis noxia, lethiferaq; fuerit terreſtris, quantò in opacioribus, frigidioribusq; locis uitam duxerit. Quamobrem in hoc genere eæ omnium peſſimæ creduntur, quæ in umbroſis conuallium ſyluis, & in harundinetis morantur. Adultæ craſſa tenaciq; conteguntur cuti, adeò ut acutiſſimo palo quandoque difficilè à ruſticis, qui ita eas interficere ſolent, perfodantur. Hæ cùm circumnaſcentes herbas, ſiue aliquod depaſcens animal, ueneno inficere uolunt, contrahunt ſeſe in tumorem, ut uenenum per urinam longiùs eiaculentur in plantas, & circunſtantes quadrupedes. Quare admirari non licet, ſi nonnunquam repentè interimant homines, qui fraga, fungos, aliasq; plantas harum ueneno infectas inſcij deuorauerint. Quippe quòd non modò ueneni mictu hæc omnia inficiunt; ſed etiam ſaliua ea ſæpius conſpuunt: quæ ſanè non minus mortifera eſt, quàm napellus. quinetiam earum ſanguis uipereo ſcatet ueneno. Proinde mirum non eſt, ſi in pulucrem potæ mortifera inferunt incommoda, quemadmodum & morſu. Nam etſi dentibus careant; tamen compreſſa ſcabris gingiuis particula, et ſubinde ingreſſa per cutis ſpiracula ſaliua, demorſos uenenant, ut in præfationis huiuſce libri commentario tradidimus. Siccæ & in puluerem potæ, ut Auicenna refert, præter mala quæ à Dioſcoride redduntur, faucium, & gutturis tum inflammationem, tum ſiccitatem excitant: item oculorum caliginem, uertigines, conuulſiones, dyſenteriam, faſtidium, uomitus, animi deliquium, delirium, amentiam, & plerunque edentulos faciunt homines, quanuis euadant, qui hauſerint. Nec minora etiam pericula adferunt fructus, & herbæ earum ueneno infectæ, & epotus earundem ſanguis. Curantur ijs malis affecti theriaca, uel Mithridatis antidoto tribus cõtinuis diebus ex uino potis. Idem præſtat teſtudinis marinæ ſanguis, additis cumino, leporis coagulo, & uino. Datur potanda præſentaneo remedio quinta eſſentia noſtra theriacalis. Quin & oleum noſtrum de ſcorpionibus exterius commodè inungitur. Præfert Conciliator ſmaragdi puluerem ex uino potum ſcrupuli pondere, cum eo tamen, ut ſubinde intret æger nudus in mulum recenter exenteratum, inibiq; concluſus moretur, donec deferueſcat cadauer, totiesq; ſic exenteratum mulum aut equum, ſi mulus non adſit, permutet, donec effuſo diutius ſudore cedat noxa. Aëtius mulis, & equis parcens, in clibano, quantum tolerari poſſit, calidiſſimo affectos, uel alio in loco arte calefacto detinendos ad ſudandum iubet, quemadmodum curantur aqua inter cutem laborantes. Quorum medicamenta curatioq;, ut Auicenna eſt author, hoc in negotio non parum

Rubetæ, paluſtrisque ranæ uenenum.

Ranæ maleficæ ſigna, & curatio.

conueniunt. Proinde prodeſt ijs maximè rhabarbarum, diacurcumæ, & dialaccæ confectio: tametſi Conciliator lapidem his omnibus præferat, quæ in earum capite reperiri ſolet.

Βδέλλα. HIRVDO. CAP. XXXII.

DEVORATAE cum aqua hirudines, ſi ori uentriculi adhærent, tractione partium, nonnullam ſuctionis imaginem præbent: eo enim argumento hauſta hirudo deprehenditur. Has muria ſorbitione excutit, & Cyrenaicus ſuccus, aut laſerpitij folia, aut betæ, cum aceto, aut pota niuis glebula, cum poſca. nitrum ex aqua gargarizatur, aut atramentum ſutorium aceto dilutum. Si faucibus hæreant, in aquam calidam ingreſsis, aqua frigida ore contineatur, & ad eam hirudines exilient.

Hirudinum deuoratarum noxa.

HIRVDINES *rarò in alijs aquis inueniuntur, quàm in paluſtribus, lacuſtribus, & ſtagnantibus: quandoquidem in probatiſsimis fontibus, & arenoſis, & ſaxoſis fluuijs non niſi rariſsimè uiuunt, cùm ſuapte natura cœno, ac limo delectentur. Quamobrem caueant, qui paluſtres, uel ſtagnantes aquas bibunt, ne hirudines ſimul ingerant, quemadmodum inexpertis uiatoribus nonnunquam euenit. nanque æſtatis tempore calore, & ſiti defatigati, dum aquam, cuicunque in itinere obuiauerint, auidè potant, ſæpe imprudenter hirudines hauriunt. Quo fit, ut ſubinde non modò ſibi ſanguinem exugi ſentiant (ut tradidit Dioſcorides;) ſed etiam (ut Auicenna inquit) cruenta expuant, ac præ timore melancholici fiant.*

Hirudinum curatio.

Verùm anteaquàm aliquod offeratur medicamentum, inueſtigandum eſt, an animal ori uentriculi, an gulæ adhæſerit, an ipſis faucibus. Id quod facilè intelligi poteſt ex eorum, qui hirudines hauſerint, relatione: quoniam ubi ſuctionem ſentiunt, nimirum ibi hirudinem fixam eſſe ſignificatur. Quòd ſi ori uentriculi affixa fuerit, auxilium præſtat muria leniter epota, fœtida item laſerpitij lacryma, quin & lixiuium cum ſale & aceto, aut raphani domeſtici ſuccus cum aceto, aut oleum crudum hauſtum, quod per ſe tantùm hæc interficit animalia. conferunt inſuper ea omnia, quæ alui tineas, et lumbricos necant. Si uerò guttur medium ab hirudine obſideatur, proderit acre lixiuium gargarizare, aut aquam, in qua alumen cum aceto inferbuerint, uel calchanthum, aut muriam cum lixiuio, aceto, & ſinapi ſimul commiſtis. Sed ſi ea faucium ambitui hæreat, opem mirificam feret (ut Dioſcorides docet) calidæ balneum, aqua frigida in ore contenta. Siquidem hirudo ab aquæ calore propulſata, ad frigidam in ore contentam decurrens, facilè unà cum ipſa aqua expuetur. Interdum contingit, quòd ſtatim ſub linguæ radicibus, uel in primis faucium partibus adhæreſcit, ita ut depreſſa lingua uideri poſsit: tunc roſtratis forcipibus facilè extrahi poterit, uel quóuis alio inſtrumento, quod cuique in promptu fuerit.

Ἐλλέβορος λευκός, θαψία, ἐλατήριον, ἀγαρικὸν μέλαν. VERATRVM ALBVM, THAPSIA, ELATERIVM, AGARICVM NIGRVM. CAP. XXXIII.

PROVIDENDVM etiam ijs, quæ etſi ferendi auxilij gratia tradantur; non minora tamen cæteris uenenis pericula ſæpius adferunt. Qualia ſunt album ueratrum, thapſia, elaterium, agaricum nigrum: ſiquidem ea ſtrangulatus concitant, aut immodicas deiectiones mouent. Quibus ea medentur, quæ in fungorum mentione, & ſimilibus retulimus. Nimios autem deiectionum impetus, medicamentis, quæ excrementa ſupprimunt, coërcebimus. Neq; negligenda quæ parum quidem nocere uidentur, interim uerò uitam in diſcrimina agunt. Quo in numero ſunt ſylueſtris ruta, gith, nouæ glacies, pappi recentes: flores autem ſunt eius ſpinæ quæ cactos dicitur. Eos qui ſumpſerint, ſola uomitio recreat.

Diuiſio capitis caſtigata.

EXTANT *quàm plurimi Dioſcoridis codices, in quibus caput hoc de Veratro albo, Thapſia, Elaterio, & Agarico nigro, à præcedenti capite ſeiunctum non legitur. Verùm cùm antiquiſsimus manu ſcriptus codex, hæc proprio, & peculiari capiti dicauerit, uideaturq; abſurdum de his diſſeruiſſe Dioſcoridem unà cum hirudinibus, cum quibus nullam habent cognationem, neque ijsdem curantur remedijs, non temerè facturos duximus, ſi illa à nobis ſeorſum proprio capite ab hirudinibus diſtincto, tractarentur. Sciendum itaque eſt, quòd cùm hactenus ſcripſiſſet Dioſcorides omnium uenenorum indicia, quæ pota, uel deuorata, homines necant, uel ſaltem ægros efficiunt, quin & uniuerſalia & particularia antidota tradidiſſet, quibus illorum uis frangi, ac deſtrui poſsit, cùm præterea ſciret aliqua in medicum uſum haberi medicamenta aluũ ducentia, quæ ſimpliciter pota, & nullis antidotis infrænata, uel maiori menſura, uel pondere, quàm par ſit ſumpta, non minus homines interimunt, quàm quæ propriè uenena uocantur, medicos illud hoc loco admonere uoluit, quòd in propinandis hiſce medicamentis minimè cæcutiant, ſed in hoc omne ſuum ſtudium, omnemq; diligentiam impendant. Verùm quanuis, inter ea omnia, quæ in medicum uſum ueniunt, paucorum tantùm meminerit, nempe thapſiæ, albi ueratri, elaterij, & agarici nigri; non tamen ob id fuerit inſimulandus, quòd neſciuerit præter hæc, alia plura eſſe medicamenta, quæ noxam inferre poſſunt, aut maiorem quàm illa, aut æqualem. Quippe quòd illi ſatis uiſum ſit, ſi tantùm horum exemplo imperitos medicos diſcrimen, noxamq; docuiſſet, quæ omnia in uniuerſum medicamenta aluum cum labore ducentia plerunq; ſumentibus adferunt, cùm (ut modò diximus) uel largius quàm deceat, uel ſuis antidotis exuta ſumuntur. Sed ut harum rerum ſtudioſis in omnibus, quantum poſſumus, ſatis-*

ſatisfaciamus, præter ea, quæ à Dioſcoride tradita ſunt, nos alia quoq; plura addere decreuimus, quibus quotidie paſſim utuntur medici. Cuiuſmodi ſunt cyclaminus, ueratrum nigrum, euphorbium, turpetum, tithymali omne genus, ſcammonium, colocynthis, bryonia, lathyris, ricinus, thymelæa, & chamelæa. Quandoquidem cùm hæc omnia medicis in frequentiſſimo ſint uſu, ad corporis excrementa exigenda, & ad uomitum quandoque ciendum, in quàm plurimis hominum affectibus, mihi ſanè negligentiæ adſcribi poſſet, ſi hæc prorſus ſilentio inuoluiſſem, præſertim cùm ſæpius eueniat quorundam circunforaneorum imperitia, ac temeritate (pharmacopolas nunc prætereo, quòd eorum errata ſæpe, ac ſæpius improbauerim) ut uulgaribus, & ruſticis, necnon & quandoque nobilibus, innumera propinentur pharmaca aluum ducentia, quæ plerunq; ſumentes in magnum diſcrimen ducunt, quoniam nec medicamenta ponderant, nec infrænata exhibent, nec ad ægrotãtium temperaturam, ætatem, ſexum, conſuetudinemq́; reſpiciunt. Quo fit, ut ægrotantes, qui in eorum manus incidunt, præcipuè ij qui natura ſunt imbecilles, magnis nonnunquam afficiantur incommodis, quibus niſi periti proprijs ſuccurrerent remedijs, facilè interirent.

Albi ueratri, aliorumq; noxa, & auxilia.

Albi itaque Veratri *potionem, aut* Thapſiæ, *aut* Elaterij, *aut* Agarici nigri, *aut* Cyclamini *ſequuntur uomitus, ingentia alui profluuia, inteſtinorum tormina, ſtrangulationes, & reſpirationis anguſtia. quibus dehinc tanta ſuccedit principum facultatum imbecillitas, ut paruo temporis momento ægri animi deliquio corripiantur, grauiter ſpirent, & frigido ſudore madeſcant. Poſtremò, niſi citius ſuccurratur, oborto ſingultu, illico uel ſuffocati, uel conuulſi intereunt. His primùm auxiliantur uomitiones (ut multoties diximus) crebrò concitatæ, & infuſa clyſmata, quorum ſæpiſſimè ſuperius meminimus. Poſt hæc remedio ſunt antidota, quæ in uniuerſum omnibus aduerſantur uenenis, præſertimq́; theriaca, cui (ut Galenus pluribus in locis teſtatur) uis peculiaris ineſt, modò adulterio uacet, ut ſumpta poſt medicamenta deiectoria, adeò eorum ſuperet uires, ut nihil per aluum exigant. Cæterùm priuatim Albo ueratro confert aqua mulſa largiùs ſumpta, & nymphææ flores duarum drachmarum pondere poti, uel deuorati, traduntq́; hæc propria albi ueratri eſſe antidota. Cyclamino deinde conducunt lauri baccæ, duarum drachmarum pondere, ſed propria facultate nigrum piper in puluerem contritum, & eodem pondere potum. Elaterio præterea opem fert Andromachi theriaca ex baccarum lauri decocto, aut melle pota ſenum ſcrupulorum pondere: uerùm proprium eius remedium eſt menthæ ſuccus. Thapſiæ deniq; & nigri agarici noxa tollitur, ijs medicamentis, quibus albo ueratro ſubuenimus, cùm eadem ſint huius, quæ illorum incommoda.*

Nigri ueratri noxa, & cura.

Fiunt quoq; à NIGRO *ueratro (ut ſcribit Auicenna) interdum horrenda ſymptomata, nempe intolerabiles alui fluxiones, ſuffocationes, conuulſiones, animi deliquia, palpitatio cordis, linguæ arefactio, dentium conſtrictio, frequentiſſimi ructus, & uniuerſi corporis inflammatio: & niſi illico ſuccurratur, tremor conſequitur, uniuerſum occupans corpus, cum quo poſtremò commoriuntur ægri. His auxilium præſtat abſinthium ex uino potum: quin & cumini, & aniſi ſemen, nardus, caſtoreumq́; æquis ponderibus in puluerem contrita, & ex uino pota: appoſitis, ubi intumuerit uenter, linteolis igne calefactis, itemq́; ſacculis flatus diſcutientibus. Cibandi autem ſunt ægri recenti caſeo, melle, butyro tam crudo quàm cocto, pinguium carnium iuribus, ac etiam paſſo. Sed non propterea parcendum fuerit antidotis in uniuerſum iuuantibus, nec etiam nymphææ floribus, utpote qui non modò albi ueratri uires demoliantur; ſed etiam nigri.*

Euphorbij, & quorũdam aliorum venenata potio.

Porrò EVPHORBIVM *fauces, & guttur uehementi admodum incendio uexat. Corpus uniuerſum inflammat, uentriculum, & inteſtina magno dolore erodit, ſingultum excitat, & continuas alui fluxiones. Quæ itidem omnia mala inducunt* TVRPETVM, *Scammonium, Colocynthis, Bryonia, Tithymali omnes, Lathyris, & Ricinus. quanquam non tam acriter nocent, ueluti euphorbium. À* THYMELAEA *autem, & Chamelæa pituitoſæ ſpumantesq́; excitantur uomitiones, alui profluuia, intolerabiles inteſtinorum, & uentriculi eroſiones, anguſtiæ, inflammationes, & uniuerſi corporis cruciatus: quin & ſitis implacabilis, ſingultus, conuulſio, præpedita locutio, & alia ſæua accidentia, quæ quandoq; ea excedunt, quæ ab epoto euphorbio proueniunt.*

Euphorbij, & aliorum omniũ curatio.

His omnibus in uniuerſum primùm opitulantur uomitiones & clyſmata, ſeruata uniuerſali methodo, ac etiam communis uſus antidota. Priuatim uerò proſunt oleoſa, ac pinguia: item quæ ualenter ſunt frigida, ut hæc ingentem feruorem extinguant, illa uerò ut exuperantem acrimoniam obtundant. Proinde prætulit Auicenna acidum lac, caphuram ex roſacea aqua potam, punicorum auſterorum uinum, anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, & acidorum malorum ſuccum: item hordei ptiſanam niue, uel glacie refrigeratam. Sed proprium (ut aiunt) euphorbij antidotum eſt citri ſemen ex uino, in quo helenij radix inferbuerit potum. Scammonij uerò lac, à quo demptum fuerit butyrum, malorum, cotoneorum, rhois, ribisq́; ſuccus. Colocynthidis deinde antidotum fuerit ſanè bubulum lac, & butyrum recens, Lemnia ſphragis, & ſmaragdi puluis, pluries pota. Turpeti præterea, & Tithymalorum omnium, Andromachi theriaca ex uino pota, in quo Cretenſe dictamnum incoctum fuerit: item mumia ſepulcrorum in puluerem ex uino meraco pota drachmæ pondere. Bryoniæ porrò, theriaca ex uino hauſta, in quo helenium conferbuerit, itemq́; nigrum piper contritum. Lathyris ad hæc, & Ricini proprium antidotum eſt hyperici ſuccus, aut herba ipſa in puluerem pota. Thymelææ deniq; & chamelææ roſaceum ſerapium, ex hordei ptiſana potum, & ſubinde origanum Cretenſe igni toſtum. Sed hæc omnia præſtant tantùm ad ſupradictorum medicamentorum uim deleteriam ſuperandam.

Remedia ad varia ſymptomata.

Cæterùm cùm plerunq; eueniat, ut hæc, quæ modum excedunt medicamenta, uaria ac diuerſa adferant incommoda, quæ etiam ob ſui repentinam uehementiam præſentanea expoſcunt remedia, nempe cõtinentes uomitus, perpetua alui profluuia tam cæterorum humorum, quàm puri ſanguinis, cùm uaſorum oſcula ueneni ui reſerantur, conuulſiones, præfocationes, animi deliquium, & uirium omnium imbecillitatem; idcirco non modò attendendum fuerit, ut medicamenti uis antidotis ſuperetur; ſed etiam ut ipſis grauibus ſymptomatis omni diligentia ſuccurratur. Quandoquidem hæc ſæpius tanti ſunt ponderis, ut maiorem, celerioremq́; expetant curationem, quàm cætera. Inhibentur itaq; uomitus modum excedentes (ſi tamen medicamentum cum humoribus reiectum ſit) adſtringentibus medicamentis, quæ uentriculum roborant, exterius præſertim illitis: quin & uinculis, ac fibulis, extremis

membris

membris obtortis. Faciunt ad hoc in corpus ſumpta flaua myrobalana, tam ſicca, quàm ſaccharo aſſeruata: item nuces cum putaminibus ſaccharo ſimiliter conditæ, diacytonites, ſaccharum roſaccum diutius inueteratum, addita Lemnia ſphragide: præterea cydoniorum, & punicorum malorum uinum, ſylueſtrium prunorum ſuccus, myrti baccæ, rhus, roſa ſicca, ſylueſtrium roſarum ſemen, cornu ceruinum combuſtum, ſantala, corallia, omphacium, acetum, & id genus alia. Sed eorum quæ exterius illita proſunt, hæc ſeſe offerunt, Indica uidelicet, & Celtica nardus, mentha, glandes, lentiſcina, reſina, thus, flaua myrobalana, myrti folia, & baccæ, rhus, melinum, nardinum, lentiſcinum, & myrtinum oleum. Nec tantùm pollent hæc ad uomitiones compeſcendas; ſed etiam pari facultate ualent ad ſiſtendas alui fluxiones, quæ modum excedant: uerùm ijs uniuerſa aluus eſt illinenda, ab ipſo uentriculi ore ad pubem uſque. Præſtat & brachia ab ſcapulis ad manus, & crura à coxendicis articulo ad pedes uſq;, faſcijs conſtringere, offuſis ſubinde auſteris plantarum ſuccis. Confert item ſudoris excitatio, aut detentis ægris in calido cubili, aut laconicis arte calefactis, in quibus ægros caput emittere oportet, aut brachijs, & cruribus, in calidæ balneo demerſis. Ab his dare conuenit, quæ adſtringunt, & roborant. Principes in uniuerſum facultates roborant odorata medicamenta, cuiuſmodi ſunt roſæ ſiccæ, caphura, garyophylla, agallochum, ſtyrax, laſerpitij lacryma, iuniperi baccæ, ſantala omnia, & id genus plura. Prætulit in huiuſcemodi alui fluxionibus Auicenna naſturtij ſemen toſtum, trium drachmarum pondere, ac ſubinde in lacte decoctum, quouſq; lac concreuerit, & poſtremò potum. Si uerò hæc non profuerint, ſoporiferis uti licebit, nimirum Philonis medicamento, athanaſia, requie, & alijs quibuſcunq; quæ opium, aut meconium exceperint. Nam etſi hæc quoq; noxa haud uacent; tantum tamen adferunt iuuamenti (ſi tamen recta ratione exhibeantur) ut ijs tutò in tam magno diſcrimine medici uti poſſint. In ſumma ſi optimam haberemus theriacam, quæ ex adulterinis & ſuppoſititijs non eſſet confecta medicamentis, omnibus præponeretur antidotis in ſuperanda ui medicamentorum aluum ducentium. Siquidem teſtatur Galenus (ut paulò ſuperius diximus) pluribus in locis, ſuis in libris de theriaca ad Piſonem, & Pamphilianum, illud optimæ theriacæ indicium eſſe, ut à præſumpto deiectorio pharmaco pota humorum deiectionem impediat, citra ullam ægrotantium noxam. Id quod nobis experientia compertum eſt præſtari ab antidoto noſtro, cuius deſcriptionem tradidimus in præfationis huius libri commentario. Prodeſt non parum præter hæc uomitionibus, & fluxionibus prædictis etiam uictus regimen ex adſtringentibus & auſteris inſtitutum, quæ deinde niue uel glacie refrigerari conuenit, aut in altum aquæ puteum fune ſuſpendi.

Remedia ad cōuulſiones.

Adiuuantur conuulſiones, quæ ab ingentibus, laborioſiſq; alui profluuijs eueniunt, ijs duntaxat cibis, quibus ad refocillanda exinanita corpora, uireſq; roborandas utuntur medici. Quo in negotio præfertur humanum lac ab ipſis exuctum uberibus: quin & dulcium amygdalarum cremor, & earum pariter oleum, ciborum condimentis admiſtum. Proſunt & nuclei pinei, piſtacia, Indicæ nuces, & melopeponum ſemen, omnia in mortario contuſa, & caporum iure colliquata, addito candidiori ſaccharo. Opem ſimiliter fert caporum, & phaſianorum exenteratorum carnium eliquatus ſuccus, carnibus ipſis tenuiter inciſis, uitreo uaſe concluſis, & in aquæ balneum eodem in uaſe decoctis, quouſq; uniuerſus ab his exudauerit ſuccus. is nanq; frequenter potus cochlearis menſura (ut libello de uiribus cordis prodidit Auicenna) magis ſuccurrit imbecillitati cordis, quàm alius quiuis cibus. Conducunt præterea recentium ouorum uitelli carnium iuribus admiſti, & ſaccharo reſperſi: inſuper caporum, phaſianorum, perdicum, & attagenarum pulpa in mortario contuſa, & iure, & ſaccharo temperata. Præfocationibus porrò ſubuenimus ijsdem tum auxilijs, tum medicamentis, quorum ſuperius mentionem fecimus, cùm de mortiferis fungis diſſereremus. Cæterùm meminit hoc capite Dioſcorides præter prædicta, melanthij, ſylueſtris rutæ, & earum plantarum lanuginis, quæ in aculeatarum genere quibusdam cacti uocantur. Quorum omnium hiſtorias, et facultates ſuperius proprijs locis tradidimus, quæ tamen non ſemper nocent. At ſi noceant, curantur excitatis uomitionibus, ebibito prius maluæ decocto, aut lacte, aut recenti crudo butyro. Poſt quæ proficiunt pinguia iura, & cætera, quæ aluum emolliunt. Dent igitur operam, diligenterq; animaduertant ſeplaſiarij probi, ac fideles, ne in ponderandis hiſce medicamentis, aut manu aut oculis imprudenter decipiantur. Quinetiam eos admonitos uelim, ut imperitos, ac temerarios circunforaneos à pharmacopolijs ſuis excludant, reprehendant, & miſſos faciant: ac ſi opus fuerit, protomedicis & rectoribus ciuitatum eos denuncient, ne miſelli ægrotantes ſub publica omnium fide ab hoc improbo ac peſſimo hominum genere prodantur, atq; in perniciem agantur.

Οἰκεῖα ἡμῖν. DOMESTICA NOBIS. CAP. XXXIIII.

AQVA frigida abunde pota, aut meracum uinum liberaliùs epotum, aut paſſum, præſertim à balneo, aut curſu, aut uehementi exercitatione, ſtrangulatus, & dolores infert. In quibus ſanguinis miſsio protinus, & uacuatio, imminentia ſoluunt pericula. Sed de notis ueneficiorum, ac remedijs, & cauendi modo, hactenus dicta ſint. Subiungeremus etiam antidota neceſſaria, quæ præclarè auxiliantur, quibus utimur, quale Mithridatium eſt præſertim, & quod ſanguine, & quod ſcinco temperatur. Verùm quoniam alijs in locis diligentiſsimè ſcripta ſunt, hîc ab eorum deſcriptione ſuperſedemus.

Rerum domeſticarum noxa.

NON modò aqua frigida, & uinum meracum, aut paſſum inter ea, quæ nobis domeſtica ſunt, & quotidiano uſu alimentum præbent in humanæ uitæ ſubſidium, eo modo pota, quo Dioſcorides ſcribit, maxima adferunt diſcrimina; ſed etiam carnes, & piſces. Etenim hæc utraq; cocta, & adhuc feruentia humidis locis diutius aſſeruata, ſubindeq; frigida deuorata, eoſdem malos pariunt effectus, quos à maleficis fungis creari tradidimus: tametſi quandoque non

niſi duobus, aut tribus pòſt diebus appareat noxa. Toſtæ præterea carnes, uenenatorum ſubeunt naturam, ſi calidæ inter duas ſuffocentur patinas, obuoluanturq; linteis, ne exhalare poßint. Eadem etiámnum mala inferunt morticinæ carnes eſitatæ, quemadmodum & eæ, quarum animalia aut à uenenatis ſerpentibus, aut à rabidis brutis demorſa, aut fulmine icta interiere. Quandoquidem ſæpius harum eſu coli oritur inflammatio, mœror, alui profluuium, furor, obliuio, ueternus morbus, & ad poſtremum mors inſequitur. Quamobrem hæc ſanè negligenda non ſunt, quin potius ſumma cura uitanda. quippe aliquos noui, qui his deuoratis nullo medicamento adiuti, intumeſcente inde toto corpore, tandem uitam miſerè finiuerunt. Nec minus euitare oportet oua barbi piſcis: nam adeò uenenata ſunt, ut ſi largiùs ſumantur, eos qui hauſerint, in magnum periculum adducant. Piſcium curatio eadem eſt, quæ fungorum. Piſciũ, & carniũ noxæ remedia. *quanquam non exiſtimat Conciliator, ut piſcibus ſicut mortiferis fungis conueniant ſylueſtria pyra. Carnium uerò ſuffocatarum malis ſuccurritur excitatis prius uomitionibus, & infuſis clyſteribus: mox uini optimi & odorati potu, admiſto cydoniorum malorum ſucco. Præſtat à uomitu Lemniam ſphragidem bibere, unà cum agallocho, & maſtiche. quanuis eadem ſit harum cura, quæ coli affectibus adhibetur.*

De venenatis animalibus.

Ἰοβόλα. VENENATA. CAP. XXXV.

DE BESTIIS, quæ uirus eiaculantur, & exitialibus uenenis, ideo ſcribere aggredimur, ut tota curationis remediorumque ratio ad umbilicum perducatur. Siquidem pars hæc non minus quàm cæteræ aliæ, neceſſaria eſt ijs, qui artem medicam exercent, utpote cùm adminiculo eorum, quæ inibi traduntur, doloribus, periculis, & cruciatibus, plurimisque alijs malis homines liberari conueniat. Hæc autem in ſumma faſtigia duo, ſicuti ab initio relatum eſt, diſtribuitur. Nam qui de feris uirus inſpuentibus ſermo diſſerit, theriacus dici ſolet: qui uerò de amoliendis ueneficijs, alexipharmacus: quo prius tradito, ſimul quæ ſequi ſigna conſueuerunt, præmonſtrabimus: tum quæ nonnihil auxilij ferunt. Omnia autem in promptu, & ad manum habere artificem oportet, propter urgentem ſæpenumero neceſsitatem. Siquidem pauca è uenenis & uirulentis animantibus, tarda & graſſantia ſenſim pericula cient, ita ut dilationem admittant: pleraq; uerò præſentaneam perniciem afferunt. Hominum autem partim malè alijs cogitantes, ingenita prauitate maleficium ita temperant, ut ſpatium curanti liberum non relinquant: partim ſceleris admiſsi cõſcientia, aut triſti aliquo euentu oppreſsi, hauſto ſponte ueneno, mortem ſibi conſciſcere conantur. qui poſtea deprehenſi, aut reſipientes, & uitæ cupidi, præſentaneam opem poſcunt. Non deſunt qui hoſtiles ſagittas illinentes, aut fontes aquasque puteanas hac labe polluentes, certam & ineuitabilem aduerſarijs perniciem moliuntur. In quibus ipſis etſi maleficium non ſubitò, ſed aliquantò pòſt graſſari natura ſua comparatum eſt; tamen niſi primo quoque tempore coërceatur, & remedijs ſubinde excipiatur, fruſtrà tandem ſuccurritur, occupatis iam corporibus exitiali ui ueneni. Proinde non vulgari induſtria diligentiaque in ea re utendum eſt, ut quod in alijs incommodis ars conſueuit, in his quoque ſalutem mortalibus præbeat. Quin & apud priſcos genus hoc unum exiſtimabatur eſſe eius partis, quæ medicamentis pugnat: ſed recentiores id ipſum diſcreuerunt, nominantes præcautionem, & modum præcauentem, ſalubris ſanantisque medium ſtatuentes, parua & leui ſupra modum perſuaſione decepti. Siquidem tres in humanis corporibus conſtitutiones eſſe contendunt. vnam, qua ſani degimus: alteram, qua ſiniſtra ualetudine corpora laborant: tertiam, quæ medium inter utrasque locum ſibi uendicat. In qua poſiti, ſanitatem ſpecie mentiuntur, facileque in morbos & pericula concidunt, ob uim corruptricem, quæ corporibus noſtris incumbit: quemadmodum in ijs uidere licet, quos excandeſcens rabie canis momorderit, necdum tamen aquam horrent: in ijs quoque qui cantharidas hauſerunt, ſed nondum urinæ tormento cruciantur. Tripartitò igitur artem digeri, triplicique corporis conſtitutioni meritò reſpondere tradunt. Salubrem partem eſſe uolunt, quæ ſanitatem tuetur: præcauentem, eandemque prohibentem, quæ obſtat, quo minus in morbos incidant: & ſanantem, qua uitia diſcutiuntur. Quibus ita reſponderi poteſt, quòd primùm ex iſta ratiocinatione non tres corporis tantùm, ſed quatuor haberi conſtitutiones fatendum eſſet. quippe ut aliqui ſunt, qui necdum morbo laborant, morbo tamen maximè ob impendentem cauſam ſunt obnoxij: ita ſunt, qui iam priore morbo defuncti, nõdum tamen ſecundæ ualetudini reſtituti ſunt: id quod in ijs qui à morbo proximè ſeſe recolligunt, cernere licet, qui uirium recreationem & robur deſiderant. Sed quemadmodum curandi ratio ad partem medicamentariam pertinet; ita præcautionem eidem ſubijci par eſt. Ad arcendas enim ualetudines uehementibus utimur auxilijs, altiore ſcarificatu, uſtionibus, amputatione, derodentibus epithematis, potionibus perniciei occurrentibus, & plerisque alijs. Verùm enimuero ſunt usque eò rudes nonnulli, ut ne remedia quidem appellent, quæ morbos arceant. Cuius ſententiæ inire rationem haud promptum eſt: etenim cùm uerbum ipſum, præcauere, tum agendi modus, omnino auxiliarem remediariamque uim præ ſe ferunt. Mirum uerò niſi

etiam

etiam ſua illa diſtributione partium eos complectuntur, qui in peſtilentis cœli ſtatu morbo nondum correpti ſunt: peſti tamen, propter obuerſantes aëris occaſionem, opportuni, & in morbum proni redduntur. Dicere forſitan quis poſſet, ſalubris inſtitutionis præcepta non aliud eſſe, quàm arcendorum morborum rationem: quippe cùm firma reddere corpora, & minus uitijs obnoxia nitamur, ut inoffenſa ualetudine degant, nec morbis conflictentur. Neque id ſilentio prætereundum, quòd maximè præcipuum, & tanquam caput rei eſt, non oportere medicinæ partium diſtributionem, totidem corporis conſtitutionibus reſpondere, ſed naturas ſingulorum ſuis notis ſeorſum ſcrutari, ac explorare, ut ſuis locis oſtendimus. Cum ijs igitur non pluribus agendum. Illud magis adnotare conuenit, affectus, qui à uirulentis animalibus, uenenisque contrahuntur, uocari cæcos, id eſt, quorum ratio minimè iniri poteſt. Quin & ea, quæ eisdem auxiliantur, nulli pariter ſunt addicta cauſæ. quapropter quæſtionibus obſeruatoriæ artis, & eius quæ ratione fulciatur, annumerari ſolent. Neque prorſus uerum deprehenditur, affectus huiuſmodi cæcos eſſe. nam quod ſemper ſe protrahit, & nullum in quibusdam neceſſarijs uſum exhibet, haud facili coniectura colligi poteſt: etſi naturæ proprietate prorſus cæcos eos affectus concedimus, qui ab exitialibus uenenis, & animantibus, quæ uirulento morſu ſæuiunt, contrahuntur. Nam quod ad opus nonnullum uſum præbet, datque medendi occaſionem, neque imperceptibile, neque cæcum, nullíve cauſæ obnoxium reputatur: ſed magis ab ipſo quis impulſus, demonſtrationem ſe habere, & opinionem de abditorum cognitione confirmare poterit. Nam etſi ſæpe minora ſunt, quàm ut ſenſibus percipiantur; euidenter tamen ex ipſis inter ſe collatis deprehenduntur. Diocles autem in eo commentario, quem Pliſtarcho dicauit, ſatis modos perſtrinxit, ad uerbũ ita ſcribens. Noſſe quis hoc poteſt cùm in alijs non paucis, tum in uiperis,& ſcorpionibus,& reliquis id genus, ſecum animo reputans, ut quanuis exiguo ſint corpore, uixque conſpectui ſubijciantur; magnorum tamen diſcriminum ac dolorum cauſas inferunt: quorum nihil præter quandam corporis exiguitatem, uimque præ cæteris animantibus datam illis, facile fuerit ſpectare. Quanta enim ea moles corporis eſt,quæ à ſcorpij ictu, & aliorum id genus uenenatorum,quæ nos morſu conficiunt,attingitur? quorum aliqua uehementes cruciatus excitant, alia erodunt, & putredines cient, nec deſunt quæ præſentaneam perniciem moliantur. Aut quantulum eſt quod à phalangij morſu ingeritur,& uniuerſum corpus excruciatur? neque enim quis magnitudinem ipſorum deprehendere poſſet, cùm prorſus exigua mole conſtent. Ergo quòd hæc ad affectus referantur, conſtitit inter omnes. Verùm quòd exactè deprehenſum ſit, uim quandam ipſis ineſſe mortiferam, quæ inſinuata corporibus, moleſtiarum, quæ exoriuntur, nobis cauſa ſit, in confeſſo eſt, & omnium cõſenſu perſuaſum. Nec quiſquam inuenietur usqueadeò contentionis ſtudio flagrans, qui aliunde exoriri moleſtias aſſeueret, quàm à materia mortifera partem corporis attingente. Porrò id erat, quod inter utilia artis opera in omni opere dicere oportuit,qúænam res opus hoc efficiat,ut nihil prorſus nos lædat, incomprehenſa communis cauſæ quæ proprijs ineſt ratio: quandoquidem tum euidenter indicari poſsit, cùm deprehenſa eſt. Ideo Eraſiſtratus empiricorum pertinaciam graui cauillatione inceſſens, cæcis affectibus cauſas aſsignauit, inficiatus his communem, & ſupremam morborum cauſam incomprehenſibilem eſſe: & hanc in eo, quem de cauſis ſcripſit, commentario aptiſsimè prodidit, candido ſignatam lapillo. Nec ferendos eos eſſe cenſuit, qui ſe dicant in quibusdam, ut in uenenis, ſerpentium ictibus, & cæteris id genus trita medendi ratione contentos eſſe. neque ſatisfacturam ſibi obſeruationem eam, quæ à cauſarum comprehenſione ſeparata eſt: primùm enim genere comprehendi facilè poſſunt. Quòd autem ſit lethifera uis, corporaque permutans, ita ut pereat, ex ijs quæ per genus, non per ſpeciem uagantur, curationem indicat, qua hæc hebetare, & prorſus expugnare liceat. Cùm uerò ſubiungit. Ad aquam dulcem, & potui idoneam uenit quis, & ante obſeruationem ad uomitum, ad uulneris dilatationem, ad demorſæ partis ſuctum, cucurbitulas adfixit, partem incîdit, urentia medicamenta, aut ea quæ uim eandem adipiſcuntur, admonuit, poſtremò partem amputauit: ſecum reputauit medicamina, quæ per ſummam cutim ferre, & applicari ſolita, immiſſæ ad intima perniciei repugnarent. Hæc itaque, quæ diſſeruit Eraſiſtratus, ueritati conſentanea ſunt, nec arti refragantur. Sed methodicos demirari licet, qui mortiferam uim corporibus illapſam, negotiorum, quæ ipſa faceſsit, eſſe cauſam diffiteantur: uerùm rudiuſculè nomini attendunt. Nam apud ipſos palàm immiſſa uis φθοροποιός, id eſt mortifera, nominatur: φθοροποιὸν autem nullius officij alius eſſe poteſt, quàm cauſæ. Aiunt hæc nomina, μάρσιπος, & ἀνακαλύπτειν, eſſe reliquis omnibus ſimilia, in quibus partes quædam dictionum non pro uirtute,ſed nuda enunciatione comprehenduntur. Enimuero quemadmodum in his uocibus μάρσιπος, & ἀνακαλύπτειν, partes neque certos,neque principes retinent ſignificatus; ſic in hoc uerbo φθοροποιεῖν, partes productionis gratia, non pro uirtute coaluerunt. Hinc ad cauſarum differentias tranſeunt, affirmantque cauſarum aliquas euidentes eſſe, quæ dum aduerſam ualetudinem crearunt, ſeparantur: cuiusmodi ſunt frigus, labor, æſtus, & ſimilia. quaſdam continentes, quæ permanent, poſtquàm morbum excitarunt,hoc eſt, quibus præſentibus, & effectus eorum adſunt: increſcentibus, affectus augentur: decreſcentibus, minuuntur: & cùm deſinunt, ijdem finiuntur:

quibus

quibus ſolis ac per ſe manentibus, effectus quoque ipſi manent. Talia quidem receptiſsima ſunt cauſarum diſcrimina, quorum nulli phthoropœon ſubijci poteſt. Euidens enim cauſa non eſt, quoniam morbus ipſe permanet, nec ipſa à corpore ſeparatur. Nec continens cauſa dici poteſt, cùm magna ex parte hic adſit: quemadmodum accidit ijs, qui à rabioſo cane ſunt demorſi. Quòd ſi neque euidens cauſa, neque continens fuerit, neque per ſe, neque alterius conſortio cauſa erit. Quòd ſi à nulla cauſarum differentia phthoropœon deducere poſſumus, conſequitur, ut neq; cauſam eſſe fateamur. Quòd autem aſſerunt, uocabula quædam in ſe non habere partes rerum ſignificatrices, ſed nuda & ſimplici pronunciatione ficta eſſe, fateri neceſſe eſt. Verùm non omnia, ſed perpauca talem nanciſci conditionem exiſtimandum eſt: neque enim ποιεῖν in hoc nomine φθοροποιὸν, perinde atque aſſumptitia profertur, ſed longè principem obtinet ſignificationem. Quemadmodum enim φθορᾶς, id eſt corruptionis, nomen mutationem in peius ſignificat; ſic hoc uerbum ποιεῖν ſumi debet, ut nihil amplius ex eo quòd hanc dictionem φθορὰ ſecum habeat, declaret. neque prorſus id ſignificat, quod omnes palàm audiunt, & huic ſimile redditur, παιδὶ ἔχειν δίψος. Si dant à corruptione ſanis fieri morbum, concedunt utiq; uim in huiuſcemodi uerbo ποιεῖν ſubeſſe: ſiquidem aliquid eſt, quod corruptionem efficiat. Omne autem quod aliquid efficit, oſtenditur per ſingulas cauſas, quæ corporibus ſubijciuntur, idque tam in lethalibus uenenis, quàm in ijs quæ corporibus ingeruntur. Verùm nonnihil ſubiacere cauſarum differentijs produnt. Quinetiam aberrarunt, non exactam diuiſionem aſſumentes. Qui uerò ſe dogmaticos profitentur, cauſam eſſe partim præparantem, partim continentem aſſerunt, ut inguinum ulcus, & inguinariam febrim, & quæ effectui tum aſsiſtat, tum etiam ſeparetur, ut à fractis præcipitatio. In ſumma quoties quidpiam ſuapte natura cauſa fuerit, nec ulla diuiſione comprehenditur, uitioſum eſt, neque cauſæ adſcribitur, eorum quæ idem genus ſortiuntur. Sed quod phthoropœon cauſa ſit, nomen ipſum argumento eſt, & in ijs quæ contingunt, apertius oſtenditur. Quid aliud cauſæ arbitrantur eſſe poſt impreſſum à ſerpentibus ictum, quàm ex animante uim, & illapſum in corpora uirus? Neque enim frigus, neque æſtum, neque ſectionem corporis, neque cruditatem, neq; aliud quicquam ſimile cauſari poſſunt. Verùm quoniam cauſarum differentijs gaudent, & aliquas continentes, alias euidentes appellant, ipſis dicendum, utroque iſtorum modorum euidentem quidem cauſam eſſe, quod affectum præcedit, & quod corporis ſubſtantiam præoccupat: continentem uerò, quod morbis præſentibus adeſt, qua ſeparata recedunt, quæ cum ipſa euenerant. Sed de ijs hactenus. Statuendum itaque mortiferam uim intrinſecus manifeſtiſsimam eſſe cauſam, ipſamque principem facere ſcopum oportet. Et antequàm ad ima decumbant morbi, uarijs modis eſt certandum, donec uis tota corporibus excutiatur. Modò enim reuocari debet ea parte, qua peſtis intrauerit: modò aliqua alia, præſertim principatum non obtinente, antè coërceatur, quàm altius irrepens uiſcera tangat: aut eius pernicies eluatur, retundaturque, cùm iam membratim peruagatura eſt. Itaque uenena ſi hauſta ſint, crebris uomitionibus: ſi morſu impreſſa, ſcarificatione, affixis cucurbitulis, exuctu, carnis circunſcriptione, nonnunquam amputatione extremæ partis, euocantur. Retinentur uerò infuſione, & impoſitu medicamentorum acriũ cohibentur. hæc ſimul utiq; arcere uirus, & eluere poſſunt. Reſtinguuntur, & euincũtur meraciore potu, aut paſſo nulla aqua diluto, uel contrariorum eſu, quæ acrimonia ſint prædita. Poſtremò deiectio alui, euocatus ſudor, & alia quædam in commune, quæ membratim demonſtrabimus, auxiliantur. Verùm enimuero non lethiferam modò materiam; ſed & magnitudinem, & tempus, pro ſcopo conſiderare oportet. etenim ab ijs remedia quàm plurimum diſcrimen capeſſunt. A' magnitudine quidem, cùm nonnulla ex uenenis, & uiroſis animalibus pericula minantur: alia putredines altas, aut exteriores excitant: alia uehementiſsimos dolores, aut cæcos cient: alia uix medicamentis cedunt, & magis minúsve moleſtias excitant. Oportet autem ea, quæ pericula ferunt, peruicacioribus auxilijs expugnari: & minus infeſta, mitioribus. Quippe abſurdum fuerit in grauioribus, ſegnioribus medicamentis homines in diſcrimen adducere: in minoribus uerò, uehementium auxiliorum iniuria corpus laceſſere. Finitio à temporibus in promptu eſt: hoc enim ſubitò in pericula, & præſentes moleſtias adducit: illud uerò ſenſim, & dilatas in diem longam, aut breuiorem producit. Itaq; in acutis quidem cõfeſtim multa ſimul auxilia repræſentari oportet: reliquis, paulatim. Hæc quadam artis formula breuiter definita ſint. Iam membratim rem proſequamur.

Ratio tractatus de uirulentis animalib'.

C V'M *hactenus tradiderit Dioſcorides de his priuatim uenenis, quæ epota aut in cibis ſumpta, corpora noſtra permutant, corrumpunt, deſtruunt, & deniq; in perniciem agunt, ut hac in re nihil amplius deſiderari poſſet, ſtatuit deinceps de his etiam ſibi eſſe diſſerendum, quæ uirulenta animalia ictu, uel morſu relinquunt. Quòd utiq; probè ſciret, hæc non minora, quàm illa repræſentare diſcrimina, imò etiam maiora: quandoquidem eueniant hæc ex tempore, & præter opinionem, plerunq; in campeſtribus, & montibus, ubi nullum auxilium, nullaq; uel rara remedia. Quamobrem de his non minus diligenter diſſeruit, quàm de alijs, quæ corporibus ingeruntur, argumento ſatis manifeſto, quòd uniuerſalia horum remedia non una tantùm præfatione, ſed pluribus ſcriptitauerit. Quod cùm animaduerterint recentiorum quidam, haud dubiè exiſtimarunt, hoc ſextum uolumen in quatuor libros eſſe diuidendum, nempe*

in ſextum,

Nouus ordo huius libri.

in ſextum, ſeptimum, octauum, & nonum. Veruntamen ij mihi non rectè (pace ſemper eruditorum dixerim) ea expendiſſe uidentur, quæ in huiuſce libri præfationis initio à Dioſcoride ſcribuntur: is enim apertiſsimè hunc ſextum librum totius operis ultimum declarauit. Quapropter ipſe Dioſcoridem ſecutus, relictis aliorum opinionibus, aſſerere non dubitauerim, hunc uniuerſum de uenenis, & uenenatis animalibus tractatũ, unum tantùm, non plures eſſe libros: tametſi pro cuiusq; arbitrio in plures ſectiones diuidi poſsit. Quarum prima ijs dari poterit, quæ ore ſumũtur in corpus: ſecunda canis rabidi morſibus: tertia indicijs ac ſymptomatibus, quæ à uenenatis morſibus oriuntur: poſtrema uerò eorum curationi. Verùm enimuero cùm hæc diutius examinauerim, ut Dioſcoridis doctrina ad maius omnium commodum in unum congeratur, & ne tot huius libri fiant ſectiones, uenenoſorum animalium tum indicia, tum accidentia, quæ proprijs capitibus tradidit Dioſcorides, ijs coniunximus, quibus ipſe egit de eorundem curatione, & remedijs, ut unuſquiſq; iunctim nulla temporis iactura, uno tantùm capite indicia, accidentia, & curationem conſequatur. Quod & ipſe fecit Dioſcorides, ubi ſuperius de uenenis diſſeruit, quæ in corpus ſumuntur. Ibi enim indicia à curationibus non diſiunxit. Nam ſi in uno tractatu indicia, in altero uerò curationes quærantur, maius temporis diſpendium fiet, maiorq; menti moleſtia inferetur, quàm ſi hæc omnia in unum redacta legentibus ſeſe offerant. Neq; hoc nobis uitio adſcribendum eſſe putamus, quando res eò magis placere ſoleant, quò commodius fieri poſſunt, cùm præterea illud (ut aiunt) fruſtrà fiat per plura, quod fieri poteſt per pauciora. Neq; etiam ob id quis calumniari poterit, quòd Dioſcoridis codicem aliqua ex parte deprauauerim: quòd nuſquam à me deprauatum, ſed tantùm in meliorem formam, & ad priorem authoris doctrinam ipſum redactum, & reſtitutum putem. Porrò non aliud ſuper hac præfatione nobis dicendum uidetur (quæ multis intellectu difficilis extitit, ut Marcellus ipſe fatetur, quòd fortaſſe Dialecticam ignorauerit) niſi quòd aliud ſanè hæc præfatio non ſit, quàm Dioſcoridis Ariſtotelem ſecuti diſceptatio, aduerſus eos omnes, qui ſuperficie tenus in medica facultate, ſuper nuda ac ſimplici uocabulorum interpretatione altercantur, eorumq; præſertim, quæ ex uarijs, ac diuerſis uocibus componuntur. Quandoquidem hæc interpretationis uocabulorum diſtractio, potius ad ſophiſtas, & nugatores attinet, quàm ad expertos, & probatos medicos, ut facilè uidere eſt in pluribus irreprehenſibilibus uocabulorũ exemplis ex pluribus uocabulis compoſitorum, quæ in lib. peri hermenias ab Ariſtotele aſsignãtur. Quippe quoniam nouerat ipſe Dioſcorides, quòd tam methodicorum, quàm dogmaticorum quidam in ipſis compoſitis uocabulis declarandis expertorum, exercitatorumq; medicorum ſententiã, proprijs uocabulis denominatam, haudquaquam ſecuti fuerant. Cæterùm & eos non parum reprehendit, qui abſque aliquo Dialecticæ fundamento, diuiſiones in cauſis facere audent. nam cùm in diuiſionibus errorem committant, in ijs quoq; quæ ſequuntur, errent neceſſe eſt. Proinde qui hæc latius uberiusq; noſcere cupiunt, Ariſtotelem conſulant libro ſecundo phyſicorum: illis ſiquidem inibi ampliſsimè ſatisfiet. Potuiſſemus quidem & nos rem hanc pluribus proſequi: ſed cùm noſtrum inſtitutum non ſit, nunc in aliam materiam digredi, hæc ſilentio prætereunda duximus.

CANIS RABIOSVS.

Σημεῖα κυνὸς λυσσῶντος, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδηγμένων. SIGNA RABIOSI CANIS, ET DEMORSORVM AB EO. CAP. XXXVI.

De rabioſi canis morſu ſermonem alijs præpoſuimus, quòd id animal domeſticum, ac frequens eſſe conſueuit, & in rabiem ſæpius agitur, ac perit, ab eoque caueri difficile. inde periculum ineuitabile hominem manet, niſi multis vtatur auxilijs. Canis plerunque flagrantiſsimis æſtibus in rabiem efferatur: interdum quoties frigora inceſſerunt. Rabioſus autem potum & eſcam auerſatur: largam ſpumantemque pituitam naribus, & ore proijcit: toruè & ſolito triſtius intuetur: in omnes paſsim ſine latratu irruit, & æquè feras hominesque, tam familiares, quàm ignotos mordet: nec protinus infeſtum quicquam infligit, niſi, vt vulnus, dolorem: exinde morbus ille, qui ab aquæ metu hydrophobicus Graia eſt voce appellatus, contrahitur. Euenit autem

cum

cum diſtentione neruorum, totiusque corporis rubore, præſertim faciei, cum ſudore, & languore quodam. Aliqui auræ ſplendorem fugiunt: alij ſine vlla doloris intercapedine vexantur. Sunt etiam qui canum more latratus ædant, & obuiam factos morſu adoriuntur, ac mordẽdo ſimili uitio labefactant. Proinde ex ijs, qui hoc uitium ſenſerint, neminem ſeruatum vidimus, niſi forſitan ex hiſtoria vnum aut alterum euaſiſſe audiamus, ſiquidem Eudemus ſuperaſſe quendam affirmat. Themiſonem aliqui demorſum in hunc furorem incidiſſe, et euaſiſſe fatentur. Alij ipſum cùm amico aquã expaueſcenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia, ſimilem contraxiſſe affectum: ſed poſt multos tandem cruciatus ſeruatum extitiſſe. Moleſtiſsimum itaque genus morbi, à quo multos, anteaquàm ipſum experirentur, vindicauimus, & complures ab alijs medicis ſeruatos nouimus.

Canis rabioſi uenefica natura, & ſigna.

NVLLVM in uniuerſum animal homini tam domeſticum, familiareq; reperitur, nullumq; quod tam multiplici, uarioq; genere conſtet, quàm canis. Hinc eſt, quòd uiri, mulieres, ac pueri ijs magis delectantur, quàm cæteris animalibus, quæ in domibus noſtris aluntur, tanta quidem intercedit canibus cum homine ſocietas. Qui tamen in rabiem acti, quos momorderint, in maximum diſcrimen plerunq; deducunt. Cùm itaq; canes à continuo hominum conſortio nunquam abſint, qui propterea illorum morſibus magis ſubijciuntur, quàm cæterorum, quæ morſu pariter, uel ictu uenenum eiaculantur; ideo meritò quidem de his prius, quàm de reliquis beſtijs uenenatis tradidit Dioſcorides. Cæterùm quanquam ipſe cauſas non ſcribit, cur magis æſtate Caniculæ ardoribus, itidem hyeme frigoribus uehementiſsimis in rabiem aguntur, quàm reliquis anni temporibus; cùm tamen palàm ſit, canum rabiem non aliunde prouenire, quàm ab atrabiliarijs excrementis, facilè cognoſci poteſt, id æſtate euenire peruſto à caloribus eorum ſanguine, hyeme uerò frigoribus concreto. Rabidi canis indicia deſcribit Galenus libro de theriaca ad Piſonem (ſi tamen liber is Galeni legitimus eſt) his uerbis. Si audieris canem, qui aliquem momorderit, gracilem corpore, & ſiccum, oculis rubentibus, cauda demiſſa, ſpuma ex ore fluente, præterea lingua foràs porrecta, & tanquam bile colorata obuiũ, quen quam inſilijſſe, citraq; rationem cucurriſſe, deinde rurſus ſubitò conſiſtentem cum ira quadam magis furenti non ipſi præuiſos momordiſſe, hæc inquam ſi in eo ſic habere audieris, ſtatim rabioſum canem fuiſſe intelligas. hæc ille. Incedunt præterea (ut quidam aſſerunt) lento gradu, demiſsis auribus, abſciſſa uoce, ſtupido capite, & obuios non modò homines nullo delectu; ſed & beſtias demordent. Nec mirum ſi proprium mordeant dominum, aliosq; domeſticos omnes, nullius habito diſcrimine, uel ratione. ſiquidem cùm proprium atræ bilis ſit ſenſus omnes inficere, omnium & ſui ipſius obliti, domeſticos ipſos cognoſcere nequeunt. Id quod etiam pluribus hominibus accidit, qui melancholici effecti, non modò patrem, matrem, uxorem, & proprios filios; ſed etiam ſe ipſos quandoq; occiderunt.

Canes quibus cauſis rabie exagitentur.

Verùm enimuero non tantùm æſtiuis caloribus, & hyemis frigore canes in rabiem aguntur, ſed etiam morticinarum, putridarum, uermibusq; ſcatentium carnium eſu: quin & marceſcentis earum ſanguinis. Quòd ſi fuerint hæ carnes eorum animalium, quæ peſtilentia, aut ictu fulminis, aut uenenoſorum morſibus interierint, eò facilius maioriq; afficiuntur rabie. Quæ etiam excitari ſolet computreſcentibus aquis frequentius ebibitis, quòd hæc omnia atrabiliarios ſuccos augeant, & putredine corrumpant. Eoq; magis his de cauſis in rabiem aguntur, quantò alter altero ſuapte natura magis atræ bili obnoxius fuerit. Aduertant præterea nobiles mulieres, ne ſuis catellis, quos in delicijs habent, & quibus maximè oblectantur, cibum uel iuſculum edendum præbeant, quibus aromata, præſertimq; piper & gingiber, fuerint admiſta. Quippe cùm hæc caliditatis, ſiccitatisq; modum excedant, eadem ratione, qua ingens æſtatis feruor, canes rabidos efficiunt. Caueant ideo eas libenter moneo, ne ipſis fortè fortuna id mali accidat, quod Tridenti eueniſſe ſcimus clariſsimo Baldo utriuſq; legis doctori. Is ſiquidem inter ludendum cum quodam ſuo catello iam rabie affecto, leuiter in inferiori labio demorſus fuit. Sed ipſe huius rei ignarus quarto pòſt menſe rabidus factus, & tandem hydrophobicus miſerabiliter mortem obijt, nullo adiutus medicamento.

Animalia alia rabie tentantur.

Ad hæc ſciendum eſt, quòd nõ canes tantùm (quanquam ij magis, quàm cætera animalia in rabiem agantur) rabidi fiunt; ſed etiam alia pleraq; animalia, nempe uulpes, muſtelæ, uiuerræ, martes, ſimiæ, & id genus alia. Quapropter neſciuerim, quo argumento dixerit Galenus libro ſexto de locis affectis, ſolum canem inter cætera animalia corripi rabie: niſi uoluerit dicere (ut equidem reor) canes cæteris animantibus rabiei magis eſſe obnoxios. Refert Ariſtoteles libro octauo de hiſtoria animalium, camelos etiã, & equos in rabiem agi. Id quod ego quoq; aſſerere poſſum: etenim memini, cùm ruri degerem, me uidiſſe equum rabie furentem, qui fracto capiſtro obuiam quandam uetulam per capitis, & crinium uittam morſu comprehenſam, decem pluresq; paſſus à terra ſuſpenſam pertulit, nullo tamen uulnere illato, ſed magno ſanè terrore. Hoc affectu capiuntur (ut Auicenna eſt author) etiam muli, qui ſuis aliquando morſibus dominos, & ſtabularios rabidos, & ueluti arrepticios reddiderunt. Verùm huiuſmodi animalia non niſi raró, uel nunquam per ſe rabie tentantur: quandoquidem ferè ſemper id illis eueniat, cùm à canibus, ſeu lupis, aut uulpibus rabidis mordentur. Cæterùm (ut ipſe Dioſcorides inquit) rabioſorum canum morſus infeſtum quicquam protinus non infligit, niſi, ut uulnus, dolorem. Sed neglecta curatione, demorſi aliquo pòſt tempore rabidi fiunt, & aquam expaueſcunt. quod etiam fatetur Galenus libro de theriaca ad Piſonem, alijsq; in locis. Idcirco diligenter aduertant, qui à canibus mordentur, ſi aliqua ſeſe offerant indicia, quibus conijci poſsit, canem, qui momorderit, rabie laboraſſe. Siquidem neglectis remedijs (ut modò diximus) in id diſcriminis demorſi adducũtur, ut nullus ſubinde relinquatur ſalutis locus. Tradidere Oribaſius, Paulus, Aëtius, Auicenna, alijq; probatiſsimi authores, quòd illitis per integram noctem contritis iuglandibus canũ morſibus, & poſtmodum gallis, aut gallinis in eſcam exhibitis, gallinaceos ipſos ſequenti die interire, ſi à rabido cane illatum fuerit uulnus. Sunt etiam qui aſſerant, ſi panis emanante è uulnere ſanguine inficiatur, & cuicunque cani quan-

túmuis famelico offeratur, canem non modò illum non mandere; ſed nec olfacere quidem. Attamen his tantùm experimentis (meo conſilio) non planè fidendum fuerit: quanquam ea à probatiſsimis prodantur authoribus. quapropter alia indicia iam dicta diligenter fuerint perquirenda. Cùm autem rabidorum canum morſus negliguntur, poſt aliquod temporis ſpatium demorſi præter morem cogitabundi fiunt, eaq; mente reuoluunt, quæ illis inſueta ſunt, quod iam ueneni uis in cerebrum repens imaginatricem occupet facultatem. Si uerò adhuc in longum protrahuntur nullis remedijs adiuti, ijs frequentius noctè interrumpitur ſomnus, ſæpiuſq; pauore expergiſcuntur: exinde hominum, & domeſticorum conſortia uitant, & cum ferino quodam aſpectu ſecum ſubmurmurant: ſolitudinem deligunt, lucem & candida omnia odère maximè, rubent quandoq; facie, ijſq; extremarum partium nerui conuelluntur: poſtremò eò deducuntur, ut aquam expaueſcant. Quod certiſsimum mortis, & inexpugnabilis ueneni præbet indicium. Proinde dicebat Dioſcorides ex ijs, qui hoc uitium ſenſerint, neminem ſeruari poſſe. Allata itaq; in eorum conſpectu aqua, cuius potu facilè ſanarentur, ſi tamen bibere poſſent, ingentiſsimis clamoribus, & canū latratu aſtantes terrent. Quòd ſi diutius ante eos aqua ipſa dimittatur, tremunt, ſudant, deficiunt animo, delirant, pauoreq; concutiuntur, ac ſi in ignem illico ſe proijciendos cernerent. Id uerò accidit, quòd melancholici effecti, corruptis, infectiſq; inde animalibus facultatibus, recuſant miſelli, metuuntq; aquam, qua ſola ſanari poſſunt. Nec alia de cauſa id euenire cenſent medici, quàm huiuſce inexpugnabilis ueneni prauitate. Nam cùm humorum omnium, & totius corporis principalium facultatum, functionumq; imperium uenenum ipſum ſuſceperit, cùmq; iam omnes corporis diſpoſitiones ſibi ſimiles reddiderit, mouentur uniuerſi corporis uires, irruuntq; contra id, quod ſibi contrarium exiſtimant, hoc eſt, contra ipſam aquam, ſi ea in medium afferatur. Quocirca Galenus libro de theriaca ad Piſonem, ita ſcribit. Non enim corpus duntaxat ipſis inareſcit, & conuellitur interdum, febriq; acri intus uritur; ſed animus etiam delirat, & grauiſsimum ipſis affert ſymptoma. Quippe aquam timent, ac propter multam ſiccitatem humidi tenentur deſiderio, & à potu abſtinent, quia mente alienati, id quod auxiliari poſsit, non conſiderant. Fugientes enim aquam, pauenteſq; miſerrimo mortis genere intereunt. hactenus Galenus. Hæ itaq; rationabiles ſunt cauſæ, quibus in aquæ timorem deueniunt. Veruntamen quidam teſtantur, ut Aëtius, Poſidonius, & Rufus, id etiam accidere poſſe, quòd rabidi canis imaginem uidere in aquis imaginentur, cuius ſpeciem recolentes, protinus ingenti terrore corripiuntur. quod quidem nimiam ob ſiccitatem perpetiuntur. Nam philoſophus quidam (ut Aëtius refert) morſus à cane rabido, & egregia animi uirtute affectioni reſiſtens, dum phantaſtici canis imago ſibi obuerſaretur in balneo (ea enim ipſi quoque quemadmodum & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra ſe meditatus, ecquid tandem inquit commune eſt cani cum balneo? quod effatus balneum intrauit, & imperterritus bibit, atq; ita morbum ſuperauit, & incolumis euaſit. Vnde poſtea in prouerbium manauit, quid cani cùm balneo. Refert Auic. quòd ſi quis à cane rabido demorſus, aquā timens in ſpeculo reſpiciens, ſe ipſum cognouerit, huic ſalutis ſpem non deeſſe. Quod utiq; arguit hydrophobicos quoque ſanari poſſe, cùm ueneni uis non adeò uniuerſum occupauerit corpus, & cerebri facultates, ut omnino ratiocinatrix facultas ablata ſit. Quamobrem mirum non eſt, ſi philoſophus ille, cuius hiſtoriam refert Aëtius, curatus euaſerit, cùm manifeſtò appareat eius ratiocinatricem facultatem parum fuiſſe affectam. Ad hæc ſcribit Auicenna euenire interdum, ut à cane rabido demorſi quædam fruſta carnis ingenti cum dolore mingant, quæ forma propè canes paruulos referant. quod etiam ab alijs recentioribus accepimus, quin & ab ijs, qui huiuſmodi catulos ſe minxiſſe fatentur. Cæterùm cùm hoc potius fabuloſum, quàm rationi conſentaneum uideatur, atq; ab ipſa natura penitus alienum, ſi qui id uerum eſſe rationibus, & authoritatibus comprobatum uidere cupiunt, Gentilem Fulginatem conſulant Auicennæ interpretem: item Conciliatorem differentia 179. Quandoquidem ex ijs nimirum intelligent, quo pacto hæc præter naturæ inſtitutum quandoq; eueniant. Poſtremò aſſerit in hoc capite Dioſcorides fateri aliquos Themiſonem, cùm amico aquam expaueſcenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia ſimilem contraxiſſe affectum. Sed id potius ego eueniſſe crediderim, quòd Themiſon medicus amicum laborantem excitandi cauſa ad aquam, & cibum, ſecum manducaſſet, aut bibiſſet, ex eodem ſanè poculo, eius fortaſſe ſaliua infecto, aut alio quouis modo oris ſpumam contigiſſe. Nam ſi, ut Galenus tradit libro ſexto de locis affectis, rabidorum canum ſaliua, nuda corporis membra contingens, non aliter homines rabidos efficit, quàm ſi demorderentur, quid mirum, ſi rabidi hominis ſaliua id ipſum effecerit? Proinde eos admonet Auicenna, qui rabidorum curam agunt, ne eorundē ciborum reliquias comedant. Nec paruipendat aliquis ſpumæ contactu infici poſſe homines: quippe quòd duos uiderim ego, qui ſpuma tantùm perfuſi, nullo quidem ex morſu accepto uulnere, rabiem contraxerunt. Legitur in Ariſtotele libro VIII. capite XXII. de hiſtoria animalium, quòd omnia animalia à cane rabido demorſa rabiunt, excepto homine. Quæ tamen ſententia apertè falſa deprehenditur, ut millies experimento compertum eſt. Quamobrem potius adducor, ut credam Ariſtotelis codicem eo in loco deprauatum eſſe, quàm ut in re clara, & omnibus cognita, ipſum Ariſtotelem ignorantiæ accuſare uelim.

Neglecti morſus diſcrimina, & cauſæ.

Salutis indicium.

Θεραπεία τῶν ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων. REMEDIA DEMORSORVM A' CANE RABIOSO. CAP. XXXVII.

RATIO medendi duplex. vna communis, qua utendum in omnes morſus, quos uirulentæ animantes impreſſerunt: alia peculiaris priuataque, eorum duntaxat quos rabioſi canes momorderint: quæ nonnullis quidem ſummam opem ferre conſueuit: alijs uerò inutilis, maximè qui ex multo iam tempore ictum acceperunt. Quæ ad hanc pertinent, primùm exponemus, deinde curſim perſtringemus, quæ ad communem medendi rationem pertinent. Cancros itaque fluuiatiles in ſarmentis

in ſarmentis albæ uitis cremare oportet, & cinerem eorum, quàm minutiſsimè tritum habere reconditum: itidem gentianæ radicem tuſam, cribratamque reponere. Quoties autem canis rabioſus morſum intulerit, in quaternos cyathos meraci uini, bina cineris cancrorũ cochlearia, unumq; gentianæ conijciantur: hæc in polentæ dilutioris modum ſubacta, quatriduo bibãtur. Inter principia medicamentum hoc modo detur. Atqui ſi ab illato morſu bini terníve dies fluxerint, curationem auſpicabimur à triplicato pondere, ſupra id quod ab initio retulimus. Optimum hoc aduerſus rabioſorum morſus auxilium, quod & plerisque unum ſatisfecit, eoque cum fiducia uti licet. Sed ut alijs etiámnum auxilijs contra ineuitabile periculum muniamur, nihil cæteris uti prohibet. Satius autem multò fuerit, etiamſi in uanum recidat, medicamentorum inhumanos tolerare cruciatus, quàm per inertiam, ac deſidiam in diſcrimen adduci. Nec ita in demorſis à rabioſo animali maiora vulnera uereri oportet, uti minora, & ulcuſculis cutis ſimilia: quippe maiori vulnere confertim copioſus ſanguis emanans, poteſt nonnihil uirulenti liquoris exhaurire: quod in minoribus non accidit. quin à maioribus abſcedentes carnes hinc auferre, & labia acie ſcalpelli circunſcribere, & prehenſam hamulo aut vulſella carnem amputare oportet. In vtrisq; circunſtantia loca altioribus vlcuſculis ſcarificanda, ut copioſior ſanguinis uacuatio arceat, ne uenenum membratim inſinuetur. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ id iuuamenti præſtant, ut ueneni uis extrahatur.

Curatio demorſorum à cane rabioſo.

Tam accuratè exquiſiteq; tradidit hoc capite Dioſcorides rabidi canis curationem, nihil planè ſilentio præteriens, ut mihi ſuperuacuum eſſe uideatur quicquam addere. Verùm ut noſtrum ſequamur inſtitutum, utq; etiámnum lectoribus fiat ſatis, qui nouis ſemper rebus inhiant, non alienum fuerit hîc nonnulla commemorare, quæ multos fortaſſe delectabunt, quòd ea in hac re non inutilia, neq; ſcitu iniucunda putem. In primis itaq; illud animaduertendum eſt, quòd alia utiq; ratione cancrorum fluuiatilium cinerem præparabat Galenus, quàm Dioſcorides, ut conſtat apertè ex uerbis ipſius Galeni lib. xi. ſimp. medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam ſimiliter prædictis exiccatorius eſt; ſubſtantiæ tamen totius proprietate, mirificè contra rabioſorum morſorũ efficax eſt, isq; tum ſolus, tum cum gentiana & thure multò præſtantior. Thuris ſanè partem eſſe unam oportet, quinque autem gentianæ, porrò cancrorum decem. Et rarò equidem aliter illis uſtis nos ſumus uſi: cæterùm ad eum modum plerunque, quo utebatur Aeſchrion empiricus, medicamentorum peritiſsimus ſenex, conciuis, ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impoſitos cancros uiuentes, hactenus urebat, donec in cinerem redigerentur, ut facilè ad læuorem redigi poſſent. Hic Aeſchrion ſic paratum promptum ſemper in ædibus hoc habebat medicamen, tẽpore æſtiuo urens cancros ipſos poſt ortum Canis, quando ſol in Leonem tranſiſſet, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuiſſent morſi, præbebat quotidie usque ad diem quadrageſimum menſura cochlearij ſatis magni, aquæ inſperſum. At ſi non protinus ab initio, uerùm aliquot poſt dies à morſu curam cœpiſſet demorſi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inſpergebat. Ad ipſum uerò uulnus emplaſticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram unam, unum aceti acerrimi ſextarium Italicum, opopanacis uerò uncias tres. hæc Galenus. Cæterùm ſciendum eſt, eos maximè, meo iudicio, hallucinari (ut latius libro ſecundo prodidimus) qui gammaros Latinis uocatos, cancrorum fluuiatilium loco, à cane rabido demorſis potui exhibent. Nanque aliud Græcis animal eſſe cenſemus καρκίνον, aliud uerò ἀστακὸν, & καμμαρίδα. Scripſit & Damocrates carminibus huiuſce cancrorũ antidoti componendi rationem (ut libro ſecundo de antidotis refert Galenus) eo ſanè modo, quo ipſum fortaſſe ſecutus eam reddit Dioſcorides. Attamen antiquorum quidam reſinam terebinthinam impoſuerunt thuris uice, quod Aeſchrion Galeni præceptor huic ſemper inſeruit medicamento. In ſumma huius antidoti uires miris laudibus ab authoribus celebrantur, adeò ut ſcripſerit Galenus, neminem unquam mortuum eſſe, qui hoc antidoto rectè fuerit uſus. His non diſsimiles uires ueteres aſsignant Alyſſo, ſi ſiccum quadraginta diebus continuis detur ex hydromelite potandum: ſed à prima ſtatim die incipiendum erit. Huius experimenti meminit Galenus libro ſecundo de antidotis, ubi alia quoq; ualentiora remedia ad rabidorum morſus ex Aſclepiade retulit. Verùm nobis difficile admodum fuerit decernere, quænam hodie planta ſit, quæ ueterum Alyſſon repræſentet, ita ut potius de hoc diuinandum eſſet, quàm aliquid certi ſtatuendum, ut latius ſuperius libro tertio diſſeruimus. Commendauit Aëtius ſecundo, & ſexto uolumine, ad morſus rabidorum canum bitumen Iudaicum, ſiue Aſphaltitis lacus, aſſerens ſi drachmæ pondere ex aqua bibatur, non id modò aquæ pauorem arcere; ſed & eos ſanare, quos iam primùm timor inuaſerit. Memorauit etiam marinos hippocampos ex aceto nigro & melle ſubactos, tam potu hauſtos, quàm uulneri illitos. Confert præterea his maximè acutus rumex: quare idem ſcripſit ſe nouiſſe ſenem quendam, qui demorſos à cane rabido hoc ſolo rumice curabat. Primò enim ulcus eius decocto fouebat: deinde herbam ipſam illinebat, eandemq; potandam exhibebat. quod quidem medicamentum tanquam efficaciſsimum ſummopere cõmendabat. Plurima autem, & turbulenta qui illam aſſumpſerint, mingere ſolent: id quod maximè hac in curatione confert. Quo fortaſſe argumento extulit Auicenna propria quædam medicamenta, quæ cantharidas admiſtas habent, ut ualentiſsimè non modò urinam excernerent demorſi; ſed etiam ſanguinem ipſum, aſſerens pauló poſt ſecurum eſſe ſalutis indicium, cùm poſt medicamenta ſanguinem mingunt affecti. Porrò Galenus libro de theriaca ad Piſonem, theriacam præfert tam intus in corpus ſumptam, quàm exterius ſupra morſus illitam. Sed cùm hæc, quæ noſtro tempore conficitur, non adeò præſtet, quemadmodum ea, quam ipſe conficiebat Galenus, illi ſanè fidere non poſſumus, niſi facto prius de ea periculo in gallis à uipera demorſis, ut ipſe docet Galenus. Prodeſt item potamogetum

Multorum error.

Curatio ex Aëtio.

cum ſale exterius illitum : itidem caprifici cortex contuſus, & ex aqua potus : quin & abſinthium, & allium, minus centaurium, ariſtolochia, artemiſia, ſcordium, chamædrys, bryonia, pulegium, & laſer, tam exterius illita, quàm interius ſumpta.

Remedia ſuſpecta.

Sunt qui credant ſecuriſsimum eſſe remedium ipſius rabidi canis, qui momorderit, iecur toſtum, & à demorſis in cibis deuoratum. quod etiam ſcribit Dioſcorides *: quanuis id non affirmauerit, ut libro ſecundo capite de diuerſorum animalium iecinoribus legitur.* Proinde *ſcribit* Galenus *libro* XI. *ſimplicium medicamentorum, iecur canis rabientis alijs ualentioribus antidotis admiſtum quàm plurimos ſanaſſe, ſed eos tamen interijſſe, qui ſolum nullis alijs adiectis medicamentis illud eſitarunt. Sunt etiámnum qui credant, ut loco antè citato tradit* Dioſcorides*, arceri aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur, ſi is à cane, qui momorderit, exemptus, & folliculo inditus, pro amuleto brachio adnectatur. Sed nemini his fidendum eſſe perſuaſerim, ut in noſtra huius ſexti libri præfatione de pretioſorum lapillorum ſuſpenſione diximus : ſatius enim eſſe ſemper exiſtimaui certis ac tutis uti medicamentis. Cæterùm curationis ſumma manuum maximè operam expoſcit. Quandoquidem uulnus diducere oportet, laniatamq; per ambitum carnem reſcindere : ita enim latior fit ueneni exterius euocandi aditus, demitur quod tabefactum eſt, & ex ſanguinis fluore ab excidentibus cultris excitato, repens affectio non parum reuellitur. Quod etiam facere expedit ſcalpello circunquaq; profundius adacto, & ſubinde appoſitis ſcalpto loco cucurbitulis ſanguinem fortiter extrahentibus, aut hirudinibus.* Medicamenta *autem, quæ aluum citant, & humores deijciunt, in principio omnino uitanda ſunt, ſicuti etiam ſanguinis miſsio. quippe cùm hæc à circunferentijs ad centrum trahendi facultatem habeant, facilè ægros in mortis traherent diſcrimen.* Tametſi *in curationis proceſſu, & ubi præſertim medicorum negligentia citius quàm expetat ratio concluſum fuerit uulnus, irrepſeritq; uenenum (ut poſtea dicetur) medicamenta aluum ducentia, pariterq; ſanguinis miſsio in ſanguineis temperaturis admodum quandoque proficiant.*

Auxilium religioſum.

Verùm enimuero perpauci noſtra hac ætate habentur à rabioſo cane demorſi, qui medicos conſulant. Nam *tanta eſt religionis uis, ut omnes, quos canes rabioſi momorderint, partim ad diui* Donini *templum confugiant, partim uerò ad diui* Bellini *ſacellum, ubi quibuſdam exorciſmis, & panibus characteribus obſignatis à ſacerdotibus perquàm facilè curantur, ut plurimorum teſtimonio equidem fateri poſſum. Sed cogitanti mihi quónam pacto hoc tam facilè eueniat, nonnullæ ſeſe obtulerunt rationes, quas liberè dicam.* Haud *dubiè in primis diuina auxiliatur gratia : quippe cùm non parum moleſtiæ maliq; morſu canis rabioſi affectis inferre poſsint cacodæmones, ut qui in atrabiliarijs humoribus ſuam habeant ſedem, ij quidem exorciſmis cedentes abeunt, & afflictorum corpora munda relinquunt, ſublato ſecum ueneno. Illud præterea addiderim, quòd fortaſſe ſacerdotes ipſi aliquod nobis occultum habent antidotum, quod panibus illis admiſcentes, ægris deuorandum : uel id aliquo in potu bibendum exhibent.* His *deniq; accedit magna laborantium fides, quam ſuſcipit* Deus *optimus maximus, cuius ſolius munere omnia noſtra delentur incommoda, atque omnes auferuntur ægritudines.*

Καῦσις τῶν ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων. VSTIO DEMORSORVM A' CANE RABIOSO. CAP. XXXVIII.

CONTRA virulentos ictus, vſtio expeditiſsimum eſt auxilium, vtpote cùm ignis cætera viribus præſtet, ſimul quòd virus domet, & ferri penitius non patiatur : ſimul quòd pars ignem experta, poſtea non vulgare fundamentũ curationi futuræ præbeat, manente diutius exulceratione. Animaduertendum ex eo tempore, cùm cruſtæ decident, ne vlceris oræ coaleſcant, & cicatrice induantur, ſed ſi fieri poteſt ad multum, idq́ue præſtitutum tempus, vlcerationes, & ſordidas adhuc & inflammationem minantes prorogari conuenit. Quod inditum ijs ſalſamentum optimè præſtabit, & ſylueſtre allium detritum, itẽ cepæ, ſuccúsve, præſertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur. Tritici grana tam mãſa, quàm non manſa imponantur : ſiquidem ſubacta piſtáve à perfuſione vulnera dilatant. Sunt qui à mãdentium ieiunio, ſibi aliquid aſciſcere arbitrẽtur, quod ſuapte natura reſiſtat : verùm id certum non eſt. cæterùm tempeſtiuus eorum vſus minimè eſt contemnendus. Si verò, quod perſæpe accidit, ante dies præfinitos cicatrices coirent, cõmitterenturq́;, manum poſtulabunt : nanq; eas diducere, carnemq́ue ſcalpello circinare, aut iterum inurere expediet. Vbi verò propoſitum tempus præterijt, vlcus ad cicatricem ducendum, & emplaſtro, quod è ſalibus conficitur, locus comprehendendus : nec multò pòſt ſinapiſmo vtendum.

Vſtionis, ſiue cauterij vtilitas.

CAVTERIVM, *quod ferro igne candenti, aut auro, aut argento fit, non modò ſalutiferum eſt ad rabidi canis morſum ; ſed etiam aliorum quoruncunq; animalium uirus eiaculantium, quin & ad alios inſanabiles ferè morbos.* Proinde *mirum non eſt, quòd hoc loco dixerit* Dioſcorides *uſtionem, ſiue cauterium contra uirulentos ictus aut morſus expeditiſsimum eſſe auxilium.* Fiat *itaq; cauterium intrepidè, tantæq; amplitudinis, ut ulceris cicatrices breui cõmitti non poſsint. Quòd ſi timidus quiſpiam uſtionem ignis terrore recuſet, ſepticis & exulcerantibus medicamentis utendum erit. Qua in re cæteris præſtat, quod uocant argentum ſublimatum. admiſcetur id unguentis refrigerantibus, ut minus doloris inferat.* Probatur *hoc, quòd non modò ualentiſsimè inurat ; ſed quòd etiam exuſta ab eo caro, obductaq; cruſta duobus tantùm diebus pòſt decidat, ſi tamen recenti butyro aſsiduè illinatur. id quod in aliorum exuſtione non euenit, niſi longiore temporis tractu. Quòd ſi igne, aut adurenti medicamento (ut multis de cauſis quandoq; accidit) id effici nequeat, diligenter prouidendum eſt, ne uulnus coëat, ſed diutius maneat diductùm & apertum, ſuperimpoſitis emplaſtris ualidè attrahentibus, cuiuſmodi ſunt quæ è brutia picæ, reſinis, uario gummi genere, & id genus*

genus alijs parantur. Si uerò cauteria fiant, diligenter procurandum, ut relicta quàm primùm excidat cruſta, quò ueneno pateat exitus. quippe ea diu in uulnere retenta, omnes obducit meatus magno ægrorum detrimento. Porrò non magno quidem negotio decidet appoſita continuè liquida uernice oui uitello, & recenti butyro permiſta: quin & butyro ſolo igni liquato, & madefactis in eo ſplenijs ſuperimpoſito: præſtat enim hoc cæteris. Vbi uerò è uulnere cruſta deciderit, ſalutiferum quidem fuerit remedium plagæ quotidie puluerem præcipitati (ſic enim uocant chymiſtæ argentum uiuum in puluerem rubicundum conflatum) inſpergere: ſiquidem id eximium præſtantiſſimúmque medicamentum, præter id quòd uulnus occludi prohibet, diuq́; patens ſeruat, attrahit etiámnum ex alto ad ſuperficiem potenter uenenum. Qua in re cætera huiuſce facultatis præcellit medicamenta. Commodè etiam, nec minus efficaciter idem puluis attractorijs emplaſtris, ſiue unguentis admiſceri, & ſubinde uulneri admoueri poteſt. etenim iandudum certior ſum, in uniuerſa medicæ facultatis materia, nullum haberi medicamentum, quod ualentius ab alto reuocet extrahatq́; uirus, quàm præcipitatum dictum. Ad hæc tametſi (ut omnibus ferè placet) in quadrageſimum diem apertum uulnus dimittere ſit ſatis; non tamen errauerit, qui diutius prorogauerit, ut quicquid mali reſiduum fuerit, exhauriatur.

Præcipitati vocati uis.

Δίαιτα τῶν ὑπὸ κυνὸς λυσσῶντος δηχθέντων. RATIO VICTVS IN MORSV RABIOSI CANIS. CAP. XXXIX.

QVAE AD partem ictam pertinent præſidia, ita ſe habent. Cæterùm victus rationem ex ijs, quæ veneno aduerſantur, coniectura quadam colligere oportet, ſimul vt veneni uires hebetet reſtinguatque, ſimul vt arceat, quò minus ad intima pernicies illabatur. Etenim aſſumpta pernicioſarum virium penetrationi reſiſtunt. Quorum vtrunque præſtare poteſt vini meracioris, paſsi, & lactis potus. quippe qui hæc omnia capiunt ad curam, nonnihil veneno obijciunt, quòd omnem eius acrimoniam obtundat. Simili modo alliorum, porrorum, ceparumq́ue cibus: quòd ea difficulter conficiantur, vixq́ue aboleantur. Nam multos dies huius cibi qualitates remanent, quo tempore nec euincuntur, nec permutantur à mortifera vi, ſed contrarijs illa vis expugnatur. Cui rei antidotorum vſus accommodatur, & theriaces, Mithridatij, & eius quod eupatorio temperatur, denique omnium quæ magnam aromatum partem ſibi vendicant. quippe aromata omnia viribus & ſubſtantijs ægrè permutantur: quare in corporibus euincunt. Victus ratio hoc modo ſe habet. Noſſe conuenit, pauorem aquæ non ſtato, definitoq́ue tempore exoriri: plurimum tamen ad quadrageſimum vſque diem neglectis differri conſueuit: poſt ſemeſtre etiam nonnullos inuadit: quendam poſt annum aquam horruiſſe conſtat. quæ nobis viſu comperta fuere. Narrant & aliquos poſt ſeptennium aquæ metu fuiſſe tentatos. Inter principia demorſorum à cane rabioſa curandi ratio talis eſt. Verùm enimuero ſi ea quæ retulimus auxilia, primis diebus prætermiſſa fuerint, nec ſcalpro carnem circinare, nec vſtionem experiri operæpretium eſt. non enim quod pertranſijt, ſatis euocare poſſent. Nulla vtiquè iſtius rei occaſio aut vtilitas, ſed in caſſum corpora doloribus ſternentur. Alter verò curationis modus accedat. Deiectio magnum præbet iuuamentum, vtpote cùm mouendo, corporis habitum tranſmutet: & quæ colocynthidem recipit hiera. item lac ſchiſtum, quod ſimul deiectionem moueat, & venenum domare poſsit. cibi acres, & meraculi potus, quibus vis veneni vehementer retunditur, quotidie ſumi debent. Cæterùm ſudores ante cibos, & poſt etiam ciendi. Dropaciſmi ſinapiſmiq́ue alternatim per corpus totum adijciendi. Sed longè omnium efficaciſsimum auxilium helleboriſmus cognoſcitur: quo cum fiducia non ſemel atque iterum, ſed frequentius ante quadrageſimum diem, vel poſt hoc tempus vti licet. Tantam enim vehementiam hoc auxilium habere fertur, vt quidam qui iam aquæ metum ſentirent, ſumpto helleboro, ſimul ac primum morbi impetum experirentur, fuerint ſeruati. nam & iam vitio tentatos nemo vnquam ſeruare poteſt. Itaque primùm curam contra rabioſi canis morſus breui ſermone expoſuimus. iam ad alia, quæ venenatis morſibus ſæuire conſueuerunt, tranſeundum. Notas vno contextu, deinde communem medendi modum, qui omnibus cōuenire poſſit, explicabimus. Curſim deinceps ſubiungemus ea, quæ ſua proprietate nonnullis auxilium pręſtare poſſunt. Poſtremò ſubnectentur etiam venenata, quæ nullis cedunt remedijs.

INSTITVENDA *demorſis à cane rabioſo diligenter eſt ratio uictus, nec ea tantùm regula, cuius hîc meminit* Dioſcorides; *ſed etiam ut ea ſit ciborum quantitas, quæ ijs rectè conueniat. Siquidem huiuſce curationis regimen tenuem uictum non expedit, ſicuti nec pleniorem, ut* Aëtius *eſt author libro* VI. *ubi ſic inquit.* In *uictu indigentia, & ſatietas euitanda, magis tamen indigentia: hæc enim ſuccorum prauitatem adauget, quod nequaquam expedit maleſico ulceri.* Ergo *alimentum moderari oportet, ut & rectè conficiatur, & optimum ſuccum corpori præbeat.* Nec *minus egeſtioni, & urinarum prouocationi ſtudendum. quod quidem tum ea, quæ prædiximus, tum fœniculum, & ſcandix comeſta efficiunt.* Puls *uerò ſimul & aluum, & urinam ducit. ac cichorium agreſte crudum oblatum ſtomacho confert, quem nonnulli ſerim, nonnulli ab amaritudine picrim appellant.* Proſunt *& braſsicæ cimæ, & paluſtris aſparagus, & hortenſis, & agreſtis rumex: & è piſcibus qui carnem teneram habent, & cammari, cancri, & erinacei recentes cum uino mulſo: & carnium extremitates, auiculæq́; omnes montanæ, quæ facilè coquuntur, boniq́;*

Ratio uictus demorſis à cane rabioſo inſtituenda.

ſunt ſucci. Vinum album tenue, neq; ualde antiquum. hæc ille. Ex quibus conijci poteſt, hac in curatione ea plurimùm conferre, quæ urinam ualenter mouent. Idcirco Auicenna (ut proxima commentatione diximus) quædam profert medicamenta, quæ cantharidas excipiunt, ut unà cum lotio ſanguis etiam reddatur. Proinde mirum non eſt, ſi quandoq; præualens natura, per inſtrumentum urinæ, magno cum dolore parua ueluti liquidæ carnis fruſta catulorum forma, uenenum propellat. His itaq; ea uictus ratione uti licebit, quæ urinam ægrè excernentibus à medicis inſtitui ſolet. Verùm ſi fluuiatiles cancri, quibus uniuerſa abundat Hetruria, haberi poterunt, ijs tam in prandio, quàm in cœna ueſcantur demorſi: quòd ijs mira inſit facultas, aduerſus rabidorum canum uenenum. Præbet Auicenna præter dulce uinum etiam aquam, in qua candens ferrum, uel chalybs reſtincta fuerint.

Aquæ pauor ad quod uſq; tẽpus exoriatur.

Cæterùm noſſe conuenit (ut ſcribit Dioſcorides) aquæ pauorem non ſtato definitoq; tempore exoriri: plurimùm tamen ad quadrageſimum uſque diem neglectis differri conſueuit: poſt ſemeſtre etiam nonnullos inuadit: quendam poſt annum aquam horruiſſe conſtat. quæ nobis uiſu comperta fuere. Narrant & aliquos poſt ſeptennium aquæ metu fuiſſe tentatos. Sed cogitanti mihi unde id eueniat, nulla ſanè alia hactenus ſeſe obtulit ratio, quàm quæ ex demorſorum temperamento, ac uiribus ſumi poteſt. Quandoquidem nonnulli habentur, qui uiribus ualidiſsimis præſtant: quidam qui debiles, & infirmi ſunt: alij qui corporis meatus anguſtiſsimos habent, alij uerò contrà: quidam ſynceriſsimis referti ſunt humoribus, nonnulli uerò ſuccis ichoribus ſcatentibus, ac facilè putredini obnoxijs. Ex quo fit, ut in his citius, in illis uerò ſerius hæc appareant ſymptomata. In Hetruria abſtinent demorſi per integrum annum à quorundã lignorum contactu, præſertim corni arboris, & ſanguineæ uirgæ uocatæ. Siquidem (ut teſtantur ij, qui rem experimento compertam habent) ſi harum arborum uirgæ tandiu manibus teneantur, quouſq; concaleſcant, illico demorſi rabie exagitantur. Quod cuiquam minimè fabuloſum uideri debet: etenim memini me uidiſſe in ciuitate noſtra Ilicinenſi amicum quẽdam meum rabie correptum, quòd corni arboris uirgis (dabat enim lanificio operam) lanam diu excuſsiſſet, qui eorum oblitus, quibus ſibi à medicis interdictum erat, rabidus interijt.

Aquæ pauor quãdo, & quibus curetur.

Poſtremò ſciendum eſt, aquæ pauorem haudquaquam curari poſſe, cùm ueneni uis omnes corporis occupauerit facultates: quanuis in ipſo pauoris initio, aut anteaquàm uenenum illapſum fuerit in uniuerſum corpus, aliqui curati euaſerint, ut philoſophus ille, cuius hiſtoriam ſuperius enarrauimus. præſertim cùm pro uiribus in morbum nituntur malè affecti, & qui eorum curationem agunt. His adſtipulari uidetur Dioſcorides: quippe qui quoſdam aſſerit, qui iam aquæ metum ſentiebant, ſumpto cum fiducia helleboriſmo non ſemel atque iterum, ſed frequentius ante quadrageſimum diem uel poſt, fuiſſe ſeruatos. Proinde ſcribit Auicenna eos, qui aquam expaueſcunt, deploratos non eſſe, quouſq; in ſpeculo intuentes ſeipſos cognoſcunt, argumento quòd non adhuc uenenum uniuerſas infecerit cerebri facultates. Hoc igitur tempore medicamentis utendum eſt deiectorijs, & ſi nihil obſtet, ſanguinis miſsio non aſpernanda. Ex medicamentis autem in hoc cæteris præſtat album uel nigrum ueratrum, ijs adiectis, quæ eorum infrænant feruorem. Conuenit etiam epithymum, ſena, fumaria, myrobalana, elaterium, agaricum, rhabarbarum, centaurium minus, geniſtæ ſemen, thapſia, confectio Amech, & hiera colocynthidis, & Armenius lapis: ſiquidem hæc in atra bile deijcienda principem tenent locum. Proderit item Syriacum bitumen frequentius ex aqua potum: quin & Mithridatis antidotum, & ipſa theriaca, & cancrorum fluuiatilium combuſtorum puluis, Galeni modo paratus. Confert præterea his leporis, uulpis, & capreoli coagulum. Sed ſemper in primis omni ſtudio curandum, ut aquam malè affecti bibant. Verùm ne ipſam intuentes pauor inuadat, longiſsimis tenuibusq; metallicis fiſtulis è longinquo ducẽda erit, aut ex ſuperioribus contabulamentis: nanq; ipſa ſola ſeruari poterunt. Refert Aëtius, quòd ſi catuli coagulum ex aceto ſemel tantùm ederint hydrophobici, ſtatim eos capit potus aquæ cupiditas, & bibunt: ob idq; medicamentum hoc miris laudibus extulit. Sunt qui nigrum cicer aquæ incoquendum eſſe uelint: ſic enim aqua claritatem amittit, nigraq; efficitur: & præter id quòd haurientibus pauorem non adfert, quemadmodum quæ ſyncera, pellucidaq; ſpectatur, urinam ualenter ducit. Nec deſunt qui ſuadeant urentia cataplaſmata occipiti eſſe apponenda, pariterq; poſt aures. Quæ etſi ad rem facere non uideantur, quòd ualentiſsimè exiccent; ubi tamen deplorati ſunt ægri, ualentiſsimis etiam medicamentis uti licebit.

Κοινὴ τῶν ἰοβόλων θεραπεία. COMMVNIS CVRATIO IN OMNES ICTVS VIRVLENTOS. CAP. XL.

Adversvs quidem omnem animalis ictum, quod venenum vibrat, oris ſuctio conuenit. Sugentem verò oportet ieiunum non eſſe, ſed & cibum ſumpſiſse, & vino os abluiſſe: poſtea exiguum olei in ore continens plagam exugat. Locus ipſe ſpongia fouendus, deinde ſcarificandus: ſed vlcuſcula altius imprimere expedit, quò uiroſa materies profundo euocetur. Circinatio autem carnis, & ſectio, ſcarificatione longè potentius opitulantur: nanque ab ijs duo peculiaria præſidia fiunt. vnum, quòd uirus è loco tollitur: alterum, quòd eius veneni pars, quæ ad interiora graſſatur, cum multo copioſoque ſanguine excernitur. Quòd ſi locus ſectionem non admittat, cucurbitulæ cum largiori flamma adfigendæ ſunt. Sed iam de vſtione ſuprà in rabioſorum morſu diſſeruimus. Si verò icta pars, vtpote extrema, eam ſectionem commodè non reſpuat, præſertim in omnibus ſerpentium ictibus, ut aſpidis, ceraſtæ, ſimiliumque, procul dubio amputanda eſt. Conuenientiora ſuprà dictis auxilia ſunt, quæ epithemata vocant. Imponatur ſarmentitius cinis, aut ficulnus, cum lixiuio ſtillatitio ſubactus, garo, & acri ſalſamento: porri, cepæ, & allia modò minutiſsimè contrita illinuntur, modò cremata vulneribus inijciuntur. Quinetiam diſſecti gallinarum pulli, cùm maximè tepent, percuſſo loco applicẽtur. Nec deſunt qui hiſce tanquam diſcordia quadam na-

dam naturali pugnantibus vtantur: verùm huius rationem inire facillimũ fuerit. Gallinæ enim calida natura præditæ ſunt,argumento,quòd deuoratum inſigne virus conficiunt, & aridiſsima quęque ſemina conſumant: item nonnunquam arenas lapilloſque ingluuie ſua deuoratos, diſſoluunt. Itaque animantis admoti calore adiutus ſpiritus, ab icta parte impetum capeſſens exilienſque ſecum venenum exigit. Nec me fugit, quid in Aegypto fieri ſoleat. Cùm ſpicas Aegyptij metunt, ollam picis paratam habent, & appenſam faſciam: tunc enim maximè ſerpentium iniurias expaueſcunt, tum propter ſpicilegij tempus, tum quòd opacis ſimul abditæ ſpeluncis, & cauernis, denſoque aruorum ceſpite deliteſcunt. Moleſtiſsima enim animalia, & virus eructantia, Aegyptus in campis ferre conſueuit. Vbi ergo aut in pedem, aut partem aliam, morſum intulerunt, qui adſunt, faſciam in ollam picis conijciunt, & ſemel aut iterum brachium aut crus paulùm ſupra vulnus obligant, & arctiſsimè duo è præſentibus diſtringunt, locumque ſecantes qua circumactus eſt laqueus, picem inſtillant: cùmque ſatis vulnus excepiſſe uidetur, laqueum reſoluunt, & cepis alijsque ſuprà memoratis illinunt. Præterea pix liquida cum ſale trito & feruente illita, pręſentaneo eſt auxilio, ſi iugiter innouetur. Conuenit & cedria, & fimum caprarum ex vino decoctum. Locum aceto calido, calamintha in lotio, maris aqua, aut acida muria decocta, foueri ſalutare eſt. Quinetiam non deſunt emplaſtra vehementiſsima, & calidiſsima, quæ venenum elicere, expugnare, & diſcutere poſſunt. Cuiuſmodi ſunt quæ ex ſale, aut nitro, ſinapi, & cachrye componuntur, de quibus conſequenter erit tractandum. Eraſiſtratus autem non iniuſta reprehenſione eos inceſsit, qui incognitas ad hunc vſum facultates conſcripſerunt, vt elephanti fel, crocodilíve ſanguinem, ouaq; teſtudinis, & conſimilia. Nam cùm iuuantia quædam literis tradidiſſe videntur, planè in hæc ſola incidentibus impoſuerunt. Quare talia deuitanda ſunt, cùm difficilè, niſi regia facultate, perueſtigari poſsint: neque, quò noſtra fides ijs obſtringatur, frequenti obſeruatione, ſufficiẽs experimentum præſtiterint. Quæ autem ad communem omnium vſum pertinent, quæque facilè ſuppeditari, & omnibus à ſerpente percuſsis auxilium ferre queunt, ſubiungenda videntur. Intubus itaque, & erica, & aſtragalus, cum aceto pota, contra omnes ſerpentium morſus auxiliantur. Item bitumen, & virentes platani pilulæ in vino diluto coctæ, & paliuri decoctum: radix ariſtolochiæ, & eryngij: decoctæ etiam lauri baccæ, & deuoratæ, piperque largiùs eſitatum, ruta, anethũ, & cyclaminus: coma porrorum priuatim ex pane,aut allium, aut cepæ, ſalſamentaque quàm acerrima: origani decoctum cum vino potum, fœniculi, pulegij, calaminthæ, porrorumque ſuccus cum melle deſorptus. hæc quidem à plantis conquiruntur. Ab animantibus verò quædam vtiliter peti ſolent, gallinaceorum cerebella in cibo, leporinum coagulum cum vino, itidem caſtorei ſextans: teſtes marinæ teſtudinis ſumpti multum prodeſſe traduntur: muſtela ſale inueterata inter auxiliaria medicamenta eſt. Commendatur in primis exenterata, quæ ſale ſicceſcens inueteratur: ex qua binas drachmas cum vino bibiſſe ſatis eſt. Sed de ſimplicibus, quæ dari ſolent, hactenus.

Percuſsis à ſerpente prodeſt alui deiectio, difluens ſudor, vrina copioſè reddita. Sunt & compoſitæ quædam potiones, quæ mira remedia polliceri traduntur, vt & opij & myrrhæ ſinguli oboli, piperis ſicilicum: ea melle excipiuntur, & inſtar Aegyptiæ fabæ dantur cum vino. Itidem ſylueſtris rutæ ſeminis, gith, cumini Aethiopici, ariſtolochiæ, galbani, ſingulorum pares portiones tritæ, & cum erucæ ſucco ſubactæ, digeruntur in paſtillos, qui drachmæ pondus æquent. dantur ex ijs terni cyathi cum vino. Hæc habui de communibus auxilijs quæ dicerem. De peculiaribus remedijs contra beſtias, quæ venena uibrant, conſequenter eſt dicendum.

Ordinis Dioſcoridis immutati ratio.

V**ENENOSORVM** *animalium ictus, morſusq; doctrinam, curandiq; rationem, duabus ſectionibus tradidit Dioſcorides. In quarum altera cuiuſcunq; ictus indicia expoſuit: in altera uerò curationes diligentiſsimè conſcripſit. Cæterùm præfationem hanc illi ſectioni præpoſuit, quæ curandi rationem docet: in qua præfatione omnium uirulentorum ictuum curationem in uniuerſum proſecutus eſt. Verùm quoniam (ut ſuperius diximus in commentatione, quam in caput* XXXV. *huius libri conſcripſimus) rati ſumus illud non parum legenti negotium faceſſere, quòd ex diuerſis locis indicia, & curationes conquirantur, ut id moleſtiæ quisq; effugeret, utq; citius commodiusq; nulla temporis iactura omnia in unum redacta haberentur, ubi prius illa in duobus locis legebantur, nos omnia in unum locum congeſsimus, atq; ex duobus capitibus unum tantùm fecimus, ſingulis uirulentorum ictibus ſua peculiaria remedia ſubijcientes. Hanc uerò Dioſcoridis præfationem prefiximus, in qua tametſi adeò exactè docteq; tradiderit is uniuerſalem uirulentorum omnium animalium ictibus medendi methodum, ut nihil planè addi poſsit; tamen ne ab inſtituto noſtro defeciſſe uideamur, in eorum gratiam, qui ſemper plura proferri expectant, nonnulla modò diſſeram, quæ, ut arbitror, non inutilia, neq; ſcitu iniucunda erunt. Dicam itaq; primùm animalium, ferarumq; uirus, non in omnibus eſſe idem, ſed in hoc uehementiſsimum, & omnium pernicioſiſsimum, adeò ut una tantùm hora hominem conficiat, ut in aſpide, ceraſte, & baſiliſco: in alio uerò minus uehemens minusq; lethale, uno uel duobus diebus interimens, ut in uipera: in alio deniq; his longè imbecillius, ut in ſcorpione, & phalangio, longiore tempore necans. Verùm quanquam id plerunq; euenit, quòd animalia quæ mordent, uel icunt, diuerſorum ſint generum, & proinde diuerſa etiam eorum uenena; accidit tamen, ut ab aſpide, uel uipera demorſi quandoque tribus tantùm horis, interdum uno duntaxat die, nonnunquam pluribus diebus ſuperuiuant. Quod à diuerſis cauſis prouenit: ſiquidem in aſpidum, & uiperarum genere longè*

Venenorũ diuerſi gradus, & effectus.

nere longè perniciàliores ſunt fœminæ quàm mares, iuuenes quàm ſenes (quanuis non deſint, qui contrarium putent) adultæ quàm adoleſcentes. Quinetiam feræ omnes, & inſecta in montibus, & aridis locis inter uepres, & ſaxa degentes, ijs citius hominem perdunt, quàm quæ paluſtres, uliginoſosq; tractus incolunt. Citius præterea necant, quæ orientalem, & meridionalem inhabitant plagam, quàm quæ ſeptentrionalem. Ad hæc famelicæ depaſtis nocentiores ſunt, & iritatæ uenenoſiores ſunt, quàm dimiſſæ. quanuis omnium in uniuerſum ictus pernicioſiores ſint æſtate, quàm hyeme. Hæ itaq; cauſæ eſſe poſſunt, cur citius, uel ſerius demorſi intereant. Id tamen etiam plerunq; fit ex fortiori, uel imbecilliori demorſorum temperamento, aut uaſorum latitudine, uel anguſtia. quandoquidem (ut ſuperius pluribus in locis diximus) ueneno non tam facilis patebit aditus, ubi uaſa ſuapte natura anguſta fuerint, quàm ubi latiora.

Quorundam opi. exploſa.

Cæterùm errant, Auicennæ teſtimonio, qui ſerpentium uenenum frigidum eſſe ſtatuunt, quòd ab ijs demorſi illico frigidi fiant, quodq; ſerpentes ipſi, ut frigoris impatientes, appetente iam hyeme in ſubterraneis cauernis latitent, uel ſub lapidibus, ſub quibus priuatim ſe condunt uiperæ, ubi nonnunquam adeò frigore correptæ reperiuntur, ut ſtupidæ & immobiles redditæ, tanquam congelatæ perſiſtant. Frigiditas enim toti corpori ex ictu uel morſu adueniens, non utique euenit ex ueneni frigiditate; ſed quòd innatus calor ab extremis, & ultimis corporis partibus ad cor ſe conferat, quòdq; etiam ueneno ſuperetur, & extinguatur. Nec eo argumento frigidi temperamento ſerpentes ſunt iudicandi, quòd ſcilicet hyeme immobiles, & ferè exanimes ſuis in cauernis reperiantur. quippe nulla alia de cauſa id illis accidit, quàm quòd eorum natura, quæ calidiſsima eſt, id maximè refugiat, quòd ſibi contrarium ſentit. Viſitur hoc pariter in piſcibus, qui cùm frigidi natura ſint, quàm primùm ex aqua extrahuntur, aëris calore necantur. Quin & ueſpæ, quæ temperamento calidæ ſunt, & ſiccæ, eadem ratione hyeme conficiuntur, niſi calidiſsimis recondantur locis.

Virulẽtorum ictuũ, uel morſuũ curatio.

Sed iam ictuum, uel morſuum uirulentorum curationem aggrediamur. In qua Dioſcoridem, Paulum, Aëtium, & alios æterni nominis ſcriptores imitati, dicimus efficaciſsimum eſſe remedium, morſu uel ictu illatum uulnus continuè ore ſugere (ſugentem tamen prius præparatũ eſſe oportet) & ſubinde uenenum, uel uenenatum ſanguinem expuere. Veruntamen id opus, meo quidem iudicio, perfici non poteſt, absq; magno ſugentis diſcrimine. Nam ſi in aliqua oris parte, aut gingiuarum, linguæ, palatiq; ulcuſculum aliquod fuerit, quanquam adeò inſenſibile, ut cutim tantùm occupet, ubi uenenum in os ſuctione reuocatum ulceris locum contigerit, & ſanguini ſe admiſcuerit, qui forti ſuctione facilè è gingiuis per dentium connexus manat, dubitandum non eſt, quin illico ſugenti perniciem inferat: itaq; fiat, ut qui alteri mederi uelit, ſibi ipſi necem paret. Quin nec minus periculi immineret, ſi uenenatæ ſaliuæ tantillum in ſtomachum deſcenderet. Neq; temerè hæc dicimus. etenim iam nos uidimus (ut ſuperius in noſtra in primam, & uniuerſalem huius libri præfationem commentatione retulimus) ruſticum, qui cùm fœnum quodam in prato ſecaret, fortè fortuna falce mediam ſecuit uiperam: & cùm à trunco, quem manu imprudens ſuſtulerat, in digito morſus eſſet, os uulneri ſtatim admouit, & uenenatum exuxit ſanguinem. quo facto repentè mortuus concidit. Proinde ſcitè admonet Aëtius, ut caueant, qui ſugunt, ne os habeant ulceratum. Porrò ad hæc uitanda diſcrimina, recentiores galli uel gallinæ ſedem plumis exuunt, & uulneri conſultiſsimè applicant, & demortuo primo, alterum ſubſtituunt, idq; tandiu proſequuntur, quouſq; uniuerſa ueneni uis extrahatur. Cuius rei certum indicium habent, cùm gallus poſtremò appoſitus non moritur. Aëtius Dioſcoridem ſecutus, non modò gallinaceos, gallinasq; uiuentes diſſectas, & adhuc palpitantes his morſibus commodè applicari tradidit; ſed etiam quodlibet uolatilium genus, item iuuenum, tenellorumq; quadrupedum. Dehinc idem iubet, excitatis calidæ aquæ potu uomitibus, ualentiora dari antidota, nempe theriacam, & Mithridatis antidotum. Mirificam uim in hac curatione habent, quantum equidem experientia comperi, quinta noſtra eſſentia, pariterq; oleum de ſcorpionibus, quorum parandi rationem in præfationis huius libri commentario tradidimus: ſiquidem his tantùm antidotis, imò nonnunquam ſolo oleo, nonnullos à uiperis demorſos ſanauimus, paucis admodum horis, qui cùm nullum uitæ ſignum præberent, tanquam deplorati iacebant. Nam tãta eſt horum partium tenuitas, ut momento uniuerſum corpus percurrant, & ſubinde omne ſuperent uenenum. Protulit Aëtius ſarmentorum, & ficulneæ cineris uice, eam quæ è laurinis conficitur lignis. Cuius ſententiam magis probandam cenſemus, quòd hæc arbor ſuapte natura polleat aduerſus uenena. Vbi uerò ueneni uis contumax reperiatur, & non niſi longo tempore euinci poſsit, eſt diligenter animaduertendum, ne icti unquam die ac noctu dormire ſinantur, donec ueneni uis euanuerit. quippe quòd ſomnus (ut alijs in locis ſuperius dictum eſt) uenenũ maximè ad cor, & cerebrum ducat, & ſecum trahat. Multa præter hæc habentur remedia uulneri illinenda, ut calx uiua, oleo & melle ſubacta. hæc enim (ut Aëtius eſt author) omnibus uenenatis morſibus opem fert, præterquàm ab aſpide illatis. Sunt & qui nigri ueratri recentem radicem in uulnus figendam conſulant: quòd hæc (ut equidem me experientia cognouiſſe fateri poſſum) uirus ualentiſsimè extrahat. Quamobrem Tridentina rura cùm iumentum aliquod à ſerpente icitur, ſtatim perforato ibidem corio, præſtantiſsimo remedio ellebori nigri radices in uulnus inſerunt. Proſunt etiámnum magno iuuamento cepa, allium, porrum, aſphodeli, & dracunculi radix elixa, contuſa, & ſubinde theriaca, aut Mithridatio, & oleo de ſcorpionibus ſubacta, & illita. Non ſecus auxiliantur, iridis, ari, phu, utriusq; chamæleonis, lilij, hemerocallis, helenij, fœniculi, ſmyrnij, gladioli, ſcillæ, ſparganij, cyclamini, bryoniæ, utriusq; raphani, & bulbaceorum omnium radices, conciſæ, ac decoctæ, & morſibus illitæ: quæ omnia ſæpe à nobis experta ſunt. Conferunt præterea bdellium, Syriacum bitumen, pix liquida, caſtoreum, montanarum caprarum fimum, euphorbium, ſulphur urinæ admiſtum, ſal, nitrum, taurinum fel, oleraceæ erucæ, utrunq; laſer, galbanum, ſagapenum, panacis lacryma, erica, hyſſopum, origani omne genus, dictamnum Cretenſe, & Italicum, calamintha, conyza omnis, uerbenaca, halicacabum, ſatiua & agreſtis ruta, ſonchus tam aſpera, quàm læuis, ſiſymbrium, ſinapi, naſturtium, lepidium, iberis, thlaſpi, aut in emplaſtris, aut in fomentis exterius adhibita. Quæ uerò pota, uel deuorata ualentiſsima cenſentur, ea omnia erunt, quæ in noſtro in huius libri præfationem commentario longiori catalogo recenſuimus.

ſuimus. tametſi priuatim ad uenenatos ictus præferantur Medica mala, & eorum ſemen: quin & echij, & uiticis, & liguſtici, & pæoniæ, & hyacinthi: præterea uirides platani penſiles pilulæ, iuniperi baccæ, conyza, chamædrys, ſcordium, chamæpitys, echini terreſtris caro, gallinaceorum & gallinarum cerebrum, leporis & equi coagulum ex uino potum, marinæ teſtudinis ſanguis cum cymino, porri ſuccus ex melle, naſturtium, maioris centaurij, gẽtianæ, albi dictamni, & ſuperior gladioli radix, thlaſpi, pulegium, Cretenſe dictamnum, elichryſi coma, ranæ oleo incoctæ, & ſale conſperſæ, earundem ius, oleo & ſale adiectis, & cerui genitale ſiccum, & in puluerem potum. Mirificum ac ſingulare remedium præſtat illius herbæ radix, quam Goritienſes, ex eo quòd ſerpentium morſibus celeriter, & efficaciter medeatur, Serpentinam uocant, cuius hiſtoriam deſcripſimus libro ſecundo in coronopi mentione: hæc ſiquidem in puluerem ex uino hauſta cochlearis menſura, à uenenoſo quóuis ſerpente demorſos breui tempore ſanat: neq; ea ſolùm ualet aduerſus uirulentos ictus; ſed etiam contra epota uenena. Iis ferè uiribus pollent (ut quidam recentiores fatentur) floſculi illi ſylueſtres roſeo colore micantes, quos nonnulli ſylueſtres garyophyllos uocant.

Theriaca laudibus à Galeno celebrata.

Porrò Galenus libro de theriaca ad Piſonem, cæteris antidotis tam ſimplicibus, quàm compoſitis ad uirulentorum morſus Andromachi theriacam prætulit his uerbis. Theriaca eſt procul dubio apud uniuerſos homines celebratiſſimũ antidotum, tum quòd pollicito neminem fruſtretur, tum ob ipſius actionis efficaciam. Siquidem nullum unquam à feris, quæ hominem ſolent interimere, commorſum, hac ſtatim epota perijſſe memoriæ eſt proditum. Nullus eadem præſumpta haud multò pòſt morſu impetitus, belluæ ueneno ceu illam ſuperante interijt. Quod ſubinde nõnulli prætores etiam, penes quos uitæ, & necis poteſtas eſt, experiuntur: atq; medicamentum probare uolentes, an quod promittat præſtare quoq; poſſit, in omnibus iam ob praua quædam, & illegitima facinora ad mortem iudicatis, de ipſa faciunt experimentum. Nos autem cùm in hominibus id non poſſimus, in alijs quibuſdam animantibus idem facientes, ueram medicamenti probationem inuenire conemur. Nanq; gallis, qui domi non enutriti, neq; nobis ſunt contubernales, ſed potius agreſtibus, & ſicciore præditis temperamento, captis, feras obijcimus, & qui inter illos non biberint ex medicamento, protinus intereunt: qui uerò biberint, conualeſcunt, & à morſu uitam retinent. Interdum uerò medicamentum num adulteratum ſit, hoc quoq; modo probare conuenit. Si epota theriaca, non purgetur, qui purgans ſumpſit medicamentum, hoc ipſo iudicamus antidotum eſſe præſtantiſſimum, quoniam purgationem, ei qui medicamento uſus ſit purgante, impedierit, ut tali experimento à ueri medicaminis inuentione nunquã aberrauerimus. hactenus Galenus. Cuius nimirum ætate qui prætorium in facinoroſos exercebant iudicium, facilè probare poterant num theriaca probatæ eſſet facultatis, an adulterina. Nanq; pluribus in locis qui ob ſua facinora mortis ſupplicio, damnabantur, non ſemper capite, aut laqueo, aut quóuis alio pœnæ genere necabantur, prout leges ſtatuebant: ſed ſæpius in theatrum ducti, ut mitiori ſupplicio è medio tollerentur, aſpidibus, & uiperis offerebantur demordendi. Huius rei teſtis eſt Galenus eodem libro ad Piſonem, ubi poſt enarratum Cleopatræ interitum ſic inquit. Pluries in magna Alexandria ſum contemplatus, quàm celeriter aſpides homines perimant. Cùm enim aliquem hac pœnæ lege damnatum, humaniter, citóq; uolunt occidere, adijcientes ipſius pectori feram, iubenteſq; paululum ambulare, ita ſine mora hominem tollunt è medio. Probanda igitur fuerit theriaca, præſertim quæ fit hoc tempore, antequàm ematur, uel alicui propinetur, in gallis agreſtibus à feris ſæpius enarratis demorſis, ut docet Galenus, aut in alio quóuis animali: etenim in ſimijs (ut opinor) tutius & certius id experiri poſſent, quòd ſimiæ magis cæteris hominem referant. Narrant quidam antiquitus fuiſſe gentes in pluribus orbis partibus, quæ ſuapte natura cum ſerpentibus degebant, tractabantq; manibus, nullo unquam ab his morſu accepto. Cuius rei teſtis eſt Plinius libro VII. capite II. ubi ita ſcriptum reliquit. Crates Pergamenus in Helleſponto circa Parium genus hominum fuiſſe tradit, quos Ophiogenes uocat, ſerpentum ictus contactu leuare ſolitos, & manu impoſita uenena extrahere corpori. Varro etiam nũc eſſe paucos ibi, quorum ſaliuæ contra ictus ſerpentũ medeantur. Similis et in Aphrica genus Pſyllorum fuit, ut Agatharchides ſcribit, à Pſyllo rege dicta. Horum corpori ingenitum fuit uirus exitiale ſerpentibus, ex cuius odore ſopirent eas. Mos uerò liberos genitos protinus obijciendi ſæuiſſimis earum. eóq; genere pudicitiam coniugum experiendi, non profugientibus adulterino ſangnine natos ſerpentibus. Hæc gens ipſa quidem propè interemptione ſublata eſt à Naſſomonibus, qui nunc eas tenent ſedes. Genus tamen hominum ex his, qui profugerant, aut cùm pugnatum eſt, abfuerant, hodieq; remanet in paucis. Simile & in Italia Marſorum gente durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo ineſſe ijs uim naturalem eam. hæc Plinius. Veruntamen, ut author eſt Galenus libro de theriaca ad Piſonem, Marſi qui ſuo tempore extabant, contra ſerpentium uenena nullam utiq; propriam habebant facultatem: ſed fraude quadam uniuerſam decipiebant plebeculam. Ipſe enim loco citato ita ſcribit. Circulatores hi nunquam congruo tempore uiperas uenantur, ſed multò poſt uernationem, cùm non amplius uigent. Captas autem ipſas crebrò ſibi ipſis aſſuefaciunt, & cibis non ſolitis enutriunt, imò carnes ipſis permittentes, & continuè mordere cogentes, ut uirus ex earum ore uacuetur efficiunt. quinetiam mazas quaſdam obijciunt, quæ dentium foramina obſtruant. Atq; hac ratione morſus fiunt imbecilles, ut uidentibus magnum ſit miraculum, talis ipſorum ad fraudem parandam artificij imperitis. hæc Galenus. Cæterùm id fraudis doliue genus, noſtro etiam tempore locum habet, in his præſertim circulatoribus, & circunforaneis, qui ex diui Pauli ſtirpe (quod tamen planè mentiuntur) ſe prognatos prædicant. Quippe quòd ferè omnes Apuli ſint ex Leccia urbe oriundi, aut ex circunſtantibus locis. quanquam facilè poſſunt originem duxiſſe à Marſis eorum uicinis, qui ſexcentenis, aut fortaſſe millenis annis ante diuum Paulum extitere. Cauendum igitur fuerit ab eorum nugis: nam quicquid loquuntur, pollicenturq́;, id omne fraudulenter, & doloſè agunt. Capiũt enim uiperas abeunte iam hyeme, & ut magis ab earum morſibus ſe tutentur, manus ſibi perquàm diligenter inungunt quodam unguento hac in uenatione ab ipſis experto. Vnguentum illud conficitur ex oleo ſylueſtris raphani ſemine expreſſo, dracunculi radicis, & aſphodeli ſucco, leporis cerebro, ſabinæ folijs, lauri baccis, & alijs quibusdam additis.

Gentes tutæ à ſerpẽtibus, eorumq; ictibus medentes.

Fraus circunforaneorum, qui diui Pauli ſtirpem mentiuntur.

ditis. Affirmant eo unguento perunctos à ſerpentibus ici non poſſe. Quod ego facilè crediderim, cùm etiam apud Nicandrum in theriacis unguentum repererim, quo qui fuerit perunctus, à feris ici non poßit. Nicandri uerba ſubijciam, quæ ſoluta oratione ita redduntur. Quòd ſi in triuijs miſta reptilia iam recens generantia ſeſe, & rem ſecum habentia, in ollam mittas, repones aduerſum pernicioſas noxas remedium. Inijcies autem in ollam illam cerebri, ſeu medullæ cerui recens cæſi drachmas triginta: cotylas quatuor roſacei, cuius primam, mediam, & tertiam expreßionem unguentarij præcipuas, & ſolas numerant. Olei ſplendentis crudi totidem cotylas infunde, & cotylam ceræ unam, atq; hæc in rotundo uaſe celeriter calefacito, donec liquefactæ ſerpentium ſquamæ molleſcant. poſtea arte paratam molam recipies, & hæc omnia in unum miſta turbabis, tereſq; cum ſerpentibus. Longè autem ſpinas ſepara: quandoquidē maleficum illis uenenum adhæreat. Omnia porrò membra ex hoc unguento inunge, tumq; uel in quámuis uiam, uel grabatum etiam te tutò conferes, uel cùm arentis æſtatis tempore ad areæ opera cinctus, tridentibus profundum manipulorum aceruum diſquiſiueris. hæc ille. Capiunt igitur qui Marſos ſe faciunt, uiperas, aliudq; quóduis ſerpentium genus hoc modo: captisq; ſtatim caput ſaliua perfundunt, cuius contactu non parum uileſcunt, & ueneni feritatem deponunt, quòd hominis ſaliua facultate ſit illis prorſus contraria. Cùm autem in foro, ut miraculoſum de ſe ſpectaculum præbeant, ab his nullo ueneni incommodo demordi ſe facere uolunt, oblato prius illis duræ carnis fruſto, id dentibus dilaniare cogunt, ut uirus, quod prope dentes quoſdam ueſiculis continetur, in manſam effundatur carnem. Non deſunt tamen qui etiam ueſiculas illas forcipibus abſcindant, ne amplius ueneno repleantur. Itaque hac fraude uniuerſam gentem decipiunt. Verùm pulcherrimè horum fraus quandoq; detegitur, cùm ſimul in eodem foro plures eiusdem praui generis homines contendunt, ut alter alteri primum locum præripiat, & ſummam apud populum authoritatem conſequatur. Nam ij, ut quisq; ſe legitimè ex diui Pauli familia ortum oſtendat, uiperis, quibus uenenum exemptum non ſit, ſeinuicem dilacerant, præſumptis tamen ſuis fallacibus antidotis: quibus tandem fruſtrati, à ueneno uicti relictis uexillis, tanquam moribundi, ſuis è pulpitis in terram cadunt. Et certè niſi ſtatim periti medici illis opem ferrent, mortem ſæpe immaturam oppeterent: licet etiam interdum occumbant, & animam cacodæmonibus, corpora uerò ſuis ſerpentibus deuoranda relinquant. Equidem memini, cùm eſſem Perusijs, me duos huiuſce generis circunforaneos uidiſſe in foro, qui in tribus corporis partibus à uiperis demorſi erant: & ij ſanè ambo perijſſent, niſi Carauitus ille Bononienſis chirurgicus, & præceptor meus, oleo noſtro de ſcorpionibus eos inunxiſſet: nec ſuus illis profuiſſet lapis, quem uendunt, & omnibus præferunt, aduerſus omnia uenena. Quemadmodum idem non profuit ijs, qui Tridenti inuicem in foro demorſi, & ueluti mortui in hoſpitium delati, prædicto oleo ſanitati reſtuti fuere, magno quidem amborum diſcrimine, ac dedecore. Sunt qui dicant eum lapidem, uel potius terrā obſignatam à Melite inſula allatam, quam omnibus præponunt antidotis, uim omnino aduerſus ſerpentium uenena efficacem habere, quemadmodum & ea, quæ à Lemno inſula Lemnia uocatur. Veruntamen ubi ab aſpide, uel uipera quis fuerit demorſus, parum uel nihil proficit. quamobrem credendum minimè fuerit, panem uel uinum, quibus ſuas ij admurmurant cantilenas, eos qui ſumpſerint, tutos à ſerpentibus, & alijs id genus uenenum eiaculantibus, ad integrum uſq; annum ſeruare poſſe. Quandoquidem nouimus nos, qui hoc pane deuorato ſe tutos à ſerpentibus exiſtimantes, ſerpentium uenationi ſe dedere: ſed ab ijs tandem demorſi huius admurmurati panis opinione falſi interiere. Non tamen eam inficias, quin aliqui reperiantur, quibus quædam ea à cœlo facultas tributa eſt, ut à ſerpentibus non mordeantur. Siquidem noui ego plures, qui ſimpliciter, nulloq; artificio aut uerbis aſpides, & uiperas quotidie capiebāt, nec unquam ab ijs icti fuere. quanuis ſerpentes ab ijs modo pedibus calcati, modò manibus compreßi fuerint, ac diutius in nudo eorum ſinu geſtati. Neq; præterea negauerim, ſerpentes non poſſe carminibus, & incantationibus compelli, quòd plurimis id conſtet experimentis. Cæterùm, ut nihil quod ad curationem ictuum uirulentorum facere poßit, à nobis prætermittatur, qui omnia quæ ſcimus, ingenuè docemus, non uerebor prodere memoriæ (etſi id ſciam ad medicos non ſpectare, neq; ab ipſis recipi) quónam pacto in Romano agro ſenex quidam eremita amicus meus, à feris ictos ſanabat, ipſis abſentibus ægris. Cùm enim quis è circumſtantibus populis à ſerpente demordebatur, id per nuncium eremitæ ſignificabant: tum is interrogabat nuncium, an medicamentum icti loco ebibere uellet. Quòd ſi id ſe facturum reſpondebat, iubebat ille, ut dextrum pedem calceo denudatum ſolo ſiſteret, & cultello totius pedis ueſtigio lineam circunducebat: deinde iubebat pedem auferri, & intra ſpatium lineæ ſignatæ cultelli cuſpide hæc uerba inſcribebat. CARO CARVZE, SANVM REDVCE, REPVTA SANVM, EMANVEL PARACLETVS. mox terram eodem gladio abradebat, ita ut omnes abolerentur characteres: abraſum puluerem fictili quodam paruo aqua pleno excipiebat, ibiq; tantiſper dimittebat, donec terra ſubſideret: demum nuncij interula aquam percolabat, & cruce ſignatam illi bibendam præbebat. Sed certè mirum eſt, quòd eadem hora ictus ſanabatur, qua nuncius potionem illam ſumpſerat, ut mihi planè compertum eſt, & omnibus illius regionis incolis. Hæc eſt curatio in uirulentos ictus, qua utebatur ille eremita. qui mihi ſæpius dixit, hoc eſſe maius ſecretum, efficaciusq; remedium, quod habeant ij, qui ſuam originem in diui Pauli familiam falsò referunt.

Vnguentum Nicandri.

Curatio ſecū dum quēdam eremitam.

Σφῆκες, καὶ μέλισσαι. VESPAE, ET APES. CAP. XLI.

INTER ferientium venenatorum notas, nihil de veſpis, & apibus articulatim digeſsimus, quòd conſpicuæ omnibus ſint, & nihil excellens, aut notatu dignum in his obſeruetur: inter remedia tamen earum meminiſſe non fuit alienum. Igitur aduerſus vtrarunque ictus prodeſt illita malua, & hordeacea farina cum aceto, ficulneum lac in vulnus inſtillatū, & muriæ, aut aquæ marinæ fotus.

Etsi

Veſparum, & apum ictus, & remedia.

Etsi ueſparum, & apum ictus nemini unquam attulerit necem; cum tamen dolores moleſtiſſimi inde quandoque oriantur, non alienum, neque inutile fuerit ea noſſe medicamenta, quibus facilè ijdem mulceri poßint. Quamobrem iam dictis à Dioſcoride remedijs ea addenda duximus, quæ priuatim ſcribit Aëtius lib. XIII. ſic inquiens. Si quis ab apibus, & ueſpis illæſus permanere uelit, cum maluæ folia cũ oleo illita, & eruca, ſiue bruchus cum oleo illitus aſſeruabunt. Quandoquidem uerò quidam ab his clanculum percußi, ob dolorem perturbantur, putantq́; ſe à maligno aliquo animante petitos eſſe, neceſſarium exiſtimo prius oſtendere quæ ſigna horum ictus comitentur. Hos itaq;, qui ab apibus punguntur, dolor ictus conſequitur, & rubor loci, cum tumore partium in ambitu ſitarum: ſtimulus autem omnino in percuſſo loco reperietur. Eadem etiam hos, quos ueſpa pupugit, concomitantur, ſed intenſiora: uerùm ſtimulum ueſpa in percuſſo loco non relinquit. Auxilium autem utriq; ferunt luto, aut ſtercore bubulo eis illito cum poſca: aut maluæ folijs impoſitis cum poſca: aut cimolia cum malua & poſca: aut ſeſamo cum poſca. Naturaliter autem opitulatur uenerandа, & uiuifica ſtrombi conchylij imago in ſigillo ferreo exculpta, & loco ictus appreſſa: non enim permittit amplius inflammationem generari. In potu præterea ipſis foliorum lauri tenerorum drachmas duas cum uino auſtero præbeto. hæc Aëtius. Cæterùm compertum eſt, dolorem ſtatim ſedari illitis muſcis prius contritis. Id quod ſimiliter præſtant thymbra, meliſſophyllum, & ſiſymbrium.

Φαλάγγια. PHALANGIA. CAP. XLII.

Demorsis à phalangijs locus quidem ipſe, quaſi ab impacto aculeo rubet, non intumeſcens, nec per ambitum calidus eſt, ſed mediocriter humeſcit: vbi verò contrariorum occurſu refrixit, conſequitur corpore toto tremor, diſtentiones poplitum, & inguinum, conuulſionibus nõ diſsimiles. in lumbis collectio exoritur, & perpetua vrinæ libido laceſsit, multaque reddendis excrementis colluctatio. vniuerſa cute frigidus ſudor emanat, collacrymant oculi, offuſisque nebulis caligant. Horum ictibus ficulneum cinerem adiecto ſale trito, & vino imponere oportet: aut radicem ſylueſtris punicæ quàm tenuiſsimè tritam: aut ariſtolochiam cum hordei farina, & aceto ſubactam. Vlcera aquæ maris proluenda, aut apiaſtri decocto, foliaque eiuſdem illinenda. Lauacris perpetim vtẽdum, & propinandum abrotoni ſemen, aniſum, ariſtolochiam, cicer ſylueſtre, cuminum Aethiopicum, cedrides tritas, platani corticem, & trifoliæ herbæ ſemen: priuatim autem, ſingulorum ex ijs binas drachmas dare cum vini hemina conuenit. item myricæ fructus, & chamæpityos, & viridium cupreſsi pilularum decoctum, admiſto vino. Sunt qui fluuiatilis cancri expreſsi ſuccum cum lacte, aſſumpto apij ſemine, confeſtim moleſtijs liberare prodant.

Phalãgiorum genera ex Aëtio.

Phalangiorvm genera quanquam plura à ueteribus deſcribuntur; tamen Aëtio libro XIII. capite XVIII. ſex tantùm numerantur, his uerbis. In phalangiorum genere primum quidem rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum ſclerocephalum, ſextum ſcolecium appellant. Ac primum quidem Rhagium, id eſt, acineum, figura rotundum eſt, colore uerò nigrum, acini uuæ nigræ ſimilitudine, unde etiam appellationem accepit: & eos quidem iuxta medium uentrem habet, pedes uerò ex utraque parte quàm breuiſſimos. Alterum uerò Lupus appellatum, muſcas perdit, eisq́; paſcitur: ac corpus quidem habet latum, & uolubile, partes uerò circa collum ipſius inciſæ ſunt: amplius autem & os eius eminentias tres habet. Tertium autem Myrmecium, hoc eſt, formicarium dictum, formicæ maximæ aßimilatur, colore fuliginoſo: corpus uerò eius uelut aſtris quibuſdam inſignitum eſt, maximè circa dorſum. Quartum deinde Cranocolaptes, ſublongum eſt, & uiride ſtimulumq́; iuxta collum habet, atq; ſi in quem irruat, locos circa caput petit. Quintũ Sclerocephalum dictum, caput habet ſaxeũ, & obduratum: lineamenta uerò per omne corpus ſimilia animalibus illis, quæ circumuolitant noctu lucernas. Sextum autem Scolecium ſiue uermicarium appellatum, ſublongum eſt, & ſubmaculoſum, maximè circa caput. Atque hæ quidem ſpecies phalangiorum enumerantur. hactenus Aëtius. Qui tamen cuiuſcunque phalangij notas, & indicia ſeorſum non deſcripſit (genus enim diuerſum diuerſa quoq; parit ſymptomata) ſed omnia in commune ſimul collegit.

Phalang. genera, & morſus notæ ex Nicandro.

Quamobrem ſi particulatim cuiusque phalangij indicia per ſe ſcire cupimus, Nicandrum conſulamus. Is ſiquidem in theriacis præter id quòd plura, quàm fecerit Aëtius, phalangiorum genera reddit, ſingulorum etiam priuatim indicia deſcribit ſuis uerſibus, qui ita paraphraſticè in Latinum uertuntur. Opera iam nunc noxij conſidera phalangis, ſignaq́; eius morſus. Primus itaq; ſplendidus Rhox appellatur, niger planè, accumulatis pedibus prorepens, medium uentrem ore, & dentibus ſeptum habens. Cui ab hoc inflictum fuerit uulnus, perinde corpore apparet atque ſi nihil quicquam ſauciatus foret: oculi uerò inferiori parte rubeſcunt, frigus iuxtà in corpore adhæret, infigitur, ſtatimq́; color, & membra hominis à ſupernis ad ima uergere uidentur: neque penis ſemine uuidus demittitur, ſed lumbos occupans ita frigus genuum nexus diſſoluit. Aſterion iam ſecundum obſerua, in cuius dorſo pinguia quædam relucent, ac lucidæ in corpore uirgulæ. Percuſſum ab hoc inexpectatus horror cum flamine quodam adoritur, caput uerò ſomnus grauat, genuum & membrorum nexus, & imbecillitas fit. Cyaneum aliud ſublime, crinitum, & aſperum æqualiter eſt. Difficilem corpori infert illud puncturam, quodcunq; labefactauerit, corq́; graui languore ſuccumbit. Nox & caligo tempora circumſtant, uomitumq́; edit è collo lubricum, ab araneis telis nõ multum diſtantem, adeoq́; tandem interitum ſubminiſtrat. Ab hoc alius eſt Agroſtes, qui ſpecie ſua lupo ſimilis eſt, muſcarum interemptori, qui apum obſeruator eſt, culicum qui pſenes dicuntur, & œſtrorum, & omnium quæ ad telam ipſius perueneriut. Hic imbellẽ plagam, & uanum uulnus homini infligit. Quod autem Dyſderi, ſiue ſphecеum appellant, rutilum

ſatis,

ſatis, ueſpæ crudis ueſcenti perſimile. Hic ſi quempiam uulnerarit, ingens è uulnere tumor erigitur: morbi etiam quidam ad genua, aliàs etiam neruorum cordis, & uenarum languentium trepidatio, aliàs uirium deſtitutio, ut percuſſum ſæpius domet, atq; interimat. Extremi *maleficij animal, ſomnum adferens, qui hominem quieſcere ab huius ſeculi laboribus faciat. Eſt præterea* Formicarium *dictum, quod formicis planè ſimile ſit, collo quidem rutilum, reliquum corpus nigredini ex putredine factæ, par eſt, undique latum ſtellatum dorſum punctisq; diſtinctum gerens, cui ſubcinericium tempus ad modicam ceruicem attollitur. Atque ex hoc phalangio dolores priorum ſimiles uenenatorũ ueniunt. Sunt & alia parua phalangia ſcarabeis ſimilia, quæ in agris inter legumina ſua carpunt paſcua.* Horum *circa cruciantem morſum tubercula, & puſtulæ exurgunt, cor oberrans furit, lingua inconditè obmurmurat, oculi etiam ſubuertuntur.* Educatur *in* Aegypto *in perſeæ folijs, quem* Cranocolapten *dicunt, phalænæ ſimilis, quæ circum lucernas cum impetu uolitat nocte.* Eius *horribile ſemper caput inceſſanter nutat, uterus autẽ grauatur.* Hic *ubi cuipiam ſtimulum infixerit, quem ceruice tenus gerit, facilè ſanè citra omnem laborem ad interitum ducit. hæc* Nicander. *A`quo tamen in hoc diſſentit* Aëtius, *quòd ſclerocephalum ijs ſimile fecerit beſtiolis, quæ noctu lucernas circumuolitant,* Nicander *uerò huic cranocolapten comparauerit.*

Phalãgiorum ictuum ſigna, & curatio ex Aëtio.

Sed iam ea proſequamur, quæ de phalangiorum ictibus tradidit Aëtius, *qui loco ſuperius citato ſic habet. Quæ percuſſos à phalangijs concomitantur, communia ſunt iuxta magnitudinem, & paruitatem diſcreta.* Morſus *porrò tenuis eſt, ut uix conſpici poßit: tumor autem liuidus, quibuſdam etiam rubicundus: frigiditas adeſt circa genua, lumbos, & ſcapulas, nonnunquam uerò totum corpus aggrauatur. amplius & dolor aßiduus adeſt, tremor, pallor, uigiliæ. Quibusdam uerò pudendi tentigo, & circa caput pruritus, aliquando etiam circa ſuras: oculi humecti, & lacrymantes, ac caui, & uenter inæqualiter eleuatur.* Intumeſcit *autem uniuerſum corpus, faciesq;, & maximè circa linguam partes, adeò ut impedito ſermone balbutiant demorſi. Quibuſdam uerò urinæ emittendæ difficultas adeſt, cum pudendi tentigine, & dolore. Si uerò minxerint, aquoſæ ipſorum ſunt urinæ, quædam aranearum telis ſimilia in ſe habentes, & uomitus quoq; ſimilis. aliquando uerò & per uomitum, & per uentrem talia excernuntur. Cæterùm in calidam aquam demißi, dolore leuati ſibi uidentur: pòſt uerò è balneo egredientibus, intentum dolet pudendum. Senioribus uerò pudendum plurimùm laxatur, ac minimè intenditur.* Atque *hæc quidem communiter ad omnium ictus ſequuntur. Si uerò cranocolaptes aliquem percuſſerit, caput magis dolet, & uertigines conſequuntur, frigus continens, delirium, corporis iactatio, & uentriculi punctiones.* Omnes *autem à phalangijs percußi iuuantur aßiduis balneis: ictus etiam locus ex trifolij bituminoſi decocto, cum oleo proluatur, totum uerò corpus ex cerato liquidißimo pinguefiat.* Iuuantur *etiam fomento ſpongiarum in calido aceto tinctarum, & plagæ continuè adhibitarum.* Cataplaſmata *autem eis conueniunt: bulbi, ſanguinaria, porrum, furfures aceto incocti, hordeacea farina incoctis cum ea in uino aut melle lauri folijs, ruta, großi, caprinum ſtercus cum uino, amaracus cum aceto, ſylueſtris ruta cum aceto, & cyperus. hactenus* Aëtius. *Cæterùm* Dioſcorides *uarijs in locis huius totius operis de medica materia plura alia medicamenta intus in corpus ſumenda aduerſus phalangiorum morſus commemorauit, præter ea quæ hoc capite ſpeciatim retulit.* Ea *autem ſunt, ſi ſummatim colligantur, myrti baccarum ſuccus ex uino potus, ſuccus item foliorum mori cyathi menſura, lixiuium è fici uel caprifici cinere paratum, aſparagi radicum decoctum, agreſtis lactuca, coris ſemen, hederæ ſuccus ex aceto potus, ruta ex uino hauſta, hieracium, dauci ſemen, melanthium drachmæ pondere ex aqua potum, aparine, melißophyllum, & phalangium herba ex uino pota, pentaphyllum, hyacinthi radix, & ſedum minus. Quæ uerò ad idem exterius illinenda commendauit, hæc ſunt, mullus piſcis diſſectus, maluæ decoctum, aqua marina, & marinorum iuncorum tenella folia.* Nec *deſunt compoſita medicamenta ab authoribus tradita. quæ ſi quis uidere & habere cupit,* Galenum *conſulat libro ſecundo de antidotis, ubi ualentißima deſcribuntur antidota ad phalangiorum ictus, è pluribus ueterum clarißimorum medicorum monumentis excerpta.* In *ſumma tamen legitima theriaca, &* Mithridatium *contra phalangiorum uenenum cæteris præſtantiora cenſentur.*

Tarãtulæ uenenum, & remedia uide libro II.

Sunt etiámnum in phalangiorum genere recenſendæ, quæ nobis in Hetruria TARANTVLAE *uocantur. Quarum hiſtoriam, & admiranda ſymptomata ſuperius libro ſecundo abundè retulimus, cùm de phalangijs diſſereremus. Quinetiam inibi docuimus, quo modo ab ijs icti curentur muſicis inſtrumentis, ductisq; quàm longißimis tripudijs. quare eò ſe conferre poterunt, qui hæc ſcire deſiderant.*

Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XLIII.

SI SCOLOPENDRA, aut dicta ophioctene, morſum intulit, locus per ambitum liuore ſugillatur, & computreſcit: interdumque, licet raró, fæculentus, atque ruber cernitur. A`morſu ipſo exulcerari locus incipit, vlcusque id negotium exhibet, ferè remedijs inuictum: præterea toto corpore prurigo ſentitur. Hæc vbi morſum infixit, ſal quàm leuiſsimè tritus, ex aceto vulneri inſpargendus, aut ruta ſylueſtris ſuperponenda. Locus acida muria fouendus, & danda in potu ariſtolochia cum vino, aut ſerpyllum, aut calamintha, aut ruta ſylueſtris.

Scolopendræ uenenoſæ cõſideratio.

TERRESTRES *Scolopendras* Hetruſci *centipedas uocant.* Sunt *enim in* Hetruria *omnibus uulgaris notitiæ uermes, innumeris utrinque pedibus refertæ, colore ſubrufo: diuerſo quoq; genere conſtant. Cæterùm ea tantùm ictu uenenum relinquunt, quæ quòd morſu ſerpentes interficiant, ophioctonæ appellantur, quarum tantùm exiſtimamus hoc loco meminiſſe* Dioſcoridem. Veruntamen *quæ in uniuerſo genere eæ ſint, hactenus compertum non habeo. Quibuſdam in regionibus tanta copia increuere ſcolopendræ, ut fugatæ ab eis populi, proprios deſeruerint lares. quod Arerietis contigiße ſcribit* Theophraſtus. *Progreditur ſcolopendra tam in anteriorem, quàm in poſteriorem partem.*

partem. Idcircò ſcribit Ariſtoteles libro IIII. capite VII. de hiſtoria animalium, quòd diſſecta Scolopendra altera parte in caput, altera in caudam mouetur, & ſerpit. Vnde uidetur exiſtimaſſe Nicander, hanc bicipitem eſſe, ut eius uerba in theriacis innuunt, cùm inquit. Modicaq; pemphredon, bicepsq; ſcolopendra. Cuius euntis alæ, ut remi nauis, feſtinant. Non inepta quidem Nicandri comparatio: nam ſcolopendræ pedum multitudine uelociq; motu triremem repræſentant. Harum morſibus (ut Dioſcorides ait) auxiliantur aſphodeli ſemen, et flores ex uino poti. Quinetiã (ut ſcribit Aëtius) ea omnia ſcolopendræ ictibus medentur, quæ priuatim muris aranei morſibus conueniunt, de quorum curatione paulò inferius dicemus. Præferunt antiquorum nonnulli cinerem aceto ſubactum, & uulneri illitum, item ſcillam: præterea pulegium, rutam, & mentham ex uino potam. De marinis Scolopendris tradidimus ſuperius libro ſecundo. Nec tamen mihi compertum eſt, aliam noxam ab ijs inferri, quàm ingentem pruritum ijs tantùm partibus, quibus inhæſerint (ut ſcribit Ariſtoteles, & Dioſcorides) earum erucarum more, quæ pilis horrent, & quæ præſertim in pinu uitam agunt. Scolopendræ morſus remedia.

Σκορπίος. SCORPIO. CAP. XLIIII.

SCORPIONIS morſu inflammari ſtatim incipit locus, & indureſcit, ac intentus rubet, viciſſimque dolore premitur: modò ſiquidem exæſtuat, modò frigore occupatur. Labor repentè fatigat, & aliquando meliuſculè habet, aliquando recrudeſcit. Conſequitur ſudor, horroris ſenſus, & tremor. Extremæ corporis partes refrigeſcunt, inguina extolluntur, per ſedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor membra decolorat, & dolor, tanquam ex pungente acu, per vniuerſam cutẽ ſentitur. Percuſsis præſenti eſt auxilio ficulneum lac in vulnus inſtillatum. Scorpius ipſe, qui ictum vibrauit, tritus, & percuſſo loco impoſitus, ſuæ plagæ remedium eſt, ob cæcam quandam naturarum (vt conſtat) diſcordiam, quæ antipathia appellatur. Prætérea tritus, & impoſitus cum ſale, lini ſemine, & althæa, ſcorpius conuenit. Sulphur ignem non expertum, reſina terebinthina exceptum, & emplaſtri modo adiectum, auxiliatur. Itidem galbanum ad ſplenij formam ductum, & calamintha, quæ trita illinatur, & farina hordei in vino parata, in decocto rutæ. Semen trifoliæ herbæ tritum, & vulneri iniectum opitulatur. Hæc ad affectum locum pertinent. Poſt hæc quàm efficaciſsimis potionibus utendum, cuiuſmodi ſunt ariſtolochiæ, præſertim corticis binæ drachmæ cum vino, tuſa gentiana, & pulegium decoctum, & baccæ lauri pauco numero tritæ, & calamintha cum poſca, in qua magnopere diſcoqui debet: cupreſſus cum vino, & ruta, nec ſecus ficulneum lac: laſerpitium, ſi adſit: ſin deſideretur, peucedani ſucco utendum. efficax eſt potum trifolij, & ocimi ſemen. Horum autem omnium uicem penſat iugis lauacri vſus, euocatus ſudor, & dilutæ vini potiones.

PLVRA, *ac uaria antiquis numerantur Scorpionum genera, ut latius libro ſecundo diximus, quorum alij multum, alij parum ſuo ictu officiunt. Porrò Nicander in theriacis ſcribit eorum octo reperiri genera, his uerbis. Agedum aculeo dolorifico armatum ſcorpionem canam, eiusq; tetricum genus. Quorum primus albicans, neque fonticus, neque lethalis eſt. Sed cui rutilæ genæ micant, calorem flagrantemq; mortalibus furorem incuſſit, quo malo homines horrore concutiuntur, & frigore, perinde ac qui febre diuexantur, & acri ſiti incenduntur. Qui liuidus eſt, malam trepidationem, & motionem tribuit hominibus, quos percuſſerit, qui ceu attoniti, & uani, & ſtulti rident. Alius uiridante colore, qui ſimul ac corpus hominis concuſſerit, tremores, & frigora illico admittit, acrisq; grando talibus uidetur circumſtare, etiam ſi ſol ardentiſſimè radijs ſuis flagret. Talis tantáque eius ſtimuli afflictio, cuius uertebræ nouem (lego ſeptem, cùm non plures ſcorpionum caudis ineſſe comperiantur) iuncturis connexæ apice ſuo nocent. Alius liuido colore, ingentem aluum geſtat, latumq;: herba enim ueſcens, ſemper inſaturabilis manet, corpus etiam hominis excedens, inguini inſolubili ictu nocens: tam uehemens eius genis, & ori morſus inſitus, infixúsque eſt. Deprehendes itidem ſimilem ſcorpionem litorali ſeu marino cancro, qui albentes algas fluctumq; maris decerpit paſcendo. Alij rurſus incuruis æquales planè paguris uidentur, corpore grandes, chelis, & forcipibus æquè ſolidi, atque paguri, qui in ſaxoſis cauernis demorantes ſibi timent. quinetiam è paguris tales ſcorpiones, genus & ortum ſuum ducunt. Nam cùm rupes, tenuesq; multum ſtrepentis maris reliquerint algas, eos ex mari ineſcantes piſcatores extrahunt. At paguri ſe peti ea uenatione ſentientes, murium rimas, & nidos ſubeunt, ubi prolem perditricem habent, ibiq; è mortuis tandem paguris ſcorpij nocentes per foramina iſta generantur. Poſtremò melichlorus tibi animaduertendus, cuius ſummum uerticillum prænigrum eſt, inextinctamq; noxam infligit, hominibus certè infenſiſſimus ille obliquo greſſu corpus flammæ ſimile commouens: pueris uerò, & natu minoribus celerem interitum adduxit: quibus & circum terga denſæ alæ expanduntur locuſtæ fruges rodenti non diſsimiles. hactenus Nicander.* Scorpionum genera ex Nicandro.

Cæterùm ſcorpionum ictuum indicia, & curationem conſcripſit diligentiſſimè Aëtius libro XIII. cap. XIX. ſic inquiens. A Scorpio percuſſos uehementiſſimus plagæ dolor conſequitur, frigiditasq;, ac tenſio, et ſtupor: circaq; plagam, & totum corpus frigidus ſudor: & his, qui iuxta infernas partes percuſsi ſunt, inguina excitantur, ac intumeſcunt: qui uerò circa ſupernas, locus ſub alis. Et hæc quidem leuiter percuſsis adſunt. Validius autem ictis ardor circa plagam adeſt, quemadmodum in ambuſtis, & uerrucarum inſtar formicarum eruptio circa labra, & totum corpus, ut grandine ſe impeti putent. Facies diſtorquetur, ſordes circa oculos adſunt glutinoſæ, & lacrymæ uiſcoſæ: durities articulorum, anusq; procidit, cum egerendi cupiditate: ſpuma circa os eſt, et uomitus largus, ſingultus, conuulſiones opiſthotonicis ſimiles. His igitur ſerpyllum, althææ radicem, & elaphoboſcum bibendum præbeto. Scorpionum ictus, & curatio ex Aëtio.

Præter opinionem autem facit elaphoboſcus, tum uiridis comeſta, tum ſicca pota. Cochleam item hortulanam maximè accipito, eamq; unà cum operimento tritam, plagæ imponito, & confeſtim ſedabis dolorem. Idem etiam uermes terreni facere dicuntur. Prodeſt præterea fluuiatilis cancer tritus, addito laſere, in uino potus. Confert uerbenaca recta, aut uiridis cataplaſmatis modo impoſita, aut ſicca in puluerem pota. Conducit etiámnum puluis ex æqualibus partibus cumini, melanthij, & uiticis ſeminis confectus, & drachmæ pondere ex uino potus. Datur & paſtinacæ ſemen, quin & ponticæ nuces: quippe hæ non modò in cibum ſumptæ; ſed in cingulo quoq; geſtatæ, geſtantem ab omni ſcorpionum ictu tutum reddunt. hæc ex Aëtio. Commune & uulgare remediũ eſt plagam perungere ipſorum ſcorpionum oleo. Proinde oleum noſtrum de ſcorpionibus, cuius antea ſæpenumero mentionem fecimus, hac in curatione maximopere conueniet.

Remedia alia ex Dioſc.

Scorpionum ictibus Dioſcorides præter ea medicamẽta, quorum hoc capite meminit, hæc quoq; ſparſim in ſuperioribus libris mederi tradidit: nempe amomum melle ſubactum, fluuiatiles cochleas, mullum piſcem recentem, ſmaridem muria aſſeruatum, diuulſas lacertas, domeſticos mures conciſos, tritici farinam uino aut aceto ſubactam, ſonchi & intubi ſuccum, ocimum polentæ admiſtum, amaracum ex ſale & aceto, hieracium, laſerpitij lacrymam, meliſſophyllum, chamæpityn: uerbaſci illius folia, quod tantùm aureum florem gerit, leucoij aurei ſemen: & polemoniæ radicem, cui tantam uim contra ſcorpiones ineſſe quidam tradunt, ut ij ab his nõ feriantur, qui eam geſtauerint: quos, ſi fortè percuſſi fuerint, nihil tamen moleſti paſſuros affirmant. Et hæc omnia proſunt tantùm uulneri illita. Quæ uerò pota, uel deuorata auxilium præſtant, eiuſdem teſtimonio, hæc erunt: fluuiatiles cancri triti, & cum aſinino lacte poti: aſinorum & equorum, qui in paſcuis degunt, fimum liquatum in uino, & potum: oxylapathi, & oxalidis ſemen ex uino aut ex aqua potum, agreſtis lactuca: abrotoni hortenſis, paſtinacæ, hyacinthi, & urticæ ſemen: quin & oluſatrum, & heliotropium, & cardamomum, & myrrha, & myrti baccarum uinum. E quibus omnibus cùm plura poſſint confici antidota, pro uaria medicorum intentione, non operæpretium puto, nos hac in re longiorem moram ducere, ut quæ potius peritiſſimi cuiuſq; iudicio ſit relinquenda.

Τρυγὼν θαλάσσια, σκορπίος καὶ δράκων θαλάσσιοι. PASTINACA MARINA, SCORPIO ET DRACO MARINI. CAP. XLV.

SI MARINA paſtinaca percuſsit, protinus accidunt moleſti dolores, aſsiduæ conuulſiones, laſſitudo, & imbecillitas. mens percuſsis labat, poſtea obmuteſcunt: oculi caligant. Percuſſus autem locus in ambitu cum uicinis partibus denigratur, & ita obſtupeſcit, ut tangentem non ſentiat. hunc ſi quis premat, atra ſanies, craſſa, & malè olens excernitur. Ei qui marina paſtinaca icitur, omnia, quæ de uiperarum morſu paulò pòſt referemus, ſimili modo conueniunt. Peculiariter autem ictus à marino ſcorpione, & dracone inferuntur, qui moleſtos cruciatus cient: interdum autem, ſed raro, nomas excitãt. Quibus abſinthij, ſaluiæ, aut ſulphuris ex aceto triti potio ſubuenit. Ipſi etiam diſſecti, vulneribusque impoſiti, ſui cuiusque ictus remedio ſunt.

Paſtinacæ marinæ ictus ſigna.

QVI à marina Paſtinaca percuſſi ſunt (ut teſtatum reliquit Aëtius) his uulneris locus manifeſtè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis ſtupor. Acutum enim, & firmum habet aculeum, quo uehementiſſima ui in altum impulſo, nerui ſauciantur. quapropter in aliquibus mors derepentè totum conuellens corpũs comitatur. Narrant quidam, quòd ſi quis caudam paſtinacæ, quæ ictum intulit, auferat, & in arborem maximè quercum, ſuſpendat ac figat, ipſam quidem arborem areſcere, ægrum autem ſanari, atque id iuxta contrariæ affectionis, & remedij rationem contingere. Id quod etiam aſſerit Nicander in theriacis, his planè uerbis. Trygonem, hoc eſt, paſtinacam, itidem maleficum, mareq; uaſtãtem draconem arcere noui. Dolore autem ſic hominem afficit trygon, cùm oblongis ſagenis defatigatum piſcatorem aculeo ſuo ceciderit: uel etiam ramis arboribus infixus fuerit, nam tum arbor ea fit obſcurior, ignobiliorq;. Siquidem ab huius morſu, ceu ſolis æſtu, eius & radices perditæ unà cum folijs flaccidæ redduntur, & areſcunt: homini uerò caro putredine imminuitur. hæc Nicander.

Paſtinacæ ictus remedia.

Cæterùm auxilium ſentiunt percuſſi, ut Aëtius inquit, ubi ſtupor, & refrigeratio totius corporis conſequatur, ex calidis illitionibus, & conſimilibus cataplaſmatis. Propriè autem furfures aceto incocti, & pro cataplaſmate impoſiti eis auxiliantur, & ipſum adeò acetum pro fotu affuſum maximè prodeſt. Magis autem conueniunt eis attractoria, & quæ tenuium partium ſunt, ac calida. quo nimirum per attractoriam facultatem uenenum ex profundo attrahatur, & per calorem frigiditas mitigetur, & quæ tenuium ſunt partium, in altum proreptent. Ad hanc igitur rem in promptu habebis apta, ſulphur uiuum urina ueteri ſubactum, marrubium, lauri folia, echium, radicem panacis, ſaluiam, & ſimilia. At uerò ſi hæc deſiderentur, fermentum acidum cum liquida pice emollitum imponito: mirabiliter enim auxiliatur. Dato item lauri decoctum, aut ſuccum Cyrenaicum cum myrrha magnitudine fabæ, ac modico pipere terito, ac dato cum uino: aut ſilphium, aut laſer ex uino: aut ſucci fici guttas quinque, cum tribus ſerpylli granis bibendas præbe. Hæc Aëtius aduerſus paſtinacæ marinæ ictus auxilia reddidit. Ad quos præterea commendatur ſaluiæ decoctum continuè pluribus diebus potum: quin & ſcordium in puluerem tritum, & ex ſui ipſius decocto potum, itemq; uerbenaca. Non tamen ob id prætermittenda eſt theriaca, aut Mithridatis antidotus, aut quinta noſtra eſſentia, cuius iam ſæpe meminimus. Porrò Nicander quoq; nonnulla remedia protulit, quæ hæc ſunt. Anchuſæ folia, quinquefolium, rubi flores, arctium, oxalis, lycopſis, ordilum, chamæpitys, fagi cortex, agreſtis paſtinacæ ſemen, terebinthi fructus, phycus marinus, adiantum, ſmyrnium, eryngium, libanotis, cachry, & utrunque papauer.

Μυγάλη. MVS ARANEVS. CAP. XLVI.

À MVRE araneo percuſsis, circa morſum in orbem inflammatio exoritur, nigraque puſtula, diluta ſanie turgens, exurgit: proximæ partes liuent. Rupta puſtula, depaſcens ulcus, non ei diſſimile, quod ſerpit, occupat. Inteſtinorum quoque tormina, difficultas urinæ, & frigidæ aſperginis offuſio conſequuntur. Huius morſibus auxiliatur ex galbano ſplenium, per ſe vulneri exterius impoſitum, ut medicamenti modo aceto tritum, & hordeacea farina cum aceto mulſo illita. Quinetiam mus ipſe, qui morſum intulit, ſi diſſectus apponatur, ictus ſui veneficia luit. Reſiſtunt quoque acini dulcis punici decocti, & illiti: item porri, & allia contrita, necnon aquæ calidæ fotus: ſed hæc ad locum pertinent. Prodeſt potum abrotoni decoctum, maximè ſi in uino detur. præterea ſerpyllum, & galbanum, & eruca uino madefacta: recentes cupreſsi pilulæ cum aceto, & cyclaminus ex aceto mulſo, & pyrethrum cum uino, & chamęleonis herbæ radix. Nec deſunt, qui literarum monumentis tradiderunt, tritum murem araneum contra ſuos ictus commodè bibi. Quam hiſtoriam apud alios inuentam, dignam duntaxat cenſuimus, quæ adnotaretur. Alij aſſeuerant, demorſum non aliâs exulcerari, niſi prægnâs mus araneus fuerit: tum ſanè auxiliari ferunt.

Muris aranei morſus notæ, & curatio.

QVANQVAM *Mus araneus, qui, quòd colore muſtelæ ſit ſimilis, Græcis* μυγάλη *dicitur, ab omnibus inter uenenata numeratur; attamen in agro Tridentino is nullam morſu infert noxam, quemadmodum nec ſcorpio. Hiſtoriam eius ſuperius libro ſecundo retulimus. quare iam ad eius morſus notas, & remedia progrediamur. Demorſis itaq; ab eo (ut Aëtius inquit) uulnera manifeſta fiunt: quadrifido enim ordine illata uulnera conſpiciuntur: & ſanguis quidem primùm purus promanat, paulò pòſt uerò ſanioſus. animal enim ipſum putrefactione occidit. Conſueuerunt etiam bullæ inſurgere, quas ſi quis diſrumpat, carnem ſubiacentem fæculentam offendet, & fiſsuris diſparatã. Inflatio autem ſequitur demorſos. Cæterùm hoc animal frequentius ad teſtes inſilire ſolet, eosq́; uerbere impetere, nõ hominis modò; ſed cuiusque etiam bruti animantis. Auxilium autem ferunt cùm ob putrefactionem periclitantur demorſi, poſt prædicta communia remedia, lauri tenella folia, unius aut duarum drachmarum pondere, trita & ex uino pota. Conueniunt etiam ipſis omnia communia uenenorum remedia è uino dulci in potu ſumpta. In pecoribus uerò & iumentis illa ipſa cum aqua trita, naribus infunde: eſt enim ipſis præſens remedium. Vnde etiam hominibus ſimiliter in potu exhibeto. Morſus porrò cumino, & allio, putamine extrinſeco non abiecto, cõtegatur. Eadem etiam cum oleo trita aſsiduè ac diligenter locis circumſitis illinantur. Si uerò ruptæ fuerint bullæ, & ulcera oborta, acida muria proluatur locus, aſpergaturq́; ſubinde uſti hordei puluere. Verùm non rumpentur, niſi prægnans fuerit mus araneus, qui morſum inflixit. Quòd ſi exulcerentur, mali punici dulcis putamen coctum tritum erit imponendum, & ulcera ex eodem decocto, aut magis myrti decocto proluenda, fouendaq́;. Strato uerò inquit, in muris aranei morſu primùm ſcalpello circunquaq; uulnerandum eſſe locum, & murem ſubinde araneum uſtum cum aceto imponendum, aut ſinapi tritum, & aceto exceptum. In potu uerò opem ferunt panax, eruca, capparis cortex, gentianæ radix, & recta uerbenaca, omnia ex uino pota, aut in cataplaſmate conformata, & morſibus illita. Proſunt & maluæ folia impoſita, & magna antidota potui data. Cæterùm lectorem admonitum uolumus, Muris aranei imaginem, quam hîc damus, ueram eſſe, & diligenter ad rei imitationem expreſſam: non illam, quam libro ſecundo perperàm & infabrè pictam inueniet. Error ſanè librarij fuit, qui imprudenter deprauatam in legitimæ locum ſuppoſuit. Quem errorem hoc loco emendare, & lectorem monere opportunum duximus.*

Ἔχιδνα. VIPERA. CAP. XLVII.

SI VIPERA momordit, corpus intumet, uehementer areſcit, ſubalbidumque colorem concipit. Sanies à vulnere profunditur, primùm ſuppinguis, mox cruenta. puſtulæ aduſtis ſimiles erumpunt: & antea depaſcens ulcus, quod in proxima repens, non ſumma modò corporis; ſed intima quoque corripit. Gingiuæ ijs cruore ſuffunduntur: inflammatio circa iecur erumpit: tormina, & bilioſi uomitus ſequuntur. Sopor, tremor, & urinæ difficultas accedit, & frigidus ſudor offunditur. Vbi uerò uipera morſum impreſsit, ſimum caprinum cum uino, ſtudioſè impoſitum opitulatur. item laurus & abrotonum, & galbanum ſplenij loco ſuperiectum, & origanum uiride inditum. pulli gallinarum diſcerpti, & confeſtim admoti: erui farina uino ſubacta: radicis cortex usque eò tuſus, ut in puluerem ſolutus abeat, & ſcilla toſta: detritum chamæmelum, hordeaceæ farinæ cataplaſma in aceto mulſo præparatum, ſed locus antè eo calido foueatur. hæc loco imponũtur. Contra uiperinos ictus rubus cum uino prodeſt. Aliqui anchuſam tenui folio conſtantem auxiliari produnt. Leporini coaguli in uino terni oboli bibuntur, & porracei ſucci hemina in mero, & foliorum apiaſtri ſuccus, & ſylueſtris ruta. hæc in uino potari debent. Vinum frequenter bibendum, allia mandenda, & cepæ, & porri recentes, ſalſamenta acerrima, & opipara. ſimplicia hæc ſunt. Percuſsis à uipera præclarè auxiliatur medicamentum, quod myrrhæ, piperis, caſtorij, floris portulacæ ſeminisque, dimidio acetabulo conſtat: hæc omnia in Cretico paſſo teruntur, aut in alio probato. Eraſiſtratus in eo libro, qui περὶ δυνάμεων, id eſt de uiribus, inſcribitur, pleraque alia tradidit, quæ ictis à vipera auxilium ferre poſſunt: inter quæ talia maximè laudantur. Gallinacea cerebella cum uino pota, ſemen ſatiuæ braſsicæ tritum, & acetabuli menſura cum uino potum. Quinetiam bonum eſt digitum in liquidam picem intingere, deinde uinum, quo digitus fuerit elutus, bibere. Hæc ſunt quæ contra uiperæ ictus auxiliantur.

Viperarum morſus indicia.

VIPERARVM hiſtoriam exactius, ut puto, latiusq; libro ſecundo tradidimus, quàm ut operæpretium ſit hîc eandem repetere, uel plura nobis ſuperſint addenda. Quare tantùm reliquum eſt, ut iam de earũ morſus indicijs, et remedijs diſſeramus. Reperiuntur itaq; in eis (ut Aëtius memoriæ prodidit) quos uipera mas momordit, uulnera in loco bina: in his uerò qui à fœmina demorſi ſunt, quaterna. Primùm autem ex eis excernitur ſanguis, deinde ſanies ſanguinolenta, & oleoſa. Adeſt tumor bilioſus, feruidus, bulloſus, ſubruber, deinde liuidus, denigratus, & proſerpens. Siccitas uehemens ineſt ori, ardor, exolutio, & frigidi horroris inſultus, aliquando & bilis uomitus, tormina, capitis grauitas, uertigo, pallor, ſingultus, febris, ſpiritus & anhelitus celer, color plumbeus, & frigidus ſudor. Mors in horis ſeptem, aut ut longiſsimè abſit, tertia die, in his qui non ſeruantur, & maximè his, qui à uipera fœmina ſunt icti. hæc ille. Quæ omnia Nicandro accepta referri poſſunt: ſiquidem is in theriacis ita ad Latinum ſenſum ſcribit. Hinc luctum à uipera manantem uiatores diuulgant: duos enim inſtar nerui acutos maſculi dentes in ore ſuo uirus eructantes, oſtentant: uipera uerò fœmina ſemper plures exerit, pernicioſo ſuo ore inſultans. Atqui in carne icti facilè latos dentes perpendas. Porrò è uiperæ inflicta plaga ſanies aliàs pinguedini ſimilis, aliàs cruenta, interdum ſine ullo colore conſpicitur. Sed quæ ulcus ipſum caro circundat, germinans graui offert ſeſe tumore: interdum rubens, tumq; palàm liuida cernitur: quandoque etiam aquoſum onus concipit. Frequentes præterea bullæ, ceu uacui per ignem tumores, perinde ac corpus igni ſit ambuſtum, in cute ſupernè ebulliunt. illic ſubinde putredines circumcirca accurrunt, aliæ quidem ſeorſum à uulnere, aliæ circa plagam ueneno non diſsimilem mortem edentes. Aſpera itaque noxa, uehementerq; igneſcens totum corpus exedit: hic per guttur, atque collum coëuntes ſonitus, agminatim ſtrepunt: quinetiam oculorum uertigine mœret. Illicoq; membris grauans imbecillitas, & lumbis anxietas uenit: at in capite caliginoſum onus conſiſtit. Atqui laborans ille aliàs ſiti aridum guttur ſuum exiccat, ſæpeq; ex unguibus eum frigus tenet. Hyberna autem niue exuberans grando, omnia membra degrauat. Crebrò etiam bilioſos uentris ſui tumores expuit, toto corpore pallens, ac humens circa membra ſudor niuis iactu frigidior circunfunditur. Colorem interdum liuidi plumbi gerit, aliàs obſcurum, mox floribus ſimilis eſt æris. hactenus Nicander.

Viperarum morſus remedia.

Præſtat igitur (ut Aëtius author eſt) priusquàm cruenta prodeat urina, allij plurimum deuorare, & uinum meracum copioſum bibere, excitatis ſubinde uomitibus. Efficaciſsimum enim eis remedium eſt allij eſus, ac meracior uini potio, inquit Archigenes, adeò ut ſi quis multum eius ſuſtineat uſus, itemq; meri potum, nullo alio auxilio opus habeat. Conuenit item maximè theriaca ex uiperis ſine dilatione pota, & uulneri illico ſuperpoſita. Quin & ipſa uipera excoriata, capite, et cauda abſciſsis, interaneis omnibus reiectis, anguillarum modo cocta, & à demorſis deuorata, maximum ictis præſidium affert. Caput autem à uiua amputatum, diligenter per uolſellam prehenſum, morſuiq; impoſitum, ea parte adhuc calente, quæ ceruicem contigit, uenenum id mirificè extrahit. Conducit & diſſectam gallinam adhuc internè calentem morſui imponere, idq; alijs pariter diſſectis, frequenter, & aſsiduè repetere. Oportet etiam ſcalpello per ambitum demorſum locum circuncidere, & cucurbitulas ſubinde admouere. A cucurbitulis foliorum fraxini ſuccus in potu exhibendus eſt, & expreſſa à ſucco folia uulneri illinenda: eſt enim ualde efficax ad uiperarum morſus fraxinus arbor. Meliſſophylli item folia, & ſuccus tum ex uino potus, tum uulneri exterius illitus, euidens auxilium confert, etiamſi iam moriatur æger. Aiunt præterea, ſi quis melanthij drachmas quatuor edat, non moriturum. Similiter etiam melaphroditos herba efficax eſt, & cancri fluuiales cum lacte triti, & poti, & uulneri adhibiti. Magnificè etiam proſunt ranæ coctæ, & in cibum ſumptæ, & iuſculum earum ſubinde bibitum. Præſtat & naſturtium plurimum

mum edere, uel tritum ex uino bibere. Facit autem ad id mirificè teſtudinis ſanguis exiccatus, & cum ſylueſtri cumino potus. Vtendum etiam omnibus communibus remedijs, ſuprà ſæpius relatis: quippe ſuperuacaneum fuerit eadem tam ſæpe repetere. Maximè uerò utendum eſt anchuſæ radice, & heliotropio cum uino. dandus & hæmatites lapis. Auxiliantur & raphani in cibo accepti, & deinde uomitu reiecti, exhibita ſtatim à uomitu Andromachi theriaca. Poſt ſcarificationem, & gallinarum impoſitionem, uulnus ex trifolij bituminoſi decocto calido, diu proluendum ac fouendũ eſt: nam ſi pauco id tempore fiat, demorſi peius afficiuntur. Deinde porrum & panem cum ſale illini conuenit, aut allium cum aceto, aut ipſius exuſti, aut fraxini cinerem, aut alium quémuis cum aceto, aut haſtulæ regiæ, aut ſycomori folia cum pane: aut lauri tenellis folijs, coctis & cum oleo tritis integatur locus, aut caprino ſtercore, priuſquàm claudatur. Cæterùm, ut libro de theriaca ad Piſonem author eſt Galenus, non modò è uiperarũ morſibus retrahitur uenenum appoſito tantùm, ut Aëtius inquit, uiperæ capite; ſed ipſa quoq; uipera tota contuſa, & uulneri impoſita. Contra uiperarum morſus mirificè medetur echij epotus ſuccus, herbaq; ipſa uulneri impoſita, ut ſuperius libro quarto prodidimus, illius Alcibij hiſtoriam referentes, à quo echium Alcibiadis cognomentum accepit. quandoquidem planta hæc (ut ipſe Dioſcorides teſtatur) facultatibus adeò præſtantibus inſignitur, ut epota eius radix ex uino, non percuſsis modò à ſerpentibus opituletur; ſed eos quoq; qui antea biberint, feriri non patiatur.

Simplicia medicamenta ex Dioſc.

Commendauit etiámnum aduerſus uiperarum morſus Dioſcorides ſparſim in ſuis de medica materia libris, præter ea quæ hoc capite retulit, alia præſtantiſsima ſimplicia medicamenta, partim exterius applicanda, partim bibenda, uel comedenda, quorum nonnulla hîc ſubijciam. Vulneri igitur exterius illita conferunt, iuniperi, & fraxini folia, tritici furfures ex rutæ decocto incocta, erui farina uino macerata, ſcilla ex aceto feruefacta, perſonatæ, ebuli, & ſambuci radices in uino elixatæ, ſarmentitius cinis aceto ſubactus, aliaq; complura, quæ breuitati ſtudentes nunc ſilentio inuoluimus. Pota uerò proſunt caſsia odorata, coſtum, myricæ ſemen, piſtacia, cerui genitale exiccatum, tritum & potum, chondrylla, anagallidis ſuccus, ferulæ medulla, aparine, rubiæ radicis, & terreſtris tribuli ſuccus: auxiliatur etiam bryoniæ radix: Admirandos inſuper præbet effectus radix illa, quam Goritienſes ab auxiliari eius ui Serpentinam uocant, cuius hiſtoriam, pariterq; uſus rationem ſuperius libro ſecundo tradidimus. Verùm præter hæc præſentaneo remedio ſanat noſtra quinta eſſentia, cochlearis menſura pluries eodem die pota: item oleum noſtrum de ſcorpionibus, de quo etiam ſæpius dictum eſt, ea ratione inunctum, quam ſuperius ipſius conficiendi modum deſcribentes retulimus.

Ammoditę hiſtoria, & ueneſica uis.

In Viperarum quoque genere ea nimirum immanis fera recenſeri poteſt, quam AMMODITEN uocant, cuius etſi nuſquam, quod extet, meminerit Dioſcorides; minimè tamen ſilentio prætereundum eſt, quin hæc eiuſq; ueneni remedia deſcribantur. Siquidem Ammoditæ, meo iudicio, in pluribus Italiæ et Illyriæ locis reperiuntur, præſertim in Goritienſi comitatu, & Iapidiæ montibus. Eſt enim fera hæc uiperæ omnino ſimilis, præterquàm quòd capite ſit ampliore, & maxillis latioribus, quòdq; ultimo roſtro ſuperiori parte eminentiam quandam habeat, acutæ uerrucæ ſimilem. Vnde circunforanei, qui ſerpentes eorumq; ueneni remedia profitentur, hanc feram uulgò appellãt Aſpido del corno, hoc eſt, Aſpidem cornutum. Neq; ſanè ineptum illi nomen indiderunt: nanq; non minori cum uelocitate interficit, quàm aſpis. Scimus enim quoſdam ab his inopinatè demorſos, tribus tantùm horis morte occubuiſſe. Proinde ſcitè libro XIII. cap. XXV. de eo ita ſcriptum reliquit Aëtius. Ammodites magnitudine quidem cubitalis eſt (maior enim non pingitur, neq; ſcribitur) colore uerò arenoſus, per corpus autem maculis nigris inſignitus: caudam habet præduram, ſupernè diſciſſam. À quibuſdam uerò Cenchrias, hoc eſt miliaris, ob caudæ inſtar milij duritiem, appellatus eſt. Latiores autem maxillas, quàm uipera habet, cùmq; in multis, aliàs ei ſimilis ſit, colore magis diſcerni poteſt. uipera enim ſubflaua eſt.

Ammoditæ morſus ſigna, & curatio.

Cæterùm ab Ammodite percuſſos feſtina ut plurimùm mors ſequitur. qui uerò tam breui non pereunt, his ſanguis è uulnere manat, & uulnus intumeſcit: ſed paulò pòſt ſanies effertur, ſequiturq; capitis grauitas, & animi deliquium. Qui uerò optimè diſpoſiti ſunt, & robuſti, in triduo intereunt: quanquã reperti ſunt, qui in ſeptimum uſque diem durarint. Celerius uerò mors aduenit his, qui à fœmina ſauciantur. Auxilium porrò & ij ferunt, primùm quidem à communibus remedijs, utpote ab adfixis cucurbitulis, circunciſo prius per ambitum uulneris loco, & ſuperioribus partibus arctiſsimis uinculis conſtrictis: quin abſciſſa, dilatataq; ſtatim ſcalpello plaga. Propriè autem eis auxiliatur mentha ex aqua mulſa pota, caſtorium, caſsia, & artemiſiæ ſuccus cum aqua. Danda etiam in potu theriace, necnon uulneri eadem illinenda. Vtendum & emplaſtris attractorijs, & ſubinde cataplaſmata, quæ ad nomas ſiue ulcera ſerpentia conducunt, imponenda.

Sepis feræ cõſideratio.

Viperæ præterea ſimilis, ut quidam tradunt, ea etiam fera fuerit, quam SEPA nominant, cuius hiſtoriam ſuperius libro ſecundo retulimus. quanquam inibi Dioſcorides Sepem lacertæ generi aſsignauit, unde & eam lacertam Chalcidicam à quibuſdam uocari tradidit. Itaque cùm uaria ſit apud authores Sepis hiſtoria, facilè adducor, ut credam, Sepa reperiri non modò in lacertarum; ſed etiam in mortiferarum ſerpentium, & uiperarum genere. Quod ſanè uidetur aſſerere Nicander in theriacis ſuis. Siquidem cùm inquit primò, Præterea niualis, & aſper admodum mons Othrys rubentes beſtias profert, cauaq; uallis, & ſalebroſæ rupes, nemoroſumq; promontorium, ubi ſitibundus ingreditur Seps, colore nunquam uno uiſus, &c. haud dubiè oſtendit ſerpentem, immanemq; feram ſe repræſentare, non autem lacertam. Cùm uerò ſecundò ait, Sepem item corpore demiſſo, exiguis haud diſsimilem lacertis, declinabis, nulli dubium eſt, quin eam deſcripſerit, quam Chalcidicam lacertam uocant. Nicandro ſubſcribit Dioſcorides, quippe qui etſi libro ſecundo ea ratione Sepa ſtatim poſt lacertas reddiderit, quòd lacertis corpore, & forma ſit ſimilis; attamen libro quinto, Sepa uiperarum generi adſcripſit, ubi de aceti mulſi uiribus diſſerens, inquit. Acetum mulſum contra morſum eius uiperæ, quam ſepa uocant, hauſtum meconium, ixiámue auxilio eſt. Aëtius tamen eius Sepis tantùm meminit, quæ inter mortiferos ſerpentes uel uiperæ genera recenſetur, his uerbis. Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur: ex craſſo autem in tenuem abit: rectà uerò ac tardè proſerpit. Caput habet latum, os acutum: uniuerſum au-

tem corpus multis albis notis reſperſum. Sed aliter de Sepis forma, magnitudine, & greſſu tradidit Pauſanias, ut ſuperius libro ſecundo ſuo loco adnotatum reliquimus. Cæterùm ab ea percuſſis (ut tradit Aëtius) ſanguis è uulnere manifeſtus excernitur, & paulò pòſt ſanies grauеolens, tumor, & dolor ſegnis eſt: ſed affectæ partes putrefactæ dealbantur, & totum corpus uitiligini, quæ alphos appellatur, ſimili colore inficitur. Pili, capilliq; è toto corpore defluunt, atque intra tres, aut quatuor dies icti pereunt. Porrò opem & hi ſentiunt ex iiſdem rebus, quæ in uiperæ, et ceraſtæ, & ammoditæ morſu relatæ ſunt. Exhibenda eſt præterea portulaca plurima in cibo, & uinum bibendum myrtites meracius. Conueniet item ſpongiam calido aceto imbutam, morſui imponere, & ex butyro cum melle locum illinire, aut milium cum melle, aut paleas unà cum terra, quæ eis adhæret, exuſtas imponere. hæc Aëtius. Ex quibus facilè conijci poteſt, cùm ambæ hæ feræ è uiperarum ſint genere, iis tutò antidotis earum uenenum ſuperari poſſe, quibus uipereum frangitur, & euincitur.

Sepis morſus ſigna, & remedia.

Sed quoniam hæc humanæ uitæ tam inimica animalia aliam admodum perniciosam feram mihi in mentem reuocarunt, quæ Græcis ideo ACONTIA *appellatur, quòd iaculi, uel ſagittæ modo in hominem proſiliat, cùm nihil de ea à Dioſcoride memoriæ proditum ſit, ſciuerimq; & hanc in Italia reperiri, non alienum duxi de eius hiſtoria ac ueneni curatione ea hoc loco commemorare, quæ ex probatis authoribus excerpſi. Hanc itaq; deſcribens Galenus libro de theriaca ad Piſonem, inquit. Acontias ſerpens, ubi ſe multum extenderit, ceu iaculum quoddam corporibus inſiliens, ſic perimit. Hæc, ut Aëtius ſcriptis tradidit, ſerpens eſt duorum cubitorum magnitudine, figura autem craſſa in tenuem abeunte, colore uiridi, præſertim iuxta uentrem, ut milium colore referat, unde & cenchrias, hoc eſt miliaris, appellatur. Aiunt hanc fortiorem fieri, cùm milium floret. Porrò ubi ſe ad lædendum parat, extendit ſe ipſam, ac ueluti iaculum uibratum corporibus inuolat, atque hoc modo uerberat. Ab huius morſu omnia, quæ de uipera dicta ſunt, ſequuntur accidentia, atque etiam grauiora, adeò ut etiam putrefactiones & carnium defluxus conſequantur, ac grauior item mors ſuccedat. Cæterùm remedia ſimiliter eadem, quæ ad uiperæ morſum his conducunt. Eſt qui referat inter recentiores non obſcurus author, quòd cùm paſtor quidam miſellus, ſub cuiuſdam arboris umbra æſtate media quietem ſomnumq; caperet, cuius ſocij non procul oues paſcebant, ab Acontia, quæ in arborem aſcenderat, ita percuſſus fuit in ſiniſtram mamillam, ut illico perierit. At ſocij audito percuſſionis ſonitu, uiſo ſerpente, quem nouerant, ſuper defuncti pectus, relicto grege in propinquum rus, pauore territi, aufugerunt. Reperitur hoc ſæuiſſimi ſerpentis genus, ut quidam mihi retulerunt, in quibuſdam Calabriæ, & Siciliæ locis, ubi ipſum incolæ à ſagitta Saettone uernaculo nomine appellant.*

Acontiæ hiſtoria, morſus notæ, & cura.

Σκυτάλη, καὶ ἀμφισβαῖνα. CAECILIA, ET AMPHISBAENA. CAP. XLVIII.

CONSIMILIA ſuprà dictis in vipera eueniunt iis qui à cæcilia nomine, & amphisbæna demorſi ſunt, eademque ferè auxiliantur. quare hoc venenum priuatam deſcriptionem ſortitum non eſt, neque viſum eſt dignum, quod alio genere comprehendatur. De iis autem mentionem hoc loco fecimus, quoniam ferè remediis ad uiperas ſcriptis, percuſſi ab eis adiuuari ſoleant.

Amphisbænæ, & cæciliæ conſider.

NON *deſunt, qui ſcripſerint, Amphiſbænam præter naturæ inſtitutum duobus cum capitibus gigni, quæ utranque ſerpentis extremitatem occupent: fieriq; ob id putent, ut fera in utranque partem repat. Quod tamen fabuloſum cenſemus: nam & hydram poëtæ, ſeptem capitibus conſtare fabulantur: id quod nihilominus falſum eſt. Veruntamen non negauerim ego id monſtroſè, & præter naturæ intentionem euenire non poſſe in omni ſerpentium ouiparorum genere, quemadmodum & uolatilium. Siquidem pluries compertum eſt, ex uno tantùm ouo duobus uitellis referto, naſci pullum modò habentem quatuor alas, modò totidem crura, totidemq; pedes: atque etiam lacertæ uiſæ ſunt aliquando bicipites. Sed hæc non utique ſtatuunt, haberi aliquod ſerpentium genus natura biceps. Hoc ſcitiſſimè, & apertiſſimè confirmat Ariſtoteles libro, & capite IIII. de generatione animalium, ſic inquiens. Monſtra rarò admodum fiunt in iis, quæ ſingulos pariunt, ſed crebrius in iis, quorum partus eſt numeroſus, & præcipuè in auium genere, potiſſimumq; in gallinis. Iis enim partus numeroſus, non modò quòd ſæpe pariant, ut columbæ; uerùm etiam quòd multos ſimul conceptus intra ſe contineant, & temporibus omnibus coëant. Hinc gemina etiam pariunt plura: cohærent enim conceptus, quoniam in propinquo alter alteri eſt, quomodo interdum fructus arborum complures. Quòd ſi uitella diſtinguuntur membrana, gemini pulli diſcreti ſine ulla ſuperuacua parte generantur. Sed ſi uitella continuantur, nec ulla interiecta membrana diſterminantur, pulli ex iis monſtrifici prodeunt, corpore, & capite uno, cruribus quaternis, alis totidem. quoniam ſuperiora ex albumine generantur, & prius: (uitellum enim cibo iis eſt) pars autem inferior poſtea inſtituitur. quanquam cibus idem, indiſcretusq; ſuppeditatur. Iam ſerpens etiam biceps uiſus eſt, uidelicet eadem de cauſa: nam id quoque genus oua parit, & multa numero. hæc Ariſtoteles. Quæ ſanè mihi facilè perſuadent, ut credam, omnino falſum eſſe, quòd Amphiſbæna ex ſui generis natura biceps perpetuò naſcatur. Verùm quandoquidem hoc ſerpentis genus terreſtrium lumbricorum modo utriſq; extremitatibus, capite ſcilicet & cauda, acuminatis gignitur, adeò ut difficillimè poſſit caput à cauda diſcerni, exiſtimauere quidam hanc feram duobus conſtare capitibus. Proinde Aëtius libro XIII. cap. XXVII. ſcribit, Scytalam (hanc alij Cæciliam interpretantur) & Amphiſbænam animalia eſſe inter ſe ſimilia. Non enim, inquit, ex craſſis in caudam tenuem abeunt, ſed æqualis craſſitudinis in uniuerſum exiſtunt, ut neque cognoſcant uidentes ea, iuxta utram partem caput aut cauda ſint ſita. Quod equidem tum in terrenis & alui tineis, tum in erucis quibusdam, tum etiam in hirudinibus conſpicitur. Differt autem, ut idem tradit, amphiſbæna à ſcytala, quòd illa ex utraque parte progrediatur, unde à Græcis illi*

Amphisbæna biceps nō eſt.

nomen

nomen inditum eſt. Galenus porrò libro de theriaca ad Piſonem, Amphiſbænam bicipitem eſſe exiſtimat (ſi tamen liber is adſcriptitius non eſt) ut hæc uerba, quæ in eo leguntur, apertè oſtendunt. Amphiſbæna (eſt autem animal biceps, quemadmodum ſanè & nauigia utrinque proram habentia, cui natura ex ſuperfluo ſubſtantiæ bina capita eſt largita) hoc inquam animal, aiunt, ſi mulier grauida ſupergreſſa fuerit, malè abortum facit. hæc ille. Cæterùm, ut ipſe Aëtius ſcriptum reliquit, ab utraque demorſis contingit morſum obſcurum eſſe, ac uix apparere, ueluti ſunt muſcarum ictus. quapropter etiamſi mordeant, non enecant tamen, ſed inflammationem excitant, ut apum & ueſparum ſtimulus. Quare transferantur ad hos quoque, quæ de illis ſunt relata, uerùm facultate intenſiore. Ex his etiam Aëtij uerbis conijci poteſt, cùm horum animalium ictus admodum tenuis, & obſcurus ſit, Amphiſbænæ caput ineſſe terrenis uermibus, uel alui tineis perſimile: ac proinde adeò etiam caudæ æmulum, ut alterum ab altera non niſi difficilè diſcerni poßit. Cæciliam autem Hetruſci uulgò appellant Lucignola. Amphiſbænæ corium, authore Nicandro, oleaſtri baculo circumueſtitum, ſi manibus frigore torpentibus tractetur, calorem ſtatim adfert, articulorumq; nexus diſſoluit.

Vtriuſq; morſus ſigna, & curatio.

Δρύϊνος. DRYINVS. CAP. XLIX.

A' DRYINO morſis puſtulæ, moleſtique dolores incidunt, præſertim quà dilutæ ſaniei emiſſarium ſubeſt: quinetiam eroſio, torminaque conſequuntur. Ab eo ictis conuenit ariſtolochia cum uino pota, trifolium herba, radix haſtulæ regiæ ſimiliter aſſumpta, & fructus ex omni glandiferarum arborum genere: & tuſæ ilicis radices, & illitæ parti ictæ auxiliantur.

DRYINVS, *ut in theriacis teſtatum reliquit Nicander, in quercubus latebras parat, aut alicubi in concauis fagis, in montibus uerſatur. Appellant eum alio nomine etiam hydrum, ſed & alij chelydrum, qui relictis bryis, palude, ſuæq; naturæ idoneo lacu uenatu intercipit in pratis molurides, & ranas. Hic ſi à myope muſca illa quæuis animantia prouocante, petatur, inſuetum illum impetum ſuſcipiens, cum concauæ quercus robur celeri ſaltu ſubit, ſtructo ſibi in imo ceſpite cubili. Candet tergo, caput illi æquale, adeoq; hydro ſimile: grauis autem fœtor à corpore eius euaporat. Quemadmodum quando incurua, necnon abraſa corij præſegmina ſub teretibus ferramentis circa humentes equorum exuuias, & pelles hument. Si quempiam is uel in talum, uel pedis plantam percuſſerit, à corpore icti hominis difficilis odor ſparſus fertur, atq; circa ictum niger in acutum ſurgit tumor, mentemq; mœrentis angor, & triſtitia, quibus detinetur, obſcurant. Species nimio dolore conflacceſcit, & perit: cutis cum corpore admodum malè olet, adeò ipſum atrum uenenum ſemper depaſcens conſumit: quin & caligo lumina eius obfuſcans, occultansq;, malè affectum perdit. Alij à dryino icti caprarum inſtar ſeu ouium balant, ac omnino difficiles redduntur, impendioq; cruciantur. Vrina eis decutitur, & palleſcit. Ipſi uerò dormitantes ſtertunt, frequentibus ſingultibus correpti, aliàs per collum uomitum felli ſimilem, aliàs cruentum eructantes, ipſumq; malum acrem ſitim generat: poſtremò laborantibus membris tremorem effundit. hæc Nicander. Cæterùm Dryini nomen huic feræ mortiferæ inditum eſt, quòd in quercuum cauernis, quæ prope radices ſunt, ſtabuletur. Græcis enim quercus δρῦς dicitur. Proinde Galenus libro de theriaca ad Piſonem, de dryino ita ſcribit. Dryinus ſerpens ſic nominatus, quòd in radicibus quercuum uiuat, tam malignus ad perdendum proditur, ut eius, qui ſupergreditur imprudens, cutis à pedibus excorietur, tota crura admodum intumeſcant, & quod magis mirificum eſt, manus quoque ipſæ curantium eodem modo periclitentur. Si autem quis aggrediatur eum perimere, olfactu adeò mulctari aiunt, ut quemlibet gratum odorem prauum eſſe exiſtimet, nec alterius præterea rei queat ſentire. hactenus Galenus. Dryino, ut Aëtius inquit, abundat Helleſpontus. Is latibula in quercuum radicibus habet, atque adeò fœtidus eſt, ut etiamſi quis eum non uideat, fœtore loci cognoſcatur. Eſt autem cubitorum duorum longitudine, obeſus, ac aſperrimis ſquamis circa uniuerſum corpus munitus. Porrò qui ab eo percutiuntur, his tumor inſurgit nigricans, dolor uehemens, nomæ, delirium, corporis ſiccitas, ſingultus, bilioſus uomitus, aut omnino ſimplex, urinæ ſuppreßio, tremor, interceptio uocis, ſtupor, ſciſſura, et mortificatio percuſſorum locorum: plurimi etiã intereunt. Porrò & hi quoq; ex ijs, quæ in uiperæ morſu dicta ſunt, opem ſentiunt: itemq; ex communibus remedijs iuxta conſequentium acceßionum proportionem adhibitis.*

Dryini hiſtoria, & eius ictus notæ ex Nican.

Ex Galeno.

Dryini deſcriptio, & morſus curatio.

Αἱμόῤῥοος, καὶ διψάς. HAEMORRHOVS, ET DIPSAS. CAP. L.

AB HAEMORRHOO ictis vehementes cruciatus accidunt, qui anguſta, contractaque corpora ex continuo dolore reddunt. Ex plaga copioſus ſudor effluit, & quacunque parte corporis cicatrix ulla fuerit, ea ſanguine manat. Excrementa per aluum cruenta eijciuntur, profluensque ſanguis in globo coit. A' pulmone ſanguinem extuſsiunt, & in uomitiones effuſi ſine remedio commoriuntur. Quos uerò dipſas percuſsit, ſolutus ac non conſtrictus tumor premit, ſitisque usque eò pertinax, ut ſatiari non poſsit, ac ſine ulla intercapedine excruciet: & ſi potum pleno ore affatim trahant, illico in eandem ſitim relabuntur: proinde toto habitu ſimiles ſunt ijs, qui antea potus nihil hauſerint. quare propter cõtinuam ſitim, & preſter, & cauſon, aut dipſas appellatur.

Hæmorrhoi, dipſadiſque morſus uelut immedicabiles à pleriſque maiorum deplorati relinquebantur. quare ſi peculiaribus contra dipſadem remedijs egeamus, communia experiri operæpretium erit. Protinus autem ſcarificatione uti, uſtionem facere, & ſi locus patiatur, extremorum amputatione

putatione opus erit: conſequenter quàm acerrima cataplaſmata admouere, de quibus ſæpenumero diximus. Nec me fugit, acres cibos, maximè à ſalſamentis, utiles eſſe. Meracæ potiones, & lauacra proſunt, quę ſubinde interiecto breui ſpatio aſſumenda ſunt, priusquàm morbi genus emerſerit. quo ſemel erumpente opem ferre non poteſt ulla medici opera. In ictu hæmorrhoi eadem proſunt. Inſuper quæ in commune opitulantur, ut ſcarificationes, uſtiones, acres cibi, meraci potus, & quæ nunc in dipſade definiuimus. Quinetiam decocta uitis folia, & cum melle trita.

Hæmorrhoi pernicioſus ictus, & hiſtoria. *Haemorrhovs, & Hæmorrhois, authore Galeno in libro de theriaca ad Piſonem, ſuis ipſorum nominibus ſimilem hominibus perniciem inferunt. quippe percuſsi, ſanguine per os, & nares, totoq; corpore effuſo, intereunt. Hic (ut in theriacis cecinit Nicander) petroſas rimas aſsiduò incolit, aſperum, ſupinum, & modicè pendentem lectum illic ſumens, ubi tractum ſuum habeat, deinde pabulo ſatur fiat. Longitudo eius pedis ueſtigio æqualis: cæterùm quod ad latitudinem attinet, à capite aduſque caudam totus & ſubtilis, & minutus eſt. Aliàs colore igneo, aliàs rurſum candens. Collo ſatis conſtricto eſt, gracilis cauda neceſſariò in arctum contracta, extenta eſt anguſtè, & tenuiter. Supra eius frigidos, & niuales oculos, duo cornua fronti ſunt infuſa: albore luminum ſuorum, locuſtis uel ſylueſtribus apibus par. Inſuper horribile, & aſperum ei caput horret, obliquè modico corpore ſuo inſtar cerastæ claudicans. Ex medio etiam dorſo paruum nauigium ſemper appellit, ad terram uentrem ſuum atterens: ſquamis uerò & itinere parum ſubſtrepit, perinde ac arundinis copiam tranſeat. Poſt ictum ſtatim decolor ſpecies accurrit, nigra nimirum, corq; ipſum dolore circumangitur: uenter aqua refertus effluit. Quin & prima nocte ſanguis cùm ex naribus, tum collo, & auribus ſalit, recens bilioſo ueneno coinquinatus: lotium item rubens accurrit. quæq; in corpore ſunt uulnera, & plagæ, hæmorrhoi rumpuntur aperiunturq;: cutes enim fuligine contrahuntur. Caueas itaq; in primis, ne in te fœmina hæmorrhois uirus ſuum iaculetur. Nam ſi cui morſum illa inflixerit, ei gingiuæ ſimul igneſcunt, penitusq; & unguibus ſanguis cum impetu procurrit. Dentes etiam ex ea cæde graueolentes, ſeu humentes molunt. hæc ex Nicandro. Cui ſubſcribit Aëtius, ſic inquiens. Animalia hæc (hæmorrhoum, & hæmorrhoida intellige) colore quidem ſunt arenoſo, magnitudine autem tres palmos æquant, & in tenuem caudam anguſta figura paulatim deſinunt. Sunt autem igneo oculorum fulgore, rectaq;, & tardè proreptant. Per corpus uerò multis notis albis, & nigris uariegata ſunt, & aſperioribus ſquamis obſita: quapropter dum ſerpunt, ſonus auditur. Et fœmina quidem uentri incumbens, per terram reptat, & greſſum infernè circa caudam firmat: mas uerò circa uentrem in*

Hæmorrhoi morſus notæ, & curatio. *greſſu nititur, & collum ſerpendo extendit. Conſequitur horum morſum color icti loci cruentus, coloris tetri, & nigricans: ex quo nihil in initio effluit, præterquàm paucum quidpiam aquoſum. Ventriculus dolore tentatur, adeſtq; ſpirandi difficultas. Deinde ſanguis ex naribus profluit, & ex ipſius morſus foraminibus: & ſiqua in corpus obducta iandiu ſit cicatrix, ea rumpitur, & ſanguinem profundit. atq; hæc quidem in maris Hæmorrhoi morſus contingũt. A' fœminæ uerò Hæmorrhoidis morſu ad hæc & anguli oculorum, dentium gingiuæ, & unguium radices ſanguine manant, & ut ſimpliciter dicam, per omne corpus ſanguinem efferri contingit. Dentes præterea excidunt, & gingiuæ putreſcunt. Horum porrò curam facere oportet, primùm quidem ſanguinis eruptioni obluctando ac reſiſtendo ijs medicamentis, quæ aptè ſanguinem ſiſtere poſſunt. deinde cataplaſmata plagæ imponendo ex folijs uitis coctis tritis cum melle, & portulacæ folijs cum polenta. Antea uerò quàm cruenta prodeat urina, allij multum deuorent, multumq; uini diluti bibant, & ad uomitum cogantur. deinde confeſtim theriace exhibeatur, & poſtea piſces multos, alijs tritis cum oleo tinctos edant. Sumant item in cibo panẽ, & uuam paſſam dulcem, & deinde uino diluto largè hauſto uomant. Plaga uerò aqua frigida proluatur: ueſica autem ſpongijs calidis foueatur.* **Dipſadis hiſtoria, morſus ſigna, & cura.** *Sed iam de Dipſade diſſeramus, quæ ſic à Græcis dicta eſt, quòd continuam, & inextinguibilem ſitim excitet. Huius mentionem fecit Galenus libro XI. ſimplicium medicamentorum, ubi eiusmodi feras in Lybia, non in Italia reperiri ſcribit: quòd hæc regio humida ſit, illa uerò ſicciſsima. Hoc autem à Marſis, qui Romæ uiperas uenabantur, accepiſſe ait: quibus tamen non in omnibus fidem adhibendam eſſe exiſtimat. Quare longè minus nos ijs circũforaneis fidem præſtare debemus, qui Marſos hoſce imitati, diui Pauli generi ſe adſcribunt, ſeq; inde ortum duxiſſe prædicant. Nam ſi Galeni ætate hi mendaciſſimi nebulones uniuerſo orbi imponebant, ueri quidem ſimillimum eſt, eos qui hodie per Italiam uagantur, longè magis decipere poſſe, quàm fecerint Marſi illi antiqui. quippe non dubitandum, quin eorum aſtus à Galeni ſeculo in hunc uſque diem protractus, maximum ſuſceperit incrementum, quòd conſtet mortalium ingenia tam in bonum, quàm in malum procliuia, ætate magis acui. Meminit etiam Dipſadis Galenus libro de theriaca ad Piſonem, ſic ſcribens. A' dipſade commorſi cauſo febri malè conficiuntur. nam & multa ſiti, & æſtu uehementi uexati, interdum & dirupti, diem obeunt. His Galeni uerbis ſubſcribit Aëtius libro XIII. ubi ſic inquit. Dipſas, quæ à quibuſdam cauſus appellatur, uiperæ eſt ſpecies, quæ magis in maritimis locis reperitur, quàm alibi, magnitudine cubitali, ex craſſa in tenuem deſinens: notas autem habet per omne corpus fuluas, & nigras: caput uerò anguſtius. Sequitur autem ab ea demorſos, præter ea quæ de uipera dicta ſunt, & ſitis intolerabilis planè, adeò ut etiamſi multus potus eis adhibeatur, ſitis non ſedetur: & tamen neque per urinas, neque per uomitum, neq; per ſudores quicquam excernitur. Duobus igitur pereunt modis, aut ob multam ſitim exuſti, ſi potum non ſumant: aut ob multam potus repletionem diſtentus rumpitur uenter, uel infernè circa inguina, uel circa imum uentrem, ut in aqua inter cutem ſæpius euenit. Cæterùm & his, ceu à uipera demorſis, auxiliamur: propriè autem in his potiones magis urinam cientes exhibeantur. Aluus item per infuſum eluatur, et oleo cum decoctis exhibito, ad uomitum cogendi ſunt malè affecti. Ad plagæ uerò locum, poſt exuctionem, circunciſionem circunquaque ſcalpello factam, cucurbitularum affixionem, & diſſectas gallinas admotas, calx uiua cum oleo imponitur, & emplaſtra attractoria, & theriaca illinuntur. Porrò Dipſadis*

priuatim

priuatim meminit Aelianus lib. ix. de hiſtoria animalium, ſic inquiens. Dipſas, cuius uim, & naturam eius, nomen nobis declarat, inferior quidem eſt magnitudine, quàm uipera, ſed tamen in occidendo quàm celerrimè ſuperior. Cuius morſu confixi etſi aſsiduam potionem hauriant; ad ſitim tamen continuò exardeſcunt, & ad bibendum eatenus inflammantur, quoad celerrimè rumpantur. Eam Soſtratus cùm albam eſſe ait, tum duas in cauda lineas nigras habere. Et ſicut audio, uario, multiplicíq; nomine nuncupatur: quidam preſterem uocant, alij cauſonem, alij anombaten, à quibusdam melanurus appellari fertur. Cùm in Aphrica, tum magis in Arabia naſcitur. hæc Aelianus. Ex quibus uerbis manifeſtè deprehenditur error Leoniceni uiri alioquin eruditiſsimi, qui Dipſadem putauit corporis forma nullis notis à uipera diuerſam eſſe. Nec equidem ſcio, qua ratione, uel authoritate nixus, in hanc opinionem uenerit, in eáq; perſtiterit.

Leoniceni error.

Ὕδρος. NATRIX. CAP. LI.

AB NATRICE demorſis vlcus dilatatur, & liuidum, ac ingens euadit. Sanies ex eo multa, & atra, & malè olens, non ſecus atque ijs quæ ſerpunt vlceribus, expuitur. Si ergo morſum natrix adegit, prodeſt origanum tritum, & aqua ſubactum: lixiuia cum oleo indita, aut ariſtolochiæ cortex, aut querna radix minutim contrita, & hordei farina cum aqua, & melle colliquata. Bibuntur etiam binæ ariſtolochiæ drachmæ in potione poſcæ cyathis duobus, deinceps marrubij ſuccus, vel decoctum alterius cum vino. fauus recens datur in aceto.

HYDRVS anguis in aquis plerunque degit, à quibus nomen ſibi uendicauit. Sunt & qui Natricem, quòd aquis innatet, uocent. Hic ſi relictis aquis, terras inhabitet, longè nocentior euadit, uocatúrq; tunc cherſydrus. Differt tamen is à dryinio, qui (ut ſuperius diximus) Nicandro hydrus etiam appellatur. Siquidem ipſe de Hydro, cuius nunc hiſtoriam, morſus diſcrimina, & remedia proſequimur, diſſeruit ſub Cherſydri nomine in theriacis, ſic carmine in proſam uerſo ſcribens. Age itaque cherſydri, qui aſpidi conformis eſt, figuram æqualem recita. Sed plagam eius malefica, & peſsima ſanè ſigna ſequuntur. Tota cutis circa carnem arida, & abominabilis expaſſa ab internis partibus, humentem ictum ſatis certò indicat, putredine ſatiſcens. Quinetiam dolores immenſi igneſcentes, hominem tandem interimunt. mox etiam per membra puſtulæ finguntur, aliæ ex alia parte inuicem turbantes ægrum. Atqui cherſydrus iam antea in uuido, ſeu parum aquæ habenti lacu, irreconciliabilem ranis iram adfert. Enimuero ubi ſole aqua exiccata fuerit, adeóq; ariditas in fundo extiterit lacus, tum hic ſerpens in terra ſeſe continet, & ſquallidus, & deformis in ſole tetrum corpus ſuum refocillans: in ſemitis autem, lingua ſua afflando ſitibundus ſulcos exedit. hæc ille. Cherſydri quoque meminit Aëtius libro xiii. capite xxxv. his uerbis. Serpens hic cherſydri appellationem inde habet, quòd in principio quidem in aquoſis degit locis, & hydrus appellatur ab ipſis aquis, hoc eſt natrix. poſtea uerò ſiccos incolit locos, & ex compoſitione locorum, cherſydri, id eſt natricis terreſtris, nomen inuenit. In humectis quidem locis, ex humido uictu exſatiatus, non purum uenenum habet: cùm autem terreſtris fit, nocentius id acquirit. Cæterùm forma, paruam terreſtrem aſpidem refert, præterquàm quòd ceruicem non ita latam habet: hoc enim inſigne ſolum aſpides præ his habent. Qui igitur ab hoc morſi ſunt, eis communiter eadem accidunt, quæ in aliorum ſerpentium morſu, ueluti eſt tumor, continuus dolor ardens, liuidus locus, & fæculentus, uertigo oculorum, exolutio, uomitus biliosſus, ac fœtidus. Propriè autem motus totius corporis inordinatus, ut et per uentrē quædam inordinatè ferantur: mors autem intra tres dies. Porrò ex communibus remedijs etiam hi opem ferunt, & ex theriacis antidotis. Priuatim uerò coni cupreſsi drachmam unam, et myrti baccarum itidem unam, terito, & cum melle roſaceo, aut uino mulſo in potu exhibeto. Iuxta uerò affectum locum calcem uiuam, & ſimilia, cum oleo imponito.

Hydri, ſiue natricis hiſtoria.

Cherſydri natura, morſus, & curatio.

Κέγχρος. CENCHRVS. CAP. LII.

CENCHRI morſum, qui viperino ictui ſimilis eſt, putridum vlcus ſequitur. carnes antea, vt in aqua inter cutem, prætumidæ defluunt. lethargo corripiuntur, & veterno preſsi ſomnos captāt. Eraſiſtratus eos iecinore, inteſtino ieiuno, coloque conflictari author eſt. quippe diſſectis ipſis, omnes ferè partes corruptæ reperiuntur. Morſis à cenchro auxiliatur lactucæ fructus cum lini ſemine illitus, & ſatureia trita, & ſylueſtris ruta, & ſerpyllum, cum duabus haſtulæ regiæ drachmis, & tribus vini cyathis, aut ariſtolochiæ radix, item cardamomum, & gentiana.

QVANVIS Aëtius appellauit Cenchrum ammoditen, & acontiam cenchriten; non tamen propterea cenſendum eſt Cenchrum, de quo hìc diſſerit Dioſcorides, ammoditen, aut acontiam eſſe: quòd hic nullam cum illis habeat cognationem, nec ſimilitudinem. Ea autem de cauſa Cenchrus dictus eſt, quòd maculis perquàm minimis (ut Lucanus eſt author) milij magnitudine, & colore, uniuerſum eius corpus reſperſum appareat. Auicenna cenchrum famoſum appellat.

Cenchri conſideratio.

Κεράστης. CERASTES. CAP. LIII.

A' CERASTE percuſsis locus attollitur, cum duritia puſtuloſus. è plaga ſanies profluit, modò atra, modò pallidior: ſed toto concretu varicoſus intumeſcit: genitale intenditur, mens labat, & oculorum

& oculorum caligo exoritur: denique rigore neruorum diſtenti commoriuntur. Si ceraſtes percuſſerit, cita partis amputatio ſuffragatur. quare ſine mora ictam parté amputare, aut ſcalpro conſeſtim circuncidere, & ijs ſimilia proſequi oportet. Vrentia inſuper reliquijs admouenda: ſiquidem virus hoc veneno baſiliſci ſimile eſt.

Ceraſtæ morſus exitialis, & auxilia.

Cerastae, quorundam probatiſſimorum authorum teſtimonio, in Aphrica duobus in capite cornibus cochlearum inſtar oriuntur, à quibus ceraſtæ, hoc eſt cornuti, nomen inuenerunt. Horum morſus lethalis ferè ſemper fuerit, niſi (ut Dioſcorides inquit) demorſum membrum ſtatim à reliquo corpore abſcindatur, amputeturq́;, aut ſaltem illico omnis caro, quæ demorſum ambit locum, circuncidatur. Immanis hæc fera (ut refert Aëtius) cubitalis eſt longitudinis, longiſſima duorum eſt cubitorum, corpore uerò arenoſa, & iuxta caudam deſquamata. Eminentias habet in capite duas, cornuum ſimilitudine: partes uerò circa uentrem ex ordine ſquamis obſitæ ſunt. quapropter in ſerpendo ſonum ſibilo ſimilem edit: per obliquum autem, non rectà proreptat. Cæterùm percuſſis ab ea, eleuatio ac tumor plagæ capitis claui ſimilitudine inſurgit, & ſanies profluit uini colore, aut nigricans, & maximè per ambitum, uelut in cruentatis ac ſugillatis aliàs fieri conſueuit. Reliqua item, quæ in uiperæ morſu dicta ſunt, etiam his ſuccedunt, cum intenſione uehementiori. Vt plurimùm uerò uſq; ad nonum diem ſuperſunt. Remedia autem eadem, quæ morſis à uipera conferunt. hæc Aëtius.

Ἀσπίς. ASPIS. CAP. LIIII.

Ab aspide ictis vulnus exiguum prorſus, quaſi ab adacta acu citra tumorem conſpicitur: ſanguis exiguus ille quidem, ſed ater diſtillat: caligo uelox oculos obnubit: labor in totum corpus multiplex, omnino leuis, & non ſine uoluptate conſequitur. Ideo Nicander perpulchrè cecinit. At uir perit abſque labore, uirens, atq; diſcolor, mediocris ſtomachi dolor afficit: frons perpetuò reuellitur: genæ contremiſcunt, quaſi ſine ſenſu in ſomno uacillent. hos mors tollit, ad diei trientem non dilata. Cæterùm ijs, qui ab aſpide feriuntur, quæ de ceraſte ſcripta ſunt, auxilia dari debent. Nam uenenum hoc, quemadmodum baſiliſci, aut ſanguis bubulus, celerrimè in arterijs ſanguinem cogit.

Aſpidis pernicioſus ictus, & genera.

Reperio apud eos authores, qui animaliū hiſtorias tradunt, tria Aſpidum genera conſtitui, & unumquodque ubi hominem morſu comprehenderit, celerrimè mortem inferre: quippe tanta eſt earum ueneni uis in hominum necem, ut rariſſimè ſeruentur, qui ab eis percuſſi fuerint. De his ſcribens Galenus libro de theriaca ad Piſonem, ſic inquit. Inter aſpides nominata ptyas collum exporrigens, & ſpatij metita longitudinem, perinde ac ſi tunc rationalis fera facta eſſet, uenenum ſolerter corporibus inſpuit. Harum itaq; ferarum una (ſiquidem tria ſunt Aſpidum genera, ptyas dicta, cherſæa, & chelidonia) reginam ferunt Cleopatram, cùm uellet cuſtodes latere, ſtatim, & citra ſuſpicionem mortem ſibi conſciuiſſe. Hæc ille, qui ſubinde pluribus hiſtoriam enarrauit tam inuicti animi huiuſce moribundæ reginæ. Cæterùm chelidoniam uocatam, id nominis ſibi comparaſſe uolunt, quòd hirundinum modo dorſo nigricet, & candicet aluo. quemadmodum & ptyas altera dicitur, quòd in hominem expuat. cherſæa uerò ita dicta eſt, quòd in mediterraneis ſemper degat.

Aſpidum hiſtoria, ict⁹ notæ, & cura.

Harum omnium meminit Aëtius libro XIII. cap. XX. ſic inquiens. Aſpidum apud ferarum ſcriptores tres ſpecies reperiuntur. quædam enim ex eis terreſtres appellantur: quædam uerò chelidoniæ, quæ circa fluuiorum ripas, præſertim Nili, latibula habent: aliæ uerò ptyades nominantur. Terreſtres quidem igitur maiores ſunt, & quandoque uſq; ad quinque cubitorum longitudinem reperiuntur. Maximæ uerò ptyades, cinereo ſunt colore, uiridiq́;, & ad auri colorem inclinante. Terreſtres uerò ut plurimùm & ipſæ cinerei ſunt coloris, quanquam & ſubuirides reperiantur. Cæterùm acceſſiones, & ſigna communia ſunt in his, quos aſpides momorderunt. Vulnera enim in demorſo loco, ueluti ab acu puncta inueniuntur: bina quidem ex maris morſu, ex fœmellæ uerò quatuor citra magnum dolorem, à quibus nihil effluit, niſi uiolentum animal ſit, quod morſum inflixit. Conſequitur autem ſtupor, pallor, frontis refrigeratio, aſſidui hiatus, palpebrarum nictationes, colli inclinatio, capitis grauitas, ſegnities, & collapſio in ſomnum profundum: ad finem uerò & conuulſio. Mors autem in tribus ad ſummum horis ex terreſtris morſu ſequitur: in chelidoniæ uerò ictu præſentiſſima adeſt. Porrò his, qui à ptyade conſpuuntur, caligo oculorum ſuccedit, & cordis dolor, faciei tumor, ac auditus corruptio: tardius autem mors conſequitur. Auxilium autem ab aſpide morſi ferunt, & præſertim quos ptyas momordit, ex acerrimi aceti potu: dandum autem eſt, quouſque aceti qualitatem circa dextram præcordiorum partem perceptent. hepar enim in morſis ab aſpide primum aiunt ſenſu priuari. Cæterùm ad prænotionem, an uicturus ſit percuſſus, centaurium cum uino tritum bibendum præbent: ſiquidem enim euomet pharmacum, morietur; ſi non, uiuet. Quo uerò ueneni in corpus deſtributi uis probè euomatur, allia trita cum zytho exhibenda ſunt, donec nauſeabundus reddatur malè affectus. aut opopanax cum uino diluto detur, & confeſtim euomet. Numius autem inquit. Origanum uiridem, aut aridam pro ægri uiribus cum uino dato. Poſt uomitum antidotis theriacis utendum, & communibus remedijs prædictis. Vtiliter autem ad plagam imponuntur poſt cucurbitarum adhibitionem, & ſcarificationem, centaurium cum myrrha, & modico opio. Rumex autem ſi cataplaſmatis modo imponatur, nihil lædetur. Præter opinionem uerò auxiliatur theriace tum plagæ impoſita, tum pota. Proſunt autem & aſſiduæ excitationes cum euulſionibus, & plagis, & uniuerſi corporis motus, & aqua marina calida pro fomento aſperſa. Hactenus de aſpidibus Aëtius. Efficaciſſimum porrò, et omnium, quantum equidem expertus ſum, præſtantiſſimum antidotum contra uenenoſum ictum aſpidum, quas ſurdas dicunt, quæ in

quæ in Italia pluribus in locis reperiuntur, eſt noſtra quinta eſſentia, ex aqua uitæ & antidoto noſtro confecta. Quippe cùm tenuium admodum ſit partium, ictu oculi in uniuerſum corpus diffunditur, uenas, & arterias confeſtim permeans. Vnde prohibet, ne ſanguis & ſpiritus in uaſis refrigerati cogantur: atque aucto calore innato, ueneni uim arcet potentiſſimè, idq; ſuperat citiſſimè.

Βασιλίσκος. BASILISCVS. CAP. LV.

ERASISTRATVS in libro, quem de medicaminibus, & venenis condidit, de vocato baſiliſco ſcitè ita refert. Cùm baſiliſcus momorderit, vulnus ad auri colorem efflaueſcit. Itaq; in pluribus, quæ virus eiaculantur, comites notæ ita ſe habent. Ad baſiliſci morſum, vt idem Eraſiſtratus author eſt, auxiliatur caſtorij drachma in vino pota: item papaueris ſuccus. Ictuum remedia ita ſe habent.

Baſiliſci varia hiſtoria.

MVLTIPLEX *uariaq; eſt apud ferarum ſcriptores Baſiliſci hiſtoria, quem Latini Regulum uocant. Sunt enim qui ſcribant tantæ perniciei animal eſſe Baſiliſcum, ut ſolo oculorum intuitu, alij ſibilo tantùm, alij halitu, alij uerò morſu, homines ſtatim interimat. Nec deſunt qui uulgi opinionem ſecuti, ex antiqui galli ouo hanc ſæuiſſimam feram naſci putant. Ex hac itaque hiſtoriæ uarietate, ac inconſtantia facilè adducor, ut credam, pleroſque hiſtoriam baſiliſci, ut fabularem, deſcripſiſſe. Id quod etiam probè Dioſcorides ſenſiſſe, atq; adeò noſtro iudicio adſtipulari uidetur. Siquidem is ne cum alijs accuſaretur, Eraſiſtratum citauit, authoremq; hiſtoriæ huius fecit. Baſiliſci meminit Galenus libro de theriaca ad Piſonem (ſi tamen liber ille inter legitimos cenſetur) ubi ſic inquit. Baſiliſcus bellua ſubflaua, & triplici frontis apice munita, tantummodò conſpectus, & quando ſibilat auditus, uidentes ſe, & audientes necat: atq; ſi quod aliud animal illum etiam mortuum attingit, ſtatim moritur. Hinc aiunt omne aliud reptilium genus cauere, ne baſiliſco uicinum habitet. Libro uerò x. capite primo de ſimplicium medicamentorum facultatibus idem contra Xenocratem ſcribens, non omnino Baſiliſci hiſtoriam comprobare uidetur, ſic inquiens. Nam beſtiam ſeu feram regiam, quam uocant* βασιλικὸν θηρίον*, ne uidere quidem mihi unquam contigit: & ſi uera ſunt, quæ de illa referuntur, periculoſum etiam eſt uel propè accedere ad hoc animal. Aelianus præterea Baſiliſcum tanta ueneni acuitate, & immanitate pollere ait, ut quanuis magnitudine dodrantalem non excedat menſuram; ſerpentes tamen omnes etiam ingentes ſuo duntaxat halitu extinguat, adeò ut uirga quoque è longinquo contactus, illico tangentem conficiat. Huius item horrendiſſimæ feræ hiſtoriam tradidit Plinius libro* VIII. *capite* XXI. *ubi ita ſcriptum reliquit. Apud Heſperios Aethiopas fons eſt Nigris, ut plerique exiſtimauere, Nili caput, ut argumenta, quæ diximus, perſuadent. Iuxta hunc fera appellatur Catoblepas, modica alioquin, cæteriſq; membris iners, caput tantùm prægraue ægrè ferens: id deiectum ſemper in terram. Aliàs internecio humani generis, omnibus, qui oculos eius uidere, confeſtim expirantibus. Eadem & Baſiliſci ſerpentis eſt uis. Cyrenaica hunc generat prouincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate inſigni. Sibilo omnes fugat ſerpentes: nec flexu multiplici, nec ut reliquæ, corpus impellit, ſed celſus & erectus in medio incedens. Necat frutices non contactos modò, uerùm & afflatos: exurit herbas, rumpit ſaxa. Talis uis malo eſt. Creditum quondam ex equo occiſo haſta, & per eam ſubeunte ui non equitem modò, ſed equum quoque abſumptum. Huic tali monſtro (ſæpe enim enectum concupiuere reges uidere) muſtelarum uirus exitio eſt: adeò naturæ nihil placuit eſſe ſine pari. Inijciunt eas ca uernis, facilè cognitis ſola tabe. Necant illæ ſimul odore, moriunturq;, et naturæ pugnam conficiunt. Hæc de baſiliſco Plinius. Quem tamen plura cùm alijs fabuloſa naraſſe putamus. Nam ſi tantùm oculorum intuitu, ſibilo, aut halitu hominem interficit, non equidem uideo, quomodo factum ſit, ut ij qui ipſum uiderunt, eiuſq; faciem adnotarunt, ex quorum poſtea relatione huius ferè hiſtoriam plerique deſcripſerunt, incolumes euaſerint: præſertim cùm tam paruum ſit animal, ut niſi è propinquo loco conſpici poſſit. Atque adeò hinc mihi impoſſibile uidetur, quin ipſe aſpicientes non uiderit, cùm (ut Plinius refert) non multiplici flexu incedat, ut reliquæ feræ, ſed celſus, & erectus: uel quòd ex infecto circumſtante aëre, qui uiderunt non perierint. Cæterùm cùm Eraſiſtratus his fabulis nullā fortaſſe fidem adhiberet, certoq; ſciret Baſiliſcum morſu tantùm, ut aliæ feræ, homines interimere, eius duntaxat morſus curationem inſtituit. Verùm quandoquidem huiuſce ueneni uis adeò uehemens, & immanis exiſtit, ut expugnari non poſſit, non eſt cur plura hic referam, quàm ex Eraſiſtrato memoriæ prodidit Dioſcorides. Quem ducem & authorem ſecuti, ut ipſe ſuis de medica materia libris hoc ſexto finem impoſuit; ita nos noſtris in eos commentarijs, quos ad noſtram communemq; rei medicæ ſtudioſorum utilitatem conſcripſimus, iam extremam manum imponemus. Non obliti immenſas gratias agere* DEO *optimo maximo, cui & omnia accepta referimus, & honorem ac gloriam tribuimus ſempiternam.*

Catoblepas.

Plura fabuloſa in Baſiliſci hiſtoria.

LIBRI SEXTI ET VLTIMI FINIS.

VENETIIS, IN OFFICINA ERASMIANA,
VINCENTII VALGRISII, MENSE
IANVARIO, M. D. LIIII.

Fran.co Orlandi

a 7 8bre
1755 pagi

a 30 xbre
1755 pagò